T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

HAYÂLÎ BEY DÎVÂNI'NIN İNCELENMESİ -BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

ORHAN KILIÇARSLAN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

TEMMUZ 2016

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

1926

HAYÂLÎ BEY DÎVÂNI'NIN İNCELENMESİ-BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Orhan KILIÇARSLAN

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2016

Orhan KILIÇARSLAN tarafından hazırlanan "Hayali Bey Divanı'nın İncelenmesi-Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından ~~OY BİRLİĞİ~~ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Türk Dili ve Edebiyatı - Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
……………………………

Başkan : Prof. Dr. Ahmet MERMER
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Türk Dili ve Edebiyatı - Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
……………………………

Üye : Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Türk Dili ve Edebiyatı - Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
……………………………

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ebubekir Sıddık ŞAHİN
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Türk Dili ve Edebiyatı - Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu ~~onaylıyorum/~~onaylamıyorum
……………………………

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ülkü ÇETİNKAYA
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Türk Dili ve Edebiyatı - Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
……………………………

Tez Savunma Tarihi: 15/07/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

……………………………
Prof. Dr. Sina BAŞAK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Orhan KILIÇARSLAN

15.07.2016

HAYÂLÎ BEY DÎVÂNI’NIN İNCELENMESİ-BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ
(Doktora Tezi)

Orhan KILIÇARSLAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2016

ÖZET

Klasik edebiyat sahasında divan metinleri üzerine yapılan inceleme usullerinin gelişmiş bir biçimi olan bağlamlı sözlük çalışmaları, özellikle şair karşılaştırmalarına katkı sağlamasının yanında yüzyıllar içerisinde kullanılan dilin seyrine dair de fikir vermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar henüz sınırlı olmakla birlikte geliştirilen bilgisayar tabanlı projeler neticesinde divan metinlerinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüklerinin hazırlanması, alanda yapılacak olan değerlendirmelerin daha pratik ve sağlam bir zemine oturtulmasına imkân verecektir. Bu doğrultuda “Hayali Bey Divanı Sözlüğü-Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük” adlı çalışma bu proje içerisinde belirlenen kurallara uygun olarak sözlüğü hazırlanmış ve elde edilen veriler üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuş bir çalışmanın neticesidir. Bu çalışmada divanın, hazırlanan sözlüğü üzerinden ortaya çıkarılan anlam çerçevesi yanında belirlenen proje planı ile Hayali Bey Divanı üzerine genel bir yorum çalışması yapılmıştır. İncelemede Hayali Bey Divanı temele alınarak “kelimelerin anlam açısından değerlendirilmesi, dil ve üslup özellikleri ve şekil incelemesi” başlıkları altında divanın anlam ve dil özelliklerini ortaya koyan bir metot takip edilmiştir. Divanın diline ait hususiyetlerin oran olarak nasıl bir göstergeye sahip olduğu her unsur özelinde belirlenmiş ve bu veriler çerçevesinde 15, 16 ve 17. yüzyılın önde gelen şairleri üzerinden değerlendirmeler yapılarak karşılaştırmalı bir çalışma ortaya çıkarılmıştır.

Bilim Kodu	:	309
Anahtar Kelimeler	:	Hayâlî Bey, Dîvân, 16. yüzyıl, Bağlam.
Sayfa Adedi	:	1686
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

EXAMINING HAYALİ BEY DIVAN – ITS CONCORDANCE AND FUNCTIONAL DICTIONARY

(Ph.D. Thesis)

Orhan KILIÇARSLAN

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

July 2016

ABSTRACT

Studies of concordance which is a developed type of the investigation methods carried out on divan texts in the area of classic literature also give an idea about the course of language used within centuries especially as well as assisting the poet comparisons. The studies performed in this field is limited at present, but as the result of developed computer based projects, preparing the concordance and functional dictionaries of divan texts will make the evaluations to be carried out in the field built on a more practical and solid ground. So, the study named "Hayali Bey Divan Dictionary – Concordance and Functional Dictionary" was prepared as dictionary according to the rules setermined within this project, and evaluations were performed on the data obtained. In this study, a general comment study has been performed on Hayali Bey Divan by the project plan determined beside meaning framework revealed from the dictionary of divan prepared. In the research, basing Hayali Bey Divan, a method has been practiced pointing out the meaning and language characteristics of divan under the titles "Evaluating the Words in Terms of Meaning, Language and Stile Features and Shape Examining". Every factor what type of an indicator the subjects about the language of divan have as rate has been informally determined, and in the framework of these data, evaluations have been carried out through the leading poets of 15, 16, and 17th centuries, and a comperative study has been performed.

Bilim Kodu : 309
Anahtar Kelimeler : Hayâlî Bey, Dîvân, 16th Century, Context..
Sayfa Adedi : 1686
Tez Danışmanı : Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

TEŞEKKÜR

Hayali Bey Divanı Sözlüğü-Bağlamlı Dizin İşlevsel Sözlük adlı bu çalışmanın hazırlanması aşamasında öncelikle divanın en eski yayınından başlamak üzere bütün metinleri taranmış ve düzeltme kayıtları olan İstanbul Üniversitesi yayını olan ve Ali Nihat TARLAN tarafından hazırlanan yayın tercih edilerek metnin transkripsiyonu yapılmış ve TEBDİZ sistemine metin olarak girilmiştir. Metin girişinin arkasından anlamlandırma çalışmalarına başlanmış ve metne ilişkin düzeltmeler ve incelemede kullanılacak olan veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır.

Hayali Bey Divanı metnindeki eksiklikler ve okunamayan kısımlar temin edilen nüshalar yardımıyla düzeltilmiş ve metne dâhil edilmiştir. Metnin tashihinde Milli Kütüphane'de kayıtlı iki nüsha olmak üzere üç nüsha karşılaştırılmıştır. Divan metninin oluşturulmasında bütün nüshaların dâhil edilerek bir edisyon kritiğinin yapılamamış olması, metnin elimizde olan biçiminde bazı eksikliklerin ve diğer şairlerin eserlerinden kimi kısımların divana karışmasına sebep olmuştur. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'nın yeni baştan bir metin tenkidinin yapılması elzemdir. Metindeki bu eksiklikler anlamlandırmada çeşitli zorluklar ve anlam karışıklıkları meydana getirse de elimizde var olan nüshalar yardımıyla bu zorluğu aşabildik. Bütün bu uğraşlar neticesinde Hayali Bey Divanı'nın bağlamlı bir sözlüğü ortaya çıkarılmış oldu. Bu çalışmanın kendisinden sonra yapılacak diğer çalışmalara karşılaştırmalara dair veriler sunması açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Çalışma bu aşamaya gelinceye kadar tezin belirlenmesi ve yöntemi konusunda yardımlarını esirgemeyen, yönlendirme ve tavsiyeleri ile çalışmanın farklı boyutlarının ortaya çıkmasına vesile olan danışmanım Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a, teşvik ve önerileri ile yol gösteren Prof. Dr. Ahmet Mermer ve Doç. Dr. Ayşe Yıldız'a, desteklerinden dolayı Araş. Gör. Bilal Güzel'e ve çalışma boyunca hoşgörüsünü üzerimden eksik etmeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
a.g.e.	Adı Geçen Eser.
a.g.m.	Adı Geçen Makale.
AD	Amri Divanı.
APD	Ahmed Paşa Divanı.
BD	Baki Divanı.
FD	Fuzuli Divanı.
G	Gazel.
GAD	Gelibolulu Ali Divanı.
HBD	Hayali Bey Divanı.
HD	Hayreti Divanı.
K	Kaside.
KAD	Karamanlı Ayni Divanı.
M	Musammat
MK	Milli Kütüphane
MKT	Mukattaat.
MÜ	Marmara Üniversitesi
NBD	Necati Bey Divanı.
NVD	Nev'i Divanı.
ŞD	Şeyhi Divanı.
ŞYD	Şeyhülislam Yahya Divanı.
TEBDİZ	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin Projesi.
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
vd.	ve diğerleri
ÜİÇD	Üsküplü İshak Çelebi Divanı.
YBD	Yahya Bey Divanı.
ZD	Zati Divanı.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Sayfa

Sayfa

Sayfa

Sayfa

Sayfa

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

1. GİRİŞ

Klasik edebiyat memtinlerine ait çeşitli inceleme metotları yanında güncel olarak bu metinleri farklı bir bakış açısıyla ele alan çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar içerisinde bir divan metninin bağlamlar içerisinde ele alındığı ve anlamlandırma yapılan unsurların sıklığının tespit edildiği bağlamlı dizin-işlevsel sözlük çalışmalarına örnek olarak Baki ve Naili divanlarının sözlükleri hazırlanmıştır. Bu çalışmalar elde bulunan metinlerin ortaklaşa bir biçimde ele alınıp metin girdilerinin oluşturulması amacıyla bir sistem etrafında toplanmıştır. TEBDİZ ismi verilen bu sistem vasıtasıyla girdilerin farklı kaynaklardan beslenmesi ve bütününün aynı tabanda görülebilmesi, anlamlandırma ve karşılaştırmaların sağlam bir zeminde sürdürülebilmesini beraberinde getirmiştir.

Metinlerin belli bir düzen içerisinde ve sistematik girdisini sağlayan TEBDİZ sistemine Hayali Bey' Divanı'nın metni gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra girilmiş, akabinde anlamlandırma çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışma ile temelde Hayali Bey'in şairliği ve şiiri ile ilgili hemen bütün özellik ve verilerin toplanması ve sonrasında hem yüzyıl hem de şair karşılaştırmalarında başvurulacak bir veri birikimi oluşturmak amaçlanmıştır. Çalışma iki ayakta devam etmiş, ilk olarak sözlük oluşturulmuş ve sonrasında elde edilen veriler ışığında genel değerlendirmeler yapılmıştır. Sistemin bütün yapıları görülebilir kılması neticesinde divan metnine ilişkin değerlendirmeler sistematik bir biçimde devam ettirilmiştir. Özellikle şairin dili kullanma biçimine dair sayısal verilerin oluşturulmasında faydalanılan bu sistem ile bütün ana ve ara başlıkların sayısal veriler ışığında toparlanması sağlanabilmiştir.

Çalışmanın sözlük ve inceleme kısmı dışında kalan kimi başlıkları genel inceleme yöntemi içerisinde yer alan özellikler dikkate alınarak eklenmiştir. Bu kısımlar incelemeyi oluşturan temel yapıdan önceye konularak şairin kişiliği ve karakterine ait değerlendirmeleri içeren bir bölüm oluşturmak hedeflenmiştir. Çalışmanın esas inceleme bölümünün temelini meydana getiren üslup incelemesi bölümünde şairin divan metninden hareketle ortaya konulan şairlik kimliği, diğer yüzyıllarda önde gelen şairlerde aynı özelliklerin varlığı veya yokluğu üzerinden değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirme sonucunda tespit edilen aynilikler veya farklılıklar kaydedilerek karşılaştırma tamamlanmıştır.

Karşılaştırma bölümlerinin özellikle üslubu oluşturan yapılar üzerinden gerçekleştirilmesi, yüzyıllar içerisinde sanatkârların tavır ve tarzlarının yapısını, etkilenmeleri ve genel algıyı ortaya çıkarması açısından önemli ipuçları kazandırmıştır. Bir şair üzerinden yapılacak değerlendirmelerin sığlığı, yalnızca o şairi değil çağdaşı olan şairlerin de kimliğini ortaya çıkarmakta yetersiz olacaktır. Bu açıdan TEBDİZ sisteminin bize verdiği imkânlar çerçevesinde bütüncül bir karşılaştırmanın yapılabilir olması, değerlendirmelerin geniş bir yelpazeye yayılmasına vesile olmuştur. Tezin inceleme kısmına ek olarak sözlük kısmı tezin sonuna eklenmiştir.

2. ŞAİRİN PORTRESİ

Bir edebiyat kaynağı olarak tezkireler şair ve nasirlere ve hatta devrin kültürel çehresi, edebi irtibatlar ve ilişkiler hakkında bilgiler veren vazgeçilmez kaynaklardır. Kaydedilen ve hakkında bilgi sunulan şairlere ilişkin devrin penceresinden birinci derecede bilgilere ulaşılabilir. Kimi zaman farklılıklar ortaya çıksa da özden kopmadan verilen bilgiler ışığında şairlerin hayatlarına, sanatlarına ve etkilerine dair hemen hemen bütün bilgiler tezkireler vasıtasıyla değerlendirmeye ve karşılaştırmaya tabi tutulabilir. Böylelikle ortaya somut veriler konularak sağlam verilere ulaşılabilir. Burada da 16. yüzyılın -etkisiyle sonraki asırlarda birçok şaire şiirleri özelinde ilham veren- önemli şairlerinden Hayali Bey hakkında tezkireler üzerinde bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılacaktır.

16. yüzyıl Anadolu sahasının ilk tezkire örneği olan Sehi Bey'in "Heşt Behişt" adlı şairler tezkiresinde Hayali Bey'e ilişkin şu bilgiler yer almaktadır.

> *"Rûm ilindendür. Silsile-i tarîkatda Haydarîdür. Baba ʿAlî Mest köçeklerindendür. Sâhib-devletler nazarına müteʿallık olmagla hayli iʿtibâr buldı. âsitân-ı saʿadet-âşiyân mülâzimlerindendür. Letâfet-i tabʿı nihâyetde ve tarz-ı gazelde mümâreseti gâyetdedür. Hoş-tabʿ küşâde-dil ve nihâyet mertebede kâbil yigitdür. Ve didügi gazeliyyâtda niçe hâssa maʿnîler bulup çok tasarrufât itmişdür. Gazelde kendünün tarz-ı hâssı var. El-hâsıl kendü vâdîsinde mümteniʿü'n-nazîr hayli eşʿâr dimişdür."*[1]

Sehi Bey'in verdiği bilgiler ışığında Hayali Bey'in doğum yeri, meşrebi, kazandığı şöhret ve bulduğu iltifat ile şiir tarzına dair kısa bilgiler verilmiş ve bir gazeli örnek kaydedilerek biyografi sonlandırılmıştır.

Anadolu sahasındaki ikinci tezkire örneği olan Latifi'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ vü Tabsıratu'n-Nuzama adlı şairler tezkiresinde Hayali Bey'e dair Sehi Bey'in paralelinde bilgiler vardır. Latifi, Hayali Bey hakkında övgü dolu ifadeler kullanır;

> *"ve bi'l-cümle zamâne gazel-gûlarınun mir ü mihteri ve bihasebi'l-urfi ve'l-izafe ol zümrenin ser-amed ü ser-defteridür"*[2]

---

[1] İpekten H., Kut G., İsen M., Ayan H., Karabey T. (1999). Sehi Beg-Heşt Bihişt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 220.

[2] Canım, R. (2000). Latîfî-Tezkiretü'ş-Şuʿarā ve Tabsıratu'n-Nuẓamā (İnceleme-metin). Ankara: TTK Basımevi, 95.

Yüzyılın bir başka tezkirecisi olan Ahdi ise tezkiresi Gülşen-i Şuarâ'da Hayali Bey'e ilişkin kısımda yine Sehi Bey'den çok da farklı olmayan bilgiler sunmuş, Hayali Bey'in şairliğine yönelik değerlendirmeler yapmıştır. Ahdi, Hayali Bey'in şairliği konusunda Sehi Bey'in Hayali Bey hakkında *"gazelde kendünün tarz-ı hâssı"* değerlendirmesine ortak olmuş ve Hayali'yi Rum'un Hafız-ı Şiraz'ına eş tutmuştur.

> *"Ol tûtî-i şekeristân-ı elhânî ve ol bülbül-i gülzâr-ı ma'ânînün hayâl-i tab'-ı pâki nihâyetde ve letâfet-i zihn-i sâfi gâyetde fünûn-ı şi're kâdir ve her bir fende üstâdân-ı mütekaddimîn ü müteahhirîn gibi mâhir kuvvet-i muhâfazası fevka'l-hadd ve sohbet-i hâssı pesendîde-i nîk ü bed ve zarâfeti gamzedâ-yı dil-i mahzûn ve esnâ-yı musâhabetde her bir sözi dürr-i meknûndur. El-hak elfâz-ı nefîs-i pâk ile Rûm'un Hâfız-ı Şirâz'ı ve edâ-yı selîs-i bülend ile şu'arânun ser-firâzı ve dikkat-i hayâlde tahayyülât-ı kemâl ile mevsûf ve sanâyi'-i şi'rde şu'arâ-yı 'Acem gibi rengîn-makâl ile ma'rûfdur."*[3]

16. yüzyıl ve Hayali Bey hakkında en isabetli ve teferruat bilgilerin fazlasıyla yer aldığı bir tezkire olan Âşık Çelebi'nin "Meşâirü'ş-Şua'arâ"sında Sehi ve Ahdi gibi şair biyografilerine kısaca yer veren tezkirelerden farklı olarak detaylar ve daha sağlam bilgiler mevcuttur. Bu sağlamlıkta Âşık Çelebi'nin verdiği bilgileri kaynaklarına onaylatması ve sonrasında tezkiresine almasının büyük etkisi vardır. Âşık Çelebi'nin edindiği bilgileri derinlemesine araştırması ve neredeyse hiçbir teferruatı boş geçmemesi gibi özellikleri 16. yüzyılın bu büyük şairi hakkında bilgilerin daha sağlam olması sonucunu doğurmuştur. Bu özelliklerine ek olarak Âşık Çelebi'nin kendi ifadesi ile *"Kezâlik, İstanbul'da musâhabet ü müvâneset üzere idik. Yigirmi yıl hem-dem oldum"*[4] demesi şair hakkında en doğru ve en geniş kaynağın Âşık Çelebi ve dolayısıyla tezkiresi olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Âşık Çelebi'nin tezkiresinde Hayali Bey ile ilgili geniş bilgi mevcuttur. Âşık Çelebi, Hayali Bey'in hayatına dair kısa bilgilerden sonra genellikle yaşam seyrine ve yaşadıklarına ilişkin bilgiler sunar. Biyogarfinin başında Hayali Bey'i tanıtırken *"Rumili'nün suhan-ârâsı, hevâ-yı istignânun hümâsı, Kâf-ı 'âlem-i ıtlâkun 'Ankâsı, bi-tekayyüdlik kûyınun gedâsı, şeh-levendlik gürûhınun pâdşâsı meşhûr Hayâlî Beg'dür"*[5] ifadelerini kullanır. Sonrasında birçok önemli şairin yetiştiği Vardar Yenicesi'nden bahseder ve değerlendirmelerinde Vardar Yenicesi ile HayaliBey'in şöhretini zirvede buluşturur.

---

[3] Solmaz, S. (2005). Ahdî ve Gülşen-i Şuʿarâsı, Ankara, 119.
[4] Kılıç, F. (2010). Âşık Çelebi Meşairü'ş-Şuʿarâ. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1549.
[5] Kılıç, a.g.e., s. 1541.

Âşık Çelebi, tezkiresinin ilgili kısmında şairin gençlik çağında dâhil olduğu meşrep ve bu meşrebe katılma hikâyesini, onu bu yola çeken kişinin şöhreti ve etkileri hakkında detaylı bilgi verir. Bu vasıtayla İstanbul'a gelişi ve sonrasındaki serüveni hakkında sıralamalar yapar ve saraya kadar uzanan çizgide kimlerin himayesinde bulunduğunu sebepleriyle izah eder. Hayali Bey'in saraya kadar olan yükselişinde hiç şüphesiz bu himayelerin etkisi yadsınamaz. Âşık Çelebi uzun uzadıya bu destekleri, onu padişaha yakın kılan bütün vasıtaları ve sebeplerini anlatır.

16. yüzyılın bu kapsamlı tezkiresinde şair hakkında sonraki değerlendirmeler kişiliğine, karakterine ve adetlerine dönük tespitlerdir. Hayalinin kişiliği bahsinde şu ifadeler yer alır;

"hulk u hasâyili ve seyr ü şemâ'ili böyle idi ki, zâtı mutlak kuyûd-ı 'âlemden âzâde ve levh-i hâtırı hutût-ı huzûz-ı dünyâdan sâde idi. Egerçi, fıtratda tab'ı vü şânı 'âlî vü bülend idi, ammâ, hâk-i meskenetde ve megâk-i mezelletde bir gedâ-şîve vü derdmend idi."[6]

Bu cümleler, Âşık Çelebi'nin Hayali Bey'i iyi tanıdığı ve değerlendirmelerinde isabetli olduğu gerçeğini ortaya koyar. Hayali Bey'in şiirlerinde sıklıkla işlediği gönülsüzlük, tok gözlülük duygusu tezkire yazarının verdiği bilgiler ışığında değerlendirildiğinde örtüşür. Gedalık tacını başına alan ve bir an olsun âlemde sultanlık payesini kazanmak düşüncesi olmayan şairin karakteri tam da Âşık Çelebi'nin tarif ettiği profildir. Şairin kişiliğine dair yapılan açıklamalarda istiğna duygusu ve tavrı ön plandadır ve bu tavra yönelik açıklamalar uzun bir şekilde konu edilir;

"mülk ü mâl ve ehl ü 'ıyâl ve mansıb u menâl ve sâ'ir a'mâl iştigâlinden mücerred idi. Zencîrlerle baglasan ahkâm-ı dünyâya gayr-ı mukayyed idi."[7]

Yukarıdaki açıklamaların devamında Âşık Çelebi, Hayali Bey hakkında şairin şiirlerinde sık sık işlediği bir karşılaştırma unsuru olan *"abâ- dîbâ"* karşıtlığı üzerine değerlendirmede bulunur;

"Yanında dîbâ-yı murassa'la kabâ-yı murakka' berâber ve öninde tâc-ı serverîye külâh-ı Tâtârî hem-ser idi."[8]

---

[6] Kılıç, a.g.e., 1544-1545.
[7] Kılıç, a.g.e., 1545.
[8] Kılıç, a.g.e., 1545.

Hayali Bey'in kimseden beklentisi olmayan tavrını Âşık Çelebi, tezkiresinde şu sözlerle ifade eder;

> *"Bir def ʿ a taʿyir-i yârân ve taʿbir-i nükte-âmiz baʿzı nâ-dândan dil-gîr olup sancak ümmîdine bir kasîde virdiler…"*[9]

Âşık Çelebi'nin bu değerlendirmesinde mübalağaya kaçtığı düşüncesi sabittir; ancak şairin müstağni duruşu bahsettiği bu vakıayı doğrular nitelikte olsa da bütünüyle taleplerden, isteklerden el çektiği doğru değildir. Şiirlerinde geçen pek çok ifadeden durumun hiç de böyle olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim şairin yazdığı kaside ve gazellerdeki kimi talepler, onun pek de kendisini geride tutan bir kişilikte olmadığını gösterir. Şairin vefatından sonra evladına azımsanmayacak ölçüde bir miras bırakması da kaynaklarda sabitken[10] bu ifadelerde Âşık Çelebi'nin öznel davrandığını söylemek ve kafasındaki Hayali Bey imajının bir tezahürü sonucunda bu sözleri söylediğini düşünmek yerinde bir değerlendirme olacaktır.

Âşık Çelebi, Hayali Bey hakkındaki değerlendirmelerine şairin şiir yazma konusundaki kusur ve özürlerinden de bahseder ve bu kusurları birebir yaşadığı örneklerle aktarır. Onun Hayali'nin şiiri hakkında eleştiride bulunduğu kısım şu şekildedir;

> *"Kendinün ʿadem-i iltifâtından yâ kelimât-ı ʿArabiyede kusûr-ı sınâʿatından vâkıʿ olan eger sakîm maʿnâ ve eger bârid edâdur ve eger galat taʿbîr ve eger imlâda sehv ü tahrîrde taksîrdür, tenbîh olınsa kabûl kılurdı."*[11]

Bu ifadelerden Âşık Çelebi'nin Hayali Bey'in kimi kusur ve eksiklerini bulup söylediği ve düzeltme yoluna gittiği sonucu çıkarılabilir. Daha önemlisi şairin bu eleştirilere karşı "kabul" ifadesini sunması şairliği hakkında bize önemli ipuçları verir. Hayali Bey'in belki de gençliğinde katıldığı ve izlerini derinlemesine yaşadığı kalenderîlik yolunun temel düsturlarını kendi şiiri ve yaşamı için hala devam ettirdiği

---

[9] Kılıç, a.g.e., 1545.

[10] Bu konu ile ilgili olarak Gelibolulu Mustafa Ali Künhü'l-Ahbar'da *"…merhūmun ferzend-i devletmendi Hubbi̮ ʿÖmer Begden işitdüm. Hattā sıhhatini kemā-yenbagi̮ tahki̮k itdüm ki iki birāder otuzar bin filoriye mi̮rāŝla behremend oldukdan maʿadā yüz altmış kilid ʿakar u mütemellikātından bedi̮d olmış. Husūsā yüz otuz bin güzi̮de hāslarından sāl-be-sāl dörd yük mikdārı vāridāt ü emvāl mukarrer iken seneden seneye kırk elli bin akçe ancak harcandugı ŝübūt bulmış."* diyerek şairin varlıklarına ilişkin kanıtlar ortaya koymuştur. (İsen, M. (1994). Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı, Ankara: Atatürk Kültür Merkez Yayınları, 213-214.)

[11] Kılıç, a.g.e., 1548-1549.

sonucu çıkarılabilir. Şairin Âşık Çelebi'nin yukarıda bahsettiği kusurlarının kendisine ifade edilmesine hiçbir tepki göstermeden kabul göstermesi ve hatta kendi divanını bile kendisinin tertip etmediği düşünüldüğünde onun her şeyden azade olduğu, istiğna köşesine çekilip çok da işlerin içine dâhil olmadığı sonucunu ortaya çıkarır. Bu değerlendirmelerle birlikte Hayali Bey'in kendisine yönetilen bütün eleştiri ve hicivler karşısında sükût ile durduğu ve boyun eğdiği bütünüyle kabul edilemez. Devrinde şiirleriyle büyük şöhret kazanan ve saray çevresinde her daim hazır bulunan bir şairin elbetteki düşmanları ve eleştirenleri çok olacaktır. Nitekim Hayali Bey hakkında da bu durum tam anlamıyla böyle olmuştur. Her ne kadar Âşık Çelebi;*"Merhûm-ı mezkûrun cümle mehâsîn-i ahlâkından ve tîb-i aʿrâkından biri dahı buydu ki, hezl ü hicve mâ'il degül idi ve kimesnenün hakkında nazm u nesr ile bed söylemege kâbil degül idi"*[12] demiş olsa bile kendisi dahi tezkiresinin şairi anlatan kısmında kendisine yöneltilen kimi eleştirilere cevaplar verdiği ve hiç de alttan alıp görmezden geldiği fikrini pekiştirmez. Özellikle saray çevresinde kazandığı himaye ve sevgiden dolayı ağır eleştirilere maruz kalmış ve bunlara bir yerde cevap vermek durumunda kalmıştır.

Âşık Çelebi, tezkiresinde sırasıyla şairin bütün yaşam seyri ve çektikleri, gördüğü lütuflar, karşılaştığı eleştiriler ve diğer pek çok konuda eşsiz bilgiler sunar. Yukarıda da ifade edildiği üzere Hayali Bey hakkında en kapsamlı bilgi Âşık Çelebi'nin tezkiresinde bulunabilir. Âşık Çelebi, Hayali'nin şairlik ve diğer şairlerle olan mücadelesinden sonra şiirleri üzerine değerlendirmelere devam eder. Bu kısmın önemi Hayali Bey'in hangi olaylar karşısında nasıl şiirler kalem aldığı ve belli başlı bazı şiirlerin hangi dönemde yazıldığına dair bilgiler vermesi bakımından önemlidir. Örneğin;

Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
Benzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan (G400/1)

Matlaı ile başlayan şiir, verilen bilgiler ışığında şairin son şiiridir ve bunu Âşık Çelebi; *"Akabince bu gazeli yazup gönderüp bu gazel şiʿrden ü ʿâlemden mukaddime-i inkıtâʿımuzdur ve mektûb sizünle vedâʿumuzdur dimiş"*[13] diyerek sabit bir bilgi verir. Bunun yanında şairin son beyti konusunda ise farklı bir kayıt vardır. Bu kayıtta şair son anlarında oğlu Ömer Bey'i yanına çağırarak son söylediği beytin ne olduğunu

---

[12] Kılıç, a.g.e., 1552.
[13] Kılıç, a.g.e., 1560.

bildirmiştir.[14] Bundan sonra tezkirenin devamında Hayali Bey'in ölümü üzerine bazı şairler tarafından düşürülen tarihler ve divanı üzerine bilgiler mevcuttur.

Yüzyılın bir diğer önemli tezkiresi olan Kınalızade Hasan Çelebi tezkiresinde teferruatlı bilgiler mevcut değildir. Kınalızade'nin verdiği bilgiler Âşık Çelebi'nin tezkiresinde aktardığı bilgiler ile örtüşür ve hatta bazı ifadeler aynen geçer. Âşık Çelebi tezkiresinde geçen bilgiler Hasan Çelebi tezkiresinde özet mahiyetinde kaydedilmiştir. Teferruata girilmemiş, temel durumlar üzerine bilgiler verilmiştir. Hasan Çelebi tezkiresinde kullandığı ifadeler açısından yüzyılın diğer tezkireleri ile aynı görüştedir ve Hayali Bey'in şairliği konusunda olumlu görüşler bildirmiş, övgü dolu sıfatlar kullanmıştır.

2.1. Hayâlî Bey

Hayali Bey, tezkirecilerin büyük bir övgüyle bahsettiği Vardar Yenicesi'nde 15. yüzyılın sonlarında doğmuştur. Lakabı Bekâr Memi'dir. Bu lakap ona geç evlendiğinden dolayı verilmiştir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ömer Bey ve İbrahim adlarında iki oğlu vardır. Hayali Bey, kendi yüzyılı ve sonrasında iyi bir şair kabul edilmesine rağmen iyi bir tahsil gördüğü söylenemez.

Vardar Yenicesi, yetiştirdiği şair ve ilim erbabı vasıtasıyla adından sıkça bahsettirmiş ve özellikle tezkirelerde bu başlık altında uzun uzadıya övgülere muhatap olmuş ve anlatılagelmiştir. Bu coğrafyada yetişen şairler de bu sıfatla anılmışlardır.

Vardar Yenicesi'nin tarihi anlamda ne gibi bir öneme sahip olduğu konusunda imparatorluk penceresinden bakıldığında fethin öncü izlerinin bulunduğu yer olarak düşünülebilir. Vardar Yenicesi'nin tarihi ve kültürel çizgisini bu açıdan değerlendirmek yerinde olacaktır. Bölge sultan I. Murat döneminde Batı Trakya'nın fetih hareketleriyle görevlendirilen Evrenos Bey tarafından fethedilmiş ve imparatorluk içine dâhil edilmiştir. Bu fetihten sonra bölge bir ilim ve irfan ocağı, kültürel bir merkez olma yönünde hızlı bir şekilde gelişmiştir.

[14] Çavuşoğlu, M. (1987). Hayali Bey ve Divanı'ndan Örnekler, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 11.

Kültürel merkezler olarak adlandırılan bölgelerin bu sıfatı almaları elbetteki birdenbire ve kolaylıkla olmamıştır. Fetihten sonra bu bölgeye yapılan imar ve iskân faaliyetleri neticesinde Vardar Yenicesi gibi çok da geniş bir alana sahip olmayan bu coğrafi bölge süratle ilmi ve kültürel anlamda bir merkeze dönüşmüştür. Bu dönüşümde fetihle birlikte gelen gayretler ve çalışmalar etkili olmuştur. Kültürel anlamda ne gibi bir etkiye sahip olduğuna bakılacak olursa o dönem edebiyat tarihçileri sayılabilecek olan tezkirecilerin ifadelerine bakmak yerinde olacaktır. 16. yüzyılın önemli tezkire yazarlarından Âşık Çelebi, Vardar Yenicesi hakkında şu ifadeleri söyler;

> *"Rivâyet olınur ki Prezrin'de oglan togsa adından mukaddem mahlas korlar. Yenice'de togan oglan, etmege papa diyecek vakt Fârsî söyler. Priştine'de oglan togsa dividi bilinde togar, dirler. Binâen 'alâ zâlik Prezrin şâ'ir menba'ı ve Yenice Fârsî ocagı ve Piriştine kâtib yatagıdur"*[15]

Âşık Çelebi'nin yukarıdaki değerlendirmesine paralel olarak çağdaşı Hasan Çelebi de aynı minvalde cümleler söylemiştir. Tezkiresinin "Usûlî" maddesinde Kınalızade; *"Mecma'-ı zurefâ ve menba'-ı şu'arâ olan Vardar Yenicesindendür"*[16] ifadesini kullanmıştır. "Hayretî" maddesinde ise; *"Kân-ı belâgat u eş'âr ve ma'den-i şu'arâ-yı 'âlî-mikdâr müşâbih-i cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâru olan Yenice-i Vardardandur"*[17] diyerek şehri Kur'an'dan bir ayet iktibasıyla "Altından ırmaklar akan cennet"e benzetmiştir.

Yukarıda kısmen kültürel ve irfani yönü üzerinde durulan Vardar Yenicesi'nde doğan Hayali Bey'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte şiirleri üzerinden yapılan bazı değerlendirmeler bu konu hakkında ipucu niteliğinde bilgiler verir. Tarihi kayıtlarda doğumuna ilişkin bir iz bulunamayan şairin divanındaki bazı söylemleri neticeye ulaşmak açısından önemlidir. Hayali Bey'in divanı üzerine bir tahlil çalışması yapan Cemal Kurnaz Âşık Çelebi Tezkiresi'ndeki Hayali maddesi üzerine yaptığı bir çalışmasında;[18]

Ey Hayâlî çardeh-sâle dahi bir tıfl iken
Tab'-ı mevzûnunla oldun nakd-i Selmân-ı zamân (G391/5)

---

[15] Kılıç, a.g.e., 904.
[16] Eyduran-Sungurhan, A. (2009). Kınalızade Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
[17] Eyduran-Sungurhan, a.g.e., 259.
[18] Kurnaz, C. (1985). Âşık Çelebi 'ye Göre Hayâlî Bey. *TKA*, XXIII/1-2, 375.

Beytini örnek vererek şairin on dört yaşında şiirleriyle şöhret kazandığını aktararak bu durum üzerinden değerlendirmeler yapar. Bu bilgiyi aktarırken Âşık Çelebi'nin şair hakkındaki bir değerlendirmesi bu beytin verdiği manayı destekler niteliktedir. Âşık Çelebi, Hayali Bey'in İstanbul'a geldikten sonraki hayatı bahsinde şu ifadelere yer veriyor; *"…Hayâlî dahi tahsîl-i ma'rifete meşgûl olur. Sehl zamânda şi'r söyleyüp hâl ü hat vasfında üzerine nokta konmayacak gazeller yazup zülf ü gîsû medhinde şâne gibi bârîk fikirlere ve dûr u dırâz sevdâlara el karup…"*[19]

Şairin sehl zamanda şiir söylemeye başlamasına ilişkin hüner sahibi olduğuna dair sözleri vardır;

Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl (K10/19)

Künhü'l-Ahbar müellifi Gelibolulu Ali'nin de Hayali Bey'in erken yaşlarda şiire heves ettiği ve bunda da başarılı olduğuna dair kaydı vardır. Bu kayıtta Gelibolulu Ali şu sözleri söyler; *"dahi sebzezâr-ı hattı nâ-resîde çâr-ebrûlar gibi mukavves kaşlarının sâyesi leb-i la'linde demîde olmadan eş'âr-ı hasene ile iştihâr bulmuş idi."*[20]

Âşık Çelebi'nin, Gelibolulu Ali'nin ve şairin bizzat kendisinin söylediği şiirler çerçevesinde düşünüldüğünde şairin şöhret kazanması ile İstanbul'a gelişi arasında bir bağlantı kurulmalıdır. Ancak bu bağlantı neticesinde şairin doğum tarihi doğruya yakın bir şekilde tespit edilebilir. Hayali Bey'in İstanbul'a gelmeden önceki hayatı ve kimlerle hemhal olduğu bahsi bu açıdan önemlidir.

Hayali Bey, gençlik çağlarında Vardar Yenicesi'nde iken II. Bayezid zamanında İran'dan Bursa'ya gelerek burada bir tekke kuran Kalenderi şeyhi Baba Ali Mest-i Acemi'nin Vardar'ı bir ziyareti esnasında kendisinden çok etkilenerek bu tarikata intisap etmiştir. Hayali'nin bu kalenderi şeyhi ile tanışması kendisi açısından ilk eğitimini alması ve bir baba şefkati ile karşılaşması açısından önemlidir. Hayali Bey bu karşılaşmayı ve intisabını şu beyitiyle açıklar;

---

[19] Kılıç, a.g.e., 1542.
[20] İsen, a.g.e., 212.

Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
Bir yalın yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî (MKT25/1)

Yine aynı minvalde söylediği ve artık iyiden iyiye kalenderîliğini ilan ettiği bir beyti ise şu şekildedir;

Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi (G627/5)

Hayali Bey'in Baba Ali Mest-i Acemi ile tanışması ve onunla hemhal olmasının arkasından şairin bu topluluk ile İstanbul'a ziyaretleri başlamıştır. Bu ziyaretler sırasında gençlik ve güzellik ateşiyle kendini hemen belli eden Hayali Bey, 1511 ve 1516 tarihlerinde iki kez İstanbul kadısı görevinde bulunan Sarı Gürz Nureddin Efendi'nin dikkatini çekmiş ve Nureddin Efendi bu derece güzel olan bir gencin Baba Ali Mest-i Acemi gibi bir rafizinin yanında bulunmasına rıza göstermemiş ve onu kalenderi dervişin yanından alarak şehir muhtesibi Uzun Ali'nin yanına vermiştir. Âşık Çelebi bu vakayı şu şekilde anlatır; *"…bunun gibi perî-peyker gulâm-ı emred bu Râfizî çün dîv ü dedün yanında turmak ne meşrû' ve ne ma'kûldür diyü Hayâlî'yi Baba 'Ali Mestün yanından alup şehr muhtesibi Uzun 'Ali dimekle ma'rûf kimesneye emânet virüp…"*[21]

Bu ifadelerle birlikte Hayali'nin II. Bayezid devrinde doğduğu bilgisi dikkate alınırsa şairin İstanbul'a Sarı Gürz Nureddin Efendi'nin 1511 yılında getirildiği birinci kadılık görevi esnasında geldiği ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler ve Hayali'nin kendi dilinden ifadeleri birleştirildiğinde Hayali'nin doğum tarihinin 1497-1499 yılları arasında olabileceği söylenebilir. Baba Ali Mest-i Acemi ile hemhal olduktan sonra Bursa şehrinde *Gülistan ve Bostan* dersleri alan Hayali Bey'in burada temel eğitimini aldığı bilgisine, doğup ilk gençlik çağını yaşadığı Vardar Yenicesi'nin kültürel atmosferi de eklendiğinde Hayali Bey'in İstanbul'a yetişmiş, eli kalem tutan bir şair olarak geldiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uzun Ali'ye emanet olunduktan sonra Hayali Bey kısa zamanda şiirleriyle şöhret bulmaya başlamış ve Defterdar İskender Çelebi'nin himayesine girmiştir. İskender Çelebi

[21] Kılıç, a.g.e., 1542.

Hayali Bey'in terbiyesine önem verir ve onunla yakından ilgilenir. Devlet kademesinde yavaş ama emin adımlarla ilerleyen Hayali Bey, Defterdar İskender Çelebi'nin takdimiyle Sadrazam İbrahim Paşa'nın muhitine girer. Sadrazam İbrahim Paşa'ya yakınlığı ona sarayın kapılarını ardına kadar açar. Sadrazam İbrahim Paşa himayesinde saraya giren Hayali Bey, çok geçmeden Kanuni Sultan Süleyman'ın nedimleri arasına da girer. Şairde diğer şairlerle birlikte şiir meclisinde çekingen karakteri nedeniyle bir süre hiçbir şey yapamaz. Şairin kendisi bu durumu şu beyti ile açıklar;

Bir bezm-i hâsa mahrem olupdur Hayâlî kim
Açılmaz anda gonca-i cennet hicâbdan (G431/9)

Şair, hamileri olan İskender Çelebi ve İbrahim Paşa'yı birer yıl ara ile kaybedene kadar saraydaki konumunu korumuştur. Hamilerini kaybeden şair kişiliğindeki müstağnilikten olsa gerek diğer paşa ve bürokrasiden zata şiir yazmamıştır.

Hayali Bey, 1557 yılında Edirne'de vefat etmiştir. Mezarının *"Salhane yolunda haydar-hane Hatiresinde medfundur"*[22] bilgisinden hareketle mezarın akıbeti üzerine araştırmalarda bulunan Ali Nihad Tarlan, Osman Nuri Peremeci'den edindiği bilgiyi şu şekilde aktarır; *"Hayalî, Edirne'de uzun kaldırım mezarlığına karşı dedelerinden kalan Vize Çelebi mescidinin avlusu önüne kendi yaptırmış olduğu iki lüleli denmekle maruf çeşmenin sol tarafina pencere boyuna gömülmüştür."*[23]

Hayali Bey'in 1557 tarihinde ölümü üzerine bazı şairler tarih düşürmüşlerdir. Bu tarihlerden birisi Günahî'nin;

" ʿÂlem-i hisden Hayâlî gitdi âh" şeklindeki mısra'ıdır.

Hayali Bey'in ölümüne tarih düşüren bir diğer şair Arşî'dir, Arşî, Hayali Bey'in vefatı üzerine şu şiir ile tarih düşürmüştür;

Hayâlî kim gazel sît ü sadâsın
Tamâmet nüh kıbâb-ı çarha saldı

---

[22] Kılıç, a.g.e., 1562.
[23] Tarlan, A. N. (1992). Hayali Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları, 17.

Çekip şemşîr-i şîr-i abdârı
Hezârân pehlevân-ı nazmı çaldı

Bu meydân içre Sultân-ı cihândan
Semend-i tabʿ ile ödüller aldı

Yumup göz sâhil-i hestîden âhir
ʿAdem bahrına mâhîvâr daldı

Dedi Arşî işidüp ana târih
Sözü dilde hayâli özde kaldı

Şairin ölümü üzerine tarih düşüren şairlerden bir diğeri ise Silistreli Şîrî Ali Çelebi'dir;

"Hayâlî öldü hayf el-hükmülillâh "

2.2. Hayâlî Bey'in Rûhî Portresi

Hayali Bey, Kanuni Sultan Süleyman devrinin önde gelen şairlerindendir. Şair, aynı dönemde yarıştığı ve hatta sarayda birlikte olduğu şairlerden ihsan ve lütuf bağlamında üst konumdadır. Ancak şairin portresine bakıldığında bu denli övgüye mazhar olan bir şairin kapılacağı ihtiraslardan, kibirden ve şımarıklıktan uzak olduğu, kendi ifadelerinden ve verilen tarihi kaynaklarda düşürülen kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Hayali Bey, istiğna sahibi bir şairdir. Şair hakkında yapılan değerlendirmelerde ortak görüş tokgözlü, her şeyden azade ve alçakgönüllü olduğudur. Bu görüşlerin ortak paydada birleşmesinde yirmi yıllık dostu ve onu en yakından tanıyan Âşık Çelebi'nin tezkiresindeki ifadelerinin yanı sıra divanındaki bizzat kendi ifadeleri etkili olmuştur. Hayali Bey Divanı'nda bizim çıkardığımız doğrudan kendisi ve karakterine dair yaptığı tahliller kırkı aşkın beyitte ifade edilmiştir. Bu tahlilde şairin kendisine dair görüşleri, nasıl bir insan olduğu, kimi duygu ve davranışlara ait değerlendirmeler ve eleştiriler vardır. Âşık Çelebi onun genel karakter analizini tezkiresinde şu şekilde ifade eder;

"Ammâ merhûmun *hulk u hasâyili ve seyr ü şemâ'ili böyle idi ki, zâtı mutlak kuyûd-ı 'âlemden âzâde ve levh-i hâtırı hutût-ı huzûz-ı dünyâdan sâde idi. Egerçi, fıtratda tab'ı vü şânı 'âlî vü bülend idi, ammâ, hâk-i meskenetde ve megâk-i mezelletde bir gedâ-şîve vü derdmend idi. 'Ulûvv-i câh-ı serîri ve derûn-ı âgâh-ı ma'nevîyi cem' itmiş bir şeh-levend idi. Mülk ü mâl ve ehl ü 'ıyâl ve mansıb u menâl ve sâir âmâl iştigâlinden mücerred idi. Zencîrlerle baglasan ahkâm-ı dünyâya gayr-ı mukayyed idi."*[24]

Âşık Çelebi'nin yukarıdaki ifadelerinden Hayali Bey'in âlemden azade, dünya zevklerine sırtını dönmüş, yaradılışının yüksek bir noktada olduğu, kulluk tacını başına takan, dertli, evlad ü iyal sevgisinden uzak bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Şairin müstağni duruşunu ise Âşık Çelebi şu sözlerle anlatır;

"Yanında dîbâ-yı murassa'la kabâ-yı murakka' berâber ve öninde tâc-ı serverîye külâh-ı Tâtârî hem-ser idi. Kürki günine göre giymek degül, tennûre yanında semmûra mu'âdil ve libâs-ı ibrîşîmîne ve pâlâs-ı peşmîneye mimâsîl idi. Ol cihetden gâh dül-bend-i bülendâne ve gâh şeb-külâh-ı levendâneye mâ'il idi."[25]

Hayali Bey, Âşık Çelebi'nin yukarıda bahsettiği bu âlemden müstağni oluşunu hayatının sonuna kadar devam ettirmiştir. Bu durumu şairin kimi zaman kıskançlık dolayısıyla diğer şairler tarafından kendisine yöneltilen eleştirilerde görebiliyoruz. Bu eleştirilerden bir tanesi Taşlıcalı Yahya Bey'in şu beytidir;

Şol Hayâlî Beg ki benzi sarı gözi aladur
Başda yelken takyesi boklukda bitmiş lâledür (YBD MKT13)

Yahya Bey, bir başka beyitte ise Hayali Bey'in takyesiyle ilgili olarak şunu söyler;

Çok sevdigüm Hayâlî eglencesün cihâna
Benzer başunda takyen çermenmiş istepana (YBD G428/1)

Hayali Bey ise kendisinin kılık kıyafetine yapılan eleştirilere cevapsız kalmamış karşılık vermiştir; ancak eleştiriye konu olan tavrı ve tarzı üzerinde bir farklılık olmamış, hayatının sonuna kadar bu duruşunu değiştirmemiştir. Hayali Bey'in kendi divanında da tokgözlülük bağlamında söylediği beyitler vardır. Bu beyitlerden birinde Hayali Bey 'istiğna mülkü'ne sultan odluğunu anlatır;

---

[24] Kılıç, a.g.e., 1544-1545.
[25] Kılıç, a.g.e., 1545.

Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
Ehl-i fakrun mülk-i istignâya mâlik şâhiyem (G358/3)

Alçakgönüllü olmaktan, müstağni duruşundan bir an olsun geri durmayan şair, bu durumu benzer bir biçimde şu beyitlerinde tekrar eder;

Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
Gınâ iklîminün sultânı oldum kimyâ buldum (G367/2)

Dilersen olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
Yüzünü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur (K1/9)

Âşık çelebi'nin ifade ettiği biçimde *"Zencîrlerle baglasan ahkâm-ı dünyâya gayr-ı mukayyed idi."*[26] ifadesine uygun olarak şair, kendisini şahbaza benzetir; ancak bu benzetme istiğna doruğunda kendisini dünyanın işlerinden uzakta tutan bir benzetiştir;

Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
Saydgâhından cihânun fârigüʾl-bâlem bu gün (G447/4)

Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden (G439/4)

Şair yazdığı bir kıtasında ise âlemde neyi neye tercih ettiğine ilişkin genel bir manifesto ortaya koyar;

Neng ü ʿârı büt edinmekden ise bin kerre
Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

---

[26] Kılıç, a.g.e., s. 1545.

Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg (MKT17)

16. yüzyılın bu büyük şairi üzerine incelemeler yapan ve divanını yayınlayan Ali Nihad Tarlan şairin ruhi portresi hakkında şu değerlendirmelerde bulunur;

"Hayali ser-azade, kayd tanımayan, avare, rint bir şairdir. Dünya servetine kat'iyen değer vermez. Kayd tanımadığı için Âşık Çelebi'nin ısrarına rağmen bir mesnevi yazmamıştır. Malına ve mülküne tasarruf etmezdi. Cömert idi. Parası başkalarının elinde mahvolup gitmişti. Mutasavvıftı. Mistik aşk onu zahiri şeriatın dar hudutlarından iç âleminin geniş tefekkür ve tahassüsüne çıkarmıştı. Bu sistem esasen aşk temeli üzerine kurulmuştu. Onu da ruhi vaziyeti aşka ve onun peşinden batıniliğe sürüklemişti. Feleğe baş eğmeyen, dünya işlerine değer vermeyen, yalnız iç âleminin zevkleri peşinde koşan bir hüviyet." [27]

Ali Nihad Tarlan'ın Hayali'nin ruhi portresi hakkında yukarıdaki ifadelerinde bahsettiği ve Hayali Bey'in şiirlerinde de sıklıkla işlediği ve hakkında kaydedilen bilgiler arasında dikkat çeken bir özelliği ise 'âlemin alayişi'nden uzakta oluşudur. O hiçbir şekilde dünya ile sıkı bir bağlantı kurmamıştır. Bu fikri şiirlerinde sık sık dile getiren şairin bu özelliğinin oluşmasında hiç şüphesiz gençliğinden itibaren "sinirlerinin kuvvetli hâkimiyeti altında zebûn bir şahsiyet" olması etkili olmuştur. Bu özelliğini ifade sadedinde divanındaki pek çok şiirde bu fikri işlemiştir. Onun gözünde bu âlemin eziyetleri verdiği hazlara değmez;

Meyl eyledük cihânun egerçi salâsına
Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına (G500/1)

Şair; âlem karşısındaki duruşunu, ona itibar etmediğini, gözünde hiçbir değeri olmadığını farklı biçimlerde ifade etmiştir;

Kim ki bu çarh-ı pîrezene mâʾil olmadı
Merdâneler içinde bugün erlik eyledi (G627/2)

Zerre denlü kılmadun dehre Hayâlî iʿtibâr
Topun agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi (G623/5)

---

[27] Tarlan, a.g.e., 23.

Cismümi ey dîde-i gam-dîde hûna gark edüp
ʿÂlemün âlâyişinden cümle pâk etdün beni (G592/2)

Âlem hakkında bu değerlendirmeleri yapan şairin dünyanın boşluğu, geçici olduğu âlemin aldatıcı şaşaa ve süslerine kapılmamak gerektiği konusunda da benzer tavır ve eleştirileri vardır. Âlem karşısında insanın yapması gereken dünya sevgisini kendisinden uzak etmektir;

Hem-cenâhıdur bu gün ʿankâ-yı ʿâlî-himmetün
Kâʾinâtun âşiyân ü dânesinden ferd olan (G446/4)

Kalbümi pâk eyledi âlâyişinden ʿâlemün
Nola ben dil-teşne dersem ʿârız-ı dildâra su (G464/4)

Sevdâ-yi cihânı koma gönlünde Hayâlî
Ol Kaʿbe-i ʿulyâyı niçün mesken eder Lât (G33/5)

Geçici olan, âlemde devam üzere hiçbir şeyin olmadığı ve bu sebeple şöhret, gençlik, güzellik gibi unsurlara pek fazla değer verilmemesi gerektiğini söyler. Güzelliğin ‘bir kıl üstünde’ olduğunu ve şöhretin ‘birkaç günlük bir oyalanma’ olduğu görüşündedir. Peşine düşülen bütün bu boş şeyler konusunda da şairin eleştirileri vardır;

Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı (G628/3)

Dayanup hüsnüne cevr itme Hayâlîye ki çün
Bir kıl üstünde durur hûblugun bünyâdı (G630/5)

Âlem karşısında bütün bu eleştirileri yapan şair, felekten, devrandan, zamandan yana da şikâyetler de bulunur. Felekten ve devirden şikâyet klasik edebiyatta şairlerin sıklıkla işlediği bir konudur. Bu gelenekte sıradanlaşan ve hemen her şairin divanında işlenen bu konu Hayali Bey’in kişiliği özelinde düşünüldüğünde samimi bir forma bürünür. Âlem karşısında hiçbir memnuniyeti olmayan şair, bu durumun failini felek ve devran olarak gösterir. Divanında ‘*felek, çarh, çarh-ı pîrezen, devir, devrân, zamân, zamâne’* gibi

sözcüklerin ve tamlamaların kullanıldığı hemen hemen bütün beyitlerde felekten ve devirden şikâyet eder;

Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış (G229/7)

Mihr-i ruhuna dil vereli ey meh-i tâbân
Sâyem gibi yerden yere çaldı beni devrân (G388/1)

Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
Gel zârlıgum dinle inletdi beni devrân (G454/2)

Dâne-i ʿömrün kişinün cemʿ edüp cev cev komaz
Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen (G433/4)

Hayali Bey; felek, devran, zaman, tali'den şikâyet eylerken 'yıldızı olmamak, yıldızı barışmamak' deyimini kullanır;

Ey Hayâlî tâliʿün yokdur sitâren neylesün
Çün senünle yıldızı barışmaz ol meh-pârenün (G275/5)

Dâr-ı cihânda yıldızı barışmaz ol mehün
Bencileyin sitâresi yok mübtelâ ile (G499/3)

Şairin kişiliğine ve dolayısıyla şiirine sirayet eden en önemli unsur onun hayatının başından beri her yönünde bulunan 'kalenderi' düşüncedir. Kalenderîlikle birlikte 'melamilik' düşüncesini sıklıkla savunan ve çoğu şiirinde kayddan, bağlardan kurtulma düşüncesi etrafında işlediği bu konu, onun ruhsal yönünün gem vurulamayan yansımalarından başka bir şey değildir. Şair her ne kadar gençliğinde koyulduğu bu yoldan zamanın ve hayatın seyri içinde ayrılmış olsa da içten içe onu kuşatan, sarmalayan damar her vakit şairin ruhunda atmaya devam etmiştir. Şairin tok gözlülüğü, âlemin değersizliğini vurgulayışı, dünyanın, güzelliğin, şöhretin geçiciliğinden bahsetmesi ve bütün olaylara bu pencereden bakışı 'kalenderi' düşüncelerin şairin portresinde önemli bir yer işgal ettiğini gösterir. Şiirlerinde kullandığı 'kalenderi' ve 'melami' görüşler aynı düşünce etrafında,

aynı duyuşla yazılmıştır ve birbirinden farklı düşünülmemesi gerekir. Bu düşünceler çerçevesinde şairin 'tecrid, tevekkül, tarikat, kanaat, dervişlik, kulluk, abdal olma, kader' gibi konuları toparlayıcı bir üslupla harmanladığı görülür.

Şairin tasavvufi şiirlerinin çoğunda Kalenderîlik ve Melamilik fikrini, bu fikre sahip olanların dünya görüşünü işlemiştir. Bu görüşlerin şairin ruhuna tesiri geniş ve büyüktür. Kendine düstur edindiği bu yol ile şairliği aynı beyitte kendini tarif bahsinde işler;

Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe (G554/2)

Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
Be yürü begligin et ʿâlemün abdâl olma (MKT9/2)

Maʿnide nazm kişverinün tâcdâriyem
Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem (G351/2)

Şairin ruhi portresinin temelini oluşturan istiğna duygusunun onu sevkettiği 'kalenderi' düşünce, şairin yöneldiği noktalarda "dervişlik, kulluk, kanaat ve tevekkül" birliğinin buluşmasını sağlar;

Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿankâ gibi (G623/1)

Dervîş kim şikâr ede fakrun libâsını
Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını (G607/1)

Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkun bugün ferzendiyem
Ümmehâtından cihânun fârıgam âbâ ile (G495/5)

Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum (G367/3)

Hayali Bey'in şahsiyetinde 'sıkıntı, dert, gam, keder' duyguları fazlasıyla yer tutar. Âşık Çelebi'nin onu tarifindeki "*ammâ, hâk-i meskenetde ve megâk-i mezelletde bir gedâ-şîve vü derdmend idi.*[28] ifadesi onun kişiliğindeki ıstırabı ve acıya karşı iştiyakını anlatmada sönük bir değerlendirmedir. Divanının genelinde "acı, ıstırap, dert, keder, gam, yara, dağ, ateş, od, alev, şu'le, çerağ, kandil, şem, fetil" sözleri tamlamalar vasıtasıyla çok fazla kullanılmıştır. Bu tercihlerde şairin kalender-meşrep bir şair olması ve melametilik görüşüne sıkı sıkıya bağlı olması, bu tarikatlardaki adap ve usullerin şiire yansımaları konusunda elbetteki çok etkili olmuştur. Divanında sıklıkla yanıklarla dolu bedeninde açılan yaralardan bahsetmesi, kederin cezbediciliğinin şairin şahsiyetinde zevkle eşdeğer algılandığı düşüncesini doğurur. Divanda gam ile ilgili çok fazla ifadenin yer alması, gamın fiziki özelliği olan 'yakıcılık'ın şiirlerin her yerine sirayet ettiğini göstermesi ve bu etkiyle oluşturulan kelime kadrosunun üst seviyeye çıkması bakımından önemlidir. Hayali Bey, şiirlerinde dert ve kederden müteşekkil tabiatını şu şekilde ifade eder;

Kimdür Hayâlî der isen ey serv-i hoş-hırâm
Bir derd esîri ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr (G58/5)

Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derdmend olam (G353/4)

Şairin dertli ve her daim acıya müştak olan karakteri divanında bu duyguların işlendiği pek çok örnek ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şair derdi ve kederi, olması elzem olan duygular olarak niteler. Ona göre dertsizlik en büyük dert ve âlemdeki en büyük hastalıktır;

Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
ʿÂcizdür etmege anun ʿÎsâ ilâcını (G589/3)

Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
Bezm-i derdün câmını nûş eylemez nâmerd olan (G446/1)

---

[28] Kılıç, a.g.e., 1545.

Hayali Bey'in kendi şahsiyeti hakkındaki görüşleri ve düşünceleri bir yana 'âdem olan'da bulunmasını istediği özellikler de divanında göz çarpar. Şair, temel insani değerler olan pek çok özellik hakkında değerlendirmeler yapar. Doğruluk, dürüstlük, riyakâr olmama, diğerkâm olma ve kibirden uzakta durma gibi insani değerler üzerine görüşünü beyan eder;

Benem ol ʿandelîb-i sâdık kim
Bulmadı bende bir yalan gonca (K13/18)

Nâme-veş olma ikiyüzlü gül ol defteri dür
Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem (K24/9)

Gönül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec (G40/4)

Hayali Bey'in ruhi portresinde değinilmesi gereken bir diğer konu onun şairler özelinde çevresi ve diğer insanlarla olan ilişkisini izah etmek olacaktır. Hayali Bey, müstağni kişiliğinden hareketle insanlarla ilişkisi az olan bir kişiliktir. Çevresi dar, ilişkileri belli çevrelerde sıkışıp kalan bir tiptir. Buna karşılık dostluklarında sadık olduğu, insanları kırmaktan çekindiğini Âşık Çelebi anlatır. Kendisinin yirmi yıllık dostu olan Hayali Bey'in kendisini incitecek hiçbir davranışta bulunmadığından bahseder. Bu tespitin yanında Hayali Bey'in diğer şairlere rakipliklerinden dolayı üst pencereden konuştuğu görülür. Onlar hakkında aslı olmayan sözler söylemekten geri durmaz. Daha çok hemşerileri Usuli ve Hayreti ile hemhal olan Hayali Bey, bu yakınlıklarına rağmen onlarla da atışır. Hayreti'ye zeamet vermek isteyen İbrahim Paşa'ya olumsuz ifadeler söyleyerek onu bu düşüncesinden vazgeçirir. Benzer bir örnek Zati ve bir grup şairin Hayali Bey'i İbrahim Paşa'ya şikâyetinden dolayı Hayali Bey'in *"beni himaye ettiğiniz için gönülleri size kırgındır; gizlice hicv ederler, açıkça beddua ederler."*[29] diyerek onları Paşa'ya karşı kötülediği olaydır. Hayali Bey, kendisine yazılan hicivlere karşılık vermekten de kendini alıkoymaz. Yapılan eleştirilere misliyle cevap vererek altta kalmayan bir kişilikte olduğunu gösterir. Bütün bu vakıalar karşısında Hayali Bey'in takındığı tavırlar, kişiliğinde bütün konularda ağır basan 'istiğna' özelliğinin şairlik ve kişiliğine yönelik olumsuz eleştiriler

[29] Çavuşoğlu, M., a.g.e., 6.

karşısında savunma mekanizmasını harekete geçirdiği ve karşılık verme dürtüsünü ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu savunma mekanizmasının ortaya çıkmasında kişilik özelliklerinin yanı sıra saraya yakınlık ve himaye ediciler karşısında elde ettiği payeyi kaybetme endişesi yatmaktadır.

Bütün özellikleri ile ruhi portresi ortaya çıkarılmaya çalışılan Hayali Bey'in, temel düsturu 'istiğna ve âlemin her türlü endişesi'nden azade olmaktır. Bu özelliği hayatındaki çeşitli kesitlerden, yaşadığı olaylardan ve sanatındaki yansımalarından anlaşılmaktadır. Hayali Bey, divanında bütünüyle bu iki unsurun aksettirdiği özellikler ile kendi kişiliğinin temellerini işlemiş ve aksettirmiştir. 16. yüzyılda ve saraya yakın bir pozisyonda her türlü ikram ve ihsana erişmiş olan bir şairin divanının dahi Âşık Çelebi'nin ifadesiyle *"Hattâ merhûm Sultân Süleymân, Hayâlî Beg'ün dîvânın taleb itdükde mezkûr 'Alî Çelebi'de bulındı"*[30] bilgisi onun kendi şiirlerini toplayıp bir divan tertip etmekten bile aciz kaldığını göstermektedir.

2.3. Talepler ve Arzular

Klasik edebiyatta şairin kıymetini belirleyen, onun iyi bir şair olduğunu tescilleyen pek çok unsur ve etken vardır. Bu unsurlar arasında şairin ifade kudreti, orijinal mazmunlar, üst rütbelerde yer alan şairlerin yazdığı nazireler vb. vardır. Bu etkenler dışında bir şairin saray etrafında aranan ve şiirlerinden dolayı övgüye mazhar olan bir duruma sahip olması onu diğer şairler yanında derece bakımından üst seviyelere çıkaracaktır. Saraya yakınlık bütün şairlerin arzu ettiği bir durum olsa da belli başlı şartları olan bu konuma her şair ulaşamamıştır. Şiire iltifat gösteren hamilerin çeşitli sebeplerden dolayı saraydan uzaklaşmaları, himaye ettikleri şairlerin de hayatlarını, geleceklerini etkilemiştir.

16. yüzyılda saray tarafından ilgi görmüş, çeşitli ikramlarla ödüllendirilmiş önde gelen şairlerden biri hiç şüphesiz Hayali Bey'dir. Hayali Bey, gençlik çağlarından itibaren saray tarafından kendisine gösterilen ikram ve iltifatlardan uzun süre faydalanmış ve hamilerinin ona gösterdiği destek ve sevgiyi kullanarak talep ve arzularını ifade etmede zorluk yaşamamıştır. Hayali Bey'in kişiliğine dair yapılan değerlendirmelerde 'gönlü tok,

---

[30] Kılıç, a.g.e., 1562.

müstağni' duruşu arzu ve isteklerden uzak durma sonucunu doğurmamıştır. Âşık Çelebi, tezkiresinde Hayali Bey'in karakter tahlilini yaptığı kısımda;

"Yârân 'âlem-i sohbetde ve dem-i 'işretde ba'zı temvîhât ile menâsıb-ı 'âliyeye tergîb eyleseler ve emsâline teşbîhât ile mukaddemât husûlin tertîb eylese 'eger dünyânun sancagıdur, hakîkatü-ı âvâz-ı tablı kurı baş agrısıdur, ser-dârlıgı ayak bagıdur, ıslâh-ı 'âlemden ötüri ifsâd-ı nizâm-ı 'âlem-i tabi'at eylemek ve me'âlî-i itlâf-ı nefse râci' 'umûra sarf-ı yevm ü ems idüp kûşiş-i halk ile küşâyiş-i bâb-ı celb ü cezbe kûşiş itmek ne dîvânelikdür ve bigâneler maslahati içün âşnâyı ezelden kat'-ı üns eylemek 'âlem-i 'akldan 'aceb bigânelikdür' dirdi. Eger mîr-i mîrânîdür mahsûli ulûfe-i hayl u haşem ve harcı mukarrer-i levâzım-ı tabl u 'alemdür. Varidad anlarun idrârâtına sarf olındıktan sonra kendü nefsüme 'aid olacak bana bu mansıbumdan dahi câize yok yire derd-i serden ve gavgâ-yı gulâm u nökerden ve şikâyet-i ehl-i şûr u şerden gâh u bî-gâh sefer ü güzerden ve bâz-hâst-ı ekâbir-i devlet-makarrdan ne fa'ide' dirdi" [31]

Sözleriyle Hayali Bey'in ağzından arzu ve emellere pek kulak asmadığını, bu işlerin kuru baş ağrısı ve murdarlıktan başka bir şey olmadığını aktarır. Onun sancak talebinde bulunduğu bir kasidesinin hikâyesini ise; *"Bir def'a ta'bir-i yaran ve ta'bir-i nükte-amiz ba'zı nadandan dil-gir olub sancak ümmidine bir kaside virdiler"*[32] sözleriyle aktarır ve bu talebin etraftan gelen baskılar neticesinde gönülsüz de olsa yazıldığı imasında bulunur. Buna karşılık Âşık Çelebi, Hayali Bey'in zaman zaman dile getirdiği taleplerle ilgili örnekler de sunar.

Âşık Çelebi'nin ifadelerinde şairin istiğna sahibi, tok gözlü görünüşünün etkisi vardır. Uzun yıllar dostluk kurduğu şairin bu taleplerine kendince kısıtlamalar getirir ki durum Âşık Çelebi'nin anlattığından biraz farklılık arz etmektedir; çünkü Hayali Bey'in talep ve isteklerini dile getirdiği az sayılamayacak ölçüdeki beyitleri bu durumun gerçekte böyle olmadığını ortaya koyar. Hayali Bey Divanı'nda şairin taleplerine ilişkin bazı beyitlerde doğrudan talep vardır. Bu talepler kimi zaman deve, kürk vb. gibi padişahın ihsanına göre küçük ölçekli metalar olurken kimi zaman da tımar, dirlik, tevliyet vb. gibi büyük ölçekteki taleplerdir;

Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil (K8/31)

---

[31] Kılıç, a.g.e., 1545.
[32] Kılıç, a.g.e., 1545.

Âşık Çelebi'nin yukarıda bahsedilen mecburiyet neticesinde yazıldığı anlatılan kasidenin matlup beytinde şair sancak talebini şu şekilde anlatır;

Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı (K21/5)

Sancak talebini devam ettiren ve bunu bir gazelinde ifade eden şair, bu durumu şu beyitle sunar;

Tîr-i yârı götürüp sînede peykânı ile
Ey Hayâlî demidür sancak-ı şâhî çekelüm (G342/5)

Sancak talepleri dışında Hayali Bey'in kethüdalık talepleri de şiirlerinde geçer. Bu taleplerde sözkonusu yer Rumeli'dir, 'Rumeli Kethüdalığı'dır. Şairin kethüdalık talebini iki beyitinde görürüz;

Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
Gûyâ Hayâlî Rûm elinün kethudâsıdur (G91/5)

Şâhum Hayâlî mâlik-i mülk-i kelâm iken
Çok mudur ana Rûm elinün Kethüdâlıgı (G576/5)

Hayali Bey'in talepleri arasında Rumeli'ne dair istekler göze çarpar. Şair doğum yeri olan bu bölgeden kimi zaman kethüdalık kimi zaman dirlik talebinde bulunur. Böyle bir talebinde şair, arzusunun neden bu bölgeden olduğunu izah niteliğinde açıklamalara girişerek 'vatan sevgisi imandandır' hadisini de izahında kullanarak dileğini kuvvetlendirmek amacındadır;

Kulunun dinle Şâhum vasf-ı hâlün
Bu hâli dinlemek ihsâna benzer (K18/16)

Diyâr-ı Rûmda bir karye vardur
Anun etrâfı kûhistâna benzer (K18/17)

İki bin üç yüz akçe yazusu var
Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna benzer (K18/18)

Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
Ki ben lâʿl oldum anlar kâna benzer (K18/19)

Münâsib bendene olmakdur ol cây
Vatan hubbu hemân îmâna benzer (K18/20)

Tımar ve dirlik taleplerinden de geri kalmayan şair bu dileklerini ifade ederken, elinden alınan dirliği sadedinde de şikâyet makamında beyitler yazmıştır. Bir beytinde ise tevliyet[33] talebinde bulunmuştur.

Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
Pâdişâhum bana vaktidür edersen tîmâr (K2/17)

Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg (K6/29)

On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenün
Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek (G266/6)

Divanındaki örneklerden de anlaşılacağı üzere Hayali Bey zaman zaman taleplerde bulunmaktan geri kalmamış, elde ettiği himayeler ve saraya yakınlığın verdiği özgüvenle isteklerini dillendirmiştir. Kaynakların ‘istiğna sahibi’ tanımı üzerinden şairin dünyevi olan her şeyden kendisini geriye çektiği düşüncesi doğru değildir. Böyle bir karaktere bütün benliğiyle sahip çıksa da Âşık Çelebi’nin anlattığı vaka özetinde bile içinde bulunulan muhitin şair üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Hayali Bey’in kişiliğinde de durum bu şekilde cereyan etmiştir.

---

[33] Vakıf işlerine bakmak vazifesi yerine kullanılır bir tabirdir. Vazife münasebetiyle berat verilir ve verilen berata ‘tevliyet beratı’ denilirdi. (Pakalın, M. Z. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, c. 3, 484-485.)

2.4. Hayâlî Bey'in Şiiri ve Şairlik Hakkındaki Görüşleri

Hayali Bey'in tek eseri olan divanında şiir ve şairler hakkında pek çok söylem ve tespitler vardır. Bu tespitlerde şair kendi şiiri üzerine yorumlarda bulunmanın yanı sıra başka şairlerin şiirleri üzerine değerlendirmeler ve karşılaştırmalarda bulunur. Öncelikli olarak şairin şiir üzerine düşüncelerini ortaya koymak onun kendi şiirine sirayet eden unsurların neler olduğunu anlamak açısından önemlidir. Bir beytinde şair şiir hakkında benzetmenin şiiri tek başına güzelleştiremeyeceğini, yeterli olmayacağını ve başka unsurların gerekli olduğunu vurgular.

Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda (G479/6)

Şiir hakkındaki bir başka ifadesinde Hayali Bey, şiirin karakterinin nelerden müteşekkil olacağını ve şiirden hâsıl olan mahsulün ne olması gerektiği üzerinde durur. Ona göre şiir hakikat bahşeden bir yapıda olmalıdır. Bu tespit şairin şiir hakkında yaptığı en önemli tarif olarak değerlendirilebilir;

Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
Ermedi bî-zevk ana illâ ki ʿakl-ı dûrbîn (K23/34)

Kendi şiirinden örneklerle şiire dair verdiği somut tespitler de şiirin nasıl olması gerektiği konusunda şairin fikrini ortaya koyar. Şiirlerinin bütününde önemli bir yer tutan tasavvuf düşüncesi bazı gazellerinde derinlemesine işlenmiştir. Hayali Bey, tasavvuf düşüncesi ile ilgili olarak 'hakikat' kavramını sıklıkla irdeler. Şiirdeki manayı da bu kavram etrafında örgülemiş, tasavvufî hakikata ermenin yollarını göstermiştir. Bu yol göstermede kullanılacak yöntemleri izah etmiştir. Bir beytinde şiirden elde edilen neşenin 'ezel meclisinin badesi' olduğu benzetmesine yer verir;

Hayâlî nazmınun her nüktesinden neşʾe tahsîl et
Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu (G468/5)

Kendisinin gençlik çağından itibaren kalenderi dünya görüşüne sahip olması, onun şiirlerinde yoğunlukla işlenen tasavvufi hakikatlerin bu görüş ekseninde şekillenmesine yol

açmıştır. Ulaşılması gereken 'hakikat' kavramını bu unsurlar vasıtasıyla ifade yoluna gitmiştir. Tasavvufi anlamda kullandığı diğer kavramları da bir noktada bağlı bulunduğu ve derinlemesine, içten içe yaşadığı 'kalenderi' vasıflara uydurduğu, ifadelerini bu düşüncenin imbiğinden geçirerek ifade ettiği görülür. Ele aldığı 'tasavvuf, tecrid, tevhid, kader vb.' konulardaki örneklere bakıldığında bu düşüncelerin büyük bölümünün sahip olunan düşünce etrafında konumlandırıldığı ve işlendiği görülecektir. Karakterinde âlemden uzaklaşma ve onun heveslerine fazlasıyla eleştiri getiren şair, bu konularda da sahip olduğu fikri işler. Şair 'tecrid' konusunda şu örnekleri kendi düşünce sistemi etrafında verir;

Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz (G193/3)

Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile (G495/3)

Hayali Bey, şiirdeki hakikat fikrinin yanı sıra mana konusuna da önem verir. Manadan söz ederken bu kavramı belli söz grupları ile birlikte ifade eder. *"Şâhid-i maʿnâ, gülzâr-ı maʿnî, mülk-i maʿnî, maʿnî-i has, maʿnî gülleri"* gibi söz grupları ile mana hakkındaki görüşlerini belirtir.

Ey Hayâlî şâhid-i maʿnayi sayd etdün velî
Her tarafdan sana sanma taʿne-i agyâr yok (G245/5)

Manayı kuvvetlendirmek için ise sözü 'rengin eda' ile ifade etmek gerektiği görüşünde olan şair, bu unsuru sıklıkla şiirlerinde işler. Şair, 'rengin eda' vurgusunu yaparken bunu 'mesel- âmîz' ifadelerle de desteklemek gerektiği görüşündedir. Bu görüşünü kendi eserinde sıklıkla kullanmıştır. Bu ifadeleri söylerken kendisini övmekten de geri durmaz ve bu tarzı kendisinin bulduğunu söyler. Divanda çoğunlukla deyim olmak üzere atasözleri ve kalıp ifadelerden meydana gelen yapılara yer veren şair şiirlerinde beş yüzü aşkın deyim, atasözü ve kalıp ifade kullanmıştır. Bu düşüncelerini şiirinde şöyle açıklar;

Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
Her maʿnî-i hasun mesel-âmîz söz olsun (G451/6)

Sözü rengîn edâ etmek Hayâlî ihtirâʿıdur
Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyîʾdür (G86/5)

Mana ve manayı nasıl ifade etmek gerektiği konusunda önerilerini sıralayan şair bu konudaki tespitinin kendi şiirine etkisini de övgü dolu sözlerle anlatır.

Hayâlî rûh-ı Saʿdi yaraşurdı ʿandelîb olsa
Diyâr-ı Rûmda nazmum gibi rengîn gülistâna (G533/5)

Hayâlî başladı rengîn fesâne söylemege
Cihân ana görünelden hayâl-i hâb gibi (G573/5)

Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn (G418/5)

Şairin şiire dair görüşleri yanında şairliğe yönelik de değerlendirmeleri vardır. Hayali Bey, sıklıkla karşılaştırmalar yaparak kendi şairliğine dair değerlendirmeler yapar. Kendi şiirini tanımlarken *'tâze, âbdâr, nâzenîn, hayâl-engîz, zîbâ, pür-selâset, rûh-bahş, mevzûn, hûb, nâzüg, bî-bedel'* gibi sıfatlar kullanır. Şiirin bir noktada nihayete erdiği düşüncesi Hayali Bey'de karşılığı olmayan bir düşüncedir. Sürekli yeni manalar ve orijinal fikirler etrafında koşmak gereklidir;

Gösterür nazmı Hayâlî tarzını her şâʿirün
Himmetüm dâmıyla sayd etdüm nice ʿankâları (G610/5)

Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlündür
Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl (K10/20)

Kendi şiiri hakkında değerlendirmelerde bulunan Hayali Bey, şiiri ve şairliği hakkında *'Husrev-i mülk-i ma'ânî, mülk-i nazm, nazm Ken'ânı, sözüm efsun, gül'izâr,*

Seb'a-i Mu'allaka, 'arûs-ı nazm, murg-ı hoş-elhân, mahabbet 'âleminün dasitanı, dürr-i kelam, beyt-i rûhbahş' gibi sıfatlar ile övgüde bulunur.

Her sözüm Sebʿa-i Muʿallakadur
Dergeh-i Şâh Kaʿbe-i sânî (K16/29)

ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînün
Dürün bagrı delindi yere geçdi cevherün kanı (K22/18)

Kelâmum ehl-i derdün dâʾimâ vird-i zebânıdur
Mahabbet ʿâleminün her sözüm bir dâsitânıdur (G176/1)

Hayali Bey, şairliğine dair övgülerini daha çok mahlas beyitlerinde ifade etmiştir. Bu açıdan şairliği ile ilgili değerlendirmeleri mahlas beyitleri üzerinden de değerlendirmek yerinde olacaktır. Şiir ve şairlik üzerine değerlendirmelerde bulunan şairin kendi dönemi içerisinde nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulduğu ve şairliği hakkındaki görüşleri irdelemek de onun belirttiği düşüncelerin ne derece sağlam bir zeminde durduğunu anlamak açısından önemlidir. Hayali Bey'in dönemi içerisinde özellikle saray çevresinde maruz kaldığı kıskançlık neticesinde ortaya çıkan kimi eleştirilerin bu değerlendirmelere katılmaması gerektiği düşüncesindeyiz. Bu eleştiriler içinde şairin şahsı ile ilgili olanlardan ziyade şairlik yeteneğine, tercihlerine ve eksiklerine dair yapılan tespitler bu değerlendirmenin temelini oluşturmalıdır. Âşık Çelebi yaptığı değerlendirmelerde içerisinde kendisinin de bulunduğu eleştirileri aktarırken *"Kendünün 'adem-i iltifâtından yâ kelimât-ı 'Arabiyede kusûr-ı sınâ'atından vâkı' olan eger sakîm ma'nâ ve eger bârid edâdur ve eger galat ta'bîr ve eger imlâda sehv ü tahrîrde taksîrdür, tenbîh olınsa kabûl kılurdı."*[34] sözleriyle şairin bazı gramer ve mana kusurlarından bahseder. Sonraki değerlendirmesinde şairin uyarıldığında bu duruma alçakgönüllülükle karşılık verdiğini ve kusurlarını kabul ettiğini söyler.

Hayali Bey'in şairliğine yönelik olarak yapılan eleştirilerden birisi de sıkça dillendirilen başka şairlerden mana devşirmek hatta çalmaktır. Bu konuda farklı şairlerin

---
[34] Kılıç, a.g.e., 1548-1549.

eleştirileri vardır. Gazali, bir şiirinde Hayali Bey'i sahibi çıkmayan bütün şiirlerin sahibi olmayı kendisine şiar edindiğini söylüyor;

Şiʿr okıdı Hayâlî Beg pek pek
Didüm anun kulagına yep yep
Bu gazeller senün midür, didi kim
Issı çıkmazsa benümdür hep[35]

Ahlakından bir özellik olan hezl ü hicve mail olmama özelliğine rağmen Hayali Bey, bu eleştirilere karşı cevapsız kalmamıştır. Kendisini Acem, Arap ve Türk şairleri ile mukayese eden şair bu şairlerin ayak izini takip ederek kuvvetli şiirler yazma peşindedir. Başka şairler gibi mana tıraş etmediğini, kendisinin orijinal hayaller ve söyleyişler peşinde olduğunu vurgular. Kendisini avını başkasına ihtiyaç duymadan avlayan şahbaza benzetir;

Zahîrün arkasından müsteʿârî câmesin almaz
Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı (K22/24)

Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını (G642/5)

2.5. Mahlas Beyitlerinde Hayâlî Bey

Klasik edebiyatta şairlerin kendi şiirlerine dair görüşleri çoğunlukla mahlas beyitlerinde ortaya çıkar. Anlatmak istediğini aktaran şair, sözü bir yerde kendine getirmek ve şahsına ait düşünceleri anlatmak durumundadır. Bu anlatılarda şairin kendi şiiri, şairliği, kendisini hangi şairlerle denk tuttuğu, kişisel özellikleri ve ruhi durumuna dair tespitler vardır. Hayali Bey Divanı'nda da bu durum kendisini gösterir. Gerek kasidelerinde gerekse gazellerinde Hayali Bey kendisine dair bilgi veren bu örnekleri yoğunlukla işlemiş, ortaya şairin şiir ve kendi şairliği üzerine yaptığı değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Hayali Bey Divanı'nda şairin mahlası toplam yedi yüz kez geçmiştir. Bu kısımda bu toplam içinde şairin bilgi ve değerlendirme açısından öne çıkan beyitlerine bakmak şairin kendisine mahlas beyitlerindeki bakışını göstermesi için uygun olacaktır.

---

[35] Kurnaz, a.g.m., 392.

Mahlas beyitlerinde şairin en yoğun işlediği konulardan bir tanesi şairin diğer şairler karşısındaki üstünlüğüdür. Bu durumu ifade etmekten geri durmayan şair, bunu birçok mahlas beytinde dile getirmiştir;

Kişver-i nazmun Hayâlî pehlevânıdur bu gün
Gelmesün meydânına anun hele oranı bir (G115/5)

Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmun zebun
Kuvvet-i bâzûna tahsîn merdsin vallahi merd (G44/5)

Eremez şâʿirlerün şiʿri Hayâlî nazmuna
Gerçi oldu herbiri ser-defter-i nazm-ı metîn (K23/33)

Şiirlerindeki hayallere hiçbir şairin ulaşamayacağını ifade eden şair onlara eleştiri getirir ve gayretlerinin boşa olduğunu söyler. Bu gayretleri kendisinin sözlerini tekrardan öteye gitmeyecektir;

Mülk-i nazmun kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn (K23/39)

Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
Âferîn ehl-i suhanlar bana tekrâr etdiler (G142/7)

Şiirini diğer şairlerin şiirleri ile karşılaştıran şair kendisine başka şairlerin, hanların, hükümdarların söylediği övgü sözlerini mahlas beyitlerinde kullanır. Dostu Âşık Çelebi'nin aktardığına göre; *"Merhûmun Şâh Tahmâsb dîvânında bu üç beyti mezkûr olundukda Şâh Hayâlî 'ışkına tolu içüp tahsîn itdigün işidüp bir beytle fahr eylemişdür"*[36], diyerek Hayali Bey'in bu fahr beytini aktarır;

Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân bana (G2/5)

[36] Kılıç, a.g.e., 1563.

Mahlas beyitlerinde her türlü övgü vasıtasını kullanan şair, sadece mahlas beyitlerinde doğrudan doğruya kendi şiiri ile ilgi kırk dokuz farklı beyit söylemiştir. Bu beyitlerde şairliğine ve şiirine vasıflar, sıfatlar bulma konusunda mahirdir. Mahlas beyitlerinde şairin şiir ve şairlik hakkında kullandığı ifadeler; *'Hayâlî nazmı, ser-defter-i nazm-ı metîn, Hayâlî᾿nün dili, emvâc-i derya, şi'r-i hasen üslub, eş'âr-ı Hayâlî , Yûsuf-ı Mısr-ı belagat, Hayâlî kelamı, nazm-ı Hayâlî, merdüm-i sâhibsuhan, şi'r-i hayâlengîz, 'âlem-i nazma Süleymân, şâhid-i ma'na, sîmyahâne vasfında eş'âr, silk-i nazm , tılısm-ı sihr , şi'r ehlinün sultânı, şi'r-i nâzenîn, belâgat mîvesi, zîbâ gazel, Husrev-i mülk-i suhan, rengîn söz, ma'nî-i has, bahr-i kelâmun gavvâsı, suhan meydânının çâpük-süvârı, eş'âr-ı Hayâlî, nazm-ı güher-pâş, bâg-ı ma'rifet, nazm-ı pervîn, Erjeng-i Nigâristân-ı nazm, ma'âni hüsnünün nakkâşı'* dır.

Hayali Bey'in mahlas beyitlerinde şiirine yaptığı değerlendirmeler içerisinde şiirinin kalitesi ve cana can katma özelliğini vurguladığı görülür;

Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözünü
Sag olanlar ne bilür çekdigini sayrınun (G292/5)

Şairin mahlas beyitlerinde şiirine ve şairliğine dair övgüleri şu şekildedir;

Hayâlî᾿nün dili deryâya benzer
Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ (G3/5)

Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur (G92/5)

Hayâlînün görüp şahâ sîmya-hâne vasfında eşʿârın
Dediler silk-i nazm içre bu dürr ü şâhvâr ancak (G246/5)

Nola tutsa Hayâlî ʿâlemi tîg-i zebâniyle
Suhan meydânının çâpük-süvârı pehlevândur bu (G469/5)

2.6. Diğer Şairler ile Karşılaştırma: Benzerlikler ve Farklılıklar

Klasik edebiyat geleneğinde şairlerin kendilerine yönelik övgülerde bulunurken başka şairlere ve söz üstatlarına atıfta bulunmaları, onlarla benzerlikleri veyahut onlardan üstün taraflarını konu edindikleri karşılaştırmalar yapılagelmiştir. Hayali Bey Divanı'nda da bu durum verilen örnekler çerçevesinde fazlasıyla mevcuttur. Gerek mahlas beyitlerinde gerekse divanın genelinde şairin kendi nazmı üzerine pek çok değerlendirme yaparken bu tarz söylemlerde bulunduğunu ve şairliğini meşhur, önde gelen şairlerin kişiliği, nazmı ve söz söylemedeki yetenekleri üzerinden değerlendirdiği görülür. Bu değerlendirmeleri yaparken şairin kimi zaman çağdaşı şairleri örnek gösterdiği kimi zaman da kendisinden önce gelmiş şairlere gönderme yaptığı görülür. Bu seçimin yanı sıra Hayali Bey'in karşıtlıkların ve benzerliklerin işlendiği tefahür beyitlerinin Türk ve Arap, Acem şairleri arasında da gidip geldiği görülmektedir. Ancak bu şiirlerde karşılaştırılan şair kadrosu Türk şairlerden daha çok Acem şairleridir.

Şiirlerini ve şairliğini karşılaştırdığı Acem şairleri arasında 'Hafız, Cami, Selman, Kemal-i Isfahani, Nizami ve Attar' vardır. Arap şairlerden ise 'Peygamber şairi' olarak adlandırılan ve peygambere söylenen hicivlere karşılık vermekle şöhret bulmuş olan Hasan bin Sabit'e ve İmriüʾl-Kays'a göndermeler, övgüler ve çoğu olumlu anlamda benzerlikler vardır. Şiirlerde yer yer zirvede olan bir şahsiyetlere benzerlik, yakınlık kurulmak istenildiğinde '-veş, -asa, gibi, misal, sânî' gibi benzetme edatları ve benzerlik kuran ifadeler kullanılır. Hayali Bey'de şairlerle yaptığı benzetmelerde bu yapıları sıkılıkla kullanmıştır. O kendisini âlemde ikinci Cami olarak görür;

Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî (K14/29)

İmriüʾl-Kays gibi oldu Hayâlî hakkun
Bu fesâhatle der-i Kaʿbeye asmak kâgıd (G48/5)

Acem şairleri ile yapılan karşılaştırmalarda şairin bazen aşırıya kaçtığı ve sözü kendisine getirmek için önce övgüler sunup sonrasında kendi şairliğinin arkasında kaldığı fikrini sunar;

Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anun cânı yok cânı (K22/25)

Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüni
Bula nazm-ı rûh-bahşundan Nizâmî taze cân (G389/5)

Hayali Bey, her şairin sözlerinden ilhamlar devşirdiği nazm burcunun parlak yıldızları olan Cami, Hafız, Selman gibi büyük şairlere benzemekle övüncünü pekiştirmek gayretindedir;

Hayâlî tarz-ı eşʿârun Hasandan şîve ögrenmiş
Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen (G419/5)

Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözün
Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın (K20/18)

Şairin şiirini anlamak sıradan, herkesin karı değildir. Şiirdeki derin manaları bilmek için Attar olmak gerektiğini ve böylelikle de kendi şiirlerinin özel manalarla yüklü olduğunu vurgulamak ister;

Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînün velî
Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı (G651/5)

Yaptığı karşılaştırmalarda şiirine dair değerlendirmelerde bulunan Hayali Bey, şiirinin ‘sûzi-nâk’ vasıfta olması gerektiğini söyleme konusunda sözü Hüsrev’e getirir. Divanının genelinde ateş ve yanma kavramlarına yönelik çok sayıda eş anlamlı yapı olması onun bu değerlendirmesini divanında uygulamaya koyduğu ve bu tarzda şiirler yazdığını ispatlar niteliktedir;

Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınun
Tarz-ı Husrevden kelâmun sûzi-nâk olmak gerek (G303/5)

Pâdişâh-ı mülk-i maʿnîdür Hayâlî derdi ger
Şiʿr-i pür-sûzum göreydi Husrev-i şîrîn-suhan (G433/5)

Acem şairleri ile ilgili yapılan karşılaştırmaların yanı sıra Hayali Bey Divanı'nda az da olsa Türk şairlerle yapılan karşılaştırmalar da vardır. Bu şairler Necâtî, Nevâyî, Rahmî ve Sehâbî'dir. Bu şairlerle yapılan karşılaştırmalardan en dikkat çekeni Necâtî ve Nevâyî ile yapılan karşılaştırmadır. Kendisini her zaman ön plana çıkarmayı adet edinmiş şair övgüyle başladığı beytini yergiyle tamamlar ve Necati ile Nevayi'yi dikene benzetirken kendisini gül tahtına oturtur;

Sonra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül (K12/24)

Özelde mahlas beyitlerinde ve genelde bütün divanına yayılan şairlik ve şiir hakkındaki görüşler Hayali Bey Divanı'nda önemli bir yer tutar. Bu değerlendirmelerde şairin kendi dönemi içindeki ilişkileri, kişisel özellikleri, fikirleri, duyguları ve rakiplerine karşı genel bakışı bütün teferruatıyla yer almıştır.

Hayali Bey, duygu ve mana mayasını harmanlayarak deruni duyuşlarının şevkiyle hakikat yolculuğuna çıkmış, keder ve dertten beslenen, dertsizliği en büyük dert olarak gören, ıstıraptan zevk alan, şiirlerinin genelinde 'sûzinâk' haykırışları her fırsatta dile getiren, âlemin alayişinden ve şaşaasından kendini azad etmiş, gedalık tacını başına sultanlık tacı niyetine takan, kalenderi duygu ve düşünceleri bu yoldan 'kopsa' dahi bütünüyle terk etmeyen rind-meşrep, istiğna sahibi bir şairdir. Bütün bu vasıflar Hayali Bey'in seçtiği bir yol üzerinde sapmadan yürümesi, devam üzere oluşunun getirdiği bir sonuçtur. Onun Sünni ve dinin emirlerine sıkı sıkıya bağlı bir hükümdar olan Kanuni Sultan Süleyman'ın yanından hiç uzak olmadığı düşünüldüğünde bu durumun şairin herkes tarafından takdir ile karşılanan özellikleri hakkında sarayın da aynı fikirde olduğu kanaati ile açıklanabileceği düşüncesindeyiz.

2.7. Hayâlî Bey'in Eseri

Hayali Bey'in divanından başka eseri yoktur. Bazı kaynaklarda şairin Leyla vü Mecnun mesnevisi olduğununa dair bir kayıt[37] mevcutsa da bu eserin şaire ait olmadığı, kendisiyle aynı mahlası taşıyan bir başka şaire ait olduğu tespit edilmiştir. Hayali Bey'in mesnevi yazımına karşı tavrı Âşık Çelebi Tezkiresi'nde anlatılan vaka ile mukayyettir;

> *"Ammâ, merhûmun ebyât u eş'ârı ve şi'rle şi'ârı budur ki, her çend ibrâm u ilhâh iderdüm. 'Mesnevîden size bir eser lâzımdur, gazel şâ'irün hâline şâhid ammâ mesnevî hâkimdür.' dir idüm. 'Benüm meşrebüm bilürsin, bir hikâyeye ibtidâ idüp, itmâmıyla mukayyed olmak tekellüfdür. Ben 'âlem-i tekellüfden degül, belki 'âlem-i teklîfden âzâde bir harîfüm' dirdi. Bir gün şevkle bahr-i hafîfde iki yüz beyt mesnevî okudı. Ba'zı nesâ'ih ü emsâl cem' idüp mesnevî dimege şürû' itdüm didi. Her çend yazınmak kasd eyledüm, râzî olmadı."*[38]

Şairin karakterinin her yönüne derinlemesine etki eden müstağni duruşu anlaşılan onu mesnevi yazma konusunda olumsuz yönde etkilemiştir. Âşık Çelebi'nin okuduğu beyitleri kaydetme isteğine olumsuz cevap vermesi de belli ki kayda düşen beyitleri tamamlama baskısı altına kendini sokmak istememesidir.

Hayali Bey'in elde bulunan tek eseri olan divanı 1945 yılında Ali Nihad Tarlan tarafından neşredilmiştir. Divan neşrinin dışında Hayali Bey Divanı ile ilgili çalışmaların en başında söz etmemiz gereken eser Cemal Kurnaz tarafından doktora tezi olarak hazırlanan "Hayali Bey Divanı Tahlili" adlı çalışmadır. Bu eser tahlil usulüne yeni bir bakış kazandırması bakımından da önemlidir. Bu tahlil sonrasında yapılan çalışmalar genellikle onun farklı nüshalardan bulunan şiirlerinin tanıtımıdır. Hayali Bey Divanı'nın sonradan bulunan nüshalarının da katılarak yeni bir neşrinin yapılması elzemdir.

Hayali Bey Divanı kasideler, musammatlar, gazeller ve mukattaat olmak üzere dört bölümden müteşekkildir. Ali Nihad Tarlan tarafından yapılan neşrinde gazeliyyat bölümünde 668 gazel, kasideler bölümünde 25 kaside, musammatlar kısmında 5 tahmis, 2 murabba, 1 terci-i bent, 1 muhammes, 1 muaşşer, farklı başlıklar altında yazılmış 4 şiir

[37] Osmanlı Müelliflerinde şaire ait bir de Leyla vü Mecnun mesnevisi olduğundan bahsedilir; "Mürettep divanı ile (Leyla vü Mecnun) manzumesi vardur." (Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, c. 2, 160.) Ancak bu mesnevinin şairin kendisiyle aynı mahlası kullanan bir başka şairin eseri olduğu anlaşılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak E. J. Wilkinson Gibb'in bir kaydı vardır; "Bu şair, I. Sultan Selim devrinde bir Leyla vü Mecnun yazan tanınmamış aynı isimli bir yazarla karıştırılmamalıdır." (Gibb, E. J. W. (1999). Osmanlı Şiir Tarihi , I-II, III-V (tercüme: Ali Çavuşoğlu) , Ankara: Akçağ Yayınları.)

[38] Kılıç, a.g.e., 1562.

vardır. Divanın son bölümünde 17 kıt'a ve 15 matla vardır. Birinci bölümde bulunan kasidelerin büyük çoğunluğu Kanuni Sultan Süleyman'a yazılmıştır. İki kaside şairin hamisi İbrahim Paşa'ya, yine iki tanesi şehzadeler Mehmed ve Selim'e yazılmıştır. Bazı kasideler ise diğer şairlere nazire olarak yazılmıştır. Kasidelerin sonrasında yer alan musammatlar içerisinde bulunan tahmislerden iki tanesi Kanuni Sultan Süleymanın iki gazeline, bir tanesi şairin kendi şiirine, bir tanesi Tâc-zâde Caʿfer Çelebi'nin şiirine ve bir tanesi de Zâtî'nin bir gazeline yazılmıştır.

Hayali Bey Divanı'nda çeşitli düzensizlikler göze çarpar. Bazı gazeller dört beyit olarak kaydedilmişken, bazı gazellerde bu beyit sayılarının altı veya sekize çıktığı görülür. Öyleki neşri yapan Ali Nihad Tarlan beyit sayısında belirsizliğe düştüğü bazı şiirlerde 'bu şiirin mahlas beyti, anlam açısından bu beyit olmalıdır' şeklinde notlar düşmüştür. Bu farklılık divanın ilk tertibinden itibaren devam eden bir hatalar zincirinin devamı olarak düşünülmelidir. Hayali Bey'in divanının tertibi konusunda Âşık Çelebi'nin aktardığı *"Ekser-i eş'ârın cem' idüp yazan Vefalı Şeyh-zâde 'Alî Çelebi"*[39] ifadesi ile divanı şairin kendisinin tertip etmediği anlaşılıyor. Her ne kadar şairin divanında geçen;

Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi (K17/18)

Vasf-ı haddünle Hayâlî tâze dîvân bağladı
Pâdişâhum sunmaga dîvâna gelmişlerdenüz (G221/5)

Hayâlî nakşına bakup güşâde olmaga dâʾim
Bu şiʿr-i nâzenînüm defter ü dîvâna tapşurdum (G369/5)

Beyitlerinde divanını cem ettiğine dair ifadeler yer alsa da divandaki düzensizlikler bu bilginin doğru olmadığını gösteriyor. Yine Âşık Çelebi'nin *"Hattâ merhûm Sultân Süleymân, Hayâlî Beg'ün dîvânın taleb itdükde mezkûr 'Alî Çelebi'de bulındı" Ol mecmû'ada dahi bâ'zı kasâid otuz otuz beş beyt iken on sekiz on tokuz beyt yazılmışdur ve bâ'zı yedi sekiz beyt gazeller dört beş beyt yazılmışdur."*[40] kaydı da şairin bizzat divanının tertibiyle meşgul olmadığını gösteriyor.

[39] Kılıç, a.g.e., 1562.
[40] Kılıç, a.g.e., 1562.

Hayali Bey'in tek eseri olan divanı üzerine farklı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte divanın yeni bir neşrinin yapılması onun 16. yüzyıl içerisindeki yerinin daha iyi ve daha kesin bir biçimde tespitinin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir mevzudur. Hayali Bey Divanı'nın yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde tespit edilen 36 nüshası ve bu nüshalar dışında var olan diğer nüshaların karşılaştırmalı yeni bir neşrinin yapılması, şairlik yeteneği, duyuş ve hisler bakımından Baki'ye tercih edilen bu şairin hak ettiği yeri bulmasına yardımcı olacaktır.

2.8. Kalenderîlik ve Kalenderîliğe Ait Unsurlar

2.8.1. Kalenderîliğin kaynağı ve gelişimi

Kalender kelimesi sözlüklerde *"dünyadan elini çekip başıboş dolaşan (derviş); dünyadan elini eteğini çekip her şeyi hoş gören (kimse)."*[41] Bir başka sözlükte *"dünya işlerini bir kenara bırakmış kendince başıboş dolaşan (derviş); kendi halince dolaşan, her şeyi hoş gören (kimse)"*[42] şeklinde tanımlanmıştır. Kamus-ı Türki'de kalender maddesinin açıklamasında *"dünyadan el çeküb serseriyane gezen, derbeder ve laubali derviş; alaik-i dünyeviyeden müberra ve alayişlere aldanmaz merd, hakikat-bin, feylesof"*[43] ifadeleri yer alır. Tasavvuf terimleri sözlüğünde ise *"Dünya ile alâkasını kesip Allah'a yönelen kimselere denir. Bunların özelliği, laubali meşrep, lâkayd, mücerred ve fakir olmalarıdır. Kalenderiyye tarikatına mensup olanlara kalender denir."* [44] açıklaması verilmiştir.

Kalender sözünün bu anlamlarının yanında kökenine dair yapılan bir araştırmada[45] kalender sözünün Arapça, Farsça ve Türkçe kaynaklarda kimi zaman 'Karender' kimi zaman da Farsçadaki 'iri, kaba kimse, Türkçede kalantor' anlamı çerçevesinde kullanıldığı öne sürülmüştür.[46] Benzer bir savda ise kalender kelimesinin Grekçe asıllı 'kaletoz' kelimesinden geldiği ileri sürülmüştür. Yaygın kabul ise kelimenin Sanskritçe 'Kalandara' (kanun, nizam dışı, düzeni bozan) kelimesinden alınmış olabileceğinin doğru bir yaklaşım

[41] Devellioğlu, F. (2013). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, İstanbul: Aydın Kitabevi, 581.
[42] Parlatır, İ. (2006). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınevi, 825.
[43] Şemsettin Sami. (2007). Kamus-ı Türki. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1081.
[44] Cebecioğlu, E. (1997). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Ankara: Rehber Yayınları, 145.
[45] Ocak, A. Y. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
[46] Azamat, N. (1988). "Kalenderiyye". TDVİA, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c. 4, 253.

olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Bu görüşe rağmen kelimenin kökenine dair bir kesinlik yoktur.

Kalender kelimesinin yukarıdaki anlam çerçeveleri içerisinde bu görüşe bağlı olan ve hayatını bu düsturlar eşliğinde tanzim eden kişilere kalender, kalenderî denilmiştir. Tarikat ismi olarak ise Kalenderiyye yahut Kalenderîlik isimleri kullanılmıştır. Kalenderîliğin tanımında ise *"kalenderîlik; feylesofluk; dervişlik; serserilik"*[47]; *"kalenderlik, feylesofluk, dervişlik"*; *"kalenderi tarz ve hali serserilik, laubalilik, feylesofluk"*[48] biçimlerinde tanımlanmıştır.

Kalenderiyye yahut Kalenderlik tarikatına dair açıklamalarda *"Kalender bir hayat tarzını benimseyen çeşitli tasavvufi zümrelerin ortak adı"*[49] gibi genel bir tanımlama yapılmıştır. Kalenderîlik üzerine yapılan araştırmalarda bu tarikatın temelleri İran ve Hint mistik akımlarına dayandırılmıştır. Özellikle kalenderi dervişlerin hal ve tarzlarının Budist rahiplerin hem iç dünya hem de dış dünyaya karşı tavırlarıyla birebir benzerlikleri bu düşünceyi kuvvetlendirir. Kalender dervişlerin genel özellikleri içerisinde yer alan aldırışsız dünya görüşlerinin yanında giyim kuşam ve adetlerinin bu mistik anlayış ile örtüştüğü ortaya çıkan bu durumun temel argümanı olarak kabul edilmiştir. Bahsedilen bu rahiplerin iç ve dış dünya karşısındaki tavırları ile ilgili olarak şu bilgiler yer alır; *"Bhikşu denilen rahipler zümresinin temel niteliği, hayatlarını sürdürecek asgari eşya ve elbisenin dışında hiçbir şeye sahip bulunmamak (fakr), bekâr ve gezgin olmaktır."*[50]

Budist rahiplerin Kalenderî dervişler ile olan benzerliklerine ilişkin yapılan bir değerlendirmede ise şu bilgiler verilir;

> *"Onlar Brahmanizm'e karşı bir tavır ortaya koyuyor, ne bu dinin, ne de içinde yaşadıkları toplumun hiçbir kuralına aldırış ediyorlardı. Ahlaki mefhumları da hiçe sayan bu gezgin ve dilenci rahipler, yarı çıplak dolaşıyor ve rast geldikleri herhangi bir yerde yatıp kalkıyorlardı. Sırtlarında postlarını taşıdıkları hayvanları taklit ediyor ve vücutlarına yaralar açıyorlardı."*[51]

---

[47] Devellioğlu, a.g.e., 582.
[48] Parlatır, a.g.e., 827.
[49] Azamat, a.g.e., 253.
[50] Ocak, a.g.e., 8.
[51] Ocak, a.g.e., 9.

Yukarıda verilen açıklamalar ile Kalenderî dervişler için yapılan tanımlar arasında büyük benzerliklerin olduğu şüphesizdir. Bu iki durum birbirini destekleyen bir niteliktedir ve Kalenderîliğin kaynağına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Kalenderî dervişlerin tavırlarına yönelik değerlendirmeler şu şekildedir; *"…yaşadığı toplumun nizamına karşı çıkarak dünyayı kaale almaya değer görmeyen ve bu düşünce tarzını günlük hayat ve davranışlarıyla açığa vuran tasavvuf akımına Kalenderiyye denir"*.[52]

Budist rahiplerin yukarıda verilen genel özellikleri ile Kalenderîlik tarikatına mensup olan dervişler arasında tanımlardan da anlaşılacağı üzere ciddi ölçüde bir benzerlik söz konusudur. Özellikle dervişlerin günlük hayattaki davranışları, dilencilik vasıfları ve ayin yahut sema halinde iken vücutlarına yaralar açmaları ortada bir etkilenmenin olduğunu açık bir biçimde gösterir. Yine rahiplerin evlilikten uzak durmaları ve birbirleri ile dolaşmaları Kalenderî dervişlerde de aynıyla görülen bir durumdur.

Kalenderîliğin bir tarikat olarak şekillenmesinde *Cemâleddin Yusuf es-Sâvî* (ö. 630/1232- 33) kurucu pir konumundadır ve genel kabul bu şekildedir. Kalenderiîik tarikatının bir ilmihali niteliğinde kabul edilen *Menâkıb-ı Cemâleddin-i Yusuf es-Sâvî* adlı eser, Kalenderîliğin ana esaslarını tesis etmesi bakımından ayrı bir değer görmüştür. *Cemâleddin Yusuf es-Sâvî*'nin Kalenderîlik yolunun bir öncüsü olduğu kabulü onun takipçileri arasında *'Pîr-i Abdâl'* sıfatıyla anılmasından da anlaşılmaktadır. Tarikatın bir şekil bulup yayılmasında önemli bir role sahip olan *Cemâleddin Yusuf es-Sâvî*'den önce *Ebu Ahmed-i Abdal-i Çiştî*, *Baba Tâhir-i Uryân-ı Hemedânî*, *Ebu Saîd-i Ebu'l-Hayr*, *Derviş-i Âhû-pûş* gibi sufiler Kalenderîliğin çeşitli aşamalasında yer almışlardır. Kalenderîlere ait bir kullanım olan 'abdal' ve 'kalender' ifadeleri ilk olarak bu sufilerden *Ebu Ahmed-i Abdal-i Çiştî* ve *Baba Tâhir-i Uryân* tarafından kullanılmıştır. *Cemâleddin Yusuf es-Sâvî*'den sonra tarikat İran, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da nüfuz alanını genişletmiş ve özellikle İran'daki gelişimi içerisinde farklı boyutlarda çeşitlenmeye başlamıştır.

2.8.2. Kalenderîlik ve diğer batınî tarikatlar arasındaki ilişki

Kalenderîliğin gelişim sahası geniş bir coğrafyada ve çeşitli isimler altında şekillenmiştir. İran'daki gelişim çizgisi paralelinde Anadolu'da da farklı isimlerle

---

[52] Ocak, a.g.e., 5.

Kalenderîlik tarikatının usul ve esasları yayılmış ve abdal dervişler üzerinde etkili olmuştur. Kalenderîliğin benzer bir boyutta ele alındığı ve düsturları açısından çok bir farkın olmadığı Melametilik ise *"Abbasi İmparatorluğundaki Mevali tabakasına mensup esnaf kesiminin mistik hareketidir"*[53]

Melametilik ile Kalenderîlik tarikatları arasında hiç şüphesiz derin bir ilişki vardır. Birbirine bu denli benzeyen ve ifade edildiğinde aynı unsurun iki yansıması olarak değerlendirilen bu iki fırka arasındaki fark nedir? Araştırmacılar ortak görüş olarak bu iki tarikat arasındaki farkın ibadetlerin yapılış biçimindeki gizlilik ve aleniyet üzerinde şekillendiğidir.[54] Melametilik bakışını daha ileri bir noktaya götüren Kalenderiler, ibadetlerin gizliliği üzerinde durmayıp, kalbin saflığıyla ilgilenir ve sadece farz olan ibadetlerle meşgul olurlar.

Kapsayıcı bir bakış açısıyla bütün bu sıra dışı tarikatların Kalenderîlik ekseninde buluştuğuna dair bir değerlendirmeyi Abdülbaki Gölpınarlı'nın aktarımında görüyoruz. Gölpınarlı 'melametten doğan tarikatlar' başlığı altında bu tarikatların farkının giyim-kuşam özelinde ayrıldığını aktararak bütüncül bir yaklaşım ile batıni mezhepleri Vahidî'nin dilinden aktararak bir arada değerlendirmiştir. Bu değerlendirmede önemli olan nokta Vahidî'nin açıklamasından önce kaydedilen 'Abdaller, Kalenderiler, Hayderiler, Camiler, Bekataşiler ve Mevlevilerdir' ifadesidir. Gölpınarlı bu açıklamasında şunları aktarır;

> *"Başları açık, ayakları yalın, üstlerinde, alt tarafı geniş, belden yukarısı dar, kolsuz yakasız, göğsü açık bir giyim olan tennure var. Bellerine yünden örülmüş bir kuşak sarmışlar. Omuzlarına bir nacak, yahut çomak vurmuşlar, bellerinde esrar kabağı ve iri bir kaşık sokulmuş, keşkül asılmış, göğüslerinde dövmeyle 'Ali' adı, yahut zül-fekaar resmi dövülmüş, bazılarının kollarında gene dövmeyle yılan resmi yapılmış. Kendilerini Seyyid Gazi'ye mensup sayıyorlar."*[55]

---

[53] Ocak, a.g.e., 11.

[54] Kalenderîlik ve Melametilik arasındaki temel ayrımla ilgili olarak "Melametiler'le Kalenderiler arasındaki fark, esas olarak toplum karşıtı tavırlarda ve nafile ibadetleri yapıp yapmamakta belirmektedir. Melemeti anlayışı daha ileri götüren Kalenderler, topluma muhalefet konusunda daha aktif ve isteklidirler. Onlar için kalp temizliği esas olduğundan, Melametiler gibi gizli gizli ibadet etmek yerine, hiç nafile ibadet etmezler; zira bunun gereğine inanmazlar; ancak farzları yerine getirirler." bilgisi gösterilir. (Ocak, A. Y. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 14.)

[55] Gölpınarlı, A. (1997). Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 253.

Bâtınî tarikatlara mensup olanlara dair Gölpınarlı'nın aktardığı bu bilgiden hareketle bu yolda yürüyen ve Kalenderîliği kendilerine şiar olarak kabul eden şairler düşünüldüğünde bu tarikat isimlerinin birbirinden farkının kesin bir biçimde izah edilemeyeceği bir tablo ortaya çıkıyor. Nitekim ortaya konulan bu durum şairler ve onların ifade ettikleri unsurlar özelinde tam da bu şekilde bir durum arz etmektedir. Hayali Bey Divanı'nda bu tarikatlara dair kullanılan ifadeler belirgin bir biçimde ayrı ayrı değerlendirilebilecek bir hüviyet arz etmez. Şairin Melametilikten bahsettiği bir örnek ile Kalenderîliğe dair söylediği mısralar arasında kastettiği durum açısından çok bir fark yoktur. Bu açıdan bu tarikatların birbirine geçmiş ortak değerleri çerçevesinde -özellikle şiir metinleri üzerinde- ortak olarak değerlendirmeye tabi tutulabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

ʿAşk içinde ser verenler vardı serverlik yolun
Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun (G397/1)

Melâmet kûyunun şûrîde-dil bir hâksârından
Saʿâdet tahtına revnak veren sultâna ʿaşk eyle (G522/2)

Hayâlî Haydarîdür tavk-ı zülfün hakkıdur anun
Begüm teslîm kıl boynunda neyler bir gedâ hakkı (G660/6)

Hayali Bey Divanı'nda geçen bazı mısralarda Melametilik, Kalenderîlik, Hayderilik ve dahi Bektaşilik tarikatları ile ilgili dile getirilen ifadeler, bu tarikatların devri içerisinde birbirine uzak bir noktada bulunmadığı ve ortak algılarının olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer bir durumdur;

2.8.3. Kalenderîliğin Anadolu coğrafyasında gelişimi ve Osmanlı İmparatorluğundaki yansımaları

Kalenderîliğin Anadolu'ya girişi ve nüfuz alanını genişletmesi 13. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşmiş Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş devrinden itibaren farklı noktalarda gelişimini sürdürmüştür. Kalenderîlerin Anadolu'da hangi isimler altında bulunduğuna dair bir tespitte *'Abdalân-ı Rum'* ifadesine yer verilmiş ve *'abdal'* sıfatı kullanımının tarihine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır;

"Bilindiği üzere bu tabiri ilk kullanan, XV. Yüzyıl tarihçilerinden olup, XIII. Yüzyılda Baba İlyas-ı Horasani ile başlayan eski ve büyük bir şeyh sülalesine mensup Aşıkpaşazade Derviş Ahmed'dir. Kendi adıyla anılan tarihinde belirttiğine göre, o zamanlar Anadolu (Rum)'da dört tayife vardır: 1) Gâziyân-ı Rum, 2) Âhiyân-ı Rum, 3) Abdalân-ı Rum ve 4) Bacıyân-ı Rum."[56]

Anadolu'da bulunan taifelerin isimlerine dair değerlendirmelerde kullanılan 'abdal' ifadesi yanında bu yoldaki dervişlerin isimlendirmelerinde *'Rum abdalları, Işık, Kalender, Kalenderi, Torlak ve Torlakî'* gibi sıfatlar da kullanılmıştır. Bu ifadeler şairlerin dilinde birbiri yerine kullanılabilen, belirgin bir farkı olmayan yapılar olma özelliğini taşırlar. Hayali Bey Divanı'nda bu tarz kullanımlara yer verilmiştir. Kalenderîlik, Melametilik, Bektaşilik gibi tarikatlara ait özelliklerin anlatıldığı metinlerde olduğu gibi dervişlerin isimlendirilmelerine dair yapılan tercihlerin arasında da farklılık yoktur;

Maʿnide nazm kişverinün tâcdâriyem
Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem (G351/2)

Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm (G377/5)

Ey Hayâlî ʿaşk bir yalın ışık mahbûbudur
Böyle görmüş bir kişi âyîne-i idrâkde (G490/5)

Kalenderi zümrelerinin isimlendirilmesi konusunda yukarıda verilen sıfatlar, bu yolda olanların genel tarifi olmuş ve bu şekilde adlandırılmıştır. Anadolu'da ortaya çıkan kargaşa ortamlarının müsebbiplerinin kimler olduğu konusunda bu isimlendirmeler hem ayaklanma ve isyanların kimler eliyle gerçekleştirildiği hem de Kalenderi zümrelerin sahip oldukları dünya görüşlerinin yaşadıkları ortam ekseninde ne gibi etkilere sebep olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir husustur.

Gerek Anadolu Selçukluları devrinde gerekse de Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeşitli sebeplerden dolayı karışıklık ve ayaklanma olayları görülmüştür. Bu ayaklanmalarda başı çeken grup olarak Kalenderi zümreleri gösterilmiş ve sebebiyet

[56] Ocak, a.g.e., 79-80.

verdikleri bu durumlardan dolayı çeşitli sürgün ve infazlarla karşı karşıya kalmışlardır. 1240 yılında vuku bulan Babai isyanı hakkında sorumlular Kalenderi zümreleridir.[57] Osmanlı İmparatorluğunda yönetimin ılımlı bir siyaset izlediği Kalenderiler, II. Bayezid devrindeki suikast girişiminin arkasından failin bir Kalenderi dervişi çıkması üzerine infaz edilmiş ve sonrasında Rumeli'nden Anadolu'ya sürülmüşlerdir.

Kalenderîlerin imparatorluk topraklarında büyük hadiselerin ortaya çıkmasındaki bu gayretleri imparatorluk yöneticilerinin tavırlarının sertleşmesini ve bu zümrelere farklı uygulamalar yapmaları sonucunu doğurmuştur. Bu durum XVI. Yüzyılda imparatorluğun başında bulunan Kanuni Sultan Süleyman devrinde de aynı şekilde devam etmiştir. Kanuninin verdiği emir ile Kalenderi zaviyelerini teftiş ettirdiği ve bu taifeden olanları sürüp çıkardığı ve hapsettiği tarihlerde kayıtlıdır.

Kalenderiler zümresine karşı bu denli katı uygulamalarda bulunan ve bu zümreyi ehl-i sünnet dairesinin içerisinde değerlendiren yönetim etrafındaki muhitin nasıl bir yapıya sahip olduğu bu yüzyıl içerisindeki sosyal ortamın izaha kavuşturulabilmesi için açıklanması gerekli olan bir durumdur. XVI. yüzyılda Kalenderi zümrelerine karşı hiddeti had safhada olan bir padişahın sarayındaki edebi muhit nasıldı ve şiir halkasındaki hemdemleri kimlerdi? İlk etapta bakıldığında bu sorunun sadece saray etrafında konuşlanmış ve padişaha yakın olan şairlerin isimlerinin sıralanmasıyla vuzuha kavuşturulamayacağı aşikârdır. Burada asıl sorgulanması gereken durum en sevdiği ve yanından ayırmadığı, çıktığı seferlere dahi beraberinde götürdüğü Hayali Bey'in durumudur. Şairin divanında Kalenderîlik ve onun alt dalları mesabesinde olan diğer tarikatların övgüsü yahut bu tarikata ait unsurların geçtiği pek çok örnek mevcuttur. Kalenderi zümresine karşı hiddeti yüksek olan padişahın Kalenderi adet ve duyuşlarına sıkı sıkıya bağlı şairi sevip, yanından ayırmaması, şairin Kalenderîlik ile gençliğinde ilgilendiği ve sonrasında bu zümre ile irtibatını kestiği durumu ile izah olunamaz. İşlediği tasavvufi nitelikteki metinler ışığında şairin Kalenderîliğin temel düsturlarını terk etmediği aksine daha canlı bir biçimde yaşadığı görülmektedir. Bu durumun açıklamasının bizi Kanuni Sultan Süleyman'ın Hayali Bey'i şairlik yeteneğinin üst düzeyde olması yönüyle sevdiği

---

[57] Kalenderîlerin yönettikleri isyanlar arasında Babailer İsyanı ve Şeyh Bedreddin İsyanı bilinmektedir. "Orhan Gazi zamanında sebebiyet verdikleri bazı ufak tefek hadiseler istisna edilirse, XV. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar Kalenderiler'in katıldıkları başka bir hareket bilmiyoruz. Ama 1416 yılında vuku bulan Şeyh Bedru'd-Din isyanı, Babailer isyanından sonra Kalenderi zümrelerinin (Torlaklar) düzenleyip yönettikleri ikinci büyük ayaklanma hareketidir." ((Ocak, A. Y. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 14.)

ve çeşitli ikramlar ile onu taltif ettiği kabulüne götürür. Şair ancak şairlik kudreti sayesinde saraya yakınlığını artırmış ve konumunu muhafaza etmiştir. Kalenderi derviş profiline sahip şairlerin yöneticiler katında neden el üstünde tutulduğunun izahı açısından şu tespitte önemlidir;

> *"İlginç olan şudur ki: Safevî propagandası yaptıkları ve bâtınî inançları yaydıkları gerekçesiyle devletten baskı gören bu abdal ve Kalenderîler, aynı zamanda şiir sanatının temelini oluşturan "âşık" tipinin en ideal modeli olarak görülüyorlar ve şiir geleneği icabınca padişahlar dâhil bütün şairlerce sofu tipine karşı riya kirinden arınmış bir kahraman olarak alkışlanıp övülüyorlardı."*[58]

2.8.4. Hayâlî Bey Dîvânı'nda kalenderî unsurlar

Hayali Bey'in Kalenderlik ile tanışması yaşadığı Vardar Yenicesi'ne bir grup Kalenderi dervişin gelmesi ile gerçekleşmiştir. Bu zümrenin başında II. Bayezid devrinden İran'dan Bursa'ya gelerek bir burada bir tekke kuran *Baba Ali Mest-i Acemî* vardır. Hayali Bey gençlik döneminde karşılaştığı bu Kalenderi zümresinden etkilendiğini ve bu zümreye dâhil olduğunu şiirinde işler;

Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
Bir yalın yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî (MKT25/1)

Hayali Bey, Kalenderi zümreye katıldığı tarihin ve bu tarihte şairin çevresi ve yaşı gibi etkenler onun kişiliğinin şekillenmesi ve bu şekillenmede Kalenderi dünya görüşünün onun kişiliğine kuvvetli bir biçimde etki etmesi sonucunu doğurmuştur. Kalenderi dünya görüşünün etkisi şairin yalnızca kişiliği ile sınırlı kalmamış, doğal sonucu itibariyle şiirine ve şairlik duyuşlarına da etki etmiştir. Şair kendisini tarif ederken şairlik ve kişiliği üzerine değerlendirmesinde iç ve dış dünyasına dair değerlendirmeler yapar. Bir yönüyle bu söyleyiş şairin madde ve mana karşısındaki durumunun tespiti niteliğindedir;

Maʿnide nazm kişverinün tâcdâriyem
Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem (G351/2)

---

[58] Şentürk, A. A. (2015). Manzum Metinler Işığında Bir Kalender Dervişinin Profili. *Turkish Studies Academic Journal*, Volume 10 Issue 8, 146.

Şairin karakterini oluşturan özellikler ile bu özelliklerin şiirine yansıması durumunda yakın bir bağ vardır. Hayali Bey hakkında gerek yakın dostu Âşık Çelebi gerekse de diğer tezkire yazarları tarafından yapılan değerlendirmeler şairin alçakgönüllü ve istiğna sahibi bir kişiliğe sahip oluşudur. Âşık Çelebi şairin kişiliğine dair yaptığı değerlendirmede şairi;

> "Ammâ merhûmun *hulk u hasâyili ve seyr ü şemâ'ili böyle idi ki, zâtı mutlak kuyûd-ı ʿâlemden âzâde ve levh-i hâtırı hutût-ı huzûz-ı dünyâdan sâde idi. Egerçi, fıtratda tabʿı vü şânı ʿâlî vü bülend idi, ammâ, hâk-i meskenetde ve megâk-i mezelletde bir gedâ-şîve vü derdmend idi. ʿUlûvv-i câh-ı serîri ve derûn-ı âgâh-ı maʿnevîyi cemʿ itmiş bir şeh-levend idi. Mülk ü mâl ve ehl ü ʿıyâl ve mansıb u menâl ve sâir âmâl iştigâlinden mücerred idi. Zencîrlerle baglasan ahkâm-ı dünyâya gayr-ı mukayyed idi."*[59] sözleriyle tarif eder.

Şair, divanındaki söyleyişlerinde de istiğna sahibi oluşunu çeşitli vesilelerle dile getirir. Tercih duruşunu işlediği bir kıtasında nelere heves duyduğunu neleri nelere tercih ettiğini vurgular;

Neng ü ʿârı büt edinmekden ise bin kerre
Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg (MKT17)

Tok gözlülük özelliğini işlediği diğer şiirlerinde de şair, fakr ve mezellet hallerine vurgu yaparak dünyaya dair ilgi ve alakalardan kendisini uzak tuttuğunu, böylelikle en üstün vasfı kazandığını düşünür;

Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
Ehl-i fakrun mülk-i istignâya mâlik şâhiyem (G358/3)

---

[59] Kılıç, a.g.e., 1544-1545.

Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
Gınâ iklîminün sultânı oldum kimyâ buldum (G367/2)

Şairin istiğna sahibi duruşu ile sahip olduğu ve içten içe yaşadığı Kalenderlik tavrı birbirini destekleyen unsurlardır. Kalenderîlikteki her türlü gösteriş ve şaşaadan kendisini geriye çekme duruşu ve tarikatın Melametilik yönünde kendisini iyiden iyiye hissettiren kınanmışlık duygusunu ön plana koyma çabaları şairin kişiliğinde istiğna ve alçakgönüllülük hislerini açık bir biçimde ortaya çıkaran özellikleridir. Kendini yüksekte görmemek ve insanlardan bir insan olduğunun farkında olma durumu alçakgönüllülük kavramı ile açıklanabilir. Hayali Bey Divanı'nda alçakgönüllülük duygusuna dair kullanımların çoğunda diğer şairlerde olduğu bir tezat içerisinde verilmek istenilen düşüncenin ifade edildiği görülür. Şair için gökyüzündeki güneş gibi olmak durumuna erişmenin yegâne yolu alçakgönüllü olmaktan geçer;

Dilersen olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
Yüzünü sâyesıfat hâk-i râh ol yere ur (K1/9)

Yerde gerek Hayâlî yüzün sâye-veş senün
Başun ererse göklere mânend-i âfitâb (G29/5)

Alçakgönüllülük ile yükselme ve baş üzere yer edinme düşüncesini işleyen şairin kendi hayatında da bu durumun gerçekleştiği ve bu özellikleri paralelinde saray ve çevresinde çoğu şairin imrenerek baktığı bir noktaya ulaşması hali, onun bu söyleyişlerinin ayakları yere basan, sadece sözde kalmayan bir tavır olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Alçakgönüllülük ve tok gözlülük tavırlarının âlem ve âleme dair ilgi ve alakaların, bağların nasıl ele alınması gerektiği konusunda da sonuçları ve izahları olacaktır. Şairin bu konuda da bakış açısı sabittir ve âlemin her türlü alayişinden uzak olmak gerektiğini vurgular. Bu vurgusunda dervişlik kisvesine bürünme düşüncesini de atlamayan şair, abdal olup her türlü şan ve şöhretten geçmeyi salık verir. Şairin bu düşüncesinin altında da Kalenderîliğin temellerini teşkil eden her şeyden arınma duygusunun yattığı belirgindir;

Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkun bugün ferzendiyem
Ümmehâtından cihânun fârıgam âbâ ile (G495/5)

Hayâlî tekye-i ʿaşkun olup meczûb abdalı
Gedâlar gibi geçmek isterem nâm u nişânumdan (G393/5)

Şairin alçakgönüllülük ve istiğna sahibi oluşuna benzer biçimde riyakârlıktan uzakta bulunma arzusu da Kalenderîlik düşüncesinin temel taşlarından bir özellik olarak karşımıza çıkar. Özellikle melameti düşünce arasındaki farklar söz konusu olduğunda Kalenderîliğin ibadetin gizliliğini dahi bu penceren görmeleri, ikiyüzlülük konusunda da nasıl bir tavra sahip olduklarını göstermesi bakımından dikkate değer bir durumdur;

Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz bin mâh ü sâl
Şol riyânun germ bâzârında zâhid serd olan (G446/2)

Kalenderîliğin temel kabulünde dünyanın *'kaale alınmaması'* durumu yatar ve dervişlerin dünya ile ilgili hiçbir endişe ve merakları yoktur. Kişisel ihtiyaçların bile yarın endişesinden uzakta günlük olarak yerine getirilmesi, bu dervişlerin âlem ve zaman karşısındaki durumlarını izah edebilecek ölçüdedir. Kalenderlik kisvesine bürünen ve türlü endişelerden kendilerini geri çeken dervişlerin içlerinde kurdukları dünya maddi yönüyle bugün ve yarın endişesini ortadan kaldırdığı gibi dünya ve ukba endişelerini de bir tarafa bıraktırarak kurdukları yeni âlemin her şeyden özge ve başka bir boyutta olduğunu düşüncesini ortaya çıkarır;

Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
Sayd-gâhından cihânun fârigüʾl-bâlem bu gün (G447/4)

Gam-ı ferdâsı yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm (G362/4)

Dünya ve zaman karşısındaki duruşunu kendi özge âleminin değer biçilemez bir konumda olduğunu vurgulamakla ifade eden şair, değer atfedilen ve insanlar nazarında kıymetli bir noktada tutulan mal, mülk, taç, taht gibi nesnelerin bir baş ağrısından başka bir şey olmadığı düşüncesine sahiptir. Âleme beylik etmenin bu şekilde olacağı, asıl

zenginliğin ve baş dinginliğine sahip olmanın bu nesnelerin terkiyle mümkün olacağı düşüncesini işler. Dünyanın alçaklığına vurgu yapan şair bu alçaklığın zulmünden kurtulmayı amaçlamaktadır;

Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
Be yürü begligin et ʿâlemün abdâl olma (MKT9/2)

Dehr zulmünden Hayâlî kulunu kurtar Şehâ
Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş (K5/21)

Şairlerin özellikle tasavvufa dönük şiirlerinde kullandıkları tevekkül kavramı Hayali Bey şiirinde de taşıdığı anlam yönüyle Kalenderîlik düşüncesi ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Kalenderi dervişlerinin yarın endişesi içinde olmamaları durumu ve anlık yaşamalarından hareketle bu duygunun tevekkül kavramı içerisinde değerlendirilebileceği durumunu ortaya çıkarır. Şair tevekkül ile minnet çekmeme, başkasına boyun eğmeme gibi düşünceleri beraber işler. Bu tevekkül duygusu eşliğinde kendisini her türlü bentten azade kılıp tevekkül ile gıdalandığını söyler;

Gam yeme zâdun tevekkül kapusundan kıl taleb
Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînün minnetin (G434/4)

Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum (G367/3)

Kalenderlik halkasına girip bu zümreye dâhil olduktan sonra dervişin kişiliğinde belirgin bir biçimde ortaya çıkan karakter özellikleri görülür. Hayali Bey gibi aynı zamanda şair tabiatlı bir kişilikte ise bu özellikler şiirlerine derinlemesine bir etki yapar. Kader karşısında sadece bir bekleyiş içerisinde olan ruhlar kişinin başına gelebilecek bütün durumların ezel günü yazıldığı görüşündedirler. Kader düşüncesini yaradılışın özellikleri ekseninde de değerlendiren şair, eşyanın ahvalinden haber veren konumundadır;

Ey Hayâlî herkesün şânın bilen rûz-ı ezel
Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe (G517/5)

Kulluğunu kabul edip boyun bükmek, hem halkın hem de hakkın hoşuna gidecek bir tavırdır. Şairin kendine seslenişindeki temel unsur benlikten uzaklaşmak fikridir. Hakkın ve halkın hoşnutluğu bu vesileyle kazanılacaktır;

Hayâlî benligi sen terk edersen
Olur senden Hudâ vü halk hoşnûd (G47/5)

Şairin benliği terk etme çağrısının altında yatan asıl gaye birlik yoluna girmek ve Allah ile bir olma düşüncesidir. Kalenderîlik öğreti içerisinde temel bir noktada duran 'vahdet-i vücud' düşüncesi ile de yakından ilgili olan bu durum, benliği terk etmekle elde edilebilecek bir pozisyondadır;

Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine (G518/5)

Dervişin bel büküp bir kapı eşiğinde eğilmesi ve bir şeyhe intisap etmesi için sahip olduğu her şeyden arınması ve soyunması gerekir. Bu durumun farkında olan derviş fazlalıklarından kendini kurtarmak ve soyunmuş bir biçimde bulunmalıdır. Şairin sıklıkla kullandığı *'iki büklüm olma*k' ve *'kulluk'* ifadeleri ile bu düşüncelere göndermelerde bulunduğu ve kulluğu en üst rütbe olarak kabul ettiği görülür;

Yok deme yâra varunı çaldur gedâlık et
Başuna beglik eyle yürü başka mihter ol (G318/6)

Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz (G193/3)

Kalenderi bir derviş olarak alçakgönüllülük, istiğna, tevekkül, benlikten ve dünyanın her türlü kaygı ve süsünden uzakta bulunma düşüncesi derviş olmanın ana karakteristiğini oluşturan unsurlardır. Dervişlik ve dervişliğin nasıl olması gerektiği hakkında şairin çeşitli görüşleri ve kabulleri vardır. Her şeyden önce derviş bir şeyhe intisap edip bütün benliği ile ona bağlanmakla yükümlüdür. Kendi halinde küçük bir bedene sahip olan yağmur tanelerini kendi mecrasında akıp duran ırmaklar nasıl okyanuslara ulaştırırsa, şeyh de dervişi aynı benzerlikle hakikat deryasına eriştirir;

Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler (G57/2)

Dervişliğe girme yolunu ‘*baş açmak’, ‘baş açuk’* biçiminde tarif eden şair, bahçe metaforu içerisinde değerlendirdiği beytinde ‘iki yaprak’ ifadesi ile dervişliğe soyunmanın şeklini bildirir;

Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe (G514/3)

Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe (G554/2)

Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm (G377/5)

Divanda dervişliğin ve derviş olma halinin ifadesinde tekke, meyhane, şarap vb. yapılar sıklıkla kullanılır ve tasavvufi bakış açısı ile ele alınan bu yapılarla kastedilen anlamlar ilahi aşkın terennümleri çerçevesinde değerlendirilir. Şair, baş açıp dervişliğe girdiği noktada kendisini meyhanede bulur. Dervişi yeri kimi zaman Allah’a yakaranların yanı iken kimi zaman da meyhanelerdir;

Olalım baş açup harâbâtî
Kimseden etmeyüp hicâb içelüm (G335/2)

Geh münâcât ehlinün saff-ı niʿâlidir yerüm
Geh harâbât erlerinün çâker-i dergâhiyem (G358/6)

Dervişin tercihleri Kalenderlik halkasına giren ve bu zümreye dâhil olan tipin sahip olması gereken yapıda olmalıdır. Derviş üzerindeki fakirlik göstergesi olan çulunu en kıymetli atlas kumaşlardan üstün tutar. Meyhanedeki bulunduğu zamanda ise tercihi şarabın üstünlüğüdür;

Dervîş kim şikâr ede fakrun libâsını
Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını (G607/1)

Olımaz şâh-ı harâbât gedâ tutmazsa
Bir sınık câmını tâc-ı ser-i Dârâ yerine (G529/4)

Dünyaya olan meylini sadece yaşamak ekseninde değerlendiren derviş, sahip olunmakla mutlu olunan değerli nesnelerin terki ile âleme sırtını döndüğü fikrini işlemesinin yanında zahit tipine yönelik eleştirisinde de Kalenderîliğin şekilsizliği ile ilgili bir durumu izah eder. Sofuluğun temsili olan tespih, misvak gibi unsurların dervişte bulunmaması onun imanının noksanlığını değil, iman noktasındaki samimiyetini gösterir. Bu duruş, Kalenderlik yolunun ibadetlere karşı duruşunu göstermesi bakımından önemlidir;

Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz (G214/3)

Derviş ile zahit tipinin karşılaştırmasında sürekli başvurulan bir unsur olan şarap ve dine ait ögeler bu iki tipin karşılaştırmasında üstünlüğün hangi tarafta olduğunun izahı için de ele alınır. Dervişin meyhaneden ve şaraptan duyduğu keyif ve aldığı zevk zahit tiplemesinin sahip olduğu bütün değerlerden üstün bir pozisyondadır. Dervişin üstün tutulduğu bu kavramlardaki tasavvufi gerçeklerin sahip olduğu gerçek manalar dışında ele alınması şarabın neden bir üstünlük sağladığının anlaşılması açısından önemlidir. Tasavvufi manada şarap ile karşılığı olan ilahi aşk kast edilir. Beyitte zahide yapılan ‘esmaya sahip olmasına rağmen geride kalma’ durumu bu biçimde açıklanabilir;

Bir safâ kesb eyledüm kûy-ı harâbât içre kim
Zâhid ol zevki düşünde görmedi esmâ ile (G495/2)

Kalender dervişlerin dış görünüşlerine ait değerlendirmelerde genel çizgi ‘yalın ayak başı kabak’ tanımlamasına uygun düşer. Kalenderîlerin bu hallerine ilişkin bir değerlendirmede onların tarikatın oluşum sürecinde etkilendikleri Budist rahiplerin tarzlarına olan benzerliklerine ilişkin şu ifadeler yer alır; *“… bu gezgin ve dilenci rahipler,*

yarı çıplak dolaşıyor ve rast geldikleri herhangi bir yerde yatıp kalkıyorlardı. Sırtlarında taşıdıkları hayvanları taklit ediyor ve vücutlarına yaralar açıyorlardı." [60]

Hayali Bey şiirinde de Kalenderi dervişlerin bu durumlarının anlatıldığı söylemler yer alır. Kalenderi derviş olmak dileğinde olan salikin yapması gereken şey öncelikle baş açmak ve yalın ayak olmaktır;

Maksûdun ise baş açuk beglik eylemek
Yalın ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol (G318/2)

Kalenderîlerin giyiniş ve tarzlarının farklı bir gözden görünüşü, onların aciz, zavallı, divane bir durumda olduklarıdır. Yalın ayak, bedenlerinin büyük bölümü çıplak vaziyette dolaşan bu dervişler topluma aykırı ve ters bir vaziyettedirler. Şair bu duruma dair söylediği mısralarında kalenderlik yoluna girişin hangi şartlar ve tavırlar altında gerçekleşebileceğini açıklayarak bir bakıma kendisinin de Kalenderliğe giriş macerasını özetler;

Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi (G627/5)

Şairin Kalenderîliğin özelliklerini işlediği beyitlerinde dervişin durumunu eksene koyup rint-zahit tipleri arasındaki çekişmelere dair de izahlar getirir. Şairin bu iki tip arasında geçen çekişmelerde derviş olarak vasıflandırdığı ve zahidin tam tersindeki eylemleri yerine getiren kişi olarak bahsettiği tip Kalenderi dervişlerin vasıflarına uyan bir niteliktedir. Bu çekişmede söz konusu edilen durum cami ve meyhane algısı ve bu algıdan hareketle tiplerin tavır ve tarzlarıdır;

Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri (G595/1)

Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine (G518/3)

---

[60] Ocak, a.g.e., 9.

Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin (G441/4)

2.8.5. Kalenderî öğreti içerisindeki temel unsurlar

Her tarikatın düşünce sistematiği içerisinde sahip olduğu temel unsurların varlığı Kalenderi düşünce sistemi içerisinde de belli başlı başlıklar altında şekillenmiştir. Bu unsurlar bir araştırmada dört başlık olarak tespit edilmiştir.[61] Bu dört başlık içerisinde *'fakr ve tecerrüd'*; *'melamet'*; *'vahdet-i vücut'* ve *'cemal (mahbub) perestlik'* kavramları yer alır. Hayali Bey Divanı'nda da bu dört başlığın Kalenderi düşünce sisteminin temel unsurlarının izahına yeterli olacağı düşüncesiyle bu unsurlar tespit edilen bu dört başlık çerçevesinde ele alınmıştır.

Kalenderi öğretinin temelinde dünyanın her türlü süs ve gösterişinden, kavga ve gürültüsünden uzakta bulunmak yatar. Kalenderi terennümlerde istiğna ekseninde konu edinen fakr ve tecerrüd kavramları bu düşünceye ulaşmanın yolu olarak gösterilir. Fakr kavramı yoksulluk, sahip olmama gibi anlamları içerir ve âleme karşı derviş profilinde olması elzem olan bir durumu karşılar. Kalenderîlerde en büyük zenginlik olan fakr akçesine sahip olmak diğer bütün kıymetli nesnelerin nazardan uzakta tutulmasını netice verir. Tecerrüd ise sahip olunan her şeyden soyunup yalnız Hakkın varlığı ile meşgul olmak, bu tavırla fakra paralel bir şekilde âlemde sahip olunan nesnelerden uzak durmaktır.

Kalenderi söyleyişlerinde fakr ve tecrid kavramlarını yoğunlukla işleyen Hayali Bey, bu kavramları karakterindeki istiğna duygusu ile birlikte ele alır. Tecrid kavramını konu edindiği şiirlerinde tecrid ve âlemin terki kavramları bir arada geçer;

Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile (G495/3)

Tevhîdün edip lâsını mikrâz-ı taʿalluk
Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse (G485/2)

[61] Kalenderîlik doktirinlerinin dört başlık 'fakr ve tecerrüd', 'melamet', 'vahdet-i vücut', 'cemal (mahbub) perestlik' altında ele alınmış ve incelenmiştir. (Ocak, a.g.e., 143-158).

Şairin fakr kavramı karşısındaki duruşu tecrid olup her şeyden soyunmak gerektiği düşüncesini destekleyen bir özelliktedir. Ona göre derviş *'fakrın libası'* peşinde olmalı; kıymetli nesneler peşinde koşmayı bırakıp *'köhne palas'* ile yetinmelidir;

Dervîş kim şikâr ede fakrun libâsını
Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını (G607/1)

Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
Ehl-i fakrun mülk-i istignâya mâlik şâhiyem (G358/3)

Fakr ve tecerrüd kavramlarının birbirine yakınlıkları ölçüsünde kanaat duygusunun da bu iki temel unsurla aynı doğrultuda değerlendirilmesi gerekir. Kanaat, insanın sadece yaşamı için gerekli olan asgari ihtiyaçlarını karşılayıp başka düşünce ve endişelerden kendisini uzak tutmasıdır. Şairin ifadesiyle derviş, cihanın kulu kölesi olmak yerine kanaat mülküne sultan olmak durumundadır;

Vücûdun üzre her perr-i mekes bir sâyebân olsun
Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma (G537/4)

Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿAnkâ gibi (G623/1)

Kalenderlik yolunun temel unsurlarından olan Melametilik kavramı sözlük anlamı olarak 'ayıplanma, kınanma azarlanma' şeklinde tanımlanmış; tasavvufi yönde ise bu yolda olanların iyilik ve faziletlerini gizleyerek sadece kötü işlerini, rezillik ve rüsvaylıklarını dış dünyaya gösterme durumunun adı olarak kullanılmıştır. Melamiliğin başlangıçta bu düşünceler çerçevesinde ortaya çıkmıştır; ancak zaman içerisinde farklı boyutlara evrilmiş ve dönüşmüştür. Genel olarak batıni mezhepler arasındaki geçişler kalın çizgilerle ayırt edilemeyecek ölçüdedir. Bu açıdan bu yoldaki şairlerin söyleyişlerinde çoğu zaman farklı isimlerle anılan tasavvufi yollar aynı düşüncenin az çok farklı yönleri gibi düşünülür.

Hayali Bey şiirinde Melameti olmak ve Melamiliğe dair en az Kalenderîlik hakkında terennüm edilen örnekler kadar söyleyişler mevcuttur. Hayali Bey kınanma tavrı olarak aldığı bu düşünceyi kendi kişiliği üzerinde canlı bir tablo halinde sunmuştur;

Oldum Hayâlî yine harâbât-ı ʿaşkda
Üstüne cürʿalar dökülür bir melâmetî (G617/5)

Sohbet-i ehl-i selâmetden berî oldum yine
Bir melâmet şâhınun hâk-i deri oldum yine (G477/1)

Kalenderîlik eksenin melametiliğin bir temel olarak alınmasında kınanma duygusunun yanı sıra âleme karşı gösterilen tavır ve el çekip uzaklaşma durumları da konu edinir. Şairin ifadesiyle melamet mülküne sahip olmanın doğal sonucu âlemden el çekmek, her türlü gösterişinden kendini kurtarmaktır;

Melâmet mülküne mâlik olup tâ kim ʿalem çekdüm
Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm (G354/1)

Şair, sahip olmaktan gurur duyduğu ve dervişleri de teşvik ettiği melamet kavramı ile tanışıklığının ezelden olduğuna gönderme yapar. Şairlerin bir duygu yahut düşünce ile ilgili kavramların derecesini artırmak için kullandıkları bariz özelliklerden olan ezel-ebed kavramı şairin melamet girme sürecinde de kendini gösterir. Şair, melamet eteğini ruhlar daha ten kafesine girmeden önce tutmuştur;

Tutmuş idüm dest-i ʿaşkunla melâmet dâmenin
Ten libâsın vermeden ervâha Settârü'l-ʿuyûb (G27/2)

Melameti bir bakış açısıyla Kalenderlik yolunda ilerleyen derviş, kınanmışlık duygusunun derece derece artması derdini taşır. Melametilikte yükselişi onu sahip olduğu düşünce dünyasının da ufuklarına taşıyacaktır. Kınanma duygusunun neticesinde maruz kalınan kınama taşları derviş için bir övünç vesilesidir. Dervişin bakış açısına göre melametilikte yükselmek, seçtiği yoldaki yükselişini de beraberinde getirecektir;

Yagdı ʿaşkunda melâmet taşı bin bin üstüme
Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm (G377/4)

Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben (G402/3)

Melametiliğe karşı bu derece arzulu ve iştiyaklı olma durumu dervişi gözünde melametiliği bir zevk unsuru haline getirmiştir. Olaylar ve durumlar karşısında rezil olma hali onun için en büyük zevktir. Şair bu durumu da her daim melamet meskeninde bulunmak ve bu eşiği yurt olarak kabul etmekle açıklar;

Vasl ile yar olmazuz hecrün kulu kurbânıyuz
Biz melâmet ehliyüz nâkâmlıkdur kâmımuz (G202/4)

Olmadum bir dem selâmet ehli ile hem-nişîn
Ey Hayâlî olalı kûy-ı melâmet meskenüm (G343/5)

Sözlük anlamı olarak varlıktaki birlik manasına gelen vahdet-i vücut ifadesi Allah'ın varlığında bütün eşyanın birliğini görmek anlamında kullanılır. Vahdet-i vücut düşüncesi sahip olduğu sistem içerisinde kişinin bütün âlem içerisinde yaratılmış olanları asıl kaynağında birlemesi demektir. Vahdet-i vücud'un akıldan ziyade gönle hitap etmesi, bu birleme eyleminin de duygular ve edinilen zevkler vasıtasıyla elde edilebileceğini ortaya koyar. Bu anlayışın Kalenderîlik yolundaki yansımaları bu şekilde olmuş ve verilen örneklerdeki terennümler bu çerçevede işlenmiştir. Divanda vahdet-i vücut düşüncesinin işlendiği örneklerde şairin insanın âlemde hakkın bir yüzü olduğu fikri ağır basar. Bu düşünce kişiyi huzura götüren bir yol olarak kabul edilir. Bu sebeple şair, yolunu birlik yoluna döndürmekten geri durmaz;

Ey Hayâlî on sekiz bin ʿâlemün biz zılliyüz
ʿÂlem istersen bizi seyr eyle kim ʿâlemlerüz (G197/5)

Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idüm sana (G14/5)

Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine (G518/5)

Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
Bir yalın yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî (MKT25/1)

Hayali Bey'in gençlik döneminde tanıştığı ve hayranı olup yoluna katıldığı Kalenderîlik anlayışına girişinin delili olarak sunulan mısraları aynı zamanda kalenderliğin temellerini oluşturan 'cemal-perestlik' kavramının da ifadesi olarak düşünülebilir. Kalenderlik yolunda cemal-perestlik kavramı ile ilahi güzellik kastedilir. Surette bir şahıs üzerine söylenen güzellik unsurlarının arkasında asıl mana ilahi güzelliğin ifadesine yöneliktir;

2.8.6. Divanda geçen unsurlar çerçevesinde kalenderî derviş profili

Kalenderi dervişlerin dış görünüşleri itibariyle bağlı bulundukları Kalenderîlik yolunun temel unsurlarının bir yansıması olarak yalın ayak başı kabak biçiminde göründükleri tarihi malumatlar ile sabittir. Kalenderi dervişlere dair yapılan tasvir ve minyatürlerde dervişlerin tecerrüd kavramını hayatlarının her noktasında yaşamalarına paralel olarak dış görünüşlerinde de yansıtmışlardır. Sadece mahrem yerlerini birkaç parça kumaş yahut ot ile örtmüşler, geri kalan kısımlarını açık bir biçimde bırakmışlardır. Kalenderîlerin genel görüşüne dair açıklamalar çeşitli kaynaklarda benzer ifadelerle açıklanır;

> *"Aralarındaki teferruata ait bazı farklılaşmalara rağmen, gerek kaynaklardaki yazılı tasvirlerin, gerekse XVI.-XVII yüzyıllardan intikal eden minyatür ve gravürlerin de gösterdiği üzere, hemen hepsinin yarı çıplak denilebilecek bir tarzda giyindiği ve üstlerinde bazı aksesuarlar taşıdıkları, bu suretle diğer tarikatların mensuplarından hemn farkedildikleri görülür."*[62]

Bütün bu tespitlerden hareketle Kalenderi dervişlerin bedenlerinin büyük bölümü açık olan, mahrem yerlerin çeşitli malzemeler ile örtüldüğü, azade olmak düşüncesinden hareketle bedenlerindeki yük ve fazlalıkları azaltma gayretinde olan, üzerlerinde çeşitli aksesuarlar taşıyan bir tip olduğu tasviri ortaya çıkar. Kalenderîlerin dış görüşünden

---

[62] Ocak, a.g.e., 159.

bahsedildiğinde bu dervişlerin yanlarında yahut üzerlerinde taşıdıkları aksesuarlardan da bahsetmek bu derviş profilini daha iyi tanımlamak açısından önemlidir.

Kalenderi dervişlerin yanlarında kendileri için gerekli olan ve çeşitli ihtiyaçları için kullanmak üzere yanlarına aldıkları aksesuarlar vardır. Bu aksesuarlardan en önemlileri seyahatleri esnasında korunma ve dayanma ihtiyaçlarını yerine getirecek asalarıdır. Diğer bir yardımcı alet de asaya benzer özellikte korunma ve kesme işlerinde kullandıkları teber denilen küçük baltadır. Hayali Bey'in hemşehrisi Hayreti bir şiirinde bu küçük baltadan bahseder;

Kanda gitsen bile al yanınca ey dilber teber
Küm yirinde sana çok yoldaşlık eyler teber (G97/1)[63]

Dervişlerin bellerinde takılı olan ve çeşitli çıngırak ve zillerle süsledikleri kemerlerinde içerisinde esrar ve çakı, çakmak mahfazası olarak kullanılan cür'adanlar vardır. Dervişlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yanlarında bulundurdukları bu mahfaza metinlerde daha çok esrar mahfazası biçiminde kullanılmış ve cür'adan üzerinden çok değişik söyleyişler oluşturulmuştur. Hayali Bey'in, cür'adanın kullanımına dair söylediği beyitte Kalenderi dervişlerin esrara ne ölçüde kıymet atfettikleri anlaşılacaktır;

Her gubâr içinde bir hurşîde eylerdün nazar
Cürʿadânumdan eger nûş eylesen esrârumı (G611/4)

Kalenderi dervişlerin yanlarında taşıdıkları asa, nacak ve cür'adan başka ayna taşıdıkları ve ayna ile ilgili farklı düşünceleri ifade etseler de ayna taşıma adetleri ile Kalenderîliğe has tıraş olma, *'çar-darb'* alışkanlıkları arasında yakın bir ilgi vardır.

Kûyunda bir kalender-i rûşen-zamîrdür
Oldu cemâlün ayına âyîne-dâr şems (G223/2)

Çar-darbı Kalenderlik yoluna girmekte temel bir eşik gören Kalenderiler, bu unsurun mutlak surette yerine getirilmesi gerektiğini vurgular. Çar-dabın nasıl ortaya

---

[63] Hayretî, Dîvan, Tenkidli Basım, Hazırlayanlar: Mehmed Çavuşoğlu-M.Ali Tanyeri, İstanbul 1981.

çıktığı ile ilgili görüş kalenderîliğin bir tarikat olarak şekillenmesinde büyük payı olan ve Kalenderiler tarafından büyük pir olarak değerlendirilen Cemaleddin-i Sâvî'nin yaşadığı bir menkıbeye dayandırılır;

> *"İbn Battuta'nın naklettiğine bir menkabeye göre, şeyh henüz delikanlı iken, memleketi Save'de kendisine büyük bir aşkla bağlanan zengin bir kadından kurtulmak amacıyla ona çirkin görünmek için saçını, sakalını, bıyığını ve kaşını usturayla kazıtır. Böylece kadından kurtulan Savi, kurduğu tarikatın erkânı olarak bu âdeti uygulamaya karar verir."*[64]

Kalenderlik yoluna girmek ile çar-darbın gerçekleştirilmesi eşit derecede düşünülür. Şairin ifadesiyle kalenderlik yolunu öğrenmek için öncelikle bu tıraşı yani çar-darbı uygulamak gerekir. Âlemin türlü endişelerinden uzakta olduğunun ifadesi mevzuunda da tıraş olma alışkanlıklarına, çâr-darba göndermeler yapılır;

ʿAşk içinde ser verenler vardı serverlik yolun
Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun (G397/1)

İsm ü resminden cihânun fârig ü âsûde hâl
Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün (G447/2)

Kalenderi dervişlerin uyguladığı ve tarikatlarının temelinde olan surete dönük adetlerin en önemlilerinden birisi hiç şüphesiz çıplak bedenlerine açtıkları yara ve çektikleri tırmıklardır. Hayali Bey Divanı'nda bu unsura ilişkin çok fazla kullanım vardır. Dağ yakma, yara açma, tırmıklar çekme vb. adetlerinin işlendiği örneklerde *'dâg, dâgsuz, dâgdâr, dâg-ı hasret, dâg-ı reşk, hasret dâgı, dâg-ı firâk, kanlu kanlu dâglar, pür-dâg, tâze dâg, dâg-ı gam, elif ü dâg, penbe-i dâg, dâg-ı siyâh, sîne-i pür-dâg, kızarmış dâg, sıfr dâgı, cism-i pür-dâg-ı Hayâlî, dâg üzre dâg, dâg-ı dil, dâg-ı İbrâhîm, dâg-ı siyeh, dâg-ı âteş-pâre, dâg ü elif, dâg-ı melâmet, dâg-ı mihr, sîne-i bîdâg, dâg-ı hasret, naʿl-i dâg, halka halka dâg, penbe-i dâg-ı nihan, dâg u naʿl, penbe-i dâg-i dil, âteşîn dâg, penbe-i dâg-ı melâmet, dâg ur-,dâg-ı mihnet, dâg-ı âteşîn, siyeh dâg, ten-i pür-dâg, yara, elifle naʿl, elif çek- vb.'* yapılar yer almaktadır.

---

[64] Ocak, a.g.e., 162.

Bedene yaralar açmak üzerine çeşitli söyleyişler geliştiren şair, sinesinde açılan yarayı er ocağı olarak niteler ve kendisinden gayrı bütün âşıklara ilham verdiğini öne sürer. Pirlerin şairin bedenindeki yaranın fitilini ateşlediklerini ve böylelikle kandil durumuna getirdiklerinden söz ederek aynı düşünce doğrultusunda bir ocak haline geldiği vurgusu yapar. Bu durumu bir övünç vesilesi olarak tasavvur eden şair yaralarını abdal dervişin iftihar edilecek bir âdeti olarak değerlendirir;

Sînemün dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
Er ocagıdur benüm şâhum buna kurbân akar (G60/3)

Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumun
Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler (G109/4)

Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz (G196/1)

Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe (G554/2)

Kalenderi dervişlerinin bedenlerine yara açmaları dışında özellikle Hayali Bey şiirinde sıklıkla kullandıkları bir diğer özellik ise nal kesme âdetidir. Kalenderîlerin nal çekme yahut nal kesme dedikleri bu âdete ilişkin şöyle bir tanımlama yapılmıştır; *"...kesici bir madde ile vücutlarının muhtelif yerlerine nal şeklinde çizikler atmaları yahut dövme yapmalarına da "nal kesme" veya "nal çekme" denir."*[65]

Nal kesme yahut nal çekme eylemi, dervişlerin içinde bulundukları yoğun duygusal durumların neticesinde ortaya çıkan bedene yara açma âdetidir. Bu adet Hayali Bey şiirinde *'elif çekmek ve dâg'* ifadeleri ile birlikte en çok kullanılan unsurlardandır. Şair bu âdete ilişkin değerlendirmesinde kestiği nalı melamet şahı olmanın bir tezahürü yahut tuğrası olarak değerlendirir;

---

[65] Şentürk, a.g.m., 194.

Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg
Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez (T3/III)

Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
Melâmet şâhınun böyle olur hükmünde tugrâsı (G614/3)

Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dâg-ı gam
Alnuma bir naʿl kes iki hilâlün sadgâsı (G580/3)

Hayali Bey şiirinde kullanılan ve Kalenderi dervişlerin günlük alışkanlıklarını göstermesi bakımından dilenme eylemi ve dilencilik vasfı dervişlerin profilinin aydınlatılması açısından önemlidir. Dervişlerin dilencilik vasıflarına dairbir değerlendirmede;

"Tese'ül veya cerr de kökü tamamen budik tesirlere uzanan erkândan biridir. Gezici Budist rahipler de yaz aylarında, tek tek veya birkaç kişilik gruplar halinde seyahat ederek bu esnada uğradıkları şehir ve kasabalarda dilenmek suretiyle günlerini geçiriyorlardı. Budistlerdeki bu ritüel dilenme, aynen Kalenderilik'te de kendini kabul ettirmiş ve Kalenderi dervişleri de fakr ve tecerrüd esasının bir gereği olarak, nefeslerini aşağılamak, böylece onun hakimiyetinden kurtulmak için dilenmeyi erkandan kabul etmişlerdir."[66]

Kalenderi dervişlerin dilencilik ederken kullandıkları kap, gittikleri yerlerin çarşı ve pazarlarından topladıkları nesneleri koydukları keşkül adı verilen kâseleridir. Dervişlerin dilencilikle birlikte farklı ihtiyaçlarını halletmek için de kullandıkları keşkülün mahiyeti hakkında bir değerlendirme şu şekildedir;

"Fakirler kabı anlamında "keçkûl-i fukarâ" denen bu kap, bâtınî dervişler arasında gurur ve kibiri yenme vasıtası kabul edilen dilenmenin sembolü haline gelmiş bir derviş çeyizidir. Hindistan cevizinden yapıldığına dair yaygın bir kanaat varsa da aslında Madagaskar yakınlarında bulunan Seychell Adalarında yetişen coco-de-mer (Lodoicea Maldivica) adlı ağacın dev dişi meyvelerinin kabuğunun birbirine simetrik olarak yapışık iki parçasından biridir. Üzerine türlü yazılar ve nakışlar işlenmiş pek çok örneği müzelerde mevcuttur. Uzunlamasına iki ucu delinerek buralara halka takılıp zincir geçirilerek elde, kemerde yahut omuzda taşınan keşküller, gerektiğinde kuyudan su çekmek için dahi kullanılabilir."[67]

---

[66] Ocak, a.g.e., 167.
[67] Şentürk, a.g.m., 188.

Dilenciliklerine dair yapılan bir başka değerlendirmede ise her tavırlarıyla gezici Budist rahiplere benzeyen bu dervişler şehir ve köylerde gezerek ihtiyaçlarını gidermek amacıyla dilenirken yanlarından bu keçkülü ayırmazlarmış; "*Sabahleyin yanlarına keşküllerini alarak bazan tek tek, bazan da gruplar halinde şehir, kasaba ve köylere gidip yiyecek teminine çalışırlardı. Para, altın ve gümüş dışında, kendilerine verilen her şeyi reddetmeden almak zorundaydılar.*"[68]

Hayali Bey Divanında da dervişlerin keşküllerine dair söyleyişler mevcuttur. Şair keşkülleri sevgilinin eşiğine gelip dilenen bir Kalenderi dervişine benzetir. Bir Kalenderi şeyhini anlattığı beytinde ise güneşin eline bir tas alıp dilenciler gibi o şeyhteki aydınlık seyre daldığından bahseder;

Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
Cerr içün dergâhuna geldi kalender-vâr gül (K12/20)

Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
Tâs alup kûyun gedâlar gibi seyr eyler güneş (K5/11)

Giyim kuşamı ve diğer özellikleri düşünüldüğünde Kalenderi dervişlerinin nerede konakladıklarına ilişkin bir soru akla gelebilir. Bu gezici dervişlerin kaldıkları barınaklar ve konakladıkları yer olarak kalenderhaneler, kalenderi tekkeleri ve külhanlar gösterilebilir. Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bir ifade ile bu dervişler için külhanların bir sevda derecesinde olduğu görülmektedir;

Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler (G75/1)

Tasavvufi daire içerisinde adet ve alışkanlıkları, gerçekleştirdikleri ritüelleri yönüyle farklı bir yerde duran Kalenderiler kendilerini, dış görünüşlerinden iç dünyalarına kadar toplumun her kesiminden ayrı bir yerde konumlandırmışlardır. İlk olarak ortaya çıktıkları IX. yüzyıldan itibaren çeşitli baskılar ve sürgünlerle karşı karşıya kalmalarına rağmen zihnen bütün yönleriyle kabul ettikleri melametilik düşüncesinden ayrılmamışlar

---

[68] Ocak, a.g.e., 9.

ve toplumun değer yargılarını önemsememişlerdir. Bu tarikatın klasik edebiyat içerisinde şairler tarafından yoğun bir biçimde işlenmesinin altında hiç şüphesiz âleme ve onun gösterişine kapılmamak yani tecerrüd ve fakr kavramlarının bulunması yanında Kalenderi dervişler etrafında şekillenen gerçek aşk peşinde koşma durumu kaba sofunun dilinden gönlüne inmeyen sözlerinin karşısında bir duruş sergilediği kabulünden kaynaklanmaktadır. Nitekim gençliğinde Kalenderi daire içerisinde yer alan Hayali Bey gibi bir karakterin Sünni akideye sıkı bir şekilde bağlı olan Kanuni Sultan Süleyman gibi bir padişahın yanında ikrama mazhar olması da bu kabulün bir neticesidir.

3. KELİMELERİN ANLAM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Felek ve Mahbup Karşısında Korku

Hayali Bey Divanı'nda korku duygusuna ilişkin bazı beyitlerde doğrudan ifadelere rastlanır. Korku duygusunun işlendiği mısralarda çoğu özellik şairin 'ah etme' özelliği ile birlikte değerlendirilmiştir. Klasik edebiyatta aşığın en önemli özelliklerinden olan ah etme unsuru aşığın en büyük silahı olarak görülmüş, onun bir ahı ile âlemi çepeçevre saracağı düşüncesi sıklıkla işlenmiştir. Divan'da ah etme özelliği yoğunlukla işlenmiştir. Bu yoğunluk içerisinde ah etme özelliği ile *'gök, gökyüzü, felek, âlem, arz, sipihr vs.'* kelime kadrosu kullanılmıştır. Korku duygusunun icrasında da bu kelime kadrolarından yararlanan şair, klasik anlamda belli bir yerde duran ve hemen her şairin işlediği bu duyguyu korku ekseninde de kullanagelmiştir. Ah etme mefhumu ile divanda ortaya çıkarılan temel düşünce âlemin yok olması, feleklerin yanması, gökyüzünü siyah bir dumanın kaplaması ve güneşi ateşe vermek gibi sonuçlar etrafında oluşturulur. Ah ateşi, ah dumanı ile şairin ifade etmek istediği inleyişlerinin, acılarının, duyduğu teessürlerin somut bir şekle bürünmüş hale dönüşmesidir. Bu duygu verilirken gökyüzüne salınan siyah renkli ah dumanı ile korku duygusunun birlikte ele alındığı görülebilir.

Korku duygusunun temelde aşk ekseninde ve daha çok somut nesneler üzerinde şekillendiği görülmektedir. Bu duygunun ifadesinde şair; *'korkum oldur ki, korkarın ki, havf etmek, havf eylemek, havfum vb.'* gibi giriş cümlelerini kullanır. Yine bu duygunun işlendiği mısralarda kelime kadrosnun da verilen duyguya yakın kelimeler olduğu görülmektedir. Kullanılan bu yapılar arasında *'ateş, haşr, mih ü mah, güneş, od'* gibi kelimeler vardır. Sevgiliye yönelik söylenen mısralarda ise mahbubun özelliklerinin yanı sıra ona benzetilen unsurların birlikte ele alındığı görülür. Sevgilinin küfrün siyahlığı ile birlikte düşünülen zülfü ile yanağının aydınlığındaki ziyanın imanın nurunu hatırlatacak bir biçimde kullanıldığı bir beyit şu şekildedir;

Görmeden zülf ü ruhun geçse eger zâhid-i şehr
Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola (G19/3)

Şairin korku duygusu içerinde verdiği düşünceler, arka planda bir övüncün ifadesi niteliğindedir. Çeşitli durumlar karşısında aldığı pozisyonların neticelerinin yıkıcı

özelliğini vurgulamak isteyen şair, bir uyarı mahiyetinde söylediği mısraların büyüklüğünü ifade ederken kendisiyle yarışır. Korku duygusunun işlendiği çoğu beyit gökyüzü ve onun farklı unsurları ile ilgilidir. Korkunun kaynağı olan bu unsurlar işlenirken mübalağa yapılması kaçınılmaz ve normal karşılanması gereken bir durumdur. Âlemdeki unsurlar ile karşılaştırma yarışına giren şair elbetteki kendi özelliklerini üstün göstermek niyetiyle aşırılığa kaçacaktır. Bu tarz aşırılıkların ifade edildiği beyitlerde şair; kaderden şikâyetin ne gibi sonuçlar doğuracağı, ahın gökyüzü çadırını yakıp kül edeceği gibi düşünceleri işler.

Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ (G237/3)

Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş rengîni
Benzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş (K5/16)

ʿArz-ı hüsn etmez ise ol meh-i hargâh-nîşîn
Korkaram âhun ile çarh otagın yakasın (G408/5)

Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev (G471/4)

Felek havf eyleyüp âhum yelünden şâm-ı hecründe
Çeker dâmânına her şeb çerâgın mâh-ı tâbânun (G304/2)

Aşığın sevgili üzerine söylediği ve endişelerini ifade ettiği beyitlerde ise korku duygusu onu mahcup etmek, istenilmeyen bir durumla karşı karşıya bırakmak ve onu üzmek bağlamlarında şekillenmiştir. Her daim sevgilinin eşiğinde bulunmak arzusunda olan aşığın bu davranışı sevgiliyi hiç de memnun etmeyecek sonuçlar doğurabilir. Aşığın endişesi bu durumun ortaya çıkmasıdır;

Yel gibi kûyunda yelmek isterem her dem velî
Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne (G481/4)

Âfitâbum yoluna hâk olmasun her ehl-i derd
Korkarın zerrât olup dâmânuna el ura gerd (G44/1)

Sevgiliye yapılan övgülerde onu güzellikte zirve olan Hz. Yusuf'a benzetme durumu klasik edebiyatta fazlasıyla kullanılan bir vakadır. Şair beytinde Hz. Yusuf gibi güzellikte zirve olan sevgilinin onun gibi köle pazarına düşüp satılmasından endişe eder;

Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe (G504/2)

Aşığın sevgiliye dair endişeleri her şeyin ötesinde ve ilerisindedir. Öyle ki şair aşka dair endişesinde kendisine Mecnun'dan misaller getirir. Aşk vadisinin her türlü zorlukları barındırdığından söz eder. Menfaatperest olanların bu vadideki zorlukları anlaması beklenilmez. Nitekim aşk, aşığım diyen her söz ehline yakışan bir durum değildir. Bu iddiada bulunan âşık, iddiasını ispat ile yükümlüdür;

Tutdugunda halkasını Kaʿbenün Mecnûn demiş
Gönlümün Leylâdan özge olmasun endîşesi (G593/2)

Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
Bûma vîrân bülbülün gülzârdur endîşesi (G586/5)

Şîrlerden vâdî-i ʿaşkun geçilmez bîşesi
Zâhidâ ʿaşk ehlinün yokdur deme endîşesi (G586/1)

Şairin konu edindiği endişeler arasında rind-zahit çatışmasının ana ekseni durumunda olan *'yarın endişesi'* de önemli bir yer tutar. Rint-meşrep olan şair yarın endişesinden, kaygısında uzakta bir 'yasemin yüzlü mahbub'un eşiğinde ayş u işret ile meşgul olmaktadır;

Gussa-i ferdâ içün kim der sana endîşe çek
Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek (G297/1)

3.2. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Sevinç Kavramının İşlenişi

Klasik edebiyatta sevinç, mutluluk gibi duyguların ifadesinde çoğu kalıplaşmış olarak kullanılan kelime kadrosu işlenir. Bu kelime kadrosu içinde *'saadet, bahtiyar, ferhunde, felah, ikbal, kam-ran, kam-yab, said vb.'* kelimeler yer alır. Bu kelimeler kimi zaman ön ekler alarak ya da farklı biçimleriyle kullanılır. Hayali Bey Divanı'nda bu kullanımlara ilişkin örneklerin çoğu sevgili üzerine söylenmiştir. Sevgilinin yüzünü temaşa etme, sevgilinin aşığa çektirdiği eza ve cefaları, sevgiliden ayrılık yahut kavuşma gibi fikirlerin dile getirildiği düşünceler içerisinde aşığın elde ettiği mutluluk göze çarpar.

Şairlerin sevgilinin bütün olumsuz özellikleri karşısında takındıkları tavır, aynıdır ve bu özellikler zevk ve mutluluk kaynağı olarak kabul edilir. Bu özelliklerin sevinç, mutluluk, mesruriyet duygularının kaynağı olması özelliğinin dışında kabulü mümkün değildir. Kimi zaman sevgiliye karşı gösterdikleri sitem sözleri içinde dahi bu duyguların ön planda olduğu görülmektedir. Sevgilinin yüzünün temaşası ile aklı baştan götüren şarabın keyfiyeti aynı duyguları uyandırır;

Sürûr ister isen zevk-ı câm-ı sahbâdur
Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur (G132/1)

Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
Saʿâdet bulmak istersen muhibb-i derd-mendân ol (G307/1)

İçerisinde *'gam, keder, dert, bela'* gibi kelime kadrosunun geçtiği hemen bütün mısraların tamamlayıcı diğer mısraında bu özelliklerin varlığından şikâyet etmek şöyle dursun, yokluğunun verdiği ıztırap söz konusu edilir;

ʿÂşık oldur ki gam-ı yârdan olur zevki
Nitekim şâd olur görse tabîbi sayru (G470/3)

Tâ ki gördüm bir nazar ol mâh-peyker dilberi
Oldu her bir katre-i eşküm saʿâdet ahteri (G591/1)

Sevgilinin aşığa gösterdiği cevr ü cefa, eza ve mihnet âşıklık yarışında mertebeyi belirleyen en temel unsurdur. Şairler bu durumu sevgiliyi övme, onun derdiyle mutluluk kazanma bağlamlarında kullanır. Sevgilinin gönüldeki derdi aşığa yüklenen yük olmaktan çok bu derdin yokluğu büyük bir yük olarak tasavvur edilir. Ayrıca bu derdin yokluğu âşıklık davasının olmadığı, olsa da geçersiz bir durum olduğunu ortaya çıkarır. Görünüşte âşıktaki mutluluk sevgilinin eziyetlerine olan iştiyaktan başka bir şey değildir;

Cevrüne şâdân olur derdünle ʿâlem pür-sürûr
Bulmadum bir kimseyi dünyâda mahzûnun senün (G294/2)

Harâb olupdur ol âbâd gördügün gönlüm
Gamunla dopdoludur şâd gördügün gönlüm (G378/1)

Mutluluk duygusunun işlendiği beyitlerde seven, sevilen ve rakip üçlüsünün bir arada söze alındığı sıkça görülen bir durumdur. Nasıl ki sevgilinin bütün lütuf ve ihsanları rakibin; bütün eziyet ve sıkıntıları aşığın kişiliğinde toplanmıştır. Şairler bu durumu mesruriyetlerini ifade ederken kullanmaktan geri kalmamışlardır. Görünüşte bu durumdan rahatsız olan âşık, baştan kabul ettiği belaya müptela olma durumunu üçüncü kişi üzerinden ortaya koyar;

Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
Sen var ol kadrüni bilmezler ile şâd yürü (G653/2)

Güldü rakîb yâr ile ben şâdumân iken
Gördüm o gülmenün yine ol dem kasâvetin (G392/4)

Sevgiliye duyulan özlem ve ondan ayrılışın verdiği yakıcı azap ekseninde de mutluluk kazanma fikri sıklıkla işlenmiştir. Her ne kadar dış perdeden elem ve keder verici bir durum olarak algılansa da âşık bu durumdan da sevinç meyvelerini toplamakta mahirdir. Bir gün gerçekleşecek olan vuslat fikri kederle dolu gönlü teskin etmek için yeterli bir unsurdur. Aynı şekilde aşığın ruhunda derin bir iştiyakla yer bulan sevgilinin eşiğinde kul, köle olma arzusu da hiçbir şeye değişilmeyecek bir mutluluk kaynağıdır;

Firkatün andum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
Yâd-ı vaslunla yine dîvâneyi şâd eyledüm (G329/3)

Unmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuna
Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni (G578/3)

Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür gönlüm (G341/6)

Divanda maddi unsurlar dışında söz konusu mutluluk, kam alma duygusunun tasavvufi anlamda kullanıldığı kimi kullanımlara da rastlanır. Sevgilinin eşiğinde bulunmanın verdiği zevk ve mutluluk bir meyhane köşesinde kul olmakla eşdeğerde görülür. Şairin kimliğiyle bağlantılı olarak Melamilik düşüncesinin yansımaları da zevk ve keyif elde etme düşüncesinde kendini gösterir. Sevgilinin ayrılığında mutluluğa erip kendini bahtiyar kabul etme düşüncesi bu tasavvur içinde maksada erişememenin en büyük maksat olduğu, kınanmışlık ve hor görülmüşlüğün sahip olunan düşünce dünyası etrafında en büyük zevk olduğu fikrini doğurur;

Oldum Hayâlî çâker-i rindân-ı meykede
İkbâl bunda bende saʿâdet bu derdedür (G87/5)

Vasl ile yar olmazuz hecrün kulu kurbânıyuz
Biz melâmet ehliyüz nâkâmlıkdur kâmımuz (G202/4)

Tasavvufta bir lokma bir hırka düşüncesinin iz düşümlerini kanaat duygusu ile divan şiirinde şairler sıklıkla kullanagelmiştir. Sevgili eşiğinde bekleyen köpeklerin çanağı olmayı memnuniyetle kabul etmiş olan âşık için kanaat fikrinin çok da kabul edilemez bir düşünce olmadığı aşikârdır. Bu yönüyle sahip olunan değerlerin azlığı en büyük zenginlik olarak nitelenir;

Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür (G155/2)

3.3. Gönlü mamur eden temel unsur; dert

Hayali Bey şiirinde dert ve onun türevlerinin ifadesi konusunda büyük bir zenginlik ve çeşitlilik vardır. Şairin kimliğinin oluşmasında önemli bir yer tutan Melamilik ve Kalenderîlik düşünceleri acı çekmenin, ıstırapla hemhal olmanın ve maruz kalınan teessür duygusu karşısında sükûnetle durmanın terbiyesini şaire kazandırmıştır. Bu açıdan bakıldığında divandaki tasavvuf içerikli şiirlerinin dışında maddi hayata yönelik söylemlerde de bu yaklaşım kendini hissettirmiştir. Şiirinin mahiyetine dair bir beytinde şair kelamının mahiyetini dert ehlinin zikir niyetine kullandığını söyler;

Kelâmum ehl-i derdün dâʾimâ vird-i zebânıdur
Mahabbet ʿâleminün her sözüm bir dâsitânıdur (G176/1)

Hayali Bey Divanı'nda aşkın hem ilahi boyuttaki hem de beşeri boyuttaki yansımaları yoğunlukla işlenmiştir. Tasavvufi boyuttaki aşk bağlamında çoğunlukla hayatının sonuna kadar kopamadığı Kalenderîlik terbiyesi çerçevesinde şekillenen aşkın verdiği elem konusunda *'ikilikte azade olup birliğe varmak'* fikri etkilidir.

Bilmez iki cihân gamını mübtelâ-yi ʿaşk
Zîrâ bir isteyen ikiden bî-haber gerek (G286/4)

Klasik şiirde akıl ve gönül ikilisinden aşığın tercihi gönül tarafınadır. Hayali Bey şiirinde de akıldan ziyade gönle hitap vardır. Maruz kalınan bütün elem ve belanın yegâne tecelligahı olan gönül âşık için birinci derecede durur;

ʿAkla din hengâmeyi başdan gidersün aradan
Derd-i dilber var iken bilmem o kimümdür benüm (G333/3)

Âşık derdin bütün etkilerini ve yansımalarını bedeninde ve ruhunda derinlemesine hisseden kişidir. Çekilen dertlerin yansıması aşığın sararmış yüzünde kendini gösterir. Hayali Bey şiirinde dış özellik olarak bu yapı fazlasıyla kullanılmıştır. Bu durumun ifadesinde *'sararmış, sararmış çehre, benzi sararmak, berg-i hazan, berg-i hazan-veş, fasl-ı hazan, evrak-ı hazan, hazan bergi, hazan varakları, zerd, ruy-ı zerd, ruh-ı zerd, ruhsar-ı zerd, çehre-i zerd, ten-i zerd, cism-i zerd'* gibi yapılar kullanılmıştır.

Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr (G58/3)

Klasik edebiyatta çekilen ıstıraplar neticesinde ortaya çıkan teessür duygusunun ifadesinde pek çok kelime farklı yapıları ile kullanılmıştır. Özellikle bu duyguların ifadesinde kelime kadrosundaki zenginlik geleneğin temelinde bulunan *'sevilen'* şahıs etrafında gelişen durumlardır. Kullanılan kelime kadrosu içinde '*ahzân, âlâm, belâ, ciger, cigerhar, derd, dil-suhte, dilteng, dûd, elem, endîşe, endûh, esef, firâk, gâile, gam, gussa, hüzn, kasâvet, keşâkeş, mâtem, melûl, mihnet, müstemend, nâşâd, nikriz, pas, perîşân, pişmân, rencîş, şikeste-bâl, tahazzün, tahzin, teellüm, teessüf, tekdir, telh-kâm, vîrân'* gibi olumsuz anlam veren kelimeler yer almaktadır.

Şiirlerde yoğun bir biçimde işlenen dertlilik, dert sahibi olma, nelerin derde yol açtığı, derdin kaynağı ve diğer bütün unsurları hep birlikte değerlendirildiğinde farklı durumlar ortaya çıkar ve derdin, kederin farklı özellikleri tarif edilir. Öncelikle derdin yegâne sahibi olan âşık ve onun dert karşısında kendisini nasıl konumlandırdığı, kendini nasıl tarif ettiği ve dert ile neyi kastettiği düşüncelerini incelemek, dert algısının nasıl şekillendiği hakkında fikir vermesi açısından önemlidir.

3.4.1. Gam, keder, bela eşiğinde âşık

Âlemin yaratılışındaki temel felsefenin özünde aşk duygusu ve sevilme, tanınıp bilinme arzusunun yattığı gerçeği bu mefhumun hem maddi hem de manevi âlemde değişik vesilelerle aralıksız bir biçimde işlenmesi sonucunu doğurmuştur. Klasik edebiyatta da işlenen temel mevzu aşktır. Aşığın aşkı anlayış biçimi bu mevzunun hem tasavvufi hem de beşeri aşk ekseninde konu edinişini netice vermiştir. Aşk âlemin yaratılışındaki temel felsefe ise insanın yaratılışı ve bir nüve olarak gönlüne bu duygunun yerleştirilmesi de aynı felsefenin izdüşümüdür;

Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz (G233/1)

Beşeri aşk doğrultusunda düşünüldüğünde aşk mefhumunun sebebiyet verdiği sonuçlarını irdelemek ve sevilen üzerinden seven de bıraktığı etkilerin neler olduğu konusunda bir inceleme yapılması gerekir. Klasik edebiyat çerçevesinde bu etkilerden en önemlilerinden birisi '*dertlenme, dert sahibi olma'* sonucudur. Dert kavramı klasik edebiyatta aşığın asla vazgeçemeyeceği, vazgeçmek bir yana kendisinde bu duygunun eksikliğinin hissettirilmesini bile kendine ar kabul ettiği bir konumdadır;

Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin (G441/1)

Hayali Bey Divanı'nda ve genel anlamda klasik diğer metinlerde dert, gam, keder mefhumlarının algılanış ve kabul ediliş biçimi aynıdır. Aşığın gözünden bütün bu olumsuz unsurlar yer yer şikâyete konu edilse de gerçekte aşığın vazgeçemediği temel unsurlardan biridir. Bu durum Hayali Bey Divanı'nda da farklı değildir. Kendisine dair tanımlamasında şair *'derd esiri'* tamlamasını kullanır;

Kimdür Hayâlî der isen ey serv-i hoş-hırâm
Bir derd esîri ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr (G58/5)

Yine aynı duyguyu ifade sadedinde söz konusu ettiği bir beytinde ise aşkı bir ülkeye, gam ve gussayı o ülkenin topraklarına benzetir;

ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâliküm
Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur (G190/2)

Âşık gam ile yoldaştır. Nasıl ki her daim ruhunun gıdasını keder ve elemden devşiriyorsa gam ve keder ile de yoldaşlık eder;

Gam nedîmündür Hayâlî kalbüni mesrûr tut
Zâhirün vîrâne eyle bâtınun maʿmûr tut (M6/V/1)

Kavuşamama duygusunun kederlenme, dertlenme duyguları ile yakından ilgili olduğu bir gerçektir. Âşık bir derviş misali bu dert ile bir köşeye çekilmiş, onunla hemhal

olmuştur. Bu dertten kurtulmasına yardımcı olacak dermanın hangi dost elinde olduğunu bulma arayışındadır;

Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur (G138/5)

Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok (G252/5)

Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
Duragum kûy-ı gam künc-i belâ her şeb yatagumdur (G61/3)

Nitekim bu derde düştükten sonra yalnız olduğunun farkında ve her şeyden azade olduğunu ifade etmekten de geri durmaz;

Hayâlî şâm-ı gam huffâşiyem kim
Cihânun mihrine yokdur nigâhum (G332/5)

3.4.2. Gönül gıdası dert

Dertli olmak, kederden zevk almak duygusu âşıkların temel felsefesidir. Bu konuda işi o kadar ileriye götürürler ki dert ve bela müptelalığının ezelden kendilerine bir armağan olarak verildiği düşüncesini sıklıkla savunurlar. Öyle ki ezelde bütün yaratılmışların rızık tahsili yapılırken aşığın payına derd ü bela azığı düşmüştür. Bu durum sevilenin her türlü eziyetine maruz kalan bir tenin kendisine sağlam bir ip bulma çırpınışından başka bir şey değildir. İddiada güçlü olunduğu fikrinin en başta kendi ruhuna kabul ettirilmesi duygusu aşığın fikir dünyasında ağır basmış ve müptelalığın ezelden kaynaklandığı düşüncesine gönderme yapılmıştır. Bu müptelalık bir süreğenlik arz eder ve başlangıcı ezele dayanan bir mefhumun nihayetinin ebet olduğu fikrini akla getirir.

Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle bana (G5/4)

Ezelden kendisine bir armağan mahiyetinde sunulan dertlilik duygusu aşığın suret aynasında ruha gıda olan bir hal almış ve genel telakki bu fikir üzerine şekillenmiştir. Hayali Bey Divanı'nda da bu fikir derdin, kederin konu edindiği kimi beyitlerde dillendirilmiş ve bu duygunun azık olarak kabul edildiği görüşünü doğrulamıştır;

Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur (G110/1)

Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
Sen âfetün gamın yerin elhak gıdâ budur (G181/4)

Laʿlün gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
Kapunda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz (G206/2)

Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine (G529/1)

Sevgiliden ayrı kalma, uzaklaşma gibi sebeplerle ortaya çıkan durumun neticesinde aşığın gönlünde peyda olan dertlilik halinin izalesi için yine deva gam azığıdır. Nitekim zehrin ilacı panzehirdir;

Hecr oku bagrumı deldükce gamundur yedügüm
Kim tabîbâ mâr zahmı def olur tiryâk ile (G509/3)

3.4.3. Dertsizliğin derdi

Derde müştak olan ve dert mefhumunu ezelden kendisine bir armağan algısıyla kabul eden aşığın dertsiz olmaktan daha büyük bir derde müptela olamayacağı düşüncesi klasik edebiyatın genel çerçevesi içindeki kabuldür. Dertliliği ilahi bir temele dayandıran bu düşüncenin yansımaları şiirlerde de yoğunlukla işlenen konular arasına girmiştir. Dertsiz olmak durumu Hayali Bey şiirinde *'ruha azap, maraz ve onulmaz bir dert'* tanımlamaları ile karşılık bulur;

Derdsiz olmak gönül tende ʿazâb-ı rûhdur
Yârsuz cennet gülü nâr-ı cahîmümdür benüm (G333/2)

Ey Hayâlî bir unulmaz derd bî-derd olmadur
Çâre yok bu derde her derdün devâsı var ise (G558/5)

Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
ʿÂcizdür etmege anun ʿĪsâ ilâcını (G589/3)

Dertsiz olmak âlemin her türlü unsurundan azade olmayı da beraberinde getiren bir durumdur. Dert yoksa hayatta yaşanmaya, katlanmaya değer bir olgu olmaktan çıkar. Dertli olmanın temel felsefesinde derman arayışının yeri önemlidir. Gönül dertten azade ise derman peşinde de koşmayacaktır. Bu durum dermanın niteliğinin hafife alınması sonucunu doğurur ve âşıklık iddiasının temelinin çürümesi anlamına gelir;

Yâr olursa nâz-perverdüm gamından gayrıya
Çekmeyem bir lahza ʿömr-i nâzenînün minnetin (G434/2)

Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
Bezm-i derdün câmını nûş eylemez nâmerd olan (G446/1)

Âlemde dertten uzak olmak ve baş dinginliği ile ömür sürmek isteyenlerin karşılığı da olmayacaktır. Dertli olmak ile bi-derd olmak arasındaki fark kanaat ve talepkarlık ekseninde şekillenecektir;

ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünün bir târını
Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen (G401/6)

Mâlik-i derd olsa ʿâşık istemez dünyaları
Penbe-i dâgına almaz efser-i Dârâları (G610/1)

3.4.4. Derdin verdiği mutluluk

Klasik metinlerde aşığın dert karşısındaki duruşu sabittir ve bu duruşunu her ne pahasına olursa olsun değiştiremez yahut dönüştüremez. Onun gözünde dert ister beşeri ister ilahi manada olsun bütününe gösterdiği tavır aynıdır. Kimi zaman gönüldeki ıstıraptan feryat edecek noktaya geldiğini söylese de bu durumu bile derdin yokluğundan üstün tutar. Şairlerin çekilen elem ve eziyet bağlamlarında dertten aldıkları zevki ifade etmeleri sıklıkla kullandıkları bir yöntemdir. Başlangıçta bir şikâyet makamında söylenen sözler hemen arkasından gam ve keder arzusunun artması temennisiyle son bulur. Hayali Bey Divanı'nda da dertten zevk alma hali bu zemin üzerinde şekillenmiştir. Âşık üzerine yapılan yorumlarda kederi ne oranda artarsa âşıklık iddiasının o kadar kuvvetli bir seviyeye çıktığı düşünülür;

Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnet-keşe kim
Başına üşe gam-ı dehr melûl eylemeye (G559/4)

Dertten alınan zevk aşığın her defasında ıstırabının çoğalması temennisi ile sonuçlanır. Dertlenme mevzusunda âşık doymak bilmeyen bir mustariptir. Sevilenin kendine çektirdiği eziyetlerden fazlasıyla memnundur. Öyle ki asıl eziyet sevgiliden gelen mihnetin kesilmesidir, en büyük zenginlik de dert sahibi olmaktır;

Öldürem derdi Hayâlî kulunu cevr ile yâr
Ne günâh etdi ki sonra yine ihmâl etdi (G618/5)

Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
Saʿâdet bulmak istersen muhibb-i derd-mendân ol (G307/1)

Verüp bu cümlesin alam belânı
Kim oldur cân içinde câvîdân genç (G39/9)

ʿÂşık oldur ki gam-ı yârdan olur zevki
Nitekim şâd olur görse tabîbi sayru (G470/3)

Âşık her ne kadar akan aşk derdi ve sevilen tarafından kendisine gösterilen mihnetin gözyaşlarını ırmağa dönüştürdüğünü söylese de bu unsur da sevgiliye erişme bağlamında bir yol arayışıdır;

Gözlerüm yaşı revân olmuş akar sahrâlara
Gûyiyâ ırmaklar derdin döker deryâlara (G497/1)

Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını (G662/2)

Dünya nimetlerinden zevk, keyif veren unsurlar ile karşılaştırma yoluna giden aşığın tercih ettiği taraf zevkin verdiği haz tarafıdır. Kendisinde dert zevki bulunan âşık, bu zevki ne şarabın verdiği sarhoşlukta ne de musikide bulamaz;

Hayâlî nâle vü eşküm bana tâ kim gınâ verdi
Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum (G360/5)

3.4.5. Dert talebinde ebedîlik

Dertsizlik ve dertten alınan zevk neticesinde ortaya derdin hiç bitmemesi ve ebediyete kadar devam etmesi sonucu çıkar. Âşık bu durumu *‘ezel, ebed, ecel’* üçgeni içerisinde değerlendirirken ezelden derde müptela olarak geldiğini, her türlü eziyet ve kedere gönül rızasıyla katlandığını ve bu dertlerin sonsuza kadar devam etmesi ümidini taşıdığını belirtir. Bu algının beyitlere yansıması kullanılan kelime kadrosunun da zaman açısından geniş bir dilime yayılmasını doğurur. Aşk iddiasının sahibi bu iddiasını her mekân ve zamanda ispatlamakla mükellef olduğunun farkındadır ve iddiasının delillerini kendisine ait her unsurda göstermek zorundadır.

Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz (G195/5)

Seyr edenler öldügümden sonra sînem dâgını
Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını (G582/1)

Dert talebinde ebedi istek durumu aşığın hastalıklı ruh halini ortaya çıkarır. Bu anlamda aşığa derde müptela olma anlamında hasta sıfatı kullanıldığında birincil olarak akla gelen *'gönlü hasta'* manası tercih edilirken bu yapının aşığın hastalıklı ruh haline işaret ettiği düşüncesi de uzak tutulmamalıdır.

Dil-hasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez (G220/5)

Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
Bâri gelsün hâtırum sorsun benüm gam-hâreler (G186/1)

3.4.6. Derdin ikametgâhı; gönül

Gönül, yaratılışla birlikte başlayan ve duyguların bulunduğu, konakladığı ve yurt olarak kabul edilen bir mekândır. Temelinde aşk kavramı olan klasik şiir geleneğinde bu mekânın her açıdan konu edildiği ve bir tecelligâh olduğu düşüncesi sıklıkla işlenmiştir. Aşığın bakış açısından gönül aşkı kabul etmenin yegâne sahibi olması yanında aşk tasavvurunun getirdiği her türlü duygunun da konakladığı yer olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce doğrultusunda sevilenden gelen her türlü sıkıntı ve eziyetlerin çekildiği, neşv ü nema bulduğu yer gönüldür.

Ey ʿaşk-ı dost cân ü gönül sensüz olmasun
Ey derd-i yâr câna bedel bilürem seni (G569/2)

Gönlümü tâ kim gam-ı dilberle etdüm âşinâ
Bir gedâyi ʿâleme gûyâ ki sultân eyledüm (G372/2)

Divan şairleri özellikleri yönüyle birinci derecede yöneldikleri gönül kavramı üzerine pek çok tanımlama ve bakış açısı geliştirmişlerdir. Hayali Bey Divanı'nda da gönül ile ilgili pek çok tarif ve değerlendirme vardır. Özellikle gönlün nasıl algılandığının tarifi konusunda *'hâne, kal'a, şehir, mihmân-hâne, vîrâne vb.'* gibi benzetmeler kullanılır. Bu benzetmeler eşliğinde gönülden içeri giren her türlü olumsuz duygu onu ifsat eden bir niteliktedir;

Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
Benüm kan olası gönlüm sana mı kaldı ʿâlemde (G561/2)

Dedüm ki gamun dursun gönlünde Hayâlînün
Dedi bu safâ genci vîrâne kabûl etmez (G215/5)

Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur (G190/3)

Sevilenin gösterdiği olumsuz özellikteki duygular gönülde misafir olarak kabul edilir. Yalnız, bir başına olan âşık için dert, gam baş üstünde yer bulan konak rütbesindedir;

Eksük olmaz hâne-i dilden belâ vü derd ü gam
Köhne mihman-hânedür sanman bunun mihmânı yok (G252/4)

Rûz-ı hecründe beni tenhâ görelden dostum
Müstedâm olsun gamun her gece mihmândur bana (G4/3)

Gönülde yer bulan dert, keder, gam düşünceleri kimi zaman gönlün tanımına uygun olarak bir kiracı, misafir, konak olarak düşünülür ve sevilenin gösterdiği eza ve cefalar bu meskenin ücretini ödeyen bedeller olarak algılanır;

Hâne-i gönlüme hayâli girüp
Verdi gam nakdini kirâ yerine (G530/3)

3.4.7. Derdin kaynağı üzerinden dert algısı

Klasik şiirde aşığın gönlündeki dert ve tasanın temel kaynağı sevilendir. Sevilenin aşığa gösterdiği her türlü tavır aşığı zora sokan, gönlünde fırtınalar koparan, canından usandıran bir mahiyet arz derken aşığın penceresinden bu durum zevk ü safa mahiyetindedir. Sevilenin aşığa gösterdiği yıkıcı her davranış aşkın ziyadeleşmesinin bir sebebi olarak algılanır. Bu açıdan derdin kaynağı olan sevilen tavrının iki farklı pencereden ayrı ayrı temayüllere konu olduğu söylenebilir.

Temelde sevilen aşığına zulüm eden, bu zulümden mesrur olan ve eziyetlerinin şiddetini, derecesini her daim artıran bir tavır sergiler. Sevilenin aşığa gösterdiği bu tavır üzerine şairden de derdin kaynağına yönelik bir değerlendirme gelir;

Bilmek içün biz ne derde mübtelâyuz sevdigüm
Al ele âyine billâhi yüzün ayına bak (G255/4)

Âşık sevilenin derdiyle müptela olduğunu her zeminde ve her zamanda söylemekle kendisini yükümlü hisseder. Bu yükümlülüğünün kendisini şehitlik makamına yükselteceğini ve yerinin de cennet kabul edilen sevgilinin eşiği olduğu fikrini vurgular;

Ben ey tabîb derdüme dermâna düşmânın
Andan berü ki bir güzelün derdnâkiyem (G331/3)

Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyunda defn eylen
Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur (G151/3)

Sevilenin derdini yüklenen âşık için çoğu zaman bu dertler sevgilinin özellikleri etrafında şekillenir. Sevgiliye ait bir unsuru ele alan şair bu durum üzerinden derdin kaynağına dair izahat getirir;

Kâkül-i müşgîn-i canânun perîşân hâliyüz
Gussanun sergeştesi derd ü gamun pâmâliyüz (G193/1)

Âşık bela karşısında sevilenin bütün eziyetlerine göğüs geren bir durumdadır ve bu durumdan şikâyeti yoktur. Derdin azlığı ya da eksilmesi gibi durumlar en büyük bela olarak kabul edilir;

Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz
Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek (G302/3)

Ben sâgar-ı belân ile bezmünde serhoşun
Her derdüni kabûl edici bir belâ-keşin (G460/1)

Cân nakdi borcum idi belâna ana ne söz
Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur (G181/2)

Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân bana (G2/2)

Sevilenin güzellik unsurları yanında ona duyulan hasret, hicran, ayrılık, kavuşma gibi duyguların da maruz kalınan dertler arasında önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bu duyguların âşıkta bıraktığı izlerin ifadesinde mübalağaya sıklıkla başvurulduğu gözlenir;

Derd-i hicrândan aglasam bahre
Yedi deryâyı kan görürdü semek (G284/4)

Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi
Bir kadem bassan yeridür çeşm-i gam-nâk üstüne (G482/5)

Derdin kaynağından çekilen pek çok elem ve ıstırabın dermanı, ilacı konusunda aşığın bakış açısı derdin eksikliği olsa da kimi zaman şarap ve içkiye yönelişi tavsiye eden mısralar da vardır;

Sıhhat istersen sakın çekme tabîbün şerbetin
Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek (G297/2)

Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemün
Bir ayagıyla getirür arkasın yere gamun (G290/1)

3.4.8. Derde müptela olma konusunda üstünlük yarışı

Klasik şiirde şairlerin ve dolayısıyla âşık olarak kabul ettiğimiz şahısların hemen bütün konularda karşılaştırma yoluna girdiği ve bir üstünlük davasında bulunduğu örnekler fazlasıyla kullanılmıştır. Karşılaştırma temelde aşk konusu üzerine olduğundan karşılaştırılan şahıslar da aşk ile şöhret bulmuş, aşk levhasına adını yazdırmış kişilerdir. Hayali Bey şiirinde klasik anlamda anılan şahıslar ile bir üstünlük yarışında bulunulurken *'Leylâ vü Mecnûn, Ferhâd u Şîrîn, Mahmûd u Ayâz'* gibi mesnevi kahramanları üzerinden

bir iddiaya tutuşulur. Bu iddialarda kimi zaman benzerlikler ve bir olan tavırlar ifade edilirken kimi zaman da tezatlar ön plana çıkarılır. Şair ve dolayısıyla âşık kendi muhabbetinin üstünlüğü sadedinde küçümseyici ve yukarıdan bakan bir üslup kullanır;

Mecnûn gibi oldum bugün ʿaşk içre sâhib-silsile
Zencîr-i gam mîrâs imiş dîvâneden dîvâneye (G526/2)

İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
Tekye-i ʿaşkun bir iki üç nefer abdâliyüz (G193/2)

Kendisini bütün aşk pazarların üst bir makamda gören âşık, kendi gibi bir talip olmadığını söyleyerek bu iddiada bulunanları ortaya çıkmaya davet eder. Bu düşüncesini ifade ederken Mecnun'a gönderme yapmayı unutmaz. Bu iddialardaki temel felsefe derde müptelalıkta sahip olunan derecedir;

Müşterî olan metâʿ-ı derde gelsün yanuma
Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk (G259/2)

ʿAşk eli sultânınun serdârıyuz Mecnûn gibi
Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz (G204/4)

Kaysa eydün ben belâ deştinde sergerdân iken
Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar (G165/4)

Aşk derdiyle dertlenenler konusunda örneklemelerde bulunan şair beşeri aşkta zirveyi yakalamış şahısları zikrederken ilahi aşk ve teslimiyet duygusunda da Hz. İbrahim'i misal gösterir;

ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
Âteş-i sûzâna istigna ile girdi Halîl (G312/3)

3.5. Utanma Duygusu

Maddi âlemdeki somut nesneler karşısında utanma duygusunun çeşitli vesileler ile şairler tarafından dile getirilme biçimi sevgilinin özellikleri üzerinden yapılagelmiştir. Bu durum sevilenin fiziki unsurları ve daha çok yüzü üzerinden hareketle çeşitli unsurlar konu edinerek işlenmiştir. Bu işleniş yapılırken de tasavvufi inceliklere göndermelerde bulunulmaktan geri durulmamıştır. Sevgilinin saçının siyahlığını küfrün karanlığı olarak düşünen şair, bu unsur karşısında imanın saf, ak renginden hicap eder;

Duyaldan küfr-i zülfünden eser ʿâr etdüm îmândan
Sana tâ kim gönül verdüm hayâtumdan melâlüm var (G143/3)

Bunun yanında *'utanma, 'ar etme/eyleme, hicâb'* sözleriyle ifade edilen duygular Hayali Bey şiirinde tasavvufi mahiyetteki mısralar eşliğinde kendisini daha yoğun bir şekilde hissettirir. Utanma duygusu kabul edilen dünya algısı etrafında şekillendiğinden bu duygunun ifade ediliş biçimi de bu algıya göre dile getirilmiştir.

Hayali Bey'in dünya karşısında melameti düşünceyi kabul etmesinin yansımaları şiirlerinde kendisini hissettiren temel unsurlardır. Özellikle tasavvufi nitelikteki şiirlerde sürekli bir *'dünyadan el etek etek çekme, âlemin gavga ve gürültüsünden uzak olma'* gibi düşüncelerin yanında utanma duygusunun da ifade edildiği görülmektedir. Hayali Bey şiirinde bu duygunun ifade ediliş biçimi 'ar ve namus'u bir tarafa bırakmak, bu dertten kendini halas etmek minvalinde kullanılmıştır. Bu sesleniş aşk iddiasında bulunanlarda olmaması gereken bir haslet olarak sunulmuştur;

Varmasun meyhâneye nûş etmesün câm-ı şarâb
Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen (G403/2)

Olalım baş açup harâbâtî
Kimseden etmeyüp hicâb içelüm (G335/2)

Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin (G450/5)

Düşünce dünyası itibariyle melametilik ve Kalenderîliğin derin tesiri etkisinde kalmış olan Hayali Bey'in, her ne kadar bunu gençlik devrinde bıraktığı düşüncesi kabul görse de gerek devrindeki eleştiriler içerisinde bahsedilen unsurlar, gerekse de kendi şiirinin izdüşümleri ekseninde düşünüldüğünde bu hissedişlerin etkisinin onun hayatının her döneminde içten içe etkisini devam ettirdiği düşüncesini kanıtlar. Nitekim utanma duygusunun geçtiği mısralarda kullanılan kelime kadrosu içerisinde *'isteksizlik, uryan, harabati olmak, melâmet, seng-i melâmet, sınmak, uşanmak, taşa çalmak'* gibi kelimeler yer alır ve bu kelimelerin çoğu bir bakıma kınanmışlık, ayıplanma arzusu, isteği ile ilgilidir;

Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok (G248/2)

ʿAşk-ı cânân ile olmaz ahd ü peymânun dürüst
Sınmasa seng-i melâmetlerle ʿârun şîşesi (G593/3)

Neng ü ʿârı büt edinmekden ise bin kerre
Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg (MKT17/1)

Melameti düşüncenin kabulü neticesinde ortaya çıkan diğer bir bakış ise varlığın maddi boyuttaki değerlerinin değersizlik eşiğinde değerlendirilmesidir. Öyle ki bedenin varlığını kıymetlendirmekten de geçip gölgesinden dahi utanç duyma konumuna geçilir;

Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez (G191/5)

ʿAşk vâdîleri ʿuryânlarına yâr olalı
Geymeye ʿâr ederin câme-i zerkeşlerden (G455/4)

Kendü lutfundan vücûda geldügin lâbüd bilür
Katreden deryâ anunçün lâcerem ʿâr eylemez (MKT2/2)

Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül (K12/8)

Varlığın özünden kaynaklanan unsurların da utanma duygusuyla ilişkilendirildiği ve doğrudan temel manasının dışında kullanılarak eşyanın zahiri hallerinin durumuna dair mısralar da bu duygunun farklı bir boyuttan işlenişine örnektir.

3.6. Şikâyetler

Klasik edebiyatta şairlerin genel olarak işledikleri şikâyet mevzuu çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. En bilindik ve kendisinden en çok şikâyet edilen unsur felek, dünya ekseninde duran ve doğrudan kadere yapılan bir eleştiridir. Şairler bu konuda farklı sebepler ortaya koyarak bahtlardan, talihlerinin kendilerine yar olmadığı düşüncesinden hareketle eleştirilerini ortaya koyarlar.

Hayali Bey şiirinde bu şikâyetler diğer klasik metinlerde olduğu gibi yoğun olarak işlenmiştir. Bu şikâyetler söz konusu edilirken feleğin kendisine her daim ettiği *'eziyetler, düştüğü olumsuz durumlar, feleğin kararsızlığı vb.'* konular ele alınır ve şikâyetlerde bulunulur. Felek konusundaki bu durum dünya ve âlemden şikâyet bahsinde de aynı şekilde devam eder. Burada âlem ve dünyadan şikâyetten kastın Hayali Bey şiirinde ele alınan *'dünyanın geçiciliği, değersizliği, sahip olunan maddi unsurlar'*a dair yapılan bir şikâyet olduğu farkını önceden belirtmemiz gerekir. Hayali Bey şiirinde şikâyete konu olan bir diğer husus ise zamandan şikâyet mevzuudur. Şikâyet edilen mevzuların her birinin ayrı birer başlıkta ele alınması bu kavramlara dönük şikâyetlerin anlaşılması açısından daha doğru olacaktır kanaatindeyiz.

3.6.1. Felek ve devrandan şikâyet

Hayali Bey şiirinde şikâyetler konusu farklı zeminler ve mevzular üzerine yapılmıştır. Bu konuların temelinde felekten ve dolayısıyla kaderden, tali'den şikâyetler yer alır. Hayali Bey şiirinde felekten bahsedilirken kullanılan kelimeler zengin ve çok yönlüdür. Bu kelime ve terkipler arasında *''arûs-ı heft-felek, 'ayyâr-ı felek, 'ukde-i çarh, atlas-ı gerdûn, bennâ-yı çarh, bîşe-i eflâk, bürc-i eflâk, câm-ı gerdûn, çarh dolabı, çarh meydânı, çarh otağı, çarh, çarh-ı atlas, çarh-ı berîn, çarh-ı bî-emân, çarh-ı bîve, çarh-ı çâr, çarh-ı dûn, çarh-ı felek, çarh-ı gerdan, çarh-ı gerdûn, çarh-ı hâm-kâmet, çarh-ı hûnî, çarh-ı kej-reftâr, çarh-ı lâciverdi, çarh-ı pîre-zen, çarh-ı sitem-pîşe, dâmen-i gerdûn, delv-i sipihr, dergâh-ı gerdûn, dest-i felek, devr-i felek, deyr-i eflâk, deyr-i felek, dolâb-ı çarh,*

dolâb-ı felek, eyvân-ı çarh, eyvân-ı gerdûn, eyvân-ı sipihr, fânûs-ı gerdûn, felek dolâbı, felek hargehi, felek, fellek levhi, gerdûn-ı atlas, gerdûn-ı dûn, hânikâh-ı çarh, hıng-ı felek, hisâr-ı felek, kal'a-i gerdûn, kaplan-ı çarh, kasr-ı gerdûn, kâşâne-i gerdûn, kulle-i çarh, meydân-ı sipihr, micmer-i eflâk, mînâ-yı çarh, perde-i gerdûn, pervîn-i felek, pîr-i çarh, pîr-i felek, pûte-i gerdûn, rûy-ı gerdûn, sifâl-i gerdûn, sipihr, sipihr eyvânı, sipihr-i atlas, sipihr-i kebûd, şîr-i çarh, tâk-ı çarh, tâk-ı sipihr, tas-ı felek, tâvûs-ı felek, tekye-i eflâk, tennûr-ı felek, zamâne' gibi yapılar vardır.

Genellikle olumsuz özellikleri ile anılan felek, kaderin tecellisi olarak gerçekleşecek olan durumları ortaya çıkaran unsurdur. Kimi zaman kişinin özelinde bulunan durumların neticesine cevap mahiyetinde olan bu durumlar kimi zaman da kaderin kendisinden kaynaklı hallerin vakti geldiğinde tecelli etmesidir;

Sipihr kara yere cürʿaveş döker kanun
Habâb-gûne dimâgunda olursa bâd-ı gurûr (K1/3)

Ferzîn gibi kecrevligi ko natʿ-ı felekde
Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât (G33/4)

Gird-i bâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
Beni hâk etmiş iken verdi felek bâde yine (G518/4)

Klasik şiirde felekten şikâyetin anlatıldığı beyitlerde yoğun olarak işlenen bir konu da feleğin karasız oluşudur. Hayali Bey şiirinde bu durum kararsız olan felek karşısında kendi durumunu korumak, ona güvenmemek bağlamlarında işlenir;

Encüm-i ezhâr ile gördü şeref buldu çemen
Çarh dâg-ı reşk urup cismine oldu bî-karâr (K25/2)

Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış (G229/7)

Feleğin özellikleri konusu işlenirken ölüm mefhumunu göz ardı etmeyen şair bu konuda da feleğin ecel oku ile tuzak kurduğu ve her geleni nihayette ecel oku ile vurduğunu belirtir;

Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr (K1/5)

Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
Bu Zâl-i dehr eder menzilüni âhir gûr (K1/8)

Ölüm fikri ile birleştirilen ve bir arada ele alınan feleğin bu özelliği şair tarafından dile getirilirken ifade kabiliyetinin değişik bir yola girdiği ve benzetmelerden fazlasıyla yararlandığı dikkat çeker;

Mihrüni cânda görüp başuma kasd etdi felek
Eyleyüp mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekil (K8/12)

Olumsuz hallerinden bahsedilen felek hakkında şair kendi üzerinden uzaklaşarak feleğin ecel okunu başka şahıslar üzerine de salma düşüncesinden faydalanarak bunu âşıklık makamında kendisinin öne geçmesi durumuyla birleştir;

Düreli dest-i felek defterini Mecnûnun
Kişver-i ʿaşka seni sâhib-i tugrâ bilirüz (G210/6)

Feleğin kararsızlığının yanı sıra onun kişiye verdiği olumsuz durumlara eleştiri mahiyetinde şair tarafından bir hafife alma durumu vardır. Aynı durumu dünyanın ve âlemin geçici olup çok bel bağlanmaması konusunda da dile getiren şair, her şeyin geçici olduğunu ve bir tükenme noktasına doğru gittiğini vurgular;

Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokkabâz ancak (G247/1)

Devran kelimesi sözlük anlamı olarak *'dünya, felek, zaman, talih, kader, devir'* manaları çerçevesinde kullanılmaktadır. Klasik şiirde bu ifade felek, kader manalarına

gelecek biçimde sıklıkla kullanılır. Hayali Bey divanında felekten şikâyet sadedinde yer yer devran kelimesi kullanılmıştır. Felekten yapılan şikâyetlere benzer doğrultuda şikâyetlere konu edilmiştir. Zamanın tercihleri konusunda eleştiriler yapılır;

Gerçi devrân benden önden gayra verdi fursatı
Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti (M1/IV/1)

Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
Gel zârlıgum dinle inletdi beni devrân (G454/2)

3.6.2. Dünyadan şikâyet

Hayali Bey şiirinde dünya ve onun her türlü nimeti, zevki, çekiciliği ve güzelliği üzerine yapılan değerlendirmeler vardır. Bu değerlendirmelerde şair dünyanın terki ve onun süs ve ziynetlerine meyil etmemek gerektiği düşüncesini işler. Hayali Bey'in kişiliğindeki en temel özelliklerden biri olan istiğna tavrı, bu fikirlerin şiirlerinde bu şekilde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu açıdan onun dünya ve nimetleri hakkındaki düşüncelerini kendi hayatında tatbik ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Her ne kadar isteklerini, taleplerini dile getirdiği hatırı sayılır örnekler sunmuşsa da devrinde ve sonrasında Hayali Bey üzerine yapılan değerlendirmelerin ortak görüşü onun istiğna sahibi bir karakterde olduğudur. Dünya üzerine Hayali Bey'in görüşü onun ve sahip olduğu bütün zevklerinin zehirle yoğrulmuş bir meyve olduğudur;

Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür (G67/1)

Dünya, âşık ya da âşıklık makamına erişmek isteyen, âşıklık iddiasında bulunanlar için mutlak surette terk edilmesi gereken bir konumdadır. Aksi takdirde söylediği bütün sözlerde ikiyüzlülüğe bulaşmış olur ki bu durum aşığın kaçındığı en önemli unsurdur.

Aşkı merkeze oturtan ve bu merkezin etrafında dönüp duran, yanıp yakılmaktan ve kendi benliğini eritmekten başka derdi olmayan âşık bakışında dünya lezzetleri ve keyifleri yer bulmaz. Hayali Bey şiirinde de dünyanın geçici zevklerine karşı eleştiriler,

küçümsemeler ve şikâyetler yer alır. Şair her şeyden önce dünyaya meylin, dünya sevgisinin gönülden çıkarılmasını ister;

Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur (G100/5)

Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk (G306/1)

Dünyâ mahabbetini gönülden edüp tıraş
Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş (G225/1)

Dünyanın terk edilmesi konusunda şairin bakış açısında en önemli etken onun verdiği lezzetin bir çocuğun oyun yahut küçük bir meta karşısındaki mutluluğu gibidir. Asıl olan uhrevi zevktir ve bunu elde etmenin yolu dünya lezzetinden uzak olmaktır. Tasavvufi aşk yönünden uhrevi olanı dünyaya tercih eden şair; beşeri aşk bağlamında da kederli olmayı bütün dünya zevklerinden ve kıymetlerinden üstün tutar.

Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn (K23/35)

Gönlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
Benzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile (G495/1)

Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pakdil
Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe (G489/5)

Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin (G441/1)

Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine (G529/1)

Klasik şiirde şairlerin ve özelde Hayali Bey'in dünyaya karşı bu derece menfi bir tavır takınmasında dünyanın ve nimetlerinin geçici olduğu düşüncesi yatar. Dünyaya ilişkin tanımlamalarında sıklıkla *'Fânî dünyâ, fenâ dünyâ, yalan dünyâ'* ifadelerine yer verir. Dünyaya karşı alınan tavrı hem tasavvufi yönden hem de beşeri yönden *'gerçek alem'*e erişme düşüncesinde konumlandırır;

Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân bana (G2/2)

Ey Hayâlî gerçek erler eşiginde soyunup
Bu yalan dünyâ libâsından ferâgat isterüz (216/5)

Biz bir meyün harâbıyuz ol bezm-i hâsda
Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer (G94/2)

Şairin dünyanın geçiciliğine, fani olduğuna ilişkin düşünceleri kimi zaman telmih yoluyla kullandığı örneklerle sabitlenir. Divanın genelinde her şeyin nihayette yokluğa koştuğu fikrini işlediği beyitlerinde Karun'a gönderme yapar;

Bezlini evvel bahârun kûha sor hâmuna sor
Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor (G163/1)

Dünyanın Hayali Bey algısında fenalığının yanı sıra zillete düşmüş bir yapıda olduğu düşüncesi de zikredilir. Tanımlamalarında *'denî, denî dünyâ, dünyâ-yı dûn, ednâ, perverde mîve'* gibi yapıları kullanan şair, açık bir küçümseme tavrındadır.

Ne lâzım hatt-ı miskînün ʿizârunda tırâş etmek
Denî dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek (G293/1)

Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden (G462/4)

Çalınurken nâle-i perr-i mekesden nevbeti
Yol mıdur dervîşe dünyânun şu ednâ begligi (G588/3)

Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnun devletin
Dilrübâ mahbûblar yolunda hâk etdün beni (G592/4)

Dünya ve onun ziynetleri hakkında fikirlerini faklı açılardan sunan şairin bir derviş tabiatıyla dünyadan el etek çekme anlayışını savunduğu görülür. Dünyadan ayak çekmek düşüncesini tasavvufi bir perde altında söyler. Dünyanın zevkleri yanında dünya kelamından da uzak durulması gerektiğini dile getiren şair, âşıklık iddiasında bulunanların dünya kelamından uzak durmaları salık verir;

Bezm-i dünyânun Hayâlî çekdi seyrinden ayag
Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest (G32/5)

Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem (G330/2)

Meyhâne içre eyleme dünyâ kelâmını
Bu âsitâne anı götürmez yeri degül (G311/2)

3.7. Madde Karşısındaki Duruş: İstiğnâ ve Alçakgönüllülük

Hayali Bey'in kişiliği, dünyaya bakışı ve olaylar karşısındaki tavırlarını birincil kaynaklar olan tezkirelerden öğrenmek mümkündür. Kendisi hakkında en geniş ve en doğru bilgiler Âşık Çelebi'nin Meşairü'ş-Şu'arâ'sında yer almaktadır. Bizi bu doğruluk kabulüne götüren temel unsurlar Âşık Çelebi'nin biyografi yazımı aşamasında ele aldığı şairin psikolojik özelliklerine eğilmesi, bu özellikleri irdelemesi ve Hayali Bey ile yirmi yılı aşkın süren dostluğudur.

Âşık Çelebi tezkiresinde Hayali Bey'den *"istiğna sahibi, katında dîbâ-yı murassâ ile kabâ-yı murakka bir idi"* sözleriyle açıklar ve uzun uzadıya onun bu özelliklerinin irdeler. Şairin bu özellikleri şiirlerinin genelinde de var olan bir durumdur. Özellikle tasavvufi yöndeki şiirlerinde istiğna duygusu her daim vardır. Bu ifadelerde bulunurken *'âlemin âlâyişinden, derdinden, tasasından, kavga ve gürültüsünden berî olmak'* düşüncesinin yanında *'dünya malının değersizliği ve dünyanın fâniliği'*ne göndermelerde bulunur.

Hayali Bey'in durumlar karşısında duruşunu Âşık Çelebi'nin ifadelerinden öğreniyoruz. Şair hakkında verdiği bilgilerde onun zorlamalarla bir kaside kaleme aldığını öğreniyoruz. Âşık Çelebi bu durumu şu sözlerle aktarır; *"Bir def'a ta'yir-i yârân ve ta'bir-i nükte-âmiz ba'zı nâ-dândan dil-gîr olup sancak ümmîdine bir kasîde virdiler ki matla'ı budur."*[69]

Âşık Çelebi'nin aktardığı bu örnekten hareketle Hayali Bey'in hayatı boyunca her türlü dünyalıktan uzakta durduğu sonucuna varılamaz. Bu durumun gerçekte böyle olmadığı ve şairin zaman zaman türlü talep ve isteklerde bulunduğu örnekler divanında mevcuttur. Bu konuda Ali'nin Künhü'l-Ahbâr'ında Hayali Bey maddesinde onun hatırı sayılır bir varlığa sahip olduğu araştırılarak çeşitli verilerle açıklanmıştır.

> *"...Hattâ sıhhatini kemâ-yenbagî tahkîk itdüm ki iki birâder otuzar bin filoriye mîrâsla behremend oldukdan ma'adâ yüz altmış kilid 'akar u mütemellikâtından bedîd olmış. Husûsâ yüz otuz bin güzîde hâslarından sâl-be-sâl dörd yük mikdârı vâridât ü emvâl mukarrer iken seneden seneye kırk elli bin akçe ancak harcandugı sübût bulmış.."*[70]

Hayali Bey, bu taleplerin de açgözlülük ve bulduğu her fırsatı meta'a dönüştürmeye gayret eden bir profilde sabitlemek de yersiz bir değerlendirme olacaktır. Hayali Bey, devrinde pek çok şairin isteyip de ulaşamadığı bir konumda, saraya yakın bir yerdedir ve bu durum elbetteki onun taleplerinin ve arzularının şekillenmesinde etkili olacaktır.

Şairin divanında sahip olduğu bu duruşa ilişkin beyitler ve bu beyitlerde işlenen alçakgönüllülük, tok gözlülük bağlamlarında değerlendirilebilecek anlamlar yoğun bir şekilde işlenmiştir. Şair bu duyguyu işlediği beyitlerde *"istignâ, evc-i istignâ, istignâ serîri, meydân-ı istignâ, bezm-i istignâ, iklim-i istignâ, sultân-ı istignâ-yı 'aşk, mülk-i istignâ, câm-ı istignâ, istignâ yüzü, seng-i istignâ, Kâf-ı istignâ, şah-ı istignâ-yı 'aşk, fârig, fârig-i dâm-ı cihân, fârig olmak, fârig etmek, fârig u âsûde, fârig-bâl, fârigu'l-bâl, müstagni, müstagni-i 'âlem"* gibi yapıları kullanmıştır.

İstiğna özelliğinin ipuçlarını veren anlamlar içerisinde şairin temel düsturu âlemin, cihanın her türlü gavga ve gürültüsünden, insanların dünya meylettikleri nesnelerin

---

[69] Kılıç, a.g.e., 1545.
[70] İsen, a.g.e, 213-214.

değersizliğinden kendini uzak tutma görüşüdür. Fakirlik ve zenginlik kavramlarının aslının ne olduğu tarifi bu uzak duruşlar ekseninde anlatılır. Bu bakış açısıyla ifade edilen anlamlarda masivadan ayrılmanın en yüksek dereceye erişmek manasına geldiği vurgulanır;

Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
Ehl-i fakrun mülk-i istignâya mâlik şâhiyem (G358/3)

Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekye-gâh
Gonce-i bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez (G191/2)

Hayali Bey'in karakterinde derinlemesine yer alan âlemden azade olma, onun süs ve şamatalarına kayıtsız olma düşüncesi çoğu zaman tezat içerisinde verilir. Bu tezat kullanımlarında *'şâh-gedâ' 'hâk-güneş'* ve *'yeryüzü-gökyüzü'* karşıtlıkları anlamı sabitleştirmek amacıyla sıklıkla başvurulan yapılardır. Biri diğerini izale eden bu yapılar şairin madde karşısında durduğu yeri belirtmesi açısından önemlidir.

Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
Gınâ iklîminün sultânı oldum kimyâ buldum (G367/2)

Yerde gerek Hayâlî yüzün sâye-veş senün
Başun ererse göklere mânend-i âfitâb (G29/5)

Dilersen olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
Yüzünü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur (K1/9)

Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
Saydgâhından cihânun fârigüʾl-bâlem bu gün (G447/4)

İstiğna kavramını haktan gelen her türlü zorluk ve sınanmalara boyun eğme ve kayıtsız şartsız kabullenme düşüncesi etrafında değerlendiren şair, bu düşüncesine Hz. İbrahim teslimiyetiyle misal getirir;

ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
Âteş-i sûzâna istigna ile girdi Halîl (G312/3)

Hayâlî câme-i zer beft ü atlasdan olup fârig
Libâs-ı müsteʾârîden geçüp belki bedenden gec (G40/5)

Hayali Bey'in karakterinde derin izler bırakan isteksizlik, gönülsüzlük duygusunun vazgeçebilme tavrını da beraberinde getirdiği bir gerçektir. Âleme bu denli kayıtsız olan bir kişiliğin arzu edilen nesnelerden kendini geri çekmesi temel düşünce olan istiğna duygusuyla yakından ilgilidir;

3.8. Gelecek Endişesi

Gam-ı ferda bir başka deyişle gelecek endişesi, kişinin içinde bulunduğu zamanın değerini bilmeden yarını düşünme kaygısının bir ifadesidir. Klasik şiirde ana karakterlerden olan, karşılaştırmalara konu edilen rint ve zahit tiplerinin bu ifade eşliğinde aralarındaki farkın ortaya konulma çabası vardır. Zahide yapılan eleştiriler arasında daima gelecekle ilgili endişe ve düşüncelere yapılan açık karşı çıkış vardır. Hayali Bey, bu durumu anlatan bir beytinde harabat erlerinin yarına dair söylenen müjde ve korkular karşısındaki tavrını şu şekilde açıklar;

Harâbât ehline dûzah ʿazâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler (G55/2)

Klasik şiir içerisinde hemen hemen her şairin temas ettiği ve yarın endişesine eleştiriler getirdiği düşüncelerin ifadesi yoğun bir biçimde işlenmiştir. Hayali Bey şirinde de bu durum benzer şekildedir. Hayali Bey'in gençliğinde terbiyesini aldığı meşrep etkeni de düşünüldüğünde onun özellikle tasavvufi şiirlerinde bu endişeyi derinlemesine işlediği görülecektir. Hayali Bey, şiirlerinde yukarıda anlatılan özelliklere paralel olarak rint zahit çekişmesinde rint tarafında durur. Onun geleceğe dair bir endişesi ve düşüncesi yoktur. İçerisinde bulunulan anı yaşamak fikrini ifade ederken uyarı belirten ifadelere yer verir. Aşk konusunda ise güzelliğin ve zevkin peşinde bir tavır sergiler. Henüz ulaşılmamış güzellik fikrini taşımak yerine andaki güzelliklerin temaşasını öğütler;

Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest (G36/5)

Ey Hayâlî çekmezem firdevs-i ferdâ gussasın
Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândur bana (G4/5)

Gussa-i ferdâ içün kim der sana endîşe çek
Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek (G297/1)

Aşk ile elde edilen makam ve çıkılan derece gelecek hakkında verilen bütün vaatlerin üzerinde bir yerde durur. Gerçekleşmesi vakit gerektiren durumlar ile oyalanmak aşığın meşguliyeti olamaz. Âşık gökler seyrini temaşa ederken nasih kürsüsünde oturup efsane anlatan bir satıcı konumundadır;

Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker (G81/2)

Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar (G175/4)

Nâsih sözünün gerçi çok vaʿde-i ferdâsı
Ammâ ki benüm gönlüm efsâne kabûl etmez (G215/3)

Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek (G270/5)

Ben ol Hayâlîyem ki bu gün yâr ü giryemi
Hûr-ı Behişt ü şâdî-i ferdâya vermezin (G441/5)

Gelecek endişesinin zıt tarafında yer alan düşünce anın yaşanması ve içinde bulunan durumdan keyif duymak düşüncesidir. Bu karşıtlıkların ifadesinde bir yandan gelecekle ilgili olan ‘cennet, behişt, firdevs’ düşünceleri ile nasih eleştirilirken; bu kavramların muadili olan *‘sevilenin yüzü fikri ya da zevk yerine tattırdığı elem ve acı duyguları’* ile de bugünün temaşası arzulanır;

3.9. Rint-Zâhid Tiplerinin Duruşu ve Bu Tipler Arasındaki Çekişme

Klasik edebiyattaki temel tipler âşık, sevilen ve âşık üzerine her türlü hileyi yapmasına rağmen sevilenden iltifatlar gören rakip üçlüsüdür. Bu tiplemelerin dışında özellikle tasavvufi yönüyle konu edinilen tiplemeler vardır. Bu tiplemelerin en başta gelenleri rint ve zahit tipleridir. Birbirinin karşı bir konumda duran bu tiplemeler sahip oldukları dünya görüşleri, madde ve hayat karşısındaki duruşları, kendilerine şiar edindikleri fikirleri ve savundukları görüşler açısından taban tabana zıt bir duruş sergilerler.

Rint, karakter olarak zahidin ortaya koyduğu bütün argümanları boşa çıkaran ya da çıkarmaya çalışan, zahidin fikir dünyasında yer alan bütün savları kendi bakış açısında yeniden şekillendiren, dünyevi ve uhrevi algılar karşısındaki duruşunu bütün bağlardan azade olmakla temellendiren bir figürdür. Rindin yarın, gelecek gibi bir kaygısı yoktur ve anı yaşamak derdinde olan bir çizgidedir. Zahit ise temelde ben düşüncesinden hareket eden, faydacı, menfaati bütün değerlerin önüne koyan, dine ve şeriatın hükümlerine kayıtla bağlı gibi görülmekle beraber riyakârlık tahtından aşağı hiç inmeyen bir karakterdedir.

Hayali Bey Divanı'nda rint-zahit çekişmesi klasik anlamda bu iki tiplemenin genel özelliklerinin bilinen doğrultuda işlendiği bir çizgidedir. Divanda geçen bütün rint tiplemelerinde şair kendisinin bu tipleme olarak kabul eder. Hayali Bey'in karakterine dair değerlendirmelerde bulunan Ali Nihat Tarlan şair hakkında onun rint-meşrep oluşunu şu değerlendirmelerle tespit eder; *"…böyle ser-azad, rind-meşreb, dünyevi ihtiraslardan uzak bir şairin..."*[71]

Divanında rint-zahit tiplerini sıklıkla kullanmasında Hayali Bey'in birinci dereceden karakteri ve gençliğinde içinde bulunduğu ve terbiyesini aldığı kalenderi-melami düşünce çevresinin etkisi yadsınamaz. Divanında kalenderiliğe ait pek çok ritüel, tavır ve simgenin kullanıldığı göz önüne alınırsa şairin bu iki tiplemenin karşıtlığını anlatan beyitlerinin hangi kaynakla yoğrulduğu daha açık bir biçimde izaha kavuşacaktır.

Hayali Bey Divanın'da rint için kullanılan kelime kadrosu '*dîvâne-meşreb, meşreb-i ahrâr, pâk-meşreb, rind-i pâk-meşreb, rind-i dürd-âşâm, rind-i şarâb-hâre, rind-i şâhid-*

---

[71] Tarlan, a.g.e., 23.

bâz, çâker-i rindân-ı meykede, rindâne, rind-i kadeh-peymâ, rind-i kallâş, rind-i 'âlem, rind-i sâhib-dem' gibi yapılardan oluşur. Bu yapıların geçtiği beyitlerin tamamında şair tarafından kabul edilen rintlik ve onun davranış ve görgüleri işlenmiştir. Zahit için kullanılan kelime kadrosunda ise *'hâce, hâce-i dünyâ-perest, zâhid, zâhidâ, zâhid-âsâ zâhid-i 'âbid, zâhid-i 'uzlet-nişîn, zâhid-i gümrah, zâhid-i şehr, zâhid-i perhîz-gâr, sofî, sofî-i Allahî, Sofî-i şehr, sûfî, sûfîyâ, sûfî-vâr, vâ'iz, vâ'iz-i ebleh-firîb, vâ'iz-i şerr'* gibi yapılar vardır.

Rintlik ve bu çerçevede rint olanın tavır ve tutumlarını sergileyen kişi şairin ve dolayısıyla aşığın kendisidir. Âşık rint tipinin bütün özelliklerini kendisi üzerinde toplayarak bu düşünceler doğrultusunda söylemlerde bulunur. Yeri geldiğinde aşktan yeri geldiğinde şaraptan bahis açan aşığın bu tavrı benimsemesindeki temel düstur zahidin katı bir tutumla reddettiği bu görüşleri rint meşrepliği vasıtasıyla izale etme düşüncesidir. Hayali Bey rintliği şu şekilde tanımlar;

Rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayak
Sâkî-i devrân elünden dolmadan peymânesi (G633/6)

İki dünyâyı degişmezler bir ednâ cürʿaya
Zâhidâ kûy-ı harâbâtun kadeh-peymâları (G610/4)

Rintliği her türlü azadelikle bir tutan şair, bu tutumundan hareketle rint olanın hiçbir beklenti ve zenginlik ile ilgisi olamayacağını zahidin aksine menfaatini öne koymayacağını belirtir. Bu kayıtsızlık tutumu ile hiçbir nesneye bağlı değildir ve gerektiğinde bir kadeh şaraba bütün zenginlikleri değişir. Şair, bu bağlamda rindin bu duruşunu pek çok beyitte övgü dolu sözlerle ifade eder;

Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar (G71/5)

Rindler hâne-i harâbâtı
Milk-i Efrâsiyâba vermezler (G147/5)

Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin (G441/4)

Bir kayda bağlı olmanın en büyük esaret olduğu düşüncesine sahip olan rindin kayıtsızlığı, onun âlemin yahut insanların kendisine yönelttiği ayıplama, kınama ve küçümseme ifadelerinden de rahatsız değildir. Hayali Bey'in gerek şiirlerinde ve gerekse kendi hayatında melameti düşünceyi merkeze oturtmuş olması onun bu özellikleri ile rintliğin temel felsefelerinden olan ayıplanma, kınanma düşüncelerine aldırışsızlık tavrıyla birebir örtüşmektedir.

Görmek istersen melâmet mülkünün serverlerin
Seyr kıl her rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi (G594/3)

Rint-meşrep olmanın bir diğer özelliği zahidin sıklıkla vurguladığı ve sakınılması gereken durumlara karşı tutumudur. Rintler içinde bulunulan anın en iyi şekilde geçirilmesi ve yarın, gelecek kaygısından uzakta bulunmak isterler. Zahidin bu korkutan üslubu karşısında rintle böyle bir derdin varlığından bile habersiz bir tavır takınırlar. Zahit gelecek endişesiyle dopdolu, rint ise o zahidin vadettiği güzellikle temaşa halindedir.

Harâbât ehline dûzah ʿazâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler (G55/2)

Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker (G81/2)

Şaraba ve diğer nefsani duygulara düşkünlük rintlerin en belirgin özelliğidir. Bu durumda tavırları net ve keskindir. Her fırsatta zahide eleştiriler getiren ve şarabın yokluğu düşüncesinden bile korkan bir anlayıştadırlar. Özellikle tasavvufi nitelikteki şiirlerde şaraptan hâsıl olan anlamlar üzerinde oynayan şair, şarabın mahiyetini zahidin ham, kaba görüşüyle görmez;

Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günah
Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm (G342/3)

Zâhidâ mahbûb u meyden gel bizi menʿ eyleme
Biz ezelden bu yola rindâne gelmişlerdenüz (G221/4)

Sûfîyâ taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
Düş ayagına harâbât ehlinün insâfa gel (G314/1)

Ne ziyân etdi sana sûfî şarâb-ı sâfî
Yine alup ele halvetde çalarsın lafı (G634/1)

İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna (G536/5)

Bir safâ kesb eyledüm kûy-ı harâbât içre kim
Zâhid ol zevki düşünde görmedi esmâ ile (G495/2)

Rindin zahit ile arasındaki tavır farkı, dış dünyaya meyleden surete bakan bir zahit duruşu karşısında bütünüyle iç dünyaya yönelen siretle ilgili endişeler taşıyan bir bakış açısıdır. Kendini dervişlik alametleri olan hırkadan dahi uzakta gören bir tavır sergileyen rint, zahit ile arasındaki farkın suretten sirete dönüş bağlamında olduğunu vurgular.

Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz (G214/3)

Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine (G518/5)

Hayali Bey Divanı'nda tercih edilen tip olan rindin karşısında yer alan zahit, pek çok yönden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler rintliğin savunduğu değerlerin zahitte en ufak derecede bile olmayışıdır. Zahide yapılan eleştirilerden biri onun iç dünyadaki yükselme ve arınmadan ziyade dış dünyanın surette akseden yönlerine kapılması ve rinde göre aslı göz ardı etmesidir. Manevi boyutta yükselmenin hırka ve taç ile değil kendini her şeyden azade kılmakla mümkün olduğu fikrini savunur.

Hırka netsün sofîye pür-kîne olsa sînesi
Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi (G577/1)

ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
Belli idi tâc ü hırkadan anun kabalıgı (G576/3)

Rint tipinin zahide yaptığı eleştirilerden birisi de zahidin aşk ve sevgi karşısındaki tutumudur. Aralarındaki farkı aşk duygusunun yokluğunda bulan rint, zahitteki bu kabalığı aşk derdine düşmemesinde bulur. Aşk bulunduğunda zahidin gelecek endişesiyle ilgili bütün düşünceleri hayatta iken gerçekleşecek bir duruma gelir.

Zâhidâ ister isen cennet ü havrâ bulasın
Gel beru kûy-ı harâbâtda bir mugbeçe sev (G471/2)

Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid taʿn degül
Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını (641/5)

Nasîhatün yürü sen kara başuna eyle
Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek (G298/2)

Aşk ekseninde derde ve kedere müptela olmanın yegâne şartı bir sevgili karşısında bu acıları tatmayı beklemektir. Aşk ile bir ilgisi olmayan zahit bu nedenle dert ve kederle de tanışamayacaktır. Onu bu derde düşürecek olan bir mahbup arayışı zahidi bütün fikirlerinden ve endişelerinden halas edecektir.

Adın anmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânun
Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanun (G285/1)

ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür (G161/2)

Görmeden zülf ü ruhun geçse eger zâhid-i şehr
Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola (G19/3)

Sevgili düşüncesinden hareketle zahide aşka düşmesi tavsiyesinde bulunan rint, bu derde düştüğünde başına geleceklerden zahidi haberdar eder. Rint, güzellikteki inceliğin ne olduğu güzelin düşüncesinin kişiyi hangi âlemlerde dolaştırdığı düşüncesini işler. Kendisinden örnekle sevgili ve aşk karşısında iki tavrın duruşunu sergiler.

Zâhidâ cennet ne yapam kûy-ı dilber var iken
Anmazam Tûbâyı ol kadd-i sanavber var iken (G395/1)

Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz (G217/2)

Rint ve zahit arasındaki bu farklılıklar bazı beyitlerde doğrudan doğruya hangi tarafın ne yöne meylettiğine dair değerlendirmelerle vurgulanır. Bu beyitlerde işlenen temel vurgu rint ve zahidin tuttukları köşeler bağlamında değerlendirmeler ve tespitler yapması açısından önemlidir.

Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine (G518/3)

Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri (G595/1)

Çün kim Hayâlî her kişinün bir nasîbi var
Meyhâne bana sûfîye künc-i ʿibâdetin (G392/5)

ʿÂşıkuz dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz
Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz (G203/1)

Her türlü korkutma ve endişeye düşürme çabasında olan zahide karşı rindin sahip olduğu kayıtsızlık tavrı bütün bu endişeleri yok edecek derecededir ve rint, zahidin aldatmaları karşısında uyanıktır.

Kürsî-i vaʿzunda caʿlî aglamakla zâhidâ
Aldayımazsın beni ben gürk-i bârân-dîdeyin (G424/2)

3.10. İkiyüzlülüğe Eleştiri

Hayali Bey, kişilik olarak istiğna sahibi, tok gözlü bir tavırdadır. Bu özelliğini gerek şiirlerindeki duruşundan gerekse de tezkireler içindeki biyografi bölümlerindeki övgü dolu sözlerden çıkarıyoruz. Âşık Çelebi onun bu özelliğinin tezkiresinde şu sözlerle aktarıyor; *"...hulk u hasâyili ve seyr ü şemâ'ili böyle idi ki, zâtı mutlak kuyûd-ı 'âlemden âzâde ve levh-i hâtırı hutût-ı huzûz-ı dünyâdan sâde idi.."*[72]

Şairin bu tavrı yanında Âşık Çelebi tezkiresinde bir kayıt daha vardır ki şairin eğilip bükülmeyen, faydacı bir tavrı elinin tersiyle ittiği gerçeğini ortaya koyması bakımından değerlidir. Onun âlem karşısındaki tavrı ve dünyanın geçiciliğinden bahsettiği şiirleri de göz önüne alındığında düşündüğü gibi yaşadığı sonucu çıkarılabilir; *"Bir def ' a ta'yir-i yârân ve ta'bir-i nükte-âmiz ba'zı nâ-dândan dil-gîr olup sancak ümmîdine bir kasîde virdiler"*[73]

Bu ifadelerle birlikte düşünüldüğünde Hayali Bey'in kişiliği faydacılık ekseninde bulunmaktan uzaktadır. Bu düşüncelerle birlikte şairin faydacılık, yalancılık ve olmadığı gibi görünme konusunda da eleştirileri vardır. Bu düşüncelerini rint-zahit çekişmelerinin işlendiği şiirlerinde detaylı olarak işlemiştir. Bu konuda eleştiri getirdiği bir durum ise ikiyüzlülüktür. Şair çeşitli konular karşısında bu eleştirilerini işler ve tavrını kişiliğinin de izinde bu duruma karşı durma minvalinde izah eder.

İkiyüzlülüğe dair eleştirilerinde merkeze genellikle *'zahit, sufi, vaiz'* isimleriyle andığı tipi koyar. Zahidin ikiyüzlü tutumu menfaatperestliğinden kaynaklanır. Sadece dış görünüşe önem veren bir tavır sergileyen zahit, iç dünyayı ihmal eder. Dünyaya dair küçümseyici tavırlar sergilerken bir yandan da dünyanın nimetlerine sırtını dönmez.

Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz bin mâh ü sâl
Şol riyânun germ bâzârında zâhid serd olan (G446/2)

Vâʿiz-i ebleh-firîbün sohbeti hoşdur velî
Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riya (G21/2)

---

[72] Kılıç, a.g.e., 1544-1545.
[73] Kılıç, a.g.e., 1545.

Şairin riyakârlığa eleştirilerinden birisi de hiçbir zaman meyletmediğini söylediği ve her açıdan olumsuz özellikleri bünyesinde barındıran âlem ve onun alayişiyle meşgul olmaktır. Âlemin bir kararı yoktur ve bu sebeple ondan herhangi bir ihsan beklemenin gerçekleşmeyeceğinin bile bile bir şeyler ummak ikiyüzlülüktür. Bu durumu feleğin de *'ikiyüzlü bir münafık'* olması örneğiyle açıklar.

Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
Sakın aldanma bu çarha ikiyüzlü münâfıkdur (G107/2)

Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür gönlüm
Yolunda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür gönlüm (G341/1)

Bu gün dervîş-i ʿâlemdür ümîd-i mâl ü câh etmez
Ayagın tozuna Şâhâ Hayâlî bîriyâ geldi (G590/5)

Fârig edüp ey felek ʿucb ü riyâdan sînemi
Nâ-tüvân u nâ-murâd u derdnâk etdün beni (G592/3)

Kendisine dair de değerlendirmelerde bulunan şair, bu özelliği bir tarafa bıraktığı ve yalnızca kendisi olduğunu vurgular. Gönlündeki riyadan ve gururdan kendini ve gönlünü temizlediğinden bahseder.

3.11. Hayâlî Bey Şiirinde Çoklukta Birlik ve Vahdet-Kesret Karşısındaki Duruş

Tasavvufi nitelikteki şiirlerde görünüşte maddi âlemle ilgili gibi görünen kavram ve yapılar, şairlerin hünerinin kuvvetine bağlı olarak gizli veya çağrışım dolu anlamlar ile farklı anlamlara gelebilecek bir biçimde ele alınabilir. Bu çağrışımlar oluşturulurken çeşitli remizler kullanılır ve dış âlemdeki bu unsurların her birisi tasavvufi manada bir noktanın işareti niteliğindedir. Zaman zaman bu unsurların ikili mana içinde işlendiği durumlar olduğu kadar, doğrudan tasavvufi manada düşünülebilecek mısralar da yer alır. Hayali Bey şiirinde de bu durum aynı karakterde şekillenmiştir. Tasavvufi hissedişlere yönelik şiirlerin yanında divandaki bazı şiirlerin karakteri doğrudan maddi âleme yöneliktir. Bazı şiirler ise anlatılmak istenen düşünce ya da hissedişlerin ifadesi açısından maddi, somut bir nitelik göstermesine karşın diğer taraftan da soyut âlemi duyuran bir yapıdadır.

Hayali Bey şiirinde tasavvufa dönük ifadeler ve kavramlar yer yer doğrudan kullanılmakla birlikte bazen de ikili manayı ortaya çıkarabilecek bir şekilde kullanılmıştır. Şairin sahip olduğu diğer özellikler düşünüldüğünde tasavvufi yönüyle de bağlantılı olması açısından şiirlerdeki *'vahdet-kesret'* fikri ve algısının nasıl bir hüviyette olduğunu ortaya çıkarmak şairin duyuşlarının tespiti açısından önemlidir.

Divanda vahdet-kesret ilişkisine dair değerlendirmeler klasik anlamdaki bilgiler ile örtüşür. Temelde olan aşığın bakış açısı ve kabulleri çokluktan azade olup birlikte huzur bulmak üzerine şekillenmiştir. Kullanılan yapıların tasavvufi karşılıkları konusunda genel kabulün içerisinde bir durum söz konusudur. Bu yönüyle vahdet, kesret kavramları birlik ve çokluk kavramlarını karşılarken; *'bezm-i fenâ, bezm-i vahdet, harem-i vahdet'* gibi yapılar çokluktan arındırıp birliğe ulaştıran yer manasında kullanılır. Saki ise aşığı terbiye eden, onu gayesine ulaştırmak için her türlü eğitimi veren mürşit konumundadır. *'Kâse, kadeh, cam'* gibi ifadeler aşığın kalbini temsil ederken, sevgilinin yüzü ise vahdeti gösteren Allah'ın nuru manasınadır. Meyhane, aşkın terbiyesinin talim edildiği yer ve sevgiliye ait *'zülf, gîsû, ebrû'* gibi özellikler Allah'ın birlik sıfatını temsil eder.

Hayali Bey şiirinde vahdet-kesret ilişkisi kesretten uzaklaşıp vahdette, birlikte yer bulma şeklinde yahut kesret içinden birliğe ulaşma yollarını araştırma anlayışıyla şekillenmiştir. Bu vahdete ulaşmada şarap, mey gibi unsurlar aracı ve maksada ulaştırma yolunda yardımcı unsurlar olarak değerlendirilir.

Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
Ki suna sâki-i vahdet elüne Mâ-ı Tahûr (K1/10)

Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl
Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan (M3/V/4)

Vahdet ve kesret arasındaki ilişkiyi ifade etmede birbirine mana anlamında zıtlık ifade eden bir durumda olan bu kavramların geçtiği bütün örneklerde birbirini bütünleyen yönlerinin ifadesi yanında tezat durumlarda göz önünde bulundurulur.

Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var (G143/1)

Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine (G518/5)

Şairin rint-zahit çekişmesinde konu edindiği özelliklerin yansımaları vahdet-kesret karşılaştırmasında da işlenmiştir. Gerçek aşk peşinde olan rint tipi, yar ile hemdem oluşu vasıtasıyla ikilik perdesini yırtıp vahdete erişirken; zahit gelecek endişesi ve derdi içerisindedir.

Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker (G81/2)

Aç gözün kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak
Kalbüni sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak (G244/1)

İkilik sevdâsının reddinde görmüş ʿâlemi
Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş (M7/IV/2)

Karakterinde ve yaşayışında derin bir biçimde tatbik ettiği âlemden ve onun her türlü levsiyatından beri olmayı adet edinmiş olan ve istiğna tacını başına takmış olan bir kişilik olarak şair, âlemin derd ü tasasını ve âleme meyletme heveslerini bütünüyle terk etmiştir.

Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk (G306/1)

3.12. Kanaat ve Tevekkül Kavramlarına İlişkin Değerlendirmeler

Kanaat kavramı sözlüklerde *'yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsî arzu ve hayvanî isteklerden uzak durmak. Yeme, içme ve çeşitli konularda*

aşırıya kaçmamak.'[74] şeklinde tanımlanır. Bu tanımın yanında daha geniş kapsamlı bir tanım ise şu şekildedir;

> *"Sözlükte payına razı olma" manasında masdar olan kanaat terim olarak "kişinin azla yetinip elindekine razı olması, kendisinin ve sorumluluğu altında bulunanların ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabileceği maddi imkânlarla iktifa edip başkalarının elindeki şey ere göz dikmemesi, aşırı kazanma hırsından kurtulması" şeklinde açıklanmakta; hırs, tamah, şereh (hazlara düşkünlük) ve tûl-i emel gibi kavramlarla ifade edilen mal ve dünya tutkusunun kalpten silinmesiyle kazanılan ahlaki bir erdem olarak değerlendirilmektedir."*[75]

Klasik edebiyatta kanaat fikrinin şairler tarafından işlenme şekli yetinmek, sahip olduklarına şükretmek biçimindedir. Şair aynı zamanda âşıklık konumunda bulunduğundan sevilen karşısındaki durumu kanaat ölçüleri içinde bulunmalıdır. Beşeri aşkı ifade eden beyitlerde yetinme duygusu yoğun bir biçimde ve aşığın bütün yönleriyle kabul ettiği bir karakterdedir. Tasavvufi manaların ifadesinde kullanıldığında ise aşkın mahiyetinin beşerilikten çıkıp ilahiliğe doğru bir değişim arz ettiği ve durum ortaya çıkar.

Hayali Bey şiirinde kanaat mefhumu, şairin karakteriyle yakından ilgilidir ve sahip olduğu istiğna duygusu ile daha da anlamlı bir konuma yükselmektedir. Şairin kendisi ve hakkında değerlendirmelerde bulunan kişilerce en bariz özelliği olarak yansıtılan tok gözlülük özelliği kanaat fikrinin somutlaşmış halidir. Onun kanaat kavramı karşısında duruşu bu duygunun tatbiki ile erişilen mutluluk tahtına sahip olma arzusudur.

Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür (G155/2)

Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
Genc-i kanâʿatün döşenen bûriyâsını (G607/5)

Tasavvufi hissedişlerin ve kabullerin biribiriyle yakından ilgili olması ve her birinin bir noktadan birbirine bağlı olması, bir duygu hakkında örneklemeler sunarken o terminoloji içerisinde başka kavramlara ve terimlere de gönderme yapmayı gerektirir. Bu özellik doğrultusunda Hayali Bey şiirinde *'tecrîd'* kavramının bu yapıda olduğu

---

[74] Cebecioğlu, a.g.e., 146.
[75] Çağrıcı, M. (2001). Kanaat. TDVİA, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları c.24, 289.

söylenebilir. Şair kanaatin duygusunu işlediği bir beytinde kanaat hırkasını tecrid iğnesi ile diktiğinde bahseder;

Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk (G306/2)

Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var (G143/5)

Divanda kanaat konusunda düşüncelerin ifade edildiği kimi beyitlerde bir durumun en tepesinde, yüksek bir konumda olunduğunun vurgusu için *'Kaf'* ifadesinin kullanıldığı görülür. Bu ifade ile aslında *'zirve, doruk, tepe, üst'* anlamlarının verilmek istendiği ve bu anlamı verirken *'Kaf ve Anka'* ikilisinin kanaat, tecrid kavramlarıyla tenasüp içerisinde kullanılmaya çalışıldığı görülür.

Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿAnkâ gibi (G623/1)

Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
Evün fenâya varur sanma sakın ey ʿAnkâ (G11/5)

Kanaat ve tok gözlülük bağlamında fikirlerini yoğun bir biçimde dillendiren şair, kanaat sahibi olmak konusunda dış görünüş ve duruşa da dikkat çeker. Kendi hayatında uyguladığı bu durumun şiirlerine de yansımış olması şairin bu konularda samimi olduğunu göstermesi bakımında önemlidir. Kendisine yapılan eleştirilerin bir kısmı onun giydiği kıyafetler, giyim kuşamı üzerinedir. Şiirinde dış görünüşten çok içe yönelmeyi salık veren şairin bu düşünceleri onun bu eleştirilere kulak asmadığını ortaya çıkar;

Vücûdun üzre her perr-i mekes bir sâyebân olsun
Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma (G537/4)

Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârigdür
Eşigi itlerinden şehlerün atlas çulundan hem (G364/3)

Tasavvufi duygu ve kavramlar içerisinde biribirinden farklı ve ayrı ayrı değerlendirilemeyecek bir yapıda olan tevekkül duygusu da şiirlerde işlenen konular arasındadır. Tevekkül sözlük anlamı itibariyle *'Arapça, vekil edinme, güvenme anlamında bir kelime. Gerekli tüm çabay sarfederek, her türlü, tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allah'a havale etme, yani, deveyi bağladıktan sonra Allah'a emanet etmeye'*[76] denir. Bu tanımı doğrultusunda tevekkül inancı ile bağlardan ve kayıtlardan kurtulma, işi Allah'a havale etme ve hiçbir arzunun peşinde koşmama gibi tavırlar aynı bağlam içerisinde değerlendirilmelidir.

Kanaat duygusunun ifadesinde tecrid kavramının göz ardı edilmeyip birlikte değerlendirilmesine benzer olarak tevekkül kavramını da bu anlayışlardan uzakta tutmak yerine birlikte ele alıp değerlendirmek hem bir bütünlük oluşturması ve hem de bu kavramların birbirini tamamlaması açısından faydalı olacaktır. Şairler yetenekleri ölçüsünde bir beyitte ifade edilen tek bir anlam ile bu kavramların hepsini sezdirecek tutumda olabilirler. Hayali Bey şiirinde de bu tarz bir yaklaşım vardır. Kimi zaman berbaer alınan bir kavram benzer ya da yakın diğer kavramları çağrıştırır, akla getirir.

Hayali Bey şiirinde tevekkül kavramı göz tokluğu, herhangi bir ihtiyaç karşısında Allah'tan başka kimseden yardım ve inayet beklentisinde bulunmamak çizgisinde değerlendirilmiştir. Bu durumun ifadesinde konu edinen tevekkül kavramı asıl olarak en büyük zenginlik olarak sunulmuş ve işlenmiştir;

Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum (G367/3)

Gam yeme zâdun tevekkül kapusundan kıl taleb
Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînün minnetin (G434/4)

Şairlerin tevekkül duygusu karşısındaki söyleyiş benzerliklerinin bir örneği olması bağlamında Hayali Bey'in bir beytinin kendisinden sonra gelen ve *'sultanü'ş-şu'arâ'* olarak kabul edilen Baki'nin bir beyti ile olan benzerliği, şairlerin bu duyguyu ifadelerinde birbirilerinden ilham aldıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

---

[76] Cebecioğlu, a.g.e., 273.

Baş egmezüz edânîye dünyâ-yı dûn içün
Allah'adır tevekkülümüz itimâdımız (G192/2)[77]

Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur (G100/1)

3.13. Meyhane, Dergâh ve Tekke

Klasik edebiyatta kullanılan kelime kadrosu, benzetmeler ve ifadelerin sadece temel anlamıyla kullanıldığını ve birincil anlamıyla değerlendirmek gerektiği varsayımı, kelimelerin ifade zenginliğini çeşitli vasıtalarla ortaya koyma durumunu ortadan kaldıran ve onu sığ bir alana münhasır kılma sonucuyla karşı karşıya bırakan bir durum arz eder. Bu açıdan şiirlerde kullanılan ifadelerin gerçek ve temel anlamları yanında sahip oldukları diğer anlamlar ve göndermeler hep birlikte ele alınmalıdır.

Tasavvufi temelde şekillendirilen ve belli remizler çerçevesinde bir düşünüş ile yazılan şiirlerdeki görünen maddi unsurların derinliğindeki manaları anlamak bu şiirlerin ifade genişliği ve ölçüsünü tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Şairler tasavvufi anlayışla ve ilahi aşk ekseninde yazılan şiirlerde temel remizler kullanagelmişlerdir. Bu kalıplaşmış ve ilk bakışta başka çağrışımları akla getirebilecek olan unsurlar arasında *'aşk, sevilen, âşık, şarap, sevilene ait unsurlar, meyhâne vb.'* gibi kelimeler vardır. Tasavvufi anlamda aşk maddi aşktan ziyade, ilahi bir aşkı temsil eder. Sevilen ise bütün varlığından arınarak vahdet makamına ulaşılacak yerin sahibi manasına Allah'ı simgeler. Âşık bu vahdet yolculuğunda gayesine ulaşma peşinde pek çok ıstıraba müptela olan salik hüviyetindedir. Şarap, mey gibi dünyalık lezzetler Allah'ın birliğinden alınan lezzet duygusunu ifade eder. Sevgiliye ait unsurlar Allah'ın tecellisi, Allah'ın bir olduğu fikri, yokluk, fenafillah gibi kavramları karşılar. Meyhane ise maddi manasının aksine aşkın öğrenildiği yer makamının karşılığıdır.

Klasik şiirde şairlerin en çok kullandığı kelimeler arasında mey ve meyin içildiği yer olan meyhane; içki içilen, keyfin kaynağı olan yer manasının dışında tasavvufun temeli olan aşk düşüncesinin terbiyesinin alındığı yer manasınadır. Bu mana etrafında meyhane

[77] Bâkî. Dîvân: tenkitli basım. (Haz. Sabahattin Küçük). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994.

kulun aşk ve şevk ile rabbine yöneldiği münacat noktasıdır. Hayali Bey Divanı'nda meyhane ve aynı manayı veren kelime kadrosu içerisinde *'meyhâne, der-i meyhâne, kûçe-i meyhâne, meyhâne bucağı, künc-i meyhâne, gûşe-i meyhâne, meyhâne kapusı, hum-ı meyhâne, kûy-ı harâbât, harâbât-ı ʽaşk, erbâb-ı harâbât, harâbât ehli, harâbâtî, Harâbât-ı mugan, harâbât erleri, hâne-i harâbât, bâm-ı harâbât, sultân-ı harâbât, pîr-i harâbât, mukîm-i harâbât, şâh-ı harâbât'* gibi yapılar kullanılmıştır. Bu kelime ve terkipler arasında meyhanenin bir remiz olarak tekke yahut da dergâh remzi olarak kullanımına paralel olarak aşk terbiyesini veren mürşidin bulunduğu yer anlamlarına gelebilecek bir yapıda kullanılmıştır.

Hayali Bey Divanı'nda maddi âlemi anlatan, somut unsurlarda oluşan şiirlerin yanı sıra doğrudan doğruya tasavvufi ögeleri içeren şiirler de az sayılamayacak ölçüdedir. Divanda geçen bu yapıların kullanımında ana eksen tasavvufi anlam üzerindedir. Bu yapılarla birlikte tasavvufa ait diğer unsurlarında yer yer bir arada kullanıldığı ve bu vasıtayla bir bütünlük taşıdığı görülür.

Aldığı terbiye ve görgü düşünüldüğünde şairin bu konuları sadece klasik anlamda söz konusu edilen yapılar olarak görmediği ve bu düşüncelerin yakından tanığı sıfatıyla değerlendirmelerde bulunduğu görülür. Kendisinin meyhane içre bir sakin olduğunu ve bu kapıdan bulunmanın mutluluğa erişmenin yolu olduğu fikrini işler;

Haylıdan pîr-i muganun sâkin-i dergâhıyuz
Kâmrân-ı ʽâlemüz bâb-ı saʽâdet beklerüz (G204/3)

Hayliden pîr-i mugânun beklerüz dergâhını
Cürʽa-i feyziyle yâd etmez bu devlet hâhını (G643/1)

Cezbe-i ʽaşk ile şûrîde-i dergâhem ben
Mest ya bengî mi sandun behey abdâl beni (G657/2)

Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân (G454/3)

Şairin meyhane, tekke mekânlarını işlediği şiirlerinde kendisini rint konumunda kabul ettiği ve bu algıyla hareket ettiği görülür. Bu kabul ediş üzerinden meyhanenin aslına, ne olduğuna ve zahidin duruşu konusunda neler yapması gerektiğini öğütler. Aralarındaki temel farklara dikkat çeker;

Çün kim Hayâlî her kişinün bir nasîbi var
Meyhâne bana sûfîye künc-i ʿibâdetin (G392/5)

Hây u hûdan geçmedi meyhâneden gelmiş gibi
Görmedüm sûfî gibi ʿâlemde bir gavgâ-perest (G36/3)

Kendisini rint-meşrep olarak kabul eden şairin zahide seslenişleri farklılıklarının yanında tavsiyelerini ve yanlışlarını da hatırlatan bir niteliktedir. Âlemin her türlü alayişinden uzakta bulunmak gerektiği düşüncesini farklı şekillerde zahide sunar. Eleştirileri, sahip olunan değerlerin kıymetsizliğini vurgulamak üzerinedir;

Ne var ʿâlemde ey zâhid bugün ʿayş ü tarabdan yeg
Bana bir künc-i meyhâne gelür şehr-i Halebden yeg (G305/1)

Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest (G35/2)

Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur (G100/3)

Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez (G191/1)

Rint, zahit tipinin görünüşte bağlı bulunduğu yere iç dünyasının bütün şevkiyle bağlıdır. Bu yüzden zahidin meyhaneye gelişi bilmediği, karşılaşmadığı gerçeklerle karşılaşmasına sebep olacaktır. Surette şarap olarak adlandırılan birlik şerbetinin kokusu zahidi rahatsız edecektir;

Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze (G556/2)

Rint makamındaki şair zahide yaptığı eleştiriler bir yana meyhane karşısında kendi duruşunun mahiyetine dair de izahlar sunar. Kendisinin konumunu aynı yola çıkan ifadelerle pekiştirir;

Geh münâcât ehlinün saff-ı niʿâlidir yerüm
Geh harâbât erlerinün çâker-i dergâhiyem (G358/6)

Bu düşünceye rağmen başka bir değerlendirmesinde arafta kaldığından bahseder. Âşıklık derdine düşüp her türlü rezilliğe katlanmaya başladıktan sonra onu meyhane de kabul etmemiştir;

Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez (G215/2)

Karşılaştırmalarda kullandığı meyhane, dergâh gibi unsurların içeriğine dair değerlendirmeler sunan şair meyhanenin adap ve erkânını belirten uyarılar da bulunur. Âlemden azade olup birliğin peşinde olmanın durağı olan meyhane içre dünya kelamının olmayacağını belirtir;

Meyhâne içre eyleme dünyâ kelâmını
Bu âsitâne anı götürmez yeri degül (G311/2)

Meyhane içre şarabın söz konusu edilmesi ve işlenmesi şarabın asıl mahiyetinin Allah'ın birliğinde bulunan ilahi zevkin tadılması anlamındadır. Sarhoşluk verdikten sonra aklı aradan çıkaran maddi mey karşısında ilahi zevkin verdiği sarhoşluk tercih edilir. Şarabın anlatıldığı mısralarda saf, saflık vurgusunun yapılması her türlü çirkinlikten uzaklaşıp saf ve temiz bir öze kavuşma isteğinin ifadesi içindir.

Hânikâhında cihânun bu gönül abdâlı
Bulmadı bir hum-ı meyhâne gibi sâfî-derûn (G418/3)

Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın (K20/20)

Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn (K23/22)

Tasavvufi anlamlardaki bu kullanımlarının yanında özellikle dergâh kelimesinin kullanımında birincil anlamların tercih edildiği örnekleri görmek de mümkündür. Bu anlamlar daha çok kasideler ve somut bir memduhun övgüsü yapılırken kullanılır.

3.14. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Ağlama ve Gözyaşı Tasviri

Ağlama eyleminin sözlüklerde 'üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek', 'gözyaşı dökmek; sızlanmak, yakınmak, feryat etmek; yaşanılan durum karşısında ve çaresizlik içinde üzülmek' gibi tanımları yapılmıştır. Türkçeye başka dillerden ağlamak fiiline karşılık olarak giren kelimeler arasında *'girye, giryân, nem, nem-gîn, eşk vb.'* kelimeler vardır.

Klasik edebiyatta ağlamak eylemi sevilen karşısında aşığın çaresizliğinin, muhtaçlığının bir ifadesidir. Bu yönüyle divanlarda hem ilahi aşkın hem de beşeri aşkın konu edindiği şiirlerde işlenen bu eylem normal bir algı görüntüsüne kavuşmuştur. Klasik metinlerde aşığın gönlünün her daim şen olduğu, bütün keder ve sıkıntılardan uzakta bulunduğu bir durum söz konusu değildir. Bu durumun aksine âşık her fırsatta sevilenden gelen elem ve kedere karşılık olarak gözyaşını en büyük kuvveti olarak sunar ve kullanır. Divanların kelime kadrosunda dert, keder, acı kelimelerinin sıklığına paralel olarak gözyaşı ve ağlama fiilinin de sıklığı da benzer orandadır.

Şairler ağlama eylemini tek bir yönden ve tek bir bakış açısıyla değil, maharetleri düzeyinde ifade etmeye çalışmışlardır. Bu ifade edişlerde benzetmelerden ve tezatlardan yararlanarak içinde bulundukları durumun çeşitli yönlerini mana zenginliği ile vermeye çalışmışlardır. Ağlama durumu işlenirken daha çok kendi ruh hallerini ve içinde bulundukları halleri anlatan şair, kimi zaman da karşılaştırmalar yoluyla başkalarını örnek göstermiş, konu edinmiştir.

Hayali Bey Divanı'nda ağlama eylemiyle ilgili farklı yapılar kullanılarak anlam zenginliği oluşturulmaya çalışılmış, bu ifadelerde Türkçe yapılardan çok Arapça, Farsça yapılar tercih edilmiştir. Divanda kullanılan kelime kadrosu içerisinde *'ağlamak, gözyaşı, gözyaşı dökmek, yaş, çeşm-i giryân, girye, gürz-i girân, bâr-ı giran, çeşm-i hûn-bâr, çeşm-i ter, çeşm-i pür-hûn, çeşm-i eşk-bâr, eşk-i çeşm-i hûn-feşân, çeşm-i pür-hûnâb, çeşm-i gevher-bâr, çeşm-i nem-nâk, eşk-i çeşm, eşk-i revan, eşk-i 'âşık, eşk-i ter, eşk-i sîmîn, eşk-i lâle-gûn, eşk-i pür-hûn, eşk-i hûnîn, seylâb-ı eşk-i çeşm, tohm-ı eşk-i dîde, eşk-i Mecnûn, eşk seylâbı, seyl, seylâb, seylâb-ı sirişk, seyl-i eşk, seylâb-vâr'* gibi yapılar vardır.

Divanlarda ağlamak durumu üzerine şairin genel değerlendirmesinde kedere ezelden müptela olunma fikrinin benzeri bir durum vardır. Keder ve acı çekmek düşünceleri ile iç içe bir karakterde olan ağlamak durumu konusunda da bu fikir aynı şekilde geçerlidir. İnsanın âleme gelişinin ilk aşamasından itibaren ağlamaya başladığı ve âşıklık tahtına oturduktan sonra bu durumun derecesinin her an artarak katlandığı görüşü savunulur;

Fânî cihânda aglamaga geldi niceler
Bir iki gün Hayâlîyi de lâga saldılar (G113/5)

Şairlerin âşık portresinde kendi ile sevilen özelinde temel benzetme olarak kullandığı unsurlar gül ve bülbüldür. Âşık kendisini sürekli inleyen, feryat eden bülbül konumunda düşünürken, gülü ise derdinden, kederinden gözyaşı dökülen sevilen pozisyonunda görür. Şiirlerde bülbül ile ekseninde kurulan benzetmelerde ya aşığın bülbül ile bir karşılaştırmaya girişme tasavvuru ya da ondan üstünlüğüne dair söyleyişlerine rastlanır. Bülbüle serzenişte bulunan âşık onun da kendisi ile sevgilisi arasında arabozucu konumda olan birisinin varlığını sorguladığı görülür;

Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb
Hâr ile hemsâye olmuş verd-i handânun mı var (M14/3)

Aşığın gözlerinden akan yaş üzerine teşbih yoluyla pek çok kullanımlar ortaya çıkmıştır. Bu durumu kimi zaman gül üzerine düşen jale metaforuyla izah eden şair kimi zaman da galibiyet için var gücüyle çalışan, savaşan bir asker konumunda değerlendirilmiştir.

Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
Kara bahtına Hayâlî bendenün aglar gül (K12/22)

Çekdük livâ-yı âhı edüp gözyaşın sipâh
İklîm-i ʿaşkı almaga gördük yaragımuz (G200/5)

Âşık için ağlamak, sevilenden gelen her türlü eziyet ve kederin yanı sıra bir karakter haline gelmiş bir kabul ediştir. Karakterinde yer eden bu eylem dert ve kedere duyulan iştiyak ile aynı derecededir. Bu iki unsur birbirini besleyen niteliktedir. Aşığın elemler karşısındaki metanetli duruşu gözyaşlarının tükenmekten kana döneceği durumu ile aynı değerdedir. Bu durumdan şikâyet eylemek yerine zevkin doruklarında gezdiğinden bahseder;

Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
Sunma elün halâs içün ey âşinâ bana (G18/2)

Ağlamak durumu ve bu durumun zıttı olan gülmek üzerinde şairler çeşitli oyunlar yapmıştır. Düşkünü oldukları gözyaşı derdini daha etkili bir biçimde ifade etmek için bu tezatı kullandıkları beyitlerde gülmenin hiçbir vakit kendilerinde olmayacağını ve sevilene yöneltilen bu talebin her fırsatta gözyaşını artırmakla sonuçlanacağını vurgularlar;

Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlün sadgâsı
Aglaram güldür meded ganc ü delâlün sadgâsı (G580/1)

Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur
Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur (M12/I/1)

Divanlarda şairlerin ağlamaya dair kullandıkları söyleyişlerin temasında sevilen ve onun elinden çekilen ıstıraplar söz konusu edilir. Sevilene dair yapılan bu değerlendirmeler içerisinde hasret ve kavuşma isteğinin olumsuz sonuçlanması gibi durumlar birinci sıradadır. Özellikle sevilenin yüzünü bir an olsun görme isteği aşığı perişan eden bir durumdur. Gerçekleşmesi güç olan bu durum karşısında âşık gözyaşlarına hâkim olamaz;

Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola
Ay olur göstermez ol mihr-i cihân-ârâ yüzün (G437/2)

Sevilen ile ilgili her unsur şairler tarafından konu edinmiş ve çeşitli benzetmeler kullanılarak gözyaşı ile bağlantılar kurulmuştur. Bu benzetişler kimi zaman şekil yönüyle olurken kimi zaman da o unsurun düşüncesi bile aşığın göz pınarlarını kurutup kanlı yaş dökmesine sebep olacaktır;

Aglatma beni ister isen gelmeye hattun
Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân (G388/2)

Fikr-i dendânunla olsam nola göz yaşına gark
Girdi deryâ kaʿrına lülü-yi şehvâr isteyen (G401/3)

Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmadun
Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa (G489/3)

Reh-i kûyunda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur (G187/1)

Aşığın bakış açısında sevgilinin her unsuruna karşı söylenen her türlü düşünce yetersizdir ve âşık her durumda bu durumu ziyadeleştirmek çabasındadır. Bu ziyadeleştirme gayretinde her söyleyişte ifade edilmek istenen durumun farklı boyutları ele alınarak dozu arttırılır. Aşk karşısında ağlamak aşığın bedenindeki yansımalarının yalnızca gözyaşı dökmek ifadesiyle karşılanabileceği düşüncesi yeterli görülmemiş farklı durumlar ve ifadeler geliştirme yoluna gidilmiştir. Bir süre sonra çok ağlamak düşüncesi de aşığın nazarında kifayetsiz kalır.

Ol serv ger gelürse gönül bûsitânına
Gözüm yaşı bu demde ana cûyibâr ola (G24/2)

Mercân lebini kân-ı melâhatde görelden
Göz yaşı ile bir nice deryâyı büyütdük (G276/2

Göz yaşı bahrinde oldum ʿâşık-ı sevdâ perest
Bir nehengem fârig -i dâm-ı cihân deryâ perest (G36/1)

Gözyaşlarının tükenmesinin bir sonraki aşaması gözden yaş yerine kan akmasıdır. Şairler bu durumu şiirlerinde sevgilinin özlemi ve çeşitli unsurlarının ifadesinde sıklıkla kullanmışlardır. Bu durum gözyaşından ırmaklar hatta denizler oluşturmak çağrışımını kullanmalarına olanak sağlamıştır.

Derd-i hicrândan aglasam bahre
Yedi deryâyı kan görürdü semek (G284/4)

Gözüm nemgîn gönül gam-gîn yaşum kana boyanukdur
ʿAceb olmaz budur hâli sana her kim ki ʿâşıkdur (M12/I/2)

Âşıkların çekilen ıstıraplar karşısında çok gözyaşı dökmesi, onları çekilen bu dertlerin haddinden fazla olduğunu anlatmak amacıyla farklı ifade arayışları peşine sürüklemiştir. Bu amacın ifadesinde *'deniz, büyük göl veya nehir'* anlamlarında *'bahr'* kelimesi ve terkipli kullanımları Hayali Bey Divanı'nda bu bağlamda geçmektedir. Divandaki kullanımlarda yer yer cömertliğin ve gönlü geniş olmanın ifadesi için kullanılan bu kelime yer de tasavvufi açıdan ele alınmış ve vahdet, kesret gibi kavramların tarifinde kullanılmıştır. Sevgili özelinde ona ait unsurların teşbihinde çoğu zaman kaynağı deniz söz konusu edilmiştir. Âşık tarafından bakıldığında ise *'deniz, bahr, cûyibâr, ırmak'* gibi kelimeler aşığın gözyaşının miktarının çokluğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır. Bu kullanımlarda denizin sadece maddi boyutta genişliği, çokluğundan yararlanılmamış aynı zamanda farklı deniz isimleri zikredilerek kanlı gözyaşına göndermeler yapılmıştır.

Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile (G544/2)

Akıdup kanlu yaşumdan dem-be-dem ırmaklar
Bahr-i hûnâb eyledüm mâhîlere deryaları (G609/2)

Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler (G119/4)

Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına (G475/3)

Şairler bir düşünce veya mefhumu izah ederken ya da bir mazmun oluştururlarken tenasüp içerisinde bir yapı oluşturmaları akla başka çağrışımların gelmesini sağlar ve böylelikle bu yapılardan bahsedilmeden beytin bütününe bu unsurlar hâkim olur. Beytin anlaşılmasında bu arka plana yapılan göndermeler önemli bir roldedir. Telmih ve göndermeler de bu kategoride değerlendirilmelidir. Söz konusu aşığın çekilen ıstıraplar karşısında gözyaşlarının deryaya dönmesi ve taşması akla tufanı getirir. Hayali Bey şiirinde de bu unsur geçilmemiş ve kullanılmıştır. Aynı şekilde Hz Yakub'a oğlu Hz. Yusuf'un kaybolmasının verdiği derin teessür sonucu gözlerinin kör oluncaya dek gözyaşı dökmesi de işlenen ve telmih yoluyla göndermeler yapılan unsurlardandır.

ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil (K8/17)

Çün oldu Yûsuf-ı mihrün mekânı çâh nola
Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng (K7/4)

Ağlamak ve gözyaşı konusuna tasavvufi boyuttan da bakan ve işleyen şair, gözyaşlarının kor ateşleri söndürdüğünün farkındadır. Acizlik ve yokluk içerisinde yaratıcının eşiğinde gözyaşı dökmek, ondan istenen her türlü lütuf ve ihsana erişmenin yolu olacaktır.

Ebr gibi girüben mâteme dök gözyaşını
Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger istersen nem (K24/8)

Divanda ağlama eylemine ilişkin olarak çeşitli istatistiklerde bu konunun nasıl bir değer ölçüsünde işlendiğinin anlaşılması adına faydalı olacaktır. Hayali Bey Divanı'nda deyimler içerisinde ağlamak eeyleminin çeşitli vasıtalar ile söz konusu edildiği örnekler vardır. 'Kan ağlamak' deyimi on yedi kez kullanılmış ve bu deyimin kullanılan bağlamları genelde gözyaşı ve onun sınırı üzerine olmuştur.

Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş (G226/4)

Deyim kullanımlarının yanı sıra şiirlerdeki redif tercihlerinde de gözyaşı ve ağlamakla ilgili kelime kadrosu kullanılmıştır. Redifi *'giryesi'* olan bir şiirin genel kelime kadrosuna bakıldığında su ve su ile ilgili *'seyl, seylâb, ebr-i bahâr, dide, çeşme-sâr, su sepmek'* gibi kelimelerin kullanıldığı göz çarpmaktadır.

Haddünedür sevdügüm ebr-i bahârun giryesi
Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşmesârun giryesi

Tâ ki saldun ʿaks-i ruhsârunla âteş gülşene
Su sepüb defʿ edemez anı hezârun giryesi

Sen karâr etdün dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
Seyle verdi ʿâlemi her bî-karârun giryesi

Kûy-ı dildârı dolanma tutmasun ey girdibâd
Dâmenün her bir perîşân-rûzigârun giryesi

Tâ ki tenden çekdi el pervâne-i cânsûhte
Eksük olmadı çerâg-ı bezm-i yârun giryesi

Mâtemin eyler Hayâlî Bî-sütûn Ferhâdınun
Akıdup seylâblar her kûhsârun giryesi (G596)

Gönül şûrîdehâl oldu görelden sen dilârâyı
Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer **aglayı aglayı**

Divanda ağlamak fiilinin farklı şekillerde ifadelerinin yanı sıra yine ağlayışın miktarının fazlalığını göstermek adına ikileme biçiminde kullanıldığı örnekler de görülmektedir.

3.15. Divanda Ölüm ve Hastalık İle İlgili Söyleyişler

Hayali Bey Divanı'nda ölüm ve ölümle ilgili unsurlar genelde çekilen ıstıraplar neticesinde bir kurtuluşun habercisi olması açısından değerlendirilmiştir. Ölümün farkındalığı hakkında bilinçli bir duruş sergilenir. Ölümün haktan gelen bir durum olduğu fikri kabul edilmiştir. Ölüm ile ilgili söylemlerde şikâyetlerin kaynağı sevgili ve felektir. Sevgiliye dair konu edinen her unsur aşığın ölümüne vesile olan bir karakterdedir. Sevgilinin gösterdiği olumlu tavırlar yanında olumsuz tavırlar da aşığı ölüme götüren bir sebeptir. Divandaki ölüm mefhumu genel hatlarıyla sevgili ve onun algısı üzerinden şekillenmiş ve işlenmiştir.

Ölüm mefhumu karşısında şairin tavrı bir boyun eğiştir. Maddi dünyaya ilişkin tespitlerinde bu durum şekil değiştirip sevilen unsurunun etkileriyle başka bir yönde değerlendirilse de asıl düşünce ölümün herkesin başında bir kılıç gibi beklediği düşüncesidir;

Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
Şol kimsenün ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var (MKT3/1)

Maddi âlemde var olan bütün unsurların bir sonunun ve tükenişinin farkında olan şair, mensubiyeti ve derecesi ne olursa olsun ecel karşısında herkesin aynı safta ve aynı konumda olduğunu ifade eder;

Bir köprüdür bu ʿâlem-i gilde ecel hemîn
K᾿andan sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî geçer (G94/4)

Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola (G24/5)

Hemen her fırsatta şikâyetlerini dillendirdiği ve kendisine bir türlü yar olmadığını düşündüğü felek ve devirden de ecel bahsinde şikâyetlerde bulunan şair, feleği bir yay olarak tasavvur edip canı vurmak için harekete geçtiği değerlendirmesini yapar. Yaşarken zamandan hiçbir fayda görmeyen aşığın, öldükten sonraki talebi yine aşk hakkındadır;

Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr (K1/5)

Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz (G195/1)

Şikâyetlerinin felek ve zaman üzerine yapan âşık, ölüm ve ecel ile ilgili düşüncelerinin büyük bir kısmını sevgilinin tavırları ve onun her türlü özellikleri ile birleştirir. Bu özellikler kimi zaman onun merhametsiz yönüyle ilgilidir. Sevgili hiçbir fırsatta aşığa eziyet etmekten geri durmaz.

Dilber oldur ki mahabbet edene kîni ola
ʿÂşık öldürmek anun sanʿat ü âyîni ola (G19/1)

Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
Hey ne kâfirsin senün sînende îmânun mı var (G77/3)

Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir (G139/3)

Sevgili aşığa gösterdiği bazı durumlarda ise onun canına kıymaktan asla kaçınmaz. Aşığın eziyetler ve acı içerisinde bırakılma düşünceleri karşısında yaptığı şikâyetler, onun sevgilinin unsurlarına dair yaptığı teşbih ve tasavvurlarda kendisini gösterir. Şikâyetlerde bulunan aşığın sevilenden gelen ölüm fikrine kapısı her zaman açıktır. Verilen keder ve çekilen ıstıraplar karşısındaki tutumu ne ise ölümün sevgili elinden olması karşısındaki tutumu da aynıdır.

Öldürem derdi Hayâlî kulunu cevr ile yâr
Ne günâh etdi ki sonra yine ihmâl etdi (G618/5)

Sevilene dair her unsurun eziyet verici ve aşığı canından bezdiren bir nesne halinde düşünülmesi bu tasavvurun ölüm fikri işlenirken çok canlı tasvirler yapılmasına olanak vermiştir. Her bir unsurunu ele alan şair, farklı benzetmeler yoluyla bu unsurun ifadesine

çalışır. Konu ecel ile birleştirildiğinde ise benzetme unsurlarının şairi farklı çağrışımlar yapmaya zorladığı görülür;

Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın (G413/4)

Açdıysa Hayâlî dehenünden suhan öldür
Besdür anı öldürmege bir zerre bahâne (G538/5)

Gönlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
Tûl-i emel gönülde tîg-i ecel kafâda (G479/5)

Âşık ve sevgili arasında en yoğun işlenen konulardan bir tanesi hiç şüphesiz ayrılık ve bir türlü kavuşamama durumudur. Âşık sevgilinin yüzünü bir kez görmek için bütün ömrünü heba etmeye hazırdır. Bu duygu doğrultusunda ölüm mefhumu küçük bir nesne olarak algılanır. Ayrılığın ve hasretin ebede kadar devam edeceğinden bahsedilir;

Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bîcânem ben
Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben (G445/1)

Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti (G617/4)

Sevilen tarafından her türlü acı ve ıstıraba maruz kalan aşığın bedeninde bu durumların nişanesi olan izler ve belirtiler yer alır. Kimi zaman sevgilinin bakış oklarına maruz kalan aşığın sinesi kimi zaman da kanlı gözyaşları ile dopdoludur. Aşk iddiasında bulunan aşığın bu iddiasının delili onun bedenindeki yaralardır. Hayali Bey Divanı'nda sık sık geçen elif ve dağ ikilisi aşığın sinesinde açılan yaraların ifadesidir. Elif harfini andıran bu tırmık yaraları sevgilinin servi boyu ile birlikte düşünülür;

Kimseye gösterme dâg-ı hasretin cânânımun
Öldügümde ey kefen eyle bana settârlık (G256/4)

Bu dâne dâne eşk ile sînemde na'ller
Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur (G92/4)

Sînem üzre görünen yer yer elifler sanmanuz
Sâye-i kaddi o servün düşdü ben hâk üstüne (G482/2)

Aşığın bedeni her türlü eziyete maruz kalan bir durumdadır. Hayali Bey, kendi durumunu aşkın her türlü sıkıntısına katlanan bir yapıda tasavvur eder. Bu değerlendirmede mübalağaya varan ifadeler de kullanan şair, ölümünden sonra bedeninin yaşadığı her türlü acıyı ispat edeceğini ve âşıklığına delilinin bu yaralarla dolu bedeni olduğunu vurgular;

Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
Rûz-ı vedâ' ecel deyicek merhabâ bana (G12/2)

Seyr edenler öldügümden sonra sînem dagını
Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını (G582/1)

Âşıklık iddiasını çeşitli vasıtalar ile ispatlama derdine düşen âşık, yaralı bedenini delil olarak sunmasının yanında inleyiş ve feryatlarını da aynı doğrultuda sunar. Ecelin kendisini bulmasında en büyük haberci inilti ve sızlanmalarıdır;

Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
İşte yatur demese nâle girîbânumdan (G415/6)

Ölüm mefhumunun âşık üzerindeki etkisi onun bedeni üzerinde şekillenmiştir. Sevgili karşısında bedeninin toprak olup eşiğine koyulma tasavvuru ile süsleyen âşık, bu tasavvurlarının ifadesinde ölüm fikrini yoğun bir biçimde kullanır. Ölümden sonra da toprak olmuş bedenin yine sevgili ile ilintili bir durumu vardır.

Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı (G632/2)

Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd (G47/2)

Aşığın sevilene duyulan aşk karşısında nihayetsiz, bitmek bilmeyen bir tavırda olması onun ölümle karşılaştıktan sonra da bu duygusunun peşinde olacağının bir göstergesidir. Ecelin gelmesi ile bedeninin toprak olup bir vesileyle sevgilinin eşiğine, eteğine konması düşüncesi, aşığın kabri üzerine de benzer tasavvurların oluşturulmasına imkân vermiştir;

Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz (G195/5)

Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân (G389/2)

Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyunda defn eylen
Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur (G151/3)

Her türlü menfi durum karşısında tavrını ve duruşunu değiştirmeyen âşık için ölüm ve ecel durumları karşısında da sabit bir hal vardır. Âşık çeşitli vasıtalarla ifade ettiği aşk duygusunun ebediliği konusunda aşığın ölümünü şehitlik mertebesine çıkması yönüyle değerlendirir. Bu açıdan âşıklar, şehitler sınıfında kabul edilir ve ölü değillerdir. Aşk davasının neticesini öğrenmek için dünya da gözlerini bırakmışlardır. Bu benzerlikler kurulurken göz, benzeyen nesneler konu edinmiştir;

Bî-sütûnun lâlesin görsen nazar Ferhâdadur
Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur (G84/1)

Hayali Bey Divanı'nda ölüm mefhumu ile tasavvufi yönden de bağlar kurulmuş ve meyhane, şarap ve ecel üçlüsü üzerinden çeşitli söyleyiş oyunları yapılmıştır. Rintlik makamında bulunanlar için badeden vazgeçiş ancak ve ancak ecelin bir müdahalesi ile mümkündür;

Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden
El çekmezüz ecel sımayınca ayagumuz (G200/2)

Hayali Bey Divanı'nda hastalıkla ilgili söyleyişlerin büyük bölümü aşığın gönlünde derinden hissettiği aşk duygusunun verdiği hastalıktır. Şair bu durumları âşık özelinde değerlendirir ve gönlü çeşitli şekillerde ifade eder. Bu ifadeler *'bîmâr gönül, dil-haste, hasta, haste, hasta gönül, hasta-dil, 'alîl'* gibi kelimeler ve söz gruplarından müteşekkildir. Bu ifadelerin geçtiği çoğu beyitte şair kendisini *'gönlü hasta'* olarak tarif eder;

Bu Hayâlî hastayı öldürmek istersin şehâ
Kaʿbe-i kûyunda yohsa yine kurbânun mı var (G77/5)

Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur (G138/5)

Dilhasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez (G220/5)

Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur (G187/3)

İt gibi daladı beni kûyunda rakîbün
Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun (G451/5)

Aşığın gönlünün durumu hakkında bu tabirleri kullanan şair, sevgili ile âşık arasındaki en büyük engel olan rakip için ise kuduz olma halini dilek olarak sunar. Bu kullanımlarda kuduzu çağrıştıracak kelime ve yapılar kullanır.

3.16. Sarhoşluk

Klasik edebiyatta gerek sevgilinin bir unsurunu çağrıştıracak biçimde gerekse tasavvufi yönleriyle konu edinilen şarap, şairlerin dünyasında birbirinden zengin çağrışımların kaynağı olan bir konumdadır. Beşeri aşk ekseninde sevgiliye ait unsurların

ifadesinde kullanılan şarap ve şarap ile ilgili kavramlar tasavvufi aşk çerçevesinde farklı boyutta değerlendirilmiş, ilahi kaynaklı bazı mefhumların karşılığı olarak kullanılmıştır.

Şarap ve türevleri klasik şiirde çeşitli amaçları karşılayacak biçimde kullanılagelmiştir.

> *"Şarap, klasik edebiyat metinlerinde, imal ediliş şekli, sarhoşluk verici etkisi, rengi, kokusu ve içerisine katılan çeşitli maddeler bakımından birbirinden çok değişik adlar almış ve bu adlandırmada birçok estetik benzetmeye (teşbih) konu olmuştur. Şarabın divan şiirinde aldığı isimlerden bazıları şunlardır: Bade, cam, mey, dem, ünnab (kırmızı, güzel kokulu şarap), sagar, ayak, piyale, peymane, ratl, ab-ı engür (üzüm suyu), arak, asir (usare), ateş-i seyyale (akıcı ateş), bintü'l-ineb (üzümün kızı), büze (boza), duhter-i rez (üzümün kızı), dide-i horos (horoz gözü), dürd (tortu), evije (halis şarap), kandid (şeker kamışı şarabı), kümeyt (siyaha çalan kırmızı şarap, aynı renkteki at için kullanılır), lay (tortu), mey (üzüm şarabı), müselles (üçte biri kalıncaya kadar kaynatılıp damıtılmış şarap), nebiz (hurma şarabı), rahik (saf şarap), sahba (kırmızı şarap), müdam (cevheri şarap, "devamlı" anlamında tevriyeli olarak kullanılır), selsal (kolay içimli şarap),sırf (su katılmamış şarap), ukar (kırmızı şarap), ümmü'l-habais (kötülüklerin anası, bir hadisten kinaye)."*[78]

Şarabın Hayali Bey Divanı'nda kullanımı oldukça yaygın ve çeşitlilik arzeden bir niteliktedir. Hayali Bey Divanı'nda şarap ile ilgili *"şarâb, şarâb-ı 'aşk, şarâb-ı ergavân, hum-ı şarâb, şarâb-ı sâf, muhtâc-ı şarâb, şarâb-ı la'l, mest-i şarâb-ı nâz, câm-ı şarâb, şarâb-ı lâle-gûn, şarâb-ı mahabbet, şarâb-ı nâb, şarâb-ı reyhânî, şarâb-ı sâfî, şarâb-ı lâle-reng, dürd-i şarâb, rind-i şarâb-hâre, şarâb-ı çekîde, bezm-i şarâb, şarâb-ı lâ'l-gûn, şarâb-âlûde, gül-gûn şarâb, şarâb-ı ergavânî, şarâb-ı şevk, mey, habâb-ı mey, mey-i gül-reng, mey-i gül-gûn, mey-fürûş, sâgar-ı pür-mey, tiryâk-i mey, mey-i nâb, mey-keş, sohbet-i mey, câm-ı mey, leb-i mey-gûn, mey-perest, mey-i gül-çehre, lâ'l-i mey-gûn, mey-i engûr, mey-i la'l, meclis-i mey, seylâb-ı mey, bezm-i mey-i nâb, bezm-i mey, bûy-ı mey, âteş-i mey, sâgar-ı mey, hum-ı mey, mey-i ergavân, mey-i dilgüşâ, mey-âlûde, mey-i jâle, habâb-ı câm-ı mey, mey-i la'lîn, bâde, bâde-i kattâl, bâde-i gül-reng, neş'e-i bade, bâde-i 'aşk, bâde-i bezm-i Elest, bâde-i sabûh, bâde-i câm-ı mezâk, melâmet badesi, bâde seylabı, zevk-i bade, bâde-i telh, pürbâde, câm-ı bade, keştî-i bade, murâd badesi, mahabbet bâdesi, bâde-i 'isyân, bâde seyli, hum-ı bâde, hakîkat bâdesi, bâde-i sâfi vü bî-gaş, bâde-i bezm-i ezel, zevrak-ı bâde, Ene'l-hakk bâdesi, bâde-i tevhîd, bâde-i hamrâ, sâgar-ı bâde, âteş-i bâde, bâde-i bî-gaş, ma'ânî câmı, câm-ı bezm-i rezm, câm-ı zerrîn, mest-i câm-ı 'aşk, 'aşk câmı,*

[78] Doğan, M. N. (2008). Divan Şiirinde Şarap Metaforları. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.XXXVIII, 65-66.

fenâ câmı, ten câmı, câm-ı fâgfûrî, câm-ı sahbâ, Ene'l-hak câmı, câm-ı mihr, câm-ı belâ-perver, câm-ı sürûr, câm-ı Cem, mahabbet câmı, câm-ı bela, zevk-ı câm-ı sahbâ, cür'a-i câm-ı gınâ, bezm-i safâ câmı, habâb-ı câm, bezm-i safâ câmı, câm-ı lâle-gûn, câm-ı gerdûn, câm-ı musaffâ, câm-ı ser, câm-ı teklîf, câm-ı tarab, câm-ı Câmî, câm-ı mey, câm-ı 'işret, lâle câmı, câm-ı istiğna, câm-ı şarâb, mahabbet câmı, Hakîkat câm, cür'a-i câm, câm-ı gül-gûn, câm-ı 'ayş, sınık câm, gam câmı, câm-ı safâ-bahş, câm-ı himmet, câm-ı Hayâlî" gibi yapılar kullanılmıştır.

Hayali Bey Divanı'nda şarap, şairin sahip olduğu karakter özellikleri ve dünyaya bakış açısı düşünüldüğünde el üstünde tutulan ve fazlasıyla değer atfedilen bir unsur konumundadır. Şarap ile ilgili kullanımlarında şair şarabı yücelten bir tavır sergiler. Her ne kadar şaraptan vazgeçme ya da uzak durma gibi söyleyişlerde bulunsa da özellikle tasavvufi nitelikteki şiirlerinde şarap vazgeçilmez bir unsurdur. Şairin kendisi şaraptan alınan zevke dair bir değerlendirmesinde her kimsenin şarabı tanıyamayacağını badeden alınan zevkten herkesin farkında olamayacağına işaret eder;

Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
Lâcerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür (G145/1)

Âşık konumunda bulunan şair, âşıklık sanatı ile ezelden mest olma metaforunu sıklıkla kullanır. Aşığın şarap içmişçesine mest oluşunun temelinde ezelden karakterine derç edilen bu unsur etkilidir. Gama, kedere müptela olmak konusunda ezelde kendisine alın yazısı olarak yazıldığı durumuna benzer bir biçimde sarhoş olma konusunda da benzer görüşler sergiler. Dayanak noktası olarak ruhlar âleminden delil getiren şair şarabın sonsuzluk fikrini işler ve hesapsız bir biçimde sarhoşluğu tercih eder;

Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba benzer (G140/5)

Biz bir meyün harâbıyuz ol bezm-i hâsda
Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer (G335/5)

Âhiretde hisâb olur çün kim
Bâdeyi biz de bîhisâb içelüm (G94/2)

Şarap karşısında doyumsuzluğunu sergileyen şair, şarabı ve onun getirdiği esrikliği her an yanında ister. Şarap ve getirdiği sarhoşluk olmazsa hiçbir zevkin kıymeti de olmayacaktır. Âşıklığın gereği olan inleyiş ve feryatların duyurulması için seherden şaraba başlamak gerekir, böylelikle aşkın bülbülü sıfatını kazanılabilir;

Kosam çemende neşâtı bahârı neyleyeyim
Seherde içmez isem ya humârı neyleyeyin (G417/1)

Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın (G390/2)

Divanda aşk badesini ifade bağlamında *"şarâb-ı ʿaşk, şarâb-ı mahabbet, ʿaşk câmı, mest-i câm-ı ʿaşk, bâde-i ʿaşk"* gibi yapılar kullanılmıştır. Aşk badesi ile kastedilen anlam ayılmamak üzere bir sarhoşluğa kapılmaktır. Bu ifadeler hem maddi anlamda aşk duyulan bir sevgili bağlamında hem de tasavvufi anlamda bir ilahi aşk bağlamında dile getirilmiştir;

Başı ayagı oldu belirsiz Hayâlînün
Nûş edeli şarâb-ı mahabbet ayagını (G567/5)

Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün (G406/1)

Bâde-i ʿaşkunı ey dost Hayâlî içeli
Gelmedi başına ʿaklı dahi sarhoşundur (G99/5)

Aşk badesini talep etme durumunda onun getirdiği her türlü ayıplanma ve kınanma durumlarını baştan kabul etmek gerekir. Şairin bu konuda sert eleştirileri vardır ve sonundaki olumsuz durumlara boyun eğmeyecek olanlara bu talepte bulunmalarının gereksizliğini hatırlatır;

Varmasun meyhâneye nûş etmesün câm-ı şarâb
Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen (G403/2)

Sabr etmeyen belâlaruna ʿaşkun anmasun
Nûş etmesün şarâbı kaçanlar humârdan (G457/3)

Âşıklık temel şartlarından bir tanesi aşk sarhoşluğuna talip olmak ve bu sarhoşluk ile kendinden geçmektir. Şair aşk sarhoşluğu konusunda Mecnun ve Ferhad'ı kendisine iki öncü seçmiştir. Keder meclisinde Mecnun'la arkadaş olan âşık, üstünlüğünü ifade için kendisinin ayıklardan olduğunu vurgular;

Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış (G229/6)

Mecnûnla bezm-i gamda ben içdüm doluyu ben
Mest oldu geçdi ben dahi ayık degülmiyem (G382/2)

Şarabın ve dolayısıyla sarhoşluğun işlendiği beyitlerde sevgiliye ait unsurların teşbih yoluyla kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle sevgilinin dudağı ve gözü hakkında sarhoş edicilik özelliği şairler tarafından işlenmiştir. Sevgilinin sarhoşluk veren gözleri aşığın şaraba olan ihtiyacını ortadan kaldırır;

Zevkin duyaldan ol gözü mestâne yolların
Vermez gönül feleklere meyhâne yolların (G404/1)

Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
Düşmüş lebün sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye (G562/1)

Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
Devr-i lebünde ayaga düşdü şarâblar (G72/1)

Sevilen tarafından aşığa çektirilen keder ve ıstıraplar aşığın başını o derece döndürür ki ona meyhanenin yolunu unutturur. Bu açıdan şair belayı meclis olarak tasavvur edip gam şarabını yudumlar. Güzelin aşkı derdi âşık nazarında ruhun gıdası olduğu gibi gönül kanı da şarapların en tatlısıdır;

Hayâlî nâle vü eşküm bana tâ kim gınâ verdi
Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum (G360/5)

Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
Benüm kan olası gönlüm sana mı kaldı ʿâlemde (G561/2)

Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur (G110/1)

Kendisi rintlik yolunda olan ve dünya görüşünü bu bakış açısıyla ele alan şairin zahit tipi üzerine eleştirilerinden en belirgin olanı şarap üzerine yaptığı eleştiridir. Örneklerde şarap ifadesini tek başına kullanmayan şair bu kavramı *'şarâb-ı sâfî, saf şarâb'* gibi yapılarla ifade eder. Şarabın bu özelliğini bilinçli kullanan şair, kastını zahit tipine anlatmak derdindedir. Onun tercihi saf şarap ile ifade edilen ve zahidin haberdar olmadığı ilahi aşktır;

Sûfîyâ taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
Düş ayagına harâbât ehlinün insâfa gel (G314/1)

Ne ziyân etdi sana sûfî şarâb-ı sâfî
Yine alup ele halvetde çalarsın lâfı (G634/1)

Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze (G556/2)

Şarap ve sarhoşluk kavramlarının beşeri aşkta ifade ettiği manalar gibi tasavvufi yönüyle ilahi aşkı temsil eden, karşılayan bir yönü de vardır. Şarap kavramı ile ilahi aşk kastedilir. Şarap ve türevleri bu doğrultuda tasavvufi bir perde altında işlendiğinde kelime kadrosunda onun saflığına, arılığına dair yapıların kullanıldığı görülür. İlahi aşk karşısında mest olan âşık, ecel kapısını çalıncaya kadar şaraptan vazgeçmeyeceğini ifade eder;

Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden
El çekmezüz ecel sımayınca ayagumuz (G200/2)

Hum-ı şarâbun ayagına düş mürîdi ol
Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anun (G267/2)

Beşeri aşk ve ilahi aşk eksenlerinde şarap ve sarhoşluk ile ilgili görüşlerini bu şekilde ifade eden şair, kendisi ve yaradılışındaki özelliklerini de sarhoşluk bağlamlarında değerlendirmiştir. Hayali Bey'in âleme ve onun alayişlerine karşı net duruşu mest olma kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Bir kadeh bade karşılığında iki dünyaya dair talep ve arzularından vazgeçmiştir;

Mest olmuşken Hayâlî câm-ı istignâ ile
Ârzû eyler anun her şûh u şengül sohbetin (G436/5)

Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden (G439/4)

Ol harâbâtî-i ʿâlînazaram dehrde kim
Bir kadeh bâdeye verdüm iki dünyâyı girev (G472/4)

İstiğna özelliğine dair yapılan değerlendirmelerde şair vazgeçebilme tavrını en kıymetli nesneleri üzerinden yapar. Bu nesneler gönlünü, bedenini mest eden sevgilinin yüzü ile başını döndürüp halden hale sokan şaraptır. Vazgeçebilme tavrını en ileri noktaya taşıyan şair, kendisini dünyaya bağlayan her şeyden azade etmek istediğini vurgular. Yer yer şaraptan ve sarhoşluktan kaçındığına dair söyleyişlere de rastlanır. Sahip olduğu melameti görüşü de bu doğrultuda değerlendiren şair, başından geçmeyi şarap köpüğü üzerindeki köpükten daha az bir konumda görür;

Humârun derdin andum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm (G362/1)

Yardum surâhînün başını ayagın sıdum
Yudum elüm ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan (G430/4)

ʿAşk bezminde melâmet bâdesin nûş eyleyüp
Bir habâba saymadı başın geçen âvâreler (G126/2)

Aşk ve tasavvuf konularında çeşitli boyutlarıyla işlenen şarap ve onun sebep olduğu sarhoşluk, mest olma durumu sözün gücünün muhatabın başını döndürmesi yönüyle de konu edinmiş ve şairler tarafından şiirlerinin övgüsü dillendirilirken kullanılmıştır. Hayali Bey şiirinde de bu tarz kullanımlar ve sözün büyüsü bağlamında şiirin mest ediciliği kullanılmıştır. Bu vasıtayı kullanan şair karşılaştırmalarında üstat olarak kabul ettiği ya da geçmiş zamanların büyük şairlerine göndermelerde bulunur. Kendi şiirini o denli güçlü görür ki bu şiirleri Cami veyahut Nevayi işitse tekrar tekrar mest olur. Hayali Bey'in şiiri keyif veren bir içki gibidir ve bu durumu anlamak sözü güzel bir biçimde ifade edenlerin harcıdır;

Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest (G31/8)

Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker (G117/5)

Hayâlî tarz-ı eşʿârun Hasandan şîve öğrenmiş
Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen (G419/5)

Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest (G31/1)

Divanda yoğun bir biçimde işlenen şarap ve sebep olduğu mest olma kavramı bir şiirde ise redif olarak kullanılmıştır.

3.17. Uyku ve Uykusuzluk

Uyku sözlüklerde 'Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu'[79]; 'çevrede olan bitenden habersiz olma, aymazlık'[80] gibi anlamlarla

[79] Akalın, Ş.H. (2009). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2043.

tanımlanmıştır. Klasik şiirde uyku ve uykusuzluk durumları üzerine şairlerin farklı kullanım ve söyleyişleri vardır. Bu durumların ifadesinde zaman dilimleri özellikle konu edinir ve o vakit aralığına dair değerlendirmeler yapılır. Konu edinen zaman dilimlerinden en çok işleneni seher vaktidir. Bu aralık şairler tarafından uykunun feda edildiği bir aralık olması bakımından sıklıkla kullanılmıştır.

Uykunun yarı ölüm olduğu ifadesinden hareketle geçicilik, bilincin aradan çıkması, hayal gibi özelliklerinin de şiirlerde ele alınıp denk örnek olarak sunulduğu görülür. Felekten ve zamandan, dünyanın geçiciliğinden şikâyette bulunan şair dünyanın zevk ve eğlencelerinin bir uyku seyri gibi geçici olduğunu vurgular;

Demiş iki cihânı terk eyleyen erenler
Zevk u safâsı dehrün bir seyr-i hâba benzer (G140/4)

Şairlerin uyku ile ilgili kullandığı yapılar içerisinde en sık kullandıkları terkip ‘gaflet uykusu’dur. Şairin bu yapıyı kullanmadaki amacı gaflet uykusunda olanlara bir uyarıda bulunmak, uyanık olmak doğrultusundadır. Buradaki uyanıklık gönlün uyanıklığı anlamında dile getirilmiştir;

Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr (K2/1)

Hâb-ı gafletden edüp sûret gözünün perdesin
Dostluk kânûnunun nâsâz kıldun perdesin (M2/III/1)

Maglûb-ı hâb-ı gaflet olan mürdedillere
Tâ subh olunca eyledi gün gece hande şemʿ (G236/5)

Klasik şiirde sevgilinin gözlerinden bahsedilirken onun mest ediciliği, baygın bakışı ve ortalığı karıştırıcı özelliklerinden bahsedilir. Sevgilinin gözü ve bakışlarına dair bu özelliklerden fitneci olma durumu şairler tarafından kullanılmıştır. Sevgilinin gözlerini

[80] Parlatır, a.g.e., 1758.

kapatıp uykuya dalması aşığın gözünden fitnenin uykuya daldığını, uyandığında fitnenin yeniden ortaya çıkıp kargaşa ve bozgunculuk çıkartacağı düşüncesi işlenmiştir;

Kaçan ki hâbâ varur gözlerün uyur fitne
O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşun (G291/2)

Devlet-i bîdâr ananlar gaflet uyhusundadur
Nergis-i sermest yanında ki hâb-âlûdedür (G161/6)

Sevgili karşısında ıstırapların neticesinde âşıktan dökülen gözyaşları denizleri aşacak ölçüdedir. Bazı durumlarda ise aşığın gözlerinin ağlamaktan yaşı tükenir ve artık kan ağlamaya başlar. Aşığın gözü uyku nedir bilmez. Uykusuz kalmasındaki en büyük etken döktüğü gözyaşıdır. Kirpikler ise gözlerin kapanmasına mani olmak için kılıç gibi durmaktadır. Uykunun aşığın gözüne gelmek istemesi de bir cesaret işidir. Her dem gözyaşı içinde kendini tüketen bir bedene kolaylıkla erişmek mümkün değildir;

Çeşmümde ceyş-i hâb nice eylesün karâr
Yaşumla oldu her müje bir tîg-i âbdâr (G167/1)

Gelmege havf eder hâb Hayâlî gözüne
Olalı yaşı ile Bahr-i Muhît etrâfı (G634/5)

Aşığın gece vaktinde yalnız başına kaldığında kederlerini ve ıstıraplarını bir başına çekmesi arzulanan bir durumdur. Bu sebeple geceleyin yerine getirilmesi gereken uyku ihtiyacı âşıkta tersine bir zaman dilimindedir;

Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâgayr eyle (G523/2)

Çeşitli karşılaştırmalar yapılırken farklı kavramların konu edinmesi ve bir vesileyle üstünlük yahut alçaklığın ortaya konması için uyku unsurunu kullanan şair, âşıklık davasında Mecnun'u kendisine bende kıldığından bahseder. Bu durum uyku ve rüya unsuru ile ele alındığında bahsedilen üstünlüğün iki tarafta da bulunduğu anlamına gelebilecek biçimde kullanılmıştır;

Hâbda gördüm Hayâlî düşdü Mecnûn pâyuma
Bende kıldum kendüme mülk-i belânun şâhını (G643/5)

Divanda geçen ve uyku hali ile yakından ilgili bir ifade olan *'su sepmek'*, gaflet uykusuna dalıp gönlü ölülere yapılan bir eleştiridir. Hakikat suyu nasıl kara toprağa dökülmezse, gönlü ölülerin de uyanması için su serpilmesi yeterli olmayacaktır;

Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
Sepme bu sâyegâhda su her uyura gel (G317/3)

Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest (G31/8)

Şair kendi şiirinin ölülere dahi şifa olduğunu ve kabirdekilerin bu güzel sözünden etkilenip uyanacağını yani dirileceğini tasavvur eder. Öyle ki üstat olarak kabul ettiği şairler bu mest eden şiirleri duysalar dirilip tekrar mest olurlar;

3.18. Hicran ve Vuslat

Klasik edebiyatta aşığın durumu sevgili eşiğinde beklemeye razı olan ve bu durumdan şikâyette bulunmayan bir profildir. Şairlerin dile getirdiği temel düşünce kavuşma duygusunun tersinde duran hicran, ayrılık mefhumudur. Şairler bu duygu üzerine hislerini, tavırlarını farklı biçimlerde dile getirmişlerdir. Ayrılık, ayrı kalma durumunun aşığı yakıp kavuran tarafını cana can katan bir unsur olarak değerlendirmişlerdir. Her zaman vuslat ateşiyle yanıp tutuşan âşık, ayrılıktan farklı lezzetler devşirmek tavrındadır.

Ayrılık duygusunun aşığa kazandırdığı pek çok duygu zenginliği söz konusudur. Vuslatı yakında göremeyeceğinin farkında olan âşık, elinde bulunan ve her an derinlemesine yaşadığı ayrılık düşüncesinin farklı yönlerini görmek ve yaşamak derdindedir. Ayrılık karşısında âşık kendisini bu derde müptela görür ve bu durumu bir alışkanlık haline getirir. Alışkanlıklarını kolaylıkla terk edemeyen âşık, hicran duygusu karşısında çaresizdir;

Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
Sen var ol kadrüni bilmezler ile şâd yürü (G653/2)

Şair ayrılık duygusunu tasavvufi ve maddi planda konu edinerek tasavvufi boyutta her şeyden azade olmak fikri ile harmanlar. Âlemin zevk ve eğlencelerinden gönlünü uzak kılan âşık, tercihini sıkıntılar üzerine konumlandırır;

Nesîmâsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
Geçip bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm (G328/1)

Ayrılık mefhumunu maddi boyutta değerlendiren şair, ayrılık derdinin sonuçları üzerinde yorumlarda bulunur. Aşığın ayrılık duygusu karşısında nasıl bir halde olduğunun tasvirini yapar. Ayrılık derdine müptela olan âşık gözyaşlarından deryalar oluşturan bir ıstırap sürecindedir. İnilti ve ahlarından yeryüzü ve gökyüzünü titreten âşık bütün bunları ayrılık derdinin kendisine yüklediği neticeler olarak görür;

Derd-i hicrândan aglasam bahre
Yedi deryâyı kan görürdü semek (G284/4)

Hayâlî görsem ol yârı yaşumdan bahr olur ʿâlem
Eger hecrinde âh etsem zemîn ü âsumân titrer (G160/5)

Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu gönül
Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ (G7/5)

Ayrılık acısın aşığın nazarında büyük bir derttir ve sevgiliden gelen dertler içerisinde en ıstırap verici olanıdır. Onun elinden çektiği bütün sıkıntıların kaynağında ayrılık derdinin bulunması yatar. Bu durumun farkındalığıyla şair ayrılık derdinin büyüklüğüne dair mübalağa yoluyla ölçüsünü ortaya koymaya çalışırlar. Ayrılık derdinin aşığın bedeni toprak olduktan sonra bile devam edeceği görüşündedirler;

Deyelerdi ʿacz edüp yâ Rab bu nâra döymezüz
Ger yedi dûzah çekeydi bir nefes hicrânumı (G601/3)

Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti (G617/4)

Aşığın içine düştüğü bu ayrılık derdinin iyileşmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Sevgili tarafında kendisine sunulan bütün durumlarda iyileşme ve sağalmanın aksine katlanma ve çoğalma kendisini gösterir;

Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
Dil teşne yürek yangın unulmadı bu hicrân (G454/1)

Ayrılık derdinin dermanı ve çaresi üzerine araştırmalar yapan âşık, derdin kaynağında dermanın olduğunun farkındadır. Sevgiliye seslenişte bulunan âşık, sevgiliden kendisine yöneltilen bütün sıkıntıların ayrılık yarasına iyi geleceği ve bu yaranın merheminin kendisine çektirdiği ıstıraplar olduğunu vurgular. Bu konuda yorumlarda bulunan âşık sevgiliden ayrı kalmasının derdiyle yalnız kaldığı düşüncesini kabul etmez. Ona göre bu dert ve gam ona yoldaştır;

Nice bir ola gönül hasta-i hicrân senden
Diler ey şâh-ı kerem derdine dermân senden (G458/1)

Nesin nesin sen eyâ merdüm-i üli'l-ebsâr
Cefâlarun nice zahm-ı firâka merhem olur (G121/4)

Rûz-ı hecründe beni tenhâ görelden dostum
Müstedâm olsun gamun her gece mihmândur bana (G4/3)

Ayrılık derdini bütünü ile ele alıp sevgiliden uzakta bulunmak düşüncesiyle ele almanın yanı sıra sevgiliye ait kimi unsurlardan yararlanarak bu unsurlar vasıtasıyla hicran duygusu farklı boyutları ile işlenir;

Hayâlî hâl-i ruhsârun gamından nâr-ı hecr ile
Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı (G668/5)

Miyânunı firâkunla sararmış kollara kocdur
Belinde sîmten dilberlerün zerrîn kemer hoşdur (G187/4)

Klasik edebiyatta vuslat kavramı hicran, ayrılık kavramının zıttı konumunda olan bir duygudur. Âşık nazarında bir sevinçlilik halinin ifadesi olarak kabul edilen vuslat, hiçbir zaman olumlu anlamda neticelenmeyecek bir düştür. Âşık, kendi iradesiyle vuslatı hicrana değişen bir tavırdadır;

Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
Deyr-i ʿaşkun râhibiydim kesdiler zünnârumı (M1/V/2)

Aşığın nazarında vuslat cennet bahçelerinden bir bahçe olarak kabul edilir ve algılanır. Aşığın iki âlemdeki cennet karşılaştırmasında kıyasladığı durumlarda tercihi sevgiliye kavuşma arzusuyla dolu olduğu bu dünyadaki cennet fikridir. Sevgilinin yüzü aşığın gözünde cennetten kıymetli bir konumdadır. Bir seçme fırsatı verildiğinde aşığın tercihi sevgilinin cennet yüzüne meyleder.

Ey Hayâlî çekmezem firdevs-i ferdâ gussasın
Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândur bana (G4/5)

Kâniʿ olmaz kûyuna vaslun diler bîçâre dil
Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen (M6/III/3)

Vuslatun cennâtınun râhatleri ʿâlemlerin
Dûzah-ı hırmânda nâr olmuş ʿazâbîler bilür (G145/2)

Arzulanan, ulaşılmak istenen her nesne ve kavram için fazladan çaba gerekir. Aşığın vuslata erişmesi için de çeşitli sıkıntılar ve ıstıraplar çekmesi gerekir. Şair bu durumu ifade ederken sevgiliye ulaşma yolunda çekilen zahmetlerin kendisi için hiç hükmünde olduğunu belirtiyor;

Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
Kişi kim renc çekmez bula mı genc (G41/1)

Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün (G452/6)

Aşığa ayrılık acısının, kederinin verdiği duygu sakinlik ve dinginlik duygusudur. Şair bu durumu sevgiliye erişilen vuslat günü gibi algılar ve ayrılığın verdiği bu durumun kendisini başka bir hale soktuğunu anlatır;

Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
Rûz-ı vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân ana (G6/7)

İstenilen, arzu edilen duyguların gerçekleşmesi adına bir talebin olması gerekir. Sevgili ile vuslat gününü arzulayan âşık da taleplerini dile getirir. Şair bu durumu vuslat diyarlarından bir vilayet istemek şeklinde açıklar. Kimi zaman bu vuslata erişme durumu sevgiliye ait bir unsurun kendisini göstermesi ile mümkün olur;

Nola himmet etseler yârun diyâr-ı vuslatın
Biz de bu ʿaşk erlerinden bir vilâyet isterüz (G216/2)

Vuslat-ı Leylâyı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan (G400/2)

Sevgili ile vuslata erişme konusunda her türlü fedakârlığı göze alan âşık, her şeyinden vazgeçmeye hazırdır. Vuslatı benzer şekilde bir şehre benzeten şair, vuslat kalesini almak için can sermayesi ile beklediğini söyler. Vuslat pazarında vuslat malını almak için geçer akçe can sermayesidir;

Hâce-i ʿaşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
Nakd-ı cânla almaga kâlâ-yi vuslat beklerüz (G203/3)

Bana vaslun metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
Ser-i zülfün nigârâ kimden ögrendi bu dolanı (K14/2)

Vuslatı kazanmak âşık için kolay olmayan bir taleptir. Vuslata erişmek için talep edilen kıymet can sermayesi, aşığın canı olduğu gibi can ile ilgili her unsur da bu istek

karşısında âşıktan talep edilen şeyler arasındadır. Aşığın sevgili karşısında her şeyinden vazgeçmesi onun kanını da sevgiliye helal kılar. Âşık her ne vesile ile olursa olsun sevgiliye kavuşma derdinde iken kanını içmesi önerisinde bulunur. Ancak bu vesileyle sevgiliye ulaşması gerçekleşecektir. Kavuşma meclisinde de durum aynı şekildedir. Sevgilinin talebi meclisteki kadehin aşığın başından yapılmış olmasıdır;

İç kanumı kim cân ola maksuduna vâsıl
Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler (G57/3)

Dedüm dildâra bezm-i vuslata var ʿahd ü peymâna
Dedi kim kâse-i serden gerek ol bezme peymâne (G533/1)

Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
Biçdürme râst kaddüne hicrânlı bir kumâş (G225/5)

Helâk etdün Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
Niçün yok yere öldürdün be hey kâfir müselmânı (G638/5)

Bütün bu zahmetler ve taleplere aşığın takat getirebileceği ve tahammül edebileceği düşüncesi aşığın zayıf bedeninin izin verdiği ölçüden uzaklaşması anlamına gelir ve bu durumlar karşısında âşık çaresiz bir konumda kalır. Âşık vuslatın gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumda olduğunun farkındadır. Bu durumu bilmesine rağmen canını vermekten geri kalmamıştır. Sevgiliye az da olsa bir sitemi söz konusudur;

3.19. Yas Tutma ve Bu Duyguyu Belli Etmek Amacıyla Gerçekleştirilen Âdetler

Yas tutma eylemi gerçekleşen bir ölüm karşısında insanların çeşitli davranışlar ile ortaya koydukları durum olarak tanımlanabilir. Yas tutma sözlüklerde *'Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.'*[81] olarak anlamlandırılmıştır. Yas sözünün eşanlamlısı olarak kullanılan matem ise *'ölü için ağlaşıp siyah giyinme, zevk ve eğlenceden kaçınma, hüzün, ye's'* ve ikincil anlamı olarak *'Muharrem ayının ilk on*

---

[81] Akalın, a.g.e., 2140.

gününde İmam Hüseyin ve ehl-i beyt için yas tutup mersiyeler okuma töreni' [82]olarak tanımlanmıştır.

Klasik edebiyatta mersiye bir ölünün arkasından onun erdem ve övgülerinin anlatıldığı ve kaybının üzüntüsünün dile getirildiği bir türdür. Klasik mersiyelerde temel olarak üç bölüm vardır. Bu bölümlerden ilki kaybın verdiği üzüntünün gösterildiği ağlama bölümü, yitirilen kişinin erdem ve değerlerinin anlatıldığı övgü bölümü ve üzüntüye sevk eden kayıp karşısında acılara karşı nasıl katlanılması gerektiğini anlatan bölümdür.

Sözlü ya da yazılı Türk edebiyatının başladığı tarihten itibaren bir kayıp üzerine gerçekleştirilen tören ve anmalar farklılıkları ve dönüşümleri ile devam etmektedir. Klasik edebiyatın zirveye ulaştığı 16. yüzyılda da şairler özellikle sevdikleri ve himayesini gördükleri kişilerin kaybı üzerine mersiye söyleyeme geleneklerini devam ettirmişlerdir. Mersiyeler daha çok terkib-bent biçiminde yazılır ancak diğer nazım şekilleri ile örnekleri de verilmiştir.

Hayali Bey Divanı'nda şairin Şehzade Mehmed'in ölümü üzerine yazdığı bir mersiye yer almaktadır. Mersiye terci-bent şekliyle kaleme alınmış ve beş bent üzerine bina edilmiştir. Şair bu mersiyesinde şehzadenin iyi ve kıymetli yönlerini vurgulamış ve ölümünden duyduğu üzüntüyü derin bir matem içerisinde dile getirmiştir. Hayali Bey'in bu mersiyesinde şehzadenin ölümünden duyulan acı ve teessür derinden hissedilir. Hayali Bey'in Şehzade Mehmed için kaleme aldığı bu mersiyede kullandığı ifadeler ve eylemler, yas tutma geleneğinin başından beri bir adet haline gelmiş davranışları yansıtması açısından önemlidir.

Divanda Şehzade Mehmed için yazılmış mersiye dışında matem ve yas tutma adetlerine dair farklı söyleyişler de yer almaktadır. Siyah renk matemin sembol rengidir ve yas tutma eylemi ile özdeşleşmiştir. Siyah rengin verdiği soğukluk ve acıyı temsil özelliklerinden dolayı yas söylemlerinde bu renk doğrudan ya da çağrıştırılacak bir biçimde kullanılır. Şair Şehzade Mehmed'in ölümü üzerine kendi durumunu şu şekilde ifade eder;

---

[82] Parlatır, a.g.e., 1021.

Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb (M7/V/6)

Şair şehzade Mehmed için yazdığı mersiyesinde üzüntüden gökyüzüne saldığı ahının dumanı ile matem duygusunu siyah renk üzerinde birleştirmiştir. Matemde karalar giyme âdetine de gönderme yapılmıştır;

Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınun sultânınun
Egnüne gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek (M7/I/3)

Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları (M7/II/7)

Hayali Bey Divanı'nda yas tutmak ile ilgili söyleyişlerde Kâbe'nin siyah örtüsü rengi yönüyle konu edinmiştir. Peygamberin Kâbe'den ayrılmasının verdiği üzüntü ile Kâbe'nin siyahlara büründüğü ve Zemzem suyunun bu ayrılık sebebiyle acımaya başladığı yas tutma ekseninde düşünülmüş ve ifade edilmiştir;

Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye (G508/4)

Divanda yas tutma üzerine konu edinilen bir diğer konu da Ferhad ve Şirin'e olan aşkı sebebiyle deldiği Bisütun Dağı'dır. *'Seng-i hâra, kara hâre'* gibi yapıların kullanıldığı bu söyleyişlerde Ferhad'ın içinde bulunduğu durum ve onun bu durumuna üzülüp karalara bürünen Bisütun Dağı işlenir;

ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar (G126/4)

Acır beni bulunmadı gerçi ki Bî-sütûn
Ferhâd mâtemine geyer kara hâreyi (G510/4)

Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânun
Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda (G546/5)

Siyaha bürünmek bağlamında bir üzüntü karşısında dış görünüşünü siyah ile kaplamak, duyulan üzüntünün dışa gösterilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir eylemdir. Şairler bu durumu farklı ifadelerle ve farklı durumlar ile ifade eder. Divanda sevgilinin siyah saçı üzerine söylenen bir beyitte güneşin kara çula saklanışında bu durum kullanılmıştır;

Sanma yolunda gizlenür ikide bir güneş
Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula (G516/3)

Yas tutma eyleminde farklı adetler ve insanların acılarını ve üzüntülerini göstermek adına yaptıkları farklı tavırlar vardır. Bu tavırlardan birisi de üzüntüyü sembolize etmesi açısından saç kesme âdetidir;

Çeng kessün saçunı yansun firâk odına ʿûd
Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâsâzlar (M7/III/3)

Yas tutma eylemi sırasında ağıta katılan kişiler tarafından üzüntünün dışavurumunun göstergelerinden biri de saçını dağıtıp yüzünü yırtmak davranışıdır. Var olan kalabalık içerisinde bu davranışı sergileyen kişinin gayesi kalabalığı harekete geçirmek ve kaybın verdiği üzüntüyü derinlemesine yaşamak duygusudur. Bu davranışın ifadesinde gökyüzü ve hilal bağlamları sıklıkla kullanılmıştır;

Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
Yolar sünbül saçun yırtar yüzün gül bâgbân titrer (G160/1)

Zemîne naʿlçen nakşı hilâli vereli revnak
Felek yırtar yüzün mâh-ı nevi her ay edüp tırnak (G263/1)

Yaşanan bir kaybın arkasından duyulan derin teessür durumunda üzüntüyü yaşayan kişi, kendisini yerden yere atar ve abartılı bir durum sergiler. Bu davranışın temelinde toprağa verilen kişi ile bir olma, toprak olma durumu hâkimdir;

Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bîcânem ben
Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben (G445/1)

Toprak kavramı olumsuz bir durum karşısında çeşitli kullanımları ile birlikte ele alınmıştır. Matem tutmak eyleminde başa toprak saçmak ve *'hak ile yeksan olmak'* ifadeleri bu olumsuz durumlar karşısında söylenilen ifadelerdir;

Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿün
Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn (K23/17)

Alnumun aldı kara yazuların çünki dile
Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd (G48/3)

Hayali Bey Divanı'nda sıklıkla ele alınan ve yaşanılan olumsuz bir durumu ifade etmek bağlamlarında kullanılan *'yaka yırtmak'* ifadesi, yaşanılan bir ölüm ve onun verdiği acıyı göstermesi yönüyle kullanılmıştır;

Çâk çâk etdüm tenüm hecründe kan oldu revân
Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar (G60/2)

Eşk seylâbı zemînün yakasın çâk eylesün
Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb (M7/V/3)

Yaşanan bir ölüm karşısında üzüntü duyan kişinin bedenine uyguladığı davranışlar arasında bağrını taş ile dövmek ve sinesinde yaralar açmak karşılaşılan bir durumdur. Sineye açılan yaralar kimi zaman kesici aletler ile olsa da taş ile dövünmek yas tutma durumunda daha çok uygulanan bir tavırdır;

Beyâbân-ı belâda öyle sergerdân u pûyânem
Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum (G379/2)

Bir devlet büyüğünün ya da önemli bir kimsenin ölümü üzerine geçekleştirilen bayrağı yarıya indirmek günümüzde ölen kişinin kaybı üzerine yas ve hatırasını anmak

biçiminde uygulanır. Bu adet eski Türk geleneklerinde sancağı ters çevirmek biçiminde uygulanmıştır;

Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerün
Sernigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ (G238/3)

Muharrem ayı ve özellikle bu ayın onuncu günü dini inanışlar bağlamında birçok olayın meydana geldiği önemli bir tarih olarak yâd edilir. Metinlerde Muharrem ayı Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının katledilişinin bir hatırası ve matemi olarak ele alınır. Bu bağlamlarda kurulan söyleyişlerde matem ve yas tutma eylemlerine dair teessürler dile getirilir. Hayali Bey Divanı'nda da bu vaka ile ilgili söyleyişler kullanılmıştır. Dünyanın bütün kederi karşısında dilsiz olanlar Muharrem ayında ah ile dile gelir;

Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı muharremde
Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur (G100/4)

Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum (G352/4)

Ebr gibi girüben mâteme dök göz yaşını
Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger istersen nem (K24/8)

Yas tutma eyleminin tasavvufi açıdan da yansımalarının geçtiği divanda Allah'ın lütuflarına erişebilmek için siyah bulutların yağmuru çağırdığı gibi kişinin de mateme girip gözyaşı dökmesi gerektiği düşüncesi işlenir;

3.20. Yazma ve Yazı

Klasik edebiyatta yazma ve yazı kavramları şiire konu edinilen ve özellikle gök cisimleri üzerinden ele alınarak insan üzerindeki tesirleri kullanılan mevzular arasındadır. Bu durumun ifadesinde her bir gök cisminin farklı nitelikleri göz önünde bulundurularak çeşitli söyleyişler ve değişik anlamlar elde edilmeye çalışılmıştır. Yazmak fiili şair için her türlü anlam dünyasını oluşturmak için etkili bir unsurdur. Kimi zaman alın yazısına göndermek yapan şair kimi zaman da şairliğinin övgüsü amacıyla bu kavramı kullanmıştır.

Utarit, güneşe yakın bir noktada seyreden Merkür gezegeninin diğer adıdır. Utarit, *"Nücum ilmine göre yeri ikinci kat göktür. Şiir ve muhasebenin, nutk ve kitabetin piri sayılır."*[83] Klasik şiirde bu özellikleri ile ele alınan Utarit, şiir ve inşanın timsali hükmünde kabul edilmiştir;

Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş (K5/8)

Hayâlî nazmunı gûş-ı hilâl ile işidüp
Diler ʿutâride yazdurmaga sipihr-i dü-reng (K7/21)

Yazma ve yazı kavramları üzerine kalemi de söz konusu eden şair, kalemin iki dilliliği üzerine bir eleştiri getirir. Kalemin yazma kudreti ile doğruluk ve yanlışlıklar bağlamında her iki türlü de yazabileceğini söyler;

Nâme-veş olma ikiyüzlü gül ol defteri dür
Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem (K24/9)

Aşığın çektiği ıstıraplar karşısında elindeki en kuvvetli silahı ah etme ve bu ah ile derin üzüntüsünü duyurmak için ahının dumanını göklere eriştirmesidir. Şairler bu ah ateşinin göklere eriştirilmesi ile gökyüzüne ıstırabın büyüklüğünü yazmak arasında bir bağlantı kurmuşlardır;

Havâ-dârun olaldan dûd-ı âhum
Yazar eyvân-ı çarha âh şâhum (G332/1)

Aşığın içinde bulunduğu durumu ifade etmek, çektiği ıstırapların büyüklüğünü anlatmak amacıyla yazmak fiili farklı zeminlerde kullanılır. Aşığın gözyaşının çokluğu ile çektiği gam bir bütün olarak düşünülür. Bu denli çok gözyaşının akıtılması aşığın aşk derdinin anlatılması için kalem vazifesini görür. Gözyaşlarının aktığı yüzü ise bu gam macerasının yazıldığı levha olarak düşünülür.

---

[83] Onay, A. T. (2007). Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı. (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara, 398.

Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr (G58/3)

Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd (G48/1)

Her türlü zorluk ve eziyete maruz kalan âşık, bu durumunu anlatmaya kalkıştığında içindeki derin ah ateşi kalemi de kâğıdı da yakıp kül edecektir;

Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda (G494/4)

Sevgilinin elinden çekilen ıstırapların onun sahip olduğu bütün unsurları bu ıstırapların kaynağı olarak düşünülmesi yaygın bir tercihtir. Sevgilinin kirpikleri aşığın sinesinde yaralar açan bir kılıca benzetilir. Sinedeki bu yara ve tırmıklar aşığın çektiği ıstırapların delili niteliğindedir;

Yazmak içün hâme-i tîrünle mihnet nâmesin
Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı keman (G389/4)

Yazmak eylemi konusunda aşığın kanlı gözyaşlarının mürekkep yahut kalem olarak düşünülmesi gibi sevgilinin yüzü de parlak bir levha olarak kabul edilir. Sevgilinin yüzündeki her bir unsur onun güzelliğine güzellik katan, sevgilinin hoşluğunu tescilleyen bir açıklamadır;

Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
Yâ güzellik şûhluk alnunda yazular mıdur (G156/1)

Levh-i ruhunda hâl ü hatundan alur sebak
Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür (K87/4)

Sevilen tarafından gösterilen eziyet ve cefaların sınırsızlığı aşığı bu durumun ezelden bir alın yazısı kabulüne götürür. Âşık, aşk karşısında şanssız ve talihsiz bir vakitte

doğmuş ve bu eziyete müptela olma durumunu ezelden kazanmıştır. Kendisini kaza elinde aşk ayetlerini yazan kaleme benzeten şair maruz kaldığı durumları ilahi bir noktaya taşır;

Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegün (G281/5)

Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı (G611/3)

Yazı söz konusu olduğunda şairlerin hemen bir üstünlük yarışına girdikleri ve kendi şiirlerini övmek amacıyla bazen diğer şairlerden örnekler getirmeleri bazen de mübalağaya varacak derecede bir tavır takındıkları bilinmektedir. Yazmak eylemi üzerinden kendi şiirlerini değerlendiren şair, şairliğini en süt noktalarda, zirvede olan şahıslar ile kıyaslayarak ifade etmeye çalışır;

Ey Hayâlî ʿâlem-i nazma Süleymânuz bugün
Hâtem-i ʿaşkun nigîninde yazuldı nâmımuz (G202/5)

Şiirinin ve şairliğinin övgüsünde hiçbir güzellik ve üstünlük vasfını kullanmaktan geri durmayan şair, inciler saçan şiirini bahçelerdeki gül ve lalelerin yazmak için üşüştüğünü söyler. Bahçedeki diğer unsurları da ele alan şair bahsi geçen nesneler üzerinden şairlik özelliklerini anlatır;

Gül ile lâleler rengîn varaklarla çemenlerde
Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher-pâşı (G585/5)

Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl (K10/21)

Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
Her beytüme desem nola ey gülʿizâr serv (K11/21)

Hayâlî nazmunun hattın temâşâ eyle vasfunda
Sipâh-ı mûr ile görmek dilersen şekkeristânı (K22/21)

Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
Vâʿiz-i şerrün işi sıtmaya satmak kâgıd (G48/4)

Bir karakter özelliği olarak rint ve âlemin her türlü kavga ve gürültüsünden kendisini geriye çekmiş bir kişiliğe sahip olan ve zahit tipi üzerine her fırsatta eleştiriler getiren şair, yazmak eylemi bahsinde de vaizin ihtiyaç sahiplerini aldatma konusundaki eleştirisini dillendirir.

4. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

4.1. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Ses ve Anlam

Nazmı nesirden ayıran en temel özelliklerden olan ahenk unsuru, şiir metinlerinde farklı vasıtalar ile oluşturularak şiirin söylenişindeki temel esaslardan olan ahenk unsurunun ortaya çıkmasını sağlar. Her ne kadar nesir alanında da ahenkli söyleyişi sağlayan ögeler bulunsa da şiir metinlerinde bu durum vazgeçilemez bir özellik olarak dikkat çeker. Türk şiirinin başlangıcından bu yana farklı şekillerde sağlanan ses ve ahenge ilişkin unsurlar zaman içerisinde değişse de temel işlevi olan ses ve anlam ilgisini oluşturması temelinden ayrılmamıştır. Klasik şiirde ise kalıplaşmış mazmunlar üzerine inşa edilen bir gelenek bu ahenk unsurlarının nasıl ve hangi unsurlar etrafında gerçekleştirileceğinin de belirlendiği bir durum arz eder.

Klasik şiir içerisinde ses ve anlam ilişkisini sağlayan unsurlar içinde vezin en önde gelen vasıtadır. Arap edebiyatında ortaya çıkan ve Türk şiirine girişi İran edebiyatı içindeki dönüşümüyle birlikte olan aruz vezni, bütün klasik şiir dönemi boyunca ses ve ahengin en temel belirleyici unsuru olmuştur. Başlangıçta hece ölçüsü ile nazım metinlerinin oluşturulması durumu klasik gelenek içinde yerini aruz veznine bırakmıştır. Ölçü unsuruyla birlikte metinlerde kullanılan kafiye ve redifler sahip oldukları görevler ile sesin ön plana çıkarılmasına yardımcı olan unsurlardandır. Klasik gelenek içerisinde mısra sonunda yer alan bu unsurlar zaman zaman Türk şiirinin ilk dönemlerindekine benzer bir biçimde cümle başlarında da kullanılmıştır.

Mısra sonlarındaki benzerliklerin varlığı zaman zaman mısra içindeki diğer söz gruplarına da sirayet etmiş ve bu durum ortaya söz tekrarlarının meydana gelmesine vesile olarak şairlerin marifetlerini daha üst düzeye taşıyan bir yapıya kavuşmuştur. Bu söz tekrarları içerisinde kimi zaman belli bir kelimenin tekrarı olabildiği gibi kimi zaman da birbiri ile uyumlu sözcüklerin tekrar aynı etkiyi meydana getirmiştir. Kelime kullanımlarına ilişkin tercihlerin ses ve ahengi ortaya çıkarması durumu kullanılan kelimelerdeki seslerin yoğunluğunun da bu açıdan önemli bir görevde olduğunu gösterir. Kimi metinlerde verilmek istenen anlamın çağrıştırıldığı ve çağrışım yoluyla okuyucuya hissettirilen durumun beyit ya da mısra içerisinde sesler vasıtasıyla da okuyucu tarafından algılanması sağlanmıştır.

Belagatin bedi bölümü içerisinde yer alan sanatların -özellikle kelime ve söz grupları ile meydana getirilen sanatlar olduğu düşünüldüğünde- kullanımının kurulan beyit içerisindeki ses ve ahenge dair katkılarının göz ardı edilmemesi gerekir. Şairin bir dil cambazı olduğu ve kelimelerle çeşitli şekillerde oynadığı kabulünden hareketle bu sanatlardan azami ölçüde yararlanması, şiir metnindeki ses ve ahengin oluşturulması bağlamında pek çok katkının şiire bu sanatlar eliyle yerleştirdiğini gösterir.

Hayali Bey Divanı'nda ses ve anlam ilişkisine dair incelemede yukarıda izah edilen unsurların şiirlerdeki yansımalarından hareketle bir ses ve anlam çerçevesi çizilecektir. 16. yüzyılın ve imparatorluğun en kudretli hükümdarının en çok muhabbet gösterdiği şairler içerisinde yer alan şairin ses ve anlama ilişkin unsurları ne ölçüde iyi kullandığı ve bu kullanımlarının örnekleriyle onun şiirine dair değerlendirmeler, şairin hangi sebeplerle taltif gören ve el üstünde tutulan bir şair olduğunun açıklığa kavuşturulması açısından önemlidir.

4.1.1 Divanda aruz vezninin kullanımı ve ahenk-anlam ilişkisi

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan vezinlerin anlama etkisini anlamak adına divanda sıkça kullanılan vezinlerin hangileri olduğunu ortaya koymak önemlidir. Divanda farklı nazım şekilleri ile yazılmış olan 740 şiir içinde en önde gelen ve klasik edebiyat geleneği içinde en fazla tercih edilen kalıp, *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbıdır. Şairler açısından bu kalıp en çok tercih edilenlerin başında gelir. Bu kalıbı sırasıyla muzari bahrinden *'mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün'*, hezec bahrinden *'mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün'* kalıbı taklip eder.

Şair tarafından sık kullanımı tercih edilen ve sayıca şiirlerde en başta gelen bu kalıplar yeknesaklığa izin vermeyen, belirli bir ritim içerisinde devam eden bir özelliğe sahiptir. Vezin tercihin yanında şiirdeki ses ve ahenge dair kullanımların ortaya çıkmasında etkili olan unsur, şairin tercihte bulunduğu vezinleri ne derece etkili kullandığıdır. Vezinlerdeki en küçük bir hata yahut da eksiklik bütün bir nazım birimine etki ederek oluşturulmak istenen ahengi ortadan kaldıracağı için şairlerin kalıpları kullanımı ile ahengin meydana gelmesi yahut bozulması ile yakın bir ilişkisi vardır. Aruz vezni içindeki hecelerin açıklık ya da kapalılık durumlarının bazı zorlamalar sonucunda kısa veya uzun okunmaları, tek başlarına birkaç yerde kullanıldıklarında çok dikkat çekmese de metnin

insicamına uygun olarak benzer biçimde kullanıldığında ortaya ahenge dair unsurların çıktığı görülecektir. Divanda bir tarsi örneği olarak kullanılan bir beyitte bütün unsurlar arasındaki uyum, veznin her iki tef'ilesinde açık olan hecenin kapalı okunması ile söyleyişin devam ettirilmesi, kusurdan ziyade ahengi bütünleştiren bir niteliktedir.

Hakîkat / bahrinün / dür**rü** / tarîkat / mülkünün / Şâhı
Hidâyet / çarhınun / mâh**ı** / mürüvvet / tahtınun /Hânı (K21/9)

Vezinlerdeki açık hecelerin kapatılması yahut vezne uygunluk adına bir gerekli şartları taşıyan hecede meydana getirilen bir buçuk hece okuma durumunun yanı sıra beyitlerde özellikle ikinci mısrada daha çok görülen tekrarla birlikte vezin açısından birbirini tekrar eden tamlamaların varlığı da veznin ahengi oluşturması açısından önemli bir etkendir. Bazı örneklerde birebir ve paralel şekilde oluşan bu vezin kullanımı bazı zaman da çapraz biçimde kullanılmıştır. Divanda bu tarz kullanımlara dair örnekler şair eliyle sıklıkla tercih edilmiştir.

Sipihrkevkebe Şâh-ı cihân Süleymân Şâh
Ki **mihr-i evc-i senâ** oldı **mâh-ı burc-ı kemâl** (K10/9)

Fakr ile fahr eyledi **meydân-ı dîn serverleri**
Ermedi bu devlete **rûy-ı zemîn serverleri** (G595/1)

Kimse kan yut/madı devrin/de meger gon/ca-i bâg
Kimse âh et/medi ahdün/de meger bül/bül-i zâr (K2/15)

Vezne ait bazı hususiyetlerin simetrik yahut asimetrik bir biçimde uyumu meydana getirecek şekilde kullanılmasının yanında doğrudan vezin ile ilgili olan ve şiir metnini farklı tef'ilelere ayırarak ahenge dair bir durumun meydana gelmesini sağlayan örnekler de vardır. Hayali Bey Divanı'nda bu tarz bir kullanım ve mısra ortaları birbiri ile kafiyeli olan musammat gazel örneği mevcuttur.

Derd ü gama merd o**lmadur** / ʿaşk içre ʿâlemden garaz
İnsân-ı kâmil ge**lmedür** / Havvâ vü Âdemden garaz

Bülbül gibi zâr **olmadur** / berg-i hazân-veş solmadur
Keyfiyet-i ʿaşk **olmadur** / şol sâgar-ı Cemden garaz

Bulup ulu bir hâned**ân** / kʾola nazargâh-ı cihân
Gözyaşın etmekdür rev**ân** / Kâʿbeyle Zemzemden garaz

Âdemlik insan o**lmadur** / miʿrâc-ı rûhu bulmadur
ʿĪsâ vücûda ge**lmedür** / nefh ile Meryemden garaz

Sorsan Hayâlîden hab**er** / derdünle çok demler sürer
Gözden döküp hûn-ı cig**er** / bu demdür ol demden garaz (G233)

Divanda kullanılan imaleler, beyitler içindeki ahengi ortadan kaldıran, anlam ile ilişkiye etki eden yapılar olmaktan uzaktır. Bazı örneklerde imaleler kullanılmasına rağmen beytin tamamında bulunan ahenkte herhangi bir eksiklik görülmez. Verilen örnekler arasında özellikle ikinci örnekte imale bulunmasına rağmen canlı ve coşkulu bir meclis tasviri gerçekleştirilmiştir.

Karanusuna anun kılma hande şemʿ gibi
Dilersen ola yüzün ag nitekim kâfur (K1/2)

Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür (G146/2)

Bir hece olarak kurulan ve bazı durumlarda hece sayısını bir buçuğa çıkarmak gibi aruz vezni açısından bir kolaylık olan medleri şairler, şiirlerinde söz konusu amacı dışında anlamsal çerçevede de kullanmışlar, bu anlamsal çerçevenin oturtulmasında medleri etkili bir araç konumuna yükseltmişlerdir. Şairin beyit içerisinde kelime kadrosundaki tercihleri çağrışım yapmak istediği nesneler ile paralellik gösterir. Bir örnekte hükümdarın adaletini çevgan ile özdeşleştiren şair, bu örnekte kullandığı *‘ʿadl’* kelimesindeki med ile sonraki benzerliğin şekli yönünü çağrıştırır niteliktedir. Bir başka örnekte benzer biçimde ‘zencîr’ kelimesinde kullanılan med ile de yine benzetilen nesnenin şekli yönüne ilişkin bir kullanım çağrıştırılır. Divanda şairin tek mersiye örneği olan Şehzade Mehmed Mersiyesi’nde yas tutma adetlerinin ifadesinde *‘saç kesmek’* âdetini işleyen şair, *‘saç’*

kelimesinde med yapılmamış olsa da med yapılan örneklere benzer bir biçimde *'saçın uzunluğu ve kesmek'* arasında bir çağrışım yapmıştır.

İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
Elinde olalı ol Şehriyârun **ʿadl** çevgânı (K14/25)

ʿAşk bir şemʿ-i ilâhidür benem pervânesi
Şevk bir **zencîr**dür gönlüm anun divânesi (G633/1)

Çeng kessün **saç**unı yansun firâk odına ʿûd
Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâsâzlar (M7/III/3)

Divanda med kullanılan örneklerin bazılarında ikilemelerden de yararlanan şair, veznin bu imkânından yararlanarak vermek istenilen anlamı da daha kuvvetli bir seviyeye çekmiştir. İbrahim Paşa'nın düğününe dair gözlermlerin anlatıldığı kasideden alınan örnekte *'güm güm'* ikilemesini kullanan şair, bu ikilemeden hemen önce med yapmış ve anlama kuvvet kazandırmıştır. Ayrıca bu ikileme ile tasvirin canlı bir biçimde ifade edilmesi sağlanmıştır. Diğer örnekte *'hırâmânî'* kelimesini ikileme biçiminde kullanan şair, şiirin veznine uygun biçimde bir kelime tercih etmiştir. Bu durum şairin şiirlerini rastgele, birden söylediği ve vezin kusurları üzerinde durmadığının da bir göstergesidir.

Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehterhâne-i çarha
Dögülür **kûs**lar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî (K14/2)

Yolunda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
Yürür ol serv-i âzâdum **hırâmânî hırâmânî** (K14/18)

Şiirlerde med yapılan kelimelerden bazıları Türkçe olan *'ırmag, ırak, ag'* gibi kelimelerdir. Şair şiirlerinde sıkça kullandığı bu kelimelerde zaman zaman bir buçuk hece kullanımı gerçekleştirmiştir. İlk örnekte ikinci mısrada kullanılan *'ırmag'* ve ikinci örnekte *'ırak'* kelimesinde med söz konusudur.

Nice göz yaşı Hayâlî ʿaşk içinde oldu mahv
Girdiler **ırmak**lar gûyâ ki deryâ koynuna (G521/5)

Geleydi karşuna Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
Yasavulun ana der idi kim **ırak**dan dur (K1/23)

Divan metninde med yapılan örnekler içinde bazı örneklerde yapılan medler arasındaki paralellik, hem ahengin oluşmasına katkı sağlamış, hem de mısra içinde fazladan kelime kullanımını engellemiştir.

Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
Mahzen-i **Esrâr** gonca Matlaʿ-ı **Envâr** gül (K12/6)

Sözlükte 'ulaştırma, birleştirme'[84] anlamlarını karşılayan vasl, aruz terimi olarak sessiz harfle biten bir sözden sonra sesli harfle başlayan bir sözün bağlanarak birlikte okunmasıdır.[85] Vasl, diğer adıyla ulama şiirlerde şairler tarafından tercih edilmiş ve ahenk unsurlarından kabul edilmiştir. Hayali Bey Divanı'nda da örneklerine fazlasıyla rastlanan vasl, şairin şiirde bir ahenk yaratması yanında anlama da göndermeler yapan bir özelliktedir. Atıf vavlarının da çokça yer aldığı divanda şair, beyit içerisinde verdiği kavramın tasvirini yapan kullanımlar sunar. Kanuni Sultan Süleyman'a yazılan bir kasidesinde şair hükümdarlığın sınırlarını ifade ederken vasl ile birçok şehir ismini zikrederken ulamalar yapmış, sahip olunan hükmün genişliğini ifade etmiştir. Başka bir örnekte 'ecel'i bir 'köprü'ye benzeten şair, ikinci mısrada peş peşe sıralamalar yaparken kendisine benzetilen bu unsuru çağrıştıracak bir kullanım gerçekleştirmiştir.

Ermek istersen hakîkat râhınun dervîşine
Gel **sücûd e**yle Hayâlî pâdişâhumdur benüm (G376/5)

Rû**m u** Mıs**r u** Basra vu Bagdâda hükmündür revân
Hindi aldun tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın (K20/14)

---

[84] Devellioğlu, a.g.e., 1369.
[85] İpekten, H. (2003). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. (6. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları, 142.

Bir köprüdür bu ʿâlem-i gilde ecel hemîn
Kʾandan sipâ**h ü** mî**r ü** gedâ vü ganî geçer (G94/4)

Hayali Bey Divanı'nda vezin konusundaki tasarruflar ahengi oluşturan ve bu özelliğinin yanında anlamsal çerçeveye de kuvvetli bir katkı sağlayan niteliktedir. Şair vezni bir araç olarak belli noktalarda müdahale eden bir tarzda kullanmış ve aruz vezni içindeki imkânlardan azami ölçüde yararlanmıştır. Kimi şiirlerde vezin kusurları ve ses ögesini bozan kullanımlar bulunmasına rağmen genel anlamda vezin divanda ahengi sağlayan temel ögelerden biri olarak kullanılmıştır. Divanda pek çok örneği bulunan, hem ses hem de ahengin birlikte sağlanabildiği şiirlerden birisi şu gazeldir;

Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

Tarîkinden ererse menzil-i maksûda her ʿâşık
Hakîkat râhını gözler bizüm bir Şâhumuz vardur

Meyâlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı Muharremde
Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur

Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur (G100)

4.1.2. Kafiye ve redif tercihlerinin ahenge katkısı

Şairi orijinal kılan temel özelliklerden olan redif kullanımları ve şiirinde tercih ettiği kafiye çeşitleri, şiir metinlerinde temele ses unsurunun konulduğu ve bu ses vasıtasıyla nazım birimi içinde ahengin güçlü bir şekilde hissettirildiği ögelerdendir. Klasik edebiyat geleneği içerisinde mısraların sonunda bulunan ve şiirin bütününü birbirine bağlayan temel unsurlardan olan kafiye ve redifler, Türk şiirinde başlangıçta mısra başında da kullanılagelmiştir. Bu iki ögeye ait kuralların bir ilim olarak kabul edilmesi ve

kurallarının belli bir temele dayandırılması, şiir açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koyan bir durumdur. 16. yüzyılın önde gelen tezkirecilerinden Latifi, kafiye ve redif konusunda şöyle bir değerlendirme yapmıştır; *"Buhûr u kavâfî ve revâdif nedür bilmedin ve takti'-i evzândan haberdâr olmadın her Gülistân okıyan şâ'ir ve iki mısra'a kâdir olanlar mübdi' ü mâhir geçinüp ve beş beyte malik olanlar cevâb-ı Penc-gence kasd idüp sahib-i hamse ile hem-pençe dirilürler."* [86]

Yukarıda Latifi'nin değerlendirmesinden de anlaşılacağı üzere kafiye ve redif şiir yazmanın temeline konulmuş ve bu unsurların iyi bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır. Divanlarda kafiye kusurlarının olması ve redif tercihlerinin sırada ve klişe haline gelmiş söz ya da söz gruplarından oluşması, şairin kimliğini belirlediği gibi orijinallik bağlamında da belli bir yerde konumlandırılmasını zorlaştıran etkenlerdendir. Bu açıdan şiirlerinde kendisini üst bir noktaya taşıma gayretinde olan şairin bütün incelikleriyle bu iki temel unsuru bilmesi ve şiirlerinde uygulaması, onun kıymetinin takdir edilmesi manasını taşıyacaktır.

Kafiye ve redifin şairin kimliğini belirlemesi ve onu birinci sınıf şairler arasında zikredilmeye götüren temel özelliklerden olması durumu, kendi yüzyılı içerisinde bu konumda olan Hayali Bey şiirinde de kendisini derinlemesine hissettirir. Şairin toplam şiir sayısının 88.10'luk bir kısmında redif kullanmış olması ve kullandığı kafiyelerde birden fazla benzerliğin olduğu mürekkep kafiye içindeki türleri tercih etmesi, onun şiirinin ses açısından ne ölçüde zengin olduğunu gösteren somut örneklerdir. Özellikle kafiye tercihlerinde mürekkep kafiye içindeki diğer kafiye türlerinin toplam 668 gazelden 602'sinde kullanılmış olması ve bu sayı içinde 436 adet gazelin mürekkep kafiye tercihi yanında redife de sahip olması, Hayali Bey şiirinin ses ve ahenk açısından durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Şiirlerde kullanılan mücerred ve içerisinde kafiye çeşitlerinden mürdef, mukayyed ve müesses kafiyeyi barındıran mürekkep kafiyenin yanında çok örneği olmamasına rağmen cinaslı kafiyeler de kullanılmıştır. Şiir metinlerinde cinaslı kafiyelerin kullanımı, dilin anlam farkının ön plana çıkarıldığı ve ses ile anlam arasında iki işlevli bir

---

[86] Canım, a.g.e., 95.

yapının zeminini oluşturmasına yardımcı olur. Divan metninde cinaslı kafiyenin kullanımına dair örnekler mevcuttur.

Ol nâzenîn ki hüsn elinün dilberi geçer
Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer (G52/1)

Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür (G83/1)

Nedür cân kim anı sen nâzenîn cânâna vermezler
Sana ʿâşık olanlar yoluna cânâ ne vermezler (G108/1)

Sîneme şol denlü yakdum dâglar yok sagışı
ʿÂşıkun bu denlü zahm ile kalur mı sag işi (G616/1)

Şairlerin redif kullanımına dair tercihleri, kelime biçiminde olabildiği gibi ekler biçiminde de şekillenebilir. Kelime olarak kullanılan redifler şiire ahenk ve ses açısından zengin çağrışımlar vermesinin yanında anlamı bütünleyen ve toparlayan bir özellik de gösterir. Redifler beyit sonunda tek kelime olabildiği gibi birden fazla kelime yahut da önceki kelimedeki bir ek ve arkasından gelen kelimeyle de kullanılabilir. Hayali Bey Divanı'nda daha önceki yüzyıllarda şairlerin kullandığı rediflerin tekrar edildiği örneklerin yanında sadece şairin kullandığı redifler de yer alır. Redifli şiir sayısının 602 olduğu divanda bu sayı toplam şiirin 88.10'luk bir bölümüne karşılık gelir ki bu durum şairin divanında rediflerin ses ve anlam ilişkisi açısından ne derecede önemli olduğunu gösterir.

Şairler açısından sesle birlikte anlamın da üst seviyeye taşınmasına yardımcı olan redifler, birbirinden ödünç alan şairler arasında bir üstünlük yarışının varlığını gösterdiği gibi tekrar edilen redifin de hoşluğunu ve çeşitli çağrışımlar meydana getirme açısından el üstünde tutulduğunun bir göstergesidir. Hayali Bey Divanı'ndan Fuzuli'nin şiirlerinde kullandığı bazı rediflerin yer alması, bu şairler arasındaki ilişkinin yanında redifin orijinalliğini de gösteren bir durumdur. Redifler şiir açısından ses ve anlama ettikleri gibi kaleme alan şairin şöhretini de üst seviyeye taşıyan bir konumdadır. Yüzyıllar geçse de bir redifle anılan ve şöhretini bu unsura borçlu olan bir şairler mevcuttur. Hayali Bey'in Fuzuli Divanı'nda da yer alan aynı redifli şiirlerinin matla beyitleri şu şekildedir.

Bulunmaz bana hem-dem bezm-i gamda nâleden gayrı
Ne içsem kimse yok sâgar suna tebhâleden gayrı (G647/1)

ʿÂşıkâne gönlünü akıtmasaydı yâra su
Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüp âvâre su (G463/1)

Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su (G464/1)

Hayali Bey şiirinde rediflerin divanın büyük çoğunluğunda kullanılmış olması şairin redifin gücünden yararlanmak istediğinin bir göstergesidir. Yazılan 652 redifli nazımdan 399'u kelimelerden oluşan rediflerdir. Eklerden oluşan rediflerin sayısı 253'tür. Bu sayılar kelime üzerine kurulan redifin 61.20'lik oranla eklerle kurulmuş rediflerden önde olduğunu gösterir. Divanın kasideler, musammatlar ve gazelleri bölümündeki bütün şiirlerde redifli şiirlerin sayısı redifsiz şiirlerin sayısından fazladır. Bütün bu oranlar şairin şiirinde redifin önemli bir etkiye sahip olan özelliğini meydana çıkarır.

Şairin adı ile anılan ve söz konusu rediflerin geçtiği yerde doğrudan doğruya Hayali Bey'in akla geldiği redifler arasında 'bilmezler', 'kaldı' 'saldılar' gibi redifler bulunur. Bu redifler kullanıldıkları şiirlerde sadece anlam boyutunda kalmayıp ses ögesine ait de etkiler gösteren ve ses-ahenk uyumunu anlam ile birleştiren ve şiiri üst bir seviyeye taşıyan özellikleri haizdir.

Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler (G55/1)

Nigârâ bezm-i hüsnünde dil-i mestânemüz kaldı
Perin yakmış cemâlün şemʿine pervânemüz kaldı (G649/1)

Öykündü bâde laʿlüne ayaga saldılar
Su ʿârızun anınca tutup bâga saldılar (G113/1)

Divanda redif tercihlerindeki kimi durumlar şiirin bütününe yayılan ve her mısra ile yakın ilişki kurulan bir yapıdadır. Deyim ve atasözlerine şiirlerinde bolca yer veren şairin

bir deyimi redif olarak kullandığı şiirinde redifin şiirdeki ses ve anlam ögelerini nasıl bir araya getirip mezcettiğinin en somut örneği vardır. Şiirde *‘elgıyâs’* redifini tercih eden şair, şiirin hemen bütününde redif olarak kullanılan bu deyimin yanı sıra el ile ilgili diğer başka deyimleri de kullanarak bir bütünlük sağlamıştır.

Öpmege **el ver**medi cânân **elinden elgıyâs**
Zulm **elin uzat**dı ol fettân **elinden elgıyâs**

Sâyeveş kaldum ayakda rahm edüp **almaz elüm**
Ol kıyâmet servkad cânân **elinden elgıyâs**

Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
Elgıyâs ol zulmü çok fettân **elinden elgıyâs**

Hâme ile **el bir ed**üp râzumı fâş eyledi
İki yüzlü defter ü dîvân **elinden elgıyâs**

Aglamakdan dîde elden çıkdı **el vermez** bana
Ey Hayâlî ol gül-i handân **elinden elgıyâs**

4.1.3. Söz ve ses tekrarları

Şiirde ahenge katkı sağlayan temel unsurlardan birisi, beyit içindeki kelimelerin belli bir sistem içerisinde tekrar edilmesidir. Tekrar edilen kelimeler içinde aynı kelimeler olmakla birlikte içerisinde benzer seslerin olduğu kelimelerin tekrarı da mısra içindeki uyumu, ses ile bütünleştiren bir yapıdadır. Yapılan tekrarlar paralel bir biçimde olabileceği gibi çapraz yahut da belli bir düzende olmayan biçimlerde de olabilir. Şiirde söz konusu tekrarlar ikileme biçiminde de yer alır ve anlamı kuvvetlendirmenin yanında söyleyişe de etki eder. Bazı beyitlerde bir kelimenin farklı anlam ilgileri etrafında ele alınıp tekrarı durumunda da aynı etki kendisini hissettirir. Söz tekrarlarına ilişkin diğer kullanımlar ise kelimelerin vurgulu söylenişi ve kelimeler üzerinde küçük değişikliklerle yapılan oyunlardır.

Doğrudan bir kelimenin tekrarına ilişkin örneklerde şair, aynı kelimeyi tekrar etmesinin yanında ses olarak birbirini tamamlayan kelimeleri tercih etmiş hatta deyimlerden yararlanmıştır. Bu durumun yanında klasik edebiyat içinde birbiriyle bağlantılı unsurların tekrarı da ses ve anlamı bütünleştiren örnekler ortaya çıkarmaya vesile olmuştur.

Deme yolumda komaz **bir taş bir taş üstüne**
Her ne hükmün var ise **cân üstüne baş üstüne** (MKT 26)

Yâr içün **zâr**um işit **bülbül**deki **gulgul nedür**
Gel temâşâ eyle şâhum **gül nedür bülbül nedür** (G111/1)

Biri gül **biri** benefşe **biri** hûnîn lâledür
Biri kand oldu **birisi** şehd **biri** engübîn (K23/38)

Yoluna **cân**un revâ etsem gerek **cân**a dedüm
Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim **cân**un mı var (M14/IV)

Divan metninde bir kelimenin belli aralıklarla tekrarı, o kelimeye ait yapılacak vurgunun en bariz göstergesidir. Vurgu yapılan kelime farklı anlamlar etrafında yer alsa da ses açısından ortaya çıkan ahenkli söyleyiş anlamı tamamlayan bir özellik olarak dikkat çekicidir.

Gözün **kara** ve kaşunla ol iki zülf **kara**
Ne **kara** günlere kaldum dirîg vaveyla (G11/1)

Şemşîr-i intizâr ile dil **pâre pâre**dür
Hep **pâre**ye salan beni ol **mâhpâre**dür (G54/1)

Ey Hayâlî on sekiz bin **ʿâlemün** biz zılliyüz
ʿÂlem istersen bizi seyr eyle kim **ʿâlem**lerüz (G197/5)

Tîg-i gamdan **yara** ne derd ehli isen **yâr**e er
Yârını görmez bu gün her kim ki görmez **yarını** (G615/2)

Söz tekrarları özellikle ikinci mısralarda zaman zaman aynı ifadenin tekrarı biçiminde de gerçekleştirilmiştir. Şair vurgulamak istediği yapıyı üst üste tekrarlayarak hem anlam açısından bir vurgu meydana getirirken hem de ahenk oluşturacak bir kullanım gerçekleştirmiş olur.

Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân **eyledün**
Neyledün ey çarh-ı hûnî **neyledün** kan **eyledün** (M1/I/2)

Râh-ı gamda ben gubârı hâkden kaldırmayan
Rûzigâr eksükligidür **rûzigâr eksükligi** (G579/2)

Y**â**run lebin Hayâlî görmüş degül göz amm**â**
Âh ol göz ile ol kaş âh ol göz ile ol kaş (G231/5)

Gamun sebâtı neşâtun **karârı** yok nitekim
Ne bir karâra güzel var **ne bir karâra** gönül (G313/4)

Söz tekrarlarına ilişkin bir başka kullanım ise kelimeler üzerinde oynama ve aynı sesleri kullanarak ses unsurunu ön plana çıkarma durumudur. Şair. Bu tarz bir söyleyişle aynı seslerden yararlanarak ses unsurunu etkili bir biçimde kullanarak anlamın yanında kulağa hoş gelen bir söyleyiş meydana getirir.

Vâʿiz-i ebleh-firîbün sohbeti hoşdur velî
Hâlvetinde **bûriyâ**sından gelür **bû-yı riyâ** (G21/2)

Yinelemelerin söz tekrarları içerisinde bir ritim oluşturması ve kazanılan bu ritim ile beyit ya da şiirin genel yapısında ahenkli bir söyleyiş meydana getirmesi şairler açısından ikilemelerin tercih edilmesi sonucunu doğurmuştur. Hayali Bey Divanı'nda Türkçe ikilemelerin yanında Farsça ikilemeler de kullanılmıştır. Kullanılan bu ikilemelerden bazıları sadece sese dönük bir görevi yerine getirmekle kalmamış şiirin anlam boyutuna da önemli katkılar sağlamıştır. Kullanılan ikilemeler, bazen bir beyitte tek başlarına bazen de Türkçe yahut Farsça ikilemelerle birlikte kullanılmıştır. Bu tercihler beyit içindeki ahenk unsurunu destekleyici niteliktedir. Kimi zamanda yinelenen kelime arasına başka bir kelime ya da kelime grubu alarak kullanılmıştır.

Yolunda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
Yürür ol serv-i âzâdum **hırâmânî hırâmânî** (K14/18)

Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
Çekerler intizâr-ı nîzeler **yalmanı yalmanı** (K21/11)

Dili fârig eden bu **halka halka** dûd-ı âhumdur
Perîpeykerlerün **hamderham** olmuş kâkülünden hem (G364/4)

Ey Hayâlî derde erdünse tufeylündür devâ
Ger tüvânâlık dilersen **nâ-tüvân** ol **nâ-tüvân** (M9/11)

Klasik metinlerde söze dayalı tekrarların yanı sıra mısra içerisindeki seslerin belli aralıklarla tekrarı da ses ve anlam ilişkisi açısından önemli bir etkendir. Bir sesin nazım birimi içinde tekrarı, şairin seslerin çağrışım oluşturması özelliğinden yararlanmasını ve bu durumun da söyleyişe ve ahenge katkılar sağlamasına yardımcı olur. Hayali Bey Divan'ı seslerin sık kullanımı ve bu kullanımla mısralar arasındaki uyumun arttığı örnekler açısından zengin bir metindir. Tespit edilen örneklerde bazen tek ses üzerine yoğunlaşılan örneklerin yanı sıra birden fazla sesin sistematik bir biçimde tekrar edildiği örnekler de mevcuttur.

Divan metnindeki örnekler kullanılan örnekler arasında bazıları kullanılan sesin bariz bir biçimde tekrar edildiğini ve bu yapıya sahip örneklerin kulağı tırmalamayan, hoş gelen bir karakterde olduğunu gösterir. Kullanılan sesler zaman zaman patlayıcı özelliğe sahip olabildiği gibi kimi zaman da yumuşak geçişler ve uzun seslerin tekrarı biçiminde de gerçekleştirilir.

Kamuya lezzet-i dünyâ belâ-yi ʿa**ş**k bana
Zamâne gayrıya **ş**ehd etdi bah**ş** bana **ş**ereng (K7/22)

Serv oldu sa**t**rı sâyesi ha**t** **t**ohmudur nuka**t**
Her beytüme desem nola ey gülʿizâr serv (K11/21)

Komu**ş** bir ta**ş**a Mecnûn ba**ş** görmü**ş** dü**ş**de Leylîsin
O ta**ş**ı nice yıllar ara kocmu**ş** ara yasdanmı**ş** (G227/4)

Saklamadan dür**c**-i **c**ism içre kazâ **c**ân **c**evherin
Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i **c**ânân **c**evherin (G438/1)

Seslerin musikisinden yararlanmaya çalışan şair, kimi örneklerde deyim ve kalıplaşmış söz gruplarını kullanarak bu söz gruplarının içinde yer alan seslerden faydalanarak hem ses ögesini öne çıkarır hem de mısraın anlam boyutunu üst seviyelere taşır.

Şikâyet kılma zulmünden nazar kıl ol hat ü hâle
Ki bitmez bu çemende **hârsuz gül dâgsuz lâle** (MKT 19)

Şemşîr-i cevr ile **dilüm etdi dilim dilim**
Açdı kılıcı ile bu gönlüm vilâyetin (G392/3)

Meyl eyledük cihânun egerçi salâsına
Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına (G500/1)

Beyit içerisinde belli bir kelimenin tekrarı ile meydana getirilen ses ve ahenge ilişkin kullanımlarda, bu kelimelerin zaman zaman edatlardan ya da bağlaçlardan oluşturulduğu görülür. Benzerlik edatı olan 'gibi'yi sık sık kullanan şair, bu edat ile sıralı ve ahenkli söyleyişler oluşturur.

Çü batn-ı hût emînem **çü** zeyl-i Yûsuf pâk
Çü ʿĪsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem (G348/5)

Kelâm **gibi** bülend ü hüner **gibi** hoş-hâl
Kerem **gibi** güzelem baht **gibi** handânem (G348/6)

Şairlerin sözün ahengini artırmak amacıyla şiirlerinde kullandıkları paralel yapılar arasında murassa seciye örnek olabilecek kullanımlarda mevcuttur. Her ne kadar bir tarsi

örneği gibi mısralar arasındaki bütün kelimelerin aynı vezinde olması gibi birebir bir paralellik olmasa da bu kullanımlar da beyit içindeki ahengi meydana getiren ve ses açısından başarılı örnekler olarak kaydedilmelidir.

Eyleyem berbâd **ʿömr-i nâzenînün mihnetin**
Vermeyem câna o **zülf-i ʿanberînün minnetin** (G435/1)

Elünden görmedik hiç **bir belâ mı kaldı ʿâlemde**
Gamundan çekmedügüm **bir cefâ mı kaldı ʿâlemde** (G561/1)

Seslerin yoğunluğu, paralel kullanımları ve vezin açısından benzer yapıların birlikte kullanılması ile gerçekleştirilen ahenk unsurlarına ek olarak mısralarda kullanılan harfler, uzun-kısa heceler ve ikilemeler de şiirde sadece ses boyutunda kalınmadığını, anlamsal çerçeveye ilişkin de tasvirlerin ve hissettirmelerin yapıldığının göstergesidir. Bu durum anlam ile sesin birleştirilmesi durumuna en kesin örneklerdir. Şairin övgüsünü yaptığı hükümdarın hükmünün geniş coğrafyaları kapladığını ifade ettiği bir örnekte atıf vavı ile birbirine bağlanan memleketler bu genişliği ifade ederken aynı zamanda ikinci mısradaki soru ile şaşkınlık duygusu aksettirilir. Bu durum şairin söylemek istediği övgünün en üst seviyeye ses ve çağrışımlardan hareketle ulaştığına bir örnektir. Benzer bir kullanımla aşığın sevgili karşısında çektiği eziyetlerin çokluğu için de aynı yapıda bir kullanım söz konusudur. Diğer bir örnekte *'şemşîr'* kelimesinin *'çâk çâk'* ikilemesi ile kullanılması da tesadüfi bir kullanım değildir.

Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
Hindi aldun tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın (K20/14)

Şemşîr-i fürkatünle gönül **çâk çâk**dur
Ölümlük olduguma rakîbün helâkdür (MKT20)

Fârig edüp ey felek ʿucb ü riyâdan sînemi
Nâ-tüvân u nâ-murâd u derdnâk etdün beni (G592/3)

Nesnelerin tasviri konusunda başarılı örnekler sunan şair, sesleri ve kelime kadrosunu özenle seçerek şiirde adeta bu nesnelerin tarifini yapar. Sevgilinin eşiğindeki

taşı mıknatıs taşına benzeten şair, bu taşın yapısına ilişkin olarak birbirini çekme özelliğinden hareketle beyitte *'bir yana…bir yana'* ifadelerinin kullanarak var olan bir durumu somutlaştırır. Bir başka örnekte bedenindeki dağları mübalağaya konu edinen şair beyitte *'halka halka'* ikilemesini kullanarak zırh kelimesini çağrıştıracak bir örnek verir. Benzer şekilde *'zencîr'* kelimesinin kullanıldığı bir beyitte 'ş' ve 'c' seslerinin yoğunluğu zincirin şakırtısını hatırlatır bir biçimde kullanılmıştır.

Eşigün taşı Hayâlînün yüzünden gitmeye
Seng-i mıknâtîs ola **bir yana** âhen **bir yana** (G22/6)

ʽAsker-i nefsi havâya çekdiler ahı livâ
Halka halka daglar birle **zırıh-pûş** oldular (G51/4)

ʽÂ**ş**ıkam dîvâne bend etsün beni **zencîr**ler
Lâ**c**erem zen**c**îr ile zîver bulur **ş**îrler (G109/1)

Sevgiliye ait hususiyetlerin ifade edildiği beyitlerde doğrudan benzetme amacıyla söylenen harfler, kullanıldıkları beyitte benzetilen o yapıyı çağrıştıracak biçimlerde ele alınır. Benzerliğin yapıldığı harflerin yanı sıra yine o harfi hatırlatacak başka unsurların kullanılması, yapılan tasvirin ses ögeleri yardımıyla daha hoş bir biçimde ifade edilmesini sağlar.

Çün **elif** kaddünle etdün kâmetüm ey **serv lâm**
Lâ deme billâhi lutf et **lâm**a vasl olsun **elif** (G241/4)

Kâmetüm **râ** kaşlarun fikriyle oldu **dâl-ı derd**
Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o **râ**lara (G497/4)

Şairin kendisine ait durumların ifadesinde kullandığı yapılar içerisinde de seslerden yararlanma ve ima edilen düşünceyi somut bir temel dayandırma gayreti göz çarpar. Aşkı bir metne benzeten şair, kendi bedenindeki yaraları akla getirecek biçimde açılan her yaranın bu metnin izahı için olduğunu ifade eder. Şairin kendi şiirinin övgüsünü yaptığı bir başka örnekte ise gönlünü deryaya benzetirken deryanın dalgalarını da şiirinin satırlarına

benzetir. Bu örnekte vezinle birlikte uzun kısa hecelerin varlığı şiire bir ahenk katarak, dalgaların yükselip alçalmasını çağrıştırır bir biçimde kullanılmıştır.

Metn-i ʿaşkı Hayâlî ben **aç**dım
Sînede **şerha**lar **şurûh**umdur (G110/5)

Hayâlîʾnün dili **deryâ**ya benzer
Sutûr-ı şiʿridür **emvâc-i deryâ** (G3/5)

Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini
Bir kadem bas yüzüne yanıla geh gâh yolu (G570/5)

Kullanılan kelime kadrosu içerisinde benzerliklerin, kullanılan nesnelerin ve durumların çağrışımını sesler vasıtasıyla gerçekleştiren şair, bazen de fiilleri anımsatacak bir kullanım meydana getirir. Bedenini vefa meydanının toprağı haline getirdiğini söyleyen şair, sevgiliden bu yanılıp yenilip bir kez olsun basmasını ümit eder. Bu ifadenin hemen arkasından kullanılan 'geh gâh' ikilemesi 'yanılmak' fiilinin anlamını çağrıştırır bir tarzda kullanılmıştır.

4.1.4. Ahenk oluşturmaları açısından edebî sanatlar

Şiir metinlerinde ahengi meydana getiren unsurlarda kelimeler, sesler ve bu kelimelerin farklı edebi sanatlarla ahengi meydana getirecek bir biçimde kullanılması önemli bir vazife üstlenir. Mısraı oluşturan kelimelerin özellikle belagatin bedi bölümü içinde yer alan kelime ile ilgili sanatlar kullanılarak şekilden şekle sokulması, bir kelimenin farklı açılardan tekrarı ve sesi ortaya çıkaracak bir biçimde yinelenmesi, ahengi meydana getiren bir özellik olarak şairler tarafından tercih edilmiş ve örnekleri verilmiştir. Bedi bölümünde yer alan bu sanatlardan tarsi, seci ile ilgili bir kullanım olmasıyla birlikte yalnızca nesirde kullanılmayıp nazım metinlerinde de çok başarılı örnekleri verilen bir sanattır. Bu sanatta beyitteki bütün unsurların birbirine vezin ve söyleyiş bakımından benzerliği esastır. Aynı bölüm içinde yer alan müşakele ise beyitte kullanılan bir kelimenin farklı anlam zeminlerine oturtulup kullanılması ise ile gerçekleştirilen bir sanattır ki ses ve ahenk yanında anlam ile de doğrudan doğruya bir ilgi vardır.

Kelimelerin yazımında kullanılan harflerin yerlerinin değiştirilerek anlamlı başka bir sözcüğün ortaya çıkması ve ortaya çıkan bu kelimeleri aynı birimde kullanma ile meydana getirilen kalb ve aynı kökten gelen sözcüklerin bir arada kullanılması seslerin benzeşmesi durumunu ortaya çıkarması açısından ses ögesini yüksek bir noktaya taşıyan sanatlar arasındadır. Bu sanatlar dışında beyitte geçen bir ibare yahut söz grubunu terse çevirerek yeniden söylemek biçiminde gerçekleştirilen akis sanatı, beyitler içindeki ses tekrarlarının ortaya çıkarılması ve bu durumdan faydalanarak anlamı ahenkle buluşturmak görevini yerine getiren mühim unsurlardandır.

Beyit içerisinde kullanılan her kelimenin aynı vezin ve benzer söyleyişle sunulması, kurulan cümlenin insicamına katkılar sunar. Divanda başarılı örnekleri bulunan tarsi kullanımına ilişkin örnekler bütün öğelerin benzerliği esasına dayandığından matla beyitlerinde yahut da tecdid-i matla beyitlerinde yer alır.

Hakîkat / bahrinün / dürrü / tarîkat / mülkünün / Şâhı
Hidâyet / çarhınun / mâhı / mürüvvet / tahtınun / Hânı (K21/9)

Gam / acısını / lezzet-i dünyâya / vermezin
Künc-i / belâyı / kişver-i Dârâya / vermezin (G441/1)

Bilürün / derdini / safâ / yerine
Çekerim / cevrini / vefâ / yerine (G530/1)

Beyitteki bütün mısraların birbirleri ile uyumlu bir biçimde kullanılmaları ahenk açısından mükemmel örnekler ortaya koyar. Bazı durumlarda bu tercih beytin bütününe yayılmayarak sadece belli birkaç söz ya da söz grubu ile sınırlı kalır. Yine de bu tarz söyleyişler ahengi sağlayan kullanımlar arasında zikredilmelidir.

Kaşun hilâlini meh-i tâbâna vermezem
Şemʿ-i ruhunu mihr-i dırahşâna vermezem (G349/1)

Elüm çekdüm bu deştün lâlesinden sünbülünden hem
Ferâgum var bu gülzârun gülünden bülbülünden hem (G364/1)

ʿAşk bir şemʿ-i ilâhidür benem pervânesi
Şevk bir zencîrdür gönlüm anun divânesi (G633/1)

Birbirleri ile benzerlik gösteren kelimelerin sıralaması çoğunlukla alt alta sırlanmıştır. Bunun yanında bazı örneklerde beytin genelindeki insicamın çapraz şekilde verildiği örnekler de vardır. Ayrıca bu tarz söyleyişlerde ikileme yapılarının da kullanılması var olan ahengin daha da artmasına vesile olur.

Sende libâs-ı fâhir ü **bende** bu nazm-ı pâk
Sen cismperver oldun u **ben** rûhperverem (G351/5)

Mey ayaga binmiş gezer **peymâneden peymâneye**
Düşmüş lebün sevdâsına **hum-hâneden hum-hâneye** (G526/1)

Kelimelerin yalnızca temel anlamlarında kullanılmayıp yan anlamları ve hatta mecaz anlamlarının da kastedildiği kullanımlar müşakele sanatını oluşturur. Bir örnekte ‘çekmek’ fiilini kullanan şair, ilk kullanımda *‘şarap içmek’* manasına *‘sâgar çekmek’* biçiminde kullandığı fiili diğer mısrada *‘günah çekmek’* biçiminde *‘katlanmak, tahammül etmek, yaşamak’* anlamlarıyla kullanır.

Zâhidâ **sâgarı çekmek** eger olduysa günâh
Sen sevâb içre bulun biz bu **günâhı çekelüm** (G342/3)

Mısralar arasında benzer söyleyişe sahip kelimelerdeki harflerin yerleri değiştirilerek meydana getirilen ve aynı zamanda tam bir cinas örneği olmasa da bu kategori içinde değerlendirilen kalb, kulağa hoş gelen bir melodi oluşturması açısından ses ve ahenk konusunda incelenmesi ve katkısının belirlenmesi gereken bir sanattır. Verilen örneklerden ikincisi tam bir cinas örneği olmasa da mısra içerisinde sağladığı ahenk sebebiyle anılmalıdır.

Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
Nice ince söze gerçi bu gün hâzırcevâb oldum (G360/4)

Pâyimâl etme bizi **mûr** görüp ey gâfil
Mûr iken **mâr** oluruz **mâr** iken ejderhâyuz (G198/2)

Ses tekrarlarına dayalı söz sanatları içerisinde metinlerde belki de en çok yer verilen sanatlardan olan iştikak, aynı kökten gelen sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır. Her beyitte geçen aynı kökten sözcüklerin iştikak sanatı içerisinde değerlendirilmesi sanatı bir edebi sanat olmaktan uzaklaştıracağı için kullanıldığı beyitte doğal bir akışla meydana gelmiş olması ve bu hissi okuyucu da hissettirmesi sanatın gerçek anlamda bir edebi sanat olarak kullanıldığının göstergesidir.

Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi (K17/18)

Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn (K23/35)

Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb (G28/1)

Ses ve tekrardan ziyade bir müştereklik etrafında şekillenen sihr-i helal sanatını da anlama verdiği katkı ve zenginlikten dolayı anmak yerinde olacaktır. Şair, bu sanat hakkındaki görüşünü belirttiği bir beytinde divitini Babil kuyusuna benzetirken sözlerinin efsunlu olduğunu vurgular ve kalem sihirbazının sihr-i helal meydana getirdiğini söyler.

Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl (K10/21)

Bu sanat konusunda sitayişkâr ifadelerde bulunan şair divanında çeşitli örneklerle anlamın çeşitliliğine katkı yapan bu sanattan faydalanır. Örnekte *‘Mecnûn gibi’* ifadesinde sihr-i helal yapan şair, muhatabına hem Mecnun’a benzer bir biçimde kuş ve kurdun sultanı olması telkininde bulunurken başka bir açıdan bu ifadeyi ikinci mısra ile birlikte kullanılabilecek bir şekilde işler.

ʿÂkil isen vahş ü tayrun şâhı ol **Mecnûn gibi**
Başuna murg âşiyânından külâh-ı devlet al (G324/2)

Klasik şiirdeki ahenk unsurları içerisindeki ögelerin divan metninde hangi görevlerde kullanıldığının tespiti, şairin dili kullanma yetisindeki seviyesini gösteren ve onun şöhretinin somut delillerini ortaya koymaya yarayan temel unsurlardır. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'nda ses ve ahengi meydana getiren ögelerin incelenmesi, şairin şiirindeki anlam boyutunun da izah edilmesi anlamına gelecektir. Ses ve ahenge ait unsurların hemen tamamına yakını şair tarafından kullanılmış, dilin imkânlarından olabildiğince yararlanılmaya çalışılmıştır. Divan metninin diğer kıstaslara da tabi tutulmasıyla şairin kimliğine dair somut neticeler elde edilecektir.

4.2. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Edatlar

Türkçe içindeki kelime gruplarından biri olan edat, cümle içinde bağlaçlara benzer biçimde tek başına anlamları olmayan, ancak birlikte kullandıkları isim ögesi ile kullanıldıkları cümlede farklı anlam ilgileri kuran sözcüklerdir. Türkçe sözlükte *"Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç"*[87] olarak tanımlanan edatlar, tek başına bir kelime olarak kendisinden önceki kelimeden bağımsız bir biçimde kullanılabileceği gibi ek durumunda birleşik bir şekilde de kullanılabilir.

Edatlar ve onların işlevlerine dair çeşitli görüşler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde çoğunlukla edatın cümle içinde yerine getirdiği işlevleri ele alınmış, cümlenin geri kalanı ile olan ilişkisine değinilmiştir; *"Çeşitli dillerde, önünde yer aldığı ya da ardından geldiği birimle başka bir birim ya da tümcenin geri kalan bölümü arasında ilgi kurmaya yarayan, anlamı, aynı bağlamdaki öbür birimlerle belirginleşen işlevsel biçimbirim (örn. ile, göre, üzere, gibi, dolayı, için, vb.)."*[88]

Edatların cümlede hangi görevleri yerine getirdiği kullanılan edatların hangi anlam ilgilerini kurduğuyla ilgili bir durumdur. Özellikle şiir metinlerde özenle seçilmesi gereken bu yapıların bağlamlarının ne olduğu ve bulundukları mısralarda

[87] Akalın, a.g.e., 599.
[88] Vardar, B. (2007). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Multilingual Yayınları, 120.

bütüncül bir söyleyişi kazandırıp kazandırmadığı konusu önem arz etmektedir. Ortalama bir divan metninde kullanılan edatların işlevlerini tespit etmek şiirdeki bağlam ekseninde değişik görevleri yerine getirdiği düşüncesinden hareketle etraflı bir şekilde incelemeye tabi tutulmalıdır. Özellikle örnekleri fazla olan bazı edatlarda kullanımın birden fazla görevi karşılayacak bir biçimde kullanıldığı ve çeşitli işlevleri yerine getirdiği göz ardı edilmemelidir. Örneğin şiirlerde benzetme edatı olarak kullanılan 'gibi' edatı temelde bu görevi yerine getirmesi yanında verilen benzerliklerin sıklığı ve belli başlı özel yapılarda daima tercih edilen bir konumda olması durumları vardır. Bu açıdan edat görevindeki söz gruplarının sadece cümleye kazandırdığı anlam özelinde değil, özellikle hangi durumlarda kullanıldığının da tespit edilmesi edatların şiir metinlerindeki etki ve fonksiyonlarının da belirlenmesi açısından önemlidir.

Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen edatlar cümleye kattıkları anlamlara göre sınıflandırılmış ve bu sınıflandırma içindeki edatlar her biri kendi içinde olmak üzere çeşitli kullanımları gösterilerek işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bağlamlı sözlük çalışmasında genelde karşıladıkları anlam paralelinde sözlüğe eklenen bu yapılar burada bu sınıflandırmaya göre incelenecektir. Edatların sınıflandırılmasında sıralama işlevini yerine getiren edatlar, benzetme görevindeki edatlar, başkalık edatları, miktar bildiren edatlar, zaman edatları, yer yön bildiren edatlar, açıklama ve sebep-sonuç bildiren edatlar, özetleme işlevindeki edatlar, karşılaştırma işlevindeki edatlar, tahmin ve kesinlik bildiren edatlar, doğrulama anlamını veren edatlar, şart edatları ve zıtlık bildiren edatlar olarak sınıflandırılma yapılmıştır.

Divanda kullanım sıklığı en fazla olan edat, sıralama işlevini yerine getiren 'ile' edatıdır. Bu başlıkta ele alınan edat yalnızca sıralama görevini yerine getirmekle kalmayıp farklı işlevlerde de kullanılmıştır. Metinde bu yapının edat olarak kullanıldığı 732 örnek tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sayıya edatın 'birle, ilen' şekilleri ve ekleşmiş kullanımları da dâhildir. Bu edatın kullanım sıklığına paralel olarak kullanım alanı da geniş bir yelpazededir. Edatların yapısı gereği bir isimle birlikte kullanılma gerekliliklerine dair pek çok örneğin olduğu metinde özellikle şiir ekseninde ifade edilecek olan kavramlardan sonra kullanımı yaygındır. Kavramlarla birlikte kullanımının yanında doğrudan birliktelik anlamı veren bir görevde de kullanır.

Dem-i ʿĪsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
Kadr ile başum eger göge eserse yeri var (K2/21)

Bezm-i tecrîd eylesem ʿĪsâ-yı Rûhullah ile
Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ bana (G17/2)

Şiirde ifade edilecek olan kavramla birlikte kullanımına benzer bir şekilde duyguyu ifade eden söyleyişlerde de bu edatın kullanımı sıktır. Duyguların ifadesinde bu edatın şair tarafından biraz da mecburiyetten dolayı kullanıldığı görülür. Edatın temel görevlerinden olan bir vasıtayı karşılama durumu da sık kullanımların başında gelir. Bu kullanımda ve diğer bazı kullanımlarda aynı görevdeki edatların farklı şekillerinin tercih edilmesi, şairin kurduğu beyit içindeki vezin ve söyleyiş özelliklerinin zorlaması durumundan ortaya çıkmaktadır.

Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker (K3/7)

Tutmuşam destüm ile dâmenün ey kân-ı kerem
Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil (K8/20)

Bezm-i gamda nây-veş cismün tehî kıl gayrdan
Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan (G429/4)

Şiirlerinde deyim ve deyimsel ifadelere geniş ölçüde örnekler veren ve hemen her gazelinde bu yapıları kullanan şair, kullandığı bu kalıplaşmış yapıların kullanımında sıklıkla bu edatı kullanır. Deyimin kullanıldığı mısralar içinde bu edatın kullanımının şairin bir âdeti haline gelmesi durumu dikkat çeker.

Eyitdi ey gam ile başa çıkmayan ʿâşık
Dilersen olmamaga dest-i gussadan pâmâl (K10/7)

Habâb-ı sâgarı görsen beni hayr ile yâd et kim
Gelüp âvâreler yüzler sürerler ana türbemdür (G155/4)

Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur gönlüm (G374/4)

Reşk edüp yaşuma kûyunda nigârâ nice bir
Cûylar taşlar ile dögüne deryâ yerine (G529/2)

Şairin özellikle kendi bedeni özelinde kimi ifadeleri kullandığı bazı söylemlerde ‘ile’ edatı o söylemin içinde kalıplaşan bir yapıya dönüşmüştür. Hemen hemen bu kullanımın kullanıldığı bütün örneklerde bu edat ayrılmaz bir unsur olarak korunmuştur. Kalıplaşan bir yapıda olan bu kullanımlarda dikkat çeken bir özellik de iki unsurla verilen söyleyişin kullanılan isim kadar tekrar edilmesi durumudur.

Felek farkına çıkmaga yolum var ey Mesîhâ-dem
Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben (G444/2)

Fürkatünde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni (G646/1)

Şiirin her bir mısraını özenle oluşturmaya çalışan şair bütün unsurları dikkate alarak beyti kurmaya ve kurulan beyit içinde hiçbir yapının sırıtmamasına özel bir çaba gösterir. Bazı durumlarda bu çaba sonuçsuz kalarak şiirde göz ve kulağı tırmalayan yapılar meydana gelebilir. Edatların kullanımında da bu duruma ait örnekler ile karşılaşmak mümkündür. Şair ve şiir için bu durumun ortaya çıkmasında elbette ki zorlayıcı etkenler söz konusudur. Edatın bütün bu kullanımlarına ek olarak çoğu örnekte bir isim ile birlikte kullanılmasından başka bazı mısralarda yüklem görevini de üstelendiği görülür.

Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz (G196/1)

Himmet kanadı ile uçurdu varakların
Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülün (G273/2)

Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe (G515/3)

Klasik edebiyat metinlerinde en çok kullanılan sanatlardan olan teşbih sanatının ögelerinden olan teşbih edatı Hayali Bey Divan'ında da kullanım sıklığı yönüyle önde gelen edatlardandır. Metinlerde sadece benzerlik işlevini yerine getirmeyen bu edat aynı zamanda farklı anlam ilgileri ve şair tarafından çeşitli görevlerde de kullanılmıştır. Özellikle belli başlı yapılarla birlikte kullanılması bakımından temel görevinin dışında örneklerde de yer alır. Memduhun övgüsünün ilk sırada bulunduğu klasik şiirde şairlerin sevilene yönelik söyleyişleri içinde kullanılan temel ögelerden biridir. Her ne kadar teşbih edatının kullanılmaması şiir açısından teşbihin kuvvet, yoğunluk ve anlam ilgisini arttırsa da örnekleri verilmiştir.

Gül nihâlinde görüp haddün gibi rengîn gülü
Bir ser-âmed kâmetün boynunda kanum sandılar (G96/2)

Leblerün ʿĪsâ gibi cân-bahş-ı ʿâlemdür velî
Her nefesde nice ʿâlemler helâkündür senün (G277/3)

Sevilen yahut övülen kişi üzerine yapılan bu benzetmelere paralel olarak şairin kendi şahsı ve özellikle şairliğine dair söylemlerde de bu edat yoğun olarak kullanılmıştır. Bu söylemlerde şair kendisini üst bir pozisyona konumlar. Aynı durum benzerlik yoluyla evvel gelen âşıkların şöhretini aşığın kendisine mal etmesi ve o isimleri zikrederek bir paye elde etmeye çalışması çabasında da görülür. Sürekli bir yarışma ve üstünlük gayretinde olan âşık için benzerlikleri kullanmak temel düsturdur.

Diyâr-ı sûzun oldum şemʿ gibi ben de serdârı
Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yanar çerâgum var (G171/2)

Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
Benzeyelden berü oklarla neyistâna sadak (G261/5)

Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
Nice ʿAnkâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan (G393/4)

Birliktelik edatı olan 'ile' edatının kullanımın alanında deyimsel ifadeler içinde edatların kullanımı 'gibi' edatında da örneklerini gösterir. Temelde yine övülen kişiye dair

söylemin olduğu bu kullanımda deyim içindeki kullanıma dair bir örnek verilmiş ve asıl gaye olan övme isteği farklı bir bakış açısıyla bu biçimde verilmiştir. Bazı beyitlerde ise ‘gibi’ edatı birden fazla kavram ile verildiğinde ortaya ikili kullanıma örnek olabilecek durumlar ortaya çıkmıştır.

Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
Kerem gibi güzelem baht gibi handânem (G348/6)

Olupdur teşnedil nûş etmege mey yerine kanun
Hayâlî ol dahi bilmez gibi Sultân Süleymânı (G639/5)

Divanda bazı söyleyişler içinde geçen ‘gibi’ edatına dair kullanımlar zorlayıcı söyleyişlere düşüldüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Mana itibariyle ‘varsaymak, düşünmek, öyle gelmek’ gibi anlamlarla karşılanabilecek bu kullanımlar şairin uzun söyleyişleri kısaya indirgemesi ile açıklanabilir.

Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu (MKT14/2)

Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
Varalı gözü şâhbâz ile şikâra gönül (G313/5)

Hayali Bey Divanı’nda Türkçe edatların yanı sıra benzerlik ilgisi kuran edatlarda sıkça kullanılmıştır. Farsça’da bu ilgiyi kuran edatlardan ‘-vâr’ ve ‘-veş’ ile birçok yapı meydana getirilmiştir. Bu yapılar arasında *“Mûsâ-vâr (K2/4), sâgar-vâr (K2/18), seylâb-vâr (K6/8), dervîş-vâr (K11/23), semender-vâr (K12/7), kalender-vâr (K12/20), lâle-vâr (K25/10), şâh-vâr (M11/II/4), 'uşşâk-vâr (G6/3), Medîne-vâr (G14/4), Mecnûn-vâr (G31/2), (G306/2), terâzû-vâr (G49/4), gavvâs-vâr (G84/5), (G403/5), 'Alî-vâr (G130/2), habâb-vâr (G167/5), zerre-vâr (G203/5), âyine-vâr (G235/2), Hayâlî-vâr (G300/5), pervâne-vâr (G317/2), sûfî-vâr (G323/3), Mesîh-vâr (G351/4), sâye-vâr (G353/4), Mansûr-vâr (G403/4), dîvâne-vâr (G464/2), mekes-vâr (G514/2), (G606/4), Ca'fer-vâr (G524/3), hazzâf-vâr (G625/4), hammâm-vâr (G663/7)” ve “cür'a-veş (K1/3), (K2/18), (G64/2), zerre-veş (K14/16), pervane-veş (K14/36), (G327/3), Ka'be-veş (K17/3), (G524/2), hâcî-veş (K17/3), satrenc-veş (K17/14), lâm-veş (K23/27), gonca-veş (K24/7),*

nâme-veş (K24/9), sâye-veş (M2/I/1), (G29/5), (G38/2), (G154/4), (G209/4), (G505/1), (G546/1), (G618/1), nây-veş (M3/IV/4), (G429/4), ergavan-veş (M10/6), subh-veş (M12/V/5), hûrî-veş (M14/V/2), kalem-veş (G43/5), İsmâʿil-veş (G76/3), Hızr-veş (G84/2), kebk-veş (G85/2), sabâ-veş (G107/4), sebû-veş (G182/1), dâye-veş (G182/4), Ferhâd-veş (G186/4), (G203/2), Tîg-veş (G193/3), hazân-veş (G233/2), tûtî-veş (G254/3), bülbül-veş (G275/3), yâr-veş (G309/5), hurşîd-veş (G327/2), lâle-veş (G337/2), (G433/1), tanbûr-veş (G360/3), Tûr-veş (G366/5), ırmag-veş (G368/5), Züleyhâ-veş (G369/2G401/5), çeng-veş (G373/5), şemʿ-veş (G408/3G599/5), Âsiyâ-veş (G422/3), perî-veş (G455/5), tîzâb-veş (G531/4), katre-veş (G600/3), kûh-veş (G623/2)" örnekleri vardır.

Benzetme edatı olarak 'gibi' edatının dışında farklı görevlerde kullanılan yapıların da benzerlik ilgisi ile kullanıldığını görmekteyiz. Benzerlik ilgisi kuran bu yapılar arasında 'kadar, çü, çün ve nitekim' edatları yer alır. Bu yapılardan 'kadar ve nitekim' edatlarında olduğu gibi 'çü, çün' edatlarının da aynı işlevi yerine getirdiği örnekler mevcuttur.

Karanusuna anun kılma hande şemʿ gibi
Dilersen ola yüzün ag nitekim kâfur (K1/2)

Cevherleri yüzünde çü sayyâd dâmıdur
Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg (K6/2)

Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim belik (G264/1)

Sebep-sonuç ve bir açıklama bildiren edatlar arasında 'için, çü, çün, çünkü ve nitekim' gibi bağlaçlar bulunmaktadır. Bu edatlar içinde özellikle 'için' edatı 'sebep, maksat, amaç' anlamlarının yanında açıklayıcı bir görevi de yerine getirir. Benzerlik ilgisi kuran 'niteki, nitekim' edatının ise bu görevinin dışında açıklayıcı bir işlevi taşıdığı örnekleri de mevcuttur. Bir sebep-sonuç edatı olan 'çünkü, çün' ise açıklayıcı görevde olan edatlar içinde en çok kullanılan edatlardandır.

Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
Cerr içün dergâhuna geldi kalender-vâr gül (K12/20)

Vezîr-i Aʿzam İbrâhim Paşanun dügünüdür
Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı (K14/15)

Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn (K23/35)

Kullanıldığı örneklerde farklı yapılarla birlikte zaman işlevini yerine getiren ve mısralarda anlama katkı sağlayan edatlar arasında '-den beri, dek, ön, sonra, evvel, -den sonra' gibi yapılar yer almaktadır. Bu edatlar bulundukları örneklerde sadece zaman bildirme işlevlerini yerine getirmeyerek farklı anlam ilgilerini karşılarlar. Zaman işlevlerine dair temel kullanımlarına dair örnekler şu şekildedir;

Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledün
Sonra döndün sâyeveş hâk ile yeksân eyledün (M2/I/1)

Dili rûşen kılan bir gülʿizârun tâze dâgıdur
Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur (G178/1)

Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
Benzeyelden berü oklarla neyistâna sadak (G261/5)

Mısralarda temel işlevi yanında çeşitli kullanımlarda da yer alan bu edatlar deyimsel ifadelerin içinde ve birbirine zıt konumda olan edatların birlikte kullanılması ile zıtlık anlamını oluşturma göreviyle de kullanılır.

Şol ki evvel vefâ edüp sonuna
Döne cevr ü cefâ vü gussa vere (MKT4/1)

Sonra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül (K12/24)

Beni devrân eger kim âhir etse
Ne gam her âhirin bir evveli var (G130/3)

Agyâr âh edermiş ol gülʿîzâra karşu
Olur savuk havâlar evvel bahâra karşu (G466/1)

Divanda kullanılan edatlar sadece anlam yönüyle bağlı bulundukları gruptaki işlevlerini yerine getiren yapılar değildir. Dilin her unsurundan yararlanmaya çalışan şair bu yapıları şiirini oluştururken her biçimde kullanmaya çalışır. Başkalık, farklılık, değişiklik manalarını veren edatlardan olan '-den başka, -den özge, başka, gayrı' edatları bu amaçla şiirde verilmek istenen manaların yanında yardımcı görevlerde de kullanılır;

Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
Bunca zerrâtun olur hurşîd-i nûr-efşânı bir (G115/2)

Tutdugunda halkasını Kaʿbenün Mecnûn demiş
Gönlümün Leylâdan özge olmasun endîşesi (G593/2)

Bu grupta yer alan edatlar farklı şairler tarafından redif olarak kullanılan yapılardandır. Hayali Bey, aynı dönemde yaşadığı ve bir vesileyle karşılaşıp görüşme fırsatını yakaladığı Fuzuli'nin bazı şiirlerinde kullandığı redifleri birkaç gazelinde tercih etmiştir. Bu gazellerden birisi de '-den gayrı' redifli şiirdir. Fuzuli'nin Türkçe Divanı'nda üç gazelde tercih edilen bu redif, Hayali Bey Divanı'nda 647 numaralı gazelde kullanılmıştır. Orijinal rediflerden olan bu edat yapısı edatların yalnızca bulundukları mısralarda temel görevi olan anlamı karşılama dışında da farklı görevlerde kullanılabileceğinin örneğidir.

Hayali Bey Divanı'nda miktar edatları içinde en çok tercih edilen edatlardan kadar edatı bu anlamı karşılamasının yanında benzerlik gibi anlamları da karşılayabilen bir yapıdadır. Çeşitli anlam ilgileri kuran 'kadar' edatı divanda 'bu kadar, ol kadar, şol kadar' biçiminde kullanılmıştır. Bu edatın yanı sıra aynı manayı karşılayan başka bir edat da 'bunca ve bu denlü' edatlarıdır.

Gel Hayâlînün tenünde dâg-ı İbrâhîme bak
Bu kadar ancak çerâg-ı Hazret-i Edhem yanar (G165/5)

Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegün (G281/5)

Sîneme şol denlü yakdum dâglar yok sagışı
ʿÂşıkun bu denlü zahm ile kalur mı sag işi (G616/1)

Yer yön bildirmenin yanı sıra karşıladıkları çeşitli anlam ilgileri ile şiirde değişik görevlerde kullanılan edatlar arasında '-e karşı, -e doğru, yana' gibi yapılar bulunmaktadır. Bu edatlar yönelme bağlamlarında kullanılmasının yanında 'eşliğinde, birlikte' anlamlarında da kullanılmıştır.

Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem (K24/12)

Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
Atdılar âh okların her yanadan pervâneler (G75/2)

Fegânumdan felekler raksa girdi
Dönerler mevlevîler nâya karşu (G467/2)

Şiirlerde bir kesinliğin sorgusu etrafında kullanılan yapılar içinde en sık kullanılan yapı 'aceb' edatıdır. Bu edatla ilk mısrada söz konusu sorgulamanın sonraki mısrada karşılığı ve yorumu yapılır. Anlam olarak 'şaşılır mı?' manasında kullanılan bu yapı sorgulama işlevini farklı sorgulama şekilleri ile yerine getirir. Bu işlevde kullanılan edatlardan bir diğeri ise 'meğer' edatıdır. Bu edatla ise 'varsayım, kabullenme' gibi anlam ilgileri kurulur. Doğrulama anlamı veren ve mısralarda bir kesinleştirme ifadesi olarak kullanılan 'gerçi' edatı ise soru biçiminde olmasa da yakın görevde bir edattır. Bu edatın kullanımında 'her ne kadar, ise de' manaları karşılanır.

Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül (K12/7)

Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur (G121/5)

İçsem ʿaceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
Her târı bana mûy-ı miyânumdan oy verür (G169/4)

Zaman ifade eden yapılarda birbirine zıt yapıların birlikte kullanılması ile verilen zaman özelinde zıtlık anlamı doğrudan bu işlevle kullanılan 'ancak, yahut' gibi edatlar vasıtasıyla farklı anlam ilgileri kurulur. Özellikle bağlaç olma göreviyle kullanılan 'ancak' edatı bu göreviyle 'yalnızca, sadece' anlamının yanında 'olsa olsa' manasına gelebilecek bir biçimde de kullanılır. Divanda 'ancak' edatının bu manada kullanıldığı ve redif olduğu iki gazel kayıtlıdır. Bu kullanımlar edatların genel özelliği olarak karşımıza çıkan uzun bir manayı kısa söz gruplarıyla karşılamasının bir örneğidir.

Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdünde hemîn
Devr-i ʿadlün içre ancak nây efgân eyledi (K17/17)

Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur (M13/1)

Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
Ancak bu câmı merdüm-i sâhibsuhan çeker (G117/5)

Kelime grupları içerisinde bağlaçlar içinde değerlendirilen bazı ikili yapıların metinde sıklıkla kullanılması, bu yapıların da ele alınıp anlam ilgilerini ortaya koymayı elzem kılan bir durumdur. Hayali Bey Divanı'ndaki bu yapılar sahip oldukları anlam ilgileri etrafında karşılaştırma, birliktelik ve gerçekleşmeme durumlarını ifade etmek amacıyla kullanılmışlardır. Bu ikili yapılar içinde 'hem… hem… , ya… ya… , ne… ne…' bağlaçları yer alır. Bu yapılar içinde yer alan 'hem' aynı zamanda bir gazelin redifi olarak kullanılmıştır.

Câ ndur bekâya mâlik cismi şeh ü gedânun
Yâ mihr içinde zerre yâ gerd-i hâk-i rehdür (G135/2)

Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık (G249/5)

Gamun sebâtı neşâtun karârı yok nitekim
Ne bir karâra güzel var ne bir karâra gönül (G313/4)

4.2.1. Edatların anlama katkısı

Edatlar kelime grupları içinde farklı anlam ilgilerini üstlenen ve özellikle şiirde uzun soluklu bir söz grubunu tek başlarına karşılayabilecek konumda olan sözcük ve yapılardır. Bu açıdan klasik metinlerde sıklıkla karşılaşılan ve kullanılan edatların anlam ilgilerini ortaya koymak, şairin üslubu ve şiirindeki özelliklerin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır. Kelimelerin bağlamsal anlamlarıyla oluşturulan sözlük çalışmasında bir edatın sadece geçerli sözlükteki tek bir anlam etrafında dolaşmayıp farklı anlam ilgileri kurduğu görülür. Bu durum düşünüldüğünde edatlar da dâhil bütün söz gruplarının farklı anlamsal çerçevelerinin metinlerden tespiti, hem zaman içinde işlenen dildeki dönüşümlerin hem de şairin bütüncül bir üslup çalışmasının ortaya konulmasına sağlayacağı katkı açısından göz ardı edilemez.

Hayali Bey Divanı'nda farklı anlam ilgileri görevini yerine getiren 26 edat ve bu edatların aynı manayı veren varyantları kullanılmıştır. Bu edatların karşıladıkları anlam ilgileri içinde 'sıralama ve vasıta ilgisi, benzerlik ilgisi, sebep-sonuç ilgisi, zaman ilgisi, başkalık ilgisi, miktar ilgisi, yer-yön ilgisi, tahmin ve kesinlik ilgisi, doğrulama-yalanlama ilgisi, zıtlık ilgisi ve ikili yapılarla birlikte gerçekleştirilen karşılaştırma ilgisi' gibi anlam ilgileri vardır. Bir metinde ve özellikle klasik edebiyat gibi kural ve kaideleri azami derecede belirlenmiş bir gelenek içinde verilen metinlerde bu yapıların kullanımı sadece tek bir anlam ilgisini karşılamakla kalmamış, kullanımdan kalkan yahut da başka bir biçimde ele alınan anlam ilgilerinin örneklerini devam ettirmiştir. Bu açıdan bu tarz metinlerde edat da dâhil bütün kelime gruplarının bugünün kabul edilmiş kurallarının sabit çerçevesinden farklı bir yapıda kullanılması mümkündür. Hayali Bey Divanı'nda kullanılan edatlar içinde bu yönde bir değerlendirme yapmak klasik edebiyat içinde bu yapıların nasıl ele alındığını ve işlevlerini nasıl gerçekleştirdiklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Klasik metinler içinde kalıplaşmış yapıların farklı yüzyıllarda dahi benzer şekillerde kullanılması onun bir gelenek olarak değerlendirilmesinde önemli bir etken olmuştur. En ince teferruatına kadar hesaplanan bu gelenek dilin en küçük unsurlarının dahi nasıl işleneceği konusunda belli kabuller ortaya koymuştur. Bu yüzden divan metinlerinde kullanılan edatların sıklığı ve şairin tercihi de belli yapılar etrafında gerçekleşir. Tercih edilen bu yapıların hangi anlam ilgileri ile ele alınıp işleneceği konusu ise şairin marifetine ve üslubuna bağlı bir durumdur. Bu açıdan kimi metinlerde belli anlam çerçevesinden çıkmayan kullanımlarla şekillenen her yapı özellikle şiirde üst konumda bulunan şairler elinde gerek şiirin şekli yönünde gerekse de anlam yönünde işlenip sıradanlıktan kurtarılan bir durumdadır. Vasat bir şair elinde orijinal bir redif sıradanlaşırken ortalamanın üstünde bir şairde edatlar gibi göz ardı edilebilecek küçük yapıların bile beğenilen bir seviyede olduğu görülebilir.

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bazı edatlarda anlam ilgisinin yanında şairin kullandığı bu edatı hangi söyleyişlerde tercih ettiği ve en sık kullanımlarını neden bu yapılar ile kullandığının tespit edilmesi bağlamsal sözlüğe katkı sağlayabilecek önemli unsurlardandır. Bu açıdan divan metnindeki kimi yapıların benzer anlam ilgileriyle kullanılmasının yanında söyleyiş özelliklerine bağlı olarak sık kullanılan örneklerdeki durumunun izahını yapmak da edatların anlama katkılarının daha iyi bir biçimde anlaşılmasını sağlayacaktır.

Divan metninde benzerlik ilgisinin ifadesi için kullanılan 'gibi' edatına dair kullanımların çoğu edatın bu manasına dönük bir kullanımdadır. Ancak bu edatın kimi beyitlerde ele alınılış biçimi şairin 'gibi' edatını kullanması ile ilgili bazı değişikliklere gittiğini gösterir. Bu kullanımda Hayali Bey'in üslubunda çokça rastlanan devrik yapıların yer alması durumuna örnek olabilecek kullanımlar yer alır. Böyle bir kullanımda metindeki bu yapının zaman zaman farklı durumlar içinde kullanılabildiğinin örneğidir.

Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu (MKT14/2)

Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
Varalı gözü şâhbâz ile şikâra gönül (G313/5)

Benzerlik edatındaki kullanımda olduğu gibi başka edatlarda da temel kullanımın dışında edatın diğer anlamlarına yönelik kullanımlar vardır. Bu edatlar içinde 'ancak'

redifli gazellerde böyle bir tercih söz konusudur. Bu gazellerde ‘ancak’ edatının ‘sadece, yalnızca’ anlamı dışında ‘olsa olsa’ manasını karşılayan bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu durum gazelin redifi açısından farklı anlamda bir edat kullanımının yanı sıra orijinal bir söyleyişi de beraberinde getiren bir kullanım olarak dikkat çeker.

Cihân bir sîmyahâne felek hem sihrsâz ancak
Meh ile mihr çâpükdest bir iki hokkabâz ancak (G247)

4.2.2. Edatların kelimeler içindeki oranı

Hayali Divanı’nın metninde toplam olarak 26 edat, farklı söyleyişleriyle birlikte 31 şekilde kullanılmıştır. Bu edatlar içinde en yoğun kullanılan yapı ‘ile, birle, ilen’ biçiminde farklı yazılışları olan edattır. Bu edatın kullanımında ayrı ve ekleşmiş şekilleri birlikte kullanılmıştır. Edatın toplam sayısında bu görevdeki bütün unsurlar tespit edilmiştir. Edatın toplam edat içindeki oranı 41.80’dir. Benzetme işlevinde kullanılan ‘gibi’ yapısı divan metninde toplam 325 tekrar ile ikinci sırada en çok kullanılan edattır. Bu edatın toplam edat sayısı içindeki oranı 18.56’dır.

Sebep-sonuç ilişkisi kuran ve açıklayıcı bir özelliği olan ‘için’ yapısı divan metninde ‘içün, anunçün’ gibi biçimleriyle 100 tekrar ile bu kategoride en fazla sıklığı olan edattır. Bu edatın toplam edat sayısı içindeki oranı 5.71’dir. Farklı anlam ilgileri kurabilmesi yanında temel olarak açıklayıcı bir anlamı karşılayan ‘çünki, çün’ yapısının metindeki tekrar sayısı 83’tür. Bu tekrar sayısıyla toplam edat sayısı içindeki oranı 4.74’tür. Metinlerde bir zaman anlamını karşılayan yapılar içinde yer alan ‘-den beri, evvel, âhir, ön, sonra, dek, tâ, -e değin’ edatları 120 tekrarla toplam edat sayısı içinde 6.85’lik bir oranı karşılar.

Anlam ilgisi yönüyle ‘başkalık, miktar, yer-yön, özetleme, karşılaştırma, tahmin ve kesinlik, doğrulama-yalanlama, şart ve zıtlık’ bildiren edatların tekrar sayısı 343’tür. Bu sayının toplam edat sayısına oranı 19.58’dir. Hayali Bey Divanı’nda metnin bütün unsurlardan arındırılmış biçiminde toplam 54.887 sözcük kullanılmıştır. Edatların kullanım sayısı bütün divan metni içinde toplam sözcük sayısının 3.19’luk bir kısmını oluşturur.

4.2.3. 15. yüzyılda kullanılan edatlar

Anlam ilgileri açısından çeşitli görevlerde kullanılan edatlar, şairler tarafından şiir metinlerinde sıkça kullanılan unsurlardır. Klasik edebiyatın kuruluş döneminden itibaren farklı söyleyişlerle kullanılan edatlar, şiirin kuralları belli olan bir yapıya dönüşmesi ile aynı biçimlerde kullanılmıştır. Edatların biçim olarak aynı şekilde kullanılması yanında karşıladıkları anlam ilgisi açısından farklı ve çok sık kullanılmayan manaları da karşıladıkları görülür. Bu durum ilerleyen yüzyıllarda tek bir anlam etrafında şekillenen edatların farklı bağlamlarda ele alındığının da bişr göstergesidir. Bu açıdan edatların farklı yüzyıllardaki kullanımları ya da birbirlerini tanzir eden şairlerin şiirlerinde aynı hususiyetlerin devam edip etmediği yahut da farklılık arz edip etmediğinin ortaya konulması edatların işlevlerini somut bir biçimde ortaya koyacaktır.

Edatlar içinde en sık kullanılan yapı ‘gibi’ edatı olmuş ve sadece bu biçimiyle işilenmyen benzerlik ilgisi, benzerlik ilgisi kuran son ekler vasıtasıyla da gerçekleştirilmiştir. 15. yüzyılda Şeyhi Divanı’nda bu edatın hem ‘gibi’ hem de ‘bigi’ şeklindeki kullanımları görülür. Bu kullanımlar divanda birbirine yakın sayılarda yer almaktadır. Bu edatın yanında Farsça ‘-vâr’ ve ‘-veş’ edatlarıyla kurulan benzerlikler de söz konusudur. Şeyhi Divanı’nda bu edatlarla kurulan benzerlik ilgisi sonraki yüzyıllardan çeşitlilik ve sayı olarak az bir orandadır. Divanda kullanılan bu benzerlikler arasında *“Ya'kûbveş (K7/11), melekveş (K9/5), (G10/7), sebze-i Hızrveş (K13/5), (G130/5), şem'i-veş (M1/IV/6), rahş-veş (G66/7), 'âlem-veş (G96/6), lâle-veş (G101/4), (G173/3), nergis-veş (G123/5), 'ûd-veş (G157/6)”* ve *“âfitâb-vâr (K7/3), (M1/II/6), hımâr-vâr (K7/28), Mûsâ-vâr (K13/33), (G106/6), sûfî-vâr (K14/34), bende-vâr (M4/VII/4), perî-vâr (G16/2), melik-vâr (G31/4), pervâne-vâr (G113/7), (G169/2), Ya'kûb-vâr (G195/6)”* yapıları yer almaktadır. Benzerlik ilgisi kuran ‘nitekim, niteki’ edatlarının tercihi ise dar bir alanda kalmıştır. Şairlerin her dönem içerisinde benzerliği temele alan kullanımları düşünüldüğünde ortak bir edat kullanımı söz konusu iken sonraki yüzyıllarda çokça tercih edilen ‘gibi’ edatı Şeyhi Divanı’nda şairin divanının hacmi de düşünüldüğünde yoğun bir kullanımda değildir.

Özellikle ifade edilecek bir duygu yahut kavram eşliğinde kullanılan ‘ile’ edatı farklı söyleniş biçimleriyle Şeyhi Divanı’nda yer alır. Karşılaştırılan diğer şairlerdekine paralel olarak bu edat Şeyhi’de de çoğunlukla bir duygu eşliğinde kullanılmıştır. Divanda

bu edatın ‘ile, birle, bile’ kullanımlarına ilişkin örnekleri vardır. Bu tercihler özellikle ‘ile’ edatının dışında kalanlar bir gereklilik sonucunda şairin müdahalesi neticesinde kullanılmıştır. Divanda ‘ile’ edatı iki şiirde redif olarak tercih edilmiştir.

ʿAhd etmiş idi Şeyhî’yi öldürmege gözün
Üş intizâr ile yürürüm zâr u müstemend (ŞD G14/7)

Sensin ol hüsn ü letâfet birle cân mülkün tutan
Hem gönüller tahtı üzre ʿadl ile dâd eyleyen (ŞD G144/6)

Şeyhi Divanı’nda bazı edatlar sonraki yüzyıllarda çokça kullanılmayan edatlardır. Bunun yanında her dönem içinde yoğun bir biçimde kullanılan edatlar ise kullanımlarıyla dikkat çeker. Bir beyitte geçen ‘ucından’ ifadesi ‘sebebiyle’ anlamını karşılayan bir anlamda kullanılmıştır.[89] ‘İşte’ edatının bu yüzyıl içinde kullanılan şekli olan ‘uş’ edatı Şeyhi’de az bir sayıda olsa da kullanılmıştır. ‘Gerçi, egerçi’ edatı diğer edatlara benzer bir biçimde sayıca az bir oranda kalmasına karşılık bu edatın kullanımının büyük kısmının mısra başında olması, sonraki yüzyıllardaki kullanımlar ile bir paralellik oluşturmaktadır. Bazı edatların asıl yapısı dışında şairler elinde farklı kelime gruplarına dönüşmesi de edatların özellikleri içinde belirtilmesi gereken bir durumdur. Örneğin ‘tan’ biçiminde kullanılan yapı karşıladığı anlam çerçevesinde ‘tan mı, ne tan, tan degil’ bicileriyle ele alınmıştır. Bir başka örnek olarak ‘kadar’ edatı şiirlerde ‘ne kadar, bu kadar’ biçimlerinde miktar belirtisini karşılayan bir anlam ile kullanılmıştır.

ʿAşk ucından çok olur Şeyhîye takrîʿ ü ʿitâb
Yârı teşniʿ ile terk etse zihî fiʿli şenîʿ (ŞD G89/7)

Saçın ki müşk getirdi Hıtâdan uş haberi
ʿAceb kokusu nesîmi seherde buluna mı (ŞD G191/5)

Lebin keremler eder kim diriltir ölüleri
Kerîm olan kişide taʿn degil kerâmetler (ŞD G60/2)

---

[89] Tarlan, A. N. (2004). Şeyhî Dîvânı’nı Tetkîk. Ankara: Akçağ Yayınları, 283.

Ahmed Paşa Divanı'nda benzerlik ilişkisi kuran edatların kullanımı Şeyhi ve sonraki yüzyıllarda şairlerin tercihleri ile paralellik arzeder. Bu paralellik şairin özellikle Farsça benzerlik ilgisi kuran edatları kullanımında dikkat çeker. Her ne kadar sayıca az olsa da içerik ve ele alınan benzerlik yönü itibariyle bu paralellik söz konusudur. Şeyhi Divanı'ndaki kullanımlara paralel olarak Ahmed Paşa Divanı'nda da 'gibi' şekli yanında 'bigi' şeklinin dar bir alanda kullanımı metnin eski Anadolu Türkçesi'nin özelliklerini kullandığını göstermesi bakımından önemlidir.[90] Şeyhi'de 'gibi' biçimine denk bir sayıda kullanılan 'bigi' Ahmed Paşa Divanı'nda sayı olarak azdır.

Divanda Farsça benzerlik edatları ile oluşturulan yapılar arasında *"Hızr-veş (K16/10), (K24/38), hâme-veş (K18/8), berg-i bîd-veş (K19/30), tûmâr-veş (K19/68), Züleyhâ-veş (K22/3), (K23/7), Şem'-veş (K27/22), (G164/1), (G205/4), (G245/3), (G264/6), lâle-veş (G77/6), (G108/6), (G276/1), (G351/1), ra'd-veş (G79/4), pervane-veş (G101/5), mihr-veş (G221/1), gonca-veş (G224/2), Dicle-veş (G241/2), bâz-veş (G248/2), saye-veş (G342/6), Hârût-veş (G351/5)"* ve *"seylâb-vâr (K2/75), dolâb-vâr (K2/75), lâle-vâr (K12/9), bende-vâr (K12/22), (K33/26), (G185/4), firişte-vâr (K14/8), cânbâz-vâr (K16/17), meşşâta-vâr (K18/6), lü'lü-vâr (K24/28), âyine-vâr (K32/12), (K35/5), (K36/10), (G163/3), sayyâd-vâr (K33/9), (G48/3), tâvûs-vâr (K34/2), âfitâb-vâr (K41/13), satranc-vâr (G64/3), tanbûr-vâr (G77/7), (G81/5), (G302/3), şem'-vâr (G82/4), (G128/6), (G145/2), (G187/6), Kostantinyye-vâr (G166/9), perî-vâr (G174/3), âb-gîne-vâr (G175/3), tîg-vâr (G311/5)"* yer alır.

Bütün şairler elinde bir mefhum ile birlikte kullanılarak vasıta ilgisi kurulan 'ile' edatı Ahmed Paşa'da özellikle bazı gazellerde sıkça tekrar edilmiştir. Divanda yer alan 22 ve 54 numaralı gazellerde bu edatın yoğun kullanımına ilişkin örnekler görülmektedir. Bu edatın yanında Ahmed Paşa Divanı'nda yoğun kullanımı dikkat çekecek seviyede olan bir başka yapış ise 'ne' ve bu yapı ile oluşturulmuş kelime gruplarıdır. Bu kelime grupları kimi zaman redif olarak tercih edilmiştir. Gazeller içinde 181. Numaralı gazelde 'ne müşkil' redif olarak kullanılırken; 261. gazelde tercih edilen redif 'ne faide' biçimindedir. Şiirlerde sıkça kullanılan 'ne' kelimesi temel anlamı dışında 'nasıl hangi' anlamlarını da karşılamaktadır.

---

[90] Aksoyak, İ. (2007). Anadolu Sahasında İlk Bahrı Tavi̱l Ahmed Paşa'nın Mıdır?, *Turkish Studies* Volume 2/4 Fall, 86.

Ne vech ile yüz sürmeye eşigine Ahmed
Ne bâb ile terk etmeye kapında ser ey dost (APD G15/6)

Ne fettândır gözün kim cân ugurlar
Ne kâfirdir saçın k'îmân ugurlar (APD G50/1)

Şeyhi Divanı'nda olduğu gibi Ahmed Paşa Divanı'nda da özellikle içinde bulunulan yüzyılda yerleşik dil kurallarının şiire yansımaları neticesinde farklı kelime tercihleri görüldüğü gibi farklı edat kullanımları da göze çarpmaktadır. Bu edatlardan Ahmed Paşa Divanı'nda geçen ve bir gazelde redif olarak kullanılanlardan birisi 'iki' edatıdır. Farsça nispet 'ki' si ile karıştırılan bu edata ilişkin değerlendirmeler edatın Uygur metinlerinde geçen 'erki' kelimesinden geldiği ve Anadolu'da 'iki' biçiminde kullandığı belirtilmiştir.[91] Bu tarz bir kullanım şair açısından farklı bir edata ilişkin örnek göstermesi yanında 15. yüzyılda edat kullanımlarının tespiti ve örneklemi noktasında da değerli katkılar sunacaktır.

15. yüzyılın önde gelen şairlerinden ve sonraki yüzyıllarda yetişen şairlere ve özellikle Hayali Bey üzerinde etki sahası geniş olan Necati Bey Divanı'nda edatların kullanım alanı ve oranları Hayali Bey Divanı'na yakın oranlarda seyretmiştir. Ele alınan ve işlenen deyimlerin hangi anlam çerçevesinde ele alındığı, oranı ve çeşitliliği bu değerlendirmeyi ortaya koymaya yeterli bir sebeptir. Necati Bey benzerlik ilgisi kurmada şairlerin elindeki en büyük güçlerden olan benzerlik edatlarını aktif bir biçimde kullanmaktadır. Divanda 'gibi' kullanımının yanında benzerlik ilgisinin oluşturulduğu 'nitekim' yapısı da yer alır.

Serhoş idüm bâdeden geçdüm dimişsin âh kim
Söyledür bunun gibiler kişiye geçkinlügi (NBD G623/5)

Göricek derd ile kan agladugumı ter olur
Kızarur çihre-i zībâsı nitekim gül-i ter (NBD G72/4)

---

[91] Küçük, S. (1987). Türkçe'de Şüphe Bildiren "Ki" Edatı Üzerine. *Türk Dili*, s. 426, Haziran, 367-372.

Benzerlik ilgisinin kurulduğu ve aynı zamanda benzerlik yönünün ortaya konulduğu yapıların oluşturulması için şairlerce sıkça kullanılan Farsça '-vâr' ve '-veş' edatları Necati Bey Divanı'nda da tercih edilen edatlar arasındadır. Bu yapılar arasında *"hûrşîd-vâr (K3/15), âyîne-vâr (K5/16), Hızr-vâr (K6/5), (K21/20), Mesîh-vâr (K8/2), (G169/2), beyza-vâr (K8/23), selsebîl-vâr (K11/8), Medine-vâr (K21/9), hâce-vâr (K21/47), Yûsuf-vâr (K24/2), saye-vâr (M5/III/1), (G139/4), Şem'-vâr (G199/2), (G372/4), zerre-vâr (G220/3), semender-vâr (G251/4), zülf-vâr (G328/7), divane-vâr (G374/3)"* ve *"lâ'l-veş (K3/43), mihr ü meh-veş (K23/14), zerre-veş (K23/22), sehâb-veş (K25/13), tıfl-veş (M2/II/7), kâh-veş (M2/V/4), pars-veş (MKT37/3), sidre-veş (G13/4), Züleyhâ-veş (G36/2), tâvûs-veş (G103/1), şem'-veş (G134/1), tûbâ-veş (G215/6), gonca-veş (G305/7), (G317/1), (G347/2), (G542/5), dolâb-veş (G315/7)"* söyleyişleri yer alır.

Şiirlerde şairler açısından hem bir kavramın vurgusunun yapılması hem de vezin gibi özellikleri kolaylaştıran bir yapıda olan 'ile' edatı redif olarak kullanımının yanında bir gazelde farklı özelliklerin ifadesini ayırmak maksadıyla da kullanılmıştır. Necati Bey'in bir gazelinde her mısraın ortasında 'ile' edatının bu tarz bir kullanımı söz konusudur. Hayali Bey Divanı'nda bu edatın kullanımları arasında yer alan ve bir eylem ile birlikte ele alınma durumuna Necati Bey Divanı'ndaki bazı örneklerde de karşılaşılır.

Taʿn itme bana vâʿiz ol iki türk-i sermest
Eylük ile güc ile yer bulıcak konarlar (NBD G92/3)

Zülfün ucında gönül dirilemez kim zülfün
Bir olıcak hat ile hâl ile kâfer çog olur (NBD G110/4)

Tınmamag ile yener ol gonca-leb ben bülbülin
Her seher derd-i derûnum dâsitânumdan duyar (NBD G97/2)

Deyim ve halk söyleyişleri gibi ortan kültür hafızasında yer alan kimi kalıplaşmış sözlerde geçen 'ile' edatı Necati Bey gibi bu söyleyişleri şiirlerinde sıklıkla kullanan bir şair için vazgeçilmez kullanımlardır. Deyimlerle birlikte bu edatın kullanımı Hayali Bey'de olduğu gibi Necati Bey'de yer alır. Deyimler yanında şairin Hayali Bey Divanı'nda edatların kullanımına dair benzerliklerden birisi de edatların alışılmamış bir biçimde kullanılmasıdır. Hayali Bey'de özellikle 'gibi' edatında bu durumöa örnekler sıkça

geçerken Necati Bey'de 'ile' edatının kullanım alanında bu tarz bir örnek mevcuttur. Bu farklı kullanımlar kimi zaman vezin gerekliliği sebebiyle kelime sıralarındaki zorunlu değişiklikten meydana gelebileceği gibi Hayali Bey'deki örneklerde görüldüğü gibi bir üslup özelliği halinde de düşünülebilir.

Tutalum zenbīl ile gökden iner meh-pâreler
A begüm yerden mi çıkdı ʿâşık-ı bīçâreler (NBD G139/1)

Kim gam-ı Şīrīn içün dâ'im yeler efgân ider
Dagları Ferhâd anunçün hâk ile yeksân ider (NBD G141/1)

Anmışsın eski pīşen olmışsın ile rusvâ
Neyki yine Necâtī yeni yeni hünerler (NBD G92/7)

Şiirlerde karşılaştırılan kimi durumlar ile kurulan benzerliklerin ifadesinde şairler tarafından birbirine tezat olan ifadelerin kullanımı miktar anlamını karşılayacak olan 'kadar' edatının tercih ve kullanımını berbaerinde getirir. Necati Bey Divanı'nda özellikle 'zerre, dağ' karşıtlığı yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Dünyâ gibi gel imdi yeter bī-vefâlıg it
Cânâ Necâtī çok seni dünyâ kadar sever (NBD G31/7)

Taglar kadar niyâz u tevakkuʿ yiter bana
Ferhâda Bīsütûn temennâ kayasıdur (NBD G171/2)

15. yüzyılın üç büyük şairi olan Şeyhi Ahmed Paşa ve Necati Bey Divanlarında kullanılan edatlar, temelde benzer özelliklerde buluşsa da özellikle Necati Bey öncesindeki şairlerin eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtan kullanımlarının sonraki yüzyıllarda kullanılan yapılarla bir arada kullanıldığı durumu ile bir ayrılık gösterir. Benzer şekilde Şeyhi ve Ahmed Paşa divanlarında kullanılan bazı edatların sonraki yüzyıllarda karşılaştırılan şairlerin divanlarında yer almaması durumu da edat kullanımındaki gelişimin çizgisini göstermektedir. 15. yüzyılda adı geçen şairlerin divanları ile Hayali Bey Divanı'nında kullanılan edatlar karşılaştırıldığında temel olarak iki farklılık göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki yüzyılın başlarında etkisini devam ettiren eski Anadolu

Türkçesi'ne ait kural ve özelliklerin yavaş yavaş terk edilmiş olması ve divan hacimleri göz önüne alındığında edat kullanımlarının azlığıdır. Hayali Bey Divanı'nda oran olarak yüksek seviyelerde görülen edat kullanımları Şeyhi ve Ahmed Paşa divanlarında aynı seviyeye ulaşamaz. Bu durumun yanında Hayali Bey üzerinde etkisi divanların karşılaştırmasında her yönden belirgin olan Necati Bey'in edat kullanımı Hayali Bey ile benzer özellikler taşımaktadır. Edat kullanımındaki kimi üslup özellikleri Hayali Bey şiirinde de aynen devam ettirilmiştir.

4.2.4. 16 ve 17. yüzyılda kullanılan edatlar

15. yüzyılda dil özelliklerine dair farklılıkların terk edilmeye başlandığı ve özellikle saray çevresinde konumlanmış şairlerin kullandıkları dilin kelimeler açısından benzerlikler taşıdığı söyelenebilir. Bu durumun yanında şairin yetiştiği çevrenin diline ait unsurların şiirlerinde devam etmesi durumu söz konusu olabilmiştir. Şiir metinlerinde kullanılan kelimeler içinde önemli bir yer tutan ve anlam ilgilerini farklı boyutlara taşımayı sağlayan edatlar konusunda da bu çevre faktörü etkili olabilmektedir. Hayali Bey gibi Vardar Yeniceli olan Hayreti'nin şiirlerinde bu özellikler kendisini hissettirir. Bu yüzyılda şairlerin edat tercihlerinin karşılaştırmasında öncelikle hemşeri olan bu iki şairin kullandıkları yapıların incelenmesi yerinde olacaktır.

Hayreti, hemşerisi Hayali Bey kadar yüksek şiir kabiliyeti olan bir şair olmaması yanında özellikle şiirlerinde bu iki şairin birbirine olan etkileri belirgindir. Bu etkinin yanında şairlerin edat tercihleri de yetiştikleri çevrenin bir yansıması olarak benzer özellikler gösterebilmektedir. Her ne kadar kullanılan edatlar bütünüyle yetişilen çevrenin ağız özelliklerini göstermese de özellikle seslenme edatlarındaki kullanımlar iki şair arasındaki benzerliğin bişr numunesi niteliğindedir. Seslenme edatları grubunda yer alan 'a/â/e' sesi Hayali Bey Divanı'nda çoğu örneğini şairin terci-bentinde gösterir. Bu şiir dışındaki kullanımları doğrudan 'ey' nidası biçimindedir. Hayreti'de ise bu edatın kullanım sayısı Hayali Bey'den sayıca fazla olması yanında işlev açısından benzerdir. Hayreti'de bu kullanım seslenme görevini yerine getiren özelliktedir. Hayreti divanı'nda özellikle mahbubiye türündeki gazellerin çokluğu bu seslenmenin kullanım alanını genişletmiştir. Bu edat diğer şairlerin şiirlerinde de yer almasına rağmen bu iki şairde yetişilen çevrenin bir aksi bağlamında bir üslup özelliğine dönüşmüştür.

Benzerlik ilgisinin kurulduğu ‘gibi’, ‘nitekim’ edatları, 15. yüzyılda Şeyhi ve Ahmed Paşa divanlarında görülen sayıca az kullanımından farklı olarak Hayreti Divanı’nda Hayali Bey’e paralel bir orandadır. Farsça edatlar ile kurulan ve benzerlik yönünü veren kullanımlarda da bu paralellik devam eder. Hayreti Divanı’nda kullanılan bu yapılar arasında *“bîgâne-vâr (K6/12), şâh-vâr (K7/26), subh-vâr (K9/40), Ya'kûb-vâr (K9/60), (G321/3), lâle-vâr (K9/73), (M4/I/3), (M6/I/2), çınâr-vâr (K13/40), la'l-i nâb-vâr (K14/6), bende-vâr (K14/27), (G481/4), âşüfte-vâr (K16/7), mahbûb-vâr (K16/13), Hızr-vâr (K16/30), gürbe-vâr (K19/11), gonca-vâr (K21/6), (G430/4), zerre-vâr (G6/2), Hayretî-vâr (G90/5), (G281/5), Ferhâd-vâr (G93/2), (G329/4), Mansûr-vâr (G115/5), (G380/6), pervâne-vâr (G178/11), (G294/2), (G321/6), (G395/2), (G470/5), bar-vâr (G247/3), mekes-vâr (G247/4), âyîne-vâr (G249/5), (G372/3), la'l-vâr (G261/3), Mesîh-vâr (G264/2), Yûnus-vâr (G330/2), hâr-vâr (G338/1), (G355/3)”* ve *“pergâr-veş (K9/13), Ferhâd-veş (K9/61), Sidre-veş (K13/27), sâye-veş (K17/9), (M30/III/3), (M31/I/1), (G69/1), (G80/2), (G204/1), (G226/3), (G281/3), (G321/4), gonca-veş (M4/I/2), (M5/II/1), (M9/IV/1), (G88/6), (G262/5), (G407/4), surâhî-veş (M4/III/3), lâle-veş (M5/II/2), Hayretî-veş (G10/5), (G56/8), (G247/5), (G248/5), (G256/5), (G267/5), (G344/5), hâr-veş (G15/4), (G429/3), cür'a-veş (G22/4), Ya'kûb-veş (G40/4), (G303/5), (G316/3), serv-veş (G84/4), dolâb-veş (G93/5), hazân-veş (G185/3), pervâne-veş (G237/3), (G339/5), bülbül-veş (G260/1), (G260/2), (G472/7), ra'd-veş (G376/1), Sübha-veş (G404/2), serçek-veş (G446/3), kemân-veş (G474/3)”* yapıları yer alır.

Divanlarda şairler sayıca diğer edatlardan fazla bir orana sahip olan edatların kullanımını doğrudan edatın kullanımı ile gerçekleştirmemiş bu edat bir kelime grubu biçimine dönüştürülerek kullanılmıştır. 15. yüzyılda özellikle Ahmed Paşa’da yoğun bir biçimde tercih edilen bu durum Hayreti’de benzerdir. Şair, ‘kadar’ edatını bazı örneklerde miktar bildirmesi yönüyle karşıtlıkların bildirilmesi amacıyla kullanmış kimi zamanda bir kelime grubu olarak şiire yerleştirmiştir. Hayali Bey’de görülen ‘ancak’ edatının redif olarak tercihi şiir özellikleri açısından birbirinden etkilenen bu iki şairde benzerlik gösterir. Hayreti Divanı’nda yer alan hemen bütün ‘ancak’ örnekleri redif olarak kullanılmıştır.

Hayali Bey’in çağdaşı ve İstanbul’da yetişen bir şair olan Baki şiir kabiliyeti açısından 16. yüzyılın önemli isimlerindendir. Şairin divanında edatların kullanımına ilişkin çeşitlilik dikkat çeker. Benzerlik ilgisinin kurulması işlevindeki ‘gibi’ edatı çağdaşı

Hayali Bey'in divanındaki oranlara benzerlik gösterir. Bunun yanında şairin 'nitekim' edatını kullanmasında özellikle kasidelerdeki yoğunluk dikkat çeker.

Kuçmak nasīb olur mı miyânun kemer gibi
Cânâ niteki hançeri hicrân aradadur (BD G87/3)

Çekdi zencīre beni ʿaşkun nitekim şīrler
Eşki çeşmüm iki yanumdan iki zencīrler (BD G104/1)

Benzerlik ilgisinin kurulduğu örnekler açısından Baki Divanı, hem Türkçe hem de Farsça edatların tercihi noktasında zengindir. Farsça benzerlik edatlarına ilişkin kullanımlar arasında *"tîg-veş (K2/45), semender-veş (K5/17), âyîne-veş (K9/12), (M1/I/4), (G106/3), hûrşîd-veş (K11/8), (G318/5), cürʿa-veş (K22/27), (MTL28), gonca-veş, (K26/8), (K26/19), (G8/7), (G121/1), (G121/4), (G309/6), (G328/7), (G340/2), lâle-veş (M1/IV/4), (M5/III/3), (G200/2), (G270/2), (G273/2), (G300/1), (G352/3), Hızır-veş (M6/IV/4), (G216/3), gül-gûne-veş (G59/5), Leylî-veş (G69/6), 'asâ-veş (G77/5), nây-veş (G81/3), (G388/3), (G501/5), Nîl-veş (G142/2), (G414/5), Ferhâd-veş (G176/3), sürâhî-veş (G191/7), câm-veş (G204/3), (G239/4), (G273/5), perîveş (G207/4), şâneveş (G209/1), (G211/2), (G539/4), şemʿveş (G227/5), (G330/3), (G346/6), Mesīhâ-veş (G251/4), âzâde-veş (G278/4), Bâkī-veş (G284/4), (G306/7), (G320/5), hûrī-veş (G300/4), jâle-veş (G304/2), (G328/2), Nâhīd-veş (G318/5), Bâd-veş (G340/2), (G531/2), fâhte-veş (G359/7), zerre-veş (G397/5), âb-veş (G531/2), Yaʿkûb-veş (G531/4), Dâne-veş (G539/5), Leylī-veş (G544/4)"* ve *"âfitâb-vâr (K9/2), Mûsâ-vâr (K18/19), Mûsî-vâr (G74/4), nergis-vâr (K18/23), Şemʿ-vâr (K24/26), sakkâ-vâr (K25/13), saye-vâr (G87/5), hokkabâz-vâr (G130/6), habâb-vâr (G134/3), gonca-vâr (G163/4), piyâde-vâr (G180/1), tâvûs-vâr (G180/3), dâne-vâr (K1/25)"* yapıları yer alır.

Hayali Bey Divanı'nda örneklerine sıkça rastlandığı gibi Baki'de ve diğer şairlerde de ifadeyi hoş bir zemine hazırlamak amacıylka kullanılan 'diyü' edatının özellikle beytin birinci mısraında kullanımına ilşkin örnekler Baki'de de sıkça kullanılır. Zaman bildiren ve belli bir zaman aralığına gönderme yapan 'tâ, tâ key, tâ ki' edatları da Baki Divanı'nda yoğun kullanılan edatlar arasındadır. Türkçe edatlar arasında yer alan 'dek, kadar' edatları da bu anlam ilgisinin oluşturulması açısından kullanılan edatlardandır.

Yanına alsun diyü kâfir gözün gamzen gibi
Girdiler şimdi çelîpâ şekline şemşîrler (BD G104/3)

Bâga sen servi revânı bir kadem bassun diyü
Hayli dökildi saçıldı yoluna berg-i hazân (BD G373/2)

Nûş eylese bir ʽâşık tâ haşre dek ayılmaz
Bezmi felekün bilmem câmında ne hâlet var (BD G171/3)

Gûş senün haberlerün almaga olsa çâremüz
Kâş kulagumuz kadar eyleyelerdi pâremüz (BD G202/1)

16. yüzyıl içinde Baki ve Hayali Bey'in yanında şairlik kudretiyle ön planda bulunmuş ve çağdaşı olan şairler üzerinde olduğu kadar sonraki yüzyıllarda gelen şairler üzerinde de etkisi bulunan Fuzuli, yaşadığı çevrenin dil özelliklerini şiirlerine kullanan bir şairdir. Bu açıdan söyleyiş farklılıkları divanda geçen edatlarda da zaman zaman farklılık gösterir. 'Kimi' edatının kullanımı bu duruma örnek sayılabilecek edatlardandır. Fuzuli'de sıkça kullanılan bu edat yanında benzer bir anlam ilgisi kuran 'teg' yapısı da kullanılmıştır.

Vücûdum ney kimi sûrâh sûrâh olsa âh etmen
Mahabbetten dem urdum incimek olmaz cefâlardan (FD G215/8)

Suya versin bâgbân gülzârı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün teg verse bin gülzâre su (FD K3/4)

Fuzuli Divanı'nda benzerlik ilgisi kuran Farsça edatların kullanımı Hayali Bey ve Baki'deki kullanımlara paraleldir. Bu ilgiyi oluşturan yapılar arasında *"hümâ-veş (K1/12), İlyâs-veş (K5/13), gonce-veş (K9/36), (G145/1), (G178/1), melek-veş (K13/12), sâye-veş (TB1/I/6), (G168/7), Ferhâd-veş (K19/9), (G227/4), La'l-veş (K21/16), kilk-veş (K24/29), sebze-veş (K25/24), hâme-veş (K25/25), mahbûb-veş (K30/4), hurşîd-veş (K39/24), (G64/5), İbrâhim-veş (K41/12), şem'-veş (G15/5), (G37/2), (G85/7), (G245/2), Leylî-veş (G29/5), âyîne-veş (G58/4), perî-veş (G86/1), (G89/3), (G103/7), (G110/5), (G285/5), (G285/7), (G288/2), (TB2/VI/1), pervane-veş (G101/4), (G208/2), şâne-veş (G181/4),*

dürd-veş (G184/1), subh-veş (G227/5), lâle-veş (MKT48/1)” ve *“Yûsuf-vâr (K9/9), hurşîd-var (TB1/VII/2), ebr-vâr (K28/29)”* yapıları yer alır.

Divanda ‘ile’ edatının kullanımı karşılaştırılan diğer şairlere benzer biçimde çoğunlukla bir kavram ile birlikte kullanılmış, Hayreti ve Hayali Bey divanlarında yer alan örneklerde olduğu gibi zaman zaman fiiller ile birlikte kullanılmıştır.

Ra’nâlık ile kâmeti şimşâdı kılan yâd
Olmaz mı hacîl serv-i hırâmânını görgeç (FD G53/3)

Meger kan içmek ile esrimiştir nergis-i mestin
Besî mey nûş edenler gördüm olmaz böyle kan serhoş (FD G134/4)

Şiirlerde çoğunlukla benzerlik ilgisi kuran edatlardan olan ‘nitekim’ yapısı bir sebep-sonuç bildirme görevinde de kullanılabilmektedir. Bu tarz kullanımlar Fuzuli’nin bazı şiirlerinde yer alır. Şairlerin divanlarında yer alan ve verilen örneklerin büyük kısmında redif olarak tercih edilen ‘ancak’ edatı ‘bir tek, yalnızca’ manalarıyla Fuzuli şiirinde de örneklerini verir. Yine 15. yüzyıldan başlayarak kullanılan ve bir kelime grubuna dönüşen miktar edatı ‘kadar’ Fuzuli şiirinde de bu tarz bir kullanımla ele alınmış ‘ o kadar, ne kadar’ anlamları karşılanmıştır.

Ben lebin müştâkıyım zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelir huşyâre su (FD K3/9)

Bende Mecnûn’dan füzûn âşıklık isti‘dâdı var
Âşık-ı sâdık benim Mecnûnun ancak adı var (FD G75/1)

Sana tapşırdıgım oklarını yaktım ey dil
Zâyi ettin ne kadar kim sana ihsân ettim (FD G200/6)

Şiirlerin benzerlik temelinde şekillenmesi şairllerin bu yapıları kullanabildikleri tüm çerçevelerde ele almalarına ve işlemelerine yol açmıştır. Kelime biçiminde ‘gibi, nitekim’ edatlarının yanında Farsça benzerlik ilgiisi kuran yapıların da kullanımı divanlarda paralellik gösterir. Şeyhüslislam Yahya Divanı’nda özellikle ‘gibi’ edatının

kullanımı şairin mahlası ile birlikte kullanılmış, diğer kullanımlarda yine özel bir isim ile birlikte ele alınmıştır. Edatın bir isim ile birlikte kullanımı, şairlerin daha çok Farsça edatlar vasıtasıyla kurdukları yapının Türkçe'ye uyarlanmış biçimi olarak değerlendirilebilir ki bu durum, Şeyhülislam Yahya Divanı'nda önemli oranlarda karşımıza çıkar. Bu durumun yanında divanda 'gibi' edatının fiiller ile kullanımına dair örnekler verilmemiştir.

Şairib isimler ile birlikte 'gibi' edatını tercih etmesi bütünüyle Farsça edatlarla kurulan yapıları dışarıda bırakmamış, bu edatlar vasıtasıyla da benzer yapılar kurulmuştur. Farsça edatlar ile kurulan yapılar arasında *"rikâb-veş (K3/18), pervane-veş (G25/3), (G46/4), (G182/4), (G262/2), kâh-veş (G27/3), cür'a-veş (G37/2), Yahyâ'-veş (G53/5), (G236/5), (G255/5), (G259/5), serv-veş (G55/1), jâle-veş (G89/1), zünbûr-veş (G101/1), lâle-veş (G113/1), (G247/3), mihr-veş (120/3), gonce-veş (G132/5), (G352/5), (G355/4), Celâlî-veş (G138/3), tîr-veş (G150/5), Kays-veş (G153/2), ebr-veş (G221/4), saye-veş (G294/5), (G396/2), hümâ-veş (G300/4), sabâ-veş (G307/4), gül-çehre-veş (G337/3), kandil-veş (G369/1), Süleymân-veş (G379/2), külhân-veş (R1/1)"* ve *"hamâ'il-vâr (G364/5), Ferhâd-vâr (G368/2), kalender-vâr (G400/1)"* kullanımları yer almaktadır.

Şeyhülislam Yahya Divanı'nda 'ancak' edatının kullanımı, 'sadece, yalnızca' anlamlarını karşılayacak bir biçimde kullanılmıştır. Şairin temelde miktar bildiren 'kadar' edatını kullanımında ise benzerlik ilgisini de karşılayan bir biçimde kullandığı görülmektedir. Yine 'kadar' edatı ile ilgili olarak 15. yüzyıldan başlayarak şairlerin bir kelime grubu biçimine dönüştürerek kullanımı Şeyhülislam Yahya Divanı'nda da benzer bir yapıdadır. Şair 'kadar' edatını 'ne kadar, bu kadar' biçiminde şiirlerinde kullanmıştır.

Bahâr medhini ancak ben itmezem Yahyâ
Benümle hem-nefes olur hezâr vasfında (ŞYD G354/5)

Çeküp câmı bir iki katre koymuş anda cânânum
İçince leblerün emmiş kadar hazz eyledi cânum (ŞYD G246/1)

Divanlarda karşıldaıkları anlamlar bağlamında önemli bir işleve sahip olan edatlar farklı yüzyıllarda farklı şairler elinde çeşitli ilgiler üzerinden işlenmiştir. 15. yüzyılda dil özelliklerinin getirdiği bir sonuç olarak eski Anadolu Türkçesi'ne ait yapıların devam

etmesi, sonraki yüzyıllarda etkisini kaybetmesine rağmen bazı şairlerde bu kullanımlar az da olsa örneklerini devam ettirir. Edatlar içinde klasik şiirin temelini oluşturan teşbih ve bu teşbihin meydana getirilmesi amacıyla kullanılan edatlar, her şairde belli ölçülerde yer almış, yine yetişilen çevre ve dil özelliklerine bağlı olarak farklılıklar gösterilmiştir. Divanlarda edatlar içinde en fazla kullanılan yapılar olan benzerlik edatları Türkçe edatlardan seçilebildiği gibi Farsça'daki benzer yapıların kullanımı ile de gerçekleştirilmiştir. Şairler arasında özellikle Farsça edatlar ile oluşturan bu benzerliklerin kullanılan benzetilen açısından çoğu örnekte aynı olduğu, bazı şairlerde ise şairin üslubu ve seçtiği kelime kadrolarına bağlı olarak değişik söyleyişlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle 16. yüzyılda bazı türlerin en üst derece örnekleri verilmesine bağlı olarak söyleyişlerin farsça özelliklere kaydığı ve bu duruma bağlı olarak kullanılan edatlarında farsça yapılardan tercih edildiği görülmektedir. Hayali Bey özelinde düşünüldüğünde şairin 16. yüzyıldaki şairler ile benzer oranlarda ve benzer yapılarla bu edatları kullandığı ve bir önceki yüzyılda ise Necati Bey ile olan yakınlığı dikkat çekicidir.

4.3. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Ünlemler

Ünlemler bir dil içinde anlama etki etmemekle birlikte bulunduğu cümle içinde ifade edilecek olan seslenme, duygusal bir durum sonucunda ortaya çıkan tepki yahut da yansımalar yoluyla taklide dayalı söylemlerin ifadesi amacıyla kullanılır. Dil içindeki sözcüklerin sınıflandırılması çeşitli dönemlerde farklılaşmasına rağmen ünlemle ayrı bir başlık olarak ele alınıp değerlendirilmiştir. Çoğu zaman edatlar içinde değerlendirilen ünlemlerin farklı fonksiyonları sebebiyle ayrı bir başlık altında incelenmesi bu yapıların işlev ve görevlerinin tespit edilebilmesi açısından önemlidir.

Ünlemlerin tanımlarına dair farklı dilciler tarafından aralarında küçük farklar olan tanımlar yapılmıştır. Muharrem Ergin ünlem ile ilgili *"Bunlar, his ve heyecanları, sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk, vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, ret, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır."* Tanımını yaparak edatlar içindeki bir başlık olarak değerlendirmiştir. Zeynep Korkmaz'ın tanımı ise *"Ünlem, söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; karşısındakilere seslenmeye, çağırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde ve tabiattaki*

sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür."[92] şeklindedir. Açıklamaları Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde ise Berke Vardar ünlemi *"Konuşucunun duygusal bir tepkisini dile getiren, korku, sevinç, şaşkınlık, acıma anlatan, çağrı, buyruk, yasaklama, vb. belirten ve tek başına tümce oluşturabilen sözcük. Örneğin A!, ey!, ya!, hadi!, vay! sözcükleri Türkçe'deki ünlemler arasında yer alır. Yansımalar, adlar, eylemler, vb. de ünlem olarak kullanılabilir."*[93] biçiminde tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu Türkçe sözlükte ünlem "Türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida: Ah! oh! şak, çat vb."[94] tanımıyla karşılanır.

Ünlemlerin bir dil içinde hangi görevlerde ve hangi ihtiyaçları karşılamak için kullanıldığına dair yukarıda yapılan açıklamalar, ünlemlerin genel olarak konuşmada hissedilen duygusal durumların ifadesini gösteren yapılar olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Ünlemler çoğu zaman bireyin içinde bulunduğu zaman içindeki hislerinin dışavurumunu yansıtan kelime ve söz grupları olmakla birlikte sadece bu yapıların ifadesinde kullanılan bir görevde değildir. Özellikle şiirde ünlemler anlatılmak istenilen duyguların muhataba iletilmesinde etkili bir unsurdur.

İşlediği konu ve bu konunun işleniş biçimine dair kaideleri belirleyen bir gelenek haline gelen klasik edebiyat kendi içinde bir lügatçesini yüzyıllar içinde oluştururken dilin ünlemler vb. gibi yapılarını da es geçmemiş, bu yapılarla ilgili olarak da tercihlerin zamanla şekillenmesine ve sıklığına dair genel kabuller ortaya çıkarmıştır. Bu kabuller sonucunda ünlem görevini yerine getiren bazı kelimeler hemen her divanda örnekleri sıkça görülebilecek bir konuma yükselmiştir. Klasik edebiyat içerisinde örneklerine en sık ve en çok rastladığımız ünlemler arasında seslenme ünlemi göreviyle 'ey, eyâ'; 'hây, hey, behey'; 'a, e'; 'vay'; üzüntü, teessüf ünlemi göreviyle 'vâh, veh'; şaşma, korku, pişmanlık, beğenmeme, öfke, acıma anlamları göreviyle 'be'; Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatma göreviyle 'âh'; Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirtme göreviyle 'oh' ünlemleri yer alır.

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan ünlemler içinde bazıları karşıladıkları anlam itibariyle benzer görevde olup bazı ünlemler ise farklı görevlerde kullanılmıştır. Divanda

---

[92] Korkmaz, Z. (2009). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). Ankara: TDK Yayınları, 1140.
[93] Vardar, a.g.e., 206.
[94] Akalın, a.g.e., 2058.

aynı manayı vermekle birlikte farklı yazılışları olan on iki ünlem ve bu ünlemlerin 567 örneği vardır. Divanda yer alan bu ünlemler içinde en fazla örneği olan ünlemler seslenme görevinde kullanılan ünlemlerdir. Seslenme ünlemi görevinde olan ünlemler içinde en fazla örneğe sahip olan yapı ‘ey, eyâ’ sözüdür. Divanda bu söz ile yapılan 510 adet örnek tespit edilmiştir. Klasik edebiyat içerisinde en sık kullanılan seslenme yapısı olması yönüyle bu ünlem hemen her şiirin mahlas beytinde kullanılır. Divanda bu tarz kullanıma örnek olarak 121 örnek tespit edilmiştir. Şair bu seslenme ünlemini yalnızca mahlas beyitlerinde kendisine yönelik seslenişlerde değil, farklı biçimlerde soyut ve somut ögelere yönelik olarak da kullanmıştır;

Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemün (G290/2)

Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda (G491/4)

Üstüme ervâh-ı kudsîler mekes-vâr üşmege
Ey kazâ-kudret senün bir şehd Güftâr et beni (G606/4)

Seslenme ünlemi görevinde kullanılan ‘ey’ ünlemi bazı örneklerde görevi yönüyle farklı bir tarzda kullanılmamasına rağmen kapsadığı ismin uzun ve karma yahut zincirleme yapılarla birlikte ele alındığı örnekler mevcuttur. Bu örneklerde seslenme ünlemi dışında kalan yapılar çoğunlukla mısraın tamamını oluşturarak mısraın anlamlandırmasında önemli bir görevi yerine getirir;

Erişdi semʿüme ol dem nidâ-yı hâtif-i gayb
Ki ey hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng (K7/10)

Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
Zulmet-serâmı cilve-geh-i âfitâb kıl (K19/1)

Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân (M8/6)

Klasik edebiyatta şair; şiirlerinde sevgiliye, rakibe yahut da başka bir tip veya kavrama ilişkin herhangi bir özelliğin vurgusunu yaparken o tip ya da kavramlara seslenişini ‘ey’ ünlemi ile gerçekleştirir. Bu tarzda bir kullanım seslenme ünleminin farklı kullanımlarından birini oluşturur. Yapılan bu seslenişlerde isim ve o ismin sıfatı görevinde bulunan kelimelerde devrik bir yapı söz konusudur;

Ey saçı Leylî nola çihreni ʿarz etsen ana
Nice bir dâga düşe hecrün ile Mecnûnun (G292/2)

Sevdâ-yi hâli ey gözü nergis ʿizârınun
Boynuna atladı bir kara dâgı benefşenün (G299/4)

Câm-ı mey laʿlüne öygünmüş eyâ mestâne çeşm
Sag olursam dünyede çokdur anunla sohbetüm (G340/4)

Ben etmezem miyânun içün kılca kîl ü kâl
Agzuna yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm (G346/2)

Divanda şiirler içinde seslenme ünlemi görevinde kullanılan ‘ey’ ünleminin doğrudan bir isimden önce geldiği örneklerin yanı sıra herhangi bir isimden önce gelmeyerek bütün bir mısraı kapsayan bir anlama seslenme görevini gerçekleştirdiği örnekler de mevcuttur. Bu görevde kullanılan kimi örneklerde ise seslenilen kişi ya da kavram açıkça belirtilen bir yapıda değildir. Bu örnekler özellikle soru cümleleriyle kurulan mısralarda kullanılmıştır.

Âfitâbun zer devâtıyla gelürsin her seher
Ey utârid dergehinde kâtib-i dîvân mısın (K20/8)

Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
Lutfuna kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek (M7/I/1)

Eylesem mergûle-i zülfün görüp bir gulgule
Ey nice bülbülleri gülşende hâmûş eyleyem (G368/3)

Seslenme ünlemleri içinde ikinci grup içinde ‘hey, hay, behey’ ünlemleri yer alır. ‘İyi dilek, azarlama, şaşma ve sevinç bildirme’[95] anlamlarında kullanılan bu ünlemlere dair Hayali Bey Divanı’nda 11 örnek tespit edilmiştir. Örnekler içinde bu ünlemlerin mısradaki görevleri arasında ‘azar, çıkışma ve seslenme’ görevleri vardır. Bu ünlemler arasında özellikle ‘behey’ ünlemi bir serzenişin ifadesi amacıyla kullanılır.

Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
Hey ne kâfirsin senün sînende îmânun mı var (G77/3)

Şîve birle laʿlüni agzunda pinhân eyledün
Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledün (G279/1)

Nice bir ehl-i İslâma bu kînün
Behey kâfir senün de var a dînün (G301/1)

Gerdenün göstermek ile sîne-çâk etdün beni
Hay zâlim gögsünü açma helâk etdün beni (G592/1)

Ünlemler içinde ‘behey’ sözüne yakın anlamda kullanılan ‘be’ ünlemi ‘ey, hey, yahu□ anlamlarında bir seslenme sözü’[96] görevinde kullanılır. Divanda tespit edilen 8 örnekte ‘be’ ünlemi günlük konuşma dilindeki misallerine benzer bir biçimde teklifsizce konuşma ünlemi olarak kullanılmıştır. Bu kullanımların biri başka bir gazelde tekrar edilen bir mısradır. Bu örneklerde ortaya çıkan anlamlar ‘yürü git, haydi, boşver’ manalarını karşılar.

Tut dilün kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
Şemʿ ile pervâne miskînün savaşı var imiş (G228/4)

Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
Terk eyle nâmunı be Hayâlî kalender ol (G318/7)

[95] Akalın, a.g.e., 863.
[96] Akalın, a.g.e., 230.

Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
Be yana yana hey miskîn nedür hâlün kül olmuşsın (G390/1)

Seslenme edatları içinde sadece tek bir sesten oluşan yapılar içinde ‘a, e’ sesleri de divanda kullanılan yapılar arasındadır. Bu ünlemler arasındaki ‘a’ yapısına uygun örnekler divandaki tek terci-i bent örneği içinde kullanılmıştır ve vasıta beyti içinde yer alır. Bu sebeple ‘a’ ünlemine dair kullanımların çoğu bu terci-i bendin vasıta beyitlerindeki örneklerdir. Bu ünlemin terci-i bent dışında üç kullanımı daha vardır. Bu kullanımlardaki anlam tamamına yakın örneklerde ‘ey’ seslenme ünlemi yerine kullanılır. Sadece bir örnekte ‘şaşma, kızma’ anlamlarında kullanılmıştır. Aynı yapıdaki ‘e’ ünlemi ise divanda seslenme görevinde olup çoğunlukla ‘görmek’ fiilinden sonra kullanılmıştır.

Bende vü şâh olmadı âzâd elünden â felek
Dâd elünden â felek feryâd elünden â felek (M7/I/8)

Nice bir ehl-i İslâma bu kînün
Behey kâfir senün de var a dînün (G301/1)

Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm (G335/1)

Şiirlerde sıklıkla kullanılan kelimelerden olan ‘âh’ kelimesi *“aşığın yaşadığı her türlü ıstırap karşısında ortaya çıkan durumun dışavurumu”* dur. Bu kullanımıyla birlikte ‘âh’ sözü sözlükte *“Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz”*[97] olarak tanımlanmıştır. Hayali Bey Divanı’nda ‘âh’ın bu kullanımına ilişkin 13 örnek tespit edilmiştir. Bu örnekler bir üzüntünün sonucunda aşığın dilinden düşen ‘ah, ne yazık ki’ manalarını karşılar. Bu örneklerin çoğunluğunda ‘âh kim, âh ki’ kalıpları kullanılmıştır.

Gonca-i pür-hûna döndü âh kim gönlüm gibi
Bâg-ı hüsn içre görüp bir nergis-i şehlâ gözüm (G380/4)

---

[97] Akalın, a.g.e., 41.

Kûh-ı endûh durur âh ki bu cism-i zebûn
Dâglar yer yer anun lâleleridür pür-hûn (G422/1)

Gonca Leylî gibi dil-teng olalı benzedi âh
Eşk-i Mecnûn gibi her jâle dür-i meknûna (G503/3)

Hayali Bey Divanı'nda çoğunlukla kullanılan bu ünlemlerin dışında yalnız bir örneği olan yapılar da vardır. Divanda yer alan 'vay' ünlemi şaşkınlık bildiren bir anlamla birlikte şart bildiren bir cümle içinde kullanılmıştır. Bulunduğu mısrada üzüntü ve esef anlamı veren 'veh' ünlemi bir küçümsemeyi de beraberinde getirir. Şiirler içinde çok örneği olmayan 'oh' ünlemi ise 'oh demek' deyimiyle birlikte divanda yer alan ve tarz olarak diğer şiirlerden farklı bir yapıda olan bir gazel içinde kullanılmıştır. Bu gazel içinde her beyitte farklı deyimlerin kullanılması dikkat çekicidir.

Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bîhûş eyleyem
Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh nûş eyleyem (G368/1)

Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
Kurşunlar aka salla rakîbün kulagına (G474/3)

Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl ana
Veh bu hasret kânınun müjgânum oldu tîşesi (G586/2)

Divanda farklı kelimeler ve farklı görevler ile kullanılan ünlemler içinde en dikkat çeken ünlem seslenme işlevini yerine getiren yapılardır. Ünlemlerin şiirler içinde kullanımları arttığında kullanım alanları ve şekilleri de farklılaşmaktadır. Sadece nida görevini yerine getirmeyen bu seslenme ünlemleri bazen uzun ve karmaşık tamlamalar eşliğinde bazen de seslenilen kişi ya da kavram olmadan kullanılmıştır. Seslenmenin bu kolaylığa izin vermesi şair tarafından kullanılmış ve ortaya değişik örnekler çıkmıştır. Ayrıca seslenme ünlemlerinin yalnız bir kişi ya da kavramı muhatap alması durumu da farklı örnekler ile aşılmış, sıfat ile birlikte kullanılan misaller ortaya çıkmıştır. Seslenme ünlemleri dışında çeşitli duyguların ifadesinde kullanılan diğer bazı ünlemler de sayıca az olsa da divanda yer alır. Divanın kelime kadrosu içinde önemli bir oranı karşılamamasına

rağmen hemen her şiirde kullanılmış olması, bu yapıların önemli bir işlevi yerine getiren unsurlardan olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

4.4. Hayâlî Bey Dîvânı'nda İkilemeler

4.4.1. Türkçe ikilemeler

Tekrar grubu başlığında toplanan ikilemeler bulundukları cümlede kuvvetlendirme, pekiştirme, verilen anlamı zenginleştirme yahut da bahsedilen ismin çokluğu veya azlığını mübalağa yoluyla ifade etmek için kullanılan yapılardır. Sözlükte ikilemeler "Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması: Yavaş yavaş, irili ufaklı, aşağı yukarı gibi"[98] Bir başka sözlükte ikilemeler "Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda, kullanma"[99] biçiminde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere ikilemelerin temel görevi anlama güç katmaktır. İkilemeler anlamı güçlendirmek için aynı yahut farklı kelimelerden oluşan söz gruplarının tekrarını gerektirir.

Klasik edebiyatta özellikle mübalağa sanatına ilişkin kullanımlarda ifade edilecek mananın çokluğu yahut azlığı, büyüklüğü veya küçüklüğünü için şairler ikilemelerden sıklıkla yararlanmışlardır. Kullanılan bu ikilemeler büyük oranda aynı kelimenin tekrarına dayanan ikileme grubundandır. Şair bir beytinde sıfat görevinde kullandığı bir yapıyı bir başka beytinde ikileme biçimine dönüştürerek anlamı kuvvetlendirmeyi ve sözün etkisini artırmayı amaçlar. Bilindik ikilemelerin dışında şaire göre değişen yapılar veya kalıplaşmış bir tekrar grubu şiirlerde tercih edilebilir. İkilemeler şiirlerde çeşitli anlam ilgileri ile kullanılır. Kimi zaman da mısraın gerektirdiği söz ikileme biçiminde verilerek hem uygun söz kullanılmış olur hem de ikileme biçiminde kullanıldığı için anlamı kuvvetlendirme görevi yerine getirilmiş olur.

Hayali Bey Divanı'nda tekrar grubu içinde yer alan 38 ikileme toplam 105 kez kullanılmıştır. Kullanılan ikilemeler içinde *'aglayı aglayı, bin bin, bir bir, bölük bölük, cev cev, çaglayı çaglayı, çâk çâk, çanak çanak, çeşme çeşme, daglayı daglayı, dâne dâne, delik*

---

[98] Akalın, a.g.e., 948.
[99] Vardar, a.g.e., 119.

delik, dilim dilim, döge döge, döne döne, dürlü dürlü, ferd ferd, feryâd feryâd, girih girih, gül gül, güle güle, güm güm, halka halka, hırâmânî hırâmânî, kanlu kanlu, kâse kâse, kat kat, katre katre, konak konak, pâre pâre, sûrâh sûrâh, süre süre, taraf taraf, tâze tâze, vara vara, yalmanı yalmanı, yana yana, yer yer' ikilemeleri yer alır. Bu yapılar içinde en fazla örneğe sahip ikileme 'yer yer' yapısıdır. Kullanılan bu ikilemelerin içinde isim, sıfat, zarf görevinde bulunan kelime türleri vardır. Divan metninde kullanılan bütün ikileme grupları söz dizimi açısından peş peşe gelen yapılardan oluşmaktadır. İkilemeler arasında mısraın farklı yerlerinde yahut da araya başka kelimeleri alan ikilemeler kullanılmamıştır. İkilemelerin tamamı zıt aynı kelimenin tekrarı ile oluşan yapılardır. Divanda kullanılan ikilemeler arasında zıt anlamlı, eş anlamlı, yakın anlamlı veya farklı gramer kuralları ile meydana getirilen kelimelerden oluşan ikileme yapılarına rastlanmaz. Bunun yanında yansıma sözlerin tekrarıyla oluşturulan ikilemeler metinde yer almaktadır.

Kullanıldıkları metinlerde temel işlevleri anlamı güçlendirmek olan bu yapılar divan metninde bu görevlerini yerine getirirken farklı anlam ilgileri içinde kullanılmıştır. Tespit edilen bu ikilemeler içinde belli bir unsurun ölçüsünü mübalağa yoluyla artırmak yahut azaltmak göreviyle kullanılan ikilemelerin yanı sıra deyim yahut kalıp söyleyişlere de rastlanır. Redif tercihinde de kullanılan ikileme yapıları vardır. İki gazelde bu ikilemeler içinden *'girih girih ve taraf taraf'* ikilemeleri redif olarak kullanılmıştır.

Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih (G480/1)

Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf (G243/1)

Divanda sıklık olarak en fazla kullanılan ikileme olan 'yer yer' yapısı 'bölük bölük, tabaka tabaka' anlamlarında kullanılmıştır. Bu ikileme yapısının kullanıldığı beyitlerde aşığın sinesindeki yaraların ifadesi sıklıkla kullanılmıştır. Aşığın sinesine dair söyleyişler içinde 'yer yer' bağlacıyla benzer görevde kullanılan bir diğer ikileme ise 'delik delik' yapısıdır. Aşığın bedeninin durumunun ifadesinde her iki yapıda yapılan tasviri derinlemesine anlatan yapılar olarak dikkat çeker.

Âteş-i dilden çıkan yer yer benüm ey lâle-ruh
Sînem üzre görünen dâg-ı siyâhumdur benüm (G381/4)

Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik (G264/1)

Şiirlerde her türlü eziyet ve ıstıraba maruz kalan âşık bedeni ve onun çeşitli yönlerden ifadesi ikilemelerin anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanıldığı en önemli noktalardan birisidir. Özellikle Hayali Bey Divanı'nda fazlasıyla kullanılan bağrı dağlamak, sineye elif biçiminde tırmıklı yaralar açmak gibi ifadeler ikilemelerin işlevlerini en güzel biçimde gösteren örneklerdir. Aşığın sinesinin durumu hakkında kullanılan ikileme yapıları arasında *'kanlu kanlu, tâze tâze, halka halka, çâk çâk'* ikilemeleri yer alır. Bu ikilemelerden *'kanlu kanlu, tâze tâze'* yapıları aşığın sinesinin her daim kanlar içinde olduğunu ifade etmek anlamlarında kullanılmıştır. Aşığın sinesini dağlaması bağlamında doğrudan doğruya *'daglayı daglayı'* ikilemesinin kullanıldığı örnek de vardır.

Kanlu kanlu dâglarla zînet etdi kendüyi
Oldu sen sultân-ı hüsne ʿâşık-ı dîdâr gül (K12/21)

Kim ki görmek istese güllerle cennet bâgını
ʿÂşıkun gögsünde görsün tâze tâze dâgını (G568/1)

Ol tezerv-i nâz içün ey derd-i dilber sînemi
Halka halka dâglarla dâm-ı sayyâd eyledün (G278/3)

Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
Yâdına ol laʿl-i cân-bahşun helâk olmak gerek (G303/1)

Hayâlî hâl-i ruhsârun gamından nâr-ı hecr ile
Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı (G668/5)

Sevgilinin her an aşığa devam eden eziyetleri neticesinde ağlamaktan kızarmış ve artık kan ağlayan gözlerinin durumunu ifade ederken de anlama kuvvet katan ikilemeler

kullanılmıştır. Akan gözyaşının çokluğunun ifadesinde ise deniz, derya ile ilgili kelimelerden kurulan ikilemeler dikkat çeker. Gözyaşıyla ilgili ifadelerde kullanılan ikilemeler çoğunlukla anlam doğrultusunda belirlenir. Kimi mısralarda kanlı gözyaşından bahsedilirken kimi mısralarda ise tane tane dökülen gözyaşları söylemi kullanılmıştır. Bu ikilemeler içinde 'katre katre, çeşme çeşme, dâne dâne' ikilemeleri sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca fiilden türetilen 'çaglayı çaglayı' ikilemesi de bu anlam ilgisinde kullanılan ikilemelerdendir.

Katre katre kanlu yâşun bir sanem zülfünde gör
Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut (G37/2)

Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
Göz pınarından akıtsun çeşme çeşme mâları (M7/II/5)

Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi (G577/2)

Havâ-yı serv-i kaddünle delürüp vâdî-i gamda
Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı (G668/2)

Divanda mübalağa sanatı ekseninde bir unsurun büyüklük veya küçüklük, yükseklik yahut alçaklık gibi anlam ilgileriyle durumunu ifade eden yapılar kullanılarak hem bu sanata dair örnekler sunulmuş hem de anlam kuvvetlendirilmiştir. Doğrudan nicelik belirten kelimelerle kurulan yapıların yanında özellikle sevgilinin âşık üzerindeki etkisi ve ona karşı düşmanca davranışlarının göstergesi olan bir durumun ifadesi üzerine kurulan ikilemeler de vardır. Bu ikilemeler içinde *'bin bin, kat kat, çanak çanak, kâse kâse'* gibi yapılar yer almaktadır.

Kâşki cismümde de bin bin dîde peydâ eylesem
Her birin lüʾlüʾ dişün hecrinde deryâ eylesem (G330/1)

Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum (G369/1)

Ferhâd Bî-sütûnda ne eksüklik etdi kim
Her lâle dahi kanunı içer çanak çanak (G253/2)

Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnun
Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnun (G271/1)

İkilemeler içinde yer alan bazı söyleyişler deyim niteliğindedir ve deyimin kendisinde bulunan ikilemeler kullanıldığı yerde hem deyim olması yönüyle hem de ikileme olması yönüyle iki türlü işlevini yerine getirmiştir. Bu tarz kullanımlar *içinde 'gül gül olmak, döge döge kendini un etmek, dilini dilim dilim etmek, bir bir söylemek ve yana yana kül olmak'* yapıları yer almaktadır.

Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb benzer
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın (G390/4)

Göreli dâne-i hâlün ele alup iki taş
Âsiyâveş döge döge ederem kendümi un (G422/3)

Şemşîr-i cevr ile dilüm etdi dilim dilim
Açdı kılıcı ile bu gönlüm vilâyetin (G392/3)

Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerün
Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿĪsâ yüzün (G437/4)

Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
Be yana yana hey miskîn nedür hâlün kül olmuşsın (G390/1)

Farklı söyleyişler veya kalıp ifadeler içinde yer alan ikilemelerin de bazı örneklerde kullanıldığını görmekteyiz. Bu söyleyişler arasında *'hırâmânî hırâmânî, yalmanı yalmanı ve cev cev'* ikilemeleri kullanılmıştır. Bu ikilemeler içinde kullanılan 'yalmanı yalmanı' ikilemesi yalman kelimesinden türetilmiş ve anlam olarak *'yavaş yavaş, batıra batıra, titrete titrete'* anlamlarında kullanılmış bir ikilemedir. Yine *'cev cev'* ikilemesi ise *'tane tane, parça parça'* anlamlarında kullanılan bir ikilemedir.

İkilemeleri oluşturan gruplar içinde yer alan yansıma sözcüklerden türetilen ikilemelerde ait örnekler az sayıda da olsa divan metninde kullanılmıştır. Bu örnek divan metninde Sadrazam İbrahim Paşa'nın bol tasvirlerle dolu düğünü için yazılan kaside içinde geçer. Meydanı temaşa eden şair, gözlemlerini en ince ayrıntısına kadar işlediği kasidesinde meydanda kurulan kûslardan bahsederken 'güm güm' ikilemesini kullanır.

Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehterhâne-i çarha
Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî (K14/2)

Olsa revâne zülfünü edüp bölük bölük
Saf baglar idi ana güzeller alay ile (499/4)

Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak (253/5)

Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânun
Ferzîn olur oyunda süre süre piyâde (G478/2)

Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler (G56/1)

Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle (G516/2)

Gönül şûrîde-hâl oldu görelden sen dilârâyı
Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı (G668/1)

Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
Nice kanlar yutdurur bana mey-i gül-gûna sor (G163/4)

Hayali Bey Divanı'nda belirli başlıklar altında toplanan bu ikilemelerden başka sevgilinin zülfü ile ilgili olarak *'bölük bölük'*, aşk menzillerini adım adım dolaşan âşıkla ilgili olarak *'konak konak'*, satranç oyununda bir tabir olarak kullanılan ifade bağlamında *'süre süre'*, anlatılanları tek tek, birer birer söylemek bağlamında *'bir bir'*, fiillerden

oluşturulan ikilemelerden *'güle güle ve ağlaya ağlaya'* yapıları ile Necati Bey ile Baki'de redif olarak kullanılmış olan *'döne döne'* ikilemeleri kullanılmıştır.

4.4.2. Farsça ikilemeler

Şiirde kafiye ve redif ile oluşturulan ahenk, şairlerin yalnızca bu iki unsurla kendilerini sınırlamayıp çeşitli vasıtalardan da yararlanması yolunu da beraberinde getirmiştir. Ses ve ahengin ortaya çıkarılmasında yararlanılan unsurlardan olan ikilemeler, kullanıldığı mısralar ve beyit içerisinde anlam bütünlüğünün yanında ses olarak da benzer seslerin tekrarı ile bu etkiyi meydana getirir. Klasik edebiyat içerisinde şairlerin Türkçe dışında diğer dillerde olan bilgi ve seviyelerine bağlı olarak ikileme tercihleri de değişkenlik göstermiştir. Bir divanda Türkçe yapılar tercih edilirken aynı dönemde yaşayan bir başka şairde Farsça ikilemelerin sıklıkla kullanıldığı göze çarpar. Şairler arasında özellikle bazı ikilemelerin diğer ikilemeler yanında daha çok kullanıldığı ve şiirdeki ses, ahenk gibi unsurları ortaya çıkaracak olması yönüyle bir nevi mecburiyet sonucu tercih edildiği sonucunu çıkaran durumlar vardır.

Divanlarda kullanılan Farsça ikilemeler yapı olarak çoğunlukla benzerlik göstermesine rağmen şairin tercihine bağlı olarak sıklıkları değişkenlik arz eder. Şairler tarafından nadiren kullanılan bazı Farsça ikilemeler bir başka şairde en sık kullanılanlar arasındadır. Divanlarda kullanılan Farsça ikilemeler arasında ses ve ahenge olan etkinin tespiti açısından iki isim yahut diğer iki kelime gruplarından oluşan ikilemelerin yanında bazı Farsça edatlar ile kurulan ikilemelerin incelenmesi önem arz etmektedir. Eş anlamlı yahut da zıt anlamlı kelimeler ile oluşturulan ikilemeler verilecek olan anlamın pekiştirilmesi veya vurgulanması amacıyla kullanılan yapılardır. Bunun yanında Farsça bir edat ile oluşturulan edatlar değişik seslerin ve çağrışımların hissettirilmesi açısından daha etkili bir konumdadır. Bu ikilemeler arasında özellikle bazı kelimelerdeki uzun ünlüler vasıtasıyla çeşitli durum ve duygular şairin sesi ve ses ile oluşturduğu ahengi daha yoğun hissettirebilmesi açısından etkili bir araç olmuştur.

Hayali Bey Divanı'nda Türkçe ikilemelerin yanında Farsça ikilemelere de yer verilmiştir. Ancak kullanılan bu Farsça ikilemeler hem sayıca hem de kelime özelinde daha dar bir alandadır. Bu açıdan şairin ikilemelerden yararlanma konusunda Türkçe ikilemeleri daha önce tuttuğunu söylemek yerinde olacaktır. Şairin şiirlerinde atasözü, deyim, kalıp

ifadeler ve halk söyleyişlerine ait kullanımlarının yoğunluğu Türkçedeki yapıları kullandığının ve tercih ettiğinin bir göstergesidir. Bu durum ikilemelerdeki tercih ve sıklıklarda da kendisini gösterir. Ayrıca şairin sağlam bir eğitim almamış olması durumu da düşünüldüğünde Farsçaya olan hâkimiyeti de ortadadır. Dolayısıyla şiirlerinde Farsça ikilemelerin Türkçe ikilemelerin gerisinde kalması durumu izaha kavuşmuş olur.

Divanda Farsça ikilemeler arasında *'â, tâ/te, be, der, ender'* edatları ile oluşturulmuş ikilemelerin kullanıldığı görülür. Bu edatlar ile kurulan ikilemeler arasında en çok tercih edilmiş olan ikilemeler 'â' edatı ile oluşturulmuş edatlardır. Divanda yer alan Farsça ikilemeler arasında *'keşâkeş, mâlâmâl, demâdem, ser-â-ser, serteser, sertâser, sertabepâ dem-be-dem, hamderham, fenâenderfenâ'* gibi yapılar vardır. Şair açısından Farsça ikilemeler ses ve ahengi sağlayan bir etken olmasının yanında verilmek istenen anlamı tek bir kelime ile bütün olarak vermesi ile de etkili bir unsurdur.

Ahengi ve ses özelliklerini ortaya çıkarması bakımından ikilemeler bazı şiirlerde açık bir biçimde bu unsurlar amacıyla kullanılmıştır. Bu amaçla kullanılan örnekler yoğun olarak divanda bulunmasa bile kimi örneklerde bu özelliğin bir biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Beyitte 'deşt-i belâ' ile âşıklığa göndermede bulunan şair bu bela çölünde iki büklüm olmuş bedeninden bahsederken 'keşâkeş' ikilemesini kullanılır. Kullanılan bu ikilemenin beyit içinde hem anlam olarak hem de seslerin uyumu açısından bir bütünlüğü vardır.

Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin (G460/3)

Kullanılan bazı ikilemeler de ise dil özelliklerine ilişkin olarak bir kalıp ifade yahut deyim yapısı içerisinde yer alması durumu dikkat çeker. Şairin mısrada söz ettiği duruma ilişkin ifadelerde Farsça ikilemeler çoğu kez bilinen deyimin veya kalıp ifadenin bir eş anlamı olarak kullanılır. 'Eteğini doldurmak, baştan ayağa yakıp kül etmek, dünyayı tutmak' gibi deyimleşmiş ifadelerde bazı ikilemeler bu görevde kullanılmış, hem sese dönük unsurlar kullanılmış hem de söz dizimi olarak uzun olabilecek yapılar kısa bir biçimde ifade edilmiştir.

Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl (K9/5)

Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg (K6/3)

Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser (K3/4)

Şiirlerde kimi zaman Türkçe ikilemeler ile Farsça ikilemelerin birlikte kullanıldığı ve anlam olarak birbiri ile örtüşen yapıların beytin bütününde bir tenasüple birlikte ses olarak da çeşitli katkılar sağladığı örnekler mevcuttur. Şair bir beytinde ahından çıkan dumanları *'halka halka'* ikilemesi ile karşılarken aynı zamanda sevgilinin 'ham-der-ham' olmuş kâkülünden bahseder. Bu örnekte birinci mısradaki Türkçe ikilemeyle yaptığı çağrışım ikinci mısradaki Farsça ikileme ile hem ses hem de anlam ilgisi açısından bağlantılıdır.

Dili fârig eden bu halka halka dûd-ı âhumdur
Perî-peykerlerün ham-der-ham olmuş kâkülünden hem (G364/4)

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan Farsça ikilemelerin bu kullanımları dışında bütün beyitleri içinde en az bir Farsça ikilemenin yer aldığı bir gazel de vardır. Şair bu gazelinde her mısrada bir Farsça ikileme kullanma gayretindedir. Beyitlerde unsurları kafiye konumunda olan bu Farsça ikilemeler içinde mısrada söz konusu edilen özelliğe ilişkin bir ikileme tercihi yapılmıştır. Bu kullanım bütün bir gazelde kullanılması yönüyle orijinal ve dikkat çekici bir yapıdadır.

Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
Dâne-i hâlün gamı eşküm edelden cû-be-cû

Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
Sînede her bir kalem şerh etse zülfün mû-be-mû

Ey saçı sünbül senün her subh-dem bâd-ı sabâ
Zülfünün bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

Etdügün yüz karalıgın yüzüne urur sakın
Ey Hayâlî olma ol mirʾât-ı hüsne rû-be-rû (G465)

4.5. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Soyut-Somut İlişkisi

Mazmunlar üzerine kurulu olan bir edebiyat geleneği içerisinde temel unsurlara ait söyleyişler çeşitli üslup özellikleri kullanılarak ifade edilir. Özellikle Sebk-i hindi tarzının bir özelliği olan ve kapalı söyleyiş temel üzerine kurulan bir anlatım şekli ile şairler anlamın ilk bakışta açıkça anlaşılmaması ve anlam zenginliğini meydana getiren somutlayıcı anlatımı tercih etmişlerdir. Bu anlatım biçimi Sebk-i hindi'nin temel özelliklerinden olması yanında Sebk-i hindi'den önce de şairler tarafından kullanılmaktaydı.

Bir şiir içinde alışılmamış biçimde oluşturulmuş yapıların kullanımı, anlam boyutunu değiştirmesinin yanında çağrışım ve hayalleri de çeşitlendirir. Klasik şiir geleneğinin temelindeki bilinmedik yeni mazmunların meydana getirilmesi fikri, şairler açısından zaman zaman bu tarz kullanımların da ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu kullanımlarda örnekleme usulü ve bu usulün nasıl gerçekleştirildiği konusu soyut ve somut düşüncelerin şiire yansımalarının ne ölçüde olduğunu gösteren temel özelliktir. Şairin tercihi gereği yeni söyleyişlerin geliştirilmesi düşüncesi, sıradan olandan sıyrılıp yeni bakışlar geliştirmesi ile mümkün olacaktır. Bu yeni bakış açısı dili kullanma biçimini şekillendirecek ve ortaya aşina olmayan söylemler ve bu söylemlerin çağrıştırdığı yeni ve başka bir hayal dünyası ortaya çıkacaktır. Bu noktada şairlerin örnekleme sisteminden yararlandığı görülür. Şair bir mısrada söylediği ifadelerin karşılığını diğer mısrada bir deyim veya atasözü ile verir. Bu kullanımda ilk mısrada kullanılan ifadeler soyut ifadelerden oluşsa bile ikinci mısradaki örnekleme, ilk mısraın açıklayıcısı olma görevini yerine getirecektir.

Beyitlerde kullanılan atasözü, deyim veya halk söyleyişlerine ilişkin mefhumlar, örnekleme usulünde kullanılan ve en sık görülen yapılardır. Bu yapılardan başka birlikte ele alınan ifadelerdeki soyut-somut kullanımları da verilen soyut kelimenin açıklayıcısı olması yönüyle somutlaştırma unsurunu devreye sokar. Şairler bu kullanım ile pek çok soyut kavramı somut kavramlarla kullanarak somutlaştırma yapmışlardır. Böyle bir kullanım, verilen soyut kavramı müşahhas bir boyuta taşırken aynı zamanda anlama dönük yeni kazanımları da beraberinde getirir. Hayali Bey Divanı'nda sıkça kullanılan 'gam' kelimesini ele aldığımızda bu kavramın tamlamalar içinde daha çok somut anlam ifade eden kelimeler ile birlikte kullanıldığı görülecektir. Bu tarz bir kullanım soyut bir yapıda olan 'gam' kelimesini somut kelimeler vasıtasıyla somut bir zemine oturtur. Divanda bu tarz bir kullanım sıklıkla tercih edilmiş hem Farsça tamlamalar içinde hem de Türkçe tamlamalar içinde pek çok örnek verilmiştir.

4.5.1. Soyut-somut ilişkisi açısından deyim ve atasözlerinin kullanımı

Şairlerin örnekleme usulüne ilişkin kullandıkları temel yöntem deyim ve atasözlerinin kullanımıdır. Bu kullanımlarda şairin bir kavram ya da duruma ilişkin söyleyişleri deyimler ve atasözleri ile desteklenir. Kimi zaman da açıklama yapma durumlarının oluştuğu örneklerde deyimle ve atasözleri bu açıklama görevini yerine getirir. Çeşitli anlam bağlantılarının kullanılması ile söyleyişlere uygun deyimlerin tercih edilmesi, beyit içerisindeki uyumu meydana getirir. Deyim ve atasözlerinin halkın ortak hafızasında bulunması, muğlak ifadelerin deyimler ve atasözleri ile kolaylıkla vuzuha kavuşturulmasına yardımcı olur. Bu işlevin farkında olan şair de sıklıkla bu yapılara başvurur.

Hayali Bey Divanı deyim kullanımı ve çeşitliliği açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Birbirini çağrıştıran ifadelerin kullanımı deyimlerin işlevini üst bir noktaya çeker. Bir örnekte ah ateşinin gökyüzünü yakmaması için Ay'ın göz kulak olması durumu işlenir. Bunun yanında sevgiliye olan hasretin ifade edildiği bir başka örnekte can bahçesi tabirini kullanan şair, ikinci mısrada bu geç kalışı halkın zihninde yer alan biçimiyle 'ayağına su dökmek' deyimi ile karşılar. Sıkıntı ve eziyetin çöktüğü bir anın tasavvurunda 'bahr-i gussa' tamlamasından hemen sonra 'Hızır gibi yetişmek' deyiminin kullanımı da benzer özellikte bir kullanımdır. Bütün bu kullanımlar deyim için uygun zemin hazırlamak ve bu hazırlık sırasında havada kalmayacak ifadelerin kullanımı ile gerçekleştirilir.

Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
Encüm ile mâh-ı nev **oldu** felekde **göz kulag** (G240/5)

Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur
Su dökmelüdür ol gül-i handân **ayagına** (G563/3)

Bu **bahr-i gussada** nâgeh **erişdi Hızr gibi**
Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl (K10/6)

Gam ve aynı anlamı karşılayan diğer kelimelerin somut yapılarla kullanımının deyimlerle zenginleştirilmesi hem somutlaştırmaya dair örnekler oluştururken hem de örnekleme usulüne dair tercihleri ortaya koyar. Beyitte *'elem deryâsı'* ifadesiyle soyut ve somut kavramları bir arada kullanan şair, ilk mısrada *'gam yememek'* deyimini de kullanarak anlam bütünlüğünü korumuştur. Başka bir örnekte şevki kitaba benzeten şair, bu kavramın çokluğunu ifade ederken *'göz nuru dökmek'* deyimini kullanır. Benzer bir kulanım aşkın binaya benzetildiği ve aşığın başını bu binanın inşası için gerekli olan bir yere koyması durumunu ifade ederken kullanılmıştır. Aşk, bina ve taş üçgeninde *'taşı gediğine koymak'*, beytin anlamsal boyutu açısından da tam anlamıyla bu şekilde gerçekleştirilmiştir.

Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse (G485/1)

Kitâb-ı şevkün okur ey püser meger kandîl
Sabaha dek gece **göz nûrunu döker** kandîl (G323/1)

Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş **geçüp ser**den
Gedügünde kodum bir **taşı** muhkem üstüvâr etdüm (G328/2)

Atasözlerindeki kullanımlar deyimlere benzer biçimlerde kullanılmış ve soyut kavramların somut kelimelerle kullanılması durumuna ek olarak verilen düşünce atasözleri ile desteklenmiştir. Ümit meyvesinin aşk ile olgunlaşması durumu 'gün ışığını görmeyen meyvenin ham olması' durumunu ifade eden atasözü ile desteklenir. Bir gönülde iki

sultanın olamayacağı durumu ise *'iki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur'* şeklinde örneklenmiştir.

Bâr-ı ümîd ʿaşk ile erer kemâline
Gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur (G92/2)

Gerekmez cân kim ʿaşkun yeter **dil mülküne** sultân
İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur (G151/4)

Mihnet kavramını *'seng-i mihnet'* biçiminde kullanan şair, mihnet taşına kafa tutma durumunu ikinci mısrada *'er ol da baş yar'* atasözü ile destekler. Ferhad'ın aşkın ince nüktelerini kendisinden öğrendiğini ve bir sır olan bu bilgiyi herkese duyurduğundan şikâyet ettiği bir örnekte ise ikinci mısrada *'sırrını açma dostuna o da söyler dostuna'* anlamındaki atasözü kullanılmıştır.

Ser tutmag ise ger garazun **seng-i mihnete**
Var **baş yar** gönül göreyin seni **tek er ol** (G318/3)

İşidüp benden **rümûz-ı ʿaşkı** Ferhâd **etdi fâş**
Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına (G565/4)

Şairin kendi hünerlerine dair söyleyişlerinde de bu tarz kullanımları tercih ettiği görülür. Şairliği ve şiirlerini çekemeyenlerin şaire eziyet taşlarını atmasına şaşılcak bir taraf yoktur. Nitekim *'meyve veren ağaç taşlanır'* atasözü bu durumu en iyi açıklayan atasözü olması yönüyle şair tarafından tercih edilmiştir.

Cefâ taşın ne tan atsa Hayâlî sana alçaklar
Belâgat **mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin** sen (G420/6)

4.5.2. Tamlamalar içinde soyut-somut ilişkisi

Somutlaştırmanın tamlamalar içinde kullanımı pek çok örnekte görülmesine karşın bu tamlamaların alışılmamış yapılar biçiminde çok fazla kullanılmadığı görülür. Alışılmamış bağdaştırmalar Hayali Bey şiiri içinde bolca örnekleri olan bir durum değildir.

Bunun yanında yukarıda bahsedilen soyut kavramların somut kelimeler aracılığıyla kullanımına tamlamalar içinde sıklıkla rastlanır.

Farsça tamlamalar içinde bu kullanımlara ait örnekler arasında *'âfitâb-ı 'aşk, âfitâb-ı himmet, âfitâb-ı sitem, 'anka-yi 'aşk, 'asker-i levvâme, 'asker-i nefs, âsumân-ı 'aşk, âşiyân-ı ten, âteş-i âh, âteş-i 'aşk, âteş-i derd, âteş-i dil, âteş-i gam, âteş-i gayret, âteş-i hicrân, âteş-i şevk, âyât-ı 'aşk, bâb-ı sa'âdet, bâgbân-ı sun', bâg-ı 'adl, bâg-ı derd, bâg-ı hasret, bâg-ı hüsn, bahâr-ı hüsn, bahâr-ı 'ömr, bahr-ı gam, bahr-i gussa, bahr-i mahabbet, bâr-ı 'aşk, bâr-ı gam, bâr-ı gussa, bâzâr-ı 'aşk, bâzâr-ı gam, bâzâr-ı hüsn, berg-i gam, berk-i âh, beyâbân-ı belâ, beyâbân-ı mahabbet, binâ-yi 'aşk, Bî-sütûn-ı 'aşk, bîşe-i 'aşk, câme-i cism, câme-i tecrîd, çârsû-yi 'aşk, dâl-ı derd, dâne-i sabr, derbend-i gam, derbend-i mahabbet, derbend-i mihnet, deryâ-yi 'aşk, deryâ-yi elem, dest-i 'aşk, dest-i gam, dest-i gussa, dest-i kazâ, deşt-i belâ, deşt-i gam, deşt-i hayret, deyr-i mahabbet, diyâr-ı gam, diyâr-ı hüsn, diyâr-ı neşât, diyâr-ı vuslat, dürc-i cism, emvâc-ı hüsn, erganûn-ı âh, fülk-i cism, gerd-i âh, gerd-i gam, gerd-i riyâ, gubâr-ı gam, gülşen-i cân, gülşen-i hüsn, gülşen-i sa'âdet, gülzâr-ı 'aşk, gülzâr-ı belâ, gülzâr-ı hüsn, hadeng-i âh, hadeng-i cân, hâne-i cism, hâne-i dil, hâne-i kalb, hânikâh-ı 'aşk, harem-i 'aşk, hırmen-i 'aşk, hırmen-i hüsn, hırmen-i mahabbet, hırmen-i tevhîd, hurşîd-i himmet, hurşîd-i sa'âdet, ihrâm-ı 'aşk, imâm-ı 'aşk, jeng-i 'alâka, jeng-i gam, jeng-i keder, Kâf-ı istignâ, Kâf-ı kanâ'at, kân-ı hasret, kân-ı kerem, kân-ı lutf, kân-ı melâhat, kemân-ı 'aşk, kemân-ı mahabbet, kemer-i himmet, kîse-i ten, kişt-zâr-ı mihnet, kişver-i 'aşk, kitâb-ı şevk, kûh-ı gam, kûh-ı melâmet, kûh-ı mihnet, kûh-i vekâr, kûy-ı 'aşk, kûy-ı ferâgat, kûy-ı gam, kûy-ı melâmet, kûy-ı muhabbet, kûy-ı münâcât, kûy-ı safâ, kûy-ı selâmet, kûy-i vefâ, kühsâr-ı gam, lem'a -i âh, lem'a-i âh, leşker-i derd ü gam, leşker-i gam, leşker-i hicrân, leşker-i mihnet, levh-i dil, libâs-ı 'âriyet, libâs-ı nâz, libâs-ı şîve, livâ-yı âh, livâ-yı devlet, lücce-i 'aşk, ma'den-i lutf, mâder-i 'aşk, mekdeb-i 'aşk, menba'-ı cân, merhem-i vasl, metâ'-ı cân, metâ'-ı cevr, metâ'-ı derd, metâ'-ı gussa, metâ'-ı himmet, metâ'-ı kadr, metâ'-ı vasl, metn-i 'aşk, milk-i 'aşk, mîve-i cevr, mülk-i istignâ, nahl-i cefâ, nahl-i hüner, nakd-i cân, nakd-i hâyat, nakd-i sabr, nâr-ı âh, nâr-ı 'aşk, nâr-ı derd, nâr-ı gam, nâr-ı gayret, nâr-ı hased, nâr-ı hecr, nâr-ı kahr, nâr-ı mahabbet, nâr-ı melâmet, nâr-ı reşk, nây-i 'aşk, nev'ârûs-ı hüsn, nihâl-i derd, penbe-i gaflet, perde-i 'ismet, perde-i sûret, rahş-ı hüsn, reh-i belâ, reh-i gam, resm-i vefâ, rişte-i 'alâka, rişte-i cân, rûzigâr-ı hecr, sahrâ-yı 'aşk, sâkî-i hicrân, sâkî-i devlet, sâki-i vahdet, san'at-i 'aşk, sarây-ı kadr, satranc-ı 'aşk, sebû-yı cism, sefîne-i dil, sefîne-i ten, seng-i cefâ, seng-i cevr, seng-i dil, seng-i hased, seng-i istignâ, seng-i melâmet, seng-i mihnet,*

serîr-i cân, serîr-i devlet, serîr-i hüsn, serîr-i mahabbet, sipâh-ı âh, sipâh-ı gussa vü gam, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipihr-i evc-i istignâ, sultân-ı 'aşk, sultân-ı hüsn, sûzen-i tecrîd, şâh-ı 'aşk, şâh-ı derd, şâh-ı ferah, şâh-ı hüsn, şâh-ı mahabbet, şebdîz-i âh, şehbâz-ı kudret, şehîd-i 'aşk, şehr-i beden, şem'-i hüsn, şemşîr-i cevr, şemşîr-i fürkat, şemşîr-i intizâr, şemşir-i kazâ, şemşîr-i nusrat, şerbet-i lutf, şîşe-i nâmûs, şû'le-i gam, taht-ı sa'âdet, tekye-i gam, tekye-i hayret, tekye-i mihnet, tekye-i vahdet, tennûr-ı mihnet, tîg-i cevr, tîg-i ecel, tîg-i gam, tîg-i hasret, tîg-i kahr, tîg-i melâmet, tîg-i mihnet, tîg-i sitem, tîr-i âh, tîr-i cefâ, tîr-i hicrân, tîr-i kazâ, top-ı âh, vâdî-i 'aşk, vâdî-i gam, vâdî-i hayret, zehr-i mihnet, zencîr-i melâmet, zencîr-i gam, zencîr-i cünûn, zencîr-i şevk, zünnâr-ı 'aşk, zünnâr-ı mahabbet' tamlamaları yer alır.

İki ögeden oluşan Farsça tamlamaların yanı sıra zincirleme bir yapı ile kurulan tamlamalar arasında da soyut-somut kavramların birlikte kullanıldığı örnekler vardır. Bu örnekler arasında *'âfitâb-ı bürc-ı hüsn, âfitâb-ı sipihr-i sa'âdet, bâzâr-ı mihr-i yâr, bîşe-i fakr ü fenâ, bülbül-i gülzâr-ı mihnet, cûybâr-ı mihr ü vefâ, dâm-ı sayyâd-ı belâ, dâne-i hırmen-i tevhîd, dervâze-i şehr-i melâmet, diyâr-ı gam u derd ü mihnet, genc-i 'aşk-ı dost, gonca-i dem-beste-i gülzâr-ı mihnet, gonca-i gülzâr-ı ma'nî, hâk-i meydân-ı vefâ, hançer-i hûn-bâr-ı 'aşk, hümâ-yı evc-i 'izzet, kebâb-ı âteş-i 'aşk-ı gül, kemend-i dûd-ı âh, kûh-ı gam-ı dildâr, kulle-i kûh-ı belâ, lâle-i bâg-ı firâk, lâle-i sahrâ-yı gam, mihr-i evc-i senâ, nahl-i cihân-ârâ-yı 'aşk, pâdişâh-ı mülk-i hüsn, peleng-i bîşe-i 'aşk, penbe-i dâg-ı melâmet, râh-ı gülzâr-ı vefâ, seng-i cefâ-yi yâr, sipâh-ı derd ü gam, sipâh-ı gussa vü gam, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipihr-i evc-i istignâ, şâhbâz-ı evc-i 'aşk, şâhbâz-ı evc-i istignâ, şehbâz-ı evc-i 'aşk, şehbâz-ı evc-i feth ü nusrat, şeh-i iklîm-i hüsn, şeh-i mülk-i cemâl, şeh-i mülk-i melâhat, şuâ'-ı nûr-ı hüsn, tîg-i cefâ-yi rûzigâr, zulmet-i şâm-ı belâ'* tamlamaları yer alır.

Türkçe tamlamalar içinde somutlaştırma yapılan tamlamaların sayısı geniş bir yer tutar. Bu tamlamalarda soyut kavramın ilk olarak söylendiği ve somut kavramın ikinci öge olarak kullanıldığı dikkat çeker. Kullanılan bu tamlamalar arasında *''adl gülzârı, 'ârun şîşesi, 'aşk bâzârı, 'aşk derbendi, 'aşk kebûteri, 'aşk sarrâfı, belâ mevci, cân cevheri, cân çeşmesârı, cân kuşları, cân murgu, cân nakdi, cân riştesi, cism câmesi, ecel murgu, gam 'askeri, gam ceyşi, gam leşkeri, gam nakdi, gam sipâhı, gam yaylagı, gönül kuşu, gönül murgu, hayâl perdesi, hüsn zekâtı, kanâ'at hırkası, kazâ eli, kudret eli, mahabbet cûyibârı, mahabbet şehri, mâsivâ jengi, murâd bâdesi, nâz uyhusu, nefs ejderhâsı, sa'âdet bîşesi,*

sa'âdet genci, tecerrüd etegi, ten beşigi, ten hisârı, ten libâsı, tenler sefînesi, vefâ tomârı' gibi yapılar yer alır.

Şiir içinde soyut kavramlar somut bir zemine oturtulmak amacıyla somut kavramlar ile birlikte kullanılarak somutlaştırılır ve oluşturulacak hayal belirginleşir. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'na bakıldığında bazı soyut kavramların farklı somut nesneler ile kullanıldığı dikkat çekecektir. Örneğin gam kelimesi tamlamalar içinde *'bahr, bâzâr, berg, Bî-sütûn, derbend, deşt, jeng, leşker, sipâh, tekye, zencîr'* kelimeleri ile birlikte kullanılarak somut bir zemine oturtulmuştur. Benzer şekilde hüsn kelimesi ise *'bâg, bahar, bâzâr, emvâc, gülşen, gülzâr, hırmen, mir'ât, nev'ârûs, rahş, serîr, şem''* kelimeleri ile birlikte kullanılmıştır. Örnek verilen bu iki kavramdan olumsuz anlam taşıyan gam kelimesiyle kullanılan nesneler arasında olduğu gibi olumlu bir anlam taşıyan hüsn kelimesi ile kullanılan nesneler arasında da anlam açısından benzerlikler vardır.

Tamlamalar içinde soyut kavramların kullanıldığı örnekler ile beyitte bulunan diğer unsurlar arasında çeşitli yönlerden bağlantı bulunur. Bu durum beytin anlam bütünlüğünü sağlaması yanında konu edinilen soyut kavramın da somutlaştırılmasına yardımcı olur. Ah kavramının bir tamlama ile verildiği bir örnekte *'âlemin kiliseye benzetilmesi'* ve *'gamın kanun üstüne perde bağlaması'* gibi yardımcı düşünceler zihinde somut bir resmi canlandırır. Aşk duygusunun mektep kelimesi ile kullanıldığı bir tamlamanın bulunduğu beyitte ise aşığın Mecnun ile *'sebakdaş'* olması hayali, beytin genel çerçevesini somut bir zemine oturtur. Şairin 'aşk kebuteri' biçiminde kurduğu ve alışılmamış bir örnek olan kullanımıyla aşk kavramı, beyitteki *'Kaf Dağı'ndaki Anka kuşu'* ve *'şikâr olmak'* ifadeleri bütünlükle birlikte açıklayıcı bir tarzda verilmiştir.

Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne (G483/4)

Lâm-ı Leylî-zülfünü tıfl-ı gönül yâd edeli
Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm (G334/2)

ʿÂlemde her gönül ki ola ʿaşk kebûteri
ʿAnkâ-yi Kâf her dem ana hem şikâr ola (G24/3)

Beşeri duyguları ifade eden kavramlarla birlikte tasavvufi nitelikteki şiirlerde geçen kavramlar da benze şekilde somutlaştırılmıştır. Şairin farklı şiirlerinde ‘tecrîd’ kavramının ‘câme’ kelimesi ile; ‘ʿalâka’ kavramının ‘jeng’ kelimesi ile; ‘şevk’ kavramının ‘zencîr’ kelimesi ile ve ‘tecerrüd’ kavramının ‘etek’ kelimesi ile kullanımı birer somutlaştırma örneğidir. Şair bu kavramlara ilişkin düşüncelerini somutlaştırmak adına benzerlikler ve bu benzerlikler vasıtasıyla somut nesnelere yönelmesiyle hayal çerçevesini dış dünyanın somut nesneleri üzerinden algılatmıştır.

Tevhîdün edip lâsını mikrâz-ı taʿalluk
Endâmımuza **câme-i tecrîd** biçilse (G485/2)

Pâk etdün ise kalbüni **jeng-i ʿalâkadan**
ʿÂyîne gibi var o nigârun yüzüne bak (G253/4)

İçinde ʿaşk odu **zencîr-i şevk** boynunda
Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl (G322/5)

Anlar ki **tecerrüd etegin** pâya çekerler
Himmet kademin târem-i mînâya çekerler (G57/1)

4.5.3. Soyut nesnelerin somutlaştırılması amacıyla edebi sanatlardan yararlanma

Şairlerin örnekleme ve soyut kavramların somutlaştırması konusunda kullandıkları bir başka vasıta edebi sanatlar ve özellikle bu sanatlar içindeki teşbihtir. Şair soyut bir kavramı tamlamalar içinde kullandığı somut bir nesne etrafında düşündürdüğü gibi beyit içerisinde benzetmelerden de yararlanarak somutlaştırmayı meydana getirir. Bu beyitlerde özellikle ilk mısrada verilen ve unsurları soyut-somut kelimelerden oluşan yapıların devamında anlam ilgisine bağlı olarak gerçekleştirilen benzetmeler, somutlaştırmayı daha kuvvetli bir biçimde oluşturur.

Beyitte ayrılık gecesi üzerine serzenişlerde bulunan şair için bu durumdan şikâyet etmek söz konusu değildir. Olayların doğrudan olumlu taraflarını görmeye meyilli olan âşık için ayrılık gecesinde gamın kendisine misafir olması bir mutluluk vesilesi olarak algılanır. Eziyetin bir oka benzetildiği bir başka örnekte ise bu eziyetlerin aşığın kemiğini

delecek seviyede olması, bu durumdan yakınmanın yerine içinde bulunulan durumun benzerliklerden yararlanarak ifade edilmesi durumuna dönüşür. Âşık kemiğine işleyen bu cefaları neye benzeterek her ah ettiğinde bu neyden yanık seslerin çıkması hayalini düşündürür.

Rûz-ı hecründe beni tenhâ görelden dostum
Müstedâm olsun **gamun** her gece **mihmândur** bana (G68/6)

Tîr-i cefâsı deldügi her **üstühânımun**
Âh etdügümce ney gibi işi **fegân** ola (G9/2)

Aşka varmak için yola çıkan âşıkların bir rehbere ihtiyacı olması durumu şair gözünde değişik hayalleri hatıra getirir. Bedenindeki elifleri onlara doğru gösteren birer rehber gibi düşünerek hem somutlaştırmaya katkı sunulur hem de benzerlikler vasıtasıyla söyleyişte bir hoşluk meydana getirilir. Aşığın kendisinde bulunan unsurlar çeşitli hayaller etrafında dolanarak soyut kavramların somutlaştırılmasında yoğun olarak kullanılır. Ahın bir sancağa benzetildiği beyitte gözyaşlarının asker olması ve bütün bu durumların orduyu düşündürmesi aşk ülkesini fethetmek için yola çıkmaya yetecektir.

Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
Sînem üzre her **elif** bir **dogru râhumdur** benüm (G376/3)

Çekdük **livâ-yı âhı** edüp **gözyaşın sipâh**
İklîm-i ʿaşkı almaga gördük **yaragımuz** (G200/5)

Edebi sanatlar içinde leff ü neşrin de zaman zaman tercih edilerek kurulan anlam ilgilerinin belli bir sistem içerisinde, insicamlı bir kullanımı da gerçekleştirilmiştir. Bir örnekte birbirleri ile ilgili kavramlar alt alta ses ve ahengi ortaya çıkaracak bir biçimde kullanılmıştır. Benzer bir kullanım aşığın bağrındaki yaralar ifade edilirken de uygulanmıştır. Aslında beyitte aşk ve gam duygularının işlendiği görülürken aşkın bir sultana teşbihi ve kanlı yaraların da kızıl renkte bir otağ olarak düşünülmesi beyitteki bu soyut kavramların somut biçimde algılanması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

ʿAşk bir **şemʿ-i ilâhidür** benem **pervânesi**
Şevk bir **zencîrdür** gönlüm anun **divânesi** (G633/1)

Tâze tâze dag ile zeyn etdi **sînem** şâh-ı ʿaşk
Al otagı ile ordu etdi **gam yaylagını** (G568/3)

4.6. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Birleşik Fiiller

Klasik edebiyat geleneği içinde şiirde kullanılan tamlamalar, mecazlar, mazmunlar vb. unsurların çoğu belli bir sistematik çerçevede ele alınmıştır. Alışılmış ifadelerin dışındaki söyleyişler şairden şaire farklılık göstermekle birlikte bu durum çok örneği olan bir durum değildir. Yine de her dönem şairleri içinde farklı söyleyişler oluşturan, alışılmadık yapıları kullanan şairler çıkmış, daha öncesinde hiç örneği bulunmayan yahut sayıca az bir oranda olan bu söyleyişleri kullanmışlardır. Şiirlerinde alışılmamış yapıların kullanılması şairin yetiştiği ortam, etkilendiği çevre ve insanlar gibi unsurlar vasıtasıyla şekillenebilir. Bir şairin divanında bir kavram yahut inanışa ait söyleyişlerin yoğunlukta olması, o şairin içinde bulunduğu kültürel ve sosyal çevresi hakkında az çok bilgi vermesinin yanında kullandığı bu alışılmamış yapıların hangi bağlamlarda ele alındığının da ortaya konulmasında önem arz etmektedir.

Şairin üslubu içerisinde önemli bir yer tutan ve yalnızca bir ifadeyle şairin kimliğini ortaya çıkaran kimi söyleyişler vardır. Bu söyleyişlerin temel özelliği, sadece bir sanatkâra ait olması yanında az kullanılmış olması, fazla bir örneğinin bulunmamasıdır. Bazen de şairler arasındaki etkileşimden dolayı bir şairin kullandığı söyleyiş özelliği onu tekrar eden başka bir şair tarafından daha üst bir noktaya taşınabilir. Hayali Bey Divanı'nda da bu redifle kaleme alınmış iki gazeldeki ifadelerden yola çıkarak 'su' redifli bu şiirler arasında bir etkilenmenin olduğunun gözlenmesi zor olmayacaktır. Bu durumda ilk olarak kullanımı kimin yaptığı değil, söyleyişin hoşluğu ve zirveyi zorlayışı göz önüne alınarak kimin en güzel kullanımı gerçekleştirdiği anılacaktır.[100] Nitekim klasik edebiyat içinde en güzel örneklerden olan *'Su Kasidesi'* büyük bir şöhret yakalarken Hayali Bey Divanı'nda

[100] Hayali Bey ve Yahya Bey, Fuzuli ile Kanuni'nin Bağdat Seferi esnasında tanışıp bir süre sohbet etmişlerdir. Birbirilerinden şiir adına bazı tavsiyelerde bulunan bu şairlerin divanlarındaki kimi şiirler aynı redifle birbirini tanzir eden şiirlerdir. 'Su' redifi ile yazılmış Hayali Bey'in iki; Yahya Bey'in bir şiiri vardır. Yine Fuzuli'nin sekiz beyitlik 'beklerüz' redifli gazelini Hayali Bey iki gazel ile tanzir etmiştir. (Zavotcu, G. (2004). Hayālî ve Yahya Bey'in Gazellerinde Fuzûlî Etkisi, *İlmi Araştırmalar*, Sayı:18, İstanbul, 127.)

örnekleri verilen gazeller çok dikkat çekmemiştir. Redif konusundaki bu durum söyleyişlerde tercih edilen yapılar için de geçerlidir.

Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen farklı söyleyişler içerisinde alışılmış birleşik fiillerin kullanımı dışında kalan alışılmamış yapılar da yer alır. Şairin üslubunu yakından ilgilendiren bu farklı söyleyişlerin sınıflandırılmasında şairin temel özelliklerine ve aldığı Kalenderîlik terbiyesine yakından bakmak yerinde olacaktır. Divan metninde özellikle kalenderilik ritüel ve tavırlarının ifadesi özelinde ele alınması gereken söyleyişler vardır. Her şairde görülemeyecek bu söyleyiş özellikleri farklı kullanımlar içinde değerlendirilmelidir. Ancak bu söyleyişlerin divan metninin pek çok yerinde ele alınması onların birleşik fiiller içinde değil de kalıp ifadeler içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Aynı yahut farklı yüzyıllarda bu söyleyişleri kullanan başka şairlerin de olduğu düşünülürse bu söyleyişlerin artık Kalenderîlik terbiyesi almış şairlerin ortak söyleyişleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Şairin bu yönü içerisinde değerlendirilen unsurlar dışında divan metninde birleşik fiillerin kullanımına dair örnekler vardır. Bu örneklerin çoğu, örneği az sayıda olan örneklerdir ve şairin orijinalliğine katkıda bulunması yönüyle önemlidir.

Divan metninde geçen kimi alışılmamış birleşik fiil kullanımları redif olarak kullanılmıştır. Bunun yanında bazı söyleyişler beklenen söyleyiş kalıplarını çağrıştırmasına rağmen farklı yardımcı fiillerle oluşturulmuştur. Bu fiillerin kullanımında kimi zaman kurulan söyleyişlerin zorlama bir yapıda olduğu görülür. Divan metninde tespit edilen birleşik fiillerin kullanımında temel alınan nokta söyleyişin farklı yapılar ile verilmesi durumudur. Alışılmamış kullanımlar içinde zamanında adet ve kabuller olarak kullanılan yapıların ifadesi sadedinde bu yapıların kullanılması dikkat çeker. Özellikle bazı fiillerin kullanımlarında fiilin karşıladığı tek bir mana etrafında dolaşmayıp farklı anlamları ortaya çıkaracak biçimde kullanılması çok karşılaşılan bir durumdur. Bu açıdan şairin birleşik fiilleri bu farklı anlamlar çerçevesinde kullanması, ortaya bağlam açısından değişik söyleyişlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan birleşik fiiller ve orijinal söyleyişlerin izahını yaparken öncelikle birleşik fiillerin ele alınması, sonrasında ise diğer söyleyişlerin açıklamalarına yer vermek bu alışılmamış kullanımların sınıflandırılması açısından yerinde olacaktır. Bu birleşik fiillerin kuruluşunda *'olmak, etmek, eylemek, kılmak, gelmek,*

durmak' yardımcı fiillerinin kullanıldığı ve bu fiiller yardımıyla bu yapıların oluşturulduğu görülmektedir.

Divanda kalıplaşmış ifadeler ve deyim, atasözü gibi yapıların dışında toplam 2846 adet birleşik fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen bu birleşik fiillerin bir kısmı bir isim yanında kullanılan yardımcı fiiller ile oluşturulurken bir kısmı da Farsça tamlamalara yardımcı fiiller getirilerek oluşturulmuştur. Tespit edilen birleşik fiiller arasında *'âb ü dâne edin, âbâd et, âbâd eyle, 'abd ol, abdâl eyle, abdâl ol, acılık çek, 'acz et, adaş ol, 'add et, âdem ol, âgâh et, agır ol, âh et, âh eyle, âh kıl, âh ü zâr et, âh ü zâr eyle, âh ü zâr ol, âheng et, âheng-i cevr et, âheng-i nevâ eyle, âhenîn hısâr ol, âhir et, ak kâgıd ol, akrân et, al eyle, âl eyle, alan ü talan eyle, 'alem çek, 'âlem-i beng eyle, 'âlemün begligin et, 'alevî ol, 'âlîcenâb ol, 'âlîhimmet ol, 'alîl ol, altun et, altun eyle, âlûde ol, 'anberâmîz eyle, 'andelîb ol, 'âr et, 'âr eyle, ârâm et, 'arbede eyle, 'ârif ol, 'arûs ol, 'arz et, 'arz eyle,'arz-ı cemâl et,'arz-ı cemâl eyle, 'arz-ı dîdâr et, 'arz-ı dîdâr eyle,'arz-ı hüsn et, 'arz-ı iftirâk et, 'arz-ı niyâz et, 'arz-ı niyâz et, 'arz-ı Züleyhâ eyle, ârzû eyle, âsûde ol, âsumân et, âsumân-rif'at ol, 'âşık dede ol, 'âşık ol, 'âşık-ı dîdâr ol, âşık-ı miskîni ol,'âşık-ı reng-i ruh-ı dilsitân ol, âşikâr et, âşikâr eyle, âşikâr kıl, âşikâr ol, âşinâ et, âşinâ ol, âşinâlıg eyle, âşinâlık et, âşiyân et, âşiyan kıl, 'aşk eri ol, 'aşk eyle, 'aşk kebûteri ol, 'aşûr eyle, âşüfte kıl, âşüftesi ol, 'atâ eyle, 'atâ kıl, 'atâ-yi sadef eyle, âteş sal, âvâre kıl, âvâre ol, âveng eyle, ayak seyri et, ayakdaş ol, 'ayân et, 'ayân ol, 'ayb eyle, âyîn edin, âyîne düz, âyîne et, âyîne kıl, âyînedâr ol, âyîne-i İskender ol, âyine-i sâf eyle, 'ayn-ı mâl ol, 'ayş çek, 'ayş ü 'işret et, 'ayş-ı müdâm eyle, 'ayyâr ol, az eyle, 'azâb kıl, âzâd et, âzâd eyle, âzâd kıl, azl et, 'azm et, 'azm eyle, 'azm-ı Stanbul eyle, bâde-i kattâl ol, bag et, bâg-ı huld eyle, bâg-ı ma'âni ol, bahâne ol, bahr eyle, bahr-i bî-pâyân ol, bahr-i hûnâb eyle, bahr-i Necef eyle, bahs eyle, bahş et, bahş ol, bâkî ol, bâlîn et, bâlîn eyle, bânî ol, bârân eyle, bâr-ı girân ol, baş ocagı ol, bâzâr kıl, bed-nâm-ı 'am ol, beglik et, beglik eyle, behâne ol, behremend ol, benâm ol, bend et, bend eyle, bend ol, bende kıl, bende ol, bende vü şâh ol, bende-i Âl-i 'Abâ ol, bende-i fermân ol, bende-i kemter ol, berâber ol, berbâd et, berbâd eyle, berdâr ol, berg ol, berg ü bâr ol, berg-i hazân et, bergüzâr et, berhordâr ol, berî ol, berkarâr ol, bertaraf eyle, bertaraf ol, berzebânâver ol, beyân et, beyân kıl, bey'at al, bezl et, bezm et, bezm-i has et, bezm-i tecrîd eyle, bî-bâk ol, bîdâr ol, bî-derd ol, bîgâne ol, bî-gayr eyle, bî-hadd ü pâyân eyle, bî-hâsıl ol, bî-hûş eyle, bî-hûş kıl, bî-iştirâk ol, bî-karâr eyle, bî-karâr ol, bî-kelef eyle, bilâ-gayr eyle, bîmâr et, bîmâr eyle, bîmâr kıl, bîmâr ol, bî-minnet ol, bî-nam ü neng ol, bî-nevâ ol, bî-pergâr ol, bir ol, biryân ol, bî-sabr u sükûn ol, bî-sadef eyle, bî-*

sebât ol, bî-tâkat ol, bî-vefâ ol, bîzar et, boş eyle, bölük bölük et, bugz et, bûs et, bûselik kıl, bühtân ü yalan eyle, bükâ kıl, bülbül ol, bülend eyle, bülend ol, bünyâd et, bünyâd eyle, bünyâd kıl, bürrân eyle, büt edin, câm kıl, câm ol, câm-ı Pervîz eyle, cân bul, cân ol, cârî ol, cây et, cây eyle, cây kıl, cây ol, cehennem ol, cellâd ol, cemʿ et, cemʿ eyle, cemʿ ol, cemâl ol, Cem-i sânî ol, Cemşîd ü Hâkân eyle, ceng et, cennetâbâd et, cerr et, cevelân et, cevher-dâr kıl, cevherî ol, cevlân eyle, cevlân-geh ol, cevr et, ciger-derlik eyle, ciger-gûn eyle, cilve-gâh et, cilve-gâh ol, cilve-geh-i âfitâb kıl, cism kıl, cûbecû et, cûş et, cûş eyle, cûş kıl, cûş u hurûş eyle, cûy et, cûy eyle, cûyibâr ol, cüdâ kıl, cüdâ ol, cünd-i Firʿavn ol, çâk et, çâk eyle, çâk-ı girîbân eyle, çâk-i girîbân ol, çanag et, çehregüşâ ol, çenber ol, çengâl eyle, çerâg edin, çerâg et, çeşm edin, çeşm-i fettânı ol, çignek ol, çîn eyle, çok başlu ol, dâd et, dâgdârı ol, dâl eyle, dâl-ı derd ol, dâm eyle, dâm kıl, dâm ol, dâm-ı sayyâd eyle, dâm-ı sayyâd ol, dâr ol, dâsitân ol, daʿvâ et, daʿvâ kıl, daʿvâ-yı hüsn kıl, daʿvâ-yi mahabbet eyle, daʿvet et, daʾvî-i ʿaşk et, daʿvî-i ʿaşk eyle, daʿvî-i hüsn et, daʿvî-i hüsn eyle, daʿvî-i ihyâ et, daʿvî-i rüchân et, defʿ et, defʿ ol, deffâf eyle, defʿ-i humâr et, defn eyle, defter et, delik delik eyle, delik delik ol, delîl ol, dellâl ol, dem çek, dem ol, demsâz ol, dem-âlûde ol, dem-i haşr ol, dendân ol, deng eyle, derâgûş eyle, derbegal eyle, derc kıl, derd-mend ol, derdsiz ol, der-kenâr et, dermân et, dermân eyle, der-miyân et, der-miyân ol, ders et, dervîş kıl, dervîş ol, deryâ et, deryâ eyle, deryâ-dil ol, deryâ-yi pür-cûş ol, deryûze-i nûr eyle, der-zindân et, destân eyle, devân eyle, devr et, deyr eyle, diger-gûn et, dil bagla, dil ol, dilâver ol, dilâverlik eyle, dilgîr ol, dilim dilim et, dilteng ol, direng eyle, dirig et, dirîg eyle, dirlik eyle, dîvân bagla, dîvân eyle, divâne ol, dîvâne-meşreb ol, duʿâ eyle, dûn et, dûr et, dûr eyle, dûr kıl, dûr ol, dûrbîn ol, dûzah-ı âteş et, dünyâ kelâmını eyle, dürc eyle, dürr ü mercân eyle, dürüst ol, dütâ ol, ebr ol, ebr-i güher-bâr et, edâ et, edâ eyle, efgân eyle, eflâk-kadr ol, efrûhte eyle, efrûhte ol, efser et, efser ol, ehl-i havâ ol, ehl-i kubûr et, ejder ol, eksük et, eksük ol, eksüklik et, emân bul, emîr ol, emîr-i mülk ü kemâl ol, emr eyle, endîşe çek, engel ol, engîz eyle, engüştmisâl ol, enîs et, enver kıl, enver ol, epsem ol, er ol, erbâb-ı ʿaşk ol, erbâb-ı suhan ol, erganûn ol, Erjeng-i Nigâristân-ı nazm ol, erkân eyle, erlik eyle, esîr et, esîr ol, esîr-i gam ol, ezber et, ezber eyle, fahr et, fahr eyle, fakr ile fahr eyle, fâl eyle, fânî et, fârig et, fârig ol, fârig-bâl ol, fark et, farz ol, farz-ı ʿayn ol, fasd et, fâş et, fâş eyle, fâş kıl, fâş ol, Fâtih-i Hayber ol, fedâ et, fedâ eyle, fedâ kıl, fedâ ol, fegân et, fegân eyle, fegân ol, fehm et, fehm eyle, fehm kıl, fehm ol, fenâ ender fenâ et, fenâya var, fer ver, ferâg et, ferâgat et, ferâmûş eyle, ferd ol, Ferhâd et, Ferhâd eyle, fermân eyle, fersûde ol, ferş eyle, feryâd et, feryâd eyle, feryâd kıl, ferzâne ol, ferzend et, ferzîn ol, fesâne eyle, feth et, fettânlık eyle, feyezân et, fikr eyle, Firdevsî-i kelâm ol, firişteh eyle,

fîsebîlillâh ol, gâfil ol, gâlib ol, galtân eyle, galtân ol, gam kıl, gam-ı ferdâ-perest ol, ganc ü delâl et, gâret et, garîk -i bahr-i melâl ol, gark et, gark ol, gark-ı ʿarak ol, gavs eyle, gavvâs ol, gayb et, gazelhân ol, gedâ ol, gedâlık et, gedâ-tâbʾ-ı cihân ol, gedâ-yı kûy-ı cânân ol, gerd ol, gerdân eyle, gerdân ol, gerdiş et, germ et, germ eyle, germ ol, germdil ol, germrev ol, geşt et, geşt eyle, gevher ol, gıdâ bul, gıdâ et, gıdâ ol, gınâ ver, gırbâl ol, gırîv-i gareng et, gil et, girân eyle, gird-i bâd ol, giriftâr kıl, giriftâr-ı gam et, giriftâr-ı hazân ol, giriftâr ol, girih girih ol, girih kıl, giryân ol, girye et, girye eyle, gölgelik edin, gömgök deli kıl, görünc ol, gubâr et, gubâr ol, gubâr-ı râh-ı cânân et, gulû et, gûş et, gûş eyle, gûş kıl, gûş ol, gûy eyle, gûyâ et, gûyâ ol, gül gül ol, gülâb et, gülbang et, gülefsûn eyle, gül-gûn eyle, gül-gûne et, gülistân et, gülistân eyle, gül-reng et, gülrîz eyle, gülzâr et, gülzâr-ı Halîl eyle, günâh et, günâh ol, güneş ol, gürîzân eyle, güstâhlık et, güşâde ol, güzâr et, güzer eyle, güzer kıl, habâb-ı lücce-i ʿummân ol, habbetüʾs-sevdâ ol, haber çek, haber et, habîr ol, habs et, habs eyle, hâce ol, hâce-i dünyâ-perest ol, hacil eyle, hacil kıl, hacil ol, hâʾil ol, hâk et, hâk eyle, hâk ol, hâkân eyle, hâkân ol, hâk-i der ol, hâk-i meydân-ı vefâ et, hâk-i neyistân ol, hâk-i râh ol, hâkisâr et, hâkister ol, hâksâr et, hâl et, hâl eyle, hâl ol, halâs et, halâs eyle, halâs kıl, halâs ol, halhâl et, halhal eyle, hâlî ol, hâlis eyle, hâlis ol, halka ol, halt ol, halvet-i hâs eyle, ham eyle, hamderham ol, hamûş eyle, hamûş ol, handân eyle, handân ol, hande et, hande eyle, hande kılma, hânikâh-ı Cem ol, hâr ü ʿalef eyle, harâb et, harâb eyle, harâb kıl, harâb ol, haram ol, harc et, hâre et, harîdâr ol, harîdâr-ı mül ol, harîf-i nerd-i ʿaşk ol, hâs eyle, hâs ü hâşâk eyle, hâsıl et, hâsıl eyle, haşr ol, hat tut, havâle ol, havf et, havf eyle, hayrân eyle, hayrân ol, hazer et, hazer eyle, hazer kıl, hâzırcevâb ol, hedef ol, heftevreng ol, helâk et, helâk ol, hemcivâr et, hemâgâz ol, hemcenâh et, hemcenâh eyle, hemcenâh ol, hem-dem ol, hemhalvet ol, hemnefes ol, hem-nişîn ol, hem-pâ ol, hem-pervâz ol, hemrâz ol, hem-reng edin, hem-reng ol, hem-sâye ol, hem-ser ol, hem-sifâl ol, hem-sohbetüm ol, hem-zebân ol, hevâdâr ol, heves et, heves kıl, hezâr ol, hıfz eyle, hışm et, hışt ol, hicâb et, hicâb ol, hicâb-ı dost ol, hicâb-ı vech-i cânân ol, hîçe kabûl et, hikâyet kıl, hikâyet-i Efrâsiyâb kıl, hilâl et, himmet et, himmet eyle, hirâsân ol, hisâb eyle, hisâb kıl, hisâb ol, hisâr eyle, hodpesend ol, hoş ʿamel ol, hoş dem et, hoş eyle, hoş-hâl eyle, hoşnûd ol, hulûl eyle, hûn eyle, hûn ol, hûn-bâr et, hurşîd-i ʿalem-tâb et, hurşîd-i rahşân eyle, hurşîd-i rahşân ol, Husrev-i mülk-i suhan ol, hûşe-i pervîn ol, huzûr et, hücûm eyle, hükm et, hümâ-şeref ol, hürmet et, hürmet ol, hüveydâ eyle, ʿıkd-ı süreyyâ eyle, ırag ol, ışıklık et, ictimâʿ eyle, ictinâb et, ictinâb kıl, ʿîd ol, idrâk et, idrâk eyle, idrâk ol, ifşâ et, ifşâ eyle, ifşâ kıl, iftihâr eyle, iftihâr et, igvâ eyle, ihmâl et, ihmâl eyle, ihsân eyle, ihsâna gark et, ihtirâm et, ihtirâzı kıl, ihtiyâc çek, ihtiyâr et, ihtiyât

eyle, ihyâ et, ihyâ kıl, ihzâr et, iki kat ol, iki yüzlü ol, ikrâr et, iktisâb et, i'lâm kıl, ilticâ eyle, iltifât dile, iltifât eyle, îmâ et, imâm ol, 'imâret kıl, 'inâyet kıl, inhinâ bul, inkâr et, inkıtâ' kıl, insâf eyle, insan ol, intizâm ver, intizâr çek, irsâl et, irşâd et, îsâr et, îsâr ol, isrâf eyle, istifsâr et, istigfâr et, istignâ et, istimâ' et, istimâ' eyle, istimâ' kıl, istinkâf et, istirâhat et, iş'âr et, 'işretsâz ol, 'itâb kıl, i'tibâr et, i'tibâr kıl, i'timâd et, ittihâd et, izhâr et, 'izzet et, jâle-rîz ol, jeng ol, kabag et, kâbil ol, kâbil-i feyz ol, kabûl et, kabûl eyle, kabûl kıl, kaddümi yâ kıl, kadehnûş et, kadehnûş ol, kadem çek, kadîd ol, kadîmî ol, Kâf-ı kanâ'at ol, kâfir ol, kâfirlik eyle, kâfûr eyle, kahr eyle, kâil ol, kâl eyle, kâlâ et, kalem çek, kalender ol, kalenderlik eyle, kâm bul, kâmeti lâ ol, kan et, kan eyle, kân ol, kana gark ol, kanâ'at eyle, kand ol, kandîl ol, kandîl-i tersâ eyle, kâni' ol, kânûn eyle, kanzil ol, kapkara et, kâr eyle, kâr ol, kara ev eyle, karakuş ol, karanu ol, karâr et, karâr eyle, karâr kıl, kârger ol, karîb ol, kâr-zâr kıl, kasd et, kâse-i tanbûr eyle, kâsid ol, kat' eyle, katı gönüllü ol, kat'-ı recâ et, kavlüne sâdık ol, kayd edin, kebâb ol, kebâb-ı âteş-i 'aşk-ı gül ol, kebûd et, keçkül edin, kefen ol, kefîl ol, kelâm et, kelâmullah-ı nâtık ol, kemân et, kemân ol, kemhimmet ol, kenâr et, kenef eyle, kepâde ol, Kerbelâlar ol, kerem et, kerem kıl, kerîmü'ş-şân ol, kesb et, kesb eyle, kesb-i hâl kıl, kesb-i safâ et, kesret ol, keşf ol, kıble edin, kıble-gâhı ol, kıblem ol, kısmet et, kıtâl eyle, kıyâs et, kıyâs eyle, kıymet eyle, Kızılbaş ocagı ol, kızlık eyle, kîl ü kâl et, kîni ol, kişvergîr ol, köz ol, kubûr ol, kuduz ol, kûh-ı pûlâd et, kuhl edin, kuhl ol, kuhl-i çeşm-î âfitâb ol, kul et, kul ol, kullâb ol, kullugun eyle, kurbân et, kurbân eyle, kurbân ol, kurnaz ol, kuru bühtân eyle, kûşiş et, kûtâh ol, kül et, kül ol, küynüklü biryân ol, lâf eyle, la'l et, lâl ol, lâle-gûn et, lâlezâr et, lâ'l-i âbdâr eyle, lâ'l-i Bedahşân eyle, la'l-reng et, la'l-rîz ol, lâmi' ol, lâyık eyle, lâyık ol, leng eyle, lenger ol, lerzân eyle, lerzân ol, levend ol, levh-i zer-nigâr ol, lezzet-nümâ ol, libâs et, libâs eyle, libâs ol, lutf et, lutf eyle, ma'âş et, ma'âş kıl, ma'dûm et, ma'dûm eyle, magbûn et, maglûb eyle, maglûb ol, maglûb-ı 'akl ol, maglûb-ı denî et, maglûb-ı hâb-ı gaflet ol, magrûr ol, mahabbet et, mahbûb-ı devrân ol, mâh-ı burc-ı kemâl ol, mâh-ı nev ol, mâh-ı tâbân eyle, mahlûl ol, mahmûr eyle, mahrem ol, mahrem-i sultân ol, mahrûm ol, mahsûs ol, mahv et, mahv eyle, mahv kıl, mahv-i vücûd et, mahzûn ol, mâil ol, makbûl ol, maksûd ol, mâl-â-mâl et, mâlik ol, mâlik-i derd ol, ma'mûr et, ma'mûr eyle, ma'mûr tut, Mansûr ol, Mansûr-ı 'aşk ol, Mantıku't-tayr ol, ma'rûf ol, mâtem et, mâtem eyle, mâtem tut, ma'zûr tut, mebzûl ol, meclis eyle, Mecnûn et, Mecnûn eyle, Mecnûn ol, mecrûh ol, medh et, meftûn eyle, mekân eyle, mekes ol, mekesrân eyle, mekhûl ol, mektûm eyle, melûl eyle, melûl ol, memlû kıl, memlû lu'âb kıl, men' et, men' eyle, men' ol, menâr ol, menşûr ver, menzil ol, menzilüni gûr et, merd ol, merd-i meydân ol, merdûd ol, mergûb et, mergûb ol, merhamet et, merhamet kıl, merhem ol, mesken et,

mesken edin, mesken eyle, mesken kıl, mesken ol, mesrûr tut, mest et, mest ol, mestâneler ol, mest-i ʽaşk ol, mest-i elest ol, mest-i harâb ol, mest-i likâ ol, meşgûl ol, meşhûr ol, meşk et, mey ile âlûde ol, mey-âlûd ol, mey-i dilgüşâ ol, mey-i ergavân ol, mey-i gül-gûn et, meyl et, meyl eyle, mey-perest ol, mezâd eyle, mıkrâz ol, mıskala eyle, mihmân et, mihmân ol, mihnet ol, mihr ü vefâ ol, mihrâb eyle, mihter ol, mikrâz-ı taʽalluk et, minnet et, mirʾat ol, mîr-i livâ ol, miskîn eyle, mîzân et, mû eyle, muʽâdil ol, mugber ol, muhâlefet et, muhâlefet eyle, muhâsebeler ver, muhibb-i derd-mendân ol, muhibbi ol, muhkem et, muhtâc ol, muhtâc-ı şarâb ol, muʽîn ol, mukâbele eyle, mukâbil ol, mukallid ol, mukârin eyle, mukârin ol, mukîm ol, mûm ol, mûnis ol, munkalib et, muntazır ol, mûr eyle, murâd edin, murg-ı hoş-elhân eyle, murg-ı sebük-bâl et, mûsikâr eyle, muʽtâd eyle, muʽteber ol, mübtelâ ol, mübtelâ-yı ʽaşk ol, mücâvir-i ser-i kûyu ol, müheyyâ kıl, mülk temlîk et, mümtâz ol, münʽadim ol, münhanî ol, münhasif ol, münhezim ol, münkeşif ol, münşî ol, mürîd ol, müsebbih ol, müsellem ol, müstagrak kıl, müstagrak ol, müstahkem et, müstedâm et, müstedâm ol, müşerref eyle, müşerref kıl, müşerref ol, müşkbâr ol, müşterek ol, müşterî ol, müzdûr ol, müyesser ol, nâbedîd et, nabz tut, nahcîr eyle, nahl-i cihân-ârâ et, nakd eyle, nakd-i Selmân-ı zamân ol, nakl et, nakş bagla, nakş et, nakş geç, nakş ol, nakş-ı dîvâr et, nakş-ı dîvâr ol, naʽl eyle, nâlân eyle, nâle et, nâle eyle, nâle kıl, nâle vü feryâd et, nâlişler eyle, namâz kıl, nâmdâr ol, nâmerd ol, nâpeydâ ol, nâr ol, nâr-ı ʽaşkı nûr ol, nârlık et, nâsâz kıl, nasîb et, nasîb eyle, nasîb ol, nâ-tüvân ol, nâ-tüvân u nâ-murâd u derdnâk et, nâvek ur, nâyâb eyle, nâyâb ol, nâz et, nâz eyle, nazar et, nazar eyle, nazar kıl, nazar sal, nâzır ol, nâzil ol, nazm et, nazm-ı bülend ol, nedâmetler çek, nehy-i sıfat-ı gayr eyle, nemâ ver, nerdibân ol, nerm eyle, nevâle eyle, nevʽarûs ol, neyistân eyle, nezâre kıl, nigeh-bân eyle, nihâl-i ergavân ol, nihân et, nihân eyle, nihân kıl, nihân ol, nisâr et, nisâr eyle, nisâr kıl, nisbet et, nişân et, nişâne ol, nişânı kal, nîşter ol, niyâz et, niyâz eyle, niyyet eyle, nîzedâr ol, noksânı ol, nûr eyle, nûr ol, nûr tut, nûrânî et, nûrânî kıl, nûrbahş ol, nûr-ı aʽzam ol, nûş et, nûş eyle, nûş kıl, nûş ol, nûş-ı cân et, nücûm ol, nüzûl et, nüzûl eyle, ocag et, od eyle, ordu et, oynaş ol, oyun eyle, oyun kıl, ölümlük ol, ön biliş ol, ʽözr eyle, padişâh ol, pâdişâh-ı berr ü bahr ol, pâk et, pâk eyle, pâk ol, pâmâl et, pâmâl eyle, pâmâl ol, pâre eyle, pâre ol, pâre pâre et, pâre pâre eyle, pâre pâre kıl, pârisâlar ol, parmak eyle, pâsbân et, pâ-yi ʽaşk et, pâyidâr ol, pâyimâl et, pâyimâl ol, pejmürde ol, pelheng et, penâh edin, per ü bâl ol, perde bagla, perdesâz eyle, perîşân eyle, perîşânhâtır et, perîşân kıl, perîşân ol, perîşânhâl ol, pertâb et, pervâne kıl, pervâz et, pervâz eyle, perveriş bul, pesend et, pest et, pest eyle, peydâ et, peydâ eyle, peydâ ol, peyk ol, pîç ü ham ol, pîç ü tâb ol, pinhân et, pinhân eyle, pinhân ol, pîşe et, pîşe edin, pîş-keş kıl, puhte kıl, puhte ol,

pûlâd âyîne et, pûşiş kıl, pür et, pür-kîne ol, pür ol, pür-dâg et, pür-hâl ol, pür-kibr ü kîn ol, pür-nâz ol, pür-tîr eyle, pür-zer ol, ragbet ol, râgıb ol, rahîm-i kavm-ı zindân ol, rahm et, rahm eyle, rahm kıl, raks et, raks eyle, râm ol, râyetler çek, red eyle, red kıl, ref' et, ref' kıl, ref'-i hicâb eyle, ref'-i hicâb kıl, reng-i ergavân eyle, rengîn et, rengîn eyle, rengîn mevzûn ol, rengin ver, resm et, resm edin, reşk et, reşk eyle, reşk-i gülzâr-ı cinân et, revâ et, revân et, revân eyle, revân ol, revâne kıl, revâne ol, revnak ver, rezm ol, rızâ ver, rîsmân-bâzı ol, riyâzetler çek, rûber eyle, rûberû ol, rûh-efzâ ol, rûh-ı mücerred ol, rûh-ı mahz et, rûh-ı pâk ol, rû-siyâh ol, rusvâ et, rusvây eyle, rûşen et, rûşen eyle, rûşen kıl, rûşen ol, rûz-ı vuslat et, rûzî ol, rübâb ol, rümmânî et, rüsvâ-yi Leylî ol, sâbir ol, sabr et, sabr eyle, sabr kıl, sadâ eyle, sad-pâre et, sâf eyle, sâf kıl, sâf ol, safâ kesb et, safa-bahş ol, sag ol, sagar et, sâhib-i dîvân ol, sâhib-i esrâr ol, sâhib-silsile ol, sahrâ-nişîn ol, saht ol, sâkin ol, sâlik ol, san'at ü âyîni ol, sarf et, sarîr et, savaş et, savaş eyle, sa'y et, sa'y eyle, sayd et, sayd eyle, sayd kıl, sayd-ı harem ol, sâye ol, sâye sal, sâyebân edin, sâyebân kıl, sâyebân ol, sebîl eyle, sebîl kıl, sebû kıl, sebz ol, secde et, secde eyle, secdegâh kıl, secde-gâh ol, sedd ol, sefer kıl, sefîd et, seher-hîz eyle, selâm ver, selâmet ol, Selmân eyle, semâ' et, senâ eyle, seng-i beyâbân ol, seng-i mıknâtîs ol, sengsâr et, ser-bülend-i 'âlem et, ser çek, ser-bülend ol, ser-çeşme-i hayvân ol, serd ol, serdâr ol, serdâr-ı 'aşk ol, serdâr-ı mülk-i hüsn ol, ser-defter ol, ser-defter-i hûbân-ı 'âlem ol, ser-defter-i nazm-ı metîn ol, ser-efrâz ol, ser-fürû et, ser-fürû eyle, ser-fürû kıl, ser-gerdân ol, ser-geşte ol, ser-halka-i zencîr-i cünûn eyle, ser-i kûy-ı dilber ol, serîr-i mülk sultânı ol, ser-menzil-i eşrâf eyle, ser-nigûn eyle, ser-sebz ol, ser-nigûn ol, ser-sebz ü ser-ferâz ol, serv ol, server ol, serverlik eyle, settârlık eyle, seyr et, seyr eyle, seyr kıl, seyrân et, seyrân eyle, seyrân ol, seyr-i âsumân eyle, seyr-i bûstân eyle, seyr-i gülistân eyle, seyr-i habâb eyle, seyr-i melekût et, sifâl ol, sifâl-i kilâb kıl, sihr eyle, sihr-i helâl kıl, sîhser ol, silâh-dâr ol, sîne-çâk et, sipâh et, sipâhîler ol, sirâyet et, sitâre ol, siyâh et, siyâh kıl, siyâset kıl, siyeh-baht ol, siyeh-pûş eyle, sohbet eyle, sohbet-i hâs eyle, sovukluk et, söz ol, su terâzûsu ol, su'âl et, suâl eyle, subh ol, sûhte ol, sulh et, sultân eyle, sultân ol, sultân-ı bahr ü ber ol, sultân-ı kâmrân ol, sûrâh sûrâh et, sûret bagla, sûret et, sûret eyle, sûret ver, sutûr-ı nazm ol, sûzinâk ol, sücûd et, sücûd eyle, sünnet et, sürh ol, sürhrû ol, sürmedân et, sürmedân ol, süvâr ol, şâd eyle, şâd ol, şâdân eyle, şâdân ol, şâdlıg eyle, Şâh Behrâm ol, şâh ol, şâhbâz ol, şâhbâz-ı evc-i istignâ ol, şâh-ı 'aşk ol, şahnelik et, şahs ol, şal et, şâne çek, şâne eyle, şâne kıl, şâne ol, şarâb-ı lâ'l-gûn ol, şeb-i târ ol, şebîhûn eyle, şehân ol, şehd-güftâr et, şeh-i 'âli-mekân ol, şeh-i mülk-i cemâl ol, şehîd ol, şehîd-i müst-mend ol, şehmât et, şem' ol, şerbet bagla, şerh et, şerh eyle, şerm et, şerm eyle, şermende kıl, şermende ol, şermende-i lutf ol, şermisâr ol,

şeydâ ol, şeylillâh et, şikâr et, şikâr eyle, şikâr kıl, şikâr ol, şikâristânı ol, şikâyet et, şikâyet eyle, şikâyet kıl, şikest eyle, şikest ol, şinâver-i dem ol, şîrâze et, şîr-i jiyân ol, şîr-i ner ol, şîşe çek, şöhre-i âfâk ol, şöhret bagla, şûrîde-hâl ol, şûrîdelük et, şükr eyle, şükûfezâr kıl, şükuft ol, tâc edin, tâcdâr ol, tâc-ı ser-i hâkân ol, tahrîk et, tahsîl et, tahsîl et, tahsîn et, tahsîn eyle, tahsîn ol, tahti-gâh et, tâk et, takdîm-i siyâb et, takdîr kıl, takrîr eyle, taksîm ol, taksîr kıl, taleb kıl, taleb-kâr-ı cân ol, tâlib ol, tâlib-i genc-i visâl ol, ta'lîm et, ta'lîm eyle, tâli'üm yârî kıl, tamâm ol, târ et, târâc et, tarâvet ver, ta'rîf eyle, târmâr kıl, târ-mâr ol, târûmâr et, tasaddur et, taş et, tavâf eyle, tavk eyle, taʾyîb et, ta'yin eyle, tayr eyle, tayy eyle, tayyâr kıl, tâze şâb kıl, tâze vü ter ol, tâziyâne ol, tebâh et, tebdîl et, tebessüm eyle, tecellâ-yi visâl et, tecellî et, tecellî eyle, tecellî kıl, tecrîd ol, tefâhur eyle, tefsîr et, tefsîrimüz ol, teftîşe çek, teftîş-i zulm et, tehî ol, tehî kıl, tekellüf ol, tekellüm et, tekellüm eyle, tekellüm kıl, teklîf et, teklîf eyle, teklîf olun, tekmîl et, tekmîl eyle, tekmîl kıl, tekmîl-i nefs eyle, tekrâr et, telef eyle, telh ol, telh-kâm et, telh-kâm ol, temâm ol, temâşâ et, temâşa eyle, temâşa kıl, temennî eyle, teng ol, teng-dil ol, ter et, ter ol, terbiyet et, terk et, terk eyle, terk ü tecrîd ol, terk-i afyûn eyle, terk-i 'asâ eyle, terk-i cân et, terk-i diyâr et, terk-i Keşmîr eyle, terk-i ser eyle, terk-i ser kıl, terk-i sûret eyle, tesbîh-i mercân ol, teshîr et, teslîm et, teslîm eyle, teslîm kıl, teslîm ol, teşbîh et, tevʾemân ol, tezerv-i nâz-perverdi ol, tezyîn eyle, tıfl et, tılısm-ı sihr et, tırâş çek, tırâş et, tırâş kıl, tırâş ol, tırnak ed, tîg-i âbdâr ol, tîg-i bürrân et, tîmâr et, tîrün ol, tîşe çek, tîz eyle, tob kıl, tob ol, top eyle, toprak ol, töhmet eyle, tug çek, tugyân eyle, tuhaf eyle, tulû' et, tuz ol, türâb kıl, türâb ol, ucuz ol, 'ummân et, 'uryân et, 'uryân ol, 'uryân-ı 'aşk ol, ülfet bagla, ülfet eyle, ümîd-i mâl ü câh et, ümmîd eyle, üstâd cânbâz ol, üstâd et, üstâd kıl, üstühân ol, üstüvâr et, va'de-i bûs u kenâr et, va'de-i lutf kıl, va'de-i vasl et, var eyle, vasf et, vasf eyle, vasf kıl, vâsıl ol, vasl ol, vatan tut, vefâ et, vefâ gel, vîrân et, vîrân eyle, virân ol, vird edin, vird-i zebân edin, vird-i zebân ol, vird-i zühhâd eyle, vuzûʾ et, vuzû' kıl, yâd et, yâd eyle, yad ol, yâd ol, yâdigâr ol, yakasın dar eyle, yâkût eyle, yalâg et, yalın et, yâr et, yar ol, yârân eyle, yarar ol, yâr-ı gâr ol, yârî kıl, yârlık et, yas et, yavı kıl, yay et, yek-dil ol, yeksân ol, yemîn eyle, yer et, yeşil sancak et, yıl ol, yog et, yog ol, yol eyle, Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem ol, Yûsuf-ı sânî ol, Yûsuf-ı vakt ol, yüz ol, zâhid-i perhîz-gâr et, zâhir et, zahîr ol, zâʾil et, zann et, zâr et, zâr ol, zâr ü şeydâsı ol, zâyi' et, zebân et, zebân ol, zebân-ı hâl ol, zebûn eyle, zebûn ol, zencîr eyle, zencîre çek, zencîr-i zer ol, zer külâh eyle, zerd et, zerd eyle, zerd ol, zer-i hâlis et, zer-kâr kıl, zer-kâr ol, zer-nişân kıl, zerrât ol, zerreler kıl, zevk et, zeyn et, zeyn et, zeyn eyle, zeyn ol, zeyn-i bâzâr et, zırıh-pûş ol, zîb ü fer bul, zîb ü fer ver, zikr et, zinde eyle, zinde ol, zinde-dil ol, zînet ver, zînet et, zînet eyle, zînet ver, zîr ü zeber eyle, zîr-i kadem kıl, zîver

ver, ziyâ ver, ziyâd eyle, ziyâde ol, ziyâfet et, ziyân et, ziyâret et, ziyâret eyle, ziynet et, zuhûr et, zuhûr eyle, zuhûr kıl, zü᾿l-hayât ol' yapıları vardır.

Divanda kullanılan bu fiiller içinde sıklıkların ortaya çıkarılması şairin hangi kavram yahut düşünceler etrafından dolaştığının ipuçlarını göstermesi açısından önemlidir. Divanda yoğun olarak kullanılan birleşik fiiller arasında *'âh etmek, 'âr etmek, 'arz etmek, 'âşık olmak, âşikâr etmek, âşinâ olmak, bende olmak, da'vâ etmek, dûr etmek, fârig olmak, germ olmak, gûş etmek, halâs etmek, kerem etmek, kul olmak, lutf etmek, mest olmak, meyl etmek, müşterî olmak, nâle etmek, nazar kılmak, nûş etmek, pâk etmek, peydâ etmek, pür olmak, rahm etmek, reşk etmek, revân olmak, sayd etmek, seyr etmek, seyrân eylemek, temâşa eylemek, terk etmek, tıraş etmek, zeyn etmek, zînet etmek'* yapıları yer alır.

Kullanılan birleşik fiiller içerisinde ikilemelerin dâhil olduğu ve söyleyişlerin bu ikili yapılardan da yararlanılarak oluşturulduğu örnekler de mevcuttur. İkilemelerin kullanıldığı örnkeler arasında *'bölük bölük et, delik delik eyle, delik delik ol, girih girih ol, gül gül ol, pâre pâre kıl, pâre pâre eyle, pâre pâre et'* gibi yapılar yer almaktadır.

Divanda sıklıkları tespit edilen bu yapıların şairin şiirinin özelliklerini tespit etmekte önemli bir görevde olduğu kaçınılmazdır. Özellikle *'nazar kılmak, seyr etmek, temâşa eylemek'* birleşik fiilleri ve bu yapıların farklı söyleyişlerinin bu denli çok kullanılması şairin âlem karşısındaki duruşunun ve tavrının ne olduğu konusunda temel algısını ortaya koyar.

Cihânı bir nazar seyr etmek içün şekl-i nergisde
Görünür hâkden her nâzenînün çeşm-i fettânı (G636/4)

Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr (K2/1)

Nûr-ı Hakkı ʿayn-ı hakkıyla temâşâ eyledük
Bakmazuz ol nûra gördük dîde-i idrâkimüz (G214/4)

Şairin şiirinde önemli bir yer tutan, hayat karşısındaki duruşuna etki eden en önemli unsurlardan olan Kalenderîliğe ait terminoloji şiirlerinde tercih ettiği söyleyişlere de yansımıştır. Birleşik fiillerin sıklığına bakıldığında doğrudan Kalenderîliğe ait olduğu anlaşılan bu kullanımların da yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle *‘ʿâr etmek, ʿâşık olmak, âşikâr olmak, bende olmak, dûr olmak, fârig olmak, kul olmak, mest olmak, terk etmek, tıraş etmek’* fiilleri şairin gençliğinde içinde bulunduğu bu düşünce dünyasının yansımaları niteleğindedir.

Bir ebed mülküne cânum hem civâr etmek nice
Devletinden kâʾinâtun cümle ʿâr etmek nice (G498/1)

Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
Kem sifâli kelbinün tâc-ı ser-i hâkân olur (G164/3)

Cism terkîb-i gubârîdür gel andan fârig ol
Rûh-ı pâk ol ʿâlem-i tecrîde gel esrâra bak (G244/4)

Hayâlî benligi sen terk edersen
Olur senden Hudâ vü halk hoşnûd (G47/5)

Dünyâ mahabbetini gönülden edüp tırâş
Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş (G225/1)

Divan metninde üç farklı örnekte geçen ve ‘ol-‘ yardımcı fiili ile kurulan *‘selâmet ol-’* yapısında *‘selâmet’* sözcüğü *‘korku ve endişeden uzak olma, selamete çıkma, kurtulma’* anlamlarını karşılar. Divandaki örneklerde de bu anlam korunmasının yanında *‘selâmete çık-‘* biçimi yerine bu söyleyiş tercih edilmiştir.

Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok (G248/2)

Biz Hayâlî yâr ile ʿazm-ı Stanbul eyledük
Baʿd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine (G511/7)

Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uydun ey refîk
Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz (G204/5)

Geçtiği örneklerde daha çok tabiata ait özelliklerle birlikte anılan *'sovukluk et-'* yapısı *'soğukluk etmek, soğuk davranmak, arayı soğutmak'* manalarının ifadesinde kullanılmıştır. 16. yüzyılın önde gelen şairlerinden Zati'de bu kullanım *'sovukluk sal-*' biçimindedir.

Dün gece subh olunca eşigini bekledim
Sovukluk etdi bir yana ol bir yana seher (K4/3)

Ara yerde sovukluk edeli bâd
El ucuyla görüşür oldu ʿarʿar (G189/4)

Bir durumun tasviri amacıyla kullanılan *'epsem ol-'* yapısında *'epsem'* sözcüğü *'sessiz, ses çıkarmayan, susan'* anlamındadır. Olmak yardımcı fiili ile kurulan bu yapının kullanımına dair tarama sözlüğünde verilen örneklerde yapının çeşitli vasıtalar ile sessizlik unsuruna ilişkin kullanımlar vardır. Hayali Bey şiirinde bu yapının kullanımı 'dili tutulmak, konuşamamak' bağlamlarında kullanılmıştır.

Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur (G121/5)

Tut dilün kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
Şemʿ ile pervâne miskînün savaşı var imiş (G228/4)

Farsça birleşik sıfat olan 'ber-hordâr' sözcüğü divan metninde 'ol-' yardımcı fiili ile kullanılmış ve kelimenin 'mutlu olma, onma' anlamı ile 'muradına ermek, muradına erişmek' biçiminde bir kullanım kurulmuştur.

Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül (MKT1/1)

Yardımcı fiillerin değişik kullanımlarına örnek olabilecek kullanımlardan bir başkası *'vara gel-'* yapısıdır. Yapının *'sevk etme, devam etme'* anlamları ile kullanılan bu fiil beyitte şairin karşılaştırma ve benzetme amacı çerçevesinde kullanılmıştır. Suyun serv-i hırâmân ayağına gelmesi gibi aşığın gözyaşları da sevgilinin ayağına akar. Bu yapıya benzer şekilde kullanılan bir diğer fiil ise *'ulaşı gel-'* yapısıdır. Bu yapı beytin kafiye ve redif yapısının gerektirdiği bir kullanım olarak dikkat çeker.

Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
Su vara geldi serv-i hırâmân ayağına (MKT31/1)

Hâr-ı müjgânum hayâlün dâmenin tutdu dedüm
Dedi kim söz söyler ol bize ulaşı gelmişe (G506/2)

Kullanılan farklı yapılar içinde zaman zaman şairin birden fazla anlamı aynı söz grubu içinde vermesi durumu beyitteki diğer unsurlar ile bu yapı arasındaki tenasüp ve diğer anlam ilgilerinin ortaya çıkarılması ile olacaktır. Şairin bir beytinde kullandığı *'duru dur'* yapısı beyitteki diğer söyleyişlerle birlikte ele alındığında hem *'bulunduğu yerden ayrılmamak'* manası karşılanır hem de *'seyl suyu gibi bulanma'* ifadesinden hareketle *'temiz ve berrak olmak, kirlenmemek'* anlamına gönderme yapılır. Benzer bir kullanım *'ive dur'* yapısı ile bir başka örnekte *'çabalayıp durmak'* manasını karşılar.

Bulanma seyl suyu gibi akma her yanaya
Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur (K1/4)

Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur (G80/5)

Birleşik zamanlı fiiller oluşturmanın yanı sıra isim soylu sözcüklerin yüklem olarak kullanılması görevini de yerine getiren ekfiilin divan metninde 'idi' biçimi kullanılmıştır. Kullanıldığı sözcükler ile birlikte 'olduğunu' manasını karşılayan 'idügin' ekfiil yapısı divan metninde farklı söyleyişlerin numunesi niteliğindedir.

Bu ʿizz ü câhına devrânun olmadı mâ'il
Sonu fenâ idüğin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr (K1/20)

Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
Şol kimsenün ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var (MKT3/1)

Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham (K24/11)

Bildiler var idügin bende safâ-yi hâtır
Geldi nûr isteyu hurşîd ile meh revzenüme (G507/3)

Şeylillâh kelimesi *'Allah için bana yardım'* manasında bir dilenme sözüdür. Beyitte 'et-' yardımcı fiili ile kurulmuş bu yapı dilencilik adetlerine ilişkin bir tabloyu anlatan mahiyettedir. Sevgilinin ay gibi parlak yüzünün buhurdan olarak düşünüldüğü beyitte yardımda bulunma talebi sonucunda güneşe benzer bir kızıl altın alınır.

Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
Bir kızıl altun ana her gün verür benzer güneş (K5/5)

Şairlerin beyitlerde kullandıkları kelimeleri bütün anlamlarını çağrıştırır bir biçimde kullanma gayretleri sonucunda ifade zenginliği ortaya çıkar. Bir beyitte 'al-' fiili ile hile, düzen manasına gelen 'âl' sözcüğü bu tarz bir oyun ile sunulur. Beyitte 'eyle-' fiili ile kurulan bu yapı *'tuzak kurmak'* manasında kullanılmıştır. beytin ikinci mısraında 'kana boyamak' manasına *'al eyle-'* yapısının kullanılması bütün beyitte sesteş yapılardan yararlanma çabasının sonucudur.

Şu kim cihânda sana âl eylemek ister
Tenüni âhır ol öz kanı birle eyler al (K9/17)

Çoğu örnekte bir yas durumunun ifadesinde *'yas tutmak'* biçiminde kullanılan yapı, bir örnekte *'yas et-'* şeklinde kullanılmıştır. Bu yapı kullanıldığı beyitte *'hayıflanmak'* bağlamında kullanılmıştır. Divandaki tek mersiye örneği olan terci-i bentte geçen bu ifadenin yanında *'mâtem et-'* yapısı da vardır. Her iki ifadede de farklı söyleyiş özellikleri görülür.

Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
Göz pınarından akıtsun çeşme çeşme mâları (M7/II/5)

Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar (M7/III/6)

Metinde 'eyle-' yardımcı fiili ile kurulan bir başka örnek ise Hayali Bey'in Şehzade Mehmed için yazdığı mersiye içinde *'töhmet eyle-'* biçiminde kurulmuştur. Bu ifade beyit içinde *'suçlamak'* manasına kullanılmıştır. Şair her fırsatta şiiri hakkında yaptığı övgülerine bu ifade ile bir yenisini ekleyerek beytinin feleğin suçlanmasına sebep olacak bir yapıda olduğunu vurgular.

Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş (M7/IV/7)

Bir deyim yapısı olarak kullanılan *'başını feda etmek'* yapısı bir beyitte *'başını tob kıl-'* biçiminde kullanılmıştır. Aşığın aşk yolundaki tavrına dair söylenen bu yapıda *'Mevlevilik, Şems ve feleklerin dönüşü'* arasında bir ilgi kurulur.

Mevlevî gibi felekler üstüne döner anun
Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob (G28/4)

Beyitte gökyüzüne ilişkin bazı unsurları kullanan şair, gözyaşlarının akçe olarak tasavvur edilmesi düşüncesinden hareketle sevgilinin kaşına yaklaşmayı ister. Bu durum yay biçimindeki dokuzuncu burca erişen müşteri yıldızının durumuna benzetilir. Beyitte *'müşteri, ebru, kavs'* sözcükleri birden fazla durumu çağrıştıracak biçimde kullanılmıştır. Beyitte *'şereflenmek, şeref bulmak'* manalarında kullanılan yapının divanın çeşitli yerlerinde *'şeref bulmak, şeref iktisab etmek, şeref vermek'* gibi kullanımları vardır.

Ebrûna gözüm yaşı nola olsa mukârin
Çün müşterî kavse ere ey meh şeref eyler (G179/3)

Âşık için sevgilinin yüzünün övgüsü en son sınırda ve ne kadar mübalağa yapılırsa yapılsın yetmeyecek, ifade edilemeyecek bir konumdadır. Şiirlerde bu unsura dair yapılan söyleyişlerin çokluğu, zenginliği ve sürekli yeni arayışların peşinde olunması durumu farklı söyleyişleri de beraberinde getirir. Şairlerin bu benzerliklerin ifadesinde kullandıkları yapılar Hayali Bey şiirinde olduğu gibi kendisi ile ilgili, içinde bulunduğu çevreden uzakta

bulunan bir durumda değildir. Divandaki çoğu şiirde beden ve ona yapılan eziyetler yoğunluktadır. Bu durum sevgilinin yüzünün övgüsünde de kullanılmış ve *'âyîneler kıl-'* şeklinde bir söyleyişle kurulmuştur. Güzelliğin yalnızca bir noktadan değil bütün yönlerde bütün varlıkta görülmesi düşüncesinden hareketle kurulan bu söyleyiş, aşığın her daim kanamaktan parlayan bedeni ile sevgilinin bu bedende her yerden yansımasının görülmesi düşüncesini akla getirir.

Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı dilber
Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser âyîneler (G129/1)

Kendü ʿaşkı sûretin Mecnûn temâşâ kılmaga
Sûret edüp talʿat-i Leylâyı kıldı âyîne (G519/4)

Aşığın çeşitli durumlar karşısında sevgiliye dair beklenmeyen, güzellerin olumsuz kimi özelliklerinin belirtildiği söyleyişlerde bulunduğu görülür. Böyle bir kullanım divan metninde *'kurnaz ol-'* fiili eşliğinde verilir. Sevgiliye can sermayesini gözünü kırpmadan sunan âşık, bu tavrı ile ondan güzel sözler beklerken taleplerin altın ve gümüşten yana olması sevilenin menfaatçi özelliğini ortaya çıkarır. Candan özge bir şeyi olmayan aşığın bu durum karşısında hayal kırıklığına uğraması kaçınılmazdır.

Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular (G150/4)

Divan metninde dil özelliklerine ve kullanımına dair kullanılan yapılar farklı örneklerde yer alır. Bu yapılardan *'ölicek, gelicek'* biçimindeki söyleyişlere Hayali Bey Divanı'nda zaman zaman rastlanır. Sık kullanılmayan birleşik fiillerden *'yârî kıl-'* fiili bu yapılarında bulunduğu bir beyit içinde kullanılmıştır. Beyitte 'yardım etmek, yardımcı olmak' anlamlarında kullanılan bu fiil talihin yardım etmesi bağlamında kullanılmıştır. Beyitte bu fiil üzerine kurulan söyleyişte temel nokta ölümden sonra aşığın bedeninin sevgilinin eşiğine ulaşması mazmunudur.

Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz (G195/1)

Kalenderîlik ile ilgili pek çok söyleyişin kullanıldığı Hayali Bey Divanı'nda bu kullanımlara örnek olarak gösterilebilecek bir yapı da 'ışıklık et-' fiilidir. Bu yapı ile beyitte hem gökyüzüne ilişkin bir çağrışım oluşturan şair hem de 'ışık eri olmak' durumuna gönderme yapar. Beyitte ah ateşinin kazadan önce feleği aydınlatan bir konumda olduğu vurgulanırken diğer yandan ışık erliğinin ezelden gelen bir durum olduğu ifade edilir.

Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş (G226/2)

En çok kullanılan yardımcı fiillerden olan ve isimler ile birlikte farklı birleşik fiiller oluşturan 'ol-' fiili ile *'adaş olmak'* ve *'ayakdaş olmak'* yapıları kurulur. Aşığın âşıklık iddiasında, kendisinden önce gelen ve şöhretleriyle her daim adları anılan isimler gibi olma isteği vardır. Anılan bu isimlerden en önde gelenler Mecnun, Ferhat ve Mahmud'dur. Her durumda bu isimlerle birlikte anılmak isteyen âşık iyi özelliklerde de kötü özelliklerde de bu isimlerle adaş olmak peşindedir. Diğer bir yapı ise 'ayakdaş olmak'tır. Bu yapı ile de temele oturtulan kişi yine Mecnun'dur. Âşık aşk yolunda Mecnun'a ayak uydurabilen kişinin yalnız kendisi olduğu iddiasındadır.

Kıble yüzünde zülfü Leylâ kabîlesinden
Bed-nâm-ı ʿâlem oldu Mecnûn benümle adaş (G231/3)

Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre hem-pâ olmadı
Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile (G496/4)

Klasik edebiyatta lale, teşbihlerde ve rengi ile kan arasında kurulan ilgiler yönüyle sıkça kullanılan bir çiçektir. Şairin âşıklıkta üstatlarından saydığı Ferhad'ın Bisütun Dağı'nı delmesi durumu kullanılarak dağ ile birlikte anılması sıklıkla karşımıza çıkan bir kullanımdır. Lalenin de dağlık yerlerde yetişmesi yönüyle Ferhad'ın kanı ile dağdaki lalelerin kıpkırmızı bir renge bürünmeleri arasında ilgi kuran şair çiçeğin bu rengi almasını Ferhad'ın bir *'eksikik et-'*mesi ile açıklar.

Ferhâd Bî-sütûnda ne eksüklik etdi kim
Her lâle dahi kanunı içer çanak çanak (G253/2)

Deniz ve sahilin kavramlarının kullanımında hayaller dünyasında farklı çağrışımlar oluşturan şair, deniz suyunun kıyıya gidip gelmesi ile bir yakınlaşma ve uzaklaşma metaforu çizer. Sevgili için temel teşbih unsurlarından olan servinin sulak yerlerde yetişmesi bilgisinden hareketle şair deniz ve serviyi birlikte ele alır. Beyitte kullanılan *'kenâr et-'* fiili ile bu yakınlaşmanın sebebi açıklanır. Bu fiil *'yakınlaşmak, yakında görüp seyretmek'* anlamlarında kullanılır.

Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dilârâyı
Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânun (G285/4)

Aşk iddiasında bulunan aşığın sevilen tarafından her türlü elem ve ıstıraba maruz kalması klişe konulardan birisidir. Ancak bu maruz kalma durumunun ifadesinde ne denli mübalağaya kaçılırsa o derece bir makbul olma durumu ortaya çıkar. Beyitte sevgilisini Leyla ile karşılaştıran şair tabii bir sonuç olarak kendisini Mecnun yerine koyar. Beyitte geçen *'dîvârlara yazmalu Mecnûn et-'* ifadesi ile bu iki aşk kahramanını anan şair, aynı zamanda mecnun kelimesinin *'aklını yitirmiş, delirmiş'* manasını da kullanır.

Salalı gönlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdün (G289/4)

Aşığın yegâne isteği sevgili yahut Memduh tarafından gelebilecek lütuflardır. Bu lütufların varlığı diğer bütün zenginlik ve varlıktan ötede bir değerdedir. Beyitte lütuflar gören aşığın başını hiçbir unsur felek karşısında eğemez. Sevilen yahut memduhun lütuflarına erişen bir kul da soysuzların kâsesinden geçinmeye tenezzül etmez.

Hayâlî sen Şehün lutfun görelden çarha baş egmez
Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek (G293/5)

Âşıklık iddiasında bulunurken kendisinden önce aşk vadisinde söz söyleyen erlerin adaşı ve ayakdaşı olma yolundan bir an uzakta durmayan âşık, onlardan ayrı kalmanın verdiği teessürü dile getirirken yine bir övgü ve yakınlık kurma çabasındadır. Kendisi gibi aşkta er olanlardan ayrı kalmak onu derinden etkiler. Bu ayrılığın ifadesinde *'yavı kıl-'* ifadesine başvuran şair bu ifadeyi aşk erlerini *'sahipsiz, kimsesiz bırakmak'* manalarında ele alır.

Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum (G352/5)

Klasik şiirde sevgilinin yüzüne dair yapılan teşbihlerden en önde geleni onun yüzüne yapılan teşbihlerdir. Bu teşbihlerde çeşitli kavramlara renk yönüyle göndermeler yapan şair, yüzü kimi zaman lalenin kızıllığına kimiz zaman da gülün hafif pembeliğine benzetir. Her iki durumda da kızıllık yönüyle bir benzetme durumu vardır. Bu anlam ilgileri ile beyti kuran şair *'mey-i gül-çehre, gonca-leb, kızar-, gül gül ol-'* yapılarıyla bu benzerliği bütüncül ve birbirini tamamlayan bir biçimde sunar. Çoğu zaman sadece benzetilenin kullanıldığı bu teşbihlerde *'gül gül ol-'* ifadesi nadir kullanılan yapılar arasındadır.

Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb benzer
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın (G390/4)

Felek ve diğer bazı unsurlar karşısında şikâyetlerde bulunan şair feleğin güvenilmez olması durumunu çok değişik bir tezat ile birlikte verir. Yaygın olarak kullanılarak *'çarh-ı pîrezen'* tamlamasının yanında *'kızlık eyle-'* yapısının birlikte ele alınması güvenilmezliğin bir nedeni olarak sunulur. Beyitte kullanılan *'kızlık eyle-'* yapısı bu anlamda *'gençlik ve cahillik'* bağlamlarında kullanılır.

Dâne-i ʿömrün kişinün cemʿ edüp cev cev komaz
Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen (G433/4)

Tasavvufi nitelikteki kimi şiirlerde *'dede, âşık dede'* gibi ifadelerle terbiye veren bir mürşidi anlatan şair, dervişin mürşit elinde ne gibi dönüşümlere erişebileceğinin ifadesinde mürşidin ezelden sahip olduğu özelliklerin anne karnından itibaren başladığını anlatır. Burada *'görünc ol-'* yapısını kullanan şair, aynı zamanda doğmak fiili ile kuş cinsinden bir hayvan olan doğanı tevriyeli olarak kullanır. Doğan kuşunun bu tevriyeli kullanımı ikinci mısrada geçen *'balaban'* ile açıklığa kavuşur. Bu kuşların anılması da birinin her daim göklerde süzülmesi diğerinin ise yerde durması ilgisiyle mürşit ve dervişin birbirine olan ilgilerini anlatması yönüyledir.

Nice bin kez ana karnından görünc olup dogan
Zâhir ehlinün uçurmasın bilen balban Dede (G564/4)

Sevgilinin dudağına yapılan pek çok söyleyiş içinde temel özellik, onun can verici bir özellikte olması ve renginin kıskandıracak seviyede kırmızı olmasıdır. Beyitte sevgilinin güzel kokular saçan kâkülü ile tatlılık yönüyle şekeri andıran dudakları anılarak farklı eylemler eşliğinde bu özellikler ifade edilir. Sevgilinin dudağının övgüsü bağlamında *'kana tuz ol-'* yapısı onun *'depret'* fiili eşliğinde ağzını açıp bir şeyler söylemesi durumunun tasviridir. Sevgilinin ağzından bir şeyler duyan âşık büyük bir coşkunluk ve şevke kapılarak mest olup kendinden geçer.

Çöz kâkül-i müşgînüni ʿanber ucuz olsun
Depret leb-i şîrînüni kim kana tuz olsun (G451/1)

Gönlü her fırsatta eziyet ve ıstıraplar sebebiyle kırık bir durumda olan aşığın kırık gönlünü iyi edecek deva yine derdi verenin elindedir. Gönlünün kırık olması durumunu dert ve gam askerinin ayakları altında ezilen bir toprağa benzeten şair, 'çignek ol-' yapısı ile gönlünün bu durumunu izah eder. Bu kırık gönlü mamur edecek yegâne kimse de dert ve kederi gönle yerleştirenin kendisidir.

Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni (G624/1)

Sevgiliye karşı sitemlerini dile getiren âşık onun kendisine gösterdiği eziyet ve ıstıraplardan şikâyet sadedinde çeşitli mırıldanmalarda bulunur. Sevgilinin aşığa gösterdiği her türlü olumlu yahut olumsuz durum aşığın başı üstünde taç konumundadır. Sevgilinin âdeti aşığa her daim eziyet göstermektir. Bu eziyetlerden bir an olsun uzakta kalan âşık eziyetsizlik ve ıstırapsızlık durumuna düşerek kendisini yalnız bırakılmış hisseder. Bu durumun ifadesinde *'ön biliş ol-'* ve *'yad ol-'* ifadelerindeki tezat vasıtası ile yakarışlarını ve şikayetlerini sunar.

Yürü hey ʿâşıkına ʿâdeti bî-dâd yürü
Yürü ön biliş olup sonra olan yad yürü (G653/1)

Sevgilinin saçının siyahlığına dair söyleyişlerin başında onun renginin gece gibi karanlık olması durumu kullanılır. Karayağız at anlamında şiirde sevgilinin saçı ile paralel biçimde kullanılan *'şebdiz'* yapısı ile *'yügrüklük et-'* fiilinin birlikte ele alındığı beyitte ikinci mısradaki gözyaşı çokluğunun meydanı tutması, bu fiilin *'hızlı koşmak, taşkınlık etmek'* bağlamlarında kullanımıyla ilgili bir sonuçtur.

Saçun şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
Bihamdillah yaşum gül-gûnu aldı şimdi meydânı (G664/2)

4.6.1. Şairlerin birleşik fiil kullanım ve tercihleri

Metinlerde birleşik fiillerin kullanımı, Arapça ya da Farsça kelimelerin Türkçe yardımcı fiiller ile kurulmasıyla meydana getirilmiştir. Sıklıkla karşılaşılan bu durum farklı şairler elinde nadir kullanım alanına sahip yapıların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Yoğun olarak kullanımlarıyla karşılaşılmayan bu yapılar kullanan şairlerin şiirlerinde de sayıca az bir orandadır. Kullanımı ortaya koyan şairin eserinde görünen bu durum kimi zaman bazı şairlerde birden fazla birkaç örnekle işlenmiştir. Redif ortaklıklarının şairleri karşılaştırmada önemli bir çıkış noktası olması gibi birleşik fiillerin ortaklığı da bu şairler arasındaki ortaklıkların, benzerliklerin tespiti açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen bu yapıların diğer şairlerde varlığını ortaya koymak, değerlendirmelerin daha somut bir zeminde yapılmasını sağlayacaktır.

15, 16 ve 17. yüzyıllarda önde gelen şairlerin divanlarında geçen şiirlerin bir kısmı bir tek redif üzerinden birbirini tanzir eden şiirler olarak dikkat çekmektedir. Bu ortaklıklar Hayali Bey Divanı'nda yer alan nazım şekillerinin karşılaştırılmasında 15. yüzyıldan Ahmed Paşa'nın "kerem" redifli kasidesi; Necati Bey'in "gül" redifli kasidesi; 16. yüzyılda Fuzuli'nin "su" redifli kasidesinde kullanılan yapıların ortaya konması, aynı rediflerle Hayali Bey Divanı'nda geçen şiirlerin karşılaştırmasında faydalı olacaktır. Bu karşılaştırmanın yanında Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen ve sıklık olarak olarak az kullanılan kimi yapıların da diğer şairlerdeki örneklerini ortaya koymak, şairlerin tercih ve kullanımlarını değerlendirmek açısından bir fikir verecektir.

Yüzyıllar içinde önde gelen şairlerin Hayali Bey ile olan ortak redifli gazel veya kasidelerinde birleşik yapıların benzerliği yahut da ayniliği kimi yapılarda bulunmakla birlikte, dikkat çeken detay birleşik fiilleri oluşturan kelime kadrosunun benzerliğidir. Ortak redifli şiirlerde tamlamalar ve söyleyişlerin şairler eliyle aynı manayı karşılayacak es anlamlı sözcüklerle verilmesi, özellikle birleşik fiillerin karşılaştırmasında ortaya çıkmaktadır. Şairlerin birleşik fiil tercihlerinde dikkat çeken bir diğer unsur ise ortak şiirlerden hareketle yapılan karşılaştırmada hemen hemen bütün yapıların Arapça ya da Farsça sözcükler ile gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Karşılaştırmada şairlerce kullanım oranları az olan birleşik fiillerin yanında divanlarda sıklıkla geçen yapılar vardır. Şairlerin şiirlerinde sıkça kullandıkları bu yapılar arasında *“âh et-, 'arz et-, 'arz eyle-, 'âşık ol-, âşikâr et-, âşikâr ol-, âvâre ol-, 'azm eyle-, bend et-, bezl et-, bîmâr ol-, bünyâd et-, cem' et-, cevr et-, cûş eyle-, divâne ol-, du'â eyle-, dûr et-, efgân eyle-, eksük ol-, fârig ol-, fâş et-, fehm et-, gark et-, gedâ ol-, germ ol-, gûş et-, güzâr et-, hâk et-, havf eyle-, helâk ol-, hem-dem ol-, hükm et-, idrâk eyle-, ifşâ et-, ihtiyâr et-, inkâr et-, îsâr et-, kabûl et-, kan eyle-, karâr et-, karâr eyle-, kerem et-, kul ol-, lutf et-, mahv ol-, mâʾil ol-, mâlik ol-, mest et-, mest ol-, meyl et-, nâle kıl-, nasîb ol-, nâz eyle-, nazar et-, nazar eyle-, nazar kıl-, nûş et-, nûş eyle-, pâk et-, peydâ et-, peydâ eyle-, peydâ ol-, rahm et-, rahm eyle-, reşk et-, revân ol-, rûşen kıl-, sag ol-, sayd et-, seyr et-, seyr eyle-, seyrân eyle-, şerh et-, şikâr et-, şikâr ol-, şikâyet eyle-, temâşâ et-, temâşa eyle-, terk et-, terk eyle-, vasf et-, vasf eyle-, yâd et-, yâd eyle-, zeyn et-, zâhir ol-”* filleri bulunmaktadır.

Hayali Bey Divanında tespit edilen ve örneklerinin de az olduğu birleşik fiillerin başka örneklerine diğer bazı şairlerde de rastlıyoruz. Bu yapılar kimi şairlerde sayıca fazla bir kullanımdadır. Yine de bu yapıların hemen her şairin divanında sıradan bir ifade olarak tekrar etmediği görülmektedir. Hayali Bey Divanı’nda tespit edilen ve diğer şairlerde geçen kullanım sıklığının tespitinin yapıldığı bu yapılar içerisinde *“ayakdaş olmak, berhordar olmak, çiğnek olmak, eksüklik etmek, epsem olmak, gül gül olmak, ive dur-, nakş bağlamak, nokta dökmek, sıklığını dindirmek, su sepmek, şişe çekmek, töhmet eylemek, vara gelmek, yavı kılmak”* fiilleri yer almaktadır. Bu yapıların örneklerini Baki, Nev’i, Hayreti, Gelibolulu Mustafa Ali, Emri, Amri, Mesihi, Şeyhülislam Yahya, Nabi gibi şairlerin divanında geçmektedir.

ayakdaş olmak:

Sanma şeb-dīz ile bir âh-ı seher-gâhların
Mey-i gül-gûn olur olursa ayakdaşları (BD G483/4)

Bana meydân-ı belâgatda ayakdaş olamaz
Bulegâ eylese ʿÂlî ne kadar saʿy-i belîg (GAD)

Ber-hordar olmak:

Seng-i cevri mîve-i mihr ü mahabbet bilmeyen
Bâg-ı ʿaşk içinde siz sanman ki ber-hordâr olur (HD G56/3)

çiğnek olmak:

Sipâh-ı derd ü gama çignek oldı pâdişehüm
Harâba vardı ol âbâd gördügün gönlüm (GAD)

eksüklik etmek:

Hey dirîgâ bilmedi eksüklik itdi ben kulun
Virmeliydi begligi sen Yûsuf-ı Kenʿânuma (ÜİÇD K14/28)

Gerçi kim eksüklik itdüm kâmetüm kıldum hilâl
Rifʾatüm lîkin ziyâd itdün şehâ ʿömrün mezîd (GAD)

epsem olmak:

Sarılmış sarmalanmış epsem olmış gonca gülşende
Cefâ-yı hârı tuymış gülmez açılmaz gülistâna (GAD)

Dilâ sayd-ı merâm efsûn-ı eşʿâr ile râm olmaz
Yörü terk eyle bu efsâneyi var sâkit ol epsem (NVD K34/26)

gül gül olmak:

Gül gül oldı bâde-i ʿaşkunla rûy-ı gül-sitân
Tâb-ı meydendür cebīn-i gonca-i terde ʿarak (BD G243/2)

Çine çine tolulardan gül gül oldı rûy-ı yâr
Devr-i sâgar ol mehi âşûb-ı devrân eyledi (NVD G506/4)

ive dur-:

İy derdmend olan gönül bir gün ola dermân ola
Dünyâ durur bu ive gel dervîş olan sultân ola (KAD)

nakş bağlamak:

Yazdı nakkâş-ı kazâ levh-i bahâr-istâne nakş
Bagladı nev-rûzda bülbül bir üstâdâne nakş (BD G213/1)

Erbâb-ı ʿayşa yaʿnî tarab sasıl itmege
Bir tâze nakş bagladı üstâd-ı sazkâr (NVD K13/5)

nokta dökmek:

Aglamazdum bana bildürse sitârem bârî
Nüh felek nokta döker her gice remmâl ancak (GAD)

Ölçüp döker bu nokta-i encümle subh u şâm
Nevʿî nukûd-ı ʿömrümüz eyler hisâb çarh (NVD G46/5)

sıklığını dindirmek:

Sîne-i pür-dâgdan dil mürgi kılsun nâleler
Sıklıgı dinsün hezârun gülsitân reşk eylesün (ŞYD G281/2)

su sepmek:

Güller bitüre gül-şen ola hâk-i mezârum
Peykânun eger su sepelerse tozum üzre (BD G462/3)

Yüzüme su sepdi merdümlükler itdi gözlerüm
Eyledi pindâr-ı hâkünden beni bîdâr ʿaşk (HD K7/30)

şîşe çekmek:

Tabîb eydür şarâb iç vâʿiz eydür câm-ı meyden geç
Çü ʿillet hûn-ı gamdandur münâsib şîşe çekmekdür (GAD)

töhmet eylemek:

Bî-çâre nefse eyleme töhmet günâhunı
Nisvândan iddiʿâ-yı cesaret baʿîd olur (ND G215/5)

vara gelmek:

Dilber ki uyhuya vara gelmez gözüme hâb
Öpsem tuya mı diyü çeker cânum ıztırâb (AD G6/1)

Şöyle inceldi tenüm şimdi ana kaldı hemân
Kapuna vara gele eşk-i firâvânumla (GAD)

yavı kılmak:

Didi ölün yoluma biz yavı kılduk özümüz
Bulsavuz şöyle helâk eyler idük kendüzümüz (ZD)

Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen ve diğer şairlerin divanlarında da örnekleri yer alan yapıların, özellikle birbirleriyle çağdaş olan şairlerin şiirlerinde tekrar etmiş olması, şairlerin üslubuna yönelik yorumların yapılmasına imkân sağlamasının yanında içinde bulunulan edebi çevrenin hususiyetlerini de ortaya çıkarmaya fırsat sağlayacaktır. Karşılaştırmalar, şairin etkilendiği ve kendisine üstad olarak kabul ettiği şairlerin eserleri ile birlikte ele alındığında üsluplarına dair diğer ögelerle birlikte bir bütünlük arz edecektir. Bir divanda sıklık olarak az bir oranda kullanılan yapıların karşılaştırması etkileşim ve esinlemelerin doğrudan etkisini göstermesi bakımından değerli ipuçları sunacaktır. Yukarıda örnekleri sıralanan yapıların Hayali Bey Divanı'ndaki yapıların Necati Bey, Hayreti, Baki gibi şairlerin elinde de işlenmesi ve örneklerinin verilmesi, bu etkileşimin boyutunu göstermektedir.

4.7. Alışılmamış Söyleyişler ve Orijinal Kullanımlar

Divan metinlerinde her şairin kullandığı ve kalıplaşmış bir yapıya bürünen söyleyişlerin yanında şairi özel kılan, onun üslup özellikleri içinde önemli bir yerde olan söyleyiş özellikleri görülür. Bu yapılar her şairde olmadığından anlaşılması ve kastettiği mananın kesin olarak ortaya konulması mümkün değildir. Bu durumda şairin bu farklı ifadeler ile neyi anlattığı yahut hangi durumu karşıladığını ortaya çıkarmak yine aynı şairin diğer şiirlerindeki unsurların dikkatlice ele alınıp incelenmesi ile mümkün olacaktır. Bu tarz yapılar sayıca çok olmamakla birlikte her divanda karşılaşılabilecek bir ifadelerdir. Şiirde kullanılan birleşik fiillerin zaman zaman alışılmışın dışında bir biçimde ifade edilmesi yahut da beklenen yardımcı fiilin kullanılmaması durumu ortaya aynı anlamı karşılayan ancak farklı bir şekilde söylenmiş kullanımların ortaya çıkmasına neden olur.

Hayali Bey Divanı'nda alışılmış yapılar yanında bu yapıların farklı yardımcı fiil alarak değişik bir tarzda söylendiği örneklere rastlanmaktadır. Bununla birlikte bazı yapıların şaire has bir özellik taşıdığı kullanımlar da vardır. Örneğin 'çek-' fiilinin divanda pek çok yerde kullanıldığı örneklerde farklı yapıların bu fiil ile birleştirilerek sunulduğu ifadeler yer alır. Bu tercihler şiirde ifade kudretini yer yer zorlayıcı bir özellik arz eder. Yine de bu yapılar divan metninde değişik ve alışılmamış kullanımlara örnek olması açısından önemlidir.

Alışılmamış yapılara dair söyleyişler içinde kullanılan yapıların pek çoğu 'çek-' fiili ile kurulmuştur. Bu söyleyişler arasında *'nakş çekmek, kefen çekmek, na'ra çekmek, acılıklar çekmek, dagın çekmek, melametler çekmek, şişe çekmek, agzından haber çekmek, ser çekmek, tıraş çekmek'* gibi kullanımlar vardır. Fiilin bu ifadelerde kullanıldığı manalar arasında *'çıkarmak, maruz kalmak, katlanmak, yaşamak, çekip almak'* gibi anlamlar vardır.

Klasik edebiyatta yaratıcının çeşitli sıfatlarından olan ve şairlerin farklı anlam ilgileri ile kullandıkların yapılardan olan *'nakkâş, nakkâş-ı ezelî'*, çoğu zaman kader, yaratma ve güzellik unsurları ile birlikte ele alınır. Beden sarayının tek yaratıcısı olan Allah'ın yaratıcılık sıfatı *'nakş geç-'* olarak ifade edilmiştir. Beyitte çekmek fiili ile birlikte böyle bir kullanım gerçekleştiren şairin *'nakş'* sözcüğü ile başka kullanımları da vardır. Bir beyitte *'nakş geç-'* biçiminde ele alınan bu ifade, nakş kelimesinin *'hile'* anlamı da göz önüne alınarak 'oyun, hile yapmak' manasında geçer. Kullanıldığı beyitte *'hayal etmek,*

düşünmek' anlamlarında kullanılan *'nakş bağla-'* yapısı ise nakş kelimesi ile kurulan kullanımlardan bir başkasıdır.

Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
Hâme-i takdîre bak taʿn eyleme nakkâşına (G475/4)

İstesen irgürmege ser-rişte-i maksûda el
Nakş geçme kimseye bir âl ile sûzen gibi (G663/3)

Nakş baglar geceler açmaga gönlün goncanun
Her seher eksük degül bir yâdigârı bülbülün (G300/4)

Çekmek fiili ile kurulan bir ifadede *'na'ra çek-'* biçiminde bir kullanım tercih edilmiştir. Bir kasidede geçen bu kullanımda memduhun övgüsü sadedinde aslan ile benzerlik kurulur. Askerler düşman ile karşılaştıklarında nara atarak onu korkutması durumu kamışlık içinde olan aslanın kükremesi ile izah edilir. Burada kamışlıktaki kamışların duruşu ile askerlerin ellerinde mızrakla durmaları arasında bir ilgi söz konusu edilmiştir.

ʿAdûya naʿra çeker görse nîzedârlarun
Ki neysitânda eder şîrler gırîv-i gareng (K7/17)

Acı çekmek ve çekilen ıstırap neticesinde gözlerin her daim kanla karışık yaş akıtması klasik edebiyat içinde klişe olmuş kullanımlar arasındadır. Beyitte *'acılıklar çek-'* biçiminde kurulan ifade ile aşığın zamanın elinde mahkûm olması durumu işlenir. Bela dalgalarının aşığın gözünde görünür olması çok ıstıraba tutulduğunun bir ifadesidir. Acılıklar çeker ifadesi ile hem ıstırap çekme durumu kastedilirken hem de sonrasında gelen *'deryâ-dil ol-'* yapısı ile sakinleşmek, durgunlaşmak anlamları yanında görünür olmak yapıları birlikte düşünülmeli ve gözyaşı ile tuzlu deniz suyu arasında bir bağlantı kurulur. Tuzlu deniz suyunun nesneleri yüzeye daha çok yakınlaştırdığı ve görünür kıldığı durumu düşünülmelidir.

Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur (G50/2)

Aşığın bağrında açılan yaraların temel sebebi sevgilinin gösterdiği eziyetlerin neticesidir. Her daim gözyaşı döken aşığın gönlünde çektiği ıstırap onun maddi anlamda da bağrındaki yaraların oluşmasına sebep olur. Beyitte sevgilinin güneşe benzetilmesi aşığın bağrındaki yaralarla ilgilidir. Âşık güneş gibi olan sevgilinin yakıcılığına katlanır ve onun ateşinden parçaları bağrına yerleştirir.

Dil kaçan ol âfitâbun sînede dâgın çeker
Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker (G134/1)

Kalenderîlik açısından melamete maruz kalmak durumu bir övünç meselesi olarak düşünülür. Kınanma durumu içinde olan bir kalenderi bu durumun derecesinin hep daha fazlasını talep eder. Beyitte *'melametler çekmek'* ifadesi ile burada kınanmışlık tacını giymeyenleri yarın pişmanlıkların bekleyeceği anlatılır. Melametler çekmek ifadesi kınanmışlığa tahammül etmekle birlikte bu durumdan gurur duyulacak bir pozisyondadır. Ayrıca beyitte melametler içinde bulunmanın bir saadet olarak algılandığı da belirtilir.

Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker (G158/1)

Çekmek fiilinin çeşitli müskiratları içmek yahut buruna çekmek anlamlarında kullanıldığı bir örnekte 'şişe çekmek' ifadesi kullanılmıştır. Şişe çekmek hem şarap içmek hem de hastalıkların tedavisinde kullanılan bir yöntem olarak düşünülmüştür. Eziyet ve sıkıntıların devası olarak gösterilen şarap içmek tavsiyesi ile bir hastalıktan kurtulmak manasında şişe çekmek eylemini yerine getirme tavsiyesi iç içe ifade edilmiştir. Şair sıhhatin tabibin şerbetinden ziyade şarap içmekte olduğunu vurgular.

Sıhhat istersen sakın çekme tabîbün şerbetin
Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek (G297/2)

Başı çekmek yahut en önde bulunmak gibi manalarla karşılanabilecek olan *'ser çekmek'* ifadesi aşk tahtının sahibi olma bağlamlarında kullanılır. Âşıklığı divanelik olarak değerlendiren şair, kendisine benzettiği Mecnun, Ferhad ve Vamık gibi şöhret tutmuş âşıklardan bir divaneler alayı kurarak en öne de kendisini koyar.

Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm (G363/4)

Kalenderlik ve diğer bazı batını tarikatlar içinde temel ritüellerden olan çar darb, çıkılan bu yolların başlangıç noktasıdır. Aşk ile bir karşılaştırma yoluna gidilen beyitte nasıl ki aşkı yolunda serden geçmek durumu söz konusu ise Kalenderîlik yolunda da bu ritüelin gerçekleşmesi söz konusu olacaktır. Ancak bu tıraşı çekerek kalenderlik yoluna giriş yapılabilir. Aksi durumda bu yolun macerası anlaşılamayacaktır.

ʿAşk içinde ser verenler vardı serverlik yolun
Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun (G397/1)

Aşığın gönül yangını gözyaşlarında deniz olması gibi mübalağa eşliğinde kullanılan bir konumdadır. Gönül yangınını en üst dereceye çıkarma ve yangının büyüklüğünü ifade etmek çabasında olan âşık onu külhan ile karşılaştırır. Gönlü dolduran bela ve ıstıraplar ateşi daha da harlayan unsurlardır. Bela gecesinde gönül yangını daha da şiddetlenen âşık gönlünün külhanları da geçtiğini söylemekten geri durmayarak en az onun kadar yandığını ifade eder. Göğüsteki kanayan yaraların hamam ocağında yanan harlı ateşi çağrıştırması da bu benzerliğin kurulmasını doğuran bir sebeptir.

Gönlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer (G94/3)

Bir deyim olarak kullanılan *‘kef geçmek’* yapısı *‘tükenmek, bitmek, güçsüz kalmak’* manalarını karşılar. Beyitte gönlü bağlı âşıkların durumu anlatılır. Sevgilinin ağzını açması ile bir söz işitme derdinde olan âşık, hiç karşılaşmadığı bu durumun ifadesinde kendisinin de tükenmiş bir vaziyette sadece canını gezdirdiğini anlatır.

Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür (G62/1)

Örnekleri birkaç beyitte geçen *‘sıklığını dindirmek’* ifadesi *‘ağlamalara, ağlayışlara son vermek’* manasında kullanılan bir yapıdır. Divan metninde geçen her iki

örnekte de bülbüllerin ötüşlerini inilti ve feryatlarıyla bastıran âşık profili söz konusudur. İnilti ve feryat etme durumlarında aşırılığı kimseye bırakmayan âşık, mübalağaya kaçarak bülbüllerin ötüşlerini bastırmak ve onların ses çıkaramaz bir duruma getirmek manasında bu ifade kullanılmıştır.

Bülbülün kûyunda ey dil sıklıgın dindirdiler
Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler (G125/3)

Nâlelerle dindirirdüm sıklıgın bülbüllerün
Ey Hayâlî neyleyem ol yüzü gülzârum komaz (G208/5)

Hayali Bey Divanı'nda alışılmışın dışında kullanılan rediflerden olan *'oy vermek'* redifi aynı zamanda değişik bir tercih olarak dikkat çeker. Redifi olduğu gazel dışında bir başka gazelde de kullanılan bu ifade *'bahsetmek, söz etmek'* manalarında kullanılmıştır. Bu ifadenin kullanıldığı beyitlerde aşığın çektiği keder ve ıstırapların farklı eşya ve kavramlar ile bahsedildiğinden söz edilir.

Gülşende cûy eşk-i revânumdan oy verür
Her ʿandelîb ah ü fegânumdan oy verür (G169/1)

Gülün derdinden ey bülbül ne çekdün gerçi oy verdün
Gamından dilberin senden hezâran derdnâkem ben (G456/4)

Her şeyden arınmış bir şekilde bir yola intisap etmek durumunu karşılayan *'abdal olmak, abdal eylemek'*, *'dervişliğe soyunmak'* manasınadır. Hayali Bey Divanı'nda sıklıkla kullanılan yapılardan olan bu ifade ile dünyadan ve onun her türlü süs ve alayişinden beri olmak anlamları karşılanır. Bu ifadeler eşliğinde *'soyunmak, tecrid olmak'* gibi yapılardan da bahsedilerek dervişlik durumu somutlaştırılır.

Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledün (G274/6)

Hayâlî tekye-i ʿaşkun olup meczûb abdâlı
Gedâlar gibi geçmek isterem nâm u nişânumdan (G393/5)

Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe (G514/3)

Gönle *'su serpmek, ferahlatmak, içini rahatlatmak'* manalarında kullanılan *'su sepmek'* ifadesinin kullanıldığı bir örnekte bu anlamların yanında *'uykuda olana su serpmemek'* âdetine de gönderme yapılır. Hayal ve gerçek arasındaki duruma dair bir tablo çizilen bu beyitte uykuda olup gerçekle işi olmayanlara doğruluğun berrak suyunun içirilmeye çalışılmasının boş bir çaba olacağı vurgulanır. Ne kadar gayret gösterilirse gösterilsin uykuda olanları uyandırıp kendine getirecek bir durum ortaya çıkmayacaktır.

Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
Sepme bu sâyegâhda su her uyura gel (G317/3)

Tâ ki saldun ʿaks-i ruhsârunla âteş gülşene
Su sepüp defʿ edemez anı hezârun giryesi (G596/2)

Çeşitli kavramlara karşı kullanılan ve *'vazgeçmek, terk etmek, bir yana koymak'* anlamlarıyla kullanılan *'terkin urmak'* ifadesi, kullanıldığı beyitlerde kimi zaman âlemin terki konusunda kullanılırken kimi zaman da rakibin fitnesiyle aşığın âşıklık iddiasından vazgeçtiği durumun açıklamasında kullanılmıştır.

Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnun
Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnun (MKT10/1)

Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
Cihân gülzârınun terkin uran hâşâkdür gönlüm (G341/4)

Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur bana (G4/4)

Alışılmamış söyleyişlerden olan ve *'uymak, ayak uydurmak, uyum sağlamak'* gibi anlamlarla karşılanabilecek olan *'aheng etmek'* yapısı kullanıldığı örneklerde hem musiki içindeki anlamıyla hem de *'uymak'* manasını çağrıştırabilecek bir biçimde kullanılmıştır.

Her makâma ki edesin âheng
Hoş ʿamel ol ki bulasın câyı (MKT13/1)

Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl
Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfün kabûl (M6/II/2)

Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
Ana âheng eder her sebzenün murg-ı hoş-elhânı (G636/2)

Hakikat ve hayal üzerine söyleyişlerde bulunan şair doğruluğun, doğru olmanın tarafındadır ve böyle olmayı tavsiye eder. Bu düşüncenin işlendiği bir beyitte *'çep düşmek'* ifadesini kullanan şair bu ifade ile yanlışa, hataya düşememeyi tavsiye eder.

Râst ol iller ile çep düşme
Satdılar bir usûle dünyâyı (MKT13/2)

Şiir içinde zaman zaman farklı inanışlar ve adetlere ilişkin özelliklerin kullanıldığı ve kullanılan bu yapılar ile kurulan beytin genelinde bir anlam ilgisi oluşturulduğu görülür. Beyitte fal açma, remil dökme ile ilgili unsurlar felek ve yıldız benzerliği kullanılarak bir nevi fal açma işleminin canlandırması yapılır. Burada *'nokta dökme'* ifadesi ile gökyüzündeki yıldızlar ve onların kaza eliyle çeşitli anlamlar ortaya çıkarması durumu işlenir.

Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl (K10/12)

Hükümdarlığın temel gereklerinden olan hutbe okutmak ve para bastırmak geleneği şairin kasidesinde övdüğü kişinin sultanlığının çeşitli yönlerini övme aracı olarak kullanılır. Kasidede 'gonca' redifini tercih eden şair bu durumu ifade ederken de bir

tenasüp içinde olması amacıyla *'sikkesini yürütmek'* yapısını 'berg-i gül'den yaptığını ve böylelikle hükmünü her tarafa akıttığını, ulaştırdığını söyler.

Berg-i gülden yürütdü sikkesini
Hükmünü eyledi revân gonca (K13/6)

Sevgilinin kıvrımlı ve bir siperi andıran kaşlarının bu benzerliklerinden yararlanarak farklı hayaller kuran şair, ah okunu devreye sokarak bu durum karşısında gökyüzünün dokuz katını birden deldiğini söyler. Burada ahının derecesini mübalağa eşliğinde ifade eden şair *'kaşun çîn etmek'* ifadesi ile bu derecenin artması durumunu sevgilinin kaşlarını çatmasına bağlar.

Siper gibi kaşun çîn etdügiyçin ol keman-ebrû
Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhî kalkanı (K14/19)

Gökyüzünde ay, şairlerin dilinde temel olarak sevgilinin parlak yüzüne benzetilmesi yanında zaman devreleri içinde ayın aldığı şekiller de farklı durumların ifadesinde kullanır. Ayın zaman zaman dolunay biçiminde zaman zaman da incelip bir hilal biçimine gelmesi onun gûy u çevgân oyunu ile çeşitli söz hünerlerine konu olmasına sebep olmuştur. Beyitte *'noksân vermek'* ifadesi ile düşmanın ömrünü kısaltmak anlamını karşılayan şair, sonrasında ay'ın değişik biçimleri ile hem şekil yönünden bir benzerlik kurar hem de zamanın geçmesi çağrışımı yaparak ilk mısrada söylediği *'ömre noksan vermek'* ifadesine göndermede bulunur.

ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnun başını
Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi (K17/23)

Klasik şiirde sahip olduğu çeşitli özellikler ve vakalar ile söz konusu edilen şahıslar yer alır. Şiirde kan, ene'l-hak, dem gibi kelimelerle bir tenasüp içinde anılan Hallac-ı Mansur'un katledilmesi ve kanının akıtılması olayına telmih yapan şairler, bu durumu aşk zeminine çekip kullanmışlardır. Beyitte aşığa seslenişte bulunan şair aşk meclisinde bu ismin anılmasının yersiz olduğunu, zira bu mecliste pek çok kanların aktığını ve Mansur'un akıtılan kanının bunun yanında yok hükmünde olduğunu söyler. Ayrıca beyitte

kullanılan *'kana batmak'* ifadesini *'kan ter içinde kalmak'* biçiminde de düşünüp *'sıkıntı içinde kalıp terlemek'* manalarında da düşünmek yerinde olacaktır.

Anma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar (G137/4)

Şem ve pervane arasındaki ilişki âşık ile sevgili arasındaki ilişki bağlamında ele alınıp işlenen mazmunlardan birisidir. Beyitte *'kılıcını yalın etmek'* ifadesi ile mumun ateşinin yanması ve kılıcı andıran bu benzerlikle pervanelere karşı bir savaş gerçekleştirmesi durumu anlatılır.

Yalın edüp kılıcın ışık geydi başına
Pervânelerle kılmag içün kârzâr şemʿ (G235/4)

Aşığın gözyaşlarının çokluğu deniz, derya gibi mübalağa anlamı verebilecek sözlerle karşılanır. Kullanılan bu sözcüklerin çıkardığı sesler de çağrışım yoluyla konuşmak, söz söylemek manalarında düşünülür. Beyitte şair gözyaşı ile deryaların bir noktada buluştuklarını ve *'yüze kef tutmak'* ifadesi ile de bu karşılaşmadan deryaların utandığı sonucunu çıkarır. Kef sözcüğünün köpük manasında ele alındığı düşünüldüğünde ellerini yüzlerine kapatmak için bir sembol olarak hayal edildiği söylenebilir.

Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu bertaraf (G242/2)

Halk söyleyişlerini şiirinde sıklıkla kullanan şair, bir beyitte *'dura gelmek'* yapısını kullanır. Kullanılan bu yapı ile hem *'kıyam edip ayakta durmak'* anlamı verilirken hem de *'tura gelmek'* yüzünün üstüne düşmek anlamı düşündürülür.

Etsen Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
Düş her kademde yüzünün üstüne dura gel (G317/5)

Şairler tarafından zaman zaman kullanılan söyleyişlerden olan meclis içindeki eşyaların konuşma özelliği bir beyitte *'sürahi ağzından haber çekmek'* biçiminde

kullanılmıştır. Sürahiden kadehe dökülen şarabın tasvirini yapan şair bu durumu haber çekmek şeklinde yorumlar. Sevgili ile anlam ilgisi içinde kurulan bu söyleyişte kadehten içilen yudum ile kadehin içindeki mey, kıskançlık ile *'bağrı kan olmak'* hayalinde birleştirilmiştir.

Lebün öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
Surâhînün gece meclisde agzından haber çekdüm (G363/3)

Sevgilinin bakış oklarının aşığın bağrına saplanması mazmunu farklı söyleyişler etrafında verilebilir. Beyitte *'nâvek urmak'* biçiminde kurulan söyleyiş ile bu durum değişik bir yapı eşliğinde verilmiştir.

Ger dile bir nâvek ursa ol kemânebrû sakın
Zahm tîrin görmesün bagrunda kanun duymasun (G399/3)

Metinlerde cev kelimesi *'arpa tanesi, tane'* anlamlarıyla küçük bir nesneyi yahut da farklı hayaller ile birlikte bir durumun ifadesi için kullanılır. Bu sözcüğün ikileme biçiminde kullanıldığı metinlerde *'ayrı ayrı, tane tane, parça parça'* anlamları kullanılır.

Dâne-i ʿömrün kişinün cemʿ edüp cev cev komaz
Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen (G433/4)

Aşığın sevgilinin eşiğinde bulunma arzusu her dem taze olup hiçbir vakit vazgeçmeyeceği bir durumdur. Bu arzuyu dile getiren bir beyitte *'yel gibi yelmek'* ifadesi ile tıpkı rüzgâr gibi eşiğinde esmek, dolaşmak istediğini belirtir. Ne var ki böyle bir durumda sevgilinin pak eteği üzerine toz kondurmak endişesi âşıkta bu isteğin gerçekleşmeden son bulmasına sebebiyet verir.

Yel gibi kûyunda yelmek isterem her dem velî
Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne (G481/4)

Hayali Bey Divanı'nda 'çekmek' fiilinin sık ve farklı anlam ilgileri eşliğinde kullanılmasına benzer bir biçimde 'bağlamak' fiilinin de kullanıldığını görüyoruz. Bu fiil ile ilgili divan metninde *'kânûn bağlamak, şöhret bağlamak ve sûret bağlamak'* şeklinde

örnek kullanımlar vardır. Musiki aletleri ve terimleri üzerine kurulan bir beyitte ah bir erganuna benzetilirken gamın da kanun üstüne perde bağlamasından söz edilirken kanun kelimesinin farklı anlamları çağrıştırılacak biçimde kullanıldığı görülür. Dünyanın faniliği ve âlemin her türlü süs ve gösterişinden uzakta olmayı her fırsatta dile getiren şair, *'şöhret bağlamak'* ifadesini geçicilik bağlamlarında ele almıştır. Bağlamak fiili kurulan bir diğer örnekte âşıklığın ezelden kendisine kader olarak çizildiğini anlatmak isteyen âşık, anasından doğar doğmaz bu özelliğin bedeninde belirip yerleştiğini 'sûret bağlamak' biçiminde dillendirir.

Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne (G483/4)

Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı (G628/3)

Ana rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı (G628/1)

Uğurlamak fiili *'çalmak, gizlice almak'* manalarında kullanılan bir fiildir. Hayali Bey divanında farklı anlam ilgileriyle tamlama biçiminde de kullanılan bu fiil bir beyitte de *'renk uğurlamak'* şeklinde kullanılmıştır.

ʿÂrız-i dildârdan sen reng ugurladun deyu
Jâleler sarıldı gülşende gülün dâmânına (G552/4)

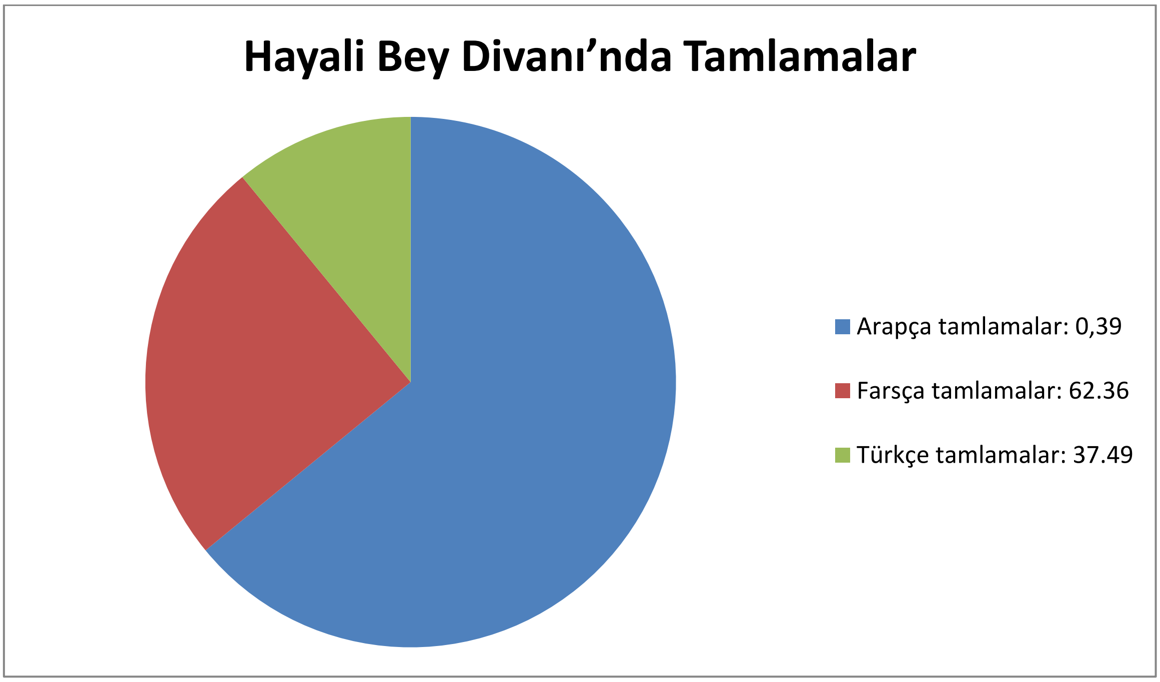
Sevgilinin yanağının güle benzetilmesi klişesi kullanılan bu beyitte gül yapraklarının üzerine düşen çiy tanelerinin gülün renginden dolayı onu sevgilinin yanağından kırmızı rengi çalması ile suçlayıp başına üşüşmesi biçiminde bir tablo çizilmiştir.

4.8. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Tamlamalar

Tamlamalar klasik edebiyat içerisinde şairler tarafından sıklıkla kullanılan ve başvurulan yapılardır. Bir beyti çeşitli unsurlardan oluşan bir tenasüp içerisinde kurmaya çalışan şair bu kuruluşta tamlamaları önemli bir enstrüman olarak kullanır. Başlangıcından

itibaren özellikle farklı dil özellikleri eşliğinde kurulan tamlamalar beyitte ahengi oluşturan etkili bir unsur olarak da dikkati çeker. Klasik edebiyatın karakteristiği paralelinde tamlamalardan yoksun bir şiir tenasübün yokluğunu ortaya çıkaracağından bu yapıların kullanılmaması yahut alışılmışın dışında bir biçimde kullanılması şiirdeki ses ve ahenk özelliklerinin ortadan kalkmasına neden olacaktır.

Özellikle bazı tamlamaların yüzyıllar içerisinde işlene işlene artık özel bir anlamı ifade edecek bir hale dönüşmesi durumunda olduğu gibi o dönem içerisinde hâlihazırdaki tamlama kurallarının da kalıplaşmasına ve verilen örneklerin bu kalıplar biçiminde verilmesine sebep olmuştur. Bu açıdan bir şiir yahut bir divanda inceleme yapıldığında yoğun olarak kullanılan tamlama kurma tercihinin izafet yoluyla kurulmuş yapılarla daha sık bir biçimde gerçekleştirildiği sonucunu görmekteyiz. Bu durum şairlerin şiirlerinde tercih ettikleri aruz bahirlerinde olduğu gibi zaman içerisinde bir kabule dönüşmüş ve gelenek içerisinde birbirini takip eden bir zincir halini almıştır. Yapılacak olan incelemelerde elbette ki istisnaları olmakla birlikte klasik edebiyat içerisinde verilen eserlere bakıldığında tamlama kuruluşundaki tercihlerin bu minvalde olduğu görülecektir. İncelenen Hayali Bey Divanı'nda manzumelerde kullanılan tamlamalar *'Arapça tamlamalar'*, *'Farsça Tamlamalar'* ve *'Türkçe Tamlamalar'* başlıkları altında incelenecektir.

4.8.1. Arapça Tamlamalar

Hayali Bey Divanı'nda toplamda 7982 tamlama tespit edilmiştir. Divanda geçen Arapça tamlamaların tespitinde öncelikle bütün ögeleri ve kuruluş biçimi Arapça gramerine uygun olan tamlamalar ele alınmıştır. Bu özellikleri haiz tamlamalar divan içerisinde oldukça sınırlı bir sayıdadır. Toplam Arapça tamlama sayısı 31'dir. Bu sayının içerisinde tekrar eden tamlamaları genel sayı içinden çıkardığımızda 25 Arapça tamlama kalmaktadır. Tekrar ile kullanılan Arapça tamlamalar *'Benâtü'n-nâş', 'Beytü'l- Harâm', 'dârü'ş-şifâ', ' Gaffârü'z-zünûb', 'mahbûbüʾl-kulûb', 'Mantıku't-Tayr' ve 'Settâru'l-uyûb'*dur. Bu tamlamalar içerisinde bir eser adı olan *'Mantıku't-Tayr'* iki farklı şiirde kullanılmıştır. Arapça tamlamaların inanca dair kavramların ifadesinde daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum doğrudan Kuran'dan yahut hadislerden alınan yapılar olduğundan farklı şekilde kullanımları yaygın değildir. Özellikle Allah'ın sıfatları bağlamında kullanılan ifadeler yoğunluktadır.

Arapça tamlamaların kullanımında dikkat çeken bir diğer özellik ise yer isimlerinin ve kalıplaşmış bir yapıda kullanılan tamlamaların sıklığıdır. Zaman içerisinde bir kişi yahut bir nesneye özel bir ad olan, anıldığında tek bir nesne ya da kimseyi akla getiren tamlamalar mevcuttur. *'Dârüʾş-şifâ'* ve *'Beytüʾl-Harâm'* tamlamaları bu özellikteki tamlamalar arasındadır ve yer bildiren tamlamalar niteliğindedir. '*Benâtü'n-naʿş', 'Rûhüʾl-Emîn', 'İmriüʾl-Kays', 'Leyletüʾl-Kadr', 'Mantıkuʾt-Tayr'* ve *'Ene'l-hak'* tamlamaları ise bir nesneye ad olmuş yahut bir kişiye isim olarak kullanılan, o ismi çağrıştıran yapılardır. Sözlük çalışmasında anlamlandırılan bu tamlamaların karşılıkları şu şekilde verilmiştir.

ʿArş-ullâh: Allahü Teâla'nın büyüklüğünün göründüğü ayna, arş.
Benâtü'n-naʿş: Dübb-i ekber, Büyükayı denilen yıldız kümesinin kuyruğu ucunda bulunan en sönük yıldızdır.
Beytüʾl-Harâm: Kâbe-i Muazzama'nın etrafının bir ismi.
Dâfiʿüʾl-gumûm: Kederleri defeden.
Dârüʾş-şifâ: Şifa kapısı, şifa yurdu.
Ene'l-hak: Ben Hakk'ım. [Hallâc-ı Mansur'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan meşhur söz olup edebiyâtımızda vahdet görüşünün ve taşkın cezbenin ifâdesi olarak çok kullanılmıştır].
Fârig'üʾl-bâl: Başı dinç, rahat.

Gaffârüʾz-zünûb: Günahları affeden Allah.

Habbetüʾs-sevdâ: Çörek otu.

İmriüʾl-Kays: İmruü'l-Kays, asıl adı Adi, Muleyka ya da Hunduç olan (497-545), Arap şair.

Keʾn-nakşı fîʾl-mâ: Su üzerindeki nakış.

Kerîmüʾş-şân: Cömertlik ile şöhret bulma.

Leyletüʾl-Kadr: Kadir gecesi.

Mahbûbüʾl-kulûb: Gönüllerin sevgilisi.

Mantıkuʾt-Tayr: Feridüddin Attar'ın "Kuşların Dili" adlı tasavvufi eseri.

Mecmaʿüʾl-bahreyn: Kur'an'a göre Mûsâ ile Hızır'ın buluştuğu yerin adı.

Râfiʿüʾl-gamâm: Bulutları kaldıran, yükselten.

Rûhüʾl-Emîn: Hz. Cebrail.

Settârü'l-ʿuyûb: Ayıpları, kusurları örten. || Hz. Allah.

Sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn: Fenafillah makamının diğer bir adı.

Ülî-ecniha: Kanat sahipleri. || Kuşlar.

Ümmüʾl-habâʾis: Kötülüklerin anası. || İçki.

Zü'l-vücûd: Hayat sahibi.

Züʾl-memât: Ölümlü.

züʾl-hayât: Canlı, hayat sahibi.

Divanda Arapça tamlamalarda bütün ögeleri ve yapısı Arapçanın özelliklerini taşıyan tamlamalar dışında başka tamlamalar içerisinde yer alan, bütün tamlamanın bir ögesini oluşturan tamlamalar da vardır. 14 tamlama içerisinde yer alan bu Arapça tamlamalar terkipler ile birleştirilmiş bir yapıdadır. Tamlamaların bazılarında Türkçe gramer yapısı dikkat çeker. Tamlamanın birincisi ögesi konumunda *'Ene'l-hak'* ibaresi yer alır. Diğer tamlamalarda kullanılan Arapça kısımlar yukarıda açıklamaları verilen tamlamaların ya aynı şekli yahut da benzerleridir. Bu tamlamalar arasında *'yuhyiʾl-ʿizâm', 'Ene'l-hak', 'Hayrüʾl-Mürselîn', 'selîmüʾl-kalb', 'Rabbü'l-ʿâlemîn', 'üli'l-ebsâr', 'üliʾl-ecnihâ', 'Rûhüʾl-Kudüs', 'dârüʾl-cehl'* ve *'selîmüʾl-kalb'* gibi örnekler yer alır. Türkçe gramer yapısına uygun olarak yahut da Farsça kurallarla kurulan bu tamlamalar içerisinde en uzun olan iki tanesi Sultan Süelyman için yazılan kasidede yazılmıştır. Bu durumun da memduhun uzun tamlamalarla övülmesi gerektiği tavrının bir yansımasıdır. Bu iki yapı *'Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb'* ve *'Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb'* biçiminde kurulmuştur ki hemen hemen aynı manayı haizdir.

Bu tamlamaların bütün öğeleriyle dizimi ve açıklamaları şu şekildedir;

Âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm: Yuhyi'l-izam ayeti. || "Kemikleriniz çürüyüp dağılmış haldeyken kim onlara can verecek?" dedi. Kur'ân-ı Kerim, Yasin, 36/78.

Ene'l-hak câmı: Ene'l-hakk kadehi. || Hallac-ı Mansur tarafından "Ben yokum Hak teala vardır" manasında söylediği halde, "Ben Hakk'ım" manasına alınan söz.

Engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn: Peygamberlerin en hayırlısının parmağı.

Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb: Temiz kalpli Sultan Süleyman Han.

Mahbûb-ı Rabbü'l-ʿâlemîn: Âlemlerin rabbi olan Allah'ın sevdikleri.

Merdüm-i üli'l-ebsâr: Görüş kabiliyetinde olan kimseler.

Murgân-ı üliʾl-ecnihâ: Kanat sahibi kuşlar.

Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs: Hz. Cebrail'in soluğu.

Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb: Kinsiz, garazsız ve yumuşak yürekli Sultan Süleyman.

Zulm dârüʾl-cehli: Haksızlığın bilgisizlikle dolu evi.

Hayali Bey Divanı'nda Arapça tamlamalar başlığında incelenen yapılar divanda oldukça sınırlı bir oranda kullanılmıştır. Bu kullanımların çoğu kalıplaşmış ve dini bir karşılığı olan yapılardır. Türkçe veya Farsça gramer kurallarına göre yapılan tamlamalar içerisinde bu Arapça tamlamaların bulunması bu kalıplaşmış olma özelliğinin bir tesiri olarak değerlendirilebilir. Bütün tamlamalar içinde Arapça tamlamaların sayısı ve oranına baktığımızda 0.39'luk bir oran ile karşılaşırız ki bu durum diğer birçok divanda da bu şekildedir. Divanlarda yoğunlukla Farsça gramer kurallarına ait tamlamalar tercih edilmiş ve Arapça tamlamalar ile Türkçe tamlamalar dahi yer yer bu gramer kurallarıyla kurulan tamlamaların bir ögesi olarak kullanılmıştır.

4.8.2. Farsça Tamlamalar

Klasik edebiyat içerisinde verilen ürünlerde tamlama konusundaki tercih Farsça gramer yapısına uygun yapılar olmuştur. Çoğunlukla Türkçenin söz diziminin tersi yönünde yapılan bu kullanım bu yapıların içerisine Arapça tamlamalar girdiğinde de değişmemiş Arapça olan öge kendi kuralını işletirken tamlamanın bütüncül yapısı Farsça olarak devam etmiştir. Arapça tamlama örneklerinde görüldüğü üzere özellikle kasidelerde kullanılan '*Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb*, '*Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb'* örneklerinde olduğu gibi zincirleme tamlamanın içinde yer alan Arapça tamlama bir ögeyi oluştururken genel yapı Farsça kurallara göre işletilmiştir. Buna benzer bir kullanım '*Âyet-i*

yuhyi'l-'izâm' örneğinde de vardır. Bir ayet alıntısı yapan şair bunu Farsça kurallar eşliğinde ifade etme tasarrufunda bulunur. Böyle bir tercihe mecbur olmamasına rağmen şairin bu kullanımı tamlamaların yazılış biçimlerinin ne noktada olduğunu ve nasıl bir yazılışa gidildiğini gösteren bir özelliktir.

Tamlamalar içinde en fazla orana sahip bulunan Farsça tamlamalar tespit edilen tamlama sayısı içerisinde 62.36'lık bir orana sahiptir. Bu oran divanda Farsça tamlama tercihinin üst noktada olduğunu gösteren en önemli göstergedir. Farsça tamlama kurulumunda her iki ögenin de Farsça olmadığı, Arapça kelimeler ile bu ikili yapıların oluşturulduğu görülür. Genel özellikleri ile Farsça gramer kuralına uygun olan bu yapılar Farsça tamlamalar başlığında ele alınmıştır. Sözlük çalışmasında bağlamın yanında bir sıklık sözlüğünün de ortaya çıkarılacak olmasına paralel olarak bu Farsça tamlamaların ne sıklıkta kullanıldığının da belirtilmesi şairin kelime havuzunda ne gibi kullanımların olduğunu göstermek açısından önemlidir.

Farsça tamlamalar içerisinde klasik edebiyatın temel kabullerinden olan söyleyişler ve bu söyleyişlerin çeşitleri mevcuttur. Özellikle klasik edebiyatın temel tiplerine ilişkin mecaz ve teşbihlerin kullanımı yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Hayali Bey Divanı'nda da durum hemen hemen bu şekildedir. Kullanılan Farsça tamlamalar içerisinde en sık kullanılan yapıları çıkardığımız 113 örnekte üzerine yoğunlaşılan konular tipler, genel kabuller, teşbih ve mecaz unsurları olmuştur. Bu açıdan bu örnekler üzerinde yapılacak inceleme şairin klasikleşme içerisindeki yerini göstermesi açısından da önemli bir tespit olacaktır. Tespit edilen bu yapılar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Hayali Bey Divanı’nda Sık Kullanılan Tamlamalar

âb-ı hayvân	berg-i gül	dâne-i hâl	hûn-ı ciger	ruh-ı dilber
âb-ı revân	berg-i hazân	dendân-ı pervîn	hûn-ı dil	rûy-ı zerd
ʿaks-i ruhsâr	berg-i kâh	derd-i ʿaşk	Kaʿbe-i kûy	rûz-ı ezel
ʿârız-ı rengîn	bezm-i gam	derd-i dilber	katre-i bârân	seng-i hârâ
ʿarz-ı cemâl	bezm-i hüsn	dîde-i giryân	kûy-ı ʿaşk	ser-i zülf
ʿâşık-ı dîdâr	bülbül-i gûyâ	dil-i ʿuşşâk	kûy-ı cânân	serv-i bâlâ
ʿâşık-ı sevdâ	bülbül-i nâlân	dûd-ı âh	kûy-ı dilber	serv-i hırâmân
âşiyân-ı bülbül	büt-i ʿĪsî-nefes	ehl-i derd	kûy-ı harâbât	seyl-i eşk
ʿaşk-ı cânân	câm-ı ʿaşk	ehl-i dil	künc-i mihnet	sîm-i eşk
ʿaşk-ı yâr	câm-ı Cem	ehl-i fakr	laʿl-i leb	sîne-i sûzân
âteş-i âh	cism-i zerd	eşk-i çeşm	laʿl-i nâb	şâm-ı firâk
âyîne-i İskender	cûy-ı eşk	eşk-i revân	lezzet-i dünyâ	şâm-ı gam
âyîne-i ruhsâr	çâk-i girîbân	fasl-ı hazân	mâh-ı nev	şâm-ı hecr
bâde-i ʿaşk	çarh-ı dûn	gam-ı ʿaşk	mâh-ı tâbân	Şâm-ı hasret
bâde-i gül-reng	çarh-ı hûnî	gam-ı ferdâ	meydân-ı ʿaşk	şarâb-ı ʿaşk
bâd-ı sabâ	çehre-i zerd	gonca-i handân	mihr-i cihân-ârâ	şuʿle-i âh
bâg-ı ʿâlem	çeşme-i hayvân	gülşen-i ʿâlem	mihr-i rahşân	tarîk-i ʿaşk
bâg-ı cihân	çeşm-i giryân	hâk-i pây	murg-ı dil	tîr-i cefâ
bâg-ı hüsn	çeşm-i pür-hûn	hâk-i râh	nakd-i cân	turra-i ʿanber-feşân
bahr-ı eşk	çîn-i zülf	hâl-i siyâh	nûr-ı ʿayn	zebân-ı hâl
bahr-i muhît	dag-ı gam	hatt-ı miskîn	penbe-i dâg	zülf-i dildâr
bâr-ı gam	dâg-ı hasret	hûnâbe-i ciger	pîr-i mugan	ruh-ı dilber
bâzâr-ı ʿaşk	dâg-ı siyâh	hûn-ı ʿadû	râh-ı ʿaşk	

Kullanımları sık olan yapılar içinde ilk sırada klasik edebiyatın tipleri ve bu tiplerle ilgili özellikleri ifade eden şair sevilen ve onun sahip olduğu özellikleri *‘ʹaks-i ruhsâr, ʹârız-ı rengîn, ʹarz-ı cemal, ʹâşık-ı dîdâr, ʹaşk-ı cânân, ʹaşk-ı yâr, âyîne-i ruhsâr, bezm-i hüsn, büt-i ʹĪsî-nefes, çîn-i zülf, dâne-i hâl, dendân-ı pervîn, derd-i dilber, gonca-i handân, hâk-i pây, hâk-i râh, hâl-i siyâh, hatt-ı miskîn, Kaʹbe-i kûy, kûy-ı ʹaşk, kûy-ı cânân, kûy-ı dilber, laʹl-i leb, laʹl-i nâb, mâh-ı nev, mâh-ı tâbân, mihr-i cihân-ârâ, mihr-i rahşân, nûr-ı ʹayn, ruh-ı dilber, seng-i hârâ, ser-i zülf, serv-i bâlâ, serv-i hırâmân, tîr-i cefa, turra-i ʹanber-feşân, zülf-i dildâr, ruh-ı dilber’* yapıları ile verir. Temel tiplerden olan âşık ve onun özelliklerini ise *‘bahr-ı eşk, bâr-ı gam, berg-i hazân, berg-i kâh, bülbül-i güya, bülbül-i nâlân, cism-i zerd, cûy-ı eşk, çâk-i girîbân, çehre-i zerd, çeşm-i giryân, çeşm-i pür-hûn, dag-ı gam, dâg-ı hasret, dâg-ı siyâh, derd-i ʹaşk, dîde-i giryân, dil-i ʹuşşâk, dûd-ı*

âh, ehl-i derd, ehl-i dil, eşk-i çeşm, eşk-i revan, fasl-ı hazân, gam-ı 'aşk, hûnâbe-i ciger, hûn-ı ciger, hûn-ı dil, katre-i bârân, künc-i mihnet, nakd-i cân, penbe-i dâg, rûy-ı zerd, seyl-i eşk, sîm-i eşk, sîne-i sûzân, şu'le-i âh' gibi yapılar ile verir. Rakip ile ilgili değerlendirmelerini sıklıkla kullandığı *'hûn-ı 'adû'* yapısı ile veren şairin aşk konusunda *'bâde-i 'aşk, bâzâr-ı 'aşk, câm-ı 'aşk, meydân-ı 'aşk, râh-ı 'aşk, şarâb-ı 'aşk, tarîk-i 'aşk'* gibi tamlamalara yer verir. Klasik edebiyatta tiplerin özellikleri dışında kalan diğer unsurları ile ilgili olarak ise *'âb-ı hayvân, âyîne-i İskender, bahr-i muhît, câm-ı Cem, çeşme-i hayvân'* yapılarını kullanır. Şiirlerinde beşeri aşkın yanında ilahi aşka dair terennümleri de dile getiren şair tasavvufi anlamda kullandığı *'bâg-ı 'âlem, bâg-ı cihan, çarh-ı dûn, ehl-i fakr, gam-ı ferda, kûy-ı harâbât, la'l-i nâb, lezzet-i dünya, pîr-i mugan, rûz-ı ezel, şarâb-ı 'aşk, tarîk-i 'aşk, zebân-ı hâl'* gibi yapılar ile de dikkat çeker.

Yukarıda sıklıkları verilen tamlamaları işlenilen konular özelinde çeşitliliğini göstererek vermek de faydalı olacaktır. Bu tamlamaların sıralamasını şairin aşkın iki türünü işlediği 'beşeri' ve 'ilahi' aşk başlıklarında ele almak kullanılan tamlamaların anlam bağlantılarını ortaya koyması açısından önemlidir. Tamlamaların bu sıralama ve bu iki başlık altında ele alınmasında yukarıdaki sıklıkların açıklamasında olduğu gibi kendi içinde bir ayrıma gidilmeden bütüncül bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Bu değerlendirmede şiirlerde kullanılan bazı yapıların her iki aşk kavramı etrafında şekillenebildiği ve iki açıdan da değerlendirilebileceği unutulmamalıdır. Bu açıdan hem beşeri aşk hem de ilahi aşk içinde değerlendirilen bazı tamlamaların iki grupta da yer alması kaçınılmazdır. Örnek olarak *'bâde-i 'aşk'* tamlaması çoğunlukla tasavvufi manada anlaşılırken bazı şiirlerde beşeri aşkı anlatan bir yapıda da kullanılabilir.

Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmanuz
Kellesinde **bâde-i ʿaşk** ile sâgar gösterür (G70/3)

Bâde-i ʿaşkunı ey dost Hayâlî içeli
Gelmedi başına ʿaklı dahi sarhoşundur (G99/5)

Yâ İlâhi **bâde-i ʿaşkı** içen ayılmasun
Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün (G407/1)

Sunalda bezm-i ezelde elüme **bâde-i ʿaşk**
O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczubun (G409/2)

Hayali Bey Divanı'nda beşeri aşk üzerine kullanılan tamlamalar içinde şu yapılar yer almaktadır; *'âb ü havâ-yi kûy-ı 'aşk, âb-ı 'ârız, âb-ı hayvân, âb-ı 'izâr, âb-ı revan, âb-ı rûy-i kişver-i hüsn, âfitâb-ı 'âlem-ârâ, âfitâb-ı 'aşk, âfitâb-ı bürc-ı hüsn, âfitâb-ı maksûd, âfitâb-ı sipihr-i sa'âdet, âh-ı 'aşk, âh-ı âteşîn, âh-ı bülbül, âh-i pür-sûz, âhû-yı Çîn, müşg-i Huten, âhû-yı misk, 'akl-ı hercâyî, 'akl-ı perîşân, 'aks-ı rûy-ı yâr, 'aks-i hâl, 'aks-i hüsn, 'aks-i la'l, 'aks-i leb, 'aks-i nücûm, 'aks-i râh-ı pür-şükûfe, 'aks-i ruh, 'aks-i ruhsâr, 'aks-i rûy, 'aks-i rûy-ı yâr, 'aks-i yâr, 'aks-i zülf, 'âlem-i 'aşk, 'âlem-i mahabbet, 'andelîb-i sâdık, 'andelîb-i zâr, 'ankâ-yı âlîşan, 'anka-yi 'aşk, 'ârız-ı dildâr, 'ârız-ı rengîn, 'ârız-ı yâr, 'ârız-i dildâr, 'ârız-i zîbâ, 'arûs-ı cihân, 'arûs-ı dehr, 'arûs-ı gül, 'arz-ı cemal, 'arz-ı dîdâr, 'arz-ı hüsn, ârzû-yi serv-i bâg, 'asâ-yı âh, âsitân-ı yâr, âsumân-ı 'aşk, 'âşık-ı âzâde, 'âşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr, 'âşık-ı bî-bâk, 'âşık-ı bî-derd, 'âşık-ı bî-dil, 'âşık-ı deryâ-keş, 'âşık-ı dîdâr, 'âşık-ı dil-beste, 'âşık-ı dîvâne, 'âşık-ı felek-zede, 'âşık-ı gam-gîn, 'âşık-ı hûnîn-ciger, 'âşık-ı hûnîn-kefen, 'âşık-ı mahzûn, 'âşık-ı mehcûr, 'âşık-ı mihnet-keş, 'âşık-ı miskîn, 'âşık-ı reng-i ruh-ı dilsitân, 'âşık-ı rûşen-nazar, 'âşık-ı sâdık, âşık-ı serbaz, 'âşık-ı sermest, 'âşık-ı şeydâ, 'âşık-ı şûrîde, 'âşık-ı şûrîde-dil, 'âşık-ı üftâde, âşiyân-ı bülbül, 'aşk-ı cânân, 'aşk-ı dilber, 'aşk-ı dost, 'aşk-ı Ferhâd, 'âşk-ı nigâr, 'aşk-ı Leylâ, 'aşk-ı pâk, 'aşk-ı yâr, âşûb-ı dil-i cân, âteş-gede-i 'aşk, âteş-i âh, âteş-i 'aşk, âteş-i bâde, âteş-i derd, âteş-i dil, âteş-i gam, âteş-i hicrân, âteş-i sûzân, âteş-i şevk, âvâre-i kûy-ı bela, âyât-ı 'aşk, âyîne-i çeşm, âyîne-i dîdâr, âyîne-i hadd, âyine-i pür-safâ, âyîne-i ruhsâr, âyine-i sâf, 'ayn-ı bela, 'ayn-ı dil, 'ayn-ı hasret, 'ayn-ı muhabbet, 'ayn-ı nigâr, 'ayş-ı ber-devam, 'ayş-ı müdâm, bâb-ı sa'âdet, bâde-i 'aşk, bâde-i bî-gaş, bâde-i câm-ı mezâk, bâde-i gül-reng, bâde-i hamrâ, bâde-i kattâl, bâde-i sabûh, bâde-i sâfi vü bî-gaşin, bâde-i telh, bâd-ı âh, bâd-ı bahar, bâd-ı gonca, bâd-ı hava, bâd-ı sabâ, bâd-ı seher, bâd-ı serd, bâd-ı şimal, bâgbân-ı bahar, bâgbân-ı dehr, bâgbân-ı gamze, bâg-ı 'âlem-ârâ, bâg-ı cihan, bâg-ı dehr, bâg-ı gülistan, bâg-ı hasret, bâg-ı hüsn, bâg-ı letâfet, bâg-ı meclis, bahâr-ı hüsn, bahr-ı eşk, bahr-ı gam, bahr-i çeşm, bahr-i eşk, bahr-i gam, bahr-i gussa, bahr-i hûnâb, bahr-i mahabbet, baht-ı siyâh, baht-ı siyeh-kâr, bâr-ı 'aşk, bâr-ı gam, bâr-ı girân, bâr-ı gussa, bâr-ı ümîd, bâzâr-ı 'aşk, bâzâr-ı efsun, bâzâr-ı gam, bâzâr-ı hüsn, bâzu-yı 'aşk, bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâz, belâ-yı cân-ı merdüm, belâ-yi 'aşk, belâ-yi dost, belâ-yi siyâh, bende-i bîçâre, bende-i dîrîne, bende-i kemter, bende-i sultân-ı 'aşk, benefşe-i gülzâr-ı şîve, berg-i gül, berg-i gül-i handân, berg-i gül-i ter, berg-i hazân, berg-i hazân-veş, berg-i kâb, berg-*

i kâh, berg-i lâle, berg-i sebz, berk-i âh, beyâbân-ı bela, beyâbân-ı mahabbet, bezm-i gam, bezm-i bela, bezm-i cemal, bezm-i cihan, bezm-i dünya, bezm-i gam, bezm-i hâs, bezm-i hâs-ı yâr, bezm-i hüsn, bezm-i mahabbet, bezm-i mey, bezm-i mey-i nâb, bezm-i safâ, bezm-i sürûr, bezm-i şarâb, bezm-i 'uşşâk, bezm-i visâl-i yâr, bezm-i vuslat, bezm-i yâr, bîdâr-ı kûy-ı dilber, bîdirem-i eşk, bih-i zenahdân, bîm-i hecr, binâ-yi 'aşk, bina-yi sabr, bint-i 'ineb, bisât-ı hüsn, bister-i nâz, Bî-sütûn-ı 'aşk, Bî-sütûn-ı derd, Bî-sütûn-ı gam, Bî-sütûn-ı mihnet, bîşe-i 'aşk, bostân-ı cân, buhûr-ı Meryem, bûse-i yâr, bûsitân-ı dehr, bûsitân-ı ser-i kûy, bûy-ı gül, bûy-ı kebâb, bûy-ı mahabbet, bûy-ı mey, bûy-ı müşg, bûy-ı zülf, bülbül-i âşüfte-dil, bülbül-i bahâr-ı hayâl, bülbül-i gam-nâk, bülbül-i güya, bülbül-i gülzâr-ı mihnet, bülbül-i gülzâr-ı üns, bülbül-i mest, bülbül-i nâlân, bülbül-i şeydâ, bülbül-i şûrîde, bülbül-i zâr, bülbül-i zâr-sıfat, bünyâd-ı gam, büt-i Çîn, büt-i güya, büt-i tersâ, büt-i 'Îsî-nefes, büt-i şîrîn, büt-i şîrîn-likâ, büt-i tannâz, büt-i gül-pîrehen, câm-ı 'aşk, câm-ı bâde, câm-ı bela, câm-ı belâ-perver, câm-ı 'işret, câm-ı lâle-gûn, câm-ı mey, câm-ı musaffâ, câm-ı safâ-bahş, câm-ı sahbâ, câm-ı ser, câm-ı sürûr, câm-ı şarâb, câm-ı tarab, cân-ı 'adû, cân-ı 'azîz, cân-ı şîrîn, cârûb-ı sünbül, cây-i sürûr, cefâ-yı rûzigâr, cefâ-yi hâr, cellâd-ı 'aşk, cemâl-i âfitâb, cemâl-i dilber, cemâl-i dost, cemâl-i yâr, cemâl-i Yûsuf, cevr-i rûzigâr, cezbe-i 'aşk, cezbe-i dîdâr, cism-i 'âşık, cism-i latîf, cism-i Mecnûn, cism-i nâ-tüvân, cism-i za'îf, cism-i zebûn, cism-i zerd, cûş-ı dil, cûybâr-ı çeşm, cûybâr-ı mihr ü vefa, cûy-ı âb, cûy-ı çemen, cûy-ı eşk, cünûn-ı vâdî-i 'aşk, çâk-ı girîbân, çârsû-yi 'aşk, çehre-i dildâr, çehre-i maksûd-nümâ, çehre-i zerd, çerag-ı mâh-ı tâbân, çerâg-ı meclis, çerag-ı sohbet, çerâg-ı şevk, çeşm ü ebrû-yı nigâr, çeşme-i billur, çeşme-i fem, çeşme-i hayvân, çeşme-i hayvân-şekil, çeşmesâr-ı la'l, çeşm-i bîdâr, çeşm-i cellâd, çeşm-i dilber, çeşm-i eşkbâr, çeşm-i fettan, çeşm-i gam-nâk, çeşm-i gevher-bâr, çeşm-i giryân, çeşm-i güher-pâş, çeşm-i hûn-bâr, çeşm-i hûn-feşân, çeşm-i hûn-feşân, çeşm-i lü'lü'bar, çeşm-i nem-nâk, çeşm-i pür-hûn, çeşm-i pür-hûnâb, çeşm-i pür-ümîd, çeşm-i rûşen, çeşm-i şahbaz, çeşm-i ter, çihre-i zerd, çîn-i ebru, çîn-i zülf, dâg-ı bela, dâg-ı derd, dâg-ı dil, dâg-ı firâk, dag-ı gam, dâg-ı hasret, dâg-ı mihnet, dâg-ı mihr, dâg-ı reşk, dâg-ı sîne, dâg-ı siyâh, dag-ı siyeh, dâmen-i 'aşk, dâm-ı sayyâd, dâm-ı sayyâd-ı bela, dâm-ı zülf, dâne-i 'ankâ, dâne-i encüm, dâne-i erzen, dâne-i hâl, dâne-i hâl-i nigâr, dâne-i hardal, dem-i a'dâ, dem-i 'Îsâ, dem-i 'uşşâk, dendâne-i haşhâş, dendân-ı jâle, dendân-ı pervîn, dendân-ı sîn, derbend-i gam, derbend-i mahabbet, derbend-i mihnet, derd-i 'aşk, derd-i dâg-ı 'aşk, derd-i dil, derd-i dilber, derd-i dildâr, derd-i fürkat, derd-i hicrân, derd-i Leylî, derd-i yâr, der-i dilber, deryâ-yı hûn, deryâ-yi 'aşk, deryâ-yi elem, deste-i reyhân, dest-i 'aşk, dest-i belâ-gerdîde, dest-i çınar, dest-i gam, dest-i gam-ı dilber, dest-i gussa, dest-i sâkî, deşt-i bela, deşt-i

gam, deşt-i Kıpçak, devlet-i 'aşk, devlet-i bîdâr, devlet-i câvîd, devlet-i dehr, devlet-i dünya, devr-i hadd, devr-i la'l, devr-i leb, devr-i ruh, devr-i rûzigâr, deyr-i mahabbet, dîde-i encüm, dîde-i Ferhâd, dîde-i Ferhâd-ı miskîn, dîde-i giryân, dîde-i habâb, dîde-i hûn-bâr, dîde-i Mecnûn, dîde-i merdüm, dîde-i nem-nâk, dîde-i pür-nem, dîde-i 'uşşâk, dilber-i 'âlî-mekân, dilber-i ebrû-kemân, dilber-i serkeş, dil-i agyâr, dil-i 'âşık, dil-i âvâre, dil-i bîçâre, dil-i bî-sabr ü bî-ârâm, dil-i gam-nâk, dil-i Mecnûn, dil-i mecrûh, dil-i mestane, dil-i nâ-tüvân, dil-i pürheves, dil-i pür-hûn, dil-i pür-sûr u pür-şevk, dil-i pür-şevk, dil-i sengîn-i yâr, dil-i sûzân, dil-i şeydâ, dil-i 'uşşâk, dil-i vîrân, dirhem-i jâle, dîvâne-i bî-kayd, dîvâne-i jûlide-mû, dîvân-ı 'aşk-ı yâr, diyâr-ı 'aşk, diyâr-ı bâg, diyâr-ı gam u derd ü mihnet, diyâr-ı gülşen, diyâr-ı gam, diyâr-ı hüsn, diyâr-ı neşât, diyâr-ı vuslat, dûd-ı âh, dûd-ı âh-ı 'âşık, dûd-ı âh-ı pür-şerer, dûd-ı dil, dûd-ı fegân, dûd-ı hasret, dûd-ı müşgîn, dûd-ı siyâh, duhân-ı âh, dürd-i mey, dürd-i şarâb, dür-i gûş, dür-i meknûn, dür-i şâhvâr, dür-i yekdâne, dürr-i 'Aden, dürr-i benâgûş, dürr-i galtân, dürr-i kelam, dürr-i meknûn, dürr-i Necef, dürr-i şeb-efrûz, dürr-i şehvâr, dürr-i yektâ, dürr-i yetîm, düşmen-i bî-dîn, düşnâm-ı yâr, düzd-i âfitâb, ebr-i dürefşân-şekil, ebr-i güher-bâr, ebr-i kef, ebr-i müşg-efşân, ebrû-yı rûy u hâl, ehl-i âsumân, ehl-i 'aşk, ehl-i cinân, ehl-i dem, ehl-i derd, ehl-i dîdâr, ehl-i dil, ehl-i ferâg, ehl-i hasret, ehl-i hava, ehl-i 'işret, ehl-i safâ, ehl-i sürûr, ehl-i şevk, elem-i dost, elmâs-ı eşk, emvâc-ı hüsn, engüşt-i mâh-ı nev, enîs-i gussa vü zulmet, erbâb-ı 'aşk, erbâb-ı bela, erbâb-ı şevk, erganûn-ı âh, esîr-i gam, esîr-i nâz, esîr-i zülf, esrâr-ı 'aşk, eşk-i 'âşık, eşk-i çeşm, eşk-i hûnîn, eşk-i lâle-gûn, eşk-i Mecnûn, eşk-i pür-kerem, eşk-i pür-hûn, eşk-i revan, eşk-i sîmîn, eşk-i ter, etfâl-i çemen, etfâl-i dil ü cân, evrâk-ı gülistan, evrâk-ı hazân, eyvân-ı 'aşk-ı yâr, eyyâm-ı şevk, eyyâm-ı visâl, fagfûr-ı Çîn, fark-ı 'adû, fark-ı düşmen, fark-ı Mecnûn, fasl-ı bahar, fasl-ı cûd, fasl-ı hazân, fasl-ı şita, fenn-i 'aşk, fenn-i fitne, Ferhâd-ı dîvâne, Ferhâd-ı miskîn, Ferhâd-ı yegâne, feryâd-ı bülbül, fezâ-yi 'aşk, fikr-i dendân, fikr-i hâl, fikr-i hatt, fikr-i zülf, fitne-çeşm-i 'âşık-küş, fitne-i devr-i kamer, fürkat-i ebru, gam-ı agyâr, gam-hâne-i hicrân, gam-ı 'aşk, gam-ı cânân, gam-ı dehr, gam-ı dilber, gam-ı dünya, gam-ı Leylâ, gam-ı Leylî, gam-ı Mecnûn, gam-ı rûzigâr, gam-ı ten, gam-ı yâr, gam-ı zülf, gammâz-ı ter-dâmen, gamze-i bî-bâk, gamze-i gammâz, gamze-i hûnîn, gamze-i hûn-rîz, gamze-i mekkâre, gamze-i yâr, gamze-i zâlim, garîk -i bahr-i melal, gazâl-i vahşî, gedâ-yı kûy-ı cânân, gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber, gedâ-yi bî-ser ü pâ, gedâ-yi kemter, gedâ-yi pür-hüner, gedâ-yi sifle-perver, gelû-yı bülbül, genc-i 'aşk-ı dost, genc-i bîmâr, genc-i cemâl, genc-i mahabbet, genc-i murâd, genc-i nihan, gerden-i cân, gerd-i âh, gerd-i âşûb-ı sitem, gerd-i gam, gerd-i hâk-i reh, gerd-i râh, gerd-i zerre, gerdiş-i devr-i kamer, geşt-i gülistân, gevher-i 'aşk, gıdâ-yı rûh, gird-i

bâd, giriftâr-ı gam, girih-i zülf, gîsû-yı yâr-ı gonca-dehân, gonca-i ahmer, gonca-i bâg, gonca-i cennet, gonca-i dem-beste-i gülzâr-ı mihnet, gonca-i gannâc, gonca-i handân, gonca-i handân-şekil, gonca-i la'l-i leb, gonca-i nev-rüste, gonca-i pür-hûn, gonca-i ra'nâ, gonca-i semen, gonca-i sîrâb, gonce-i Bâdâverd, gonce-i bâg-ı İrem, gonce-i gül-gûn kabâ, gonce-i gülzâr, gonce-i nev-rüste, gubâr-ı cenâb, gubâr-ı dâmen, gubâr-ı dil, gubâr-ı gam, gubâr-ı pây, gubâr-ı râh, gubâr-ı râh-ı cânân, gussa-i dehr, gûşe-i gam, gûşe-i hammâr, gûşe-i 'işret, gûşe-i mihnet, gûy-ı misk, güft ü gûy-ı bülbül, güft ü gûy-ı misk, gülbün-i bâg-ı kerem, gülbün-i devlet, gülbün-i gülzâr-i baht, gülbün-i ümmîd, gülbün-i zîbâ, gül-i âteş-mizac, gül-i bâdâm, gül-i bî-hâr, gül-i gülzâr-ı gam, gül-i gülzâr-ı sehâ, gül-i handân, gül-i handân-ı şer', gül-i ra'nâ, gül-i rengîn, gül-i Sad-Berg, gül-i sûrî, gül-i ter, gül-i zerd-i bahar, gül-'izâr-ı sâde, gülsitân-ı 'âlem, gülşen-i 'âlem, gülşen-i cihan, gülşen-i dehr, gülşen-i hazra, gülşen-i hüsn, gülşen-i kûy, gülşen-i mînâ, gülşen-i sa'âdet, gülzâr-ı 'aşk, gülzâr-ı belâ, gülzâr-ı dehr, gülzâr-ı dünyâ, gülzâr-ı hüsn, gülzâr-ı sîne, gülzâr-ı ruh, habâb-ı câm, habâb-ı bezm, habâb-ı câm-ı mey, habâb-ı eşk-i hûnîn, habâb-ı mey, habâb-ı sâgar, habâb-ı sâgar-ı bezm, hâb-ı nâz, hadd-i meh-veş, hadd-i cânân, hadeng-i cân, hadeng-i gamze, hadeng-i yâr, hadîs-i Leylî, hâk-ı râh, hâk-i der-i cânân, hâk-i pây, hâk-i reh, hâk-i siyâh, hâk-i siyâh-zâd, hâk-i siyeh, hâk-i zemîn, hakk-ı nemek, hâlet-i 'aşk, hâl-i 'anberîn, hâl-i benâgûş, hâl-i Ferhâd, hâl-i hindû, hâl-i miskîn, hâl-i müşg-âsâ, hâl-i müşgîn, hâl-i ruh, hâl-i siyâh, hançer-i bürrân-şekil, hançer-i hûn-bâr-ı 'aşk, hânedân-ı 'aşk-ı Mecnun, hâne-i cism, hâne-i dil, hâne-i gönlüm, hâne-i kalb, hâne-i Leylâ, hâne-i merdüm, hân-ı visâl-i yâr, hânikâh-ı 'aşk, hânümân-ı bülbül, hâr-ı belâ, hâr-ı elem, hâr-ı gam, hâr-ı hicrân, hâr-ı müjgân, hâr-ı nâdân, harîdâr-ı mül, harîf-i fettân, harîf-i nerd-i 'aşk, hat-ı 'anber-feşân, hat-ı hûbân, hat-ı reyhân, hâtır-ı rindân, hâtır-ı vîrân, hatt-ı dildâr, hatt-ı gubâr, hatt-ı la'l, hatt-ı miskîn, hatt-ı müşg-bâr, hatt-ı müşgîn, hatt-ı nev, hatt-ı nigâr, hatt-ı ruh, hatt-ı ruh-ı dildâr, hatt-ı ruh-ı dilrübâ, hatt-ı ruh-ı gül-fâm, hatt-ı sebz, hatt-ı vücûd, hatt-ı yâr, havâ-yı serv-i kadd, havâ-yi 'aşk, havâ-yi müjgân, havâ-yi zülf, hayâl-i dilber, hayâl-i dost, hayâl-i dürr-i dendân, hayâl-i hâl, hayâl-i hâl-i yâr, hayâl-i kadd-i yâr, hayâl-i kâkül, hayâl-i la'l, hayâl-i la'l-i leb, hayâl-i la'l-i rûh-efzâ-yi dost, hayâl-i leb, hayâl-i leb-i nigâr, hayâl-i Leylî, hayâl-i şekl-i yâr, hayâl-i vasl, hayâl-i yâr, hayâl-i zülf-i Leylâ, hayâl-i zülf-i yâr, hayât-ı 'âşık, hayl-ı gam, hayl-ı hayâl, hayl-i eşk, hazân-ı gam, hecr-i dilber, hecr-i hâr-ı yâr, hecr-i rûy-ı yâr, hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi 'aşk, hem-dem-i zâr, hem-nişîn-i bezm-i cânân, heves-i kaş, hırmen-i 'aşk, hırmen-i hüsn, hırmen-i hüsn ü cemâl, hırmen-i mahabbet, hicâb-ı dost, hicâb-ı vech-i cânân, hindû-yı hâl, hindû-yı şeb, hindû-yi âteşkede, hindû-yi âteşperest,

hokka-i yâkût, hûbân-ı cihân, hûbân-ı Çîn, hûb-ı Mogolçîn, hum-ı bâde, hum-ı mey, hum-ı meyhâne, hûnâbe-i ciger, hûnâb-ı ciger, hûn-ı 'adû, hûn-ı 'âşık, hûn-ı ciger, hûn-ı dil, hûn-ı dilârâ, hûn-ı nâb-âlûde, hûr-i cemîl, hurşîd-i 'âlem-tâb, hurşîd-i nûr-efşân, hurşîd-i rahşân, hurşîd-i sanem, husrev-i hûbân, hûy u hâ-yi Leylî, hûy u hây-i 'aşk, 'îd-i cemal, 'Īd-i vasl, ihrâm-ı 'aşk, ihvân-ı vefâ, iklîm-i 'aşk, iklîm-i Hatâ, imâm-ı 'aşk, 'imâret-i dil ü cân, izâr-ı Leylî, 'izâr-ı mihr ü mâh, 'izâr-ı yâr, jâle-i hîzân-şekil, jeng-i gam, jeng-i kelef, jeng-i keder, Ka'be-i kûy, Ka'be-i maksûd, Kâbe-i 'uşşak, Ka'be-i vasl, kabr-i Mecnûn, kadd-i hırâmân, kadd-i nâz-perver, kadd-i sanavber, kad-i bâlâ, kad-i bâlâ-yı 'aşk, kâfir-i bî-dîn, kâfir-i çeşm, kâfir-i hindû, kâfir-i 'Īsâ-perest, kâh-ı gam, kâkül-i dilber, kâkül-i dildâr, kâkül-i müşgîn, kâkül-i müşgîn-i canan, kâlâ-yi vuslat, kalb-i 'uşşak, kâmet-i dilber, kâmet-i dildâr, kâmet-i Leylî, kand-i la'l, kand-i leb, kân-ı hasret, kân-ı kerem, kân-ı melâhat, karâr-ı Leylî, kâr-ı 'aşk, kâr-ı cihan, kasd-ı leb-i cânân, kâse-i çeşm, kâse-i hûn-ı mahabbet, kâse-i hurşid-i nûr-efşân, kâse-i nergis, kâse-i ser, kâse-i ser sâgar, kasr-ı 'ayş, kasr-ı cefâ, kasr-ı cennet, kasr-ı dehr, kasr-ı gerdûn, kâşâne-i gerdûn, katâr-ı 'aşk, katre-i bârân, katre-i eşk, katre-i jâle, katre-i kan, katre-i şebnem, kavm-i Leylî, kebâb-ı âteş-i 'aşk-ı gül, kelle-i Mecnûn, kelle-i 'uşşâk, kemâl-i hüsn, kemân-ı 'aşk, kemân-ı mahabbet, kemend-i dûd-ı âh, kenâr-ı cûy-ı eşk, kesb-i hâl, kesb-i safâ, keştî-i bâde, kevkeb-i eşk, kevkeb-i sa'âdet, keyfiyet-i 'aşk, kıble-i maksûd, kıble-i 'uşşâk, kıssa-i Mecnûn, kimyâ-yi 'aşk, kişver-i 'aşk, kişver-i 'ayş u tarab, kişver-i Çîn, kişver-i hüsn, kitâb-ı şevk, kûh-ı belâ, kûh-ı endûh, kûh-ı gam, kûh-ı gam-ı dildâr, kûh-ı mihnet, kulle-i kûh-ı belâ, kurs-ı âfitâb, kurs-ı hurşîd, kûy-ı 'aşk, kûy-ı cânân, kûy-ı cünûn, kûy-ı dilber, kûy-ı dildâr, kûy-ı gam, kûy-ı 'işret, kûy-ı Leylâ, kûy-ı muhabbet, kûy-ı nigâr, kûy-ı safâ, kûy-ı selâmet, kûy-ı yâr, kûy-i cünûn, kûy-i vefâ, künc-i belâ, künc-i mihnet, künc-i gam, lâle-i bâg-ı firâk, lâle-i dilsûhte, lâle-i gül-gûn, lâle-i hamrâ, lâle-i Nu'mân, lâle-i Nu'mân-şekil, lâle-i sahrâ-nişîn, lâle-i sahrâ-yı gam, lâle-i sahrâ-yi Leylî, la'l-ı güher-pâş, la'l-ı meygûn, lâ'l-i âbdâr, lâl-i Bedahşân, la'l-i cânân, la'l-i cân-bahş, la'l-i leb, la'l-i leb-i dildâr, la'l-i leb-i yâr, lâ'l-i meygûn, la'l-i musaffâ, la'l-i nâb, lâ'l-i rûh-efzâ-yi yâr, la'l-i rümmânî, la'l-i şeker-âlûd, la'l-i yâr, lâm-ı Leylî-zülf, leb-i cânân, leb-i cân-bahş, leb-i cân-perver, leb-i dildâr, leb-i dilsitân, leb-i Mecnûn, leb-i Mesîhâ, leb-i şîrîn, leb-i şîrîn, lem'a -i âh, lem'a -i nâr-ı dil, lem'a -i sûzân, lem'a-i âh, leşker-i derd ü gam, leşker-i gam, leşker-i hicrân, leşker-i mihnet, leşker-i nücûm, leşker-keş-i livâ-yi belâ, levh-i dil, levh-i ruh, lezzet-i dehr, lezzet-i dermân, lezzet-i dünyâ, lezzet-i zevk-i 'ukbâ, libâs-ı nâz, libâs-ı nâzenîn, libâs-ı şîve, livâ-yı âh, livâ-yı devlet, livâ-yi âh, livâ-yi mihr, lülü-yi şehvâr, mâcerâ-yi 'aşk, ma'den-i dür, ma'den-i lutf, mâder-i 'aşk, mahbûb-ı devrân, mâh-ı âsumân, mâh-ı bedr, mâh-ı cemal,

mâh-ı felek, mâh-ı gerdûn, mâh-ı nev, mâh-ı nûrefzâ, mâh-ı şeb-efrûz, mâh-ı tâbân, mâhı-tenân-ı meh-cebîn, makâm-ı 'aşk, makâm-ı meykede, makbûl-i ehl-i dil, mâl-i dünyâ, mâlik-i derd, ma'mûr-ı 'âlem, mânend-i âfitâb, mânend-i enâr, mânend-i habâb, mânend-i hilâl, mânend-i hûşe-i engûr, mânend-i kadeh, mânend-i kalem, mânend-i sabâ, mânend-i semâ, mânend-i şîr-i ner, Mansûr-ı 'aşk, Mansûr-ı dil, mâtem-i Ferhâd, mâtem-i Kays, mâverâ-yi sûret, meclis-i erbâb-ı dil, meclis-i mey, meclis-i nâpâk, meclis-i şâhân, meclis-i şâhâne, meclis-i 'uşşâk, mecmû'a-ı gül, Mecnûn-ı 'aşk, Mecnûn-ı belâ-dîde, Mecnûn-ı bî pervâ, Mecnûn-ı bî-dil, Mecnûn-ı bîkes, Mecnûn-ı derd, Mecnûn-ı mihnet-dîde, Mecnûn-ı nâ-murâd, Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî, Mecnûn-ı sânî, Mecnûn-ı sergerdân, Mecnûn-ı şeydâ, Mecnûn-ı şeydâ-meşreb, Mehbet-i envâr, meh-i bedr, meh-i bî-mihr, meh-i gerdûn-hırâm, meh-i hargâh-nîşîn, meh-i nâ-mihribân, meh-i nev, meh-i ruhsâr, meh-i rûşen, meh-i sipihr-i şeref, meh-i tâbân, mekân-ı la'l, mekdeb-i 'aşk, mekdeb-i dehr, menâzil-i 'aşk, menba'-ı cân, menzil-i 'aşk, menzil-i maksûd, menzil-i 'uşşâk, menzil-i vîrân, merd-i iştirâk, merd-i meydân, merdüm-i âzâde, merdüm-i çeşm, merdüm-i çeşm-i cihân-bîn, merdüm-i dîde, merdüm-i mahmûr, merdüm-i sayyâd, mergûle-i zülf, merhem-i vasl, mest-i 'aşk, mest-i câm-ı 'aşk, mest-i harâb, mest-i harâbî, mest-i likâ, mest-i meczûb, mest-i şarâb-ı nâz, meşk-i cünûn, metâ'-ı cân, metâ'-ı cevr, metâ'-ı derd, metâ'-ı gussa, metâ'-ı himmet, metâ'-ı kadr, metâ'-ı 'ömr, metâ'-ı vasl, mevc-i deryâ, mevc-i eşk, mevsim-i gül, meydân-ı 'aşk, meydân-ı haşr, meydân-ı hüsn, meydân-ı mahabbet, meydân-ı semâvât, meydân-ı sipihr, meyhâne-i leb, mey-i dilgüşâ, mey-i engûr, mey-i ergavân, mey-i gül-çehre, mey-i gül-gûn, mey-i gül-reng, mey-i hamrâ, mey-i jâle, mey-i la'lîn, mey-i nâb, mezâr-ı Mecnûn, mezra'-ı dil, mısr-ı çemen, Mısr-ı dil, Mısr-ı hüsn, Mısr-ı melâhat, micmer-i mâh, micmer-i eflak, mihmân-ı zenahdân, mihnet-i cânân, mihr ile mâh-ı felek, mihr-i 'âlem-tâb, mihr-i cihân, mihr-i cihân-ârâ, mihr-i dırahşân, mihr-i dırahşân-şekil, mihr-i dilber, mihr-i dünyâ, mihr-i enver, mihr-i felek, mihr-i gerdûn, mihr-i hüsn, mihr-i kerem, mihr-i pür-envâr, mihr-i rahşân, mihr-i ruh, mihr-i subh, mihr-i şevk, mihr-i vefâ, milk-i 'aşk, mînâ-yi nâzüg-tab', mirʾât-ı dil, mirʾât-ı hüsn, mirʾât-ı hüsn-i 'âlem-efrûz, mîr-i 'âşıkân, misâl-i âb-ı zülâl, misâl-i encüm, misâl-i hâtem, misk-i Huten, mîve-i bâg-ı cihân, mîve-i cevr, miyân-bend-i felek, miyân-ı cânân, miyân-ı dilrübâ, miyân-ı hâr, muhît-i 'aşk, muhtâc-ı şarâb, mukîm-i kûy-ı dildâr, murgân-ı zerpeyker, murg-ı cân, murg-ı dil, murg-ı havâ, murg-ı hoş-elhân, murg-ı râzdâr, murg-ı sebük-bâl, murg-ı ser-i Mecnûn, murg-ı zeyrek, mûr-ı miskîn, mûr-ı Süleymân, mushaf-ı 'aşk, mûy-ı miyân, mûy-i jûlîde, mübtelâ-yi 'aşk, mühr-i 'anberîn, mühr-i kabûl, mühr-i Süleymân, müjgân-ı çeşm, müjgân-ı hûn-pâlâ, müjgân-ı Mecnûn, mülk-i çemen, mülk-i hâver, mülk-i ten, mülk-i vücûd,

mürde-i 'aşk, mürebbî-i hâşâk, mürîd-i 'aşk-ı pâk, mürîd-i pîr-i 'aşk, mürşid-i 'aşk, müste'ârî câme, nâfe-i Çîn, nagme-i dolâb, nagme-i mutrib, nagme-i nây-i hazîn, nagme-i sünbül, nagme-i 'uşşâk, nahl-i cefâ, nahl-i dilârâ, nahl-i dilsitân, nahl-i gül, nahl-i gül-i bûstân, nahl-i cihân-ârâ, nahl-i cihân-ârâ-yı 'aşk, nahl-i gülzâr-ı Behişt, nahl-i hasret, nahl-i hırâmân, nahl-i hüner, nahl-i kadd, nahl-i ter, nâka-i Leylî, nakd-i cân, nakd-i eşk, nakd-i hayat, nakd-i kalb, nakd-i 'ömr nakd-i 'ömr-i nâzenîn, nakd-i sabr, nakş-ı cânân, nakş-ı dil-keş, nakş-ı dîvâr, nakş-ı dost, nakş-ı Erjeng, nakş-ı fânûs, nakş-ı fenâ, nakş-ı gül, nakş-ı hâl ü hat, nakş-ı hicrân, nakş-ı hüsn, nakş-ı murâd, nakş-ı nigâr, nakş-ı ruh-ı yâr, nakş-ı sûret, nâle-i çeng, nâle-i Mecnûn, nâle-i perr-i mekes, nâle-i tanbûr, nâle-i zenbûr, na'l-i dâg, na'l-i sîne, nâme-i şevk, nâm-ı bülend, nâr-ı âh, nâr-ı 'aşk, nâr-ı 'azâb, nâr-ı derd, nâr-ı dil, nâr-ı gam, nâr-ı gayret, nâr-ı hased, nâr-ı hecr, nâr-ı kahr, nâr-ı Leylâ, nâr-ı mahabbet, nâr-ı reşk, nâr-ı sûzân, nâr-ı şafak, nâvek-i müjgân, nây-i 'aşk, nây-i kand, nâzenîn-i vakt, neheng-i nûr-sîmâ, nerd-i cemâl, nergis-i bîmâr, nergis-i sermest, nergis-i şehlâ, nergis-i zerrîn, nesîm-i lutf, nesl-i melek, neşʾe-i bâde, nev-'arûs-ı cihân, nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamane, nev'ârûs-ı hüsn, nevâ-yi 'andelîb, nevâ-yi bülbül, nevâ-yi bülbül-i tâb', nigâr-ı nûr-sîmâ, nigâr-ı serv, nigâristân-ı Çîn, nigâristân-ı Çînî, nigâristân-ı Mânî, nihâl-i bîd, nihâl-i derd, nihâl-i ergavân, nihâl-i ergavan-veş, nihâl-i gonca, nihâl-i nâzenîn, nihâl-i serferâz, nihâl-i tâze, nişân-ı na'l, nişân-ı pây, nişân-ı pây-i Leylî, nukl-i encüm, nûr-ı 'ayn, nûr-ı cemâl, nûr-ı dîde, nûr-ı hüsn, nûr-ı melâhat, nûr-ı pâk, nûr-ı rây, nûr-ı ruh, nûr-ı safâ, nûr-ı tab', nûş-ı cân, nücûm-ı eşk, pâdişâh-ı 'aşk, pâdişâh-ı mülk-i hüsn, pâre-i dil, pâye-i a'la, pâ-yi 'aşk, pây-i murâd, pây-i seg, pây-i taht-ı 'aşk, pehlû-yı misk, peleng-i bîşe-i 'aşk, peleng-i kulle-i kühsâr, peleng-i kühsâr, peleng-i sayd-fiken, penbe-i dâg, penbe-i dag-ı nihân, penbe-i dâg-i dil, penbe-i gaflet, penbe-i pür-hûn, pençe-i mercân, pençe-i mercân-şekil, perde-i çeşm, perde-i dil, perde-i gerdûn, perr-i mekes, pertev-i hor, pertev-i hurşîd, pertev-i hüsn-i ezel, pertev-i mihr, peykân-ı cân-sitân, peykân-ı ciger-dûz, peykân-ı dem-âlûde, peykân-ı dost, peykân-ı gamze, peykân-ı tîr, peykân-ı yâr, peyker-i Mecnûn, peyk-i cihân-peymâ, peyk-i reh-i hayâl, peyk-i sabâ, pîr-i 'aşk, râhat-ı dendân, râh-ı 'aşk, râh-ı derd, râh-ı gam, râh-ı gülzâr-ı vefâ, râh-ı hayâl, râh-ı vefâ, rahne-i dendân, rahş-ı hüsn, rakîb-i hâr, rakîb-i kâfir, rakîb-i rû-siyâh, rakîb-i rûsiyeh, râz-ı nihân, reh-i 'aşk, reh-i belâ, reh-i gam, reh-i kûy, reh-i meşakkat, reh-revân-ı 'aşk, reng-i ergavân, reng-i lîmon, reng-i rû, reng-i ruh, reng-i ruhsâr, reng-i za'ferân, resm-i vefâ, reşk-i a'dâ, reşk-i gülzâr-ı cinân, reşk-i mâh, reşk-i sûret-i büt-hâne, reyhân-ı semen-sâ, rind-i 'âlem, rind-i dürd-âşâm, rind-i dürd-âşâm-ı 'aşk, rind-i pâk-meşreb, rind-i sâhib-dem, rind-i şâhid-bâz, rind-i şarâb-hâre, rişte-i cân, rişte-i eşk, rişte-i eşk-i hezâr,

rişte-i maksûd, ruh-ı âfitâb, ruh-ı dilber, ruh-ı dildâr, ruh-ı gül, rûh-ı revân, ruh-ı zerd, ruh-ı zîbâ, rûh-i pâk, ruhsâr-ı cânân, ruhsâr-ı yâr, ruhsâr-ı zerd, rûy-ı dilber, rûy-ı gerdûn, rûy-ı gül-gûn, rûy-ı meh, rûy-ı misk, rûy-ı nigâr, rûy-ı siyâh, rûy-ı yâr, rûy-ı zemîn, rûy-ı zerd, rüsvâ-yi Leylî, rûz-ı şümâr, rûz-ı visâl, rûz-ı vuslat, rûzigâr-ı bî-vefâ, rûzigâr-ı hecr, rümûz-ı 'aşk, rûze-i gam, rûzgâr-ı gam, rûz-ı ezel, rûz-ı sa'îd, rûz-ı kıtâl, rûz-ı rûşen, rûz-ı hecr, sadef-i kâʾinât, sadr-ı 'adû, sadr-ı dil, sadr-ı sîne, safâ-yi hâtır, saff-ı ni'âl, safha-i dil, safha-i eşcâr, safha-i gam, safha-i kâfûr, sâgar-ı ayyâş, sâgar-ı bâde, sâgar-ı belâ, sâgar-ı bezm-i visâl, sâgar-ı Cem, sâgar-ı Dahhâk, sâgar-ı gerdân, sâgar-ı 'işret, sâgar-ı mey, sâgar-ı meykede, sâgar-ı nigûn, sâgar-ı pürmey, sâgar-ı sahbâ, sâgar-ı zerrîn, sâhil-i ten, sahn-ı çemen, sahn-ı gülistan, sahn-ı gülşen, sahn-ı sîne, sahrâ-yı 'aşk, sahrâ-yi 'âlem, sahrâ-yi 'izz ü nâz, sâkî-i 'aşk, sâkî-i bezm-i kazâ, sâkî-i devlet, sâkî-i devrân, sâkî-i gül-çehre, sâkî-i hicrân, salha-i ruhsâr, san'at-i 'aşk, sanem-i sîmten, satranc-ı 'aşk, savt-ı bülbül, savt-ı hazîn, sayd-ı harem, sâye-i bîcân, sâye-i dîvâr, sâye-i dîvâr-ı hırmân, sâye-i hâr, sâye-i kadd, sâye-i Perverdigâr, sâz-ı cefâ, sebel-i dîde, sebû-yı cism, sebze-i îmân, sebzezâr-ı gerdûn, sefer-i bâdiye, sefîne-i dil, sefîne-i ten, seg-i kûy, seg-i Leylî, sehm-endâz-ı hûb, sehm-i sa'âdet, semend-i bâd-pâ, semend-i nâz, semend-i tab'-ı çâlâk, semend-i tab'-ı mevzun, sem-i derd, sem'-i hurşîd, seng-i Bedahş, seng-i beyâbân, seng-i bî-dâd, seng-i cefâ, seng-i cefâ-yi yâr, seng-i cevr, seng-i dil, seng-i hârâ, seng-i hâre, seng-i hased, seng-i havâdis, seng-i mezar, seng-i mihnet, ser-çeşme-i cân, ser-çeşme-i Hayât, serdâr-ı 'aşk, serdâr-ı mülk ü hüsn, ser-defter-i hûbân-ı 'âlem, ser-halka-i 'uşşâk, ser-halka-i zencîr-i cünûn, ser-i a'dâ, ser-i 'adû, ser-i bülbül, ser-i kûy, ser-i kûy-ı yâr, ser-i serkeş, ser-i rakîb, ser-i pistân, ser-i zülf, ser-i zülfeyn, ser-i zülf-i perîşân, serîr-ârâ-yı mülk i 'aşk, serîr-i 'aşk, serîr-i cân, serîr-i devlet, serîr-i hüsn, serîr-i mahabbet, server-i hûbân, serv-i âzâd, serv-i bâg, serv-i bâg-ı saltanat, serv-i bâlâ, serv-i bûstân-ı cihân, serv-i bülend, serv-i çemen, serv-i dilârâ, serv-i dilcû, serv-i gülistânî, serv-i gül'izâr, serv-i hırâmân, serv-i hoş-hırâm, serv-i kadd, serv-i kâmet, serv-i revân, serv-i serkeş, serv-i sîm-endâm, servi-i serefrâz, sevdâ-yı zülf-i yâr, sevdâ-yi cihân, sevdâ-yi gerdûn, sevdâ-yi hâl, sevdâ-yi hûb, sevdâ-yi zülf-i dilber, seylâb-ı eşk-i çeşm, seylâb-ı mey, seylâb-ı sirişk, seyl-i eşk, seyr-i âsumân, seyr-i bûstân, seyr-i cihân, seyr-i çemen, seyr-i eşyâ, seyr-i gülistân, seyr-i gülzâr-ı cinân, seyr-i hâb, seyr-i habâb, seyr-i likâ, seyr-i sahrâ, sırr-ı 'aşk, sırr-ı eşyâ, sîb-i zenahdân, sifâl-i gerdûn, sifâl-i kelb, sifâl-i kilâb, sihr-i helâl, silsile-i 'aşk, silsile-i Mecnûn, sîm-i eşk, sîne-i bîdâg, sîne-i pür-dâg, sîne-i pür-sûz, sîne-i sad-çâk, sîne-i sûzân, sipâh-ı âh, sipâh-ı 'aşk, sipâh-ı derd ü gam, sipâh-ı encüm, sipâh-ı gussa vü gam, sipâh-ı mûr, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipeh-i eşk, sipihr-i 'aşk, sipihr-i bî-ser ü pâ, sipihr-

i kebûd, sipihr-i şu'bede-bâz, sît ü sadâ-yi 'aşk, sît-i mekârim, sohbet-i hâs, sohbet-i mey, sohbet-i yâr, subh-ı Mesîhâ, subh-ı vuslat, sultân-ı 'aşk, sultân-ı gül, sultân-ı hüsn, sultân-ı istignâ-yi 'aşk, sûret-i cân, sûret-i dünyâ, sûret-i Erjeng, sûret-i hâl, sûret-i hâl-i belâ-keş, sûret-i hûb, sûret-i maksûd, sûret-i zîbâ-yi Leylî, sûr-ı sa'âdet, sûsen-i âzâd, sûsen-i-sinân, sûzen-i dildûz-ı gamze, sûzen-i 'Īsâ, sûz-ı derûn, sûz-ı dil, sûz-ı hasret, sûziş-i Ferhâd, sübha-i mercân, sünbül-i bâg, sünbül-i gülpûş, sünbül-i pür-tâb, sünbül-i şebbû, sünbül-i zülf, sürmedân-ı Leylâ, sürûd-ı bezm, şâhân-ı mülk-i hüsn, şâhbâz-ı çeşm, şâhbâz-ı evc-i 'aşk, şâhbâz-ı zer, şâhbâz-ı zerrîn, şâh-ı 'aşk, şâh-ı bahâr, şâh-ı Bedahş, şâh-ı derd, şâh-ı ferah, şâh-ı ferrûh-kîşe, şâh-ı gevher-pâş, şâh-ı gül, şâh-ı gülbün, şâh-ı gül-i bî-hâr, şâh-ı hûbân, şâh-ı hüsn, şâh-ı kerem, şah-ı Kerîm, şâh-ı mahabbet, şâh-ı sa'âdet, şâh-ı sa'âdet-pertev, şâh-ı şâdî, şâh-ı şükûfe, şâhid-i 'aşk, şâhid-i bâzâr, şâhid-i maksûd, şâhid-i mevzun, şâm-ı 'ayş, şâm-ı belâ , şâm-ı firâk, şâm-ı gam, şâm-ı hasret, şâm-ı hecr, şâm-ı hicrân, şâm-ı vasl, şâm-ı zülf-i Leylî, şarâb-ı 'aşk, şarâb-ı çekîde, şarâb-ı ergavân, şarâb-ı ergavânî, şarâb-ı la'l, şarâb-ı lâle-gûn, şarâb-ı lâle-reng, şarâb-ı lâ'l-gûn, şarâb-ı nâb, şarâb-ı reyhânî, şarâb-ı sâfî, şarâb-ı şevk, şebdîz-i âh, şeb-i belâ, şeb-i fitrat, şeb-i gam, şeb-i hasret, şeb-i hecr, şeb-i hicrân, şeb-i 'îd, şeb-i mahşer, şeb-i târ, şeb-i tîre, şehbâz-ı 'aşk, şehbâz-ı evc-i 'aşk, şehbâz-ı zülf, şeh-i encüm, şeh-i encüm-sipâh, şeh-i gerdûn, şeh-i hâver, şeh-i hûbân, şeh-i hüsn, şeh-i iklîm-i cân, şeh-i iklîm-i hüsn, şeh-i mülk-i bahar, şeh-i mülk-i cemal, şeh-i mülk-i melâhat, şeh-i zamâne, şehîd-i 'aşk, şehîd-i dâg-ı 'aşk, şehr-i beden, şekl-i nergis, şem'dân-ı zerd, şem'-i bezm-ârâ, şem'-i cem', şem'-i cemâl, şem'-i dilsûz, şem'-i hadd, şem'-i hüsn, şem'-i kâfûrî, şem'-i ruh, şem'-i rûşen, şem'-i şebistân, şem'-i tâbân, şemse-i zerrîn, şems-i devlet, şemşîr-i cevr, şemşîr-i fürkat, şemşîr-i hûn-bâr, şemşîr-i intizâr, şemşîr-i kattâl, şerbet-i lutf, şerer-i âh, şer'-i hüsn, şermende-i lutf, şevk-ı envâr, şevk-i la'l-i leb, şevk-i la'l-i yâr, şevk-i ruh, şevk-i ruhsâr, şevk-i yâr, şeydâ-yi zülf, şikâr-ı mekes, şirâr-ı dûd-ı âh, şirâr-ı hârâ, şirâr-ı nâr-ı âh, şîr-i jiyân, şîr-i ner, şir-i şikâr-efken, şîr-i şikâr-endâz, şîşe-i çeşm, şitâ-yı zulm, şîven-i nây, şu'le-i âh, şu'le-i âteş, şu'le-i âteş-i sîne, şûle-i gam, şu'le-i şem', şûrîde-i 'aşk, şûriş-i gavgâ-yi Leylî, şükûfe-i ser-i a'dâ, şükûfe-i şâdî, tâb-ı 'aşk, tab'-ı gevher-pâş, tab'-ı güher-bâr, tâb-ı hüsn, tâb-ı kahr, tab'-ı mevzun, tab'-ı pür-envâr, tâb-ı ruh, tâb-ı ruhsâr, tab'-ı şehbâz, tabîb-i cân, tabîb-i hecr, tabl-ı sîne, tâc-ı 'aşk, tâc-ı devlet, tâc-ı gedâ, tâc-ı zer, tâc-ı zerkâr, taht-ı sa'âdet, tâk-ı 'aşk, tal'at-i Leylâ, taleb-kâr-ı cân, tâlib-i bezm-i gam, tâlib-i dîdâr, tâlib-i genc-i visâl, tâlib-i ihsân, tâlib-i iksir, ta'ne-i agyâr, ta'n-ı düşmen, târ-ı nâle, târ-ı zülf, tarîk-ı 'işret, tarîk-i 'aşk, tarîk-i bî-bedel, tarîk-i meykede, tarîk-i meykede-i 'aşk, tarîk-i sûz u derd, tavk-ı zülf, tavr-ı cünûn, tâvûs-ı bâg-ı 'izzet, tecellâ-yi visâl, tekye-i 'aşk, tekye-i

gam, tekye-i gülzâr, tekye-i hayret, tekye-i mihnet, tekye-i sîne, temennâ-yi leb, ten-i bîi'tibâr, ten-i pür-şikâf, ten-i pür-dag, ten-i sad-çâk, ten-i zâr, ten-i zerd, terk-i afyûn, terk-i cân, terk-i diyâr, terk-i ser, terk-i sûret, tesbîh-i mercân, teşne-i visâl, tıfl-ı dil, tıfl-ı eşk, tıfl-ı gönül, tıfl-ı habeş, tıfl-ı nev-âmûz, tılısm-ı sihr, tîg-i âbdâr, tîg-i 'aşk, tîg-i âteş, tîg-i bürrân, tîg-i cefâ-yi rûzigâr, tîg-i cevher-dâr, tîg-i cevr, tîg-i dem, tîg-i gam, tîg-i gamze, tîg-i hasret, tîg-i mihnet, tîg-i sitem, tîg-i yâr, tîg-i zebân, tîr-i âh, tîr-i cefâ, tîr-i gamze, tîr-i hicrân, tîr-i maksûd, tîr-i müje, tîr-i yâr, tiryâk-i mey, tîşe-i Ferhâd, tohm-ı eşk-i dîde, top-ı âh, top-ı ejder-ser, tûfân-ı eşk, tûmâr-ı dil, turra-ı 'anber-feşân, turunc-ı gabgab, tûtî-i şekker-şiken, 'uryân-ı 'aşk, ümîd-i vasl, 'uyûn-ı ezhâr, üştür-i sermest, üştür-i sermest-sıfat, va'de-i lutf, va'de-i vasl, vâdî-i 'aşk, vâdî-i gam, vâdî-i sürûr, vakt-i işret, vakt-i subh, vâlâ-yı âl, vasat-ı cân, vasf-ı dendân, vasf-ı hadd, vasf-ı la'l, vasf-ı leb-i yâr, vasf-ı rûy-ı yâr, vasf-ı yâr, vasf-ı zülf, vasl-ı cânân, vasl-ı yâr, vech-i Leylâ, verd-i handân, verd-i hoş-bû,verd-i ra'nâ, vezîr-i melek-hısâl, vîrâne-i vücûd, vuslat-ı cânân, vuslat-ı dilber, vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn, yâd-ı la'l, yâd-ı miyân, yâd-ı vasl, yâkût-ı nâb, yârân-ı rûşen-tab', yâr-ı bî-pervâ, yâr-ı gâr, yâr-ı gül'izâr, yâr-ı hem-âzâr, yâr-ı meh-rû, yâr-ı perîşân, yâr-ı semen-çehre, yâr-ı serv, yâr-ı vefâdâr, Yûsuf-ı cemal, Yûsuf-ı hûbân-şekil, Yûsuf-ı hüsn, Yûsuf-ı Kenân, Yûsuf-ı maksûd, Yûsuf-ı Mısr, Yûsuf-ı Mısrî, Yûsuf-ı mihr, Yûsuf-ı sânî, Yûsuf-ı vakt, Yûsuf-i gül-çehre, zâd-ı gam, zâd-ı râh, zâg-ı ebrû, zâg-ı hatt, zâg-ı rakîb, zâg-ı şeb, zahm-ı 'âşık, zahm-ı firâk, zahm-ı hûn-feşân, zahm-ı peykân, zahm-ı sîne, zahm-ı tîg, zahm-ı tîg-i yâr, zahm-ı tîr, zahm-ı tîşe, zât-ı pâk, zebân-ı hâl, zebân-ı Kûhken, zebân-ı tîşe, zehrâb-ı gam, zehr-i elem, zehr-i firâk-ı dilber, zehr-i mihnet, zekât-ı gam, zekât-ı hüsn, zemîn-i diyâr-ı mahabbet, zemîn-i sîne, zencîr-i cünun, zencîr-i gam, zencîr-i şevk, zencîr-i zer, zerre-i nâ-çiz, zevk-ı câm-ı sahbâ, zevk-i bâde, zevk-i visâl, zevrak-ı bâde, zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâ, zeyl-i Yûsuf, zeyn-i bâzâr, ziyâ-yı mâh-ı tâbân, zulmet-i âh, zulmet-i şâm-ı belâ, zulmet-i şeb, zulmet-i zulm, zulmet-serâ-yı ten, zülf ü 'anber-bâr-ı yâr, zülf-ı siyeh-kâr, zülf-i 'abîr-efşân, zülf-i 'anber-bâr, zülf-i 'anber-efşân, zülf-i dilber, zülf-i dildâr, zülf-i hûr, zülf-i Leylâ, zülf-i miskîn, zülf-i müşg-âsâ, zülf-i perîşân, zülf-i pûr-çîn, zülf-i pür-ham, zülf-i serkeş, zülf-i siyâh, zülf-i siyeh-kâr, zülf-i Şîrîn, zülf-i yâr, zülf-i zırıh-pûş, zünnâr-ı 'aşk, zünnâr-ı zülf, zünnâr-ı mahabbet.'

Hayali Bey Divanı'nda ilahi aşk üzerine kullanılan tamlamalar içinde şu yapılar yer almaktadır; *'âb-ı istigfar, âb-ı letâfet, âb-ı rûy-ı hukemâ, âfitâb-ı maksûd, 'akl-ı dûrbîn, âlâm-ı dehr, 'âlem-i 'aşk, 'âlem-i bî-vefâ, 'âlem-i dûn, 'âlem-i ervâh, 'âlem-i fânî, 'âlem-i gayb, 'âlem-i gil, âlem-i himmet, 'âlem-i tecrîd, 'arûs-ı cihân, 'arûs-ı dehr, 'arz-ı cemâl,*

ʿarz-ı niyâz, ʿâşık-ı sermest, ʿâşık-ı şûrîde, ʿâşık-ı şûrîde-dil, ʿâşk-ı bâkî, ʿaşk-ı pâk, âteş-i âh, âteş-i ʿaşk, âteş-i bâde, âteş-i derd, âteş-i dil, âteş-i dûzah, âteş-i fitne, âteş-i gayret, âteş-i hicrân, âteş-i kahr, âteş-i şevk, âyât-ı ʿaşk, âyet-i mushaf, âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm, âyîne-i kalb, âyîne-i pulâd, âyine-i sâf, âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân, âyîn-i fakr, ʿayn-ı dil, ʿayn-ı hakk, bâb-ı necât-ı ʿâlem, bâb-ı saʿâdet, bâde-i ʿaşk, bâde-i bezm-i elest, bâde-i bezm-i ezel, bâde-i sâfî vü bî-gaşin bâde-i tevhîd, bâd-ı kudret, bâgbân-ı dehr, bâgbân-ı sunʿ, bâg-ı ʿâlem, bâg-ı ʿâlem-ârâ, bâg-ı behişt, bâg-ı cennet, bâg-ı cihân, bâg-ı dehr, bâg-ı letâfet, bâg-ı vücûd, bahâr-ı ʿömr, bahr-i mahabbet, bahr-i muhît, bahr-i zât, bâl-i himmet, bâl-i tecerrüd, bâlîn-i ferâgat, bâm-ı dûzah, bâzâr-ı ʿaşk, bâzâr-ı fenâ, bâzâr-ı hak, bâzâr-ı kâʾinat, bâzâr-ı rızâ, bed-nâm-ı ʿâlem, bed-nâm-ı ʿam, bende-i kemter, bende-i sâhib-nazar, berg-i hazân, berg-i hazân-veş, berg-i kâh, berk-i âh, beyâbân-ı belâ, beyâbân-ı mahabbet, bezm-i cihân, bezm-i dünyâ, bezm-i ezel, bezm-i fenâ, bezm-i gurûr, bezm-i hâs, bezm-i istigna, bezm-i kesret, bezm-i mahabbet, bezm-i mevcûdât, bezm-i mey-i nâb, bezm-i tecrîd, bezm-i vahdet, bezm-i vuslat, bîşe-i eflâk, bîşe-i fakr ü fenâ, bîşe-zâr-ı kerâmet, bostân-ı cân, bûsitân-ı dehr, bûy-ı hulk, bûy-ı mahabbet, bû-yı riyâ, bûy-ı vefâ, bülbül-i gülzâr-ı üns, bülbül-i mest, bülbül-i nâlân, bülbül-i şeydâ, bülbül-i şûrîde, bülbül-i zâr, bülbül-i zâr-sıfat, bürc-i şeref, bürc-i beden, câme-i cism, câme-i tecrîd, câm-ı ʿaşk, câm-ı bâde, câm-ı belâ, câm-ı belâ-perver, câm-ı himmet, câm-ı istignâ, câm-ı mey, câm-ı musaffâ, câm-ı safâ-bahş, câm-ı şarâb, cân-bahş-ı ʿâlem, cân-ı ʿâlem, cân-ı ʿazîz, cefâ-yı rûzigâr, cemâl-i âfitâb, cemâl-i dilber, cemâl-i dost, cemâl-i yâr, cennet-i ʿadn, cevher-i ʿakl, cevr-i rûzigâr, ceyş-i kazâ, cezbe-i ʿaşk, cezbe-i dîdâr, cezbe-i ilâh, cibrîl-i ʿakl, cilve-gâh-ı mümkinât, cilve-geh-i âfitâb, cilve-geh-i nakş-ı cemal, cism-i latîf, cism-i nâ-tüvân, cism-i ʿuryân, cism-i zaʿîf, cism-i zerd, cünûn-ı vâdî-i ʿaşk, cürʿadân-ı sîne, cürʿa-i câm-ı gınâ, cürʿa-i cân, cürʿa-i feyz, çâr-dîvâr-ı ʿanâsır, çarh-ı bîemân, çarh-ı bîve, çarh-ı dûn, çarh-ı gerdûn, çarh-ı ham-kâmet, çarh-ı pîrezen, çarh-ı sitem-pîşe, çârsû-yi ʿaşk, çehre-i dildâr, çehre-i maksûd-nümâ, çehre-i zerd, çerâg-ı bezm-i istignâ, çerâg-ı şevk, çeşme-i hayvân, çeşme-i hayvân-şekil, çeşme-i hikmet, çeşme-i nûr, çeşm-i huffâş, dâg-ı belâ, dâg-ı cân-ı ehl-i nazar, dâg-ı derd, dâg-ı dil, dâg-ı firâk, dag-ı gam, dâg-ı hasret, dâg-ı mihnet, dag-ı nihân, dâg-ı sîne, dâmân-ı pâk, dâmen-i ʿaşk, dâmen-i pâk, dâm-ı sayyâd, dâm-ı sayyâd-ı belâ, dâne-i hırmen-i tevhîd, dâne-i sabr, dehr-i dûn, delîl-i rûşen, dem-i mansûr, dem-i pîr, dem-i vasl, derbend-i gam, derbend-i mahabbet, derbend-i mihnet, derd-i ʿaşk, derd-i dâg-ı ʿaşk, derd-i fürkat, derd-i hicrân, derd-i yâr, dergâh-ı dîvân, dergâh-ı gerdûn kadr, dergâh-ı hak, dergâh-ı şâh-ı ʿaşk, dergâh-ı şehriyâr, dergeh-i şâh, der-i ikbâl, der-i kaʿbe, der-i meyhâne, der-i şâdî, dermân-ı gayr, derûn-ı ʿalev, derûn-ı âteşîn, derûn-ı nâr,

dervîş-i 'âlem, deryâ-yı himmet, deryâ-yı rahmet, deryâ-yı 'ummân, deryâ-yı zulmânî, deryâ-yi 'aşk, deryâ-yi âteş, deryâ-yi bî-pâyân, deryâ-yi elem, deryâ-yi kudret, deryâ-yi mahabbet, derya-yi pür-cûş, dest-i gam-ı dilber, dest-i gussa, dest-i ihsân, dest-i kazâ, dest-i kudret, dest-i sâkî, dest-i ta'allûk, deşt-i belâ, deşt-i gam, deşt-i hayret, devlet-i dehr, devlet-i dünyâ, devlet-i fânî, devr-i felek, devr-i rûzigâr, deyr-i 'âlem, deyr-i cihân, deyr-i eflâk, deyr-i felek, deyr-i mahabbet, dîde-i huffâş, dîde-i idrak, dil-i 'âşık, dil-i âvâre, dil-i bîçâre, dil-i bî-sabr ü bî-ârâm, dil-i pâk, dil-i sûzân, dil-i şeydâ, dil-i 'uşşâk, dil-i vîrân, dîvâne-i bî-kayd, diyâr-ı vuslat, dolâb-ı felek, dûd-ı âh, dûd-ı âh-ı 'âşık, dûd-ı âh-ı pür-şerer, dûd-ı dil, dûd-ı fegân, dûd-ı hasret, duhân-ı âh, ebr-i rahmet, ehl-i âsumân, ehl-i 'aşk, ehl-i cinân, ehl-i dem, ehl-i derd, ehl-i dil, ehl-i fakr, ehl-i fenâ, ehl-i ferâg, ehl-i fütüvvet, ehl-i hasret, ehl-i havâ, ehl-i 'irfân, ehl-i kubûr, ehl-i münâcât, ehl-i nazar, ehl-i necât, ehl-i niyâz, ehl-i riyâ, ehl-i sürûr, ehl-i şevk, ehl-i tevhîd, emîr-i mülk ü kemâl, emr-i hak, emr-i ilâh, enîs-i gussa vü zulmet, envâr-ı cemâl-i hak, envâr-ı lutf, erbâb-ı 'aşk, erbâb-ı belâ, erbâb-ı kemâl, erbâb-ı şevk, ervâh-ı kudsî, esîr-i gam, esîr-i intizâr, esîr-i pür-günâh, esrâr-ı 'aşk, esrâr-ı kâʾinât, etfâl-i lâ yezâl, evc-i istignâ, eyvân-ı vücûd, eyyâm-ı şevk, eyyâm-ı visâl, fârig -i dâm-ı cihân, farz-ı 'ayn, fasl-ı hazân, fassâd-ı kazâ, fenn-i 'aşk, fenn-i fitne, feth-i bâb, feyz-bahş-ı hâk ü âb, feyz-i rabbânî, firâk-nâme-i derd, firdevs-i a'lâ, fülk-i cism, fülk-i vücûd, gam-ı 'aşk, gam-ı dehr, gam-ı dünyâ, gam-ı ferdâ, gam-ı ferdâ-perest, gam-ı rûzigâr, gam-ı ten, garîk -i bahr-i melal, gedâ-yı 'âlem, gedâ-yi hakîr, gedâ-yi kemter, gedâ-yi sifle-perver, genc-i mahabbet, genc-i murâd, genc-i nihân, gerden-i cân, gerd-i riyâ, gerd-i zerre, gevher-i 'aşk, gevher-i 'irfân, gird-i bâd, giriftâr-ı gam, gubâr-ı cenâb, gubâr-ı dil, gubâr-ı gam, gussa-i dehr, gussa-i ferdâ, gûşe-i fakr, gûşe-i gam, gûşe-i hâlvet, gûşe-i mihnet, gülşen-i 'âlem, gülşen-i cân, gülşen-i cihân, gülşen-i dehr, gülşen-i fakr, gülzâr-ı 'aşk, gülzâr-ı 'aşkullah, gülzâr-ı belâ, gülzâr-ı dehr, gülzâr-ı dünyâ, gülzâr-ı kâʾinât, gülzâr-ı sîne, habâb-ı mey, hâb-ı 'adem, hâb-ı gaflet, habs-i kafes, hâce-i 'aşk, hâce-i cân, hâce-i dünyâ-perest, hâce-i hicrân, hâk-i beden, hâk-i vücûd, hâk-i zemîn, hâl-i miskîn, halk-ı 'âlem, halk-ı cihân, halk-ı zamane, halvet-hâne-i fikret, halvet-i hâs, hâme-i kudret, hâme-i nakkâş, hâme-i takdîr, hâne-i cism, hâne-i dervîş, hâne-i dil, hâne-i gönül, hâne-i kalb, hâne-i zühd, hân-ı ihsân, hânikâh-ı 'aşk, harâbât-ı 'aşk, harem-i 'aşk, harem-i vahdet, harîm-i sîne, hasûd-ı kîne-cû, hâtif-i gayb, havâ-yi 'aşk, hayâl-i vasl, hây-i hû, hayy-i ebed, hazâyin-i dil ü cân, hırmen-i 'âlem, hırmen-i 'aşk, hırmen-i mahabbet, hırmen-i tevhîd, hırmen-i vücûd, hısset-i tab', hicâb-ı dost, hum-hâne-i ezel, hutbe-i 'aşk, hûy u hây-i 'aşk, ibn-i Edhem, ibn-i vakt, 'îd-i cemal, 'īd-i vasl, ihrâm-ı 'aşk, ihtiyâr-ı fakr, ihvân-ı vefâ, iklîm-i istignâ, 'ilm-i 'aşk, 'ilm-i esmâ,

imâm-ı 'aşk, insân-ı kâmil, jeng-i 'alâka, jeng-i gam, jeng-i kelef, jeng-i keder, Ka'be-i dil, Ka'be-i hacât, Ka'be-i hâcât-ı 'âlem, Ka'be-i maksûd, Ka'be-i 'ulyâ, Kâbe-i 'uşşâk, Ka'be-i vasl, kâbil-i feyz, kabza-i kudret, Kâf-ı istignâ, Kâf-ı kanâ'at, kâlâ-yi vuslat, kalb-i pâk, kân-ı hasret, kâr-ı 'aşk, kâr-ı cihân, kasr-ı cefâ, kasr-ı cennet, kasr-ı dehr, kasr-ı gerdûn, kâşâne-i gerdûn, katâr-ı 'aşk, kayd-ı 'âlem, kayd-ı beden, kelle-i mansûr, kelle-i 'uşşâk, kenz-i lâ-yüfnâ, kesb-i hâl, kesret-i 'âlem, keyfiyet-i 'aşk, kıble-gâh-ı cihân, kıble-i îmân, kıble-i maksûd, kıble-i 'uşşâk, kîse-i ten, kiştzâr-ı mihnet, kudret-i hakk, kûh-ı mihnet, kuhl-i sübhânellezî, kûy-ı ferâgat, kûy-ı harâbât, kûy-ı münâcât, kûy-ı selamet, kûy-i cünûn, kûy-i vefâ, külbe-i ahzân-şekil, külbe-i târîk, künc-i belâ, künc-i gam, künc-i 'ibâdet, künc-i kanâ'at, künc-i mescid, künc-i meyhâne, künc-i mihnet, künc-i mihnet-âbâd, künc-i târîk, künc-i 'uzlet, la'l-i musaffâ, la'l-i nâb, lem'a-i âh, leşker-i derd ü gam, leşker-i gam, leşker-i hicrân, leşker-i mihnet, leşker-keş-i livâ-yi belâ, levh-i dil, lezzet-i dehr, lezzet-i dünyâ, lezzet-i zevk-i 'ukbâ, libâs-ı 'âriyet, libâs-ı cerv, libâs-ı fâhir, libâs-ı müsteʾârî, libâs-ı zulmet, livâ-yı âh, lokma-i şek, lutf-ı bî-pâyân, lutf-ı gazâb, lutf-ı hakk, lutf-ı 'inâyet, lutf-ı rabbânî, lücce-i 'ummân-şekil, lücce-i 'ummân, mâcerâ-yi 'aşk, ma'den-i lutf, mâder-i 'aşk, maglûb-ı 'akl, maglûb-ı denî, maglûb-ı hâb-ı gaflet, mahbûb-ı Rabbü'l-'âlemîn, mâhi-i 'ummân, mâhiyân-ı çeşme-i hayvân, mahv-i vücûd, makâm-ı 'aşk, makbûl-i ehl-i dil, makbûl-i tab'-ı ehl-i nazar, mâl-i dünyâ, mâlik-i derd, ma'mûre-i 'âlem, ma'mûr-ı 'âlem, mansûr-ı 'aşk, mansûr-ı dil, mansûr-ı fânî-meşreb, mansûr-ı mest, mâverâ-yi 'arş, mâverâ-yi kâʾinat, mâverâ-yi sûret, mazhar-ı sırr-ı kader, meclis-i 'aşk, meclis-i erbâb-ı dil, meclis-i 'uşşâk, Mecnûn-ı derd, Mecnûn-ı mihnet-dîde, Mecnûn-ı nâ-murâd, medîne-i 'ilm, mekân-ı hâs, mekdeb-i 'aşk, mekdeb-i dehr, meknûnât-ı gayb, menâzil-i 'aşk, menba'-ı cân, menzil-i 'aşk, menzil-i maksûd, menzil-i 'uşşâk, menzil-i vîrân, mescid-i âzîne, mest-i 'aşk, mest-i elest, mest-i meczûb, meşşâta-i rûz-ı ezel, metâ'-ı cân, metâ'-ı derd, metâ'-ı gussa, metâ'-ı himmet, metâ'-ı kadr, metâ'-ı 'ömr, meydân-ı 'aşk, meydân-ı hak, meydân-ı haşr, meydân-ı himmet, meydân-ı istignâ, meydân-ı mahabbet, meydân-ı semâvât, mey-i nâb, mihr-i cihân, mihr-i hudâ, mihr-i kerem, mihr-i pür-envâr, mikrâz-ı ta'alluk, milk-i 'aşk, mi'râc-ı rûh, mirʾât-ı dil, mîve-i bâg-ı cihân, mîve-i bûstân-ı insânî, muhît-i 'aşk, muhtâc-ı şarâb, mukîm-i harâbât-ı kûy ı 'aşk, murg-ı cân, murg-ı dil, mushaf-ı 'aşk, mübtelâ-yi 'aşk, müflis-i hâk, mülk-i gınâ, mülk-i istignâ, mülk-i ten, mülk-i vücûd, mürâyî-i dîn, mürîd-i 'aşk-ı pâk, mürîd-i pîr-i 'aşk, mürşid-i 'aşk, mürşid-i nûrânî, müstagrak-ı envâr, mürşîd-i sâfî-derûn, müstagnî-i 'âlem, müstagrak-ı deryâ-yi eşvâk, mürşid-i râh-ı fenâ, nagme-i dolâb, nakd-i cân, nakd-i hâyat, nakd-i kalb, nakd-i 'ömr, nakd-i sabr, nakş-ı dost, nakş-ı fenâ, nakş-ı hicrân, na'ra-i yâhû, nâr-ı âh,

nâr-ı 'aşk, nâr-ı 'azâb, nâr-ı derd, nâr-ı dil, nâr-ı firâk, nâr-ı gam, nâr-ı gayret, nâr-ı hased, nâr-ı hasret, nâr-ı hecr, nâr-ı kahr, nâr-ı mahabbet, nâr-ı reşk, nây-i 'aşk, nefha-i Rûhü'l-Kudüs, nefh-i Rûhullah, nehy-i sıfat-ı gayr, nidâ-yı hâtif-i gayb, nikât-ı bî'-aded, nikât-ı hakîkat, ni'met-i dünyâ, nûn-ı dâmen-i rahmân, nûr-ı a'zam, nûr-ı cemâl-i zülcelâl, nûr-ı hakk, nûr-ı 'izzet, nûr-ı pâk, nûr-ı tecellî, nûr-ı yezdân, nûr-ı yakîn, 'ömr-i dırâz, 'ömr-i sermedî, palâs-ı fakr, pây-i himmet, pây-i murâd, pend-i nâsih, perde-i 'ismet, perde-i sûret, perde-i şâm-ı 'adem, pertev-i hüsn-i ezel, pertev-i necm-i hidâyet, pertev-i nûr-ı Hudâ, pertev-i nûr-ı nebî, pîr-i 'akl, pîr-i 'aşk, pîr-i felek, pîr-i mugan, pistân-ı hikmet, pûte-i ihlâs, pûte-i tecrîd, rabb-i celîl, râh-ı 'adem, râh-ı gam, râh-ı hakk, râh-ı vefâ, râz-ı nihân, ref'-i hicâb, reh-i meşakkat, resm-i vefâ, rind-i pâk-meşreb, rind-i sâhib-dem, rind-i şâhid-bâz, rind-i şarâb-hâre, rişte-i 'alâka, rişte-i cân, rişte-i maksûd, rûh-ı mukaddes, rûh-ı mücerred, rûh-ı pâk, rûy-ı zemîn, rûz-ı vedâ', rûz-ı visâl, rûz-ı vuslat, rûzigâr-ı hecr, rüsvâ-yi cihân, rüsvâ-yi dehr, rûze-i gam, rûz-ı ezel, rûz-ı hecr, rûz-ı mahşer, rûz-ı kıyâmet, sadâ-yı 'âlem-i lâhût, sadef-i kâ'inât, sâhib-i levlâk, sâhil-i ten, sahn-ı sîne, sahrâ-yı 'aşk, sahrâ-yi 'âlem, sâkî-i 'aşk, sâkî-i bezm-i kazâ, sâkî-i devlet, sâkî-i hicrân, sâki-i tevbe-şiken, sâki-i vahdet, sandûka-i hâk, sarây-i dehr, savt-ı hazîn, sâye-i hak, sâye-i rahmân, sâye-i yezdân, sebû-yı cism, sebze-i îmân, sefîne-i dil, sefîne-i ten, seng-i istignâ, seng-i mihnet, ser-çeşme-i hayât, serîr-i cân, serîr-i mahabbet, sevdâ-yi cihân, sevdâ-yi gerdûn, seyl-i fenâ, seyr-i gülzâr-ı cinân, seyr-i mümkinât, sırr-ı 'aşk, sırr-ı eşyâ, sırr-ı gayb, sipâh-ı âh, sipâh-ı 'aşk, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipihr-i dü-reng, sipihr-i evc-i istignâ, sît ü sadâ-yi 'aşk, sît-i mekârim, sofî-i allahî, sofî-i şehr, sohbet-i ehl-i selâmet, sohbet-i hâs, sultân-ı şer', sun'-ı pâk, sûret-i ahvâl-i 'âlem, sûret-i cân, sûret-i dünyâ, sûret-i hâl, sûret-i hâl-i belâ-keş, sûret-i idrak, sûret-i maksûd, sûzen-i tecrîd, şâhbâz-ı evc-i 'aşk, şâhbâz-ı evc-i istignâ, şâhbâz-ı himmet, şâhbâz-ı lâmekân, şâh-ı harâbât, şâh-ı mahabbet, şâhid-i 'aşk, şâhid-i bâzâr, şâhid-i maksûd, şâm-ı 'adem, şâm-ı belâ, şâm-ı firâk, şâm-ı gam, şâm-ı hasret, şâm-ı hecr, şâm-ı hicrân, şâm-ı vasl, şarâb-ı 'aşk, şarâb-ı nâb, şarâb-ı sâfî, şeb-i belâ, şeb-i fıtrat, şeb-i gam, şeb-i hasret, şeb-i hecr, şeb-i hicrân, şeb-i mahşer, şeb-i muzlim, şehbâz-ı felek-pervâz, şehbâz-ı kaza-pervâz, şehbâz-ı kudret, şehr-i beden, şemşir-i kazâ, şemşîr-i nusrat, şermende-i lutf, şevk-ı envâr, şeyh-i savma'a, şîşe-i nâmûs, şîven-i nây, şöhre-i âfâk, şöhre-i dünyâ, şu'le-i âh, şu'le-i âteş, şu'le-i âteş-i sîne, şu'le-i gam, şu'le-i şem', şûrîde-i dergâh, tabîb-i cân, tabl-ı sîne, tâc-ı 'aşk, talâk-ı mutlak, tarîk-i hak, tavr-ı cünûn, tecellâ-yi visâl, tecrîd-i 'âlem, tekmîl-i nefs, tekye-i 'aşk, tekye-i gam, tekye-i hak, tekye-i hayret, tekye-i mihnet, tekye-i vahdet, terk-i 'alâyık, terk-i cân, terk-i küleh, tîg-i 'uryân, tîr-i kazâ, tîr-i maksûd, tuhfe-i cân-ı

hakîr, tûl-i emel, 'uryân-ı 'aşk, üştür-i sermest, üştür-i sermest-sıfat, va'de-i ferdâ, va'de-i lutf, va'de-i vasl, vâdî-i 'aşk, vâdî-i hâk, vâdî-i hayret, vâdî-i terk-i fenâ, vicdân-i pâk, vird-i zebân, vird-i zühhâd, vücûd-ı münkir, zâhid-i 'âbid, zâhid-i gümrah, zâhid-i perhîz-gâr, zâhid-i şehr, zat-ı pâk, zebân-ı hâl, zencîr-i cünûn, zerrât-ı 'âlem, zerrât-ı cihân, zerrât-ı kevn, zerre-i nâçiz, zerre-i vücûd, zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâ, zıll-ı ilâh, zıll-ı Rabb-i Gafûr, zıll-i rahmân, zıll-i Yezdân, zikr-i hakk, zikr-i halka, zikr-i ihsân, zikr-i kalb, zühd-i salâh, zülâl-i hakîkat.'

Farsça tamlama kurulumundaki yoğun kullanım içerisinde zincirleme yapılar ve bu zincirleme yapıların içinde atıf vavı ile ikili bir isim kullanımı yoluyla gerçekleştirilen uzun örnekler mevcuttur. Divanda yer alan bu tamlamaları oluşturan kelime kadrosu ifade edilecek manaya uygun bir tenasüp içerisinde verilmiştir. Bu tamlamalarda genel olarak zincirleme veya uzun yapıların verdiği aksamalar, zorlayıcı kullanımlar yahut ritme mani olan, ahengi ortadan kaldıran unsurlar yoktur. Şiir içerisinde sadece iki öge üstüne kurulan tamlamalardaki akıcılık bu uzun yapılarda aynı şekilde devam etmektedir. Bu yapıdaki tamlamaların Farsça tamlamalar içindeki oranı 10.16'dır.

Hayali Bey Divanı'nda karma yahut zincirleme bir yapıya sahip tamlamalar arasında 503 adet tamlama tespit edilmiştir; *'âb ü havâ-yi kûy-ı 'aşk, âb-ı ruh-ı heft-kişver, âb-ı ruh-ı mülk-i 'Âl-i 'Osmân, âb-ı rûy-ı hukemâ, âb-ı rûy-i kişver-i hüsn, 'adû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer, âfitâb-ı bürc-ı hüsn, âfitâb-ı dîn ü devlet, âfitâb-ı mülk ü dîn, âfitâb-ı sipihr-i sa'âdet, âfitâb-ı Zöhre-cebîn, 'aks-ı rûy-ı yâr, 'aks-i râh-ı pür-şükûfe, 'aks-i rûy-ı yâr, 'alemdâr-ı Resûl-i Hâşimî, 'alem-i Şâh-ı Şehîdân, ârzû-yi serv-i bâg, 'asker-i nefs-i havâ, 'âşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr, 'âşık-ı reng-i ruh-ı dilsitân, âşûb-ı dil-i cân, âteş-gede-i 'aşk, âvâre-i kûy-ı belâ, âyet-i yuhyi'l-'izâm, âyîne-i sûret-i merdân, âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân, 'azm-i deryâ-yi muhît, bâb-ı işret-hâne-i Cemşîd, bâb-ı necât-ı 'âlem, bâde-i bezm-i Elest, bâde-i câm-ı mezâk, bâde-i sâfî vü bî-gaşin, bahr-i eltâf-ı Hudâ, bâ'is-i zevk-i cünûn, bâzâr-ı mihr-i yâr, bâzil-i feyz-i suhân, bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâz, Behrâm-ı rûz-ı dâr ü gîr, belâ-yı cân-ı merdüm, bende-i Âl-i 'Abâ, bende-i hâs-ı Süleymân Hân, bende-i makbûl-i Şâh-ı nükte-dân, bende-i nükte-şinâs-ı Men 'aref, bende-i sultân-ı 'aşk, bende-i Şeh Bâyezîd İbn-i Süleymân Hân, benefşe-i gülzâr-ı şîve, bennâ-yi çeşme-i şîr, berg-i gül-i handân, bezm-i hâs-ı yâr, bezm-i mey-i nâb, bezm-i visâl-i yâr, bîdâr-ı kûy-ı dilber, bîelem-i gerd-i fenâ, bî-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber, bîşe-i fakr ü fenâ, burûc-ı kal'a-i gerdûn, Bûsitân-ı ser-i kûy, bülbül-i bahâr-ı hayâl, bülbül-i gülzâr-ı mihnet,*

bülbül-i gülzâr-ı üns, bülbül-i tab'-ı Hayâlî, câme-i zerbeft ü atlas, câm-ı bezm-i rezm, cârûb-ı meydân-ı gazâ, cemâl-i sun'-ı Yezdânî, Cemşîd-i eyvân-ı cemâl, cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâd, cevher-i pâk-i mahabbet, ceyş-i leyl-i zulmânî, cilve-geh-i hüsn-i bî-sebât, cilve-geh-i nakş-ı cemâl, cism-i pür-dâg-ı Hayâlî, cûybâr-ı mihr ü vefâ, cünûn-ı vâdî-i 'aşk, cür'adân-ı sîne-i bî-kîne, cür'a-i câm-ı gınâ, çâker-i rindân-ı meykede, çerâg-ı bezm-i devlet, çerâg-ı Hazret-i Edhem, çerâg-ı bezm-i istignâ, çerag-ı mâh-ı tâbân, çeşm ü ebrû-yı nigâr, çeşm-i çerâg-ı şu'arâ, dâg-ı cân-ı ehl-i nazar, dâmen-i kûh-ı belâ, dâm-ı sayyâd-ı belâ, dâne-i hâl-i nigâr, dâne-i hırmen-i tevhîd, dâmen-i kûh-ı belâ, dâm-ı sayyâd-ı belâ, dâne-i hırmen-i tevhîd, derd-i dâg-ı 'aşk, dergâh-ı şâh-ı 'aşk, dergâh-ı Şâh-ı Cem, der-i sarây-ı Şeh, derûn-ı serv-i gülistân, dervâze-i şehr-i melâmet, destbûs-ı Husrev-i Cem-iktidâr, dest-i gam-ı dilber, dest-i Sultân-ı 'atâ-bahş, dîde-i Ferhâd-ı miskîn, dihkân-ı zemîn-i suhân, dil-i bî-sabr ü bî-ârâm, dil-i pür-sûr u pür-şevk, diyâr-ı gam u derd ü mihnet, dûd-ı âh-ı pür-şerer, dûdmân-ı Âl-i Osmân, eblâk-ı eyyâm-ı fitne-cûy, eblâk-ı subh-ı kazâ-reftâr, ebr-i dürefşân-şekil, ebrû-yı rûy u hâl, elfâz-ı zevk-i rûhânî, emîr-i mülk ü kemâl, engüşt-i mâh-ı nev, enîs-i gussa vü zulmet, envâr-ı cemâl-i Hak, Erjeng-i Nigâristân-ı nazm, esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdan, eşkâl-i rüsûm-ı kâ'inât, evsâf-ı bârigâh-ı Süleymân, Evsâf-ı Husrevân-ı sa'âdet-cenâb, fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i 'Osmân, feyz-bahş-ı hâk ü âb, fitne-i devr-i kamer, garîk -i bahr-i melâl, gedâ-yı kûy-ı cânân, gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber, gedâ-yi bî-ser ü pâ, genc-i 'aşk-ı dost, gencûr-ı genc-i 'âlem-i 'irfân, gerd-i âşûb-ı sitem, gerd-i hâk-i reh, gerdiş-i devr-i kamer, gevher-i deryâ-yi râz, gîsû-yı yâr-ı gonca-dehân, gonca-i dem-beste-i gülzâr-ı mihnet, gonca-i gülzâr-ı ma'nî, gonca-i nev-rüste-i gülzâr-ı 'Osmân, gonce-i bâg-ı İrem, gubâr-ı pây-i ikbâl, gubâr-ı râh-ı cânân, gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâh, gûşe-i bî-tûşe-i fakr, gûşe-i kûy-ı harâbât, güft ü gûy-ı bülbül, güft ü gûy-ı misk, gülbün-i bâg-ı kerem, gülbün-i gülzâr-i baht, gül-i gülzâr-ı gam, gül-i gülzâr-ı sehâ, gül-i handân-ı şer', gül-i sad-berg, gül-i zerd-i bahâr, gül-'izâr-ı sâde, gülzâr-ı Âl-i Mustafâ, gülzâr-ı Firdevs-i Berîn, habâb-ı câm-ı mey, habâb-ı eşk-i hûnîn, habâb-ı lücce-i 'ummân, habâb-ı sâgar-ı bezm, hadîs-i la'l-i Şîrîn, hâk-i der-i cânân, hâk-i der-i Gülşenî, hâk-i meydân-ı vefâ, hançer-i hûn-bâr-ı 'aşk, hânedân-ı 'aşk-ı Mecnûn, hân-ı visâl-i yâr, harâb-ı bezm-i gam, harâc-ı Çîn ü Mâçîn, harîf-i nerd-i 'aşk, hatt-ı ruh-ı dildâr, hatt-ı ruh-ı dilrübâ, hatt-ı ruh-ı gül-fâm, havâ-yı serv-i kadd, hây u hûy-ı merdân, hây ü hûy-i sipâh-i 'Osmânî, hayâl-i dürr-i dendân, hayâl-i hâl-i yâr, hayâl-i kadd-i yâr, hayâl-i la'l-i rûh-efzâ-yi dost, hayâl-i la'l-i leb, hayâl-i leb-i nigâr, hayâl-i şekl-i yâr, hayâl-i zülf-i Leylâ, hayâl-i zülf-i yâr, hazâyin-i dil ü cân, hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmü'l-kalb, hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmet, hazret-i Şâh-ı felek, hecr-i hâr-ı

yâr, hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi 'aşk, hem-nişîn-i bezm-i cânân, hem-ser-i eyvân-ı şer', hılâf-ı semt-i zühd, hırmen-i hüsn ü cemâl, hışt-ı mâh u mihr, hicâb-ı vech-i cânân, hikâyet-i Behrâm-ı Gûr, hikâyet-i İblîs ü Bel'am-ı Bâ'ûr, hilâl-i çarh-ı gerdân, hilâl-i mihr ü encüm, hilâl-i 'îd-i devrân, himmet-i Şâh-ı cihân, hindû-yı bâm-ı heftümîn, hizebr-i bîşe-i dîn, hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng, Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der, Husrev-i Gâzî Süleymân Hân, Husrev-i İskender-i devrân, Husrev-i mülk-i ma'ânî, Husrev-i mülk-i suhân, Husrev-i Rûm-ı 'Arab, hûy u hây-i 'aşk, hûy u hâ-yi Leylî, huzûr-ı Şâh-ı 'âdil, hümâ-yı evc-i 'izzet, 'imâret-i dil ü cân, 'izâr-ı mihr ü mâh, Ka'be-i ashâb-ı şevk, Ka'be-i hâcât-ı 'âlem, kad ü ruhsâre-i Rahmî, kad ü ruhsâr-ı yâr, kad-i bâlâ-yı 'aşk, Kâf-ı belâ-yı 'aşk, kâkül-i müşgîn-i canân, kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ, kasd-ı leb-i cânân, kâse-i hûn-ı mahabbet, kâse-i hurşid-i nûr-efşân, kebâb-ı âteş-i 'aşk-ı gül, kemân-ı Rüstem-i Destân, kemend-i dûd-ı âh, kemend-i sayd-ı Behrâmî, kenâr-ı 'âlem-i gabrâ, kenâr-ı cûy-ı eşk, kesret-i ta'dâd-ı savt ü harf, keştî-i girdâb-ı bahr-i gam, kevkeb-i baht u şeref, kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Ken'ân-şekil, kişver-i 'ayş u târâb, kişver-i şehr-i bakâ, kûh-ı gam-ı dildâr, kuhl-i çeşm-î âfitâb, kuhl-i dîde-i ikbâl, kulle-i kâf-ı kıdem, kulle-i Kâf-ı sipihr, kulle-i kûh-ı belâ, kurs-ı meh-i bedr-misâl, kurs-ı mihr ü meh, kûze-i mihr ü meh, kürsî-i pâye-i Nerîmânî, lâle-i bâg-ı firâk, lâle-i sahrâ-yı gam, lâle-i sahrâ-yi Leylî, la'l-i leb-i dildâr, la'l-i leb-i yâr, lâʾl-i rûh-efzâ-yi yâr, la'l-i rümmânî, lem'a -i nûr-ı Nebevî, lem'a -i nâr-ı dil, leşker-i derd ü gam, leşker-keş-i livâ-yi belâ, levh-i zer-endûd, lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gam, lezzet-i zevk-i 'ukbâ, libâs-ı lutf-ı sultânî, lücce-i bahr-i muhît, lücce-i tab'-ı Hayâlî, maglûb-ı hâb-ı gaflet, mahbûb-ı Rabbü'l-'âlemîn, mâh-ı burc-ı kemâl, mâh-ı Ya'kûb-ı felek, mâhı-tenân-ı meh-cebîn, mâhiyân-ı çeşme-i hayvân, makbûl-i tab'-ı ehl-i nazar, mâlik-i mülk-i kelâm, mânend-i hûşe-i engûr, mazhar-ı sırr-ı kader, meclis-i erbâb-ı dil, Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî, meh-i bürc-i şeref, meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebe, meh-i sipihr-i şeref, menâzil-i fazl u belagat, merdüm-i çeşm-i cihân-bîn, mest-i şarâb-ı nâz, meşşâta-i rûz-ı ezel, mevc-i Kulzüm-i Yezdân, mihr ile mâh-ı felek, mihr ü mâh-ı 'âlem-i 'irfân, mihr-i evc-i senâ, mirʾât-ı hüsn-i 'âlem-efrûz, misâl-i âb-ı zülâl, misl-i hâne-i zenbûr, mîve-i bâg-ı cihân, mîve-i bûstân-ı insânî, mukîm-i harâbât-ı kûy ı 'aşk, mukîm-i kûy-ı dildâr, murg-ı ser-i Mecnûn, mu'tekid-i zât-ı pâk, mücâvir-i ser-i kûy, mürîd-i 'aşk-ı pâk, mürîd-i pîr-i 'aşk, mürşid-i râh-ı fenâ, müstagrak-ı deryâ-yi eşvâk, nagme-i nây-i hazîn, nahl-i gül-i bûstân, nahl-i cihân-ârâ-yı 'aşk, nahl-i gülzâr-ı Behişt, nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-baht, nakd-i 'ömr-i nâzenîn, nakd-i Selmân-ı zaman, nakş-ı ruh-ı yâr, nakş-ı rüsûm-ı kâʾinât, nakş-ı Şâh-ı 'Âlemeyn, nâle-i perr-i mekes, nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin, na'ra-i kûs u girîvân, nâzır-ı âyîne-i İskender, nazm-ı cân-bahşı-ı

Hayâlî, nefha-i bâzâr-ı Çîn, nefha-i Rûhü'l-Kudüs, nehy-i sıfat-ı gayr, nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamâne, nev-'arûs-ı tutuk-ı çârüm, nevâ-yi bülbül-i tâb', neyyir-i sipihr-i şeref, nidâ-yı hâtif-i gayb, nihâl-i 'ömr-i Paşa, nişân-ı makdem-i derbân, nişân-ı pây-i Leylî, nûn-ı dâmen-i Rahmân, nûr u mihr-i rahşân, nûrbahş-ı dîde-i imkân, nûr-ı cemâl-i Zülcelâl, nûr-ı çeşm-i mihr ü mâh, pâdişâh-ı bahr ü ber, pâdişâh-ı berr ü bahr, pâdişâh-ı mülk-i hüsn, pâdişâh-ı mülk-i ma'nî, pâşâ-yı Şâh-ı 'âdil, pây-i taht-ı 'aşk, pây-i taht-ı Rûm, pâymâl-i 'âlem ü bahr, peleng-i bîşe-i 'aşk, peleng-i kulle-i kühsâr, penbe-i dâg-ı melâmet, penbe-i dag-ı nihân, penbe-i dâg-i dil, perde-i gayb-ı hüviyyet, perde-i şâm-ı 'adem, pertev-i envâr-ı bahr-i zât, pertev-i hüsn-i ezel, pertev-i necm-i hidâyet, pertev-i nûr-ı Hudâ, pertev-i nûr-ı Nebî, peyke-rârâ-yi cihân-ı mâ' ü tîn, peyk-i reh-i hayâl, râh-ı gülzâr-ı vefâ, rahîm-i kavm-ı zindân, rasad-gâh-ı sipihr-i 'izz ü nâz, resm-i 'aşk u 'âşıkî, reşk-i gülzâr-ı cinân, reşk-i mâh-ı Ken'ânî, reşk-i pervîn-i felek, reşk-i sûret-i büt-hâne, reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd, revnâk-ı kûy-ı harâbât, rikâb-ı Husrev-i devrân, rind-i dürd-âşâm-ı 'aşk, rûh-ı Câmîyle Nevâyî, sadâ-yı 'âlem-i lâhût, sadâ-yi kûs-ı Hâkânî, sadâ-yi kûs-ı sultânî, sadâ-yi tîşe-i Ferhâd, sâgar-ı bezm-i visâl, sahrâ-yi 'izz ü nâz, sâkî-i bezm-i kazâ, sâkin-i çâh-ı tabi'at, salâ-yi hân-ı hüsn, sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver, sâye-i dîvâr-ı hırmân, seg-i hum-hâne-i fakr, semend-i tab'-ı çâlâk, semend-i tab'-ı mevzûn, seng-i cefâ-yi yâr, serdâr-ı mülk ü hüsn, ser-defter-i hûbân-ı 'âlem, ser-defter-i nazm-ı metîn, ser-firâzân-ı reh-i tahkîk, ser-halka-i zencîr-i cünûn, ser-i kûy-ı yâr, ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil, ser-i tîg-i Süleymân Hân, ser-i Şems-i Şehîd, ser-i zülf-i perîşân, serîr-ârâ-yı mülk i 'aşk, serv-i bâg-ı saltanat, serv-i bûstân-ı cihân, sevdâ-yı zülf-i yâr, sevdâ-yi zülf-i dilber, seylâb-ı eşk-i çeşm, seyr-i gülzâr-ı cinân, seyr-i sayd-ı 'âlem, sifâl-i künc-i meyhâne, sipâh-ı derd ü gam, sipâh-ı gussa vü gam, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipihr-i bî-ser ü pâ, sipihr-i evc-i istignâ, sipihr-i gerdiş-i devvârlık, sipihr-i şu'bede-bâz, sûhte-i sûz-ı Husrev, sultân Süleymân-ı selîmü'l-kalb, sultân-ı bahr ü ber, sultân-ı berr ü bahr, sultân-ı iklîm-i suhan, sultân-ı istignâ-yi 'aşk, sultân-ı taht-ı çârümîn, sûret-i ahvâl-i 'âlem, sûret-i hâl-i belâ-keş, sûret-i zîbâ-yi Leylî, sûzen-i dildûz-ı gamze, Süleymân-ı ins ü cân, Süleymân-ı şark u garb, şâhân-ı mülk-i hüsn, şâhbâz-ı evc-i 'aşk, şâhbâz-ı evc-i istignâ, şâh-ı gerdûn-iktidâr, şâh-ı gül-i bî-hâr, şâh-ı Süleymân-ı 'Acem, şâ'irân-ı evvelîn ü âhirîn, şâm-ı zülf-i Leylî, şehbâz-ı 'âlem-i Melekût, şehbâz-ı evc-i 'aşk, şehbâz-ı evc-i feth ü nusrat, şeh-i diyâr-ı kerem, şeh-i iklîm-i cân, şeh-i iklîm-i hüsn, şeh-i mülk-i bahâr, şeh-i mülk-i cemâl, şeh-i mülk-i melâhat, şehîd-i dâg-ı 'aşk, şemşîr-i âbdâr-ı Selîm, şevk-i la'l-i leb, şevk-i la'l-i yâr, şeyh ü şâb-ı Edrine, şirâr-ı dûd-ı âh, şirâr-ı nâr-ı âh, şuâ'-ı nûr-ı hüsn, şu'le-i âteş-i sîne, şûriş-i gavgâ-yi Leylî, şükûfe-i ser-i a'dâ, tâbiş-i hurşîd-i cevr, tâc ü taht-ı 'âlem, tâcdâr-ı rub'-ı

meskûn, tâc-ı ser-i ferkadân, tâc-ı ser-i hâkân, taht-ı Cem ü Keykubâd, taleb-i Ka'be-i 'Ulyâ, tâlib-i bezm-i gam, tâlib-i genc-i visâl, tâlib-i iklîm-i Türkistân, tarîk-i Ka'be-i tahkîk, tarîk-i meykede-i 'aşk, tarîk-i sûz u derd, tavâf-ı Ka'be-i kûy, tâvûs-ı bâg-ı 'izzet, tev'emân-ı nahl-i Meryem, tîg-i cefâ-yi rûzigâr, tîg-i tîz-i Mülcem, tohm-ı eşk-i dîde, tûbî-i bâg-ı cinân, tuhfe-i cân-ı hakîr, turra-ı 'anber-feşân, 'ukde-i eşkâl-i nücûm, ümîd-i mâl ü câh, va'de-i bûs u kenâr, vâdî-i terk-i fenâ, vâkif-ı esrâr-ı hikmet, vakt-i semmûr u vaşak, vasf-ı leb-i yâr, vasf-ı rûy-ı yâr, vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn, yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî, yel-i sipâh-ı nücûm, yetîm-i duhter-i 'İmrân, Yûsuf-ı Mısr-ı belâgat, Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem, zahm-ı tîg-i yâr, zehr-i firâk-ı dilber, zemîn-i diyâr-ı mahabbet, zevâl-i 'ömr-i ad, zevk-ı câm-ı sahbâ, zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâ, zıll-ı Rabb-i Gafûr, ziyâ-yı mâh-ı tabân, zulmet-i şâm-ı belâ, zülf ü 'anber-bâr-ı yâr, zülfikâr-ı Şâh-ı Merdân, zülfikâr-ı Şâh ile Düldül.'

4.8.2.1. İzâfet-i mülkiye

Farsça tamlamalar içerisinde en çok tercih edilen yapılardan olan izafet-i mülkiye sahiplik ifade eden tamlamalardır. Klasik şiir içinde aidiyeti belirgin olan bazı unsurların ifadesinde bu tamlamalar şairler tarafından kullanılagelmiştir. Hayali Bey Divanı'nda özel isimler ve onlara izafe edilen yapılara ilişkin pek çok örnek tespit edilmiştir. Bu isimler arasında özellikle mitolojik ve tarihi şahsiyetlerin, aşk kahramanlarının ve devrindeki bazı isimlerin özellikleri vurgulanmıştır. Muzaf ve muzafun ileyh arasındaki bu ilişki sadece özel isimler etrafında şekillenmemiş klasik şiirin temel tiplerine izafe edilen özellikler etrafında da şekillenmiştir.

Divanda bir mensubiyeti yahut da mülkiyeti ifade eden bu yapılar içinde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *"âb ü havâ-yi kûy-ı 'aşk, âb-ı ruh-ı heft-kişver, âb-ı ruh-ı mülk-i 'Âl-i 'Osmân, âb-ı rûy-ı hukemâ, âb-ı rûy-i kişver-i hüsn, 'adû-yı Husrev-i Rûşen-dil ü Ferîdûn-fer, âfitâb-ı bürc-ı hüsn, âfitâb-ı sipihr-i sa'âdet, âh-ı 'âşık, âh-ı 'aşk, âh-ı bülbül, âh-ı Hayâlî, âh-ı mûr, ahkâm-ı Mecnûn, 'aks-ı rûy-ı yâr, 'aks-i hâl, 'aks-i hüsn, 'aks-i la'l, 'aks-i leb, 'aks-i nücûm, 'aks-i râh-ı pür-şükûfe, 'aks-i ruh, 'aks-i ruhsâr, 'aks-i rûy, 'aks-i rûy-ı yâr, 'aks-i yâr, 'aks-i zülf, âlâm-ı dehr, âlâyiş-i gam, 'alemdâr-ı Resûl-i Hâşimî, 'alem-i Şâh-ı Şehîdân, 'ankâ-yi Kâf, 'ârız-ı dildâr, 'ârız-ı yâr, 'arz-ı dîdâr, 'arz-ı Züleyhâ, ârzû-yi serv-i bâg, âsitân-ı yâr, 'âşık-ı dîdâr, 'âşık-ı reng-i ruh-ı dilsitân, 'aşk-ı cânân, 'aşk-ı dilber, 'aşk-ı dost, 'aşk-ı Ferhâd, 'aşk-ı Leylâ, 'âşk-ı nigâr, 'aşk-ı yâr, âteş-i Nemrûd, âvâre-i kûy-ı belâ, âvâze-i Dâvûd, ayag-ı meclis, âyât-ı 'aşk, âyîne-i İskender,*

âyine-i İskenderî, âyîne-i Sikender, âyîne-i sûret-i merdân, âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân, 'ayn-ı Hayâlî, 'ayn-ı nigâr, 'ayyâr-ı Bagdâd, bâb-ı işret-hâne-i Cemşîd, bâb-ı necât-ı 'âlem, bâde-i bezm-i Elest, bâde-i bezm-i ezel, bahr-i eltâf-ı Hudâ, bârigâh-ı Cem, bâzâr-ı Hak, bâzû-yı Hallâc, bende-i Âl-i 'Abâ, bende-i hâs-ı Süleymân Hân, bende-i sultân-ı 'aşk, bende-i Şeh Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân, benefşe-i gülzâr-ı şîve, bennâ-yi çeşme-i şîr, bezm-i Cem, bezm-i hâs-ı yâr, bezm-i visâl-i yâr, bîdâr-ı kûy-ı dilber, bih-i zenahdân, bülbül-i bahâr-ı hayâl, bülbül-i gülzâr-ı mihnet, bülbül-i gülzâr-ı üns, bülbül-i tab'-ı Hayâlî, câm-ı Câmî, câm-ı İskender, câm-ı Keyhusrev, câm-ı Pervîz, câmi'-i Hak, cân-ı Hayâlî, cemâl-i sun'-ı Yezdânî, cemâl-i Yûsuf, cemşîd-i eyvân-ı cemâl, cevher-i pâk-i mahabbet, ceyş-i leyl-i zulmânî, cezbe-i 'aşk, cezbe-i dîdâr, cezbe-i İlâh, cism-i 'âşık, cism-i Mecnûn, cism-i pür-dâg-ı Hayâlî, cünd-i Fir'avn, cünûn-ı vâdî-i 'aşk, cür'a-i câm-ı gınâ, çehre-i dildâr, çerâg-ı bezm-i devlet, çerâg-ı bezm-i istignâ, çerâg-ı Hazret-i Edhem, çeşm ü ebrû-yı nigâr, çeşm-i çerâg-ı şu'arâ, çeşm-i Mahmûd, dâg-ı cân-ı ehl-i nazar, dâmen-i kûh-ı belâ, dâm-ı sayyâd-ı belâ, dâne-i hâl-i nigâr, dâne-i hırmen-i tevhîd, dem-i 'Īsâ, dem-i Mansûr, dem-i Pîr, derd-i Leylî, dergâh-ı Hak, dergâh-ı sultân, dergâh-ı şâh-ı 'aşk, dergâh-ı Şâh-ı Cem, dergâh-ı Şehriyâr, dergeh-i Şâh, dergeh-i Şeh, der-i dilber, der-i sarây-ı Şeh, der-i şâdî, dervâze-i şehr-i melâmet, deryâ-yi Leylî, dest-i Şâh, devlet-i Şeh, dîde-i Ferhâd, dîde-i Ferhâd-ı miskîn, dîde-i Mecnûn, dîde-i Ya'kûb, dihkân-ı zemîn-i suhan, dil-i Mecnûn, dil-i 'uşşâk, dîvân-ı 'aşk-ı yâr, dîvân-ı Selmân, dûş-ı Dahhâk, ef'î-i Dahhâk, efser-i Dârâ, emîr-i tâcdâr, emr-i Hak, emr-i İlâh, esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdan, esrâr-ı 'aşk, eş'âr-ı Hayâlî, eşkâl-i rüsûm-ı kâ᾿inât, eşk-i 'âşık, eşk-i Mecnûn, evrâk-ı gülistân, evsâf-ı bârigâh-ı Süleymân, evsâf-ı Husrevân-ı sa'âdet-cenâb, eyvân-ı 'aşk-ı yâr, fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i 'Osmân, fârig -i dâm-ı cihân, fark-ı 'adû, fark-ı düşmen, fark-ı Mecnûn, ferîdûn-ı zamân, feryâd-ı bülbül, gam-ı Leylâ, gam-ı Leylî, gam-ı Mecnûn, gamze-i yâr, garîk -i bahr-i melâl, gedâ-yı kûy-ı cânân, gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber, genc-i 'aşk-ı dost, genc-i Ferîdûn, gencîne-i Dahhâk, gencûr-ı genc-i 'âlem-i 'irfân, gerd-i âşûb-ı sitem, gevher-i deryâ-yi râz, gîsû-yı yâr-ı gonca-dehân, gonca-i gülzâr-ı ma'nî, gonce-i bâg-ı İrem, gubâr-ı pây-i ikbâl, gubâr-ı râh-ı cânân, gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâh, gûşe-i kûy-ı harâbât, gülbün-i bâg-ı kerem, gülbün-i gülzâr-i baht, gül-i gülzâr-ı gam, gül-i gülzâr-ı sehâ, gülzâr-ı Âl-i Mustafâ, gülzâr-ı Firdevs-i Berîn, gülzâr-ı Halîl, gülzâr-ı 'Osmânî, habâb-ı câm-ı mey, habâb-ı lücce-i 'ummân, habâb-ı sâgar-ı bezm, hadeng-i yâr, hadîs-i Leylî, hâk-i Dârâ, hâk-i der-i cânân, hâk-i der-i Gülşenî, hâk-i meydân-ı vefâ, hâk-i Pervîz, hâl-i Ferhâd, halîfe-i Bagdâd, hânçer-i Behrâm, hançer-i hûn-bâr-ı 'aşk, hançer-i Söhrâb, hânedân-ı 'aşk-ı mecnûn, hâne-i Leylâ, hânikâh-ı Cem, harâb-ı bezm-i gam,

harâc-ı Çîn ü Mâçîn, har-i Deccâl, harîf-i nerd-i ʹaşk, hâsıl-ı ʹömr, hatt-ı nigâr, hatt-ı ruh-ı dildâr, hatt-ı ruh-ı dilrübâ, hatt-ı ruh-ı gül-fâm, havâ-yı serv-i kadd, hây u hûy-ı merdân, hây ü hûy-i sipâh-i ʹOsmânî, hayâl-i dürr-i dendân, hayâl-i hâl-i yâr, hayâl-i kadd-i yâr, hayâl-i laʹl-i leb, hayâl-i laʹl-i rûh-efzâ-yi dost, hayâl-i leb-i nigâr, hayâl-i Leylî, hayâl-i şekl-i yâr, hayâl-i zülf-i Leylâ, hayâl-i zülf-i yâr, hayât-ı ʹâşık, hayme-i Dârâ, hazâyin-i Efrâsiyâb, hecr-i hâr-ı yâr, hecr-i rûy-ı yâr, hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʹaşk, hem-nişîn-i bezm-i cânân, hem-ser-i eyvân-ı şerʹ, hem-zâd-ı Ferhâd, hıdmet-i Sultân, hılâf-ı semt-i zühd, hicâb-ı vech-i cânân, hikâyet-i Dahhâk, hikâyet-i Efrâsiyâb, hikâyet-i İblîs ü Belʹam-ı Bâʹûr, hilâl-i ʹîd-i devrân, himmet-i Şâh-ı cihân, hizebr-i bîşe-i dîn, husrev-i mülk-i maʹânî, husrev-i mülk-i suhan, husrev-i Rûm-ı ʹArab, hûy u hây-i ʹaşk, hûy u hâ-yi Leylî, huzûr-ı Şâh-ı ʹâdil, hümâ-yi evc-i ʹizzet, ʹizâr-ı Leylî, ʹizâr-ı yâr, kaʹbe-i ashâb-ı şevk, kaʹbe-i hâcât-ı ʹâlem, kabr-i Mecnûn, kad ü ruhsâre-i Rahmî, kad ü ruhsâr-ı yâr, Kâf-ı belâ-yı ʹaşk, kâkül-i müşgîn-i cânân, kalb-i ʹuşşâk, kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ, kâmet-i dilber, kâmet-i dildâr, kâmet-i Leylî, karâr-ı Leylî, kasd-ı Hayâlî, kasd-ı leb-i cânân, kâse-i hûn-ı mahabbet, kâse-i hurşid-i nûr-efşân, kavm-i Leylî, kavm-i Züleyhâ, kebâb-ı âteş-i ʹaşk-ı gül, kelle-i Mansûr, kelle-i Mecnûn, kelle-i ʹuşşâk, kemân-ı Rüstemî, kemân-ı Rüstem-i Destân, kemend-i sayd-ı Behrâmî, kemer-i Keyhusrev, kenâr-ı cûy-ı eşk, keşt-i NûhünNebî, kıssa-ı Dârâ, kıssa-i Mecnûn, kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʹân-şekil, kişver-i Cem, kişver-i Dârâ, kudret-i Hakk, kulle-i kâf-ı kıdem, kulle-i Kâf-ı sipihr, kulle-i kûh-ı belâ, kurs-ı meh-i bedr-misâl, kûy-ı ʹaşk, kûy-ı cânân, kûy-ı dilber, kûy-ı dildâr, kûy-ı Leylâ, kûy-ı nigâr, kûy-ı yâr, kûy-i cünûn, külâh-ı Cem, lâle-i bâg-ı firâk, lâle-i sahrâ-yı gam, lâle-i sahrâ-yi Leylî, laʹl-i cânân, laʹl-i leb-i dildâr, laʹl-i leb-i yâr, laʹl-i yâr, leb-i cânân, leb-i dildâr, leb-i Mecnûn, leb-i Mesîhâ, lemʹa -i nâr-ı dil, lemʹa -i nûr-ı Nebevî, lezzet-i zevk-i ʹukbâ, libâs-ı Kaʹbe, lutf-ı Hak, lutf-ı Rabbânî, lutf-ı Şeh, lücce-i bahr-i muhît, lücce-i tabʹ-ı Hayâlî, mahbûb-ı Rabbü'l-ʹâlemîn, mâh-ı burc-ı kemâl, mahlûk-ı Hak, mahmûd-ı vakt, mahrem-i sultân, makbûl-i ehl-i dil, makbûl-i tabʹ-ı ehl-i nazar, mâlik-i mülk-i kelâm, mâtem-i Ferhâd, mâtem-i Kays, mazhar-ı sırr-ı kader, meclis-i erbâb-ı dil, meh-i bürc-i şeref, meh-i sipihr-i şeref, mesned-i sultân, mest-i câm-ı ʹaşk, meşşâta-i rûz-ı ezel, mevc-i kulzüm-i Yezdân, mezâr-ı Mecnûn, mihnet-i cânân, mihr-i dilber, mîve-i bâg-ı cihân, mîve-i bûstân-ı insânî, miyân-ı cânân, miyân-ı dilrübâ, mürîd-i ʹaşk-ı pâk, mürîd-i pîr-i ʹaşk, mürşid-i râh-ı fenâ, müstagrak-ı deryâ-yi, nahl-i cihân-ârâ-yı ʹaşk, nahl-i gül-i bûstân, nahl-i gülzâr-ı Behişt, nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-baht, nakd-i Selmân-ı zamân, nakş-ı cânân, nakş-ı dost, nakş-ı nigâr, nakş-ı ruh-ı yâr, nakş-ı rüsûm-ı kâʾinat, nakş-ı Şâh-ı ʹÂlemeyn, nâle-i Mecnûn, nâle-i perr-i mekes, nâm-ı Cem, nâm-ı Sencer ü

Tugrul Tigin, nâr-ı Leylâ, nâzır-ı âyîne-i İskender, nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî, nazm-ı Hayâlî, nefha-i Rûhüʾl-Kudüs, nefh-i Rûhullah, nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamane, nevâ-yi ʿandelîb, nevâ-yi bülbül, nevâ-yi bülbül-i tâbʿ, nidâ-yı hâtif-i gayb, nigâristân-ı Mânî, nihâl-i ʿömr-i Paşa, nişân-ı makdem-i derbân, nişân-ı pây-i Leylî, nûn-ı dâmen-i Rahmân, nûr-ı cemâl-i Zülcelâli, nûr-ı çeşm-i mihr ü mâh, nûr-ı yezdân, pâdişâh-ı ʿâlem, pâdişâh-ı bahr ü ber, pâdişâh-ı dehr, pâdişâh-ı mülk-i hüsn, pâdişâh-ı mülk-i maʿnî, pâşâ-yı Şâh-ı ʿâdil, pây-i taht-ı ʿaşk, peleng-i bîşe-i ʿaşk, peleng-i kulle-i kühsâr, penbe-i dâg-i dil, perde-i gayb-ı hüviyyet, perde-i şâm-ı ʿadem, perr-i Cebreʾîl, pertev-i envâr-ı bahr-i zât, pertev-i hüsn-i ezel, pertev-i nûr-ı Hudâ, pertev-i nûr-ı Nebî, peykân-ı dost, peykân-ı yâr, peyker-i Mecnûn, peyk-i reh-i hayâl, rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz, reşk-i gülzâr-ı cinân, reşk-i pervîn-i felek, reşk-i sûret-i büt-hâne, reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd, rikâb-ı Husrev-i devrân, rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk, rûh-ı Saʿdi, rûh-i Selmân, ruhsâr-ı cânân, ruhsâr-ı yâr, rûy-ı dilber, rûy-ı nigâr, rûy-ı yâr, rüsvâ-yi Leylî, sadâ-yı ʿâlem-i lâhût, sadâ-yi kûs-ı Hâkânî, sadâ-yi kûs-ı sultânî, sadâ-yi tîşe-i Ferhâd, sâgar-ı bezm-i visâl, sâgar-ı Cem, sâgar-ı Dahhâk, sâkî-i bezm-i kazâ, salâ-yi hân-ı hüsn, sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver, sâye-i Rahmân, sâye-i Yezdân, seg-i Leylî, serdâr-ı mülk ü hüsn, ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem, ser-defter-i nazm-ı metîn, ser-halka-i ʿuşşâk, ser-halka-i zencîr-i cünûn, ser-i Dârâ, ser-i kûy-ı yâr, ser-i tîg-i Süleymân Hân, ser-i zülf-i perîşân, serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk, serv-i bâg-ı saltanat, serv-i bûstân-ı cihân, sevdâ-yı zülf-i yâr, sevdâ-yi zülf-i dilber, seyr-i gülzâr-ı cinân, seyr-i sayd-ı ʿâlem, sırr-ı ʿaşk, sırr-ı eşyâ, sırr-ı gayb, silsile-i Mecnûn, sipâh-ı Cem, sipihr-i evc-i istignâ, sohbet-i ehl-i selâmet, sultân-ı iklîm-i suhan, sultân-ı istignâ-yi ʿaşk, sûret-i ahvâl-i ʿâlem, sûzen-i ʿĪsâ, sûz-ı Hayâlî, sünbül-i bâg, sürmedân-ı Leylâ, şâhân-ı mülk-i hüsn, şâhbâz-ı evc-i ʿaşk, şâhbâz-ı evc-i istignâ, şâh-ı ʿaşk, şâh-ı cihân, şâm-ı zülf-i Leylî, şehbâz-ı ʿâlem-i Melekût, şehbâz-ı evc-i ʿaşk, şehbâz-ı evc-i feth ü nusrat, şeh-i diyâr-ı kerem, şeh-i iklîm-i cân, şeh-i iklîm-i hüsn, şeh-i mülk-i bahar, şeh-i mülk-i cemâl, şeh-i mülk-i melâhat, şehîd-i dâg-ı ʿaşk, şehper-i Cibrîl, şevket-i Dârâb, şevk-i laʿl-i yâr, şeyh ü şâb-ı Edrine, şirâr-ı dûd-ı âh, şirâr-ı nâr-ı âh, şiʿr-i şâʿir, şuʿle-i âh, şuʿle-i âteş, şuʿle-i âteş-i sîne, şûriş-i gavgâ-yi Leylî, şükûfe-i ser-i aʿdâ, tâc-ı Cemşîd, tâc-ı Efrîdûn, tâc-ı hâkân, tâc-ı hakânî, tâc-ı İskender, tâc-ı Kara Hanşekil, tâc-ı Key, tâc-ı Kubâd, tâc-ı Pervîz, tâc-ı ser-i Dârâ, taht-ı Cem ü Keykubâd, taht-ı Cemşîd, taht-ı Süleymân, taht-ı Süleymânî, tarz-ı Husrev, tarz-ı Nevâyî" .

4.8.2.2. İzâfet-i beyâniyye

Farsça'da izafetler mülkiye, beyaniyye, teşbihiyye ve istiariyye başlıkları altında toplanır. Bir sahiplik ve aidiyet bildiren izafetlerden başka bir nesne yahut kavramın cins ve nevini gösteren tamlamalar izafet-i beyaniyye başlığı altında değerlendirilir. Hayali Bey Divanı'nda bu tarz kullanımlar arasında özellikle yer isimleri ve bu yer isimlerinin bilinen özelliklerine ilişkin tamlamalar kullanılmıştır. Bu şehir ve yerler arasında 'Rûm, Horâsân, Çîn, Stanbul, Necef, Fireng, Nîl, Kıpçak, Şâm, Hayber, Türkistân, Mâçîn, Yûnân, Mogolçîn, Hind, Hatâ, Karaman, Medîne, Mısr, Rîm, Huten, Hindûstân, Bengâl, Bedahş, Kâf, Kerbelâ, Freng, Haleb, Şirvân, ʿAcem, Magnisa' vardır.

Divanda izafet-i beyaniyye tamlamaları içerisinde tespit edilen yapılar arasındaki örnekler şu şekildedir: *"âfet-i Rûm, âhû-yı misk, 'arsa-i Horâsân, âyet-i Mushaf, âyîne-i Çîn, âyîn-i 'Osmânî, 'ayn-ı İlâhî, 'ayn-ı Zemzem, 'azm-ı Stanbul, 'azm-i Deryâ-yi Muhît, bâd-ı Kudret, bâg-ı Behişt, bahr-i Kulzüm, bahr-i Muhît, bahr-i Necef, bahr-i Rûm, bahr-i 'Ummân, beglerbegi-i Rûm, beyt-i Maʿmûr, bilâd-ı Fireng, buhûr-ı Meryem, büt-i Çîn, büt-i 'Īsî-nefes, câmi-i Kuds, cenâb-ı Pâdişâh, cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâd, cennet-i 'Adn, cibâl-i Kâf, çâh-ı Zemzem, çarh-ı Atlas, çeh-i Bâbil, çeh-i Bâbilsitân, deryâ-yı 'Ummân, deryâ-yi mahabbet, deryâ-yi Nîl, dest-i Kudret, deşt-i Kıpçak, diyâr-ı Rûm, diyâr-ı Şâm, dürr-i 'Aden, dürr-i Necef, ehl-i İslâm, fagfûr-ı Çîn, fâtih-i Hayber, fitne-i Rûm, hâkân-ı Türkistân, hâme-i Kudret, hâme-i Manisitân, harâc-ı Çîn ü Mâçîn, hızr-ı Sikenderleb, hikmet-i Yûnân, hûbân-ı Çîn, hûb-ı Mogolçîn, hûn-ı Siyâvuş, hûr-ı Behişt, husrev-i Cemçâker, husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der, husrev-i Hind, husrev-i İskender-i devrân, husrev-i Rûm, 'ikd-i Pervîn, iklîm-i Hatâ, iklîm-i Hind, iklîm-i Karaman, iklîm-i Rûm, kabza-i Kudret, kâfir-i 'Īsâ-perest, kâkum-ı Rûsî, kân-ı Medîne, kettân-ı Mısr, kişver-i Çîn, kişver-i Rîm, kişver-i Rûm, lâle-i Nuʿmân, lâl-i Bedahşân, laʿl-i rümmânî, meydân-ı Hak, meydân-ı haşr, meydân-ı himmet, misk-i Huten, mülk-i Karâmân, nâfe-i Çîn, nigâristân-ı Çîn, nigâristân-ı Çînî, nihâl-i Sidre, pâdişâh-ı Rûm, pây-i taht-ı Rûm, râh-ı Kehkeşân, rây-i Hindûstân, reh-i Bengâl, seng-i Bedahş, seng-i mıknâtîs, serîr-i Rûm, sikke-i şâhî, sîmurg-ı Kâf, siyasetgâh-ı İbrâhîm, subh-ı Mesîhâ, sultân-ı Cem, sultân-ı Rûm, şâh-ı Bedahş, şâh-ı Necef, şâm-ı Kadr, şeb-i 'îd, şeb-i mahşer, şeb-i Miʿrâc, şehîd-i Kerbelâ, şehr-i freng, şehr-i Haleb, taht-ı Şirvân, taht-ı Magnisa, taht-ı 'Acem, vezîr-i Aʿzam, Yûsuf-ı Mısrî, zevk-i Stanbul"*

4.8.2.3. İzâfet-i teşbîhiyye

İzafet-i teşbihiyye, Farsça tamlamalar içerisinde iki temel öge arasında bir benzerlik ilişkisi kuran ve tamlamanın her iki ögesine de herhangi bir edat almayan yapılardır. Şairlerin sıklıkla başvurdukları bu yapılar, özellikle soyut kavramların somutlaştırılması amacıyla kullanılır. Ele alınan bir kavram sahip olduğu özelliğin somut bir biçimde ifade edilmesi yahut da beyit içerisinde verilmek istenen anlama uygun olarak kavramın çağrıştırdığı unsurlardan bağımsız olmayacak bir biçimde işlenir. Örneğin divanda aşığın bedeni üzerine kurulan bu tarz tamlamalarda *“âşiyân-ı ten, bâg-ı vücûd, bostân-ı cân, câme-i cism, câmi'-i ten, cür'a-i cân, çeşm-i cân, dürc-i cism, fülk-i cism, fülk-i vücûd, gülşen-i cân, hâce-i cân, hâne-i cism, menba'-ı cân, murg-ı cân, mülk-i ten, nakd-i cân, rişte-i cân, sâhil-i ten, sefîne-i ten, serîr-i cân, şehr-i beden, tabîb-i cân, tekye-i sîne, zemîn-i sîne”* kendisine benzetilen unsur, bu tamlamaların geçtiği beyitteki anlamı tamamlayan ve benzerlik ilgisini açıkça belli eden yapılardan seçilmiştir. İzefet-i teşbihiyye örneklerinin divanda sıkça tercih edilmesi, şairin teşbihlerindeki benzerlik yönlerini ortaya çıkarması bakımından da önem arz eder.

Hayali Bey Divanı’nda klasik şiir içerisindeki çeşitli tip ve kavramlar ile ilgili olarak benzerlikler izafet-i teşbihiyye örnekleri ile tespit edilebilmektedir. Divanda aşk kavramı için; *“âfitâb, 'Anka, âsumân, âteş-gede, bâzâr, bâzû, bina, Bî-sütûn, bîşe, câm, cellâd, çârsû, dâmen, deryâ, dest, gülzâr, hâce, hırmen, hutbe, ihrâm, imâm, katâr, keman, kişver, kitâb, mader, mekdeb, metn, meydân, milk, mushaf, mürşid, nây, pâdişâh, pâ, pîr, sâkî, san'at, satranc, serdâr, serîr, sipâh, sipihr, sultân, şâh, şâhid, şehbâz, şehîd, tarîk, tekye, tîg, vâdî, zünnâr”*; hüsn kavramı için; *“bâg, bahâr, bâzâr, bisât, gülşen, gülzâr, hırmen, kişver, meydân, Mısr, mihr, mirʾât, nakş, nevrûz, rahş, serdâr, serîr, şâh, şeh, şem', zekât”*; gönül kavramı için *“âyîne, dâg, hâne, Ka'be, levh, mezra', Mısr, mirʾât, molla, murg, nakd, sefîne, seng, tıfl, tûmâr”*; ah kavramı için *“'asâ, berk, erganun, sipâh, şebdîz, şu'le, tîr, top”*; gam kavramı için; *“bahr, bâzâr, berg, Bî-sütûn, dag, derbend, dest, deşt, hâr, kâh, kûh, leşker, rûzgâr, şu'le, tekye, tîg, vâdî, zehr, zehrâb, zencîr”* gibi yapılar kullanılmıştır.

İzafet-i teşbihiyye örnekleri içerisinde klasik şiirin temel tiplerine ilişkin benzerlikleri tespit etmek de mümkündür. Divanda sevgilinin saçı için; *“bend, cârûb, cîm, çevgân, dâm, dâl, kemend, küfr, sünbül, şeb, şebdîz, şehbâz, zencîr, zünnâr”*; sevgilinin

kaşı için; *" hilâl, keman, mevc, râ, tâk, zünnâr"*; sevgilinin gözü için; *"bâdâm, bîmâr, câdû, fettân, kâfir, mahmûr, mest, nergis, sâhir, serhoş, şâhbâz"*; sevgilinin gamzesi için; *"bâgbân, cellâd, gammâz, hançer, kâtil, kılıç, tîg, tîr, zâlim"*; sevgilinin kirpiği için; *"cellâd, hadeng, kılıç";* sevgilinin yüzü için; *"altun, âteş, ay, âyîne, cennet, deryâ, gül, gülistân, güneş, Ka'be, lâle, levha, semen, şem'"*; sevgilinin beni için; *"benefşe, buhûr, dâg, dâne, fettân, Habeş, Hind, misk, mûr, nokta, pervâne"*; sevgilinin hattı için; *"âyet, benefşe, çemen, hâr, fitne, misk, mûr, nâme, reyhân, sebz, şeb, zâg, zulmet"*; sevgilinin ağzı ve dudağı için; *"âb-ı hayât, bâde, câm, Ceyhûn, gül, helvâ, hûn, kevser, la'l, mey, mîm, şarâb, şeftâlû, şehd, şeker, zerre"*; sevgilinin boyu için; *"bülend, elif, nihâl, kıyâmet, sanavber, serv, sidre, tûbâ"*; sevgilinin dişi için; *"dür, encüm, güher, jâle, lü'lü, şebnem"*; sevgilinin beli için; *"kıl, mûy"* benzerlikleri kullanılmıştır.

Hayali Bey Divanı'nda âşık ve aşığa ait özellikler ile ilgili olarak pek çok teşbih unsuru kullanılmıştır. Divanda âşık ile ilgili olarak; *"abdâl, âsiyâ, âvâre, bîçâre, bîmâr, bülbül, çerâg, Dârâ, Dâvûd, dellâl, dîvâne, Ferhad, Feridun, gamzede, hilâl, İbrahim, murg, mahzûn, mâr, mûr, mücâvir, neheng, ney, nokta, pervâne, rebâb, sanavber, seg, semender, serhoş, sultan, şâhbâz, şâne, şehîd, şem', şeydâ, şîr, şûrîde, tanbûr, Vâmık, vîrâne, Yûnus, Yûsuf, zerre"*; aşığın gönlü için; *"âsitân, âteş, âyîne, bâgbân, bahr, bîçâre, bîmâr, deryâ, dîvâne, düzd, garîb, gonca, gülşen, hâne, sayru, hercâyî, hevâyî, Ka'be, kandil, kebûter, lâle, Mansûr, Mecnûn, mihmân, murg, nakd, nâ-tüvân, perîşân, pervâne, sefîne, seng, serbaz, serhoş, şâhbâz, şîr, teşne, tıfl, toprak, tûmâr, vîrâne, zil, zücâc"* benzerlikleri yer alır. Aşığın en temel özelliklerinden olan her daim gözyaşı dökmesi durumuyla ilgili olarak *"âb, âb-ı revân, 'asker, bahr, bârân, cûy, çiy, deryâ, dürr, eytâm, gevher, güher, gül, hûn-ı ciger, jâle, katre, la'l, mâcerâ, resen, sebil, seyl, seylâb, sîm, şebnem, zemzem, zencîr"* benzerlikleri kurulmuştur. Klasik şiirin temel tiplerinden olan rakip için ise "*'adû, akşam, bî-dîn, bûm, ceyrân, har, hâr, Hâricî, hâr ü hâs, hâr ü hâşâk, İblis, Kızılbaş, kör, münkir, nâmerd, Nemrud, pelid, rûsiyeh, seg, siyehrû, Yezid, yılan, zâg"* benzerlikleri tercih edilmiştir.

Hayali Bey Divanı'nda izafet-i teşbihiyye ile ilgili olarak tespit edilen tamlamalar arasında; *"âfitâb-ı 'aşk, âfitâb-ı himmet, âfitâb-ı maksûd, âfitâb-ı sâgar, âfitâb-ı sitem, 'Anka-yi 'aşk, 'arûs-ı dehr, 'arûs-ı gül, 'asâ-yı âh, 'asker-i levvâme, 'asker-i nefs, âsumân-ı 'aşk, âşiyân-ı ten, âteş-gede-i 'aşk, âyîne-i kalb, bâd-ı gurûr, bâd-ı havâ, bâgbân-ı bahar, bâgbân-ı dehr, bâgbân-ı gamze, bâg-ı 'adl, bâg-ı 'âlem, bâg-ı 'âlem-ârâ, bâg-ı cinân, bâg-*

ı derd, bâg-ı dehr, bâg-ı hasret, bâg-ı hayât, bâg-ı huld, bâg-ı hüsn, bâg-ı letâfet, bâg-ı ma'âni, bâg-ı vücûd, bahâr-ı hüsn, bahâr-ı 'ömr, bahr-ı eşk, bahr-ı gam, bahr-i çeşm, bahr-i fikret, bahr-i gussa, bahr-i mahabbet, bahr-i melâhat, bahr-i nazm, bahr-i sehâ, bâl-i himmet, bâl-i tecerrüd, bâlîn-i ferâgat, bârân-ı şer', bârgâh-ı himmet, bâzâr-ı 'aşk, bâzâr-ı efsûn, bâzâr-ı fenâ, bâzâr-ı gam, bâzâr-ı hüsn, bâzâr-ı kâʾinat, bâzâr-ı mihr-i yâr, bâzâr-ı rızâ, bâzu-yı 'aşk, bâzû-yı kâʾinât, bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâz, bend-i zülf, berg-i gam, berk-i âh, beyâbân-ı belâ, binâ-yi 'aşk, binây-i sabr, bisât-ı hüsn, bister-i nâz, Bî-sütûn-ı 'aşk, Bî-sütûn-ı derd, Bî-sütûn-ı gam, Bî-sütûn-ı mihnet, bîşe-i 'aşk, bîşe-i nazm, bîşezâr-ı kadr, bîşezâr-ı kerâmet, bostân-ı cân, câme-i cism, câme-i tecrîd, câm-ı 'aşk, câm-ı belâ, câm-ı istignâ, câm-ı himmet, câm-ı ser, câmi'-i ten, cârûb-ı sünbül, cârûb-ı şa'şa'a, cellâd-ı 'aşk, cevâhir-i nazm, cevâhir-i suhan, cevher-i 'akl, ceyb-i cihân, ceyb-i gülistân, ceyş-i hâb, ceyş-i kazâ, cûybâr-ı çeşm, cûybâr-ı mihr ü vefâ, cûy-ı çemen, cûy-ı eşk, cünd-i şitâ, cür'adân-ı sîne, cür'adân-ı sîne-i bî-kîne, cür'a-i cân, cür'a-i feyz, çâh-ı belâ, çâh-ı hased, çârsû-yi 'aşk, çeşme-i fem, çeşme-i hikmet, çeşme-i hurşid, çeşme-i nûr, çeşm-i cân, dâg-ı belâ, dâg-ı derd, dâg-ı dil, dâg-ı firâk, dag-ı gam, dâg-ı hasret, dâg-ı melâmet, dâg-ı mihnet, dâg-ı mihr, dâg-ı reşk, dâl-ı derd, dâmen-i 'aşk, dâm-ı zülf, dâne-i sabr, dellâl-ı şevk, derbend-i gam, derbend-i mahabbet, derbend-i mihnet, deryâ-yı himmet, deryâ-yı rahmet, deryâ-yi 'aşk, deryâ-yi âteş, deryâ-yi elem, dest-i 'aşk, dest-i gam, dest-i gussa, dest-i ihsân, dest-i kazâ, dest-i Kudret, deşt-i belâ, deşt-i gam, deşt-i hayret, deyr-i mahabbet, dîde-i idrâk, dirhem-i jâle, dîvâr-ı 'ömr, dîv-i hased, dürc-i cism, elmâs-ı eşk, erganûn-ı âh, fülk-i cism, fülk-i vücûd, genc-i mahabbet, genc-i murâd, gevher-i nazm, gûş-ı hilâl, güher-i şeb, gülşen-i 'âlem, gülşen-i cân, gülşen-i cihân, gülşen-i dehr, gülşen-i fakr, gülşen-i hüsn, gülşen-i sa'âdet, gülzâr-ı 'aşk, gülzâr-ı belâ, gülzâr-ı dehr, gülzâr-ı dünyâ, gülzâr-ı hüsn, gülzâr-ı ruh, gülzâr-ı sîne, hâce-i 'aşk, hâce-i cân, hâce-i hicrân, hamâm-ı 'akl, hâne-i cism, hâne-i dil, hâne-i gönül, hâne-i kalb, hâne-i nazm, hâr-ı belâ, hâr-ı elem, hâr-ı gam, hâr-ı hicrân, hayl-ı gam, hayl-ı nücûm, hayl-ı şi'r, hayl-i eşk, hırmen-i 'âlem, hırmen-i 'aşk, hırmen-i hüsn, hırmen-i hüsn ü cemâl, hırmen-i mahabbet, hırmen-i tevhîd, hırmen-i vücûd, hurşîd-i himmet, hurşîd-i sa'âdet, hurşîd-i sanem, husrev-i gül, hutbe-i 'aşk, 'īd-i vasl, ihrâm-ı 'aşk, imâm-ı 'aşk, 'inân-ı 'akl, Ka'be-i derd, Ka'be-i dil, Ka'be-i vasl, Kâf-ı istignâ, Kâf-ı kanâ'at, kâh-ı gam, kâʾinât-ı cev, kân-ı hasret, kân-ı kerem, kân-ı kıdem, kân-ı lutf, kân-ı melâhat, kârbân-ı hicret, kârbân-ı 'işret, kâse-i çeşm, kâse-i ser, kâse-i tanbûr, kasr-ı 'ayş, kasr-ı cefâ, kasr-ı dehr, katâr-ı 'aşk, kemân-ı 'aşk, kemân-ı mahabbet, kemer-i himmet, kevkeb-i baht, kevkeb-i eşk, kîse-i ten, kiştzâr-ı mihnet, kişver-i 'aşk, kişver-i hüsn, kişver-i 'irfân, kitâb-ı şevk, kûh-ı belâ, kûh-ı

endûh, kûh-ı gam, kûh-ı melâmet, kûh-ı mihnet, kûh-i vekâr, leşker-i derd ü gam, leşker-i gam, leşker-i hicrân, leşker-i mihnet, leşker-i nücûm, levh-i dil, levh-i ruh, libâs-ı 'âriyet, libâs-ı cerv, libâs-ı fâhir, libâs-ı nâz, libâs-ı şîve, ma'den-i lutf, mâder-i 'aşk, mecmû'a-i gül, meh-i ruhsâr, mekdeb-i 'aşk, mekdeb-i dehr, menba'-ı cân, merhem-i vasl, merta'-ı lu'b, metn-i 'aşk, mevc-i eşk, meydân-ı 'aşk, meydân-ı hüsn, meydân-ı istignâ, meydân-ı mahabbet, meydân-ı nazm, mezra'-ı dil, mıkrâz-ı lâ, Mısr-ı dil, Mısr-ı hüsn, Mısr-ı melâhat, Mısr-ı vücûd, mihr-i hüsn, mihr-i kerem, mihr-i şevk, milk-i 'aşk, mikrâz-ı ta'alluk, mihr-i vefâ, mirʾât-ı dil, mirʾât-ı hüsn, mirʾât-ı imkân, mîve-i cevr, mollâ-yı dil, murg-ı cân, murg-ı dil, mushaf-ı 'aşk, mülk-i gınâ, mülk-i istignâ, mülk-i nazm, mülk-i ten, mülk-i vücûd, mürşid-i 'aşk, nahl-i cefâ, nahl-i hasret, nahl-i hüner, nakd-i cân, nakd-i eşk, nakd-i hâyat, nakd-i kalb, nakd-i 'ömr, nakd-i sabr, nakş-ı fenâ, nakş-ı hicrân, nakş-ı hüsn, nakş-ı murâd, nâme-i 'izzet, nâme-i şevk, nây-i 'aşk, neheng-i 'akl, nerd-i cemâl, nevrûz-ı hüsn, nücûm-ı eşk, pâdişâh-ı 'aşk, pây-ı gussa, pâ-yi 'aşk, pây-i hâtır, pây-i himmet, pây-i murâd, perde-i 'ismet, pîr-i 'akl, pîr-i 'aşk, pistân-ı hikmet, pûte-i ihlâs, pûte-i tecrîd, rahş-ı hüsn, resm-i vefâ, rişte-i 'alâka, rişte-i cân, rişte-i eşk, rişte-i maksûd, rûbâh-ı dehr, rûzigâr-ı hecr, rûzgâr-ı gam, sâhil-i ten, sâhir-i nazm, sâkî-i 'aşk, sâkî-i devlet, sâkî-i hicrân, sâki-i vahdet, san'at-i 'aşk, satranc-ı 'aşk, sebû-yı cism, sefîne-i dil, sefîne-i ten, seng-i cefâ, seng-i cevr, seng-i dil, seng-i hased, seng-i istignâ, seng-i melâmet, seng-i mihnet, ser-çeşme-i cân, ser-çeşme-i Hayât, serdâr-ı 'aşk, serdâr-ı mülk ü hüsn, serîr-i 'aşk, serîr-i cân, serîr-i devlet, serîr-i hüsn, serîr-i mahabbet, seylâb-ı mey, seylâb-ı sirişk, seyl-i eşk, seyl-i fenâ, silk-i nazm, sîm-i eşk, sipâh-ı âh, sipâh-ı 'aşk, sipâh-ı nâmûs u 'âr, sipeh-i eşk, sipihr-i 'aşk, sultân-ı 'aşk, sultân-ı gül, sultân-ı hüsn, şâhbâz-ı çeşm, şâhbâz-ı evc-i 'aşk, şâhbâz-ı fikret, şâhbâz-ı himmet, şâh-ı 'aşk, şâh-ı bahar, şâh-ı hüsn, şâh-ı kerem, şâh-ı mahabbet, şâh-ı melâmet, şâh-ı sa'âdet, şâhid-i 'aşk, şebdîz-i âh, şehbâz-ı 'aşk, şehbâz-ı evc-i 'aşk, şehbâz-ı kudret, şehbâz-ı zülf, şeh-i hüsn, şehîd-i 'aşk, şehr-i beden, şem'-i cemâl, şem'-i hadd, şem'-i hüsn, şem'-i ruh, şemşîr-i cevr, şemşîr-i fürkat, şemşîr-i intizâr, şemşir-i kazâ, şemşîr-i nusrat, şîşe-i çeşm, şîşe-i nâmûs, şu'le-i âh, şu'le-i gam, tabîb-i cân, tabîb-i hecr, tabl-ı sîne, taht-ı sa'âdet, tarîk-i 'aşk, tekye-i 'aşk, tekye-i gam, tekye-i hayret, tekye-i mihnet, tekye-i sîne, tekye-i vahdet, tennûr-ı felek, tennûr-ı mihnet, tezerv-i 'adl, tezerv-i nâz, tıfl-ı dil, tıfl-ı eşk, tıfl-ı gönül, tîg-i 'aşk, tîg-i cevr, tîg-i ecel, tîg-i gam, tîg-i gamze, tîg-i hasret, tîg-i kahr, tîg-i melâmet, tîg-i mihnet, tîg-i sitem, tîr-i âh, tîr-i cefâ, tîr-i gamze, tîr-i gayret, tîr-i hicrân, tîr-i kazâ, top-ı âh, tûfân-ı eşk, tûmâr-ı dil, turunc-ı gabgab,

vâdî-i 'aşk, vâdî-i gam, vâdî-i hayret, vâdî-i sürûr, vîrâne-i vücûd, zâd-ı gam, zâl-i dehr, zehrâb-ı gam, zehr-i elem, zehr-i mihnet, zekât-ı gam, zekât-ı hüsn, zemîn-i sîne, zencîr-i âb, zencîr-i gam, zencîr-i şevk, zünnâr-ı 'aşk, zünnâr-ı mahabbet, zünnâr-ı zülf" yapıları yer alır.

Bir kavram hakkında benzerliği kurulan tamlamanın bir ögesi ile veren izafet-i teşbihiye örneklerinin yanı sıra doğrudan sıfat görevinde kullanılan ve Farsça gramer kuralları ile isim olan bir kelimeyi sıfat görevine sokan ekler vasıtasıyla oluşturulan sıfatlar ve bu sıfatların kullanıldığı tamlamalar da Hayali Bey Divanı'nda sıkça kullanılmış yapılar arasındadır. Sıfat görevinde kullanılan yapılar, Farsça gramer kurallarına göre ikinci öge olarak kullanılsa da bu durum Türkçe gramer kuralları düşünüldüğünde aynı sıraya karşılık gelmektedir. İkinci öge konumundaki bu sıfatlar bazı örneklerde ön ve son ekler vasıtasıyla kurulmuştur. Farsça bu ek ve yapılar arasında '-âsâ, -bâr, -dâr, -efşân, -feşân, -gâr, -gûn, -keş, -nâk, -nişîn, -pâş, -pûş, pür-, -vâr' vardır. Divanda bu tamlamalar içinde *"âh-ı âteşîn, âh-ı serd, âh-i pür-sûz, 'anber-i sârâ, 'andelîb-i sâdık, 'andelîb-i zâr, 'Ankâ-yı âlîşan, 'ârız-ı rengîn, 'ârız-i zîbâ, 'âşık-ı bî-bâk, 'âşık-ı bî-derd, 'âşık-ı bî-dil, 'âşık-ı deryâ-keş, 'âşık-ı dil-beste, 'âşık-ı dîvâne, 'âşık-ı gam-gîn, 'âşık-ı hûnîn-ciger, 'âşık-ı hûnîn-kefen, 'âşık-ı mahzûn, 'âşık-ı mehcûr, 'âşık-ı mihnet-keş, 'âşık-ı miskîn, 'âşık-ı sâdık, 'âşık-ı serbâz, 'âşık-ı sermest, 'âşık-ı şeydâ, 'âşık-ı üftâde, 'âşık-ı şûrîde, 'âşık-ı şûrîde-dil, 'âşk-ı bâkî, 'aşk-ı pâk, âteş-i sûzân, âyine-i sâf, bâde-i gül-reng, bâde-i hamrâ, bâde-i sabûh, bâde-i sâfî vü bî-gaş, bâde-i telh, bâd-ı serd, bahr-i zehhâr, baht-ı haşîn, baht-ı siyâh, bâliş-i zerkâr, belâ-yi siyâh, berg-i lâle, berg-i sebz, beyt-i rûhbahş, bezm-i has, câme-i şebgûn, câme-i zerkeş, câme-i zerrîn, câm-ı lâle-gûn, câm-ı musaffâ, câm-ı safâ-bahş, câm-ı sahbâ, câm-ı sürûr, câm-ı zerrîn, cân-ı şîrîn, cism-i beyâz, cism-i fânî, cism-i hâkî, cism-i latîf, cism-i nâ-tüvân, cism-i pür-dâg-ı Hayâlî, cism-i 'uryân, cism-i za'îf, cism-i zebûn, cism-i zerd, çarh-ı dûn, çehre-i zerd, çeşm-i eşkbâr, çeşm-i fettân, çeşm-i gam-nâk, çeşm-i gevher-bâr, çeşm-i giryân, çeşm-i güher-pâş, çeşm-i huffâş, çeşm-i hûn-bâr, çeşm-i hûn-feşân, çeşm-i lü'lü'bâr, çeşm-i nem-nâk, çeşm-i pür-hûn, çeşm-i pür-hûnâb, çeşm-i pür-ümîd, çeşm-i rûşen, çeşm-i şâhbâz, çeşm-i ter, çetr-i siyâh, çihre-i zerd, dâg-ı âteşîn, dâg-ı âteşpâre, dag-ı nihân, dâg-ı siyâh, dag-ı siyeh, dâmân-ı pâk, dâmen-i pâk, dehr-i dûn, delîl-i rûşen, derûn-ı âteşîn, deryâ-yi pür-cûş, devlet-i bîi'tibâr, devlet-i câvîd, devlet-i sermed, deyr-i püreşkâl, dıraht-ı mîvedâr, dîde-i giryân, dîde-i huffâş, dîde-i hûn-bâr, dîde-i nem-nâk, dîde-i pür-nem, dilber-i ebrû-kemân, dilber-i serkeş, dilber-i zerrînkülâh, dil-i âgâh, dil-i âvâre, dil-i bîçâre, dil-i bî-sabr ü bî-ârâm, dil-i gam-nâk, dil-i mecrûh, dil-i*

mestâne, dil-i nâ-tüvân, dil-i pâk, dil-i pürheves, dil-i pür-hûn, dil-i pür-sûr u pür-şevk, dil-i pür-şevk, dil-i sûzân, dil-i şeydâ, dil-i vîrân, dûd-ı müşgîn, dûd-ı siyâh, dür-i şâhvâr, dür-i şehvâr, dür-i yekdâne, dürr-i pâk, dürr-i şehvâr, dürr-i yektâ, dürr-i yetîm, düşmen-i bî-dîn, ebr-i müşg-efşân, ebr-i siyâh, ecdâd-ı pâk, elif-i sebz, emîr-i kâmiyâb, esîr-i pür-günâh, eşk-i firâvân, eşk-i hûnîn, eşk-i lâle-gûn, eşk-i pürkerem, eşk-i pür-hûn, eşk-i revân, eşk-i sîmîn, eşk-i ter, fânûs-ı âl, Ferhâd-ı dîvâne, Ferhâd-ı miskîn, Ferhâd-ı yegâne, gamze-i bî-bâk, gamze-i gammâz, gamze-i hûnîn, gamze-i hûn-rîz, gamze-i mekkâre, gamze-i zâlim, gazâl-i vahşî, gazel-i âbdâr, gedâ-yi hakîr, gedâ-yi kemter, gedâ-yi pür-hüner, gedâ-yi sifle-perver, genc-i bîmâr, genc-i defîn, genc-i hızân, genc-i nihân, gonca-dehân, gonca-i gannâc, gonca-i handân, gonca-i nev-rüste, gülbün-i ümmîd, gülbün-i zîbâ, gül-i âteş-mizac, gül-i bî-hâr, gül-i handân, gül-i rengîn, gül-i ter, gül-i sûrî, hâk-i siyâh, hâk-i siyâh-zâd, hâk-i siyeh, hâl-i miskîn, hâl-i müşg-âsâ, hâl-i müşgîn, hâl-i siyâh, hat-ı ʿanber-feşân, hat-ı reyhân, hâtır-ı vîrân, hatt-ı miskîn, hatt-ı müşg-bâr, hatt-ı müşgîn, hatt-ı nev, hatt-ı sebz, Hayâlî-i hamkad, helvâ-yi bîdûd, hem-dem-i zâr, hicrân-ı bîendâze, hurşîd-i nûr-efşân, husrev-i Cemçâker, husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der, husrev-i iklîmbahş, husrev-i şîrînsuhan, husrev-i vilâyetbahş, kabâ-yi sebz, kadd-i hırâmân, kadd-i nâz-perver, kadd-i sanavber, kad-i bâlâ, kâfir-i bî-dîn, kâkül-i müşgîn, kâkül-i müşgîn-i cânân, kalb-i pâk, kalender-i rûşenzamîr, kâse-i hurşid-i nûr-efşân, kelle-i bîdevlet, lâle-i dilsûhte, lâle-i gül-gûn, lâle-i hamrâ, lâle-i Nuʿmân, lâle-i sahrâ-nişîn, laʿl-ı güher-pâş, lâʿl-i meygûn, laʿl-i musaffâ, laʿl-i nâb, leb-i şîrîn, libâs-ı ʿâriyet, libâs-ı müsteʿâr, libâs-ı müsteʾârî, libâs-ı nâz, libâs-ı şîve, lüʾlüʾ-i şehvâr, müsteʿârî câme, mey-i engûr, mey-i ergavân, mey-i gül-gûn, mey-i gül-reng, mey-i hamrâ, mey-i laʿlîn, mey-i nâb, sâgar-ı nigûn, sâgar-ı sahbâ, sâgar-ı zerrîn, şarâb-ı çekîde, şarâb-ı ergavân, şarâb-ı ergavânî, şarâb-ı laʿl, şarâb-ı lâle-gûn, şarâb-ı lâle-reng, şarâb-ı lâʿl-gûn, şarâb-ı nâb, şarâb-ı reyhânî, şarâb-ı sâfî, taʿâm-ı bînemek, tabʿ-ı selîm, tabîʿat-i tiryâk, tâk-ı zeberced, ten-i bîiʿtibâr, ten-i fersûde, ten-i pürşikâf, ten-i pür-dag, ten-i sad-çâk, ten-i zâr, ten-i zerd, tesbîh-i mercân, tîg-i âbdâr, tîg-i bürrân, tîg-i cevher-dâr, tîg-i cevr, tîg-i ecel, tîg-i gam, tîg-i gamze, tîg-i hasret, tîg-i kahr, tîg-i melâmet, tîg-i mihnet, tîg-i sitem, tîg-i ʿuryân, tîr-i âh, tîr-i cefâ, tîr-i gamze, tîr-i gayret, tîr-i hicrân, tîr-i kazâ, tîr-i maksûd, top-ı âh, turra-ı ʿanber-feşân, ümmîd nigeh, üştür-i sermest, üştür-i sermest-sıfat, vâlâ-yı âl, vezîr-i melek-hısâl, yâkût-ı nâb, yâr-ı bî-pervâ, yâr-ı gâr, yâr-ı meh-rû, yâr-ı perîşân, Yûsuf-ı hûbân, Yûsuf-ı hüsn, yâr-ı vefâdâr, Yûsufcemâl, yâr-ı semen-çehre, zâhid-i gümrâh, zâhid-i perhîz-gâr, zat-ı pâk, zencîr-i âb, zencîr-i cünûn, zencîr-i gam, zencîr-i melâmet, zencîr-i şevk, zencîr-i zer, zer-i hâlis, zerre-i nâçiz, zülf-ı siyeh-kâr, zülf-i zırıh-pûş, zülf-i ʿanber-bâr,

zülf-i 'anber-efşân, zülf-i miskîn, zülf-i müşg-âsâ, zülf-i perîşân, zülf-i pûr-çîn, zülf-i pür-ham, zülf-i serkeş, zülf-i siyâh, zülf-i siyâhkâre, zülf-i 'abîr-efşân" vardır.

4.8.2.4. İzâfet-i istiâriyye

İstiarenin gerçekleştirilebilmesi için teşbihten -benzerliği yanında- farklı olarak bir karinenin bulunması zorunluluğu, bu tarz yapıların tamlamalar içerisinde güç ve yer yer zor anlaşılabilecek bir karakterde olmasını netice vermiştir. Tespit edilen yapılar arasında kimi zaman anlam ilgisi açık bir biçimde bulunurken kimi zamanda bu karine gizlenmiş bir biçimde tamlamalar içine yerleştirilmiştir. Örneğin 'cârûb-ı sünbül' tamlamasında bu iki öge arasındaki ilişki belirgin bir biçimde verilmek istenen durum hakkında özellikleri karşılarken, 'kâse-i nergis' tamlamasında bu ilişki biraz daha yoruma ve kabullenişlerin zorlaması ile izah edilebilir bir boyuta taşınır.

Tamlamalar içinde bu tarz yapılar, Hayali Bey Divanı'nda çoğunlukla sevgili ve âşık ekseninde şekillenir. Bu şekillenmede temel ölçütler bu iki tipin özelliklerinin ifadesi temeline dayandırılır. Çoğu örnekte bu hususiyetlerin anlaşılması beyit içerisindeki diğer kavramlar ile birlikte düşünüldüğünde meydana çıkar. Bu tarz yapılar arasında *"âvâz-ı halhâl, bâd-ı gonca, bagal-i gonca, bahr-i zehhâr, bostân-ı cân, büt-i çâlâk, cârûb-ı sünbül, cellâd-ı 'aşk, ceyş-i kazâ, cûy-ı çemen, cünd-i şitâ, çeşme-i fem, çeşme-sâr-ı la'l, çetr-i siyâh, dâl-ı derd, dendân-ı jâle, dendân-ı sîn, dirhem-i jâle, dürc-i cism, etfâl-i çemen, fülk-i cism, fülk-i vücûd, gonca-i bâg, gonca-i handân, gonca-i ra'nâ, gonca-i semen, gubâr-ı dil, güher-i şeb, hâne-i cism, hâne-i dil, hâne-i gönül, hâne-i kalb, helvâ-yi bîdûd, hokka-i yâkût, kâse-i nergis, katre-i jâle, katre-i şebnem, kîse-i ten, lâle-i gül-gûn, la'l-ı güher-pâş, lâ'l-i âbdâr, la'l-i musaffâ, la'l-i nâb, la'l-i şeker-âlûd, livâ-yı âh, mâh-ı tâbân, mâh-ı nev, mecmû'a-i gül, meh-i nev, meh-i rûşen, meh-i tâbân, mülk-i ten, mülk-i vücûd, nakd-i cân, nakd-i 'ömr, nakd-i kalb, nakd-i hâyat, perde-i dil, rişte-i cân, sâhil-i ten, sebû-yı cism, sefîne-i dil, sefîne-i ten, şehr-i beden, tıfl-ı gönül, tıfl-ı eşk, tıfl-ı dil, tûmâr-ı dil, zencîr-i âb, zevrak-ı bâde"* tamlamaları yer alır.

4.8.3. Türkçe Tamlamalar

Klasik şiir içerisinde Türkçe gramer yapısına uygun oluşturulan tamlamalar olmakla birlikte bu yapılar içinde herhangi bir ögesi Farsça yapıya uygun biçimde kurulan

tamlamalar çoğunluktadır. Bu yapılar içinde özellikle tamlamanın ilk ögesi Farsça tamlamalar biçiminde düzenlenmiştir. Bu durum klasik edebiyat geleneğinde kalıplaşmış tamlama biçimlerinin bir ya da birden fazla ögeyle karşılandığında ortaya çıkacak olan ahenk sorunun ortaya çıkabilmesi durumundan kaynaklanabileceği gibi tamlamayı zihninde tasarlayan şairin ilk olarak aklına gelen yapıya ikinci ögeyi Türkçenin gramerine uygun bir biçimde tamamlaması sebebiyle de gerçekleşmiş olabilir. Bu sebeplerin herhangi birisiyle de gerçekleşse bile bu durumu klasik şiirin bir karakteri durumuna gelmiştir.

Türkçe tamlamalar konusunda Hayali Bey Divanı'nda 2993 adet örnek tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yapıların büyük çoğunluğu bir ögesi Farsça olarak düzenlenmiş yapılar olarak dikkati çeker. Tamlayan ve tamlanan kısımlarının Türkçe yapıya uygun örneklerinde ise bazen her iki kelimenin de bazen de özellikle birinci ögenin Arapça, Farsça olduğu göze çarpar. Türkçe tamlamalar içerisinde karma tamlamaların yanında içerisine Farsça yapıya uygun bir ögenin eklenmesiyle uzun söyleyişler de yer alır. İki yahut üç kelime grubundan oluşan birinci öge devamında gelen Farsça yapılar eşliğinde uzun, zincirleme bir yapı oluşturur. Türkçe tamlamaların bütün tamlamalar içindeki oranı 37.49'dur.

Hayali Bey Divanı'nda, içinde yer yer farklı gramer yapıları kullanılarak oluşturulan zincirleme ve karma tamlamalar şu şekildedir; *ʿadûnun vücûdu zevrakı ʿâlem-i ʿaşkun esrarı, ʿâlem-i ʿaşkun nişanı, ʿâlem-i ʿaşkun nücûm u mâhı, ʿâlem-i gayb armaganı, ʿâlemün şemʿ-i cihân-ârâları, ʿâlemün yâkût-ı rengîni, alnınun kara yazusu, ʿanber saçunun bûyu, ʿandelîb etfâlinün dehânı, ʿandelîbün çeşm-i giryânı, âsmân iklîminün begligi, âsumân iklîminün sergerdânı, âsumân-ı devletün hurşid-i rahşânı, âsumânun dokuz câm-ı zümürrüdfâmı ʿâşıklarun göz merdümü, ʿaşk ehlinün endîşesi, ʿaşk ehlinün vücudu, ʿaşk eli beglerinün sancagı, ʿaşk eli sultânının serdarı, ʿaşk vâdîlerinün âbı, ʿaşkunun bezm-i bekâsı, âteş-i ʿaşkun semenderi, bâg-ı hüsnün gül-i handânı, bahr-i kelâmun gavvâsı, bahr-i Muhîtün nehengi, belâ iklîminün Ferhâdı, belâgat bâgınun zebânı, bezm-i ʿayşum câmı, bezm-i belânun câmı, bülbülün penbe-i dâg-ı nihânı, cânânımun dâg-ı hasreti, cânânımun lâʿl-i cân-bahşı, cânânumun leb-i meygûnu, cihân vilâyetinün tâcdârı, cihân Yakûbunun aʾmâ gözleri, cinân gülzârınun bülbülleri, cünûn ehlinün zincîri, dâg-ı âteşînün minneti, derd ehlinün meşrebi, devlet sarâyınun erkânı, dîvânelik vilâyetinün tâcdârı, dostluk kânûnunun perdesi, dünyânun ednâ begligi, fenâ bazârınun dellâlı, fenâ gülzârınun nergisi, fenâ iklîminün sultânı, Ferhâdun hâkinün zerresi, gazâ meydânınun*

çâpüksüvârı, gınâ iklîminün sultânı, gınâ kişverinün sultânı, gönül 'âleminün gökleri, gönül mir'âtınun pası, gül yüzünün vasfı, güneş yüzlü mehün üftâdesi, hakîkat bahrinün dürrü, hakîkat râhınun dervîşi, Hakkun kudreti eyvanı, harâbât ehlinün ayagı, Hayâlî bendenün kara bahtı, Hayâlî nazmınun mısra'ı, hayât ırmagınun ser-çeşmesi, hazân nakkâşınun rengi, hidâyet çarhınun mâhı, hüsn elinün dilberi, iklîm-i 'aşkun devleti, 'inâyet nûrunun pertevleri, Ka'be-i 'aşkun ziyâreti, kemend-i zülfünün târı, kudret eyvânınun Süleymânı, ma'âni hüsnünün nakkâşı, mahabbet 'âleminün dâsitânı, mahabbet ellerinün şâhrâhı, mahabbet râhınun menzilleri, mahabbet şehrinün serhânesi, melâmet mülkünün serverleri, melâmet mülkünün sultânı, melâmet şâhınun tugrâsı, melâmet tahtınun sultânı, Muhammed âlinün mâhiyyeti mürüvvet tahtınun Hânı, nazm kişverinün tâcdârı, nigârun kûyunun meydanı, rûy-ı zemîn serverleri, rûy-ı zemînün minneti, sa'âdet gülşeninün verd-i handânı, sa'âdet tahtınun sultânı, sa'âdet tahtınun sultânınun matemi, saltanat âyîninün bir kuru hûy u hayı, suhan meydânınun çâpüksüvârı, sûret gözünün perdesi, şâh-ı 'aşkun âsitânı, şi'r ehlinün sultânı, tarîkat mülkünün şâhı, tekellüf ehlinün zindânı, tûr-ı mahabbet nârı, visâlün 'îdinün seyrânı, zevk u safâ ikliminün sultânı, zülf-i 'anberînün minneti'.

Divanda Türkçe tamlamalar içinde karma ve zincirleme yapılar biçiminde oluşturulan yapıların yanında sıfat tamlamaları da dikkat çeker. Bu sıfat tamlamaları doğrudan sıfat görevinde olan kelimeler ile oluşturulmasının yanında sıfatlaştırma ve sıfatfiil eklerinden kurulmuş sıfatlar vasıtasıyla da meydana getirilmiştir. Divanda tespit edilen sıfat tamlamaları şu şekildedir; *'acı yaş, âhen hisâr, ak gül, ak kâgıd, ak yüz, al câme, al kâgıd, al tamga, al otag, al tûtî, al tûtî-veş mey, ala göz, alçak gönül, alıcı şehbâz, altun ayag, altun benekli câme, altun elek, altun kabag, 'anberîn tugra, 'ankebûtî dâm, âteşîn bâde, âteşîn dâg, âteşîn gazâb, âteşîn gül, âteşîn ruhşâr, 'aybsuz yâr, beş on kâse, bîgâne gönül, bî-hâr gül, bî-'özr güneh, bir avuç hâk, bir katre kan, bitmiş lâle, boynu baglu esîr, boynu baglu kul, câdû göz, çînî çanag, denî dünyâ, dilrübâ mahbûb, dokuz çarh, dokuz mînâ, dolu bir câm, dolu peymâne, dürlü hâlet, dürlü ni'met, düzülmüş şâne, ebrû kemân, ednâ cür'a, ednâ cür'adan, ednâ gedâlıg, ednâ habâb, ednâ gül-i zerd, ednâ nazar, ednâ zerre, egri haç, elemli gönül, elif kadd, erzânî mîve, eski def, fânî cihân, fânî devlet, fânî dünyâ, fenâ dünyâ, fettân kâkül, genc arslan, gerçek sipâhî, gizlü esrâr, gül yüz, gül-gûn don, gül-gûn şafak, gül-gûn şarâb, gümüş tekne, gün yüz, gün yüzlü, güneş ruhsâr, güzel kaş, güzel maksûd, güzel temâşâ, hâki göz, hâkî kafes, hâkî ten, hakîr zerre, hamîde kad, hasta gönül, hercâyi cânân, hercâyî güzel, hilâl-ebrû meh, hoş dem, hoş*

kattâl, hoş sohbet, hûb dîvân, hûn-âlûde müjgân, hûn-âlûde baş, hûnîn âb, hûnîn lâle, hûnîn müje, hûnîn yalâg, iki yüzlü münâfık, ince bel, ince bend, ince elek, ince kumâş, ince söz, ince şâʿir, jâle dendân, kanlu baş, kanlu dag, kanlu göz, kanlu kefen, kanlu lâle, kanlu yaş, kara baht, kara baş, kara çul, kara dag, kara ev, kara gözlü güzeller, kara gün, kara haber, kara gün, kara haber, kara hâre, kara kaş, kara saçı agı, kara toprag, kara su, kara yazılu alın, kara yazu, kara zülf, karanu gece, katı gönül, kebûdî çâdır, kemîne çaker, kemîne derbân, kemîne kullar, kevâkib göz, kıble yüz, kırmızı gül, kırmızı otag, kızarmış dâg, kızıl altun, kızıl kan, kızıl vâlâ, köhne deyr, köhne mihmân-hâne, köhne palâs, köhne şâl, köpüklü delü, kuru baş, kuru bühtan, kuru efsâne, kuru gavgâ, kuru sevdâ, kuru şâh, kuru vîrâne, kutlu kapu, küynüklü âh, küynüklü nân, küynüklü biryân, lâciverd evreng, lâciverdî sünbül, lâʿl tâc, laʿlden kandîl, lâle câm, lâle çanag, lâle-gûn kan, lâle-gûn kâse, laʿlîn külah, laʿlîn tabak, melek-sîmâ güzeller, melek-sîmâ perî, mercân leb, meşel-âmîz söz, meşhûr mesel, mey-âlûde sifâl, mihrâb kaş, mihribân göz, miskîn gazâl, miskîn saç, mogol çin yüzlü kâfir, muhkem yasag, müsteʿârî câme, müşebbek kafes, müşgîn gülâb, müşgîn sehâb, nâlân gönül, nârencî bir metâʿ, nârencî şeb-külâh, nâ-tüvân göz, nâzenîn cânân, nâzenîn serverler, nâzük hayâl, nilgûn târ, nüh kıbâb, odlu âh, özge ʿâlem, özge dilsitân, özge devlet, özge dilber, peleng-efken göz, perî yüz, perîşân hâl, perîşân hâtır, perîşân rûzigâr, pîrûze tabak, pûlâd âyîne, pür-mey surâhî, pür-şevk bende, pür-şevk ʿâşık, rengîn câme, rengîn eda, rengîn fesâne, rengîn gül, rengîn gülistân, rengîn lâle, rengîn leb, rengîn şîʿr, rengîn varak, rengîn yüz, rengîn zülâl, rûsi dilber, sâfî şerbet, sanavber kad, sararmış bir giyâh, sararmış çehre, sararmış kol, sarı yag, sarılu bûriyâ, savuk havâ, semen-sîmâ güzel, ser-amed hûb, ser-âmed kâfirî-mihrâb kaş, ser-âmed pehlevân, ser-âmed şâhbâz, serin seng, ser-nigûn deryâ, ser-nigûn kâse, sernigûn tennûr, serv boy, servi boy, serv-kad cânân eli, serv-kad mahbûb, sınık câm, sınık sâgar, sınık sifâl, sınmış sifâl, sırça kadeh, sîmten dilber, siyeh bir dâne, siyeh dâg, siyeh hârâ, siyeh otag, siyeh şâl, sulu şeftâlü, sürh verd, şafak-gûn kan, şafak-gûn mey, şâhîn bakışlu balaban, şâhîn yüz, şekker leb, şeş cihet, tâze bir şâh, tâze cân, tâze dâg, tâze dîvân, tâze gül, tâze gülâb, tâze gülşen, tâze gülzâr, tâze haber, tâze reyhân, tâze yara, tâze yâre, teşne ʿuşşâk, ulu bünyâd, ulu kapu, ulu meydân, unmaduk baş, unulmaz derd, üstü açık zindân, vâbeste bir ümmîd, vahşî gazâl, vâlâ pîrehen, yâd eller, yalın ayak, yalın yüzlü güzel pehlûkeş, yalın yüzlü hûb, yanar çerâg, yanık pergâle, yaşlı kerkesler, yedi başlı ejder, yedi deryâ, yedi eflâk, yeşil sancak, yıkık gönül, yıkılmış gönül, yıkılmış kişver, yüce bârigâh, yüz menzil, zer kabâ, zer kâse, zer kemend, zer külah, zerrîn ayag, zerrîn çelipâ, zerrîn kemer, zerrîn kumâş, zerrîn külah, zerrîn tâc, zîbâ gazel, zinde-dil, zîbâ matlaʿʼ.

Türkçe tamlamaların kurulumunda tek bir sıfat yahut niteleme sıfatlarından sonra gelen sayı sıfatları ile oluşturulan ve birden fazla sıfat ile oluşturulan tamlamalarla birlikte ikili yapılardan, ikilemelerle oluşturulan tamlamalar da yer alır. Sıfat görevindeki bu ikilemeler niteliği belirtilen isme kuvvetli bir söyleyiş katar. Divanda yalnızca bir sıfat ile kurulan tamlamaların yer yer ikilemeler ile söylendiği görülür. Sıfat görevinde kullanılan bu sıfatların tamlamadaki görevleri temelde mübalağa üzerine kurulmuştur. Sayı sıfatları yahut niteleme sıfatları görevinde olan bu yapılar temelde aşığın maruz kaldığı ıstırapların ifadesinde kullanılmıştır. Divanda ikilemelerin sıfat görevinde olduğu tamlamalar arasında şu tamlamalar vardır; *'bin bin dîde, bin bin günah, çeşme çeşme mâ, dâne dâne eşk, dâne dâne yaş, halka halka cism, halka halka dag, halka halka dûd-ı âh, kanlu kanlu dâg, kanlu kanlu dâglar, kanlu kanlu yaş, katre katre eşk, tâze tâze dâg'.*

Türkçe tamlamalar içerisinde zamir görevinde kullanılan kelimelerin bütün tamlamalar içerisinde önemli bir oranda kullanıldığı dikkati çeker. 'anlarun, anun, benüm, kendü, kendünün, senün' gibi zamirlerle kurulan 170 tamlama vardır. Bu sayı Türkçe tamlamalar içinde 5.67'lik bir oranı karşılar.

Hayali Bey şiirinde farklı gramer yapılarıyla kurulmuş olan tamlamalar önemli bir yer tutar. Tamlamalar içinde en fazla orana sahip tamlamalar Farsça gramer kurallarına göre oluşturulmuş olan tamlamalardır. Bu tamlamaları Türkçe gramer yapısına uygun bir biçimde düzenlenmiş tamlamalar takip eder. Arapça tamlamalar ise küçük bir oranda kalır. Divanda genel olarak Farsça gramer yapısı ile oluşturulmuş tamlamalar yoğunluktadır. Öyle ki Arapça yahut Türkçe tamlamalar içinde dahi bu kural işletilmiş ve tamlamanın herhngi bir ögesi bu yapı ile kurulmuştur. Türkçe tamlamalar içinde bütün ögeleri Türkçe kelimelerden oluşan tamlamalar toplam Türkçe tamlama sayısının onda biri kadardır.

4.8.4. Aynı Anlama Gelen Tamlamalar

Klasik edebiyatta kalıplaşmış ve her şair tarafından kullanılan, bu gelenek içerisinde çeşitli mecaz veya teşbih unsurları ile belirli bir özelliği karşılayan yapılar vardır. Şairlerin sıklıkla kullandığı bu yapılar genelde yoğun olarak alışılmış biçimlerinde kullanılır. Zaman zaman alışılmış kalıpların dışına çıkan şairler ifade edecekleri durum, nesne yahut kimseyi farklı yapılarla birlikte vermeye çalışırlar. Bu durumda göze aşina

gelmese de anlam olarak benzer karşlıkları veren yapıların ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Genellikle farsça gramer yapısına uygun bir biçimde hazırlanan bu tamlamalar karşılıkları Türkçeden alınarak verilir. Bu durum her şiirde arka arkaya bir tekrara düşmeyi önlediği gibi ifadenin farklılaşmasını ve orijinal söyleyişten zaman zaman daha güzel yapıların ortaya çıkmasına vesile olur.

Alışılmış söyleyişlerin kimi zaman Farsça kurulan yapısının doğrudan Türkçe tamlama mantığına uydurulması yanında kimi zaman da tamlamalarda kullanılan kelimelerin Türkçe içinde karşılıkları kullanılarak yapılır. Bu durumda tekrar ve kalıp bir söylemden uzaklaşılarak farklı bir ses ve ahnek oluşturulmaya çalışılır. Şairler şiirde mananın yanında ses ve ahenk unsurlarına da önem vermelerine paralel olarak özellikle bazı şiirlerinde Türkçe seslerden yararlanma yoluna gitmişlerdir. İfade içinde ses özelliklerini öne çıkarmaya çalışan şair bilinçli bir tercih ile farklı seslerden faydalanmaya çalışmış, akla ilk gelen tamlamayı kullanmak yerine onun dengi yahut aynı anlamı verebilecek diğer yapılara uygun tercihlerde bulunmuştur. Bu durum ahengi öne çıkardığı gibi ahengi ortadan kaldıran kullanımların da ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Şiirde devrik yapılar ahenk içerisinde önemli bir unsur olarak dikkat çeker. Hayali Bey Divanı'nda fazlasıyla tercih edilen ve örnekleri bulunan bu durum tamlamalrın şekillenmesi ve tamlama tercihini etkileyen unsurlardandır. Gerek vezin gereği gerekse de söyleyiş kuvvetini artırmak için kullanılan bu yapılar hangi tamlamaların kullanılması konusunda da yön veren bir durumdadır. Farsça gramer kurallarına göre oluşturulan tamlamalarda bu durum zorlayıcı bir yapıdadır. Türkçenin gramer yapısı sayesinde cümlede bir ögenin vurgu yahut başka nedenlerle farklı yerlerde kullanılabilmesi bazı şiirlerde yahut söyleyişlerde Türkçe tamlama tercihine gidilmesinin önemli bir nedenidir.

Tamlamalardaki devrik yapıların tercihi vezni kusursuzlaştırmak, ahengi sağlamak ya da mana olarak eş yapılardaki ses özelliklerini öne çıkarmak ve ahengin en önemli unsuruna katkı yapmak amacıyla tercih edilebilir. Aşağıda yer alan örneklerde vezin gereği ögelerin sıralamasının değiştiği örneğin yanında redif ya da kafiye sınırlarının korunması amacıyla tercihlerin değiştiği örnekler de mevcuttur. Bunun yanında Arapça tamlamalarda dikkat çektiğimiz bir özellik olarak özellikle inanca müteallik konularda kavramın kalıplaşmış bir yapıda olması ve farklı söyleyişlerin ortaya çıkamaması durumu da bu tamlama tercihlerinin nedenlerindendir. Son örnekte *'nâr-ı 'azâb'* yapısı Türkçe olarak

farklı kelimelerle karşılanabilir olmasına rağmen bu şekilde kullanımının tercih edilmesi bu yapının Türkçe söyleyişinin yaygın bir kullanıma sahip olmamasındandır.

Demiş iki cihânı terk eyleyen erenler
Zevk u safâsı dehrün bir seyr-i hâba benzer (G140/4)

Ey Hayâlî ʿaşk sahrâsındaki her lâlenün
Dâgı dâgundan nişândur rengidür hûnun senün (G294/5)

Oldum Hayâlî âteş-i ʿaşkun semenderi
Kıldı halâs Hak beni nâr-ı ʿazâbdan (G430/8)

Hayali Bey Divanı'nda özellikle Farsça gramer kurallarına göre oluşturulan pek çok tamlama farklı şiirlerde Türkçe biçimleriyle de kullanılmıştır. Bu tamlamalar öncelikle Farsça tamlama biçimi ile arkasından da Türkçeye yapıya uygun kullanılmış şekilleri ile tespit edilmiştir. Bu tespitte doğrudan doğruya karşılık gelen tamlamaların yanında eş anlamlı kelimelerin kullandığı tamalmalar ile yakın anlamlar veren yapılar da birlikte alınmıştır. Divanda kullanılan eş anlamlı tamlamalar şunlardır; *‘ʹadl hîni || devr-i ʹadl, ʹadûnun başı/ ʹadûnun kellesi || ser-i aʹdâ/ser-i ʹadû; âfitâbun ʹaynı || ʹayn-ı hurşîd, agyârun dili || dil-i agyâr, âh okları || tîr-i âh, âhım odu/âhının şuʹlesi/âhum âteşi || âteş-i âh, âhum duhânı || şirâr-ı dûd-ı âh, ʹâlem deyri || deyr-i ʹâlem/deyr-i cihân, ʹâlem lezzeti || lezzet-i dehr/lezzet-i dünyâ, ʹâlem mergzârı/ ʹâlemin gülşeni || gülsitân-ı ʹâlem/gülşen-i ʹâlem/gülşen-i dehr/gülzâr-ı kâʾinât/gülzâr-ı dehr/gülzâr-ı dünyâ, ʹâlemün sultânı || sultân-ı ʹâlem/şâh-ı ʹâlem/şâh-ı cihân, ʹârızun şemʹi || şemʹ-i cemal/şemʹ-i hadd/şemʹ-i ruh, ʹaşk âteşi/ʹaşk odu || âteş-i ʹaşk/nâr-ı ʹaşk/nâr-ı mahabbet, ʹaşk bâzârı || bâzâr-ı ʹaşk, ʹaşk bezmi || bezm-i mahabbet, ʹaşk câmı || câm-ı ʹaşk, ʹaşk derdi || derd-i dâg-ı ʹaşk/derd-i ʹaşk, ʹaşk devletü || devlet-i ʹaşk, ʹaşk ehli || ehl-i ʹaşk/ehl-i dil, ʹaşk kûyu || kûy-ı ʹaşk/kûy-ı muhabbet, ʹaşk meydanı/ʹaşk sahrâsı || meydân-ı ʹaşk/meydân-ı mahabbet/sahrâ-yı ʹaşk, ʹaşk şehbâzı || şâhbâz-ı evc-i ʹaşk/şehbâz-ı ʹaşk, ʹaşk yolu || râh-ı ʹaşk/reh-i ʹaşk/reh-revân-ı ʹaşk, ayagı topragı/ayagı tozu || hâk-i pây/hâk-i râh/hâk-i reh/hâk-i der-i cânân, bâgun bâgbânı || bâgbân-ı dehr, ciger kanı || hûnâbe-i ciger/hûnâb-ı ciger/hûn-ı ciger/hûn-ı dil, bahr emvâcı || emvâc-i deryâ, belâ bezmi || bezm-i gam/bezm-i belâ, belâ deşti/belâ vâdîleri || deşt-i gam/deşt-i belâ, bela kûyu || kûy-ı gam, belâ kühsârı || kühsâr-ı gam/kûh-ı gam/kûh-ı belâ, bezm ehli || ehl-i ʹişret/ehl-i safâ/ehl-i sürûr,*

bezmimüzün habâbı || habâb-ı bezm, bülbül nagmesi || nagme-i 'uşşâk, bülbül teni || ten-i zâr, bülbüllerün ah ü fegânı || feryâd-ı bülbül/ âh-ı 'âşık/âh-ı bülbül, bülbülün âşiyânı || âşiyân-ı bülbül/âşiyân-ı murg, bülbülün dili || dil-i 'âşık/dil-i murg/dil-i Mecnûn/dil-i şeydâ/dil-i 'uşşâk/dil-i vîrân, cân gözü || 'ayn-ı dil, cân metâ'ı || metâ'-ı cân, cân murgu || murg-ı cân/murg-ı dil, cân nakdi/cânlar nakdi || nakd-i cân, cân riştesi || rişte-i cân, cân tıflı || tıfl-ı gönül/tıfl-ı dil, cefâ hadengi/cevr oku || tîr-i cefâ/tîr-i yâr/tîr-i müje/tîr-i gamze, cefâ taşı || seng-i cefâ/seng-i cefâ-yi yâr/seng-i cevr/seng-i mihnet, cefâ kılıcı || tîg-i cevr/tîg-i gam/tîg-i kahr/tîg-i mihnet/tîg-i sitem, cemâli nuru/cemâli şem'i/cemâlün ayı || nûr-ı cemâl/nûr-ı ruh/nûr-ı melâhat, Cemşîd câmı || câm-ı Cem, Cemşîd tâcı || tâc-ı Cemşîd, Cemşîdün külâhı || külâh-ı Cem, cennet bâgı || bâg-ı cinân/ bâg-ı behişt/bâg-ı cennet, ciger hûnâbesi/ciger hûnâbı || hûnâbe-i ciger/hûnâb-ı ciger/hûn-ı dil/hûn-ı ciger, cigerler zahmı || zahm-ı sîne, cihân bâgı || bâg-ı 'âlem/bâg-ı cihân/bâg-ı dehr, cihân bâzârı || bâzâr-ı kâ'inat, cihân gülşeni/cihân gülzârı/dehr gülzârı || gülşen-i 'âlem/gülşen-i cihân/gülşen-i dehr/gülzâr-ı dehr/gülzâr-ı dünyâ/gülzâr-ı kâ'inât, cihân padişahı/cihân sultânı || Şâh-ı 'âlem/Şâh-ı cihân/Şâh-ı devrân/Şâh-ı cihândâr, cihânun mihri || mihr-i cihân/mihr-i cihân-ârâ/mihr-i çarh/mihr-i felek/mihr-i dünyâ, cism câmesi || câme-i cism, çarh dolabı/felek dolâbı || dolâb-ı çarh/dolâb-ı felek, çemen etfâli || etfâl-i çemen, Çîn gülistânı || gülzâr-ı Çîn, dâgumun penbesi || penbe-i dâg/penbe-i dâg-i dil, dehr bûstânı || bûsitân-ı dehr, derd dâgı || dâg-ı belâ/dâg-ı derd/dag-ı gam/dâg-ı mihnet, derd ehli || ehl-i derd, derd esîri || esîr-i gam, derd okları || tîr-i cefâ/tîr-i müje/tîr-i gamze/tîr-i yâr, dergehün iti/eşigi itleri || seg-i kûy, devlet gülsitânı/devlet gülşeni/devlet gülzârı || gülbün-i devlet/gülbün-i gülzâr-i baht/gülşen-i sa'âdet, deyr küncü || künc-i meyhâne/ künc-i mihnet, dırahtun bergi || berg-i dırahtânşekil, dil Ka'besi || Ka'be-i dil, dil murgu || murg-ı dil/murg-ı cân, dil perdesi || perde-i dil, dilber mahallesi/dildâr kûyu/dost kûyu || kûy-ı cânân/kûy-ı dilber/kûy-ı dildâr/kûy-ı yâr/kûy-ı nigâr, dilberin gamı || gam-ı cânân/gam-ı dilber/gam-ı yâr/derd-i dilber/derd-i yâr, dogru râh/dogru yol || râh-ı Hakk, dost nakşı || nakş-ı cânân/nakş-ı dil-keş/nakş-ı dost/nakş-ı nigâr/nakş-ı ruh-ı yâr, elemli gönül || dil-i âvâre/dil-i bîçâre/dil-i gam-nâk/dil-i mecrûh/dil-i pür-hûn/dil-i vîrân/dil-i sûzân, eşk seylâbı || seylâb-ı sirişk/seylâb-ı eşk-i çeşm/seyl-i eşk, fânî cihan/fânî dünya/fenâ dünyâ || 'âlem-i bî-vefâ/'âlem-i fânî, fenâ bazârı || bâzâr-ı fenâ, fenâ ehli || ehl-i fenâ/ehl-i niyaz/ehl-i tevhîd/ehl-i necât, firâk âteşi/firâk odı || âteş-i hicran, firâk şebi || şâm-ı firâk/şâm-ı hecr/şâm-ı hasret/şâm-ı hicrân/şeb-i hasret/şeb-i hecr/şeb-i hicrân, gam beyâbânı || deşt-i belâ/deşt-i gam, gam diyârı || diyâr-ı gam, gam gecesi/gam şâmı/gam şebi || şâm-ı gam/şâm-ı belâ/şeb-i belâ/şeb-i gam, gam leşkeri/gam 'askeri || leşker-i derd

ü gam/leşker-i gam /leşker-i mihnet/leşker-keş-i livâ-yi belâ, gam metâʿı || metâʿ-ı derd/metâʿ-ı gussa, gam okları || tîr-i cefâ, gam vâdîsi || vâdî-i gam/deşt-i gam/deşt-i belâ, gam odu || âteş-i kahr/âteş-i gam/âteş-i derd, gamze kılıcı/gamzen tîri || tîg-i bürrân/tîg-i yâr/tîg-i gamze, gınâ iklîmi || iklîm-i istignâ, göz merdümi || merdüm-i çeşm/merdüm-i dîde, göz nûru || nûr-ı ʿayn/nûr-ı basar/nûr-ı dîde/nûr-ı çeşm-i mihr ü mâh, göz yaşı || dîde-i nem-nâk/dîde-i pür-nem/çeşm-i eşkbâr/çeşm-i nem-nâk/tohm-ı eşk-i dîde/tûfân-ı eşk/elmâs-ı eşk/eşk-i çeşm/eşk-i revân/eşk-i ter/mevc-i eşk/rişte-i eşk/sipeh-i eşk/tıfl-ı eşk/katre-i eşk/nücûm-ı eşk, göz yaşı bahri || bahr-ı eşk/bahr-i çeşm/bahr-i hûnâb/seylâb-ı sirişk/seyl-i eşk/tûfân-ı eşk/cûy-ı eşk/hayl-i eşk/kenâr-ı cûy-ı eşk/mevc-i eşk, gül budagı || şâh-ı gül/şâh-ı gülbün/şâh-ı gül-i bî-hâr/şâh-ı şükûfe, gül yapragı || berg-i gül/berg-i gül-i ter/berg-i gül-i handân, gül yüz || cemâl-i dilber/cemâl-i dost/cemâl-i âfitâb/cemâl-i Yûsuf/cemâl-i yâr/çehre-i dildâr, gül-gûn şarâb || şarâb-ı lâʿl-gûn/şarâb-ı laʿl/şarâb-ı lâle-gûn/şarâb-ı lâle-reng/şarâb-ı ergavân/şarâb-ı ergavânî, gülistân râhı || râh-ı gülzâr-ı vefâ, gülşenün goncası || gonca-i bâg/gonce-i gülzâr, gülşenün servi || serv-i bâg/serv-i çemen/serv-i gülʿizâr/serv-i gülistânî, gülün ʿârızı || ʿârız-ı dildâr/ʿârız-ı rengîn/ʿârız-ı yâr/ʿârız-i zîbâ/ruh-ı âfitâb/ruh-ı dilber/ruh-ı dildâr/ruh-ı gül/ruh-ı zîbâ/ruhsâr-ı yâr, gülün derdi || derd-i dilber/derd-i dildâr/derd-i yâr/gam-ı cânân/gam-ı dilber/gam-ı yâr, gülün kûyu || kûy-ı cânân/kûy-ı dilber/kûy-ı dildâr/kûy-ı nigâr/kûy-ı yâr, gülün sohbeti || sohbet-i yâr, gülzâr seyri || seyr-i bûstân/seyr-i çemen/seyr-i gülistân, saʿâdet goncası || gonca-i cennet/gonce-i bâg-ı İrem, gülzârun bülbülü || bülbül-i gülzâr-ı mihnet/bülbül-i gülzâr-ı üns, gülzârun gülü || gül-i gülzâr-ı sehâ/gül-i gülzâr-ı gam, gün pertevi || pertev-i hor/pertev-i hurşîd/pertev-i mihr, gün yüz/ güneş ruhsâr || çehre-i dildâr/ruh-ı âfitâb/ruh-ı dilber/ruh-ı dildâr/ruh-ı gül/rûh-ı pâk/rûh-ı revân/ruh-ı zîbâ/ruhsâr-ı yâr, güzeller şâhı || şâh-ı hüsn/şâh-ı hûbân, güzelün hâk-i râhı || hâk-i der-i cânân, habâb seyri || seyr-i habâb, habeş tıflı || tıfl-ı habeş, hadengün zahmı || zahm-ı tîr, hak yolu || râh-ı Hakk, hakâyık ehli || ehl-i fenâ/ehl-i ʿirfân/ehl-i münâcât/ehl-i necât/ehl-i tevhîd/ehl-i niyâz, hakîkat bâdesi || bâde-i tevhîd, hakîkat râhı || râh-ı Hakk, hakîr zerre || zerre-i nâçiz, Hakkun emri || emr-i Hak/emr-i İlâh, hâl dili || zebân-ı hâl, hâlinün hayâli || hayâl-i hâl/hayâl-i hâl-i yâr, harâbât ehli || ehl-i safâ, hârun cefâsı || cefâ-yi hâr, hasret dâgı || dâg-ı hasret, hasta gönül || dil-i ʿâşık/dil-i âvâre/dil-i bîçâre/dil-i gam-nâk/dil-i mecrûh/dil-i sûzân/dil-i şeydâ/dil-i vîrân, haşr meydânı || meydân-ı haşr, Hatâ iklîmi || iklîm-i Hatâ, Hayâlî nazmı/Hayâlî şiʿrü/ Hayâlînün eşʿârı || nazm-ı Hayâlî/eşʿâr-ı Hayâlî, hazân bergi/hazân varakları/hazân yapragı || berg-i hazân/berg-i hazân-veş, hazân faslı || fasl-ı hazân, hecr oku || tîr-i hicrân, Hızr suyu || âb-ı hayvân, himmet çerâgı || şemʿ-i ilâhi, himmet kanadı/

himmetün bâli || bâl-i himmet, himmeti bahri || deryâ-yı himmet, himmetüm şehbâzı || şâhbâz-ı himmet, hûblar sevdâsı || ʿaşk-ı cânân/ʿaşk-ı dilber/ʿaşk-ı dost/ʿâşk-ı nigâr/ʿaşk-ı yâr, hûnâb ırmagı || bahr-i hûnâb/deryâ-yı hûn, hûnâlûde müjgân/ hûnîn müje || müjgân-ı hûn-pâlâ, hûnîn lâle/kanlu lâle || lâle-i gü-lgûn/lâle-i hamrâ/lâle-i Nuʿmân/lâle-i Nuʿmân-şekil, hüsn iklîmi || iklîm-i hüsn, hüsn bâgı || bâg-ı hüsn/bâg-ı letâfet, hüsn gülzârı || gülşen-i hüsn/gülzâr-ı hüsn, hüsnün pertevi || pertev-i hüsn-i ezel/şemʿ-i hüsn, ʿĪsî demi || dem-i ʿĪsâ, ʿişret çerâgı/ʿişret diyarı/ʿişretüm devrânı || çerâg-ı meclis/çerâg-ı şevk/çerag-ı sohbet, jâle dendân || dendân-ı jâle, kâʾinât devleti || devlet-i dehr/devlet-i dünyâ, kâʾinât hırmeni || hırmen-i ʿâlem, kalb âyinesi || âyîne-i kalb, kamerçihre sanem || yâr-ı meh-rû, kanâʿat mülkü || mülk-i istignâ/mülk-i gınâ, kanlu dag || dâg-ı âteşîn/dâg-ı âteşpâre, kanlu göz || çeşm-i hûn-bâr/çeşm-i hûn-feşân/çeşm-i pür-hûn/çeşm-i pür-hûnâb/dîde-i hûn-bâr, kara baht || baht-ı siyâh/baht-ı siyeh-kâr, kara dâg || dâg-ı siyâh, kara zülf || zülf-i siyâh/zülf-i siyâhkâr, kaşlarun çîni || Çîn-i ebrû, kemîne kul || bende-i bîçâre/bende-i kemter, kevâkib göz || ʿayn-ı encüm/dîde-i encüm, kuşlar âşiyânı || âşiyân-ı murg, kûyum iti || seg-i kûy, lâle evrâkı || berg-i lâle, letâfet bagı/ letâfet gülşeni || bâg-ı hüsn/bâg-ı letâfet/gülşen-i hüsn/gülzâr-ı hüsn, Leylî iti || seg-i Leylî, Leylî mahallesi || kûy-ı Leylâ/kûy-ı cânân/kûy-ı dilber/kûy-ı dildâr/kûy-ı nigâr/kûy-ı yâr, Leylî zülfü || zülf-i dildâr/zülf-i dilber/zülf-i Leylâ/zülf-i siyâh/zülf-i yâr, mahabbet ʿâlemi || ʿâlem-i mahabbet/deyr-i mahabbet, mahabbet bahrı || bahr-i mahabbet/bahr-i melâhat, mahabbet bezmi || bezm-i mahabbet, mahabbet câmı || câm-ı ʿaşk/câm-ı mihr, mahabbet ehli || ehl-i ʿaşk/ehl-i dil/ehl-i sürûr/ehl-i şevk, mahabbet gülşeni || gülzâr-ı ʿaşk/gülzâr-ı ʿaşkullah, mahabbet hırmeni || hırmen-i ʿaşk/hırmen-i mahabbet, mahabbet nârı/mahabbet odu || âteş-i ʿaşk/âteş-i şevk/nâr-ı ʿaşk/nâr-ı mahabbet, melâmet ehli || ehl-i melâmet, melâmet odu || nâr-ı melâmet, melâmet taşı || seng-i melâmet, mevzûn nihâl || nihâl-i bîd/nihâl-i nâzenîn, meyhâne bucagı || kûçe-i meyhâne/kûçe-i meykede/gûşe-i hammâr/gûşe-i ʿişret/gûşe-i kûy-ı harâbât/gûşe-i meyhâne, meyhâne yolları || râh-ı meykede/tarîk-ı ʿişret/tarîk-i meykede, mezârum taşı || seng-i mezâr, mihnet odu || nâr-ı kahr/nâr-ı gam/nâr-ı derd/âteş-i derd/âteş-i gam/âteş-i kahr, mihnet şebi || şâm-ı belâ/şâm-ı gam/şeb-i gam/şeb-i belâ, mihnet taşı || seng-i cefâ/seng-i mihnet, miskîn saç || zülf-i ʿanber-bâr/zülf-i ʿanber-efşân/zülf-i miskîn/zülf-i müşg-âsâ, murg âşiyânı || âşiyân-ı murg/âşiyân-ı bülbül, mül sohbeti || sohbet-i mey, münâcât ehli || ehl-i münâcât, nâlân gönül || dil-i sûzân, nazm ehli || ehl-i suhan/ehl-i nazm, necât ehli || ehl-i necât, nigâr zülfü || zülf-i dildâr/zülf-i dilber/zülf-i yâr, nigârun yüzü || rûh-ı pâk/ruh-ı dilber/ruh-ı dildâr/ruh-ı gül/ruhsâr-ı yâr/ruh-ı zîbâ/ruh-ı âfitâb, rakîbün dili || dil-i agyâr, rengîn şiʿr || nazm-ı

rengîn/nazm-ı âbdâr/nazm-ı pâk, rezm meydânı || meydân-ı rezm, sa'âdet gülşeni || gülbün-i devlet/gülşen-i sa'âdet, safâ bezmi || bezm-i safâ/bezm-i sürûr/bezm-i mey /bezm-i şarâb, sararmış çehre || çehre-i zerd/çihre-i zerd/ruh-ı zerd/ruhsâr-ı zerd, sayyâd dâmı || dâm-ı sayyâd, seher vakti || vakt-i seher/vakt-i subh, selâmet ehli || ehl-i şevk/ehl-i safâ/ehl-i sürûr, sîne dagı/ sîne zahmı || dâg-ı dil/dâg-ı sîne/zahm-ı sîne, siyeh dâg || dâg-ı siyâh/dag-ı siyeh, sohbet ehli || ehl-i dem/ehl-i 'işret/ehl-i nişest/ehl-i safâ/ehl-i sürûr/ehl-i şevk, söz meydânı || meydân-ı nazm, şitâ faslı || fasl-ı şitâ, tarîkat ehli || ehl-i niyâz/ehl-i münâcât/ehl-i İslâm/ehl-i 'irfân/ehl-i fenâ, visâl bezmi || bezm-i visâl-i yâr/bezm-i vuslat, visâl ümmîdi || ümîd-i vasl, yâr hecri || hecr-i dilber/hecr-i rûy-ı yâr, yâr kûyu || kûy-ı cânân/kûy-ı dilber/kûy-ı dildâr/kûy-ı nigâr/kûy-ı yâr, yâr vasfı || vasf-ı hadd/vasf-ı leb-i yâr/vasf-ı rûy-ı yâr/vasf-ı yâr, yârun lebi || leb-i cânân/leb-i dildâr/leb-i şîrîn, zerrîn tâc || tâc-ı zer/tâc-ı zerkâr, zülfün gamı || gam-ı zülf'.

Farklı gramer yapıları ile birbirleri yerine geçebilecek kelimeler vasıtasıyla kurulan ya da yakın anlamlı bir biçimde oluşturulan tamlamalar arasında çeşitlilik olarak en çok kullanılan tamlamalar klasik edebiyat içerisinde temel tiplerden olan sevgili ve onun özelliklerini ifade eden yapılardır. Bu yapılar içinde sevgilinin yüzüne ait teşbihler, aşığın her daim bulunmak istediği yer olan sevgilinin eşiği, sevgilinin aşığa gösterdiği eziyet ve cefalar, aşığın gözyaşlarına ilişkin benzetme ve mübalağalar, aşığın eziyete maruz kalan zayıf bedeni, özellikle tasavvufi açıdan bir manayı karşılayan âlem ve özellikleri vardır.

Aynı ya da yakın anlamlı tamlamaların kuruluşunda tekrara düşmemek ve farklı söyleyişler kurmanın yarattığı yenilik arayışı bir kavram için genel olarak kullanılan yapıların eşanlamlıları ya da yakın anlamlılarının kullanılması ile gerçekleştirilmiştir. Böylelikle oluşturulan tamlamalar içinde hem aynı kavram ile tekrara düşme durumundan sakınılmış hem de ifade edilecek bu kavrama yönelik yeni söyleyişler ve orijinal ifadeler ortaya çıkarılmıştır.

4.8.5. Alışılmış Tamlamalar

Klasik edebiyat temelde söyleyişte bir bütünlüğün ve belli başlı kalıpların belirlendiği ve ortak bir lügat ekseninde şekillenmiş, başlangıcında bir kavramı karşılayan yapı zaman zaman değişimlere uğrasa da yerini korumayı başarmıştır. Temel tiplere ilişkin teşbih ve mecaz unsurları, hangi kelimenin özellik olarak neyi karşıladığı ve bu kelimelerin

birlikteliğinden ortaya çıkacak olan tenasüplü bir söyleyiş bu kalıplaşmanın bir göstergesidir. Şiir özelinde kalıplaşan bu yapıların bazı şairler elinde efsunlu bir yapıya dönüşürken bazılarında ise tekdüze bir durumda devam etmesi şairlik kudreti ile doğrudan ilgilidir.

Klasik edebiyatın en başarılı devri olarak gösterilen 16. yüzyılda geleneğin yerli bir kimlik kazanmasında etkili isimlerin başarılı örnekleri verilirken aynı yüzyıl içinde kıyıda köşede kalmış, şiirleri ile vasat bir şair olmaktan kurtulamamış isimler de yer alır. Bu durum dili kullanma becerisinin şairin kabiliyeti ile doğrudan ilgisi olduğu gerçeğini gösteren önemli bir kıstastır. Devir içinde sadece şiirin hüküm sürdüğü payitahtta bulunmakla açıklanamayacak kadar farklı örnekleri içerisinde barındıran bu devirde şairlerin yetenekleri çok uzaktan bile duyulmuş hatta şiir meclislerinde gür bir şekilde yankılanmıştır.

16. yüzyıl klasik edebiyatı içerisinde söyleyiş kudretini gösteren şairler arasında zikredilmesi gereken isimlerden birisi hiç şüphesiz Hayali Bey'dir. Şiirlerinde yerli unsurları ve halk söyleyişlerini şiir kurma yeteneği ile birleştiren şair tezkire yazarlarınca da *"tarz-ı gazelde mümâreseti gâyetdedür."*[101] *"ve bi'l-cümle zamâne gazel-gûylarınun mîr ü mihteri ve bi-hasebi'l-ʿörf ve'l-izâfe muʿâsırlarınun ser-âmed ü ser-defteridür"*[102] sözleri ile övülmüştür. Bu övgü dolu sözler hiç şüphesiz şairin şiirinde yer alan özelliklerin bir değerlendirmesi niteliğindedir.

Hayali Bey şiirinde klasik edebiyat içerisinde yer alan ve adeta şairlerin ortak lügatçesi haline gelen yapılar ve söyleyişler sıklıkla kullanılmıştır. Gerek beşeri aşkın terennümünde gerekse de ilahi aşk terennümlerinde ele alınan kavramlar ortak dil hazinesindeki yapılar ile karşılanmıştır. Aşk kavramının ele alınış biçiminde, temelde olan tiplere ilişkin teşbih ve mecaz unsurları ile ifadedeki mübalağaya kaçışlar, bahsedilen unsurların farklı manalarının ele alınışı ve bir birlik içinde kurulan yapılar bu ortak dil hazinesinden örneklerle ifade edilmiş, zihindeki yakınlıkların yardımıyla söyleyişler oluşturulmuştur. Hayali Bey Divanı'nda aşk kavramına dair alışılmış kalıplar şu şekildedir; *'âfitâb-ı ʿaşk, âh-ı ʿaşk, ʿâlem-i mahabbet, âsumân-ı ʿaşk, ʿaşk-ı cânân, ʿaşk-ı dilber, ʿaşk-ı dost, ʿaşk-ı Ferhâd, ʿâşk-ı nigâr, ʿaşk-ı Leylâ, ʿaşk-ı pâk, ʿaşk-ı yâr, âteş-i ʿaşk, âteş-i*

[101] İpekten vd., a.g.e., 220.
[102] Canım, a.g.e., 95.

bâde, âteş-i derd, âteş-i dil, âteş-i gam, âteş-i hicrân, âteş-i sûzân, âteş-i şevk, 'ayn-ı muhabbet, bâde-i 'aşk, bahr-i mahabbet, bâr-ı 'aşk, bâzâr-ı 'aşk, belâ-yi 'aşk, bende-i sultân-ı 'aşk, beyâbân-ı mahabbet, bezm-i mahabbet, binâ-yi 'aşk, Bî-sütûn-ı 'aşk, bîşe-i 'aşk, bûy-ı mahabbet, câm-ı 'aşk, cellâd-ı 'aşk, cezbe-i 'aşk, cünûn-ı vâdî-i 'aşk, çârsû-yi 'aşk, derd-i 'aşk, derd-i dâg-ı 'aşk, deryâ-yi 'aşk, devlet-i 'aşk, deyr-i mahabbet, diyâr-ı 'aşk, ehl-i 'aşk, erbâb-ı 'aşk, esrâr-ı 'aşk, eyvân-ı 'aşk-ı yâr, fenn-i 'aşk, fezâ-yi 'aşk, gam-ı 'aşk, genc-i mahabbet, gevher-i 'aşk, hâlet-i 'aşk, hânikâh-ı 'aşk, havâ-yi 'aşk, hırmen-i 'aşk, hûy u hây-i 'aşk, iklîm-i 'aşk, imâm-ı 'aşk, kâr-ı 'aşk, kemân-ı 'aşk, kemân-ı mahabbet, keyfiyet-i 'aşk, kimyâ-yi 'aşk, kişver-i 'aşk, kûy-ı 'aşk, kûy-ı muhabbet, mâcerâ-yi 'aşk, makâm-ı 'aşk, Mansûr-ı 'aşk, mest-i 'aşk, mest-i câm-ı 'aşk, meydân-ı mahabbet, muhît-i 'aşk, mushaf-ı 'aşk, mübtelâ-yi 'aşk, mürîd-i 'aşk-ı pâk, mürîd-i pîr-i 'aşk, mürşid-i 'aşk, nâr-ı 'aşk, nâr-ı mahabbet, pâdişâh-ı 'aşk, pây-i taht-ı 'aşk, pîr-i 'aşk, râh-ı 'aşk, reh-i 'aşk, rümûz-ı 'aşk, sahrâ-yı 'aşk, san'at-i 'aşk, serdâr-ı 'aşk, serîr-i 'aşk, silsile-i 'aşk, sipâh-ı 'aşk, sultân-ı 'aşk, şâh-ı 'aşk, şehbâz-ı 'aşk, şehbâz-ı evc-i 'aşk, şehîd-i 'aşk, şehîd-i dâg-ı 'aşk, şûrîde-i 'aşk, tâb-ı 'aşk, tâk-ı 'aşk, tekye-i 'aşk, tîg-i 'aşk, 'uryân-ı 'aşk, vâdî-i 'aşk, zünnâr-ı 'aşk'.

Sevgili ile ilgili kullanılan yapılarda özellikle yüzdeki unsurlara ilişkin oluşturulan söyleyişler belli kalıplar ile verilir. Bu durum da şiirde yer alan bir yapının sevgilinin hangi özelliğine işaret ettiğini ortaya koyar. Hacimli bir divan ve gazel sayısındaki fazlalık sebebiyle Hayali Bey Divanı'nda bu özelliklere dair alışılmış yapılar sıklıkla kullanılmıştır. Hayali Bey Divanı'nda sevgiliye dair kullanılan klişe yapılar şu şekildedir; *'âb-ı 'ârız, âb-ı 'izâr, âfitâb-ı 'âlem-ârâ, âfitâb-ı bürc-ı hüsn, âfitâb-ı maksûd, âhû-yı Çîn, 'aks-ı rûy-ı yâr, 'aks-i hâl, 'aks-i hüsn, 'aks-i la'l, 'aks-i leb, 'aks-i ruh, 'aks-i ruhsâr, 'aks-i rûy, 'aks-i rûy-ı yâr, 'aks-i yâr, 'aks-i zülf, 'ârız-ı rengîn, 'ârız-ı yâr, 'ârız-i dildâr, 'ârız-i zîbâ, 'arz-ı cemal, 'arz-ı dîdâr, 'arz-ı hüsn, âsitân-ı yâr, âyîne-i çeşm, âyîne-i dîdâr, âyîne-i hadd, âyine-i pür-safâ, âyîne-i ruhsâr, âyine-i sâf, 'ayn-ı bela, bâgbân-ı gamze, berg-i gül, berg-i gül-i handân, berg-i gül-i ter, bih-i zenahdân, bûse-i yâr, bûy-ı müşg, bûy-ı zülf, büt-i Çîn, büt-i tersâ, büt-i 'Īsî-nefes, büt-i şîrîn, büt-i şîrîn-likâ, büt-i tannâz, büt-i gül-pîrehen, cân-ı şîrîn, cârûb-ı sünbül, cellâd-ı 'aşk, cemâl-i âfitâb, cemâl-i dilber, cemâl-i dost, cemâl-i yâr, cezbe-i dîdâr, cism-i latîf, çehre-i dildâr, çehre-i maksûd-nümâ, çehre-i zerd, çerag-ı mâh-ı tâbân, çeşm ü ebrû-yı nigâr, çeşme-i billur, çeşme-i fem, çeşmesâr-ı la'l, çeşm-i bîdâr, çeşm-i cellâd, çeşm-i dilber, çeşm-i fettan, çeşm-i hûn-bâr, çeşm-i hûn-feşân, çeşm-i pür-hûn, çeşm-i pür-hûnâb, çeşm-i şahbaz, çîn-i ebru, çîn-i zülf, dâm-ı sayyâd, dâm-ı*

sayyâd-ı belâ, dâm-ı zülf, dâne-i hâl, dâne-i hâl-i nigâr, dendân-ı jâle, dendân-ı pervîn, dendân-ı sîn, devr-i hadd, devr-i la'l, devr-i leb, devr-i ruh, dilber-i ebrû-kemân, dilber-i serkeş, dirhem-i jâle, dür-i gûş, dür-i meknûn, dür-i şâhvâr, dür-i yekdâne, dürr-i 'Aden, dürr-i benâgûş, dürr-i galtân, dürr-i meknûn, dürr-i şehvâr, dürr-i yekta, dürr-i yetîm, ebrû-yı rûy u hâl, fikr-i dendân, fikr-i hâl, fikr-i hatt, fikr-i zülf, fürkat-i ebru, gam-ı zülf, gamze-i bî-bâk, gamze-i gammâz, gamze-i hûnîn, gamze-i hûn-rîz, gamze-i mekkâre, gamze-i yâr, gamze-i zâlim, gazâl-i vahşî, girih-i zülf, gîsû-yı yâr-ı gonca-dehân, gonce-i gülzâr, gonce-i nev-rüste, gonca-i ahmer, gonca-i bâg, gonca-i cennet, gonca-i dem-beste-i gülzâr-ı mihnet, gonca-i gannâc, gonca-i handân, gonca-i handân-şekil, gonca-i la'l-i leb, gonca-i nev-rüste, gonca-i pür-hûn, gonca-i ra'nâ, gonca-i semen, gonca-i sîrâb, gonce-i bâd-âverd, gonce-i bâg-ı İrem, gonce-i gül-gûn kabâ, gûy-ı misk, gül-i âteş-mizac, gül-i bâdâm, gül-i bî-hâr, gül-i gülzâr-ı gam, gül-i gülzâr-ı sehâ, gül-i handân, gül-i handân-ı şer', gül-i ra'nâ, gül-i rengîn, gül-i sûrî, gül-i ter, gül-i zerd-i bahar, gül-'izâr-ı sâde, gülzâr-ı ruh, hadd-i meh-veş, hadd-i cânân, hadeng-i gamze, hadeng-i yâr, hâl-i 'anberîn, hâl-i benâgûş, hâl-i hindû, hâl-i miskîn, hâl-i müşg-âsâ, hâl-i müşgîn, hâl-i ruh, hâl-i siyâh, hançer-i hûn-bâr-ı 'aşk, hâr-ı müjgân, hat-ı 'anber-feşân, hat-ı hûbân, hat-ı reyhân, hatt-ı gubâr, hatt-ı la'l, hatt-ı miskîn, hatt-ı müşg-bâr, hatt-ı müşgîn, hatt-ı nev, hatt-ı nigâr, hatt-ı ruh, hatt-ı ruh-ı dildâr, hatt-ı ruh-ı dilrübâ, hatt-ı ruh-ı gül-fâm, hatt-ı sebz, hatt-ı yâr, hayâl-i dürr-i dendân, hayâl-i hâl, hayâl-i hâl-i yâr, hayâl-i kadd-i yâr, hayâl-i kâkül, hayâl-i la'l, hayâl-i la'l-i leb, hayâl-i la'l-i rûh-efzâ-yi dost, hayâl-i leb, hayâl-i leb-i nigâr, hayâl-i şekl-i yâr, hayâl-i zülf-i Leylâ, hayâl-i zülf-i yâr, hırmen-i hüsn, hırmen-i hüsn ü cemâl, izâr-ı Leylî, 'izâr-ı mihr ü mâh, 'izâr-ı yâr, jâle-i hîzân-şekil, hûbân-ı Çîn, hûb-ı Mogol-çîn, hurşîd-i 'âlem-tâb, hurşîd-i nûr-efşân, hurşîd-i rahşân, hurşîd-i sanem, husrev-i hûbân, hindû-yı hâl, hindû-yı şeb, hindû-yi âteş-kede, hindû-yi âteş-perest, hokka-i yâkût, kadd-i hırâmân, kadd-i nâz-perver, kadd-i sanavber, kad-i bâlâ, kad-i bâlâ-yı 'aşk, kâfir-i çeşm, kâfir-i hindû, kâfir-i 'Īsâ-perest, kâkül-i dilber, kâkül-i dildâr, kâkül-i müşgîn, kâkül-i müşgîn-i canan, kasd-ı leb-i cânân, kâse-i çeşm, kâse-i hûn-ı mahabbet, kâse-i hurşid-i nûr-efşân, kâse-i nergis, kıble-i maksûd, kişver-i hüsn, lâle-i dil-sûhte, lâle-i gül-gûn, lâle-i hamrâ, lâle-i Nu'mân, lâle-i Nu'mân-şekil, lâle-i sahrâ-nişîn, lâle-i sahrâ-yı gam, lâle-i sahrâ-yi Leylî, la'l-ı güher-pâş, la'l-ı meygûn, lâ'l-i âbdâr, lâl-i Bedahşân, la'l-i cânân, la'l-i cân-bahş, la'l-i leb, la'l-i leb-i dildâr, la'l-i leb-i yâr, lâ'l-i mey-gûn, la'l-i musaffâ, la'l-i nâb, lâ'l-i rûh-efzâ-yi yâr, la'l-i rümmânî, la'l-i şeker-âlûd, la'l-i yâr, lâm-ı Leylî-zülf, leb-i cânân, leb-i cân-bahş, leb-i cân-perver, leb-i dildâr, leb-i dilsitân, leb-i Mecnûn, leb-i Mesîhâ, leb-i şîrîn, leb-i şîrîn, lülü-yi şehvâr, ma'den-i lutf, mâh-ı bedr,

mâh-ı cemal, mâh-ı nev, mâh-ı nûr-efzâ, mâh-ı şeb-efrûz, mâh-ı tâbân, mâhı-tenân-ı meh-cebîn, meh-i bedr, meh-i bî-mihr, meh-i gerdûn-hırâm, meh-i hargâh-nîşîn, meh-i nâ-mihribân, meh-i nev, meh-i ruhsâr, meh-i rûşen, meh-i sipihr-i şeref, meh-i tâbân, mekân-ı la'l, merdüm-i mahmûr, merdüm-i sayyâd, mey-i gül-çehre, mey-i gül-gûn, mey-i gül-reng, mey-i la'lîn, mey-i nâb, mihmân-ı zenahdân, mihr-i cihân, mihr-i cihân-ârâ, mihr-i dırahşân, mihr-i dırahşân-şekil, mihr-i dilber, mihr-i dünyâ, mihr-i enver, mihr-i gerdûn, mihr-i hüsn, mihr-i kerem, mihr-i pür-envâr, mihr-i rahşân, mihr-i ruh, mihr-i subh, mihr-i şevk, mihr-i vefâ, misk-i Huten, miyân-ı cânân, miyân-ı dilrübâ, miyân-ı hâr, müjgân-ı çeşm, müjgân-ı hûn-pâlâ, nâfe-i Çîn, nahl-i cefâ, nahl-i dil-ârâ, nahl-i dilsitân, nahl-i gül, nahl-i gül-i bûstân, nahl-i cihân-ârâ, nahl-i cihân-ârâ-yı 'aşk, nahl-i gülzâr-ı Behişt, nahl-i hasret, nahl-i hırâmân, nahl-i hüner, nahl-i kadd, nahl-i ter, nakş-ı hâl ü hat, nakş-ı nigâr, nakş-ı ruh-ı yâr, nakş-ı sûret, nâvek-i müjgân, neheng-i nûr-sîmâ, nerd-i cemâl, nergis-i bîmâr, nergis-i sermest, nergis-i şehlâ, nergis-i zerrîn, nigâr-ı nûr-sîmâ, nigâr-ı serv, nigâristân-ı Çîn, nigâristân-ı Çînî, nigâristân-ı Mânî, nihâl-i bîd, nihâl-i derd, nihâl-i ergavân, nihâl-i ergavan-veş, nihâl-i gonca, nihâl-i nâzenîn, nihâl-i ser-ferâz, nihâl-i tâze, peykân-ı ciger-dûz, peykân-ı dem-âlûde, peykân-ı dost, peykân-ı gamze, peykân-ı tîr, peykân-ı yâr, reng-i ruh, reng-i ruhsâr, reşk-i gülzâr-ı cinân, reşk-i mâh, reşk-i sûret-i büt-hâne, reyhân-ı semen-sâ, ruh-ı âfitâb, ruh-ı dilber, ruh-ı dildâr, ruh-ı gül, rûh-ı revân, ruh-ı zerd, ruh-ı zîbâ, rûh-i pâk, ruhsâr-ı cânân, ruhsâr-ı yâr, ruhsâr-ı zerd, rûy-ı dilber, rûy-ı gül-gûn, rûy-ı meh, rûy-ı misk, rûy-ı nigâr, rûy-ı yâr, sâkî-i gül-çehre, sanem-i sîmten, ser-defter-i hûbân-ı 'âlem, ser-i zülf, ser-i zülfeyn, ser-i zülf-i perîşân, server-i hûbân, serv-i âzâd, serv-i bâg, serv-i bâlâ, serv-i bûstân-ı cihân, serv-i bülend, serv-i çemen, serv-i dilârâ, serv-i dilcû, serv-i gülistânî, serv-i gül'izâr, serv-i hırâmân, serv-i hoş-hırâm, serv-i kadd, serv-i kâmet, serv-i revân, serv-i serkeş, serv-i sîm-endâm, servi-i ser-efrâz, sevdâ-yı zülf-i yâr, sevdâ-yi hâl, sevdâ-yi hûb, sevdâ-yi zülf-i dilber, sîb-i zenahdân, sûret-i hûb, sûret-i maksûd, sûret-i zîbâ-yi Leylî, sûsen-i âzâd, sûsen-i-sinân, sûzen-i dildûz-ı gamze, sünbül-i bâg, sünbül-i gülpûş, sünbül-i pür-tâb, sünbül-i şebbû, sünbül-i zülf, sürmedân-ı Leylâ, şâh-ı ferah, şâh-ı ferrûh-kîşe, şâh-ı gevher-pâş, şâh-ı gül-i bî-hâr, şâh-ı hûbân, şâh-ı hüsn, şâh-ı kerem, şâh-ı mahabbet, şâh-ı sa'âdet, şâh-ı sa'âdet-pertev, şâh-ı şâdî, şâh-ı şükûfe, şâhid-i mevzun, şarâb-ı la'l, şarâb-ı lâle-gûn, şarâb-ı lâle-reng, şarâb-ı lâ'l-gûn, şarâb-ı nâb, şarâb-ı reyhânî, şarâb-ı sâfî, şarâb-ı şevk, şehbâz-ı zülf, şeh-i hûbân, şeh-i hüsn, şeh-i iklîm-i cân, şeh-i iklîm-i hüsn, şeh-i mülk-i cemal, şekl-i nergis, şem'-i bezm-ârâ, şem'-i hadd, şem'-i hüsn, şem'-i ruh, şem'-i rûşen, şemşîr-i hûn-bâr, şemşîr-i intizâr, şemşîr-i kattâl, şerbet-i lutf, şevk-i la'l-i leb, şevk-i la'l-i yâr, şevk-i ruh, şevk-i ruhsâr,

şevk-i yâr, şeydâ-yi zülf, tâb-ı ruh, tâb-ı ruhsâr, târ-ı zülf, tavk-ı zülf, tîg-i gamze, tîg-i yâr, tîg-i zebân, tîr-i gamze, tîr-i müje, tîr-i yâr, turra-ı 'anber-feşân, turunc-ı gabgab, tûtî-i şekker-şiken, vasf-ı dendân, vasf-ı hadd, vasf-ı la'l, vasf-ı leb-i yâr, vasf-ı rûy-ı yâr, vasf-ı yâr, vasf-ı zülf, verd-i handân, verd-i hoş-bû, verd-i ra'nâ, yâd-ı la'l, yâd-ı miyân, yâkût-ı nâb, yâr-ı meh-rû, yâr-ı semen-çehre, âg-ı ebrû, zâg-ı hatt, zahm-ı hûn-feşân, zahm-ı tîg, zahm-ı tîg-i yâr, zahm-ı tîr, ziyâ-yı mâh-ı tâbân, zülf ü 'anber-bâr-ı yâr, zülf-ı siyeh-kâr, zülf-i 'abîr-efşân, zülf-i 'anber-bâr, zülf-i 'anber-efşân, zülf-i dilber, zülf-i dildâr, zülf-i hûr, zülf-i Leylâ, zülf-i miskîn, zülf-i müşg-âsâ, zülf-i perîşân, zülf-i pûr-çîn, zülf-i pür-ham, zülf-i serkeş, zülf-i siyâh, zülf-i siyeh-kâr, zülf-i Şîrîn, zülf-i yâr, zülf-i zırıh-pûş, zünnâr-ı zülf'.

Hayali Bey Divanı'nda âşık ve rakib ile ilgili olarak kullanılan alışılmış söylemler arasında şu yapılar vardır; *'âh-ı bülbül, 'akl-ı hercâyî, 'akl-ı perîşân, 'andelîb-i sâdık, 'andelîb-i zâr, 'âşık-ı âzâde, 'âşık-ı bî-bâk, 'âşık-ı bî-derd, 'âşık-ı bî-dil, 'âşık-ı deryâ-keş, 'âşık-ı dîdâr, 'âşık-ı dil-beste, 'âşık-ı dîvâne, 'âşık-ı felek-zede, 'âşık-ı gam-gîn, 'âşık-ı hûnîn-ciger, 'âşık-ı hûnîn-kefen, 'âşık-ı mahzûn, 'âşık-ı mehcûr, 'âşık-ı mihnet-keş, 'âşık-ı miskîn, 'âşık-ı reng-i ruh-ı dilsitân, 'âşık-ı rûşen-nazar, 'âşık-ı sâdık, âşık-ı serbaz, 'âşık-ı sermest, 'âşık-ı şeydâ, 'âşık-ı şûrîde, 'âşık-ı şûrîde-dil, 'âşık-ı üftâde, baht-ı siyâh, baht-ı siyeh-kâr, bende-i bîçâre, bende-i dîrîne, bende-i kemter, bende-i sultân-ı 'aşk, bülbül-i âşüfte-dil, bülbül-i bahâr-ı hayâl, bülbül-i gam-nâk, bülbül-i güya, bülbül-i gülzâr-ı mihnet, bülbül-i gülzâr-ı üns, bülbül-i mest, bülbül-i nâlân, bülbül-i şeydâ, bülbül-i şûrîde, bülbül-i zâr, bülbül-i zâr-sıfat, cân-ı 'adû, cism-i Mecnûn, cism-i nâ-tüvân, cism-i za'îf, cism-i zebûn, cism-i zerd, çehre-i zerd, çeşm-i eşk-bâr, çeşm-i gam-nâk, çeşm-i giryân, çeşm-i nem-nâk, çeşm-i pür-hûn, çeşm-i pür-hûnâb, çihre-i zerd, dîde-i giryân, dîde-i hûn-bâr, dîde-i Mecnûn, dîde-i merdüm, dîde-i nem-nâk, dîde-i pür-nem, dîde-i 'uşşâk, dil-i agyâr, dil-i 'âşık, dil-i âvâre, dil-i bîçâre, dil-i bî-sabr ü bîârâm, dil-i gam-nâk, dil-i Mecnûn, dil-i mecrûh, dil-i mestâne, dil-i nâ-tüvân, dil-i pür-heves, dil-i pür-hûn, dil-i pür-sûr u pür-şevk, dil-i pür-şevk, dil-i sengîn-i yâr, dil-i sûzân, dil-i şeydâ, dil-i 'uşşâk, dil-i vîrân, dîvâne-i bî-kayd, dîvâne-i jûlide-mû, ehl-i 'aşk, ehl-i cinân, ehl-i derd, ehl-i dîdâr, ehl-i dil, enîs-i gussa vü zulmet, erbâb-ı 'aşk, erbâb-ı bela, erbâb-ı şevk, esîr-i gam, esîr-i nâz, esîr-i zülf, eşk-i çeşm, eşk-i hûnîn, eşk-i lâle-gûn, eşk-i Mecnûn, eşk-i pür-kerem, eşk-i pür-hûn, eşk-i revan, fark-ı 'adû, fark-ı düşmen, fark-ı Mecnûn, gedâ-yı kûy-ı cânân, gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber, gedâ-yi bî-ser ü pâ, gedâ-yi kemter, gedâ-yi pür-hüner, gedâ-yi sifle-perver, hayât-ı 'âşık, kelle-i Mecnûn, kelle-i 'uşşâk, leşker-i derd ü gam, leşker-i gam,*

leşker-i hicrân, leşker-i mihnet, leşker-keş-i livâ-yi belâ, meclis-i 'uşşâk, Mecnûn-ı 'aşk, Mecnûn-ı belâ-dîde, Mecnûn-ı bî pervâ, Mecnûn-ı bî-dil, Mecnûn-ı bîkes, Mecnûn-ı derd, Mecnûn-ı mihnet-dîde, Mecnûn-ı nâ-murâd, Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî, Mecnûn-ı sânî, Mecnûn-ı sergerdân, Mecnûn-ı şeydâ, Mecnûn-ı şeydâ-meşreb, menzil-i 'uşşâk, mest-i 'aşk, mest-i câm-ı 'aşk, mest-i harâb, mest-i harâbî, mest-i meczûb, mest-i şarâb-ı nâz, mübtelâ-yi 'aşk, mürde-i 'aşk, mürîd-i pîr-i 'aşk, mürşid-i 'aşk, nagme-i 'uşşâk, nâle-i Mecnûn, nevâ-yi 'andelîb, nevâ-yi bülbül, nevâ-yi bülbül-i tâb' reng-i lîmon, reng-i za'ferân, reşk-i a'dâ, rûy-ı siyâh, rûy-ı zerd, sadr-ı 'adû, savt-ı bülbül, savt-ı hazîn, seg-i kûy, seg-i Leylî, ser-halka-i 'uşşâk, ser-halka-i zencîr-i cünûn, ser-i a'dâ, ser-i 'adû, ser-i bülbül, ser-i rakîb, silsile-i 'aşk, silsile-i Mecnûn, tavr-ı cünûn, ten-i pür-şikâf, ten-i pür-dâg, ten-i sad-çâk, ten-i zâr, ten-i zerd, zerre-i nâçiz'.

Farsça ve Arapça tamlamaların dışında Türkçe tamlamalar içerisinde de alışılmış yapılar ve bu yapıların yoğun kullanımı ile karşılaşmaktayız. Karşılaşılan bu tamlamalar içinde şu yapılar yer alır; *'âh okları, âhum odu, âhum yeli, 'âlemün âlâyişi, alnınun kara yazusu, ana rahmi, 'âşık kanı, 'aşk bâzârı, 'aşk ehli, 'aşk eli, 'aşk eri, 'aşk odu, ayagı topragı, ayagı tozu, belâ bezmi, belâ deşti, bela kûyu, belâ kühsârı, bezm ehli, Bî-sütûn dâgı, bülbül sohbeti, bülbülün âşiyânı, cân gözü, cân kulagı, cân metâ'ı, cân nakdi, cevr oku, ciger kanı, cihân bâgı, dâgumun penbesi, derd ehli, dil murgu, dünyâ şarabı, ednâ cür'a, eşigi itleri, fânî cihân, fenâ ehli, fenâ yolu, gönül kuşu, gönül murgu, gönül mülkü, göz merdümü, göz yaşı, harâbât ehli, Ka'be hakkı, letâfet bagı, mahabbet câmı, mahabbet ehli, mahabbet nârı, mahabbet odu, mahabbet şehri, melâmet ehli, melâmet taşı, murg âşiyânı, na'lçen nakşı, ta'ne taşı, yüregi yâgı'.*

Türkçe tamlamalar içinde önemli sayıda örneği olan sıfat tamlamalarından en çok kullanılan ve kalıplaşmış, klişe haline gelmiş tamlamalar arasında şu tamlamalar yer almaktadır; *'dâne dâne eşk, ednâ cür'a, fânî cihân, fettân kâkül, gün yüz, güneş ruhsâr, halka halka cism, halka halka dag, hamîde kad, kanlu dâg, kanlu göz, kanlu kanlu dag, kanlu yaş, kara baht, kara dag, kara ev, kara gün, kara toprag, kara yazu, kara yer, katı gönül, katre katre eşk, kemter kul, kırmızı gül, kızarmış dâg, kızıl kan, kuru baş, kuru efsane, kuru gavgâ, kuru sevdâ, mevzûn nihâl, özge 'âlem, perîşân rûzigâr, siyeh dâg, siyeh şâl, tâze cân, tâze dag, tâze gül, tâze tâze dâg, yalın yüzlü hûb, yalın ayak'.*

Divanda tespit edilen tamlamalar içinde alışılmış tamlamaların kullanımı yoğundur. Oluşturulan bu tamlamalardaki sıklıkta kullanılan kelime kadrosu içerisinde *‘ʿadû, âfitâb, âh, ʿaks, ʿâlem, ʿârız, ʿaşk, ʿâşık, âteş, âyîne, bâde, belâ, bende, bülbül, büt, câm, cân, cânân, cemal, çeşme, dâg, dâm, dendân, deryâ, dil, dilber, dildâr, dür, eşk, gam, gamze, gonca, gonce, gül, hadd, hadeng, hâl, hatt, havâ, hicrân, hüsn, kadd, kâkül, kûy, laʿl, lâle, leb, mâh, mey, mihr, muhabbet, müje, müjgân, nahl, nâr, nergis, nihâl, peykân, râh, ruh, ruhsâr, rûy, ser, serv, sünbül, şâh, şarâb, şemşîr, ten, tîg, yâr, zülf’* kelimeleri yer almaktadır.

4.8.6. Alışılmamış Tamlamalar

Hayali Bey Divanı’nda Farsça ve Türkçe tamlamalar içinde alışılmış tamlama yapılarından farklı olarak çeşitli anlam ilgileri çerçevesinde kurulan yapılar da vardır. Bu yapıların kimisi tespit edilebildiği kadarıyla yalnızca şaire özel, şairin şahsi tercihleri neticesinde ortaya çıkmış söyleyişlerden oluşurken kimileri ise kullanım alanı ve örnekleri sınırlı olan birkaç şairin kullandığı tamlamalardır. Bu tamlamalar içinde beyitte anlam ilgisi son derece uzak ve ince bir noktadan tenasübe dâhil olan kullanımlar mevcuttur. Bazı tamlamalar ise ifade edilen manayı sarih bir şekilde ifade etmesinin yanında klasikleşmiş bir formda değildir.

Alışılmamış söyleyişlerin yer aldığı tamlamalar arasında *‘câmiʿ-i ten, kâʾinât-ı cev, mâder-i ʿaşk, mollâ-yı dil, neheng-i nûr-sîmâ, reng-i lîmon, top-ı âh, turunc-ı gabgab, üstühân-ı sîne, üştür-i sermest, üştür-i sermest-sıfat, zülf-i zırıh-pûş’* gibi yapılar vardır. Bu tamlamalar içinde sevgiliye ait unsurların ifadesinde değişik söyleyişlere yer verilmiştir. Klasik edebiyatta sevgilinin yüzünün iki tarafından dökülen kâkülün benzetildiği unsurlardan birisi *‘neheng’*dir. Şair *‘neheng-i nûr-sîmâ’* tamlaması ile sevgilinin ay gibi parlayan yüzüne dökülen bu duruma işaret eder. Divanda nehengin kullanıldığı iki örnek daha vardır. Bu örneklerin birinde âşık kendisini aşk denizindeki timsah gibi düşünür ve yılanlarla savaşıp onlara kafa tutan bir pozisyondadır. Diğer bir örnekte ise aklı, nehengin deniz ile birlikte düşünüldüğündeki balina anlamına paralel olarak bu biçimde ele alarak aşk denizindeki derinliğe işaret eder.

Bu dokuz sîmâbgûn deryâyı seyr et ʿibret al
Her neheng-i nûr-sîmâsından anun heybet âl (G324/1)

Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm (G354/4)

Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm (G366/4)

Sevgilinin zülüflerine dair yapılan bir benzetmede *'zülf-i zırıh-pûş'* tamlaması kullanılmıştır. Buradaki anlam ilgisi demirden örülen zırh ile sevgilinin kıvrım kıvrım saçları arasındadır. Sevgilinin saçına dair yapılan benzetmelerde sıkça kullanılan bir ifade saçın kıvrımlı olması yönüyle çevgandır. Divanda *'ʿanberîn çevgân'* yapısıyla kullanılan benzetmedir. Bu benzetmede sevgilinin misk kokulu saçından bahsedilirken aynı zamanda şekline dair de farklı bir yapı kullanılmıştır. Saçın şekli iribariyle kıvrım kıvrım olması onun sünbüle benzetilmesini de yaygın bir kullanım haline getirmiştir. Ancak divanda 'cârûb-ı sünbül' biçiminde bir tamlama oluşturulması şairin beyitin geri kalan kısmında gönül tozlarını süpürmesi bağlamlarında ele alınmıştır.

Milk-i hüsnün şehisin meh siper-i dûşundur
Gamzeler tîg-zenün zülf zırıh-pûşundur (G159/1)

ʿÂrızun gülzâr-ı Çîndür gözlerün âhû-yı misk
ʿAnberîn çevgân saçun hâl-i siyâhun gûy-ı misk (G272/1)

Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
Hâne-i kalbünde var ise melâletden gubâr (K25/7)

Sevgilinin çene altı ile ilgili yapılan teşbihlerde narenc, elma ve turunç gibi benzerlikler kullanılır. Şair bu benzerliği işlediği bir beytinde sevgilinin çene ve çene altı ile ilgili kullandığı bu ifadeler sonucunda benzerlikleri meyvelerden vermesi nedeniyle olsa gerektir ki en sonunda beklenmedik bir benzetiş daha yapar. Bu benzetiş aşığın üzüntü ile sararmış yüzünün limon rengine dönmesi biçiminde ifade edilmiştir. Divanın çeşitli yerlerinde sararmış, solmuş yüz durumunu benzer ve alışılmış ifadelerle anlatan şairin bu beyitteki tercihi 'reng-i limon' biçiminde gerçekleşmiştir.

Turunc-ı gabgabun ile bih-i zenahdânun
Gam ile çehremi döndürdü reng-i lîmona (G501/4)

Şairin bir beyitinde kendi şiirinin övgüsü için bir beyitinde ise dünyadan, âlemden azade olup her şeyden habersiz kaldığını anlatmak için başvurduğu *'üştür-i sermest, üştür-i sermest-sıfat'* ifadeleri de alışılmamış benzetmeler olarak dikkat çeker. Şiirinin övgüsünü yaptığı ve bir kasidesinde kullandığı bu ifade şairin birden bire, sebepsiz kullandığı bir yapı değildir. Şair bu ifadenin arkasından kendisine daha önce yapıldığı gibi deve ihsanında bulunulmasını ister. Diğer beytinde ise kendisini âlem karşısında *'başı dönmüş, her şeyden habersiz, öfkesi üste çıkmış'* bir deve olarak tasavvur eder.

Bir nice üştür-i sermest durur bu ebyât
Kʾoldu her birisine kâfiye kûhân-şekil (K8/29)

Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil (K8/31)

Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden (G439/4)

Karakterinde âlem karşısında müstağni bir duruş olan ve âlemin her türlü alayişinden kendisini uzakta tutmaya çalışan şair, kâinat ile ilgili değerlendirmelerde küçümseyici ifadeler yer verir. Sıradan alışılmış kalıpların yanında alışılmamış ve mübalağa yoluyla âlemi küçümseyen kelimeleri kullanıma sokar. Âlem ve kâinat hakkında *'ʿâlem-i cev, kâʾinât-ı cev'* tamlamalarını kullanan şair arpa tanesi ölçüsündeki benzerlik ile alem karşısındaki duruşunu somutlaştırır. Burada şairin dünyaya dair yaptığı bir benzetmeye de yer vermek yerinde olacaktır. Şair bir beytinde dünyanın aldatıcılığını anlatırken *'rûbâh-ı dehr'* tamlamasını kurar. Beyitin devamında gelen *'kuyruk asmak'* deyimiyle de birleştirildiğinde dünyanın hilekârlığı ve aldatıcılığı için *'tilki'* benzetmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev (G472/2)

Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi (G663/1)

Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel (G317/4)

Aşığın sevgilinin eziyetleri neticesinde çektiklerinin somutlaşmış bir hali olarak düşünülen ve siyah bir duman şeklinde gökyüzüne yükselen ahını *'dûd-ı âh, tîr-i âh, dûd-ı âh-ı pür-şerer, âh-ı 'aşk, dûd-ı âh-ı 'âşık, âh-ı bülbül, âh-ı âteşîn, âh-i pür-sûz'* gibi daha çok ateş ile ilgili alışılmış tabirler ile kurarken bazı örneklerde *'âh-ı serd, top-ı âh'* gibi yapıları da kullanır. Bir beyitte gönülden çıkan sert bir ahı karşılayan bu yapılardan diğeri ise ahın çokluğunu ifade etmek bağlamında kurulu olan bir yeri yıkan top olarak düşünülmüştür. Diğer bir örnekte ise ah, dünyayı ayakta tutan bir unsur olarak tasavvur edilmiştir.

Gördü çün ruhsâr-ı yârı çekdi dilden âh-ı serd
Bir nefes yâr olmadı nâmûs u ʿâra mirveha (G492/4)

ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur (G105/2)

Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek (G266/3)

Hayali Bey Divanı'nda sıklıkla geçen ve aşığın yaralı göğsünü ifade eden yapılar içinde klişe konumunda olan yapılar vardır. Aşığın bağrındaki yaraların ifadesi için *'tâze dâg, dâg-ı siyeh, dâg-ı âteşpâre, kızarmış dâg, dâg ü elif, penbe-i dâg, kanlu dâg, sîne-i pür-dâg, sîne-i bîdâg' gibi alışılmış yapıları kullanan şair farklı örneklerde 'na'l-i dâg'* tamlamasına yer verir. Bu '*na'l-i dâg'* tamlamasını *'dâg-ı na'l'* biçiminde kurması beklenen şair değişik bir tercih de bulunmuştur.

Sana Tûbâ serfürû eyler Hayâlî olalı
Naʿl-i dâgunla tenün nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk (G260/7)

Aşığın bedeni bağlamında kullanılan ifadeler yer yer alışılmamış söyleyişlerle ifade edilir. Bu alışılmamış yapılar arasında *'câmiʿ-i ten, dürc-i cism'* tamlamaları vardır. Ten, beden bağlamlarında *'sâhil-i ten, hâkî ten, mülk-i ten, ten beşigi, tenler sefînesi, âşiyân-ı ten, kîse-i ten, sefîne-i ten, bürc-i beden, şehr-i beden'* gibi tamlamalar kuran şair bir beyitinde *'câmiʿ-i ten'* ifadesini kullanarak dilini bu cami içindeki bir kandile benzetir. Bir başka beyitinde *'dürc-i cism'* tamlamasını kuran şair beden içinde korunacak en değerli unsurun can olduğunu vurgular. Bu vurguyu yaparken mücevher kutusu olarak kullanılan 'dürc' kelimesini tenasüp gereği şiire yerleştirir. Aşığın bedeni bağlamında kullanılan bir diğer alışılmamış yapı ise *'dâl-ı derd'* tamlamasıdır. Aşığın iki büklüm olmuş bedeninin dal harfine benzetilmesi yaygın olarak kullanılsa da *'dâl-ı derd'* yapısı değişik bir söyleyiş olarak kullanılmıştır.

Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
Kim ana tîrün fetîl ü şuʿlesi peykânıdur (G65/2)

Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin (G438/1)

Kâmetüm râ kaşlarun fikriyle oldu dâl-ı derd
Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara (G497/4)

Aşığın aşk iddiasında bulunması ve bu iddiasını her fırsatta isbata mecbur kalması, isbatın gereği olarak her türlü eziyet ve sıkıntı karşısında elsiz ve dilsiz duruşu gelenek içerisinde işlenen klişelerdendir. Şair bir beytinde bu aşk iddiası ile ilgili olarak *'harîf-i nerd-i ʿaşk olmak'* yapısını kullanmıştır. Bu ifade ile kastedilen mana *'aşk oyununda iddialı olmak, (birinin) karşısına çıkıp iddiasını göstermek'*tir. Beyitte şair zahide yaptığı seslenişte onun iki tane zara benzettiği can ve gönülü elinden bırakamadığı, bu sebeple ortaya çıkıp herhangi bir iddiada bulunmasının yersiz olduğundan bahseder.

Harîf-i nerd-i ʿaşk olmak ne kârundur senün zâhid
Dil ü cân kuʿbeteynin çün elünden salabilmezsin (G448/2)

Gelenek içerisinde sevgili yaptığı her türlü eziyet ve cefalara rağmen âşık tarafından sitemkâr sözlerle seslenilen; ancak hiçbir durumda kötü sözler, sövüp sayma

gibi eylemlerle anılmayan bir konumdadır. Kırgınlık ve kızgınlık ile aşığın ağzından çıkan nahoş sözlerin hükmü en fazla bir mısrada devam eder. Âşık bu durumun telafisini ikinci mısrada vakit kaybetmeden yapmaya çalışır. Bir beytinde aşığın sevgilisinden gelen sövüp saymaları bile dua niyetine kabul etmelidir diyen şair başka bir beytinde gönlünden sevgiliye söylemek istediği kötü sözleri ikinci mısrada hemen düğzeltme yoluna gider. Her iki durumda da kötü bir durumda kalan âşıktır. Yine de burada kullanılan *'düşnâm-ı yâr'* tamlaması çok örneği olmaması nedeniyle anılmalıdır.

ʿÂşık oldur ki sevdügi güzelün
Bile düşnâmını duʿâ yerine (G530/2)

Gönül düşnâm-ı yâra râgıb oldu
Size ey ʿâr ü nâmûsum duʿâlar (G148/2)

Farsça tamlamalar içinde yukarıda çeşitli yönleriyle açıklanan tamlamalar dışında alışılmış kalıpların dışında oluşturulan yapılar da yer alır. Bu tamlamalar ve beyit içindeki bağlamlarına göre anlamları şu şekildedir; *''azm-ı Stanbul eylemek (İstanbul'a gitmeye niyet etmek), fâre-i satrencveş, gehvâre-i sıbyân (Bebek beşiği), gürg-i gurîn, lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gam (Sevgilinin keder dikeninin yarasının lezzeti), meşşâta-i rûz-ı ezel (Ezel gününün süsleyicisi. || Tanrı), nûn-ı dâmen-i Rahmân, pîr-i fetîleser (Mumun yanmasını sağlayan fitilin başı. || Saçları kıvrım kıvrım olan şeyh. -Alevilerin saçlarını kıvrımlı bir şekle sokmaları bağlamında-), tevʾemân-ı nahl-i Meryem (Meryem'in doğum yaparken tutunduğu ağacın benzeri.), saff-ı niʿâl (Dizilmiş ayakkabı, ayakkabı safı)'.*

Hayali Bey Divanı'nda geçen toplam tamlamaların üçte birine yakınını oluşturan Türkçe tamlamalar içerisinde de alışılmış birbirine ilgi vasıtasıyla bağlanan tamlamaların yanı sıra farklı söyleyişler ve bu alışılmış tamlamaların farklı söyleyişlerine de rastlanır. Bu söyleyiş farklılığının ortaya çıkmasında şüphesiz şairin bazı halk ifadelerini şiirine taşıması ve şiirinde bu ifadeleri harmanlaması önemli bir etkendir. Türkçe tamlamalar içinde alışılmamış yapılar olarak tespit edilen tamlamalar içinde yoğunluk sıfatlarla kurulan tamlamalar olmuştur. Diğer yapılar içinde şairin inanç olarak benimsediği kalenderîlik ile ilgili söyleyişler ve tabirler yer alır.

Âlem ile ilgisini değişik vesilelerle dile getiren şair, dünyayı bir gelin olarak tasavvur eder. Sevgilinin özelliklerini âlem üzerinde gören şair gece parlayan hilalin çıkmasını kaş olarak düşünür. Bu parlaklığı ifade için de *'altun hall'* tamlamasını kullanır. Böylelikle âlem süs ve gösterişiyle şairi avlamak, onunla gönül eğlendirmek isteyen bir konumdadır. Felek ve âleme dair kullanımlardan birisi de feleğin bir 'kâgıd uçurması'na döndüğünün işlendiği örnektir. Bu örnekte aşığın ahının çokluğunu ifadesinde feleğin adeta kâğıttan bir uçurtma gibi oradan oraya savrulduğu işlenir.

Yazar her şeb hilâl ebrûsun altun hall ile yaʿni
ʿArûs-ı dehr diler kim Hayâlî ola oynaşum (G379/5)

Alalı âhumı benüm o melek
Kâgıd uçurmasına döndü felek (G284/1)

Klasik şiirde hırsız anlamına gelebilecek kelimelerin içinde Farsça *'düzd'*ün yanı sıra *'ugru'* kelimesi de kullanılmıştır. Divanda bu kelime ile üç adet kullanım tespit edilmiştir. Bu yapılar ilk örnekte *'at ugrusu'*, ikinci örnekte *'koyun ugrusu'* ve üçüncü örnekte *'sûret ugrusu'* şeklinde kullanılır. Üçüncü örnekte kullanılan *'sûret ugrusu'* tamlaması ile rakip hedef alınır ve rakibin ikiyüzlü, riyakâr ve hilekâr oluşuna dair bir söylem gerçekleştirilir.

Bu âdem öldürür dirilürken Mesîh-vâr
Her bir at ugrusu beni sanur ki bir harem (G351/4)

Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle (G522/10)

Hayâlî sûret ugrusu rakîbi sürdü kûyundan
Kızılbaşun elünden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı (G605/5)

Şairin divanında kullandığı belli başlı ifadelerden olan bazı kelime grupları onun gençliğinde yoğun bir biçimde etkilendiği kalenderîlik yolunun etkileri olarak şiirine de yansımıştır. Bu ifadelerden birisi *'baş açuk'* ifadesidir. Divanda kullandığı üç örneğin ikisinde kalenderlik yolu ile ilgili *'baş açuk beglik eylemek'* ve *'baş açuk bir Rûm eli*

abdâlı' tanımlarından başka bir örnekte daha bu sıfatı kullanmıştır. Beyitte güllerin sultanına seslenen bir lale motifini kullanan şair kızıllığının şehitliği simgeleyen bir işaret olmduğu durumunu anlatmak için *'baş açuk lâle'* tamlamasını kullanır.

Baş açuk lâle çemende dedi sultân-ı güle
Kan bulaşmış ʿalem-i Şâh-ı Şehîdânem ben (G445/4)

Şairin kalenderîlik yolunda aldığı terbiyenin şiire yansımalarından olan başka ifadeler ve tabirler onun şiirinde bu tarikata dair söyleyişlerin yoğun kullanımını birlikte getirmiştir. İki örnekte geçen *'er çerâgı'* ve *'erenler çerâgı'* tamlamaları şairin yetiştiği çevrede geçerli olan ve belli bir durumun ifadesi amacıyla kullanılmıştır. Er çerağı, kalenderîlerin uyguladığı bir adet olup *'seyyah dervişlerin, abdalların bir tepsi içine mum dikip yakarak para toplamaları geleneği'* olarak tanımlanır. Şair bu beyitlerin ikisinde de gözyaşı ile er çerağına atılan akçeler arasında bir ilgi kurar. Klişe haline gelmiş olan gözyaşının değerli taşlar olarak düşünülmesi durumu bu beyitlerdeki mazmun etrafında adakların gerçekleşmesi için er çerağı adı verilen para toplama âdetinin içinde işlenmiştir. Şairin benzer mazmun etrafında kullandığı ikinci bir yapı ise *'er ocagı'* tamlamasıdır. Bu tamlamada ise aşığın sinesindeki yaranın diğer âşıklar tarafından görülüp teslim olmaları durumu anlatılır. Burada *'teslim olmak'* ifadesi ile de abdal dervişlerin göğüslerine açtıkları ve isim olarak *'dâg-ı teslîm'* dedikleri yaraya da gönderme yapılmaktadır.

Merdümleri gözümün nezrini sîm-i eşkün
Yagdursalar ʿaceb mi dâgumdur er çerâgı (G619/2)

Yaş dökdü gözlerüm bakıcak sîne dâgına
Hayli çok akçe düşdü erenler çerâgına (G473/1)

Sînemün dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
Er ocagıdur benüm şâhum buna kurbân akar(G60/3)

Divanda aşığın sevgilinin elinden çektiği her türlü eziyete katlanan ve bu sebeple her daim kan içinde olan bağrına dair alışılmamış bir kullanım vardır. Bedenini *'gam yaylagı'*na benzeten şair aşk şahının, sinesini kanlı yaralarla süslediğini ve bu durumun da

bağrı üstüne otağını kuran bir ordunun yerleşmesine benzediğini söyler. Burada aşk şahının otağının kanlı yaraların rengi olan kırmızı renkle karşılanması otağ-ı hümayunların kırmızı renkte olduğu fikrini de akla getirir. Bir başka örnekte ise sevgiliye kavuşma durumuna müşteri olup olmamak arasında gidip gelen âşık talip olma durumunda *'hicrânlı bir kumâş'*ı bedenine giyme durumunun ortaya çıkacağını anlatır. Diğer bir örnekte ise âşığın bedeni kanla dolmuş *'hûnîn yalâg'*a benzetilir. Aşığın bedeninden o kadar çok kan akar ki bir yalak oluşturur. Bedene dair söyleyişlerden birisi de *'içi yaraklu hisâr'* tamlamasıdır. Bu tamlamanın kuruluşunda sevgiliye ait özelliklerin birer savaş aleti olarak düşünülmesi durumu vardır.

Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
Al otagı ile ordu etdi gam yaylagını (G568/3)

Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
Biçdürme râst kaddüne hicrânlı bir kumâş (G225/5)

Seg-i kûyun kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm (G365/1)

Hadengün ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
Beden gibi içi yaraklu bir hisâra gönül (G313/2)

Deyimler içerisinde yer verdiğimiz iki yapı bir tamlama niteliği taşıması yönüyle zikredilmelidir. Bu tamlamalardan ilki *'köpüklü delü'*dür. Halk arasında *'deli ne olsa söyler'* söyleyişinin deyimleşmiş biçimi olan bu yapı bir örnekte kullanılmıştır. Örneğin geçtiği beyitte suyun sevgilinin yüzüne öykünmesi durumu üzerine adeta bir azar ve küçümseme manasına bu yapı kullanılmıştır. Burada suyun durmadan akması ve aktıkça biriktiği yerde köpükler oluşturması durumu da düşünülmelidir. *'Kül öksüzü'* deyimi ise halk arasında hem annesi hem de babası olmayan çocuk için kullanılan bir söyleyiştir. Beyitte aşığın durumu ile ilgili olarak kullanılmıştır.

Yüzüne benzerem dese nola su
Köpüklü bir delüdür nolsa söyler (G189/3)

Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülün (G300/2)

Divanda alışılmamış yahut da örneklerine sıkça rastlanılmayan ifadelerden *'küynüklü âh, küynüklü nân ve küynüklü biryân'* tamlamalarında *'küynük'* kelimesi *'ateşte pişirilen'* manasınadır. Şair ilk örnekte geçen *'küynüklü âh'* tamlaması ile ahının yakıcılığını mübalağa içinde verir. Bu tamlamaya paralel anlamda şairin kullandığı *'odlu âh'* tamlamasından da bahsedilmelidir. Tenasübe uygun olarak bir örnekte *'küynüklü âh'* olarak kullanılan yapı diğer bir örnekte *'odlu âh'* biçiminde kullanılmıştır. İkinci örnekte *'küynüklü nân'* tamlaması ile ateşte yavaş yavaş pişen ekmeğin aşkın yakıcılığını derinlemesine hissetmesi anlatılır. Sineyi bir tandır olarak düşünen şair gönülden çıkan ateşin bütün bedeni tutuşdurduğunu ve bu yanmanın güneşin yakıcılığından çok daha fazla olduğunu ifade eder. Son örnekte ise *'küynüklü biryân'* tamlamasında aşığın gönlünde sevgilinin gamının misafir olması durumu gönlü yakıp kavuran bir durumun sonucu olarak tasavvur edilir.

Nâr-ı gayretle yakup dûzahları mahv eyleyen
Haşr meydânında bir küynüklü âhumdur benüm (G376/2)

Kirm-i şebtâbî degüldür düşdü yer yer gülşene
Odlu âhından çıkar yer yer şirârı bülbülün (G300/3)

Sînesinde dâgına küynüklü nânum var diyen
Âfitâbun kurşunu tennûruna nân istemez (G222/5)

Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
Hûn-ı dil çek dâgunı küynüklü biryân oldu tut (G37/1)

Sevgili ve onun özellikle yüzüne ilişkin kullanılan alışılmış tamlamalar içinde *'la'l-i leb, lebün şehdi, lebi şîrîn, leb-i Mesîhâ, mercân leb, leb-i cân-bahş, leb-i meygûn'* gibi tamlamalar vardır. Bu tamlamalar dışında sevgilinin dudakları ile ilgili olarak *'şeftâlü'* kelimesi ile yapılan benzerlikler de işlenmiştir. Böyle bir kullanımda şair eskiden bayramlarda kurulan bayram yerine temaşaya çıkan sevgilinin *'sulu şeftâlü'*ye benzeyen

dudaklarını pazara çıkardığını söyler. Böyle bir söyleyişle başlayan tarif aşığın bu görüntü karşısında *'sararmış, solmuş yüzleri'* bağlamında ayva satmaya başladığı ile devam eder.

ʿĪdgehde sen dükân açdun sulu şeftâlüye
Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklarun eyvâ satar (G71/2)

4.8.7. 15. yüzyıl şairlerinin tamlama tercihleri

Klasik şiirde beyitlerde sıklıkla başvurulan yapılar arasında geçen tamlamalar, çoğunlukla Farsça gramer kurallarıyla meydana getirilmiştir. Bunun yanında Türkçe tamlamalarda şairler tarafından tercih edilmiş, anlamın somutlaştırılması adına alışılmamış yapılar kullanılagelmiştir. Şairlerin kullandıkları tamlamaların genel yapısı ve tercih sıralamaları klasik şiirin genel üslup özelliklerinin belirlenmesi ve yüzyıllar içerisindeki gelişim ve değişimlerinin belirlenebilmesi açısından önemlidir. Bu tespitin yapılabilmesi, çağdaş olan şairlerin şiirlerinde kullandıkları yapıların karşılaştırması yanında önceki ve sonraki yüzyıllardaki şairlerin divanında kullanılan yapıların karşılaştırılması ile daha anlamlı bir noktaya taşınacaktır. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'nı temele koyarak 15., 16. Ve 17. yüzyılda önde gelen şairlerin tamlama tercihlerinin karşılaştırılması şairlerin birbirleri üzerindeki tesirlerinin ve dildeki dönüşüm ve gelişimin tespititnin de sağlam bir açıdan gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Bu karşılaştırmalarda özellikle şairlerin aynı redifle kaleme aldıkları gazel ve kasidelerin karşılaştırılması ve kelime kadrosu üzerinden değerlendirmeye tabi tutlaması bazı ipuçları verecektir. Bu karşılaştırmada ikili karşılaştırma gerçekleştirilip, ortaklıklar üzerinden bir değerlendirme ve sonrasında bu ortak rediflerle yazılan şiirlerin tamamında kullanılan tamlamalar üzerinden genel bir değerlendirmenin yapılması şairler ve yüzyıllar arasında gelenkteki tercihlerin ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

15. yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Şeyhi, orta hacimde bir divana sahip olup gazel sayısı çok fazla değildir. Hayali Bey ile *'kerem'* redifli kaside ve *'aşk, bana, beni, benüm, benzetdüm, bugün, çeker, dahı, degül, eyledi, eyler, eyleyem, geçer, gelür, gerek, ile, kaşın, ola, olur, sen, var, yatur, yeter, yok'* kelimeleri ile ortak redifli gazeller yazmışlardır. 'Kerem' redifli kaside her ne kadar Şeyhi ile başlamış olsa da Hayali Bey'deki örneği ile karşılaştırıldığında kullanılan tamlamaların Şeyhi'nin kasidesinde daha

çok kafiye ile birlikte redif üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Hayali Bey'de bu redifte yazılan kasidede ise farklı tamlamalar göze çarpar. Her iki şairde de Farsça tamlamaların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Karşılaştırılan diğer şairlere oranla Hayali Bey şiirinde Farsça tamlamaların yanında Türkçe tamlamaların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir.

Şeyhi ve Hayali Bey divanlarında ortak redifli şiirlerde kullanılan tamlamalara dair yapılan karşılaştırmada tespit edilen yapılar sayıca azdır. Ortak olarak kullanılan tamlamalar arasında bir divanda sıklıkla kullanılan ve kalıplaşmış bir söyleyiş olarak bazı teşbih ve istiareleri karşılayan yapıların varlığı göze çarpar. Tespit edilen bu tamlamalar arasında *"ayagun topragı/ayağın toprağı, bâde-i gül-reng/bâde-i gül-reng, ciger kanı/ciğer kanı, Çeşme-i Hayvân/Çeşme-i Hayvân, devr-i felek/devr-i felek, gamzen hadengi/gamzen okları, gönül bûsitânı/gönül memleketi, gönül mülkü/gönül şehri, gözüm yaşı/gözüm yaşı, gül yüz/gül yüz, hûn-i ciğer/hûn-i ciğer, kâmet-i dilber/kâmet-i dost, kara toprak/kara toprak, lâʹl-i leb/lal-i leb, lüʾlüʾ-i lâlâ/lü'lü-yi lâlâ, mâh-ı nev/mâh-ı nev, mey-i ergavân/mey-i erguvan, mübtelâ-yı aşk/ mübtelâ-yi ʹaşk, perî yüz/perî-ruh"* yapıları yer almaktadır.

15. yüzyıl içinde Hayali Bey ile Şeyhi divanlarında görülen ortak kullanımlar Ahmed PaşaDivanı'nda da benzer oranlardadır. Özellikle kasidelerde görülen anlam ve hayal benzerliklerinde şairlerin doğrudan tamlama benzerliklerine rastlanmazken, kimi söyleyişlerde tamlamalar eş anlamlı sözcükler ile karşılanmıştır. İki şairin 'güneş' redifli kasidesinde 'taşın cevhere dönüşmesi' Ahmed Paşa'da 'kara tprağın cevhere çevrilmesi' biçiminde kurulurken, bu hayal Hayali Bey Divanı'nda 'taşın lâʿl-i âbdâr' biçimini alması olarak kurulmuştur.

Cevher eyler çün kara topragı lûtfun tâbişi
Gam degil etmezse ayruk sengden gevher güneş (APD K18/38)

İltifâtundur sözüm bu resme rengîn eyleyen
Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş (HBD K5/23)

İki şairin ortak redifli gazellerinden olan 'ana' redifli gazelde ise ortak tamlamaların kullanımının yanı sıra bir ifadeyi farklı yollarla ifade etme durumu da vardır.

‘Ayrılık gecesi’nin ifadesinde ‘şeb-i hicrân’ tamlamasını kullanan şairler, bu uzun gecenin ifadesinde ‘elli bin yıldan uzun gece’ ifadesi ile ‘rûz-ı vuslat’ yapılarını kullanmışlardır. Ahmed Paşa, Necati ve Hayali Bey divanlarının ortak redifli şiirlerinden olan ‘elinden elgıyâs’ redifli gazellerde ise Farsça tamlamaların azlığı, Türkçe tamlamaların ise redifin getirdiği imkân sebebiyle daha çok sayıda tercih edildiği görülür.

Hey kıyâmet gel hisâbın gönlüme sor zülfünün
Elli bin yıldan uzundur her şeb-i hicrân ana (APD G1/6)

Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân ana (HBD G6/7)

Şairlerin divanlarının karşılaştırmasında öncelikle iki şair arasındaki ortak redifli şiirlerde kullandıkları tamlamalar karşılaştırılmış, 45 tamlamanın benzerliği tespit edilmiştir. Bu tamlamalar içinde Farsça yapılı tamlamaların sıklığı dikkat çekerken Türkçe tamlamalar içinde sıfat tamlamalarının yer aldığı görülmektedir. Tespit edilen tamlamalar arasında klişe olarak kullanılan ve divanlarda şairlerin ortak tamlama havuzundaki örnekler ile karşılaşılır. Bu tamlamalar arasında *“ʿaks-i ruh||ʿaks-i ruhsâr, âteş-i dil, ayagun topragı, baht-ı siyâh||baht-ı siyeh-kâr, bezm-i hüsn, bülbül-i gûyâ, bülbül-i şûrîde, cefâ hadengi||cefâ oku, câm-ı İskender, Çeşme-i Hayvân||Çeşme-i Hayvân-ı kerem, çîn-i zülf, dâver-i devrân, dûd-ı âh, dûd-ı dil, ebr-i kef, ehl-i dil, gam-ı zülf, gamzesi oku, gerd-i râh, gonca agız, gül budagı, gül yüz, gülşen-i cennet, gülşen-i kûy, gün yüz, hurşîd-i ʿalemtâb, kara toprag, küfr-i zülf, mâh-ı nev, meh-i tâbân, mey-i ergavân, misk-i Huten, nâr-ı cahîm||nâr-ı cehîm, nâr-ı gam, nevbahâr-ı hüsn, serv-i hırâmân, sultân-ı bahr ü ber, şarâb-ı ʿaşk, şeb-i hicrân, şevk-i ruh, tâc-ı Key||tâc-ı Keyhusrev, tâvûs-ı zerrînper, tîr-i âh, zıll-ı hak||zıll-i Yezdân, zülf-i perîşân”* yapıları yer almaktadır.

Ahmed Paşa ve Hayali Bey divanlarında ortak redifli gazellerde kullanılan tamlamaların birbirine benzerliği yanında Ahmed Paşa Divanı’ndaki tamlamaların Hayali Bey Divanı’nda geçen bütün tamlamalar ile karşılaştırmasında ise sayıca bir artış göze çarpmaktadır. İki divanın karşılaştırmasında tespit edilen 134 tamlama içerisinde şu yapılar yer almaktadır; *“âb-ı revân, ʿaks-i ruh, ʿanber saçı || ʿanber saçunun bûyu, ʿanber-i sârâ, anberîn çevgân, ʿaşk ehli, ʿaşk odu, âteş-i bâde, âteş-i dil, âteş-i sûzân, atlas-ı gerdûn, ayagı topragı, bâd-ı sabâ, bahr-ı gam, baht-ı siyeh-kâr, bâzâr-ı mihr || bâzâr-ı mihr-i yâr,*

berg-i gül, Beyt-i Ma'mûr, bezm-i ayş || bezm-i 'ayşum câmı, bezm-i bahar, bezm-i gam, bezm-i hüsn, bezm-i yâr, bûy-ı zülf || bûy-i zülf-i cân-feşân, bülbül-i gûyâ, bülbül-i şûrîde, büt-i Çîn || büt-i Çin ü Hıtâ, câm-ı bâde, cân kasdi, cân nakdi, câdû göz, cennet gülü, Cibril-i Emîn || Cibrîl-i Emîn şehperi, cihân bâgı, çeşm-i gevher-bâr || çeşm-i güher-pâş, çeşm-i giryân, çeşm-i lâ'l-bâr || çeşm-i lü'lü'bar, çihre-i zerd, Çîn-i zülf, dehr bagı || dehr bûstânı, dest-i ihsân, devr-i kamer, dîde-i giryân, dil-i mecrûh, dûd-ı siyâh, ebr-i bahar, eşigi taşı || eşigi topragı, gamzeler hadengi || gamzen kılıcı, gamzen oku || gamzen tîri, gamzenün celladı, gedâ-yi kemter || gedâ-yi kem-terîn, gerd-i hayl, gerd-i râh, gönlüm şehri || gönlüm vilayeti, gül budagı, gül yapragı, gül-i ra'nâ, gül-i ter, gülşen-i dehr, habs-i külâh, hâk-i der || hâk-i der-i cânân, hâk-i râh, hâne-i dervîş, hâr-ı müjgân, hat-ı reyhân, hilâl ebrû, hilâl-i 'îd, himmet-i Şâh-ı cihân, hüsn zekâtı || hüsnün zekâtı, 'Īsî demi, Ka'be-i kûy, kân-ı kerem, kanlı yaş, kanlu yaş, kevkeb-i eşk, lâle-i hamrâ, lutf-ı Hakk, lûtf-ı ilah, mâh-ı âsumân, mâh-ı felek, mercân leb, mest-i harâb, mevc-i eşk, meydân-ı hüsn, mey-i nâb, mihr-i cihân-ârâ, murg-ı cân, murg-ı hoş-elhân, nâr-ı gam, nergis-i şehlâ, nev'ârûs-ı hüsn, nokta-i hâl || nokta-i hâl-i siyeh, pîrûze tabak, râh-ı 'aşk, râz-ı nihân, reng-i ruh, rengîn varak, ruh-ı âfitâb, ruh-ı gül || ruh-ı gül-gûn, ruh-ı zerd, ruh-ı zîbâ, rûy-ı zemîn, rûy-ı zerd, rûz-ı hecr || rûz-ı hicrân, sabâ yeli, sâki-i bezm || sâkî-i bezm-i kazâ, sâye-i dîvâr, seg-i kûy, seng-i cefâ, sengîn dil || sengîn diller mihneti, serv-i bülend, serv-i çemen, sevdâ-yi zülf || sevdâ-yi zülf-i dilber, sîb-i zenahdân, sîne-i sûzân || sine-i sûz-nâk, sohbet-i cânân || sohbet-i yâr, subh-ı vasl || subh-ı vuslat, sûz-ı dil, Süleymân mülkü || Süleymân tahtı, şâh-ı devrân, şâh-ı gül, şâh-ı hüsn, şarâb-ı nâb, şem'-i meclis, şem'-i ruh || şem'-i ruhsâr, tâc-ı zer, tâk-ı zeberced, tâze gülistân || tâze gülşen, tîg-i zebân, tîr-i gamze, tîr-i kazâ, Tûbâ budagı || Tûbî budagı, vasl-ı cânân, zülf-i dildâr || zülf-i dost, zülfün gamı, zülfün ucu" . İki şair rasında kullanılan tamlamaların karşılaştırmasında sıradışı, iki şairin birbirine olan etkileri neticesinde tekrar eden tamlama yapıları göze çarpmaz. Bu durum şairlerin kullandıkları tamlamaların doğrudan birbirilerini tanzir ettikleri şiirlerin sayısındaki azlığı göstermektedir. Bu durum aynı redif, kafiye ve vezin ile yazılmış olan 'güneş' redifli kasidede de benzer durumdadır.

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan tamlamalar ile 15. yüzyılın önde gelen şairleri ile olan karşılaştırmada redif kullanımlarındaki sayıca çokluğun bir yansıması olarak en fazla benzerlik Necati Bey'de görülür. İki şairin kullandıkları ortak redifli şiirlerde kullanılan tamlamalar arasında yapılan karşılaştırmada Necati Bey Divanı'nda kullanılan tamlamaların eş anlamlıları Hayali Bey Divanı'nda kullanılmıştır. Öyle ki bu iki şair

arasında benzer tamlamaların kullanımı yanında bazı gazel ve kasidelerde aynı mısraların ve dolayısıyla aynı tamlamaların yer aldığı örnekler mevcuttur. Divanlarda yer alan ‘gül’ ve ‘sana’ redifli şiirlerde aynı mısralar tekrar edilir.

Gülşen-i vasfunda her beyti Necâti çâkerün
Benzer ol mevzûn nihâle kim ucında var gül (NBD K15/41)

Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
Benzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül (HBD K12/16)

Göz yaşı encümini reh-ber idinmezse eger
Şeb-i gamda iremez ʿâşık-ı gümrâh sana (NBD G2/5)

Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
Şeb-i gamda eremez zâhid-i gümrâh sana (HBD G16/4)

Divanlardaki ortak redifli kasidelerden olan ‘serv’ redifli kasidede tamlama benzerlikleri kafiye kelimesinin ortaklığı ile birlikte benzer yapıların kullanılması yönüyle farklılık gösterir. Bu farklılık kullanılan tamlamaların birbirine olan yakınlıklarını göstermesi bakımında önemlidir. Necati Be’in kasidesinde tamlama tercihi yapılmayıp ‘kumrılar’ ifadesi kullanılırken Hayali Bey’in kasidesinde ‘bülbül-i şeydâ’ yapısı kullanılır. Aynı kasidede Necati Bey ‘bostân-ı saltanat’ tamlamasını kullanırken, Hayali Bey ‘Bâg-ı cihân’ tamlamasını tercih eder. Bu yapılar beyitte kullanılan kafiye kelimesi ve bağlamla birlikte düşünüldüğünde iki benzer ögenin yakın anlamlı kelimeler ile oluşturulmuş biçimidir.

Gülşen münevver oldı ser-â-ser Medine-vâr
Kumrılar anda mukriʾ olurlar menâr serv (NBD K21/9)

Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
Mukridür anda **bülbül-i şeydâ** menâr serv (HBD K11/9)

Sensin cihânda ey gül-i gülzâr-ı maʿdilet
Bostân-ı saltanatda bu gül mîvedâr serv (NBD K21/29)

Sen kaddi nahl bana vefâ etmesen nola
Bâg-ı cihânda oldugu yok mîvedâr serv (HBD K11/3)

Gazeller arasındaki ortaklıklarda ‘eyledün’ redifli gazel ve bu gazelde kullanılan tamlamalarda şairlerin tamlama tercihllerine ait kullanımlar dikkat çekicidir. ‘Ayağına halhal eylemek’ ifadesi temelinde şekillenen mısrada Necati Bey ‘halka-i zülf’ tamlamasını kullanırken Hayali Bey’ de aynı mısrada ‘eşk-i sîmîn’ tamlamasını kullanıldığı görülür. Gazelin bir diğer beytinde Necati Bey sevilinin yüzüne dair teşbihinde ‘gün yüz’ tamlamasını tercih ederken Hayali Bey’de geçen denk mısrada bu tercih ‘âyîne-i ruhsâr’ biçimine dönüşmüştür. Şairlerin ‘mest’ redifli gazellerinde ise Necati Bey’deki ‘laʿl-i yâr’ tamlaması, Hayali Bey’de ‘şevk-i laʿl-i yâr’ biçiminde kullanılarak benzer tercihlerin divanlardaki yansımalarına örnek teşkil eder.

Bir kebûterdür havâyī bu dil-i ser-geşte kim
Halka-i zülfünden ayagına halhâl eyledün (NBD G297/2)

Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
Eşk-i sîmînünden ayagına halhal eyledün (HBD G274/2)

Ben degüldür **gün yüzünde** ey meh-i hargeh-nişīn
Nûr üzre noktalardur kim adın hâl eyledün (NBD G297/4)

Hâlümi **âyîne-i ruhsârun** içinde görüp
Üstüne bir nokta kodun adını hâl eyledün (HBD G274/3)

Bezm-i gamda ʿakl ü cânı itdi **laʿl-i yâr** mest
Câm iki oldı ne var olsa kamu hüş-yâr mest (NBD G29/1)

Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest (HBD G31/1)

Divanlarının hacmi, nazım şekillerinde verdikleri örnekler ve üslup özelliklerinin paralelliği Necati Bey ve Hayali Bey rasındaki yakınlığın göstergesi niteliğindedir. 15. yüzyıldaki Necati Bey ile 16. yüzyıldaki Hayali Bey divanlarında tamlama tercihlerinin karşılaştırmasında 111 tamlama ortaklığı söz konusudur. Tespit edilen bu tamlamalar rasında şu yapılar yer almaktadır; *“âb-ı firâvân, âb-ı revân, 'adû kafası || 'adûnun kellesi, âh-ı âteşîn, âhum âteşi, âhum yeli, 'âşık-ı dîdâr, 'âşık-ı miskîn, âteş-i dil, ayagı topragı, bâd-ı sabâ, bâd-ı seher, bâg-ı Behişt || bâg-ı cennet, bâg-ı hüsn, berg-i gül, berg-i sebz, bezm-i ezel, bezm-i gam, bezm-i hüsn, bezm-i şarâb, bin başlı ejder || bin başlu ejderha, binâ-yi 'aşk, bûy-i hulk, bülbül-i gülzâr, câm-ı belâ || câm-ı belâ nûş, çârsû-yi 'aşk, çînî surâhî, dâr-ı cihân, dâr-ı zülf, derd-i fürkat || derd-i hecr, deşt-i belâ || deşt-i gam, devr içi, devr-i felek || devr-i kamer, dûd-ı âh, ebr-i kef, erbâb-ı kemâl, feth-i bâb, gam-ı cânân, gamzen hadengi, gazel-i âbdâr, genc-i cemâl, gonca agz || gonca fem, gonca-dehen, gonca-i handân, gonca-leb, göz yaşı, gül yüz, gül-çihre, gül-i handân, gün yüzlü, hadd-i gül-gûn, hâl-i hindû, hâl-i siyâh, halk-ı 'âlem, harâbât ehli, harâbât erenleri || harâbât erleri, hasta gönül, hatt-ı müşgîn, hazret-i Selmân, hûn-ı ciger, hûr-ı behişt, İbrâhîm-i Âzer, iki parmak kâgıd, iklîm-i hüsn, ince bel, iti izi || itlerün izin, izün tozı, kanlu yaş, karanu gice, kuş dili, kûy-ı yâr || kûy-i cânân, küynüklü âh, lâle-ruh, la'l-i nâb, la'-i yâr, leb-i cânân || leb-i dil-ber, leb-i şîrîn, leşker-i fürkat || leşker-i hicrân, mâh-ı nev, meclis-i mey, meh-likâ, mey-i ergavân, mey-i nâb, Mısr-ı hüsn, mihnet odı, mihr-i cihân-ârâ, nâr-ı firâk || nâr-ı hecr, nergis-i bîmâr, perī-rû || perîruh, pîl-i demân, sâye-i dîvâr, serv-i bâlâ, serv-i revân, seyl-i eşk, sīnemün dâgı, şâh-ı gül, şâhid-i bâzâr, şarâb-ı ergavân, şarâb-ı nâb, şeb-i gam, şem'-i ruh || şem'-i ruhsâr, tâlib-i dîdâr, tîg-i gamze, tîr-i âh, vasl-ı cânân || vasl-ı nigâr, yer yüzi, zulm eli, zülf-i 'anber-bâr || zülf-i 'anber-bâr-ı dilber, zülf-i siyâh, zülf-i perîşân”* şairlerin bu ortak redifli şiirlerde kullandıkları benzer tamlamalar içinde geçen *‘bin başlı ejder || bin başlu ejderhâ, ebr-i kef, küynüklü âh, iki parmak kâgıd’* gibi yapılar doğrudan bu iki şairin aynı redif ile yazdıkları şiirlerde kullanılan yapılar olarak dikkat çeker.

Necati Bey Divanı’nda tespit edilen tamlamaların Hayali Bey Divanı’nda kullanılan bütün tamlamalar ile yapılan karşılaştırmasında, karşılaştırılan bütün şairler içerisinde sayıca en fazla benzerliğin Necati Bey Divanı’nda kullanılan tamlamalar ile olduğu görülmektedir. Toplam 222 tamlama içeirsinde şu yapılar yer almaktadır; *“agzı suyu || agzınun suyı, âh-ı 'âşık, ak kâgıd, 'aks-ı rûy-ı yâr || 'aks-i 'ârız-ı dil-dâr, 'aks-i ruh, al kâgıd, ala göz || ala gözlü, 'andelīb-i zâr, âsitân-ı dil-ber || âsitân-ı yâr, 'âşık-ı bî-bâk,*

'âşık-ı bî-dil, 'âşık-ı şeydâ, 'âşıkun bağrı || 'âşıkun gögsü, 'âşıkun işi, âteş-i gam, ayagı tozu, ayagun topragı, 'ayş-ı müdâm, bâde-i hamrâ, bâg-ı cinân, bâg-ı huld, bahr-ı gam, bahr-i 'Ummân, baht-ı siyâh, bâzâr-ı gam, bâzâr-ı mihr || bâzâr-ı mihr-i yâr, berg-i kâh, bezm-i safâ || bezm-i safâ-bahş, bûstân-ı dehr, bûy-ı gül, câdû göz || câduvâne göz, câm-ı gül || câm-ı gül-gûn, câm-ı İskender, câm-ı mey, câm-ı şarâb, cân bâzârı, cemâl-i yâr, cür'a-i cân || cür'a-i cân-bahş, çeşm-i cihân || çeşm-i cihân-bīn, çeşm-i fettân, dâg-ı hirmân, dâg-ı mihnet, dâg-ı mihr || dâg-ı mihr-i dōst, derd ehli, derd-i dil, derd-i hicrân, deste-i reyhân || deste-i sünbül, dest-i kazâ, dest-i kudret, dest-i Şâh, devlet serīri, devlet-i dünyâ, devr-i ruh, dîde-i hûn-bâr, dil kişveri, dil-i âgâh, dil-i âvâre, dil-i bîçâre, dil-i 'uşşâk, diyâr-ı Rûm, dünyâ yüzü, ebr-i bahar || ebr-i bahârî, ehl-i derd, ehl-i dil, ehl-i safâ, eşk-i lâle-gûn, eşk-i sīm || eşk-i sîmîn, fenâ gülzârı, gam 'askeri || gam ceyşi, gam beyabânı, gam leşkeri, gam metâ'ı, gam-ı dilber, gamze-i gammâz, gamze-i hûnrīz, gamze-i mekkâr, gamzen hadengi || gamzen kılıcı, gamzen okı || gamzen tîri, gökyüzü, gûşe-i meyhâne, gülşen-i hüsn, gülşen-i kûy, gül-zâr-ı cihân, gülzâr-ı dehr, hâb-ı nâz, hâce-i dünyâ-perest, hadd-i cânân || hadd-i dost, hadeng-i âh, hâlet-i 'aşk, hâl-i ruh, halk-ı cihân, harīm-i dil, harîm-i sîne, hatt-ı dildâr || hatt-ı dōst, hatt-ı la'l, hatt-ı müşg-bâr, hayâl-i vaslı || hayâl-i vasl-ı dōst, hecr-i ruh || hecr-i rûy-ı yâr, hilâl ebrû, 'îd-i hümâyûn, Ka'be yolu, kabr-i Mecnûn, kadd-i sanavber || kadd-i sanevber-hırâm, kadri bâgı, kân-ı kerem, kân-ı melâhat, kanlu kanlu yaş, kara baht, kara zülf, katı gönül, kayd-ı beden, kemend-i zülf, kesb-i safâ, kızıl kan, kûh-ı gam, kuru bühtân, kûy-i cânân || kûy-i nigâr, külbe-i ahzân, lâle-i sahrâ-nişîn, leb-i cân-bahş, leb-i dildâr, lebün 'aksi, leşker-i mihnet, letâfet gülşeni, mahabbet sebzezârı, mâh-ı felek, mâh-ı tâbân, makbûl-i tab'-ı cümle || makbûl-i tab'-ı ehl-i nazar, mâl-i dünyâ, meclis-i mey, meh-i nâ-mihribân, meh-i tâbân, melek-sīmâ, mevsim-i gül, meydân-ı hüsn, meydân-ı rezm, mey-hâne yolı || meyhâne yolları, mey-i ergavân, mezellet hâki, mezellet topragı, mihr-i ruh, nâme-i şevk, nâr-ı firâk, nâr-ı hasret, nâr-ı hecr, nefs ejdehâsı || nefs ejderhâsı, nergis-i şehlâ, nihâl-i tâze, nûr-ı ruh, 'ömr-i Nûh, 'ömr-i sermedî, pây-i taht-ı Rûm || pây-i taht-ı saltanat, perî yüz, pertev-i hurşîd || pertev-i mihr, pîr-i harâbât, pîr-i mugan, pīr-i mugân işigi || pîr-i mugânun dergâhı, pûte-i ihlâs, râh-ı 'aşk, rakîb-i hâr, rakīb-i kelb, Rûm eli || Rûm illeri, sâgar-ı sahbâ, sahn-ı çemen || sahn-ı gülşen, sahn-ı gül-zâr, sâkî-i gül-çehre || sâkī-i gül-'izâr, sâye-i Perverdigâr, seg-i kûy, selâmet ehli, semend-i nâz, seng-i cefâ, ser-çeşme-i cân, ser-i kûy, ser-i zülf, serv boy, serv kâmet, servi boy, serv-i bülend, serv-i çemen, serv-i hırâmân, serv-i kadd, serv-i serkeş, serv-i sîm-endâm, sevdâ-yi zülf, seyr-i çemen, sırr-ı 'ışk, sîb-i zenahdân, sīm-ten, sohbet-i hâs, sohbet-i mey, surâhî kulkulü, sünbül saç, sünbül-i pür-tâb,

şâh-ı 'âlem || şâh-ı cihân, şarâb-ı lâle-reng, şeker-leb, şekl-i âh, şem'-i cem', şem'-i hidâyet, şerer-i âh, şeyh-i savma'a, tab'-ı güher-rīz-i Necâtī || tab'-ı Hayâlî, tabīb-i cân, tâc-ı zerkâr || tâc-ı zerrīn, tahta-i nerd, tahta-i reml, taht-ı Süleymân, ta'n-ı düşman, tâze cân, tâze dīvân, tîr-i müje, tîrün ağzı || tīrün ucı, vakt-i sabâh, vakt-i seher, vasf-ı ruh || vasf-ı rûy-ı yâr, vasl-ı yâr, yâr işigi || yâr kûyu, yaşum 'ummânı || yaşumun cûyu, yed-i beyzâ, Yûsuf-ı Ken'ân, zahm-ı peykân, zahm-ı tīr, zülf-i dilber, zülf-i miskin, zülf-i pûr-çîn, zülf-i serkeş, zülf-i siyâhkâre || zülf-i siyeh-gar, zülfün ucu". Bu iki şairin divanlarında tespit edilen tamlamaların karşılaştırmasında birebir ve bütün tamlamalar üzerinden yapılan karşılaştırmada –kullanılan tamlamaların sıklıkları da düşünüldüğünde- sayıca büyük bir oran ortaya çıkmakatadır. Bu orana en fazla yaklaşan şair 16. yüzyılda Baki olmuştur. Necati Bey Divanı'nda hem redif ortaklıklarının fazla olması hem de üslubun belirlenmesinde önemli bir ölçüt olan tamlama gibi yapıların benzerliği, bu iki şair rasındaki etkileşimin ileri derece olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

4.8.8. 16 ve 17. yüzyıl şairlerinin tamlama tercihleri

16. yüzyıl içerisinde yetişen ve klasik şiirin zirve şahsiyetleri olarak değerlendirilen Baki, Fuzuli gibi şairlerin yanında zikredilen Hayali Bey ile adı geçen bu şairler arasında etkilenmeler, ortak redif kullanımları ve bu ortaklıklardan dolayı şairlerin üsluplarına tesirler söz konusudur. Üsluplara tesir eden etkilerin incelenmesinde önemli bir özellik olan ve alışılmamış yapıların kullanımı ile bu tesirin alenileştiği görülebilmektedir. Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen tamlamaların Hayreti, Fuzuli ve Baki divanlarında kullanılan tamlamalar ile karşılaştırılması sonucunda ortak ve alışılmış yapıların hemen her şairde kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında Baki ve Hayreti divanları ile karşılaştırma neticesinde ise Hayali Bey ile bu iki şair arasındaki ortaklıkların sayısının arttığı görülecektir. Bu ortaklık yukarıda bahsedilen ve her şairin divanında görülebilecek klişe yapıların tekrarı değildir. Klişe ifadelerin dışında kalan alışılmamış yapılar doğrudan iki şair arasındaki ilişkinin açıkça görülebileceği ve aynı mana yahut söyleyişi oluşturma çabalarının şairlerin tamlama tercihlerini nasıl şekillendirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu açıdan tamlama ortaklıklarının sadece sayıca fazlalığına bakılmamalı, karşılaştırılan iki şairin kelime dünyalarında geçen yapılara da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Hayali Bey ile hemşehri oluşu yanında şiirlerinde yer yer Hayali Bey etkisi görülen Hayreti'nin tamlamalar konusunda Hayali Bey'in şiirlerinde geçen yapılar ile benzerlikleri göze çarpar. Necati Bey ve Hayali Bey rasında görülen eş anlamlı yapılar ile benzer manaların karşılanması, Hayreti ve Hayali Bey'in ortak redifli şiirlerinde de görüülür. Bu iki şairin ortak kullanımları karşılaştırıldığında mısradaki kelime kadrosunun birbirine yakınlığı dikkat çeker. Şairlerin 'ʿâşık' redifli gazellerinde Hayreti'nin tercihi *'tekye-i 'ışk'* iken, Hayali Bey'de bu yapı *'katâr-ı 'aşk'* biçimindedir. Benzer bir örnek 'olur' redifli gazelde görülmektedir. Hayreti'nin *'tekye-i 'ışk'* kullanımı, Hayali Bey'de *'Ka'be-i kûy'* biçiminde kullanılmıştır. Şairlerin tamlama tercihlerinin yakınlığına ilişkin en belirgin örneklerden birisi 'yanar' redifli gazelde görülmektedir. Birbirine yakın anlamlı kelimelerden oluşturulan tamlamalar Hayreti'de *'sûz-ı dil'* biçimindeyken Hayali Bey'de *'nâr-ı dil'* biçiminde geçmektedir.

Görüp bu **tekye-i ʿışkun** bir ihtiyârı beni
Didi gel âdem isen ʿâşık ol dedem ʿâşık (HD G182/2)

Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık (HBD G249/6)

Ey keman-ebrû hayât-ı câvidânî kesb ider
Tekye-i ʿışkunda her cân kim senün kurbân olur (HB-G99/5)

Kaʿbe-i kûyunda her kim dilberün kurbân olur
Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur (HBD G164/5)

Sûz-ı dilden korkaram âh itmege ʿâlem yanar
Çâr erkân u tokuz eflâk ü yidi yem yanar (HD G63/1)

Nâr-ı dilden zâhir etsem bir şerer ʿâlem yanar
Dursa bir dem sîne-i sûzânum içre gam yanar (HBD G165/1)

Divanlarda karşılaştırılan kimi örneklerde ise bir Hayreti yahut Hayali Bey'de tamlama tercihinin diğer şairde manayı karşılayan tek bir kelime veya kelime grubu ile

karşılandığı görülür. 'Eyledün' redifli gazelde Hayreti *'âzâd eylemek'* yapısını *'bend-i gam'* tamlaması ile verirken, Hayali Bey bu yapı ile 'zindân' kelimesini kullanır. 'İle' redifli gazellerde 'kırmak' fiilinin eş anlamlı iki fiil farklı fiil ile kullannan şairler, *'seng-i istignâ'* tamlamasına sadık kallırken, mısraın ilk kısmındaki yapılarda farklılığa giderek *'kâse-i hırs'* ve *'dokuz mînâ'* yapılarını tercih ederek bir farklılık göstermişlerdir. Hayreti'de tamlama ile ifade edilen kimi söyleyişler, Hayali Bey'de tek bir kelime ile verilir. 'Olan başum' redifli gazelde Hayreti *'hânekâh-ı mihnet'* tamlamasını kullanırken Hayali Bey, bu yapıyı mısrada anlam olarak karşılayacak ifade olarak 'vilâyet' kelimesini kullanmıştır.

Kul idindün çün beni kendüne ey sultân-ı ʿışk
Bend-i gamdan gûyiyâ bir bende âzâd eyledün (HD G240/3)

Cânumı kıldun cüdâ bu cism-i hâk-âlûdeden
Bir garîbi gûyiyâ **zindândan** âzâd eyledün (HBD G278/2)

ʿÂrif isen gel gedâ-tabʿ olma ʿâlî-himmet ol
Kâse-i hırsı şikest it **seng-i istignâ** ile (HD G404/4)

ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
Bu **dokuz mînâyi** sır bir **seng-i istignâ** ile (HBD G495/4)

Bir yerde bir gün itmeyüp ârâm her gice
Bir **hânekâh-ı mihnete** mihmân olan başum (HD G270/5)

Her gün Hayâlî gibi edüp bir makâmı seyr
Her gece bir **vilâyete** mihmân olan başum (HBD G357/6)

Hayreti ve Hayali Bey divanlarında iki şairin ortak redif havuzunda bulunan şiirlerde kullandıkları tamlamaların birebir karşılaştırmasında 78 tamlama tespit edilmiştir. Bu yapılar arasında şu tamlamalar yer almaktadır; *"'âlem-i tecrîd, 'âli-himmet, ayagun topragı || ayagı topragı, bâliş-i zerkâr, belâ kûyu || belâ künci, bende-i sultân-ı 'aşk, bezm-i gam, bezm-i safâ, bî-dîn rakîb, binâ-yi 'aşk, bir avuc hâkister || bir avuç kül, cânlar cânı, cihân bâgı || cihân gülzârı, cûybâr-ı eşk || cûy-ı eşk, dehr bâgı || dehr gülzârı, derd-i dilber*

|| derd-i yâr, deryâ-yi 'aşk, deyr-i 'âlem || deyr-i cihân, dîde-i giryân, dil mülkü || dil şehri, ehl-i 'aşk, esrâr-ı 'aşk, gam-ı cânân, gamzen hadengi || gamzen oku, gonca-dehen, gönül mülkü, göz yaşı, gözlerüm yaşı, gülşen-i kûy, halk-ı 'âlem, hâne-i dil || hâne-i kalb, hasta gönül || hastadil, hûn-ı ciger, hûn-ı dil, jeng-i gam, Ka'be-i kûy, kanlu yaş, kara toprak, kâr-ı 'aşk, kemân-ebrû, kızıl kan, kuş dili, künc-i mihnet, mâcerâ-yi 'aşk, mâh-ı tâbân, Mantıku᾽t-tayr, meh-i tâbân, meh-rû, mekteb-i 'aşk, melâmet taşı, merdüm-i çeşm, metâ'-ı derd, mey-i nâb, mihr-i 'âlem-tâb, mihr-i cihân-ârâ, murg-ı dil, nâr-ı cahîm, nây-i 'aşk, pâ-yi 'aşk, pertev-i mihr || pertev-i mihr ü mahabbet, pertev-i nûr-ı Hudâ || pertev-i nûr-ı Mustafâ, pîr-i 'aşk, reh-i 'aşk, rûh-ı revân, rûy-ı zerd, seng-i cevr, seng-i hâr, seng-i istigna, serv-i çemen, serv-i revân, şâh-ı 'aşk, şarâb-ı 'aşk, şîrîn-suhan, tarîk-i 'aşk, tâze dâg, tâze tâze dag, terk-i ser, tîg-i gam".

Hayreti Divanı'nda tespit edilen bu tamlamaların Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bütün tamlamalar içindeki benzerliğinde ise toplan 168 yapı tespit edilmiştir. Bu sayı kendi yüzyılı içinde Hayali Bey'in Baki'den sonra en büyük benzerlikler gösterdiği şairin Hayreti olduğunu göstermektedir. Bu karşılaştırmada şu tamlamalar yer almakatadır; *"âhum odı, 'aks-i rûy, 'âlem-i 'aşk, alıcı şâhîn || alıcı şehbâz, ana rahmi, 'arz-ı hüsn, âsitân-ı yâr, 'âşık-ı dîdâr, 'âşık-ı sâdık, 'aşk eli, 'aşk meydânı, 'aşk yolı, 'aşk-ı dilber, 'aşk-ı yâr, âteş-i hicrân, ayak bâgı, 'ayn-ı 'inâyet, bahr-i gam, bâr-ı girân, bâzâr-ı gam, bed-nâm-ı 'âlem, belâ-yı 'aşk, bende-i Âl-i 'Abâ, bende-i makbûl, bende-i zerrînkülâh, beyâbân-ı mahabbet, bezm-i belâ, bülbül-i gûyâ, bülbül-i nâlân, bülbül-i zâr, bülbülün âşiyânı, cân çeşmesârı || cân çeşmi, cân gözi, cemâli nûru, cihân bâgı, çâh-ı belâ, çarh-ı çâr, çarh-ı felek, çeşm-i gevher-bâr || çeşm-i gevher-nisâr, çeşm-i giryân, dâne-i erzen, dehr bâgı || dehr bûstânı, devlet-i bîdâr, deyr-i cihân, deyr-i eflâk || deyr-i felek, dîde-i hûn-bâr, dil kal'ası || dil şehri, diyâr-ı gam, dûd-ı siyâh, dünyâ-yı denî || dünyâ-yı dûn, ehl-i fakr, ehl-i fenâ, ehl-i niyâz, ehl-i safâ, erbâb-ı 'aşk, erbâb-ı belâ, eşk-i çeşm, evrâk-ı gülistân, fenn-i 'aşk, feth-i bâb, fezâ-yi 'aşk, firdevs-i a'lâ, fülûs-ı ahmer, gam beyâbânı, gam-ı 'aşk, gam-ı dilber, gam-ı zülf, gamze-i hûn-rîz, gamzen oku || gamzen tîri, genc-i 'aşk, gerden-i cân, gevher-i 'irfân, gönül mülkü, göz yaşı, gûşe-i gam, gül yüz, gül-çehre, gül-i handân, gül-i ter, gülşen-i hüsn || gülzâr-ı hüsn, güneş yüz, hâce-i 'aşk, hâk-i pây, hâl dili, hâne-i kalb, hân-ı visâl, hâr-ı belâ, hâr-ı gam, hasta cân || hasta gönül, hayl-ı gam, hilâlebrû, hilâl-i 'îd, hümâ-yı 'arş-pervâz || hümâ-yı evc-i 'izzet, Ka'be yolu, Ka'be-i vasl, kâ᾽inât-ı cev, kalb-i 'uşşâk, kara yazılu, kara yer, kara zülf, kâse-i çeşm, kemter gedâ || kemter kul, kûy-ı dildâr, kûy-ı nigâr, küfr-i zülf, künc-i belâ, künc-i gam, leşker-i gam,*

mecmûʿa-i gül, Mecnûn-ı şeydâ, meh-i bürc-i saâdet || meh-i bürc-i şeref, merdâneler meydânı, merdüm-i dîde, meydân-ı mahabbet, mihnet bucagı, mihr-i hüsn, murg-ı hoş-elhân, mübtelâ-yı ʿaşk, mülk-i istignâ, mürşid-i ʿaşk, nâr-ı ʿaşk, nâsih sözü, nihâl-i tâze, nûr-ı ʿayn, nûr-ı tecellî, ʿömr-i sermed || ʿömr-i sermedî, perîpeyker, râh-ı vefâ, reh-i kûy, ruh-ı dildâr, Rûm elleri, rûz-ı ʿîd, sâkî-i ʿaşk, ser-çeşme-i cân || ser-çeşme-i hayât, serv-i hırâmân, serv-i hoş-hırâm, seyr-i bâg || seyr-i bûstân, seyr-i gülistân || seyr-i gülzâr, sohbet-i hâs, sultân-ı ʿaşk, sûz-ı dil, sünbül-i pür-tâb, şâh-ı hûbân, şâh-ı hüsn, şâh-ı Kenʿân || şâh-ı Kenʿânî, şeb-i gam, şemʿ-i ruh, şemʿ-i şebistân, şîşe-i ʿâr || şîşe-i nâmûs, tâc-ı devlet, tâze gül, tekye-i ʿaşk, tekye-i mihnet, tîr-i gamze, tîr-i maksûd, vâkıf-ı esrâr, vech-i Leylâ, vücûdum mülkü, yaban dîvânesi, Yûsufcemâl, zâl-i dehr, zekât-ı hüsn, zevrak-ı ayag || zevrak-ı bâde, zülf-i perîşân". Bu tamlamalar içinde alışılmadık yapılar arasında gösterebileceğimiz ve iki şair arasında ortak söyleyişler olarak değerlendirebileceğimiz *'bende-i Âl-i ʿAbâ, dâne-i erzen, fülûs-ı ahmer, merdâneler meydanı, mülk-i istignâ, ʿömr-i sermed, şâh-ı Kenʿân, şîşe-i ʿâr || şîşe-i nâmûs, tekye-i mihnet, yaban dîvânesi'* tamlamaları bu iki şair arasındaki yakınlığın ipuçlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Hayali Bey'in bir vesile ile tanıştığı, devrinde ve sonrasında meşhur olan redifleriyle yazdığı şiirlerini tanzir ettiği Fuzuli, şiirlerinde kendisine has bir üslubun örneklerini vermiştir. Bu durum meşhur olmuş kasidelerinde ve gazellerinde görülmektedir ve bu söyleyişler diğer şairler üzerinde etkili olmuştur. Şairler açısından bir başka şairin divanında geçen bir ifade, söyleyiş ya da mazmunun hoş bulunması, diğer şairlerinde aynı tarz bir söyleyiş geliştirmesine vesile olmuştur. Bu tarz tercihler kimi zaman örnek alınan şairin gerisinde kalırken kimi örneklerde de zemin şiiri gölgede bırakan bir durumdadır. Söz konusu tamlama kullanımları, tam bu noktada şairlerin tercihini şekillendirme açısından yakınlıkları ve benzerlikleri göstermesi bakımından önemlidir.

Hayali Bey'in Fuzuli'nin bazı şiirlerini tanzir ettiği ve bu şiirlerinde mana ve diğer şekil özelliklerine ilişkin ortaklıkların olduğu görülmektedir. Divanda yer alan 'su' redifli gazellerdeki benzerliklerin yanında burada söz konusu tamlama karşılaştırmasına örnek olması açısından iki şairin divanında yer alan 'bekleriz' redifli gazellerde hangi tamlamalar olduğunu göstermek bu iki şairin kullanımına ilişkin bir fikir vermesi açısından önemli olacaktır. Fuzuli'nin 'bekleriz' redifiyle yazdığı bir gazelinde kullanılan yapılar arasında *"ser-i kûy-i melâmet, leşker-i sultân-i irfân, sâkin-i hâk-i der-i meyhâne, bâb-i saʿâdet, cîfe-i dünyâ, Kâf-i kanâʿat, endîşe-i agyâr, genc-i esrâr-i mahabbet, hayret-i ʿaşk, sûret-i*

dîvâr, seyr-i bâg, künc-i mihnet, kârbân-i râh-i tecrîd, mülk-i 'aşk, hisâr-i istikâmet, mest-i câm-i 'aşk" tamlamaları yer almaktadır. Aynı redifle Hayali Bey Divanı'nda iki gazel yazılmıştır. Bu gazellerde geçen tamlamalar arasında ise *"dervâze-i şehr-i melâmet, kûy-ı selâmet, Bî-sütûn-ı 'aşk, tabl-ı sîne, derbend-i mihnet, hâce-i 'aşk, bâzâr-ı mihr-i yâr, nakd-ı cân, kâlâ-yi vuslat, hûn-ı dil, meclis-i 'uşşâk, ashâb-ı sohbet, şâh-ı gerdûn, âfitâb-ı 'âlem-ârâ, kûy-ı ferâgat, nakd-i sabr, künc-i kana'at, sâkin-i çâh-ı tabi'at, pertev-i necm-i hidâyet, pîr-i mugân, sâkin-i dergâh, kâmrân-ı 'âlem, bâb-ı sa'âdet, 'aşk eli sultânının serdârı, kûy-ı melâmet"* yapıları geçmektedir. İki şairin ortak redifle yazdıkları gazellerde kullandıkları bu tamlamalar arasındaki benzerlik, şairlerin tamlama tercihlerinin birbirlerinden çok da kopuk bir durumda olmadığını göstermektedir.

Fuzuli ve Hayali Bey divanlarını şairlerin kullandıkları ortak redifli şiirlerde kullandıkları tamlamalar üzerinden karşılaştırdığımızda ortaklıklar sayıca fazla olmamakla birlikte tercih edilen yapıların iki şair arasındaki ortak kelime ve yapılar olması dikkat çekicidir. Tespit edilen bu yapılar arasında *"âb-ı hayvân, adli eyyâmı || 'adlün eyyâmı, âfitâb-ı 'âlem-ârâ, 'ârız-ı dildâr || âriz-i cânân, âteş-i dil, âyîne-i ruhsâr, bâd-ı sabâ, berk-i âh, binâ-yi 'aşk || binâ-yi aşk-i Ferhâd, büt-i Çîn, ciger kanı, çeşme-i hayvân, çeşm-i cellâd, dâr-ı cihân || dâr-i dünyâ, derd-i 'aşk, derd-i dil || derd-i dilber, dîde-i giryân, dil-i mecrûh, dûd-ı âh, dûd-ı dil, dür-i şâhvâr, ehl-i melâmet, fezâ-yi 'aşk, gonca-leb, gönül mülkü, göz yaşı, gözlerüm yaşı, gözüm yaşı, gûşe-i mihrâb, hâk-i râh || hâk-i reh, hûn-ı dil, hurşîd-i 'alemtâb, hurşîd-i rahşân, Kâf-ı kanâ'at, kanlu yaş, karanu gece, katre-i bârân, kul oglu, küfr-i zülf, künc-i mihnet, lü'lü'-i şehvâr, melek-sîmâ, menzil-i maksûd, mey-i gül-gûn, mey-i nâb, murg-ı dil, nâr-ı gam, nûr-ı Hak, penbe-i dâgı, pîr-i mugan, reh-i 'aşk, reng-i rû || reng-i rûy, sâkî-i gül-çehre, sengdil, serv-i hırâmân, serv-i revân, şâhid-i bâzâr, şarâb-ı nâb, şeb-i hicrân, şeb-i Mi'râc, şem'-i şebistân || şem'-i şem-istân, şu'le-i âh, târ-ı zülf || târ-i sünbül-i zülf, zülf-i perîşân"* tamlamaları yer almaktadır.

İki şairin ortak redifli gazeller açısından karşılaştırması yanında Fuzuli Divanı'nda tespit edilen tamlamaların Hayali Bey Divanı'nda geçen bütün tamlamalarla karşılaştırmasında ise şu tamlamalar benzerlik veya aynilik göstermektedir; *"âb-ı tîg, âh odu || âhım odu, âh-ı âteşîn, âhum yeli, 'aşk derdi, 'aşk ehli, âşiyân-ı ten, âteş-i 'aşk, âteş-i hicrân, âteşîn ruhşâr, bâd-ı sabâ, bâg-ı cennet, bahr-i bî-pâyân, bâr-ı gam || bâr-i gam ü mihnet, berg-i gül || berg-i gül-i ter, bû-yı riyâ, bülbülün kanı, câdû göz, câm-ı mey, câm-ı musaffâ, cân-ı Şîrîn, cefâ-yi hâr, cennet gülleri || cennet gülü, cihân bâgı, çâk-ı girîbân,*

çarh-ı dûn, çeşme-i hurşid, çeşm-i giryân, çeşm-i hûn-bâr, çeşm-i hûn-feşân, çihre-i zerd, dâd eli, dâmen-i pâk, devlet-i 'aşk, devr-i kamer, dîde-i hûn-bâr, dil-i sûzân, dürd-i mey, ebr-i nîsân, ehl-i 'işret, ehl-i nazar, ehl-i riyâ, eşk seylâbı, eşk-i lâle-gûn, fenâ dünyâ, firâk odı || firâkın odu, fitne-i âhir zamân, gönül mülkü, gözüm merdümleri, gül budagı, gül-i ra'nâ, gül-i ter, günbed-i devvâr, hâk-i pây, hûnâbe-i ciger, hûnâb-ı ciger, hûnîn müje, kan yaş, katre-i eşk, katre-i şebnem, kemâl-i hüsn, keman-ebrû, lâ'l-i meygûn, lâ'l-i nâb, lâ-mekân seyri, leb-i cân-perver, levh-i cân || levh-i dil, mâh-ı nev, meh-i bî-mihr, mehlikâ, melek-sîmâ, menzil-i vîrân, merdüm-i çeşm, mest-i câm-ı 'aşk, murg-ı dil, müjen hançerleri, mülk-i vücûd, nâfe-i Çîn, nergis-i şehlâ, perde-i çeşm, perîşân hâl, peyk-i sabâ, pîr-i deyr || pîr-i felek, sâgar-ı sahbâ, selâmet ehli, ser-i kûy, ser-i zülf, sevdâ-yi zülf || sevdâ-yi zülf-i dilber, seylâb-ı sirişk, seyr-i bû-sitân || seyr-i bûstân, seyr-i gülistân || seyr-i gül-istân, seyr-i gül-zâr || seyr-i gülzâr-ı cinân, sırr-ı gayb, sîb-i zenahdân, sûret-i hâl, sünbül kâkül || sünbül saç, sünbül-i zülf, şem'-i cemâl, şem'-i ruh, tarîk-i 'aşk, tarîk-i fenâ, tîr-i gamze, yâd-ı la'l, zahm-ı tîg, zencîr-i cünûn, zevk-i visâl".

15. ve 16. yüzyıldaki şair karşılaştırmalarında Hayali Bey'in üslup olarak çok yaklaştığı Necati Bey yanında 16. yüzyılda Hayreti ve özellikle Baki ile ortaklıkların derecesinin arttığı görülmektedir. Baki ve Hayali Bey arasında Necati Bey ile olan ilişkiye yakın bir ilişki söz konusudur. Bu tespiti tamlamalar özelinde elde ettiğimiz oranlar yanında bu iki şairin diğer ortak paydalarını da değerlendirerek söylemek mümkündür. Örneğin şairlerin divanında geçen 'aldılar' ve 'budur' redifli gazellerde aynı mısraların tekrarı bu ilişkinin boyutunu gösterir.

Başdan meclisde sâkîler karârum aldılar
Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar (BD G178/1)

Dilrübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar (HBD G106/1)

Bak câm-ı ʿayşa âyine-i pür-safâ budur
Gel gör habâb-ı sâgarı necm-i hüdâ budur (BD G57/1)

Gör yaşumı gamunla geçen mâcerâ budur
Bak dâguma ki âyîne-i pür-safâ budur (HBD G181/1)

Baki ve Hayali Bey arasında ortak söyleyişlerin, mısraların varlığı aynı mana ve kurulan mazmun etrafında şekillenen şiirlerde şair tercihlerini ortaya çıkarır. ‘Benzer’ redifli gazellerde Baki’nin kullandığı ‘hayâl-i hâb’ tamlaması, Hayali Bey’deki denk örnekte ‘seyr-i hâb’ biçimindedir. Bir diğer örnekte beyitte kullanılan kavramlar kimi zaman tamlama biçiminde kimi zaman da eş anlamlı kelimelerin birbiri yerine kullanılması ile lgerçekleştirilmiştir. Beyitte iki şairin kullandığı tamalama tercihleri “*berg-i hazân-evrâk-ı hazân/ kûy-ser-i kûy/çemen sahnı-gülşen”* biçimindedir. Benzer bir örnek ‘eyledün’ redifli gazellerde görülmektedir. Beyitlerde şairlerin kullandığı tamlamalar arasında *“âsmân-ı mihr-âsumân-ı ʿaşk/şuʿle-i dâg-ı derûn-dâgumun her penbesi/mâh-ı tâbân- mâh-ı tâbân”* yapıları geçmektedir.

Tamlamalar özelinde ortak redifli gazeller üzerinden yapılan birebir karşılaştırmada en dikkat çekici netice, Hayali Bey Divanı’nda kullanılan bu tamlamalar ile sayıca en fazla benzerlik ve ayniliğin Baki’de olduğu görülmektedir. Bu iki şair arasında ortak rediflerin kullanımının da sayıca fazlalığı, bu sonucun ortaya çıkmasının temel sebebi olarak gösterilebilir. Tespit edilen bu yapılar arasında *“âb-i rûy, âhum yeli, ʿârız-ı rengîn, ʿâşık-ı dîvâne, ʿaşk ehli, ayagın tozu, ayagun topragı, âyine-i pür-safâ, bâde-i gül reng || bâde-i gül-gûn, bâg-ı Behişt, bâg-ı hüsn, baht-ı siyâh, bende-i sâhib-nazar, berg-i gül, berg-i hazân, bezm-i şarâb, bir içim su, bûy-ı gül, bülbül âvâzı || bülbül fegânı, bülbül-i gûyâ, bülbül-i şûrîde, büt-i Çîn, câm-ı gül-gûn, câm-ı zerrîn, cân metâʿı || cân nakdi, cân riştesi, cezbe-i ʿaşk, cism-i nâ-tüvân, cûy-bâr-ı eşk || cûy-ı eşk, çeşm-i pür-hûn, çihre-i zer || çihre-i zerd, dehân-ı teng, derd-i fürkat, derd-i yâr, dîde-i giryân, dîde-i nem-nâk || dīde-i pür-nem, dil içi, dil mülkü, dil-i şeydâ, dil-i vîrân, diyâr-ı Rûm, dûd-ı âh, dûd-ı dil, dûd-ı siyâh, ehl-i ʿaşk, ehl-i dil, gam-ı dilber || gam-ı dil-dâr, gam-ı zülf, gamzen hadengi || gamzen okı, gerd-i râh, goncadehen, gonca-leb, göz yaşı, gözlerüm yaşı, gözüm yaşı, gülşen-i ʿâlem || gül-zâr-ı dehr, gülşen-i Cennet || gül-şen-i Firdevs, gün yüz, günbed-i çarh-ı felek || günbed-i eflâk, habâbun ʿaynı, hâk-i pây, hâk-i râh, halk-ı ʿâlem, hayâl-i cânân ||hayâl-i dost, hayâl-i hâb, hayâl-i laʿl || hayâl-i laʿl-i nâb, hayâl-i zülf, hûn-ı ciger, hûn-ı dil, hûnī göz || hûnîn müje, hurşîd-i ʿalemtâb, hûrşīd-i enver || hûrşīd-i nûr-efşân, ʿīd-i vasl, insân-ı kâmil, izün tozu, kâkül-i müşgîn, kanlu yaş, katre-i bârân, kemîne çaker || kem-ter gedâ, keştî-i bâde, kevkeb-i baht, kûy-ı harâbât, kûy-ı yâr, künc-i tarîk, lâle-i hamrâ, laʿl-i dil-ber || lâʿl-i yâr, libâs-ı nâz, mahabbet şemʿi, mâh-ı nev, mâh-ı tâbân, mâhrû, meh-i tâbân, merdüm-i çeşm, mey-i gül-gûn, mey-i nâb, Mısr-ı hüsn, mûr-ı endişe || mûr-ı gussa,*

mübtelâ-yi ʿaşk, özge ʿâlem, pâdişâh-ı ʿaşk, pâdişâh-ı bahr ü ber, peykân-ı dost, reh-i ʿaşk, reng-i rû, rûh-ı mücerred, rûy-ı zemînün minneti, rûy-ı zerd, rûz-ı visal || rûz-ı vuslat, sâgar-ı Cem, sâgar-ı mey || sâgar-ı pürmey, sahn-ı çemen, seng-i bî-dâd, seng-i cevr, seng-i mihnet, ser-çeşme-i hayvân, ser-i kûy, serrişte-i maksûd || ser-rişte-i visal, serv-i bâlâ, serv-i hırâmân, serv-i serkeş, servün ayagı, seyl-i eşk, sîm-i eşk, sīne dâgı || sînemün dagı, subh-ı vuslat, sultân-ı ʿâlîşân, sultân-ı ʿaşk, şâh-ı gül, şâm-ı gam, şarâb-ı ʿaşk, şarâb-ı nâb, şeb-i hecr || şeb-i hicrân, şeb-i târ, şeh-i ʿâdil, şemʿ-i ruh, şuʿle-i âh, tâk-ı eyvân, tâze dâg, terk-i ser, teşnedil, tîr-i âh, tîr-i kazâ, vasf-ı laʿl, verd-i raʿnâ, visâl bezmi || visâlün bezmi, zencîr-i zer, zencir-i zülf-i dil-ber || zencīr-i zülf-i yâr, zülf-i ʿanber-bâr-ı yâr || zülf-i ʿanber-bûy, zülf-i muʿanber || zülf-i müşgīn” tamlamaları yer almaktadır.

Hayali Bey ve Baki arasındaki birebir karşılaştırmadaki bu oran Baki Divanı’nda tespit edilen tamlamaların Hayali Bey Divanı’nda kullanılan bütün tamlamalara olan oranınında fazlalığını ortaya çıkarır. Benzerlik ve aynilik özellikleriyle neticesinde tespit edilen 206 tamlama, sayı olarak Necati Bey Divanı’ndaki orandan çok az sayıda eksiktir. Bu oranlar iki şair arasındaki sağlam ilişkinin bir delili olması yanında yakın yıllarda ve yakın çevrelerde olan şairlerin birbirine tesir oranlarını da göstermesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Baki Divanı’nda ortak redifli şiirlerden çıkarılan tamlamaların Hayali Bey’in kullandığı bütün tamlamalar ile karşılaştırması sonucunda tespit edilen yapılar arasında şu kullanımlar görülmektedir; *“âb-ı çeşm, ʿadem diyârı, âh-ı âteşîn, âh-ı serd, âhum şirârı, ʿaks-i izâr || ʿaks-i ruh, âlâm-ı dehr || âlâyiş-i dünyâ, âsitân-ı yâr, âteş-i sûzân, ayagun altı, âyîne-i devrân, âyîne-i idrâk, bâd-ı sabâ, bâg-ı ʿâlem, bâg-ı cennet, bâg-ı cihân, bâg-ı derd || bâg-ı gam, bahr-ı eşk, bahr-i gam, bahr-i sīm-âb || bahr-i sîmâbî, bâr-ı girân, bend-i zülf, berg-i dırahtân, berg-i gül-i ter, bezm-i ʿâlem, bezm-i bahâr, bezm-i ezel, bezm-i gam, bezm-i kesret, bezm-i mahabbet, bezm-i safâ, Bî-sütûn-ı gam, bûy-ı mahabbet, bûy-ı zülf, bülbül âvâzı || bülbül nagmesi, bülbül-i nâlânı, bülbül-i zâr, bürc-i şeref, câm-ı bâde, câm-ı cihânnümâ, câm-ı mey, câm-ı musaffâ, câm-ı sahbâ, câm-ı şarâb, cân-ı Bâkî || cân-ı Hayâlî, cemâlün şemʿi, cenâb-ı Hazret-i Sultân || cenâb-ı Pâdişâh, cenâb-ı Şeh, cûybâr-ı çeşm || cûy-bâr-ı eşk, cünd-i şitâ, çarh-ı gerdân, çeşm-i cân, çeşm-i eşkbâr || çeşm-i eşk-feşân, çeşm-i fettân, çeşm-i siyâh, dâg-ı dil, dag-ı nihân, dâg-ı sîne, dem-i vasl, denînün minneti, der-i cânân || der-i dilber, derûn-ı gonca, devlet-i dünyâ, devlet-i Şeh, devr-i laʿl, devr-i rûzigâr || devr-i zamane, dîde-i hûn-bâr, dîde-i pür-nem, dil murgu, dil-i bîçâre, dil-i Mecnûn, dil-i nâ-tüvân, dil-i pür-hûn, dûzâh-ı hecr, dürr-i ʿAden, dürr-i Necef, dürr-i şehvâr, düşmen-i dîn, ebr-i bahar, ehl-i derd, ehl-i nazar, erbâb-ı ʿaşk,*

eşk-i çeşm, fitne-i devr-i kamer, gam-ı ʿaşk, gamze-i gammâz, gamze-i hûn-rîz, gamzen okı || gamzen tîri, geşt-i beyâbân || geşt-i sahrâ, gonca-i gülzâr, gonca-i laʿl, gussa-i dehr, gül-gûn şarâb, gül-i bî-hâr, gül-i handân, gülşen-i cân, gülzâr-ı dehr, habâb-ı sâgar, hâk-i reh, halk-ı cihân, hâne-i ʿaşkun esası || hâne-i ʿaşkun bünyâdı, hânikâh-ı çarh || hânkah-ı ʿâlem, hây u hûy-ı merdân || hây u hûy-ı mestân, hayâl-i cânân || hayâl-i dilber, hayâl-i yâr, hırmen-i hüsn, husrev-i gül, husrev-i hûbân, kâkülün sevdaları || kâkülünün kuru sevdaları, kandīl-i mâh || kandîl-i mihr, kara göz || kara gözlü güzeller, kaşun hilâli || kaşun kemânı, kayd-ı ʿâlem, kemân-ı ʿaşk, kemend-i zülf, kemter kul, kenâr-ı cûy || kenâr-ı cûy-ı eşk, kırmızı gül || kırmızı karanfül, kuvvet-i bâzu, künc-i gam, leb-i dil-ber || leb-i dildâr, lutf-ı Hakk, lutf-ı ʿinâyet || lutf-ı Rabbânî, meclis-i ʿaşk, Mecnûn-ı sergerdân, mehlikâ, merdâneler içi, merdüm-i mahmûr || merdüm-i mahmûr-ı hâbun ʿaynı, mevsim-i gül, meydân-ı nazm, mey-i engûr, mey-i la'l || mey-i laʿlîn, mihr-i dırahşân, mihr-i ruh, mīr-i ʿaşk || mîr-i ʿâşıkân, nakd-i kalb, nakş-ı hâl ü hat || nakş-ı hatt, nâr-ı firâk, nazm-ı pâk, nergis-i şehlâ, nevbahâr eyyâmı, nûr-ı Hak, peleng-i kulle-i kühsâr || peleng-i kulle-i küh-sâr-ı ʿaşk, pençe-i mercân, pend-i nâsih, pertev-i hurşîd || pertev-i hûrşîd-i dırahşân, pertev-i mihr, pîr-i ʿaşk, rakîb-i kâfir, rengîn varak, rişte-i cân, rûh-ı mücerred, ruhsâr-ı cânân || ruhsâr-ı yâr, rûy-ı yâr, rûy-ı zemîn, Rüstem-i Destân, sâgar-ı mey, sâgar-ı zerrîn, sahn-ı gülistân, sahn-ı gülşen, sâkī-i bezm || sâkî-i bezm-i kazâ, savt-ı bülbül, seg-i kûy || seg-i kûyun sifâli, seng-i bî-dâd, ser-çeşme-i cân, ser-i zülf, ser-i zülf-i perîşân, serv-i çemen, serv-i sîm-endâm, sevdâ-yı hâl-i yâr || sevdâ-yı zülf-i yâr, seyr-i gülistân, seyr-i sahrâ, sîne dâgı, sohbet-i hâs, sûret-i zībâ || sûret-i zîbâ-yi Leylî, şâh-ı cihân, şeb-i hecr, şeh-i hûbân, şemşîr-i fürkat || şemşīr-i hecr, şevk-i ruh, şîr-i ner, tabʿ-ı Bâkī || tâbʿ-ı Hayâlî, tâb-ı ruh, tâc-ı devlet, taht-ı zümürrüd, târ-ı zülf || târ-ı zülf-i hûr, tâvûs-ı zerrîn-bâl || tâvûs-ı zerrînper, tâze dîvân, tâze gül, tekye-i vahdet, tîr-i müje, turra-i ʿanber-feşân, vücûdum mülkü, yâd-ı laʿl || yâd-ı leb, yâr işigi || yâr kûyu, yâr-ı vefâdâr, Yûsuf-ı Kenʿân-misâl || Yûsuf-ı Kenân, Yûsuf-ı sânî, zahm-ı hûn-feşân || zahm-ı hûnî, zahm-ı sîne, zen-i zamane, zerre-i nâçiz, zîr-i bâl, zübâbun ʿaynı, zülf-i pür-ham" . Şairler arasında özellikle alışılmamış yapıların kullanımı ve bu kullanımların aynı redifli şiirlerde geçmesi, şair karşılaştırmaları açısından mühimdir. Sadece oran ya da sayısal bir fazlalık başlı başına büyük bir tesirin göstergesi olamayacağı gibi Fuzuli karşılaştırmasında olduğu gibi sayıca azlığın da tesirin seviyesini aşağıya çektiğini söylemek mümkün değildir. Bu incelemeler neticesinde ortaya çıkarılması istenen temel maksat şairlerin ortak şiirlerinde dile ve üsluplarına dair tercihlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

17. yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Şeyhülislam Yahya ile 16. yüzyılda yaşamış Hayali Bey arasında ortaklıkların şairin Fuzuli ile olan benzerliklere yakın bir seviyede olduğu görülmektedir. Her iki şairin de divanında yer alan 'su' redifli gazelleri Fuzuli etkisini göstermektedir. Şeyhülislam Yahya ile Hayali Bey'in ortak redif kullanımlarında doğrudan birbirine benzer yapıların yer aldığı gazeller söz konusu olmasına rağmen bu gazellerin sayısı fazla değildir. Tespitlerimizde iki şairin *'atar, Edrine, gönül, gezdürür'* redifli şiirlerinde kullanılan söyleyiş ve diğer şekil özelliklerine ait hususiyetlerin ortaklığı söz konusudur. Bu redifler arasından 'Edrine' redifli gazellerde kullanılan tamlamaların karşılaştırması, bu redifi kullanan iki şairin tercihlerini göstermesi bakımında bir misal olacaktır. Hayali Bey Divanı'nda 'Edrine' redifli gazelde *"şitâ faslı, âb-ı Edrine, seylâb-ı mey, harâb-ı Edrine, kârbân-ı 'işret, çâh-ı hum, şarâb-ı Edrine, gülâb-ı Edrine, türâb-ı Edrine, şeh-i gerdûn, cenâb-ı Edrine, savt-ı hazîn, dolâb-ı Edrine, 'azm-ı Stanbul, şeyh ü şâb-ı Edrine"* tamlamaları kullanılmıştır. Şeyhülislam Yahya Divanı'nda 'Edrene' redifli iki gazel bulunmaktadır. Bu gazellerde kullanılan tamlamalar arasında şu yapılar bulunmaktadır; *"âb-ı Edrene, gülâb-ı Edrene, hûbân-ı Sitânbul, künc-i hârâb-ı Edrene, şehr-i dil-keş, şâh-ı kâmyâb-ı Edrene, şâh-ı 'âlîkadr, cenâb-ı Edrene, kıbâb-ı Edrene, şemme-i lutf, hâsiyet-i müşk ü gülâb, âb ü türâb-ı Edrene, pîr-i köhnesâl, şebâb-ı Edrene, şarâb-ı Edrene, sarây-ı Edrene, destânserâ-yı Edrene, reşk-i gülşen, kazâ-yı Edrene, makâm-ı gamzidâ-yı Edrene, âb u hevâ-yı Edrene, makdem-i şâh, bây u gedâ-yı Edrene"*. Her iki şairin 'Edrine' redifli gazelinde kullandıkları tercihlerdeki ortaklıklar göze çarpmaktadır.

Hayali Bey ve Şeyhülislam Yahya divanlarında yer alan ortak redifli şiirlerde kullanılan tamlamalar sayıca fazlalık göstermemektedir. Bu ortak yapılar 15. yüzyıldaki sayılara yakınlık göstermektedir. Birebir karşılaştırmada tespit edilen yapılar arasında *"âb ü türâb-ı Edrene, âb-ı Edrine, bâg-ı hüsn, bâr-ı gam, bâzâr-ı 'aşk, bî-hâr gül, bülbül-i gûyâ, bülbül-i şeydâ, bülbül-i şûrîde, cefâ taşı, cenâb-ı Edrene || cenâb-ı Edrine, çâk-i girîbân, çîn-i zülf || çîn-i zülf-i müşk-bûy, derd-i 'aşk, deryadil, dest-i kudret, dîde-i nem-nâk || dîde-i pür-nem, erbâb-ı nazm, gam-ı cânân, gözyaşı, gözüm yaşı, gül yüz, gülâb-ı Edrine, hâb-ı nâz, hâk-i râh, halk-ı 'âlem, hayâl-i hâb, hurşîd-i 'alemtâb, hurşîd-i rahşân, Ka'be-i 'Ulyâ, kemîne bende || kemîne çaker, kûy-ı harâbât, meydân-ı 'aşk, mey-i nâb, nahl-i cefâ, nakd-i cân, nevrûz-ı sultânî, özge 'âlem, rûy-ı zerd, seng-i siyâh, serv-i revân, sultân-ı 'aşk, şarâb-ı Edrine, şarâb-ı la'l-i nâb || şarâb-ı nâb, tâze dâg, tıfl-ı dil, tîg-i cevr*

|| *tîr-i cefâ, tîg-i gamze, tîg-i kahr, yeryüzü, zülf-i perîşân”* tamlamaları tespit edilmiştir. Bu yapılardan kimileri doğrudan iki, şairin ortak redifli şiirlerinde kullanılmıştır.

Şeyhülislam Yahya Divanı'nda birebir karşılaştırmalar neticesinde tespit edilen tamlamaların Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bütün tamlamalara oranında ise benzer şekilde yüksek bir oran görülmemektedir. Bu tamlamalar içinde *“âh-ı serd, ahker-i sûzân, âlâm-ı dehr || âlâm-ı dünyâ, 'âlem-i 'aşk, 'âlemün sultânı, 'andelîbün kanı, 'âşık-ı hûnîn-ciger, 'âşık-ı mehcûr, 'aşk eli, âteş-i dil, âteş-i sûzân, âteşîn ruhşâr, 'ayş-ı müdâm, bâde-i bezm-i elest, bâde-i telh, bâg-ı 'âlem, bezm-i mahabbet, bezm-i mey, câm-ı gül || câm-ı gül-gûn, câm-ı 'işret, câm-ı mey, câm-ı sürûr-encâm || câm-ı sürûr, câm-ı şarâb, cûy-ı eşk, dâne-i hâl || dâne-i hâl-i ruh, derd-i dil, derd-i fürkat, der-i meyhâne, devlet-i 'aşk, dîde-i pür-nem, dil mülkü, dil-i 'âşık, dil-i bîçâre, dil-i mecrûh, dil-i pür-hûn, dil-i sûzân, dil-i şeydâ, du'â-yı devlet, duhân-ı âh, ebr-i bahâr, ebr-i nîsân || ebr-i Nîsânî, ebrû kemân, ehl-i dil, emvâc-i deryâ, erbâb-ı 'aşk, esîr-i zülf, eşk-i 'âşık, fasl-ı bahâr, feth-i bâb, gam-ı yâr, genc-i nihân || genc-i nihânî, gevher-i 'aşk, gönül murgu, güft ü gûy-ı misk || güft-gûy-ı gül, gül-i ra'nâ, gülşen-i kûy, gülşenün goncası, gülzâr-ı belâ, hadeng-i cân || hadeng-i cân-sitân, hâl-i 'anberîn, kara zülf, kâr-ı 'aşk, katre-i eşk, kemîne bende || kemîne çaker, kem-ter gulâm || kemter kul, lâ'l-i Bedahşân, la'l-i nâb, lutf-ı bî-pâyân, mahabbet gülşeni, mâh-ı tâbân, mahv-i vücûd, mest-i 'aşk, mest-i şarâb-ı leb || mest-i şarâb-ı nâz, mey-i engûr, mihr-i 'âlem-tâb || mihr-i âlem-tâb-ı 'aşk, nahl-i gül, nahl-i hırâmân, nakd-i eşk, nergis-i şehlâ, nihâl-i tâze, pâdişâh-ı hüsn || pâdişâh-ı mülk-i hüsn, pîr-i 'aşk, pîr-i mugan, râh-ı 'aşk, râh-ı vefâ, rişte-i cân, ruh-ı zerd, rûz-ı vasl || rûz-ı vuslat, sâgar-ı gerdan, sâgar-ı zerrîn || sâgar-ı zerrîn-i mihr, sahn-ı gülşen, sâkî-i devrân, serv-i dilârâ, sırr-ı gayb || Sırr-ı gaybî, şâh-ı cihân, şâh-ı gül, şâh-ı hüsn, şâm-ı hecr, şeh-i hüsn || şeh-i hüsn ü bahâ, şem'-i bezm || şem'-i bezm-ârâ, şem'-i hüsn, şerer-i âh, şîr-i ner, tabîb-i cân || tabîb-i cân u dil, tekye-i gam, terk-i ser, va'de-i vasl, verd-i handân, zahm-ı tîg || zahm-ı tîg-i gamze, zebân-ı hâl, zerre-i nâçiz, zulmet-i zulm, zülf-i siyâh, zülf-i pürçîn”* yapıları geçmektedir.

Şairlerin yüzyıllara göre tercihlerinin karşılaştırmasında 15. yüzyıldan Şeyhi, Ahmed Paşa ve Necati Bey; 16. yüzyıldan Hayreti, Fuzuli ve Baki ve 17. yüzyıldan Şeyhülislam Yahya'nın şiirleri ele alınmıştır. Karşılaştırma, şairlerin ortak redifli şiirleri arasında birebir ve bu yüzyıllardaki şairlerin şiirlerinde tespit edilen şiirlerin Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bütün tamlamalar ile benzerlik ve aynilik yönüyle ele alınmıştır. Yapılan

değerlendirmede Hayali Bey'in 15. yüzyılın sonunda Necati Bey'den başlayarak özellikle çağdaşı şairler arasında bir yakınlık ve tesirin olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tespitte şairin üslup ve tercih ettiği söyleyiş hususiyetlerinin yakınlığı açısından başta çok Necati Bey, sonrasında Hayreti ve Baki ile buluştuğu ortak paydalar çerçevesinde bir tesirin var olduğu söylenebilir. Kullanılan tamlamalar ekseninde yapılan karşılaştırmada Hayali Bey ile diğer şairlerin doğrdudan aynı redif, aynı kafiye ve aynı vezinle yazdıkları şiirlerde bir etkinin olduğu görülmektedir.

4.9. Kalıp İfadeler

Divan metinleri içinde atasözleri ve deyimlerin dışında kalan ancak gelenek içinde şairlerin ortak kullanımı neticesinde kalıplaşmış, farklı şairler elinde değişik söyleyişlerde kullanılsa bile anlamından çok da bir şey kaybetmeyen sözler vardır. Çağları aşan bir özelliğe sahip olan atasözleri ve deyimlerin, özellikle halk dilinde kendisini korumasına benzer bir biçimde klasik edebiyatta yer alan kalıp sözler de şairler eliyle şiirlerde kullanılagelmiştir. Böylelikle kalıplaşma özelliğini zaman içinde kazanan söz yahut söz grupları meydana gelmiştir. Her şairde söyleyiş tercihi olarak az çok fark olan bu yapıları kimi şairler birkaç örnekle geçerken kimi şairler ise eserlerinde fazlasıyla kullanmışlardır.

Kalıp sözlerin hangi kriterlere göre sınıflandırılabileceğine dair kesin bir bilgi olmaması nedeniyle çoğu zaman yapılan incelemelerde atasözleri ve deyimler de bu sözler içine eklenmiştir. Bu açıdan incelenen divanlarda bulunan kalıp sözlerin şair özelinde ele alınıp divanda geçen şekilleriyle ve yoğunluğuna göre tespit edilmesi yerinde olacaktır. Bazı divanlarda geçen kimi ifadeler zaman içinde atasözü, deyim yahut kalıplaşmış bir söz muamelesi görebilmektedir. Bundan dolayı örnek kullanımları fazla olan yapıların dışında kalıp sözlerin incelenen divan metinlerinde şaire mahsus kullanımlar olarak tespit edilmesi hem şairin üslubunun anlaşılmasına katkı sağlayacak hem de yeni ve orijinal kullanımların ortaya çıkmasına vesile olacaktır.

Divanında atasözü, deyimler ve halk söyleyişlerini sıklıkla kullanan şairlerden olan Hayali Bey, divanında farklı söyleyişleriyle dikkat çeken bir şairdir. Şairin divanında ilham aldığı şairlerin şiirlerinde kullanılan kalıp sözler veyahut söyleyiş özellikleri ile karşılaşılabilir. Bunun yanında şairin çeşitli sebeplerden dolayı üslubuna sirayet etmiş kimi yapıları da sıklıkla kullandığı görülebilir. Bu açıdan şairin eserlerinde kullandığı kalıp

sözlerin tespitinde sadece kullanılan kalıp sözlerin açıklanması eksik olacaktır. Esas olan kullanılan bu kalıp sözlerin bağlamını da incelemektir. İçinde bulunduğu çevrenin aksini şiirinin her noktasında işleyen şair, bu çevrenin temel unsurlarını şiirine konu edinir. Hayali Bey şiirinde gördüğümüz kalenderîliğe ait söz veya ıstılahların sıklıkla tekrar edilmesi bu duruma örnek teşkil edebilir.

Divanlarda geçen ve zaman içerisinde mısra-ı berceste özelliğini kazanan kimi söyleyişler de kalıplaşmış sözler arasında anılmalıdır. Sınıflandırma içerisinde boşta kalan bu tarz ifadelerin nasıl değerlendirileceği, hangi söz grupları içinde ele alınabileceği belli değildir. Hayali Bey Divanı'nda geçen ve kendisine aidiyeti üzerine tartışmalar olan *'bilmezler'* redifli gazelinde geçen bir beyitte kullanılan *'Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler'* mısraı bu tarz bir örnektir. Kimi zaman atasözleri içinde değerlendirilen bu mısra kimi zamanda kalıplaşmış bir söz grubu olarak alınır.

Hayali Bey Divanı'nda geçen kalıp sözlerin tespitinde yukarıda bahsedilen şairin eseri özelinde bir incelemenin temel alınması ve bu temeli yaygın olarak kullanılan kalıp sözler ve şair özelinde kullanılan kalıp sözler başlıkları altında incelemek doğru bir tespitin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Hayali Bey özelinde divanda kalenderîliğe ait sayıca çok fazla söz gruplarının geçmesi aynı dönemde yaşayan bir başka şairin divanında hiç kullanılmamış olabilir. Bu açıdan Hayali Bey Divanı'nda kullanılan kalıp sözlerin sınıflandırılmasında ayrı bir başlık altında bu söz gruplarının incelenmesi uygun olacaktır.

Divanda tespit edilen kalıp sözlerin tespitinde temel olarak bu söz gruplarının aşina bir tabir olarak kullanılması yanında kullanım sıklığına da dikkat edilmiştir. Divanda aynı konu etrafında kullanılan kimi sözler divandaki genel havanın bir parçası olarak görüldüğünden dolayı kalıp bir söz gibi algılanabilir. Bu açıdan bu yapıların sadece tenasüp doğuran bir söyleyişin sonucu olan ve sıklıkla kullanılan bir yapı olduğu izlenimi doğabilir. Bu açıdan bu yapılar kalıp sözler içine dâhil edilmemiştir.

Hayali Bey Divanı'nda ve diğer şairlerin divanında sıklıkla kullanılan bir yapı olan *'yakasını çâk etmek'* ifadesi kimi zaman bu şekliyle kimi zaman ise *'yakayı çâk çâk eylemek'* biçiminde kullanılmıştır. Bu ifade *'yakasını yırtmak, yakasını parça parça etmek'* manalarında kullanılır.

Gördü ki gül yakasını karşunda etdi çâk
Gülşende incinüp ana başın salar serv (K11/2)

İşitse gül yüzünün vasfı ile eşʿârum
Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler (K3/16)

Lebün âşüftesi olalı Hayâlî güzelüm
Kanda bir gonca görürse yakasın çâk eyler (G182/5)

Yakasını parça parça etmek ifadesine benzer bir şekilde kullanım sıklığı ile dikkat çeken bir başka ifade *'gözüne tûtya eylemek'*tir. Bu ifade ile *'göze sürme niyetine çekmek'* manaları karşılanır. Bu ifade çoğunlukla bir vesile ile oluşan yahut da kalkan toz zerreciklerinin yüze sürülmesi, sürme niyetine çekilmesi bağlamlarında kullanılmıştır.

Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı mevzûnum
Gözüne tûtyâ eyler felekde âfitâb anı (G664/5)

Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını (G643/4)

Ateşler içinde kalmak, yanıp tutuşmak manaları ile karşılanabilecek olan *'odlara yanmak'* ifadesi divanda farklı şiirler içerisinde sıklıkla kullanılan yapılar arasındadır. İfadenin bu anlamı yanında *'âşık olmak, aşka düşmek'* anlamında kullanıldığı örnekler de vardır.

Benzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülün (G283/2)

Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
Bî-sütûn Ferhâdınun odlara yansun tîşesi (G593/1)

Ey gönül hâlümi derdünle diger-gûn etdün
Göreyin odlara yan sen beni magbûn etdün (G289/1)

Divanda bükmek, çevirmek anlamlarında kullanılan ve kalıplaştığı şekliyle *'kulağını burmak'* biçiminde kullanılan bu söz bu anlamları yanında *'azarlamak, tedib etmek'* manalarında da kullanılmıştır. Şiirlerde geçen musiki aletlerinden olan tamburun geçtiği mısralarda bu ifade *'bir saz aletinin burgusunu bükerek düzen vermek, akort etmek'* anlamlarında da kullanılmıştır. Şekil yönüyle bükülmüş bir vaziyette duran menekşe çiçeğine dair söyleyişlerde de bu ifade güzel bir sebep olarak kullanılmıştır.

Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
Bâgda miskîn benefşenün kulagın burdular (G56/5)

Burdular kulagını meclisde tanbûrun yine
Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler (G142/4)

Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
Âhum yeli burar mıydı anun kulagını (G581/2)

Tasavvufi nitelikteki şiirlerde zahit, sofi yahut da dervişle ilgili söyleyişlerde kullanılan ve kalıplaşmış bir yapı olarak divanda tekrar eden ifadeler arasında *'seccadesini suya salmak'* geçer. Bu ifade ile denizlerde zor ve sıkıntılı durumlarda kalanların yardımına koşmakla görevli Hızır'a çağrışım yapan şair bu durumla birlikte *'dervişliğe soyunmak, keramet göstermek ve değersizlik'* anlamlarında kullanılır.

ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
Suya saldı zühdünü zâhid harâb âlûdedür (G161/2)

Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
İbâdete suya seccâdesin salar kandîl (G323/2)

ʿÂlem-i hâkiye bir feyz erişürse senden
Ebr gibi yürü seccâdeni ey dil suya sal (G326/6)

Tasavvufi çerçeve içerisinde yazılan ve temelde zahit ve sofi arasındaki çekişmenin işlendiği söyleyişlerde kullanılan *'şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmek'* ifadesi kalıplaşmış ve farklı şairler elinde üst düzey kullanım örnekleri verilen ifadelerdendir. Bu ifade ile *'bir*

şeyden bir durumdan vazgeçebilmek, namus ve ar şişesini taşa vurup parçalamak' anlamlarında kullanılmıştır.

Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin (G449/1)

Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin (G450/5)

Kuruluşunda zaman zaman eş anlamlı sözcükler ile kullanılan ve *'hizmetli köle olmak'* manalarında kullanılan *'boynu bağlı kul olmak'* ifadesinin *'boynu bağlu bende, boynu bağlı esir'* biçimlerinde kullanımları da vardır. Bu ifadenin kullanım alanı olarak çoğuz kez aşığın sevgili yahut onun bir unsuru karşısındaki durumu konu edinilmiştir.

Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân ana (G6/3)

Boynu baglu kul olan mülk-i gınâ beglerine
Gam-ı tenden elem-i zâddan âzâd ancak (G262/4)

Dişün dürü edeli boynu baglu bir bende
Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı (G635/2)

4.9.1. Kalenderî unsurlar etrafında kullanılan kalıp ifadeler

Hayali Bey Divanı'nda kalenderîliğe ait pek çok unsur bulunmaktadır. Şair, kalenderlik yolunun terbiyesine ve temel prensiplerine dönük ifadeleriyle gençliğinde içinde bulunduğu bu *'ışık erleri'*nin hemen hemen bütün özelliklerine dair kullanımlar sunmuştur. Bu ifadeler içinde bazıları sıklıkla kullanılan ifadeler olduğundan bu yapıların kalıp ifadeler içinde ayrı bir başlık altında incelenmesi doğru olacaktır. Divanda geçen ifadeler çoğunlukla kalenderîlik yolunun terbiyesi, ritüelleri ve düşünceleri etrafında şekillenmiştir.

Şairin gençlik döneminde kalenderiler arasına katıldığı ve onlardan çok etkilendiğine dair kullanımlar vardır. Çoğu kaynakta geçen ve şairin kalenderiler arasına girdiğini gösteren bir beyitte şair *'yalın yüzlü ışık eri'*ni gördükten sonra bu yola girdiğini anlatır. Şairin kullandığı bu ifade kalıplaşmış bir karakter kazanmış ve farklı örneklerde çeşitli kelime farklarıyla kullanılmıştır. Kullanılan bu kalıplaşmış ifadeler içinde *'yalın yüzlü ışık, yalın yüzlü ışık mahbûbu, yalın yüzlü hûb, yalın yüzlü güzel, yalın ışık mahbûbu'* gibi yapılar yer almaktadır. Değişik biçimlerde söylenen bu ifadelerin hepsinde kalenderi dervişleri kastedilir.

Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
Bir yalın yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî (MKT25)

Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
Tâs alup kûyun gedâlar gibi seyr eyler güneş (K5/11)

San âl câme içre yalın yüzlü hûbdur
Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg (K6/11)

Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklarun
Hançerün gibi yalın yüzlü güzel pehlû-keşe (G489/2)

Hayali Bey Divanı'nda geçen ve sıklıkla işlenen durumlardan birisi aşığın çeşitli eziyetlere maruz kalan bedeninin halidir. Divanda bu konu ile ilgili olarak çok sayıda örnek ve bu örnekler içinde zaman zaman sık kullanımından dolayı kalıplaşmış söyleyişlere rastlanır. Bu kalıplaşmış yapılar incelendiğinde kalenderîlik ile ilgili ortak söyleyişler olduğu ortaya çıkacaktır. Bazı yapıların ise şair tarafından kazandırıldığı ve divanda bu ortak söyleyişler içine dâhil olduğu görülmektedir.

Divanda özellikle bedene elif şeklinde yaralar açmak anlamında kullanılan *'elif çekmek'* ifadesi aşığın bağrında damga şeklindeki yaralar ile birlikte anılır. Bu ifadenin birlikte kullanıldığı söz grupları arasında *'dağ, dağ dağ, dağ urmak, dağlar açmak, kanlu dağ, kanlu kanlu dağ'* gibi yapılar vardır. Elif çekmek *'vücutta elif şeklinde açılmış yaralar'* anlamında kullanıldığı gibi *'alına yahut vücudun bir yerine nal çekmek, asmak'*

biçiminde birlikte anıldığı başka bir yapı paralelinde de *'aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturmak için kullandığı çuvaldız'* [103]anlamında da kullanılır.

Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak (G253/5)

Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddün yâdına
Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân (G389/3)

Çekdügüm yer yer elif bu cism-i pür-hûn üstüne
Târlardur gûyiyâ zeyn oldu kânûn üstüne (G531/1)

Kalenderîlik içinde dervişin bağrına elif biçiminde yaralar açtığı beyitlerde birlikte kullanılan ve beyitlerde birbirini çağrıştıran yapılardan olan *'naʿl kesmek, naʿl çekmek'* ifadesi *'alına nal çekmek'* manasıyla birlikte Kalenderi ve diğer batıni dervişlerin daha çok ilgi çekmek amacıyla yaptıkları bir eylemdir. Bu ifadelerin birlikte geçtiği beyitlerde bir kalenderi derviş profili çizmenin yanında âşık bedeninin ne gibi durumlara maruz kalması durumu da birlikte verilir.

Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
Alnuma bir naʿl kes iki hilâlün sadgası (G580/3)

Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
Melâmet şâhınun böyle olur hükmünde tugrâsı (G614/3)

Kalenderi dervişlerin özelliklerinden olan ve elde çeşitli kaplar ile dolaşıp para dışında her şeyi kabul ettikleri taslar için beyitlerde *'keçkül, keşkül'* isimleri kullanılır. Beyitlerde bu isim *'keçkül edinmek'* biçiminde yer alır. Genel olarak abdal dervişlerin yanlarında bu tarz bir tas ile dolaşmaları kendilerine dilenci vasfını yakıştırarak kınanmayı göze almalarının bir neticesidir. Şair bir beytinde gülü elinde bülbül yuvasından bir keşkül bulunduğu halde sevgilinin kapısına dilenmeye gelen kalender dervişine benzetir.

---

[103] Onay, a.g.e., 291.

Mâh-ı nev ʿaksini keçkül edinüp deryâlar
Oldu kapunda gedâ lücce-i ʿummân-şekil (K8/19)

Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
Cerr içün dergâhuna geldi kalender-vâr gül (K12/20)

Bir deyim olarak da kullanılmasının yanında Kalenderîlik ile yakından ilgisi nedeniyle kalıp sözler içinde de ele almamız gereken bir başka ifade *'baş açmak, başı açuk'* şeklinde ifade edilen yapıdır. Bu ifade ile şairin doğrudan kendisine seslendiği görülür. Bu seslenmede kalenderîlik unsuru da öne çıkarılır. Divanda Kalenderîlik ve dervişlik ile birlikte ele alınan bu ifade *'korkusuz, pervasız'* anlamı yanında *'dervişliğe girmek, kalenderîlik yolunu tercih etmek'* anlamlarında da kullanılır.

Maksûdun ise baş açuk beglik eylemek
Yalın ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol (G318/2)

Maʿnide nazm kişverinün tâcdâriyem
Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem (G351/2)

Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm (G377/5)

Olalım baş açup harâbâtî
Kimseden etmeyüp hicâb içelüm (G335/2)

Hayali Bey Divanı'nda genel olarak divanlarda rastlanan kalıp sözlerin ve şairin bireysel tercihlerinin divandaki yansımaları olarak değerlendirilebilecek yapılar dışında dua ve beddua yapıları da kalıp sözler içinde ele alınmalıdır. Bu ifadeler içinde divan metninde sıklıkla kullanılan *'başa kara toprak dökmek'* ifadesi de bu tür beddua niteliğinde bir mana ile kullanılmıştır.

Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿün
Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn (K23/17)

Alnumun aldı kara yazuların çünki dile
Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd (G48/3)

Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var (G116/4)

4.10. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Tekrar Beyit ve Tekrar Mısralar

Klasik şiirde şairler hayaller konusunda zaman zaman tekrarlara düşerek buldukları ve orijinalliklerini gösterme çabasında oldukları hayalleri tekrar ederler. Bu tekrarların yanı sıra kullanılan kelimeler, ibareler ve tamlamaların da farklı şiirlerde tekrarlandığı gözlenir. Klasik anlamda şairlerin tekrar ettikleri beyitler yahut mısralar veyahut da bir şiirin birden fazla beytinin tekrar ettiği örnekler vardır. Çok olmamakla birlikte şairlerin redd-i matla ve redd-i mısra yaptıklarına tesadüf edilir. Redd-i matla ve redd-i mısra ile ilgili olarak Haluk İpekten *"Şairler bazen matla' mısra'larından birini gazelin sonunda tekrarlarlar. Buna Redd-i matla' adı verilir. Matla'dan başka bir mısra'ın tekrarlanmasına ise Redd-i mısra' denir."* diyerek redd-i mısra'ın hemen hemen hiç yapılmadığını, Tanzimat'tan sonra örneklerine rastlandığını söyler.[104]

Şairlerin nadiren de olsa gerçekleştirdikleri redd-i matla ile ilgili olarak Cem Dilçin ise "Kimi zaman şair, matlaın birinci ya da ikinci dizesini maktada, yani gazelin son beytinde yineleyebilir. Buna redd-i matla denir. Matla ve maktadaki dizeler dışında bir dize maktada yinelenirse buna, redd-i mısra adı verilir. Yalnız, yinelenen dizenin hoş bir etki yapabilmesi için güzel olması gerekir."[105] Bu tanım ve açıklamalara paralel olarak Hayali Bey Divanı'nda da iki gazelde redd-i matla yapılmıştır. Divanda 59 ve 213 numarayla kayıtlı gazellerin her ikisinde de matla beytinin ikinci mısraı son beyitte tekrar edilerek redd-i matla yapılmıştır.

Bir güzel sevdüm kılıcından demâdem kan akar
Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar (G59/1)

---

[104] İpekten, H. (2003). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. (6. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları, 18.
[105] Dilçin, C. (2009). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, (9. Baskı), 106.

Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar (G59/5)

Gerçi ki bu gün cürʿa gibi pestlerüz biz
Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz (G213/1)

Oldu mezemüz taʿne-i agyâr Hayâlî
Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz (G213/5)

Divanda redd-i matla örneklerinin dışından farklı şiirlerde aynı mısraın ya da beyitlerin tekrar ettiği örnekler de mevcuttur. Bu örneklerde tekrar edilen mısraın birbirini izleyen şiirlerde görülmesi dikkat çekicidir. Peş peşe gelen iki kaside ve aralarında bir gazel olan iki gazelde aynı mısralar tekrar edilmiştir. İki kaside içinde tekrar eden mısra bir dua cümlesidir.

Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunun meh ü sâl (K9/19)

Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunun meh ü sâl (K10/25)

Hayâlî yedi eflâkün nola gönlünde yer etse
Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben (G410/5)

Felek farkına çıkmaga yolum var ey Mesîhâdem
Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben (G444/2)

İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna (G536/5)

Agyâr nazar edemez ol ince miyâna
Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna (G538/1)

Divanda mukattaat başlığı altında kaydedilen 32 şiirden 17'si kıt'a, 15'i ise matla'dır. Matla'lar içinde yer alan 28'inci şiir, gazeller içinde 461'inci gazelin matla'ı olarak kullanılmıştır. Benzer şekilde divanda 22. kasidenin 19. beyti, gazeller içinde 664'üncü gazelin 5. beyti olarak kaydedilmiştir. Aynı kasidenin 20. beyti, aynı gazelin 4. beyti olarak kaydedilmiştir. Bu kasidenin 18. beytinin ikinci mısraı da gazelin makta beytinin ikinci mısraı olarak kaydedilmiştir.[106]

ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînün
Dürün bagrı delindi yere geçdi cevherün kânı (K22/18)

Hayâlî vasf-ı dendânında yârun hurdeler geçdüm
Dürün bagrı delindi yere geçdi cevherün kânı (G664/6)

Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkun
Gözüne tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı (K22/19)

Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı mevzûnum
Gözüne tûtiya eyler felekde âfitâb anı (G664/5)

Benâtüʾn-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî (K22/20)

Benâtünnaʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı (G664/4)

Ali Nihat Tarlan neşrinde yer alan dört gazelin ise bütün ögeleri ile aynı gazeller olduğu tespit edilmiştir. Bu gazellerden 119 ve 188. gazellerin birinci, ikinci ve beşinci beyitleri aynı sırada, üçüncü ve dördüncü beyitleri ise birbirlerinin sırasında olarak kaydedilmiştir. Benzer şekilde divanda 510 ve 666. gazeller bütün beyitleriyle aynı gazeldir. Bu gazellerin yanı sıra divanın musammatlar kısmına koyulan ve 'Duaname'

---

[106] Divanda bazı şiirlerin alışılmış beyit sayısından fazla yahut az olması nüsha farklılıklarından meydana gelmektedir. Bu gazeldeki tekrarlar eldeki üç nüshadan kontrol edildiğinde 22 numaralı kasidenin iki beytinin bu gazelde aynı biçimde tekrar edildiği tespit edilmiştir.

başlığı taşıyan şiir gazeller bölümünde 522. gazel olarak da vardır. Bu şiirin başlığına ilişkin Tarlan, *'Kaside-i Hayali Beg ber-vech-i nâme'* dipnotu eklemiştir.[107]

Divanda bu tarz eksiklerin yanında kimi zaman da sadece bir kelime veya ek değişimiyle tekrar edilen beyit ve mısralarla karşılaşılır.

Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
Devr-i lebünde ayaga düşdü şarâblar (G72/1)

Gözlerün bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi
Leblerün devrinde düşdüler ayaga bâdeler (G125/2)

Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak
Baş egdi sücûd etdi bu idrâke benefşe (G513/4)

Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe (G554/2)

Divanda peş peşe gelen iki gazel arasında önce gelen gazelin matla beytinin ikinci mısraı, sonra gelen gazelin makta beytinin ikinci mısraı olarak az bir değişikle tekrar edilmiştir.

Âsitânunda yüzüm ferş eyledüm hâk üstüne
Bir kadem bassan yeridür çeşm-i nem-nâk **üstüne** (G481/1)

Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi
Bir kadem bassan yeridür çeşm-i gam-nâk **üstüne** (G482/5)

Hayali Bey Divanı'nda aynı gazellerin yer alması ve farklı nazım şekillerindeki eksik yahut da fazla beyitlerin, divanın bütün nüshalarının karşılaştırılarak tam bir neşrinin yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Hayali Bey Divanı'nın yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde tespit edilen 36 nüshası ve bu nüshalar dışında var olan diğer

[107] Tarlan, A. N. (1945). Hayali Bey Divanı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Burhaneddin Erenler Matbaası, 89.

nüshaların karşılaştırılarak yeni bir neşrinin yapılması, şairin yetenek, duyuş ve hislerinin tam anlamıyla ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

4.11. Duâ ve Bedduâ Cümleleri

Klasik edebiyat geleneği içinde şairlerin en çok tercih ettiği nazım biçimleri gazel ve kaside olmuştur. Bu nazım biçimlerinden gazel ile aşk, tasavvuf, şarap ve diğer başka konuları ele alıp işleyen şair, kaside ile de kendisine sahip çıkan, koruyup kollayan ve himayesini her daim üzerinde hissettiği şahsiyetlere yönelik övgü temelli şiirler yazmışlardır. Kasidelerde temelde bir kişiye ve onun özelliklerine ait hususiyetlerin olması, zaman içinde kasidenin bir bölümü olarak dua bölümünü ortaya çıkarmış ve bu bölüm kasidelerin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Şairlerin bir menfaat duygusu ile kaleme aldıkları kasideler, övgünün derecesine bağlı olarak taltif görmüştür. Böyle bir temele dayanan kasidelerde övgüsü yapılan kişiye yönelik dua ve temennilerin yer alması olağan karşılanmalıdır.

Şairlerin Memduhlarına dönük övgü cümleleri içine bir bakıma dua cümleleri de girebilir. Şairler sadece memduh ile ilgili unsurlara dua ve temennilerde bulunmamış, övülen kişinin hasımlarına yönelik de beddua söyleyişlerini kullanmışlardır. Bu açıdan bir divan içinde dua ve beddua örneklerinin en yoğun olduğu yer kasideler ve bu kasidelerin dua bölümleridir. Dualar kasidelerin son bölümünde, şiirin sona erdiğinin göstergesi olarak kurulmuştur. Gelenek içinde diğer unsurlara benzer biçimde dua ve beddua söylemlerine ilişkin de kalıplaşmış ifadeler oluşmuştur. Bu kalıp ifadelerden bazıları şu şekildedir; *"du'â vakti irişdi, du'â demi irişdi, du'â hengâmıdur, du'âya başla, durma du'â kıl, gel du'â eyle, du'â-yı devletini eyle, aç el ün du'â eyle, elün kaldır du'â eyle, budur du'âm, du'âm odur…"*[108]

Şairler arasında kalıplaşmış ve çoğu örnekte bu şekilde geçiş yapılan dua bölümlerine ilişkin başlangıçlar Hayali Bey Divanı'nda da benzer şekildedir. Şairin kullandığı ifadeler arasında *'budur du'âsı, eyler du'â, du'âlar eyledüm, du'â eylen, du'â eyler, du'âlar, du'âlar vaktidür, eylen du'â, du'â-yı devlet edüp, Hayâlînün du'âsı bu durur, eyler du'âlar'* gibi sözler yer alır. Şairin kasideleri içinde tespit edilen dua ve

[108] Dilçin, C. (2005). Fuzulî'nin Kasidelerinin Du'â Bölümleri Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, c. XIII, s. 1, 194.

beddua örnekleri memduh hakkında yapılan dua ve temenniler, memduhun düşmanları ile ilgili olarak söylenen beddua ve kötü dilekler ve aynı beyitte memduha övgünün, hasmına bedduaların yer aldığı görülür.

4.11.1. Kasidelerde duâ ve bedduâ

Hayali Bey yazdığı kasidelerin büyük bir bölümünü devrinde yaşadığı ve muhibbi olma seviyesine ulaştığı Kanuni Sultan Süleyman adına kaleme almıştır. Bu durum kasidede kullanılan ifadelerden, övgü tercihlerine ve dua cümlelerine kadar her noktaya sirayet etmiştir. Sultana yapılan bu dualarda temel olarak onun devrindeki saadet ve huzur ortamının her daim sürmesi, âlemi kaplayan hükümranlığının devamı, ömrünün uzun olması ve çeşitli benzerlikler üzerinden saltanatına dair temenniler dile getirilmiştir.

Şairin hükümdar hakkında iyi dileklerini dile getirdiği bölümlerden en fazla örneğe sahip olan kısım onun hükümranlığı ve devrindeki durumu ile ilgilidir. Bu dua cümlelerinde hükümdarın güneş gibi cihanı kaplayan bir hükümdar olması, cihangirlik özelliğiyle bütün âlemi fethetmesi arzusu ifade edilir.

Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
Bî-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber (K3/18)

ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
Siper gibi kaşun çîniyle al Çîn ü Horâsânı (K21/20)

Devletün gülzârınun olsun saʿâdet goncası
Gül gibi sen her nefes ey ruhları gülzâr gül (K12/27)

Kasidelerin dua bölümlerinde hükümdarın kendisi ve şehzadelerine de dua etmekten geri durmayan şair, çeşitli benzerlikler vasıtasıyla saltanatının ebedi olması dileklerinde bulunur. Bu benzerlikler içinde şiirde kahramanlık ve hükümdarlık özellikleri öne çıkan isimler misal gösterilerek temenniler en üst noktalara taşınır.

Ugurun açık ola şimdi senündir nusrat
Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil (K8/26)

Güneş gibi saʿâdet tahtınun sâhib-külâhı ol
Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî (K22/28)

Şairlerin üzerinde en çok durduğu ve kasidelerde yoğun olarak işledikleri bir durumda hükümdarın ve himaye edicilerinin sağlık ve afiyetlerine yönelik temennilerdir. El üstünde tutulan ve her türlü ihtiyaçları görülen bir şairin koruyucularının, bulundukları makamlardan uzaklaşmaları yahut ölüm gibi sebeplerden dolayı himayenin bitmesi korkusuyla bu tarz dualar ve iyi dilekler sunulur. Divanda bu temennilere dair söyleyişler benzerlik gösterir.

Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
Devlet-i Şehde nen eksükdür senün ʿuryân mısın (K20/22)

ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv (K11/22)

Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr (K25/21)

Kasideler arasında peş peşe gelen iki şiirde dua ifadeleri aynı beyitlerin tekrarı ile kurulmuştur. Divanda şair, 9 ve 10. kasidelerdeki aynı beyitler vasıtasıyla hükümdarın tebaasına yönelik dileklerini sunduğu görülür.

Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunun meh ü sâl (K9/19)

Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunun meh ü sâl (K10/25)

Kasidelerin dua bölümlerinde memduha dair dua ve temennilerin yanında hasımlara yapılan beddualar da bir bakıma övülen kişiye yapılan dualar niteliğindedir. Memduh ile ilgili olarak güneş ve cihanı kaplama benzerlikleri yanında ömrünün uzun olması hakkında dua ve temennilerde bulunan şair, düşmanlar için ömrünün zayi olması ve kısalması

yönünde beddualarda bulunur. Memduh için gecesi ve gündüzünü onun sağlık ve afiyeti için dua ile harcayan şair, söz konusu düşman olduğunda benzer şekilde gece ve gündüzünü ömrünün noksan bulması üzerine beddua ile harcar.

Düşmanunun ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr (K2/23)

Hasmun metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
Kanını su yerine içe kana kana tîg (K6/33)

ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnun başını
Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi (K17/23)

Dua ya da beddua dilek ve temennilerinin ayrı ayrı dillendirildiği kullanımlardan başka, aynı beyitte memduhun övülürken onun hasmına ise bedduaların sıralandığı örnekler, dua bölümünün ikili yapısını göstermesi bakımında önemlidir. Aynı mısrada işlenen bu durum, övgüye muhatap olana dair yapılan sevgi ve hürmetin derecesini ortaya koyar. Bu örneklerde temel benzerlik unsuru olarak gökyüzüne ait unsurlar ile yeryüzüne ait ögeler tercih edilmiştir. Bu benzerlikler övgü ve yerginin, dua ve bedduanın taşıdığı manalar açısından paralelinde olan yapılardır.

Sâye gibi düşmanun olsun ayakda pâyimâl
Sen Şehâ eflak-kadr ol nitekim enver güneş (K5/25)

Ola ʿadûlarınun sâye gibi yüzü siyâh
Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr (K1/29)

Yana pervane-veş cismi ʿadûnun nâr-ı kahrunla
Ola tâbende Şâhâ devletün şemʿ-i şebistânı (K14/36)

Divanda kasidelerden başka, Hayali Bey'in Şehzade Mehmed için yazdığı ve mersiyeler içinde başarılı bir örnek kabul edilen *'Mersiye Berây-i Sultân Muhammed Hân'* başlıklı terci-bent biçimiyle yazılan mersiyesinde de dua ve temennilere dair söyleyişler göz çarpar. Mersiyenin genelinde şairin şehzadenin kaybı üzerine büyük bir üzüntü

yaşadığı izlenimi gözlenir. Bu durum şehzadenin düşmanlarına ilişkin söylemlerin ağır bir boyutta olmasına sebep olmuştur.

Zühdün anup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
Bezm-i hâsun kanlar içsünler kadeh-peymâları (M7/II/3)

Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
Göz pınarından akıtsun çeşme çeşme mâları (M7/II/5)

Kasidelerde bir bölüm olması ve hemen her kasidede bulunması yönüyle dua ve temenniler ile ilgili bölümler sadece bu şiirlerde yer almamış, gazeller ve diğer nazım şekilleri ile yazılan örneklerde de kullanılmıştır. Gazellerdeki dua ve temennilerin kullanım alanı ve muhatabı kasidelerin izin verdiğinden daha geniş bir sahada gerçekleştirilmiştir. Temel tipler ve kavramlara ilişkin dua ve yakarışlar gazeller içinde sıklıkla bahis konusu edilmiştir.

4.11.2. Gazellerde duâ ve bedduâ

Gazeller içinde dua ve beddualara ilişkin tespit edilen örneklerde klasik şiirin temel üç tipi olan âşık, sevgili ve rakibe dair söylemlerin yanı sıra aşk duygusu, diğer şairlere ilişkin kıyaslamalar gibi mevzularda da bu temenni söyleyişlerini kullanır. Bu temennileri dile getirilişinde şair, farklı anlamsal boyutlar kullanarak abartı ve küçümseme duygularını da hissettir. Aşk hakkında bir yakarışta bulunan şair, aşka tutulmanın bitmeyen bir baş dönmesi oluşturması yönünde duaya başvurarak bir bakıma aşk mefhumu hakkındaki duygusunu hissettirir.

Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün (G407/1)

Sevgili ve onun güzellik unsurlarının söz konusu edildiği mısralarda çeşitli özellikler vurgulanarak dua ve yakarışlarda bulunan şair, aslında bu unsurların derecesini göstermek niyetini taşır. Sevgilinin yüzünü parlak bir aynaya teşbih eden şair, gözyaşının hiçbir vakit o yüzde neşv ü nema bulmamasını diler. Bir başka örnekte aşığın isteği

mutluluk bahçesinin goncası olan sevgilinin âlemin sonbaharından etkilenip solmamasını temenni eder.

Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür (G170/2)

Hayâlînün duʿâsı bu durur Ya Rab ki sen sakla
O gülzâr-ı saʿâdet goncasın dehrün hazânından (G426/5)

Sevgiliye ait hususiyetlerin söz konusu edildiği bazı örneklerde yapılan temennilerin deyimlerle desteklendiği görülür. Aşığın sevgili ile olan ülfetini çekemeyenlere yönelik bedduası onların *'tükenip bitmeleri'* manasına gelen *'ocaklarına sular koymak'* deyimi ile ifade edilmiştir. Bir diğer örnekte sevgilinin zülüflerini konu edinen şair, *'uğuru açık olmak'* deyimini kullanarak iyi bir dilekte bulunur.

Şol yâr-ı gülʿizâr ile yâr oldugum benüm
Sular koyulsun istemeyenler ocagına (G474/2)

Ugûrun açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu (G612/2)

Gazellerde bulunan dua ve temennilere ilişkin örnekelerin büyük kısmı sevgili ekseninde kurulsa da bazı örneklerde sevgili dışındaki kişilere yönelik kurulan söyleyişlere de rastlanır. Bu örneklerdeki dua cümleleri kasideler içinde yer alan söyleyişlerle paralellik gösterir. Her iki örnekte de dua edilen unsur olarak Memduhların ömrüne dair söylemler gerçekleştirilmiştir.

Geldi Hayâlî kapuna ʿarz-ı niyâz eder
Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd (G45/5)

Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur (G61/5)

Sevgiliye ait olumlu temennilerin tersine rakip söz konusu olduğunda olumsuz dilek ve taleplerin istendiği görülür. Her fırsatta rakibi küçümseyen şair, beddualarında da son noktaları zorlar. Bu beddualar içinde rakibe genel olarak yakıştırılan benzerliklerden hareketle uygun söyleyişler geliştirilir. Şairin rakip dışında zaman zaman olumlu anlamda zaman zaman da olumsuz özellikler ile andığı diğer aşk kahramanları ile ilgili olarak beddualarda bulunduğu görülür. Bu beddualar âşıklık iddiasının sağlam temellere oturtulması ve üstünlük çabasının bir iz düşümüdür.

İt gibi daladı beni kûyunda rakîbün
Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun (G451/5)

Kîse-i tende senünçün götürür cân nakdin
ʿAşk sergeştelerin harca sür isrâf eyle (G557/4)

Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
Bî-sütûn Ferhâdınun odlara yansun tîşesi (G593/1)

Diğer aşk kahramanları üzerine değerlendirmelerde bulunan şair üstünlük yarışına dair kendisini Mecnun ile karşılaştırarak, ondan üstün olduğunu kendisine dua etmesi hayalinden hareketle verir. Mecnun'un duası âşıklıkta onun üstadı olan şairin kendisi için *'üstadını hayır ile yâd etmek'* olarak algılanır. Bir diğer örnekte aşk tahtına göz diken şair, niyetini belli ederek temenni de bulunur. Kendisine muhatap olarak ise Mecnun'u seçerek âşıklıktaki derecesini desteklemek çabasındadır.

ʿÂlem-i ervâhdan Mecnûn duʿâ eyler bana
Hayr ile yâd eylemek yegdür kişi üstâdını (G641/3)

Serîr-i ʿaşk yâ Mecnûnun olsun yâ benüm olsun
Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben (G456/5)

Temenniler hangi kavram ya da kişi üzerine olursa olsun belli ölçüleri aşan yapısı, verilmek istenen manayı kuvvetlendirmek amacıyla şairin kasıtlı tercihidir. Bu durumu teşbihlerinde de kullanan şair dua ve beddualarında da üst seviyeleri zorlar. Duayı küçümseyen bir bakış açısıyla söze başlayan şair, Mecnun'un kabrinde dua yerine

Leyla'dan söz etmenin daha makbul ve yerinde olacağını söyleyerek abartıya kaçar. Benzer şekilde Mecnun'un Kâbe'ye varıp halkasından tuttuğunda tek isteğinin yine Leyla olduğunu söylemesi durumu da mübalağa ile verilmiştir. Böyle bir algının peşinden giden şair için sevgilinin sövüp saymalarını, kendisine gösterdiği eziyet ve ıstırapları dua yerine kabul etmesi de makul olacaktır.

Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
Yolun düşerse varursan mezâr-ı Mecnûna (G501/4)

Tutdugunda halkasını Kaʿbenün Mecnûn demiş
Gönlümün Leylâdan özge olmasun endîşesi (G593/2)

ʿÂşık oldur ki sevdügi güzelün
Bile düşnâmını duʿâ yerine (G530/2)

Âşık, sevgili, rakip ve önde gelen aşk kahramanları üzerinden gerçekleştirilen dua ve temennilerin yanında bazı şiirlerde şair kendisine yönelik dualar da eder. Sevgili karşısında duruşu ve bu duruşta türlü zorluklara maruz kalan özellikleri üzerine yine sevgiliye olan aşkının bir ifadesi bağlamında ifadeler kullanır. Gözyaşlarının ırmak olması benzerliğini daha üst seviyelere taşır. Bu mübalağa bedeninde açılan yaralarla ilgili olarak da aynı şekilde temenni edilir.

Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmadun
Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa (G489/3)

Yaşı çok olsun o servün yaşumun ırmagını
Gördügünce gözlerümde kâmetin armag işi (G616/4)

Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
Eylen duʿâ söyünmeye yanar çerâgımuz (G200/1)

Şair, dünya karşısındaki duruşu ile onun süs ve alayişlerine kendisini kaptırmamasını her fırsatta bir övünç meselesi olarak sunar. Bu durumun kendisi için

şerefli bir mevkie yükselmesi için bir ölçüt olduğu fikrini taşıyan şairin kendisine ait temennisi bu şekilde gerçekleşir.

Zerre denlü kılmadun dehre Hayâlî iʿtibâr
Topun agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi (G623/5)

Şiiri ve şairliği ile ilgili olarak hem Türk hem de diğer milletlerin önde gelen şairleri üzerinden kendisine pay biçen ve bu karşılaştırmalar ile kendisini metheden şair, bir örnekte kendisini 'mutluluk bahçesinin bülbülü' sıfatı ile anarak feleğin kendisi gibi bir şaire sahip olmasını temenni eder.

Bu günden Hazret-i Şâh-ı felek tahtun kulu olsun
Hayâlî gibi devlet gülşeninde bülbülü olsun (MKT 11)

Her türlü şan ve şöhretin geçiciliğinin farkındalığı şairi ölüm günündeki yalnızlıkla baş başa bırakarak o günkü durumu için dua etmeye yöneltir. Yalnızlıktan başka hiçbir şeyin bulunmadığı bir günde şairin tek isteği iman ve inayetin kendisine arkadaş olmasıdır.

Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazlun
Lâhid içre kalıcak dil yalınuz bir kuru baş (G224/6)

Hayali Bey Divanı'nda kasideler ve gazeller içinde tespit edilen dua ve beddua kullanımlarına ilişkin tespit edilen örnekler dışında bazı gazellerin genelinde temenni dileklerinin yer aldığı ve her mısrada şairin farklı durumlarla ilgili olarak temennilerini dile getirdiği söylemler vardır. Bu şiirlerde kullanılan redif ve kafiyeler, söyleyiş özelliğinin temenni ve dilek ekseninde kullanılmasına vesile olmuştur.

Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
Tek hemân meyhâne kapusı bana yapılmasun

ʿÂşıkun fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

Derd-i Leylî hem-demiyken yalınuz kaldun deyu
Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿĪsî-nefes
Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuna asılmasun (G407)

4.12. Konuşma Dili

Klasik edebiyatın bütün unsurları şairler eliyle asırdan asıra şekillenmiş ve sahip olduğu bütün özellikler git gide mükemmel bir seviyeye taşınmıştır. Başlangıcında özellikle aruz vezninin Türkçeye uydurulması konusunda kısıtlamalarla karşılaşan şairler, zamanla Arapça ve Farsça kelimelerin dile girmesiyle bu kısıtlamaları aşmıştır. Bu edebiyat geleneği içinde dilin işleniş biçimi yüzyıllar içinde yetenekli şairler elinde veznin mükemmel kullanıldığı, orijinal mazmunların ortaya çıktığı, hayallerin birbiri ile yarıştığı bir konuma yükselmiştir. Dildeki bu gelişmeler Arapça, Farsça ve imparatorluk içinde yaşayan unsurların dillerinin de klasik şiir içinde yer alması sonucunu doğurmuştur. Birlikte yaşama durumunun doğal bir sonucu olan dillerin etkileşimi neticesinde farklı milletlerin dilleri kendisine klasik şiir örneklerinde yer bulmuştur.[109]

Bir imparatorluk bünyesinde dile ait gelişmelerin zenginliği tartışılmayacak derece açık ve sarihtir. Bu etkileşimlerin dışında ana dil olan Türkçe'nin hangi aşamalardan geçtiği ve bu aşamalar sonucunda klasik şiir geleneğine ne gibi katkılar sağladığı önemli bir başlıktır. Klasik şiir geleneğinin ilk örneklerinin verilmeye başlandığı tarihten itibaren yukarı doğru bir ivme kaydeden dil, imparatorluğun sahip olduğu güce paralel bir biçimde 16. yüzyıl içinde üst düzey örneklerini vermiştir. Bununla birlikte burada dikkat edilmesi gereken temel unsur, şiir dilinde atasözleri, deyimler, halk söyleyişleri, halk adetleri, kalıplaşmış sözler ve argonun klasik şiir örnekleri içinde en başından beri var olduğu durumudur. Yukarıda sıralanan ve bir millete ait özellikleri en canlı ve doğru bir biçimde öğrendiğimiz dile dair hususiyetler, şairler elinde geleneğin başladığı tarihten itibaren yer almıştır.

[109] Aksoyak, İ. (2009). Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir. *Turkish Studies*, Volume 4/5 Summer.

Yazı dili ve konuşma dili arasındaki temel fark, yazı dilinin tek olmasına karşılık olarak konuşma dilinin farklılıklar göstermesidir. Geniş bir coğrafyaya hükmeden bir imparatorluk dilinde farklı konuşma dillerinin olması muhtemel bir konudur. Yazı dilinin belli kurallara bağlanmış olması, konuşma dilinin kayıtsızlığı iki dilin temel farklarından bir başkasıdır. Konuşma dilinde bireylerin hangi kurallara uygun konuşması gerekeceği gibi yazılı bir kurallar listesi bulunmaz. Bu iki dil arasındaki doğallık durumu da aralarındaki kullanım alan ve biçimlerini göstermesi açısından mühimdir. Klasik şiirde geleneğin, şairleri belli başlı ölçütlere tabi tutması durumu her ne kadar bu metinlerde yazı dili ile paralellik gösterse de eldeki pek çok örnek konuşma dilinin şiir içerisinden tamamen uzak tutulamadığını göstermektedir. Şairlerin profilleri de bu tablonun anlaşılmasına yardımcı olacak niteliktedir.

Konuşma diline ait unsurlar, şairin gramer yapıları üzerinde oynaması, şairin kimliği ile ilgili söyleyiş farklılıklarının bulunması, günlük konuşma dilinde sıkça kullanılan sözcük ve eklerin şiir metinlerinde kullanılması, halk arasında sıklıkla kullanılan deyim, atasözü ve söyleyişlerin varlığı ve dile ait diğer bazı özelliklerin kullanımı ile kendisini gösterir. Tezkirelerin ifadesiyle iyi bir eğitim almadığı anlaşılan Hayali Bey, şiirlerinde konuşma diline ait ögeleri sıklıkla kullanmıştır. Şairin divanında özellikle halk söyleyişlerine ait ifadelerin yoğun bir biçimde bulunması onun, şiirinin tamamını konuşma dilinden uzağa taşımadığını hatta kullanabildiği bütün unsurları şiirlerinde güzellik zeminine oturtmaya çalıştığı izlenimini verir.

Hayali Bey Divanı'nda konuşma diline ait kullanımların belli başlıklar altında incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu başlıklar içinde günlük konuşma dili içerisinde sıkça kullanılan kelimelerin varlığı, benzer şekilde konuşma dilindeki edat, ünlem ve ikilemeler, şairin kelime ve eklere dair tercihleri, halk söyleyişlerine ait kullanımlar ve özellikle Türkçe rediflerin kullanımı gibi hususiyetler vardır. Şairin kendi şair kimliği ile izah edebilecek kullanımların varlığı da metindeki konuşma diline ait özelliklerin tespiti için önemli bir başlıktır.

Hayali Bey, şiirlerinde zaman zaman alışılmış kalıplar dışına çıkarak farklı söyleyişler de bulunur. Bu tarz kullanımlar içinde günlük konuşma diline ait söyleyişlerin varlığı dikkat çeker. Şiirlerinde kendisine hitap şeklini çok değiştirmeyen şair, bir mısraında sevgiliye ait özellikleri sıralarken kendisini 'babamun oglu kucagı'na biçiminde

tanımlarken alışılmış ifadelerden uzak konuşma diline yakın bir söyleyiş gerçekleştirir. Rakibin söz konusu edildiği bir başka örnekte ise *'batmak'* fiilini kullanan şair *'hoşa gitmeyen bir durum'* üzerine söylenen bu fiili rakip için kullanır.

Şol serv-kadd ü sim-tenün lebleri agzuma
Mûy-ı miyânı babamun oglu kucagına (G474/4)

Dilden geçen oklarunı tîr eyleyicek yâd
İncindi rakîbün ʿacaba ana ne batdı (G631/2)

Şiirde kafiye ile birlikte ahenk ve ses unsurlarını belirleyen ve belirlenen bu vasıtalar aracılığıyla ritim konusunda katkılar sağlayan redif, konuşma dilinin şiire yansımaları açısından da değerlendirilmelidir. Şairin özellikle Türkçe redifleri tercihi ve bu tercihlerin hangi söz ya da söz gruplarından oluştuğunun tespiti konuşma dilinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Hayali Bey şiirinde bütün bir kelime olarak kullanılan redifler içinde *'baş üstüne, bayram ertesi, benzer benzemez, dikmesi, el çekdüm, oy verür, tapşurdum, yasdanmış, yügrügü'* gibi redifler konuşma diline yaklaşan örnekler arasında zikredilebilir.

Konuşma dilinin bir yansıması olarak değerlendirilebilecek deyimler, Hayali Bey Divanı'nda bolca kullanılmış, örnekleri bazen bir gazel içinde her mısrada görülebilecek bir yapıda işlenmiştir. Doğrudan doğruya bir deyim üzerinden devam eden ve her beyitte o deyimi oluşturan kelime ile farklı varyantları kullanılmıştır. Deyimlerin bu ölçüde sık kullanımı şairin üslubu açısından önemli ipuçları verir. Şiirlerinde *'Ağzının suyu akmak, burnundan getirmek, kan kaşanmak, kana kana içmek, parmağını ısırmak, yüzü ak alnı açık vb.'* deyimleri günlük konuşma dili içinde sıkça kullanılan deyimlerdir.

Çün etdün kebkebün nakşın süreyyâ hâkde yeryer
Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak (G263/3)

İşitüp vasfın Stanbulun çemende goncası
Agzı suyun akıdır budur gülâb-ı Edrine (G511/3)

Burnundan etdügini getürdi ʿadûlarun
Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg (K6/19)

Yâhud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
Tâ kim elümden anda dahi kan kaşana tîg (K6/30)

Doğrudan doğruya deyimler içinde yer almasa da farklı duyguların hissettirilmesi ve ifade edilmesi amacıyla kullanılan bazı yapılar günlük dile yakın ifadelerden meydana gelir. Divanın pek çok yerinde *'canını feda etmek, kendinden geçmek, canını kurban etmek vb.'* yapıların kullanımı bu tarz söyleyişe sıkça başvurulduğunu gösterir.

Şol gönül kim göricek zülfünü cân etdi fedâ
Ermedi dârda Mansûr anun pâyesine (G551/2)

ʿÂleme baş egmez iken dâʾimâ hurşîd-veş
Şimdi kurbân olmaga kûyunda hâzırdur gönül (G327/2)

Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklarun
Hançerün gibi yalın yüzlü güzel pehlû-keşe (G489/2)

Şiirde edatlar içinde yer alan bazı kullanımlar metinleri konuşma diline yaklaştırır ve sıradan bir konuşma biçimine dönüştürür. Bu yapılar içinde özellikle seslenme edatları dikkat çeker. Hayali Bey şiirinde kullanılan *'a/e, be, hey, behey'* gibi edatlar ve bu edatların kullanıldıkları örneklerde konuşma diline yaklaşan bir söyleyiş özelliği dikkat çeker. Şairin *'kalender olma'* ile ilgili tavsiyelerini yaptığı beyitlerde kullandığı edatlar, kalenderlik düşünce dünyasındaki 'aldırmazlık' duygusunu hissettirir.

Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
Be yürü begligin et ʿâlemün abdâl olma (MKT9/2)

Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
Terk eyle nâmunı be Hayâlî kalender ol (G318/7)

Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm (G335/1)

Helâk etdün Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
Niçün yok yere öldürdün be hey kâfir müselmânı (G638/5)

Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
Hey ne kâfirsin senün sînende îmânun mı var (G77/3)

Metinlerde benzerlik edatı olarak kullanılan ‘gibi’ aynı zamanda şairin teşbihte kullandığı benzerlik yönlerinin tespit edilmesi açısından da mühimdir. Şairin bu edatla birlikte ele aldığı yapılar incelendiğinde genel olarak kullanılan benzerlik ögelerinin yanında farklı söyleyişler ve şiirin içinde konuşma dilinden hususiyetlerin yoğunlaştığı bir durum göze çarpar. Bu edatın kullanımında zaman zaman da vezin gerekliliği yahut da başka sebeplerden dolayı devrik cümle yapısının kullanılması ve bu ya da başka edatlarla oluşturulan deyimsel ifadelerin yer aldığı dikkat çeker.

ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
Siper gibi kaşun çîniyle al Çîn ü Horâsânı (K21/20)

İt gibi daladı beni kûyunda rakîbün
Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun (G451/5)

Olupdur teşne-dil nûş etmege mey yerine kanun
Hayâlî ol dahi bilmez gibi Sultân Süleymânı (G639/5)

Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
Kurşunlar aka salla rakîbün kulagına (G474/3)

Günlük konuşma dilinde sıkça kullanılan kelimelerin zaman zaman şiir metinlerinde kullanıldığına dair örnekler Hayali Bey Divanı’nda da vardır. Konuşma dilinde sık sık kullanılan *‘şey, ne, şeyler, neler, pek çok, her şey vb.’* kelimeler, bulundukları örnekler içinde, beyitteki diğer ögeler ile birlikte konuşma diline yaklaşan bir özelliktedir.

Gamzen efendi gayrıya atdukca cevr okun
Benden bilür ki hasta gönülden neler geçer (G174/2)

Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger çekdüm
Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm (G363/1)

Şol sîne-i bî-dâgunı ʿarz etme zikr-i halkada
Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def (G242/3)

Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam (G353/5)

Beyitler içinde belgisizlik bildiren kelimelerin yanı sıra bir sesleniş yahut da durumun ifadesi için söylenen söz ya da söz grupları da şiirlerdeki konuşma diline yakınlaşmanın varlığını gösteren en önemli deliller niteliğindedir. Şair, bir seslenme sözcüğü olarak kullandığı *'efendi/efendim'* sözünü tam olarak konuşma diline uygun bir biçimde kullanır. Bir örnekte 'sen' zamiri yerine kullanılan bu söz, diğer örnekte sevgili yerine kullanılmıştır.

Akar sudur bu hüsn ü letâfet gelür geçer
Sanma efendi ʿâlemi sen bir karâradur (G153/3)

Benden ebed kulunam ezel bilürem seni
İnkârı ko efendi güzel bilürem seni (G569/1)

Şairin farklı çağrışımları ikilemeler vasıtasıyla başarıyla uygulaması, Türkçe ikilemelerin şair gözünde değerini arttırmış ve her fırsatta ikilemeler kullanılmıştır. Bu ikilemeler içinde yansıma sözlerden oluşanların yanı sıra bir kelimenin tekrarından oluşan ikilemeler de meydana getirilmiştir. Deyimsel ifadelerin de ikilemeler biçiminde verilmesi, şairin ikilemelerden her anlamda faydalandığını gösterir.

Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî (K14/2)

Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı (G637/5)

Havâ-yı serv-i kaddünle delürüp vâdî-i gamda
Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı (G668/2)

Hayali Bey Divanı'nda konuşma diline ilişkin örnek kullanımların yanında kullanılan bazı ekler de yoğun kullanılması sebebiyle dikkat çeker. Kullanılan *'ca/ce'* eki ile küçültme anlamının dışında değişik anlam ilgileri kuran şair bu eki fiillerde ve isimlerde sıkça kullanmıştır. Bu ekin kullanıldığı bazı örnekler konuşma diline ait unsurlar olduğundan incelemek ve tespit etmek yerinde olacaktır. Şair kullandığı bazı yapılarda bu eki ifade ettiği küçültme anlamının derecesini artırmak amacıyla kullanmıştır. Bu kullanımın yanında ekin benzerlik ilgisi kurduğu örnekler de yer alır.

Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev (G472/2)

Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
Zerrece ol mâhrû yanında olsa ragbetüm (G340/7)

Perr-i mekesce gelmez idi sana mümkinât
Alsan seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan (G431/4)

Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine (G518/1)

Benzerlik ve küçültme anlamları dışında fiillerde sıkça kullanılan *'ca/ce'* eki, bu fiiller içinde anlam olarak *'-dığı zaman/-dıkça'* eklerine karşılık gelir. Fiillerde çoğunlukla *'olmak, bakmak, varmak, görmek, etmek, çıkmak, gelmek vb.'* yardımcı fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.

Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile (G509/1)

Gördü Mollâ-yı dili sûrâh sûrâh etdi gam
Üstühânum çalınur âh etdigümce nây-i ʿaşk (G260/5)

Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dilârâyı
Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânun (G285/4)

Ola ʿadûlarınun sâye gibi yüzü siyâh
Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr (K1/29)

Divan metninde konuşma diline ait unsurlardan bazıları şiirlerde yer yer kullanılmıştır. Bunun yanında bir bütünlük arz eden kullanımlar da vardır. Şairin İbrahim Paşa'nın düğününü tasvir ettiği ve kullandığı ifade ve tasvir ögelerinden dolayı iyi bir gözlemci olduğunu ortaya koyan kasidesi konuşma diline ait hususiyetleri göstermesi açısından önemlidir. Divanda 14. Kaside olarak kaydedilen bu şiirin hem bütün mısralarında düğüne ilişkin gözlemler aksettirilirken canlı bir tablo çizilir.

Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı (K14/1)

Gözü yagmacı şehrâşûblarla çevresi dolmuş
Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı (K14/4)

Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı (K14/8)

Tekellüfsüz yenürsin sen dedigiʾçin ana eller
Hacâletten kızarmışdur begâyet kuzu biryânı (K14/9)

Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrün suhandânı (K14/14)

Vezîr-i Aʿzam İbrâhim Paşanun dügünüdür
Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı (K14/15)

Divanda gazeller içindeki bir şiir de yukarıdaki kasidedeki özellikleri taşıması bakımından dikkate değer bir örnektir. Bu gazelin bütün mısralarında kurulan hayaller, benzerlikler, deyimler, halk söyleyişleri ve şairin kendisi için kullandığı ifadeler, şiirlerdeki konuşma diline ait hususiyetlerin kullanımı açısından önemli bir örnektir.

Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

Şol yâr-ı gülʿizâr ile yâr oldugum benüm
Sular koyulsun istemeyenler ocagına

Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
Kurşunlar aka salla rakîbün kulagına

Şol serv-kadd ü sim-tenün lebleri agzuma
Mûy-ı miyânı babamun oglu kucagına

Ditrer Hayâlî üstüne dirdir benüm begüm
Cân döndü naʿne çûbuna yufka ovagına (G474)

4.13. Divanda Geçen Argo İfadeler

Sözlükte argo "Bir toplumdaki genelgeçer dilden ayn, ama ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilemelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel dil."[110] şeklinde tanımlanan konuşulan, canlı dil içindeki bir kavramdır. Bir başka tanımda argo, alan argosu ve genel argo olmak üzere ikiye ayrılmış ve alan argosu ile ilgili olarak *"Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde bulundukları topluluğun geri kalan kesiminden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü; bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimi"* tanımı yapılmıştır.[111] Yapılan alan argosu tanımından bağımsız düşünülemeyecek olan genel argoya dair ise *"Alan argolarındaki sözcük*

---

[110] Vardar, a.g.e., 24.
[111] Aktunç, H. (1998). Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 16.

dağarcığının, zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile bu dağarcığa dayalı konuşma biçimi" tarifi yapılmıştır.[112]

Söz konusu incelemede argo tarifleri içinde yer alan unsurlara dayalı bir incelemenin klasik gelenek içinde verilen örneklerle örtüşen yönler ele alınacaktır. Alan argosu tarifinden hareketle bir gelenek haline gelmiş ve temellerine dair kuralların tespit ve tayin edildiği bir dönem için elbette ki kalıplaşmış ve farklı kalemler elinde aynı kullanıma rastlanan argolar ortaya çıkarılmalıdır. Ancak bu şekilde gelenekle ilgili olarak ortak bir argo kavramından söz edilebilir. Klasik edebiyat içinde bazı şairler özellikle tehzil ya da hiciv türünde başarılı örnekler vererek bu yönleri ile anılmaya başlamıştır. Bu tarz örneklerin bütün şairlerde görülmesi olası değildir. Fakat buna rağmen bir divan metninde şairin diğer şairlerle çekişmeleri, eleştirel gözle baktığı ve bu durumları ifade ettiği örnekler mutlaka olacaktır.

Hayali Bey Divanı'nda argo kullanımlara dair tespit edilen örneklerde çoğu zaman uygunsuz benzetmelerin ve tabirlerin, küçümseyici ifadelerin ve en son noktada ise sin-kaflı sözcüklerle kurulu mısralarla karşılaşırız. Bu kullanımlardan ilk ikisi şairler arasında yaygın kullanılan ifade ve tabirler olarak dikkat çeker. Divanda şairin sadece bir kez kullandığı bir deyim olan *'kan kaşanmak', 'korkudan işemek, kan işe(t)mek'* anlamlarında kullanılan bir deyimdir. Şiirde bu deyimin kullanılması verilmek istenen anlamın kuvvetini arttırmak amacıyla kullanılmıştır.

Yâhud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
Tâ kim elümden anda dahi kan kaşana tîg (K6/30)

Şairin doğrudan olumsuz bir durumu çağrıştıracak kelimeler kullanması, beytin anlam boyutunu aşağıya çekeceğinden bu tarz kullanımlar hoş olmayan ifadeleri çağrıştırır. Böyle bir örnekte şair deniz suyunun necis olan bir şeyi dışarıya atması gibi çölden gelen pisliğin de bu şekilde dışarı atılacağını ifade eder. Bir tavsiye üzerine şekillenen bu beyitte kullanılan ifadeler, saflığa erişmek anlamında kullanılmış olsa da anlam itibarıyla olumsuz bir çağrışım yapar.

---

[112] Aktunç, a.g.e., 16.

Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
Taşraya atar beyâbânun gelen murdârını (G600/3)

Klasik şiirin temel üç tipinden biri olan rakip ile ilgili olarak aşığın serzenişleri ve şikâyetleri, bazı söyleyişlerde klasik benzetme ve ibarelerin üstüne çıkarak argo olarak değerlendirilebilecek bir yapıda kullanılır. Rakip için *'it, eşiği itleri, kuyun itleri vb.'* yakıştırmaları kullanan şair her fırsatta onu küçümsemek derdinde olduğunu gösterir.

Kûyun itleri Hayâlîyi bulup paralamış
Şimdi her bir itin agzında anun pâresidür (G152/5)

Leylînün kûyu itin teşne görüp vâdîde
Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn (G422/4)

Şair, rakip ile ilgili olarak yukarıdaki benzetme ve yakıştırmaları az bulmuş olacak ki yaptığı yakıştırmalara uygun olarak *'kuduz, kuduz olmak'* ifadelerini kullanarak işin dozunu arttırır. Özellikle ikinci örnekte bu kullanımını bir temenniye dönüştürmesi, nefretin boyutunu göstermesi açısından önemlidir.

Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur (G187/3)

İt gibi daladı beni kûyunda rakîbün
Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun (G451/5)

Argonun ötesinde, küfür olan ifadelerin divanda örneklerinin az olması şairin kişiliği ile açıklanabilir. Şairin gerek şiirlerinde gerek de en yakın arkadaşı ve onu en yakından tanıyan kişi olan Âşık Çelebi'nin ifadelerine dayanarak istiğna sahibi, âlemin alayişinden kendisini uzakta tutmaya çalışmış bir profile sahip olduğu muhakkaktır. Bunun yanında şairin zaman zaman kendisine yöneltilen ağır eleştiriler karşısında alttan almadığı ve tanımlanan profile hiç de uygun olmayan davranışlarda bulunduğuna dair kayıtlardan bahsetmiştik. Bu bilgilerden hareketle özellikle ağır küfür sayılabilecek ifadeleri az da olsa neden ve hangi saikle kullandığı daha iyi anlaşılacaktır.

Hayali Bey Divanı'nda kıtalar içinde iki örnekte sin-kaflı sözlere yer verilmiş, bu iki örnekte de isimler ve tarifler yapılmıştır. Bu açıdan küfre muhatap olan bu şahısların şairin sinirlerini fazlasıyla zorladığı açıktır. İlk kıtada isimleri geçen şahıslardan Ali Bali, Hayali Bey'in 'üç güzel vardır ki onlara dördüncüsünü eklemek mümkün değildir' dediği güzellerden biridir. Onun Seydi Çelebi ile fi'il-i şenî etmelerinden dolayı Hayali Bey'in bu kıtayı yazdığına dair bir kayıt mevcuttur.[113]

Seydinün çok sikildügin evvel
ʿAlî Bâlî işidicek güldü

Az zamân geçmeden anun dahi
Başına Seydî hâlleri geldi (MKT 15)

Geydün revacı başuna buldun revâcunı
İncinme şabkalı sikeyim egri haçını (MKT 19)

4.14. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Deyimler

Hayali Bey Divanı'nda deyimler şairin dili kullanma yetisine de bağlı olarak çok fazla diyebileceğimiz ölçüde kullanılmıştır. Kullanılan deyimlerin sayısının çokluğu yanında deyimlerin ana başlık olarak kulanım sıklığı da oldukça geniştir. Deyimler kullanılan dilin ifade yeteğinin ne ölçüde gelişmiş olduğunun delili olan unsurlardır. Klasik edebiyatta Necati Bey ve onun takipçileri tarafından sıklıkla başvurulan bu kullanımlar 16. yüzyılda da kullanılmış ve örnekleri verilmiştir. Şairler bu yapıları kullanarak deyimlerden olabildiğince yararlanma yoluna gitmişler; dilin mecaz unsurları, farklı söyleyiş özellikleri ve özellikle de ele alınan kelime ya da kelime gruplarının anlamlarını zenginleştirme yolunu tercih etmişlerdir. Hayali Bey de eserinde bu yapıları sıklıkla kullanarak aslında bir bakıma dildeki zenginliği işlemiş ve geliştirmiştir.

Şiirlerde deyimleri kuru bir ifade aracı olarak görmek ve bu şekilde kullanmak amacına uygun olmayan bir durumdur. Şairlerin bu yapıları tercih sebepleri anlama zenginlik, canlılık katmaktır. Bu gayenin en güzel örneklerinden birisi Hayali Bey

---

113 İnternet: Kurnaz, C. (Eylül 2015). http://www.karabatakdergisi.com/deneme/hayali-beye-dair adresinden 8 Nisan 2016'da alınmıştır.

Divanı'dır. Divanda yapılan tespitler sonucunda şairin 240 farklı deyimi 483 defa kullandığı belirlenmiştir. Bu oranlar neredeyse her iki gazelden birinde deyim kullanımına başvurulduğunu göstermektedir. Bu sayıya atasözleri, kelam-ı kibarlar ve kalıplaşmış söylemler de eklendiğinde Hayali Bey Divanı'nın canlılığının ne ölçülere varabildiği daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca bütün tezkireciler ve araştırmacıların ortak olarak Hayali Bey'in ve şiirinin devrini aşan özelliklerini ve kalitesini anlatırken kullandıkları ifadeler daha sağlam temellere oturtulmuş olacaktır. Bu kullanım miktarını toplam 668 gazel sayısı üzerinden düşündüğümüzde deyimlerin divanda kullanılma yüzdeliğinin yüksek bir oranda olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Hayali Bey Divanı'nda deyimlerin bu denli yoğun olarak kullanılmasındaki temel etkenler nelerdir sorusunun cevabı için şairin kendi sözlerine, şiir hakkındaki görüşlerine bakmakta fayda vardır. Hayali Bey'in 'şiirde ne olmalı' fikri üzerine söylediği bu beyitte 'meselâmîz' ifadesi dikkati çekmektedir.

Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
Her maʿnî-i hasun mesel-âmîz söz olsun (G451/6)

Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen bu deyimlerin genellikle bir anlam bütünlüğü içerisinde kullanıldığı ve beyit içerisinde birbirini tamamlayan unsurlar olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu yapılar kullanılırken anlamı kuvvetlendirmek amacıyla *'tenasüp, iham-ı tenasüp, tevriye ve cinas'* sanatlarına başvurulmuş; bir ifade tek başına kullanılıp geçilmemiştir. *'Gözün aydın'* deyiminin kullanıldığı bir beyitte deyimde kullanılan kelimlerin parallelinde *'nur-ı 'ayn'*, *'müşerref olmak'*, *'çeşm-i rûşen'* gibi kelime gruplarının kullanıldığı görülmektedir;

Nola derlerse gözün aydın bana ey nûr-ı ʿayn
Çün hayâlünle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm (G343/4)

Divanlarda yer alan deyimler, atasözleri, kelam-ı kibar nevinden sözlerin, kalıplaşmış ifadelerin kullanılmasının tesbitinin önemi, dilin gelişim seyri hakkında fikirler vermesi ve geçen bu dönem içinde ne tarz değişikliklere ve dönüşümlere uğradığınının görülmesi için temel kaynaklar olmasıdır. Örneğin *'çanına ot tıkamak'* deyimi günümüzde ses değişiminden dolayı *'canına ot tıkamak'* biçiminde kullanılır. Deyimin anlamı insanlara zarar vermemek için tedbir almak ya da başka bir anlamda zarar vermek bağlamlarında kullanılagelmiştir. Bu deyimin kullanıldığı dönemdeki anlamına yakın

bugünkü kullanımı arasında az da olsa bir değişim sözkonusudur. Bu anlamsal dönüşüm yanında deyimde kullanılan kelimlerinde farklı bir biçimde kullanıldığı örnekler mevcuttur. Örneğin divanda geçen *'üstühana tiğ ergürmek' 'bıçak kemiğe dayanmak'* deyiminin farklı bir biçimde ifadesidir. *'Ser tutmak'* deyimi ile *'kafa tutmak'* ya da *'şemler yakup aramak'* deyimi ile *'mumlar yakıp aramak'* deyimlerinde olduğu gibi eş anlamlı kelimlerin değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bu değişimde elbetteki zamanın tercihleri doğrultusunda kullanılan sözlerin devir değiştikçe yerini yeni ya da daha çok tercih edilen kelimelere bırakması etkilidir.

Hayali Bey Divanı'nda kullanılan bazı deyimlerin başlı başına bir gazelde kullanıldığı örnekler mevcuttur. Şair 'el çekmek' deyimini redif olarak bir deyiminde kullanmıştır. Benzer şekilde *'el-gıyas'* redifli gazelinin genelinde ise el ile ilgili kullanılan deyimlere yer vermiştir. Bu gazelde *'el vermek, el uzatmak, el almak, el bir etmek'* gibi bir gazele göre fazla sayıda deyime yer verilmiştir.

Öpmege **el vermedi** cânân elinden elgıyâs
Zulm elin uzatdı ol fettân elünden elgıyâs

Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp **almaz elüm**
Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden elgıyâs

Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
Elgıyâs ol zulmü çok fettân elinden elgıyâs

Hâme ile **el bir edüp** râzumı fâş eyledi
İki yüzlü defter ü dîvân elinden elgıyâs

Aglamakdan dîde elden çıkdı **el vermez** bana
Ey Hayâlî ol gül-i handân elinden elgıyâs (G38)

Deyimleri bir bütünlük arz edecek şekilde tenasüp içerisinde kullanan şairin bazı şiirlerinde bu bütünlüğü tezat ile vermeye çalıştığı görülür. Özellikle ayak ve baş sözleri ile kurulan deyimlerde bu özellik dikkat çeker;

Ayaga düş dilersen **başa çıkmak**
Bununla başa çıkdı câm-ı sahbâ (G3/3)

Gamunla **ayaga düşdüm** şarâb-ı nâb gibi
ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi (G573/1)

Divanda kullanılan bazı deyimler bugün günlük yaşamda da halen ve sıklıkla kullanılmaya devam eden deyimlerdir. Eski adetlerin ve inanışların izdüşümü olan bu yapılar divanda hemen göze çarpar;

Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinün
Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi (G663/2)

Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi
Sanma ey hem-dem **nemek hakkın** ferâmûş eyleyem (G368/2)

Deyimlerin kullanım sıklığı bakımından incelediğimizde bazı kelimeler ile oluşturulmuş olan deyimlerin daha fazla tercih edildiği göze çarpmaktadır. Bu kelimeler arasında 'can, yüz, göz, el, kan' kullanım sıklığı açısından en önde gelen ve insan ile ilgili unsurlara ad olmuş kelimelerdir. Bu kelimlerle oluşturulan deyimlerin sıklığı birinci sırada 'kan' kelimesinde 50, ikinci sırada 'yüz' kelimesi 43, üçüncü sırada 'el' kelimesi 40, dördüncü sırada 'baş' kelimesi 33 ve beşinci sırada 'can' kelimesinin 17'dir. Deyimlerde genel olarak insana ait bu unsurların kullanımının fazla olması tercih edilen bu yapıların şairin karakteri ile de yakından ilgili olduğuna bir delildir. Özellikle 'kan' kelimesi ile kurulan deyimlerdeki bu derece yoğunluk şairin şiirlerinin genelinde hissedilen *'ateş, alev, od, dağ, şu'le, şem, kandil vb.'* ifadelerine paralellik arz etmektedir.

4.14.1. Divanda yer alan deyimler

Adı çıkmak **[1]** kötü şöhret kazanmak.

G199/1 Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz/Ehl-i fakr içre tenaʿumla **çıkupdur adımuz**

Adını anmamak **[1]** ağza almamak, söz etmemek.

G285/1 **Adın anmaz** idin sofî dahi firdevs-i aʿlânun/Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanun

Ağzı eğilmek **[1]** yalvarmak.

G337/4 Ben kula rahm et demekden **agzım egildi** sana / Kılmadun bir gün nezâre ey perîzâdum benüm

Ağzını açmak **[1]** konuşmaya başlamak.

G186/2 **Agız açsun** sîne-i sûzânum üzre şevkden / Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş pareler

Ağzının suyu akmak **[1]** arzulamak, imrenmek.

G511/3 İşitüp vasfın Stanbulun çemende goncası / **Agzı suyun akıdır** budur gülâb-ı Edrine

Ah almak **[1]** (birisinin) bedduasını üzerine çekmek, (birine) haksızlık etmek.

G284/1 **Alalı âhumı** benüm o melek/Kâgıd uçurmasına döndü felek

Aklı başına gelmek **[1]** kendine gelmek, gerçeği görmek.

G99/5 Bâde-i ʿaşkunı ey dost Hayâlî içeli/**Gelmedi başına ʿaklı** dahi sarhoşundur

Aklı başından gitmek **[2]** (korkudan, sevinçten) ne yapacağını bilemez duruma düşmek.

G649/4 **Başumdan ʿakl** ise **gitdi** dil ile cân revân oldu/Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

G53/4 Yaşumla kan revân oldu **başumdan ʿakl** ise **gitdi**/Cihân agyârdan hâlî gelürsen gel ki fursatdur

Aklını yitirmek **[1]** aklını kaybetmek.

G173/4 Deyr içre nakş-ı sûretüne eyleyüp nazar/**ʿAklın** sanemler ey büt-i gûyâ **yitirdüler**

Alan ü talan eylemek **[1]** altüst etmek, karmakarışık bir duruma sokmak.

K17/6 Bir mogolçin yüzlü kâfir gönlümün Bagdâdını / Yakdı yıkdı cevr ile **alan ü talan eyledi**

Alnının kara yazısı **[1]** kötü kader, kötü yazgı.

M7/I/7 Hâk saçdun **alnınun** âhir **kara yazusuna**/Sen bilürsin etdügün lâzım degül ifşâ felek

Ar etmek/eylemek **[3]** utanmak.

KT2/2 Kendü lutfundan vücûda geldügin lâbüd bilür / Katreden deryâ anunçün lâcerem **ʿâr eylemez**

K12/8 Sînesinde dâgdır mergûb eden her lâleyi / **Eylemez** hârun cefâsından çemende **ʿâr** gül

G607/5 Zer-beft müttekâdan **eder** ey Hayâlî **ʿâr** / Genc-i kanâʿatün döşenen bûriyâsını

Arkası üzre yatmak **[1]** rahat içinde olmak.

K22/9 Senün devründe **yatdı arkası üzre** huzûr etdi / Havâ yolunda sergerdân iken taht-ı Süleymânî

Arkasını yere getirmek **[1]** yenmek, mağlup etmek.

G290/1 Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemün / Bir ayagıyla **getirür arkasın yere** gamun

Arka vermek **[1]** sırtını dayamak.

G227/3 Belâ kûyunda gördüm **arka vermiş** hâra bir ʿâşık /Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

Ayağa düşmek **[6]** itibardan düşmek, değerini yitirmek.

G3/3 **Ayaga düş** dilersen başa çıkmak / Bununla başa çıkdı câm-ı sahbâ

G63/3 Mey fâ'ideyle şöhreti var bir metâʿ idi / Devr-i lebünde anı **ayaga düşürdüler**

G72/1 Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar / Devr-i lebünde **ayaga düşdü** şarâblar

G125/2 Gözlerün bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi / Leblerün devrinde **düşdüler ayaga** bâdeler

G267/2 Hum-ı şarâbun **ayagına düş** mürîdi ol / Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anun

G573/1 Gamunla **ayaga düşdüm** şarâb-ı nâb gibi / ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi

Ayağına bağ etmek **[1]** engellemek, esir etmek.

G240/1 Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg / Bâgbân zencîr-i âbı **ayagına etdi bag**

Ayağına kara sular inmek **[1]** yorulmak, tükenmek.

G563/4 Hattun gele görem deyu durdu şu denlü kim / **Kara su indi** hâmemün cân **ayağına**

Ayağına su dökmek **[1]** ender gelen birisine sitemle karışık söylenen söz.

G563/3 Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur / **Su dökmelüdür** ol gül-i handân **ayağına**

Ayak basmak **[11]** gelmek, uğramak.

M10/4 **Kadem basdum** ʿizâr-ı mihr ü mâha / Ki tâ erdüm Cenâb-ı Pâdişâha

G171/5 Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî/Gönül mülküne **ayak basmasun** muhkem yasagum var

G299/1 Bezm-i bahâra **basdı ayagı** benefşenün / Gül gibi geldi ʿişreti çagı benefşenün

G418/2 Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itün **bassa kadem** / Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

G445/3 Hâke güstâh gibi **basma kadem** ey dervîş / Ayagun altına bak mûr-ı Süleymânem ben

G481/1 Âsitânunda yüzüm ferş eyledüm hâk üstüne / Bir **kadem bassan** yeridür çeşm-i nem-nâk üstüne

G482/5 Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi / Bir **kadem bassan** yeridür çeşm-i gam-nâk üstüne

G528/1 Kıldum sefer diyâr-ı gam u derd ü mihnete / **Basdum kadem** bu denlü elemle vilayete

G546/1 Yüzüme bir **kadem basmaz** benüm ol serv-i âzâde / Yolunda hâk olursam sâyeveş yüz yıl ben üftâde

G569/3 **Basmak** tarîk-i ʿaşka **kadem** eksügün degül / Sofî bu yolda katı kehel bilürem seni

G570/5 Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini / Bir **kadem bas** yüzüne yanıla geh gâh yolu

Ayak götürmek **[2]** ayak kaldırmak, yürümek; ayağını çekmek.

G354/5 Hayâlî gûşe-i meyhâneden bir dogru yol buldum/**Götürdüm ayagı** ʿişret diyârına kadem çekdüm

G633/6 Rind oldur kim **götürdü** bezm-i kesretden **ayak**/Sâkî-i devrân elünden dolmadan peymânesi

Ayak seyri **[1]** şarap içme, kadeh dolaştırma.

G417/2 Eger ki etmez isem zâhidâ **ayak seyrin**/Taraf taraf açılan lâlezârı neyleyeyim

Ayakta kalmak **[1]** çaresiz bir durum içinde bulunmak.

G38/2 Sâyeveş **kaldum ayakda** rahm edüp almaz elüm/Ol kıyâmet servkad cânân elinden elgıyâs

Bağrına basmak **[2]** (şefkatle) kucaklamak.

G391/4 Her nücûmu **bagrına basmazdı** ger yerde senün / Kebkeb-i mûzen görüp reşk etmeseydi âsumân

G609/3 Nâlesine gördü Ferhâdun getirmez tâkati / Bî-sütûn **basdı** anunçün **bagrına** hârâları

Bağrına taş basmak **[1]** derdini, durumunu kimseye açmadan her türlü acıya katlanmak.

G586/3 **Bagruna taş bas** felâhun gibi ol sergeşte kim / Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrün şîşesi

Başa çıkmak **[3]** bir işe gücü yetmek, başarabilmek.

G544/4 Zülf-i ʿanber-bâruna benzetdi deryâ kendüyi/Anı bildüm **başa çıkmaz** bu kuru sevdâ ile

K10/7 Eyitdi ey gam ile **başa çıkmayan** ʿâşık / Dilersen olmamaga dest-i gussadan pâmâl

G3/3 Ayaga düş dilersen başa çıkmak / Bununla **başa çıkdı** câm-ı sahbâ

Baş ağrıtmak **[1]** bıkkınlık vermek.

G103/2 Kâse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb/Gördü bülbül goncanun **başın agurdur** naleler

Baş çekmek **[2]** öncülük etmek.

G519/2 Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum **baş çeküp** / Katdı encüm haylinün alayını alayına

G124/1 Gökde seyrân eyleyen hurşîd-i nûr-efşân mıdur/Yohsa dilden **baş çeken** bir lemʿa -i sûzân mıdur

Baş eğmek **[11]** güçlünün buyruğuna girmek, teslim olmak.

G513/4 Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak/**Baş egdi** sücûd etdi bu idrâke benefşe

G554/2 Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur/**Baş egdi** mürîd oldu bu ocaga benefşe

K15/1 Gerçi **baş egmedi** Cemşîd ile Hakana kerem / Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

G174/5 Erdir şu kim ʿarûs-ı cihâna **baş egmeye** / Şâhum vilâyet içre Hayâlî de er geçer

G284/5 Nev-ʿarûs-ı cihâna **egmedi baş** / Gel getir bir Hayâlîden erkek

G293/5 Hayâlî sen Şehün lutfun görelden çarha **baş egmez** / Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

G327/2 ʿÂleme **baş egmez** iken dâ'imâ hurşîdveş / Şimdi kurbân olmaga kûyunda hâzırdur gönül

G444/3 Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba **baş egmez** / Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben

G463/3 Mâ'il olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek / Serv **baş egmez** ayagın öpe ger yalvara su

G604/3 ʿArûs-ı dehre **baş egmek** begâyet hûb idi elhak / Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

G614/1 Bugün bir mugbeçe mahbûbun oldum zâr ü şeydâsı / **Baş egmez** âfitâb-ı hâvere zerrîn çelipâsı

Başına ağmak **[1]** başına üşüşmek.

G250/3 Ok gibi **başına agdı** peri her bir melegün/Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

Başına çevirmek **[2]** baş etrafında dolaştırmak, çevirmek.

G599/2 Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ/**Çevirüp başına** pervânesin âzâd etdi

G319/3 **Çevirüp** murg-ı dili **başına** âzâd etsün/Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

Başına od yakmak **[1]** başında ateş yakmak.

G323/4 Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden / Gelüp şikâyete **başına od yakar** kandîl

Başından aşmak **[1]** (iş vb.) aşmak, geçmek.

G73/3 **Başumdan aşdı** seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda/Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

Başından geçmek **[1]** yaşamak, karşılaşmak.

G74/2 Mahabbet cûyibârı kim ser-i âşık habâbıdur/Geçit vermez anun yolunu başından geçenden sor

Baş indirmek **[1]** itaat etmek, söz dinlemek.

K23/18 Böyle nüzhetbahş iken tûbâ gibi **baş indirüp**/Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

Baş kaldırmak **[2]** isyan etmek.

G385/2 Seyr-i bûstân eylesen kaddün temâşâ kılmaga / Servler **baş kaldururlar** bâgda dîvârdan

M4/I/1 Âhdan leşker çeker **baş kaldurup** efgân bana/Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân bana

Baş koşmak **[3]** baş başa vermek.

G150/5 Kanını topraga karmaga Hayâlînün müjen / âamze-i hûnîn ile **baş koşdu** hemrâz oldular

G499/1 **Baş koşdu** zülf hatt-ı ruh-ı dilrübâ ile/Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

G505/1 **Baş koşdu** sâyeveş bir iki yüzü karaya/Hercâyî dendi gün gibi ol mâhpâreye

Baş koymak **[2]** bir şey uğruna her şeyi göze almak.

KT/21 Mihr-i cihânı kim ki gönülden ede tırâş / Engüşt-i mâh-ı nevle felek **koya** ana **baş**

K13/11 Yaʿni Sultân-ı Cem Cenâba k'anun / **Kodu** yolunda **baş** ü cân gonca

Baş üstünde yer bulmak **[1]** saygı ile muamelede bulunmak.

G572/3 Sakla derd içre dili murg-ı ser-i Mecnûn gibi / **Başlar üzre yer ider** ol aşiyanun yüğrüğü

Başa iletmek **[1]** sona erdirmek, ikmal etmek.

G80/4 Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez / **Bâşa iletmedi** bir işin kati lîvedür

Başı göğe ermek **[6]** mutluluğa erişip sevinmek.

K2/21 Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ / Kadr ile **başum eger göge ererse** yeri var

K3/9 Şehâ ʿadûn eger isterse ser-firâz olmak / Serin sinânuna diksün ki **başı göge erer**

G58/4 Gün gibi **göge erdi başum** olalı şehâ / Ben ʿâşık-ı felek-zede kûyunda hâksâr

G209/4 Gün gibi **başımuz ererse göge** / Sâyeveş hâk-i râha mensubuz

G29/5 Yerde gerek Hayâlî yüzün sâyeveş senün / **Başun ererse göklere** mânend-i âfitâb

G630/4 Servin eflâke **eger başı ererse** sanemâ / Kaddüne bende iken istemez ol âzâdî

Başına üşüşmek **[4]** başına toplanmak.

G7/3 ʿAşka düşdüm ʿâlemün gavgâsı **üşdü başuma** / Gitdi olmadı gönül ʿâlemde gavgâdan cüda

G520/3 **Başuna üşmege** pervânesıfat tâlibler / Yan yakıl şemʿ gibi her nefesün nûr eyle

G606/4 **Üstüme** ervâh-ı kudsîler mekesvâr **üşmege** / Ey kazâkudret senün bir şehD Güftâr et beni

G559/4 Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnet-keşe kim / **Başına üşe** gam-ı dehr melûl eylemeye

Başını elleri arasına almak **[1]** ölümü göze alarak bir işe girişmek.

G637/3 Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm **alup ele başum** / Gelenler bizden önden böyle görmüş resm ü erkânı

Bel bağlamak **[2]** güvenmek.

K6/22 **Bel baglamazsa** hidmetüne mûr gibi hasm / Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

G409/4 Tarîk-i meykede-i ʿaşka **bagladum belümi** / Gözümle su seperin çihrem ile cârûbun

Belası balına değmemek **[2]** (bir şeyin) lezzetleri karşısında kederlerinin değersiz kalması.

K1/7 **Belâsı balına degmez** ko lezzet-i dehri / Evün yıkılmaya tâ misl-i Hâne-i zenbûr

G500/1 Meyl eyledük cihânun egerçi salâsına / Nûşuna nîşi **degmedi balı belâsına**

Belini bükmek **[3]** üzüntü içinde bırakmak.

G86/2 Müjen hançerleri reşki **belini bükdü** şemşîrün / Görelden kaşlarun cânâ kemanun başı kayıdur

G452/6 Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse / İki **büksün** ecel destinde **kaddin** bir kemân etsün

G460/3 **Kaddüm büküp** kemân edeli cevr-i rûzigâr / Deşt-i belâda sanma beni bîkeşâkeşin

Benzi sararmak **[1]** (korkudan vs.) yüzünün rengi solmak.

K5/16 Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş rengîni / **Benzi sararmış** dahi ol korhudan titrer güneş

Bıçak kemiğe dayanmak **[1]** çekilen sıkıntının dayanılamayacak noktaya gelmesi.

K6/31 Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem / **Ergürmeyeydi** fakr eli ger **üstühâna tîg**

Birbirine düşmek **[1]** (kişilerin) aralarında anlaşmazlık çıkmak.

G561/4 Mukallid oldu hep ʿâlem cihân **birbirine düşdü**/Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

Boynuna almak **[1]** üzerine almak, üstlenmek.

G434/1 **Boynuma aldum** o zülf-i ʿanberînün minnetin / Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînün minnetin

Boyun eğmek **[1]** güçlünün buyruğunu kabul etmek, baş eğmek.

G299/2 Çekdi dolusunu ʿarak-ı jâleden seher / **Boynunu egdi** lâle çanagı benefşenün

Burnundan getirmek **[1]** pişman etmek.

K6/19 **Burnundan etdügini getürdi** ʿadûlarun / Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

Can atmak **[2]** (bir şeyi) çok istemek.

G66/1 Tîrün kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar / Ana nişân olmaga ʿuşşâk **cân atar**

G548/5 Nâr-ı ʿaşka yanmaga cana Hayâlî **cân atar**/Defʿine sûzun varur gerçi ki dâg efrûhte

Can düşmanı **[1]** aşırı kin ve düşmanlık besleyen.

G423/3 Yâr hercâyi rakîb-i rûsiyeh **cân düşmanı**/Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

Canı yerine oturmak **[2]** huzura kavuşmak.

K22/2 Yıkılmış gönlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûrun/Karaman tahtının şimdi **oturdu yerine cânı**

G352/1 Müşerref kıldı devlet mesnedini şâh-ı hûbânum/Revân olmagı durmuşken **oturdu yerine cânum**

Can kulağıyla dinlemek **[1]** kendini vererek, dikkatlice dinlemek.

G429/4 Bezm-i gamda nâyveş cismün tehî kıl gayrdan / **Cân kulagıyla işit** bu nükteyi tanbûrdan

Can üstüne baş üstüne **[1]** istenilen, arzu edilen şeyin memnuniyetle yerine getirileceğini ifade etme.

KT/26 Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne / Her ne hükmün var ise **cân üstüne baş üstüne**

Can vermek **[12]** ölmek; yaşar duruma getirmek.

G2/3 ʿAynına ʿâlem karanu hâke düşmüş **cân verür** / Leblerün hecründe benzer Çeşme-i Hayvân bana

G126/1 Sînede agız açup peykânun ister yareler / **Cân verür** bir katre suya teşnedür bîçâreler

G185/4 ʿAşk oduna **cân verür** ʿâşık kaçar zâhid velî / Dûzahı ʿâşıklarun zâhidlerün ocagıdur

G195/3 Gördükde yârı âh ile **cân vermek** isterüz / Nakş-ı murâd göstere dem ola zârımuz

G378/3 Cefâya ögrenüben cevre **cân verür** şimdi / Vefâ vü cevr ile muʿtâd gördügün gönlüm

G470/4 **Cân verür** hâke düşüp sözlerinün reşkinden / Çeşme-i Hızrun olup ʿaynına ʿâlem karanu

G540/1 Eyleme **cân verdigüm** ʿayb ol büt-i tannâzuma / Bakmadunsa ey refîk alnumda olan yazuma

G632/1 **Cân versem** anuban kad ü ruhsâr-ı yârumı / Nahl-i gül ile ziynet edesüz mezârumı

G642/4 Mecnûn gam ile **cân vericek** âfitâb-ı ʿaşk / Yerden götürdü zerreler edüp gubârını

G125/1 Bendedür sen gülʿizâra merdüm-i âzâdeler / Hâk-i pâyun olmaga **cânlar verür** şehzadeler

G602/1 Görüp **can verdüm** ol nâ-mihribânı / Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

G607/2 **Cânlar verür** serâb ile bâd-ı semûma Kays / Mihnet diyârınun sever âb u havasını

Cana kıymak **[1]** öldürmek.

G550/5 Sabra bîtâkat olup **kıydı** Hayâlî **câna** / Döndü şol Hâceye kim el ura sermayesine

Candan geçmek **[1]** ölümü göze almak.

G370/1 **Geçüp cândan** seri hâk-i der-i cânâna tapşurdum / Meyin içdüm de câmın sâkî-i hicrâna tapşurdum

Çanına ot tık(a)mak **[1]** (bir kişiyi) sesini çıkartamayacak duruma getirmek, susturmak.

K3/6 Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr / Ve lîk **çanına ot tıkdı** top-ı ejder-ser

Defteri dürülmek **[2]** öldürülmek, ortadan kaldırılmak.

K24/9 Nâmeveş olma iki yüzlü gül ol **defteri dür** / Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

G591/4 Tâ ki verdün ʿârızunda zülf-i müşg-âsâya cay / İşi bitdi sünbülün **dürüldü** verdün **defteri**

Derdini dökmek **[3]** derdini, sıkıntısını anlatmak.

G480/6 Bezm ehline surâhî gece **dökdü derdini** / Akdı gözünden ayagına kan girih girih

G497/1 Gözlerüm yaşı revân olmuş akar sahrâlara / Gûyiyâ ırmaklar **derdin döker** deryalara

G572/4 Katı gönlünden senün **derdin döküp** deryalara/Nâle vü feryâd eder âb-ı revânun yügrügü

Ders almak **[1]** kötü bir durumdan iyi sonuç çıkarmak.

G251/6 Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem / **Al sebak** kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

Dert yanmak **[1]** sızlanarak derdini anlatmak.

G442/4 Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr/ **Yanup** bu **derdümi** ʿûd u rübâba yalvarayın

Devlet el vermek **[2]** talihi yardım etmek.

G53/5 Hayâlî **devlet el verdi** diyâr-ı ʿaşka şâh oldum/Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

G83/5 Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye/Bir özge **devlet el vere** şâyet zamânedür

Dil uzatmak **[4]** (bir kimse ya da şey için) kötü söylemek.

G63/5 Çünkim Hayâlî eşkine deryâ **uzatdı dil** / Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

G638/3 Bana **dil uzadur** ey gonce-i nev-rüste her bir hâr / Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistanı

G581/2 Bahr-i Muhît yaşuma **diller uzatmasa**/Âhum yeli burar mıydı anun kulagını

G56/5 Ey Hayâlî hatt-ı dildâra **dil uzatmış** meğer/Bâgda miskîn benefşenün kulagın burdular

Dili dönmemek **[1]** anlatmak istediğini tam olarak ifade edememek.

G444/6 **Dili dönmez** ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd / Cevâbın vermedi dest-i gamun Mecnûn güvâhem ben

Dilini tutmak **[1]** gelişigüzel konuşmaktan sakınmak.

G228/4 **Tut dilün** kendün de epsem ol be gayretsüz deyu / Şemʿ ile pervâne miskînün savaşı var imiş

Durup oturmak **[2]** düşüp kalkmak, birlikte olmak.

G2/2 Bir iki gün fânî dünyâda **durup oturmaga**/Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân bana

G63/1 Serv ile gül çemende ki **durup oturdular**/Bu kadd ü bu ʿizârı yine sende gördüler

Dünya kelamını etmek **[1]** lüzumsuz, günlük şeylerden bahsetmek.

G311/2 Meyhâne içre **eyleme dünyâ kelamını**/Bu âsitâne anı götürmez yeri degül

Dünya yüzünü tutmak **[1]** her tarafı kaplamak.

G437/1 Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün / Hây ü hûyum âh kim ol dem **tutar dünyâ yüzün**

Ekmek tuz hakkı **[1]** yapılan iyilikler karşısında ortaya çıkan hak.

G368/2 Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi / Sanma ey hem-dem **nemek hakkın** ferâmûş eyleyem

El bir eylemek **[1]** el birliği yapmak, ittifak etmek.

G626/3 Ol güle kan aglamakdan ellerin al eyledüm / Kendü kanumla bana gör şimdi **el bir eyledi**

El çekmek **[14]** vazgeçmek.

M6/I/1 Âfiyetden **çeksün el** yâr-ı vefâdâr isteyen

G40/2 Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi gönlün / Fenâ gülzârınun **el çek** gülünden gel dikenden gec

G200/2 Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden / **El çekmezüz** ecel sımayınca ayagumuz

G362/1 Humârun derdin andum sâgar-ı sahbâdan **el çekdüm** / Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

G362/2 Ben ol Mecnûn-ı derdem kesretinden ʿaşkınun dilde / Aradum kendüme yer bulmadum Leylâdan **el çekdüm**

G362/3 Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken / Habâbun hânesin ben menzil ü me'vâdan **el çekdüm**

G362/4 Gam-ı ferdâsı yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz / Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan **el çekdüm**

G362/5 Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı / Hazer edüp nehenginden deme deryâdan **el çekdüm**

G533/3 Perîşânhâtır etme âfitâbı ʿâlem-ârâyı / De **el çeksün** ʿizârundan bu zülf-i ʿanber-efşâna

G61/3 Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan **elüm çekdüm** / Duragum kûy-ı gam künc-i belâ her şeb yatagumdur

G468/3 **Elün çekdünse** ʿâlem lezzetinden zevke sen erdün / Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

G406/3 Bakmadum mirʾât-ı imkânda heyûlâ nakşına / Tâ ki **çekdüm destümi** her bûd ile nâbûddan

G364/1 **Elüm çekdüm** bu deştün lâlesinden sünbülünden hem / Ferâgum var bu gülzârun gülünden bülbülünden hem

G649/3 Yürek kan oldu hicrândan vücûdum **çekdi el** cândan / Fedâ oldu yoluna cümlesi zîrâ nemüz kaldı

Elden çıkarmak [1] yitirmek.

G601/1 Kapdı çehremden sabâ hâk-i der-i cânânumı/Âh kim **elden çıkardum** dârû-yı dermânumı

Elekten geçirmek [1] elemek, ayıklamak.

G575/4 Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr/**Geçirür** ince **elekden** dahi her hâm beni

El götürmek [1] el kaldırmak, el açmak; yalvarmak.

G326/3 Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma / Seni tâ **el götüre** başda mânend-i hilal

Eline bakmak [1] birinin yardımıyla geçinmek.

G520/2 **Bakma** hurşîd **eline** zerre gibi ey şeydâ/Kendü nûrunla beden zulmetini nûr eyle

Eline sunmak [5] takdim etmek.

K1/10 Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde/Ki **suna** sâki-i vahdet **elüne** Mâ-ı Tahûr

M10/7 **Sunup** bu nazmı **dest**-i Şehriyârâ/Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

G18/2 Göz yaşı bahrine düşeyin zevk bundadur/**Sunma elün** halâs içün ey âşinâ bana

G79/6 Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek/**Destüne** Sultân-ı Rûmun söz gibi gevher **sunar**

G409/2 **Sunalda** bezm-i ezelde **elüme** bâde-i ʿaşk/O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

El oyunu oynamak [1]

G287/5 Ey bî-vefâ Hayâlî dururken sabâ ile / Lâyık mı **el oyunların oynaya** kâkülün

El salmak [1] el uzatmak; el sallamak.

K23/8 **El salup** ʿâşıklara derler melekmanzarları / Hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn

El uzatmak [2] yardım etmek.

G35/2 Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye / Sâgara sûfî **uzatmasun** bu bezm içinde **dest**

G38/1 Öpmege el vermedi cânân elinden elgıyâs/Zulm **elin uzatdı** ol fettân elinden elgıyâs

El üstünde tutmak [4] (bir kimseye) çok saygı ve sevgi göstermek.

G1/2 Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler isen / Gökler **el üzre tutarlar** seni mânend-i sema

G295/1 Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk / **Eli üzre tutar** denizleri hâk

G567/3 Ben ʿandelîbini **eli üstünde tutmadı** / Gör nice bî-vefâ olur ol gül budagını

G603/1 Öldügümde seyl-i eşküm ilte bî-pervâ beni / İhtirâm edüp **el üstünde tuta** deryâ beni

El vermek [5] yardım etmek, fırsat vermek.

G37/4 Tâ ki kâniʿsin hayâle sana **el vermez** visâl / Perde-i çeşmün hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

G601/4 Câmi-i Kuds eylesem bu deyr-i püreşkâlümi / Kudret **el verse** firişteh eylesem şeytânumı

G53/5 Hayâlî devlet **el verdi** diyâr-ı ʿaşka şâh oldum / Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

G83/5 Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye / Bir özge devlet **el vere** şâyet zamânedür

G38/5 Aglamakdan dîde elden çıkdı **el vermez** bana / Ey Hayâlî ol gül-i handân elinden elgıyâs

El vurmak [3] dokunmak.

G46/7 Hayâlî kasr-ı ʿayşa **urmadın el** / Habâbun hânümânı oldı ber-bâd

G550/5 Sabra bî-tâkat olub kıydı Hayâlî câna / Döndü şol Hâceye kim **el ura** sermâyesine

G44/1 Âfitâbum yoluna hâk olmasun her ehl-i derd / Korkarın zerrât olup dâmânuna **el ura** gerd

El yumak [3] vazgeçmek, terk etmek.

G330/2 Mihr-i dünyâdan **yumazsam el** namâzum nâ-kabûl / Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

G430/4 Yardum surâhînün başını ayagın sıdum / **Yudum elüm** ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan

G462/1 Kaşuna bakdum dedüm yegdür hilâl-i ʿîdden / ʿÂrızun gördüm **yudum el** çeşme-i hurşidden

Ele girmemek [1] elde etmek, ulaşmak.

G412/4 Cânı dürc eyle gevher-i ʿaşka / **Ele girmez** bu yâdigâr sakın

Eli ayağı tutmamak [1] iş yapabilecek güçte olmamak.

G655/5 Humârun hastası olanlara mey sun sagalsunlar / **Eli ayagı tutmaz** nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

Eli ermek [1] yetişmek, ulaşmak.

G605/3 Dedüm **destüm erer** mi zülfüne bir şeb dedi dilber / Gedâlar destine lâyık degüldür bâz-ı sultânî

Elinden tutmak [1] yardım etmek.

G554/5 Şol kan olacagun dirisidür bu Hayâlî / **Tutmazdı eli** girmese ayaga benefşe

Ellerini yüzüne kapatmak [3] utanmak, sıkılmak.

G173/3 Meclisde sana eşrefi ʿarz etdügin görüp / **Eller defün** şehâ yine **yüzüne urdular**

G416/2 Beni görünce **tutar destini yüzüne** o şûh / Şikâyet eyler isem nola dest-i zâlimden

G492/5 Mihr-i hüsnü tâbına yârun Hayâlî yanmaga / Vardı **yüzün eline alup** nigâra mirveha

Eser kalmamak [1] hiçbir belirti, iz olmamak.

G23/4 Tecellî kılsa nûr-ı Hak **eser kalmaz** vücudumdan / Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peyda

Eteğini beline sokmak [1]

G515/4 **Sokdu beline dâmenini** nergis-i mestün / Tâc-ı zerini bâgda kapmaga benefşe

Eteğini tutmak [1] yardım istemek.

G506/2 Hâr-ı müjgânum hayâlün **dâmenin tutdu** dedüm / Dedi kim söz söyler ol bize ulaşı gelmişe

Ettiklerini bulmak [1] yaptığı kötülüğün karşılığını bulmak.

K23/15 Şol zenahdânun çukurunda **bula etdüklerin** / Andan eyler bîgümân dil saydına hâlün kemîn

Gam yememek [4] tasa etmemek, kaygılanmamak.

G102/5 Lebleründe hatt ü hâlünden Hayâlî **gam yemez** / Fitne vü âşûb çün bezm-i şarâb üstündedür

G555/2 Visâli hânına Şîrînün oldu **gam yemesün** / Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kâse

G434/4 **Gam yeme** zâdun tevekkül kapusundan kıl taleb / Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînün minnetin

G485/1 **Gam yemeden** öldük mey-i gül-reng içilse / Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

Gecesini gündüzüne katmak [1] aralıksız, gece gündüz çalışmak.

K14/12 **Geceyi gündüze katup** safâ vü zevk kılmaga / O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿi tâbânı

Göğüs germek [1] her türlü güçlüğe dayanmak, karşı koymak.

G493/1 Edüp cefâyı pîşe meyl etme âh u zâra/Ey serv **germe gögsün** ikende rûzigâra

Gömgök deli [1] zır deli.

G514/4 **Gömgök deli** kılmasa anı hatt-ı gubârun/Mecnûn oluban düşmez idi daga benefşe

Gönlünde yer etmek [1] gönlünü kazanmak, gönlünde bulunmak.

G410/5 Hayâlî yedi eflâkün nola **gönlünde yer etse** / Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

Gönül açmak [1] sıkıntıları gidermek.

G300/4 Nakş baglar geceler **açmaga gönlün** goncanun/Her seher eksük degül bir yâdigârı bülbülün

Gönlünü akıtmak [2] meyletmek.

G40/2 Yürü her serv-i bâlâya **akıtma** su gibi **gönlün** / Fenâ gülzârınun el çek gülünden gel dikenden gec

G463/1 ʿÂşıkâne **gönlünü akıtmasaydı** yâra su / Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüb âvâre su

Gönül almak **[2]** sevindirmek, hoşnut etmek.

G566/3 Uc elinün dilâveridür cânun u serün / Geldi **dil almaya** sanasın bu vilayete

G612/2 Ugurun açık olsun subh gibi ey güneştalʿat / **Dil almaga** çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

Gönül bağlamak **[1]** severek bağlanmak, içten sevmek.

G385/3 Rûy-ı zülfün şevkine **dil bagladum** ey mug-beçe / Her ne teklîf eylesen eyle büt ü zünnârdan

Gönül vermek **[3]** sevmek, aşık olmak, meyletmek.

G149/5 Şemşîrine Hayâlî **gönül verdigün** sakın / Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

G334/3 Nevbahâr-ı hüsnüne **dil vereli** ey gonca-leb / Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

G388/1 Mihr-i ruhuna **dil vereli** ey meh-i tâbân / Sâyem gibi yerden yere çaldı beni devran

Gönül yıkmak **[1]** gücendirmek, gönül yıkmak.

G630/3 **Gönlümü yıkmaga** ol seng-dil almış ele taş / Belki maʿmûr edeyin der bu harâb-âbâdı

Göz dikmek **[4]** gözünü ayırmadan bakmak, gözlemek.

K1/13 Ko aç gözlülüğü gördüğünde biryânı / **Diküp** ana **gözünü** germ olma çün tennûr

G10/6 Nice **göz dikmeyeyin** bâdeye mânend-i habâb / Görünür iki cihân anda ke'n-nakşı fi'l-mâ

G17/4 Hâr-i kûyun ayagumdan olmadı ey gül cüdâ / Reşk edüp **göz dikdi** gerçi sûzen-i ʿÎsâ bana

G483/2 Her tarafdan kaşuna **göz dikdi** erbâb-ı nazar / San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

Göz kulak olmak **[3]** gözütmek, korumak.

G240/5 Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu / Encüm ile mâh-ı nev **oldu** felekde **göz kulag**

G646/1 Fürkatünde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni / Ehl-i hasret **göz kulag olup** seni gözler seni

G310/2 İzün tozun sabâdan umar nergis ile gül / Bu bâgda ne var ki sana **göz kulak** degül

Göz nuru dökmek **[1]** göz emeği harcamak.

G323/1 Kitâb-ı şevkün okur ey püser meger kandîl / Sabaha dek gece **göz nûrunu döker** kandîl

Göz yummak **[3]** hoşgörmek, görmezlikten gelmek.

G191/8 Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ / **Göz yuman** seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

G286/2 **Yumsan gözün** sana güzer etmez belâ-yi dost / Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmün siper gerek

G393/1 Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan/Kevâkib her gece **yummaz gözün** âh ü fegânumdan

Gözü ac **[1]** açgözlü.

G589/4 Mihr ile meh kılur nazar emvâc-ı hüsnüne/Çarhun doyurmadı bir iki **gözü acını**

Gözü açık **[1]** becerikli, uyanık.

G364/5 Hayâlî bir **gözü açık** serâmed şâhbâzem hem/Külâha egmezem baş uçmazam şehler kolundan hem

Gözün aydın demek **[1]** sevinçli durumlar karşısında söylenen kutlama sözü.

G343/4 Nola **derlerse gözün aydın** bana ey nûr-ı ʿayn / Çün hayâlünle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm

Gözünde uçmak **[1]** gözünde tütmek, çok özlemek.

G265/1 Degül içinde ki merdüm bu çeşm-i giryânun/Hayâl-i hâlidür **uçar gözünde** cânânun

Gözüne kara su inmek **[1]** gözü görmez olmak.

G464/7 Ol boyu servün Hayâlî gözlemekden yolların/Lâle-i sahrâlarun **indi gözüne kara su**

Gözünü açmak **[3]** uyanık, dikkatli olmak.

K1/12 Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç / **Gözünü aç** nazar et zulmetün olubdur nûr

K2/1 Hâb-ı gafletde iken oldu **göz açup** bîdâr / Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

G244/1 **Aç gözün** kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak / Kalbüni sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak

Hak ile yeksan eylemek **[2]** yerle bir etmek.

M2/I/1 Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledün / Sonra döndün sâye-veş **hâk ile yeksân eyledün**

G578/1 Ey felek ya hem-nişîn-i bezm-i cânân et beni / Cûy gibi ya **kara topraga yeksân et** beni

Harca sürmek **[1]** helak etmek, öldürmek.

G557/4 Kîse-i tende senünçün götürür cân nakdin /ʿAşk sergeştelerin **harca sür** isrâf eyle

Hatırı kalmak **[1]** gücenmek, darılmak.

M6/III/1 Yâra **kalmaz hâtırı** oldugına âvâre dil/Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

Hatır sormak **[1]** hal, hatır sormak.

G546/4 Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ / Gelüp gam **hâtırum sordukça** künc-i mihnet-âbâda

Hızır gibi yetişmek **[1]** çaresiz kalınan bir durumda beklenmeyen bir kişinin yardımını görmek.

K10/6 Bu bahr-i gussada nâgeh **erişdi Hızr gibi** / Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

Hora geçmek **[1]** makbule geçmek, beğenilmek.

K22/7 Sımât-ı meclisünde nukl-i encüm **geçmedi hâra**/Habâb-ı sâgar-ı bezmün begenmez çarh-ı gerdanı

Hoş görmek **[2]** anlayışla karşılamak.

G36/5 Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk /Bu demi **hoş gör** sakın olma gam-ı ferdâ-perest

G130/5 Harâbât erlerin **hoş gör** Hayâlî / O sûrete yürür anca velî var

Hoş tutmak **[1]** iyi davranmak, kalbini kırmamak.

G649/2 Ânı **hoş tut** garîbündür efendi işte biz gitdük / Gönül derler ser-i kûyunda bir dîvânemüz kaldı

İkide bir **[3]** sık sık.

G99/3 Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr / Tende kanum komayan **ikide bir** nûşundur

G232/3 Bu mümkinâta şahnelik etdün yeter yeter / Kim der sana kim **ikide birde** harâbe bas

G516/3 Sanma yolunda gizlenür **ikide bir** güneş / Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula

İki yaka ıssı olmak **[1]** iki yakası bir araya gelmek, zengin olmak, işleri yolunda olmak.

G623/2 Kûhveş çek dâmenün sahrâ-yi ʿâlemden gönül / **İki yaka ıssı olmak** istesen deryâ gibi

İş asmak **[1]** üstün görünmek.

G659/4 Fenâ dârında bir **iş asdı** kim dillerde yâd oldu / Mahabbet şehrinün Mansûr olaldan rîsmânbâzı

İş geçmek **[1]** kötülük yapmak.

G85/1 Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur / Ana çok **işler geçer** cânâna bu en azıdur

İşi bitmek **[2]** iş yapacak hali, gücü kalmamak.

G591/4 Tâ ki verdün ʿarızunda zülf-i müşg-âsâya cay / **İşi bitdi** sünbülün dürüldü verdün defteri

G34/1 Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt/ʿUşşâkun **işi bitdi** bu hengâmeyi dagıt

Kadir kıymet bilmemek **[1]** değerini bilmek.

G653/2 Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın / Sen var ol **kadrüni bilmezler** ile şâd yürü

Kanadı altına almak **[1]** korumak, himayesine almak.

K10/1 Fezâ-yi ʿâlemi çün şâhbâz-ı zerrînbâl/**Kanadı altuna almakdan** oldu fârigbâl

Kan ağlamak **[17]** büyük üzüntü içinde bulunmak.

K5/13 Dâmen-i gerdûnu sanma lâlegün etdi şafak / Sen meh-i bî-mihr içün her subh **kan aglar** güneş

G379/3 Görüp bu eşk-i pür-hûnum demün hoş deme ey meh-rû / Ne **kanlar agladı** çeşmüm gelince bu deme yaşum

G294/4 Bülbülü nâlân eder gülzâra **kanlar agladur** / Âonca-i laʿl-i lebünle hadd-i gül-gûnun senün

G42/1 ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded / Bana **kan aglar** acır sînemde yanıklar meded

G48/3 Alnumun aldı kara yazuların çünki dile / Hâme **kan agladı** dökdü başa toprak kâgıd

G65/3 Lâle sanman görünen her nev-cevân ölmüşlere / Acıyup **kan agladı** çeşm-i zemînün kanıdur

G95/5 **Kan aglasam** nigâra baht-ı siyâhı gör kim / Nâz ile der Hayâlî bu bize renge benzer

G275/4 Sînem üzre dâg-ı hasret acıyub **kan agladı** / Hâline şol tîg-i hecründen erişen yâranun

G320/6 Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme **kan agladı** / Ol mahabbet ʿaynının bir katre kanıdur gönül

G382/4 Dâg-ı gamun yürekde iken dogdum anadan / **Kan aglamakda** ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

G420/1 Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilvegersin sen / Bana **kan agladı** hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

G424/4 Her biri derdüm görüp ʿaşkunda **kan aglar** bana / Tâze tâze dagdan başdan ayaga dîdeyin

G479/1 **Kan agladun** görünce ben ʿâşıkı belâda / Ey çeşm-i hûn-feşânum olsun demün ziyâde

G510/2 **Kan aglaya** bana şühedâ haylı ger göre / Sînemde hançeründen eren tâze yâreyi

G583/4 Müddeʿî komaz beni yanunda **kan aglamaga** / Şol Kızılbaşun şarâb-ı nâba yasagı gibi

G666/2 **Kan aglaya** şühedâ haylı ger göstereni / Sînemde hançeründen eren tâze yarayı

G226/4 Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar / Ferhâd içün geh **agladı kan** gâh dökdü yaş

Kan bahası **[2]** diyet.

G91/1 Gönlüm bir âfet-i dil ü din mübtelâsıdur / Öldürdügine kendü yine **kan bahâsıdur**

G206/2 Laʿlün gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh / Kapunda **kan bahâsını** yer bir sipâhiyüz

Kan dökmek **[3]** yaralamak ya da öldürmek.

K1/3 Sipihr kara yere cürʿaveş **döker kanun** / Habâbgûne dimâgunda olursa bâd-ı gurûr

K14/26 Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler/ Anunçün ol harâmînün **dökülür** bezmde **kanı**

G615/3 Dem-be-dem başlar kesüb **kanlar döker** cellâd-ı ʿaşk / Ol şeh-i hüsnün görün kûyunda cân bâzârını

Kanına girmek **[2]** öldürmek.

G273/1 **Kanuna girdi** ʿârızunun hasreti gülün/Hûnâbe-i cigerle geçer sohbeti gülün

G403/3 Dâg-ı hasretle yakup **kanına girdi** kendünün/Gülşeninde ʿâlemün bir lâleruhsâr isteyen

G419/1 Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen / Boyunca **kanuma girmiş** büt-i gül-pîrehensin sen

Kan kaşanmak **[1]** (korkudan) kan işemek.

K6/30 Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl / Tâ kim elümden anda dahi **kan kaşana** tîg

Kan olası **[1]** kan ile dolmak, kan ile kaplanmak.

G561/2 Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak/Benüm **kan olası** gönlüm sana mı kaldı ʿâlemde

Kan tutmak **[3]** kan görünce bayılmak; kan rengini almak.

G88/4 Gülü **kan tutdugı** dem nişter-i hâr ile fasd etdi / Ana her şâh-ı gülbün bir letâfetbahş bâzûdur

G283/3 Goncayı **kan tutdu** eylerken sabûhu bâgda / Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülün

G532/2 Çatsa iki kaşunı al olur ʿârız-ı yâr **/ Kan tutar** şu yüzünü mâhîler uğraşında

Kan yagı olmak **[1]** kan düşmanı olmak.

G622/3 Sâf kıl âyîne-i kalbüni mânend-i kadeh / **Olmagil** kimseye **kan yagı** mey-i nâb gibi

Kan yutmak **[10]** (çok) sıkıntı, acı çekmek.

K2/15 Kimse **kan yutmadı** devrinde meger gonca-i bâg / Kimse âh etmedi ahdünde meger bülbül-i zâr

G120/3 Âdemî **kan yutmadan** hâlî degül ol demde kim / Ana rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

G142/5 Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine / Sâgara **kan yutdurup** her dem dil-ifgâr nâz ile

G163/4 Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn / Nice **kanlar yutdurur** bana mey-i gül-gûna sor

G385/1 Her ne **kan** kim **yutdu** dil laʿl-i leb-i dildârdan / Dökdü âhır fürkat anı dîde-i hûn-bârdan

M6/I/4 **Kan yudarsa** taʿn degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

G23/1 Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ / Nice **kanlar yudar** kân eyleyince bir güher peydâ

G487/2 Yüzüne bakdıguna sâgarda ben **kan yudarın /** Bir nazar ermez gözün gelmez habâbun ʿaynına

G488/1 Oldu şikeste-hâtır u nâ-şâd âyîne / ʿAks-i lebünle **kan yudalı** dâd âyîne

G575/3 Revnâk-ı kûy-ı harâbât benüm ben ölicek / **Kan yudup** acıyup aglarsa nola câm beni

Kana boyanmak **[1]** kanı akmak.

KT/17/2 Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise / Yavru şâhînler içinde **kana boyanmak** yeg

Kana kana içmek **[1]** doya doya içmek.

K6/33 Hasmun metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek / Kanını su yerine **içe kana kana** tîg

Kanı kurumak **[1]** bıkmak, usanmak.

G602/3 Lebünle gonca hemrâz oldu cânâ / ʿAceb mi lâlenün **kurusa kanı**

Kanına aş ermek **[1]** birinin ölümüne sevinmek.

G663/2 **Aş yerer** her demde **kanına** zamâne ehlinün / Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi

Kanını içmek **[7]** öldürmek.

K1/6 Zamâne **kanun içer** oldun ise çok başlu / Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

K23/14 Leblerün **kan içmegi** âyîn edinmişdi velî / Hatt-ı müşgînün erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

G302/1 Çün **kanum içdi** bana leb-i dilsitân gerek / Olmaz begüm cerîme bana kana kan gerek

G463/5 Cânum aldun kayd-ı ʿâlemden halâs etdün beni / **Kanum içdi** gözlerün verdün iki bîmâra su

G543/2 **Kanum iç** dersem nigârun gamze-i hûn-rîzine / Nergis-i bîmârınun hayfâ ki girmez gûşuna

G57/3 **İç kanumı** kim cân ola maksuduna vâsıl / Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler

G354/2 Görüp sâgarda ʿaks-ı rûy-ı yârı reşkden öldüm / **İçince kanını** anun nice derd ü elem çekdüm

Kanlı bıçaklı **[1]** birisine öldürecek kadar düşman olmak.

G184/3 Gönülle gamzesi **kanlu bıçaklıdur** her dem / Bizümle şimdi o kâfir bu yolda yâgıdur

Kara haber **[2]** üzücü haber.

G573/3 Dilersen olmaga şehbâz-ı ʿâlem-i Melekût/Uçurma **kara haber** seyr edüp gurâb gibi

G575/1 Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni/Öldürür **kara haberlerle** bu peygâm beni

Kara yer eylemek **[1]** verimsiz bir yer haline getirmek.

G626/4 Sâkî ol dihkân-ı bîhâsıl benem dünyâda kim / Mezraʿ-ı zühdün dolu urdu **kara yir eyledi**

Kara yüzü ak olmamak **[1]** içinde bulunulan kötü durumdan kurtulamamak.

G346/3 Bir sûret ile sana geçüpdür beni rakîb / Yanunda anun içün **ag olmaz kara yüzüm**

Kaşlarını çatmak **[1]** sinirlenmek.

G532/2 **Çatsa** iki **kaşunı** al olur ʿârız-ı yâr / Kan tutar şu yüzünü mâhîler uğraşında

Kaş göz etmek **[1]** kaş ve göz hareketleriyle bir durumu anlatmaya çalışmak.

G293/2 Sana kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûnu / Bana dâg u naʿlden tende yüz bin **göz ve kaş etmek**

Kef geçmek **[1]** hayrete düşmek.

G62/1 Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür /ʿÂşık-ı dil-besteler **kef geçdi** cânın gezdürür

Kendini ateşe atmak **[1]** tehlikeli bir durumun içine girmek.

G525/4 Pervâne göz göre **oda atmazdı kendüyi** / Başında şemʿün olmasa nârencî şebkülâh

Kendini bilen **[1]** aklı başında.

G73/5 Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum/Sorarsan meclisün keyfiyyetin **kendün bilenden** sor

Kendini yüksekte tutmak **[2]** kendini büyük görmek, kibirlenmek.

K11/1 Kaddine benzedür özünü ey nigâr serv / **Kendüyi** iken aşırı **yüksek tutar** serv

G425/2 Vermez selâm **kendüyi yüksekde kor** geçer / Ol servkâmeti nice serkeş denilmesün

Kılıç çekmek **[1]** saldırmak veya selamlaşma amacıyla kılızı kınından çıkarmak.

K7/19 ʿAdûna sûsen-i âzâdeler **kılıç çekdi** / Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

Kol kanat olmak **[1]** yardım etmek, korumak, kollamak.

G250/3 Ok gibi başına agdı peri her bir melegün / **Kol kanad olalı** sen server-i hûbâna sadak

Koynuna girmek **[1]** yatmak; yakınında bulunmak.

G265/5 Meger Hayâlî sözünde tılısm-ı sihr etdün / Ki **girdi koynuna** yârın bu resme dîvânun

Kulağına girmemek **[1]** anlamamak; dinlememek.

G283/5 Ger kulagınca ederlerse gülün her pâresin / Ey Hayâlî **gûşuna girmez** fegânı bülbülün

Kulağını çekmek **[2]** hafif bir ceza ile cezalandırmak.

G134/1 Dil kaçan ol âfitâbun sînede dâgın çeker / Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde **kulagın çeker**

G614/5 Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca / Dür-i gûşu gibi geh geh **kulagın çekse** lalası

Kulağını sağır etmek **[1]** işitemez duruma getirmek; duymamazlıktan gelmek.

G473/2 **Gûşunu sagır eyledi** şebnem suyu gülün / Feryâd-ı bülbül ermese tan mı kulagına

Kulak tutmak **[1]** kulak vermek, dikkatle dinlemek.

G650/4 **Kulak tut** nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok / Nefes tut nâya demsâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

Kuru baş **[2]** kimsesiz, yalnız.

G224/6 Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazlun/Lâhid içre kalıcak dil yalınuz bir **kuru baş**

G226/5 Cânâ Hayâlî derdün ile dirilür senün/Şol dem ki hâkde yalınuz kala **kuru baş**

Kuru iftira **[1]** asılsız iftira.

G388/3 Hâli gamunı ʿaynına almaz deyü yârun/Göz merdümüne eyledi yaşum **kuru bühtan**

Kusur bulmak **[1]** suç, kabahat aramak.

K1/1 Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr / Ki kasr-ı dehre **bulunur** hezâr dürlü **kusûr**

Kuyruk asmak **[1]** Kuyruk takmak. (Her şeye bir kulp takmak).

G317/4 Rûbâh-ı dehr kankısına **kuyruk asmadı** / Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

Külahını kapmak **[1]** dalavere ile iş başına geçmek.

G496/5 Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek/**Kapdı** Cemşîdün **külâhın** efser-i Dârâ ile

Kül öksüzü **[1]**

G300/2 Hasret ocagında bir **kül öksüzü** mazlûm iken/Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülün

Laf urmak **[1]** böbürlenmek, övünmek.

K14/34 Huzûr-ı Şâh'ı ʿâdilde ne haddüm **lâf urmak** kim / Velî erbâb-ı şiʿrün eksük olmaz böyle yalanı

Laf çalmak **[1]** bir kişinin bildiği bilgileri ustalıkla ağzından almak.

G634/1 Ne ziyân etdi sana sûfî şarâb-ı sâfî / Yine alup ele halvetde **çalarsın lafı**

Meydana çıkmak **[1]** kendini göstermek.

G250/1 Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak/**Çıkdı** oklarla ışıklar gibi **meydâna** sadak

Mumlar yakıp aramak **[1]** bulmak için aşırı çaba harcamak.

G265/4 **Çerâglar yakuban** gün seni **arar** ey meh / Diler ki bekleye sâyen gibi alup yanun

Mum olmak **[1]** itaat etmek.

G186/4 **Mûm olupdur** ey lebi şîrîn bana Ferhâdveş/Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

Nabzını tutmak **[1]** düşüncesini, niyetini anlamaya çalışmak.

G601/2 Zaʿfdan gayrı tabîbüm yok gelür **nabzum tutar** / Gözleyen gamdur o hem şâdîde bekler yanumı

Nakş geçmek **[2]** oyun etmek, hile yapmak.

G663/3 İstesen irgürmege serrişte-i maksûda el/**Nakş geçme** kimseye bir âl ile sûzen gibi

G5/5 Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et/Ne **nakş geçdi** Hayâlî o çeşmi ala bana

Od koymak/od salmak **[2]** ateşe vermek, yakmak.

K12/1 Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül / **Od bırakdı** hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

G429/3 Her sehergeh hırmenine kâ'inâtun **od salar** / Pertev-i hor kim çıkar bu sernigûn tennûrdan

Ocağını söndürmek **[1]** her şeyini yok etmek.

G582/1 Seyr edenler öldügümden sonra sînem dagını/Diyeler devrân **söyündürdü** belâ **ocağını**

Oh demek **[1]** rahat bir nefes almak.

G474/3 Âh etdigümi düşman işitmiş **demiş** ki **oh**/Kurşunlar aka salla rakîbün kulagına

Ortaya çıkmak **[1]** ortaya çıkıp kendini göstermek.

G122/3 Gerçi baglar belini daʿvîye **ortaya çıkar**/Mûmiyânun yazamaz hâme-i nakkâş yatur

Parmağını ısırmak **[3]** hayretler içinde kalmak.

G263/3 Çün etdün kebkebün nakşın süreyyâ hâkde yeryer/Hilali **dişledi** dendân-ı pervîn eyleyüp **parmak**

M2/V/2 **Dişlesün** dendân-ı pervîn mâh-ı nev **parmağını**/Neyledün ey çarh-ı hûnî neyledün kan eyledün

G568/4 Berk-i âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim/**Dişledi** dendân-ı pervîn mâh-ı nev **parmağını**

Pençesini burmak **[2]** kolunu bükmek, mağlup etmek.

G569/5 Ben ey Hayâlî çarh-ı felek **pençesin burar**/Bâzû-yı kâʾinâtda el bilürem seni

G304/4 Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telhkâm etdi/Bu hûnâlûde müjgân **pençesini burdu** mercânun

Revaç bulmak **[1]** geçerli ve değerli sayılmak, yeniden değer kazanmak.

KT/18 Geydün revacı başuna **buldun revâcunı** / İncinme şabkalı sikeyim egri haçını

Ser vermek **[2]** kendini feda etmek, her şeyden vazgeçmek.

G397/1 ʿAşk içinde **ser verenler** vardı serverlik yolun / Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun

G627/1 Yolunda **ser verüp** şu ki serverlik eyledi / Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

Serden geçmek **[1]** her şeyden vazgeçmek.

G328/2 Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş **geçüp serden** / Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr

Suret uğrusu **[1]** ikiyüzlü, riyakar.

G605/5 Hayâlî **sûret ugrusu** rakîbi sürdü kûyundan/Kızılbaşun elünden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı

Suya salmak **[5]** değersiz görmek, terketmek.

G639/4 Gözüm yaşında haçın **suya salsa** ol meleksimâ/Mesîhâ gibi eylerdi yaşum her derde dermânı

G128/3 Kıl eylügi **sal suya** ki deryâlar eder dür / Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

G161/2 ʿAks-i yârı sâgar-ı pürmeyde seyrân edeli/**Suya saldı** zühdünü zâhid harâbâlûdedür

G323/2 Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb/İbâdete **suya** seccâdesin **salar** kandîl

G326/6 ʿÂlem-i hâkiye bir feyz erişürse senden/Ebr gibi yürü seccâdeni ey dil **suya sal**

Takat getirmek **[1]** dayanmak, katlanmak.

G609/3 Nâlesine gördü Ferhâdun **getirmez tâkati** / Bî-sütûn basdı anunçün bagrına hârâları

Talihi yar olmamak **[1]** işi yolunda, bahtı açık olmak.

G651/3 Her şirârum âsumân-ı mihre encümdür velî/Bu kadar encümle bir gün **tâliʿüm yâr olmadı**

Taʿn etmek/eylemek **[4]** ayıplamak, kınamak.

K15/6 Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden / **Taʿn ederse** yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

K15/8 Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin / Neme benzer deyu **taʿn eyledi** bârâna kerem

G107/3 Bahâra **taʿn eder** fasl-ı şitâda künc-i meyhâne / Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

G515/3 Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi / **Taʿn edeli** sînemde siyeh dâga benefşe

Taşa çalmak **[1]** vazgeçebilmek**.**

G430/6 Kühsâr **taşa çalmasa** ger lâle câmını / Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

Taş atmak **[1]** birisine söz dokundurmak.

G420/6 Cefâ **taşın** ne tan **atsa** Hayâlî sana alçaklar/Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

Taşı gediğine koymak **[1]** sözü zamanında ve yerinde söylemek.

G328/2 Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden / **Gedügünde kodum** bir **taşı** muhkem üstüvâr etdüm

Taş taş üstüne koymak **[1]** yardım etmek, katkı sağlamak.

KT/26 Deme yolumda **komaz bir taş bir taş üstüne** / Her ne hükmün var ise cân üstüne baş üstüne

Taş yasdanmak **[1]** aciz, muhtaç bir durumda olmak.

G227/4 Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin / O **taşı** nice yıllar ara kocmuş ara **yasdanmış**

Toprak olmak **[1]** ölmek, feda olmak.

G44/1 Âfitâbum yoluna **hâk olmasun** her ehl-i derd / Korkarın zerrât olup dâmânuna el ura gerd

Toz koparmak **[3]** meydanı altüst etmek; ad bırakmak.

K14/32 Ne **tozlar koparur** ise semend-i tabʿı çâlâküm / Gözüne tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

K22/19 Ne **tozlar** kim **koparursa** semend-i tabʿ-ı çâlâkun / Gözüne tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

G664/5 Ne **tozlar** kim **koparursa** semend-i tabʿ-ı mevzûnum / Gözüne tûtya eyler felekde âfitâb anı

Tuş olmak **[1]** bir yere bağlanmak, rast gelmek.

K11/13 Şâm-ı firâka sen mehi **tuş olmasun** deyu / El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

Uğuru açık olmak [2] bahtı açık olmak.

K8/26 **Ugurun açık ola** şimdi senündir nusrat / Fâtih-i Hayber olan Server-i merdânşekil

G612/2 **Ugurun açık olsun** subh gibi ey güneştalʿat / Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

Ununu elemek [1] yapacağı işi bitmek, her şeyi yapmış bulunmak.

KT/16/2 Şâdîligün dügününün **elemege ununu** / Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

Var yok [1] olup olmadığı belli olmama.

G245/3 Ortada gerçi miyân-ı dilrübânun adı var/Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi **var yok**

Vatan tutmak [3] yurt edinmek, benimsemek.

M11/IV/1 Çak bu denlü ey gönül ümmîdüni kesmek neden/Ger dilersen **tutasın** kûy-ı ferâgatde **vatan**

G84/4 Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde **tutmuşdur vatan**/Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

G151/2 Hayâl-i dürr-i dendânun bu çeşm-i eşkbârumda/ʿAceb midür **vatan tutsa** çü dürrün yeri deryâdur

Yakasına yapışmak [1] hesap sormak.

G500/2 Kûyundan ol mehün beni dûr eyledün deyu/Çarhun **yapışdı** dûd-ı fegânum **yakasına**

Yakasını dar eylemek [1] sıkıntıya sokmak.

K12/5 Yüreginde baş çıkarır andelîbün intizâr / Âoncanun yâ Rab neden **eyler yakasın dar** gül

Yakıp kül etmek [2] çok ıstırap çekmek.

K12/9 Âteş-i gayret nola **yakup kül etse** bülbülü / Salınup boynuna her şâhun güler oynar gül

K6/3 Mülk-i vücûdu **yakdı** ser-â-ser **kül eyledi** / Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

Yakıp yıkmak [2] zarar vermek, harap etmek.

K17/6 Bir mogolçin yüzlü kâfir gönlümün Bagdâdını / **Yakdı yıkdı** cevr ile alan ü talan eyledi

G539/5 **Yıkar yakar** iki dünyâyı bir sipâhuz biz / Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

Yanıp yakılmak [5] sızlanmak, şikayet etmek.

M1/V/4 Nâr-ı ʿaşkunla **yanup yakılma** etdüm kârumı / Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

G246/3 Gece **yanup yakıldıgum** göricek şemʿ meclisde / Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancak

G407/4 Derd-i Leylî hem-demiyken yalınuz kaldun deyu / Merkadinde lâleler Kaysa **yanup yakılmasun**

G425/5 Bezme Hayâlî şuʿle-i âhum yeter çerâg / Bir yana şemʿ-i cemʿ de **yanup yakılmasun**

G653/2 Ko beni gussa vü hecr ile **yanup yakılayın** / Sen var ol kadrüni bilmezler ile şâd yürü

Yele varmak [4] boşa gitmek.

G310/4 **Varsun yele** havân ile bu hırmen-i vücûd / Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

G412/1 Sakın âhumdan ey nigâr sakın / **Yele varur** bu kâr ü bâr sakın

G444/7 Hayâlî dâne-i hâl-i nigârumsuz karârum yok / Mahabbet hırmeninde **yele varmış** berg-i kâhem ben

G352/2 Çıkarma karanı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer / Senün ger **yele vardıysa** benüm geldi Süleymânum

Yele vermek [9] boşuna harcamak.

K2/18 Tâc u tahtum **vereliden yele** mânend-i habâb / Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgarvâr

K25/10 **Vermeden yele** hayâtun berg ü bârın rûzigâr / Koma destünden ayagı devr içinde lâlevâr

G56/2 Lâle evrâkın çemenler **yele verdi** sanmanuz / Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

G73/2 Nevâ yolunda pâ muhkem edüp **vermek yele** başı / Niceymiş rûşen etsün sana şemʿ-i encümenden sor

G83/2 Kârûn ölünce **verdi yele** anı rûzigâr / Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

G206/3 Bâd-ı havan ile **yele verdük** karârımuz / Biz hırmen-i mahabbetinün berg-i kâhıyuz

G274/1 Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledün / **Yele verdün** gülşen-i kûyunda pâmâl eyledün

G309/3 Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim / Hânumânın **yele verdi** açdıgıyçün râz gül

G492/1 Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha / **Yele vermezdi** karârın bir karâra mirveha

Yeni baştan [1] yeniden.

G504/1 Gönlüm ister **yeni başdan** yine âvâre düşe/Yakalar çâk edüpen dâmen-i kühsâra düşe

Yer bulmak **[1]** oturacak, bulunacak yer bulmak.

G362/2 Ben ol Mecnûn-ı derdem kesretinden ʿaşkınun dilde/Aradum kendüme **yer bulmadum** Leylâdan el çekdüm

Yerden yere çalmak **[1]** çok hırpalamak.

G388/1 Mihr-i ruhuna dil vereli ey meh-i tâbân / Sâyem gibi **yerden yere çaldı** beni devran

Yere geçmek **[2]** utanmak, mahcup olmak.

K22/18 ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînün / Dürün bagrı delindi **yere geçdi** cevherün kanı

G271/4 Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez ana yâr / **Yere geçsün** nideyin genci imiş Kârûnun

Yerinde yeller esmek **[1]** yok olmak, kaybolmak.

K3/8 Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını / **Yerinde** şimdi hemân her birisinün **yel eser**

Yer vermek **[1]** değer vermek.

G360/2 Bana **yer verdiler** saff-ı niʿâlinde harâbâtun / Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlîcenâb oldum

Yıldızı barışmamak **[1]** uyuşamamak.

G275/5 Ey Hayâlî tâliʿün yokdur sitâren neylesün / Çün senünle **yıldızı barışmaz** ol meh-pârenün

Yıldızı olmamak **[1]** talihi olmamak, bedbaht.

G376/4 Yerde gökde **yıldızum yok** sanmanuz kim ol mehün / Yüzde hâli kevkeb-i baht-ı siyâhumdur benüm

Yolu düşmek **[2]** uğramak.

G501/4 Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden / **Yolun düşerse** varursan mezâr-ı Mecnûna

G602/5 **Yolum düşdü** Hayâlî kûy-ı ʿaşka / Dediler geldi bir Mecnûn-ı sânî

Yolu uğramak **[1]** yolu düşmek.

G522/1 **Yolun ugrarsa** bir gün ey sabâ cânâna ʿaşk eyle/Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i hûbâna ʿaşk eyle

Yüksek uçmak **[1]** övünmek.

G620/3 ʿİsmet sipihrünün yere konmaz hümâsısın / **Yüksek uçarsın** avlayamaz her çakal seni

Yükünü yerde koymamak **[1]** yardım etmek, yardımcı olmak.

K8/31 Bu kasîde umaram **komaya yerde yükümü** / Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân şekil

Yükünü yukarı yığmak **[1]** kendini naza çekmek.

K11/8 Çün nevʿarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür / **Yükün yukaru yıgar** ise vechi var serv

Yüreğinin yağını eritmek **[4]** çok üzülmek; çok korkutmak.

G408/3 ʿİşretün şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak / Şemʿ-veş her birinün **yüregi yagın** yakasın

G413/3 Nice bir ʿâşık-ı rûşen-nazarun şemʿ gibi / Bezm-i gamda **eridüp yüregi yagın** yakasın

G568/2 Mürşid-i râh-ı fenâya olımaz rûşen delîl / Şemʿ gibi kim **eritmezse yüregi yagını**

G567/2 Ol şerʿ-i hüsne sûz-ı dilüm rûşen olmadı / Gamdan **eritdi yüregimün** gerçi **yagını**

Yüz basa gelmek **[1]** baş üstüünde yeri olmak.

K25/8 Götürüp el üzre dedi **basa geldün yüzümü**/Görücek âb-ı revânı gülşen içre sebzezâr

Yüz bulmak **[3]** şımarmak; ilgi görmek.

M9/V/1 Nice yüzden ister iken iltifât / **Bulmaya yüz** belki noksânı ola

G166/3 Laʿlün üzre hattuna benler perîşân olmasun / **Yüz bulıcak** mûrlar mühr-i Süleymânı öper

G425/1 **Yüz buldu** ise gonca igende açılmasun / Öygünmüş agzuna bu haberler yazılmasun

Yüz dilemek **[1]** yüz istemek.

K15/2 Kızdırıp **yüz dilemez** dahi güneşden pertev / Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

Yüz döndürmek **[1]** yüzünü çevirmek, ilgilenmemek.

G384/1 Zerreler **yüz döndüre** hurşîd-i ʿâlem-tâbdan / Dönmeye yüzüm benüm ol kaşları mihrâbdan

Yüz göstermek **[3]** belirmek, ortaya çıkmak.

G437/2 Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola/Ay olur **göstermez** ol mihr-i cihân-ârâ **yüzün**

M4/I/2 Dâgumun mirʾâtı **yüz göstermeyüp** yârân bana/Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân bana

G175/2 Bana bir **yüz gösterür** agyâra bir yüz dilberüm/Kendüyi gülzâr-ı hüsn içre gül-i raʿnâ satar

Yüz sürmek **[23]** (saygı, sevgi vb) göstermek için yapılan öne eğilme durumu.

K7/11 Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda **sür yüzünü** / Ki kalbün âyinesi ola gün gibi bîjeng

K7/18 ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbına **süre yüz** / Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

K12/15 Yılda bir kez ayagı topragına **yüz sürmese** / Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

K12/19 İtlerün izine geldüm Husrevâ **yüz sürmege** / Gülşeninde ʿâlemin oldur bana bî-hâr gül

K23/22 Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn / **Yüz sürer** dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

G124/3 Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler **yüz sürer** / Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

156/5 Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm / Pâyına bahrün demâdem **yüz sürer** cûlar mıdur

G173/5 Ayaklarına sâye-sıfat düşdügüm görüp / Gün yüzlüler Hayâlî **yüzüm yere sürdüler**

G177/2 Yoluna şol hâk olanlar **yüzlerin sürsün** deyu / Nâz-perverdüm libâs-ı şîveyi uzun geyer

G192/4 Her boyu servün düşüp ayagına **yüzler sürer** / Bir akar sudur bizüm gûyâ ki kalb-i pâkimüz

G220/3 Kaçan ere eşigüne **yüz sürmege** hurşîd / Kim mâh-ı felek menzil-i Keyvâna erişmez

G232/4 Ol serv serkeş âh ise serkeş sen ey yaşum / Rûy-ı niyâzı su gibi **yüz sür** türâba bas

G367/2 Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre **yüz sürdüm** / Âınâ iklîminün sultânı oldum kimyâ buldum

G377/2 Çün beni hâk etdi mihrün mâh **yüz sürdü** bana / Çihresinde görünen mâhun gubârumdur benüm

G384/2 Terk ede **yüz sürmegi** rûy-ı zemîne âfitâb / Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

G509/2 Ay ile gün gece gündüz eşigüne **yüz sürer** / Kuyunu nola berâber der isem eflâk ile

G522/5 Yürü dergâh-ı gerdûn kadre var topragına **yüz sür** / Bulursan ruhsatı Aga-yi ʿâlî-şâna ʿaşk eyle

G522/11 Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür / O dergâha bizümle **yüz süren** yârâna ʿaşk eyle

G524/2 Diler isen kapuna **yüz süreler** kıble misâl / Kaʿbeveş bendeler âzâd kılup hayr eyle

G590/4 Gubâr-ı pâyına güstâhlık edüp **yüzüm sürdüm** / Gönül âyînesinden jeng-i gam gitdi safâ geldi

G606/5 Ey Hayâlî dûd-ı âhum pây-i çarha **yüz sürüp** / Dedi kûy-ı yâra bir ebr-i güher-bâr et beni

G620/5 **Yüz sürdügünde** destüne cânâ Hayâlîden / Çâk dudagunda öpse gerek bu gazel senî

Yüz tutmak **[6]** meyletmek, yönelmek.

G648/1 Gönül seni dileyu her cenâba **yüz tutdu** / Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

G648/2 Nişânun almaga ey meh hurûf-ı kevkebden / Müneccim encüme molla kitâba **yüz tutdu**

G648/3 Cihâna ʿaks-i ruhun tâ ki düşdü mahlûkun / Kimisi nâra kimi âfitâba **yüz tutdu**

G648/4 Karârgâhı idi bir zamanda bir şâhun / Gönül sarâyı ki şimdi hârâba **yüz tutdu**

G648/5 Hayâlî yârı ararlar yeri gögü dolanup / Feganlarum göge yaşum türâba **yüz tutdu**

G15/1 **Yüz tutdu** ehl-i fakriyle sâhibgınâ sana / Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ sana

Yüzü ak alnı açık **[1]** ayıbı, kusuru olmamak.

M12/I/1 Nigârun **yüzü ag alnı açıkdur** kaşı çatukdur / Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâmuvâfıkdur

Yüzü pek **[1]** utanması, sıkılması olmayan, katı yüzlü.

G268/1 İster isen bakdugın dâʾim yüzüne ol melek / ʿÂşık-ı bî-dil gerek âyîne gibi **yüzü pek**

Yüzü siyah **[4]** utanılacak durumu olan.

K1/29 Ola ʿadûlarınun sâye gibi **yüzü siyah** / Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr

G54/4 Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzün / Sâyem diler yüzün göre bir **yüzü karadur**

G149/2 ʿAnberle misk zülfüne öykünmüş ola mı / Şol kendüzünü görmüş iki **yüzü karalar**

G505/1 Baş koşdu sâyeveş bir iki **yüzü karaya** / Hercâyî dendi gün gibi ol mâhpâreye

Yüzü sulu **[1]** güzel yüzlü.

K9/13 ʿAceb **yüzü suludur** tîg-i cân-sitânun kim / Salar ayaga başın ugrayan ana filhâl

Yüzü suyunu dökmek **[2]** yalvarmak.

K15/7 **Yüzü suyu** kılıcun yere **dökülmüşdü** eger / Berzebânâver olup gelmese meydâna kerem

G185/3 **Yüz suyun** kûyunda ister **döke** kara yerlere / Gönlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

Yüzü yere düşmek **[2]** mahcup olmak.

K8/10 Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken / **Düşmesün yere yüzüm** berg-i dırahtânşekil

K15/9 **Yerlere düşdü yüzü** oldu ol üftâde hacil / Lutfun izhâr edicek zümre-i insâna kerem

Yüzüne vurmak **[1]** yapılan bir ayıbı yüze söyleyip utandırmak.

G465/5 Etdügün yüz karalıgın **yüzüne urur** sakın / Ey Hayâlî olma ol mir'ât-ı hüsne rû-be-rû

Yüzünü pak eylemek **[1]** tazelemek**.**

G182/4 Dâyeveş bâd-ı goncalarun gülşende / Her seher tâze gülâb ile **yüzün pâk eyler**

Yüzünü yere vurmak **[2]** alçakgönüllü olmak.

K1/9 Dilersen olmaga gün gibi âsumânrifʿat / **Yüzünü** sâyesıfat hâk-i râh ol **yere ur**

G520/4 Kemer-i himmeti baglan belüne **yüz yere ur** / Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle

Yüzünü yırtmak **[2]** kederlenmek**,** üzülmek.

G160/1 Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber-feşân titrer / Yolar sünbül saçun **yırtar yüzün** gül bâgbân titrer

G263/1 Zemîne naʿlçen nakşı hilâli vereli revnak / Felek **yırtar yüzün** mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

Yüz vermemek **[1]** ilgi, yakınlık göstermemek.

G591/2 **Vermemiş yüz** şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu / Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınun oldu eri

4.15. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Atasözleri

Klasik edebiyatın bütün özellikleri ile karakterini kazanmaya başladığı 15. yüzyılda Necati Bey'in öncülüğünde başlayan şiirlerde atasözü ve deyim kullanma geleneği 16. yüzyılda ve sonraki yüzyıllarda da devam edegelmiştir. Öncülüğünü Necati Bey'in yaptığı bu tarz kullanımların 16. yüzyıldaki en önemli temsilcisi Hayali Bey'dir. *'mesel-âmiz'* söz söylemenin gereğini kendi dilinden ifade eden Hayali Bey bu sözleri kendi divanında uygulamış ve anlamı kuvvetlendirmek, dilin verdiği imkânlardan sonuna kadar faydalanmak adına şiirlerinin büyük kısmında atasözlerine deyimlere yer vermiştir. Deyim kullanımları incelenen neredeyse bütün istatistiklerde divanlarda kullanılan deyimlerden daha az sayıdadır. Bu durumu deyimlerin konuşma dili içerisinde kalıplaşan bir rolü olmasından kaynaklanır. Atasözleri ise yeri geldiğinde kullanılan, bir konu ve bağlam olmadan kullanıldığında etkisiz kalan yapılardır.

Divanlarda atasözleri genellikle gelişini haber veren bir nitelik arz eder. Atasözleri çeşitli kalıp sözler ile haber verilir. Bu sözler çoğunlukla benzer manayı veren *'bu mesel meşhurdur, meşhur meseldür ki, bu meseldür ki, meseldür ki, bu söz meşhurdur, eski adettür'* gibi ifadelerdir. Şairlerin bu haber verici kalıp ifadeleri kullanmaları ile verilen örnek atasözlerinin biraz da anlamı kuvvetlendirmek niyeti ile ikinci mısrada kullanılması yaygındır. Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen 36 atasözünün 30 tanesi ikinci mısrada kullanılmıştır. Bu sayı toplam atasözünün % 83'ünün ikinci mısrada tercih edilmesi gibi bir sonucu doğurmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında şairin son söz niyetine kuvvetli bir delil getirmesi isteği etkili olmuştur. Atasözlerinin kullanımında verilen anlama yakın söz grupları ve ifadelerin de beyit içerisinde tercih edilmesi verilecek olan duygunun bir bütünlük oluşturması bakımından önemlidir. Divanda bu tür kullanımları örnekleri vardır;

Serv-i kaddündür çınârı eyleyen gülşende pest
Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest (G32/1)

Gussa çekme mübtelâ-yı ʿaşk oldunsa gönül
Çünki bîmâr olmanun âhir sonu tîmârdur (G141/2)

Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen 36 atasözünün yapılarını incelediğimizde bu atasözlerinin Türkçe'nin genel gramer yapısına uygun olarak söylendiği görülecektir. *'Şer'*

kesdügi parmak acımadı, gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur, devlet kazâ yanındadur, dag üstü bâg olmaz, az olsun uz olsun, alan bir kıldan alur' gibi atasözleri günümüzde kullanılan şekilleriyle birebire aynı söyleyişi devam ettirmektedir. Buna karşılık bazı atasözlerinin kullanımında devrik yapılar göz çarpar. Bu devrik yapıların oluşmasında şairin vurgu yapma isteğinin yanı sıra vezin zorlamalarının bu duruma sebebiyet verdiği görülmektedir;

Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş
Oglana süt verilmez aglamayınca kardaş (G231/1)

Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözünü
Sag olanlar ne bilür çekdigini sayrınun (G292/5)

Atasözlerinin kullanımında vezin gereği kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi, bazı uzun kelimelerin yine aynı sebepten kısaltmaya uğraması, devrik yapıların kullanılmasının yanı sıra doğrudan atasözlerinin asli unsurları olan kelimelerin aynı anlamı vermesine karşılık değiştirildiği kimi örnekler mevcuttur. Bir beyitte *'meyve veren ağaç taşlanır'* atasözü beyitte anlam olarak bulunurken söyleyiş olarak yoktur;

Cefâ taşın ne tan atsa Hayâlî sana alçaklar
Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen (G420/6)

Atasözleri halk kültürünün yansımaları olması ve bir süreklilik göstermeleri bakımından önemli yapılardır. Bu açıdan divandaki atasözlerinin günümüzdeki kullanımının devam edip etmediği de bu açıdan önemlidir. Tespit edilen atasözlerinin büyük çoğunlukla ya aynen ya da çok az değişiklikle kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. *' Ağlamayan çocuğa meme vermezler, şeriatın kestiği parmak acımaz, kanı kan ile yumazlar, ayıpsız dost aryan dostsuz kalır, az olsun uz olsun vb.'* atasözlerinin aynı şekilde kullanımına devam edilmektedir.

Şerʿ kesdügi parmak acımadı
Gerçi kim akdı lâle-gûn kanı (K16/6)

Eger kim bûy-ı hulkundan dem ursa nâfe incinme
Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı (K22/16)

Bî-vefâ yârun Muhibbi cevrini maʿzûr tut
Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen (M6/V/4)

Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânunı gönder
Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun (G451/2)

Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş
Oglana süt verilmez aglamayınca kardaş (G231/1)

Atasözlerinin şiirler içerisinde kullanımında şairin de tasarrufları önemli rol oynamaktadır. Bazı atasözlerinin kullanımında ses unsurlarının öne çıktığı ve kullanılan diğer söz ve söz grupları ile bir bütünlük kazandığı görülmektedir.

Serv-i kaddündür çınârı eyleyen gülşende pest
Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest (G32/1)

Âh kim dilber rakîbün dâ'imâ yanındadur
Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur (G144/1)

Şiirlerin atasözleri ve deyimlere fazlasıyla yer veren ve bu kullanımlarını kendine has tasarrufları ile şekillendiren Hayali Bey'in bu ölçüde sözlü kültürün bu yapılarına yönelik iltifatı kendisinin de *'mesel-âmiz'* söz söyleme kuvvetini arttırmış, bu minvalde söylediği bazı ifadeler zaman içinde atasözü niteliğinde kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Hayali Bey'e aidiyeti konusunda tartışmalar olan *'bilmezler'* redifli gazelinin matla beytinin ikinci mısrasında geçen *'O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler'* ifadesi günümüzde bu niteliğe kavuşmuştur. Yine şaire atfedilen *'Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer'* sözü ise kullanılmasına karşılık şairin divanında böyle bir söz tespit edilememiştir. Bu ifadenin şaire mal edilmesinde söyleyişin Hayali Bey üslubuna benzemesi ve söz içerisindeki bazı unsurların şairi çağrıştıracak bir tercih de kullanılmış olmasıdır.

4.15.1. Divanda yer alan atasözleri

- **Şeriat bir durum içerisinde faydalı olan bir şeyi yasaklamaz.**

KT/24 Mahabbethânedür gönlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna / Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

- **Ateş ile pamuğun oyunu olmaz/ Ateş ile pamuk bir arada durmaz/ Ateş ile barut bir arada durmaz**

K12/7 Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu / Od içinde bülbülü saklar semendervâr gül

- **Şeratın kestiği parmak acımaz.**

K16/6 Şerʿ kesdügi parmak acımadı / Gerçi kim akdı lâle-gûn kanı

- **Kanı kan ile yumazlar.**

K22/16 Eger kim bûy-ı hulkundan dem ursa nâfe incinme / Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

- **El elden üstündür**

G32/1 Serv-i kaddündür çınârı eyleyen gülşende pest / Bu mesel meşhûrdur kim destberbâlâ-yı dest

- **Hazineler viranelerde olur.**

G39/1 Gönülde ʿaşkun oldu ey cevân genc / Belî vîrânede olur nihân genc

- **Zahmetsiz rahmet olmaz.**

G41/1 Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc / Kişi kim renc çekmez bula mı genc

- **Güneşi görmeyen meyve ham olur.**

G92/2 Bâr-ı ümîd ʿaşk ile erer kemâline / Gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur

- **İyiliği eyle suya sal, balık bilmezse Halık bilir / İyilik yap denize at, balık bilmezse Halık bilir.**

G128/3 Kıl eylügi sal suya ki deryâlar eder dür / Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

- **Her ahirin bir evveli var.**

G130/3 Beni devrân eger kim âhir etse / Ne gam her âhirin bir evveli var

- **Er olana bir hüner yeter.**

G136/1 Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter / Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

- **Hastalıktan sonra şifaya ulaşılır.**

G141/2 Gussa çekme mübtelâ-yı ʿaşk oldunsa gönül / Çünki bîmâr olmanun âhir sonu tîmârdur

- **Zahmet çekmeden mutluluğa erilmez.**

G144/1 Âh kim dilber rakîbün dâʾimâ yanındadur / Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

- **Bir ülke veya tahtta ki padişah olmaz/ Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.**

G151/4 Gerekmez cân kim ʿaşkun yeter dil mülküne sultân / İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur

- **Deli ne olsa söyler.**

G189/3 Yüzüne benzerem dese nola su / Köpüklü bir delüdür nolsa söyler

- **Ağlamayan çocuğa süt vermezler / Ağlamayan çocuğa meme vermezler.**

G231/1 Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş / Oglana süt verilmez aglamayınca kardaş

- **Bir isteyen ikiden bîhaber gerek.**

G286/4 Bilmez iki cihân gamını mübtelâ-yi ʿaşk / Zîrâ bir isteyen ikiden bîhaber gerek

- **Cevherin kadrini cevherfüruşan olmayan bilmez./ Adam kıymetini adam bilir.**

G292/3 ʿAşk sarrâfına göster yüzün ey sîmbeden / Ne bilür câhil olan kıymetini altûnun

- **Hasta olanın derdini kendinden başka kimse bilmez.**

G292/5 Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözünü / Sag olanlar ne bilür çekdigini sayrınun

- **Evvela can sonra cihan (kurnaz atasözü deyimler milli kültür)/ Önce can sonra canan.**

G302/3 Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz / Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek

- **Hazinenin bekçisi yılan olur.**

G306/3 Nola dûr olmazsa yüzünden iki zülf-i siyâh / Bu meseldür gence erse etmez anı mâr terk

- **Er ol da baş yar.**

G318/3 Ser tutmag ise ger garazun seng-i mihnete / Var baş yar gönül göreyin seni tek er ol

- **Sırrını söyleme dostuna o da söyler dostuna.**

G565/4 İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş / Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına

- **Gülü seven dikenine katlanır.**

G400/4 Dilde dâg-ı mihneti olsun melâmetden ne gam / Bu çemende gül diken kaçmaz cefâ-yi hârdan

- **Ayıpsız yar isteyen cihanda yarsız kalır. / Her güzelin bir kusuru vardır.**

G401/7 Derd-i dâg-ı ʿaşk ile geldi Hayâlî kılma red/ Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

M6/V/4 Bî-vefâ yârun Muhibbi cevrini maʿzûr tut / Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

- **Meyveli ağacı taşlarlar / Meyve veren ağaç taşlanır.**

G420/6 Cefâ taşın ne tan atsa Hayâlî sana alçaklar / Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

- **Dağından ne gördüm ki dumanından ne göreyim.**

G428/4 Dediler kim hazân eyyâmı geldi vakt-i işretdür / Bahârından ne gördüm kim görem anun hazânından

- **Hangi taş katı ise başını ona vur.**

G433/2 Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey sengdil / Kangı taş katı ise dögsün ana baş Kûhken

- **Ne verdin de alabilmezsin/ Ne alıp vermediğin var.**

G448/4 Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme / Bu şemʿ-i meclisârâye ne verdün alabilmezsin

- **Dağ üstü bağ olmaz.**

G449/5 Hayâlî gibi ger ʿâşık sana dag üstü bâg olmaz / Melâmet tablını derbend-i gamda çalabilmezsin

- **Az olsun öz olsun.**

G451/2 Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânunı gönder / Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun

- **Denize düşen yılana sarılır.**

502/4 Dîde kan aglar iken eylerem agyâra niyaz / Suya gark olsa kişi destini sunar mâra

- **Alan bir kıldan alır. (açıkla)**

G332/2 Miyânun fikridür eglencem ancak / Alan bir kıldan alur pâdişâhum

- **Bayramda kişi sevdiğini öper.**

G166/5 İtlerin yârun Hayâli bûs eder rûz-ı visâl / Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

- **Alışkanlıkları terk etmek zordur.**

G641/5 Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid taʿn degül / Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

4.16. Divanlar içinde deyim ve atasözleri

Şiirlerin temelinde yer alan hayal, şairin kendi dünyasında yeteneği ve dili kullanma becerisine bağlı olarak işlenen bir unsurdur. Bu unsurun dil ile işlenmesi, dile ait olan bütün ögelerin de şiirde yer almasını doğurmaktadır. Şairlerin içinde bulundukları mahalli ve edebi çevreler onların kullandıkları dile etki eden unsurlardır. Bunun yanında bir şairin kendisine üstad olarak kabul ettiği şairlerin şiirlerini tanzir etmesi yahut da taklid etmeye çalışması, dile ait benzer özelliklerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu açıdan bakıldığında yüzyıllar içinde önde gelen şairlerin kullandıkları mahalli söyleyişlerin, atasözlerinin, deyimlerin ve kalıp ifadelerin şiiri oluşturan temel unsurlardan ve zenginliklerden olduğu ortaya çıkmaktadır. Yüzyıllar içinde şairlerin bu yapıları şiirlerde kullanmış olması önemli olmakla birlikte, dil içerisinde kimi zaman değişik bir ifade ile kimi zaman da aynı biçimde kullanılan bu yapıların devamı dilin seyrini göstermesi açısından da dikkate değerdir.

Divanlarda geçen deyim ve atasözlerinin tespitinde bazı şairlerde bu yapıların çok yoğun bir biçiminde kullanıldığı ve neredeyse her gazelde ve hatta her beyitte bu yapılara yer verdiği görülmektedir. Bu durum mahalli söyleyişlerin şair üzerindeki tesirini göstermesi açısından önemli olduğu kadar bu yapıların şiirler içerisinde eritilmiş olması da şiiri ve şairi değerlendirme noktasında önem arz etmektedir. Bu yapıların tespiti ve örneklenmesi konusunda tarihi ve güncel kaynaklarda özellikle bazı şairlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu öne çıkan şairler, kendisini örnek alan diğer şairler tarafından da takip edildiğinden zamanla bu kullanımların bir üslup özelliği haline geldiği görülmektedir. 15. yüzyılda, şiirlerinde deyimler ve atasözlerine sıklıkla yer veren Necati Bey'in divanında geçen deyimler ve atasözlerinin sonraki yüzyıllarda tekrar edildiği, şiir içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Sözlü kültür içerisinde yer alan bu ifadelerin bir bakıma Necati

Bey Divanı ile kayıt altına alındığı söylenebilir. Sonraki yüzyıllarda örnekleri sıklıkla verilen bu yapıların farklı söyleyişler etrafında devam ettirildiği görülmektedir. 15. yüzyılda bu yapıların kullanımına ilişkin en önde elen isim olan Necati Bey, hemen her şairin divanında rastalanan, sıkça kullanılan deyimlerin yanında örnekleri çok fazla olmayan yapıları da şiirlerinde kullanmıştır. Böyle bir tercih sonucunda, divanda deyimlere ilişkin örneklerin çeşitliliği sayıca diğer pek çok şairden üst bir noktadadır.

Şiirinin diğer özellikleri ve üslubu açısından yakınlıklar olan Necati Bey ile Hayali Bey arasındaki bu yakınlık metinlerde geçen deyim ve atasözü kullanımlarında da göze çarpmaktadır. Her iki şairin divanı da deyim ve atasözleri açısından zengindir. Necati Bey'in kullandığı deyimlerde 'ayak, baş, can, el, göz, kan, yüz' kelimeleri etrafında kurulmuş deyimler çoğunluktadır. Bu kelimelerle kurulmuş deyimlerin sıklığı hayali Bey Divanı'nda da benzer bir orandadır. Şairler tarafından şiirlerde sıklıkla kullanılan deyimler dışında Necati Bey Divanı'nda çok sık rastlanmayan deyimlere ilişkin örnekler de bulmak mümkündür. Bu örnekler arasında *"abu abu, altın adı bakır olmak, aralarına su sığmamak, artık eksik söylemek, ayağını berk basmak, bin yıl yarağ, bir gün gerek, binbir ayak bir yerde, canını ağzına almak, cennet Şam'ın ya altında ya üstündedir, dak tutmak, derisine sığmamak, dil üşürmek, dili çalmak, eme seme yaramamak, emek çekmek, ere varmak, harf atmak, ipini sürüyüp gezmek, kan yalaşmak, kanat bükmek, karga derneği, kerihü'l-manzar, kılıcı etmeği, koyunu bin olmak, nur görmedik hacıya dönmek, serçeye çubuk bere, tüyün düzmek, umacı, yan bastıcı"* deyimleri işlenmiştir.

Necati Bey ile Hayali Bey arasında şiirlerdeki şekil özelliklerine ait hususiyetlerin ortaklığının oran olarak yüksek olması, şiirlerdeki içeriğin de benzer yapılarla örgülenmesini doğurmuştur. Bu açıdan kullanılan deyim ve atasözlerinde de aynı oranın yakınlık göstermesi beklenmektedir. Nitekim iki şairin kullandıkları deyimleri karşılaştırdığımızda pek çok deyimin ortaklığının olduğunu görmekteyiz. Şairlerin kullandıkları ortak deyimler arasında *"adını anmamak, ağzının suyu akmak, ayağa düşmek, ayağına kara sular inmek, ayak seyri, ayakta kalmak, bağrına basmak, bağrına taş basmak, baş koşmak, baş üstünde yer bulmak, başı göğe ermek, başına çevirmek, başına od yakmak/başında ateş/od yanmak, belini bükmek, birbirine düşmek, boyun eğmek, can atmak, can üstüne baş üstüne, can vermek, candan geçmek, derdini dökmek, el bir etmek/el bir eylemek, el çekmek, el uzatmak, el üstünde tutmak, el yumak, eli ermek/eli ermemek, elini yüzüne tutmak/ellerini yüzüne kapatmak, gam yememek, gönül açmak,*

gönül bağlamak, gönül vermek, göz dikmek, gözü açık, gözünde uçmak, hoş görmek, hoş tutmak, ikide bir, iş asmak, kan ağlamak, kanadı altına almak, kanına aş ermek, kanına girmek, kef geçmek, kuru iftira, kül öksüzü, mum olmak, oh demek, pençesini burmak, suya salmak, var yok, yanıp yakılmak, yer bulmak, yıldızı barışmamak, yüz basa gelmek, yüz bulmak, yüz göstermek, yüz vermek/yüz vermemek, yüzü ak alnı açık, yüzü pek, yüzüne vurmak" deyimlerini görmekteyiz.

Necati Bey Divanı'nda deyim kullanımlarındaki yoğunluk atasözü kullanımlarında da vardır. Tespit edilen kimi atasözleri bugün yaygın kullanımın anlam olarak başka bir biçimde verildiği yapılardır. Kimi zaman da şair aynı anlama gelen birden fazla atasözünü farklı örnkelerde kullanır. Şairin divanında kullandığı ve örnekleri az görülen atasözleri içinde *"anlamayana cihan bir yaprak değildir, ateş ateşin def'ine çalışmaz, cadı suya batmaz,*
karınca yuvasında ejderha yatar, memur mazurdur, taama turşu ile iştiha gelir, yar ile satı pazar eyleme, ziyan akıl artırır" gibi atasözleri vardır. Şairin Hayali Bey Divanı'nda geçen atasözleri ille ortak olan sözleri kullandığı örnekler de mevcuttur. Bu ortak kullanımlar içinde *"ağlamayan çocuğa meme vermezler, iyilik yap denize at, balık bilmezse Halık bilir, dağ üstü bağ olmaz, el elden üstündür, evvel can sonra cihan, kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar"* atasözleri yer alır.

15. yüzyılda ve sonrasında diğer şairler üzerinde etkisi olan isimlerden olan Necati Bey, Hayali Bey ve onun üslubu üzerinde de etkili olmuştur. Bu etkiyi her iki şairin kullandığı ortak redifli gazellerde ve benzer söyleyişlerde görebildiğimiz gibi deyim, atasözleri veyahut kalıp söyleyişlerde de görmek mümkündür. 15. yüzyılda Necati Bey ile birlikte önde gelen şairlerden olan Şeyhi ve Ahmed Paşa divanlarında da deyim ve atasözlerinin kullanımı görülür. Bu kullanımlar Necati Bey Divanı'nda kullanıldığı oranda olmamakla birlikte yine de ortaklıklar ve farklılıklara dair ipuçlarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Şeyhi Divanı'nda geçen deyimler arasında "*ağzı süt kokmak, baş çekmek, boyun tutmak, can beslemek, dak tutmak, dilini tutmak, ha deyince, havaya baş koşmak, hesaba (hesaba kitaba) gelmez, parmağı ağzında kalmak, püşt-i pa urmak, tatlı dil"* deyimleri vardır. Divanda geçen bu deyimler arasında *'dak tutmak, püşt-i pa urmak'* gibi deyimler az kullanılan örnekler olması bakımından önemlidir.

15. yüzyılda Ahmed Paşa Divanı'nda geçen deyimler, Şeyhi'de yer alan kullanımlardan sayıca ve çeşit olarak daha fazladır. Kullanılan deyimler arasında *"baş oynamak, harf atmak, kan hat getirmek, kemer bağlamak, yavuz sanmak"* gibi az kullanılan deyimler yer almaktadır. Ahmed Paşa Divanı'nda kullanılan atasözleri arasında ise "cennette gece olmaz, garibin gözü kördür, garip, nerede akşam olursa orada sabah eder, güneşin gölgesi olmaz, insanın götürdüğünü yer gök götüremez, it olan yere melek inmez, sır iki kişi yanında olur, üç olursa cihana duyulur, yanlış hesap Bağdat'tan döner" atasözleri vardır. Necati Bey'in deyimler ve atasözleri kullanımında çeşit ve sayıca fazla örnek vermesi, onun divanında geçen bu yapıların diğer şairlerle ister istemez bir benzerlik göstermesi sonucunu doğurmuştur. Ancak Ahmed Paşa Divanı'nda kullanılan deyimler ile Necati Bey Divanı'nda kullanılan deyimler arasındaki yakınlıklar dikkat çekicidir. Ahmed Paşa Divanı'nda tespit edilen deyimlerin yarısına yakını Necati Bey Divanı'nda da kullanılmıştır. Bu ortak deyimler her şairin kullandığı, örneklerine sıkça rastlanılan deyimlerden olmanın yanında az örnekli deyimlerden de oluşmaktadır. Bu iki şairin kullandıkları deyimler içinde *"ağzı var dili yok, ağzını açmamak, Allah bilir, ayağı tozu ile gelmek, baş koşmak, başını ortaya koymak, can atmak, dağ üstü bağ olmak, diş bilemek, elden ne gelir, gökte yıldızı yok, gönlünü yapmak, göz değmek, göz dikmek, harf atmak, hiçe saymak, iki eli kanda, kan ağlamak, kan olmak, kanına girmek, kanına susamak, yüreği oynamak, yüz karası, yüz çevirmek"* yapıları ortaktır.

Hayali Bey'in hemşerisi olan Hayreti, şiirlerinde deyim ve atasözlerine Necati Bey ölçeğinde olmasa da yer vermiş şairlerdendir. Divanı'nda tespit edilen deyimler arasında bugün günlük dilde sıklıkla kullandığımız kimi deyimlerin varlığı dikkat çeker. Bu yapılar arasında "adını defterden silmek, başında kavak yelleri esmek, baş üstünde yeri var, gözü üstünde kaşı var dememek, hak ile yeksan etmek, karalar bağlamak, yakayı ele vermek" deyimleri geçmektedir. Hayreti Divanı'nda kullanılan deyimler içerisinde Hayali Bey Divanı'nda kullanılan deyimlerle içinden "ayağa düşmek, baş eğmek, baş kaldırmak, baş üstünde yer bulmak, göğüs germek, gözü açık, hak ile yeksan eylemek, kan dökmek, kara haber, laf urmak, yüz tutmak" yapıları ortaktır. Hayreti Divanı'nda kullanılmış olan "dili çalmak, kanat bükmek, kıpkızıl divane, uzun uzak" deyimleri ise örnekleri az olan yapılardan olmaları yönüyle dikkat çeken deyimlerdendir.

Hayali Bey'in çağdaşı ve klasik şiirin önde gelen şairlerinden olan Baki, şiirlerini inceden inceye sanatlı söyleyiş üzerine bina ederken, mahalli renkleri şiirine çok az dâhil

etmiştir.[114] Bunun yanında şiirlerde deyim, atasözü gibi söyleyişlere yer vermekten uzak durmamıştır. Divanında tespit edilen *“ağzı kara, hançer içirmek, özr-i leng etmek, tere batmak, yüzünüze güller”* gibi çok sık kullanılmayan deyimler vardır. Baki Divanı’nda tespit edilen bazı deyimlerin bir ikileme biçiminde kullanılan yapılar olması dikkat çekicidir. Bu deyimler içerisinde *“derme çatma, eski püskü, geç geçenden”* yapıları yer almaktadır. Atasözlerinin şiirde kullanımlarında da deyimlere benzer tercihler sözkonusudur. Divanda kullanılan atasözleri arasında *“akıl olan abes yere gülmez, arife bir gül yeter, arife bir şal yeter, cümlenin muradı birdir, ehl-i hünerin kadri öldükten sonra bilinir, gençlik ger dönmez, hastanın halinden hasta anlar, kendin gibi adam arıyorsan aynaya bak; köre, mum bahaya çıkmış demişler, bana göre değil demiş, su aktığı yere yine akar, suyu bardakta, gemiyi divarda, sükût ikrardan gelir”* atasözleri tespit edilmiştir.

16. yüzyılda Fuzuli, Hayali Bey ve diğer bazı şairler üzerinde şiirler üzerinden etkisi belirgin bir biçimde görülen bir isimdir. Gazeller içerisinde bazı redifler vardır ki sadece Fuzuli ve Hayali Bey’de örnekleri verilmiştir. Bu etkiden dolayı dile ait diğer bazı unsurların da benzerliği yahut yakınlığı iki şair arasında görülmektedir. Bu yakınlığın yanında deyim ve atasözü tercihleri Fuzuli ve Hayali Bey arasında büyük bir oranda benzerlik göstermemektedir. Bunun yanında 16. yüzyılın bir diğer şairi Baki’de olduğu gibi Fuzuli Divanı’nda da sık kullanılmayan deyimler ve atasözleri göze çarpmaktadır. Fuzuli ve Hayali Bey divanlarında geçen deyimleri karşılaştırdığımızda *“ayağa düşmek, durmak oturmak, gönül açmak, gönül bağlamak, gözüne kara su inmek, kan tutmak, laf urmak, parmak ısırmak, vatan tutmak”* deyimlerinin ortaklığı göze çarpmaktadır. Bu ortaklıkta ortak redifli şiirlerde kullanılan benzer söyleyişlerin etkisi söz konusudur. Fuzuli ve Hayali Bey divanlarında ortak olan geçen “gözüne kara su inmek” deyiminin divanlarda geçtiği beyitler şu şekildedir;

Ol boyu servün Hayâlî gözlemekden yolların
Lâle-i sahrâlarun indi gözüne kara su (HBD G464/7)

Ohşadıbilmez gubârını muharrir hatuna
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine kâre su (FD K3/5)

---

[114] Tarlan, A.N. (1990). Hayali-Baki. Ali Nihad Tarlan’ın Makalelerinden Seçmeler, Ankara: AKM Yayınları.

Fuzuli Divanı'nda tespit edilen atasözleri içerisinde ise *"akı karayı seçmez, aşk olmayınca meşk olmaz, azıcık aşım kaygısız başım, biz çaldık çalgıyı o topladı parsayı, dilberde vefa olmaz; dost düşman olmaz, düşman dost olmaz; dünya kimseye baki kalmaz, dünyanın vefası yoktur, elden gelen diriğ olmaz, elden gelen hayır duadan gayrı, elin ile yakdığın çerağı söyündürme, garibin gözü kördür, gün günden beter, her ne gelirse Allahtan gelir, insanın kendine ettiğini kimseler edemez, kanlıyı nerede olsa kan tutar, kart ağaç sulanmayınca meyve vermez, kişi kendine ettiğini, âlem bir yere gelse edemez, kurunun yanında yaş da yanar, sabrın sonu selamettir; sır iki kişi yanında olur, üç olursa cihana duyulur; yaktığın çerağı söyündürme"* atasözleri kullanılmıştır. Hayali Bey ile karşılaştırılan şairler arasında Necati Bey'den sonra deyim ve atasözlerinin yoğun kullanımı, Necati Bey oranında olmamakla birlikte Fuzuli'de görülmektedir.

Şairlerin divanlarında deyim ve atasözlerinin kullanım sıklığı ve çeşitliliği açısından yapılan karşılaştırmada özellikle Necati Bey'in etkisi ile 15. yüzyılda bu yapıların yoğun kullanılmaya başlandığı ve sonraki yüzyılda özellikle Hayali Bey'de benzer bir kullanım alanının olduğu söylenebilir. 17 yüzyılda Şeyhülislam Yahya Divanı'nda tespit edilen deyim ve atasözleri arasında *"basak düşmek, bin baş bir pula"* gibi örnekleri sık olmayan deyimler yanında bugünde günlük dilde sıkça kullanılan *"buluttan nem kapmak, ettiği burnundan gelmek, gözü ısırmak, imanı gevremek, kanına ekmek doğramak, saman altından su yürütmek"* deyimleri kullanılmıştır. Divanda kullanılan atasözleri arasında ise *"çok gezen çok bilir, kanaat altın oluktur, kazaya rıza lazımdır, kendin gibi adam arıyorsan aynaya bak, yerini seven fidan büyüdükçe büyür"* sözleri geçmektedir.

Divanlarda deyim ve atasözlerinin kullanımı şairlerin kendilerine üstad olarak seçtikleri şairlerin şiirlerindeki tavırlarıyla paralellik göstermektedir. Örneğin 15. yüzyılda Necati Bey Divanı'nda sayıca ve farklılık açısından deyim atasözlerinin kullanımı, 16. yüzyılda Hayali Bey şiirini de yansımış durumdadır. Sadece deyim ve atasözlerinde değil şiire ve şiiri oluşturan dilin bütün dinamiklerinde ortaya çıkan bu benzerlik ve yakınlıklar şairlerin şiiri kurma çabasında birbirinden bağımsız olmamıştır. Yukarıda Fuzuli'nin 'su kasidesi'nde geçen bir beyitte kullanılan deyim ile Hayali Bey Divanı'nda 'su' redifli bir gazelde kullanılan deyimin örtüşmesi, hayallerin şairi mecbur bırakması neticesinde ortaya benzerliğin çıkmasını doğurmuştur. Bu örnek gibi diğer şairlerin birbiri ile olan etkileşimleri sonucunda da benzer yapıların ortaklığı ortaya çıkmıştır. Deyim ve

atasözlerinin kullanımı sadece ortaklıkların tespit edilmesi açısından değil, şairlerin üslubunun temel dinamiklerini ortaya koymak açısından da önem arz etmektedir. Şairin vermek istediği bir hayali yahut da soyut bir zeminde tuttuğu manayı somutlaştırması açısından bu yapıları kullanması, onun üslubunun bir kanadını teşkilş etmesi açısından önemlidir. Bu özelliklerinin yanında klasik şiirin anlaşılması ve verilmek istenen mananın açıkça anlaşılabilmesi için de var olan deyim ve atasözlerinin dışında yeni yapıların ortaya çıkarılması bu kalıp sözlere ayrı bir ehemmiyet kazandırmaktadır.

15, 16 ve 17. yüzyılların önde gelen şairleri ile yapılan karşılaştırmada Hayali Bey ile Necati Bey arasında hem deyim ve atasözlerinin ortak kullanımı hem de sayıca ve oranca fazlalık, benzerlik göstermektedir. 15. yüzyılda Şeyhi ve Ahmed Paşa'da Necati Bey oranında görülmeyen kullanımlar sözkonusudur. Yine de bu şairlerde diğer şairlerde kullanılmayan yahut da örneğine az rastlanan atasözü ve deyimlerin örnekleri verilmiştir. 16. yüzyılda duruş olarak da Hayali Bey'e yakın olan Hayreti'de deyimler şairlerin ortak deyim havuzundan alınan örnekler iken atasözü kullanımı sınırlıdır. Fuzuli ve Baki'de şiirlerinin sahip olduğu tasannu çerçevesinde şairlerin iyi ölçülmüş kullanımları deyim ve atasözü tercihlerine de yansımıştır. Bu şairler ile Hayali Bey şiirinde kullanılan ortak yapılar söz konusu olmasına rağmen özellikle Baki'de ölçülüp tartılmış söyleyişler, tercih edilen sözlerin de bu minvalde olmasını netice vermiştir. 17. yüzyılda Şeyhülislam Yahya'nın deyim ve atasözlerini kullanması bir üslup özelliği olarak nitelenemese de şairin örnek verdiği kimi yapılar, o deyim ya da atasözünün bir numunesi olması yönüyle önem arz etmektedir.

5. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

5.1. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Kullanılan Nazım Şekilleri

Divanından başka bir eseri bulunmayan Hayali Bey'in divanı kasideler, musammatlar, gazeller ve mukattaat olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Kasidelerle başlayan divanın baş kısmında 23 kaside vardır. Diğer iki kaside musammatların son kısmında yer alır. Musammatlar kısmında 5 tahmis; 2 murabba; 1 terci-bent; 1 muhammes; 1 muaşşer ve farklı başlıklar verilmiş 3 gazel tarzında şiir ve 1 adet de mesnevi kafiye biçimiyle kaleme alınmış şiir bulunmaktadır. Gazeller kısmında 668 gazel yer almaktadır. Divanın son kısmında yer alan kıtalar bölümünde ise 17 kıta ve 15 matla vardır. Hayali Bey'in yazdığı toplam 740 şiirin büyük bölümü beyit nazım birimi ile oluşturulmuş şiirlerdir. Musammatlar bölümündeki tahmis, murabba, terci-bent, muhammes ve muaşşerden oluşan toplam 10 şiir dışındaki 730 şiir, beyit nazım birimiyle yazılmıştır.

Divanının birinci kısmını oluşturan kasidelerin büyük çoğunluğu Kanuni Sultan Süleyman'a yazılmıştır. Şair iki kasideyi kendisini himaye eden ve büyük desteklerini gördüğü İbrahim Paşa için yazmıştır. İki kasideyi ise şehzadeler Mehmed ve Selim için kaleme almıştır. Kasideler içerisinde 'gül, kerem, seher, serv, tîg, şekil' redifli kasideler yer alır. Musammatların yer aldığı ikinci kısımda şair, tahmis, murabba, terci-bent, muhammes ve muaşşerden oluşan 10 musammat örneği kaleme almıştır. Şair iki tahmisi, Kanuni Sultan Süleyman'ın *'Kan yudarsa gam degül la'l-i leb-i yâr isteyen / Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen'* ve *'İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez / Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüne nân istemez'* matlaları ile başlayan şiirlerine yazmıştır. Zati ve Necati'nin de bir şiirini tahmis eden şair, bir tahmisinde ise kendi şiirini tahmis etmiştir.

Hayali Bey Divanı'nın en hacimli kısmı olan gazeller bölümünde 668 gazel vardır. 583 gazel beş beyit üzerine kurulmuştur. Divanda bazı şiirler *'Ez Eş'ar-ı Gül-i Sadberg'* başlığı ile kaydedilmiştir. Gazellerdeki bu başlıklar ile ilgili olarak divan üzerine bir tahlil çalışması yapan Cemal Kurnaz şu tespiti yapar; *"Divan'da 'Ez Eş'âr-ı Gül-i Sad-Berg' başlığı altında bazı gazeller kaydedilmiştir. Ayrıca, yedi beyitlik bir de 'Dîbâce-i Eşârı*

Gül-i Sad-Berg' bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki, şair seçtiği yüz şiiri başına bir de dibâce ekliyerek padişaha takdim etmiştir."[115]

Sunup bu nazmı dest-i Şehriyâra
Gül-i Sad-Berg'i ergürdüm bahâra"

Divanda geriye kalan 85 şiir 6, 7, 8, 9, 10, 11 beyitten oluşmaktadır. Gazellerin tek sayılarla yazılması geleneğine aykırı bir durumun oluşmasının altında hiç şüphesiz divanın karşılaştırmalı ve eksiksiz bir neşrinin yapılamamış olması yatmaktadır. Divanın son kısmında şairin çeşitli vesileler için yazdığı kıtalar ve matlalar yer almaktadır. Bu şiirlerde kişilere dönük söylemler dikkat çeker. Bu kısımda şairin sahip olduğu inançlara dair ipuçları ve hayata karşı duruşuna dair tavırların tespiti için önemli bilgiler barındırır.

5.1.1. 15. ve 16. yüzyılın başında şairlerin kullandıkları nazım şekilleri

15. yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Şeyhî, orta hacimde bir divana sahiptir. İyi bir eğitim alan şair, Farsçaya olan hâkimiyetinin de etkisiyle şiir açısından başarılı örnekler vermesinin yanında klasik Türk edebiyatının bir şekil kazanmasında etkili bir rol üstlenmiştir. Şeyhî'nin divanı ölçüsünde bilinen ve hiciv örneğinin en önemli örneklerinden olan ünlü 'Hâr-nâme' isimli mesnevisi şairin rahatsız olduğu konulara verdiği bir cevap niteliğindedir.

Şeyhî'nin divanı mürettep bir divan niteliğindedir. Şairin divanında 15 kaside, 2 terkib-bent, 4 terci-bent, 2 müstezad, 1 mesnevi ve 202 adet gazel vardır. Kasideleri arasında 'kerem' redifli bir şiir yer alır. Bazı musammatlarının başında *'Medh-i Sultân Murâd Hân, Der Medh-i Sultan Mehmed Paşa, Medh-i İbni Germiyan, Mersiye-i İbni Germiyan'* gibi başlıklar kullanmıştır.

Klasik Türk şiirini gelişmesinde büyük bir role sahip olan ve özellikle genç şairleri yetiştirme konusundaki gayretlerinden dolayı adından övgü ile bahsettiren Ahmed Paşa'nın en önemli eseri divanıdır. Şairin divanında 34 kaside, 352 gazel, 2 terci-i bend, 1 terkib-i bend, 14 kıta, 39 nazm, 28 tarih manzumesi ve 48 müfred bulunmaktadır. Şair kasidelerini

---

[115] Kurnaz, C. (1987). Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili. (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 29.

devlet büyüklerine sunmuştur. Kasidelerinde *'la'li misk, üstüne, kerem, güneş, dost, benefşe, yaraşır, 'ıyd ve ab'* rediflerini kullanmıştır. Şair yazdığı 'kerem' kasidesiyle Şeyhî'nin yazdığı şiire nazire geleneğini başlatan ilk şairdir.

Yüzyılın Şeyhî ve Ahmed Paşa'dan sonra en dikkat çeken şairi olan Necati Bey, şairlik yönüyle hem kendi döneminde hem de sonraki yüzyıllarda övgü ile anılmış ve onu kendine has üslubu takdir görmüştür. Klasik edebiyatın İran etkisini yoğunlukla yaşadığı bir dönemde kendi üslubunu oluştururken aynı zamanda sade bir üslubun tercih edilmesi Necati Bey'in bu övgüleri almasının en büyük nedenidir. Şairin bu sade üslubu sonraki devirlerde örnek alınan şairlerden olmasına ve şiirlerine pek çok nazireler yazılmasına vesile olmuştur.

Şairin farklı şekillerle yazdığı şiirlerle tertip ettiği divanında 25 kaside, 3 mersiye, 1 terci-bent, 1 terkib-bent, 1 murabba, 1 tarih, 2 mesnevi, 70 kıta, 10 müfred, 7 ferd, 3 matla, 2 rubai ve 650 gazel yer almaktadır. Kasidelerinin 8 tanesini II. Bayezid'e sunmuştur.[116] Kasideleri arasında 'hançer redifli gazeline pek çok şair tarafından nazireler yazılmıştır. Şairin kasidelerine olduğu kadar gazellerine de pek çok nazireler yazılmıştır. Necati Bey'in şiirlerine nazireler yazan şairler arasında *"Mihri Hatun, Zati, Fuzuli, Baki, Sehi Beg, Seyyid Nigari, Fuzûlî, Revânî, Üsküplü İshak Çelebi ve Kemalpaşazâde, Mesîhî, Muhibbî, Bâkî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Ulvî ve Osmanzâde Tâib"* gibi isimler zikredilmektedir.[117]

Şairliğinin yanı sıra diğer şairler üzerinde de etkisi olan ve şiire yeni başlayanlara eğitmenlik görevini üstlenen Zati'nin hacimli bir divanı vardır. Divanında *"Sehi Bey ve Latifi tezkirelerine göre 3000 gazel, 500'ü aşkın kaside, 1000 rubai ve kıt'a; Âşık Çelebi'ye göre 1600-1700 arasında gazel, 400'den fazla kaside; Kınalızade ve Beyani'ye göre 1600 gazel, 400 kaside olduğu belirtiliyorsa da Divan'ın sadece gazellerden oluşan neşirlerinde (Tarlan 1967, 1970 ve Çavuşoğlu-Tanyeri 1987) toplam 1825 gazel, Divan'daki diğer şiirleri konu edinen çalışmada da 48 kaside, 4 terci-bent, 28 murabba, 1 muhammes, 50 kıt'a, 5 müfred bulunmaktadır."*[118]

---

[116] Macit, M. (2004). Garip Şair: Necâtî. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24, 26.
[117] Yavuz, K. (2013). Türk Şiirinde Nazire. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10, muhtelif syf.
[118]İnternet: Kurtoğlu, O. (Ekim 2013). Zati, İvaz. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=802 adresinden 8 Nisan 2016'da alınmıştır.

Zati kasidelerini *'Sultan Beyazıt, Sultan Süleyman, Sultan Selim, Sancak Beyi Mesih Ağa, Tâcîzade Cafer Bey, Ferruh Bey, Nişancı Bey, Mustafa Paşa Müftü Kemalpaşazade Kadı Kadri Efendi, Fenârîzade, Kazasker Müeyyedzade'* için kaleme almıştır.[119] Bu isimler aracılığıyla sunduğu kasideler karşılığında II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'dan caizeler ve ihsanlar görmüş, hayatını bu şekilde idame ettirmiştir.

Zati'nin en son yapılan çalışmada ortaya konulduğu üzere 1825 gazeli vardır. Gazellerinin bu ölçüde miktar olarak çokluğu onun gazel şekliyle kaleme aldığı bazı şiirlerinin kusurlu ve şiir zevkinden uzak olması sonucunu doğurmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında şairin günlük kaygılar ve ihtiyaçlarını karşılanmak için sipariş üzerine kaleme aldığı şiirler yazmış olmasıdır.

Sahip olduğu mürettep divanı ile 15. yüzyılın sonu ile 16. Yüzyılın ortalarına kadar yaşamış ve şuara arasında iyi bir yer edinmiş olan Hayreti'nin divanı klasik tertibe uygun olarak tevhit ve naat ile başlar. Divandaki kaside sayısı 20, gazel sayısı ise 487'dir. Divanda Kaside ve gazeller dışında 35 musammat, 1 müstezat ve 7 kıta bulunmaktadır.

5.1.2. 16. ve 17. yüzyılda tercih edilen nazım şekilleri

16. yüzyıl klasik edebiyatın gelişimin sürecini tamamlamaya başladığı ve en yetkin örnekleri veren şairlerin yetiştiği bir dönem olması yönüyle bu devrede verile şiirlerde kullanılan nazım şekillerinin önemi de büyüktür. İmparatorluğun yükseliş dönemine girmesi ile sanat, edebiyat sahaları ve bu sahaların genel çehresini yansıtan kültürel ortamın da aynı ölçüde yükselişe geçtiği bir dönem olan bu devirde yetişen şairler arasında Türk edebiyatının klasik anlamda en büyük şahsiyetleri olan ve zirve şahsiyetler olarak adlandırılan şairleri ve bu şairlerin verdikleri eserleri görürüz. Gelişimin her alanda kendisini gösterdiği bu dönem şairleri arasında Fuzuli, Baki, Ruhi gibi çağını ve sonrasını etkilemiş şairler, şiirleriyle büyük tesirler oluşturan şahsiyetlerdendir.

"Fuzuli'nin Türkçe divanında 42 kaside, 302 gazel, 1 müstezat, 12 musammat (3 murabba, 3 muhammes, 2 tahmis, 2 müseddes, 2 terci-bent), 42 kıt'a ve 72 rubai

---

[119] Şentürk, A. (2011). Halkın Şiiri mi, Yüksek Zümrenin Şiiri mi? Model Bir Şair: Zâtî. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 33, 28.

bulunmaktadır."[120] Fuzuli divanındaki gazeller ve kasideler ile büyük bir şair olduğunu kanıtlamış ve özellikle 'Su Kasidesi' ile zirve bir örnek vermiştir. Şahsiyetinde samimi bir şekilde yer eden Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'e duyduğu muhabbet kasidelerinde de lirik bir boyutta işlenmiştir. Kasidelerindeki naat türü dışında başta Kanuni Sultan Süleyman olmak üzere devlet büyüklerine ve Bağdat valilerine kasideler sunmuştur. *"Fuzuli, 'Kanunî için beş kaside yazan Fuzûlî, ayrıca Sad-razam İbrahim Paşa, Kazasker Abdulkadir Çelebi ve Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi gibi devlet ileri gelenlerine de kasideler sunmuştur."*[121] Şair ayrıca Akkoyunlu hükümdarı Elvend Bey'e ve Bağdat'ı işgal eden Şah İsmail'e de kaside sunmuştur.

Gazellerinde işlediği konuları lirik bir boyutta ele alan şair, kasidelerindeki sanatlı üslubu daha sade ve anlaşılır bir noktaya taşır. Divandaki gazeller tamamı olmamakla birlikte 7 beyit üzerine kurulmuştur. Şairin başarılı örnekler verdiği diğer bir tür ise mesnevilerdir. Fuzuli'nin Türkçe *'Leyla vü Mecnun, Beng ü Bade, Sohbetü'l-Esmar'* ve Farsça *'Heft-cam, Rind ü Zahid, Sıhhat ü Maraz'* adlı mesnevileri vardır. Şairin divanında yer alan 72 adet rubai de bu şeklin kullanımı açısından dikkat çekicidir.

16. yüzyılın önemli şairlerinden birisi de divanını kendisi tertip eden Dukaginzade Taşlıcalı Yahya'dır. Şairin divanında *"1 dibace, 34 kaside, 5 terci-bent, 4 terkib-bend, 1 ta'şir, 4 muaşşer, 3 müseddes, 3 muhammes, 25 murabba, 3 tarih, 1 müstezat, 2 şehrengiz, 515 gazel ve 20 kıt'a yer almaktadır."*[122] Şair kasidelerini Kanuni Sultan Süleyman başta olmak üzere Kemalpaşazade, Rüstem Paşa gibi devlet büyüklerine sunmuştur. Yahya'nın kasideleri hakkında bir değerlendirmede kasidelerin şu özelliklerine vurgu yapılır;

> *"Yahyâ'nın kasîdeleri, bunların özellikle ve de geleneksel kasîde yapısına göre uzun tutulduğu görülen teşbîb bölümleri hayli dikkat çekicidir. Teşbîblerin ilk mısraından itibaren hemen her mısraında bir asker şairin, kahraman bir gazinin coşkun heyecanı, güçlü bir üslûp ve tok bir sesle dile getirilmiştir. Bunlarda yer verilen bazı tasvirlerdeki özgünlükler, özellikle* soyut-somut *zıtlığını pek çok yerde başarılı bir şekilde kullanma, ayrıca konu farklılığında gösterilen titizlik Yahyâ'yı dönemindeki şairlerden ayıran kendine has özelliklerindendir."*[123]

---

[120] İnternet: Macit, M. (Eylül 2013). Fuzuli. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=624 adresinden 14 Ocak 2016'da alınmıştır.
[121] Macit, a.g.e. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=624
[122] İnternet: Kaya, B. A. (Temmuz 2013). Yahyâ Bey, Dukaginzâde. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=204 adresinden 15 Ocak 2016'da alınmıştır.
[123] Kaya, B. A. a.g.e. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=204

Şairin diğer nazım şekilleri ile yazdığı şiirler üzerine ise bu şiirlerinin de en az kasideleri ve gazelleri kadar dikkat çeken özelliklerine vurgu yapılır;

"Taşlıcalı Yahyâ, kaside ve gazellerinin yanı sıra musammatları ve şehrengizleriyle de dikkat çekmiştir. Kıtalarının bir kısmı hiciv türünde yazılmış olup başta Hayâlî Bey olmak üzere Kandî, Rahmî, Sırrî gibi döneminin bazı şairlerine yöneltti̇ği eleştirilerini yansıtmaktadır."[124]

16. yüzyıl klasik edebiyat sahasında Fuzuli'den sonra en başarılı şair olarak gösterilen şairlerden olan Baki'nin divanında 27 kaside, 9 musammat, 548 gazel, 21 kıt'a, 31 mat1a' olmak üzere toplam 636 Türkçe manzume bulunmaktadır. Baki'nin kasidelerinde kullandığı redifler *'gelür, eyledi, üzre, bile, ol, çeker, eger, gibi, hâtem, sünbül'* dür. Baki kasidelerini çeşitli vesilelerle Sultan III. Murad, kanuni Sultan Süleyman, Hocası Mehmed Efendi, Halep Beylerbeyi Kubad Paşa, hocası Kadızâde Efendi, Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Mahmud Efendi ve Semiz Ali Paşa'ya sunmuştur. Baki'nin kasideleri hakkında Suut Kemal Yetkin şöyle bir değerlendirme yapmıştır;

"Kelimelerin âhengi, hecelerin ritmi, bu âhenk ve ritmin uyandırdığı hayâller, bu hayâllere takılan belirsiz hasret ve ümitler... Bütün bunlar, hiçbir kaidenin tayin edemediği nispetler içinde birleşerek, şekilden ve şeklin manâ ile münasebetinden gelen musîkînin yardımıyla derin bir telkin kudreti kazanıyorlar, âdeta insanı insana ifşâ ederek, yıllarca özlediğimiz bir âşinaya kavuşmaktan doğan zevki bize tattırıyorlar."[125]

Şair Baki'nin şiirine dair yapılan genel değerlendirmelerde sözü kullanmadaki ustalığı ve bu kullanımda ses ve ahenge olan hâkimiyeti söz konusu edilir;

"Bâkî'de hoşa gitmeyen bir kelime, çirkin bir ses bulmak mümkün değildir. Bu mükemmellik bir yandan da kullandığı dili iyi bilmesinin sonucudur. Bâkî, Türk dilini şiirlerinde güzel ve ustalıkla kullanmıştır. Yabancı kelimelerin çoğunlukta olduğu beyitlerinde bile temiz, kusursuz bir ahenk görülür[126]

Özellikle gazel sahasında Zati ve Muhibbi gibi sayıca fazla gazel kaleme alarak klasik Türk edebiyatının en çok gazel yazan şairleri arasına giren Bağdatlı Ruhi'nin divanında 40 kaside, 6 mersiye, 1 terkib-bent, 1 terci-bent, 3 muaşşer, 2 müsemmen, 7 müseddes, 1 muhammes, 94 tarih, 2 murabba, 1 muamma, 8 tahmis, 1115 gazel ve 26 kıt'a vardır. Şairin kasidelerinden iki tanesi manzum mektup biçimindedir. Kasidelerini içinde

---

[124] Kaya, B. A. a.g.e. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=204
[125] Yetkin, S. K. (1969). Şiir Üzerine Düşünceler. İstanbul: Varlık Yayınevi, 13-14.
[126] İpekten, H. (2010). Baki; Hayatı, Sanatı, Eserleri. Ankara: Akçağ Yayınları, 32.

Bağdat defterdarı Feyzi Efendi'nin de olduğu devlet erkânına yazılmıştır. Şairin kaside ve gazellerinin dışında meşhur olan bir şiiri de kaleme aldığı terkib-bendidir. Sahasında eşsiz bir örnek olarak abul edilen bu şiir pek çok şar tarafından tanzir edilmiştir. Ruhi'nin terkib-bendine nazireler yazan şairler arasında Hâkim Mehmed Efendi, Cevri, Sami, Fehim, Sünbülzade Vehbi, Abdi, Raşid Efendi, Şeyh Galib, Leyla Hanım, Ziya Paşa, Kazım Paşa ve Muallim Naci gibi isimler vardır. Kendi asrından çok uzakta olan şairlerin dahi bu şiire nazire yazdığı düşünülürse Ruhi'nin bu eserinin öncü bir nitelik kazandığı söylenebilir.

Hem 16. yüzyılda hem de 17. yüzyılda yaşamış Şeyhülislam Yahya'nın en önemli eseri olan divanında *"1 na't, Sultan Osman ve Hace Efendilere birer kaside, 1 Sakinâme, Sultan IV. Murâd'ın şehzâdesi adına 1 kaside, Sultan IV. Murâd adına yazılmış 2 kaside, Sultan Murâd'ın bir gazeline tahmis, 450 gazel, 16 tarih, 11 kıt'a, 4 ruba'i, 16 nazm ve 64 beyitten ibarettir."*[127] Şair, gazellerini sade bir Türkçe ve deyim, atasözü gibi halk deyişleriyle süslemiştir.

5.1.3. Divanlarda kullanılan nazım şekillerinin şairler üzerinden değerlendirmesi

Klasik edebiyatta kalem oynatmanın bir şartı olarak tercih edilen ve hemen hemen her şairin divanında yer verdiği nazım şekilleri arasında hiç şüphesiz gazel ve kaside nazım biçimi en başta gelir. Bu nazım şekilleri dışında şairlerin tercihlerine göre farklı nazım şekillerine de divanlarda yer verilmiş, birbirlerinin şiirleri üzerine söz söyleme ihtiyacından hareketle nazire geleneği ortaya çıkmış ve şairler arasındaki etkileşim, şiir temelinde nazım şekilleri üzerinden devam etmiştir. Yazılan bir şiirin çeşitli vasıtalar ile en uzak coğrafyalardan bile karşılık bulması, iletişim araçlarının azlığı ya da zamanın uzunluğu gibi geciktirici sebepleri devre dışı bırakmış ve üzerinden zaman geçse bile şairlerin şöhret bulan bir şiiri duymaları çok bir zaman almamıştır. Aynı dönem içerisinde yaşayan şairlerin birbirleriyle karşılaşmaları yahut yazışmaları neticesinde de yazılan bir şiir metninden haberdar olabildikleri çeşitli kaynaklarda kayıtlıdır.

Şairler arasındaki bu ilişkilerin ne boyutta olduğunu ortaya çıkarmak onların eserleri üzerinden hareketle yapılabileceği gibi tarihi kaynaklarda bahsedilen vakaların yorumunun yapılmasıyla da mümkün olabilmektedir. Bu açıdan çalışmamızın temelini oluşturan Hayali Bey'in divanı temel alınarak şairin kendisinden önceki ve sonraki

---

[127] Kaya, B. A. a.g.e. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=204

dönemlerde diğer şairlerle olan etkileşimini meydana çıkarmak, şairin eserinin hangi anlayış ve gelenekten etkilendiği yahut eserinde ne gibi tesirlerin olduğu çözümlemesini tespit etmek bakımından önem arz etmektedir. Hayali Bey'in divanı klasik anlamda tertip edilmiş bir divan hüviyeti taşımaz. Şairin divanına yapılan çalışma her yönüyle göze çarpan eksiklikler taşımaktadır. Bu durum divanda geçen nazım şekilleri konusunda kendisini fazlasıyla hissettirir. Divanda kimi şiirler eksik bir şekilde bırakılmış, kimileri ise geleneğe aykırılığı fazlasıyla hissettiren ziyade mısralarla tamamlanmıştır. Divanın İstanbul Üniversitesi yayınında bazı şiirlerin eksiklik yahut fazlalıklarına dair kayıtlar düşülmüştür. Tüm bu yönleri ele alındığında divanda bulunan nazım şekilleri konusunda bariz hatalar ortaya çıkmıştır.

Hayali Bey Divanı'nda tertip sırası ve bu sıra içerisindeki nazım şekillerinin sayısı şu şekildedir; birinci kısımda 23 adet kaside yer almaktadır. Bu kasideler içerisinde 4. kaside 8 beyittir. Birinci kısımdaki kasideleri takip eden bölümde musammatlar kısmında 15 adet şiir kaydedilmiştir. Bu şiirler arasında 5 tahmis; 2 murabba; 1 terci-bent; 1 muhammes; 1 muaşşer ve farklı başlıklar verilmiş 4 gazel tarzında şiir ve 1 adet de mesnevi kafiye biçimiyle kaleme alınmış şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerde nazım şeklini belirten başlıkların dışında *'Münâzara-i Mihr ü Mâh, Serlevhasız, Dibâce-i Eş'âr-ı Gül-i Sad-berg ve Du'a-nâme'* gibi başlıklar yer almaktadır. *'Dibace-i Eş'âr-ı Gül-i Sad-berg'* başlıklı şiir şairin gazeliyyat kısmında *'Ez Eş'âr-ı Gül-i Sad-berg'* başlıklarıyla kaydettiği şiirlerden oluşturduğu şiirleri padişaha takdim ettiği şiirlerin dibacesidir. Musammatlar kısmındaki '*Du'a-nâme'* başlıklı şiir divanın gazeller kısmında 522. gazel olarak da kayıtlıdır. Bu bölümden sonra gazeliyyat kısmı gelir. Bu kısımda 668 adet gazel vardır. Divanın son kısmını ise kıtalar ve matlalar oluşturur. Mukatta'at kısmında toplam 17 kıt'a, 15 matla yer almaktadır. Divanın kimi yerlerindeki şiirlerin eksik ya da fazla okunması metnin neşrindeki nüsha farklılıklarından ortaya çıkmış olmalıdır.

Hayali Bey Divanı'nın nazım şekilleri hakkındaki bu açıklamalardan sonra şairin diğer divanlar ile karşılaştırılması, sayılarını verdiğimiz nazım şekilleri konusunda etkilenme ve benzerlikleri göstermesi bakımından yararlı olacaktır. Şairlerin divanlarında kullandıkları nazım şekillerinin birbirinden farklılık arz etmesi onların tercihleriyle doğrudan ilgilidir. Yalnızca şekle ait unsurlardan etkilenmekle yetinmeyen şairler üsluplarının oluşması aşamasında da kendilerinden önce gelen şairlerden etkilenmişler ve kendisinden sonra gelen şairlere örnek olmuşlardır. Nazım şekillerinin kullanımında

şairlerin tercihi onların ‘gazel üstadı, kaside üstadı vb.’ sıfatlar ile anılmasına sebep olmuştur. Kimi şairler mesnevi alanında kendilerini üstün bir pozisyona taşırken kimileri ise bütün nazım şekillerinde başarılı örnekler vermişlerdir. Diğer nazım şekilleri yanında 15. yüzyılda Şeyhi ‘Har-name’si ile Ahmed Paşa gazelleri yanında kasideleri ile 16. yüzyıldan Fuzuli ise mesnevilerinden başka verdiği diğer nazım şekillerini başarıyla kullanan bir şair olarak anılmıştır. Kaleme aldığı gazeller ile şöhret bulan Hayali Bey, genel unsurlar ve yaklaşımları çerçevesinde 15. yüzyıl şairlerinden Necati’nin üslubunu çağrıştırır. Bu iki şairin divanlarında kullandıkları nazım şekillerine bakıldığında benzer sayılar ve şekiller ortaya çıkar. İki şair arasında olan üsluptaki benzerlik nazım şekilleri konusunda da yakınlıkları ortaya koyar.

Divan şairlerinin kullandıkları nazım şekilleri konusunda yüzyıllara göre bazı farklılaşmaların olduğu ve tercih edilen, örnek verilen şekillerin çeşitlendiği, karşılaştırılan şairlerin eserlerinden ortaya çıkmaktadır. Özellikle kaside nazım şeklinde şairlerin artan sayılarda örnek vermesi durumu onların içinde bulundukları muhitin doğal bir yansımasıdır. Çeşitli ihtiyaçları karşılamak yahut saraya yakınlık kurmak isteyen şairlerin kaside sayılarında artış görülmektedir. ‘Kanuni Sultan Süleyman’ın en sevdiği şair’ olan Hayali Bey’in divanında yahut da ‘şairler sultanı’ olarak anılan Baki’nin divanında kaside sayılarının benzer sayılarda olması bu durumu özetler. Bu iki şair oluşturdukları üslupları ve bu üslubun temelini teşkil eden ses ve ahenk özelliklerini kullanarak divanlarındaki gazeller özelinde ilgiye mazhar olmuştur. Bu başarılarının himaye edicilerine kaside biçiminde sunulması da onların hamileri yanındaki yerini sağlamlaştırmıştır.

Divanlarda kullanılan nazım şekillerinden en önemlilerinden ve hemen her şairin örnek verdiği kaside şekli ile Hayali Bey 25, Şeyhi 15, Necati Bey 25, Zati 48, Hayreti 20, Fuzuli 42, Taşlıcalı Yahya 34, Baki 27, Bağdatlı Ruhi 40 kaside yazmıştır. Bu kasidelerin büyük bir kısmı şairlerin yaşadıkları dönemde tahtta bulunan şairlere sunulmuş, bazıları ise yine şairlerin himaye edicilerine takdim edilmiştir.

Şairlerin birbirlerinin şiirlerine nazire yazma geleneği, nazire yazan şairlerle nazire yazdıkları şiirin sahibi arasında bir ilişkinin olduğunun göstergelerindendir. Burada yazılan zemin şiirin devrinde şöhret kazanması ve sonraki devirlere aktarılmış olması şairleri nazirelerini bu şiirlere yöneltmelerine sebep olduğu gibi farkındalıkla kaleme alınan nazireler de söz konusudur. Necati Bey ile çağdaş olan Mihri Hatun, şairin elliye yakın

şiirini tanzir etmiştir. Şeyhi'nin kaleme aldığı 'kerem' redifli gazel ise nazire geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Şeyhi'nin yazdığı bu kasideye 15. yüzyılda Ahmed Paşa, Resmî, Mehdî, Cem Sultan, Ahmed-i Rıdvan, Behiştî Ahmed Sinan ve Necati Bey nazire yazmıştır. 16. yüzyılda ise Hayâlî Bey, Gelibolulu Âlî ve Aşkî-i Üsküdârî 'kerem' redifli kasideler kaleme almışlardır. Kerem redifli kasidelerin 18. yüzyıldaki bir örneği ise Yüsrî'ye aittir. Kerem kasidelerine dair yapılan bir çalışmada[128] Ahmed Paşa'nın yazdığı iki kerem redifli kasideyi Şeyhi'ye nazire olarak kaleme aldığı, sonraki şairlerin ise yazdıkları kerem redifli kasideleri Ahmed Paşa'nın kasidesine nazire olarak kaleme aldığı tespiti yapılmıştır. Bu tespitle şairlerin aynı şekille kaleme alınan bir nazire yazmaları durumu şairlerin birbirleriyle etkileşimleri ve aynı nazım şekillerine yönelmelerini sağlamıştır.

Nazire geleneği içerisinde daha çok gazel nazım şeklinde görülen tanzir etme durumu, ikinci sırada kasidelerde görülür. Bu iki temel şeklin yanında şairler diğer nazım şekilleri ile de nazire örnekleri vermişlerdir. Nazireler gazel ve kaside şekillerinden sonra mesnevi, müstezat ve musammat nazım şekilleri ile de kaleme alınmıştır.[129] Nazire yazma geleneğinde şairlerin kaleme alacakları şiirlerin redifini yazılan ve haberdar olunan şiirlerden seçmeleri, şairler açısından hem öncü olan ve tanzir ettikleri şairin şiirini aşmak hem de bu vesileyle kaside sunulan kişiye şairliklerini ispat etmek anlamını taşır.

Mesnevi nazım şekli konusunda her şair gönüllü olmamış, kimi şairler hamse yazacak derecede mesneviler ile uğraşırken, kimi şairler ise mesnevi yazmak işine ucundan kenarından da olsa bulaşmamıştır. Hayali Bey de mesnevi örneği vermeyen şairler arasındadır. Onun mesnevi yazmama nedeni Âşık Çelebi'nin anlattığına göre karakterindeki bir kayda bağlanmak istememeyişidir;

"Ammâ, merhûmun ebyât u eş'ârı ve şi'rle şi'ârı budur ki, her çend ibrâm u ilhâh iderdüm. 'Mesnevîden size bir eser lâzımdur, gazel şâ'irün hâline şâhid ammâ mesnevî hâkimdür.' dir idüm. 'Benüm meşrebüm bilürsin, bir hikâyeye ibtidâ idüp, itmâmıyla mukayyed olmak tekellüfdür. Ben 'âlem-i tekellüfden degül, belki 'âlem-i teklîfden âzâde bir harîfüm' dirdi. Bir gün şevkle bahr-i hafîfde iki yüz beyt mesnevî okudı. Ba'zı nesâ'ih ü emsâl cem' idüp mesnevî dimege şürû' itdüm didi. Her çend yazınmak kasd eyledüm, râzî olmadı."[130]

[128] Irkılata, M. (2007). Nazire Geleneği İçerisinde Kerem Kasideleri. Adana, 1.
[129] Yavuz, a.g.m. 361.
[130] Kılıç, a.g.e., 1562.

Şairin mesnevi yazma konusundaki tavrı Âşık Çelebi'nin aktardığı vaka özelinde aslında tamamıyla uzak olma durumda söz konusu değildir. Bu durumu kişiliğindeki 'herhangi bir kayda bağlı olmama' düşüncesinden hareketle söylediği anlaşılır. Hayali Bey'in mesnevi yazmaya karşı tavrı bu şekildeyken aynı yüzyılda Fuzuli ve Taşlıcalı Yahya gibi şairler mesneviler ve şehrengiz örnekleri vererek bu nazım şeklinde eserler meydana getirmişlerdir.

Hayali Bey ile kullandıkları nazım şekilleri üzerinden karşılaştırılan şairlerin hemen hemen hepsi terkib-bent ve terci-bent şekillerinde örnekler vermişlerdir. Hayali Bey'de terci-bent nazım şekline bir örnek vermiştir. Terci-bent örneklerinin terkib-bent örneklerine oranla daha fazla olduğu dikkati çeker. Bu oranın yanında Ruhi'nin kaleme aldığı terkib-bent gibi sonraki yüzyıllarda etkisini devam ettiren, çeşitli şairler tarafından tanzir edilen örnekler de mevcuttur. Hayali Bey'in 1 terci-bent, Şeyhi'nin 2 terkib-bent ve 4 terci-bent, Necati Bey'in 1 terkib-bent ve 1 terci-bent, Zati'nin 4 terci-bent, Hayreti'nin 1 terkib-bent ve 2 terci-bent, Fuzuli'nin 2 terci-bent, Baki'nin 2 terkib-bent ve 1 terci-bent, Taşlıcalı Yahya'nın 4 terkib-bent ve 5 terci-bent, Bağdatlı Ruhi'nin 1 terkib-bent ve 1 terci-bendi vardır.

Çoğunlukla gazellerin her beyti önüne üçer mısra ilave edilmesi ile yapılan tahmisler musammatlar içerisinde şairler tarafından en çok kullanılan nazım şeklidir. Tahmis 15. yüzyıldan itibaren hemen hemen her şairin divanında yer alır. Hayali Bey Divanı'nda 5 adet tahmis bulunmaktadır. Bu tahmislerin ikisi Kanuni Sultan Süleyman'ın *'Kan yudarsa gam degül la'l-i leb-i yâr isteyen / Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen'* ve '*İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez / Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüne nân istemez'* matlalı şiirleri üzerine yazılmıştır. Zati ve Necati'nin de bir şiirini tahmis eden şair, bir tahmisinde ise gazeliyyat kısmında 429. Gazel olarak kayıtlı olan *'Şu'le-i gam cismüm üzre hil'atümdür nûrdan / Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan'* beytiyle başlayan kendi şiirini tahmis etmiştir. Fuzuli'nin 2, Bağdatlı Ruhi'nin 8 ve Şeyhülislam Yahya'nın bir tahmisi bulunmaktadır.

Divanlarda gazellerden sonra hacim olarak en geniş yeri tutan musammatlar içinde en çok tercih edilen nazım şekillerinden olan muhammes ve murabba nazım şekilleridir. Hayali Bey'in musammatlar kısmında biri *'Murabba' der katl-i İbrâhîm Paşa'* başlığıyla kayıtlı 2 adet murabbası yer almaktadır. 16. yüzyıl ile birlikte verilen örnekler bakımından

bir yükselişe geçen murabbalar bazı şairler tarafından yoğun bir biçimde tercih edilmiştir. Necati Bey'in 1, Zati'nin 28, Fuzuli'nin 3, Taşlıcalı Yahya'nın 25 murabbası vardır. Muhammes nazım şekli konusunda da benzer oranlar görülür. Hayali Bey 1, Zati'nin 1, Fuzuli'nin 3, Taşlıcalı Yahya'nın 3, Bağdatlı Ruhi'nin 1 muhammesi vardır.

Musammatlar içerisinde kabul edilen ve divanlardaki bu kısım içerisinde bulunan müseddesler muhammes ve murabbalardan sonra şairlerin en çok tercih ettiği şekillerin başında gelir. Türk edebiyatında en fazla müseddes yazan şair 22 manzume ile Şeref Hanım'dır.[131] Bu şekille yazılmış Bağdatlı Ruhi'nin 7, Fuzuli'nin 2, Taşlıcalı Yahya'nın 3 manzumesi vardır.

Terci-bende mısra sayısının çok olması yönüyle benzeyen ve divanları sonradan bir başkası eliyle tertip edilen şairlerin divanında zaman zaman terci-bent olarak kaydedilen şiirlerin on mısralı bentler halinde kurduğu en beğenilen muaşşer örnekleri Taşlıcalı Yahya, Hayali Bey ve Ruhi-i Bağdadi tarafından verilmiştir. Divanlarında Hayali Bey'in 1, Taşlıcalı Yahya'nın 4 ve Bağdatlı Ruhi'nin 3 muaşşeri vardır.

Nazım şekilleri üzerindeki bu ortak tercihlerin yanı sıra şairlerin divanlarında geçen ve bazı şairlerin hiç kullanmadığı nazım şekilleri de yer almaktadır. Bu nazım şekillerinin de ilk bakışta şairler tarafından sıklıkla kullanılmayan şekiller olduğu ve bu şekiller ile verilen örneklerin de sayıca az olması göze çarpar.

5.2. Hayâlî Bey Dîvânı'nda Nazım Türleri

Hayali Bey Divanı, klasik anlamda belli ölçülere dayanan ve divanın ilk kısmından başlayarak sonuna kadar yer alması gereken kimi nazım şekillerinden yoksun olmakla birlikte sahip olduğu dört bölümün tertip sırası açısından geleneksel anlayışa uygun bir karakterdedir. Divanın başında dini içerikli tevhid, münacat ve na'tlar yoktur. Divan, doğrudan kasideler ile başlar. Kasidelerin sonrasında musammatlar ve bu bölümleri gazeliyyat kısmı ile mukatta'at bölümleri takip eder. Hayali Bey Divanı'ndaki nazım türlerini şiirlerde işlenen konular üzerinden değerlendirmek yerinde olacaktır. Klasik anlamda divanların büyük bir kısmını oluşturan gazeller ve kasideler dışındaki nazım

---

[131] Pala, İ.-Kılıç, F. Musammat. TDVİA, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c. 31, 234.

şekillerinin az kullanılmış olması nazım türlerinin de tespitini zorlaştıran bir etken olmuştur.

Divan'da kasidelerin özellikle giriş kısımlarında işlenen tasvirler açısından yoğun bir kullanım yoktur. Bir tür olmaktan ziyade kasidelerin giriş kısımlarında yer alan 'bahar' anlatımlarına şairin çeşitli kasidelerinin giriş kısmında rastlanır. Bu kasidelerin matla beyitleri şu şekildedir;

Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr (K2/1)

Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem (K24/1)

Şairin musammatları arasında yer alan ve *'Mersiye Berây-i Sultân Muhammed Hân'* başlığıyla kaydedilen terci-bent biçimindeki şiir, şairin Şehzade Mehmed için kaleme aldığı bir şiirdir. Beş bent üzerine kurulan bu mersiye her mısraında matem duygusunu hissettiren bir yapıdadır. Yazdığı bu mersiyede şair, şehzadenin ölümü üzerine matem ve yas tutmaya yönelik kullanımlar sunmuştur;

Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetün
Gerçi çekdün devleti ahkâmına tugrâ felek (M7/I/6)

Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
Göz pınarından akıtsun çeşme çeşme mâları (M7/II/5)

Çeng kessün saçunı yansun firâk odına ʿûd
Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâsâzlar (M7/III/3)

Hayali Bey Divanı'ndaki gazeller kısmında ilahi aşk ve beşeri aşkı anlatan şiirlerin yanı sıra doğrudan fiziki anlamda bir güzeli tasvir edip anlatan şiirlere de rastlanmaktadır. Bu tarz şiirler klasik edebiyatta mahbubiyye türü içerisinde değerlendirilir. Divanda 172. gazel numarasıyla kaydedilen gazel bir mahbubiyye özelliklerini taşır;

Hûblar serʿaskeri bir gül-ʿizâr-ı sâdedür
Ger dilersen bilmege ismin Şerîfe-zâdedür

Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehün
Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

Göricek yaşun seni kûyundan ırmag istedi
Ey Hayâlî demedi ol meh ki merdüm-zâdedür (G172)

Şairin divanında musammatlar içerisinde yer alan ve muhtemelen seçtiği yüz şiirin önüne koyup padişaha sunduğu mesnevi kafiyesi ile yazılmış şiiri ile ilgili olarak fabl türüne örnek olduğuna dair bir değerlendirme yapılmıştır.[132]

Münazara-i mihr ü mâh
Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

Câmınun hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
Talʿatun envârına gark oldu zerrât-ı cihân

Gülşen-i hazra senün zâtunla buldu zîb ü fer
Nûr u râyunla münevverdür zemîn ü âsumân

Ben ne cürm etdüm huzûrunda ne cürmüm var benüm
Yüzüne baksam o dem ruhsârun eylersin nihân

---

[132] Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihinde bu şiir bir gazel olarak fabl türüne örnek gösterilmiştir. (Gibb, E. J. W. (1999). Osmanlı Şiir Tarihi , I-II, III-V (tercüme: Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.)

Ben kemâl-i hüsnümü bir gün sana ʿarz eylesem
Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

Her kaçan olsan kemâl-i hüsn ile manzûr sen
Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
Mihrüm artar sana şevküm gâlib olur ol zamân

Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûdunda nişân

Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

Ey Hayâlî derde erdünse tufeylündür devâ
Ger tüvânâlık dilersen nâ-tüvân ol nâ-tüvân (M8)

5.2.1. 15. yüzyılda şairlerin kullandığı nazım türleri

Şairlerin kasidelerin giriş kısımlarında bahar tasvirini yaptıkları kasideler klasik şiirin kuruluş devrinden itibaren pek çok şair tarafından işlenmiştir. 15. yüzyılın öncü şairlerinden ola Şeyhî'nin divanında 'bahariyyat' başlıklı bir şiir yer alır. Bahariyyat başlıklı şiirler Ahmed Paşa'nın divanında da vardır. Kaside sahasında Anadolu'daki ilk temsilcilerden olan Ahmed Paşa, divanındaki 37. kasidesini bu başlık ile kaydetmiştir. Edebi sanatlar ve canlı tasvirlerle yazılmış bu kaside baştan aşağıya bir bahariyye örneğidir. Bahariyye türünün kuruluş devrinden sonraki en başarılı örneklerindendir. Bu kasidenin matla ve makta beyitleri şöyledir;

Emvât-ı nebâtı yine ol Hayy-i tüvânâ
Enfâs-ı Mesîhîyle bir gün eyledi ihyâ (K37/1)

Bir mâh-cebîn mihr-likâ şevkiyle k'anun
Vasfında tulûʿ eyledi bu matlaʿ-ı garrâ (K37/37)

Kasidelerin girişinde şairler tarafından kullanılan tasvirler Necâtî ve Zâtiî gibi kimi şairlerde güzel örneklerini vermiştir. Necâtî Bey devrinin padişahı Fatih Sultan Mehmed'e bir bahariyye ve bir şitaiyye sunmuştur. Her ne kadar kasidelerinde yaptıkları tasvirler ve söyleyişler Ahmed Paşa'nınki kadar üst düzeyde olmasa da nesib bölümündeki bu tercihe bu yüzyılda örnek teşkil eden misallerdendir.

Mersiye, ölen bir kimsenin arkasından o kişi hakkında övgülerin dile getirildiği ve kaybın acısını işleyen bir tür olarak Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında işlenen bir türdür. 15 yüzyılda mersiye yazarları arasından dikkat çeken isimler Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî ve Mesîhî'dir. Şeyhî'nin Germiyanoğullarından II. Yakub için yazdığı *'Mersiye-i İbn-i Germiyan'* başlıklı şiiri divanın musammatlar kısmında beşinci musammat olarak kaydedilmiştir. Mersiye beş bent üzerine kurulmuş olup terci-bent biçimiyle yazılmıştır. Ahmed Paşa'nın yazdığı mersiye ise terkib-bent biçiminde yazılmış olup beş bent üzerine kurulmuştur. Yüzyılın bir diğer şairi Necâtî Bey, mersiye türünde ilginç bir mersiye kaleme almıştır. Şair ölen katırı için yazdığı *'Mersiye-i Ester"* adlı şiir ile padişahtan ölen katırının yerine bir başka katır talep eder. Mersiye türünde bu anlamda yazılan ilk misallerdendir. Bu mersiye ayrıca şairin mizahi yönünü gösteren en çarpıcı örneklerdendir.[133] 15. yüzyılın mersiye türünde örnek vermiş şairlerinden birisi de Mesîhî'dir. Mesîhî'nin divanında kasidelerden sonra gelen kısımda Hadım Ali Paşa için yazılmış olan mersiye aruzun kısa kalıplarından 'Fe'ilatün/Fe'ilatün/Fe'ilün' ile yazılmış lirik bir eda taşıyan örneklerdendir.[134]

15. yüzyılda klasik edebiyatın şekillenmesi konusunda önemli bir role sahip olan Şeyhî'nin gazelleri konusunda Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi, şairin mesnevilerinde olduğu kadar başarılı olmadığı görüşündedir.[135] Gelibolulu Ali ise şairin üslubunu eleştirmesine

---

[133] Macit, a.g.e., 25.
[134] Mengi, M. (1974). Mesîhî'nin Hayatı, Şairliği ve Eserleri. *Türkoloji Dergisi*, VI, 113.
[135] Şeyhi'nin gazellerinden ziyade mesnevilerinin başarılı olduğuna dair Hasan Çelebi; *"Mesnevîde nihâyetde kudreti vardur. Gazeliyyâtı ile münâsebeti yokdur."* ifadelerini kullanır. (Sungurhan-Eyduran, A. (2009). Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 436.

rağmen ‘gazel ve kasidelerinde güzel örnekler vermiştir’ tespitini yapar.[136] Bu yüzyılda kaside üstadı olarak gösterilen Ahmed Paşa’nın şiiri hakkında Sehi Bey, *“Fasîh u belîg şâ'irdür. Anun şi'rinde olan selâset ü letâfet bir şâ'irün dahi şi'rinde yok. 'Ale’l-husûs kasâyidinde halâvet ü melâhat ü metânet bir mertebededür ki Türkî dilde andan artuk olmak yok”*[137] diyerek üslubuyla ilgili her açıdan övgü dolu sözler kullanmıştır. Kullandığı sade söyleyişler ve halk dilini usta bir biçimde işleyişiyle pek çok şaire öncülük etmiş olan Necâtî Bey’in gazelleri devrinin diğer şairleri tarafından beğenilmiştir. Onun şiiri hakkında değerlendirmelerde bulunan tezkireciler övgü dolu ifadeler kullanırlar.[138] Birer sihr-i helâl olan şiirleri ortada dururken başkalarının dîvân düzenlemeye kalkmaları haramdır. Onun şeker gibi tatlı şiirlerinden halktan ve aydın kesimden herkes zevk almaktadır. Sehî ve Latîfî’deki bazı ortak bilgilere de yer veren Âşık Çelebi’ye göre ise Necâtî, “…Rum diyarındaki şairlerin hükümdârıdır.”

5.2.2. 16. yüzyılda kullanılan nazım türleri

Klasik edebiyatın 16. yüzyılda temel karakterini bulmaya başlamasından itibaren şairler tarafından örnekleri verilmeye başlanan yeni türler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yüzyılda genel divan tertibi içerisinde yer alan gazel, kaside ve musammat nazım şekilleri ve 15. yüzyılla birlikte işlenmeye başlanan kimi türler örneklerini vermeye devam ederken ilk mahsulleri bu yüzyılın başında ortaya çıkan şehrengizler yazılmış mesnevilerin sayısında ciddi oranlarda artış olmuştur. Bu yüzyılda devrin sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda gelişmesi, kültürel yönden de bir ivme kazanılmasına vesile olmuş ve klasik edebiyatın zirve şahsiyetleri ortaya çıkarak eşsiz örneklerle boy göstermişlerdir. Şiirlerindeki çok yönlülük ve kusursuz söyleyişlerle Fuzuli, gazelde doruklara erişen Baki, samimi duyuşlarla üslubunu çevreleyen ve özellikle gazellerindeki terennümleriyle saray muhitinde uzun soluklu bir maceraya dalan Hayali Bey bu yüzyıldaki zirve şahsiyetler arasında yer almıştır.

---

[136] Biltekin, H. Şeyhî. TDVİA, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c. 39, 81.

[137] İpekten vd. a.g.e., 35.

[138] Sehi Bey, Necati ile ilgili olarak genel bir değerlendirme sunar; “Cevdet-i tabʿı nihāyetde ve kuvvet-i ẕihni gāyetde fasḭh şāʿir-i kādir ve söz renginde sāhir ü fahirdür. Şiʿri bir mertebede latḭf ü pāk ve sözi bir derecede naẓḭf ü sūznākdür letāfet-i şiʿr ü sühanı çak hadd-i i‘cāza iletmişdür. Eşʿārı rengḭn ve naẓmı sihr-i mübḭn tarż-ı gazelde hūb ve tarḭka-i meŝelde mergūb hoş-āyende ʿāşıkāne gazelleri çok ve pesendḭde matlaʿlarına nihāyet yok. Kasāyidi hayāl-engḭz ve kıtʿaları gevher-rḭz dḭvānı elsine-i ünāsda mütedāvil ve kendüsi maʿārif ile mükemmel kimesnedür. Eşʿārına bir vech ile şḭve virmişdür ki enḭs-i melā‘ike-i mukarrebḭn ve celḭs-i melā‘-i aʿla-yı ʿiliyyḭne’l-müzeyyen bi-enfāsı nefḭs. (İpekten vd. a.g.e., 130.)

16. yüzyılda yönetim ve İstanbul'daki kültürel ortamdan uzakta bulunmasına rağmen şairlik yeteneğiyle şiirinin sesini imparatorluk coğrafyasının her yönünden duyuran Fuzuli, kasideleriyle çok başarılı örnekler vermiştir. Türkçe Divanı'nda yer alan kasidelerinde şair sonraki yüzyıllara eşsiz misaller sunmuştur. Hz. Peygamber'e yazılan 'su' redifli na'tı ve 'gül' redifli kasidesi söyleyiş ve hissedilen duygular açısından her mahfil tarafından övülmüş ve başarılı şiirler olarak kabul edilmiştir. Şairin kasidelerindeki nesib bölümünde bazen tabiat bazen de iç dünyasındaki aşk konu edinilir.[139] İmparatorluğun merkezinde gençliğinden itibaren Zati gibi usta şairlerin yanında yetişmiş ve ölümüne yakın 'şairler sultanı' sıfatını kazanmış olan Baki, kasidelerinde tasvir yeteneği üst seviyelerde kendisini hissettirir. Kasidelerindeki tasvirlerinde dış dünya ile yakinen temasa geçen şair, bu çevrenin yansımalarını kendi perspektifinden sunar. Yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Hayreti asker olarak görev yapmış bir şairdir. Onun mesleğinin etkisi şiirlerine ve özellikle kasidelerine yansımıştır. Divanında on birinci kaside olarak kaydedilmiş şiirinin redifini 'kılıç" olarak seçen şair diğer şekillerdeki örneklerde de mesleğinin şiiri üzerindeki etkilerini gösteren ifadeler kullanmıştır. Şairin on beş ve on altıncı kasideleri *'Kaside-i bahariyye der-medh-i vezir'* ve *'Kaside-i bahariyye'* başlıklarıyla kaydedilmiştir. Vezir İbrahim Paşa'ya sunduğu bu bahariyye vezir tarafından beğenilmiş ve şaire ihsanda bulunmak istemiş; ancak bu ihsan Hayreti'nin dostu ve hemşerisi olan Hayali Bey tarafından engellenerek şair küçük bir ihsanla yetinmek zorunda kalmıştır.

Yüzyıl içerisinde yeni türlere dair verdiği örnekler ve kaleme aldığı kasidelerindeki canlı tasvirler açısından dikkatleri üzerine çekmiş bir şair olan Taşlıcalı Yahya, Hayreti gibi asker kökenli bir şair olması yönüyle karakterine nüfuz eden bakış açısının şiirine aksetmesi kaçınılmaz olmuştur. Kasidelerindeki teşbib bölümlerinin uzunluğu onun tasvir yeteneğini üst noktalara taşımıştır.

Mersiye türünün bu yüzyıldaki gelişimi, diğer türlerin gelişim çizgisine paralel bir biçimde yükselen bir durum arz eder. Bu gelişimi imparatorluğun yükselişine bağlı olarak şairlerin hamilerini kaybetmenin verdiği teessürün ifadesi olarak yorumlamak da mümkündür. Devlet büyükleri ve önde gelen yöneticileri övmek, yaşanan kaybın acısını ifade etmek için kaleme alınan mersiye türüne örnek veren şairler arasında Revânî, Türâbî,

[139] Çınar, M. (2006). Kaside Nazım Şeklinin Tarihi Gelişimi. *EKEV Akademi Dergisi*, 10, 212.

Usûlî, Mahremî, Kemal Paşazâde, Lâmi'î, Hayretî, Yetim, Aşkî, Nazmî, Arşî, Fazlî, Hayâlî, Şevkî, Kadrî, Zihnî, Bâkî, Mânî, Fevrî, Ubeydî, Nev'î, Nisâyî, Ulvî, Rahmî, Rûhî, Âlî, Fünûnî, Mu'înî, Selîmî ve Sâmî vardır.

Hayreti Divanı'nda şairin farklı şekillerle kaleme alınmış dört mersiyesi yer almaktadır. Bu mersiyelerden *'Der-beyan-ı fena-yı dünya vü ma-fiha ve mersiye-i mahbûb-ı hod'* başlıklı şiir tevhid ve naatlardan hemen sonraya konulmuştur. Diğer üç mersiye *'Terkib-i Bend Der-Mersiye-i Memi Şâh ve Mustafa Rahimehumu'llâh'*, *'Mersiye der-Vefât-ı Mahbûb-ı Hod'* ve *'Mersiye ve Tarih der-Vefat-ı Mahbûb-ı Hod'* başlıkları ile musammatlar içerisine kaydedilmiştir. Yüzyılın mersiye yazan bir diğer şairi Fuzuli'dir. Fuzuli'nin Hadikatü's-Süeda isimli mensur eseri Hüseyin Vâiz-i Kaşifî'nin *Ravzatü'ş-Şühedâ* adlı eserinden uyarlanmış bir örnektir. Alevi-Bektaşi çevrelerinde önemli bir yere sahip olan eserin içerisinde Arapça kısımlar da yer almaktadır. Fuzûlî'nin bu eseri Kerbela mersiyeleri içinde en önde gelen eserler arasındadır. Mersiye türüne kaleme aldığı *'Şehzade Mustafa Mersiyesi'* ile damga vuran ve şöhretini bu mersiye ile pekiştiren Taşlıcalı Yahya'nın divanında üç mersiye örneği vardır. Bu mersiyelerin en güçlü olanı Şehzade Mustafa'nın katli üzerine yazdığı mersiyedir. Terkib-bent biçiminde yazılan mersiye bu yüzyıl içerisindeki en önemli örnektir. Şairin bir diğer önemli mersiyesi ise çeşitli meselelerden dolayı bir dönem hamisi olan Rüstem Paşa'nın ölümü üzerine yazdığı hiciv ile dolu mersiyesidir. Şairin Şehzade Mustafa'nın katli ile ilgili olarak Rüstem Paşa'yı suçlaması onun keskin ve ağır bir dille paşaya hicivler söylemesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Karakterinde şairlere karşı olumsuz bir bakış açısı bulunan Rüstem Paşa'nın başlarda Taşlıcalı Yahya'yı himaye etmesinin sebebi olarak pek hoşlanmadığı Hayali Bey'e karşı bu şairi öne çıkarmaya çalıştığı düşünülebilir. Hayali Bey ve Taşlıcalı Yahya arasında var olan çekişmelerin ve atışmaların nedenlerinden birisi de bu durum olmalıdır.

16. yüzyılın Fuzûlî'den sonra en büyük şairi olarak gösterilen Bâkî, mersiye türündeki en önemli ve edebi anlamda en üst düzeydeki örneklerden olan *'Kânûnî Mersiyesi'*ni kaleme almıştır. Şairin sultan yanındaki değeri ve ondan gördüğü iltifatlar, padişahın yokluğunu şairin bütün varlığında hissettirmiştir. Kaleme alınan bu mersiye terkib-bent biçiminde sekiz bent üzerine inşa edilmiştir. Şair mersiyenin son iki bendinde Sultan Süleyman'dan sonra başa geçen Sultan Selim ve Sokullu Mehmed Paşa'ya bağlılık arzında bulunur. Bâkî'nin çağdaşı olan ve verdiği eserleri geniş bir yelpaze oluşturan Gelibolulu Âlî'nin mersiye türünde verdiği örnekleri farklı konuları ele alan bir

niteliktedir. Âlî'nin *Subhatü'l-Abdal* isimli eseri şairin 1585-1591 yılları arasında yazdığı Kerbela şiirleriyle muharrem mersiyelerini topladığı şiirlerinden oluşur. Şairin muharrem mersiyelerini topladığı bu eser dışında mersiye türünde sevilen hayvanların kaybından dolayı kaleme alınmaya başlayan Necâtî Bey ve Meâlî'nin kaleme aldığı örnekler gibi Âlî'nin de bu türde bir mersiyesi vardır. Şairin divanında köpeği için kaleme aldığı mersiyeleri vardır.[140] Klasik şiirde yazdığı terkib-bent ile anılan Bağdatlı Rûhî'nin divanında farklı kişiler için kaleme alınmış 6 mersiye örneği vardır. Hacimli bir divana sahip olan Rûhî, verdiği mersiye örneklerinin fazlalığı ile bu yüzyıl içerisinde dikkat çeker.

Klasik şiirde 16. yüzyıl bütün yönleriyle yaşanan yükselişin kültür ve sanat ortamlarına da olumlu anlamda yansımaları olan bir devirdir. Klasik şiirin zirve şahsiyetleri olarak gösterilen şairler bu devirde yetişmiş, kendilerinden sonraki yüzyıllara etki eden eserler bırakmışlardır. Bu yüzyılda başlangıcından beri var olan türlerin yükselişinin yanında yeni türlerin ilk örnekleri ile de karşılaşılır. Klasik edebiyatta şairlerin en sık tercih ettikleri şekil hüviyetinde olan gazellerin bu dönemde zirve şahsiyetler eliyle sanatsal yönleri mükemmel bir seviyeye ulaşmış, geleneğin en parlak devri olarak en başarılı örnekler peş peşe verilmiştir.

5.2.3. 17. yüzyılda kullanılan nazım türleri

17. yüzyıl klasik edebiyatta önceki yüzyıldaki gelişmelerin devam ettiği, özellikle nesir alanında örneklerin çoğalmaya başladığı ve bunun yanında türlere ilişkin örneklerin farklı üslup ve tercihler çerçevesinde yenilikler gösterdiği bir devir olarak göze çarpar. Bu yüzyılda kullanılan türlere ilişkin temel bir değişiklik olmamış, önceki yüzyılda ortaya çıkan yeni türlerin yanı sıra klasik edebiyatın genel nazım türlerinde de örnekler işlenmiştir. Kaside nazım şeklinin en iddialı ismi olan Nef'î gibi bir şahsiyeti yetiştiren bu devir, kaside nazım şeklinin işleniş boyutları geliştirirken hikemi üslubun temsilcisi olan Nâbî ise bu ekolde öncü bir konuma yükselmiştir. Yüzyılın önce gelen şairleri arasında Azmizâde Hâletî, Nef'î, Nev'izâde Atâyî, Şeyhülislam Yahya, Fehim-i Kadîm, Nâbî, Mezâkî ve Sâbit gibi şairler vardır.

---

[140] İnternet: İsen, M.-Aksoyak, İ. (Kasım 2013). Âlî/Çeşmî, Gelibolulu Mustafa. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=943 adresinden 25 Ocak 2016'da alınmıştır.

Nev'izâde Atâyî kasidelerini çoğunlukla devlet erkânına yazmıştır. Kasidelerinin nesib, teşbib bölümlerinde bahar veya kış tasvirleri yoğun bir biçimde kullanılmamakla birlikte kimi şiirlerinin giriş kısmında bahar tasvirlerine dair söyleyişler kullanmıştır. Yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Şeyhülislam Yahya'nın divanında kaside nazım şekline ilişkin az sayıda örnek vardır. Sonraki asırlardaki şairleri özellikle gazel söyleme konusunda etkileyen bir şair olan Şeyhülislam Yahya, çağdaşı Nef'î'den gördüğü takdir dolu sözlerden başka 18. yüzyılda Nedim, sonrasında Ziya Paşa ve nihayet Yahya Kemal'e kadar uzanan bir övgüler silsilesinin başkahramanı olmuştur. Yüzyılın önde gelen şairlerinden olan ve İran'da ortaya çıkıp etkisini Osmanlı coğrafyasında da hissettiren Sebk-i Hindî'nin Anadolu'daki en önemli temsilcilerinden olan Nailî'nin kasidelerinin giriş kısımlarında bahar ve kış tasvirleri yoğun olarak işlenmemekle birlikte kimi şiirlerinde bu tarz söyleyişler yer alır. Divanda on sekizinci kaside olarak kaydedilen şiir bir temmuziye özelliğindedir;

Temmûzdur ki cihân gark-ı tef ü tâb olmuş
Zemîn güdâhte-i tâb-ı âfitâb olmuş

Arak-feşânî-i hurşîdi gör ki tâbından
Serâb lücce olup lücceler serâb olmuş (K18/1-2)

Mersiye türünde bu yüzyılda bir önceki yüzyıla oranla bir azalma görülse de şairler tarafından devlet erkânı başta olmak üzere çeşitli örnekler verilmiştir. Nev'izâde Atâyî'nin divanında Sultan II. Osman'ın katli üzerine yedi bentten oluşan bir mersiye kaleme alınmıştır. Aynı şairin Segban-zâde Hüseyin Çelebi'nin ölümü üzerine de yazdığı bir mersiyesi vardır. Yüzyılın önde gelen şairlerinden ve Sebk-i Hindî temsilcisi Nailî, divanında kardeşinin ölümü üzerine bir mersiye kalem almıştır. Terci-bent şekliyle kaleme alınan bu mersiye divanda *'Mersiye-i tercî-i bend berây-ı birâder-i hôd ba'd ez-vefat'* başlığı ile kaydedilmiştir.

16. yüzyılın gazeldeki zirveye yükselen söyleyişlerinin yansımaları bu yüzyıl içerisinde de kendisini hissettirir. Gazellerinde öncelikle babası Nev'î'nin etkisi görülen Atâyî; Fuzûlî, Bâkî gibi doruktaki şairlerden de etkilenmiştir.[141] Gazellerinde şiire dair

[141] İpekten, H. (1991). Atâ'î, Nev'îzâde. TDVİA. İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c. 4, 41.

görüşlerini aktaran şaire göre gazel sevgilinin güzelliğini anlatmalı, açık dilli ve sanatkarâne olmalıdır.[142] Gazel sahasında şüphesiz 17. yüzyıl içerisinde önemli bir köşeyi tutan Şeyhülislam Yahya, bu şekle dair verdiği örneklerde yüzyılları aşan bir karakterdedir. Gazelleri ile pek çok övgü alan ve gelenek içerisinde karşılaştırmalara tabi tutulan bir şair olan Şeyhülislam Yahya'nın uzun yıllar götürdüğü makam ile aksi istikamette olan bir şair duruşu vardır;

> *"Yahyâ bir gazel şairidir. O şiirlerinde genellikle rindâne ve âşıkâne konulara yer vermiştir. Zevk ve eğlenceyi kalenderâne bir üslupla şiire yansıtmış, gam, keder ve sıkıntıya mümkün olduğunca yer vermemiştir. Şairin dünya malı, mülkü ve makamında gözü yoktur. Yahyâ'nın gazellerinde işlenen aşk beşeri, maddi aşktır. İlahi aşka fazla yer vermemiştir. Şiirlerinde tasavvufi unsurlardan yeri geldikçe faydalanmıştır. Fakat onda tasavvuf esas değildir. Tasavvufi anlatımın en yoğun olduğu manzumesi Sâki-nâmesidir. Dini konulara çok az yer vermiştir. Uzun yıllar şeyhülislamlık yapmış birisi olarak devamlı aşktan, şaraptan, sakiden meyhaneden söz edecek kadar da hür düşünceli, hoşgörülü birisidir. Başkalarının ne düşüneceğini hesaba katmadan içinden geldiği gibi bütün samimiyetiyle coşkusunu, heyecanını, hayallerini mısralarına yansıtmıştır, Bu hususta tenkide de maruz kalmış, fakat bundan etkilenmemiş, hissettiği gibi söylemeye devam etmiştir."*[143]

Gelenek içerisinde şairlerin şiirleri ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler ve sanatkârlık kudretini gösteren yegâne ölçüt birkaç istisna dışında gazelleri üzerine yapılan tetkiklerdir. Bu yönüyle gelenek içerisinde farklı solukların ve duyuşların öncüsü olarak yeni bir tarz doğrultusunda yazılan şiirler hiç şüphesiz farklı bir kulvarda değerlendirilmelidir. 17. yüzyılın önemli şairlerinden olan Nailî, sanatının temeline koyduğu Sebk-i Hindî ile bu değerlendirmenin yapılacağı şairlerdendir. Onun şiirlerinde Sebk-i Hindî'nin hemen hemen bütün unsurları yer alır. Şairin şiirlerinde Sebk-i Hindî tarzının da etkisiyle tasavvufi terminoloji sıklıkla kullanılmıştır. Sebk-i Hindî'ye olan bu yakınlık şairin şiirlerin ilk bakışta anlaşılamayacak soyut ifadelerle desteklenmiş anlam örgüsünü ortaya çıkarır.

5.2.4. Genel değerlendirme

Klasik edebiyatta kuruluş devrinden itibaren belirli şekiller ve türler etrafında kullanılan nazım tür ve şekillerinin en yüksek derecedeki örneklerinin verildiği zaman

---

[142] Karaköse, S. (1994). Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı. Malatya, 12.
[143] İnternet: Kavruk, H. (Temmuz 2014). Şeyhülislâm Yahyâ. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3604 adresinden 28 Ocak 2016'da alınmıştır.

dilimleri farklılık göstermektedir. Kuruluş aşamasında belirli şairler elinde yetkinleşen türler, 15. ve 16. yüzyılda daha fazla sayıda örneklerle karşımıza çıkar. Önceki yüzyılda birkaç örnekten bahsedilebilirken 16. yüzyılda var olan türlerin sayısındaki artışların yanı sıra yeni türlerin de ortaya çıktığı görülür. Örneğin mesnevilerin sayısında bu dönem içerisinde ciddi artışlar olmuştur. Benzer şekilde daha önceki dönemlerde de yazılan mersiyeler en zengin çağını 16. yüzyılda yaşamış, yeni bir tür olarak karşımıza çıkan şehrengiz örnekleri verilmeye başlanmıştır.

Hayali Bey Divan'ı özelinden hareketle şairin hangi türleri ve daha çok hangi şekilleri kullandığı ile ilgili olarak ortaya koyduğumuz istatistikler onun bir gazel şairi olduğunu göstermektedir. Bu durum bizi şairin şahsında yapılacak bütün değerlendirmelerin bu şekil üzerinden verdiği örnekler etrafında yapılması gerektiği tespitine götürmektedir. Yapılan karşılaştırmalarda şairin kendi çağından önce gelen şairlerden gazel şeklinin kullanımında üslup olarak etkilendiği görülmektedir. Şairin etkilendiği isimlerin başında Necâtî Bey gelmektedir. Necâtî Bey'in devri içerisinde söyleyişi sadeliğe yöneltmesi ve halk ifadelerini, deyim ve atasözlerini şiirlerinde kullanıma sokması Hayali Bey şiirinin de temel özelliklerindendir. Kasidelerde bir bölüm olması yönüyle karşılaştırmalarını yaptığımız diğer şairlerin şiirlerinde olduğu kadar Hayali Bey şiirinde tam anlamıyla bir bahariyye yahut şitaiyye özelliği taşıyan bir şiir yoktur. Onun şiirinde yalnızca giriş kısımlarına uygun olarak birkaç tasvir niteliğinde beyitler geçer. Kasidelerinde temel odak noktası methiyesini yaptığı şahsın kişiliğine dair yaptığı değerlendirme ve tasvirlerdir. Yazdığı kasidelerin büyük bir kısmını devrinin sultanı ve kendisinin koruyucusu mahiyetinde olan Sultan Süleyman'a yazan şair, bir bakıma kendisinden sonra şiir arsasında Kanuni'nin ölümüne başarılı ve etkileyici bir mersiye kaleme alan Baki ile aynı çizgidedir. Bu aynılık hamilerin ortak olması yönüyledir.

16. yüzyılda yeni bir tür olarak ortaya çıkan şehrengizler bir şehrin güzellikleri ve güzellerini anlatan şiirlerdir. Farklı nazım şekilleri ile yazılabilen şehrengizlerde asıl konunun anlatıldığı kısım mesnevi biçimi ve bu biçimin kendi içindeki bölümlerinin kullanılması ile oluşturulmuştur. Bu dönemden başlayarak 19. yüzyıla değin örnekleri verilen şehrengizlerde konu edinen şehirler arasında en çok tercih edilenler İstanbul, Bursa ve Edirne olmuştur. Şehrengizler yazan şairler arasında Mesîhî, Zâtî, Hayretî, Lâmi'î Çelebi, Taşlıcalı Yahya, Gelibolulu Mustafa Âlî gibi şairler vardır.

Mersiye türü Türk kültür ve edebiyatında başlangıcından beri var olan ve değişik adlarla anılan bir türdür. Klasik edebiyatta bu isim ile anılmasında Arap ve Fars edebiyatlarındaki geçişler etkili olmuştur. 15. yüzyılda devrin büyük şairleri tarafından örnekleri verilmeye başlanan bu tür en zengin dönemini 16. yüzyılda yaşamıştır. Klasik edebiyatta şairlerin bir koruyucu edinmesi ve geçimlerini şiirden kazandıkları düşüncesinden hareketle onlar için himaye edicilerinin hangi boyutta düşünüldüğü ve hamilerine nasıl bir gözle baktıkları durumu daha net anlaşılacaktır. Her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı ve kazandıkları mal ve mansıpların hangi elden geldiğinin farkındalığıyla hareket eden şairler, sahip oldukları bu himayenin kaybı durumunda da boşluğa düşmüş ve yaşadıkları kaybın acısıyla başarılı mersiye örnekleri vermişlerdir. Verilen bu örneklerde şairin yer aldığı konumun etkisi büyük olmuştur. En mümbit devrini yaşayan mersiye bu dönemde Taşlıcalı Yahya'nın elinden *'Şehzade Mustafa Mersiyesi'*ni verirken, mersiye yazımında da büyük artış olmuştur. Sonraki yüzyılda yazılan mersiye sayısında azalma görülmesine rağmen yine de örnekler devam etmiştir. Burada mersiyelerin sadece bir kişinin kaybı üzerine yazılmadığı, sevilen bir hayvanın ölümü üzerine de yazılan örneklerden de bahsetmek yerinde olacaktır. Necâtî Bey ve Meâlî'nin kaleme aldıkları mersiyelere benzer olarak 16. yüzyılda Gelibolulu Mustafa Âlî'nin köpeği için yazdığı mersiye türünde şiirleri de vardır.

Mesnevi hem bir şekil hem de bir türe isim olacak biçimde kullanılan bir yapıdadır. Türk edebiyatının mesnevi türü özelinde şehrengiz, menakıbname, surname, işretname, fetihname vb. gibi başlıklar altında Fars edebiyatından ayrılan kendi edebiyatına has olan örnekleri mevcuttur. Mesnevi türüne ilişkin örnekler 15. yüzyılda Ahmed-i Dâî, Şeyhî, Süleyman Çelebi ve Hamdullah Hamdî gibi isimlerin elinde kuvvetli örneklerini vermiştir. Tezkirecilerin değerlendirmelerinde gazellerinden daha önde mesnevileri tutulan Şeyhî'nin Ferhad u Şirin mesnevisi ve hicivlerle yoğrulmuş Hârnâme adlı mesnevisi bu dönem içerisindeki en önemli mesnevi örnekleridir. Diğer pek çok türde yükselişin yaşandığı ve bu yükselişle birlikte bir artışın da gözlendiği 16. yüzyılda belli mesnevilerin en başarılı numuneleri verilmiştir. Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn'u; Cafer Çelebi'nin Hevesnâme'si; Revânî'nin İşretnâme'si; Kara Fazlî'nin Gül ü Bülbül'ü gibi mesneviler önemli örneklerdendir. 17. yüzyılda hamse meydana getiren şairler arasında Ganizade Nâdirî ve Nev'izâde Atâyî dikkat çeker. Bu yüzyıl içerisinde Nâbî'nin Hayriyye'si ve Sabit'in Edhem ü Hümâ'sı da mesnevi türünde başarılı örneklerdendir.

Mesnevi yazma konusunda gönülsüzlüğünü Âşık Çelebi'nin aktardığı Hayali Bey, divanında da bu şekle dair bir örnek sunmamıştır. Şairin divanında musammatlar içerisinde yer alan ve *'Münâzara-i Mihr ü Mâh'* başlığıyla kaydedilmiş şiiri ile mukattaat kısmında bazı beyitleri mesnevi şekli ile yazılmış birkaç şiir dışında bir kullanımı yoktur. Ancak Hayali Bey'in Kanuni'nin Bağdat seferi sırasında Fuzûlî ile görüştüğü ve ona bir Leyla vü mecnun mesnevisi yazması tavsiyesinde bulunduğuna dair kayıtlar mevcuttur. Bu bilgi ile bağlantılı olacak ki Hayali Bey'in bir Leyla vü Mecnun mesnevisi olduğuna ilişkin bilgiler kaydedilmiştir. Şairin böyle bir eseri olmadığı, bu mesnevinin Hayali mahlaslı başka bir şaire ait olduğu ortaya çıkmıştır.[144]

5.3. Hayâlî Bey Şiirinde Kafiye ve Redif

Klasik edebiyat içerisinde manzumelerin kuruluşundaki temel unsurlardan birisi vezin ise diğeri hiç şüphesiz kafiyedir. Vezinsiz bir manzume düşünülemeyeceği gibi kafiyesiz şiir de düşünülemez. Kafiye sözlük anlamı olarak *"nazımda şiirlerin sonlarında tekerrür eden ve ayni sesi veren harflerin hareke ve sükûn hallerindeki birleşmeleri."*[145] Bir başka sözlükte *"Şiir sanatında beyitlerin veya dizelerin ahenk kurallarına göre son harflerinin veya seslerinin benzeşmesi, uyak, ayak"* [146]şeklinde tanımlanmıştır. Kamus-ı Türki'de kafiye *"Beyitlerin veya mısraların kaide-i mahsusalarına göre son harflerinin tevafuku."* [147] olarak tanımlanmıştır. Temel olarak beyit nazım biriminde her mısraın sonundaki rediften önceki ses benzeşmeleri kafiye olarak kabul edilir.

Redif kelimesi sözlük anlamı olarak *"Hayvanın sırtına ve sürücünün arkasına binen kimse."*[148], *"arkadan gelen, birinin ardından giden"* [149] gibi anlamlara gelen kelime klasik edebiyatta kafiyeden sonra gelen bütün ses benzerlikleri olarak kabul edilmektedir. Kafiyeden ziyade redif klasik edebiyat açısından yazılan şiirin ana karakteri haline gelen ve şiirin şöhretini redifle devam ettiren bir yapıya kavuşmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Öyle ki şairlerin ilk olarak kendilerinin kullandıkları ve diğer şairlerin nazireler

---

144 Kurnaz, C. (2011). Kanuni'nin En Sevdiği Şairdi: Hayali Bey. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, , 22.
145 Devellioğlu, a.g.e., 576.
146 Parlatır, a.g.e., 818.
147 Şemsettin Sami, a.g.e., 1301.
148 Parlatır, a.g.e., 1395.
149 Devellioğlu, a.g.e., 1057.

yazdığı pek çok şiir vardır. Rediflerin özellikle kasidelerde etkinliği çok fazladır ve belirli rediflerle yazılan kasideler nazire geleneğinin oluşmasına vesile olan bir yapıdadır.

Gazel alanında Necati Bey'in *'döne döne'* redifli gazeli, Hayali Bey'in *'bilmezler'* redifli gazeli, Nedim'in *'kâfir'* redifli gazeli bu şekille yazılmış ve sonraki yüzyıllarda ilgiyle okunmuş ve nazireler yazılmış örneklerdir. Kaside nazım şeklinde ise 15. yüzyılda Ahmed Paşa'nın *'kerem'* redifli kasidesi sonraki yüzyıllarda bu redif ile yazılan örnekleri beraberinde getirmiştir. Öyle ki bu redif ile kaside yazma bir gelenek şekline dönüşmüştür. Kerem redifli kasideler yazan şairler arasında 15. yüzyılda Şeyhî, Resmî, Mehdî, Cem sultan, Ahmed-i Rıdvân, Behiştî Ahmed Sinân, Necâtiî Bey; 16. yüzyılda Hayâlî Bey, Gelibolulu Âlî ve Aşkî-i Üsküdârî; 17. yüzyılda Yüsrî vardır.

5.3.1. Kafiye ve redif tercihi farklılıklar ve sıklıklar

Hayali Bey Divanı'nda yer alan toplam 740 şiir arasında yer alan 25 kasidenin 15'i rediflidir. Şairin kullandığı redifler arasında 'benzer', 'eyledi', 'gonca', 'gül', 'güneş', 'kerem', 'kıl', 'seher', 'serv', 'şekil' ve 'tîg' kelimeleri yer alır. Şairin kasidelerde tercih ettiği rediflere bakıldığında ya kendisinden önce örnekleri verilmeye başlanmış kelimeleri kullandığı ya da kendisinden sonra kullanılmaya devam edecek kelimeleri şiirinde kullandığı göze çarpar. Şairin geriye kalan 10 kasidesinde redif kullanılmamıştır. Kafiye konusunda ise birden fazla ses benzerliğinden meydana gelen mürekkep kafiye tercihi ilk sıradadır. Şair kasidelerinden 21'i mürekkep kafiye üzerine kurulmuştur. Bu mürekkep kafiye içinde 20 kaside mürdef, 1 kaside ise mukayyed kafiye türü üzerine kurulmuştur. Mürdef kafiye üzerine kurulan bu kasidelerin 13'ü redifli; 7'si redifsizdir. 4 kasidesinde ise mücerred kafiye tercihi söz konusudur. Mücerred kafiyenin kullanıldığı dört kasideden 2'si redifli; 2'si redifsizdir.

Divanın en geniş hacimli bölümünü oluşturan ve toplam 668 manzumeden meydana gelen gazeller kısmında şiirlerin 602'si müreddeftir. Gazeller içinde en çok tercih edilen redifler 'benüm' 8 gazelde; 'bana' 7 gazelde; 'beni', 'çeker', 'eyle', 'gerek', 'ile' 5 gazelde ve 'ancak', 'benefşe', 'eyledi', 'gönlüm', 'gönül', 'ola', 'olur', 'sana', 'senün', 'şem'', 'üstüne', 'var' ve 'yok' 4 gazelde tercih edilmiş ve kullanılmıştır. Şairin gelenek içerisinde yoğun olarak kullanılan rediflerin yanı sıra kendine özgü, orijinal bir yapıda olan redif tercihleri de vardır. Gazellerde kullandığı 'bayram ertesi', 'dikmesi', 'sadgâsı',

‘tapşurdum’, ‘yügrügü’ gibi redifler örnekleri çok sık olmayan Hayali Bey’in tercihlerini yansıtan rediflerdendir. Şair ayrıca üslubunun önemli unsurlarından olan deyim ve atasözlerini tercih etme konusunu rediflerine de taşımıştır. Gazellerinde ‘el çekdüm’ ve ‘elgıyâs’ deyimlerinden oluşan redifler şairin üslubunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Redifler konusunda ikilemeleri de kullanan şair gazellerinde ‘girih girih’ ve ‘taraf taraf’ redifli örnekler vermiştir. Redif tercihinde yoğun olarak fiillerden türetilen kelimeleri tercih eden şairin bu yapılarla kurduğu gazel sayısı 107’dir. Fiiller ve bu fiillerden türetilen redifler 24 gazel ile en çok ‘eylemek’ fiilindedir.

Gazellerde kullanılan rediflerden üç tanesi ‘benefşe’, ‘gonca’, ‘gül’ çiçek isimleridir. Bu rediflerle toplam 10 şiir yazılmıştır. Özel isimler ile kurulan redifler arasında ‘Cem’ ve ‘Leylî’ vardır. Divanda redif olarak kullanılan yer isimlerinde ‘Edrine’ redifli bir şiir vardır. Daha çok Fuzuli’nin ‘Su Kasidesi’ ile bilinen ‘su’ redifi Hayali Bey’in iki gazelinde kullanılmıştır. Divanda 463 ve 464. gazel olarak kaydedilen bu şiirlerden özellikle birincisi Fuzuli’nin kasidesi ile benzerlikler göstermektedir. Kanuni’nin Bağdat seferi sırasında Hayali Bey’in Fuzuli ile görüşmesi bilgisi de dikkate alındığında bu redif üzerinden bir etkilenmenin olabileceği makul görülmelidir. Divanda redifli gazellerin oranı toplam gazeller içerisinde 90.11 oranındadır ki bu durum da şairin tercihini redifli şiirden yana kullandığını gösterir. Gazeller arasında sadece 66 gazel redifsiz olarak yazılmıştır.

Gazeller içerisinde tercih edilen kafiye türü kasidelerde olduğu gibi mürekkep kafiyedir. 471 gazelde mürekkep kafiye kullanılmıştır. Mürekkep kafiyeli gazellerin 430’u aynı zaman da rediflidir. Mürekkep kafiye içinde en çok tercih edilen kafiye çeşidi kasidelerde olduğu gibi mürdef kafiyedir. Bu kafiye ile 408 gazel yazılmıştır. Bu sayı içinde gazellerin 376’sı redifli; 32’si redifsizdir. Müesses kafiye üzerine kurulan 46 gazelin 44’ü redifli; 2’si redifsizdir. Mukayyed kafiye ile yazılan gazellerin ise 10’u redifli; 7’si redifsizdir. Mürekkep kafiyeli 41 gazel ise redif kullanılmadan yazılmıştır. Toplam 668 gazelden 191’i mücerred kafiye ile yazılmıştır. Mücerred kafiyeli gazellerden 166’sı redif kullanılarak, 25’i redif kullanılmadan yazılmıştır.

Çizelge 5. 1. Hayali Bey Divanı Kafiye ve Redif İstatistikleri

KAFİYE/REDİF	Sayısı	Kaside/Oran	Gazel/Oran
Toplam Kaside ve Gazel	693		
Toplam Kaside	25	% 3.61	
Redifli Kaside	15	% 60	
Redifsiz Kaside	10	% 40	
MÜREKKEP KAFİYELİ KASİDE	21	% 84	
Mürdef Kafiyeli Kaside	20	% 80	
Mürdef Kafiyeli Redifli Kaside	13	% 52	
Mürdef Kafiyeli Redifsiz Kaside	7	% 28	
Mukayyed Kafiyeli Kaside	1	% 4	
MÜCERRED KAFİYELİ KASİDE	4	% 16	
Mücerred Kafiyeli Redifli Kaside	2	% 8	
Mücerred Kafiyeli Redifsiz Kaside	2	% 8	
Toplam Gazel	668		% 96.39
Redifli Gazel	602		% 90.12
Redifsiz Gazel	66		% 9.88
MÜREKKEP KAFİYELİ GAZEL	472		% 70.66
Mürdef Kafiyeli Gazel	408		% 61.07
Mürdef Kafiyeli Redifli Gazel	376		% 56.28
Mürdef Kafiyeli Redifsiz Gazel	32		% 4.8
Müesses Kafiyeli Gazel	46		% 6.88
Müesses Kafiyeli Redifli Gazel	44		% 6.58
Müesses Kafiyeli Redifsiz Gazel	2		% 0.3
Mukayyed Kafiyeli Gazel	17		% 2.55
Mukayyed Kafiyeli Redifli Gazel	10		% 1.5
Mukayyed Kafiyeli Redifsiz Gazel	7		% 1.05
MÜCERRED KAFİYELİ GAZEL	196		% 29.34
Mücerred Kafiyeli Redifli Gazel	173		% 25.9
Mücerred Kafiyeli Redifsiz Gazel	23		% 3.44

Şair şiirlerinde genel olarak mürekkep kafiye ve onun bir türü olan mürdef kafiyeyi tercih etmiş, bunun yanında diğer kafiye türlerini de şiirlerinde kullanmıştır. Şiirlerin büyük kısmında redif kullanımının tercih edilmiş olması ve mürdef kafiye üzerine kurulan şiir metinleri, ahenk ve ses açısından önemli avantajlar kazandırmıştır.

Çizelge 5.2. Redif sıklık tablosu

Redif	G	K	Redif	G	K	Redif	G	K	Redif	G	K
‘âlemde	1		bilmesün	1		erişmez	1		gösterür	2	
‘âşık	1		bilmezler	1		esîriyüz	1		gözler	1	
‘aşk	3		bilür	1		etdi	2		gözlerüz	1	
‘aynına	1		bir	2		etdiler	1		gözüm	1	
a*h*şam	1		bir yana	1		etdüm	2		gül	3	1
akar	2		biz	1		etdün	1		gülün	1	
al	1		bu	2		etmek	1		güneş		1
aldılar	1		bu gün	1		etsün	1		hakkı	1	
ana	3		budur	1		eyle	5		hem	1	
ancak	4		buldum	2		eyledi	4	1	hoşdur	1	
anun	1		bülbülün	2		eyledüm	3		içelüm	1	
atar	1		büyütdük	1		eyledün	3		içinde	1	
âteş	1		Cem	1		eylemeye	1		ile	5	
âteşi	1		cevherin	1		eylemez	1		istemez	2	
ayagına	1		cüdâ	1		eyler	3		isterin	1	
âyine	1		çek	1		eylesem	1		isterüz	1	
bagladı	1		çekdüm	2		eylesün	1		isteyen	2	
baglanur	1		çekelüm	1		eyleyem	2		işi	1	
bak	2		çeker	5		felegün	1		Ka’beye	1	
bana	7		çekerler	1		garaz	1		kabul etmez	1	
bas	1		çeragı	1		gayrı	1		kagıd	1	
başum	1		dagıt	1		gec	1		kâkül	1	
batar	1		dahi	1		geçer	3		kakülün	1	
bayram ertesi	1		dede	1		gel	2		kaldı	2	
beden	1		dedi	1		geldi	2		kandil	2	
begligi	1		dedüm	1		gelmedi mi	1		karşu	2	
beklerüz	2		degül	2		gelmişe	1		kâse	1	
ben	5		degülmiyem	1		gelmişlerdenüz	1		kaşum	1	
benefşe	4		derler	2		gelür	1		kaşun	1	
benefşelik	1		dikmesi	2		genc	1		kendüdür	1	
benefşenün	1		duymasun	1		gerek	5		kerem		1
beni	4		düşe	1		geyer	3		kıl		1
benüm	8		ede	1		gezdürür	1		komaz	1	
benzer	3	1	Edrine	1		gibi	5		koynuna	1	
benzer benzemez	1		efruhte	1		girih girih	1		Leylî	1	
benzetdüm	1		eglenmesün	1		giryesi	1		meclisüm	1	
berâber	1		eksükligi	1		gonca	1		meded	1	
bilene	1		el çekdüm	1		gönlüm	4		mensûbuz	1	
bilirüz	1		elinden elgıyâs	1		gönül	4		mest	1	
meşrebin	1		senün	4		yine	2				
minnetin	2		serv		1	yok	4				
mirveha	1		serverleri	1		yolların	1				
misk	1		sohbetin	2		yolu	1				
nedür	1		sor	3		yolun	1				
neyleyeyin	1		su	2		yügrügü	2				
nice	1		sûhte	1		yürü	1				

ocagı	1		sunar	1		yüzün	1				
ol	3		şekil		1						
ola	4		şemʿ	4							
olam	1		şems	1							
oldular	2		şerʿ	1							
oldum	1		tapşurdum	2							
oldu tut	1		taraf taraf	1							
olma	1		terk	1							
olmadı	1		tîg		1						
olmaz	2		titrer	1							
olmuşsın	1		tutdu	1							
olsun	1		tükene	1							
olur	4		üstüne	4							
oy verür	1		vaktidür	2							
öp	1		var	4	1						
öper	1		vardur	2							
öpmege	1		var iken	1							
perest	1		var imiş	1							
peydâ	1		var ise	1							
sadak	2		vermezem	1							
sadkası	1		vermezin	1							
sakın	1		vermezler	2							
sâkî	1		yakasın	2							
saldılar	2		yakdılar	1							
sana	4		yalvarayın	1							
sandılar	2		yanar	1							
sandun	1		yasdanmış	2							
satar	2		yatur	3							
seher			yeg	2							
sen	3		yerine	2							
senden	2		yeter	1							
seni	3		yıkdılar	1							

5.3.2. Kafiye kusurları

Hayali Bey Divanı’nda kafiyeler konusunda şairin yer yer kuralların dışına çıkan, anlamın şekilden öteye çekildiği ve bu durum sonucunda çeşitli kafiye kusurlarının ortaya çıktığı görülür. Klasik edebiyat içerisinde kafiyelerin hangi yollarla oluşturulabileceği, bu oluşumda hangi kafiye harflerinin kullanılacağı en ince ayrıntısına kadar belirlenmiştir. Kafiye kusurlarına dair de bu kaideler “uyûb-ı kâfiye” başlığında toplanmış ve nazım metinlerinde çoğunlukla bu kurallara bağlı kalınmıştır. Yine de her şairde görülmesi muhtemel olan kusurlar ile ilgili olarak ita, ikva, ikfa, sinad başlıklarıyla kafiye kullanımındaki bu esksiklikler tanzim edilmiştir.

Kafiye kusurları içerisinde özellikle kasideler içerisinde aynı ekin kafiye oluşturmada kullanılması ve bu tercihin peş peşe gelebilecek bir biçimde kullanımı, kusur olarak kabul edilmiştir. Özellikle Farsça ‘ân’, ‘în’ ve ‘gîr’ ekleri ile kafiye yapmanın kolaylığı bu sık tekrarları bir kusur olarak kabul etme durumuna götürür. Bu biçimde meydana getirilen kafiyeler her ne kadar ahenk açısından istenilen işlevi yerine getiriyorsa da kafiye bulma konusunda şairin kolaya kaçtığını ve sürekli aynı kafiyelerle oluşturduğu metinlerin ortaya çıkmasına sebep olur. Kafiye kusurları açısından büyük bir kusur sayılan ve kafiyeyi oluşturan kelimeler arasında harekelerden kaynaklanan durum ikva olarak adlandırılmış ve bu kelimeler arasında ortaya çıkan farklı sesler kulağı tırmalayan, ahenge olumsuz anlamda doğrudan etki eden bir kusur olarak kabul edilmiştir. Özellikle müesses kafiyelerin meydana getirilmesinde uzun elif sesinin bazı örneklerde kısaltılması durumu şiirin genelinde meydana getirilen birliği bozarak, kusur olarak kabul edilen bir durumu ortaya çıkarır ki bu durum sinad başlığı ile ifade edilir. Bir kafiye kusuru olarak kabul edilen ve metinlerde en çok görülen tercihler ise şairin kafiyeyi kimi zaman kelimenin aslı ile değil, getirdiği bir ek ile meydana getirmesi durumudur. Bu durum beyitlerde asıl kelimelerden devam eden yapıyı bir noktada sekteye uğratmak demektir.

Hayali Bey Divanı’nda kafiye kusurlarına ilişkin fazlaca bir örnek bulunmasa da yine de yukarıda söz edilen kafiye kusurlarına ilişkin kimi örnekler yer almaktadır. Divanda şairin bu kusurlar içerisinde en sık işlediği eklerden meydana getirdiği kafiyelerdir. Müesses kafiyelerin oluşturulmasında görülen uzun elif harfinin yer yer terk edilmesi, hareke konusundaki farklı tercihler ve aynı kafiye yapısı ile peş peşe yapılar meydana getirmek de divanda görülen kafiye kusurlarındandır.

5.3.3. Îtâ

Şairlerin özellikle uzun nazım şekillerinden olan kaside yazımında kafiye bulmakta karşılaştıkları zorluklar neticesinde kimi zaman aynı kafiye yapıları ile tekrara düştükleri görülür. Hayali Bey Divanı’nda da kasidelerde bu tarz tekrarlara rastlanmaktadır. Bu kafiye tekrarlarında Farsça ‘ân’, ‘în’ ve ‘gîr’ yapıları en sık karşılaşılan örneklerdendir. Divanda sekiz numaralı kaside ‘şekil’ redifi ile ve mürekkep kafiye içindeki mürdef kafiye üzerine kurulmuştur. Bu kasidenin yedi ve onuncu beyitlerinde aynı görevdeki ‘ân’ eki kullanılarak tekrara düşülmüştür. Benzer şekilde aynı kasidenin yirmiüç, yirmidört ve yirmialtıncı beyitlerinde de aynı kusur tekrarlanmıştır.

Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîd**ân-**şekil (K8/7)

Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
Düşmesün yere yüzüm berg-i dıraht**ân-**şekil (K8/10)

Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûb**ân-**şekil (K8/23)

Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsun
Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mâr**ân-**şekil (K8/24)

Ugurun açık ola şimdi senündir nusrat
Fâtih-i Hayber olan Server-i merd**ân-**şekil (K8/26)

Manzumelerde özellikle gazel nazım şekli içerisinde ita örneklerinin tekrarının büyük kusur olarak kabul edilmesi sebebiyle daha az örnekler görülmektedir. Yine de Hayali Bey Divanı içerisinde az da olsa gazeller içerisinde de bu tarz kusurlar göze çarpmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında şairin bir özelliği olarak matla beytinde geçen ifadelerin gazelin diğer beyitleri içinde yinelenmesi durumu etkili olmuştur. Şair bir gazelinin matla beytinde kullandığı 'cânân' ve 'fettân' kelimelerini matla beytini takip eden diğer iki beyitte sırasıyla tekrarlar. Bu tekrarda matla beytindeki anlama benzer kullanımlar yer almaktadır.

Öpmege el vermedi **cânân** elinden elgıyâs
Zulm elin uzatdı ol **fettân** elinden elgıyâs

Sâyeveş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
Ol kıyâmet servkad **cânân** elinden elgıyâs

Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
Elgıyâs ol zulmü çok **fettân** elinden elgıyâs (G38/1-2-3)

Kafiye bulma konusunda şairler için bir kolaylık sağlayan ekler ile kafiye kurmaya ilişkin bir diğer örnekte ‘derviş’ ve ‘yâr’ kelimelerinin çoğul biçimleri ‘ân’ eki ile meydana getirilmiştir. Bu kullanım gazelin matla beyti yanında altıncı ve onbirinci beyitlerinde de yinelenmiştir.

Yolun ugrarsa bir gün ey sabâ **cânân**a ʿaşk eyle
Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i **hûbân**a ʿaşk eyle

Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
Keremden Ahmede billâhi **dervişân**e ʿaşk eyle

Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür
O dergâha bizümle yüz süren **yârân**a ʿaşk eyle (G522/1-6-11)

Divanda, bir kafiye kusuru olarak kabul edilen aynı yapılar ile tekrara düşme konusunda Farsça ‘în’ eki ile yapılan bir örnek de bulunmaktadır. Şair bu örnekte benzer görevde olan ‘în’ eki ile ‘nâzenîn, ʿanberîn, âteşîn’ kelimelerini peş peşe gelen beyitlerde kullanmıştır.

Eyleyem berbâd ʿömr-i **nâzenîn**ün mihnetin
Vermeyem câna o zülf-i **ʿanberîn**ün minnetin

Etmiş iken derdini dermânuma cânumda cây
Çekmezem sînemde dâg-ı **âteşîn**ün minnetin (G435/1-2)

5.3.4. İkvâ

Bir kafiye kusur olarak kafiyeyi meydana getiren revinin harekesinin farklı biçimde gelmesinin neticesinde ortaya çıkan ikva ile ilgili olarak Hayali Bey Divanı’nda sekiz örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerde revinin harekeleri kafiye oluşturulan kelimelerin ortaya çıkardığı mecburiyet neticesinde meydana gelmiştir. Ortaya çıkan bu kusurlarda şairin kelime tercihleri ve anlamı kafiye kaygısının önünde tutması etkili olmuştur.

Hayali Bey Divanı'nda ikvaya ait örneklerin tamamı gazeller içerinde yer almaktadır. Bir örnekte gazelin matla beytinde 'nev' ve 'girev' kelimeleri ile mücerred kafiye üzerine şiirini kuran şair, ikinci beyitte 'ʿalev' kelimesi ile bu tercihini devam ettirirken sonraki beyitte kafiye olarak 'gövde' kelimesini tercih etmiştir.

Rengîn lebün kim ey sanem ol hatt-ı **nev**dedür
Bir laʿldür ki kâfir elinde **girev**dedür

Bu oldu âhum içre benüm kanlu gözlerüm
İki şerâredür derûn-ı **ʿalev**dedür

Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
Cism-i zaʿîfüm ana atılmaga **gövde**dür (G69/1-2-3)

Yukarıda geçen örneğe benzer biçimde diğer örneklerde de özellikle matla beyitlerinde bu tarz tercihlerin gerçekleştirildiği görülür. Üç gazelin matla beyitlerinde reviyi oluşturan harekelerin birbirinden farklı olması sebebiyle ortaya ikva örnekleri çıkmıştır. Bu örneklerde 'göz' ve 'yıldız'; 'serhoş' ve 'âteş'; 'serhoş' ve 'belâ-keş' kelimeleri arasındaki farklı harekelerden kaynaklı kusurlar meydana gelmiştir.

Eşkin sitâresin salalı ayaga **göz**üm
Sen mehlikâ yanında benüm düşdü **yıldız**um (G346/1)

Benem ol bezm-i mahabbetdeki **serhoş**lardan
Bezmde kırmızı gül rezmde **âteş**lerden (G455/1)

Ben sâgar-ı belân ile bezmünde **serhoş**un
Her derdüni kabûl edici bir **belâ-keş**in (G460/1)

Tespit edilen kimi örneklerde şairin bulduğu bazı hoş mazmunların ifadesi adına kafiye endişesinden uzaklaştığı ve anlamı ön plana çektiği görülür. Bu tarz bir söyleyişte yerinde kullanılması gereken bir kelimeden vazgeçilmeyerek bir ikva örneği verilmiştir. Şair bu kusurunda matla beytinde kullandığı 'ʿarbede' ve 'sevdâzede' kelimelerinden sonra

'kâgıda' ifadesini kullanmıştır ki beytin anlam çerçevesi içerisinde uygun düşen yapı bu kelimedir.

Ruhlarundan çekmez el bâd ile eyler **ʿarbede**
Görmedüm zülfün gibi ʿâlemde bir **sevdâ-zede**

Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
Âteş-i dilden eger bir harf yazsam **kâgıda** (G494/1-4)

Anlam tercihleri neticesinde ortaya çıkan benzer bir ikbva örneğinde şair matla beytinde 'server' ve 'dilâver' kelimeleri üzerine kurduğu kafiye yapısını sonraki beyitte 'kâfir' kelimesi ile devam ettirir ki bu kullanım hareke farklılığından dolayı bir kusur olarak olarak kabul edilir. Bu örnekte redife de bağlı olarak kullanılan 'kâfirlik eylemek' ifadesi ile beyit içerinde anlam olarak bir bütünlük sağlanmıştır.

Yolunda ser verüp şu ki **server**lik eyledi
Meydân-ı ʿaşk içinde **dilâver**lik eyledi

Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn rakîbe ʿarz
Gördün mi ol sanem nice **kâfir**lik eyledi (G627/1-3)

5.3.5. Sinâd

Kafiye kusurları içerisinde reviden önce gelen harekelerin farklı gelmesi şeklinde tanımlanan sinad, Hayali Bey Divanı'nda beş örnekte tespit edilmiştir. Bu kusurlara ilişkin tespit edilen kusurların hemen tamamı müesses kafiye kurulumunda çıkan eksiklikler neticesinde meydana gelmiştir. Müesses kafiyenin gereği olarak kafiyeyi oluşturan diğer yapılarda da tekrarı, ahenk açısından önemli olan bu yapılarda çoğu zaman elif harfi yinelenmeyerek ahengi ortadan kaldıran ve bütünlüğe zarar veren söyleyişler ortaya çıkmıştır.

Gazelin matla beytinde 'kâtil' ve 'hâʾil' kelimeleri ile müesses kafiye kullanımını tercih eden şair, takip eden ikinci beyitte 'mâʾil' kelimesiyle de aynı tercihi devam ettirmiş;

ancak sonraki beyitte bu tercih açısından beklenen benzer harf tercihlerine uyan bir kelime yerine ‘müşkil’ kelimesi kullanılmıştır.

Tîgler kim çekdi cevlân içre ol **kâtil** bana
Pîrehen çâk eyledüm tâ olmaya **hâʾil** bana

İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
Âh kim serv-i revânum olmadı **mâʾil** bana

Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
Ol peri vaslını agyâr etdügi **müşkil** bana (G26/1-2-3)

Müesses kafiye üzerine kurulan ancak beyitlerinden birinde bu kafiyenin gereği olarak uzun elif kullanımının terk edildiği bir diğer örnekte matla beytindeki ‘kâmil’, ‘câhil’ kelimelerini takiben ‘dil’ kelimesi ile kafiye oluşturulmuştur ki bu kullanım kafiye açısından kusurlu kabul edilir. bu gazelde devam eden beytin de ‘ʿâkil’ kelimesi beraberinde matla beytiyle uyum göstermesi, aradaki beytin ahengi bozması sonucunu doğurmuştur.

Demen Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi **kâmil**dür
Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne **câhil**dür

Anunçün habs eder peykânunı dil ey kemân-ebrû
Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir **dil**dür

Gönül uslu isen ol vâlih ü şeydâsı bir hûbun
Şu kim dîvânesidür bir perînün rind ü **ʿâkil**dür (G49/1-2-3)

Yukarıda müesses kafiye ile kurulan gazeldekine benzer bir kullanım bir başka gazelde ‘melâhat’, ‘âfet’, ‘kıyâmet’ kelimeleriyle kurulan kafiyeden sonra gelen gazelin üçüncü beytindeki ‘devlet’ kelimesi ile kusurlu bir kullanıma dönüşmüştür.

Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebün mercân ruhun bahr-i **melâhat**dür
İki zülfün neheng ol bahre kaşun mevc-i **âfet**dür

Sıratun ʿaynıdur kaşun saçunda haşr olur diller
Sorarsan ben günehkâra o kâmet hod **kıyâmet**dür

Diyâr-ı hayretün Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
K᾿anun başında kuşlar âşiyânı tâc-ı **devlet**dür (G53/1-2-3)

Bir gazelde beyitlerinin tamamında uzun ünlüler ile belli bir ahenk kuran şair, makta beytine kadar bu tercihini devam ettirmiş; ancak makta beytinde bu tercihi devam ettirmemiştir. Gazelin ilk dört beytinde 'kâmet', 'kıyâmet', 'ziyâret', 'vilâyet', 'ʿiyâdet' kelimelerini kafiye olarak kullanan şair, son beyitte kelime tercihini 'mâhtalʿat' keliemesi ile zorlama bir görünüme sokmuştur.

Her kim ererse zülf ile bu serv-i **kâmet**e
ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol **kıyâmet**e

Çıksa Hayâlî yeridür âhum feleklere
Bir gün mukârin olmadum ol **mâh-talʿat**e (G566/1-5)

Divanda tespit edilen sinad örneklerinde sadece elif harfinin kullanımının terk edilmesi yanında uzun 'i' harfinin de yinelenmemesinin tercih edilmesi kafiyedeki ahengi meydana getirme özelliğinin sekteye uğraması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bir örnekte makta beytinde 'şîve' ve 'mîve' kelimeleri üzerine kurulan kafiye sonraki, beyitlerde 'bîve',
'jîve' ve 'lîve' kelimeleri ile devam ettirilirken gazelin makta beytinde bu tercih 'ive durmak' ifadesi ile devam ettirilmiştir.

Dilber nihâl-i tâze durur bergi **şîve**dür
Cevr-i cefâsı cânlara erzânî **mîve**dür

Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
Sen ey rakîb kapuda billahı **ive dur** (G80/1-5)

5.3.6. Ekler vasıtasıyla kafiye oluşturma

Divanda yer alan kafiye kusurları içerisinde en fazla sayıda kusur kafiyenin beyitler içerisinde asli kelimeler ile gerçekleştirilirken bazı söyleyişlerde bu durumun ekler yardımıyla yapılmasıdır. Bu durum asli kelimeler üzerinden başlanan kafiyenin eklerle devam ettirilmesidir. Şairin söylemek istediği durumlar özelinde bir mecburiyetin sonucunda çıkmaktadır. Matla beyitlerinde başlanan kafiye uygun kafiyeyi içeren kelimeden uzaklaşarak ekler vasıtasıyla devam ettirilir ki bu durum bir kafiye kusur olarak kabul edilmektedir. Şairlerin kafiye kullanımlarında çoğunlukla tercih ettikleri eklerin Türkçede bazı ekler vasıtasıyla karşılanabilmesi, kafiye oluşturma açısından bir kolaylık sağlamasının yanında kolaya kaçma olarak değerlendirilmektedir.

Hayali Bey Divanı'nda kafiye tercihi üzerinden matla beytinde başlanan kullanımlar, manzumenin bir noktasında eklere dönüşerek uygulanan bir yapı kazanır. Divanda mücerred kafiye züerine kurulan bazı gazellerde kafiye uygunluğunun '-ler' çoğul eki ile gerçekleştirildiği görülür. Matla beytine cinaslı kafiye ile başlanan bir gazelde 'dilberi', 'dil berî' ifadelerinden sonraki beyitte kullanılan 'feri' kelimesi ile bu tercih devam ettirilmiş; ancak takip eden beyitteki 'dilberleri' ifadesi ile bu kafiye tercihi asli kelimeden ayrılarak ekler ile meydana getirilmiştir. Benzer şekilde 'dilber' ve 'âyîne' kelimeleri üzerinden işlenen kafiye ikinci kelimenin tercih edilen kafiyeyi karşılayacak seslerden yoksun olması sebebiyle çoğul eki ile tamamlanarak kusurlu bir söyleyiş ortaya meydana getirilmiştir.

Ol nâzenîn ki hüsn elinün **dilberi** geçer
Cândan hayâl-i vaslı içün **dil berî** geçer

Gül gibi iken elden ele varma dostum
Kim elden ele düşse solar gül **feri** geçer

Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
Şehrün çü ʿizz ü nâz ile **dilberleri** geçer (G52/1-2-3)

Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı **dilber**
Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser **âyîne**ler (G129/1)

Türkçe çoğul ekinin kafiye tutturmada kullanıldığı başka örnekler de mevcuttur. Bu örnekler içerisinde matla beytinde ‘ser’ ve ‘hüner’ kelimeleriyle başlanan kafiye kullanımı diğer beyitte ‘şîveler’ biçiminde sürdürülmüştür. Bir diğer gazelde ‘dilber’, ‘ahter’ kelimeleri ile mücerred kafiye kullanımı takip eden beyitte ‘deryâlar’ kelimesi ile devam ettirilmiştir. Çoğul ekinden mücerred kafiye oluşturma konusunda yararlanan şairin bu tercihe dair son örneğinde ‘kamer’ ve ‘cer’ kelimeleri ile başlanan gazelde takip eden kafiyenin ‘pervâneler’ biçiminde devam ettirilmesi bir kafiye kusuru meydana getirmiştir.

Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i **ser** yeter
Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir **hüner** yeter

Gamzen hadengi yok yere âvâre düşmesin
Ey kaşı yâ helâküme bu **şîve**ler yeter (G136/1-3)

Tâ ki gördüm bir nazar ol mâhpeyker **dilber**i
Oldu her bir katre-i eşküm saʿâdet **ahter**i

Ey Hayâlî benzedürlerse dürü dendânına
Eşk-i çeşmüm biri birine koyar **deryâ**ları (G591/1-5)

Encümle gezdi gece şehri **kamer** çerâgı
Gûyâ ışıklar ile devr etdi **cer** çerâgı

Ben cân eritdügümde ol hande etdügiçün
Dolaşup incidürler **pervâneler** çerâgı (G619/1-3)

Kafiye oluşturmada Türkçe çoğul ekinden yararlanmanın yanında kişi eklerinde bulunan ses benzerliklerinden de faydalanan şair, bu ses benzerliklerini bazı gazellerinde kullanır. Bir örnekte matla beytinde ‘emsem’ ve ‘merhem’ kelimeleri ile bir bütünlük meydana getiren şair, sonraki tercihini bir fiile getirilen birinci tekil kişi ekleri ile devam ettirir. Benzer kullanım bir başka gazelde ‘rakam’ ve ‘kalem’ kelimelerini takiben kullanılan ‘gidem’ yapısında da tekrar edilmiştir.

Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna **emsem**dür
Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg **merhem**dür

Habâb-ı sâgarı görsen beni hayr ile yâd et kim
Gelüp âvâreler yüzler sürerler ana **türbem**dür (G155/1-4)

Edince vasf-ı ruhun harfini **rakam** ʿâşık
Yakasın eyledi çâk oluban **kalem** ʿâşık

Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
Müyesser olmaya vaslun ölem **gidem** ʿâşık (G249/1-2)

Türkçede bazı sıfatfiil eklerinin şairlerin tercihleri olan bazı kafiyelerin meydana getirilmesinde zaman zaman kullanıldığı görülmektedir. Özellikle bir sıfatfiil olan'-an/-en' eki ile şariler kafiye konusundaki zorlanamaların yahut da anlamı öne çekme çabaları sonucunda ortaya çıkan kullanımların numunelerini ortaya koymuşlardır. Mücerred kafiye oluşturmada 'ben', 'kûhken' ve 'encümen' ifadelerinden sonra 'geçen' yapısı ile 'ben' ve 'kûhken' ifadelerinden sonra getirirlen 'geçen' yapısı bu kullanım için peşpeşe gerçekleştirilen örneklerdir.

Habîbün Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî **ben**den sor
Muhammed âlinün mâhiyyetin Veys-i **Karen**ʾden sor

Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
Niceymiş rûşen etsün sana şemʿ-i **encümen**den sor

Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından **geçen**den sor (G73/1-2-3)

Ciger hûnâbesin nûş etmegi ʿaşk içre **ben**den sor
Hadîs-i laʿl-i Şîrîni zebân-ı **Kûhken**den sor

Mahabbet cûyibârı kim ser-i âşık habâbıdur
Geçit vermez anun yolunu başından **geçen**den sor (G74/1-2)

Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i **çemen**sin sen
Boyunca kanuma girmiş büt-i **gül-pîrehen**sin sen

Hayâlî tarz-ı eşʿârun Hasandan şîve öğrenmiş
Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden **içen**sin sen (G419/1-5)

Şairin mürdef kafiye tercihlerinde de ekler vasıtasıyla kafiye oluşturma tercihinde bulunduğu göze çarpar. Gazelde 'giryân' ve 'cânân' yapıları ile bu mürdef kafiye tercihini başlatan şair, sonrasında kullandığı 'Mesîhâ' yapısı ile takip edilen kafiye yapısını oluşturamayacağından bu son yapının uzun ünlüsü ile devamında getirdiği ilgi ekini birleştirerek ortaya mürdef kafiye örneği çıkarmıştır. Bir başka örnekte ise 'lâle-gûn' ve 'hûn' kelimelerini 'yol' kelimesi takip etmiş ve bu kelimeye getirilen üçüncü tekil kişi eki vasıtasıyla tercih edilen kafiyeye sesler açısından bir uydurma gerçekleştirilmiştir.

Degül içinde ki merdüm bu çeşm-i **giryân**un
Hayâl-i hâlidür uçar gözünde **cânân**un

Ne denlü gözleri bîmâr dilrübâ varsa
Ölümlüsü dirilür ol leb-i **Mesîhâ**nun (G265/1-3)

Makâm-ı meykede vü câm-ı **lâle-gûn**u anun
ʿİmâret-i dil ü cân oldu bâde **hûn**u anun

Tarîk-i ʿaşkda Mecnûn Hayâlî ʿaşk eridür
Erişdi menzil-i ʿaşka varan **yolun**u anun (G267/1-5)

Hayali Bey Divanı'nda kafiye kurulumunda ekler vasıtasıyla benzer seslerin meydana getirilmesine ilişkin bir zarffiil eki ve bir de şart kipinin eki olan '-sa'-se'den farydalandığı iki örnek mevcuttur. Gazelin makta beytinde mücerred kafiyenin kullanımıyla asli kelimelerin devamına getirilen kişi eklerinin benzeri şair tarafından hem aynı sesleri vermesi hem de kafiye için gerekli olan ünlünün ortaya çıkarılması işlevlerini birlikte görür. Diğer örnekte ise 'pürheves' ve 'mekes' kelimeleri üzerine kurulan kafiye, bir beyitte bir fiile gelen '-sa/-se' eki ile karşılanmıştır.

Âyîne hüsnüne kul olsun **safâsı** var ise
Şâne çeksün zülfünün her ne **cefâsı** var ise

Öykünür şekker lebüne âyîne ruhsârına
Bîedebdür kanda kim bir **asılası** var ise (G558/4)

Ede mi meyl ser-i zülfü dil-i **pür-heves**e
Bâl açup uça mı şehbâz şikâr-ı **mekes**e

Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni **elese** (G486/1-5)

Divanda kafiyenin eklerle kurulmasına ilişkin son örnekte mürdef kafiyenin tercih edildiği ve bu kafiye tercihinin 'handân', 'nâlân', 'dâmân', 'eyvân' ve 'peykân' kelimeleriyle devam ettirildiği bir gazelde bu kafiyeye uygun düşmeyen 'yâgın' ifadesi kullanılarak kafiye açısından bir kusur meydana getirilmiştir.

Sevdi gönlüm bâg-ı hüsnün bir gül-i **handân**ını
İnletdü hâr-ı belâda bülbül-i **nâlân**ını

Lâlezâr etdi gözüm yaşıyla bâg-ı ʿâlemi
Ey ciger pergâlesi akıtma bagrum **yâgın**ı (G662/1-3)

5.3.7. 15. yüzyılda şairlerin kafiye ve redif tercihleri

Klasik şiirin yavaş yavaş kendi kimliğini bulmaya başladığı -en üst düzey örneklerinin verileceği 16. yüzyıla gelinceye kadar- süreçler içerisinde hiç şüphesiz başlangıç dönemi ve onu takip eden 15. yüzyıl içerisinde verilen örnekler önemli bir yer tutar. Bu dönemde dilin sanatkârlar elinde şekillenmesi ve milli unsurların kendisini hissettirmeye başladığı bir dönem olarak görülebilir. Şiirde mahalli unsurlar ve şairlerin tercihleri de düşünüldüğünde bu değerlendirmeyi yapmak yerinde olacaktır. Özellikle bu dönem içerisinde yüzyıla damgasını vuran şairler ile karşılaştırmasını gerçekleştireceğimiz Hayali Bey ve şiirini bu dönem şairlerinden kopuk olarak ele almak, şairin değerlendirilmesinde eksik noktalar çıkmasına sebep olacaktır.

15. yüzyıl klasik şiirde özellikle mesnevi alanında Şeyhi'nin adının zikredildiği, gazel ve kasideler alanında ise Ahmed Paşa'nın örnek gösterildiği, yüzyılın ikinci yarısında ise Necati Bey'in gazeldeki başarısı ile yukarıda bahsedilen gelişmeye öncülük niteliğindedir. Divanlar, tezkireler ve mecmualar vasıtasıyla şairlerin birbirilerinden haberdar olmaları, her yüzyılın önde gelen şairlerinin hem devirlerinde hem de sonraki yüzyıllarda üstad kabul edilmelerine vesile olmuş, kimi zamanda üstünlük çekişmesinden dolayı şairlerin kendilerinden önce gelen şairleri tekrar ettikleri olmuştur. Önde gelen şairler açısından bu takip edilme durumu sadece kendi yüzyıllarında ya da kendilerinden hemen sonraki yüzyıllar ile sınırlı kalmamış, geleneğin ilerleyen yüzyıllarında da etkisini ve aksini göstermiştir.

Divanı ve Yusuf u Züleyha ile Harname adlı mesnevileriyle klasik edebiyatın öncü ve önemli eserlerini vermiş olan Şeyhi'nin divanı büyük bir hacimde tutmaz. Şeyhi'nin divanından yer alan gazellerin 150'si müreddeftir. Bu redifli gazellerin 111'i kelimelerden oluşurken; 49'u eklerle meydana getirilmiştir. Kelimelerden oluşan redifler şair tarafından sayıca çok sık tekrar edilememiştir. Yine de gazellerin dörtte üçünün redifli olması şairin tercihini göstermesi açısından önemlidir. Kasidelerinde kullandığı 'kerem' redifi sonraki yüzyıllarda bu redifin diğer şairler tarafından da tercih edilmesine vesile olmuştur.

Bir gelenek olması yönüyle şairlerin birbirleri ve şiirlerinden haberdar olması durumundan dolayı sonra gelen şairlerin önceki şairlerin şiirlerini tanzir etmeleri sonucunda aynı kafiye ve vezinle kaleme alınmış şiirlerin ortaya çıktar ve bu şiirler vasıtasıyla şairler arasındaki etkileşimin belirlenebilir. Şeyhi ve Hayali Bey arasındaki bu etkileşim şairlerin 'kerem' redifi ile kaleme aldıkları kasidede göze çarpmaktadır. Her iki şairde bu kasideyi 'Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün' vezni ile mürdef kafiye üzerine kurmuştur. Hayali Bey'in Şeyhi'nin bulduğu bu redifi kullanması diğer nazım şekillerde görülen biçimiyle çeşitli ifade benzerliklerini de beraberinde getirir.

Şeyhi ile Hayali Bey gazellerde kullanılan redifler açısından kimi yapıları benzer biçimde kullanmıştır. Bu iki şairin ortak olarak kullandıkları redifler arasında "ʿaşk, bana, beni, benüm, benzetdüm, bu gün, çeker, dahi, degül, eyledi, eyler, eyleyem, geçer, gelür, gerek, hoşdur, ile, kaşun, ola, olur, sen, var, yatur, yeter, yok" kelimeleri yer alır ki bu sayı iki şair arasındaki redif benzerliğinin az bir oranda kaldığını gösterir. Bu duruma rağmen şiirlerdeki etkilenme yer yer göze çarpar. Her iki şairin gazellerinde kullandığı 'yeter'

redifi ile kaleme aldıkları bir şiirdeki söyleyiş benzerlikleri ortak bir hayalin varlığını gösterir. Bu hayal ortaklığının yanı sıra şiirlerdeki vezin tercihi ile birlikte mürdef kafiye tercihi de ortaktır;

Kaşın gözün ne hâcet edinir kemân u tîr
Avlanmaga benim bigi bin bir nazar yeter (ŞD G18/3)

Gamzen hadengi yok yere âvâre düşmesin
Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter (HBD G136/3)

Yüzyılın Şeyhi'den sonra önde gelen şairlerinden olan Ahmed Paşa özellikle kaside alanında tezkire yazarlarınca övgü dolu sözlerle anılan bir şairdir. Şairin 'güneş' redifli kasidesi şairler tarafından beğenilmiş ve aynı redifle kasideler kaleme almışlardır. Şairin Hayali Bey ile kasideler arasında ortak olan kasidelerinden birisi 'güneş' redifli bu kaside; diğeri ise 'kerem' redifli kasidedir. 'Kerem' redifli kaside 'Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün' vezni ile mürdef kafiye kullanılarak kaleme alınmıştır. 'Güneş' redifli kasideler ise her iki şairde de 'Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün' vezninde ve mücerred kafiye üzerine kurulmuştur. Bu kasidelerin tecdid-i matlalarında söyleyiş yakınlığı dikkat çeker;

Kendinin hüsn ü cemâlin fikr ederken germ olup
Cân diliyle eyledi bu matlaʿı ezber güneş (APD K19/9)

Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş (HBD K5/8)

Kasideler içinde ortak olarak kullanılan 'güneş' redifli şiirde iki şair arasında benzer söyleyişlerin yanında benzer hayallerin de varlığı görülür. ahmed Paşa'da 'kara toprak'ın 'cevher' olması durumu Hayali Bey'de 'taş'ın 'lâʿl-i âbdâr'a dönüşmesi biçiminde yorumlanmıştır;

Cevher eyler çün kara topragı lûtfun tâbişi
Gam degil etmezse ayruk sengden gevher güneş (APD K18/38)

İltifâtundur sözüm bu resme rengîn eyleyen
Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş (HBD K5/23)

Ahmed Paşa ve Hayali Bey şiirlerinde kasidelerde görülen bu benzer redif ve kafiye kullanımı, gazellerde de aynı biçimdedir. Ahmed Paşa Divanı’nda kasidelerin 23’ünde redif kullanılmıştır. Bu rediflerden 17’si kelimelerden 6’sı eklerden meydana getirilmiştir. Gazellerde ise redifli şiir sayısı 246; kelimelerden oluşan redif sayısı 195, eklerden oluşan redif sayısı ise 51’dir. Gazellerde kullanılan redifler arasında ‘küniler, küynür’ gibi sık kullanılmayan redifler yanında özellikle 16. yüzyıl içerisinde Hayreti şiirinde sıkça kullanılan uzun kelime gruplarından oluşan redifler dikkat çeker. Bu redifler içinde ‘bilir mi bilmezem, elimden ne gelir, eyle kurbân oldugum, eylemedin öyle mi, eyler kimerde, nicesin hoş musun safâca mısın, oynamacuk hoşça degil mi, yavuz gözden yavuz dilden’ vardır. Şairin deyimlerden redif kurma tercihi de diğer şairlerle benzerlik gösterir. Bu kullanımlar içinde ‘elinden el gıyâs, yüz çevirdi’ deyimleri vardır. Hayali Bey şiirinde de sayıca az da olsa deyimlerin redif olarak tercihi şairlerin bu imkândan zaman zaman yararlandıklarını gösterir.

Hayali Bey ve Ahmed Paşa divanlarında özellikle gazeller içinde ortak olan redifler, Hayali Bey’in Ahmed Paşa’nın bazı şiirlerini tanzir ettiğini göstermektedir. İki şairin ortak redif havuzunda 34 kelime ve kelime grubu bulunmaktadır. Bu redifler arasında “ana, ʿaşk, âteş, atar, baglanur, beni, benüm, benzetdüm, çeker, dahi, degül, ede, elinden el gıyâs, et beni, eyledün, eyler, geçer, gelür, gerek, gibi, gösterür, gül, istemez, isterin, kaşun, ola, olmaz, olur, senün, var, var imiş, yakdılar, yatur, yok, yeter” kelimeleri yer alır.

Rediflerde ortaya çıkan ortaklıklar şairlerin biribirlerini tanzir ettikleri şiirlerde kullandıkları ifadelerde belirgin bir biçimde kendisini göstermektedir. Aynı redifi kullandıkları bir gazelde kullandıkları ifadeler aynı mısraın bir başka bir biçimde tekrarından başka bir şey değildir. Ahmed Paşa’nın ‘elli bin yıldan uzun’ diye tavsif ettiği ‘şeb-i hicrân’, Hayali Bey’in gazelinde ‘rûz-ı vuslat’ tamlaması ile verilmiştir. Kullanılan kafiye, vezin ve redif ortaklığı şiirde bu tarz benzerliklerin doğal bir sonucudur.

Hey kıyâmet gel hisâbın gönlüme sor zülfünün
Elli bin yıldan uzundur her şeb-i hicrân ana (APD G1/6)

Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân ana (HBD G6/7)

Deyimlerin redif olarak tercih edilmesine aynı redifi gazelinde kullanan Ahmed Paşa ve Hayali Bey şiirindeki ‘elinden elgıyâs’ yapısı en bariz örneklerdendir. Bu iki örnekte şairlerin mürdef kafiye tercihi değişmezken, vezinde Hayali Bey’in Ahmed Paşa’dan farklı olarak remel bahrinin uzun kalıplarından olan ‘Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün’ kalıbını tercih eder.

Turrâ-i cânân elinden el gıyâs
Yandım ol suʿbân elinden el gıyâs (APD G23/1)

Öpmege el vermedi cânân elinden elgıyâs
Zulm elin uzatdı ol fettân elinden elgıyâs (HBD G38/1)

Ahamed Paşa ve Hayali Bey şiirinde ortak rediflerden ‘eyledün’ redifi ile kaleme alınan bir gazelde kafiye, redif ve vezin birliği yanında söyleyişteki benzerlikler de dikkat çeker. Mürdef kafiye üzerine kurulan şiirde sevgilinin saçına ilişkin ifadeler birbiriyle örtüşen bir durumdadır. Benzer bir örnek ‘eyler’ redifli gazel içerisindeki söyleyişlerde de göze çarpar. Ahmed Paşa’nı tamlama ile verdiği yapı dışında mısralar arasında paralellik söz konusudur.

Bahr-ı ʿaşkında çekip almaga gönlüm zevrakin
Dest-i cevrinle hâm-ı zülfünü çengâl eyledin (APD G148/2)

Çeşm-i cellâdun siyâset kılmaga cân düzdüne
Zülfünü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledün (HBD G274/4)

Lâyık olmaga temâşâ-yi cemâline gözüm
Subh-ı vaslında gülâb ile yüzün pâk eyler (APD G60/2)

Dâye-veş bâd-ı goncalarun gülşende
Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler (HBD G182/4)

15. yüzyılın ikinci yarısında ve genelde klasik şiir geleneğinde kendisinden sonra gelen pek çok şair üzerinde etkisi olan isimlerden olan Necati Bey, şiirinde halkın zihninde mündemiç olan ifadeleri şiire sokması ve bu yerel unsurları başarılı bir biçimde kullanması ile öne plandadır. Devrinden başka sonraki dönemler içerisinde de şiirlerine yazılan nazireler, onun takip edilen ve etki alanı geniş bir alanı kaplayan bir durumdadır. Necati Bey ile Hayali Bey arasında şiirlerden ve her iki şairin kelime dünyasından yola çıkarak ilişkinin üst bir seviyede olduğu söylenebilir. Divanlarında kullandıkları rediflerin büyük oranda benzerlik göstermesi, ifadelerdeki naziklik ve yakın söyleyişler bu iki şair arasındaki etkinin bariz delillerindendir. Divanlarda yer yer rastlanan mısra aynılığı Hayali Bey'in Necati Bey ve şairliğine bakışının boyutunu açıkça gösterir.

Necati Bey Divanı'nda gerek nazım şekillerinde gerekse de bu nazım şekillerinde kaleme alınan şiir sayılarında Hayali Bey Divanı ile büyük benzerlikler vardır. Bu benzerliğin yanına her iki şairin şiir algısı da eklendiğinde, ortaya birbirinin devamı olan iki şair profili çıkar. Necati Bey Divanı'nda bulunan 25 kasidenin 14'ü müreddeftir. Bu redifli kasidelerin 13'ü kelimeler ile 1'i ek ile kurulmuştur. Kasidelerde kullanılan redifler arasında *"âb, arpa, benefşe, gül, hançer, hâtem, kerem, degül, nişân, seher, serv, tîg, yine"* kelimeleri vardır. Şairin kasidlerinde kullandığı bu redifler arasında Hayali Bey'in kasidelerinde de kullandığı rediflerden *"gül, kerem, seher, serv, tîg"* ortaktır.

Necati Bey ve Hayali Bey Divanı'nda kasideller içinde ortak olan bu rediflerden özellikle 'gül' ve 'serv' redifli şiirlerde redif ortaklığının yanı sıra kafiye, vezinin dışında benzer söyleyişler, aynı mısralar da göze çarpar. Bu durum iki şair arasındaki ilişkinin ne boyutta olduğunu açıkça gösteren delillerdir. Mürdef kafiye tercihinin şairleri aynı kelime havuzu etrafında dolaştırmasına paralel olarak benzer söyleyiş ve hayallerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Kimi zaman bu benzerlikler hayal ve ifade özelinden çıkarak doğrudan bir alıntıya dönüşür.

Şâh-ı ʿâdil devridür var gûşmâl it ey sabâ
Bülbüle cevr eylemekden itsün istîgfâr gül (NBD K15/17)

Bülbülün kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüne
ʿAdlün eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül (HBD K12/17)

Gülşen-i vasfunda her beyti Necâti çâkerün
Benzer ol mevzûn nihâle kim ucında var gül (NBD K15/41)

Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
Benzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül (HBD K12/16)

Gül redifli kasidede şairler arasındaki bu yakınlık diğer bazı söyleyişlerde de kendisini hissettirir. Necati Bey şiirinde 'bülbülün kan yutması' durumu işlenirken, aynı durum kafiye benzerliğinin geçtiği Hayali Bey şiirinde 'bülbülün kül olup yanması' biçiminde ifade edilir.

Gonca gibi gam dikenlerinde bülbül kan yutar
Karşusında bâd-ı subh ile güler oynar gül (NBD K15/12)

Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
Salınup boynuna her şâhun güler oynar gül (HBD K12/9)

Serv redifli kasidelerde de gül redifli kasidelrde olduğu gibi redif ve kafiye ortaklıkları söz konusudur. Şairler bu kasidede yine mürdef kafiyeden yana tercihlerini kullanmışlardır. Özellikle mürdef kafiye tercihlerinde kafiye yapılan kelimelerin benzerlikleri, hayallerin ve söyleyişlerin de birbirine yakın olmasına sebep olur. Böyle bir kullanım serv redifli kasidelerin iki beytinde açıkça görülmektedir. Kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi yahut da kullanılan ifadelerin eş anlalılarının kullanılması ile hayal benzerliği korunurken ifade şekli değiştirilir. Necati Bey'de 'Bostân-ı saltanat' biçiminde kurulan tamlama Hayali Bey'de 'Bâg-ı cihân' biçiminde kurulur.

Gülşen münevver oldı ser-â-ser Medine-vâr
Kumrılar anda mukriʾ olurlar menâr serv (NBD K21/9)

Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv (HBD K11/9)

Sensin cihânda ey gül-i gülzâr-ı maʿdilet
Bostân-ı saltanatda bu gül mîvedâr serv (NBD K21/29)

Sen kaddi nahl bana vefâ etmesen nola
Bâg-ı cihânda oldugu yok mîvedâr serv (HBD K11/3)

Necati Bey ve Hayali Bey şiirlerindeki ortaklık ve aynilikler kasidelerde olan duruma paralel olarak oranca daha yüksek bir seviyede gazellerde de görülür. Necati Bey'in gazellerde kullandığı redifler, Hayali Bey'in gazellerinde kullandığı redifler ile yakınlık gösterir. Şairin kullandığı ve alışılmamış örnekler olarak zikredilmesi gereken yapılar arasında *"bahşişi, kapluca, küçücükden, oyuncağı, yercügezi"* vardır. Yer yer Ahmed Paşa şiirinde ve en ziyade örnekleri Hayreti'de görülen –şiir için uzun sayılabilecek- kelime gruplarının redif olarak tercih edilmesi Necati Bey şiirinde de az kabul edilemeyecek bir orandadır. Bu uzun redif grupları arasında *"begüm kaşun gözün, eylemezsen işte ben, gördüm bir nazar, gördün mi hīç, ne ̮itdüm ne ̮eyledüm, ne itdüm neyleyin, olmasun nolsun,ola ̮idün ola mı, ola didüm dahi yeg"* gibi yapılar vardır. Şairin söyleyiş özelliklerinin temel düsturlarından olan halk söyleyişleri, şiirlerde kendisini rediflerde de yoğun bir biçimde hissettirmiştir. Redifler içinde deyim ve deyimsel ifadeler arasında "cân virür, çekdi çevirdi, el yudum, ele girmez, el-gıyâs, haber virür, üstine dir dir ditrer" yapıları vardır.

Necati Bey'in gazellerinde kullandığı rediflerin özellikleri belirlendikten sonra Hayali Bey şiiri ile yakınlık ve aynilik özelliklerinin daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacağı muhakkaktır. Bu açıdan şairlerin redif konusunda birbirilerine olan etkilerinin gösterilebilmesi için ortak redif havuzuna göz atmak yerinde olacaktır. Bu iki şairin ortak redif havuzunda kasidelerde kullandıkları *"gül, kerem, seher, serv, tîg"* redifleri dışında gazellerde de *"ana, âteş, âyîne, bana, bas, bayram ertesi, beni, benüm, benzetdüm, berâber, bilür, biz, bu, bir yana, bu gün, budur, buldum, çeker, çekerler, çerâgı, gayrı, degül, derler dedi, elgıyâs, et beni, eyler, gec, geçer, gel, gelür, gerek, gibi, girih girih, içinde, ede, ile, Ka'beye, kâgıd, karşu, koynuna, meded, mest, ol, ola, olan, olmadı, olmaz, olmuş, olsun, olur, olmuşsın, sana, sandılar, seni, senün, sunar, üstündedür, üstüne, var, yeter, yolun, yok, yine"* kelimeleri vardır.

İki şairin ortak kullandıkları redilerden hareketle karşılaştırmasını yaptığımız şiirlerde büyük oranda benzerlik göze çarpmaktadır. Bu karşılaştırmaya bahis olan redifler arasında "*bayram ertesi, bir yana, biz, bu, budur, elgıyâs, çekerler, çerâgı, gayrı, el*

yudum-el çekdüm, eyledün, eyler, geç, gelür, girih girih, Ka'beye, kâgıd, karşu, mest, sana, üstüne, vermezin" yapıları yer alır. Karşılaştırılan bu yapılarda her iki şairin de kafiye tercihi birbirleriyle paralellik gösterir. Bu kafiye tercihi çoğunlukla mürdef kafiye biçiminde şekillenmiştir. Bu durumun yanında aynı redifli kimi şiirlerde şairlerin kafiye konusunda kendi tercihlerini yansıttıkları ve aynı redifli şiirlerini aynı kafiye üzerine kurdukları görülür. Çoğunlukla mürdef kafiye üzerinde biçimlenen bu tercihler redifi ortak şiirlerde mücerred veya mukayyed kafiye kullanımına döner. Vezin konusunda ise şairlerin birbirilerine muhalefetleri az bir orandadır. Bu durumun ortaya çıkmasında şairin ifade biçimi ve vezin tercihleri etkili olmuştur.

Hayali Bey ve Necati Bey Divanı'nda geçen 'bayram ertesi' redifli gazel kulanılan vezin, kafiye ayniliği yanında beyitlerin kuruluşunda kullanılan kelime kadrosu açısından da birbirine yaklaşan ifadelerle örülüdür. Benzer bir durum 'bir yana' redifli gazellerde de söz konusudur. Bu gazelde şairlerin kafiye tercihi mücerred kafiyeden yana olmuştur. Hayali Bey'de ikileme biçiminde kullanılan bu redif, Necati Bey'de sadece redif olarak tekrar edilmiştir.

Avlayalum bir semen endâmı bayram irtesi
Eyleyelüm bir dahi bayramı bayram irtesi (NBD G568/1)

Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi (HBD G594/1)

Halk-ı ʿâlem bir yana oldı bu şeyda bir yana
Cennet-i kûyun komazam olsa dünyâ bir yana (NBD G3/1)

Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yana
Edelüm şûrîdelük sen bir yana ben bir yana (HBD G22/1)

Şairlerin 'biz' redifi ile yazdıkları gazelde Necati Bey mücerred kafiye tercihinde bulunurken; Hayali Bey mukayyed kafiyeyi kullanır. Birbirine nazire olan bu gazellerde söyleyiş özellikleri paralel bir özellik gösterir. 'Bu' redifi ile yazılan her iki şairin iki gazelinde de kafiye tercihleri benzerlik gösterir. Hayali Bey'in mürdef kafiye üzerine

kurduğu gazelini Necati Bey mücerred kafiyede, mücerred kafiye üzerine kurduğu gazeli ise mürdef kafiye üzerine kurmuştur.

Gül yüzüni gördükce söze başlaruz biz
Bülbüller ile şimdi sebak-dâşlaruz biz (NBD G232/1)

Gerçi ki bu gün cürʽa gibi pestlerüz biz
Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz (HBD G213/1)

Lebün ʿaksi ile yaşum görenler dir ki kandur bu
Yâ hōd câm-ı mahabbetde şarâb-ı ergavândur bu (NBD G439/1)

Yolunda dilberün hâk ol tarîk-i bî-bedeldür bu
Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ʿameldür bu (HBD G468/1)

Dimiş idün saçuna sünbül-i hōş-bûdur bu
Dostlar uşda benüm istedügüm budur bu (NBD G440/1)

Sararmış çehremi sanman ki reng-i zaʿferândur bu
Mahabbet ʿâleminde dostum fasl-ı hazândur bu (HBD G469/1)

Her iki şairin de redif ortaklığı yanında gazeli kurdukları kafiye ortaklığına dair bir diğer örnek ‘budur’ redifli gazeldir. Mücerred kafiye tercihi redif ve vezin birlikteliğiyle benzer hayale ve söyleyişlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. ‘Çekerler’ redifli gazelden iki şairin de birer şiiri vardır ve bu gazelde Necati Bey’in kafiye tercihi mürdef iken Hayali Bey, mücerred kafiyeyi kullanmıştır.

Bunca belâna sabr iderem bin belâ ile
Bir kez yüzüni görimez oldum belâ budur (NBD G79/6)

Cân nakdi borcum idi belâna ana ne söz
Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur (HBD G181/2)

Cedvelden inen çıkma ki pergâra çekerler
Togrı yolına gitmeyeni dâra çekerler (NBD G95/1)

Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
Himmet kademin târem-i mînâya çekerler (HBD G57/1)

Hayali Bey Divanı'nda sıklıkla kullanılan kelime kadrosu içinde yer alan 'çerâg' kelimesi, Necati Bey Divanı'nda da redif olarak kullanılmıştır. Bu iki şiirdeki redif ve vezin ortaklığı kullanılan mücerred kafiye ile de desteklenmiştir. Özellikle 16. yüzyılda Fuzuli ile bütünleşen '-den gayrı' redifi hem Necati Bey Divanı'nda hem de Hayali Bey Divanı'nda kullanılan rediflerdendir. Necati Bey'in mücerred kafiye kullanımı Hayali Bey'de mürdef kafiyeye dönüşmüştür. Bu iki gazelde vezin farklılığı da dikkat çeken bir detaydır.

Her gice ey güneş meh senden yakar çerâgı
Sen şâha çarh çâder meh bir sefer çıragı (NBD G643/1)

Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
Gûyâ ışıklar ile devr etdi cer çerâgı (HBD G619/1)

Dime kim yârda yok cevr ü cefâdan gayrı
Ne dilersen bulınur mihr ü vefâdan gayrı (NBD G599/1)

Bulunmaz bana hem-dem bezm-i gamda nâleden gayrı
Ne içsem kimse yok sâgar suna tebhâleden gayrı (HBD G647/1)

Deyimlerin redif olarak tercihi, iki şairin redifler konusundaki yakınlıklarını ortaya koyan özelliklerdendir. Necati Bey'i 'el yudum'; Hayali Bey'in 'el çekdüm' redifli gazelleri benzer bir yapı üzerine kurulması yanında kafiye ve vezin olarak da biribirini takip etmeyen bir yapıdadır. Necati Bey bu gazelini mürdef kafiye üzerine kurarken; Hayali Bey mücerred kafiye tercihinde bulunmuştur.

Gördüm yüzüni dīde-i giryândan el yudum
Su gibi gönlüm akdı revân andan el yudum (NBD G371/1)

Humârun derdin andum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm (HBD G362/1)

15. yüzyıl içerisinde ilk olarak Ahmed Paşa'da görülen 'el- gıyâs' redifi, Necati Bey ve Hayali Bey'de de kullanılmıştır. Hayali Bey'in Ahmed Paşa'nın gazelinde kullandığı farklı vezin tercihi, Necati Bey'de görülmez. Necati Bey, bu redif ile yazdığı gazelinde Ahmed Paşa ile aynı vezin ve kafiye tercihlerinde bulunurak şiiri mürdef kafiye üzerine tesis etmiştir. Hayali Bey'in diğer iki şairle bu redif üzerinden ortaklığı kafiye ile sınırlı kalmıştır.

Turrâ-i cânân elinden el gıyâs
Yandım ol suʿbân elinden el gıyâs (APD G23/1)

Oldı burkaʿ zülf-i müşgīn el-gıyâs
Gâlib oldı kâfir-i Çīn el-gıyâs (NBD G38/1)

Öpmege el vermedi cânân elinden elgıyâs
Zulm elin uzatdı ol fettân elinden elgıyâs (HBD G38/1)

Şairlerin çoğu tarafından redif tercihlerinde ön sıralarda olan eylemek fiili ve özellikle 'eyledün' redifi Necati Bey ve Hayali şiirlerinde de kullanılmış ve birbirlerine nazire olarak yazıldığı ortak redif, kafiye ve vezin tercihlerinden anlaşılan gazellerin beyitleri arasındaki ifade benzerlikleri de dikkat çekicidir. Öyle ki kimi mısralarda sadece küçük farklar bulunur. Her iki şairde gazellerini mürdef kafiye üzerinden şekillendirmişlerdir.

Yârumı menʿ eyleyüp yarına saldun katlümi
Ey felek bīçâreler hakkında ihmâl eyledün (NBD G294/7)

Müşterî gibi Hayâlî mihrüne ey mâh-rû
Kılmadun bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledün (HBD G274/7)

Bir kebûterdür havâyī bu dil-i ser-geşte kim
Halka-i zülfünden ayagına halhâl eyledün (NBD G297/2)

Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
Eşk-i sîmînünden ayagına halhal eyledün (HBD G274/2)

Ben degüldür gün yüzünde ey meh-i hargeh-nişīn
Nûr üzre noktalardur kim adın hâl eyledün (NBD G297/4)

Hâlümi âyîne-i ruhsârun içinde görüp
Üstüne bir nokta kodun adını hâl eyledün (HBD G274/3)

Redif olarak kullanılan ‘eyledün’ yanında yine şairler tarafından sıkça kullanılan ve hemen hemen her şairin bu redifle kaleme aldığı şiirler içinde Necati Bey ve Hayali Bey’in de hem vezin, kafiye ve redif olarak benzerlikler taşıyan hem de ifade ve kullanılan kelime kadrosu açısından yakınlıklar bulunan gazelleri vardır. Şairlerin bu gazellerdeki kafiye tercihler mürdef kafiyedir.

Mest olur murg-ı çemen gül yakalar çâk eyler
ʿÂrif-i vahdet olanlar bunı idrâk eyler (NBD G180/1)

Lebün âşüftesi olalı Hayâlî güzelüm
Kanda bir gonca görürse yakasın çâk eyler (HBD G182/5)

Hayali Bey’in dünya karşısındaki duruşunun ipuçlarından olan ve şiirlerinin çoğu yerinde bu duygusunu hissettirdiği ifadeler zaman zaman da redif olarak kullanılır. Bu rediflerden biri olan ‘geç’ kelimesi, Necati Bey’in bir gazelinde de işlenmiştir. Diğer birçok gazelde görülen aynilik durumu gazelin bütün unsurlarında gözlenir. Şairlerin kafiye tercihleri mücerred kafiye olarak şekillenmiştir.

Levend oldunsa baş egme Necâtī vazʿ u destâra
Özün meydân-ı ʿışk içre şehīd eyle kefenden geç (NBD G42/7)

Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
Belâ meydânınun gerçek şehîdiysen kefenden gec (HBD G40/1)

İkilemelerin redif olarak kullanımı, pek çok şaride az örnekle de olsa kullanılmış yapılardandır. Bazı örneklerde redifi ikileme olan şiirler, pek çok şair tarafından tanzir edilmiştir. Hayali Bey ve Necati Bey arasında gazeller içinde ikilemeden kurulu redif tercihi ve bu tercihin gazeller içindeki oranları benzediği gibi redif olarak kullanılan ikilemeler de bazı örneklerde aynıdır. Mürdefd kafiye üzerine inşa edilen 'girih girih' redifli gazeller bu kullanıma örnek olarak gösterilebilir.

Gül yanagunda zülf-i perīşân girih girih
Bâg-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih (NBD G524/1)

Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih (HBD G480/1)

İki şair araında ortak redif kullanımına ilişkin bir başka örnek 'Kaʿbeye' redifli gazeldir. Bu redif üzerine kurulan gazel iki şairde de mücerred kafiye üzerine kurulmuştur. Gerek vezin gerekse de kafiye ayniliği üzerine kurulan ve şairlerce fazla kullanılmayan örneklerden olan 'kâgıd' redifli gazeller, ifadelerdeki benzerlikler açısından dikkat çekicidir.

Benzedürken yâr işigin ehl-i diller Kaʿbeye
Başlamamış idi İbrâhīm-i Âzer Kaʿbeye (NBD G456/1)

Yapdıgında yazmış İbrâhîm-i Âzer Kaʿbeye
Yap gönül varmak dilersen ey birâder Kaʿbeye (HBD G508/1)

Ele girmez mi begüm aye kadar ak kâgıd
Karalama nice ̮ola ̮idi iki parmak kâgıd (NBD G45/1)

Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
ʿAks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd (HBD G48/1)

Mürdef kafiyenin kullanıldığı ve beyitlerde kullanılan hayaller ve ifadeler açısından birbiri ile oldukça yakınlık gösteren 'mest' redifli gazelin yanında yine aynı kafiyenin kullanıldığı ve kasidelerde olduğu gibi gazeller içinde de aynı mısra tekrarlarına örnek

gösterebileceğimiz ‘sana’ redifli bir gazel vardır. Bu iki gazelde kullanılan ifadeler bir farkla birbirinin aynıdır Necati Bey’de geçen ‘ʿâşık’ yerine Hayali Bey’de ‘zâhid’ kkelimesi kullanılmıştır.

Gözyaşı encümini reh-ber idinmezse eger
Şeb-i gamda iremez ʿâşık-ı **güm-râh sana** (NBD G2/5)

Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
Şeb-i gamda eremez zâhid-i **gümrâh sana** (HBD G16/4)

Rediflerin sıklığı açısından aynı kelime ya da kelime grupları şairler elinde birden fazla şiirde kullanılmıştır. Hayali Bey’de 4; Necati Bey’de ise 2 gazelde kullanılan ‘üstüne’ redifi bu grupta yer alan rediflerdendir. Necati Bey, ‘üstüne’ redifli iki gazelinde mukayyed kafiyeyi; Hayali Bey ise aynı redifte kaleme aldığı 4 şiirinde mürdef kafiyeyi tercih etmiştir. Bu redifle yazılan gazeller dışında Hayali Bey Divanı’nda yer alan bir kıtada Necati Bey’in gazelindeki söyleyişler açısından benzerlikler söz konusudur. İki şair arasında bu redif kullanımına dair ortaklıklar Hayali Bey’in kıtası ve Necati Bey’in ‘üstüne’ redifli bir gazelinde görülmektedir.

Geh kemend-i zülfüni sal gâh tīg-i gamzeni
Boynumuz kılca ne hükmün var ise baş üstine (NBD G550/4)

Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne
Her ne hükmün var ise cân üstüne baş üstüne (HBD KT26)

Hayali Bey ve Necati Bey’in şiirlerinde ortak redif kullanımı üzerinden yapılan karşılaştırmalara son bir örnek olarak ‘vermezin’ redifli gazelleri gösterebiliriz. Bu gazellerdeki kafiye kullanımına ilişkin tercihleri göstermek şairlerin birbirleri ile olan münasebetlerinin, aynilik ve farklılıkların ortaya konulması açısından önemlidir. Verilen diğer örnekler de düşünüldüğünde büyük oranda kafiye tercihindeki paralellik bu gazellerde de vardır. Gazellerde mücerred kafiye söz konusudur.

Ben muʿtekid degül miyin Allâh zikrine
Şol denlü var ki başumı gavgâya virmezin (NBD G405/6)

Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin (HBD G441/4)

15. yüzyıl içinde kendisine özel bir yer edinmiş ve şiirleri ile kendisinden gelen birçok şair üzerinde tesiri olan Necati Bey, 16. Yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Hayali Bey üzerinde de etkili olmuştur. Özellikle şiirlerin kuruluşları ve üsluplarının beslendiği kaynaklar açısından bu iki şair birbiri ile örtüşen bir karakterdedir. Bu durumun en kesin delilleri şiirlerde kullandıkları rediflerdir. Bu redifler vasıtasıyla benzerliklerin ne ölçüde olduğunun görülmesi, bu iki şair arasındaki değerlendirmelerde yüzeysellikten kurtularak somut verilere ulaşılmasını sağlar. Ortak rediflerin sayıca fazlalığı, değerlendirilecek ve karşılaştırılacak olan şiir sayısının da fazla olmasına sebep olmuştur. Rediflerin ortaklığı vezin ve kafiye ortaklıklarının da birlikte gelmesini doğurur. Elbetteki bütün gazellerde kafiye tercihleri konusunda bir bütünlük olmamasına rağmen her iki şairin tercihler mürdef ve mücerred kafiye züerine şekillenmiştir. Bazı örneklerde vezin ve redif ortaklığına rağmen kafiye tercihleri farklılık arz etmektedir. 15. yüzyıl içinde Ahmed Paşa ve Necati Bey'in şiirlerinde geçen rediflerle yazılan gazellerde kafiye açsıından benzerlikler görülürken, aynı redifin Hayali Bey şiirinde hem vezin hem de kafiye açısından başkalaştığı görülür. Bu durumun ortaya çıkmasında doğrudan şair tercihleri etkili olmuştur. Bütün bu tespitlere rağmen özellikle Necati Bey ve Hayali Bey arasında özellikle redifler konusunda yüksek bir benzerlik, yakınlık söz konusudur. Benzerlik ve yakınlıklar yanında şairler arasında tespit edilen aynı iki mısranın varlığı da doğrudan bir ilişki olduğunun göstergesi olarak düşünülebilir.

5.3.8. 16 ve 17. yüzyıllarda şairlerin kafiye ve redif tercihleri

Klasik şiirin 15. yüzyılda kendi kimliği ve özelliklerini yavaş yavaş sağlam zeminlere oturtmaya başlamasıyla birlikte takip eden yüzyılda imparatorluğun yükselişi ve genişlemesine de bağlı olarak geniş bir coğrafyada farklı şairler elinden çıkan hayal zenginlikleri ve edebi eserler etrafında bir gelenek halini almıştır. 16. yüzyılda saltanatın ihtişamı ile saray etrafında gelişen edebi ortam, şairlerin birbirleriyle üstünlük yarışına girdikleri bir devirdir. Bu yüzyılda saray etrafında himaye edicileri taarfından büyük taltiflere mazhar olan Hayali Bey, gerek şairler arasında gerekse de ileri gelen bürokratlar arasından çeşitli zıtlaşmaların odak noktasında olan bir şairdir. Fırsatını bulduğunda bu zıtlaşmaların dozunu arttırmaktan geri durmayan Hayali Bey, hemşehrisi Hayreti hakkında

söylediği sözler ve bu sözler neticesinde Hayreti'nin bekelenenden daha az bir lütuf elde etmesi, şairin Taşlıcalı Yahya ile arasında geçen ve husumete dönüşen kıskançlıkların alenileşmesi, bu dönem ve şairleri hakkında genel ipuçları verir.

Hayali Bey ile hemşehri ve arkadaş olan Hayreti, Rumeli'nde akıncı ocaklarında askerlik mesleğini icra etmiş bir şairdir. Hayreti'nin divanında bulunan şiirleri, özellikle gazellerinde kullandığı redifler, hem şairin kimliği hem de diğer şairler ile olan münasebetlerinin ortaya konulması açısından önemlidir. Şairin hemşehrisi Hayali Bey gibi zaman zaman saraya yakın olması, bu iki şairin birbirileriyle hemhal olduklarının bir göstergesidir. Bu durumda bu iki şairin edebi anlamda birbirlerini etkilemeleri kaçınılmaz olacaktır.

Hayreti kasidelerinde *"âb, abdâllar, cânlaruz, cev, 'ışk, 'îd, kılıç, nedendür, rüzgâr"* kelimelerini kullanmıştır. Hayreti'nin özellikle gazellerinde kullandığı kafiyeler açısından dikkat çekici bir noktada olduğu söylenebilir. Bu durum onun redif tercihinde uzun kelime gruplarını tercih etmesi ile açıklanabilir. Bu redif tercihleri diğer şairlerde de görülen iki kelimeden oluşan yapıları da geçerek kısa bir cümle biçimindedir. Bu kısa cümlecikler aynı zamanda yer yer konuşma diline yakınlaşan bir noktadadır. Bu yapılar içinde *"Afocugum benüm, ayırdı beni devrân, ayrıldum müselmânlar, ayru düşdüm ben, bilsem nedendür bilmezem, cüdâ düşmek ne güc, dûş itdün beni, hakkıyçün begüm, helâk itdün beni, ise hemân ancak olur, itme lutf it gitme gel, itmek dilersen 'âşık ol, kardaşcugumsın sen benüm, ne çâre n'eyleyeyin, ol benüm kardaşcugum, olmak diler gönlüm, olmak dilersen 'âşık ol, olmayan hîç gelmesün, senden vaz geldüm sevmezin, söylen gelmesün"* gibi cümlecikler vardır. Özellikle özel isimlerden müteşekkil kelimelerin rediflerde kullanılması Hayreti'nin mahbubiye özelliği taşıyan şiirlerinde kullanılan rediflerdir. Şairin redif tercihlerinde sahip olduğu inanç paralelindeki kelime kadrosu dikkat çeker.

Hayreti ile Hayali Bey'in ortak redif havuzlarında çoğunlukla tek kelimeden oluşan yapılar dikkat çeker. Hayreti Divanı'nda yer alan birkaç kelimeden müteşekkil ifadelerden oluşan redif kullanımı Hayali 'de aynı ölçüde kullanılmamıştır. Bu ortak redif havuzunda *"aldılar, ana, ancak, 'aşk, 'âşık, atar, bak, bana, ben, benüm, biz, bu gün, buldum, cüdâ, el çekdüm, esîriyüz, eyledün, eyler, gayrı, geçer, geldi, gelür, gibi, gül, 'aşk eyle, içelüm, ile, etdi, etdün, meded, neyleyeyim, ol, ola, olam, olan başum, oldum, olmadı, olmaz, olsun,*

olur, sen, senün, sor, su, şekil, taraf taraf, var imiş, yanar, yalvarayın, yasdanmış, yeter, yine, yok, yolların" yapıları yer alır.

Hayreti ve Hayali Bey'de ortak olarak kullanılan redifler arasında yer alan 'aşk' redifi ve bu redifle söylenen gazellerde şairlerin kafiye tercihleri mürdef kafiyedir. Bir beyitte kullanılan ifadeler aynı şekilde tekrar etmiştir. Mısranın bir kısmının aynen tekrar etmesi yanında Hayreti ve Hayali Bey divanlarında beyit tekrarlarının olduğu da görülür. Hayreti Divanı'nda 'âşık' redifli bir gazelde gazelin matla beyti, Hayali Bey Divanı'nda makta beytinden önceki beyit olarak kayıtlıdır.[150] Hayali Bey Divanı'ndaki bu gazel altı beyittir. Bu gazelde kafiye tercihi mücerred kafiyedir.

Kimi öldürse bulur ʿömr-i sermed
Temâşâ kıl ne cânlar cânıdur ʿışk (HD G181/2)

Egerçi kim cigerler kanıdur ʿaşk
Bana sor kim ne cânlar cânıdur ʿaşk (HBD G257/1)

Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
Beni görün ki benem hem garîb ü hem ʿâşık (HD G182/1)

Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık (HBD G249/5)

Yukarıda aynı beyitin tekrar edildiği gazelde hem benzerliğin gösterilmesi hem de şairlerin üsluplarına ilişkin ipuçları vermesi açısından bir beyitte geçen ifadelerin de zikredilmesi yerinde olacaktır. Kalenderi şairlerin divanlarında geçen kelime kadrosu içerisinde yer alan kimi ifadeler bu iki şairin aynı redif ve kafiyede yazdıkları gazelde de göze çarpar.

Görüp bu tekye-i ʿışk un bir ihtiyârı beni
Didi gel âdem isen ʿâşık ol dedem ʿâşık (HD G182/2)

[150] Hayali Bey Divanı'nda geçen bu beyit ile ilgili olarak Ali Nihat TARLAN neşrinde "Bu beyit yalnız A nüshasında vardır. Ayrı bir gazelin matlaı olup buraya karışmış olabilir" kaydı düşülmüştür. Hem gazelin altı beyitten oluşmuş olması, hem de bir matla beyti biçiminde kafiyelenmiş olması, bu beytin Hayreti Divanı'nda geçen gazelin matla beyti olduğunu gösteriyor.

Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık (HBD G249/6)

Birbirine nazire olarak yazılan şiirlerde kullanılan kelime kadrosu tekrara düşememk adına zaman zaman şairlerce benzer ya da aynı manayı verebilecek diğer kelimeler vasıtasıyla ifade edilir. Özellikle deyimler ve deyimsel ifadelerin kullanımında ise bu durum aynı şekilde korunur. Bu hususiyete örnek olarak şairlerin 'atar' redifli şiirlerinde geçen 'can atmak' deyimi gösterilebilir. Bu gazel mürdef redif üzerine kurulmuştur. Benzer bir durum 'eyledün' redifinin kullanıldığı gazellerde 'azad eylemek' ifadesinin kullanımında görülür.

Her okı kim nişâna o kaşı kemân atar
Cânlar nişâne olmag içün ana cân atar (HD G76/1)

Tîrün kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
Ana nişân olmaga ʿuşşâk cân atar (HBD G66/1)

Kul idindün çün beni kendüne ey sultân-ı ʿışk
Bend-i gamdan gûyiyâ bir bende âzâd eyledün (HD G240/3)

Cânumı kıldun cüdâ bu cism-i hâkâlûdeden
Bir garîbi gûyiyâ zindândan âzâd eyledün (HBD G278/2)

Hayali Bey ve Hayreti'de kullanılan kafiye ve bu kafiyelerin oluşturulmasında tercih edilen kelimeler de zaman zaman değişiklik ve bu değişiklikle birlikte mısralarda işlenen konunun kafiye için kullanılan kelimelere uygun ifadeler üzerinden gerçekleştirildiği görülür. Hayreti Divanı'nda kullanılan 'gibi' redifli şiirin matla beytinin ilk mısraında kafiye için tercih edilen kelime 'dolâb' iken ikinci mısrada 'âb' kelimesi kullanılmıştır. Aynı redifli gazelin Hayali Bey Divanı'ndaki örneğinde matla beytinin ilk mısraında kullanılan kafiye kelimesi 'âb', ikinci mısrada kullanılan kafiye kelimesi ise 'dolâb'tır.

Cevr eliyle beni zâr ideli dolâb gibi
Gözlerüm yaşı revân oldı akar âb gibi (HD G456/1)

Bûsitân-ı ser-i kûyun dolanup âb gibi
Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi (HBD G622/1)

Edatların kafiye olarak tercihi kimi şairlerde sıkça kullanılırken kimi şairlerde ile verilen örnekler sayıca fazla değildir. Buna rağmen rediflerde edatların nazire yazılan şiirler üzerinden gerçekleşmesi durumu karşılaştırılan örneklerde görülmektedir. Bu karşılaştırmalardan birisi de Hayreti ve Hayali Bey divanlarında kullanılan 'ile' redifi ile yazılan gazeldir. Gazelde mürdef kafiye tercihinin yanında benzer söyleyişler görülür. Gazelin bir beytinde Hayreti'de 'şikest etmek' yapısı kullanılırken Hayali Bey'de bu ifade 'sır-' fiili ile karşılanmıştır. Benzer bir örnek aynı redif üzerine kurulu gazellerin bir diğer beytinde 'mekes' ve 'peşşe' kelimeleri üzerinde olmuştur. Bütün unsurlarıyla aynı ifadeyi veren şair, bu yolla bire bir tekrara düşmekten uzaklaşır.

ʿÂrif isen gel gedâ-tabʿ olma ʿâlî-himmet ol
Kâse-i hırsı şikest it seng-i istignâ ile (HD G404/4)

ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile (HBD G495/4)

Sofî ehl-i ʿışka öykünmek hemân ey Hayretî
Fi'l-mesel bir peşşe bahs itmek durur ʿAnkâ ile (HD G404/5)

Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿAnkâ ile (HBD G496/1)

Hayreti ve Hayali Bey divanlarında 'olur' redifi ile yazılan bir gazelin makta beyitlerindeki ifadeler eş anlamlı kelimeler dışında bir fark olmadan kaleme alınmıştır. Bu eş anlamlı yapılarda tamlamayı oluşturan yapıların hece benzerlikleri dahi birbirini çağrıştıran bir biçimde kurulmuştur. İki şair arasındaki ortak redif kullanımlarında çoğunluğu oluşturan mürdef kafiye bu gazellerde de tekrar edilmiştir.

Ey kemânebrû hayât-ı câvidânî kesb ider
Tekye-i ʿışkunda her cân kim senün kurbân olur (HD G99/5)

Kaʿbe-i kûyunda her kim dilberün kurbân olur
Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur (HBD G164/5)

Şairlerin birbirlerini tanzir etmeleri, gazeli oluşturan kelime kadrosunun ve diğer cümle yapılarının benzerliği yanında bu unsurlar ile meydana getirilen hayalin de aynı olması sonucunu doğurabilir. Fuzuli'nin 'su' redifli kasidesinin 16. yüzyıl içinde Hayali Bey, Hayreti; 17. yüzyılda Şeyhülislam Yahya'daki tekrarları, bu redifle yazılan gazellerin benzer anlam ve hayaller etrafından şekillenmesine sebep olmuştur. Hayreti ve Hayali Bey'in bu redifteki gazellerinin matla beyitlerinde bu hayal ortaklığı açık bir biçimde görülmektedir.

Gönlini benzer ki akıtmış durur bir yâra su
Şevkden kendin yire urup yürür bîçâre su (HD G387/1)

ʿÂşıkâne gönlünü akıtmasaydı yâra su
Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüp âvâre su (HBD G463/1)

Hayreti ve Hayali Bey divanlarında şairlerin ortak redifler üzerinden yapılan karşılaştırmalarda bütün gazellerde çoğunlukla aynı kafiyeyi tercih ettikleri ve kafiye çeşitleri içerisinde de mürdef kafiyeyi kullandıkları görülür. Mürdef kafiye dışında kullanılan ikinci kafiye çeşidi ise mücerred kafiyedir. Son olarak iki şair arasındaki karşılaştırmaya ilişkin 'var imiş' redifli gazeli beyitler arasındaki bütün unsurların yakınlığını göstermek açısından zikretmek yerinde olacaktır.

Cân ile cânân arasında hicâb oldun diyü
Hayretî'nün kendü kendüyle savaşı var imiş (HD G156/5)

Tut dilün kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
Şemʿ ile pervâne miskînün savaşı var imiş (HBD G228/4)

ʿÂşıkun bagrında taglar denlü başı var imiş
Kendü bir kem katra deryâlarca yaşı var imiş (HD G156/1)

Yaş anılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
Gözlerüm yaşınca ʿummânun da yaşı var imiş (HBD G228/3)

16. yüzyılın ‘sultanü’ş-su’arâ’sı Baki, Fuzuli ve Hayali Bey gibi şairlerle birlikte bu yüzyılın önde gelen şairlerindendir. Şairin İstanbul’da olması ve saray çevresine yakın bir konumda bulunması onun saray etrafında bulunan, saraya yakın olan şairler ile ilişkilerinin irdelenmesi meselesini daha da önemli bir duruma sokmaktadır. 16. yüzyılda Hayali Bey ile Baki arasındaki ilişkinin tespitinin yapılabilmesi, şairlik ve karakter özellikleri açısından birbirine tezat özellikler taşıyan bu iki şairin karşılaştırmasını daha değerli bir noktaya taşıyor. Özellikle divanda yer alan şiirlerin hangi düşünce ve duygular etrafında şekillendiği konusu, bu iki şair arasındaki benzerliklerin de hangi çerçeve içerisinde olduğunu gösterir. Bir yanda tasavvuf ile yakın bir ünsiyet kuran Hayali Bey ile aklı ön plana çeken Baki’nin ortaklıkları bu iki şair arasındaki değerlendirmelerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Baki Divanı, içerisinde yer alan nazım şekilleri ve bu nazım şekillerinin sayısı yönüyle Hayali Bey Divanı’na yakın özelliktedir. Baki’nin kasidelerinin büyük çoğunluğu mürdef kafiye üzerine bina edilmiştir. Kasidelerde kullanılan redifler arasında Hayali Bey ile ortak kullandığı ‘eyledi’ redifli bir kasidesi vardır. Baki Divanı’nda gazeller içerisinde kullanılan redifler ile Hayali Bey Divanı’nda geçen ortak redifler arasında *“ʿaşk, aldılar, ʿaynına, ana, ancak, bak, bana, ben, beni, benüm, benzer, benzetdüm, budur, çek, çekdüm, çeker, degül, dedi, derler, ede, etdüm, etdün, eyle, eyledüm, eyledün, eyler, garaz, geç, geçer, gel, geldi, gerek, gibi, gösterür, gül, hem, içinde, ile, istemez, isterin, kendüdür, koynuna, meded, mensubuz, minnetin, nedür, ol, ola, olmadı, olmaz, olsun, olur, senün, şemʿ, tapşurdum, titrer, üstündedür, üstüne, var, vardur, yerine, yeter, yine, yok”* kelimeleri yer alır.

İki şairin şiirlerinde kullandıkları redifler açısından özellikle “*aldılar,ʿaynına, benzer, budur, eyle, eyledün, eyler, garaz, geç, geçer, içinde, istemez, koynuna, minnetin, şemʿ tapşurdum, titrer”* redifli gazeller arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. İki şairin kullandıkları redifler ve kafiye tercihleri bu şiirler üzerinden gerçekleştirilecektir. ‘Aldılar’ redifini kullanan her iki şarin matla beyitlerinde ikinci mısra aynı mısradır. Bu kullanımla şairlerin bu mısraı tazmin ettikleri ve dolayısıyla şiirlerin birbirine nazire olarak kaleme alındıkları görülür. Bu gazelde kafiye tercihi mürdef kafiye olarak şekillenmiştir.

Başdan meclisde sâkîler karârum aldılar
Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar (BD G178/1)

Dilrübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar (HBD G101/1)

Saff-ı müjgânın görüp ol şâha dil virdüm hemân
Top-ı gabgabla beden gibi hisârum aldılar (BD G178/4)

Sînemün meydânı dolsa kanlu yaş ile nola
Leşker-i mihnet beden gibi hisârum aldılar (HBD G101/4)

Hayali Bey ve Baki divanlarında kullanılan ‘benzer’ ve ‘budur’ redifli gazellerde mürdef kafiye tercihlerinin benzerliği yanında birbirine çok yakın söyleyişler de göze çarpar. ‘Benzer’ redifli gazelde şairler farklı kalıpları tercih etmelerine rağmen ikili yapılar ve tamlamalarda bu yakın söyleyişlerde bulunurlar. ‘Budur’ redifli gazelde ise matla beytinin ilk ve ikinci mısraları küçük bir farkla aynı ifadelerden oluşur.

Cihân efsânedür aldanma Bâkî
Gam u şâdî hayâl-i hâba benzer (BD G116/5)

Demiş iki cihânı terk eyleyen erenler
Zevk u safâsı dehrün bir seyr-i hâba benzer (HBD G140/4)

Bak câm-ı ʿayşa âyine-i pür-safâ budur
Gel gör habâb-ı sâgarı necm-i hüdâ budur (BD G57/1)

Gör yaşumı gamunla geçen mâcerâ budur
Bak dâguma ki âyîne-i pür-safâ budur (HBD G181/1)

Birbirine nazire olarak kaleme alınan şiirlerde özellikle tamlama yapılarında görülen benzer söyleyişler şairlerce aynen kullanıldığı gibi tamlama ögelerinden birinin eş anlamlısı kullanılarak da meydana getirilir. Bu tarz kullanımlar Hayali Bey ile Baki

arasında da söz konusudur. ‘Titrer’ redifli gazelde şairler bu yapıları eş anlamlı kelimeler vasıtasıyla oluştururlar.

Eser âhum yili kûyunda cism-i nâ-tevân ditrer
Çemen sahnında gûyâ bâddan berg-i hazân ditrer (BD G139/1)

Ser-i kûyunda âh etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer (HBD G160/4)

Hayali Bey Divanı’nda tercih sıralamasında gerilerde kalan mukayyed kafiye kullanımı bir gazelde Baki Divanı’nda geçen ‘eyle’ redifli gazelde benzerlik gösterir. Aynı vezinle yazılan gazellerde özellikle kafiye kelimeleri arasında aynilik söz konusudur. ‘Eyeledün’ redifli gazellerde ise kafiye tercih mürdef iken kafiyeyi oluşturan kelimeler arasında yine bir yakınlık vardır. Şairler tarafından sıklıkla kullanılan ve sayıca diğer rediflerden fazla olan ‘eyler’ redifi ile Hayali Bey’in üç, Bbaki’nin dört gazeli vardır. Bu gazellerde kullanılan kafiye türü Hayali Bey’de mücerred ağırlıklı iken Baki’de mürdef kafiye çoğunluktadır.

Dili al ey büt-i Çīn hayruna bir deyr eyle
Sana bir bûseye satduk yüri var hayr eyle (BD G433/1)

Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
Kendü mâlun koma düşmanlaruna hayr eyle (HBD G523/1)

Âsmân-ı mihrüne âhum şirârıdur nücûm
Şuʿle-i dâg-ı derûnum mâh-ı tâbân eyledün (BD G272/2)

Âferîn ey mihr-i dilber âsumân-ı ʿaşkda
Dâgumun her penbesin bir mâh-ı tâbân eyledün (HBD G279/4)

Bagrumı hûn eyledün şemşīr-i istignâ ile
N’eyledün hey âfet-i devrân yine kan eyledün (BD G272/5)

Şîve birle laʿlüni agzunda pinhân eyledün
Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledün (HBD G279/1)

Aynı redif kullanımı yanında aynı kafiye türü üzerine inşa edilen gazeller arasında ‘geç’ redifi ve ‘geçer’ redifi de her iki şairde benzerlik gösteren şiirler arasındadır. Bu gazeller arasında özellikle ‘geçer’ redifli gazeller kafiye ve vezin ayniliği yanında söyleyiş açısından da her beyit birbirine paralel bir yapıdadır.

Her kim ki meyl ider zen-i dünyâya Bâkıyâ
Merdâneler içinde anı sanma er geçer (BD G62/5)

Erdir şu kim ʿarûs-ı cihâna baş egmeye
Şâhum vilâyet içre Hayâlî de er geçer (HBD G172)

Hayali Bey’in kasideler içinde yer alan ‘gül’ redifli kasideleri yanında bu redifi üç gazelinde de redif olarak kullandığı görülür. Bu redif Hayali Bey ile karşılaştırılan şairler arasında en çok Baki ile sayısal bir yakınlık gösterir. Hayali Bey’de üç gazelde kullanılan bu redif, Baki’de 6 gazelde kullanılmıştır. Bu gazeller arasında kafiye kullanımı Hayali Bey’in üç gazelinde de Baki’nin altı gazelinde de mürdef kafiye üzerine inşa edilmiştir.

Şairlerin ortak redif kullanımlarında ‘içinde’ ve ‘istemez’ redifleri ve dikkat çeker. Bu rediflerle yazılan he riki gazelde de kafiye türü aynıdır ve ‘içinde’ redifli gazellerde mücerred kafiye söz konusu iken ‘istemez’ redifli gazellerde mürdef kafiye tercih edilmiştir.

Fakr küncin ihtiyâr itdi şu kim kâniʿ olur
Şemʿası şems olsa bakmaz tâk-ı eyvân istemez (BD G206/2)

Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez (HBD G191/1)

Hayali Bey ve Baki divanlarında ortak redifler arasında yer alan ‘*koynuna, minnetin, şemʿ tapşurdum’* kelimeleri ve bu redifler ile yazılan gazellerde bütününde her iki şairin kafiye tercihi aynıdır. Bu gazellerdeki redif benzerliği yanında vezin ortaklığı ve

kafiyeyi oluşturan kelimelerin benzerliği gazellerin birbirine nazire olarak kaleme alındığını göstermektedir. Özellikle ‘tapşurdum’ redifinin Hayali Bey dışında Baki’de de kullanılması bu redifin aynı yüzyıl içinde şairler arasındaki bir etkileşimin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Câme-hâb ol âfeti aldukça tenhâ koynına
Sanuram ebrün girür mâh-ı şeb-ârâ koynına (BD G430/1)

Âyîne her gün koyar dildârı tenhâ koynuna
Nâz ile Yûsuf girür gûyâ Züleyhâ koynuna (HBD G521/1)

Dil çeker ol târ-ı mûy-ı ʿanberīnün minnetin
İstemez ʿâlemde zülf-i hûr-ı ʿīnün minnetin (BD G383/1)

Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînün minnetin
Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînün minnetin (HBD G434/1)

Hayali Bey’in çağdaşı ve bir vesile ile görüştüğü Fuzuli klasik şiir içerisinde şairlik kudreti açısından ismi her ortamda zikredilen ve diğer şairler tarafından şiirlerine nazire yazılan bir şairdir. Şairin şiirlerinin farklı şairlerce tanzir edilmesi, ortak kullanımların ve söyleyişlerin de meydana gelmesine neden olmuştur. Bu özellikteki şiirler ele alındığında hem şairin tercihleri ortaya çıkarılabilir hem de diğer şairler ile karşılaştırılması gerçekleştirilebilir. Fuzuli kasidlerinde redif olarak “eyler, gül, hançer, kalem, olur, sabâ, su” kelimelerini kullanmıştır. Kasidelerde kullanılan redifler açısında Hayali Bey ile ortak kullanım ‘gül’ redifindedir. Bu kasidede mürdef kafiye kullanımı neticesinde kafiyeyi oluşturan kimi sözcüklerdeki tekrar, beyitteki benzer mısraları beraberinde getirmiştir.

Yetti ol mevsim ki açmaga gönüller mülkünü
Ola gülşende reyâhin hayline serdâr gül (FD K9/4)

Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül (HBD K12/1)

Farklı birçok şair tarafından kullanılmasına rağmen Fuzuli ile özedeşlemiş bir konumadaki ‘su’ redifi onun bir naatında kullandığı rediftir. Bu redifi kullanan diğer

şairlerin şiirlerindeki ifadeler karşılaştırıldığında şairler arasındaki etkileşimin ne boyutta olduğu daha da belirginleşmektedir. Çağdaşı Hayali Bey tarafından bu redif iki gazelde, Taşlıcalı Yahya Divanı'nda ise bir gazelde kullanılmıştır. Bu şairlerin aynı redifli şiirleri incelendiğinde Fuzuli'nin naatı ve bu naattaki söyleyişler benzerlikleri anlaşılacaktır. Üç şairin şiirlerinde kullandığı kafiye mürdef olup remel bahrinin 'Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün' kalıbı kullanılmıştır. Hayali Bey'in aynı redifle kaleme aldığı didğer gazeli de aynı redif ve kafiye ile yazılmıştır.

Hâk-i pâyine yetem dir ʿömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su (FD K3/23)

Hep senünçündür leb-i cûnun bu denlü nâlişi
Katı gönlünden şikâyetler eder taşlara su (HBD G464/6)

Ohşadıbilmez gubârını muharrir hatuna
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine kâre su (FD K3/5)

Ol boyu servün Hayâlî gözlemekden yolların
Lâle-i sahrâlarun indi gözüne kara su (HBD G464/7)

Cân virürken hançeründen sun bana bir pâre su
Hâlet-i nez' üzre gâyet hoş gelür bîmâre su (TYD G362/1)

Gam güni itme dil-i bîmârdan tîgun dirîg
Hayrdur virmek karanu gicede bîmâre su (FD K3/8)

Fuzuli Divanı'ndaki gazeller kısmındaki şiirlerin büyük çoğunluğu müreddeftir. Şairin kullandığı rediflerde uzun yapılardan ziyade tek kelime tercihinde bulunmuştur. Şairin Hayali Bey ile ortak olan redifleri arasında *"ana, bak, bana, beklerüz, beni, benüm, benzetdüm, bilür, bu, çeker, dahi, degül, derler, etdi, etdüm, etdün, eyle, eyledün, eyler, garaz, gayrı, geç, gül, gönlüm, ile, istemez, gibi, olmaz, olur, peydâ, sadgâsı, sakın, sana, senün, şemʿ, su, var, vardur, yeg, yeter, yok, yüzün"* kelimeleri yer alır. Bu rediflerden bazılarında şairlerin -özellikle Fuzuli'de -dildeki söyleyiş özelliklerine göre farklı şekilde söylendiği görülür.

İki şairin karşılaştırmasında redif ortaklıklarının olduğu şiirler sayıca birbirinden farklılık gösterir. Özellikle Fuzuli'de bir kez tekrar edilen redifin Hayali Bey Divanı'nda birden çok tekrar edildiği görülür. Bu durum Hayali Bey üzerindeki Fuzuli etkisi ve onun şiirlerinin tanzir etmekteki ısrarını göstermesi açısından önemlidir. Karşılaştırmamızda özellikle iki şairin divanında yer alan *"beklerüz, ettün, gibi, gördügün gönlüm, istemez, sadkası, yok, yüzün"* redifli gazelleri ele alınmıştır.

Fuzuli Divanı'nda bir gazelde Hayali Bey Divanı'nda ise iki gazelin redifi olarak kullanılan 'beklerüz' redifi Hayali Bey'in gazellerinde mücerred ve müesses kafiye üzerine kurulmuşken Fuzuli'deki örnek ise mücerred kafiye ile kaleme alınmıştır. Mücerred kafiye üzerine kurulan iki şairin iki gazelinde benzer söyleyişler ve yapılar dikkat çeker.

Yattılar Ferhâd ü Mecnûn mest-i câm-i ʿaşk olup
Ey Fuzûlî biz olar yattıkça sohbet bekleriz (FD G123/7)

Hûn-ı dil nûş etmege peymânesinde dagumun
Meclis-i ʿuşşâkda ashâb-ı sohbet beklerüz (HBD G203/4)

Her iki şairde de geçen ve Fuzuli'de iki gazelde, Hayali Bey'de ise bir gazelde kullanılan 'ettün' redifi mürdef kafiye ile yazılmıştır. Toplamda bu üç gazelde şairlerin aynı kafiye kelimeleri tercihi neticesinde benzer ifadeler ortaya çıkmıştır.

Nice hüsn ile seni Leylî'ye nisbet kılayım
Bilmeyip kadrimi terk-i men-i Mecnûn ettin (FD G166/3)

Salalı gönlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdün (HBD G289/4)

Birbirine nazire olarak kaleme alındığı anlaşılan 'gördügün gönlüm' redifli gazel hem redif hem kafiye hem de vezin ögeleri açısından birbirinin benzeri gazellerdir. Karşılaştırılan diğer şairlerde bu redifin yokluğu Fuzuli ve Hayali Bey arasında diğer bazı benzer redif kullanımlarında olduğu gibi doğrudan bir etkilenme olduğunu göstermektedir.

Tutuştu gam oduylan şâd gördügün gönlüm
Mukayyed oldu ol âzâd gördügün gönlüm (FD G203/1)

Cihânda başında sultân iken benüm servüm
Kul oldu sen şehe âzâd gördügün gönlüm (HBD G378/2)

Degildi böyle deminde bir ehl-i ʿişret idi
Bu kanlar içmege muʿtâd gördügün gönlüm (FD G203/6)

Cefâya ögrenüben cevre cân verür şimdi
Vefâ vü cevr ile muʿtâd gördügün gönlüm (HBD G378/3)

Şairlerce edatların redif olarak kullanımında en fazla örneği verilen edat 'gibi' edatı olmuştur. Bu redif ile Hayali Bey'in beş, Fuzuli'nin bir gazeli vardır. Gazellerde benzer özelliklerin yanında her iki gazelin de mücerred kafiye ve aynı vezinle yazılmasının yanında beyit sayılarının aynı olması da dikkat çeker. Hayali Bey'in gazelinde âlemin şair tarafından algısını ifade eden söyleyiş, Fuzuli'de de kullanılan kelime kadrosundaki küçük değişiklikler ile aynen tekrar edilir.

Göz yaşıyle dâne dâne cemʿ-i esbâb etme kim
Yele verir dehr anı pâmâl edip hırmen kimi (FD G286/8)

Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi (HBD G663/1)

Fuzuli'de geçen bazı rediflerin Hayali Bey Divanı'nda birden fazla gazelde kullanıldığı örneklerden bir diğeri 'istemez' redifli gazeldir. Üç gazelde mürdef kafiye ile kaleme alınmıştır. Hayali Bey'in her iki gazelinde de Fuzuli'nin gazeli ile benzer söyleyişler ve kafiye oluşturan kelimeler kullanılmıştır.

Teşne-i câm-i visâlin Âb-ı Hayvân istemez
Mâ'il-i mûr-i hatın mülk-i Süleymân istemez (FD G115/1)

Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekyegâh
Gonce-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez (HBD G191/2)

Fuzuli ve Hayali Bey divanlarında geçen ve karşılaştırılan diğer şairlerin divanlarında tespit edilemeyen ve bu yüzyıl içerisinde sıkça kullanılmayan bir kelime olan ‘sadgâ’ kelimesini her iki şair de bir gazellerinde kullanmıştır. Gazellerde baştan sona benzer söyleyişler göze çarpar. Bu yüzyıl içerisinde bu redifin sık kullanılmamış olması ve devrin önde gelen şairlerinden kabul edilen bu iki isimde bu redifin kullanılması gazellerin birbirilerine nazire olarak kaleme alındıklarını göstermektedir. Gazeller şairlerin kafiye tercihi mürdef kafiyedir.

Dûd-ı âhımdan kararmış zâr ü sergerdân tenim
Âteşin ruhsâr üzre müşgîn hilâlin sadkası (FD G274/2)

Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
Alnuma bir naʿl kes iki hilâlün sadgâsı (HBD G580/3)

Fuzuli Divanı’nda iki gazelde Hayali Bey Divanı’nda üç gazelde kullanılan ‘yok’ redifli gazellerin tamamı mürdef kafiye ile yazılmıştır. İki şairin divanında geçen ve ifade benzerlikleri dolayısıyla zikredilmesi gereken bir diğer redif ise ‘yüzün’ redifidir. Şairlerin kafiye tercihleri yine ortaktır ve mücerred kafiye kullanılmıştır. Şairlerin ‘istiğna’ kavramını işledikleri beyitlerindeki benzer ifadeleri dikkat çeker.

Naz edip dönderme ey bî-derd yüz ʿuşşâktan
Bunca hem gösterme fakr ehline istignâ yüzün (FD G228/6)

Fakr kûyun devlet-i dehre Hayâlî vermedi
Böyle kullanmak gerek ʿâlemde istignâ yüzün (HBD G437/5)

Fuzuli ve Hayali Bey divanlarında redif ve kafiye kullanımı iki şair arasında doğrudan bir temas olduğunu ve birbirlerini tanzir ettiklerini göstermektedir. Özellikle Hayali Bey’in Fuzuli’de geçen bazı gazellerin rediflrini birden fazla şiirinde kullanması onun Fuzuli şiirinden etkilendiğini gösterir. Ayrıca dönem içerisinde önce gelen şairlerce tekrar edilmeyen bazı rediflerin varlığı da bu ilişkinin ne boyutta olduğunu gömstermesi

açısından önemlidir. Kafiye tercihlerinde birbirilerini tanzir ettikleri şiirlerde çoğunlukla aynı çizgide olan şairler, işlenen redifin birden fazla olan diğer örneklerinde farklı kafiye tercihlerinde de bulunmuşlardır.

17. yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Şeyhülislam Yahya Divanı'nda kaside sayısı oldukça az sayıdadır. Divanda yer alan üç kaside de müreddeftir. Kasidelerden biri 'eyledi' redifli olup diğer ikisi eklerden oluşan rediflerdir. Gazellerde ise redif kullanımı sayıca fazladır. Gazellerin 3/4'ü müreddeftir. Şeyhülislam Yahya'nın hayali Bey ile ortak olarak kullandığı redifler arasında *"ʿaşk, ʿâşık, bana, beni, bilür, budur, çeker, degül, derler, Edrine, eyle, eyledi, eyler, garaz, gibi, gelür, gönül, gözler, gül, içinde, ile, istemez, kâgıd, mest, olur, ola, olma, olsun, olmaz, sâkî, sen, senden, senün, var, var ise, yeter, yine, yok"* kelimeleri yer alır.

Hayali Bey ile Hayreti divanlarında geçen ve kullanılan kelime kadrosu açısından benzerliklere sahip 'atar' redifli gazel Şeyhüslislam Yahya'nın bir gazelinde de kullanılmıştır. Bu redifle yazılan gazellerde Hayali Bey ve Şeyhüslislam Yahya'nın gazeli arasındaki benzerlik daha ziyadedir. Hayreti ve Hayali Bey'deki kafiye ve redif benzerliği yanında vezin benzerliği de söz konusu iken ŞeyhüslislamYahya'da farklı vezin kullanılmıştır.

Her okı kim nişâna o kaşı kemân atar
Cânlar nişâne olmag içün ana cân atar (HD G76/1)

Tîrün kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
Ana nişân olmaga ʿuşşâk cân atar (HBD G66/1)

ʿÂşıkun almaga cânın tîr kim cânân atar
Ol hadengün üstüne bîçâre ʿâşık cân atar (ŞYD G70/1)

Yer isimlerinin redif olarak kullanımına ilişkin iki şairin divanında yer alan 'Edrine' redifli gazel Hayali Bey'de bir gazelde Şeyhülislam Yahay'da iki gazelde kullanılmıştır. Bu üç gazelden ikisi mürdef kafiye ile yazılmış olup Şeyhüslislam Yahya Divanı'nda geçen ikinci gazelde mücerred kafiye tercih edilmiştir. Aynı vezin ve kafiyede yazılan 'gezdürür' redifli gazelerde de benzer ifade ve yapılar söz konusudur.

Gül ruhun bûyın sabâdan aldı âb-ı Edrene
Ben de bildüm ki olur erzân gülâb-ı Edrene (ŞYD G308/1)

Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
Ey gönül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine (HBD G511/1)

ʿAzm ider gülzâra ʿâşık nev-civânın gezdürür
Bir ölümli hastedür bîçâre cânın gezdürür (ŞYD G111/1)

Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür (HBD G62/1)

Şeyhülislam Yahya Divanında bir gazelde Hayali Bey Divanı'nda üç gazelde kullanılan 'gönül' redifli şiirlerde her iki şairin kafiye tercihi mürdef olarak tercih edilmişken Hayali Bey bu redifle yazdığı bir gazelinde müesses kafiye kullanmıştır. Hayali Bey ve Şeyhülislam Yahya'nın özellikle gazellerinde şairlerin ortak olarak kullandıkları redifler karşılaştırılan diğer bazı şairler ölçüsünde olmasına rağmen bu gazeller arasındaki benzerlikler veya aynilikler çok değildir. Benzer şiirlerdeki kafiye kullanımları ise iki şairde de çoğunlukla birbirini tutar.

5.4. Hayâlî Bey Dîvânı'ndaki vezinler

Hayali Bey Divanı'nda farklı şekiller ile yazılan toplam 740 şiir, 6 aruz bahri içerisindeki 14 farklı kalıp ile yazılmıştır. Şiirlerde kullanılan bahirler yoğunluk sırasına göre remel, hezec, muzari, müctes, hafif ve recez bahirleridir. En yoğun olarak kullanılan remel bahrinde toplam da 382 şiir yazılmıştır. Bu bahirin Türk edebiyatında en çok tercih edilen 5 kalıbı kullanılmıştır. Bu aruz bahrinin *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbında toplamda 297 şiir kaleme alınmıştır. Nazım şekilleri arasında 277 gazel; 6 kaside; 10 musammat ve 4 kıta bu kalıp ile yazılmıştır. 'feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün' kalıbında ise toplamda 81 şiir yazılmıştır. 69 gazel; 8 kıt'a ve 4 kasidenin vezni bu kalıptır. Remel bahrinin dört 'fâʿilâtün'den oluşan kalıbı çok tercih edilmemiş, yalnızca 2 gazelde kullanılmıştır. Daha çok mesnevi yazımında kullanılan kısa kalıplardan olan *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* ve 'feʿilâtün feʿilâtün feʿilün' kalıplarıyla ise 1 musammat ve 1 gazel

yazılmıştır. Remel bahrindeki bu beş kalıp divanda 51.69'luk oranıyla en fazla tercih edilen bahirdir. Bu bahirde nazım şekilleri arasında en önde gelen şekil 349 adet şiir ile gazellerdir.

Divanda remel bahrinden sonra gelen ikinci sıradaki bahir hezec bahridir. Bu bahirde toplamda 154 şiir kaleme alınmıştır. Bu bahirde yer alan toplam 4 kalıp şiirlerde kullanılmıştır. Bu dört kalıp içerisinde en çok tercih edilen kalıp 'mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün'dür. Bu kalıp ile 103 gazel; 6 kıt'a; 3 kaside ve 2 musammat yazılmıştır. Bu bahirde en çok tercih edilen ikinci kalıp ise 17 gazel; 1 kaside; 1 musammat ve 1 kıt'a ile *'mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün'* kalıbıdır. *'Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün'* kalıbı ile 17 gazel ve *'mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâîlün'* kalıbı ile de 3 adet gazel yazılmıştır. Bu bahirde kaleme alınan şiirlerin nazım şekillerine göre sıralamasında en fazla yoğunluğu 140 şiir ile gazellerde görmekteyiz.

Hayali Bey Divanı'nda en çok tercih edilen bahir üçüncü sırada muzari bahridir. Bu bahirde toplam 136 adet şiir yazılmıştır. Muzari bahrindeki iki kalıbı kullanan şair *'mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün'* kalıbında 122 gazel; 7 kıt'a ve 4 kaside kaleme almıştır. Sadece 3 gazelde kullandığı *'mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün'* kalıbını diğer şekillerde kullanmamıştır. Bu bahirde kullanılan kalıpların genel sayıya oranı 19.62 olarak gerçekleşmiştir.

Şairler tarafından çok tercih edilmeyen müctes bahrinin sadece *'mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün'* kalıbı ile şiirler yazan Hayali Bey'in divanı'nda toplam 38 şiir bu vezindedir. Bu sayı içerisinde nazım şekillerine göre 31 gazel; 5 kaside ve 2 kıt'a örneği vardır. Bu bahirde yazılan şiirlerin genel sayıya oranı 5.14 olarak gerçekleşmiştir.

Hafif bahrinin sadece *'Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün'* kalıbında şiirler söyleyen şair, bu kalıp ile 11'i gazel; 4'ü kıt'a ve 2'si kaside olmak üzere toplam 17 şiir yazmıştır. Hafif bahrinde kaleme alınan şiirlerin genel sayıya oranı 2.29'dur. Recez bahrinde yalnızca bir kalıbı kullanan şair, bu vezin ile 3 gazel örneği vermiştir. Recez bahrindeki 'müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün' kalıbı ile yazılan üç gazel dışında başka şekillerde bu kalıp kullanılmamıştır.

Hayali Bey Divanı'nda şairin nazım şekillerindeki tercihlerinin sınırlılığı yanında vezinlerde de dar bir çerçeve içerisinde kaldığı söylenebilir. Şair kullandığı bahirler ve bu bahirler içerisinde tercih ettiği kalıplar açısından Türk edebiyatı içerisinde en çok tercih edilen vezinleri kullanmış; ancak bu tercihler diğer bazı şairlerin şiirlerindeki çeşitliliğin bir adım arkasında kalmıştır. Özellikle gazel şeklinde ortalamanın üstünde bir sayıya ulaşan şairin bu şekille yazdığı şiirlerde kullandığı vezinler 13 farklı vezin kalıbı üzerine şekillenmiştir. Şairin gazellerinde kullanmadığı tek kalıp *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbıdır. Gazellerinde en çok tercih ettiği bahir remel bahri ve en çok örnek verdiği vezin *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'*dür. Bu bahirde en az kullandığı vezin ise 1 gazel ile *'feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'* kalıbıdır.

Divanın birinci bölümünü teşkil eden 25 adet gazelde 5 bahirdeki 7 vezin kalıbı tercih edilmiştir. Gazellerde olduğu gibi kasidelerde de en çok tercih edilen bahir 10 kaside ile remel bahridir. Bu bahrin *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbında 6; *'feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'* kalıbında ise 4 kaside yazılmıştır. Musammatlar içerisinde remel bahrinin ağırlığı dikkat çekecek bir orandadır. Musammatlar içerisinde yer alan 14 şiirin 10'u *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbı ile yazılmıştır. Musammatlarda remel ve hezec bahirlerindeki 4 kalıp kullanılmıştır. Kıt'alarda kullanılan vezinler şairin kasidelerde tercih ettiği vezinler ile benzerlik gösterir. Şair, kasidelerinde olduğu gibi kıt'alarında da 5 bahirdeki 7 vezin kalıbını kullanmıştır. Diğer şekillerdeki remel bahrinin üstünlüğü kıt'alar içerisinde de aynı ölçülerdedir.

Divanda kullanılan nazım şekillerinde sadece remel bahrindeki *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* ve hezec bahrindeki *'Mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün'* ile *'Mefâʿîlün mefâʿîlün feʿûlün'* kalıplarında kaside, gazel, musammat ve kıt'a örnekleri verilmiştir. Hezec bahrinin *'Mefʿûlü mefâʿîlü mefâʿîlü faʿûlün'* ile *'Mefʿûlü mefâʿîlün mefʿûlü mefâîlün'*; remel
bahrinin *'Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün'* ile *'Feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'*; muzari bahrinin *'Mefʿûlü fâʿilâtün mefʿûlü fâʿilâtün'* ve recez bahrinin *'Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün'* kalıplarında sadece gazel örnekleri verilmiştir.

Çizelge 5.3. Hayali Bey Divanı Vezin İstatistik Tablosu

VEZİNLER	Kaside		Gazel		Kıta		Musammat	
	Kasideler İçindeki		Gazeller İçindeki		Kıtalar İçindeki		Musammatlar İçindeki	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün	6	% 24	277	% 41.46	4	% 12.12	10	% 71.42
Mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün	4	% 16	122	% 18.26	7	% 21.21	_	_
Mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün	3	% 12	103	% 15.41	6	% 18.18	2	% 14.28
Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün	4	% 16	69	% 10.32	8	% 24.24	_	_
Mefâʿilün feʿilâtün mefâʿilün feʿilün	5	% 20	31	% 4.64	2	% 6.06	_	_
Mefʿûlü mefâʿîlü mefâʿîlü faʿûlün	_	_	17	% 2.54	_	_	_	_
Mefâʿîlün mefâʿîlün feʿûlün	1	% 4	17	% 2.54	1	% 3.03	1	% 7.14
Feʿilâtün mefâʿilün feʿilün	2	% 8	11	% 1.64	4	%12.12	_	_
Mefʿûlü fâʿilâtün mefʿûlü fâʿilâtün	_	_	12	% 1.79	_	_	_	_
Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün	_	_	3	% 0.44	_	_	_	_
Mefʿûlü mefâʿîlün mefʿûlü mefâîlün	_	_	3	% 0.44	_	_	_	_
Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün	_	_	2	% 0.29	_	_	_	_
Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün	_	_	_	_	_	_	1	% 7.14
Feʿilâtün feʿilâtün feʿilün	_	_	1	% 0.14	_	_	_	_

5.4.1. 15. yüzyılda şairlerin vezin tercihleri

Klasik edebiyatın kuruluş devrinden sonra yeni bir kimlik kazanmasında önemli etkisi olan Şeyhî, tezkireciler nazarında özellikle Hüsrev ü Şirin mesnevisi ile övgüye mazhar olmuştur. Bazı tezkireciler onun mesnevilerinin divanındaki şiirlerden daha üst bir konumda olduğu görüşündedirler. Şeyhi'nin divanında 15 kaside, 2 terkib-bent, 4 terci-bent, 2 müstezad, 1 mesnevi ve 202 gazel bulunmaktadır.[151] Ali Nihad Tarlan'ın *'Şeyhî Dîvânı'nı Tetkik'* adlı çalışmasında kaside sayısı 23, gazel sayısı 198 olarak gösterilmiştir.[152] Gazeller içerisinde yer alan 24 gazel şairin Hüsrev ü Şirin mesnevisinde geçen gazellerdir. Şairin şiirleri içerisinde 62 tanesi remel bahrinde; 55 tanesi muzari bahrinde; 37 tanesi hezec bahrinde; 31 tanesi müctes bahrinde; 12 tanesi hafif bahrinde; 8 tanesi recez bahrinde; 6 tanesi münserih bahrinde; 2 tanesi mütekarib bahrinde; 2 tanesi kâmil bahrinde ve 1 tanesi seri bahrinde bulunan kalıplar ile yazılmıştır. Şair şiirlerinde toplam 10 bahire ait 21 kalıp kullanmıştır.

---

[151] Biltekin, a.g.e., 81.

[152] Tarlan, a.g.e., 206-207.

Şeyhî'nin tercihlerinin başında gelen vezin muzari bahrindeki *'Mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün'* kalıbıdır. Şair bu vezin ile 55 şiir kaleme almıştır. Bu vezin gazeller içinde en çok kullanılan vezin olmasının yanında kasideler içerisinde de en çok tercih edilen kalıptır. Bu vezni 32 şiir ile remel bahrindeki *'Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'* kalıbı, 31 şiir ile müctes bahrindeki *'Mefâʿilün feʿilâtün mefâʿilün feʿilün'* kalıbı takip eder. Remel bahrindeki *'Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbı ise dördüncü sırada en çok kullanılan vezindir. Şeyhî'nin kullandığı vezinlerin oranlarına baktığımızda karşılaştırılan diğer şairlerin divanlarındaki oranlardan belirgin oranlarda farklı bir sonuç ortaya çıktığı görülecektir. Bu durumun ortaya çıkmasında divandaki nazım sayısının azlığı yanında şairin bazı vezinleri eşit derecede kullanılması durumuyla da açıklamak mümkündür. Karşılaştırılan diğer şairlerdeki ilk iki bahir remel ve hezec olmasına rağmen Şeyhî Dîvânı'nda durum farklıdır. Yoğun olarak kullanılan remel ve muzari bahirleri birbirine oldukça yakın oranlardadır. Şeyhi'nin divanındaki vezinlerin çeşitliliği de bu oranın ortaya çıkmasında etkili bir faktördür. Ayrıca şairin şiirlerinde en çok kullandığı *'Mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün'* kalıbını tercih etmesi de üç aruz cüzünden oluşan bir kalıbı seçerek şiirdeki hareketliliği ortaya çıkarma çabasından başka bir şey değildir.[153]

Necâtî Bey, sadece 15. yüzyılda değil kendisinden sonraki yüzyıllarda yetişen şairleri de etkileyen özelliklere sahip bir şairdir. Özellikle dil ve üslup konusunda ortaya koyduğu özellikler farklı yüzyıllarda pek çok şairi etkilemiştir. Onun şiirlerindeki atasözü, deyimler ve halka ait yerli unsurlar şairlerin Necâtî Bey şiirini takip etmelerine ve bu kullanımları yoğunlukla kullanmalarına vesile olmuştur. Necâtî Bey Dîvânı'nda 25 kaside, 650 gazel, 3 mersiye, 1 terci-bent, 1 terkib-bent, 1 murabba, 1 tarih, 2 mesnevi, 70 kıta, 10 müfred, 7 ferd, 3 matla, 2 rubai yer almaktadır. Divandaki toplam 774 şiir 8 bahirdeki 22 farklı vezin ile kaleme alınmıştır. Divanda en çok kullanılan bahir dört ayrı kalıbı kullanılan remel bahridir. Bu bahirde 231 şiir ile *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'*; 120 şiir ile *'feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'*; 25 şiir ile *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* ve 2 adet şiir ile *'feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'* kalıbı kullanılmıştır. ikinci sırada en çok kullanılan bahir 171 şiir ile muzaridir. Bu bahrin içindeki *'mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿīlü fâʿilün'* kalıbı ilk sırada yer alır. Bahir sıralamasında üçüncü sırada yer alan hezec bahrinde ise *'mefâʿīlün*

[153] Tarlan, a.g.e., 208.

mefâʿīlün mefâʿīlün mefâʿīlün'; *'mefʿûlü mefâʿīlü mefâʿīlü feʿûlün'* ve *'mefâʿīlün mefâʿīlün feʿûlün'* kalıpları birbirlerine yakın denebilecek oranlarda kullanılmıştır.

15. yüzyılda eserler kaleme almış ve klasik edebiyatın şekillenmesinde önemli köşe başlarını tutan Şeyhî ve Necâtî Bey'in şiirlerindeki vezin istatistiklerine bakıldığında ortaya sonraki yüzyıllarda şairlerin sıklıkla kullanacağı kalıpların ön planda olduğu görülecektir. Şeyhî'de tek bir kalıbı ile birinci sırada yer alan *'mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün'* genele bakıldığında bahirler içerisinde ikinci sıraya düşer. Yine de bu vezin şairler açısından en çok tercih edilen kalıplar arasında yer almıştır. Sonraki yüzyıllarda şairlerin en çok tercih ettikleri bahir ve bu bahrin içinde en çok kullandıkları vezin olan *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbı her iki şairde de yoğun olarak kullanılmıştır. Şairlerin vezin tercihlerine bakıldığında bazı kalıplarla hiçbir örnek vermediği görülmektedir. Örnekler veren şairlerin verdikleri örnek sayısına bakıldığında ortada ciddi anlamda bir farkın olduğu söylenemez. Verilen bu örnekler genel sayı içerisinde birkaç örnekten öteye geçmemiştir. Necâtî Bey Dîvânı'ndaki vezin istatistikleri sonraki yüzyıldaki istatistiklerin özeti mahiyetinde denilebilir. Bu şairin divanındaki yoğunluklar diğer şairlerin kullanımlarıyla bir paralellik içerisindedir.

5.4.2. 16. yüzyılda şairlerin vezin tercihleri

Hayali Bey'in de yaşadığı bu yüzyıl içerisinde klasik edebiyat tarihi içerisinde geleneği sanat anlamında en yüksek seviyeye taşıyan ve eserleriyle yeni bir ufuk açan zirve şahsiyetler yetişmiştir. Verilen eserlerin bu denli yüksek bir konumda olması vezin mükemmelliği ve kullanımdaki tercihlerin de istatistiki olarak ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu yüzyıl içerisinde Hayali Bey'in hemşerisi ve çağdaşı olan Hayretî, divanında farklı şekillerle kaleme alınmış olan toplam 551 şiiri 7 bahir içerisindeki 15 farklı kalıp oluşturmuştur. Bu 551 şiir içerisinde yüksek sayılabilecek bir oranda remel bahrini tercih etmiştir. Bu bahrin genel sayı içindeki oranı 63.15'tir. Remel bahri içerisinde en çok tercih edilen kalıp *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'*dür. 83 şiirde muzari bahrindeki vezinleri kullanan şair bu bahrin *'mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün'* kalıbını 75 şiirinde; *'mefʿûlü fâʿilâtün mefʿûlü fâʿilâtün'* kalıbını ise 8 şiirde kullanmıştır.

Osmanlı payitahtına olan uzaklığına rağmen sanatını imparatorluğun her köşesine ulaştıracak nitelikte eserler veren ve klasik edebiyat içerisinde özel bir yere sahip olan

Fuzuli, şiirlerinde sırasıyla remel, hezec, muzari ve müctes bahirlerindeki kalıpları tercih etmiştir. Tercihlerindeki remel bahrine ilişkin oran onun vezin konusunda Hayretî'ye benzer oranlarda örnek verdiğini göstermektedir. Örnek verilen bahirler konusunda 15. yüzyıl şairi Şeyhî'nin paralelinde olan şair, on bahirde de örnekler vermiştir. Yüzyılın diğer önde gelen şairlerinden olan Bâkî'nin divanında 27 kaside, 636 gazel, 9 musammat, 21 kıt'a ve 31 matla yer almaktadır. Şair toplam 636 manzumesinde 7 farklı bahir ve bu bahirler içindeki 17 farklı aruz kalıbını kullanmıştır. Şairin tercih sırasında ilk başta gelen bahir 44.34'lük oran ile remel bahridir. Bu bahiri 24.37'lik oranla hezec; 21.23'lük oran ile muzari ve 2.99'luk oran ile müctes bahirleri takip eder. Şairin bu tercihleri 15. yüzyıl şairi Necâtî Bey'in kullandığı vezinler ve oranları ile benzerlik gösterir.

Bu yüzyıl içerisinde şairlerin vezinlere ilişkin tasarrufları ve tercihleri bir önceki yüzyılla karşılaştırıldığında oranlardaki benzerlik ve tercih edilen kalıplardaki yakınlık klasik edebiyatta artık bir bütünlüğün ve kabulün yavaş yavaş oturmaya başladığının ipuçlarını göstermektedir. Özellikle çok kullanılan kalıpların aynı miktarda olması ve az kullanılan kalıplardaki seyreklik bu durumun kanıtı niteliğindedir.

5.4.3. 17.yüzyılda şairlerin vezin tercihleri

16. yüzyıl içerisinde yaşayan Hayali Bey ve onun tek eseri olan divanını temele koyduğumuz bu çalışmada şairlerin divanlarında kullandıkları vezinlerin karşılaştırmalı istatistiklerini değerlendirdiğimiz şairler arasında 17. yüzyıl şairi Şeyhülislâm Yahyâ ve şiirlerinde kullandığı vezinler de önem taşımaktadır. Şeyhülislâm Yahyâ'nın divanında toplam 563 manzume 10 farklı bahir içindeki 23 aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu yönüyle Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı karşılaştırdığımız şairler içerisinde en fazla aruz kalıbını kullanan şairler arasındadır. Şair 238 şiirinde remel bahrinin 4 farklı kalıbını kullanmıştır. Bu kalıplar içerisinde *'fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün'* kalıbı en başta gelir. İkinci sırada hezec bahrinden seçtiği kalıpları kullanan şairin 197 şiiri bu bahirden seçtiği kalıplarla yazılmıştır. Üçüncü sırada muzari bahrindeki 2 kalıbı kullanan şair bu kalıplar ile 56 şiir kaleme almıştır.

Şeyhülislâm Yahyâ 15. yüzyıldaki Şeyhî ve 16. yüzyıldaki Fuzûlî'nin divanında kullandığı bahirlerle aynı bahirleri kullanmıştır. Bu bahirlerdeki kullanım sıklığı da benzer oranlardadır. Şeyhülislâm Yahyâ'nın eserinde farklı olan durum ikinci sırada tercih ettiği

hezec bahrinin kullanımındaki yoğunluktur. Şairin bu bahirdeki kullanım yüzdesi 34. 68'dir. Bu oran kendisinden önceki yüzyıllarda yaşayan şairlerin eserlerinde bu oranda kullanılmamıştır. Şair hafif, mütekarib, seri, münserih ve kâmil bahirlerinde sayıca az örnekler vererek diğer şairlerdekine benzer oranlar gösterir.

5.4.4. Genel değerlendirme

Aruz veznini 11. yüzyıldan itibaren Türk şiirinde kullanmaya başlayan şairler dört yüzyıl süren bir deneme ve uygulama devresinden sonra nihayet 15. yüzyılda Türk şiirinin bu vezinle yazılan en olgun örneklerini vermeye başlamışlardır. Başlangıçta Türk dilindeki uzun seslerin olmayışı bu veznin kullanımını zorlaştırmış ve bazı teorisyenlerce Türk diline uygun olmadığı gibi savlar öne sürülmüşse de 15. yüzyıldan itibaren bu veznin Türk dilindeki dönüşümü yükselen bir eğilim de olmuştur.

İran aruzunun Türk dilinin özellikleri göze alınarak uygulanan bahirleri arasındaki kalıplar zamanla şiirdeki tercihlerin sabitleşmesini ve hatta şekiller özelinde kullanılan kalıpların genel bir tercih olarak ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Aruzun kısa kalıplarının mesnevi yahut ikiye ayrılabilen şekillerde kullanımı yahut 17. yüzyıldan sonra örnekleri ortaya çıkan şarkılarda tercih edilmiş olması bu durumun izahı açısından önemlidir. Şairler yazdıkları gazellerde bir ayrıma gitmemiş yoğun olarak tercih ettikleri kalıpların yanında az örnekle de olsa diğer kalıpları da kullanmışlardır. Sayıca sınırlı bir örnek olmasına karşılık 15, 16 ve 17. yüzyıllarda önde gelen 7 şairin divanlarından hareketle vezin sıklıklarını incelediğimiz çalışmada öncesinde yapılan çalışmalara paralel olarak Türk şiirindeki vezin sıklıklarının aynı sonuçlarda olduğu gözlenmiştir.

Hayali Bey şiirinde kullanılan vezinlerin şairin kendisinden önce ve sonraki yüzyıllarda yaşamış diğer şairlerdeki yansımalarında yaklaşık olarak bir benzerlik söz konusudur. Bu benzerlik şairin çağdaşı olan şairlerde daha belirgin bir noktadadır. Türk şiirinde tercih sıralamasında en başta gelen bahir remel bahri ve bu bahir içerisindeki *'fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün'* kalıbıdır. Karşılaştırılan şairler arasında en çok tercih edilen bu kalıp olmuştur. Şairler tarafından sıklıkla kullanılan *'feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün'* kalıbı ise baştaki ve sondaki tef'ilelerin *'fâʿilâtün'* ve *'faʿlün'* şeklinde de kullanılabilir olması yönüyle kolay bir söyleyiş kazanarak kıvrak bir yapıda olmasını sağlamış, bu yönüyle de şairler tarafında tercih sebebi olmuştur. Karşılaştırılan divanlarda

remel bahrine ait kalıpların oranlarının divanlardaki toplam sayılarının yarısına yakın olması bu bahirin ne kadar çok kullanıldığının delili niteliğindedir. Sadece 15. yüzyıl şairi Şeyhî'nin divanındaki oranlar diğer şairlerin şiirlerinden çıkan sonuca paralel değildir. Bu durum da şairin kişisel tercihi yanında divanındaki şiirlerin sayısındaki azlıkla ilgili olmalıdır. Şairin en çok tercih ettiği iki farklı bahir içindeki iki kalıp ile söylediği şiirlerin sayıları arasında fark sadece yedidir. Şairin birinci sırada kullandığı vezin diğer yüzyıllardaki şairlerin aksine *'mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün'* kalıbıdır. Diğer şairlerde ilk sırada yer alan *'fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün'* kalıbı ise Şeyhî'de dördüncü sırada kalmıştır.

Şairler tarafından kalıpları en çok kullanılan bahirlerden olan hezec bahri, karşılaştırılan yedi şairden altısında benzer oranlarda kullanılmıştır. Bu bahir içerisindeki *'mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün'* ve *'mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün'* kalıpları en çok kullanılan kalıplarındandır. Özellikle 'Mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün' kalıbı yalnızca bu bahir içerisinde en çok tercih edilen kalıp olmakla kalmayıp Türk şiiri içerisinde de çok kullanılan bir kalıp olmuştur. Divanlarda benzer sayılarda örneklerle karşılaştığımız bu bahirde en çok şiir söyleyen 17. yüzyıl şairi Şeyhülislâm Yahyâ olmuştur. Şeyhülislâm Yahyâ'nın divanında 197 şiir hezec bahrindeki kalıplar ile söylenmiştir.

Şairler tarafından hezec bahrine yakın oranlarda manzume yazılan bir bahir de muzari bahridir. Karşılaştırılan yedi şairde muzari bahrindeki kalıplar ile yazılan şiirlerin sayı ve oranları hemen hemen aynı derecededir. Bu bahirde en çok kullanılan kalıp *'mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün'* kalıbı olmuştur. Bu kalıp sadece bu bahir içerisinde en çok kullanılan kalıp olarak kalmamış Türk şiiri içerisinde de en çok tercih edilen kalıplardan olmuştur. Şeyhî, Necâtî Bey, Hayâlî Bey ve Bâkî divanlarında yakın oranlarda kullanılan bu kalıp Fuzûlî ve Şeyhülislâm Yahyâ divanlarında ortalamanın çok altında kalmıştır. Bu iki şairdeki düşüşün göstergesi olarak şairlerin tercih sırasında başı çeken bahirlerdeki kalıpları incelememiz yeterli olacaktır. Fuzûlî 61.66'lık oranla ilk sırada remel bahrini tercih etmiş ve bu bahir içerisindeki kalıpları kullanmıştır. Bu durum Şeyhülislâm Yahyâ'da ise ilk sıradaki remel bahrine olan teveccühün ortalama sınırlarda olmasından başka ikinci sırada 34.68'lik oranla hezec bahrinin yoğun olarak kullanılmış olmasındandır.

Müctes bahri şairlerce sayıca çok kullanılmış olmasa da diğer bahirler içerisindeki sıralamada dördüncü sırada yer almıştır. Bu bahir içerisinde en çok tercih edilen kalıp *'mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün'* kalıbı olmuştur. Bu kalıp gazel şeklinde daha yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Hayâlî Bey Dîvânı'nda geçen 17 örneğin tamamı gazel şekli içerisindedir. Bu bahir içerisinde karşılaştırılan şairler arasında Şeyhî ve Hayretî divanlarındaki oranlar dikkat çeker. 15. yüzyıl şairi Şeyhî'de 14.02'lik bir oranla hezec bahrindeki orana yaklaşan bu bahir, Hayretî Dîvânı'nda 0.90'lık oran ile 5 örnekte görülür. Kimi şairlerde müctes bahrine yakın oranlarla karşımıza çıkan recez bahrinde ise en çok kullanılan kalıp *'müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün'* kalıbıdır. Recez bahrine ait diğer kalıplarda ise söylenen şiir sayısı birkaçı geçmemektedir.

Sık kullanılan bu bahirlerin dışında kullanılan 10 bahir içerisinde hafif, mütekarib, seri', münserih ve kâmil bahirleri de yer almaktadır. Bu bahirlerde kullanım sıklığı az denilebilecek seviyededir. Ortaya çıkan oranlar çoğu zaman birin altında kalır. Bazı şairler en çok tercih edilen 10 bahir içerisinde bazı bahirleri hiç tercih etmemiş sadece ilk sırada yer alan bahirlerdeki kalıpları kullanmışlardır. Hayali Bey şiirinde mütekarib, seri', münserih ve kâmil bahirlerinde söylenen şiir yoktur. Benzer şekilde Baki'de seri', münserih ve kâmil bahirlerinde; Necâtî Bey ve Hayretî'de mütekarib ve kâmil bahirlerinde örnek kullanım yoktur. Karşılaştırılan yedi şair içerisinde bütün bahirlerde örnek veren üç isim 15. yüzyılda Şeyhî, 16. yüzyılda Fuzûlî ve 17. yüzyılda Şeyhülislâm Yahyâ'dır. Bu üç ismin tercih ettikleri bahirlere ilişkin oranların yer yer ortalamanın altında veya üstünde kalmasının bir sebebi de bu durum olmalıdır. Şairlerin şiirleri konusundaki tercihleri onların şiiri ahenk ve nizam açısından ayakta tutan temel direklerden olan vezin tercihlerinin de farklılaşmasını, genel geçer kabullerden uzaklaşmaları sonucunu doğurmuştur.

Çizelge 5.4. Şeyhî, Necâtî Bey, Hayretî, Hayâlî Bey, Fuzûliî, Bâkî ve Şeyhülislâm Yahyâ Divanlarının Vezin İstatistik Tablosu

BAHİRLER	**ŞEYHÎ**	**NECÂTÎ BEY**	**HAYRETÎ**	**HAYÂLÎ BEY**	**BÂKÎ**	**FUZÛLÎ**	**ŞEYHÜSLİSLÂM YAHYÂ**
	Divandaki Oran	**Divandaki Oran**	**Divandaki Oran**	**Divandaki Oran**	**Divandaki Oran**	**Divandaki Oran**	**Divandaki Oran**
Remel	% 28.05	% 48.71	% 63.15	% 51.69	% 44.34	% 61.66	% 41.90
Hezec	% 18.09	% 19.20	% 19.23	% 20.83	% 24.37	% 20.89	% 34.68
Muzari	% 24.88	% 22.03	% 15.06	% 19.62	% 21.23	% 7.91	% 9.85
Müctes	% 14.02	% 5.02	% 0.90	% 5.14	% 2.99	% 5.27	% 6.33
Recez	% 3.61	% 4.12	_	% 2.29	% 4.72	% 2.63	% 0.88
Hafif	% 5.42	% 0.38	%1.08	% 0.40	% 1.42	% 0.20	% 3.16
Mütekarib	% 0.90	_	_	_	% 0.94	% 0.60	% 0.70
Seri’	% 0.45	% 0.12	% 0.36	_	_	% 0.20	% 0.17
Münserih	% 3.16	% 0.12	% 0.18	_	_	% 0.40	% 1.23
Kamil	% 0.90	_	_	_	_	% 0.20	% 0.17

6. HAYÂLÎ BEY DÎVÂNI'NDA EDEBÎ SANATLAR

Belagat ilminin bedi bölümü içerisinde yer alan edebi sanatlar klasik edebiyat içerisinde şairlerin hünerlerini ortaya koymak amacıyla sıklıkla başvurdukları unsurlardandır. Bu sanatların kullanılışındaki temel gaye şairin sadece sanatlı söyleyiş amacıyla yetinmeyip bilgi ve yeteneğine bağlı olarak orijinal söylemlerin peşinde koşması durumudur. Altı yüz yıl süren bir gelenek içinde her şairin edebi sanatları kullanması sıradan bir durum olmasına rağmen asıl amacın bu sanatlar vasıtasıyla diğer şairlerden farklı ve başka hayaller oluşturulabilmesi durumudur. Şairler değişik mazmunlar etrafında koştukları gibi bu mazmunları oluşturmakta en büyük vasıtalarından biri olan sanatları da aynı önemle işlemiş ve geliştirmişlerdir. Bir şairin zihnindeki hayali güzel bir sebebe bağlayarak ifade etmesi onun bir sanat kullandığını gösterir. Ancak bu sanat kullanımı kurulan hayalin orijinal, eşsiz bir yapıda olduğuna delil olarak gösterilemez. Bu sebeple şairlerin hemen tamamı farklı edebi sanatları kullanmalarına karşın orijinallikte ve benzersiz mazmunlar oluşturmakta aynı dereceye ulaşamamıştır. Sanatlı söyleyişin temel gayesi söyleyişin en üst derecede ifade edilmesi, sanatlar yardımıyla çağrışım ve hayallerin zenginleştirilmesidir.

Klasik edebiyat içerisinde anlam ve söz sanatlarının bütününü şairler tarafından kullanılmasına karşın bazı edebi sanatların anlam ve söyleyiş özelliklerini kuvvetlendirmeleri özelliklerine bağlı olarak daha önde bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Şiirde olmazsa olmaz sanatlar arasında gösterilebilecek sanatlar arasında teşbih, istiare, mübalağa, tezat ve hüsn-i ta'lil sanatları vardır. Bu sanatlar temel olarak şairlerin kullanımlarındaki orijinallikleri ortaya çıkarabilecekleri, çağrışım ve metaforları derinlemesine işleyebilecekleri sanatların başında gelmektedir. Bu sanatlar kimi şairler elinde kurulan mazmunu oluşturmakta derin ve güçlü bir yardımcı konumundadır. Tercih edilen bu sanatlar bir benzerlikle söylenmek istenen kavramın derecesini artırıp boyutunu farklı zeminlere çekmek, mecazın türleri ile kısa ve öz bir söyleyişle kastedilen manaya gönderme yapmak, aşırılıkları sanatsal bir biçimde ifade ederek anlamı kuvvetlendirmek, zıtlıklar ile farklı düşünceler ve imgeler oluşturmak ve sözü en güzel biçimde söylemek temeline dayanır. Şair bu sanatlar vasıtasıyla şiirini şiir yapan temel özellikleri ortaya koymak ve diğerlerinden farklı olma yolunda ilerlemek ve hatta benzerlerini aşmak gayreti içerisindedir.

Hayali Bey şiirinde farklı edebi sanatlara ilişkin örnekler bulunmakla birlikte şairin tercihlerine bağlı olarak bazı sanatları daha çok kullandığını görürüz. Şair özellikle teşbih, mübalağa, tezat ve hüsn-i ta'lil gibi sanatları şiirlerinde yoğun bir biçimde kullanmıştır. Bu sanatların tercihinde elbette ki şairin söyleyiş hususiyetleri, kendisine ait mazmunları, dünya görüşü ve şiir algısı ön plandadır. Hayali Bey şiirinde özellikle mübalağa ve tezat sanatının yoğun bir biçimde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Şairin bu sanatları neden bu kadar çok tercih ettiği sorusu onun sanatlar konusundaki tercihlerini belirlemek açısından önemli bir konudur. Şairin divanında beşeri ve ilahi aşkın terennümleri üzerine kurulan şiirlerde bu sanatların tercihi kendi kişiliğindeki algının bir sonucu olmalıdır. Kalenderîlik terbiyesini erken yaşlarda alan ve hayatının her döneminde aşikâr bir biçimde olmasa da içten içe bu terbiyeye ait hususiyetleri yaşayan ve hisseden bir şairin şiirlerinde tezatlar ve aşırılıkların görülmesi de tabii karşılanmalıdır.

Divanda şairin kullandığı edebi sanatları tespitinde öncelikle şairin yoğun olarak kullandığı ve kendisi ile özdeşlemiş kimi özelliklerin ifade edildiği örnekler seçilmiştir. Bu açıdan onun eserinde kullandığı edebi sanatlar isim olarak benzerlik gösterse de kullanım açısından şaire has kullanımlardır. Bu sanatlara ilişkin örneklerde şairin yalnızca bahis konusu ettiği kavramlar üzerine söyleyişleri üzerinde durulmayarak onun karakterine ve kendisinin psikolojik ve sanatçı duruşunun da ipuçlarını yakalayabileceğimiz özellikleri ortaya çıkarmak yerinde olacaktır. Şairin kullanımlarındaki karşılaştırmalar ve diğer şairlerle ortak payda da buluştuğu kimi konulardaki algısını ortaya koymak onun edebi sanatlar ekseninde aslında şairlik yönünün orijinalliğini tespit etmemize zemin hazırlayacaktır.

6.1. Benzetme Yönü Bağlamında Divanda Kullanılan Teşbîhler

Teşbih; müşebbeh, müşebbehün bih, vech-i şebeh, edat-ı teşbih olmak üzere dört unsurdan müteşekkil bir sanat olarak tarif edilir. Bu tarif içindeki unsurlar benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olarak da kullanılmaktadır. Teşbihin tanımına dair sözlüklerde *"Mânâyı kuvvetlendirmek için aralarında ortak taraflar bulunan iki şeyden zayıfını kuvvetlisine benzetme şeklindeki edebî sanat"*[154] ifadeleri yer alır. Şiirde de yapılan teşbihlerin çoğu bu tanım etrafında yapılmış ve örneklendirilmiştir. Teşbihin dört unsurundan tamamı kullanılabileceği gibi bazı unsurların

[154] Ayverdi, Z. İ. (2011). Kubbealtı Lügatı. İstanbul: Kubbealtı Vakfı Yayınları.

söylenmeyerek temel öğelerin söz konusu edildiği teşbihler de vardır. Şairler açısından bu kullanım daha çok tercih edilenidir.

Şairlerin kullandıkları sanatlarla ilgili olarak şiirlerindeki örnekler yanında bu sanatlara ilişkin düşünce ve bakışları da kimi zaman söz edilir. Şiirlerinde yer yer sanat telakkilerine göndermeler yapan ve nasıl yazılması gerektiği yahut da nelere dikkat edilmesi gerektiğine ilişkin değerlendirmeler şairin bu konudaki düşüncelerini açığa çıkarması bakımından önemlidir. Hayali Bey de sanat telakkisi konusunda zaman zaman değerlendirme ve tespitlerde bulunarak şiir karşısındaki konumunu belirtir. O, teşbih konusunda söylediği bir beytinde teşbihin başlı başına yeterli olmadığını, bu unsurun yanında 'rengîn edâ'nın da en az teşbih kadar gerekli olduğu düşüncesindedir. Şairin bu değerlendirmesi onun şiirlerinde teşbihi hangi algı ile düşündüğü ve anlamlandırdığını göstermesi açısından önemlidir. Şairin bu değerlendirmesine rağmen bütün teşbihlerinde tekrara düşmeden her daim mükemmel örnekler vermesi söz konusu değildir. Ancak kullandığı teşbihlerin bulunduğu her mısrada bu değerlendirmesinde söylediği 'rengîn edâ' peşinde koştuğu muhakkaktır.

Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dilgüşâda (G479/6)

Her şairin şiirinde kullandığı beli başlı kelime kadrosu içinde teşbih ve mecazlar bellidir. Ortak bir kelime kadrosundan hareketle kurulan bu unsurlar, bir süre sonra şairin şairlik kavramlarıyla bütünleşen bir yapıyı ortaya çıkarır. Bir beyitte teşbih unsurlarından birisi için kullanılan bir kelime yahut kelime grubu bir başka şiirde az ya da çok değişik bir varyant ile karşımıza çıkar. Onun divanında kullandığı belli başlı teşbih ve mecazlar ile ilgili olarak *'Mâhî, bahr, emvâc-ı deryâ, dürr, dürr-i meknûn, dürr-i şehvâr, gevher, cevâhir, güher-bâr, lü'lü'-i lâlâ, dem-i İsâ, hatt-ı nigâr, nûr-ı dîde, şâhid-i mevzûn, Süreyyâ, 'izâr-ı Leylî'de bir turra-i anber-feşân, âb-ı firâvân, çerâğ, Mantıku't-Tayr, kuş dili, murgân-ı kudsî, Seb'a-i Mu'allaka, sihr, efsûn Samirî sihri, gül-efsûn, rengîn fesâne, tûtiya.'*[155] yapıları tespit edilmiştir.

[155] Kurnaz, C. (1987). Hayali Bey Divanı Tahlili, (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 33-34.

Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef (G242/1)

Ser-nigûn olsun Hayâlî göreyin gavvâs-vâr
Gevher-i nazmum dururken dürr-i şehvâr isteyen (G403/5)

Şairin şiirlerinde kullandığı temel teşbih ve mecaz unsurları yanında kendisi ve şiiri hakkında yaptığı teşbihler de önemli bir yer tutar. Özellikle mahlas beyitlerinde görülen bu teşbihler şairinin şiiri ve kendisi hakkındaki değerlendirmeleri göstermesi bakımından mühimdir. Divanda şairin kendi ve şiiri hakkındaki tavsif ve benzetmelere ilişkin; *'Pâdişah-ı mülk-i ma'ânî, mülk-i suhanun emîri, Husrev-i mülk-i suhan, âlem-i nazmun Süleymânı, şi'r ehlinün sultânı, nazm serîrinde sâhib-erkân, sâhib-dîvan, ehl-i nazmun mümtâzı, nazm kişverinün tâc-dârı, âb-ı ruh-ı heft-kişver, âb-ı ruh-ı mülk-i âl-i Osmân, bahr-i kelâmun gavvâsı, suhan şehbâzı, suhanperver, gazelhân, nükte-dân, üstâd, gül, nahl-i hüner vs.'*[156] tespitleri yapılarak "Bu ifadelerden şairin kendini devrinin en büyük şairi olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bahsedilen benzetmelerde şairin hayatı ile ilgili özelliklerin bulunduğu muhakkaktır. Mesela, onun hayal dünyasındaki orijinalliklerin bir kısmını tasavvufi eğilimiyle izah etmek mümkündür."[157] değerlendirmesi yapılmıştır. Bu tespit ve değerlendirmelerle birlikte şairin pehlivana benzetilmesi hususunda da açıklamlar yapılmış, bu durumun şairin Rumelili oluşu ile ilişkilendirilmiştir.

Bugün devrinde bir Dârâ-yı Cem-kadr ü felek-tahtun
Hayâlî ʿarsa-i nazmun ser-amed pehlevânıdur (G176/5)

Divanında çeşitli benzerliklere yer veren şair, özellikle kendi şiiri ve şairliği ile ilgili olarak her şair gibi alçakgönüllü davranmamış, çeşitli karşılaştırmalar ve üstünlük durumunu ifade eden ifadelere yer vermiştir. Bir beytinde şiirlerinin 'sîmyahâne vasfı'nda olduğunu dile getiren şair, bir başka beytinde dilini deryaya ve ve bu deryanın dalgalarını da mısralarına benzetmiştir.

Hayâlînün görüp şahâ sîmya-hâne vasfında eşʿârın
Dediler silk-i nazm içre bu dürr ü şâhvâr ancak (G246/5)

---

[156] Kurnaz, a.g.m., 24-25.
[157] Kurnaz, a.g.m., 24-25.

Hayâlî᾽nün dili deryâya benzer
Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ (G3/5)

Beyitte birbirine denk düşecek ve aralarında bir benzerlik kurulabilecek olan kavramların ifadesinde şair, leff ü neşrden yararlanarak sagar ve bade kavramlarını âb-ı rûy-ı hukemâ ve çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ tamlamaları ile karşılar. Şiirinin baş döndürücü niteliğini ifade ederken feleklerin dönüşünü söz konusu eden şair, Mevlevilerin ney sesini işittiklerinde raksa girmeleri gibi feleklerin de dönmeye başladığını söyler.

Sâgar ü bâdeye derlerse Hayâlî yeridür
Âb-ı rûy-ı hukemâ çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ (G10/7)

Fegânumdan felekler raksa girdi
Dönerler mevlevîler nâya karşu (G467/2)

Yukarıda bir örnekte feleklerin dönmesi durumunu şiirinin baş döndürücülüğü ile ilişkilendiren şair Mevlevi benzerliğini kullandığı gibi bir başka beytinde ise pervanelerin aleviler gibi semaya başladığını anlatır. Bu beyitte bir derviş-şeyh ikilisinin varlığı şairi bu tarz bir benzerliği kurmaya götürmüştür.

Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ (G239/3)

Şairin çeşitli konular etrafında söz konusu ettiği ve kendisi ile karşılaştırmalar yaptığı isimler vardır. Aşk sahasında şöhret kazanmış isimlerden en önde gelenleri Mecnun, Ferhad'dır. Beyitte çeşitli ilgiler kuran şair karşılaştırmaya girdiği bu isimlerin bilinen, meşhur olan özelliklerinden hareketler benzetme yönünü tespit eder ve işler. Beyitte Mecnun'un Leyla'nın itinin çanağını başına taç olarak giymesi durumu şairin de aşk ülkesinin tacını giymesine denk bir durum olarak sunulur.

Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkun şâhıdur
Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer (G168/5)

Beyitlerde verilen teşbihlerin benzerlik yönünü kuvvetlendiren ve ne olduğunu açık bir şekilde göstermesi açısından şairlerin zaman zaman kullandıkları benzetme edatı, divanda çoğunlukla 'gibi' edatı ile karşılanmıştır. Divanda bu edat 325 kez kullanılmıştır. Çoğu örnekte bu görevle kullanılan edat beyitlerde *'âb gibi, âb-ı revân gibi, âbisten gibi, âfitâb-ı 'âlem-ârâ gibi, âhen gibi, 'ankâ gibi, ashâb gibi, âsiyâb gibi, 'âyîne gibi, bâd-ı sabâ gibi, bahâr ebri gibi, bahr emvâcı gibi, bülbül gibi, bülbül-i şeydâ gibi, cûy gibi, cür'a gibi, çeng gibi, çeşme-i hayvân gibi, dâne-i erzen gibi, demren gibi, deryâ gibi, devâb gibi, dolâb gibi, duhanî lâle gibi, dür-i gûşu gibi, ebr gibi, erzen gibi, eşk-i Mecnûn gibi, Ferhâd gibi, gedâlar gibi, gonca gibi, gözyaşı gibi, gurâb gibi, gül gibi, gülâb gibi, gün gibi, güneş gibi, habâb gibi, hâven gibi, hayâl-i hâb gibi, hayâl-i leb-i nigâr gibi, hazân bâdı gibi, hazân bergi gibi, hırmen gibi, hûnâbe-i ciger gibi, hurmâ gibi, husrev gibi, ibrîşim gibi, 'Īsâ gibi, it gibi, 'izâr-ı yâr gibi, kafes gibi, kandîl-i tersâ gibi, kebûter gibi, kemân gibi, kevkeb-i eşküm gibi, külhan gibi, lâle gibi, leylî gibi, ma'den gibi, mâh-ı nev gibi, Mecnûn gibi, meh gibi, mekes gibi, Mesîhâ gibi, mey gibi, mey-i nâb gibi, mihr ü meh gibi, mihr-i cihân-ârâ gibi, murg-ı ser-i Mecnûn gibi, nâfe gibi, nâyâb gibi, ney gibi, Nizâmî gibi, nokta gibi, ok gibi, pervâne gibi, pevîzen gibi, peyker-i Mecnûn gibi, rehzen gibi, rikâb gibi, sanavber gibi, sâye gibi, serv gibi, seyl gibi, seylâb gibi, sidre tâvûsu gibi, sîm gibi, su gibi, subh gibi, surâhî gibi, sûzen gibi, şarâb-ı nâb gibi, şem' gibi, şîr ü şekker gibi, tıfl gibi, tîr-i pertâbî gibi, tohm gibi, tug gibi, vâ'iz gibi, yel gibi, Yûsuf gibi, Yûsuf-ı Mısrî gibi, zeng gibi, zer gibi, zer-i hâlis gibi, zerre gibi, zulmet-serâ-yı ten gibi, zülf-i dilber'* gibi yapılarıyla birlikte kullanılmıştır. Bu yapıların tespiti divanda tercih edilen teşbihlerin benzetme yönünü göstermesi bakımından önemli bir pozisyondadır.

Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
Sava rakîbüni gamzen yeter havâle bana (G5/2)

Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımun
Âh etdügümce ney gibi işi fegân ola (G9/2)

Şehperin sûret-i maksûda edüp âyîneler
Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem (K15/5)

Teşbih edatının kullanımına dair örnekler bol miktarda bulunmasının yanında bu edatın kullanılmadığı, doğrudan doğruya benzetmenin temel ögelerinin yer aldığı beyitler

de mevcuttur. Aşk ve şevk kavramlarını tarifini anlattığı bir beytinde şair, aşkı şemʿ-i ilâhi; şevki ise zincire benzetir.

ʿAşk bir şemʿ-i ilâhidür benem pervânesi
Şevk bir zencîrdür gönlüm anun divânesi (G633/1)

Şair tarafından yapılan benzetmelerde bir tasvirin yapıldığı ve benzerlikte kullandığı temel unsuru farklı kavramlar ile karşıladığı görülür. Şairin sevgilinin yanağının resmetmesi durumu ve bu resmetmenin ifadesinde mübalağanın devreye girmesi ortaya değişik bir benzetmeyi çıkarmıştır. Sevgilinin yüzünün güzelliğinin anlatıldığı mecliste Zühre yıldızı ve ay ancak birer tef olabilir.

Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle (G557/5)

Şairin teşbihlerinde yer yer kullandığı 'def' kelimesi ile farklı çağrışımlar ve hayaller oluşturulduğu görülür. Bir başka beytinde zahitle çekişmesine konu edindiği def kelimesi ile bağrında hiçbir aşk yarası bulunmayanların durumlarına işaret edilerek zikir halkasında yaradan eser olmayan bağırlarını göstermenin hiçbir hükmü ve marifeti olmadığına vurgu yapılır.

Şol sîne-i bîdâgunı ʿarz etme zikr-i halkada
Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def (G242/3)

Hayali Bey şiirinde kullanılan bazı benzetmeler şairin kendi bedeni ve onun üzerinde yer alan uzuvlarının özelliklerini farklı bir bakış açısıyla ele almasıyla oluşturulmuştur. Yüzdeki kaşları hem renk hem de şekil itibariyle yazıya benzetme durumunu bir adım daha öteye taşıyan şair, kaşları alnındaki kara yazı olarak tasavvur eder.

Çekmek içün kuru sevdâlarını kâkülünün
Kara yazu imiş alnumda benüm bu iki kaş (G224/3)

Divandaki benzetmelerde tercih edilen vech-i şebehler farklı şairler elinde çeşitli söyleyişlere dönüşür. Hayali Bey şiirinde bu tarz söyleyişlere, alışılmadık benzerlik ögelerinin kullanıldığına dair örnekler mevcuttur. Bu örnekler içinde beklenmedik, biraz da söyleyişte kullanılan kelimeler açısından zayıf olabilecek ifadelere rastlanır. Aşığın zayıf bedeninin zayıflığı anlatılırken genele olarak düşünülen benzetmeler dışında şair bedeninin nane çubuğuna ve yufka ovağına döndüğünden bahseder. Şair aşığın zayıf bedeninin benzerliği konusunda *'nane çubuğu'* ve zayıf, dökük kırıntı anlamlarına gelen *'ovak'* kelimesini tercih etmiştir. Benzer bir biçimde aşığın yaralı bağrının teşbihi konusunda sürekli kanaması ve yaralarla kaplı olması bağlamında *'hûnîn yalâg etmek'* benzerliğine yer verilmiştir. Gözyaşının çokluğunu dile getirirken kullandığı *'bahr-ı eşk'* tamlamasıyla çokluğu ifade eden şair, bu durum karşısında zorda kalan gökyüzüne dalgıçlığı kendisinin öğrettiğini ve ay ile güneşin de göğsünde ancak *'iki kabag'* olabileceğini söyler. Bu benzerliklerle değişik bir tercihe düşen şair, yine de farklı çağrışımlar akla getirmesi açısından zengin bir benzetmeler silsilesi oluşturmuştur.

Ditrer Hayâlî üstüne dirdir benüm begüm
Cân döndü **naʿne çûbuna yufka ovagına** (G474/5)

Seg-i kûyun kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
Tenümden daglardan bir nice **hûnîn yalâg etdüm** (G365/1)

Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
Nigâra mihr ü mâhı gögsüme **iki kabag etdüm** (G365/4)

Kendi bedeni üzerine zengin bir teşbih çerçevesi oluşturan şair, şiirlerinde sıklıkla kullandığı elif, dağ, na'l gibi ifadeleri farklı kavramların yansıması olarak ele alıp işlemiştir. Damga damga yaraları ay ve güneşe benzeten şair, bağrında açılan elif biçimindeki tırmıkları ise aşk ehline doğru yolu gösteren bir işarete, kılavuza benzeterek hem bedeninde yer alan bu unsurların çokluğunu ifade etmiş hem de âşıklık iddiasındaki yerini perçinleyen simgeleri farklı benzerlikler ile ifade etmiştir.

Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
Sînem üzre her elif bir dogru râhumdur benüm (G376/3)

Hayali Bey Divanı' teşbih ve mecazlar yönüyle zengin bir eser olmasının yanında metinde kullanılan teşbihlerin daha çok hangi perspektiften ele alındığı konusunun ortaya çıkarılması daha mühim bir konudur. Şiirlerinde belli başlı mazmunları sıklıkla kullanan şair, bu mazmunları ifadesinde orijinal söyleyişler meydana getirmiştir. Kimi zaman zorlama yahut da alışılmamış benzerlik yönlerini şiirlerinde kullanan şair; genelde aşığın bedeni ve tabiat ekseninde bir duyuş ve algıya sahiptir.

6.2. Zengin Bir Çağrışım Dünyası Oluşturma Açısından İstiâreler

Sözlük anlamı olarak *"Ödünç, borç veya eğreti alma, ödünçleme."* olarak tarif edilen istiare, bir edebiyat terimi olarak ise *"Bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma, eğretileme"*[158] biçiminde tanımlanmıştır. İstiareler teşbih sanatının temel iki ögesinden birinin kullanımıyla meydana getirilen sanatlardır. Teşbih sanatı ile yakından ilgisi olan istiare teşbihin bu iki temel unsurundan birisinin belli bir karineye bağlı olarak ifade edilmesi ile oluşturulur. Günlük konuşma dilinde de fazlasıyla yer verilen bu sanat, şiir ekseninde düşünüldüğünde ehemmiyeti daha da artan bir konumdadır. Teşbih de açıkça söylenen benzerlikler istiarelerde gizlenmiştir ve okuyucunun hayal ve duyuşlarının sınırları ile geniş bir yelpazede tasavvur edilebilen yapılardır.

İstiareler teşbihin temel unsurları olan müşebbeh ve müşebbehün bihten birisinin gizlenmesi yahut söylenmemesi üzerine şekillenir. Unsurların saklanması durumu başlı başına yeten ve istiareleri oluşturan yegâne özellik değildir. Bu gizleme olayında belli başlı karinelerin kullanılan kelime kadrosu ile ödünçlenen kavrama ilişkin imalar ve ipuçları vermesi şartı vardır. Yöntemi itibariyle iki farklı varyantı ortaya çıkan istiareler, şiirde zengin hayaller ve sezişlerin meydana gelmesine zemin hazırlayıp çağrışımların çoğalması ve okuyucu zihninde farklı duygular uyandırması bakımından önemlidir.

Klasik edebiyat içinde örneklerine sıkça rastlanan ve hatta belli bir süre sonra ifade edildiğinde tek bir kavram ya da durumun sanı yerine geçen pek çok istiare vardır. Bu istiareler içerisinde istiare-i musahhara biçiminde bir edebiyat terimi olarak kullanılan açık istiare sanatı bu kullanımların oluşmasındaki temel sanatlardandır. Temel benzerlikler

---

[158] Akalın, a.g.e., 988.

olarak şiirde kullanılan ve ifade edildiği andan itibaren neyi veya hangi durumu karşıladığı açıkça belli olan bu istiare türü şairler tarafından sıklıkla kullanılmış ve geliştirilmiştir. Divanların ilk kısmını oluşturan kasideler düşünüldüğünde klasik edebiyatın başlangıcından itibaren kimi rediflerin hangi mefhumu çağrıştırdığı ve neyin yerine kullanıldığı açıkça ortadadır. Hayali Bey Divanında yer alan 25 kaside içinde *'gonca'* redifi ile Kanuni Sultan Süleyman, *'serv'* redifli kaside ile ise şairin büyük destek ve himmet gördüğü İbrahim Paşa kastedilmiştir. Klasik edebiyat geleneği içerisinde hemen her şairde örnekleri görülen açık istiareye dair kullanımlar Hayali Bey şiirinde de yer alır.

Şiirlerde çoğunlukla sevilen için kullanılan kimi istiareler ortak istiare havuzu içinden şairin aldığı ve şiirinde konu edindiği türdendir. Sevilen için kullanılan *'mâh, mâh-ı nev, hüsrev, perî, melek-sîmâ perî, serv, gül, gonca, şem' vb.'* gibi kelimeler ile kastedilen bellidir ve yalnızca bir mefhumun ifadesinde kullanılır.

Ol melek-sîmâ perî kim benzemez insân ana
Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân ana (G6/1)

Ol serv ger gelürse gönül bûsitânına
Gözüm yaşı bu demde ana cûyibâr ola (G24/2)

Pervâne oldu nakd-i hâyat ile tâlibi
Gördü dükân-ı şemʿde nârencî bir metâʿ (G239/2)

İstiarenin ikinci türü olan ve açık istiareden bir derece daha zorlayıcı ve bu özelliğiyle de çağrışım ve sezgiler bakımından ifade edilen kavramın çerçevesini değişik bir zemine oturtabilen kapalı istiare, şiirlerde açık istiare kadar yaygın kullanılmasa da bu sanatın yapıldığı beyitlerde verdiği zengin anlamsal çerçeve ile kendisini hemen belli eden bir karakterdedir. Burada kapalı istiarenin yalnız müşebbeh ile yapıldığı ve müşebbehün bihin bir karine ile hissettirildiği bilgisinin yanında bu sanatın teşhis sanatı ile de yakından ilgili olduğu durumunu da ifade etmek yerinde olacaktır. Bu konuda Tahirü'l-Mevlevi teşhisin bir nevi kapalı istaire olduğu görüşünde olduğunu hatırlamak yerinde olacaktır.[159]

[159] Olgun, T. (1936). Edebiyat Lügati. İstanbul: Asar-ı İlmiye Tetkik Neşriyatı, 151.

Bu bilgiden hareketle özellikle teşhisin bulunduğu beyitlerde istiare-i mekniyyenin olabileceği akıldan uzak tutulmamalıdır.

Hayali Bey Divanı'nda istiare-i mekniyyeye ilişkin örnekler mevcuttur ve bu sanatın geçtiği beyitlerdeki çağrışım zenginliği ve hayaller şiiri ileriye taşıyan ve güçlendiren bir yapıdadır. Geçen örneklerde şairin istiareyi oluşturan veya hissettiren karineleri sanatın meydana getireceği zenginliğe paralel bir biçimde vermesi bu sanatın etkisini daha yukarıya çeken, onu ziyadeleştiren bir durumdadır. Şairin meşhur *Mantıku't-Tayr* müellifi Feridüddin Attar'dan bahsettiği bir beytinde bülbülün çemen etfaline *Mantıku't-Tayr*'ı okuttuğunu söyler. Beyitte bir şeyhi yahut da muallimi çağrıştıran karineler dışında başka herhangi açık bir benzetilen yoktur.

Mantıku᾿t-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
Şerh eder her faslın anun nitekim ʿAttâr gül (K12/4)

Şairin İbrahim Paşa'nın katli üzerine söylediği ve her dörtlük sonunda tekrar ettiği bir beytinde çevgan oyununa ait hayallerin kullanıldığı görülmektedir bu beyitte çevgan oyunundaki toptan hiç söz edilmemesine rağmen bu kelimeyi çağrıştıracak karinelerden olan *'baş ve galtân eylemek'* ifadeleri ile bir istiare-i mekniyye örneği yapıldığı görülmektedir.

Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledün
Neyledün ey çarh-ı hûnî neyledün kan eyledün (M2/I/2)

Şair, bir bahçe tasviri yaptığı ve anlam olarak sabah rüzgârının şarap içmiş olan goncanın ağzını kokladığı ve goncanın çiy tanesi akçesiyle başını kurtardığı hayalini işlediği beytinde teşhis sanatı üzerine kurulan yapı ile bir yakalanma, başını kurtarma olayını anlatır. Bu açıdan düşünüldüğünde beyitte açıkça söz konusu edilmese de bir bekçi yahut zabitin varlığının çağrıştırıldığı görülür. *'Başını kurtarmak, akçe vermek'* gibi karineler vasıtasıyla bu durum hissettirilmiştir.

Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest (G31/4)

Tasavvufi anlamın ifadesi ekseninde örülen ve çoğu zaman derviş yahut şeyhe benzerliklerin verildiği beyitler farklı şairler elinde kullanılan, örnekleri verilen durumlardandır. Şair bu düşünce ile kurduğu beytinde *'eşcâr-ı kühsâr'*ın kendisine kol salup âşıklık durumuna girmesini tavsiye ettiğinden bahseder. Burada *'kol salmak'* ifadesinin insana ait bir hususiyet olduğu göz ardı edilmemelidir. Beyitte şeyh yahut muhiplere dönük açıktan bir ifade bulunmamasına rağmen istiare-i mekniyye vasıtasıyla zengin bir çağrışım yapılmıştır.

Eşcâr-ı kühsârı bana kol salup dedi
ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt (G34/2)

Şairin dünya algısı ile şekillenen hayalleri şiirlerinde farklı yapılara bürünerek bu duyuş ve hissedişlerin çeşitli yansımaları şiirlerinde kendisini gösterir. Gençliğinde kalenderi dervişler içine katılıp bir ışık olan Hayali Bey, beytinde şemi bir kalender dervişi olarak hayal eder. Bir savaş metaforunu hissettiren bu beyitte şemin başında yanan fitili pervanelere karşı savaş silahı olarak tasavvur edilmiştir. Beyitte dervişliğe ilişkin doğrudan bir ifade olmamasına rağmen *'başına ışık giymek'* sözü ile bir çağrışım meydana getirilmiştir. Burada şairin şiir hususiyetlerinin bilinmesi, kullanılan 'ışık' sözünün sadece temel anlamında kullanılmadığının bilinmesi ve beyitte tasavvur edilen derviş profilinin anlaşılmasına etki eden bir karine olduğuna dair bir değerlendirmenin yapılması gerekir.

Yalın edüp kılıcın ışık geydi başına
Pervânelerle kılmag içün kârzâr şemʿ (G235/4)

Divanda özellikle tasavvufi karakterdeki şiirlerde dervişlerin hususiyetleri ve özellikle kalenderi dervişlerin çeşitli aksesuar ve ritüellerine ilişkin kullanım ve bilgiler görülür. Bu açıdan şairin beyitlerinde kullandığı ve çağrışım yoluyla bu özellikleri ifade ettiği unsurlara daha dikkatli bir biçimde bakmak kullanılan sanatları ortaya çıkarılmasında önemli bir etkendir. Beyitte menekşe çiçeğine değişik durumlar atfeden şair, ilk mısrada *'başına giymek'* ikinci mısrada *'gûşuna asmak'* ifadeleri ile yine bir derviş profili çizer.

Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef (G242/1)

Sevgilinin özelliklerine dair pek çok kullanım ve bu kullanımın farklı açılardan ele alındığı örnekler vardır. Klasik şiiri içinde sevgilinin özellikle yüzündeki unsurlarına ilişkin benzetmeler ve istiareler her şair tarafından kullanılmıştır. Sevgilinin saçı için *'zincir, çengel, sümbül, reyhan, bend, kemend vb.'*; gözleri için *'câdû, mest, hilebaz, nergis, badem vb.'* kirpikleri ve gamzesi için *'ok, hançer, kılıç vb.'* benzerlikler kullanılmıştır. Sevgilinin ağzına ve dudaklarına ilişkin ise *'mim, la'l, yahut, hokka, mercan vb.'* benzerliklerinin yanında çeşitli meyveler üzerinde de benzerlikler kurulur. Divanda şairin yer yer dudak için kullandığı benzetmelerden olan *'şeftâlü'* bir beyitte müşebbehün bih konumunda kullanılarak *'bûse-i yâr'* karinesi ile istiare-i mekniyye olarak kullanılmıştır.

Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın (G413/4)

Beşeri aşkın terennüm edildiği çoğu beyitte şairin âşıklık iddiasında kendisini karşılaştırdığı ve her açıdan kendisini ondan üstün bir yerde gördüğü Mecnun, Kâbe'nin eşiğinde olsa bile tek isteği sevgiliye kavuşma isteğidir. Bu durumun anlatıldığı bir beyitte şair, Mecnun'un Kâbe'nin halkasını tuttuğundaki durumunu işler. Mecnun tarafından halkası tutulan Kâbe olmasına karşılık istiare-i mekniyye ile çağrıştırılan Leyla'nın evidir.

Tutdugunda halkasını Ka'benün Mecnûn demiş
Gönlümün Leylâdan özge olmasun endîşesi (G593/2)

6.3. Mübâlağa Sanatının Kullanımı

Edebi sanat olarak bir kavramı büyülterek yahut da küçülterek ifade etmenin şekli olarak tanımlanan mübalağaya ilişkin bir başka tarif "Bir düşünceyi aşın derecede büyülterek ya da küçülterek anlatma eylemini belirten sözbilim terimi"[160] olarak yapılmıştır. Klasik edebiyat içerisinde yoğun olarak kullanılan ve verilmek istenen manayı güçlendirmek, etksini artırmak gibi işlevleri yerine getiren mübalağa sanatı, bazı şairler elinde en güzide örneklerini vermiştir. Klasik anlamda bir metinde mübalağa sanatının herhangi bir türüne ilişkin örneğinin bulunması, bu yapının sadece bir sanat olarak değerlendirmesi durumunu doğurur. Ortaya çıkartılan bu kullanımın bir sanat dalına

[160] Vardar, a.g.e., 11.

uygun, ileri derecede bir örnek olması, ortaya koyan şairin kimliği ve orijinalliğine dair izleri sunması bakımından önemlidir.

Şairlerin mübalağa sanatına ilişkin temel kullanımları arasında şüphesiz karşılaştırmalar ve üstünlük çabalarının dile getirildiği alanlar başı çekmektedir. Şair, oluşturduğu beyitte aşkının, sevgiliye olan iştiyakının derecesini bu sanat etrafında şekillendirirken, ifadelerde oluşturulan mübalağa ile aslında vermek istediği duyguyu perçinlemek, kuvvetlendirmek amacındadır. Aşığın bedenindeki yaraların çokluğundan, gözyaşlarının ırmaklara döndüğünden bahsederken kullandığı mübalağa ve teşbih unsurları klişe haline gelmiş, hemen her şair tarafından işlenen unsurlar haline gelmiştir. Mübalağa sanatının kudretinden yararlanmak, şairlerin şiirdeki dirayetlerini, derecelerinin belirlenmesi şiirde kullanılan bu duyuşların okuyucu zihninde şekillenmesi ile mümkündür. Bu açıdan Hayali Bey şiirindeki bu sanata ilişkin tespitlerde de klişe haline gelmiş mübalağa yapılarının yanı sıra şairin kuvvet ve kudretinin ayak izlerini gösteren özgün kullanımlara da dikkat çekilmelidir.

Şairler edebi sanatların kullanımında yalnızca bir edebi sanat ile iktifa etmeyip çeşitli diğer sanatlar ile karmaşık, girift bir yapı oluşturmak ve böylece verilmek istenen anlamı farklı sanatlar ile daha etkili bir biçimde vermek çabasındadırlar. Bu duruma bağlı olarak istiarelerde teşhis sanatına olan bağlılık mübalağa sanatı içinde de kendisini gösterir. Divan metninde pek çok örneği olan bu kullanıma ilişkin şairin iki beytinde insani duyguların tabiata, gökyüzüne ait unsurlara yüklendiği ve mübalağaya konu olan unsurun derecesinin arttırıldığını gösteren kullanımlar vardır. Bir beyitte gözyaşlarının çokluğunu dile getiren şair deryaların bu durum karşısında kıskançlığa kapıldığı, diğer örnekte ise sevgilinin güzelliği karşısında güneşin kızgınlığa kapılıp kızardığı söylemlerine yer verilir.

Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾbar
Key ıztırâba düşer reşk edüp bana deryâ (G11/3)

Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh sana
Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh sana (G20/1)

Sevgiliye olan aşkının ezelden kendisine bir armağan olduğunu ve bu aşk derdini her an derinlemesine yaşadığını ifade eden âşık, ana rahmine düşmesinden itibaren

sevgilinin aşkıyla hemhal olduğunu ve o demden bu vakte kadar kendisine ciğer kanının gıda olduğunu ifade eder. Aşk derdini çekmekteki bu söyleyiş özelliği mübalağa sanatının kullanıldığı örneklerdendir.

ʿÂşk-ı nigâr ile düşeli ana rahmine
Hûnâbe-i cigerdür o demden gıdâ bana (G12/3)

Hayali Bey Divanı'nda temel karşılaştırma unsurlarından olan aşk kahramanları içerisinde Mecnun ve Ferhad en sık zikredilenler arasındadır. Mecnun ve Ferhad'ı kimi zaman âşıklık yolunda şeyhi, azizi, üstadı olarak kabul eden şair, kimi zaman da üstünlük yarışına girer. Divanda bu ilişkinin işlendiği pek çok örnek vardır. Bu üstünlük yarışının söz konusu edildiği beyitlerde temelde Mecnun'dan bahsedilerek onu küçümseme ve zayıf gösterme çabası vardır. Bu durumun ifadesinde mübalağa sanatına başvuran şair zaman zaman Mecnun ve Ferhad ile ilgili olarak aşağılayıcı, hakir görücü sıfatlara başvurur.

Şiirlerde âşıklık iddiası söz konusu edildiğinde Mecnun ve Ferhad bazen tek başlarına ele alınırken bazen de ikisi bir arada düşünülerek, mübalağanın derecesi arttırılmıştır. Aşığın kendisi ile Mecnun ya da Ferhad ikilisinden biri ile karşılaştırmaya giriştiği beyitlerde kendi üstünlüğü göstermek amacıyla bu karşılaştıran ikiliyi temsil etmesi açısından başka iki unsur getirir. Getirilen bu iki unsur içinde elbette ki bir unsur zirveyi temsil ederken diğeri zayıf konumdaki bir karakterdedir. Yeri geldiğinde olumlu anlamda Mecnun ve Ferhad'dan olumlu ve üst bir konumda söz eden şair, yeri geldiğinde ise küçümseyen bir tavır takınır. Her iki durumda da şairin bu kullanımları mübalağa sanatının sınırları içinde gerçekleştirilen bir durumdur.

Dildârumun benümle işiden hikâyetin
Gûş etmez oldu Leyli vü Mecnûn rivâyetin (G392/1)

Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿAnkâ ile (G496/1)

Demen Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür (G49/1)

Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkun dergehi âdâbını
Kûhken bir dag eri Mecnûn yaban dîvânesi (G633/2)

Mübalağa sanatında yapılan bir abartının aklen makul olması yahut da akli gerekçelerden tamamen uzakta bulunmasıyla farklı türleri vardır. Şairin bir beytinde bu akli gerekçeleri zorlayan şair, değişik bir kullanım meydana getirmiştir. Aşığın bütün anını sevgilinin eşiğinde geçirmek arzusu ve o eşikteki itlerin çanağından geçinmesi sıklıkla kullanılan ve işlenen konular arasındadır. Ancak bir beyitte Leyla'nın eşiğindeki bir köpeğin Mecnun'un mezarındaki kemikleri yalaması ile Mecnun'un yeniden hayat bulması durumu mübalağa sanatındaki orijinal ve ileri derecedeki bir kullanım olarak dikkat çeker.

Yeterdi bu kadar rifʿat iki ʿâlemde Mecnûna
Seg-i Leylî gelüp bir kez götürse üstühânından (G427/2)

Sevgilinin güzelliğine dair yapılan her bir tavsif ve tasvir şairler açısından yeterli bulunmayarak her zaman daha fazlası ve daha orijinalini bulması çabası ile özgün örneklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu durumun meydana gelmesinde elbette ki mübalağa sanatının önemli katkıları olmuştur. Kilise duvarlarına nakşedilen tasvirlerden hareket eden şair, sevgilinin güzelliği karşısında bu putların akıllarını yitireceklerini söylüyor. Böyle bir kullanımla mübalağa yoluyla görenlerin aklını baştan alabilecek bir güzellik tasviri yapılıyor.

Deyr içre nakş-ı sûretüne eyleyüp nazar
ʿAklın sanemler ey büt-i gûyâ yitirdüler (G173/4)

Sevgiliye dair mübalağalı kullanımların sıklığı yanında aşığın kendi özelliklerinin ve aşk karşısındaki durumunu yine mübalağa vasıtasıyla ifade ettiği pek çok örnek de vardır. Bu örneklerde çoğunlukla aşığın bedeni ve kavuşamamanın verdiği ıstırabın nişanesi olan durumlar, dereceleri artarak devam eden bir karakterde ifade edilir. İnsana ait özelliklerin diğer unsurlara aksettirilmesi ile oluşturulan mübalağalar ile anlamı kuvvetlendirme çabasında olan şair, gözyaşlarının çokluğunu bu kez deryaya benzetmekle

yetinmeyerek uykunun çok ağlamaktan dolayı Bahr-i muhit haline gelmiş olan gözlerine gelmekten korktuğu tasvirini yapar.

Gelmege havf eder hâb Hayâlî gözüne
Olalı yaşı ile Bahr-i Muhît etrâfı (G634/5)

Aşığın zayıf bedeninin işlendiği bazı beyitlerde güçsüzlüğe ait ne kadar kelime ve hayal var ise kullanan şair, bu defa bu zayıf bedenin aşk yolunda yıpranıp, herhangi bir nişanı kalmadığından bahseder. Normal karşılanabilecek bir söyleyiş olan bu durum mübalağa ile daha üst bir seviyede düşünülmüş ve çekilen eziyet ve ıstıraplardan dolayı eser kalmayan aşığın bedeni için namaz kılınmasına gerek olmadığına dair bir söylem kullanılarak değişik ve orijinal bir mübalağa yapılmıştır.

ʿÂşıkun fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun (G407/3)

Çekilen eziyet ve ıstırapların dışa vurumu olarak kabul edilen ve aşığın temel özelliklerinden birisi haline gelen ah ve inilti, sahip olduğu geniş kullanımına paralel olarak mübalağa sanatına en uygun alanlardan birisi haline gelmiştir. Çektiklerini bütün ruhuyla hissettirmek arzusunda olan âşık ve dolayısıyla şair, mübalağa sanatına başvurarak değişik söyleyişler meydana getirir. Aşığın bir ah edişi âlemdeki pek çok unsurun yanıp kavrulmasına ve sonuçta eski özelliklerinden hiçbirini kullanamamasına sebebiyet verecektir. Yine bu tarz bir mübalağayı iniltileri için kullanan şair, ecelin kendisini bulamayacağını, ancak nalelerin onu ele verdiği görüşündedir.

Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ (G237/4)

Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
İşte yatur demese nâle girîbânumdan (G415/6)

Aşkın yakıcılığını içinde taşıyan âşık, bu durumu çeşitli anlam ilgileri üzerinde ifade ederek, sahip olduğu yakıcılığın ölçüsünü katlamayı amaçlar. İçindeki ateşi aşkta muradına erememiş olan Mecnun'a sirayet ettirse onun başını yuva haline getirmiş olan

kuşların kebap olacağını söyler. Bu yakıcılık özelliğinin şiirinin övgüsünde de kullanan şair, söz çerağını tutuşturduğunu ve Hüsrev gibi üst derecede bir şair olup olmadığını sorgulayarak mübalağa sanatının örneklerini verir.

Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem (G382/5)

Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
Kuşlar kebâb olaydı başındagı yuvada (G478/1)

Beyitlerinde yakıcılık ve ateşe ait hususiyetleri fazlasıyla kullanan şair, aşk söz konusu olduğunda kendi bedenini aşk ocağı olarak düşünür. Bağrındaki her bir nal şeklindeki yarayı da bu ocaklardan biri olarak tasavvur eden şairin bütün bedeni aşk ateşiyle dopdolu bedeninin durumunu ifade eden mübalağa dolu söyleyişlerdir.

Yakup her naʿl-i sînem içine bir âteşîn dâgı
Hayâlî her birin ʿaşk ellerinde bir ocag etdüm (G365/5)

Kalenderîlik ile birlikte anılan ve çoğu örnekte birbiri yerine kullanılan melamet kavramı Hayali Bey şiirinde çok kullanılan kavramlardandır. Kınanmışlık elbisesi, kınanma durumu ve kınanmışlık taşı gibi ifadelerle birlikte ele alınan bu ifade ile tasavvufi anlamda da çağrışımlar oluşturan şair, kendisine her taraftan gelen melamet taşlarının çokluğunu ifade ederken bu taşların üst üste yığılıp bir hisar oluşturduğu hayalini işler. Burada bir melamet taşlarından bir hisar oluşturma durumu aslında şairin dünya algısı ve bakışıyla ilgili olarak gurur duyduğu ve övündüğü bir unsurun ifadesidir. Her dem melemat ile birlikte olma arzusunu dile getiren şair için kınanma taşlarından bir hisar inşa etmesi hayali beklenen bir mübalağadır.

Yâgdı ʿaşkunda melâmet taşı bin bin üstüme
Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm (G377/4)

Şairin mübalağa sanatına ilişkin kullanımlarında sevgili, âşık, rakip tiplerinin yanı sıra aşk kahramanları ve diğer unsurların yanında kendi şiiri ve şairliğine ilişkin yaptığı değerlendirmeler de önemli bir pozisyondadır. Özellikle mahlas beyitlerinde öne çıkan bu

mübalağalı kullanımlar şairin bu sanata dair orijinal söyleyişlerini ortaya çıkarması bakımından mühimdir. Mübalağa sanatına örnek olarak göstereceğimiz bir beytinde şair aslında şairlik mesleğine başlangıç tarihine dair bir bilgi sunar. Şairlik kudretini hangi yaşta kazandığına ilişkin söylenen bu beyit şairin on dört yaşında zamanın Selman'ı olduğu değerlendirmesiyle bir mübalağaya dönüşür. Bir başka beytinde ise kendisini Cami ve Nevayi ile karşılaştıran şair, şiirlerini duyan bu iki büyük şairin gaflet uykusundan uyanarak yeniden mest olacaklarını söyler.

Ey Hayâlî çâr-deh-sâle dahi bir tıfl iken
Tabʿ-ı mevzûnunla oldun nakd-i Selmân-ı zamân (G391/5)

Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest (G31/8)

Hayali Bey Divanı'nda çeşitli konular etrafında şekillenen mübalağa sanatına ilişkin örnekler yer yer şairlik kudreti ile orijinal bir söyleyiş olarak karşımıza çıkarken her şairde olduğu gibi aksayan yahut da bayağılık arz eden bir yapıda olan söyleyişlerin de varlığı şiirlerde kendisini gösterir. Bir kâğıda gönül ateşinden bir harf yazan şair, bu durum sonucunda mektubunu ileten güvercinden kebap kokusunun etrafı saracağını söyler. Aşk ateşinin verdiği yakıcılığa dair çoğu kez kullanılan bu yanıp kebap olma hayali zaman zaman orijinal olmamanın yanında bayağılık örneği olarak değerlendirilebilecek bu tarz kullanımların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda (G494/4)

Divan metninde mübalağa sanatına ilişkin verilen örneklerde bütünüyle bir orijinallik mümkün olmadığı gibi bütünüyle bir bayağılık ve klişe ifadelerin yer aldığı gibi bir durumdan da bahsedilemez. Bu açıdan şairin şiirinin bir özelliği olarak divanının her metninde kendisini hissettiren abartma yapılarının söz konusu edilen konularla olan bağlantıları ve diğer örnekleri ile ele alınması gerektiği kanaatindeyiz.

6.4. Tezatlar Vasıtasıyla Oluşturulan Söyleyiş Zenginlikleri

Sözlük anlamı olarak *"birbirine zıt, ters ve aksi olma, ihtilaf'"*[161] anlamlarına gelen tezat, bir edebiyat terimi olarak ise *"Birbirine karşıt iki öğenin bir sözde, bir dizede veya beyitte bir araya getirilmesi anlamında bedî' terimi."*[162] biçiminde tanımlanmıştır. Tezat sanatı gerçekleştirilirken zıtlığı oluşturacak söz veya söz grupları isim ya da isim soylu kelimelerden oluşabileceği gibi fiiller vasıtasıyla da meydana gelebilir. Tezadın şiirde kullanılması bir kavram veya düşüncenin zıttı ile ifade edilmesinin anlamı daha açıklayıcı kılması ile ilgili bir durumdur. Bir kavram yahut düşünceyi uzun uzadıya anlatmak yerine zıttı bir yapıyı kullanmak, verilmek istenen anlamı hem sanatsal bir söyleyişle kurmayı hem de kuvvetli bir şekilde ifade etme sonucunu ortaya çıkarır. Ancak tezadın şiir metinleri içinde yoğun olarak kullanılması tekellüf ve münasebetsizliğe yol açabilir.[163]

Şiir metinleri içinde kullanılan edebi sanatların sadece bir örnek verme çabasından ibaret olması durumu hiçbir edebi sanat için uygun düşmediği gibi tezat için de makul görülmez. Bu açıdan metinlerde yer alan birbirine zıt her unsuru -tezadın bir örneği olmasına rağmen- bir sanat olarak telakki etmek gereksiz bir gayret olacaktır. Şairin şiirindeki hususiyetlerin belirlenmesi için dile ait kullandığı her unsurun asgari ve azami müştereklerinin belirlenmesi gereklidir. Ancak bu şekilde şair kimliğine dair doğru tespitler gerçekleştirilebilir. Bu bakış ile Hayali Bey Divanı'ndaki tezat ögelerine bakıldığında şairin bu sanattan her türlü yararlandığı ve sanatı bir anlam zenginliği olarak görmenin yanında anlamı kuvvetlendiren bir yapı saikiyle işlediği görülecektir.

Şairin, şiirlerinde başvurduğu tezat örneklerine bakıldığında onun özellikle deyimler içerisinde bu sanata ilişkin örnekler verdiği görülecektir. İçerisinde tezat ögelerini barındıran deyimler, hem kalıplaşmış bir yapıyı kullanmaya izin verirken hem de bu kalıplaşmış yapılar içindeki tezadın şiirin anlamına etkisini kuvvetlendirme görevini ifa eder. Bu tür örneklerde beyitte geçen kelimeleri tevriyeli olarak kullanan şair anlamı daha zenginleştirme çabasındadır. *'Ayağa düşmek* ve *'başa çıkmak'* deyimlerinin kullanıldığı bir beyitte şair kişiye örnek olarak gösterdiği şarabın *'ayağa düşme'* durumunu kullanarak iki

---

[161] Parlatır, a.g.e., 1717.
[162] Durmuş, İ. (2012). Tezat. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları c. 41, 58.
[163] Recazizade Mahmut Ekrem. (1911). Talim-i Edebiyat Kısm-ı Evvel, İstanbul, 278.

manayı da çağrıştıracak bir biçimde tezat sanatını icra eder. Bir başka örnekte ise şairin bu kez ‘kara yüzü ak olmamak’ deyimini kullandığı görülür.

Ayaga düş dilersen başa çıkmak
Bununla başa çıkdı câm-ı sahbâ (G3/3)

Bir sûret ile sana geçüpdür beni rakîb
Yanunda anun içün ag olmaz kara yüzüm (G346/3)

Tabiata ait kimi durumların zıtlığı verme bağlamlarında sıklıkla kullanıldığı bir gelenek içinde çeşitli unsurlar birbiriyle anılarak zaman içinde kalıplamış bir yapıya dönüşmüştür. Şiirlerde zerre-güneş, katre-derya gibi karşıtlıklar şairlerin elinde anlamı mübalağa ile birlikte kuvvetlendiren bir özellik gösterir. Bu karşıtlıklardan yararlandığı bir beytinde şair, aşk makamında her durumun aslı gibi görünemeyeceği, dolayısıyla varlığın dış görüntüsünden hareketle bazı kanaatlere varmanın güçlüğünden söz eder. Bu söyleyişte birbiri ile hem nicelik hem de nitelik olarak bir ayrılık ve zıtlığın olduğu kavramlar kullanılarak tezat sanatından yararlanılmıştır. Şair, katre-derya tezadına dair verdiği bir başka örnekte ilahi hakikatler ile dolmuş duruma gelen ruhunun nihayetinin bilinmeyeceğini söyleyerek benzer bir ifade de bulunur.

Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur (G132/4)

Ey Hayâlî katreden deryâya varmış ʿâşıkın
Bahr-i zehhârın benüm kimdür bilen pâyânumı (G601/5)

Deyimlerin kullanımıyla verilen karşıtlıklar bazı atasözleri vasıtasıyla da kullanılmış, böylelikle dilin bütün imkânları şiir içinde yer almıştır. Atasözleri içinde ‘dağından ne gördüm ki dumanından ne göreyim’ şeklinde bir örnek vardır. Şair bu örneği bir beytinde farklı bir yapıya dönüştürerek hem atasözünün bir örneğini verir hem de beyitte tezadı oluşturan hoş bir söyler.

Dediler kim hazân eyyâmı geldi vakt-i işretdür
Bahârından ne gördüm kim görem anun hazânından (G428/4)

Şairin çoğunu devrinde yaşadığı Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı kasideler içinde yer alan 'kerem' redifli kasidesinin matla beytinde *'baş eğmemek'* ile *'kul olmak'* tabirlerini bir arada kullandığı ve bu kullanım ile memduha ilişkin övgüyü tezat ile kuvvetlendirdiği ve üst bir noktaya taşıdığı görülür.

Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem (K15/1)

Melametilik ve Kalenderîlik düşünceleriyle yoğrulan şairin kimliğinde alçakgönüllülük, kendini yüksekte görmemek gibi duygular ön plandadır ve şair bu düşüncelerini her fırsatta dile getirir. Bu alçakgönüllü olma durumunun ifadesinde benzerlik olarak saye ve güneş kavramlarına gönderme yapan şair, başı göklere erse de yüzünün yerde olması gerektiğini ifade eder. Melamet duygusunun kendisi için ne kadar önemli bir durum olduğunun ifadesinde başka bir kullanımda şair, kınanmışlık ülkesine sultan olması ile övünür.

Yerde gerek Hayâlî yüzün sâyeveş senün
Başun ererse göklere mânend-i âfitâb (G29/5)

Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben (G402/3)

Özellikle tasavvufi karakterdeki şiirlerinde *'fakr ile fahr eylemek'* durumunu işleyen şair için bu durum övünç kaynağıdır. Bir örnekte din meydanının serverleri ile yeryüzü serverlerinin karşılaştırmasına giden şair, fakr ile fahr eyleyenlerin sahip oldukları bu durumu bir mutluluk olarak değerlendirildiği görülür.

Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri (G595/1)

6.5. Hayalleri Hoş Bir Zemine Oturtma

Edebi sanatlar içerisinde şiirin anlam boyutunu yukarıya çeken ve söyleyişi cazip kılan kimi hususiyetler açısından her şairin yeteneği ölçüğsünda meydana getirmeye çalıştığı hüsn-i ta'lil terim olarak *"bir şeyin meydana hayali ve güzel bir sebep göstermektir"*[164] şeklinde tanımlanmıştır. Bir başka tarifte ise *"Bir olay ve olgunun kendisini veya oluş şeklini gerçeğinden farklı sebeplere bağlama amacıyla yapılan edebi sanat"*[165] tanımlaması yapılmıştır. Bu tanımlardan hareketle hüsn-i ta'lilin var olan bir durumu güzel bir tahayyüle dayandırma sanatı olarak kabul edilir. hüsn-i ta'lil bu yönüyle anlama dayalı sanatlar içerisinde yer alır. Şiirde hayal ve tasvirin ön planda olan unsurlardan olduğu düşünüldüğünde hüsn-i ta'lilin şairler elinde fazlaca kullanılan bir sanat olduğu söylenebilir.

Hüsn-i talil diğer sanatlarda olduğu gibi farklı sanatlarla bütünleşik ve çoğu örnekte birlikte ele alınan bir karakter arz eder. Sanatın bu yönüne ilişkin olarak *"gerçek sebebi maksatlı olarak bilmezlikten gelerek (tecâhül-i arif) onun yerine başkasını koymak bakımından teşbih sanatlarına benzer. Ancak teşbihin unsurlarını müşahhas varlıklar oluştururken hüsn-i ta'lilde müşahhas varlıklar mücerred duygu ve hayallerle izah edilir"*[166] şeklinde bir değerlendirme yapılmıştır. Hüsn-i ta'lil verilecek olan anlamı güzel bir zemine oturtma yönüyle farklı sanatlardan yararlanan ve bu faydalanma ile ortaya anlam açısından orijinal kullanımların meydana çıkmasını sağlayan bir edebi sanattır.

Hayali Bey, divanında teşbih, mübalağa, tezat gibi sanatların yanında hüsn-i ta'lil sanatını da kullanmış ve birbirinden hoş söyleyişler meydana getirmiştir. Şairin bu sanatı gerçekleştirirken diğer bazı şairlerde olduğu gibi kimi yapıları kullandığı dikkat çeker. Metinlerde zarf görevinde *'deyu, diye, diyü'* biçiminde farklı varyantları olan bu yapılar hüsn-i ta'lil sanatın gerçekleştirildiği kimi beyitlerde bir ön giriş olarak kullanılmıştır. Şairin divanında bu sanata ilişkin örnekler bir hayli çoktur. Bu açıdan bu örneklerin verilmesi ve hangi hayallerin oluşturulduğunun tespiti, şairlik yönü ve hayal-imaj algısının ortaya konulması açısında mühim bir konudur.

---

164 Olgun, a.g.e., 46.

165 Durmuş, İ. (1999). Hüsn-i Ta'lîl. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları c. 19, 32.

166 Pala, İ. (2012). Tezat. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları c. 19, 33.

Şiirlerinde deniz ve denize ait çeşitli unsurları yoğun bir biçimde kullanan şair, bu unsurları gerçekleştirdiği bir hüsn-i ta'lil örneğinde de kullanır. Beyitte tasavvufi anlama dönük ifadelere yer veren şair, ukba zevkinin lezzetine erişmek için acı çekmenin gerekli olduğunu vurgularken kendince bir delil getirerek, deryaların her daim kederli, dertli olması durumunu örnek gösterir ve bu sebepten denizlerin incilerin madeni, kaynağı olduğunu söyler.

Acı çek ister isen lezzet-i zevk-i ʿukbâ
Telhkâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ (G1/1)

İnsana ait kimi özelliklerin insan dışı diğer varlıklara verilmesi ile gerçekleştirilen teşhis sanatı ile hüsn-i ta'lilin birlikte kullanıldığı örnekler de divan metninde yer alır. Felek aslanının Kays'ın dağların zirvesindeki kaplana yaslandığını görmesi sonucunda kıskançlığa kapılarak güneşten tacını yere çalması, bu tarz bir kullanımın gerçekleştirildiği örneklerdendir.

Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış (G229/3)

Hüsn-i ta'lil sanatının yapıldığı bazı örneklerde bir özelliğinden hareket eden şair, verilen kavrama ait bu özelliği kendi bakış açısı ve tahayyülünün imbiğinden geçirerek güzel bir zemine oturtur. Böyle bir kullanımın gerçekleştirildiği bir örnekte siyah renginden dolayı amber ve miskin sevgilinin saçına özenmesi durumu işlenerek bu iki unsur hakkında 'iki yüzü karalar' söyleyişi geliştirilir.

ʿAnberle misk zülfüne öykünmüş ola mı
Şol kendüzünü görmüş iki yüzü karalar (G149/2)

Bir bahçe tasvirinde kullanılan bütün kelimelerin farklı özellikleri söz konusu edilerek çağrışım zenginliği ve orijinal söylemler ortaya konabilir. Şiirlerde bahar rüzgârının habercisi olan *'peyk-i sabâ'*yı haber gönderici konumuna yerleştiren şair, güllerin bülbüle haber ulaştırması için bu vasıtayı kullandığı gibi hoş bir söylemde bulunmuştur. Bu örnekte de hüsn-i ta'lilin teşhis sanatı ile kullanıldığı ve bu sanat ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmanuz
Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular (G56/2)

Sensüz açılmazuz deyu peyk-i sabâ ile
Güller çemende bülbüle kâgıd uçurdular (G63/2)

Sevgilinin eşiğinde bulunma arzusunun dile getirildiği pek çok örnekte aşığın bedeni ve bu zayıf bedenin hangi teşbih ve mecazlarla kullanıldığı açıkça görülür. Sevgilinin eşiği ile toz, toprak olma durumu ve acizlik duygusu sıkça işlenen hayaller arasındadır. Şair bir beytinde mübalağa sanatından da yararlanarak saba rüzgârının kendisini sevgilinin eşiğine götürmesi hayalini kullanır. Burada mübalağa sanatı ile bedenini toz haline gelmiş bir nesne olarak tasavvur eden âşık, hafif esen bir rüzgâr olan saba rüzgârının kendisini önüne katıp götüreceğini ifade eder.

Alup sabâ elin iletür âsitânuna
Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola (G8/2)

Sosyal hayatta yer alan bazı durumlar şairin hayal dünyasında farklı çağrışımlar meydana getirerek farklı bir biçimde yeniden ele alınarak ifade edilir. Hüsn-i ta'lil sanatının temelini teşkil eden güzel bir zemin bulma gerekliliği, yukarıda söz edilen durumların şair için enfes bir hayal fırsatı olmasına vesile olur. Kendi bakış açısıyla yeniden yorumlamalar yapan şair, var olan durumu yeni bir pencereden ele alarak hayal zenginliğinin sınırlarını çizer. Bir örnekte sarayın kapısı önünde yanan bir kandili zamanın kötülüğünden şikâyet etmek için başında ateş yakan bir kişi gibi hayal etmesi bu tarz bir kullanımdır.

Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl (G323/4)

Aşığın kendileriyle âşıklık iddiası bağlamında üstünlük yarışına girdiği aşk kahramanlarından Mecnun, Hayali Bey şiirinde de en çok kullanılan isim olarak dikkat çeker. Mecnun'un pek çok özelliğini şiirinde kullanan şair, bazen Mecnun'daki bir özelliğin kendisinde daha üst bir seviyede olduğunu aktarırken bazen de küçümseyici ifadeler ile onu hakir görür. Bütün bu kullanımlarda Mecnun'un özelliklerini kendince hoş

bir zemine oturtan şair, onun hangi davranışı neden yaptığına dair güzel sebepler meydana getirir. Bu durum hüsn-i ta'lil sanatına ilişkin hoş örneklerin çıkmasına vesile olmuştur. Şairin bakış açısı ve hayali içinde Mecnun'un taşları kendisine yastık yapması durumu, onun bir taşa başını koyup uyuduğunda rüyasında Leyla'yı görmesi bilgisi ile birleştirilir. Bir başka örnekte Leyla'nın eşiği itini vadide susamış bir halde gören Mecnun'un bir çanağı andıran gözleri ile sevgilinin eşiğinden tanıdığı köpeğini sulaması hayali işlenir.

Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış (G227/4)

Leylînün kûyu itin teşne görüp vâdîde
Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn (G422/4)

Mecnun'un Leyla karşısındaki her tavrını yakından takip eden şair, onun işlediği her fiili de hangi amaçla yaptığı üzerine de hayaller geliştirir. Mecnun'un Leyla'nın kavuşma hazinesine ulaşmak için eline elek alıp Necd Dağı toprağını elemeye başladığı durumunu ele alarak mübalağa vasıtasıyla değerli madenlerin elenmesi âdetine gönderme yapar. Beyitte Mecnun'un çöl kumlarını elemesi Leyla'ya kavuşma hazinesini bulma olayına bağlanarak hüsn-i ta'lil sanatı gerçekleştirilmiştir. Bir diğer örnekte Mecnun'un gökteki Pervin yıldızını Leyla'nın sürüsü zannetmesi ve sabaha kadar bu sürüyü sürmesi hayali işlenerek güzel bir söyleyiş oluşturulmuştur.

Gevher-i vaslın bulam nâgâh Leylânun deyu
Necd dagı topragın Mecnun ele alup elek (G268/3)

Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînün
Geceler subha degin anı sürermiş mecnun (G418/5)

Leyla ve Mecnun hikâyesinden pek çok durumu şiirine konu edinen şair, diğer aşk kahramanları ve onların başlarından geçen durumları da es geçmemiş, hoş söylemler geliştirme açısından bu hikâyelerden faydalanmıştır. Aşkın eteğini elinden bir an olsun bırakamayacağını söyleyen şair, kendi aşkını Vamık ile Azra'nın temiz aşkına teşbih ederek aşkın eteğini bırakmaması durumunu bu sebebe bağlar.

Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur (G132/5)

Sevgiliye ait hususiyetleri farklı kavramlar ile birleştiren şair olağan durumları güzel bir sebebe bağlayarak algısının hangi çerçeve içerisinde olduğunu ortaya koyar. Şarabın kadehte, suyun ise bağda olması durumu olağan durumlardandır. Ancak şair gözünde bu durumlar şarabın sevgilinin dudağına özenmesi ve suyun da sevgilinin yanağını anması hallerine bağlanmıştır. Elbette ki bu durumların bir hüsn-i ta'lil oluşturabilmesi için birbiri yerine kullanılabilecek olan benzerliklerden faydalanmanın gerekliliği kaçınılmazdır.

Öykündü bâde laʿlüne ayaga saldılar
Su ʿârızun anınca tutup bâga saldılar (G113/1)

Gökyüzüne ait tabirlerin ve unsurların şairin elinde özellikle benzerlikler vasıtasıyla farklı hayallere konu edildiği ve bu vasıtayla yeni, orijinal söyleyişlerin ortaya çıkması durumuna paralel olarak şair bir beytinde bayram sabahında gökyüzünde görülen kızıllığın feleğin kestiği kurbandan dolayı olması durumuyla ilgi kurar. Bu ilginin kurulumunda hüsn-i ta'lil sanatı ile birlikte sıkça kullanılan teşhis sanatının varlığı da bu iki sanat arasındaki sıkı ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle ayın şekil itibariyle kesici bir alete teşbihi şairlerce yoğun olarak kullanılan bir durumdur. Bu benzetmenin yanında yine şekil itibariyle kulağa benzetilmesi durumu da söz konusudur. Şair bir beytinde ay ve yıldızları 'göz kulak olmak' deyimini kullanarak ifade eder. Ah ateşinin gökyüzünü ateşe verip yakmaması için ay ve yıldızların göz kulak olmaları hem şekil yönüyle hem de mana yönüyle ikili bir kullanıma ve anlamın hoş bir zemine oturtulmasına değişik bir örnektir.

Sanmanuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
ʿĪd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi (K17/2)

Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag (G240/5)

Aşığın bedeni çeşitli şekillerle oluşturulmuş yaralar ile kaplıdır ve bu yaralar sadece bedenin çok acı çektiğini gösteren bir unsur olarak kullanılmaz. Bu kullanımının yanı sıra rengi, çokluğu, parlaklığı ve şekli itibariyle değişik hayalleri çağrıştırır. Şair beytinde sevgilinin belini kucaklamak isteğini dile getirdiğinde bunu kendi açısından makul bir zemine oturtarak ince kumaşlarda kızıl renkte bir damganın olabileceğini öne sürer. Sevgilinin ince beli ile düşünüldüğünde aşığın kolundaki dağ kumaş ve damga olarak tasavvur edilerek ortaya orijinal ve hoş bir söylem çıkarılmıştır.

Kolumda dâg ile kocsam miyânun ictinâb etme
Olur her bî-bedel ince kumâşun al tamgası (G614/4)

Sevgilinin yüzü ve diğer unsurları âşık için en değerli varlıklar arasındadır ve bu unsurlara erişmek en büyük temennisidir. Her fırsatta sevgilinin yüzü ve onda bulunan diğer unsurlar ile ilgili olarak benzerlikler kuran şair bir beytinde kendisi ile ilgili bir hayal canlandırır. Sevgiliden başka düşüncesi olmayan âşık, ondan başka hiç kimseye bakmasın diye kirpiklerinin bir sopa kaldırdığı hayalini işler. Şair beyitte kirpiklerinin kalkmış bir vaziyette olması ile hem uykusuzluk durumunu ifade ederken hem de her zerresinin sevgilinin hayaliyle dopdolu olduğunu söyler.

Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb (G27/3)

Bir fırsatını bularak sevgiliyi görmeyi bütün ömrünü feda etmeye değişebileceğini çeşitli şekillerde ifade eden âşık için bu durum birbirinden farklı hayallerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Sevgilinin boyunun temel benzerliklerinden olan servi ağacı üzerine kurulan bir beyitte yârin temaşaya çıkmasından haberdar olan servilerin görme iştiyakı ile başlarını kaldırdıkları hayali düşünülür. Bu hayal değişik şairler elinde farklı kavramlar üzerinden değişik şekillerde ifade edilmiştir.

Seyr-i bûstân eylesen kaddün temâşâ kılmaga
Servler baş kaldururlar bâgda dîvârdan (G385/2)

Hayali Bey Divanı’nda örnekler üzerinden sanatlara ilişkin değerlendirmelerde ortaya çıkan temel özellik, şairin bir edebi sanatı kullanımında diğer sanatlarla ilişkiyi ayrı

tutmaması ve bütüncül bir yapı oluşturarak bu sanatlardan anlam ve söz özelinde yararlanması durumudur. Edebi sanatların kendi özelliklerinden olan bu durum çeşitli sanatların birlikte ele alınmasını sonucunu doğurmasına sebep olmuştur. Bunun yanında şair çoğuz zaman anlamı farklı boyutlarda ele almak adına teşbih ve mübalağayı, teşhis ve istiareyi bir zemine oturtarak söyleyiş tarzını ve anlam çerçevesini zengin çağrışımlarla süslemiştir.

7. AŞK KAHRAMANLARI

Klasik şiirde hemen bütün şairlerin âşıklık yeteneklerini, üstünlüklerini yahut da aşka dair özelliklerin en iyi bir biçimde anlatılması için başvurdukları önceki aşk hikâyeleri ve bu aşk hikâyelerinin kahramanları önemli bir yer tutar. Bu yapıların kullanımında telmihe başvuran şairler, söz konusu ettikleri bu hikâyelerdeki kahramanların özelliklerini şiirlerinde etkili bir ifade aracı kullanırlar. Hemen her şairin başvurduğu bu yapılarda kullanılan söyleyiş ve mazmunlar benzerlik göstermesine rağmen kimi zaman da değişik ve orijinal söylemler ortaya çıkabilir.

Şiire konu edinilen bu aşk hikâyelerinin kahramanlarından Leylâ ve Mecnûn en çok telmih yapılan ve özellikleriyle şiirde yer alan kahramanlardır. Leylâ ve Mecnûn'dan başka Ferhâd ve Şîrîn, Vâmık ve Azrâ, Mahmûd u Ayâz gibi kahramanlar da şairlerin zaman zaman başvurdukları, çeşitli anlam ilgileri ve benzerlikler vasıtasıyla şiirlerini kuvvetlendirme çabasına giriştikleri kahramanlardandır. Bu kahramanların ortak kültürde yer alan ve farklı şairler eliyle işlenen kişisel özellikleri en başta gelen ve kullanılan unsurlardır. Şair bir beytinde Mecnûn'dan bahsettiğinde mutlak surette onun bir özelliği yahut da durum karşısındaki tavrını işler. Bu kullanımlar ile kendisi arasında yakınlık ve ilişki kurar. Söz konusu kahramanlardan Mecnûn ile ilgili olarak 'Mecnûn'un Leylâ'ya duyduğu aşk ve bu aşk neticesinde içinde bulunduğu durum, kişisel olarak sahip olduğu ve söylenildiğinde Mecnûn'u çağrıştıran ögeler ve Mecnûn'a ait unsurların farklı anlam ilgileri kurularak teşbih ve mübalağa vasıtasıyla ifade edilmesi' gibi başlıklar göze çarpar.

Mecnûn'un çağrıştırdığı başka anlamları da şiirlerde tevriye sanatı etrafında örgüleyen şair, anlam zenginliğini meydana getirir. Mecnûn ile ilgili olan bu özellikler diğer aşk kahramanları söz konusu edildiğinde de aynı biçimlerde işlenir. Ferhâd ve Şîrîn'in hikâyesinin geçtiği bir beyitte Ferhâd'a ait özelliklerden bahsedilmesi gerekir. Bu açıdan beyitlerde Ferhâd ile ilgili kavramlar geçer. Mecnûn'un Leylâ karşısındaki durumu Şîrîn karşısında Ferhâd'ın durumu ile eşdeğerdir. En sık kullanılan Mecnûn ve Ferhâd ikilisinden başka Mahmûd u Ayâz, Yûsuf u Züleyhâ, Edhem ü Hüma ve Vâmık u Azrâ gibi aşk hikâyeleri ve kahramanları konu olarak işlenir.

Aşk mesnevilerindeki kahramanlar temel olarak iki tip üzerinden şekillenir. Bunun yanında mesneviler içinde bu iki temel tip dışında ikincil role sahip diğer şahıs ve

karakterler de vardır. Asıl tipler aşk mesnevileri içinde gazellerdeki âşık-maşuk ikilisinin karşılığı olarak kabul edilir.[167]

7.1. Divanda Aşk Kahramanları

7.1.1. Leylâ vü Mecnûn

Hayali Bey Divanı'nda aşk hikâyeleri ve bu hikâyelerdeki kişilerden en çok bahsi geçen Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kahramanlarıdır. Divanın bütününde Mecnûn 159 kez; Leylâ ise 'Leylâ, Leylî' biçimleriyle toplam 73 kez geçer. Aşk kahramanları açısından ikinci sırada yoğun kullanım Ferhâd u Şîrîn hikâyesi paralelindedir. Ferhâd, metinlerde bu şekilde 72, 'Kûhken' şekliyle 5 ve 'Hüsrev' olarak da 1 kez geçmiştir. Şîrîn ise 18 kez tekrar etmiştir. Divanda çoğunlukla bu iki kahramana ilişkin kullanımın yanı sıra örnekleri az da olsa Vâmık u Azrâ ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin kahramanlarına ilişkin örnekler de mevcuttur.

Divanda Leylâ ve Mecnûn ile ilgili kullanımlar ilk sırada yer almaktadır. Bu kullanımlarda Leylâ'ya ait özellikler Mecnûn'un söz konusu edildiği özellikleri kadar yoğun değildir. Mecnûn'un özelliklerine dair hikâyedeki temel ve bilinen özellikler sıklıkla kullanılmış ve çeşitli anlam ilgileri ile zaman zaman şairin kendisi zaman zaman da aşk iddiasına yönelik söyleyişler ortaya çıkarılmıştır. Divanda Mecnûn'a ait özellikler arasında 'Mecnûn'a denk olma, âşıklıkta üstünlük, şairin kendisini farklı açılardan Mecnûn'a benzetmesi, Mecnûn ile karşılaştırma, Mecnûn'un başında kuşların yuva yapması bilgisinden hareketle onun içinde bulunduğu durum, Mecnûn'un mezarı ve türbesi ile sevgilinin kapısı önündeki köpek ile anlam ilgisi kurulan Mecnûn'un kemikleri' başlıca işlenen mevzular arasındadır.

Şair, Mecnûn özelinde zaman zaman bir denk olma durumunu işleyerek kendisinin âşık olma sıfatını üst noktaya taşıdığı görülür. Bu durumun ifadesinde *'Mecnûn'a sebâk-daş olma ve ayakdaş olma'* ifadelerine yer verilir. Şairin bu birlikteliğinde temelde kullandığı benzerlik *'aşk mekdebi ve aşk yolu'*dur. Şair iddiasını yüksekte tutarak kimsenin bu yolda Mecnûn ile anılmadığını, bir tek kendisinin bu sıfata layık olduğunu vurgular.

---

[167] Şentürk, A. A. (1995). Klasik Osmanlı Edebiyatında Tipler, *Osmanlı Araştırmaları*, XV, İstanbul, 333.

Lâm-ı Leylî-zülfünü tıfl-ı gönül yâd edeli
Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur **sebakdâşum** benüm (G334/2)

Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre **hem-pâ olmadı**
Ben **ayakdaş oldum** ol peyk-i cihân-peymâ ile (G496/4)

Her fırsatta Mecnûn ile ortak bir paydada buluşmayı tercih eden şairin Mecnûn'u andıran özelliklerini konu edindiğinin görürüz. Bu söyleyişlerde doğrudan doğruya bir Mecnûn'a benzerlik dikkat çeker. 'Hayret çölünde hayran olma'sını Mecnûn'a bağlayan şair, bir başka örnekte kendisini 'Mecnûn' isminin 'aklı başından gitmiş' anlamını da kullanarak 'dîvârlara yazmalu Mecnûn' biçiminde tanımlar.

Deşt-i hayretde nola hayrân isem **Mecnûn gibi**
ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ (G7/2)

Salalı gönlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
Beni **dîvârlara yazmalu Mecnûn** etdün (G289/4)

Kendisini Mecnûn ile birlikte anan şair için âşıklıktaki üstünlük de kaçınılmaz bir iddia olacaktır. Bu durumu farklı beyitlerinde ifade eden şair, Mecnûn'un hükümlerinin artık uygulanmadığını ve bu boşlukta kendisinin *'aşk divanına ser-defter olma vaktinin geldiği'*ni söyler. İddiasında daha ileriye gitmekten çekinmeyen şair, gönlünü *'muhabbet zirvesinin alıcı kuşu'* olarak tarif ederek Mecnûn gibi pek çok yavru yetiştirdiğini ifade eder. Kıssaları işlediği bir örnekte kendisinin aşk hikâyesini Leylâ ve Mecnûn'un hikâyesinden daha üst bir pozisyona yükseltir. Son olarak aşk tahtına sahip olabilecek kişiler arasında kendisi ve Mecnûn'u anar ve bir bakıma kendisini Mecnûn ile bir tutar.

Ey Hayâlî kalmadı ahkâm-ı Mecnûndan nişân
Vaktdür **dîvân-ı ʿaşkun şâhına ser-defter ol** (G308/5)

Benüm gönlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim
Nice **Mecnûn gibi yavru uçurdum** aşiyanından (G427/4)

Dildârumun benümle işiden hikâyetin
Gûş etmez oldu Leyli vü Mecnûn rivayetin (G392/1)

Serîr-i ʿaşk yâ Mecnûnun olsun yâ benüm olsun
Hayâlî sanmasun ʿâlem ki **merd-i iştirâkem** ben (G456/5)

Sergüzeştüm işiden Leylî saçun şevki ile
İşitüp kıssa-i Mecnûnu **ne kûtâh dedi** (G665/2)

Hayali Bey Divanı'nda aşk kahramanlarına ilişkin kullanımlarda çoğu örnek, şair ile bu isimlerin karşılaştırılması durumu üzerine olmuştur. Karşılaştırılan bu isimler arasında Mecnûn ve Ferhâd en ön sırada yer alır. K endisini *'baş açuk bir Rûm eli abdâlı'* olarak niteleyen şair, *'hayran olma'* da kendisine örnek olarak Mecnûn'u seçmiştir. Bir başka örnekte ise '*aşk kûyu'*na yolu düşen aşığı görenlerin 'İkinci Mecnûn geldi' ifadesini söylemeleri ile kendisine üstat olarak Mecnûn'u seçtiği açıkça görülür.

Ben Hayâlî **baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam**
Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm (G377/5)

Yolum düşdü Hayâlî **kûy-ı ʿaşka**
Dediler geldi bir **Mecnûn-ı sânî** (G602/5)

Mecnûn ve Ferhâd ile kendi âşıklığını karşılaştıran şair, bu isimler üzerinden bir üstünlük yarışına girer. Bu üstünlük yarışının ifadesinde çeşitli açılardan karşılaştırma yapılır. Bela çekme konusunda Mecnûn ve Ferhâd'dan kat kat üstün olduğunu vurgulayan şair, kendisini ateş ülkesinde bir muma benzeterek Mecnûn ve Ferhâd gibi pek çok 'yanar çerağ'ının olduğunu söyleyerek yanma durumundaki üstünlüğünü ifade eder. Gam meclisinde Mecnûn'la birlikte dolu içme yarışına tutuşan şair, bir süre sonra Mecnûn'un tükendiğini ve kendisinin hala 'ayık' olduğunu vurgulayarak bela ve gam karşısında dayanıklılığını mübalağa ile birlikte verir.

Belâ bezminde Ferhâd ile Mecnûn geçdi ben kaldum
Sorarsan meclisün keyfiyyetin **kendün bilenden** sor (G73/5)

Diyâr-ı sûzun oldum şemʿ gibi ben de **serdârı**
Nice **Ferhâd ile Mecnûn** gibi **yanar çerâgum** var (G171/2)

Mecnûnla **bezm-i gamda** ben içdüm **doluyu** ben
Mest oldu geçdi ben dahi **ayık** degülmiyem (G382/2)

Şairin Mecnûn ve Ferhâd'a olan üstünlük yarışı kimi zaman da bu iki kahramanı acımasızca küçümsemesi gibi bir sonuçla karşımıza çıkar. Bu küçümseme ifadelerinde şair çeşitli unsur ve kavramları kullanarak somut nesneler üzerinden küçümseme duygusunu hissettirir. Mecnûn için 'dîvane, câhil, yaban dîvânesi, beyâbânî' sıfatlarını kullanan şair Ferhâd için ise 'dag eri' yakıştırmasını yapar. Bu sıfatlar yanında mübalağa vasıtası ile kendisini 'Anka' olarak gören şair, Mecnûn'u 'mekese' olarak görür.

Demen Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
Benüm yanumda ol **dîvane bilmez nesne câhildür** (G49/1)

Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkun dergehi âdâbını
Kûhken bir **dag eri Mecnûn yaban dîvânesi** (G633/2)

Mahabbet râhınun resmin bana sor anma Mecnûnu
Makâm-ı ʿaşkun âdâbın **ne bilsin** bir **beyâbânî** (G664/3)

Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
Bir **mekes** daʿvâyı pervâz etmedir **ʿAnkâ** ile (G496/1)

Yukarıda örnekleri verilen küçümseyici ifadeler şair açısından olmazsa olmaz söyleyişler arasındadır. Ancak bu ifadelerin yanında bu iki aşk kahramanına ilişkin övgü dolu sözler ve birliktelik de sıkça işlenen konular arasındadır. Hayali Bey Divanı'nda bu birlikteliğin dile getirildiği örneklerin çoğunda Mecnûn ve Ferhâd'ın yanında Vâmık da anılır. Bu isimler beyitlerde şair kendisini bu aklını yitip divane olmuş isimlerin başında bulunan bir serdar olarak niteleyerek her halükarda ortaya koyduğu üstünlük durumuna örnekler verir. Bu dörtlü için şair '*üç nefer abdâl, gam sipâhı, yârân, alay, dîvaneler alayı'* ifadelerini kullanır.

İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile Mecnûn ile
Tekye-i ʿaşkun bir iki **üç nefer abdâlıyuz** (G193/2)

ʿAşk eli sultânının **serdârıyuz** Mecnûn gibi
Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz (G204/4)

Ferhâd ile Mecnûn ile Vâmıkla ben oldum
Gördük seferi biz dahi **alayı büyütdük** (G276/3)

Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
Düzüp **dîvaneler alayını** ben dahi ser çekdüm (G363/4)

Nice Ferhâd ile Mecnûnları zencîre çeken
ʿAşk kişverlerinün mâliki sultânem ben (G445/2)

Kendisinin Mecnûn, Ferhâd ve Vâmık'a üstad olduğunu ve âşıklık konusunda onları hale yola sokan biri konumunda durduğunu dillendiren şair, özellikle Mecnûn ve Ferhâd'ı âşıklıkta üstadı ve azizi olarak gördüğünü de çeşitli örneklerde söylemeyi ihmal etmez. Paralel bir biçimde verilen bu örneklerde Mecnûn ve Ferhâd, şeyh ve aziz olarak kabul edilir.

ʿAşk-ı Ferhâd ile Mecnûnu nola yâd eylesem
Kim biri **şeyhüm ʿazîzüm** biri **üstâdum** benüm (G337/3)

Bana **Ferhâd ile Mecnûn** bu tarîk-i ʿaşkda
Birisi **şeyhüm azîzümdür** biri hem kisvetüm (G340/2)

Âşıklık iddiasında her fırsatta kendini ön plana çıkarmayı gaye edinmiş olan şair için bu aşk kahramanları vazgeçilmez bir karşılaştırma aracıdır. Bu durumun ifadesinde şair zaman zaman farklı yapılara başvurarak örnekleme metoduna uygun söyleyişler ortaya çıkarır. Kendisini Mecnûn'un mirasçısı olarak kabul eden şair, *'gam zinciri'*nin divaneden divaneye bir miras olarak geçtiğini söyler. Aşkın âşıkların işi olduğunu söyleyen şair için bu sanatın öğrenileceği yegâne yer kendisidir. Bu sanatı öğrenmesi gerekenler arasında Mecnûn'da yer alır.

ʿÂlem-i ervâhdan Mecnûn **duʿâ eyler** bana
Hayr ile yâd eylemek yegdür kişi üstâdını (G641/3)

Mecnûn gibi oldum bugün ʿaşk içre sâhibsilsile
Zencîr-i gam mîrâs imiş dîvâneden dîvâneye (G526/2)

ʿÂşk ʿâşıklar işidür ey gönül Mecnûn dahi
Sag olaydı **ögrenürdi** şimdi benden **sanʿatı** (G661/4)

Tekye-i gamda benüm abdal görse cünbüşüm
Bana Mecnûn derdi **gel sen bekle kardaş ocagı** (G629/4)

Âşık kendisi ile Mecnûn, Ferhâd ve Vâmık ile olan benzerlik ve üstünlüklerini ifade etmesine paralel olarak sevgiliyi de Leylâ ve Şîrîn üzerinden anlatır. Âşıklıktaki üstünlüklerin zaman zaman farklı boyutlarda ele alınmasına benzer olarak sevgiliye ilişkin söylemlerde de kimi zaman bu isimlere olan benzerliklerle kıymetlendirme amacı güdülürken kimi zaman da küçümseyici ifadeler kullanılmıştır.

Almışam başuma bir **Leylî saçun sevdâsını**
Dostlar **Mecnûn-ı vaktem** bendedür **tavr-ı cünûn** (G423/4)

Divanda şairin Leylâ ve Mecnûn hikâyesi ile ilgili pek çok telmihte bulunduğunu görüyoruz. Bu söylemlerde Mecnûn'un Leylâ karşısındaki durumu, çektiği eziyet ve sıkıntılar, Mecnûn'un perişanlığı, Mecnûn'un yakarışları ve Leylâ'nın fiziksel özelliklerine ait söylemler yer alır. Hikâyeye ait bu özellikleri şiirinde mesellerle anlamı güçlendirmek adına kullanır.

Gevher-i vaslın bulam nâgâh **Leylânun** deyu
Necd dagı topragın Mecnûn ele alup elek (G268/3)

Komuş bir taşa Mecnûn baş **görmüş düşde Leylîsin**
O taşı nice yıllar ara **kocmuş** ara **yasdanmış** (G227/4)

Gökde **Pervîni** sanurmış **sürüsü Leylînün**
Geceler subha degin anı **sürermiş** Mecnûn (G418/4)

Zülf-i Leylâ hasta Mecnûnun kilîd-i ʿaklıdur
Bir nazar baksa ana kalmaz **cünûn endişesi** (G593/4)

Tutdugunda halkasını Kaʿbenün **Mecnûn demiş**
Gönlümün Leylâdan özge olmasun endîşesi (G593/2)

Şiirlerde Mecnûn'dan bahsedildiğinde yahut onun geçtiği bir örnek verildiğinde perişan durumunu tasvirine ilişkin çeşitli söylemler kullanılır. Mecnûn'un başında kuşların yuva yapması en çok kullanılan ögelerdendir. Bu yuva kimi zaman şair gözünde bir kadeh olarak tasavvur edilir. Ayrıca bir divanelik alameti olarak taç nitelemesine de konu edinilir. Âşıklık iddiasında bulunanların da en başta yapması gerekenlerden birisi bu tacı başlarına takmaları olacaktır.

Fark-ı Mecnûnda görünen **âşiyândur** sanmanuz
Kellesinde bâde-i ʿaşk ile **sâgar** gösterür (G70/3)

Mecnûn alalı başına **murg âşiyânını**
Dîvânelik vilâyetinün tâcdârıdur (G90/4)

ʿÂkil isen vahş ü tayrun şâhı ol **Mecnûn gibi**
Başuna **murg âşiyânından külâh-ı devlet al** (G324/2)

Leylâ'nın söz konusu edildiği çoğu örnekte onun kapısı önündeki köpeği ve çanağı ile Mecnûn arasından anlam ilgilerinin kurulduğu görülür. Sık kullanılan söyleyişlerden birisi Mecnûn'un Leylâ'nın kapısı önündeki köpeğin yemek yediği çanağı başına taç olarak takması durumudur. Mecnûn'un Leylâ'nı eşiğindeki köpeğine karşı her türlü saygıyı gösterdiği mübalağa eşliğinde verilir. Onun Kubad'ın tacı ve Cemşid'in kadehi yerine Leylâ'nın eşiğinde duran köpeğinin çanağını tercih etmesi bu tarz bir kullanımdır. Öldükten sonra başının bu köpeğin yemek yediği çanak olması temennisinde bulunması yahut da vadide susamış bir şekilde dolaştığını gördüğünde göz kâsesinden ona su vermesi gibi tasvirler bu konunun farklı çağrışımları Mecnûn üzerinden anlatmasının sonucudur.

Tâc-ı Kubâd u sâgar-ı Cemden ferâg var
Mecnûn bulalı **Leylî itinün yalagını** (G581/4)

Mecnûn ölünce dedi **serüm** ey felek benüm
Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl (K19/2)

Leylînün kûyu itin teşne görüp vâdîde
Kâşe-i çeşmi sifâlinde **suvarmış** Mecnûn (G422/4)

Leylâ'nın eşiğindeki köpeği ile ilgili kullanımlarda Mecnûn'un kemiklerinin de benzerlik ve çağrışımlar açısından zengin ögeler olduğu görülür. Mecnûn'un söz konusu edildiği pek çok örnekte kemikleri farklı şekillerde ele alınarak işlenir. Kemiklerinden bahsedilen örneklerde şekil açısından başka nesnelere benzetildiği örnekler çoğunluktadır. Bu benzerlikler arasında 'tarak, sürmedan' gibi nesneler yer alır. Mecnûn'un ölümünden sonra geriye kalan kemikleri üzerinden Leylâ'nın eşiği köpeğinin gelip bu kemikleri bulması ve bir kere de olsa yalaması, adeta Mecnûn'un dirilmesi için yeterli olacaktır.

Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilün
Her **üstühânı** tîg-i melâmetle **şânedür** (G83/5)

Varursan kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânun
Mükahhal çeşminün her **üstühânı sürmedânıdur** (G176/3)

ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde **tâze cân bulsa**
Seg-i Leylî gelüp bir gün **yalarsa üstühânından** (G428/2)

Mecnûn'un kabrinin söz konusu edildiği örneklerde hürmetkâr ifadeler dikkat çeker. Onun aşk gamını iki dünyaya karşı değiştiğinin vurgulayan şair, bu sebeple onun türbesini beklemenin yerinde olacağı düşüncesindedir. Ayrıca Mecnûn'un kabrine gidildiğinde dua yerine Leylâ'dan söz etmenin de dua yerine geçeceği söylenerek mübalağaya ilişkin hoş bir söyleyiş gerçekleştirilmiştir.

İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
Ölünce **beklemeli türbesini** Mecnûnun (MKT10/2)

Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
Yolun düşerse varursan mezâr-ı Mecnûna (G501/4)

Hayali Bey Divanı'nda Mecnûn, sadece beşeri aşk terennümlerinde örnek gösterilmemiş, onun aşk ülkesinde sahip olduğu konum tasavvufi aşk ya da tasavvufi kavramların açıklanmasında da kullanılmıştır. Tasavvufi anlamdaki bu kullanımlarda özellikle 'el çekmek, uzaklaşmak, vazgeçmek' gibi kavramlar işlenmiştir. Mecnûn'un giyim kuşamı ve perişanlığı da Kalenderi bir düşünce yapısına sahip şair için mutlaka kullanılması gereken özelliklerden olmuştur.

Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
Mecnûn gibi **ocagı eridür** ihtiyârımuz (G196/1)

Yapışmasun deyu **dest-i taʿallûk** dâmen-i pâke
Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn **olup çıplak** (G263/2)

Sûzen-i tecrîd ile dikdüm **kanâʿat hırkasın**
Eyledüm **tâc ü kabâyi** cümle Mecnûnvâr **terk** (G306/2)

Dilâ Mecnûnsıfat **ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec**
Belâ meydânınun gerçek şehîdiysen **kefenden gec** (G40/1)

Hayali Bey, Mecnûn ile ilgili yoğun kullanımlarını şairliği ve şiirinin zenginlik ve hoşluğunu ifade etmek açısından da kullanmayı ihmal etmemiştir. Şiirlerinin mısraını görenleri akıllarını yitireceklerini söyleyen şair, şiirlerinin sanki Leylâ'nın yanağı üzerine dökülen ve misk kokuları saçan zülfü olduğunu söyler.

Görenler **mısraʿ-ı şiʿrüm** ʿaceb **Mecnûn olur** zîrâ
ʿİzâr-ı Leylîde bir **turra-i ʿanber-feşândur** bu (G469/4)

Divanda Leylâ ve Mecnûn'a ilişkin redif olarak kullanılan şiirlerin ve her mısraında bu kahramanlardan birinin adının geçtiği örnekler dikkat çeker. Divanda 658 numara ile kaydedilmiş gazelde bütün mısralarda Mecnûn söz konusu edilir. Bu gazelde 'Mecnûn'

isminin her beyitte mısraların başında kullanılması ve benzer seslerin kullanımı ses ve ahengi ortaya çıkarması bakımından önemli bir örnektir.

Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

Mecnûn belâ vilâyetine şehriyâr iken
Jûlîde mûlar üstüne çetr-i siyâh idi

Mecnûn teninde yer yer elif naʿl ile dilâ
Mihnet şebinde Leylî içün şekl-i âh idi

Mecnûn başında var idi bir âşiyân-ı murg
ʿAnka-yi ʿaşka kûh-ı belâda penâh idi

Nâgeh Hayâlî Leylî güzer eyleye deyu
Mecnûn tenünde yer yer elif dogru râh idi (G658)

Yukarıdaki gazele örnek bir başka kullanım ise bu kez Leylâ üzerinden gerçekleştirilmiştir. Mecnûn'da mısraların başında kullanım tercih edilirken, Leylâ isminin her mısrada geçtiği 645. gazelde bu isim redif olarak tercih edilmiştir.

Menem Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi **Leylî**
Başumda şûriş-i gavgâ-yi **Leylî** (G645)

7.1.2. Ferhâd ile Şîrîn

Hayali Bey Divanı'nda Leylâ ve Mecnûn'dan sonra ikinci sırada Ferhâd ile Şîrîn ve onların aşkı üzerinden söyleyişler işlenmiştir. Divanda şair Ferhâd'ın kimi özellikleri ile kendisini kıyaslar. Şîrîn ise sevgilinin özelliklerini taşıyan bir konumda ele alınır. Divanda Ferhâd ile ilgili olarak 'Bî-sütûn Dâgı, Bî-sütûn Ferhâdı, Bî-sütûnun lâlesi, kasr-ı cefâ, kanlu lâle, mâtem-i Ferhâd, siyeh hârâ, kaya, kûh, kûhken, taş, tîşe, toprak' sıfatları kullanılmıştır. Mecnûn'un Kays ismiyle de anılmasına paralel olarak Ferhâd'dan da sadece bu isimle değil farklı sıfatlarla da bahsedilir.

Ferhâd'ın işlendiği beyitlerde temel kullanım onun aşkı sebebiyle çektiği sıkıntılar ve bu sıkıntılara katlanması yönüyle kazandığı âşıklık payesidir. Şair pek çok açıdan sözü bu noktaya getirerek hem Ferhâd'ı örnek gösterir hem de bu vasıtayla kendisini bir aşk üstadının yanında konumlandırır. İkincil olarak Ferhâd'ın Bisütun Dağı ve ondaki özelliklerle anılması konusu işlenir. Bisütun Dağı'nın rengi, üzerinde biten kırmızı laleler farklı çağrışımlar yoluyla Ferhâd'ı hatırlatır. Özellikle renkler konusunda Ferhâd'a ait unsurlardan yararlanan şair 'kan ve matem' gibi olumsuz durumları çağrıştıracak söyleyişlerde bulunur.

Bî-sütûnun lâlesin görsen nazar Ferhâdadur
Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur (G84/1)

Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür (G170/1)

Bu kadar sengîndil iken mâtem-i Ferhâd içün
Bî-sütûn geydi siyeh hârâ içine taşına (G475/2)

Mecnûn'da olduğu gibi kendisini Ferhâd ile de kıyaslama yoluna gide şairin temel amacı, âşıklık yarışındaki üstünlüğünü perçinlemektir. Bu halin ifadesinde şair kendisine güzellik cevherine ulaşabileceği bir madenin lütfedildiğini söylerken Ferhâd'a hikâyesinden hareketle ancak bir taş ocağı verildiğini söyler. Bu kullanım ile Ferhâd'ı küçümser bir tavır takınan şair, gerçek aşığın kendisi olduğu imasını yapar.

Gevher-i hüsnün Hayâlî mâlik oldu kânına
Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı (G629/5)

Görmedi hûn-ı dilüm yar eşigi taşında
Ne bilür derdümi Ferhâd kaya başında (G532/1)

Şiirlerinin genelinde *'mesel-âmiz'* söz söyleme düşüncesinde olan ve bu söylediğini şiirlerinin hemen çoğunda gerçekleştiren şair, Ferhâd ile ilgili söyleyişlerinde de atasözlerine yer verir. Bir örnekte kendisini dünyaya getiren *'aşk annesi'*nin şairi Ferhâd ile sütkardeşi kıldığını söyleyen şair, bu vesileyle aynı kaynaktan beslendiğinin söyleyerek

kendi âşıklığına destek bulma çabasındadır. Bir diğer örnekte aşkın sırlarını şairden işiten Ferhâd'ın bu sırları ifşa ettiğini ve herkesçe bilinir bir duruma geldiğini söyler. Bu durumun ifadesinde *'Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına'* diyerek *'sırrını söyleme dostuna o da söyler dostuna'* anlamına gelebilecek atasözünü kullanır.

Mâder-i ʿaşk getirdükde beni dünyâya
Kılmış ol dem beni Ferhâd ile süt bir kardaş (G224/4)

İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş
Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına (G565/4)

Ferhâd'ın Şîrîn'e olan aşkına dair hoş söyleyişlerde bulunan şair, bu durumu mübalağa vasıtasıyla dillendirir. Bisütun Dağı'nda bir kişi Şîrîn diye bağırsa Ferhâd'ın bütün zerrelerinin figan etmeye başladığını söylemesi bu tarz bir söyleyiştir.

Hâkinün her zerresi Ferhâdun eylermiş fegân
Bî-sütûnda bir kişi çagırsa Şîrîn adını (G641/4)

7.1.3. Hüsrev ü Şîrîn

Hüsrev ü Şîrîn hikâyesinin kahramanlarından olan Hüsrev, Hayali Bey Divanı'nda birkaç örnekte zikredilmiş, diğer kullanımlar kelimenin 'padişah' anlamı ekseninde kullanılmıştır. Şapur ise Hüsrev'in resimlerini yaparak Şîrîn'in ona âşık olmasını sağlayan bir ressamdır. Şapur ile ilgili olarak da bir örnek tespit edilmiştir. Tespit edilen bu örnekte kavuşma durumu işlenir.

Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anun Husrev
Sorarsan hâl-i Ferhâdı var ol şîrînsuhanden sor (G73/4)

Kimesne ermedi şâdîye bîvesîle-i gam
Müyesser olmadı Şîrîn visâli bîŞâpûr (K1/18)

7.1.4. Vâmık u Azrâ

Leylâ ve Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn gibi aşk kahramanları kadar Hayali Bey şiirinde işlenmeyen ve örnekleri açısından da az bir sayıda Vâmık u Azrâ, iki örnekte geçer. Bu örneklerde kahramanlar birlikte ele alınır ve aşklarının temizliği ifade edilir.

Vâmıkın Azrâ ile anıldı dürlü hâleti
Lâcerem her ʿâşıkun bir demde oldu şöhreti (M1/IV/3)

Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur (G132/5)

7.1.5. Yûsuf u Züleyhâ

Klasik edebiyat geleneği içerisinde şairler tarafından yazılan Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin kahramanları hemen hemen bütün şairler elinde ortak mazmunlardan hareketle işlenmiştir. Hayali Bey Divanı'nda da bu kullanımlar benzer özellikler taşır. Beyitlerde bu aşk kahramanları özelinde bahsedilen temel konular 'Yûsuf'un zindana düşmesi ve Yûsuf'un güzelliğinden dolayı Züleyhâ'nın elini kesmesi' vakasıdır.

Hadeng-i gamzesi peykânına gönlümde yer etdüm
Züleyhâveş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum (G369/2)

Hayretinden Yûsufun kavm-i Züleyhâ kesdi el
Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledün (G279/3)
El degül can paralardı gabgabı nârencine
Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem (G330/3)

7.1.6. Mahmûd u Ayâz

Bir hükümdar olması yanında bir aşk hikâyesine konu olan kişiler arasında Gazneli Mahmûd ve kölesi Ayâz zikredilir. Tespit edilen örneklerde bu iki kahraman ile gül ve bülbül birlikte anılır. Aşığın gönlü kimi zaman Mahmûd kimi zaman da Ayâz olarak nitelenir. Bir örnekte ise Ayâz'ın türbesi Mahmûd'un kıblesi olarak tasavvur edilmiştir.

Sakla âdâbın Hayâlî gülşenün kim benzedi
ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül (G325/5)

Hayâlî saltanat kûsun çalar vahdet serîrinde
Velî kişverde geh Mahmûd u geh Ayâzdur gönlüm (G374/5)

Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti (M1/IV/2)

Hayali Bey Divanı'nda aşk kahramanları ve onlara ait olaylar, hikâyeler ve özellikler temelde şiirde ifade edilmek istenen unsura delil getirmek yahut da kuvvetlendirmek amacıyla ele alınmıştır. Şairin sevgilinin güzelliğine misal getirmek adına kullandığı kadın kahramanlardan ziyade erkek kahramanları ön plana çıkardığı görülür. Bu tercih doğrudan âşıklık ve kendi durumu ile alakalı bir mevzudur. Divanda karşılaştırmaya mevzu olan özellikler hem çeşitli durumlar etrafında hem de zengin bir çağrışım meydana getirir. Şairlik yeteneği açısından bu erkek aşk kahramanlarına yönelik orijinal ifadeler ve bu özelliklerden hareketle değişik söyleyişler şiire bir canlılık katar. Herkesçe kullanılan unsurları farklı şekilde ele almak, Hayali Bey ve şiirini farklı kılan unsurların başında gelir. Bu açıdan aşk kahramanlarına ait özelliklerin de bu tercih de yerini almış olması Hayali Bey şiiri açısından olağan bir durumdur.

8. MİTOLOJİK, EFSANEVÎ VE TARİHÎ ŞAHSİYETLER

Hayali Bey Divanı'nda klasik edebiyat geleneği içerisinde sahip oldukları özellikler ve anılma biçimleri söz konusu edilerek şiirlerde kullanılan efsanevi ve tarihi şahsiyetler özellikle kasideler içinde kullanılmıştır. Kasidelerdeki memduhu övmek bahsinde örnek arayışında olan şair, memduhunu bu şahsiyetler üzerinden metheder. Örnek getirilen bu şahsiyetler çoğunlukla İran ve Arap mitolojisi içindeki şahsiyetlerdir. Kaynak olarak kullanılan bu iki temel mitoloji dışında Hint, Çin ve Yunan mitolojilerindeki efsanevi ve mitolojik şahıslarda klasik şiirde kullanılan örneklerdir.

Divanda memduhu övmek amacıyla karşılaştırma yapılan çoğu isim İran mitolojisi ve Şehname'de geçen kişilerden oluşmaktadır. Örnek olarak getirilen şahsiyetlerin genel özelliği hükümdarlık alametlerini taşıyan ve memduha yaraşır tarzda özellikleri olan şahsiyetlerdir. Bu şahsiyetlerin özellikleri olarak 'tahtı, tacı, gücü, kahramanlığı, hükümdarlığı, adaleti vb.' kavramlar öne çıkarılır. Bunun yanında bazı şahsiyetlerin hikâyeleri ve sahip oldukları, meydana getirdikleri nesneler üzerinden anıldığı da görülür. Hayali Bey Divanı'nda geçen bu mitolojik, efsanevi ve tarihi şahsiyetler arasında 'Cem, Ferîdûn, Keyhusrev, Keykubâd, RûyînTen (İsfendiyar), Dârâ, Dârâb, Nûşîrevân, Kubâd, Nerîmân, Zâl, Rüstem-i Zâl, Söhrab, Gîv, İskender, Efrâsiyâb, Siyâvuş, Pervîz, Şâpûr, Erdevân, Hûşeng, Dahhâk, Behrâm, Âsâf, Hâtem, Nuʿmân, Kârûn, Nemrûd, Firʿavn, Belʿam-ı Bâʿûr, Yezîd, Caʿfer, Seyyid Battal Gâzi' örnek olarak geçer. Şair bu isimlerin hikâyelerinin anılmasını şairlere bağlayarak, şairler olmasa hiçbirinin namı ve şöhretinin anılmayacağını vurgular;

Anılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehdmekâl (K10/16)

8.1. Behram (Behrâm-ı Gûr)

Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behrâm-ı Gûr adıyla anılan padişahtır.[168] Gûr denilen yaban eşeği avında fazlasıyla vakit geçirdiği için kendisine bu lakap verilmiştir. Gûr kelimesinin 'kabir, mezar' anlamı da olduğundan şairler elinde farklı

[168] Tökel, D.A. (2000). Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi). Ankara: Akçağ Yayınları, 117.

söyleyişler meydana getirilmiştir. Divanda Behram, gûr kelimesi yanında avcılık ve hançeri ile birlikte anılır.

Tutup Behrâm gibi gûra saldı
Nice Husrevleri bu köhne dehliz (MKT12/1)

Ururken hânçer-i Behrâmdan dem
Kemân-ı Rüstem-i Destâna benzer (K18/5)

Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl (K19/7)

8.2. Cem, Cemşîd

İran mitolojisinde Pişâdiyân sülalesinin dördüncü padişahı olan Cemşid; demiri icat etmesi, demirden çeşitli savaş aletleri yapması, kumaş ve dokumacılık gibi insanlar için faydalı nesneleri öğretmesi, şarabın mucidi olması ve dünyanın her yerini gösteren bir kadehinin bulunması' gibi özellikleriyle şiire konu edinilmiştir. Hayali Bey Divanı'nda sıkça adı geçen bu şahsiyet, örneklerde 'tacı, tahtı, hükümdarlığı, şöhreti, şarabı icat etmesi, yeryüzünün her köşesini gösteren Câm-ı Cihannümâ'sı' ile birlikte zikredilmiştir.

Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar (G71/5)

Meyâlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur (G100/3)

N'idigini cihânun fehm et habâb-ı meyden
Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda (G478/3)

Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr (K25/15)

8.3. Dahhâk

Cemşid'i öldürerek saltanat tahtına oturan efsanevi İran hükümdarı Dahhâk[169], şeytanın telkini ile babasını öldürdükten sonra onun yerine padişah olmuştur. Dahhâk ile ilgili bir hikâye şu şekildedir;

> *"Şeytan kılık değiştirerek bu sefer çok mahir bir aşçı kılığında Dahhâk'ın sarayına gelir. O zamanlar hayvan eti bulunmazmış. Ot yenirmiş. Şeytan hayvanları kesmeye ve Dahhâk'ı kanlı kanlı etlerle beslemeye başlar. Çok çeşitli ve lezzetli yemekler yapar ve Dahhâk'ı kendine hayran bırakır. Şeytan, akabinde 'ne istersen iste yapayım' diyen Dahhâk'a 'iki omzunu öpmeyi' istediğini söyler. Dahhâk bu isteği normal karşılar. Şeytan omuzlarını öper ve hemen ortadan kaybolur. Dahhâk'ın iki omuzunda birden bire iki tane kara yılan çıkar. Birçok usuller denemesine rağmen yılanları yok etmenin bir çaresini bulamazlar, zira yılanlar kesildikçe büyümektedirler. Burada şeytan tekrar ortaya çıkar ve bu sefer de hekim kılığında saraya gelerek, bu yılanların asla öldürülemeyeceğini, onların, ancak her gün iki insan beyni yedirilirse, etkisiz hale getirilebileceğini söyler…"*[170]

Dahhâk ile ilgili olarak tespit edilen örneklerde yukarıdaki vaka üzerine çeşitli söyleyişlerde bulunulur. Bu kullanımlarda 'dûş-ı Dahhâk, efʿî-i Dahhâk, nefsi efʿîsi, hikâyet-i Dahhâk, mâr-ı magzâşâm' tamlamalarına yer verilir. Dahhâk sadece bu ilgi ile anılmamış, onun kadehi ve hazinesine dair de ifadeler yer almıştır.

Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsun
Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil (K8/24)

Nefsi efʿîsine zâhir olana
Pend besdür hikâyet-i Dahhâk (G295/2)

Doludur bâde-i ʿisyân ile bezmi mecâz içre
Ferîdûn câmıdur ya sâgar-ı Dahhâkdür gönlüm (G341/5)

Bâb-ı işret-hâne-i Cemşîde yazılmış bu kim
Bir kadeh mey yeg durur gencîne-i Dahhâkden (G459/3)

---

[169] Tökel, a.g.e., 142.
[170] Tökel, a.g.e., 145-146.

8.4. Dârâ, Dârâb

Şehname'nin ünlü kahramanlarından olan Dârâ, Dârâb'ın oğludur. Dârâ, "divan şiirinde adı en çok geçen Acem hükümdarlarından birisidir. Büyük bir saltanat ve şaşaaya malik olması, İskender'le olan efsânevî savaşları, tac ve tahtıyla dillere destan olmuş bir hükümdar olması, hem Acem hem de Türk şiirinde adından çokça bahsedilmesine sebep olmuştur. Dârâ, divan şiirinde bir ululuk, azamet ve şaşaa sembolüdür. Genellikle memduh övülürken onun üstünlüğünü ifade için kullanılmışsa da bazen de dünya hayatının geçiciliğini ve şairlerin istiğna hallerini ifadede zikredildiği olmuştur".[171] Tespit edilen örneklerde Dârâ'nın 'İskender ile olan mücadelesi, tacı, ülkesi, kıssası, sarayı ve başı' konu edinilmiştir.

Hayâlî hâk-i pâyün tac edinmiş
Bu gün Dârâ-yi heft-iklîme benzer (G76/5)

Gönlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efza-yi dost
Sanki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar (G79/4)

Sâgar-ı meykedeyi âyîne-i İskender
Gûşe-i ʿişretini kişver-i Dârâ bilirüz (G210/3)

Sultân odur ki vermedi Dârâ sarâyına
Dilber mahallesinde bir ednâ gedâlıgı (G576/4)

Dârâ'nın babası olan Dârâb ise divanda adı az zikredilen isimler arasındadır. Bu örnekte Dârâb'ın kudret ve heybetinden bahsedilmiştir.

Her sifâl-i kelbi tâ gördüm Hayâlî Câm-ı Cem
Devletine şevket-i Dârâb benzer benzemez (G219/5)

[171] Tökel, a.g.e., 155.

8.5. Efrâsiyâb, Siyâvuş

Feridun'un torunu olan ve Turan ülkesinin en büyük hükümdarlarından olan Efrâsiyâb, şiirlerde çoğunlukla hükümdarlığı ve ülkesi ile anılmıştır. Efrâsiyâb'ın damadı olan SiyEfrâsiyâbvuş ise bir beyitte zikredilir.

Yoluna hâk olmanun âdâbını ʿuşşâka sor
Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür (G145/4)

Rindler hâne-i harâbâtı
Milk-i Efrâsiyâba vermezler (G147/5)

Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak (G251/6)

8.6. Fağfur

Çin hükümdarlarına verilen genel bir unvan olan Fağfur, "eski bir inanca göre Nuh Peygamberin oğlu Yafes'in neslinden gelmiş, bütün Asyya'yı hükümdarlığı altına alan, altmış iki yıl padişahlık etmiş, bir padişahın adı da Fağfur idi"[172] Fağfur kelimesi, bir sanat eserinin de adı olup kâse-i fağfuri adıyla anılır. Şiirlerde Türk sultanlarına verile hakan ünvanı ile birlikte verilmiştir.

Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânun
Tefâhur eyleye Çînün götürmege Fagfûr (K1/22)

Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn (K23/28)

Kaşlarun çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
Kendüni İran ile Turana hâkân oldu tut (G37/5)

---

172 Tökel, a.g.e., 166.

8.7. Ferîdûn

Pişâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, Dahhâk'ı mağlup ederek İran tahtında 500 yıl hükümran olarak hüküm süren bir şahsiyettir.[173] Klasik şiirde 'Dahhâk ile olan savaşı, tacı, tahtı, hükümdarlığı, cesaret ve azameti' ile ülkeleri paylaştırdığı oğulları Sel ve Tur ile birlikte anılır. Divanda Ferîdûn ve çocuklarını memduhunu övme vasıtası olarak kullanan şair, şehzadeler için de Selm ve Tur'u zikreder. Örneklerde Ferîdûn ile ilgili olarak 'Çocukları, tacı, tahtı ve hazinesi' söz konusu edilir.

İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı (K22/3)

Kem habâbın bâdenün vermez Ferîdûn tâcına
Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest (G32/4)

Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
Gedâya bezl ederüz gelse şâhrâhumuza (G534/2)

8.8. İsfendiyâr (Rûyîn-Ten)

Keyâniyân sülalesinden Güştasb'ın oğludur. İranlıların efsanevi büyük kahramanlarından biridir. Heft-han adı verilen binbir tehlikelerle dolu yolu sadece iki kişi geçmişti; biri Rüstem, biri de İsfendiyâr'dır. İsfendiyar, Rüstem'le yaptığı savaşta ölmüştür.[174] İsfendiyâr, Rûyîn-Ten olarak da bilinir. Divanda yalnız bir kez geçen İsfendiyar, Rüstem ile olan mücadelesi ile anılmıştır.

Eriye âteş-i kahrın görürse RûyînTen
Sararda benzini hışmın işitse Rüstem-i Zâl (K10/11)

---

[173] Tökel, a.g.e., 166.
[174] Tökel, a.g.e., 182.

8.9. İskender

Klasik şiirde ismi en çok zikredilenlerin başında gelen İskender, birkaç farklı şahsiyetin aynı isimde anılmasıyla birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacak bir tarihi-efsanevi şahsiyettir. Bu farklı İskenderlerin maceraları da birbirine karıştığı için şiirlerde geçen olaylar ortak bir söyleyiş meydana getirmiştir. Şiirlerde İskender; 'tacı, kadehi, Hızır'la buluşması, ab-ı hayatı araması, düşmanı çok uzaktan gören aynası' gibi unsurlarla birlikte anılmıştır. Hayali Bey Divanı'nda tespit edilen örneklerde en çok 'âyine-i İskender' söz konusu edilmiştir.

Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem (K15/6)

Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
Gedâya bezl ederüz gelse şâhrâhumuza (G534/2)

ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bend etmege
San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi (G626/2)

8.10. Keyhüsrev, Keykubad

İran hükümdarlarından Siyavuş'un oğlu olan Keyhüsrev, tacı, tahtı, hükümdarlığı ve mücadeleleri ile anılır. Divandaki örneklerde memduhun övgüsü bağlamlarında adı geçer. Bu örneklerde Keyhüsrev'in tacı, tahtı, kemeri söz konusu edilmiştir. Keykubad ise Zal eliyle hükümdarlığa oturtulan bir şahsiyet olarak azamet, ululuk ve şaşaa sembolü olarak kullanılır. Örneklerde tahtı söz konusu edilmiştir.

Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm (G356/3)

İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev (G472/1)

Meyhâne pîşhânına mâlik olanlarun
Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok (G258/3)

8.11. Nûşîrevân, Kubad

Klasik edebiyatta şairler açısından memduhun adaletini övmek vasıtasıyla kullanılan isimlerin başında gelen Nûşîrevân, geçtiği tek örnekte adalet açısından karşılaştırılan hükümdarın adalet harmanında tane toplayan pozisyonunda düşünülmüştür. Nûşîrevân'ın babası olan Kubâd ise divanda geçen bütün örneklerde tacı ile anılır.

Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmü᾽l-kalb kim
Hırmeninde ʿadlinün Nûşîrevândur hûşe-çîn (K23/21)

Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem (K24/6)

Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz (G197/3)

8.12. Pervîz, Şâpûr, Erdevân, Huşeng

Nuşirevan'ın torunu olan Pervîz'in ismi zikredilen beyitlerde tacı ve kadehi söz konusu edilir. Bir örnekte geçen Şâpûr, Dârâ ve Efrâsiyâb ile birlikte anılarak hükümdarlık çerçevesinde zikredilir. İki beyitte adı geçen Erdevân ile bir örnekte anılan Huşeng, memduhun övgüsü maksadıyla anılır.

İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev (G472/1)

Câm-ı himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr
ʿÂkıbet terkîb-i Cemden câm-ı Pervîz eyledi (G625/4)

Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl (K19/6)

Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
Atı önünce nice revân Erdevân gerek (G302/5)

Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anun
Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng (K7/13)

8.13. Zâl, Rüstem, Söhrab, Giv

Şehname kahramanlarından olan Zâl, Rüstem'in babası, Sam'ın oğludur.[175] Kelimenin sözlük manası olan 'kocakarı' anlamı da çağrıştırılacak şekilde kullanılır. Hayali Bey Divanı'nda dünyanın kararsızlığı bağlamlarında 'zâl-i dehr' tamlaması sıkça kullanılmıştır. Zâl'ın oğlu olarak klasik şiirde adından sıkça söz edilen Rüstem ise şiirlerde 'hile' manası da kastedilerek 'Rüstem-i destân' ve 'Rüstem-i kemân, keman-ı Rüstem-i destân' tamlamalarıyla birlikte kullanılır. Örneklerde kahramanlıkları yanında pehlivanlığından bahsedilerek kudretinden de bahsedilmiştir. Söhrab ise Rüstem'in oğludur ve bir örnekte ismi zikredilir. Bu örnekte 'hançer-i Söhrab' tamlamasıyla geçer. Rüstem'in damadı, Bijen'in babası olan[176] Gîv, geçtiği örneklerde Bijen ve Huşeng ile birlikte anılarak övgüye katkı sunan şahsiyetler arasındadır.

Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrün hâl (K9/1)

Evvel gözüne gösterini dehr Zâlini
Ya çarh-ı atlasa vereni köhne şâlini (G667/1)

Ururken hânçer-i Behrâmdan dem
Kemân-ı Rüstem-i Destâna benzer (K18/5)

Taʿne okların atar kaşun kemân-ı Rüstemʾe
Kirpigüne hançer-i Söhrâb benzer benzemez (G219/3)

---

[175] Tökel, a.g.e., 267.
[176] TÖKEL, a.g.e., 175.

Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anun
Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng (K7/13)

8.14. Tarihi Şahsiyetler

8.14.1. Âsaf

Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf ile ilgili olarak "İslami kaynaklara göre Âsaf, Hz. Süleyman'ın teyzesi oğluydu. Hz. Süleyman'ın sır kâtibi, veziri ve en güvendiği kişiydi. İsm-i Âzam-ı bilir, duası mutlaka kabul olurdu. Keramet eli bir insandı."[177] Hz Süleyman'ın veziri olması yönüyle klasik şiirde de özellikle vezirler için bir övgü aracı olarak kullanılmıştır. Divanda tespit edilen üç örnekte Âsaf, *'Âsaf-ı devrân, yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî, gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâh'* tamlamaları ile birlikte kullanılmıştır.

Nâzır-ı âyîne-i İskenderi
Yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî ola (M9/4)

Gûşe-i mihnetde cân verür Hayâlî derd-mend
Bir nazar kılmaz isen ey Âsaf-ı devrân ana (G25/6)

Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba baş egmez
Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben (G444/3)

8.14.2. Bel'am-ı Bâ'ûr

Adı efsanelere karışmış, önceleri pek büyük bir abid ve zahitken sonraları sapıtarak helak olmuş bir şahsiyet. Şairler, Bel'am-ı Bâ'ûr'un bu durumundan hareketle hiçbir ibadet ve zühde güvenilemeyeceğini vurgularken Bel'am-ı Bâ'ûr ve hikâyesini örnek göstermişlerdir. Bir örnekte zikredilen bu isim İblis'in hikâyesi ile birlikte ele alınarak, ibadet ve takvanın kurtuluşa ermeye yetmeyeceği durumunun ifadesinde verilmiştir.

İbâdetüne dayanma ki sana pend yeter
Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr (K1/17)

---

[177] Tökel, a.g.e., 326.

8.14.3. Caʿfer

Hayali Bey Divanı'nda geçen Caʿfer ismi Hz. Ali ve diğer ehl-i beyte ait isimler anıldığından dolayı Caʿfer-i Sâdık olması muhtemeldir. Bir örnekte kullanılan ifadeler bu kişinin Caʿfer-i Sâdık olabileceğini gösterir.

Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
Himmetün bâlini tayyâr kılup tayr eyle (G524/3)

8.14.4. Firavun

Mısırlı hükümdarların genel lakabı olması yanında şiirde konu edinilen Firavun, Hz. Musa devrinde yaşamış ve onunla çeşitli vakaları olan bir şahıs olarak geçer. Hz. Musa'nın bütün davetlerine ve mucizelerine karşın ilahlık iddiasından geçmeyen, zalimliğiyle meşhur bir hükümdardır. Hz. Musa ile olan mücadelesinde onu ve kavmini yok etmek üzere çıktığı yolda Kızıldeniz'de boğularak ölmüştür. Olumsuz özellikleri ve kötülüğün sembolü olarak kullanılan Firavun, divandaki örnekte de ordusu ile Hz. Musa karşısında cenk etmesi minvalinde işlenmiştir.

Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebün ʿĪsâ ile
Cünd-i Firʿavn oldu hattun ceng eder Mûsâ ile (G544/1)

8.14.5. Hâtem

Hayali Bey Divanı'nda bir örnekte adı geçen Hâtem, Arapların Tayy kabilesinden olan ve cömertlik ve yiğitliği ile meşhur bir şahıstır. Cömertlikteki sınırsızlığı onun haklı bir şöhret kazanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda iyi de bir şair olan Hâtem, divandaki tek örnekte hem cömertlik hem de söz kudreti ile birlikte anılmıştır.

Güzeller nâza ʿâşıklar niyâza geldi dünyâya
Hayâlî sözle meşhûr oldu Hâtemden kerem kaldı (G650/5)

8.14.6. Kârûn

Kur'an'da Kasas, Ankebut ve mümin surelerinde adı geçen[178], Firavun ve Hâmân'la birlikte anılan, Musa Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla meşhur olmuş ve bunun akabinde de malı ve mülküyle beraber yere geçmiş İsrailoğullarından bir şahıs.[179] Klasik şiirde zenginliği, malı, mülkü, debdebesi ile anılan Kârûn, bütün malı mülküyle birlikte helak olması konusu işlenir. Ayrıca dünyanın geçiciliği ve malın, mülkün fayda getirmeyeceği, bu sebeple dünyanın her türlü alayişinden uzakta bulunulması gerektiğine dair söyleyişler geliştirilmiştir. Divandaki örneklerde Kârûn'un helak edilişi ve dünyanın geçiciliği vurgulanır.

Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
Fasl-ı hazân varakları genc-i hızânedür (G83/2)

Bezlini evvel bahârun kûha sor hâmuna sor
Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor (G163/1)

Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez ana yâr
Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnun (G271/4)

8.14.7. Nemrud

Hz. İbrahim devrinde bir hükümdar olan ve Hz. İbrahim'i ateşe attırması, Allah'ı görmek için kule yaptırması, ölümünün bir sinek elinden olması gibi olaylarla anılan şahıstır. Divanda tespit edilen iki örnekte de Nemrud, Hz. İbrahim'i ateşe attırması olayı ile birlikte anılmıştır.

Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan (G406/5)

---

178 Karun ismi Kur'an-ı Kerim'de üç surede geçmektedir. Kasas suresinin 76, 78 ve 79. Ayetleri Karun'un şahsına verilen mal ve sahip olduğu bu mal karşısında kibire kapılıp her şeyi kendisinden bilmesini aktarır. Ankebut suresinde Karun'un, Firavun ve Haman ile akıbetlerinden bahsedilirken, Mü'min suresinde de Hz. Musa'yı yalanlamalarından söz edilir.

179 Tökel, a.g.e., 380.

Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl (G315/5)

8.14.8. Nuʿmân

İslam öncesi devride yaşamış bir hükümdar olan Nuʿmân, bir gezinti sırasında gelincik çiçeklerini görüp çok beğenmiş ve toplanılmasını yasaklamıştır. Bu sebeple klasik şiirde sıkça kullanılan gelincik çiçeğine lâle-i Nuʿmân adı verilmiş ve bu şekilde anılmıştır. Divanda ikisi kasidede olmak üzere üç örnekte bu tamlama kullanılmıştır.

Gel e bakam yüzüne gonca-i handân şekil
Kana gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil (K8/8)

Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem (K15/4)

Dâg-ı gamdan rûyu hûnâlûdedür cismüm gibi
ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân ana (G6/6)

8.14.9. Seyydi Battal Gâzi

Divanda bir kaside içinde geçen Seyyid Battal Gâzi, battal kelimesini sözlük manası olan ‘büyük’ kelimesinin de çağrıştırılması biçiminde kullanılmıştır. Kasidede geçen bu ifade ile memduhun övgüsü amaçlanır.

Şu denlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
Ki Seyyid Gâzinün oldu hikâyeti battal (K9/10)

8.14.10. Yezîd

Yezîd bin Muaviye adıyla Emevilerin ikinci halifesi olan Yezîd, temel olarak halifelik çekişmeleri sırasında Hz. Hüseyin ile aralarında gerçekleşen muharebe sonucunda Hz Hüseyin’in şehit edilmesi olayıyla İslam tarihinde kötü ve olumsuz özelliklerle birlikte

anılan kişidir. Hayali Bey bir beytinde âşık ve rakip karşıtlığını Hz. Ali ve Yezîd karşıtlığıyla birlikte vermiştir.

Şâhum bana cefâ vü rakîbe vefâ işün
Nâmun ʿAli mahabbetün illâ Yezîdedür (G89/4)

9. HAYÂLÎ BEY VE DİĞER ŞAİRLERDE TEKRAR EDEN HAYALLER

Divanlarda şairlerin özellikle gazelleri içinde yer alan hayal ve duygular farklı şiirlerde farklı kelime tercihleri ve yapılar ile birlikte tekrar eder. Bu durum bazı şairlerde, şairin içinde bulunduğu çevre ve dünya görüşü ile yakından ilgilidir ve bu hallere uygun söyleyişlerin sıklıkla tekrar edildiği görülür. Şairlerin orijinal mazmun bulma çabaları sonucunda elde ettikleri yeni hayaller, başka şiirlerde de kullanılarak adeta hayalin orijinalliğini pekiştirmek amacındadır. Bu hayallerin tekrarında tercih edilen kelimeler ve söz grupları aynı biçimiyle kalmanın yanında bazı şiirlerde farklı seçimlerle birlikte verilir. Bu durum işlenen hayalin ana zeminini değiştirmeyerek sadece söyleyişe dair farklılıklar meydana getirir.

Hayali Bey şiirinde, şairin Kalenderi bir çevrede gençliğini geçirdiği düşünüldüğünde bazı ifade ve hayallerin zaman zaman tekrarlandığı görülür. Bunun yanında klasik şiirin temel tipleri ve alışılmış mazmunlarının da farklı bir şair açısından yeniden yorumlanması ve tekrarı ile ortaya çıkan hayaller söz konusudur. Şair için orijinal söyleyişler geliştirmek temel amaç olduğundan, bulunan bu tarz yapıların farklı şiirlerde tekrar edilmekten kaçınılmaması dikkat çekicidir. Hayali Bey şiirinde tekrar edilen hayaller arasındaki bazı söyleyişler farklı şairler elinde de işlenmiştir. Divanda geçen bu tekrar hayaller ile ilgili olarak şair, hem kendine ait yeni buluşlarını ve bilinen, şairlerce ortak bir dil malzemesi haline gelmiş olan mazmunları tekrar etmiştir.

Şair, sevgili karşısında çektiği eziyet ve ıstırapların ifadesinde 'nâle, inilti' kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. Varlığına dair bir söyleyiş tarzı geliştiren şair için bu iniltiler, varlığının delili olan, yerini belli eden temel unsurlar olarak farklı beyitlerde işlenmiştir. Bir örnekte sevgiliye seslenişte bulunan şair, çektiği eziyetler neticesinde cisminden bir parça kalmayacağını ifade eder ve yalnızca iniltilerin kendisini belli ettiğini söyler. Bir diğer örnekte ise ecelin kendisini hiçbir şekilde bulamayacağını söyleyen şair, ölümün kendisini bulmasını iniltilerin 'İşte burada' diyecek biçimde haber vermesi sonucunda gerçekleşebileceğini hayal ve ifade eder. Ahmet Paşa'da bu hayal iniltilerin çana dönüşmesi olarak kullanılmıştır. Benzer kullanım Şeyhi Divanı'nda da geçmektedir. Baki'de bu kullanım aşk yaralarının çılgınlığı ortaya çıkaran bir unsur olması ile verilmiştir.

Bulımazdun tabîbâ cismümi pîrâhenüm içre
Eger kim nâleler göstermese çâk-i girîbânum (HBD G352/3)

Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
İşte yatur demese nâle girîbânumdan (HBD G415/6)

Âh kim bir kebke saldım gönlümün şehbâzını
Bulamazam gerçi nâlemden takup durdum ceres (AP-G126/4)

Sînede ʿaşk leşkeri uralı kûs-ı saltanat
Âh ki yâre nâlemiz gelmedi gulgul-i ceres (ŞD G84/6)

Benüm bilmezdi kimse ʿâşık-ı şeydâlıgum hergiz
Tenümde tâze tâze yakmasam dâg-ı mahabbetler (BD G166/2)

Bahçe ve içindeki her unsuru farklı bir hayal penceresinden gören şair için burada gerçekleşen her durum, farklı bir gayenin gerçekleştirilmesine yönelik bir olaydır. Bir örnekte lalelerin yapraklarının dağılması durumunu güle ve dolayısıyla sevgiliye kızıl bir kâğıtla haber uçuran bir olay olarak düşünür. Aynı hayal bir başka örnekte güllerin saba rüzgârını kullanarak bülbüle haber uçurması için kâğıt uçurmaları hayalinde gerçekleşmiştir. Hayal açısından olmasa da aynı ifadenin tekrarı açısından bir başka örnekte şairin ahını almasından dolayı feleğin 'kâgıd uçurması'na döndüğü hayali işlenir. Bu söyleyiş Necati Bey'de 'güvercin vasıtasıyla kağıt uçurmak' biçiminde kullanılmıştır. Baki Divanı'nda 'mektup uçurmak' şeklinde geçen söyleyiş, Şeyhülislam Yahya'da 'güvercin ile kağaz iltmek' şeklinde kullanılmıştır.

Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmanuz
Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular (HBD G56/2)

Sensüz açılmazuz deyu peyk-i sabâ ile
Güller çemende bülbüle kâgıd uçurdular (HBD G63/2)

Alalı âhumı benüm o melek
Kâgıd uçurmasına döndü felek (HBD G284/1)

Oyuna taldı kebûter gidemez nice ola hâl
İl temâşâmuza bakar uçurursak kâgıd (NBD G45/3)

Her yana mektûb uçurdı bâd-ı nevrûzî yine
Berg-i nesrîni kebûter gibi perrân eyledi (BD K7/9)

Rişte-i cân ile sar şehperine ey Yahyâ
Senden iltürse eger yâre kebûter kâgaz (ŞYD G58/5)

Aşığın başı; sevgili yolunda her türlü zorluğa maruz kalan, çeşitli açılardan her yer ve ortamda ilk vazgeçilecek unsur olarak göze çarpar. Hayali Bey şiirinde aşığın başı hem beşeri hem de tasavvufi nitelikteki şiirlerde bir tamamlama aracı olarak düşünülmüş ve farklı beyitlerde tekrar edilmiştir. Âşık için söz konusu aşk olduğunda kendi canının bir ehemmiyeti kalmayacaktır. Gerektiğinde başından bile vazgeçebilmek gerekir. Nitekim bu durumun ifadesinde şair iki örnekte serden geçmek ve bu vazgeçişle aşk binasını ayakta tutmak hayalini işler. Bu durumu ifade ederken kendisinden önce gelen aşk erlerinin bu durum ile ilgili olarak genel erkân ve usulü ortaya koyduklarından bahseder. Bir başka örnekte ise aşk binasına başını koyan şair, bu durum neticesinde kendisine dair övgüyü de unutmayarak aşk binasının daha kuvvetli olduğunu söyler.

Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm (HBD G328/2)

Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
Gelenler bizden önden böyle görmüş resm ü erkânı (HBD G637/3)

Divanda ‘burmak’ fiilini sıklıkla kullanan şair bu fiili farklı hayallerin ifadesi açısından etkili bir biçimde kullanmıştır. Fiilin anlamı olarak *“1. Döndürüp bükmek, kıvırmak: Bıyık burmak. 2. Parmak arasında kıvırıp koparmak, sıkmak, çimdiklemek: Etini burdu.”*[180] anlamları verilmiştir. Farklı beyitlerde özellikle menekşe çiçeğinin söz konusu edildiği örneklerde şair, ‘kulagın burmak’ yapısını sıkça kullanır. Bu ifade ile birlikte

[180] Parlatır, a.g.e., 218.

burulan yerin renk değişimine uğraması ve siyah bir renge bürünmesi hayali vasıtasıyla farklı mazmunlar meydana getirilir. Bir örnekte sevgilinin saçına dil uzatan menekşenin bu hareketinden dolayı kulağının burulduğu ifade edilir. Diğer örnekte ise aşığın bedenindeki siyah dağları küçümseyip ayıplayan menkşeye en büyük cezayı rüzgâr verir ve kulağını burarak onu simsiyah bir duruma sokar. Bu hayalin ifadesinde kulağını burmak, bükmek ifadesinin ‘azarlama, tedib etme’ anlamlarından da yararlandığı görülür. Kulağını burmak söyleyişi ile ilgili olarak Baki’de geçen bir örnekte yine bir öykünme ve arkasından gelen azar söz konusu edilir.

Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
Bâgda miskîn benefşenün kulagın burdular (HBD G56/5)

Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe (HBD G515/3)

Öykündi gerçi çeşmüme çok çeşme lûlesi
Ammâ kulagın iller anun az burmadı (BD G521/2)

Burmak fiilinin farklı zemin ve hayallerde kullanan şairin kullandığı yapılar arasında ‘mercân’ ve ‘çarh-ı felek’ gibi unsurları da bu söyleyişe dâhil eder. Yaprakları kulak biçiminde algılanan menekşe çiçeğindeki söyleyiş bu iki unsurda ‘pençe ve el’ kavramları eşliğinde kullanılır. Bu iki yapının birlikte kullanıldıkları yapılarla kullanılmaları şekli açıdan bu unsurlara benzemeleri yönüyledir. Şiirlerde kullanılan mercanın bir eli andırması yönüyle pençe kelimesi ile birlikte kullanılması ve her daim kızıllık ile anılması diğer şairlerce de işlenen konular arasındadır. Baki Divanı’nda iki örnekte bu söyleyiş yer alır.

Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânun (HBD G304/4)

Ben ey Hayâlî çarh-ı felek pençesin burar
Bâzû-yı kâʾinâtda el bilürem seni (HBD G569/5)

Hecr-i laʿlünle demâdem dîde hûn-efşân olur
Gözlerüm sildükçe destüm pençe-i mercân olur (BD G159/1)

Görüp bu dürlü dürlü nazm-ı pâküm şermden Bâkī
Kızardı pençe-i mercân bozardı lü'lü-yi ter hem (BD G343/6)

Klasik şiirde çeşitli çalgı aletlerinin ses ve şekil yönleriyle şiirlerde sıkça konu edinildiği görülür. Bu enstrümanlar arasında tambur da en çok tercih edilenler arasındadır. Sesinin yanık olması yönüyle şiirde hüzünlü durumların ifadesi açısından etkili bir unsur olan bu çalgı ile ilgili olarak menekşe çiçeğindeki örneğe benzer olarak 'kulağını burmak' yapısı kullanılır. Bu örneklerde 'kulağını burmak' ile hem çalgıda bir ayar yapılaması hem de gerçekleştirilen bu durum neticesinde acı bir sesin ortaya çıkması durumu düşünülmüştür. Aşığın cisminde her daim var olan iniltiler ile tamburdan çıkan ses çoğu zaman aynı zemindeki unsurlar olarak algılanmıştır. Bu hayal Ahmed Paşa Divanı'nda iki farklı örnekte işlenmiştir. Her iki örnekte de çalgı aletleri ve musiki terimleri tenasüp içerisinde verilmiştir.

Burdular kulagını meclisde tanbûrun yine
Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler (HBD G142/4)

Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum (HBD G360/3)

Burdu felek gûşumu tanbûr-vâr
Çün komadı perdede nâlem beni (APD G302/3)

Muhhayyer kıldı ʿuşşâkı bu râz-ı perde-i ʿaşkın
Ki olmuş râhzen mutrib burarlar gûş-i tanbûrı (APD G326/3)

Tekrar eden hayaller arasında kimi örneklerde hayalin çerçevesinin çizildiği kelime kadrosu aynen ya da çok az değişiklikle tekrar edilmiştir. Ülker yıldızı, yedi yıldızdan oluşan ve şairlerce farklı çağrışımlar etrafında kullanılan bir yıldız kümesidir. Divanda bu yıldızı söz konusu edildiği örneklerin çoğu benzer ifadeler ile verilmiştir. Bu unsur ile çeşitli benzerliklerin kurulduğu ay ile gökyüzünde şekil yönünden benzerliklerin

kurulduğu görülür. Aynı zamanda bu örneklerin tamamında ‘parmağını ısırmak’ yapısı da geçmektedir. Bu kullanım deyimlerin bütün anlamlarının kullanımına dair bariz bir örnektir. Fuzuli’nin Su Kasidesi’nde benzer bir kullanım vardır.

Dişlesün dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını
Neyledün ey çarh-ı hûnî neyledün kan eyledün (HBD M2/V/2)

Çün etdün kebkebün nakşın süreyyâ hâkde yeryer
Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak (HBD G263/3)

Berk-ı âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim
Dişledi dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmağını (HBD G568/4)

Hayret ilen barmagın dişler kim itse istimâʿ
Barmagından virdügin şiddet güni Ensâr’e su (FD K3/20)

Hayali Bey Divanı’nda deyim, atasözü gibi yapıların sıkça kullanılması olağan bir durum arz eder. Özellikle deyimlerin anlamları açısından tek bir yönden ele alınması söz konusu değildir. Beyitler içinde farklı anlamları her iki açıdan da işlemeyi tercih eden şair, bu kullanımı kusursuz bir biçimde yerine getirir. Farklı şiirlerde kullanılan ‘dil uzatmak’ deyimi şair tarafından bütün anlamları kastetmesi için deyimin farklı bir zemine oturtulması gerekliliğinde hareketle ‘bahr, bahr-i muhit, deniz, gözyaşı, yaş’ gibi kelimeler ile birlikte ele alınmıştır. Böylelikle şair, deyimin ‘bir kimse veya bir şey için kötü söz söylemek’ anlamının yanında ‘deniz suyunun uzanması’ bağlamında da kullanılır. Beyitte bu iki anlam da düşünülebilecek bir biçimde kullanılmış ve bu hayal tekrar edilmiştir. Baki Divanı’ndaki bir örnek aynı biçimde tekrar edilmiştir.

Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular (HBD G63/5)

Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
Âhum yeli burar mıydı anun kulagını (HBD G581/2)

Öykündi gerçi çeşmüme çok çeşme lûlesi
Ammâ kulagın iller anun az burmadı (BD G521/2)

Deyimlerle örülen beyitler ve bu deyimler vasıtasıyla tekrar edilen örnekler içinde 'göz kulak olmak' deyimini de anmak yerinde olacaktır. Deyim olarak 'koruyup kollamak, sahip çıkmak, bakmak, gözetmek' anlamlarında kullanılan bu deyim, tespit edilen örneklerde gökyüzüne ait unsurların ifadesinde hem bu anlamıyla hem de şekli açıdan bir bağlantı kurularak işlenmiştir. Göz kulak olmak deyimini bir örnekte aşığın ahının göğü ateşe verip yakmaması hayaliyle konu edinen şair, bir başka örnekte nergis çiçeğinin şekli yönünden yararlanarak aynı hayali tekrar eder. Bedenindeki nal biçimindeki yaraları da işlemeyi atlamayan şair için bu yaralarla ilgili olarak kızgın yanıkları göz, nal biçimindeki yaraları da kulak biçiminde hayal ederek sevgiliyi gözleme hayali için aynı deyimi kullanır. Hayali Bey Divanı'nda şekiller üzerinden bir anlam ilgisi kurulmasa da deyim olarak bu ifade Baki'de yer alır.

Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag (HBD G240/5)

İzün tozun sabâdan umar nergis ile gül
Bu bâgda ne var ki sana göz kulak degül (HBD G310/2)

Fürkatünde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni (HBD G646/1)

Göz kulag oldı ser-â-ser gözedür âfâkı
Bulalı kurb-i vezîr-i şeh-i kişver hâtem (BD K19/16)

Aşığın bedeninde açılan yaralar ile ilgili olarak çeşitli şekillerin çağrışımının kullanılması ve değişik teşbihlerin yapılması Hayali Bey şiirinde sıklıkla görülen bir söyleyiştir. Âşık için bedenindeki dağlar kimi zaman kızıl bir damga, kimi zaman kan gölü olarak hayal edilirken bağırda açılan elif biçimindeki tırmıklar ise kimi zaman sevgilinin boyu kimi zaman da aşk erlerine doğru yolu gösteren bir kılavuz olarak hayal edilir. Böyle bir kullanım örneklerde tespit edilmiştir. Bir örnekte aşk erlerinin menzile ulaşması için hakiki yolun göstergesi olarak hayal edilen bu unsur, bir başka örnekte Leyla'nın Mecnun

teninde güzer etmesi için açılmış bir doğru yol olarak tasavvur edilir. Elif harfinin ‘doğru yol’ biçiminde tasavvur edilmesi fikri Necati Bey ve Baki’de de geçmektedir.

Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
Sînem üzre her elif bir dogru râhumdur benüm (HBD G376/3)

Nâgeh Hayâlî Leylî güzer eyleye deyu
Mecnûn tenünde yer yer elif dogru râh idi (HBD G658/5)

Ey boyı servüm elif gibi yolunda dogruyam
Râ kaşunla dâl zülfün itmesünler beni red (NBD G49/3)

Sīnem üzre görmen kanlu elifler sanman
Safha-i derd ü gama sürh ile cedvel çekdüm (BD G327/2)

Şairlerin harfler üzerinden çeşitli anlam ilgileri kurarak gerçekleştirdikleri farklı hayaller içinde elif harfi ve bu harfin yanında bir kavramın ortaya çıkmasına yardımcı olacak başka bir harf bağlam içerisinde verilir. Hayali Bey Divanı’nda bu tarz bir kullanım ‘ah’ kavramını ortaya çıkaracak bir biçimde kullanılmıştır. Bedendeki yaraların söz konusu edildiği örnekte elif şeklindeki yaralar ile ‘he’ harfini andıran nal biçimindeki yaralar ‘şekl-i âh’ olarak tasavvur edilmiştir. Bu hayalin benzer bir kullanımı Necati Bey Divanı’nda geçmektedir. Bu örnekte elif harfinin yanında sıfır geçmektedir.

Mecnûn teninde yer yer elif naʿl ile dilâ
Mihnet şebinde Leylî içün şekl-i âh idi (HBD G658/3)

Nergis dikün ki hey’et-i sıfr ü elif durur
Tâ kim mezârum üsti kamu şekl-i âh ola (NBD G20/7)

Klasik edebiyat örnekleri içinde bahsedilen kişi ya da unsurun layık olması durumu çeşitli kavramların karşılaştırması ile verilir. Mecnun için çöller mekân seçilirken, Ferhad için bu mekân Bisütun Dağı’dır. Divanda bu karşılaştırmaları bülbül ve baykuş arasında gerçekleştirilirken bu teşbih ögelerinin tabiatları gereği bulundukları yerler ifade edilir ve bu durum çerçevesinde hayaller kurulur. Hayali Bey Divanı’nda geçen bu söyleyiş farklı

yüzyıllardaki şairlerde de görülür. Bu örneklerden Ahmed Paşa'da bülbülün bağa bağban olması, Şeyhi'de şeytana benzetilen rakip ile meleklerle birlikte anılan bülbül karşılaştırması yapılır. Şeyhülislam Yahya Divanı'nda geçen bir örnekte bülbülün mutluluğu ile gül-i handanı güldürdüğü ifade edilirken, karganın taklidi kebk-i hıramanı güldürür.

Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
Bûma vîrân bülbülün gülzârdur endîşesi (HBD G586/5)

Murg-ı dil dâʾim havâ-yi ʿaşk sergerdânıdur
Bülbülün gülzârı var bûmun olur vîrânesi (HBD G633/4)

Nice kim hurrem ola bâg-ı bahâr
Ola bâga bâgbân bülbül (APD K38/7)

Minber-i şâh üzre kim şeytân-ı zâg ederdi vaʿz
Bülbülün zikri melek-veş hutbe-i rahmânîdir (ŞD K9/5)

Bülbül şetâreti gül-i handânı güldürür
Taklîd-i zâg kebk-i hırâmânı güldürür (ŞYD G107/1)

Şairin âlem karşısındaki duruşu, onun hiçbir şaşaa ve tantanasına kanmamak ve kendisini bu masivadan arındırmak şeklindedir. Kendisini mutluluk kuşunu avlayan avcı olarak tarif eden şair, Anka gibi pek çok kuşu bu dünya bahçesinde uçurduğunu ifade eder. Bu hayale benzer bir kullanım Şeyhülislam Yahya Divanı'nda geçmektedir.

Ben ol bâz-ı hümâsaydem ki ʿâlem merg-zârında
Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan (HBD G393/4)

Uçurdum murg-ı cânı âşiyân-ı ʿâlem-i tenden
Halâs oldum gam-ı hicrân ile gavgâ-yı ʿâlemden (ŞYD G293/1)

Âlem ile ilgili olarak değersizlik vurgusu yapan şair, bu durumun ifadesi için 'belası balına değmemek' yapısını kullanır. Bu kullanım diğer şairlerde de sıklıkla

kullanılan ifadeler arasındadır. Bu kullanıma örnek olarak Ahmet Paşa'nın bir beytini gösterebiliriz.

Meyl eyledük cihânun egerçi salâsına
Nûşuna nîşi degmedi balı belasına (HBD G500/1)

Zahm-i gamzenle gam-ı zülfünü lâʿlin şekeri
Nîş ise nûş eder ü zehr ise tiryâk eyler (APD G60/3)

Şairlerin kasideler içinde Memduhlarını överken kullandıkları ortak söyleyişler hoş hayaller etrafında şekillenebilmektedir. Bu tarz bir kullanım memduhun devrinde hiçbir olumsuzluğun olmadığı ve hiçbir kişi ve nesnenin eziyet ve kedere düçar olmadığı ifadesidir. Bu durumun ifadesinde ney, tanbur, kus gibi çalgı aletlerini konu edinen şairler, inleyen unsurlar olarak sadece bu enstrümanları göstererek mübalağa yoluyla övgülerini gerçekleştirirler. Hayali Bey Divanın'daki bu kullanımın paraleli Ahmet paşa Divanı'nda da geçmektedir.

Senün devründe kimse dergehünde etmedi nâle
Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî (HBD K22/11)

Gamze-i hûbân eder ancak diyârında fiten
Nây ile tanbûr eder ancak zamânında enîn (AP K23/38)

Aşığın gözyaşlarının çokluğunun ifadesi klasik şiir içinde klişe bir hayal haline gelmiştir. Bu durumun ifadesinde şairleren azından biraz farklı çağrışımlar oluşturmayı isterler. Divandaki bir kullanımda aşığın gözyaşlarının çokluğu bir derdin birisine anlatılması olarak düşünülür. Bu hayal Ahmet Paşa, Necati Bey ve Geliblulu Ali'de temelde benzer biçimde geçmektedir.

Gözlerüm yaşı revân olmuş akar sahrâlara
Gûyiyâ ırmaklar derdin döker deryâlara (HBD G497/1)

Ereli deryâ kulagına gözümün yaşları
Acıyıp yaşlar dökerler cümle deryâlar bize (APD G274/4)

Ben sana hâlüm agladugum zahmet olmasun
Bir hasta kim tabîbe gele derdini döker (NBD G58/3)

Sanmanuz yaş dökerün derd ile öldüm gitdüm
Yola düşdüm su gibi zevk u safâ kesb itdüm (GAD G341/1)

Sevgilinin dudağı ile ilgili klasik şiirde yer alan teşbih unsurları içinde tatlılık ifade eden kelimeler etrafında bir çerçeve çizilmiştir. Bu kullanımlardan birisi de 'helva'dır. Divanda sevgilinin dudağına ilişkin bu hayal hemen hemen aynı ifadeler ile tekrar edilmiştir. Bu hayali işlendiği örneklerde 'bîdûd' yapısı ile aşığın ahı birlikte ele alınarak çağrışım çerçevesi zenginleştirilmiştir.

Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ (HBD G3/2)

Hayâl-i lebleri arturdu âhum
Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd (HBD G47/4)

9.1. Özgün Hayaller ve Hayâlî Bey Şiirinde Orijinallik

Klasik şiirde pek çok divan ve bu divanlar içinde sayısız şiir yazılmış; ancak yazılan şiirlerin bütünü şairini üst sıralara taşıyamamış, ikinci hatta üçüncü sınıf şairler olarak kalmalarına neden olmuştur. Yüzyıllar içindeki öncü şairlerin eserleri incelendiğinde dili her açıdan etkili kullandıkları ve yeni söyleyişler ortaya çıkardıkları görülür. Şiirde taklit sadece taklit edilen şiir ve şairin eserini ön plana taşır. Bu durumun istisnaları olmakla birlikte klasik şiir içinde genel çizgi bu yöndedir. Şairleri birinci sınıf şair olarak nitelemek için dili kullanma becerileri ve şairlik yetenekleri temel vasıflardır. Dili etkili kullanmaktan kasıt, çok farklı unsurları olan bir yapının bütün hücrelerine hâkim olmak ve derinlemesine işleme yetisine sahip olmakla ölçülür. Bu tespiti yaparken klasik şiir için gerekli olan Arapça, Farsça ve bu dillere ait hususiyetlerin bilinmesi yahut da belagate ilişkin bilgilerin sağlam bir temelde olması kastedilmektedir. Sadece bu unsurların varlığı elbette şairlik kudretini ortaya koymak açısından yeterli olmayacaktır. Âşık Çelebi'nin tezkiresindeki bilgilerden hareketle dile dair bazı özellikleri bilmeyen, hatta -

yirmi yıllık dostu sıfatıyla- bazı şiirlerini düzelttiği Hayali Bey'in çok da iyi bir eğitim almadığı ortada dururken ismi bu denli ön saflarda zikredilen bir şair olması ne ile açıklanabilir?

Şairlerin devirleri içerisinde elit bir noktada olmaları onların hangi sebep ile olursa olsun şairlik kudretlerinin varlığını gösterir. Tezkirelerde kendisi hakkında sitayişkâr ifadeler sunulan, 'Kanuni'nin en sevdiği şairi' sıfatını kazanması devri içinde çeşitli suçlamalara maruz kalmasına rağmen Hayali Bey'in şöhretinden bir şey eksiltmemiştir. Bu durum onun dili sade kullanması özelliğini ifade zenginliğiyle buluşturmuş olması ile açıklanabilir. Hayali Bey, şiirlerinde klasik söyleyişlerin her türünü kullanmış olmasına rağmen bu örneklerde zorlama yapılar, güçlükler, kulak tırmalayan, ahengi bozan durumlar karşımıza çıkmaz. Öyle ki bazı şiirler baştan sona ahenkli, vezin açısından kusursuz ve kullanılan hayaller açısından zengindir. Özellikle deyim ve atasözleri açısından divandaki tercihler, şiirde kullanılan soyut ifadelerin somut bir zemine oturtulması açısından etkili bir unsurdur. Bu deyimleri zaman zaman şiirinin geneline yayması ve bütün bir gazelde aynı ses ve duyguların aynı kavram etrafında dolanması, hem ahenk hem de ses açısından zengin örnekler olarak göze çarpar.

Dili etkili kullanmak, bir bakıma dile ait bütün unsurların etkili kullanılması anlamını karşılar. Bu açıdan şairlerin dilde sadece bir tarafı geliştirmeleri, yalnızca o unsuru üst bir seviyede kullanmaları üst derece bir şair olmaya yetmeyecektir. Bu perspektiften Hayali Bey şiirine bakıldığında onun şiirlerinde dilin her alanında yetkinliğini kanıtladığını görürüz. Kelime seçimleri, beyit içerisinde tenasüp oluşturacak yapıların seçilmesi konusunda şair dilin her türlü imkânından yararlanır. Bunun yanında şairin kimliğini belirleyen temel faktörlerden birisi orijinal hayaller ve imajlardır. Klasik şiir geleneğinde şairler arasında bir üstünlük yarışının olması, onların klişeleşmiş yapılardan uzak durmasını ve kendilerine mal edilebilecek hayaller etrafında şiirlerini oluşturmalarını doğurmuştur. Klasikleşen ve mazmun ortaklıklarının olduğu bir gelenek içinde bu orijinallik nasıl yakalanabilir? Bu sorunun cevabı birinci sınıf şairlerin eserlerinde kullandıkları dili kullanma becerileri ile izah edilebilir. Bir gelenekte ortak dil havuzundan yararlanan şairler elbette ortak hayalleri kullanma durumuna düşebilir; ancak burada devreye, alınan bu orijinal hayalin yeniden nasıl yorumlandığı tespiti girecektir.

Hayali Bey ve şairliği ile ilgili olarak bir misal vererek onun şiirdeki yerini genel algılar çerçevesinde göstermek yerinde olacaktır. Bu misallerden ilki Hayali Bey'in 'bilmezler' redifli gazelinin bir başka şairin şiiri olduğu ile ilgili kayıtlardır. Bu durum ile ilgili bir diğer görüş ise bu gazelin sadece matla beytinin bir başka şaire ait olduğudur. Kesin bir tespit yapılmamış olmasına rağmen bu ikinci görüşün doğru olduğu kabul edildiğinde şairin 'bilmezler' redifli bu gazeli diğer beyitleri ile tamamlaması, iyi bir şair olduğunu göstermektedir. Şairler arasındaki çekişmeler, hele ki Hayali Bey gibi sarayda el üstünde tutulan bir şair için kaçınılmaz bir durumdur. Şairin eseri ve bu eseri paralelinde bütün divanın bu tarz ithamlarla oluşturulması durumu mantıktan uzak bir durum olduğundan şairin şairliğinin değerlendirilmesi yine tek eseri üzerinden yapılacaktır.

Şairlerin ifadenin gücünden yararlanmak için kullandıkları temel etkenlerden birisi mazmun ise diğeri hiç şüphesiz bu mazmunun etkili bir şekilde söylenebilmesi için gerekli olan edebi sanatlar ve bu sanatların iyi bir biçimde kullanılmasıdır. Hayali Bey hem orijinal hayalleri hem de bu hayalleri etkili bir biçimde işleyen bir şairdir. Özellikle mübalağa ve hüsn-i ta'lil sanatlarında şiiri üst seviyelere taşıyan örnekler mevcuttur. Diğer sanatları da kullanmakla birlikte özellikle beyit içindeki bütünlüğü sağlayan tenasübe ait hususiyetleri doğru noktadan seçmesi ve aynı zeminde birleştirmesi onun şairliğinin temel özelliklerindendir. Şairin divanında yer alan bazı söyleyişler diğer şairlerin eserlerinden de taranarak benzer söyleyişlerin olup olmadığı araştırmasından sonra buraya aldığımız örnekler, şairin orijinal hayallerini ve bu hayalleri işleyiş tarzını ortaya koyacak ve Hayali Bey'in şairliği ilgili olarak ayağı yere basan tespitler yapmamız kolaylaşacaktır.

Aşığın sahip olduğu her acı, kendisi için bir övünç kaynağı ve mutluluk vesilesi olarak algılanır. Şairlerin bu durumun ifadesini çoğu zaman mübalağa ile verdiği görülür. Mübalağa yapıları ile verilen bu duygunun alışılmış hayaller çerçevesinde çizilmesi, sıradan bir söyleyiş olacağından ve çekilen acının yoğunluğunu belirli bir seviyede tutacağından şairler tarafından çok tercih edilen bir durum değildir. Bunun yerine farklı nesneler üzerinden farklı çağrışımların meydana getirilmesi acının yoğunluğunu ve şeklini izah etmesi açısından önemlidir. Hayali Bey Divanı'nda geçen bir örnekte şair, ukba zevkinin lezzetine sahip olabilmek için acı çekilmesi tavsiyesinde bulunur. Bu acı çekme durumuna deryaları misal gösteren şair, dayanağını ve neticesini de deniz suyunun acı olmasından dolayı en güzel incilerin kaynağı olması durumundan bahsederek verir.

Acı çek ister isen lezzet-i zevk-i ʿukbâ
Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ (G1/1)

Divanda geçen ve üslup, kurulan hayal itibariyle orijinal bir söyleyiş ve teşbih yapısına sahip olan bir beytinde Hayali Bey, sabah rüzgârının şarap içmiş olan goncanın ağzını kokladığı hayali kullanılmıştır. Benzerlerine diğer şairlerde rastlanmayan bu hayali bu noktada bırakmayan şair, ikinci mısrada körkütük sarhoş olan goncanın başını kurtarmak için çiy tanelerinden akçelerini sunduğu bilgisi verilir. Bu hayalde asıl olan bahçede sabah rüzgârının esmesi ve bu esme neticesinde düşünülen bazı hayallerdir. Ancak şair bu bilindik durumu gonca, çiy taneleri ve rüzgâr üçlüsü ile zengin bir çağrışım alanı oluşturarak meydana getirir. Aynı zamanda şarabın söz konusu olması ile gonca üzerindeki çiy tanelerinin sarhoş bir kimseyi akla getirmesi ve kendisini rüzgârın yaptığı kontrolden kurtarması gibi hayaller de canlanır. Bu hayallerin yanında sabah rüzgârının esmeye başlaması ile goncanın yapraklarının açılması gerçeği, gonca üzerinde yer alan çiy taneleri nedeniyle zorlaşan bir duruma dönüşmüştür. Bütün bu çağrışımlar şairin hayal zenginliğinin bir göstergesidir.

Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest (G31/4)

Hayali Bey Divanı'nda dervişlik ve onun ritüellerine dair söyleyişler farklı hayaller ile verilen durumlardandır. Bir örnekte derviş profilini çizen şair, bu tarifi yaptığı beytinde dervişe dair hiçbir şeyden söz etmeyerek başarılı bir kullanım gerçekleştirir. Beyitte geçen 'kol salmak' ifadesi ile el uzatmak manasını karşılayan şair, dervişliğe soyunmak metaforunu harekete geçirir. İkinci mısrada geçen 'ʿuryân-ı ʿaşk olmak' ifadesi ile de oluşturduğu metaforu daha da sağlam bir temele oturtur. Çıplaklık ile câme kelimesinin bir arada kullanılmasıyla verilen tezat ile de oluşturulan hayaller somut bir zemine oturtulmuştur.

Eşcâr-ı kühsârı bana kol salup dedi
ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt (G34/2)

Şairin Kalenderi unsurlara ilişkin zengin kullanımları arasında derviş ve şeyh tasvirlerine ilişkin kullanımları dikkat çeker. Bu tasvirlerin gerçekleştirilmesinde orijinal

ve hoş söyleyişler geliştiren şair, şem ve pervane arasındaki muhabbeti bir abdal ile onun piri üzerine söylediği beytinde canlı bir tablo halinde sunar. Kullandığı malzemeler açısından mumun yanmasını sağlayan fitil, 'pîr-i fetîleser' tamlaması ile kullanılarak mürit olunan şeyhi ifade eder. Ayrıca diğer mısrada geçen aleviler örneği de bu tamlamanın neden tercih edildiğinin açıklamasıdır. Alevilerin saçlarını kıvrım kıvrım yaptıkları bilgisine sahip olan şair için bu tamlamayı oluşturmak olağan ve bilinçli bir tercihtir. Pervanelerin ise şem etrafında dönmeleri Aleviler gibi sema etmeleri ile açıklanır ki bu durum yine mürit olunan şeyh ile ilgili olarak baş döndürme ve şekli yönden özelliklerini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Beyitte geçen bütün ifadeler şairin ince bir biçimde ayarladığı hayal dünyasının varlığını gösterir.

Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ (G239/3)

Şiirlerde gök cisimlerine yönelik söyleyiş ve kullanımlar klasik gelenek içinde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Şairler bu gök cisimlerini sadece sahip oldukları özellikleri açısından işlemeyip, çeşitli benzerlikler ve hayallere de konu etmişlerdir. Bu tarz bir kullanım Hayali Bey Divanı'nda Mecnun'un Leyla karşısındaki durumunu ifade sadedinde kullanılır. Her şeyden, her unsur ve eşyadan Leyla'ya dönük bazı özellikler devşiren Mecnun için gökyüzündeki her cisim de farklı birer obje olarak algılanır. Şair bu durumun ifadesinde Ülker Yıldızını ve onun şekli yönünü kullanarak bir çoban ve sürü metaforu oluşturur. Geceleri gökyüzünü seyreden Mecnun, Ülker yıldızını Leyla'nın aşkıyla yanıp tutuşan âşıklar olarak hayal eder ve bu âşıkların yok olması için sabaha kadar onları sürer durur. Burada verilen durum aslında Mecnun'un sabahlara kadar Leyla'nın fikriyle gözüne uyku girmemesi durumudur. Bu sıradan durum şair gözünde farklı hayaller vasıtasıyla orijinal bir noktaya taşınır.

Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînün
Geceler subha degin anı sürermiş Mecnûn (G418/5)

Hayali Bey şiirinin benzetmeler açısından en temel kullanımlarından birisi kullanılan kavramlar ile şekli yönden bir ilginin kurulmasıdır. Şiirlerinde bu unsuru sıkça kullanan şair için cisminde açılan elif ve dağ şeklindeki yaralar ahı simgelerken Ülker Yıldızı, Leyla'nın sürüsü olarak tasavvur edilir. Bu tarz hayaller şiirin somut temele

dayandırılması işlevini fazlasıyla yerine getiren bir özelliktir. Sahip olduğu ah ifadesinin derecesini belirtmek maksadıyla da aynı yola başvuran şair; yıldızların göze, hilalin ise şekli yönden ayı andırması hayalinden hareketle 'göz kulak olmak' deyimini birleştirir. Bu kullanım başka şairlerde de görülen bir hayal olmasına karşılık, ah ateşinin göğü yakıp kavurmaması için koruyup gözetmesi düşüncesi orijinal bir kullanımdır.

Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag (G240/5)

Şiirlerde kullanılan hayallerin orijinal olarak değerlendirilmesi, beyitte geçen teşbih unsurlarının özgünlüğüne bağlıdır. Bu açıdan şairler var olan ve ortak dil havuzundan aldıkları klişe ifadeleri üst seviye bir kullanım ile taçlandırmaları için diğer unsurları özgünleştirmek zorunda kalırlar. Bunun yanında teşbihin orijinalliği diğer unsurların da beraberinde özgün hayalleri ortaya çıkarmasına vesile olur. Bir beytinde sevgilinin dudağını söz konusu eden şair, beklenmedik bir biçimde dudak ile ilgili olarak klişelerden uzakta kalmış ve katre-derya zıtlığını temele alan bir kullanım ile sevgilinin dudağını 'Ceyhun' olarak tarif etmiştir.

Lebüni agzına versen nola ben mahzûnun
Katresin almag ile eksile mi Ceyhûnun (G292/1)

Sevgilinin dudağına ilişkin bir başka kullanımda şair benzetilen unsurdan kapalı bir biçimde bahsederek çağrışımı üstü örtülü bir biçim de verir ki bu durum doğrudan doğruya verilen benzerliklerin sağladığı anlam ilgisinden çok daha etkilidir. Farklı şiirlerinde sevgilinin dudağını şeftaliye teşbih eden şair sevgiliye ulaşma yolunda hüsrana uğrayacağının farkındalığıyla ölümün bu vuslattan önce olacağı durumunu ifade eder. Ölümden sonra dahi bir vazgeçişten söz edilemeyen olan âşık duruşu, bu konuda da inatçı vasfını devam ettirir ve ölümünden sonra kendisini yıkayacak suyun şeftali ağacının dalları ile ısıtılması vasiyetinde bulunur. Aşığın sevgiliye kavuşma yolunda asla pes etmeyen karakterine dair hoş bir kullanım olan bu örnekte Hayali Bey yine hemen her şair tarafından kullanılan bir hayali kendisine has söyleyiş özellikleriyle harmanlayarak sunar.

Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın (G413/4)

Şiirlerde farklı unsurlara ait kimi özellikler hayaller dünyasında birleştirilerek yeni mazmunlar elde edilir. Bu tarz kullanımlarda şairlerin en sık başvurduğu yollardan birisi verilen ifadeyi hoş bir zemine oturtmaktır. Bu duruma örnek olarak sevgilinin yanağının işlendiği bir beyitte sevgilinin yanağının renk yönüyle temel teşbih unsurlarından olan gül ile birlikte ele alındığı görülür. Hüsn-i ta'lilin yanında teşhis ve deyimlerle zenginleştirilen bu örnekte normal bir durum olan gül yaprakları üzerindeki çiy tanelerinin varlığı, gülün sevgilinin yanağının rengini çalması sebebine dayandırılarak eteğine yapışmak ve onu suçlamak hayali etrafında düşünülür. Bu kullanım da şairin sıradan ve klişe haline gelmiş bir benzerliği kendi hayal imbiğinden geçirerek orijinal ve hoş bir hayale dönüştürmesine güzel bir örnektir.

ʿÂrız-i dildârdan sen reng ugurladun deyu
Jâleler sarıldı gülşende gülün dâmânına (G552/4)

Deyimleri çağrışım dünyası içinde önemli bir görevde kullanan şair için bu yapılar, beyit içinde ikili anlamda kullanılmanın yanında taşıdığı anlama uygun olarak bilinen belli durumların ifadesinde de kullanarak deyimlerin somutlaştırmasını meydana getirir. Şikâyette bulunmak üzere sultanın sarayının eşiğine gelen kişi, bu halini ifade etmek için başında kandil yakar. Bu hayali ifade ederken 'başında od yakmak' deyimini kullanan şair, verdiği hayalin somutlaştırmasını saray önünde yanan kandili misal vererek gerçekleştirir. Bu kullanımlardan şairin kurduğu hayalleri bu hayallere uygun örneklerle desteklediği ve desteklenen bu kullanımların da sıradan, bayağı örnekler olmadığı görülmektedir. Orijinallikteki temel hususiyet olan hayal ve mesel birlikteliği Hayali Bey şiirinde kurulan münasebetler açısından değerlendirildiğinde bu birlikteliğin hakkıyla yerine getirildiği söylenebilir.

Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl (G323/4)

Gelenek içinde klişe konulardan birisi olan aşığın bedeninin çeşitli eziyet ve ıstıraplara maruz kalması yahut da aşığın gönüllü olarak çektiği acıların bir göstergesi olması yönüyle bedenine açtığı yaralar, her şairde görülebilecek türden hayallerdendir. Hayali Bey bu klişe konuyu ele alarak şiirinde üst bir noktaya taşımayı başarmıştır. Katre,

zerre, toz, toprak gibi benzerlikler vasıtasıyla bedeninin acziyetini ifade eden şair, bir örnekte bu ifadelerle yetinmeyerek yok olma mefhumunu hoş bir biçimde dile getirerek hem benzerlerinden farklı bir söyleyiş getirmiş hem de orijinal bir hayal meydana getirmiştir. Aşığın aşk yolunda bedenini ve bu bedende açtığı yaraları dile getiren şair, bir noktadan sonra varlığını yitirdiğinde söz eder. Diğer mısrada bu hayaline hoş bir netice hazırlayan şair, yok olan bedeni için bir cenaze namazı kılınmasının gereksiz olacağını, çünkü hiçbir iz ve emaresi olmayan bir beden için bu durumun gerçekleşmesinin yersiz olacağını ifade eder. Bu ifade, klasik anlamda şairler tarafından kullanılan diğer benzerliklerden farklı ve üst derece bir kullanım olması yönüyle şairin hayal zenginliğini göstermesi açısından önemlidir.

ʿÂşıkun fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun (G407/3)

Hayali Bey Divanı'nda geçen orijinal bir hayalin şair tarafından nasıl işlendiğine dair vereceğimiz son örnek, şairin eşyalara bakışı ve hakiki bir şuur ile hayal dünyasını aynı potada eritmesi sonucu çıkan zengin muhayyilenin bir yansıması olarak dikkat çeker. Şiirlerinde yara ve kan ikilisini farklı zeminlerde kullanan şair, bu örnekte klasik söyleyişlerden uzakta bir bakış açısı ortaya koyarak çağrışımın boyutunu değiştirir. Sevgilinin belini kucaklama isteğini kendince izah edilebilir bir sebebe bağlayan şair, kolundaki yara ile sarılması halinde sevgilinin taaccüp etmemesi gerektiğini, nitekim her ince kumaşta kızıl bir damganın olmasının normal olduğunu söyler. Bu kullanımda eskiden kumaşlarda damgaların olması bilgisinde hareket eden şair, kanayan yarasını dillendirirken bu gerçek hayattaki bilgiyi hayal zemine çekmiştir.

Kolumda dâg ile kocsam miyânun ictinâb etme
Olur her bî-bedel ince kumâşun al tamgası (G614/4)

Divanda tespit edilen bu orijinal hayaller şair, sadece anlam açısından özgün olmakla kalmayıp şairin dile dair diğer hususiyetleri kullanma biçimini de nasıl kullandığına dair özellikleri en açık biçimde gösterdiği örnekler olarak kabul edilebilir. Yukarıda zikredilen örneklerde vezin tercihlerine ve kullanımına dair bir sonuç çıkarmak mümkündür. Özellikle orijinal örnekler olarak geçen bu kullanımlarda veznin de mükemmel derecede kullanılması gerekliliği doğal karşılanmalıdır. Bu örneklerde vezin

kullanımına ilişkin şairin büyük kusur sayılabilecek hamlelerde bulunmadığını ve hecelerdeki kısa-uzun dengesinin hemen hemen bütün örneklerde genel kurallar çerçevesinde uygulandığı söylenebilir.

Pîr-i fetîlese**r** deyu şemʿa mü**r**îd olu**p**
Pervânele**r** ede**r** ʿalevîle**r** gibi semâʿ (G239/3)

Vezin özellikleri ve kullanımının yanında ahengi oluşturan ses ve tonların da bu örnekler de tespitinin yapılması, şairin orijinal hayalleri bulduğunda diğer özellikleri atlayıp atlamadığı ya da ahenk ile ilgili bir kaygıya düşüp düşmediğinin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Burada yukarıda geçen örnekler arasından birini vermekle iktifa edeceğiz. Bu örnek şairin bir derviş-şeyh hayalini işlediği beyittir ki bu kullanımda dikkat çeken durum, p-r gibi seslerin yoğun kullanımıdır. Bu seslerin sıklığı beyitte verilen ve sema ile desteklenen durumun kelimelerde kullanılan harfler vasıtasıyla da işlendiğini göstermesi bakımında önemlidir.

10. HAYÂLÎ BEY DÎVÂNI'NDAN YENİ OKUMALAR

Hayali Bey Divanı üzerine tek neşir Ali Nihat Tarlan'ın 'Hayali Bey Divanı' isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada Tarlan yedi nüshayı karşılaştırarak yeni bir divan metni hazırlamıştır. Bu yedi nüsha İstanbul Üniversitesi'nden üç nüsha, Fatih Kütüphanesi nüshası, Ayasofya Kütüphanesi nüshası, Murad Molla Kütüphanesi nüshası ve Ali Canib Yöntem nüshalarından oluşmaktadır.[181] Neşredilen bu çalışmada farklı nüshalardaki kelime farklılıkları, anlama en uygun düşen yapılar ve okuma hatalarına dair bazı noktalar dipnotlarla kaydedilmiştir. Divan metninde klasik anlayışın tersine olan bir söyleyiş yahut da nazım şekline ait hususiyetler üzerinde durulmuş, bu noktalara temas edilmiştir. Elbette ki zamanla Hayali Bey Divanı'nın farklı nüshalarının bulunması ile divan metninin değişmesi, yeni şiirlerin eklenmesi ve bazı okuma hatalarının düzenlenmesi fırsatı doğmuştur. Bu açıdan temele Tarlan neşrini esas aldığımız çalışmamızda bu eksiklikleri elimizdeki nüshalarla karşılaştırmalı olarak yeniden ele almak, metnin sıhhatinin daha da sağlamlaştırılması açısından önemlidir.

Divandaki eksiklerin ve yeniş okuma önerilerini gerçekleştirirken temele koyduğumuz Tarlan neşrini elimizde bulunan nüshalardan yararlanarak incelemeye çalışacağız. Bu önerilerde Tarlan'ın problemli mısra, beyit ya da şiir ile ilgili görüşlerine yer vereceğiz. Elimizde bulunan nüshalar arasında Milli Kütüphane'de A6814 ve A8124[182] numaralar ile kayıtlı iki nüshadan başka Marmara Üniversitesi'nde bulunan bir nüshada yer almaktadır.[183] Bu nüshalar arasında durumu en iyi olan nüsha Marmara Üniversitesi'nde bulunan nüshadır. Diğer iki nüshalar fiziksel açıdan yıpranmış ve Marmara Üniversitesi nüshasına göre daha düzensizdir. Yeni önerilere dair nüsha farklılıkları bu üç nüsha üzerinden tespit edilecektir. Yeni okumalara dair nüsha karşılaştırmalarını şiirin anlamsal boyutu çerçevesinde ele alıp önerileri sunmak ve divanda bazı şiirlerdeki eksikliklerin nüshalardan okunması olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

---

181 Tarlan, A. N. (1945). Hayali Bey Divanı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Burhanettin Erenler Matbaası, XIX-XXII.

182 6814 numaralı nüsha Türkiye yazmalarında 06 Mil Yz A 6814 numara ile kayıtlıdır. Talik ile yazılmıştır ve 81 varaktır. 8124 numaralı nüsha Türkiye yazmalarında 06 Mil Yz A 8124 numara ile kayıtlıdır. Talik ile yazılmıştır ve 139 varaktır. Biz bu nüshaları MK1 ve MK2 olarak kullanacağız.

183 Bu nüshaya ilişkin alıntılar MÜ kısaltması ile gösterilecektir.

10.1. Okumalara Dair Öneriler

Ali Nihat Tarlan neşrinde esas alınan yedi nüshada divan metnindeki farklılıklar ve eksiklikler tespit edilmiş ve dipnotlarla gösterilmiştir. Metne dair yeni okuma önerilerinde bulunurken bu çalışmadaki bilgilere atıf yaparak elimizdeki nüshalarla karşılaştırmalı bir biçimde önerilerimizi sıralayacağız.

Hayali Bey Divanı'nda kasideler arasındaki dört numaralı şiirin matla beyti ile ilgili olarak Tarlan bir yanlış okuma tespit etmiş ve bunu dipnotla göstermiştir. Bu tespitte beytin ikinci mısraında geçen 'rûşen gözükdü gel bana' ifadesinin hatalı olduğu ve doğrusunun eski imlada göz önüne alındığında 'rûşen gözükdügün bana' şeklinde de okunabileceğini belirtir. Bu ifadenin en doğru biçimde 'rûşen gözükdügün bana' şeklinde okunması gerektiğini söyler. Elimizdeki üç nüsha içinde bu kaside bir nüshada geçmektedir ve burada 'rûşen gözükdi gün bana' biçiminde yazıldığı görülmektedir.

Gün gibi dogdu karşudan ol mehlikâ seher
Rûşen gözükdü **gel bana** ey âşinâ seher (K4/1)

Gün gibi dogdu karşudan ol mehlikâ seher
Rûşen gözükdi **gün bana** ey âşinâ seher (MK2/3-b)

Yedinci kaside içindeki dördüncü beyitte geçen 'Yûsuf-ı mihr' tamlaması Tarlan neşrinde 'Mısrun' kaydıyla birlikte verilmiştir. Yusuf ismiyle mihr kelimesinden ziyade Mısr kelimesinin yaygın kullanıldığı düşünüldüğünde 'Yûsuf-ı mısr' biçiminin daha uygun düşeceği kanaatindeyiz. Yine de ikinci mısrada 'Yaʿkûb' ile 'çarh' kelimesinin kullanılmış olması mihr kelimesini de çok uzak bir noktaya taşımaz. Elimizdeki nüshalarda da bu farklı söyleyişler göze çarpmaktadır.

Çün oldu Yûsuf-ı mihrün mekânı çâh nola
Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng (MK1/5-a)

Çün oldu Yûsuf-ı mihrün mekânı çâh nola
Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng (MK2/9-a)

Çün oldu Yûsuf-ı mihrün mekânı çâh nola
Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarh heft-evreng (MÜ/6-b)

Divanda sekizinci kaside içindeki on yedinci beytin ilk mısraı ‘ʿÖmer-ü Nûh’ biçiminde kaydedilmiştir. Hz. Nuh’dan bahsedilen mısralarda onun uzun ömrü ve Nuh Tufanı söz konusu edilir. Bu açıdan beyitte geçen Ömer ismi bağlam ile ilgili değildir. Metindeki bu tercih iki kelimenin de aynı imla ile yazılmasından kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca bu beytin ilk mısraındaki ‘varımaz’ ifadesi ile ilgili olarak Tarlan neşrinde ‘varamaz’ düzeltmesi kaydedilmiştir.[184]

ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil (K8/17)

Hayali Bey Divanı’nda özel isimlerin kullanımında özellikle vezin konusunda problemli beyitlerle karşılaşırız. Seyyid Battal Gazi’nin zikredildiği bir örnekte ‘Seyyid’ isminin ‘Seyyidî’ biçiminde okunmasına dair Tarlan neşrinde bir kayıt vardır ki bu kayıt beytin vezninin düzeltilmesi açısından doğru bir tercih olarak görülüyor.[185] Ancak yine de mısraın geri kalan kısmında vezin problemi devam etmektedir. Bu özel ismin ‘Seyyidî’ biçiminde okunmasını elimizdeki bir nüsha da desteklemektedir.

Şu denlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
Ki Seyyidî Gâzinün oldu hikâyeti battal (MK2/15-a)

Özel isimlere dair bir başka örnekte Veysel Karani isminin metinde geçen biçimi olan ‘Veys-i Karen’ şeklinin değil ‘Veysü’l-Karen’ şeklinin tercih edilmesi vezin problemini ortadan kaldırması açısından daha uygun düşüyor. Divanda aynı isim üzerinde iki kullanım vardır. Bu iki kullanımda da metindeki kullanımın kapalı olması gereken hecenin açık olarak okunmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bizim verdiğimiz şekilde okunması bu problemi ortadan kaldıracaktır.

Habîbün Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
Muhammed âlinün mâhiyyetin Veysü’l-Karenʾden sor (MÜ/40-a)

---

[184] Tarlan, a.g.e., 28.
[185] Tarlan, a.g.e., 31.

Habîbün Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
Muhammed âlinün mâhiyyetin Veysü'l-Karenʾden sor (MK2/43-b)

Vezin probleminden dolayı metinde geçen bir kelimenin farklı okunması gerektiğine ilişkin bir başka örnek gazeller içindeki 130 numaralı gazeldir. Bu gazelin ikinci beytinde geçen 'Zülfikârıdur' ifadesi 'Zülfikârımdur' biçiminde okunduğunda hem vezin hem de söyleyiş açısından beyitle bütünlük kazanacaktır. Elimizdeki iki nüshada söyleyiş 'Zülfikârımdur' biçiminde kaydedilmiştir.

Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
Kolumda Zülfikârıdur ʿAlî-vâr (MK2/41-a)

Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
Kolumda Zülfikârıdur ʿAlî-vâr (MÜ/57-a)

Hayali Bey Divanı'nda musammatlar içindeki muaşşerde geçen 'tâk-ı ʿaşk' tamlaması Tarlan neşrinde 'tâk-ı ʿarşa' biçiminde de kaydedilmiştir. Bu ikinci kaydın beyit içerisinde anlam açısından daha doğru olacağı düşüncesindeyiz. Elimizdeki nüshalardan birisinde de metindeki gibi geçmektedir.

Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet bana mirkâtdur
Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim bana zulmâtdur (MÜ/23-a)

Gazeller içinde 32 numarada kayıtlı olan şiirin ikinci beytinin ilk mısraında 'Nesîhâ şerbetin' şeklinde bir ifade geçmektedir. Özel bir isim çağrışımı yapan bu birinci kelime ile ilgili bir sonuç bulunamamıştır. Nüsha kontrollerinde elimizdeki üç nüshada da 'Nesîhâ' kelimesinin 'Mesîhâ' biçiminde kaydedildiği görülmektedir. Ayrıca bu kullanımın beyitteki bağlam açısından da yerinde bir kullanım olduğu görülmektedir.

Hatt-ı laʿlün ey sanem tutmuş Mesîhâ şerbetin
Rûy-ı gül-gûnunda hâlün hindû-yi âteş-perest (MK1/23-b)

Hatt-ı laʿlün ey sanem tutmuş Mesîhâ şerbetin
Rûy-ı gül-gûnunda hâlün hindû-yi âteş-perest (MK2/32-a)

Hatt-ı laʿlün ey sanem tutmuş Mesîhâ şerbetin
Rûy-ı gül-gûnunda hâlün hindû-yi âteş-perest (MÜ/33-b)

Hayali Bey Divanı'nda çift sayılı gazeller içinde yer alan 224 numaralı gazelde iki mahlas beyti görülmektedir. Bu gazelde hangi beytin mahlas beyti olduğu ile ilgili Tarlan "bu beyit yalnız A ve C nüshalarında vardır. 'Ş' kafiyesinin 3'üncü gazelinin mahlas beyti bu gazelin (6)ıncı beytine ma'na itibariyle çok yakın olduğu için bu gazelin asıl mahlas beyti A ve C nüshalarındaki bu beyit olacaktır"[186] Bu iki beyit;

Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş (G224/5)

Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazlun
Lâhid içre kalıcak dil yalınuz bir kuru baş (G224/6)

Ancak Tarlan'ın bahsettiği 'Ş' kafiyesindeki üçüncü gazel ile bu şiirde geçen mahlas beyti söyleyiş itibariyle benzemekle birlikte farklı vezinlerde yazılmıştır. 224 numaralı gazelin mahlas beytine dair elimizdeki nüsha karşılaştırmalarında şiirin üç nüshada da geçtiği görülmüştür. MK1 nüshasında Tarlan neşrinde olduğu gibi her iki beyitte vardır. MK2 nüshasında sadece altıncı beyit geçmektedir. MÜ nüshasında sadece Tarlan'ın belirttiği üzere bu gazelin mahlas beyti olan beşinci beyti kaydedilmiştir. Biz de bu gazelin mahlas beyti olarak bu beytin olması gerektiği düşüncesindeyiz.

Altı beyitten oluşan gazellere dair bir başka örnek de Tarlan neşrinde 249 sıra numarası ile kaydedilmiş şiirdir. Bu gazelin beşinci beyti bir matla beyti özelliğindedir ve mısralar birbiriyle kafiyelidir. Bu beyte ilişkin Tarlan neşrinde "Bu beyit yalnız Ün nüshasında vardır. Ayrı bir gazelin matla'ı olup buraya karışmış olabilir" kaydı vardır. Gazelin hem altı beyit hem de beşinci beytinin bir matla beyti özelliğini göstermesi bu ihtimali güçlendirmektedir. Gazeldeki bu artık beyit MK1 ve MK2 nüshalarında geçmemektedir. MÜ nüshasında bu beyit farklı bir biçimde yer alır;

[186] Tarlan, a.g.e., 212.

Garîb melül u çeker elem ʿâşık
Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık (MÜ/75-a)

Bu nüshada beytin bu şekilde eksik kaydedilmiş olması şiire sonradan eklenmiş olabileceği fikrini destekler niteliktedir.

Gazeller içinde 228 sıra numarası ile kayıtlı olan şiirin beşinci beytinde geçen 'kâfirî-mihrâb' şeklindeki kullanım ile ilgili olarak Tarlan neşrinde 'kâfirün mihrâbî' varyantı da kaydedilmiştir. Bu gazeldeki 'kâfirî-mihrâb' ifadesi elimizdeki üç örnekte de Tarlan neşrindeki şekliyle geçmektedir. Diğeri varyantın olması durumunda beyitte açık olması gereken hecenin kapalı olması problemi doğacaktır. Bu ifade ile ilgili olarak en doğru söyleyiş 'kâfirün mihrâbı' şeklinde olmalıdır ki bu biçim elimizdeki hiçbir nüshada geçmemektedir.

Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzün
Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş (G228/5)

Gazeller içinde 264 sıra numarası ile kayıtlı şiirin matla beytinin ikinci mısraında kafiyeyi oluşturan kelime 'yelik'tir. Bu kelime ile ilgili Cem Dilçin beyitte geçen 'ok' kelimesine anlam olarak yakın olan ve tarama sözlüğündeki 'yelek' biçiminde geçen kelimeyi açıklamıştır. Bu kelimenin 'yelek' biçiminde kullanımı kafiye açısından problem doğurmaktadır. Dilçin'in bu kelime yerine önerisi Tarlan neşrindeki aparat bilgileri de gösterilerek beş nüshada geçen 'belik' kelimesidir. Bu kelime anlam olarak 'ok ve yay kuburu, sadak, tîr-dân, tîr-keş' olarak karşılanmaktadır ki beyte anlam olarak daha uygundur.[187] Elimizdeki üç nüshada da bu kelime 'belik' biçiminde geçmektedir. Bu farklılık yazımdaki noktaların bir yerine iki olarak yazılmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim **belik** (MK1/48-a)

Tîg-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim **belik** (MK2/76-a)

[187] Dilçin, C. (2007). Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler (Divan Şiirinde Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 296.

Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim **belik** (MÜ/79-a)

Hayali Bey Divanı'nda anlam açısından uygun kelimeler kimi zaman farklı okuma tercihleri nedeniyle bağlam dışında bir kelime olarak okunmuştur. Gazeller içinde yer alan 383 numaralı gazelin matla beytinin ikinci mısraında 'çocuk, beşik' kelimeleri ile anlam açısından ve 'belenmeden' şekliyle de ilk mısradaki 'elenmeden' kelimesiyle kafiye açısından uyumlu olan bu kelime 'bulunmadan' biçiminde kaydedilmiştir. Bu yanlış okuma ile ilgili olarak Cem Dilçin 'bulunmadan' kelimesinin neden olamayacağına dair bir açıklama yapmıştır;

"Bulunmadan kelimesi gibi, gazelin öteki kafiye kelimeleri de Türkçe birer fiildir. Dolanmadan, bulanmadan, uyanmadan, yanmadan. Açıkça görüldüğü gibi kafiye sesleri –(a)n'dır. Ancak, bulunmadan kelimesi bu kafiye sesine tam olarak uymamaktadır, yani ksurulu bir kafiyedir. Bu kafiye kusurunun düzeltilebilmesi için bu fiilin, ya kökünün ya da gövdesinin –an/-en gibi bir sesle son bulması gerekmektedir."[188]

Nüshalarda bu kelimenin kayıtlarına baktığımızda elimizdeki iki nüshada kelimenin 'belenmeden' biçiminde yazıldığını görmekteyiz. Beyitteki diğer kelimeler de düşünüldüğünde bu kelimenin de bir yanlış okuma neticesi 'bulunmadan' biçiminde kaydedildiği söylenebilir.

Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
Cân tıflı dahi ten beşiginde **belenmeden** (MK2/59-b)

Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
Cân tıflı dahi ten beşiginde **belenmeden** (MÜ/103-b)

Divanlarda kimi zaman çok sık kullanılan tamlama yapılarının da farklı okuma biçimleri ile karşılaşılabilir. Hayali Bey Divanı'nda bu tarz bir kayıt hemen göze çarpmaktadır. 'Gönül kuşu' anlamında 'murg-ı dil' tamlaması, gazellerin içindeki 472 numaralı gazelde 'dil-i murg' biçiminde kaydedilmiştir. Bu tamlama ile ilgili olarak Tarlan

---

[188]Dilçin, a.g.m., s. 40.

neşrinde "dil-i murg: (gönül murgu olması muhtemeldir)" kaydı düşülmüştür.[189] Elimizdeki nüshalardan ikisinde Tarlan neşrindeki gibi geçen bu tamlama 'murg-ı dil' biçiminde olmalıdır. Bu yazım veznin uydurulması manasında açık olabilecek 'dil' kelimesinin öne alınması ile de açıklanabilir ki tamlamanın yapısını değiştirdiğinde böyle bir tercih kusur sayılır.

Şol kadar eyledi pervâz **dil-i murg** bülend
Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev (MK/113-a)

Şol kadar eyledi pervâz **dil-i murg** bülend
Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev (MÜ/121-a)

Gazeller içinde 413 sıra numarası ile kaydedilen şiirin mahlas beytinde geçen 'âteşîn bâde' ifadesi Tarlan neşrinde 'âteş ü bâde' varyantıyla da kaydedilmiş ve "Bu daha doğru olsa gerek" bilgisi eklenmiştir.[190] Nüsha karşılaştırmalarında elimizdeki üç nüshada da mahlas beytindeki bu ifadenin 'âteşîn bâde' şeklinde kaydedildiği görülmüştür. Bu mısrada iki unsurla ifade edilecek olan durumun sıfatla tanımlanan tek bir unsurun ifadesine dönüşmesi beytin bağlamı açısından uygun düşmemektedir. Bu nedenle 'âteş ü bâde' söyleyişi daha uygun düşmektedir.

Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrün
Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın (MK1/67-a)

Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî günümüz
Umarın pîr-i harâbâtun ocagın yakasın (MK2/99-b)

Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrün
Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın (MÜ/117-a)

Gazeller içinde 513 sıra numarası ile kaydedilen şiirin dördüncü beytinin ikinci mısraında geçen 'sücûd etdi' ifadesi başka bir nüshada 'kulak çekdi' biçiminde geçmektedir. Beyitteki bağlama uygun olan 'sücûd etdi' ifadesinin daha uygun olduğu

[189] Tarlan, a.g.e., 342.
[190] Tarlan, a.g.e., 313.

kanaatindeyiz. Elimizdeki nüshalarda bu ifade ‘sücûd etdi’ biçiminde geçmektedir ki doğru biçimi de bu olmalıdır.

Dedüm ki gedâya yaraşur sîh-ser olmak
Baş egdi **sücûd etdi** bu idrâke benefşe (MK1/75-a)

Dedüm ki gedâya yaraşur sîh-ser olmak
Baş egdi **sücûd etdi** bu idrâke benefşe (MÜ/134-a)

Gazeller içinde 618 sıra numarası ile kayıtlı şiirin dördüncü beytinin ikinci mısraının ilk harfi ile ilgili olarak Tarlan neşrinde “İkinci mısra’ın başındaki ‘istemez’ kelimesi yanlıştır. Başka bir kelime olacaktır” notu düşülmüştür.[191] ‘İstemez’ olarak yazılan bu kelime elimizdeki nüshalardan birisinde ‘âsmân’ olarak kaydedilmiştir. beytin bağlamına da uygun düşen bu kelime, metindeki sin harflerinin üzerinde yer alan bir işaretten dolayı şın harfi gibi okunsa da metnin genelinde bu kullanım tespit edilmiştir.

Nevʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
Âsmân mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi (MÜ/160-a)

10.2. Eksik Mısra ve Beyitler

Hayali Bey Divanı’nda bazı şiirler eksik olarak kaydedilmiştir. Kasideler ve gazeller içinde kısaltmalar ve uzatmalar söz konusudur. Özellikle bazı gazellerin dört beyitle sonlanması ve bu gazellerde mahlas beyitlerinin bulunmayışı, metnin eksik kaydedildiğinin bir göstergesidir. Şairin divanının kendisi tarafından toplanmadığı bilgisinden hareketle böyle bir durumun ortaya çıkmış olması ve toplama aşamasında bazı beyitlerin eklenmemiş olması ihtimali uzak görünmüyor. Şiirlerdeki bu eksik beyitlerden başka doğrudan eldeki metinlerden okunamayan kelime ve ekler de vardır. Tarlan neşrinde bu eksikliklerle ilgili olarak beş gazelde ve bir de kıtada olmak üzere toplam altı yapı okunamayıp geçilmiştir. Elimizdeki nüshalardan da yararlanarak bu okunamayan kısımlardaki kelime ve yapılara dair önerilerimiz divan metninin bir bütünlük arz etmesi bakımından önemlidir.

---

[191] Tarlan, a.g.e., 416.

Gazeller içinde 185 numara ile kayıtlı olan şiirin mahlas beyti eksik kaydedilmiştir. Metinde bu beyit şu şekildedir. MK1 nüshasında bu şiir geçmemektedir. Bu gazel MK2 nüshasında şairin mahlası olmayacak şekilde; ancak mahlasın geçeceği yer boşluk bırakılarak kaydedilmiştir. Beytin son şekli vezin ile birlikte düşünüldüğünde mahlasla birlikte okunmalıdır.

Serv kaddünün Hayâlî ʿaşk ………ʿalem
Âhum odu şuʿlesi … ……….. bayragıdur (G185/5)

Serv kaddünün ……… ʿaşk haylına ʿalem
Âhum odu şuʿlesi ol sancagun bayragıdur (MK2/42-b)

Serv kaddünün **Hayâlî** ʿaşk **haylına** ʿalem
Âhum odu şuʿlesi ol sancagun bayragıdur

Gazeller içinde 222 numara ile kaydedilmiş şiirin üçüncü beytinin ilk mısraında bir kelime okunamamıştır. Tarlan neşrinde okunamayan bu kelime ilişkin ‘serd’ olarak düşünülen bir kayıt vardır.[192] MK2 nüshasında bu kelime ‘serdâr’ biçiminde kaydedilmiştir. Marmara Üniversitesi nüshasında da bu kelime daha açık bir biçimde ‘serdâr’ olarak okunmaktadır.

Ay olur mu yüzde hâlün zulme …….. olmaya
ʿĪd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez (G222/3)

Ay olur mu yüzde hâlün zulme **serdâr** olmaya
ʿĪd-i vasla yıl mı var *kim* gamze kurbân istemez (MK2/63-b)

Ay olur mu yüzde hâlün zulme **serdâr** olmaya
ʿĪd-i vasla yıl mı *var* gamze kurbân istemez (MÜ/66-b)

Bu beytin son haline ilişkin önerimiz şu şekilde olacaktır;

---

[192] Bu kayıtta Ali Nihad Tarlan, ‘serd gibi okunan bir kelime varsa da yanlıştır’ ifadesini kullanmıştır. Nüshalar arasındaki farklılıklardan dolayı ortaya çıkan kimi hatalı okumalar, bu örnekte olduğu gibi yeni nüshaların temini ile tamir edilebilmektedir.

Ay olur mu yüzde hâlün zulme serdâr olmaya
ʿĪd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez

Gazeller içinde 458 numara ile kayıtlı gazelin ilk mısraı okunamamıştır. Bu mısra diğer nüshalar yardımıyla ‘eyâ mihr-i kerem’ şeklinde tamamlanmıştır. MK2 ve MÜ nüshalarında bu eksiklik yukarıdaki biçimde geçmektedir.

Mâh-ı nev gibi Hayâlînün ……………………
Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden (G458/5)

Mâh-ı nev gibi Hayâlînün eyâ **mihr-i kerem**
Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden (MK2/98-b)

Mâh-ı nev gibi Hayâlînün eyâ **mihr-i kerem**
Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden (MÜ/111-b)

Gazeller içinde 461 numara ile kayıtlı olan şiirin birinci mısraındaki eksiklik hem MK2 nüshasında hem de MÜ nüshasında ‘ider reşk sofî’ biçiminde geçmektedir. Bu şekilde tamamlanan mısra hem vezin hem de anlam açısından uygunluk göstermektedir.

Gözüne nergis ……… …… sofî bakmakdan
Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden (G461/2)

Gözüne nergis **ider reşk** sofî bakmakdan
Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden (MK2/106-a-MÜ/116-a)

Gazeller içinde 565 numara ile kayıtlı şiirin ikinci beytinin birinci mısraında bir kelime okunamamıştır. Elimizdeki üç nüshada bu gazel MK1 nüshasında geçmektedir ve okunamayan kelime ‘ʿalâmet’ şeklinde yazılmıştır.

Meşhedi taşını Mecnûnun ………. sanmanuz
Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına (G565/2)

Meşhedi taşını Mecnûnun **ʿalâmet** sanmanuz
Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına (MK1/73-b)

SONUÇ

Bu çalışma ile 16. yüzyılın önde gelen şairlerinden olan Hayali Bey'in Divan'ı üzerine bir sözlük çalışması yapılmıştır. Bu sözlük çalışması ile Hayali Bey Divanı'nın sözvarlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ortaya konan bu sözvarlığına ilişkin Hayali Bey Divanı'nda geçen tanıklar gösterilmiş ve sıklıkları ile birlikte ortaya "Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük" adlı çalışma çıkmıştır. Bu anlamlandırma çalışmasında geniş bir kaynaklar listesinden yararlanılmıştır. Sözlüklerde ulaşılamayan yahut da bağlam olarak farklı bir yerde duran anlamlar için kişisel değerlendirme ve yorumlama yoluna gidilerek kimi sözlere yeni manalar verilmiştir.

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına ilişkin Baki ve Naili divanlarının sözlüklerinin yapılmış olması, hem anlamlandırma hem de kelime gruplarının nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda yardımcı olmuştur. Bu çalışmaların yanında TEBDİZ sisteminin bütüncül bir biçimde veriler sunması, diğer eserlerde verilen anlamları karşılaştırma ve yorum farkları ile en uygun anlamı karşılık olarak verme imkânını sağlamıştır. Anlamlandırma çalışmalarının yanında sözlüğü hazırlanan eserin bir inceleme planı çerçevesinde "kelimelerin anlam açısından değerlendirilmesi, dil ve üslup özellikleri ve şekil incelemesi" başlıklarında karşılaştırmalı olarak ele alınması, hem yüzyıl özelinde hem de genel değerlendirmelerde tutarlı verilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Karşılaştırmalarda Hayali Bey'in çağdaşı olan şairlere öncelik vermekle birlikte, diğer yüzyılların önde gelen şairlerinin eserleri de çalışmaya dâhil edilmiştir. TEBDİZ sisteminin verdiği imkânlar ile veri girişi biten veya devam eden eserlerin bütün olarak değerlendirmesinin yapılması bir süreci ifade ettiğinden, Hayali Bey Divanı ile yüzyıllar içinde önde gelen isimlerin eserlerine ait karşılaştırmaların da bu sürecin ilerleyişi ile paralel bir biçimde devam edeceği öngörülmektedir.

Hayali Bey Divanı-Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışması ile klasik edebiyatın önde gelen ve önemli bir şairinin eseri, tespit edilebilen bütün yönleriyle incelenmiş ve şairin üslubuna yönelik bir değerlendirme sunulmuştur. Bu tarz üslup çalışmalarının örneklerinin verilmesi, klasik edebiyatın öncü isimlerine dair verileri ortaya koyarken aynı zamanda karşılaştırmalı çalışmaların sağlam verilere dayandırılarak yapılmasına da imkân verecektir.

KAYNAKÇA

Genel Kaynakça

Akalın, Ş.H. (2009). *Türkçe Sözlük,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili.* Ankara: Engin Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü,* 2 c., İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Aksoyak, İ. H. (1999). *Gelibolulu Mustafa 'Âlî ve Dîvânlarının Tenkidli Metni* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi S.B.E.

Aksoyak, İ. H. (2007). Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa'nın Mıdır?. *Turkish Studies,* 2(4).

Aksoyak, İ. (2009). Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir. *Turkish Studies*, 4(5).

Aksoyak, İ. (1995). Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1, 81-94.

Aktunç, H. (1998). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla).* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akyüz K., Beken S., Yüksel S., Cunbur M. (1990). *Fuzûlî Divanı*, (Düzenleyen: Sibel Özer). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ayverdi, Z. İ. (2011). *Kubbealtı Lügatı.* İstanbul: Kubbealtı Vakfı Yayınları.

Azamat, N. (1988). Kalenderiyye. TDVİA, (c. 4). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Babacan, İ. (2010). Necati'nin Gazellerinde Kullanılan Kimi Somutlayıcı Anlatım Yolları, *Turkish Studies*, 5(3), 843-854.

Biltekin, H. (2010). *Şeyhî. TDVİA,* (c. 39.) İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Bursalı Mehmed Tahir. (1333). *Osmanlı Müellifleri. İstanbul: Matbaa-i Âmire.*

Cafer, E. (2012). Fuzûlî Şiirinin Vezni. (Türkiye Türkçesine Aktaran: Günay Kâzım Çatalkaya). *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 9, 167-194.

Cebecioğlu, E. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü.* Ankara: Rehber Yayınları.

Cengiz, H. E. (1983). *Divan Şiiri Antolojisi,* Ankara: Bilgi Yayınları.

Çağrıcı, M. (2001). Kanaat. TDVİA. (c.24). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,

Çantay, H.B. (2008). *Kur'an Meali-Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*. (Yayıma hazırlayan: M.A. Yekta Saraç). İstanbul: Bilimevi Yayınları.

Çavuşoğlu, M. (2001). *Necâtî Bey Divanının Tahlili.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Çavuşoğlu, M. (2005). Fuzûlî ve Anadolu Şairleri, *Osmanlı Araştırmaları XXV, Prof. Dr. Mehmed Çavuşoglu'na Armağan- I*, İstanbul, 57-68.

Çavuşoğlu, M. (1979). *Amrî Divan*, Tenkidli Basım, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çavuşoğlu, M., Tanyeri, M. A. (1989). *Üsküplü İshak Çelebi-Divan*, İstanbul: MSÜ Fen-Ed. Fak. Yayınları.

Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M., Tanyeri, M. A. (1987). *Zâtî Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Çınar, M. (2006). Kaside Nazım Şeklinin Tarihi Gelişimi. *EKEV Akademi Dergisi*, 10.

Dankoff, R. (2008). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü* (Katkılarıyla İngilizceden çeviren: Semih TEZCAN). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat.* İstanbul: Aydın Kitabevi.

Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü* (1. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dilçin, C. (2005). Fuzulî'nin Kasidelerinin Du'â Bölümleri Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, XIII(1).

Dilçin, C. (2007). *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler* (Divan Şiirinde Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Dilçin, C. (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi.* (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dilçin, D. (2000), *Edebiyatımızda Atasözleri.* Ankara: TDK Yayınları.

Doğan, M. N. (2008). Divan Şiirinde Şarap Metaforları. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C.XXXVIII, 65-66.

Durmuş, İ. (1999). *Hüsn-i Ta'lîl. TDVİA,* (c. 19), İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Durmuş, İ. (2012). *Tezat. TDVİA,* (c. 41). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Eyduran-Sungurhan, A. (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-Şu'arâ.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Eyduran-Sungurhan, A. (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-Şu'arâ.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Eyüboğlu, E. K. (1973). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler* (Tabirler). İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II, III-V.* (Tercüme: Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2004). T*asavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri.* İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Gölpınarlı, A. (1997). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler.* İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Gölpınarlı, A. (t.y). *Kalenderiye. TA,* XXI, 157-161.

Göre, Z. (2009). Kerem Kasidelerine Dair. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39.

Gürgendereli, M., Beyzadeoğlu, S. (2003). *Edirneli Ahmed Badî Efendi, Armağan, Proverbs and Idoms in the Classical Ottoman Poetry,* The Departmen of Near Eastern Languages, Harvard.

Harmancı, M.E. (2005). Klasik Türk Şiirinde Matem Şekilleri. *The Journal of Ottoman Studies XXVI,* 329-350.

Hayretî, *Dîvan*-Tenkidli Basım. (1981). (Hazırlayanlar: Mehmed Çavuşoğlu-M.Ali Tanyeri). İstanbul.

Huart, CL. (1977). *Kalenderiye.* İslam Ansiklopedisi, İstanbul: MEB Yayınları, 6, 128-129.

Irkılata, M. (2007). *Nazire Geleneği İçerisinde Kerem Kasideleri.* Adana.

İbrahim Cûdî. (2006). *Lügat-i Cûdî,* (Hazırlayan: İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İpekten H.(1999). *Sehi Beg-Heşt Bihişt.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Canım, R. (2000). *Latîfî-Tezkiretü'ş-Şu'ârâ ve Tabsıratu'n-Nuzâmâ (İnceleme-metin).* Ankara: TTK Basımevi.

İnternet: İsen, M.-Aksoyak, İ. (Kasım 2013). Âlî/Çeşmî, Gelibolulu Mustafa. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=943

İnternet: Kavruk, H. (Temmuz 2014). Şeyhülislâm Yahyâ. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3604

İnternet: Kaya, B. A. (Temmuz 2013). Yahyâ Bey, Dukaginzâde. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=204

İnternet: Kurnaz, C. (Eylül 2015). http://www.karabatakdergisi.com/deneme/hayali-beye-dair

İnternet: Kurtoğlu, O. (Ekim 2013). Zati, İvaz. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=802

İnternet: Macit, M. (Eylül 2013). Fuzuli. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=624

İpekten, H. (1991). *Atâ'î, Nev'îzâde. TDVİA*, (c. 4.). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

İpekten, H. (2003). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. (6. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

İpekten, H. (2010). *Baki; Hayatı, Sanatı, Eserleri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

İsen, M., Kurnaz, C. (1990). *Şeyhî Divanı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

İsen, M. (1994). *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kanar, M. (2008). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük.* (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Karahan, L. (2007). "Sonra, Önce" Kelimelerinin Edat Kategorisi İçindeki Durumu, *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-48.

Karaköse, S. (1994). *Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı.* Malatya.

Karamustafa, A.T. (1994). *God's Unruly Friends, Dervish Groups In the Islamic Late Middle Period 1200-1550*, University of Utah Press.

Kartal, A. (1998). *Klâsik Türk Şiirinde Lâle.* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*. Ankara: MEB Yayınları.

Kaya, B. A. (2012). Necâtî Bey'in Şiir Anlayışı. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi,* 27, 143-218.

Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi Meşâirü'Ş-Şuarâ.* İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Koçu, R. E. (1958-1973). *İstanbul Ansiklopedisi.* C.I-XI, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat.

Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü.* Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.

Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü.* Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.

Komisyon (1985-2007). *Büyük Türk Klasikleri*, 14 c., İstanbul: Ötüken Yayınları.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi).* Ankara: TDK Yayınları.

Köksal, M. F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz-Divan Şiirinde Nazire.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Küçük, S. (1987). Türkçe'de Şüphe Bildiren "Ki" Edatı Üzerine. *Türk Dili*, s. 426, Haziran, 367-372.

Küçük, S. (1994). *Bâkî Dîvânı Tenkidli Basım.* Ankara: TDK Yayınları.

Levend, A. S. (1980). *Divan Edebiyatı.* (3. Baskı)İstanbul: Enderûn Kitabevi.

Küçük, S. (1984). *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. (4.Baskı). İstanbul.

Macit, M. (1996). *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Macit, M. (2004). Garip Şair: Necâtî. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24.

Mehmed Süreyya. (1308). *Sicil-i Osmânî Yâhûd Meşâhîr-i Osmâniye,* İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Mengi, M. (1974). Mesîhî'nin Hayatı, Şairliği ve Eserleri. *Türkoloji Dergisi*, VI.

Mengi, M. (1986). Necatinin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı. *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, II(4), 47-58.

Meninski, Franciscus a Mesgnien. (2000). *Thesaurus Linuarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*, 6 c., (Yay. Mehmet Ölmez). İstannbul: Simurg Yayınları.

Mermer, A. (1997). *Karamanlı Aynî ve Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Muallim Nâcî. (2000) *Osmanlı Şairleri*. (Hazırlayan: Cemal Kurnaz). (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Muallim Nâcî. (t.y). *Lügât-ı Nâcî,* İstanbul: Asr Matbaası.

Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük,* İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Tulum, M., Tanyeri, M. A. (1997). *Nev'î Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Ocak, A. Y. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Olgun, T. (1936). *Edebiyat Lügati.* İstanbul: Asar-ı İlmiye Tetkik Neşriyatı.

Onan, N. H. (1991). *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi,* İstanbul: MEB Yayınları.

Onay, A. T. (2007). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı.* (Haz. Cemal KURNAZ). Ankara: Birleşik Yayınları.

Öztürk, F. (2007). *Bâkî Divânı Sözlüğü* (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük). Doktora Tezi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, M.- Örs D. (2009). *Mütercim Âsım Efendi-Burhân-ı Katı.* Ankara: TDK Yayınları.

Pakalın, M. Z. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.* 3 c. İstanbul: MEB Yayınları.

Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Pala, İ. (2012). *Tezat. TDVİA,* (c. 19). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Pala, İ., Kılıç, F. (2006). *Musammat. TDVİA*, (c. 31). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,

Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* Ankara: Yargı Yayınevi.

Recazizade Mahmut Ekrem. (1911). *Talim-i Edebiyat-Kısm-ı Evvel,* İstanbul.

Redhouse, J. W. (1992). *Türkish and English Lexicon* (2.Baskı). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Saraç, M.A.Y. (1999). Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Edebi Sanatlar'ına Farklı bir Yaklaşım. *İlmi Araştırmalar*, 8, 293-299.

Sefercioğlu, N. (2001). *Nev'î Divanının Tahlili,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Selçuk, B. (2009). Divan Şiirindeki Ses ve Ahenkle İlgili Sanatlara Genel Bir Bakış, *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, 483-490.

Selçuk, B. (2013). *Nef'î'nin Kasidelerindeki Farsça Yapılı İkilemelerin (Terkîb-i Tekerrürî) Ses ve Anlam Düzenine Etkisi,* Ahmet Atilla Şentürk Armağanı, 577-595.

Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı.* Ankara.

Steingass, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut.

Şemsettin Sami. (2007). *Kâmus-ı Türkî,* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şenödeyici, Ö. (2011). *Nâilî Divânı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük).* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şentürk, A. (2011). Halkın Şiiri mi, Yüksek Zümrenin Şiiri mi? Model Bir Şair: Zâtî. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 33.

Şentürk, A. (1993). Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Günlük Hayattan Sahneler. *Türk Dili*, 495, 175-188.

Şentürk, A. (1993). Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler II, *Türk Dili,* 500, 211-223.

Şentürk, A. (1995). Klasik Osmanlı Edebiyatında Tipler, *Osmanlı Araştırmaları XV,* İstanbul.

Şentürk, A. (2015). Manzum Metinler Işığında Bir Kalender Dervişinin Profili. *Turkish Studies Academic Journal,* 10(8).

Tanyeri, M.A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tarlan, A. N. (2004). *Şeyhi Divanı'nı Tetkik.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tarlan, A. N. (1963). *Necâtî Bey Dîvânı*. İstanbul: MEB Yayınları.

Tezcan, E. (2004). *Pargalı İbrahim Paşa Çevresindeki Edebi Yaşam.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tolasa, H. (2001). *Ahmet Paşanın Şiir Dünyası,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tökel, D.A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi).* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı.* Ankara: TDK Yayınları.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yavuz, K. (2013). Türk Şiirinde Nazire. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* 10, 359-424.

Yeniterzi, E. (2010). Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15).

Yetkin, S. K. (1969). *Şiir Üzerine Düşünceler.* İstanbul: Varlık Yayınevi.

Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük).* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Özel Kaynakça

Açıkgöz, N. (1999). *Hayali*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Akgül, S. (2013). Vardar Yeniceli Hayâlî Bey'in Divanında Kalenderîlik İzleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, s. 68, 157-170.

Çavuşoğlu, M. (1987). *Hayali Bey ve Divanı'ndan Örnekler,* Ankara: Kültür ve Turizm

Bakanlığı Yayınları.

Demir, H. (2000). Divan Şiirinde Tabiat, Ahlâk ve Hayâlî Bey. *Edebiyat ve Eleştiri,* 49 (Mayıs-Haziran, 32-38.

Demir, H. (2001), *Çağlarını Eleştiren Dîvan Şairleri: Hayretî - Usûlî – Hayâlî.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, H. (2014). "Şairler Menbaı" Vardar Yenicesi ve Vardar Yeniceli Üç Şair: Hayretî –

Usûlî – Hayâlî. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 48-59.

Deniz, S. (1992). *16.Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bakî, Fuzûlî, Hayalî Bey, Nevî, Yahya Bey).* Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi.

Kartal, N. (1994). *16. Yüzyıl Şairlerinden Bakî, Fuzulî, Hayalî, Nevî ve Hayâlî Divanlarında Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Kurnaz, C. (1984). XVI. Asır Şairlerinden Hayali Bey'in Şöhreti ve Tesiri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, II, 2, 47-49.

Kurnaz, C. (1985). Âşık Çelebi'ye Göre Hayali Bey. *TKA*, XXIII/1 -2, 375.

Kurnaz, C. (1985). Âşık Çelebi'ye Göre Hayâli Bey. *Türk Kültürü Araştırmaları (Prof.Dr.İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan)*, XXIII, 1-2, 373-393.

Kurnaz, C. (1986). Hayali Bey Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler. *Milli Kültür*, 52, 42-44.

Kurnaz, C. (1987). Hayali Bey Divanı Tahlili. (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kurnaz, C. (1988). Ahmed Paşa, Necati Bey, Hayali Bey ve Nev'i Divanlarında Teşbih ve Mecaz Unsurları. *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXV, 1, 127-173.

Kurnaz, C. (1988). Hayali Bey ve Divanı'ndan Örnekler. *Türk Kültürü*, XXVI, 297, 60-62.

Kurnaz, C. (1998). *Hayâlî Bey, TDVİA,* (c. 17). İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kurnaz, C. (2011). Kanuni'nin En Sevdiği Şairdi: Hayali Bey. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Haziran.

Küçük, S. (1984). Hayâlî Bey'in Yayımlanmamış Gazelleri. *Türk Dili Dergisi*, 394, 418-421.

Küçük, S. (1984). Hayâlî-i Kadîm. *Türk Kültürü,* İstanbul., 249,

Pala, İ. (1993). Hayâlî'nin Gam Ateşi. *KAM*, XXII/1, 69-77.

Sungurhan, A. (2015). Hayali Bey Divanı'nda Deniz, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, Germany, 245-255.

Tarlan, A. N. (1945). *Hayali Bey Divanı.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları,

Tarlan, A. N. (1992). *Hayali Divanı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tarlan, A. N. (1990). *Hayali-Baki, Ali Nihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler.* Ankara: AKM Yayınları.

Zavotcu, G. (2004). *Hayâlî ve Yahya Bey'in Gazellerinde Fuzûlî Etkisi*. *İlmi Araştırmalar*, İstanbul,18.

EKLER

EK-1. Hayâlî Bey Dîvânı Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü

SÖZLÜK KULLANMA KILAVUZU

1) Sözlük alfabetik sıraya göre düzenlenmiş olup madde başları altı çizgili ve koyu renk olacak biçimde düzenllenmiştir.

2) Madde başlarının tespitinde tamlamalar, kalıp ifadeler, birleşik fiiller, ikilemeler ve birbirine bağlı olmadan kullanılan kelimelerin anlamlandırması gerçekleştirilmiştir. Türkçe tamlamaları oluşturan kelimeler ayrı ayrı anlamlandırılmış, özel bir anlamı karşılayan bazı yapılar birlikte anlamlandırılmıştır. Kelimelerin türüne ilişkin açıklamalar sözlükte belirtilmeniştir.

3) Sözlükte kelimelerin sıklığına ilişkin tespitten ziyade aynı yapıların metin içerisinde aldıkları farklı anlamlara ilişkin örnekler sunulmuştur.

4) Sözlükte madde başlarından başka alt başlıklar bulunmamaktadır. Her yapı madde başı olarak değerlendirilmiştir.

5) Madde başlarının altında söz konusu kelime ya da kelime grubunun metinde geçtiği mısra gösterilmiştir.

6) Madde başlarının geçtiği örnekler bir bütünlük sağlaması açısından beytin tamamı verilerek gösterilmiştir.

7) Madde başlarının anlamlandırılmasında öncelikle gerçek anlam verilmiş olup ‖ işaretinden sonra kastedilen diğer anlam yazılmıştır. Bazı maddelerde bağlama dikkat çekmek amacıyla ( ) işaretleri arasında vurgu yapılmıştır.

8) Kimi madde başlarında yer alan kaynakça gösterimi programda yer alan eşleştirmenin sonucu olarak kaydedilmiş olup, her madde başından sonra ifadenin geçtiği sözlüğe atıf yapılmamaıştır. Bunun yerine yararlanılan bu kaynaklar genel kaynakça başlığıyla bütün olarak verilmiştir.

A

<u>â:</u>
1. **â:**
Mısra: **15**
Edât-ı nidâ, ey
15. Bende vü şâh olmadı âzâd eluñden â felek
16. Dâd eluñden â felek feryâd eluñden â felek

2. **â:**
Mısra: **16**
Edât-ı nidâ, ey
15. Bende vü şâh olmadı âzâd eluñden â felek
16. Dâd eluñden â felek feryâd eluñden â felek

3. **a:**
Mısra: **4**
ey
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

4. **a:**
Mısra: **2**
Edât-ı nidâdır: A birader! Bana baksan a ! Tekdirde kullanılır.
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

5. **a:**
Mısra: **7**
Edât-ı nidâdır: A birader! Bana baksan a ! Tekdirde kullanılır.
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

<u>âb:</u>
1. **âblar:***-lar*
Mısra: 72
Su || gözyaşı (göz bağlamında)
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı göñüllü oldugunu söyler âblar

2. **âb:**
Mısra: **3**
Su || gözyaşı (göz bağlamında)
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

3. **âb:**
Mısra: **10**
Su
9. Bir güle reng ü rûy vermek içün
10. Âb olur mürebbî-i hâşâk

4. **âb:**
Mısra: **4**
Su
3. Sanma göz merdümüdür bahr sanup ebr-i siyâh
4. Geldi âb almaga bu dîde-i giryânumdan

5. **âbı:***-ı*
Mısra: **7**
Su
7. ʿAşk vâdîlerinüñ hûn-ı cigerdür âbı
8. Zâd-ı gamla alınur bu yuca dergâh yolu

6. **âb:**
Mısra: **1**
Su
1. Bûsitân-ı ser-i kûyuñ dolanup âb gibi
2. Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi

7. **âb:**
Mısra: **3**
Su || gözyaşı (göz bağlamında)
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

<u>âb u dâne edinmek:</u>
1. **âb u dâne edinür:**
Mısra: **20**
İçecek su ve yiyecek tane olarak kullanmak.
19. Bir murgdur ki kondugu dem fark-ı düşmene
20. Kaniyle yaşını edinür âb u dân

<u>âb u gil:</u>
1. **âb u gil:**
Mısra: **6**
Su ve balçık. (İnsanın yaratılışı bağlamında).
5. Pervâne olup şemʿ-i ruhuñ can dolanurdu
6. Gördükde melek Âdemi âb u gil içinde

<u>âb u hâk:</u>
1. **âb u hâki:**
Mısra: **10**
Su ve toprak.
9. Ko yüzüm süreyin ey serv-i ser-keş çekme dâmânuñ
10. Senüñçün âb u hâki ihtiyâr etmiş giyâhem ben

2. **âb u hâküm:**
Mısra: **5**
Su ve toprak. || Aşığın gözyaşı ve toprak olmuş bedeni.
5. Öldügümde âb u hâküm kısmet etdükde kazâ
6. Umaram yaşum düşe ol serv-kaddüñ pâyına

3. **âb u hâküñ:**
Mısra: **6**
Su ve toprak.

5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

<u>âb u havâ:</u>
1. **âb u havâ:**
Mısra: **23**
Su ve hava.
23. Hızr suyuyla dem-i ʿÎsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

2. **âb u havâ:**
Mısra: **4**
Su ve hava.
3. Sînemde eşk ü âhum berg-i gam etdi hâsıl
4. Âb u havâ olunca bir hâkden ne bitmez

3. **âb u havâsına:**
Mısra: **10**
Su ve hava.

9. Bâdı semûmdur suyu hûnâbe-i ciger
10. Meyl etme gam diyârınuñ âb u havâsına

4. **âb u havâsını:**
Mısra: **4**
Su ve hava.

3. Cânlar verür serâb ile bâd-ı semûma Kays
4. Mihnet diyârınuñ sever âb u havâsını

<u>âb ü havâ-yi kûy-ı ʿaşk:</u>
1. **âb ü havâ-yi kûy-ı ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşk semtinin suyu ve havası.
3. Böyle eyler âdemi âb ü havâ-yi kûy-ı ʿaşk
4. Her nefesde dem-be-dem âh et göñül agla gözüm

<u>âb vermek:</u>
1. **âb verür:**
Mısra: **10**
Su vermek, sulamak.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

<u>âbâ:</u>
1. **âbâ:**
Mısra: **10**
Mürşitler.
9. Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkuñ bugün ferzendiyem
10. Ümmehâtından cihânuñ fârıgam âbâ ile

<u>âbâd:</u>
1. **âbâdımuz:***-ımuz*
Mısra: **6**
Bakımlı, bayındır.
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

<u>âbâd etmek:</u>
1. **âbâd et:**
Mısra: **2**
Mamur etmek, şenlendirmek.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

<u>âbâd eylemek:</u>
1. **âbâd eyledüñ:**
Mısra: **1**
Bayındır etmek, şenlendirmek || Hayat vermek.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

2. **âbâd eylesek:**
Mısra: **5**
Bayındır etmek, şenlendirmek || Hayat vermek.

5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

<u>âbâd görmek:</u>
1. **âbâd gördügüñ:**
Mısra: **1**
Mamur, şen görmek.
1. Harâb olupdur ol âbâd gördügüñ göñlüm
2. Gamuñla dopdoludur şâd gördügüñ göñlüm

<u>ʿabd olmak:</u>
1. ʿ**abd olaldan:**
Mısra: **3**
Kul olmak.
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

<u>abdâl:</u>
1. **abdâliyüz:***-i, -yüz*
Mısra: **4**
Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.
3. İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
4. Tekye-i ʿaşkuñ bir iki üç nefer abdâliyüz

2. **abdâlem:***-em*
Mısra: **5**
Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.
5. Yolunu tug gibi dogru varmış abdâlem
6. Sipâh-ı ʿaşk içinde benem ʿalem ʿâşık

3. **abdâl:**
Mısra: **2**
Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.
1. Kendüñ gibi zâhid beni bî-hâl mi sanduñ
2. Şûrîde-i ʿaşk olanı abdâl mı sanduñ

4. **abdâldur:***-dur*
Mısra: **7**
Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.
7. Şemse ben verdüm çerâg-ı şevki bir abdâldur
8. Kâʾinâta fer veren tabʿ-ı selîmümdür benüm

5. **abdâlem:***-em*
Mısra: **4**
Kökleri melametî düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğer aksesuarları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağlamaları, esrar

kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklıklarını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.
3. İsm ü resminden cihânuñ fârig ü âsûde hâl
4. Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün

abdâl eylemek:
1. **abdâl eyledüñ:**
Mısra: **12**
Abdal olmak.
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

abdâl olmak:
1. **abdâl olalı:**
Mısra: **1**
Gezgin derviş olmak.
1. Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
2. Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz

2. **abdâl olma:**
Mısra: **4**
Gezgin derviş olmak.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

3. **abdâl olup:**
Mısra: **6**
Gezgin derviş olmak.
5. Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
6. Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe

âb-efşân:
1. **âb-efşânıdur:***-ıdur*
Mısra: **1**
Su saçan. (Ağlamak bağlamında).
1. Şol gedâ kim kûyunuñ çeşmiyle âb-efşânıdur
2. Pâdişâh-ı berr ü bahr olmuş cihân sultânıdur

âb-ı ʿârız:
1. **âb-ı ʿârızuñ:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Cilalanmış gibi duran parlak yüzü.
7. Ter oldu gözlerüm göricek âb-ı ʿârızuñ
8. Gark oldu ikisi bile deryâ-yı rahmete

âb-ı çeşm:
1. **âb-ı çeşmümle:**
Mısra: **3**
Gözyaşı
3. Âb-ı çeşmümle gil edüp ey kazâ hâküm benüm
4. Bî-sütûn-ı derde bir şûrîde Ferhâd et beni

âbı düşmek:
1. **âbı düşer:**
Mısra: **6**
Gözyaşı akmak.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

âb-ı Edrine:
1. **âb-ı edrine:**
Mısra: **1**
Edirne'nin suyu. || Meriç Nehri.
1. Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
2. Ey gönül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine

âb-ı firâvân:
1. **âb-ı firâvân:**
Mısra: **14**
Çok su.
13. Bu şiʿr-i pür-selâsete baksun Hayâlî Şâh
14. Görmek dilerse âb-ı firâvân girih girih

âb-ı hayvân:
1. **âb-ı hayvân:**
Mısra: **30**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

2. **âb-ı hayvân:**
Mısra: **2**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.
1. Menbaʿ-ı cân ki çeşme-i femdür
2. Âb-ı Hayvân içinde müdgamdur

3. **âb-ı hayvân:**
Mısra: **20**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.
19. Ey Hayâlî bî-tekellüf hûn-ı dil nûş eyleyen
20. Minnet ile Hızr elüñden Âb-ı Hayvân istemez

âb-ı huşg:
1. **âb-ı huşg:**
Mısra: **2**
Buz.
1. Salmaga gam-hâne-i hicrâna yer yer âteşi
2. Âb-ı huşg içinde saklarsam nola ter âteşi

âb-ı istigfâr:
1. **âb-ı istigfâr:**
Mısra: **10**
Tövbe suyu. || Tövbe.
9. Câme-i cismüm Hayâlî gördü mey-âlûdedür
10. Âb-ı istigfâr ile pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

âb-ı ʿizâr:
1. **âb-ı ʿizâruñda:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Yanağının parlaklığı.
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

âb-ı letâfet:
1. **âb-ı letâfet:**
Mısra: **9**
İçimi hoş, berrak su.
9. Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını
10. Gülzâr-ı kâʾinâtı suvarmaga saldılar

âb-ı revân:
1. **âb-ı revân:**
Mısra: **5**
Akarsu
5. Kılsa safâ nazar saña âb-ı revân gibi
6. Taşlarla dögünüp ede feryâd âyîne

2. **âb-ı revâna:**
Mısra: **4**
Akarsu, ırmak

3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

3. **âb-ı revâna:**
Mısra: **7**
Akarsu
7. Âb-ı revâna karşu durup râstî bu gün
8. Mevzûn okurdu bir gazel-i âbdâr serv

4. **âb-ı revâna:**
Mısra: **4**
Akarsu. || Gözyaşı.
3. Bâg-ı cihânda görmeye sen servi bir nazar
4. Âb-ı revâna gözler olupdur habâblar

âb-ı ruh-ı heft-kişver:
1. **âb-ı ruh-ı heft-kişverem:**
Mısra: **2**
Yedi iklimin yüz suyu.
1. Bu nazm-ı âbdâr ile fehm et ne söylerem
2. Dîdâr hakkı âb-ı ruh-ı heft kişverem

âb-ı ruh-ı mülk-i ʿâl-i ʿosmân:
1. **âb-ı ruh-ı mülk-i ʿâl-i ʿosmânem:**
Mısra: **2**
Osmanlı hanedanının mülkünün yüz suyu.
1. Benem ki nazm serîrinde sâhib-erkânem
2. Benem ki âb-ı ruh-ı mülk-i ʿÂl-i ʿOsmânem

âb-ı rûy-ı hukemâ:
1. **âb-ı rûy-ı hukemâ:**
Mısra: **14**
Âlimlerin yüzünün suyu.
13. Sâgar ü bâdeye derlerse Hayâlî yeridür
14. Âb-ı rûy-ı hukemâ çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ

âb-ı rûy-i kişver-i hüsn:
1. **âb-ı rûy-i kişver-i hüsn:**
Mısra: **32**
Güzellik ülkesinin yüz suyu.
31. ʿAks-i ruhsâruñla dünyâyı gülistân eyledüñ
32. Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn

âb-i rûy:
1. **âb-i rûyun:**
Mısra: **4**
Yüz suyu. || Gül suyu.
3. Nagme-i zâgı kosun bülbül fegânın diñlesün
4. Âb-i rûyun saklasun yar olmasun nâ-sâza gül

âb-ı şâdanî:
1. **âb-ı şâdanî:**
Mısra: **68**
Sevinç suyu.
67. Nitekim dehre çarh dolâbı
68. Feyezân ede âb-ı şâdanî

âb-ı şemşîr:
1. **âb-ı şemşîrüñ:**
Mısra: **19**
Kılıç suyu.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

âb-ı tîg:
1. **âb-ı tîgi:**
Mısra: **52**
Kılıç suyu.
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

2. **âb-ı tîgüñ:**
Mısra: **31**
Kılıç suyu.

31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

âb-ı zülâl:
1. **âb-ı zülâlüñ:**
Mısra: **1**
Saf, berrak su
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

âbisten:
1. **âbisten:**
Mısra: **4**
Hamile.
3. Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinüñ
4. Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi
aç:
1. **ac:**
Mısra: **1**
Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

2. **aç:**
Mısra: **7**
Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

açmak:
1. **açup:***-up*
Mısra: **1**
Örtüsünü veya kapağını kaldırmak.
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

2. **açmaz:***-maz*
Mısra: **5**
Açmak, göstermek
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

3. **açup:***-up*
Mısra: **29**
Örtüsünü veya kapağını kaldırmak.
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

4. **açdı:***-dı*
Mısra: **25**
açmak, çiçeklenmek
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

5. **açduñ:***-duñ*
Mısra: **3**
Açmak, göstermek

3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

aç gözlülügü koymak:
1. **aç gözlülügü ko:**
Mısra: **25**
Açgözlülüğü bırakmak, tokgözlü olmak.
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

ʿacaba:
1. ʿ**acaba:**
Mısra: **4**
Şüphe ve şaşma ifade eder.
3. Dilden geçen oklaruñı tîr eyleyicek yâd
4. İncindi rakîbüñ ʿacaba aña ne batdı

ʿaceb:
1. ʿ**aceb:**
Mısra: **1**
Acaba
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

2. ʿ**aceb:**
Mısra: **5**
şaşırtan, hayrette bırakan, tuhaf
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

3. ʿ**aceb:**
Mısra: **25**
öyle ki, şaşırtıcı, ibretlik, hayranlık uyandırıcı
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

ʿaceb etmek:

1. ʿ**aceb etmeñ:**
Mısra: **5**
Şaşırmak.
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

ʿaceb mi:
1. ʿ**aceb mi:**
Mısra: **53**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
53. Hayâl mülk ü suhande ʿaceb mi olsa emîr
54. Ki verdi Husrev-i mülk ü suhan aña menşûr

2. ʿ**aceb mi:**
Mısra: **6**
Şaşılır mı.
5. Dilümde dag-ı siyeh sîne kaña müstagrak
6. ʿAceb mi beñzer ise dest-i gamda lâle baña

3. ʿ**aceb mi:**
Mısra: **21**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

ʿaceb midür:
1. ʿ**aceb midür:**
Mısra: **4**
Şaşılır mı.
3. Hayâl-i dürr-i dendânuñ bu çeşm-i eşk-bârumda
4. ʿAceb midür vatan tutsa çü dürrüñ yeri deryâdur

ʿAcem:
1. ʿ**acemde:**-*de*
Mısra: **7**
İranlı, Arap olmayan halk için kullanılır.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

2. ʿ**acem:**
Mısra: **6**
İranlı, Arap olmayan halk için kullanılır.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

acımak:
1. **acır:**-*r*
Mısra: **2**
elem, sıkıntı, acı çekme.
1. ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded
2. Baña kan aglar acır sînemde yanıklar meded

2. **acır:**-*r*
Mısra: **1**
Başkasının durumuna üzülmek.
1. Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
2. Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler

3. **acıyup:**-*yup*
Mısra: **6**
Üzülmek, acımak
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

4. **acıyup:**-*y, -up*
Mısra: **6**
Acı duruma gelmek.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

5. **acıyup:**-*yup*
Mısra: **7**
Başkasının durumuna üzülmek. || Kanamak.
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

6. **acıdı:**-*dı*
Mısra: **7**
Tadı acı duruma gelmek, acılaşmak.
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

acı çekmek:
1. **acı çek:**
Mısra: **1**
Yapılan yanlış bir işin doğurduğu sıkıntı ve üzüntü içinde bulunmak.
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

acı yaş:
1. **acı yaş:**
Mısra: **7**
Acı gözyaşı.
7. Acı yaş dök ister iseñ bulmaga zevk-i visâl
8. Lâ-cerem lezzet-nümâ olmaz taʿâm-ı bî-nemek

acı yaş dökmek:

1. **acı yaş dökdükde:**
Mısra: **3**
Acı gözyaşı akıtmak.
3. Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi
4. Sanma ey hem-dem nemek hakkın ferâmûş eyleyem

2. **acı yaş dökdüm:**
Mısra: **9**
Acı gözyaşı akıtmak.
9. Gayret-i emsâlden dökdüm Hayâlî acı yaş
10. Kan bulaşmış dâga dönmüşdür bu iki merdümek

açık:

1. **açık:**
Mısra: **19**
Örtülü, kapalı olmayan, açılmış.
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

açılmak:

1. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **47**
Kanamak.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

2. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **59**
Açmak, çiçeklenmek
59. Bahâristân-ı tabʿumda açıldı bir gül-i sûrî
60. Hacil eyler anuñ her bergi evrâk-ı gülistânı

3. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **17**
Açık hale gelmek, açılmak.
17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

4. **açılmazuz:**-*maz, -uz*
Mısra: **3**
Açmak, çiçeklenmek
3. Sensüz açılmazuz deyu peyk-i sabâ ile
4. Güller çemende bülbüle kâgıd uçurdular

5. **açılan:**-*an*
Mısra: **4**
Açmak, çiçeklenmek
3. Lâciverdî sünbüliyle âsumânuñ ʿaynıdur
4. Açılan nergisler anuñ encüm-i rahşânıdur

6. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **10**
Açmak, çiçeklenmek
9. Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
10. Gonca-lebler üşdüler açıldı bâgum sandılar

7. **açılmazuz:**-*maz, -uz*
Mısra: **7**
Aşığın, vücudundaki övünç yaralarını göstermek için bağrını açması.
7. Dâg-ı melâmet olmasa dilde açılmazuz
8. Gülzâr-ı derd bülbülüyüz verd esîriyüz

8. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **2**
Açmak, çiçeklenmek
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

9. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **2**
Açmak, çiçeklenmek
1. Sîneme kâr eyleyelden hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk
2. Zahmınuñ kanından açıldı nice gülzâr-ı ʿaşk

10. **açıldı:**-*dı*
Mısra: **9**
Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek.
9. Kutlu kapu açıldı Hayâlînüñ üstüne
10. Alçak göñüllü olalıdan nitekim eşik

acılık:

1. **acılık:**
Mısra: **3**
Acı olma durumu. || Kederlilik.
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

acılıklar çekmek:

1. **acılıklar çeker:**
Mısra: **4**
Acı çekmek.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

acıtmak:

1. **acıdıcak:**-*ıcak*
Mısra: **1**
Tadı acı duruma gelmek, acılaşmak.
1. Acıdıcak yaşum ol gül-çehre
2. Mâhîler hançer üşürdü bahre

2. **acıtmaz:**-*maz*
Mısra: **10**
Acı vermek, canını yakmak, ağrıtmak.
9. Vuslat Hayâlî geçdi fürkat demi erişdi
10. Zehr-i firâk-ı dilber cânın kimüñ acıtmaz

ʿâciz:

1. **ʿâcizdür:**-*dür*
Mısra: **6**
Ar. Güçsüz, zayıf, gevşek.
5. Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
6. ʿÂcizdür etmege anuñ ʿÎsâ ilâcını

açmaz:

1. **açmazın:**-*ın*
Mısra: **21**
İçinden zor çıkılır durum.
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

açmazdan açmak:

1. **açmazdan açam:**
Mısra: **3**
Sırrını açmak.
3. Meger açmazdan açam dilbere tûmâr-ı dili
4. Hâlümi ʿarz edemez bir iki parmak kâgıd

ʿacz etmek:
1. ʿ**acz edüp:**
Mısra: **5**
Güçsüzlük göstermek.
5. Deyelerdi ʿacz edüp yâ Rab bu nâra döymezüz
6. Ger yedi dûzah çekeydi bir nefes hicrânumı

ad:
1. **aduña:**-*uñ, -a*
Mısra: **29**
İsim, şöhret.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

2. **adlı:**-*lı*
Mısra: **18**
İsim, şöhret.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

3. **adlı:**-*lı*
Mısra: **10**
İsim, şöhret.
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

aʿdâ:
1. **aʿdâyi:**-*y, -i*
Mısra: **20**
Düşman
19. Gün gibi hengâm-ı rezm içre alup tîgin ele
20. Zulmet-i şeb gibi aʿdâyi gürîzân eyledi

2. **aʿdâ:**
Mısra: **25**
Düşmanlar.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

âdâb:
1. **âdâbını:**-*ını*
Mısra: **7**
edeb, erkân || teşrifat
7. Yoluña hâk olmanuñ âdâbını ʿuşşâka sor
8. Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

2. **âdâbın:**-*ın*
Mısra: **9**
edeb, erkân || teşrifat
9. Sakla âdâbın Hayâlî gülşenüñ kim beñzedi
10. ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül

adaş olmak:
1. **adaş oldu:**
Mısra: **6**
Aynı isimle, aynı adla anılmak.
5. Kıble yüzünde zülfü Leylâ kabîlesinden
6. Bed-nâm-ı ʿâlem oldu Mecnûn benümle adaş

ʿadd etmek:
1. ʿ**add ederken:**
Mısra: **9**
Saymak.
9. Penbe-i dâgın tecemmül ʿadd ederken kendüye
10. Gülşen-i fakruñ Hayâlî iki yapragın çeker

2. ʿ**add etdiler:**
Mısra: **12**
Saymak, varsaymak.
11. Sen ol ʿâlî-gühersin Husrevâ kim bezm-i hâsuñda
12. Bir ednâ cürʿadan ʿadd etdiler deryâ-yı ʿUmmânı

âdem:
1. **âdem:**
Mısra: **29**
İnsan.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

2. **âdemler:**-*ler*
Mısra: **43**
Şairler.
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

3. **âdem:**
Mısra: **8**
insan || Hz. Âdem
7. Bir özge ʿâlemüm var idi ʿaşk-ı yâr ile
8. Âdem henüz hâb-ı ʿademden uyanmadan

4. **âdem:**
Mısra: **5**
Hz. Âdem.
5. Âdem Behişti dâneye satdı o hâle ben
6. Beñzerse böyle beñzese ogul atasına

ʿadem diyârı:
1. ʿ**adem diyârına:**
Mısra: **21**
Yokluk diyarı.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

âdem olmak:
1. **âdem olur:**
Mısra: **1**
İnsana dönüşmek.
1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

âdem tutmak:
1. **âdem tutar:**
Mısra: **51**
Adam tutmak.||Sarhoş etmek.
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

âdemî:
1. **âdemîde:**-*de*
Mısra: **31**
Ademoğlu, insanlar.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

2. **âdemî:**
Mısra: **5**
İnsana ait, insana dair.
5. Âdemî kan yutmadan hâlî degül ol demde kim
6. Aña rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

âdemlik:

1. **âdemlik:**
Mısra: **7**
insanlık (insanca davranma durumu)
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿÎsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

ʿâdet:
1. ʿ**âdet:**
Mısra: **1**
Gelenek, Alışılmış şey.
1. Gayrıya lutf u cefâdur baña ʿâdet senden
2. Demidür eyler isem saña şikâyet senden

2. ʿ**âdeti:**-*i*
Mısra: **1**
huy, tavır
1. Yürü hey ʿâşıkına ʿâdeti bî-dâd yürü
2. Yürü öñ biliş olup soñra olan yad yürü

3. **âdetidür:**-*idür*
Mısra: **4**
Usul, görenek.
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

adı var:
1. **adı var:**
Mısra: **5**
Kıymetinin olmayıp sadece adının anılması.
5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

âdil:
1. **âdil:**
Mısra: **19**
Adalet edici, adaletli.
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

adı çıkmak:
1. **adımuz çıkupdur:**
Mısra: **2**
Hakkı olmayan bir ün kazanmak.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

adını añmamak:
1. **adın añmaz:**
Mısra: **1**
Bahsetmek, Söz etmek.
1. Adın añmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânuñ
2. Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanuñ

adına:
1. **adına:**
Mısra: **8**
Namına, şerefine
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

ʿ**adl çevgânı elinde olmak:**
1. ʿ**adl çevgânı elinde olalı:**
Mısra: **50**
Saltanat tahtına oturmak.
49. İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
50. Elinde olalı ol Şehriyâruñ ʿadl çevgânı

ʿ**adl gülzârı:**
1. ʿ**adl gülzârında:**
Mısra: **2**
Adalet bahçesi.
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

ʿ**adl hîni:**
1. ʿ**adl hîninde:**
Mısra: **23**
Adalet devri, adalet çağı.
23. Rezm olıcak Murtazâsın ʿadl hîninde ʿÖmer
24. Yohsa fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân mısın

ʿ**adl ü dâd:**
1. ʿ**adl ü dâd:**
Mısra: **35**
Doğruluk ve adalet.
35. ʿAdl ü dâd ile iki ʿâlemi memlû kılduñ
36. Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekil

ʿ**adl hırmeni:**
1. ʿ**adlinüñ hırmeninde:**
Mısra: **42**
Adaletinin harmanı.||Adaletin hüküm sürdüğü yer.
41. Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
42. Hırmeninde ʿadlinüñ Nûşîrevândur hûşe-çîn

ʿ**adlüñ evsâfı:**
1. ʿ**adlüñ evsâfı:**
Mısra: **35**
Adaletinin özelliklerini sayıp dökmek.
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

ʿ**adlüñ eyyâmı:**
1. ʿ**adlüñ eyyâmında:**
Mısra: **34**
Adaletli günler, adaletin hüküm sürdüğü zamanlar.
33. Bülbülüñ kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüñe
34. ʿAdlüñ eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül

2. ʿ**adlüñ eyyâmında:**
Mısra: **49**
Adaletli günler, adaletin hüküm sürdüğü zamanlar.
49. Gûsfendi ʿadlüñ eyyâmında bulsa bî-şobân
50. Şâne eyler mûyuna ser-pençesin gürg-i gurîn

3. ʿ**adlüñ eyyâmında:**
Mısra: **33**
Adaletli günler, adaletin hüküm sürdüğü zamanlar.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

ʿ**adlüñ hârisi:**
1. ʿ**adlüñ hârisi:**
Mısra: **31**
Adaletin bekçisi.
31. Sensin ol Şâh-ı hümâyûn-fer ki ʿadlüñ hârisi
32. Mârı güncişk âşiyânına nigeh-bân eyledi

ʿ**adû:**

1. ʿ**adû:**
Mısra: **9**
Düşman.||Rakip.
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. ʿ**adû:**
Mısra: **19**
Düşman.||Rakip.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. ʿ**adûñ:**-*ñ*
Mısra: **17**
Düşman.
17. Şehâ ʿadûñ eger isterse ser-firâz olmak
18. Serin sinânuña diksün ki başı göge erer

4. ʿ**adûlaruñ:**-*lar, -uñ*
Mısra: **37**
Düşman.
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

ʿadû-yı dîve:
1. ʿ**adû-yı dîve:**
Mısra: **45**
İblisin düşmanı.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

ʿadû-yı husrev-i rûşen-dil:
1. ʿ**adû-yı husrev-i rûşen-dil:**
Mısra: **4**
Gönlü nurlanmış padişahın düşmanı.
3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

âferîn:
1. **âferîn:**
Mısra: **32**
Takdir ve övgü sözü.
31. ʿAks-i ruhsâruñla dünyâyı gülistân eyledüñ
32. Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn

2. **âferîn:**
Mısra: **32**
Takdir ve övgü sözü.
31. ʿAks-i ruhsâruñla dünyâyı gülistân eyledüñ
32. Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn

3. **âferîn:**
Mısra: **14**
Takdir ve övgü sözü.
13. Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
14. Âferîn ehl-i suhanlar baña tekrâr etdiler

âferîn demek:
1. **âferîn diyem:**
Mısra: **36**
Beğenisini ifade etmek.
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

âferîn sad âferîn:
1. **âferîn sad âferîn:**
Mısra: **10**
Aferin yüzlerce aferin!
9. Varını etdi Hayâlî yâr ayagına nisâr
10. Âferîn sad âferîn ol tabʿ-ı gevher-pâşına

âferîniş:
1. **âferîniş:**
Mısra: **5**
Yaratılış, hilkat.
5. Âferîniş yaşuma gark oldu ehl-i âsumân
6. Mâh-ı nevden köprü bünyâd etdi gerdûn üstüne

âferîniş resmi:
1. **âferîniş resmine:**
Mısra: **2**
Yaratılış sureti.
1. Mâsivâ jenginden ey dil saña kim der mugber ol
2. Âferîniş resmine Âyîne-i İskender ol

âfet:
1. **âfet:**
Mısra: **42**
İnsanı belâ-yı aşka düşürecek dilber, maşuka.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

2. **âfetüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
İnsanı belâ-yı aşka düşürecek dilber, maşuka.
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

3. **âfet:**
Mısra: **8**
Bela.||Güzel.
7. Tâlibüz biz fitne-i âhir zamâna dostlar
8. Gör nice dîvâneler olduk ki âfet isterüz

4. **âfetle:**-*le*
Mısra: **9**
Bela.||Güzel.
9. Hayâlî bezm müyesser olur ol âfetle
10. Olursa şâm-ı firâkında kelleler kandîl

âfet-i dil ü din:
1. **âfet-i dil ü din:**
Mısra: **1**
Gönlü ve dini harap eden, yıkan.
1. Göñlüm bir âfet-i dil ü din mübtelâsıdur
2. Öldürdügine kendü yine kan bahâsıdur

âfitâb:
1. **âfitâb:**
Mısra: **68**
Güneş.||Şehzade Mehmed.
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

2. **âfitâbdur:**-*dur*
Mısra: **13**
Güneş
13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

3. **âfitâb:**
Mısra: **38**
Güneş.
37. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ
38. Gözüñe tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

4. **âfitâbum:***-um*
Mısra: **1**
Güneş||Sevgili, dost.
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

5. **âfitâbuñ:***-uñ*
Mısra: **1**
Güneş||Sevgili, dost.
1. Dil kaçan ol âfitâbuñ sînede dâgın çeker
2. Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker

6. **âfitâbuñ:***-uñ*
Mısra: **9**
Güneş||Sevgili, dost.
9. Şol âfitâbuñ ol kulu kim kaʿr-ı şemʿ
10. Andan yakar Hayâlî dür-i şâhvâr şemʿ

7. **âfitâba:***-a*
Mısra: **6**
Güneş. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

__âfitâb-âlûde:__
1. **âfitâb-âlûdedür:**
Mısra: **10**
Güneşe karışmış, güneşi takip eden.
9. Menzil-i ʿuşşâkı o meh rûşen eylerse nola
10. Seyr eder her câyî denmez âfitâb-âlûdedür

__âfitâb ü zöhre:__
1. **âfitâb ü zöhreye:**
Mısra: **7**
Güneş ve Çobanyıldızı.
7. Âfitâb ü Zöhreye hüsnüñ metâʿın etme ʿarz
8. Aña âlem müşterî lâzım degül dellâleler

__âfitâb ve mâh:__
1. **âfitâba ve mâha:**
Mısra: **20**
Güneş ve ay.
19. Ey gerd-i âhum eyleyicek seyr-i âsumân
20. Nâz eyle âfitâba ve mâha ʿitâb kıl

__âfitâbî:__
1. **âfitâbîler:***-ler*
Mısra: **6**
Aydınlığa ait olanlar.
5. Sâye-perverler gözü bir perteve kılmaz nazar
6. Neydigin nûr u tecellî âfitâbîler bilür

__âfitâb-ı ʿâlem-ârâ:__
1. **âfitâb-ı ʿâlem-ârâ:**
Mısra: **10**
Dünyayı aydınlatan güneş.
9. Ey Hayâlî Şâh-ı gerdûn dergehinde zerre-vâr
10. Âfitâb-ı ʿâlem-ârâ gibi şöhret beklerüz

2. **âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan:**
Mısra: **2**
Dünyayı aydınlatan güneş.
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

__âfitâb-ı ʿaşk:__
1. **âfitâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk güneşi.
7. Mecnûn gam ile cân vericek âfitâb-ı ʿaşk
8. Yerden götürdü zerreler edüp gubârını

__âfitâb-ı bî-zevâl:__
1. **âfitâb-ı bî-zevâlüm:**
Mısra: **4**
Hiç batmayan güneş.
3. İki ʿâlem bugün müstagrak-ı envârum olmuşdur
4. Sipihri dilde dogmuş âfitâb-ı bî-zevâlüm var

__âfitâb-ı çarh:__
1. **âfitâb-ı çarha:**
Mısra: **30**
Güneş.
29. Salaydı üstüne şemʿ-i hidâyetüñ pertev
30. Dahi erişmez idi âfitâb-ı çarha zevâl

__âfitâb-ı dîn ü devlet:__
1. **âfitâb-ı dîn ü devlet:**
Mısra: **15**
Din ve devletin güneşi.||Din ve devletin koruyucusu.
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

__âfitâb-ı hâver:__
1. **âfitâb-ı hâvere:**
Mısra: **2**
Şarktan doğan güneş.
1. Bugün bir mugbeçe mahbûbuñ oldum zâr ü şeydâsı
2. Baş egmez âfitâb-ı hâvere zerrîn çelipâsı

__âfitâb-ı himmet:__
1. **âfitâb-ı himmeti:**
Mısra: **17**
Gayret güneşi. (Gayretin yüksek olması bağlamında).
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

__âfitâb-ı maksûd:__
1. **âfitâb-ı maksûda:**
Mısra: **5**
Arzu duyulan sevgili.
5. Gözüñ açup bakamaz âfitâb-ı maksûda
6. Egerçi oldu hüner burcuna sitâre göñül

__âfitâb-ı mülk ü dîn:__
1. **âfitâb-ı mülk ü dîn:**
Mısra: **38**
Din ve mülk güneşi.
37. Gülşen ol vaktin olur kim ede deryâdan nazar
38. Bil hilâl ile geçerken âfitâb-ı Mülk ü dîn

__âfitâb-ı sâgar:__

1. **âfitâb-ı sâgar:**
Mısra: **5**
Kadeh ışıltısı.
5. Şol âfitâb-ı sâgar imiş râfiʿüʾl-gamâm
6. Bir mâh çihre sâkî imiş dâfiʿüʾl-gumûm

âfitâb-ı sipihr-i saʿâdet:
1. **âfitâb-ı sipihr-i saʿâdetüz:**
Mısra: **7**
Mutluluk göğünün güneşi.
7. Ol âfitâb-ı sipihr-i saʿâdetüz ki bizüm
8. Gelür her ay hilâl-i felek selâmumuza

âfitâb-ı sitem:
1. **âfitâb-ı sitem:**
Mısra: **5**
Eziyet güneşi.
5. Yakamaz bizi âfitâb-ı sitem
6. Çünki Zıll-ı İlâha mensûbuz

âfitâb-ı subh:
1. **âfitâb-ı subhu:**
Mısra: **10**
Sabah güneşi.
9. Çün Hayâlî hâk-ı râhuñ kuhl edindi çeşmine
10. Âfitâb-ı subhu seyrân eyledi temcîdden

âfitâb-ı zöhre-cebîn:
1. **âfitâb-ı zöhre-cebîn:**
Mısra: **8**
Yüzü Zühre yıldızı gibi parlak olan güneş.||Aydınlık yüzlü sevgili.
7. Dellâl-ı şevke cânumı deñ eylesün mezâd
8. Kʾol âfitâb-ı zöhre-cebîn müşterî geçer

âfitâbuñ kursu:
1. **âfitâbuñ kursunu:**
Mısra: **10**
Güneşin uzaktan düz görünen yüzü.
9. Sînesinde dâgına küynüklü nânum var diyen
10. Âfitâbuñ kurşunu tennûruna nân istemez

âfitâbuñ nûru:
1. **âfitâbuñ nûrunu:**
Mısra: **7**
Güneşin aydınlığı.
7. Dîde-i huffâş görmez âfitâbuñ nûrunu
8. Oldu her pervânenüñ odlara yanmak pîşesi

âfitâbuñ zer devâtı:
1. **âfitâbuñ zer devâtıyla:**
Mısra: **15**
Güneşin altın diviti.||Güneş ve ışınları.
15. Âfitâbuñ zer devâtıyla gelürsin her seher
16. Ey utârid dergehinde kâtib-i dîvân mısın

ʿâfiyet:
1. **ʿâfiyet:**
Mısra: **17**
Sağlık, esenlik.
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

2. **âfiyetden:***-den*
Mısra: **1**
Sağlık, esenlik.
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

ağmak:
1. **agsana:***-sa, -n, -s*
Mısra: **46**
Yükselmek, yukarı doğru çıkmak.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

ag u kara:
1. **ag u karadan:**
Mısra: **23**
Beyaz ve siyah.||Doğru ve yanlış.
23. Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç
24. Gözüñü aç nazar et zulmetüñ olupdur nûr

ağa:
1. **agaları:***-ları*
Mısra: **30**
Efendi, bey.
29. Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
30. Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları

2. **aga:**
Mısra: **4**
Efendi, bey.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

âgâh etmek:
1. **âgâh eder:**
Mısra: **2**
Haberdar etmek.
1. Derd-i dil söyler zebân-ı hâl ile her gâh şemʿ
2. ʿAşk tavrından eder pervâneyi âgâh şemʿ

ağarmak:
1. **agarsa:***-sa*
Mısra: **6**
Aydınlanmak.
5. Demler durur ki hâk-i rehüñden urur demi
6. Agarsa gözlerüm demidür çok geçürdi yaş

2. **agarmaz:***-maz*
Mısra: **6**
Ağarmak, Aklaşmak.
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

aga-yi ʿâlî-şân:
1. **aga-yi ʿâlî-şâna:**
Mısra: **10**
Şanı yüce ağa.
9. Yürü dergâh-ı gerdûn-kadre var topragına yüz sür
10. Bulursañ ruhsatı Aga-yi ʿâlî-şâna ʿaşk eyle

âgâz etmek:
1. **âgâz edicek:**
Mısra: **7**
Başlamak.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

ağır olmak:

1. **agır oluban:**
Mısra: **5**
Değerli olmak.
5. Yûsuf gibi agır oluban düşmedi yegni
6. Bu Mısr-ı melâhatde o meh kendüyi satdı

ağırlamak:
1. **agırlayan:**-*yan*
Mısra: **4**
İkramda bulunmak, saygı göstermek.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

ağız açmak:
1. **agız açsun:**
Mısra: **3**
Ağız açmak, konuşmak
3. Agız açsun sîne-i sûzânum üzre şevkden
4. Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş-pâreler

2. **agız açup:**
Mısra: **16**
Ağzını açmak, gülmek.
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

ağız bir eylemek:
1. **agız bir eyleyüp:**
Mısra: **10**
Bir konuda anlaşarak aynı şeyi yapmak ya da söylemek.
9. Şemşîrine Hayâlî göñül verdigüñ sakın
10. Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

ağlamak:
1. **agla:**
Mısra: **8**
gözyaşı dökmek || üzülmek
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **aglasun:**-*sun*
Mısra: **21**
gözyaşı dökmek || üzülmek
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

3. **aglamak:**-*mak*
Mısra: **11**
Kederden, teessürden gözyaşı akıtmak.
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

4. **aglayup:**-*yup*
Mısra: **14**
Kederden, teessürden gözyaşı akıtmak.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

5. **aglar:**-*r*
Mısra: **44**
Kederden, teessürden gözyaşı akıtmak.
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

ağlamayınca oğlana süt verilmez:
1. **aglamayınca oglana süt verilmez:**
Mısra: **2**
Ağlamayan çocuğa süt vermezler. || Sesini yükseltmeyene hakkını vermezler.
1. Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca gözyaş
2. Oâlana süt verilmez aglamayınca kardaş

ağlatmak:
1. **aglatma:**-*ma*
Mısra: **1**
Birisinin ağlamasına sebep olmak, üzmek, kederlendirmek.
1. Gel beni aglatma kim yaş dökmeye cânâ gözüm
2. Key sakın merdümler alur taşa bu deryâ gözüm

2. **aglatma:**-*ma*
Mısra: **3**
Birisinin ağlamasına sebep olmak, üzmek, kederlendirmek.
3. Aglatma beni ister iseñ gelmeye hattuñ
4. Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân

ağlayı ağlayı:
1. **aglayı aglayı:**
Mısra: **2**
Ağlaya ağlaya.
1. Göñül şûrîde-hâl oldu görelden sen dil-ârâyı
2. Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı

agyâr:
1. **agyâr:**
Mısra: **6**
Rakipler.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

2. **agyârdan:**-*dan*
Mısra: **8**
Rakipler.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

3. **agyârı:**-*ı*
Mısra: **3**
Rakipler.
3. Yâr ile agyârı gördüm oturur iken dedüm
4. Ey melek-sûret nedür yanuñda Şeytânuñ mı var

4. **agyâra:**-*a*
Mısra: **5**
Rakip, el gün (sevgilinin dost edindiği kimseler)
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

5. **agyârı:**-*ı*
Mısra: **5**
Rakip, el gün (sevgilinin dost edindiği kimseler)
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

agyâr bezmi:
1. **agyâr bezminde:**
Mısra: **1**
Rakiplerin meclisi.
1. Laʿl-i yâr agyâr bezminde şarâb-âlûdedür
2. Dîde-i merdüm bu gamdan hûn-ı nâb-âlûdedür

ağız:
1. **agzı:**-*ı*
Mısra: **21**
ağız, dudak
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

2. **agzında:**-*ında*
Mısra: **1**
İnsan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

3. **agzına:**-*ına*
Mısra: **7**
İnsan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

4. **agzında:**-*ın, -da*
Mısra: **10**
İnsan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

5. **agzını:**-*ını*
Mısra: **7**
Ağız.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

6. **agzına:**-*ına*
Mısra: **3**
Uç, sınır.
3. Dil sokdu tîrüñ agzına ey kaşları kemân
4. Peykânlaruñla anuñ içün dilleşür dilüm

7. **agzuña:**-*uña*
Mısra: **4**
Sevgilinin nokta kadar olan ağzı.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

8. **agzuña:**-*uña*
Mısra: **2**
Ağız.||Sevgilinin goncaya benzeyen ağzı.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

ağzı suyunu akıtmak:
1. **agzı suyun akıdır:**
Mısra: **6**
Çok beğenip isteyecek duruma gelme.
5. İşitüp vasfın Stanbuluñ çemende goncası
6. Agzı suyun akıdır budur gülâb-ı Edrine

ağzı egilmek:
1. **agzım egildi:**
Mısra: **7**
Tekrar tekrar söylemek.
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

ağzından haber çekmek:
1. **agzından haber çekdüm:**
Mısra: **6**
Ağzından haber almak.||(Sürahiden) Kadehe şarap koymak.
5. Lebüñ öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
6. Surâhînüñ gece meclisde agzından haber çekdüm

ağzını koklamak:
1. **agzını kokular:**
Mısra: **7**
Ağzını koklamak.
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

âh:
1. **âhdan:**-*dan*
Mısra: **1**
Hüzün, sürur, yas, ümit gibi derunî ahvale delâlet eder bir edat.
1. Âhdan leşker çeker baş kaldurup efgân baña
2. Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân baña

2. **âhum:**-*um*
Mısra: **7**
Ah etme, inleme
7. Hayâl-i lebleri arturdu âhum
8. Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd

3. **âhumuz:**-*umuz*
Mısra: **1**
âh, vâh!, meded!, heyhât! (âşığın acı, yanıp yakılma, ümitsizlik gibi psikolojik hâllerinin ateş, duman vb. benzetmeliklerle sembolü)
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ Hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

4. **âhumla:**-*umla*
Mısra: **10**
'Âşığın keder ve hüznünün neticesinde feryat ve figân etmesi || Âh ederek inlemek
9. Gam şâmı Hayâlî yeridür encüm-i eflâk
10. Âhumla hazân bergi gibi yere saçılsa

âh etmek:
1. **âh edermiş:**
Mısra: **1**
Ah etmek:Acı ile içini çekmek. İlenmek.
1. Agyâr âh edermiş ol gül-ʿîzâra karşu
2. Olur savuk havâlar evvel bahâra karşu

2. **âh et:**
Mısra: **4**
Ah etmek, inlemek
3. Böyle eyler âdemi âb ü havâ-yi kûy-ı ʿaşk
4. Her nefesde dem-be-dem âh et göñül agla gözüm

3. **âh etdigümi:**
Mısra: **5**
İlenmek, beddua etmek.

5. Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
6. Kurşunlar aka salla rakîbüñ kulağına

4. **âh etmeye:**
Mısra: **3**
İlenmek, beddua etmek.
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

âh eylemek:
1. **âh eyler:**
Mısra: **4**
Ağlamak, inlemek.
3. Haşr meydânını âteş-gede-i ʿaşk edem
4. Bir dem âh eyler isem rûz-ı kıyâmet senden

2. **âh eylerin:**
Mısra: **5**
Ağlamak, inlemek.

5. Bezm-i gamda her nefes âh eylerin korkum budur
6. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyleyem

3. **âh eylesem:**
Mısra: **4**
Ah etmek.
3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

âh ki:
1. **âh ki:**
Mısra: **1**
Eyvah ki
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

2. **âh ki:**
Mısra: **1**
Manevi bir acıyı, pismanlık ve ümitsizlik duygusunu pekistirmeye yarayan ses taklidi sözcük
1. Kûh-ı endûh durur âh ki bu cism-i zebûn
2. Dâglar yer yer anuñ lâleleridür pür-hûn

âh kılmak:
1. **âh kıldı:**
Mısra: **3**
Ah etmek.
3. Nevʿarûs oldugunu gûş etdi Mecnûn kıldı âh
4. ʿÂrızında oldu Leylînüñ duvag efrûhte

2. **âh kılsam:**
Mısra: **3**
Ah etmek.
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

âh kim:
1. **âh kim:**
Mısra: **75**
Manevi bir acıyı, pismanlık ve ümitsizlik duygusunu pekistirmeye yarayan ses taklidi sözcük
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

2. **âh kim:**
Mısra: **50**
Manevi bir acıyı, pismanlık ve ümitsizlik duygusunu pekistirmeye yarayan ses taklidi sözcük
49. Tâliʿüm kevkeb-i saʿâdet iken
50. Âh kim erdi ber-i zulmânî

3. **âh kim:**
Mısra: **4**
Manevi bir acıyı, pismanlık ve ümitsizlik duygusunu pekistirmeye yarayan ses taklidi sözcük
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

4. **ah kim:**
Mısra: **5**
Eyvah.
5. Cârûb-ı şaʿşaʿayla seher mihri ah kim
6. Kûyuñdan ol gülüñ yaşum ırmaga saldılar

âh okları:
1. **âh okların:**
Mısra: **4**
Sevgilinin eziyetleri sonucunda aşığın yakarışları.
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

2. **âh okların:**
Mısra: **3**
Sevgilinin eziyetleri sonucunda aşığın yakarışları.
3. Atduk murâd menziline âh okların
4. Taşlar dikildi oldu nişâne mezârımuz

ah ü fegân:
1. **ah ü fegânından:**
Mısra: **1**
Ah ve inleyiş.||Âşıkların iniltileri.
1. Hudâ rahm eyleyüp bülbüllerüñ ah ü fegânından
2. Yine bir gonca sundu dehre devlet gülsitânından

2. **ah ü fegânum:**
Mısra: **2**
Ah ve inleyiş.
1. Halk-ı ʿâlem ʿandelîbi murg-ı cânum sandılar
2. Etdügi nâlişleri ah ü fegânum sandılar

âh u vâh:
1. **âh u vâhumuz:**
Mısra: **8**
Ah vah etme.
7. Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı muharremde
8. Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur

âh ü zâr:
1. **âh ü zâr:**
Mısra: **1**
Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

âh ü zâr etmek:
1. **âh ü zâr etdi:**
Mısra: **1**
Ağlatıp inletmek.
1. Figân ki hem-dem-i zâr etdi âh ü zâr beni
2. Gör e gör e neye döndürdü rûzigâr beni

âh ü zâr eylemek:
1. **âh ü zâr eyler:**
Mısra: **5**
Ağlamak, feryat etmek.
5. Zahm-ı tîg-i yâra karşu âh ü zâr eyler göñül
6. Gel bu gam vâdîsine gûş eyle bülbül sohbetin

__ahcâr:__
1. **ahcâr:**
Mısra: **6**
Taşlar.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

__ʿahd:__
1. ʿ**ahdüñde:**-*ü, -ñ, -de*
Mısra: **33**
Söz, yemin
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

2. **ahdüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **30**
Söz verme.
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

__ʿahd ile peymân:__
1. ʿ**ahd ile peymânuñdur:**
Mısra: **4**
Söz ile yemin.

3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

2. ʿ**ahd ü peymâna:**
Mısra: **1**
Söz ve yemin.
1. Dedüm dildâra bezm-i vuslata var ʿahd ü peymâna
2. Dedi kim kâse-i serden gerek ol bezme peymâne

__âhen:__
1. **âhen:**
Mısra: **12**
Demir.
11. Eşigüñ taşı Hayâlînüñ yüzüñden gitmeye
12. Seng-i mıknâtîs ola bir yaña âhen bir yaña

2. **âheni:**-*i*
Mısra: **6**
Demir.
5. Dil-i sengîn-i yârı eyledüm nerm
6. Egerçi âheni mûm etdi Dâvûd

__âhen-dil:__
1. **âhen-dil:**
Mısra: **2**
(Fa.) Gönlü demir gibi katı.
1. Gam degül peykânlaruñla dolduysa cânâ yürek
2. Çekmege derdüñ senüñ ʿaşk ehli âhen-dil gerek

__âheng:__
1. **âheng:**
Mısra: **8**
Düzen, uygunluk.
7. Yüzünde zülfünü görüp âh eylesem nʾola
8. Hoşdur tuluʿ-ı mihrde âheng sünbüle

__âheng etmek:__
1. **âheng edemez:**
Mısra: **8**
Uyum sağlamak, uymak.
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

2. **âheng eder:**
Mısra: **4**
Uyum sağlamak, uymak.
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

__âheng-i cevr:__
1. **âheng-i cevr:**
Mısra: **5**
Eziyet kastı, eziyet etmeye niyetlenme.
5. Öpmek dilerken ol mehi âheng-i cevr eder
6. Şehnâza başladı sonuñu kıldı bûselik

__âheng-i nevâ:__
1. **âheng-i nevâ:**
Mısra: **6**
Sesin ahengi, uyumu.
5. Sâzına şaʿşaʿayi târ edüp zöhre-i çarh
6. Nagme-i sünbüleden eyleye âheng-i nevâ

__âhenîn hısâr olmak:__
1. **âhenîn hısâr oldu:**
Mısra: **4**
Demirden yapılmış bir kale olmak. (Aşığın sevgilinin eziyetlerine karşı bedeni bağlamında).
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

__âh-ı ʿâşık:__
1. **âh-ı ʿâşık:**
Mısra: **5**
Âşığın ahı.
5. Âh-ı ʿâşık her kaçan erse hazân bâdı gibi
6. Döndürür berg-i hazâna ʿâşık-ı şeydâ yüzün

__âh-ı ʿaşk:__
1. **âh-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk ahı.
9. Yoluñda âh-ı ʿaşk ile raks eylesem nola
10. Sen bir gubârı bul ki anuñ meyli bâda yok

__âh-ı âteşîn:__
1. **âh-ı âteşînden:**
Mısra: **3**
Ateşli ah.
3. Şâh-ı melâmetüm kim her âh-ı âteşînden
4. Çekdüm kılıc sipâh-ı nâmûs u ʿâra karşu

__âh-ı bülbül:__
1. **âh-ı bülbülden:**
Mısra: **7**
Aşığın ağlayıp sızlanmaları.
7. Yüzüñ ey gonca dürme bu çemende âh-ı bülbülden
8. Ne var bir ʿâşık-ı şûrîdenüñ sît ü sadâsından

2. **âh-ı bülbülden:**
Mısra: **9**
Aşığın ağlayıp sızlanmaları.
9. Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca
10. Dür-i gûşu gibi geh geh kulagın çekse lalası

__Ahî Evran:__

1. **ahî evranıdur:**
Mısra: **14**
Ahiliğin kurucusu sayılan debbağların (dericilerin) piri, 32 çeşit esnaf ve sanatkârın lideri, Türk filozof. (Cömertlik bağlamında).
13. Ol cevân merde nola ehl-i fütüvvet der isem
14. Varını bezl etmede Rûmuñ Ahî Evranıdur

âh-ı Hayâlî:
1. **âh-ı hayâlîden:**
Mısra: **9**
Hayali'nin ahı.
9. Dedüm ey hurşîd-rû âh-ı Hayâlîden sakın
10. Dedi ol gül-çehre olmasa kalender âteşi

âh kılmak:
1. **âhı kılma:**
Mısra: **11**
Ah etmek.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

âh-ı mûr:
1. **âh-ı mûrdan:**
Mısra: **10**
Karıncanın ahı.||Küçük de olsa ah almaktan kaçınmak.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **âh-ı mûrdan:**
Mısra: **4**
Karıncanın ahı.||Küçük de olsa ah almaktan kaçınmak.
3. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâha etme cevr
4. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

âh-ı pür-sûz:
1. **âh-ı pür-sûzumdan:**
Mısra: **6**
(Aşığın) Ateşlerle dolu ahı.
5. Sanma rengîn lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
6. Âh-i pür-sûzumdan oldu bâg u râg efrûhte

ah odu:
1. **ahım oduyla:**
Mısra: **8**
Ah ateşi.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

âh şuʿlesi:
1. **âhınuñ şuʿlesinden:**
Mısra: **4**
Ah ateşi.
3. Kâmet-i Leylî içün Mecnûn-ı mihnet-dîdenün
4. Şuʿlesinden âhınuñ zerrîn kumâşı var imiş

âhir:
1. **âhırı:**-*ı*
Mısra: **33**
sonunda, nihayet
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **âhir:**
Mısra: **16**
sonunda, nihayet
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

3. **âhir:**
Mısra: **13**
sonunda, nihayet
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

âhiret:
1. **âhiretde:**-*de*
Mısra: **9**
Öbür dünya. öldükten sonraki âlem.
9. Âhiretde hisâb olur çün kim
10. Bâdeyi biz de bî-hisâb içelüm

âhir etmek:
1. **âhir etse:**
Mısra: **5**
Bitirmek, sonlandırmak.
5. Beni devrân eger kim âhir etse
6. Ne gam her âhirin bir evveli var

âhir nefes:
1. **âhir nefes:**
Mısra: **10**
Son nefes, ölüm anındaki nefes
9. Evvelde Hayâlî sen dogrulduñ idi Hakka
10. Âhir nefes oldukda yardımcuñ ola Sübhân

ahkâm:
1. **ahkâmına:**-*ına*
Mısra: **12**
Hükümler, kanunlar.
11. Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetüñ
12. Gerçi çekdüñ devleti ahkâmına tugrâ felek

ahkâm-ı Mecnûn:
1. **ahkâm-ı mecnûndan:**
Mısra: **9**
Mecnun'un koyduğu aşıklık hükümleri.
9. Ey Hayâlî kalmadı ahkâm-ı Mecnûndan nişân
10. Vaktdür dîvân-ı ʿaşkuñ şâhına ser-defter ol

ahker:
1. **ahkere:**-*e*
Mısra: **3**
Ateşli kül, kül ile karışık ince kor.
3. Beñzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
4. Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülüñ

ahker-i rahşen:
1. **ahker-i rahşende:**
Mısra: **5**
Parlak yıldız.
5. Her dürü ahker-i rahşende ola bahruñ eger
6. Bir şerer düşse benüm âteş-i hırmânumdan

ahker-i sûzân:
1. **ahker-i sûzân:**
Mısra: **7**
yakıcı kor ateş.
7. Ahker-i sûzân imiş her beyzâ-i âli aña
8. Olalı tennûr-ı mihnet âşiyânı bülbülüñ

Ahmed:
1. **ahmede:**-*e*
Mısra: **12**
Ahmed, özel isim.
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

ahşam:
1. **ahşamla:**-*la*
Mısra: **7**
Akşam.
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

2. **ahşam:**
Mısra: **1**
Akşam.
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

3. **ahşam:**
Mısra: **2**
Akşam.
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

ahter:
1. **ahterden:**-*den*
Mısra: **1**
Yıldız.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

2. **ahter:**
Mısra: **6**
Yıldız.
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

âhû:
1. **âhûların:**-*ların*
Mısra: **7**
Ceylan, gazal || dilber, güzel
7. Deştüñ âhûların ey Kays suya niceye dek
8. Doldurup gözlerinüñ iki çanagın yakasın

âh âteşi:
1. **âhum âteşi:**
Mısra: **5**
Ah ateşi.
5. Kevkeb-i bahtumdur âhum âteşi kılmış siyâh
6. Hâl-i müşgîn kim koduñ ol hadd-i gül-gûn üstüne

âh duhânı:
1. **âhum duhânı:**
Mısra: **8**
ah ateşinin dumanı.
7. Mihnet şebi sitâreleridür desem nola
8. Âhum duhânı içre görünen şirârumı

âh odu:
1. **âhum odu:**
Mısra: **10**
Ah ateşi.
9. Serv kaddünüñ Hayâlî ʿaşk ʿalem
10. Âhum oldu şuʿlesi bayragıdur

2. **âhum odu:**
Mısra: **3**
Ah ateşi.
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

3. **âhum odundan:**
Mısra: **7**
Ah ateşi.

7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

âh şirârı:
1. **âhum şirârıdur:**
Mısra: **4**
Ah ateşinin kıvılcımları.
3. ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâlikküm
4. Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur

âh u eşk:
1. **âhum u eşküm:**
Mısra: **7**
Ah ve gözyaşı.
7. Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhum u eşküm
8. Nevâ-yi erganûnîdür şarâb-ı ergavânîdür

âh yeli:
1. **âhum yeli:**
Mısra: **4**
Ah yeli.
3. Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
4. Âhum yeli burar mıydı anuñ kulagını

2. **âhum yelinden:**
Mısra: **3**
Ah yeli.

3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

3. **âhum yelinden:**
Mısra: **6**
Ah yeli.
5. Şîrâze etdi hüsnünüñ evrâkına hatın
6. Âhum yelinden ol perî dedi dagılmasun

âhını almak:
1. **âhumı alalı:**
Mısra: **1**
Âhını, bedduasını almak.
1. Alalı âhumı benüm o melek
2. Kâgıd uçurmasına döndü felek

âhını koymamak:
1. **âhumdan komaz:**
Mısra: **1**
Ahını yerde koymamak.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

âh şuʿlesi:

1. **âhumuñ şuʿlesine:**
Mısra: **4**
Ah ateşi.
3. Penbesine dâgumuñ her gece reşk eyler kamer
4. Şuʿlesine âhumuñ mehtâb beñzer beñzemez

__âhû-yı çîn:__
1. **âhû-yı çîn:**
Mısra: **6**
Çin veya Türkistan ceylanı.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

__âhû-yı misk:__
1. **âhû-yı misk:**
Mısra: **1**
Misk ahusu.||Misk kokusunun çıkartıldığı Hoten'deki ceylan.
1. ʿÂrızuñ gülzâr-ı Çîndür gözlerüñ âhû-yı misk
2. ʿAnberîn çevgân saçuñ hâl-i siyâhuñ gûy-ı misk

2. **âhû-yı misk:**
Mısra: **8**
Misk ahusu.||Misk kokusunun çıkartıldığı Hoten'deki ceylan.
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

__ahvâl:__

1. **ahvâl:**
Mısra: **12**
Olup biten işler, olaylar
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

__ahvel:__
1. **ahvelden:***-den*
Mısra: **4**
Gözü şaşı olan adam
3. Gözüñe nergis reşk-i sofî bakmakdan
4. Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden

__ahz-ı mâl:__
1. **ahz-ı mâl:**
Mısra: **9**
Mal kabul etme, yardım toplama.
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

__akmak:__
1. **akar:***-ar*
Mısra: **4**
akmak, (gözyaşı) dökmek
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çağlayı

2. **akma:***-ma*
Mısra: **7**
(Sıvılar veya ufak tâneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek.
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

3. **akan:***-an*
Mısra: **13**
Su gibi sıvı maddelerin bir yerden bir yere doğru gitmesi,
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

__ak gül:__
1. **ak gülüsün:**
Mısra: **17**
Beyaz gül.
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

__ak kâgıd:__
1. **ak kâgıd:**
Mısra: **2**
Beyaz kağıt. (Sevgilinin aydınlık yüzü bağlamında).
1. Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
2. Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd

__ak sancak:__
1. **ak sancak:**
Mısra: **3**
Ak sancak.||İmparatorluk.
3. Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim
4. Dîde-i Yaʿkûbu açdı Yûsufuñ pîraheni

__ak yüz:__
1. **ak yüze:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Beyaz yüzü.
1. Yandum ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
2. Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi

__akar su:__
1. **akar su:**
Mısra: **7**
ırmak, nehir.
7. Geçmeyenler gülşen-i ʿâlemden akar su gibi
8. Pâk-meşrebler içinde ehl-i dîdâr olmadı

2. **akar sudan:**
Mısra: **5**
akarsu
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

__akbaba:__
1. **akbaba:**
Mısra: **17**
Bir nev'i büyük, yırtıcı kuş.
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

__akçe:__
1. **akçe:**
Mısra: **11**
Para, gümüş para.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

__akçe düşmek:__
1. **akçe düşdü:**
Mısra: **2**
Akçe düşmek. (Gözyaşı, ağlamak bağlamında).
1. Yaş dökdü gözlerüm bakıcak sîne dâgına
2. Hayli çok akçe düşdü erenler çerâgına

<u>**ʿâkıbet:**</u>
1. ʿ**âkıbet:**
Mısra: **19**
Sonunda, nihayet.
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

2. ʿ**âkıbet:**
Mısra: **9**
Sonunda, nihayet.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

3. ʿ**âkıbet:**
Mısra: **19**
Sonunda, nihayet.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

<u>**ʿakîk:**</u>
1. ʿ**akîk:**
Mısra: **10**
Değerli kırmızı taş
9. Yemenden kaçuban girmezdi taşa
10. Eger andan ʿakîk almasa rengi

<u>**ʿâkil:**</u>
1. ʿ**âkil:**
Mısra: **6**
Ar. Akıllı, akıl sahibi.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

2. ʿ**âkil:**
Mısra: **5**
Akıllı.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

3. ʿ**âkil:**
Mısra: **3**
Akıllı.
3. ʿÂkil iseñ vahş ü tayruñ şâhı ol Mecnûn gibi
4. Başuña murg âşiyânından külâh-ı devlet al

4. ʿ**âkil:**
Mısra: **8**
Akıllı.
7. Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
8. Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden

<u>**ʿâkilleri mecnûn etmek:**</u>
1. ʿ**âkilleri mecnûn eder:**
Mısra: **5**
Akıl sahiplerini delirtmek.
5. Nice ʿâkilleri mecnûn eder fasl-ı bahâr ammâ
6. Seni her gördügümce bâʿis-i zevk-i cünûnumsın

<u>**akıtmak:**</u>
1. **akıtsun:**-*sun*
Mısra: **18**
Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

2. **akıtsun:**-*sun*
Mısra: **26**
Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

3. **akıtma:**-*ma*
Mısra: **3**
Gözyaşı dökmek.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

<u>**ʿakl:**</u>
1. ʿ**akl:**
Mısra: **7**
Akıl.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

2. ʿ**akl:**
Mısra: **4**
Akıl.
3. Geçmesün bize taʿalluk bendini nâgeh deyu
4. ʿAkl ile şol âşinâlık etmeyen sersemlerüz

3. ʿ**aklumuñ:**-*um, -uñ*
Mısra: **8**
Akıl.
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

<u>**ʿakl ü fikr ü sabr:**</u>
1. ʿ**akl ü fikr ü sabrdan:**
Mısra: **4**
Akıl, fikir ve sabır.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

<u>**ʿaklı başına gelmemek:**</u>
1. ʿ**aklı başına gelmedi:**
Mısra: **10**
Aklı başından gitmek, dengesini kaybetmek.
9. Bâde-i ʿaşkuñı ey dost Hayâlî içeli
10. Gelmedi başına ʿaklı dahi sarhoşundur

<u>**ʿaklı bî-hûş eylemek:**</u>
1. ʿ**aklı bî-hûş eyleyem:**
Mısra: **1**
Aklı kaybetmek, sersemleşmek.
1. Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bî-hûş eyleyem
2. Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh-nûş eyleyem

<u>**ʿakl-ı dûrbîn:**</u>
1. ʿ**akl-ı dûrbîn:**
Mısra: **68**
Uzağı gören, basiret sahibi akıl.||*İnsan aklı.*
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

<u>**ʿaklı gayb etmek:**</u>
1. ʿ**aklı gayb etdüm:**
Mısra: **7**
Aklı görünmez kılmak.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

<u>**ʿakl-ı hercâyî:**</u>

1. ʿ**akl-ı hercâyî:**
Mısra: **9**
İlden ile gezip dolaşan akıl.
9. Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî
10. Göñül mülküne ayak basmasun muhkem yasagum var

ʿakl-ı perîşân:
1. ʿ**akl-ı perîşânını:**
Mısra: **9**
Dağınık akıl, kafa.
9. Şol ʿakl-ı perîşânını cemʿ etse Hayâlî
10. Hatt-ı ruh-ı dildâr erişür ber-taraf eyler

aklını almak:
1. **aklın aldı:**
Mısra: **5**
delirmek, meftun olmak, hayrete düşmek;
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

2. ʿ**aklumı alur:**
Mısra: **1**
Aklını başından almak.
1. Hayret alur ʿaklumı baksam gözüne kaşına
2. Sad-hezârân âferîn ol sûretüñ nakkâşına

ʿaklını yitirmek:
1. ʿ**aklın yitirdüler:**
Mısra: **8**
Aklını kaybetmek, şaşırmak.
7. Deyr içre nakş-ı sûretüñe eyleyüp nazar
8. ʿAklın sanemler ey büt-i gûyâ yitirdüler

ʿaklını bîmâr etmek:
1. ʿ**aklını bîmâr edüpdür:**
Mısra: **8**
Aklını kaybetmek.
7. Zülfünüñ kaçma belâsından dilerseñ vasl-ı yâr
8. ʿAklını bîmâr edüpdür genc-i bîmâr isteyen

akrân:
1. **akrân:**
Mısra: **34**
Bir yaşta veya bir rütbede olanlar.
33. Nazm eyvânında ey Sultân-ı iklîm-i suhan
34. Şâh-ı Gâzîden mi Yakduñ şemʿi ya akrân mısın

akrân etmek:
1. **akrân ede:**
Mısra: **4**
Benzer kılmak.
3. Serve yol mudur alup murg âşiyânın başına
4. Kendüyi râh-ı vefâda Kays ile akrân ede

ʿaks:
1. ʿ**aksile:**-*ile*
Mısra: **8**
Yansıma.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

2. ʿ**aksinden:**-*inden*
Mısra: **6**
Yansıma.
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

Akşehir:
1. **akşehre:**-*e*
Mısra: **5**
Konya ilindeki bir şehir.
5. Akşehre alnuñı yüzüñi Aydın eline
6. Miskîn saçuñı mülk-i Karâmâña vermezem

ʿaks-i berg-i bîd:
1. ʿ**aks-i berg-i bîd:**
Mısra: **8**
Söğüt ağacının yaprağının aksi.
7. Su ʿârızuñda hat göricek düşdü hançere
8. Etdi kıyâs anı gören ʿaks-i berg-i bîd

ʿaks-i dildâr:
1. ʿ**aks-i dildârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin aydınlık yüzünün yansıması.
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

ʿaks-i hâl:
1. ʿ**aks-i hâlüñ:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanağındaki benin yansıması.
3. ʿAks-i hâlüñ bu dil-i pür-hûnda tutmuşdur karâr
4. Lâlenüñ ol günde kim bagrında dâgın yakdılar

ʿaks-i hüsn:
1. ʿ**aks-i hüsnü:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Güzelliğinin yansıması.
7. ʿAks-i hüsnü zerreyi hurşîd-i ʿalem-tâb eder
8. Katre feyzinden anuñ ser-Çeşme-i hayvân olur

ʿaks-i laʿl:
1. ʿ**aks-i laʿlüñi:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Dudağının yansıması.
7. Göz karasını mesken eden ʿaks-i laʿlüñi
8. Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem

ʿaks-i leb:
1. ʿ**aks-i lebüñle:**
Mısra: **2**
Sevgilinin dudağının yansıması.
1. Oldu şikeste-hâtır u nâ-şâd âyîne
2. ʿAks-i lebüñle kan yudalı dâd âyîne

ʿaks-i nücûm:
1. ʿ**aks-i nücûmu:**
Mısra: **7**
Yıldızların aksi.
7. ʿAks-i nücûmu eşki revânumda seyr eden
8. Sandı hazân varakların ırmaga saldılar

ʿaks-i râh-ı pür-şükûfe:
1. ʿ**aks-i râh-ı pür-şükûfeñdür:**
Mısra: **5**
Çiçeklerle dolu yolunun aksi.
5. ʿAks-i râh-ı pür-şükûfeñdür miyân-bend-i felek
6. Zıll-i kasruñ çihre-i eyyâma hâl-i ʿanberîn

ʿaks-i ruh:

1. ʿ**aks-i ruhuñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yüzünün aksi.
5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

ʿaks-i ruhsâr:
1. ʿ**aks-i ruhsâruñ:**
Mısra: **19**
Yüzünün aksi.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

2. ʿ**aks-i ruhsâruñla:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Yüzünün aksi.
3. Tâ ki salduñ ʿaks-i ruhsâruñla âteş gülşene
4. Su sepüp defʿ edemez anı hezâruñ giryesi

aks-i rûy:
1. **aks-i rûyumla:**
Mısra: **2**
Yüzün yansıması
1. Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
2. Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd

ʿaks-i rûy-ı yâr:
1. ʿ**aks-i rûy-ı yâr:**
Mısra: **10**
Sevgilinin yüzünün yansıması
9. Ey Hayâlî gökdeki mâh-ı şafaktan fârig uz
10. ʿAks-i rûy-ı yâr düşsün câm-ı gül-gûn üstüne

2. ʿ**aks-ı rûy-ı yârı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yüzünün yansıması
3. Görüp sâgarda ʿaks-ı rûy-ı yârı reşkden öldüm
4. İçince kanını anuñ nice derd ü elem çekdüm

ʿaks-i yâr:
1. ʿ**aks-i yârı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin (güzelliğinin) yansıması
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

2. ʿ**aks-i yârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin (güzelliğinin) yansıması
9. ʿAks-i yârı sâgar-ı meyde Hayâlî göreli
10. Yasdanur kûy-ı harâbâtuñ der-i hammârını

ʿaks-i zülf:
1. ʿ**aks-i zülfüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Saçının yansıması.
1. Eşkümle ʿaks-i zülfüñ bahr ü nehenge beñzer
2. Sayd etmede hayâlüñ çeşmüm pelenge beñzer

2. ʿ**aks-i zülfün:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Saçının yansıması.
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

ʿaksine dönmek:
1. ʿ**aksine dönmekde:**
Mısra: **1**
Tersine dönmek.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

ʿaksi görünmemek:
1. ʿ**aksüñ görünmezse:**
Mısra: **7**
Aksi görünmemek, yansımamak.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

al:
1. **aldır:**-*dır*
Mısra: **6**
Kırmızı
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

2. **al:**
Mısra: **5**
Kırmızı.
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

3. **al:**
Mısra: **4**
Kırmızı.
3. Pertev-i nûr-ı Nebîʾ berk urur alnuñda
4. Ruhlaruñ al durur beñlerüñ ashâb gibi

âl:

1. **âline:**-*in, -e*
Mısra: **19**
1.Aile. 2. Çocuklar. 3. Soy, sop. 4. Sülale.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

2. **âline:**-*ine*
Mısra: **14**
Hile, düzen, aldatma
13. Edeli kendüyi tevfîz Hayâlî Hakka
14. Düşmen-i rû-siyehüñ aline meşgûl olmaz

3. **âl:**
Mısra: **9**
Hile, düzen, aldatma
9. Olur Hayâlî âl ile mahşerde sürh-rû
10. Gark etdi kana çün dem-i ʿâşûrdan beden

almak:
1. **aldılar:**-*dılar*
Mısra: **43**
Almak, ele geçirmek.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **almaz:**-*maz*
Mısra: **25**
Değişmek.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

3. **almaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **63**
Söndürmek, yok etmek.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

4. **almış:**-*mış*
Mısra: **8**
Koymak.
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

5. **alduñ:**-*du, -ñ*
Mısra: **28**
Ele geçirmek, fethetmek, zaptetmek
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

6. **alsa:**-*sa*
Mısra: **39**
Temin etmek, edinmek.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

7. **almak:**-*mak*
Mısra: **7**
Çıkarmak.
7. Çeküp zahmumdan almak yol mudur peykânını yâruñ
8. Sen ey hem-dem baña bilsem ne verdüñ alabilmezsin

8. **alsañ:**-*sañ*
Mısra: **8**
Duymak, işitmek.
7. Perr-i mekesce gelmez idi saña mümkinât
8. Alsañ seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan

9. **almazdum:**-*mazdum*
Mısra: **7**
Yol almak, katetmek.
7. Mahabbet râhınuñ menzillerin ben haste almazdum
8. Bükâ vü gam eger götürmeseydi iki yanumdan

al bayrag:
1. **al bayragın:**
Mısra: **8**
Kızıl bayrak. (Aşığın aşk askeri olarak ölmesi bağlamında).
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

âl câme:
1. **âl câme:**
Mısra: **21**
Kırmızı, kızıl elbise.
21. San âl câme içre yalıñ yüzlü hûbdur
22. Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg

2. **al câmeyle:**
Mısra: **1**
Kırmızı, kızıl elbise.
1. Al câmeyle geçen şehr içre ol meh-pâredür
2. Yakmak içün ʿâlemi gûyâ bir âteş-pâredür

al duvag:
1. **al duvagı:**
Mısra: **63**
Gelinin baş ve yüzünü kapayan dantel veya tülden oluşan süslü kırmızı örtü.
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

al eylemek:
1. **al eyledüm:**
Mısra: **5**
Kana bulanmak.
5. Ol güle kan aglamakdan ellerin al eyledüm
6. Kendü kanumla baña gör şimdi el bir eyledi

2. **al eyledüñ:**
Mısra: **1**
Kanlı gözyaşına döndürmek.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin al eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

3. **âl eylemek:**
Mısra: **33**
Tuzak kurmak.
33. Şu kim cihânda saña âl eylemek ister
34. Tenüñi âhır ol öz kanı birle eyler al

âl geçmek:
1. **âl geçmeye:**
Mısra: **2**
Tuzağa yakalanma.
1. Sîretüñ ʿâşıkı ol gözleme mahbûb cemâl
2. Reng-i ruhsâr ile tâ kim saña ol geçmeye âl

al kâgıd:
1. **al kâgıdla:**
Mısra: **4**
Kırmızı kağıt. (Lale yaprağı bağlamında).
3. Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmañuz
4. Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

al olmak:
1. **al olur:**
Mısra: **3**
Kızarmak, kırmızılaşmak
3. Çatsa iki kaşuñı al olur ʿârız-ı yâr
4. Kan tutar şu yüzünü mâhîler ugraşında

al otag:
1. **al otagı:**
Mısra: **6**
Kırmızı çadır. (Aşığın göğsündeki yaralar bağlamında).
5. Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
6. Al otagı ile ordu etdi gam yaylagını

al tamga:
1. **al tamgası:**
Mısra: **8**
Kızıl damga.
7. Kolumda dâg ile kocsam miyânuñ ictinâb etme
8. Olur her bî-bedel ince kumâşuñ al tamgası

al tûtî:
1. **al tûtî:**
Mısra: **1**
Kızıl dudu kuşu.
1. Al tûtî gülşen-i mînâyı seyrân eylesün
2. Goncalar bülbül gibi çâk-ı girîbân eylesün

2. **al tûtîler:**
Mısra: **2**
Kızıl dudu kuşları.
1. Olmuş iken bülbül-i mest ile ʿişret-sâz gül
2. Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül

ala gele:
1. **ala gele:**
Mısra: **23**
Alıp gelmek.||Fethetmek.
23. Bir işâret olursa ala gele
24. Rây-i Hindûstân İlhânı

ala gözler:
1. **ala gözler:**
Mısra: **6**
Ela göz
5. Zülf-i dilber gibi sevdayî-mîzac etme beni
6. Ala gözler ile baña o kara kaşlardan

alabilmek:
1. **alabilmezsin:***-mezsin*
Mısra: **1**
Alma ihtimali veya imkânı bulunmak.
1. Mahabbet gülşeni bûyun eger kim alabilmezsin
2. Bu yanıklarla hûnîn-dil nedendür lâle bilmezsin

2. **alabilmezsin:***-mezsin*
Mısra: **8**
Alma ihtimali veya imkânı bulunmak.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

3. **alabilmezsin:***-mezsin*
Mısra: **1**
Alma ihtimali veya imkânı bulunmak.
1. Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
2. Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

4. **alabilmezsin:***-mezsin*
Mısra: **8**
Alma ihtimali veya imkânı bulunmak.
7. Çeküp zahmumdan almak yol mudur peykânını yâruñ
8. Sen ey hem-dem baña bilsem ne verdüñ alabilmezsin

5. **alabilmezsin:***-mezsin*
Mısra: **1**
Alma ihtimali veya imkânı bulunmak.
1. Gül ile lâle kanından göñül reng alabilmezsin
2. Ne gözler yaşıdur sahn-ı çemende jâle bilmezsin

âlâm ile derd:
1. **âlâm ile derd:**
Mısra: **7**
Elemler, dertler.
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

Alaman:
1. **alamanı:***-ı*
Mısra: **16**
Alman.||Avrupa.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

Alaman Begi:
1. **alaman beginüñ:**
Mısra: **53**
Alman hükümdarı.
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

ʿalâmet:
1. **ʿalâmeti:***-i*
Mısra: **4**
Kınamak, yermek, ayıplamak, zemmetmek.
3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

2. **ʿalâmet:**
Mısra: **3**
Ar. is. Nişan, işaret. Eser. İz. Remiz. Bir şeyin bilinmesine vasıta olan şey.
3. Meşhedi taşını Mecnûnuñ ʿalâmet sanmañuz
4. Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına

ʿâlâmet bulmak:
1. **ʿâlâmet bulmag:**
Mısra: **7**
Nişan, iz bulmak.
7. Bitüp bir gül ʿâlâmet bulmag içün reng ü bûyuñdan
8. Bu sevdâlarla cismüm râh-ı gamda hâk-sâr etdüm

âlâm-ı dehr:
1. **âlâm-ı dehri:**
Mısra: **1**
Dünyanın elemleri.
1. Âlâm-ı dehri nice çekersin huzûra gel
2. Terk eyle künc-i mihneti bezm-i sürûra gel

alan bir kıldan alur:
1. **alan bir kıldan alur:**
Mısra: **4**
Küçük ve önemsiz şeylerin uygun ortamlarda bambaşka anlamlar çağrıştırması anlamında bir atasözü.
3. Miyânuñ fikridür eglencem ancak
4. Alan bir kıldan alur pâdişâhum

alan ü talan eylemek:
1. **alan ü talan eyledi:**
Mısra: **12**
Yağma edilmek, yağmalanmak
11. Bir mogol-çin yüzlü kâfir göñlümün Bagdâdını
12. Yakdı yıkdı cevr ile alan ü talan eyledi

alay:
1. **alayına:***-ına*
Mısra: **10**
Topluluk, kalabalık.
9. Âhum Hayâlî girdi sipihrüñ katârına
10. Gûyâ heyûn alayına Veys-i Karen gelür

2. **alay:**
Mısra: **8**
Topluluk, kalabalık.
7. Olsa revâne zülfüñü edüp bölük bölük
8. Saf baglar idi aña güzeller alay ile

alayı büyütmek:

1. **alayı büyütdük:**
Mısra: **6**
Toluluğu çoğaltmak.
5. Ferhâd ile Mecnûn ile Vâmıkla ben oldum
6. Gördük seferi biz dahi alayı büyütdük

ʿalâyık:
1. **ʿalâyıkdan:***-dan*
Mısra: **7**
İnsanı meşgul eden, Hakk'a erişmekten alıkoyan ilişkiler, bağlar.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

alayını alayına katmak:
1. **alayını alayına katdı:**
Mısra: **4**
Birbirine katmak.
3. Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum baş çeküp
4. Katdı encüm haylinüñ alayını alayına

âlâyiş-i gam:
1. **âlâyiş-i gamdan:**
Mısra: **3**
Keder bulaşığı.
3. Beni âlâyiş-i gamdan yumazlar bir kadeh meylen
4. Nice demdür harâbât-ı mugânda intizârem ben

alçak:
1. **alçak:**
Mısra: **9**
Basit, sıradan.
9. Bir kuru şâhdan alçak durur ol âdem kim
10. Nakd-i ʿömrü var iken etmeye envâʿ-ı kerem

2. **alçaklarda:***-lar, -da*
Mısra: **8**
Yükseğin zıddı.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

3. **alçaklar:***-lar*
Mısra: **11**
Alçak.||Rakip.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

alçak göñüllü olmak:
1. **alçak göñüllü olalıdan:**
Mısra: **10**
Kibirli olmamak.
9. Kutlu kapu açıldı Hayâlînüñ üstüne
10. Alçak göñüllü olalıdan nitekim eşik

aldamak:
1. **aldayımazsın:***-yımazsın*
Mısra: **4**
Aldatmak.
3. Kürsî-i vaʿzuñda caʿlî aglamakla zâhidâ
4. Aldayımazsın beni ben gürk-i bârân-dîdeyin

aldanmak:
1. **aldanma:***-ma*
Mısra: **4**
Birinin hilesine uğramak. Yanlış düşünmek.
3. Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
4. Sakın aldanma bu çarha iki yüzlü münâfıkdur

âle:
1. **âleden:***-den*
Mısra: **10**
Fakirlik.||Hint Sümbülü"de denilen ve hekimlikte kullanılan bir çiçek.
9. Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
10. Ruhun zerd eyleyüp eşk-i revânın aleden gayrı

ʿâlem / ʿâlem:
1. **ʿâlemi:***-i*
Mısra: **10**
Kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü || yeryüzü, dünya.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

2. **ʿâleme:***-e*
Mısra: **43**
kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü || yeryüzü, dünya
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

3. **ʿâlem:**
Mısra: **25**
Ar. Evren, kainat.
25. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

4. **ʿâleme:***-e*
Mısra: **8**
Ar. Evren, kainat.
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

5. **ʿâlemi:***-i*
Mısra: **51**
Dünya.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

6. **ʿâlem:**
Mısra: **5**
Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

7. **ʿalem:**
Mısra: **6**
Sancak.||Sancak gibi önde gitmek.
5. Yolunu tug gibi dogru varmış abdâlem
6. Sipâh-ı ʿaşk içinde benem ʿalem ʿâşık

8. **ʿâlemüñ:***-üñ*
Mısra: **4**
Alem.||Yüz.
3. Gözlerüm yaşından ey gencîne-i sâhib-cemâl
4. Dürr ü laʿlin ʿâlemüñ çihremde galtân eyledüñ

9. **ʿalemlerini:***-lerini*
Mısra: **3**
Sancak, bayrak. (Siyahlık bağlamında).
3. Âhı ʿâlemlerini çeküp beglik eylemiş
4. İklîm-i ʿaşka olmuş imiş başka padişâh

10. ʿ**alem:**
Mısra: **2**
Sancak, bayrak.
1. Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
2. Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

ʿâlem bahr olur:
1. ʿ**âlem bahr olur:**
Mısra: **9**
Kainatın suyla kaplanması.
9. Hayâlî görsem ol yârı yaşumdan bahr olur ʿâlem
10. Eger hecrinde âh etsem zemîn ü âsumân titrer

ʿalem çekmek:
1. ʿ**alem çekdüm:**
Mısra: **1**
Bayrak çekmek.
1. Melâmet mülküne mâlik olup ta kim ʿalem çekdüm
2. Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm

ʿâlem deyri:
1. ʿ**âlem deyrine:**
Mısra: **8**
Alem kilisesi.||Dünya.
7. Semen-sîmâ güzellerle gönül ʿayş-ı müdâm eyle
8. Ki ʿâlem deyrine sûret veren nakş-ı nigâr ancak

ʿâlem fenâsı:
1. ʿ**âlem fenâsından:**
Mısra: **3**
Alemin yokluğu, geçiciliği.
3. Her habâb-ı mey verür ʿâlem fenâsından haber
4. Gösterür her gece ʿömrüñ oldugun kûtâh şemʿ

ʿâlem lezzeti:
1. ʿ**âlem lezzetinden:**
Mısra: **5**
Dünya zevkleri.
5. Elüñ çekdüñse ʿâlem lezzetinden zevke sen erdüñ
6. Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

ʿâlem merg-zârı:
1. ʿ**âlem merg-zârında:**
Mısra: **7**
Dünya çimenliği.||Dünya.
7. Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
8. Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan

ʿâlem mihri:
1. ʿ**âlem mihrisin:**
Mısra: **3**
Kainat güneşi.
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

âlem müşterî:
1. **âlem müşterî:**
Mısra: **8**
Bütün herkesin teveccühünü kazanmış olan.
7. Âfitâb ü Zöhreye hüsnüñ metâʿın etme ʿarz
8. Aña âlem müşterî lâzım degül dellâleler

ʿalemdâr-ı resûl-i hâşimî olmak:
1. ʿ**alemdâr-ı resûl-i hâşimî olmuş:**
Mısra: **3**
Hz. Muhammed'in sancaktarı olmak.
3. Kâkülüñ olmuş ʿalemdâr-ı Resûl-i Hâşimî
4. Lâʿl-i mey-gûnuñda hat tutmuş Mesîhâ-meşrebin

ʿâleme pertev salmak:
1. ʿ**âleme pertev salar:**
Mısra: **5**
Kainata aydınlık vermek.
5. Eger sen ʿâleme pertev salar bir mihr iseñ ben hem
6. Bihamdillah mahabbet şemʿiyem sûz ü güdâzum var

ʿâleme salâdur:
1. ʿ**âleme salâdur:**
Mısra: **11**
Herkese duyurmak.
11. İsteyen gelsün geçen geçsün salâdur ʿâleme
12. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhında derbân istemez

ʿâleme sultân olmak:
1. ʿ**âleme sultân olan:**
Mısra: **2**
Dünyaya hükümdar olmak.
1. Ey ʿaşk-ı yâra bende-i fermân olan başum
2. Bî-taht ü tâc ʿâleme sultân olan başum

ʿâlem-i ʿaşk:
1. ʿ**âlem-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **7**
Aşk üzerine yaratılmış kainat.
7. ʿÂlem-i ʿaşkuñ müebbed şâhıyuz Mecnûn gibi
8. Tahtdan tâbûta nakl etmek degüldür şânımuz

2. ʿ**âlem-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **4**
Aşk üzerine yaratılmış kainat.
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

ʿâlem-i ʿaşkuñ esrârı:
1. ʿ**âlem-i ʿaşkuñ esrârını:**
Mısra: **10**
Aşk üzerine yaratılmış kainatın sırları.
9. Ey Hayâlî cürʿadân-ı sîne-i bî-kîneden
10. ʿÂlem-i ʿaşkuñ hüveydâ eyledüm esrârını

âlem-i ʿaşkuñ nişânı:
1. **âlem-i ʿaşkuñ nişânı:**
Mısra: **7**
Aşk aleminin işareti.
7. Âlem-i ʿaşkuñ nişânı bî-nişânlıkdur hemîn
8. Küfrdür vermek haber maʿdûmdan mevcûddan

ʿâlem-i bâlâ:
1. ʿ**âlem-i bâlâya:**
Mısra: **11**
ahiret
11. Rûh gibi ʿâlem-i bâlâya olsun himmetüñ
12. Nefs süflî-tabʿdur zulmet-serâ-yı ten gibi

ʿâlem-i beng:
1. ʿ**âlem-i beng:**
Mısra: **36**
Esrar alemi.
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

ʿâlem-i bî-vefâlık:

1. ʿ**âlem-i bî-vefâlıgı:**
Mısra: **2**
Vefasız alem.
1. Ol meh bizümle eylemedi âşinâlıgı
2. Dikdi feleklere ʿâlem-i bî-vefâlıgı

ʿâlem-i cev:
1. ʿ**âlem-i cev:**
Mısra: **4**
Arpa tarlası.||Alem, dünya.
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

ʿâlem-i dûn:
1. ʿ**âlem-i dûnuñ:**
Mısra: **1**
Aşağılık dünya.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

ʿâlem-i ebdân:
1. ʿ**âlem-i ebdân:**
Mısra: **20**
Tenler alemi.
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

ʿâlem-i ervâh:
1. ʿ**âlem-i ervâhdan:**
Mısra: **5**
ruhlar alemi
5. ʿÂlem-i ervâhdan Mecnûn duʿâ eyler baña
6. Hayr ile yâd eylemek yegdür kişi üstâdını

ʿâlem-i fânî:
1. ʿ**âlem-i fânîde:**
Mısra: **3**
Ölümlü dünya.
3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

ʿâlem-i gayb armaganı:
1. ʿ**âlem-i gayb armaganıdur:**
Mısra: **10**
Bilinmezlik aleminin hediyesi.
9. Kâʾinâtuñ gizlü sırrı âşikârâdur aña
10. Kıymetin bil ʿâlem-i gayb armaganıdur göñül

ʿâlem-i gayb:
1. ʿ**âlem-i gaybı:**
Mısra: **1**
Zâhir duygularımızla bilinemeyen ve ervah ve meleklere, cinlere mahsus olan âlem.
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

ʿâlem-i gil:
1. ʿ**âlem-i gilde:**
Mısra: **7**
Çamur alemi.||Çamurdan yaratılmışlar dünyası.
7. Bir köprüdür bu ʿâlem-i gilde ecel hemîn
8. Kʾandan sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî geçer

ʿâlem-i hâki:
1. ʿ**âlem-i hâkiye:**
Mısra: **11**
Toprak alemi.||Yeryüzü.
11. ʿÂlem-i hâkiye bir feyz erişürse senden
12. Ebr gibi yürü seccâdeñi ey dil suya sal

âlem-i himmet:
1. **âlem-i himmeti:**
Mısra: **4**
Gayret alemi.
3. Yer yüzün ey sipeh-i eşk nola tutduñ ise
4. Nâr-ı âhum âlem-i himmeti eflâke çeker

ʿâlem-i kadr:
1. ʿ**âlem-i kadrüñi:**
Mısra: **17**
Kıymet alemi.
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

ʿâlem-i mahabbet:
1. ʿ**âlem-i mahabbet:**
Mısra: **5**
Sevgi alemi.
5. Ne özge ʿâlem olur ʿâlem-i mahabbet kim
6. Sunulsa câm-ı belâ bir gedâsına Cem olur

ʿâlem-i nazm:
1. ʿ**âlem-i nazma:**
Mısra: **9**
Şiir alemi.
9. Ey Hayâlî ʿâlem-i nazma Süleymânuz bugün
10. Hâtem-i ʿaşkuñ nigîninde yazuldı nâmımuz

ʿalem-i şâh-ı şehîdân:
1. ʿ**alem-i şâh-ı şehîdânem:**
Mısra: **8**
Şehitler sultanının işareti.
7. Baş açuk lâle çemende dedi sultân-ı güle
8. Kan bulaşmış ʿalem-i Şâh-ı Şehîdânem ben

ʿâlem-i tecrîd:
1. ʿ**âlem-i tecrîde:**
Mısra: **8**
Soyutlanmışlık alemi.
7. Cism terkîb-i gubârîdür gel andan fârig ol
8. Rûh-ı pâk ol ʿâlem-i tecrîde gel esrâra bak

ʿâlemi tutmak:
1. ʿ**âlemi tutsa:**
Mısra: **9**
Her yeri kaplamak, her yerde bilinir olmak.
9. Nola tutsa Hayâlî ʿâlemi tîg-i zebâniyle
10. Suhan meydânınuñ çâpük-süvârı pehlevândur bu

ʿâlemüñ âlâyişi:
1. ʿ**âlemüñ âlâyişinden:**
Mısra: **14**
Dünyanın kiri, pisliği..
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. ʿ**âlemüñ âlâyişinden:**
Mısra: **4**
Dünyanın kiri, pisliği..
3. Gözleri yaşıyla mahv edüp ten-i fersûdesin
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk olmak gerek

3. ʿ**âlemüñ âlâyişinden:**
Mısra: **5**
Dünyanın kiri, pisliği..
5. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid
6. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben

4. ʿ**âlemüñ âlâyişinden:**
Mısra: **7**
Dünyanın kiri, pisliği..
7. Kalbümi pâk eyledi âlâyişinden ʿâlemüñ
8. Nola ben dil-teşne dersem ʿârız-ı dildâra su

5. ʿ**âlemüñ âlâyişinden:**
Mısra: **4**
Dünyanın kiri, pisliği..
3. Cismümi ey dîde-i gam-dîde hûna gark edüp
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk etdüñ beni

ʿâlemüñ begligin etmek:
1. ʿ**âlemüñ begligin et:**
Mısra: **4**
Alemde efendilik yapmak.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

ʿâlemüñ sultânı:
1. ʿ**âlemüñ sultânıyem:**
Mısra: **4**
Alemin sultanı.||Aşık.
3. Begligüm var ʿâlem içre çok şükür Allâhuma
4. Tâze bir şâha kul oldum ʿâlemüñ sultânıyem

ʿâlemüñ yâkût-ı rengîni:
1. ʿ**âlemüñ yâkût-ı rengînin:**
Mısra: **5**
Alemin renkli yakut taşı.||Sevgilinin ağzı.
5. Nazardan saldum ey meh ʿâlemüñ yâkût-ı rengînin
6. Hayâl-i laʿlüñi çün dîde-i giryâna tapşurdum

ʿalev:
1. ʿ**alev:**
Mısra: **8**
Ateşin yalımı, kıvılcım.
7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

ʿAlevî:
1. ʿ**alevî:**
Mısra: **2**
Aleve ait olma.||Alevilik itikadına mensup olan.
1. Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
2. Bir yalıñ yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî

2. ʿ**alevîler:***-ler*
Mısra: **6**
Alevilik itikadına mensup olan.
5. Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
6. Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ

ʿAlî:
1. ʿ**alîʾnüñ:***-ʾnüñ*
Mısra: **9**
Hazreti Ali. Dördüncü Halife.
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

2. ʿ**ali:**
Mısra: **8**
Hazreti Ali. Dördüncü Halife.
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

ʿAlî Bâlî:
1. ʿ**alî bâlî:**
Mısra: **2**
Ali Bali adlı bir güzel. (Hayali'nin üç güzel vardır ki onlara dördüncüsünü eklemek mümkün değildir dediği güzellerden biri).
1. Seydinüñ çok sikildügin evvel
2. ʿAlî Bâlî işidicek güldü

ʿâlî-cenâb:
1. ʿ**âlî-cenâb:**
Mısra: **2**
Haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu, düşmanına bile iyilik edecek yaratılışta olan (kimse).
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

ʿâlî-cenâb olmak:
1. ʿ**âlî-cenâb oldum:**
Mısra: **4**
Onur ve haysiyet kazanmak||Büyük adam olmak.
3. Baña yer verdiler saff-ı niʿâlinde harâbâtuñ
4. Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlî-cenâb oldum

alıcı şehbâz:
1. **alıcı şehbâz:**
Mısra: **9**
Avını kaçırmayan doğan kuşu.
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

ʿâlî-güher:
1. ʿ**âlî-gühersin:***-sin*
Mısra: **11**
Mayası yüce olan.
11. Sen ol ʿâlî-gühersin Husrevâ kim bezm-i hâsuñda
12. Bir ednâ cürʿadan ʿadd etdiler deryâ-yı ʿUmmânı

ʿâli-himmet:
1. ʿ**âli-himmetem:***-em*
Mısra: **9**
Gayreti çok olan.
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

ʿâlî-himmet olmak:
1. ʿ**âlî-himmet oldu:**
Mısra: **7**
Gayreti çok olmak.
7. Oldu her şâh-ı şükûfe yine ʿâlî-himmet
8. Müflis-i hâke nisâr eyledi dînâr ü direm

ʿalîl olmak:
1. ʿ**alîl oldugumçün:**
Mısra: **1**
Hasta.||Tutkun.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

alın:

1. **alnumda:**-*umda*
Mısra: **6**
Alın.
5. Çekmek içün kuru sevdâlarını kâkülüñüñ
6. Kara yazu imiş alnumda benüm bu iki kaş

2. **alnuñı:**-*uñı*
Mısra: **5**
Alın.
5. Akşehre alnuñı yüzüñi Aydın eline
6. Miskîn saçuñı mülk-i Karâmâña vermezem

3. **alnuñda:**-*uñda*
Mısra: **3**
Alın.
3. Pertev-i nûr-ı Nebîʾ berk urur alnuñda
4. Ruhlaruñ al durur beñlerüñ ashâb gibi

alınmak:
1. **alınmaya:**-*ma, -ya*
Mısra: **66**
Tutulmak, kapılmak.
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

2. **alınmaz:**-*maz*
Mısra: **4**
Alma eylemi.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

3. **alınmadı:**-*madı*
Mısra: **5**
Kabul edilmemek.
5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

alışmak:
1. **alışdı:**-*dı*
Mısra: **13**
Alışkan olmak, uyuşmak.
13. Şîr ü şekker gibi alışdı Hayâlînüñ bugün
14. İltifât-ı Şâh ile bu vazʿ-ı dervîşânesi

ʿAlî-vâr:
1. ʿ**alî-vâr:**
Mısra: **4**
Hz.Ali gibi, benzer.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlî-vâr

ʿâliyât:
1. ʿ**âliyât:**
Mısra: **7**
En yüksek, en üst.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

Allâh:
1. **Allâh:**
Mısra: **1**
Yüce yaratıcı
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

2. **Allâh:**
Mısra: **1**
Yüce yaratıcı
1. Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh saña

3. **Allâhumuz:**-*umuz*
Mısra: **2**
Yüce yaratıcı
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

4. **Allâhumuz:**-*umuz*
Mısra: **4**
Ar. Tanrı, Bâri Teâlâ ve tekaddes hazretleri. A'zam-ı esma-i ilâhiyyedir.
3. Bizi bî-kes sanup ey gam yog etmekden hazer kıl kim
4. Cihânı yog iken var eyleyen Allâhumuz vardur

Allâhuma çok şükür:
1. **Allâhuma çok şükür:**
Mısra: **3**
Allah'a çokça şükretmek.
3. Begligüm var ʿâlem içre çok şükür Allâhuma
4. Tâze bir şâha kul oldum ʿâlemüñ sultânıyem

ʿallâme:
1. ʿ**allâmeyi:**-*yi*
Mısra: **8**
Çok büyük alim.
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

allar giymek:
1. **allar giymiş:**
Mısra: **5**
Kırmızılar giymek.||Kanlanmak.
5. Gözüm merdümleri hûn-ı cigerden allar giymiş
6. Visâlüñ ʿîdinüñ seyrânın eyler iki merdümdür

allarla kaña girmek:
1. **allarla kaña girmiş:**
Mısra: **1**
Al renkli elbiseler giymek.
1. Allarla kaña girmiş ol melek-sîmâya bak
2. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

alnınuñ kara yazusu:
1. **alnınuñ kara yazusuna:**
Mısra: **13**
Kötü yazgı.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

1. **alnumuñ kara yazuların:**
Mısra: **5**
Alında yazılı olan; kaderde yazılmış, başa gelecek durumlar.
5. Alnumuñ aldı kara yazuların çünki dile
6. Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd

alna naʿl kesmek:
1. **alnuma naʿl kes:**
Mısra: **6**
Alna nal çekilmek.||Kalenderi ve diğer batıni

dervişlerin daha çok ilgi çekmek amacıyla yaptıkları bir eylem.
5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

alında olan yazı:
1. **alnumda olan yazuma:**
Mısra: **2**
Alın yazısı.
1. Eyleme cân verdigüm ʿayb ol büt-i tannâzuma
2. Bakmaduñsa ey refîk alnumda olan yazuma

alnuña yazulmak:
1. **alnuña yazuldıysa:**
Mısra: **20**
Kaderde yazılmak.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

alt:
1. **altında:**-*ında*
Mısra: **7**
Alt, aşağı.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

2. **altında:**-*ında*
Mısra: **7**
Alt, aşağı.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

altun:
1. **altun:**
Mısra: **3**
Altın.
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

2. **altun:**
Mısra: **5**
Altın.
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

3. **altuna:**-*a*
Mısra: **6**
Altın.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

4. **altun:**
Mısra: **4**
Altın.||Yüz, çehre.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

altun benekli câme:
1. **altun benekli câme:**
Mısra: **19**
Atlas zemin üzerine altın işlemeli elbise.
19. Kaçan altun benekli câme giyse
20. Sihipre atılur kaplana beñzer

2. **altun benekli câmelerle:**
Mısra: **1**
Atlas zemin üzerine altın işlemeli elbise.
1. Desen altun benekli câmelerle ʿizz-i nâzum var
2. Benüm hem kanlu kanlu daglarla yüz niyâzum var

altun dökmek:
1. **altun dökerse:**
Mısra: **4**
Altın dökmek.||Güneş ışınlarının yansıması.
3. Bir nazar mihrine meyl eylemeyem başuma ger
4. Çarh pîrûze tabaklarla dökerse altun

altun etmek:
1. **altun eder:**
Mısra: **6**
Altına dönüştürmek.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

2. **altun etdüñ:**
Mısra: **6**
Sarartmak.
5. Kaʿbe-i kûyuña varmak baña farz olsa nola
6. ʿAyn-ı mâl oldu yaşum yüzümü altun etdüñ

altun elek:
1. **altun elekdür:**
Mısra: **4**
Altın elek.||Güneş.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

altun eylemek:
1. **altun eyledüm:**
Mısra: **8**
Sarartmak.
7. Zer gibi hâlisligüm her yüzden añlansun deyu
8. Çehremi cânâ bu sevdâ birle altun eyledüm

altun hall:
1. **altun hall:**
Mısra: **9**
Ezilmiş altın suyu.
9. Yazar her şeb hilâl ebrûsun altun hall ile yaʿni
10. ʿArûs-ı dehr diler kim Hayâlî ola oynaşum

altun üsküflü:
1. **altun üsküflü:**
Mısra: **1**
Altın işlemeli sarık.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

altûnuñ kıymetini câhil olan ne bilür:
1. **altûnuñ kıymetini câhil olan ne bilür:**
Mısra: **6**
Altının değerini bilgisiz olan bilmez.
5. ʿAşk sarrâfına göster yüzüñ ey sîm-beden
6. Ne bilür câhil olan kıymetini altûnuñ

aluban:
1. **aluban:**
Mısra: **7**
Kıyıya (varmaya) gayret etmek||(Sevgiliyle) kucaklaşmaya çabalamak.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

âlûde:

1. **âlûde:**
Mısra: **6**
Bulaşmış, karışmış, karışık.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

2. **âlûde:**
Mısra: **8**
Bulaşmış, karışmış, karışık.
7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

<u>âlûde olmak:</u>
1. **âlûde olduñ:**
Mısra: **13**
Bulanmak, kirlenmek.
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

<u>aʾmâ gözleri açılmak:</u>
1. **aʾmâ gözleri açıldı:**
Mısra: **21**
Görmeyen gözlerin görür hale gelmesi.
21. Bu cihân Yaʿkûbunun açıldı aʾmâ gözleri
22. Bûy-ı hulkun birle Hanım Yûsuf-ı Kenʿân mısın

<u>ʿamel:</u>
1. **ʿamel:**
Mısra: **6**
İş, fİll.
5. ʿUşşâka gördüm eyler ol âfet muhâlefet
6. Uymaz senüñ usûlüñe işbu ʿamel dedüm

2. **ʿameldür:**-*dür*
Mısra: **2**
İş, fİll.
1. Yolunda dilberüñ hâk ol tarîk-i bî-bedeldür bu
2. Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ʿameldür bu

<u>ammâ:</u>
1. **ammâ:**
Mısra: **3**
Ancak, ama.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

2. **ammâ:**
Mısra: **2**
Ancak, ama.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

3. **ammâ:**
Mısra: **7**
Ancak, ama.
7. Olmuşam Kays ile Ferhâda muʿâdil ammâ
8. ʿAşk eli beglerinüñ sancaâı mahlûl olmaz

<u>ammâ ki:</u>
1. **ammâ ki:**
Mısra: **6**
Ama, ne var ki.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

2. **ammâ ki:**
Mısra: **6**
Ama, ne var ki.
5. Nâsih sözünüñ gerçi çok vaʿde-i ferdâsı
6. Ammâ ki benüm göñlüm efsâne kabûl etmez

<u>añmak:</u>
1. **añup:**-*up*
Mısra: **21**
hatırlamak, akla getirmek
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

2. **an:**
Mısra: **12**
Adını söylemek, zikretmek.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

3. **añmañuz:**-*mañuz*
Mısra: **5**
Dile getirmek, söylemek, hatırlatmak.
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

<u>aña:</u>
1. **aña:**
Mısra: **26**
Ona.
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

2. **aña:**
Mısra: **46**
Ona.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

3. **aña:**
Mısra: **54**
Ona.
53. Hayâl mülk ü suhande ʿaceb mi olsa emîr
54. Ki verdi Husrev-i mülk ü suhan aña menşûr

4. **aña:**
Mısra: **9**
Ona.
9. Mihnet aña ki görmeye bir şâm sen şehi
10. Devlet anuñ ki göre seni göz aça seher

<u>aña karnı:</u>
1. **aña karnından:**
Mısra: **7**
Anne karnı.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

<u>ana rahmi:</u>
1. **ana rahmin:**
Mısra: **70**
Döl yatağı.
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

2. **aña rahminde:**
Mısra: **6**
Döl yatağı.

5. Âdemî kan yutmadan hâlî degül ol demde kim
6. Aña rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

aña rahmine düşmek:
1. **aña rahmine düşeli:**
Mısra: **5**
Yaratılmanın başından beri.
5. ʿÂşk-ı nigâr ile düşeli aña rahmine
6. Hûnâbe-i cigerdür o demden gıdâ baña

anadan doğan:
1. **anadan doganumuz:**
Mısra: **7**
Herkes, hepsi.
7. Şehbâz-ı kudretüz ki anadan doganumuz
8. Her dem fezâ-yı ʿarşa eder bâl açup güzâr

anadan doğmak:
1. **anadan dogdum:**
Mısra: **7**
Dünyaya gelmek.
7. Dâg-ı gamuñ yürekde iken dogdum anadan
8. Kan aglamakda ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

ʿanber:
1. **ʿanber:**
Mısra: **3**
Güzel koku.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

2. **ʿanberle:**-*le*
Mısra: **3**
1. Ada balığının bağırsaklarından çıkarılan ve misk gibi kokan madde. 2. Güzel koku.
3. ʿAnberle misk zülfüñe öykünmüş ola mı
4. Şol kendüzünü görmüş iki yüzü karalar

3. **ʿanber:**
Mısra: **1**
Amber: Ada balığı (balina veya amber balığı)'ından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte, güzel kokulu bir maddedir. Anber bir ur olup balık tarafından dışa atılır. Bunun için su üzerinde parça parça yüzer vaziyette veya sahile vurmuş olarak bulunur. (Divân şâirleri anberden, kokusu ve rengi münasebetiyle bahsederler. Sevgilinin saçı daima misk veya amber kokar.)
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

ʿanber-âmîz eylemek:
1. **ʿanber-âmîz eyledi:**
Mısra: **6**
Misk kokusuyla karıştırmak.
5. Gerd-i haylüñden senüñ ey Husrev-i iklîm-bahş
6. Bu yedi gerdûn dimâgın ʿanber-âmîz eyledi

ʿanberi kâfûr eylemek:
1. **ʿanberi kâfûr eyle:**
Mısra: **10**
Kül renginde olan amberi beyaz renkli yapmak.||Olgunluğa erişmek, aydınlanmak.
9. Gece gündüz bunu der hatt-i ʿizâruñ yüzüñe
10. Zulmeti nûra degiş ʿanberi kâfûr eyle

ʿanber-i sârâ:
1. **ʿanber-i sârâ:**
Mısra: **1**
Hilesiz, katkısız anber.
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

ʿanberîn çevgân:
1. **ʿanberîn çevgân:**
Mısra: **2**
Misk kokulu çevgân.||Misk kokulu, kıvrımlı saç.
1. ʿÂrızuñ gülzâr-ı Çîndür gözlerüñ âhû-yı misk
2. ʿAnberîn çevgân saçuñ hâl-i siyâhuñ gûy-ı misk

anca:
1. **anca:**
Mısra: **10**
o kadar, onca
9. Harâbât erlerin hoş gör Hayâlî
10. O sûrete yürür anca velî var

ancak:
1. **ancak:**
Mısra: **2**
Olsa olsa, en çok.
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

2. **ancak:**
Mısra: **1**
öyle ki, onun gibi
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

3. **ancak:**
Mısra: **34**
Sadece, bir tek
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

4. **ancak:**
Mısra: **10**
Sadece, yalnızca
9. Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
10. Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker

5. **ancak:**
Mısra: **2**
Sadece, bir tek
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

ancılayın:
1. **ancılayın:**
Mısra: **12**
Onun gibi
11. Dedüm gama Hayâlî ham-kad elüñde mi
12. Dedi koluma ancılayın bir kepâde yok

2. **ancılayın:**
Mısra: **8**
Onun gibi
7. Ey gül nevâ-yi bülbüle magrûr olma kim
8. Yegdür bir âh ancılayın sad-hezârdan

anda:

1. **anda:**
Mısra: **10**
1. orada, o tarafta 2. oraya
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

2. **anda:**
Mısra: **12**
1. orada, o tarafta 2. oraya
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

anda çeken:
1. **anda çeken:**
Mısra: **6**
Oraya, o tarafa çekmek.
5. Yüz suyun kûyuñda ister döke kara yerlere
6. Göñlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

anda dahi:
1. **anda dahi:**
Mısra: **60**
O zaman bile.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

andan:
1. **andan:**
Mısra: **4**
Ondan.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

2. **andan:**
Mısra: **30**
Ondan.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

ʿandelîb:
1. ʿ**andelîb:**
Mısra: **3**
Ar. Bülbül.
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

2. ʿ**andelîbi:**-*i*
Mısra: **1**
Ar. Bülbül.
1. Halk-ı ʿâlem ʿandelîbi murg-ı cânum sandılar
2. Etdügi nâlişleri ah ü fegânum sandılar

3. ʿ**andelîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Bülbül||Aşık.
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

4. ʿ**andelîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Bülbül||Aşık.
7. Hokka-i yâkût içre hurdesi her goncanuñ
8. ʿAndelîbüñ çeşm-i giryânına dârûlar mıdur

ʿandelîb etfâli:
1. ʿ**andelîb etfâlinüñ:**
Mısra: **21**
Bülbül yavruları.
21. ʿAndelîb etfâlinüñ açup dehânın vaktidür
22. Âşiyân-ı bülbülü eylerse mûsikâr gül

ʿandelîb-i sâdık:
1. ʿ**andelîb-i sâdık:**
Mısra: **35**
Sadık, vefakar bülbül.
35. Benem ol ʿandelîb-i sâdık kim
36. Bulmadı bende bir yalan gonca

ʿandelîb-i zâr:
1. ʿ**andelîb-i zâr:**
Mısra: **8**
İnleyen bülbül.||İnleyen aşık.
7. Gülşen-i kûyu koyup gitdi Hayâlî Kaʿbeye
8. Âşiyânın eyledi ol ʿandelîb-i zâr terk

2. ʿ**andelîb-i zârına:**
Mısra: **2**
İnleyen bülbül.||İnleyen aşık.
1. Her kaçan laʿlüñ baña ol mâh-peyker gösterür
2. ʿAndelîb-i zârına bergi-i gül-i ter gösterür

añdurmak:
1. **añdurayın:**-*ayın*
Mısra: **3**
Çağrıştırmak.
3. Vahşet-âbâd-ı gama añdurayın Mecnûnu
4. Getürüp âh ile vâdîleri feryâda yine

anı:
1. **anı:**
Mısra: **52**
Onu
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

2. **anı:**
Mısra: **45**
Onu
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

3. **anı:**
Mısra: **32**
Onu.||İbrahim Paşa.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

anı bildüm:
1. **anı bildüm:**
Mısra: **8**
Şunu bilirim ki.
7. Zülf-i ʿanber-bâruña beñzetdi deryâ kendüyi
8. Anı bildüm başa çıkmaz bu kuru sevdâ ile

añılmak:
1. **añıldı:**-*dı*
Mısra: **35**
Hatırlanmak.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

2. **añılmaz:**-*maz*
Mısra: **31**
Hatırlanmak.
31. Añılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
32. Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-mekâl

3. **añılsa:**-*sa*
Mısra: **6**
Hatırlanmak.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

4. **añılsa:**-*sa*
Mısra: **5**
Söz konusu edilmek
5. Yaş añılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
6. Gözlerüm yaşınca ʿummânuñ da yaşı var imiş

<u>ânî:</u>
1. **ânî:**
Mısra: **40**
Bir anda oluveren, birden, apansız.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

2. **ânî:**
Mısra: **42**
Bir anda oluveren, birden, apansız.
41. Rûmdan Şarka bir nazar kılsañ
42. Düşmen-i dîni yâd edüp ânî

<u>ʿAnkâ:</u>
1. **ʿankâ:**
Mısra: **8**
Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankâ, sîmurg.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

2. **ʿankâ:**
Mısra: **2**
Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankâ, sîmurg.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

3. **ʿankâlar:**-*lar*
Mısra: **9**
Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankâ, sîmurg.
9. Peri altunda ʿankâlar görünürler mekes gibi
10. Hayâlî tabʿını bir şâhbâz-ı lâ-mekân buldum

4. **ʿankâ:**
Mısra: **8**
Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankâ, sîmurg.
7. Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
8. Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan

<u>ʿAnkâ-yı ʿâlî-himmet:</u>
1. **ʿankâ-yı ʿâlî-himmetüñ:**
Mısra: **7**
Gayreti çok Anka.
7. Hem-cenâhıdur bu gün ʿankâ-yı ʿâlî-himmetüñ
8. Kâʾinâtuñ âşiyân ü dânesinden ferd olan

<u>ʿAnkâ-yı âlî-şân:</u>
1. **ʿankâ-yı âlî-şâna:**
Mısra: **4**
Yükseklerde uçan Anka.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

<u>ʿAnka-yi ʿaşk:</u>
1. **ʿanka-yi ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşk Anka'sı.
7. Mecnûn başında var idi bir âşiyân-ı murg
8. ʿAnka-yi ʿaşka kûh-ı belâda penâh idi

<u>ʿAnkâ-yi Kâf:</u>
1. **ʿankâ-yi kâf:**
Mısra: **6**
Kaf Dağı'nın Anka'sı.
5. ʿÂlemde her göñül ki ola ʿaşk kebûteri
6. ʿAnkâ-yi Kâf her dem aña hem şikâr ola

<u>ʿankebûtî dâm:</u>
1. **ʿankebûtî dâm:**
Mısra: **8**
Örümcek ağı.
7. Saydımuz murgân-ı kudsî-âşiyândur olalı
8. ʿAnkebûtî dâm ile nûr-ı basar sayyâdımuz

<u>añlamak:</u>
1. **añladılar:**-*dılar*
Mısra: **3**
kavramak, idrak etmek
3. Añladılar gamuñla felekler zevâlini
4. Mihri döne döne i (ey) meh anuñçün uçurdular

2. **añlasın:**-*sın*
Mısra: **7**
Sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

<u>añlatmak:</u>
1. **añladur:**-*ur*
Mısra: **10**
Belli etmek.
9. Ey Hayâlî daʿvî-i ʿaşk eylemek hâcet degül
10. Añladur ʿâşıklıgın lâ-büd kişinüñ hâleti

<u>añlanmak:</u>
1. **añlanur:**-*ur*
Mısra: **14**
Anlaşılmak.
13. Bildi ʿâlemler Hayâlî saña şeydâ oldugın
14. Añlanur bin eylesün keyfiyyetin inkâr mest

2. **añlansun:**-*sun*
Mısra: **7**
Anlaşılmak.
7. Zer gibi hâlisligüm her yüzden añlansun deyu
8. Çehremi cânâ bu sevdâ birle altun eyledüm

<u>anlar:</u>
1. **anlar:**
Mısra: **38**
T. Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar.

37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

2. **anlar:**
Mısra: **1**
Onlar
1. Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
2. Himmet kademin târem-i mînâya çekerler

anuñ:
1. **anuñ:**
Mısra: **3**
Onun.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **anuñ:**
Mısra: **28**
Onun.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

3. **anuñ:**
Mısra: **41**
Onun.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

anuñ dahi:
1. **anuñ dahi:**
Mısra: **3**
Onun da.
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

anuñ içün:
1. **anuñ içün:**
Mısra: **18**
bu yüzden, bundan dolayı
17. ʿÂşık olmuşdur saña ey mâh-rû beñzer güneş
18. Anuñ içün âsitânu her seher bekler güneş

2. **anuñ içün:**
Mısra: **44**
bu yüzden, bundan dolayı
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

3. **anuñ içün:**
Mısra: **8**
Onun için
7. Pervîni beñzedür yüzüñ üstünde beñlere
8. Meh hırmenine anuñ içün od salar şems

4. **anuñ içün:**
Mısra: **4**
bu yüzden, bundan dolayı
3. Dil sokdu tîrüñ agzına ey kaşları kemân
4. Peykânlaruñla anuñ içün dilleşür dilüm

5. **anuñçün:**
Mısra: **8**
Onun için, bu sebeple
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

ʿâr:
1. ʿ**ârdur:**-*dur*
Mısra: **7**
utanma, çekinme, mahcup olma||Utanılacak şey, ayıp
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

2. ʿ**ârumdur:**-*umdur*
Mısra: **2**
Utanma.
1. Cânı teslîm eylemek ʿaşkuñda kârumdur benüm
2. Zinde olmak bir nefes ʿaşk içre ʿârumdur benüm

3. ʿ**ârdan:**-*dan*
Mısra: **9**
Utanma.
9. Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
10. Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

ʿâr etmek:
1. ʿ**âr eden:**
Mısra: **10**
Utanmak.
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

2. ʿ**âr eder:**
Mısra: **9**
Utanmak.
9. Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
10. Genc-i kanâʿatüñ döşenen bûriyâsını

3. ʿ**âr eder:**
Mısra: **7**
Utanmak.
7. Eder mecnûn göñül nâmûsdan ʿâr
8. Olaldan ʿâleme rüsvâ-yi Leylî

ʿâr eylemek:
1. ʿ**âr eylemez:**
Mısra: **4**
Utanmak, çekinmek.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

2. ʿ**âr eylemez:**
Mısra: **16**
Utanmak, çekinmek.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

3. ʿ**âr eyler:**
Mısra: **13**
Utanmak.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

ʿâr ü nâmûs:
1. ʿ**âr ü nâmûsum:**
Mısra: **4**
Utanma ve edep.
3. Göñül düşnâm-ı yâra râgıb oldu
4. Size ey ʿâr ü nâmûsum duʿâlar

aramak:

1. **ara:**
Mısra: **10**
Bulmaya çalışmak.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

2. **arada:**-*da*
Mısra: **4**
İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe.
3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

3. **ararsañ:**-*rsañ*
Mısra: **3**
Bulmaya çalışmak.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

ara ara:
1. **ara ara:**
Mısra: **8**
Bazen ..... bazen ......
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

ara yerde:
1. **ara yerde:**
Mısra: **7**
Aralık, arada.
7. Ara yerde sovukluk edeli bâd
8. El ucuyla görüşür oldu ʿarʿar

arada:
1. **arada:**
Mısra: **58**
İki şeyin arası
57. Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
58. Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

2. **arada:**
Mısra: **2**
İki şeyin arası
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

3. **arada:**
Mısra: **8**
Orada
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

4. **aradayken:**-*yken*
Mısra: **5**
Engel, mania.
5. Dem-i vasl istemez cismüm gibi nâşî aradayken
6. Helâk-i cevri dilberdür esîr-i nâzdur göñlüm

Aʿraf:
1. **aʿrafa:**-*a*
Mısra: **6**
Âhirette günahla sevâbı denk olanların kalacakları cennetle cehennem arasındaki yer.
5. Göñlüme gir görmek isterseñ mahabbet gülşenin
6. Cennet-i ʿAdni temâşa kılmaga Aʿrafa gel

ʿarak çekmek:
1. ʿ**arak çekse:**
Mısra: **9**
Nem çekmek, nemlendirmek.
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

ʿarakdan elüm yudum:
1. ʿ**arakdan elüm yudum:**
Mısra: **8**
İçkiyi terk etmek.
7. Yardum surâhînüñ başını ayagın sıdum
8. Yudum elüm ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan

ʿarak-ı jâle:
1. ʿ**arak-ı jâleden:**
Mısra: **3**
Çiy tanelerinin nemi.
3. Çekdi dolusunu ʿarak-ı jâleden seher
4. Boynunu egdi lâle çanagı benefşenüñ

ʿarak-rîz olmak:
1. ʿ**arak-rîz olsa:**
Mısra: **1**
Terlemek.
1. ʿÂrızuñ nâgeh ʿarak-rîz olsa ey hûr-i cemîl
2. Sanuram cennetde tugyân eylemişdür selsebîl

aralamak:
1. **aralar:**-*r*
Mısra: **6**
Uzaklaştırmak.
5. Cân bir yaña çeker gamuñı bir yaña göñül
6. Gamzeñ varur tutar ikisin bile aralar

aralık:
1. **aralık:**
Mısra: **57**
Ara, aralık.
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

ârâm:
1. **ârâmımuz:**-*ımuz*
Mısra: **4**
Rahat, huzur.
3. Ten gubâr-âlûde dil âvâre-i kûy-ı belâ
4. Gird-i bâd-ı râhı ʿaşkuz yok durur ârâmımuz

2. **ârâmın:**-*ın*
Mısra: **10**
Rahat, huzur.
9. Derdi bir ayuñ içinde ʿayş ü nûşuñ zevkini
10. Ey Hayâlî yâr-veş ârâmın eyler az gül

ârâm etmek:
1. **ârâm edemez:**
Mısra: **5**
Yerinde durmak.
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

2. **ârâm etdiler:**
Mısra: **5**
Dinlenmek, yerleşmek.
5. Lemʿa -i âhumla yaşum içre ârâm etdiler
6. Murg-ı âbî bahrı terk etdi semender âteşi

<u>ârâm-geh:</u>
1. **ârâm-geh:**
Mısra: **30**
Dinlenilecek yer.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

<u>ʿarʿar:</u>
1. ʿ**arʿar:**
Mısra: **8**
Dikenli ardıç ağacı.||Rakip.
7. Ara yerde sovukluk edeli bâd
8. El ucuyla görüşür oldu ʿarʿar

<u>arasında:</u>
1. **arasında:**
Mısra: **2**
İçinde
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

2. **arasında:**
Mısra: **25**
Ortasında.
25. İki ruhsâr arasında bînini sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

<u>araya girmek:</u>
1. **araya girdi:**
Mısra: **6**
Ayırmak, uzaklaştırmak.
5. Peykânuñ üzre oldu dil ü cân kılıç bıçak
6. Ayırdı tîgüñ ikisini girdi araya

<u>araya koymak:</u>
1. **araya koymaz:**
Mısra: **8**
(Satrançta) Araya taş koymak.||Aşık ile sevgili arasına rakibi sokmamak.
7. Mecnûn benümle oynasa satranc-ı ʿaşkı ger
8. Ey şâh-ı hüsn koymaz idüm hergîz araya

<u>arayı bilmezler:</u>
1. **arayı bilmezler:**
Mısra: **1**
Arayıp bulmak.
1. Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
2. O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler

<u>ʿaraz bahsi:</u>
1. ʿ**araz bahsına:**
Mısra: **9**
Kendi kendine vücut bulamayıp başka bir cevherle meydana gelen haller üzerine konuşma.
9. Cevher-i ʿakluñ ʿaraz bahsına sarf etme hemîn
10. Lâl-i yâr içre Hayâlî lüʾlüʾ-i şehvâra bak

<u>ʿarbede eylemek:</u>
1. ʿ**arbede eyler:**
Mısra: **1**
Kavga yapmak, gürültü çıkarmak.
1. Ruhlaruñdan çekmez el bâd ile eyler ʿarbede
2. Görmedüm zülfüñ gibi ʿâlemde bir sevdâ-zede

<u>âremî:</u>
1. **âremîde:**
Mısra: **2**
Kırmak
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

<u>ʿârî:</u>
1. ʿ**ârî:**
Mısra: **9**
Arınmış.
9. Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
10. Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

<u>ʿârif:</u>
1. ʿ**ârif:**
Mısra: **10**
Çok anlayışlı, hakkıyle bilen, gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte olan (kimse), irfan sahibi, ehlidil.
9. Nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî mürdeye verür hayât
10. Geceler ihyâ eden ʿârif deminden cân akar

2. ʿ**ârifler:***-ler*
Mısra: **7**
Sezen, anlayan.
7. Sofî sen vâkıʿañda ʿârifler
8. Çeşm-i bîdârî hâba vermezler

<u>ʿârif olmak:</u>
1. ʿ**ârif ol:**
Mısra: **6**
Çok anlayışlı, hakkıyle bilen, gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte, irfan sâhibi, ehlidil olmak.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

<u>ʿârif-i âgâh yolu:</u>
1. ʿ**ârif-i âgâh yolu:**
Mısra: **6**
(Varlığın sırlarını bilen) Uyanık ariflerin takip ettiği yol.
5. Hânikâha reh-i zerk ile ko gitsün sofî
6. Kûçe-i meykededür ʿârif-i âgâh yolu

<u>ʿâriyet:</u>
1. ʿ**âriyet:**
Mısra: **16**
ödünç, eğreti, emanet.
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

<u>ʿârız:</u>
1. ʿ**ârızında:***-ında*
Mısra: **6**
Sevgilinin yanağı
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

2. ʿ**ârızuñdur:***-uñ, -dur*
Mısra: **3**
Yanak.
3. ʿÂrızuñdur Çîn gülistânı yüzüñ miskîn gazâl
4. Ya kaşuñ atmış aña müjgânlaruñdan tîrler

3. ʿ**ârızuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı
1. ʿÂrızuñ vasf eyler iken gülşen içre gül güle
2. Şöyle kesret oldu kim söylerdi bülbül bülbüle

ʿârız-ı dildâr:
1. ʿ**ârız-ı dildâra:**
Mısra: **8**
Sevgilinin yanağı.
7. Kalbümi pâk eyledi âlâyişinden ʿâlemüñ
8. Nola ben dil-teşne dersem ʿârız-ı dildâra su

2. ʿ**ârız-ı dildâra:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yanağı.
1. Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
2. Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

3. ʿ**ârız-i dildârdan:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağı.
7. ʿÂrız-i dildârdan sen reng ugurladuñ deyu
8. Jâleler sarıldı gülşende gülüñ dâmânına

ʿârızı gülzârı:
1. ʿ**ârızı gülzârına:**
Mısra: **8**
Sevgilinin gül bahçesine benzeyen yanağı.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

ʿârızı pîrâyesi:
1. ʿ**ârızı pîrâyesine:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Yanağının süsü.
7. ʿAndelîbüñ nice bir kanını gül şâhidinüñ
8. Dehr gül-gûne ede ʿârızı pîrâyesine

ʿârız-ı rengîn:
1. ʿ**ârız-ı rengîne:**
Mısra: **1**
Parlak yanak.
1. Yüzde fem gör hâllerle ʿârız-ı rengîne bak
2. Zerresi mihrindedür mâhındaki pervîne bak

2. ʿ**ârız-ı rengînüñi:**
Mısra: **5**
Parlak yanak.
5. ʿÂrız-ı rengînüñi görse çemende bir nazar
6. Ola bülbüller gibi bî-sabr ü bî-ârâm gül

ʿârız-ı yâr:
1. ʿ**ârız-ı yâr:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanağı.
3. Çatsa iki kaşuñı al olur ʿârız-ı yâr
4. Kan tutar şu yüzünü mâhîler ugraşında

ʿârız-i zîbâ:
1. ʿ**ârız-i zîbâya:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Güzel, süslü yanağı.
1. Yaşum ol ʿârız-i zîbâya karşu
2. Saʿâdet yıldızıdur aya karşu

ʿârız-ı zülf:
1. ʿ**ârız-ı zülfüñ:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Yüzü üzre düşen saçı.
5. Uñmasın gül bitmesün bülbül eger ey lâle-ruh
6. ʿÂrız-ı zülfüñ katında daʿvî-i rüchân ede

ʿârızuñ añmak:
1. ʿ**ârızuñ añınca:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yanağını istemek.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

ʿârızuñ gülü:
1. ʿ**ârızuñ gülü:**
Mısra: **11**
Sevgilinin yanağının gülü.|| *Gül bahçesinin gülü.*
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

ʿârızuñ şemʿi:
1. ʿ**ârızuñ şemʿine:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yanağının parlaklığı.
5. ʿÂrızuñ şemʿine dâʾim dilberâ pervâne-veş
6. Oda düşüp yanmaga gör nice şâtırdur göñül

ʿârızuñda hat görmek:
1. ʿ**ârızuñda hat göricek:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağında yeni yeni çıkmaya başlamış tüyleri görmek.
7. Su ʿârızuñda hat göricek düşdü hançere
8. Etdi kıyâs anı gören ʿaks-i berg-i bîd

arka:
1. **arkasından:**-*sı, -n, -dan*
Mısra: **47**
Art, peş.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

arka vermek:
1. **arka vermiş:**
Mısra: **5**
Dayanmak.
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

arkalanmak:
1. **arkalanup:**-*up*
Mısra: **9**
Güvenmek.
9. Gözüñe arkalanup kılmasun cihânı harâb
10. Efendüm iki gözüm girmesün vebâle kaşuñ

arkası üzre yatmak:
1. **arkası üzre yatdı:**
Mısra: **17**
Karar bulmak, sakin olmak.
17. Senüñ devrüñde yatdı arkası üzre huzûr etdi
18. Havâ yolunda ser-gerdân iken taht-ı Süleymânî

arkasını yere getirmek:
1. **arkasın yere getirür:**
Mısra: **2**

Tuş etmek, mağlup etmek. (Esrar üzerine içilen şarabın sarhoşluğu gidermesi bağlamında)
1. Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemüñ
2. Bir ayagıyla getirür arkasın yere gamuñ

armag:
1. **armag:**
Mısra: **8**
Kaynak.
7. Yaşı çok olsun o servüñ yaşumuñ ırmagını
8. Gördügünce gözlerümde kâmetin armag işi

armagân:
1. **armagân:**-*a*
Mısra: **18**
Hediye
17. Elçi düzdü sabâyı gönderdi
18. Husrev-i Rûma armagân gonca

2. **armaganımuz:**-*ımuz*
Mısra: **10**
Hediye
9. Kendü gibi Hayâlî güzel kendü ʿaksidür
10. Mirʾât-ı dil nigâra yeter armaganımuz

3. **armaganı:**-*ı*
Mısra: **10**
Hediye
9. Hayâlî ol şeh-i hüsnüñ ayagı tozundan
10. Sabâ eliyle saña armaganı gelmedi mi

ʿarş:
1. ʿ**arşa:**-*a*
Mısra: **2**
İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.
1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

ʿarş ü kürsî:
1. ʿ**arş ü kürsî:**
Mısra: **7**
göğün arş kısmı ile altındaki kürsü.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

ʿarşa erişmek:
1. ʿ**arşa erişsün:**
Mısra: **7**
Göğün en yüksek tabakasına ulaşmak.||Yücelik, ululuk.
7. ʿArşa erişsün külâhuñ gûşesi şimdengeru
8. Husrev-i Gâzî Süleymân Hâna beñzetdüm seni

arsa-i âfâk:
1. **arsa-i âfâkdan:**
Mısra: **49**
Ufukların arsası.||Ufuklar.
49. İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
50. Elinde olalı ol Şehriyâruñ ʿadl çevgânı

ʿarsa-i Horâsân:
1. ʿ**arsa-i horâsânı:**
Mısra: **44**
İran'ın doğusundaki bir yer.
43. Tenginâ-yı belâ ede gözüñe
44. Gazâbuñ ʿarsa-i Horâsânı

ʿarsa-i nazm:
1. ʿ**arsa-i nazmuñ:**
Mısra: **10**
Şiir meydanı.
9. Bugün devrinde bir Dârâ-yi Cem-kadr ü felek tahtuñ
10. Hayâlî ʿarsa-i nazmuñ ser-âmed pehlevânıdur

arslañ:
1. **arslaña:**-*a*
Mısra: **46**
Hayvanların en kuvvetlisi ve kahramanı addolunan kedi nev'inden büyük yırtıcı hayvan.||Padişah, hükümdar.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

2. **arslana:**-*a*
Mısra: **26**
Hayvanların en kuvvetlisi ve kahramanı addolunan kedi nev'inden büyük yırtıcı hayvan.
25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

3. **arslanımuz:**-*ımuz*
Mısra: **6**
Hayvanların en kuvvetlisi ve kahramanı addolunan kedi nev'inden büyük yırtıcı hayvan.
5. Ol bîşeyüz bu vâdî-i terk-i fenâda kim
6. Kaplan-ı çarha pençe urur arslanımuz

ʿarş-ullâh:
1. ʿ**arş-ullâhda:**-*da*
Mısra: **4**
Allahü Teala'nın büyüklüğünün göründüğü ayna, arş.
3. Sîne-i pür-dâg-ı ile tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz
4. Gel temâşa eyle ʿarş-ullâhda cevlânımuz

art:
1. **artar:**-*ar*
Mısra: **16**
Fazlalaşmak, çoğalmak.
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

2. **artar:**-*ar*
Mısra: **3**
Fazlalaşmak, çoğalmak.
3. Akduâınca eşk-i çeşmüm dilde artar tâb-ı ʿaşk
4. Gözlerimüñ yaşı gûyâ ol çerâgın yâgıdur

artug:
1. **artuga:**-*a*
Mısra: **8**
1. Başka, gayrı. 2. Fazla, ziyade.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

arturmak:
1. **arturdu:**-*du*
Mısra: **7**
Çoğaltmak
7. Hayâl-i lebleri arturdu âhum
8. Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd

ʿâruñ şîşesi sınmasa:

1. ʿ**âruñ şîşesi sınmasa:**
Mısra: **6**
Utanma duygusunun şişesini kırmak.||Utanma durumunu bir kenara bırakmak.
5. ʿAşk-ı cânân ile olmaz ahd ü peymânuñ dürüst
6. Sınmasa seng-i melâmetlerle ʿâruñ şîşesi

ʿarûs:
1. ʿ**arûs:**
Mısra: **63**
Gelin.
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

ʿarûs-ı cihân:
1. ʿ**arûs-ı cihâna:**
Mısra: **9**
Cihan gelini.||Dünya.
9. Erdir şu kim ʿarûs-ı cihâna baş egmeye
10. Şâhum vilâyet içre Hayâlî de er geçer

ʿarûs-ı dehr:
1. ʿ**arûs-ı dehr:**
Mısra: **10**
Felek gelini.
9. Yazar her şeb hilâl ebrûsun altun hall ile yaʿni
10. ʿArûs-ı dehr diler kim Hayâlî ola oynaşum

2. ʿ**arûs-ı dehre:**
Mısra: **5**
Felek gelini.
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

ʿarûs-ı gül:
1. ʿ**arûs-ı güle:**
Mısra: **5**
Gül gelini.||Gül çiçeği.
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

ʿarûs-ı heft felek:
1. ʿ**arûs-ı heft felek:**
Mısra: **48**
Yedi felek gelini.||Her semada olan yedi yıldız.
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

ʿarûs-ı nazm:
1. ʿ**arûs-ı nazma:**
Mısra: **35**
Şiir gelini.||Şiir.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

ʿarz:
1. ʿ**arza:**-*a*
Mısra: **7**
Yeryüzü, toprak, zemin, dünya.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

ʿarz etmek:
1. ʿ**arz eder:**
Mısra: **3**
Sunmak, saygı ile bildirmek.
3. Tecemmül ʿarz eder Eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

2. ʿ**arz edüp:**
Mısra: **10**
Sunmak, saygı ile bildirmek.
9. Nâr-ı hecrüñle Hayâlî bâm-ı dûzahdur tenüm
10. ʿArz edüp dîdâruñı gel cennet-âbâd et beni

3. ʿ**arz etdügin:**
Mısra: **5**
Sunmak, takdim etmek.
5. Meclisde saña eşrefi ʿarz etdügin görüp
6. Eller defüñ şehâ yine yüzüne urdular

ʿarz eylemek:
1. ʿ**arz eyle:**
Mısra: **9**
Sunmak, göstermek, takdim etmek.
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

2. ʿ**arz eyle:**
Mısra: **9**
Sunmak, göstermek, takdim etmek.
9. Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözüñü
10. Saâ olanlar ne bilür çekdigini sayrınuñ

3. ʿ**arz eyledi:**
Mısra: **8**
Göstermek.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

ʿarz kılmak:
1. ʿ**arz kıldı:**
Mısra: **42**
(büyük bir saygı ile) söylemek, bildirmek.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsünger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

ʿarz-ı cemâl etmek:
1. ʿ**arz-ı cemâl etse:**
Mısra: **24**
Yüzünü göstermek.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

2. ʿ**arz-ı cemâl etse:**
Mısra: **21**
Yüzünü göstermek.
21. Hayâlî göñlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Göñül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

ʿarz-ı cemâl eylemek:
1. ʿ**arz-ı cemâl eylerse:**
Mısra: **3**
Yüzünü açıp göstermek, güzelliğini ortaya çıkarmak
3. Nâgehân ʿarz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
4. Sür ayagı tozuna ruhsâruñı dâmânın öp

ʿarz-ı dîdâr etmek:
1. ʿ**arz-ı dîdâr etdiler:**
Mısra: **12**
Güzelliğini, yüzünü göstermek.

11. Dolanup her serv-i bâlâ dil-rübâlar nâz ile
12. ʿÂşık-ı bî-dillerine ʿarz-ı dîdâr etdiler

ʿarz-ı dîdâr eylemek:
1. ʿ**arz-ı dîdâr eylesün:**
Mısra: **6**
Yüzünü göstermek.
5. Pâre pâre eyledi zerrât-ı ʿâlem kendüyi
6. ʿArz-ı dîdâr eylesün ol âfitâb eglenmesün

ʿarz-ı hüsn etmek:
1. ʿ**arz-ı hüsn etmez:**
Mısra: **9**
Güzelliğini göstermek.
9. ʿArz-ı hüsn etmez ise ol meh-i hargâh-nîşîn
10. Korkaram âhuñ ile çarh otagın yakasın

ʿarz-ı iftirâk etmek:
1. ʿ**arz-ı iftirâk etdi:**
Mısra: **8**
Ayrılmak.
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

ʿarz-ı niyâz etmek:
1. ʿ**arz-ı niyâz eder:**
Mısra: **9**
Yalvarıp yakarmak.
9. Geldi Hayâlî kapuña ʿarz-ı niyâz eder
10. Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd

2. ʿ**arz-ı niyâz etseñ:**
Mısra: **9**
Yalvarış ve yakarışları bildirmek.
9. Ey sabâ etseñ Hayâlî bendeden ʿarz-ı niyâz
10. Aña bu devlet yeter dergâh-ı ʿâlî-şânın öp

3. ʿ**arz-ı niyâz etsün:**
Mısra: **9**
Yalvarış ve yakarışları bildirmek.
9. Hayâlî dilbere tenhâ nice ʿarz-ı niyâz etsün
10. Seher gammâz-ı ter-dâmen rakîb-i rû-siyâh ahşam

ʿarz-ı Züleyhâ eylemek:
1. ʿ**arz-ı züleyhâ eylesem:**
Mısra: **6**
Züleyha'ya sunmak.
5. El degül can paralardı gabgabı nârencine
6. Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem

ârzû eylemek:
1. **ârzû eyler:**
Mısra: **10**
heves etmek, hasret çekmek || özlemek
9. Mest olmuşken Hayâlî câm-ı istignâ ile
10. Ârzû eyler anuñ her şûh u şengül sohbetin

1. **ârzû eylerse:**
Mısra: **5**
Heves etmek, hasret çekmek || özlemek
5. Kâfirem ger ârzû eylerse bir gün vuslatın
6. Yârdan ʿâşık hemân nâz ü ʿitâb ister göñül

ârzû-yi serv-i bâg:
1. **ârzû-yi serv-i bâg:**
Mısra: **13**
Bahçenin servisinin arzusu.||Sevgiliye duyulan arzu.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

asmak:
1. **asam:**-*am*
Mısra: **13**
Asmak
13. Zülf ü kadüñ gamuñdan eger kendümi asam
14. Sünbülden eyleyem resenüm ola dâr serv

2. **asalı:**-*alı*
Mısra: **3**
Bir yere tutturmak.
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

aş yermek:
1. **aş yerer:**
Mısra: **3**
Aşermek. (Hamilelikte bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göstermek, çok arzulamak veya nefret etmek, tiksinmek).
3. Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinüñ
4. Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi

aşaga yukaru:
1. **aşaga yukaru:**
Mısra: **9**
Aşağı yukarı.
9. Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
10. Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş

âsâr koymak:
1. **âsâr kodu:**
Mısra: **46**
Kendisinden bir eser olarak bırakmak.
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

âşâr-ı kevâkib:
1. **âşâr-ı kevâkibdür:**
Mısra: **8**
Yıldızların canlılığı.
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

ʿasâ-yı âh:
1. ʿ**asâ-yı âhuma:**
Mısra: **6**
Ah bastonu.
5. Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
6. Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek

ʿasel:
1. ʿ**aseldür:**-*dür*
Mısra: **6**
Bal.|| Dünya zevkleri.
5. Elüñ çekdüñse ʿâlem lezzetinden zevke sen erdüñ
6. Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

ashâb:
1. **ashâb:**
Mısra: **4**
Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefine sahip kimseler. (Sıralanmak bağlamında).

3. Pertev-i nûr-ı Nebîʾ berk urur alnuñda
4. Ruhlaruñ al durur beñlerüñ ashâb gibi

ashâb-ı kâl:
1. **ashâb-ı kâl:**
Mısra: **5**
Aslı olan olmayan nesneleri dillerinden düşürmeyenler.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

ashâb-ı kubûr:
1. **ashâb-ı kubûr:**
Mısra: **25**
Kabirdekiler.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

ashâb-ı safâ:
1. **ashâb-ı safâ:**
Mısra: **4**
Eğlence, işret dostları.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

ashâb-ı sohbet:
1. **ashâb-ı sohbet:**
Mısra: **8**
Sohbet arkadaşları.
7. Hûn-ı dil nûş etmege peymânesinde dagumuñ
8. Meclis-i ʿuşşâkda ashâb-ı sohbet beklerüz

ʿAsî suyu:
1. **ʿâsî suyuyla:**
Mısra: **8**
Asi Nehri.
7. Dolâb-ı çarhı döndüreli şeyli yaşumuñ
8. ʿÂsî suyuyla añma geçen mâcerâsını

ʿâşık:
1. **ʿâşıkuñ:**-*uñ*
Mısra: **36**
Aşık, seven kişi.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

2. **ʿâşıkdur:**-*dur*
Mısra: **5**
Aşık, seven kişi.
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

3. **ʿâşıka:**-*a*
Mısra: **23**
Aşık, seven kişi.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

4. **ʿâşık:**
Mısra: **13**
Seven, aşık.
13. Eyitdi ey gam ile başa çıkmayan ʿâşık
14. Dilerseñ olmamaga dest-i gussadan pâmâl

5. **ʿâşıkdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Seven, aşık.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

ʿâşık dede:
1. **ʿâşık dede:**
Mısra: **4**
Aşık dede.||Tekke şeyhi.
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

ʿâşık kanı:
1. **ʿâşık kanuña:**
Mısra: **9**
Aşıkların kanı.
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

ʿâşık olmak:
1. **ʿâşık ola:**
Mısra: **6**
Birine sevgiyle bağlanmak, tutulmak
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

2. **ʿâşık olan:**
Mısra: **1**
Birine sevgiyle bağlanmak, tutulmak
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

3. **ʿâşık olan:**
Mısra: **5**
Aşk derdine düşen
5. Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz
6. Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek

ʿâşık u dîvâne:
1. **ʿâşık u dîvâne:**
Mısra: **9**
Aşık ve aklını yitirmiş.
9. Kafdılar ʿâşık u dîvâne bela kûyunda
10. Bunu isterdi Hayâlî de perî-veşlerden

ʿâşık u maʿşûk:
1. **ʿâşık u maʿşûk:**
Mısra: **5**
seven ve sevilen
5. ʿÂşık u maʿşûk birdir iki görür müddeʿî
6. Nice bir taʿlîm edem dünyâya şaşı gelmişe

ʿâşıkâne göñlünü akıtmak:
1. **ʿâşıkâne göñlünü akıtmasaydı:**
Mısra: **1**
Aşık gibi gönlünü akıtmak.
1. ʿÂşıkâne göñlünü akıtmasaydı yâra su
2. Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüp âvâre su

âşikâr:
1. **âşikâra:**-*a*
Mısra: **16**
Far. s. Gizli olmayan, belli, meydanda olan.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

âşikâr etmek:

1. **âşikâr etdi:**
Mısra: **7**
Açıklamak, belli etmek.
7. Gördûler mâhı şafak-reng âşikâr etdi felek
8. Bâde-i gül-reng ile dolmuş kabagum sandılar

2. **âşikâr etdüñ:**
Mısra: **14**
Açıklamak, belli etmek.
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

<u>âşikâr eylemek:</u>
1. **âşikâr eyledüñ:**
Mısra: **6**
Görünür kılmak, belli etmek.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

2. **âşikar eyler:**
Mısra: **3**
Görünür kılmak, belli etmek.
3. Göñül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

<u>âşikâr kılmak:</u>
1. **âşikâr kıldı:**
Mısra: **1**
Apaçık, görünür kılmak.
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

2. **âşikâr kılsam:**
Mısra: **9**
Apaçık, görünür kılmak.
9. Kılsam Hayâlî gevher-i ʿirfânuñ âşikâr
10. Sahra ola mekânları her bahr aka baña

<u>âşikâr olmak:</u>
1. **âşikâr oldu:**
Mısra: **5**
açığa çıkmak, bilinmek
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

2. **âşikâr oldu:**
Mısra: **3**
Ortaya çıkmak.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿÎd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

3. **âşikâr oldu:**
Mısra: **9**
Ortaya çıkmak.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

4. **âşikâr oldu:**
Mısra: **3**
Düşmek, belirmek.
3. Zülfüñ kim oldu kaşunuñ üstünde âşikâr
4. Bir şâhbâzdur ki anı zâga saldılar

5. **âşikâr oldu:**
Mısra: **3**
Meydana çıkmak, belli olmak, görünmek
3. Dedi kim iki hilâl oldu şafakdan âşikâr
4. Sâgar içer münʿakis gördükde dilber kaşını

<u>âşikârâ:</u>
1. **âşikârâdur:***-dur*
Mısra: **9**
(Ar.) Apaçık, belli.
9. Kâʾinâtuñ gizlü sırrı âşikârâdur aña
10. Kıymetin bil ʿâlem-i gayb armaganıdur göñül

<u>âşikâra etmek:</u>
1. **âşikâra etseñ:**
Mısra: **5**
Açıklamak, belli etmek.
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

2. **âşikâre edüp:**
Mısra: **7**
Meydana getirmek, ortaya çıkarmak.
7. Edüp Muhît-i aʿzam emvâcın âşikâra
8. Tenler sefînesini urur kenâra karşu

<u>ʿâşık-ı âzâde:</u>
1. **ʿâşık-ı âzâdedür:**
Mısra: **10**
Bağlarından kurtulmuş, hür aşık.
9. Kayd edinmez kendüye vâʿiz Hayâlî cenneti
10. ʿÂşık-ı âzâdedür neyler bir ayak bâgını

<u>ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr:</u>
1. **ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr:**
Mısra: **10**
Zamanda adı kötüye çıkmış olan aşık.
9. Kimdür Hayâlî der iseñ ey serv-i hoş-hırâm
10. Bir derd esîri ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr

<u>ʿâşık-ı bî-bâk:</u>
1. **ʿâşık-ı bî-bâke:**
Mısra: **1**
Korkusuz aşık.
1. Gülşende dönüp ʿâşık-ı bî-bâke benefşe
2. Dildâra bakup secde eder hâke benefşe

<u>ʿâşık-ı bî-derd:</u>
1. **ʿâşık-ı bî-derde:**
Mısra: **11**
Dertsiz aşık.
11. ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünüñ bir târını
12. Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen

<u>ʿâşık-ı bî-dil:</u>
1. **ʿâşık-ı bî-dil:**
Mısra: **2**
(Sevgiliye) gönlünü kaptırmış âşık.
1. İster iseñ bakduân dâʾim yüzüne ol melek
2. ʿÂşık-ı bî-dil gerek âyîne gibi yüzü pek

2. **ʿâşık-ı bî-dillerine:**
Mısra: **12**
(Sevgiliye) gönlünü kaptırmış âşık.
11. Dolanup her serv-i bâlâ dil-rübâlar nâz ile
12. ʿÂşık-ı bî-dillerine ʿarz-ı dîdâr etdiler

<u>ʿâşık-ı deryâ-keş:</u>

1. ʿ**âşık-ı deryâ-keşe:**
Mısra: **8**
Denizleri çeken aşık.
7. Baña eflâküñ dokuz peymânesin bir yerden iç
8. Dolu içmek isteseñ ben ʿâşık-ı deryâ-keşe

ʿâşık-ı dîdâr:
1. ʿ**âşık-ı dîdâr:**
Mısra: **1**
Güzel yüze aşık
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. ʿ**âşık-ı dîdârıdur:**
Mısra: **7**
Güzel yüze aşık
7. Âfitâbuñ ʿâşık-ı dîdârıdur zerrât-ı kevn
8. Kande olsa bir güzel bin mübtelâ yanındadur

ʿâşık-ı dîdâr olmak:
1. ʿ**âşık-ı dîdâr olanlar:**
Mısra: **7**
Güzel yüze aşık olmak.
7. ʿÂşık-ı dîdâr olanlar eyledi refʿ-i hicâb
8. Zâhidüñ bir âh ile kasr-ı cinânın yıkdılar

2. ʿ**âşık-ı dîdâr oldu:**
Mısra: **42**
Güzel yüze aşık olmak.
41. Kanlu kanlu dâglarla zînet etdi kendüyi
42. Oldu sen sultân-ı hüsne ʿâşık-ı dîdâr gül

ʿâşık-ı dil-beste:
1. ʿ**âşık-ı dil-besteler:**
Mısra: **2**
Gönlü bağlı aşık.
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

ʿâşık-ı dîvâne:
1. ʿ**âşık-ı dîvâne:**
Mısra: **7**
Deli aşık.
7. ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
8. Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile

2. ʿ**âşık-ı dîvâneye:**
Mısra: **4**
Deli aşık.
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

ʿâşık-ı felek-zede:
1. ʿ**âşık-ı felek-zede:**
Mısra: **8**
Talihsiz aşık.
7. Gün gibi göge erdi başum olalı şehâ
8. Ben ʿâşık-ı felek-zede kûyuñda hâk-sâr

ʿâşık-ı gam-gîn:
1. ʿ**âşık-ı gam-gîni:**
Mısra: **6**
Kederli aşık.
5. Destüñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

ʿâşık-ı hûnîn-ciger:
1. ʿ**âşık-ı hûnîn-ciger:**
Mısra: **1**
Ciğeri kanlar içinde kalan aşık.
1. Sâgar lebüñe ʿâşık-ı hûnîn-ciger geçer
2. Her bir habâb bende-i sâhib-nazar geçer

ʿâşık-ı hûnîn-kefen:
1. ʿ**âşık-ı hûnîn-kefensin:**
Mısra: **8**
Kefeni kana bulanmış aşık.
7. Benüm gibi belâ dâgın çeker bulduñ mu ey lâle
8. Nice demler gören bir ʿâşık-ı hûnîn-kefensin sen

ʿâşık-ı mahzûn:
1. ʿ**âşık-ı mahzûn:**
Mısra: **10**
Hüzünlü aşık.
9. Gel surâhî kulkulü zevkın Hayâlîden işit
10. Hande-i dilber safâsın ʿâşık-ı mahzûna sor

ʿâşık-ı mehcûr:
1. ʿ**âşık-ı mehcûra:**
Mısra: **8**
Ayrı düşmüş aşık.
7. Bilüp Yûsuf gülü mısr-ı çemende cûyibârı hem
8. Aña âyîne ilten ʿâşık-ı mehcûra beñzetdüm

2. ʿ**âşık-ı mehcûrdan:**
Mısra: **8**
Ayrı düşmüş aşık.
7. Kanlar yudar dili göreli kendü başına
8. Dâg-ı belâñı ʿâşık-ı mehcûrdan beden

ʿâşık-ı mihnet-keş:
1. ʿ**âşık-ı mihnet-keşe:**
Mısra: **7**
Eziyet, sıkıntı çeken aşık.
7. Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnet-keşe kim
8. Başına üşe gam-ı dehr melûl eylemeye

ʿâşık-ı miskîn:
1. ʿ**âşık-ı miskîni:**
Mısra: **4**
Âciz, zavallı âşık.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

ʿâşık-ı reng-i ruh-ı dil-sitân:
1. ʿ**âşık-ı reng-i ruh-ı dil-sitân:**
Mısra: **10**
Gönül alan sevgilinin aydınlık yanağının aşığı.
9. Yürü bir nakş-ı bî-rengüñ temâşâsında hayrân ol
10. Hayâlî ʿâşık-ı reng-i ruh-ı her dil-sitân olma

ʿâşık-ı rûşen-nazar:
1. ʿ**âşık-ı rûşen-nazaruñ:**
Mısra: **5**
Güzel bakışlı aşık.
5. Nice bir ʿâşık-ı rûşen-nazaruñ şemʿ gibi
6. Bezm-i gamda eridüp yüregi yâgın yakasın

ʿâşık-ı sâdık:
1. ʿ**âşık-ı sâdıkuñı:**
Mısra: **6**
Gerçek aşık.
5. Dem ola bulmayup agyârdan ey yâr vefâ
6. ʿÂşık-ı sâdıkuñı eyleyesin yâd yürü

<u>âşık-ı ser-bâz:</u>
1. **âşık-ı ser-bâzdur:**
Mısra: **10**
Cesur aşık.
9. Hayâlî yakdı Mecnûn-ı melâmet-pîşeden şemʿi
10. Tarîk-i sûz u derde âşık-ı ser-bâzdur göñlüm

2. **ʿâşık-ı ser-bâzları:**
Mısra: **11**
Cesur aşık.
11. Diñlesün kûy-ı gamuñ ʿâşık-ı ser-bâzları
12. Bu gazelde ne der üstâd elinden felegüñ

<u>ʿâşık-ı sevdâ-perest olmak:</u>
1. **ʿâşık-ı sevdâ-perest oldum:**
Mısra: **1**
Delicesine seven, tutkun olmak.
1. Gözyaşı bahrinde oldum ʿâşık-ı sevdâ-perest
2. Bir nehengem fârig -i dâm-ı cihân deryâ-perest

<u>ʿâşık-ı şeydâ:</u>
1. **ʿâşık-ı şeydâ:**
Mısra: **10**
Divane âşık.
9. Nakş-ı cânânı her âyînede seyrân eyler
10. Biz Hayâlî seni bir ʿâşık-ı şeydâ bilirüz

2. **ʿâşık-ı şeydâ:**
Mısra: **6**
Çılgın aşık.
5. Âh-ı ʿâşık her kaçan erse hazân bâdı gibi
6. Döndürür berg-i hazâna ʿâşık-ı şeydâ yüzün

3. **ʿâşık-ı şeydâyı:**
Mısra: **10**
Divane âşık.
9. Cânân seg-i kûyuyla Hayâlîyi edüp yâd
10. Dedi yine bir ʿâşık-ı şeydâyı büyütdük

<u>ʿâşık-ı şûrîde:</u>
1. **ʿâşık-ı şûrîdenüñ:**
Mısra: **8**
Perişan aşık.
7. Yüzüñ ey gonca dürme bu çemende âh-ı bülbülden
8. Ne var bir ʿâşık-ı şûrîdenüñ sît ü sadâsından

2. **ʿâşık-ı şûrîdeyin:**
Mısra: **2**
Perişan aşık.
1. ʿÂşıkam Mecnûn-sıfat dest-i belâ-ger-dîdeyin
2. Dilberüm şûrîdedür ben ʿâşık-ı şûrîdeyin

<u>ʿâşık-ı şûrîde-dil:</u>
1. **ʿâşık-ı şûrîde-dil:**
Mısra: **5**
Gönlü perişan aşık.
5. Meyl etmez idi ʿâşık-ı şûrîde-dil aña
6. Olmasa rûy-ı yârda ger cezbe-i İlâh

<u>ʿâşık-ı üftâde:</u>
1. **ʿâşık-ı üftâdeler:**
Mısra: **4**
Tutkun aşık.
3. Çîn-i zülfünü çekelden ruhları üzre nigâr
4. ʿÂşık-ı üftâdeler üstâd cânbâz oldular

<u>ʿâşıkın seyrânı:</u>
1. **ʿâşıkın seyrânıdur:**
Mısra: **7**
Aşığın dolaşması.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

<u>ʿâşıklaruñ göz merdümü:</u>
1. **ʿâşıklaruñ göz merdümün:**
Mısra: **7**
Aşıkların göz bebeği.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

<u>ʿâşıkuñ cismi:</u>
1. **ʿâşıkuñ cismi:**
Mısra: **5**
Aşığın bedeni.
5. ʿÂşıkuñ fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
6. Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

<u>asılmak:</u>
1. **asıldı:***-dı*
Mısra: **3**
Asılmak, düzülmek
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

2. **asılsa:***-sa*
Mısra: **8**
Asmak, bir yere tutturmak
7. Meyl etme yüzde zülfüñe kim konmaz aña murg
8. Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

3. **asılmasun:***-masun*
Mısra: **10**
Asılmak.||Doğmak.
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿÎsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

<u>asılası:</u>
1. **asılası:**
Mısra: **8**
Asılmaya çalışan. (Erişmek, ulaşmaya çalışmak bağlamında).
7. Öykünür şekker lebüñe âyîne ruhsârına
8. Bî-edebdür kanda kim bir asılası var ise

<u>asılu kaldum:</u>
1. **asılu kaldum:**
Mısra: **17**
Asılı kalmak.
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

<u>âşinâ:</u>
1. **âşinâ:**
Mısra: **2**
Far. Bildik kimse, dost, enîs.
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

2. **âşinâ:**
Mısra: **8**
Bildik kimse, dost, enîs

7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

3. **âşinâlarla:**-*lar, -la*
Mısra: **8**
Bildik kimse, dost, enîs
7. Nola bir tîri ile cân ü dili eylese yâd
8. Âşinâlarla nice deprene bîgâne sadak

__âşinâ çıkmak:__
1. **âşinâ çıkarsa:**
Mısra: **10**
Tanıdık olmak
9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

__âşinâ etmek:__
1. **âşinâ etdüm:**
Mısra: **3**
Tanıdık etmek, tanıştırmak
3. Göñlümü tâ kim gam-ı dilberle etdüm âşinâ
4. Bir gedâyi ʿâleme gûyâ ki sultân eyledüm

__âşinâ olmak:__
1. **âşinâ oldum:**
Mısra: **4**
Tanıdık olmak, yabancı olmamak.
3. Kadîmî âşinâlardan görüp bîgânelik resmin
4. Vefa ümmîdine bîgânelerle âşinâ oldum

2. **âşinâ olmak:**
Mısra: **5**
Tanıdık olmak, yabancı olmamak.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

3. **âşinâ olmañ:**
Mısra: **3**
Tanıdık olmak, yabancı olmamak.

3. Hûn-ı dil nûş etseñiz ʿakl ile olmañ âşinâ
4. Meclis-i meyden sürüñ vahşet veren bîgâneyi

__âşinâlık:__
1. **âşinâlık:**
Mısra: **4**
Tanışmak
3. Geçmesün bize taʿalluk bendini nâgeh deyu
4. ʿAkl ile şol âşinâlık etmeyen sersemlerüz

2. **âşinâlık:**
Mısra: **8**
Tanıma, tanışıklık.
7. Olma bîgâne göñül zülfü salîbinden sakın
8. Âşinâlık ister iseñ ol büt-i çâlâk ile

__âşinâlık eylemek:__
1. **âşinâlıgı eylemedi:**
Mısra: **1**
Tanımazlıktan gelmek.
1. Ol meh bizümle eylemedi âşinâlıgı
2. Dikdi feleklere ʿâlem-i bî-vefâlıgı

__âşinâyâne:__
1. **âşinâyâne:**
Mısra: **9**
Dostluklar, aşinalıklar.
9. Âşinâyâne nazar saldı Hayâlîden yaña
10. Bârgâh-ı ʿişretüñ şol nâzenîn serverleri

__âsitân:__
1. **âsitânu:**-*u*
Mısra: **18**
Kapı, eşik || saray.
17. ʿÂşık olmuşdur saña ey mâh-rû beñzer güneş
18. Anuñ içün âsitânu her seher bekler güneş

2. **âsitânuña:**-*uña*
Mısra: **3**
Kapı, eşik.
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

3. **âsitânuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **81**
Kapı, eşik || saray.
81. Âsitânuñda nola ednâ isem deryâyı gör
82. Hâr ü has farkındadur kaʿrındadur dürr ü semîn

4. **âsitânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **14**
Kapı, eşik.
13. Secde eyler hâkine cemʿ-i melâʾik subh u şâm
14. Ey Hayâlî şâh-ı ʿaşkuñ âsitânıdur göñül

5. **âsitânı:**-*ı*
Mısra: **4**
Kapı, eşik.
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

__âsitâne:__
1. **âsitânedür:**-*dür*
Mısra: **8**
Kapı, eşik.
7. Mansûr var bunda gelen kisvet indirür
8. Dergâh-ı şâh-ı ʿaşk ʿaceb âsitânedür

2. **âsitâne:**
Mısra: **4**
Kapı, eşik.
3. Meyhâne içre eyleme dünyâ kelâmını
4. Bu âsitâne anı götürmez yeri degül

__âsitân-ı yâr:__
1. **âsitân-ı yârda:**
Mısra: **1**
Sevgili'nin eşiği
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

__âsitânuñdan yüz çevirmemek:__
1. **âsitânuñdan yüz çevirmez:**
Mısra: **10**
Eşiğinden yüz çevirmek.
9. Dergehinden nice kim sürsen Hayâlî çâkeri
10. Yüz çevirmez âsitânuñdan aceb bi-ʿârdur

__âsitîn:__
1. **âsitînüm:**-*üm*
Mısra: **10**
Yen.
9. Hayâlî Kaʿbe-i derdem libâsum dûd-ı âhumdur
10. Gözüm yâşıyla dolmuş âsitînüm Çâh-ı Zemzemdür

__âsitîn-efşân:__
1. **âsitîn-efşân:**
Mısra: **5**
Elbise kolunun saçılması, dağılması. (Kendinden geçercesine kendini semaya kaptırmak).
5. Âsitîn-efşân semâʿ etmek ne hoşdur ʿâşıka
6. Gerdeninde Hak rızâsından ridâsı var ise

__âsiyâ:__
1. **âsiyâlarını:***-lar, -ı, -n, -ı*
Mısra: **15**
Su değirmeni.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

__âsiyâb:__
1. **âsiyâb:**
Mısra: **8**
Değirmen.
7. Kim görse yüzde dâne-i hâlüñ dögünmege
8. Destüñe âsiyâb gibi alsun iki taş

2. **âsiyâbdan:***-dan*
Mısra: **4**
Değirmen.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

__âsiyâbuñ ʿaynı:__
1. **âsiyâbuñ ʿaynına:**
Mısra: **10**
Değirmen gözü. (Değirmende öğütmek için mahsulün döküldüğü yer).
9. Cûy-ı eşkümden felek dolâbı gerdân olalı
10. Taʿne taşın atdı çeşmüm âsiyâbuñ ʿaynına

__âşiyân:__
1. **âşiyân:**
Mısra: **18**
Yuva, ev, ikametgâh.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

2. **âşiyâne:***-e*
Mısra: **8**
1. Yuva. 2. Hane.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

3. **âşiyândur:***-dur*
Mısra: **5**
Yuva, kuş yuvası.
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

4. **âşiyânın:***-ın*
Mısra: **8**
Yuva, ev, ikametgâh.
7. Gülşen-i kûyu koyup gitdi Hayâlî Kaʿbeye
8. Âşiyânın eyledi ol ʿandelîb-i zâr terk

5. **âşiyânıdur:***-ıdur*
Mısra: **4**
Yuva, ev, ikametgâh.
3. Geçmesün pervâz-gâhından gurâb-ı rû-siyâh
4. Şâhbâz-ı lâ-mekânuñ âşiyânıdur göñül

__âşiyân etmek:__
1. **âşiyân etdiyse:**
Mısra: **5**
Kuş yuvası etmek, ev haline getirmek.
5. Nola başında bir murg âşiyân etdiyse Mecnûnuñ
6. Kalur mı tende her dâgum benüm şahin yuvasından

2. **âşiyân etmiş:**
Mısra: **6**
Kuş yuvası etmek, ev haline getirmek.
5. Sîne-i sûzanum içinde hayâl-i kadd-i yâr
6. Âşiyân etmiş semenderdür derûn-ı nârda

__âşiyân ü dâne:__
1. **âşiyân ü dânesinden:**
Mısra: **8**
Yuva ve tane.|| Dünya gereksinimleri.
7. Hem-cenâhıdur bu gün ʿankâ-yı ʿâlî-himmetüñ
8. Kâʾinâtuñ âşiyân ü dânesinden ferd olan

__âşiyân-ı bülbül:__
1. **âşiyân-ı bülbülü:**
Mısra: **19**
Bülbül yuvası.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

2. **âşiyân-ı bülbülü:**
Mısra: **22**
Bülbül yuvası.
21. ʿAndelîb etfâlinüñ açup dehânın vaktidür
22. Âşiyân-ı bülbülü eylerse mûsikâr gül

3. **âşiyân-ı bülbülü:**
Mısra: **39**
Bülbül yuvası.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

__âşiyân-ı Kâf-ı ʿaşk:__
1. **âşiyân-ı kâf-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **10**
Aşkın Kaf Dağı'ndaki yuvası.
9. Hem-cenâh oldu Hayâlî himmetüm şehbâzına
10. Âşiyân-ı Kâf-ı ʿaşkuñ bir nice ʿankâları

__âşiyân-ı murg:__
1. **âşiyân-ı murg:**
Mısra: **7**
Kuş yuvası.
7. Mecnûn başında var idi bir âşiyân-ı murg
8. ʿAnka-yi ʿaşka kûh-ı belâda penâh idi

__âşiyânı olmak:__
1. **âşiyânı olalı:**
Mısra: **8**
Yuvası olmak.
7. Ahker-i sûzân imiş her beyzâ-i âli aña
8. Olalı tennûr-ı mihnet âşiyânı bülbülüñ

2. **âşiyânı olur:**
Mısra: **8**
Yuvası olmak.
7. Göñlümü saklar bu bir kaç üstühânı cismümüñ
8. Âşiyânı bülbülün olur has ü hâşâkden

<u>âşiyân-ı ten:</u>
1. **âşiyân-ı tende:**
Mısra: **9**
Ten yuvası.
9. Ben Hayâlî âşiyân-ı tende bir şehbâz iken
10. Ermedi ervâh-ı kudsîler benüm pervâzuma

<u>âşiyânın yıkmak:</u>
1. **âşiyânın yıkdılar:**
Mısra: **6**
Yuvasını yıkmak, bozmak.
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

<u>âşiyânından uçurmak:</u>
1. **âşiyânından uçurdum:**
Mısra: **8**
Yerinden yuvasından etmek.
7. Benüm göñlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim
8. Nice Mecnûn gibi yavru uçurdum âşiyânından

<u>âsiyâ-veş:</u>
1. **âsiyâ-veş:**
Mısra: **6**
Asiya gibi.
5. Göreli dâne-i hâlüñ ele alup iki taş
6. Âsiyâ-veş döge döge ederem kendümi un

<u>ʿaşk:</u>
1. ʿ**aşkdan:**-*dan*
Mısra: **15**
'aşk, candan sevme, gönül verme
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

2. ʿ**aşka:**-*a*
Mısra: **21**
'aşk, candan sevme, gönül verme
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

3. ʿ**aşkuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Sevgi, muhabbet.
1. Göñülde ʿaşkuñ oldu ey cevân genc
2. Belî vîrânede olur nihân genc

4. ʿ**aşkına:**-*ına*
Mısra: **9**
Sevgi, muhabbet.
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

5. ʿ**aşk:**
Mısra: **1**
Sevgi, muhabbet.
1. Ciger hûnâbesin nûş etmegi ʿaşk içre benden sor
2. Hadîs-i laʿl-i Şîrîni zebân-ı Kûhkenden sor

<u>ʿaşk âteşi:</u>
1. ʿ**aşk âteşi:**
Mısra: **1**
Aşk ateşi.
1. Tenüm ʿaşk âteşi yaksa gam ü derde günâh olmaz
2. Mahabbet şehridür bunda vezîr ü pâdişâh olmaz

<u>ʿaşk bâzârı:</u>
1. ʿ**aşk bâzârında:**
Mısra: **8**
Aşk pazarı.
7. Derdünüñ bir dâgını iki cihâna vermezem
8. ʿAşk bâzârında oldum hâce-i dünyâ-perest

2. ʿ**aşk bâzârında:**
Mısra: **7**
Aşk pazarı.
7. ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
8. Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile

<u>ʿaşk bezmi:</u>
1. ʿ**aşk bezminde:**
Mısra: **3**
Aşk meclisi.
3. ʿAşk bezminde melâmet bâdesin nûş eyleyüp
4. Bir habâba saymadı başın geçen âvâreler

<u>ʿaşk bî-gam genc bî-renc olmaz:</u>
1. ʿ**aşk bî-gam genc bî-renc olmaz:**
Mısra: **10**
Aşk gamsız, hazine sıkıntısız olmaz.
9. Hayâlî ʿaşka düşdüñ çünki sabr et
10. Kim olmaz ʿaşk bî-gam genc bî-renc

<u>ʿaşk câmı:</u>
1. ʿ**aşk câmın:**
Mısra: **24**
Aşk kadehi.
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

2. ʿ**aşk câmın:**
Mısra: **9**
Aşk kadehi.
9. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın eyle nûş
10. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

<u>ʿaşk derbendi:</u>
1. ʿ**aşk derbendine:**
Mısra: **2**
Aşk geçidi.
1. Derd ser-leşkeriyle bekledi Mecnûn vâdîz
2. ʿAşk derbendine saldı karavol Ferhâdı

<u>ʿaşk derdi:</u>
1. ʿ**aşk derdine:**
Mısra: **5**
Aşk derdi.
5. ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
6. Âteş-i sûzâna istiâna ile girdi Halîl

<u>ʿaşk dîvânesi:</u>
1. ʿ**aşk dîvânesiyem:**
Mısra: **3**
Aşk delisi.
3. ʿAşk dîvânesiyem farkdaki perlerimüñ
4. Nice Mecnûn gibi şehbâz gelür sâyesine

<u>ʿaşk ehli:</u>
1. ʿ**aşk ehli:**
Mısra: **20**
âşıklar

19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

2. ʿ**aşk ehli:**
Mısra: **2**
âşıklar
1. Gam degül peykânlaruñla dolduysa cânâ yürek
2. Çekmege derdüñ senüñ ʿaşk ehli âhendil gerek

3. ʿ**aşk ehli:**
Mısra: **1**
âşıklar
1. ʿAşk ehli ol durur ki görem deyü yârını
2. Cânı çıkınca bekleye kûy-ı nigârını

ʿaşk ehlinüñ vücûdu:
1. ʿ**aşk ehlinüñ vücûdu:**
Mısra: **1**
Aşıkların vücudu.
1. ʿAşk ehlinüñ vücûdu yok evvel seri degül
2. Almak fenâ menâzilini serserî degül

ʿaşk eli:
1. ʿ**aşk eline:**
Mısra: **1**
Aşk memleketi.
1. Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
2. Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

2. ʿ**aşk ellerinde:**
Mısra: **1**
Aşk illeri.
1. ʿAşk ellerinde sîne belâ kühsârıdur
2. Kim tâze dâgı yer yer anuñ lâle-zârıdur

ʿaşk eli begleri:
1. ʿ**aşk eli begleriyüz:**
Mısra: **7**
Aşk ülkesinin beyleri.
7. ʿAşk eli begleriyüz şehler otagın tugun
8. Dâg-ı hırmân ile ʿâşık kuru sevdâ bilirüz

ʿaşk eli beglerinüñ sancagı:
1. ʿ**aşk eli beglerinüñ sancagı:**
Mısra: **8**
Aşk ülkesinin beylerinin bayrağı.
7. Olmuşam Kays ile Ferhâda muʿâdil ammâ
8. ʿAşk eli beglerinüñ sancaâı mahlûl olmaz

ʿaşk eli şâhı:
1. ʿ**aşk eli şâhiyem:**
Mısra: **3**
Aşk ülkesinin hükümdarı.
3. ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâliküm
4. Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur

ʿaşk eli sultânınuñ serdârıyuz:
1. ʿ**aşk eli sultânınuñ serdârı:**
Mısra: **7**
Aşk ülkesinin hükümdarının komutanı.
7. ʿAşk eli sultânınuñ serdârıyuz Mecnûn gibi
8. Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz

ʿaşk eri:
1. ʿ**aşk eri:**
Mısra: **5**
âşık/gönül adamı
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

2. ʿ**aşk eri:**
Mısra: **5**
âşık/gönül adamı
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

3. ʿ**aşk eridür:**
Mısra: **9**
âşık/gönül adamı
9. Tarîk-i ʿaşkda Mecnûn Hayâlî ʿaşk eridür
10. Erişdi menzil-i ʿaşka varan yolunu anuñ

4. ʿ**aşk eriyüz:**
Mısra: **2**
âşık/gönül adamı
1. Dûd tâ kim tepemüzden çıka âhı çekelüm
2. Zâhidâ ʿaşk eriyüz bizde sipâhı çekelüm

5. ʿ**aşk erlerinden:**
Mısra: **4**
Aşk kahramanları.
3. Nola himmet etseler yâruñ diyâr-ı vuslatın
4. Biz de bu ʿaşk erlerinden bir vilâyet isterüz

ʿaşk eylemek:
1. ʿ**aşk eyle:**
Mısra: **1**
Aşkını sunmak, iletmek.
1. Yoluñ ugrarsa bir gün ey sabâ cânâna ʿaşk eyle
2. Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i hûbâna ʿaşk eyle

2. ʿ**aşk eyle:**
Mısra: **2**
Aşkını sunmak, iletmek.
1. Yoluñ ugrarsa bir gün ey sabâ cânâna ʿaşk eyle
2. Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i hûbâna ʿaşk eyle

3. ʿ**aşk eyle:**
Mısra: **14**
Sevgi duymak.
13. Makâm-ı kurb-i ʿizzetde buluşsañ İbn-i Kaysûna
14. Musavver rûhdur ol hikmet-i Yûnâna ʿaşk eyle

ʿaşk eyvânı:
1. ʿ**aşk eyvânında:**
Mısra: **4**
Aşk köşkü.||Gönül.
3. Haşre deñlü ʿâlemüñ şemʿ-i cihân-ârâları
4. ʿAşk eyvânında yahsunlar yüregüm yâgını

ʿaşk Ferhâdı:
1. ʿ**aşk ferhâdına:**
Mısra: **1**
Aşk Ferhad'ı.
1. ʿAşk Ferhâdına başum Bî-sütûn dagı gibi
2. Mihnet ü der ü belâ ol daâın oymagı gibi

ʿaşk hâleti:
1. ʿ**aşk hâletin:**
Mısra: **4**
Aşkın halleri.
3. Añma yanumda bir iki yaban delülerin
4. ʿAkluñ var ise gel baña sor ʿaşk hâletin

ʿaşk ile:
1. ʿ**aşk ile:**
Mısra: **15**
gönülden, büyük bir şevk ile
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

ʿaşk kebûteri:
1. ʿ**aşk kebûteri:**
Mısra: **5**
Aşk güvercini.
5. ʿÂlemde her göñül ki ola ʿaşk kebûteri
6. ʿAnkâ-yi Kâf her dem aña hem şikâr ola

ʿaşk kişverlerinüñ mâliki:
1. ʿ**aşk kişverlerinüñ mâliki:**
Mısra: **4**
Aşk ülkesinin sahibi.
3. Nice Ferhâd ile Mecnûnları zencîre çeken
4. ʿAşk kişverlerinüñ mâliki sultânem ben

ʿaşk kûyu:
1. ʿ**aşk kûyunda:**
Mısra: **9**
Aşk semti.
9. ʿAşk kûyunda Hayâlî bir gedâ-yi kemterin
10. Kendümi ger tâcdâr-ı rubʿ-ı meskûn eyleyem

ʿaşk meydânı:
1. ʿ**aşk meydânında:**
Mısra: **8**
Aşk meydanı.
7. Eyledi hengâmesin Ferhâd ü Mecnûn ber-taraf
8. ʿAşk meydânında benden özge şîrîn-kâr yok

ʿaşk odu:
1. ʿ**aşk odu:**
Mısra: **9**
Aşk ateşi.
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

2. ʿ**aşk odu:**
Mısra: **1**
Aşk ateşi.
1. ʿAşk odu sîneme uralı derd dâgını
2. Yakdum zamânede yine Mecnûn çerâgını

ʿaşk sahrâsı:
1. ʿ**aşk sahrâsındaki:**
Mısra: **9**
Aşk çölü.
9. Ey Hayâlî ʿaşk sahrâsındaki her lâlenüñ
10. Dâgı dâguñdan nişândur rengidür hûnuñ senüñ

ʿaşk sarrâfı:
1. ʿ**aşk sarrâfına:**
Mısra: **5**
Aşk kuyumcusu.||Aşkın değerini bilen.
5. ʿAşk sarrâfına göster yüzüñ ey sîm-beden
6. Ne bilür câhil olan kıymetini altûnuñ

ʿaşk şehbâzı:
1. ʿ**aşk şehbâzını:**
Mısra: **3**
Aşkın alıcı kuşu.
3. ʿAşk şehbâzını sayd etmez idi dest-i kazâ
4. Ten-i pür-dâgum ile eylemese dâm beni

ʿaşk şemʿini yakmak:
1. ʿ**aşk şemʿini yakup:**
Mısra: **5**
Aşk mumunu yakmak.||Aşık olmak.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

ʿaşk ser-geşteleri:
1. ʿ**aşk ser-geştelerin:**
Mısra: **8**
Aşk şaşkınları.||Aşıklar.
7. Kîse-i tende senüñçün götürür cân nakdin
8. ʿAşk ser-geştelerin harca sür isrâf eyle

ʿaşk Tûru:
1. ʿ**aşk tûrudur:**
Mısra: **3**
Aşkın Tur Dağı.
3. ʿAşk Tûrudur tenüm sûz ile bir âh eylesem
4. Şuʿleler peydâ olur sînemdeki her çâkden

ʿaşk vâdîleri:
1. ʿ**aşk vâdîleri:**
Mısra: **7**
Aşk vadisi.
7. ʿAşk vâdîleri ʿuryânlarına yâr olalı
8. Geymeye ʿâr ederin câme-i zer-keşlerden

2. ʿ**aşk vâdîlerinüñ:**
Mısra: **7**
Aşk vadisi.
7. ʿAşk vâdîlerinüñ hûn-ı cigerdür âbı
8. Zâd-ı gamla alınur bu yuca dergâh yolu

ʿaşk yolu:
1. ʿ**aşk yolu:**
Mısra: **9**
Aşkın yolu.
9. Gerçi Hayâli ʿaşk yolu saʿb-nâkdür
10. Mecnûn-ı ʿÂmirî gibi bi-vehm ü bâkiyem

ʿâşka düşmek:
1. ʿ**âşka düşdüm:**
Mısra: **5**
Âşık olmak.
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı göñül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

2. ʿ**aşka düşdüñ:**
Mısra: **9**
Âşık olmak.
9. Hayâlî ʿaşka düşdüñ çünki sabr et
10. Kim olmaz ʿaşk bîgam genc bîrenc

ʿaşk-bâzî:
1. ʿ**aşk-bâzîlik:***-lik*
Mısra: **2**
Aşk oyunu, aşkla uğraşmak.
1. Kûhkenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti
2. ʿAşk-bâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti

ʿasker:
1. ʿ**asker:**
Mısra: **9**

Ordunun her kademesinde görevli subay, as subay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker.
9. Dûd-ı âhumdan ʿalemler gam baña ʿasker yeter
10. Ey Hayâlî ceng içün anlar sipâhumdur benüm

2. ʿ**askerüñ:**-*üñ*
Mısra: **10**
Ordunun her kademesinde görevli subay, as subay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker.
9. Yoluña cânı Hayâlî gibi eylerler nisâr
10. ʿAskerüñ Serʿaskerüñ gibi sever Şâhum seni

<u>ʿasker-i levvâme:</u>
1. ʿ**asker-i levvâmeyi:**
Mısra: **10**
Kendini kınayan nefis askeri.
9. Şâh ol Hayâlî kişverine mutmaʾinnenüñ
10. Tîg-i himemle ʿasker-i levvâmeyi dâgıt

<u>ʿasker-i nefs ü havâ:</u>
1. ʿ**asker-i nefs ü havâ:**
Mısra: **16**
Benlik duygusu ve gelip geçici heveslerin askeri.
15. Mülk-i tenden yürü akıt iki kan ırmagın
16. ʿAsker-i nefs-i havâ ile su deñ eyle kıtâl

2. ʿ**asker-i nefs ü havâya:**
Mısra: **7**
Benlik duygusu ve gelip geçici heveslerin askeri.
7. ʿAsker-i nefsi havâya çekdiler ahı livâ
8. Halka halka daglar birle zırıh-pûş oldular

<u>ʿâşk-ı bâkî:</u>
1. ʿ**âşk-ı bâkî:**
Mısra: **16**
Ebedi, sonsuz aşk.
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

<u>ʿaşk-ı cânân:</u>
1. ʿ**aşk-ı cânân:**
Mısra: **5**
Sevgiliye duyulan aşk.
5. ʿAşk-ı cânân ile olmaz ahd ü peymânuñ dürüst
6. Sınmasa seng-i melâmetlerle ʿâruñ şîşesi

2. ʿ**aşk-ı cânâna:**
Mısra: **1**
Sevgiliye duyulan aşk.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

3. ʿ**aşk-ı cânânuñ:**
Mısra: **2**
Sevgiliye duyulan aşk.
1. Sanma ʿâşık gussanuñ dâʾim mekânıdur göñül
2. ʿAşk-ı cânânuñ kadîmî hânedânıdur göñül

<u>ʿaşk-ı Ferhâd ile Mecnûn:</u>
1. ʿ**aşk-ı ferhâd ile mecnûnu:**
Mısra: **5**
Mecnun ile Ferhad'ın aşkı. (Leyla ve Şirin'e olan aşkları bağlamında).
5. ʿAşk-ı Ferhâd ile Mecnûnu nola yâd eylesem
6. Kim biri şeyhüm ʿazîzüm biri üstâdum benüm

<u>ʿaşk-ı Leylâ:</u>
1. ʿ**aşk-ı leylâya:**
Mısra: **9**
Leyla'nın aşkı.
9. Hayâlî ʿaşk-ı Leylâya heves kılduñ velî anı
10. Belâ destinde her Mecnûn-ı ser-gerdâna vermezler

<u>ʿâşk-ı nigâr:</u>
1. ʿ**âşk-ı nigâr:**
Mısra: **5**
Güzel yüzlü sevgilinin aşkı.
5. ʿÂşk-ı nigâr ile düşeli aña rahmine
6. Hûnâbe-i cigerdür o demden gıdâ baña

<u>ʿaşk-ı pâk:</u>
1. ʿ**aşk-ı pâk:**
Mısra: **10**
Saf aşk.
9. Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
10. Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur

2. ʿ**aşk-ı pâküñdür:**
Mısra: **1**
Saf aşk.
1. Tenlere rûh-ı mukaddes ʿaşk-ı pâküñdür senüñ
2. Devlet-i bîdâr çeşm-i hâb-nâküñdür senüñ

<u>ʿaşk-ı yâr:</u>
1. ʿ**aşk-ı yâr:**
Mısra: **5**
Sevgilinin aşkı.
5. Baña ʿâlem nice hayrân olmasun kim ʿaşk-ı yâr
6. Cürʿadân-ı sînem içre gizlü esrârum komaz

2. ʿ**aşk-ı yâr:**
Mısra: **7**
Sevgilinin aşkı.
7. Bir özge ʿâlemüm var idi ʿaşk-ı yâr ile
8. Âdem henüz hâb-ı ʿademden uyanmadan

<u>ʿaşkullâh:</u>
1. ʿ**aşkullâh:**
Mısra: **49**
Allah aşkı.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

<u>ʿaşkuñ belâları:</u>
1. ʿ**aşkuñ belâlaruña:**
Mısra: **5**
Aşkın sıkıntıları.
5. Sabr etmeyen belâlaruña ʿaşkuñ añmasun
6. Nûş etmesün şarâbı kaçanlar humârdan

<u>ʿaşkuñ hânumânı:</u>
1. ʿ**aşkuñ hânumânın:**
Mısra: **4**
Aşk ocağı.
3. Gördüler havf ü recâdan geçmedi erbâb-ı şevk
4. Bâde seylâbıyla ʿaşkuñ hânumânın yıkdılar

<u>ʿaşkuñ hilʿati:</u>
1. ʿ**aşkuñ hilʿati:**
Mısra: **10**
Aşk kaftanı.||Aşkı değerli kılan unsur.
9. Dâglar ur yârelerle zînet eyle cismüñi
10. Yaralardur hilʿati ʿaşkuñ Hayâlî yaralar

<u>ʿaşkuñ yayını çekmek:</u>
1. ʿ**aşkuñ yayını çeküpdür:**
Mısra: **9**
Aşkın yayını germek.||Aşka heves etmek, aşk talimi yapmak.
9. Bir yayını çeküpdür ʿaşkuñ Hayâlî ey meh
10. Kim oldu aña nisbet kavs-i kuzah kepâde

<u>**âsmân:**</u>
1. **âsmân:**
Mısra: **8**
ayağa kalkmak.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

<u>**âsmân iklîmi:**</u>
1. **âsmân iklîminüñ:**
Mısra: **4**
Gökyüzü ülkesi.
3. Mâh-ı nev altun ʿalem pervâzıdur gül-gûn şafak
4. Âsmân iklîminüñ verildi baña begligi

<u>**asmât:**</u>
1. **asmâtdur:***-dur*
Mısra: **23**
Suskun, dilsiz.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

<u>**asnâm:**</u>
1. **asnâmdan:***-dan*
Mısra: **45**
Putlar.||Güzeller.
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

<u>**assılu bâzâr:**</u>
1. **assılu bâzârdan:**
Mısra: **6**
Faydalı, kazançlı pazar.
5. Vasluñ ile cânum istibdâl ederseñ nola kim
6. Kim kaçar ʿâlemde ey meh assılu bâzârdan

<u>**âstîn:**</u>
1. **âstîn:**
Mısra: **6**
Yen, elbisenin kolu.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

<u>**âşûb-ı dil ü cân:**</u>
1. **âşûb-ı dil ü cân:**
Mısra: **10**
Ruh ve gönül kargaşası.
9. Fitne-i devr-i kamer yüzde Hayâlî beñidür
10. Gözleri sâhir ü âşûb-ı dil-i cân kâkül

<u>**âsûde olmak:**</u>
1. **âsûde olmuş idi:**
Mısra: **11**
Huzur içinde olmak, rahatlamak.
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

<u>**âşüftelik:**</u>
1. **âşüftelik:**
Mısra: **5**
Düşkünlük, perişanlık.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

<u>**âşüftesi olmak:**</u>
1. **âşüftesi olalı:**
Mısra: **9**
Çılgını olmak.
9. Lebüñ âşüftesi olalı Hayâlî güzelüm
10. Kanda bir gonca görürse yakasın çâk eyler

<u>**âşüfte kılmak:**</u>
1. **âşüfte kılan:**
Mısra: **1**
Düşkün kılmak, kendinden geçirmek.
1. Dili âşüfte kılan sünbül ü gül pûşuñdur
2. Sabrumı gâret eden hâl-i benâgûşuñdur

<u>**âsumân:**</u>
1. **âsumân:**
Mısra: **8**
Gökyüzü
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

2. **âsumânda:***-da*
Mısra: **12**
Gökyüzü
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

3. **âsumân:**
Mısra: **6**
Gökyüzü
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

<u>**âsumân iklîmi:**</u>
1. **âsumân iklîminüñ:**
Mısra: **6**
Gökyüzü ülkesi.
5. ʿÂrızuñ gösterme lutf et mihr ü meh dedükleri
6. Âsumân iklîminüñ bir iki ser-gerdânına

<u>**âsumâna çekilmek:**</u>
1. **âsumâna çekildüm:**
Mısra: **2**
Gökyüzüne çekilmek, gökyüzünde görünmek.
1. Vücûdum zerreler kıldı mahabbet çün türâb oldum
2. Çekildüm âsumâna kuhl-i çeşm-î âfitâb oldum

2. **âsumâna çekilen:**
Mısra: **60**
Gökyüzüne dizilmek, gökyüzünde görünmek.
59. Pîş-keş kıldı cenâbuña Hayâlî benden
60. Âsumâna çekilen ebr-i dür-efşân-şekil

<u>**âsumâna ergürmek:**</u>
1. **âsumâna ergüren:**
Mısra: **30**
Gökyüzüne ulaştırmak.
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

<u>**âsumân-ı ʿaşk:**</u>

1. **âsumân-ı ʿaşkda:**
Mısra: **7**
Aşkın göğü.
7. Âferîn ey mihr-i dilber âsumân-ı ʿaşkda
8. Dâgumuñ her penbesin bir mâh-ı tâbân eyledüñ

âsumân-ı çârüm:
1. **âsumân-ı çârüme:**
Mısra: **8**
Feleğin dördüncü katı. (Güneşin bu katta bulunması yönüyle ve sevgilinin yüzü paralelliğinde).
7. Bir ednâ zerre dâmânuñ konmaz elden benüm şâhum
8. Gerek sen âsumân-ı çârüme hurşîd-i rahşân ol

âsumân-ı devlet:
1. **âsumân-ı devletüñ:**
Mısra: **8**
Mutluluk göğü.
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

âsumânî giymek:
1. **âsumânî giyip:**
Mısra: **5**
Açık mavi giymek.
5. Giyip ay âfitâbum âsumânî
6. Yakarsın şehrini her gün zemînüñ

âsumâni kazâ:
1. **âsumâni kazâ:**
Mısra: **9**
Gökyüzünden gelen emir, hüküm.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

âsumân-ı mihr:
1. **âsumân-ı mihre:**
Mısra: **5**
Sevgi, aşk göğü.
5. Her şirârum âsumân-ı mihre encümdür velî
6. Bu kadar encümle bir gün tâliʿüm yâr olmadı

âsumânîler atılmak:
1. **âsumânîler atıldı:**
Mısra: **25**
Havai fişek, donanma fişeği atmak.
25. Şu deñlu âsumânîler atıldı her yañadan kim
26. Şirâr-ı âsumânîlerle çarhuñ doldu dâmânı

âsumân-rifʿat:
1. **âsumân-rifʿat:**
Mısra: **17**
Gökyüzünde, yüksekte, tepede.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

âsumânuñ haymesi:
1. **âsumânuñ haymesin:**
Mısra: **6**
Gökyüzü çadırı.
5. Himmeti bahrinde bir ednâ habâb eyler kıyâs
6. Âsumânuñ haymesin sultân-ı istignâ-yi ʿaşk

ʿaşûr eylemek:
1. **ʿaşûr eyle:**
Mısra: **12**
On gün oruç olup matem tutmak.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

at
1. **atuñla:**-*uñ, -la*
Mısra: **24**
Binek, yük ve koşu amacıyla yetiştirilen ve beslenen evcil hayvan.

23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

2. **atı:**-*ı*
Mısra: **10**
Binek, yük ve koşu amacıyla yetiştirilen ve beslenen evcil hayvan.
9. Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
10. Atı öñünce nice revân Erdevân gerek

atmak:
1. **atdı:**-*dı*
Mısra: **4**
Atmak, göndermek.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

2. **atmasunlar:**-*masunlar*
Mısra: **2**
Atmak, fırlatmak.
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

3. **atarlar:**-*ar, -lar*
Mısra: **8**
Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler
4. **atdı:**-*dı*
Mısra: **1**
Atmak. (Bakış atmak bağlamında).
1. Derd okların ol kaşı kemân cânuma atdı
2. Bir gün demedi bunu dahi Tañrı yaratdı

At Meydanı:
1. **at meydanı:**
Mısra: **2**
Sultanahmet Meydanı. Topkapı Sarayı'nın bayram alanı. eskiden büyük şenliklerin, esnaf alaylarının gerçekleştiği mekan.
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

at uğrusu:
1. **at ugrusu:**
Mısra: **8**
At hırsızı.
7. Bu âdem öldürür dirilürken Mesîh-vâr
8. Her bir at ugrusu beni sanur ki bir harem

ata:
1. **atasına:**-*sına*
Mısra: **6**
Baba.||Hz. Adem.
5. Âdem Behişti dâneye satdı o hâle ben
6. Beñzerse böyle beñzese ogul atasına

ʿatâ eylemek:

1. ʿ**atâ eylemiş:**
Mısra: **1**
Bağışlamak, vermek, ihsan etmek, lutfetmek.
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

2. ʿ**atâ eylemiş:**
Mısra: **1**
Bağışlamak, vermek, ihsan etmek, lutfetmek.
1. Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh saña

<u>ʿatâ gelmek:</u>
1. ʿ**atâ geldi:**
Mısra: **1**
İhsan edilmek.
1. Saʿâdet tahtınuñ Sultânına Hakdan ʿatâ geldi
2. Diyâr-ı Rûmdan Şehzâde-i ferruh-likâ geldi

<u>ʿatâ kılmak:</u>
1. ʿ**atâ kıl:**
Mısra: **50**
Lütfetmek, ihsan etmek.
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

2. ʿ**ata kılmak:**
Mısra: **10**
Lütfetmek, ihsan etmek.
9. Hayâlînüñ hatâsı çok bilelden kendüsin kıblem
10. Günâhum bendenüñ şehler ʿata kılmak gazâbdan yeg

3. ʿ**atâ kılsa:**
Mısra: **14**
Lütfetmek, ihsan etmek.
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

<u>atalıg:</u>
1. **atalıgı:**-*ı*
Mısra: **4**
Atabey.
3. Cismüm yudur şarâb ile ölsem humâr iken
4. Ey pîr-i meykede yerine ko atalıgı

<u>ʿatâ-yi sadef:</u>
1. ʿ**atâ-yi sadef:**
Mısra: **6**
İnci kabuğunun hediyesi.
5. Kıl eylügi sal suya ki deryâlar eder dür
6. Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

<u>âteş:</u>
1. **âteşlerden:**-*lerden*
Mısra: **2**
Ateş||Şiddet.
1. Benem ol bezm-i mahabbetdeki serhoşlardan
2. Bezmde kırmızı gül rezmde âteşlerden

2. **âteşe:**-*e*
Mısra: **2**
Ateş.||Sevgilinin yüzü. (Parlaklık bağlamında).
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

3. **âteşi:**-*i*
Mısra: **4**
Ateş.||Eziyet, ıstırap.
3. Yâr dedüm baña mihrüñ dilden izhâr et dedi
4. Rûzigâr-ı bî-vefâ taş içre gizler âteşi

4. **âteş:**
Mısra: **2**
Ateş. (Her şeye yabancı olması, yakması bağlamında).
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

5. **âteşe:**-*e*
Mısra: **20**
Ateş.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

<u>âteş olmak:</u>
1. **âteş olsa:**
Mısra: **10**
Ateş olmak, yakmak.
9. Mahabbet nârına yanmış göñüller seyrine vardı
10. Hayâlî bendeñe olsa nola vird-i zebân âteş

<u>âteş-pâre:</u>
1. **âteş-pâredür:**
Mısra: **2**
Ateş parçası.
1. Al câmeyle geçen şehr içre ol meh-pâredür
2. Yakmak içün ʿâlemi gûyâ bir âteş-pâredür

<u>âteş salmak:</u>
1. **âteş saldı:**
Mısra: **2**
Ateş düşürmek
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

2. **âteşi salmaga:**
Mısra: **1**
(İçine) Ateş düşmek, yakmak.
1. Salmaga gam-hâne-i hicrâna yer yer âteşi
2. Âb-ı huşg içinde saklarsam nola ter âteşi

<u>âteş urmak:</u>
1. **âteş urur:**
Mısra: **1**
Ateşlemek || çiçekler açmak, rengârenk olmak.
1. Cânuña âteş urur bir mihr-i rahşânuñ mı var
2. Sînede dâg-ı gamuñdan nâr-ı sûzânuñ mı var

<u>âteş-bâz:</u>
1. **âteş-bâzlar:**-*lar*
Mısra: **1**
Far. Ateş ile oynayan, hokkabaz
1. Mihr âteş-bâzlar resmini engîz eyledi
2. Her dırahtuñ bergini bir nevʿe gül-rîz eyledi

<u>âteşe secde eylemek:</u>
1. **âteşe secde eyler:**
Mısra: **2**
Ateş ihtiramda bulunmak.||Mecusilik.
1. Ey sanem şol hâl kim konmuş bu hadd-i meh-veşe
2. Kâfir-i hindû durur kim secde eyler âteşe

<u>âteş-gede-i ʿaşk etmek:</u>
1. **âteş-gede-i ʿaşk edem:**
Mısra: **3**
Aşk ateşinin mabedi yapmak.
3. Haşr meydânını âteş-gede-i ʿaşk edem
4. Bir dem âh eyler isem rûz-ı kıyâmet senden

<u>âteş-gede-i ʿaşk:</u>
1. **âteş-gede-i ʿaşkda:**
Mısra: **6**
Aşk ateşinin mabedi.
5. Şol tak kaşuñ yâdına eyvân-ı vücûdum
6. Âteş-gede-i ʿaşkda bir nice köz olsun

<u>âteş-hâne:</u>
1. **âteş-hâneler:***-ler*
Mısra: **2**
Bırakmak, vazgeçmek.
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

<u>âteş-i ahbâb:</u>
1. **âteş-i ahbâba:**
Mısra: **4**
Dost ateşi.
3. Sabâ-misâl sebük-rûh su gibi meyyâl
4. ʿAdûya âteş ü ahbâba hâke yeksânem

<u>âteş-i âh:</u>
1. **âteş-i âhum:**
Mısra: **9**
Ah ateşi
9. Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
10. Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag

2. **âteş-i âhumla:**
Mısra: **4**
âh ateşi.
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

3. **âteş-i âhumla:**
Mısra: **2**
âh ateşi.
1. Şemʿ gibi sanmañuz tenhâ zebânum sûhte
2. Âteş-i âhumla oldu hânumânum sûhte

4. **âteş-i âhuñla:**
Mısra: **2**
Ah ateşi
1. Ey dil ol servüñ elif üzere ki dâgın yakasın
2. Âteş-i âhuñla Tûbî budagın yakasın

<u>âteş-i âhum şirârı:</u>
1. **âteş-i âhum şirârı:**
Mısra: **8**
Ah ateşinin kıvılcımları.
7. Bezm-i gamda kanlu yaşum mey durur nukl aña kim
8. Âteş-i âhum şirârı dâne dâne nârdur

2. **âteş-i âhum şirârıdur:**
Mısra: **5**
Ah ateşinin kıvılcımları.
5. Âteş-i âhum şirârıdur benüm ey mâh-rû
6. Geceler göklerde yer yer seyr eden seyyareler

<u>âteş-i ʿaşk:</u>
1. **âteş-i ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk ateşi
7. Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr
8. Geçirür ince elekden dahi her hâm beni

<u>âteş-i ʿaşkuñ semenderi:</u>
1. **âteş-i ʿaşkuñ semenderi:**
Mısra: **15**
Aşk ateşinde yaşayan semender.||Aşk ateşinde yanan aşık.
15. Oldum Hayâlî âteş-i ʿaşkuñ semenderi
16. Kıldı halâs Hak beni nâr-ı ʿazâbdan

<u>âteş-i bâde:</u>
1. **âteş-i bâde:**
Mısra: **10**
Şarap ateşi.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

<u>âteş-i derd:</u>
1. **âteş-i derdüm:**
Mısra: **7**
Aşk derdinin ateşi.
7. Âteş-i derdüm Hayâlîdür zebânın söyleyen
8. Gel beri pervâneden ögren semenderlik yolun

<u>âteş-i dil:</u>
1. **âteş-i dilden:**
Mısra: **7**
Gönül ateşi.
7. Âteş-i dilden çıkan yer yer benüm ey lâle-ruh
8. Sînem üzre görünen dâg-ı siyâhumdur benüm

2. **âteş-i dilden:**
Mısra: **8**
Gönül ateşi.
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

<u>âteş-i dûzah:</u>
1. **âteş-i dûzahla:**
Mısra: **3**
Cehennem ateşi.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

<u>âteş-i fitne:</u>
1. **âteş-i fitneyle:**
Mısra: **19**
Fitne ateşi.
19. İstemezseñ âteş-i fitneyle sûz-ı ʿâlemi
20. Çakma halkı birbirine seng ile âhen gibi

<u>âteş-i gam:</u>
1. **âteş-i gamden:**
Mısra: **3**
Gam ateşi.
3. Her zebâne âteş-i gamden zebân-ı hâl olup
4. Şerh eder sûz-ı derûnum sîne-i sad-çâkde

<u>âteş-i gayret:</u>
1. **âteş-i gayret:**
Mısra: **17**
Kıskançlık ateşi.

17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

2. **âteş-i gayret:**
Mısra: **6**
Kıskançlık ateşi.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

âteş-i hicrân:
1. **âteş-i hicrâna:**
Mısra: **6**
Ayrılık ateşi.
5. İhtiyât eyler idüm nâr-ı melâmetden âh
6. Düşeli âteş-i hicrâna ısındum nâra

âteş-i hırmân:
1. **âteş-i hırmânumdan:**
Mısra: **6**
Ümitsizlik ateşi.
5. Her dürü ahker-i rahşende ola bahruñ eger
6. Bir şerer düşse benüm âteş-i hırmânumdan

âteş-i kahr:
1. **âteş-i kahrın:**
Mısra: **21**
Kahır ateşi, mahv ateşi.
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

âteş-i mey:
1. **âteş-i mey:**
Mısra: **2**
şarabın coşkunluğu, harareti
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

âteş-i Nemrûd:
1. **âteş-i nemrûddan:**
Mısra: **10**
Nemrud'un Hz. İbrahim'i yakmak için hazırlattığı ateş.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
10. Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

2. **âteş-i nemrûdu:**
Mısra: **10**
Nemrud'un Hz. İbrahim'i yakmak için hazırlattığı ateş.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

âteş-i şevk:
1. **âteş-i şevkinde:**
Mısra: **9**
Sevgilinin aşkının ateşi.
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

âteş-i sûzân:
1. **âteş-i sûzâna:**
Mısra: **6**
Yakıcı ateş
5. ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
6. Âteş-i sûzâna istiâna ile girdi Halîl

âteşî-mîzâc:
1. **âteşî-mîzâc:**
Mısra: **4**
Huysuz, sert tabiatlı kimse.||Sevgili.
3. Yârum havâyî su gibi ben aña mâyilin
4. Ol âteşî-mîzâc durur ben de hâkiyem

âteşîn bâde:
1. **âteşîn bâde:**
Mısra: **9**
Kırmızı şarap.
9. Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrüñ
10. Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın

âteşîn bir âh:
1. **âteşîn bir âh:**
Mısra: **9**
Ateşten bir ah.
9. Lâleler sanma Hayâlî âteşîn bir âh ile
10. Ehl-i hasret kâʾinâtuñ bâg u râgın yakdılar

âteşîn dâg:
1. **âteşîn dâgı:**
Mısra: **9**
Kanayan yara.
9. Yakup her naʿl-i sînem içine bir âteşîn dâgı
10. Hayâlî her birin ʿaşk ellerinde bir ocag etdüm

âteşîn gazâb:
1. **âteşîn gazâbda:**
Mısra: **4**
Şiddetli öfke.
3. Meyde habâb seyrin eden gördü bir nazar
4. Şol âteşîn gazâbda niceymiş nigâh-ı Cem

âteşîn güller:
1. **âteşîn güller:**
Mısra: **7**
Ateşten gül bahçesi.||Şarap.
7. Gördügümde âteşîn güller içende sanuram
8. Kaddüñe öykündügüyçin gül budagın yakdılar

âteşîn ruhşâr:
1. **âteşîn ruhşâra:**
Mısra: **5**
ateş renkli, kırmızı yanak
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

âteş-perest ocağı:
1. **âteş-perest ocagın:**
Mısra: **7**
Ateşe tapanların mabedi. (Lale çiçeğinin bir yeri kaplaması bağlamında).
7. Sahrâda yakdı lâle âteş-perest ocagın
8. Gülşen benefşelerle şehr-i frenge beñzer

atılmak:
1. **atılur:**-*ur*
Mısra: **20**
Bir şeye doğru birden gitmek.
19. Kaçan altun benekli câme giyse
20. Sihipre atılur kaplana beñzer

2. **atılmaga:**-*maga*
Mısra: **6**
Bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak.

5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

atlas çul:
1. **atlas çulundan:**
Mısra: **6**
İpekten yapılmış kaba.
5. Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârig dür
6. Eşigi itlerinden şehlerüñ atlas çulundan hem

atlas u dîbâ:
1. **atlas u dîbâyı:**
Mısra: **10**
İpekli kumaş ve diba denilen çiçekli kumaş.||Süs ve kibre önem vermemek.
9. Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i ʿuryânı
10. Anuñla fahr ederler atlas u dîbâyı bilmezler

atlasdan geçer gibi:
1. **atlasdan geçer gibi:**
Mısra: **10**
Kolaylıkla.
9. Şöyle tîr-endâz-ı meydânuz ki çarh-ı Atlası
10. İgne Atlasdan geçer gibi geçer peykânımuz

atlas-ı gerdûn:
1. **atlas-ı gerdûne:**
Mısra: **6**
Yıldız bulunmayan felek tabakası, dokuzuncu felek. Üzerinde görünür bir şey bulunmadığı için desensiz kumaşa teşbihle bu ismi almıştır.
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

2. **atlas-ı gerdûnu:**
Mısra: **9**
Yıldız bulunmayan felek tabakası, dokuzuncu felek. Üzerinde görünür bir şey bulunmadığı için desensiz kumaşa teşbihle bu ismi almıştır
9. Atlas-ı gerdûnu etmez himmeti rahşına şal
10. Tâ ki olmuşdur Hayâlî bende-i Âl-i ʿAbâ

ʿAttâr:
1. ʿ**attâr:**
Mısra: **8**
Ünlü İran şairi Feridüddin Muhammed Attar.
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

2. ʿ**attâr:**
Mısra: **10**
Ferîdüddin Attâr. Horasan'nın en önemli dört şehrinden biri olan Nişabur'da 1136 yılında doğmuş 1221 yılında vefat etmiş ünlü bir İranlı şair ve mutasavvıftır. Hekim ve eczacı olmasından dolayı Attâr (aktar) olarak anılır.
9. Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînüñ velî
10. Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı

ʿAttâr-sıfat:
1. ʿ**attâr-sıfat:**
Mısra: **1**
Güzel koku satan misali.
1. ʿAttâr-sıfat geldi yine bâga benefşe
2. ʿAnber saçunuñ bûyunu almaga benefşe

âvâre:
1. **âvâredür:**-*dür*
Mısra: **4**
perişan, derbeder, zavallı
3. Kim ki içdi sâkî-i ʿaşkuñ elinden bir ayag
4. Cürʿa-veş pâmâldür bencileyin âvâredür

2. **âvâreleri:**-*leri*
Mısra: **9**
perişan, derbeder, zavallı
9. Biñ ola bencileyin ol şehüñ âvâreleri
10. Gûşe-i gamda Hayâlî nice dermânde yatur

3. **âvâreler:**-*ler*
Mısra: **6**
perişan, derbeder, zavallı
5. Bülbülüñ kûyunda ey dil sıklıgın diñdirdiler
6. Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler

âvâre düşmek:
1. **âvâre düşe:**
Mısra: **1**
Perişan, şaşkın olmak, başıboş ve kararsız hale gelmek
1. Göñlüm ister yeñi başdan yine âvâre düşe
2. Yakalar çâk edüben dâmen-i kühsâra düşe

2. **âvâre düşmesin:**
Mısra: **5**
Perişan, şaşkın olmak, başıboş ve kararsız hale gelmek
5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

âvâre kılmak:
1. **âvâre kılan:**
Mısra: **2**
Başıboş yapmak.
1. Dili sad-pâre eden gamze-i mekkâresidür
2. Cânı âvâre kılan zülf-i siyâh-kâresidür

2. **âvâre kılan:**
Mısra: **1**
Başıboş yapmak.
1. Kılan âvâre bir şûh-ı kebûter bâzdur göñlüm
2. Yıkılsun kûyuna çünkim baña uymazdur göñlüm

âvâre olmak:
1. **âvâre oldugına:**
Mısra: **11**
Serseri olmak.Başı boş gezer olmak.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

2. **âvâre olmaz:**
Mısra: **2**
Serseri olmak.Başı boş gezer olmak.
1. ʿÂşıkâne göñlünü akıtmasaydı yâra su
2. Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüp âvâre su

âvâre-i kûy-ı belâ:
1. **âvâre-i kûy-ı belâ:**
Mısra: **3**
Eziyeti semtinin serserisi.
3. Ten gubâr-âlûde dil âvâre-i kûy-ı belâ
4. Gird-i bâd-ı râhı ʿaşkuz yok durur ârâmımuz

âvâze:

1. **âvâze:**
Mısra: **5**
Yüksek ses, çığlık.||Cıvıltı.
5. Servden âvâze gelse sanma elhân-ı tuyûr
6. Zikr-i kalbiyle duʿâ eyler saña serv-i bülend

âvâze-i dâvûdunu çekmek:
1. **âvâze-i dâvûdunu çekdi:**
Mısra: **7**
Davud peygamberin güzel sesi.||Güzel ve yüksek sesi duyurmak.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

âvâzeyi salmak:
1. **âvâzeyi saldı:**
Mısra: **10**
1- (çıkan gürültüyle) düşmanı dehşete düşürmek. 2- nam ve şöhret bulmak || haykırmak.
9. Rûmda nazm-ı Hayâlîyle hem-âgâz olalı
10. Saldı âvâzeyi İrân ile Turana sadak

âvâz-ı halhâl:
1. **âvâz-ı halhâl:**
Mısra: **9**
Halhal sesi. (Sevgilinin ayağındaki halhal. Sevgilinin yürümesi bağlamında).
9. Kulaguma gelür âvâz-ı halhâl
10. Görünmez mi nişân-ı pây-i Leylî

âveng eylemek:
1. **âveng eyleyen:**
Mısra: **46**
İpe geçirilmiş üzüm, kiraz askısı haline getirmek.
45. Nihâl-i tâke nasîb etdi neşʾe-i bâde
46. Felekde hûşe-i pervîni eyleyen âveng

avlamak:
1. **avlayamaz:***-yamaz*
Mısra: **6**
Avlamak. (Sevgili bağlamında).
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

Ay / ay:
1. **ay:**
Mısra: **5**
Yakalaşık otuz günlük zaman dilimi
5. Ay olur mu yüzde hâlüñ zulme serdâr olmaya
6. ʿĪd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez

2. **aya:***-a*
Mısra: **8**
Dünyanın uydusu, kamer.
7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

3. **ay:**
Mısra: **5**
Ay, seslenme
5. Giyip ay âfitâbum âsumânî
6. Yakarsın şehrini her gün zemînüñ

4. **ay:**
Mısra: **4**
Yaklaşık otuz günlük zaman parçası.
3. Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola
4. Ay olur göstermez ol mihr-i cihân-ârâ yüzün

5. **aya:***-a*
Mısra: **2**
Ay.|| Sevgilinin yüzü.
1. Yaşum ol ʿârız-i zîbâya karşu
2. Saʿâdet yıldızıdur aya karşu

6. **ay:**
Mısra: **4**
Ay.|| Sevgili. (Sevgiliyi aya benzetme bağlamında).
3. Şâm-ı hasretde yüzün görsem zebânum lâl olur
4. Gerçi kim divâneler eyler tekellüm ay ile

ay ile gün:
1. **ay ile gün:**
Mısra: **3**
Ay ile güneş.
3. Ay ile gün gece gündüz eşigüñe yüz sürer
4. Kuyuñu nola berâber der isem eflâk ile

ay ü gün:
1. **ay ü gün:**
Mısra: **4**
Ay ve güneş.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

2. **ay ü gün:**
Mısra: **6**
Ay ve güneş.
5. Tîr-i pertâbî gibi atdı beni bâzu-yı ʿaşk
6. Ay ü gün menzillerinden ileri oldum yine

ayag:
1. **ayagumdan:***-um, -dan*
Mısra: **7**
Ayak
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿĪsâ baña

2. **ayagumdur:***-umdur*
Mısra: **8**
Kadeh.||Şarap.
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

3. **ayagı:***-ı*
Mısra: **4**
Ayak (Kişinin bedeni bağlamında)
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

4. **ayagına:***-ına*
Mısra: **8**
Ayak, huzur
7. Bir serv boylu mugbeçe meyhânede bu gün
8. Akıtdı halkı su gibi kendü ayagına

ayag çekmek:
1. **ayag çekdi:**
Mısra: **9**
İçki içmek.||El ayak çekmek, meşgul olmamak.
9. Bezm-i dünyânuñ Hayâlî çekdi seyrinden ayag
10. Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest

ayag içmek:
1. **ayag içdi:**
Mısra: **3**
Kadeh içmek.||Aşk şarabı içmek.
3. Kim ki içdi sâkî-i ʿaşkuñ elinden bir ayag
4. Cürʿa-veş pâmâldür bencileyin âvâredür

2. **ayag içdi:**
Mısra: **7**
Kadeh içmek.||Aşk şarabı içmek.
7. İçdi çün Mansûr Ene'l-hakk bâdesinden bir ayag
8. Nûş-ı cân dedüm ol ayagına başı gelmişe

ayağa binmek:
1. **ayaga binmiş:**
Mısra: **1**
Kadehe doldurulmak.
1. Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
2. Düşmüş lebüñ sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye

ayağa düşmek:
1. **ayaga düş:**
Mısra: **5**
Şarap müptelası olmak.||Değersiz bir duruma düşmek.
5. Ayaga düş dilerseñ başa çıkmak
6. Bunuñla başa çıkdı câm-ı sahbâ

2. **ayaga düşdü:**
Mısra: **2**
Değersiz hale gelmek.||Kadehe konmak.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

3. **ayaga düşdüler:**
Mısra: **4**
Değersiz hale gelmek.||Kadehe konmak.
3. Gözlerüñ bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi
4. Leblerüñ devrinde düşdüler ayaga bâdeler

4. **ayaga düşdüm:**
Mısra: **1**
Şarap müptelası olmak.||Değersiz bir duruma düşmek.
1. Gamuñla ayaga düşdüm şarâb-ı nâb gibi
2. ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi

ayağa gelmek:
1. **ayaga geldi:**
Mısra: **10**
Kadehe, sarhoş olmaya gelmek.
9. Dilberler ile sahn-ı gülistânda Hayâlî
10. Sohbet demidür geldi çün ayaga benefşe

ayağa girmek:
1. **ayaga girmese:**
Mısra: **10**
Kadehte bulunmak. (Göz şeklindeki su kabarcıkları bağlamında).
9. Şol kan olacaguñ dirisidür bu Hayâlî
10. Tutmazdı eli girmese ayaga benefşe

ayaga salmak:
1. **ayaga salalı:**
Mısra: **1**
hor görmek, küçük düşürmek||Şaraba sevketmek.
1. Eşkin sitâresin salalı ayaga gözüm
2. Sen meh-likâ yanında benüm düşdü yıldızum

2. **ayaga saldı:**
Mısra: **2**
hor görmek, küçük düşürmek
1. Yine bu çarh-ı sitem-pîşe ʿaceb hâl etdi
2. Sâye-veş ayaga saldı beni pâmâl etdi

3. **ayaga saldılar:**
Mısra: **1**
Kadehe koymak.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

ayaga saldugın lâzım:
1. **ayaga saldugın lâzım:**
Mısra: **43**
Ayağına göndermek, ayağına salmak.
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

ayağı toprağı:
1. **ayagı topragına:**
Mısra: **84**
Ayağı toprağı, eşiğinin toprağı.
83. Nitekim sultân-ı ezhâruñ diyâr-ı bâgda
84. Ayagı topragına bâd-ı şimâl eyler yemîn

2. **ayagı topragına:**
Mısra: **7**
Ayağı toprağı, eşiğinin toprağı.
7. Tâlib ol ehl-i fenânuñ ayagı topragına
8. Var ise başuñda ʿakluñ gel metâʿ-ı himmet al

3. **ayagı topragıdur:**
Mısra: **16**
Ayağı toprağı, eşiğinin toprağı.
15. Yürü penâh edin ol Şâhîn eşigini kim
16. Ayagı topragıdur kuhl-i dîde-i ikbâl

ayağı toprağına yüz sürmek:

1. **ayagı topragına yüz sürmese:**
Mısra: **29**
Ayağı toprağına yüz sürmek. Hürmet, saygı, temennada bulunmak.
29. Yılda bir kez ayagı topragına yüz sürmese
30. Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

ayağın alma:
1. **ayagın alma:**
Mısra: **4**
Ayağını omuzuna alıp yükseltmek. (Üzengi bağlamında).
3. ʿİnân-ı ʿakluñı verme bu nefs-i dûn eline
4. Ayagın alma sakın kimsenüñ rikâb gibi

2. **ayagın almış:**
Mısra: **6**
Tuzağa düşürmek, ayağını kaydırmak.
5. Elüñ çekdüñse ʿâlem lezzetinden zevke sen erdüñ
6. Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

ayağın çekmek:

1. **ayagın çeker:**
Mısra: **6**
Şarap içmek.||Ayağını kaydırmak.
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

2. **ayagın çeker:**
Mısra: **3**
Şarap içmek.||Ayağını kaydırmak.
3. Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
4. Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemüñ

3. **ayagın çekmesün:**
Mısra: **10**
Şarap içmek.
9. Bâde-i kattâldur yârân Hayâlî sakınuñ
10. Devr içinde çekmesün kimse anuñ ayagın

ayagın öpe yalvara:
1. **ayagın öpe yalvara:**
Mısra: **6**
Ayağını öpüp yalvarmak.
5. Mâʾil olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek
6. Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su

ayagın öpmek:
1. **ayagın öpmek:**
Mısra: **9**
1. İtibar göstermek, saygılı davranmak. 2. Yalvarmak.
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

ayagın sımak:
1. **ayagın sıdum:**
Mısra: **7**
Ayağını kırmak.||Kadehi parçalamak.
7. Yardum surâhînüñ başını ayagın sıdum
8. Yudum elüm ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan

ayağına akmak:
1. **ayagına akardı:**
Mısra: **5**
gitmek || meyletmek
5. Ayagına akardı yaşum bir sehî-kadüñ
6. Cân çeşme-sârı hâk-i bedenle bulanmadan

ayağına bağ etmek:
1. **ayagına bag etdi:**
Mısra: **2**
İlerlemeye mani olmak için engel koymak.
1. Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg
2. Bâgbân zencîr-i âbı ayagına etdi baâ

ayağına düşmek:
1. **ayagına düş:**
Mısra: **3**
Yalvarmak.
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

2. **ayagına düş:**
Mısra: **2**
Yalvarmak.
1. Sûfîyâ Taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
2. Düş ayagına harâbât ehlinüñ insâfa gel

3. **ayagına düşdüm:**
Mısra: **8**
Yalvarmak.
7. Çeşm-i şahbâzı göñül murgun şikâr etsün deyu
8. Zeng gibi düşdüm ayagına efgân eyledüm

ayağına düşe yalvara:
1. **ayagına düşe yalvara:**
Mısra: **6**
Ayaklarına kapanıp yalvarmak.
5. Gamzesinden beni bir kimse halâs eyleyimez
6. Ser-i zülfü meger ayagına yalvara düşe

ayağına ermek:
1. **ayagına eremez:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Eşiğine gitmek.
9. Çünki sen servüñ ayagına Hayâlî eremez
10. Başını taşlara döğse nola seylâb gibi

ayağına halhal eylemek:
1. **ayagına halhal eyledüñ:**
Mısra: **4**
Ayağına halhal gibi takmak, halhal yapmak.
3. Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
4. Eşk-i sîmînüñden ayagına halhal eyledüñ

ayağına kara su inmek:
1. **ayagına kara su indi:**
Mısra: **8**
Çok beklemek ya da gezmek sonucu ortaya çıkan yorgunluğu ifade için kullanılan bir deyim.
7. Hattuñ gele görem deyu durdu şu deñlü kim
8. Kara su indi hâmemüñ cân ayagına

ayağına su dökmelü:
1. **ayagına su dökmelüdür:**
Mısra: **6**
Seyrek gelen misafire sitemle dolu söylenen söz.
5. Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur
6. Su dökmelüdür ol gül-i handân ayagına

ayagum altına korsam:
1. **ayağı altına koymak:**
Mısra: **9**
Ayaklar altına almak.||Değersizleştirmek.
9. Başum ayagum altına korsam Hayâlîyâ
10. Ol nahl kaddi mîvesine ermeye elüm

ayağuñ öpmek:
1. **ayaguñ öpse:**
Mısra: **7**
Ayağına gelmek, ayağına kapanmak.
7. Cûybâr ey serv ayaguñ öpse dûd-ı âh ile
8. Çeşme-i hayvân gibi anı siyeh-pûş eyleyem

ayaguña sitâre düşdü:
1. **ayaguña sitâre düşdü:**
Mısra: **8**
Ayağına yıldız düşmek.||Çizme altındaki ökçenin yıldız biçimindeki şekli.
7. Mûzeñde naʿlçeñle kebkeb degül görünen
8. Mâh-ı nev ile düşdü ayaguña sitâre

ayak:

1. **ayakda:**-*da*
Mısra: **7**
Kadeh
7. Ayakda seyr-i habâb eylemek elümde iken
8. Muhît içinde dür-i şâhvârı neyleyeyin

2. **ayak:**
Mısra: **3**
Kadeh
3. Ne bezm olur bu kim ayak götürsem bâde nûş etsem
4. O bezm-i hâsda bîgâne mutrib nâşîdür sâkî

ayak ayak:
1. **ayak ayak:**
Mısra: **2**
Kadeh kadeh.
1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

ayak bâğı:
1. **ayak bâgını:**
Mısra: **10**
Ayak bağı. || Cennet.
9. Kayd edinmez kendüye vâʿiz Hayâlî cenneti
10. ʿÂşık-ı âzâdedür neyler bir ayak bâgını

ayak basmak:
1. **ayak basmasun:**
Mısra: **10**
Bir yere girmek, varmak.
9. Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî
10. Göñül mülküne ayak basmasun muhkem yasagum var

ayak götürmek:
1. **ayak götürdü:**
Mısra: **11**
Ayağını çekmek.
11. Rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayak
12. Sâkî-i devrân elüñden dolmadan peymânesi

ayak seyrin etmek:
1. **ayak seyrin etmez:**
Mısra: **3**
İçki içmek için gezinmek.
3. Eger ki etmez isem zâhidâ ayak seyrin
4. Taraf taraf açılan lâle-zârı neyleyeyin

ayak sunulmak:
1. **ayak sunuldu:**
Mısra: **3**
Kadeh sunmak.||Aydınlık sunmak.
3. Bezm-i maşrıkdan sunuldu şâh-ı garba bir ayak
4. Bâde pür olmuş felek aña kadeh gerdân mıdur

ayakda:
1. **ayakda:**
Mısra: **49**
Ayaklar altında.
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

ayakda kalmak:
1. **ayakda kaldum:**
Mısra: **3**
şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez olmak.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

ayakdaş:
1. **ayakdaşum:**-*um*
Mısra: **4**
Yol arkadaşı, yoldaş
3. Beyâbân-ı belâda öyle ser-gerdân u pûyânem
4. Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum

ayakdaş olmak:
1. **ayakdaş oldum:**
Mısra: **8**
Yoldaş olmak.
7. Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre hem-pâ olmadı
8. Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile

ayaklandurmak:
1. **ayaklandurdı:**-*dı*
Mısra: **8**
İsyan ettirmek.||Ellere kadeh vermek.
7. Habâb otagıdur âvâreler her yaña hidmet-kâr
8. Ayaklandurdı devrânı bu gün subaşıdur sâkî

aʿyân:
1. **aʿyâna:**-*a*
Mısra: **36**
bir yerin ileri gelenleri
35. Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenüñe
36. Sunʿ-ı pâküm ki eder nûrunu aʿyâna kerem

ʿayân etmek:
1. **ʿayân etdi:**
Mısra: **3**
Meydana getirmek, görünür kılmak.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

ʿayân görmek:
1. **ʿayân göricek:**
Mısra: **9**
Apaçık görmek.
9. Yâruñ Hayâlî hatt-ı ruhun göricek ʿayân
10. Âyîne-i Sikendere vermiş halel dedüm

ʿayân olmak:
1. **ʿayân oldu:**
Mısra: **5**
Görünmek, aşikar olmak.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

2. **ʿayân oldu:**
Mısra: **3**
Görünmek, aşikar olmak.
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

aʿyân-şekil:
1. **aʿyân-şekil:**
Mısra: **2**
Görünür surette, aşikar.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

ʿayârı tamâm olmak:

1. **ʿayârı tamâm olsa:**
Mısra: **6**
Derecesi, seviyesi uygun ölçüde olmak.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

âyât-ı ʿaşk:
1. **âyât-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşk ayetleri.
5. Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
6. Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı

2. **âyât-ı ʿaşkı:**
Mısra: **5**
Aşk ayetleri.
5. Hadîs-i şevki tefsîr edemez âyât-ı ʿaşkı hem
6. Gerekse her perin bülbül teninde bir zebân etsün

Ayaz:
1. **eyazum:**
Mısra: **10**
Gazneli Mahmud'un kölesi.
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

2. **ayâz:**
Mısra: **4**
Gazneli Mahmud'un kölesi.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

3. **ayâza:***-a*
Mısra: **10**
Gazneli Mahmud'un kölesi.
9. Sakla âdâbın Hayâlî gülşenüñ kim beñzedi
10. ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül

ʿayb:
1. **ʿaybuña:***-uñ, -a*
Mısra: **41**
Noksan, kusur, eksiklik.
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

ʿayb eylemek:
1. **ʿayb eyleme:**
Mısra: **5**
Kınamak, ayıplamak.
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

2. **ʿayb eyleme:**
Mısra: **1**
Kınamak, ayıplamak.
1. Eyleme cân verdigüm ʿayb ol büt-i tannâzuma
2. Bakmaduñsa ey refîk alnumda olan yazuma

Aydın eli:
1. **aydın eline:**
Mısra: **5**
Aydın şehri.
5. Akşehre alnuñı yüzüñi Aydın eline
6. Miskîn saçuñı mülk-i Karâmâña vermezem

âyesine almak:
1. **âyesine alup:**
Mısra: **1**
Avucuna almak.
1. Sen şehüñ gerd-i rehin mâh alup âyesine
2. Çarh eder gökde melâʾik yüzü pîrâyesine

âyet-i mushaf:
1. **âyet-i mushaf:**
Mısra: **1**
Kur'an'ın ayeti.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm:
1. **âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm:**
Mısra: **10**
Yuhyi'l-izam ayeti.||"Kemikleriniz çürüyüp dağılmış haldeyken kim onlara can verecek?" dedi. Kur'ân-ı Kerim, Yasin, 36/78.
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

ayık:
1. **ayıklar:***-lar*
Mısra: **8**
Aklı başında. Baygın veya sarhoş olmayan.
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

2. **ayıkdur:***-dur*
Mısra: **1**

1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

3. **ayık:**
Mısra: **4**
Aklı başında. Baygın veya sarhoş olmayan.
3. Mecnûnla bezm-i gamda ben içdüm doluyu ben
4. Mest oldu geçdi ben dahi ayık degülmiyem

ayılmak:
1. **ayılmaz:***-maz*
Mısra: **30**
Sarhoşluk, baygınlık vb. bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek.
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

2. **ayılmasun:***-masun*
Mısra: **1**
Sarhoşluk, baygınlık vb. bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek.
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

âyîn:
1. **âyîni:***-i*
Mısra: **11**
Şaşkınlık vadisi.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

2. **âyîn:**
Mısra: **2**
Adet, kanun.

1. Elin yu kendü kanuñdan dilâ teslîm kıl cânı
2. Tarîk-i ʿaşka girdüñse budur âyîn ü erkânı

âyîn edinmek:
1. **âyîn edinmişdi:**
Mısra: **27**
Adet edinmek.
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

âyîne:
1. **âyînesüz:**-*süz*
Mısra: **60**
Far. Ayna.
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

2. **âyîne:**
Mısra: **6**
Ayna.
5. Şâne kıldı tenüñi zülfüñ ucundan sad-çâk
6. Göreli yüzüñü âyîne nemed-pûşuñdur

3. **âyînesi:**-*si*
Mısra: **10**
Ayna.||Yüz.
9. Meh ruh-ı dildâra reşk etse Hayâlî gam degül
10. Çün küdûretden dahi sâf olmadı âyînesi

âyîne düzmek:
1. **âyîne düzer:**
Mısra: **10**
Ayna yapmak.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i nakş-ı her cemâl
10. Böyle düzer düzünce bir üstâd âyîne

2. **âyîneler düzdü:**
Mısra: **10**
Göstermek, delil getirmek, anlaşılmasını sağlamak.
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

âyîne etmek:
1. **âyîne edüp:**
Mısra: **9**
Ayna kılmak, yansıma aracı haline getirmek.
9. Kim dedi yâra ki âyîne edüp her güzeli
10. Kendü hüsnüñ yine her âyînede seyr eyle

2. **âyîne etmiş:**
Mısra: **8**
Ayna etmek, parlatmak.
7. Tâ ki görüne ol büt-i şîrîn-likâ deyu
8. Etmiş zebân-ı tîşeyi Ferhâd âyîne

âyîne gibi:
1. **âyîne gibi:**
Mısra: **2**
Ayna gibi.
1. İster iseñ bakduâın dâʾim yüzüne ol melek
2. ʿÂşık-ı bî-dil gerek âyîne gibi yüzü pek

âyîne kılmak:
1. **âyîne kıldı:**
Mısra: **8**
Ayna kılmak.||Bir olmak. (Mecnun'un Leyla'nın yüzünde kendini görmesi bağlamında).
7. Kendü ʿaşkı sûretin Mecnûn temâşâ kılmaga
8. Sûret edüp talʿat-i Leylâyı kıldı âyîne

âyîne-dâr olmak:
1. **âyîne-dâr oldu:**
Mısra: **4**
Ayna tutmak, göstermek.
3. Kûyuñda bir kalender-i rûşen-zamîrdür
4. Oldu cemâlüñ ayına âyîne-dâr şems

âyîne-i câm:
1. **âyîne-i câmı:**
Mısra: **9**
Kadeh aynası.||Cem'in yedi madenden müteşekkil kadehi.
9. Ben hem ol âyîne-i câmı alam destüme kim
10. Nazar etdükce olur çehre-i maksûd-nümâ

âyîne-i çeşm:
1. **âyîne-i çeşmümde:**
Mısra: **7**
Göz aynası.||Göz.
7. Dâg-ı dil ʿaksidür âyîne-i çeşmümde benüm
8. Sanmañuz siz anı kim gözlerümüñ karasıdur

âyîne-i çîn:
1. **âyîne-i çîn:**
Mısra: **4**
Tunçtan yapılmış ayna.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

âyîne-i devrân:
1. **âyîne-i devrânı:**
Mısra: **7**
Zamanın aynası.||Devrin yansımaları.
7. Göreyin âyîne-i devrânı sûret bulmasun
8. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

âyîne-i dîdâr:
1. **âyîne-i dîdâra:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yüzünün aynası.
1. Aç gözüñ kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak
2. Kalbüñi sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak

2. **âyîne-i dîdârumı:**
Mısra: **10**
Yüz aynası.||Güzel yüz.
9. Ey Hayâlî bendedür nakş-ı rüsûm-ı kâʾinat
10. Gösterelden ʿâleme âyîne-i dîdârumı

âyîne-i hadd:
1. **âyîne-i haddüñ:**
Mısra: **9**
Yüz aynası.||Sevgilinin parlak yüzü.
9. Görelden sen yüzü mâhuñ şehâ âyîne-i haddüñ
10. Hayâlî rûz u şeb tûtî-sıfat medhüñde gûyâdur

âyîne-i idrâk:
1. **âyîne-i idrâkde:**
Mısra: **10**
Anlayış aynası.
9. Ey Hayâlî ʿaşk bir yalıñ ışık mahbûbudur
10. Böyle görmüş bir kişi âyîne-i idrâkde

2. **âyîne-i idrâkdür:**
Mısra: **4**
Anlayış aynası.
3. ʿİnâyet nûrunuñ pertevlerinden lemʿadur cânum
4. Cemâlüñ görmege âyîne-i idrâkdür göñlüm

âyîne-i İskender:
1. **âyîne-i iskender:**
Mısra: **5**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
5. Sâgar-ı meykedeyi âyîne-i İskender
6. Gûşe-i ʿişretini kişver-i Dârâ bilirüz

2. **âyîne-i iskender:**
Mısra: **2**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
1. Mâsivâ jenginden ey dil saña kim der mugber ol
2. Âferîniş resmine Âyîne-i İskender ol

3. **âyîne-i iskendere:**
Mısra: **6**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
5. Nola yıksañ göñlüm ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl
6. Rûzigâr âyîne-i İskendere verdi şikest

4. **âyîne-i iskendere:**
Mısra: **9**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
9. Ey Hayâlî gele Âyîne-i İskendere reşk
10. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet-pertev

âyine-i İskenderî:
1. **âyine-i iskenderî:**
Mısra: **8**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
7. Saldı ʿaksi baña eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât
8. Gözüñ aç Âyine-i İskenderî oldum yine

âyîne-i kalb:
1. **âyîne-i kalbüñi:**
Mısra: **5**
Kalp aynası.||Gönül.
5. Sâf kıl âyîne-i kalbüñi mânend-i kadeh
6. Olmagil kimseye kan yâgı mey-i nâb gibi

âyîne-i pulâd:
1. **âyîne-i pulâd:**
Mısra: **10**
çelik ayna
9. Her ne yüzde ki Hayâlî bakasın ol görürür
10. Nazaruñda felek âyîne-i pulâd ancak

âyîne-i pür-safâ:
1. **âyîne-i pür-safâ:**
Mısra: **2**
Passız, lekesiz ayna.
1. Gör yaşumı gamuñla geçen mâcera budur
2. Bak dâguma ki âyîne-i pür-safâ budur

2. **âyine-i pür-safâ:**
Mısra: **10**
Zevk ve safa ile dopdolu ayna. || Sevgilinin eziyetlerinin görünme noktası olan aşığın gönlü.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât
10. Derlerse nola âyine-i pür-safâ baña

âyîne-i ruhsâr:
1. **âyîne-i ruhsârı:**
Mısra: **6**
Sevgilinin yüzünün aynası.||Sevgilinin parlak yüzü.
5. Mihr ü meh ola anuñ müşterîsi ʿâlemde
6. Pes ol âyîne-i ruhsârı kim idrâk eyler

2. **âyîne-i ruhsârını:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yüzünün aynası.||Sevgilinin parlak yüzü.
1. Yâr gösterdi bize âyîne-i ruhsârını
2. Tûtî-i tabʿuñ yine gûş eyleñüz güftârını

3. **âyîne-i ruhsâruñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yüzünün aynası.||Sevgilinin parlak yüzü.
5. Hâlümi âyîne-i ruhsâruñ içinde görüp
6. Üstüne bir nokta koduñ adını hâl eyledüñ

âyine-i sâf:
1. **âyine-i sâf:**
Mısra: **4**
Saf, temiz ayna. (Şarapta suretini görme bağlamında).
3. Göster ey pîr-i mugan nakş-ı ruh-ı yârı baña
4. Çeşmüme her kadehi âyine-i sâf eyle

âyîne-i Sikender:
1. **âyîne-i sikendere:**
Mısra: **10**
Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından İskenderiye'de yaptırılmış olduğuna inanılan, uzaktaki düşmanı gösteren ayna.
9. Yâruñ Hayâlî hatt-ı ruhun göricek ʿayân
10. Âyîne-i Sikendere vermiş halel dedüm

âyîne-i sûret-i merdân:
1. **âyîne-i sûret-i merdân:**
Mısra: **9**
Yiğitlerin görünüşlerinin aynası.
9. Her tîg olamaz âyîne-i sûret-i merdân
10. Her şahsı Hayâlî gibi kattâl mı sanduñ

âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân:
1. **âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân:**
Mısra: **12**
Yaratılmışların dış görünüşünü gösteren ayna.
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

âyine-vâr:
1. **âyine-vâr:**
Mısra: **4**
Ayna gibi, ayna misali
3. Pervâne şâm-ı vasla budur tâlib oldugu
4. Gösterdi dost nakşını âyine-vâr şemʿ

__âyîn-i fakr:__
1. **âyîn-i fakrı:**
Mısra: **4**
Yok olmanın adetleri.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

__âyîn-i ʿOsmânî:__
1. **âyîn-i ʿosmânî:**
Mısra: **37**
Osmanlıya ait adetler.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

__ayırmak:__
1. **ayırdı:**-*dı*
Mısra: **6**
birbirinden uzaklaştırmak.
5. Peykânuñ üzre oldu dil ü cân kılıç bıçak
6. Ayırdı tîgüñ ikisini girdi araya

__ʿayn:__
1. ʿ**aynına:**-*ı, -n, -a*
Mısra: **5**
Göz
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

2. ʿ**aynına:**-*ına*
Mısra: **5**
Göz
5. Hâli gamuñı ʿaynına almaz deyü yâruñ
6. Göz merdümüne eyledi yaşum kuru bühtân

3. ʿ**aynum:**-*um*
Mısra: **8**
Göz
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

__aynı:__

1. ʿ**aynıdur:**-*ıdur*
Mısra: **3**
Aynı, bir.
3. Lâciverdî sünbüliyle âsumânuñ ʿaynıdur
4. Açılan nergisler anuñ encüm-i rahşânıdur

__ʿayn-ı belâ:__
1. ʿ**ayn-ı belâ:**
Mısra: **2**
Bela bakışı.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

__ʿayn-ı dil:__
1. ʿ**ayn-ı dilden:**
Mısra: **1**
Gönül gözü.
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

2. ʿ**ayn-ı dilden:**
Mısra: **1**
Gönül gözü.
1. ʿAyn-ı dilden cûş edüp gözden akar yaşum benüm
2. Su terâzûsu olupdur gâlibâ kaşum benüm

__ʿayn-ı encüm:__
1. ʿ**ayn-ı encümde:**
Mısra: **3**
Yıldızların gözü.
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

__ʿayn-ı hakk:__
1. ʿ**ayn-ı hakkıyla:**
Mısra: **7**
Hakkın gözü.
7. Nûr-ı Hakkı ʿayn-ı hakkıyla temâşâ eyledük
8. Bakmazuz ol nûra gördük dîde-i idrâkimüz

__ʿayn-ı hasret:__
1. ʿ**ayn-ı hasretdür:**
Mısra: **6**
Hasret gözü, hasretle bekleyen göz.
5. Sînem üzre zahmuñ etrâfındadur nâveklerüñ
6. ʿAyn-ı hasretdür baña müjgân-ı hûn-pâlâ gerek

__ʿayn-ı Hayâlî:__
1. ʿ**ayn-ı hayâlîden:**
Mısra: **9**
Hayali'nin gözü.
9. Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
10. Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek

__ʿayn-ı hilâl:__
1. ʿ**ayn-ı hilâl:**
Mısra: **5**
Hilalin gözü.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

__ʿayn-ı hurşîd:__
1. ʿ**ayn-ı hurşîdem:**
Mısra: **22**
Güneşin gözü.
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

__ʿayn-ı ilâhî:__
1. ʿ**ayn-ı ilâhîdür:**
Mısra: **9**
Tanrıya ait çeşme.
9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

__ʿayn-ı ʿinâyet:__
1. ʿ**ayn-ı** ʿ**inâyetinden:**
Mısra: **10**
Yardım gözü.||Yardım.
9. Taksîre yok nihâyet şimdi Hayâlî ancak
10. ʿAyn-ı ʿinâyetinden ümmîd bir nigehdür

2. ʿ**ayn-ı** ʿ**inâyetle:**
Mısra: **5**
Yardım gözü.||Yardım.
5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

__ʿayn-ı mâl olmak:__

1. ʿ**ayn-ı mâl oldu:**
Mısra: **6**
Servetin kendisi olmak.
5. Kaʿbe-i kûyuña varmak baña farz olsa nola
6. ʿAyn-ı mâl oldu yaşum yüzümü altun etdüñ

ʿayn-ı matlûb:
1. ʿ**ayn-ı matlûbun:**
Mısra: **2**
İstek gözü.||Beklemek, gözlemek.
1. Nigâra ʿâşık isem ben de aña mahbûbun
2. Ben aña tâlibin amma ki ʿayn-ı matlûbun

ʿayn-ı muhabbet:
1. ʿ**ayn-ı muhabbet:**
Mısra: **11**
Aşkın gözü.
11. Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme kan agladı
12. Ol mahabbet ʿaynınuñ bir katre kanıdur göñül

ʿayn-ı nigâr:
1. ʿ**ayn-ı nigâruñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin gözleri.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

ʿayn-ı şekâyık:
1. ʿ**ayn-ı şekâyık:**
Mısra: **8**
Şakayık gibi.||Kadehi andıran gelincik çiçeği gibi.
7. Dâg-ı gamuñ yürekde iken dogdum anadan
8. Kan aglamakda ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

ʿayn-ı vasl:
1. ʿ**ayn-ı vasla:**
Mısra: **9**
Kavuşma çeşmesi.
9. İster iseñ ʿayn-ı vasla ermegi ser-geşte ol
10. Böyle fehm etdi Hayâlî nagme-i dolâbdan

ʿayn-ı visâl:
1. ʿ**ayn-ı visâle:**
Mısra: **3**
Kavuşma gözünü bekleyen göz.
3. Safâ kesb eyleyen ʿayn-ı visâle erdügin her şeb
4. Felekden gösterür saña meh ile hâle bilmezsin

2. ʿ**ayn-ı visâlüñdür:**
Mısra: **6**
Kavuşma gözünü bekleyen göz.
5. Kâse-i hûn-ı mahabbet eyleyüp her dâgumı
6. Cismümi zeyn eyleyen ʿayn-ı visâlüñdür senüñ

ʿayn-ı zemzem çâhı:
1. ʿ**ayn-ı zemzem çâhı:**
Mısra: **15**
Zemzem kuyusunun kaynağı.
15. ʿAyn-ı Zemzem çâhı tekye Kâʿbe-i ʿuşşakdur
16. Aña bu nazmı diyen ol Kaʿbenüñ Hassanıdur

ayrılmak:
1. **ayrılmaz:**-*maz*
Mısra: **5**
bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak.
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

ayru düşmek:
1. **ayru düşelden:**
Mısra: **1**
ayrı kalmak, uzak düşmek, ayrılmak,
1. Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan
2. Kevâkib her gece yummaz gözüñ ah ü fegânumdan

ʿayş edelüm:
1. ʿ**ayş edelüm:**
Mısra: **1**
Yemek, içmek, yaşamak.
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

ʿayş ü ʿişret etmek:
1. ʿ**ayş ü ʿişret etmege:**
Mısra: **2**
Yemek içmek.
1. Goncalardan gönderüp ʿâşıklara peygâm gül
2. ʿAyş ü ʿişret etmege kıldı yine iʿlâm gül

ʿayş u nûş devrânı:
1. ʿ**ayş u nûş devrânı:**
Mısra: **10**
Şarap içip keyif sürme devri.
9. Ölüden kem degülsin sen dahi cûş u hurûş eyle
10. Hayâlî zinde-dil ol geldi ʿayş u nûş devrânı

ʿayş ü nûş:
1. ʿ**ayş ü nûşa:**
Mısra: **11**
Şarap içip keyif sürme.
11. ʿAyş ü nûşa bâga gel kim Bî-sütûn u bî-tınâb
12. ʿİşret içün haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr

ʿayş ü nûşuñ zevki:
1. ʿ**ayş ü nûşuñ zevkini:**
Mısra: **9**
Eğlencenin zevki.
9. Derdi bir ayuñ içinde ʿayş ü nûşuñ zevkini
10. Ey Hayâlî yâr-veş ârâmın eyler az gül

ʿayş ü tarab:
1. ʿ**ayş ü tarabdan:**
Mısra: **1**
Yemek içmek ve eğlence
1. Ne var ʿâlemde ey zâhid bugün ʿayş ü tarabdan yeg
2. Baña bir künc-i meyhâne gelür şehr-i Halebden yeg

ʿayşa çekmek:
1. ʿ**ayşa çek:**
Mısra: **2**
Zevk ve sefaya dalmak.
1. Gussa-i ferdâ içün kim der saña endîşe çek
2. Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek

ʿayş-ı ber-devâm:
1. ʿ**ayş-ı ber-devâmumuza:**
Mısra: **1**
Devam eden zevk ü sefa.
1. Sipihr reşk edeli ʿayş-ı ber-devâmumuza
2. Hased gözüyle bakar âfitâb câmumuza

ʿayş-ı müdâm eylemek:

1. **ʿayş-ı müdâm eyle:**
Mısra: **7**
Sürekli olarak yiyip içip eğlenmek||Şarap içmek.
7. Semen-sîmâ güzellerle göñül ʿayş-ı müdâm eyle
8. Ki ʿâlem deyrine sûret veren nakş-ı nigâr ancak

ʿayyâr olmak:
1. **ʿayyâr olanlar:**
Mısra: **8**
Hilebaz olmak.
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

ʿayyâr-ı Bağdâd:
1. **ʿayyâr-ı bagdâd:**
Mısra: **4**
Bağdat'ın hırsızı. (Bağdat'ın hırsızları meşhurdur).
3. Yüzüñde hâl-i hindû gibi tarrâr
4. Düşünde görmedi ʿAyyâr-ı Bagdâd

ʿayyâr-ı felek:
1. **ʿayyâr-ı felek:**
Mısra: **9**
Felek hırsızı.||Şikayet edilen feleğin, talihin elden götürmesi.
9. Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek
10. Kapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile

ʿayyâr-ı hâl:
1. **ʿayyâr-ı hâlüñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Hilekar beni.
5. Eyledi ʿayyâr-ı ahâlüñ zülf-i müşgînüñ kemend
6. Gözlerüñ şehbâzınuñ ebrûlarından şeh-peri

az:
1. **az:**
Mısra: **3**
Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

2. **azıdur:**-*ıdur*
Mısra: **2**
Az, çok'un karşıtı
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

az eylemek:
1. **az eyler:**
Mısra: **10**
Az yapmak.
9. Derdi bir ayuñ içinde ʿayş ü nûşuñ zevkini
10. Ey Hayâlî yâr-veş ârâmın eyler az gül

az olsun uz olsun:
1. **az olsun uz olsun:**
Mısra: **4**
Az olsun öz olsun.||Miktarı az olsa da niteliği yüksek olmak.
3. Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânuñı gönder
4. Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun

ʿazâb çekmek:
1. **ʿazâb çekdük:**
Mısra: **8**
Azap, eziyet çekmek.
7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

ʿazâb kılmak:
1. **ʿazâb kıl:**
Mısra: **16**
Azap etmek, eziyet etmek.
15. Firdevsî-i kelâm olamazsın benüm gibi
16. Nâr-ı hasedle cânına yüz bin ʿazâb kıl

ʿazâb-ı rûh:
1. **ʿazâb-ı rûhdur:**
Mısra: **3**
İç sıkıntısı.
3. Derdsiz olmak göñül tende ʿazâb-ı rûhdur
4. Yârsuz cennet gülü nâr-ı cahîmümdür benüm

âzâd:
1. **âzâd:**
Mısra: **15**
Far. Kurtulmuş, kurtulan
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

2. **âzâd:**
Mısra: **31**
Far. Kurtulmuş, kurtulan
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

âzâd etmek:
1. **âzâd etdi:**
Mısra: **4**
Sebest bırakmak, salıvermek.
3. Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ
4. Çevirüp başına pervânesin âzâd etdi

2. **âzâd etsün:**
Mısra: **5**
Sebest bırakmak, salıvermek.
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

âzâd eylemek:
1. **âzâd eylemiş:**
Mısra: **3**
Serbest bırakmak.
3. Zâg-ı ebrûsun çevirmiş başa âzâd eylemiş
4. ʿÂrızı üstünde ol şûhuñ iki laçine bak

âzâd görmek:
1. **âzâd gördügüñ:**
Mısra: **4**
Serbest, bir başına sanmak.
3. Cihânda başında sultân iken benüm servüm
4. Kul oldu sen şehe âzâd gördügüñ göñlüm

âzâd kılmak:
1. **âzâd kıldum:**
Mısra: **4**
Serbest bırakmak, ilgilenmemek.
3. Bir nihâl-i tâze sevdüm bâgbân-ı dehr iken
4. Gülşenüñ âzâd kıldum servini şimşâdını

__âzâde:__
1. **âzâdedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Far. s. Kurtulmuş. Serbest.
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

2. **âzâde:**
Mısra: **7**
Far. s. Kurtulmuş. Serbest.
7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür göñül

__azâdelik:__
1. **azâdelikle:**-*le*
Mısra: **36**
Hür, bağımsız olmak.
35. ʿÂlem aña kul olmagile fahr eder bugün
36. Azâdelikle gerçi eder iftihâr serv

__âzâdî:__
1. **âzâdî:**
Mısra: **8**
Serbestlik, hürriyet.
7. Servin eflâke eger başı ererse sanemâ
8. Kaddüñe bende iken istemez ol âzâdî

__aʿzâsı delik delik ola:__
1. **aʿzâsı delik delik ola:**
Mısra: **26**
Organları, azaları delik delik olmak.
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

__azdâd:__
1. **azdâd:**
Mısra: **10**
Karşıtlar, zıtlar.
9. Hem-reng oldu şem ile pervâne yanıcak
10. Gerçi Hayâlî eylemez azdâd ictimâʿ

__ʿazîz:__
1. **ʿazîzi:**-*i*
Mısra: **6**
Saygın, hürmetlll||Hz. Yusuf.
5. Nefsüñ cefâlarından cân Yûsufuna gam yok
6. Olur ʿAzîzi Mısruñ çâh-ı belâda yatmaz

2. **ʿazîzüm:**-*üm*
Mısra: **6**
Saygın, yüce kimse.
5. ʿAşk-ı Ferhâd ile Mecnûnu nola yâd eylesem
6. Kim biri şeyhüm ʿazîzüm biri üstâdum benüm

3. **azîzümdür:**-*ümdür*
Mısra: **4**
Saygın, yüce kimse.
3. Baña Ferhâd ile Mecnûn bu tarîk-i ʿaşkda
4. Birisi şeyhüm azîzümdür biri hem kisvetüm

__ʿazl etmek:__
1. **ʿazl etme:**
Mısra: **4**
Kınamak, azarlamak; uzaklaştırmak.
3. ʿÂşıkları hattuñ gelicek sürme kapuñdan
4. ʿAzl etme begüm bendeleri hâsıl içinde

__ʿazm etmek:__
1. **ʿazm etdi:**
Mısra: **9**
Yönelmek, gitmek
9. Şuʿle-i âh ile ʿazm etdi Hayâlî kûyuña
10. Nitekim sancak çeker vardukda begler Kaʿbeye

__ʿazm eylemek:__
1. **ʿazm eyledi:**
Mısra: **4**
Yola çıkmak, bir yere yönelmek (sevgilinin bulunduğu yer bağlamında).
3. Dil yüzüñe meyl ederdi düşdü bend-i zülfüne
4. Kaʿbeye ʿazm eyledi kaldı diyâr-ı Şâmda

2. **ʿazm eylesem:**
Mısra: **7**
Gitmek, yönelmek, niyetlenmek
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

3. **ʿazm eyleyüp:**
Mısra: **9**
Yola çıkmak, bir yere yönelmek.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle Īmânun al firâvân cevherin

__ʿazm-i deryâ-yi muhît etmek:__
1. **ʿazm-i deryâ-yi muhît etdi:**
Mısra: **9**
Okyanus gibi büyük deniz olmaya kasdetmek.
9. ʿAzm-i Deryâ-yi Muhît etdi Hayâlî eşküm
10. Lâ-cerem pâk olan meşrebini pâke çeker

__ʿazm-i râh etmek:__
1. **ʿazm-i râh etseñ:**
Mısra: **9**
Yola düşmek, yola çıkmak.
9. Etseñ Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
10. Düş her kademde yüzünüñ üstüne dura gel

__ʿazm-ı Stanbul eylemek:__
1. **ʿazm-ı stanbul eyledük:**
Mısra: **13**
İstanbul'a gitmeye niyet etmek.
13. Biz Hayâlî yâr ile ʿazm-ı Stanbul eyledük
14. Baʿd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine

__Azrâ:__
1. **azrâ:**
Mısra: **35**
Meşhur Arap aşk hikayesinin kadın karakteri (bkz. Vamık u Azra)
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

B

__**bâb:**__
1. **bâbı:**-*ı*
Mısra: **5**
Kapı
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

2. **bâbdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Kapı.|| Sevgilinin eşiği.
3. Terk ede yüz sürmegi rûy-ı zemîne âfitâb
4. Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

3. **bâbumdur:**-*umdur*
Mısra: **3**
Kapı
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

__**bâb-ı çemen:**__
1. **bâb-ı çemenüñ:**
Mısra: **3**
Çimenlik kapısı.
3. Miftâh ile bâb-ı çemenüñ kuflünü açup
4. Bezm etdi saçar cürʿasın eflâke benefşe

__**bâb-ı işret-hâne-i Cemşîd:**__
1. **bâb-ı işret-hâne-i cemşîde:**
Mısra: **5**
Şarabın mucidi Cemşid'in meyhanesinin kapısı.
5. Bâb-ı işret-hâne-i Cemşîde yazılmış bu kim
6. Bir kadeh mey yeg durur gencîne-i Dahhâkden

__**bâb-ı necât-ı ʿâlem:**__
1. **bâb-ı necât-ı ʿâleme:**
Mısra: **5**
Alemin kurtuluş kapısı.
5. Nûrdan bir halkasın bâb-ı necât-ı ʿâleme
6. Ya der-i ikbâle zertâk-ı felek-unvân mısın

__**bâb-ı saʿâdet:**__
1. **bâb-ı saʿâdet:**
Mısra: **6**
Mutluluk kapısı.
5. Haylıdan pîr-i muganuñ sâkin-i dergâhıyuz
6. Kâmrân-ı ʿâlemüz bâb-ı saʿâdet beklerüz

__**Bâbil:**__
1. **bâbil:**
Mısra: **10**
Babil şehri. (Sihirle uğraşan Harut ve Marut isimli iki meleğin cezanlandırılarak hapsedildiği kuyunun bulunduğu şehir bağlamında).
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

__**bâc almak:**__
1. **bâc alur:**
Mısra: **9**
vergi almak || haraç almak
9. Kaşlaruñ çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
10. Kendüñi İran ile Turana hâkân oldu tut

2. **bâc alursın:**
Mısra: **7**
vergi almak || haraç almak
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

__**bâd:**__
1. **bâd:**
Mısra: **9**
Rüzgar.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

2. **bâddan:**-*dan*
Mısra: **1**
Rüzgar.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

3. **bâddan:**-*dan*
Mısra: **8**
Rüzgar.
7. Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
8. Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

__**bâda vermek:**__
1. **bâda verdi:**
Mısra: **4**
Yok etmek, yele vermek.
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

2. **bâda verdi:**
Mısra: **3**
Yok etmek, yele vermek.
3. Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
4. Dâne-i hâlüñ gamı eşküm edelden cû-be-cû

__**bâdâm:**__
1. **bâdâmı:**-*ı*
Mısra: **20**
Badem.||Bademi andırır göz.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

2. **bâdâm:**
Mısra: **7**
Badem
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

__**bâde:**__
1. **bâdeye:**-*ye*
Mısra: **11**
Şarap.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

2. **bâdeye:**-*ye*
Mısra: **7**
Kadeh.
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

3. **bâdeden:**-*den*
Mısra: **7**
Şarap.

7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

4. **bâdenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **7**
Şarap.
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

bâde seylâbı:
1. **bâde seylâbıyla:**
Mısra: **4**
İçki seli.
3. Gördüler havf ü recâdan geçmedi erbâb-ı şevk
4. Bâde seylâbıyla ʿaşkuñ hânumânın yıkdılar

bâde seyli:
1. **bâde seyli:**
Mısra: **8**
İçki seli.
7. Çünki bu maʿmûre-i ʿâlem olupdur bî-sebât
8. Bâde seyli hâne-i endûhu vîrân eylesün

bâde sürmek:
1. **bâde sürmüş:**
Mısra: **10**
Sarhoşluk vermek.
9. Ey Hayâlî bu fenâ gülzârınuñ her nergisi
10. Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendüdür

bâde-i ʿaşk:
1. **bâde-i ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk şarabı
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

2. **bâde-i ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşk şarabı
3. Sunalda bezm-i ezelde elüme bâde-i ʿaşk
4. O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

bâde-i bezm-i elest:
1. **bâde-i bezm-i elest:**
Mısra: **8**
Kulluğun kabul edildiği Elest meclisinin içkisi.
7. Bezm-i hâs-ı yârda Mansûr-ı fânî-meşrebe
8. Kâse-i serden sunulmuş bâde-i bezm-i Elest

bâde-i bezm-i ezel:
1. **bâde-i bezm-i ezeldür:**
Mısra: **10**
Yaratılış meclisinin şarabı.
9. Hayâlî nazmınuñ her nüktesinden neşʾe tahsîl et
10. Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu

bâde-i bî-gaş:
1. **bâde-i bî-gaşdayın:**
Mısra: **10**
Saf şarap.
9. Ter-dâmenem habâb gibi rûzigârda
10. Tâ kim Hayâlî bâde-i bî-gaşdayın dahi

bâde-i câm-ı mezâk:
1. **bâde-i câm-ı mezâkdur:**
Mısra: **9**
Keyif veren içki.
9. Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
10. Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker

bâde-i gül-reng:
1. **bâde-i gül-reng:**
Mısra: **10**
Gül renkli şarap.
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

2. **bâde-i gül-reng:**
Mısra: **8**
Gül renkli şarap.
7. Gördûler mâhı şafak-reng âşikâr etdi felek
8. Bâde-i gül-reng ile dolmuş kabagum sandılar

bâde-i hamrâ:
1. **bâde-i hamrâ:**
Mısra: **2**
kırmızı şarap
1. Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
2. Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine

2. **bâde-i hamrâ:**
Mısra: **6**
Kırmızı şarap. (Renk ve can verme bağlamında).
5. Dil niyâz içre lebüñ añmasa beñzer aña kim
6. Bezme hâlet gelicek bâde-i hamrâ tükene

bâde-i ʿisyân:
1. **bâde-i ʿisyân:**
Mısra: **9**
İsyan badesi.
9. Doludur bâde-i ʿisyân ile bezmi mecâz içre
10. Ferîdûn câmıdur ya sâgar-ı Dahhâkdür göñlüm

bâde-i kattâl:
1. **bâde-i kattâl:**
Mısra: **2**
Çok öldürücü şarap.
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

2. **bâde-i kattâl:**
Mısra: **16**
Çok öldürücü şarap.
15. Cürʿasın câm-ı Hayâlînüñ içersen diyesin
16. Haşre dek mest ede bu bâde-i kattâl beni

bâde-i sabûh:
1. **bâde-i sabûhumdur:**
Mısra: **2**
Sabah içilen şarap.
1. Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
2. Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur

bâde-i sâfî:
1. **bâde-i sâfî:**
Mısra: **10**
Saf şarap
9. Gayret Hayâlî bezm-i belâda dedi baña
10. Nûş et beni ki bâde-i sâfî vü bîgaşin

bâde-i telhuñ giriftârı:

1. **bâde-i telhuñ giriftârı:**
Mısra: **5**
Acı şarabın tutkunu.
5. Şöyle oldum bâde-i telhuñ giriftârı bugün
6. Şehd içinde sanma kim böyle zübâb-âlûdedür

bâde-i tevhîd:
1. **bâde-i tevhîde:**
Mısra: **13**
Tanrının birliği şarabı.
13. Câm kıl bâde-i tevhîde Hayâlî serüñi
14. Yâ belâ bezmine bir kâse-i tanbûr eyle

baʿd-ez-în:
1. **baʿd-ez-în:**
Mısra: **14**
Bundan sonra, bundan böyle.
13. Biz Hayâlî yâr ile ʿazm-ı Stanbul eyledük
14. Baʿd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine

bâd-ı bahâr:
1. **bâd-ı bahâr:**
Mısra: **23**
Bahar rüzgarı.
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

bâd-ı gonca:
1. **bâd-ı goncalaruñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin gonca gibi küçük ağzından çıkan nefes.
7. Dâye-veş bâd-ı goncalaruñ gülşende
8. Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler

bâd-ı gurûr:
1. **bâd-ı gurûr:**
Mısra: **6**
Kibir rüzgarı.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

bâd-ı hava:
1. **bâd-ı havañ:**
Mısra: **5**
Heves rüzgarı.
5. Bâd-ı havañ ile yele verdük karârımuz
6. Biz hırmen-i mahabbetinüñ berg-i kâhıyuz

2. **bâd-ı havâya:**
Mısra: **12**
Heves rüzgarı.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

bâd-ı kudret:
1. **bâd-ı kudretüz:**
Mısra: **3**
Varlık rüzgarı.
3. Bir bâd-ı Kudretüz esicek sarsılur zemîn
4. Bir âteşiz ki göklere erer şirârımuz

bâd-ı sabâ:
1. **bâd-ı sabâ:**
Mısra: **4**
Sabah rüzgarı.
3. Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uyhuya var
4. Eylesün bâd-ı sabâ gibi güzer âh saña

2. **bâd-ı sabâ:**
Mısra: **7**
Sabah rüzgarı.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

3. **bâd-ı sabâ:**
Mısra: **2**
Sabah rüzgarı.
1. Ol sanavber kad içün evden olup âvâre
2. Süreyüm bâd-ı sabâ gibi yüzüm kühsâra

bâd-ı seher:
1. **bâd-ı seher:**
Mısra: **7**
Seher rüzgarı
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

bâd-ı semûm:
1. **bâd-ı semûma:**
Mısra: **3**
Sam yeli.
3. Cânlar verür serâb ile bâd-ı semûma Kays
4. Mihnet diyârınuñ sever âb u havâsını

bâd-ı serd:
1. **bâd-ı serd:**
Mısra: **6**
Keskin, sert rüzgar
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

bâd-ı şimâl:
1. **bâd-ı şimâl:**
Mısra: **84**
Kuzey rüzgarı.||Allah'ın inayeti.
83. Nitekim sultân-ı ezhâruñ diyâr-ı bâgda
84. Ayagı topragına bâd-ı şimâl eyler yemîn

2. **bâd-ı şimâli:**
Mısra: **8**
Kuzey rüzgarı.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

bâğ:
1. **bâgda:***-da*
Mısra: **15**
Yeşillik, çiçekli, ağaçlı yer
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

2. **bâga:***-a*
Mısra: **15**
Bağ, bahçe.||Dünyanın süsü, gösterişi.
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

3. **bâgumdur:***-umdur*
Mısra: **1**
Bahçe. (Sevgilinin bulunduğu yer bağlamında aşığın sinesi).
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

4. **bâguñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
Dünya bahçesi.||Dünya.
5. Bâde nûş et kim bu bâguñ yâsemenle lâlesi
6. Biridür tâc-ı gedâ biri külâhıdur Cemüñ

5. **bâgda:**-*da*
Mısra: **4**
Bahçe.||(Sevgilinin) Yanağındaki ayva tüyleri.
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

6. **bâguñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Bahçe. (Sevgilinin bulunduğu yer bağlamında aşığın sinesi).
5. Harâm olsa ʿaceb mi cürʿa dökmek ehl-i ʿirfâna
6. Ki bâguñ bagrı kanıyla gözünüñ yaşıdur sâkî

bâg u râg:
1. **bâg u râg:**
Mısra: **6**
Güzel bahçe, çimenlik.
5. Sanma rengîn lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
6. Âh-i pür sûzumdan oldu bâg u râg efrûhte

2. **bâg u râgıdur:**
Mısra: **1**
Güzel bahçe, çimenlik.
1. Teni sad-pâre erbâb-ı belânuñ bâg u râgıdur
2. Kim anuñ dâgdan her lalesi Mecnûn çerâgıdur

bâga salmak:
1. **bâga saldılar:**
Mısra: **2**
Bahçeye göndermek.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

2. **bâga saldılar:**
Mısra: **1**
Bahçeye göndermek.
1. Efgâna ʿandelîbi kaçan bâga saldılar
2. ʿUryân-ı ʿaşk olanları ocaga saldılar

bagal-i gonca:
1. **bagal-i gonca:**
Mısra: **44**
Goncanın koltuğu.
43. Dirhem-i jâleyi etdükce şeh-i mülk-i bahâr
44. Bagal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

bâgbân:
1. **bâgbân:**
Mısra: **10**
Bahçıvan.||Aşık.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

2. **bâgbân:**
Mısra: **2**
Bahçıvan.||Aşık.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

3. **bâgbân:**
Mısra: **2**
Bağcı, bahçıvan.
1. Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg
2. Bâgbân zencîr-i âbı ayagına etdi baâ

4. **bâgbânı:**-*ı*
Mısra: **7**
Bahçıvan.||Tanrı.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

5. **bâgbânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **6**
Bahçıvan.||Aşık.
5. Pâyına eyler ciger hûnâb ırmagın revân
6. Gülşen-i hüsnüñ ezelden bâgbânıdur göñül

bâgbân-ı bahâr:
1. **bâgbân-ı bahâr:**
Mısra: **5**
Bahar bahçıvanı.
5. Sunar mı idi gelüp şâhâ bâgbân-ı bahâr
6. Cefa-yi hârı eger gonca etmese defter

bâgbân-ı dehr:
1. **bâgbân-ı dehr:**
Mısra: **3**
Dünya bahçıvanı.
3. Bir nihâl-i tâze sevdüm bâgbân-ı dehr iken
4. Gülşenüñ âzâd kıldum servini şimşâdını

bâgbân-ı gamze:
1. **bâgbân-ı gamzesi:**
Mısra: **7**
Gamze bahçıvanı
7. Gülşeninde hâba varsa bâgbân-ı gamzesi
8. Devlet-i bîdâra erdüñ gonca-i handânın öp

bâgbân-ı sunʿ:
1. **bâgbân-ı sunʿ:**
Mısra: **3**
Yaratış bahçıvanı.||Tanrı.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

2. **bâgbân-ı sunʿ:**
Mısra: **5**
Yaratış bahçıvanı.||Tanrı.
5. Bâgbân-ı sunʿ gülzâr-ı belânuñ eylemiş
6. Andelîbin nâleden dâg-ı siyehden zâgını

Bagdâd:
1. **bagdâdını:**-*ı, -n, -ı*
Mısra: **11**
Bağdat
11. Bir mogol-çin yüzlü kâfir göñlümün Bagdâdını
12. Yakdı yıkdı cevr ile alan ü talan eyledi

2. **bagdâda:**-*a*
Mısra: **27**
Bağdat
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

bâgî:

1. **bâgî:**
Mısra: **6**
Asi, baş kaldıran. (Sevgilinin zülfü bağlamında).
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

bâg-ı ʿadl:
1. **bâg-ı ʿadlde:**
Mısra: **31**
Adalet bağı.||Adaletle hükmolunan imparatorluk.
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

bâg-ı ʿâlem-ârâ:
1. **bâg-ı ʿâlem-ârâ:**
Mısra: **1**
Alemi süsleyen bahçe.
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

bâg-ı ʿâlem:
1. **bâg-ı ʿâlemde:**
Mısra: **5**
dünya bahçesi
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

2. **bâg-ı ʿâlemden:**
Mısra: **1**
Alem bahçesi.||Dünya.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

bâg-ı behişt:
1. **bâg-ı behişte:**
Mısra: **8**
Cennet bahçesi.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

bâg-ı cân:
1. **bâg-ı cânuñ:**
Mısra: **8**
Can bahçesi.||Gönül.
7. Verdüm ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş
8. Tâ hayâl-i kaddüñ oldu bâg-ı cânuñ dikmesi

bâg-ı cennet:
1. **bâg-ı cennetdür:**
Mısra: **3**
Cennet bahçesi.
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

bâg-ı cihân:
1. **bâg-ı cihân:**
Mısra: **4**
Dünya bahçesi.||Dünya.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

2. **bâg-ı cihânda:**
Mısra: **1**
Dünya bahçesi.||Dünya.
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

bâg-ı cinân:
1. **bâg-ı cinân:**
Mısra: **70**
Cennet bahçesi
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

bâg-ı dehr:
1. **bâg-ı dehrde:**
Mısra: **12**
Dünya bahçesi.||Hayat.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

bâg-ı derd:
1. **bâg-ı derd:**
Mısra: **6**
Keder bahçesi.
5. Naʿl ü dâgum berg ü bârumdur tenümde her elif
6. Bâg-ı derd içre nihâl-i mîve-dârümdür benüm

bâg-ı gülistân:
1. **bâg-ı gülistânda:**
Mısra: **6**
Gül bahçesi.
5. Ruhuñ üstünde gören hâl-i siyâhuñ sanemâ
6. Der Habeş tıflı durur bâg-ı gülistânda yatur

bâg-ı hasret:
1. **bâg-ı hasretde:**
Mısra: **3**
Özlem bahçesi.
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

bâg-ı hayât:
1. **bâg-ı hayâtum:**
Mısra: **5**
Hayat bahçesi.
5. Pür idi bâg-ı hayâtum şükûfe-i şâdî
6. Yüzüme bak gör e anuñ hazânı gelmedi mi

bâg-ı huld:
1. **bâg-ı huld:**
Mısra: **9**
cennet bahçesi
9. Eylemiş zindânı bir dilber Hayâlî bâg-ı huld
10. Yoluna ölen Şehîd-i Kerbelâ yanındadur

bâg-ı hüsn:
1. **bâg-ı hüsn:**
Mısra: **8**
Güzellik bahçesi
7. Gonca-i pür-hûna döndü âh kim göñlüm gibi
8. Bâg-ı hüsn içre görüp bir nergis-i şehlâ gözüm

2. **bâg-ı hüsnüñ:**
Mısra: **3**
Güzellik bahçesi
3. Olaldan bâg-ı hüsnüñ sen tezerv-i nâz-perverdi
4. Göñül derler benüm de bir şikârî şâhbâzum var

3. **bâg-ı hüsnüñ:**
Mısra: **6**
Güzellik bahçesi
5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

bâg-ı letâfet:
1. **bâg-ı letâfetde:**
Mısra: **7**
Hoşluk bahçesi.
7. Sen nice bâg-ı letâfetde gül iseñ ben dahi
8. Gülsitân-ı vasfınuñ bir bülbül-i nâlânıyem

bâg-ı maʿâni:
1. **bâg-ı maʿâni:**
Mısra: **37**
Manalar bahçesi.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

bâg-ı maʿrifet:
1. **bâg-ı maʿrifet:**
Mısra: **10**
Hüner, sanat bahçesi.||Şiir meydanı.
9. Neşʾeler erdi Hayâlîyem kelâmumdan dile
10. Tâ ki bâg-ı maʿrifet içinde tâk etdüñ beni

bâg-ı meclis:
1. **bâg-ı meclisüm:**
Mısra: **10**
Meclis bahçesi.
9. Ey Hayâlî hâne küncünden ferâgum var bu gün
10. ʿİşretüm devrânıdur açıldı bâg-ı meclisüm

bâg-ı rezm:
1. **bâg-ı rezmüñ:**
Mısra: **35**
Kanlarla gül bahçesine dönen savaş meydanı.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

2. **bâg-ı rezmüñde:**
Mısra: **17**
Savaş bahçesi.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

bâg-ı vücûd:
1. **bâg-ı vücûduma:**
Mısra: **9**
Vücut bahçesi.||Beden.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

bağışlamak:
1. **bagışladı:**-*dı*
Mısra: **2**
Karşılıksız vermek, ihsan etmek
1. Hattı giderdi yâr yüzünden revâcını
2. Gûyâ baña bagışladı Rûmuñ harâcını

bağlamak:
1. **bagladı:**-*dı*
Mısra: **5**
İp ve benzeri şeylerle dolamak.
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

2. **baglamaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **4**
Bağlamak
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

3. **bagladı:**-*dı*
Mısra: **8**
Belirlemek.
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

bağlamalu:
1. **baglamalu:**
Mısra: **11**
zincirlik deli
11. Kapuñda baglamalu görenler Hayâlîyi
12. Edüp kıyâs dedi ki dârüʾş-şifâ budur

bağlanmak:
1. **baglanursa:**-*ursa*
Mısra: **4**
Tutulmak, ayrılamamak
3. Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anuñ
4. ʿAceb mi baglanursa gülleri zîrâ ki kanludur

2. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **2**
Toplanmak. (Güzel vasıfların toplanması bağlamında).
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

3. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **4**
Bağlanmak.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

4. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **6**
Bağlanmak.
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

5. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **8**
Toplanmak, oluşmak.
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

6. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **10**
Tutulmak, ayrılamamak
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

7. **baglanur:**-*ur*
Mısra: **12**
Bağlanmak.
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

bağır:
1. **bagrum:**-*um*
Mısra: **8**
Ciğer, göğüs, yürek, kalp, gönül.
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

2. **bagrumı:**-*umı*
Mısra: **4**
Ciğer, göğüs.
3. Ol kaşı yaya bir nazar et baña diyeli
4. Bagrumı tîr-i gamze ile tut ki del dedüm

3. **bagrum:**-*um*
Mısra: **5**
Göğüs.
5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

bağrı delinmek:
1. **bagrı delindi:**
Mısra: **36**
Yüreği parçalanmak.||İnciyi dizmek için ortasını delmek.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

bağrı hûn olmak:
1. **bagrı hûn olalı:**
Mısra: **39**
(Cefa oklarıyla) Bağrı kanlarla kaplanmak.
39. Bagrı hûn olalı cefâlarla
40. Baña beñzer baña hemân gonca

2. **bagrı hûn olmuş:**
Mısra: **5**
Bağrı kanlarla kaplanmak.||Kadehin içindeki şarap.
5. Lebüñ öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
6. Surâhînüñ gece meclisde agzından haber çekdüm

bağrına basmak:
1. **bagrına basdı:**
Mısra: **6**
Kucaklamak.
5. Nâlesine gördü Ferhâduñ getirmez tâkati
6. Bî-sütûn basdı anuñçün bagrına hârâları

2. **bagrına basmazdı:**
Mısra: **7**
Kucaklamak.
7. Her nücûmu bagrına basmazdı ger yerde senüñ
8. Kebkeb-i mûzeñ görüp reşk etmeseydi âsumân

bağrında dâgın yakmak:
1. **bagrında dâgın yakdılar:**
Mısra: **4**
Bağrında yara açmak.
3. ʿAks-i hâlüñ bu dil-i pür-hûnda tutmuşdur karâr
4. Lâlenüñ ol günde kim bagrında dâgın yakdılar

bağrınuñ başı gözünüñ yaşı:
1. **bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur:**
Mısra: **2**
Sinede açılan yaralar ve gözden akan yaşlar.
1. Katre-i jâle ile lâleleri hâmûnuñ
2. Bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur Mecnûnuñ

bağrını delik delik eylemek:
1. **bagrum delik delik eyledi:**
Mısra: **1**
Göğüse delik delik yaralar açmak.
1. Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
2. Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik

bağrında baş çıkmak:
1. **bagrumda baş çıka:**
Mısra: **2**
Yüreğinde yara çıkmak.
1. Gamuñla ayaga düşdüm şarâb-ı nâb gibi
2. ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi

bağrını hûn eylemek:
1. **bagrumı hûn eyledüm:**
Mısra: **1**
bağrı kanla doldurmak, eziyet içinde bırakmak
1. Gonca laʿlüñ hasretinden bagrumı hûn eyledüm
2. Kûyuñ eşk-i lâle-gûnumla ciger-gûn eyledüm

bağrını hûn eylemek:
1. **bagrumı hûn eyleyüpdür:**
Mısra: **5**
bağrı kanla doldurmak, eziyet içinde bırakmak
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

bağrına taş basmak:
1. **bagruña taş bas:**
Mısra: **5**
Uğradığı zarara, felakete sesini çıkarmadan katlanmak.
5. Bagruña taş bas felâhun gibi ol ser-geşte kim
6. Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrüñ şîşesi

bagruñı hûn etdügine:
1. **bagruñı hûn etdügine:**
Mısra: **14**
Bağrını kana bulamak, kanatmak.
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

bah:
1. **bahsam:**-*sam*
Mısra: **1**
Bakmak.
1. Sanuram bahsam gözü üzre nigâruñ kaşına
2. İki şehbâzuñ iki teldür takılmış başına

2. **bahup:**-*up*
Mısra: **5**
Bakmak.
5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

bahâ:
1. **bahâ:**
Mısra: **62**
Far. Kıymet, değer, bedel.
61. Hîç tâc-ı Kubâda beñzeye mi
62. Kem bahâ bir külâh-ı bârânî

2. **bahâyi:**-*yi*
Mısra: **3**
Far. Kıymet, değer, bedel.
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

3. **bahâ:**
Mısra: **7**
Far. Kıymet, değer, bedel.

7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

bahâne olmak:
1. **bahâne olsun:**
Mısra: **58**
Bahanesi olmak, sebebi olmak.
57. Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
58. Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

bahâr:
1. **bahâra:**-*a*
Mısra: **14**
Bahar mevsimi.||Sultanın huzuru.
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

2. **bahârı:**-*ı*
Mısra: **2**
Bahar mevsimi
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

3. **bahârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Bahar mevsimi
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

bahâr dersi:
1. **bahâr dersini:**
Mısra: **5**
Bahar mevsimi.||Sevgilinin temaşaya çıktığı vakit.
5. Bülbül bahâr dersini eyler edâ velî
6. Fasl-ı hazândan okumamış dahi bir varak

bahâr ebri:
1. **bahâr ebri:**
Mısra: **10**
Bahar bulutu. (Nisan yağmurları bağlamında).
9. Hayâlî vaktidür sen gül-ʿizâra
10. Bahâr ebri gibi aglaya karşu

bahâr olmak:
1. **bahâr olmuşdur:**
Mısra: **22**
Bahar mevsimi gibi olmak.||Sevgilinin bütün özellikleri neticesinde oluşan durum.
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

bahâr-ı hüsn:
1. **bahâr-ı hüsne:**
Mısra: **9**
Güzelliğin baharı.
9. Ey Hayâlî her bahâr-ı hüsne karşu nice bir
10. Bulanup ırmag-veş deryâ gibi cûş eyleyem

2. **bahâr-ı hüsne:**
Mısra: **10**
Güzellik baharı.||Sevgilinin yüzü.
9. Çehresin berg-i hazân etdi Hayâlînüñ felek
10. Sen bahâr-ı hüsne anı bergüzâr etmek nice

3. **bahâr-ı hüsnü:**
Mısra: **6**
Güzellik baharı
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

bahâr-ı ʿömr:
1. **bahâr-ı ʿömrü:**
Mısra: **45**
Ömrün baharı.||Gençlik.
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

bahâristân:
1. **bahâristân:**
Mısra: **2**
Yeşil ve çiçekli yer.
1. Elüñe câm al geldi cihânuñ saʿd-i devrânı
2. Bahâristân ile zeyn eyledi gülşen gülistânı

bahâristân-ı tabʿ:
1. **bahâristân-ı tabʿumda:**
Mısra: **59**
Yaradılışın bahar bahçesi.
59. Bahâristân-ı tabʿumda açıldı bir gül-i sûrî
60. Hacil eyler anuñ her bergi evrâk-ı gülistânı

bahir:
1. **bahir:**
Mısra: **5**
Yalancı, ahmak (adam).
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

bahr:
1. **bahr:**
Mısra: **12**
Deniz
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

2. **bahr:**
Mısra: **4**
Deniz.||Gözyaşı.
3. Tûfân-ı eşkümi göricek telh-kâm olup
4. Her bahr tutdu vâdî-i hayretde bir kenâr
6. Murg-ı âbî bahrı terk etdi semender âteşi

3. **bahre:**-*e*
Mısra: **5**
Deniz.||İlahi hakikat.
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

bahr emvâcı:
1. **bahr emvâcı:**
Mısra: **3**
Deniz dalgaları.
3. Bahr emvâcı gibi uyma havâya her nefes
4. Zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya yaʿni lenger ol

bahr içre:
1. **bahr içre:**
Mısra: **39**
Denizler içinde.
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

bahr kenârı:

1. **bahr kenârında:**
Mısra: **4**
Deniz kenarı, sahil.
3. Sensüz ey gül bu cihân gülşeni çeşmümde benüm
4. Beñzer ol bahr kenârında olan hâr u hâse

bahr ü neheng:
1. **bahr ü nehenge:**
Mısra: **1**
Deniz ve timsah. (Aşığın gözyaşı ve sevgilinin saçının kıvrımı bağlamında).
1. Eşkümle ʿaks-i zülfüñ bahr ü nehenge beñzer
2. Sayd etmede hayâlüñ çeşmüm pelenge beñzer

bahreyn:
1. **bahreyni:***-i*
Mısra: **5**
İki deniz. (Basra Körfezi ile Hind Denizi veya Karadeniz ile Akdeniz. Yahut da Akdeniz ile Hind Denizi)||Aşığın iki gözü.
5. Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾ-bar
6. Key ıztırâba düşer reşk edüp baña deryâ

bahr-i bî-pâyân:
1. **bahr-i bî-pâyân:**
Mısra: **22**
uçsuz bucaksız deniz
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

bahr-i çeşm:
1. **bahr-i çeşmümde:**
Mısra: **7**
Gözyaşı denizi.
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

bahr-i eltâf-ı hudâ:
1. **bahr-i eltâf-ı hudâdan:**
Mısra: **16**
Allah'ın lütuf ve kerem denizi.||Allah'ın sonsuz keremi.
15. Ebr gibi girüben mâteme dök gözyaşıñı
16. Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger isterseñ nem

bahr-i eşk:
1. **bahr-i eşkümde:**
Mısra: **4**
Gözyaşı denizi.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

2. **bahr-ı eşkümden:**
Mısra: **7**
Gözyaşı denizi.
7. Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
8. Nigâra mihr ü mâhı gögsüme iki kabag etdüm

bahr-ı fânî garîki:
1. **bahr-ı fânî garîkine:**
Mısra: **5**
Yokluk denizinde boğulmuş olan.||Kendini yokluk denizine atan.
5. Bahr-ı fânî garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

bahr-i fenâ:
1. **bahr-i fenâ:**
Mısra: **5**
Yokluk denizi.
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

bahr-i fikrete dalmak:
1. **bahr-i fikrete daldı:**
Mısra: **10**
Düşünce denizine dalmak. (Güzel mananın derinlerde olması, derinlerde saklanması bağlamında).
9. Tabʿ-ı Hayâlî eyleyicek dürr-i nazm fâş
10. Daldı sadefler ol gam ile bahr-i fikrete

bahr-ı gam:
1. **bahr-ı gamda:**
Mısra: **3**
dert, keder denizi.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

2. **bahr-i gamsın:**
Mısra: **6**
dert, keder denizi.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

bahr-i gussa:
1. **bahr-i gussada:**
Mısra: **11**
Keder, gam denizi
11. Bu bahr-i gussada nâgeh erişdi Hızr gibi
12. Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

bahr-i hûnâb:
1. **bahr-i hûnâb:**
Mısra: **4**
Kan denizi.
3. Akıdup kanlu yaşumdan dem-be-dem ırmaklar
4. Bahr-i hûn-âb eyledüm mâhîlere deryâları

bahr-i hüsn:
1. **bahr-i hüsnün:**
Mısra: **6**
Güzellik denizi.
5. Çeşme-i billûrdan yâkût-ı nâb olsun revân
6. Bahr-i hüsnün dilberüñ pür-dürr ü mercân eylesün

bahr-i kelâm:
1. **bahr-i kelâmuñ:**
Mısra: **9**
Söz denizi.
9. Hayâlî bahr-i kelâmuñ olalı gavvâsı
10. Habâb gibi nice dügmeler döker yelden

bahr-i Kulzüm:
1. **bahr-i kulzüm:**
Mısra: **3**
Kızıl Deniz. (Kanlı gözyaşı bağlamında).
3. Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
4. Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile

bahr-i mahabbet:
1. **bahr-i mahabbet:**
Mısra: **4**
Aşk denizi.

3. Gider tâc ile hırkañ kim bunuñ gibi kaba yükle
4. Kabûl etmez seni bahr-i mahabbet dalabilmezsin

bahr-i melâhat:
1. **bahr-i melâhatdür:**
Mısra: **1**
Güzellik denizi.
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

bahr-i muhît:

1. **bahr-i muhît:**
Mısra: **5**
Okyanus.
5. Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
6. Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına

2. **bahr-i muhît:**
Mısra: **3**
Okyanus.
3. Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
4. Âhum yeli burar mıydı anuñ kulağını

3. **bahr-i muhîti:**
Mısra: **8**
Okyanus.||Bütün ilimler.
7. Deryâ-yi kudret içre göñüldür o mâhî kim
8. Bahr-i Muhîti nûş ede kursagı şişmeye

bahr-i muhîtüñ nehengi:
1. **bahr-i muhîtüñ nehengi:**
Mısra: **6**
Okyanus, engin denizlerin timsahı.||Dünyanın sıkıntıları.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

bahr-i nazm:
1. **bahr-i nazm:**
Mısra: **9**
Şiir denizi.
9. Bahr-i nazm içre Hayâlî göricek dürr-i yetîm
10. Verdi fer terbiyet-i mihri ile Şâh saña

2. **bahr-i nazmuñ:**
Mısra: **10**
Şiir denizi.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî ol kim ol gavvâs-vâr
10. Bahr-i nazmuñ seyr ederken bulmaz ol deryâdadur

bahr-i necef:
1. **bahr-i necef:**
Mısra: **10**
Necef Denizi.
9. Seng-i dilümi laʿl edeli kân-ı Medîne
10. Nazmum dür-i şehvârını bahr-i Necef eyler

bahr-i Rûm:
1. **bahr-i rûm:**
Mısra: **7**
Bahrü'r-Rûm (Romalılar denizi).||Akdeniz.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

2. **bahr-i rûma:**
Mısra: **4**
Bahrü'r-Rûm (Romalılar denizi).||Akdeniz.
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

bahr-i sehâ:
1. **bahr-i sehâ:**
Mısra: **26**
Cömertlik denizi.||Eli açık.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

bahr-ı sîmâbî:
1. **bahr-ı sîmâbîde:**
Mısra: **39**
Civa gibi olan deniz.
39. Bahr-ı sîmâbîde seyrân etmeye fülk-i hilâl
40. Bezm-i mevcûdâtda gezdirmeye sâgar güneş

2. **bahr-i sîmâbîdeki:**
Mısra: **5**
Civa gibi olan deniz.
5. Bahr-i sîmâbîdeki murgân-ı zer-peykerleri
6. Şâhbâz-ı himmetüm salup şikâr etmek nice

bahr-ı tahkîk:
1. **bahr-ı tahkîküz:**
Mısra: **9**
Araştırma denizi.
9. Biz Hayâlî bahr-ı tahkîküz ne bilsin ʿumkumuz
10. Zeylimüzde cüst ü cû eden has ü hâşâkimüz

bahr-i ʿummân:
1. **bahr-i ʿummânı:**
Mısra: **30**
engin deniz
29. Ben ol dürrem ki hurşîd-i kıdemden perveriş buldum
30. ʿİnâyet mevci salmadan cihâna bahr-i ʿUmmânı

bahr-i zât:
1. **bahr-i zâta:**
Mısra: **3**
Varlığın öz niteliğinin engin denizi.
3. Bahr-i zâta sefînedür tevhîd
4. Pîr-i deryâ-şinâs Nûhumdur

bahr-i zehhâr:
1. **bahr-i zehhârın:**
Mısra: **10**
Kaynayan deniz.||İlahi hakikat ile dolmuş durumda olan.
9. Ey Hayâlî katreden deryâya varmış ʿâşıkın
10. Bahr-i zehhârın benüm kimdür bilen pâyânumı

bahrüñ pâyı:
1. **bahrüñ pâyına:**
Mısra: **10**
Denizin ayağı.||Deniz kıyısı.
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

bahş etmek:
1. **bahş etdi:**
Mısra: **44**
Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak.

43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

2. **bahş etdi:**
Mısra: **6**
Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

3. **bahş etsem:**
Mısra: **5**
Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak.
5. Cigerde dâg-ı derdin çekdigüm hûbâna bahş etsem
6. Belî biñ pâre eylerse yetişmez azdur göñlüm

bahs eylemek:
1. **bahs eylerse:**
Mısra: **9**
Konuşmak, bahsetmek.
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

bahş olmak:
1. **bahş ola:**
Mısra: **43**
Vermek, ihsan etmek.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

2. **bahş oldu:**
Mısra: **12**
Vermek, ihsan etmek.
11. Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü niʿmetler
12. Cemiʿ-i halka bahş oldu o demde hân-ı ihsânı

baht:
1. **baht:**
Mısra: **12**
talih, kısmet, mutluluk
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

baht-ı cevân:
1. **baht-ı cevânumdan:**
Mısra: **10**
Gençlik mutluluğu.
9. Hayâlî ʿilm-i ʿaşkuñ olmuşam tıfl-ı nev-âmûzu
10. Nola şerm eylese pîr-i felek baht-ı cevânumdan

baht-ı haşîn:
1. **baht-ı haşîn:**
Mısra: **58**
Katı, zorlayıcı kader.
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

baht-ı siyâh:
1. **baht-ı siyâhı:**
Mısra: **9**
kötü talih, kara yazı
9. Kan aglasam nigâra baht-ı siyâhı gör kim
10. Nâz ile der Hayâlî bu bize renge beñzer

2. **baht-ı siyâhı:**
Mısra: **4**
Kara baht, kötü talih
3. Bir târ-ı zülfüne şeb-i fıtrat belî dedüm
4. Baht-ı siyâhı gör ki keş-â-keşdeyin dahi

baht-ı siyeh-kâr:
1. **baht-ı siyeh-kârum:**
Mısra: **2**
kötü talih, kara yazı
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

bâʿis:
1. **bâʿis:**
Mısra: **4**
sebep
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

2. **bâʿis:**
Mısra: **3**
Sebep
3. Yaşum bahrine bâʿis hançerüñdür
4. Bilür bu mâcerâyi murg u mâhî

bâʿis olmak:
1. **bâʿis oldu:**
Mısra: **15**
Yol açmak, Sebep olmak.
15. Bâʿis oldu Hayâlî bu kereme
16. Cümle mahlûka sâhib-i Levlâk

2. **bâʾis olur:**
Mısra: **51**
Sebep olmak.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

bâʿis-i hayât:
1. **bâʿis-i hayât:**
Mısra: **1**
Yaşam sebebi.
1. Bir bâʿis-i hayât nigâruñ helâkiyem
2. Bir zer kabâ vü sîm-tenüñ sîne-çâkiyem

bâʿis-i zevk-i cünûn:
1. **bâʿis-i zevk-i cünûnumsın:**
Mısra: **6**
Delilik zevkinin sebebi.
5. Nice ʿâkilleri mecnûn eder fasl-ı bahâr ammâ
6. Seni her gördügümce bâʿis-i zevk-i cünûnumsın

bakmak:
1. **bakdıgınca:**-*dıg, -ınca*
Mısra: **8**
Bak-: Bakma, bakmak eylemi.
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **bakmış:**-*mış*
Mısra: **57**
Bak-: Bakma, bakmak eylemi.
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

3. **bakam:**-*am*
Mısra: **15**
Nazar etmek (gözleri bir şey üzerine çevirmek)

15. Gel e bakam yüzüñe gonca-i handân-şekil
16. Kaña gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil

bakakalmak:
1. **baka kalur:**
Mısra: **2**
Duyduğu hayretten dolayı hiçbir hareket yapamayıp şaşkın şaşkın bakmak
1. Kendüñi etse bu gün her kim fenâ-ender-fenâ
2. Şâhid-i maksûd vechiyle bakâ kalur bakâ

bâkî olmak:
1. **bâkî olsun:**
Mısra: **45**
Ebedi, sonsuz olmak.
45. Senüñ zâtuñla olsun devr bâkî
46. Ki ʿâlem cism ü zâtuñ câna beñzer

bakmaduñ gitdüñ:
1. **bakmaduñ gitdüñ:**
Mısra: **9**
Aldırış etmemek.
9. Hayâlî devlet-i bî-iʿtibâra bakmaduñ gitdüñ
10. Bize besdür bu kim dillerde bir efsânemüz kaldı

bâl:
1. **bâl:**
Mısra: **6**
kanat
5. Görüp dil şuʿlesin her zahm-ı sînemden dedi dilber
6. Bu âteş bâl ile sîmurga ermiş şâhbâz ancak

bâl açmak:
1. **bâl açdı:**
Mısra: **4**
Kanat açmak, uçmak.
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

2. **bâl açdı:**
Mısra: **4**
Kanat açmak, uçmak.
3. Kand-i lebün1e ermege gülzâr-ı ruhuñda
4. Bâl açdı mekesler gibi uçmaga benefşe

bâl ü per:
1. **bâl ü per:**
Mısra: **10**
Kol kanat.
9. Dil şuʿlesi Hayâlî ten-i pür-şikâfdan
10. Şehbâz-ı evc-i ʿaşk olna bâl ü per yeter

bâl ü per açmak:
1. **bâl ü per açup:**
Mısra: **6**
Kanat açmak, uçmak
5. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi zülfüñ ile ey perî
6. Bâl ü per açup Behişt-i kûyuña uçmag işi

bâlâ:
1. **bâlâsında:**-*sında*
Mısra: **12**
Uzun, yüksek, yukarı.
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

balaban:
1. **balaban:**
Mısra: **3**
T. is. Bulgarcadan mehuz olup mezkûr lisanda ayıya denilir. Gezdirilip oynatılan ayı. İri cüsseli insan veya hayvan. Büyük davul tokmağı. Bir nev'i kuş.
3. Şahin bakışlu bir balaban gerçegüñ yine
4. Şehbâz-ı zülfü eyledi dil murgunu şikâr

balban:
1. **balban:**
Mısra: **8**
Bir ördek cinsi.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

balı belâsına degmemek:
1. **balı belâsına degmedi:**
Mısra: **2**
Dünyada alınan zevklerin çekilen sıkıntılara karşılık gelmemesi.
1. Meyl eyledük cihânuñ egerçi salâsına
2. Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına

bâl-i himmet:
1. **bâl-i himmetle:**
Mısra: **8**
İhsan kanadı.
7. Lâ-mekân seyrinde ʿankâ ile olur hem-cenâh
8. Bâl-i himmetle şol añadan doganuñ yügrüğü

bâl-i tecerrüd:
1. **bâl-i tecerrüdle:**
Mısra: **10**
Soyunmuşluk kanadı. (Allah dışında hiçbir şeyle meşgul olmamak, sürekli ibadet ü taatla meşgul olmak bağlamında).
9. Düşme bu dâm-ı havâdisde Hayâlî bende
10. Kendüñi bâl-i tecerrüdle uçar tayr eyle

bâlîn etmek:
1. **bâlîn etseler:**
Mısra: **5**
Yastık yapmak.
5. Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler anı
6. Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler

bâlîn eylemek:
1. **bâlîn eyleyen:**
Mısra: **5**
Yastık olarak kullanmak.
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

bâlîn-i ferâgat:
1. **bâlîn-i ferâgatde:**
Mısra: **11**
Tokgözlülük yastığı, tokgözlülük.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

bâliş-i zer-kâr:
1. **bâliş-i zer-kâra:**
Mısra: **2**
Altın işlemeli yastık.
1. Hayâlûñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

bâm-ı dûzah:
1. **bâm-ı dûzahdur:**
Mısra: **9**
Cehennem çatısı. (Aşığın yaralı göğsü bağlamında).
9. Nâr-ı hecrüñle Hayâlî bâm-ı dûzahdur tenüm
10. ʿArz edüp dîdâruñı gel cennet-âbâd et beni

bâm-ı harâbât:
1. **bâm-ı harâbâta:**
Mısra: **5**
Meyhane damı.
5. Çıkdılar bâm-ı harâbâta hilâle bakdılar
6. Âsumâna sunduğum zerrîn ayagum sandılar

ban:
1. **banı:**-*ı*
Mısra: **18**
Vaktiyle Macaristan cihetlerinde sancak beylerine ve prenslere verilen unvan. Hâkim, serdar, kale muhafızı.
17. Yüzümüz üzre varalum dediler
18. Engürûsuñ Lehün Çehün Banı

baña:
1. **baña:**
Mısra: **11**
Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme eki almış hali, bana.
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

2. **baña:**
Mısra: **12**
Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme eki almış hali, bana.
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

3. **baña:**
Mısra: **17**
Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme eki almış hali, bana.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

4. **baña:**
Mısra: **18**
Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme eki almış hali, bana.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

bânî olmak:
1. **bânî oldu:**
Mısra: **2**
Kurucu olan, yapan.
1. Erişüp Şâha lutf-ı Rabbânî
2. Oldu sûr-ı saʿâdete bânî

bârân:
1. **bârân:**
Mısra: **10**
Yağmur. (Aşığın ahının göğe yükselmesi bağlamında).
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

2. **bârâna:**-*a*
Mısra: **16**
Yağmur
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

bârân akmak:
1. **bârân akar:**
Mısra: **1**
Yağmurun yağması.
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

bârân eylemek:
1. **bârân eyledi:**
Mısra: **8**
Yağmur haline dönüştürmek. (Aşığın gözyaşını çoğaltmak bağlamında).
7. Dil-rübâlar kâmetin nahl-i cihân-ârâ eden
8. Nevbahâr-ı hüsne gözyaşını bârân eyledi

bârân yagmak:
1. **bârân yagınca:**
Mısra: **4**
Yağmur yağmak.
3. Aglatma beni ister iseñ gelmeye hattuñ
4. Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân

bârân-ı şerʿ:
1. **bârân-ı şerʿ:**
Mısra: **14**
Şeriat yağmuru.
13. Gülşen-i cânda Hayâlî sebze-i îmân biter
14. Yagdurursa ebr-i rahmet üstüne bârân-ı şerʿ

bârân-şekil:
1. **bârân-şekil:**
Mısra: **64**
Yağmur gibi (saçmak).
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

bârgâh-ı himmet:
1. **bârgâh-ı himmeti:**
Mısra: **55**
Gayret ocağı.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

bârgâh-ı ʿişret:
1. **bârgâh-ı ʿişretüñ:**
Mısra: **10**
İçki meclisi.
9. Âşinâyâne nazar saldı Hayâlîden yaña
10. Bârgâh-ı ʿişretüñ şol nâzenîn serverleri

bârî:
1. **bârî:**
Mısra: **4**
Bari, hiç olmazsa.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

2. **bârî:**
Mısra: **7**
Hiç olmazsa, en azından
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

3. **bâri:**
Mısra: **2**
Bari, hiç olmazsa.
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

bâr-ı ʿaşk:
1. **bâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşkın yükü.
7. Hüsn içinde kaşlaruñ iki ser-âmed hûb iken
8. Anlaruñ da kâmetin ham eylemişdür bâr-ı ʿaşk

bâr-ı gam:
1. **bâr-ı gam:**
Mısra: **9**
dert yükü
9. Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddüm bükelden çeng-veş
10. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyledüm

2. **bâr-ı gamı:**
Mısra: **11**
dert yükü
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

bâr-ı gamı çekmek:
1. **bâr-ı gamı çekeli:***-eli*
Mısra: **9**
Eziyet, sıkıntı çekmek.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

bâr-ı girân olmak:
1. **bâr-ı girân olma:**
Mısra: **4**
ağır yük olmak
3. Hicâbı refʿ edüp canân ile ben câna cân oldum
4. Yürü yanumda ey sâye baña bâr-ı girân olma

bâr-ı girân:
1. **bâr-ı girânın:**
Mısra: **2**
ağır yük║ağır vazife, ağır teklif.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ göñlüme genc-i nihânın yıkdılar
2. Gerden-i câna tenüñ bâr-ı girânın yıkdılar

bâr-ı gussa eylemek:
1. **bâr-ı gussa eyleye:**
Mısra: **16**
Kederle yüklü olmak.
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

2. **bâr-ı gussa eyleye:**
Mısra: **16**
Kederle yüklü olmak.
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

bâr-ı ʿinâyet:
1. **bâr-ı ʿinâyet:**
Mısra: **8**
Yardım, ihsan yükü.
7. Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
8. Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden

bâr-ı mihnet:
1. **bâr-ı mihnetden:**
Mısra: **6**
Dert yükü.
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

bâr-ı ümîd:
1. **bâr-ı ümîd:**
Mısra: **3**
Ümit meyvesi.
3. Bâr-ı ümîd ʿaşk ile erer kemâline
4. Gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur

bârigâh:
1. **bârigâha:***-a*
Mısra: **4**
İzinle girilecek yer, padişah divanhanesi.
3. Zer kemendin güneş atup çıkamaz
4. Bir yüce bârigâha mensûbuz

2. **bârigâh:**
Mısra: **6**
İzinle girilecek yer, padişah divanhanesi.
5. Ey gönül saña sıâdı kevn ü mekân
6. Ne ulu bârigâh imişsin sen

3. **bârigâh:**
Mısra: **10**
İzinle girilecek yer, padişah divanhanesi.
9. Senden esmez Hayâlî gayra gubâr
10. Ne ʿaceb bârigâh imişsin sen

bârigâh-ı Cem:
1. **bârigâh-ı cem:**
Mısra: **1**
Cem'in divanhanesi.
1. Ey dil habâb-ı sâgar imiş bârigâh-ı Cem
2. Âvâreler havâsına tâbiʿ sipâh-ı Cem

baş:
1. **başındadur:***-ındadur*
Mısra: **37**
Vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

2. **başumı:***-umı*
Mısra: **3**
Kişinin kendi şahsı, zâtı.
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **başdur:***-dur*
Mısra: **9**
Yara.
9. Ey Hayâlî kanlu başdur bâdede her bir habâb
10. Merd-i meydân olalı gam leşkeri savaşına

4. **başta:**-*ta*
Mısra: **9**
baş, kafa || fikir, düşünce
9. Göñlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda
5. **başıdur:**-*ıdur*
Mısra: **2**
Öncü, önder.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

6. **başlar:**-*lar*
Mısra: **3**
Baş.||Beden.
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

baş açuk:
1. **baş açuk:**
Mısra: **9**
korkusuz, pervasız abdal.
9. Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
10. Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm

2. **baş açuk:**
Mısra: **7**
Pervasız, korkusuz.
7. Baş açuk lâle çemende dedi sultân-ı güle
8. Kan bulaşmış ʿalem-i Şâh-ı Şehîdânem ben

baş açuk beglik eylemek:
1. **baş açuk beglik eylemek:**
Mısra: **3**
Kalenderi dervişi olmak.
3. Maksûduñ ise baş açuk beglik eylemek
4. Yalıñ ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol

baş açmak:
1. **baş açup:**
Mısra: **3**
Korkusuz olmak.
3. Olalım baş açup harâbâtî
4. Kimseden etmeyüp hicâb içelüm

2. **baş açup:**
Mısra: **7**
Başını açmak (İnsanların dua ederken samimiyetlerini ifade etmek için başlarındaki serpuşu çıkarmaları bağlamında).
7. İstedüm hân-ı visâli kapısından baş açup
8. Yürü dervîş yoluñu kim vere Allâh dedi

baş agrısı:
1. **baş agrısıdur:**
Mısra: **3**
Dert, tasa.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

baş çekmek:
1. **baş çeken:**
Mısra: **2**
Başını kaldırmak,yükseltmek.(Güneşin doğması)
1. Gökde seyrân eyleyen hurşîd-i nûr-efşân mıdur
2. Yohsa dilden baş çeken bir lemʿa -i sûzân mıdur

2. **baş çeküp:**
Mısra: **3**
Yükselmek.
3. Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum baş çeküp
4. Katdı encüm haylinüñ alayını alayına

baş dögmek:
1. **baş dögsün:**
Mısra: **4**
Başını taşlara vurmak.
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

baş egmek:
1. **baş egdi:**
Mısra: **2**
boyun eğmek, boyun bükmek
1. Gördü ki kıble-gâh-ı cihândur ol iki kaş
2. Eksüklügün hilâl bilüp egdi aña baş

2. **baş egdi:**
Mısra: **8**
Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.
7. Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak
8. Baş egdi sücûd etdi bu idrâke benefşe

3. **baş egdi:**
Mısra: **4**
boyun eğmek, boyun bükmek
3. Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
4. Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe

baş indirmek:
1. **baş indirüp:**
Mısra: **35**
Dallarını aşağı doğru indirmek.
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

baş kaldırmak:
1. **baş kaldurup:**
Mısra: **1**
Ayaklanmak, isyan etmek.
1. Âhdan leşker çeker baş kaldurup efgân baña
2. Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân baña

2. **baş kaldururlar:**
Mısra: **4**
Görmek amacıyla başını yukarı kaldırma. (Sevgilinin uzun boyu bağlamında).
3. Seyr-i bûstân eyleseñ kaddüñ temâşâ kılmaga
4. Servler baş kaldururlar bâgda dîvârdan

baş koymak:
1. **baş komuş:**
Mısra: **7**
Baş koymak.||Uyuyakalmak.
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

2. **baş koya:**
Mısra: **2**
Başı yere koyma, başı eğmek.
1. Mihr-i cihânı kim ki göñülden ede tırâş
2. Engüşt-i mâh-ı nevle felek koya aña baş

baş koşmak:

1. **baş koşdu:**
Mısra: **10**
Baş başa vermek, fikir birliği yapmak
9. Kanını topraga karmaga Hayâlînüñ müjeñ
10. gamze-i hûnîn ile baş koşdu hem-râz oldular

2. **baş koşdu:**
Mısra: **1**
Baş başa vermek, fikir birliği yapmak
1. Baş koşdu zülf hatt-ı ruh-ı dil-rübâ ile
2. Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

3. **baş koşdu:**
Mısra: **1**
Baş başa vermek, fikir birliği yapmak
1. Baş koşdu sâye-veş bir iki yüzü karaya
2. Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye

baş kurtarmak:
1. **baş kurtarsın:**
Mısra: **8**
Kendini kurtarmak.
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

baş ocagı olmak:
1. **baş ocagı olalı:**
Mısra: **1**
(Aşıkların) konakladığı yer durumunda olmak. (Aşığın yaralarla kaplı bağrı bağlamında).
1. Dâg-ı sînem ehl-i derdüñ olalı baş ocagı
2. Benden uyarur çeragı Hacı Bektâş ocagı

baş olmak:
1. **baş olsa:**
Mısra: **5**
Önde gelmek, lider olmak
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

baş oyanmak:
1. **baş oyandum:**
Mısra: **8**
Akıllanmak, aklı başına gelmek, uyanmak.
7. Cânını fedâ kılan kişi erişür Hakka
8. Hak yoluna vardum ben baş oyandum aldum cân

baş ü cân:
1. **baş ü câna:**
Mısra: **36**
Baş ve ruh.
35. Bir kalbi pâk meşrebi sâfı kuluñ durur
36. Kalmaz yolunda düşmanunuñ baş ü câna tîg

baş urmak:
1. **baş ura:**
Mısra: **3**
Başını vurmak.
3. Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
4. Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze

baş üzre:
1. **baş üzre:**
Mısra: **10**
Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.
9. Hayâlî ol hümâ-talʿat şehüñ dîvânesi oldum
10. Baş üzre dûd-ı âhumdan siyeh bir dâne per çekdüm

2. **baş üzre:**
Mısra: **8**
Hürmet, saygı ifadesi.
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

baş yarmak:
1. **baş yar:**
Mısra: **6**
Başını taşa vurmak.||Eziyet çekmek.
5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

başa almak:
1. **başa alup:**
Mısra: **5**
Kafaya dikmek. (İçmek bağlamında).
5. Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
6. Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben

başa çıkdı:
1. **başa çıkmak:**
Mısra: **6**
Yüksek bir konuma gelmek.
5. Ayaga düş dilerseñ başa çıkmak
6. Bunuñla başa çıkdı câm-ı sahbâ

2. **başa çıkmak:**
Mısra: **5**
Yüksek bir konuma gelmek.
5. Ayaga düş dilerseñ başa çıkmak
6. Bunuñla başa çıkdı câm-ı sahbâ

başa ergürmek:
1. **başa ergürdü:**
Mısra: **33**
Yükseltmek, yüceltmek.
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

başa iletmek:
1. **başa iletdüm:**
Mısra: **3**
Yükseğe çıkarmak.
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

2. **bâşa iletmedi:**
Mısra: **8**
1. Sona erdirmek. 2. İkmal etmek.
7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

3. **başa iletmiş:**
Mısra: **2**
1. Sona erdirmek. 2. İkmal etmek.
1. Göñlüm diler varup ser-i zülfüñe bend olam
2. Bu kâr-ı ʿaşkı başa iletmiş levend olam

başa toprak dökmek:
1. **başa toprak dökdü:**
Mısra: **6**
Büyük bir üzüntü duymak.

5. Alnumuñ aldı kara yazuların çünki dile
6. Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd

başak:
1. **başak:**
Mısra: **8**
Ekin başı. (Çabucak dağılma bağlamında).
7. Varsun yele havâñ ile bu hırmen-i vücûd
8. Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

başdan aşurı:
1. **başdan aşurı:**
Mısra: **9**
Çok fazla.
9. Başdan aşurı etdi Hayâlî saña cevri
10. Tâ kim ser-i zülfeynini ol mâh uzatdı

başdan ayağa:
1. **başdan ayaga:**
Mısra: **7**
Baştan aşağıya kadar, tamamıyla.
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

2. **başdan ayaga:**
Mısra: **10**
Bütünüyle, tamamıyla.
9. Hayâlî yedi eflâküñ nola göñlünde yer etse
10. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

3. **başdan ayaga:**
Mısra: **8**
Bütünüyle, tamamıyla.
7. Her biri derdüm görüp ʿaşkuñda kan aglar baña
8. Tâze tâze daâdan başdan ayaga dîdeyin

başdan gidermek:
1. **başdan gidersün:**
Mısra: **5**
Def etmek.
5. ʿAkla diñ hengâmeyi başdan gidersün aradan
6. Derd-i dilber var iken bilmem o kimümdür benüm

başı açuk bir kalender:
1. **başı açuk bir kalenderem:**
Mısra: **4**
Kalenderilik yolu gereği saçlarını kazıtan derviş.
3. Maʿnide nazm kişverinüñ tâcdâriyem
4. Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem

başı ayagına gelmiş:
1. **başı ayagına gelmişe:**
Mısra: **8**
Başı kesilip ayağının önüne düşen.||Hallac-ı Mansur.
7. İçdi çün Mansûr Ene'l-hakk bâdesinden bir ayag
8. Nûş-ı cân dedüm ol ayagına başı gelmişe

başı düşmek:
1. **başı düşdükde:**
Mısra: **8**
Başı düşmek.||Ölmek.
7. Şeh-per-i Cibrîldür cârûb-ı meydân-ı gazâ
8. Her şehîdüñ başı düşdükde o meydânı öper

başı eflâke ermek:
1. **başı eflâke ererse:**
Mısra: **7**
Başı göğe ermek. (Sevgilinin uzun boyu bağlamında).
7. Servin eflâke eger başı ererse sanemâ
8. Kaddüñe bende iken istemez ol âzâdî

2. **başı göge erer:**
Mısra: **18**
Beklenmeyen bir mutluluğa ulaşmak.||Başı mızrak ucunda yüksekte durmak.
17. Şehâ ʿadûñ eger isterse ser-firâz olmak
18. Serin sinânuña diksün ki başı göge erer

3. **başımuz göge ererse:**
Mısra: **7**
Beklenmeyen, umulmayan bir mutluluğa, sevince ulaşmak.||Yükselmek.
7. Gün gibi başımuz ererse göge
8. Sâye-veş hâk-i râha mensûbuz

başı örtülü:
1. **başı örtülü:**
Mısra: **2**
Kapalı.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

başı taşra:
1. **başı taşra:**
Mısra: **10**
Havalı, uçarı olmak.
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

başı üzre:
1. **başı üzre:**
Mısra: **6**
Başı üstüne, başı üzerine.
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

baş vermek:
1. **başı vermek:**
Mısra: **3**
Baş vermek, kendini feda etmek.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

başın agurtmak:
1. **başın agurdur:**
Mısra: **4**
Başını ağrıtmak.
3. Kâse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb
4. Gördü bülbül goncanuñ başın aâurdur nâleler

başın aşaga etmek:
1. **başın aşaga edüp:**
Mısra: **5**
Boynunu bükmek. (Menekşe çiçeğinin yapraklarının yere dönük durması bağlamında).
5. Şerm etmese hattuñdan edüp aşaâa başın
6. Olmazdı berâber kara topraga benefşe

başın ayağa salmak:

1. **başın ayaga salar:**
Mısra: **26**
Başını kesip ayağının yanına düşürmek.
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

başını eğmek:
1. **başın egdi:**
Mısra: **2**
Baş eğmek, boyun bükmek.
1. Bî-sütûnuñ gördü kim tîgiyle taşı var imiş
2. Geldi başın egdi Ferhâduñ tırâşı var imiş

başını salmak:
1. **başın salar:**
Mısra: **4**
Servinin başını sallaması.||Kızgınlığını gösterir tarzda başını sallamak.
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

başına:
1. **başına:**
Mısra: **53**
Kişinin kendisine.
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

başına ağmak:
1. **başına agdı:**
Mısra: **5**
Başına düşmek, başına gelmek.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

başına almak:
1. **başına alup:**
Mısra: **3**
Başına yerleştirmek.
3. Serve yol mudur alup murg âşiyânın başına
4. Kendüyi râh-ı vefâda Kays ile akrân ede

2. **başına alup:**
Mısra: **7**
Baş üstünde tutmak.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

başına çevirmek:
1. **başına çevirüp:**
Mısra: **4**
Bir şeyi bir kimsenin başı gözü sadakası olarak başının etrafında çevirip sahipliğinden vazgeçmesi.
3. Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ
4. Çevirüp başına pervânesin âzâd etdi

başına efser etmek:
1. **başına efser edüp:**
Mısra: **20**
Başına taç edinmek.
19. Ger bir şehüñ ele getirüp hâk-i pâyüñı
20. Başına efser edüp ola tâcdâr serv

başına gelmek:
1. **başına geldi:**
Mısra: **4**
Yaşamak.
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

başına gevher dökmek:
1. **başına gevher dökmüş:**
Mısra: **23**
Memnuniyetini bildirmek, tebrik etmek adına yapılan bir eylem.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

başına giymek:
1. **başına geyer:**
Mısra: **10**
Başına takmak.
9. Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkuñ şâhıdur
10. Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer

başına hâk saçmak:
1. **başına hâk saçar:**
Mısra: **4**
Başına toprak saçmak.||Bir kimsenin ölümünü istemek için söylenen beddua.
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

başına koymak:
1. **başına komazdı:**
Mısra: **10**
Başını koymak.
9. Olmasa Hayâlî gibi gülşende dilâver
10. Başına komazdı siyeh otaga benefşe

başına konmak:
1. **başına konmuş:**
Mısra: **2**
Başına gelmek, yaşamak.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

2. **başına konsa:**
Mısra: **3**
Başa almak.
3. Bir serverüñ ayagı tozu konsa başına
4. Devlet serîrinüñ yürü terk eyle tâcını

başına od yakmak:
1. **başına od yakar:**
Mısra: **8**
Başına ateş yakmak.
7. Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
8. Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl

başına sultân olmak:
1. **başına sultân olup:**
Mısra: **1**
kendi başına sultan olmak||kimseden izin almadan dilediğini yapmak
1. Mısr-ı hüsn içre olup başına sultân kâkül
2. Kalb-i ʿuşşâkı derüp eyledi dîvân kâkül

başına üşmek:
1. **başına üşe:**
Mısra: **8**
Başına üşüşmek.
7. Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnetkeşe kim
8. Başına üşe gam-ı dehr melûl eylemeye

başına yağdırmak:
1. **başına yagdurdı:**
Mısra: **4**
Başına atmak.||(Eziyet) Çektirmek.
3. Meşhedi taşını Mecnûnuñ ʿalâmet sanmañuz
4. Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına

başında:
1. **başında:**
Mısra: **3**
Kendi başına.
3. Cihânda başında sultân iken benüm servüm
4. Kul oldu sen şehe âzâd gördügüñ göñlüm

başında od yanmak:
1. **başında od yanar:**
Mısra: **2**
Başında ateş yanmak.||Semada duran güneş.
1. Naʿlçeñ nakşın senüñ gördü türâb üstündedür
2. Od yanar başında çarhuñ ıztırâb üstündedür

başından geçen:
1. **başından geçenden:**
Mısra: **6**
Başından geçmiş olan.||Aşkın hallerini yaşamış olan.
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

başını almak:
1. **başını alsın:**
Mısra: **45**
Kellesini almak, öldürmek.
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

başını almak:
1. **başını alup:**
Mısra: **3**
Kellesini almak, öldürmek.
3. Daʿvî-i hüsn etdügiyçün şemʿüñ alup başını
4. Kûy-ı dilberde sabâ ögretdi meydân öpmege

başını fedâ eylemek:
1. **başını fedâ eylemesün:**
Mısra: **7**
Canını feda etmek.
7. Başını eylemesün zülfüñe agyâr fedâ
8. Ser-i bî-magzı yine efʿî-i Dahhâke çeker

başını taşlara döğmek:
1. **başını taşlara döğse:**
Mısra: **10**
Başını taşlara vurmak. (Sevgilinin eşiği taşları bağlamında).
9. Çünki sen servüñ ayagına Hayâlî eremez
10. Başını taşlara döğse nola seylâb gibi

başını tob kılmak:
1. **başını tob kılsa:**
Mısra: **8**
Başını feda etmek.
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

başka:
1. **başka:**
Mısra: **12**
Başka, diğer
11. Yok deme yâra varuñı çaldur gedâlık et
12. Başuña beglik eyle yürü başka mihter ol

2. **başka:**
Mısra: **4**
Başka, diğer
3. Âhı ʿâlemlerini çeküp beglik eylemiş
4. İklîm-i ʿaşka olmuş imiş başka padişâh

başlamak:
1. **başladuñ:**-*duñ*
Mısra: **46**
bir işe girişmek, harekete geçmek.
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

2. **başladı:**-*dı*
Mısra: **6**
bir işe girişmek, harekete geçmek.
5. Öpmek dilerken ol mehi âheng-i cevr eder
6. Şehnâza başladı sonuñu kıldı bûselik

3. **başlamasa:**-*masa*
Mısra: **2**
bir işe girişmek, harekete geçmek.
1. Açılmaz idi seyre gelüp bâga benefşe
2. Ger lâle ile başlamasa lâga benefşe

4. **başladı:**-*dı*
Mısra: **9**
başlamak
9. Hayâlî başladı rengîn fesâne söylemege
10. Cihân aña görünelden hayâl-i hâb gibi

başlar elden gider:
1. **başlar elden gider:**
Mısra: **8**
Başı kesilmek.
7. Cemâl-i Yûsuf içün yaralandıysa eller
8. Benüm nigârum içün başlar gider elden

başlar kesici:
1. **başlar kesici:**
Mısra: **12**
Başlar kesen.
11. Tîgüm zebân ü terk-i küleh nâmdur baña
12. Başlar kesici kanlar akıtmaz dilâverem

başlar kesüp kanlar dökmek:
1. **başlar kesüp kanlar döker:**
Mısra: **5**
Başlar kesip kanlar dökmek. (Sevgilinin özelliği bağlamında).
5. Dem-be-dem başlar kesüp kanlar döker cellâd-ı ʿaşk
6. Ol şeh-i hüsnüñ görüñ kûyunda cân bâzârını

başlar üzre yer etmek:
1. **başlar üzre yer eder:**
Mısra: **6**
Baş üstünde yeri olmak.
5. Sakla derd içre dili murg-ı ser-i Mecnûn gibi
6. Başlar üzre yer ider ol aşiyanuñ yügrügü

başlu:

1. **başlu:**
Mısra: **5**
Yaralı.
5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

2. **başlu:**
Mısra: **5**
Yaralı.
5. Yüregümde bir nice başlu pıñarum var akar
6. İhtiyâcum yok benüm yer yer türâbuñ ʿaynına

3. **başlu:**
Mısra: **7**
Tepeleme dolu.
7. Her cânibinde gördü ki başlu pıñarı var
8. Göñlümde kurdu şâh-ı mahabbet otağını

basmak:
1. **bas:**
Mısra: **1**
Basmak, çıkmak.
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

2. **bas:**
Mısra: **2**
Basmak, okunmak.
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

3. **bas:**
Mısra: **8**
Yere basmak.
7. Ol serv ser-keş âh ise ser-keş sen ey yaşum
8. Rûy-ı niyâzı su gibi yüz sür türâba bas

4. **bas:**
Mısra: **10**
Basmak.||Öpmek.
9. Hattuña kara baht demişdür Hayâlînüñ
10. Bu mühr-i ʿanberînüñi ol laʿl-i nâba bas

5. **basdı:**-*dı*
Mısra: **1**
Ayakla çiğnemek, ayak altına almak.
1. Bezm-i bahâra basdı ayagı benefşenüñ
2. Gül gibi geldi ʿişreti çagı benefşenüñ

Basra:
1. **basra:**
Mısra: **27**
Irak'ta bir şehir.
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

başu aşagda:
1. **başum aşagda:**
Mısra: **18**
Başı aşağıda, söyleyecek sözü olmamak.
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

başun ele almak:
1. **başum elüme alup:**
Mısra: **7**
Başını elleri arasına almak.||Düşünceli olmak.
7. Habâb-âsâ alup başum elüme
8. Havâ-yi ʿaşka Uyupdur sipâhum

başum üstünde:
1. **başum üstünde:**
Mısra: **10**
Baş üstü.
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

başum üzre:
1. **başum üzre:**
Mısra: **4**
Baş üstünde.
3. O Mecnûnem ki sûzumdan felekde murg olur biryân
4. Başum üzre semender murgu gelsün âşiyân etsün

başuma almışam:
1. **başuma almışam:**
Mısra: **7**
Yüklenmek.
7. Almışam başuma bir Leylî saçuñ sevdâsını
8. Dostlar Mecnûn-ı vaktem bendedür tavr-ı cünûn

başuma gün doga:
1. **başuma gün doga:**
Mısra: **4**
Üzerine güneşin doğması. Aydınlanmak.
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

başuma gün dogmada:
1. **başuma gün dogmada:**
Mısra: **5**
Üzerine güneşin doğması. Aydınlanmak.
5. Başuma gün dogmada rûy-ı siyâhum hâkde
6. Yâr kûyunda nem eksük sâye-i dîvârdan

başuma kasd etdi:
1. **başuma kasd etdi:**
Mısra: **23**
Canına kastetmek.
23. Mihrüñi cânda görüp başuma kasd etdi felek
24. Eyleyüp mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekil

başuma üşdü:
1. **başuma üşdü:**
Mısra: **5**
Başına toplanmak, başına üşüşmek.
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı gönül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

başumdan ʿakl gitdi:
1. **başumdan ʿakl gitdi:**
Mısra: **7**
Çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırmak.
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

başumdan aşdı:
1. **başumdan aşdı:**
Mısra: **5**
Boyunu geçmek, çok fazla olmak.
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

başuña beglik eylemek:
1. **başuña beglik eyle:**
Mısra: **12**
Bir başına yaşamak, kendi kendisinin beyi olmak.
11. Yok deme yâra varuñı çaldur gedâlık et
12. Başuña beglik eyle yürü başka mihter ol

başuña revacı geymek:
1. **başuña revacı geydüñ:**
Mısra: **1**
Kıymetlenmek, değerlenmek.
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

başuña üşmek:
1. **başuña üşmege:**
Mısra: **5**
Başına toplanmak, başına üşüşmek.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

başunda od yanmak:
1. **başunda od yanar:**
Mısra: **6**
Başında ateş yanmak.||Sıkıntı çekmek.
5. Gece yanup yakıldıgum göricek şemʿ meclisde
6. Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancak

başuñı salmak:
1. **başuñı salma:**
Mısra: **10**
Başını sallamak, hoşnutsuzluk göstermek.
9. Ahım yüzüñde zülfüñü kıldukda târmâr
10. Ey serv salma başuñı sünbül havâ budur

batmak:
1. **batar:**-*ar*
Mısra: **1**
Saplanmak.
1. Şâd olur dil tenüme çünki o peykân batar
2. Sebz olur hâk kaçan katre-i bârân batar

2. **batar:**-*ar*
Mısra: **2**
Yağmak, düşmek.
1. Şâd olur dil tenüme çünki o peykân batar
2. Sebz olur hâk kaçan katre-i bârân batar

3. **batar:**-*ar*
Mısra: **4**
Ufkun altına inmek.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

4. **batar:**-*ar*
Mısra: **6**
Batmak.
5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

5. **batdı:**-*dı*
Mısra: **4**
Batmak.
3. Dilden geçen oklaruñı tîr eyleyicek yâd
4. İncindi rakîbüñ ʿacaba aña ne batdı

bâtın:
1. **bâtınuñ:**-*uñ*
Mısra: **22**
İç yüz, dâhil, derûn, zamir.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

2. **bâtınla:**-*la*
Mısra: **9**
İç, gizli, derun.||Batıni mezhep.
9. Buldu bâtınla Hayâlî şeref-i ʿâlîyeyi
10. Ey kazâ zâhirini gerçi anuñ dûn etdüñ

bâtın-ı sâf:
1. **bâtın-ı sâfı:**
Mısra: **6**
(Bir kimse veya şeyin)Temiz, saf iç yüzü.
5. Mürşid-i gûşe-nişîndür hum-ı mey ey zâhid
6. Bâtın-ı sâfı anuñ eyledi hoş-hâl beni

batn-ı hût:
1. **batn-ı hût:**
Mısra: **9**
Balığın karnı.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

battal:
1. **battal:**
Mısra: **20**
Kahraman, bahadır.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

Bâyezîd:
1. **bâyezîdüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Bâyezid-î Bistâmî.
7. Cüneydün Bâyezîdüñ hûn-ı dilden
8. Elinde sübha-i mercânıdur ʿaşk

bayram:
1. **bayram:**
Mısra: **10**
T. is. Mübarek ve muazzez addedilen dinî ve millî günler: Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, İstiklâl Bayramı, Cumhuriyet Bayramı. bayram etmek sevinmek, sürur göstermek, şehr-âyîn yapmak. kara bayram yeis ve matem günü. bayramlaşmak bayram tebriği etmek.
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

2. **bayramda:**-*da*
Mısra: **1**
Milli veya dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler.
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

bayram ertesi:
1. **bayram ertesi:**
Mısra: **1**
Bayram ertesi.
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

2. **bayram ertesi:**
Mısra: **2**
Bayram ertesi.
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

__bayramlık:__
1. **bayramlık:**
Mısra: **1**
Bayrama özel
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

__bâzâr:__
1. **bâzârumı:**-*umı*
Mısra: **42**
pazarlık, revaç
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

2. **bâzârını:**-*ını*
Mısra: **18**
söz alışverişi, sohbet.
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

3. **bâzârı:**-*ı*
Mısra: **55**
Alem.
55. Niteki mihr ile meh germ edüp bu bâzârı
56. Metâʿ-ı ʿîdi getürmekde eylemeye direng

4. **bâzârda:**-*da*
Mısra: **10**
Pazar.||Dünya pazarı.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

5. **bâzârum:**-*um*
Mısra: **4**
Pazarlık etmek
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

6. **bâzâruñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Pazar.||Dünya pazarı.
5. Ne yolumdur benüm hâk-i rehi erbâb-ı ʿaşk olmak
6. Metâʿı yokdur ey hâce bu bâzâruñ edebden yeg

7. **bâzâr:**
Mısra: **6**
Pazar.||Melamet pazarı.
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

__bâzâra düşmek:__
1. **bâzâra düşe:**
Mısra: **4**
Esir olma. (Pazarda köle olarak satılma bağlamında).
3. Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
4. Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe

__bâzâr-ı ʿaşk:__
1. **bâzâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşk pazarı.
3. Müşterî olan metâʿı derde gelsün yanuma
4. Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk

2. **bâzâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşk pazarı.
7. Cân riştesiyle muntazır ey Yûsuf-ı cemâl
8. Bâzâr-ı ʿaşk içindeharîdârıñam senüñ

__bâzâr-ı efsûn:__
1. **bâzâr-ı efsûnu:**
Mısra: **3**
Sihir, büyü alışverişi.
3. Gözlerüñ bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi
4. Leblerüñ devrinde düşdüler ayaga bâdeler

__bâzâr-ı fenâ:__
1. **bâzâr-ı fenâda:**
Mısra: **6**
Yokluk, yok olma pazarı.
5. Ey rûh baña câme-i cismi neye verdüñ
6. Bâzâr-ı fenâda beni dellâl mı sanduñ

__bâzâr-ı gam:__
1. **bâzâr-ı gamda:**
Mısra: **7**
dert satılan pazar || gönlün âfeti olan belâların satıldığı çarşı (dil ve cân vermek bağlamında)
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

__bâzâr-ı hak:__
1. **bâzâr-ı hakda:**
Mısra: **2**
Hakikat pazarı.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

__bâzâr-ı hüsn:__
1. **bâzâr-ı hüsn:**
Mısra: **8**
Güzellik pazarı.
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

__bâzâr-ı kâʾinat:__
1. **bâzâr-ı kâʾinatda:**
Mısra: **1**
Kainat pazarı.||Dünya.
1. Bâzâr-ı kâʾinatda gördü güzel seni
2. Bî-ihtiyâr sevdi dil ey bî-bedel seni

__bâzâr kılmak:__
1. **bâzârı kılmaduñ:**
Mısra: **14**
Alıcısı olmak.
13. Müşterî gibi Hayâlî mihrüñe ey mâh-rû
14. Kılmaduñ bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledüñ

__bâzâr-ı mihr-i yâr:__
1. **bâzâr-ı mihr-i yârda:**
Mısra: **5**
Sevgilinin muhabbetinin pazarı.

5. Hâce-i ʿaşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
6. Nakd-ı cânla almaga kâlâ-yi vuslat beklerüz

bâzâr-ı rızâ:
1. **bâzâr-ı rızâda:**
Mısra: **4**
Hoşnutluk pazarı.
3. Taʿnesi taşına her bir nâ-kesüñ kıymet koyup
4. Ben bu bâzâr-ı rızâda cevherî oldum yine

bâzî etmek:
1. **bâzî edüp:**
Mısra: **5**
Oyun etmek, oynamak.
5. Hâk-i Dârâ ile bir tıfl edüp bâzî dedi
6. Devlet-i fânîye magrûr olanı seyr eyle

bâz-ı hümâ-sayd:
1. **bâz-ı hümâ-saydem:**
Mısra: **7**
Mutluluk kuşunu avlayan avcı kuş.||Aşık.
7. Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
8. Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan

bâz-ı sultânî:
1. **bâz-ı sultânî:**
Mısra: **6**
Sultanların kolunda duran alıcı kuş.||Sevgilinin saçları.
5. Dedüm destüm erer mi zülfüñe bir şeb dedi dilber
6. Gedâlar destine lâyık degüldür bâz-ı sultânî

bâzil-i feyz-i suhan:
1. **bâzil-i feyz-i suhanem:**
Mısra: **27**
Güzel söz söyleme ilminin cömerdi.
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

bâzû:
1. **bâzûdur:**-*dur*
Mısra: **8**
pazı, kol
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

bâzu-yı ʿaşk:
1. **bâzu-yı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşkın gücü.
5. Tîr-i pertâbî gibi atdı beni bâzu-yı ʿaşk
6. Ay ü gün menzillerinden ileri oldum yine

bâzû-yı devrân:
1. **bâzû-yı devrândan:**
Mısra: **9**
Zamanın kuvveti.
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

bâzû-yı Hallâc:
1. **bâzû-yı hallâcuñ:**
Mısra: **8**
Hallac-ı Mansur'un pazıları.
7. Fenâdan zevk almazsañ Ene'l-hak sırrını açma
8. Kim ol bâzû-yı Hallâcuñ kurulmuş elde yayıdur

bâzû-yı kâʾinât:
1. **bâzû-yı kâʾinâtda:**
Mısra: **10**
Kainatın kolu. (Güç, iktidar bağlamında).
9. Ben ey Hayâlî çarh-ı felek pençesin burar
10. Bâzû-yı kâʾinâtda el bilürem seni

bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâz:
1. **bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâzuma:**
Mısra: **8**
Avcı gönderen güzelin pazısı.
7. Bir hadeng-i cân ile iki cihânı kıldı sayd
8. Âferînler bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâzuma

be:
1. **be:**
Mısra: **7**
a!, bre! (teklifsiz konuşmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem)
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

2. **be:**
Mısra: **6**
a!, bre! (teklifsiz konuşmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem)
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

3. **be:**
Mısra: **5**
a!, bre! (teklifsiz konuşmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem)
5. Girdibâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
6. Ten esâsına göñül verem ki berbâd ancak

be yürü:
1. **be yürü:**
Mısra: **4**
Haydi git!
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

bebr ü peleng:
1. **bebr ü pelengi:**
Mısra: **6**
Aslan ve kaplan. (Korkusuzluk bağlamında).
5. Ne meydür ol kim içse cürʿasın mûr
6. Göze göstermeye bebr ü pelengi

bebr-i vegâ:
1. **bebr-i vegâ:**
Mısra: **45**
Savaş canavarı. Arslanın bile korktuğu bir mahluk.
45. Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
46. Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil

bedel olmak:
1. **bedel olmadı:**
Mısra: **10**
Karşılık olmak.
9. Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
10. Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş

beden:

1. **bedende:**-*de*
Mısra: **3**
Layık değil.
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

2. **beden:**
Mısra: **4**
gövde, cisim, ten.
3. Hadengüñ ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
4. Beden gibi içi yaraklu bir hisâra göñül

3. **beden:**
Mısra: **1**
gövde, cisim, ten.
1. Her şemʿ-i hüsne ger ola kâfûrdan beden
2. Cismüñ misâli olmaya bir nûrdan beden

beden gibi hisâr:
1. **beden gibi hisârum:**
Mısra: **8**
Beden kalesi.||Vücut, gövde.
7. Sînemüñ meydânı dolsa kanlu yaş ile nola
8. Leşker-i mihnet beden gibi hisârum aldılar

beden zulmetini nûr eylemek:
1. **beden zulmetini nûr eyle:**
Mısra: **4**
Nefis karanlığını aydınlatmak, nurlandırmak.
3. Bakma hurşîd eline zerre gibi ey şeydâ
4. Kendü nûruñla beden zulmetini nûr eyle

bedenden geçmek:
1. **bedenden gec:**
Mısra: **10**
Kendi öz vücudundan vazgeçmek.
9. Hayâlî câme-i zer beft ü atlasdan olup fârig
10. Libâs-ı müsteʾârîden geçüp belki bedenden gec

bed-gevher:
1. **bed-gevher:**
Mısra: **9**
Tabiatı fena, soysuz.
9. Hayâlî nazmına bed-gevher etmesün taʿnı
10. Şikest ergürimez ol bu dürr-i meknûna

bed-güher:
1. **bed-güher:**
Mısra: **8**
Mayası bozuk kimse.
7. Yâkût bildi laʿl-i lebüñ kandan oldugın
8. Bu sırrı fâş kılmaga ol bed-güher yeter

bed-kîşe:
1. **bed-kîşe:**
Mısra: **5**
Ok mahfazası, okluk.
5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

bed-nâm-ı ʿâlem:
1. **bed-nâm-ı ʿâlem:**
Mısra: **6**
Alemde kötü bir ün kazanan.
5. Kıble yüzünde zülfü Leylâ kabîlesinden
6. Bed-nâm-ı ʿâlem oldu Mecnûn benümle adaş

bed-nâm-ı ʿam:
1. **bed-nâm-ı ʿam:**
Mısra: **1**
Herkes tarafından kötü ünüyle bilinme durumu.
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

bedr-i kâmil:
1. **bedr-i kâmildür:**
Mısra: **7**
Dolunay.
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

beg:
1. **beglere:**-*ler, -e*
Mısra: **15**
Bey, efendi
15. Bildi kim beglere hazîne gerek
16. Zerini eyledi nihân gonca

2. **begler:**-*ler*
Mısra: **37**
Bey, efendi
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

3. **begüm:**-*üm*
Mısra: **9**
Bey, efendi
9. Sen nice paşalaruñ içre ser-âmedseñ begüm
10. Ehl-i nazmuñ bu Hayâlî öyle bir mümtâzıdur

4. **begüm:**-*üm*
Mısra: **10**
Bey, efendi
9. Kûy-i ʿaşkuñ gedâsı çakeriyüz
10. Biz begüm pâdişâha mensûbuz

5. **begüm:**-*üm*
Mısra: **2**
Bey, efendi (Sevgili anlamında kullanılmıştır.)
1. Çün kanum içdi baña leb-i dil-sitân gerek
2. Olmaz begüm cerîme baña kana kan gerek

be-gâyet:
1. **be-gâyet:**
Mısra: **18**
Ziyadesiyle, haylice, gayet
17. Tekellüfsüz yenürsin sen dedigiʾçin aña eller
18. Hacâletten kızarmışdur be-gâyet kuzu biryânı

2. **be-gâyet:**
Mısra: **1**
Ziyadesiyle, haylice, gayet
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

3. **be-gâyet:**
Mısra: **5**
Ziyadesiyle, haylice, gayet
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

beğenmek:

1. **begenmez:**-*mez*
Mısra: **14**
İyi veya güzel bulmak.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

2. **begenmez:**-*mez*
Mısra: **10**
İyi veya güzel bulmak.
9. Hayâlî nazmını tâ kim ʿutârid istimâʿ etdi
10. Begenmez matlaʿ-ı mihr ile gökde nazm-ı pervîni

beglerbegi olmak:
1. **beglerbegi olalı:**
Mısra: **7**
Sancak beylerinin başı olmak.
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

beglerbegi-i Rûm:
1. **beglerbegi-i rûm:**
Mısra: **23**
Rumeli Beylerbeyi.
23. Pâşâ-yı Şâh-ı ʿâdil ü Beglerbegi-i Rûm
24. Kʾoldu havâ-yi ʿaşkı ile bî-karâr serv

beglig:
1. **begligüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Beylik.||Övünç.
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

2. **begligi:**-*i*
Mısra: **7**
Beylik, efendilik.
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

3. **begligüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Beylik.||Övünç.
3. Begligüm var ʿâlem içre çok şükür Allâhuma
4. Tâze bir şâha kul oldum ʿâlemüñ sultânıyem

begligi sürmek:
1. **begligi sürdü:**
Mısra: **1**
Beylik sürmek, efendilik yapmak.
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

begligin fakr kilîmi:
1. **begligin fakr kilîminde:**
Mısra: **6**
Sultanlığın yokluk kilimi.||Yoklukta sultanlık bulma.
5. Nâle-i perr-i mekes nevbet-i şâhî mi degül
6. Begligin fakr kilîminde ne gamdur bilene

beglik etmek:
1. **beglik eden:**
Mısra: **7**
Efendilik etmek.
7. Ey gedâ kisvetinde beglik eden
8. Gam yeme pâdişâh imişsin sen

2. **beglik eder:**
Mısra: **7**
Efendilik etmek.
7. Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
8. Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin

beglik eylemek:
1. **beglik eylemiş:**
Mısra: **3**
Beylik, efendilik etmek.
3. Âhı ʿâlemlerini çeküp beglik eylemiş
4. İklîm-i ʿaşka olmuş imiş başka padişâh

behâne olmak:
1. **behâne olup:**
Mısra: **26**
Vesile olmak, sebep olmak.
25. Sultân-ı berr ü bahr Süleymân-ı ins ü cân
26. Kʾalur şükûh u düşmeni olup behâne tîg

behey:
1. **behey:**
Mısra: **42**
Hey! Ey! Be! Ekseriya hiddet ve tekdir manasında kullanılır.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

2. **behey:**
Mısra: **42**
Hey! Ey! Be! Ekseriya hiddet ve tekdir manasında kullanılır.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

behişt:
1. **behişte:**-*e*
Mısra: **13**
Cennet.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **behişte:**-*e*
Mısra: **7**
Cennet.
7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

behişt-i ʿadn ʿaynı:
1. **behişt-i ʿadn ʿaynından:**
Mısra: **4**
Adn cennetinin çeşmesi.
3. Gülistân râhını gördüm beyâz evrâk zeyn etmiş
4. Behişt-i ʿadn ʿaynından akan kâfûra beñzetdüm

behişti dâneye satmak:
1. **behişti dâneye satdı:**
Mısra: **5**
Cenneti bir taneye satmak.
5. Âdem Behişti dâneye satdı o hâle ben
6. Beñzerse böyle beñzese ogul atasına

behişt-i kûy:
1. **behişt-i kûyuña:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Cennete benzeyen eşiği.

5. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi zülfüñ ile ey perî
6. Bâl ü per açup Behişt-i kûyuña uçmag işi

Behrâm:
1. **behrâm:**
Mısra: **1**
Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişah.
1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

2. **behrâmı:***-ı*
Mısra: **14**
Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişah.
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

Behrâm-ı rûz-ı dâr ü gîr:
1. **behrâm-ı rûz-ı dâr ü gîr:**
Mısra: **39**
Cenk gününün, cenk meydanının Behram'ı.
39. Husrev-i Cem-çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gîr
40. Kim senâ-gûyudur anuñ tayyibîn ü tâhirîn

behre-mend olmak:
1. **behre-mend ol:**
Mısra: **9**
hissedar olmak
9. Hayâlî nazmınuñ bir mısraʿından behre-mend ol kim
10. Hakîkat nüktesin söyler bunuñ birdür çogu azı

bekâya mâlik:
1. **bekâya mâlik:**
Mısra: **3**
Ebediliğe sahip.
3. Cândur bekâya mâlik cismi şeh ü gedânuñ
4. Ya mihr içinde zerre yâ gerd-i hâk-i rehdür

bekçi olmak:
1. **bekçi olalı:**
Mısra: **1**
Gözetlemek, korumak.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

beklemek:
1. **bekleyeyin:***-ye, -yin*
Mısra: **3**
Beklemek, durmak
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

2. **bekler:***-r*
Mısra: **18**
Beklemek, durmak
17. ʿÂşık olmuşdur saña ey mâh-rû beñzer güneş
18. Anuñ içün âsitânu her seher bekler güneş

3. **bekledi:***-di*
Mısra: **1**
Nöbet tutmak.
1. Derd ser-leşkeriyle bekledi Mecnûn vâdîz
2. ʿAşk derbendine saldı karavol Ferhâdı

bel:
1. **belinde:***-inde*
Mısra: **5**
Bel.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

2. **belüñe:***-üñe*
Mısra: **5**
Bel.
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

3. **belinde:***-inde*
Mısra: **6**
Bel.
5. Şahum olalı çeşmüm peyk-i reh-i hayâlüñ
6. Bu katre katre eşküm belinde zenge beñzer

4. **belinde:***-in, -de*
Mısra: **8**
Vücudun kalça yukarısında olan en ince mahalli, kuşak yeri.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

bel bağlamak:
1. **bel baglamazsa:**
Mısra: **43**
Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

belâ:
1. **belâ:**
Mısra: **8**
Felaket, afet.
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

2. **belâñı:***-ñı*
Mısra: **17**
Bela, aşk belası.
17. Verüp bu cümlesin alam belâñı
18. Kim oldur cân içinde câvîdân genc

3. **belâña:***-ñ, -a*
Mısra: **3**
Felaket, afet.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

4. **belâ:**
Mısra: **4**
Felaket, afet.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

5. **belâlaruñ:***-lar, -uñ*
Mısra: **7**
Felaket, afet.
7. ʿAşkuñdaki belâlaruñ ugrar geçer bize
8. Şehr-i mahabbetüñ güzelüm şâh-râhıyuz

6. **belâ:**
Mısra: **9**
Dert, sıkıntı, huzursuzluk, mihnet

9. Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
10. Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegüñ

belâ bezmi:
1. **belâ bezminde:**
Mısra: **9**
gam, keder meclisi
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

2. **belâ bezminde:**
Mısra: **3**
gam, keder meclisi
3. Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
4. Benüm kan olası göñlüm saña mı kaldı ʿâlemde

3. **belâ bezminde:**
Mısra: **3**
gam, keder meclisi
3. Belâ bezminde ʿâşıklar geçerler ad içün serden
4. Sıdı seng-i havâdis câmın ammâ nâm-ı Cem kaldı

belâ dâğı:
1. **belâ dâgın:**
Mısra: **7**
Gam yarası.
7. Benüm gibi belâ dâgın çeker bulduñ mu ey lâle
8. Nice demler gören bir ʿâşık-ı hûnînkefensin sen

belâ deşti:
1. **belâ deştinde:**
Mısra: **10**
Bela, sıkıntı çölü.
9. Hayâlî ʿaşk-ı Leylâya heves kılduñ velî anı
10. Belâ destinde her Mecnûn-ı ser-gerdâna vermezler

2. **belâ deştinde:**
Mısra: **7**
Bela, sıkıntı çölü.
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

belâ Ferhâdı:
1. **belâ ferhâdıyam:**
Mısra: **1**
Tasa, keder çeken Ferhad.
1. Ben belâ Ferhâdıyam kûh-ı gam-ı dildârda
2. Şuʿle-i âhum başumda lâledür kühsârda

belâ gülzarı:
1. **belâ gülzarına:**
Mısra: **3**
Sıkıntı bahçesi.
3. Belâ gülzarına revnak veren bir ʿandelîbem ben
4. Leb-i cân-perverüñle tûtî-i şekker-şikensin sen

belâ iklîmi:
1. **belâ iklîminüñ:**
Mısra: **2**
Keder ülkesi.
1. Saldugunda hâne-i ʿaşkuñ ezel bünyâdını
2. Taşa kullandum belâ iklîminüñ Ferhâdını

belâ kühsârı:
1. **belâ kühsârıdur:**
Mısra: **1**
Eziyet dağı.
1. Başum diyâr-ı gamda belâ kühsârıdur
2. İki gözüm bi-ʿaynihi anuñ pıñarıdur

2. **belâ kühsârıdur:**
Mısra: **1**
Eziyet dağı.
1. ʿAşk ellerinde sîne belâ kühsârıdur
2. Kim tâze dâgı yer yer anuñ lâle-zârıdur

belâ kûyu:
1. **belâ kûyuñda:**
Mısra: **5**
Bela semti.
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

2. **belâ kûyunda:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Belalarla dolu semti.
1. Ey diyen ʿâşık belâ kûyunda ben derd isterin
2. Derd hem feryâd edüp eydür ki ben merd isterin

belâ mevci:
1. **belâ mevcini:**
Mısra: **3**
Bela dalgaları.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

belâ meydânı:
1. **belâ meydânına:**
Mısra: **6**
Aşk meydanı.
5. Mahabbet tîrini pertâb edüp mihnet kemânuñdan
6. Belâ meydânına Mecnûn ile dikdük birer taşı

2. **belâ meydânınuñ:**
Mısra: **2**
Bela meydanı.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

belâ ocağı:
1. **belâ ocagını:**
Mısra: **2**
Bela ocağı.||Aşığın sevgilinin eziyetlerine maruz kalan bağrı.
1. Seyr edenler öldügümden soñra sînem dagını
2. Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını

belâ odu:
1. **belâ oduna:**
Mısra: **6**
Bela ateşi.
5. Şu kim diler ki ede bir perî-ruhu teshîr
6. Diliyle cânı belâ oduna sipend gerek

belâ tîrü:
1. **belâ tîrüñe:**
Mısra: **13**
Eziyet oku. (Sevgilinin kirpikleri bağlamında).
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

belâ vâdîleri:

1. **belâ vâdîlerin:**
Mısra: **4**
Sıkıntı çekilen yer.||Dünya.
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

belâ vilâyeti:
1. **belâ vilâyetine:**
Mısra: **3**
Bela ülkesi.
3. Mecnûn belâ vilâyetine şehriyâr iken
4. Jûlîde mûlar üstüne çetr-i siyâh idi

belâ vü derd ü gam:
1. **belâ vü derd ü gam:**
Mısra: **7**
Sıkıntı, dert ve keder.
7. Eksük olmaz hâne-i dilden belâ vü derd ü gam
8. Köhne mihmân-hânedür sanmañ bunuñ mihmânı yok

belâ vü kazâ:
1. **belâ vü kazâ:**
Mısra: **2**
Bela ve musibet.
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

belâ vü meşakkat:
1. **belâ vü meşakkat:**
Mısra: **5**
Eziyet ve zorluk.
5. Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
6. Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur

belâgat:
1. **belâgat:**
Mısra: **5**
Etkili, güzel ve yerinde söz söyleme.
5. Sözlerüm ʿâleme bildürdi belâgat ne imiş
6. Nitekim aldı yüzüñ nûr-ı melâhat senden

belâgat bâğı:
1. **belâgat bâgınuñ:**
Mısra: **44**
Güzel söz söyleme bahçesi.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

belâgat mîvesi:
1. **belâgat mîvesin:**
Mısra: **12**
Sözü güzel söyleme meyvesi.||Şiir.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

belâ-keş:
1. **belâ-keşin:**-*in*
Mısra: **2**
Keder, sıkıntı çeken.||Aşık.
1. Ben sâgar-ı belâñ ile bezmüñde serhoşun
2. Her derdüñi kabûl edici bir belâ-keşin

belâlar bezmi:
1. **belâlar bezmine:**
Mısra: **1**
Eziyetler meclisi.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

2. **belâlar bezmine:**
Mısra: **1**
Eziyetler meclisi.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

belâlı:
1. **belâlı:**
Mısra: **8**
Müşkil, sıkıntılı.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

Belʿam-ı Bâʿûr:
1. **belʿam-ı bâʿûr:**
Mısra: **34**
Beni İsrail soyundan, çok ibadet eden ve İsm-i A'zam'ı bilen bir abid. Hz Musa'ya beddua etmesi ile bilinen bir zat. Bel'am-ı Ba'ur.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

belâsı balına değmemek:
1. **belâsı balına degmez:**
Mısra: **13**
Getirdiği faydaların götürdüğü zararlardan az olması durumu.
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

belâya kâil:
1. **belâya kâil:**
Mısra: **5**
Sıkıntıya boyun eğmiş olan.||Aşık.
5. ʿÂşık belâya kâil bülbül figâna mâʾil
6. Olmuş nasib hande her kebk-i kühsâra

belâya merd olanlar:
1. **belâya merd olanlar:**
Mısra: **5**
Sıkıntı karşısında dik duranlar.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

belâ-yi ʿaşk:
1. **belâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **43**
Aşk belası.
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

belâ-yı cân-ı merdüm:
1. **belâ-yı cân-ı merdümdür:**
Mısra: **1**
İnsan ruhunun belası.
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

belâ-yi dost:
1. **belâ-yi dost:**
Mısra: **3**
Sevgiliden gelen belalar.
3. Yumsañ gözüñ saña güzer etmez belâ-yi dost
4. Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmüñ siper gerek

belâ-yi siyâh:
1. **belâ-yi siyâh:**
Mısra: **2**
Kara bela, çok büyük bela.
1. Hat degül dûd-ı âh imişşin sen
2. Ne belâ-yi siyâh imişşin sen

belî:
1. **belî:**
Mısra: **13**
evet
13. Bi-şükûfe olur beli mîve
14. Mîve-i bûstân-ı insânî

2. **belî:**
Mısra: **2**
evet
1. Gönülde ʿaşkuñ oldu ey cevân genc
2. Belî vîrânede olur nihân genc

belik:
1. **belik:**
Mısra: **2**
Ok ve yay kuburu, sadak, tîr-dân, tîr-keş.
1. Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
2. Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik

belini bağlamak:
1. **belini baglar:**
Mısra: **5**
Güvenmek, inanıp arkasından gitmek.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

belini bükmek:
1. **belini bükdü:**
Mısra: **3**
Çok sıkıntı vermek.||Eğmek, bükmek.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

belirsiz olmak:
1. **belirsiz oldu:**
Mısra: **9**
Belli olmamak.
9. Başı ayagı oldu belirsiz Hayâlînüñ
10. Nûş edeli şarâb-ı mahabbet ayagını

belki:
1. **belki:**
Mısra: **12**
ola ki
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

2. **belki:**
Mısra: **10**
ola ki
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

3. **belki:**
Mısra: **10**
hatta, üstelik
9. Hayâlî câme-i zer beft ü atlasdan olup fârig
10. Libâs-ı müsteʾârîden geçüp belki bedenden gec

4. **belki:**
Mısra: **6**
Bir ihtimal.
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

belli:
1. **belli:**
Mısra: **6**
Bilinmedik bir yanı olmayan, malum.
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

belürmek:
1. **belürdükde:**-*dükde*
Mısra: **9**
1. Belirmek. 2. Ortaya çıkmak.
9. Hatt-ı âşûbu belürdükde Hayâlî göresin
10. Beñleri gibi nice fitne-i devrân batar

2. **belürse:**-*se*
Mısra: **3**
1. Belirmek. 2. Ortaya çıkmak.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar göñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

ben:
1. **ben:**
Mısra: **9**
Ben, birinci tekil şahıs zamiri
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **ben:**
Mısra: **19**
Ben, birinci tekil şahıs zamiri
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **ben:**
Mısra: **29**
Ben, birinci tekil şahıs zamiri
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

ben:
1. **beñlerinüñ:**-*lerinüñ*
Mısra: **9**
T. is. Yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben, hâl.
9. Ey Hayâlî beñlerinüñ mübtelâsı oldular
10. Nakşını fehm etmeyüp ol pür-cefânuñ sâdeler

2. **beñleri:**-*leri*
Mısra: **10**
Yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben.
9. Hatt-ı âşûbu belürdükde Hayâlî göresin
10. Beñleri gibi nice fitne-i devrân batar

3. **benler:**-*ler*
Mısra: **5**
T. is. Yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben, hâl.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

4. **beñlere:**-*ler, -e*
Mısra: **7**
T. is. Yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben, hâl.
7. Pervîni beñzedür yüzüñ üstünde beñlere
8. Meh hırmenine anuñ içün od salar şems

5. **beñler:**-*ler*
Mısra: **5**
T. is. Yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben, hâl.
5. Beñler yüzünde sûhte pervâneler durur
6. Var mı ʿizâr-ı yâr gibi bir küşende şemʿ

ben sûretde:
1. **ben sûretde:**
Mısra: **3**
Benim gibi.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

benâm olmak:
1. **benâm olur:**
Mısra: **2**
Nam sahibi, seçkin olmak.
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

benân-ı muʿciz:
1. **benân-ı muʿcizüñ:**
Mısra: **7**
Mucize gösteren parmaklar.||Hz. Peygamberin eli.
7. Tâ benân-ı muʿcizüñ kılduñ çerâgına fetîl
8. Kudreti eyvânına Hakkuñ olupdur mâh şemʿ

benâtü'n-naʿş:
1. **benâtü'n-naʿş:**
Mısra: **7**
Dübb-i ekber, Büyükayı denilen yıldız kümesinin kuyruğu ucunda bulunan en sönük yıldızdır.
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

2. **benâtüʾn-naʿş:**
Mısra: **39**
Dübb-i ekber, Büyükayı denilen yıldız kümesinin kuyruğu ucunda bulunan en sönük yıldızdır.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

bencileyin:
1. **bencileyin:**
Mısra: **22**
Benim gibi.
21. Gülbün-i bâg-ı kerem Şâh Süleymân ki anuñ
22. Var durur bencileyin bülbül-i gûyâsı hezâr

2. **bencileyin:**
Mısra: **52**
Benim gibi.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

bend:
1. **bend:**
Mısra: **2**
Bağ
1. Nigâr zülfü benüm boynuma kemend gerek
2. Şu kimse kim ola dîvâne aña bend gerek

bend bend pârelenmek:
1. **bend bend pârelensin:**
Mısra: **10**
Bölük bölük parçalanmak.
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

bend etmek:
1. **bend eder:**
Mısra: **6**
bağlamak; birleştirmek.
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

2. **bend etmege:**
Mısra: **3**
Bağlamak.
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

3. **bend etsem:**
Mısra: **9**
Bağlamak.
9. Ey Hayâlî kâkül-i dilberde bend etsem gerek
10. Bu dil-i bî-sabr ü bî-ârâmı bayram ertesi

bend eylemek:
1. **bend eyledi:**
Mısra: **2**
bağlamak
1. Tîri beñzer göricek nâvek-i müjgâna sadak
2. Tutdu kanlu deyu bend eyledi zindâna sadak

bend geçmek:
1. **bend geçmeyeydi:**
Mısra: **1**
Bağlamak, düğüm atmak.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

bend olmak:
1. **bend olam:**
Mısra: **1**
Dolanmak, bağlanmak.
1. Göñlüm diler varup ser-i zülfüñe bend olam
2. Bu kâr-ı ʿaşkı başa iletmiş levend olam

2. **bend olam:**
Mısra: **10**
Dolanmak, bağlanmak.
9. Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
10. Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam

bende:
1. **bende:**
Mısra: **3**
Kul, köle.
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

2. **bendesi:**-*si*
Mısra: **28**
Kul, köle.
27. Husrev-i Rûm-ı ʿArab Şâh-ı Süleymân-ı ʿAcem
28. Kʾoldu her bendesi Dârâ-der ü Hâkân-şekil

3. **bendeñ:**-*ñ*
Mısra: **4**
Kul, köle.||Aşık.
3. Gamzeñ efendi gayrıya atdukca cevr okun
4. Bendeñ bilür ki hasta göñülden neler geçer

bende çekmek:
1. **bende çekdi:**
Mısra: **2**
Bağlamak.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

bende düşmek:
1. **bende düşme:**
Mısra: **9**
Hileye aldanmak.
9. Düşme bu dâm-ı havâdisde Hayâlî bende
10. Kendüñi bâl-i tecerrüdle uçar tayr eyle

bende kılmak:
1. **bende kıldum:**
Mısra: **10**
Kul ve köle haline getirmek.
9. Hâbda gördüm Hayâlî düşdü Mecnûn pâyuma
10. Bende kıldum kendüme mülk-i belânuñ şâhını

bende olmak:
1. **bende olan:**
Mısra: **1**
Kul olmak.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

2. **bende oldu:**
Mısra: **10**
Kul ve köle olmak.
9. Dürr-i nazmum gördü deryâlar dilinde söylenür
10. Ey Hayâlî bende oldu lüʾlüʾ-i lâlâ baña

3. **bende oldu:**
Mısra: **2**
Kul olmak.
1. Bilsem ne gördü ol sanem-i sîm-tende şemʿ
2. İklîm-i şâma server iken oldu bende şemʿ

bende vü şâh:
1. **bende vü şâh:**
Mısra: **15**
Kul ve sultan.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

2. **bende vü şâh:**
Mısra: **31**
Kul ve sultan.
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

bende-i âl-i ʿabâ:
1. **bende-i âl-i ʿabâ:**
Mısra: **10**
Peygamber evlatlarının kulu.
9. Atlas-ı gerdûnu etmez himmeti rahşına şal
10. Tâ ki olmuşdur Hayâlî bende-i Âl-i ʿAbâ

bende-i bîçâre:
1. **bende-i bîçâre:**
Mısra: **8**
Çaresiz kul.
7. Gerçi çokdur hüsn iklîminde sâhib-ihtişâm
8. Bende-i bîçâre bir bilmek gerek sultânı bir

bende-i dîrîne:
1. **bende-i dîrînedür:**
Mısra: **9**
Eski kul.||Tanıdık.
9. Hayâlî bende-i dîrînedür lutfuñ dirig etme
10. Anuñ gibi suhan-perver cihânuñ nükte-dânından

bende-i fermân olmak:
1. **bende-i fermân olan:**
Mısra: **1**
Bir emre kul köle olmak.
1. Ey ʿaşk-ı yâra bende-i fermân olan başum
2. Bî-taht ü tâc ʿâleme sultân olan başum

bende-i fermân:
1. **bende-i fermânıdur:**
Mısra: **10**
Emir kulu, fermanlı köle.
9. Hayâlî gâh olur sultân benem der
10. Ki anuñ bende-i fermânıdur ʿaşk

bende-i hâs-ı Süleymân Hân:
1. **bende-i hâs-ı süleymân hân:**
Mısra: **12**
Kanuni Sultan Süleyman'ın has kulu.
11. Öpmege dâmân-ı pâkin kâmetüñ olmuş dütâ
12. Yohsa sen de bende-i hâs-ı Süleymân Hân mısın

bende-i kemter:
1. **bende-i kemter:**
Mısra: **28**
Aciz, fakir kul.
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

bende-i makbûl-i şâh-ı nükte-dân:
1. **bende-i makbûl-i şâh-ı nükte-dânum:**
Mısra: **10**
İnce manalı sözlerden anlayan padişahın makbul kölesi.
9. Ser-fürû etdi Hayâlî baña erbâb-ı kemâl
10. Bende-i makbûl-i Şâh-ı nükte-dânum sandılar

bende-i nükte-şinâs-ı men ʿaref:
1. **bende-i nükte-şinâs-ı men ʿaref:**
Mısra: **10**
Arifin nüktelerinden anlayanın kulu.
9. Nefsüñ hicâbın kaldurup bakdı cemâl-i dilbere
10. Oldu Hayâlî bende-i nükte-şinâs-ı Men ʿaref

bende-i reftâr:
1. **bende-i reftârıñam:**
Mısra: **2**
Naz ve eda ile yürüyen kul.

1. Cândan helâk-i lezzet-i güftârıñam senüñ
2. Salın salın ki bende-i reftârıñam senüñ

bende-i sâhib-nazar:
1. **bende-i sâhib-nazar:**
Mısra: **2**
Tecrübesi, düşüncesi kuvvetli olan bende.
1. Sâgar lebüñe ʿâşık-ı hûnîn-ciger geçer
2. Her bir habâb bende-i sâhib-nazar geçer

bende-i Şeh Bâyezîd İbn-i Süleymân Hân:
1. **bende-i şeh bâyezîd ibn-i süleymân hân:**
Mısra: **10**
Kanuni Sultan Süleyman Han'ın oğlu Şehzade Bayezid'in kulu.
9. Zulmet-i zulmü kılıcıyla cihândan kıldı dûr
10. Bende-i Şeh Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân mıdur

bende-i sultân-ı ʿaşk:
1. **bende-i sultân-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk sultanının kulu.
9. Bir gedâ olsa Hayâlî bende-i sultân-ı ʿaşk
10. Haşmetinde pâdişâh-ı vakt olur muhtâc aña

bende-i zerrîn-külâh:
1. **bende-i zerrîn-külâha:**
Mısra: **7**
Altın taçlı kul.||Rütbe, derece kazanmış kul.
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

bendeler âzâd kılmak:
1. **bendeler âzâd kılup:**
Mısra: **4**
Kul olanları serbest bırakmak. (Kabe'ye varıp hacı olan kişinin günahlarından arınması bağlamında).
3. Diler iseñ kapuña yüz süreler kıble-misâl
4. Kaʿbe-veş bendeler âzâd kılup hayr eyle

benden:
1. **benden:**
Mısra: **1**
Benim yerime.
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

benden özge:
1. **benden özge:**
Mısra: **8**
Benden başka.
7. Eyledi hengâmesin Ferhâd ü Mecnûn ber-taraf
8. ʿAşk meydânında benden özge şîrîn-kâr yok

benden sor:
1. **benden sor:**
Mısra: **1**
Benden sor.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

bendesine bendeyüz:
1. **bendesine bendeyüz:**
Mısra: **9**
Kula kulluk etme.
9. Çâr yâra bende Şâhuñ bendesine bendeyüz
10. Biz Hayâlî merdüm-i sâhib-kemâli gözlerüz

bend-i zülfüne düşmek:
1. **bend-i zülfüne düşdü:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Saçının bağına takılmak.
3. Dil yüzüñe meyl ederdi düşdü bend-i zülfüne
4. Kaʿbeye ʿazm eyledi kaldı diyâr-ı Şâmda

benefşe:
1. **benefşe:**
Mısra: **9**
Menekşe. (Şekli bağlamında).
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

2. **benefşe:**
Mısra: **75**
Menekşe çiçeği
75. Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledür
76. Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

3. **benefşe:**
Mısra: **4**
Menekşe.||Sevgilinin saçları.
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

4. **benefşe:**
Mısra: **6**
Menekşe.||Derviş.
5. Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
6. Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe

5. **benefşe:**
Mısra: **8**
Menekşe çiçeği. (Her yerde yetişmesi, dağlık taşlık yerlerde bitmesi bağlamında).
7. Gömgök deli kılmasa anı hatt-ı gubâruñ
8. Mecnûn oluban düşmez idi daga benefşe

6. **benefşe:**
Mısra: **8**
Menekşe çiçeği. (Taç yaprakları bağlamında).
7. Yâd etme benümle bile yârı deyu durmuş
8. Ferhâd gibi tîşe çeker daga benefşe

7. **benefşe:**
Mısra: **10**
Menekşe. (Baygın göz bağlamında).
9. Şol kan olacaguñ dirisidür bu Hayâlî
10. Tutmazdı eli girmese ayaga benefşe

benefşe-i gülzâr-ı şîve:
1. **benefşe-i gülzâr-ı şîvedür:**
Mısra: **8**
Naz bahçesinin menekşesi. (Sevgilinin beni bağlamında).
7. Dâguñ cigerde lâle-i bâg-ı firâkdur
8. Hâl-i ruhuñ benefşe-i gülzâr-ı şîvedür

benefşelik:
1. **benefşelik:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yüzü.
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

2. **benefşelik:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yüzü.
3. Her cânibinde lâle midür açılan yâhud
4. Bâga gelince terledi mi kan benefşelik

benefşelik olmak:
1. **benefşelik olalı:**
Mısra: **1**
Çiçek bahçesi olmak.
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

benem:
1. **benem:**
Mısra: **37**
benim
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

bengî:
1. **bengî:**
Mısra: **4**
Esrarkeş.
3. Cezbe-i ʿaşk ile şûrîde-i dergâhem ben
4. Mest ya bengî mi sanduñ behey abdâl beni

bengî olmak:
1. **bengî olduk:**
Mısra: **1**
Esrarkeş olmak.
1. Yeter olduk gubâr-ı gamla bengî
2. Getir sâkî şarâb-ı lâle-rengi

beni:
1. **beni:**
Mısra: **59**
T. Birinci teklik şahıs zamiri.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

2. **beni:**
Mısra: **16**
Ben
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

benî Âdem:
1. **benî âdemde:**
Mısra: **3**
Ademoğulları, insanlar
3. Gördü Mecnûn kim beni Âdemde yok resm-i vefâ
4. Vardı ol dîvâne vahşîlerle ülfet bagladı

benli:
1. **benli:**
Mısra: **8**
Beni olan.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

benligi terk etmek:
1. **benligi terk ederseñ:**
Mısra: **9**
Kendi varlığını terk etmek.
9. Hayâlî benligi sen terk ederseñ
10. Olur senden Hudâ vü halk hoşnûd

bennâ-yı çarh:
1. **bennâ-yı çarh:**
Mısra: **3**
Felek mimarı.||Tanrı.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

bennâ-yi çeşme-i şîr:
1. **bennâ-yi çeşme-i şîr:**
Mısra: **4**
Süt çeşmesinin ustası.
3. Sordum lebini yâruñ hemşîre çıkdı Şîrîn
4. Bennâ-yi çeşme-i şîr süt bir benümle kardaş

beñzemek:
1. **beñzer:**-*r*
Mısra: **49**
İki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmak.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

2. **beñzer:**-*r*
Mısra: **6**
İki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmak.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

3. **beñzer:**-*r*
Mısra: **9**
İki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmak.
9. Hayâlîʾnüñ dili deryâya beñzer
10. Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ

beñzer:

1. **beñzer:**
Mısra: **20**
Öyle görünüyor ki.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

2. **beñzer:**
Mısra: **40**
Benzemek.
39. Bagrı hûn olalı cefâlarla
40. Baña beñzer baña hemân gonca

3. **beñzer:**
Mısra: **7**
Öyle görünüyor ki.
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

4. **beñzer:**
Mısra: **7**
Gibi görünmek.
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

beñzer görmek:
1. **beñzer göricek:**
Mısra: **1**
Aynı görmek.

1. Tîri beñzer göricek nâvek-i müjgâna sadak
2. Tutdu kanlu deyu bend eyledi zindâna sadak

2. **beñzer göricek:**
Mısra: **4**
Aynı görmek.
3. Dermiyân oldu açup bâlini pervâne gibi
4. Yârı beñzer göricek şemʿ-i şebistâna sadak

beñzetmek:
1. **beñzetdüm:**-*düm*
Mısra: **1**
Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

2. **beñzetme:**-*me*
Mısra: **3**
Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak
3. Yûsufa beñzetme yârı Mısr-ı hüsn içre bu gün
4. Ey azîzüm sen dedigüñ şâhid-i bâzâr yok

3. **beñzetdügiʾçün:**-*dügiʾçün*
Mısra: **7**
Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak
7. Germ olup beñzetdügiʾçün kendüyi ruhsâruña
8. Âfitâba jâlelerden oldu seng-endâz gül

4. **beñzetdüm:**-*düm*
Mısra: **4**
Benzetmek, aynı şekle sokmak
3. Gördüm etrâfını tutmuşsun hilâlüñ ey şafak
4. Zahm-ı ʿâşıkdan dökülmüş kana beñzetdüm seni

beñzi sararmak:
1. **beñzi sararmış:**
Mısra: **32**
Yüzünün rengi solmak.
31. Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş-rengini
32. Beñzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş

benzini sarartmak:
1. **benzini sararda:**
Mısra: **22**
Benzini sarartmak, korkutmak.
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

ber:
1. **ber:**
Mısra: **20**
Üzre, üzere.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

2. **ber:**
Mısra: **2**
Üzre, üzere.
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

ber-taraf eyledi:
1. **ber-taraf eyledi:**
Mısra: **7**
Ortadan kaldırmak, yok etmek.
7. Eyledi hengâmesin Ferhâd ü Mecnûn ber-taraf
8. ʿAşk meydânında benden özge şîrîn-kâr yok

berâber:
1. **berâber:**
Mısra: **50**
Far. 1. Birlikte, ma'an. 2. Müsavi, yeksan. 3. Karşı, mukabil.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

2. **berâber:**
Mısra: **6**
Birlikte, beraber.
5. Kâzi ʿasker oldu gül şâhîna nevrûz-ı şerîf
6. Gece gündüz geldiler aña berâber durdular

3. **berâber:**
Mısra: **2**
Birlikte, beraber.
1. Cevriñle yaşum olsa ne gam hâke berâber
2. Mihr-i keremüñle çıkar eflâke berâber

berâber olmak:
1. **berâber ola:**
Mısra: **24**
Beraber, birlikte olmak.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

2. **berâber olalı:**
Mısra: **10**
Beraber, birlikte olmak.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

3. **berâber oldu:**
Mısra: **8**
Bir olmak, aynı olmak.
7. Nevrûz-ı hüsnüñe ereli hatt-ı müşg-bâr
8. Oldu berâber ey perî geceyle gündüzüm

berbâd:
1. **berbâd:**
Mısra: **6**
Far. Bozuk, perişan, harap, mahv edilmiş, yele verilmiş.
5. Girdibâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
6. Ten esâsına göñül verem ki berbâd ancak

berbâd etmek:
1. **berbâd ede:**
Mısra: **1**
Bozmak, harap etmek.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

2. **berbâd etdi:**
Mısra: **1**
Bozmak, viran etmek.
1. Gördü gözyaşı yıkup âh ise berbâd etdi
2. Kûhken-hânesini sengde bünyâd etdi

berbâd eylemek:
1. **berbâd eyledüm:**
Mısra: **2**
1. Harap etmek. 2. Telef ve helak etmek.
1. Kaddüñ ile ʿârızuñ gülzârda yâd eyledüm
2. Servi pest etdüm gülü âhumla berbâd eyledüm

berbâd eyledüñ:
1. **berbâd eyledüñ:**
Mısra: **10**
1. Harap etmek. 2. Telef ve helak etmek.
9. Ey Hayâlî perde-i gerdûnu nâleñ kıldı çâk
10. Bir habâbı gûyiyâ âhuñla berbâd eyledüñ

2. **berbâd eyleyem:**
Mısra: **1**
1. Harap etmek. 2. Telef ve helak etmek.
1. Eyleyem berbâd ʿömr-i nâzenînüñ mihnetin
2. Vermeyem câna o zülf-i ʿanberînüñ minnetin

berf:

1. **berf:**
Mısra: **3**
Kar.
3. Berf içinde lâleler derler zebân-ı hâl ile
4. Eksük etme bir semen-ruhsâr ile mül sohbetin

berg:
1. **bergdür:**-*dür*
Mısra: **3**
Yaprak
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

2. **bergi:**-*i*
Mısra: **1**
Yaprak.||Sevgilinin parlak yüzü.
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

3. **bergi:**-*i*
Mısra: **5**
Yaprak.
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

berg- i gül-i handân:
1. **berg- i gül-i handân:**
Mısra: **10**
Narin gül yaprağı, nazenin gül yaprağı.||Sevgili.
9. Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
10. Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar

berg olmak:
1. **berg oldu:**
Mısra: **8**
Yaprak olmak. (Aşığın bedenine saplanan sevgilinin bakışları bağlamında).
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

berg ü bâr:
1. **berg ü bâr:**
Mısra: **8**
Mahsul, sermaye, kazanç, meyve.
7. Peykân-ı dost seng-i melâmetle her zamân
8. Cismüm nihâline dilerin berg ü bâr ola

2. **berg ü bârın:**
Mısra: **19**
Mahsul, sermaye, kazanç, meyve.
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

berg ü bâr vermek:
1. **berg ü bâr verdi:**
Mısra: **50**
Yaprak ve meyve vermek.
49. Gonca gibi hâr-ı gamdan yüregüm pür-hûn iken
50. Gülbün-i gülzâr-i bahtum verdi berg ü bâr gül

berg zebân:
1. **berg zebândur:**
Mısra: **3**
Yaprak dil.||Çok zikreden.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

berg-i dırahtân-şekil:
1. **berg-i dırahtân-şekil:**
Mısra: **20**
Ağaçların yaprağı misali.
19. Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
20. Düşmesün yere yüzüm berg-i dırahtân-şekil

berg-i gam:
1. **berg-i gam:**
Mısra: **3**
Keder yaprağı.||Keder.
3. Sînemde eşk ü âhum berg-i gam etdi hâsıl
4. Âb u havâ olunca bir hâkden ne bitmez

berg-i gül:
1. **berg-i gül:**
Mısra: **7**
Gülün pürüzsüz, kadife gibi olan kırmızı yaprağı; tanıkların çoğunda yanak/kırmızılık bağlamında
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

2. **berg-i gülden:**
Mısra: **1**
Gül yaprağı
1. Berg-i gülden edüp zebân gonca
2. Vasf-ı yâra açar dehân gonca

3. **berg-i gülden:**
Mısra: **11**
Gül yaprağı
11. Berg-i gülden yürütdü sikkesini
12. Hükmünü eyledi revân gonca

berg-i gül-i handân:
1. **berg-i gül-i handân:**
Mısra: **2**
Narin gül yaprağı, nazenin gül yaprağı.||Sevgili.
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

berg-i gül-i ter:
1. **berg-i gül-i ter:**
Mısra: **2**
Taze gül yaprağı.||Sevgilinin parlak yüzü.
1. Her kaçan laʿlüñ baña ol mâh-peyker gösterür
2. ʿAndelîb-i zârına bergi-i gül-i ter gösterür

berg-i hazân:

1. **berg-i hazân:**
Mısra: **11**
sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

2. **berg-i hazân:**
Mısra: **6**
sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak
5. Nevbahâr-ı hüsnüñe dil vereli ey gonca-leb
6. Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

3. **berg-i hazân:**
Mısra: **2**
sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak
1. Kaldı nümûne dehre cihân-ı harâbdan
2. Berg-i hazân hazâyin-i Efrâsiyâbdan

4. **berg-i hazâna:**
Mısra: **48**
sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

berg-i hazân etmek:
1. **berg-i hazân etdi:**
Mısra: **9**
Yüzünü sarartmak.
9. Çehresin berg-i hazân etdi Hayâlînüñ felek
10. Sen bahâr-ı hüsne anı bergüzâr etmek nice

berg-i hazân-veş:
1. **berg-i hazân-veş:**
Mısra: **3**
Sonbahar yaprağı gibi.
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

berg-i kâh:
1. **berg-i kâha:**
Mısra: **9**
Saman çöpü.||Değersiz.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **berg-i kâha:**
Mısra: **3**
Saman çöpü.||Değersiz.
3. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâha etme cevr
4. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

berg-i lâle:
1. **berg-i lâledür:**
Mısra: **5**
Lale yaprağı.
5. Sanma berg-i lâledür kıldı perîşân rûzigâr
6. Câm-ı ʿayşın çünkü Ferhâduñ felek çaldı taşa

berg-i sebz:
1. **berg-i sebz:**
Mısra: **45**
Yeşil yaprak.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

bergüzâr etmek:
1. **bergüzâr etmek:**
Mısra: **10**
Hediye vermek.
9. Çehresin berg-i hazân etdi Hayâlînüñ felek
10. Sen bahâr-ı hüsne anı bergüzâr etmek nice

ber-hordâr olmak:
1. **ber-hordâr olmaz:**
Mısra: **2**
Mutlu olmak, muradına ermek.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

beri:
1. **beri:**
Mısra: **28**
Bu yana.
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

2. **beri:**
Mısra: **6**
Bu yana.
5. Hatâyî nâzenînlerle nigâristân-ı Çînîdür
6. Açılaldan beri hammâmı Hayreddîn Paşanuñ

berî:

1. **berî:**
Mısra: **1**
uzak
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

berî geçmek:
1. **berî geçer:**
Mısra: **2**
Uzaklaşmak.
1. Ol nâzenîn ki hüsn elinüñ dilberi geçer
2. Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer

berî olmak:
1. **berî ol:**
Mısra: **7**
Kurtulmak, temizlenmek.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

2. **berî oldu:**
Mısra: **2**
Kurtulmak, temizlenmek.
1. Şu kim bir cürʿa çekdi ʿaşkunuñ bezm-i bekâsından
2. Vücûdu olsun olmasun berî oldu fenâsından

3. **berî oldum:**
Mısra: **1**
Kurtulmak, temizlenmek.
1. Sohbet-i ehl-i selâmetden berî oldum yine
2. Bir melâmet şâhınun1 hâk-i deri oldum yine

ber-i zulmânî ermek:

1. **ber-i zulmânî erdi:**
Mısra: **50**
Üzerine karanlık çökmek.
49. Tâliʿüm kevkeb-i saʿâdet iken
50. Âh kim erdi ber-i zulmânî

berk:
1. **berki:**-*i*
Mısra: **5**
Şimşek.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

berk urmak:
1. **berk urur:**
Mısra: **3**
Parlamak.
3. Pertev-i nûr-ı Nebîʾ berk urur alnuñda
4. Ruhlaruñ al durur beñlerüñ ashâb gibi

ber-karâr :
1. **ber-karâr :**
Mısra: **44**
Kararlı, yerli, daimî, devamlı olsun.
43. ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
44. Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv

ber-karâr olmak:
1. **ber-karâr olsun:**
Mısra: **42**
Karar üzere olmak, kararlı olmak.
41. Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
42. Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr

berk-i âh:
1. **berk-i âhdan:**
Mısra: **8**
ah şimşeği
7. Nice gelsün ferah göñlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

2. **berk-ı âhum:**
Mısra: **7**
ah şimşeği
7. Berk-ı âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim
8. Dişledi dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını

berr ü beyâbân:
1. **berr ü beyâbânda:**
Mısra: **12**
Kır ve çöl.
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

ber-taraf eylemek:
1. **ber-taraf eyler:**
Mısra: **10**
Gidermek.
9. Şol ʿakl-ı perîşânını cemʿ etse Hayâlî
10. Hatt-ı ruh-ı dildâr erişür ber-taraf eyler

2. **ber-taraf eyler:**
Mısra: **1**
Ortadan kaldırmak, gidermek.
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

ber-taraf olmak:
1. **ber-taraf oldu:**
Mısra: **4**
Ortadan kalkmak, yok edilmek.
3. Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
4. Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu ber-taraf

berü:
1. **berü:**
Mısra: **10**
-den bu yana.
9. Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
10. Beñzeyelden berü oklarla neyistâna sadak

2. **berü:**
Mısra: **6**
-den bu yana.
5. Ben ey tabîb derdüme dermâna düşmanın
6. Andan berü ki bir güzelüñ derd-nâkiyem

3. **berü:**
Mısra: **4**
Bu tarafa, bu yana, buraya, beriye.
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

beru gelmek:
1. **beru gel:**
Mısra: **6**
yaklaş!, beriye gel!, bu tarafa gel!
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

ber-zebân-âver:
1. **ber-zebân-âver:**
Mısra: **14**
Ne yapmak.
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

bes:
1. **besdür:**-*dür*
Mısra: **4**
Kafi, yeter, yetişir.
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **besdür:**-*dür*
Mısra: **45**
Kafi, yeter, yetişir.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

3. **bestir:**-*tir*
Mısra: **2**
Kafi, yeter, yetişir.
1. Gam yok felekde olmaz ise âşikâr şems
2. Bestir cihâna Sâye-i Perver-digâr şems

beş on:
1. **beş on:**
Mısra: **6**
Beş on.||Ortalama.
5. Benüm selâse-i gassâleden gamum yunmaz
6. Seherden eylemesem nûş-ı cân beş on kâse

beslemek:
1. **besler:**-*r*
Mısra: **24**
Aydınlık vererek parlamasını sağlamak.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

beyâbân:
1. **beyâbânuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Çöl.||Gaflette olma hali.
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

beyâbânî:
1. **beyâbânî:**
Mısra: **6**
Vahşi, bedevi.||Mecnun.
5. Mahabbet râhınuñ resmin baña sor añma Mecnûnu
6. Makâm-ı ʿaşkuñ âdâbın ne bilsin bir beyâbânî

beyâbân-ı belâ:
1. **beyâbân-ı belâda:**
Mısra: **3**
Bela çölü.
3. Beyâbân-ı belâda öyle ser-gerdân u pûyânem
4. Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum

beyâbân-ı mahabbet:
1. **beyâbân-ı mahabbetde:**
Mısra: **5**
Muhabbet çölü.
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

beyân:
1. **beyân:**
Mısra: **18**
Anlatma, açık ve güzel söyleme, ifade.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

beyân etmek:
1. **beyân etdi:**
Mısra: **7**
Açıklamak.
7. Hezârân lutfunu yâruñ baña derdi beyân etdi
8. Ölürsem etmezem ifşâ birini râz-dârem ben

beyân kılmaz idi:
1. **beyân kılmaz idi:**
Mısra: **61**
Açıklamak, ifade etmek.
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

beyʿat almak:
1. **beyʿat al:**
Mısra: **10**
Bağlılığını, itimadını bildirmek.
9. Ey Hayâlî dil-rübâlarla mey-i nâb içmege
10. Nevbahâr eyyâmıdur pîr-i mugândan beyʿat al

beyâz evrâk:
1. **beyâz evrâk:**
Mısra: **3**
Beyaz yapraklar.
3. Gülistân râhını gördüm beyâz evrâk zeyn etmiş
4. Behişt-i ʿadn ʿaynından akan kâfûra beñzetdüm

beyâz-ı subh:
1. **beyâz-ı subhdan:**
Mısra: **4**
tan vakti, tan aydınlığı
3. Deşt-i belâda cân vereli Kays-i ʿÂmirî
4. Her şeb beyâz-ı subhdan aña kefen gelür

beyt:
1. **beyt:**
Mısra: **62**
İki mısradan oluşan nazım.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **beytüme:**-*üm, -e*
Mısra: **42**
İki mısradan oluşan nazım.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

3. **beyti:**-*i*
Mısra: **9**
İki mısradan oluşan nazım.||Şiir.
9. Beyti ocagına su koyan cümle şâʿirüñ
10. Cânâ Hayâlînüñ gazel-i âbdârıdur

beyt-i dil-güşâ:
1. **beyt-i dil-güşâ:**
Mısra: **9**
Gönül ferahlatan beyit.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

beyt-i maʿmûr:
1. **beyt-i maʿmûruñ:**
Mısra: **15**
Gökte, Kâbe hizasında Allah'a yakın meleklerin tavaf ettikleri kutsal ev.
15. Bir habâbın o Beyt-i Maʿmûruñ
16. Bu cihân-ı harâba vermezler

beyt-i rûh-bahş:
1. **beyt-i rûh-bahşı:**
Mısra: **5**
Cana can katan beyit.
5. Bu beyt-i rûh-bahşı vird-i zebân edinmiş
6. Mansûr gitdüginde şevk ile dâra karşu

Beytüʾl-harâm:
1. **beytüʾl-harâm:**
Mısra: **2**
Kabe-i Muazzama'nın etrafının bir ismi. Kafirlerin yaklaşmaları men' edildiği, onlara haram olduğu için bu isimle alınır.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

Beytüʾl-Harem:
1. **beytüʾl-harem:**
Mısra: **6**

Tanrı'dan,sevgiliden başkasına ait olmayan gönül evi, Kabe.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

Beytullah:
1. **beytullah:**
Mısra: **10**
Kabe-i Muazzama.
9. Zulmet-i ʿisyânda kim kalsa olur aña delîl
10. Var ise nûr-ı ruhuñdan yakdı Beytullah şemʿ

beyzâdan uçmak:
1. **beyzâdan uçar:**
Mısra: **7**
Yumurtadan çıkar çıkmaz uçmak.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

beyzâ-i âli:
1. **beyzâ-i âli:**
Mısra: **7**
?
7. Ahker-i sûzân imiş her beyzâ-i âli aña
8. Olalı tennûr-ı mihnet âşiyânı bülbülüñ

bezl:
1. **bezlini:***-i, -n, -i*
Mısra: **22**
Gönül arzusuyla sarf etmek, esirgemeksizin bol bol sarf etme.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

2. **bezl:**
Mısra: **37**
Gönül arzusuyla sarf etmek, esirgemeksizin bol bol sarf etme.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

3. **bezlini:***-in, -i*
Mısra: **1**
Saçıp dökmek.
1. Bezlini evvel bahâruñ kûha sor hâmuna sor
2. Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor

bezl etmek:
1. **bezl ede:**
Mısra: **4**
Esirgemeden vermek.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

2. **bezl edem:**
Mısra: **8**
Esirgemeden vermek.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

3. **bezl eder:**
Mısra: **5**
Esirgemeden vermek.
5. Nakd-i hayâtı bezl eder miydim üstüme
6. Farz olmasaydı Kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti

bezm:
1. **bezm:**
Mısra: **1**
Muhabbet, ayş ve işret meclisi.
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

2. **bezmde:***-de*
Mısra: **8**
içki meclisi, eğlence meclisi
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

3. **bezmde:***-de*
Mısra: **9**
Sohbet, yaran sohbeti || ziyafet, işret sohbeti.
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

bezm ehli:
1. **bezm ehli:**
Mısra: **8**
Eğlence meclisine katılan kişi.
7. Fânûs-ı âlini getirüp geldi lâleler
8. Bezm ehli yakmasun deyu sahn-ı çemende şemʿ

2. **bezm ehline:**
Mısra: **3**
Eğlence meclisine katılan kişi.
3. Her yañadan lâleler açsun kadeh bezm ehline
4. Her habâb ol şevkden çâk-i girîbân eylesün

3. **bezm ehline:**
Mısra: **11**
Eğlence meclisine katılan kişi.
11. Bezm ehline surâhî gece dökdü derdini
12. Akdı gözünden ayagına kan girih girih

bezm etmek:
1. **bezm etdi:**
Mısra: **4**
Meclis kurmak, toplamak.
3. Miftâh ile bâb-ı çemenüñ kuflünü açup
4. Bezm etdi saçar cürʿasın eflâke benefşe

bezm eyvânı:
1. **bezm eyvânında:**
Mısra: **37**
Meclisin kurulduğu yer.
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

bezm içre:
1. **bezm içre:**
Mısra: **5**
Meclis içinde, mecliste.
5. Açdı surâhî kulkulü bezm içre göñlümü
6. Dolsa neşât ile nola cânumdan oy verür

bezm meydanı:
1. **bezm meydanında:**
Mısra: **3**
Meclis.
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

bezm-i ʿâlem:

1. **bezm-i ʿâlemde:**
Mısra: **77**
Alem meclisi, alem.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

bezm-i ʿayşum câmı:
1. **bezm-i ʿayşum câmını:**
Mısra: **8**
Eğlence meclisinin kadehi.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿÎsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

bezm-i bahâr:
1. **bezm-i bahâra:**
Mısra: **1**
Bahar meclisi.
1. Bezm-i bahâra basdı ayagı benefşenüñ
2. Gül gibi geldi ʿişreti çagı benefşenüñ

bezm-i bekâ:
1. **bezm-i bekâsından:**
Mısra: **1**
Devamlılık meclisi.||Sevgiliye duyulan aşkın son bulmaması.
1. Şu kim bir cürʿa çekdi ʿaşkunuñ bezm-i bekâsından
2. Vücûdu olsun olmasun berî oldu fenâsından

bezm-i belâ:
1. **bezm-i belâda:**
Mısra: **9**
gam, keder meclisi.
9. Gayret Hayâlî bezm-i belâda dedi baña
10. Nûş et beni ki bâde-i sâfî vü bîgaşin

bezm-i belânuñ câmı:
1. **bezm-i belânuñ câmını:**
Mısra: **7**
Bela meclisinin kadehi. (Aşıkların başından kadeh yapmak bağlamında).
7. Kâse-i serden düzüp bezm-i belânuñ câmını
8. Kayse nûş etsem gerek ol câmı bayram ertesi

bezm-i Cem evsâfı:
1. **bezm-i cem evsâfını:**
Mısra: **10**
Cem toplantılarının özellikleri.
9. ʿAşkda kan aglamak şerhin Hayâlîden işit
10. Bezm-i Cem evsâfını ögrenmege Vassâfa gel

bezm-i cemâl:
1. **bezm-i cemâl:**
Mısra: **3**
Güzellik meclisi. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
3. Kanda kim bezm-i cemâl etdüñ eyâ şâhid-i ʿaşk
4. Dem-i ʿuşşâkı o bezme mey-i gül-gûn etdüñ

bezm-i Cem:
1. **bezm-i cemde:**
Mısra: **10**
Badenin mucidi Cem'in meclisi.
9. Ey Hayâlî bu fenâ gülzârınuñ her nergisi
10. Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendüdür

2. **bezm-i cemde:**
Mısra: **11**
Cem meclisi; geleneğe göre ilk olarak içki meclisini kuran Cem olduğundan, her türlü içki ve sohbet meclisine 'bezm-i Cem' veya genellemeyle 'bezm' denmiştir. Cem İran'ın mitolojik tarihinde bir padişah olduğu için 'hükümdar meclisi', 'sultan meclisi' anlamına da gelmektedir. Geniş bilgi için bkz. GÖLPINARLI 2004, s. 408; LEVEND
11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

bezm-i cihân içinde:
1. **bezm-i cihân içinde:**
Mısra: **5**
Dünya meclisi içinde. || Dünya içinde.
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

bezm-i derdüñ câmı:
1. **bezm-i derdüñ câmını:**
Mısra: **2**
Dert meclisinin kadehi.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

bezm-i dünyâ:
1. **bezm-i dünyânuñ:**
Mısra: **9**
Dünya meclisi.||Dünya.
9. Bezm-i dünyânuñ Hayâlî çekdi seyrinden ayag
10. Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest

bezm-i ezel:
1. **bezm-i ezelde:**
Mısra: **8**
Ezel meclisi.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

2. **bezm-i ezelde:**
Mısra: **3**
Ezel meclisi.||Elest meclisi.
3. Sunalda bezm-i ezelde elüme bâde-i ʿaşk
4. O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

bezm-i fenâ:
1. **bezm-i fenâda:**
Mısra: **19**
Dünya, hayat, ahiret.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

bezm-i gam:
1. **bezm-i gamda:**
Mısra: **19**
Gam, keder meclisi.
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **bezm-i gamda:**
Mısra: **7**
Gam, keder meclisi.
7. Bezm-i gamda kanlu yaşum mey durur nukl aña kim
8. Âteş-i âhum şirârı dâne dâne nârdur

3. **bezm-i gamda:**
Mısra: **7**
Gam, keder meclisi.

7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

bezm-i gurûr:
1. **bezm-i gurûru:**
Mısra: **5**
Kibirlenme meclisi.||Kibirlenme.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

bezm-i has:
1. **bezm-i hasa:**
Mısra: **17**
Seçkinler meclisi.
17. Bir bezm-i hasa mahrem olupdur Hayâlî kim
18. Açılmaz anda gonca-i cennet hicâbdan

2. **bezm-i hâsda:**
Mısra: **3**
Seçkinler meclisi.
3. Biz bir meyüñ harâbıyuz ol bezm-i hâsda
4. Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer

3. **bezm-i hâsda:**
Mısra: **4**
Hususi, özel meclis.
3. Ne bezm olur bu kim ayak götürsem bâde nûş etsem
4. O bezm-i hâsda bîgâne mutrib nâşîdür sâkî

bezm-i has etmek:
1. **bezm-i has et:**
Mısra: **9**
Özel meclis kurmak.
9. Bezm-i has et her gece yârân-ı rûşen-tabʿ ile
10. Ey Hayâlî göklere ergür Süreyyâ-meşrebin

bezm-i hâs-ı yâr:
1. **bezm-i hâs-ı yârda:**
Mısra: **7**
Sevgilinin özel meclisi.
7. Bezm-i hâs-ı yârda Mansûr-ı fânî-meşrebe
8. Kâse-i serden sunulmuş bâde-i bezm-i Elest

bezm-i hüsn:
1. **bezm-i hüsn:**
Mısra: **7**
Güzellik meclisi
7. Bezm-i hüsn içindeey dil çeşm ü ebrû-yı nigâr
8. İki merdüm iki şuh-ı kec-külâhumdur benüm

bezm-i hüsn:
1. **bezm-i hüsnüñde:**
Mısra: **1**
Güzellik meclisi
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

bezm-i istignâ:
1. **bezm-i istignâda:**
Mısra: **6**
Nazlanma meclisi.
5. Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
6. Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz

2. **bezm-i istignâda:**
Mısra: **7**
Nazlanma meclisi.
7. Bezm-i istignâda sultân u gedâyı bir tutar
8. Kâfir olsun sevmeyen ʿâlemde sahbâ-meşrebin

bezm-i kesret:
1. **bezm-i kesretden:**
Mısra: **11**
Çokluk toplantısı.||Dünya meclisi.
11. Rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayak
12. Sâkî-i devrân elüñden dolmadan peymânesi

bezm-i mahabbet:
1. **bezm-i mahabbetde:**
Mısra: **2**
aşk meclisi || sohbet meclisi
1. Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bî-hûş eyleyem
2. Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh-nûş eyleyem

2. **bezm-i mahabbetdeki:**
Mısra: **1**
Aşk meclisi.
1. Benem ol bezm-i mahabbetdeki serhoşlardan
2. Bezmde kırmızı gül rezmde âteşlerden

bezm-i maşrık:
1. **bezm-i maşrıkdan:**
Mısra: **3**
Doğu meclisi.||Güneşin doğduğu yer.
3. Bezm-i maşrıkdan sunuldu şâh-ı garba bir ayak
4. Bâde pür olmuş felek aña kadeh gerdân mıdur

bezm-i medh:
1. **bezm-i medhüñde:**
Mısra: **47**
Övgü meclisi.
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

bezm-i mevcûdât:
1. **bezm-i mevcûdâtda:**
Mısra: **40**
Varlık meclisi, kainat meclisi.
39. Bahr-ı sîmâbîde seyrân etmeye fülk-i hilâl
40. Bezm-i mevcûdâtda gezdirmeye sâgar güneş

bezm-i mey:
1. **bezm-i mey:**
Mısra: **7**
Şarap meclisi
7. Bezm-i mey bir gülsitândur anda sâkî bâgbân
8. Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle

bezm-i mey-i nâb:
1. **bezm-i mey-i nâbı:**
Mısra: **4**
Halis şarabın olduğu meclis.
3. Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
4. Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâ-gayr eyle

bezm-i safâ câmı:
1. **bezm-i safâ câmın:**
Mısra: **9**
Eğlence meclisinin kadehi.
9. Sen Hayâlî alalı bezm-i safâ câmın ele
10. Mihr ile mâh-ı felek iki kadeh-nûşuñdur

2. **bezm-i safâ câmın:**
Mısra: **2**
Eğlence meclisinin kadehi.
1. Gerçi ki bu gün cürʿa gibi pestlerüz biz
2. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

3. **bezm-i safâ câmın:**
Mısra: **10**
Eğlence meclisinin kadehi.
9. Oldu mezemüz taʿne-i agyâr Hayâlî
10. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

bezm-i safâ:
1. **bezm-i safâda:**
Mısra: **4**
neş'e, zevk, eğlence meclisi.
3. Hûnâbe-i cigerle geçen rûzigârumı
4. Bezm-i safâda sâgar-ı sahbâya vermezin

bezm-i sürûr:
1. **bezm-i sürûra:**
Mısra: **2**
Sevinç, neşe meclisi.
1. Âlâm-ı dehri nice çekersin huzûra gel
2. Terk eyle künc-i mihneti bezm-i sürûra gel

bezm-i tecrîd eylemek:
1. **bezm-i tecrîd eylesem:**
Mısra: **3**
Yalnızlık meclisine çekilmek.
3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿÎsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

bezm-i ʿuşşâk:
1. **bezm-i ʿuşşâkda:**
Mısra: **4**
Aşıklar meclisi
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

bezm-i vahdet:
1. **bezm-i vahdetde:**
Mısra: **24**
Allah'ın varlığının meclisi.
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

2. **bezm-i vahdetde:**
Mısra: **9**
Allah'ın varlığının meclisi.
9. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın eyle nûş
10. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

bezm-i visâl-i yâr:
1. **bezm-i visâl-i yârda:**
Mısra: **5**
Sevgiliye kavuşma meclisi.
5. Sîneler çâk eyleyüp bezm-i visâl-i yârda
6. Şemʿlerle tutuşup derd ehli yâgın yakdılar

bezm-i vuslat:
1. **bezm-i vuslata:**
Mısra: **4**
Kavuşma meclisi.
3. Gözden revân olup yetiş ey hûn-ı dil yetiş
4. Ol yâr bezm-i vuslata geldi şarâba bas

2. **bezm-i vuslata:**
Mısra: **1**
Kavuşma meclisi.
1. Dedüm dildâra bezm-i vuslata var ʿahd ü peymâna
2. Dedi kim kâse-i serden gerek ol bezme peymâne

bezm-i yâr:
1. **bezm-i yâra:**
Mısra: **1**
Sevgilinin bulunduğu meclis.
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

bî hâr gül:
1. **bî hâr gül:**
Mısra: **5**
Dikensiz gül.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

bî-âb ü tâb:
1. **bî-âb ü tâb:**
Mısra: **74**
Susuz ve ışıksız.
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

bî-ʿaded:
1. **bî-ʿaded:**
Mısra: **6**
Sayısız
5. Seyr kıl dil ʿâlemin görmek dilerseñ bî-zevâl
6. Zerrelerden bî-ʿaded mihr-i cihân-ârâları

bî-alâmet:
1. **bî-alâmet:**
Mısra: **4**
Alameti olmayan, işaretsiz, belirsiz.
3. Bir siyeh dâg gerek sînede her bir elife
4. Bî-alâmet ne revâdur ki ola şâh yolu

bî-ʿâlem:
1. **bî-ʿâlem:**
Mısra: **1**
Alemle, dünyayla ilgisi olmayan.
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

bî-âmân kul:
1. **bî-âmân kula:**
Mısra: **10**
Acımasız kul.||Rakip.
9. Cân nakdini Hayâlîden almaga şâh-ı hüsn
10. Verdi diyâr-ı hüsnde bir bî-âmân kula

bi-ʿâr:
1. **bi-ʿârdur:***-dur*
Mısra: **10**
Arsız, yüzsüz.
9. Dergehinden nice kim sürsen Hayâlî çâkeri
10. Yüz çevirmez âsitânuñdan aceb bi-ʿârdur

bi-ʿaynihi:
1. **bi-ʿaynihi:**
Mısra: **2**
Aynı ile.

1. Başum diyâr-ı gamda belâ kühsârıdur
2. İki gözüm bi-ʿaynihi anuñ pıñarıdur

bî-bahâne:
1. **bî-bahânedür:**-*dür*
Mısra: **1**
Bahanesiz
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

bî-bâk olmak:
1. **bî-bâk olasın:**
Mısra: **8**
Korkusuz olmak.
7. ʿİlm-i esmâya mâlik âdem iken
8. Gülden nʾiçün olasın bî-bâk

bî-bâk sahhâr:
1. **bî-bâk sahhâr:**
Mısra: **1**
Korkusuz büyücü.||Sevgilinin gözleri.
1. Çeşmüñe kılsun nazar bî-bâk sahhâr isteyen
2. Hâlüñi görsün göñüller düzdü tarrâr isteyen

bî-bedel:
1. **bî-bedel:**
Mısra: **19**
Eşsiz, bedelsiz.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

2. **bî-bedel:**
Mısra: **2**
Eşsiz, bedelsiz.
1. Şol serv-kadd ü lâle-ruha bir gazel dedüm
2. Mevzûn u hûb u nâzük igen bî-bedel dedüm

bî-bedel ince kumâş:
1. **bî-bedel ince kumâşuñ:**
Mısra: **8**
Benzersiz ince kumaş. (Sevgilinin ince beli bağlamında).
7. Kolumda dâg ile kocsam miyânuñ ictinâb etme
8. Olur her bî-bedel ince kumâşuñ al tamgası

bî-behâ:
1. **bî-behâ:**
Mısra: **2**
Kıymetsiz, değersiz.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

bî-câm ü surâhî:
1. **bî-câm ü surâhî:**
Mısra: **12**
Kadehsiz ve sürahisiz.
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

bîçâre:
1. **bîçâre:**
Mısra: **14**
Çaresiz, düşkün, zavallı.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

2. **bîçâreler:**-*ler*
Mısra: **6**
Çaresiz, düşkün, zavallı.
5. Bülbülüñ kûyunda ey dil sıklıgın diñdirdiler
6. Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler

3. **bîçâreler:**-*ler*
Mısra: **2**
Çaresiz, düşkün, zavallı.
1. Sînede agız açup peykânuñ ister yareler
2. Cân verür bir katre suya teşnedür bîçâreler

biçdürmek:
1. **biçdürme:**-*me*
Mısra: **10**
Biçme işini yaptırmak.
9. Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
10. Biçdürme râst kaddüñe hicrânlı bir kumaş

Bicen:
1. **bicen:**
Mısra: **26**
İran mitolojisinde meşhur Rüstem'in torunu. Efrasiyab tarafından içine atıldığı kuyu ile birlikte anılır.
25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

biçilmek:
1. **biçilse:**-*se*
Mısra: **4**
Biçme işine konu olmak.
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

bîd bergi:
1. **bîd bergi:**
Mısra: **11**
Söğüt yaprağı. (Zayıflık sonucu heyecanlanmak bağlamında).
11. Oluban bîd bergi gibi lerzân
12. Nihâl-i ergavan-veş terledüm kan

bî-dâd:
1. **bî-dâd:**
Mısra: **1**
zulüm, eziyet, adaletsizlik.
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

2. **bî-dâd:**
Mısra: **1**
zulüm, eziyet, adaletsizlik.
1. Yürü hey ʿâşıkına ʿâdeti bî-dâd yürü
2. Yürü öñ biliş olup soñra olan yad yürü

bîdâr olmak:
1. **bîdâr oldu:**
Mısra: **1**
uyanmamak
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

bîdâr-ı kûy-ı dilber:
1. **bîdâr-ı kûy-ı dilberin:**
Mısra: **3**

Güzelin mahallesinde uyanık olanlar.||Sevgilinin kapısının köpekleri.
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

bî-derd olmak:
1. **bî-derd olan:**
Mısra: **1**
Derdi olmayan.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

2. **bî-derd olmadur:**
Mısra: **9**
Dertsiz olmak.
9. Ey Hayâlî bir uñulmaz derd bî-derd olmadur
10. Çâre yok bu derde her derdüñ devâsı var ise

bî-derdlik:
1. **bî-derdlik:**
Mısra: **5**
Dertsizlik.
5. Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
6. ʿÂcizdür etmege anuñ ʿÎsâ ilâcını

bî-dermân kalmak:
1. **bî-dermân kaldı:**
Mısra: **9**
Dermansız kalmak.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

bî-dil:
1. **bî-dillerüñ:**-*lerüñ*
Mısra: **5**
Gönülsüz.||Derviş.
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

bî-dîn:
1. **bî-dîne:**-*e*
Mısra: **6**
Dinsiz
5. Yüzüñü gördükde zâhid mâsivâdan geçmedi
6. Kaʿbede biñ biñ fikrinde olan bî-dîne bak

bî-dîn rakîb:
1. **bî-dîn rakîb:**
Mısra: **7**
Dinsiz, kafir rakip.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

2. **bî-dîn rakîbe:**
Mısra: **5**
Dinsiz, kafir rakip.
5. Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn rakîbe ʿarz
6. Gördüñ mi ol sanem nice kâfirlik eyledi

bî-direm-i eşk:
1. **bî-direm-i eşk:**
Mısra: **7**
Gözyaşlarından akçesi olmayan. (Aşk yolunda ağlamayan bağlamında).
7. Gelse ger bî-direm-i eşk diyâr-ı ʿaşka
8. Bunca emvâl ile müflis diyeler kârûna

bî-dûd helvâ:
1. **bî-dûd helvâ:**
Mısra: **4**
Nemlenmemiş, tel tel dökülen helva.||Sevgilinin ayva tüyleri olmayan kırmızı dudakları.
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

bî-edeb:
1. **bî-edeb:**
Mısra: **8**
Edepsiz.
7. Rüsvâ-yi dehr ola nitekim düzd-i âfitâb
8. Her bî-edeb ger eyler ise der-begal seni

2. **bî-edebdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Edepsiz.
7. Öykünür şekker lebüñe âyîne ruhsârına
8. Bî-edebdür kanda kim bir asılası var ise

bî-elem-i gerd-i fenâ:
1. **bî-elem-i gerd-i fenâ:**
Mısra: **5**
Yokluk kederinin acısızlığı.
5. Râh imiş ʿaşk dile bî-elem-i gerd-i fenâ
6. Kişver-i şehr-i bakâya bu kadar yol olmaz

bî-fegân:
1. **bî-fegân:**
Mısra: **17**
Ağlayıp sızlamadan.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

bîgâne:
1. **bîgânedür:**-*dür*
Mısra: **2**
Far. Yabancı, ecnebi, aşina değil.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **bîgânelerle:**-*lerle*
Mısra: **4**
Kayıtsızlık, umursamamazlık, tanımamazlıktan gelme
3. Kadîmî âşinâlardan görüp bîgânelik resmin
4. Vefa ümmîdine bîgânelerle âşinâ oldum

bîgâne olmak:
1. **bîgâne olma:**
Mısra: **7**
Yabancı olmak - uzak düşmek anlamında-
7. Olma bîgâne göñül zülfü salîbinden sakın
8. Âşinâlık ister iseñ ol büt-i çâlâk ile

bigâne yerler:
1. **bigâne yerlerde:**
Mısra: **3**
Yabancı, bilinmedik yerler.
3. Şitâ faslında bu bigâne yerlerde bihamdillah
4. Dil ü cân ʿâleminden bir kadîmî âşinâ geldi

bigâne yolları:

1. **bigâne yolların:**
Mısra: **6**
Bilinmeyen yol.
5. Dilber odur ki eyleye ʿuşşâka iltifât
6. Her âşinâya vermeye bigâne yolların

bîgânelik resmi:
1. **bîgânelik resmin:**
Mısra: **3**
Aldırmazlık resmi.||Umursamazlık.
3. Kadîmî âşinâlardan görüp bîgânelik resmin
4. Vefa ümmîdine bîgânelerle âşinâ oldum

bî-gayr eylemek:
1. **bî-gayr eyle:**
Mısra: **8**
Başkası, gayrı olmadan yapmak.
7. Nûş kıl hûn-ı dili duymasun amma cânuñ
8. Kılma ifşâ bu safa bezmini bî-gayr eyle

bî-girîbân âsitîn serverleri:
1. **bî-girîbân âsitîn serverleri:**
Mısra: **6**
Kolsuz yakasız elbise giyenler.||Dervişler.
5. Vermedi iki cihâna bir gubâr-ı dâmenin
6. Kûy-ı fakruñ bî-girîbân âsitîn serverleri

bî-gümân:
1. **bî-gümân:**
Mısra: **30**
Far. Şüphesiz.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

2. **bî-gümân:**
Mısra: **1**
Far. Şüphesiz.
1. Çeşm-i pür-hûnumda ebrûnuñ hayâli bî-gümân
2. Mâh-ı nevdür kim şafak içinde olmuşdur ʿayân

bî-günâh:
1. **bî-günâha:***-a*
Mısra: **8**
Far. Suçsuz, pâk, masum.
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

2. **bî-günâh:**
Mısra: **6**
Far. Suçsuz, pâk, masum.
5. Dedüm zülfüñde diller tâb-ı hüsnüñden helâk oldu
6. Dedi pervâneler nâra yanarlar bî-günâh ahşam

bî-haber:
1. **bî-haber:**
Mısra: **8**
Habersiz
7. Bilmez iki cihân gamını mübtelâ-yi ʿaşk
8. Zîrâ bir isteyen ikiden bî-haber gerek

2. **bî-habersin:***-sin*
Mısra: **6**
Habersiz
5. Tecellî eyledi sende cemâl-i sunʿ-ı Yezdânî
6. Veli âyîne gibi ol sıfatdan bî-habersin sen

bî-had:
1. **bî-had:**
Mısra: **25**
Sonsuz.
25. Cevri bî-had yohsa bir yâr-ı perîşânuñ mı var

2. **bî-had:**
Mısra: **7**
Sonsuz.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

3. **bî-had:**
Mısra: **37**
Sınırsız, pek çok.
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

bî-had günâhın:
1. **bî-had günâhın:**
Mısra: **8**
Pek çok günah.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

bî-hadd ü pâyân:
1. **bî-hadd ü pâyân:**
Mısra: **10**
Sınırsız ve sonsuz, uçsuz bucaksız.
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı peygamber:
1. **bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı peygamber:**
Mısra: **36**
Peygamberin ak alnının nurunun hakkı.
35. Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
36. Bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber

bî-hâl:
1. **bî-hâl:**
Mısra: **1**
Şimdisiz, zamansız.||Halsiz, güçsüz.
1. Kendüñ gibi zâhid beni bî-hâl mi sanduñ
2. Şûrîde-i ʿaşk olanı abdâl mı sanduñ

bihamdillah:
1. **bihamdillah:**
Mısra: **16**
Ar. zf. Allah'a şükür olsun, Allah'ın yardımıyla.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

2. **bihamdillah:**
Mısra: **2**
Ar. zf. Allah'a şükür olsun, Allah'ın yardımıyla.
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

bî-hâr gül:
1. **bî-hâr gül:**
Mısra: **38**
Dikensiz gül.
37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

bî-hâsıl olmak:

1. **bî-hâsıl olur:**
Mısra: **6**
Mahsulsüz, verimsiz olmak.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

bih-i zenahdân:
1. **bih-i zenahdânuñ:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Ayvaya benzeyen çenesi.
3. Turunc-ı gabgabuñ ile bih-i zenahdânuñ
4. Gam ile çehremi döndürdü reng-i lîmona

bî-hisâb:
1. **bî-hisâb:**
Mısra: **10**
Hesapsız, sonunu düşünmeden.
9. Âhiretde hisâb olur çün kim
10. Bâdeyi biz de bî-hisâb içelüm

bî-hûde :
1. **bî-hûde :**
Mısra: 72
Boşuna.
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı göñüllü oldugunu söyler âblar

bî-hûş kılmak:
1. **bî-hûş kıl:**
Mısra: **21**
sersemletmek, cezbetmek
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

Bihzâd:
1. **bihzâd:**
Mısra: **8**
İran tarihinde meşhur bir ressam ve minyatür sanatkarı..
7. Yazarken şeklin olmuş nakş-ı dîvâr
8. Bakup sîb-i zenahdânına Bihzâd

bî-ihtiyâr:
1. **bî-ihtiyâr:**
Mısra: **22**
Elinde olmadan, tereddüt etmeden.
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

2. **bî-ihtiyâr:**
Mısra: **2**
Far. Kendinde olmayarak, kendisi istemeksizin
1. Hey ne müşkil kâr imiş ʿâlemde yâr eksükligi
2. Cânuma kâr eyledi bî-ihtiyâr eksükligi

bî-ihtiyâr sevmek:
1. **bî-ihtiyâr sevdi:**
Mısra: **2**
İradesiz sevmek, elde olmadan sevmek.
1. Bâzâr-ı kâʾinatda gördü güzel seni
2. Bî-ihtiyâr sevdi dil ey bî-bedel seni

bî-iştirâk olmak:
1. **bî-iştirâk olmak:**
Mısra: **8**
Ortaksız olmak.
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

bî-jeng:
1. **bî-jeng:**
Mısra: **22**
Pası olmayan, passız.
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi bî-jeng

bî-jeng olmak:
1. **bî-jeng ola:**
Mısra: **10**
Paslarından, kirlerinden kurtulmak.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

bî-kâr:
1. **bî-kârlıklar:***-lık, -lar*
Mısra: **10**
İşsiz, başıboş.
9. Rindidür kûy-ı harâbâtuñ Hayâlî olalı
10. Hem-demi meyhârlar bî-kârlıklar pîşesi

bî-karâr:
1. **bî-karârem:***-em*
Mısra: **1**
Kararsız, huzursuz.
1. Edelden kâkülüñde dil karârı bî-karârem ben
2. Havâ-yi ʿaşka uymuş bir perîşân-rûzigârem ben

2. **bî-karâruñ:***-uñ*
Mısra: **6**
Kararsız, huzursuz.
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

bî-karâr eylemek:
1. **bî-karâr eyledüñ:**
Mısra: **7**
Kararsız duruma düşürmek.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

bî-karâr olmak:
1. **bî-karâr kʾoldu:**
Mısra: **24**
Kararsız, huzursuz olmak.
23. Pâşâ-yı Şâh-ı ʿâdil ü Beglerbegi-i Rûm
24. Kʾoldu havâ-yi ʿaşkı ile bî-karâr serv

2. **bî-karâr ola:**
Mısra: **1**
Kararsız olmak.
1. Her dil ki zülfüñ ile şehâ bî-karâr ola
2. Varı iki cihân içinde anuñ târmâr ola

bî-kayd:
1. **bî-kayd:**
Mısra: **1**
Kayıtsız.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

bî-kelef eylemek:

1. **bî-kelef eyler:**
Mısra: **2**
Yüzdeki benekleri yok etmek.
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

bî-kerân genc:
1. **bî-kerân genc:**
Mısra: **14**
Sonsuz hazine.
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

bî-kes:
1. **bî-kes:**
Mısra: **7**
Kimsesiz.
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

bî-kes sanmak:
1. **bî-kes sanup:**
Mısra: **3**
Kimsesiz zannetmek.
3. Bizi bî-kes sanup ey gam yog etmekden hazer kıl kim
4. Cihânı yog iken var eyleyen Allâhumuz vardur

bî-keş-â-keş:
1. **bî-keş-â-keşin:**-*in*
Mısra: **6**
Kedersiz, sıkıntısız.
5. Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
6. Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin

bî-külâh:
1. **bî-külâh:**
Mısra: **7**
Taçsız.||Hiçbir şeyi bulunmayan.
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

bilmek:
1. **bildi:**-*di*
Mısra: **40**
İdrak etmek, kavramak.
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

2. **bilürsin:**-*ürsin*
Mısra: **14**
Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

3. **bildügin:**-*dügin*
Mısra: **41**
Bilgi sahibi olmak, öğrenmek
41. Bildügin etdi cihân yanında gördü kadri yok
42. Vermek olmazmış benüm cânum cihâna râzlar

bilâd-ı fireng:
1. **bilâd-ı fireng:**
Mısra: **30**
Avrupa beldeleri.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

bilâ-gayr eylemek:
1. **bilâ-gayr eyle:**
Mısra: **4**
Yabancı görmek.
3. Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
4. Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâ-gayr eyle

Bilâl:
1. **bilâl:**
Mısra: **40**
Bilâl-i Habeşi. Habeş asıllı bir köle iken Ebu Bekir tararfınadan satın alınarak azad edilen ve ilk müslümanlardan olduğu için çok eziyet gören, Peygamberin bütün seferlerine katılan İslamiyetin ilk müezzini.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

bildürmek:
1. **bildüren:**-*en*
Mısra: **9**
Bildirmek, habardar etmek.
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

2. **bildürdi:**-*di*
Mısra: **5**
Bildirmek, habardar etmek.
5. Sözlerüm ʿâleme bildürdi belâgat ne imiş
6. Nitekim aldı yüzüñ nûr-ı melâhat senden

3. **bildür:**
Mısra: **9**
Bildirmek, haberdar etmek.
9. Ey gazel bildür Hayâlî nazm içinde neydigin
10. Vardıâında ol saʿâdet tahtınuñ Sultânına

bile:
1. **bile:**
Mısra: **6**
birlikte, beraber
5. Cân bir yaña çeker gamuñı bir yaña göñül
6. Gamzeñ varur tutar ikisin bile aralar

2. **bile:**
Mısra: **8**
Dahi, de.
7. Ter oldu gözlerüm göricek âb-ı ʿârızuñ
8. Gark oldu ikisi bile deryâ-yı rahmete

bilen:
1. **bilene:**-*e*
Mısra: **1**
İdrak eden, anlayan.
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

2. **bilene:**-*e*
Mısra: **2**
İdrak eden, anlayan.
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

3. **bilene:**-*e*
Mısra: **4**
İdrak eden, anlayan.
3. Her gedâ oldu gınâ kişverinüñ sultânı
4. ʿÂlemüñ varlıgı hayl ü haşemdür bilene

biliş:
1. **bilişde:**-*de*
Mısra: **6**
Tanıdık. Tanışılıp konuşulan (kimse), bildik, tanış
5. Gam gecesinde tenhâ bîmâr olup yaturken
6. Yanuma gussa geldi bilişde âşinâda

billâh:
1. **billâh:**
Mısra: **4**
Allah için
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

2. **billâh:**
Mısra: **12**
Allah için
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

3. **billah:**
Mısra: **2**
Allah için, Allah'a yemin ederim.
1. Ne gam ey nâle belâ eyleye pâmâl beni
2. Çekme billah olup ʿâleme dellâl beni

billahi:
1. **billahı:**
Mısra: **10**
Allah için
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

2. **billâhi:**
Mısra: **2**
Allah için
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

3. **billâhi:**
Mısra: **8**
Allah için
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

billûr:
1. **billûrdan:**-*dan*
Mısra: **6**
Billûr, şeffaf cam. Şeffaf bir cevher.
5. Gelmez cihâna mey gibi bir rûh-ı sânî kim
6. Hürmet aña libâs ola billûrdan beden

bîm ile ümmîd:
1. **bîm ile ümmîdden:**
Mısra: **4**
Korku ve ümit.
3. Tâ ki kılduñ şevküñ envârına müstagrak beni
4. Hamdülillah fârig oldum bîm ile ümmîdden

bî-mânend:
1. **bî-mânend:**
Mısra: **9**
Benzersiz.
9. Hayâlî bir nice fenn ü hünerde bî-mânend
10. Serîr-i Rûma kodu gitdi yâdigâr beni

bîmâr:
1. **bîmârlıgum:**-*lıg, -um*
Mısra: **33**
Far. Hasta
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

2. **bîmâra:**-*a*
Mısra: **6**
Hasta, dertli
5. Çeşm-i dilber kanum içse cân bagışlar lebleri
6. Devlet ol bîmâra kim dârü'ş-şifâ yanındadur

bîmâr eylemek:
1. **bîmâr eyledi:**
Mısra: **9**
Hastalandırmak.
9. Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi
10. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i gam-nâk üstüne

bîmâr kılmak:
1. **bîmâr kılupdur:**
Mısra: **6**
Hasta etmek, maraz çıkarmak.
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

bîmâr olmanuñ soñu tîmârdur:
1. **bîmâr olmanuñ soñu tîmârdur:**
Mısra: **4**
Hastalığın sonunda dermana ulaşmak.
3. Gussa çekme mübtelâ-yı ʿaşk olduñsa göñül
4. Çünki bîmâr olmanuñ âhir soñu tîmârdur

bîmâr olup yatmak:
1. **bîmâr olup yaturken:**
Mısra: **5**
Hasta olup yatmak.
5. Gam gecesinde tenhâ bîmâr olup yaturken
6. Yanuma gussa geldi bilişde âşinâda

bîmâr olmak:
1. **bîmâr olur:**
Mısra: **1**
Hasta olmak.
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

bî-mekr:
1. **bî-mekr:**
Mısra: **1**
Hilesiz.
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

bî-meşreb:
1. **bî-meşrebe:**-*e*
Mısra: **1**
Meşrepsiz, soysuz.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

bîm-i hecr:
1. **bîm-i hecr:**
Mısra: **12**
Ayrılık korkusu.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

bî-mihak:
1. **bî-mihak:**
Mısra: **10**
Bakmak, dikkate almak
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

bî-minnet olmak:
1. **bî-minnet olsa:**
Mısra: **7**
Minnetsiz olmak, şükürsüz olmak.
7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

bin:
1. **biñ:**
Mısra: **44**
Bin.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

2. **biñ:**
Mısra: **2**
Bin, pek çok.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

3. **bin:**
Mısra: **8**
Bin, pek çok.
7. Âfitâbuñ ʿâşık-ı dîdârıdur zerrât-ı kevn
8. Kande olsa bir güzel bin mübtelâ yanındadur

binmek

1. **binse:**-*se*
Mısra: **5**
(Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp)
Ayakları sarkıtarak oturmak.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

2. **binmişlerle:**-*miş, -ler, -le*
Mısra: **2**
Binmek.
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

biñ başlı ejder:
1. **biñ başlı ejder:**
Mısra: **6**
Bin başlı ejder.||Sevgilinin kıvrım kıvrım saçları.
5. Yüzde hâli üzre olduguna zülfü pîç ü tâb
6. Sanuram kim yüz sürer biñ başlı ejder Kaʿbeye

biñ biñ:
1. **biñ biñ:**
Mısra: **6**
Binlerce, pek çok.
5. Yüzüñü gördükde zâhid mâsivâdan geçmedi
6. Kaʿbede biñ biñ fikrinde olan bî-dîne bak

2. **biñ biñ:**
Mısra: **3**
Binlerce, pek çok.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

biñ biñ günâh:
1. **biñ biñ günâha:**
Mısra: **14**
Pek çok günah.
13. Lutf-ı Hakka Hayâlî muntazıruz
14. Gerçi biñ biñ günâha mensûbuz

bin dürlü:
1. **bin dürlü:**
Mısra: **2**
Bir türlü, bin çeşit.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

bin inkâr eylesün:
1. **bin inkâr eylesün:**
Mısra: **14**
Bin kez inkar etmek.
13. Bildi ʿâlemler Hayâlî saña şeydâ oldugın
14. Añlanur bin eylesün keyfiyyetin inkâr mest

biñ kerre:
1. **biñ kerre:**
Mısra: **1**
Bin defa, pek çok.
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

biñ kez:
1. **biñ kez:**
Mısra: **4**
Bin kez, pek çok kere.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

2. **bin kez:**
Mısra: **6**
Bin defa, bin kez
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

biñ ola:
1. **biñ ola:**
Mısra: **9**
"Çok olsun" anlamında bir ifade.
9. Biñ ola bencileyin ol şehüñ âvâreleri
10. Gûşe-i gamda Hayâlî nice dermânde yatur

biñ pâre eylemek:
1. **biñ pâre eylerse:**
Mısra: **6**
Bin parçaya bölmek.
5. Cigerde dâg-ı derdin çekdigüm hûbâna bahş etsem
6. Belî biñ pâre eylerse yetişmez azdur gönlüm

biñ söylemek:

1. **biñ söyleseñ:**
Mısra: **7**
Bin defa söylemek.
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

bin yıl:
1. **bin yıl:**
Mısra: **6**
Bin yıl, çok uzun zaman.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

binâ:
1. **binâya:***-ya*
Mısra: **4**
Yapı.||Şiir.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

bî-nam ü neng olmak:
1. **bî-nam ü neng oldum:**
Mısra: **9**
Şanını, şöhretini kaybetmek.
9. Ol Hayâlîyem ki oldum ʿaşk ile bî-nam ü neng
10. Ummañuz idrâk ben rusvâ-yi mâder-zâddan

binâ-yi ʿaşk:
1. **binâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **3**
Aşk evi.
3. Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
4. Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm

2. **binâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **4**
Aşk evi.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

3. **binâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **5**
Aşk evi.
5. Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
6. Gelenler bizden öñden böyle görmüş resm ü erkânı

binâ-yı sabr:
1. **binâ-yı sabruma:**
Mısra: **1**
Sabır binası.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

bî-nazar:
1. **bî-nazardur:***-dur*
Mısra: **7**
Kör.
7. Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
8. Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını

bî-nevâ olmak:
1. **bî-nevâ olgıl:**
Mısra: **9**
Çaresiz olmak.
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

bî-nevâlar vakti:
1. **bî-nevâlar vaktidür:**
Mısra: **10**
Çaresizlik zamanı, çaresizlik.
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

bînî:
1. **bînîñi:***-ñ, -i*
Mısra: **25**
Burun.
25. İki ruhsâr arasında bînîni sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

bî-nişânlık:
1. **bî-nişânlıkdur:***-dur*
Mısra: **7**
İşaretsizlik, belirtisi olmamak.
7. Âlem-i ʿaşkuñ nişânı bî-nişânlıkdur hemîn
8. Küfrdür vermek haber maʿdûmdan mevcûddan

bint-i ʿineb:
1. **bint-i ʿinebden:**
Mısra: **1**
Üzüm kızı.||Şarap.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

bî-ʿözr olan güneh:
1. **bî-ʿözr olan günehdür:**
Mısra: **8**
Affi olmayan günah.
7. Ol yâra mübtelâ ol kʾanuñ katında ey dil
8. Bir dem hayât-ı ʿâşık bî-ʿözr olan günehdür

bî-pâ:
1. **bî-pâyuz:***-yuz*
Mısra: **8**
Ayaksız.
7. Yog iken dest kefimüzde durur mühr-i kabûl
8. Devleti zîr-i kadem kılmış iken bî-pâyuz

bî-per ü bâl:
1. **bî-per ü bâl:**
Mısra: **4**
Kolsuz kanatsız.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

bî-pergâr:
1. **bî-pergâr:**
Mısra: **52**
Pergelsiz, çalakalem.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

bî-pervâ:
1. **bî-pervâ:**
Mısra: **1**
Pervasız, korkusuz.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

2. **bî-pervâ:**
Mısra: **14**
Korkusuz, Çekinmeden

13. Yûsuf-ı Mısr-ı belâgatdür Hayâlî dostum
14. Anuñ içün kendüyi kıymetle bî-pervâ satar

3. **bî-pervâ:**
Mısra: **1**
Korkusuz, Çekinmeden
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

bir:
1. **bir:**
Mısra: **1**
Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **bir:**
Mısra: **10**
aynı, ortak
9. Kişver-i nazmuñ Hayâlî pehlevânıdur bu gün
10. Gelmesün meydânına anuñ hele oranı bir

3. **bir:**
Mısra: **1**
T. Aynı, benzer.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

bir adım atmamak:
1. **bir adım atmaz:**
Mısra: **3**
(Küçük de olsa) Yaklaşmamak.
3. Cûybâr-ı çeşmümüñ bir adım atmaz seyrine
4. Dostlar bir dilber-i ser-keşdür ol serv-i revân

bir anda:
1. **bir anda:**
Mısra: **6**
Bir an
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

bir arada:
1. **bir arada:**
Mısra: **24**
İkisi bir arada.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

bir aradan:
1. **bir aradan:**
Mısra: **4**
Beraber.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

2. **bir aradan:**
Mısra: **8**
Beraber.
7. Âsumânuñ bu dokuz câm-ı zümürrüd-fâmını
8. Bir aradan nûş edüp def-i humâr etmek nice

bir avuç hâk:
1. **bir avuç hâkdür:**
Mısra: **2**
Bir avuç toprak
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

bir avuc hâkister olmak:
1. **bir avuc hâkister ol:**
Mısra: **8**
Bir avuç kül olmak.
7. Rahm kılmaz saña ey bülbül gül-i âteş-mizac
8. Sen gerekse yele varmış bir avuc hâkister ol

bir ayak bâde hâleti:
1. **bir ayak bâde hâletin:**
Mısra: **5**
Bir kadeh şarabın verdiği zevk.
5. Düşünde görmeye bir ayak bâde hâletin
6. Sûfî riyâzet ile eger kim ola kadîd

bir ayuñ içinde:
1. **bir ayuñ içinde:**
Mısra: **9**
Bir ayın içinde.
9. Derdi bir ayuñ içinde ʿayş ü nûşuñ zevkini
10. Ey Hayâlî yâr-veş ârâmın eyler az gül

bir bilmek:
1. **bir bilmek:**
Mısra: **8**
Aynı kabul etmek.
7. Gerçi çokdur hüsn iklîminde sâhib-ihtişâm
8. Bende-i bîçâre bir bilmek gerek sultânı bir

bir bir:
1. **bir bir:**
Mısra: **2**
Tek tek, Birer birer.
1. Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
2. Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler

2. **bir bir:**
Mısra: **9**
Tek tek, Birer birer.
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

3. **bir bir:**
Mısra: **7**
Birer birer, teker teker
7. Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerüñ
8. Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿÎsâ yüzün

bir cürʿa çekmek:
1. **bir cürʿa çekdi:**
Mısra: **1**
Bir yudum içmek.
1. Şu kim bir cürʿa çekdi ʿaşkunuñ bezm-i bekâsından
2. Vücûdu olsun olmasun berî oldu fenâsından

bir dahi:
1. **bir dahi:**
Mısra: **6**
Bir daha, artık, bundan sonra.
5. Ey kazâ açdı perdeñi Mansûr
6. Bir dahi etmesün bunu hele çek

2. **bir dahi:**
Mısra: **10**
Bir daha, artık, bundan sonra.

9. Terk-i cân etdi Hayâlî göreli câna seni
10. Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür göñül

bir dem:
1. **bir dem:**
Mısra: **10**
Bir nefeslik zaman, bir an
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

2. **bir dem:**
Mısra: **8**
Bir nefeslik zaman, bir an
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

3. **bir dem:**
Mısra: **8**
Bir an.
7. Ol yâra mübtelâ ol k'anuñ katında ey dil
8. Bir dem hayât-ı ʿâşık bî-ʿözr olan günehdür

bir deste:
1. **bir deste:**
Mısra: **5**
Bir tutam, bir demet.
5. Bir deste tâze dagı yakup destine nigâr
6. Şermende kıldı nahl-i gülün her budagını

bir ehil:
1. **bir ehle:**
Mısra: **27**
Anlayan, bilen.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

bir gece:
1. **bir gece:**
Mısra: **7**
Bir gece.
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

2. **bir gece:**
Mısra: **4**
Bir gece.
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

bir görmek:
1. **bir görmeyüp:**
Mısra: **3**
Aynı görmek, birbirine benzetmek
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

bir gözü açık:
1. **bir gözü açık:**
Mısra: **9**
Uyanık, tetikte olan.
9. Hayâlî bir gözü açık ser-âmed şâhbâzem hem
10. Külâha egmezem baş uçmazam şehler kolundan hem

bir gün:
1. **bir gün:**
Mısra: **9**
Bir gün, bir zaman.
9. Ben kemâl-i hüsnümü bir gün saña ʿarz eylesem
10. Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

2. **bir gün:**
Mısra: **9**
Günün birinde.
9. Hayâlî yerde ve gökde seni bulur bir gün
10. Hezâr bâr çizerseñ bu deñlü dâireler

3. **bir gün:**
Mısra: **10**
sonra, ilerde, eninde sonunda, mutlaka
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

4. **bir gün:**
Mısra: **8**
Bir gün olsun.
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

bir gün ola:
1. **bir gün ola:**
Mısra: **10**
Bir gün olur.
9. Ey Hayâlî kamu ahvâlüñi añ şâyed kim
10. Bu gazel bir gün ola Şâh-ı cihân-dâra düşe

bir hüner:
1. **bir hüner:**
Mısra: **2**
Hüner göstermek.
1. Daʿvâda ʿâşıka senemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

bir içim su:
1. **bir içim su:**
Mısra: **5**
Bir içimlik, Birazcık; ölmeden önce hastaya verilen su.
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

2. **bir içim suyu:**
Mısra: **11**
Bir yudum su.||Ölümsüzlük suyu.
11. Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
12. Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

bir iki:
1. **bir iki:**
Mısra: **47**
birkaç
47. Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsuñ
48. Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil

2. **bir iki:**
Mısra: **2**
birkaç
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

3. **bir iki:**
Mısra: **10**
birkaç
9. Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
10. Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek

bir iki gün:
1. **bir iki gün:**
Mısra: **3**
Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **bir iki gün:**
Mısra: **58**
Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

3. **bir iki gün:**
Mısra: **10**
Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.
9. Fânî cihânda aglamaga geldi niceler
10. Bir iki gün Hayâlîyi de lâga saldılar

bir iki kez:
1. **bir iki kez:**
Mısra: **49**
Birkaç defa.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

bir iki parmak:
1. **bir iki parmak:**
Mısra: **4**
Bir iki tomar.
3. Meger açmazdan açam dilbere tûmâr-ı dili
4. Hâlümi ʿarz edemez bir iki parmak kâgıd

bir iki üç:
1. **bir iki üç:**
Mısra: **4**
Birkaç.
3. İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
4. Tekye-i ʿaşkuñ bir iki üç nefer abdâliyüz

bir kaç:
1. **bir kaç:**
Mısra: **8**
Biraz, birkaç.
7. Kamer bir penbe-i dâgum durur çarh üzre encüm hem
8. Derûn-ı âteşînümden çıkar bir kaç şirâr ancak

2. **bir kaç:**
Mısra: **2**
Biraz, birkaç.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

3. **bir kaç:**
Mısra: **7**
Birkaç.Çok olmayan, az sayıda, az
7. Göñlümü saklar bu bir kaç üstühânı cismümüñ
8. Âşiyânı bülbülün olur has ü hâşâkden

bir kaç gün:
1. **bir kaç gün:**
Mısra: **6**
Birkaç gün, az bir zaman dilimi.
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

bir kadeh bâde:
1. **bir kadeh bâdeye:**
Mısra: **8**
Bir kadeh içki.||Küçük bir şeye karşılık olarak.
7. Ol harâbâtî-i ʿâlî¬nazaram dehrde kim
8. Bir kadeh bâdeye verdüm iki dünyâyı girev

2. **bir kadeh bâdeye:**
Mısra: **6**
Bir kadeh içki.||Hakka ulaşmanın en etkili yolu.
5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

bir kâh bitürmemek:
1. **bir kâh bitürmez:**
Mısra: **5**
Bir saman çöpü bile bitirememek.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

bir katre:
1. **bir katre:**
Mısra: **8**
Bir damla.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

2. **bir katre:**
Mısra: **12**
Bir damla.
11. Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme kan agladı
12. Ol mahabbet ʿaynınuñ bir katre kanıdur göñül

bir katre su:
1. **bir katre su:**
Mısra: **5**
Bir damla su.
5. Mûrçe bir katre su içre vücûdun gark eder
6. Teşne-diller var ki bir demde yedi deryâ çeker

bir katre suya teşne:
1. **bir katre suya teşnedür:**
Mısra: **2**
Bir damla suya muhtaç, susamış.
1. Sînede agız açup peykânuñ ister yareler
2. Cân verür bir katre suya teşnedür bîçâreler

bir kez:
1. **bir kez:**
Mısra: **37**
Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

2. **bir kez:**
Mısra: **29**
Bir kez
29. Yılda bir kez ayagı topragına yüz sürmese
30. Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

3. **bir kez:**
Mısra: **4**
Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

bir kimse:
1. **bir kimse:**
Mısra: **5**
Hiçbir kimse.
5. Gamzesinden beni bir kimse halâs eyleyimez
6. Ser-i zülfü meger ayagına yalvara düşe

bir kuru baş:
1. **bir kuru baş:**
Mısra: **12**
Tek başına.
11. Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazluñ
12. Lâhid içre kalıcak dil yalıñuz bir kuru baş

bir kuru efsâne:
1. **bir kuru efsânedür:**
Mısra: **8**
Aslı astarı olmayan söz.
7. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
8. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

bir lahza:
1. **bir lahza:**
Mısra: **12**
Bir an.
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

2. **bir lahza:**
Mısra: **4**
Bir an.
3. Yâr olursa nâz-perverdüm gamından gayrıya
4. Çekmeyem bir lahza ʿömr-i nâzenînüñ minnetin

bir lûʿb ile:
1. **bir lûʿb ile:**
Mısra: **8**
Bir açmaz. (Satrançta).
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

bir meyüñ harâbı:
1. **bir meyüñ harâbıyuz:**
Mısra: **3**
Bir şarabın sarhoşu.
3. Biz bir meyüñ harâbıyuz ol bezm-i hâsda
4. Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer

bir nân:
1. **bir nânı:**
Mısra: **4**
Bir (kuru) ekmek.
3. Göñül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

bir nazar:
1. **bir nazar:**
Mısra: **15**
bir an olsun
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

2. **bir nazar:**
Mısra: **3**
bir an olsun
3. Bâg-ı cihânda görmeye sen servi bir nazar
4. Âb-ı revâna gözler olupdur habâblar

3. **bir nazar:**
Mısra: **6**
Bir kez bakmak.
5. Nâfe gibi terk-i ser kılmak gerek ey ehl-i derd
6. Bir nazar seyr etmege başdan o kâkül sohbetin

bir nefes:
1. **bir nefes:**
Mısra: **12**
Bir an.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

2. **bir nefes:**
Mısra: **3**
Bir an.
3. Bir nefes yâruñ cemâlinden haber vermiş sabâ
4. Mevc ile gögsün döger deryâ yürür şeydâ semek

3. **bir nefes:**
Mısra: **2**
Bir nefes, bir yudum.
1. Cânı teslîm eylemek ʿaşkuñda kârumdur benüm
2. Zinde olmak bir nefes ʿaşk içre ʿârumdur benüm

bir nevʿ:
1. **bir nevʿe:**
Mısra: **2**
Bir çeşit, bir tür.
1. Mihr âteşbâzlar resmini engîz eyledi
2. Her dırahtuñ bergini bir nevʿe gül-rîz eyledi

bir nice:
1. **bir nice:**
Mısra: **6**
Bir hayli, birçok.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şîʿr peydâ

2. **bir nice:**
Mısra: **57**
birtakım
57. Bir nice üştür-i sermest durur bu ebyât
58. Kʾoldu her birisine kâfiye kûhân-şekil

3. **bir nice:**
Mısra: **19**
bir kaç, bir çok, pek çok.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

bir nice dem:
1. **bir nice dem:**
Mısra: **3**
Birçok, pek çok, çok zaman
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

bir nokta:

1. **bir noktanuñ:**
Mısra: **5**
Bir nokta; küçük, önemsiz bir şey.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

bir olmak:
1. **bir oldu:**
Mısra: **2**
Aynı, bir olmak.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

2. **bir olur:**
Mısra: **4**
Aynı, bir olmak.
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

bir özge:
1. **bir özge:**
Mısra: **7**
Bir başka.
7. Bir özge ʿâlemüm var idi ʿaşk-ı yâr ile
8. Âdem henüz hâb-ı ʿademden uyanmadan

bir pâre:
1. **bir pâre:**
Mısra: **4**
biraz, birazcık
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

bir şâm:
1. **bir şâm:**
Mısra: **9**
Bir gece.
9. Mihnet aña ki görmeye bir şâm sen şehi
10. Devlet anuñ ki göre seni göz aça seher

bir şey mi var:
1. **bir şey mi var:**
Mısra: **1**
Hiçbir şey yoktur ki.
1. Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak degül
2. İnkârına tekellüm eden dil dudak degül

bir tutmak:
1. **bir tutar:**
Mısra: **7**
Eşit görmek, eşit saymak.
7. Bezm-i istignâda sultân u gedâyı bir tutar
8. Kâfir olsun sevmeyen ʿâlemde sahbâ-meşrebin

bir yaña:
1. **bir yaña:**
Mısra: **2**
Bir taraf.
1. Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yaña
2. Edelüm şûrîdelük sen bir yaña ben bir yaña

2. **bir yaña:**
Mısra: **2**
Bir taraf.
1. Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yaña
2. Edelüm şûrîdelük sen bir yaña ben bir yaña

bir yaña bir yaña:
1. **bir yaña bir yaña:**
Mısra: **6**
Bir tarafta… bir tarafta
5. Dün gece subh olunca eşigini bekledim
6. Sovukluk etdi bir yaña ol bir yaña seher

bir zaman:
1. **bir zamanda:**
Mısra: **7**
Bir zaman
7. Karâr-gâhı idi bir zamanda bir şâhuñ
8. Göñül sarâyı ki şimdi hârâba yüz tutdu

bir zerre bahâne:
1. **bir zerre bahâne:**
Mısra: **10**
Bir küçük sebep.
9. Açdıysa Hayâlî dehenüñden suhan öldür
10. Besdür anı öldürmege bir zerre bahâne

bî-râh:
1. **bî-râh:**
Mısra: **12**
Hoş, güzel görünmek; lezzet almak.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

bî-rahm:
1. **bî-rahm:**
Mısra: **4**
Acımasız.
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

bırakmak:
1. **bırakdum:***-dum*
Mısra: **2**
Bırakmak, vazgeçmek.
1. Tâ ki gördüm hüsn içinde ol melâhat kânını
2. ʿÂlemüñ gözden bırakdum dür ile mercânını

biraz:
1. **biraz:**
Mısra: **10**
Biraz.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

2. **biraz:**
Mısra: **6**
Biraz.
5. Bir nazar Kâf-ı belâ-yı ʿaşkuñı seyr etmege
6. Hem-cenâh olup bugün uçduk biraz ʿankâ ile

birbiri:
1. **birbirinden:***-nden*
Mısra: **6**
Birbiri.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

2. **birbirine:***-ne*
Mısra: **20**
Birbiri.
19. İstemezseñ âteş-i fitneyle sûz-ı ʿâlemi
20. Çakma halkı birbirine seng ile âhen gibi

birbirine düşmek:
1. **birbirine düşdü:**
Mısra: **7**
Araları açılmak, aralarında anlaşmazlık çıkmak.
7. Mukallid oldu hep ʿâlem cihân birbirine düşdü
8. Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

biri:
1. **biri:**
Mısra: **24**
biri
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

2. **birinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **39**
Birisi.||Beylerden birisi.
39. Birinüñ mansıbını baña ʿinâyet kıl kim
40. Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

3. **biri:**
Mısra: **7**
Birisi, bir şehzade.
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

biri birine girmek:
1. **biri birine girmiş:**
Mısra: **5**
Birbirine girmek, karışmak.
5. Biri birine girmiş idi mâh ü âfitâb
6. Hengâm-ı şâm düşmese araya kâkülüñ

birisi:
1. **birisinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **16**
Birisi.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

2. **birisi:**
Mısra: **24**
Birisi.
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

3. **birisi:**
Mısra: **7**
Birisi, bir şehzade.
7. Birisi neyyir-i sipihr-i şeref
8. Birisi reşk-i mâh-ı Kenʿânî

bî-riyâ:
1. **bî-riyâ:**
Mısra: **10**
İçi dışı bir, samimi
9. Bu gün dervîş-i ʿâlemdür ümîd-i mâl ü câh etmez
10. Ayagın tozuna Şâhâ Hayâlî bî-riyâ geldi

bî-rızâ:
1. **bî-rızâ:**
Mısra: **5**
Rızası olmamak.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

birle:
1. **birle:**
Mısra: **7**
ile
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **birlen:**-*n*
Mısra: **52**
ile
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

birlig:
1. **birlige:**-*e*
Mısra: **5**
Beraber olmak.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

birlige yetmek:
1. **birlige yetdi:**
Mısra: **8**
Birliğe, bir olmaya ulaşmak.
7. Hadengüñ zahmı sînemde gamumla yâr-ı gâr oldu
8. İkisi birlige yetdi unutdular ferâmûşu

bî-rûh kalmak:
1. **bî-rûh kala:**
Mısra: **31**
Ruhsuz kalmak, canlılığı olmamak.
31. Çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
32. Nakş-ı fânûs olan sûret-i bîcân-şekil

biryân:
1. **biryânı:**-*ı*
Mısra: **25**
Kebap.
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

biryân olmak:
1. **biryân oldu:**
Mısra: **1**
Kebap gibi yanmak.
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

2. **biryân olur:**
Mısra: **3**
Kebap gibi yanmak.
3. O Mecnûnem ki sûzumdan felekde murg olur biryân
4. Başum üzre semender murgu gelsün âşiyân etsün

bişmek:
1. **bişmiş:**-*miş*
Mısra: **11**
Pişmek.
11. Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü niʿmetler
12. Cemiʿ-i halka bahş oldu o demde hân-ı ihsânı

bî-sabr ü bî-ârâm:
1. **bî-sabr ü bî-ârâm:**
Mısra: **6**
Sabırsız ve rahata kavuşamayan..

5. ʿÂrız-ı rengînüñi görse çemende bir nazar
6. Ola bülbüller gibi bî-sabr ü bî-ârâm gül

bî-sabr u sükûn olmak:
1. **bî-sabr u sükûn olmuş:**
Mısra: **10**
Sabretme ve susma gücünü tüketmek.
9. Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
10. Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur

bî-sadef eylemek:
1. **bî-sadef eyler:**
Mısra: **8**
Bir nesneyi uygun ortamından uzaklaştırmak.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

bî-Şâpûr:
1. **bî-şâpûr:**
Mısra: **36**
Sasani hükümdarlarından.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

bisât-ı hüsn:
1. **bisât-ı hüsnde:**
Mısra: **3**
Güzellik kilimi
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

bisât-ı meclis:
1. **bisât-ı meclisinde:**
Mısra: **3**
Meclisin döşeği.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

bîşe:
1. **bîşede:**-*de*
Mısra: **23**
Orman, sazlık, meşelik.
23. Şîr-i hasm-efkensen olduñ Husrevâ ol bîşede
24. Rezm-gâhın nîzeler çünkim neyistân eyledi

2. **bîşeyüz:**-*yüz*
Mısra: **5**
Orman.||Tarikat.
5. Ol bîşeyüz bu vâdî-i terk-i fenâda kim
6. Kaplan-ı çarha pençe urur arslanımuz

3. **bîşeye:**-*ye*
Mısra: **10**
Orman, sazlık, meşelik.
9. Kûy-ı cânâna Hayâlîyi görür gelmez ʿadû
10. Ya gider mi bîşeye ceyrân gazanfer var iken

bî-sebât olmak:
1. **bî-sebât olupdur:**
Mısra: **7**
Karârından ve sözünden dönmek, azim ve karârında devam etmemek, dayanmamak, yılmak.
7. Çünki bu maʿmûre-i ʿâlem olupdur bî-sebât
8. Bâde seyli hâne-i endûhu vîrân eylesün

bîşe-i ʿaşk:
1. **bîşe-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **7**
Aşk ormanı.
7. Bîşe-i ʿaşkuñ gehî şîr-i şikâr-endâziyem
8. Geh fenâ vâdîlerinüñ nâ-tüvân rûbâhiyem

bîşe-i eflâk:
1. **bîşe-i eflâkden:**
Mısra: **6**
Felekler ormanı.||Yıldızlar.
5. Gâra girdi kulle-i çarhuñ pelengi dogdu çün
6. Bîşe-i eflâkden mânend-i şîr-i ner güneş

bîşe-i fakr ü fenâ:
1. **bîşe-i fakr ü fenâ:**
Mısra: **10**
Muhtaçlık ve yokluk ormanı.
9. Ey Hayâlî gayrlar saydından istinkâf edüp
10. Bîşe-i fakr ü fenâ şîr-i neri oldum yine

bîşe-i nazm:
1. **bîşe-i nazmı:**
Mısra: **25**
Şiir ormanı.||Şairin divanı.
25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

bî-serîr ü bî-külâh:
1. **bî-serîr ü bî-külâh:**
Mısra: **5**
Tahtsız ve taçsız.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

bîşe-zâr-ı kadr:
1. **bîşe-zâr-ı kadrinde:**
Mısra: **19**
Kıymet ormanı.||Değeri yüksek.
19. Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
20. Peleng-i sayd-fikendür hilâl aña çengâl

bîşe-zâr-ı kerâmet:
1. **bîşe-zâr-ı kerâmetde:**
Mısra: **8**
İkram, kerem ormanı.
7. Devâb gibi baña depme salma âdem iseñ
8. Ki bîşe-zâr-ı kerâmetde şîr-i gurrânem

bî-sıdk:
1. **bî-sıdk:**
Mısra: **12**
Doğru, temiz olmayan.
11. ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünüñ bir târını
12. Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen

bî-şirâr:
1. **bî-şirâr:**
Mısra: **5**
Kıvılcımsız.
5. Ehl-i ʿaşkuñ dûd-ı âhı cûş u dilden bî-şirâr
6. Bir karañu gecedür kim encüm-i rahşânı yok

bî-şobân bulmak:
1. **bî-şobân bulsa:**
Mısra: **49**
Çobansız, başıboş bulmak.

49. Gûsfendi ʿadlüñ eyyâmında bulsa bî-şobân
50. Şâne eyler mûyuna ser-pençesin gürg-i gurîn

bister-i nâz:
1. **bister-i nâzdasın:**
Mısra: **3**
Naz döşeği.
3. Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uyhuya var
4. Eylesün bâd-ı sabâ gibi güzer âh saña

bi-şükûfe:
1. **bi-şükûfe:**
Mısra: **13**
Çiçeksiz.
13. Bi-şükûfe olur beli mîve
14. Mîve-i bûstân-ı insânî

bî-sükûn:
1. **bî-sükûn:**
Mısra: **1**
Hareketli, durmaz.
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

bî-şümâr eylemek:
1. **bî-şümâr eylemiş:**
Mısra: **8**
Sayısız, çok eylemek.
7. Sürmek içün bâgdan şâh-ı şitânuñ ʿaskerin
8. Eylemiş cemʿiyyet ezhâruñ sipâhı bî-şümâr

Bî-sütûn:
1. **bî-sütûn:**
Mısra: **4**
Far. Ferhat'ın Şirin aşkına deldiği dağ (vech-i tesmiyye, dağın direksiz yani ağaçsız olmasıdır)
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

2. **bî-sütûnun:***-un*
Mısra: **1**
Ferhad'ın Şirin'e kavuşmak için deldiği dağ.
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

3. **bî-sütûn:**
Mısra: **8**
Far. Ferhat'ın Şirin aşkına deldiği dağ (vech-i tesmiyye, dağın direksiz yani ağaçsız olmasıdır)
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

Bî-sütûn Dağı:
1. **bî-sütûn dagı:**
Mısra: **1**
Ferhad'ın Şirin'e kavuşmak için deldiği dağ.||Büyük, devasa.
1. ʿAşk Ferhâdına başum Bî-sütûn dagı gibi
2. Mihnet ü der ü belâ ol daâın oymagı gibi

2. **bî-sütûn dâgında:**
Mısra: **6**
Ferhad'ın Şirin'e kavuşmak için deldiği dağ.
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

Bî-sütûn Ferhâdı:
1. **bî-sütûn ferhâdına:**
Mısra: **10**
Şiirinin aşkıyla Bisütun Dağı'nı delen Ferhad.
9. Gevher-i hüsnüñ Hayâlî mâlik oldu kânına
10. Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı

2. **bî-sütûn ferhâdınuñ:**
Mısra: **3**
Şiirinin aşkıyla Bisütun Dağı'nı delen Ferhad.
3. Bî-sütûn Ferhâdınuñ hâkin ziyâret eyleyen
4. Cân-ı Şîrînden temennî eylesün erlik yalun

Bî-sütûn u bî-tınâb:
1. **bî-sütûn u bî-tınâb:**
Mısra: **11**
Direksiz ve ipsiz.
11. ʿAyş ü nûşa bâga gel kim Bî-sütûn u bî-tınâb
12. ʿİşret içün haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr

Bî-sütûn-ı ʿaşk:
1. **bî-sütûn-ı ʿaşkda:**
Mısra: **3**
Aşkın Bisütun dağı.
3. Bî-sütûn-ı ʿaşkda çalındı tabl-ı sînemüz
4. Biz dahi Ferhâd-veş derbend-i mihnet beklerüz

Bî-sütûn-ı derd:
1. **bî-sütûn-ı derde:**
Mısra: **4**
Dert Bisütun'u, dert dağı.
3. Âb-ı çeşmümle gil edüp ey kazâ hâküm benüm
4. Bî-sütûn-ı derde bir şûrîde Ferhâd et beni

Bî-sütûn-ı gam:
1. **bî-sütûn-ı gama:**
Mısra: **8**
Gam Bîsütunu (dağı).
7. Leb-i şîrînüñe ben cân vericek dest-i kazâ
8. Bî-sütûn-ı gama her zerremi Ferhâd etdi

Bî-sütûn-ı mihnet:
1. **bî-sütûn-ı mihnete:**
Mısra: **8**
Zorluk dağı.
7. Nâhûn-ı hârâ-şikâfumla beni ey dehr-i dûn
8. Bî-sütûn-ı mihnete bir tâze Ferhâd eyledüñ

Bî-sütûnuñ bağrı:
1. **bî-sütûnuñ bagrına:**
Mısra: **3**
Bisütun Dağı.
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

bî-sûz u tâb:
1. **bî-sûz u tâba:**
Mısra: **1**
Dertsiz ve güçsüz.
1. Eşki bî-sûz u tâba vermezler
2. Hızr suyun devâba vermezler

bitmek:
1. **bite:***-e*
Mısra: **34**
Ortaya çıkmak, yetişmek.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

2. **biten:**-*en*
Mısra: **40**
Tükenmek, sona ermek.
39. Tutmuşam destüm ile dâmenüñ ey kân-ı kerem
40. Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil

3. **bitmiş:**-*miş*
Mısra: **5**
çıkmak, filizlenmek
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

bî-taht ü tâc:
1. **bî-taht ü tâc:**
Mısra: **2**
Tahtsız ve taçsız.
1. Ey ʿaşk-ı yâra bende-i fermân olan başum
2. Bî-taht ü tâc ʿâleme sultân olan başum

bî-tâkat olmak:
1. **bî-tâkat olup:**
Mısra: **9**
Güç yetirememek.
9. Sabra bî-tâkat olup kıydı Hayâlî câna
10. Döndü şol Hâceye kim el ura sermâyesine

bî-tekellüf:
1. **bî-tekellüf:**
Mısra: **19**
Külfetsiz, sıkıntısız, doğal olarak.
19. Ey Hayâlî bî-tekellüf hûn-ı dil nûş eyleyen
20. Minnet ile Hızr elüñden Âb-ı Hayvân istemez

bî-tereddüd:
1. **bî-tereddüd:**
Mısra: **17**
Kararlı bir biçimde, kararlılıkla.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

bî-tınâb hayme:
1. **bî-tınâb haymeler:**
Mısra: **7**
İpsiz çadır.||Gökyüzü.
7. Bu bî-tınâb haymeler altında ebr olup
8. Yaşlar döker kıyâmete dek dûd-ı âh-ı Cem

bitirmek:
1. **bitire:**-*e*
Mısra: **22**
Yeşillenmek, yeşermek.
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

2. **bitirür:**-*ür*
Mısra: **7**
Yeşillenmek, yeşermek.
7. Dehr bûstânında bir gül mü bitirür rûzigâr
8. Bülbül-i gûyâsını nâlân ü giryân istemez

3. **bitire:**-*e*
Mısra: **4**
Yeşillenmek, yeşermek.
3. Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
4. Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân

bî-usûl:
1. **bî-usûl:**
Mısra: **8**
Tarz, yöntem bilmeyen.
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

bîve:
1. **bîvedür:**-*dür*
Mısra: **4**
Dul, zevci vefat etmiş veya zevcinden ayrılmış hatun.
3. Gün riştesiyle olsa nola germ müşterî
4. Yûsuf-ʿizâr dilberüme çarh bîvedür

bî-vefâ:
1. **bî-vefâ:**
Mısra: **5**
Vefasız
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **bî-vefâdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Vefasız
1. Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yaña
2. Edelüm şûrîdelük sen bir yaña ben bir yaña

3. **bî-vefâlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Vefasız
1. Göndermedüñ yazup yanılup baña bir peyâm
2. Dünyâda bî-vefâlar içindesaña selâm

bî-vefâ olmak:
1. **bî-vefâ olur:**
Mısra: **6**
Vefasız olmak.
5. Ben ʿandelîbini eli üstünde tutmadı
6. Gör nice bî-vefâ olur ol gül budagını

bî-vefâ şâhuñ eşiği:
1. **bî-vefâ şâhuñ eşiginde:**
Mısra: **6**
Vefasız sevgilinin eşiği.
5. Ölünce kullugun eyle göñül sen saña etmişsin
6. Varup bir bî-vefâ şâhuñ eşiginde kul olmuşsın

bî-vefâ yâr:
1. **bî-vefâ yâruñ:**
Mısra: **24**
Vefasız sevgili.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

bi-vehm ü bâki:
1. **bi-vehm ü bâkiyem:**
Mısra: **10**
Korkusuz ve ölmez.
9. Gerçi Hayâli ʿaşk yolu saʿb-nâkdür
10. Mecnûn-ı ʿÂmirî gibi bi-vehm ü bâkiyem

bî-vesîle-i gam:
1. **bî-vesîle-i gam:**
Mısra: **35**
Üzüntü olmaksızın.

35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

biz:
1. **bizi:**-*i*
Mısra: **10**
Birinci çokluk şahıs zamiri, biz.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

2. **bizi:**-*i*
Mısra: **7**
Birinci çokluk şahıs zamiri, biz.
7. Kûyuña ergür bizi lûtf eyle dildâruñ deyu
8. Pâyuma eşküm düşer bir yaña dâmen bir yaña

bî-zâr etdiler:
1. **bî-zâr etdiler:**
Mısra: **4**
Bezdirmek.
3. Gâzîler şemşîr-i nusrat dermiyân edüp yine
4. Cânlarından kâfir-i bî-dîni bî-zâr etdiler

bî-zevâl:
1. **bî-zevâl:**
Mısra: **5**
Bitmez, tükenmez.
5. Seyr kıl dil ʿâlemin görmek dilerseñ bî-zevâl
6. Zerrelerden bî-ʿaded mihr-i cihân-ârâları

bî-zevk:
1. **bîzevk:**
Mısra: **68**
Zevksiz.
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

bölük bölük etmek:
1. **bölük bölük edüp:**
Mısra: **7**
Parçalara ayırmak.
7. Olsa revâne zülfüñü edüp bölük bölük
8. Saf baglar idi aña güzeller alay ile

borç:
1. **borcum:**-*um*
Mısra: **3**
T. is. İade olunmak üzere alınan para. Vazife, vecîbe.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

borcunu edâya gelmek:
1. **borcum edâya geldüm:**
Mısra: **4**
Borç ödemeye gelmek.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

boş eylemek:
1. **boş eyleyen:**
Mısra: **28**
Boşaltmak. (Ölmek, canın çıkması bağlamında).
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

bostân-ı cân:
1. **bostân-ı câna:**
Mısra: **5**
Can bahçesi.||Gönül.
5. Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur
6. Su dökmelüdür ol gül-i handân ayagına

boy:
1. **boyuñ:**-*uñ*
Mısra: **12**
Boyu selvi gibi.
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

2. **boyunca:**-*unca*
Mısra: **2**
Vücut, beden.
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

boyamak:
1. **boyar:**-*r*
Mısra: **4**
Boya sürerek veya boyaya batırarak renk vermek.
3. Reng-rez-hânedür sipihr-i kebûd
4. Seni bir reng ile boyar sakın

boyanmak:
1. **boyansun:**-*sun*
Mısra: **2**
kana bulanmak, her yeri kan olmak.
1. Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
2. Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su

böyle:
1. **böyle:**
Mısra: **11**
Böyle, bu şekilde
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **böyle:**
Mısra: **68**
Böyle, bu şekilde.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

3. **böyle:**
Mısra: **9**
Böyle, bu şekilde
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

boyun:
1. **boynunu:**-*unu*
Mısra: **35**
Başı bedene bağlayan bölge.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

2. **boynuma:**-*uma*
Mısra: **1**
Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.
1. Nigâr zülfü benüm boynuma kemend gerek
2. Şu kimse kim ola dîvâne aña bend gerek

3. **boynunda:**-*unda*
Mısra: **9**
Üzerine almak, üstlenmek.
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

4. **boynuñda:**-*uñda*
Mısra: **12**
Boyun. (Bir hakkın kişinin üzerine yüklenilmesi bağlamında).
11. Hayâlî Haydarîdür tavk-ı zülfüñ hakkıdur anuñ
12. Begüm teslîm kıl boynuñda neyler bir gedâ hakkı

boynu baglu bende etmek:
1. **boynu baglu bende edeli:**
Mısra: **3**
Hizmetli bir köle haline getirmek.
3. Dişüñ dürü edeli boynu baglu bir bende
4. Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı

boynu baglu bir kul olmak:
1. **boynu baglu bir kul olmuşdur:**
Mısra: **6**
Hizmetli bir köle haline getirmek, ayrılamamak.
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

boynu baglu esîr olmak:
1. **boynu baglu esîr olup:**
Mısra: **7**
Hizmetli köle olmak.
7. Boynu baglu esîr olup geldi
8. Lebi devrinde laʿl-i rümmânî

boynu baglu kul olmak:
1. **boynu baglu kul olan:**
Mısra: **7**
Hizmetli köle olmak.
7. Boynu baglu kul olan mülk-i gınâ beglerine
8. Gam-ı tenden elem-i zâddan âzâd ancak

boynuma almak:
1. **boynuma aldum:**
Mısra: **1**
Yüklenmek.
1. Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînüñ minnetin
2. Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînüñ minnetin

boyna düşmüş vebâl:
1. **boynuma düşmüş vebâlüñdür:**
Mısra: **8**
Kişinin üzerine aldığı manevi mesuliyet.
7. Gerdeninde zülfünü gördüm suʾâl etdüm dedi
8. Ey fütâde boynuma düşmüş vebâlüñdür senüñ

boynuna atmak:
1. **boynuna atdı:**
Mısra: **8**
Boynuna bırakmak.
7. Sevdâ-yi hâli ey gözü nergis ʿizârıñun
8. Boynuna atladı bir kara dâgı benefşenüñ

boynuña düşmek:
1. **boynuña düşmüş:**
Mısra: **2**
Kişinin üzerine olan, yüklendiği.
1. Gerdenümde deme bu zülf-i siyâhumdur benüm
2. Hay zâlim boynuña düşmüş günâhumdur benüm

boynuna salınmak:
1. **boynuna salınup:**
Mısra: **18**
Boynuna sarılmak.
17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

boynunu eğmek:
1. **boynunu egdi:**
Mısra: **4**
Başını eğmek.
3. Çekdi dolusunu ʿarak-ı jâleden seher
4. Boynunu egdi lâle çanagı benefşenüñ

boyu âzâde efendi:
1. **boyu âzâde efendi:**
Mısra: **3**
Serbestçe dolaşan, bağlarından kurtulmuş sevgili.
3. Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
4. Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe

boyu serv:
1. **boyu servüñ:**
Mısra: **7**
Boyu serviye benzeyen sevgili.
7. Her boyu servüñ düşüp ayagına yüzler sürer
8. Bir akar sudur bizüm gûyâ ki kalb-i pâkimüz

2. **boyu servüñ:**
Mısra: **13**
Boyu serviye benzeyen sevgili.
13. Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
14. Lâle-i sahrâlaruñ indi gözüñe kara su

boyun eğmek:
1. **boyun ege:**
Mısra: **3**
Kıvrım kıvrım olmak.
3. Zülfüñ gibi boyun ege hindû-yı hâlüñe
4. Bunca kula efendi iken pâdişâh-ı Rûm

2. **boyun eger:**
Mısra: **9**
Boyun eğmek, acizlik göstermek
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

boyuñ nihali:
1. **boyuñ nihalini:**
Mısra: **27**
Fidana benzeyen boy.
27. Bir gün boyuñ nihalini seyr eylesem deyu
28. Yıllarla yollar üzre çeker intizâr serv

bozmak:
1. **bozaldan:**-*al, -dan*
Mısra: **3**
Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak, düzgünlüğünü gidermek.
3. Bozaldan sûret-i Erjengi sen bu nakş-ı dil-keşle
4. Benüm vasfuñda her beytüm Nigâristân-ı Mânîdür

2. **bozsa:**-*sa*
Mısra: **7**
Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak.
7. Sâkiyâ bozsa ʿaceb mi hâne-i zühdü şarâb
8. Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâra su

3. **bozmak:**-*mak*
Mısra: **4**
Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak, düzgünlüğünü gidermek.
3. Nakd-i câna almış iken Yûsuf-ı maksûdumı
4. Mâlik-i dînârlar bozmak diler bâzârumı

bozulmak:
1. **bozuldugunu:**-*dug, -u, -n, -u*
Mısra: **7**
Bozulmak, tat olarak acımak.
7. Habâb-ı câm-ı meyüñ kim diler bozulduâunu
8. Ki şâh-ı şâdînüñ ol kırmızı otagıdur

bu:
1. **bu:**
Mısra: **2**
Bu, işaret sıfatı
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **bunlaruñ:**-*nlaruñ*
Mısra: **37**
Bu, işaret zamiri.
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

bu demde:
1. **bu demde:**
Mısra: **4**
Bu zaman.
3. Ol serv ger gelürse göñül bûsitânına
4. Gözüm yaşı bu demde aña cûyibâr ola

2. **bu demdür:**
Mısra: **12**
Bu zaman.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

bu deme gelince:
1. **bu deme gelince:**
Mısra: **6**
Bu zamana, bu yaşa gelinceye kadar.
5. Görüp bu eşk-i pür-hûnum demüñ hoş deme ey meh-rû
6. Ne kanlar agladı çeşmüm gelince bu deme yaşum

bu deñlü:
1. **bu deñlü:**
Mısra: **16**
bu kadar, bu kadar çok
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

2. **bu deñlü:**
Mısra: **31**
bu kadar, bu kadar çok
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

3. **bu deñlü:**
Mısra: **10**
bu kadar, bu kadar çok
9. Hayâlî yerde ve gökde seni bulur bir gün
10. Hezâr bâr çizerseñ bu deñlü dâireler

bu devlet yeter:
1. **bu devlet yeter:**
Mısra: **10**
Bu mutluluk yeter.
9. Ey sabâ etseñ Hayâlî bendeden ʿarz-ı niyâz
10. Aña bu devlet yeter dergâh-ı ʿâlî-şânın öp

bu durur:
1. **bu durur:**
Mısra: **31**
Budur.
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

bu kadar:

1. **bu kadar:**
Mısra: **15**
Bu kadar.
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

2. **bu kadar:**
Mısra: **4**
Bu ölçüde, bu miktarda.
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

3. **bu kadar:**
Mısra: **5**
Bu ölçüde, bu miktarda.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

bu kim:
1. **bu kim:**
Mısra: **3**
Bu ki, budur.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

2. **bu kim:**
Mısra: **9**
Gerçekten de, gerçek bu ki.
9. Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndügi bu kim
10. Senüñ ʾîd-i cemâlüñ görmedi ey mâh bir yıldur

bu vechden:
1. **bu vechden:**
Mısra: **18**
Bu açıdan, bu taraftan.
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

bucag:
1. **bucagın:**-*ın*
Mısra: **14**
Bucak, köşe, yer.
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

bûd ile nâbûd:
1. **bûd ile nâbûddan:**
Mısra: **6**
Varlık ve yokluk.
5. Bakmadum mirʾât-ı imkânda heyûlâ nakşına
6. Tâ ki çekdüm destümi her bûd ile nâbûddan

buʿd ü kurb:
1. **buʿd ü kurb:**
Mısra: **10**
Uzaklık ve yakınlık.
9. Edeli ʿaşkuñla Sultânum Hayâlî ittihâd
10. Kendüye yeksân olupdur buʿd ü kurb ü vasl ü beyn

budag:
1. **budagumdur:***-umdur*
Mısra: **10**
Dal. (Kol kanat bağlamında).
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

2. **budagum:***-um*
Mısra: **6**
Fidan,dal.
5. Fezâ-yi ʿaşkda ben ol nihâl-i ser-ferâzam kim
6. Nihâl-i Sidre üzre sâye salmış bir budagum var

3. **budagını:***-ını*
Mısra: **6**
Fidan,dal.
5. Bir deste tâze dagı yakup destine nigâr
6. Şermende kıldı nahl-i gülün her budagını

budak:
1. **budak:**
Mısra: **10**
İnce ve küçük dal.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

budur:
1. **budur:**
Mısra: **56**
üzerinde durulan, hakkında söz söylenileni işaret
55. Demdür ki devletüñde kılıc etmegin yiyem
56. Budur getürdügüm safahât-ı beyâna tîg

2. **budur:**
Mısra: **53**
Sebebi ki.
53. Hayâlî güllerimi geç getürdügüm budur
54. Ki pây-i hâtırumı pây-ı gussa eyledi leng

bugday añlu:
1. **bugday añlu:**
Mısra: **19**
Buğday benizli.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

bugün:
1. **bugün:**
Mısra: **1**
Bugün.
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

2. **bugün:**
Mısra: **37**
Bu devirde, bu zamanda.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

3. **bu gün:**
Mısra: **3**
İçinde bulunulan gün
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

bugz etmek:
1. **bugz edenüñ:**
Mısra: **25**
Sevmemek, nefret etmek.
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

buhrân:
1. **buhrânı:***-ı*
Mısra: **34**
(Ar.) Sıkıntı.
33. Kefüñ deryâsınuñ emvâcı erdi çarh-ı gerdûna
34. Ne gam bahr-i muhîtüñ reşkden var ise buhrânı

bühtân:
1. **bühtândur:***-dur*
Mısra: **8**
Birine yalandan bir şey isnat etmek, iftira.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

2. **bühtâna:***-a*
Mısra: **30**
Birine yalandan bir şey isnat etmek, iftira.
29. Senüñ devrüñde elkâb-ı salâtîn
30. Denilse gayrıya bühtâna beñzer

bühtân ü yalan eylemek:
1. **bühtân ü yalan eyledi:**
Mısra: **28**
İftira ve yalan haline dönüştürmek.
27. Şâhlık ismin felek sen Pâdişehden gayrıya
28. Fâre-i satrenc-veş bühtân ü yalan eyledi

buhûr:
1. **buhûru:***-u*
Mısra: **3**
Tütsü, buhur
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

buhûr-ı Meryem:
1. **buhûr-ı meryemdür:**
Mısra: **8**
Tavşankulağı da denilen süs bitkisi, siklamen.
7. Lâʿl-i nâbuñ Mesîh-i sânîdür
8. Bûy-ı zülfüñ buhûr-ı Meryemdür

bükâ kılmak:
1. **bükâ kıldukda:**
Mısra: **12**
Ağlatmak.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

bükâ vü gam:
1. **bükâ vü gam:**
Mısra: **8**
Ağlama ve dert.
7. Mahabbet râhınuñ menzillerin ben haste almazdum
8. Bükâ vü gam eger götürmeseydi iki yanumdan

bulmak:
1. **buldugı:**-*dug, -ı*
Mısra: **27**
Ermek, ulaşmak.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

2. **bulmadı:**-*ma, -dı*
Mısra: **36**
var olmak, mevcut olmak
35. Benem ol ʿandelîb-i sâdık kim
36. Bulmadı bende bir yalan gonca

3. **buldu:**-*du*
Mısra: **9**
Şereflenmek.
9. Buldu bâtınla Hayâlî şeref-i ʿâlîyeyi
10. Ey kazâ zâhirini gerçi anuñ dûn etdüñ

4. **buldum:**-*dum*
Mısra: **2**
Bulmak, yüzleşmek.
1. Benüm gibi heves yolunda çok ehl-i havâ buldum
2. O dildârı iki ʿâlemden oldum bir yaña buldum

bulanmak:
1. **bulanup:**-*up*
Mısra: **10**
Karışıp duruluğunu kaybetmek.
9. Ey Hayâlî her bahâr-ı hüsne karşu nice bir
10. Bulanup ırmag-veş deryâ gibi cûş eyleyem

2. **bulanmadan:**-*madan*
Mısra: **6**
Karıştırmak, yoğrulmak.
5. Ayagına akardı yaşum bir sehî-kadüñ
6. Cân çeşme-sârı hâk-i bedenle bulanmadan

bulanık:
1. **bulanık:**
Mısra: **6**
Karışık, saf ve berrak olmayan.
5. Bir cûybâr-ı mihr ü vefayın zamânede
6. Evvel bahâr geldi bulanık degülmiyem

bulaşmak:
1. **bulaşdukca:**-*dukca*
Mısra: **7**
Erişmek, değmek.
7. Nây ile ney-şekere bâd bulaşdukca eder
8. Biri dâd ü biri feryâd elinden felegüñ

2. **bulaşmış:**-*mış*
Mısra: **8**
Erişmek, değmek.
7. Baş açuk lâle çemende dedi sultân-ı güle
8. Kan bulaşmış ʿalem-i Şâh-ı Şehîdânem ben

bülbül:
1. **bülbüllerin:**-*lerin*
Mısra: **73**
Güzel sesiyle bilinen kuş||Aşık.
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

2. **bülbülüñem:**-*üñem*
Mısra: **8**
Güzel sesiyle bilinen kuş||Aşık.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

3. **bülbülüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Güzel sesiyle bilinen kuş||Aşık.
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

4. **bülbül:**
Mısra: **2**
Güzel sesiyle bilinen kuş||Aşık.
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

5. **bülbül:**
Mısra: **7**
Güzel sesli maruf kuş.
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

bülbül fegânı:
1. **bülbül fegânın:**
Mısra: **3**
Bülbülün iniltileri.||Aşığın sızlanması.
3. Nagme-i zâgı kosun bülbül fegânın diñlesün
4. Âb-i rûyun saklasun yar olmasun nâ-sâza gül

bülbül nagmesi:
1. **bülbül nagmesinden:**
Mısra: **25**
Bülbülün ötüşü.
25. Gülistân içre bülbül nagmesinden eyledüñ tercîh
26. Sen ey Şeh rezm meydânında hây u hûy-ı merdânı

bülbül olmak:
1. **bülbül olmuşsın:**
Mısra: **4**
Aşık olmak.||Konuşmaya, söylenmeye başlamak.
3. Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
4. Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın

bülbül sohbeti:
1. **bülbül sohbetin:**
Mısra: **4**
Aşığın sohbeti.
3. Tîg-i hasretle tenüm sad-çâkdür nâlân göñül
4. Diñle bu hâkî kafes içindebülbül sohbetin

2. **bülbül sohbetin:**
Mısra: **6**
Aşığın sohbeti.
5. Zahm-ı tîg-i yâra karşu âh ü zâr eyler göñül
6. Gel bu gam vâdîsine gûş eyle bülbül sohbetin

bülbül teni:

1. **bülbül teninde:**
Mısra: **6**
Aşığın teni.
5. Hadîs-i şevki tefsîr edemez âyât-ı ʿaşkı hem
6. Gerekse her perin bülbül teninde bir zebân etsün

bülbül-i âşüfte-dil:
1. **bülbül-i âşüfte-dil:**
Mısra: **4**
Gönlü perişan olmuş aşık.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

bülbül-i bahâr-ı hayâl:
1. **bülbül-i bahâr-ı hayâl:**
Mısra: **34**
Hayal baharının bülbülü.
33. Hezâr kerre gülüp soldu gülşen-i ʿâlem
34. Ki geldi bencileyin bülbül-i bahâr-ı hayâl

bülbül-i destân- serây:
1. **bülbül-i destân- serâyın:**
Mısra: **4**
Destan okuyan (şakıyan) bülbül (Meddah gibi gül ile macerasını bütün âleme destan eylemesi nedeniyle bu şekilde nitelenir.)
3. Her nihâl-i nâzenînüñ oldu bir nazm-ı bülend
4. Bülbül ü destân serâyın şâʿir-i sihr-âferîn

bülbül-i gam-nâk:
1. **bülbül-i gam-nâke:**
Mısra: **6**
Gamlı bülbül.||Kederli aşık.
5. Terk it gülü ʿâşık baña yâr ol deyu her dem
6. Urur çeñeyi bülbül-i gam-nâke benefşe

bülbül-i gülzâr-ı mihnet:
1. **bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür:**
Mısra: **1**
Eziyet bahçesinin bülbülü.||Aşık.
1. Bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür dil-i gam-nâkimüz
2. Aña gûyâ kim kafesdür sîne-i sad-çâkimüz

bülbül-i gülzâr-ı üns:
1. **bülbül-i gülzâr-ı üns:**
Mısra: **75**
Dostluk bahçesinin bülbülü.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

bülbül-i gülzâr:
1. **bülbül-i gülzârıñam:**
Mısra: **6**
Gül bahçesinin bülbülü.||Aşık.
5. Vasfında kâsıram has ü hâşâk-i kûyunuñ
6. Hergiz diyem mi bülbül-i gülzârıñam senüñ

bülbül-i gûyâ:
1. **bülbül-i gûyâ:**
Mısra: **10**
söyleyen, şakıyan bülbül||'âşık
9. Ger Hayâlî yog ise var hezâr âh-keşüñ
10. Bu çemende ola mı bülbül-i gûyâ tükene

2. **bülbül-i gûyâları:**
Mısra: **20**
söyleyen, şakıyan bülbül||'âşık
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

3. **bülbül-i gûyâları:**
Mısra: **4**
söyleyen, şakıyan bülbül||'âşık
3. Sen ne gülşen gülüsün kim bu gün ey lâle-ʿizâr
4. ʿÂlemüñ bülbül-i gûyâları hâmûşuñdur

bülbül-i mest:
1. **bülbül-i mest:**
Mısra: **7**
Gülün hasretiyle sarhoş bülbül.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

2. **bülbül-i mest:**
Mısra: **1**
Gülün hasretiyle sarhoş bülbül.
1. Olmuş iken bülbül-i mest ile ʿişret-sâz gül
2. Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül

bülbül-i nâlân:
1. **bülbül-i nâlân:**
Mısra: **6**
İnleyen bülbül.||Aşık.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

2. **bülbül-i nâlâna:**
Mısra: **4**
İnleyen bülbül.||Aşık.
3. Cemâlinden görüp gülde eser gülzârda ben hem
4. Enînimden birin yüz bülbül-i nâlâna tapşurdum

3. **bülbül-i nâlânını:**
Mısra: **2**
İnleyen bülbül.||Aşık.
1. Sevdi gönlüm bâg-ı hüsnüñ bir gül-i handânını
2. İñletdü hâr-ı belâda bülbül-i nâlânını

bülbül-i şeydâ:
1. **bülbül-i şeydâ:**
Mısra: **18**
Çılgın bülbül.
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

2. **bülbül-i şeydâ:**
Mısra: **1**
Çılgın aşık
1. Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
2. Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿankâ gibi

bülbül-i şûrîde:
1. **bülbül-i şûrîdeleri:**
Mısra: **3**
Çılgın bülbül.||Aşık.
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

2. **bülbül-i şûrîdeye:**
Mısra: **6**
Çılgın bülbül.||Aşık.
5. Tekye-i gülzârda bir cürʿadândur gonca kim
6. Bülbül-i şûrîdeye teklîf eder esrâr-ı ʿaşk

bülbül-i tabʿ-ı Hayâlî:
1. **bülbül-i tabʿ-ı hayâlîyi:**
Mısra: **10**
Hayali'nin bülbül gibi olan tabiatı. (Sevgili adına her daim inlemek bağlamında).
9. Bendeyem şol şâha kim şâm-ı ʿademden kurtarup
10. Bülbül-i tabʿ-ı Hayâlîyi seher-hîz eyledi

bülbül-i zâr:
1. **bülbül-i zâr:**
Mısra: **30**
İnleyen bülbül.||Aşık.
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

bülbül-i zâr-sıfat:
1. **bülbül-i zâr-sıfat:**
Mısra: **13**
İnleyen bülbül gibi.
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

bülbülü olmak:
1. **bülbülü olsun:**
Mısra: **4**
Aşığı olmak.
3. Bu günden Hazret-i Şâh-ı felek tahtuñ kulu olsun
4. Hayâlî gibi devlet gülşeninde bülbülü olsun

bülbülüñ fegânı:
1. **bülbülüñ fegânı:**
Mısra: **10**
Aşığın feryadı.
9. Ger kulagınca ederlerse gülüñ her pâresin
10. Ey Hayâlî gûşuna girmez fegânı bülbülüñ

bülbül-veş:
1. **bülbül-veş:**
Mısra: **5**
Bülbül gibi.
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

bülend:
1. **bülend:**
Mısra: **8**
yüce
7. Ne lâyıkam ki olam dâr-ı zülfüñe berdâr
8. Velîk her kişinüñ himmeti bülend gerek

2. **bülend:**
Mısra: **11**
yüce
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

3. **bülend:**
Mısra: **3**
Yüce, yüksek.
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

bülend âvâz:
1. **bülend âvâz:**
Mısra: **17**
Yüksek ses.
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

bülend olmak:
1. **bülend olmuş idi:**
Mısra: **13**
Yükselmek, uzamak.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

bulunmak:
1. **bulunmaz:***-maz*
Mısra: **3**
Bulunmak, yer almak, mevcut olmak.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

2. **bulunmaz:***-maz*
Mısra: **6**
Bulunmak, yer almak, mevcut olmak.
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

3. **bulunur:***-ur*
Mısra: **6**
Bulunmak, yer almak, mevcut olmak.
5. Her dilbere ölümlü dirilmekdür işimüz
6. Derd ehliyüz bizüm bulunur sanma sagımuz

4. **bulun:**
Mısra: **6**
olmak.
5. Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günâh
6. Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm

5. **bulunmaz:***-maz*
Mısra: **9**
Var, mevcut olmak, ele geçmek, karşılaşmak
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

buluşmak:
1. **buluşsañ:***-sañ*
Mısra: **13**
Buluşmak, bir araya gelmek.
13. Makâm-ı kurb-i ʿizzetde buluşsañ İbn-i Kaysûna
14. Musavver rûhdur ol hikmet-i Yûnâna ʿaşk eyle

bulut:
1. **bulut:**
Mısra: **3**
Denizlerden semaya kalkan buğu, sehâb.
3. Şol bulut gibidür ki katreleri
4. Göge erdürmiş iken ura yer

bulutlar üşmek:
1. **bulutlar üşüp:**
Mısra: **10**
Bulutların üşüşmesi, toplanması.
9. Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
10. Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

bûm:
1. **bûm:**
Mısra: **10**
Ar. is. Baykuş.

9. Erdi Hayâlî yâra rakîb intizârda
10. Dest isperisi gibi almaz şikârı bûm

2. **bûm:**
Mısra: **1**
Ar. is. Baykuş.
1. Bûm ʿcâr eyler iken konmaga vîrânemüze
2. Ol hümâ hîç ola mı sâye hânemüze

3. **bûma:**-*a*
Mısra: **10**
Ar. is. Baykuş.
9. Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
10. Bûma vîrân bülbülüñ gülzârdur endîşesi

4. **bûmuñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Ar. is. Baykuş.
7. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi ʿaşk ser-gerdânıdur
8. Bülbülüñ gülzârı var bûmuñ olur vîrânesi

bunca:
1. **bunca:**
Mısra: **49**
Bu kadar, böylesi
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

2. **bunca:**
Mısra: **8**
Bu kadar, böylesi
7. ʿÎnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

3. **bunca:**
Mısra: **4**
bu kadar çok, böylesi
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

bunca dem:
1. **bunca demler:**
Mısra: **3**
Bu kadar uzun zaman.
3. Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan aglaram
4. Demez ol şîrîn-dehen hâlüñ ne Ferhâdum benüm

bunda:
1. **bunda:**
Mısra: **14**
Burada.
13. Lâle-i dil-sûhte tutmaga geldi dâmenin
14. Dediler bunda yaramazsın sen ey sahrâ-nişîn

2. **bunda:**
Mısra: **8**
Burada
7. Añma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
8. Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar

bundan özge:
1. **bundan özge:**
Mısra: **10**
Bundan başka.
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

2. **bundan özge:**
Mısra: **8**
Bundan başka.
7. Merkez-i hâki serîridür külâhı âfitâb
8. Bundan özge var mıdur ʿâlemde dünyâ begligi

bunlar:
1. **bunlara:**-*a*
Mısra: **38**
Bunlar.||Beyler.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

2. **bunlar:**
Mısra: **9**
Bunlar.||Şehzadeler.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

3. **bunları:**-*ı*
Mısra: **62**
Bunlar.||Şehzadeler.
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

4. **bunlar:**
Mısra: **4**
Bunlar.||Meyhane ehli.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

bunlar durur:
1. **bunlar durur:**
Mısra: **18**
Bunlardır.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

bünyâd:
1. **bünyâda:**-*a*
Mısra: **3**
Yapı.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

2. **bünyâdını:**-*ını*
Mısra: **1**
Esas, temel.
1. Saldugunda hâne-i ʿaşkuñ ezel bünyâdını
2. Taşa kullandum belâ iklîminüñ Ferhâdını

bünyâd etmek:
1. **bünyâd edelden:**
Mısra: **3**
İnşa etmek, kurmak.
3. Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
4. Sarardı çehre derd ehli yatur dîvâra yasdanmış

2. **bünyâd etdi:**
Mısra: **6**
İnşa etmek, kurmak.
5. Âferîniş yaşuma gark oldu ehl-i âsumân
6. Mâh-ı nevden köprü bünyâd etdi gerdûn üstüne

bünyâd eylemek:

1. **bünyâd eyledüñ:**
Mısra: **2**
İnşa etmek.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

2. **bünyâd eylemiş:**
Mısra: **7**
İnşa etmek.
7. Köprü bünyâd eylemiş kaşı Hayâlî Leylînüñ
8. Vâdî-i hayretde Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına

bünyâd kılmak:
1. **bünyâd kılup:**
Mısra: **1**
İnşa etmek.
1. Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
2. Kendü mâluñ koma düşmanlaruña hayr eyle

bünyâd-ı gam:
1. **bünyâd-ı gam:**
Mısra: **7**
Kederin esası, temeli, asıl keder.
7. Salalı göñlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
8. Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdüñ

burmak:
1. **burunca:***-unca*
Mısra: **7**
Bir şeyi kendi etrâfında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek.
7. Burunca nicesin hûnîn müjemle
8. Dedi mercâna deryâlar eli var

2. **burdu:***-du*
Mısra: **8**
Bir şeyi kendi etrâfında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek.
7. Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
8. Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânuñ

3. **burar:***-ar*
Mısra: **9**
Bir şeyi kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek. (Yenmek, mağlup etmek bağlamında).
9. Ben ey Hayâlî çarh-ı felek pençesin burar
10. Bâzû-yı kâʾinâtda el bilürem seni

bürc-i beden:
1. **bürc-i bedende:**
Mısra: **8**
Beden hisarı.||Beden.
7. Peykânlaruñdan ışlar ise tâliʿüm nola
8. Bürc-i bedende her birisi bir sitâredür

bürc-i devlet:
1. **bürc-i devlet:**
Mısra: **22**
Mutluluk yıldızı.
21. Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tîginüñ
22. Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi

bürc-i eflâk:
1. **bürc-i eflâk:**
Mısra: **6**
Gökyüzü burcu.
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

bürc-i esed:
1. **bürc-i esedde:**
Mısra: **39**
Arslan burcu.
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

bürc-i şeref:
1. **bürc-i şerefde:**
Mısra: **7**
Ululuk, azamet burcu.
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

bûriyâ:
1. **bûriyâ:**
Mısra: **6**
Hasır
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

2. **bûriyâsından:***-sın, -dan*
Mısra: **4**
Hasır
3. Vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti hoşdur velî
4. Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riyâ

3. **bûriyâya:***-ya*
Mısra: **3**
Hasır
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

4. **bûriyâ:**
Mısra: **4**
Hasır
3. Pehlû-yı nâ-tüvânum ile dest-i gamda cân
4. Bir mürdedür yatur sarılu bûriyâ ile

5. **bûriyâsını:***-sını*
Mısra: **10**
Hasır. (Kanaat etmek bağlamında).
9. Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
10. Genc-i kanâʿatüñ döşenen bûriyâsını

bürrân eylemek:
1. **bürrân eyledi:**
Mısra: **30**
Keskin eylemek, keskinleştirmek.
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

bürümek:
1. **bürüsün:***-sün*
Mısra: **8**
Sarmak, kaplamak, örtmek.
7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

bürûc-ı âsumân:
1. **bürûc-ı âsumânı:**
Mısra: **9**
Gökyüzündeki burçları.

9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿÎsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

burûc-ı kalʿa-i gerdûn:
1. **burûc-ı kalʿa-i gerdûnda:**
Mısra: **1**
Dünya kalesinin burçları.
1. Burûc-ı kalʿa-i gerdûnda yine vakt-i seher
2. Dikildi sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver

bûs etmek:
1. **bûs eder:**
Mısra: **9**
Öpmek.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

bûse:
1. **bûseye:**-*ye*
Mısra: **4**
Öpücük
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

bûse vermek:
1. **bûse ver:**
Mısra: **1**
Öpücük vermek.
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

2. **bûse vermezler:**
Mısra: **7**
Öpücük vermek.
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

bûse-i yâr:
1. **bûse-i yârı:**
Mısra: **7**
Sevgiliden alınan öpücük.
7. Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
8. Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın

bûsitân-ı dehr:
1. **bûsitân-ı dehr:**
Mısra: **74**
Dünya bahçesi.
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

bûsitân-ı ser-i kûy:
1. **bûsitân-ı ser-i kûyuñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Eşiğinin bahçesi.
1. Bûsitân-ı ser-i kûyuñ dolanup âb gibi
2. Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi

bûstân:
1. **bûstân:**
Mısra: **9**
Bahçe.
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

2. **bûstân:**
Mısra: **6**
Bahçe.
5. Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddüñ yâdına
6. Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

büt:
2. **büt:**
Mısra: **6**
Put, güzel
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

3. **büt:**
Mısra: **9**
Put gibi güzel sevgili.
9. Görüp bir âhdan her üstühânum nâlede ol büt
10. Dedi deyri mahabbetde Hayâlî erganûnumsın

büt edinmek:
1. **büt edinmekden:**
Mısra: **1**
Put edinmek.||Tapmak.
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

büt-i çâlâk:
1. **büt-i çâlâk:**
Mısra: **8**
Oynak, yerinde duramayan put gibi güzel sevgili.
7. Olma bîgâne göñül zülfü salîbinden sakın
8. Âşinâlık ister iseñ ol büt-i çâlâk ile

büt-i Çîn:
1. **büt-i çînüñ:**
Mısra: **2**
Çin putu gibi güzel
1. Daʿvâ-yı hüsn kılmagı ʿâlemde ey nigâr
2. Sen dil-sitân ile büt-i Çînüñ ne cânı var

büt-i gül-pîrehen:
1. **büt-i gül-pîrehensin:**
Mısra: **2**
Gül renginde gömleği olan güzel.
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

büt-i hâmûş:
1. **büt-i hâmûşuna:**
Mısra: **6**
Suskun, sessiz put.||Konuşkan olmayan sevgili.
5. Yüz niyâzın ʿâşıkın bir nâza eylerdüm kabûl
6. Seng-dillik ögreten deyrüñ büt-i hâmûşuna

büt-i ʿÎsî-nefes:
1. **büt-i ʿÎsî-nefes:**
Mısra: **9**
Ölülere can veren, İsa nefesli güzel.
9. Ey Hayâlî bir büt-i ʿÎsî-nefes peydâ edüp
10. Deyr küncünde safâsın sür kilâb-ı Meryemüñ

büt-i şîrîn dehân:
1. **büt-i şîrîn dehânuñ:**
Mısra: **7**
Tatlı dilli güzel.
7. Nûş kıldı bir büt-i şîrîn dehânuñ ʿaşkuña
8. Kaldurup ben mübtelâya laʿlden bir câm gül

büt-i şîrîn-likâ:
1. **büt-i şîrîn-likâ:**
Mısra: **7**
Şirin yüzlü güzel sevgili.
7. Tâ ki görüne ol büt-i şîrîn-likâ deyu
8. Etmiş zebân-ı tîşeyi Ferhâd âyîne

büt-i tannâz:
1. **büt-i tannâzuma:**
Mısra: **1**
Herkesle gönül eğlendiren güzel.
1. Eyleme cân verdigüm ʿayb ol büt-i tannâzuma
2. Bakmaduñsa ey refîk alnumda olan yazuma

büt-i tersâ:
1. **büt-i tersâ:**
Mısra: **9**
İmansız güzel
9. Benden Hayâlî ol büt ü tersâ güzel kaçup
10. Papasa dogru vardı anuñ egri haçını

bütün:
1. **bütün:**
Mısra: **3**
Tamamıyla.
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

Bû-Türâbî:
1. **bû-türâbîler:**-*ler*
Mısra: **10**
Kokusu topraktan olan, toprak yaradılışlı.
9. Hâk-i râhuñken Hayâlî havf eder agyârdan
10. Hâricîler kibr ü kînin Bû-Türâbîler bilür

bûy:
1. **bûyunuñ:**-*u, -nuñ*
Mısra: **5**
Koku
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

2. **bûyun:**-*un*
Mısra: **3**
Koku
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

bûy-ı gül:
1. **bûy-ı gülünden:**
Mısra: **2**
Gül kokusu.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

bûy-ı hulk:
1. **bûy-ı hulkun:**
Mısra: **22**
Yaradılış kokusu, ahlak kokusu.
21. Bu cihân Yaʿkûbunun açıldı aʾmâ gözleri
22. Bûy-ı hulkun birle Hanım Yûsuf-ı Kenʿân mısın

2. **bûy-ı hulkundan:**
Mısra: **27**
Yaradılış kokusu, ahlak kokusu.
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

3. **bûy-ı hulkuñdan:**
Mısra: **31**
Yaradılış kokusu, ahlak kokusu.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

4. **bûy-ı hulkunla:**
Mısra: **33**
Yaradılış kokusu, ahlak kokusu.
33. Bûy-ı hulkunla geldi dünyâya
34. Gülşen-i dehrde dogan gonca

bûy-ı kebâb:
1. **bûy-ı kebâb:**
Mısra: **7**
Kebap kokusu.||Yanma.
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

bûy-ı mahabbet:
1. **bûy-ı mahabbet:**
Mısra: **6**
Aşk kokusu.
5. Demi nakd eyleyüp misk-i Huten kendin gelüp aña
6. Ala bûy-ı mahabbet turra-i ʿanber-feşânından

bûy-ı mey:
1. **bûy-ı meyinden:**
Mısra: **3**
Şarap kokusu.
3. Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
4. Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze

bûy-ı müşg:
1. **bûy-ı müşgi:**
Mısra: **2**
Misk kokusu.
1. Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
2. Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem

bû-yı riyâ:
1. **bû-yı riyâ:**
Mısra: **4**
Riya kokusu.
3. Vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti hoşdur velî
4. Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riyâ

bûy-ı vefâ:
1. **bûy-ı vefâ:**
Mısra: **15**
Vefa kokusu.
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

2. **bûy-ı vefâ:**
Mısra: **5**
Vefa kokusu.
5. Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
6. Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe

bûy-ı zülf:
1. **bûy-ı zülfüñ:**
Mısra: **8**
Sevgilinin saç kokusu

7. Lâʿl-i nâbuñ Mesîh-i sânîdür
8. Bûy-ı zülfüñ buhûr-ı Meryemdür

buyurmak:
1. **buyurupdur:**-*updur*
Mısra: **2**
Emretmek, söylemek.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

büyütmek:
1. **büyütdük:**-*dü, -k*
Mısra: **1**
Yetiştirmek.
1. Yüz nâz ile gonca-i raʿnâyı büyütdük
2. Bülbülleri biñ var ola gavgâyı büyütdük

2. **büyütdük:**-*dü, -k*
Mısra: **8**
Övmek.
7. Beñzer duruşuñ kâmet-i dildâra demekle
8. Gülşende bu gün serv-i dil-ârâyı büyütdük

3. **büyütdük:**-*dü, -k*
Mısra: **10**
Değerinden fazlasını vermek.
9. Cânân seg-i kûyuyla Hayâlîyi edüp yâd
10. Dedi yine bir ʿâşık-ı şeydâyı büyütdük

C

<u>câ kılmak:</u>
1. **câ kılmaz:**
Mısra: **5**
Mekan tutmak, yer edinmek.
5. Şâhid-i maksûd kılmaz pür-heves dillerde câ
6. Şâhlar mesken edinmez meclis-i nâ-pâkde

<u>câdû göz:</u>
1. **câdû gözüñ:**
Mısra: **6**
büyüleyici gözler, efsunlu gözler || Sevgili'nin göreni etkileyen gözleri, bakışı
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

<u>Caʿfer:</u>
1. **caʿfer:**
Mısra: **25**
Taczade Cafer Çelebi.
25. Çü Caʿfer subh-veş anuñ reh-i ʿaşkuñda sâdıkdur

2. **caʿferüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Tac-zade Ca'fer Çelebi.
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

<u>Caʿfer-âbâd:</u>
1. **caʿfer-âbâduñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Su/ma harfi gibi.
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

<u>Caʿfer-vâr:</u>
1. **caʿfer-vâr:**
Mısra: **5**
Cafer gibi. (Ca'fer es-Sâdık).
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

<u>caʿlî ağlamak:</u>
1. **caʿlî aglamakla:**
Mısra: **3**
Yalandan ağlamak, gözyaşı dökmek.
3. Kürsî-i vaʿzuñda caʿlî aglamakla zâhidâ
4. Aldayımazsın beni ben gürk-i bârân-dîdeyin

<u>câm:</u>
1. **câmın:**-*ın*
Mısra: **27**
Kadeh.
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

2. **câm:**
Mısra: **5**
Kadeh.||Şarap.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

3. **câmumuza:**-*umuza*
Mısra: **2**
Kadeh. (Parlamak bağlamında).
1. Sipihr reşk edeli ʿayş-ı ber-devâmumuza
2. Hased gözüyle bakar âfitâb câmumuza

4. **câmuña:**-*uña*
Mısra: **9**
Kadeh. (Ayna bağlamında).
9. Münʿakisdür sûret-i ahvâl-i ʿâlem câmuña
10. Husrev-i İskender-i devrâna beñzetdüm seni

<u>câm içre:</u>
1. **câm içre:**
Mısra: **2**
Kadehin üstü.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

<u>câm ile mey:</u>
1. **câm ile mey:**
Mısra: **6**
Kadeh ile şarap.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

<u>câm kaldurmak:</u>
1. **câm kaldurup:**
Mısra: **8**
Kadeh kaldırmak. (Onurlandırmak bağlamında).
7. Nûş kıldı bir büt-i şîrîn dehânuñ ʿaşkuña
8. Kaldurup ben mübtelâya laʿlden bir câm gül

<u>câm kılmak:</u>
1. **câm kıl:**
Mısra: **13**
Kadeh yapmak.
13. Câm kıl bâde-i tevhîde Hayâlî serüñi
14. Yâ belâ bezmine bir kâse-i tanbûr eyle

<u>câm olmak:</u>
1. **câm olmaya:**
Mısra: **4**
Kadeh, şarap bulunmak.
3. Al destüñe piyâle ki göñlün safâ bula
4. Târîk olur şu hâne ki olmaya aña câm

2. **câm olupdur:**
Mısra: **4**
Kadeh olmak.
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

<u>câme:</u>
1. **câmeleri:**-*leri*
Mısra: **8**
Elbise, çamaşır.
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

<u>câme-i cism:</u>
1. **câme-i cismi:**
Mısra: **5**
Ten elbisesi.
5. Ey rûh baña câme-i cismi neye verdüñ
6. Bâzâr-ı fenâda beni dellâl mı sanduñ

2. **câme-i cismüm:**
Mısra: **9**
Ten elbisesi.

9. Câme-i cismüm Hayâlî gördü mey-âlûdedür
10. Âb-ı istigfâr ile pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

câme-i mây:
1. **câme-i mâyın:**
Mısra: **8**
Su renginde, mavi elbise.
7. Key yaraşur bezmde mînâ ile gül-gûn şarâb
8. Gûyiyâ bir lâle-çehre câme-i mâyûn geyer

câme-i peşmîne:
1. **câme-i peşmînesi:**
Mısra: **2**
Yünden dokunmuş elbise, derviş elbisesi.
1. Hırka netsün sofiye pür-kîne olsa sînesi
2. Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi

câme-i şebgûn:
1. **câme-i şebgûn:**
Mısra: **8**
Siyah elbise.
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

câme-i tecrîd:
1. **câme-i tecrîd:**
Mısra: **4**
Yalnızlık elbisesi.
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

câme-i zer- beft ü atlas:
1. **câme-i zer- beft ü atlasdan:**
Mısra: **9**
Altın işlemeli elbise ve ipekten yapılan atlas kumaşı.
9. Hayâlî câme-i zer beft ü atlasdan olup fârig
10. Libâs-ı müsteʾârîden geçüp belki bedenden gec

câme-i zer-keş:
1. **câme-i zer-keşlerden:**
Mısra: **8**
Altın işlemeli elbise.
7. ʿAşk vâdîleri ʿuryânlarına yâr olalı
8. Geymeye ʿâr ederin câme-i zer-keşlerden

câme-i zerrîn:
1. **câme-i zerrîni:**
Mısra: **9**
Altın işlemeli elbise.
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

câmeyi dağıtmak:
1. **câmeyi dagıt:**
Mısra: **4**
Elbiseleri soyunmak.
3. Eşcâr-ı kühsâr baña kol salup dedi
4. ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt

Câmî:
1. **câmî:**
Mısra: **35**
İran'ın 15. asırda yetişmiş büyük mutasavvıf, mütefekkir, ve âlim şairi.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

câm-ı ʿaşk:
1. **câm-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk kadehi.
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

2. **câm-ı ʿaşk:**
Mısra: **13**
Aşk kadehi.
13. Ey Hayâlî ʿâleme bir cürʿa dökdü câm-ı ʿaşk
14. Geldi ol meyden hezârân şeyh ü şâbuñ ʿaynına

câm-ı ʿayş:
1. **câm-ı ʿayşın:**
Mısra: **6**
İşret kadehi.
5. Sanma berg-i lâledür kıldı perîşân rûzigâr
6. Câm-ı ʿayşın çünkü Ferhâduñ felek çaldı taşa

câm-ı bâde:
1. **câm-ı bâdeden:**
Mısra: **3**
Şarap kadehi.
3. Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden
4. El çekmezüz ecel sımayınca ayagumuz

câm-ı belâ:
1. **câm-ı belâ:**
Mısra: **6**
Bela ile dolu kadeh.
5. Ne özge ʿâlem olur ʿâlem-i mahabbet kim
6. Sunulsa câm-ı belâ bir gedâsına Cem olur

câm-ı belâ-perver:
1. **câm-ı belâ-perver:**
Mısra: **2**
Bela ile doldurulmuş kadeh.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

câm-ı bezm-i rezm:
1. **câm-ı bezm-i rezm:**
Mısra: **29**
Savaş meclisinin kadehi.
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

câm-ı Câmî:
1. **câm-ı câmîden:**
Mısra: **11**
Cami'nin kadehi.
11. Hayâlî câm-ı Câmîden içelden cürʿa-i feyzi
12. Gözüñe lsfahânî sürmedür hâki Horâsânuñ

2. **câm-ı câmîden:**
Mısra: **10**
Cami'nin kadehi.
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

câm-ı Cem:
1. **câm-ı cem:**
Mısra: **9**
Şarabın mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi.

9. Her sifâl-i kelbi tâ gördüm Hayâlî Câm-ı Cem
10. Devletine şevket-i Dârâb beñzer beñzemez

2. **câm-ı cem:**
Mısra: **5**
Şarabın mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi.
5. Her habâb-ı bezmüme reşk eyler oldu Câm-ı Cem
6. Tâ ki düşdü üstüme ferr-i Ferîdûnuñ senüñ

3. **câm-ı cem:**
Mısra: **9**
Şarabın mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi.
9. Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek
10. Kapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile

câm-ı cem çekmek:
1. **câm-ı cem çekdüm:**
Mısra: **6**
Şarabın mucidi Cem'in kadehinden şarap içmek.
5. Eşigi itleriyle hem-sifâl oldum bihamdillah
6. Bu zevki bulmadum şehlerle gerçi Câm-ı Cem çekdüm

câm-ı cihân-nümâ:
1. **câm-ı cihân-nümâda:**
Mısra: **6**
Dünyayı gösteren kadeh || dünyayı gösteren ayna.
5. N'idigini cihânuñ fehm et habâb-ı meyden
6. Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda

câm-ı fâgfûrî:
1. **câm-ı fâgfûrî:**
Mısra: **10**
Büyük kadeh.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

câm-ı gerdûn:
1. **câm-ı gerdûndan:**
Mısra: **7**
Dönen kadeh.||Dünya.
7. Murâd bâdesini umma câm-ı gerdûndan
8. Göründü çünki tehî sâgar-ı nigûnu anuñ

câm-ı gül-gûn:
1. **câm-ı gül-gûn:**
Mısra: **10**
gül renkli kadeh, (şarap kadehi)
9. Ey Hayâlî gökdeki mâh-ı şafaktan fârig uz
10. ʿAks-i rûy-ı yâr düşsün câm-ı gül-gûn üstüne

2. **câm-ı gül-gûna:**
Mısra: **2**
gül renkli kadeh, (şarap kadehi)
1. Lebüñ Hayâlî gelelden bu çeşm-i pür-hûna
2. Dönüp durur gözümüñ camı câm-ı gül-gûna

câm-ı Hayâlînüñ cürʿası:
1. **câm-ı hayâlînüñ cürʿasın:**
Mısra: **15**
Hayali'nin (şiir) kadehinin bir yudumu.
15. Cürʿasın câm-ı Hayâlînüñ içersen diyesin
16. Haşre dek mest ede bu bâde-i kattâl beni

câm-ı himmet:
1. **câm-ı himmet:**
Mısra: **7**
Lütuf kadehi.
7. Câm-ı himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr
8. ʿÂkıbet terkîb-i Cemden câm-ı Pervîz eyledi

câmi- i şâm:
1. **câmi- i şâma:**
Mısra: **7**
Şam camisi.
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

câm-ı İskender:
1. **câm-ı iskender:**
Mısra: **8**
İskender'in aynası.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

câm-ı ʿişret:
1. **câm-ı ʿişretüm:**
Mısra: **9**
İçki kadehi.
9. Mihre Hayâlî nûr verür câm-ı ʿişretüm
10. Her meykede olalı baña hânikâh-ı Cem

câm-ı istignâ:
1. **câm-ı istignâ:**
Mısra: **9**
nazlanma kadehi.
9. Mest olmuşken Hayâlî câm-ı istignâ ile
10. Ârzû eyler anuñ her şûh u şengül sohbetin

câm-ı Keyhusrev:
1. **câm-ı keyhusrev:**
Mısra: **8**
Keyhüsrev'in kadehi.
7. Ferîdûn-ı zamânem devletinde Husrev-i Rûmuñ
8. Elümde câm-ı Keyhusrev başumda tâc-ı hakânî

câm-ı lâle-gûn:
1. **câm-ı lâle-gûnu:**
Mısra: **1**
Lale renkli kadeh.
1. Makâm-ı meykede vü câm-ı lâle-gûnu anuñ
2. ʿİmâret-i dil ü cân oldu bâde hûnu anuñ

câm-ı mey:
1. **câm-ı mey:**
Mısra: **7**
İçki kadehi.
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

2. **câm-ı mey:**
Mısra: **8**
Şarap kadehi
7. Bezm-i mey bir gülsitândur anda sâkî bâgbân
8. Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle

câm-ı mihr:
1. **câm-ı mihre:**
Mısra: **10**
Aşk kadehi.
9. Kârger olmaz Hayâlî bu dil-i pür-şevke gam
10. Câm-ı mihre ermedi seng-i havâdisden şikest

câm-ı musaffâ:
1. **câm-ı musaffânuñ:**
Mısra: **10**
Parlak kadeh.
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

câm-ı Pervîz:
1. **câm-ı pervîz:**
Mısra: **8**
Nûşirevân'ın torunu ve Hürmüz'ün oğlu olan İran hükümdarı Hüsrev'in kadehi.
7. Câm-ı himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr
8. ʿÂkıbet terkîb-i Cemden câm-ı Pervîz eyledi

câm-ı safâ-bahş:
1. **câm-ı safâ-bahşı:**
Mısra: **7**
Gönlü hoş eden kadeh.
7. Ol câm-ı safâ-bahşı çün şevk ile nûş etdüm
8. Yatdum nice gün sarhoş meyhâne bucagında

câm-ı sahbâ:
1. **câm-ı sahbâ:**
Mısra: **6**
İçki kadehi.
5. Ayaga düş dilerseñ başa çıkmak
6. Bunuñla başa çıkdı câm-ı sahbâ

câm-ı şarâb:
1. **câm-ı şarâb:**
Mısra: **3**
Şarap kadehi
3. Varmasun meyhâneye nûş etmesün câm-ı şarâb
4. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

2. **câm-ı şarâba:**
Mısra: **4**
Şarap kadehi
3. Ruhuna eylemesün dîde-i habâb nazar
4. Düşüp ayagına câm-ı şarâba yalvarayın

câm-ı ser:
1. **câm-ı ser:**
Mısra: **6**
Baş kadehi.
5. Ehl-i tenaʿum agzına düşmez şarâb-ı ʿaşk
6. Zer kâseden içilmez aña câm-ı ser gerek

câm-ı Sikender:
1. **câm-ı sikender:**
Mısra: **1**
İskender'in aynası.
1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

câm-ı sürûr:
1. **câm-ı sürûru:**
Mısra: **4**
neşe veren kadeh
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

câm-ı tarab:
1. **câm-ı tarabdan:**
Mısra: **6**
Mutluluk kadehi.
5. Visâlüñ zevkine hûn-ı cigerle çeşmüm olmuşdur
6. Safâ bezminde her dem nûş olan câm-ı tarabdan yeg

câm-ı teklîf:
1. **câm-ı teklîfi:**
Mısra: **3**
Teklif kadehi.
3. Sunaldan câm-ı teklîfi harâbât ehline ʿâşık
4. Sifâl-i künc-i meyhâne gelür sîm ü zehebden yeg

câm-ı zerrîn:
1. **câm-ı zerrîn:**
Mısra: **5**
Altın renkli kadeh.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **câm-ı zerrîn:**
Mısra: **10**
Altın kadeh, beyaz şarap.
9. Ey Hayâlî bu fenâ gülzârınuñ her nergisi
10. Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendüdür

câmiʿ-i hak:
1. **câmiʿ-i hakda:**
Mısra: **10**
Hakkın camisi.
9. Kanlu yaşuñla Hayâlî gibi etmezseñ vuzûʾ
10. Câmiʿ-i Hakda imâm-ı ʿaşka neylersin uyûb

câmi-i kuds:
1. **câmi-i kuds:**
Mısra: **7**
Mübarek cami.
7. Câmi-i Kuds eylesem bu deyr-i pür-eşkâlümi
8. Kudret el verse firişteh eylesem şeytânumı

câmî-i sânî:
1. **câmî-i sânî:**
Mısra: **58**
İkinci Cami.||Molla Cami.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

câmiʿ-i ten:
1. **câmiʿ-i tende:**
Mısra: **3**
Ten camisi.
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

cân:
1. **cânadur:**-*adur*
Mısra: **7**
Can, ruh, gönül.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

2. **cân:**
Mısra: **13**
Can, ruh, gönül.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

3. **cânum:**-*um*
Mısra: **27**
ruh
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

4. **cânını:**-*ını*
Mısra: **7**
Hayat, yaşam
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

5. **cân:**
Mısra: **44**
Kişi, kimse, fert
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

6. **cân:**
Mısra: **6**
Can.||Sevgili.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

cân aldum:
1. **cân aldum:**
Mısra: **8**
Öldürmek.
7. Cânını fedâ kılan kişi erişür Hakka
8. Hak yoluna vardum ben baş oyandum aldum cân

cân atmak:
1. **cân atar:**
Mısra: **2**
Çok istemek.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

2. **cân atar:**
Mısra: **9**
Çok istemek.
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

cân bâzârı:
1. **cân bâzârını:**
Mısra: **6**
Can pazarı.||Aşıkların canlarının alınıp satıldığı yer, sevgilinin eşiği.
5. Dem-be-dem başlar kesüp kanlar döker cellâd-ı ʿaşk
6. Ol şeh-i hüsnüñ görüñ kûyunda cân bâzârını

cân bulmak:
1. **cân buldum:**
Mısra: **8**
Canlanmak, hayata dönmek.
7. Hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden nûş-ı cân etdüm
8. Sebû-yı cisme yokdur ihtiyâcum gayrı cân buldum

cân çeşme-sârı:
1. **cân çeşme-sârı:**
Mısra: **6**
Gönül çeşmesi. (Sevgi akıtması bağlamında).
5. Ayagına akardı yaşum bir sehî-kadüñ
6. Cân çeşme-sârı hâk-i bedenle bulanmadan

cân cevheri:
1. **cân cevherin:**
Mısra: **1**
Ruhun özü.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

cân düşmanı:
1. **cân düşmanı:**
Mısra: **5**
Aşırı düşmanlık güden kimse.
5. Yâr hercâyi rakîb-i rû-siyeh cân düşmanı
6. Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

cân düzdü:
1. **cân düzdüne:**
Mısra: **7**
Can hırsızı.
7. Çeşm-i cellâduñ siyâset kılmaga cân düzdüne
8. Zülfüñü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledüñ

cân eritmek:
1. **cân eritdügümde:**
Mısra: **5**
Canını tüketmek, bir uğurda eriyip gitmek.
5. Ben cân eritdügümde ol hande etdügiçün
6. Dolaşup incidürler pervâneler çerâgı

2. **cân eritme:**
Mısra: **3**
Canını tüketmek, bir uğurda eriyip gitmek.
3. Pervânevâr şuʿle-i şemʿa eritme cân
4. Gark olmaga tecellîye deryâ-yı nûra gel

cân gözü:
1. **cân göziyle:**
Mısra: **10**
İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.
9. Ey Hayâlî sîneme bir revzen açsa tîg-i ʿaşk
10. Cân göziyle bir nazar yârı temâşa eylesem

2. **cân gözüñ:**
Mısra: **12**
Ruh gözü.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

3. **cân gözüñe:**
Mısra: **2**
Ruh gözü.
1. Şol göñül kim şâm-ı gamda derdüñi tehnâ çeker
2. Cân gözüñe kuhl-i sübhânellezî esrâ çeker

cân Hüdhüdü:
1. **cân hüdhüdünü:**
Mısra: **5**
Can kuşu.
5. Kıl hem-dem-i Süleyman cân Hüdhüdünü saʿy et
6. Bu murg-ı râz-dârı gör sâhib-i külehdür

cân içinde câvîdân:
1. **cân içinde câvîdân:**
Mısra: **18**
Can içinde ebedi olan.

17. Verüp bu cümlesin alam belâñı
18. Kim oldur cân içinde câvîdân genc

cân ile dil:
1. **cân ile dilden:**
Mısra: **22**
Can ve gönül.
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

2. **cân ile dilden:**
Mısra: **2**
Can ve gönül.
1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

cân ile göñül:
1. **cân ile göñül:**
Mısra: **3**
Can ve gönül.
3. Ser-geşteñ idi zerre gibi cân ile göñül
4. Mihr ile meh bu dâʾirelerde dolanmadan

2. **cân ile göñülden:**
Mısra: **13**
Can ve gönül.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

cân kasdin eylemek:
1. **cân kasdin eylerler:**
Mısra: **3**
Öldürmek.
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

cân kulağı:
1. **cân kulagına:**
Mısra: **18**
Can kulağı.||İnsanın hissetme yetisinin ana merkezi, gönül.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

cân kulağıyla işitmek:
1. **cân kulagıyla işit:**
Mısra: **20**
Büyük bir dikkatle dinlemek.
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **cân kulagıyla işit:**
Mısra: **8**
Büyük bir dikkatle dinlemek.
7. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
8. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

cân kuşları:
1. **cân kuşlarını:**
Mısra: **2**
Gönül kuşları.||Gönül.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

cân metâʿı:
1. **cân metâʿın:**
Mısra: **6**
Can sermayesi
5. Çünki kan oldu göñül gamdan akıt gözden revân
6. Cân metâʿın pîş-keş bir Şâh-ı ferrûh-kîşe çek

2. **cân metâʿını:**
Mısra: **3**
Can sermayesi
3. Cân metâʿını tecemmül deyü terk etmeyicek
4. Pîr-i ʿaşk etmedi Ferhâd ile Mecnûnû tırâş

cân murgu:
1. **cân murgu:**
Mısra: **2**
Can kuşu.
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

cân nakdi:
1. **cân nakdi:**
Mısra: **3**
Can sermayesi
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

2. **cân nakdin:**
Mısra: **7**
Can sermayesi
7. Kîse-i tende senüñçün götürür cân nakdin
8. ʿAşk ser-geştelerin harca sür isrâf eyle

3. **cân nakdini:**
Mısra: **9**
Can sermayesi
9. Cân nakdini Hayâlîden almaga şâh-ı hüsn
10. Verdi diyâr-ı hüsnde bir bî-âmân kula

cân olmak:
1. **cân ola:**
Mısra: **1**
Cana can katmak.
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

2. **cân oldu:**
Mısra: **4**
Cana can katmak.
3. Her yaruñ oldu sînede bir vâdî-i sürûr
4. Her dâgum oldu cân gözü kaldı baka saña

3. **cân olur:**
Mısra: **2**
Cana can katmak.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

cân revân olmak:
1. **cân revân oldukda:**
Mısra: **3**
Canını feda etmek.
3. Çeşm-i siyâhı yadına oldukda cân revân
4. Havrâya sürmedân ola her üstühânımuz

cân riştesi:

1. **cân riştesiyle:**
Mısra: **7**
Can ipi.
7. Cân riştesiyle muntazır ey Yûsuf-ı cemâl
8. Bâzâr-ı ʿaşk içindeharîdârıñam senüñ

cân şikârı:
1. **cân şikârına:**
Mısra: **4**
Can avı.||Ruh.
3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

cân terki:
1. **cân terkin:**
Mısra: **18**
Başını terk etmek.ll. Ölmek.
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

cân tıflı:
1. **cân tıflı:**
Mısra: **2**
Can çocuğu.
1. Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
2. Cân tıflı dahi ten beşiginde bulunmadan

cân ü dil:
1. **cân ü dil:**
Mısra: **52**
Can ve gönül
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

2. **can ü dil:**
Mısra: **60**
Can ve gönül
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

cân u göñül:
1. **cân u göñül:**
Mısra: **15**
Can ve gönül.
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

2. **cân ü göñül:**
Mısra: **3**
Can ve gönül.
3. Ey ʿaşk-ı dost cân ü göñül sensüz olmasun
4. Ey derd-i yâr câna bedel bilürem seni

3. **cân u göñülden:**
Mısra: **7**
Can ve gönül.
7. Gamzesi oku anuñ cân u göñülden geçüben
8. Kimse fehm etmez anı ben bilürem kanda yatur

cân üstüne baş üstüne:
1. **cân üstüne baş üstüne:**
Mısra: **2**
Arzu edilen şeyin memnuniyetle yapılacağını anlatan deyim.
1. Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne
2. Her ne hükmüñ var ise cân üstüne baş üstüne

cân vermek:
1. **cân verdigüm:**
Mısra: **1**
Yaşamaz olmak, ölmek.
1. Eyleme cân verdigüm ʿayb ol büt-i tannâzuma
2. Bakmaduñsa ey refik alnumda olan yazuma

2. **cân verdügüm:**
Mısra: **6**
Bir şey uğruna canını fedâ eden kişi
5. Başumuñ üstünde şerh eyler zebân-ı hâl ile
6. Cevr ile cân verdügüm baksañ mezârum taşına

3. **cân verdüm:**
Mısra: **1**
Bir şey uğruna can vermek.
1. Görüp cân verdüm ol nâ-mihribânı
2. Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

cân yedürmek:
1. **cân yedürdise:**
Mısra: **26**
Öldürtmek.||Şiirlerinde canlar alıp canlar vermek.
25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

cân Yûsufu:
1. **cân yûsufuna:**
Mısra: **5**
Can Yusuf'u.
5. Nefsüñ cefâlarından cân Yûsufuna gam yok
6. Olur ʿAzîzi Mısruñ çâh-ı belâda yatmaz

cânâ:
1. **cânâ:**
Mısra: **11**
Sevgilim, canım, ey dost.
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

2. **cânâ:**
Mısra: **6**
Sevgilim, canım, ey dost.
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

3. **cânâ:**
Mısra: **4**
Ey sevgili, ey can, ey gönül.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

câna bedel:
1. **câna bedel:**
Mısra: **4**
Canı gibi bilmek, cana karşılık gelmek.
3. Ey ʿaşk-ı dost cân ü göñül sensüz olmasun
4. Ey derd-i yâr câna bedel bilürem seni

câna cân olmak:
1. **câna cân oldum:**
Mısra: **3**
Yakın, yan yana, bir olmak.
3. Hicâbı refʿ edüp canân ile ben câna cân oldum
4. Yürü yanumda ey sâye baña bâr-ı girân olma

câna kıymak:
1. **câna kıydı:**
Mısra: **9**
Cana kıymak, öldürmek.
9. Sabra bî-tâkat olup kıydı Hayâlî câna
10. Döndü şol Hâceye kim el ura sermâyesine

çanak:
1. **çanagıdır:**-*ı, -dır*
Mısra: **8**
Çanak, tas.
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

çanak çanak:
1. **çanak çanak:**
Mısra: **4**
Çokça, bol miktarda.
3. Ferhâd Bî-sütûnda ne eksüklik etdi kim
4. Her lâle dahi kanuñı içer çanak çanak

cânân:
1. **cânânuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

2. **cânâna:**-*a*
Mısra: **1**
Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
1. Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
2. Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler

3. **cânâna:**-*a*
Mısra: **2**
Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

4. **cânânımuñ:**-*ımuñ*
Mısra: **3**
Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

cânân ayağı:
1. **cânân ayagına:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eşiği.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Su vara geldi serv-i hırâmân ayagına

2. **cânân ayagına:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eşiği.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Şu vara geldi serv-i hırâmân ayagına

cânân eli:
1. **cânân elinden:**
Mısra: **1**
Sevgilinin tavırları.
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

2. **cânân elinden:**
Mısra: **4**
Sevgilinin tavırları.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

cânâne:
1. **cânâneye:**-*ye*
Mısra: **5**
Sevgili
5. Cân-ı şîrîni revân eyler göñül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

2. **cânânesinin:**-*sinin*
Mısra: **5**
Sevgili
5. Âferin Kays-ı nazar-bâza ki cânânesinin
6. Göz karasını ezip çehresine hâl etdi

cân-bahş-ı ʿâlem:
1. **cân-bahş-ı ʿâlemdür:**
Mısra: **5**
Aleme canlar bağışlayan.
5. Leblerüñ ʿÎsâ gibi cân-bahş-ı ʿâlemdür velî
6. Her nefesde nice ʿâlemler helâküñdür senüñ

cânda görmek:
1. **cânda görüp:**
Mısra: **23**
Can da, ruh da olduğunu görmek. Kişinin sahip olduğunu bilmek.
23. Mihrüñi cânda görüp başuma kasd etdi felek
24. Eyleyüp mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekil

cândan geçmek:
1. **cândan geçdi:**
Mısra: **3**
Canından vazgeçmek, canını vermek.
3. Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ
4. Çevirüp başına pervânesin âzâd etdi

2. **cândan geçüp:**
Mısra: **1**
Canından vazgeçmek, canını vermek.
1. Geçüp cândan seri hâk-i der-i cânâna tapşurdum
2. Meyin içdüm de câmın sâkî-i hicrâna tapşurdum

cân-fezâ:
1. **cân-fezâ:**
Mısra: **3**
Mutluluk arttıran.
3. Çeşme-sâr-ı laʿlüñi gördü ruhuñda cân-fezâ
4. Ol sebebden cennetin çıkdı gözüñden selsebîl

cân-ı ʿadû:
1. **cân-ı ʿadû:**
Mısra: **21**
Düşmanın canı.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

cân-ı ʿâlem:
1. **cân-ı ʿâlem:**
Mısra: **1**
Alemin canı.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

<u>cân-ı ʿazîz:</u>
1. **cân-ı ʿazîze:**
Mısra: **3**
İzzet sahibi can.
3. Bir haber ver ey gönül cân-ı ʿazîze sînede
4. Yâre varsun eyleyüp refʿ-i hicâb eglenmesün

<u>cânı çıkmak:</u>
1. **cânı çıkınca:**
Mısra: **2**
Son nefesinin verene kadar.
1. ʿAşk ehli ol durur ki görem deyü yârını
2. Cânı çıkınca bekleye kûy-ı nigârını

<u>cânı dürc eylemek:</u>
1. **cânı dürc eyle:**
Mısra: **7**
Ruhu mücevher kutusu haline dönüştürmek. (İçerisine kıymetli şeyleri koymak bağlamında).
7. Cânı dürc eyle gevher-i ʿaşka
8. Ele girmez bu yâdigâr sakın

<u>cânı fedâ etmek:</u>
1. **cânı fedâ edem:**
Mısra: **9**
(Bir şey uğruna) Canını feda etmek, canından vazgeçmek.
9. Ey Hayâlî ger edem cânı fedâ ol hâle
10. Tâcına nokta eder Mürşîd-i Bistâm beni

<u>cânı gibi saklamak:</u>
1. **cânı gibi saklamak:**
Mısra: **6**
Çok fazla değer vermek, gözünden sakınmak.
5. Daʿvî-i ʿaşk edene lâyık mıdur ey felsefî
6. Sînesinde cânı gibi saklamak kan cevherin

<u>cân-ı Hayâlî:</u>
1. **cân-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin canı.
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

<u>cânı kurbân etmek:</u>
1. **cânı kurbân etmege:**
Mısra: **3**
Canını kurban etmek, feda etmek.
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

<u>cânı revân eylemek:</u>
1. **cânı revân eyledüm:**
Mısra: **3**
Canını feda etmek.
3. Gözyaşı içre cânı revân eyledüm gama
4. Deryâya girse bir kişi verür selâmeti

<u>cân-ı şîrîn:</u>
1. **cân-ı şîrînden:**
Mısra: **4**
Tatlı can.||Şirin'in ruhu.
3. Bî-sütûn Ferhâdınuñ hâkin ziyâret eyleyen
4. Cân-ı Şîrînden temennî eylesün erlik yalun

2. **cân-ı şîrîni:**
Mısra: **5**
Tatlı can.
5. Cân-ı şîrîni revân eyler gönül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

<u>cânı teslîm etmek:</u>
1. **cânı teslîm etmedür:**
Mısra: **1**
Sevgiliye canını verme, her şeyini feda etme.
1. ʿAşk içinde câm teslîm etmedür tedbîrimüz
2. Böyle taʿlîm eyledi evvel nefesde pîrimüz

<u>cânı teslîm eylemek:</u>
1. **cânı teslîm eylemek:**
Mısra: **1**
Canını vermek.
1. Cânı teslîm eylemek ʿaşkuñda kârumdur benüm
2. Zinde olmak bir nefes ʿaşk içre ʿârumdur benüm

<u>cânı yerine oturmak:</u>
1. **cânı yerine oturdu:**
Mısra: **4**
Her şeyi tamam olmak, canlanmak.||Sancağa şehzade göndermek.
3. Yıkılmış gönlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûruñ
4. Karaman tahtınuñ şimdi oturdu yerine cânı

<u>cânın almak:</u>
1. **cânın al:**
Mısra: **28**
Öldürmek, canını almak.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

<u>cânını kurbân etmek:</u>
1. **cânını kurbân ederdi:**
Mısra: **3**
(Bir şey ya da kimse uğruna) Canını feda etmek.
3. Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklaruñ
4. Hançerüñ gibi yalıñ yüzlü güzel pehlû-keşe

<u>cânını teslîm etmek:</u>
1. **cânını teslîm etdi:**
Mısra: **3**
Ölmek.
3. İntizâr ile biri cânını teslîm etdi
4. Biri Şîrîn gamiyle kûhdan aldı dâdı

<u>cânlar almak:</u>
1. **cânlar alur:**
Mısra: **1**
Öldürmek.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

<u>cânlar cânı:</u>
1. **cânlar cânıdur:**
Mısra: **2**
Canlar canı, candan da kıymetli olan.
1. Egerçi kim cigerler kanıdur ʿaşk
2. Baña sor kim ne cânlar cânıdur ʿaşk

<u>cânlar nakdi:</u>
1. **cânlar nakdini:**
Mısra: **7**
Can akçesi.

7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

cânlar vermek:
1. **cânlar verür:**
Mısra: **2**
Ölmek
1. Bendedür sen gül-ʿizâra merdüm-i âzâdeler
2. Hâk-i pâyuñ olmaga cânlar verür şehzâdeler

2. **cânlar verür:**
Mısra: **3**
Ölmek
3. Cânlar verür serâb ile bâd-ı semûma Kays
4. Mihnet diyârınuñ sever âb u havâsını

cân-nisâr olmak:
1. **cân-nisâr olduguna:**
Mısra: **1**
Canını feda etmek.
1. Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
2. Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler

cânum almak:
1. **cânum aldı:**
Mısra: **8**
Gönlü esir etmek||Öldürmek.
7. Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
8. Dil deldi cânum aldı cigerderlik eyledi

2. **cânum alduñ:**
Mısra: **3**
Gönlü esir etmek||Öldürmek.
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

cânum gibi:
1. **cânum gibi:**
Mısra: **5**
Canım gibi, her şeyden korur bir biçimde.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

cânı revâ etmek:
1. **cânum revâ etsem:**
Mısra: **19**
(Bir kişi uğruna) Canını feda etmekten kaçınmamak, canını yoluna sermek.
19. Yoluña cânun revâ etsem gerek câna dedüm
20. Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim cânuñ mı var

cândan ʿazîz istemek:
1. **cânumdan ʿazîz ister:**
Mısra: **3**
Candan üstün tutmak.
3. Derdüñi sînemde cânumdan ʿazîz ister göñül
4. İhtirâm etmek mürüvvetdür kişi mihmânına

cândan oy vermek:
1. **cânumdan oy verür:**
Mısra: **6**
Sevgiliden bahsetmek, sevgiliyi anlatmak.
5. Açdı surâhî kulkulü bezm içre göñlümü
6. Dolsa neşât ile nola cânumdan oy verür

cân u ser:
1. **cânuñ u serüñ:**
Mısra: **5**
Gönül ve saç.
5. Uc elinüñ dilâveridür cânuñ u serüñ
6. Geldi dil almaya sanasın bu vilâyete

cârî:
1. **cârî:**
Mısra: **24**
Cereyan etmek, akmak.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

cârî olmak:
1. **cârî oldu:**
Mısra: **5**
Akıp gitmek, geçerli olmak.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

2. **cârî olur:**
Mısra: **2**
Akmak.
1. Nigâruñ lebleri vasfı kaçan çıksa dehânumdan
2. Hezârân çeşme-i hikmet olur cârî zebânumdan

cârûb:
1. **cârûbu:**-*u*
Mısra: **11**
Far. is. Süpürge.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

2. **cârûbdur:**-*dur*
Mısra: **3**
Süpürge. (Gönül tozunu temizlemesi bağlamında).
3. Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs ʿÎsî demi cârûbdur
4. Şol tarîk-i ʿaşka kim cismüm aña gerd isterin

cârûb-ı meydân-ı gazâ:
1. **cârûb-ı meydân-ı gazâ:**
Mısra: **7**
Muharebe meydanının süpürgesi.
7. Şeh-per-i Cibrîldür cârûb-ı meydân-ı gazâ
8. Her şehîdüñ başı düşdükde o meydânı öper

cârûb-ı şaʿşaʿa:
1. **cârûb-ı şaʿşaʿayla:**
Mısra: **5**
Güneş ışınlarının süpürgesi.||Güneş ışınları.
5. Cârûb-ı şaʿşaʿayla seher mihri ah kim
6. Kûyuñdan ol gülüñ yaşum ırmaga saldılar

cârûb-ı sünbül:
1. **cârûb-ı sünbül:**
Mısra: **13**
Sümbül süpürgesi.||Sevgilinin sümbül saçlarının gönül evini süpürüp temizlemesi.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

cây:
1. **cây:**
Mısra: **39**
Yer, mahal, makam
39. Münâsib bendene olmakdur ol cây
40. Vatan hubbu hemân îmâna beñzer

2. **câyı:**-*ı*
Mısra: **10**
Yer, mahal, makam
9. Menzil-i ʿuşşâkı o meh rûşen eylerse nola
10. Seyr eder her câyî denmez âfitâb-âlûdedür

cây etmek:
1. **cây etmiş:**
Mısra: **3**
Yer edinmek.
3. Etmiş iken derdini dermânuma cânumda cây
4. Çekmezem sînemde dâg-ı âteşînüñ minnetin

cây eylemek:
1. **cây eyledi:**
Mısra: **7**
Yerleşmek.
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

cây kılmak:
1. **cây kıldı:**
Mısra: **5**
Makam bulmak, yerleşmek.
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

cây olmak:
1. **cây ola:**
Mısra: **7**
Yer, mahal, mevki edinmek.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

cây vermek:
1. **cây verdüñ:**
Mısra: **7**
Yer vermek.
7. Tâ ki verdüñ ʿârızuñda zülf-i müşg-âsâya cay
8. İşi bitdi sünbülüñ dürüldü verdüñ defteri

câyı bulmak:
1. **câyı bulasın:**
Mısra: **2**
Mevki kazanmak.
1. Her makâma ki edesin âheng
2. Hoş ʿamel ol ki bulasın câyı

cây-i sürûr:
1. **cây-i sürûr:**
Mısra: **1**
mutluluk yeri
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

cedd-i aʿlâ:
1. **cedd-i aʿlânuñ:**
Mısra: **4**
Soy kökü.
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

cedd-i pâk:
1. **cedd-i pâküñdür:**
Mısra: **6**
Temiz soy.
5. On iki kandîl-i nûrısız bu dokuz kubbenüñ
6. Cedd-i pâküñdür veren dünyâ vü dîne zîb ü zeyn

cefâ:
1. **cefâsından:**-*sı, -n, -dan*
Mısra: **16**
Ar. İncitme, eziyet.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

2. **cefâlarla:**-*lar, -la*
Mısra: **39**
Eziyet, sıkıntı
39. Bagrı hûn olalı cefâlarla
40. Baña beñzer baña hemân gonca

3. **cefânun:**-*nun*
Mısra: **42**
Eziyet, sıkıntı
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

4. **cefâ:**
Mısra: **9**
Ar. İncitme, eziyet.
9. Gayrıya mihr ü vefâ ola Hayâlîye cefâ
10. Ey şeh-i mülk-i melâhat buña kim kâil olur

cefâ hadengi:
1. **cefâ hadengini:**
Mısra: **2**
Eziyet oku.
1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

cefâ ile mihnet hisârı:
1. **cefâ ile mihnet hisârıdur:**
Mısra: **6**
Eziyet ile zahmet burcu.
5. Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
6. Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur

cefâ kılıcı:
1. **cefâ kılıcı:**
Mısra: **1**
Dert kılıcı.
1. Cefâ kılıcı ile oldu pâre pâre göñül
2. Hoş istedigini buldu hezâr pâre göñül

cefâ nâvekleri:
1. **cefâ nâveklerin:**
Mısra: **3**
Eziyet okları.
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

cefâ taşını atmak:
1. **cefâ taşın atsa:**
Mısra: **11**
Eziyet taşını atmak.||Eziyet çektirme.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

cefâ-kâr:
1. **cefâ-kârıñam:**-*ıñ, -am*
Mısra: **10**
Cevr ve cefa eden.

9. Ölünce bu vefâyi Hayâlî unutmaya
10. Nâz eyleyüp deseñ ki cefâ-kârıñam senüñ

cefâlar zahmı:
1. **cefâlar zahmına:**
Mısra: **2**
Eziyet yarası.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

cefâ çekmek:
1. **cefâsı çeksün:**
Mısra: **2**
Eziyete katlanmak.
1. Âyîne hüsnüñe kul olsun safâsı var ise
2. Şâne çeksün zülfünüñ her ne cefâsı var ise

cefâ-yi hâr:
1. **cefâ-yi hârdan:**
Mısra: **8**
Diken eziyeti.||Sevgilinin eziyeti.
7. Dilde dâg-ı mihneti olsun melâmetden ne gam
8. Bu çemende gül diken kaçmaz cefâ-yi hârdan

2. **cefa-yi hârı:**
Mısra: **6**
Diken eziyeti.||Rakibin eziyetleri.
5. Sunar mı idi gelüp şâhâ bâgbân-ı bahâr
6. Cefa-yi hârı eger gonca etmese defter

3. **cefâ-yi hârına:**
Mısra: **2**
Diken eziyeti.||Rakibin eziyetleri.
1. Humâruñ derdin añdum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
2. Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

cefâ-yı rûzigâr:
1. **cefâ-yı rûzigâra:**
Mısra: **5**
Zamanın eziyeti.
5. Cefâ-yı rûzigâra sâbir olsun görmege lutfu
6. Kerem lutf eyle var ol Yûsuf-ı Kenʿâna ʿaşk eyle

Çeh:
1. **çehün:**-*ün*
Mısra: **18**
Orta Avrupa'da bir ülkedir.
17. Yüzümüz üzre varalum dediler
18. Engürûsuñ Lehün Çehün Banı

cehennem:
1. **cehennem:**
Mısra: **8**
Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu, dûzah.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

cehennem gelmek:
1. **cehennem gelür:**
Mısra: **3**
Sıkıntılı bir yer olmak.
3. Seyrâna bâga varsam sensüz gelür cehennem
4. Güller tekellüf olsa nâr-ı ʿazâba beñzer

celâl:
1. **celâle:**-*e*
Mısra: **8**
Yücelik, ululuk.
7. Olalı mazhar-ı sırr-ı kader teʿalallah
8. Gehî cemâle eder meyl geh celâle kaşuñ

cellâd olmak:
1. **cellâd olup:**
Mısra: **1**
Can alıcı olmak.
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

cellâd-ı ʿaşk:
1. **cellâd-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşk celladı.||Sevgili.
5. Dem-be-dem başlar kesüp kanlar döker cellâd-ı ʿaşk
6. Ol şeh-i hüsnüñ görüñ kûyunda cân bâzârını

Cem:
1. **cem:**
Mısra: **45**
İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olup uzun yıllar ülkesini esenlik içerisinde yönetir. Azerbaycan'a gelince güneşin doğuşuna yakın yüksek bir yere tahtını kurdurur ve güneşin doğuşu ile tahtı ve üzeri mücevherlerle süslü kaftanı parlamaya başlayınca kendisine Cemşid denilir. İdris peygamberin şeratine göre amel eden Cemşid, sonraları saltanatına güvenerek tanrılık iddiasında bulunur ve bu yüzden halkı kendisinden yüz çevirir. Dahhak, kendisinden sonra tahta geçer. Şarabın mucididir. Ayrıca meşhur bir kasesinin olduğu ve o kase ile dünyanın çeşitli yerlerini seyredebildiği söylenir.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

2. **cemle:**-*le*
Mısra: **31**
İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olup uzun yıllar ülkesini esenlik içerisinde yönetir. Azerbaycan'a gelince güneşin doğuşuna yakın yüksek bir yere tahtını kurdurur ve güneşin doğuşu ile tahtı ve üzeri mücevherlerle süslü kaftanı parlamaya başlayınca kendisine Cemşid denilir. İdris peygamberin şeratine göre amel eden Cemşid, sonraları saltanatına güvenerek tanrılık iddiasında bulunur ve bu yüzden halkı kendisinden yüz çevirir. Dahhak, kendisinden sonra tahta geçer. Şarabın mucididir. Ayrıca meşhur bir kasesinin olduğu ve o kase ile dünyanın çeşitli yerlerini seyredebildiği söylenir.
31. Añılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
32. Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-mekâl

cemʿ etmek:
1. **cemʿ edüp:**
Mısra: **36**
Toplamak, bir araya getirmek.
35. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
36. Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi

2. **cemʿ edüp:**
Mısra: **8**
Toplamak, bir araya getirmek.
7. ʿAşk eli sultânınuñ serdârıyuz Mecnûn gibi
8. Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz

3. **cem' edüp:**
Mısra: **7**
Toplamak, bir araya getirmek.
7. Dâne-i 'ömrün kişinüñ cem' edüp cev cev komaz
8. Kızlık eyler 'âlem âhır bu çarh-ı pîrezen

Cem eylemek:
1. **cem eyledüñ:**
Mısra: **7**
Cem gibi büyük bir hükümdar kılmak.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

cem' olmak:
1. **cem' ola:**
Mısra: **24**
Toplanmak, bir araya gelmek.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cem' ola küfr ile dîn

2. **cem' oldu:**
Mısra: **4**
Toplanmak, bir araya gelmek.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cem' oldu Zünnûn üstüne

3. **cem' olıcak:**
Mısra: **5**
Toplanmak, bir araya gelmek.
5. 'İşretüñ şem'ine hûbân-ı cihân cem' olıcak
6. Şem'-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

cemâd:
1. **cemâd:**
Mısra: **30**
Taş, toprak, maden gibi cansız olan cisimlerden her biri.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

cemâl:
1. **cemâlinde:***-i, -n, -de*
Mısra: **2**
Güzellik, yüz güzelliği, güzel yüz
1. Şu dem ki kendüyi 'arz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

2. **cemâl:**
Mısra: **2**
Güzellik, yüz güzelliği, güzel yüz.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

3. **cemâline:***-ine*
Mısra: **4**
Güzellik, sevgilinin yüzü.
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

4. **cemâli:***-i*
Mısra: **6**
Güzel, parlak yüz.
5. Pervâneler durur ki yanup şem'-i haddüñe
6. Düşdü cemâli bezmine hâli taraf taraf

cemâl-i âfitâb:
1. **cemâl-i âfitâb:**
Mısra: **4**
Güneşin güzelliği.
3. Tâ ki gördü ruhlaruñ üstünde zülfüñ pîç ü tâb
4. Yüz perîşânlık cemâl-i âfitâb üstündedür

cemâl-i bâ-kemâl:
1. **cemâl-i bâ-kemâlüñdür:**
Mısra: **1**
Kusursuz güzellik.
1. Fer veren mâha cemâl-i bâ-kemâlüñdür senüñ
2. Mihre hançerler çeken iki hilâlüñdür senüñ

cemâl-i dilber:
1. **cemâl-i dilbere:**
Mısra: **9**
Sevgilinin güzel yüzü.
9. Nefsüñ hicâbın kaldurup bakdı cemâl-i dilbere
10. Oldu Hayâlî bende-i nükte-şinâs-ı Men 'aref

cemâl-i dost:
1. **cemâl-i dost:**
Mısra: **7**
Sevgilinin güzelliği.
7. Cemâl-i dost her yüzden zuhûr etmiş temâşâ kıl
8. Geh olmuş çehre gâhî zülf olup ruhsâra yasdanmış

cemâl-i hâkân:
1. **cemâl-i hâkânı:**
Mısra: **48**
Hükümdarın yüzü.
47. Hüsrevâ hayliden Hayâlî kuluñ
48. Görmez oldu cemâl-i Hâkânı

cemâli nûru:
1. **cemâli nûru:**
Mısra: **7**
Yüzü nuru.
7. Cemâli nûru eger güne salsa pertevini
8. Mahabbet odu ile nûr ola ten-i Âzer

cemâli şem'i:
1. **cemâli şem'ine:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Güzelliğinin mumu.||Sevgilinin parlak yüzü.
7. Cemâli şem'ine pervânemüz yandurmaâa mumuz
8. Gelürse meclise ol dilber-i zerrîn-külâh ahşam

cemâl-i sun'-ı yezdânî:
1. **cemâl-i sun'-ı yezdânî:**
Mısra: **5**
İlahi eserlerin güzelliği.
5. Tecellî eyledi sende cemâl-i sun'-ı Yezdânî
6. Veli âyîne gibi ol sıfatdan bî-habersin sen

cemâl-i yâr:
1. **cemâl-i yâra:**
Mısra: **2**
sevgilinin güzelliği
1. Sürûr ister iseñ zevk-ı câm-ı sahbâdur
2. Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur

2. **cemâl-i yâruñ:**
Mısra: **6**
sevgilinin güzelliği

5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

cemâl-i Yûsuf:
1. **cemâl-i yûsuf:**
Mısra: **7**
Hz. Yusuf'un güzelliği.
7. Cemâl-i Yûsuf içün yaralandıysa eller
8. Benüm nigârum içün başlar gider elden

cemâlüñ ayı:
1. **cemâlüñ ayına:**
Mısra: **4**
Güzel, parlak yüz.
3. Kûyuñda bir kalender-i rûşen-zamîrdür
4. Oldu cemâlüñ ayına âyîne-dâr şems

cemâlüñ görmek:
1. **cemâlüñ görmege:**
Mısra: **4**
Yüzünü görmek.
3. ʿİnâyet nûrunuñ pertevlerinden lemʿadur cânum
4. Cemâlüñ görmege âyîne-i idrâkdür göñlüm

cemâlüñ göstermek:
1. **cemâlüñ gösterme:**
Mısra: **5**
Yüzünü, güzelliğini göstermek.
5. Sakın agyâra gösterme cemâlüñ
6. Koma âyine nâbînâya karşu

cemâlüñ şemʿi:
1. **cemâlüñ şemʿine:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) cemalinin mumu.
1. Bu cemâlüñ şemʿine pervâne gelmişlerdenüz
2. Yanalum ey şemʿ-i rûşen yana gelmişlerdenüz

2. **cemâlüñ şemʿine:**
Mısra: **2**
Sevgilinin güzel yüzünün aydınlığı.
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

cemâlüñi görmek:
1. **cemâlüñi görse:**
Mısra: **5**
Yüzünü görmek.
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

Cem-eyvân:
1. **cem-eyvânı:**-*ı*
Mısra: **4**
Cem saraylı.
3. Rûz u rezmüñ Rüstem-i zûr-âveri
4. Kişver-i nazmuñ Cem-eyvânı ola

cemʿ-i melâʾik:
1. **cemʿ-i melâʾik:**
Mısra: **13**
Melekler topluluğu.
13. Secde eyler hâkine cemʿ-i melâʾik subh u şâm
14. Ey Hayâlî şâh-ı ʿaşkuñ âsitânıdur gönül

Cem-i sânî:
1. **cem-i sânî:**
Mısra: **56**
İkinci Cem. bkz. "Cem".
55. Güneş gibi saʿâdet tahtınuñ sâhib-külâhı ol
56. Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî

cemiʿ-i halka:
1. **cemiʿ-i halka:**
Mısra: **12**
Halkın bütünü, tamamı.
11. Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü niʿmetler
12. Cemiʿ-i halka bahş oldu o demde hân-ı ihsânı

cemîʿ-i ünâ:
1. **cemîʿ-i ünâsı:**
Mısra: **32**
İnsanların hepsi, bütünü.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

cemʿiyyet:
1. **cemʿiyyet:**
Mısra: **8**
Topluluk.
7. Sürmek içün bâgdan şâh-ı şitânuñ ʿaskerin
8. Eylemiş cemʿiyyet ezhâruñ sipâhı bî-şümâr

cemʿiyyet-i hâtır:
1. **cemʿiyyet-i hâtır:**
Mısra: **5**
Zihin ve fikrin dağınık olmayıp toplu bulunması. Mec. gönül topluluğu.
5. Halvet-i dilde bize cemʿiyyet-i hâtır yeter
6. Halk ile şehrüñ pür olsun mescid-i âzînesi

Cemşîd:
1. **cemşîd:**
Mısra: **1**
Cemşid ve Cem: İran'da ilk önce saltanat süren Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Cem, büyük padişah manasında olup sonradan adına ışık anlamındaki "şîd" sözcüğü eklenmiştir. Cem, şarabı bulmakla meşhur olmuştur ve Divan şiirinde de şarap, kadeh (câm, Câm-Cem) ve eğlence meclisi ile zikredilir.
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

2. **cemşîd:**
Mısra: **16**
Cemşid ve Cem: İran'da ilk önce saltanat süren Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Cem, büyük padişah manasında olup sonradan adına ışık anlamındaki "şîd" sözcüğü eklenmiştir. Cem, şarabı bulmakla meşhur olmuştur ve Divan şiirinde de şarap, kadeh (câm, Câm-Cem) ve eğlence meclisi ile zikredilir.
15. Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Süleymân Şâh kim
16. Bir kemîne çâkerin Cemşîd ü Hâkân eyledi

Cemşîd câmı:
1. **cemşîd câmından:**
Mısra: **7**
Cemşid'in kadehi.||Efsaneye göre Cem'in şarap içtiği yedi madenden yapılmış sihirli kadeh.
7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

cemşîd tâcı:
1. **cemşîd tâcına:**
Mısra: **5**
Cem'in parlak tacı.
5. Cemşîd tâcına vereni kûy-ı ʿişretüñ
6. Dürd-i şarâb ile dolu sınmış sifâlini

Cemşîd ü Dârâ:
1. **cemşîd ü dârâ:**
Mısra: **2**
Cemşid ve Dârâ
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

2. **cemşîd ü dârâdan:**
Mısra: **39**
Cemşid ve Dârâ
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

cemşîd-rây:
1. **cemşîd-rây:**
Mısra: **46**
Cemşid düşünceli.
45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

Cemşîdüñ külâhı:
1. **cemşîdüñ külâhın:**
Mısra: **10**
Cemşid'in tacı.
9. Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek
10. Kapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile

Cemüñ külâhı:
1. **cemüñ külâhıdur:**
Mısra: **6**
Cem'in tacı.
5. Bâde nûş et kim bu bâguñ yâsemenle lâlesi
6. Biridür tâc-ı gedâ biri külâhıdur Cemüñ

cenâb:
1. **cenâbuña:**-*uñ, -a*
Mısra: **59**
Hazret. (Ululama bağlamında).
59. Pîş-keş kıldı cenâbuña Hayâlî benden
60. Âsumâna çekilen ebr-i dür-efşân-şekil

2. **cenâba:**-*a*
Mısra: **1**
"şeref, onur ve büyüklük" terimi olarak kullanılır, hazret.
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

cenâb-ı Edrine:
1. **cenâb-ı edrine:**
Mısra: **10**
Edirne'nin avlusu.
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

cenâb-ı pâdişâh:
1. **cenâb-ı pâdişâha:**
Mısra: **8**
Padişah hazretleri.
7. Kadem basdum ʿizâr-ı mihr ü mâha
8. Ki tâ erdüm Cenâb-ı Pâdişâha

cenâb-ı şeh-i Cem-nihâd:
1. **cenâb-ı şeh-i cem-nihâda:**
Mısra: **21**
Cem tabiatlı padişah hazretleri.
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi îjeng

cenâb beklemek:
1. **cenâbum bekler:**
Mısra: **17**
Saygı duyma, büyüklük isnadı kazandırma.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

cenâh:
1. **cenâhına:**-*ına*
Mısra: **7**
kanat
7. Firâk-nâme-i derdim cenâhına ericek
8. Kebûterüñ gözüñe bagrı kanı gelmedi mi

ceng:
1. **ceng:**
Mısra: **1**
Savaş, muharebe.
1. Leşker-i mihnet ile ceng kaçan kârumdur
2. ʿAşk şemşir-i kazâ ile kafâ-dârumdur

2. **ceng:**
Mısra: **10**
Savaş, muharebe.
9. Dûd-ı âhumdan ʿalemler gam baña ʿasker yeter
10. Ey Hayâlî ceng içün anlar sipâhumdur benüm

ceng etmek:
1. **ceng eder:**
Mısra: **10**
Savaşmak, çarpışmak.
9. Gazâl-i mihri sayd etmiş biri sehm-i saʿâdetle
10. Biri şîr-i felekle ceng eder geydükde kaplanı

2. **ceng eder:**
Mısra: **2**
Savaşmak, çarpışmak.
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿÎsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

cenîn:
1. **cenîn:**
Mısra: **11**
Rahimde olan velet, anasının karnındaki çocuk.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

2. **cenîn:**
Mısra: **70**
Rahimde olan velet, anasının karnındaki çocuk.
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

cennet:
1. **cenneti:**-*i*
Mısra: **15**

Gölgelik bahçe anlamında olup ahirette müminlerin gidecekleri yerdir.
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

2. **cennet:**
Mısra: **10**
Gölgelik bahçe anlamında olup ahirette müminlerin gidecekleri yerdir.
9. Ey Hayâlî çekmezem firdevs-i ferdâ gussasın
10. Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândur baña

3. **cennet:**
Mısra: **18**
Cennet bahçesi.||Sevgilinin yanağı.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

cennet bâğı:
1. **cennet bâgını:**
Mısra: **1**
Cennet bahçesi.||Aşığın bağrı.
1. Kim ki görmek istese güllerle cennet bâgını
2. ʿÂşıkuñ gögsünde görsün tâze tâze dâgını

cennet gülü:
1. **cennet gülü:**
Mısra: **4**
Cennette açan çiçek.
3. Derdsiz olmak göñül tende ʿazâb-ı rûhdur
4. Yârsuz cennet gülü nâr-ı cahîmümdür benüm

cennet içre:
1. **cennet içre:**
Mısra: **6**
Cennet içinde.
5. Nokta-i hâlüñ durur laʿlüñ katında çün hilâl
6. Cennet içre teşne ʿuşşâkuña kevser gösterür

cennet ile Aʿrâf:
1. **cennet ile aʿrâfı:**
Mısra: **8**
Cennet ile A'raf. (Cennet ve Cennet ile cehennemim arasındaki yer).
7. Haşrde seyr-i likâñ etmez isem âhum ile
8. Dûzah-ı âteş edem cennet ile aʿrâfı

cennet ü hûr u kusûr:
1. **cennet ü hûr u kusûru:**
Mısra: **7**
Cennet, cennet kızları ve cennet köşkleri.
7. Yâra baksam cennet ü hûr u kusûru görmesem
8. Dersem ol gülzâr-ı dîdâruñ gül-i bî-hârını

cennet-âbâd etmek:
1. **cennet-âbâd et:**
Mısra: **10**
Cennete girmiş gibi sevinçli, neşeli bir hale gelmek..
9. Nâr-ı hecrüñle Hayâlî bâm-ı dûzahdur tenüm
10. ʿArz edüp dîdâruñı gel cennet-âbâd et beni

cennete dönmek:
1. **cennete dönse:**
Mısra: **6**
Cennet gibi olmak.
5. Kâkülüñ ruhsarı üzre târûmâr etmiş o yâr
6. Cennete dönse ʿaceb mi bâg sünbül vaktidür

cennet-i ʿadn:
1. **cennet-i ʿadni:**
Mısra: **6**
Adn cenneti.
5. Göñlüme gir görmek isterseñ mahabbet gülşenin
6. Cennet-i ʿAdni temâşa kılmaga Aʿrafa gel

cennet hullesi:
1. **cennetin hullesi:**
Mısra: **2**
Belde aşağı ve belden yukarısı için iki parçadan oluşan elbise, cennet elbisesi.
1. Zeyn iken dâg-ı gamuñla nazar etseñ tenüme
2. Cennetin hullesi reşk eyleye pîrâhenüme

cer çerâgı:
1. **cer çerâgı:**
Mısra: **2**
Geceleri para toplamak amacıyla ellerinde mumlu birer tepsi ile dolaşan ışık dervişleri.
1. Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
2. Gûyâ ışıklar ile devr etdi çerâgı

cerâhat:
1. **cerâhati:**-*i*
Mısra: **2**
Yaradan akan irin.
1. Gördüm rakîbe cevr okun atar ol âfeti
2. Demler durur ki çıkmadı dilden cerâhati

ceres:
1. **cerese:**-*e*
Mısra: **8**
Çan, çıngırak.
7. Dili nâlân başı gavgâda gam-ı Leylî ile
8. Beñzedürsem nola Mecnûnu bu yolda cerese

cerîme olmak:
1. **cerîme olmaz:**
Mısra: **2**
Günah, suç olmak.
1. Çün kanum içdi baña leb-i dil-sitân gerek
2. Olmaz begüm cerîme baña kana kan gerek

cerr:
1. **cerr:**
Mısra: **40**
Toplamak, almak.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

2. **cerr:**
Mısra: **4**
Dilenme.
3. Tîrüñi yoldaş edinür baña geldükde ecel
4. San gedâdur kim götürür cerr içün ger gâh şemʿ

cerr etmek:
1. **cerr edüp:**
Mısra: **3**
Para toplamak, dilenmek.
3. Cerr edüp eytâm-ı eşküm kûyuñu devrân eder
4. Merhamet kıl dostum ihsâna gelmişlerdenüz

__cerrâh:__
1. **cerrâhlar:**-*lar*
Mısra: **5**
Yara tabibi, yara tımar eden, vücut üzerinde ameliyat icrası fennini bilen.
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

__cev:__
1. **cev:**
Mısra: **6**
Arpa tanesi.
5. Çâkdür gendümüñ ey dost hasedden yüregi
6. Tâ gıdâ etdi senüñ tevsenüñe kendüyi cev

__cev cev:__
1. **cev cev:**
Mısra: **25**
Tane tane, parça parça.
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

__cev cev komak:__
1. **cev cev komaz:**
Mısra: **7**
Tane tane, parça parça koymak.
7. Dâne-i ʿömrün kişinüñ cemʿ edüp cev cev komaz
8. Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen

__cevâb istemek:__
1. **cevâb ister:**
Mısra: **10**
Cevap beklemek.
9. Ey Hayâlî yârı istifsâr eder agyârdan
10. Hayretünden seng-i hârâdan cevâb ister göñül

__cevâb vermek:__
1. **cevâb vermez:**
Mısra: **6**
Yanıtlamak.
5. Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
6. Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir

2. **cevâbın vermedi:**
Mısra: **12**
Sorunun cevabını vermek, yanıt vermek.
11. Dili dönmez ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd
12. Cevâbın vermedi dest-i gamuñ Mecnûn güvâhem ben

3. **cevâbın verüp:**
Mısra: **28**
Sorunun cevabını vermek, yanıt vermek.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

__cevâhir-i nazm:__
1. **cevâhir-i nazm:**
Mısra: **3**
Şiir mücevherleri.
3. İşte ben bulduâum cevâhir-i nazm
4. Versün ol dahi bulduâu mâli

__cevâhir-i suhan:__
1. **cevâhir-i suhanım:**
Mısra: **35**
Güzel söz cevherleri.
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

__cevân:__
1. **cevânsıñ:**-*sıñ*
Mısra: **7**
Genç, delikanlı.
7. Cevânsıñ pîrlerden pend algıl
8. Sakın âşıklaruñdan alma ilenc

__cevân iken:__
1. **cevân iken:**
Mısra: **38**
Gençlik zamanında, gençken.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

__cevân merd:__
1. **cevân merde:**
Mısra: **13**
Sözünde sağlam.
13. Ol cevân merde nola ehl-i fütüvvet der isem
14. Varını bezl etmede Rûmuñ Ahî Evranıdur

__cev-be-cev:__
1. **cev-be-cev:**
Mısra: **3**
Azar azar.
3. Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
4. Dâne-i hâlüñ gamı eşküm edelden cû-be-cû

__cevelân etmek:__
1. **cevelân et:**
Mısra: **2**
Dolaşmak, gezinmek.
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

__cevher:__
1. **cevherleri:**-*ler, -i*
Mısra: **3**
Yaratılış, tıynet, maya.
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

2. **cevherin:**-*in*
Mısra: **11**
Değerli süs taşı, mücevher.
11. Bir hindî hâcedir ki diler cevherin sata
12. Sadr-ı ʿadûda geçdigi budur dükâna tîg

3. **cevherlerine:**-*ler, -i, -ne*
Mısra: **5**
Değerli süs taşı, mücevher.
5. Sabr cevherlerine sînesi kân olmaz idi
6. Odlara yanmasa pûlâd elinden felegüñ

4. **cevherem:**-*em*
Mısra: **6**
Mücevher.||Kıymetli.
5. Dürr-i kelâmumı sadef-i kâʾinâtda
6. İdrâk eden kişi beni añlar ne cevherem

5. **cevherin:**-*in*
Mısra: **8**
mücevher (daha çok elmas, yakut, zümrüt gibi taşlar için)
7. Bir yüzün görse gözüm biñ laʿl-i rümmânî döker
8. Sad-hezârân zahm-ı tîşeyle verür kân cevherin

6. **cevherin:**-*in*
Mısra: **10**
elmas ve saire gibi kıymetli taş. Kuyumcu ve halk dilinde yakut, zümrüt, inci, pırlanta ve elmasa derler.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle Īmânun al firâvân cevherin

7. **cevherüñ:**-*üñ*
Mısra: **12**
Cevher, elmas
11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

cevherî:
1. **cevherî:**
Mısra: **8**
Cevher, elmas
7. Bir dem içinde deldi biñ elmâs-ı eşkümi
8. Müjgânlaruma kim der ola cevherî degül

cevher-i ʿakl:
1. **cevher-i ʿakluñ:**
Mısra: **9**
Akıl cevheri.||Aklın özü.
9. Cevher-i ʿakluñ ʿaraz bahsına sarf etme hemîn
10. Lâl-i yâr içre Hayâlî lüʾlüʾ-i şehvâra bak

cevher-i ferd:
1. **cevher-i ferd:**
Mısra: **7**
Atom.||Yaratılmışların özü.
7. Cevher-i ferd iken ey gâfil bu cümle mümkinât
8. Nice taksîm oldugın fehm etmege sarrâfa gel

cevherî olmak:
1. **cevherî oldum:**
Mısra: **4**
Kıymetli taşlarla süslenmiş olmak.
3. Taʿnesi taşına her bir nâ-kesüñ kıymet koyup
4. Ben bu bâzâr-ı rızâda cevherî oldum yine

cevher-i pâk-i mahabbet:
1. **cevher-i pâk-i mahabbetde:**
Mısra: **18**
Sevginin temiz, arı özü.
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

cevherler îsâr etmek:
1. **cevherler îsâr edici:**
Mısra: **6**
Mücevherler, kıymetli taşlar sunmak.
5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

cevherüñ kânı:
1. **cevherüñ kânı:**
Mısra: **36**
Değerli taş madeni.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

cevlân:
1. **cevlân:**
Mısra: **1**
Dolaşma, gidip gelme, gezinti, gezinme
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

2. **cevlânımuz:**-*ımuz*
Mısra: **4**
Dolaşma, gidip gelme, gezinti, gezinme
3. Sîne-i pür-dâg-ı ile tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz
4. Gel temâşa eyle ʿarş-ullâhda cevlânımuz

3. **cevlân:**
Mısra: **12**
Dolaşma, gidip gelme, gezinti, gezinme
11. Dâglarla kûy-ı cânânı Hayâlî geşt eder
12. Var mı bir tâvûs kim gülşende cevlân istemez

cevlân eylemek:
1. **cevlân eyledi:**
Mısra: **4**
Dolaşmak, gezinmek.
3. Dil-i ʿuşşâka edüp halkaların âyîneler
4. Sidre tâvûsu gibi eyledi cevlân kâkül

cevlâna başlamak:
1. **cevlâna başladı:**
Mısra: **10**
Dolaşmaya, gezinmeye başlamak. Seyahat etmek.
9. Şeh-perin sûret-i maksûda edüp âyîneler
10. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem

2. **cevlâna başladı:**
Mısra: **6**
Dolaşmaya, gezinmeye başlamak. Seyahat etmek.
5. Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek
6. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

cevlân-geh:
1. **cevlân-geh:**
Mısra: **29**
Gezilip dolaşılan yer.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

cevr:
1. **cevrini:**-*ini*
Mısra: **24**
Eza, sitem.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

2. **cevri:**-*i*
Mısra: **25**
Eza, sitem.
25. Cevri bî-had yohsa bir yâr-ı perîşânuñ mı var

3. **cevr:**
Mısra: **12**
Eza, sitem.
11. Bir mogol-çin yüzlü kâfir göñlümün Bagdâdını
12. Yakdı yıkdı cevr ile alan ü talan eyledi

cevr etmek:
1. **cevr etme:**
Mısra: **6**
Eziyet etmek
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **cevr etme:**
Mısra: **7**
Eziyet etmek
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

3. **cevr etme:**
Mısra: **8**
Eziyet etmek
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

cevr oku:
1. **cevr okun:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eziyet oku.||Sevgilinin bakışları.
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

2. **cevr okun:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eziyet oku.||Sevgilinin bakışları.
1. Gördüm rakîbe cevr okun atar ol âfeti
2. Demler durur ki çıkmadı dilden cerâhati

cevr okun atmak:
1. **cevr okun atdukca:**
Mısra: **3**
Eziyet okunu atmak.||Eziyet etmek.
3. Gamzeñ efendi gayrıya atdukca cevr okun
4. Bendeñ bilür ki hasta göñülden neler geçer

cevr ü cefâ:
1. **cevr ü cefâ:**
Mısra: **10**
İncitici söz veya davranışlar (sevgiliden gelen).
9. İltifâtuña tahammül ne belâdur ey dil
10. Yârdan cevr ü cefâ lutf u keremdür bilene

2. **cevr ü cefâ:**
Mısra: **10**
İncitici söz veya davranışlar (sevgiliden gelen).
9. Yârdan katʿ-ı recâ etme Hayâlî zinhâr
10. Saña bir cevr ü cefâ var mı ki ol eylemeye

cevr ü cefâ vü gussa:
1. **cevr ü cefâ vü gussa:**
Mısra: **2**
Eziyet, sıkıntı ve tasa.
1. Şol ki evvel vefâ edüp soñuna
2. Döne cevr ü cefâ vü gussa vere

cevr ü cefâ vü nâz:
1. **cevr ü cefâ vü nâzıdur:**
Mısra: **8**
Eziyet, sıkıntı ve naz.
7. Ben nice mihr-i vefâsın isteyem sen meh-veşüñ
8. Göñlümüñ eğlencesi cevr ü cefâ vü nâzıdur

cevr ü cefâ:
1. **cevr ü cefâsı:**
Mısra: **2**
İncitici söz veya davranışlar (sevgiliden gelen).
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

cevr ü gussa:
1. **cevr ü gussañı:**
Mısra: **13**
Eziyet ve sıkıntı.
13. Ben ol Hayâlîyem ki çeküp cevr ü gussañı
14. Yine duʿâ-yı devlet edüp şükr eylerem

cevr-i rûzigâr:
1. **cevr-i rûzigâr:**
Mısra: **5**
Devrin sıkıntıları.
5. Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
6. Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin

cevrüñ libâsı:
1. **cevrüñ libâsın:**
Mısra: **3**
Eziyet elbisesi.||Eziyet.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

ceyb-i cihân:
1. **ceyb-i cihândan:**
Mısra: **3**
Kainatın kalbi.
3. Gencîne-i ʿummânı siler ceyb-i cihândan
4. Nakd-i dü-cihân tâlibi ter-destlerüz biz

ceyb-i gülistân:
1. **ceyb-i gülistâna:**
Mısra: **44**
Gül bahçesinin yakası.
43. Dirhem-i jâleyi etdükce şeh-i mülk-i bahâr
44. Bagal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

Ceyhûn:
1. **ceyhûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Ceyhun.||Aşığın gözyaşı.
5. Müddeʿîler gözümüñ yaşına hâʾil olımaz
6. Hâr u hasler yolunu baglayamaz Ceyhûnuñ

2. **ceyhûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Irmak, büyük nehir.
1. Lebüñi agzına verseñ nola ben mahzûnuñ
2. Katresin almag ile eksile mi Ceyhûnuñ

ceyrân:
1. **ceyrân:**
Mısra: **9**
Ceylan.
9. Hayâlî çeşmi ceyrân dil-rübâlar seyrin eylersin
10. Bu mevsimde şikâra yer mi var şehr-i Halebden yeg

2. **ceyrân:**
Mısra: **10**
Ceylan.
9. Kûy-ı cânâna Hayâlîyi görür gelmez ʿadû
10. Ya gider mi bîşeye ceyrân gazanfer var iken

ceyş-i hâb:
1. **ceyş-i hâb:**
Mısra: **1**
Uyku ordusu.||Uyku.
1. Çeşmümde ceyş-i hâb nice eylesün karâr
2. Yaşumla oldu her müje bir tîg-i âbdâr

ceyş-i kazâ:
1. **ceyş-i kazâya:**
Mısra: **39**
Kudret ordusu.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

ceyş-i leyl-i zulmânî:
1. **ceyş-i leyl-i zulmânî:**
Mısra: **22**
Karanlık gecenin ordusu.
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

cezbe:
1. **cezbesine:***-si, -n, -e*
Mısra: **7**
Ruhun heyecanı, coşkunluk.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

cezbe-i ʿaşk:
1. **cezbe-i ʿaşk:**
Mısra: **3**
aşk cezbesi, aşk daveti
3. Cezbe-i ʿaşk ile şûrîde-i dergâhem ben
4. Mest ya bengî mi sanduñ behey abdâl beni

cezbe-i dîdâr:
1. **cezbe-i dîdârına:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Yüzünü görme heyecanı.
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi:
1. **cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi:**
Mısra: **7**
Yüzünü görme heyecanının tutkunu.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

cezbe-i ilâh:
1. **cezbe-i ilâh:**
Mısra: **6**
İlahi cezbe.||(Sevgilinin yüzündeki) Allah'ın nuru, cazibesi.
5. Meyl etmez idi ʿâşık-ı şûrîde-dil aña
6. Olmasa rûy-ı yârda ger cezbe-i İlâh

cibâl:
1. **cibâl:**
Mısra: **48**
Cebeller, dağlar.
47. Cihânda tîg u kemer sâhibi olur muydu
48. Vakârı ile eger sâkin olmasaydı cibâl

cibâl-i Kâf:
1. **cibâl-i kâfı:**
Mısra: **6**
Kaf Dağı.
5. Benem ol merd ki yerden götürür gerd-misâl
6. Himmetüm sarsarı esdükde cibâl-i Kâfı

Cibrîl:
1. **cibrîlden:***-den*
Mısra: **46**
Hz. Cebrail
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

2. **cibrîl:**
Mısra: **6**
Peygamberlere tebliğe memur olan melek.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

3. **cibrîl:**
Mısra: **5**
Peygamberlere tebliğe memur olan melek.
5. Eger hurşîdi Cibrîl âfitâbe ilte red eyler
6. Şu kim Mansûr-ı ʿaşk olup elin yur kendü kanından

4. **cibrîle:***-e*
Mısra: **7**
Peygamberlere tebliğe memur olan melek.
7. Beñlerüñ fikriyle dil verse nola Cibrîle zâd
8. Kim Süleymân çekdi mûr-ı dâne-çînüñ minnetin

Cibrîl-i ʿakl:
1. **cibrîl-i ʿaklum:**
Mısra: **8**
Akıl Cibril'i, akıl meleği.
7. Kalup ol sidre kadde görmedüñse Kâbe-Kavseyni
8. Var ey Cibrîl-i ʿaklum dahi yabanda uçarsın sen

Cibrîl-i emîn:
1. **cibrîl-i emîn:**
Mısra: **80**
Hz. Cebrail
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

cidâl:
1. **cidâlüm:***-üm*
Mısra: **2**
Anlaşmazlık, kavga.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

ciger:
1. **ciger:**
Mısra: **6**
Bagır, yürek.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

2. **cigerde:***-de*
Mısra: **17**
Bagır, yürek.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

3. **cigerde:**-*de*
Mısra: **7**
Bagır, yürek.
7. Dâguñ cigerde lâle-i bâg-ı firâkdur
8. Hâl-i ruhuñ benefşe-i gülzâr-ı şîvedür

ciger hûnâbesi:
1. **ciger hûnâbesi:**
Mısra: **5**
Ciğer kanı.
5. Gözde laʿlüñ ârzûsuyla ciger hûnâbesi
6. Şîşe içinde şarâb-ı lâʿl-gûn olmuş yatur

2. **ciger hûnâbesin:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. Ciger hûnâbesin nûş etmegi ʿaşk içre benden sor
2. Hadîs-i laʿl-i Şîrîni zebân-ı Kûhkenden sor

3. **ciger hûnâbesiyle:**
Mısra: **7**
Ciğer kanı.
7. Verdüm ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş
8. Tâ hayâl-i kaddüñ oldu bâg-ı cânuñ dikmesi

ciger hûnâbı:
1. **ciger hûnâbıdur:**
Mısra: **7**
Yürek kanı.
7. Bugün hem-zâd-ı Ferhâdam ciger hûnâbıdur zâdum
8. O şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ benem süd bir karındaşı

ciger kanı:
1. **ciger kanı:**
Mısra: **3**
Ciğer kanı, gönül acısı.
3. Gözüñden aksa ciger kanı gam yemez ʿâşık
4. Murâd güllerine reng-i rû verür dem olur

2. **ciger kanı:**
Mısra: **8**
Ciğer kanı, gönül acısı.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

3. **ciger kanını:**
Mısra: **2**
Ciğer kanı, gönül acısı.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

ciger pâresi:
1. **ciger pâresinüñ:**
Mısra: **4**
Ciğer parçası, çok sevilen.
3. Vaʿde-i bûs u kenâr etdi dili pâreleyüp
4. Ol ciger pâresinüñ bu dahi bir pâresidür

cigerderlik eylemek:
1. **cigerderlik eyledi:**
Mısra: **8**
Gönül paralamak, gönül yırtmak.
7. Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
8. Dil deldi cânum aldı cigerderlik eyledi

ciger-gûn eylemek:
1. **ciger-gûn eyledüm:**
Mısra: **2**
Ciğerden akan kana döndürmek (gözyaşı bağlamında).
1. Gonca laʿlüñ hasretinden bagrumı hûn eyledüm
2. Kûyuñ eşk-i lâle-gûnumla ciger-gûn eyledüm

ciger-gûşe:
1. **ciger-gûşem:**-*m*
Mısra: **5**
Sevgili.
5. Kanı ol bize ciger-gûşem diyen mecnûn deyu
6. Tutsa kûhuñ lâle etfâli nola dâmânını

cigerler kanı:
1. **cigerler kanıdur:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. Egerçi kim cigerler kanıdur ʿaşk
2. Baña sor kim ne cânlar cânıdur ʿaşk

cigerler zahmı:
1. **cigerler zahmını:**
Mısra: **6**
Gönül yarası.
5. Hayretinden Yûsufuñ kavm-i Züleyhâ kesdi el
6. Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledüñ

cihân:
1. **cihân:**
Mısra: **23**
Dünya, âlem, cihân.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

2. **cihânda:**-*da*
Mısra: **11**
Dünya, âlem, cihân.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **cihân:**
Mısra: **27**
Dünya, âlem, cihân.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

4. **cihânda:**-*da*
Mısra: **29**
Dünya, âlem, cihân.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

5. **cihân:**
Mısra: **42**
Dünya, âlem, cihân.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

cihân âlâyişi:
1. **cihân âlâyişinden:**
Mısra: **3**
Alemin süsü, gösterişi.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

__cihân ʿarûsu:__
1. **cihân ʿarûsu:**
Mısra: **31**
Alemin gelini.||Güneş.
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

__cihân bâğı:__
1. **cihân bâgına:**
Mısra: **8**
Dünya bahçesi.
7. Mey oldugunda yıksa dilâverleri nola
8. İki yüreklü geldi cihân bâgına üzüm

2. **cihân bâgında:**
Mısra: **2**
Dünya bahçesi.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

__cihân bâzârı:__
1. **cihân bâzârına:**
Mısra: **3**
Dünya pazarı
3. Cihân bâzârına her ne getirdükse ziyân etdük
4. Metâʿ-ı sûd-mend ey dil hemân sûz u güdâz ancak

__cihân egmeden:__
1. **cihân egmeden:**
Mısra: **39**
Cihanın eğmesi.||Ölmek, ölüp gitmek.
39. Ben ol Hayâlîyem ki beni egmeden cihân
40. Dikdüm bu nazm bâgına bir yâdigâr serv

__cihân elemleri:__
1. **cihân elemleri:**
Mısra: **2**
Dünya sıkıntıları.
1. Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ baña
2. Geldi cihân elemleri zevk u safâ baña

__cihân gülşeni:__
1. **cihân gülşeni:**
Mısra: **3**
Dünya bahçesi.
3. Sensüz ey gül bu cihân gülşeni çeşmümde benüm
4. Beñzer ol bahr kenârında olan hâr u hâse

__cihân gülzârı:__
1. **cihân gülzârı:**
Mısra: **1**
Dünya bahçesi.||Dünya.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

2. **cihân gülzârınuñ:**
Mısra: **8**
Dünya bahçesi.||Dünya.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

__cihân içinde:__
1. **cihân içindedür:**
Mısra: **1**
Bu dünyada.||Tanrının varlığının delillerini gösteren dünya.
1. Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
2. O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler

__cihân içre:__
1. **cihân içre:**
Mısra: **66**
Dünya içerisinde, içinde.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

__cihân kattâli:__
1. **cihân kattâliyüz:**
Mısra: **6**
Alemi yok eden.
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

__cihân pâdişâhı:__
1. **cihân pâdişâhıyuz:**
Mısra: **2**
Dünya hükümdarı.
1. Kûy-i vefâda bir güzelüñ hâk-i râhıyuz
2. Ey ʿaşk devletüñde cihân pâdişâhıyuz

__cihân sahnı:__
1. **cihân sahnı:**
Mısra: **7**
Cihan meydanı.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

__cihân Yaʿkûbu:__
1. **cihân yaʿkûbunun:**
Mısra: **21**
Yakup peygamber.
21. Bu cihân Yaʿkûbunun açıldı aʾmâ gözleri
22. Bûy-ı hulkun birle Hanım Yûsuf-ı Kenʿân mısın

__cihâna gelmek:__
1. **cihâna geldi:**
Mısra: **1**
Doğmak.
1. Şehe kul olmaga geldi cihâna bir levendüm var
2. Baña tûtî gibi gûyâlanur bir laʿli kandüm var

__cihâna salmak:__
1. **cihâna salmadan:**
Mısra: **30**
Aleme göndermek, yeryüzüne dağıtmak.
29. Ben ol dürrem ki hurşîd-i kıdemden perveriş buldum
30. ʿİnâyet mevci salmadan cihâna bahr-i ʿUmmânı

__cihân-ârâ:__
1. **cihân-ârâ:**
Mısra: **1**
Cihanı süsleyen.
1. Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
2. O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler

__cihânda ʿaybsuz yâr isteyen yârsuz kalur:__
1. **cihânda ʿaybsuz yâr isteyen yârsuz kalur:**
Mısra: **25**
Hiçbir kusuru olmayan dost arayan, dünyada dostsuz kalır.
25. Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

2. **cihânda ʿaybsuz yâr isteyen yârsuz kalur:**
Mısra: **14**
Hiçbir kusuru olmayan dost arayan, dünyada dostsuz kalır.
13. Derd-i dâg-ı ʿaşk ile geldi Hayâlî kılma red
14. Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

cihândan dûr kılmak:
1. **cihândan dûr kıldı:**
Mısra: **9**
Alemden uzaklaştırmak, yok etmek.
9. Zulmet-i zulmü kılıcıyla cihândan kıldı dûr
10. Bende-i Şeh Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân mıdur

cihân-gerd:
1. **cihân-gerd:**
Mısra: **8**
Far. Cihanı dolaşıcı, dolaşan.
7. Şehsüvârı eblâk-ı subh-ı kazâ-reftârdan
8. Bir gubâr-ı pây-i ikbâlüm cihân-gerd isterin

cihân-gîr olmak:
1. **cihân-gîr ol:**
Mısra: **39**
Fetheden, fatih olmak.
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

cihân-ı harâb:
1. **cihân-ı harâba:**
Mısra: **16**
Eski dünya.
15. Bir habâbın o Beyt-i Maʿmûruñ
16. Bu cihân-ı harâba vermezler

2. **cihân-ı harâbdan:**
Mısra: **1**
Harap cihan.
1. Maʿmûr olam deme bu cihân-ı harâbdan
2. Def-i harâret etmedi teşne serâbdan

cihân-ı tîre:
1. **cihân-ı tîrenüñ:**
Mısra: **5**
Karanlık dünya.
5. Cihân-ı tîrenüñ rûşen çerâgı mihr-i gerdûnsun
6. Mahabbet âsumânında husûf içinde mâhem ben

cihânı tutmak:
1. **cihânı tutdu:**
Mısra: **7**
Yeryüzünü kaplamak.
7. Yâd-ı miyânuñ ile yaşum cihânı tutdu
8. Deryâ-yi ʿaşka düşdüm hergiz kenâra yer yok

2. **cihânı tutduñ:**
Mısra: **5**
Yeryüzünü kaplamak.
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

3. **cihânı tutsan:**
Mısra: **5**
Yeryüzünü kaplamak.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile

cihânuñ ferzânesi olmak:
1. **cihânuñ ferzânesi oldum:**
Mısra: **3**
Cihanın bilgesi olmak.
3. Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânuñ
4. Ferzîn olur oyunda süre süre piyâde

cihânuñ hânikâhı:
1. **cihânuñ hânikâhında:**
Mısra: **5**
Dünya tekkesi.||Dünya.
5. Hânikâhında cihânuñ bu göñül abdâlı
6. Bulmadı bir hum-ı meyhâne gibi sâfî-derûn

cihânuñ mihri:
1. **cihânuñ mihrine:**
Mısra: **10**
Güneş.
9. Hayâlî şâm-ı gam huffâşiyem kim
10. Cihânuñ mihrine yokdur nigâhum

cihânuñ salâsı:
1. **cihânuñ salâsına:**
Mısra: **1**
Alemin sonu, yok oluşu.
1. Meyl eyledük cihânuñ egerçi salâsına
2. Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına

cihânuñ sayd-gâhı:
1. **cihânuñ sayd-gâhından:**
Mısra: **8**
Alemde avlanacak yer.||Dünya.
7. Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
8. Sayd-gâhından cihânuñ fârig üʾl-bâlem bu gün

cihânuñ ümmehâtı:
1. **cihânuñ ümmehâtından:**
Mısra: **10**
Alemin esasları.
9. Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkuñ bugün ferzendiyem
10. Ümmehâtından cihânuñ fârıgam âbâ ile

cihânuñ yügrügü:
1. **cihânuñ yügrügü:**
Mısra: **1**
Alemin söz ustası, akıcı şiir yazan.
1. Gelse söz meydânına cânâ cihânuñ yügrügü
2. Olmaya tabʿum semendi gibi anuñ yügrügü

cilve:
1. **cilveye:**-*ye*
Mısra: **7**
Görünme, tecelli.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

cilve-gâh:
1. **cilve-gâh:**
Mısra: **73**
Far. is. Tecelli ve zuhur mahalli.
73. Mâverâ-yi âferînişdür birine cilve-gâh
74. Biri halvet-hâne-i fikretde sâhib-erbaʿîn

2. **cilve-gâh:**
Mısra: **1**
Far. is. Tecelli ve zuhur mahalli.

1. Mecnûn gözüyle Leylî hayâline cilve-gâh
2. Sahrâ-nişîn olanuñ olur hânesi siyâh

cilve-gâh etmek:
1. **cilve-gâh ede:**
Mısra: **5**
Çıkacak, görünecek yer.
5. Cilve-gâh ede deyu anı hayâl-i Leylî
6. Merdüm-i dîdesini eyledi Mecnûn kara ev

cilve-gâh olmak:
1. **cilve-gâh olmaz:**
Mısra: **7**
Gerçekleşecek, ortaya çıkacak yer olmak.
7. Gam-ı ferdası yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
8. Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm

cilve-gâh-ı mümkinât:
1. **cilve-gâh-ı mümkinâta:**
Mısra: **8**
İmkan dahilinde olan tecelliler.
7. Perde-i gayb-ı hüviyyetde olan ebkâra biz
8. Cilve-gâh-ı mümkinâta gelmeden mahremlerüz

cilvegeh-i âfitâb kılmak:
1. **cilvegeh-i âfitâb kıl:**
Mısra: **2**
Güneşin hüküm sürdüğü, aydınlattığı yer yapmak.
1. Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
2. Zulmet-serâmı cilvegeh-i âfitâb kıl

cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât:
1. **cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât:**
Mısra: **9**
Kararsız güzelin tecelli ettiği yer.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât
10. Derlerse nola âyine-i pür-safâ baña

cilvegeh-i nakş-ı cemâl:
1. **cilvegeh-i nakş-ı cemâl:**
Mısra: **9**
Güzelliği ortaya koyan, gösteren. (Yüz bağlamında).
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i nakş-ı her cemâl
10. Böyle düzer düzünce bir üstâd âyîne

cilve-ger:
1. **cilve-gersin:***-sin*
Mısra: **1**
görünmekte || gezinmekte
1. Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilve-gersin sen
2. Baña kan agladı hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

cîm:
1. **cîme:***-e*
Mısra: **2**
Sevgilinin cim harfi gibi kıvrımlı saçı.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

cinân:
1. **cinân:**
Mısra: **73**
Cennetler.
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

2. **cinân:**
Mısra: **4**
Cennetler.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

cirm:
1. **cirmüñde:***-üñde*
Mısra: **5**
Cisim, cüsse.
5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

cism:
1. **cismden:***-den*
Mısra: **13**
Cisim, vücut.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

2. **cismüm:***-üm*
Mısra: **4**
Beden, vücut.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

3. **cismüñ:***-üñ*
Mısra: **19**
Beden, vücut.
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

4. **cismüm:***-üm*
Mısra: **4**
Beden, vücut.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

5. **cismüm:***-üm*
Mısra: **17**
Cisim, vücut.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

cism câmesi:
1. **cism câmesi:**
Mısra: **51**
Varlık elbisesi.
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

cism kılmak:
1. **cism kılmış:**
Mısra: **52**
Vücuda getirmek.
51. Sâye-i Haksın velî envâr-ı lutfuñdan saña
52. Cism kılmış peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn

cisme vücûd vermek:
1. **cisme vücûd vermeyen:**
Mısra: **9**
Bedeninin var olduğunu iddia etmek.
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

cism-i ʿâşık:
1. **cism-i ʿâşık:**
Mısra: **1**
Aşığın bedeni.
1. Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
2. Yâdına ol laʿl-i cân-bahşuñ helâk olmak gerek

cism-i beyâz:
1. **cism-i beyâzuñ:**
Mısra: **3**
Beyaz vücut.
3. Ser-te-ser zeyn eylemiş cism-i beyâzuñ hâller
4. Yahud olmuş safha-i kâfûr hem pehlû-yı misk

cism-i fânî:
1. **cism-i fânî:**
Mısra: **7**
Gelip geçici beden.
7. Cism-i fânî üzre takdîm-i siyâb etse nola
8. Şol libâs-ı ʿâriyet kim egnine medyûn geyer

cism-i hâk-âlûde:
1. **cism-i hâk-âlûdeden:**
Mısra: **3**
Toprağa karışmış beden.
3. Cânumı kılduñ cüdâ bu cism-i hâk-âlûdeden
4. Bir garîbi gûyiyâ zindândan âzâd eyledüñ

cism-i hâkî:
1. **cism-i hâkî:**
Mısra: **5**
Toprak renginde olan, toprak olmuş beden.
5. Cism-i hâkî ayagum altında olaldan gubâr
6. Ser-bülend-i ʿâlem etdi ol kad-i bâlâ beni

cism-i latîf:
1. **cism-i latîfüñde:**
Mısra: **5**
İnce, kırılgan beden.
5. Katı göñlüñ dostum cism-i latîfüñde senüñ
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

cism-i Mecnûn:
1. **cism-i mecnûn:**
Mısra: **3**
Mecnun'un bedeni.
3. ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde tâze cân bulsa
4. Seg-i Leylî gelüp bir gün yalarsa üstühânından

cism-i nâ-tüvân:
1. **cism-i nâ-tüvânum:**
Mısra: **6**
Zayıf vücut.
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

2. **cism-i nâ-tüvân:**
Mısra: **7**
Halsiz vücut.
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

3. **cism-i nâ-tüvânı:**
Mısra: **4**
Halsiz vücut.
3. Beñzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
4. Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülüñ

cism-i pür-dâg-ı Hayâlî:
1. **cism-i pür-dâg-ı hayâlîden:**
Mısra: **9**
Hayali'nin yaralarla dolu vücudu.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

cism-i pür-hûn:
1. **cism-i pür-hûn:**
Mısra: **1**
Kanla dolu beden.
1. Çekdügüm yer yer elif bu cism-i pür-hûn üstüne
2. Târlardur gûyiyâ zeyn oldu kânûn üstüne

cism-i pür-peykân:
1. **cism-i pür-peykânımuz:**
Mısra: **9**
Ok yaralarıyla dolu beden.
9. Cism-i pür-peykânımuz görüp Hayâlî dedi gam
10. Alamaz şâh-ı ferah bu kalʿa-i pûlâdımuz

cism-i sad-çâk:
1. **cism-i sad-çâk:**
Mısra: **1**
Yüz parçalı, yaralı vücudu.
1. Dâglar kim zeyn olupdur cism-i sad-çâk üstüne
2. Berg-i güllerdür ki düşmüş gûyiyâ hâk üstüne

cism-i ʿuryân:
1. **cism-i ʿuryânı:**
Mısra: **9**
Çıplak vücut.
9. Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i ʿuryânı
10. Anuñla fahr ederler atlas u dîbâyı bilmezler

cism-i zaʿîf:
1. **cism-i zaʿîfüm:**
Mısra: **6**
Zayıf beden
5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

cism-i zebûn:
1. **cism-i zebûn:**
Mısra: **1**
Zayıf, güçsüz beden.
1. Kûh-ı endûh durur âh ki bu cism-i zebûn
2. Dâglar yer yer anuñ lâleleridür pür-hûn

cism-i zerd:
1. **cism-i zerdümle:**
Mısra: **10**
Sararmış beden.
9. Hırmen-i ʿaşk içre kendüm dane ʿadd etmem velî
10. Cism-i zerdümle havaya munkalib bir kâhiyem

2. **cism-i zerdümle:**
Mısra: **1**
Sararmış beden.
1. Cism-i zerdümle gehi deşt-i gamuñ arslanıyem
2. Dâglarla geh melâmet kûhunuñ kaplanıyem

cismini hâk etmek:

1. **cismini hâk edelden:**
Mısra: **9**
Bedenini toprak kılmak.||Ölmek.
9. Hâk edelden kûy-ı ʿaşk içre Hayâlî cismini
10. Kendüyi her zerresi bir mihr-i enver gösterür

cism-perver:
1. **cism-perver:**
Mısra: **10**
Bedeni koruyan, besleyen.
9. Sende libâs-ı fâhir ü bende bu nazm-ı pâk
10. Sen cism-perver olduñ u ben rûh-perverem

cismüm nihâli:
1. **cismüm nihâline:**
Mısra: **8**
(Aşığın) Boyu.
7. Peykân-ı dost seng-i melâmetle her zamân
8. Cismüm nihâline dilerin berg ü bâr ola

cismünde âşiyan kılmak:
1. **cismümde âşiyan kılar:**
Mısra: **2**
Bedende yuva kurmak.||Kalıcı olmak.
1. Zahm-ı peykânuñ degül sînemde ey kaşı kemân
2. Bir ecel murgu gelüp cismümde kılar âşiyan

civâr:
1. **civârında:***-ı, -n, -da*
Mısra: **37**
Yakın, yakın yer, kurb.
37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

cû:
1. **cûlar:***-lar*
Mısra: **10**
Akarsu, ırmak.
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

cû-be-cû etmek:
1. **cû-be-cû edelden:**
Mısra: **4**
Çağlamak, coşmak. (Gözyaşı bağlamında).
3. Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
4. Dâne-i hâlüñ gamı eşküm edelden cû-be-cû

cûd u sehâ:
1. **cûd u sehâda:**
Mısra: **4**
Eliaçık ve cömert.
3. Ebr ile Şâh-ı çarh-serîrüñ dirisiyüz
4. Bir kimsenüñ dahi eli cûd u sehâda yok

cüdâ:
1. **cüdâ:**
Mısra: **2**
Far. Ayrı.
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

cüdâ düşmek:
1. **cüdâ düşdü:**
Mısra: **1**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

2. **cüdâ düşdüm:**
Mısra: **4**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

3. **cüdâ düşdüm:**
Mısra: **9**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
9. Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
10. Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum

cüdâ kılmak:
1. **cüdâ kıldı:**
Mısra: **57**
Ayırmak, ayrılmak.
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

2. **cüdâ kıldı:**
Mısra: **7**
Ayırmak, ayrılmak.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

3. **cüdâ kılduñ:**
Mısra: **3**
Ayırmak, ayrılmak.
3. Cânumı kılduñ cüdâ bu cism-i hâk-âlûdeden
4. Bir garîbi gûyiyâ zindândan âzâd eyledüñ

cüdâ olmak:
1. **cüdâ olalı:**
Mısra: **10**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
9. Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu göñül
10. Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ

2. **cüdâ oldum:**
Mısra: **8**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

3. **cüdâ olmadı:**
Mısra: **6**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı göñül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

4. **cüdâ olmadı:**
Mısra: **7**
Ayrılmak, ayrı kalmak, ayrı düşmek
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿÎsâ baña

cümle:
1. **cümle:**
Mısra: **3**
Bütün
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

2. **cümle:**
Mısra: **8**
Ar. Bütün, hep, müstesnası olmayarak.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

3. **cümle:**
Mısra: **8**
Bütün, hep, tüm
7. Gınâ iklîminüñ sultânlarına
8. Görünür cümle evrâk-ı hazân genc

4. **cümlemüzden:***-müzden*
Mısra: **8**
Hepsi, herkes.
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

5. **cümle:**
Mısra: **4**
Bütünüyle, tamamen.
3. Gözleri yaşıyla mahv edüp ten-i fersûdesin
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk olmak gerek

<u>cümle ʿadû:</u>
1. **cümle ʿadû:**
Mısra: **65**
Bütün düşmanlar.
65. Tâb-ı kahruñdan ola cümle ʿadû nâ-peydâ
66. Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil

<u>cümle cism:</u>
1. **cümle cismüm:**
Mısra: **3**
Bütün vücut.
3. Sıfr dâgıyla eliften cümle cismüm oldu zeyn
4. Eylemekden cevrüñi cânâ hisâb üç günde bir

<u>cümle mahlûk:</u>
1. **cümle mahlûka:**
Mısra: **6**
Bütün varlık.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

2. **cümle mahlûka:**
Mısra: **16**
Bütün varlık.
15. Bâʿis oldu Hayâlî bu kereme
16. Cümle mahlûka sâhib-i Levlâk

<u>cümle mümkinât:</u>
1. **cümle mümkinât:**
Mısra: **7**
Bütün yaratılmışlar.
7. Cevher-i ferd iken ey gâfil bu cümle mümkinât
8. Nice taksîm oldugın fehm etmege sarrâfa gel

<u>cümlesin vermek:</u>
1. **cümlesin verüp:**
Mısra: **17**
Hepsini, tamamını vermek.
17. Verüp bu cümlesin alam belâñı
18. Kim oldur cân içinde câvîdân genc

<u>cünbüş:</u>
1. **cünbüşüm:***-üm*
Mısra: **7**
Far. is. Kımıldanma, hareket. Zevk, eğlence.
7. Tekye-i gamda benüm abdal görse cünbüşüm
8. Baña Mecnûn derdi gel sen bekle kardaş ocagı

<u>cünd-i firʿavn olmak:</u>
1. **cünd-i firʿavn oldu:**
Mısra: **2**
Firavun'un ordusu gibi olmak. (Çokluk bağlamında).
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿÎsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

<u>cünd-i şitâ:</u>
1. **cünd-i şitâ:**
Mısra: **43**
Kış askeri.||Kar, yağmur.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

<u>Cüneyd:</u>
1. **cüneydün:***-ün*
Mısra: **7**
Cüneyd-i Bağdadî.
7. Cüneydün Bâyezîdüñ hûn-ı dilden
8. Elinde sübha-i mercânıdur ʿaşk

<u>cünûn ehlinüñ zincîri:</u>
1. **cünûn ehlinüñ zincîri:**
Mısra: **9**
Delilere takılan zincir.
9. Zincîri ey Hayâlî cünûn ehlinüñ baña
10. Gîsû-yı yâr-ı gonca-dehânumdan oy verür

<u>cünûn endişesi:</u>
1. **cünûn endişesi:**
Mısra: **8**
(Aşıklığın verdiği) Çılgınlık düşüncesi.
7. Zülf-i Leylâ hasta Mecnûnuñ kilîd-i ʿaklıdur
8. Bir nazar baksa aña kalmaz cünûn endişesi

<u>cünûn-ı vâdî-i ʿaşk:</u>
1. **cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam:**
Mısra: **1**
Aşk vadisinin delisi.
1. Ben cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam gedâlık sanʿatum
2. Mûy-ı jûlidem durur başumda tâc-ı devletüm

<u>cürʿa:</u>
1. **cürʿasın:***-sın*
Mısra: **6**
Yudum, damla.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **cürʿa:**
Mısra: **9**
tortu, damla
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

3. **cürʿa:**
Mısra: **4**
Yudum, içim, içildikten sonra kabın dibinde kalan bir miktar artık

3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

4. **cürʿa:**
Mısra: **1**
Kadehin içinde kalan şarap tortusu
1. Gerçi ki bu gün cürʿa gibi pestlerüz biz
2. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

cürʿa-nûş:
1. **cürʿa-nûşun:**
Mısra: **37**
Bir yudum içme, bir içimlik.
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

cürʿadân:
1. **cürʿadânın:**-*ın*
Mısra: **5**
Abdalların kemerlerine astıkları çakı, çakmak ve esrar mahfazası
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

2 **cürʿadândur:**-*dur*
Mısra: **5**
Abdalların kemerlerine astıkları çakı, çakmak ve esrar mahfazası
5. Tekye-i gülzârda bir cürʿadândur gonca kim
6. Bülbül-i şûrîdeye teklîf eder esrâr-ı ʿaşk

3. **cürʿadânumdan:**-*umdan*
Mısra: **8**
Abdalların kemerlerine astıkları çakı, çakmak ve esrar mahfazası.||Esrar kabağı.
7. Her gubâr içinde bir hurşîde eylerdüñ nazar
8. Cürʿadânumdan eger nûş eylesen esrârumı

cürʿadân-ı sîne-i bî-kîne:
1. **cürʿadân-ı sîne-i bî-kîneden:**
Mısra: **9**
Aşığın bağrındaki kin, nefret duyguları bulunmayan mahfaza.||Temiz yürek.
9. Ey Hayâlî cürʿadân-ı sîne-i bî-kîneden
10. ʿÂlem-i ʿaşkuñ hüveydâ eyledüm esrârını

cürʿadân-ı sîne:
1. **cürʿadân-ı sînem:**
Mısra: **6**
Sine mahfazası. (Gönüldeki sırların saklandığı yer bağlamında).
5. Baña ʿâlem nice hayrân olmasun kim ʿaşk-ı yâr
6. Cürʿadân-ı sînem içre gizlü esrârum komaz

cürʿa-i câm-ı gınâ:
1. **cürʿa-i câm-ı gınâdan:**
Mısra: **6**
Tokgözlülük kadehinin tortusu.
5. Seg-i hum-hâne-i fakruñ nişân-ı pâyına yüz sür
6. Dolunca cürʿa-i câm-ı gınâdan sâgar-ı Cemdür

cürʿa-i câm:
1. **cürʿa-i câmun:**
Mısra: **5**
Kadehin içinde kalan şarap tortusu.||Dünyanın eziyetini çekmek.
5. Cürʿa-i câmun içen meydân-ı haşre vara mest
6. Bir ayag ile elüm alursa pîr-i maykede

cürʿa-i cân:
1. **cürʿa-i cândan:**
Mısra: **28**
Can tortusu. (Ruh bağlamında).
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

cürʿa-i feyz:
1. **cürʿa-i feyzi:**
Mısra: **11**
İlim, irfanla dolu bir yudum.
11. Hayâlî câm-ı Câmîden içelden cürʿa-i feyzi
12. Gözüñe lsfahânî sürmedür hâki Horâsânuñ

2. **cürʿa-i feyziyle:**
Mısra: **2**
İlim, irfanla dolu bir yudum.
1. Hayliden pîr-i mugânuñ beklerüz dergâhını
2. Cürʿa-i feyziyle yâd etmez bu devlet-hâhını

cürʿa-i feyz dökmek:
1. **cürʿa-i feyz döke:**
Mısra: **7**
İlimden bir yudum sunmak.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

cürʿa-keş hâki olmak:
1. **cürʿa-keş hâki olsak:**
Mısra: **7**
Kadehin içindeki son yudumu çeken toprak misali olmak.||Muhtaç olmak.
7. ʿİnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

cürʿa-veş:
1. **cürʿa-veş:**
Mısra: **5**
Tortu, şarap posası gibi.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

2. **cürʿa-veş:**
Mısra: **36**
Tortu, şarap posası gibi.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

3. **cürʿa-veş:**
Mısra: **4**
Kadehin son damlası gibi.
3. Kim ki içdi sâkî-i ʿaşkuñ elinden bir ayag
4. Cürʿa-veş pâmâldür bencileyin âvâredür

cürʾet demi:
1. **cürʾet deminde:**
Mısra: **10**
Yiğitlik zamanı.||Gençlik.
9. Etine canına dolu güzelle kocmak olurdu
10. Hayâlî neylesün cürʾet deminde kîse arıkdur

cürm:

1. **cürmüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Suç, günah.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

cürm etmek:
1. **cürm etdüm:**
Mısra: **7**
Kabahat, kusur işlemek.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

cûş etmek:
1. **cûş edüp:**
Mısra: **1**
Coşturmak.
1. ʿAyn-ı dilden cûş edüp gözden akar yaşum benüm
2. Su terâzûsu olupdur gâlibâ kaşum benüm

cûş eylemek:
1. **cûş eyledi:**
Mısra: **6**
Coşup taşmak.
5. Çemen ʿibret-nümâdur kara yerden lâle şeklinde
6. Şehîd-i dâg-ı ʿaşk olmuşlaruñ cûş eyledi kanı

2. **cûş eyleyem:**
Mısra: **10**
Coşup taşmak.
9. Ey Hayâlî her bahâr-ı hüsne karşu nice bir
10. Bulanup ırmag-veş deryâ gibi cûş eyleyem

3. **cûş eyleyen:**
Mısra: **26**
Coşup taşmak.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

cûş kılmak:
1. **cûş kıl:**
Mısra: **22**
Coşmak, kabarmak
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

cûş u hurûş eylemek:
1. **cûş u hurûş eyle:**
Mısra: **9**
coşmak
9. Ölüden kem degülsin sen dahi cûş u hurûş eyle
10. Hayâlî zinde-dil ol geldi ʿayş u nûş devrânı

cûş-ı dil:
1. **cûş-ı dilden:**
Mısra: **5**
Gönül coşkusu.
5. Ehl-i ʿaşkuñ dûd-ı âhı cûş u dilden bî-şirâr
6. Bir karañu gecedür kim encüm-i rahşânı yok

cüst ü cû etmek:
1. **cüst ü cû eden:**
Mısra: **10**
Arayıp taramak.
9. Biz Hayâlî bahr-ı tahkîküz ne bilsin ʿumkumuz
10. Zeylimüzde cüst ü cû eden has ü hâşâkimüz

cûy:
1. **cûylar:**-*lar*
Mısra: **6**
Far. 1. Irmak, akarsu, su.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

2. **cûydan:**-*dan*
Mısra: **2**
Mananın bengi suyu
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

3. **cûylar:**-*lar*
Mısra: **4**
Far. 1. Irmak, akarsu, su.
3. Gözlerüm gördükde yârı kanlu yaş eyler revân
4. Cûylar evvel bahâr olsa eder tugyân akar

4. **cûydan:**-*dan*
Mısra: **10**
Far. 1. Irmak, akarsu, su.
9. Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
10. Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar

5. **cûy:**
Mısra: 72
Irmak.||Aşığın gözyaşları.
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı gönüllü oldugunu söyler âblar

cûy etmek:
1. **cûy edem:**
Mısra: **35**
Irmak etmek.||Çok ağlamak.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

cûybâr:
1. **cûybâr:**
Mısra: **7**
akarsu, ırmak
7. Cûybâr ey serv ayaguñ öpse dûd-ı âh ile
8. Çeşme-i hayvân gibi anı siyeh-pûş eyleyem

cûybâr-ı çeşm:
1. **cûybâr-ı çeşmümüñ:**
Mısra: **3**
Göz pınarı.
3. Cûybâr-ı çeşmümüñ bir adım atmaz seyrine
4. Dostlar bir dilber-i ser-keşdür ol serv-i revân

cûybâr-ı mihr ü vefâ:
1. **cûybâr-ı mihr ü vefâyın:**
Mısra: **5**
Vefa ve sevgi ırmağı.
5. Bir cûybâr-ı mihr ü vefayın zamânede
6. Evvel bahâr geldi bulanık degülmiyem

cûy-ı âb:
1. **cûy-ı âb:**
Mısra: **8**
Irmak, nehir.

7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

2. **cûy-ı âba:**
Mısra: **12**
Irmak, nehir.
11. Sâhil-i tende bahrler var kim
12. Dâmenin cûy-ı âba vermezler

<u>cûy-ı çemen:</u>
1. **cûy-ı çemen:**
Mısra: **2**
Çimenlikteki ırmak.||Aşığın boynundaki zincir.
1. ʿÂrıza lâle sürüp Leylî-sıfat gül-gûne
2. Döndü her cûy-ı çemen silsile-i Mecnûna

<u>cûy-ı eşk:</u>
1. **cûy-ı eşk:**
Mısra: **9**
Gözyaşı ırmağı
9. Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu göñül
10. Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ

2. **cûy-ı eşkümden:**
Mısra: **9**
Gözyaşı ırmağı
9. Cûy-ı eşkümden felek dolâbı gerdân olalı
10. Taʿne taşın atdı çeşmüm âsiyâbuñ ʿaynına

<u>cûyibâr:</u>
1. **cûyibârı:**-*ı*
Mısra: **3**
Akarsu, nehir.
3. Mahabbet cûyibâr ı kim ser-i âşık habâbıdur
4. Geçit vermez anuñ yolunu başından geçenden sor

2. **cûyibârı:**-*ı*
Mısra: **7**
Akarsu, nehir.
7. Bilüp Yûsuf gülü mısr-ı çemende cûyibârı hem
8. Aña âyîne ilten ʿâşık-ı mehcûra beñzetdüm

<u>cûyibâr olmak:</u>
1. **cûyibâr ola:**
Mısra: **4**
Akarsu olmak, çok ağlamak.
3. Ol serv ger gelürse göñül bûsitânına
4. Gözüm yaşı bu demde aña cûyibâr ola

Ç

çağ:
1. **çagıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **2**
Zaman.
1. Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budagıdur
2. Visâli güllerini der göñül ki çagıdur

2. **çagında:**-*ında*
Mısra: **1**
Zaman.
1. Bir mugbeçeyi gördüm dilberligi çagında
2. Tâc-ı zeri başında halhâlı ayagında

çağırmak:
1. **çagırır:**-*ır*
Mısra: **12**
Çağırmak, seslenmek.
11. Devr elinden çekdügüm cevri temâşâ kıl deyu
12. Çagırır savt-ı hazîn ile dolâb-ı Edrine

2. **çagırsa:**-*sa*
Mısra: **8**
Çağırmak, seslenmek.
7. Hâkinüñ her zerresi Ferhâduñ eylermiş fegân
8. Bî-sütûnda bir kişi çagırsa Şîrîn adını

çağlayı çağlayı:
1. **çaglayı çaglayı:**
Mısra: **4**
Çağlaya çağlaya.
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı

çağlayup akmak:
1. **çaglayup akar:**
Mısra: **1**
Coşkun bir biçimde akmak.
1. Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
2. Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

çağrışmak:
1. **çagrışur:**-*ur*
Mısra: **5**
Birbirini çağırmak.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

2. **çagrışup:**-*up*
Mısra: **4**
Hep birden bağırarak yaygara etmek.
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

çâh:
1. **çâh:**
Mısra: **7**
Kuyu, çukur.
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

2. **çâhda:**-*da*
Mısra: **6**
Kuyu, çukur.
5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

3. **çâhı:**-*ı*
Mısra: **10**
Kuyu. (Sevgilinin büyü yapıp aşığı hapseden çene çukuru bağlamında).
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

çâh içre âb:
1. **çâh içre âba:**
Mısra: **6**
Kuyu içindeki su.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

çâhdan câha:
1. **çâhdan câha:**
Mısra: **7**
Kuyudan itibara.||Hz. Yusuf.
7. Çâhdan câha erer miydi benüm sultânum
8. Ger necât istemese Yûsuf-ı Kenʿân senden

çâh-ı ʿarz:
1. **çâh-ı ʿarza:**
Mısra: **7**
Yeryüzü kuyusu.||Dünya.
7. Çâh-ı ʿarza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
8. Mâh-ı Yaʿkûb-ı felek külbe-i ahzân-şekil

çâh-ı belâ:
1. **çâh-ı belâda:**
Mısra: **6**
Sıkıntı, musibet kuyusu.
5. Nefsüñ cefâlarından cân Yûsufuna gam yok
6. Olur ʿAzîzi Mısruñ çâh-ı belâda yatmaz

çâh-ı hâk:
1. **çâh-ı hâke:**
Mısra: **5**
Toprak kuyu.||Kuyu.
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. K'anı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

çâh-ı hased:
1. **çâh-ı hasede:**
Mısra: **7**
Kıskançlık kuyusu.
7. Salsa çâh-ı hasede ger bizi ihvân-ı vefâ
8. Yûsuf-ı vakt olup mihnet-i çâhı çekelüm

çâh-ı hum:
1. **çâh-ı humda:**
Mısra: **4**
Şarap küplerinin bekletildiği kuyu. (Bekletilen şarapların kaliteli olması ve Yusuf peygamberin kuyuya atıldıktan sonra Mısır ülkesine sultan olması bağlamında).
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

çâh-ı Zemzem:
1. **çâh-ı zemzemdür:**
Mısra: **10**
Zemzem kuyusu.
9. Hayâlî Kaʿbe-i derdem libâsum dûd-ı âhumdur
10. Gözüm yâşıyla dolmuş âsitînüm Çâh-ı Zemzemdür

__çâk:__
1. **çâkdür:**-*dür*
Mısra: **6**
Yarık, yırtık, çatlak. çâk çâk parça parça.
5. Dem olur gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnetdür
6. Dem olur lâleler gibi girîbân çâkdür göñlüm

2. **çâkden:**-*den*
Mısra: **4**
Yarık.||Aşığın sinesindeki yaralar.
3. ʿAşk Tûrudur tenüm sûz ile bir âh eylesem
4. Şuʿleler peydâ olur sînemdeki her çâkden

3. **çâkdür:**-*dür*
Mısra: **5**
Yarık, yırtık, çatlak. çâk çâk parça parça.
5. Çâkdür gendümüñ ey dost hasedden yüregi
6. Tâ gıdâ etdi senüñ tevsenüñe kendüyi cev

__çak__

1. **çak:**
Mısra: **16**
Ta. Tam, tamam.
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

2. **çak:**
Mısra: **12**
Ta. Tam, tamam.
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

3. **çak:**
Mısra: **10**
tam, tamam
9. Yüz sürdügünde destüñe cânâ Hayâlîden
10. Çak dudaguñda öpse gerek bu gazel senî

__çâk çâk:__
1. **çâk çâkdur:**
Mısra: **1**
Yarık yarık.
1. Şemşîr-i fürkatüñle göñül çâk çâkdur
2. Ölümlük olduguma rakîbüñ helâkdür

2. **çâk çâkem:**
Mısra: **10**
Yarık yarık.
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

3. **çâk çâkem:**
Mısra: **4**
Yarık yarık.
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

__çâk eylemek__

1. **çâk eyledi:**
Mısra: **12**
Yırtmak, parçalamak
11. Saña bir dâne hâsıl etmek içün
12. Hâk üftâde cismin eyledi çâk

2. **çâk eyledüm:**
Mısra: **2**
Yırtmak.
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

3. **çâk eyleyüp:**
Mısra: **5**
Yırtmak, parçalamak
5. Sîneler çâk eyleyüp bezm-i visâl-i yârda
6. Şemʿlerle tutuşup derd ehli yâgın yakdılar

__çâk çâk etmek:__
1. **çâk çâk etdi:**
Mısra: **7**
Parça parça etmek.
7. Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
8. Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum

2. **çâk çâk etdüm:**
Mısra: **3**
Parça parça etmek.
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

3. **çâk ede:**
Mısra: **8**
Yırtmak, parçalamak.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

__çâk çâk olmak:__
1. **çâk çâk olmak:**
Mısra: **1**
Çatlamak
1. Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
2. Yâdına ol laʿl-i cân-bahşuñ helâk olmak gerek

__çâk kılmak:__
1. **çâk kıldı:**
Mısra: **3**
Yırtmak; parçalamak.
3. Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
4. Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker

2. **çâk kıldı:**
Mısra: **9**
Yırtmak; parçalamak.
9. Ey Hayâlî perde-i gerdûnu nâleñ kıldı çâk
10. Bir habâbı gûyiyâ âhuñla berbâd eyledüñ

__çakal:__
1. **çakal:**
Mısra: **6**
Köpeğe benzer yabani bir hayvan.||Rakip.
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

__çâker:__
1. **çâkerüñdür:**-*üñ, -dür*
Mısra: **35**
Kul, köle, bende.
35. Çâkerüñdür Halîfe-i Bagdâd
36. Bir kuluñ oldu Mısr Sultânı

2. **çakeriyüz:**-*i, -y, -üz*
Mısra: **9**
Kul, köle, bende.
9. Kûy-i ʿaşkuñ gedâsı çakeriyüz
10. Biz begüm pâdişâha mensûbuz

çâker olmak:
1. **çâker oldu:**
Mısra: **4**
Kul, köle olmak.
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

çâker-i dergâh:
1. **çâker-i dergâhiyem:**
Mısra: **12**
Dergahın kapısında bekleyen kul.
11. Geh münâcât ehlinüñ saff-ı niʿâlidir yerüm
12. Geh harâbât erlerinüñ çâker-i dergâhiyem

çâker-i rindân-ı meykede:
1. **çâker-i rindân-ı meykede:**
Mısra: **9**
Meyhane dervişlerinin kulu.
9. Oldum Hayâlî çâker-i rindân-ı meykede
10. İkbâl bunda bende saʿâdet bu derdedür

çâk-i girîbân:
1. **çâk-i girîbân:**
Mısra: **8**
Yaka yırtmak
7. Sen nâz ederdüñ ehl-i niyâza Medîne-vâr
8. Ben Kaʿbe gibi çâkgirîbân idüm saña

2. **çâk-i girîbânum:**
Mısra: **6**
Yaka parçalamak, yırtmak.
5. Bulımazduñ tabîbâ cismümi pîrâhenüm içre
6. Eger kim nâleler göstermese çâk-i girîbânum

3. **çâk-i girîbânumdur:**
Mısra: **6**
Yaka parçalamak, yırtmak.
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

çâk-i girîbân eylemek:
1. **çâk-i girîbân eyledi:**
Mısra: **2**
Yakasını yırtmak.||Goncanın açılması. (Sevgilinin konuşması bağlamında).
1. Nâz ile ol gonca çün seyr-i gülistân eyledi
2. Kıldı bülbül nâle gül çâk-i girîbân eyledi

2. **çâk-ı girîbân eylesün:**
Mısra: **2**
Yakasını yırtmak.||Goncanın açılması. (Sevgilinin konuşması bağlamında).
1. Al tûtî gülşen-i mînâyı seyrân eylesün
2. Goncalar bülbül gibi çâk-ı girîbân eylesün

3. **çâk-i girîbân eylesün:**
Mısra: **4**
Yakasını yırtmak.
3. Her yañadan lâleler açsun kadeh bezm ehline
4. Her habâb ol şevkden çâk-i girîbân eylesün

çâk-i girîbân olmak:
1. **çâk-i girîbân olup:**
Mısra: **4**
Yaka paça yırtmak || kendinden geçmek
3. Gözünün acı yaşın eylemiş ey dost sebîl
4. Kaʿbe şevk ile olup çâk-i girîbân senden

çalmak:
1. **çalar:**-*ar*
Mısra: **13**
Çalgı çalmak
13. Saltanat tablın kilîm altında ol şeh kim çalar
14. Hây ü hûy u naʿra-i kûs u girîvân istemez

2. **çal:**
Mısra: **18**
Çalmak (saz aleti)
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

3. **çalmaga:**-*maga*
Mısra: **3**
Çalmak (saz aleti)
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

4. **çalar:**-*ar*
Mısra: **10**
Vurmak.
9. Sır göñlünü Hayâlînüñ ol meh göñüllenüp
10. Gûyâ ki bir zücâcı çalar seng-i hâreye

5. **çaldı:**-*dı*
Mısra: **5**
Çalmak (saz aleti)
5. Çaldı derbend-i mahabbetde melâmet tablını
6. Bî-sütûnuñ bekledi Ferhâd-ı miskîn râhını

çalabilmek:
1. **çalabilmezsin:**-*mezsin*
Mısra: **10**
Çalabilmek.
9. Hayâlî gibi ger ʿâşık saña dag üstü bâg olmaz
10. Melâmet tablını derbend-i gamda çalabilmezsin

çâlâk etmek:
1. **çâlâk eder:**
Mısra: **14**
Çabuklaştırmak.
13. Dergehinde mukîm leyl ü nehâr
14. Mihr ü meh hıdmetüñ eder çâlâk

çâlâk-reftâr-ı gınâ:
1. **çâlâk-reftâr-ı gınâyem:**
Mısra: **5**
Çabuk yükselen.
5. Ben ol çâlâk-reftâr-ı gınâyem kim tarîkümde
6. Ferîdûn tâcı Keyhusrev külâhı gerd-i râh olmaz

çaldurmak:
1. **çaldur:**
Mısra: **11**
Sahip olunan bir şeyin başkası tarafından el konulması.
11. Yok deme yâra varuñı çaldur gedâlık et
12. Başuña beglik eyle yürü başka mihter ol

çalınmak:
1. **çalınur:**-*ur*
Mısra: **6**
Çalmak (saz aleti)
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

2. **çalındı:**-*dı*
Mısra: **3**
Çalmak (saz aleti)
3. Bî-sütûn-ı ʿaşkda çalındı tabl-ı sînemüz
4. Biz dahi Ferhâd-veş derbend-i mihnet beklerüz

3. **çalınur:**-*ur*
Mısra: **10**
Çalmak (saz aleti)
9. Gördü Mollâ-yı dili sûrâh sûrâh etdi gam
10. Üstühânum çalınur âh etdigümce nây-i ʿaşk

çalkanmak:
1. **çalkandı:**-*dı*
Mısra: **9**
(Deniz) Çalkalanmak.
9. Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
10. Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş

çañına ot tıkmak:
1. **çañına ot tıkdı:**
Mısra: **12**
Sesini çıkaramayacak, kötülük edemeyecek bir duruma getirmek, susturmak.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

çâpük ü şeng:
1. **çâpük ü şeng:**
Mısra: **48**
Hızlı ve neşeli.
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

çâpük-dest:
1. **çâpük-dest:**
Mısra: **2**
Eli çabuk.
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

çâpük-süvâr:
1. **çâpük-süvârı:**-*ı*
Mısra: **6**
İyi at süren.||Savaş meydanlarının cengaveri.
5. Nigâr ile aramuzda rakîb eylerse kâfirlik
6. Gazâ meydânınuñ çâpük-süvârı Şâhumuz vardur

çâr:
1. **çâr:**
Mısra: **11**
Far. Dört.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

2. **çâr:**
Mısra: **11**
Far. Dört.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

3. **çâr:**
Mısra: **37**
Far. Dört.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

çâr erkân:
1. **çâr erkânı:**
Mısra: **12**
bütün dünya || dört unsur (hava, su, ateş, toprak)
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

çâr yâr:
1. **çâr yâr:**
Mısra: **37**
Dört dost. Hz. Muhammed'den sonra halîfe olan Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'ye verilen ortak isim, dört halîfe, hulefâ-i râşidin.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

2. **çâr yâra:**
Mısra: **9**
Dört halife.
9. Çâr yâra bende Şâhuñ bendesine bendeyüz
10. Biz Hayâlî merdüm-i sâhib-kemâli gözlerüz

çar-deh-sâl:
1. **çar-deh-sâle:**-*e*
Mısra: **9**
On dört yaş.
9. Ey Hayâlî çar-deh-sâle dahi bir tıfl iken
10. Tabʿ-ı mevzûnuñla olduñ nakd-i Selmân-ı zamân

çâr-dîvâr-ı ʿanâsır:
1. **çâr-dîvâr-ı ʿanâsırdan:**
Mısra: **13**
Unsurların dört duvarı.||Toprak, hava, su ve ateş.
13. Çâr-dîvâr-ı ʿanâsırdan Hayâlî mahbesüz
14. Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem olmuş durur mihmânımuz

çâre:
1. **çârenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **2**
yol, çıkar yol
1. Dil helâk oldu bu gün derdiyle o meh-pârenüñ
2. Bulmadum çok istedüm nâm ü nişânın çârenüñ

2. **çâre:**
Mısra: **9**
Deva, çözüm, çıkar yol.
9. Kaldı bîçâre Hayâlî aña bir çâre meded
10. Çâre senden yog ise neylesün ol bîçâre

3. **çâre:**
Mısra: **10**
İlâç, tedbir.
9. Ey Hayâlî bir uñulmaz derd bî-derd olmadur
10. Çâre yok bu derde her derdüñ devâsı var ise

çâre ermek:

1. **çâre ermezse:**
Mısra: **10**
Çare bulmak.
9. Kaldı Hayâlî tâbiş-i hurşîd-i cevrde
10. Ermezse çâre sâye-i Perver-digârdan

çâreler bulunmamak:
1. **çâreler bulunmaz:**
Mısra: **1**
Çaresi olmamak.
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

çâre bulmak:
1. **çâreyi buldu:**
Mısra: **10**
Çare bulmak.
9. Cismi koyup Hayâlî kim olursa rûha yar
10. Mevtinden ön hayâtına ol buldu çâreyi

2. **çâreyi buldu:**
Mısra: **10**
Çare bulmak.
9. Cismi kodu Hayâlî şu kim oldu rûha yâr
10. Mevtinden öñ hayâtına ol buldu çâreyi

çarh:
1. **çarh:**
Mısra: **48**
Far. is. Dönen pervaneli tekerlek, çark. Sema, felek. Baht, talih.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

2. **çarh:**
Mısra: **6**
Felek
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

3. **çarh:**
Mısra: **43**
Far. is. Dönen pervaneli tekerlek, çark. Sema, felek. Baht, talih.
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

4. **çarha:***-a*
Mısra: **2**
Felek, âlem, dünya
1. Bûsitân-ı ser-i kûyuñ dolanup âb gibi
2. Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi

5. **çarh:**
Mısra: **4**
Baht, talih, felek.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

çarh dolâbı:
1. **çarh dolâbı:**
Mısra: **67**
Felek dolabı.||Dönüp duran felek.
67. Nitekim dehre çarh dolâbı
68. Feyezân ede âb-ı şâdanî

çarh döndükce:
1. **çarh döndükce:**
Mısra: **30**
Dünya döndükçe.
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

çarh ile encüm:
1. **çarh ile encüm:**
Mısra: **8**
Sema ve yıldızlar.
7. Nice yüzbiñ kelle-i Mansûrdan kandîli var
8. Çarh ile encüm olamaz hem-ser-i eyvân-ı şerʿ

çarh otağı:
1. **çarh otagın:**
Mısra: **10**
Gökyüzü.
9. ʿArz-ı hüsn etmez ise ol meh-i hargâh-nîşîn
10. Korkaram âhuñ ile çarh otagın yakasın

çarha ergürmek:
1. **çarha ergürdüm:**
Mısra: **5**
Feleğe, gökyüzüne ulaştırmak.
5. Ruhuñsuz lemʿa -i nâr-ı dili kim çarha ergürdüm
6. Melâʾik haylına şâm-ı firâkuñda çerâg etdüm

çarha-i hazzâf-vâr:
1. **çarha-i hazzâf-vâr:**
Mısra: **7**
Çömlek ustasının tezgahı gibi.
7. Câm-ı himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr
8. ʿÂkıbet terkîb-i Cemden câm-ı Pervîz eyledi

çarh-ı atlas:
1. **çarh-ı atlasa:**
Mısra: **2**
İpekli kumaştan olan elbise.
1. Evvel gözüñe gösterini dehr Zâlini
2. Ya çarh-ı atlasa vereni köhre şâlini

2. **çarh-ı atlası:**
Mısra: **9**
İpekli kumaştan olan elbise.
9. Şöyle tîr-endâz-ı meydânuz ki çarh-ı Atlası
10. İgne Atlasdan geçer gibi geçer peykânımuz

çarh-ı berîn:
1. **çarh-ı berîn:**
Mısra: **5**
Arş-ı a'la. Göğün en yüksek tabakası.
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

çarh-ı bî-emân:
1. **çarh-ı bî-emân:**
Mısra: **3**
Amansız dünya
3. ʿİkd-i Pervîni kaçan gösterse çarh-ı bî-emân
4. Beñzer ol tesbîhe kim ehl-i riyâ yanındadur

çarh-ı bîve:
1. **çarh-ı bîvedür:**
Mısra: **2**
Sahibi olmayan çark, felek.
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

çarh-ı çârüm:
1. **çarh-ı çârümde:**
Mısra: **6**
Dördüncü felek.||Güneş. (Hz İsa'nın göğe yükseldiğinde bu katta kalması bağlamında).
5. Dem olur kûy-ı harâbâtda bir dürd-keşüñ
6. Çarh-ı çârümde Mesîhâ eremez pâyesine

çarh-ı dûn:
1. **çarh-ı dûn:**
Mısra: **10**
Aşağılık dünya.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

2. **çarh-ı dûn:**
Mısra: **1**
Aşağılık dünya.
1. Elinde âhumuñ oldu bu çarh-ı dûn kâse
2. Nitekim eyleye hengâmede oyun kâse

3. **çarh-ı dûn:**
Mısra: **5**
Aşağılık dünya.
5. Jâle-rîz oldu havâ sanmañ şafakdan çarh-ı dûn
6. Gülsitân-ı ʿâleme yagdurdı mihnet taşını

çarh-ı felek pençesi:
1. **çarh-ı felek pençesin:**
Mısra: **9**
Baht, talih pençesi.
9. Ben ey Hayâlî çarh-ı felek pençesin burar
10. Bâzû-yı kâʾinâtda el bilürem seni

çarh-ı felek sevri:
1. **çarh-ı felek sevrini:**
Mısra: **4**
Gök boğası.||Gökyüzündeki boğa burcu.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿÎd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

çarh-ı gerdân:
1. **çarh-ı gerdânı:**
Mısra: **14**
Dönen çark.||Dünya.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

çarh-ı gerdûn:
1. **çarh-ı gerdûn:**
Mısra: **7**
Dönen çark.||Dünya.
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

2. **çarh-ı gerdûna:**
Mısra: **33**
Dönen çark.||Dünya.
33. Kefüñ deryâsınuñ emvâcı erdi çarh-ı gerdûna
34. Ne gam bahr-i muhîtüñ reşkden var ise buhrânı

3. **çarh-ı gerdûnuñ:**
Mısra: **2**
Dönen çark.||Dünya.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

çarh-ı ham-kâmet:
1. **çarh-ı ham-kâmet:**
Mısra: **9**
Eğri boylu sema.||Yuvarlak alem.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

çarh-ı hûnî:
1. **çarh-ı hûnî:**
Mısra: **4**
Kan döken felek.
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **çarh-ı hûnî:**
Mısra: **8**
Kan döken felek.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **çarh-ı hûnî:**
Mısra: **12**
Kan döken felek.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

çarh kalkanı:
1. **çarhı kalkanuñ:**
Mısra: **34**
Felek kalkanı.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

çarh-ı kej-reftâr:
1. **çarh-ı kej-reftârdan:**
Mısra: **8**
Doğru yolda gitmeyen, gidişi eğri olan felek.
7. Pâdişâh-ı mülk-i hüsnem deyu germ olma şâha
8. Kim vefâ gelmez cihânda çarh-ı kej-reftârdan

çarh-ı lâciverdî:
1. **çarh-ı lâciverdîden:**
Mısra: **9**
Lacivert renkli gökyüzü.
9. Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdîden olup peydâ
10. Şuâʿ-ı nûr-ı hüsnü birle kılmış dehri nûrânî

çarh-ı pîrezen:
1. **çarh-ı pîrezen:**
Mısra: **8**
kocakarıya benzeyen çarh.
7. Dâne-i ʿömrün kişinüñ cemʿ edüp cev cev komaz
8. Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen

2. **çarh-ı pîrezene:**
Mısra: **3**
kocakarıya benzeyen çarh.
3. Kim ki bu çarh-ı pîrezene mâʾil olmadı
4. Merdâneler içinde bugün erlik eyledi

çarh-ı sitem-pîşe:
1. **çarh-ı sitem-pîşe:**
Mısra: **10**
Zalim felek.
9. Ey Hayâlî lebine ergüre şâyed seni yâr
10. Kâş ki kılsa tenüñ çarh-ı sitem-pîşe sebû

2. **çarh-ı sitem-pîşe:**
Mısra: **1**
Zalim felek.
1. Yine bu çarh-ı sitem-pîşe ʿaceb hâl etdi
2. Sâye-veş ayaga saldı beni pâmâl etdi

çarhı sürmek:
1. **çarhı sürmege:**
Mısra: **4**
Alemi döndürmek, dönmesini sağlamak.
3. Ya necât ehline olduñ keşt-i Nûhü'n-Nebî
4. Sürmege ya çarhı mevc-i kulzüm-i Yezdân mısın

Çarh-pervâz:
1. **çarh-pervâz:**
Mısra: **20**
Göğe kanat açan.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

çârsû-yı ʿaşk:
1. **çârsû-yı ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşk pazarı.
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

2. **çârsû-yi ʿaşkda:**
Mısra: **9**
Aşk pazarı.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şanedür derler

3. **çârsû-yi ʿaşkda:**
Mısra: **9**
Aşk pazarı.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şânedür derler

çâr-terk:
1. **çâr-terk:**
Mısra: **2**
Dört unsuru terk etmek, vazgeçmek. Terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i hesti, terk-i terk.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

çatuk:
1. **çatukdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Çatılmış olan.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

çavuş:
1. **çavuşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **8**
Bekçi, gözcü.
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşundur

çeh-i Bâbil:
1. **çeh-i bâbil:**
Mısra: **41**
Bâbil'de Harut ile Marut'un kıyamete kadar saçlarından asılı kalacakları kuyu.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

çeh-i Bâbilsitân:
1. **çeh-i bâbilsitân:**
Mısra: **12**
Bâbil'de Harut ile Marut'un kıyamete kadar saçlarından asılı kalacakları kuyu.
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

çehre:
1. **çehresin:**-*si, -n*
Mısra: **28**
Yüz, sima.
27. Eyledi şermden görünce yüzüñ
28. Çehresin reng-i ergavân gonca

2. **çehresin:**-*sin*
Mısra: **26**
Yüz, sima.
25. Görse Şâh-ı Bedahş haşmetini
26. Çehresin eder idi rümmânî

3. **çehresinde:**-*sin, -de*
Mısra: **1**
Yüz, sima.
1. Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
2. Bir yalıñ yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî

çehresi sararmak:
1. **çehre sarardı:**
Mısra: **4**
Yüzü sararmak.
3. Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
4. Sarardı çehre derd ehli yatur dîvâra yasdanmış

çehre-güşâ:
1. **çehre-güşâ:**
Mısra: **2**
Yüzünü açan, yüz açıcı.
1. Subh-dem kim yakınup hûn u şafaktan hınnâ
2. Nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm ola çehre-güşâ

çehre-i dildâr:
1. **çehre-i dildâr:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yüzü.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

çehre-i maksûd-nümâ:
1. **çehre-i maksûd-nümâ:**
Mısra: **10**
İstenilen, kasdolunan şeyi gösteren çehre, yüz.||bkz. "âyine-i câm".
9. Ben hem ol âyîne-i câmı alam destüme kim
10. Nazar etdükce olur çehre-i maksûd-nümâ

çehre-i zerd:
1. **çehre-i zerdüm:**
Mısra: **4**
Solgun, sararmış yüz
3. Terk ede yüz sürmegi rûy-ı zemîne âfitâb
4. Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

2. **çehre-i zerdüm:**
Mısra: **7**
Solgun, sararmış yüz
7. Dil çehre-i zerdüm göreli nâleyi kesdi
8. Bir bülbüle beñzer iki ere fasl-ı hazâna

3. **çehre-i zerdümde:**
Mısra: **3**
Solgun, sararmış yüz
3. Çehre-i zerdümde baksun kanlu kanlu yaşuma
4. Ehl-i derd içre hazân faslında gülzâr isteyen

çehresini zerd eylemek:
1. **çehreni zerd eyler:***-r*
Mısra: **5**
Yüzünü sarartmak, soldurmak.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

çehresini berg-i hazân etmek:
1. **çehresin berg-i hazân etsün:**
Mısra: **8**
Yüzünü sarartmak.
7. Eger hurşîde bir ʿâşık dilerse nûr-bahş olmak
8. Mahabbet gülşeninde çehresin berg-i hazân etsün

çekmek:
1. **çekdüñ:***-düñ*
Mısra: **37**
Germek.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

2. **çekdüñ:***-düñ*
Mısra: **19**
Dert çekmek, sıkıntıya maruz kalmak.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **çeküp:***-üp*
Mısra: **28**
Çekmek, çıkartmaya çalışmak.
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

4. **çekmez:***-mez*
Mısra: **7**
Katlanmak, tahammül etmek.
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

5. **çekelden:***-el, -den*
Mısra: **26**
Çekmek, kılıç çekmek.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

6. **çekdügümden:***-düg, -üm, -den*
Mısra: **5**
(Sıkıntı ve üzüntü duyarak) yaşamak, ıztırap içinde olmak.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

7. **çeker:***-er*
Mısra: **2**
Tutuşturmak.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

8. **çekenler:***-en, -ler*
Mısra: **9**
Üzerine çekmek, örtmek.
9. Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i ʿuryânı
10. Anuñla fahr ederler atlas u dîbâyı bilmezler

9. **çekerler:***-erler*
Mısra: **8**
Bırakmak, vazgeçmek.
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

10. **çeküp:***-üp*
Mısra: **7**
Yönlendirmek, kanalize etmek, iletmek.
7. Hayâlüñ şâhı gam ceyşin çeküp dil mülkünü yıkdı
8. Eger teftîş-i zulm etseñ şehâ ehl-i vatandan sor

11. **çeker:***-er*
Mısra: **2**
Sürme çekmek.
1. Şol göñül kim şâm-ı gamda derdüñi tehnâ çeker
2. Cân gözüñe kuhl-i sübhânellezî esrâ çeker

12. **çekseñ:***-señ*
Mısra: **5**
İçmek
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

13. **çekdi:***-di*
Mısra: **3**
Çekmek, kapatmak.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

14. **çeker:***-er*
Mısra: **2**
Bir yerden başka bir yere taşımak.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

15. **çeker:***-er*
Mısra: **6**
Bir vasıta ile çekip çıkarmak.
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

16. **çeker:***-er*
Mısra: **8**
Bağlamak.
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

17. **çeker:***-er*
Mısra: **10**
Yazmak.
9. Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
10. Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker

18. **çeker:**-*er*
Mısra: **4**
(Saldırı amacıyla bıçak, balta vs.) Çıkarmak.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

19. **çeker:**-*er*
Mısra: **8**
Yükseltmek, kaldırmak.
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

20. **çekse:**-*se*
Mısra: **3**
Öldürücü bir silahla cana kast etmek.
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

21. **çekelüm:**-*elüm*
Mısra: **9**
İçmek, yudumlamak
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

22. **çeker:**-*er*
Mısra: **8**
Koymak, yerleştirmek.
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

23. **çekelüm:**-*elüm*
Mısra: **4**
Giymek, takmak.
3. Serv-kâmet Konevî bir güzele ʿâşık olup
4. Elif-i sebz ile Mollâyî külâhı çekelüm

24. **çekelüm:**-*elüm*
Mısra: **10**
Yukarıya doğru sürmek, çıkartmak.
9. Tîr-i yârı götürüp sînede peykânı ile
10. Ey Hayâlî demidür sancak-ı şâhî çekelüm

25. **çekdügüm:**-*dügüm*
Mısra: **9**
(Sinede) yara açmak.
9. Ey Hayâlî çekdügüm her naʿli kaşı yâdına
10. İki kat oldu hilâl-i çarh-ı gerdân öpmege

<u>**çekdirmek:**</u>
1. **çekdirme:**-*me*
Mısra: **10**
Sıkıntılı bir duruma sokmak.
9. İltifâtını Hayâlî kulunuñ eyle ziyâd
10. Aña çekdirme Şehâ taʿnını her bir dûnuñ

2. **çekdürür:**-*ür*
Mısra: **2**
(Eziyet, sıkıntı) Çektirmek.
1. Geç gelür bâga mukayyeddür libâs-ı nâza gül
2. ʿAndelîbe çekdürür hicrân-ı bî-endâze gül

<u>**çeker alur:**</u>
1. **çeker alur:**
Mısra: **4**
Çekip almak.
3. Umaram kim olam ol tâʾifenüñ serdârı
4. Tâc-ı devlet çeker alur ser-i ser-keşlerden

<u>**çekilmek:**</u>
1. **çekilmiş:**-*miş*
Mısra: **25**
Uzlet ve inzivayı ihtiyar etmek, bir şeye karışmamak.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

2. **çekilmiş:**-*miş*
Mısra: **5**
Çekilme, tahammül edilme.
5. Çekilmiş dûd-ı hasretdür bu bâguñ serv-i dil-cûsu
6. Dökülmüş zehr-i mihnetdür ruh u hâke çemenden gec

3. **çekildi:**-*di*
Mısra: **15**
Örtülmek.
15. Yüzüme tâ ki çekildi bu perde-i sûret
16. Hayâl-bâz-ı cihânem harîf-i fettânem

<u>**çemeg:**</u>
1. **çemege:**-*e*
Mısra: **3**
Hilâl, yeni ay
3. Çeşmüñ kimi yıkarsa çemege bende anı
4. Almış kemend eline gîsûlaruñ kafâda

<u>**çemen:**</u>
1. **çemenler:**-*ler*
Mısra: **3**
Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.
3. Gül ü lâleyle zeyn olmuş çemenler
4. Oyuna girdi göñlekcek semenler

2. **çemenler:**-*ler*
Mısra: **9**
Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.
9. Yüzüm sürüp çemenler gibi hâke
10. Duʿâlar eyledüm ol zat-ı pâke

3. **çemen:**
Mısra: **17**
Çimen.||Bahçe.
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

4. **çemende:**-*de*
Mısra: **16**
Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

5. **çemende:**-*de*
Mısra: **5**
Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.
5. Baña sensüz çemende ey yüzü gül
6. Tîgdür sûsen-i-sinân gonca

6. **çemende:**-*de*
Mısra: **2**
Çimenlik yer.||Aşk meclisi.
1. Şikâyet kılma zulmünden nazar kıl ol hat ü hâle
2. Ki bitmez bu çemende hârsuz gül dâgsuz lâle

<u>**çemen etfâli:**</u>

1. **çemen etfâline:**
Mısra: **7**
Çimen çocukları.||Çiçekler.
7. Mantıku᾿t-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

çemen-i dehr:
1. **çemen-i dehrde:**
Mısra: **5**
Dünya çimenliği.||Dünya.
5. Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
6. Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe

çenber:
1. **çenber:**
Mısra: **3**
Başa bağlanan değirmi yemeni.
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

çenber olmak:
1. **çenber ol:**
Mısra: **6**
Türlü oyunlar gösterenlerin elinde malzeme olup eziyet çekmek.
5. Kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
6. Dehr luʿbet-bâzına kim der saña var çenber ol

çeñe:
1. **çeñeyi:**-*yi*
Mısra: **6**
Uç, taraf.
5. Terk it gülü ʿâşık baña yâr ol deyu her dem
6. Urur çeñeyi bülbül-i gam-nâke benefşe

çeng:
1. **çeng:**
Mısra: **37**
Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde kullanılmış bir âlet
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

2. **çeng:**
Mısra: **14**
Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde kullanılmış bir âlet
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

3. **çeng:**
Mısra: **7**
Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış âlet.
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

4. **çeng:**
Mısra: **12**
Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış âlet.
11. Eylemezdi Hayâlî sohbet-i mey
12. Demese çeng ile rübâb içelüm

5. **çeng:**
Mısra: **5**
Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış âlet.
5. Hamîde kaddüm ile çeng gibi zâr oldum
6. Kim uydu bencileyin ʿaşk içinde kânuna

çeng ü nây ü def:
1. **çeng ü nây ü def:**
Mısra: **5**
Çeng, ney ve tef.
5. Ol zevki kim verürdi baña çeng ü nây ü def
6. Aldum ben ol sadâyı tanîn-i zübâbdan

çengâl:
1. **çengâl:**
Mısra: **20**
Far. is. Yırtıcı hayvan veya kuş pençesi. Çengel.
19. Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
20. Peleng-i sayd-fikendür hilâl aña çengâl

çengâl eylemek:
1. **çengâl eyledüñ:**
Mısra: **8**
Darağacındaki ip şekline sokmak. (Sevgilinin kıvrımlı saçı bağlamında).
7. Çeşm-i cellâduñ siyâset kılmaga cân düzdüne
8. Zülfüñü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledüñ

çengâl olmak:
1. **çengâl olmuşdu:**
Mısra: **6**
Çengel olmak.
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. K᾿anı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

çeng-veş:
1. **çeng-veş:**
Mısra: **9**
Çeng gibi bükülmüş.
9. Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddüm bükelden çeng-veş
10. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyledüm

çep düşmek:
1. **çep düşme:**
Mısra: **3**
Yanlışa düşmek.
3. Râst ol iller ile çep düşme
4. Satdılar bir usûle dünyâyı

çerâg:
1. **çerâgın:**-*ın*
Mısra: **8**
Mum, kandil.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

2. **çerâg:**
Mısra: **11**
Mum, kandil.
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

3. **çerâg:**
Mısra: **9**
Mum, kandil.||Ay.
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

4. **çerâgum:***-um*
Mısra: **4**
Mum.||Aşık.
3. Diyâr-ı sûzuñ oldum şemʿ gibi ben de serdârı
4. Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yañar çerâgum var

5. **çerâgın:***-ın*
Mısra: **4**
Mum, kandil.||Aşkın harareti.
3. Akdugınca eşk-i çeşmüm dilde artar tâb-ı ʿaşk
4. Gözlerimüñ yaşı gûyâ ol çerâgın yâgıdur

6. **çerâgın:***-ın*
Mısra: **4**
Mum, kandil.||Sevgili (pervâne-'âşık bağlamında)
3. Felek havf eyleyüp âhum yelüñden şâm-ı hecrüñde
4. Çeker dâmânına her şeb çerâgın mâh-ı tâbânuñ

7. **çerâguñ:***-uñ*
Mısra: **1**
Mum, kandil.||Yıldız.
1. Çok durur yañar çerâguñ encüm-i eflâkden
2. Âfitâbum zerreñi lutf eyle kaldur hâkden

8. **çerâgı:***-ı*
Mısra: **6**
Mum, kandil.||Sevgili
5. Ben cân eritdügümde ol hande etdügiçün
6. Dolaşup incidürler pervâneler çerâgı

çerâg etmek:
1. **çerâg etdüm:**
Mısra: **6**
Mum haline dönüştürmek.
5. Ruhuñsuz lemʿa -i nâr-ı dili kim çarha ergürdüm
6. Melâʾik haylına şâm-ı firâkuñda çerâg etdüm

çerâg-efrûhte:
1. **çerâg-efrûhte:**
Mısra: **2**
Kandili aydınlık.
1. Çarh abdâluñdur ey meh tende dâg-efrûhte
2. Mihr bir pür-şevk bendeñdür çerâg-efrûhte

çerâg-ı bezm-i devlet:
1. **çerâg-ı bezm-i devlet:**
Mısra: **6**
Mutluluk meclisinin kandili.
5. Şeb-i hasretde nâgeh dûd-mân-ı Âl-i Osmândan
6. Çerâg-ı bezm-i devlet pertev-i nûr-ı Hudâ geldi

çerâg-ı bezm-i istignâ:
1. **çerâg-ı bezm-i istignâ:**
Mısra: **7**
Nazlanma meclisinin çırası.
7. Ya çerâg-ı bezm-i istignâ mı yâ kandîl-i ʿarş
8. Yâ gül-i zerd-i bahâr ü yâ ser-i pistân mıdur

çerâg-ı bezm-i yâr:
1. **çerâg-ı bezm-i yâruñ:**
Mısra: **10**
Sevgilinin bulunduğu meclisin kandili.
9. Tâ ki tenden çekdi el pervâne-i cân-sûhte
10. Eksük olmadı çerâg-ı bezm-i yâruñ giryesi

çerâg-ı Hazret-i Edhem:
1. **çerâg-ı hazret-i edhem:**
Mısra: **10**
İbrahim Edhem hazretlerinin gönlündeki ateş.
9. Gel Hayâlînüñ tenüñde dâg-ı İbrâhîme bak
10. Bu kadar ancak çerâg-ı Hazret-i Edhem yanar

çerag-ı mâh-ı tâbân:
1. **çerag-ı mâh-ı tâbânı:**
Mısra: **70**
Dolunay çırası.
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

2. **çerâg-ı mâh-ı tabânı:**
Mısra: **2**
Dolunay çırası.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

çerâg-ı meclis:
1. **çerâg-ı meclisüm:**
Mısra: **2**
Meclisin kandili.
1. Çarh sâkî mihrdür zerrîn ayag-ı meclisüm
2. Dîde-i Cibrîldür her şeb çerâg-ı meclisüm

çerâg-ı şevk:
1. **çerâg-ı şevki:**
Mısra: **7**
Arzu çırası.
7. Şemse ben verdüm çerâg-ı şevki bir abdâldur
8. Kâʾinâta fer veren tabʿ-ı selîmümdür benüm

çerag-ı sohbet:
1. **çerag-ı sohbeti:**
Mısra: **38**
Sohbet kandili.
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

çerâgın yakmak:
1. **çerâgın yakasın:**
Mısra: **2**
Kandil yakmak.||Aşk davasını yeniden başlatmak.
1. Ey dil ol lâle-ruhuñ tendeki dâgın yakasın
2. Dilerin Kays ile Ferhâd çerâgın yakasın

çerâgını uyarmak:
1. **çerâgını uyarırsañ:**
Mısra: **8**
Kandilini tutuşturmak. (Gönül bağlamında).
7. Tenüñde rişte-i cân nâr-ı derdine müştâk
8. Çerâgını uyarırsañ nola uyar beni

çerâgını yakmak:
1. **çerâgını yakar:**
Mısra: **7**
Kendisine ışığını almak, çırasını yakmak.
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

çeşm:
1. **çeşmüñde:***-üñ, -de*
Mısra: **2**
Göz||göz çukuru.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

2. **çeşmi:**-*i*
Mısra: **21**
İnsan ve hayvanda görme organı, göz
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

3. **çeşmümde:**-*üm, -de*
Mısra: **3**
Göz||göz çukuru.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

çeşm ü ebrû:
1. **çeşm ü ebrûñu:**
Mısra: **3**
Kaş göz || güzellik.
3. Saña kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûñu
4. Baña dâg u naʿlden tende yüz biñ göz ve kaş etmek

çeşm ü ebrû-yı nigâr:
1. **çeşm ü ebrû-yı nigâr:**
Mısra: **7**
Güzel yüzlü sevgilinin kaşı ve gözü.
7. Bezm-i hüsn içindeey dil çeşm ü ebrû-yı nigâr
8. İki merdüm iki şuh-ı kec-külâhumdur benüm

çeşme:
1. **çeşme:**
Mısra: **7**
Pınar.
7. Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
8. Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş

çeşme çeşme:
1. **çeşme çeşme:**
Mısra: **26**
Oluk oluk.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

çeşme-i billûr:
1. **çeşme-i billûrdan:**
Mısra: **5**
Ağlayan göz.
5. Çeşme-i billûrdan yâkût-ı nâb olsun revân
6. Bahr-i hüsnün dilberüñ pür-dürr ü mercân eylesün

çeşme-i fem:
1. **çeşme-i femdür:**
Mısra: **1**
Ağız suyu.
1. Menbaʿ-ı cân ki çeşme-i femdür
2. Âb-ı Hayvân içinde müdgamdur

çeşme-i hayvân:
1. **çeşme-i hayvân:**
Mısra: **6**
Hayat çeşmesi||İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

2. **çeşme-i hayvân:**
Mısra: **7**
Hayat çeşmesi||İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı.
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

3. **çeşme-i hayvân:**
Mısra: **2**
Hayat çeşmesi||İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı.
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

çeşme-i hayvân-şekil:
1. **çeşme-i hayvân-şekil:**
Mısra: **6**
Ab-ı hayatın çeşmesi misali.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

çeşme-i hikmet:
1. **çeşme-i hikmet:**
Mısra: **2**
Bilgelik çeşmesi.
1. Nigâruñ lebleri vasfı kaçan çıksa dehânumdan
2. Hezârân çeşme-i hikmet olur cârî zebânumdan

çeşme-i Hızr:
1. **çeşme-i hızruñ:**
Mısra: **8**
Hz. Hızır'ın ölümsüzlük suyunu içtiğine inanılan çeşme
7. Cân verür hâke düşüp sözlerinüñ reşkinden
8. Çeşme-i Hızruñ olup ʿaynına ʿâlem karañu

çeşme-i hurşîd:
1. **çeşme-i hurşîdde:**
Mısra: **10**
Güneş çeşmesi.||Sevgilinin yüzü.
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

2. **çeşme-i hurşidden:**
Mısra: **2**
Güneş çeşmesi.||Sevgilinin yüzü.
1. Kaşuña bakdum dedüm yegdür hilâl-i ʿîdden
2. ʿÂrızuñ gördüm yudum el çeşme-i hurşidden

3. **çeşme-i hurşîde:**
Mısra: **8**
Güneş çeşmesi, pınarı.
7. Sarı altunlu ser-â-serlerle kim görse seni
8. Sanur ey meh çeşme-i hurşîde girdi bir melek

çeşme-i nûr:
1. **çeşme-i nûr:**
Mısra: **56**
Güneş.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

çeşme-sâr:
1. **çeşme-sâruñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Çeşmesi bol olan yer. (Aşıkların gözyaşları bağlamında).
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

çeşme-sâr-ı laʿl:

1. **çeşme-sâr-ı laʿlüñi:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Dudağının canlar bağışlayan pınarı.
3. Çeşme-sâr-ı laʿlüñi gördü ruhuñda cân-fezâ
4. Ol sebebden cennetin çıkdı gözüñden selsebîl

çeşmi ala:
1. **çeşmi ala:**
Mısra: **10**
Gözleri açık kestane renginde olan sevgili.
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

2. **çeşmi ala:**
Mısra: **10**
Gözleri açık kestane renginde olan sevgili.
9. Hayâlî cevr sanursın rakîb-i rû-siyâhından
10. Ne rengîn âl der saña o çeşmi ala bilmezsin

çeşm-i ʿâlem-bîn:
1. **çeşm-i ʿâlem-bînüme:**
Mısra: **6**
Kainatın her noktasını gören, bilen göz.
5. Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
6. Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb

çeşm-i bîdâr:
1. **çeşm-i bîdârı:**
Mısra: **8**
Uykusuz göz.
7. Sofî sen vâkıʿañda ʿârifler
8. Çeşm-i bîdârî hâba vermezler

çeşm-i cân:
1. **çeşm-i câna:**
Mısra: **10**
Gönül gözü.
9. Vâkif-ı esrâr-ı hikmetsin erenler cânıyçün
10. Ey gubârı çeşm-i câna kuhl olan hayrân Dede

çeşm-i cellâd:
1. **çeşm-i cellâduñ:**
Mısra: **7**
Merhametsiz göz.
7. Çeşm-i cellâduñ siyâset kılmaga cân düzdüne
8. Zülfüñü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledüñ

çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ:
1. **çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ:**
Mısra: **14**
Şairlerin kandilinin gözü.||Kadehin içini dolduran şairler bağlamında.
13. Sâgar ü bâdeye derlerse Hayâlî yeridür
14. Âb-ı rûy-ı hukemâ çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ

çeşm-i cihân:
1. **çeşm-i cihân:**
Mısra: **14**
Alemin gözü.
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

çeşm-i dilber:
1. **çeşm-i dilber:**
Mısra: **5**
Sevgilinin gözü.
5. Çeşm-i dilber kanum içse cân bagışlar lebleri
6. Devlet ol bîmâra kim dârü'ş-şifâ yanındadur

çeşm-i eşk-bâr:
1. **çeşm-i eşk-bârumda:**
Mısra: **3**
Çok ağlayan göz.
3. Hayâl-i dürr-i dendânuñ bu çeşm-i eşk-bârumda
4. ʿAceb midür vatan tutsa çü dürrüñ yeri deryâdur

çeşm-i fettân:
1. **çeşm-i fettânı:**
Mısra: **20**
Fitne çıkaran göz
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

2. **çeşm-i fettânı:**
Mısra: **8**
Fitne çıkaran göz
7. Cihânı bir nazar seyr etmek içün şekl-i nergisde
8. Görünür hâkden her nâzenînüñ çeşm-i fettânı

çeşm-i gam-nâk:
1. **çeşm-i gam-nâk:**
Mısra: **10**
Gamlı göz.||Kederden her daim gözyaşı akıtan göz.
9. Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi
10. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i gam-nâk üstüne

çeşm-i gevher-bâr:
1. **çeşm-i gevher-bâruma:**
Mısra: **5**
Cevher yağdıran göz.||Kıymetli gözyaşları.
5. Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
6. Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına

çeşm-i giryân:
1. **çeşm-i giryânına:**
Mısra: **8**
Ağlayan göz
7. Hokka-i yâkût içre hurdesi her goncanuñ
8. ʿAndelîbüñ çeşm-i giryânına dârûlar mıdur

2. **çeşm-i giryânuñ:**
Mısra: **3**
Ağlayan göz
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

3. **çeşm-i giryânuñ:**
Mısra: **1**
Ağlayan göz
1. Degül içindeki merdüm bu çeşm-i giryânuñ
2. Hayâl-i hâlidür uçar gözünde cânânuñ

çeşm-i güher-pâş:
1. **çeşm-i güher-pâşum:**
Mısra: **8**
İnci saçan (gözyaşı döken) göz.
7. Lebüñ çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
8. Nice göz agrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşum

çeşmi habâb:

1. **çeşmi habâbın:**
Mısra: **1**
Sevgilinin su kabarcıklarına benzeyen gözleri.
1. Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
2. Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su

çeşm-i hâb-nâk:
1. **çeşm-i hâb-nâküñdür:**
Mısra: **2**
Uykulu göz.
1. Tenlere rûh-ı mukaddes ʿaşk-ı pâküñdür senüñ
2. Devlet-i bîdâr çeşm-i hâb-nâküñdür senüñ

çeşm-i huffâş:
1. **çeşm-i huffâşa:**
Mısra: **8**
Yarasa gözü.||Görmeyen göz.
7. Çerâguñ nûrunuñ pervâne bildi kıymetin ancak
8. Görünmez çeşm-i huffâşa temâşâ-gâh şebden yeg

çeşm-i hûn-bâr:
1. **çeşm-i hûn-bâr:**
Mısra: **2**
Kanlar yağdıran göz.
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

çeşm-i lüʾlüʾ-bar:
1. **çeşm-i lüʾlüʾ-bar:**
Mısra: **5**
İnciler yağdıran göz.||Aşığın durmadan ağlayan gözleri.
5. Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾ-bar
6. Key ıztırâba düşer reşk edüp baña deryâ

çeşm-i Mahmûd:
1. **çeşm-i mahmûd:**
Mısra: **4**
Gazneli Mahmud'un gözleri.||Aşığın gözleri.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

çeşmi mest:
1. **çeşmi mest:**
Mısra: **10**
(Sevgilinin) sarhoş gözü.
9. Sordum Hayâlîyâ mey-i laʿlüñ bahâsını
10. Ol çeşmi mest dedi satılmaz bahâ ile

çeşm-i nem-nâk:
1. **çeşm-i nem-nâk:**
Mısra: **2**
Islak, nemli göz.
1. Âsitânuñda yüzüm ferş eyledüm hâk üstüne
2. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i nem-nâk üstüne

2. **çeşm-i nem-nâk:**
Mısra: **6**
Islak, nemli göz.
5. Her biri bir keştî-i girdâb-ı bahr-i gam geçer
6. Kaşlaruñ kim yer edüpdür çeşm-i nem-nâk üstüne

çeşm-i peder:
1. **çeşm-i pederdedür:**
Mısra: **4**
Baba gözü.||Hz. Yakub'un ağlamaktan kör olan gözleri.
3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

2. **çeşm-i pederdedür:**
Mısra: **4**
Baba gözü.||Hz. Yakub'un ağlamaktan kör olan gözleri.
3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

çeşm-i pür-hûn:
1. **çeşm-i pür-hûnum:**
Mısra: **7**
Kan dolu göz.
7. Kenâr-ı cûy-ı eşkümde nice bu çeşm-i pür-hûnum
8. Hayâlüñ şâhınuñ ey lâle-ruh gül-gûn otagıdur

2. **çeşm-i pür-hûnumda:**
Mısra: **1**
Kan dolu göz.
1. Çeşm-i pür-hûnumda ebrûnuñ hayâli bî-gümân
2. Mâh-ı nevdür kim şafak içinde olmuşdur ʿayân

3. **çeşm-i pür-hûna:**
Mısra: **1**
kan ağlayan göz
1. Lebüñ Hayâlî gelelden bu çeşm-i pür-hûna
2. Dönüp durur gözümüñ camı câm-ı gül-gûna

çeşm-i pür-hûnâb:
1. **çeşm-i pür-hûnâbdan:**
Mısra: **6**
Kanlı gözyaşı ile dolu olan göz.||Aşığın gözleri.
5. Uyhudan açılmaya her şeb kevâkib gözleri
6. Hâba varmak gelmeye bu çeşm-i pür-hûnâbdan

çeşm-i rûşen:
1. **çeşm-i rûşenine:**
Mısra: **12**
Aydın, ışıklı göz.
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

2. **çeşm-i rûşenüm:**
Mısra: **8**
Aydın, ışıklı göz.
7. Nola derlerse gözüñ aydın baña ey nûr-ı ʿayn
8. Çün hayâlüñle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm

çeşmi şâhbâz:
1. **çeşmi şâhbâza:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Avcı gözü.
7. Sen çeşmi şâhbâza sayd-ı harem olam der
8. Yıllar durur ki uçar dil murgu bu havâda

2. **çeşm-i şahbâzı:**
Mısra: **7**
Avcı kuşun gözü.
7. Çeşm-i şahbâzı göñül murgun şikâr etsün deyu
8. Zeng gibi düşdüm ayagına efgân eyledüm

çeşm-i siyâh:
1. **çeşm-i siyâhı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin kara gözleri.

3. Çeşm-i siyâhı yadına oldukda cân revân
4. Havrâya sürmedân ola her üstühânımuz

çeşm-i ter:
1. **çeşm-i terdedür:**
Mısra: **1**
Nemli, ıslak göz.
1. Dedüm hayâl-i laʿl-i lebüñ çeşm-i terdedür
2. Nâz eyleyüp gülüp dedi dilber nazardadur

2. **çeşm-i terden:**
Mısra: **3**
Islak,sulu göz.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

çeşm-i zemîn:
1. **çeşm-i zemînüñ:**
Mısra: **6**
Yeryüzünün gözü. (Lale yetişmesi bağlamında).
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

çeşmine kuhl edinmek:
1. **çeşmine kuhl edindi:**
Mısra: **9**
Gözüne sürme niyetiyle çekmek.
9. Çün Hayâlî hâk-ı râhuñ kuhl edindi çeşmine
10. Âfitâb-ı subhu seyrân eyledi temcîdden

çeşmine sürmedân etmek:
1. **çeşmine sürmedân etsün:**
Mısra: **14**
Göze çekilen sürmenin olduğu kap, hokka haline dönüştürmek.
13. Hayâlî cân verürse râh-ı ʿaşkuñda benüm ʿömrüm
14. Melekler çeşmine her üstühânın sürmedân etsün

çeşmini hûn-bâr etmek:
1. **çeşmini hûn-bâr etdiler:**
Mısra: **6**
Üzüntüden kanlı gözyaşı akıtmak.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

çeşminüñ kâsesi:
1. **çeşminüñ kâsesinde:**
Mısra: **8**
Göz kasesi.||Bakış.
7. Necd dâgınuñ sibâʿına çekermiş hûn-ı dil
8. Kâsesinde çeşminüñ Mecnûn-ı bî-pervâya bak

çeşmüne sürmek:
1. **çeşmüme süreyin:**
Mısra: **6**
Gözlerine sürmek. (Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'un gömleğini gözlerine sürmesi bağlamında).
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

çetr-i siyâh:
1. **çetr-i siyâh:**
Mısra: **4**
Kara çadır.
3. Mecnûn belâ vilâyetine şehriyâr iken
4. Jûlîde mûlar üstüne çetr-i siyâh idi

çevgân:
1. **çevgânınuñ:**-*ınuñ*
Mısra: **5**
Ucu eğri cirit sopası.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

2. **çevgânı:**-*ı*
Mısra: **38**
Ucu eğri cirit sopası.
37. Devlet atına sen süvâr olup
38. Ele alsan kaçan ki çevgânı

3. **çevgân:**
Mısra: **30**
Ucu eğri değnek
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

çevgân olmak:
1. **çevgân olur:**
Mısra: **8**
İki büklüm olmak.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

çevgân-ı mâh-ı nev:
1. **çevgân-ı mâh-ı nevle:**
Mısra: **3**
Yeni ay çevgânı.||Hilal.
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

çevgân-ı zülf:
1. **çevgân-ı zülfüñ:**
Mısra: **10**
(Sevgilinin) Kıvrım kıvrım saçı.
9. Sîne meydânın ser-â-ser dâgdan gûy eyledüm
10. Ey Hayâlî alalı çevgân-ı zülfüñ dûşuna

çevgân-şekil:
1. **çevgân-şekil:**
Mısra: **26**
Çevgân misali.||Ucu eğri değnek gibi.
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

çevirmek:
1. **çevirüp:**-*üp*
Mısra: **5**
Bir şeyin yönünü değiştirmek, döndürmek.
5. Destüñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

2. **çevirmiş:**-*miş*
Mısra: **3**
Bir şeyin yönünü değiştirmek, döndürmek.
3. Zâg-ı ebrûsun çevirmiş başa âzâd eylemiş
4. ʿÂrızı üstünde ol şûhuñ iki laçine bak

3. **çevirüp:**-*üp*
Mısra: **5**
Bir şeyin yönünü değiştirmek, döndürmek.
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

çevre yanum:

1. **çevre yanum:**
Mısra: **34**
Her taraf.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

çevresi dolmuş:
1. **çevresi dolmuş:**
Mısra: **7**
Etrafı kalabalıklaşmak.
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

çıban:
1. **çıbanıdur:**-*ıdur*
Mısra: **8**
Vücutta kan bozulmasından hasıl olan yumru.
7. Gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür hakâyık ehline
8. Şol hakîkatden habersüzler çıbanıdur göñül

çiçek:
1. **çiçekler:**-*ler*
Mısra: **2**
Çiçek
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

çift:
1. **çifti:**-*i*
Mısra: **10**
Toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

çignek olmak:
1. **çignek oldum:**
Mısra: **1**
Yolüstü olmak, çiğnenmek.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

çihre:
1. **çihresinde:**-*si, -n, -de*
Mısra: **43**
Çehre, yüz.
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

2. **çihremde:**-*m, -de*
Mısra: **4**
Çehre, yüz.
3. Gözlerüm yaşından ey gencîne-i sâhib-cemâl
4. Dürr ü laʿlin ʿâlemüñ çihremde galtân eyledüñ

3. **çihreni:**-*ni*
Mısra: **3**
Çehre, yüz.
3. Ey saçı Leylî nola çihreni ʿarz etseñ aña
4. Nice bir dâga düşe hecrüñ ile Mecnûnuñ

4. **çihresinde:**-*sinde*
Mısra: **4**
Çehre, yüz.
3. Çün beni hâk etdi mihrüñ mâh yüz sürdü baña
4. Çihresinde görünen mâhuñ gubârumdur benüm

çihre-i eyyâm:
1. **çihre-i eyyâma:**
Mısra: **6**
Günlerin, gündüzlerin yüzü.
5. ʿAks-i râh-ı pür-şükûfeñdür miyân-bend-i felek
6. Zıll-i kasruñ çihre-i eyyâma hâl-i ʿanberîn

çihre-i zerd:
1. **çihre-i zerdüm:**
Mısra: **3**
Sararmış yüz, sararmış beniz
3. Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
4. Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân

çıkmak:
1. **çıkmaga:**-*maga*
Mısra: **25**
yükselmek
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

2. **çıkar:**-*ar*
Mısra: **15**
Bir şeyin yukarısına doğru yürümek, yükselmek (Güneş'in doğması bağlamında).
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

3. **çıkdı:**-*dı*
Mısra: **13**
Dışarı atmak, kaybetmek.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

4. **çıkmaz:**-*maz*
Mısra: **35**
Çıkarmak, üstünden atmak
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

5. **çıkdı:**-*dı*
Mısra: **13**
(tahta) oturmak
13. Çıkdı taht-ı zümürrüde perini
14. Bülbülüñ kıldı sâye-bân gonca

6. **çıkar:**-*ar*
Mısra: **8**
Doğmak, kaynaklanmak, neşet etmek
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

7. **çıkar:**-*ar*
Mısra: **6**
Görünmek.
5. Kirm-i şebtâbî degüldür düşdü yer yer gülşene
6. Odlu âhından çıkar yer yer şirârı bülbülüñ

8. **çıkmak:**-*mak*
Mısra: **9**
Yok etmek, kurtulmak.
9. Kan bulaşmış penbe-i dâg-i dili çıkmak nice
10. Her gülün bergi Hayâlî-vâr varı bülbülüñ

9. **çıkmadı:**-*madı*
Mısra: **3**
atmak, terk etmek.

3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

10. **çıkmadı:**-*madı*
Mısra: **2**
Dışarı atmak, kaybetmek.
1. Gördüm rakîbe cevr okun atar ol âfeti
2. Demler durur ki çıkmadı dilden cerâhati

çıkarmak:
1. **çıkarup:**-*up*
Mısra: **12**
Dışarı atmak, sökmek, çekmek.
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

2. **çıkarmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **6**
Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak.
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. Kʾanı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

3. **çıkarursın:**-*ur, -sın*
Mısra: **31**
Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak.
31. Tabʿ-ı Şâhîden çıkarursın maʿânî cevherin
32. Yohsa sen gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿʿirfân mısın

4. **çıkarma:**-*ma*
Mısra: **3**
Ortaya çıkarma, dökme.
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

5. **çıkar:**
Mısra: **4**
Ortaya çıkarmak, görünür hâle getirmek.
3. Benüm boynuma dahi zulm ü bî-dâd etmesün halka
4. Çıkar habs-i külâhuñdan bu zülf-i ʿanber-efşânı

6. **çıkarmışsın:**-*mışsın*
Mısra: **4**
Dışarı atmak.
3. Ugûruñ açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
4. Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

çıkdugı dem:
1. **çıkdugı dem:**
Mısra: **7**
Çıktığı zaman.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

çîn:
1. **çînüñ:**-*üñ*
Mısra: **44**
kıvrım
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

Çîn bahri:
1. **çîn bahrinde:**
Mısra: **7**
Çin denizi.
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

Çîn gülistânı:
1. **çîn gülistânı:**
Mısra: **3**
Resimlerle bezenmiş gül bahçesi.
3. ʿÂrızuñdur Çîn gülistânı yüzüñ miskîn gazâl
4. Ya kaşuñ atmış aña müjgânlaruñdan tîrler

2. **çîn gülistânında:**
Mısra: **8**
Çin bahçesi. (Çin bahçesi üç bin yıldan fazla bir zamandan bu yana geliştirilen manzara bahçe stilidir. Eski Mısır ve Ön Asya'daki bahçe mimarisinden farklı olarak bitkiler ön planda değildir. Çin bahçelerinin ana öğeleri yapay olarak oluşturulan havuzlar ve tepelikler ile alışılmadık şekilde biçimlendirilmiş ve yerleştirilmiş bitkiler ve taşlardır. Bu biçimlendirme ile daha çok insan ile doğa arasındaki harmoniyi anlatan ideal bir evreni canlandırmaya çalışırlar).
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

çin seher:
1. **çin seher:**
Mısra: **4**
Gerçek seher, subh-ı sadık.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

Çîn ü Horâsân:
1. **çîn ü horâsânı:**
Mısra: **40**
Çin ve Horasan diyarları.
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

Çîn ü Mâçîn:
1. **çîn ü mâçîn:**
Mısra: **10**
Çin (Orta Asya ve Uzak Doğu'nun efsanevi adı)
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

Çîn ü Mâçinüñ harâcı:
1. **çîn ü mâçinüñ harâcın:**
Mısra: **13**
Çin ve Maçin ülkelerinin haracı.
13. Çîn ü Mâçinüñ harâcın almaga hükm etdi yâr
14. Müşk-bâr olmuş ol iki ʿanberîn tugrâya bak

çınâr:
1. **çınârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Çınar ağacı
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

çîne:
1. **çînesi:**-*si*
Mısra: **4**
Kuş yemi. (Gözyaşı bağlamında).
3. Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
4. Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi

çînî:

1. **çînî:**
Mısra: **19**
Çin'e mahsus. Çin usulü boyanmış, nakşedilmiş tuğla, tabak vesaire; çini, sırlı kap.
19. Gele çini getirmege Fagfûr
20. Haber etse kemîne derbânı

2. **çînî:**
Mısra: **4**
Karamanoğlu Mehmed Bey'in torunu, Taceddin İbrahim'in oğlu. Konya'da bir süre tahtta kalmış (869/1464) tarihinde ölmüştür.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

çînî çanag:
1. **çînî çanag:**
Mısra: **4**
Bakır tabak.
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

çîn-i ebrû:
1. **çîn-i ebrûsun:**
Mısra: **10**
Çatık kaş
9. Mülk-i istignâyı şâh olmaz benüm Hanum çeken
10. Çîn-i ebrûsun görüp Hâkân-ı Çînüñ minnetin

çînî kabag:
1. **çînî kabagıdur:**
Mısra: **6**
Sırlı içki kadehi.
5. Seherde mest eden her ʿandelîbi gonca câmından
6. Mey-i jâleyle dolmuş sûsenüñ çînî kabagıdur

çînî surâhî:
1. **çînî surâhîlerle:**
Mısra: **10**
Mavi sürahi.
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

çîn-i zülf:
1. **çîn-i zülfüñ:**
Mısra: **9**
Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesinin kıvrımı
9. Çîn-i zülfüñ Rûmda cânâ Hayâlî göreli
10. Geçdi iklîm-i Hatâdan terk-i Keşmîr eyledi

2. **çîn-i zülfüñde:**
Mısra: **3**
Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesinin kıvrımı
3. Çîn-i zülfüñde göñül var mı giriftâr degül
4. Hâl-i hindûña senüñ Rûmda kim kul olmaz

3. **çîn-i zülfüñde:**
Mısra: **3**
Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesinin kıvrımı
3. Ruhlaruñdan çîn-i zülfüñde karâr eyler göñül
4. Husrev-i Rûmuñ Huten Şâhına ulagı gibi

çıplak olmak:
1. **çıplak olup:**
Mısra: **4**
Soyunmak, her şeyden uzak kalmak.
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

çirâg:
1. **çirâgı:**-*ı*
Mısra: **13**
Fitil, mum, kandil.
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

çizginmek:
1. **çizginsem:**-*se, -m*
Mısra: **3**
Bir şeyin etrafında dönüp durmak.
3. ʿAceb mi ol mâha pervâne-vâr çizginsem
4. Saʿâdetüm güneşi devletüm çerâgıdur

çobân:
1. **çobânem:**-*em*
Mısra: **10**
Hayvanları gezdirip otlatan adam.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

çok:
1. **çokdur:**-*dur*
Mısra: **39**
Çok.
39. Bu kasîdemde benüm şâhid-i maʿnâ çokdur
40. Husrev-i mülk-i maʿânî benüm etmeñ inkâr

2. **çok:**
Mısra: **10**
Çok.
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

3. **çok:**
Mısra: **1**
Çok.
1. Seydinüñ çok sikildügin evvel
2. ʿAlî Bâlî işidicek güldü

çok başlu:
1. **çok başlu:**
Mısra: **11**
Birden fazla başa sahip olma.||Gelişmek, çok yönlü olmak.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

çok görür mü:
1. **çok görür mü:**
Mısra: **4**
Esirgemek, bir kimseyi o şeye değer bulmamak.
3. Gönül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

çok istemek:
1. **çok istedüm:**
Mısra: **2**
Çok istemek.
1. Dil helâk oldu bu gün derdiyle o meh-pârenüñ
2. Bulmadum çok istedüm nâm ü nişânın çârenüñ

çok mıdur:

1. **çok mıdur:**
Mısra: **4**
Az mıdır çok mudur?
3. Nev-ʿarûs oldukda Leylî dürr ile yâkûtunu
4. Çok mıdur Nevfel ne bilsün dîde-i Mecnûna sor

çok sûret bulmak:
1. **çok sûret bulup:**
Mısra: **33**
Farklı şekillerde görünmek, farklı şekillere bürünmek.
33. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
34. Erişince baña mânend suhandâna kerem

çok yaşa:
1. **çok yaşa:**
Mısra: **6**
Bir iyi dilek sözü.
5. Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmaduñ
6. Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa

2. **çok yaşa:**
Mısra: **4**
Bir iyi dilek sözü.
3. Ey gözüm erdüñ hayâl-i dilber ile devlete
4. Ol saʿâdetle müşerref devlet ile çok yaşa

çoktan istemek:
1. **çoktan ister:**
Mısra: **7**
Uzun zamandan beri istemek.
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

çöpce:
1. **çöpce:**
Mısra: **10**
Çöp gibi, çöp kadar
9. Ey Hayâlî Şemsî bu şiʿrin pesend etse nola
10. Gerçi gelmez ʿaynına çöpce filânuñ dikmesi

çörek:
1. **çörek:**
Mısra: **19**
Değirmi ve yumuşak ve yağlı küçük ekmek.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

çözmek:
1. **çöz:**
Mısra: **55**
Çözmek, açmak
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

2. **çöz:**
Mısra: **1**
Çözmek, açmak
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

çü:
1. **çü:**
Mısra: **5**
Ne vakit ki.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şîʿr peydâ

2. **çü:**
Mısra: **19**
Çünkü. Şundan dolayı, şu sebeple, zira.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

3. **çü:**
Mısra: **25**
Çünkü
25. Çü Caʿfer subh-veş anuñ reh-i ʿaşkuñda sâdıkdur

4. **çü:**
Mısra: **3**
Çünkü. Şundan dolayı, şu sebeple, zira.
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

5. **çü:**
Mısra: **1**
Çünkü. Şundan dolayı, şu sebeple, zira.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

6. **çü:**
Mısra: **51**
Çünkü. Şundan dolayı, şu sebeple, zira.
51. Bulurdu rengi tegayyür çü nâzır-ı suʿbân
52. Göreydi hâme-i Manisitânımı Erjeng

7. **çü:**
Mısra: **23**
-dığında, -diğinde zarf flll ekinin görevini yapan bir kelime.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

çûb kaldurmak:
1. **çûb kaldurdı:**
Mısra: **6**
Sopa kaldırmak.||Gözlerin dosttan başka yerlere bakmasına engel olmak.
5. Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
6. Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb

çün:
1. **çün:**
Mısra: **5**
Çünkü
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

2. **çün:**
Mısra: **8**
Nasıl ki.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

3. **çün:**
Mısra: **1**
Çünkü.
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

4. **çün:**
Mısra: **26**
Çünkü, nedeniyle.

25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

5. **çün:**
Mısra: **16**
İçin.
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿĪsâ dedüm

6. **çün:**
Mısra: **15**
mâdem
15. Çün nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür
16. Yükün yukaru yıgar ise vechi var serv

<u>çün kim:</u>
1. **çün kim:**
Mısra: **9**
Çünkü.
9. Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye
10. Bir özge devlet el vere şâyet zamânedür

2. **çün kim:**
Mısra: **9**
Çünkü.
9. Âhiretde hisâb olur çün kim
10. Bâdeyi biz de bî-hisâb içelüm

3. **çün kim:**
Mısra: **9**
Çünkü.
9. Çün kim Hayâlî her kişinüñ bir nasîbi var
10. Meyhâne baña sûfîye künc-i ʿibâdetin

<u>çünki:</u>
1. **çünki:**
Mısra: **15**
Sanki.
15. Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
16. Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

2. **çünki:**
Mısra: **41**
çünkü, zira
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

3. **çünki:**
Mısra: **9**
Edat, şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ, madem ki.
9. Hayâlî ʿaşka düşdüñ çünki sabr et
10. Kim olmaz ʿaşk bîgam genc bîrenc

<u>çünkim:</u>
1. **çünkim:**
Mısra: **15**
Çünkü.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

2. **çünkim:**
Mısra: **18**
Çünkü.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

3. **çünkim:**
Mısra: **1**
-ınca, -ince
1. Husrevâ etdi terbiyet çünkim
2. Himmetüñ şâʿir ile remmâli

4. **çünkim:**
Mısra: **1**
Çünkü, nedeniyle.
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

<u>çünkü:</u>
1. **çünkü:**
Mısra: **8**
Çünkü
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

2. **çünkü:**
Mısra: **6**
Çünkü
5. Sanma berg-i lâledür kıldı perîşân rûzigâr
6. Câm-ı ʿayşın çünkü Ferhâduñ felek çaldı taşa

3. **çünkü:**
Mısra: **11**
Çünkü
11. Bülenddür bu gazel çünkü nazm-ı Pervînden
12. Hayâlî pâyesidür erse dest-i Şâhumuza

D

da:
1. **da:**
Mısra: **9**
De, da bağlacı.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **da:**
Mısra: **6**
De, da bağlacı.
5. Yaş añılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
6. Gözlerüm yaşınca ʿummânuñ da yaşı var imiş

3. **da:**
Mısra: **8**
De, da bağlacı.
7. Hüsn içinde kaşlaruñ iki ser-âmed hûb iken
8. Anlaruñ da kâmetin ham eylemişdür bâr-ı ʿaşk

dâd:
1. **dâd:**
Mısra: **16**
Sızlanma, şikayet.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

2. **dâd:**
Mısra: **32**
Sızlanma, şikayet.
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

3. **dâd:**
Mısra: **48**
Sızlanma, şikayet.
47. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
48. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

dâd elinden:
1. **dâd elinden:**
Mısra: **10**
İmdat.
9. Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
10. Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegüñ

dâd etmek:
1. **dâd etseñ:**
Mısra: **9**
Adaletli davranmak.
9. Pâdişâhum kişver-i hüsn içre dâd etseñ nola
10. Kaddüñi çünkim elif zülfeynüñi dâl eyledüñ

dâdı almak:
1. **dâdı aldı:**
Mısra: **4**
Ömrü artmak.
3. İntizâr ile biri cânını teslîm etdi
4. Biri Şîrîn gamiyle kûhdan aldı dâdı

dâfiʿüʾl-gumûm:
1. **dâfiʿüʾl-gumûm:**
Mısra: **6**
Kederleri defeden.
5. Şol âfitâb-ı sâgar imiş râfiʿüʾl-gamâm
6. Bir mâh çihre sâkî imiş dâfiʿüʾl-gumûm

dâg:
1. **dâglardan:**-*lardan*
Mısra: **21**
Yara
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **dâglarda:**-*larda*
Mısra: **33**
Dağ, cebel.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

3. **dâgumuñ:**-*umuñ*
Mısra: **3**
Yara
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

4. **dâgına:**-*ına*
Mısra: **14**
Yara. (Lalenin ortasında yarayı andıran siyahlık bağlamında).
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

5. **dâglardan:**-*lardan*
Mısra: **11**
Yara
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

6. **dâglar:**-*lar*
Mısra: **7**
Kızgın demir ve saire ile vücuda vurulan nişan, damga, yakı
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

7. **dâgdur:**-*dur*
Mısra: **15**
Yara
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

8. **dâg:**
Mısra: **2**
Yanık yarası.
1. Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı dilber
2. Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser âyîneler

9. **dagın:**-*ın*
Mısra: **2**
Dağ.||Aşığın başı. (Dert ve belayı çekmesi bağlamında).
1. ʿAşk Ferhâdına başum Bî-sütûn dagı gibi
2. Mihnet ü der ü belâ ol daáın oymagı gibi

dağ eri:
1. **dağ eri:**
Mısra: **4**
Dağ adamı.||Görgüsüz.
3. Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkuñ dergehi âdâbını
4. Kûhken bir dağ eri Mecnûn yaban dîvânesi

dag olmak:

1. **dag oldu:**
Mısra: **7**
Yara haline gelmek.
7. Yakasın çâk etdi Kaʿbe oldu her kandîli daâ
8. Bakdı bu vâdîde kaldı sünbül-i gül-pûşuna

dâg ü elif:
1. **dâg ü elif:**
Mısra: **7**
Aşığın sinesindeki yara ve elif biçiminde yırtıklar.
7. Dâg ü elif ki sînede yer yer nişânedür
8. Bir serv-kadd ü lâle-ruhuñ yâdigârıdur

2. **dâg u elifi:**
Mısra: **2**
Aşığın sinesindeki yara ve bu yarayı tutturmak için kullandığı elif biçiminde çuvaldız.
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

dâg u naʿl:
1. **dâg u naʿlden:**
Mısra: **4**
Aşığın vücudundaki hilal biçimindeki yaralar.
3. Saña kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûñu
4. Baña dâg u naʿlden tende yüz biñ göz ve kaş etmek

dag üstü bâg olmaz:
1. **dag üstü bâg olmaz:**
Mısra: **9**
Dağ üstünde bahçe olmaz. (Çalılık, ormanlık ve dağlık yerler sökülüp temizlendikten sonra asma çubukları, meyve fidanları dikilmek suretiyle bağ yapılır; ihmal edilirse bağ iken dağ olur).||Baş, göğüs ve kollarda dağ vurmak suretiyle açılan yaraya sarılan bez, yara üzerindeki sargı.
9. Hayâlî gibi ger ʿâşık saña dag üstü bâg olmaz
10. Melâmet tablını derbend-i gamda çalabilmezsin

dâg üzre dâg urmak:
1. **dâg üzre dâg ursam:**
Mısra: **7**
Yara üzerine yeni yaralar açmak.
7. Hecr-i hâr-ı yâr ile dâg üzre dâg ursam nola
8. Gülsitânuñ revnakı katmer karanfil vaktidür

dâga salmak:
1. **dâga saldılar:**
Mısra: **8**
Dağa göndermek, uzaklaştırmak.
7. Geldi benefşe bâga arar hattına misâl
8. Reng-i ruhuña lâleleri dâga saldılar

dâgdan her lale:
1. **dâgdan her lalesi:**
Mısra: **2**
Yanık yarasından oluşmuş lale.||Yanık yarası.
1. Teni sad-pâre erbâb-ı belânuñ bâg u râgıdur
2. Kim anuñ dâgdan her lalesi Mecnûn çerâgıdur

dâg-dâr:
1. **dâg-dâruñdur:***-uñ, -dur*
Mısra: **2**
Kızgın demirle dağlanmış, yaralı.
1. Merhabâ ey ravza-i ʿâlî nazar-gâh-ı güzîn
2. Dâg-dâruñdur senüñ gülzâr-ı Firdevs-i Berîn

dâg-dârı olmak:
1. **dâg-dârı olaldan:**
Mısra: **5**
Yarası olmak, yaralanmak.
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

dâg-efrûhte:
1. **dâg-efrûhte:**
Mısra: **1**
Yarası aydınlık. (Her daim kanaması bağlamında).
1. Çarh abdâluñdur ey meh tende dâg-efrûhte
2. Mihr bir pür-şevk bendeñdür çerâg-efrûhte

dâg-ı âteşîn:
1. **dâg-ı âteşînüñ:**
Mısra: **4**
Aşığın bağrındaki ateş gibi canlı yaralar.
3. Etmiş iken derdini dermânuma cânumda cây
4. Çekmezem sînemde dâg-ı âteşînüñ minnetin

dâg-ı âteşîn serverleri:
1. **dâg-ı âteşîn serverleri:**
Mısra: **8**
(Bedenleri) Ateşten yaralarla kaplı olan öncüler.||Dervişler.
7. Seyr-i gülzâr-ı cinândan fariâ oldu her melek
8. Tâ ki zînet etdi dâg-ı âteşîn serverleri

dâg-ı âteş-pâre:
1. **dâg-ı âteş-pâreler:**
Mısra: **4**
Köz gibi yara.
3. Agız açsun sîne-i sûzânum üzre şevkden
4. Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş-pâreler

dâg-ı belâ:
1. **dâg-ı belâ:**
Mısra: **3**
Bela yarası
3. Cânına ʿâşıklaruñ ey lâle-ruh dâg-ı belâ
4. Ol leb-i cân-bahşınuñ üstünde hâlüñdür senüñ

2. **dâg-ı belâñı:**
Mısra: **8**
Bela yarası
7. Kanlar yudar dili göreli kendü başına
8. Dâg-ı belâñı ʿâşık-ı mehcûrdan beden

dâg-ı cân-ı ehl-i nazar:
1. **dâg-ı cân-ı ehl-i nazar:**
Mısra: **3**
Görüş sahiplerinin gönlündeki yara.
3. Ben degül dâg-ı cân-ı ehl-i nazar
4. Yüz degül reşk-i mâh imişsin sen

dâg-ı derd:
1. **dâg-ı derdime:**
Mısra: **3**
Derd yarası.
3. Öykünürse tende dâg-ı derdime hurşîd u mâh
4. Birine ersin kesâfet biri olsun münhasif

2. **dâg-ı derdin:**
Mısra: **5**
Derd yarası.

5. Cigerde dâg-ı derdin çekdigüm hûbâna bahş etsem
6. Belî biñ pâre eylerse yetişmez azdur göñlüm

dâg-ı dil:
1. **dâg-ı dil:**
Mısra: **7**
Gönül yarası
7. Dâg-ı dil ʿaksidür âyîne-i çeşmümde benüm
8. Sanmañuz siz anı kim gözlerümüñ karasıdur

2. **dâg-ı dil:**
Mısra: **3**
Gönül yarası
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

dâg-ı firâk:
1. **dâg-ı firâkuñla:**
Mısra: **6**
Ayrılık yarası
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

dâg-ı gam:
1. **dâg-ı gamdan:**
Mısra: **11**
Gam yarası.
11. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedür cismüm gibi
12. ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân aña

2. **dâg-ı gamuñ:**
Mısra: **5**
Gam yarası.
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

3. **dâg-ı gamuñ:**
Mısra: **7**
Gam yarası.
7. Dâg-ı gamuñ yürekde iken dogdum anadan
8. Kan aglamakda ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

dag-ı gam urmak:
1. **dag-ı gam ur:**
Mısra: **5**
Keder yarası vurmak.||Kederlendirmek.
5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

dâg-ı hasret:
1. **dâg-ı hasret:**
Mısra: **7**
Özlem duygusundan meydana gelen yara.
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

2. **dâg-ı hasretdür:**
Mısra: **59**
Özlem duygusundan meydana gelen yara.
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

3. **dâg-ı hasretin:**
Mısra: **7**
Hasret yarası
7. Kimseye gösterme dâg-ı hasretin cânânımuñ
8. Öldügümde ey kefen eyle baña settârlık

dâg-ı hırmân:
1. **dâg-ı hırmân:**
Mısra: **8**
Ümitsizlik yarası.
7. ʿAşk eli begleriyüz şehler otagın tugun
8. Dâg-ı hırmân ile ʿâşık kuru sevdâ bilirüz

dâg-ı İbrâhîm:
1. **dâg-ı ibrâhîme:**
Mısra: **9**
Hz İbrahim için yakılan ateşe benzeyen yanık yarası. (İbrahim ismi ile İbrahim b. Edhem'in babası bağlamında).
9. Gel Hayâlînüñ tenüñde dâg-ı İbrâhîme bak
10. Bu kadar ancak çerâg-ı Hazret-i Edhem yanar

dâg-ı melâmet:
1. **dâg-ı melâmet:**
Mısra: **7**
Kınanmışlık şöhreti.
7. Dâg-ı melâmet olmasa dilde açılmazuz
8. Gülzâr-ı derd bülbülüyüz verd esîriyüz

dâg-ı mihnet:
1. **dâg-ı mihneti:**
Mısra: **7**
Eziyet, dert yarası
7. Dilde dâg-ı mihneti olsun melâmetden ne gam
8. Bu çemende gül diken kaçmaz cefâ-yi hârdan

2. **dâg-ı mihnetle:**
Mısra: **1**
Eziyet, dert yarası
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

dâg-ı mihr:
1. **dâg-ı mihrüñi:**
Mısra: **9**
Güneş yarası.||Güneş.
9. Yakdı sipihr sînesine dâg-ı mihrüñi
10. Oldu o dâg ey yüzü gül nâmdâr şems

dâg-ı nihân:
1. **dâg-ı nihânum:**
Mısra: **4**
Gizli yara.||Aşk yarası.
3. Dûd-ı âhum micmer-i eflâke zencîr eyledüm
4. Sînem içre olalı dâg-ı nihânum sûhte

2. **dag-ı nihânumdan:**
Mısra: **6**
Gizli yara
5. Çıkup âhum havâsıyla yapışdı rûy-ı gerdûna
6. Feleklerde kamer bir penbedür dag-ı nihânumdan

dâg-ı reşk:
1. **dâg-ı reşk:**
Mısra: **4**
Kıskançlık damgası.
3. Encüm-i ezhârile gördü şeref buldu çemen
4. Çarh dâg-ı reşk urup cismine oldu bî-karâr

dâg-ı sînem:

1. **dâg-ı sînem:**
Mısra: **4**
Sinedeki yara
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

2. **dâg-ı sînem:**
Mısra: **1**
Sinedeki yara
1. Dâg-ı sînem ehl-i derdüñ olalı baş ocagı
2. Benden uyarur çeragı Hacı Bektâş ocagı

<u>dâg-ı siyâh:</u>
1. **dâg-ı siyâh:**
Mısra: **5**
Sinedeki kara yanık, yara.
5. Zînet etdi cismümi ser-tâ-be-pâ dâg-ı siyâh
6. Şâhid-i ʿaşkuñ ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün

2. **dâg-ı siyâhlar:**
Mısra: **5**
Sinedeki kara yanık, yara.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

3. **dâg-ı siyâhumdur:**
Mısra: **8**
Sinedeki kara yanık, yara.
7. Âteş-i dilden çıkan yer yer benüm ey lâle-ruh
8. Sînem üzre görünen dâg-ı siyâhumdur benüm

4. **dâg-ı siyâhumı:**
Mısra: **3**
Sinedeki kara yanık, yara.
3. Dâg-ı siyâhumı görüp âh etdi ehl-i derd
4. Pervâzı şâhbâzları zâga saldılar

<u>dag-ı siyeh:</u>
1. **dag-ı siyeh:**
Mısra: **5**
siyah, kararmış yara
5. Dilümde dag-ı siyeh sîne kaña müstagrak
6. ʿAceb mi beñzer ise dest-i gamda lâle baña

2. **dâg-ı siyehden:**
Mısra: **6**
siyah, kararmış yara
5. Bâgbân-ı sunʿ gülzâr-ı belânuñ eylemiş
6. Andelîbin nâleden dâg-ı siyehden zâgını

3. **dâg-ı siyehsüz:**
Mısra: **9**
siyah, kararmış yara
9. Hayâlî tende bir dâg-ı siyehsüz olımaz zîrâ
10. Kadîmîden benüm şâhum o bendeñ Kara dagıdur

<u>dağılmak:</u>
1. **dagılmasun:**-*masun*
Mısra: **6**
Karışık duruma gelmek.
5. Şîrâze etdi hüsnünüñ evrâkına hatın
6. Âhum yelinden ol perî dedi dagılmasun

<u>dâgın çekmek:</u>
1. **dâgın çeker:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin ettiği ıstıraplar sonucunda) Aşığın göğsünde yaralar açılması.
1. Dil kaçan ol âfitâbuñ sînede dâgın çeker
2. Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker

<u>dâgın yakmak:</u>
1. **dâgın yakasın:**
Mısra: **1**
Bağrında yara açmak.
1. Ey dil ol servüñ elif üzere ki dâgın yakasın
2. Âteş-i âhuñla Tûbî budagın yakasın

2. **dâgın yakasın:**
Mısra: **12**
Bağrında yara açmak.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

3. **dâgın yakasın:**
Mısra: **1**
Bağrında yara açmak.
1. Ey dil ol lâle-ruhuñ tendeki dâgın yakasın
2. Dilerin Kays ile Ferhâd çerâgın yakasın

<u>dağıtmak:</u>
1. **dagıtmış:**-*mış*
Mısra: **60**
Saçmak, öte beriye püskürtüp defetmek.
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

2. **dagıt:**
Mısra: **2**
Saçmak, öte beriye püskürtüp defetmek.
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

3. **dagıt:**
Mısra: **8**
Göndermek.
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

<u>dâglar urmak:</u>
1. **dâglar ur:**
Mısra: **9**
Yanık yarası yapmak.
9. Dâglar ur yârelerle zînet eyle cismüñi
10. Yaralardur hilʿati ʿaşkuñ Hayâlî yaralar

<u>dâglar yakmak:</u>
1. **dâglar yakdum:**
Mısra: **1**
dağlamak, dağ yarası açmak║derin tesir bırakmak.
1. Sîneme şol deñlü yakdum dâglar yok sagışı
2. ʿÂşıkuñ bu deñlü zahm ile kalur mı sag işi

2. **dâglar yaksam:**
Mısra: **1**
dağlamak, ateşle yara açmak
1. Dâglar yaksam ʿaceb mi sîneme gül vaktidür
2. Nâle vü feryâd edersem nola bülbül vaktidür

<u>daglarca:</u>

1. **daglarca:**
Mısra: **1**
Dağlar kadar, çok.
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

daglayı daglayı:
1. **daglayı daglayı:**
Mısra: **10**
Dağlaya dağlaya. (Gönlün aşk acısı çekmesi bağlamında).
9. Hayâlî hâl-i ruhsâruñ gamından nâr-ı hecr ile
10. Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı

dâgumuñ fetîli:
1. **dâgumuñ fetîlin:**
Mısra: **7**
Yara fitili, Yarayı yakmak için kurutulmuş büklüm.
7. Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumuñ
8. Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler

dâgumuñ penbesi:
1. **dâgumuñ penbesin:**
Mısra: **8**
Yara pamuğu||Kanayan yaranın parlaklığı.
7. Âferîn ey mihr-i dilber âsumân-ı ʿaşkda
8. Dâgumuñ her penbesin bir mâh-ı tâbân eyledüñ

2. **dâgumuñ penbesine:**
Mısra: **3**
Yara pamuğu||Kanayan yaranın parlaklığı.
3. Penbesine dâgumuñ her gece reşk eyler kamer
4. Şuʿlesine âhumuñ mehtâb beñzer beñzemez

dagumuñ peymânesi:
1. **dagumuñ peymânesinde:**
Mısra: **7**
Yara kadehi.||Aşığın bağrında kanayan yaralar.
7. Hûn-ı dil nûş etmege peymânesinde dagumuñ
8. Meclis-i ʿuşşâkda ashâb-ı sohbet beklerüz

Dahhâk:
1. **dahhâkde:**-*de*
Mısra: **8**
Omzunda iki yılan olan ve bu yılanları etkisiz bir hale getirebilmek için her gün iki çocuk beynini bu yılanlara yediren hükümdar.
7. Her fenâ ehline bir ser-rişte-i maksûd imiş
8. Mâr-ı magz-âşâmlar kim var imiş Dahhâkde

dahi:
1. **dahi:**
Mısra: **32**
De, bir de.
31. Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş-rengini
32. Beñzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş

2. **dahi:**
Mısra: **4**
Hem, kezâlik, de.
3. İşte ben bulduâum cevâhir-i nazm
4. Versün ol dahi bulduâu mâli

3. **dahi:**
Mısra: **50**
bile, da/de
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

4. **dahi:**
Mısra: **38**
henüz
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

dâʾim:
1. **dâʾim:**
Mısra: **9**
sürekli, daima, her zaman
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

2. **dâʾim:**
Mısra: **7**
sürekli, daima, her zaman
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

3. **dâʾim:**
Mısra: **3**
sürekli, daima, her zaman
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

dâ'imâ:
1. **dâimâ:**
Mısra: **42**
Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.
41. Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
42. Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr

2. **dâimâ:**
Mısra: **1**
Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.
1. Dâimâ seng-i cefâ atmakdadur cânânımuz
2. Ol durur maʿmûr eden bu hâtır-ı vîrânumuz

dâʾimâ:
1. **dâʾimâ:**
Mısra: **1**
sürekli, her an
1. Âh kim dilber rakîbüñ dâʾimâ yanındadur
2. Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

2. **dâʾimâ:**
Mısra: **1**
sürekli, her an
1. Kelâmum ehl-i derdüñ dâʾimâ vird-i zebânıdur
2. Mahabbet ʿâleminüñ her sözüm bir dâsitânıdur

3. **dâʾimâ:**
Mısra: **10**
sürekli olarak, devamlı
9. Biz Hayâlî bu göñül ʿâleminüñ göklerine
10. Dâʾimâ şevk veren mihr-i cihân-ârâyuz

dâʾire:
1. **dâʾireden:**-*den*
Mısra: **5**
Dönüş, dönme.||Sema.
5. ʿAceb ne dâʾireden dem urur ki sûfî-vâr
6. Duʿâ-yi Nûr ile evrâdını sürer kandîl

2. **dâʾirelerde:**-*lerde*
Mısra: **4**
Dönüş, dönme.||Sema.
3. Ser-geşteñ idi zerre gibi cân ile göñül
4. Mihr ile meh bu dâʾirelerde dolanmadan

3. **dâʾiremde:**-*mde*
Mısra: **6**
hakimiyet sınırı, hakimiyet alanı.
5. Kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden dil-gîr olup
6. Nokta gibi dâʾiremde kendümi ferd isterin

dâireler çizmek:
1. **dâireler çizerseñ:**
Mısra: **10**
Dönerek dans etmek.
9. Hayâlî yerde ve gökde seni bulur bir gün
10. Hezâr bâr çizerseñ bu deñlü dâireler

dalmak:
1. **dalmış:**-*mış*
Mısra: **54**
Dalmak, içine girmek.
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

2. **dalma:**-*ma*
Mısra: **3**
Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

dalabilmek:
1. **dalabilmezsin:**-*mez, -sin*
Mısra: **4**
Dalma imkânı veya olasılığı bulunmak.
3. Gider tâc ile hırkañ kim bunuñ gibi kaba yükle
4. Kabûl etmez seni bahr-i mahabbet dalabilmezsin

2. **dalabilmezsin:**-*mezsin*
Mısra: **6**
Dalma imkânı veya olasılığı bulunmak.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

dâl-ı derd olmak:
1. **dâl-ı derd oldu:**
Mısra: **7**
Aşığın boyunun dal harfi gibi tasadan iki büklüm olması.
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

dâm:
1. **dâmumuza:**-*umuza*
Mısra: **6**
Tuzak, ağ.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

dâm eylemek:
1. **dâm eylemese:**
Mısra: **4**
Tuzak haline getirmek.
3. ʿAşk şehbâzını sayd etmez idi dest-i kazâ
4. Ten-i pür-dâgum ile eylemese dâm beni

dâm kılmak:
1. **dâm kıldı:**
Mısra: **4**
Tuzak yapmak.
3. Erzen almışdur eline bülbülü sayd etmege
4. Halka halka cismini kıldı ser-â-ser dâm gül

dâm olmak:
1. **dâm olur:**
Mısra: **8**
Tuzak kurmak.
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

dâma konmak:
1. **dâma konmaz:**
Mısra: **4**
Tuzağa yakalanmak.
3. Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
4. Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi

dâmân:
1. **dâmânına:**-*ına*
Mısra: **2**
Etek.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

2. **dâmânına:**-*ına*
Mısra: **5**
Sevgilinin eteği.
5. Gubârum ermedi dâmânına bihamdillah
6. Yolunda kıldı belâ gerçi hâkisâr beni

3. **dâmânını:**-*ını*
Mısra: **4**
Etek. (Beden bağlamında).
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

dâmânı dolmak:
1. **dâmânı doldu:**
Mısra: **26**
Eteği dolmak.||Dolup taşmak.
25. Şu deñlu âsumânîler atıldı her yañadan kim
26. Şirâr-ı âsumânîlerle çarhuñ doldu dâmânı

dâmân-ı pâkin öpmek:
1. **dâmân-ı pâkin öpmege:**
Mısra: **11**
Temiz eteğini öpmek için eğilmek.
11. Öpmege dâmân-ı pâkin kâmetüñ olmuş dütâ
12. Yohsa sen de bende-i hâs-ı Süleymân Hân mısın

dâmânın öpmek:
1. **dâmânın öp:**
Mısra: **4**
Eteğini öpmek, saygı göstermek.
3. Nâgehân ʿarz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
4. Sür ayagı tozuna ruhsâruñı dâmânın öp

2. **dâmânını öpem:**
Mısra: **7**
Eteğini öpmek.||Saygı göstermek.

7. Kim gelürse kûy-ı dilberden öpem dâmânını
8. Hâkden kaldur gubâr-ı râh-ı cânân et beni

dâmânına çekmek:
1. **dâmânına çeker:**
Mısra: **4**
Erimek, tükenmek.
3. Felek havf eyleyüp âhum yelüñden şâm-ı hecrüñde
4. Çeker dâmânına her şeb çerâgın mâh-ı tâbânuñ

dâmânına sarılmak:
1. **dâmânına sarıldı:**
Mısra: **8**
Eteğine yapışmak, şikayetçi olmak.
7. ʿÂrız-i dildârdan sen reng ugurladuñ deyu
8. Jâleler sarıldı gülşende gülüñ dâmânına

dâmânını tutmak:
1. **dâmânını tutsa:**
Mısra: **6**
Eteğini tutmak. (Annelik bağlamında).
5. Kanı ol bize ciger-gûşem diyen mecnûn deyu
6. Tutsa kûhuñ lâle etfâli nola dâmânını

dâmânuña el urmak:
1. **dâmânuña el ura:**
Mısra: **2**
Eteğine ulaşmak. (Yalvarmak bağlamında).
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

damar:
1. **damarlar:***-lar*
Mısra: **4**
Damar: Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

dâmen:
1. **dâmenüñle:***-üñle*
Mısra: **15**
Etek.
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **dâmenine:***-ine*
Mısra: **11**
Etek.
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

3. **dâmenine:***-in, -e*
Mısra: **40**
Etek.
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

dâmen-i ʿaşk:
1. **dâmen-i ʿaşkı:**
Mısra: **9**
Aşkın eteği.||Aşk.
9. Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
10. Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur

dâmen-i gerdûn:
1. **dâmen-i gerdûnu:**
Mısra: **25**
Gökyüzü eteği.||Ufuk, ufuk çizgisi.
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

dâmen-i kûh-ı belâ:
1. **dâmen-i kûh-ı belâ:**
Mısra: **8**
Eziyet dağının eteği.
7. Mûm olupdur ey lebi şîrîn baña Ferhâd-veş
8. Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

dâmen-i kühsâr:
1. **dâmen-i kühsâra:**
Mısra: **2**
dağ eteği
1. Gönlüm ister yeñi başdan yine âvâre düşe
2. Yakalar çâk edüben dâmen-i kühsâra düşe

dâmen-i pâk:
1. **dâmen-i pâk:**
Mısra: **8**
Temiz etek (İffet, namus, doğruluk, dürüstlük, Allah yolunda olma vs. bağlamında).
7. Yel gibi kûyuñda yelmek isterem her dem velî
8. Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne

2. **dâmen-i pâke:**
Mısra: **3**
Temiz etek (İffet, namus, doğruluk, dürüstlük, Allah yolunda olma vs. bağlamında).
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

dâmenin tutmak:
1. **dâmenin tutdu:**
Mısra: **3**
Eteğini tutmak.||Yardım istemek.
3. Hâr-ı müjgânum hayâlüñ dâmenin tutdu dedüm
4. Dedi kim söz söyler ol bize ulaşı gelmişe

2. **dâmenin tutmaga:**
Mısra: **13**
Eteğini tutmak.||Yardım istemek.
13. Lâle-i dil-sûhte tutmaga geldi dâmenin
14. Dediler bunda yaramazsın sen ey sahrâ-nişîn

3. **dâmenüñ tutmasun:**
Mısra: **8**
Yardım çağrısında bulunmak.
7. Kûy-ı dildârı dolanma tutmasun ey girdibâd
8. Dâmenüñ her bir perîşân-rûzigâruñ giryesi

dâmenine seng almak:
1. **dâmenine seng alup:**
Mısra: **7**
Eteğine taş doldurmak.
7. Dâmenine seng alup kühsâr ceng etmek diler
8. Koyduguyçün makdemüñ nakşını sahrâ koynuna

dâmenini beline sokmak:
1. **dâmenini beline sokdu:**
Mısra: **7**
Bir kenara itmek, gözden düşürmek.
7. Sokdu beline dâmenini nergis-i mestüñ
8. Tâc-ı zerini bâgda kapmaga benefşe

dâmenini koymak:
1. **dâmenini komadı:**
Mısra: **3**
Eteğini tutmak.
3. Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ
4. Çevirüp başına pervânesin âzâd etdi

dâmenüme salmak:
1. **dâmenüme salar:**
Mısra: **8**
Eteğine salmak. (Aşk Çocuğunu büyütmek, yetiştirmek bağlamında).
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

dâmenüñ çekmek:
1. **dâmenüñ çek:**
Mısra: **3**
Elini eteğini çekmek, uzaklaşmak.
3. Kûh-veş çek dâmenüñ sahrâ-yi ʿâlemden göñül
4. İki yaka ıssı olmak isteseñ deryâ gibi

damga:
1. **damga:**
Mısra: **8**
Fikrin doğruluğu.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

dâm-ı havâdis:
1. **dâm-ı havâdisde:**
Mısra: **9**
Yeni sözlerin tuzağı. (İşitilen merak uyandıran sözlerle ilgilenmemek, kulak asmamak bağlamında).
9. Düşme bu dâm-ı havâdisde Hayâlî bende
10. Kendüñi bâl-i tecerrüdle uçar tayr eyle

dâm-ı sayyâd:
1. **dâm-ı sayyâd:**
Mısra: **6**
Avcının tuzağı.
5. Ol tezerv-i nâz içün ey derd-i dilber sînemi
6. Halka halka dâglarla dâm-ı sayyâd eyledüñ

dâm-ı sayyâd olmak:
1. **dâm-ı sayyâd oldu:**
Mısra: **10**
Avcının tuzağı olmak. (Aşığın bedeni bağlamında).
9. Beñidür murg-ı dil şehbâz ı ʿaşkuñ
10. Ten-i pür-dagum oldu dâm-ı sayyâd

dâm-ı sayyâd-ı belâ:
1. **dâm-ı sayyâd-ı belâda:**
Mısra: **38**
Bela avcısının tuzağı.||İnsanın yoluna tuzaklar kuran şeytan ve tuzakları.
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

dâm-ı zülf:
1. **dâm-ı zülfüñde:**
Mısra: **7**
Sevgilinin saçının tuzağı.
7. Görünce dâne-i hâlüñi dâm-ı zülfüñde
8. Tutuldu kaldı o sayyâd gördügüñ göñlüm

2. **dâm-ı zülfüñe:**
Mısra: **1**
Sevgilinin saçının tuzağı.
1. Dâm-ı zülfüñe göñül murgu düşüp âh dedi
2. Ne kara günlere ugramışam eyvâh dedi

dâne:
1. **dâneleri:***-ler, -i*
Mısra: **13**
Tane
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

2. **dâneyle:***-yle*
Mısra: **8**
Far. 1. Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

3. **dâne:**
Mısra: **2**
Tane, adet, miktar.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

4. **dânem:***-m*
Mısra: **3**
Tane, ürün.||Şiir.
3. Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem içün
4. Kondu murgân-ı ülîʾl-ecnihalar hırmenüme

5. **dâne:**
Mısra: **5**
Kuş yemi.
5. Dâne edindi ülî-ecnihalar bezmimüzüñ
6. Her habâbın göricek sâgar-ı ayyâşında

6. **dânemüze:***-müze*
Mısra: **8**
Tane, birlik tanesi.
7. Bizüz ol hırmen-i tevhîd kıdem bâgından
8. Kondı murgân-ı ülîʾl-ecnihâlar dânemüze

dâne dâne:
1. **dâne dâne:**
Mısra: **7**
Tane tane
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

2. **dâne dâne:**
Mısra: **3**
damla damla
3. Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
4. Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi

dâne dâne eşk:
1. **dâne dâne eşk:**
Mısra: **3**
Damla damla gözyaşı.
3. Kâse-i çeşmüm pür etdüm dâne dâne eşk ile
4. Yoluña îsâr içün ʿîd-i visâlüñ sadgâsı

dâne dâne eşk ekmek:

1. **dâne dâne eşk ekdüm:**
Mısra: **7**
Tane tane gözyaşı dökmek.
7. Ekdüm yoluñda tohm gibi dâne dâne eşk
8. Âhir bu yolda kendüme derd oldu hâsılum

dâne dâne nâr:
1. **dâne dâne nârdur:**
Mısra: **8**
Parça parça ateş.
7. Bezm-i gamda kanlu yaşum mey durur nukl aña kim
8. Âteş-i âhum şirârı dâne dâne nârdur

dâne-çîn:
1. **dâne-çînidür:***-i, -dür*
Mısra: **27**
Tane toplayan.
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

dâne-i ʿAnkâ:
1. **dâne-i ʿankâ:**
Mısra: **8**
Anka kuşunun yemi. (Yiyecek, azık bağlamında).
7. Himmetüm bâzı ile hîç ola mı hem-pervâz
8. Ey hümâ-sâye meger dâne-i ʿankâ tükene

dâne-i encüm:
1. **dâne-i encüm:**
Mısra: **3**
Yıldız tanesi.||Yıldız.
3. Dâne-i encüm eder halka-i mâh etrâfın
4. Murg-ı ervâha felek göz göre sayyâd ancak

2. **dâne-i encümle:**
Mısra: **5**
Yıldız tanesi.||Yıldız.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

dâne-i erzen:
1. **dâne-i erzen:**
Mısra: **22**
Darı tanesi.
21. Ey Hayâlî murg-ı dil bir evce pervâz etdi kim
22. Çarhda gördü nücûmu dâne-i erzen gibi

dâne-i hâl:
1. **dâne-i hâlüñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağındaki ben tanesi.
7. Kim görse yüzde dâne-i hâlüñ dögünmege
8. Destüñe âsiyâb gibi alsun iki taş

2. **dâne-i hâlüñ:**
Mısra: **11**
Sevgilinin yanağındaki ben tanesi.
11. Hırmen-i hüsnüñde ey meh dâne-i hâlüñ görüp
12. Meyl edersem nola yok mu mûr deñlü gayretüm

dâne-i hâl-i nigâr:
1. **dâne-i hâl-i nigârumsuz:**
Mısra: **13**
Sevgilinin yanağındaki ben tanesi.
13. Hayâlî dâne-i hâl-i nigârumsuz karârum yok
14. Mahabbet hırmeninde yele varmış berg-i kâhem ben

dâne-i hâlüñ gamı:
1. **dâne-i hâlüñ gamı:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Yüzündeki ben tanesinin tasası.
3. Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
4. Dâne-i hâlüñ gamı eşküm edelden cû-be-cû

dâne-i hardalca:
1. **dâne-i hardalca:**
Mısra: **4**
Hardal tanesi.||Küçüklük, değersizlik.
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

dâne-i hırmen-i tevhîd:
1. **dâne-i hırmen-i tevhîde:**
Mısra: **8**
Birlik harmanının tanesi.
7. Kemer-i himmeti baglan belüñe yüz yere ur
8. Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle

dâne-i ʿömr:
1. **dâne-i ʿömrün:**
Mısra: **7**
Ömür tanesi.
7. Dâne-i ʿömrün kişinüñ cemʿ edüp cev cev komaz
8. Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen

dâne-i sabr:
1. **dâne-i sabr:**
Mısra: **37**
Sabır tanesi.||Sabır.
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

dâr:
1. **dâr:**
Mısra: **8**
İdama mahkum olanları asmak için dikilen direk.
7. Mansûr-ı dil der ise Ene'l-hak saçuñ aña
8. Meydân-ı ʿaşk içinde yeridür ki dâr ola

2. **dârda:***-da*
Mısra: **4**
İdama mahkum olanları asmak için dikilen direk.||Sevgilinin saçları.
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

Dârâ:
1. **dârâyı:***-y, -ı*
Mısra: **12**
Keyaniyan denilen Fars hükümdarlarından dokuzuncusu. Azamet ve şan sahibi Dara.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

2. **dârâ:**
Mısra: **37**
Far. is. Eski İran'ın meşhur bir şahı olup mecazen hükümdar manasına da gelir.
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

3. **dârâya:***-ya*
Mısra: **8**

Keyanîyan denilen Fars hükümdarlarından dokuzuncusu. Azamet ve şan sahibi Dara.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

4. **dârâyuz:**-*yuz*
Mısra: **6**
Keyanîyan denilen Fars hükümdarlarından dokuzuncusu.
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

Dârâ-der ü hâkân-şekil:
1. **dârâ-der ü hâkân-şekil:**
Mısra: **28**
Dara gibi yırtıcı ve hükümdar misali.
27. Husrev-i Rûm-ı ʿArab Şâh-ı Süleymân-ı ʿAcem
28. K᾽oldu her bendesi Dârâ-der ü Hâkân-şekil

dâra götürmek:
1. **dâra götür:**
Mısra: **3**
İdam etmek.
3. Mansûr dedi dâra götür hâkden beni
4. Tâ dehri zîr-i pâya alup ser-bülend olam

dâra karşu:
1. **dâra karşu:**
Mısra: **6**
Darağacına doğru.
5. Bu beyt-i rûh-bahşı vird-i zebân edinmiş
6. Mansûr gitdüginde şevk ile dâra karşu

Dârâ sarâyı:
1. **dârâ sarâyına:**
Mısra: **7**
Dara'nın sarayı.
7. Sultân odur ki vermedi Dârâ sarâyına
8. Dilber mahallesinde bir ednâ gedâlıgı

Dârâ-der:
1. **dârâ-der:**
Mısra: **19**
Keyanîyan denilen Fars hükümdarlarından dokuzuncusu. Azamet ve şan sahibi Dara.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

Dârâ-yi Cem-kadr:
1. **dârâ-yi cem kadr:**
Mısra: **9**
İtibarı, değeri Cem gibi olan Dara.
9. Bugün devrinde bir Dârâ-yi Cem-kadr ü felek tahtuñ
10. Hayâlî ʿarsa-i nazmuñ ser-âmed pehlevânıdur

Dârây-i Efrîdûn-neseb:
1. **dârây-i efrîdûn-nesebsin:**
Mısra: **27**
Feridun soyunun Dara'sı.||Ululuk, azamet ve şaşaa sembolü Dara.
27. Yahud Dârây-i Efrîdûn-nesebsin
28. Ki her kemter kuluñ sultâna beñzer

Dârâ-yi heft-iklîm:
1. **dârâ-yi heft-iklîme:**
Mısra: **10**
Yedi iklime hükmeden Dara.
9. Hayâlî hâk-i pâyüñ tac edinmiş
10. Bu gün Dârâ-yi heft-iklîme beñzer

darb:
1. **zarbı:**-*ı*
Mısra: **28**
Vurmak, vuruş.||Gürz indirmek.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

dâr-ı cihân:
1. **dâr-ı cihân:**
Mısra: **7**
Dünya evi
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

2. **dâr-ı cihânda:**
Mısra: **5**
Dünya evi
5. Dâr-ı cihânda yıldızı barışmaz ol mehüñ
6. Bencileyin sitâresi yok mübtelâ ile

dâr-ı dünyâ:
1. **dâr-ı dünyâdan:**
Mısra: **28**
Dünya yurdu, yeryüzü.
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

dâr-ı zülf:
1. **dâr-ı zülfüñe:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin idama mahkum olanları asmak için) dikilen direkteki (ipe benzeyen) saçları.
7. Ne lâyıkam ki olam dâr-ı zülfüñe berdâr
8. Velîk her kişinüñ himmeti bülend gerek

dârû:
1. **dârûlar:**-*lar*
Mısra: **8**
İlaç, deva, tiryak.
7. Hokka-i yâkût içre hurdesi her goncanuñ
8. ʿAndelîbüñ çeşm-i giryânına dârûlar mıdur

dârü'ş-şifâ:
1. **dârü'ş-şifâ:**
Mısra: **6**
hastahane
5. Çeşm-i dilber kanum içse cân bagışlar lebleri
6. Devlet ol bîmâra kim dârü'ş-şifâ yanındadur

2. **dârü᾽ş-şifâ:**
Mısra: **12**
Şifa kapısı, şifa yurdu.
11. Kapuñda baglamalu görenler Hayâlîyi
12. Edüp kıyâs dedi ki dârü᾽ş-şifâ budur

3. **dârü᾽ş-şifâya:**-*ya*
Mısra: **8**
Şifa kapısı, şifa yurdu.
7. Bulup göñlüm lebüñde zülfünün kıldum giriftârı
8. Yine dârü᾽ş-şifâya bir güzel dîvâne tapşurdum

dârû-yı dermân:

1. **dârû-yı dermânumı:**
Mısra: **2**
Derman ilacı.
1. Kapdı çehremden sabâ hâk-i der-i cânânumı
2. Âh kim elden çıkardum dârû-yı dermânumı

dâs-ı hilâl:
1. **dâs-ı hilâlin:**
Mısra: **9**
Hilal şeklindeki orak.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

dâsitân:
1. **dâsitân:**
Mısra: **10**
(Fa.) Destan.
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

2. **dâsitânıdur:***-ı, -dur*
Mısra: **2**
(Fa.) Destan.
1. Kelâmum ehl-i derdüñ dâʾimâ vird-i zebânıdur
2. Mahabbet ʿâleminüñ her sözüm bir dâsitânıdur

daʿvâ:
1. **daʿvâda:***-da*
Mısra: **1**
Aşk iddiası.
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

2. **daʿvâyı:***-yı*
Mısra: **2**
İddia.
1. Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
2. Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿankâ ile

daʿvâ etmek:
1. **daʿvâ edeli:**
Mısra: **29**
Yarışmak, rekabet etmek.
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

daʿvâ kılmak:
1. **daʿvâ kılmaga:**
Mısra: **5**
istemek
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

daʿvâ-yı hüsn kılmak:
1. **daʿvâ-yı hüsn kılmagı:**
Mısra: **1**
Güzellik davasında bulunmak.
1. Daʿvâ-yı hüsn kılmagı ʿâlemde ey nigâr
2. Sen dil-sitân ile büt-i Çînüñ ne cânı var

daʿvâ-yi mahabbet eylemek:
1. **daʿvâ-yi mahabbet eylemiş:**
Mısra: **50**
Aşk davasında bulunmak.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

dâver-i devrân:
1. **dâver-i devrâna:**
Mısra: **6**
Devrin hükümdarı.
5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

dâver-i ezhâr:
1. **dâver-i ezhâr:**
Mısra: **28**
Çiçekler sultanı.
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

daʿvet etmek:
1. **daʿvet etdi:**
Mısra: **30**
Davet etmek, çağırmak.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

daʿvî:
1. **daʿvîye:***-ye*
Mısra: **5**
Hakkını arama.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

daʿvî-i ʿaşk etmek:
1. **daʿvî-i ʿaşk edene:**
Mısra: **5**
Aşk davasında bulunan.||Aşık.
5. Daʿvî-i ʿaşk edene lâyık mıdur ey felsefî
6. Sînesinde cânı gibi saklamak kan cevherin

daʾvî-i ʿaşk etmek:
1. **daʾvî-i ʿaşk etmede:**
Mısra: **4**
Aşk davasında bulunmak.
3. Vermemiş yüz şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu
4. Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınuñ oldu eri

daʿvî-i ʿaşk eylemek:
1. **daʿvî-i ʿaşk eylemek:**
Mısra: **1**
Aşıklık iddiasında bulunmak.
1. Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
2. Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿankâ ile

2. **daʿvî-i ʿaşk eylemek:**
Mısra: **9**
Aşıklık iddiasında bulunmak.
9. Ey Hayâlî daʿvî-i ʿaşk eylemek hâcet degül
10. Añladur ʿâşıklığın lâ-büd kişinüñ hâleti

daʿvî-i hüsn etmek:
1. **daʿvî-i hüsn etdügiyçün:**
Mısra: **3**
Güzellik davasında bulunmak.
3. Daʿvî-i hüsn etdügiyçün şemʿüñ alup başını
4. Kûy-ı dilberde sabâ ögretdi meydân öpmege

daʿvî-i hüsn eylemek:
1. **daʿvî-i hüsn eyledi:**
Mısra: **10**
Güzellik davasında bulunmak.

9. Kevkeb-i eşküm gibi düşdü Hayâlî yerlere
10. Daʿvî-i hüsn eyledi mihr-i felek ol ay ile

2. **daʿvî-i hüsn eyleyüp:**
Mısra: **5**
Güzellik davasında bulunmak.
5. Daʿvî-i hüsn eyleyüp meydânuña geldükce mihr
6. Hüsn-i ʿâlem-gîrüñ ey meh-rû düşürdü anı pest

daʿvî-i ihyâ etmek:
1. **daʿvî-i ihyâ eder:**
Mısra: **1**
(Ölen birisini) Diriltme davasında bulunmak. (Sevgilinin dudakları bağlamında).
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿÎsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

daʿvî-i remmâl:
1. **daʿvî-i remmâle:**
Mısra: **2**
Remil vasıtasıyla haber verenlerin sözleri.
1. Rûzigâruñ cevrinüñ ben bendeye oranı yok
2. Daʿvî-i remmâle beñzer haddi yok pâyanı yok

daʿvî-i rüchân etmek:
1. **daʿvî-i rüchân ede:**
Mısra: **6**
Üstünlük davasında bulunmak.
5. Uñmasın gül bitmesün bülbül eger ey lâle-ruh
6. ʿÂrız-ı zülfüñ katında daʿvî-i rüchân ede

Dâvûd:
1. **dâvûd:**
Mısra: **6**
Davut Peygamber.
5. Dil-i sengîn-i yârı eyledüm nerm
6. Egerçi âheni mûm etdi Dâvûd

dayanmak:
1. **dayanma:***-ma*
Mısra: **33**
Güvenmek, sığınmak.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **dayanmazsa:***-maz, -sa*
Mısra: **7**
Yaslanmak.
7. Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
8. Şeb-i gamda eremez zâhid-i gümrâh saña

3. **dayanma:***-ma*
Mısra: **13**
Yaslanmak.
13. Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
14. Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış

dâye:
1. **dâyesine:***-sine*
Mısra: **8**
Far. Çocuk emzirici, çocuk mürebbiyesi, süt nine.
7. Yaşumuñ cûyu hamûş oldu görüp deryâyı
8. Terk eder tıfl fegânı varıcak dâyesine

2. **dâyesine:***-sine*
Mısra: **1**
Far. Çocuk emzirici, çocuk mürebbiyesi, süt nine.
1. Dögünüp taş ile Leylâ demedi dâyesine
2. Mâtem-i Kaysda beñzetdi tenin sâyesine

dâye-veş:
1. **dâye-veş:**
Mısra: **7**
Dadı misali.
7. Dâye-veş bâd-ı goncalaruñ gülşende
8. Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler

demek:
1. **dedi:***-di*
Mısra: **18**
Söylemek.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **der:***-r*
Mısra: **46**
Söylemek.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

3. **dedi:***-di*
Mısra: **1**
Söylemek.
1. Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
2. Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

4. **dedi:***-di*
Mısra: **12**
Söylemek.
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

5. **dedi:***-di*
Mısra: **12**
Söylemek.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

debmek:
1. **debersin:***-ersin*
Mısra: **10**
Tekmelemek.||Reddetmek.
9. Benem erbâb-ı nazmuñ devleti ey şabkalu kâfir
10. Har-ı nâdân degülseñ devletüñ niçün debersin sen

debdebe-i şevket:
1. **debdebe-i şevketimüz:**
Mısra: **6**
Kudretin getirdiği tantana.
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

dede:
1. **dedem:***-m*
Mısra: **12**
Derviş.
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

2. **dede:**
Mısra: **1**
Derviş.
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

3. **dede:**
Mısra: **2**
Derviş.
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

4. **dede:**
Mısra: **4**
Derviş.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

def:
1. **def:**
Mısra: **6**
Zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden yapılan çalgı.||Bağır, göğüs.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

defʿ:
1. **defʿine:**-*ine*
Mısra: **10**
Def': Def etme, başından kovma, savma.
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

defʿ etmek:
1. **defʿ edemez:**
Mısra: **4**
Gidermek.
3. Tâ ki salduñ ʿaks-i ruhsâruñla âteş gülşene
4. Su sepüp defʿ edemez anı hezâruñ giryesi

2. **defʿ ederüz:**
Mısra: **9**
Kovmak, göndermek
9. Tiryâk-i meyle defʿ ederüz zehrüñi senüñ
10. Sen tutalum felek yedi başlı bir ejder ol

deffâf eylemek:
1. **deffâf eyle:**
Mısra: **10**
Tef eylemek. (Gökteki Çoban yıldızı ve ayın, sevgilinin güzel yüzünün sohbetinin yapıldığı mecliste ancak tef olarak çalınabileceği bağlamında).
9. Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
10. Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle

defʿ-i harâret:
1. **defʿ-i harâret:**
Mısra: **2**
Sıcaklığı ortadan kaldırmak.
1. Maʿmûr olam deme bu cihân-ı harâbdan
2. Def-i harâret etmedi teşne serâbdan

def-i humâr etmek:
1. **def-i humâr etmek:**
Mısra: **8**
Sarhoşluğun verdiği baş ağrısından kurtulmak.
7. Âsumânuñ bu dokuz câm-ı zümürrüd-fâmını
8. Bir aradan nûş edüp def-i humâr etmek nice

defn eylemek:
1. **defn eyleñ:**
Mısra: **5**
gömmek
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

defter:
1. **defteri:**-*i*
Mısra: **17**
Birbirine rabtedilmiş sade kâğıtların hey'et-i mecmuası.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

2. **defter:**
Mısra: **8**
Birbirine rabtedilmiş sade kâğıtların hey'et-i mecmuası.
7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

defter etmek:
1. **defter etmese:**
Mısra: **6**
Toplamak, bir araya getirmek.
5. Sunar mı idi gelüp şâhâ bâgbân-ı bahâr
6. Cefa-yi hârı eger gonca etmese defter

defter ü dîvân:
1. **defter ü dîvân:**
Mısra: **8**
Defter ve kitap.
7. Hâme ile el bir edüp râzumı fâş eyledi
8. İki yüzlü defter ü dîvân elinden el-gıyâs

2. **defter ü dîvâna:**
Mısra: **10**
Defter ve kitap.
9. Hayâlî nakşına bakup güşâde olmaga dâʾim
10. Bu şiʿr-i nâzenînüm defter ü dîvâna tapşurdum

defter-dâr:
1. **defter-dâr:**
Mısra: **18**
Vilâyetlerin en büyük maliye memuru olan zat.
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

defter-i aʿmâl:
1. **defter-i aʿmâlüñe:**
Mısra: **19**
İnsanların amellerinin iyilik veya, kötülüklerinin meleklerce kaydolunduğu manevî defter.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

defteri dürülmek:
1. **defteri dürüldü:**
Mısra: **8**
İşine son verilip uzaklaştırılmak, öldürülmek.
7. Tâ ki verdüñ ʿarızuñda zülf-i müşg-âsâya cay
8. İşi bitdi sünbülüñ dürüldü verdüñ defteri

defterini dürmek:
1. **defterini düreli:**
Mısra: **11**
Öldürmek.

11. Düreli dest-i felek defterini Mecnûnuñ
12. Kişver-i ʿaşka seni sâhib-i tugrâ bilirüz

değmek
1. **degeydi:**-*e, -y, -di*
Mısra: **32**
Değmek, yapışmak.
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

2. **degmez:**-*mez*
Mısra: **36**
Layık, şayan.
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

3. **degdi:**-*di*
Mısra: **10**
Denk,eş, benzer
9. Kâni ol çehre-i zerdüñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

4. **degmez:**-*mez*
Mısra: **2**
Karşılık olmak.
1. Humâruñ derdin añdum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
2. Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

5. **deger:**-*er*
Mısra: **4**
Değerinde olmak.
3. Âşıka olsun iki dünyâ temennâsı harâm
4. Nice ʿâlemler deger bir Mustafâsı var ise

degişmek:
1. **degişmezler:**-*mez, -ler*
Mısra: **5**
Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek.
5. Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
6. Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

2. **degişmezler:**-*mezler*
Mısra: **7**
Değişmek.
7. İki dünyâyı degişmezler bir ednâ cürʿaya
8. Zâhidâ kûy-ı harâbâtuñ kadeh-peymâları

3. **degişen:**-*en*
Mısra: **7**
Değişmek.
7. Çarhuñ hilâline degişen ince şâʿirüñ
8. Bir matlaʿ-ı güzîdede nâzük hayâlîni

degmez:
1. **degmez:**
Mısra: **5**
Etmemek.
5. Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
6. Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm

degül:
1. **degül:**
Mısra: **2**
Değil.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

2. **degüldür:**-*dür*
Mısra: **2**
Değil.
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

3. **degülse:**-*se*
Mısra: **5**
Değil.
5. Zülfikâr-ı ʿAlî degülse şehâ
6. Gamzeler tîg-i tîz-i Mülcemdür

degülse:
1. **degülse:**
Mısra: **3**
Yoksa, en azından.
3. Dilinde var su degülse eger yüreginde
4. Kapuñda yanmaga şevk ile geceler kandîl

dehân:
1. **dehânıyla:**-*ıyla*
Mısra: **7**
Sevgilinin ağzı.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

2. **dehânumdan:**-*umdan*
Mısra: **1**
Ağız
1. Nigâruñ lebleri vasfı kaçan çıksa dehânumdan
2. Hezârân çeşme-i hikmet olur cârî zebânumdan

dehân açmak:
1. **dehân açar:**
Mısra: **2**
Ağız açmak.||Konuşmaya başlamak.
1. Berg-i gülden edüp zebân gonca
2. Vasf-ı yâra açar dehân gonca

2. **dehânın açup:**
Mısra: **21**
Ağzını açmak.
21. ʿAndelîb etfâlinüñ açup dehânın vaktidür
22. Âşiyân-ı bülbülü eylerse mûsikâr gül

dehân-ı gonca:
1. **dehân-ı goncadan:**
Mısra: **35**
Goncanın ağzı.||Sevenlerin sözleri.
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

dehân-ı nâzenîn:
1. **dehân-ı nâzenîni:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Hoş ağzı.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

dehân-ı teng:
1. **dehân-ı tengi:**
Mısra: **6**
Küçük ağız.
5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

dehen:
1. **dehenüñden:**-*üñden*
Mısra: **9**
Sevgilinin ağzı.
9. Açdıysa Hayâlî dehenüñden suhan öldür
10. Besdür anı öldürmege bir zerre bahâne

dehen-i teng:
1. **dehen-i tengi:**
Mısra: **8**
Dar, küçük ağız.
7. Kime agzı haberin sordum ise yokdur der
8. Dehen-i tengi nigâruñ kati nâyâb gibi

dehr:
1. **dehr:**
Mısra: **41**
Dünya || felek
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

2. **dehr:**
Mısra: **4**
Dünya.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

3. **dehrüñ:**-*üñ*
Mısra: **28**
Dünya.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

dehr bûstânı:
1. **dehr bûstânında:**
Mısra: **7**
Dünya bahçesi.
7. Dehr bûstânında bir gül mü bitirür rûzigâr
8. Bülbül-i gûyâsını nâlân ü giryân istemez

dehr gülzârı:
1. **dehr gülzârında:**
Mısra: **2**
Dünya bahçesi.
1. Serv-kad mahbûblar içre cefâsuz yâr yok
2. Dehr gülzârında bir şâh-ı gül-i bî-hâr yok

dehr luʿbet-bâzı:
1. **dehr luʿbet-bâzına:**
Mısra: **6**
Dünya denilen gözbağcı.
5. Kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
6. Dehr luʿbet-bâzına kim der saña var çenber ol

dehr zâli:
1. **dehr zâli:**
Mısra: **4**
Dünya ihtiyarı.
3. Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinüñ
4. Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi

dehr zulmü:
1. **dehr zulmüñden:**
Mısra: **9**
Dünya zulmü.
9. Ey Hayâlî dehr zulmüñden yakañ çâk eyleyüp
10. Nâle kılma kim nazar kılmaz Şeh-i ʿâdil baña

dehr-i dûn:
1. **dehr-i dûn:**
Mısra: **7**
alçak dünya; kahpe felek
7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

2. **dehr-i dûn:**
Mısra: **5**
Alçak dünya.
5. Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
6. Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek

dehri nûrânî kılmak:
1. **dehri nûrânî kılmış:**
Mısra: **10**
Dünyayı aydınlatmak.
9. Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdîden olup peydâ
10. Şuâʿ-ı nûr-ı hüsnü birle kılmış dehri nûrânî

dehri ser-tâ-ser tutmak:
1. **dehri ser-tâ-ser tutdu:**
Mısra: **8**
Alemi baştan başa kaplamak.
7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

dehr-i vahşet-âbâd:
1. **dehr-i vahşet-âbâduñ:**
Mısra: **2**
Issız, korku veren dünya.
1. Fenâ ehline taʿn etme geçüp ʿucb ile yanından
2. Bu dehr-i vahşet-âbâduñ sakın şîr-i jiyânından

dehrüñ hazânı:
1. **dehrüñ hazânından:**
Mısra: **10**
Cihanın hazanı.||Kıyamet.
9. Hayâlînüñ duʿâsı bu durur Ya Rab ki sen sakla
10. O gülzâr-ı saʿâdet goncasın dehrüñ hazânından

dehrüñ zevk u safâsı:
1. **dehrüñ zevk u safâsı:**
Mısra: **8**
Dünyanın zevk ve eglencesi.
7. Demiş iki cihânı terk eyleyen erenler
8. Zevk u safâsı dehrüñ bir seyr-i hâba beñzer

delmek:
1. **deldügi:**-*dügi*
Mısra: **3**
Delik açmak,yırtmak, açmak.
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

2. **deldüm:**-*dü, -m*
Mısra: **38**
Delik açmak,yırtmak, açmak.
37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

3. **delen:**-*en*
Mısra: **1**
Delik açmak,yırtmak, açmak.

1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

deler geçer:
1. **deler geçer:**
Mısra: **8**
delip geçmek, aşmak
7. Makbûl-i ehl-i dil olalı sadr-ı sînede
8. Peykân-ı gamzesi ne yere kim deler geçer

deli:
1. **deli:**
Mısra: **1**
Akıl veya şuuru yerinde olmayan, çılgın, meczup, mecnun.
1. Göñül derler bir eglencem deli var
2. Başında vâdî-i ʿaşkuñ yeli var

delîl getürmek:
1. **delîl getürdüm:**
Mısra: **2**
İspatlamak için ortaya kanıt koymak.
1. Şuʿle-i gam dilde vü cismümde dâgı çün fetîl
2. Zâhir ü bâtın getürdüm ʿaşkuña iki delîl

delîl olmak:
1. **delîl olur:**
Mısra: **9**
Tanık olmak.
9. Zulmet-i ʿisyânda kim kalsa olur aña delîl
10. Var ise nûr-ı ruhuñdan yakdı Beytullah şemʿ

delîl-i rûşen:
1. **delîl-i rûşen:**
Mısra: **14**
Parlak delil.||Açık kanıt.
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

dellâl:
1. **dellâlıyuz:**-*ı, -yuz*
Mısra: **10**
Hakka davet eden.
9. Hâce-i câna metâʿ-ı gussayı almakdayuz
10. Biz Hayâlî bu fenâ bazârınuñ dellâlıyuz

2. **dellâl:**
Mısra: **6**
Satıcı ile alıcı beyninde vasıta olan, birinin malını nida ederek satan.
5. Ey rûh baña câme-i cismi neye verdüñ
6. Bâzâr-ı fenâda beni dellâl mı sanduñ

dellâl olmak:
1. **dellâl olup:**
Mısra: **2**
Vasıta olmak, aracı olmak.
1. Ne gam ey nâle belâ eyleye pâmâl beni
2. Çekme billah olup ʿâleme dellâl beni

dellâle:
1. **dellâleler:**-*ler*
Mısra: **8**
Çöpçatan.
7. Âfitâb ü Zöhreye hüsnüñ metâʿın etme ʿarz
8. Aña âlem müşterî lâzım degül dellâleler

dellâl-ı şevk:
1. **dellâl-ı şevke:**
Mısra: **7**
Arzu davetçisi.
7. Dellâl-ı şevke cânumı deñ eylesün mezâd
8. Kʾol âfitâb-ı zöhre-cebîn müşterî geçer

delüp çâk eylemek:
1. **delüp çâk eylesün:**
Mısra: **7**
Delip parçalamak.
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

delürmek:
1. **delürdüm:**-*düm*
Mısra: **14**
Delirmek, aklını yitirmek.
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

2. **delürüp:**-*üp*
Mısra: **3**
Delirmek, aklını yitirmek.
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı

delv-i sipihr:
1. **delv-i sipihr:**
Mısra: **5**
Gökyüzü kovası.||Gökyüzündeki on iki burçtan biri.
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. Kʾanı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

dem:
1. **demdür:**-*dür*
Mısra: **34**
Zaman.
33. Bülbülüñ kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüñe
34. ʿAdlüñ eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül

2. **dem:**
Mısra: **24**
Zaman.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

3. **demüm:**-*üm*
Mısra: **10**
Nefes.
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

4. **demi:**-*i*
Mısra: **5**
Zaman.||Kan.
5. Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek
6. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

5. **dem:**
Mısra: **6**
Kan
5. Gördükde yârı âh ile cân vermek isterüz
6. Nakş-ı murâd göstere dem ola zârımuz

<u>**dem çekmek:**</u>
1. **dem çekdüm:**
Mısra: **8**
İçki içmek.
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

<u>**dem geçmek:**</u>
1. **dem geçer:**
Mısra: **1**
Vakit geçirmek.
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

2. **dem geçer:**
Mısra: **10**
Vakit geçirmek.
9. Etfâl-i lâ-yezâl ile pistân-ı hikmeti
10. Şâhum geçer mi dem ki Hayâlî emişmeye

<u>**dem olmak:**</u>
1. **dem olur:**
Mısra: **4**
Zaman, an gelir.
3. Gözüñden aksa ciger kanı gam yemez ʿâşık
4. Murâd güllerine reng-i rû verür dem olur

2. **dem olur:**
Mısra: **5**
Zaman, an gelir.
5. Dem olur gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnetdür
6. Dem olur lâleler gibi girîbân çâkdür gönlüm

<u>**dem-sâz olmak**</u>
1. **dem sâz olmuş idüm:**
Mısra: **13**
Arkadaş, dost olmak.
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

<u>**dem sürmek:**</u>
1. **dem sürdü:**
Mısra: **8**
Keyifli, mutluluk içinde zaman geçirmek.
7. Akıtdı hûn-ı cigerden gözünde seylâbı
8. Efendi sürdü hele devletüñde dem ʿâşık

2. **dem süregör:**
Mısra: **11**
Keyifli, mutluluk içinde zaman geçirmek.
11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

<u>**dem urmak:**</u>
1. **dem ura:**
Mısra: **4**
Bahsetmek, konuşmak.
3. Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
4. Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile

2. **dem urma:**
Mısra: **20**
Bahsetmek, konuşmak.
19. Mirvehayla oldu dilberler havâdârı bunuñ
20. Sen dem urma ey sabâ bu bâgda tek dur hemîn

3. **dem ursa:**
Mısra: **31**
Bahsetmek, konuşmak.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

<u>**dem-â-dem:**</u>
1. **dem-â-dem:**
Mısra: **1**
Her zaman, daima, her an
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

2. **dem-â-dem:**
Mısra: **10**
Her zaman, daima, her an
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

3. **dem-â-dem:**
Mısra: **7**
Her zaman, daima, her an
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

<u>**dem-âlûde:**</u>
1. **dem-âlûde:**
Mısra: **3**
Kana bulanmak.
3. Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anuñ
4. ʿAceb mi baglanursa gülleri zîrâ ki kanludur

<u>**dem-âlûde olmak:**</u>
1. **dem-âlûde olalı:**
Mısra: **3**
Kana bulanmak.
3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

<u>**dem-be-dem:**</u>
1. **dem-be-dem:**
Mısra: **1**
Bazen, arasıra, zaman zaman
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

2. **dem-be-dem:**
Mısra: **8**
Her zaman, daima, her an.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

3. **dem-be-dem:**
Mısra: **3**
Bazen, arasıra, zaman zaman
3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

<u>**dem-i aʿdâ:**</u>
1. **dem-i aʿdâ:**
Mısra: **27**
Düşmanların kanı.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

<u>**dem-i ʿâşûr:**</u>

1. **dem-i ʿâşûrdan:**
Mısra: **10**
Aşure zamanı. (Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının katledildiği gün).
9. Olur Hayâlî âl ile mahşerde sürh-rû
10. Gark etdi kana çün dem-i ʿâşûrdan beden

demi gelmek:
1. **demi geldi:**
Mısra: **21**
Zamanı gelmek.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

dem-i ʿÎsâ:
1. **dem-i ʿÎsâ:**
Mısra: **41**
İsa nefesi
41. Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
42. Kadr ile başum eger göge eserse yeri var

2. **dem-i ʿÎsâ:**
Mısra: **23**
İsa'nın (hayat veren) nefesi.
23. Hızr suyuyla dem-i ʿÎsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

dem-i Mansûr:
1. **dem-i mansûru:**
Mısra: **7**
Hallac- Mansur'un devri.||Hallac-ı Mansur'un akan kanı.
7. Añma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
8. Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar

demi nakd eylemek:
1. **demi nakd eyleyüp:**
Mısra: **5**
Zamanı sermaye kılmak.
5. Demi nakd eyleyüp misk-i Huten kendin gelüp aña
6. Ala bûy-ı mahabbet turra-i ʿanber-feşânından

dem-i pîr:
1. **dem-i pîr:**
Mısra: **7**
Pir'in, şeyhin nefesi.
7. Mânend-i sabâ olsa dem-i Pîr safâ-bahş
8. Refʿ etse gubâr-ı dili hurşîd açılsa

dem-i subh:
1. **dem-i subhun:**
Mısra: **3**
Sabah vakti.
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

dem-i sûrnâ:
1. **dem-i sûrnâ:**
Mısra: **3**
Zurna sesi.
3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

dem-i tîg:
1. **dem-i tîgüñ:**
Mısra: **32**
Kılıcın kanı.
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

dem-i ʿuşşâk:
1. **dem-i ʿuşşâkı:**
Mısra: **4**
Aşıkların kanı.
3. Kanda kim bezm-i cemâl etdüñ eyâ şâhid-i ʿaşk
4. Dem-i ʿuşşâkı o bezme mey-i gül-gûn etdüñ

dem-i vasl:
1. **dem-i vasl:**
Mısra: **5**
kavuşma zamanı
5. Dem-i vasl istemez cismüm gibi nâşî aradayken
6. Helâk-i cevri dilberdür esîr-i nâzdur göñlüm

demler olmak:
1. **demler oldu:**
Mısra: **2**
Çok zamanlar geçmek.
1. Sanma ki dilde sûzum peykânlaruñ eritmez
2. Oldur akan gözümden yaş demler oldu gitmez

demren:
1. **demren:**
Mısra: **10**
Ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir, peykân.
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

dem-sâz:
1. **dem-sâzıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **9**
Arkadaş, dost.
9. Deyr-i ʿâlem erganûn-ı ahınuñ dem-sâzıdur
10. Tâ ki baglandı Hayâlî ey sanem zünnâr-ı ʿaşk

dem-sâz olmak:
1. **dem-sâz ol:**
Mısra: **8**
dost olmak, sırdaş olmak
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

demüñ hoş:
1. **demüñ hoş:**
Mısra: **5**
"Keyifli, neşeli".
5. Görüp bu eşk-i pür-hûnum demüñ hoş deme ey meh-rû
6. Ne kanlar agladı çeşmüm gelince bu deme yaşum

denmek:
1. **dene:**-*e*
Mısra: **29**
Söylenmek.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

2. **denmez:**-*mez*
Mısra: **2**
Söylenmek.
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

dendân:
1. **dendân:**
Mısra: **8**
Tiksinmek, iğrenmek.
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

2. **dendânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **10**
Diş.
9. Ya çıkarmak ya koparmak istemem zinhâr kim
10. Çeşmi nergisdür anuñ sünbül kökü dendânıdur

3. **dendân:**
Mısra: **10**
Diş. (Parçalamak bağlamında).
9. Hecr-i rûy-ı yâr ile güller Hayâlî kendüyi
10. Pâre pâre etmege her jâle bir dendân olur

4. **dendânı:**-*ı*
Mısra: **9**
Sevgilinin inci tanesi gibi olan dişi.
9. Ey Hayâlî ol mehüñ dendânı vasfı sanasın
10. Bir dür-i yek-dânedür bu nazm-ı gevher-bârda

5. **dendânına:**-*ına*
Mısra: **9**
Diş.
9. Ey Hayâlî beñzedürlerse dürü dendânına
10. Eşk-i çeşmüm biri birine koyar deryâları

dendân etmek:
1. **dendân ede:**
Mısra: **1**
Diş tanesi haline dönüştürmek.
1. Gonca agzına düşer mi jâleyi dendân ede
2. Her seher gülzârda kasd-ı leb-i cânân ede

dendâne-i haşhâş:
1. **dendâne-i haşhâş:**
Mısra: **4**
Haşhaş tanesi.
3. Dergehinde dil-i ʿuşşâk kaçan olsa hisâb
4. Hâkde tut yine dendâne-i haşhâş yatur

dendânı ʿaksi:
1. **dendânı ʿaksi:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Dişlerinin yansıması.
7. Dendânı ʿaksi yâruñ çeşmümde oldu lâmiʿ
8. Gûyâ muhît içinde yañar güher çerâgı

dendân-ı jâle:
1. **dendân-ı jâle:**
Mısra: **4**
Dişe benzeyen çiy taneleri.
3. Şerm edeli ruhuñdan her gül çemende kıldı
4. Dendân-ı jâle ile kendüyi pâre pâre

dendân-ı pervîn:
1. **dendân-ı pervîn:**
Mısra: **19**
Yedi yıldızdan oluşan ve gerdanlığa benzeyen yıldız kümesi.
19. Dişlesün dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını
20. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **dendân-ı pervîn:**
Mısra: **8**
Yedi yıldızdan oluşan ve gerdanlığa benzeyen yıldız kümesi.
7. Berk-ı âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim
8. Dişledi dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını

dendân-ı pervîn eylemek:
1. **dendân-ı pervîn eyleyüp:**
Mısra: **6**
Yedi yıldızdan oluşan ve gerdanlığa benzeyen yıldız kümesi.
5. Çün etdüñ kebkebüñ nakşın süreyyâ hâkde yeryer
6. Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak

dendân-ı sîn:
1. **dendân-ı sîn:**
Mısra: **54**
Sin harfinin dişlerine benzeyen dişi.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

dendân-ı tamaʿ:
1. **dendân-ı tamaʿda:**
Mısra: **5**
Açgözlülük dişi.
5. Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma
6. Seni tâ el götüre başda mânend-i hilâl

deng:
1. **deng:**
Mısra: **16**
Hayran, şaşkın.
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

denî:
1. **denîler:**-*ler*
Mısra: **10**
Alçak, soysuz, hasis
9. Hayâlî sen Şehüñ lutfun görelden çarha baş egmez
10. Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

2. **denînüñ:**-*nüñ*
Mısra: **10**
Alçak, değersiz.
9. Ey Hayâlî şevk-i laʿl-i yâr besdür göñlüme
10. Çekmezem dahi o mey denen denînüñ minnetin

denī dünyâ:
1. **denī dünyâya:**
Mısra: **2**
Alçak, aşağılık dünya.
1. Ne lâzım hatt-ı miskînüñ ʿizâruñda tırâş etmek
2. Denī dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek

denî geçmek:
1. **denî geçer:**
Mısra: **4**
Alçak, değersiz olarak tanımlanmak.
3. Biz bir meyüñ harâbıyuz ol bezm-i hâsda
4. Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer

denilmek:

1. **denilse:**-*se*
Mısra: **30**
Söylenilmek, nakil veya rivayet olunmak.
29. Senüñ devrüñde elkâb-ı salâtîn
30. Denilse gayrıya bühtâna beñzer

2. **denilmesün:**-*mesün*
Mısra: **4**
Söylenilmek, nakil veya rivayet olunmak.
3. Vermez selâm kendüyi yüksekde kor geçer
4. Ol serv-kâmeti nice ser-keş denilmesün

3. **denilmez:**-*mez*
Mısra: **3**
Ad verilmek.
3. ʿÂşık denilmez aña ki efgânı her gece
4. Eflâk perdedârı ile râz açışmaya

deñiz:
1. **deñizleri:**-*leri*
Mısra: **3**
Deniz.
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

2. **deñizde:**-*de*
Mısra: **6**
Deniz.
5. Felekde kevkebeyi mihr ü mâha ben verdüm
6. Direm-harîdelerümdür deñizde mâhîler

3. **deñizleri:**-*leri*
Mısra: **2**
Deniz.
1. Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk
2. Eli üzre tutar deñizleri hâk

deñlü:
1. **deñlü:**
Mısra: **13**
kadar, derece
13. Bir gubâr-ı râhı deñlü ol Şehüñ ey âfitâb
14. Yaʿni sen de nûr-bahş-ı dîde-i imkân mısın

depmek:
1. **depdi:**-*di*
Mısra: **6**
Tekmelemek.
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

depme salmak:
1. **depme salma:**
Mısra: **7**
Tekme atmak.
7. Devâb gibi baña depme salma âdem iseñ
8. Ki bîşe-zâr-ı kerâmetde şîr-i gurrânem

deprenmek:
1. **deprene:**-*e*
Mısra: **8**
Kımıldamak, deprenmek.
7. Nola bir tîri ile cân ü dili eylese yâd
8. Âşinâlarla nice deprene bîgâne sadak

depreşmek:
1. **depreşür:**-*ür*
Mısra: **7**
Kımıldatmak, oynamak, harekete gelmek.
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

depretmek:
1. **depret:**
Mısra: **2**
Kımıldatmak, kıpırdatmak.
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

2. **depretmeden:**-*meden*
Mısra: **8**
Kımıldatmak, kıpırdatmak.
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

der:
1. **der:**
Mısra: **4**
Kapı
3. Külbem içre dostum hecrüñde efgân eylesem
4. Bir yaña der nâle eyler oldu revzen bir yaña

2. **derüp:**-*üp*
Mısra: **3**
Toplamak.
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

der ü dîvâr:

1. **der ü dîvârını:**
Mısra: **2**
Kapı ve duvar.
1. Görmez isem Kaʿbede mahbûbumun dîdârını
2. Dûd-ı âhumla siyâh edem der ü dîvârını

der-âgûş eylemek:
1. **der-âgûş eylemiş:**
Mısra: **8**
kucaklamak
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

derâ-yi deyr:
1. **derâ-yi deyr:**
Mısra: **17**
Kilise çanı.
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

derbân:
1. **derbân:**
Mısra: **20**
Kapı bekçisi, kapıcı
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

2. **derbân:**
Mısra: **12**
Far. Kapıcı, bevvâb.
11. İsteyen gelsün geçen geçsün salâdur ʿâleme
12. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhında derbân istemez

3. **derbânem:**-*em*
Mısra: **6**
Kapıcı.
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

der-begal eylemek:
1. **der-begal eyler:**
Mısra: **8**
Koltuk altına almak.||Sarılmak.
7. Rüsvâ-yi dehr ola nitekim düzd-i âfitâb
8. Her bî-edeb ger eyler ise der-begal seni

derbend-i gam:
1. **derbend-i gamda:**
Mısra: **10**
Tasa kalesi.
9. Hayâlî gibi ger ʿâşık saña dag üstü bâg olmaz
10. Melâmet tablını derbend-i gamda çalabilmezsin

derbend-i mahabbet:
1. **derbend-i mahabbetde:**
Mısra: **5**
Aşk kalesi.
5. Çaldı derbend-i mahabbetde melâmet tablını
6. Bî-sütûnuñ bekledi Ferhâd-ı miskîn râhını

derbend-i mihnet beklemek:
1. **derbend-i mihnet beklerüz:**
Mısra: **4**
Acı ve ıstırap çekme geçidini beklemek.
3. Bî-sütûn-ı ʿaşkda çalındı tabl-ı sînemüz
4. Biz dahi Ferhâd-veş derbend-i mihnet beklerüz

derc kılmak:
1. **derc kıldı:**
Mısra: **7**
Kitaba koymak, kaydetmek.
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

derd:
1. **derdüñ:**-*üñ*
Mısra: **17**
Keder, acı, zahmet.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **derdinden:**-*inden*
Mısra: **19**
Dert, keder.||Sevgilinin aşk derdi.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **derdüñi:**-*üñ, -i*
Mısra: **5**
Dert.||Aşk.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

4. **derdimüzi:**-*i, -müz, -i*
Mısra: **9**
Dert.||Aşk derdi.
9. Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
10. Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz

derd dâğı:
1. **derd dâgını:**
Mısra: **1**
Aşk derdinin yarası.
1. ʿAşk odu sîneme uralı derd dâgını
2. Yakdum zamânede yine Mecnûn çerâgını

derd ehli:
1. **derd ehli:**
Mısra: **6**
Sıkıntı çeken insanlar.
5. Sîneler çâk eyleyüp bezm-i visâl-i yârda
6. Şemʿlerle tutuşup derd ehli yâgın yakdılar

2. **derd ehli:**
Mısra: **4**
Sıkıntı çeken insanlar.
3. Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
4. Sarardı çehre derd ehli yatur dîvâra yasdanmış

3. **derd ehli:**
Mısra: **2**
Dert ehli.||Aşıklar.
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

derd ehlinüñ meşrebi:
1. **derd ehlinüñ meşrebin:**
Mısra: **2**
Aşıkların huyları.
1. Umma her dîvâneden Mecnûn-ı şeydâ-meşrebin
2. Baña sor derd ehlinüñ ey dost baña meşrebin

derd esîri:
1. **derd esîri:**
Mısra: **10**
Kedere tutkun olan.
9. Kimdür Hayâlî der iseñ ey serv-i hoş-hırâm
10. Bir derd esîri ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr

2. **derd esîriyüz:**
Mısra: **1**
Kedere tutkun olan.
1. Sofî tarîk-i ʿaşkda biz derd esîriyüz
2. Hûn-ı cigerle dem geçüren merd esîriyüz

derd okları:
1. **derd okların:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Dert veren bakışları.
1. Derd okların ol kaşı kemân cânuma atdı
2. Bir gün demedi bunu dahi Tañrı yaratdı

derd olmak:
1. **derd oldu:**
Mısra: **8**
Sıkıntıya uğramak.
7. Ekdüm yoluñda tohm gibi dâne dâne eşk
8. Âhir bu yolda kendüme derd oldu hâsılum

derd ser-leşkeri:
1. **derd ser-leşkeriyle:**
Mısra: **1**
Dert askerlerinin başı.||Mecnun.
1. Derd ser-leşkeriyle bekledi Mecnûn vâdîz
2. ʿAşk derbendine saldı karavol Ferhâdı

derd ü belâ çekmek:
1. **derd ü belâ çekmekde:**
Mısra: **2**
Dert ve sıkıntı çekmek.
1. Resm-i ʿaşk u ʿâşıkî etmekde mâhirdür göñül
2. Dâʾimâ derd ü belâ çekmekde kâdirdür göñül

derd ü belâ güherleri:
1. **derd ü belâ güherlerine:**
Mısra: **4**
Dert ve bela cevherleri.
3. Kanıyla taʿne taşlarını laʿl-reng edüp
4. Derd ü belâ güherlerine kân olan başum

derd ü elem çekmek:
1. **derd ü elem çekdüm:**
Mısra: **4**
Dert ve keder çekmek.
3. Görüp sâgarda ʿaks-ı rûy-ı yârı reşkden öldüm
4. İçince kanını anuñ nice derd ü elem çekdüm

derd ü gam:
1. **derd ü gam:**
Mısra: **3**
Dert ve üzüntü.
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

2. **derd ü gama:**
Mısra: **1**
Dert ve üzüntü.
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

derd ü gamuñ pâmâli:
1. **derd ü gamuñ pâmâliyüz:**
Mısra: **2**
Eziyet ve kederin altında çiğnenmiş olan.
1. Kâkül-i müşgîn-i canânuñ perîşân-hâliyüz
2. Gussanuñ ser-geştesi derd ü gamuñ pâmâliyüz

derd ü mihnet:
1. **derd ü mihnet:**
Mısra: **19**
Dert ve sıkıntı
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

2. **derd ü mihnete:**
Mısra: **1**
Dert ve sıkıntı
1. Kıldum sefer diyâr-ı gam u derd ü mihnete
2. Basdum kadem bu deñlü elemle vilâyete

derdâ:
1. **derdâ:**
Mısra: **8**
Yazık, eyvah.
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

derde dermânı eylemek:
1. **derde dermânı eylerdi:**
Mısra: **8**
Derdin çaresini bulmak. (Hz İsa'nın şifa verme özelliği bağlamında).
7. Gözüm yaşında haçın suya salsa ol melek-simâ
8. Mesîhâ gibi eylerdi yaşum her derde dermânı

derde mübtelâ:
1. **derde mübtelâyuz:**
Mısra: **7**
Derde düşen, dert tutkunu.
7. Bilmek içün biz ne derde mübtelâyuz sevdigüm
8. Al ele âyine billâhi yüzüñ ayına bak

derd-i ʿaşk:
1. **derd-i ʿaşka:**
Mısra: **9**
Aşk derdi.
9. Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
10. Bûma vîrân bülbülüñ gülzârdur endîşesi

2. **derd-i ʿaşkı:**
Mısra: **5**
Aşk derdi.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

3. **derd-i ʿaşkı:**
Mısra: **4**
Aşk derdi.
3. Gûyâ olup ceresleri ol şehsüvârımuñ
4. ʿUşşâka derd-i ʿaşkı zebânumdan oy verür

derd-i dâg-ı ʿaşk:
1. **derd-i dâg-ı ʿaşk:**
Mısra: **13**
Aşk yarasının derdi.
13. Derd-i dâg-ı ʿaşk ile geldi Hayâlî kılma red
14. Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

derd-i dil:
1. **derd-i dil:**
Mısra: **1**
Sevgiliye kavuşma derdi.
1. Derd-i dil söyler zebân-ı hâl ile her gâh şemʿ
2. ʿAşk tavrından eder pervâneyi âgâh şemʿ

derd-i dilber:
1. **derd-i dilber:**
Mısra: **1**
Gönül alan sevgiliye kavuşma derdi.
1. Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
2. Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur

2. **derd-i dilber:**
Mısra: **6**
Sevgiliye kavuşma derdi.
5. ʿAkla diñ hengâmeyi başdan gidersün aradan
6. Derd-i dilber var iken bilmem o kimümdür benüm

derd-i dildâr:
1. **derd-i dildâr:**
Mısra: **6**
Sevgilinin aşkının derdi.
5. Künc-i gamda elem-i dost durur hem-derdüm
6. Derd-i dildâr benüm yâr-ı hem-âzârumdur

derd-i fürkat:
1. **derd-i fürkat:**
Mısra: **9**
ayrılık derdi

9. Derd-i fürkat bu Hayâlîyi ki bîmâr eyledi
10. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i gam-nâk üstüne

derd-i hicrân:
1. **derd-i hicrândan:**
Mısra: **7**
Ayrılık derdi.
7. Derd-i hicrândan aglasam bahre
8. Yedi deryâyı kan görürdü semek

derd-i Leylî:
1. **derd-i leylî:**
Mısra: **7**
Leyla'nın aşkının derdi.
7. Derd-i Leylî hem-demiyken yalıñuz kalduñ deyu
8. Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

derd-i pây:
1. **derd-i pâya:**
Mısra: **2**
Nice dert.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

derd-i yâr:
1. **derd-i yâr:**
Mısra: **8**
Sevgiliye kavuşma derdi.
7. Verürsem kâse-i hurşid-i nûr-efşâna nâ-merdem
8. Elümde derd-i yâr ile pür olmuş bir sifâlüm var

2. **derd-i yârı:**
Mısra: **19**
Sevgiliyi düşünme derdi.
19. Hayâlî dilde sakla derd-i yârı
20. Kesilür başlar olsa ʿayân genc

3. **derd-i yârı:**
Mısra: **3**
Sevgiliyi düşünme derdi.
3. Derd-i yârı sakla ey dil şöyle kim cân bilmesün
4. Tâ ki râzum açmaya nazmum gibi gammâzuma

derdin dökmek:
1. **derdin döker:**
Mısra: **2**
Derdini anlatmak.
1. Gözlerüm yaşı revân olmuş akar sahrâlara
2. Gûyiyâ ırmaklar derdin döker deryâlara

2. **derdin döküp:**
Mısra: **7**
Derdini anlatmak.
7. Katı göñlüñden senüñ derdin döküp deryâlara
8. Nâle vü feryâd eder âb-ı revânuñ yügrügü

derdi-nâk:
1. **derdi-nâkem:**-*em*
Mısra: **1**
Dert sahibi, dertli.
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **derdi-nâkem:**-*em*
Mısra: **20**
Dert sahibi, dertli.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **derd-nâkiyem:**-*iyem*
Mısra: **6**
Dertli.
5. Ben ey tabîb derdüme dermâna düşmanın
6. Andan berü ki bir güzelüñ derd-nâkiyem

derdine dermân dilemek:
1. **derdine dermân diler:**
Mısra: **2**
Derdine derman istemek.
1. Nice bir ola göñül hasta-i hicrân senden
2. Diler ey şâh-ı kerem derdine dermân senden

derd-mend:
1. **derd-mend:**
Mısra: **11**
Dertli||*Aşık.*
11. Gûşe-i mihnetde cân verür Hayâlî derd-mend
12. Bir nazar kılmaz iseñ ey Âsâf-ı devrân aña

derd-mend olmak:
1. **derd-mend olam:**
Mısra: **8**
Dertli olmak.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

derdüme dermân erişmek:
1. **derdüme dermân erişmez:**
Mısra: **2**
Derde çare bulmak.
1. Dil helâk oldu meded şol gözleri bîmârdan
2. Derdüme dermân erişmez ol şeker-güftârdan

derdüñ çekmek:
1. **derdüñ çekmege:**
Mısra: **2**
Dert, sıkıntı çekmek.
1. Gam degül peykânlaruñla dolduysa cânâ yürek
2. Çekmege derdüñ senüñ ʿaşk ehli âhendil gerek

derdüñi söylemek:
1. **derdüñi söyler:**
Mısra: **12**
Derdini anlatmak.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

dergâh:
1. **dergâhdan:**-*dan*
Mısra: **57**
Dergah.||*Dünya kapısı.*
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

2. **dergâhı:**-*ı*
Mısra: **19**
Dergah.||*Aşk dergahı.*
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

3. **dergâhına:**-*ı, -n, -a*
Mısra: **44**
Kapı, eşik (saray kapısı)
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

4. **dergâhumuz:**-*umuz*
Mısra: **6**
Tekke.
5. Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
6. Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

5. **dergâha:**-*a*
Mısra: **22**
Dergah, kapı.||Sevgilinin eşiği.
21. Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür
22. O dergâha bizümle yüz süren yârâna ʿaşk eyle

6. **dergâh:**
Mısra: **8**
Dergah.||Aşk dergahı.
7. ʿAşk vâdîlerinüñ hûn-ı cigerdür âbı
8. Zâd-ı gamla alınur bu yuca dergâh yolu

dergâh u dîvân:
1. **dergâh u dîvân:**
Mısra: **4**
Dergah ve meclis. (Tekke ve meyhane karşıtlığında).
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

dergâh-ı ʿâlî-şân:
1. **dergâh-ı ʿâlî-şânın:**
Mısra: **10**
Sevgilinin yüce eşiği.
9. Ey sabâ etseñ Hayâlî bendeden ʿarz-ı niyâz
10. Aña bu devlet yeter dergâh-ı ʿâlî-şânın öp

dergâh-ı gerdûn-kadr:
1. **dergâh-ı gerdûn-kadre:**
Mısra: **9**
Felek gibi kıymetli eşik.
9. Yürü dergâh-ı gerdûn-kadre var topragına yüz sür
10. Bulursañ ruhsatı Aga-yi ʿâlî-şâna ʿaşk eyle

dergâh-ı hak:
1. **dergâh-ı haka:**
Mısra: **6**
Allah'ın kapısı
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

dergâh-ı şâh-ı ʿaşk:
1. **dergâh-ı şâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşk sultanının eşiği.||Sevgilinin eşiği.
7. Mansûr var bunda gelen kisvet indirür
8. Dergâh-ı şâh-ı ʿaşk ʿaceb âsitânedür

dergâh-ı şâh-ı Cem-cenâb:
1. **dergâh-ı şâh-ı cem-cenâb:**
Mısra: **39**
Cem sultan hazretlerinin dergahı.
39. Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
40. Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın

dergâh-ı şehriyâr:
1. **dergâh-ı şehriyâra:**
Mısra: **9**
Sultanlık dergahı.||Sevgilinin eşiği.
9. Dergâh-ı Şehriyâra her gün gelür Hayâlî
10. Rûm ellerine ister destûr vara vara

dergâh-ı sultân:
1. **dergâh-ı sultân:**
Mısra: **1**
Sultan sarayı.
1. Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
2. Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez

dergâhuña gelmek:
1. **dergâhuña geldi:**
Mısra: **40**
Kapısına, eşiğine gelmek.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

dergeh:
1. **dergehüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Kapı, eşik.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

2. **dergehüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **21**
Kapı, kapı önü.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

3. **dergehinde:**-*inde*
Mısra: **3**
Kapı, eşik.
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

dergeh-i şâh:
1. **dergeh-i şâh:**
Mısra: **58**
Hükümdarın kapısı, eşiği.
57. Her sözüm Sebʿa-i Muʿallakadur
58. Dergeh-i Şâh Kaʿbe-i sânî

2. **dergeh-i şehden:**
Mısra: **20**
Padişahın kapısı.
19. Açdı himmet dolusun bir nice muhtâclara
20. Dergeh-i Şehden edüp meclis-i şâhâne kerem

dergehinden sürmek:
1. **dergehinden sürsen:**
Mısra: **9**
Kapısından, eşiğinden uzaklaştırmak.
9. Dergehinden nice kim sürsen Hayâlî çâkeri
10. Yüz çevirmez âsitânuñdan aceb bi-ʿârdur

dergehüñ iti:
1. **dergehüñ itiyem:**
Mısra: **6**
Kapı köpeği.
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

der-i dilber:
1. **der-i dilberde:**
Mısra: **6**
Sevgilinin kapısı
5. Uñmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuña
6. Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni

der-i hammâr:
1. **der-i hammârını:**
Mısra: **10**
şarap-hane
9. ʿAks-i yârı sâgar-ı meyde Hayâlî göreli
10. Yasdanur kûy-ı harâbâtuñ der-i hammârını

der-i ikbâl:
1. **der-i ikbâle:**
Mısra: **6**
Mutluluk kapısı.
5. Nûrdan bir halkasın bâb-ı necât-ı ʿâleme
6. Ya der-i ikbâle zertâk-ı felek-unvân mısın

der-i Kaʿbeye kâgıd asmak:
1. **der-i kaʿbeye kâgıd asmak:**
Mısra: **10**
Kabe kapısına kağıt asmak.||Şairin kendi şiirlerini Kabe duvarına asılan Mualalekat-ı Seb'a niteliğinde görmesi.
9. İmriüʾl-Kays gibi oldu Hayâlî hakkuñ
10. Bu fesâhatle der-i Kaʿbeye asmak kâgıd

der-i meyhâne:
1. **der-i meyhâneye:**
Mısra: **5**
Meyhane kapısı.||Dergah.
5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

der-i şâdî:
1. **der-i şâdî:**
Mısra: **5**
Gönül ferahlığı kapısı.
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

der-i sarây-ı şeh:
1. **der-i sarây-ı şehe:**
Mısra: **7**
Sultanın sarayının kapısı.
7. Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
8. Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl

der-kenâr etmek:
1. **der-kenâr etmiş:**
Mısra: **3**
Kenara, köşeye çekmek
3. Ol dürü bahr der-kenâr etmiş
4. Var iken aramızda hakk-ı nemek

derlemek:
1. **derlese:**-*se*
Mısra: **11**
Derlemek, toplamak.
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

dermân:
1. **dermân:**
Mısra: **1**
İlâç, çare.
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **dermâna:**-*a*
Mısra: **5**
İlâç, çare.
5. Ben ey tabîb derdüme dermâna düşmanın
6. Andan berü ki bir güzelüñ derd-nâkiyem

3. **dermânuma:**-*uma*
Mısra: **3**
İlâç, çare.
3. Etmiş iken derdini dermânuma cânumda cây
4. Çekmezem sînemde dâg-ı âteşînüñ minnetin

dermân etmek:
1. **dermân edemez:**
Mısra: **13**
Derman, çare olmak.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

2. **dermân eder:**
Mısra: **10**
Derman, çare olmak.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

dermâna erişmek:
1. **dermâna erişmez:**
Mısra: **10**
Kurtuluşa erişmek.
9. Dil-hasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
10. Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez

dermân-ı gayr:
1. **dermân-ı gayrı:**
Mısra: **5**
Başka çare.
5. ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
6. Âteş-i sûzâna istiâna ile girdi Halîl

dermânı yok:
1. **dermânı yok:**
Mısra: **10**
Çaresi olmamak.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

dermiyân etmek:
1. **dermiyân edüp:**
Mısra: **3**
Ortaya koymak.
3. Gâzîler şemşîr-i nusrat dermiyân edüp yine
4. Cânlarından kâfir-i bî-dîni bî-zâr etdiler

dermiyân olmak:
1. **dermiyân oldu:**
Mısra: **3**
ortada olmak
3. Dermiyân oldu açup bâlini pervâne gibi
4. Yârı beñzer göricek şemʿ-i şebistâna sadak

der-post etmek:

1. **der-post edüp:**
Mısra: **1**
(Aşıklık) makamına oturtmak.
1. Edüp der-post Mecnûnu geçürmiş dost yanından
2. Vefâ âyînini ögren gönül Leylî çobanından

ders etmek:
1. **ders etmede:**
Mısra: **3**
Okutmak.
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

derûn:
1. **derûnu:**-*u*
Mısra: **4**
Gönül, insanın iç alemi.
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

2. **derûndan:**-*dan*
Mısra: **7**
Gönül, insanın iç alemi.
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

derûn-ı ʿalev:
1. **derûn-ı ʿalevdedür:**
Mısra: **4**
Alevler içinde.
3. Bu oldu âhum içre benüm kanlu gözlerüm
4. İki şerâredür derûn-ı ʿalevdedür

derûn-ı âteşîn:
1. **derûn-ı âteşînümden:**
Mısra: **8**
(Aşığın) Ateş gibi yanan içi.
7. Kamer bir penbe-i dâgum durur çarh üzre encüm hem
8. Derûn-ı âteşînümden çıkar bir kaç şirâr ancak

derûn-ı gonca:
1. **derûn-ı goncada:**
Mısra: **39**
goncanın içi.
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

derûn-ı nâr:
1. **derûn-ı nârda:**
Mısra: **6**
Ateşin içi.
5. Sîne-i sûzanum içinde hayâl-i kadd-i yâr
6. Âşiyân etmiş semenderdür derûn-ı nârda

derûn-ı serv-i gülistân:
1. **derûn-ı serv-i gülistân:**
Mısra: **8**
Gül bahçesinin servisinin yüreği.||Sevgilinin gönlü.
7. Kuşlar yuvası sanma gam-ı rûzigârdan
8. Oldu derûn-ı serv-i gülistân girih girih

dervâze-i şehr-i melâmet beklemek:
1. **dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz:**
Mısra: **1**
Kınanmışlık ülkesinin kapısını beklemek.
1. ʿÂşıkuz dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz
2. Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz

dervâzesin açmak:
1. **dervâzesin açma:**
Mısra: **3**
Kapısını açmak.
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

dervîş:
1. **dervîşi:**-*i*
Mısra: **12**
derviş, fakir, kalender
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

2. **dervîşe:**-*e*
Mısra: **6**
derviş, fakir, kalender
5. Çalınurken nâle-i perr-i mekesden nevbeti
6. Yol mıdur dervîşe dünyânuñ şu ednâ begligi

3. **dervîş:**
Mısra: **8**
Tarikatlardan birinin şeyhine intisap ederek hankahta hizmet, çile ve riyazetle uğraşan ve dünyevi hayata itibar etmeyen kimse; tarikat mensupları nefislerini kırmak için ellerindekilerden vazgeçip fakir bir görünüm sergilerlerdi.
7. İstedüm hân-ı visâli kapısından baş açup
8. Yürü dervîş yoluñu kim vere Allâh dedi

dervîş kılmak:
1. **dervîş kılmaz:**
Mısra: **2**
Derviş yapmak, derviş olmak.
1. Hırka netsün sofîye pür-kîne olsa sînesi
2. Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi

dervîş olmak:
1. **dervîş olana:**
Mısra: **10**
Derviş, talip olmak.
9. İncinür pür görmese câmum Hayâlî pîr-i deyr
10. Gösterür dervîş olana ihtiyâr eksükligi

dervişâne:
1. **dervişâne:**
Mısra: **12**
Dervişlere yakışır surette.
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

dervîş-i ʿâlem:
1. **dervîş-i ʿâlemdür:**
Mısra: **9**
Alem dervişi.
9. Bu gün dervîş-i ʿâlemdür ümîd-i mâl ü câh etmez
10. Ayagın tozuna Şâhâ Hayâlî bî-riyâ geldi

dervîş-vâr:
1. **dervîş-vâr:**
Mısra: **46**
Derviş gibi.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

deryâ:
1. **deryâ:**
Mısra: **2**
Deniz
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

2. **deryâdır:**-*dır*
Mısra: **27**
Deniz
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

3. **deryâları:**-*ları*
Mısra: **18**
Deniz. (Cömertlik bağlamında).
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

4. **deryâdadur:**-*dadur*
Mısra: **10**
Deniz.||Genişlik, büyüklük.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî ol kim ol gavvâs-vâr
10. Bahr-i nazmuñ seyr ederken bulmaz ol deryâdadur

5. **deryâdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Derya.||Kaynak.
9. Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı
10. Hazer edüp nehenginden deme deryâdan el çekdüm

6. **deryâları:**-*ları*
Mısra: **4**
Deniz.||İlim denizine götüren yollar.
3. Ermedüm Bahr-i Muhîtüñ gevher-i nâyâbına
4. Katre katre saymayınca gözlerüm deryâları

7. **deryâyı:**-*yı*
Mısra: **4**
Deniz. ((Gözyaşı bağlamında).
3. Dişüñ dürü edeli boynu baglu bir bende
4. Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı

deryâ begligi:
1. **deryâ begligi:**
Mısra: **10**
Deniz sultanlığı. (Aşığın gözyaşları bağlamında sevgilinin vasfı.)
9. Mevc-i eşküm dîdeden yâra Hayâlî el salup
10. Dedi gel hükm et saña verildi deryâ begligi

deryâ etmek:
1. **deryâ edelden:**
Mısra: **3**
Deniz haline dönüştürmek. (Aşığın gözyaşları bağlamında).
3. Hayâl-i dürr-i dendânı edelden yaşumı deryâ
4. Başumdan eksük olmadı cihânuñ şûr u gavgâsı

deryâ eylemek:
1. **deryâ eylesem:**
Mısra: **2**
Deniz haline dönüştürmek.
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birirı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

deryâ gibi:
1. **deryâ gibi:**
Mısra: **9**
Deniz gibi.
9. Deryâ gibi başumda olaldan havâlarum
10. Hâlî degül sefîne-i dil ıztırâbdan

deryâ içinde mâhî:
1. **deryâ içinde mâhîyem:**
Mısra: **4**
Deniz içinde balık.
3. Geh hazîze gâh evce seyrüme yok intihâ
4. Mevc-i deryâyem gehî deryâ içindemâhîyem

deryâ içredür deryâyı bilmezler:
1. **deryâ içredür deryâyı bilmezler:**
Mısra: **2**
Deniz içinde olup bunun farkında olmamak.||Tanrının varlığının delilleri içinde yüzüp ondan habersiz olmak.
1. Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
2. O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler

deryâ kaʿrı:
1. **deryâ kaʿrına:**
Mısra: **6**
Denizin dibi.
5. Fikr-i dendânuñla olsam nola gözyaşına gark
6. Girdi deryâ kaʿrına lü'lü'-yi şehvâr isteyen

deryâ-perest:
1. **deryâ-perest:**
Mısra: **2**
Denize tutkun olan.
1. Gözyaşı bahrinde oldum ʿâşık-ı sevdâ perest
2. Bir nehengem fârig -i dâm-ı cihân deryâ-perest

deryâ zebânı:
1. **deryâ zebânın:**
Mısra: **2**
Suyun dili.
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

deryâ-dil olmak:
1. **deryâ-dil olur:**
Mısra: **4**
Gönlü durgun olmak.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

deryâlar dili:
1. **deryâlar dilinde:**
Mısra: **9**
Deryalar dili.||Akıcı, güzel bir biçimde söyleme.
9. Dürr-i nazmum gördü deryâlar dilinde söylenür
10. Ey Hayâlî bende oldu lüʾlüʾ-i lâlâ baña

deryâ-meşreb:
1. **deryâ-meşrebin:**-*in*
Mısra: **6**
Gönlü geniş.
5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

deryânuñ âşinâsı:

1. **deryânuñ âşinâsı:**
Mısra: **6**
Denizi bilen.||Yokluğun ne olduğunu ne manaya geldiğini bilen.
5. Bahr-ı fânî garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

2. **deryânuñ âşinâsı:**
Mısra: **6**
Denizi bilen.||Yokluğun ne olduğunu ne manaya geldiğini bilen.
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

deryâya çekmek:
1. **deryâya çekerler:**
Mısra: **4**
Kaynağına ulaştırmak.
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

deryâya ermek:
1. **deryâya erdiler:**
Mısra: **6**
Denize ulaşmak.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

deryâ-yı ahdar:
1. **deryâ-yı ahdardan:**
Mısra: **9**
Yeşil deniz. mec. gök.
9. Bizi bîgâne sanma ey melek deryâ-yı ahdardan
10. Bu iki nûrdan çeşm ile mevcûd âşinâ hakkı

deryâ-yi ʿaşk:
1. **deryâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşk denizi.
3. Üstühândan mevcler olmazdı pehlûm üzre nakş
4. Bu dil-i pür-sûr u pür-şevk olmasa deryâ-yi ʿaşk

2. **deryâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **8**
Aşk denizi.
7. Yâd-ı miyânuñ ile yaşum cihânı tutdu
8. Deryâ-yi ʿaşka düşdüm hergiz kenâra yer yok

deryâ-yi âteş:
1. **deryâ-yi âteş:**
Mısra: **1**
Ateş denizi. (Aşığın gözyaşları bağlamında).
1. Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
2. Bî-sütûn Ferhâdınuñ odlara yansun tîşesi

2. **deryâ-yi âteşin:**
Mısra: **4**
Ateş denizi. (Aşığın gözyaşları bağlamında).
3. Her şeb felekde mevclerüm ʿaksidür şafak
4. Gelme sakın kenâruma deryâ-yi âteşin

deryâ-yi bî-pâyân:
1. **deryâ-yi bî-pâyâna:**
Mısra: **54**
Sonsuz, uçsuz bucaksız deniz. (Eşyanın sırrı bağlamında).
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

deryâyı büyütmek:
1. **deryâyı büyütdük:**
Mısra: **4**
Gözyaşı ile denizleri beslemek.||Çok ağlamak.
3. Mercân lebini kân-ı melâhatde görelden
4. Gözyaşı ile bir nice deryâyı büyütdük

deryâ-yi elem:
1. **deryâ-yi elem:**
Mısra: **2**
Keder denizi.
1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

deryâ-yı himmet:
1. **deryâ-yı himmetin:**
Mısra: **11**
Lütuf, yardım denizi
11. Dest-i Sultân-ı ʿatâ-bahş ile deryâ-yı himmetin
12. Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor

deryâ-yı hûn:
1. **deryâ-yı hûn:**
Mısra: **2**
Kızıl deniz.
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

deryâ-yi kudret:
1. **deryâ-yi kudret:**
Mısra: **7**
Varlık denizi.
7. Deryâ-yi kudret içre göñüldür o mâhî kim
8. Bahr-i Muhîti nûş ede kursagı şişmeye

deryâ-yi Leylî:
1. **deryâ-yi leylî:**
Mısra: **4**
Leyla'nın denizi. (Leyla'nın siyah, aşığa aşk denizinde yolunu kaybettiren saçı bağlamında).
3. Ben ol fülk-i muhâlif-rûzigârem
4. Ki gark etdi beni deryâ-yi Leylî

deryâ-yi mahabbet:
1. **deryâ-yi mahabbetde:**
Mısra: **7**
Aşk denizi.
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

deryâ-yi Nîl:
1. **deryâ-yi nîl:**
Mısra: **10**
Nil nehri.
9. Dur olmasun Hayâlî gözlerümden nakş-ı dost
10. Yûsuf-ı Mısra şeref verdükce bu deryâ-yi Nîl

deryâ-yı nûr:
1. **deryâ-yı nûra:**
Mısra: **4**
Nur, ışık denizi.
3. Pervânevâr şuʿle-i şemʿa eritme cân
4. Gark olmaga tecellîye deryâ-yı nûra gel

derya-yi pür-cûş olmak:
1. **derya-yi pür-cûş oldular:**
Mısra: **4**
Coşkun bir deniz haline dönüşmek.
3. Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ etdiler
4. Her riyâzet ehli bir derya-yi pür-cûş oldular

deryâ-yı rahmet:
1. **deryâ-yı rahmete:**
Mısra: **8**
Merhamet denizi.
7. Ter oldu gözlerüm göricek âb-ı ʿârızuñ
8. Gark oldu ikisi bile deryâ-yı rahmete

deryâ-yı ʿummân:
1. **deryâ-yı ʿummânı:**
Mısra: **12**
Okyanus.
11. Sen ol ʿâlî-gühersin Husrevâ kim bezm-i hâsuñda
12. Bir ednâ cürʿadan ʿadd etdiler deryâ-yı ʿUmmânı

deryâ-yı zulmânî:
1. **deryâ-yı zulmânî:**
Mısra: **34**
Karanlık deniz.
33. Vücûdu zevrakın eyler ʿadûnuñ her nefes nâyâb
34. Duhân-ı âhuma dersem nola deryâ-yı zulmânî

deryûze:
1. **deryûzeye:**-*ye*
Mısra: **39**
Far. is. Dilencilik.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

deryûze-i nûr eylemek:
1. **deryûze-i nûr eyleye:**
Mısra: **7**
Aydınlık, ışık dilenmek.
7. Mihr andan her seher deryûze-i nûr eyleye
8. Hâk-i pâyuñla müşerref olsa fark-ı Ferkadeyn

derzindân etmek:
1. **derzindân ede:**
Mısra: **10**
Zindan içinde hapsetmek.
9. Öygenürse nâleme bülbül Hayâlî göreyin
10. Bâgbân anı kafes küncünde derzindân ede

dest / deşt:
1. **destüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Far. El, yed.
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

2. **destüñe:**-*üñe*
Mısra: **3**
El.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

3. **destüñden:**-*üñ, -den*
Mısra: **20**
Far. El, yed.
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

4. **deştde:**-*de*
Mısra: **1**
Çöl, ova.||Aşığın sinesi.
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

5. **destindedür:**-*indedür*
Mısra: **5**
Far. El, yed.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

6. **deştüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Bozkır, ova, sahra, çöl.
1. Elüm çekdüm bu deştüñ lâlesinden sünbülünden hem
2. Ferâgum var bu gülzâruñ gülünden bülbülünden hem

dest uzatmak:
1. **dest uzatmasun:**
Mısra: **4**
El uzatmak.
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

destâr:
1. **destârumı:**-*umı*
Mısra: **48**
Far. Sarık, imame.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

2. **destâr:**
Mısra: **5**
Far. Sarık, imame.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

3. **destâra:**-*a*
Mısra: **4**
Far. Sarık, imame.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

dest-ber-bâlâ-yı dest:
1. **dest-ber-bâlâ-yı dest:**
Mısra: **2**
El elden üstündür.
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

dest-bûs-ı Husrev-i Cem-iktidâra:
1. **dest-bûs-ı husrev-i cem-iktidâra:**
Mısra: **6**
Cem'in gücüne sahip padişahın elini öpmek.
5. Bir ayag üzre durup eyler duʿâlar ermeğe
6. Dest-bûs-ı Husrev-i Cem-iktidâra mirveha

deste:
1. **destesinden:**-*sinden*
Mısra: **7**
Kabza.
7. Destesinden sıçrayup oldu sipihre mâh-ı nev
8. Bî-sütûna merd iseñ Ferhâd gibi tîşe çek

deste-i reyhân:
1. **deste-i reyhân:**
Mısra: **2**
reyhan destesi
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

dest-i ʿaşk:
1. **dest-i ʿaşkuñla:**
Mısra: **3**
Aşkın eli.
3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

deşt-i belâ:
1. **deşt-i belâda:**
Mısra: **3**
Keder çölü.
3. Deşt-i belâda cân vereli Kays-i ʿÂmirî
4. Her şeb beyâz-ı subhdan aña kefen gelür

2. **deşt-i belâda:**
Mısra: **6**
Keder çölü.
5. Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
6. Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin

dest-i belâ-ger-dîde:
1. **dest-i belâ-ger-dîdeyin:**
Mısra: **1**
Başka şekillere bürünmüş bela eli.||Farklı belaların ortaya çıkması.
1. ʿÂşıkam Mecnûn-sıfat dest-i belâ-ger-dîdeyin
2. Dilberüm şûrîdedür ben ʿâşık-ı şûrîdeyin

dest-i çınâr:
1. **dest-i çınâr:**
Mısra: **7**
Çınar ağacının ele benzeyen yaprağı.
7. Servi boyuña dest-i çınâr ere mi ey dost
8. Tûbâ dahi ol kadd-i hırâmâna erişmez

dest-i felek:
1. **dest-i felek:**
Mısra: **11**
Feleğin eli.||Kader.
11. Düreli dest-i felek defterini Mecnûnuñ
12. Kişver-i ʿaşka seni sâhib-i tugrâ bilirüz

deşt-i gam:
1. **deşt-i gamda:**
Mısra: **7**
Gam Çölü
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

2. **dest-i gamda:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Gam eli.
3. Pehlû-yı nâ-tüvânum ile dest-i gamda cân
4. Bir mürdedür yatur sarılu bûriyâ ile

3. **dest-i gamuñ:**
Mısra: **12**
Güzelin gam eli.||Sevgilinin eziyet eli.
11. Dili dönmez ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd
12. Cevâbın vermedi dest-i gamuñ Mecnûn güvâhem ben

dest-i gam-ı dilber:
1. **dest-i gam-ı dilber:**
Mısra: **5**
Güzelin gam eli.||Sevgilinin eziyet eli.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

deşt-i gamuñ arslanı:
1. **deşt-i gamuñ arslanıyem:**
Mısra: **1**
Keder çölünün arslanı.
1. Cism-i zerdümle gehi deşt-i gamuñ arslanıyem
2. Dâglarla geh melâmet kûhunuñ kaplanıyem

dest-i gussa:
1. **dest-i gussadan:**
Mısra: **14**
Keder eli.
13. Eyitdi ey gam ile başa çıkmayan ʿâşık
14. Dilerseñ olmamaga dest-i gussadan pâmâl

deşt-i hayret:
1. **deşt-i hayretde:**
Mısra: **3**
Şaşkınlık çölü.||Aşk çölü.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

2. **deşt-i hayretde:**
Mısra: **6**
Şaşkınlık çölü.||Aşk çölü.
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

dest-i ihsân:
1. **dest-i ihsânı:**
Mısra: **18**
Cömertlik, ihsan eli.
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

dest-i kazâ:
1. **dest-i kazâ:**
Mısra: **3**
Kaza eli, takdir-i ilahinin tecellisine vesile olma.
3. ʿAşk şehbâzını sayd etmez idi dest-i kazâ
4. Ten-i pür-dâgum ile eylemese dâm beni

2. **dest-i kazâ:**
Mısra: **7**
Kaza eli, takdir-i ilahinin tecellisine vesile olma.
7. Leb-i şîrînüñe ben cân vericek dest-i kazâ
8. Bî-sütûn-ı gama her zerremi Ferhâd etdi

3. **dest-i kazâda:**
Mısra: **5**
Kaza eli, takdir-i ilahinin tecellisine vesile olma.
5. Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
6. Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı

deşt-i Kıpçak:
1. **deşt-i kıpçak:**
Mısra: **16**

Kafkas Dağları'nın kuzeyinde, Dinyester ile İrtiş ırmakları arasındaki bölgenin tarihsel adı.
15. Okudular bu ʿursa hürmet edüp
16. Deşt-i Kıpçak elindeki Hanı

dest-i kudret:
1. **dest-i kudretten:**
Mısra: **15**
Kudret eli.
15. Çekilmiş dest-i Kudretten gazâya
16. Ser-i tîg-i Süleymân Hâna beñzer

dest-i kudret tîgi:
1. **dest-i kudret tîgüñ:**
Mısra: **26**
Kudret elinin kılıcı.||Allah'ın kılıcı.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

dest-i şâh:
1. **dest-i şâhumuza:**
Mısra: **12**
Sultanın eline. (Şiirin yüksek bir değere sahip olması bağlamında).
11. Bülenddür bu gazel çünkü nazm-ı Pervînden
12. Hayâlî pâyesidür erse dest-i Şâhumuza

dest-i sâkî:
1. **dest-i sâkîden:**
Mısra: **11**
sakinin eli
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

dest-i sehâb:
1. **dest-i sehâba:**
Mısra: **14**
Bulut eli.
13. Ergürürdü cihâna feyz velî
14. Feyzi dest-i sehâba vermezler

dest-i şehriyâr:
1. **dest-i şehriyâra:**
Mısra: **13**
Sultanın eli.
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

dest-i sultân-ı ʿatâ-bahş:
1. **dest-i sultân-ı ʿatâ-bahş:**
Mısra: **11**
Bağışı bol sultanın eli.
11. Dest-i Sultân-ı ʿatâ-bahş ile deryâ-yı himmetin
12. Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor

dest-i taʿallûk:
1. **dest-i taʿallûk:**
Mısra: **3**
Dünyaya bağlılık eli.
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

dest-i zâlim:
1. **dest-i zâlimden:**
Mısra: **4**
Zulüm edicinin eli.||Sevgilinin eli.
3. Beni görünce tutar destini yüzüne o şûh
4. Şikâyet eyler isem nola dest-i zâlimden

dest-i zulm:
1. **dest-i zulmünden:**
Mısra: **13**
Zulüm eli, zorlama, baskı.
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

destimâl-i ebr:
1. **destimâl-i ebri:**
Mısra: **7**
Bulut mendili, bulut. (Göz bağlamında).
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

destine tâze dağ yakmak:
1. **destine tâze dagı yakup:**
Mısra: **5**
Eline kına yakmak. (Kırmızı renk bağlamında).
5. Bir deste tâze dagı yakup destine nigâr
6. Şermende kıldı nahl-i gülün her budagını

destiñe tîg almak:
1. **destiñe tîg alınca:**
Mısra: **38**
Eline kılıç almak.||Savaşa çıkmak.
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

destini yüzüne tutmak:
1. **destini yüzüne tutar:**
Mısra: **3**
Ellerini yüzüne kapatmak.
3. Beni görünce tutar destini yüzüne o şûh
4. Şikâyet eyler isem nola dest-i zâlimden

dest-pençe:
1. **dest-pençe:**
Mısra: **46**
El pençe.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

desti ermek:
1. **destüm erer:**
Mısra: **5**
Eli ermek, ulaşmak, dokunmak.
5. Dedüm destüm erer mi zülfüñe bir şeb dedi dilber
6. Gedâlar destine lâyık degüldür bâz-ı sultânî

destüm ile:
1. **destüm ile:**
Mısra: **39**
Kişinin kendi eli ile yapılan.
39. Tutmuşam destüm ile dâmenüñ ey kân-ı kerem
40. Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil

destine almak:
1. **destüme alam:**
Mısra: **9**
Eline almak.
9. Ben hem ol âyîne-i câmı alam destüme kim
10. Nazar etdükce olur çehre-i maksûd-nümâ

2. **destüñe alsun:**
Mısra: **8**
Ele almak.
7. Kim görse yüzde dâne-i hâlüñ dögünmege
8. Destüñe âsiyâb gibi alsun iki taş

3. **destüñe aluban:**
Mısra: **5**
Ele almak.
5. Destüñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

destini çekmek:
1. **destümi çekdüm:**
Mısra: **6**
Elini çekmek, uzak durmak, bırakmak.
5. Bakmadum mirʾât-ı imkânda heyûlâ nakşına
6. Tâ ki çekdüm destümi her bûd ile nâbûddan

1. **destüñe hınnâ yaksañ:**
Mısra: **8**
Eline kına yakmak.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

destüñe tîg almak:
1. **destüñe tîg alup:**
Mısra: **9**
Eline kılıç almak.||Susen çiçeğinin kılıca benzer yaprakları.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

destûr istemek:
1. **destûr ister:**
Mısra: **10**
İzin istemek.
9. Dergâh-ı Şehriyâra her gün gelür Hayâlî
10. Rûm ellerine ister destûr vara vara

devâ:
1. **devâ:**
Mısra: **21**
Tedbir, çare, derman.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

2. **devâdur:**-*dur*
Mısra: **4**
Tedbir, çare, derman.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

devâb:
1. **devâba:**-*a*
Mısra: **2**
Yük ve binek hayvanları.
1. Eşki bî-sûz u tâba vermezler
2. Hızr suyun devâba vermezler

2. **devâb:**
Mısra: **7**
Yük ve binek hayvanları.
7. Devâb gibi baña depme salma âdem iseñ
8. Ki bîşe-zâr-ı kerâmetde şîr-i gurrânem

devân eylemek:
1. **devân eyle:**
Mısra: **13**
Hızlı yürütmek, koşturmak.
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

devâtum olmak:
1. **devâtum oldu:**
Mısra: **41**
Diviti olmak.||İçine kalemini koyacak aleti olmak.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

devlet:
1. **devletinde:**-*inde*
Mısra: **2**
Devlet makamı.||Mutluluk makamı.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem encüm sipâhumdur benüm
2. Devletinde mâh-ı nev zerrîn külâhumdur benüm

2. **devletinde:**-*inde*
Mısra: **7**
Mutluluk, saâdet, tâlih, baht
7. Ferîdûn-ı zamânem devletinde Husrev-i Rûmuñ
8. Elümde câm-ı Keyhusrev başumda tâc-ı hakânî

3. **devleti:**-*i*
Mısra: **6**
Devlet.
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

4. **devletin:**-*in*
Mısra: **7**
Mutluluk, talih
7. Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnuñ devletin
8. Dil-rübâ mahbûblar yolunda hâk etdüñ beni

devlet atı:
1. **devlet atına:**
Mısra: **37**
Mutluluk atı.
37. Devlet atına sen süvâr olup
38. Ele alsan kaçan ki çevgânı

devlet çerâgı:
1. **devlet çerâgıdur:**
Mısra: **2**
Mutluluk çırası.
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

devlet elvermek:
1. **devlet elverse:**
Mısra: **2**
Mutluluğa ulaşmak.
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

devlet gülşeni:
1. **devlet gülşeninde:**
Mısra: **4**
Mutluluk bahçesi.
3. Bu günden Hazret-i Şâh-ı felek tahtuñ kulu olsun
4. Hayâlî gibi devlet gülşeninde bülbülü olsun

devlet gülsitânı:

1. **devlet gülsitânından:**
Mısra: **2**
Mutluluk bahçesi.
1. Hudâ rahm eyleyüp bülbüllerüñ ah ü fegânından
2. Yine bir gonca sundu dehre devlet gülsitânından

devlet kazâ yanındadur:
1. **devlet kazâ yanındadur:**
Mısra: **2**
Ya devlet başa ya kuzgun leşe atasözüne yakın anlamlı bir söz. (Aşığın rakibe karşı muhtaçsızlığının vurgulanması bağlamında).
1. Âh kim dilber rakîbüñ dâʾimâ yanındadur
2. Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

devlet mesnedi:
1. **devlet mesnedini:**
Mısra: **1**
Devlet makamı.||Mutluluk makamı.
1. Müşerref kıldı devlet mesnedini şâh-ı hûbânum
2. Revân olmagı durmuşken oturdu yerine cânum

devlet ocagı:
1. **devlet ocagın:**
Mısra: **2**
Mutluluk ocağı.
1. Fakr eli serverleri himmet çerâgın yakdılar
2. Şâhlar ol kavmdan devlet ocagın yakdılar

devlet olmak:
1. **devlet olduysa:**
Mısra: **9**
Mutlu olmak.
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

devlet sarâyı:
1. **devlet sarâyınuñ:**
Mısra: **38**
Hükümdarlık sarayı.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

devlet serîrinüñ tâcı:
1. **devlet serîrinüñ tâcını:**
Mısra: **4**
Mutluluk tahtının tacı.
3. Bir serverüñ ayagı tozu konsa başına
4. Devlet serîrinüñ yürü terk eyle tâcını

devlet ziyâde:
1. **devlet ziyâde:**
Mısra: **10**
Mutluluğun artması temennisi.
9. Geldi Hayâlî kapuña ʿarz-ı niyâz eder
10. Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd

devlete ermek:
1. **devlete erdüñ:**
Mısra: **3**
Mutluluğa ulaşmak.
3. Ey gözüm erdüñ hayâl-i dilber ile devlete
4. Ol saʿâdetle müşerref devlet ile çok yaşa

2. **devlete ermedi:**
Mısra: **2**
Mutluluğa ulaşmak.
1. Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
2. Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri

devlet-hâh:
1. **devlet-hâhumuz:**-*umuz*
Mısra: **8**
Mevki ve zenginlik düşkünü.
7. ʿİnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

2. **devlet-hâhını:**
Mısra: **2**
Mutluluk isteyen.||Derviş.
1. Hayliden pîr-i mugânuñ beklerüz dergâhını
2. Cürʿa-i feyziyle yâd etmez bu devlet-hâhını

3. **devlet-hâhumuz:**
Mısra: **1**
Mutluluk isteyen.
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

devlet-i ʿaşk:
1. **devlet-i ʿaşkuñda:**
Mısra: **3**
aşk devleti.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

devlet-i bîdâr:
1. **devlet-i bîdâr:**
Mısra: **11**
Mutluluğa erişilen kutlu vakit.
11. Devlet-i bîdâr añanlar gaflet uyhusundadur
12. Nergis-i sermest yanında ki hâb-âlûdedür

2. **devlet-i bîdâr:**
Mısra: **2**
Mutluluğa erişilen kutlu vakit.
1. Tenlere rûh-ı mukaddes ʿaşk-ı pâküñdür senüñ
2. Devlet-i bîdâr çeşm-i hâb-nâküñdür senüñ

3. **devlet-i bîdâra:**
Mısra: **8**
Mutluluğa erişilen kutlu vakit.
7. Gülşeninde hâba varsa bâgbân-ı gamzesi
8. Devlet-i bîdâra erdüñ gonca-i handânın öp

devlet-i bî-iʿtibâr:
1. **devlet-i bî-iʿtibâra:**
Mısra: **9**
Değersiz dünya mevkileri.
9. Hayâlî devlet-i bî-iʿtibâra bakmaduñ gitdüñ
10. Bize besdür bu kim dillerde bir efsânemüz kaldı

devlet-i câvîd:
1. **devlet-i câvîdden:**
Mısra: **6**
Ebedi devlet - mutluluk anlamında-
5. ʿAşkınuñ yolunda fânî etmeyenler kendüyi
6. Kaçdı ʿömr ü sermedîden devlet-i câvîdden

devlet-i dehr:
1. **devlet-i dehre:**
Mısra: **9**
Dünya mutluluğu.

9. Fakr kûyuñ devlet-i dehre Hayâlî vermedi
10. Böyle kullanmak gerek ʿâlemde istignâ yüzün

devlet-i dünyâ:
1. **devlet-i dünyâya:**
Mısra: **9**
Dünya saadeti. ll. Baht, Talih
9. Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pâk-dil
10. Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe

devlet-i fânî:
1. **devlet-i fânîye:**
Mısra: **6**
Geçici mutluluklar, geçici servetler.
5. Hâk-i Dârâ ile bir tıfl edüp bâzî dedi
6. Devlet-i fânîye magrûr olanı seyr eyle

devlet-i şeh:
1. **devlet-i şehde:**
Mısra: **44**
Padişahın devleti, hükümdarın ülkesi.
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

2. **devlet-i şehde:**
Mısra: **35**
Padişahın devleti, hükümdarın ülkesi.
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

devlet-i sermed:
1. **devlet-i sermed:**
Mısra: **9**
Ebedi mutluluk.
9. Hayâlî devlet-i sermed serümde yer ede mi
10. Durur mu hîç taʿâm ile ser-nigûn kâse

devleti var:
1. **devleti var:**
Mısra: **2**
Devleti olmak.||Mutlu olmak.
1. Tecrîd ile gedâ kim mülk-i gınâya şehdür
2. Başında devleti var sultân-ı bî-sipehdür

devletüm çerâgı:
1. **devletüm çerâgıdur:**
Mısra: **4**
Mutluluk çırası.
3. ʿAceb mi ol mâha pervâne-vâr çizginsem
4. Saʿâdetüm güneşi devletüm çerâgıdur

devlet gülzârı:
1. **devletüñ gülzârınuñ:**
Mısra: **53**
Saadetin gül bahçesi, mutluluk bahçesi.
53. Devletüñ gülzârınuñ olsun saʿâdet goncası
54. Gül gibi sen her nefes ey ruhları gülzâr gül

devletüñ şemʿ-i şebistânı:
1. **devletüñ şemʿ-i şebistânı:**
Mısra: **72**
Devletinin hareminin mumu.
71. Yana pervâne-veş cismi ʿadûnuñ nâr-ı kahruñla
72. Ola tâbende Şâhâ devletüñ şemʿ-i şebistânı

devr:
1. **devrinde:**-*i, -n, -de*
Mısra: **29**
zaman
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

2. **devrüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **29**
Bir müddet, zaman, vakit, mevsim.
29. Senüñ devrüñde elkâb-ı salâtîn
30. Denilse gayrıya bühtâna beñzer

3. **devri:**-*i*
Mısra: **8**
Bir şeyin çevresinde dolaşmak. Dönme.
7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

4. **devrinde:**-*i, -n, -de*
Mısra: **9**
Devir, çağ
9. Bugün devrinde bir Dârâ-yi Cem-kadr ü felek tahtuñ
10. Hayâlî ʿarsa-i nazmuñ ser-âmed pehlevânıdur

5. **devr:**
Mısra: **10**
Zaman, vakit.
9. Ey Hayâlî ʿömrü zâyiʿ etmeyem derseñ eger
10. Hâlî olma devr içindebir musâhib yârdan

6. **devrine:**-*ine*
Mısra: **8**
Dönme, dönüş.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

devr elinden:
1. **devr elinden:**
Mısra: **7**
Zamanın eli.||Zaman.
7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

2. **devr elinden:**
Mısra: **11**
Zamanın eli.||Zaman.
11. Devr elinden çekdügüm cevri temâşâ kıl deyu
12. Çagırır savt-ı hazîn ile dolâb-ı Edrine

devr eşkâli:
1. **devr eşkâlinde:**
Mısra: **52**
Zamanın şekilleri, çeşitli zamanlarda.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

devr etmek:
1. **devr etdi:**
Mısra: **2**
Dolaşmak. (Işık dervişlerinin para toplamak amacıyla yaptıkları gece gezileri).
1. Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
2. Gûyâ ışıklar ile devr etdi çerâgı

devr içinde:

1. **devr içinde:**
Mısra: **20**
Bu zamanda, şimdi||Bu dünya yaşamında.
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

2. **devr içinde:**
Mısra: **8**
Bu zamanda, şimdi||Bu dünya yaşamında.
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

3. **devr içinde:**
Mısra: **2**
Bu zamanda, şimdi||Bu dünya yaşamında.
1. Pîr-i çarhuñ her seher mihr aldıgıçün yaşını
2. Devr içinde varmadan ahşama verdi başını

devr içre:
1. **devr içre:**
Mısra: **1**
Bu zamanda.
1. Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemüñ
2. Bir ayagıyla getirür arkasın yere gamuñ

2. **devr içre:**
Mısra: **3**
Bu zamanda.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

devrân:
1. **devrân:**
Mısra: **31**
Felek, zaman
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

2. **devrânuñ:***-uñ*
Mısra: **39**
Talih, baht, şans.
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

3. **devrân:**
Mısra: **5**
Zaman, devir.
5. Beni devrân eger kim âhir etse
6. Ne gam her âhirin bir evveli var

devrâna girmek:
1. **devrâna girsem:**
Mısra: **5**
Deverana girmek.||Zikre katılmak.
5. ʿAşk-ı yâr ile nola devrâna girsem ey fakîh
6. Girdibâd ile yoludur raks ederse gerd olan

devr-i ʿadl:
1. **devr-i ʿadlüñ:**
Mısra: **29**
Adaletin hüküm sürdüğü devir.||Saadet devri.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

2. **devr-i ʿadlüñ:**
Mısra: **34**
Adaletin hüküm sürdüğü devir.||Saadet devri.
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

3. **devr-i ʿadlüñde:**
Mısra: **49**
Adaletin hüküm sürdüğü devir.||Saadet devri.
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli göñlüm ile goncadur hemîn dil-teng

devr-i felek:
1. **devr-i felek:**
Mısra: **10**
Zaman, kader, talih, şans.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

2. **devr-i felekde:**
Mısra: **27**
Zaman, kader, talih, şans.
27. Devr-i felekde tîgini gördü hıred dedi
28. Baglandı ceng içün yine pîl-i demâna tîg

devr-i hadd:
1. **devr-i haddüñde:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Yüzünün görüldüğü vakit.
9. Ey Hayâlî devr-i haddüñde lebin vasf eyle kim
10. Mevsim-i gül erdi şimdi sohbet-i mül vaktidür

devr-i kamer:
1. **devr-i kamerde:**
Mısra: **13**
Hilal vakti.||Bayram zamanı.
13. Devr-i kamerde niteki ʿîd-i şerîf erüp
14. Halk-ı zamâne gül gibi handân ola seher

2. **devr-i kamerde:**
Mısra: **3**
Ay vakti.||Gece.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

3. **devr-i kamerde:**
Mısra: **2**
Ay vakti.||Gece.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

devr-i laʿl:
1. **devr-i laʿlüñde:**
Mısra: **2**
Sevgilinin şeker gibi olan dudağının devri.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

devr-i leb:
1. **devr-i lebüñde:**
Mısra: **6**
Sevgilinin dudağının meşhur olduğu zaman.
5. Mey fâʾideyle şöhreti var bir metâʿ idi
6. Devr-i lebüñde anı ayaga düşürdüler

2. **devr-i lebüñde:**
Mısra: **2**
Sevgilinin dudağının meşhur olduğu zaman.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

devr-i ruh:
1. **devr-i ruhunda:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) yanağının devri/zamanı.
1. Nice yüz bulmasun devr-i ruhunda zülf-i pür-çîni
2. Getürmiş kişver-i Rûma harâc-ı Çîn ü Mâçîni

devr-i rûzigâr:
1. **devr-i rûzigâr:**
Mısra: **5**
Feleğin dönüşü; talih, baht.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

devri geçmek:
1. **devrüñ geçdi:**
Mısra: **9**
Zamanı geçmek, devri bitmek.
9. Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrüñ
10. Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın

deyr:
1. **deyrden:**-*den*
Mısra: **18**
Manastır.||Dünya.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **deyrde:**-*de*
Mısra: **7**
Kilise, manastır
7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

deyr eylemek:
1. **deyr eyle:**
Mısra: **1**
(Kilise, manastırdaki ikonlar gibi) Süslemek.
1. Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
2. Kendü mâluñ koma düşmanlaruña hayr eyle

2. **deyr eyle:**
Mısra: **1**
(Kilise, manastırdaki ikonlar gibi) Süslemek.
1. Nakş-ı hüsnüñle dili ey büt-i Çîn deyr eyle
2. Erganûn oldu eliflerle tenüm seyr eyle

deyr küncü:
1. **deyr küncünde:**
Mısra: **10**
İnsanlık aleminin köşesi.||Dünya.
9. Ey Hayâlî bir büt-i ʿĪsî-nefes peydâ edüp
10. Deyr küncünde safâsın sür kilâb-ı Meryemüñ

deyr-i ʿâlem:
1. **deyr-i ʿâlem:**
Mısra: **9**
İnsanlık alemi.
9. Deyr-i ʿâlem erganûn-ı ahınuñ dem-sâzıdur
10. Tâ ki baglandı Hayâlî ey sanem zünnâr-ı ʿaşk

2. **deyr-i ʿâlem:**
Mısra: **7**
İnsanlık alemi.
7. Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
8. Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne

3 **deyr-i ʿâlemde:**
Mısra: **9**
İnsanlık alemi.
9. Deyr-i ʿâlemde Hayâlî kime âşıkdur deseñ
10. Ey büt-i ʿĪsî-nefes sen saçları zünnâradur

deyr-i ʿaşk:
1. **deyr-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **44**
Aşk manastırı.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

deyr-i belâ:
1. **deyr-i belânuñ:**
Mısra: **7**
Sıkıntı kilisesi.||Dünya.
7. Deyr-i belânuñ oldum âhımla erganûnı
8. Âh ol bütün elinden feryâdumı işitmez

deyr-i cihân:
1. **deyr-i cihânda:**
Mısra: **6**
Dünya kilisesi.||Dünya.
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

2. **deyr-i cihânda:**
Mısra: **7**
Dünya kilisesi.||Dünya.
7. Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhum u eşküm
8. Nevâ-yi erganûnîdür şarâb-ı ergavânîdür

deyr-i eflâk:
1. **deyr-i eflâke:**
Mısra: **3**
Felekler manastırı.||Gökyüzü.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

deyr-i felek:
1. **deyr-i felekde:**
Mısra: **7**
İnsanlık alemi.
7. Çıkmadı deyr-i felekde yine hurşîd-i sanem
8. Kara çulla görmeyüñce ʿâlemüñ ruhbânını

deyr-i mahabbet
1. **deyr-i mahabbetde:**
Mısra: **10**
Aşk manastırı.
9. Görüp bir âhdan her üstühânum nâlede ol büt
10. Dedi deyri mahabbetde Hayâlî erganûnumsın

deyr-i pür-eşkâl:
1. **deyr-i pür-eşkâl:**
Mısra: **6**
Şekillerle, suretlerle dolu kilise.||Alem.
5. Cânumı kurbân iletdi Kaʿbe-i maksûda dil
6. Ten dahi bu deyr-i pür-eşkâl içinde muʿtekif

deyu:
1. **deyu:**
Mısra: **3**
Diye.

3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

dimek:
1. **diyeydi:**-*y, -e, -y, -di*
Mısra: **62**
Demek, söylemek
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

dîdâr:
1. **dîdârını:**-*ını*
Mısra: **19**
Yüz, çehre, sima, güzel yüzün görünmesi.
19. Zerre-i nâçizden ʿarz eylese dîdârını
20. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

2. **dîdârdan:**-*dan*
Mısra: **2**
Sevgilinin yüzü.
1. Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
2. Beñzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan

3. **dîdârını:**-*ını*
Mısra: **1**
Yüz.
1. Görmez isem Kaʿbede mahbûbumun dîdârını
2. Dûd-ı âhumla siyâh edem der ü dîvârını

4. **dîdâruñı:**-*uñı*
Mısra: **10**
Sevgilinin yüzü.
9. Nâr-ı hecrüñle Hayâlî bâm-ı dûzahdur tenüm
10. ʿArz edüp dîdâruñı gel cennet-âbâd et beni

dîde:
1. **dîde:**
Mısra: **9**
Göz
9. Aglamakdan dîde elden çıkdı el vermez baña
10. Ey Hayâlî ol gül-i handân elinden el-gıyâs

3. **dîde:**
Mısra: **1**
Göz.||Vücutta açılan göz göz yara.
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birirı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

4. **dîdeyin:**-*yin*
Mısra: **8**
Göz. (Yara bağlamında).
7. Her biri derdüm görüp ʿaşkuñda kan aglar baña
8. Tâze tâze daâdan başdan ayaga dîdeyin

dîde-i bînâ:
1. **dîde-i bînâ:**
Mısra: **2**
Gören göz
1. Harını bu çemenüñ nahl-i dil-ârâ bilirüz
2. Açılan nergisini dîde-i bînâ bilirüz

dîde-i Cibrîl:
1. **dîde-i cibrîldür:**
Mısra: **2**
Hz. Cebrail'in gözleri.
1. Çarh sâkî mihrdür zerrîn ayag-ı meclisüm
2. Dîde-i Cibrîldür her şeb çerâg-ı meclisüm

dîde-i encüm:
1. **dîde-i encüm:**
Mısra: **18**
Yıldızların gözü.||Yıldızlar.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

2. **dîde-i encüm:**
Mısra: **8**
Yıldızların gözü.
7. Kasdum budur ki sâyemi hurşîd görmeye
8. Hergiz olur mu dîde-i encüm baka baña

dîde-i Ferhâd:
1. **dîde-i ferhâd:**
Mısra: **4**
Ferhad'ın gözü. (Kan ağlamak bağlamında).
3. Visâli hânına Şîrînüñ oldu gam yemesün
4. Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kâse

dîde-i Ferhâd-ı miskîn:
1. **dîde-i ferhâd-ı miskîn:**
Mısra: **2**
Zavallı Ferhad'ın gözü.
1. Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
2. Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür

dîde-i giryân:
1. **dîde-i giryân:**
Mısra: **2**
Ağlayan göz
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

dîde-i habâb:
1. **dîde-i habâb:**
Mısra: **3**
Şarap üzerinde göze benzeyen kabarcıklar.
3. Ruhuna eylemesün dîde-i habâb nazar
4. Düşüp ayagına câm-ı şarâba yalvarayın

dîde-i huffâş:
1. **dîde-i huffâş:**
Mısra: **7**
Yarasa, gece kuşunun gözü. (Görmemek bağlamında).
7. Dîde-i huffâş görmez âfitâbuñ nûrunu
8. Oldu her pervânenüñ odlara yanmak pîşesi

dîde-i hûn-bâr:
1. **dîde-i hûn-bârdan:**
Mısra: **2**
Kan saçan göz
1. Her ne kan kim yutdu dil laʿl-i leb-i dildârdan
2. Dökdü âhır fürkat anı dîde-i hûn-bârdan

dîde-i hurşîd:
1. **dîde-i hurşîde:**
Mısra: **9**
Güneşin gözü.
9. Hayâlî dîde-i hurşîde kuhl ola gerdüm
10. Baña dönüp nazar eylerse hâk-i râhîler

dîde-i idrâk:

1. **dîde-i idrâk:**
Mısra: **8**
Anlayış gözü.||Basiret.
7. Mû miyânuñ vasf edelden nükte-dân-ı ʿalemüz
8. Dîde-i idrâk ile ince Hayâlî gözlerüz

dîde-i Mecnûn:
1. **dîde-i mecnûna:**
Mısra: **4**
Mecnun'un gözleri.
3. Nev-ʿarûs oldukda Leylî dürr ile yâkûtunu
4. Çok mıdur Nevfel ne bilsün dîde-i Mecnûna sor

dîde-i merdüm:
1. **dîde-i merdüm:**
Mısra: **2**
İnsan gözü.
1. Laʿl-i yâr agyâr bezminde şarâb-âlûdedür
2. Dîde-i merdüm bu gamdan hûn-ı nâb-âlûdedür

dîde-i nem-nâk:
1. **dîde-i nem-nâk:**
Mısra: **1**
Nemli, ıslak göz.
1. Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
2. Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile

dîde-i pür-nem:
1. **dîde-i pürnem:**
Mısra: **6**
yaşla dolu göz
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

dîde-i ʿuşşâk:
1. **dîde-i ʿuşşâk:**
Mısra: **2**
Âşıkların gözü.
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

dîde-i Yaʿkûb:
1. **dîde-i yaʿkûbu:**
Mısra: **4**
Hz. Yakub'un ağlamaktan ama olan gözleri.
3. Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim
4. Dîde-i Yaʿkûbu açdı Yûsufuñ pîraheni

dîdeye nûr durmak:
1. **dîdeye nûr durur:**
Mısra: **5**
Göze nur olmak, göze ışık olmak.
5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

diger-gûn etmek:
1. **diger-gûn etdüñ:**
Mısra: **1**
Değiştirmek, bozmak.
1. Ey göñül hâlümi derdüñle diger-gûn etdüñ
2. Göreyin odlara yan sen beni magbûn etdüñ

digil:
1. **digil:**
Mısra: **12**
Değil.
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

dihkân-ı bî-hâsıl:
1. **dihkân-ı bî-hâsıl:**
Mısra: **7**
Mahsulü olmayan çiftçi.
7. Sâkî ol dihkân-ı bî-hâsıl benem dünyâda kim
8. Mezraʿ-ı zühdün dolu urdu kara yir eyledi

dihkân-ı zemîn-i suhan:
1. **dihkân-ı zemîn-i suhanem:**
Mısra: **3**
Güzel söz söyleme yerinin çiftçisi.||Belagati kuvvetli olan.
3. Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem içün
4. Kondu murgân-ı üliʾl-ecnihalar hırmenüme

dikmek:
1. **diksün:***-sün*
Mısra: **34**
İğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

2. **dikdüñ:***-dü, -ñ*
Mısra: **30**
Dikmek.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

3. **dikse:***-se*
Mısra: **5**
Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

4. **dikdüm:***-düm*
Mısra: **3**
İğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.||Kurmak.
3. Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
4. Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk

5. **diküp:***-üp*
Mısra: **17**
Bir cismi dik olarak durdurmak.
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

6. **dikse:***-se*
Mısra: **1**
Gözlerini dikmek.
1. Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
2. Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su

7. **dikdüm:***-düm*
Mısra: **6**
Dikmek, çekmek.
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

8. **dikesüz:***-esüz*
Mısra: **10**
Koymak, yerleştirmek.
9. Laʿl-ı mey-gûnu firâkından Hayâlî olsa hâk
10. Dikesüz ol hâkisâruñ dostlar tâk üstüne

diken:
1. **dikenden:**-*den*
Mısra: **4**
Diken.||Dünyanın fenalıkları.
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

2. **diken:**
Mısra: **6**
Bazı nebatatta bulunan sivri ve batan iğne.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

diken çekmek:
1. **diken çeker:**
Mısra: **4**
Eziyet, sıkıntı çekmek.||Rakibin ettiklerini çekmek.
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

dikilmek:
1. **dikildi:**-*di*
Mısra: **2**
Ayakta durmak veya durdurulmak
1. Burûc-ı kalʿa-i gerdûnda yine vakt-i seher
2. Dikildi sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver

2. **dikilelden:**-*elden*
Mısra: **9**
(Bitki bağlamında) Yetişmesi için bir yere ekilmek.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

dikme:
1. **dikmeñ:**-*ñ*
Mısra: **3**
Ağaç, direk.||Kandil.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile göñlümü ben yakdum çerâgumdur

2. **dikmesi:**-*si*
Mısra: **1**
Ağaç, direk.
1. Tâ ki oldu şâh-ı rez pîr-i mugânuñ dikmesi
2. Hacletinden yere geçdi bâgbânuñ dikmesi

dil:
1. **dilümden:**-*ümden*
Mısra: **24**
Yürek, gönül.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

2. **dil:**
Mısra: **5**
Gönül
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

dil almak:
1. **dil almaga:**
Mısra: **4**
Gönül almak, aşık etmek.
3. Ugûruñ açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
4. Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

2. **dil almaya:**
Mısra: **6**
Gönül almak
5. Uc elinüñ dilâveridür cânuñ u serüñ
6. Geldi dil almaya sanasın bu vilâyete

dil bağlamak:
1. **dil bagladum:**
Mısra: **5**
Gönül bağlamak.||Aşık olmak.
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

dil delmek:
1. **dil deldi:**
Mısra: **8**
Gönlü delmek. (Sevgilinin bakışları bağlamında).
7. Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
8. Dil deldi cânum aldı cigerderlik eyledi

dil dudak:
1. **dil dudak:**
Mısra: **2**
Ağız.
1. Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak degül
2. İnkârına tekellüm eden dil dudak degül

dil ile cân:
1. **dil ile cân:**
Mısra: **7**
Gönül ile ruh.
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

dil Kaʿbesi:
1. **dil kaʿbesinden:**
Mısra: **7**
Gönül Kabe'si.||Gönül.
7. Garaz asnâmını dil Kaʿbesinden tâ ki dür etdüm
8. Göñülde mihr ü mâha fer verür nûr-ı safâ buldum

dil kalʿası:
1. **dil kalʿası:**
Mısra: **5**
Gönül kalesi.
5. Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
6. Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur

dil kişveri:
1. **dil kişverinde:**
Mısra: **7**
Gönül ülkesi.||Gönül.
7. Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
8. Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin

dil mülkü:
1. **dil mülkün:**
Mısra: **9**
Gönül ülkesi.
9. Ey Hayâlî aldı dil mülkün kılıcıyla gözü
10. Rûm Şâhı geçdi san taht-ı Ferîdûn üstüne

dil mülküne sultân:
1. **dil mülküne sultân:**
Mısra: **7**
Gönül ülkesine hükümdar.

7. Gerekmez cân kim ʿaşkuñ yeter dil mülküne sultân
8. İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur

dil murgu:
1. **dil murgu:**
Mısra: **7**
Gönül kuşu.
7. Kâkülüñde nice yıl dil murgu kılsun nâleler
8. ʿÂrızuñda turra-i ʿanber-feşânuñ duymasun

dil olmak:
1. **dil olup:**
Mısra: **2**
Dile gelmek, konuşmak.
1. Dilüm kanı ki saña şerh ede hâlümden
2. Meger belâ dil olup söyleye melâlümden

dil perdesi pergâlesi:
1. **dil perdesi pergâlesiyle:**
Mısra: **5**
Gönül perdesinin kumaşı.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

dil safâsı:
1. **dil safâsın:**
Mısra: **3**
Gönül safası.||Gönül eğlencesi. (Safa Mekke-i Mükereeme'de bir tepenin adı).
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

dil saydı:
1. **dil saydına:**
Mısra: **30**
Gönül avlama, gönül avı.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

dil şuʿlesi:
1. **dil şuʿlesi:**
Mısra: **9**
Gönül ateşi.
9. Dil şuʿlesi Hayâlî ten-i pür-şikâfdan
10. Şehbâz-ı evc-i ʿaşk olna bâl ü per yeter

2. **dil şuʿlesin:**
Mısra: **5**
Gönül ateşi.
5. Görüp dil şuʿlesin her zahm-ı sînemden dedi dilber
6. Bu âteş bâl ile sîmurga ermiş şâhbâz ancak

dil ü cân:
1. **dil ü cân:**
Mısra: **3**
Gönül ve ruh.
3. Dil ü cân geçmesün bizden deyu gördüm fegân eyler
4. Gelürken karşudan tîr-i kazâya ben siper çekdüm

2. **dil ü cân:**
Mısra: **4**
Gönül ve can.
3. Harîf-i nerd-i ʿaşk olmak ne kâruñdur senüñ zâhid
4. Dil ü cân kuʿbeteynin çün elüñden salabilmezsin

dil ü cân ʿâlemi:
1. **dil ü cân ʿâleminden:**
Mısra: **4**
Gönül ve can alemi.
3. Şitâ faslında bu bigâne yerlerde bihamdillah
4. Dil ü cân ʿâleminden bir kadîmî âşinâ geldi

dil ü cân nakdi:
1. **dil ü cân nakdin:**
Mısra: **1**
Can ve gönül nakdi.
1. Verme dil ü cân nakdin cânâne kabûl etmez
2. Bir derdüñi istersen yüz câna kabûl etmez

dil uzatmak:
1. **dil uzadur:**
Mısra: **5**
Söz söylemek.
5. Baña dil uzadur ey gonce-i nevrüste her bir hâr
6. Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistânı

2. **dil uzatdı:**
Mısra: **9**
Denizin kıyısına bir körfez gibi uzanmak.
9. Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
10. Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

3. **dil uzatmış:**
Mısra: **9**
Bir kimse veya bir şey için kötü söylemek
9. Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
10. Bâgda miskîn benefşenüñ kulagın burdular

dil vermek:
1. **dil verdi:**
Mısra: **7**
Gönül vermek.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

2. **dil vereli:**
Mısra: **5**
Gönül vermek.
5. Nevbahâr-ı hüsnüñe dil vereli ey gonca-leb
6. Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

dil yügrüklügü:
1. **dil yügrüklügün:**
Mısra: **10**
Gönül sancısı.
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

dilâ:
1. **dilâ:**
Mısra: **1**
Ey gönül
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

2. **dilâ:**
Mısra: **1**
F. Ey gönül.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

dil-ârâ:

1. **dil-ârâyı:**-*yı*
Mısra: **1**
Gönlü süsleyen güzel.
1. Göñül şûrîde-hâl oldu görelden sen dil-ârâyı
2. Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı

dil-ârâm:
1. **dil-ârâmuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
Gönü dinlendiren.
9. Dişiʾle leblerin vasf et Hayâlî ol dil-ârâmuñ
10. Bilürsin cümleden nazma yine laʿl ü güher hoşdur

dilâver:
1. **dilâverdür:**-*dür*
Mısra: **7**
Yürekli, cesur.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

2. **dilâverem:**-*em*
Mısra: **51**
Yürekli, cesur.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

dilâver olmak:
1. **dilâver ol:**
Mısra: **2**
Gönüller alıcı olmak.
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

2. **dilâver olmasa:**
Mısra: **9**
Gönüller alıcı olmak.
9. Olmasa Hayâlî gibi gülşende dilâver
10. Başına komazdı siyeh otaga benefşe

dilâverlik eylemek:
1. **dilâverlik eyledi:**
Mısra: **2**
Yiğitlik göstermek.
1. Yoluñda ser verüp şu ki serverlik eyledi
2. Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

dilber:
1. **dilberüñ:**-*üñ*
Mısra: **20**
Gönül alan güzel||Sevgili
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

2. **dilber:**
Mısra: **24**
Gönül alan, güzel.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

dilber mahallesi:
1. **dilber mahallesinde:**
Mısra: **8**
Sevgilinin mahallesi.
7. Sultân odur ki vermedi Dârâ sarâyına
8. Dilber mahallesinde bir ednâ gedâlıgı

dilberâ:
1. **dilberâ:**
Mısra: **8**
ey güzel
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

2. **dilberâ:**
Mısra: **1**
ey güzel
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

3. **dilberâ:**
Mısra: **1**
ey güzel
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

dilber-i ʿâlî-cenâbuñ ʿaynı:
1. **dilber-i ʿâlî-cenâbuñ ʿaynına:**
Mısra: **1**
Cömert güzelin gözü.
1. Bakmasa sen dilber-i ʿâlî-cenâbuñ ʿaynına
2. Zerrece gelmezdi ʿâlem âfıtâbuñ ʿaynına

dilber-i ʿâlî-mekân:
1. **dilber-i ʿâlî-mekân:**
Mısra: **2**
Derecesi yüksek olan, kıymetli güzel.
1. Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
2. Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

dilber-i ebrû-kemân:
1. **dilber-i ebrû-kemânuñ:**
Mısra: **4**
Kaşları yay gibi kavisli olan sevgili.
3. Sînelerde cân gibi hükmü revândur tîrünüñ
4. Olalı sen dilber-i ebrû-kemânuñ dikmesi

dilber-i ser-keş:
1. **dilber-i ser-keşdür:**
Mısra: **4**
İsyan eden, asi güzel.
3. Cûybâr-ı çeşmümüñ bir adım atmaz seyrine
4. Dostlar bir dilber-i ser-keşdür ol serv-i revân

dilber-i zerrîn-külâh:
1. **dilber-i zerrîn-külâh:**
Mısra: **8**
Altın külahlı güzel.||Sevgili.
7. Cemâli şemʿine pervânemüz yandurmaâa mumuz
8. Gelürse meclise ol dilber-i zerrîn-külâh ahşam

dilberler havâdârı:
1. **dilberler havâdârı:**
Mısra: **19**
Gönül alan güzellerin küstah olanı.
19. Mirvehayla oldu dilberler havâdârı bunuñ
20. Sen dem urma ey sabâ bu bâgda tek dur hemîn

dildâde:
1. **dildâdeler:**-*ler*
Mısra: **6**
Far. Gönül vermiş, âşık.

5. Bülbülüñ kûyunda ey dil sıklıgın diñdirdiler
6. Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler

dildâr:
1. **dildâruñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Gönül alan, sevgili.
7. Kûyuña ergür bizi lûtf eyle dildâruñ deyu
8. Pâyuma eşküm düşer bir yaña dâmen bir yaña

2. **dildârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Güzel || sevgili
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

dildâr kûyu:
1. **dildâr kûyundan:**
Mısra: **3**
Sevgilinin eşiği.
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

dil vü cism:
1. **dilde vü cismümde:**
Mısra: **1**
Gönül ve beden.
1. Şuʿle-i gam dilde vü cismümde dâgı çün fetîl
2. Zâhir ü bâtın getürdüm ʿaşkuña iki delîl

dilden âh-ı serd çekmek:
1. **dilden âh-ı serd çekdi:**
Mısra: **7**
Gönülden sert bir ah çekmek.
7. Gördü çün ruhsâr-ı yârı çekdi dilden âh-ı serd
8. Bir nefes yâr olmadı nâmûs u ʿâra mirveha

dilden kapmak:
1. **dilden kapar:**
Mısra: **3**
Gönülden almak.
3. Yâruñ âhum zer-nişân peykânını dilden kapar
4. Gülşenüñ gûyâ sabâ berg-i hazânın gezdürür

dilemek:
1. **dilerseñ:**-*r, -se, -ñ*
Mısra: **4**
istemek, arzulamak
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **dilerseñ:**-*r, -se, -ñ*
Mısra: **17**
İstemek, aramak.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

3. **dilerseñ:**-*rseñ*
Mısra: **22**
istemek, arzulamak
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

4. **diler:**-*r*
Mısra: **14**
istemek, arzulamak
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

dile almak:
1. **dile aldı:**
Mısra: **5**
Gönle koymak.
5. Alnumuñ aldı kara yazuların çünki dile
6. Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd

dil-gîr olmak:
1. **dil-gîr olup:**
Mısra: **5**
Gücenme
5. Kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden dil-gîr olup
6. Nokta gibi dâʾiremde kendümi ferd isterin

dil-hasta:
1. **dil-hasta:**
Mısra: **9**
Hasta gönül.
9. Dil-hasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
10. Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez

dil-haste:
1. **dil-hastedür:**-*dür*
Mısra: **7**
gönlü yaralı||'aşk derdine düşmüş: 'âşık
7. Dil-hastedür gamuñla senüñ ey kaşı kemân
8. Peykânuñ aña göndere lutf et ʿiyâdete

dil-i âgâh:
1. **dil-i âgâhumuz:**
Mısra: **10**
Uyanık kalp.||Her şeyden haberdar olan.
9. Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
10. Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur

dil-i agyâr:
1. **dil-i agyârdan:**
Mısra: **3**
Başkalarının yüreği.
3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

dil-i ʿâşık:
1. **dil-i ʿâşıkda:**
Mısra: **5**
Aşığın gönlü.
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

dil-i âvâre:
1. **dil-i âvârenüñ:**
Mısra: **10**
Dağınık, perişan gönül.
9. Ey Hayâlî bir kebûter-hâne imiş kûy-ı ʿaşk
10. Her dil-i âvârenüñ gökde uçanın yıkdılar

dil-i bîçâre:
1. **dil-i bîçâre:**
Mısra: **4**
Çaresiz gönül

3. Zekanuñ çâhına sabr eylemeyüp düşdü göñül
4. Dil-i bîçâre gör᾿e mihnet-i cânânda yatur

dil-i bî-sabr ü bî-ârâm:
1. **dil-i bî-sabr ü bî-ârâmı:**
Mısra: **10**
Sabırsız ve kararsız gönül.
9. Ey Hayâlî kâkül-i dilberde bend etsem gerek
10. Bu dil-i bî-sabr ü bî-ârâmı bayram ertesi

dili dönmemek:
1. **dili dönmez:**
Mısra: **11**
Konuşamamak, söyleyememek.
11. Dili dönmez ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd
12. Cevâbın vermedi dest-i gamuñ Mecnûn güvâhem ben

dili fârig etmek:
1. **dili fârig eden:**
Mısra: **7**
Gönlü vazgeçirmek.
7. Dili fârig eden bu halka halka dûd-ı âhumdur
8. Perî-peykerlerüñ ham-der-ham olmuş kâkülünden hem

dil-i gam-hâre:
1. **dil-i gam-hârenüñ:**
Mısra: **6**
Kederlenmiş gönül.
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

dil-i gam-nâk:
1. **dil-i gam-nâkimüz:**
Mısra: **1**
Dertli gönül.
1. Bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür dil-i gam-nâkimüz
2. Aña gûyâ kim kafesdür sîne-i sad-çâkimüz

dil-i Mecnûn:
1. **dil-i mecnûn:**
Mısra: **17**
Mecnun'un gönlü.||Deli gönül.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

dil-i mecrûh:
1. **dil-i mecrûhda:**
Mısra: **5**
Yaralı gönül.
5. Tîrüñ alduñ kaldı peykânı dil-i mecrûhda
6. Dostum incinme kim derler ugûrlar yara su

dil-i mestâne:
1. **dil-i mestânemüz:**
Mısra: **1**
Sarhoş gönül.
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

dil-i nâ-tüvân:
1. **dil-i nâ-tüvânımuz:**
Mısra: **1**
Çaresiz gönül.
1. Nâr-ı firâka yandı dil-i nâ-tüvânımuz
2. Gûyâ zebâne oldu o nâra zebânımuz

dil-i pâk:
1. **dil-i pâküñdür:**
Mısra: **3**
Saf gönül
3. Kaʿbe dil-i pâküñdür ü mahrem aña tecrîd
4. Gel geç sefer-i bâdiyeden gitme yabâna

dili pârelemek:
1. **dili pâreleyüp:**
Mısra: **3**
Gönlü parçalamak.
3. Vaʿde-i bûs u kenâr etdi dili pâreleyüp
4. Ol ciger pâresinüñ bu dahi bir pâresidür

dil-i pür-heves:
1. **dil-i pür-hevese:**
Mısra: **1**
Heveslerle, arzularla dolu gönül.
1. Ede mi meyl ser-i zülfü dil-i pür-hevese
2. Bâl açup uça mı şehbâz şikâr-ı mekese

dil-i pür-hûn:
1. **dil-i pür-hûnda:**
Mısra: **3**
Kan oturmuş gönül.
3. ʿAks-i hâlüñ bu dil-i pür-hûnda tutmuşdur karâr
4. Lâlenüñ ol günde kim bagrında dâgın yakdılar

2. **dil-i pür-hûnum:**
Mısra: **40**
Kan oturmuş gönül.
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

dil-i pür-şevk:
1. **dil-i pür-şevke:**
Mısra: **9**
Neşe ile dolu gönül.
9. Kârger olmaz Hayâlî bu dil-i pür-şevke gam
10. Câm-ı mihre ermedi seng-i havâdisden şikest

dil-i pür-sûr u pür-şevk:
1. **dil-i pürşûr u pür-şevk:**
Mısra: **4**
Arzu ve şamata ile dolu gönül.
3. Üstühândan mevcler olmazdı pehlûm üzre nakş
4. Bu dil-i pür-sûr u pür-şevk olmasa deryâ-yi ʿaşk

dil-i pür-sûz:
1. **dil-i pür-sûzu:**
Mısra: **4**
Ateşlerle dolu gönül.
3. Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
4. Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu

dil-i sengîn-i yâr:
1. **dil-i sengîn-i yârı:**
Mısra: **5**
Sevgilinin taştan kalbi.
5. Dil-i sengîn-i yârı eyledüm nerm
6. Egerçi âheni mûm etdi Dâvûd

dil-i şeydâ:
1. **dil-i şeydâları:**
Mısra: **1**
Deli, divâne gönül.

1. Kıldı gam Ferhâd ile Mecnûn dil-i şeydâları
2. Şâh-ı istignâ-yi ʿaşkuñ begleri agaları

2. **dil-i şeydâya:**
Mısra: **5**
Deli, divâne gönül.
5. Firkatüñ añdum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
6. Yâd-ı vasluñla yine dîvâneyi şâd eyledüm

dil-i sûzân:
1. **dil-i sûzân:**
Mısra: **11**
Yanık gönül
11. Hûn-ı cigerle bu dil-i sûzân yeter baña
12. Zevküm ne dem kim ola şarâb ü kebâbdan

2. **dil-i sûzânuñ:**
Mısra: **13**
Yanık gönül
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

dil-i ʿuşşâk:
1. **dil-i ʿuşşâk:**
Mısra: **3**
Âşıkların gönlü.
3. Dergehinde dil-i ʿuşşâk kaçan olsa hisâb
4. Hâkde tut yine dendâne-i haşhâş yatur

2. **dil-i ʿuşşâka:**
Mısra: **3**
Âşıkların gönlü.
3. Dil-i ʿuşşâka edüp halkaların âyîneler
4. Sidre tâvûsu gibi eyledi cevlân kâkül

3. **dil-i ʿuşşâkdan:**
Mısra: **8**
Aşıkların gönlü.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

dil-i vîrân:
1. **dil-i vîrânda:**
Mısra: **2**
Yıkık, harap gönül
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

2. **dil-i vîrânına:**
Mısra: **9**
Yıkık, harap gönül.
9. Kıl nazar bir gün Hayâlînüñ dil-i vîrânına
10. Anı maʿmûr eyle gel genc-i cemâlüñ sadgâsı

3. **dil-i vîrânum:**
Mısra: **1**
Yıkık, harap gönül.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

dil-ifgâr:
1. **dil-ifgâr:**
Mısra: **10**
Gamlı, endişeli.
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

dilinden gitmemek:
1. **dilinden gitmez:**
Mısra: **7**
Dilinden düşmemek.
7. Temennâ-yi lebüñ gitmez dilinden hergiz agyâruñ
8. Ki takdîr-i İlâhidür mekân-ı laʿli taş etmek

diller uzatmak:
1. **diller uzatmasa:**
Mısra: **3**
Dil uzatmak, laf söylemek.
3. Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
4. Âhum yeli burar mıydı anuñ kulagını

dillerde destân eylemek:
1. **dillerde destân eyledüñ:**
Mısra: **6**
Dilden dile, her yerde anlatılmak.
5. Hayretinden Yûsufuñ kavm-i Züleyhâ kesdi el
6. Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledüñ

dillerde efsâne kalmak:
1. **dillerde efsânemüz kaldı:**
Mısra: **10**
Dillerde destan gibi anlatılmak.
9. Hayâlî devlet-i bî-iʿtibâra bakmaduñ gitdüñ
10. Bize besdür bu kim dillerde bir efsânemüz kaldı

dilleşmek:
1. **dilleşür:**-*ür*
Mısra: **4**
Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek
3. Dil sokdu tîrüñ agzına ey kaşları kemân
4. Peykânlaruñla anuñ içün dilleşür dilüm

dil-rübâ:
1. **dil-rübâlar:**-*lar*
Mısra: **1**
gönül çalan, gönül hırsızı || güzel, sevgili
1. Dil-rübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
2. Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar

2. **dil-rübâ:**
Mısra: **5**
Gönül kapıcı, mahbube.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

3. **dil-rübâlar:**-*lar*
Mısra: **9**
Gönül kapıcı, mahbube.
9. Hayâlî çeşmi ceyrân dil-rübâlar seyrin eylersin
10. Bu mevsimde şikâra yer mi var şehr-i Halebden yeg

4. **dil-rübâlarla:**-*larla*
Mısra: **9**
Far. Gönül kapıcı, mahbube.
9. Ey Hayâlî dil-rübâlarla mey-i nâb içmege
10. Nevbahâr eyyâmıdur pîr-i mugândan beyʿat al

dil-rübâ mahbûb:
1. **dil-rübâ mahbûblar:**
Mısra: **8**
Gönül alan sevgili.
7. Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnuñ devletin
8. Dil-rübâ mahbûblar yolunda hâk etdüñ beni

dil-sitân:
1. **dil-sitân:**
Mısra: **2**
Gönül alan.||Sevgili.
1. Daʿvâ-yı hüsn kılmagı ʿâlemde ey nigâr
2. Sen dil-sitân ile büt-i Çînüñ ne cânı var

2. **dil-sitân:**
Mısra: **2**
Gönül alan.||Sevgili.
1. Bir iki gün dile sen mâhı gerçi mihribân buldum
2. Yürü var fârig ol meyden bir özge dil-sitân buldum

3. **dil-sitân:**
Mısra: **6**
Gönül alan.||Sevgili.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

dil-teng:
1. **dil-teng:**
Mısra: **15**
Far. sf. Gönlü daralmış, mustarip, mağmûm.
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

2. **dil-teng:**
Mısra: **50**
Far. sf. Gönlü daralmış, mustarip, mağmûm.
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli göñlüm ile goncadur hemîn dil-teng

dil-teng olmak:
1. **dil-teng olalı:**
Mısra: **5**
Kederlenmek,gönlü sıkılmak.
5. Gonca Leylî gibi dil-teng olalı beñzedi âh
6. Eşk-i Mecnûn gibi her jâle dür-i meknûna

dil-teşne:
1. **dil-teşne:**
Mısra: **8**
Bağrı yanık, susamış gönül
7. Kalbümi pâk eyledi âlâyişinden ʿâlemüñ
8. Nola ben dil-teşne dersem ʿârız-ı dildâra su

dilini dilim dilim etmek:
1. **dilüm dilim dilim etdi:**
Mısra: **5**
Dili parça parça kesmek.
5. Şemşîr-i cevr ile dilüm etdi dilim dilim
6. Açdı kılıcı ile bu göñlüm vilâyetin

dilini tutmak:
1. **dilüñ tut:**
Mısra: **7**
Konuşmamak.
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

dimâg:
1. **dimâguñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **6**
Ar. is. Beyin, akıl, şuur.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

2. **dimâgın:**-*ın*
Mısra: **6**
Ar. is. Beyin, akıl, şuur.
5. Gerd-i haylüñden senüñ ey Husrev-i iklîm-bahş
6. Bu yedi gerdûn dimâgın ʿanberâmîz eyledi

dimâg-ı ʿâlem:
1. **dimâg-ı ʿâlem:**
Mısra: **2**
Alemde yaşayanların dimağları.
1. Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
2. Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem

dimâgında kuru sevdâ:
1. **dimâgında kuru sevdâya:**
Mısra: **4**
Başındaki boş sevda.
3. Zülf ü ʿanber-bâr-ı yâra beñzerdirmiş kendüyi
4. Nâfe miskînüñ dimâgında kuru sevdâya bak

dîn:
1. **dîni:**-*i*
Mısra: **8**
İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütününü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.
7. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
8. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

2. **dînüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
İnanç, inanma
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

3. **dînüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
İnanç, inanma
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

4. **dîni:**-*i*
Mısra: **10**
İnanç, inanma
9. Ruh u zülfü Hayâlînüñ oldu
10. Biri dîni birisi îmânı

dîn düşmanı:
1. **dîn düşmanı:**
Mısra: **49**
Kafirler.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

dînâr:
1. **dînâr:**
Mısra: **28**
Eski bir nevi altın sikke.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

dînâr ü direm:
1. **dînâr ü direm:**
Mısra: **8**
Dinar ve dirhem.||Yağmur ve çiy tanesi.

7. Oldu her şâh-ı şükûfe yine ʿâlî-himmet
8. Müflis-i hâke nisâr eyledi dînâr ü direm

dîn-i dünyâ:
1. **dîn-i dünyâ:**
Mısra: **1**
Dünyaya duyulan inanç.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

dîn-i ʿukbâ:
1. **dîn-i ʿukbâyı:**
Mısra: **1**
Ahirete duyulan inanç.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

diñlemek:
1. **diñlemekde:***-mekde*
Mısra: **73**
Kulak vermek, dinlemek
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

2. **diñle:**
Mısra: **31**
Kulak vermek, dinlemek
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

3. **diñlemek:***-mek*
Mısra: **32**
Kulak vermek, dinlemek
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

diñletmek:
1. **diñletmez:***-mez*
Mısra: **7**
Dinlemesini sağlamak.
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

dıraht:
1. **dıraht:**
Mısra: **38**
Far. Ağaç.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

2. **dırahtın:***-ın*
Mısra: **5**
Far. Ağaç.
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

dıraht-ı huşg:
1. **dıraht-ı huşge:**
Mısra: **19**
Kuru ağaç.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

dıraht-ı mîve-dâr:
1. **dıraht-ı mîve-dâr:**
Mısra: **7**
Meyve veren ağaç.
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

direfş:
1. **direfşüñe:***-üñ, -e*
Mısra: **30**
Alem, bayrak, sancak.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

direm-harîde:
1. **direm-harîdelerümdür:***-ler, -üm, -dür*
Mısra: **6**
Para dilenen.
5. Felekde kevkebeyi mihr ü mâha ben verdüm
6. Direm-harîdelerümdür deñizde mâhîler

direng eylemek:
1. **direng eylemeye:**
Mısra: **56**
Gecikme, geciktirme.
55. Niteki mihr ile meh germ edüp bu bâzârı
56. Metâʿ-ı ʿîdi getürmekde eylemeye direng

dirhem-i jâle:
1. **dirhem-i jâleyi:**
Mısra: **43**
Çiy tanelerinin gümüş paraları.
43. Dirhem-i jâleyi etdükce şeh-i mülk-i bahâr
44. Bagal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

2. **dirhem-i jâleyle:**
Mısra: **8**
Çiy tanelerinin gümüş paraları.
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

diri:
1. **dirisiyüz:***-si, -yüz*
Mısra: **3**
Canlı, zinde.
3. Ebr ile Şâh-ı çarh-serîrüñ dirisiyüz
4. Bir kimsenüñ dahi eli cûd u sehâda yok

2. **dirisidür:***-sidür*
Mısra: **9**
Canlı, zinde.
9. Şol kan olacaguñ dirisidür bu Hayâlî
10. Tutmazdı eli girmese ayaga benefşe

dirîg:
1. **dirîg:**
Mısra: **2**
Eyvah
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

dirig etmek:
1. **dirig etme:**
Mısra: **9**
Kaçınmak.
9. Hayâlî bende-i dîrînedür lutfuñ dirig etme
10. Anuñ gibi suhan-perver cihânuñ nükte-dânından

dirîg eylemek:

1. **dirîg eyledi:**
Mısra: **11**
Uzaklaştırmak, uzak tutmak
11. Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
12. Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

dirîgâ:
1. **dirîgâ:**
Mısra: **2**
Yazık, eyvah, yazıklar olsun.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

2. **dirîgâ:**
Mısra: **9**
Yazık, eyvah
9. Dil-hasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
10. Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez

3. **dirîgâ:**
Mısra: **4**
Yazık, eyvah, yazıklar olsun.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

dirilmek:
1. **dirilür:**-*ür*
Mısra: **9**
Canlanmak, hayat bulmak.
9. Cânâ Hayâlî derdüñ ile dirilür senüñ
10. Şol dem ki hâkde yalıñuz kala kuru baş

2. **dirilür:**-*ür*
Mısra: **6**
Canlanmak. mec. Kuvvet ve taravet gelmek, taze hayat bulmak.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

dirlig:
1. **dirligi:**-*i*
Mısra: **11**
1. Yaşayış, hayat, sağlık, geçim. 2. Tahsisat, ödenek.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

2. **dirlik:**
Mısra: **6**
Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.
5. Bu katre katre eşküm her gün yoluñda galtân
6. Kapuñda dirlik ister gûyâ sipâh-zâde

dirlik eylemek:
1. **dirlik eyle:**
Mısra: **58**
Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.
57. Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
58. Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

diş:
1. **diş:**
Mısra: **9**
Diş
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

2. **dişde:**-*de*
Mısra: **13**
Diş
13. Komaz dişde ilişir lokma-i şek
14. Bu halka râhat-ı dendâna beñzer

3. **dişüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Diş
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

dîvân:
1. **dîvânuñ:**-*uñ*
Mısra: **10**
Şiirlerin toplandığı kitap, divan
9. Meger Hayâlî sözüñde tılısm-ı sihr etdüñ
10. Ki girdi koynuna yârıñ bu resme dîvânuñ

2. **dîvânum:**-*um*
Mısra: **7**
Şairlerin şiirlerini topladıkları eser.
7. Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
8. Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda

3. **dîvâne:**-*e*
Mısra: **3**
Divan şairlerinin, yerleşmiş bir tertip üzere şiirlerini dizerek meydana getirdikleri eser.||Aşığın bedeni.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

dîvân bağlamak:
1. **dîvân baglanur:**
Mısra: **1**
Divan (şiir kitabı) oluşturmak.
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

dîvân eylemek:
1. **dîvân eyledi:**
Mısra: **36**
Divan oluşturmak, şiirleri toplayıp kitap haline getirmek.
35. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
36. Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi

2. **dîvân eyledi:**
Mısra: **2**
Toplayıp kitap haline getirmek.
1. Mısr-ı hüsn içre olup başına sultân kâkül
2. Kalb-i ʿuşşâkı derüp eyledi dîvân kâkül

dîvâna gelmek:
1. **dîvâna gelmişlerdenüz:**
Mısra: **10**
Huzura gitmek.
9. Vasf-ı haddüñle Hayâlî tâze dîvân bagladı
10. Pâdişâhum sunmaâa dîvâna gelmişlerdenüz

dîvâne:
1. **dîvânedür:**-*dür*
Mısra: **10**
Deli, mecnun.
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **dîvânedür:**-*dür*
Mısra: **20**
Deli, mecnun.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **dîvâne:**
Mısra: **8**
Divane.||Aşık.
7. Bulup göñlüm lebüñde zülfünün kıldum giriftârı
8. Yine dârüʾş-şifâya bir güzel dîvâne tapşurdum

4. **divânemüze:**-*müze*
Mısra: **6**
Far. is. Büyük meclis. Huzur.
5. Yüz safâ kesb ede şol jâle düşen lâle gibi
6. Nâsdan yâgsa melâmet taşı divânemüze

dîvâne olmak:
1. **dîvâne ola:**
Mısra: **2**
bağlanmak || delirmek, kendinden geçmek
1. Nigâr zülfü benüm boynuma kemend gerek
2. Şu kimse kim ola dîvâne aña bend gerek

2. **divâne olup:**
Mısra: **2**
bağlanmak || delirmek, kendinden geçmek
1. Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
2. Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile

divâne yazılmak:
1. **divâne yazılup:**
Mısra: **13**
Aklını yitirmiş olarak bilinmek.
13. Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
14. Terk eyle nâmuñı be Hayâlî kalender ol

dîvâne-i bî-kayd:
1. **dîvâne-i bî-kayd:**
Mısra: **3**
Aldırış etmeyen.
3. Kays bir dîvâne-i bî-kayd imiş lîkin bizüm
4. ʿÂleme sît ü sadâ salmış durur zencîrimüz

dîvâne-i jûlide-mû:
1. **dîvâne-i jûlide-mûdur:**
Mısra: **13**
Saçı darmadağınık olan, avare, divane.
13. Hayâlî gibi bir dîvâne-i jûlide-mûdur kim
14. Perîşân eylemiş kendün görüp Sultân Süleymânı

dîvaneler alayı:
1. **dîvaneler alayını:**
Mısra: **8**
Aşıklar topluluğu.
7. Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
8. Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm

dîvâneler olmak:
1. **dîvâneler olduk:**
Mısra: **8**
Delirmek.
7. Tâlibüz biz fitne-i âhir zamâna dostlar
8. Gör nice dîvâneler olduk ki âfet isterüz

dîvânelik:
1. **dîvânelik:**
Mısra: **8**
Delilik.
7. Mecnûn alalı başına murg âşiyânını
8. Dîvânelik vilâyetinüñ tâcdârıdur

2. **dîvâneligi:**-*i*
Mısra: **4**
Delilik, çılgınlık.
3. Vere mi tâc-ı Keye penbe-i dâgın ʿâşık
4. Be bu dîvâneligi hiç ede mi bir uslu

dîvânelik âsârı:
1. **dîvânelik âsârı:**
Mısra: **3**
Delilik eserleri.
3. Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
4. Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu

dîvâne-meşreb olmak:
1. **dîvâne-meşreb oldu:**
Mısra: **10**
Aklını kaybetmek, deli gibi davranmak.
9. Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
10. Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi

dîvânesi olmak:
1. **dîvânesi oldum:**
Mısra: **9**
Delicesine âşığı olmak.
9. Hayâlî ol hümâ-talʿat şehüñ dîvânesi oldum
10. Baş üzre dûd-ı âhumdan siyeh bir dâne per çekdüm

dîvâne-vâr zencîrin sürümek:
1. **dîvâne-vâr zencîrin sürür:**
Mısra: **3**
Deliler gibi zincir sürümek.
3. Vâdî-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
4. ʿÂşık olmuşdur meger rûz-ı ezel dîdâra su

dîvâneyi şâd eylemek:
1. **dîvâneyi şâd eyledüm:**
Mısra: **6**
Aklını yitirmiş, çıldırmış olanı neşeli bir duruma getirmek.
5. Firkatüñ añdum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
6. Yâd-ı vasluñla yine dîvâneyi şâd eyledüm

dîvân-ı ʿaşk-ı yâr:
1. **dîvân-ı ʿaşk-ı yârda:**
Mısra: **13**
Sevgilinin aşk kitabında.
13. Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
14. Terk eyle nâmuñı be Hayâlî kalender ol

dîvân-ı ʿaşkuñ şâhı:

1. **dîvân-ı ʿaşkuñ şâhına:**
Mısra: **10**
Aşk meclisinin sultanı.
9. Ey Hayâlî kalmadı ahkâm-ı Mecnûndan nişân
10. Vaktdür dîvân-ı ʿaşkuñ şâhına ser-defter ol

dîvânı dağıtmak:
1. **dîvânı dagıtdı:**
Mısra: **46**
Yazılan divanları küçümseyerek parçalamak.
45. Çalındı nevbet-i hakânî çünkim nâmına anuñ
46. Maʿânî milkinüñ sultânları dagıtdı dîvânı

dîvân-ı Selmân:
1. **dîvân-ı selmânı:**
Mısra: **48**
Selman-ı Saveci'nin şiirleri.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

dîvâr:
1. **dîvâr:**
Mısra: **3**
Duvar.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

2. **dîvârlara:**-*lar, -a*
Mısra: **8**
Duvar.
7. Salalı göñlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
8. Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdüñ

3. **dîvârdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Duvar.
3. Seyr-i bûstân eyleseñ kaddüñ temâşâ kılmaga
4. Servler baş kaldururlar bâgda dîvârdan

dîvâra yasdanmak:
1. **dîvâra yasdanmış:**
Mısra: **10**
Duvara yaslanmak.
9. Hayâlî ruhlarıyla zülfüñe yâruñ esîr olmuş
10. Güneş yollara düşmüş sâyeler dîvâra yasdanmış

2. **dîvâra yasdanmış:**
Mısra: **4**
Duvara yaslanmak.
3. Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
4. Sarardı çehre derd ehli yatur dîvâra yasdanmış

dîvâr-ı ʿömr:
1. **dîvâr-ı ʿömrün:**
Mısra: **15**
Ömür duvarı.
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

dîv-i hased:
1. **dîv-i hasedden:**
Mısra: **10**
Kıskanç şeytan.
9. Evsâf-ı bârigâh-ı Süleymânı eyleseñ
10. Dîv-i hasedden eyle hazer ictinâb kıl

divît:
1. **divîtüm:**-*üm*
Mısra: **1**
Yazı yazmak için kullanılan hokka ve kalemi bir arada ihtiva eden mahfaza.
1. Dûd u âhum divîtüm safham olupdur gerdûn
2. Mekdeb-i dehre gelelden ederem meşk-i cünûn

diyâr:
1. **diyârı:**-*ı*
Mısra: **7**
Memleket, ülke, belde.
7. Nice gelsün ferah göñlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

diyâr-ı ʿaşk:
1. **diyâr-ı ʿaşka:**
Mısra: **9**
Aşk ülkesi.
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

2. **diyâr-ı ʿaşka:**
Mısra: **7**
Aşk iklimi.
7. Gelse ger bî-direm-i eşk diyâr-ı ʿaşka
8. Bunca emvâl ile müflis diyeler kârûna

diyâr-ı bâg:
1. **diyâr-ı bâgda:**
Mısra: **83**
Bahçe diyarı.||Bahçe.
83. Nitekim sultân-ı ezhâruñ diyâr-ı bâgda
84. Ayagı topragına bâd-ı şimâl eyler yemîn

diyâr-ı bezm:
1. **diyâr-ı bezmüñ:**
Mısra: **1**
Meclis ülkesi.||Meclis.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

diyâr-ı gam:
1. **diyâr-ı gam:**
Mısra: **1**
'âşığın hicran duygusuyla dertlendiği yer, keder ülkesi (gurbet bağlamında)
1. Kıldum sefer diyâr-ı gam u derd ü mihnete
2. Basdum kadem bu deñlü elemle vilâyete

2. **diyâr-ı gamda:**
Mısra: **1**
'âşığın hicran duygusuyla dertlendiği yer, keder ülkesi (gurbet bağlamında)
1. Başum diyâr-ı gamda belâ kühsârıdur
2. İki gözüm bi-ʿaynihi anuñ pıñarıdur

diyâr-ı gülşen:
1. **diyâr-ı gülşeni:**
Mısra: **25**
Gül bahçesi diyarı.
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

diyâr-ı hayret:
1. **diyâr-ı hayretüñ:**
Mısra: **5**
Şaşkınlık diyarı.

5. Diyâr-ı hayretüñ Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
6. Kʾanuñ başında kuşlar âşiyânı tâc-ı devletdür

diyâr-ı hüsn:
1. **diyâr-ı hüsnde:**
Mısra: **10**
Güzellik iklimi.
9. Cân nakdini Hayâlîden almaga şâh-ı hüsn
10. Verdi diyâr-ı hüsnde bir bî-âmân kula

diyâr-ı neşât:
1. **diyâr-ı neşâtı:**
Mısra: **2**
Keyif diyarı.||Meclis.
1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

diyâr-ı Rûm:
1. **diyâr-ı rûma:**
Mısra: **12**
Anadolu
11. Baña kılsa revâne Husrev-i Hind
12. Diyâr-ı Rûma yüz pîl-i demân genc

2. **diyâr-ı rûmda:**
Mısra: **33**
Anadolu.
33. Diyâr-ı Rûmda bir karye vardur
34. Anuñ etrâfı kûhistâna beñzer

3. **diyâr-ı rûmda:**
Mısra: **10**
Anadolu
9. Hayâlî rûh-ı Saʿdi yaraşurdı ʿandelîb olsa
10. Diyâr-ı Rûmda nazmum gibi rengîn gülistâna

diyâr-ı Şâm:
1. **diyâr-ı şâmda:**
Mısra: **4**
Şam şehri.
3. Dil yüzüñe meyl ederdi düşdü bend-i zülfüne
4. Kaʿbeye ʿazm eyledi kaldı diyâr-ı Şâmda

2. **diyâr-ı şâmʾda:**
Mısra: **5**
Şam şehri.||Akşam.
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

diyâr-ı sûz:
1. **diyâr-ı sûzuñ:**
Mısra: **3**
Yanış ülkesi.
3. Diyâr-ı sûzuñ oldum şemʿ gibi ben de serdârı
4. Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yañar çerâgum var

diyâr-ı vuslat:
1. **diyâr-ı vuslatın:**
Mısra: **3**
Kavuşma ülkesi.
3. Nola himmet etseler yâruñ diyâr-ı vuslatın
4. Biz de bu ʿaşk erlerinden bir vilâyet isterüz

doğmak:
1. **dogdu:**-*du*
Mısra: **4**
Ufuktan yükselerek görünmek.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

2. **dogan:**-*an*
Mısra: **34**
Dünyaya gelmek.
33. Bûy-ı hulkunla geldi dünyâya
34. Gülşen-i dehrde dogan gonca

3. **dogmuş:**-*muş*
Mısra: **4**
Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.
3. İki ʿâlem bugün müstagrak-ı envârum olmuşdur
4. Sipihri dilde dogmuş âfitâb-ı bî-zevâlüm var

4. **dogupdur:**-*updur*
Mısra: **8**
Gece karanlığında ortaya çıkmak, doğmak, yükselmek.
7. Olsa nola şirârum hayl-ı nücûma sultân
8. Kimden dogupdur anlar bu dûd-ı âh-zâde

döge döge:
1. **döge döge:**
Mısra: **4**
Döve döve.
3. Dâne-i hâlüñ edelden zâg-ı hattuñ pâyimâl
4. Döge döge kendümi bu gussadan un eyledüm

2. **döge döge:**
Mısra: **6**
Döve döve.
5. Göreli dâne-i hâlüñ ele alup iki taş
6. Âsiyâ-veş döge döge ederem kendümi un

doğru:
1. **dogrusu:**-*s, -u*
Mısra: **31**
Doğru, gerçek.
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

2. **dogru:**
Mısra: **6**
Karşı yönünce.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

doğru râh:
1. **dogru râh:**
Mısra: **10**
Doğru yol.||Elif biçimindeki yırtıklar.
9. Nâgeh Hayâlî Leylî güzer eyleye deyu
10. Mecnûn tenüñde yer yer elif dogru râh idi

2. **dogru râhumdur:**
Mısra: **6**
Doğru yol.||Elif biçimindeki yırtıklar.
5. Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
6. Sînem üzre her elif bir dogru râhumdur benüm

doğru yol:
1. **dogru yol:**
Mısra: **9**
Her türlü kötülükten uzak olan yol.
9. Hayâlî gûşe-i meyhâneden bir dogru yol buldum
10. Götürdüm ayagı ʿişret diyârına kadem çekdüm

doğruluban:
1. **dogruluban:**
Mısra: **45**
Doğrulup.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

doğruluk:
1. **dogruluk:**
Mısra: **6**
Doğru ve dürüst olma durumu, dürüstlük.
5. Nakd-i cânı aña ben teslîm kılmazdum bugün
6. Görmeye idüm dogruluk ol serv-i sîm-endâmda

döğünmek:
1. **dögünmege:**-*me, -ge*
Mısra: **7**
Bağrını dövmek.
7. Kim görse yüzde dâne-i hâlüñ dögünmege
8. Destüñe âsiyâb gibi alsun iki taş

2. **dögünüp:**-*üp*
Mısra: **1**
Dövünmek
1. Dögünüp taş ile Leylâ demedi dâyesine
2. Mâtem-i Kaysda beñzetdi tenin sâyesine

dökmek:
1. **dökme:**-*me*
Mısra: **9**
Akıtmak, dökmek
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

2. **döker:**-*er*
Mısra: **6**
Dökmek, saçmak.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

3. **döküp:**-*üp*
Mısra: **10**
Akıtmak, dökmek
9. Sorsañ Hayâlîden haber derdüñle çok demler sürer
10. Gözden döküp hûn-ı ciger bu demdür ol demden garaz

dökülmek:
1. **dökülmüşdü:**-*müşdü*
Mısra: **13**
Kabından akmak, boşalmak.
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

2. **dökülmüş:**-*müş*
Mısra: **20**
Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak.
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

dökülüp saçılmak:
1. **dökülüp saçılmasun:**
Mısra: **8**
Dökülüp saçılmak, Her yere dağılmak.
7. Nem var ise nazarda durur nakd-i kalb ile
8. Eşküm yoluña nice dökülüp saçılmasun

dokunmak:
1. **dokunmag:**-*mag*
Mısra: **25**
Ellemek, el sürmek, el sürüp karıştırmak.
25. Ser-i aʿdâsına dokunmag içün
26. Eyledi gürzünü girân gonca

dokuz câm-ı zümürrüd-fâm:
1. **dokuz câm-ı zümürrüd-fâmını:**
Mısra: **7**
Dokuz kat yeşil renkli cam.||Dokuz kat gökyüzü.
7. Âsumânuñ bu dokuz câm-ı zümürrüd-fâmını
8. Bir aradan nûş edüp def-i humâr etmek nice

dokuz çarhî kalkan:
1. **dokuz çarhî kalkanı:**
Mısra: **38**
Dokuz kat gökyüzü.
37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

dokuz kubbe:
1. **dokuz kubbenüñ:**
Mısra: **5**
Dokuz katlı gök kubbe.
5. On iki kandîl-i nûrısız bu dokuz kubbenüñ
6. Cedd-i pâküñdür veren dünyâ vü dîne zîb ü zeyn

dokuz mînâ:
1. **dokuz mînâyi:**
Mısra: **8**
Dokuz şişe.||Dokuz kat gök.
7. ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
8. Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile

dokuz sîm-âb-gûn deryâ:
1. **dokuz sîm-âb-gûn deryâyı:**
Mısra: **1**
Civaya benzeyen dokuz deniz.||Dokuz felek.
1. Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ʿibret al
2. Her neheng-i nûr-sîmâsından anuñ heybet âl

dolmak:
1. **doldu:**-*du*
Mısra: **2**
Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

2. **dolmuş:**-*muş*
Mısra: **2**
Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

dolab:
1. **dolabı:**-*ı*
Mısra: **12**
Ar. Hareket-i devriyyesi olan şey, (dolap). su dolabı, yemek dolabı, dolaplı saat.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

2. **dolâba:**-*a*
Mısra: **8**

Ar. Hareket-i devriyyesi olan şey, (dolap). su dolabı, yemek dolabı, dolaplı saat.
7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

3. **dolâb:**
Mısra: **2**
Hareket-i devriyyesi olan şey, su değirmeni
1. Bûsitân-ı ser-i kûyuñ dolanup âb gibi
2. Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi

dolâb-ı çarh:
1. **dolâb-ı çarhı:**
Mısra: **7**
Feleğin çarkı.
7. Dolâb-ı çarhı döndüreli şeyli yaşumuñ
8. ʿÂsî suyuyla añma geçen mâcerâsını

dolâb-ı Edrine:
1. **dolâb-ı edrine:**
Mısra: **12**
Edirne'nin dolabı. (Çekilen eziyetlerden dolayı inlemek bağlamında).
11. Devr elinden çekdügüm cevri temâşâ kıl deyu
12. Çagırır savt-ı hazîn ile dolâb-ı Edrine

dolâb-ı felek:
1. **dolâb-ı felek:**
Mısra: **5**
Felek dolabı.||Felek.
5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

dolan / dolanmak:
1. **dolanı:**-*ı*
Mısra: **44**
Desise, aldatma, dolandırma.
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

2. **dolanurken:**-*urken*
Mısra: **1**
Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

3. **dolanup:**-*up*
Mısra: **11**
Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.
11. Dolanup her serv-i bâlâ dil-rübâlar nâz ile
12. ʿÂşık-ı bî-dillerine ʿarz-ı dîdâr etdiler

dolaşmak:
1. **dolaşsa:**-*sa*
Mısra: **10**
Dönmek.
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **dolaşsa:**-*sa*
Mısra: **20**
Dönmek.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

dolaşmış:
1. **dolaşmış:**
Mısra: **5**
Kıvrım kıvrım uzanmak.
5. Sanuram genc üzre dolaşmış yaturlar mârlar
6. Gerdeninde her kaçan sarmazsa kâkül kâküle

doldurmak:
1. **doldur:**
Mısra: **7**
Dolu duruma getirmek.
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **doldurup:**-*up*
Mısra: **8**
İçine koymak.
7. Deştüñ âhûların ey Kays suya niceye dek
8. Doldurup gözlerinüñ iki çanagın yakasın

dolmuş kabag:
1. **dolmuş kabagum:**
Mısra: **8**
İçi şarap ile doldurulmuş kap.
7. Gördüler mâhı şafak-reng âşikâr etdi felek
8. Bâde-i gül-reng ile dolmuş kabagum sandılar

dolu:
1. **dolu:**
Mısra: **4**
Dolmuş durumda olan.
3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

2. **dolumuz:**-*muz*
Mısra: **6**
Sağrak, içi içki ile doldurulmuş kadeh.
5. Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
6. Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz

3. **dolu:**
Mısra: **5**
Dolmuş durumda olan.
5. Görüp beni bezminde sundu dolu bir câmı
6. İçdim dolusun öpdüm agzında dudagında

dolu içmek:
1. **dolu içmek:**
Mısra: **8**
Şarap içmek.
7. Baña eflâküñ dokuz peymânesin bir yerden iç
8. Dolu içmek isteseñ ben ʿâşık-ı deryâ-keşe

dolu urmak:
1. **dolu urdu:**
Mısra: **8**
Dolu vurmak, zarar vermek.
7. Sâkî ol dihkân-ı bî-hâsıl benem dünyâda kim
8. Mezraʿ-ı zühdün dolu urdu kara yir eyledi

dolusunu çekmek:
1. **dolusunu çekdi:**
Mısra: **3**
Kadehi başına dikmek.
3. Çekdi dolusunu ʿarak-ı jâleden seher
4. Boynunu egdi lâle çanagı benefşenüñ

dolu içmek:

1. **doluyu içdüm:**
Mısra: **3**
İçki içmek.
3. Mecnûnla bezm-i gamda ben içdüm doluyu ben
4. Mest oldu geçdi ben dahi ayık degülmiyem

dönmek:
1. **döndüñ:***-düñ*
Mısra: **2**
Vazgeçmek, caymak
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **döndüñ:***-düñ*
Mısra: **46**
Dönmek,yönelmek
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

3. **döndü:***-dü*
Mısra: **4**
Benzemek, andırmak, ...gibi olmak
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

4. **döner:***-er*
Mısra: **7**
Dönmek, kendi etrafında hareket etmek.
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

5. **döndü:***-dü*
Mısra: **8**
Yüzünü çevirmek
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

6. **dönmüşdür:***-müş, -dür*
Mısra: **10**
bir şeyi andıracak duruma girmek, benzemek.
9. Gayret-i emsâlden dökdüm Hayâlî acı yaş
10. Kan bulaşmış dâga dönmüşdür bu iki merdümek

7. **döndü:***-dü*
Mısra: **7**
Benzemek, andırmak, ...gibi olmak
7. Gonca-i pür-hûna döndü âh kim göñlüm gibi
8. Bâg-ı hüsn içre görüp bir nergis-i şehlâ gözüm

8. **dön:**
Mısra: **2**
Dönmek, değişmek.
1. Ey felek bir gün mukîm-i kûy-ı dildâr et beni
2. Soñra dön ʿözr eyleyüp agyâra inkâr et beni

donatmak:
1. **donatdı:***-dı*
Mısra: **8**
Donatmak
7. Öykündügiçün kaddüñe nahl-i gül-i bûstân
8. Eller üşüben anı gülistânda donatdı

döndürmek:
1. **döndürdü:***-dü*
Mısra: **48**
Benzetmek, çevirmek.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

2. **döndürse:***-se*
Mısra: **11**
Benzetmek, çevirmek.
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

3. **döndüreli:***-eli*
Mısra: **7**
Devrettirmek, çevirmek.
7. Dolâb-ı çarhı döndüreli şeyli yaşumuñ
8. ʿÂsî suyuyla añma geçen mâcerâsını

döne döne:
1. **döne döne:**
Mısra: **7**
Durmadan dönen.
7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

2. **döne döne:**
Mısra: **4**
dönerek
3. Añladılar gamuñla felekler zevâlini
4. Mihri döne döne i (ey) meh anuñçün uçurdular

dönüp durmak:
1. **dönüp dururdu:**
Mısra: **4**
Etrafında dönüp dolaşmak.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp dururdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

dopdolu:
1. **dopdolu:**
Mısra: **24**
Büsbütün dolu.
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

2. **dopdoluyam:***-y, -am*
Mısra: **2**
Büsbütün dolu.
1. Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
2. Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik

dördüncü kat gök:
1. **dördüncü kat gökden:**
Mısra: **8**
Dördüncü kat gök. (Güneşin bulunması bağlamında).
7. Görenler nîlgûn dülbend ile ol yâr-ı meh-rûyu
8. Sanur dördüncü kat gökden göründü mihr-i rahşânı

döşenmek:
1. **döşenen:***-en*
Mısra: **10**
Döşenmek, serilmek.
9. Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
10. Genc-i kanâʿatüñ döşenen bûriyâsını

döşenmiş sofra:
1. **döşenmiş sofra idi:**
Mısra: **13**
Döşenmiş, kurulmuş sofra.

13. Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
14. Kim anuñ olmuş idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

dost:
1. **dostum:**-*um*
Mısra: **5**
Arkadaş,dost
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

2. **dostum:**-*um*
Mısra: **3**
Dost||Sevgili.
3. Külbem içre dostum hecrüñde efgân eylesem
4. Bir yaña der nâle eyler oldu revzen bir yaña

3. **dostum:**-*um*
Mısra: **3**
Dost||Sevgili.
3. Gül gibi iken elden ele varma dostum
4. Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

4. **dostum:**-*um*
Mısra: **5**
Dost||Sevgili.
5. Katı göñlüñ dostum cism-i latîfüñde senüñ
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

5. **dosta:**-*a*
Mısra: **8**
Sevgili
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

dost kûyu:
1. **dost kûyuñda:**
Mısra: **8**
Sevgilinin eşiği.
7. ʿAşka kul ol ki şahlar geçmez
8. Dost kûyuñda bir gedâ yerine

dost nakşı:
1. **dost nakşını:**
Mısra: **4**
Sevgilinin resmi.
3. Pervâne şâm-ı vasla budur tâlib oldugu
4. Gösterdi dost nakşını âyine-vâr şemʿ

dostân:
1. **dostâna:**-*a*
Mısra: **10**
Dostlar.
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

dostlug:
1. **dostluga:**-*a*
Mısra: **3**
Dostluk.
3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

2. **dostluk:**
Mısra: **10**
Dostluk, yakınlık.
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

dost olmak:
1. **dostum olaldan:**
Mısra: **5**
Dost, sırdaş olmak.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

doymak / döymek:
1. **doydu:**-*du*
Mısra: **1**
Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

2. **döymez:**-*mez*
Mısra: **5**
Tahammül etmek, katlanmak, dayanmak.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

3. **döymezüz:**-*mezüz*
Mısra: **5**
Dayanmak.
5. Deyelerdi ʿacz edüp yâ Rab bu nâra döymezüz
6. Ger yedi dûzah çekeydi bir nefes hicrânumı

doyunca:
1. **doyunca:**
Mısra: **8**
Doya doya.
7. Elifle dâg ile cismüm ser-â-ser göz ve kaş etdüm
8. Doyunca her nazar seyr etmege Sultân Süleymânı

doyurmak:
1. **doyurmadı:**-*madı*
Mısra: **8**
Karnını doyurmak.
7. Mihr ile meh kılur nazar emvâc-ı hüsnüñe
8. Çarhuñ doyurmadı bir iki gözü acını

duʿâ:
1. **duʿâsı:**-*sı*
Mısra: **38**
Du'â: Niyaz, yalvarış, tazarru.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

2. **duʿâsı:**-*sı*
Mısra: **50**
Niyaz, yalvarış
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

3. **duʿâsı:**-*sı*
Mısra: **9**
Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz
9. Hayâlînüñ duʿâsı bu durur Ya Rab ki sen sakla
10. O gülzâr-ı saʿâdet goncasın dehrüñ hazânından

duʿâ eylemek:
1. **duʿâ eyleñ:**
Mısra: **8**
Dua etmek.

7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

2. **duʿâ eyleñ:**
Mısra: **2**
dua etmek.
1. Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
2. Eyleñ duʿâ söyünmeye yañar çerâgımuz

3. **duʿâ eyler:**
Mısra: **41**
Dua etmek.
41. Şâha eyler duʿâ Hayâlî gibi
42. Eyleyüp rû-ber-âsumân gonca

duʿâlar vakti:
1. **duʿâlar vaktidür:**
Mısra: **8**
Dua etme zamanı, duaların kabul olduğu zaman dilimi.
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

duʿâ-ver:
1. **duʿâ-verler:**-*ler*
Mısra: **8**
Dua sahibi.
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

duʿâ-yı devlet:
1. **duʿâ-yı devlet:**
Mısra: **14**
Devletin devamı için yapılan dua.
13. Ben ol Hayâlîyem ki çeküp cevr ü gussañı
14. Yine duʿâ-yı devlet edüp şükr eylerem

duʿâ-yi nûr:
1. **duʿâ-yi nûr:**
Mısra: **6**
Nurlu dua
5. ʿAceb ne dâʾireden dem urur ki sûfî-vâr
6. Duʿâ-yi Nûr ile evrâdını sürer kandîl

dûd:
1. **dûddur:**-*dur*
Mısra: **6**
Duman, tütün.
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

2. **dûd:**
Mısra: **1**
Duman, tütün.
1. Dûd tâ kim tepemüzden çıka âhı çekelüm
2. Zâhidâ ʿaşk eriyüz bizde sipâhı çekelüm

dûd olmak:
1. **dûd olmuşam:**
Mısra: **2**
Duman olmak.||Kötü olmak.
1. Yandum ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
2. Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi

dudag:
1. **dudagın:**-*ın*
Mısra: **1**
Dudak.
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

2. **dudagında:**-*ında*
Mısra: **6**
Dudak.
5. Görüp beni bezminde sundu dolu bir câmı
6. İçdim dolusun öpdüm agzında dudagında

3. **dudaguñda:**-*uñda*
Mısra: **10**
Dudak.
9. Yüz sürdügünde destüñe cânâ Hayâlîden
10. Çak dudaguñda öpse gerek bu gazel senî

dûd-ı âh:
1. **dûd-ı âh:**
Mısra: **5**
Ah dumanı. || Kara duman.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

2. **dûd-ı âh:**
Mısra: **11**
çekilen ateşli ahlardan çıkan duman || yürek yangını
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

dûd-ı âh-ı ʿâşık:
1. **dûd-ı âh-ı ʿâşıkdan:**
Mısra: **9**
Aşığın kıvrım kıvrım göklere çıkan ah dumanı.
9. Önünce tug yürür dûd-ı âh-ı ʿâşıkdan
10. Hayâlî bir şeh-i iklîm-i hüsne mensûbun

dûd-ı âh-ı Cem:
1. **dûd-ı âh-ı cem:**
Mısra: **8**
Cem'in ahının dumanı.
7. Bu bî-tınâb haymeler altında ebr olup
8. Yaşlar döker kıyâmete dek dûd-ı âh-ı Cem

dûd-ı âh-ı pür-şerer:
1. **dûd-ı âh-ı pür-şererdir:**
Mısra: **6**
Kıvılcımlarla dolu ah dumanı.
5. Varmışuz bir mâh-rû şevkiyle gayrı ʿâleme
6. Dûd-ı âh-ı pür-şererdir encüm-i eflâkimüz

dûd-ı âhı sayesi:
1. **dûd-ı âhı sayesinde:**
Mısra: **2**
Ah dumanının gölgesi.
1. Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
2. Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez

2. **dûd-ı âhı sâyesinde:**
Mısra: **5**
Ah dumanının gölgesi.
5. Nâr-ı gamla dûd-ı âhı sâyesinde nûr olan
6. Âfitâbı kendüye şemʿ-i şebistân istemez

dûd-ı âh-zâde:

1. **dûd-ı âh-zâde:**
Mısra: **8**
Ah ateşinin dumanından doğan.||Yıldızlar.
7. Olsa nola şirârum hayl-ı nücûma sultân
8. Kimden dogupdur anlar bu dûd-ı âh-zâde

dûd-ı âteş-kede:
1. **dûd-ı âteş-kededür:**
Mısra: **23**
Mecusilerin mabedinden çıkan duman.
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

dûd-ı dil:
1. **dûd-ı dilüm:**
Mısra: **7**
Gönül dumanı, yürekten çıkan ah
7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

dûd-ı fegân:
1. **dûd-ı fegânum:**
Mısra: **4**
Aşığın yüreğinden çıkan ahların dumanı.
3. Kûyundan ol mehüñ beni dûr eyledüñ deyu
4. Çarhuñ yapışdı dûd-ı fegânum yakasına

dûd-ı hasret:
1. **dûd-ı hasretdür:**
Mısra: **5**
Hasret acısının verdiği ahın dumanı.
5. Çekilmiş dûd-ı hasretdür bu bâguñ serv-i dil-cûsu
6. Dökülmüş zehr-i mihnetdür ruh u hâke çemenden gec

dûd-ı müşgîn:
1. **dûd-ı müşgîn:**
Mısra: **2**
Misk kokulu duman. (Sevgilinin misk kokulu duman gibi kıvrım kıvrım saçları bağlamında).
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

dûd-ı siyâh:
1. **dûd-ı siyâha:**
Mısra: **2**
Kara duman.||Ah dumanı.
1. Biz şeb-i gamda âha mensûbuz
2. Yaʿni dûd-ı siyâha mensûbuz

dûd-mân-ı âl-i Osmân:
1. **dûd-mân-ı âl-i osmândan:**
Mısra: **5**
Osmanlı hanedanı.
5. Şeb-i hasretde nâgeh dûd-mân-ı Âl-i Osmândan
6. Çerâg-ı bezm-i devlet pertev-i nûr-ı Hudâ geldi

dügme:
1. **dügmeler:**-*ler*
Mısra: **10**
Gonca.
9. Hayâlî bahr-i kelâmuñ olalı gavvâsı
10. Habâb gibi nice dügmeler döker yelden

dügün:
1. **dügünüdür:**-*ü, -dür*
Mısra: **29**
Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

2. **düğününüñ:**-*ü, -nüñ*
Mısra: **3**
Düğün.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

duhân:
1. **duhânum:**-*um*
Mısra: **5**
Duman. (Aşığın ahı bağlamında).
5. Gam ʿâleminde oldu duhânum sipihr-i ʿaşk
6. Encümler eyledüm aña âhum şirârını

duhân-ı âh:
1. **duhân-ı âhuma:**
Mısra: **34**
Ah dumanı. (Gökyüzüne kıvrım kıvrım yükselmesi bağlamında.)
33. Vücûdu zevrakın eyler ʿadûnuñ her nefes nâyâb
34. Duhân-ı âhuma dersem nola deryâ-yı zulmânî

2. **duhân-ı âhumı:**
Mısra: **7**
Ah dumanı. (Gökyüzüne kıvrım kıvrım yükselmesi bağlamında.)
7. Duhân-ı âhumı ifşâ eder rûzum budur sûzum
8. Baña hem-reng olur bir kimse yok hecrüñde şebden yeg

duhanî lâle:
1. **duhanî lâle:**
Mısra: **5**
Dumanlı lale, içi siyah olması yönüyle.
5. Duhanî lâle gibi daâ ile pür oldu tenüm
6. Libâsın edeli ol gül-ʿizâr sürmâyi

2. **duhânî lâledür:**
Mısra: **5**
Dumanlı lale, içi siyah olması yönüyle.
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

dükân:
1. **dükâna:**-*a*
Mısra: **12**
Ufak malların satıldığı önü açık ve küçük satış yeri.||Sevgilinin ağzı.
11. Bir hindî hâcedir ki diler cevherin sata
12. Sadr-ı ʿadûda geçdigi budur dükâna tîg

2. **dükân:**
Mısra: **3**
Ey felek mertebeli vezir.
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

dükân-ı şemʿ:
1. **dükân-ı şemʿde:**
Mısra: **4**
Mum dükkanı.||Sevgilinin bulunduğu yer.
3. Pervâne oldu nakd-i hâyat ile tâlibi
4. Gördü dükân-ı şemʿde nârencî bir metâʿ

Düldül:
1. **düldül:**
Mısra: **4**
Hz. Ali'nin atı
3. Görmeyenler gamzeñ ucundan tek ü pûyum benüm
4. Bilmediler Zülfikâr-ı Şâh ile Düldül nedür

duman:
1. **dumana:**-*a*
Mısra: **30**
Ateşten kalkan siyah hava, tütün, sis, pus.
29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

dün / dûn:
1. **dün:**
Mısra: **7**
T. e. İçinde bulunulan günden evvelki gün.
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

2. **dün:**
Mısra: **7**
Dün gece.
7. Dün harâbât ehli mey içre habâbı gördüler
8. Kan yaşumdan seyle varmış hânumânum sandılar

3. **dün:**
Mısra: **8**
Önceki gün.||Geçmiş.
7. Bugün yaşumda hayâl-i leb-i nigâr gibi
8. Doluydu pîr-i harâbât elinde dün kâse

dün doğan oğlana:
1. **dün dogan oglana:**
Mısra: **2**
Yeni doğmuş erkek çocuk.
1. Felek gehvâre-i sıbyâna beñzer
2. Meh-i nev dün dogan oglana beñzer

dünyâ:
1. **dünyâya:**-*ya*
Mısra: **1**
Cihan, alem, evren.
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **dünyâya:**-*ya*
Mısra: **23**
Dünya, felek, yeryüzü.
23. Eşk-i çeşmi var iken dünyâya kim eyler nazar
24. Şuʿle-i âhı kimüñ kim ʿâleme pertev salar

3. **dünyâyı:**-*y, -ı*
Mısra: **31**
Dünya
31. ʿAks-i ruhsâruñla dünyâyı gülistân eyledüñ
32. Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn

4. **dünyâ:**
Mısra: **9**
Dünya
9. Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
10. Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba beñzer

5. **dünyâda:**-*da*
Mısra: **4**
Dünya
3. Cevrüñe şâdân olur derdüñle ʿâlem pür-sürûr
4. Bulmadum bir kimseyi dünyâda mahzûnuñ senüñ

dünyâ begligi:
1. **dünyâ begligi:**
Mısra: **8**
Dünya sultanlığı.
7. Merkez-i hâki serîridür külâhı âfitâb
8. Bundan özge var mıdur ʿâlemde dünyâ begligi

dünyâ kelâmı:
1. **dünyâ kelâmını:**
Mısra: **3**
Dünyalık sözler.
3. Meyhâne içre eyleme dünyâ kelâmını
4. Bu âsitâne anı götürmez yeri degül

dünyâ mahabbeti:
1. **dünyâ mahabbetini:**
Mısra: **1**
Dünya sevgisi.
1. Dünyâ mahabbetini göñülden edüp tırâş
2. Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş

dünyâ şarâbı:
1. **dünyâ şarâbı:**
Mısra: **4**
Dünya şarabı.||Dünya zevkleri.
3. Biz bir meyüñ harâbıyuz ol bezm-i hâsda
4. Dünyâ şarâbı ayaga düşmüş denî geçer

2. **dünyâ şarâbını:**
Mısra: **14**
Dünya şarabı.||Dünya zevkleri.
13. Nûş etmeyem sunarsa inüp Zöhre-i felek
14. Dünyâ şarâbını kadh-i âfitâbdan

dünyâ vü dîn:
1. **dünyâ vü dîne:**
Mısra: **6**
Dünya ve ahiret.
5. On iki kandîl-i nûrısız bu dokuz kubbenüñ
6. Cedd-i pâküñdür veren dünyâ vü dîne zîb ü zeyn

dünyâ yüzün tutmak:
1. **dünyâ yüzün tutar:**
Mısra: **2**
Dünyayı kaplamak.
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

dünyâları istememek:
1. **dünyâları istemez:**
Mısra: **1**
Kazanılan bir durumu hiçbir şey karşılığında değişmemek.
1. Mâlik-i derd olsa ʿâşık istemez dünyâları
2. Penbe-i dâgına almaz efser-i Dârâları

dünyâya gelmek:
1. **dünyâya geldi:**
Mısra: **33**
Doğmak.

33. Bûy-ı hulkunla geldi dünyâya
34. Gülşen-i dehrde dogan gonca

dünyâya şaşı gelmiş:
1. **dünyâya şaşı gelmişe:**
Mısra: **6**
Birliği görmeyen, görüşünde yanlışa düşen.
5. ʿÂşık u maʿşûk birdir iki görür müddeʿî
6. Nice bir taʿlîm edem dünyâya şaşı gelmişe

dünyâ-yı dûn:
1. **dünyâ-yı dûnuñ:**
Mısra: **7**
alçak/aşağılık dünya
7. Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnuñ devletin
8. Dil-rübâ mahbûblar yolunda hâk etdüñ beni

dünyâyı harâb eylemek:
1. **dünyâyı harâb eyleme:**
Mısra: **2**
Dünyayı bozmak.
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

dünyâyı satmak:
1. **dünyâyı satdılar:**
Mısra: **4**
Dünyayı satmak.
3. Râst ol iller ile çep düşme
4. Satdılar bir usûle dünyâyı

dünye:
1. **dünyede:**-*de*
Mısra: **27**
İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan,dünya
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

2. **dünyede:**-*de*
Mısra: **8**
Dünya
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

3. **dünyede:**-*de*
Mısra: **10**
dünya, dünya hayatı
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

dünye vü ʿukbâ:
1. **dünye vü ʿukbâdan:**
Mısra: **8**
Dünya ve ahiret.
7. Gam-ı ferdası yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
8. Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm

dünyeden gitmek:
1. **dünyeden gidince:**
Mısra: **40**
Ölmek, vefat etmek.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

dür:

1. **dürüñ:**-*üñ*
Mısra: **36**
İnci.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

2. **dür:**
Mısra: **5**
İnci.
5. Kıl eylügi sal suya ki deryâlar eder dür
6. Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

3. **dür:**
Mısra: **1**
İnci.
1. Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
2. Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef

4. **dürü:**-*ü*
Mısra: **3**
İnci.
3. Ol dürü bahr der-kenâr etmiş
4. Var iken aramızda hakk-ı nemek

5. **dürü:**-*ü*
Mısra: **5**
İnci.
5. Her dürü ahker-i rahşende ola bahruñ eger
6. Bir şerer düşse benüm âteş-i hırmânumdan

6. **dürü:**-*ü*
Mısra: **9**
inci.
9. Ey Hayâlî beñzedürlerse dürü dendânına
10. Eşk-i çeşmüm biri birine koyar deryâları

7. **dürü:**-*ü*
Mısra: **3**
İnci. (Sevgilinin dişleri bağlamında).
3. Dişüñ dürü edeli boynu baglu bir bende
4. Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı

durmak / dürmek:

1. **durup:**-*up*
Mısra: **3**
Kalmak, beklemek.
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **durursa:**-*ursa*
Mısra: **19**
Ayakta bulunmak.
19. Durursa serv-i bâlâdur oturaa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

3. **dursa:**-*sa*
Mısra: **1**
Durmak.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

4. **durur:**-*ur*
Mısra: **29**
Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek.

29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

5. **dür:**
Mısra: **17**
Bir şeyi kıvırıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

6. **dururken:***-urken*
Mısra: **5**
Var, varken.
5. Ben ʿâşıkuñ dururken sırsın ser-i rakîbi
6. Ey seng-dil mürüvvet bu inkisâra yer yok

7. **durmuş:***-muş*
Mısra: **8**
Belli bir durumda, bir görevde bulunmak.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

dûr düşmek:
1. **dûr düşmüş:**
Mısra: **55**
Uzak düşmek, uzak kalmak.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

dûr etmek:
1. **dûr ede:**
Mısra: **5**
Uzak tutmak.
5. Dilden ne resme dûr ede gözyaşları gamum
6. Raks ede mi terâne-i enhâra kühsâr

2. **dûr edeli:**
Mısra: **3**
Uzak tutmak.
3. Reng-i kesâfeti edeli dûr sîneden
4. Âyîne gibi tâlib-i dîdârıñam senüñ

3. **dûr edemeye:**
Mısra: **2**
Uzak tutmak.
1. İnse hurşîd-i felek dogsa girîbânumdan
2. Zulmet-i âhumı dûr edemeye yanumdan

dûr eylemek:
1. **dûr eyledüñ:**
Mısra: **3**
Uzaklaştırmak.
3. Kûyundan ol mehüñ beni dûr eyledüñ deyu
4. Çarhuñ yapışdı dûd-ı fegânum yakasına

2. **dûr eylemege:**
Mısra: **39**
Uzaklaştırmak.
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

3. **dûr eyleyen:**
Mısra: **7**
Uzaklaştırmak.
7. Pend-i nâsihden eyleyen beni dûr
8. Sâkîyâ-i tevbe-i nasûhumdur

dür ile mercân:
1. **dür ile mercânını:**
Mısra: **2**
İnci ile mercan. (Sevgilinin ağzı ve dişi bağlamında).
1. Tâ ki gördüm hüsn içinde ol melâhat kânını
2. ʿÂlemüñ gözden bırakdum dür ile mercânını

dûr kılmak:
1. **dûr kıl:**
Mısra: **2**
Uzak tutmak, uzaklaştırmak.
1. Saña gönderse nâlem dûd u âhı
2. Kapuñdan dûr kıl ol rû-siyâhı

dûr olmak:
1. **dûr olalı:**
Mısra: **3**
Uzaklaşmak.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

2. **dûr olmasun:**
Mısra: **9**
Uzaklaşmak.
9. Dur olmasun Hayâlî gözlerümden nakş-ı dost
10. Yûsuf-ı Mısra şeref verdükce bu deryâ-yi Nîl

3. **dûr olmaya:**
Mısra: **4**
Uzaklaşmak.
3. Terk ede yüz sürmegi rûy-ı zemîne âfitâb
4. Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

dura gelmek:
1. **dura gel:**
Mısra: **10**
Tura gelmek.||Ayağa kalkmak, kıyam etmek.
9. Etseñ Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
10. Düş her kademde yüzünüñ üstüne dura gel

durag:
1. **duragum:***-um*
Mısra: **6**
Değerli görmek, saygıya layık görmek || baş tâcı etmek
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

dûrbîn:
1. **dûrbîn:**
Mısra: **10**
Uzak görücü, basiretli.
9. Bulmayayduñ ehl-i nazm içer Hayâlî imtiyâz
10. Dûrbîn olmazdı böyle dîde-i idrâkimüz

dürc:
1. **dürc:**
Mısra: **19**
İçine inci ve altın konulan küçük hokka.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

dürc-i cism:

1. **dürc-i cism:**
Mısra: **1**
Ten kutusu.||Ruhun saklandığı yer, beden.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

dürd:
1. **dürd:**
Mısra: **6**
Tortu, çöküntü.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

2. **dürd:**
Mısra: **8**
Tortu, çöküntü.
7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

dürd-i mey:
1. **dürd-i mey:**
Mısra: **10**
İçki tortusu.
9. Bezm-i dünyânuñ Hayâlî çekdi seyrinden ayag
10. Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest

dürd-i şarâb:
1. **dürd-i şarâb:**
Mısra: **6**
Şarap tortusu.
5. Cemşîd tâcına vereni kûy-ı ʿişretüñ
6. Dürd-i şarâb ile dolu sınmış sifâlini

dürd-keş:
1. **dürd-keşüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Şarabın tortusunu içen.
5. Dem olur kûy-ı harâbâtda bir dürd-keşüñ
6. Çarh-ı çârümde Mesîhâ eremez pâyesine

dür-i gûş:
1. **dür-i gûşu:**
Mısra: **10**
(Sevgilinin) İnci küpe takılmış gibi görünen kulağı.
9. Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca
10. Dür-i gûşu gibi geh geh kulagın çekse lalası

dür-i nâyâb:
1. **dür-i nâyâb:**
Mısra: **70**
Nadir inci.||Şehzade Mehmed.
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

dür-i yek-dâne:
1. **dür-i yek-dâne:**
Mısra: **32**
İri taneli inci.||Sevgilinin dişi.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

2. **dür-i yek-dânedür:**
Mısra: **10**
İri taneli inci.||Sevgilinin dişi.
9. Ey Hayâlî ol mehüñ dendânı vasfı sanasın
10. Bir dür-i yek-dânedür bu nazm-ı gevher-bârda

dürlü:
1. **dürlü:**
Mısra: **35**
Türlü.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

dürlü dürlü:
1. **dürlü dürlü:**
Mısra: **10**
çeşit çeşit.
9. Hayâlî cevrüñi lutfuñ gibi tâ kim kabûl etdi
10. Elem gelmez rakîbüñ dürlü dürlü iftirâsından

2. **dürlü dürlü:**
Mısra: **19**
çeşit çeşit.
19. Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
20. Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle

dürr- i şâhvâr:
1. **dürr- i şâhvâr:**
Mısra: **10**
iri taneli inci, inci danesi
9. Hayâlînüñ görüp şahâ sîmya-hâne vasfında eşʿârın
10. Dediler silk-i nazm içre bu dürr ü şâhvâr ancak

2. **dürr- i şehvâr:**
Mısra: **10**
Şahlara layık olan iri taneli inci.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî göreyin gavvâs-vâr
10. Gevher-i nazmum dururken dürr ü şehvâr isteyen

3. **dür-i şâhvâr:**
Mısra: **10**
İri ve iyi cins inci.
9. Şol âfitâbuñ ol kulu kim kaʿr-ı şemʿ
10. Andan yakar Hayâlî dür-i şâhvâr şemʿ

4. **dür-i şâhvârı:**
Mısra: **8**
İri ve iyi cins inci.
7. Ayakda seyr-i habâb eylemek elümde iken
8. Muhît içinde dür-i şâhvârı neyleyeyin

dürr- i yektâ:
1. **dürr- i yektâyı:**
Mısra: **9**
Eşsiz inci tanesi.
9. Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı
10. Hazer edüp nehenginden deme deryâdan el çekdüm

dürr ile yâkût:
1. **dürr ile yâkûtunu:**
Mısra: **3**
İnci ve yakut taşı.
3. Nev-ʿarûs oldukda Leylî dürr ile yâkûtunu
4. Çok mıdur Nevfel ne bilsün dîde-i Mecnûna sor

dürr ü güher:
1. **dürr ü güher:**
Mısra: **28**
İnci ve mücevher.
27. Şehâ Hayâlî ayaguñ tozuna kıldı nisâr
28. Hazâyin-i dil ü cândan hezâr dürr ü güher

dürr ü laʿl:
1. **dürr ü laʿlin:**
Mısra: **4**
İnci ve yakut.||Sevgilinin dişi ve ağzı.
3. Gözlerüm yaşından ey gencîne-i sâhib-cemâl
4. Dürr ü laʿlin ʿâlemüñ çihremde galtân eyledüñ

dürr-i ʿAden:
1. **dürr-i ʿaden:**
Mısra: **9**
Aden'den çıkartılan inci. (Sevgilinin dişi bağlamında).
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

dürr-i benâgûş:
1. **dürr-i benâgûşu:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) İnci küpe takılmış gibi görünen kulağı.
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

dürr-i galtân:
1. **dürr-i galtân:**
Mısra: **8**
Yuvarlak inci.
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

dürr-i kelâm:
1. **dürr-i kelâmumı:**
Mısra: **5**
Söz incisi.
5. Dürr-i kelâmumı sadef-i kâʾinâtda
6. İdrâk eden kişi beni añlar ne cevherem

dürr-i meknûn:
1. **dürr-i meknûna:**
Mısra: **10**
parlak inci, dizilmiş inci.
9. Hayâlî nazmına bed-gevher etmesün taʿnı
10. Şikest ergürimez ol bu dürr-i meknûna

2. **dür-i meknûna:**
Mısra: **6**
İyi korunmuş, saklanmış parlak inci.
5. Gonca Leylî gibi dil-teng olalı beñzedi âh
6. Eşk-i Mecnûn gibi her jâle dür-i meknûna

dürr-i nazm:
1. **dürr-i nazm:**
Mısra: **9**
Şiir incisi.
9. Tabʿ-ı Hayâlî eyleyicek dürr-i nazm fâş
10. Daldı sadefler ol gam ile bahr-i fikrete

2. **dürr-i nazmum:**
Mısra: **9**
Şiir incisi.
9. Dürr-i nazmum gördü deryâlar dilinde söylenür
10. Ey Hayâlî bende oldu lüʾlüʾ-i lâlâ baña

dürr-i Necef:
1. **dürr-i necef:**
Mısra: **2**
Necef Denizi'nden çıkarılan inci.
1. Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
2. Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef

dürr-i pâk:
1. **dürr-i pâki:**
Mısra: **9**
Parlak, lekesiz inci.||Sevgilinin dişleri.
9. Şol dürr-i pâki buldu Hayâlî kʾolup durur
10. İki habâb kudreti bahrinde mihr ü mâh

dürr-i şeb-efrûz:
1. **dürr-i şeb-efrûz:**
Mısra: **5**
Geceyi aydınlatan inci.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

dürr-i semîn:
1. **dürr-i semîn:**
Mısra: **82**
Çok kıymetli inci tanesi.
81. Âsitânuñda nola ednâ isem deryâyı gör
82. Hâr ü has farkındadur kaʿrındadur dürr ü semîn

dürr-i yetîm:
1. **dürr-i yetîm:**
Mısra: **4**
Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci. (Âilesinin tek çocuğu olduğu ve yetim olarak doğduğu için) Hz. Muhammed.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

2. **dürr-i yetîm:**
Mısra: **9**
Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci.
9. Bahr-i nazm içre Hayâlî göricek dürr-i yetîm
10. Verdi fer terbiyet-i mihri ile Şâh saña

3. **dürr-i yetîmi:**
Mısra: **4**
Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci.||Sevgili.
3. Derya revâne oldugına olmasun melûl
4. ʿÂlemde bir senüñ gibi dürr-i yetîmi var

duru durmak:
1. **duru dur:**
Mısra: **8**
Bulunduğu yerde durmak, hiçbir şey yapmamak.||Temiz, berrak bir biçimde durmak.
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

dürüñ bagrı delinmek:
1. **dürüñ bagrı delindi:**
Mısra: **12**
İncinin ortasından delinmesi. (Sevgilinin dişini görüp incinin utanması bağlamında).
11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

durup oturmak:
1. **durup oturdular:**
Mısra: **1**
Kalkıp oturmak.

1. Serv ile gül çemende ki durup oturdular
2. Bu kadd ü bu ʿizârı yine sende gördüler

durur:
1. **durur:**
Mısra: **18**
-dır, -dir, -dur, -dür bildirme eki
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

2. **durur:**
Mısra: **43**
-dur, bildirme hal eki
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

duruş:
1. **duruşuñ:***-uñ*
Mısra: **7**
Durma işi.
7. Beñzer duruşuñ kâmet-i dildâra demekle
8. Gülşende bu gün serv-i dil-ârâyı büyütdük

dürüşt:
1. **dürüştünü:***-ün, -ü*
Mısra: **3**
Kaba, sert.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

dürüst olmak:
1. **dürüst ola:**
Mısra: **8**
Sağlam olmak.
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

2. **dürüst olmaz:**
Mısra: **5**
Sağlam olmak.
5. ʿAşk-ı cânân ile olmaz ahd ü peymânuñ dürüst
6. Sınmasa seng-i melâmetlerle ʿâruñ şîşesi

düşmek:
1. **düşsün:***-sün*
Mısra: **70**
Yukarıdan aşağıya birdenbire ve bilâ-ihtiyâr inmek, sukut etmek, yukarıdan inmek.
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

2. **düşmüş:***-müş*
Mısra: **6**
Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek; uğramak, kapılmak
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

3. **düşmüş:***-müş*
Mısra: **8**
Akmak.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

4. **düşermiydi:***-er, -miy, -di*
Mısra: **4**
yakışmak, yaraşmak, uygun gelmek
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

5. **düşdü:***-dü*
Mısra: **19**
Akla, hatıra gelmek.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

6. **düşdüñ:***-düñ*
Mısra: **13**
Müptela olmak.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

7. **düşüp:***-üp*
Mısra: **1**
Gelmek.
1. Hayâlüñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

8. **düşdiyse:***-di, -y, -se*
Mısra: **2**
Ayrı düşmek.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

9. **düşdüm:***-düm*
Mısra: **8**
Uğramak, rast gelmek.
7. Yâd-ı miyânuñ ile yaşum cihânı tutdu
8. Deryâ-yi ʿaşka düşdüm hergiz kenâra yer yok

10. **düşdük:***-dü, -k*
Mısra: **2**
Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak.
1. Nukl ise naklin işidirüz elde bâde yok
2. Düşdük reh-i meşakkate zâd ü zevâde yok

11. **düşmese:***-mese*
Mısra: **6**
Yansımak, aksetmek
5. Biri birine girmiş idi mâh ü âfitâb
6. Hengâm-ı şâm düşmese araya kâkülüñ

12. **düşmüş:***-müş*
Mısra: **4**
Düşmek, kapanmak.
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

13. **düşdü:***-dü*
Mısra: **8**
Düşmek, duraklamak.
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

14. **düşme:***-me*
Mısra: **5**
yakalanmak, ele geçmek
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

15. **düşsün:***-sün*
Mısra: **7**
Gelmek, ulaşmak, varmak.

7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

16. **düşüp:**-*üp*
Mısra: **9**
Peşine düşmek, takip etmek.
9. Mürşid-i ʿaşk düşüp oldu Hayâlî maʿrûf
10. Mısr-ı hüsnüñde kaşuñ beñzeyeli Zünnûna

17. **düşerse:**-*erse*
Mısra: **6**
Düşmek, payına düşmek.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

18. **düşer:**-*er*
Mısra: **1**
Yağmak.
1. Gonca agzına düşer mi jâleyi dendân ede
2. Her seher gülzârda kasd-ı leb-i cânân ede

düşde dahi görmemek:
1. **düşde dahi görmez:**
Mısra: **2**
Rüyada bile görmemek.
1. Bir ʿâleme ermiş durur erbâb-ı harâbât
2. Kim düşde dahi görmez anı ehl-i münâcât

düşde görmek:
1. **düşde görmüş:**
Mısra: **7**
(Birini veya bir şeyi) rüyada görmek.
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

2. **düşünde görmeye:**
Mısra: **5**
Rüyasında görmek.
5. Düşünde görmeye bir ayak bâde hâletin
6. Sûfî riyâzet ile eger kim ola kadîd

dûş-ı Dahhâk:
1. **dûş-ı dahhâkdaki:**
Mısra: **48**
Dahhak'ın omzu. Omzunda iki yılan olan ve bu yılanları etkisiz bir hale getirebilmek için her gün iki çocuk beynini bu yılanlara yediren hükümdar.
47. Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsuñ
48. Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil

düşman:
1. **düşmanunuñ:**-*u, -nuñ*
Mısra: **45**
Düşman
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

2. **düşmanuñ:**-*uñ*
Mısra: **49**
Düşman
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

3. **düşman:**
Mısra: **5**
Düşman.||Rakip.
5. Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
6. Kurşunlar aka salla rakîbüñ kulagına

düşmen:
1. **düşmenüñ:**-*üñ*
Mısra: **15**
Far. sf. Dost olmayan, hasım, düşman.
15. Sen şâdlıkta düşmenüñ olsun esîr-i gam
16. Budur Hayâlînüñ sözü her şâm tâ seher

düşmen-i bî-dîn:
1. **düşmen-i bî-dînüñe:**
Mısra: **86**
Dinsiz düşman.
85. Gül gibi sen gülşen-i ʿâlemde handân ol velî
86. Düşmen-i bî-dînüñe olsun felek pür-kibr ü kîn

düşmen-i dîn:
1. **düşmen-i dîn:**
Mısra: **45**
Din düşmanı.
45. Nola senden kaçarsa düşmen-i dîn
46. İstemez düzd mâh-ı tâbânı

2. **düşmen-i dîni:**
Mısra: **42**
Din düşmanı.
41. Rûmdan Şarka bir nazar kılsañ
42. Düşmen-i dîni yâd edüp ânî

düşmen-i rû-siyeh:
1. **düşmen-i rû-siyehüñ:**
Mısra: **14**
Yüzü kara düşman.
13. Edeli kendüyi tevfîz Hayâlî Hakka
14. Düşmen-i rû-siyehüñ aline meşgûl olmaz

düşnâm:
1. **düşnâmını:**-*ını*
Mısra: **4**
küfür, sövüp sayma
3. ʿÂşık oldur ki sevdügi güzelüñ
4. Bile düşnâmını duʿâ yerine

düşnâm-ı yâr:
1. **düşnâm-ı yâra:**
Mısra: **3**
Sevgiliye sövme.
3. Göñül düşnâm-ı yâra râgıb oldu
4. Size ey ʿâr ü nâmûsum duʿâlar

dûşuna almak:
1. **dûşuna alalı:**
Mısra: **10**
Omuz üstüne dökülmek. (Saç bağlamında).
9. Sîne meydânın ser-â-ser dâgdan gûy eyledüm
10. Ey Hayâlî alalı çevgân-ı zülfüñ dûşuna

düşürmek:
1. **düşürmüşdü:**-*müş, -dü*
Mısra: **5**
Yere yansımak, yerde olmak
5. Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
6. Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek

dütâ olmak:

1. **dütâ olup:**
Mısra: **53**
Eğilmek, iki büklüm olmak.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

duvag:
1. **duvag:**
Mısra: **4**
Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tülden örtü.
3. Nevʿarûs oldugunu gûş etdi Mecnûn kıldı âh
4. ʿÂrızında oldu Leylînüñ duvag efrûhte

duymak:
1. **duyaldan:**-*aldan*
Mısra: **5**
işitmek.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

2. **duymasun:**-*masun*
Mısra: **1**
işitmek.
1. Yâr ile hem-halvet ol cismüñde cânuñ duymasun
2. Hâlet-i ʿaşkuñ hikâyet kıl zebânuñ duymasun

3. **duymasun:**-*masun*
Mısra: **2**
işitmek.
1. Yâr ile hem-halvet ol cismüñde cânuñ duymasun
2. Hâlet-i ʿaşkuñ hikâyet kıl zebânuñ duymasun

düzmek:
1. **düzüp:**-*üp*
Mısra: **7**
Yapmak, işlemek, becermek. Tertip ve tanzim etmek. Vücuda getirmek. .
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

2. **düzüp:**-*üp*
Mısra: **8**
Sıralamak.
7. Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
8. Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm

3. **düzünce:**-*ünce*
Mısra: **10**
Yapmak, işlemek, becermek. Tertip ve tanzim etmek. Vücuda getirmek. .
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i nakş-ı her cemâl
10. Böyle düzer düzünce bir üstâd âyîne

duzag:
1. **duzagımuz:**-*ımuz*
Mısra: **12**
Tuzak
11. Kılsun Hayâlî kayd-i bedenden dili halâs
12. Bir murg-ı zeyreküz nola kırsak duzagımuz

dûzah:
1. **dûzah:**
Mısra: **10**
Far. is. Cehennem.
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

2. **dûzah:**
Mısra: **10**
Cehennem, cehennem ateşi.
9. Kûyuñla cennetüñ ne ola farkı bilmezem
10. Sûz-ı Hayâlîden hele dûzah şerâredür

3. **dûzahı:**-*ı*
Mısra: **8**
Cehennem, cehennem ateşi.
7. ʿAşk oduna cân verür ʿâşık kaçar zâhid velî
8. Dûzahı ʿâşıklaruñ zâhidlerüñ ocagıdur

dûzah ʿazâbı:
1. **dûzah ʿazâbın:**
Mısra: **3**
Cehennem azabı.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

dûzah-ı âteş:
1. **dûzah-ı âteş:**
Mısra: **8**
Ateş cehennemi.
7. Haşrde seyr-i likâñ etmez isem âhum ile
8. Dûzah-ı âteş edem cennet ile aʿrâfı

dûzâh-ı hecr:
1. **dûzâh-ı hecrinde:**
Mısra: **8**
Ayrılık cehennemi
7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

dûzah-ı hırmân:
1. **dûzah-ı hırmânda:**
Mısra: **4**
Ümitsizlik cehennemi.
3. Vuslatuñ cennâtınuñ râhatleri ʿâlemlerin
4. Dûzah-ı hırmânda nâr olmuş ʿazâbîler bilür

düzd:
1. **düzd:**
Mısra: **46**
Hırsız.
45. Nola senden kaçarsa düşmen-i dîn
46. İstemez düzd mâh-ı tâbânı

düzd-i âfitâb:
1. **düzd-i âfitâb:**
Mısra: **7**
Güneş hırsızı. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
7. Rüsvâ-yi dehr ola nitekim düzd-i âfitâb
8. Her bî-edeb ger eyler ise der-begal seni

düzme:
1. **düzme:**
Mısra: **9**
Düzme.||Halk türküleri.
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

düzülmek:
1. **düzülmüş:**-*müş*
Mısra: **10**
Dizilmek, sıra sıra olmak.

9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şanedür derler

2. **düzülmüş:**-*müş*
Mısra: **10**
Dizilmek, sıra sıra olmak.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şânedür derler

E

e:
1. **e:**
Mısra: **2**
Kuvvetlendirme edatı.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

2. **e:**
Mısra: **2**
Kuvvetlendirme edatı.
1. Figân ki hem-dem-i zâr etdi âh ü zâr beni
2. Gör e gör e neye döndürdü rûzigâr beni

ebdân:
1. **ebdâna:**-*a*
Mısra: **7**
Tenler.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

ebed:
1. **ebed:**
Mısra: **1**
Sonsuza kadar.
1. Bendeñ ebed kulunam ezel bilürem seni
2. İnkârı ko efendi güzel bilürem seni

ebed mülkü:
1. **ebed mülküne:**
Mısra: **1**
Ahiret yurdu.
1. Bir ebed mülküne cânum hem-civâr etmek nice
2. Devletinden kâʾinâtuñ cümle ʿâr etmek nice

ebkâr:
1. **ebkâra:**-*a*
Mısra: **7**
Bekârlar.
7. Perde-i gayb-ı hüviyyetde olan ebkâra biz
8. Cilve-gâh-ı mümkinâta gelmeden mahremlerüz

eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy:
1. **eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy:**
Mısra: **9**
Devrin fitne arayan atı.||Her daim muzaffer olup saadeti daim kılan hükümdarın düşmanları.
9. Anı geçerdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
10. Olmasa hıng-i devlete ger tâziyâne tîg

eblak-ı subh-ı kazâ:
1. **eblak-ı subh-ı kazâ:**
Mısra: **7**
Kaza sabahının alaca bulaca atı.
7. Şehsüvârı eblâk-ı subh-ı kazâ-reftârdan
8. Bir gubâr-ı pây-i ikbâlüm cihân-gerd isterin

ebr:
1. **ebr:**
Mısra: **51**
Far. Bulut, sehab.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

2. **ebre:**-*e*
Mısra: **7**
Far. Bulut, sehab.
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

3. **ebr:**
Mısra: **51**
Bulut.||Rahmet bulutu.
51. Şâh himmet ederse baña ol ebr
52. Feyezân ede feyz-i Rabbânî

ebr gibi mâteme girmek:
1. **ebr gibi mâteme girüben:**
Mısra: **15**
Kara bulutların toplanması.
15. Ebr gibi girüben mâteme dök gözyaşıñı
16. Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger isterseñ nem

ebr olmak:
1. **ebr olup:**
Mısra: **10**
Bulut olmak. (Yağmur ve gözyaşı bağlamında).
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

2. **ebr olup:**
Mısra: **7**
Bulut olmak. (Yağmur ve gözyaşı bağlamında).
7. Bu bî-tınâb haymeler altında ebr olup
8. Yaşlar döker kıyâmete dek dûd-ı âh-ı Cem

ebr-i âsumân:
1. **ebr-i âsumân:**
Mısra: **3**
Gök bulutu.
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

ebr-i bahâr:
1. **ebr-i bahâr:**
Mısra: **12**
Bahar bulutu
11. ʿAyş ü nûşa bâga gel kim Bî-sütûn u bî-tınâb
12. ʿİşret içün haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr

ebr-i bahâruñ giryesi:
1. **ebr-i bahâruñ giryesi:**
Mısra: **1**
Bahar bulutunun gözyaşı.||Nisan yağmurları.
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

ebr-i bârân-ı vefâ:
1. **ebr-i bârân-ı vefâ:**
Mısra: **2**
Vefa yağmurunun bulutu.
1. Kavm-i Leylî seng-i bî-dâd atdı Mecnûn üstüne
2. Ebr-i bârân-ı vefâ yagdurdı hâmûn üstüne

ebr-i dür-efşân-şekil:
1. **ebr-i dür-efşân-şekil:**
Mısra: **60**
İnci saçan bulut misali.||Yağmur gibi.
59. Pîş-keş kıldı cenâbuña Hayâlî benden
60. Âsumâna çekilen ebr-i dür-efşân-şekil

ebr-i güher-bâr:
1. **ebr-i güher-bâr:**
Mısra: **10**
Mücevherler saçan bulut. (Gözyaşı bağlamında).
9. Ey Hayâlî dûd-ı âhum pây-i çarha yüz sürüp
10. Dedi kûy-ı yâra bir ebr-i güher-bâr et beni

ebr-i kef:
1. **ebr-i kefinden:**
Mısra: **45**
El bulutu.||Yağmur gibi bolluk bereket dağıtan, çok ihsanda bulunan el.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

ebr-i müşg-efşân:
1. **ebr-i müşg-efşân:**
Mısra: **1**
Güzel kokular saçan bulut. (Sevgilinin siyah saçı bağlamında).
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

ebr-i nîsân katresi:
1. **ebr-i nîsân katresinden:**
Mısra: **8**
Nisan bulutunun damlası, nisan yağmuru.
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

ebr-i rahmet:
1. **ebr-i rahmet:**
Mısra: **14**
Rahmet bulutu.
13. Gülşen-i cânda Hayâlî sebze-i îmân biter
14. Yagdurursa ebr-i rahmet üstüne bârân-ı şerʿ

ebr-i siyâh:
1. **ebr-i siyâh:**
Mısra: **3**
Siyah bulut, yağmur bulutu.
3. Sanma göz merdümüdür bahr sanup ebr-i siyâh
4. Geldi âb almaga bu dîde-i giryânumdan

2. **ebr-i siyâhdan:**
Mısra: **8**
Kara bulut, yağmur bulutu.
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

ebrû:
1. **ebrûlar:**-*lar*
Mısra: **1**
Kaş
1. Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
2. Ya güzellik şûhluk alnuñda yazular mıdur

2. **ebrû:**
Mısra: **5**
Kaş
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

3. **ebrûlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Kaş
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

ebrû-kemân:
1. **ebrû-kemân:**
Mısra: **1**
Kaşları yay gibi kavisli olan sevgili.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

ebrûların çîn etmek:
1. **ebrûların çîn etdi:**
Mısra: **8**
Kaşlarını çatmak.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

ebyât:
1. **ebyâtım:**-*ım*
Mısra: **29**
Manzum şiir manasına olan "beyt"in cem'i. Beyitler.
29. Görünce sâhib-i dîvân olanlar ebyâtım
30. Dediler olsañ olur ehl-i nazma ser-defter

ecdâd-ı pâk:
1. **ecdâd-ı pâküm:**
Mısra: **37**
Mübarek ecdat.
37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

ecel:
1. **ecel:**
Mısra: **4**
Ölüm anı, hayatın sonu, ölüm
3. Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
4. Rûz-ı vedâʿ ecel deyicek merhabâ baña

2. **ecele:**-*e*
Mısra: **10**
Ölüm anı, hayatın sonu, ölüm
9. Ten hisârını Hayâlî nice hıfz eyleyeyin
10. Ecele kapu açan rahne-i dendânumdur

ecel ayagumuz sımayınca:
1. **ecel ayagumuz sımayınca:**
Mısra: **4**
Ölümün ayağı kırması.||Ölmek.
3. Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden
4. El çekmezüz ecel sımayınca ayagumuz

ecel desti:
1. **ecel destinde:**
Mısra: **12**
Ecel eli.
11. Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
12. İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün

ecel gelmek:
1. **ecel geldükde:**
Mısra: **3**
Ölümün gelmesi.
3. Tîrüñi yoldaş edinür baña geldükde ecel
4. San gedâdur kim götürür cerr içün ger gâh şemʿ

ecel murgu:

1. **ecel murgu:**
Mısra: **2**
Ecel kuşu.||Ecel.
1. Zahm-ı peykânuñ degül sînemde ey kaşı kemân
2. Bir ecel murgu gelüp cismümde kılar âşiyan

ecel oku:
1. **ecel okuyla:**
Mısra: **10**
Ölüm.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

ecrâm-ı ʿâliyât:
1. **ecrâm-ı ʿâliyât:**
Mısra: **15**
Feleğin en üst katlarındaki yıldızlar.
15. Ecrâm-ı ʿâliyât şeref iktisâb eder
16. Câm-ı meyinde zâhir olan her habâbdan

ecsâd:
1. **ecsâda:***-a*
Mısra: **56**
Cesetler.||Ten.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

etmek:
1. **edüp:***-üp*
Mısra: **9**
Etmek, yapmak.
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

2. **eder:***-er*
Mısra: **16**
Etmek.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

3. **eder:***-er*
Mısra: **23**
Etmek, eylemek.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

edâ eylemek:
1. **edâ eyler:**
Mısra: **5**
Yerine getirmek.
5. Bülbül bahâr dersini eyler edâ velî
6. Fasl-ı hazândan okumamış dahi bir varak

edeb:
1. **edebden:***-den*
Mısra: **2**
İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

2. **edebden:***-den*
Mısra: **6**
İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet.
5. Ne yolumdur benüm hâk-i rehi erbâb-ı ʿaşk olmak
6. Metâʿı yokdur ey hâce bu bâzâruñ edebden yeg

Edhem ü Bektâş:
1. **edhem ü bektâşından:**
Mısra: **8**
İbrahim bin Edhem ve Hacı Bektaş-ı Veli.
7. Hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleridür ey dervîş
8. Feyz kim zâhir olur Edhem ü Bektâşından

Edhem ü Zünnûn:
1. **edhem ü zünnûn:**
Mısra: **2**
İbrahim ibn Edhem ve Zünnun-ı Mısri.
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

edinmek:
1. **edinmiş:***-miş*
Mısra: **9**
Edinmek, sağlamak.
9. Hayâlî hâk-i pâyüñ tac edinmiş
10. Bu gün Dârâ-yi heft-iklîme beñzer

2. **edindiler:***-di, -ler*
Mısra: **8**
Elde etmek. Sahip olmak.
7. Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumuñ
8. Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler

3. **edindi:***-di*
Mısra: **5**
Öyle düşünmek, saymak.
5. Dâne edindi ülî-ecnihalar bezmimüzüñ
6. Her habâbın göricek sâgar-ı ayyâşında

ednâ:
1. **ednâ:**
Mısra: **12**
Aşağı. daha, pek aşağı. Aşağılık kişi.
11. Sen ol ʿâlî-gühersin Husrevâ kim bezm-i hâsuñda
12. Bir ednâ cürʿadan ʿadd etdiler deryâ-yı ʿUmmânı

2. **ednâ:**
Mısra: **3**
Pek alçak, pek aşağı.
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

ednâ cürʿadan:
1. **ednâ cürʿadan:**
Mısra: **1**
Bir yudum.
1. Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bî-hûş eyleyem
2. Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh-nûş eyleyem

ednâ gedâlıg:
1. **ednâ gedâlıgı:**
Mısra: **8**
Değersiz bir kulluk.
7. Sultân odur ki vermedi Dârâ sarâyına
8. Dilber mahallesinde bir ednâ gedâlıgı

ednâ nazar:

1. **ednâ nazarla:**
Mısra: **12**
Küçük bir bakış.
11. Oldum Hayâlî Rûmda bir şâha bende kim
12. Ednâ nazarla yaka söyünse Yemende şemʿ

ednâ satmak:
1. **ednâ satar:**
Mısra: **10**
Az bir karşılığa satmak.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

ednâ şiâr:
1. **ednâ şiârumdur:**
Mısra: **10**
Küçük bir iz.
9. Ey Hayâlî Tûr-veş yandum mahabbet nârına
10. Mihr-i ʿâlem-tâb bir ednâ şiârumdur benüm

ednâ zerre:
1. **ednâ zerre:**
Mısra: **7**
Pek az.
7. Bir ednâ zerre dâmânuñ konmaz elden benüm şâhum
8. Gerek sen âsumân-ı çârüme hurşîd-i rahşân ol

ednâdan ednâ:
1. **ednâdan ednâ:**
Mısra: **1**
Aşağıdan daha aşağı.
1. Egerçi sûretâ ednâdan ednâ hâk-i râhem ben
2. Hakîkat ʿalemine nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem ben

Edrine:
1. **edrinede:**-*de*
Mısra: **10**
Edirne şehri
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

efendi:
1. **efendi:**
Mısra: **6**
Efendi.||Sevgili.
5. Akar sudur bu hüsn ü letâfet gelür geçer
6. Sanma efendi ʿâlemi sen bir karâradur

2. **efendi:**
Mısra: **8**
Gönüller efendisi.
7. Akıtdı hûn-ı cigerden gözünde seylâbı
8. Efendi sürdü hele devletüñde dem ʿâşık

efendüm:
1. **efendüm:**
Mısra: **4**
Efendim
3. Yürürken gün gibi her gün şehirde sâye sultânı
4. Kamer-ruhlar serîrinde efendüm şehriyâr ancak

efgân:
1. **efgân:**
Mısra: **1**
feryat, haykırma
1. Âhdan leşker çeker baş kaldurup efgân baña
2. Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân baña

2. **efgâna:**-*a*
Mısra: **1**
Istırapla bağırma, haykırma, feryat etme
1. Efgâna ʿandelîbi kaçan bâga saldılar
2. ʿUryân-ı ʿaşk olanları ocaga saldılar

3. **efgânı:**-*ı*
Mısra: **3**
Istırapla bağırma, haykırma, feryat etme
3. ʿÂşık denilmez aña ki efgânı her gece
4. Eflâk perdedârı ile râz açışmaya

efgân eylemek:
1. **efgân eyledi:**
Mısra: **34**
Feryat etmek, bağırmak.
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

2. **efgân eyledüm:**
Mısra: **8**
Feryat etmek, bağırmak.
7. Çeşm-i şahbâzı göñül murgun şikâr etsün deyu
8. Zeng gibi düşdüm ayagına efgân eyledüm

efʿî-i Dahhâke çekmek:
1. **efʿî-i dahhâke çeker:**
Mısra: **8**
Dahhak'ın yılanına vermek. Beyin ile beslenen Dahhak'ın iki yılanına vermek.
7. Başını eylemesün zülfüñe agyâr fedâ
8. Ser-i bî-magzı yine efʿî-i Dahhâke çeker

efkâr-ı beng:
1. **efkâr-ı benge:**
Mısra: **4**
Afyon, esrar düşüncesi.
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

eflâk:
1. **eflâk:**
Mısra: **2**
felekler; gökyüzü
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

2. **eflâkdür:**-*dür*
Mısra: **4**
felekler; gökyüzü
3. Gâh olur perr-i mekesdür sâye-bân-ı haşmetüm
4. Gâh olur eflâkdür kemter otag-ı meclisüm

eflâk perdedârı:
1. **eflâk perdedârı:**
Mısra: **4**
Gökyüzünün kapıcıları.||Melekler.
3. ʿÂşık denilmez aña ki efgânı her gece
4. Eflâk perdedârı ile râz açışmaya

eflâke çekmek:
1. **eflâke çeker:**
Mısra: **4**
Göklere çekmek.
3. Yer yüzün ey sipeh-i eşk nola tutduñ ise
4. Nâr-ı âhum âlem-i himmeti eflâke çeker

eflâke çıkmak:
1. **eflâke çıkar:**
Mısra: **2**
göklere çıkarmak, yükseltmek
1. Cevriñle yaşum olsa ne gam hâke berâber
2. Mihr-i keremüñle çıkar eflâke berâber

eflâke ermek:
1. **eflâke ermiş:**
Mısra: **12**
Göklere ulaşmak.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

eflâk-kadr:
1. **eflâk-kadr:**
Mısra: **50**
Felekler kıymetinde.
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

eflâküñ dokuz meydânı:
1. **eflâküñ dokuz meydânını:**
Mısra: **4**
Feleğin dokuz katı.
3. Husrevâ Şebdîz-i âhumdur semend-i bâd-pâ
4. Kim alur bir demde eflâküñ dokuz meydânını

eflâküñ dokuz peymânesi:
1. **eflâküñ dokuz peymânesin:**
Mısra: **7**
Göğün dokuz katı.
7. Baña eflâküñ dokuz peymânesin bir yerden iç
8. Dolu içmek isteseñ ben ʿâşık-ı deryâ-keşe

eflâküñ otagı:
1. **eflâküñ otagında:**
Mısra: **10**
Gökyüzü çadırı.
9. Ol mugbeçenüñ mihri göñlünde Hayâlînüñ
10. Gûyâ şeh-i encümdür eflâküñ otagında

Efrâsiyâbî:
1. **efrâsiyâbîler:***-ler*
Mısra: **8**
Efrasiyab gibi büyük hükümdar olan.
7. Yoluña hâk olmanuñ âdâbını ʿuşşâka sor
8. Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

Efrîdûn:
1. **efrîdûn:**
Mısra: **4**
Cemşid soyundan, anlayışlı ve zekasıyla meşhur olan bir İran hükümdarı.
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

efrûhte:
1. **efrûhte:**
Mısra: **10**
Yanmış, yanık. (Kanamak bağlamında).
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

efrûhte eylemek:
1. **efrûhte eyleyüp:**
Mısra: **8**
Yakmak, tutuşturmak.
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

efrûhte olmak:
1. **efrûhte oldu:**
Mısra: **4**
Parlamak, aydınlanmak.
3. Nevʿarûs oldugunu gûş etdi Mecnûn kıldı âh
4. ʿÂrızında oldu Leylînüñ duvag efrûhte

2. **efrûhte oldu:**
Mısra: **6**
Parlamak, aydınlanmak.
5. Sanma rengîn lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
6. Âh-i pür sûzumdan oldu bâg u râg efrûhte

efsâne:
1. **efsânedür:***-dür*
Mısra: **3**
efsane, masal, söylenti.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

2. **efsânesin:***-sin*
Mısra: **8**
Masal, söylenti, asılsız hikaye
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

efsâne kabûl etmez:
1. **efsâne kabûl etmez:**
Mısra: **6**
Efsaneye inanmamak.
5. Nâsih sözünüñ gerçi çok vaʿde-i ferdâsı
6. Ammâ ki benüm göñlüm efsâne kabûl etmez

efsâne yolları:
1. **efsâne yolların:**
Mısra: **10**
Masal anlatma tarzları.||Gerçek dışı olayları gerçekmiş gibi anlatma yolları.
9. ʿÖmründe râh-ı meykedeyi görmemiş geçer
10. Cânâ Hayâlî hoş bilür efsâne yolların

efsâneden efsâneye salmak:
1. **efsâneden efsâneye salmaz:**
Mısra: **10**
Boş, hükümsüz, aslı olmayan şeylerden bahsetmek.
9. Pîr-i harâbâtuñ sözü çıkdı Hayâlî gerçege
10. Vâʿiz gibi salmaz beni efsâneden efsâneye

efser:
1. **efser:**
Mısra: **4**
Padişah tacı.
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

efser olmak:
1. **efser oldu:**
Mısra: **30**
Padişah tacı, baş tacı.
29. Zıll-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
30. Taht eyvân-ı sipihr oldu aña efser güneş

efser-i Dârâ:
1. **efser-i dârâ:**
Mısra: **10**
Dara'nın tacı.
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

2. **efser-i dârâ:**
Mısra: **10**
Dara'nın tacı.
9. Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek
10. Kapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile

efsûn:
1. **efsûn:**
Mısra: **3**
Sihir, büyü.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

2. **efsûn:**
Mısra: **41**
Sihir, büyü.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

efsûn eylemek:
1. **efsûn eyledüm:**
Mısra: **6**
Büyülemek.
5. Nazm-ı rengînümle vasf etdüm şarâb-ı laʿlüñi
6. Sâhir-i nazmem anuñçün ey gülefsûn eyledüm

eger:
1. **eger:**
Mısra: **5**
Şart edatı, şayet.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

2. **eger:**
Mısra: **37**
Şart edatı, şayet.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

3. **eger:**
Mısra: **32**
Eğer
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

eger ki:
1. **eger ki:**
Mısra: **23**
Eğer ki.
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

2. **eger ki:**
Mısra: **8**
Eğer ki.
7. Sen dahi şemʿ gibi dökerdüñ gözüñ yaşın
8. Kılsañ eger ki nâle-i zenbûr istimâʿ

eger kim:
1. **eger kim:**
Mısra: **6**
Meğer ki, oysa ki.
5. Düşünde görmeye bir ayak bâde hâletin
6. Sûfî riyâzet ile eger kim ola kadîd

2. **eger kim:**
Mısra: **5**
Eğer ki.
5. Beni devrân eger kim âhir etse
6. Ne gam her âhirin bir evveli var

egerçi:
1. **egerçi:**
Mısra: **11**
Her ne kadar.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

2. **egerçi:**
Mısra: **11**
Her ne kadar, ise de, gerçi.
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

eğilmek:
1. **egilmez:**-*mez*
Mısra: **3**
Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek.
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

2. **egilmiş:**-*miş*
Mısra: **5**
Aşağıya meyletmek, bükülmek
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

egin:
1. **egnine:**-*ine*
Mısra: **8**
Sırt, üst.
7. Cism-i fânî üzre takdîm-i siyâb etse nola
8. Şol libâs-ı ʿâriyet kim egnine medyûn geyer

2. **egnüñe:**-*üñe*
Mısra: **6**
Sırt.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

eğlemek:
1. **egler:**-*r*
Mısra: **2**
oyalanmak, vakit geçirmek
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

eğlenmek:
1. **eglenmesün:**-*mesün*
Mısra: **1**
oyalanmak, vakit geçirmek; zevk u safa etmek.
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

2. **eglenmesün:**-*mesün*
Mısra: **2**
oyalanmak, vakit geçirmek; zevk u safa etmek.
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

eğlence:
1. **eğlencesi:**-*si*
Mısra: **8**
Gönül eğlendirecek, hoş vakit geçirtecek şey.
7. Ben nice mihr-i vefâsın isteyem sen meh-veşüñ
8. Göñlümüñ eğlencesi cevr ü cefâ vü nâzıdur

2. **eglencem:**-*m*
Mısra: **1**
Gönül eğlendirecek, hoş vakit geçirtecek şey.
1. Göñül derler bir eglencem deli var
2. Başında vâdî-i ʿaşkuñ yeli var

egnine geymek:
1. **egnine geyer:**
Mısra: **1**
Sırtına giymek.||Dünyanın gece gündüz değişimi.
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

egri haç:
1. **egri haçını:**
Mısra: **2**
Eğri haç.
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

2. **egri haçını:**
Mısra: **10**
Eğri haç.
9. Benden Hayâlî ol büt ü tersâ güzel kaçup
10. Papasa dogru vardı anuñ egri haçını

ehl-i ʿaşk:
1. **ehl-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **7**
Aşk ehli.||Aşıklar.
7. Hâk-i pâyuñ ehl-i ʿaşkuñ nûr-ı ʿaynıdur velî
8. Sînesi içre hayâl-i kâkülüñ îmânıdur

2. **ehl-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **5**
Aşk ehli.||Aşıklar.
5. Ehl-i ʿaşkuñ dûd-ı âhı cûş u dilden bî-şirâr
6. Bir karañu gecedür kim encüm-i rahşânı yok

ehl-i âsumân:
1. **ehl-i âsumân:**
Mısra: **5**
Gökyüzü ehli.||Yıldızlar.
5. Âferîniş yaşuma gark oldu ehl-i âsumân
6. Mâh-ı nevden köprü bünyâd etdi gerdûn üstüne

ehl-i cinân:
1. **ehl-i cinân:**
Mısra: **1**
Cennet ehli.
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

ehl-i dem:
1. **ehl-i dem:**
Mısra: **8**
Nefes ehli.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

2. **ehl-i demdür:**
Mısra: **3**
Nefes ehli.
3. Ehl-i demdür nefh-i Rûhullahdan urur demi
4. Yâdigâr olsa ʿaceb mi rûzigâra mirveha

ehl-i derd:
1. **ehl-i derd:**
Mısra: **2**
dert sahibleri || âşıklar
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

2. **ehl-i derd:**
Mısra: **1**
dert sahibleri || âşıklar
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

ehl-i dîdâr:
1. **ehl-i dîdâr:**
Mısra: **8**
Yüz sahibi. (İyi özellikleriyle tanınmak bağlamında).
7. Geçmeyenler gülşen-i ʿâlemden akar su gibi
8. Pâk-meşrebler içinde ehl-i dîdâr olmadı

ehl-i dil:
1. **ehl-i dil:**
Mısra: **25**
âşıklar || gönül adamları, ârifler
25. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

2. **ehl-i dil:**
Mısra: **1**
Gönül ehli.||Aşıklar.
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

ehl-i fakr:
1. **ehl-i fakr:**
Mısra: **2**
İhtiyaç ehli, ihtiyaç sahipleri.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

2. **ehl-i fakriyle:**
Mısra: **1**
İhtiyaç ehli, ihtiyaç sahipleri.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

ehl-i fenâ:
1. **ehl-i fenânuñ:**
Mısra: **7**
Yokluk, yok olma yolunu tutanlar.
7. Tâlib ol ehl-i fenânuñ ayagı topragına
8. Var ise başuñda ʿakluñ gel metâʿ-ı himmet al

ehl-i ferâg:

1. **ehl-i ferâg:**
Mısra: **8**
Vazgeçenler, terk edenler.||Aşıklar.
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

ehl-i fütüvvet:
1. **ehl-i fütüvvet:**
Mısra: **13**
Cömertlik sahipleri.
13. Ol cevân merde nola ehl-i fütüvvet der isem
14. Varını bezl etmede Rûmuñ Ahî Evranıdur

ehl-i hasret:
1. **ehl-i hasret:**
Mısra: **10**
Özleyenler.||Aşıklar.
9. Lâleler sanma Hayâlî âteşîn bir âh ile
10. Ehl-i hasret kâʾinâtuñ bâg u râgın yakdılar

2. **ehl-i hasret:**
Mısra: **2**
Özleyenler.||Aşıklar.
1. Fürkatüñde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
2. Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni

ehl-i havâ:
1. **ehl-i havâ:**
Mısra: **31**
Heva ehli.||Ser-keşler.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

2. **ehl-i havâ:**
Mısra: **1**
Heva ehli.||Ser-keşler.
1. Benüm gibi heves yolunda çok ehl-i havâ buldum
2. O dildârı iki ʿâlemden oldum bir yaña buldum

ehl-i hüsn:
1. **ehl-i hüsnüñ:**
Mısra: **6**
Güzeller.
5. Cân ü dil kurbânlarından kanlar olmazdı revân
6. Ehl-i hüsnüñ olmasa ol göz ile kaş ocagı

ehl-i ʿilm:
1. **ehl-i ʿilme:**
Mısra: **10**
Alimler.
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

ehl-i ʿirfân:
1. **ehl-i ʿirfân:**
Mısra: **2**
Hakk'ı tanıma bilgisine sahip kimseler
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

2. **ehl-i ʿirfâna:**
Mısra: **5**
İrfan sahibi, bilgili.
5. Harâm olsa ʿaceb mi cürʿa dökmek ehl-i ʿirfâna
6. Ki bâguñ bagrı kanıyla gözünüñ yaşıdur sâkî

ehl-i İslâm:
1. **ehl-i islâma:**
Mısra: **1**
İslam topluluğu, Müslümanlar.
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

ehl-i ʿişret:
1. **ehl-i ʿişrete:**
Mısra: **4**
Meyhane ehli, içki içenler.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

ehl-i kubûr:
1. **ehl-i kubûr:**
Mısra: **10**
Kabir ehli, ölüler.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

ehl-i melâmet:
1. **ehl-i melâmet:**
Mısra: **4**
Kendisini sürekli kınayanlar.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

ehl-i münâcât:
1. **ehl-i münâcât:**
Mısra: **2**
Her daim camide yalvarış ve yakarışta bulunanlar.
1. Bir ʿâleme ermiş durur erbâb-ı harâbât
2. Kim düşde dahi görmez anı ehl-i münâcât

ehl-i nazar:
1. **ehl-i nazar:**
Mısra: **10**
Bakış ehli, bakanlar.
9. Yâruñ yolunda hâk olursam Hayâlî ben
10. Kuhl edine gözüne her ehl-i nazar tozum

ehl-i nazm:
1. **ehl-i nazm:**
Mısra: **9**
Nazım ehli, şair.
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

2. **ehl-i nazm:**
Mısra: **9**
Nazım ehli, şair.
9. Bulmayayduñ ehl-i nazm içer Hayâlî imtiyâz
10. Dûrbîn olmazdı böyle dîde-i idrâkimüz

ehl-i necât:
1. **ehl-i necâtem:**
Mısra: **10**
Kurtuluş ehli, kurtuluşa erenler.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

ehl-i nişest olmak:
1. **ehl-i nişest oldu:**
Mısra: **10**
(Meyhane) Sakinlerinden olmak.

9. Bezm-i dünyânuñ Hayâlî çekdi seyrinden ayag
10. Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest

ehl-i niyâz:
1. **ehl-i niyâz:**
Mısra: **8**
Yakaranlar, dua edenler.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

2. **ehl-i niyâza:**
Mısra: **7**
Yakaranlar, dua edenler.
7. Sen nâz ederdüñ ehl-i niyâza Medîne-vâr
8. Ben Kaʿbe gibi çâkgirîbân idüm saña

ehl-i riyâ:
1. **ehl-i riyâ:**
Mısra: **4**
Riyakarlar.
3. ʿİkd-i Pervîni kaçan gösterse çarh-ı bî-emân
4. Beñzer ol tesbîhe kim ehl-i riyâ yanındadur

ehl-i safâ:
1. **ehl-i safâ:**
Mısra: **6**
Temiz kalpliler
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

2. **ehl-i safâya:**
Mısra: **4**
Temiz kalpliler
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

ehl-i şevk:
1. **ehl-i şevk:**
Mısra: **5**
Halinden memnun olanlar.
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

2. **ehl-i şevka:**
Mısra: **2**
Halinden memnun olanlar.
1. Eylemiş hatt laʿl-i cânânı
2. Ehl-i şevka şarâb-ı reyhânî

ehl-i şikâr:
1. **ehl-i şikâra:**
Mısra: **10**
Rakip.
9. Şâhîn yüzün görünce Hayâlî revân eder
10. Ehl-i şikâra bir nice kurbân benefşelik

ehl-i suhan:
1. **ehl-i suhanlar:**
Mısra: **14**
Söz erbabı.||Şiir erbabı, şairler.
13. Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
14. Âferîn ehl-i suhanlar baña tekrâr etdiler

ehl-i sürûr:
1. **ehl-i sürûr:**
Mısra: **5**
Şerli kişiler, kötü kişiler.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

ehl-i tenaʿum:
1. **ehl-i tenaʿum:**
Mısra: **5**
Nimet, bolluk içinde bulunanlar.
5. Ehl-i tenaʿum agzına düşmez şarâb-ı ʿaşk
6. Zer kâseden içilmez aña câm-ı ser gerek

ehl-i tevhîd:
1. **ehl-i tevhîdem:**
Mısra: **1**
Allah'ın birliğine inananlar
1. Ehl-i tevhîdem hakîkat râhınuñ âgâhiyem
2. Hânikâh-ı ʿaşk içindesofî-i Allahîyem

ehl-i vatan:
1. **ehl-i vatandan:**
Mısra: **8**
Gönül sahipleri.||Aşıklar.
7. Hayâlüñ şâhı gam ceyşin çeküp dil mülkünü yıkdı
8. Eger teftîş-i zulm etseñ şehâ ehl-i vatandan sor

ehl-i zemîn:
1. **ehl-i zemînüñ:**
Mısra: **13**
İnsanlar.
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

ehl-i zindân:
1. **ehl-i zindânı:**
Mısra: **20**
Zindan ehli, zindandaki mahpuslar.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

ejder:
1. **ejder:**
Mısra: **4**
Far. is. Az çok yılana müşabih efsanevî korkunç pek büyük bir hayvan.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

ejderhâ:
1. **ejderhâyuz:**-*yuz*
Mısra: **4**
Far. is. Az çok yılana müşabih efsanevî korkunç pek büyük bir hayvan.
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

2. **ejdehâ:**
Mısra: **2**
Büyük yılan. (Sevgilinin saçları bağlamında).
1. Baş koşdu zülf hatt-ı ruh-ı dil-rübâ ile
2. Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

ekmek:
1. **ekdüm:**-*düm*
Mısra: **9**
Toprağa tohum atmak veya gömmek.
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

ekl ü şürb ü şehvet:
1. **ekl ü şürb ü şehvet:**
Mısra: **31**
Yemek, içmek ve cinsel arzu.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

eknâf:
1. **eknâfa:**-*a*
Mısra: **4**
Yanlar, yönler, taraflar.
3. Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edüp
4. Vere eknâfa ʿizârı lemeâtiyle ziyâ

eknâf-ı dehr:
1. **eknâf-ı dehre:**
Mısra: **8**
Dünyanın öbür ucu.
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

eksigi yok:
1. **eksigi yok:**
Mısra: **7**
Tastamam.
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

eksilmek:
1. **eksile:**-*e*
Mısra: **2**
Eskisinden az duruma gelmek, azalmak, tenâkus etmek.
1. Lebüñi agzına verseñ nola ben mahzûnuñ
2. Katresin almag ile eksile mi Ceyhûnuñ

eksük:
1. **eksük:**
Mısra: **22**
Noksanlık.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

2. **eksügüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Kusur, özür, eksiklik, noksan.
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

eksük etmek:
1. **eksük etme:**
Mısra: **4**
Unutmak, yapmamak.
3. Berf içinde lâleler derler zebân-ı hâl ile
4. Eksük etme bir semen-ruhsâr ile mül sohbetin

eksük nazar:
1. **eksük nazarı:**
Mısra: **3**
Küçük görme.
3. Etmezüz peşşeye biz pîlden eksük nazarı
4. Zerreyi mihr görür katreyi deryâ bilirüz

eksük olmamak:
1. **eksük olmadı:**
Mısra: **10**
Her zaman bulunur olmak.
9. Tâ ki tenden çekdi el pervâne-i cân-sûhte
10. Eksük olmadı çerâg-ı bezm-i yâruñ giryesi

2. **eksük olmadı:**
Mısra: **4**
Her zaman bulunur olmak.
3. Hayâl-i dürr-i dendânı edelden yaşumı deryâ
4. Başumdan eksük olmadı cihânuñ şûr u gavgâsı

eksüklig:
1. **eksükligi:**-*i*
Mısra: **1**
Eksik olma durumu, ayıp, noksan, kusur.
1. Hey ne müşkil kâr imiş ʿâlemde yâr eksükligi
2. Cânuma kâr eyledi bî-ihtiyâr eksükligi

2. **eksükligi:**-*i*
Mısra: **2**
Eksik olma durumu, ayıp, noksan, kusur.
1. Hey ne müşkil kâr imiş ʿâlemde yâr eksükligi
2. Cânuma kâr eyledi bî-ihtiyâr eksükligi

eksüklik etmek:
1. **eksüklik etdi:**
Mısra: **3**
Kusur etmek.
3. Ferhâd Bî-sütûnda ne eksüklik etdi kim
4. Her lâle dahi kanuñı içer çanak çanak

eksüklügün bilmek:
1. **eksüklügün bilüp:**
Mısra: **2**
Bilgisizliğini bilmek.
1. Gördü ki kıble-gâh-ı cihândur ol iki kaş
2. Eksüklügün hilâl bilüp egdi aña baş

el:
1. **elüñe:**-*ü, -ñ, -e*
Mısra: **20**
El.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

2. **elüñden:**-*üñden*
Mısra: **15**
Güç, iktidar, irade.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

3. **eliyle:**-*iyle*
Mısra: **5**
Vasıta, araç.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

4. **elüñden:**-*üñden*
Mısra: **8**
sebebiyle, nedeniyle
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

5. **el:**
Mısra: **3**
Yabancı

3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

6. **elüñden:**-*üñden*
Mısra: **5**
Sahiplik.
5. Kime feryâd edem ey meh elüñden kim fegân etsem
6. Sürûd-ı bezm sanursın sen anı nâle bilmezsin

7. **elde:**-*de*
Mısra: **2**
İmkan.
1. İçmezem mey deyu ey sûfî yeter lâf eyle
2. İhtiyâr elde midür sen de gel insâf eyle

el bir etmek:
1. **el bir edüp:**
Mısra: **7**
İşbirliği yapmak.
7. Hâme ile el bir edüp râzumı fâş eyledi
8. İki yüzlü defter ü dîvân elinden el-gıyâs

el bir eylemek:
1. **el bir eyledi:**
Mısra: **6**
El birliği yapmak, birleşmek, anlaşmak
5. Ol güle kan aglamakdan ellerin al eyledüm
6. Kendü kanumla baña gör şimdi el bir eyledi

el çekmek:
1. **el çek:**
Mısra: **4**
ilgisini kesmek, dünyadan el etek çekmek
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

2. **el çekdi:**
Mısra: **9**
İlgisini kesmek, vazgeçmek.
9. Tâ ki tenden çekdi el pervâne-i cân-sûhte
10. Eksük olmadı çerâg-ı bezm-i yâruñ giryesi

el götüre başda:
1. **el götüre başda:**
Mısra: **6**
Elini başına götürmek. (Saygı duymak üzere eğilmek bağlamında).
5. Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma
6. Seni tâ el götüre başda mânend-i hilâl

el götürmek:
1. **el götürüp:**
Mısra: **26**
Dua için ellerini, açmak.
25. Şâm-ı firâka sen mehi tuş olmasun deyu
26. El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

el irgürmek:
1. **el irgürmege:**
Mısra: **5**
El uzatmak.
5. İsteseñ irgürmege ser-rişte-i maksûda el
6. Nakş geçme kimseye bir âl ile sûzen gibi

el kesmek:
1. **el kesdi:**
Mısra: **5**
Şaşkınlıktan elini kesmek.
5. Hayretinden Yûsufuñ kavm-i Züleyhâ kesdi el
6. Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledüñ

el oyunları:
1. **el oyunların:**
Mısra: **10**
El oyunu.
9. Ey bî-vefâ Hayâlî dururken sabâ ile
10. Lâyık mı el oyunların oynaya kâkülüñ

el salmak:
1. **el salar:**
Mısra: **8**
El uzatmak.
7. Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dil-ârâyı
8. Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânuñ

2. **el salup:**
Mısra: **15**
El uzatmak.
15. El salup ʿâşıklara derler melek-manzarları
16. Hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn

el ucuyla:
1. **el ucuyla:**
Mısra: **8**
Küçük bir temasla.
7. Ara yerde sovukluk edeli bâd
8. El ucuyla görüşür oldu ʿarʿar

el urmak:
1. **el ur:**
Mısra: **5**
Dokunmak.
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

2. **el urmadın:**
Mısra: **13**
Bir işi yapmak, girişmek.
13. Hayâlî kasr-ı ʿayşa urmadın el
14. Habâbuñ hânümânı oldı berbâd

el üstünde tutmak:
1. **el üstünde tuta:**
Mısra: **2**
Çok değer verip sevmek, karşısındakine büyük saygı göstermek.
1. Öldügümde seyl-i eşküm ilte bî-pervâ beni
2. İhtirâm edüp el üstünde tuta deryâ beni

el üzre:
1. **el üzre:**
Mısra: **15**
El üzerine.
15. Götürüp el üzre dedi başa geldüñ yüzümü
16. Görücek âb-ı revânı gülşen içre sebze-zâr

el üzre tutmak:
1. **el üzre tutarlar:**-*ar, -lar*
Mısra: **4**
Bir kimseye ya da bir şeye çok saygı ve sevgi göstermek.

3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

el vermek:
1. **el verdi:**
Mısra: **9**
El vermek, sağlamak.
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

2. **el vere:**
Mısra: **10**
El vermek, sağlamak.
9. Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye
10. Bir özge devlet el vere şâyet zamânedür

3. **el vermez:**
Mısra: **7**
Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart, vesile olma durumu
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

el yumak:
1. **el yudum:**
Mısra: **2**
Ellerini yıkamak.||Yapmakta olduğu bir işi artık yapmama durumuna geçmek, vazgeçmek.
1. Kaşuña bakdum dedüm yegdür hilâl-i ʿîdden
2. ʿÂrızuñ gördüm yudum el çeşme-i hurşidden

2. **el yumazsam:**
Mısra: **3**
Yapmakta olduğu bir işi artık yapmama durumuna geçmek||Vazgeçmek.
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

elbette:
1. **elbette:**
Mısra: **8**
mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

elçi düzmek:
1. **elçi düzdü:**
Mısra: **17**
Elçi göndermek.
17. Elçi düzdü sabâyı gönderdi
18. Husrev-i Rûma armagân gonca

elde:
1. **elde:**
Mısra: **9**
İmkanı olmak.
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

elde kurulmuş yay:
1. **elde kurulmuş yayıdur:**
Mısra: **8**
Hazır, kurulmuş yay.||Ene'l-hakk sırrı.
7. Fenâdan zevk almazsañ Ene'l-hak sırrını açma
8. Kim ol bâzû-yı Hallâcuñ kurulmuş elde yayıdur

elden çıkarmak:
1. **elden çıkardum:**
Mısra: **2**
Elden çıkarmak. Bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek
1. Kapdı çehremden sabâ hâk-i der-i cânânumı
2. Âh kim elden çıkardum dârû-yı dermânumı

elden çıkmak:
1. **elden çıkdı:**
Mısra: **9**
Yok olmak, tükenmek.
9. Aglamakdan dîde elden çıkdı el vermez baña
10. Ey Hayâlî ol gül-i handân elinden el-gıyâs

elden ele düşmek:
1. **elden ele düşse:**
Mısra: **4**
Elden ele gezmek.
3. Gül gibi iken elden ele varma dostum
4. Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

elden ele varmak:
1. **elden ele varma:**
Mısra: **3**
Elden ele geçmek.||Dolaşıp durmak.
3. Gül gibi iken elden ele varma dostum
4. Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

elden konmamak:
1. **elden konmaz:**
Mısra: **7**
Elden düşmemek, her zaman tutmak.
7. Bir ednâ zerre dâmânuñ konmaz elden benüm şâhum
8. Gerek sen âsumân-ı çârüme hurşîd-i rahşân ol

elden koymak:
1. **elden kosun:**
Mısra: **9**
Bırakmak.
9. Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
10. Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur

elden varmak:
1. **elden varup:**
Mısra: **3**
Elden gitmek, zâyi olmak, mahvolmak.
3. Elden varup birisi de ayaga binmedi
4. Sâfî ʿaceb ne katdı ki yârân ayagına

elemek:
1. **elese:**-*se*
Mısra: **10**
Elek yardımıyla ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak, elekten geçirmek.
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

ele almak:
1. **ele alalı:**
Mısra: **9**
Elinde tutmak, eline almak.
9. Sen Hayâlî alalı bezm-i safâ câmın ele
10. Mihr ile mâh-ı felek iki kadeh-nûşuñdur

2. **ele almak:**
Mısra: **43**
Elinde tutmak, eline almak.

43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

<u>**ele getirmek:**</u>
1. **ele getirüp:**
Mısra: **19**
Ele geçirmek, almak.
19. Ger bir şehüñ ele getirüp hâk-i pâyüñi
20. Başına efser edüp ola tâcdâr serv

<u>**ele girmemek:**</u>
1. **ele girmez:**
Mısra: **8**
Ele geçmemek.
7. Cânı dürc eyle gevher-i ʿaşka
8. Ele girmez bu yâdigâr sakın

<u>**elek:**</u>
1. **elek:**
Mısra: **6**
Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb. ile yapılan araç.
5. Gevher-i vaslın bulam nâgâh Leylânuñ deyu
6. Necd dagı topragın Mecnun ele alup elek

<u>**elem:**</u>
1. **elemli:**-*li*
Mısra: **50**
Ar. Ağrı, sızı, maddî manevî nâhoşluk.
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli gönlüm ile goncadur hemîn dil-teng

2. **elem:**
Mısra: **10**
Üzüntü, tasa, keder
9. Hayâlî cevrüñi lutfuñ gibi tâ kim kabûl etdi
10. Elem gelmez rakîbüñ dürlü dürlü iftirâsından

<u>**elem çekmek:**</u>
1. **elem çeker:**
Mısra: **9**
üzülmek, tasalanmak
9. Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
10. Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık

2. **elem çekme:**
Mısra: **4**
üzülmek, tasalanmak
3. Nagme-i nây-i hazîn etdi gelû-yı bülbül
4. Mutribâ çekme elem târ çeküp kânûna

<u>**elem-i dost:**</u>
1. **elem-i dost:**
Mısra: **5**
Sevgilinin kederi.
5. Künc-i gamda elem-i dost durur hem-derdüm
6. Derd-i dildâr benüm yâr-ı hem-âzârumdur

<u>**elem-i zâd:**</u>
1. **elem-i zâddan:**
Mısra: **8**
Azık kaygısı.
7. Boynu baglu kul olan mülk-i gınâ beglerine
8. Gam-ı tenden elem-i zâddan âzâd ancak

<u>**elenmek:**</u>
1. **elenmeden:**-*me, -den*
Mısra: **1**
Eleme işi yapılmak.
1. Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
2. Cân tıflı dahi ten beşiginde bulunmadan

<u>**elfâz-ı zevk-i rûhânî:**</u>
1. **elfâz-ı zevk-i rûhânî:**
Mısra: **60**
Manevi zevkin sözleri.||Uhrevi izler.
59. Gayrı şâʿirlerin kelâmında
60. Yokdur elfâz-ı zevk-i rûhânî

<u>**el-gıyâs:**</u>
1. **el-gıyâs:**
Mısra: **1**
Medet, aman!
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

2. **el-gıyâs:**
Mısra: **2**
Medet, aman!
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

<u>**el-hak:**</u>
1. **el-hak:**
Mısra: **8**
Ar. Doğrusu, hakka, hak budur ki.
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

2. **el-hak:**
Mısra: **5**
Hakikaten, doğrusu
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

<u>**elhân-ı tuyûr:**</u>
1. **elhân-ı tuyûr:**
Mısra: **5**
Kuşların nağmeleri.
5. Servden âvâze gelse sanma elhân-ı tuyûr
6. Zikr-i kalbiyle duʿâ eyler saña serv-i bülend

<u>**eli ayagı tutmamak:**</u>
1. **eli ayagı tutmaz:**
Mısra: **10**
İş yapabilecek güçte olmamak.
9. Humâruñ hastası olanlara mey sun sagalsunlar
10. Eli ayagı tutmaz nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

<u>**eli tutmamak:**</u>
1. **eli tutmazdı:**
Mısra: **10**
Güçsüz kalmak.
9. Şol kan olacaguñ dirisidür bu Hayâlî
10. Tutmazdı eli girmese ayaga benefşe

<u>**eli üstünde tutmak:**</u>
1. **eli üstünde tutmadı:**
Mısra: **5**
Çok değer vermek.

5. Ben ʿandelîbini eli üstünde tutmadı
6. Gör nice bî-vefâ olur ol gül budagını

eli üzre tutmak:
1. **eli üzre tutar:**
Mısra: **2**
El üstünde tutmak, üzerinde tutmak.
1. Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk
2. Eli üzre tutar deñizleri hâk

elif:
1. **elifler:***-ler*
Mısra: **1**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

2. **elifle:***-le*
Mısra: **7**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.||Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturmak için kullandığı çuvaldız.
7. Elifle naʿl ile zeyn oldu sînem
8. O tıfla tahta-ı taʿlîme beñzer

3. **elif:**
Mısra: **8**
Elif.||Sevgili.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

4. **elif:**
Mısra: **1**
Göğüste elif harfi şeklindeki yarıklar.
1. Ey dil ol servüñ elif üzere ki dâgın yakasın
2. Âteş-i âhuñla Tûbî budagın yakasın

5. **elifle:***-le*
Mısra: **10**
Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturduğu elif biçimindeki çuvaldız.
9. Hayâlî yedi eflâküñ nola göñlünde yer etse
10. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

6. **elifde:***-de*
Mısra: **8**
Arap alfabesinin ilk harfi||Sevgilinin boyu.
7. Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
8. Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda

elif çekmek:
1. **elif çekdi:**
Mısra: **9**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.||Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturmak için kullandığı çuvaldız.
9. Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
10. Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak

2. **elif çekdügüm:**
Mısra: **1**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.||Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturmak için kullandığı çuvaldız.
1. Çekdügüm yer yer elif bu cism-i pür-hûn üstüne
2. Târlardur gûyiyâ zeyn oldu kânûn üstüne

elif kadd:
1. **elif kaddüñle:**
Mısra: **7**
Elif gibi uzun ve ince boy
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

elif olmak:
1. **elif oldu:**
Mısra: **9**
Elif gibi dimdik durmak. (İstanbul'daki camilerin çokluğu bağlamında. Tıpkı İstanbul gibi Edirne şehrine de Elifler çekmek, camiler inşa etmek).
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

elif ü dâg:
1. **elif ü dâgı:**
Mısra: **7**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

elif ü naʿl:
1. **elif ü naʿl:**
Mısra: **11**
Aşığın bağrındaki elif ve hilal şeklindeki yaralar.||Aşığın sinesinde yara açmak için kullandığı nalı derisine tutturmak için kullandığı elif biçimindeki çuvaldız.
11. Cismin elif ü naʿl ile zeyn etdi Hayâlî
12. Râgıb göreli dilberini tîr ü kemâna

elif ucunda dâg:
1. **elif ucunda dâguma:**
Mısra: **5**
Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturduğu elif biçimindeki çuvaldız.
5. Sînemde kıl nazar elif ucunda dâguma
6. Leşker-keş-i livâ-yi belâya livâ budur

elif zülfeynüñi dâl eylemek:
1. **elif zülfeynüñi dâl eyledüñ:**
Mısra: **10**
Elif gibi dimdik olan boyu dal gibi iki büklüm yapmak.
9. Pâdişâhum kişver-i hüsn içre dâd etseñ nola
10. Kaddüñi çünkim elif zülfeynüñi dâl eyledüñ

elif-i sebz:
1. **elif-i sebz:**
Mısra: **4**
Elif hatlı yeşil külah.
3. Serv-kâmet Konevî bir güzele ʿâşık olup
4. Elif-i sebz ile Mollâyî külâhı çekelüm

elifler çekmek:
1. **elifler çekdi:**
Mısra: **6**
Vücutta elif şeklinde açılmış yaralar.||Aşığın sinesine yapıştırdığı nalı derisine tutturmak için kullandığı çuvaldız.
5. Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddüñ yâdına
6. Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

elin almak:

1. **elin alup:**
Mısra: **10**
Elinden tutmak.
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

elinden:
1. **elinden:**
Mısra: **29**
Sebebiyle, nedeniyle
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

2. **elüñden:**
Mısra: **1**
... yüzünden, ... sebebiyle.
1. Elüñden görmedik hiç bir belâ mı kaldı ʿâlemde
2. Gamuñdan çekmedügüm bir cefâ mı kaldı ʿâlemde

elkâb-ı salâtîn:
1. **elkâb-ı salâtîn:**
Mısra: **29**
Sultanların lakapları.
29. Senüñ devrüñde elkâb-ı salâtîn
30. Denilse gayrıya bühtâna beñzer

eller:
1. **eller:**
Mısra: **3**
Yabancılar, başkaları, herkes.
3. Tecemmül ʿarz eder eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

2. **eller:**
Mısra: **5**
Yabancılar, başkaları, herkes.
5. Yârı göñlekcek görüp seyr etdügün eller dedi
6. Gör nice düşmüş durur gül hırmeni üzre semen

eller defüñ yüzüne urmak:
1. **eller defüñ yüzüne urdular:**
Mısra: **6**
El defini yüzüne vurmak.||Ellerini yüzüne kapatmak.
5. Meclisde saña eşrefi ʿarz etdügin görüp
6. Eller defüñ şehâ yine yüzüne urdular

elmâs:
1. **elmâs:**
Mısra: **32**
Gayet berrak, ekseriya renksiz, gayet sert ve pek kıymetli bir taş.
31. Benüm göñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

elmâs-gûn hançer:
1. **elmâs-gûn hançer:**
Mısra: **3**
Elmas renkli, beyaz hançer.
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

elmâs-ı eşk:
1. **elmâs-ı eşkümi:**
Mısra: **7**
Gözyaşı elması.||Gözyaşı.
7. Bir dem içinde deldi biñ elmâs-ı eşkümi
8. Müjgânlaruma kim der ola cevherî degül

elüm almamak:
1. **elüm almaz:**
Mısra: **3**
Elinden tutmamak, yardım etmemek.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

elini almak:
1. **elüm alursa:**
Mısra: **6**
Elinden tutmak, yardım etmek.
5. Cürʿa-i câmun içen meydân-ı haşre vara mest
6. Bir ayag ile elüm alursa pîr-i maykede

elini çekmek:
1. **elüm çekdüm:**
Mısra: **5**
İlgisini kesmek, vazgeçmek.
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

2. **elüm çekdüm:**
Mısra: **1**
İlgisini kesmek, vazgeçmek.
1. Elüm çekdüm bu deştüñ lâlesinden sünbülünden hem
2. Ferâgum var bu gülzârüñ gülünden bülbülünden hem

eli ermek:
1. **elüm ermeye:**
Mısra: **10**
Ulaşma, kavuşma..
9. Başum ayagum altına korsam Hayâlîyâ
10. Ol nahl kaddi mîvesine ermeye elüm

elümde:
1. **elümde:**-*ümde*
Mısra: **7**
İmkan dahilinde olan.
7. Ayakda seyr-i habâb eylemek elümde iken
8. Muhît içinde dür-i şâhvârı neyleyeyin

elinden çekmek:
1. **elümden çekdiler:**
Mısra: **2**
Çekip almak.
1. Dil-rübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
2. Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar

elini çekmek:
1. **elüñ çekdüñse:**
Mısra: **5**
Vazgeçmek.
5. Elüñ çekdüñse ʿâlem lezzetinden zevke sen erdüñ
6. Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

elini sunmak:
1. **elüñ sunma:**
Mısra: **4**
Elini uzatmak.
3. Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
4. Sunma elüñ halâs içün ey âşinâ baña

elyak:

1. **elyak:**
Mısra: **8**
Daha münasip, daha layık.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

emân bulmak:
1. **emân buldum:**
Mısra: **4**
Huzur, emniyet bulmak.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

emânet:
1. **emânetini:***-i, -n, -i*
Mısra: **33**
Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse
33. Haremeynüñ emânetini Hudâ
34. Gördü sen Şehriyâra erzânî

emîn:
1. **emînem:***-em*
Mısra: **9**
güvende olmak
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

emîr olmak:
1. **emîr olsa:**
Mısra: **53**
Emir, yönetici olmak.
53. Hayâl mülk ü suhande ʿaceb mi olsa emîr
54. Ki verdi Husrev-i mülk ü suhan aña menşûr

emîrâne:
1. **emîrâne:**
Mısra: **38**
Emircesine, emire lâyık surette.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

emîr-i kâmiyâb:
1. **emîr-i kâmiyâb:**
Mısra: **78**
Muradına erişmiş sultan.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

emîr-i mülk ü kemâl olmak:
1. **emîr-i mülk ü kemâl oldum:**
Mısra: **38**
Mülk ve değerin, kıymetin sultanı olmak. Mülk ve kıymete erişmek.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

emîr-i tâcdâr:
1. **emîr-i tâcdâr:**
Mısra: **10**
Hükümdarın emirlerini ileten.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

emişmek:
1. **emişmeye:***-meye*
Mısra: **10**
Emmek, kaynaşmak.||Kardeş olmak.
9. Etfâl-i lâ-yezâl ile pistân-ı hikmeti
10. Şâhum geçer mi dem ki Hayâlî emişmeye

emr:
1. **emrine:***-ine*
Mısra: **3**
emir, buyruk
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

2. **emrine:***-i, -n, -e*
Mısra: **44**
Buyruk, buyrulan şey.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

emr eylemek:
1. **emr eylese:**
Mısra: **9**
Emretmek.
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

emr-i hak:
1. **emr-i hak:**
Mısra: **7**
Allah'ın emri.
7. Ya kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya emr-i Hak ile
8. Yûnus-ı izzet getirmiş mâhi-i ʿummân mısın

emr-i ilâh:
1. **emr-i ilâh:**
Mısra: **1**
Allah'ın emri.
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

emrine tâbiʿ:
1. **emrine tâbiʿ:**
Mısra: **42**
Emrine uymak., itaat etmek.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

emsem:
1. **emsemdür:***-dür*
Mısra: **1**
İlaç, merhem.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

emvâc:
1. **emvâc:**
Mısra: **3**
Dalgalar.
3. Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ etdiler
4. Her riyâzet ehli bir derya-yi pür-cûş oldular

2. **emvâcı:***-ı*
Mısra: **7**
Dalga. (Hakikat yolcusunun bağrındaki yaralar bağlamında).
7. Mahabbet bahrıdur cismüm elifler anuñ emvâcı
8. Belânuñ kânıdur gönlüm o laʿl-i cân-fezâ hakkı

<u>**emvâc-i deryâ:**</u>
1. **emvâc-i deryâ:**
Mısra: **10**
Deniz dalgaları.
9. Hayâlîʾnüñ dili deryâya beñzer
10. Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ

<u>**emvâc-ı havâdis:**</u>
1. **emvâc-ı havâdisden:**
Mısra: **4**
Haber dalgaları.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

<u>**emvâc-ı hüsn:**</u>
1. **emvâc-ı hüsnüñe:**
Mısra: **7**
Güzellik dalgaları.
7. Mihr ile meh kılur nazar emvâc-ı hüsnüñe
8. Çarhuñ doyurmadı bir iki gözü acını

<u>**emvâl:**</u>
1. **emvâl:**
Mısra: **8**
Mal, mülk
7. Gelse ger bî-direm-i eşk diyâr-ı ʿaşka
8. Bunca emvâl ile müflis diyeler kârûna

<u>**en:**</u>
1. **en:**
Mısra: **2**
Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

<u>**enâr:**</u>
1. **enâr:**
Mısra: **16**
nar
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

<u>**encüm:**</u>
1. **encüm:**
Mısra: **13**
Ar. is. "Necm"in cem'i. Yıldızlar. Kevkebler, sitâreler.
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

2. **encüm:**
Mısra: **3**
yıldızlar
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

3. **encümlerin:***-lerin*
Mısra: **7**
Yıldızlar. (Gözyaşı bağlamında).
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

4. **encümdür:***-dür*
Mısra: **5**
Yıldızlar. (Aşığın ahının kıvılcımları bağlamında).
5. Her şirârum âsumân-ı mihre encümdür velî
6. Bu kadar encümle bir gün tâliʿüm yâr olmadı

<u>**encüm hayli:**</u>
1. **encüm haylinüñ:**
Mısra: **4**
Yıldızlar zümresi. /Aşığın ah ateşinin yükselip gökyüzünü karıştırması bağlamında).
3. Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum baş çeküp
4. Katdı encüm haylinüñ alayını alayına

<u>**encüm leşker olmak:**</u>
1. **encüm leşker ola:**
Mısra: **53**
Yıldızların asker olması.
53. Nitekim mâh-ı nev sancak çeke encüm ola leşker
54. Nitekim hükm ede çarha nücûmuñ yedi erkânı

<u>**encüm nukûdu:**</u>
1. **encüm nukûdun:**
Mısra: **3**
Yıldız akçeleri.||Yıldız.
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

<u>**encüm-i eflâk:**</u>
1. **encüm-i eflâk:**
Mısra: **9**
gökyüzündeki yıldızlar
9. Gam şâmı Hayâlî yeridür encüm-i eflâk
10. Âhumla hazân bergi gibi yere saçılsa

2. **encüm-i eflâkden:**
Mısra: **1**
gökyüzündeki yıldızlar
1. Çok durur yañar çerâguñ encüm-i eflâkden
2. Âfitâbum zerreñi lutf eyle kaldur hâkden

<u>**encüm-i ezhâr:**</u>
1. **encüm-i ezhârile:**
Mısra: **3**
Çiçek tomurcukları.
3. Encüm-i ezhârile gördü şeref buldu çemen
4. Çarh dâg-ı reşk urup cismine oldu bî-karâr

<u>**encüm-i rahşân:**</u>
1. **encüm-i rahşân:**
Mısra: **10**
Parlak yıldızlar. (Sevgilinin dişi bağlamında).
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

2. **encüm-i rahşânı:**
Mısra: **6**
Parlak yıldızlar.
5. Ehl-i ʿaşkuñ dûd-ı âhı cûş u dilden bî-şirâr
6. Bir karañu gecedür kim encüm-i rahşânı yok

<u>**endâm:**</u>
1. **endâmın:***-ın*
Mısra: **4**
İnsanın bedeni, boy pos
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

2. **endâmımuza:**-*ımuza*
Mısra: **4**
İnsanın bedeni, boy pos
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

endîşe:
1. **endîşesi:**-*si*
Mısra: **2**
Düşünce.
1. Şîrlerden vâdî-i ʿaşkuñ geçilmez bîşesi
2. Zâhidâ ʿaşk ehlinüñ yokdur deme endîşesi

2. **endîşesi:**-*si*
Mısra: **10**
Düşünce.
9. Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
10. Bûma vîrân bülbülüñ gülzârdur endîşesi

endîşe çekmek:
1. **endîşe çek:**
Mısra: **1**
Kaygılanmak.
1. Gussa-i ferdâ içün kim der saña endîşe çek
2. Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek

endîşesi olmak:
1. **endîşesi olmasun:**
Mısra: **4**
Düşüncesi olmak.
3. Tutdugunda halkasını Kaʿbenüñ Mecnûn demiş
4. Göñlümüñ Leylâdan özge olmasun endîşesi

Ene'l-hak:
1. **ene'l-hak:**
Mısra: **7**
Ben Hakk'ım [Hallâc-ı Mansur'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan meşhur söz olup edebiyâtımızda vahdet görüşünün ve taşkın cezbenin ifâdesi olarak çok kullanılmıştır].
7. Mansûr-ı dil der ise Ene'l-hak saçuñ aña
8. Meydân-ı ʿaşk içinde yeridür ki dâr ola

Ene'l-hak câmı:
1. **ene'l-hak câmını:**
Mısra: **8**
Ene'l-hakk kadehi.||Hallac-ı Mansur tarafından "Ben yokum Hak teala vardır" manasında söylediği halde, "Ben Hakk'ım" manasına alınan söz.
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

Ene'l-hak sırrı:
1. **ene'l-hak sırrını:**
Mısra: **7**
Hallac-ı Mansur tarafından "Ben yokum Hak teala vardır" manasında söylediği halde, "Ben Hakk'ım" manasına alınan söz.
7. Fenâdan zevk almazsañ Ene'l-hak sırrını açma
8. Kim ol bâzû-yı Hallâcuñ kurulmuş elde yayıdur

Eneʾl-hakk:
1. **eneʾl-hakkuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
"Ben Hakk'ım", "Hak'tan gayrı değilim." manasına gelen söz. Tevhid akidesine aykırı bulunarak ilk söyleyen kişi olan Hallâc-ı Mansûr'un idam edilmesine neden olmuştur.
7. Cürʿadânuñdan Eneʾl-hakkuñ yesün Mansûr-vâr
8. Tekye-i Hakda bugün kattâl esrâr isteyen

Ene'l-hakk bâdesi:
1. **ene'l-hakk bâdesinden:**
Mısra: **7**
Hallac-ı Mansur'un Allah'ta bir olma düsturunun badesi.||Allah varlığıyla bir olma.
7. İçdi çün Mansûr Ene'l-hakk bâdesinden bir ayag
8. Nûş-ı cân dedüm ol ayagına başı gelmişe

enfâs-ı nesîm:
1. **enfâs-ı nesîm:**
Mısra: **1**
Hoş ve latif bir biçimde esen rüzgarın esintisi.
1. Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
2. Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem

engel olmak:
1. **engel oldu:**
Mısra: **3**
Engel olmak.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

engîz eylemek:
1. **engîz eyledi:**
Mısra: **1**
Karıştırmak.
1. Mihr âteşbâzlar resmini engîz eyledi
2. Her dırahtuñ bergini bir nevʿe gül-rîz eyledi

engübîn:
1. **engübîn:**
Mısra: **76**
(Fa.) Bal.
75. Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledür
76. Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

Engürûs:
1. **engürûsuñ:**-*uñ*
Mısra: **18**
Macar, Macaristan.
17. Yüzümüz üzre varalum dediler
18. Engürûsuñ Lehün Çehün Banı

engüşt-i hayrüʾl-mürselîn:
1. **engüşt-i hayrüʾl-mürselîn:**
Mısra: **26**
Peygamberlerin en hayırlısının parmağı.
25. İki ruhsâr arasında bînîni sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

engüşt-i mâh-ı nev:
1. **engüşt-i mâh-ı nevle:**
Mısra: **2**
Hilal gibi iki büklüm olma.
1. Mihr-i cihânı kim ki göñülden ede tırâş
2. Engüşt-i mâh-ı nevle felek koya aña baş

engüşt-misâl:
1. **engüşt-misâl:**
Mısra: **9**
Parmak misali.

9. Ey Hayâlî ola mı şaʿşaʿa engüşt-misâl
10. Tutalum beñzedi hurşîd eli âyesine

enhâr:
1. **enhâruñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Ar. is. "Nehr"in cem'i. Irmaklar.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

enîn:
1. **enînimden:**-*imden*
Mısra: **4**
Far. is. İnlemek. İnilti.
3. Cemâlinden görüp gülde eser gülzârda ben hem
4. Enînimden birin yüz bülbül-i nâlâna tapşurdum

enîn etmek:
1. **enîn etdi:**
Mısra: **12**
İnlemek.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

enîs etmek:
1. **enîs et:**
Mısra: **11**
Arkadaş etmek.
11. Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazluñ
12. Lâhid içre kalıcak dil yalıñuz bir kuru baş

enîs-i gussa vü zulmet:
1. **enîs-i gussa vü zulmet:**
Mısra: **1**
Sıkıntı ve kederin dostu.
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

envâʿ-ı kerem etmek:
1. **envâʿ-ı kerem etmeye:**
Mısra: **10**
Türlü türlü iyilikler göstermek.
9. Bir kuru şâhdan alçak durur ol âdem kim
10. Nakd-i ʿömrü var iken etmeye envâʿ-ı kerem

envâr:
1. **envârına:**-*ına*
Mısra: **4**
Nurlar, aydınlıklar.
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

2. **envârdan:**-*dan*
Mısra: **48**
Nurlar, aydınlıklar.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

envâr-ı cemâl-i hak:
1. **envâr-ı cemâl-i hak:**
Mısra: **10**
Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisinin nurları.
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

envâr-ı lutf:
1. **envâr-ı lutfuñdan:**
Mısra: **51**
İhsan etmenin nurları.
51. Sâye-i Haksın velî envâr-ı lutfuñdan saña
52. Cism kılmış peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn

enver:
1. **enver:**
Mısra: **6**
Daha, pek, en nurlu.
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

2. **enver:**
Mısra: **50**
Daha, pek, en nurlu.
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

enver olmak:
1. **enver olursa:**
Mısra: **1**
Aydınlanmak.
1. Rûz-ı rûşenden nola enver olursa şâmımuz
2. Mihr-i ʿâlem tâbdan yakar çerâgı câmımuz

epsem olmak:
1. **epsem ol:**
Mısra: **7**
Suskunlaşmak, ses çıkarmamak.
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

2. **epsem olur:**
Mısra: **10**
Suskunlaşmak, ses çıkarmamak.
9. Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
10. Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur

er:
1. **eremez:**-*e, -mez*
Mısra: **49**
Anlamak.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

2. **erdüñse:**-*düñse*
Mısra: **21**
Ermek, ulaşmak.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

3. **erüñ:**-*üñ*
Mısra: **10**
Velî, ermiş, Allah'a mânen yakın olan, Allah katında şefâati kabul edilen kimse.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

4. **ere:**-*e*
Mısra: **2**
Yiğit, erkek
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

5. **erdi:**-*di*
Mısra: **10**
Gelmek.
9. Ey Hayâlî devr-i haddüñde lebin vasf eyle kim
10. Mevsim-i gül erdi şimdi sohbet-i mül vaktidür

er çerâgı:
1. **er çerâgı:**
Mısra: **4**
Muradına hasıl olanların tekkelere kurban, fakirlere sadaka adadıkları gibi adak yaptıkları gezgin dervişler.
3. Merdümleri gözümüñ nezrini sîm-i eşküñ
4. Yagdursalar ʿaceb mi dâgumdur er çerâgı

er geçmek:
1. **er geçer:**
Mısra: **10**
adam geçinmek, yiğit geçinmek
9. Erdir şu kim ʿarûs-ı cihâna baş egmeye
10. Şâhum vilâyet içre Hayâlî de er geçer

er ocagı:
1. **er ocagıdur:**
Mısra: **6**
Abdal dervişlerin yanıklarla dolu sineleri.
5. Sînemüñ dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
6. Er ocagıdur benüm şâhum buña kurbân akar

er olmak:
1. **er ol:**
Mısra: **6**
Adam, erkek olmak.
5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

er türbesi:
1. **er türbesinde:**
Mısra: **16**
Eren, ermiş türbesi.
15. Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
16. Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

erbâb-ı ʿaşk:
1. **erbâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
âşıklar
1. Pervâneler melâmet oduna girişmeye
2. Erbâb-ı ʿaşk girmez ise aña pişmeye

erbâb-ı belâ:
1. **erbâb-ı belânuñ:**
Mısra: **1**
Gam sahipleri.
1. Teni sad-pâre erbâb-ı belânuñ bâg u râgıdur
2. Kim anuñ dâgdan her lalesi Mecnûn çerâgıdur

erbâb-ı harâbât:
1. **erbâb-ı harâbât:**
Mısra: **1**
Her daim meyhanede bulunanlar.
1. Bir ʿâleme ermiş durur erbâb-ı harâbât
2. Kim düşde dahi görmez anı ehl-i münâcât

erbâb-ı kemâl:
1. **erbâb-ı kemâl:**
Mısra: **41**
Öncü, ehil.
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

2. **erbâb-ı kemâl:**
Mısra: **9**
Şiirden, sözden anlayan bilgin kişiler.
9. Ser-fürû etdi Hayâlî baña erbâb-ı kemâl
10. Bende-i makbûl-i Şâh-ı nükte-dânum sandılar

erbâb-ı nazar:
1. **erbâb-ı nazar:**
Mısra: **3**
Bakış sahipleri.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

2. **erbâb-ı nazar:**
Mısra: **1**
Bakış sahipleri.
1. Nola gözlerse erbâb-ı nazar ruhsâr-ı cânânı
2. Alurlar ortaya pervâneler şemʿ-i şebistânı

erbâb-ı nazm:
1. **erbâb-ı nazma:**
Mısra: **61**
Nazm erbabı, şairler.
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

erbâb-ı nazmuñ devleti:
1. **erbâb-ı nazmuñ devleti:**
Mısra: **9**
Şairlerin mutluluğu.
9. Benem erbâb-ı nazmuñ devleti ey şabkalu kâfir
10. Har-ı nâdân degülseñ devletüñ niçün debersin sen

erbâb-ı şevk:
1. **erbâb-ı şevk:**
Mısra: **3**
Neşe, keyif erbabı.||Keyif sahipleri.
3. Gördüler havf ü recâdan geçmedi erbâb-ı şevk
4. Bâde seylâbıyla ʿaşkuñ hânumânın yıkdılar

erbâb-ı şiʿr:
1. **erbâb-ı şiʿrüñ:**
Mısra: **68**
Şiir erbabı, şairler.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

erbâb-ı suhan olmak:
1. **erbâb-ı suhan oldular:**
Mısra: **44**
Güzel söz söyleme üstatları gibi olmak.
43. Nazm Kenʿânına ben Yûsuf-ı sânî olalı
44. Baña erbâb-ı suhan oldular ihvân-şekil

Erdevân:
1. **erdevânı:**-*ı*
Mısra: **13**
Geştasb neslinden bir şah adıdır.
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

2. **erdevân:**
Mısra: **10**
Geştasb neslinden bir şah adıdır.
9. Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
10. Atı öñünce nice revân Erdevân gerek

eren:
1. **erenler:***-ler*
Mısra: **34**
Ermiş, veli.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

2. **erenler:***-ler*
Mısra: **66**
Ermiş, veli.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

erenler:
1. **erenler:**
Mısra: **12**
Ermiş, veli.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

erenler ayağı:
1. **erenler ayagına:**
Mısra: **9**
Tarikat ulularının eşiği.
9. Yüz sürmege Hayâlî erenler ayagına
10. Yıllar durur ki hâk-i der-i Gülşenî geçer

erenler çerâğına:
1. **erenler çerâgına:**
Mısra: **2**
Abdalların içinde kandil yanan akçe toplama tasları.
1. Yaş dökdü gözlerüm bakıcak sîne dâgına
2. Hayli çok akçe düşdü erenler çerâgına

erganûn:
1. **erganûnumsın:***-um, -sın*
Mısra: **10**
(Fa.) Org, kiliselerde çalınan büyük çalgı.
9. Görüp bir âhdan her üstühânum nâlede ol büt
10. Dedi deyri mahabbetde Hayâlî erganûnumsın

erganûn evtârı:
1. **erganûn evtârına:**
Mısra: **7**
Org çalgısının telleri.||Ahenk.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

erganûn olmak:
1. **erganûn oldu:**
Mısra: **2**
Erganun olmak. (Vücudunda erganunun telleri gibi yukarıdan aşağıya yarıklar açılmak ve bu acılar neticesinde inlemek).
1. Nakş-ı hüsnüñle dili ey büt-i Çîn deyr eyle
2. Erganûn oldu eliflerle tenüm seyr eyle

2. **erganûnı oldum:**
Mısra: **7**
Kiliselerde çalınan büyük çalgı olmak.||Sıkıntı ve kederden inlemek.
7. Deyr-i belânuñ oldum âhımla erganûnı
8. Âh ol bütün elinden feryâdumı işitmez

erganûn-ı âh:
1. **erganûn-ı âhdan:**
Mısra: **7**
Ah orgu, ahın büyük çalgısı.
7. Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
8. Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne

2. **erganûn-ı ahınuñ:**
Mısra: **9**
Ah orgu, ahın büyük çalgısı.
9. Deyr-i ʿâlem erganûn-ı ahınuñ dem-sâzıdur
10. Tâ ki baglandı Hayâlî ey sanem zünnâr-ı ʿaşk

ergavâna dönmek:
1. **ergavâna dönicek:**
Mısra: **22**
Kızıl renge dönmek, kırmızılaşmak.
21. San âl câme içre yalıñ yüzlü hûbdur
22. Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg

ergürmek:
1. **ergürdü:***-dü*
Mısra: **5**
Ulaştırmak, kavuşturmak.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

2. **ergürdüm:***-düm*
Mısra: **14**
Ulaştırmak, kavuşturmak.
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

erimek:
1. **eriye:***-ye*
Mısra: **21**
Tükenmek, bitmek.
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

eritmek:
1. **eridüp:***-üp*
Mısra: **6**
Gitgide azaltıp yok olmasına sebep olmak, ortadan kaldırmak.
5. Nice bir ʿâşık-ı rûşennazaruñ şemʿ gibi
6. Bezm-i gamda eridüp yüregi yâgın yakasın

erişmek:
1. **erişdi:***-di*
Mısra: **11**
Erişmek, ulaşmak, kavuşmak.
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

2. **erişince:***-ince*
Mısra: **34**
Ulaşmak, kavuşmak
33. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
34. Erişince baña mânend suhandâna kerem

3. **erişdi:**-*di*
Mısra: **9**
Gelmek.
9. Vuslat Hayâlî geçdi fürkat demi erişdi
10. Zehr-i firâk-ı dilber cânın kimüñ acıtmaz

erişdürmek:
1. **erişdür:**
Mısra: **14**
Eriştirmek, kavuşturmak.
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

eritmek:
1. **eritseñ:**-*se, -ñ*
Mısra: **5**
Tüketmek, bitirmek
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

2. **eritmeyicek:**-*meyicek*
Mısra: **7**
Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak.
7. Mihnet oldu eritmeyicek zer gibi ruhum
8. Ey sîm-ten bu müşkülümü eyle hal dedüm

Erjeng:
1. **erjeng:**
Mısra: **52**
Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.
51. Bulurdu rengi tegayyür çü nâzır-ı suʿbân
52. Göreydi hâme-i Manisitânımı Erjeng

Erjeng-i nigâristân-ı nazm:
1. **erjeng-i nigâristân-ı nazm:**
Mısra: **9**
Güzel şiirlerle dolu mecmua.
9. Bu Hayâlî oldu Erjeng-i Nigâristân-ı nazm
10. Mânîyi ko gör maʿâni hüsnünüñ nakkâşını

erkâm:
1. **erkâmına:**-*ına*
Mısra: **2**
yazılar, resimler, sayılar.
1. Melâmet mülküne mâlik olup ta kim ʿalem çekdüm
2. Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm

erkân:
1. **erkânı:**-*ı*
Mısra: **4**
İleri gelenler, işin erbabı kimseler.
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

2. **erkânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **2**
Adap, rüsûm.
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

3. **erkânı:**-*ı*
Mısra: **2**
Esaslar.
1. Elin yu kendü kanuñdan dilâ teslîm kıl cânı
2. Tarîk-i ʿaşka girdüñse budur âyîn ü erkânı

erkân eylemek:
1. **erkân eyledi:**
Mısra: **42**
Esas, rükün hale getirmek.
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

erkânı olmak:
1. **erkânı ola:**
Mısra: **38**
(Bir yerin) İleri gelen kimselerinden olma.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

erkân-ı şerʿ:
1. **erkân-ı şerʿ:**
Mısra: **4**
Şeriatın esasları.
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

erkân-şekil:
1. **erkân-şekil:**
Mısra: **18**
İleri gelenler, işin erbabı kimseler misali.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

erkek:
1. **erkek:**
Mısra: **10**
Er, yiğit.
9. Nev-ʿarûs-ı cihâna egmedi baş
10. Gel getir bir Hayâlîden erkek

erlik eylemek:
1. **erlik eyledi:**
Mısra: **4**
Yiğitlik göstermek.
3. Kim ki bu çarh-ı pîrezene mâʾil olmadı
4. Merdâneler içinde bugün erlik eyledi

erlik yolu:
1. **erlik yolun:**
Mısra: **4**
Aşk kahramanının yolu.
3. Bî-sütûn Ferhâdınuñ hâkin ziyâret eyleyen
4. Cân-ı Şîrînden temennî eylesün erlik yalun

erre olmak:
1. **erre olsun:**
Mısra: **54**
Testere olmak.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

erte:
1. **ertesi:**-*si*
Mısra: **10**
Sabah,gündüz, yarın.
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

ervâha vermek:

1. **ervâha vermeden:**
Mısra: **4**
Bedenlere ruh üflemek.
3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

ervâh-ı kudsî:
1. **ervâh-ı kudsîler:**
Mısra: **79**
Kutsi, yüce ruhlar.
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

2. **ervâh-ı kudsîler:**
Mısra: **9**
Kutsi, yüce ruhlar.
9. Reşk eder ervâh-ı kudsîler Hayâlî bendeñe
10. İtlerüñle tâ anı kûyuñda yârân eyledüñ

erzânî:
1. **erzânî:**
Mısra: **2**
Layık, uygun.
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

erzânî görmek:
1. **erzânî gördü:**
Mısra: **34**
Layık bulmak, layık görmek.
33. Haremeynüñ emânetini Hudâ
34. Gördü sen Şehriyâra erzânî

erzel olmak:
1. **erzel olupdur:**
Mısra: **37**
Çok fena rezil olmak.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

erzen:
1. **erzen:**
Mısra: **3**
Darı.
3. Erzen almışdur eline bülbülü sayd etmege
4. Halka halka cismini kıldı ser-â-ser dâm gül

2. **erzen:**
Mısra: **2**
Darı tanesi.
1. Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
2. Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi

esmek:
1. **eserse:**-*er, -se*
Mısra: **21**
Esmek.
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

2. **esmez:**-*mez*
Mısra: **9**
Esmek.||Bulaşmak.
9. Senden esmez Hayâlî gayra gubâr
10. Ne ʿaceb bârigâh imişsin sen

eşʿâr:
1. **eşʿârum:**-*um*
Mısra: **31**
Şiirler, manzum olarak kaleme alınmış eserler.
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

2. **eşʿârumda:**-*umda*
Mısra: **1**
Şiirler, manzum olarak kaleme alınmış eserler.
1. Ben ki eşʿârumda vasf-ı zülfü meftûn eyleyem
2. Ey nice Leylî-sıfat mahbûbu Mecnûn eyleyem

eşʿâr-ı dil-güşâ:
1. **eşʿâr-ı dil-güşâda:**
Mısra: **12**
Kalbe ferahlık veren şiirler.
11. Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
12. Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda

eşʿâr-ı Hayâlî:
1. **eşʿâr-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin şiirleri.
9. Eşʿâr-ı Hayâlî var iken gûşunu şehler
10. Bilsem ne içün lüʾlüʾ-yi lâlâya çekerler

2. **eşʿâr-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin şiirleri.
9. Ger müyesser ola eşʿâr-ı Hayâlî okumak
10. Kılma taksîr aña tahsîn ile şâpâşında

eşʿâr-ı rengîn:
1. **eşʿâr-ı rengînüñ:**
Mısra: **35**
Hoş, renkli şiir.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

esâsından yıkmak:
1. **esâsından yıkar:**
Mısra: **8**
Temelinden yıkmak.
7. Sâkiyâ bozsa ʿaceb mi hâne-i zühdü şarâb
8. Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâra su

eşbâh:
1. **eşbâha:**-*a*
Mısra: **1**
Şahıslar, cisimler, vücutlar.
1. Sînemüzden der bunu eşbâha rûh-i pâkimüz
2. Kim bizüz hayy-i ebed yokdur ecelden bâkimüz

eşcâr:
1. **eşcâr:**
Mısra: **4**
Ağaçlar.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

eşcâr-ı kühsâr:
1. **eşcâr-ı kühsâr:**
Mısra: **3**
Dağlardaki ağaçlar.
3. Eşcâr-ı kühsâr baña kol salup dedi
4. ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt

eser:
1. **eserdir:**-*dir*
Mısra: **27**
Eser, iz, nişan.
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

2. **eser:**
Mısra: **5**
Eser, iz, nişan.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

eser kalmamak:
1. **eser kalmaz:**
Mısra: **7**
Hiçbir belirti, iz olmamak.
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

eser yel:
1. **eser yelden:**
Mısra: **5**
Yel, rüzgar.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

eserin koymamak:
1. **eserin komaduk:**
Mısra: **7**
İz kalmamak.
7. Yüz şükr komaduk eserin ismüñ ü resmüñ
8. Şol nîst makâmında olan hestlerüz biz

eşhel:
1. **eşhel:**
Mısra: **4**
Ela gözlü.
3. Gözüñe nergis reşk-i sofî bakmakdan
4. Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden

eşik:
1. **eşigüñe:**-*ü, -ñ, -e*
Mısra: **14**
Eşik, kapı önü.
13. Eyitdi şâdlıg eyler zamâne geldigine
14. Eşigüñe Şeh-i dehrüñ bu ʿîd-i ferruh-fâl

2. **eşigüñ:**-*üñ*
Mısra: **11**
(Sevgilinin) Eşiği.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

3. **eşik:**
Mısra: **10**
Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak.
9. Kutlu kapu açıldı Hayâlînüñ üstüne
10. Alçak göñüllü olalıdan nitekim eşik

4. **eşigüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Eşiği.
5. Lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gamuñ ola harâm
6. Bilmez isem eşigüñ Kaʿbe-i ʿUlyâ yerine

eşiği itleri:
1. **eşigi itlerine:**
Mısra: **21**
(Sevgilinin) Eşiği önünde duran kapı köpekleri.
21. Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür
22. O dergâha bizümle yüz süren yârâna ʿaşk eyle

2. **eşigi itleriyle:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Eşiği önünde duran kapı köpekleri.
5. Eşigi itleriyle hem-sifâl oldum bihamdillah
6. Bu zevki bulmadum şehlerle gerçi Câm-ı Cem çekdüm

eşiğinde soyunmak:
1. **eşiginde soyunup:**
Mısra: **9**
Kapısında soyunmak.||Bir kapıya kul olmak.
9. Ey Hayâlî gerçek erler eşiginde soyunup
10. Bu yalan dünyâ libâsından ferâgat isterüz

eşiğini beklemek:
1. **eşigini bekledim:**
Mısra: **5**
Kapısını beklemek.
5. Dün gece subh olunca eşigini bekledim
6. Sovukluk etdi bir yaña ol bir yaña seher

eşiğüñ gedâlıgı:
1. **eşigüñ gedâlıgın:**
Mısra: **9**
Kapı kulluğu.
9. Ben ol Hayâlîyem ki eşigüñ gedâlıâın
10. Taht-ı ʿAcemle milket-i ʿOsmâna vermezem

eşigüñ taşı:
1. **eşigüñ taşı:**
Mısra: **11**
Sevgilinin eşiğinin taşı.
11. Eşigüñ taşı Hayâlînüñ yüzüñden gitmeye
12. Seng-i mıknâtîs ola bir yaña âhen bir yaña

eşigüñe yüz sürmek:
1. **eşigüñe yüz sürer:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Eşiğine yüz sürmek. (Yalvarmak yakarmak bağlamında).
3. Ay ile gün gece gündüz eşigüñe yüz sürer
4. Kuyuñu nola berâber der isem eflâk ile

esîr:
1. **esîriyüz:**-*i, -y, -üz*
Mısra: **2**
tutsak || müptela, düşkün
1. Sofî tarîk-i ʿaşkda biz derd esîriyüz
2. Hûn-ı cigerle dem geçüren merd esîriyüz

esir etmek:
1. **esir etmiş:**
Mısra: **8**
Tutsak durumuna getirmek.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

esîr olmak:

1. **esîr olmuş:**
Mısra: **9**
Tutulmak, köle olmak.
9. Hayâlî ruhlarıyla zülfüñe yâruñ esîr olmuş
10. Güneş yollara düşmüş sâyeler dîvâra yasdanmış

esirgemek:
1. **esirge:**
Mısra: **6**
Esirgemek, gözetmek.
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

esîr-i gam:
1. **esîr-i gam:**
Mısra: **15**
Keder esiri, keder tutsağı.
15. Sen şâdlıkta düşmenüñ olsun esîr-i gam
16. Budur Hayâlînüñ sözü her şâm tâ seher

esîr-i intizâr:
1. **esîr-i intizâr:**
Mısra: **3**
Ümitli bekleyişin esiri.
3. Sâye-i dîvâr-ı hırmânem esîr-i intizâr
4. Ol güneş ruhsârı peydâ eyle pinhân et beni

esîr-i nâz:
1. **esîr-i nâzdur:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Şımarıklıklarına tutsak olan.||Aşığın gönlü.
5. Dem-i vasl istemez cismüm gibi nâşî aradayken
6. Helâk-i cevri dilberdür esîr-i nâzdur gönlüm

esîr-i pür-günâh:
1. **esîr-i pür-günâhem:**
Mısra: **8**
Günaha batmış tutsak.||Aşık.
7. Güneş gibi beni altuna gark etseñ kabûlüm yok
8. Kapuñda çün kuluñ oldum esîr-i pür-günâhem ben

esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdân:
1. **esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdânem:**
Mısra: **18**
Dönüp duran gökyüzü zincirinin tutsağı.
17. Hayâlî meşreb-i ahrâr bulmuşam lîkin
18. Esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdânem

esîr-i zülf:
1. **esîr-i zülfdür:**
Mısra: **7**
Sevgilinin saçlarının tutsağı.
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

eşk:
1. **eşk:**
Mısra: **69**
Gözyaşı.
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

2. **eşk:**
Mısra: **7**
Gözyaşı.
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

eşk ü âh:
1. **eşk ü âhum:**
Mısra: **3**
Gözyaşı ve ah etmek.
3. Sînemde eşk ü âhum berg-i gam etdi hâsıl
4. Âb u havâ olunca bir hâkden ne bitmez

2. **eşk ü âhumdur:**
Mısra: **2**
Gözyaşı ve ah.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

eşkâl:
1. **eşkâl:**
Mısra: **8**
şekiller, suretler
7. Kebûdî çâdır içinde sipihr-i şuʿbede-bâz
8. Hezâr sûret ile ʿarz eyledi eşkâl

2. **eşkâl:**
Mısra: **8**
şekiller, suretler
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât:
1. **eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât:**
Mısra: **7**
Kainattaki suretlerin şekilleri.
7. Saldı ʿaksi baña eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât
8. Gözüñ aç Âyine-i İskenderî oldum yine

eşkâlini añlamak:
1. **eşkâlini añladuk:**
Mısra: **7**
Şeklini, suretini, ne olduğunu çözmek.
7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

eski:
1. **eskidür:***-dür*
Mısra: **17**
Çok zaman geçmiş olan.||Yıllanmış.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **eski:**
Mısra: **6**
Çok zaman geçmiş olan, kadim.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

eski ʿâdet:
1. **eski ʿâdetdür:**
Mısra: **10**
Eski gelenek.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

eşk-i ʿâşık:
1. **eşk-i ʿâşıkla:**
Mısra: **5**
Aşığın gözyaşı.

5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

eşk-i çeşm:
1. **eşk-i çeşmi:**
Mısra: **21**
gözyaşı
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

2. **eşk-i çeşmi:**
Mısra: **23**
gözyaşı
23. Eşk-i çeşmi var iken dünyâya kim eyler nazar
24. Şuʿle-i âhı kimüñ kim ʿâleme pertev salar

eşk-i çeşm-i hûn-feşân:
1. **eşk-i çeşm-i hûn-feşânı:**
Mısra: **1**
Kanlar saçan gözyaşı.
1. Jâlelerdür eşk-i çeşm-i hûn-feşânı bülbülüñ
2. Berg-i güldür penbe-i dâg-ı nihânı bülbülüñ

eşk-i çeşm:
1. **eşk-i çeşmüm:**
Mısra: **4**
gözyaşı
3. Ser-geştesi olalı o mâhuñ felek gibi
4. Dâmânum eşk-i çeşmüm ile pür-sitâredür

2. **eşk-i çeşmüm:**
Mısra: **3**
Gözyaşı
3. Akdugınca eşk-i çeşmüm dilde artar tâb-ı ʿaşk
4. Gözlerimüñ yaşı gûyâ ol çerâgın yâgıdur

eşk-i firâvân:
1. **eşk-i firâvânı:**
Mısra: **35**
Çok gözyaşı.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

eşk-i hûnîn:
1. **eşk-i hûnînüm:**
Mısra: **2**
Kanlı gözyaşı.
1. Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
2. Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile

2. **eşk-i hûnînümle:**
Mısra: **9**
Kanlı gözyaşı.
9. Ey Hayâlî eşk-i hûnînümle hem-demdür müdâm
10. Anuñ içün bâde-i gül-renge meyyâlem bu gün

eşk-i lâle-gûn:
1. **eşk-i lâle-gûnumla:**
Mısra: **2**
Lale gibi kırmızı renkteki kanlı gözyaşı.
1. Gonca laʿlüñ hasretinden bagrumı hûn eyledüm
2. Kûyuñ eşk-i lâle-gûnumla ciger-gûn eyledüm

eşk-i Mecnûn:
1. **eşk-i mecnûn:**
Mısra: **6**
Mecnun'un gözyaşları.
5. Gonca Leylî gibi dil-teng olalı beñzedi âh
6. Eşk-i Mecnûn gibi her jâle dür-i meknûna

eşk-i pür-kerem:
1. **eşk-i pür-keremden:**
Mısra: **3**
İhsanlarla dolu gözyaşı.
3. Oldum ey gül-çehre eşk-i pür-keremden şermisâr
4. Edeli Mecnûn gibi ʿâlemlere rusvâ beni

eşk-i pür-hûn:
1. **eşk-i pür-hûnum:**
Mısra: **5**
Kanlı gözyaşı.
5. Görüp bu eşk-i pür-hûnum demüñ hoş deme ey meh-rû
6. Ne kanlar agladı çeşmüm gelince bu deme yaşum

eşk-i revân:
1. **eşk-i revânın:**
Mısra: **10**
Akan gözyaşı.
9. Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
10. Ruhun zerd eyleyüp eşk-i revânın aleden gayrı

2. **eşk-i revânum:**
Mısra: **1**
Akan gözyaşı.
1. Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
2. Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

eşk-i sîmîn:
1. **eşk-i sîmînüñden:**
Mısra: **4**
Gümüşten gözyaşı.
3. Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
4. Eşk-i sîmînüñden ayagına halhal eyledüñ

eşk-i ter:
1. **eşk-i ter:**
Mısra: **1**
Taze gözyaşı.
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

eski yâr:
1. **eski yârumdur:**
Mısra: **2**
Eski sevgili.
1. Her nefes ney hem-dem-i feryâd ü zârumdur benüm
2. Bâde-i gül-rengi añma eski yârumdur benüm

eşk sitâresi:
1. **eşkin sitâresin:**
Mısra: **1**
Gözyaşı yıldızları.
1. Eşkin sitâresin salalı ayaga gözüm
2. Sen meh-likâ yanında benüm düşdü yıldızum

eşk gülleri:
1. **eşküm güllerin:**
Mısra: **1**
Gözyaşı gülleri.||Kanlı gözyaşı.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

eşk katresi:

1. **eşküm katresin:**
Mısra: **23**
Gözyaşı damlası.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

esmâ:
1. **esmâ:**
Mısra: **4**
Allah'ın güzel isimleri.
3. Bir safâ kesb eyledüm kûy-ı harâbât içre kim
4. Zâhid ol zevki düşünde görmedi esmâ ile

esrâr:
1. **esrârumı:**-*umı*
Mısra: **46**
sırlar, gizler
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

2. **esrârumı:**-*umı*
Mısra: **8**
esrar (uyuşturucu anlamında); "Hâlis Hint keneviri yaprağı üstündeki yağlı sakızdan bir takım ameliyelerden sonra isti'mal olunan maddedir. Yenilir; kabak, nargile ve sair sûretle içilir.
7. Her gubâr içinde bir hurşîde eylerdüñ nazar
8. Cürʿadânumdan eger nûş eylesen esrârumı

esrâr-ı ʿaşk:
1. **esrâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşkın sırları.
5. Tekye-i gülzârda bir cürʿadândur gonca kim
6. Bülbül-i şûrîdeye teklîf eder esrâr-ı ʿaşk

esrâr-ı kâʾinât:
1. **esrâr-ı kâʾinâta:**
Mısra: **3**
Kâinatın sırları.
3. Esrâr-ı kâʾinâta ezel cürʿadân iken
4. Ben hânikâh-ı ʿaşkda hayrân idüm saña

eşref:
1. **eşrefi:**-*i*
Mısra: **5**
En şerefli.
5. Meclisde saña eşrefi ʿarz etdügin görüp
6. Eller defüñ şehâ yine yüzüne urdular

eşyâ:
1. **eşyâya:**-*ya*
Mısra: **7**
Ar. 1. Şeyler, mevcudat.
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

eşyânuñ dili:
1. **eşyânuñ dilinde:**
Mısra: **1**
Yaratılmışların dili.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

etmek:
1. **etdüm:**-*düm*
Mısra: **47**
etmek, eylemek
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

2. **etdüm:**-*düm*
Mısra: **4**
Yapmak, hazırlamak.
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

3. **etmekde:**-*mekde*
Mısra: **1**
Yapmak, çizmek.
1. Resm-i ʿaşk u ʿâşıkî etmekde mâhirdür göñül
2. Dâʾimâ derd ü belâ çekmekde kâdirdür göñül

etdügini burnundan getürmek:
1. **etdügini burnundan getürdi:**
Mısra: **37**
Birini bir şeyi yaptığına yapacağına pişman etmek.
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

etdüklerini bulmak:
1. **etdüklerin bula:**
Mısra: **29**
Ettiklerini bulmak, yaptığı kötülüklerin cezasını görmek.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

etdürmek:
1. **etdürigör:**-*igör*
Mısra: **5**
Etme işini yaptırmak.
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

etegin tutmak:
1. **etegin tut:**
Mısra: **8**
Himayesine girme, medet umma.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

etfâl:
1. **etfâli:**-*i*
Mısra: **5**
Çocuklar.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

2. **etfâle:**-*e*
Mısra: **2**
Çocuklar. "Tıfl"ın cem'idir.
1. Göñlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
2. Beñzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile

etfâl-i çemen:
1. **etfâl-i çemenle:**
Mısra: **2**
Çimen çocukları.||Çiçekler.
1. Hengâm-ı seherde açılup bâga benefşe
2. Etfâl-i çemenle girişür lâga benefşe

__**etfâl-i dil ü cân:**__
1. **etfâl-i dil ü cânumdur:**
Mısra: **1**
Gönül ve ruhun çocukları. (Aşığın sinesindeki yaralar bağlamında).
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

__**etfâl-i lâ-yezâl:**__
1. **etfâl-i lâ-yezâl:**
Mısra: **9**
Sonsuzluk çocukları.||Yokluk alemine girmiş dervişler.
9. Etfâl-i lâ-yezâl ile pistân-ı hikmeti
10. Şâhum geçer mi dem ki Hayâlî emişmeye

__**etfâlini emzirmek:**__
1. **etfâlini emzirür:**
Mısra: **34**
Çocuğuna süt vermek.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

__**etine canına dolu güzel:**__
1. **etine canına dolu güzelle:**
Mısra: **9**
Etine dolgun güzel.
9. Etine canına dolu güzelle kocmak olurdu
10. Hayâlî neylesün cürʾet deminde kîse arıkdur

__**etrâf:**__
1. **etrâfı:**-*ı*
Mısra: **34**
Ar. Taraf'lar, yanlar, canipler.
33. Diyâr-ı Rûmda bir karye vardur
34. Anuñ etrâfı kûhistâna beñzer

2. **etrâfı:**-*ı*
Mısra: **3**
çevre
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

3. **etrâfını:**-*ın, -ı*
Mısra: **10**
her yer, çevre
9. Buldu zînet kanlu dagumla Hayâlî her elif
10. Servler etrâfını gûyâ ki etdüm nârlık

__**etrâfını almak:**__
1. **etrâfın almış:**
Mısra: **6**
Etrafını, çevresini çevrelemek.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

__**etrâfını tutmak:**__
1. **etrâfını tutmuşsun:**
Mısra: **3**
Çevresini kaplamak.
3. Gördüm etrâfını tutmuşsun hilâlüñ ey şafak
4. Zahm-ı ʿâşıkdan dökülmüş kana beñzetdüm seni

__**ev:**__
1. **evüñ:**-*üñ*
Mısra: **14**
konut, hane. mec. Beden, vücut.
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

2. **evüñ:**-*üñ*
Mısra: **10**
Barınma yeri, dünya.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

3. **evden:**-*den*
Mısra: **1**
konut, hane.
1. Ol sanavber kad içün evden olup âvâre
2. Süreyüm bâd-ı sabâ gibi yüzüm kühsâra

__**evc:**__
1. **evce:**-*e*
Mısra: **3**
Gök || gökyüzünün en yüksek noktası, doruk, yüce
3. Geh hazîze gâh evce seyrüme yok intihâ
4. Mevc-i deryâyem gehî deryâ içindemâhîyem

2. **evce:**-*e*
Mısra: **21**
Zirve.
21. Ey Hayâlî murg-ı dil bir evce pervâz etdi kim
22. Çarhda gördü nücûmu dâne-i erzen gibi

__**evc-i istignâ:**__
1. **evc-i istignâda:**
Mısra: **7**
İhtiyaçsızlık doruğu
7. Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
8. Sayd-gâhından cihânuñ fârig üʾl-bâlem bu gün

__**evc-i mahabbet şâhbâzı:**__
1. **evc-i mahabbet şâhbâzı:**
Mısra: **7**
Aşk zirvesinin alıcı kuşu.||Âşık.
7. Benüm göñlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim
8. Nice Mecnûn gibi yavru uçurdum âşiyânından

__**evgâr mest:**__
1. **evgâr mest:**
Mısra: **8**
Körkütük sarhoş.
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

2. **evgâr mest:**
Mısra: **8**
Körkütük sarhoş.
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

__**evi virân olmak:**__
1. **evi virân ola:**
Mısra: **3**
Yuvası dağılmak.
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

__**evrâdını sürmek:**__

1. **evrâdını sürer:**
Mısra: **6**
Zikirlerini tekrar etmek.
5. ʿAceb ne dâʾireden dem urur ki sûfî-vâr
6. Duʿâ-yi Nûr ile evrâdını sürer kandîl

evrâk:
1. **evrâk:**
Mısra: **18**
Yapraklar.
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

evrâk-ı gülistân:
1. **evrâk-ı gülistânı:**
Mısra: **60**
Gül bahçesinin yaprakları.||Şiir.
59. Bahâristân-ı tabʿumda açıldı bir gül-i sûrî
60. Hacil eyler anuñ her bergi evrâk-ı gülistânı

evrâk-ı hazân:
1. **evrâk-ı hazân:**
Mısra: **8**
Sonbahar yaprakları.
7. Gınâ iklîminüñ sultânlarına
8. Görünür cümle evrâk-ı hazân genc

2. **evrâk-ı hazân:**
Mısra: **8**
Sonbahar yaprakları.
7. Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
8. Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

evrâk-ı ʿutârit:
1. **evrâk-ı ʿutâritte:**
Mısra: **15**
Utarit sahifeleri.||Feleğin katibi sayılan Merkür gezegeninin yazdığı sayfalar. (Utarit'in hakim olduğu burçta doğanların özellikleri bağlamında).
15. Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
16. Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş

evreng-i hurşîd:
1. **evreng-i hurşîdi:**
Mısra: **5**
Güneş gibi parlak taht.
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

evreng-i şâhî:
1. **evreng-i şâhî:**
Mısra: **10**
Sultana yakışır tarzda bir şan.
9. Ayaguñ topragı olmuş Hayâlî
10. Verildükde saña evreng-i şâhî

evsâf-ı bârigâh-ı Süleymân:
1. **evsâf-ı bârigâh-ı süleymânı:**
Mısra: **9**
Kanuni Sultan Süleyman'ın divanhanesinin vasıfları.
9. Evsâf-ı bârigâh-ı Süleymânı eyleseñ
10. Dîv-i hasedden eyle hazer ictinâb kıl

evsâf-ı husrevân-ı saʿâdet-cenâb kılmak:
1. **evsâf-ı husrevân-ı saʿâdet-cenâb kıl:**
Mısra: **6**
Mutlulukla hemhal olan hükümdarların vasıflarını kazandırmak, övmek.
5. Gel ey hasûd mâlik-i mülk-i kelâm iseñ
6. Evsâf-ı Husrevân-ı saʿâdet-cenâb kıl

evtâr:
1. **evtârıdur:***-ıdur*
Mısra: **7**
Yay ve keman kirişleri, saz telleri.
7. Hayâl-i kâkülü evtârıdur mızrâbı peykânı
8. Mahabbet bezm-gâhında çalınur sâzdur göñlüm

evvel:
1. **evvel:**
Mısra: **1**
Önce.
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **evvel:**
Mısra: **2**
ilk olarak, ilk önce
1. Dil-rübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
2. Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar

evvel bahâr olsa:
1. **evvel bahâr olsa:**
Mısra: **4**
İlkbaharın gelişi.||Sevgilinin yüzünü görmek.
3. Gözlerüm gördükde yârı kanlu yaş eyler revân
4. Cûylar evvel bahâr olsa eder tugyân akar

evvel bahâra karşu:
1. **evvel bahâra karşu:**
Mısra: **2**
Bahar mevsimine az bir zaman kala.
1. Agyâr âh edermiş ol gül-ʿîzâra karşu
2. Olur savuk havâlar evvel bahâra karşu

ey:
1. **ey:**
Mısra: **4**
Seslenme edatı.
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **ey:**
Mısra: **8**
Seslenme edatı.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **ey:**
Mısra: **12**
Seslenme edatı.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

ey âfet:
1. **ey âfet:**
Mısra: **8**
Ey güzel.||Ey sevgili.
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

ey âfet-i Rûm:

1. **ey âfet-i rûm:**
Mısra: **9**
Ey Anadolu'nun güzeli.
9. Benüm olsa eger ey âfet-i Rûm
10. Stanbul pây-i tahtında olan genc

ey âfitâb:
1. **ey âfitâb:**
Mısra: **13**
Ey güneş.||Ey padişah.
13. Bir gubâr-ı râhı deñlü ol Şehüñ ey âfitâb
14. Yaʿni sen de nûr-bahş-ı dîde-i imkân mısın

2. **ey âfitâb:**
Mısra: **1**
Ey güneş.||Ey sevgili.
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

ey âfitâb-ı bürc-ı hüsn:
1. **ey âfitâb-ı bürc-ı hüsn:**
Mısra: **5**
Ey güzellik burcunun güneşi.||Ey sevgili.
5. Baña bu devlet yeter ey âfitâb-ı bürc-ı hüsn
6. Zerre gibi hüsnünüñ ʿâlemde ser-gerdâniyem

ey ʿandelîb:
1. **ey ʿandelîb:**
Mısra: **14**
Ey bülbül.||Ey aşık.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

2. **ey ʿandelîb:**
Mısra: **1**
Ey bülbül.||Ey aşık.
1. Ey ʿandelîb gerçi sabr-ı karâra yer yok
2. Gül hâb-ı nâza vardı feryâd ü zâra yer yok

ey ʿAnkâ:
1. **ey ʿankâ:**
Mısra: **10**
Ey Anka kuşu.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

ey ârâm-ı cân:
1. **ey ârâm-ı cân:**
Mısra: **9**
Ey canın kendisinde huzur bulduğu.
9. Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
10. Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur

ey Asâf-ı devrân:
1. **ey âsâf-ı devrân:**
Mısra: **12**
Ey devrin Asaf'ı.
11. Gûşe-i mihnetde cân verür Hayâlî derd-mend
12. Bir nazar kılmaz iseñ ey Âsâf-ı devrân aña

ey ʿâşık:
1. **ey ʿâşık:**
Mısra: **18**
Ey aşık.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

2. **ey ʿâşık:**
Mısra: **1**
Ey aşık.
1. Ey diyen ʿâşık belâ kûyunda ben derd isterin
2. Derd hem feryâd edüp eydür ki ben merd isterin

ey ʿâşık-ı sermest:
1. **ey ʿâşık-ı sermest:**
Mısra: **7**
Ey kendinden geçmiş aşık.
7. Añma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
8. Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar

ey âşinâ:
1. **ey âşinâ:**
Mısra: **4**
Ey yüzücü.
3. Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
4. Sunma elüñ halâs içün ey âşinâ baña

ey ʿaşk:
1. **ey ʿaşk:**
Mısra: **2**
Ey aşk.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

2. **ey ʿaşk:**
Mısra: **2**
Ey aşk.
1. Kûy-i vefâda bir güzelüñ hâk-i râhıyuz
2. Ey ʿaşk devletüñde cihân pâdişâhıyuz

ey ʿaşk-ı dilber:
1. **ey ʿaşk-ı dilber:**
Mısra: **2**
Ey gönül alan sevgilinin aşkı.
1. Senüñ sâyeñde şehlerdür gedâlar
2. Saña ey ʿaşk-ı dilber merhabâlar

ey ʿaşk-ı dost:
1. **ey ʿaşk-ı dost:**
Mısra: **3**
Ey sevgilinin aşkı.
3. Ey ʿaşk-ı dost cân ü göñül sensüz olmasun
4. Ey derd-i yâr câna bedel bilürem seni

ey ʿazîz:
1. **ey ʿazîz:**
Mısra: **9**
Ey aziz.||Ey sevgili.
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

2. **ey azîzüm:**
Mısra: **4**
Ey aziz.||Ey Yusuf gibi güzel sevgili.
3. Yûsufa beñzetme yârı Mısr-ı hüsn içre bu gün
4. Ey azîzüm sen dedigüñ şâhid-i bâzâr yok

ey bâd-ı âh:
1. **ey bâd-ı âh:**
Mısra: **3**
Ey ah rüzgarı.
3. Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
4. Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı

<u>**ey bâg-ı behişt:**</u>
1. **ey bâg-ı behişt:**
Mısra: **7**
Ey cennet bahçesi.
7. Gel ikende kendüñe germ olma ey bâg-ı Behişt
8. Kâmet-i dilber gibi serv-i hırâmânuñ mı var

<u>**ey bî-amân:**</u>
1. **ey bî-amân:**
Mısra: **16**
Ey amansız.||Acıması olmayan.
15. Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde
16. Ne deñlü var ise ey bî-amân genc

<u>**ey bî-bedel:**</u>
1. **ey bî-bedel:**
Mısra: **2**
Ey eşsiz sevgili.
1. Bâzâr-ı kâʾinatda gördü güzel seni
2. Bî-ihtiyâr sevdi dil ey bî-bedel seni

<u>**ey birâder:**</u>
1. **ey birâder:**
Mısra: **2**
Ey kardeşim.
1. Yapdıgında yazmış İbrâhîm-i Âzer Kaʿbeye
2. Yap göñül varmak dilerseñ ey birâder Kaʿbeye

<u>**ey bî-vefâ:**</u>
1. **ey bî-vefâ:**
Mısra: **9**
Ey vefasız.||Ey sevgili.
9. Ey bî-vefâ Hayâlî dururken sabâ ile
10. Lâyık mı el oyunların oynaya kâkülüñ

<u>**ey bülbül:**</u>
1. **ey bülbül:**
Mısra: **19**
Ey bülbül.||Ey aşık.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

2. **ey bülbül:**
Mısra: **1**
Ey bülbül.||Ey aşık.
1. Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yaña
2. Edelüm şûrîdelük sen bir yaña ben bir yaña

<u>**ey büt-i Çîn:**</u>
1. **ey büt-i çîn:**
Mısra: **1**
Ey Çin putu gibi olan güzel.
1. Nakş-ı hüsnüñle dili ey büt-i Çîn deyr eyle
2. Erganûn oldu eliflerle tenüm seyr eyle

<u>**ey büt-i gûyâ:**</u>
1. **ey büt-i gûyâ:**
Mısra: **8**
Ey konuşan put.||Ey sevgili.
7. Deyr içre nakş-ı sûretüñe eyleyüp nazar
8. ʿAklın sanemler ey büt-i gûyâ yitirdüler

<u>**ey büt-i ʿÎsî-nefes:**</u>
1. **ey büt-i ʿÎsî-nefes:**
Mısra: **9**
Ey ölülere can veren, İsa nefesli güzel.
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿÎsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

2. **ey büt-i ʿÎsî nefes:**
Mısra: **10**
Ey İsa nefesli güzel.
9. Deyr-i ʿâlemde Hayâlî kime âşıkdur deseñ
10. Ey büt-i ʿÎsî-nefes sen saçları zünnâradur

<u>**ey cân:**</u>
1. **ey cân:**
Mısra: **10**
Ey Sevgili! Ey cânım!
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

<u>**ey Cemşîd-fer:**</u>
1. **ey cemşîd-fer:**
Mısra: **45**
Ey Cemşid saltanatlı padişah.
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

<u>**ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl:**</u>
1. **ey cemşîd-i eyvân-ı cemâl:**
Mısra: **5**
Ey güzellik köşkünün Cemşid'i.||Sevgili.
5. Nola yıksañ göñlüm ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl
6. Rûzigâr âyîne-i İskendere verdi şikest

<u>**ey çeşm-i hûn-feşân:**</u>
1. **ey çeşm-i hûn-feşânum:**
Mısra: **2**
Ey kanlar saçan göz.||Ey sevgili.
1. Kan agladuñ görünce ben ʿâşıkı belâda
2. Ey çeşm-i hûn-feşânum olsun demüñ ziyâde

<u>**ey cevân:**</u>
1. **ey cevân:**
Mısra: **1**
Ey taze sevgili.
1. Göñülde ʿaşkuñ oldu ey cevân genc
2. Belî vîrânede olur nihân genc

<u>**ey cevr ü cefalar kılıcı:**</u>
1. **ey cevr ü cefalar kılıcı:**
Mısra: **5**
Ey eziyet ve sıkıntı gösteren sevgili.
5. Ey cevr ü cefalar kılıcı tîr-i kazâdur
6. Ger var ise ol gamze-i bî-bâke berâber

<u>**ey ciger pergâlesi:**</u>
1. **ey ciger pergâlesi:**
Mısra: **6**
Ey ciğer parçası.||Sevgili.
5. Lâle-zâr etdi gözüm yaşıyla bâg-ı ʿâlemi
6. Ey ciger pergâlesi akıtma bagrum yâgını

<u>**ey dâg:**</u>
1. **ey dâg:**
Mısra: **6**
Ey yara.
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

<u>**ey dehr-i dûn:**</u>
1. **ey dehr-i dûn:**
Mısra: **7**
Ey alçak dünya.
7. Nâhûn-ı hârâ-şikâfumla beni ey dehr-i dûn
8. Bî-sütûn-ı mihnete bir tâze Ferhâd eyledüñ

<u>**ey derd-i dilber:**</u>
1. **ey derd-i dilber:**
Mısra: **5**
Ey sevgiliyi düşünme derdi.
5. Ol tezerv-i nâz içün ey derd-i dilber sînemi
6. Halka halka dâglarla dâm-ı sayyâd eyledüñ

<u>**ey derd-i yâr:**</u>
1. **ey derd-i yâr:**
Mısra: **4**
Ey sevgilinin aşk derdi.
3. Ey ʿaşk-ı dost cân ü gönül sensüz olmasun
4. Ey derd-i yâr câna bedel bilürem seni

<u>**ey dervîş:**</u>
1. **ey dervîş:**
Mısra: **5**
Ey derviş.
5. Hâke güstâh gibi basma kadem ey dervîş
6. Ayaguñ altına bak mûr-ı Süleymânem ben

2. **ey dervîş:**
Mısra: **7**
Ey derviş.
7. Hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleridür ey dervîş
8. Feyz kim zâhir olur Edhem ü Bektâşından

<u>**ey devrân:**</u>
1. **ey devrân:**
Mısra: **7**
Ey zaman.
7. Kûy-ı dilberden ne gam dûr etseñ ey devrân beni
8. Çok mudur gülzâr-ı dehre bir hezâr eksükliği

<u>**ey dîde:**</u>
1. **ey dîde:**
Mısra: **3**
Ey göz.
3. Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
4. Eşk-i sîmînüñden ayagına halhal eyledüñ

2. **ey dîde:**
Mısra: **2**
Ey göz.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

<u>**ey dîde-i gam-dîde:**</u>
1. **ey dîde-i gam-dîde:**
Mısra: **3**
Ey kederli göz.
3. Cismümi ey dîde-i gam-dîde hûna gark edüp
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk etdüñ beni

<u>**ey dil:**</u>
1. **ey dil:**
Mısra: **1**
Ey gönül
1. Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
2. Hûn-ı dil çek dâguñı küynüklü biryân oldu tut

2. **ey dil:**
Mısra: **2**
Ey gönül
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

<u>**ey dilber:**</u>
1. **ey dilber:**
Mısra: **5**
Ey güzel, gönül alıcı, sevgili.
5. Ben gedâdan yıgma ey dilber zekât-ı hüsnüñü
6. Padişâhum dostum lutf u ʿatâlar vaktidür

<u>**ey dirîgâ:**</u>
1. **ey dirîgâ:**
Mısra: **7**
Yazıklar olsun!
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

<u>**ey dost:**</u>
1. **ey dost:**
Mısra: **10**
Ey sevgili.
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

2. **ey dost:**
Mısra: **40**
Ey dost.
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

<u>**ey dûd-ı âh:**</u>
1. **ey dûd-ı âh:**
Mısra: **2**
Ey ah dumanı.
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

<u>**ey ehl-i derd:**</u>
1. **ey ehl-i derd:**
Mısra: **5**
Ey Aşık.
5. Nâfe gibi terk-i ser kılmak gerek ey ehl-i derd
6. Bir nazar seyr etmege başdan o kâkül sohbetin

<u>**ey fakîh:**</u>
1. **ey fakîh:**
Mısra: **5**
Ey anlayışı kuvvetli olan kişi.
5. ʿAşk-ı yâr ile nola devrâna girsem ey fakîh
6. Girdibâd ile yoludur raks ederse gerd olan

<u>**ey felek:**</u>
1. **ey felek:**
Mısra: **1**
Ey felek, Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

2. **ey felek:**
Mısra: **3**
Ey felek, Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih.

3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

ey felsefî:
1. **ey felsefî:**
Mısra: **5**
Ey filozof, ey zahid.
5. Daʿvî-i ʿaşk edene lâyık mıdur ey felsefî
6. Sînesinde cânı gibi saklamak kan cevherin

ey fütâde:
1. **ey fütâde:**
Mısra: **8**
Ey biçare.
7. Gerdeninde zülfünü gördüm suʾâl etdüm dedi
8. Ey fütâde boynuma düşmüş vebâlüñdür senüñ

ey gâfil:
1. **ey gâfil:**
Mısra: **7**
Ey gafil, gerçeği bilmeyen.
7. Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
8. Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur

2. **ey gâfil:**
Mısra: **3**
Ey gafil, gerçeği bilmeyen.
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

ey gamzede:
1. **ey gamzede:**
Mısra: **11**
Ey kederli.||Ey aşık.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

ey gamze-i yâr:
1. **ey gamze-i yâr:**
Mısra: **5**
Ey sevgilinin süzgün bakışı.
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

ey Mısra:
1. **ey Mısra:**
Mısra: **9**
Ey gazelim.
9. Ey gazel bildür Hayâlî nazm içinde neydigin
10. Vardıâında ol saʿâdet tahtınuñ Sultânına

ey gedâ:
1. **ey gedâ:**
Mısra: **5**
Ey kul.
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

2. **ey gedâ:**
Mısra: **8**
Ey kul.
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

ey genc-i murâd:
1. **ey genc-i murâd:**
Mısra: **7**
Ey arzu hazinesi.
7. Hâne-i dilde karâr eyle gel ey genc-i murâd
8. Çok zaman oldu senüñ ʿaşkuña virânumdur

ey gerdûn:
1. **ey gerdûn:**
Mısra: **2**
Ey felek.
1. Hadeng-i âhumuñ zahmın yemiş bir ser-nigûnumsın
2. Bu gün devrümde ey gerdûn zebûnumsın
zebûnumsın

ey girdibâd:
1. **ey girdibâd:**
Mısra: **7**
Ey kasırga.
7. Kûy-ı dildârı dolanma tutmasun ey girdibâd
8. Dâmenüñ her bir perîşân-rûzigâruñ giryesi

ey gonca:
1. **ey gonca:**
Mısra: **7**
Ey gonca gibi küçük ağızlı sevgili.
7. Yüzüñ ey gonca dürme bu çemende âh-ı bülbülden
8. Ne var bir ʿâşık-ı şûrîdenüñ sît ü sadâsından

ey gonca-i semen:
1. **ey gonca-i semen:**
Mısra: **5**
Ey yasemin goncası.||Sevgili.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

2. **ey gonca-i semen:**
Mısra: **5**
Ey yasemin goncası.||Sevgili.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

ey gonca-leb:
1. **ey gonca-leb:**
Mısra: **17**
Ey gonca dudaklı.
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

2. **ey gonca-leb:**
Mısra: **7**
Ey gonca gibi küçük ağızlı sevgili.
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

ey gonce-i nevrüste:
1. **ey gonce-i nevrüste:**
Mısra: **5**
Ey yeni yeni açan gonca.||Sevgili.
5. Baña dil uzadur ey gonce-i nevrüste her bir hâr
6. Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistânı

ey göñül:
1. **ey göñül:**
Mısra: **1**
Ey gönül
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

2. **ey göñül:**
Mısra: **16**
Ey gönül
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

ey göz nûru:
1. **ey göz nûru:**
Mısra: **3**
Ey göz aydınlığı.
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

ey gözü nergis:
1. **ey gözü nergis:**
Mısra: **7**
Ey gözü nergis çiçeğine benzeyen sevgili.
7. Sevdâ-yi hâli ey gözü nergis ʿizârıñun
8. Boynuna atladı bir kara dâgı benefşenüñ

ey gül:
1. **ey gül:**
Mısra: **7**
Ey gül.||Ey sevgili.
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿÎsâ baña

2. **ey gül:**
Mısra: **3**
Ey gül.||Ey sevgili.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

ey gül-çehre:
1. **ey gül-çehre:**
Mısra: **3**
Ey gül yüzlü.
3. Oldum ey gül-çehre eşk-i pür-keremden şermisâr
4. Edeli Mecnûn gibi ʿâlemlere rusvâ beni

ey gül-i handân:
1. **ey gül-i handân:**
Mısra: **1**
Ey açılmış gül.||Sevgili.
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

ey gül-ruh:
1. **ey gül-ruh:**
Mısra: **7**
Ey gül yanaklı.
7. Verdüm ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş
8. Tâ hayâl-i kaddüñ oldu bâg-ı cânuñ dikmesi

ey gün:
1. **ey gün:**
Mısra: **6**
Ey güneş yüzlü sevgili.
5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

ey güneş:
1. **ey güneş:**
Mısra: **5**
Ey güneş.||Ey padişah.
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

ey güneş-talʿat:
1. **ey güneş-talʿat:**
Mısra: **3**
Ey güneş yüzlü.||Sevgili.
3. Ugûruñ açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
4. Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

ey hâce:
1. **ey hâce:**
Mısra: **6**
Ey hoca.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

2. **ey hâce:**
Mısra: **6**
Ey hoca.
5. Ne yolumdur benüm hâk-i rehi erbâb-ı ʿaşk olmak
6. Metâʿı yokdur ey hâce bu bâzâruñ edebden yeg

ey Halîl:
1. **ey halîlüm:**
Mısra: **7**
Ey dost.
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

ey hâme:
1. **ey hâme:**
Mısra: **29**
Ey kalem.||Ey padişah.
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

ey hatt-ı yâr:
1. **ey hatt-ı yâr:**
Mısra: **1**
Ey sevgilinin yanağında yeni yeni çıkmaya başlamış tüyler.
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

ey Hayâlî:
1. **ey hayâlî:**
Mısra: **41**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

2. **ey hayâlî:**
Mısra: **21**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

3. **ey hayâlî:**
Mısra: **17**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

4. **ey hayâlî:**
Mısra: **27**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

5. **ey hayâlî:**
Mısra: **21**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

ey hayâl-i zülf-i yâr:
1. **ey hayâl-i zülf-i yâr:**
Mısra: **5**
Ey sevgilinin saçının hayali.
5. Ey hayâl-i zülf-i yâr etdüñ gözümden çün güzer
6. Var neheng-i bahre taʿlîm et şinâverlik yolun

ey hem-dem:
1. **ey hem-dem:**
Mısra: **4**
Ey dost.
3. Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi
4. Sanma ey hem-dem nemek hakkın ferâmûş eyleyem

2. **ey hem-dem:**
Mısra: **7**
Ey dost.
7. Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
8. Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın

ey hümâ sâye:
1. **ey hümâ-sâye:**
Mısra: **8**
Ey iyilikleri dünyaya yayılmış olan.
7. Himmetüm bâzı ile hîç ola mı hem-pervâz
8. Ey hümâ-sâye meger dâne-i ʿankâ tükene

ey hum-ı bâde:
1. **ey hum-ı bâde:**
Mısra: **3**
Ey şarap küpü.
3. Müdâm ayaguña düşsem ʿaceb mi ey hum-ı bâde
4. Ferâgat gûşesinde mürşîd-i sâfî-derûnumsın

ey hûn-ı dil:
1. **ey hûn-ı dil:**
Mısra: **3**
Ey gönül kanı.
3. Gözden revân olup yetiş ey hûn-ı dil yetiş
4. Ol yâr bezm-i vuslata geldi şarâba bas

ey hûr-ı behişt:
1. **ey hûr-ı behişt:**
Mısra: **1**
Ey cennet hurisi.||Sevgili.
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

ey hûr-i cemîl:
1. **ey hûr-i cemîl:**
Mısra: **1**
Ey güzel cennet kızı.||Sevgili.
1. ʿÂrızuñ nâgeh ʿarakrîz olsa ey hûr-i cemîl
2. Sanuram cennetde tugyân eylemişdür selsebîl

ey hurşîd-rû:
1. **ey hurşîd-rû:**
Mısra: **9**
Ey güneş gibi aydınlık yüzlü.||Sevgili.
9. Dedüm ey hurşîd-rû âh-ı Hayâlîden sakın
10. Dedi ol gül-çehre olmasa kalender âteşi

ey husrev-i hûbân:
1. **ey husrev-i hûbân:**
Mısra: **3**
Ey güzeller sultanı.
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

ey husrev-i iklîm-bahş:
1. **ey husrev-i iklîm-bahş:**
Mısra: **5**
Ey ülkeler bağışlayan padişah.
5. Gerd-i haylüñden senüñ ey Husrev-i iklîm-bahş
6. Bu yedi gerdûn dimâgın ʿanberâmîz eyledi

ey kamer:
1. **ey kamer:**
Mısra: **17**
Ey hilal.||Ey padişah.
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

ey kamer-ruh:
1. **ey kamer-ruh:**
Mısra: **4**
Ey ay yüzlü sevgili.
3. Sâkin-i çâh-ı tabiʿat edeli devrân bizi
4. Ey kamer-ruh pertev-i necm-i hidâyet beklerüz

2. **ey kamer-ruh:**
Mısra: **8**
Ey ay yüzlü sevgili.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

ey kaşı kemân:
1. **ey kaşı kemân:**
Mısra: **3**
Ey kaşı kavisli.||Sevgili.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

2. **ey kaşı kemân:**
Mısra: **8**
Ey kaşı kavisli.||Sevgili.
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

ey kaşı yâ:
1. **ey kaşı yâ:**
Mısra: **27**
Ey keman kaşlı güzel.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

2. **ey kaşı yâ:**
Mısra: **6**
Ey keman kaşlı güzel.

5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

<u>**ey kaşları kemân:**</u>
1. **ey kaşları kemân:**
   Mısra: **3**
   Ey kaşları yay gibi kavisli olan sevgili.
3. Dil sokdu tîrüñ agzına ey kaşları kemân
4. Peykânlaruñla anuñ içün dilleşür dilüm

2. **ey kaşları kemân:**
   Mısra: **4**
   Ey kaşları yay gibi kavisli olan sevgili.
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

<u>**ey Kays:**</u>
1. **ey kays:**
   Mısra: **7**
   Ey Mecnun.||Ey Aşık.
7. Deştüñ âhûların ey Kays suya niceye dek
8. Doldurup gözlerinüñ iki çanagın yakasın

<u>**ey kazâ:**</u>
1. **ey kazâ:**
   Mısra: **5**
   Ey hüküm.
5. Ey kazâ açdı perdeñi Mansûr
6. Bir dahi etmesün bunu hele çek

2. **ey kazâ:**
   Mısra: **3**
   Ey Allah'ın takdiri.
3. Âb-ı çeşmümle gil edüp ey kazâ hâküm benüm
4. Bî-sütûn-ı derde bir şûrîde Ferhâd et beni

<u>**ey kazâ-kudret:**</u>
1. **ey kazâ-kudret:**
   Mısra: **8**
   Ey Allah'ın takdirinin kuvveti.
7. Üstüme ervâh-ı kudsîler mekes-vâr üşmege
8. Ey kazâ-kudret senüñ bir şehd-güftâr et beni

<u>**ey kemân-ebrû:**</u>
1. **ey kemân-ebrû:**
   Mısra: **3**
   Ey kaşları yay gibi kavisli olan sevgili.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile göñlümü ben yakdum çerâgumdur

2. **ey kemân-ebrû:**
   Mısra: **3**
   Ey yay kaşlı.
3. Anuñçün habs eder peykânuñı dil ey kemân-ebrû
4. Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildür

<u>**ey lâle:**</u>
1. **ey lâle:**
   Mısra: **7**
   Ey lale yanaklı.||Ey sevgili.
7. Benüm gibi belâ dâgın çeker bulduñ mu ey lâle
8. Nice demler gören bir ʿâşık-ı hûnînkefensin sen

<u>**ey lâle-ʿizâr:**</u>
1. **ey lâle-ʿizâr:**
   Mısra: **3**
   Ey lale gibi kızıl yanaklı sevgili.
3. Sen ne gülşen gülüsün kim bu gün ey lâle-ʿizâr
4. ʿÂlemüñ bülbül-i gûyâları hâmûşuñdur

<u>**ey lâle-ruh:**</u>
1. **ey lâle-ruh:**
   Mısra: **4**
   Ey lale yanaklı.||Ey sevgili.
3. Agız açsun sîne-i sûzânum üzre şevkden
4. Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş-pâreler

2. **ey lâle-ruh:**
   Mısra: **8**
   Ey lale yanaklı.||Ey sevgili.
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

<u>**ey lebi şîrîn:**</u>
1. **ey lebi şîrîn:**
   Mısra: **7**
   Ey dudağı tatlı olan||Sevgili.
7. Mûm olupdur ey lebi şîrîn baña Ferhâd-veş
8. Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

<u>**ey Leylî-hırâm:**</u>
1. **ey leylî-hırâmum:**
   Mısra: **4**
   Ey salına salına naz ile yürüyen Leyla.||Ey sevgili.
3. Mecnûn-ı belâ-dîdeyi görmek heves etseñ
4. Ey Leylî-hırâmum beni gör gitme yabana

2. **ey leylî-hırâm:**
   Mısra: **7**
   Ey Leyla gibi salına salına yürüyen sevgili.
7. Salalı göñlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
8. Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdüñ

<u>**ey mâh:**</u>
1. **ey mâh:**
   Mısra: **2**
   Ey ay yüzlü!
1. Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh saña

2. **ey mâh:**
   Mısra: **7**
   Ey ay gibi olan sevgili.
7. Subhuñ yakası tâ dem-i haşr olmaya ey mâh
8. Mihrüñde tenüm üzre olan çâke berâber

<u>**ey mahabbet bâdesi:**</u>
1. **ey mahabbet bâdesi:**
   Mısra: **9**
   Ey aşk içkisi.
9. Ey mahabbet bâdesi kılduñ Hayâlîden zuhûr
10. Cismi içre her regi bâguñda tâküñdür senüñ

<u>**ey mâh-likâ:**</u>
1. **ey mâh-likâ:**
   Mısra: **2**
   Ey ay yüzlü sevgili.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

<u>**ey mâh-rû:**</u>
1. **ey mâh-rû:**
   Mısra: **17**
   Ey ay yüzlü!

17. ʿÂşık olmuşdur saña ey mâh-rû beñzer güneş
18. Anuñ içün âsitânu her seher bekler güneş

2. **ey mâh-rû:**
Mısra: **13**
Ey ay yüzlü!
13. Müşterî gibi Hayâlî mihrüñe ey mâh-rû
14. Kılmaduñ bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledüñ

ey mâh-rû:
1. **ey mâh-rû:**
Mısra: **5**
Ey ay yüzlü!
5. Âteş-i âhum şirârıdur benüm ey mâh-rû
6. Geceler göklerde yer yer seyr eden seyyâreler

ey Mecnûn-ı mihnet-dîde:
1. **ey mecnûn-ı mihnet-dîde:**
Mısra: **8**
Ey gözleri keder ve eziyet görmüş Mecnun.
7. Kûy-ı Leylâdan kopan her girdibâduñ hem-demi
8. Beñzer ey Mecnûn-ı mihnet-dîde hâküñdir senüñ

ey meh:
1. **ey meh:**
Mısra: **3**
Ey ay, sevgili.
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

2. **ey meh:**
Mısra: **3**
Ey ay yüzlü sevgili.
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

ey meh-pâre:
1. **ey meh-pâre:**
Mısra: **1**
Ey ay parçası.||Ey sevgili.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿÎsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

ey meh-rû:
1. **ey meh-rû:**
Mısra: **1**
Ey ay yüzlü.
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

2. **ey meh-rû:**
Mısra: **6**
Ey ay yüzlü.
5. Daʿvî-i hüsn eyleyüp meydânuña geldükce mihr
6. Hüsn-i ʿâlem-gîrüñ ey meh-rû düşürdü anı pest

ey melek-sûret:
1. **ey melek-sûret:**
Mısra: **4**
Ey melek görünüşlü.||Ey sevgili.
3. Yâr ile agyârı gördüm oturur iken dedüm
4. Ey melek-sûret nedür yanuñda Şeytânuñ mı var

ey melik:
1. **ey melik:**
Mısra: **3**
Ey padişah.
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

ey Mesîhâ-dem:
1. **ey mesîhâ-dem:**
Mısra: **3**
Ey Mesih nefesli.
3. Felek farkına çıkmaga yolum var ey Mesîhâ-dem
4. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

ey mihr ü mâh-zâde:
1. **ey mihr ü mâh-zâde:**
Mısra: **1**
Ey güneş ve ayın çocuğu.||Sevgili.
1. Gül saña kanda beñzer ey mihr ü mâh-zâde
2. Sen nûr-ı pâksin ol hâk-i siyâh-zâde

ey mugbeçe:
1. **ey mugbeçe:**
Mısra: **5**
Ey saki.
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

ey Muhibbî:
1. **ey muhibbî:**
Mısra: **29**
Kanuni Sultan Süleyman.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

ey müneccim:
1. **ey müneccim:**
Mısra: **5**
Ey yıldız falcısı.
5. Hilâli çarhda gördüñ ne sanduñ ey müneccim sen
6. Havâdis okların atmaga dünyâya kemândur bu

ey mûr-ı miskîn:
1. **ey mûr-ı miskîn:**
Mısra: **3**
Ey zavallı karınca.
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

ey nahl-i cefâ:
1. **ey nahl-i cefâ:**
Mısra: **2**
Ey eziyet ağacı.||Sevgili.
1. Hâm iken mîve-i cevrüm deme mebzûl olmaz
2. Sanma ey nahl-i cefâ kurtarasın ol olmaz

ey nahl-i hırâmân:
1. **ey nahl-i hırâmân:**
Mısra: **6**
Ey naz ile yürüyen fidan boylu.||Sevgili.
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

ey nâsih:
1. **ey nâsih:**
Mısra: **5**
Ey öğüt veren.
5. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
6. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

2. **ey nâsih:**
Mısra: **7**
Ey öğüt veren.
7. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
8. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

ey nâvek:
1. **ey nâvek:**
Mısra: **5**
Ey ok. (Sevgilinin bakışları bağlamında).
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

ey nâzenîn:
1. **ey nâzenîn:**
Mısra: **23**
Ey nazlı sevgili.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

2. **ey nâzenîn:**
Mısra: **5**
Ey nazlı sevgili.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

ey nazm-ı Hayâlî:
1. **ey nazm-ı hayâlî:**
Mısra: **11**
Ey Hayali'nin şiiri.
11. Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
12. Her maʿnî-i hasuñ mesel-âmîz söz olsun

ey nigâr:
1. **ey nigâr:**
Mısra: **1**
Ey güzel.
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

2. **ey nigâr:**
Mısra: **1**
Ey güzel.
1. Daʿvâ-yı hüsn kılmagı ʿâlemde ey nigâr
2. Sen dil-sitân ile büt-i Çînüñ ne cânı var

ey nûr-ı ʿayn:
1. **ey nûr-ı ʿayn:**
Mısra: **7**
Ey göz nuru.
7. Nola derlerse gözüñ aydın baña ey nûr-ı ʿayn
8. Çün hayâlüñle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm

2. **ey nûr-ı ʿayn:**
Mısra: **7**
Ey göz nuru.
7. Vermezem iki gözümüñ birine ey nûr-ı ʿayn
8. Ayaguñ tozunu başumda aña yer var iken

ey nûr-ı dîde:
1. **ey nûr-ı dîde:**
Mısra: **4**
Ey göz nuru.||Sevgili.
3. Nûruñla zü'l-vücûd durur zerre-i vücûd
4. Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel seni

ey peri:
1. **ey peri:**
Mısra: **1**
Ey peri.||Ey sevgili.
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

2. **ey perî:**
Mısra: **5**
Ey peri.||Ey sevgili.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

ey perî-zâdum:
1. **ey perî-zâdum:**
Mısra: **8**
Ey peri yavrusu.||Ey güzel sevgili.
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

ey pervâne:
1. **ey pervâne:**
Mısra: **7**
Ey aşık.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

ey pîr-i meykede:
1. **ey pîr-i meykede:**
Mısra: **4**
Ey meyhaneci.
3. Cismüm yudur şarâb ile ölsem humâr iken
4. Ey pîr-i meykede yerine ko atalıgı

ey pîr-i mugan:
1. **ey pîr-i mugan:**
Mısra: **3**
Ey meyhaneci.
3. Göster ey pîr-i mugan nakş-ı ruh-ı yârı baña
4. Çeşmüme her kadehi âyine-i sâf eyle

ey püser:
1. **ey püser:**
Mısra: **6**
Ey oğul.
5. Fetîle tîrüñ olup oldu Şuʿle peykânuñ
6. Dilüm durur harem-i ʿaşk ey püser kandîl

2. **ey püser:**
Mısra: **1**
Ey oğul.
1. Kitâb-ı şevküñ okur ey püser meger kandîl
2. Sabaha dek gece göz nûrunu döker kandîl

ey rakîb:
1. **ey rakîb:**
Mısra: **10**
Ey rakip.
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

ey refîk:
1. **ey refîk:**
Mısra: **7**
Ey yoldaş.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

2. **ey refîk:**
Mısra: **9**
Ey yoldaş.
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

ey rind-i kallâşum:
1. **ey rind-i kallâşum:**
Mısra: **10**
Ey kalender meşrepli hilekar..
9. Ey Hayâlî medh-i kand-i laʿlüñi yar işidüp
10. Dedi kim tûtî misin ey rind-i kallâşum benüm

ey rûh:
1. **ey rûh:**
Mısra: **5**
Ey ruh.
5. Ey rûh baña câme-i cismi neye verdüñ
6. Bâzâr-ı fenâda beni dellâl mı sanduñ

ey rûh-ı revân:
1. **ey rûh-ı revân:**
Mısra: **1**
Ey sevgili.
1. Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bî-cânem ben
2. Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben

ey ruhları gülzâr:
1. **ey ruhları gülzâr:**
Mısra: **54**
Ey yanakları gül bahçesi gibi olan.
53. Devletüñ gülzârınuñ olsun saʿâdet goncası
54. Gül gibi sen her nefes ey ruhları gülzâr gül

ey sabâ:
1. **ey sabâ:**
Mısra: **20**
Ey saba rüzgarı.
19. Mirvehayla oldu dilberler havâdârı bunuñ
20. Sen dem urma ey sabâ bu bâgda tek dur hemîn

2. **ey sabâ:**
Mısra: **1**
Ey saba rüzgarı.
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

ey şabkalu kâfir:
1. **ey şabkalu kâfir:**
Mısra: **9**
Ey papaz.
9. Benem erbâb-ı nazmuñ devleti ey şabkalu kâfir
10. Har-ı nâdân degülseñ devletüñ niçün debersin sen

ey saçı Leylî:
1. **ey saçı leylî:**
Mısra: **3**
Ey saçı Leyla'nın saçı gibi olan sevgili.
3. Ey saçı Leylî nola çihreni ʿarz etseñ aña
4. Nice bir dâga düşe hecrüñ ile Mecnûnuñ

ey saçı sünbül:
1. **ey saçı sünbül:**
Mısra: **7**
Ey saçı sümbül gibi kıvrım kıvrım olan sevgili.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

ey şafak:
1. **ey şafak:**
Mısra: **7**
Ey tan vakti.
7. Felek ʿişret-gehim mey sâgarumdur ey şafak sen hem
8. Dökülmüş şâm-ı ʿayşumda şarâb-ı lâle-gûnumsın

3. **ey şafak:**
Mısra: **3**
Ey alacakaranlık.
3. Gördüm etrâfını tutmuşsun hilâlüñ ey şafak
4. Zahm-ı ʿâşıkdan dökülmüş kana beñzetdüm seni

ey şâh:
1. **ey şâh:**
Mısra: **2**
Ey Şah, hükümdar.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

ey şâhbâz-ı lâ-mekân:
1. **ey şâhbâz-ı lâ-mekânuñ:**
Mısra: **4**
Ey mekansız doğan kuşu.
3. Gördü Sîmurgu şikâr etdüm dedi Rûhüʾl-Emîn
4. Âferin ey şâhbâz-ı lâ-mekânuñ yügrügü

ey şâh-ı cihân:
1. **ey şâh-ı cihânum:**
Mısra: **10**
Ey cihanın sultanı.||Sevgili.
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

ey şâh-ı hüsn:
1. **ey şâh-ı hüsn:**
Mısra: **2**
ey güzellik padişahı!
1. Meh ʿârızuña öygüneli leşker-i nücûm
2. Ey şâh-ı hüsn eyler aña her gece hücûm

2. **ey şâh-ı hüsn:**
Mısra: **8**
ey güzellik padişahı!
7. Mecnûn benümle oynasa satranc-ı ʿaşkı ger
8. Ey şâh-ı hüsn koymaz idüm hergîz araya

ey şâh-ı kerem:
1. **ey şâh-ı kerem:**
Mısra: **2**
Ey cömert sultan.||Ey sevgili.
1. Nice bir ola göñül hasta-i hicrân senden
2. Diler ey şâh-ı kerem derdine dermân senden

ey sâhil-nişîn:
1. **ey sâhil-nişîn:**
Mısra: **7**
Sahilde oturan.
7. Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
8. Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm

ey sanem:
1. **ey sanem:**
Mısra: **4**
Ey put gibi güzel olan sevgili.

3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

2. **ey sanem:**
Mısra: **3**
Ey put gibi güzel olan sevgili.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

<u>ey sâye:</u>
1. **ey sâye:**
Mısra: **4**
Ey gölge.
3. Hicâbı refʿ edüp canân ile ben câna cân oldum
4. Yürü yanumda ey sâye baña bâr-ı girân olma

<u>ey şeh:</u>
1. **ey şeh:**
Mısra: **3**
Ey padişah.
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. K'âsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

2. **ey şeh:**
Mısra: **6**
Ey sultan.||Ey sevgili.
5. Atınuñ ayagına ruh koyayın
6. Tek ey şeh oynama düşmanla satrenc

<u>ey şeh-i mülk-i melâhat:</u>
1. **ey şeh-i mülk-i melâhat:**
Mısra: **10**
Ey güzellik ülkesinin sultanı.
9. Gayrıya mihr ü vefâ ola Hayâlîye cefâ
10. Ey şeh-i mülk-i melâhat buña kim kâil olur

<u>ey şemʿ:</u>
1. **ey şemʿ:**
Mısra: **8**
Ey mum.||Ey Sevgili.
7. Peri pervânenüñ olmuşdu zebân-ı hâli
8. Senüñ ey şemʿ yüzüñ göreli hâmûşuñdur

2. **ey şemʿ:**
Mısra: **3**
Ey mum.||Ey Sevgili.
3. ʿAceb mecnûnsun ey şemʿ kim fehm olmadı şânuñ
4. Verürken cân pervâneñ hem aglar hem gülersin sen

<u>ey şemʿ-i rûşen:</u>
1. **ey şemʿ-i rûşen:**
Mısra: **2**
Ey parlak mum.
1. Bu cemâlüñ şemʿine pervâne gelmişlerdenüz
2. Yanalum ey şemʿ-i rûşen yana gelmişlerdenüz

<u>ey seng-dil:</u>
1. **ey seng-dil:**
Mısra: **6**
Ey taş gönüllü sevgili.
5. Ben ʿâşıkuñ dururken sırsın ser-i rakîbi
6. Ey seng-dil mürüvvet bu inkisâra yer yok

2. **ey seng-dil:**
Mısra: **9**
Ey taş gönüllü sevgili.
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

<u>ey serv:</u>
1. **ey serv:**
Mısra: **10**
Ey uzun boylu olan selvi, sevgili.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

2. **ey serv:**
Mısra: **10**
Ey salınan selvi, sevgili.
9. Ahım yüzüñde zülfüñü kıldukda târmâr
10. Ey serv salma başuñı sünbül havâ budur

<u>ey serv-i gül-ʿizâr:</u>
1. **ey serv-i gül-ʿizâr:**
Mısra: **4**
Ey gül yanaklı servi.||Ey sevgili.
3. Kanlu yaşumla çehremi kılduñ şükûfe-zâr
4. Ey serv-i gül-ʿizâr nem eksük bahârdan

<u>ey serv-i gülzâr-ı behişt:</u>
1. **ey serv-i gülzâr-ı behişt:**
Mısra: **7**
Ey cennet bahçesinin servisi.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

<u>ey serv-i hoş-hırâm:</u>
1. **ey serv-i hoş-hırâm:**
Mısra: **9**
Ey nazlı nazlı yürüyen sevgili.
9. Kimdür Hayâlî der iseñ ey serv-i hoş-hırâm
10. Bir derd esîri ʿâşık-ı bed-nâm-ı rûzigâr

<u>ey serv-i revân:</u>
1. **ey serv-i revânum:**
Mısra: **8**
Ey yürüyen selvi.
7. Lâledür sanma görünen sûziş-i Ferhâddan
8. Oldu kûh u deşt ey serv-i revânum sûhte

<u>ey serv-i ser-keş:</u>
1. **ey serv-i ser-keş:**
Mısra: **9**
Ey inatçı sevgili.
9. Ko yüzüm süreyin ey serv-i ser-keş çekme dâmânuñ
10. Senüñçün âb u hâki ihtiyâr etmiş giyâhem ben

<u>ey şeydâ:</u>
1. **ey şeydâ:**
Mısra: **3**
Ey çılgın.
3. Bakma hurşîd eline zerre gibi ey şeydâ
4. Kendü nûruñla beden zulmetini nûr eyle

<u>ey sîm-beden:</u>
1. **ey sîm-beden:**
Mısra: **5**
Ey gümüş bedenli sevgili.
5. ʿAşk sarrâfına göster yüzüñ ey sîm-beden
6. Ne bilür câhil olan kıymetini altûnuñ

<u>ey sîm-ten:</u>

1. **ey sîm-ten:**
Mısra: **8**
Ey gümüş bedenli.||Ey sevgili.
7. Mihnet oldu eritmeyicek zer gibi ruhum
8. Ey sîm-ten bu müşkülümü eyle hal dedüm

ey şîr:
1. **ey şîr:**
Mısra: **33**
Ey aslan.||Ey padişah.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

ey sofî:
1. **ey sofî:**
Mısra: **11**
Ey sofi.
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

ey sûfî:
1. **ey sûfî:**
Mısra: **1**
Ey Sûfî
1. İçmezem mey deyu ey sûfî yeter lâf eyle
2. İhtiyâr elde midür sen de gel insâf eyle

ey şûh-ı cefâ-pîşe:
1. **ey şûh-ı cefâ-pîşe:**
Mısra: **12**
Ey eziyeti adet edinmiş güzel.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

2. **ey şûh-ı cefâ-pîşe:**
Mısra: **4**
Ey eziyeti adet edinmiş güzel.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

ey surâhî:
1. **ey surâhî:**
Mısra: **3**
Ey şarap ile dolu sürahi.
3. Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
4. Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemüñ

ey tabîb:
1. **ey tabîb:**
Mısra: **5**
Ey doktor, hekim.
5. Ben ey tabîb derdüme dermâna düşmanın
6. Andan berü ki bir güzelüñ derd-nâkiyem

ey türk-i kemân-ebrû:
1. **ey türk-i kemân-ebrû:**
Mısra: **7**
Ey yay gibi kaşları kavisli olan güzel.
7. Hadeng-i gamzenüñ saydıdur ey türk-i kemân-ebrû
8. Eger bir Rûsi dilberdir eger hûb-ı Mogol-çîni

ey yâr:
1. **ey yâr:**
Mısra: **1**
Ey yar, sevgili.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

2. **ey yâr:**
Mısra: **5**
Ey yar, sevgili.
5. Dem ola bulmayup agyârdan ey yâr vefâ
6. ʿÂşık-ı sâdıkuñı eyleyesin yâd yürü

ey yaşum:
1. **ey yaşum:**
Mısra: **7**
Ey gözyaşı.
7. Ol serv ser-keş âh ise ser-keş sen ey yaşum
8. Rûy-ı niyâzı su gibi yüz sür türâba bas

ey Yûsuf-ı cemâl:
1. **ey yûsuf-ı cemâl:**
Mısra: **3**
Ey güzellikte Yusuf gibi olan.
3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

2. **ey yûsuf-ı cemâl:**
Mısra: **7**
Ey güzellikte Yusuf gibi olan.
7. Cân riştesiyle muntazır ey Yûsuf-ı cemâl
8. Bâzâr-ı ʿaşk içindeharîdârıñam senüñ

ey yüzü gül:
1. **ey yüzü gül:**
Mısra: **21**
Ey yüzü gül.||Sevgili.
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

2. **ey yüzü gül:**
Mısra: **32**
Ey yüzü gül.||Sevgili.
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

ey yüzü gün:
1. **ey yüzü gün:**
Mısra: **4**
Ey yüzü güneş gibi aydınlık olan sevgili.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

ey zâhid:
1. **ey zâhid:**
Mısra: **14**
Ey sofi.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **ey zâhid:**
Mısra: **3**
Ey sofi.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

ey Zâtî:
1. **ey zâtî:**
Mısra: **24**
Ey Zati.||16. Yüzyılın tanınmış şairi.
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

eyâ:
1. **eyâ:**
Mısra: **33**
Ey, hey.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

2. **eyâ:**
Mısra: **7**
Ey, hey.
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

eyâ kaşı kemân:
1. **eyâ kaşı kemânum:**
Mısra: **1**
Ey kaşı yay gibi kavisli olan.||Sevgili.
1. Peykânuñ eyâ kaşı kemânum dil içinde
2. San nâle vü efgâna zebândur zil içinde

eyâ mestâne çeşm:
1. **eyâ mestâne çeşm:**
Mısra: **7**
Ey baygın gözlü sevgili.
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

eyâ şâhid-i ʿaşk:
1. **eyâ şâhid-i ʿaşk:**
Mısra: **3**
Ey aşkın şahidi.
3. Kanda kim bezm-i cemâl etdüñ eyâ şâhid-i ʿaşk
4. Dem-i ʿuşşâkı o bezme mey-i gül-gûn etdüñ

Eyaz:
1. **eyazun:**-*un*
Mısra: **34**
Gazneli Mahmud'un kölesi.
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **eyazu:**-*u*
Mısra: **4**
rahman olan Allah
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

eytmek:
1. **eydüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Söylemek.
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

eydür ki:
1. **eydür ki:**
Mısra: **2**
Der ki.
1. Ey diyen ʿâşık belâ kûyunda ben derd isterin
2. Derd hem feryâd edüp eydür ki ben merd isterin

eyitmek:
1. **eyitdi:**-*di*
Mısra: **13**
Demek
13. Eyitdi şâdlıg eyler zamâne geldigine
14. Eşigüñe Şeh-i dehrüñ bu ʿîd-i ferruh-fâl

2. **eyitdi:**-*di*
Mısra: **13**
Demek
13. Eyitdi ey gam ile başa çıkmayan ʿâşık
14. Dilerseñ olmamaga dest-i gussadan pâmâl

eylemek:
1. **eyler:**-*r*
Mısra: **11**
Etmek, yapmak.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **eyledi:**-*di*
Mısra: **76**
Eylemek, haline getirmek.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

3. **eyleseñ:**-*se, -ñ*
Mısra: **9**
Anlatmak.
9. Evsâf-ı bârigâh-ı Süleymânı eyleseñ
10. Dîv-i hasedden eyle hazer ictinâb kıl

4. **eyle:**
Mısra: **3**
Demek, söylemek
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

5. **eylemiş:**-*miş*
Mısra: **1**
Tutmak, kaplamak.
1. Eylemiş hatt laʿl-i cânânı
2. Ehl-i şevka şarâb-ı reyhânî

eylügi kıl suya sal:
1. **eylügi kıl suya sal:**
Mısra: **5**
İyilik yap denize at.
5. Kıl eylügi sal suya ki deryâlar eder dür
6. Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

eytâm-ı eşk:
1. **eytâm-ı eşküm:**
Mısra: **3**
Gözyaşı yetimleri.
3. Cerr edüp eytâm-ı eşküm kûyuñu devrân eder
4. Merhamet kıl dostum ihsâna gelmişlerdenüz

eyü:
1. **eyü:**
Mısra: **8**
İyi.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

eyvâ:
1. **eyvâ:**
Mısra: **4**
Ayva. (Aşığın solgun, sararmış yüzü bağlamında).
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

eyvâh:
1. **eyvâh:**
Mısra: **2**
Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifâde etmek için kullanılır, yazık.
1. Dâm-ı zülfüñe göñül murgu düşüp âh dedi
2. Ne kara günlere ugramışam eyvâh dedi

eyvân-ı ʿaşk-ı yâr:
1. **eyvân-ı ʿaşk-ı yâra:**
Mısra: **3**
Sevgilinin aşk köşkü.
3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

eyvân-ı çarh:
1. **eyvân-ı çarha:**
Mısra: **2**
Felek köşkü.||Sema.
1. Havâdâruñ olaldan dûd-ı âhum
2. Yazar eyvân-ı çarha âh şâhum

eyvân-ı gerdûn:
1. **eyvân-ı gerdûna:**
Mısra: **3**
Dünya salonu.||Dünya.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

eyvân-ı sipihr:
1. **eyvân-ı sipihr:**
Mısra: **30**
Gökyüzü köşkü.
29. Zıll-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
30. Taht eyvân-ı sipihr oldu aña efser güneş

eyvân-ı vücûd:
1. **eyvân-ı vücûdum:**
Mısra: **5**
Beden sarayı.
5. Şol tak kaşuñ yâdına eyvân-ı vücûdum
6. Âteş-gede-i ʿaşkda bir nice köz olsun

eyyâm-ı şevk erişmek:
1. **eyyâm-ı şevk erişdi:**
Mısra: **4**
Neşe,eğlence zamanlarına ulaşmak.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

eyyâm-ı visâl:
1. **eyyâm-ı visâl:**
Mısra: **1**
Kavuşma zamanı, kavuşma günleri
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

ezmek:
1. **ezip:**-*ip*
Mısra: **7**
Ezmek.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

2. **ezip:**-*ip*
Mısra: **6**
Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak. (Güldürmek bağlamında).
5. Âferin Kays-ı nazar-bâza ki cânânesinin
6. Göz karasını ezip çehresine hâl etdi

ezân okunmak:
1. **ezân okunmadı:**
Mısra: **40**
Namaz vakitlerinin geldiğini bildirmek için okunan söz.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

ezber etmek:
1. **ezber eder:**
Mısra: **10**
Ezberlemek, tekrar etmek.
9. Hayâlî tâb-ı ruhsâruñ görüben
10. Eder Nûr ayetin her gece ezber

ezber eylemek:
1. **ezber eyledi:**
Mısra: **16**
Ezberlemek.
15. Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
16. Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş

ezel:
1. **ezel:**
Mısra: **3**
Başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
3. Esrâr-ı kâʾinâta ezel cürʿadân iken
4. Ben hânikâh-ı ʿaşkda hayrân idüm saña

2. **ezelden:**-*den*
Mısra: **1**
Çok eskiden beri.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

ezel gili:
1. **ezel gilüm:**
Mısra: **1**
İnsanın yaradılışındaki ilk hali, balçık.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

ezelî:
1. **ezelî:**
Mısra: **7**
çok eskiden beri, devamlı
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

ezhâr:
1. **ezhâruñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
çiçekler, zehre'nin çoğulu.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

2. **ezhâr:**
Mısra: **5**
çiçekler, zehre'nin çoğulu.

5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

<u>ezhâruñ sipâhı:</u>
1. **ezhâruñ sipâhı:**
Mısra: **8**
Çiçek askerleri.||Baharda çiçeklerin çıkıp, yeşermesi.
7. Sürmek içün bâgdan şâh-ı şitânuñ ʿaskerin
8. Eylemiş cemʿiyyet ezhâruñ sipâhı bî-şümâr

F

__**Fagfûr:**__
1. **fagfûr:**
Mısra: **44**
Çin hükümdarlarına mahsus unvan, alem. fağfurî fağfura mensup. Çin avânîsine de vasfolur. kâse-i fagfûrî Çin mamulâtından porselen kâse.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

2. **fagfûr:**
Mısra: **19**
Çin hükümdarlarına mahsus unvan, alem. fağfurî fağfura mensup. Çin avânîsine de vasfolur. kâse-i fagfûrî Çin mamulâtından porselen kâse.
19. Gele çini getirmege Fagfûr
20. Haber etse kemîne derbânı

3. **fagfûrdan:***-dan*
Mısra: **9**
Far.1. Çin hükümdarlarına mahsus unvam 2.Çin imparatorlarının alem-i mahsusu.
9. Kaşlaruñ çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
10. Kendüñi İran ile Turana hâkân oldu tut

__**Fagfûr-ı Çîn:**__
1. **fagfûr-ı çîn:**
Mısra: **56**
Çin imparatoru.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

2. **fagfûr-ı çîn:**
Mısra: **13**
Çin imparatoru.
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

__**fahr etmek:**__
1. **fahr eder:**
Mısra: **35**
Övünmek.
35. ʿÂlem aña kul olmagile fahr eder bugün
36. Azâdelikle gerçi eder iftihâr serv

2. **fahr ederler:**
Mısra: **10**
Övünmek.
9. Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i ʿuryânı
10. Anuñla fahr ederler atlas u dîbâyı bilmezler

__**fahr eylemek:**__
1. **fahr eyleyen:**
Mısra: **1**
Övünmek, iftihar etmek.
1. Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
2. Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez

__**fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân:**__
1. **fahr-ı dûdumân-ı hazret-i ʿosmân:**
Mısra: **24**
Hz peygambere akrabalığı ile övünç sahibi Hz. Osman.
23. Rezm olıcak Murtazâsın ʿadl hîninde ʿÖmer
24. Yohsa fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân mısın

__**fahr-i eyyâm:**__
1. **fahr-i eyyâm:**
Mısra: **10**
Devrin övüncü.
9. Ey Hayâlî baña lutf edeli ol kân-ı ʿatâ
10. Fahr-i eyyâm bugün tabʿ-ı güher-bârumdur

__**fahr-ı Rûm:**__
1. **fahr-ı rûm:**
Mısra: **55**
Anadolu'nun övüncü.||Sultan.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

__**fâʾide:**__
1. **fâʾideyle:***-y, -le*
Mısra: **5**
Fayda, yarar.
5. Mey fâʾideyle şöhreti var bir metâʿ idi
6. Devr-i lebüñde anı ayaga düşürdüler

__**fakr:**__
1. **fakr:**
Mısra: **1**
Ar. Yoksulluk, ihtiyaç.
1. Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
2. Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez

__**fakr eli:**__
1. **fakr eli:**
Mısra: **62**
Yokluk eli.
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

__**fakr eli serverleri:**__
1. **fakr eli serverleri:**
Mısra: **1**
Yokluk ülkesinin öncüleri.
1. Fakr eli serverleri himmet çerâgın yakdılar
2. Şâhlar ol kavmdan devlet ocagın yakdılar

__**fakr iklîmi:**__
1. **fakr iklîminde:**
Mısra: **1**
Muhtaçlık ülkesi.
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

__**fakr ile fahr eylemek:**__
1. **fakr ile fahr eyledi:**
Mısra: **1**
Muhtaçlığıyla övünmek.
1. Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
2. Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri

__**fakr kûyu:**__
1. **fakr kûyuñ:**
Mısra: **9**
Muhtaçlık kapısı.||Sevgilinin eşiği.
9. Fakr kûyuñ devlet-i dehre Hayâlî vermedi
10. Böyle kullanmak gerek ʿâlemde istignâ yüzün

__**fakr kûyu topraği:**__
1. **fakr kûyu topragın:**
Mısra: **7**

Muhtaçlık eşiğinin toprağı.||Sevgilinin eşiğinin toprağı.
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

fakr okları:
1. **fakr oklarıyla:**
Mısra: **3**
Muhtaçlık okları.||Zorluklar.
3. Fakr oklarıyla kaddümi yâ kıldı rûzigâr
4. Devlet benüm ki egmedüm iki cihâna baş

fakr şâhı:
1. **fakr şâhınuñ:**
Mısra: **9**
Yoksulluk padişahı.
9. Ey Hayâlî fakr şâhınuñ kilâb-ı kûyunuñ
10. Her palâsı bir libâs-ı ʿizz ü câhumdur benüm

fakr şalı:
1. **fakr şalına:**
Mısra: **9**
Yoksulluk şalı.
9. Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i ʿuryânı
10. Anuñla fahr ederler atlas u dîbâyı bilmezler

fakr vâdîsi:
1. **fakr vâdîsinde:**
Mısra: **11**
Yokluk vadisi.
11. Fakr vâdîsinde ser-gerdân olan üftâdeler
12. Gûşe-i bî-tûşesinüñ her gece mihmânıdur

fakr libâsı:
1. **fakruñ libâsını:**
Mısra: **1**
Muhtaçlık elbisesi.
1. Dervîş kim şikâr ede fakruñ libâsını
2. Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını

fâl eylemek:
1. **fâl eyleye:**
Mısra: **23**
Fal açmak.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

fânî:
1. **fânî:**
Mısra: **6**
Bekası olmayan, fena bulan, devamsız.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

fânî cihân:
1. **fânî cihânda:**
Mısra: **9**
Ölümlü dünya.
9. Fânî cihânda aglamaga geldi niceler
10. Bir iki gün Hayâlîyi de lâga saldılar

2. **fânî cihânda:**
Mısra: **4**
Ölümlü dünya.
3. Agyâra yüz niyâz ederüz yârı görmege
4. Fânî cihânda hayf ki nâ-merd esîriyüz

fânî dünyâ:
1. **fânî dünyâda:**
Mısra: **3**
Geçici dünya.
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

fânûs:
1. **fânûsa:***-a*
Mısra: **3**
1. Şişeden kandil ve fener örtüsü 2. Yekpare şişe kapak.
3. Fânûsa yol bulup giricek yandı sanmañuz
4. Pervânesiyle yatmadı bir pîrehende şemʿ

fânûs-ı âl:
1. **fânûs-ı âlini:**
Mısra: **7**
Büyük fanus.
7. Fânûs-ı âlini getirüp geldi lâleler
8. Bezm ehli yakmasun deyu sahn-ı çemende şemʿ

fânûs-ı gerdûn:
1. **fânûs-ı gerdûn:**
Mısra: **6**
Dünya fanusu.||Dünya.
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

fâre:
1. **ʿaşk:**
Mısra: **9**
Savaş gününün bahçesi.
9. Serv kaddünüñ Hayâlî ʿaşk ʿalem
10. Âhum oldu şuʿlesi bayragıdur

fârig:
1. **fârıgam:***-am*
Mısra: **10**
Vazgeçmiş, çekilmiş; rahat, asude.
9. Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkuñ bugün ferzendiyem
10. Ümmehâtından cihânuñ fârıgam âbâ ile

2. **fârigüz:***-üz*
Mısra: **9**
Vazgeçmiş, çekilmiş; rahat, asude.
9. Ey Hayâlî gökdeki mâh-ı şafaktan fârig uz
10. ʿAks-i rûy-ı yâr düşsün câm-ı gül-gûn üstüne

fârig etmek:
1. **fârig edüp:**
Mısra: **5**
Vazgeçirmek.
5. Fârig edüp ey felek ʿucb ü rıyâdan sînemi
6. Nâ-tüvân u nâ-murâd u derd-nâk etdüñ beni

fârig olmak:
1. **fârig ol:**
Mısra: **7**
feragat etmek, geri durmak, uzak kalmak
7. Cism terkîb-i gubârîdür gel andan fârig ol
8. Rûh-ı pâk ol ʿâlem-i tecrîde gel esrâra bak

2. **fârig ol:**
Mısra: **2**
feragat etmek, geri durmak, uzak kalmak

1. Bir iki gün dile sen mâhı gerçi mihribân buldum
2. Yürü var fârig ol meyden bir özge dil-sitân buldum

fârig ü âsûde:
1. **fârig ü âsûde:**
Mısra: **3**
Rahat ve huzurlu.
3. İsm ü resminden cihânuñ fârig ü âsûde hâl
4. Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün

fârig üʾl-bâl:
1. **fârig üʾl-bâlem:**
Mısra: **8**
Başı dinç, rahat.
7. Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
8. Sayd-gâhından cihânuñ fârig üʾl-bâlem bu gün

fârig-bâl olmak:
1. **fârig-bâl oldu:**
Mısra: **2**
Gönül rahatlığı içinde olmak.
1. Fezâ-yi ʿâlemi çün şâhbâz-ı zerrîn bâl
2. Kanadı altuna almakdan oldu fârig-bâl

fark:
1. **farkumda:**-*um, -da*
Mısra: **5**
Başın tepesi.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

2. **farkına:**-*ına*
Mısra: **54**
Tepe, üst
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

3. **farkındadur:**
Mısra: **82**
En üst, tepe.
81. Âsitânuñda nola ednâ isem deryâyı gör
82. Hâr ü has farkındadur kaʿrındadur dürr ü semîn

fark etmemek:
1. **fark etmezem:**
Mısra: **4**
Görmemek, farkına varmamak.
3. Şol kadar müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam bugün
4. Nûrdan fark etmezem Tûr-ı mahabbet nârını

fark-ı ʿadû:
1. **fark-ı ʿadûsu:**
Mısra: **29**
Düşmanı seçme.
29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

2. **fark-ı ʿadûyu:**
Mısra: **8**
Düşmanı seçme.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

fark-ı düşmen:
1. **fark-ı düşmene:**
Mısra: **19**
Düşmanı seçebilme.
19. Bir murgdur ki kondugu dem fark-ı düşmene
20. Kaniyle yaşını edinür âb u dâne tîg

fark-ı ferkadeyn:
1. **fark-ı ferkadeyn:**
Mısra: **8**
Dübb-i Ekber yıldız kümesinin "Dübb" ve "Merak" adlı en parlak iki yıldızın tepesi. (Parlaklık bağlamında).
7. Mihr andan her seher deryûze-i nûr eyleye
8. Hâk-i pâyuñla müşerref olsa fark-ı Ferkadeyn

fark-ı Keyvân:
1. **fark-ı keyvânı:**
Mısra: **24**
Keyvan'ın farkı.||En üst gökte olan Satürn gezegeninin yücelik bakımından diğer gezegenlerden ayrılması.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

fark-ı Mecnûn:
1. **fark-ı mecnûnda:**
Mısra: **5**
Mecnun'un başının üstü.
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

farkı olmamak:
1. **farkı olmazdı:**
Mısra: **23**
Ayrı bir tarafı olmamak.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

farkına almak:
1. **farkıma aldum:**
Mısra: **5**
Başına koymak.
5. Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
6. Ehl-i fakruñ mülk-i istignâya mâlik şâhiyem

farkına çıkmak:
1. **farkına çıkmaga:**
Mısra: **3**
Üste, tepesine çıkmak.
3. Felek farkına çıkmaga yolum var ey Mesîhâ-dem
4. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

farkına çıkmak:
1. **farkına çıksa:**
Mısra: **3**
Üste, tepesine çıkmak.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

farkına hâki dökmek:
1. **farkuma hâki dökersem:**
Mısra: **7**
Başının üstüne toprak dökmek.||Kederli olmak.
7. Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
8. Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var

farz olmak:
1. **farz olmasaydı:**
Mısra: **6**
Kaçınılmaz olmak, bir şeyi kesin olarak yapmak.

5. Nakd-i hayâtı bezl eder miydim üstüme
6. Farz olmasaydı Kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti

2. **farz olsa:**
Mısra: **5**
Kaçınılmaz olmak, bir şeyi kesin olarak yapmak.
5. Kaʿbe-i kûyuña varmak baña farz olsa nola
6. ʿAyn-ı mâl oldu yaşum yüzümü altun etdüñ

farz-ı ʿayn olmak:
1. **farz-ı ʿayn olupdur:**
Mısra: **2**
Herkesin yapmaya mecbur olduğu farz olmak.
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

fâş etmek:
1. **fâş eden:**
Mısra: **5**
Açmak,herkesçe bilinir hale getirmek.
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

2. **fâş etdi:**
Mısra: **7**
Ortaya çıkarmak, herkesin bilmesini sağlamak.
7. İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş
8. Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına

fâş eylemek:
1. **fâş eyleyicek:**
Mısra: **9**
Ortaya çıkarmak, ortaya dökmek.
9. Tabʿ-ı Hayâlî eyleyicek dürr-i nazm fâş
10. Daldı sadefler ol gam ile bahr-i fikrete

fâş olmak:
1. **fâş oldugın:**
Mısra: **5**
Herkesçe bilinir olmak, aşikar etmek.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

fasd etmek:
1. **fasd etdi:**
Mısra: **7**
Hacamat etmek, kan almak.
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

fasl:
1. **faslın:***-ın*
Mısra: **8**
(Fasıl) İki şey arasındaki ek yeri. Bölüm, mevsim.
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

fasl-ı bahâr:
1. **fasl-ı bahâr:**
Mısra: **5**
Bahar mevsimi.
5. Nice ʿâkilleri mecnûn eder fasl-ı bahâr ammâ
6. Seni her gördügümce bâʿis-i zevk-i cünûnumsın

fasl-ı cûd:
1. **fasl-ı cûdundan:**
Mısra: **28**
Cömertlik mevsimi.
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

fasl-ı hazân:
1. **fasl-ı hazân:**
Mısra: **9**
Güz mevsimi
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

2. **fasl-ı hazân:**
Mısra: **4**
Güz mevsimi
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

3. **fâsl-ı hazân:**
Mısra: **4**
Güz mevsimi
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

fasl-ı şitâ:
1. **fasl-ı şitâda:**
Mısra: **5**
Kış mevsimi.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

2. **fasl-ı şitâda:**
Mısra: **2**
Kış mevsimi.
1. Müjde-i fethi işidüp zeyn-i bazâr etdiler
2. ʿÂlemi fasl-ı şitâda tâze gülzâr etdiler

fassâd-ı kazâ:
1. **fassâd-ı kazâ:**
Mısra: **7**
Ölüm cerrahı.||Ölüm.
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

Fâtih-i Hayber:
1. **fâtih-i hayber:**
Mısra: **52**
Hayber Kalesi fatihi.||Hz. Ali.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

fâyık:
1. **fâyık:**
Mısra: **10**
Daha üstün, seçkin, tercih edilecek üstünlükte.
9. Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
10. Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem

fazl:
1. **fazluñ:***-uñ*
Mısra: **11**
İyilik, erdem, lütuf.
11. Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazluñ
12. Lâhid içre kalıcak dil yalıñuz bir kuru baş

fedâ etmek:

1. **fedâ etdi:**
Mısra: **3**
Kıymak, gözden çıkarmak.
3. Şol göñül kim göricek zülfünü cân etdi fedâ
4. Ermedi dârda Mansûr anuñ pâyesine

fedâ kılmak:
1. **fedâ kılan:**
Mısra: **7**
Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme.
7. Cânını fedâ kılan kişi erişür Hakka
8. Hak yoluna vardum ben baş oyandum aldum cân

fedâ olmak:
1. **fedâ olsun:**
Mısra: **2**
Birisi uğruna bir değerden bir varlıktan vazgeçmek. .
1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

fegân:
1. **fegân:**
Mısra: **4**
Feryat.
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

2. **fegânumdan:**-*umdan*
Mısra: **3**
Acıyla bağırmak, inlemek.
3. Fegânumdan felekler raksa girdi
4. Dönerler mevlevîler nâya karşu

fegân etmek:
1. **fegân etme:**
Mısra: **3**
Acıyla bağırmak, inlemek.
3. Kûy-ı dilberde fegân etme mebâd ey bülbül
4. Nâr-ı âhuñla o gül çehre yañaâın yakasın

2. **fegân etsem:**
Mısra: **5**
Acıyla bağırmak, inlemek.
5. Kime feryâd edem ey meh elüñden kim fegân etsem
6. Sürûd-ı bezm sanursın sen anı nâle bilmezsin

fegân eylemek:
1. **fegân eyler:**
Mısra: **3**
Ağlayıp sızlamak.
3. Dil ü cân geçmesün bizden deyu gördüm fegân eyler
4. Gelürken karşudan tîr-i kazâya ben siper çekdüm

2. **fegân eylermiş:**
Mısra: **7**
Ağlayıp sızlamak. (Bisütun Dağı'nda bir kimse Şirin diye bağırdığında Ferhad'ın mezarından Şirin yankısının çıkması bağlamında).
7. Hâkinüñ her zerresi Ferhâduñ eylermiş fegân
8. Bî-sütûnda bir kişi çagırsa Şîrîn adını

fegân ü nâle:
1. **fegân ü nâle:**
Mısra: **1**
Ağlayıp inleme.
1. Gamuñda hem-nefes oldu fegân ü nâle baña
2. Kim ola merhamet etmez bakup bu hâle baña

fegân ü şîven:
1. **fegân ü şîvenüm:**
Mısra: **23**
İnleme ve sızlama.
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

2. **fegân ü şîvenüm:**
Mısra: **2**
İnleme ve sızlama.
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

fegânlar etmek:
1. **fegânlar ede:**
Mısra: **10**
Ağlayıp inlemek.
9. Şöyle nazm etdi Hayâlî vasf-ı rûy-ı yârı kim
10. Diñlese anı fegânlar ede bülbül gül güle

fegân odı:
1. **fegânum odına:**
Mısra: **10**
(Aşığın) Feryadının ateşi.
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

fehm:
1. **fehm:**
Mısra: **2**
Anlama, idrak, iz'an, tefehhüm. (etmek, olunmak maddeleriyle kullanılır).
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

fehm etmek:
1. **fehm et:**
Mısra: **11**
Anlamak.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

2. **fehm et:**
Mısra: **1**
Anlamak.
1. Bu nazm-ı âbdâr ile fehm et ne söylerem
2. Dîdâr hakkı âb-ı ruh-ı heft kişverem

3. **fehm et:**
Mısra: **6**
Anlamak.
5. Vicdân-i pâküm etdi giriftâr-ı gam beni
6. Fehm et bu remzi şîşe içinde gülâbdan

fehm eylemek:
1. **fehm eylemek:**
Mısra: **28**
Anlamak.
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

2. **fehm eylemez:**
Mısra: **9**
Anlamak.

9. Fehm eylemez Hayâlîyi her zulmetî-nihâd
10. Aña senüñ gibi Şeh-i hurşîd-fer gerek

3. **fehm eylemez:**
Mısra: **10**
Anlamak.
9. Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînüñ velî
10. Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı

fehm kılmak:
1. **fehm kıl:**
Mısra: **9**
Anlamak.
9. Fehm kıl nazm-ı Hayâlîden nikât-ı bî-ʿaded
10. Nice rengîn câmeyi bir şâhid-i mevzûn geyer

fehm olmamak:
1. **fehm olmadı:**
Mısra: **3**
Anlaşılmamak.
3. ʿAceb Mecnûnsun ey şemʿ kim fehm olmadı şânuñ
4. Verürken cân pervâneñ hem aglar hem gülersin sen

felâh:
1. **felâhun:**-*un*
Mısra: **5**
Kurtulma, selamet.
5. Bagruña taş bas felâhun gibi ol ser-geşte kim
6. Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrüñ şîşesi

felek:
1. **felekde:**-*de*
Mısra: **17**
Gökyüzü, sema.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **felek:**
Mısra: **2**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

3. **feleki:**-*i*
Mısra: **3**
Gökyüzü, sema.
3. Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edüp
4. Vere eknâfa ʿizârı lemeâtiyle ziyâ

4. **felekden:**-*den*
Mısra: **10**
Gökyüzü.
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

5. **felek:**
Mısra: **12**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
11. Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetüñ
12. Gerçi çekdüñ devleti ahkâmına tugrâ felek

8. **felek:**
Mısra: **14**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

6. **felek:**
Mısra: **15**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

7. **felek:**
Mısra: **16**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

8. **felek:**
Mısra: **16**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

9. **felek:**
Mısra: **31**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

10. **felek:**
Mısra: **32**
Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) || dünya.
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

felek dolâbı:
1. **felek dolâbı:**
Mısra: **9**
Felek dolabı.||Dönüp duran felek.
9. Cûy-ı eşkümden felek dolâbı gerdân olalı
10. Taʿne taşın atdı çeşmüm âsiyâbuñ ʿaynına

felek hargehi:
1. **felek hargehinde:**
Mısra: **9**
Gökyüzü çadırı.
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

felek levhi:
1. **felek levhinde:**
Mısra: **10**
Felek levhası.||Gökyüzü.
9. Aynısın lâmın otuz gün olduguna rûzenin
10. Ya felek levhinde nûn-ı dâmen-i Rahmân mısın

felek tahtı:
1. **felek tahtına:**
Mısra: **1**
Gökyüzü, gök.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

felekde ayı bilmemek:

1. **felekde ayı bilmezler:**
Mısra: **6**
Gökteki ayın farkında olmamak.
5. Şafak-gûn kan içinde dâgını seyr etse ʿâşıklar
6. Güneşde zerre görmezler felekde ayı bilmezler

feleklere çıkmak:
1. **feleklere çıksa:**
Mısra: **9**
Göğe yükselmek.
9. Çıksa Hayâlî yeridür âhum feleklere
10. Bir gün mukârin olmadum ol mâh-talʿate

feleklere ergürmek:
1. **feleklere ergür:**
Mısra: **5**
Gökyüzüne ulaştırmak.
5. ʿÎsâ gibi tecerrüdü ergür feleklere
6. Tâ kurs-ı âfitâb ile sen edesin maʿâş

felek-makâm:
1. **felek-makâm:**
Mısra: **21**
Felekte yer edinen.
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

felek-pervâz:
1. **felek-pervâzdur:**-*dur*
Mısra: **43**
Gökyüzünde uçan.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

fem:
1. **fem:**
Mısra: **1**
ağız
1. Yüzde fem gör hâllerle ʿârız-ı rengîne bak
2. Zerresi mihrindedür mâhındaki pervîne bak

fenâ:
1. **fenâ:**
Mısra: **40**
Yokluk, yok olma
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

2. **fenâdur:**-*dur*
Mısra: **18**
Yokluk, yok olma
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

3. **fenâdan:**-*dan*
Mısra: **7**
Yokluk, yok olma
7. Fenâdan zevk almazsañ Ene'l-hak sırrını açma
8. Kim ol bâzû-yı Hallâcuñ kurulmuş elde yayıdur

4. **fenâsından:**-*sından*
Mısra: **2**
Yokluk, yok olma
1. Şu kim bir cürʿa çekdi ʿaşkunuñ bezm-i bekâsından
2. Vücûdu olsun olmasun berî oldu fenâsından

5. **fenâdan:**-*dan*
Mısra: **5**
Kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması, eşyanın nazarından silinmesi, kesret aleminin kayıtlarından sıyrılıp Hakk'ın tasarrufu altına girmesi hali, fenafillah.
5. Sîne-i pür dag ile ʿâşık fenâdan aldı zevk
6. Şâm-ı gamda şemʿler yakup arar eksükligi

fenâ bazârı:
1. **fenâ bazârınuñ:**
Mısra: **10**
Yokluk pazarı.||Dünya.
9. Hâce-i câna metâʿ-ı gussayı almakdayuz
10. Biz Hayâlî bu fenâ bazârınuñ dellâlıyuz

fenâ bulmak:
1. **fenâ bulsam:**
Mısra: **45**
Ölüp gitmek, yok olmak.
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

fenâ bûyun almak:
1. **fenâ bûyun alan:**
Mısra: **4**
Yokluk kokusunu almak.||Yok olmanın tadını almak.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

fenâ câmı:
1. **fenâ câmın:**
Mısra: **77**
Fanilik kadehi.||Ecel.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

fenâ dünyâ:
1. **fenâ dünyâda:**
Mısra: **6**
Geçici dünya.
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

fenâ ehli:
1. **fenâ ehli:**
Mısra: **8**
dervişler, tarikat erbabı
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

2. **fenâ ehline:**
Mısra: **1**
dervişler, tarikat erbabı
1. Fenâ ehline taʿn etme geçüp ʿucb ile yanından
2. Bu dehr-i vahşet-âbâduñ sakın şîr-i jiyânından

3. **fenâ ehline:**
Mısra: **7**
dervişler, tarikat erbabı
7. Her fenâ ehline bir ser-rişte-i maksûd imiş
8. Mâr-ı magz-âşâmlar kim var imiş Dahhâkde

fenâ-ender-fenâ etmek:

1. **fenâ-ender-fenâ etse:**
Mısra: **1**
Yokluk içinde yok olmak.
1. Kendüñi etse bu gün her kim fenâ-ender-fenâ
2. Şâhid-i maksûd vechiyle bakâ kalur bakâ

fenâ gerdi:
1. **fenâ gerdinden:**
Mısra: **4**
Yokluk toprağı.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

fenâ gülzârı:
1. **fenâ gülzârınuñ:**
Mısra: **4**
Yokluk bahçesi.||Geçici dünya.
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

2. **fenâ gülzârınuñ:**
Mısra: **9**
Yokluk bahçesi.||Geçici dünya.
9. Ey Hayâlî bu fenâ gülzârınuñ her nergisi
10. Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendüdür

fenâ günü:
1. **fenâ gününde:**
Mısra: **5**
Yokluk günü.||Ecel günü.
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

fenâ iklîminüñ sultânı:
1. **fenâ iklîminüñ sultânına:**
Mısra: **5**
Yokluk ikliminin sultanı.
5. Haymeler kurdu fenâ iklîminüñ sultânına
6. Nâr-ı Leylâdan leb-i Mecnûndaki tebhâleler

fenâ menâzili:
1. **fenâ menâzilini:**
Mısra: **2**
Yokluk durakları.
1. ʿAşk ehlinüñ vücûdu yok evvel seri degül
2. Almak fenâ menâzilini serserî degül

fenâ vâdîleri:
1. **fenâ vâdîlerinüñ:**
Mısra: **8**
Yokluk vadileri.
7. Bîşe-i ʿaşkuñ gehî şîr-i şikâr-endâziyem
8. Geh fenâ vâdîlerinüñ nâ-tüvân rûbâhiyem

fenâ yolu:
1. **fenâ yolun:**
Mısra: **5**
Yokluk yolu, yok olma yolu.
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

2. **fenâ yoluña:**
Mısra: **5**
Yokluk yolu, yok olma yolu.
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

3. **fenâ yolunda:**
Mısra: **4**
Yokluk yolu, yok olma yolu.
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

fenâya varmak:
1. **fenâya varur:**
Mısra: **10**
Yok olmak.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

fener:
1. **fener:**
Mısra: **10**
Fanus.
9. Bu şiʿrüme Hayâlî germ olmasun Sehâbî
10. Şevkiyle zâʾil etmez zîrâ fener çerâgı

feni geçmek:
1. **feni geçer:**
Mısra: **1**
Sanatı olmak.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

fenn ü hüner:
1. **fenn ü hünerde:**
Mısra: **9**
İlim ve sanat.
9. Hayâlî bir nice fenn ü hünerde bî-mânend
10. Serîr-i Rûma kodu gitdi yâdigâr beni

fenn-i ʿaşk:
1. **fenn-i ʿaşkı:**
Mısra: **1**
Aşk sanatı, aşk ilmi
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

fenn-i fitne:
1. **fenn-i fitnede:**
Mısra: **8**
Ortalığı karıştırma hüneri.
7. Sofî-i şehr sevmeyüp ümmüʾl-habâʾisi
8. Ögretdi fenn-i fitnede Şeytâna yolların

fer:
1. **fer:**
Mısra: **5**
Tazelik.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

2. **fer:**
Mısra: **8**
Nur, ziya.
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

fer vermek:
1. **fer verdi:**
Mısra: **10**
Kuvvet vermek.

9. Bahr-i nazm içre Hayâlî göricek dürr-i yetîm
10. Verdi fer terbiyet-i mihri ile Şâh saña

2. **fer veren:**
Mısra: **1**
Kuvvet vermek.
1. Fer veren mâha cemâl-i bâ-kemâlüñdür senüñ
2. Mihre hançerler çeken iki hilâlüñdür senüñ

3. **fer veren:**
Mısra: **8**
Kuvvet vermek.
7. Şemse ben verdüm çerâg-ı şevki bir abdâldur
8. Kâʾinâta fer veren tabʿ-ı selîmümdür benüm

4. **fer verür:**
Mısra: **8**
Kuvvet vermek.
7. Garaz asnâmını dil Kaʿbesinden tâ ki dür etdüm
8. Göñülde mihr ü mâha fer verür nûr-ı safâ buldum

ferâg:
1. **ferâg:**
Mısra: **12**
El çekme, vazgeçme
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

2. **ferâgum:***-um*
Mısra: **9**
El çekme, vazgeçme
9. Ey Hayâlî hâne küncünden ferâgum var bu gün
10. ʿİşretüm devrânıdur açıldı bâg-ı meclisüm

3. **ferâgum:***-um*
Mısra: **2**
el çekme, el çekmişlik, vazgeçme
1. Elüm çekdüm bu deştüñ lâlesinden sünbülünden hem
2. Ferâgum var bu gülzâruñ gülünden bülbülünden hem

4. **ferâg:**
Mısra: **7**
Vazgeçmek.
7. Tâc-ı Kubâd u sâgar-ı Cemden ferâg var
8. Mecnun bulalı Leylî itinüñ yalaâını

ferâg etmek:
1. **ferâg etdüm:**
Mısra: **1**
Vazgeçmek.
1. Seg-i kûyuñ kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
2. Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm

ferâgat etmek:
1. **ferâgat edüp:**
Mısra: **37**
Tok gözlülük etmek, vazgeçebilmek.
37. Gül gibi gülmeden ferâgat edüp
38. Oldu kalbümle tevʾemân gonca

ferâgat gûşesi:
1. **ferâgat gûşesinde:**
Mısra: **4**
Tokgözlülük köşesi.
3. Müdâm ayaguña düşsem ʿaceb mi ey hum-ı bâde
4. Ferâgat gûşesinde mürşîd-i sâfî-derûnumsın

ferâgat istemek:
1. **ferâgat isterüz:**
Mısra: **10**
Vazgeçmeyi talep etmek.
9. Ey Hayâlî gerçek erler eşiginde soyunup
10. Bu yalan dünyâ libâsından ferâgat isterüz

ferah:
1. **ferahtan:***-tan*
Mısra: **18**
Sevinç ve mutluluk
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

ferah göñül:
1. **ferah göñlüm:**
Mısra: **7**
Sevinçli gönül.
7. Nice gelsün ferah göñlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

ferâmûş:
1. **ferâmûşu:***-u*
Mısra: **8**
Far. Unutma, nisyân.
7. Hadengüñ zahmı sînemde gamumla yâr-ı gâr oldu
8. İkisi birlige yetdi unutdular ferâmûşu

ferâmûş eylemek:
1. **ferâmûş eyleyem:**
Mısra: **4**
unutmak
3. Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi
4. Sanma ey hem-dem nemek hakkın ferâmûş eyleyem

2. **ferâmûş eyleyen:**
Mısra: **2**
unutmak
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

ferd:
1. **ferd:**
Mısra: **6**
Tek, yalnız, eşsiz.
5. Kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden dil-gîr olup
6. Nokta gibi dâʾiremde kendümi ferd isterin

ferd ferd:
1. **ferd ferd:**
Mısra: **6**
Tek tek.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

ferd olmak:
1. **ferd olan:**
Mısra: **8**
Bir başına olmak, uzak olmak.
7. Hem-cenâhıdur bu gün ʿankâ-yı ʿâlî-himmetüñ
8. Kâʾinâtuñ âşiyân ü dânesinden ferd olan

ferdâ:
1. **ferdâları:***-ları*
Mısra: **8**
yarın, gelecek zaman

7. Bir güzel sev kim ede dâʾim tecellâ-yi visâl
8. Dilber oldur olmaya ʿuşşâkına ferdâları

Ferhâd:
1. **ferhâdı:**-*ı*
Mısra: **33**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **ferhâd:**
Mısra: **17**
Klasik edebiyatta mesnevilere konu olan Fars kökenli Hüsrev ü Şîrîn ve Ferhâd ü Şîrîn aşk hikâyelerinin ünlü erkek kahramanı.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

3. **ferhâd:**
Mısra: **7**
Meşhur Ferhad
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

4. **ferhâdı:**-*ı*
Mısra: **5**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı
5. Kühsâr-ı gama gelseñ görüben Ferhâdı
6. Seng-i hârâda ede nâhuñ ile râh saña

5. **ferhad:**
Mısra: **12**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı.
11. Meh-i nev tîşesine reşk edermiş
12. Keserken Bî-sütûn dâgını Ferhad

6. **ferhâda:**-*a*
Mısra: **6**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı.
5. Evvel nazarda vermedi Şîrîne cân deyu
6. Ferhâda taʿne taşını pîr ü cevân atar

7. **ferhâdadur:**-*adur*
Mısra: **1**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

8. **ferhâdı:**-*ı*
Mısra: **6**
Meşhur Ferhad
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

9. **ferhâd:**
Mısra: **7**
Klasik edebiyatta mesnevilere konu olan Fars kökenli Hüsrev ü Şîrîn ve Ferhâd ü Şîrîn aşk hikâyelerinin ünlü erkek kahramanı.
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

10. **ferhâduñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı
3. Zebân-ı tîşe kaçan nutka gelse Ferhâduñ
4. Şeb-i belâda çerâgı şirâr-ı hârâdur

11. **ferhâdum:**-*um*
Mısra: **4**
Ferhad.||Âşık.
3. Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan aglaram
4. Demez ol şîrîn-dehen hâlüñ ne Ferhâdum benüm

12. **ferhâd:**
Mısra: **1**
Meşhur Ferhad
1. Kûhkenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti
2. ʿAşkbâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti

Ferhâd görmek:
1. **ferhâd gördügüñ:**
Mısra: **10**
Ferhat olarak bilmek.
9. Karışdı kara yere kûhsârı mihnetde
10. Hayâlî şimdi (bu) Ferhâd gördügüñ göñlüm

Ferhad ile Mecnûn:
1. **ferhad ile mecnûn:**
Mısra: **9**
Ferhad ile Mecnun
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

2. **ferhâd ile mecnûn:**
Mısra: **4**
Ferhad ile Mecnun.||Aşk ateşiyle tutuşanlar.
3. Diyâr-ı sûzuñ oldum şemʿ gibi ben de serdârı
4. Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yañar çerâgum var

3. **ferhâd ile mecnûn:**
Mısra: **3**
Ferhad ile Mecnun
3. Baña Ferhâd ile Mecnûn bu tarîk-i ʿaşkda
4. Birisi şeyhüm azîzümdür biri hem kisvetüm

4. **ferhâd ile mecnûn:**
Mısra: **1**
Ferhad ile Mecnun
1. Kıldı gam Ferhâd ile Mecnûn dil-i şeydâları
2. Şâh-ı istignâ-yi ʿaşkuñ begleri agaları

5. **ferhâd ile mecnûnları:**
Mısra: **3**
Ferhad ile Mecnun
3. Nice Ferhâd ile Mecnûnları zencîre çeken
4. ʿAşk kişverlerinüñ mâliki sultânem ben

Ferhâd ile Mecnûn ile Vâmık:
1. **ferhâd ile mecnûn ile vâmıkla:**
Mısra: **5**
Ferhad, Mecnun ve Vamık.
5. Ferhâd ile Mecnûn ile Vâmıkla ben oldum
6. Gördük seferi biz dahi alayı büyütdük

Ferhâd mâtemi:

1. **ferhâd mâtemine:**
Mısra: **8**
Ferhad'ın yası.||Sevgiliye kavuşma düşüncesi.
7. Acır beni bulunmadı gerçi ki Bî-sütûn
8. Ferhâd mâtemine geyer kara hâreyi

2. **ferhâd matemine:**
Mısra: **8**
Ferhad'ın yası.||Sevgiliye kavuşma düşüncesi.
7. Acır beni bulunmadı illâ ki Bî-sütûn
8. Ferhâd matemine geyer dahi karayı

Ferhâd-ı dîvâne:
1. **ferhâd-ı dîvâne:**
Mısra: **3**
Divane, aklı başında olmayan Ferhad.
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

Ferhâd-ı miskîn:
1. **ferhâd-ı miskîn:**
Mısra: **6**
Zavallı Ferhad.
5. Çaldı derbend-i mahabbetde melâmet tablını
6. Bî-sütûnuñ bekledi Ferhâd-ı miskîn râhını

Ferhâd-ı yegâne:
1. **ferhâd-ı yegâne:**
Mısra: **6**
Bir Ferhad.||Bir aşık.
5. Seylâb-ı sirişk üstüne bir yâr yıkardı
6. Yâr istese kühsârda Ferhâd-ı yegâne

Ferhâd-veş:
1. **ferhâd-veş:**
Mısra: **7**
Ferhat gibi.
7. Mûm olupdur ey lebi şîrîn baña Ferhâd-veş
8. Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

2. **ferhâd-veş:**
Mısra: **4**
Ferhat gibi.
3. Bî-sütûn-ı ʿaşkda çalındı tabl-ı sînemüz
4. Biz dahi Ferhâd-veş derbend-i mihnet beklerüz

Ferhâr:
1. **ferhârumı:***-umı*
Mısra: **45**
İnsanlarının güzelliği ile meşhur olan Ferhar şehri.||Budizm dinine mensup olanları nakışlar ve tasvirlerle dolu mabetleri.
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

feri geçmek:
1. **feri geçer:**
Mısra: **4**
Feri sönmek; canlılığını, parlaklığını yitirmek.
3. Gül gibi iken elden ele varma dostum
4. Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

ferîd:
1. **ferîd:**
Mısra: **4**
Eşsiz, tek, eşi olmayan (kimse veya şey)
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

ferîd-i devrân:
1. **ferîd-i devrânuz:**
Mısra: **9**
Zamanın eşsizi.
9. Biz ol yegâne-i dehr ü ferîd-i devrânuz
10. Ki lâyık olmadı hurşîd bir nigâhumuza

Ferîdûn:
1. **ferîdûn:**
Mısra: **31**
İran'da Pişdadi sülalesinin altıncı hükümdarıdır.Lakabı Ferruh'dur.
31. Añılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
32. Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-mekâl

2. **ferîdûn:**
Mısra: **6**
İran'da Pişdadi sülalesinin altıncı hükümdarıdır.Lakabı Ferruh'dur.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

3. **ferîdûn:**
Mısra: **8**
İran'da Pişdadi sülalesinin altıncı hükümdarıdır.Lakabı Ferruh'dur.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

Ferîdûn câmı:
1. **ferîdûn câmıdur:**
Mısra: **10**
Feridun'un kadehi.
9. Doludur bâde-i ʿisyân ile bezmi mecâz içre
10. Ferîdûn câmıdur ya sâgar-ı Dahhâkdür göñlüm

Ferîdûn tâcı:
1. **ferîdûn tâcı:**
Mısra: **6**
Feridun'un tacı.||Değer, kıymet.
5. Ben ol çâlâk-reftâr-ı gınâyem kim tarîkümde
6. Ferîdûn tâcı Keyhusrev külâhı gerd-i râh olmaz

2. **ferîdûn tâcına:**
Mısra: **7**
Feridun'un tacı.||Değer, kıymet.
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

Ferîdûn-fer:
1. **ferîdûn-fer:**
Mısra: **4**
Feridun gibi şanlı.
3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

Ferîdûn-ı zamân:
1. **ferîdûn-ı zamânem:**
Mısra: **7**
Devrin Feridun'u.
7. Ferîdûn-ı zamânem devletinde Husrev-i Rûmuñ
8. Elümde câm-ı Keyhusrev başumda tâc-ı hakânî

fermân:

1. **fermân:**
Mısra: **3**
buyruk, emir
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

2. **fermânına:***-ına*
Mısra: **3**
Emir, buyruk.
3. İnsân ü perî gelmiş fermânına kul olmuş
4. Gûyâ ki Süleymândur hükmünde yasagında

<u>fermân eylemek:</u>
1. **fermân eyledi:**
Mısra: **44**
Emretmek, buyurmak.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

<u>ferr-i Ferîdûn:</u>
1. **ferr-i ferîdûnuñ:**
Mısra: **6**
Feridun'un şanı.
5. Her habâb-ı bezmüme reşk eyler oldu Câm-ı Cem
6. Tâ ki düşdü üstüme ferr-i Ferîdûnuñ senüñ

<u>ferş eylemek:</u>
1. **ferş eyledüm:**
Mısra: **1**
Yaymak, döşemek.
1. Âsitânuñda yüzüm ferş eyledüm hâk üstüne
2. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i nem-nâk üstüne

<u>fersûde olmak:</u>
1. **fersûde olup:**
Mısra: **5**
Yıpranmak.
5. ʿÂşıkuñ fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
6. Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

<u>feryâd:</u>
1. **feryâd:**
Mısra: **16**
Bağırıp çağırma. Yüksek sesle yardım istemek
15. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
16. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

2. **feryâd:**
Mısra: **32**
Bağırıp çağırma. Yüksek sesle yardım istemek
31. Bende vü şâh olmadı âzâd elüñden â felek
32. Dâd elüñden â felek feryâd elüñden â felek

3. **feryâdumı:***-um, -ı*
Mısra: **8**
Bağırıp çağırma. Yüksek sesle yardım istemek
7. Deyr-i belânuñ oldum âhımla erganûnı
8. Âh ol bütün elinden feryâdumı işitmez

4. **feryâdı:***-ı*
Mısra: **6**
haykırış, çığlık, bağırtı
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

<u>feryâd etmek:</u>
1. **feryâd ede:**
Mısra: **6**
Bağırıp çağırmak, yardım istemek.
5. Kılsa safâ nazar saña âb-ı revân gibi
6. Taşlarla dögünüp ede feryâd âyîne

2. **feryâd edem:**
Mısra: **5**
Bağırıp çağırmak, yardım istemek.
5. Kime feryâd edem ey meh elüñden kim fegân etsem
6. Sürûd-ı bezm sanursın sen anı nâle bilmezsin

3. **feryâd eder:**
Mısra: **8**
Bağırıp çağırmak, yardım istemek.
7. Nây ile ney-şekere bâd bulaşdukca eder
8. Biri dâd ü biri feryâd elinden felegüñ

4. **feryâd edersin:**
Mısra: **14**
Bağırıp çağırmak, yardım istemek.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

<u>feryâd eylemek:</u>
1. **feryâd eyleme:**
Mısra: **10**
Ağlama, inleme, feryat etme.
9. Kanda hercâyî güzel varsa Hayâlî sevüben
10. Soñra cevrinden anuñ eyleme feryâd yürü

<u>feryâd feryâd:</u>
1. **feryâd feryâd:**
Mısra: **2**
Sürekli devam eden bağırışlar.
1. Gelüp ben andelîbin eylemez şâd
2. Elinden ol gülün feryâd feryâd

<u>feryâd kılmak:</u>
1. **feryâd kılmasun:**
Mısra: **38**
Feryad etmek.
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

<u>feryâd ü enîn:</u>
1. **feryâd ü enînüñ:**
Mısra: **6**
Bağırış ve inilti.
5. Bir yüzün gördükde cân vermek ümîdi var iken
6. Neylerem kûyunda feryâd ü enînüñ minnetin

<u>feryâd ü zâr:</u>
1. **feryâd ü zâra:**
Mısra: **2**
Sızlanma ve inleme.
1. Ey ʿandelîb gerçi sabr-ı karâra yer yok
2. Gül hâb-ı nâza vardı feryâd ü zâra yer yok

2. **feryâd u zârı:**
Mısra: **1**
Sızlanma ve inleme.
1. Tutdu sahn-ı gülşeni feryâd u zârı bülbülüñ
2. Âh eger böyle geçerse rûzigârı bülbülüñ

3. **feryâd ü zârum:**

Mısra: **4**
Sızlanma ve inleme.
3. Kanlu yaşumdan çemen gülzâra verdi reng-i rû
4. Üşdüler bülbülleri feryâd ü zârum aldılar

feryâda getürmek:
1. **feryâda getürüp:**
Mısra: **4**
Feryat ettirmek.
3. Vahşet-âbâd-ı gama añdurayın Mecnûnu
4. Getürüp âh ile vâdîleri feryâda yine

feryâd-ı âh:
1. **feryâd-ı âhumdur:**
Mısra: **6**
Ahın çığlığı.
5. Dostum incime baña râzumı fâş eyleyen
6. Her seher dilden çıkan feryâd-ı âhumdur benüm

feryâd-ı bülbül:
1. **feryâd-ı bülbül:**
Mısra: **4**
Aşığın feryadı.
3. Gûşunu sagır eyledi şebnem suyu gülüñ
4. Feryâd-ı bülbül ermese tañ mı kulagına

ferzend:
1. **ferzendiyem:**-*iyem*
Mısra: **9**
Oğul, veled.
9. Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkuñ bugün ferzendiyem
10. Ümmehâtından cihânuñ fârıgam âbâ ile

ferzend etmek:
1. **ferzend edüp:**
Mısra: **8**
Çocuğu olarak kabul ettirmek.
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

ferzîn gibi:
1. **ferzîn gibi:**
Mısra: **7**
Vezir gibi. (Satranç)
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

ferzîn olmak:
1. **ferzîn olur:**
Mısra: **4**
(Satrançta) Şahın veziri olmak.
3. Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânuñ
4. Ferzîn olur oyunda süre süre piyâde

fesâhat:
1. **fesâhatle:**-*le*
Mısra: **10**
Açık ve güzel ifadeli konuşma.
9. İmriüʾl-Kays gibi oldu Hayâlî hakkuñ
10. Bu fesâhatle der-i Kaʿbeye asmak kâgıd

fesâhat içre:
1. **fesâhat içre:**
Mısra: **52**
Güzel ve açık konuşma içinde.
51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

fesâhat minberi:
1. **fesâhat minberi:**
Mısra: **13**
Güzel ve ahenkli söz söyleme zirvesi.
13. Kaʿbe hakkı pâyeñ olmuşdur fesâhat minberi
14. Ben Hayâlî Hazret-i Hassâna beñzetdüm seni

fesâne eylemek:
1. **fesâne eyledi:**
Mısra: **3**
Aslı olmayan hikayeye çevirmek.
3. Gözlerüñ bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi
4. Leblerüñ devrinde düşdüler ayaga bâdeler

feth etmek:
1. **feth etdüm:**
Mısra: **55**
Fethetmek, ele geçirmek.
55. Maʿânî mülkünü tîg-i zebânum birle feth etdüm
56. Olaldan pâdişâhum sen serîr-i mülk sultânı

feth-i bâb üstünde:
1. **feth-i bâb üstündedür:**
Mısra: **6**
Kapı açmak işi üzerinde.||Aşığın bağrında açılan yaraların, yarıkların yeni kapılar olarak açılması.
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

fetîl:
1. **fetîl:**
Mısra: **7**
Kandil fitili; 'kandilde kullanılan iplik örgü ve bükme'
7. Tâ benân-ı muʿcizüñ kılduñ çerâgına fetîl
8. Kudreti eyvânına Hakkuñ olupdur mâh şemʿ

2. **fetîl:**
Mısra: **1**
Yara fitili, Yarayı yakmak için kurutulmuş büklüm.
1. Şuʿle-i gam dilde vü cismümde dâgı çün fetîl
2. Zâhir ü bâtın getürdüm ʿaşkuña iki delîl

3. **fetîle:**-*e*
Mısra: **5**
Mum fitili.
5. Fetîle tîrüñ olup oldu Şuʿle peykânuñ
6. Dilüm durur harem-i ʿaşk ey püser kandîl

fetîl ü şuʿle:
1. **fetîl ü şuʿlesi:**
Mısra: **4**
Fitil ve alev.
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

fetîl ü tîg:
1. **fetîl ü tîg:**
Mısra: **2**
Yaraya konulan pamuk ve kılıç.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

fettân:
1. **fettânı:**-*ı*
Mısra: **4**

Gönlü kendine çeken, kendine hayran eden, cilveli (kimse), câzibeli.
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

fettân elinden:
1. **fettân elinden:**
Mısra: **6**
Sevgilinin ortalığı karıştıran tavırları.
5. Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
6. El-gıyâs ol zulmü çok fettân elinden el-gıyâs

2. **fettân eliñden:**
Mısra: **2**
Sevgilinin ortalığı karıştıran tavırları.
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân eliñden el-gıyâs

fettân kâkül:
1. **fettân kâkül:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Ortalığı karıştıran kâkülü.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

fettânlık eylemek:
1. **fettânlık eyler:**
Mısra: **51**
Aklını başından almak.
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

fetvâ dilemek:
1. **fetvâ dilerse:**
Mısra: **7**
Fetva istemek.
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

feyezân etmek:
1. **feyezân ede:**
Mısra: **52**
Bolluk ve bereketin coşması.
51. Şâh himmet ederse baña ol ebr
52. Feyezân ede feyz-i Rabbânî

2. **feyezân ede:**
Mısra: **68**
Bolluk ve bereketin coşması.
67. Nitekim dehre çarh dolâbı
68. Feyezân ede âb-ı şâdanî

feyz:
1. **feyz:**
Mısra: **13**
Nîmet, bağış, ihsan, kerem.
13. Ergürürdü cihâna feyz velî
14. Feyzi dest-i sehâba vermezler

2. **feyzi:**-*i*
Mısra: **14**
Nîmet, bağış, ihsan, kerem.
13. Ergürürdü cihâna feyz velî
14. Feyzi dest-i sehâba vermezler

3. **feyzinden:**-*inden*
Mısra: **8**
Bereket, bolluk
7. ʿAks-i hüsnü zerreyi hurşîd-i ʿalem-tâb eder
8. Katre feyzinden anuñ ser-Çeşme-i hayvân olur

4. **feyze:**-*e*
Mısra: **10**
Nîmet, bağış, ihsan, kerem.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

5. **feyz:**
Mısra: **8**
Nimet, ihsan, kerem.
7. Hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleridür ey dervîş
8. Feyz kim zâhir olur Edhem ü Bektâşından

feyz bulmak:
1. **feyz bula:**
Mısra: **45**
Bereket, bolluk bulmak.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

feyz erişmek:
1. **feyz erişürse:**
Mısra: **11**
Bereketlenmek.
11. ʿÂlem-i hâkiye bir feyz erişürse senden
12. Ebr gibi yürü seccâdeñi ey dil suya sal

feyz-bahş-ı hâk ü âb:
1. **feyz-bahş-ı hâk ü âb:**
Mısra: **3**
Su ve toprağın bereketi.
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

feyz-i Rabbânî:
1. **feyz-i rabbânî:**
Mısra: **52**
Rabbin gönderdiği bolluk.||Allah'ın verdiği ilim, irfan.
51. Şâh himmet ederse baña ol ebr
52. Feyezân ede feyz-i Rabbânî

feyzin cürʿası:
1. **feyzin cürʿasın:**
Mısra: **2**
Bereketten, ilimden bir yudum.
1. Ey hilâl-i ʿîd-i devrân sâgar-ı gerdân mısın
2. Hâkdân-i dehre feyzin cürʿasın rîzân mısın

fezâ:
1. **fezâsına:**-*sı, -na*
Mısra: **5**
Gökyüzü.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

fezâ-yi ʿâlem:
1. **fezâ-yi ʿâlemi:**
Mısra: **1**
Gökyüzü.
1. Fezâ-yi ʿâlemi çün şâhbâz-ı zerrîn bâl
2. Kanadı altuna almakdan oldu fârig-bâl

fezâ-yı ʿarş:
1. **fezâ-yı ʿarşa:**
Mısra: **8**
Dokuzuncu göğün ucu bucağı bulunmayan boşluğu.
7. Şehbâz-ı kudretüz ki anadan doganumuz
8. Her dem fezâ-yı ʿarşa eder bâl açup güzâr

fezâ-yi ʿaşk:
1. **fezâ-yi ʿaşkda:**
Mısra: **5**
Aşk ovası.
5. Fezâ-yi ʿaşkda ben ol nihâl-i ser-ferâzam kim
6. Nihâl-i Sidre üzre sâye salmış bir budagum var

figân:
1. **figân:**
Mısra: **1**
Acı inilti, çığlık
1. Figân ki hem-dem-i zâr etdi âh ü zâr beni
2. Gör e gör e neye döndürdü rûzigâr beni

figâna mâʾil:
1. **figâna mâʾil:**
Mısra: **5**
Ağlayıp sızlamaya gönül vermiş olan.
5. ʿÂşık belâya kâil bülbül figâna mâʾil
6. Olmuş nasib hande her kebk-i kühsâra

fikr:
1. **fikrinde:***-i, -n, -de*
Mısra: **7**
Düşünce.
7. Ser-fürû kıl zât-ı Hak fikrinde kim gavvâsı gör
8. Olmayınca ser-nigûn deryâya olmaz âşinâ

2. **fikrinde:***-inde*
Mısra: **6**
Düşünce, endişe.
5. Yüzüñü gördükde zâhid mâsivâdan geçmedi
6. Kaʿbede biñ biñ fikrinde olan bî-dîne bak

3. **fikridür:***-idür*
Mısra: **3**
Düşünce, endişe.
3. Miyânuñ fikridür eglencem ancak
4. Alan bir kıldan alur pâdişâhum

4. **fikri:***-i*
Mısra: **7**
Düşünce, endişe.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

fikr eylemek:
1. **fikr eylemez:**
Mısra: **9**
Düşünmek.
9. Fikr eylemez Hayâlî sen hâk-sârı dilber
10. Göñlünde ol nigâruñ zerre gubâra yer yok

fikr-i dendân:
1. **fikr-i dendânuñla:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) İnci tanesi gibi olan dişlerinin düşüncesi.
5. Fikr-i dendânuñla olsam nola gözyaşına gark
6. Girdi deryâ kaʿrına lü'lü'-yi şehvâr isteyen

fikr-i hâl:
1. **fikr-i hâlüñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin beninin düşüncesi.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

fikr-i hatt:
1. **fikr-i hattuñla:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yüzündeki ince tüylerin düşüncesi.
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

fikr-i zülf:
1. **fikr-i zülfü:**
Mısra: **9**
Sevgilinin saçlarının düşüncesi.
9. Gönlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda

2. **fikr-i zülfüñ:**
Mısra: **17**
Sevgilinin saçlarının düşüncesi.
17. Fikr-i zülfüñ Hayâlîde yaraşur
18. Sünbülü her türâba vermezler

filân:
1. **filânuñ:***-uñ*
Mısra: **10**
Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime.
9. Ey Hayâlî Şemsî bu şiʿrin pesend etse nola
10. Gerçi gelmez ʿaynına çöpce filânuñ dikmesi

fil-hâl:
1. **fil-hâl:**
Mısra: **26**
Bu halde, bu durumda.
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

fil-mesel:
1. **fil-mesel:**
Mısra: **2**
Mesela.
1. Allarla kaña girmiş ol melek-sîmâya bak
2. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

2. **fil-mesel:**
Mısra: **16**
Mesela.
15. Görmedüñse kana müstagrak Hayâlî dagını
16. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

firâk:
1. **firâkuñla:***-uñ, -la*
Mısra: **7**
Ayrılık, hicran.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

2. **firâk:**
Mısra: **8**
Ayrılık, hicran.
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

3. **firâk:**
Mısra: **7**
Ayrılık, hicran.
7. Evvel benüm firâk ile ʿummân edüp yaşum
8. Soñra habâb-ı lücce-i ʿummân olan başum

4. **firâkıyla:***-ıyla*
Mısra: **1**
Ayrılık, hicran.
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

5. **firâkında:***-ında*
Mısra: **5**
Ayrılık, hicran.
5. Kendi göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
6. Nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara

6. **firâk:**
Mısra: **8**
Ayrılık, hicran.
7. Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
8. Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti

__firâk acısı:__
1. **firâkuñ acısın:**
Mısra: **9**
Ayrılık acısı.
9. Firâkuñ acısın añdukda der Hayâlî gazel
10. Kelâma gelmege tûtî egerçi kand gerek

__firâk âteşi:__
1. **firâk âteşi:**
Mısra: **3**
Ayrılık ateşi.
3. Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
4. Müyesser olmaya vasluñ ölem gidem ʿâşık

__firâk odı:__
1. **firâk odına:**
Mısra: **37**
Ayrılık ateşi.
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

__firâk şebi:__
1. **firâk şebin:**
Mısra: **5**
Ayrılık gecesi.
5. Ergürmege firâk şebin subh-ı vuslata
6. Peykân-ı tîrüñ oldu baña şuʿle-dâr şemʿ

__firâk-nâme-i derd:__
1. **firâk-nâme-i derdim:**
Mısra: **7**
Ayrılık derdinin mektubu.
7. Firâk-nâme-i derdim cenâhına ericek
8. Kebûterüñ gözüñe bagrı kanı gelmedi mi

__firâvân:__
1. **firâvân:**
Mısra: **10**
Far. Bol, çok, pek çok, aşırı.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle Īmânun al firâvân cevherin

__firdevs-i aʿlâ:__
1. **firdevs-i aʿlâdur:**
Mısra: **6**
Cennetteki altıncı bahçe.
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

2. **firdevs-i aʿlânuñ:**
Mısra: **1**
Cennetteki altıncı bahçe.
1. Adın añmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânuñ
2. Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanuñ

__firdevs-i ferdâ:__
1. **firdevs-i ferdâ:**
Mısra: **9**
Ahiretteki Firdevs cenneti.
9. Ey Hayâlî çekmezem firdevs-i ferdâ gussasın
10. Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândur baña

__Firdevsî-i kelâm:__
1. **firdevsî-i kelâm:**
Mısra: **15**
Kelamın Firdevsi'si.||Söz söylemede Firdevsi gibi olma.
15. Firdevsî-i kelâm olamazsın benüm gibi
16. Nâr-ı hasedle cânına yüz bin ʿazâb kıl

__firişteh:__
1. **firişteh:**
Mısra: **8**
Melek.||Nur.
7. Câmi-i Kuds eylesem bu deyr-i pür-eşkâlümi
8. Kudret el verse firişteh eylesem şeytânumı

__firkat:__
1. **firkatüñde:***-üñ, -de*
Mısra: **2**
Ayrılık.
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

2. **firkatüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Ayrılık.
5. Firkatüñ añdum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
6. Yâd-ı vasluñla yine dîvâneyi şâd eyledüm

__fitâde:__
1. **fitâdenüñ:***-nüñ*
Mısra: **7**
Tutkun, düşkün.
7. Mihrüñ yoluna germ-rev olan fitâdenüñ
8. Ednâ gubârı tâc-ı ser-i ferkadân gerek

__fitne:__
1. **fitneler:***-ler*
Mısra: **8**
Belâ, mihnet.
7. Levh-i ruhuñda hâl ü hatuñdan alur sebak
8. Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür

2. **fitne:**
Mısra: **2**
Karışıklık, fesat, kargaşalık
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

3. **fitneye:**-*ye*
Mısra: **3**
Karışıklık, fesat, kargaşalık
3. Gün geçer mi yüzde hattuñ fitneye meşk etmeye
4. Hafta mı var leblerüñ uçurmaga cân istemez

4. **fitneye:**-*ye*
Mısra: **3**
İkilik çıkarmak, Kargaşa meydana getirmek.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

5. **fitne:**
Mısra: **3**
Belâ, mihnet.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

fitne salmak:
1. **fitne salmaga:**
Mısra: **4**
Bela ve kötülük göndermek.
3. Ruhuñ üstündeki bir hâl-i siyâh
4. Fitne salmaga yeter yüz şehre

fitne vü âşûb:
1. **fitne vü âşûb:**
Mısra: **10**
Karışıklık ve ortalığı karıştıran.
9. Leblerüñde hatt ü hâlüñden Hayâlî gam yemez
10. Fitne vü âşûb çün bezm-i şarâb üstündedür

fitne Yeʾcûcu:
1. **fitne yeʾcûcu:**
Mısra: **3**
Karışıklık çıkaran, ara bozucu.
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

fitne-çeşm-i ʿâşık-küş:
1. **fitne-çeşm-i ʿâşık-küş:**
Mısra: **2**
Karışıklık çıkaran gözleriyle aşığı öldüren.||Sevgili.
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

fitne-i âhir zamân:
1. **fitne-i âhir zamâna:**
Mısra: **7**
Ahir zaman fitnesi
7. Tâlibüz biz fitne-i âhir zamâna dostlar
8. Gör nice dîvâneler olduk ki âfet isterüz

fitne-i devrân:
1. **fitne-i devrân:**
Mısra: **10**
Devrin, zamanın fitnesi
9. Hatt-ı âşûbu belürdükde Hayâlî göresin
10. Beñleri gibi nice fitne-i devrân batar

fitne-i devr-i kamer:
1. **fitne-i devr-i kamer:**
Mısra: **9**
ahir zaman fitnesi
9. Fitne-i devr-i kamer yüzde Hayâlî beñidür
10. Gözleri sâhir ü âşûb-ı dil-i cân kâkül

fitne-i Rûm:
1. **fitne-i rûmun:**
Mısra: **7**
Ortalığı karıştıran güzel.
7. Şâh-ı ʿaşk etdi beni bir fitne-i Rûmun gamı
8. Tende yer yer zahm-ı tîridür kızıl başum benüm

fitrâk:
1. **fitrâkimüz:**-*imüz*
Mısra: **4**
Atın terkisi, terki kayışı.
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

frengî:
1. **frengîler:**-*ler*
Mısra: **2**
Avrupa'ya ait (elbise).
1. Revâ mıdur kilîsâdan çıkarmak bir müselmânı
2. Müselmânlar frengîler geyer bir Rûm cânânı

2. **frengî:**
Mısra: **4**
Avrupa'ya ait (elbise).
3. Sunup şol ibrîşim gibi şarâbı
4. Geyer cân egnine zîbâ frengî

fülk-i cism:
1. **fülk-i cismüm:**
Mısra: **7**
Ten kayığı.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

fülk-i hilâl:
1. **fülk-i hilâl:**
Mısra: **39**
Hilal kayığı, hilal.
39. Bahr-ı sîmâbîde seyrân etmeye fülk-i hilâl
40. Bezm-i mevcûdâtda gezdirmeye sâgar güneş

fülk-i muhâlif-rûzigâr:
1. **fülk-i muhâlif-rûzigârem:**
Mısra: **3**
Ters taraftan esen rüzgârın (ortasında kalan) sandal.
3. Ben ol fülk-i muhâlif-rûzigârem
4. Ki gark etdi beni deryâ-yi Leylî

fülk-i vücûd:
1. **fülk-i vücûd:**
Mısra: **33**
Ten kayığı.||Beden, cisim.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

fülûs-ı ahmer:

1. **fülûs-ı ahmere:**
Mısra: **36**
Kırmızı renkte bakır paralar.
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

fürkat:
1. **fürkat:**
Mısra: **9**
Ayrılık
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

2. **fürkat:**
Mısra: **3**
Ayrılık
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

3. **fürkat:**
Mısra: **2**
Ayrılık
1. Her ne kan kim yutdu dil laʿl-i leb-i dildârdan
2. Dökdü âhır fürkat anı dîde-i hûn-bârdan

4. **fürkatüñle:**-*üñle*
Mısra: **3**
Ayrılık
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

fürkat demi:
1. **fürkat demi:**
Mısra: **9**
Ayrılık zamanı.
9. Vuslat Hayâlî geçdi fürkat demi erişdi
10. Zehr-i firâk-ı dilber cânın kimüñ acıtmaz

fürkat-i ebrû:
1. **fürkat-i ebrûlaruñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Kavisli kaşlarından ayrı kalma.
5. Fürkat-i ebrûlaruñ ey meh çekelden zaʿf ile
6. Mâh-ı nev oldu benüm pehlûmda her bir üstühân

fursat:
1. **fursatdur:**-*dur*
Mısra: **8**
Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

fursatı vermek:
1. **fursatı verdi:**
Mısra: **31**
Fırsat vermek.
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

fürûg:
1. **fürûgundan:**-*undan*
Mısra: **12**
parlaklık, ışık || ateş, şule
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

fusûl:
1. **fusûl:**
Mısra: **6**
Fasıllar, mevsimler.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

füsûnger-i kalem:
1. **füsûnger-i kalemüm:**
Mısra: **42**
Kalem sihirbazı.||Söz cambazı.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

fütûh:
1. **fütûhumdur:**-*umdur*
Mısra: **6**
Fetihler, zaferler, nusretler.
5. Seyr-i eşyâ zî mülk tâ melekût
6. Bir seherde olan fütûhumdur

G

gabgab:
1. **gabgabı:**-*ı*
Mısra: **3**
Sevgilinin çene altı.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

2. **gabgabı:**-*ı*
Mısra: **5**
Ar. Çene altı.
5. El degül can paralardı gabgabı nârencine
6. Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem

gaffârüʾz-zünûb:
1. **gaffârüʾz-zünûb:**
Mısra: **10**
Günahları affeden Allah.
9. Câme-i cismüm Hayâlî gördü mey-âlûdedür
10. Âb-ı istigfâr ile pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

2. **gaffârüʾz-zünûb:**
Mısra: **6**
Günahları affeden Allah.
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

gâfil:
1. **gâfiller:**-*ler*
Mısra: **9**
Yapacağını ve bundan dolayı başına geleceğini önceden düşünmeyip ihmal eden, gaflette bulunan.
9. Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
10. Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur

gâfil olmak:
1. **gâfil olma:**
Mısra: **10**
Gaflet içinde olmak, habersiz bulunmak
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

2. **gâfil olma:**
Mısra: **9**
Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.
9. Gâfil olma ey Hayâlî nazmına inkâr eden
10. İltifât-ı Şâh anı Rûm içre Selmân eyledi

gaflet uyhusu:
1. **gaflet uyhusundadur:**
Mısra: **11**
İdraksizlik, bilgisizlik.
11. Devlet-i bîdâr añanlar gaflet uyhusundadur
12. Nergis-i sermest yanında ki hâb-âlûdedür

gâh:
1. **gâh:**
Mısra: **1**
Zaman zaman.
1. Derd-i dil söyler zebân-ı hâl ile her gâh şemʿ
2. ʿAşk tavrından eder pervâneyi âgâh şemʿ

2. **gâh:**
Mısra: **4**
Zaman zaman.
3. Tîrüñi yoldaş edinür baña geldükde ecel
4. San gedâdur kim götürür cerr içün ger gâh şemʿ

gâh gâh:
1. **gâh gâh:**
Mısra: **46**
Vakit vakit.
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

2. **gâh gâh:**
Mısra: **7**
Vakit vakit.
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

3. **gâh gâh:**
Mısra: **3**
bazan…..bazan, kimi…..kimi, kâh…..kâh
3. Gâh gözde gâh göñlümde gerek menzil-gehi
4. Şarka garba varmaga bir âfitâb ister göñül

gâh geh:
1. **gâh geh:**
Mısra: **8**
Ara ara.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

gâh olur:
1. **gâh olur:**
Mısra: **9**
Bazen.
9. Hayâlî gâh olur sultân benem der
10. Ki anuñ bende-i fermânıdur ʿaşk

gâhî:
1. **gâhî:**
Mısra: **5**
ara sıra, bazen, zaman olur
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

2. **gâhî:**
Mısra: **5**
ara sıra, bazen, zaman olur
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

3. **gâhî:**
Mısra: **3**
Bazen, zaman zaman
3. Bakmaga gâhî sûret-i hâl-i belâ-keşe
4. Etmiş İlâh kalbüñi pûlâd âyîne

gâhî gâh:
1. **gâhî gâh:**
Mısra: **2**
Bazan... bazen.....
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

gâib:
1. **gâibdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Hazır bulunmayan, mevcut olmayan.

7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

gâlib:
1. **gâlib:**
Mısra: **10**
Üstün gelen, yenen.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

gâlib olmak:
1. **gâlib olur:**
Mısra: **16**
Üstün gelmek
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

galibâ:
1. **galibâ:**
Mısra: **6**
İhtimal, ihtimal ki, zannıma göre.
5. Bâdede yele varur laʿli havâsında habâb
6. Galibâ bencileyin ol dahi âvâresidür

2. **gâlibâ:**
Mısra: **2**
İhtimal, ihtimal ki, zannıma göre.
1. ʿAyn-ı dilden cûş edüp gözden akar yaşum benüm
2. Su terâzûsu olupdur gâlibâ kaşum benüm

galtân:
1. **galtân:**
Mısra: **5**
Yuvarlanan, tekerlenen.
5. Bu katre katre eşküm her gün yoluñda galtân
6. Kapuñda dirlik ister gûyâ sipâh-zâde

galtân eylemek:
1. **galtân eyledüñ:**
Mısra: **3**
Yuvarlamak
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **galtân eyledüñ:**
Mısra: **4**
Yuvarlamak
3. Gözlerüm yaşından ey gencîne-i sâhib-cemâl
4. Dürr ü laʿlin ʿâlemüñ çihremde galtân eyledüñ

galtân olmak:
1. **galtân olan:**
Mısra: **10**
Yuvarlanmak.
9. Çevgânına irâdet-i Hakkuñ rızâ verüp
10. Çün gûy mihr ü mâh ile galtân olan başum

gam:
1. **gamuñdan:***-uñdan*
Mısra: **1**
Kaygı, tasa, keder
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **gamından:***-ından*
Mısra: **20**
Dert, keder.||Sevgilinin aşk derdi.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **gam:**
Mısra: **21**
Kaygı, tasa, keder
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

gam acısı:
1. **gam acısını:**
Mısra: **1**
Aşk derdinin acısı.
1. Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
2. Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin

gam ʿaskeri:
1. **gam ʿaskerine:**
Mısra: **4**
Keder askeri.||Keder, üzüntü.
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

gam beyâbânı:
1. **gam beyâbânında:**
Mısra: **6**
gam çölü
5. Ol kaşı yânuñ kaçırma oklarından sîneñi
6. Gam beyâbânında bir hâk-i neyistân oldu tut

gam câmın içmek:
1. **gam câmın içüp:**
Mısra: **3**
Keder şarabı içmek.||Kederlenmek.
3. Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
4. Benüm kan olası göñlüm saña mı kaldı ʿâlemde

gam ceyşi:
1. **gam ceyşin:**
Mısra: **7**
Keder askeri.
7. Hayâlüñ şâhı gam ceyşin çeküp dil mülkünü yıkdı
8. Eger teftîş-i zulm etseñ şehâ ehl-i vatandan sor

gam degül:
1. **gam degül:**
Mısra: **4**
ne çıkar, zararı yok, aldırma!
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

2. **gam degül:**
Mısra: **9**
Ne çıkar, Zararı yok, Aldırma
9. Kûy-ı ʿaşkuñ olsa rusvâyı Hayâlî gam degül
10. Kim dedi aña ki her şûh-ı cefâ-âyîne bak

3. **gam degül:**
Mısra: **1**
ne çıkar, zararı yok, aldırma!
1. Gam degül peykânlaruñla dolduysa cânâ yürek
2. Çekmege derdüñ senüñ ʿaşk ehli âhendil gerek

4. **gam degül:**
Mısra: **9**
Ne çıkar, Zararı yok, Aldırma
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

gam diyârı:
1. **gam diyârınuñ:**
Mısra: **10**
Keder diyarı.||Sevgilinin eşiği.
9. Bâdı semûmdur suyu hûnâbe-i ciger
10. Meyl etme gam diyârınuñ âb u havâsına

gam elleri:
1. **gam ellerinde:**
Mısra: **6**
Keder illeri.
5. Ey bir gedigine bu cihânuñ konulmayup
6. Gam ellerinde seng-i beyâbân olan başum

gam gecesi:
1. **gam gecesinde:**
Mısra: **5**
Keder gecesi.
5. Gam gecesinde tenhâ bîmâr olup yaturken
6. Yanuma gussa geldi bilişde âşinâda

gam leşkeri:
1. **gam leşkeri:**
Mısra: **10**
Dert askeri
9. Ey Hayâlî kanlu başdur bâdede her bir habâb
10. Merd-i meydân olalı gam leşkeri savaşına

2. **gam leşkerlerini:**
Mısra: **22**
Dert askerleri.
21. Hayâlî gönlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Gönül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

gam mâcerâsı:
1. **gam mâcerâsını:**
Mısra: **5**
Keder serüveni.
5. Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
6. Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr

gam metâʿı:
1. **gam metâʿın:**
Mısra: **3**
Gam sermayesi.
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

gam nakdi:
1. **gam nakdini:**
Mısra: **6**
Keder akçesi.
5. Hâne-i göñlüme hayâli girüp
6. Verdi gam nakdini kirâ yerine

gam okları:
1. **gam oklarıyla:**
Mısra: **2**
Keder okları.
1. Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
2. Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik

gam şâmı:
1. **gam şâmı:**
Mısra: **9**
Keder gecesi.
9. Gam şâmı Hayâlî yeridür encüm-i eflâk
10. Âhumla hazân bergi gibi yere saçılsa

gam şebi:
1. **gam şebinde:**
Mısra: **3**
gam gecesi
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

gam sipâhı:
1. **gam sipâhın:**
Mısra: **8**
Gam, dert askeri.
7. ʿAşk eli sultânınuñ serdârıyuz Mecnûn gibi
8. Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz

gam ü derd:
1. **gam ü derde:**
Mısra: **1**
Keder ve sıkıntı.
1. Tenüm ʿaşk âteşi yaksa gam ü derde günâh olmaz
2. Mahabbet şehridür bunda vezîr ü pâdişâh olmaz

gam u gussa:
1. **gam u gussa:**
Mısra: **3**
Keder ve tasa.
3. ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâliküm
4. Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur

gam vâdîsi:
1. **gam vâdîsine:**
Mısra: **6**
Keder vadisi.
5. Zahm-ı tîg-i yâra karşu âh ü zâr eyler göñül
6. Gel bu gam vâdîsine gûş eyle bülbül sohbetin

gam yaylagı:
1. **gam yaylagını:**
Mısra: **6**
Gam yaylası. (Aşığın bedeni bağlamında).
5. Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
6. Al otagı ile ordu etdi gam yaylagını

gam yemek:
1. **gam yeme:**
Mısra: **8**
Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
7. Ey gedâ kisvetinde beglik eden
8. Gam yeme pâdişâh imişsin sen

2. **gam yeme:**
Mısra: **7**
Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

3. **gam yemeden:**
Mısra: **1**
Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.

1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

4. **gam yemesün:**
Mısra: **3**
Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
3. Visâli hânına Şîrînüñ oldu gam yemesün
4. Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kâse

5. **gam yemez:**
Mısra: **9**
Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
9. Leblerüñde hatt ü hâlüñden Hayâlî gam yemez
10. Fitne vü âşûb çün bezm-i şarâb üstündedür

6. **gam yemez:**
Mısra: **3**
Dertlenmek, kederlenmek, tasalanmak.
3. Gözüñden aksa ciger kanı gam yemez ʿâşık
4. Murâd güllerine reng-i rû verür dem olur

gamâm:
1. **gamâm:**
Mısra: **10**
bulut.
9. Başum Hayâlî kulle-i kûh-ı belâ durur
10. Kim dûd-ı âhum oldu anuñ üstüne gumâm

gam-gîn:
1. **gam-gîn:**
Mısra: **4**
gamlı
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

2. **gam-gîn:**
Mısra: **7**
gamlı
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

gam-hâne-i hicrân:
1. **gam-hâne-i hicrâna:**
Mısra: **1**
Ayrılıktan kaynaklı keder evi.||Gönül.
1. Salmaga gam-hâne-i hicrâna yer yer âteşi
2. Âb-ı huşg içinde saklarsam nola ter âteşi

gam-hâre:
1. **gam-hâreler:***-ler*
Mısra: **2**
Kederli, tasalı.
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

gam-ı agyâr:
1. **gam-ı agyâr:**
Mısra: **9**
Rakibin derdi.
9. Hayâlî sînesin gördüm gam-ı agyâr zeyn etmiş
10. Giryâhında letâfet yok zemîn-i şuʿâ beñzetdüm

gam-ı ʿaşk:
1. **gam-ı ʿaşkı:**
Mısra: **3**
Aşk derdi.
3. İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
4. Ölünce beklemeli türbesini Mecnûnuñ

2. **gam-ı ʿaşkında:**
Mısra: **5**
Aşk derdi.
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

3. **gam-ı ʿaşkuñda:**
Mısra: **1**
Aşk derdi.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

gam-ı cânân:
1. **gam-ı cânân:**
Mısra: **4**
(Her an Sevgili'yi düşünmenin vermiş olduğu) keder, iç darlığı (cânın, cânandan ayrı olmaması bağlamında)
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **gam-ı cânânı:**
Mısra: **1**
(Her an Sevgili'yi düşünmenin vermiş olduğu) keder, iç darlığı (cânın, cânandan ayrı olmaması bağlamında)
1. Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
2. Hûn-ı dil çek dâguñı küynüklü biryân oldu tut

gam-ı dehr:
1. **gam-ı dehr:**
Mısra: **8**
dünya kaygısı.
7. Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnetkeşe kim
8. Başına üşe gam-ı dehr melûl eylemeye

gam-ı dilber:
1. **gam-ı dilberden:**
Mısra: **7**
Güzelin ('aşk) derdi.
7. Beni öldürdü çü hicrân gam-ı dilberden ırag
8. İletince tozumu eşigüñe bâd yürü

2. **gam-ı dilberle:**
Mısra: **3**
Güzelin aşk derdi.
3. Göñlümü tâ kim gam-ı dilberle etdüm âşinâ
4. Bir gedâyi ʿâleme gûyâ ki sultân eyledüm

gam-ı dünyâ:
1. **gam-ı dünyâ:**
Mısra: **7**
Dünyanın kederi, tasası.
7. Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı muharremde
8. Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur

gam etmek:
1. **gamı etdi:**
Mısra: **7**
Sıkıntı çekeni, kederlisi yapmak.
7. Şâh-ı ʿaşk etdi beni bir fitne-i Rûmun gamı
8. Tende yer yer zahm-ı tîridür kızıl başum benüm

gam-ı ferdâ:

1. **gam-ı ferdâ:**
Mısra: **4**
Gelecek kaygısı.
3. Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
4. Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker

2. **gam-ı ferdası:**
Mısra: **7**
Gelecek kaygısı.
7. Gam-ı ferdası yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
8. Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm

3. **gam-ı ferdâyı:**
Mısra: **4**
Gelecekte karşılaşılacak sıkıntı, keder.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

gam-ı ferdâ-perest:
1. **gam-ı ferdâ-perest:**
Mısra: **10**
Geleceğe düşkünlük derdi.
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

gam-ı iflâs:
1. **gam-ı iflâs:**
Mısra: **12**
Parasız pulsuz kalmışlık gamı.
11. Dest-i Sultân-ı ʿatâ-bahş ile deryâ-yı himmetin
12. Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor

gam-ı Leylâ:
1. **gam-ı leylâya:**
Mısra: **5**
Leyla'nın kederi.
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

2. **gam-ı leylî:**
Mısra: **7**
Leyla'nın kederi.
7. Dili nâlân başı gavgâda gam-ı Leylî ile
8. Beñzedürsem nola Mecnûnu bu yolda cerese

gam-ı Mecnûn:
1. **gam-ı mecnûnunu:**
Mısra: **3**
Mecnun'un çektiği aşk kederi.
3. Vermemiş yüz şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu
4. Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınuñ oldu eri

gam-ı rûzigâr:
1. **gam-ı rûzigârdan:**
Mısra: **7**
Zamanın verdiği keder.
7. Kuşlar yuvası sanma gam-ı rûzigârdan
8. Oldu derûn-ı serv-i gülistân girih girih

gam-ı ten:
1. **gam-ı tenden:**
Mısra: **8**
Ten kederi.
7. Boynu baglu kul olan mülk-i gınâ beglerine
8. Gam-ı tenden elem-i zâddan âzâd ancak

gam-ı yâr:
1. **gam-ı yârdan:**
Mısra: **5**
Sevgiliye kavuşma derdi.
5. ʿÂşık oldur ki gam-ı yârdan olur zevki
6. Nitekim şâd olur görse tabîbi sayru

gam-ı zülf:
1. **gam-ı zülfüyle:**
Mısra: **9**
Sevgilinin saçından dolayı duyulan keder
9. Mûya döndüm gam-ı zülfüyle götür toprakdan
10. Çıkdugunca göge ey nâle bile al beni

gammâz:
1. **gammâzıdur:***-ı, -dur*
Mısra: **5**
Gamzedici, koğulayıcı.
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

2. **gammâzuma:***-uma*
Mısra: **4**
koğucu, gammaz || kaşla gözle işaret etme, fitleme(gamze bağlamında;)
3. Derd-i yârı sakla ey dil şöyle kim cân bilmesün
4. Tâ ki râzum açmaya nazmum gibi gammâzuma

gammâz-ı ter-dâmen:
1. **gammâz-ı ter-dâmen:**
Mısra: **10**
Günahkar fitneci.
9. Hayâlî dilbere tenhâ nice ʿarz-ı niyâz etsün
10. Seher gammâz-ı ter-dâmen rakîb-i rû-siyâh ahşam

gam-nâk:
1. **gam-nâkdür:***-dür*
Mısra: **12**
Gamlı, kederli.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

gamum yok:
1. **gamum yok:**
Mısra: **5**
Ne çıkar, zararı yok, aldırma!
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

gamı yunmamak:
1. **gamum yunmaz:**
Mısra: **5**
Kederi gitmemek.
5. Benüm selâse-i gassâleden gamum yunmaz
6. Seherden eylemesem nûş-ı cân beş on kâse

gam odu:
1. **gamuñ odu:**
Mısra: **4**
Keder ateşi.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile göñlümü ben yakdum çerâgumdur

gamuñ sebâtı neşâtuñ karârı yok:
1. **gamuñ sebâtı neşâtuñ karârı yok:**
Mısra: **7**
Kederde sabır etmek, sevinçte ölçülü olmak yok.

7. Gamuñ sebâtı neşâtuñ karârı yok nitekim
8. Ne bir karâra güzel var ne bir karâra göñül

gamz etmek:
1. **gamz etdüñ:**
Mısra: **45**
Koğuculuk etmek.
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

gamze:
1. **gamzeñ:**-*ñ*
Mısra: **4**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

2. **gamzesi:**-*si*
Mısra: **7**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

3. **gamzeñden:**-*ñden*
Mısra: **5**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

4. **gamzeler:**-*ler*
Mısra: **5**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

5. **gamzeler:**-*ler*
Mısra: **6**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
5. Zülfikâr-ı ʿAlî degülse şehâ
6. Gamzeler tîg-i tîz-i Mülcemdür

6. **gamzeñ:**-*ñ*
Mısra: **6**
Sevgilinin süzgün yan bakışı.
5. Cân bir yaña çeker gamuñı bir yaña göñül
6. Gamzeñ varur tutar ikisin bile aralar

7. **gamzeler:**-*ler*
Mısra: **2**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

8. **gamzeden:**-*den*
Mısra: **3**
Sevgilinin süzgün yan bakışı
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

gamze-gâr:
1. **gamze-gâr:**
Mısra: **1**
Gamzeleriyle aşığı yaralayan.
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

gamze-i bî-bâk:
1. **gamze-i bî-bâke:**
Mısra: **6**
Sevgilinin çekincesi olmayan gamzesi.
5. Ey cevr ü cefalar kılıcı tîr-i kazâdur
6. Ger var ise ol gamze-i bî-bâke berâber

gamze-i gammâz:
1. **gamze-i gammâzıdur:**
Mısra: **1**
Fitneli bakış.
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

gamze-i hûnîn:
1. **gamze-i hûnîn:**
Mısra: **10**
Sevgilinin kana bulanmış yan bakışı.
9. Kanını topraga karmaga Hayâlînüñ müjeñ
10. gamze-i hûnîn ile baş koşdu hem-râz oldular

gamze-i hûn-rîz:
1. **gamze-i hûn-rîz:**
Mısra: **4**
Kan dökücü yan bakış.
3. Mürdeler ihyâ ederken lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr
4. Gamze-i hûn-rîz ile ʿâşıkların kırmag işi

2. **gamze-i hûn-rîzine:**
Mısra: **3**
Kan dökücü yan bakış.
3. Kanum iç dersem nigâruñ gamze-i hûn-rîzine
4. Nergis-i bîmârınuñ hayfâ ki girmez gûşuna

gamze-i mekkâre:
1. **gamze-i mekkâresidür:**
Mısra: **1**
Sevgilinin hilekar yan bakışı.
1. Dili sad-pâre eden gamze-i mekkâresidür
2. Cânı âvâre kılan zülf-i siyâh-kâresidür

gamze-i zâlim:
1. **gamze-i zâlim:**
Mısra: **2**
Zalim gamze.||Sevgilinin attığı oklarla aşığı yaralayan gamzesi.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

gamzeler tîri:
1. **gamzeler tîrüñ:**
Mısra: **24**
Süzgün bakış.
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

2. **gamzeñ tîri:**
Mısra: **13**
Yan bakış oku. (Sevgilinin süzgün bakışları bağlamında).
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

gamzeñ kılıcını çekmek:
1. **gamzeñ kılıcını çekdi:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Yan bakış kılıcını koymak.

9. Çekdi niyâm-ı zahmına gamzeñ kılıcını
10. Gördü Hayâlî kendüye yarar yarağını

gamze ucu:
1. **gamzeñ ucundan:**
Mısra: **1**
Sevgilinin mızrak gibi olan gamzesinin ucu.
1. Gamzeñ ucundan oldu iki çeşm-i pürümîd
2. Girye deminde kanları akar iki şehîd

2. **gamzeñ ucundan:**
Mısra: **3**
Sevgilinin mızrak gibi olan gamzesinin ucu.
3. Görmeyenler gamzeñ ucundan tek ü pûyum benüm
4. Bilmediler Zülfikâr-ı Şâh ile Düldül nedür

gamze cellâdı:
1. **gamzenüñ cellâdını:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Öldürücü süzgün bakışı.
3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

gamze oku:
1. **gamzesi oku:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Süzgün bakış oku.
7. Gamzesi oku anuñ cân u göñülden geçüben
8. Kimse fehm etmez anı ben bilürem kanda yatur

ganc ü delâl:
1. **ganc ü delâl:**
Mısra: **23**
Naz ve cilve.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

2. **ganc ü delâlüñ:**
Mısra: **2**
Naz ve cilve.
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

gâra girmek:
1. **gâra girdi:**
Mısra: **5**
Mağaraya girmek, gizlenmek, devr-i daim yapmak.
5. Gâra girdi kulle-i çarhuñ pelengi dogdu çün
6. Bîşe-i eflâkden mânend-i şîr-i ner güneş

garaz:
1. **garaz:**
Mısra: **31**
gaye, maksat, amaç
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

2. **garaz:**
Mısra: **1**
gaye, maksat, amaç
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

3. **garaz:**
Mısra: **2**
gaye, maksat, amaç
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

4. **garaz:**
Mısra: **4**
gaye, maksat, amaç
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

5. **garaz:**
Mısra: **6**
gaye, maksat, amaç
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

garaz asnâmı:
1. **garaz asnâmını:**
Mısra: **7**
Sıkıntı putları.
7. Garaz asnâmını dil Kaʿbesinden tâ ki dür etdüm
8. Göñülde mihr ü mâha fer verür nûr-ı safâ buldum

garb:
1. **garba:***-a*
Mısra: **4**
Batı.
3. Gâh gözde gâh göñlümde gerek menzil-gehi
4. Şarka garba varmaga bir âfitâb ister göñül

gâret etmek:
1. **gâret eden:**
Mısra: **2**
Yağmalamak.
1. Dili âşüfte kılan sünbül ü gül pûşuñdur
2. Sabrumı gâret eden hâl-i benâgûşuñdur

2. **gâret edüp:**
Mısra: **43**
Yağmalamak.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

garîb:
1. **garîb:**
Mısra: **7**
Kimsesiz, zavallı, biçare.
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

2. **garîb:**
Mısra: **9**
Kimsesiz, zavallı, biçare.
9. Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
10. Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık

3. **garîb:**
Mısra: **10**
Kimsesiz, zavallı, biçare.
9. Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
10. Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık

4. **garîbi:***-i*
Mısra: **4**
Kimsesiz, zavallı, biçare.
3. Cânumı kılduñ cüdâ bu cism-i hâk-âlûdeden
4. Bir garîbi gûyiyâ zindândan âzâd eyledüñ

5. **garîbüñdür:**-*üñdür*
Mısra: **3**
Kimsesiz, zavallı, biçare.
3. Ânı hoş tut garîbüñdür efendi işte biz gitdük
4. Göñül derler ser-i kûyuñda bir dîvânemüz kaldı

garîk:
1. **garîk:**
Mısra: **5**
Suya batmış, boğulmuş.
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

garîk -i bahr-i melâl:
1. **garîk -i bahr-i melâl:**
Mısra: **10**
Usanç denizinde boğulan.
9. Zamâne âdemisi cümle hurrem ü handân
10. Ve lîk olmuş idüm ben garîk -i bahr-i melâl

garîm:
1. **garîmümdür:**-*ümdür*
Mısra: **14**
Alacaklı.
13. Tâliʿümden ya felekden mi Hayâlî bilmezem
14. Görsem ol gün yüzlümü sâyem garîmümdür benüm

gark:
1. **garka:**-*a*
Mısra: **42**
Batırmak, boğmak.||İhsanlara gark etmek, çok ihsan göstermek.
41. Ne şikâyet demidür lutf-ı ʿinâyet varken
42. Şimdi mi etdi beni garka ol ihsâna kerem

gark etmek:
1. **gark eder:**
Mısra: **5**
Batırmak.
5. Mûrçe bir katre su içre vücûdun gark eder
6. Teşne-diller var ki bir demde yedi deryâ çeker

2. **gark edici:**
Mısra: **27**
Batırmak.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

3. **gark etdi:**
Mısra: **4**
Batırmak, boğmak.
3. Ben ol fülk-i muhâlif-rûzigârem
4. Ki gark etdi beni deryâ-yi Leylî

gark olmak:
1. **gark oldu:**
Mısra: **4**
boğulmak, dolmak
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

2. **gark oldu:**
Mısra: **8**
boğulmak, dolmak
7. Ter oldu gözlerüm göricek âb-ı ʿârızuñ
8. Gark oldu ikisi bile deryâ-yı rahmete

3. **gark oldu:**
Mısra: **5**
Boğulmak, batmak.
5. Âferîniş yaşuma gark oldu ehl-i âsumân
6. Mâh-ı nevden köprü bünyâd etdi gerdûn üstüne

4. **gark olsam:**
Mısra: **5**
Boğulmak, batmak.
5. Fikr-i dendânuñla olsam nola gözyaşına gark
6. Girdi deryâ kaʿrına lü'lü'-yi şehvâr isteyen

gark-âb:
1. **gark-âbda:**-*da*
Mısra: **2**
Suya batan, batmış olan.
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

gark-ı ʿarak olmak:
1. **gark-ı ʿarak oldular:**
Mısra: **4**
Kan, ter içinde kalmak.
3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

gavgâ:
1. **gavgâ:**
Mısra: **2**
Kavga.||Musibet.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

2. **gavgâsı:**-*sı*
Mısra: **5**
Döğüşme, gürültü.
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı göñül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

3. **gavgâdan:**-*dan*
Mısra: **6**
Döğüşme, gürültü.
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı göñül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

4. **gavgâya:**-*ya*
Mısra: **8**
Döğüşme, gürültü.
7. Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
8. Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin

5. **gavgâda:**-*da*
Mısra: **7**
Döğüşme, gürültü.
7. Dili nâlân başı gavgâda gam-ı Leylî ile
8. Beñzedürsem nola Mecnûnu bu yolda cerese

gavgâlara ugratmak:
1. **gavgâlara ugratdı:**
Mısra: **6**
Kavgalar yaptırmak.
5. Kendi göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
6. Nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara

gavgâ-perest:

1. **gavgâ-perest:**
Mısra: **6**
Kavgaya düşkün.
5. Hây-i hûdan geçmedi meyhâneden gelmiş gibi
6. Görmedüm sûfî gibi ʿâlemde bir gavgâ-perest

gavgâyı büyütmek:
1. **gavgâyı büyütdük:**
Mısra: **2**
Rakiplerin sayısının artması.
1. Yüz nâz ile gonca-i raʿnâyı büyütdük
2. Bülbülleri biñ var ola gavgâyı büyütdük

gavvâs:
1. **gavvâsı:***-ı*
Mısra: **7**
Dalgıç.
7. Ser-fürû kıl zât-ı Hak fikrinde kim gavvâsı gör
8. Olmayınca ser-nigûn deryâya olmaz âşinâ

gavvâs olmak:
1. **gavvâsı olalı:**
Mısra: **9**
Dalgıcı olmak.||Yeni ve orijinal manalar çıkarmak.
9. Hayâlî bahr-i kelâmuñ olalı gavvâsı
10. Habâb gibi nice dügmeler döker yelden

gavvâs-vâr:
1. **gavvâs-vâr:**
Mısra: **9**
Dalgıç gibi.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî ol kim ol gavvâs-vâr
10. Bahr-i nazmuñ seyr ederken bulmaz ol deryâdadur

2. **gavvâs-vâr:**
Mısra: **9**
Dalgıç gibi.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî göreyin gavvâs-vâr
10. Gevher-i nazmum dururken dürr ü şehvâr isteyen

gâyet:
1. **gâyet:**
Mısra: **4**
Uç, son, son derece.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

gâyetde:
1. **gâyetde:**
Mısra: **8**
Çok fazla.
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

gayr mekri:
1. **gayr mekrinden:**
Mısra: **1**
Rakiplerin hileleri.
1. Seg-i kûyuñ kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
2. Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm

gayra açılmamak:
1. **gayra açılmaz:**
Mısra: **3**
Başkalarına söylememek.
3. Açılmaz goncanuñ ser-beste râzı gayra ey bülbül
4. Bu gülzâra konup göçdü senüñ gibi hezârânı

gayret:
1. **gayretüm:***-üm*
Mısra: **12**
Çaba, azim.
11. Hırmen-i hüsnüñde ey meh dâne-i hâlüñ görüp
12. Meyl edersem nola yok mu mûr deñlü gayretüm

2. **gayret:**
Mısra: **9**
Çaba, azim.
9. Gayret Hayâlî bezm-i belâda dedi baña
10. Nûş et beni ki bâde-i sâfi vü bîgaşin

gayret-i emsâl:
1. **gayret-i emsâlden:**
Mısra: **9**
Benzer kıskançlıklar.
9. Gayret-i emsâlden dökdüm Hayâlî acı yaş
10. Kan bulaşmış dâga dönmüşdür bu iki merdümek

gayretsüz:
1. **gayretsüz:**
Mısra: **7**
Gayreti olmayan.
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

gayrı:
1. **gayrıya:***-ya*
Mısra: **2**
Başka
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **gayrılar:***-lar*
Mısra: **12**
Başka
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

3. **gayrıya:***-ya*
Mısra: **44**
başka
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

4. **gayrı:**
Mısra: **38**
başka
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

5. **gayrı:**
Mısra: **59**
Başka.
59. Gayrı şâʿirlerin kelâmında
60. Yokdur elfâz-ı zevk-i rûhânî

6. **gayrıya:***-y, -a*
Mısra: **27**
Başka
27. Şâhlık ismin felek sen Pâdişehden gayrıya
28. Fâre-i satrenc-veş bühtân ü yalan eyledi

7. **gayrıya:**-*ya*
Mısra: **30**
Başka
29. Senüñ devrüñde elkâb-ı salâtîn
30. Denilse gayrıya bühtâna beñzer

gayrı ʿâlem:
1. **gayrı ʿâleme:**
Mısra: **5**
Başka alem, başka yerler.
5. Varmışuz bir mâh-rû şevkiyle gayrı ʿâleme
6. Dûd-ı âh-ı pür-şererdir encüm-i eflâkimüz

gayrı yer:
1. **gayrı yere:**
Mısra: **5**
Başka, arzulanandan farklı bir yer.
5. Nakl edemezüz gayrı yere kûy-i cünûndan
6. Çûn silsile-i ʿaşk ile pâ-bestelerüz biz

gayrılar gibi:
1. **gayrılar gibi:**
Mısra: **48**
Başkaları gibi.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

gazâ meydânı:
1. **gazâ meydânınuñ:**
Mısra: **6**
Cenk meydanı.
5. Nigâr ile aramuzda rakîb eylerse kâfirlik
6. Gazâ meydânınuñ çâpük-süvârı Şâhumuz vardur

gazâb:
1. **gazâbla:**-*la*
Mısra: **33**
Darılma, kızma, öfkelenme, hışım.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

2. **gazâbuñ:**-*uñ*
Mısra: **44**
Darılma, kızma, öfkelenme, hışım.
43. Tenginâ-yı belâ ede gözüñe
44. Gazâbuñ ʿarsa-i Horâsânı

3. **gazâbdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Öfke
9. Hayâlînüñ hatâsı çok bilelden kendüsin kıblem
10. Günâhum bendenüñ şehler ʿata kılmak gazâbdan yeg

4. **gazâpla:**-*la*
Mısra: **9**
Kızma, kızgınlık, hiddet etme.
9. Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
10. Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı

gazâb hengâmı:
1. **gazâb hengâmı:**
Mısra: **7**
Kızgınlık vakti.
7. Şâhlar vardur gazâb hengâmı oldukda süvâr
8. Rahşınuñ naʿlin dem-â-dem nerm eyler âteşi

gazâl:
1. **gazâlüm:**-*üm*
Mısra: **1**
Ceylan.||Sevgili.
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

gazâle-i hurşîd:
1. **gazâle-i hurşîd:**
Mısra: **3**
Güneşin yükselmesi.
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

gazâl-i mihr:
1. **gazâl-i mihr:**
Mısra: **3**
Güneş ahusu.||Güneş.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp durırdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

2. **gazâl-i mihri:**
Mısra: **9**
Güneş ahusu.||Güneş.
9. Gazâl-i mihri sayd etmiş biri sehm-i saʿâdetle
10. Biri şîr-i felekle ceng eder geydükde kaplanı

3. **gazâl-i mihri:**
Mısra: **1**
Aşk ahusu.||Sevgili.
1. Ol kemân-ebrû gazâl-i mihri nahcîr eyledi
2. Şaʿşaʿa sanur gören cismini pür-tîr eyledi

gazâl-i vahşî:
1. **gazâl-i vahşî:**
Mısra: **10**
Vahşi ceylan (sevgili).
9. Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
10. Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur

gazanfer:
1. **gazanfer:**
Mısra: **10**
Ar. İri arslan.
9. Kûy-ı cânâna Hayâlîyi görür gelmez ʿadû
10. Ya gider mi bîşeye ceyrân gazanfer var iken

gazâya çekilmek:
1. **gazâya çekilmiş:**
Mısra: **15**
Din uğruna kılıç çekmek.
15. Çekilmiş dest-i Kudretten gazâya
16. Ser-i tîg-i Süleymân Hâna beñzer

Mısra:
1. **Mısra:**
Mısra: **9**
Divan şiirinde en önemli ve en çok kullanılan nazım şeklidir.
9. Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
10. Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur

2. **gazelde:**-*de*
Mısra: **12**
Divan şiirinde en önemli ve en çok kullanılan nazım şeklidir

11. Diñlesün kûy-ı gamuñ ʿâşık-ı ser-bâzları
12. Bu gazelde ne der üstâd elinden felegüñ

3. **Mısra:**
Mısra: **9**
Divan şiirinde en önemli ve en çok kullanılan nazım şeklidir.
9. Firâkuñ acısın añdukda der Hayâlî gazel
10. Kelâma gelmege tûtî egerçi kand gerek

4. **Mısra:**
Mısra: **1**
Divan şiirinde en önemli ve en çok kullanılan nazım şeklidir
1. Şol serv-kadd ü lâle-ruha bir gazel dedüm
2. Mevzûn u hûb u nâzük igen bî-bedel dedüm

5. **Mısra:**
Mısra: **10**
Divan şiirinde en önemli ve en çok kullanılan nazım şeklidir.
9. Ey Hayâlî kamu ahvâlüñi añ şâyed kim
10. Bu gazel bir gün ola Şâh-ı cihân-dâra düşe

gazel-hân olmak:
1. **gazel-hân oldum:**
Mısra: **34**
Gazel okuyucu, gazel okuyan.
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

gazel-i âbdâr:
1. **gazel-i âbdâr:**
Mısra: **8**
yeni, güzel gazel
7. Âb-ı revâna karşu durup râstî bu gün
8. Mevzûn okurdu bir gazel-i âbdâr serv

2. **gazel-i âbdârıdur:**
Mısra: **10**
Parlak ve taze gazel
9. Beyti ocagına su koyan cümle şâʿirüñ
10. Cânâ Hayâlînüñ gazel-i âbdârıdur

gâzî:
1. **gâzîdür:**-*dür*
Mısra: **6**
Gaza edici, eden.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

2. **gâzîler:**-*ler*
Mısra: **3**
Din uğrunda harbeden, cihadda yaralanmış veya harbetmiş olan kimse.
3. Gâzîler şemşîr-i nusrat dermiyân edüp yine
4. Cânlarından kâfir-i bî-dîni bî-zâr etdiler

3. **gâzîyem:**-*yem*
Mısra: **2**
Gaza edici, eden.
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

4. **gâzî:**
Mısra: **2**
Gaza edici, eden.
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

geç / geçmek:
1. **geçerdi:**-*er, -di*
Mısra: **9**
Gitmek, uzaklaşmak.
9. Anı geçerdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
10. Olmasa hıng-i devlete ger tâziyâne tîg

2. **geç:**
Mısra: **53**
Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı.
53. Hayâlî güllerimi geç getürdügüm budur
54. Ki pây-i hâtırumı pây-ı gussa eyledi leng

3. **geçdi:**-*di*
Mısra: **1**
Yerine geçmek, yerini almak.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

4. **geçmeden:**-*meden*
Mısra: **3**
Vaktin geçmesi.
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

5. **geçerken:**-*er, -ken*
Mısra: **38**
Gitmek, uzaklaşmak.
37. Gülşen ol vaktin olur kim ede deryâdan nazar
38. Bil hilâl ile geçerken âfitâb-ı Mülk ü dîn

6. **geçdügüm:**-*dügüm*
Mısra: **3**
Geçinmek, kendini…saymak
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

7. **geçdiler:**-*di, -ler*
Mısra: **11**
Vazgeçmek
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

8. **gec:**
Mısra: **8**
Vazgeçmek.||Uçmamak.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

9. **geçsün:**-*sün*
Mısra: **7**
Y*aşamak*
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

10. **geçer:**-*er*
Mısra: **1**
Geçinmek, öyle kabul edilmek.
1. Ol nâzenîn ki hüsn elinüñ dilberi geçer
2. Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer

11. **geçer:**-*er*
Mısra: **3**
Sayılmak, kabul edilmek.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile gõñlümü ben yakdum çerâgumdur

12. **geçen:**-*en*
Mısra: **1**
Geçip gitmek
1. Al câmeyle geçen şehr içre ol meh-pâredür
2. Yakmak içün ʿâlemi gûyâ bir âteş-pâredür

13. **geçdi:**-*di*
Mısra: **9**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

14. **geçenlerden:**-*enlerden*
Mısra: **9**
kaderi levha defterinin çizgisi
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

15. **geçer:**-*er*
Mısra: **2**
Delip geçmek.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

16. **geçemez:**-*emez*
Mısra: **9**
Es geçmek.
9. Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
10. Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur

17. **geçüpdür:**-*üpdür*
Mısra: **5**
Bir varlığı geride bırakmak, ondan önde olmak.
5. Bir sûret ile saña geçüpdür beni rakîb
6. Yanuñda anuñ içün aâ olmaz kara yüzüm

18. **geçer:**-*er*
Mısra: **10**
Düşünmek, tasarlamak, aklından geçmek.
9. Dedüm Hayâlîye bir tîr-i gamze pertâb et
10. Tebessüm eyledi dedi geçer Hayâlümden

19. **geçmedi:**-*medi*
Mısra: **9**
Kabul edilmek.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

20. **geçdi:**-*di*
Mısra: **10**
Oturmak, yerleşmek
9. Ey Hayâlî aldı dil mülkün kılıcıyla gözü
10. Rûm Şâhı geçdi san taht-ı Ferîdûn üstüne

21. **geçdüm:**-*düm*
Mısra: **11**
Anlatmak, bahsetmek.
11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

22. **geçmeyenler:**-*meyenler*
Mısra: **7**
Geçmek.||Akmak.
7. Geçmeyenler gülşen-i ʿâlemden akar su gibi
8. Pâk-meşrebler içinde ehl-i dîdâr olmadı

gece:

1. **gece:**
Mısra: **7**
Gece.
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

2. **gece:**
Mısra: **11**
Gece.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

3. **gece:**
Mısra: **5**
Gece.
5. Dün gece subh olunca eşigini bekledim
6. Sovukluk etdi bir yaña ol bir yaña seher

4. **gece:**
Mısra: **5**
Gece.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

5. **gece:**
Mısra: **5**
Gece.
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. Kʾanı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

gece gündüz:

1. **gece gündüz:**
Mısra: **6**
Gece ve gündüz, devamlı.
5. Kâzi ʿasker oldu gül şâhîna nevrûz-ı şerîf
6. Gece gündüz geldiler aña berâber durdular

2. **gece gündüz:**
Mısra: **3**
Gece ve gündüz, devamlı.
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

3. **gece gündüz:**
Mısra: **3**
Gece ve gündüz, devamlı.
3. Ay ile gün gece gündüz eşigüñe yüz sürer
4. Kuyuñu nola berâber der isem eflâk ile

4. **gece gündüz:**
Mısra: **9**
Gece ve gündüz, devamlı.
9. Gece gündüz bunu der hatt-i ʿizâruñ yüzüñe
10. Zulmeti nûra degiş ʿanberi kâfûr eyle

gece subha dek:

1. **gece subha dek:**
Mısra: **3**
Geceden sabaha kadar, karanlıktan aydınlığa değin.

3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

geçen mâcera:
1. **geçen mâcera:**
Mısra: **1**
Kişinin başından geçen serüvenler.
1. Gör yaşumı gamuñla geçen mâcera budur
2. Bak dâguma ki âyîne-i pür-safâ budur

geceyi gündüze katmak:
1. **geceyi gündüze katup:**
Mısra: **23**
Geceyi gündüze katmak.||Bütün gece bütün gündüz.
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

geçilmek:
1. **geçilse:**-*se*
Mısra: **2**
Geçme işi yapılmak.
1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

2. **geçilmez:**-*mez*
Mısra: **1**
Aşmak.
1. Şîrlerden vâdî-i ʿaşkuñ geçilmez bîşesi
2. Zâhidâ ʿaşk ehlinüñ yokdur deme endîşesi

geçit vermemek:
1. **geçit vermez:**
Mısra: **4**
Geçilmesine imkan sağlamamak.
3. Mahabbet cûyibâr ı kim ser-i âşık habâbıdur
4. Geçit vermez anuñ yolunu başından geçenden sor

geçmiş mâcerâ:
1. **geçmiş mâcerâ:**
Mısra: **6**
Eski macera.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

geçürmek:
1. **geçürdi:**-*di*
Mısra: **6**
Akıtmak.
5. Demler durur ki hâk-i rehüñden urur demi
6. Agarsa gözlerüm demidür çok geçürdi yaş

2. **geçürmiş:**-*miş*
Mısra: **1**
Bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek.
1. Edüp der-post Mecnûnu geçürmiş dost yanından
2. Vefâ âyînini ögren göñül Leylî çobanından

3. **geçür:**
Mısra: **8**
Vakit geçirmek.
7. Gözüm yaşıyla rûy-ı zerdüme bak
8. Geçür gel sohbet-i meyle hazânı

4. **geçirür:**-*ür*
Mısra: **8**
Atlatmak.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

gedâ:
1. **gedâsı:**-*sı*
Mısra: **1**
Kul, köle.
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

2. **gedâlar:**-*lar*
Mısra: **22**
Kul, fakir, kimsesiz, dilenci.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

3. **gedâyı:**-*yı*
Mısra: **36**
Kul, fakir, kimsesiz, dilenci.
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

4. **gedâ:**
Mısra: **1**
Kul, fakir, kimsesiz, dilenci.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

5. **gedâ:**
Mısra: **1**
Kul, köle.
1. Şol gedâ kim kûyunuñ çeşmiyle âb-efşânıdur
2. Pâdişâh-ı berr ü bahr olmuş cihân sultânıdur

gedâ eylemek:
1. **gedâ eyledük:**
Mısra: **5**
Dilenci, kul yapmak.
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

gedâ kisveti:
1. **gedâ kisvetinde:**
Mısra: **7**
Köle kılığı, kölelik.
7. Ey gedâ kisvetinde beglik eden
8. Gam yeme pâdişâh imişsin sen

gedâ olmak:
1. **gedâ ol:**
Mısra: **8**
Kul olmak.
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

2. **gedâ olduñ:**
Mısra: **9**
Kul olmak.
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

3. **gedâ olımaz:**
Mısra: **7**
Kul olmak.
7. Olımaz şâh-ı harâbât gedâ tutmazsa
8. Bir sınık câmını tâc-ı ser-i Dârâ yerine

4. **gedâ olmayınca:**
Mısra: **5**
Kul olmak.
5. Olmayınca gedâ zekât-ı gamı
6. Şeh-i ʿâli-cenâba vermezler

gedâlar destine lâyık degül:
1. **gedâlar destine lâyık degüldür:**
Mısra: **6**
Alıcı kuşlarla avcılık sultanların ve beylerin ilgi alanında olan yüksek tabaka bir eğlencedir. Yüksek tabakaya mahsus olan bu eğlence alıcı doğan kuşunun kullar elinde olamayacağını vurgulayan bir ifade olarak kullanılır.
5. Dedüm destüm erer mi zülfüñe bir şeb dedi dilber
6. Gedâlar destine lâyık degüldür bâz-ı sultânî

gedâlık:
1. **gedâlık:**
Mısra: **1**
Kulluk, düşkünlük.
1. Ben cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam gedâlık sanʿatum
2. Mûy-ı jûlidem durur başumda tâc-ı devletüm

2. **gedâlıkdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Düşkünlük, dilencilik, fakir ve kimsesiz olma; kulluk.
9. Hayâlî eyledüm Şeh Bâyezîdüñ dergehin mesken
10. Gedâlıkdan ne pervâ Husrev-i sâhib-ʿatâ buldum

gedâlık etmek:
1. **gedâlık et:**
Mısra: **11**
Kulluk etmek.
11. Yok deme yâra varuñı çaldur gedâlık et
12. Başuña beglik eyle yürü başka mihter ol

gedâ-tâbʿ-ı cihân:
1. **gedâ-tâbʿ-ı cihân:**
Mısra: **8**
Alemde kul karakterinde olan, kendini yükseklerde görmeyen.
7. Vücûduñ üzre her perr-i mekes bir sâye-bân olsun
8. Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma

gedâ-yı ʿâlem:
1. **gedâ-yı ʿâlem:**
Mısra: **2**
Dünyanın yoksulu.
1. Bizüz tarîk-i fenâ sâliki İlâhîler
2. Gedâ-yı ʿâlem iken reşk-i pâdişâhîler

gedâyi ʿâleme sultân eylemek:
1. **gedâyi ʿâleme sultân eyledüm:**
Mısra: **4**
Kulu âlemde hükümdarlık makamına çıkarmak.||Değersiz olan bir unsurun değerini artırmak.
3. Göñlümü tâ kim gam-ı dilberle etdüm âşinâ
4. Bir gedâyi ʿâleme gûyâ ki sultân eyledüm

gedâ-yi bî-ser ü pâ:
1. **gedâ-yi bî-ser ü pâlar:**
Mısra: **6**
Yalın ayak başı kabak fakirler.||Kalenderiler.
5. Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
6. Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm

gedâ-yi hakîr:
1. **gedâ-yi hakîri:**
Mısra: **7**
İtibarsız kul.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

gedâ-yi kemter:
1. **gedâ-yi kemterin:**
Mısra: **9**
Aciz kul.
9. ʿAşk kûyunda Hayâlî bir gedâ-yi kemterin
10. Kendümi ger tâcdâr-ı rubʿ-ı meskûn eyleyem

gedâ-yı kûy-ı cânân:
1. **gedâ-yı kûy-ı cânân:**
Mısra: **6**
Sevgilinin köyünün dilencisi.
5. İki devlet müheyyâ kılsalar şânuñ görüp ey dil
6. Gedâ-yı kûy-ı cânân ol şeh-i ʿâli-mekân olma

gedâ-yi pür-hüner:
1. **gedâ-yi pür-hünerdür:**
Mısra: **4**
Ustalıklarla, marifetle dolu kul.
3. Yürü tekmîl kıl âdâbını kûy-ı harâbâtuñ
4. Gedâ-yi pür-hünerdür merdüm-i ʿÂlî-nesebden yeg

gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber olmak:
1. **gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol:**
Mısra: **4**
Sevgilinin sokak başının kulu, kölesi olmak.
3. Maksûduñ ise baş açuk beglik eylemek
4. Yalıñ ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol

gedâ-yi sifle-perver:
1. **gedâ-yi sifle-perver:**
Mısra: **78**
Alçak, adi kimseleri koruyan, kollayan.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

gedik:
1. **gedigine:**-*i, -ne*
Mısra: **5**
Bir düzey üstündeki yıkık, çatlak veya aralık.
5. Ey bir gedigine bu cihânuñ konulmayup
6. Gam ellerinde seng-i beyâbân olan başum

gehvâre-i sıbyân:
1. **gehvâre-i sıbyâna:**
Mısra: **1**
Çocuk beşiği.
1. Felek gehvâre-i sıbyâna beñzer
2. Meh-i nev dün dogan oglana beñzer

gelmek:
1. **gel:**
Mısra: **15**
gel hele! || hadi
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

2. **gel:**
Mısra: **19**
Boşvermek.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

3. **geleydi:**-*ey, -di*
Mısra: **45**
Gelmek.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

4. **gel:**
Mısra: **2**
gel hele! || hadi
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

5. **geldükce:**-*dükce*
Mısra: **45**
Gelmek, ortaya çıkmak.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

6. **geldi:**-*di*
Mısra: **2**
Uğramak.
1. Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ baña
2. Geldi cihân elemleri zevk u safâ baña

7. **geliñ:**-*iñ*
Mısra: **8**
Haydi, buyurun.
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

8. **gel:**
Mısra: **8**
Bak, dinle.
7. Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
8. Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

9. **gelmez:**-*mez*
Mısra: **4**
Denk gelmek, karşılaşmak.
3. Yüzüñe bakdıguña sâgarda ben kan yudarın
4. Bir nazar ermez gözüñ gelmez habâbuñ ʿaynına

10. **geldi:**-*di*
Mısra: **34**
Gelmek.
33. Hezâr kerre gülüp soldu gülşen-i ʿâlem
34. Ki geldi bencileyin bülbül-i bahâr-ı hayâl

11. **geldümse:**-*dü, -m, -se*
Mısra: **47**
Gelmek.
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

12. **geldügince:**-*düg, -ince*
Mısra: **43**
Gelmek.
43. Geldügince cihâna düşmanuña
44. Ola peykân-ı cân-sitân gonca

<u>**gel beri:**</u>
1. **gel beri:**
Mısra: **8**
Yaklaş.
7. Âteş-i derdüm Hayâlîdür zebânın söyleyen
8. Gel beri pervâneden ögren semenderlik yolun

<u>**gel e:**</u>
1. **gel e:**
Mısra: **15**
Gel şöyle.
15. Gel e bakam yüzüñe gonca-i handân-şekil
16. Kaña gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil

<u>**gel geç:**</u>
1. **gel geç:**
Mısra: **23**
Bırakmak, vazgeçmek.
23. Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç
24. Gözüñü aç nazar et zulmetüñ olupdur nûr

<u>**gel getir:**</u>
1. **gel getir:**
Mısra: **10**
Hadi getir!
9. Nev-ʿarûs-ı cihâna egmedi baş
10. Gel getir bir Hayâlîden erkek

<u>**gel gör:**</u>
1. **gel gör:**
Mısra: **8**
Gel gör
7. Hâkister etdi bülbülü hem-reng edinmege
8. Gel gör ki nakş-ı gül mü degül sûreti gülüñ

<u>**gelen:**</u>
1. **gelen:**
Mısra: **3**
Çıkmak.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

<u>**gelür geçer:**</u>
1. **gelür geçer:**
Mısra: **5**
Gelip geçmek
5. Akar sudur bu hüsn ü letâfet gelür geçer
6. Sanma efendi ʿâlemi sen bir karâradur

2. **gelür geçer:**
Mısra: **3**
Gelip geçmek
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

<u>**gelû-yı bülbül:**</u>
1. **gelû-yı bülbül:**
Mısra: **3**
Aşığın boğazı.
3. Nagme-i nây-i hazîn etdi gelû-yı bülbül
4. Mutribâ çekme elem târ çeküp kânûna

<u>**genc:**</u>
1. **gencinüñ:**-*inüñ*
Mısra: **65**
Hazine.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

2. **genc:**
Mısra: **4**
Hazine.||Yıldız.
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

3. **genc:**
Mısra: **6**
Hazine.
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

4. **genc:**
Mısra: **8**
Hazine.||Altın.
7. Gınâ iklîminüñ sultânlarına
8. Görünür cümle evrâk-ı hazân genc

5. **genc:**
Mısra: **10**
Hazine.||Genç.
9. Benüm olsa eger ey âfet-i Rûm
10. Stanbul pây-i tahtında olan genc

6. **genc:**
Mısra: **12**
Hazine.
11. Baña kılsa revâne Husrev-i Hind
12. Diyâr-ı Rûma yüz pîl-i demân genc

7. **genc:**
Mısra: **16**
Hazine.
15. Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde
16. Ne deñlü var ise ey bî-amân genc

8. **genc:**
Mısra: **18**
Hazine.
17. Verüp bu cümlesin alam belâñı
18. Kim oldur cân içinde câvîdân genc

9. **genc:**
Mısra: **20**
Hazine.
19. Hayâlî dilde sakla derd-i yârı
20. Kesilür başlar olsa ʿayân genc

10. **genc:**
Mısra: **2**
Hazine.
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

11. **gencimüñ:**-*imüñ*
Mısra: **4**
Hazine.
3. Sîne bir genc-i mahabbetdür ki her dâgı siyâh
4. Halka olmuş gencimüñ üstünde mârumdur benüm

12. **genc:**
Mısra: **5**
Hazine.||Sevgilinin yüzü.
5. Sanuram genc üzre dolaşmış yaturlar mârlar
6. Gerdeninde her kaçan sarmazsa kâkül kâküle

genc arslan:
1. **genc arslana:**
Mısra: **18**
Genç arslan.
17. Saʿâdet bîşesinde ol dilâver
18. Şikâr-endâz genc arslana beñzer

genc vîrânede nihân olur:
1. **genc vîrânede nihân olur:**
Mısra: **2**
Hazineler, harap yerlerde olur.
1. Göñülde ʿaşkuñ oldu ey cevân genc
2. Belî vîrânede olur nihân genc

gence erse mâr anı terk etmez:
1. **gence erse mâr anı terk etmez:**
Mısra: **6**
Yılan hazineyi bulsa onu terk etmez.
5. Nola dûr olmazsa yüzüñden iki zülf-i siyâh
6. Bu meseldür gence erse etmez anı mâr terk

genc-i ʿaşk-ı dost:
1. **genc-i ʿaşk-ı dost:**
Mısra: **7**
Yar aşkının hazinesi.
7. Vîrâne-i vücûduma ey genc-i ʿaşk-ı dost
8. Gel gel ki bu mekâna mahal bilürem seni

genc-i bâd-âverd:
1. **genc-i bâd-âverd:**
Mısra: **4**
İran'ın efsanevi padişahı Hüsrev'in sekiz hazinesinden birinin adıdır.
3. Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekye-gâh
4. Gonce-i bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez

genc-i bîmâr:
1. **genc-i bîmâr:**
Mısra: **8**
Koruyucusu olmayan, yılansız hazine.
7. Zülfünüñ kaçma belâsından dilerseñ vasl-ı yâr
8. ʿAklını bîmâr edüpdür genc-i bîmâr isteyen

genc-i cân:
1. **genc-i câna:**
Mısra: **7**
Can hazinesi.
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

genc-i cemâl:
1. **genc-i cemâlüñ:**
Mısra: **17**
Cemal hazinesi. Sevgilinin güzelliği hazinesi.
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

2. **genc-i cemâlüñ:**
Mısra: **10**
Cemal hazinesi. Sevgilinin güzelliği hazinesi.
9. Kıl nazar bir gün Hayâlînüñ dil-i vîrânına
10. Anı maʿmûr eyle gel genc-i cemâlüñ sadgâsı

genc-i defîn:

1. **genc-i defîn:**
Mısra: **34**
Toprağa gömülmüş hazine.
33. Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ
34. Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn

genc-i Ferîdûn:
1. **genc-i ferîdûn:**
Mısra: **3**
Feridun'un hazinesi.
3. Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
4. Gedâya bezl ederüz gelse şâh-râhumuza

genc-i hızân:
1. **genc-i hızâne:**
Mısra: **8**
Gönül hazinesi.
7. Ol gülşen-i dehre yürü cûy eyle yaşuñ kim
8. Bir berg-i hazânı dege yüz genc-i hızâne

2. **genc-i hızânedür:**
Mısra: **4**
Gönül hazinesi.
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

genc-i kanâʿat:
1. **genc-i kanâʿatüñ:**
Mısra: **10**
Kanaat hazinesi
9. Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
10. Genc-i kanâʿatüñ döşenen bûriyâsını

genc-i mahabbet:
1. **genc-i mahabbetdür:**
Mısra: **3**
Aşk hazinesi.
3. Sîne bir genc-i mahabbetdür ki her dâgı siyâh
4. Halka olmuş gencimüñ üstünde mârumdur benüm

genc-i nihân:
1. **genc-i nihânı:**
Mısra: **2**
Gizli hazine.||Aşk.
1. Ne lâzım hatt-ı miskînüñ ʿizâruñda tırâş etmek
2. Denī dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek

2. **genc-i nihânın:**
Mısra: **1**
gizli hazine||aşk
1. Şâh-ı ʿaşkuñ göñlüme genc-i nihânın yıkdılar
2. Gerden-i câna tenüñ bâr-ı girânın yıkdılar

gencîne-i Dahhâk:
1. **gencîne-i dahhâkden:**
Mısra: **6**
Dahhak'ın hazineleri.
5. Bâb-ı işret-hâne-i Cemşîde yazılmış bu kim
6. Bir kadeh mey yeg durur gencîne-i Dahhâkden

gencîne-i sâhib-cemâl:
1. **gencîne-i sâhib-cemâl:**
Mısra: **3**
Güzel yüzlü hazine.||Sevgili.
3. Gözlerüm yaşından ey gencîne-i sâhib-cemâl
4. Dürr ü laʿlin ʿâlemüñ çihremde galtân eyledüñ

gencîne-i ʿummân:
1. **gencîne-i ʿummânı:**
Mısra: **3**
Okyanus hazinesi.
3. Gencîne-i ʿummânı siler ceyb-i cihândan
4. Nakd-i dü-cihân tâlibi ter-destlerüz biz

gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿirfân:
1. **gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿirfân:**
Mısra: **32**
Varlık bilgisine erişme alemindeki hazinelerin gözcüsü.
31. Tabʿ-ı Şâhîden çıkarursın maʿânî cevherin
32. Yohsa sen gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿʿirfân mısın

ger:
1. **ger:**
Mısra: **10**
Eğer, şayet.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **ger:**
Mısra: **31**
Eğer, şayet.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

3. **ger:**
Mısra: **78**
Eğer, şayet.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

4. **ger:**
Mısra: **78**
Eğer, şayet.
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

5. **ger:**
Mısra: **22**
Eğer, şayet.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

gerçek:
1. **gerçek:**
Mısra: **2**
Aslı olan, uydurma olmayan, doğru, sahih.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

2. **gerçek:**
Mısra: **9**
Doğru.
9. Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
10. Gûyâ Hayâlî Rûm elinüñ kethudâsıdur

gerçek erler:
1. **gerçek erler:**
Mısra: **9**
Hakka yönelenler.
9. Ey Hayâlî gerçek erler eşiginde soyunup
10. Bu yalan dünyâ libâsından ferâgat isterüz

<u>**gerçi:**</u>
1. **gerçi:**
Mısra: **31**
her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

2. **gerçi:**
Mısra: **19**
her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **gerçi:**
Mısra: **12**
her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin
11. Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetüñ
12. Gerçi çekdüñ devleti ahkâmına tugrâ felek

4. **gerçi:**
Mısra: **9**
her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

5. **gerçi:**
Mısra: **36**
her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin
35. Bir başı vü bir kılıcı var gulâmuñdur senüñ
36. Gerçi oldu Husrevâ sultân-ı bahr-i ber güneş

<u>**gerçi ki:**</u>
1. **gerçi ki:**
Mısra: **1**
her ne kadar, ...ise de
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

2. **gerçi ki:**
Mısra: **1**
Her ne kadar.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

3. **gerçi ki:**
Mısra: **7**
Her ne kadar.
7. Acır beni bulunmadı gerçi ki Bî-sütûn
8. Ferhâd mâtemine geyer kara hâreyi

4. **gerçi ki:**
Mısra: **10**
her ne kadar, ...ise de
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

5. **gerçi ki:**
Mısra: **3**
her ne kadar, ...ise de
3. Geçdi cândan komadı dâmenini gerçi ki şemʿ
4. Çevirüp başına pervânesin âzâd etdi

<u>**gerçi kim:**</u>
1. **gerçi kim:**
Mısra: **4**
Her ne kadar.
3. Günâhumdan beni pâk eylemezler bir kadeh meyle
4. Harâbât-ı mugâna gerçi kim geldüm yolundan hem

2. **gerçi kim:**
Mısra: **10**
Her ne kadar.
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

3. **gerçi kim:**
Mısra: **10**
Her ne kadar.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

4. **gerçi kim:**
Mısra: **4**
Her ne kadar.
3. Şâm-ı hasretde yüzün görsem zebânum lâl olur
4. Gerçi kim divâneler eyler tekellüm ay ile

<u>**gerd:**</u>
1. **gerdi:***-i*
Mısra: **39**
Toz, toprak, gubar.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

2. **gerd:**
Mısra: **2**
Toz. (Aşığın toprak olan bedeni bağlamında).
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

3. **gerd:**
Mısra: **4**
Toz, toprak, gubar.
3. Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs ʿÎsî demi cârûbdur
4. Şol tarîk-i ʿaşka kim cismüm aña gerd isterin

4. **gerdi:***-i*
Mısra: **9**
Toz, toprak.||Zerre.
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

5. **gerdine:***-ine*
Mısra: **2**
Toz, toprak.||Eşik.
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

6. **gerdi:***-i*
Mısra: **7**
Toz, toprak, gubar.
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

<u>**gerd olmak:**</u>
1. **gerd olan:**
Mısra: **6**
Kendisini küçük gören, kendini zerre kabul eden.
5. ʿAşk-ı yâr ile nola devrâna girsem ey fakîh
6. Girdibâd ile yoludur raks ederse gerd olan

gerdân eylemek:
1. **gerdân eyledi:**
Mısra: **9**
Döndürmek.
9. Şeb-i ʿîd eyledi gerdûn hilâlüñ câmını gerdân
10. Hayâlî dahi içmez zâhid-i perhîz-gâr ancak

gerdân olmak:
1. **gerdân olalı:**
Mısra: **9**
Dönmek.
9. Cûy-ı eşkümden felek dolâbı gerdân olalı
10. Taʿne taşın atdı çeşmüm âsiyâbuñ ʿaynına

gerden:
1. **gerden:**
Mısra: **13**
boyun, gerdan
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

2. **gerdenine:**-*ine*
Mısra: **5**
boyun, gerdan
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

3. **gerdenine:**-*i, -n, -e*
Mısra: **58**
boyun, gerdan
57. Kadîmüñ emri ile bu sipihr-i hâdis-nakş
58. Şihâbı gerdenine düşmanuñ ede pelheng

4. **gerdeni:**-*i*
Mısra: **8**
boyun, gerdan
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

5. **gerdeninde:**-*in, -de*
Mısra: **7**
boyun, gerdan
7. Gerdeninde zülfünü gördüm suʾâl etdüm dedi
8. Ey fütâde boynuma düşmüş vebâlüñdür senüñ

gerden-i cân:
1. **gerden-i câna:**
Mısra: **2**
Can pehlivanı.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ göñlüme genc-i nihânın yıkdılar
2. Gerden-i câna tenüñ bâr-ı girânın yıkdılar

gerd-i âh:
1. **gerd-i âhum:**
Mısra: **19**
Ah tozu.||Ah eseri, ah kalıntısı.
19. Ey gerd-i âhum eyleyicek seyr-i âsumân
20. Nâz eyle âfitâba ve mâha ʿitâb kıl

gerd-i âşûb-ı sitem:
1. **gerd-i âşûb-ı sitemden:**
Mısra: **12**
Haksızlığın ortalığı kirleten tozu.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

gerd-i felek:
1. **gerd-i felek:**
Mısra: **11**
Feleğin tozu.
11. Kadem-i himmetinüñ gerd-i felek seyrinden
12. Gün mü var mihr ü mehüñ gözleri mekhûl olmaz

gerd-i gam:
1. **gerd-i gam:**
Mısra: **8**
Gam tozu
7. Gelmeseydi salha-i ruhsârına hatt-ı gubâr
8. Konmaz idi gerd-i gam mirʾât-ı idrâk üstüne

gerd-i hâk-i reh:
1. **gerd-i hâk-i rehdür:**
Mısra: **4**
Yol tozu.
3. Cândur bekâya mâlik cismi şeh ü gedânuñ
4. Ya mihr içinde zerre yâ gerd-i hâk-i rehdür

gerd-i hayl:
1. **gerd-i haylüñden:**
Mısra: **5**
Atların ayaklarından çıkan toz.
5. Gerd-i haylüñden senüñ ey Husrev-i iklîm-bahş
6. Bu yedi gerdûn dimâgın ʿanberâmîz eyledi

gerd-i râh:
1. **gerd-i râh:**
Mısra: **6**
Yolun tozu.
5. Ben ol çâlâk-reftâr-ı gınâyem kim tarîkümde
6. Ferîdûn tâcı Keyhusrev külâhı gerd-i râh olmaz

2. **gerd-i rehin:**
Mısra: **1**
Yol tozu. (Sürme bağlamında).
1. Sen şehüñ gerd-i rehin mâh alup âyesine
2. Çarh eder gökde melâʾik yüzü pîrâyesine

gerd-i riyâ:
1. **gerd-i riyâdan:**
Mısra: **1**
Riya tozu.
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

gerd-i zerre:
1. **gerd-i zerredir:**
Mısra: **17**
Güneş ışığında görünen ufacık tozlar.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

gerdine erememek:
1. **gerdine eremezsem:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Toprağına ulaşamamak. (Yüz sürmek bağlamında).
5. Eremezsem gerdine açıldı ol nûr-ı basar
6. Hâk-i pâyi kuhlünü isterse nâbînâ gözüm

gerdiş etmek:

1. **gerdiş eder:**
Mısra: **33**
Dönmek, dolaşmak.
33. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
34. Erişince baña mânend suhandâna kerem

gerdiş-i bî-dâd:
1. **gerdiş-i bî-dâddan:**
Mısra: **1**
Zulümlerle dolu dünya.
1. Merhamet umma göñül bu gerdiş-i bî-dâddan
2. Kimse maʿmûr olmamışdur bu harâb-âbâddan

gerdiş-i devr-i kamer:
1. **gerdiş-i devr-i kamerdedür:**
Mısra: **8**
Gecenin dönüşü. (Siyahlık bağlamında).
7. Levh-i ruhuñda hâl ü hatuñdan alur sebak
8. Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür

gerdiş-i dolâb-ı ʿîd:
1. **gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi:**
Mısra: **8**
Bayram dolabının dönüşü.||Kurban bayramında kurulan tahta dönme dolabın dönüşü.
7. Ay ü günle yere inmişdür felek sanur hemîn
8. Gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi kim ki seyrân eyledi

gerd-misâl:
1. **gerd-misâl:**
Mısra: **5**
Toz misali.
5. Benem ol merd ki yerden götürür gerd-misâl
6. Himmetüm sarsarı esdükde cibâl-i Kâfı

gerdüm kuhl olmak:
1. **gerdüm kuhl ola:**
Mısra: **9**
Ayak tozunun sürme olması.
9. Hayâlî dîde-i hurşîde kuhl ola gerdüm
10. Baña dönüp nazar eylerse hâk-i râhîler

gerdûn:
1. **gerdûna:**-*a*
Mısra: **62**
Dünya, felek.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **gerdûnda:**-*da*
Mısra: **11**
Gökyüzü
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

3. **gerdûn:**
Mısra: **4**
Dünya
3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

4. **gerdûndan:**-*dan*
Mısra: **1**
Baht.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

5. **gerdûn:**
Mısra: **2**
Dünya, felek.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

6. **gerdûn:**
Mısra: **1**
Dünya, felek.
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

7. **gerdûn:**
Mısra: **5**
Dünya, felek.
5. Şarâb-ı şevkini gerdûn içüp cürʿa döker hâke
6. Elinde mihr-i ʿâlem-tâb bir zerrîn ayagıdur

gerdûn u gerdân:
1. **gerdûn u gerdân:**
Mısra: **8**
Dönen, yuvarlanan.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

gerdûn-ı atlas:
1. **gerdûn-ı atlasa:**
Mısra: **9**
Dümdüz, pürüzsüz dünya.
9. Olmaz Hayâlî müşterî gerdûn-ı atlasa
10. Tamgası mâh olursa peren ülkeri degül

gerdûn-ı dûn:
1. **gerdûn-ı dûn:**
Mısra: **9**
Alçak felek.
9. Ey Hayâlî câm-ı Cemdür kim sımış gerdûn-ı dûn
10. Lâlenüñ destinde mey-âlûd olan pergâleler

gerdûnuñ zehri:
1. **gerdûnuñ zehrin:**
Mısra: **1**
Dünyanın zehri.||Dünyanın keder ve sıkıntıları.
1. Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnuñ
2. Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnuñ

gerek:
1. **gerekse:**-*se*
Mısra: **15**
Lazım, elzem
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

2. **gerek:**
Mısra: **32**
Lazım, elzem
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

3. **gerekmez:**-*mez*
Mısra: **11**
gerekmek, lazım olmak
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

4. **gerek:**
Mısra: **19**
Lazım, elzem
19. Yoluña cânun revâ etsem gerek câna dedüm
20. Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim cânuñ mı var

5. **gerek:**
Mısra: **15**
Lazım, elzem
15. Bildi kim beglere hazîne gerek
16. Zerini eyledi nihân gonca

6. **gerek:**
Mısra: **19**
Olmalı.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

gerek gerek:
1. **gerek gerek:**
Mısra: **1**
Gerek...gerekse şeklinde kullanılır. Başına geldiği kelimelerin hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır. (Eğer...eğer, ister...ister)
1. Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
2. Saʿâdet bulmak isterseñ muhibb-i derd-mendân ol

gereklü:
1. **gereklü:**
Mısra: **6**
Gerekli.
5. Gözyaşın ayagı tozuna harc eder göñül
6. Zîrâ gereklü tâlib-i iksire jîvedür

gerekse:
1. **gerekse:**
Mısra: **8**
Gerekirse.
7. Rahm kılmaz saña ey bülbül gül-i âteş-mizac
8. Sen gerekse yele varmış bir avuc hâkister ol

germ:
1. **germ:**
Mısra: **18**
Kızışmak (pazarlık bağlamında).
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

2. **germ:**
Mısra: **3**
Far. Sıcak, hararet.
3. Gün riştesiyle olsa nola germ müşterî
4. Yûsuf-ʿizâr dilberüme çarh bîvedür

germ etmek:
1. **germ edüp:**
Mısra: **55**
Sinirlendirmek.
55. Niteki mihr ile meh germ edüp bu bâzârı
56. Metâʿ-ı ʿîdi getürmekde eylemeye direng

germ eylemek:
1. **germ eyledüm:**
Mısra: **42**
Kızıştırmak.
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

2. **germ eylesen:**
Mısra: **9**
Kızıştırmak.
9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Göñlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

germ olmak:
1. **germ oldu:**
Mısra: **5**
Hararetlenmek, kızışmak.
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

2. **germ oldugunda:**
Mısra: **5**
Hararetlenmek, kızışmak.
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

3. **germ olma:**
Mısra: **26**
Hararetlenmek, Kızışmak || kızmak, öfkelenmek
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

4. **germ olma:**
Mısra: **7**
Hararetlenmek, kızışmak.
7. Gel ikende kendüñe germ olma ey bâg-ı Behişt
8. Kâmet-i dilber gibi serv-i hırâmânuñ mı var

5. **germ olma:**
Mısra: **7**
Kabarmak.
7. Pâdişâh-ı mülk-i hüsnem deyu germ olma şâha
8. Kim vefâ gelmez cihânda çarh-ı kej-reftârdan

6. **germ olmaga:**
Mısra: **4**
Kızışmak||Pazarlık bağlamına.
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

germ-â-germ:
1. **germ-â-germ:**
Mısra: **4**
Kızışıp ısınmış.
3. Müşterî olan metâʿı derde gelsün yanuma
4. Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk

2. **germ-â-germ:**
Mısra: **10**
Kızışıp ısınmış.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

germ-dil olmamak:
1. **germ-dil olmaz:**
Mısra: **3**
Gönlü öfkeli olmamak.
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

germiyyet:

1. **germiyyetle:**-*le*
Mısra: **9**
Hararet, sıcaklık.
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

2. **germiyyet:**
Mısra: **13**
Hararet, sıcaklık, ateşli çalışma.
13. Demde germiyyet dilerseñ satmaga hammâm-vâr
14. Hem-dem ol bir rind-i sâhibdem bulup külhan gibi

germ-rev olmak:
1. **germ-rev olan:**
Mısra: **7**
Hararetle, büyük bir iştiyakla gitmek.
7. Mihrüñ yoluna germ-rev olan fitâdenüñ
8. Ednâ gubârı tâc-ı ser-i ferkadân gerek

geşt etmek:
1. **geşt edenler:**
Mısra: **2**
Dolaşmak.
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

2. **geşt eder:**
Mısra: **11**
Dolaşmak.
11. Dâglarla kûy-ı cânânı Hayâlî geşt eder
12. Var mı bir tâvûs kim gülşende cevlân istemez

3. **geşt etdüm:**
Mısra: **6**
Dolaşmak.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

geşt eylemek:
1. **geşt eyledi:**
Mısra: **4**
Dolaşmak, gezmek.
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

geşt-i gülistân:
1. **geşt-i gülistân:**
Mısra: **8**
Gül bahçesi gezisi, seyri
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

geşt-i sahrâ:
1. **geşt-i sahrâyı:**
Mısra: **5**
Çöl gezisi.
5. Geşt-i sahrâyı kosun mihnet bucagın beklesün
6. Ey felek şimdengeru Mecnûna üstâd et beni

getirmek:
1. **getire:**-*e*
Mısra: **24**
Gelmesini sağlamak.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

2. **getirmege:**-*me, -ge*
Mısra: **19**
Gelmesini sağlamak.
19. Gele çini getirmege Fagfûr
20. Haber etse kemîne derbânı

3. **getirmiş:**-*miş*
Mısra: **8**
Gelmesini sağlamak.
7. Ya kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya emr-i Hak ile
8. Yûnus-ı izzet getirmiş mâhi-i ʿummân mısın

4. **getirüp:**-*üp*
Mısra: **7**
Gelmesini sağlamak.
7. Fânûs-ı âlini getirüp geldi lâleler
8. Bezm ehli yakmasun deyu sahn-ı çemende şemʿ

5. **getirdükse:**-*dük, -se*
Mısra: **3**
Beraberinde getirmek.
3. Cihân bâzârına her ne getirdükse ziyân etdük
4. Metâʿ-ı sûd-mend ey dil hemân sûz u güdâz ancak

gevher:
1. **gevherin:**-*in*
Mısra: **10**
Cevher.||Şehzade Mehmed.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

2. **gevherleri:**-*ler, -i*
Mısra: **24**
Elmas || mücevher || inci
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

3. **gevher:**
Mısra: **30**
Mücevher.||Hakikat.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

4. **gevher:**
Mısra: **12**
Far. Mücevher, elmas.
11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destüñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

5. **gevherlerin:**-*lerin*
Mısra: **9**
Mücevher, elmas. (Güzel, iyi özellikler bağlamında).
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

6. **gevher:**
Mısra: **4**
Cevher.||Sevgili.
3. Kanlu yaşum gör rakîbüñ göñlünü yâd eyleme
4. Seng-i hârâya begüm meyl etme gevher var iken

gevher-i ʿaşk:
1. **gevher-i ʿaşka:**
Mısra: **7**
Mücevher.||Ruhu besleyen iyi özellikler.

7. Cânı dürc eyle gevher-i ʿaşka
8. Ele girmez bu yâdigâr sakın

gevher-i deryâ-yi râz:
1. **gevher-i deryâ-yi râz:**
Mısra: **10**
Sır denizinin incisi.
9. Yaraşur gûş-ı Şâhîden cihâna zîb ü fer verse
10. Hayâlî her sözüñ bir gevher-i deryâ-yi râz ancak

gevher-i hüsnüñ kânı:
1. **gevher-i hüsnüñ kânına:**
Mısra: **9**
Güzellik cevherinin madeni.||Sevgilinin yüzü.
9. Gevher-i hüsnüñ Hayâlî mâlik oldu kânına
10. Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı

gevher-i ʿirfân:
1. **gevher-i ʿirfânuñ:**
Mısra: **9**
İdrak incisi.
9. Kılsam Hayâlî gevher-i ʿirfânuñ âşikâr
10. Sahra ola mekânları her bahr aka baña

gevher-i nâyâb:
1. **gevher-i nâyâbına:**
Mısra: **3**
Emsali olmayan inci.||İlim, irfan.
3. Ermedüm Bahr-i Muhîtüñ gevher-i nâyâbına
4. Katre katre saymayınca gözlerüm deryâları

gevher-i nazm:
1. **gevher-i nazma:**
Mısra: **29**
Söz hazinesi.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

2. **gevher-i nazmum:**
Mısra: **10**
Söz hazinesi.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî göreyin gavvâs-vâr
10. Gevher-i nazmum dururken dürr ü şehvâr isteyen

gevher-i vasl:
1. **gevher-i vaslın:**
Mısra: **5**
Kavuşma cevheri.||Kavuşma.
5. Gevher-i vaslın bulam nâgâh Leylânuñ deyu
6. Necd dagı topragın Mecnun ele alup elek

gevher-pâş:
1. **gevher-pâş:**
Mısra: **10**
Gevher saçıcı, saçan.
9. Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
10. Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş

geymek:
1. **gey:**
Mısra: **6**
giymek
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

2. **geydi:**-*di*
Mısra: **11**
Takmak, başa takmak.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

3. **geyer:**-*er*
Mısra: **1**
giymek
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

4. **geyer:**-*er*
Mısra: **2**
Giymek.||Dönüşmek.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

5. **geyer:**-*er*
Mısra: **4**
Takmak, başa giymek.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer
6. **geyer:**-*er*
Mısra: **6**
Giymek.||Boyanmak.
5. Bir nazarda baña beñzer lâle-i sahrâ-yı gam
6. Merdüm-i çeşmüm gibi herdem libâs-ı hûn geyer

geydür:
1. **geydür:**
Mısra: **11**
(Bir giyeceği) Başka birinin vücûduna veya organına kendi eliyle geçirmek, giyimli duruma getirmek
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

gezmek:
1. **gezer:**-*er*
Mısra: **6**
dolaşmak
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

2. **gezdi:**-*di*
Mısra: **1**
dolaşmak
1. Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
2. Gûyâ ışıklar ile devr etdi çerâgı

3. **gezer:**-*er*
Mısra: **2**
dolaşmak
1. Göñül şûrîde-hâl oldu görelden sen dil-ârâyı
2. Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı

4. **gezer:**-*er*
Mısra: **5**
dolaşmak
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

gezdürmek:
1. **gezdürür:**-*ür*
Mısra: **1**
Dolaştırmak.

1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

2. **gezdürür:**-*ür*
Mısra: **2**
Dolaştırmak.
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

3. **gezdürür:**-*ür*
Mısra: **4**
Dolaştırmak.
3. Yâruñ âhum zer-nişân peykânını dilden kapar
4. Gülşenüñ gûyâ sabâ berg-i hazânın gezdürür

4. **gezdürür:**-*ür*
Mısra: **6**
Dolaştırmak.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

5. **gezdürür:**-*ür*
Mısra: **8**
Dolaştırmak.
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

gezend vermek:
1. **gezend vermesün:**
Mısra: **9**
Musibet, bela vermek.
9. Râh-ı Hakka vermesün deyu harâmîler gezend
10. Tîg-i hûn-âşâm ile bekler ser-efrâzân-ı şerʿ

gibi:
1. **gibi:**
Mısra: **2**
Benzetme ve örnek ifade eder.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **gibi:**
Mısra: **3**
Benzetme ve örnek ifade eder.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

3. **gibi:**
Mısra: **30**
Benzetme ve örnek ifade eder.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

4. **gibi:**
Mısra: **7**
Benzetme ve örnek ifade eder.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

5. **gibi:**
Mısra: **10**
Benzetme ve örnek ifade eder.
9. Gönül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

gibi gelmemek:
1. **gibi gelmedi:**
Mısra: **9**
öyle olmamak.
9. Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
10. Varalı gözü şâhbâz ile şikâra göñül

gıdâ:
1. **gıdâ:**
Mısra: **6**
yemek, nimet
5. ʿÂşk-ı nigâr ile düşeli aña rahmine
6. Hûnâbe-i cigerdür o demden gıdâ baña

2. **gıdâ:**
Mısra: **8**
yemek, nimet
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

gıdâ bulmak:
1. **gıdâ buldum:**
Mısra: **6**
(Manevi anlamda) Gıdalanmak, beslenmek.
5. Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
6. Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum

gıdâ etmek:
1. **gıdâ etdi:**
Mısra: **6**
Gıdalanmak, beslenmek.
5. Çâkdür gendümüñ ey dost hasedden yüregi
6. Tâ gıdâ etdi senüñ tevsenüñe kendüyi cev

gıdâ olmak:
1. **gıdâ olupdur:**
Mısra: **6**
Beslenmek.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

gıdâ-yı rûh:
1. **gıdâ-yı rûh:**
Mısra: **3**
Ruhun gıdası.
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

2. **gıdâ-yı rûhumdur:**
Mısra: **1**
Ruhun gıdası.
1. Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
2. Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur

gidermek:
1. **giderdi:**-*di*
Mısra: **7**
Gidermek, yok etmek, ortadan kaldırmak.
7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

gınâ iklîminüñ sultânı:
1. **gınâ iklîminüñ sultânı:**
Mısra: **4**
Zenginlik ülkesinin hükümdarı.
3. Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
4. Gınâ iklîminüñ sultânı oldum kimyâ buldum

2. **gınâ iklîminüñ sultânlarına:**
Mısra: **7**
Tokgözlülük ülkesinin sultanları.
7. Gınâ iklîminüñ sultânlarına
8. Görünür cümle evrâk-ı hazân genc

gınâ kişverinüñ sultânı olmak:
1. **gınâ kişverinüñ sultânı oldu:**
Mısra: **3**
Zenginlik ikliminin sultanı olmak. (Yoklukta zenginliği bulmak bağlamında).
3. Her gedâ oldu gınâ kişverinüñ sultânı
4. ʿÂlemüñ varlıgı hayl ü haşemdür bilene

gınâ şâhı:
1. **gınâ şâhı:**
Mısra: **1**
Tokgözlülük padişahı.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

gınâ vermek:
1. **gınâ verdi:**
Mısra: **9**
Zenginlik kazandırmak, tok gözlülük.
9. Hayâlî nâle vü eşküm baña tâ kim gınâ verdi
10. Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum

girmek:
1. **girmege:**-*mege*
Mısra: **13**
Girmek, dahil olmak.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **girmiş:**-*miş*
Mısra: **50**
Girmek, yer tutmak.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

3. **girdiler:**-*di, -ler*
Mısra: **9**
Girmek, yer tutmak.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

4. **girdi:**-*di*
Mısra: **9**
Girmek, yer tutmak.
9. Âhum Hayâlî girdi sipihrüñ katârına
10. Gûyâ heyûn alayına Veys-i Karen gelür

5. **girmeden:**-*me, -den*
Mısra: **6**
Girmek.
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

girân eylemek:
1. **girân eyledi:**
Mısra: **26**
Sert, katı bir hale getirmek.
25. Ser-i aʿdâsına dokunmag içün
26. Eyledi gürzünü girân gonca

gırbâl:
1. **gırbâl:**
Mısra: **26**
Kalbur.
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

gırbâl olmak:
1. **gırbâl oluban:**
Mısra: **10**
Kalbur olmak, elemek.
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

girdâb:
1. **girdâba:**-*a*
Mısra: **12**
denizlerde, nehirlerde suların döndüğü tehlikeli yer, anafor, su çevrintisi; tehlikeli yer.
11. Göz merdümü Hayâlî düşüp bahr-ı eşküme
12. Girdâba düşdü çıkmadı hergiz karasına

gird-i bâd:
1. **gird-i bâd:**
Mısra: **4**
Dönerek esen şiddetli rüzgar.
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

2. **gird-i bâda:**
Mısra: **7**
Dönerek esen şiddetli rüzgar.||Dönerek raks eden derviş.
7. Gird-i bâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
8. Beni hâk etmiş iken verdi felek bâde yine

gird-i bâd-ı râh-ı ʿaşk:
1. **gird-i bâd-ı râh-ı ʿaşkuz:**
Mısra: **4**
Aşk yolunun rüzgarı.
3. Ten gubâr-âlûde dil âvâre-i kûy-ı belâ
4. Gird-i bâd-ı râhı ʿaşkuz yok durur ârâmımuz

girev:
1. **girevdedür:**-*dedür*
Mısra: **2**
Rehin.
1. Rengîn lebüñ kim ey sanem ol hatt-ı nevdedür
2. Bir laʿldür ki kâfir elinde girevdedür

girev komak:
1. **girev kor:**
Mısra: **10**
Rehin bırakmak.
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

girev vermek:
1. **girev verdi:**
Mısra: **10**
Rehin vermek.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

2. **girev verdüm:**

Mısra: **8**
Rehin vermek.
7. Ol harâbâtî-i ʿâlî¬nazaram dehrde kim
8. Bir kadeh bâdeye verdüm iki dünyâyı girev

girîbân:
1. **girîbânı:**-*ı*
Mısra: **66**
Yaka, ceyb.
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

2. **girîbân:**
Mısra: **6**
Elbise yakası.
5. Dem olur gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnetdür
6. Dem olur lâleler gibi girîbân çâkdür gönlüm

3. **girîbânumdan:**-*umdan*
Mısra: **1**
yaka, elbise yakası.
1. İnse hurşîd-i felek dogsa girîbânumdan
2. Zulmet-i âhumı dûr edemeye yanumdan

4. **girîbânumdan:**-*umdan*
Mısra: **12**
Elbise yakası.
11. Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
12. İşte yatur demese nâle girîbânumdan

giriftâr:
1. **giriftâr:**
Mısra: **3**
esir, tutsak.
3. Çîn-i zülfüñde göñül var mı giriftâr degül
4. Hâl-i hindûña senüñ Rûmda kim kul olmaz

2. **giriftârın:**-*ın*
Mısra: **2**
esir, tutsak.
1. Kılıcuñ zahmıdur cismümde sevdâsı dil ü cânuñ
2. Kapusun aç halâs eyle giriftârın bu zindânuñ

giriftâr-ı gam etmek:
1. **giriftâr-ı gam etdi:**
Mısra: **5**
Gamın elinde tutsak olmak.
5. Vicdân-i pâküm etdi giriftâr-ı gam beni
6. Fehm et bu remzi şîşe içinde gülâbdan

giriftâr-ı hazân olmak:
1. **giriftâr-ı hazân olma:**
Mısra: **1**
Güz mevsiminin tutkunu olmak. (Aşığın solgun yüzü bağlamında).
1. Letâfet baâına serv ol giriftâr-ı hazân olma
2. Girüp kanına ʿuşşakuñ nihâl-i ergavân olma

giriftâr kılmak:
1. **giriftârı kıldum:**
Mısra: **7**
Düşkünü kılmak.
7. Bulup gönlüm lebüñde zülfünün kıldum giriftârı
8. Yine dârüʾş-şifâya bir güzel dîvâne tapşurdum

girih girih:
1. **girih girih:**
Mısra: **4**
Düğüm düğüm.
3. Kan yaşla döndü pençe-i mercâna kirpigüm
4. Âhum yeliyle lücce-i ʿUmmân girih girih

2. **girih girih:**
Mısra: **10**
Düğüm düğüm.
9. Zülfüñ kılalı kelle-i ʿuşşâk ile oyun
10. Şermende oldu kûy ile çevgân girih girih

3. **girih girih:**
Mısra: **12**
Düğüm düğüm.
11. Bezm ehline surâhî gece dökdü derdini
12. Akdı gözünden ayagına kan girih girih

4. **girih girih:**
Mısra: **14**
Düğüm düğüm.
13. Bu şiʿr-i pür-selâsete baksun Hayâlî Şâh
14. Görmek dilerse âb-ı firâvân girih girih

girih girih olmak:
1. **girih girih olalı:**
Mısra: **1**
Düğüm düğüm olmak.
1. Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
2. Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih

2. **girih girih oldu:**
Mısra: **8**
Düğüm düğüm olmak.
7. Kuşlar yuvası sanma gam-ı rûzigârdan
8. Oldu derûn-ı serv-i gülistân girih girih

3. **girih girih oldu:**
Mısra: **2**
Düğüm düğüm olmak.
1. Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
2. Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih

4. **girih girih oldu:**
Mısra: **6**
Düğüm düğüm olmak.
5. Zencîrlerle zeyn midür yahud oldu mu
6. Zülfüñ gamıyla hâtır-ı rindân girih girih

girih kılmak:
1. **girih kıldı:**
Mısra: **7**
Düğümlemek, bağlamak.
7. Naʿlçeñ nakşı degüldür kıldı ebrûsun girih
8. Yoluña hâk olanuñ agyâra gitmez kînesi

girih-i zülf:
1. **girih-i zülf:**
Mısra: **4**
Zülf, saç bağı.
3. Beni ser-halka-i zencîr-i cünûn eyleyen ah
4. Girih-i zülf ile gûşuñdaki mengûşuñdur

girişmek:
1. **girişmeye:**-*me, -ye*
Mısra: **1**
Karışmak.

1. Pervâneler melâmet oduna girişmeye
2. Erbâb-ı ʿaşk girmez ise aña pişmeye

gırîv ü gareng etmek:
1. **gırîv ü gareng eder:**
Mısra: **34**
Feryat etmek.||Kükremek.
33. ʿAdûya naʿra çeker görse nîze-dârlaruñ
34. Ki ney-sitânda eder şîrler gırîv-i gareng

giryân:
1. **giryânuz:**-*uz*
Mısra: **1**
Gözyaşı döken, ağlayan
1. Bezm-i gamda sanma giryânuz bizi hurremlerüz
2. Mey yerine kan yudar bir nice sâhib demlerüz

giryân olmak:
1. **giryân olmaduñ:**
Mısra: **5**
Ağlamak.
5. Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmaduñ
6. Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa

girye:
1. **girye:**
Mısra: **14**
Ağlama, gözyaşı.
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

2. **girye:**
Mısra: **3**
Ağlama, gözyaşı.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

3. **giryemi:**-*mi*
Mısra: **9**
Ağlama, gözyaşı.
9. Ben ol Hayâlîyem ki bu gün yâr ü giryemi
10. Hûr-ı Behişt ü şâdî-i ferdâya vermezin

4. **giryesi:**-*si*
Mısra: **2**
Ağlama, gözyaşı.
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

5. **giryesi:**-*si*
Mısra: **6**
Ağlama, gözyaşı.
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

girye demi:
1. **girye deminde:**
Mısra: **2**
Ağlama vakti.
1. Gamzeñ ucundan oldu iki çeşm-i pürümîd
2. Girye deminde kanları akar iki şehîd

girye eylemek:
1. **girye eylerken:**
Mısra: **5**
Gözyaşı dökmek.
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

gîsû:
1. **gîsûlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **4**
Omuz üstüne dökülen saç.
3. Çeşmüñ kimi yıkarsa çemege bende anı
4. Almış kemend eline gîsûlaruñ kafâda

gîsûy-ı şâhid:
1. **gîsûy-ı şâhidle:**
Mısra: **23**
Sevgilinin omuza dökülen saçları.
23. Saña gîsûy u şâhidle olupdur nagme-i mutrib
24. Kemend-i sayd-ı Behrâmî sadâ-yi kûs-ı Hâkânî

gîsû-yı yâr-ı gonca-dehân:
1. **gîsû-yı yâr-ı gonca-dehânumdan:**
Mısra: **10**
Gonca ağızlı sevgilinin saçı.
9. Zincîri ey Hayâlî cünûn ehlinüñ baña
10. Gîsû-yı yâr-ı gonca-dehânumdan oy verür

gitmek:
1. **gitdi:**-*di*
Mısra: **6**
Sona ermek
5. ʿÂşka düşdüm ʿâlemüñ gavgâsı üşdü başuma
6. Gitdi olmadı göñül ʿâlemde gavgâdan cüdâ

2. **gitmese:**-*me, -se*
Mısra: **10**
Bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

3. **gitdi:**-*di*
Mısra: **7**
Gitmek, kaybetmek.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

4. **gitdi:**-*di*
Mısra: **9**
Gitmek, varmak.
9. Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
10. Varalı gözü şâhbâz ile şikâra göñül

5. **gitdüginde:**-*düginde*
Mısra: **6**
Yürümek.
5. Bu beyt-i rûh-bahşı vird-i zebân edinmiş
6. Mansûr gitdüginde şevk ile dâra karşu

6. **gitdük:**-*dük*
Mısra: **3**
Ölmek, dünyadan göçmek.
3. Ânı hoş tut garîbüñdür efendi işte biz gitdük
4. Göñül derler ser-i kûyuñda bir dîvânemüz kaldı

Gîv:
1. **gîv:**
Mısra: **26**
İran mitolojisinde Rüstem'in damadı, Bijen'in babası.

25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

giyâh:
1. **giyâh:**
Mısra: **8**
Far. Ot, saman, alef.
7. Nice gelsün ferah göñlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

2. **giyâhında:***-ın, -da*
Mısra: **10**
Taze ot, yeşillik.
9. Hayâlî sînesin gördüm gam-ı agyâr zeyn etmiş
10. Giryâhında letâfet yok zemîn-i şuʿâ beñzetdüm

3. **giyâhem:***-em*
Mısra: **10**
ot, taze ot; bitki.
9. Ko yüzüm süreyin ey serv-i ser-keş çekme dâmânuñ
10. Senüñçün âb u hâki ihtiyâr etmiş giyâhem ben

4. **giyâhumuza:***-umuza*
Mısra: **6**
Bitki, nebat.||Aşk.
5. Biz ol zemîn-i diyâr-ı mahabbetüz ki bizüm
6. Nemâ veren gözümüz yaşıdur giyâhumuza

gizlenmek:
1. **gizlenür:***-ür*
Mısra: **5**
Saklanmak.
5. Sanma yolunda gizlenür ikide bir güneş
6. Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula

gizlü esrâr:
1. **gizlü esrârum:**
Mısra: **6**
Gizli sırlar.
5. Baña ʿâlem nice hayrân olmasun kim ʿaşk-ı yâr
6. Cürʿadân-ı sînem içre gizlü esrârum komaz

gizlü sır:
1. **gizlü sırrı:**
Mısra: **9**
Gizli sırrı.
9. Kâʾinâtuñ gizlü sırrı âşikârâdur aña
10. Kıymetin bil ʿâlem-i gayb armaganıdur göñül

göçürmek:
1. **göçürdüñ:***-düñ*
Mısra: **28**
Yer değiştirmek, nakletmek.
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

göğe çıkarmak:
1. **göge çıkardı:**
Mısra: **4**
Gökyüzüne çıkarmak.
3. Zulmet-i şebde hilâl-i âsumânı göricek
4. Peyker-i Mecnûnu sandum kim çıkardı göge zâg

göğe çıkmak:
1. **göge çıkdugunca:**
Mısra: **10**
Gökyüzüne çıkma, yükselme.
9. Mûya döndüm gam-ı zülfüyle götür toprakdan
10. Çıkdugunca göge ey nâle bile al beni

göğe erdürmek:
1. **göge erdürmiş:**
Mısra: **4**
Gökyüzüne ulaştırmak.
3. Şol bulut gibidür ki katreleri
4. Göge erdürmiş iken ura yer

gögüs:
1. **gögsünde:***-ünde*
Mısra: **2**
Göğüs.
1. Kim ki görmek istese güllerle cennet bâgını
2. ʿÂşıkuñ gögsünde görsün tâze tâze dâgını

2. **gögsüñü:***-üñü*
Mısra: **2**
Göğüs.
1. Gerdenüñ göstermek ile sîne-çâk etdüñ beni
2. Hay zâlim gögsüñü açma helâk etdüñ beni

göğsüne iki kabag etmek:
1. **gögsüme iki kabag etdüm:**
Mısra: **8**
Şarap kabı olarak kullanılan iki kabak taşımak.||Yüzmeyi henüz öğrenemeyenler için koltuğa iki kabak asmak suretiyle dalgalar arasında yol almak. (Aşığın gözyaşlarının çokluğu bağlamında).
7. Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
8. Nigâra mihr ü mâhı gögsüme iki kabag etdüm

göğsünü dövmek:
1. **gögsün döger:**
Mısra: **4**
Bağrını dövmek.||Pişman olmak.
3. Bir nefes yâruñ cemâlinden haber vermiş sabâ
4. Mevc ile gögsün döger deryâ yürür şeydâ semek

göğsüñü germek:
1. **gögsüñ germe:**
Mısra: **2**
Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.
1. Edüp cefâyı pîşe meyl etme âh u zâra
2. Ey serv germe gögsüñ ikende rûzigâra

gök:
1. **gökler:***-ler*
Mısra: **4**
Gök, gökyüzü
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

2. **gökden:***-den*
Mısra: **10**
Gök tarlası, gökyüzü.
9. Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
10. Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

3. **gökde:***-de*
Mısra: **1**
gök, gökyüzü
1. Gökde seyrân eyleyen hurşîd-i nûr-efşân mıdur
2. Yohsa dilden baş çeken bir lemʿa -i sûzân mıdur

4. **gökde:**-*de*
Mısra: **6**
Gök, gökyüzü.
5. Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler yüz sürer
6. Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

5. **gökde:**-*de*
Mısra: **10**
Gök, gökyüzü.
9. Ey Hayâlî bir kebûter-hâne imiş kûy-ı ʿaşk
10. Her dil-i âvârenüñ gökde uçanın yıkdılar

gök mezraʿı:
1. **gök mezraʿın:**
Mısra: **9**
Gök tarlası, gökyüzü.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

gökyüzü:
1. **gökyüzüne:**
Mısra: **8**
Gökyüzü.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

gökden inmiş:
1. **gökden inmiş:**
Mısra: **1**
Dünyaya ait olmayan.
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

göklere ermek:
1. **göklere erdi:**
Mısra: **8**
Göklere ulaşmak.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

2. **göklere erer:**
Mısra: **4**
Göklere ulaşmak.
3. Bir bâd-ı Kudretüz esicek sarsılur zemîn
4. Bir âteşiz ki göklere erer şirârımuz

göklere ergürmek:
1. **göklere ergür:**
Mısra: **10**
Göklere eriştirmek.
9. Bezm-i has et her gece yârân-ı rûşen-tabʿ ile
10. Ey Hayâlî göklere ergür Süreyyâ-meşrebin

göklere erişmek:
1. **göklere erişdi:**
Mısra: **6**
Göklere ulaşmak.
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

gölgelik edinmek:
1. **gölgelik edindi:**
Mısra: **8**
Gölgelik olarak kullanmak.
7. Tâb-ı ruhuñdan eyledi dil zülfünü mekân
8. Gün germ olunca kendüye edindi gölgelik

gömgök deli:
1. **gömgök deli:**
Mısra: **7**
Aşırı derecede çıldırmış olan.
7. Gömgök deli kılmasa anı hatt-ı gubâruñ
8. Mecnûn oluban düşmez idi daga benefşe

gonca:
1. **gonca:**
Mısra: **18**
Gonca.||Sevgilinin ağzı.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **goncayı:**-*y, -ı*
Mısra: **15**
Far. Yaprakları henüz açılmamış veya az açılmış çiçek. Gül tomsuğında istimali galiptir: "Gonce-i nev-şüküfte-i bâg-ı bahâdır sevdiğim"
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

3. **gonca:**
Mısra: **32**
Far. 1. Gülün açılmamış hali.2. Tomurcuk.
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

4. **gonca:**
Mısra: **9**
Gonca.||Sevgilinin ağzı.
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

5. **goncalar:**-*lar*
Mısra: **19**
Gonca.||Sevgilinin ağzı.
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

6. **goncañdan:**-*ñdan*
Mısra: **7**
Gonca.||Sevgilinin ağzı.
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

7. **goncaña:**-*ña*
Mısra: **12**
Gonca.||Sevgilinin ağzı.
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

8. **gonca:**
Mısra: **8**
Tomurcuk.||Sevgili.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

9. **goncanuñ:**-*nuñ*
Mısra: **3**
gonca
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

10. **goncanuñ:**-*nuñ*
Mısra: **5**
gonca
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

gonca câm:
1. **gonca câmından:**
Mısra: **5**
Goncaya benzeyen kadeh.||İçi şarap ile dolu olan cam.
5. Seherde mest eden her ʿandelîbi gonca câmından
6. Mey-i jâleyle dolmuş sûsenüñ çînî kabagıdur

gonca laʿl:
1. **gonca laʿlüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Açılmamış gül misali olan ağzı.
1. Gonca laʿlüñ hasretinden bagrumı hûn eyledüm
2. Kûyuñ eşk-i lâle-gûnumla ciger-gûn eyledüm

gonca zahm:
1. **gonca zahm:**
Mısra: **18**
Kanayan yara.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

gonca-dehân:
1. **gonca-dehânuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Sevgilinin goncaya benzeyen ağzı.
7. Gül yüzünü medh etmege ol gonca-dehânuñ
8. Var bencileyin bülbül-i gûyâsı hezârân

gonca-dehen:
1. **gonca-dehen:**
Mısra: **10**
Gonca gibi küçük ağızlı.||Sevgili.
9. Gül gibi ʿâlemde olaydum Hayâlî nâmdâr
10. Bir gün ol gonca-dehen yâd eylese adum benüm

2. **gonca-dehensin:**-*sin*
Mısra: **6**
Gonca gibi küçük ağızlı.||Sevgili.
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

gonca-i ahmer:
1. **gonca-i ahmer:**
Mısra: **22**
Kırmızı gonca.||Sevgilinin ağzı.
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

gonca-i bâg:
1. **gonca-i bâg:**
Mısra: **29**
Bahçenin goncası.
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

2. **gonca-i bâg:**
Mısra: **5**
Bahçenin goncası.
5. Çehremüñ rengi demüñdir deyicek gonca-i bâg
6. ʿAndelib açma bu râzı deyu feryâd etdi

gonca-i cennet:
1. **gonca-i cennet:**
Mısra: **18**
Cennet goncaları.
17. Bir bezm-i hasa mahrem olupdur Hayâlî kim
18. Açılmaz anda gonca-i cennet hicâbdan

gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnet:
1. **gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnetdür:**
Mısra: **5**
Eziyet bahçesinin suskun goncası.
5. Dem olur gonca-i dembeste-i gülzâr-ı mihnetdür
6. Dem olur lâleler gibi girîbân çâkdür göñlüm

gonca-i gannâc:
1. **gonca-i gannâcı:**
Mısra: **19**
İşveli, nazlı gonca.
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

gonca-i gülzâr-ı maʿnî:
1. **gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür:**
Mısra: **7**
Mana bahçesinin goncası.
7. Gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür hakâyık ehline
8. Şol hakîkatden habersüzler çıbanıdur göñül

gonca-i handân:
1. **gonca-i handân:**
Mısra: **2**
açılmış gül || sevgili
1. Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
2. Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih

2. **gonca-i handâna:**
Mısra: **2**
açılmış gül || sevgili
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

3. **gonca-i handânın:**
Mısra: **8**
Açılmış gül. || Sevgilinin yanağı.
7. Gülşeninde hâba varsa bâgbân-ı gamzesi
8. Devlet-i bîdâra erdüñ gonca-i handânın öp

gonca-i handân -şekil:
1. **gonca-i handân-şekil:**
Mısra: **15**
Açılmış gül misali.
15. Gel e bakam yüzüñe gonca-i handân-şekil
16. Kaña gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil

gonca-i laʿl-i leb:
1. **gonca-i laʿl-i lebüñle:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Kırmızı, küçük ağzı.
7. Bülbülü nâlân eder gülzâra kanlar agladur
8. Gonca-i laʿl-i lebüñle hadd-i gül-gûnuñ senüñ

gonca-i nevrüste:
1. **gonca-i nevrüstedür:**
Mısra: **8**
Yeni yetme'nin (dilber) ağzı

7. Hüsnü gülzârında ol servüñ dehânı gûyiyâ
8. Gonca-i nevrüstedür bitmiş miyân-ı hârda

gonca-i nevrüste-i gülzâr-ı ʿOsmân:
1. **gonca-i nevrüste-i gülzâr-ı ʿosmâna:**
Mısra: **7**
Osmanlı Bahçesinde yeni yeni yetişen goncalar.||Şehzade.
7. Ol iki gonca-i nevrüste-i gülzâr-ı ʿOsmâna
8. Ol iki mihr ü mâh-ı ʿâlem-i ʿirfâna ʿaşk eyle

gonca-i pür-hûn:
1. **gonca-i pür-hûna:**
Mısra: **7**
Kan ile dolu gonca.||Ağlamaktan kanlar içinde kalan aşığın gözü.
7. Gonca-i pür-hûna döndü âh kim göñlüm gibi
8. Bâg-ı hüsn içre görüp bir nergis-i şehlâ gözüm

gonca-i raʿnâ:
1. **gonca-i raʿnâyı:**
Mısra: **1**
Sarılı kırmızılı ebruli gül.||Sevgili.
1. Yüz nâz ile gonca-i raʿnâyı büyütdük
2. Bülbülleri biñ var ola gavgâyı büyütdük

gonca-i sîrâb:
1. **gonca-i sîrâb:**
Mısra: **2**
Taze gonca.
1. Zülf-i yâra sünbül-i pür-tâb beñzer beñzemez
2. Leblerüñe gonca-i sîrâb beñzer beñzemez

gonca-leb:
1. **gonca-lebler:***-ler*
Mısra: **10**
Dudakları gonca gibi olan.||Ağzı küçük.
9. Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
10. Gonca-lebler üşdüler açıldı bâgum sandılar

2. **gonca-leb:**
Mısra: **2**
Gonca ağız.||Küçük ağızlı.
1. ʿĪd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

gonca-sıfat:
1. **gonca-sıfat:**
Mısra: **3**
Gonca gibi.
3. Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uyhuya var
4. Eylesün bâd-ı sabâ gibi güzer âh saña

gonca-veş:
1. **gonca-veş:**
Mısra: **14**
Gonca gibi.
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

gonce-i bâg-ı İrem:
1. **gonce-i bâg-ı irem:**
Mısra: **7**
İrem Bağı'nın goncası.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

gonce-i gül-gûn-kabâ:
1. **gonce-i gül-gûn-kabâsın:**
Mısra: **3**
Gül renkli elbiseler içindeki gonca.||Kırmızı dudaklı sevgili.
3. Letâfet gülşeninde gonce-i gül-gûn kabâsın sen
4. Mahabbet sebze-zârında sararmış bir giyâhem ben

gonce-i gülzâr:
1. **gonce-i gülzâra:**
Mısra: **5**
Gül bahçesinin goncası.||Sevgilinin ağzı.
5. Cânâ hezâr gonce-i gülzâra vermezin
6. Peykânuñı ki kana boyanmış cigerdedür

gonce-leb nigâr:
1. **gonce-leb nigârı:**
Mısra: **9**
Gonca gibi küçük ağzı olan güzel.
9. Bir gonce-leb nigârı Hayâlî gibi bulup
10. Gülşende sohbet et ki geçer sevreti gülüñ

göndermek:
1. **gönder:**
Mısra: **3**
Yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.
3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

2. **gönderdi:***-di*
Mısra: **17**
Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.
17. Elçi düzdü sabâyı gönderdi
18. Husrev-i Rûma armagân gonca

3. **gönderdi:***-di*
Mısra: **2**
Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

4. **gönderdi:***-di*
Mısra: **2**
Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

5. **göndermedi:***-medi*
Mısra: **3**
Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

6. **gönder:**
Mısra: **3**
Göndermek.||Bakmak.
3. Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânuñı gönder
4. Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun

göñül:

1. **göñlüm:**-*üm*
Mısra: **46**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

2. **göñlümün:**-*ümün*
Mısra: **66**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

3. **göñlümü:**-*ümü*
Mısra: **6**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

4. **göñlüme:**-*üme*
Mısra: **7**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

5. **göñlünü:**-*ünü*
Mısra: **21**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
21. Hayâlî göñlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Göñül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

6. **göñlüm:**-*üm*
Mısra: **1**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

7. **göñlünü:**-*ün, -ü*
Mısra: **5**
Gönül evi, kalp
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

8. **göñlümü:**-*ümü*
Mısra: **4**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile göñlümü ben yakdum çerâgumdur

9. **göñlüme:**-*üme*
Mısra: **8**
Gönül
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

10. **göñlü:**-*ü*
Mısra: **10**
İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü.
9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Göñlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

<u>göñleg:</u>
1. **göñlegidür:**-*idür*
Mısra: **5**
Gömlek
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

<u>göñlekcek:</u>
1. **göñlekcek:**
Mısra: **4**
Yalnız bir gömlekle.||Çıplak.
3. Gül ü lâleyle zeyn olmuş çemenler
4. Oyuna girdi göñlekcek semenler

2. **göñlekcek:**
Mısra: **5**
Yalnız bir gömlekle.||Çıplak.
5. Yârı göñlekcek görüp seyr etdügün eller dedi
6. Gör nice düşmüş durur gül hırmeni üzre semen

<u>göñlü katı:</u>
1. **göñlü katılara:**
Mısra: **5**
İyilikten uzak olanlar. Merhametsizler.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

<u>göñlü sâdıklar:</u>
1. **göñlü sâdıklar:**
Mısra: **10**
Gönlünde doğruluk olanlar.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

<u>göñül Hüdhüdü:</u>
1. **göñlüm hüdhüdün:**
Mısra: **7**
Gönül kuşu.
7. Bu göñlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
8. Elümde yazumı Sultân-ı ʿâlî-şâna tapşurdum

<u>göñül vilâyeti:</u>
1. **göñlüm vilâyetin:**
Mısra: **6**
Gönül şehri.||Gönül.
5. Şemşîr-i cevr ile dilüm etdi dilim dilim
6. Açdı kılıcı ile bu göñlüm vilâyetin

<u>göñül yıkmak:</u>
1. **göñlüm yıksañ:**
Mısra: **5**
Kalp kırmak.
5. Nola yıksañ göñlüm ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl
6. Rûzigâr âyîne-i İskendere verdi şikest

<u>göñülde yer etmek:</u>
1. **göñlümde yer etdüm:**
Mısra: **3**
Gönlünde yer vermek.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

<u>göñle gelmek:</u>
1. **göñlüme gelse:**
Mısra: **7**
Gönlüne düşmek, hatırına gelmek.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

<u>göñle girmek:</u>

1. **gôñlüme gir:**
Mısra: **5**
Gönle girmek.||Sevgisini vermek.
5. Gôñlüme gir görmek isterseñ mahabbet gülşenin
6. Cennet-i ʿAdni temâşa kılmaga Aʿrafa gel

gôñül açmak:
1. **gôñlümü açdı:**
Mısra: **5**
Gönlü neşelendirmek, gönlü ferahlatmak.
5. Açdı surâhî kulkulü bezm içre gôñlümü
6. Dolsa neşât ile nola cânumdan oy verür

gôñül yakmak:
1. **gôñlümü yakup:**
Mısra: **9**
Yüreğini acıtmak.
9. Gôñlümü kandîl-i tersâ gibi bir kâfir yakup
10. Şâm-ı hecrüñde Hayâlî eyledi hem-râh-ı şemʿ

gôñül yıkmak:
1. **gôñlümü yıkmaga:**
Mısra: **5**
Gönle eziyet vermek.
5. Gôñlümü yıkmaga ol seng-dil almış ele taş
6. Belki maʿmûr edeyin der bu harâb-âbâdı

gôñül ʿandelîbi:
1. **gôñlümüñ ʿandelîbi:**
Mısra: **2**
Gönül bülbülü.||Feryat eden gönül.
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi gôñlümüñ her dem anuñçün zârdur

gôñül açmak:
1. **gôñlün açmaga:**
Mısra: **7**
Gönlündeki aşkı ifade etmek.
7. Nakş baglar geceler açmaâa gôñlün goncanuñ
8. Her seher eksük degül bir yâdigârı bülbülüñ

gôñlü su gibi akıtmak:
1. **gôñlün su gibi akıtma:**
Mısra: **3**
Gönlünü su gibi sevgiliden tarafa akıtmak.
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi gôñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

gôñülde koymak:
1. **gôñlüñde koma:**
Mısra: **9**
Gönülde yer vermek.
9. Sevdâ-yi cihânı koma gôñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

gôñülde yer etmek:
1. **gôñlünde yer etse:**
Mısra: **9**
Vazgeçilmez olmak.
9. Hayâlî yedi eflâküñ nola gôñlünde yer etse
10. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

gôñlünü hurrem tutmak:
1. **gôñlünü hurrem tutanlar:**
Mısra: **1**
Gönle ferahlık verenler.
1. Gôñlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
2. Beñzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile

gôñlünü sımak:
1. **gôñlünü sır:**
Mısra: **9**
Kalbini kırmak.
9. Sır gôñlünü Hayâlînüñ ol meh gôñüllenüp
10. Gûyâ ki bir zücâcı çalar seng-i hâreye

2. **gôñlüm sımakdan:**
Mısra: **31**
Gönül kırmak.
31. Benüm gôñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

gôñül abdâlı:
1. **gôñül abdâlı:**
Mısra: **5**
Gönül dervişi.
5. Hânikâhında cihânuñ bu gôñül abdâlı
6. Bulmadı bir hum-ı meyhâne gibi sâfî-derûn

gôñül ʿâleminüñ gökleri:
1. **gôñül ʿâleminüñ göklerine:**
Mısra: **9**
Gönül dünyasının göğü.
9. Biz Hayâlî bu gôñül ʿâleminüñ göklerine
10. Dâʾimâ şevk veren mihr-i cihân-ârâyuz

gôñül âyînesi:
1. **gôñül âyînesinden:**
Mısra: **8**
Gönül aynası
7. Gubâr-ı pâyına güstâhlık edüp yüzüm sürdüm
8. Gôñül âyînesinden jeng-i gam gitdi safâ geldi

gôñül bûsitânı:
1. **gôñül bûsitânına:**
Mısra: **3**
Gönül bahçesi.||Gönül.
3. Ol serv ger gelürse gôñül bûsitânına
4. Gözüm yaşı bu demde aña cûyibâr ola

gôñül halvet-gehi:
1. **gôñül halvet-gehi:**
Mısra: **2**
Gönlün yalnız başına kaldığı yer.
1. Hayâlüñ şehriyârınuñ gözüm sırça sarâyıdur
2. Gôñül halvet-gehi farkumda tâcum hâk-i pâyıdur

gôñül hânesi:
1. **gôñül hânesinde:**
Mısra: **5**
gönül evi
5. Hiç etmedim huzûr gôñül hânesinde ben
6. Seng-i cefâ-yi yar ile bir yıkılasıdur

gôñül kuşu:
1. **gôñül kuşunu:**
Mısra: **1**
Gönül kuşu.
1. Gôñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başındaki telden

2. **göñül kuşunu:**
Mısra: **1**
Gönül kuşu.
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başuñdaki telden

3. **göñlüm kuşun:**
Mısra: **3**
Gönül kuşu.
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

göñül mirʾâtı:
1. **göñül mirʾâtınuñ:**
Mısra: **11**
Gönül aynası.||Gönül.
11. Göñül mirʾâtınuñ pasın eder pâk
12. Olupdur mıskala insâna beñzer

göñül mülkü:
1. **göñül mülkünde:**
Mısra: **22**
Gönül ülkesi.
21. Hayâlî göñlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Gönül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

2. **göñül mülküne:**
Mısra: **10**
Gönül ülkesi.
9. Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî
10. Gönül mülküne ayak basmasun muhkem yasagum var

3. **göñül mülküne:**
Mısra: **1**
Gönül ülkesi.
1. Livâ-yi mihrüñi dikdüm göñül mülküne şâhem ben
2. Şirâr-ı nâr-ı âhumla şeh-i encüm-sipâhem ben

göñül murgu:
1. **göñül murgu:**
Mısra: **1**
Gönül kuşu.
1. Dâm-ı zülfüñe göñül murgu düşüp âh dedi
2. Ne kara günlere ugramışam eyvâh dedi

2. **göñül murgudur:**
Mısra: **8**
Gönül kuşu.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

3. **göñül murgun:**
Mısra: **9**
Gönül kuşu.
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

göñül sahrâsı:
1. **göñül sahrâsına:**
Mısra: **3**
Gönül ovası.
3. Göñül sahrâsına bir hüsn eli şâhı nüzûl etdi
4. Habâb-ı eşk-i hûnînüm anuñ gül-gûn otagıdur

göñül sarâyı:
1. **göñül sarâyı:**
Mısra: **8**
Gönül sarayı.||Gönül.
7. Karâr-gâhı idi bir zamanda bir şâhuñ
8. Göñül sarâyı ki şimdi hârâba yüz tutdu

göñül şehbâzı:
1. **göñül şehbâzını:**
Mısra: **7**
Gönül doğanı.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

göñül vermek:
1. **göñül verdigüñ:**
Mısra: **9**
Gönül vermek, aşık olmak.
9. Şemşîrine Hayâlî göñül verdigüñ sakın
10. Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

2. **göñül verdüm:**
Mısra: **6**
Gönül vermek, aşık olmak.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

3. **göñül verem:**
Mısra: **6**
Gönül vermek, aşık olmak.
5. Girdibâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
6. Ten esâsına göñül verem ki berbâd ancak

4. **göñül vermez:**
Mısra: **2**
Gönül vermek.||Yüz vermek.
1. Zevkin duyaldan ol gözü mestâne yolların
2. Vermez göñül feleklere meyhâne yolların

göñül yapmak:
1. **göñül yap:**
Mısra: **2**
Gönlü hoş etmek
1. Yapdıgında yazmış İbrâhîm-i Âzer Kaʿbeye
2. Yap göñül varmak dilerseñ ey birâder Kaʿbeye

göñülde gubâr koymamak:
1. **göñülde gubâr komaz:**
Mısra: **7**
Gönülde toz bırakmamak. (Aşığın gözünden akan yaşların yüzünden aşağıya doğru kalbi üzerine akması ve böylelikle gönlün tozlarını temizlemesi bağlamında).
7. Âb-ı revâna bak ki göñülde komaz gubâr
8. Kûyuñda kıl nazar yaşumuñ mâcerâsına

göñüllenmek:
1. **göñüllenüp:**-*üp*
Mısra: **9**
Gücenmek, darılmak.
9. Sır göñlünü Hayâlînüñ ol meh göñüllenüp
10. Gûyâ ki bir zücâcı çalar seng-i hâreye

göñüller cemʿi:
1. **göñüller cemʿine:**
Mısra: **4**
Gönülleri toplamak, gönülleri çekmek.
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

gõñüller düzdü:
1. **gõñüller düzdü:**
Mısra: **2**
Gönüller hırsızı.
1. Çeşmüñe kılsun nazar bî-bâk sahhâr isteyen
2. Hâlüñi görsün gõñüller düzdü tarrâr isteyen

görmek:
1. **gördüm:**-*düm*
Mısra: **1**
Görmek.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **gördüm:**-*düm*
Mısra: **41**
Görmek.
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

3. **gördüğüñde:**-*düğ, -üñ, -de*
Mısra: **25**
Görmek.
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

4. **gördü:**-*dü*
Mısra: **8**
Görmek.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

5. **görüp:**-*üp*
Mısra: **16**
Görmek.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

6. **görüp:**-*üp*
Mısra: **5**
... olarak görmek.
5. Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni
6. Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh saña

7. **gören:**-*en*
Mısra: **55**
Görmek.||Okumak.
55. Hattum üzre sözüm gören buldu
56. Karañulukda Âb-ı Hayvânı

8. **görsem:**-*sem*
Mısra: **18**
Görmek.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

9. **görür:**-*ür*
Mısra: **19**
Görmek.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

10. **gördüm:**-*düm*
Mısra: **2**
Görmek.
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

görmek dilemek:
1. **görmek dilerseñ:**
Mısra: **42**
Görmek istemek.
41. Hayâlî nazmuñuñ hattın temâşâ eyle vasfuñda
42. Sipâh-ı mûr ile görmek dilerseñ şekkeristânı

görmez olmak:
1. **görmez oldu:**
Mısra: **48**
Görememek, görmeye fırsatı olmamak.
47. Hüsrevâ hayliden Hayâlî kuluñ
48. Görmez oldu cemâl-i Hâkânı

görünmek:
1. **görünür:**-*ür*
Mısra: **12**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

2. **görünür:**-*ür*
Mısra: **8**
Başkaları tarafından görülür duruma gelmek, görülür olmak
7. Gınâ iklîminüñ sultânlarına
8. Görünür cümle evrâk-ı hazân genc

3. **görünen:**-*en*
Mısra: **5**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

4. **görünen:**-*en*
Mısra: **5**
Başkaları tarafından görülür duruma gelmek, görülür olmak
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

5. **görüne:**-*e*
Mısra: **1**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
1. Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı dilber
2. Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser âyîneler

6. **görünse:**-*se*
Mısra: **4**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar gõñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

7. **görünenler:**-*enler*
Mısra: **4**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
3. Nâvek-i müjgânıdur her hüsn eli sultânınuñ
4. Cismüm üzre görünenler demeñüz mûlar mıdur

8. **görünür:**-*ür*
Mısra: **7**
Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
7. Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
8. Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş

görünc olmak:
1. **görünc olup:**
Mısra: **7**
Görmüş olmak.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

göstermek:
1. **göstermege:**-*mege*
Mısra: **21**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

2. **göstermege:**-*mege*
Mısra: **46**
Göstermek
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

3. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **4**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

4. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **8**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
7. Göreyin âyîne-i devrânı sûret bulmasun
8. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

5. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **12**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

6. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **16**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

7. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **20**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
19. Zerre-i nâçizden ʿarz eylese dîdârını
20. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

8. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **12**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

9. **göstermege:**-*me, -ge*
Mısra: **2**
Yol göstermek, öncülük etmek.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

10. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **1**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

11. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **2**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

12. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **4**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

13. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **6**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

14. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **8**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

15. **gösterür:**-*ür*
Mısra: **10**
Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
9. Hâk edelden kûy-ı ʿaşk içre Hayâlî cismini
10. Kendüyi her zerresi bir mihr-i enver gösterür

götürmek:
1. **götürmege:**-*me, -ge*
Mısra: **44**
Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

2. **götürür:**-*ür*
Mısra: **28**
Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

3. **götürür:**-*ür*
Mısra: **42**
Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

4. **götürür:**-*ür*
Mısra: **23**
Götürmek
23. Kesdügi düşmanuñ götürür hâkden başın
24. Beñzer keremde Husrev-i gîtî-sitâna tîg

5. **götürsün:**-*sün*
Mısra: **6**
Kaldırmak, toplamak, taşımak

5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

6. **götürüp:**-*üp*
Mısra: **15**
Kaldırmak.
15. Götürüp el üzre dedi başa geldüñ yüzümü
16. Görücek âb-ı revânı gülşen içre sebze-zâr

7. **götürdüler:**-*dü, -ler*
Mısra: **8**
Kaldırmak, toplamak, taşımak
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

8. **götürür:**-*ür*
Mısra: **4**
Götürmek
3. Tîrüñi yoldaş edinür baña geldükde ecel
4. San gedâdur kim götürür cerr içün ger gâh şemʿ

9. **götürdü:**-*dü*
Mısra: **11**
Götürmek.||Yok olmasına yol açmak.
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

10. **götürür:**-*ür*
Mısra: **4**
Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
3. Leylinüñ yoluña hâk oldugu᾽çün ʿizzet edüp
4. Götürür başda gubârını sabâ Mecnûnuñ

11. **götürür:**-*ür*
Mısra: **3**
Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
3. Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyuñun
4. Vâdî-i ʿaşk içre Kaʿbe sîne-çâküñdür senüñ

götürüp gitmek:
1. **götürüp gitmede:**
Mısra: **2**
Alıp götürme.
1. Sanma sen cûy bizi biz akıcak deryâyuz
2. Hâr u hasler götürüp gitmede bî-pervâyuz

gövde:
1. **gövdedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Bir şeyin asıl bölümü.
5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

göz:
1. **gözüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
T. Görme organı.
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **gözlerüñ:**-*lerüñ*
Mısra: **34**
T. Görme organı.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

3. **göz:**
Mısra: **1**
T. Görme organı.
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

4. **gözüm:**-*üm*
Mısra: **4**
T. Görme organı.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

5. **gözde:**-*de*
Mısra: **23**
T. Görme organı.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

6. **göz:**
Mısra: **5**
T. Görme organı.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

7. **gözüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
T. Görme organı.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

8. **gözüñe:**-*üñe*
Mısra: **4**
Göz.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

9. **gözden:**-*den*
Mısra: **35**
T. Görme organı.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

10. **gözüñe:**-*ü, -ñ, -e*
Mısra: **43**
Bakış, nazar
43. Tenginâ-yı belâ ede gözüñe
44. Gazâbuñ ʿarsa-i Horâsânı

12. **gözü:**-*ü*
Mısra: **2**
Göz.||Heves, arzu.
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

göz açmak:
1. **göz aça:**
Mısra: **10**
Göz açmak, başlamak.
9. Mihnet aña ki görmeye bir şâm sen şehi
10. Devlet anuñ ki göre seni göz aça seher

2. **göz açup:**
Mısra: **13**
Bakmak, beklemek.
13. Göz açup gözleme bir nânı misâl-i encüm
14. Olsa ol nân gözüñe kurs-ı meh-i bedr-misâl

3. **göz açup:**
Mısra: **2**
Dikkalice bakmak, görmek.
1. Şeh-i mülk-i cemâl olduñ nitekim dilberüñ kaşı
2. Eger gördüñse göz açup bu nakş içinde nakkâşı

göz ağrısı:
1. **göz agrısın:**
Mısra: **8**
Göz ağrısı.||Sıkıntı, ağrı.
7. Lebüñ çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
8. Nice göz agrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşum

göz dikmek:
1. **göz dikdi:**
Mısra: **8**
Göz koymak.
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿÎsâ baña

2. **göz dikdi:**
Mısra: **3**
Göz koymak.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

3. **göz dikmeyeyin:**
Mısra: **11**
Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

4. **göz diküp:**
Mısra: **5**
Göz koymak.
5. Bâdeye göz diküp habâb gibi
6. Hânemüz olmadan harâb içelüm

göz göre:
1. **göz göre:**
Mısra: **1**
Herkesin gözü önünde.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

2. **göz göre:**
Mısra: **4**
Herkesin gözü önünde.
3. Dâne-i encüm eder halka-i mâh etrâfın
4. Murg-ı ervâha felek göz göre sayyâd ancak

3. **göz göre:**
Mısra: **7**
Göz göre göre.
7. Pervâne göz göre oda atmazdı kendüyi
8. Başında şemʿüñ olmasa nârencî şeb-külâh

göz ile kaş ocağı:
1. **göz ile kaş ocagı:**
Mısra: **6**
Sevgilinin güzel yüzü.
5. Cân ü dil kurbânlarından kanlar olmazdı revân
6. Ehl-i hüsnüñ olmasa ol göz ile kaş ocagı

göz karası:
1. **göz karasını:**
Mısra: **7**
Gözün siyah kısmı.
7. Göz karasını mesken eden ʿaks-i laʿlüñi
8. Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem

2. **göz karasını:**
Mısra: **6**
Gözün siyah kısmı.
5. Âferin Kays-ı nazar-bâza ki cânânesinin
6. Göz karasını ezip çehresine hâl etdi

3. **göz karasıyla:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Siyah, kendine çeken gözleri.
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

göz kulak:
1. **göz kulak:**
Mısra: **4**
Göz kulak olmak.||Sevgilinin vasıflarını gösteren unsurlar olmak.
3. İzüñ tozun sabâdan umar nergis ile gül
4. Bu bâgda ne var ki saña göz kulak degül

göz kulak olmak:
1. **göz kulag oldu:**
Mısra: **10**
Görme, işitme yoluyla bilgi edinmeye çalışmak.||(Şekil yönüyle) Göz ve kulak olmak.
9. Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
10. Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag

2. **göz kulag olup:**
Mısra: **2**
Görme, işitme yoluyla bilgi edinmeye çalışmak.
1. Fürkatüñde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
2. Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni

göz merdümi:
1. **göz merdümi:**
Mısra: **2**
Göz bebeği.
1. Yoluña harc etmege gözyaşı sîmümdür benüm
2. Başda göz merdümi gözler kerîmümdür benüm

2. **göz merdümü:**
Mısra: **11**
Gözbebeği.
11. Göz merdümü Hayâlî düşüp bahr-ı eşküme
12. Girdâba düşdü çıkmadı hergiz karasına

3. **göz merdümüdür:**
Mısra: **3**
Gözbebeği.
3. Sanma göz merdümüdür bahr sanup ebr-i siyâh
4. Geldi âb almaga bu dîde-i giryânumdan

4. **göz merdümünde:**
Mısra: **7**
Gözbebeği.
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

5. **göz merdümüne:**

Mısra: **6**
Gözbebeği.
5. Hâli gamuñı ʿaynına almaz deyü yâruñ
6. Göz merdümüne eyledi yaşum kuru bühtân

göz nûrunu dökmek:
1. **göz nûrunu döker:**
Mısra: **2**
Gözünün ferini, kuvvetini harcamak.||Çok gayret göstermek.
1. Kitâb-ı şevküñ okur ey püser meger kandîl
2. Sabaha dek gece göz nûrunu döker kandîl

göz pıñarı:
1. **göz pıñarından:**
Mısra: **26**
Göz pınarı, göz.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

göz ve kaş etmek:
1. **göz ve kaş etdüm:**
Mısra: **7**
Aşığın bağrında kaş ve göze benzer yaralar açması.
7. Elifle dâg ile cismüm ser-â-ser göz ve kaş etdüm
8. Doyunca her nazar seyr etmege Sultân Süleymânı

gözyaşı akıtmak:
1. **gözyaş akıtmayınca:**
Mısra: **1**
Gözyaşı dökmek.
1. Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca gözyaş
2. Oâlana süt verilmez aglamayınca kardaş

gözyaşı:
1. **gözyaşı:**
Mısra: **4**
Gözyaşı.
3. Mercân lebini kân-ı melâhatde görelden
4. Gözyaşı ile bir nice deryâyı büyütdük

2. **gözyaşı:**
Mısra: **1**
Gözyaşı.
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

3. **gözyaşı:**
Mısra: **1**
Gözyaşı.
1. Yoluña harc etmege gözyaşı sîmümdür benüm
2. Başda göz merdümi gözler kerîmümdür benüm

4. **gözyaşı:**
Mısra: **9**
Gözyaşı.
9. Nice gözyaşı Hayâlî ʿaşk içinde oldu mahv
10. Girdiler ırmaklar gûyâ ki deryâ koynuna

5. **gözyaşı:**
Mısra: **3**
Gözyaşı
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

6. **gözyaşı:**
Mısra: **1**
Gözyaşı.
1. Gördü gözyaşı yıkup âh ise berbâd etdi
2. Kûhken-hânesini sengde bünyâd etdi

7. **gözyaşı:**
Mısra: **3**
Gözyaşı.
3. Gözyaşı içre cânı revân eyledüm gama
4. Deryâya girse bir kişi verür selâmeti

gözyaşı bahri:
1. **gözyaşı bahrinde:**
Mısra: **1**
Gözyaşı denizi.
1. Gözyaşı bahrinde oldum ʿâşık-ı sevdâ perest
2. Bir nehengem fârig -i dâm-ı cihân deryâ-perest

2. **gözyaşı bahrine:**
Mısra: **3**
Gözyaşı denizi.
3. Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
4. Sunma elüñ halâs içün ey âşinâ baña

gözyaşı dökmek:
1. **gözyaşı dökerem:**
Mısra: **2**
Ağlamak.
1. Bûsitân-ı ser-i kûyuñ dolanup âb gibi
2. Çarha girüp dökerem gözyaşı dolâb gibi

2. **gözyaşıñı dök:**
Mısra: **15**
Ağlamak.
15. Ebr gibi girüben mâteme dök gözyaşıñı
16. Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger isterseñ nem

gözyaşını sipâh etmek:
1. **gözyaşın sipâh edüp:**
Mısra: **9**
Gözyaşlarını asker etmek.||Aşk savaşını kazanmak için çok askeri olmak.
9. Çekdük livâ-yı âhı edüp gözyaşın sipâh
10. İklîm-i ʿaşkı almaga gördük yaragımuz

göz yummak:
1. **göz yuman:**
Mısra: **16**
Görmezden gelmek
15. Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
16. Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

2. **göz yumunca:**
Mısra: **3**
Gözü kapatmak.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

gözlemek:
1. **gözler:**-*r*
Mısra: **4**
Gözlemek, beklemek, gelmesini beklemek.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

2. **gözler:**-*r*
Mısra: **4**
Bekleyen, bekleyip duran.
3. Tarîkinden ererse menzil-i maksûda her ʿâşık
4. Hakîkat râhını gözler bizüm bir Şâhumuz vardur

3. **gözler:**-*r*
Mısra: **2**
Korumak, dikkat etmek
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

4. **gözler:**-*r*
Mısra: **4**
Gözetmek, bir duruma tüm dikkatini sevketmek.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

5. **gözler:**-*r*
Mısra: **6**
Beklemek.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

6. **gözler:**-*r*
Mısra: **8**
Beklemek.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

7. **gözler:**-*r*
Mısra: **10**
Aramak, beklenti içinde olmak
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

8. **gözlerüz:**-*r, -üz*
Mısra: **1**
Gözetmek, bir duruma tüm dikkatini sevketmek.
1. Gülşen-i ʿâlemde bir mevzûn nihâli gözlerüz
2. Bakmazuz bir serve hadd-i iʿtidâli gözlerüz

<u>gözleri bîmâr:</u>
1. **gözleri bîmâr:**
Mısra: **5**
Gözleri baygın.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

2. **gözleri bîmârdan:**
Mısra: **1**
Gözleri baygın.||Sevgili.
1. Dil helâk oldu meded şol gözleri bîmârdan
2. Derdüme dermân erişmez ol şeker-güftârdan

<u>gözleri sâhir:</u>
1. **gözleri sâhir:**
Mısra: **10**
Gözleri büyüleyici olan.
9. Fitne-i devr-i kamer yüzde Hayâlî beñidür
10. Gözleri sâhir ü âşûb-ı dil-i cân kâkül

<u>gözleri uyhudan açılmak:</u>
1. **gözleri uyhudan açılmaya:**
Mısra: **5**
Uyanmak.
5. Uyhudan açılmaya her şeb kevâkib gözleri
6. Hâba varmak gelmeye bu çeşm-i pür-hûnâbdan

<u>gözlerine tûtiyâ etmek:</u>
1. **gözlerine tûtiyâ ede:**
Mısra: **6**
Gözlerine sürme niyetine çekmek.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

<u>gözlerinüñ iki çanağı:</u>
1. **gözlerinüñ iki çanagın:**
Mısra: **8**
Göz çukurları.
7. Deştüñ âhûların ey Kays suya niceye dek
8. Doldurup gözlerinüñ iki çanagın yakasın

<u>gözlerinden kan damlamak:</u>
1. **gözlerümden kan damlamışdı:**
Mısra: **6**
Gözlerinden kan damlamak.||Kanlı gözyaşı dökmek.
5. Nâme-i şevküñ midür hâl-i siyâh ile hatuñ
6. Kim yazarken damlamışdı gözlerümden kan aña

<u>gözü doymak:</u>
1. **gözlerüñ doydu:**
Mısra: **9**
Çok istenen bir şeye kavuşup, artık istemez duruma gelmek.
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

<u>gözü açıklar:</u>
1. **gözü açıklar:**
Mısra: **4**
Göz açık, uyanık. (Her gece açık gözü tahayyül ettiren yıldızlar bağlamında).
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

<u>gözü aç:</u>
1. **gözü acını:**
Mısra: **8**
Açgözlü.
7. Mihr ile meh kılur nazar emvâc-ı hüsnüñe
8. Çarhuñ doyurmadı bir iki gözü acını

<u>gözü baka kalmak:</u>
1. **gözü baka kaldı:**
Mısra: **4**
Şaşkınlığa uğrayıp ne yapacağını bilmez durumda kalmak.
3. Her yaruñ oldu sînede bir vâdî-i sürûr
4. Her dâgum oldu cân gözü kaldı baka saña

<u>gözü mestâne:</u>
1. **gözü mestâne:**
Mısra: **1**
Gözleri baygın.||Sevgili.
1. Zevkin duyaldan ol gözü mestâne yolların
2. Vermez göñül feleklere meyhâne yolların

<u>gözü şâhîn:</u>
1. **gözü şâhîn:**
Mısra: **9**
Şahin gözlü, avcı.

9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

2. **gözü şâhîn:**
Mısra: **3**
Şahin gözlü, avcı.
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

<u>gözü yağmacı:</u>
1. **gözü yagmacı:**
Mısra: **7**
Gözleri aşıkların gönüllerini yağma eden.
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

<u>gözüm burcu:</u>
1. **gözüm burcunda:**
Mısra: **6**
Göz burcu. (Uyanmak, gözleri açmak bağlamında).
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

<u>gözüm göñlüm:</u>
1. **gözüm göñlüm:**
Mısra: **5**
Gözüm gönlüm.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

2. **gözüm göñlümde:**
Mısra: **5**
Gözüm gönlüm.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

<u>gözü tuş olmak:</u>
1. **gözüm tuş oldu:**
Mısra: **1**
Göze ilişmek, göze çarpmak.
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

<u>gözünü açmak:</u>
1. **gözüñ aç:**
Mısra: **8**
Uyanık, dikkatli olmak.
7. Saldı ʿaksi baña eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât
8. Gözüñ aç Âyine-i İskenderî oldum yine

2. **gözüñ açup:**
Mısra: **5**
Gözünü açmak.
5. Gözüñ açup bakamaz âfitâb-ı maksûda
6. Egerçi oldu hüner burcuna sitâre göñül

<u>gözüñ aydın demek:</u>
1. **gözüñ aydın derlerse:**
Mısra: **7**
Sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü.
7. Nola derlerse gözüñ aydın baña ey nûr-ı ʿayn
8. Çün hayâlüñle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm

<u>gözü ermemek:</u>
1. **gözüñ ermez:**
Mısra: **4**
Gözü ermemek, görmemek.
3. Yüzüñe bakdıguña sâgarda ben kan yudarın
4. Bir nazar ermez gözüñ gelmez habâbuñ ʿaynına

<u>gözüñ kesretde aç:</u>
1. **gözüü kesrette açmak:**
Mısra: **1**
Gözünü çoklukta açma.||Dünyaya gelmek.
1. Aç gözüñ kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak
2. Kalbüñi sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak

<u>gözünü yummamak:</u>
1. **gözüñ yummaz:**
Mısra: **2**
Gözünü kapatmamak.||Parlaklığı sönmemek.
1. Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan
2. Kevâkib her gece yummaz gözüñ ah ü fegânumdan

2. **gözüñ yumsañ:**
Mısra: **3**
Gözün kapatmak.
3. Yumsañ gözüñ saña güzer etmez belâ-yi dost
4. Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmüñ siper gerek

<u>gözünden ayağına:</u>
1. **gözünden ayagına:**
Mısra: **12**
Baştan ayağa.
11. Bezm ehline surâhî gece dökdü derdini
12. Akdı gözünden ayagına kan girih girih

<u>gözünden selsebîl çıkmak:</u>
1. **gözüñden selsebîl çıkdı:**
Mısra: **4**
Gözden akan tatlı yaşlar.
3. Çeşme-sâr-ı laʿlüñi gördü ruhuñda cân-fezâ
4. Ol sebebden cennetin çıkdı gözüñden selsebîl

<u>gözüne kara su inmek:</u>
1. **gözüñe kara su indi:**
Mısra: **14**
Gözlerine kara su inmek.||Gelincik çiçeğinin ortasındaki siyahlık.
13. Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
14. Lâle-i sahrâlaruñ indi gözüñe kara su

<u>gözüne kuhl edinmek:</u>
1. **gözüne kuhl edine:**
Mısra: **10**
Gözüne sürme niyetiyle çekmek.
9. Yâruñ yolunda hâk olursam Hayâlî ben
10. Kuhl edine gözüne her ehl-i nazar tozum

<u>gözüñe tûtiyâ eylemek:</u>
1. **gözüñe tûtiyâ eyler:**
Mısra: **38**
Gözüne sürme niyetine çekmek.
37. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ
38. Gözüñe tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

2. **gözüñe tûtyâ eyler:**
Mısra: **64**
Gözüne sürme niyetine çekmek.
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

3. **gözüñe tûtya eyler:**
Mısra: **10**
Gözüne sürme niyetine çekmek.
9. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı mevzûnum
10. Gözüñe tûtya eyler felekde âfitâb anı

gözüne tûtyâ çekmek:
1. **gözüne tûtyâ çekse:**
Mısra: **7**
Gözüne sürme çekmek.
7. Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
8. Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını

gözünü dikmek:
1. **gözüñü diküp:**
Mısra: **26**
Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

gözünü iğneler ile dikmek:
1. **gözüñü igneler ile diküp:**
Mısra: **27**
Gözünü iğne ile dikmek.||Alıcı doğan kuşunun avcılık için eğitilmesi aşamasında gerçekleştirilen bir eylem. (Sultanın adaletinin her yere ulaşan bir kuş gibi algılanması bağlamında).
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

gözünün acı yaşı:
1. **gözünün acı yaşın:**
Mısra: **3**
Acı gözyaşı.
3. Gözünün acı yaşın eylemiş ey dost sebîl
4. Kaʿbe şevk ile olup çâk-i girîbân senden

gözyaşı kaplamak:
1. **gözyaşı kapladı:**
Mısra: **34**
Gözyaşı seli olmak.||Çok ağlamak.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

gubâr:
1. **gubâr:**
Mısra: **9**
Toz.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

2. **gubâr:**
Mısra: **14**
Toz.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

3. **gubârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **2**
Toz toprak.||Aşığın mezarından sevgilinin eşiğine uçuşan toz toprak.
1. Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
2. Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz

4. **gubârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **6**
Toz.||Gönül tozu.
5. Mihrüñ yolunda eyleyeli dehr bizi hâk
6. Hurşîd ile mukâbele eyler gubârımuz

5. **gubâr:**
Mısra: **9**
Bulanıklık, gam, tasa tozu.
9. Senden esmez Hayâlî gayra gubâr
10. Ne ʿaceb bârigâh imişsin sen

6. **gubârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Toz.||Hakir, değersiz.
1. Dûr etdi ben gubârı ser-i kûy-ı yârdan
2. Kime şikâyet eyleyeyin rûzigârdan

7. **gubârım:**-*ım*
Mısra: **7**
Toz, toprak.||Aşığın toprak olan bedeni.
7. Rûzigâr ile Stanbula gubârım erse ger
8. Eyler idüm cismümi yârân türâb-ı Edrine

8. **gubârı:**-*ı*
Mısra: **3**
Toz.||Aşık. (Değersizlik bağlamında).
3. Râh-ı gamda ben gubârı hâkden kaldırmayan
4. Rûzigâr eksükligidür rûzigâr eksükligi

9. **gubârum:**-*um*
Mısra: **5**
Toz, toprak (âşığın zayıf bedeni bağlamında).
5. Gubârum ermedi dâmânına bihamdillah
6. Yolunda kıldı belâ gerçi hâkisâr beni

10. **gubârumı:**-*umı*
Mısra: **4**
Toz. (Aşığın öldükten sonra toz, toprak haline gelen bedeni bağlamında).
3. Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
4. Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı

gubâr etmek:
1. **gubâr eden:**
Mısra: **5**
Un ufak etmek.
5. Râh-ı gülzâr-ı vefâda cismini eden gubâr
6. Rûzigâr ile girür bir verd-i raʿnâ koynuna

gubâr konmak:
1. **gubâr konmasun:**
Mısra: **10**
Tozlanmak, kirlenmek.
9. Toprak oldu Hayâlî yoluñda
10. Hâtıra konmasun gubâr sakın

gubâr-âlûde:
1. **gubâr-âlûde:**
Mısra: **3**
Toza bulanmış, tozlu.
3. Ten gubâr-âlûde dil âvâre-i kûy-ı belâ
4. Gird-i bâd-ı râhı ʿaşkuz yok durur ârâmımuz

gubâr-ı cenâb:

1. **gubâr-ı cenâbıña:**
Mısra: **35**
Avlu tozu.
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

gubâr-ı dâmen:
1. **gubâr-ı dâmenin:**
Mısra: **5**
Etek, eşik tozu.
5. Vermedi iki cihâna bir gubâr-ı dâmenin
6. Kûy-ı fakruñ bî-girîbân âsitîn serverleri

gubâr-ı dil:
1. **gubâr-ı dili:**
Mısra: **8**
Gönül tozu.||Gönülde bulunan kirler.
7. Mânend-i sabâ olsa dem-i Pîr safâ-bahş
8. Refʿ etse gubâr-ı dili hurşîd açılsa

gubâr-ı eşheb:
1. **gubâr-ı eşhebüñ:**
Mısra: **24**
Kır atının tozu.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

gubâr-ı gam:
1. **gubâr-ı gam:**
Mısra: **7**
Gam tozu.||Terbiye görmüş esrarın ufaltılarak içmeye hazırlanmışı yahut toz halinde bulunanı.
7. Sabâ-veş hâtırından eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

2. **gubâr-ı gamla:**
Mısra: **1**
Gam tozu.||Terbiye görmüş esrarın ufaltılarak içmeye hazırlanmışı yahut toz halinde bulunanı.
1. Yeter olduk gubâr-ı gamla bengî
2. Getir sâkî şarâb-ı lâle-rengi

gubâr olmak:
1. **gubârı olmak:**
Mısra: **4**
Toprak olmak. (Kendini feda etme bağlamında).
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

2. **gubâr ola:**
Mısra: **4**
Toz olmak; değersiz, itibarsız olmak
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

gubâr-ı pây-i ikbâl:
1. **gubâr-ı pây-i ikbâlüm:**
Mısra: **8**
Baht ayağının üzerine konan toz.
7. Şehsüvârı eblâk-ı subh-ı kazâ-reftârdan
8. Bir gubâr-ı pây-i ikbâlüm cihân-gerd isterin

gubâr-ı pây:
1. **gubâr-ı pâyına:**
Mısra: **7**
Ayağının tozu.
7. Gubâr-ı pâyına güstâhlık edüp yüzüm sürdüm
8. Göñül âyînesinden jeng-i gam gitdi safâ geldi

gubâr-ı râh:
1. **gubâr-ı râhı:**
Mısra: **13**
Yol tozu, (bir kimsenin) yolunun tozu.
13. Bir gubâr-ı râhı deñlü ol Şehüñ ey âfitâb
14. Yaʿni sen de nûr-bahş-ı dîde-i imkân mısın

2. **gubâr-ı râhını:**
Mısra: **6**
Yol tozu, (bir kimsenin) yolunun tozu.
5. Ter etdüm çeşme-i hurşîdi ʿummâna keder verdüm
6. Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum

gubâr-ı râh-ı cânân:
1. **gubâr-ı râh-ı cânân:**
Mısra: **8**
Sevgilinin yolunun tozu.
7. Kim gelürse kûy-ı dilberden öpem dâmânını
8. Hâkden kaldur gubâr-ı râh-ı cânân et beni

güç:
1. **güc:**
Mısra: **7**
Güç, iktidar.
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

2. **güc:**
Mısra: **9**
zor
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

güft ü gû:
1. **güft ü gûda:**
Mısra: **18**
Dedikodu.
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

2. **güft ü gûdur:**
Mısra: **3**
Laf, konuşma.
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

güft ü gûy-ı bülbül:
1. **güft ü gûy-ı bülbüle:**
Mısra: **2**
Bülbülün lakırdısı.
1. Lâleler sahn-ı gülistânda kadeh-nûş oldular
2. Güft ü gûy-ı bülbüle güller kamu gûş oldular

güft ü gûy-ı misk:
1. **güft ü gûy-ı misk:**
Mısra: **10**
Misk kokulu lakırdı.||Güzel, hoş şiir.
9. Vird edinürdi Hayâlî nazmuñı hûbân-ı Çîn
10. Ger Hatâ iklîmine varsa bu güft ü gûy-ı misk

güftâr:
1. **güftârumı:**-*umı*
Mısra: **6**
Söz, kelam

5. Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
6. Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı

2. **güftârını:**-*ını*
Mısra: **2**
Söz, kelam, konuşma. (Papağan ve ayna adeti vasıtasıyla aşığın dile gelmesi bağlamında).
1. Yâr gösterdi bize âyîne-i ruhsârını
2. Tûtî-i tabʿuñ yine gûş eyleñüz güftârını

güher:
1. **güher:**
Mısra: **7**
Gevher, cevher, mücevher, elmas, inci
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

2. **güher:**
Mısra: **2**
Far. Cevher.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

3. **güher:**
Mısra: **8**
Far. Cevher.
7. Dendânı ʿaksi yâruñ çeşmümde oldu lâmiʿ
8. Gûyâ muhît içinde yañar güher çerâgı

güher-i şeb:
1. **güher-i şeb:**
Mısra: **9**
Gece cevheri.||Ay.
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

gül / gülmek:
1. **gül:**
Mısra: **1**
Far. Çiçeklerin ser-firâzı olan maruf hoş-bû çiçek, verd.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **gülüñ:**-*üñ*
Mısra: **19**
Gül.||Sevgili.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **gül:**
Mısra: **7**
Gül.||Şehzade Mehmed.
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

4. **gülmesün:**-*mesün*
Mısra: **6**
Gülmek, mutlu olmak
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

5. **gül:**
Mısra: **10**
Gül||Sevgilinin yüzü.
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

6. **gül:**
Mısra: **1**
Gül.||Padişah.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

7. **gül:**
Mısra: **2**
Gül gibi gülümsemek.||Gülün açılması.
1. ʿĪd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

8. **gülünden:**-*ü, -n, -den*
Mısra: **4**
Gül.||Dünyanın süslü tarafları.
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

9. **gülün:**-*ün*
Mısra: **2**
Can avı.||Ruh.
1. Gelüp ben andelîbin eylemez şâd
2. Elinden ol gülün feryâd feryâd

10. **gülün:**-*ün*
Mısra: **5**
Gül||Güzel, mahbub.
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

11. **gülüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Gül.||Sevgili.
5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

gül açılmak:
1. **gül açılur:**
Mısra: **4**
Gül açılması.ll Aşıkları yaralamak.
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

gül budağı:
1. **gül budagı:**
Mısra: **10**
Gül dalı.||Paşa.
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

2. **gül budagıdur:**
Mısra: **1**
Gül fidanı.
1. Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budagıdur
2. Visâli güllerini der göñül ki çagıdur

3. **gül budagın:**
Mısra: **8**
Gül fidanı.
7. Gördügümde âteşîn güller içende sanuram
8. Kaddüñe öykündügüyçin gül budagın yakdılar

4. **gül budagını:**

Mısra: **6**
Gül dalı.||Sevgilinin eli.
5. Ben ʿandelîbini eli üstünde tutmadı
6. Gör nice bî-vefâ olur ol gül budagını

gül câmiʿi:
1. **gül câmiʿi:**
Mısra: **17**
Güllerin ibadet için toplandığı yer.||Gül bahçesi.
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

gül dikme:
1. **gül diken:**
Mısra: **8**
Gül yetiştirme.
7. Dilde dâg-ı mihneti olsun melâmetden ne gam
8. Bu çemende gül diken kaçmaz cefâ-yi hârdan

gül gibi:
1. **gül gibi:**
Mısra: **2**
Gül gibi. (Gülümseme bağlamında).
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

gül gibi handân olmak:
1. **gül gibi handân ola:**
Mısra: **14**
Gül gibi gülümsemek.||Gülün açılması.
13. Devr-i kamerde niteki ʿîd-i şerîf erüp
14. Halk-ı zamâne gül gibi handân ola seher

gül gül olmak:
1. **gül gül olmasun:**
Mısra: **7**
Pembe pembe olmak.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

2. **gül gül olmuşsın:**
Mısra: **8**
pembe bembe allanmak
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

gül hadd:
1. **gül haddinüñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Gül rengindeki yanağı.
5. Baâda gül haddinüñ perverde-i ihsânıdur
6. Sünbül oldu turre-i ʿanber-feşânuñ dikmesi

gül hırmeni:
1. **gül hırmeni:**
Mısra: **6**
gül harmanı
5. Yârı gōñlekcek görüp seyr etdügün eller dedi
6. Gör nice düşmüş durur gül hırmeni üzre semen

gül husrevi:
1. **gül husrevi:**
Mısra: **12**
Gül padişahı.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

gül- i bî-hâr:
1. **gül- i bî-hârını:**
Mısra: **8**
Dikensiz gül. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
7. Yâra baksam cennet ü hûr u kusûru görmesem
8. Dersem ol gülzâr-ı dîdâruñ gül-i bî-hârını

gül- i nev:
1. **gül- i nev:**
Mısra: **4**
Taze gül.||Sevgili.
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

gül ile lâle:
1. **gül ile lâle:**
Mısra: **1**
Gül ile lale.
1. Gül ile lâle kanından göñül reng alabilmezsin
2. Ne gözler yaşıdur sahn-ı çemende jâle bilmezsin

2. **gül ile lâleler:**
Mısra: **9**
Gül ile lale. (Değerli, renkli yapraklar bağlamında).
9. Gül ile lâleler rengîn varaklarla çemenlerde
10. Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher-pâşı

gül mevsimi:
1. **gül mevsiminde:**
Mısra: **7**
İlkbahar.
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

2. **gül mevsiminde:**
Mısra: **2**
İlkbahar.
1. Gussa-i ferdâ içün kim der saña endîşe çek
2. Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek

gül nihâli:
1. **gül nihâlinde:**
Mısra: **3**
Gül fidanı
3. Gül nihâlinde görüp haddüñ gibi rengîn gülü
4. Bir ser-âmed kâmetüñ boynunda kanum sandılar

gül şâhidi:
1. **gül şâhidinüñ:**
Mısra: **7**
Gül yüzlü sevgili.
7. ʿAndelîbüñ nice bir kanını gül şâhidinüñ
8. Dehr gül-gûne ede ʿârızı pîrâyesine

gül şâhı:
1. **gül şâhına:**
Mısra: **5**
gül padişahı
5. Kâzi ʿasker oldu gül şâhîna nevrûz-ı şerîf
6. Gece gündüz geldiler aña berâber durdular

gül sohbeti:
1. **gül sohbetin:**
Mısra: **8**

Gül sohbeti. (Hallac-ı Mansur'un öldürülmeden önce kesilen uzuvlarından akan kanlar bağlamında).
7. Gördügünde hâkde kanın demiş Mansûr-ı mest
8. Eyledüm gülzâr-ı ʿaşkullahda gül sohbetin

2. **gül sohbetin:**
Mısra: **8**
Sevgilinin yüzünün sohbeti.
7. Hâllerle ʿârızuñ cânâ görenler dediler
8. Bir nice hindûlar etmiş Rûmda gül sohbetin

gül vakti:
1. **gül vaktidür:**
Mısra: **1**
İlk bahar.
1. Dâglar yaksam ʿaceb mi sîneme gül vaktidür
2. Nâle vü feryâd edersem nola bülbül vaktidür

gül yakasını çâk etmek:
1. **gül yakasını çâk etdi:**
Mısra: **3**
Gülün yapraklarını parça parça etmesi.
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

gül yaprağı:
1. **gül yapragıdur:**
Mısra: **2**
Gül yaprağı
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

gül yüz:
1. **gül yüzüñde:**
Mısra: **1**
(sevgilinin) güle benzeyen yüzü, gül yüzlü
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

2. **gül yüzünü:**
Mısra: **7**
Gül yüzlü, sevgili.
7. Gül yüzünü medh etmege ol gonca-dehânuñ
8. Var bencileyin bülbül-i gûyâsı hezârân

gül yüzüñün vasfı:
1. **gül yüzüñün vasfı:**
Mısra: **31**
Sevgilinin gül yüzünün vasıfları, özellikleri.
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

gülâb:
1. **gülâbından:***-ı, -n, -dan*
Mısra: **46**
Gül suyu
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

2. **gülâb:**
Mısra: **8**
Gül suyu.
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şîşelerde anı kıl nihân gülâb gibi

gülâb etmek:
1. **gülâb etdi:**
Mısra: **3**
Gözyaşını gül suyuna çevirmek. (Baş ağrısının gül suyuyla tedavi edilmesi bağlamında).
3. Kâse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb
4. Gördü bülbül goncanuñ başın aâurdur nâleler

gülâb ile yumak:
1. **gülâb ile yusañ:**
Mısra: **6**
Gül suyu ile yıkamak.
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

gülâb-ı Edrine:
1. **gülâb-ı edrine:**
Mısra: **6**
Edirne'nin gül suyu.||İstanbul'daki bir güzel.
5. İşitüp vasfın Stanbuluñ çemende goncası
6. Agzı suyun akıdır budur gülâb-ı Edrine

gulâm:
1. **gulâmuñ:***-uñ*
Mısra: **52**
Köle
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

2. **gulâmuñdur:***-uñ, -dur*
Mısra: **35**
Köle
35. Bir başı vü bir kılıcı var gulâmuñdur senüñ
36. Gerçi oldu Husrevâ sultân-ı bahr-i ber güneş

gulâm-ı âsaf-ı encüm-sipâh:
1. **gulâm-ı âsaf-ı encüm-sipâhem:**
Mısra: **6**
Asaf'ın yıldız ordusundan hizmetçileri. (Parlaklık bağlamında).
5. Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba baş egmez
6. Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben

gulâm-ı halka- begûş:
1. **gulâm-ı halka- begûşu:**
Mısra: **16**
Kulağı küpeli köle, hizmetçi.
15. Şeh-i zamâne Süleymân-ı Şark u garb kʾanuñ
16. Gulâm-ı halka begûşu durur felekde hilâl

gülbang etmek:
1. **gülbang ederler:**
Mısra: **10**
İlahi olarak söylemek.
9. Mey-perest olsun Hayâlî deyu her meyhânede
10. Rindler gülbang ederler külbe-i hammârdan

gülbün:
1. **gülbünlerinde:***-lerinde*
Mısra: **20**
Far. 1. Gül fidanı.
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

gülbün-i bâg-ı kerem:
1. **gülbün-i bâg-ı kerem:**
Mısra: **21**

İzzet, şeref bahçesinin gülbünü; güllerin bittiği yer.
21. Gülbün-i bâg-ı kerem Şâh Süleymân ki anuñ
22. Var durur bencileyin bülbül-i gûyâsı hezâr

gülbün-i devlet:
1. **gülbün-i devletüñ:**
Mısra: **69**
Mutluluğun yetiştiği yer.
69. Gülbün-i devletüñ olup ser-sebz
70. Saklaya sâyesinde insânı

gülbün-i gülzâr-i baht:
1. **gülbün-i gülzâr-i bahtum:**
Mısra: **50**
Kader bahçesinin gül fidanı.
49. Gonca gibi hâr-ı gamdan yüregüm pür-hûn iken
50. Gülbün-i gülzâr-i bahtum verdi berg ü bâr gül

gülbün-i ümmîd:
1. **gülbün-i ümmîdi:**
Mısra: **9**
Ümit güllüğü.
9. Gülbün-i ümmîdi gül vermez Hayâlî çâkerüñ
10. Gerçi oldu himmet-i Şâh-ı cihânuñ dikmesi

gülbün-i zîbâ:
1. **gülbün-i zîbâ:**
Mısra: **3**
Güzel gül fidanı.||Sevgili.
3. Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
4. Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın

gül-çehre:
1. **gül-çehre:**
Mısra: **1**
Gül yüzlü.||Sevgili.
1. Acıdıcak yaşum ol gül-çehre
2. Mâhîler hançer üşürdü bahre

2. **gül-çehre:**
Mısra: **10**
Gül yüzlü.||Sevgili.
9. Dedüm ey hurşîd-rû âh-ı Hayâlîden sakın
10. Dedi ol gül-çehre olmasa kalender âteşi

güldürmek:
1. **güldürmez:**-*mez*
Mısra: **3**
Gülmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak, sevindirmek.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

2. **güldürmez:**-*mez*
Mısra: **1**
Yüzünü güldürmek, mutlu etmek.
1. Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca gözyaş
2. Oâlana süt verilmez aglamayınca kardaş

3. **güldür:**
Mısra: **2**
Gülmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak, sevindirmek.
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

güle güle:
1. **güle güle:**
Mısra: **4**
Güle güle.||Seve seve. (Sürahinin dökülürken çıkardığı taklidi ses bağlamında).
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

güler oynar:
1. **güler oynar:**
Mısra: **18**
Gülüp oynamak.
17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

gulgul:
1. **gulgul:**
Mısra: **1**
kuru gürültü
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

gulgul vakti:
1. **gulgul vaktidür:**
Mısra: **4**
Şarap içme zamanı.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

gulgule:
1. **gulgule:**
Mısra: **5**
Gürültü, çığrışma.
5. Eylesem merâûle-i zülfün görüp bir gulgule
6. Ey nice bülbülleri gülşende hâmûş eyleyem

gül-gûn:
1. **gül-gûne:**-*e*
Mısra: **1**
Gül renkli||Sevgilinin yüzü.
1. ʿÂrıza lâle sürüp Leylî-sıfat gül-gûne
2. Döndü her cûy-ı çemen silsile-i Mecnûna

2. **gül-gûne:**-*e*
Mısra: **10**
Gül renkli||kırmızı.
9. Ey Hayâlî eylemiş meşşâta-i rûz-ı ezel
10. Nevʿârûs-ı hüsn içün gül-gûne ʿâşık kanını

gül-gûn don:
1. **gül-gûn don:**
Mısra: **1**
Gül renkli, kırmızı elbise.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

gül-gûn eylemek:
1. **gül-gûn eyledi:**
Mısra: **5**
Kızıllaştırmak, gül rengine dönüştürmek.
5. Sanma rengîn lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
6. Âh-i pür sûzumdan oldu bâg u râg efrûhte

2. **gül-gûn eyleyem:**
Mısra: **8**
Kızıllaştırmak, gül rengine dönüştürmek.

7. Kûh-ı gamda gelse ben Ferhâda ol Şîrîn-cemâl
8. Bindügi Şebdîzini kanumla gül-gûn eyleyem

gül-gûn otag:
1. **gül-gûn otagıdur:**
Mısra: **8**
Gül renkli otağ.||Kırmızı çadır.
7. Kenâr-ı cûy-ı eşkümde nice bu çeşm-i pür-hûnum
8. Hayâlüñ şâhınuñ ey lâle-ruh gül-gûn otagıdur

2. **gül-gûn otagıdur:**
Mısra: **4**
Gül renkli otağ.||Kırmızı çadır.
3. Göñül sahrâsına bir hüsn eli şâhı nüzûl etdi
4. Habâb-ı eşk-i hûnînüm anuñ gül-gûn otagıdur

gül-gûn şafak:
1. **gül-gûn şafak:**
Mısra: **3**
Gül renkli, kızıl tan vakti. Kızıl tan vaktinin belirmesi.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿĪd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

2. **gül-gûn şafak:**
Mısra: **3**
Gül renkli, kızıl tan vakti. Kızıl tan vaktinin belirmesi.
3. Mâh-ı nev altun ʿalem pervâzıdur gül-gûn şafak
4. Âsmân iklîminüñ verildi baña begligi

gül-gûn şarâb:
1. **gül-gûn şarâb:**
Mısra: **7**
Gül renkli, kırmızı şarap.
7. Key yaraşur bezmde mînâ ile gül-gûn şarâb
8. Gûyiyâ bir lâle-çehre câme-i mâyûn geyer

gül-gûne etmek:
1. **gül-gûne ede:**
Mısra: **8**
Gül rengine dönüştürmek.
7. ʿAndelîbüñ nice bir kanını gül şâhidinüñ
8. Dehr gül-gûne ede ʿârızı pîrâyesine

gül-i âteş-mizac:
1. **gül-i âteş-mizac:**
Mısra: **7**
Geçimsiz, huysuz sevgili.
7. Rahm kılmaz saña ey bülbül gül-i âteş-mizac
8. Sen gerekse yele varmış bir avuc hâkister ol

gül-i bâdâm:
1. **gül-i bâdâmı:**
Mısra: **4**
Badem çiçeği. (Sevgilinin gözü bağlamında).
3. Sâki-i gül-ruh elinden gül benefşe gör bugün
4. Rûzigâr açsun gül-i bâdâmı bayram ertesi

gül-i bî-hâr:
1. **gül-i bî-hârlarla:**
Mısra: **2**
Dikensiz gül.
1. Ölicek hâkümi pây-i següñ yer yer nişân etsün
2. Gül-i bî-hârlarla reşk-i gülzâr-ı cinân etsün

gül-i gülzâr-ı gam:
1. **gül-i gülzâr-ı gam:**
Mısra: **2**
Keder bahçesinin gülü.||Aşığın eziyetlere maruz kalan bedeni.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

gül-i gülzâr-ı sehâ:
1. **gül-i gülzâr-ı sehâ:**
Mısra: **45**
Cömertlik bahçesinin gülü.||Hükümdar.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

gül-i handân:
1. **gül-i handân:**
Mısra: **6**
Açılmış gül||Sevgili.
5. Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur
6. Su dökmelüdür ol gül-i handân ayağına

2. **gül-i handâna:**
Mısra: **4**
Açılmış gül||Sevgili.
3. Tâlib ki yüzüñ görmege erişmedi yâruñ
4. Bülbül gibidür kim gül-i handâna erişmez

3. **gül-i handânını:**
Mısra: **1**
Açılmış gül||Sevgili.
1. Sevdi göñlüm bâg-ı hüsnüñ bir gül-i handânını
2. İñletdü hâr-ı belâda bülbül-i nâlânını

gül-i handân elinden:
1. **gül-i handân elinden:**
Mısra: **10**
Sevgilinin tavırları.
9. Aglamakdan dîde elden çıkdı el vermez baña
10. Ey Hayâlî ol gül-i handân elinden el-gıyâs

gül-i handân-ı şerʿ:
1. **gül-i handân-ı şerʿ:**
Mısra: **2**
Şeriatın gülümseyen gülü.||Hz. Peygamber.
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

gül-i raʿnâ:
1. **gül-i raʿnâ:**
Mısra: **4**
Parlak gül
3. Baña bir yüz gösterür agyâra bir yüz dilberüm
4. Kendüyi gülzâr-ı hüsn içre gül-i raʿnâ satar

2. **gül-i raʿnâdan:**
Mısra: **2**
Güzel gül; içi kırmızı, dışı sarı olan iki renkli gül.||Sevgili.
1. Humâruñ derdin añdum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
2. Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

gül-i rengîn:
1. **gül-i rengînlerine:**
Mısra: **9**
Renkli, hoş gül.||Sevgilinin yüzü.
9. Ey Hayâlî gül-i rengînlerine reşk edüp
10. Hâr u hasler nola taʿn eyler ise gülşenüme

gül-i sad-berg:
1. **gül-i sad-bergi:**
Mısra: **14**
Yüz yapraklı gül. (Şiir bağlamında).
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

gül-i sûrî:
1. **gül-i sûrî:**
Mısra: **59**
Kırmızı gül.
59. Bahâristân-ı tabʿumda açıldı bir gül-i sûrî
60. Hacil eyler anuñ her bergi evrâk-ı gülistânı

gül-i ter:
1. **gül-i tersin:**
Mısra: **17**
Taze gül.||Genç.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

gül-i zerd:
1. **gül-i zerd:**
Mısra: **10**
Sarı gül.||Aşığın solgun yüzü.
9. Çün Hayâlî açıla gülzâr-ı Âl-i Mustafâ
10. Çehrem ol gülzâra bir ednâ gül-i zerd isterin

gül-i zerd-i bahâr:
1. **gül-i zerd-i bahâr:**
Mısra: **8**
Bahar mevsiminde açan sarı gül.
7. Ya çerâg-ı bezm-i istignâ mı yâ kandîl-i ʿarş
8. Yâ gül-i zerd-i bahâr ü yâ ser-i pistân mıdur

gülistân:
1. **gülistânuñ:**-*uñ*
Mısra: **13**
Güllük, gül bahçesi, gül tarlası.
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

2. **gülistân:**
Mısra: **25**
Güllük, gül bahçesi, gül tarlası.
25. Gülistân içre bülbül nagmesinden eyledüñ tercîh
26. Sen ey Şeh rezm meydânında hây u hûy-ı merdânı

3. **gülistân:**
Mısra: **2**
Güllük, gül bahçesi, gül tarlası||Şeyh Sadî-i Şirazî'nin ahlâkî ve diaktik eserinin adı.
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

4. **gülistânuñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Gül bahçesi.
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

5. **gülistânda:**-*da*
Mısra: **4**
Gül bahçesi.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

gülistân etmek:
1. **gülistân etdi:**
Mısra: **6**
Gül bahçesine dönüştürmek.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

gülistân eylemek:
1. **gülistân eyledüñ:**
Mısra: **31**
Gül bahçesine çevirmek.
31. ʿAks-i ruhsâruñla dünyâyı gülistân eyledüñ
32. Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn

gülistân içre:
1. **gülistân içre:**
Mısra: **4**
Gül bahçesi içinde.
3. Âşiyân-ı bülbülüñ başında güller kanlu dâg
4. Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest

gülistân râhı
1. **gülistân râhını:**
Mısra: **3**
Gül bahçesinin yolu.
3. Gülistân râhını gördüm beyâz evrâk zeyn etmiş
4. Behişt-i ʿadn ʿaynından akan kâfûra beñzetdüm

gül-ʿizâr:
1. **gül-ʿizâra:**-*a*
Mısra: **1**
Gül yanaklı güzel.
1. Bendedür sen gül-ʿizâra merdüm-i âzâdeler
2. Hâk-i pâyuñ olmaga cânlar verür şehzâdeler

2. **gül-ʿîzâra:**-*a*
Mısra: **1**
Gül yanaklı güzel.
1. Agyâr âh edermiş ol gül-ʿîzâra karşu
2. Olur savuk havâlar evvel bahâra karşu

3. **gül-ʿizâr:**
Mısra: **6**
Gül yanaklı.
5. Duhanî lâle gibi daâ ile pür oldu tenüm
6. Libâsın edeli ol gül-ʿizâr sürmâyi

4. **gül-ʿizâr:**
Mısra: **42**
Gül yanaklı.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

5. **gül-ʿizâruñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Gül yanaklı.||Sevgili.
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

gül-ʿizâr-ı sâde:
1. **gül-ʿizâr-ı sâdedür:**
Mısra: **1**
Süssüz gül bahçesi.
1. Hûblar serʿaskeri bir gül-ʿizâr-ı sâdedür
2. Ger dilerseñ bilmege ismin Şerîfe-zâdedür

<u>**gül-pîrehen:**</u>
1. **gül-pîrehen:**
Mısra: **1**
Gül renginde gömleği olan güzel.
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

<u>**gül-reng etmek:**</u>
1. **gül-reng etmese:**
Mısra: **32**
Gül renkli yapmak, kırmızılaştırmak.
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

<u>**gül-rîz eylemek:**</u>
1. **gül-rîz eyledi:**
Mısra: **2**
(Gül) Yaprakları saçmak.
1. Mihr âteşbâzlar resmini engîz eyledi
2. Her dırahtuñ bergini bir nevʿe gül-rîz eyledi

<u>**gül-ruh:**</u>
1. **gül-ruhuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Gül yanak.
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi göñlümüñ her dem anuñçün zârdur

2. **gül-ruh:**
Mısra: **4**
Gül yanaklı
3. İletdüm tuhfe-i cân-ı hakîrüm yâra ʿarz etdüm
4. Gülüp nâz ile ol gül-ruh dedi bu yâdigâr ancak

<u>**gülşen:**</u>
1. **gülşenüm:**-*üm*
Mısra: **21**
Gül bahçesi.||Aşığın kanlı yaralarla dolu bedeni.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **gülşeni:**-*i*
Mısra: **44**
Bahçe, gül bahçesi.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

3. **gülşende:**-*de*
Mısra: **11**
Bahçe, gül bahçesi.
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

4. **gülşende:**-*de*
Mısra: **4**
Bahçe, gül bahçesi.
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

5. **gülşende:**-*de*
Mısra: **11**
Bahçe, gül bahçesi.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

6. **gülşeninde:**-*in, -de*
Mısra: **38**
Bahçe, gül bahçesi.
37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

7. **gülşene:**-*e*
Mısra: **32**
Bahçe, gül bahçesi.
31. Sensin ol gülşen-i saʿâdet kim
32. Oldu ol gülşene şehân gonca

8. **gülşenüñde:**-*üñde*
Mısra: **6**
Bahçe, gül bahçesi.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

9. **gülşen:**
Mısra: **37**
Gül bahçesi
37. Gülşen ol vaktin olur kim ede deryâdan nazar
38. Bil hilâl ile geçerken âfitâb-ı Mülk ü dîn

10. **gülşenüme:**-*üme*
Mısra: **10**
gül bahçesi || Sevgili'nin (kendisi, bulunduğu yer, makâmı)
9. Ey Hayâlî gül-i rengînlerine reşk edüp
10. Hâr u hasler nola taʿn eyler ise gülşenüme

<u>**gülşen içre:**</u>
1. **gülşen içre:**
Mısra: **16**
gül bahçesi içinde
15. Götürüp el üzre dedi başa geldüñ yüzümü
16. Görücek âb-ı revânı gülşen içre sebze-zâr

<u>**gülşene âteş salmak:**</u>
1. **gülşene âteş salduñ:**
Mısra: **3**
Gönle aşk ateşi salmak.||Aşık olmak.
3. Tâ ki salduñ ʿaks-i ruhsâruñla âteş gülşene
4. Su sepüp defʿ edemez anı hezâruñ giryesi

<u>**gülşen-i ʿâlem:**</u>
1. **gülşen-i ʿâlem:**
Mısra: **33**
Yeryüzünün gül bahçesi
33. Hezâr kerre gülüp soldu gülşen-i ʿâlem
34. Ki geldi bencileyin bülbül-i bahâr-ı hayâl

2. **gülşen-i ʿâlemde:**
Mısra: **85**
Yeryüzünün gülbahçesi
85. Gül gibi sen gülşen-i ʿâlemde handân ol velî
86. Düşmen-i bî-dînüñe olsun felek pür-kibr ü kîn

3. **gülşen-i ʿâlemde:**
Mısra: **6**
Dünya bahçesi.
5. Biz ne ʿâlemde uçar murguz göreydin zâhidâ
6. Gülşen-i ʿâlemde olmasa taʿalluk dâmımuz

4. **gülşen-i ʿâlemde:**
Mısra: **1**
Kainat bahçesi.

1. Gülşen-i ʿâlemde bir mevzûn nihâli gözlerüz
2. Bakmazuz bir serve hadd-i iʿtidâli gözlerüz

5. **gülşen-i ʿâlemden:**
Mısra: **7**
Yeryüzünün gülbahçesi
7. Geçmeyenler gülşen-i ʿâlemden akar su gibi
8. Pâk-meşrebler içinde ehl-i dîdâr olmadı

gülşen-i bâg:
1. **gülşen-i bâguñ:**
Mısra: **10**
Gül bahçesi.
9. Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ
10. Su koydu ebr gülşen-i bâguñ ocagına

gülşen-i cân:
1. **gülşen-i cânda:**
Mısra: **13**
Can bahçesi.
13. Gülşen-i cânda Hayâlî sebze-i îmân biter
14. Yagdurursa ebr-i rahmet üstüne bârân-ı şerʿ

2. **gülşen-i cândur:**
Mısra: **53**
Can bahçesi.
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

gülşen-i cennet:
1. **gülşen-i cennetdür:**
Mısra: **2**
cennet bahçesi
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

gülşen-i cihân:
1. **gülşen-i cihândan:**
Mısra: **39**
Cihan gül bahçesi.
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

gülşen-i dehr:
1. **gülşen-i dehrde:**
Mısra: **34**
Dünya bahçesi.||Dünya.
33. Bûy-ı hulkunla geldi dünyâya
34. Gülşen-i dehrde dogan gonca

2. **gülşen-i dehre:**
Mısra: **7**
Dünya bahçesi.||Dünya.
7. Ol gülşen-i dehre yürü cûy eyle yaşuñ kim
8. Bir berg-i hazânı dege yüz genc-i hızâne

3. **gülşen-i dehri:**
Mısra: **4**
Dünya bahçesi.||Dünya.
3. Mahabbet mihri tâbından vücûdun mahv kılmış yok
4. Ararsan gülşen-i dehri benümle jâleden gayrı

4. **gülşen-i dehrüñ:**
Mısra: **3**
Dünya bahçesi.||Dünya.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

gülşen-i derdüñ nihâli:
1. **gülşen-i derdüñ nihâlidür:**
Mısra: **7**
Dert bahçesinin fidanı.||Aşığın bedeni.
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

gülşen-i fakr:
1. **gülşen-i fakruñ:**
Mısra: **10**
Yokluk bahçesi.
9. Penbe-i dâgın tecemmül ʿadd ederken kendüye
10. Gülşen-i fakruñ Hayâlî iki yapragın çeker

gülşen-i hazra:
1. **gülşen-i hazra:**
Mısra: **5**
Yemyeşil bahçe.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

gülşen-i hüsn:
1. **gülşen-i hüsn:**
Mısra: **1**
Güzelliğin gül bahçesi.
1. Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budagıdur
2. Visâli güllerini der göñül ki çagıdur

2. **gülşen-i hüsnüñ:**
Mısra: **6**
Güzelliğin gül bahçesi.
5. Pâyına eyler ciger hûnâb ırmagın revân
6. Gülşen-i hüsnüñ ezelden bâgbânıdur göñül

gülşen-i kûy:
1. **gülşen-i kûyu:**
Mısra: **7**
Sevgilinin gül bahçesine benzeyen mahallesi.
7. Gülşen-i kûyu koyup gitdi Hayâlî Kaʿbeye
8. Âşiyânın eyledi ol ʿandelîb-i zâr terk

2. **gülşen-i kûyunda:**
Mısra: **2**
Sevgilinin gül bahçesine benzeyen mahallesi.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

3. **gülşen-i kûyunda:**
Mısra: **5**
Sevgilinin gül bahçesine benzeyen mahallesi.
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

gülşen-i mînâ:
1. **gülşen-i mînâyı:**
Mısra: **1**
Sırça ile süslenen, işlemeleriyle gül bahçesini andıran kadeh.
1. Al tûtî gülşen-i mînâyı seyrân eylesün
2. Goncalar bülbül gibi çâk-ı girîbân eylesün

gülşen-i saʿâdet:

1. **gülşen-i saʿâdet:**
Mısra: **31**
Mutluluk bahçesi.
31. Sensin ol gülşen-i saʿâdet kim
32. Oldu ol gülşene şehân gonca

gülşenüñ goncası:
1. **gülşenüñ goncası:**
Mısra: **7**
Gül bahçesinin goncası.||Sevgilinin ağzı.
7. Gülşenüñ goncası peykân-ı dem-âlûde imiş
8. Sûseni bu çemenüñ tîg-i sitemdür bilene

gülsitân:
1. **gülsitândur:**-*dur*
Mısra: **7**
gül bahçesi, çiçeklik || bahçe
7. Bezm-i mey bir gülsitândur anda sâkî bâgbân
8. Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle

gülsitân-ı ʿâlem:
1. **gülsitân-ı ʿâleme:**
Mısra: **6**
Dünya bahçesi.||Dünya.
5. Jâle-rîz oldu havâ sanmañ şafakdan çarh-ı dûn
6. Gülsitân-ı ʿâleme yagdurdı mihnet taşını

gülsitân-ı vasf:
1. **gülsitân-ı vasfınuñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Özelliklerinin gül bahçesi.
7. Sen nice bâg-ı letâfetde gül iseñ ben dahi
8. Gülsitân-ı vasfınuñ bir bülbül-i nâlânıyem

gülsitânuñ revnakı:
1. **gülsitânuñ revnakı:**
Mısra: **8**
Gül bahçesinin göz alıcılığı, rengarenk oluşu.
7. Hecr-i hâr-ı yâr ile dâg üzre dâg ursam nola
8. Gülsitânuñ revnakı katmer karanfil vaktidür

gulû:
1. **gulû:**
Mısra: **2**
Boğaz. (Kurban olma bağlamında).
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

gülüñ kûyu:
1. **gülüñ kûyuñdan:**
Mısra: **6**
Sevgilinin mahallesi.
5. Cârûb-ı şaʿşaʿayla seher mihri ah kim
6. Kûyuñdan ol gülüñ yaşum ırmaga saldılar

gülüñ sûreti:
1. **gülüñ sûreti:**
Mısra: **8**
Gülün şekli.||Sevgilinin yüzü.
7. Hâkister etdi bülbülü hem-reng edinmege
8. Gel gör ki nakş-ı gül mü degül sûreti gülüñ

gülüp solmak:
1. **gülüp soldu:**
Mısra: **33**
(Çiçeğin) açılıp solması.
33. Hezâr kerre gülüp soldu gülşen-i ʿâlem
34. Ki geldi bencileyin bülbül-i bahâr-ı hayâl

gülzâr:
1. **gülzâruñ:**-*uñ*
Mısra: **23**
Gül bahçesi.||Sevgilinin bulunduğu yer.
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

2. **gülzârınuñ:**-*ınuñ*
Mısra: **73**
gül bahçesi || bahçe
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

3. **gülzârı:**-*ı*
Mısra: **43**
gül bahçesi.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

4. **gülzâr:**
Mısra: **8**
Gül bahçesi. (Kırmızılık bağlamında).
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

5. **gülzârda:**-*da*
Mısra: **11**
Gül bahçesi
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

6. **gülzârda:**-*da*
Mısra: **3**
Gül bahçesi.||Aşk meydanı.
3. Cemâlinden görüp gülde eser gülzârda ben hem
4. Enînimden birin yüz bülbül-i nâlâna tapşurdum

7. **gülzâra:**-*a*
Mısra: **10**
Gül bahçesi.||Sevgilinin bulunduğu yer.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

8. **gülzâra:**-*a*
Mısra: **36**
Gül bahçesi
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

9. **gülzârda:**-*da*
Mısra: **7**
Gülbahçesi
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

10. **gülzâra:**-*a*
Mısra: **10**
Sevgilinin güzel yüzü.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

11. **gülzâra:**-*a*
Mısra: **2**
Gül bahçesi
1. Zülfüñ ʿizâruñ kim der nikâba beñzer
2. Gülzâra sâye salmış müşgîn sehâba beñzer

12. **gülzârdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Gül bahçesi.||Sevgilinin güzel yüzü.
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi göñlümüñ her dem anuñçün zârdur

13. **gülzârda:**-*da*
Mısra: **2**
Gül bahçesi
1. Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dâgum sandılar
2. Nergisi gülzârda yanar çerâgum sandılar

gülzâr etmek:
1. **gülzâr edicek:**
Mısra: **5**
Gül bahçesine çevirmek.
5. Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek
6. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

gülzara düşmek:
1. **gülzâra düşe:**
Mısra: **8**
Gül bahçesine düşmek.||Sevgilinin eşiğine düşmek.
7. Döndü şol bülbüle tenden varıcak kûyuna dil
8. Kurtulup habs-i kafesden vara gülzâra düşe

gülzâra vermek:
1. **gülzâra verdi:**
Mısra: **3**
Gül bahçesinin içine katmak, gül bahçesini değiştirmek.
3. Kanlu yaşumdan çemen gülzâra verdi reng-i rû
4. Üşdüler bülbülleri feryâd ü zârum aldılar

gülzâra yasdanmak:
1. **gülzâra yasdanmış:**
Mısra: **6**
Gül bahçesine yaslanmak.||Gül bahçesinden kızıl renk almak.
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

gülzâr-ı Âl-i Mustafâ:
1. **gülzâr-ı âl-i mustafâ:**
Mısra: **9**
Peygamber evlatlarının bahçesi. (Peygamber ve gül ilişkisi bağlamında).
9. Çün Hayâlî açıla gülzâr-ı Âl-i Mustafâ
10. Çehrem ol gülzâra bir ednâ gül-i zerd isterin

gülzâr-ı ʿaşk:
1. **gülzâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
Aşk bahçesi.||Göğüsteki yara.
1. Sîneme kâr eyleyelden hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk
2. Zahmınuñ kanından açıldı nice gülzâr-ı ʿaşk

gülzâr-ı ʿaşkullah:
1. **gülzâr-ı ʿaşkullahda:**
Mısra: **8**
Allah aşkının bahçesi.
7. Gördügünde hâkde kanın demiş Mansûr-ı mest
8. Eyledüm gülzâr-ı ʿaşkullahda gül sohbetin

gülzâr-ı belâ:
1. **gülzâr-ı belânuñ:**
Mısra: **5**
Tasa bahçesi.
5. Bâgbân-ı sunʿ gülzâr-ı belânuñ eylemiş
6. Andelîbin nâleden dâg-ı siyehden zâgını

gülzâr-ı Çîn:
1. **gülzâr-ı çîndür:**
Mısra: **1**
Çin bahçesi. (Çin bahçesi üç bin yıldan fazla bir zamandan bu yana geliştirilen manzara bahçe stilidir. Eski Mısır ve Ön Asya'daki bahçe mimarisinden farklı olarak bitkiler ön planda değildir. Çin bahçelerinin ana öğeleri yapay olarak oluşturulan havuzlar ve tepelikler ile alışılmadık şekilde biçimlendirilmiş ve yerleştirilmiş bitkiler ve taşlardır. Bu biçimlendirme ile daha çok insan ile doğa arasındaki harmoniyi anlatan ideal bir evreni canlandırmaya çalışırlar).
1. ʿÂrızuñ gülzâr-ı Çîndür gözlerüñ âhû-yı misk
2. ʿAnberîn çevgân saçuñ hâl-i siyâhuñ gûy-ı misk

gülzâr-ı dehr:
1. **gülzâr-ı dehre:**
Mısra: **8**
Dünya bahçesi.||Dünya.
7. Kûy-ı dilberden ne gam dûr etseñ ey devrân beni
8. Çok mudur gülzâr-ı dehre bir hezâr eksükliği

gülzâr-ı derd bülbülü:
1. **gülzâr-ı derd bülbülüyüz:**
Mısra: **8**
Dert bahçesinin bülbülü.||Aşık.
7. Dâg-ı melâmet olmasa dilde açılmazuz
8. Gülzâr-ı derd bülbülüyüz verd esîriyüz

gülzâr-ı dîdâr:
1. **gülzâr-ı dîdâruñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Gül bahçesi gibi olan yüzü.
7. Yâra baksam cennet ü hûr u kusûru görmesem
8. Dersem ol gülzâr-ı dîdâruñ gül-i bî-hârını

gülzâr-ı dünyâ:
1. **gülzâr-ı dünyâya:**
Mısra: **3**
Dünya bahçesi.||Dünya.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

gülzâr-ı firdevs-i berîn:
1. **gülzâr-ı firdevs-i berîn:**
Mısra: **2**
En yüce Firdevs cennetinin bahçesi.
1. Merhabâ ey ravza-i ʿâlî nazar-gâh-ı güzîn
2. Dâg-dâruñdur senüñ gülzâr-ı Firdevs-i Berîn

gülzâr-ı Halîl:
1. **gülzâr-ı halîl:**
Mısra: **10**
Hz. İbrahim'in yakılmak için atıldığı ateşin gül bahçesine dönüşmesi.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

<u>**gülzâr-ı hüsn:**</u>
1. **gülzâr-ı hüsn:**
Mısra: **4**
Güzellik bahçesi
3. Baña bir yüz gösterür agyâra bir yüz dilberüm
4. Kendüyi gülzâr-ı hüsn içre gül-i raʿnâ satar

<u>**gülzâr-ı kâʾinât:**</u>
1. **gülzâr-ı kâʾinâtı:**
Mısra: **10**
Dünya çiçekliği.
9. Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını
10. Gülzâr-ı kâʾinâtı suvarmaga saldılar

<u>**gülzâr-ı ʿOsmânî:**</u>
1. **gülzâr-ı ʿosmânî:**
Mısra: **1**
Osmanlının gül bahçesi.||Osmanlı hanedanı.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

<u>**gülzâr-ı ruh:**</u>
1. **gülzâr-ı ruhuñda:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Gül bahçesine benzeyen kırmızı yanağı.
3. Kand-i lebün1e ermege gülzâr-ı ruhuñda
4. Bâl açdı mekesler gibi uçmaga benefşe

<u>**gülzâr-ı saʿâdet goncası:**</u>
1. **gülzâr-ı saʿâdet goncasın:**
Mısra: **10**
Mutluluk bahçesinin açılmamış gülü.||Sevgili.
9. Hayâlînüñ duʿâsı bu durur Ya Rab ki sen sakla
10. O gülzâr-ı saʿâdet goncasın dehrüñ hazânından

<u>**gülzâr-ı sîne:**</u>
1. **gülzâr-ı sînede:**
Mısra: **47**
Bağırdaki gül bahçesi.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

<u>**güm:**</u>
1. **gümdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Yitik, kayıp.
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

<u>**güm güm:**</u>
1. **güm güm:**
Mısra: **4**
Güm güm. Kaba bir sesle.
3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

<u>**gümüş tekne:**</u>
1. **gümüş tekne:**
Mısra: **4**
Gümüş tekne.||Ay.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

<u>**gün:**</u>
1. **günü:**-*ü*
Mısra: **25**
Güneş.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

2. **gün:**
Mısra: **22**
Güneş.
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi bî-jeng

3. **gün:**
Mısra: **3**
Güneş.
3. Gün riştesiyle olsa nola germ müşterî
4. Yûsuf-ʿizâr dilberüme çarh bîvedür

4. **gün:**
Mısra: **3**
Güneş.
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

5. **gün:**
Mısra: **8**
Güneş.
7. Tâb-ı ruhuñdan eyledi dil zülfünü mekân
8. Gün germ olunca kendüye edindi gölgelik

6. **gün:**
Mısra: **7**
Güneş.
7. Çerâglar yakuban gün seni arar ey meh
8. Diler ki bekleye sâyeñ gibi alup yanuñ

7. **gün:**
Mısra: **6**
Güneş.
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

<u>**gün**</u>

1. **günüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Yirmi dört saatlik zaman dilimi.
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

2. **gün:**
Mısra: **27**
gün, zaman.
27. Bir gün boyuñ nihalini seyr eylesem deyu
28. Yıllarla yollar üzre çeker intizâr serv

3. **gün:**
Mısra: **63**
gün, zaman.
63. Baña bunlar şu gün berâber olur
64. Ki ede mihri mâh nûrânî

4. **günde:**-*de*
Mısra: **4**
Zaman, vakit

3. ʿAks-i hâlüñ bu dil-i pür-hûnda tutmuşdur karâr
4. Lâlenüñ ol günde kim bagrında dâgın yakdılar

5. **günlere:**-*ler, -e*
Mısra: **8**
Gün, zaman.
7. Biz hod havâya munkalib etdük vücûdumuz
8. Sâye dahi ne günlere bekler ki yanumız

6. **gün:**
Mısra: **12**
Gün, zaman.
11. Kadem-i himmetinüñ gerd-i felek seyrinden
12. Gün mü var mihr ü mehüñ gözleri mekhûl olmaz

7. **günüdür:**-*üdür*
Mısra: **2**
Zaman, vakit
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

gün doğusu:

1. **gün dogusunda:**
Mısra: **3**
Doğudan esen rüzgar.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

gün gece:
1. **gün gece:**
Mısra: **10**
Gündüz gece.
9. Maglûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
10. Tâ subh olunca eyledi gün gece hande şemʿ

gün gibi:
1. **gün gibi:**
Mısra: **1**
Güneş gibi.
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **gün gibi:**
Mısra: **24**
Güneş gibi.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

3. **gün gibi:**
Mısra: **1**
Güneş gibi.
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

4. **gün gibi:**
Mısra: **19**
Güneş gibi.||Aşikar.
19. Gün gibi hengâm-ı rezm içre alup tîgin ele
20. Zulmet-i şeb gibi aʿdâyi gürîzân eyledi

5. **gün gibi:**
Mısra: **38**
Güneş gibi.
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

6. **gün gibi:**
Mısra: **7**
Güneş gibi.
7. Gün gibi göge erdi başum olalı şehâ
8. Ben ʿâşık-ı felekzede kûyuñda hâk-sâr

7. **gün gibi:**
Mısra: **7**
Güneş gibi.
7. Gün gibi başımuz ererse göge
8. Sâye-veş hâk-i râha mensûbuz

8. **gün gibi:**
Mısra: **3**
Güneş gibi.
3. Yürürken gün gibi her gün şehirde sâye sultânı
4. Kamer-ruhlar serîrinde efendüm şehriyâr ancak

9. **gün gibi:**
Mısra: **6**
Güneş gibi.
5. Ben zerre eylesem eşigüñde senüñ karâr
6. Eflâk olurdu gün gibi ey mâh menzilüm

10. **gün gibi:**
Mısra: **4**
Güneş gibi.
3. Baña yer verdiler saff-ı niʿâlinde harâbâtuñ
4. Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlî-cenâb oldum

gün gibi doğmak:
1. **gün gibi dogdu:**
Mısra: **1**
Güneş gibi en aydınlık biçimde doğmak, peyda olmak.
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

gün gibi meşhûr olmak:
1. **gün gibi meşhûr olurdum:**
Mısra: **13**
Güneş gibi parlamak, görünür, aşina olmak.
13. Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
14. Zerrece ol mâh-rû yanında olsa ragbetüm

gün gibi olmak:
1. **gün gibi olmaga:**
Mısra: **17**
Yukarıda, en tepede olmak.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

gün gibi rûşen:
1. **gün gibi rûşensin:**
Mısra: **7**
Güneş gibi parlak.
7. Saʿâdet Mısrınuñ sultânısın gün gibi rûşensin
8. Hayâlüñ Yûsufuna mesken olmuş tîre çâhem ben

gün pertevi:
1. **gün pertevine:**
Mısra: **6**
Güneş ışınları.
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur:

1. **gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur:**
Mısra: **4**
Güneş ışığını almayan meyve olgunlaşmaz.
3. Bâr-ı ümîd ʿaşk ile erer kemâline
4. Gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur

gün yüzlü mâh:
1. **gün yüzlü mâhumdur:**
Mısra: **1**
Güneş gibi aydınlık yüzlü ay parçası.||Sevgili.
1. ʿÂleme veren ziyâ gün yüzlü mâhumdur benüm
2. Bendesiyem ben anuñ ol pâdişâhumdur benüm

gün yüzlüler:
1. **gün yüzlüler:**
Mısra: **10**
Güneş yüzlü.||Güzel.
9. Ayaklarına sâye-sıfat düşdügüm görüp
10. Gün yüzlüler Hayâlî yüzüm yere sürdüler

2. **gün yüzlülerle:**
Mısra: **9**
Güneş gibi parlak, göz alıcı yüz, güzel ve nur yüzlü
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

3. **gün yüzlümü:**
Mısra: **14**
Güneş yüzlü.||Güzel.
13. Tâliʿümden ya felekden mi Hayâlî bilmezem
14. Görsem ol gün yüzlümü sâyem garîmümdür benüm

4. **gün yüzüñde:**
Mısra: **1**
Güneş gibi parlak yüz.
1. Gün yüzüñde gördüler zülfüñ uzun olmuş yatur
2. Dostum ʿuşşâkuñ ol günden zebûn olmuş yatur

günâh:
1. **günâhumdan:**-*um, -dan*
Mısra: **6**
Suç, Allah katında yasaklanan şey
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

2. **günâhı:**-*ı*
Mısra: **12**
Suç, Allah katında yasaklanan şey
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

3. **günâhum:**-*um*
Mısra: **10**
Suç, Allah katında yasaklanan şey
9. Hayâlînüñ hatâsı çok bilelden kendüsin kıblem
10. Günâhum bendenüñ şehler ʿata kılmak gazâbdan yeg

4. **günâhumdur:**-*umdur*
Mısra: **2**
Suç, Allah katında yasaklanan şey
1. Gerdenümde deme bu zülf-i siyâhumdur benüm
2. Hay zâlim boynuña düşmüş günâhumdur benüm

günâh etmek:
1. **günâh etdi:**
Mısra: **10**
Günah, kusur işlemek.
9. Öldürem derdi Hayâlî kulunu cevr ile yâr
10. Ne günâh etdi ki soñra yine ihmâl etdi

günâh olmak:
1. **günâh olduysa:**
Mısra: **5**
Suç olmak.
5. Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günâh
6. Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm

2. **günâh olmaz:**
Mısra: **1**
Suç olmak.
1. Tenüm ʿaşk âteşi yaksa gam ü derde günâh olmaz
2. Mahabbet şehridür bunda vezîr ü pâdişâh olmaz

günâh çekmek:
1. **günâhı çekelüm:**
Mısra: **6**
İşlenen günahın cezasını çekmek.
5. Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günâh
6. Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm

günâhdan pâk eylemek:
1. **günâhumdan pâk eylemezler:**
Mısra: **3**
Günahlardan temizlenmek.
3. Günâhumdan beni pâk eylemezler bir kadeh meyle
4. Harâbât-ı mugâna gerçi kim geldüm yolundan hem

günbed-i devvâr:
1. **günbed-i devvâra:**
Mısra: **14**
dönen gökkubbe, gökyüzü
13. Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
14. Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış

güncişk âşiyânı:
1. **güncişk âşiyânına:**
Mısra: **32**
Serçe kuşunun yuvası.
31. Sensin ol Şâh-ı hümâyûn-fer ki ʿadlüñ hârisi
32. Mârı güncişk âşiyânına nigeh-bân eyledi

gündüz:
1. **gündüzüm:**-*üm*
Mısra: **8**
Gündüz
7. Nevrûz-ı hüsnüñe ereli hatt-ı müşg-bâr
8. Oldu berâber ey perî geceyle gündüzüm

2. **gündüzün:**-*ün*
Mısra: **3**
Günün aydınlık olan yani güneşle aydınlanan kısmı.
3. Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
4. Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâ-gayr eyle

güne pertevini salmak:
1. **güne pertevini salsa:**
Mısra: **7**
Güneşe aydınlığını göndermek.
7. Cemâli nûru eger güne salsa pertevini
8. Mahabbet odu ile nûr ola ten-i Âzer

güneh:
1. **günehüm:**-*üm*
Mısra: **8**
Günah.
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

güneh-kâr:
1. **güneh-kâra:**-*a*
Mısra: **4**
Günahkar.||Aşık.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

güneş:
1. **güneşi:**-*i*
Mısra: **6**
Güneş
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

2. **güneş:**
Mısra: **35**
Güneş
35. Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
36. Bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber

3. **güneş:**
Mısra: **3**
Güneş
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

4. **güneşden:**-*den*
Mısra: **4**
Güneş
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

5. **güneş:**
Mısra: **1**
Güneş
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

güneş gibi doğmak:
1. **güneş gibi dogup:**
Mısra: **32**
Bütün ihtişamıyla belirmek.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

güneş gibi meşhûr olmak:
1. **güneş gibi meşhûr oldugunca:**
Mısra: **58**
Güneş gibi parlamak, görünür, aşina olmak.
57. Ola ʿadûlarınuñ sâye gibi yüzü siyâh
58. Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr

güneş gibi tutmak:
1. **güneş gibi tutupdur:**
Mısra: **48**
Güneş gibi tutmak.||Fethetmek.
47. Meh-i bürc-i şeref Sultân Süleymân sâye-i Yezdân
48. Ki tîgiyle güneş gibi tutupdur rûy-ı devrânı

güneş ruhsâr:
1. **güneş ruhsârı:**
Mısra: **4**
Güneş gibi parlak yüz.
3. Sâye-i dîvâr-ı hırmânem esîr-i intizâr
4. Ol güneş ruhsârı peydâ eyle pinhân et beni

güneş ruhsâre:
1. **güneş ruhsârenüñ:**
Mısra: **18**
Aydınlık yüz. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

güneş yüzlü meh:
1. **güneş yüzlü mehüñ:**
Mısra: **5**
Güneş yüzlü sevgili.
5. Kim ki olmaz bir güneş yüzlü mehüñ üftâdesi
6. Mahv bil anuñ vücûdun sâye-i dîvârdur

güneşde zerre görmemek:
1. **güneşde zerre görmezler:**
Mısra: **6**
Güneşi zerre yerine koymamak.
5. Şafak-gûn kan içinde dâgını seyr etse ʿâşıklar
6. Güneşde zerre görmezler felekde ayı bilmezler

günlük:
1. **günlük:**
Mısra: **4**
Her biri, tek tek, ayrı ayrı
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

gûr:
1. **gûr:**
Mısra: **16**
Mezar, kabir: gûr-ı maşrık. gûr istân mezarlık. Yaban eşeği.||bkz. Şah Behram, Behram-ı Gur.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

gurâb:
1. **gurâb:**
Mısra: **76**
Karga.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

2. **gurâblar:**-*lar*
Mısra: **6**
Karga.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

3. **gurâb:**
Mısra: **6**
Karga.
5. Dilerseñ olmaga şehbâz-ı ʿâlem-i Melekût
6. Uçurma kara haber seyr edüp gurâb gibi

gûra salmak:
1. **gûra saldı:**
Mısra: **1**
Mezara göndermek, öldürmek.

1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

gurâb-ı rû-siyâh:
1. **gurâb-ı rû-siyâh:**
Mısra: **3**
Yüzü kara karga.||Utanılacak bir şeyi olan.
3. Geçmesün pervâz-gâhından gurâb-ı rû-siyâh
4. Şâhbâz-ı lâ-mekânuñ âşiyânıdur göñül

gurâb-ı şeb:
1. **gurâb-ı şeb:**
Mısra: **4**
Kara karga.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

gûrdan çıkarmak:
1. **gûrdan çıkarup:**
Mısra: **14**
Mezardan çıkarmak.
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

gürîzân eylemek:
1. **gürîzân eyledi:**
Mısra: **20**
Kaçırtmak, kaçırmasını sağlamak.
19. Gün gibi hengâm-ı rezm içre alup tîgin ele
20. Zulmet-i şeb gibi aʿdâyi gürîzân eyledi

gürk-i bârân-dîde:
1. **gürk-i bârân-dîdeyin:**
Mısra: **4**
Eski kurt.||Görmüş geçirmiş.
3. Kürsî-i vaʿzuñda caʿlî aglamakla zâhidâ
4. Aldayımazsın beni ben gürk-i bârân-dîdeyin

gürz:
1. **gürz:**
Mısra: **18**
Sapı uzun büyük topuz.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

2. **gürzünü:**-*ü, -n, -ü*
Mısra: **26**
Sapı uzun büyük topuz.
25. Ser-i aʿdâsına dokunmag içün
26. Eyledi gürzünü girân gonca

gürz-i girân:
1. **gürz-i girânuñla:**
Mısra: **28**
ağır topuz, bozdoğan, şeşber.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

gûş:
1. **gûşuñdaki:**-*uñdaki*
Mısra: **4**
Kulak.
3. Beni ser-halka-i zencîr-i cünûn eyleyen ah
4. Girih-i zülf ile gûşuñdaki mengûşuñdur

2. **gûşuna:**-*una*
Mısra: **1**
Kulak.
1. Her hamîde-kâmetüñ derdini söyler gûşuna
2. Âferîn ser-halka-i ʿuşşâkda mengûşuna

gûş etmek:
1. **guş edeli:**
Mısra: **4**
Dinlemek.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

2. **gûş ederken:**
Mısra: **9**
Dinlemek.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

3. **gûş etdi:**
Mısra: **3**
İşitmek, dinlemek.
3. Nevʿarûs oldugunu gûş etdi Mecnûn kıldı âh
4. ʿÂrızında oldu Leylînüñ duvag efrûhte

4. **gûş etmez:**
Mısra: **2**
İşitmek, dinlemek.
1. Dildârumuñ benümle işiden hikâyetin
2. Gûş etmez oldu Leyli vü Mecnûn rivâyetin

gûş eylemek:
1. **gûş eyle:**
Mısra: **6**
Dinlemek, kulak vermek.
5. Zahm-ı tîg-i yâra karşu âh ü zâr eyler göñül
6. Gel bu gam vâdîsine gûş eyle bülbül sohbetin

2. **gûş eyleñüz:**
Mısra: **2**
Dinlemek, kulak vermek.
1. Yâr gösterdi bize âyîne-i ruhsârını
2. Tûtî-i tabʿuñ yine gûş eyleñüz güftârını

gûş kılmak:
1. **gûş kıl:**
Mısra: **23**
Dinlemek, dikkate almak
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

güşâde olmak:
1. **güşâde olmaga:**
Mısra: **9**
Şenlenmek, ferahlamak.
9. Hayâlî nakşına bakup güşâde olmaga dâʾim
10. Bu şiʿr-i nâzenînüm defter ü dîvâna tapşurdum

2. **güşâde olmasun:**
Mısra: **5**
Şenlenmek, ferahlamak.
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

gûşe:

1. **gûşede:**-*de*
Mısra: **7**
Köşe.
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

2. **gûşe:**
Mısra: **9**
Köşe.
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

3. **gûşesi:**-*si*
Mısra: **5**
Köşe.
5. Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba baş egmez
6. Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben

4. **gûşesi:**-*si*
Mısra: **7**
Köşe.
7. ʿArşa erişsün külâhuñ gûşesi şimdengeru
8. Husrev-i Gâzî Süleymân Hâna beñzetdüm seni

<u>gûşe-i bî-tûşe:</u>
1. **gûşe-i bî-tûşesinüñ:**
Mısra: **12**
Azıksızlık, yokluk köşesi.
11. Fakr vâdîsinde ser-gerdân olan üftâdeler
12. Gûşe-i bî-tûşesinüñ her gece mihmânıdur

<u>gûşe-i bî-tûşe-i fakr:</u>
1. **gûşe-i bî-tûşe-i fakr:**
Mısra: **11**
Yokluğun azıksızlık köşesi.
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

<u>gûşe-i fakr:</u>
1. **gûşe-i fakr:**
Mısra: **1**
Yokluk köşesi.
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

<u>gûşe-i gam:</u>
1. **gûşe-i gamda:**
Mısra: **10**
keder köşesi
9. Biñ ola bencileyin ol şehüñ âvâreleri
10. Gûşe-i gamda Hayâlî nice dermânde yatur

<u>gûşe-i hâlvet:</u>
1. **gûşe-i hâlvetde:**
Mısra: **8**
Yalnızlık köşesi.
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

<u>gûşe-i hammâr:</u>
1. **gûşe-i hammârda:**
Mısra: **10**
Meyhane köşesi.
9. Ey Hayâlî sâgar-ı pür-meyden özge görmedi
10. Gûşe-i hammârda her rind-i dürd-âşâm gül

<u>gûşe-i ʿişret:</u>
1. **gûşe-i ʿişretini:**
Mısra: **6**
İçki içme köşesi.||Meyhane.
5. Sâgar-ı meykedeyi âyîne-i İskender
6. Gûşe-i ʿişretini kişver-i Dârâ bilirüz

<u>gûşe-i külâh:</u>
1. **gûşe-i külâhumuza:**
Mısra: **2**
Taç köşesi.
1. ʿAceb mi verse serin çarh dûd-ı âhumuza
2. Hilâl secde eder gûşe-i külâhumuza

<u>gûşe-i kûy-ı harâbât:</u>
1. **gûşe-i kûy-ı harâbât:**
Mısra: **8**
Meyhane köşesi.
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

<u>gûşe-i meyhâne:</u>
1. **gûşe-i meyhâneden:**
Mısra: **9**
Meyhane köşesi
9. Hayâlî gûşe-i meyhâneden bir dogru yol buldum
10. Götürdüm ayagı ʿişret diyârına kadem çekdüm

2. **gûşe-i meyhânedür:**
Mısra: **6**
Meyhane köşesi
5. Beñzeyelden mey leb-i mey-gûnuna cânânumuñ
6. Gûşe-i meyhânedür âvârelerle meskenüm

<u>gûşe-i mihnet:</u>
1. **gûşe-i mihnetde:**
Mısra: **11**
gam, keder köşesi
11. Gûşe-i mihnetde cân verür Hayâlî derd-mend
12. Bir nazar kılmaz iseñ ey Âsâf-ı devrân aña

2. **gûşe-i mihnetde:**
Mısra: **10**
gam, keder köşesi
9. Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
10. Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur

<u>gûşe-i mihrâb:</u>
1. **gûşe-i mihrâbda:**
Mısra: **8**
Mihrap köşesi.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

<u>gûşe-nişîn:</u>
1. **gûşe-nişîn:**
Mısra: **8**
Köşesine çekilen, münzevi.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

<u>gûsfend:</u>
1. **gûsfendi:**-*i*
Mısra: **49**
Koyun.
49. Gûsfendi ʿadlüñ eyyâmında bulsa bî-şobân
50. Şâne eyler mûyuna ser-pençesin gürg-i gurîn

__gûş-ı hilâl:__
1. **gûş-ı hilâl:**
Mısra: **41**
Yeni aya benzer kulak.
41. Hayâlî nazmuñı gûş-ı hilâl ile işidüp
42. Diler ʿutâride yazdurmaga sipihr-i dü-reng

__gûş-ı hûş:__
1. **gûş-ı hûş:**
Mısra: **23**
Mantık, akıl kulağı. (Dinleyip idrak etmek bağlamında).
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

__gûş-ı şâhî:__
1. **gûş-ı şâhîden:**
Mısra: **9**
?
9. Yaraşur gûş-ı Şâhîden cihâna zîb ü fer verse
10. Hayâlî her sözüñ bir gevher-i deryâ-yi râz ancak

__gussa:__
1. **gussanuñ:***-nuñ*
Mısra: **1**
gam, keder, tasa
1. Sanma ʿâşık gussanuñ dâʾim mekânıdur göñül
2. ʿAşk-ı cânânuñ kadîmî hânedânıdur göñül

2. **gussadan:***-dan*
Mısra: **4**
Ar. Kalbe tari olan sıkıntı, kaygı, tasa.
3. Dâne-i hâlüñ edelden zâg-ı hattuñ pâyimâl
4. Döge döge kendümi bu gussadan un eyledüm

3. **gussa:**
Mısra: **6**
gam, keder, tasa
5. Gam gecesinde tenhâ bîmâr olup yaturken
6. Yanuma gussa geldi bilişde âşinâda

4. **gussa:**
Mısra: **3**
keder
3. Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
4. Sen var ol kadrüñi bilmezler ile şâd yürü

__gussa çekmek:__
1. **gussa çekme:**
Mısra: **3**
Dert çekmek, sıkıntıya maruz kalmak.
3. Gussa çekme mübtelâ-yı ʿaşk olduñsa göñül
4. Çünki bîmâr olmanuñ âhir soñu tîmârdur

__gussa vü gam:__
1. **gussa vü gamla:**
Mısra: **3**
Sıkıntı ve üzüntü.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar göñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

__gussa-i dehr:__
1. **gussa-i dehri:**
Mısra: **2**
dünya sıkıntısı,kaygısı
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

__gussa-i ferdâ:__
1. **gussa-i ferdâ:**
Mısra: **1**
Gelecek kaygısı.
1. Gussa-i ferdâ içün kim der saña endîşe çek
2. Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek

__gussanuñ ser-geştesi:__
1. **gussanuñ ser-geştesi:**
Mısra: **2**
Kederden başı dönen.
1. Kâkül-i müşgîn-i canânuñ perîşân-hâliyüz
2. Gussanuñ ser-geştesi derd ü gamuñ pâmâliyüz

__güstâh:__
1. **güstâhuz:***-uz*
Mısra: **2**
Arsız, edepsiz, hayasız, utanmayıp pervasızca meydana atılan
1. Şol mürîd-i pîr-i ʿaşkuz kim hilâfet isterüz
2. Hâsılı bu yolda güstâhuz icâzet isterüz

2. **güstâh:**
Mısra: **5**
Arsız, edepsiz, hayasız, utanmayıp pervasızca meydana atılan
5. Hâke güstâh gibi basma kadem ey dervîş
6. Ayaguñ altına bak mûr-ı Süleymânem ben

__güstâhlık etmek:__
1. **güstâhlık edüp:**
Mısra: **7**
Saygısızlık, küstahlık etmek.
7. Gubâr-ı pâyına güstâhlık edüp yüzüm sürdüm
8. Göñül âyînesinden jeng-i gam gitdi safâ geldi

__gûşuna asmak:__
1. **gûşuna asdı:**
Mısra: **2**
Kulağına takmak.
1. Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
2. Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef

__gûşuna girmemek:__
1. **gûşuna girmez:**
Mısra: **10**
Duymamak, işitmemek.
9. Ger kulagınca ederlerse gülüñ her pâresin
10. Ey Hayâlî gûşuna girmez fegânı bülbülüñ

2. **gûşuna girmez:**
Mısra: **4**
İşitmek. (Sarhoşluğun verdiği mahmurlukla anlamamak bağlamında).
3. Kanum iç dersem nigâruñ gamze-i hûn-rîzine
4. Nergis-i bîmârınuñ hayfâ ki girmez gûşuna

__gûşuna takmak:__
1. **gûşuna tak:**
Mısra: **31**
Kulağına takmak.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

<u>**gûşunu burmak:**</u>
1. **gûşunu burmak:**
Mısra: **5**
Kulağını bükmek. (Rüzgarın etkisiyle katlanmak).
5. Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
6. Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe

<u>**gûşunu çekmek:**</u>
1. **gûşunu çekerler:**
Mısra: **10**
Kulak kabartmak, dinlemek.
9. Eşʿâr-ı Hayâlî var iken gûşunu şehler
10. Bilsem ne içün lüʾlüʾ-yi lâlâya çekerler

<u>**gûşunu sağır eylemek:**</u>
1. **gûşunu sagır eyledi:**
Mısra: **3**
Kulağını sağır etmek.
3. Gûşunu sagır eyledi şebnem suyu gülüñ
4. Feryâd-ı bülbül ermese tañ mı kulagına

<u>**gûşvâre:**</u>
1. **gûşvâre:**
Mısra: **4**
Far. Küpe.
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

<u>**güvâh:**</u>
1. **güvâhem:**-*em*
Mısra: **12**
Şahit, tanık; delil.
11. Dili dönmez ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd
12. Cevâbın vermedi dest-i gamuñ Mecnûn güvâhem ben

<u>**gûy:**</u>
1. **gûyu:**-*u*
Mısra: **8**
(Fa.) Çevgân oyununda oynanan top.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

2. **gûy:**
Mısra: **10**
(Fa.) Çevgân oyununda oynanan top.
9. Çevgânına irâdet-i Hakkuñ rızâ verüp
10. Çün gûy mihr ü mâh ile galtân olan başum

<u>**gûy eylemek:**</u>
1. **gûy eyledüm:**
Mısra: **9**
Top haline getirmek.
9. Sîne meydânın ser-â-ser dâgdan gûy eyledüm
10. Ey Hayâlî alalı çevgân-ı zülfüñ dûşuna

<u>**gûyâ:**</u>
1. **gûyâyem:**-*yem*
Mısra: **23**
Konuşan.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

2. **gûyâ:**
Mısra: **3**
sanki, âdeta.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

3. **gûyâ:**
Mısra: **13**
sanki, âdeta.
13. Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
14. Kim anuñ olmuş idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

4. **gûyâ:**
Mısra: **19**
sanki, âdeta.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

5. **gûyâ:**
Mısra: **39**
sanki, âdeta.
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

<u>**gûyâ etmek:**</u>
1. **gûyâ eden:**
Mısra: **59**
Konuşturmak, söyletmek.
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

<u>**gûyâ ki:**</u>
1. **gûyâ ki:**
Mısra: **13**
Varsayalım ki, farzedelim ki.
13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

2. **gûyâ ki:**
Mısra: **4**
Sanki.
3. Tîre gönlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

3. **gûyâ ki:**
Mısra: **8**
Sanki.
7. Her boyu servüñ düşüp ayagına yüzler sürer
8. Bir akar sudur bizüm gûyâ ki kalb-i pâkimüz

4. **gûyâ ki:**
Mısra: **10**
Sanki.
9. Buldu zînet kanlu dagumla Hayâlî her elif
10. Servler etrâfını gûyâ ki etdüm nârlık

5. **gûyâ ki:**
Mısra: **4**
Sanki.
3. Gönlümü tâ kim gam-ı dilberle etdüm âşinâ
4. Bir gedâyi ʿâleme gûyâ ki sultân eyledüm

<u>**gûyâ kim:**</u>
1. **gûyâ kim:**
Mısra: **2**
Sanki.
1. Bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür dil-i gam-nâkimüz
2. Aña gûyâ kim kafesdür sîne-i sad-çâkimüz

<u>**gûyâ olmak:**</u>

1. **gûyâ olsa:**
Mısra: **19**
Ötmek, şakımak
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

2. **gûyâ olup:**
Mısra: **3**
Konuşmak, ötmek.
3. Gûyâ olup ceresleri ol şehsüvârımuñ
4. ʿUşşâka derd-i ʿaşkı zebânumdan oy verür

gûyâ zebân:
1. **gûyâ zebân:**
Mısra: **5**
Söyleyen, anlatan dil.
5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

gûy-ı misk:
1. **gûy-ı misk:**
Mısra: **2**
Misk topu.
1. ʿÂrızuñ gülzâr-ı Çîndür gözlerüñ âhû-yı misk
2. ʿAnberîn çevgân saçuñ hâl-i siyâhuñ gûy-ı misk

gûy-ı nazm:
1. **gûy-ı nazmı:**
Mısra: **30**
Nazm sözü.||Şiir.
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

gûy-ı zulm:
1. **gûy-ı zulmü:**
Mısra: **49**
Zulüm topu.||Zulüm.
49. İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
50. Elinde olalı ol Şehriyâruñ ʿadl çevgânı

gûyiyâ:
1. **gûyiyâ:**
Mısra: **7**
Sanki
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

2. **gûyiyâ:**
Mısra: **2**
Sanki
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

3. **gûyiyâ:**
Mısra: **10**
Sanki
9. Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
10. Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar

4. **gûyiyâ:**
Mısra: **6**
Sanki
5. Katı gönlüñ dostum cism-i latîfüñde senün
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

5. **gûyiyâ:**
Mısra: **6**
Sanki.
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

güzâr etmek:
1. **güzâr eder:**
Mısra: **8**
Geçmek.
7. Şehbâz-ı kudretüz ki anadan doganumuz
8. Her dem fezâ-yı ʿarşa eder bâl açup güzâr

2. **güzâr etdüm:**
Mısra: **1**
Geçmek, vazgeçmek.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

güzel:
1. **güzel:**
Mısra: **1**
Güzel.||Dilber.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **güzeller:***-ler*
Mısra: **16**
Güzel.||Dilber.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

3. **güzel:**
Mısra: **20**
Güzel.||Dilber.
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

4. **güzeliyken:***-iyken*
Mısra: **1**
Güzel.||Dilber.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

5. **güzel:**
Mısra: **20**
Güzel, hoş.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

6. **güzel:**
Mısra: **1**
Taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran kişi, dilber, sevgili.
1. Baña bir güzel der bunu muttasıl

güzel bilmek:
1. **güzel bilürem:**
Mısra: **2**
İyi bilmek, iyi tanımak.
1. Bendeñ ebed kulunam ezel bilürem seni
2. İnkârı ko efendi güzel bilürem seni

güzel görmek:

1. **güzel gördü:**
Mısra: **1**
Güzel görmek, iyi düşünmek.
1. Bâzâr-ı kâʾinatda gördü güzel seni
2. Bî-ihtiyâr sevdi dil ey bî-bedel seni

güzellenmek:
1. **güzellenmişsin:***-miş, -sin*
Mısra: **8**
Güzelleşmek.
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

güzeller şâhı:
1. **güzeller şâhınuñ:**
Mısra: **6**
Güzeller sultanı.
5. Her gubârına dilerse reşk ede mihr-i felek
6. Bir güzeller şâhınuñ yolunda hâk olmak gerek

2. **güzeller şâhınuñ:**
Mısra: **7**
Güzeller sultanı.
7. Bir güzeller şâhınuñ Uyup havâ-yi ʿaşkına
8. Kendüyi deryâ gibi pür-ıztırâb ister göñül

güzellik:
1. **güzellik:**
Mısra: **1**
Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsn.
1. Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh saña

2. **güzellik:**
Mısra: **2**
Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsn.
1. Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
2. Ya güzellik şûhluk alnuñda yazular mıdur

güzellikde nazîrüñ yok:
1. **güzellikde nazîrüñ yok:**
Mısra: **7**
Güzellikte benzeri olmamak.
7. Güzellikde nazîrüñ yok iken meyl etme agyâra
8. Hey âfet şanuña düşmez diyeler saña hercâyî

güzer etmek:
1. **güzer etdi:**
Mısra: **23**
Yol etmek,geçilen yol
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

2. **güzer etdüñ:**
Mısra: **5**
Geçmek, geçiş.
5. Ey hayâl-i zülf-i yâr etdüñ gözümden çün güzer
6. Var neheng-i bahre taʿlîm et şinâverlik yolun

güzer eylemek:
1. **güzer eylerdi:**
Mısra: **7**
Geçmek.
7. Bu hâkî tenden eylerdi güzer cân
8. Kemân-ebrûları anı oyalar

2. **güzer eylesün:**
Mısra: **4**
Geçmek, geçirmek.
3. Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uyhuya var
4. Eylesün bâd-ı sabâ gibi güzer âh saña

güzer kılmak:
1. **güzer kıl:**
Mısra: **7**
Geçmek.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

2. **güzer kılsun:**
Mısra: **7**
Geçmek.
7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

güzîde-i âl:
1. **güzîde-i âl:**
Mısra: **12**
Hilesiyle seçilmiş. Hilebaz.
11. Bu bahr-i gussada nâgeh erişdi Hızr gibi
12. Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

güzîn-i ʿilm-i tıb:
1. **güzîn-i ʿilm-i tıb:**
Mısra: **15**
Tıp ilminin takdir toplayanı.
15. Güzîn-i ʿilm-i tıb olan ʿilâcı eylesün Şâha
16. Yürü bizden şu bir merdûd olan şeytâna ʿaşk eyle

H

hâb:
1. **hâb:**
Mısra: **9**
Uyku
9. Gelmege havf eder hâb Hayâlî gözüne
10. Olalı yaşı ile Bahr-i Muhît etrâfı

hâba varmak:
1. **hâba varmak:**
Mısra: **6**
Uyumak
5. Uyhudan açılmaya her şeb kevâkib gözleri
6. Hâba varmak gelmeye bu çeşm-i pür-hûnâbdan

2. **hâba varsa:**
Mısra: **7**
Uyumak
7. Gülşeninde hâba varsa bâgbân-ı gamzesi
8. Devlet-i bîdâra erdüñ gonca-i handânın öp

3. **hâbâ varur:**
Mısra: **3**
Uyumak
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

hâba vermek:
1. **hâba vermezler:**
Mısra: **8**
Uykuya vermek, uyumak.
7. Sofî sen vâkıʿañda ʿârifler
8. Çeşm-i bîdârî hâba vermezler

habâb:
1. **habâb:**
Mısra: **7**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

2. **habâb:**
Mısra: **2**
Kadehin üzerinde olan hava kabarcığı.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

3. **habâbın:**-*ın*
Mısra: **7**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

4. **habâbuñ:**-*uñ*
Mısra: **14**
(Sevgilinin) yüzünü görmek, yüzüne bakmak.
13. Hayâlî kasr-ı ʿayşa urmadın el
14. Habâbuñ hânümânı oldı berbâd

5. **habâbıdur:**-*ıdur*
Mısra: **7**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

6. **habâblar:**-*lar*
Mısra: **4**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
3. Bâg-ı cihânda görmeye sen servi bir nazar
4. Âb-ı revâna gözler olupdur habâblar

7. **habâbıdur:**-*ıdur*
Mısra: **3**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
3. Mahabbet cûyibâr ı kim ser-i âşık habâbıdur
4. Geçit vermez anuñ yolunu başından geçenden sor

8. **habâbından:**-*ından*
Mısra: **3**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

9. **habâba:**-*a*
Mısra: **4**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
3. ʿAşk bezminde melâmet bâdesin nûş eyleyüp
4. Bir habâba saymadı başın geçen âvâreler

10. **habâbın:**-*ın*
Mısra: **15**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
15. Bir habâbın o Beyt-i Maʿmûruñ
16. Bu cihân-ı harâba vermezler

11. **habâb:**
Mısra: **5**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
5. Bâdede yele varur laʿli havâsında habâb
6. Galibâ bencileyin ol dahi âvâresidür

12. **habâb:**
Mısra: **3**
Şarap köpüğü.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

13. **habâb:**
Mısra: **2**
Kadehin üzerinde olan hava kabarcığı.
1. Sâgar lebüñe ʿâşık-ı hûnîn-ciger geçer
2. Her bir habâb bende-i sâhib-nazar geçer

14. **habâb:**
Mısra: **5**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
5. Himmeti bahrinde bir ednâ habâb eyler kıyâs
6. Âsumânuñ haymesin sultân-ı istignâ-yi ʿaşk

15. **habâbı:**-*ı*
Mısra: **10**
Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.
9. Ey Hayâlî perde-i gerdûnu nâleñ kıldı çâk
10. Bir habâbı gûyiyâ âhuñla berbâd eyledüñ

habâb gibi:
1. **habâb gibi:**
Mısra: **2**
Su kabarcıkları gibi.||Göz göz.
1. Gamuñla ayaga düşdüm şarâb-ı nâb gibi
2. ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi

habâb-âsâ:
1. **habâb-âsâ:**
Mısra: **7**
Şarap köpüğü gibi.
7. Habâb-âsâ alup başum elüme
8. Havâ-yi ʿaşka Uyupdur sipâhum

habâb-gûne:
1. **habâb-gûne:**
Mısra: **6**
Su köpüğü gibi olan.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

habâb-ı bezm:
1. **habâb-ı bezmüme:**
Mısra: **5**
Mecliste kadehlerin üstündeki su kabarcıkları.
5. Her habâb-ı bezmüme reşk eyler oldu Câm-ı Cem
6. Tâ ki düşdü üstüme ferr-i Ferîdûnuñ senüñ

habâb-ı câm-ı mey:
1. **habâb-ı câm-ı meyüñ:**
Mısra: **7**
Şarap kadehinin üzerindeki kabarcığı.
7. Habâb-ı câm-ı meyüñ kim diler bozulduâunu
8. Ki şâh-ı şâdînüñ ol kırmızı otagıdur

habâb-ı câm:
1. **habâb-ı câmımuz:**
Mısra: **5**
Şarap kadehinin üzerindeki kabarcığı.
5. Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
6. Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz

habâb-ı eşk-i hûnîn:
1. **habâb-ı eşk-i hûnînüm:**
Mısra: **4**
Kanlı gözyaşının kabarcıkları.||Çok ağlamak.
3. Göñül sahrâsına bir hüsn eli şâhı nüzûl etdi
4. Habâb-ı eşk-i hûnînüm anuñ gül-gûn otagıdur

habâbı kûh-ı belâ:
1. **habâbı kûh-ı belâ:**
Mısra: **28**
Eziyet dağının kabarcıkları.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

habâb-ı lücce-i ʿummân olmak:
1. **habâb-ı lücce-i ʿummân olan:**
Mısra: **8**
Okyanusların engin sularının köpükleri olmak.||Kaybolup gitmek.
7. Evvel benüm firâk ile ʿummân edüp yaşum
8. Soñra habâb-ı lücce-i ʿummân olan başum

habâb-ı mey:
1. **habâb-ı mey:**
Mısra: **3**
Şarabın üzerindeki hava kabarcıkları.
3. Her habâb-ı mey verür ʿâlem fenâsından haber
4. Gösterür her gece ʿömrüñ oldugun kûtâh şemʿ

2. **habâb-ı meyden:**
Mısra: **5**
Şarabın üzerindeki hava kabarcıkları. (Şekil yönüyle dünya bağlamında).
5. Nʾidigini cihânuñ fehm et habâb-ı meyden
6. Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda

habâb-ı sâgar:
1. **habâb-ı sâgar:**
Mısra: **1**
Kadehin üzerinde bulunan kabarcıklar.||Kibirlenme.
1. Ey dil habâb-ı sâgar imiş bârigâh-ı Cem
2. Âvâreler havâsına tâbiʿ sipâh-ı Cem

2. **habâb-ı sâgarı:**
Mısra: **7**
Meclisteki kadehin üzerinde bulunan kabarcıklar.||Kibirlenme.
7. Habâb-ı sâgarı görseñ beni hayr ile yâd et kim
8. Gelüp âvâreler yüzler sürerler aña türbemdür

habâb-ı sâgar-ı bezm:
1. **habâb-ı sâgar-ı bezmüñ:**
Mısra: **14**
Meclisteki kadehin üzerinde bulunan kabarcıklar.||Kibirlenme.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

habâb-vâr:
1. **habâb-vâr:**
Mısra: **10**
Su kabarcığı misali.
9. Şâhum Hayâlînüñ revâ rûzgâr-ı gam
10. Maʿdûm ede vücûdunu nâgeh habâb-vâr

hâb-âlûde:
1. **hâb-âlûdedür:***-dür*
Mısra: **12**
Uykulu, uyku basmış.
11. Devlet-i bîdâr añanlar gaflet uyhusundadur
12. Nergis-i sermest yanında ki hâb-âlûdedür

habba düşmek:
1. **habba düşdü:**
Mısra: **10**
İlaç müptelası olmak. (Sevgilinin beni bağlamında).
9. Dâne-i hâlüñi çehreñde Hayâlî göreli
10. Habba düşdü güzelüm eyledi terk-i afyûn

habbetüʾs-sevdâ:
1. **habbetüʾs-sevdâ:**
Mısra: **4**
Çörek otu.||Sevgilinin beni.
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

hâbda görmek:
1. **hâbda gördüm:**
Mısra: **9**
Uykuda görmek.||Rüya.
9. Hâbda gördüm Hayâlî düşdü Mecnûn pâyuma
10. Bende kıldum kendüme mülk-i belânuñ şâhını

haber:

1. **haberler:**-*ler*
Mısra: **2**
Naklolunan söz.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

2. **haberüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Naklolunan söz.
7. Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
8. Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden

3. **haberin:**-*in*
Mısra: **7**
Haber, bilgi
7. Kime agzı haberin sordum ise yokdur der
8. Dehen-i tengi nigâruñ kati nâyâb gibi

haber ermek:
1. **haber erse:**
Mısra: **47**
Habere ulaşmak.
47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

haber etmek:
1. **haber etse:**
Mısra: **20**
Haber vermek.
19. Gele çini getirmege Fagfûr
20. Haber etse kemîne derbânı

haber sormak:
1. **haber sorsañ:**
Mısra: **9**
Haber sormak.
9. Sorsañ Hayâlîden haber derdüñle çok demler sürer
10. Gözden döküp hûn-ı ciger bu demdür ol demden garaz

haber vermek:
1. **haber ver:**
Mısra: **15**
Bildirmek, haber ulaştırmak.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

2. **haber ver:**
Mısra: **3**
Bildirmek, haber ulaştırmak.
3. Bir haber ver ey gönül cân-ı ʿazîze sînede
4. Yâre varsun eyleyüp refʿ-i hicâb eglenmesün

3. **haber verdi:**
Mısra: **9**
Bildirmek, haber ulaştırmak.
9. Verdi bu bâguñ Hayâlî reng ü rûyundan haber
10. Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhî zerd olan

4. **haber verdüm:**
Mısra: **8**
Bildirmek, haber ulaştırmak.
7. Gönül vasfın işit benden ben ol nûr-ı hakîrem kim
8. Süleymân bârigâhından haber verdüm Süleymâna

5. **haber veren:**
Mısra: **39**
Bildirmek, haber ulaştırmak.
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

haberci olmak:
1. **haberci oldu:**
Mısra: **4**
Haberci olmak.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

habersüz:
1. **habersüzler:**-*ler*
Mısra: **8**
Haberi olmayan.
7. Gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür hakâyık ehline
8. Şol hakîkatden habersüzler çıbanıdur göñül

Habeş:
1. **habeşdür:**-*dür*
Mısra: **4**
Habeşistan.İnsanlarının siyah derili olması yüzünden saç siyahlığını ve yüzdeki siyah beni simgeler.
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

Habeş tıflı:
1. **habeş tıflı:**
Mısra: **6**
Esmer çocuk. (Sevgilinin yanağındaki ben bağlamında).
5. Ruhuñ üstünde gören hâl-i siyâhuñ sanemâ
6. Der Habeş tıflı durur bâg-ı gülistânda yatur

hâb-ı ʿademden uyanmak:
1. **hâb-ı ʿademden uyanmadan:**
Mısra: **8**
Yokluk uykusundan uyanmak.||Var olmak, vücut bulmak.
7. Bir özge ʿâlemüm var idi ʿaşk-ı yâr ile
8. Âdem henüz hâb-ı ʿademden uyanmadan

2. **hâb-ı ʿademden uyanup:**
Mısra: **16**
Ölüm uykusundan uyanmak.
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

hâb-ı gaflet:
1. **hâb-ı gafletde:**
Mısra: **1**
Gaflet uykusu.
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

2. **hâb-ı gafletden:**
Mısra: **9**
Gaflet uykusu.
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

hâb-ı nâz:
1. **hâb-ı nâza:**
Mısra: **2**
Naz uykusu.

1. Ey ʿandelîb gerçi sabr-ı karâra yer yok
2. Gül hâb-ı nâza vardı feryâd ü zâra yer yok

habîb:
1. **habîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Sevgili, mahbup.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

2. **habîb:**
Mısra: **9**
Sevgili
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

3. **habîbüm:**
Mısra: **15**
Sevgilim, canım.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

habîr olmak:
1. **habîr olmak:**
Mısra: **7**
Haberdar olmak
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

habs etmek:
1. **habs eder:**
Mısra: **3**
Hapsetmek.
3. Anuñçün habs eder peykânuñı dil ey kemân-ebrû
4. Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildür

habs eylemek:
1. **habs eyledüm:**
Mısra: **7**
Hapsetmek.
7. Tîrini buldum harîm-i sînede habs eyledüm
8. Oldu peykân-ı ciger-dûzu aña yarar kefîl

habs-i kafesden kurtulmak:
1. **habs-i kafesden kurtulup:**
Mısra: **8**
Kafes bağından kurtulmak.||Ten kafesinden kurtulmak.
7. Döndü şol bülbüle tenden varıcak kûyuna dil
8. Kurtulup habs-i kafesden vara gülzâra düşe

habs-i külâh:
1. **habs-i külâhuñdan:**
Mısra: **4**
Külahın altına gizlenmiş vaziyette olan.
3. Benüm boynuma dahi zulm ü bî-dâd etmesün halka
4. Çıkar habs-i külâhuñdan bu zülf-i ʿanber-efşânı

hacâletten kızarmak:
1. **hacâletten kızarmışdur:**
Mısra: **18**
Utançtan kızarmak.||Pişmek.
17. Tekellüfsüz yenürsin sen dedigiʾçin aña eller
18. Hacâletten kızarmışdur be-gâyet kuzu biryânı

hâce:
1. **hâce:**
Mısra: **45**
hoca, üstat, muallim.
45. Hayâlî sözlerüñi vasf kılma hâce olan
46. Revâ degül kʾola kendü metâʿına dellâl

2. **hâce:**
Mısra: **5**
Hoca, imam.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

3. **hâce:**
Mısra: **7**
Hoca, imam.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

4. **hâceye:**-*ye*
Mısra: **10**
Efendi, hoca.
9. Sabra bî-tâkat olup kıydı Hayâlî câna
10. Döndü şol Hâceye kim el ura sermâyesine

hâce-i ʿâşk:
1. **hâce-i ʿâşk:**
Mısra: **9**
Aşk tüccarı.
9. Hâce-i câna metâʿ-ı gussayı almakdayuz
10. Biz Hayâlî bu fenâ bazârınuñ dellâlıyuz

2. **hâce-i ʿaşkuz:**
Mısra: **5**
Aşk tüccarı.
5. Hâce-i ʿaşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
6. Nakd-ı cânla almaga kâlâ-yi vuslat beklerüz

hâce-i dünyâ-perest:
1. **hâce-i dünyâ-perest:**
Mısra: **8**
Dünyaya düşkün bir hoca.
7. Derdünüñ bir dâgını iki cihâna vermezem
8. ʿAşk bâzârında oldum hâce-i dünyâ-perest

hâce-i hicrân:
1. **hâce-i hicrâna:**
Mısra: **4**
Ayrılık hocası.
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

hâcet degül:
1. **hâcet degül:**
Mısra: **9**
Gerekmez, İhtiyacı yoktur.
9. Ey Hayâlî daʿvî-i ʿaşk eylemek hâcet degül
10. Añladur ʿâşıklığın lâ-büd kişinüñ hâleti

hâcî:
1. **hâcîya:**-*ya*
Mısra: **5**
hacı.
5. Ol hâcîya haram ola ihrâm-ı ʿaşk kim
6. Evvel kademde Kaʿbe-i vasla erişmeye

Hacı Bektâş ocagı:

1. **hacı bektâş ocagı:**
Mısra: **2**
Hacı Bektaş Dergahı.
1. Dâg-ı sînem ehl-i derdüñ olalı baş ocagı
2. Benden uyarur çeragı Hacı Bektâş ocagı

hâcib:
1. **hâcibidür:**-*i, -dür*
Mısra: **43**
Kapıcı, perdeci.
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

hacil eylemek:
1. **hacil eyler:**
Mısra: **60**
Utandırmak.
59. Bahâristân-ı tabʿumda açıldı bir gül-i sûrî
60. Hacil eyler anuñ her bergi evrâk-ı gülistânı

hacil kılmak:
1. **hacil kılmış:**
Mısra: **18**
Utandırmak.
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

hacil olmak:
1. **hacil oldu:**
Mısra: **17**
Utanmaktan yüzü kızarmak.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

haçını suya salmak:
1. **haçın suya salsa:**
Mısra: **7**
Ortodoks Hristiyanların bir din töreni olarak kışın suya haç atmaları. (Kafir sevgili ve çok ağlamak bağlamında).
7. Gözüm yaşında haçın suya salsa ol melek-simâ
8. Mesîhâ gibi eylerdi yaşum her derde dermânı

hâcı-veş:
1. **hâcı-veş:**
Mısra: **6**
Hacı gibi.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

hacletinden yere geçmek:
1. **hacletinden yere geçdi:**
Mısra: **2**
Utancından yere geçmek, çok utanmak.
1. Tâ ki oldu şâh-ı rez pîr-i mugânuñ dikmesi
2. Hacletinden yere geçdi bâgbânuñ dikmesi

had yok:
1. **had yok:**
Mısra: **1**
Sınır olmamak.
1. Gördüler had yok hadeng-i gamzenüñ peykânına
2. Sînemi beñzetdiler ʿuşşâk Ok Meydânına

hadd:

1. **haddi:**-*i*
Mısra: **7**
Yanak.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

2. **haddüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Yanak.
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

3. **haddüñe:**-*üñe*
Mısra: **9**
Yanak.
9. Öygünelden haddüñe şemʿüñ diline düşdü nâr
10. Yardan uçurdular meyl etdügiçün yâra su

4. **haddüñedür:**-*üñedür*
Mısra: **1**
Yanak.
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

hadd ü kaddüñ yâdı:
1. **hadd ü kaddüñ yâdına:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yanağı ve boyunu hatırlamak.
5. Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddüñ yâdına
6. Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

hadd-i cânân:
1. **hadd-i cânânı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

hadd-i gül-gûn:
1. **hadd-i gül-gûn:**
Mısra: **6**
Gül renkli yanak.
5. Kevkeb-i bahtumdur âhum âteşi kılmış siyâh
6. Hâl-i müşgîn kim koduñ ol hadd-i gül-gûn üstüne

2. **hadd-i gül-gûnuñ:**
Mısra: **8**
Gül renkli yanak.
7. Bülbülü nâlân eder gülzâra kanlar agladur
8. Gonca-i laʿl-i lebüñle hadd-i gül-gûnuñ senüñ

hadd-i iʿtidâl:
1. **hadd-i iʿtidâli:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yumuşak yanağı.
1. Gülşen-i ʿâlemde bir mevzûn nihâli gözlerüz
2. Bakmazuz bir serve hadd-i iʿtidâli gözlerüz

hadd-i meh-veş:
1. **hadd-i meh-veşe:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Ay gibi güzel yüzü.
1. Ey sanem şol hâl kim konmuş bu hadd-i meh-veşe
2. Kâfir-i hindû durur kim secde eyler âteşe

haddi yok pâyanı yok:

1. **haddi yok pâyanı yok:**
Mısra: **2**
Sınırı, sonu olmamak.
1. Rûzigâruñ cevrinüñ ben bendeye oranı yok
2. Daʿvî-i remmâle beñzer haddi yok pâyanı yok

haddini bilmemek:
1. **haddini bilmez:**
Mısra: **2**
Sınırlarını, hudutlarını bilmemek.
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

hadeng:
1. **hadengüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin bakışları.
3. Hadengüñ ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
4. Beden gibi içi yaraklu bir hisâra göñül

hadeng-i âh:
1. **hadeng-i âh:**
Mısra: **38**
Ah oku.||Ah etme.
37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

2. **hadeng-i âhumuñ:**
Mısra: **1**
Ah oku.||Ah etme.
1. Hadeng-i âhumuñ zahmın yemiş bir ser-nigûnumsın
2. Bu gün devrümde ey gerdûn zebûnumsın zebûnumsın

hadeng-i cân:
1. **hadeng-i cân:**
Mısra: **7**
Can oku.||Can.
7. Bir hadeng-i cân ile iki cihânı kıldı sayd
8. Âferînler bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâzuma

hadeng-i gamze:
1. **hadeng-i gamzeñe:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yan bakış oku.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

2. **hadeng-i gamzeñe:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yan bakış oku.
1. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüm ne hâkem ben
2. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben

3. **hadeng-i gamzenüñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yan bakış oku.
7. Hadeng-i gamzenüñ saydıdur ey türk-i kemân-ebrû
8. Eger bir Rûsi dilberdir eger hûb-ı Mogol-çîni

hadeng-i gamzenüñ peykânı:
1. **hadeng-i gamzenüñ peykânına:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yan bakış okunun temreni.
1. Gördüler had yok hadeng-i gamzenüñ peykânına
2. Sînemi beñzetdiler ʿuşşâk Ok Meydânına

2. **hadeng-i gamzesi peykânına:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Süzgün bakışının oku.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

hadeng-i yâr:
1. **hadeng-i yâr:**
Mısra: **22**
Sevgilinin bakış oku.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

hadengüñ zahmı:
1. **hadengüñ zahmı:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Süzgün bakışının açtığı yara.
7. Hadengüñ zahmı sînemde gamumla yâr-ı gâr oldu
8. İkisi birlige yetdi unutdular ferâmûşu

hadîs:
1. **hadîsin:***-in*
Mısra: **5**
Sevgilinin hasretinden kaynaklı gözden akan kanlı su
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

hadîs-i laʿl-i şîrîn:
1. **hadîs-i laʿl-i şîrîni:**
Mısra: **2**
Şirin'in yakut taşı gibi kırmızı olan dudağının bahsi.
1. Ciger hûnâbesin nûş etmegi ʿaşk içre benden sor
2. Hadîs-i laʿl-i Şîrîni zebân-ı Kûhkenden sor

hadîs-i Leylî:
1. **hadîs-i leylîden:**
Mısra: **7**
Leyla'nın kıssası, hikayesi.
7. Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
8. Yoluñ düşerse varursañ mezâr-ı Mecnûna

hadîs-i şevk:
1. **hadîs-i şevki:**
Mısra: **5**
Arzu, istek hadisi.
5. Hadîs-i şevki tefsîr edemez âyât-ı ʿaşkı hem
6. Gerekse her perin bülbül teninde bir zebân etsün

Hâfız:
1. **hâfız:**
Mısra: **39**
Ondördüncü yüzyılda yaşamış İran'lı şair. Şiraz'da doğmuştur.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

2. **hâfız:**
Mısra: **35**
Ondördüncü yüzyılda yaşamış İran'lı şair. Şiraz'da doğmuştur.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

hafta:
1. **hafta:**
Mısra: **4**
Yedi Gün, Ard Arda Gelen Yedi Gün.
3. Gün geçer mi yüzde hattuñ fitneye meşk etmeye
4. Hafta mı var leblerüñ uçurmaga cân istemez

2. **haftalarla:**-*larla*
Mısra: **3**
Hafta
3. Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola
4. Ay olur göstermez ol mihr-i cihân-ârâ yüzün

hâʾil olmak:
1. **hâʾil olan:**
Mısra: **7**
Engel olmak.
7. Sûzen-i dildûz-ı gamzeñdür baña hâʾil olan
8. Yohsa eylerdüm tecerrüd kasdini ʿĪsâ gibi

2. **hâʾil olımaz:**
Mısra: **5**
Engel olmak.
5. Müddeʿîler gözümüñ yaşına hâʾil olımaz
6. Hâr u hasler yolunu baglayamaz Ceyhûnuñ

3. **hâʾil olmaya:**
Mısra: **2**
Engel olmak.
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

4. **hâʾil olur:**
Mısra: **6**
Araya girmek, perdelemek.
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

hâk:
1. **hâkem:**-*em*
Mısra: **4**
Toprak.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

2. **hâkden:**-*den*
Mısra: **23**
Toprak.
23. Kesdügi düşmanuñ götürür hâkden başın
24. Beñzer keremde Husrev-i gîtî-sitâna tîg

3. **hak:**
Mısra: **22**
Ar. Allah tealâ.
21. Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tîginüñ
22. Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi

4. **hâkde:**-*de*
Mısra: **7**
Toprak.
7. Şemşîr-i âbdâr-ı Selîm ile hâkde
8. İskenderüñ dehânını memlû luʿâb kıl

5. **hak:**
Mısra: **2**
Ar. Allah tealâ.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

6. **hâke:**-*e*
Mısra: **14**
Hayat çeşmesi||İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı.
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

7. **hâkde:**-*de*
Mısra: **4**
Toprak
3. Dergehinde dil-i ʿuşşâk kaçan olsa hisâb
4. Hâkde tut yine dendâne-i haşhâş yatur

8. **hâküñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Toprak.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

9. **hâke:**-*e*
Mısra: **14**
Toprak.
13. Dûd-ı âhı içre beñzerdi Hayâlî cismine
14. Demek ola idi eger hâke serâb-âlûdedür

10. **hâkimüz:**-*imüz*
Mısra: **4**
Toprak.
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

11. **hâkden:**-*den*
Mısra: **4**
Toprak.
3. Sînemde eşk ü âhum berg-i gam etdi hâsıl
4. Âb u havâ olunca bir hâkden ne bitmez

12. **hâkde:**-*de*
Mısra: **10**
Toprak.
9. Cânâ Hayâlî derdüñ ile dirilür senüñ
10. Şol dem ki hâkde yalıñuz kala kuru baş

13. **hakdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Ar. Allah tealâ.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

14. **hâkde:**-*de*
Mısra: **5**
Yeryüzü.
5. Çün etdüñ kebkebüñ nakşın süreyyâ hâkde yeryer
6. Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak

15. **hâküñdir:**-*üñ, -dir*
Mısra: **8**
Toprak.
7. Kûy-ı Leylâdan kopan her girdibâduñ hem-demi
8. Beñzer ey Mecnûn-ı mihnet-dîde hâküñdir senüñ

16. **hâk:**
Mısra: **2**
Toprak.
1. Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk
2. Eli üzre tutar deñizleri hâk

17. **hâk:**
Mısra: **12**
Toprak.
11. Saña bir dâne hâsıl etmek içün
12. Hâk üftâde cismin eyledi çâk

18. **hâke:**-*e*
Mısra: **4**
Toprak.
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

19. **hak:**
Mısra: **10**
Ar. Allah tealâ.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

20. **hâküme:**-*üme*
Mısra: **11**
Toprak.
11. Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme kan agladı
12. Ol mahabbet ʿaynınuñ bir katre kanıdur göñül

hak budur:
1. **hak budur:**
Mısra: **22**
doğrusu, gerçekte, aslında
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

hâk etmek:
1. **hâk edeli:**
Mısra: **31**
Yerle bir etmek, toprağa katmak.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

2. **hâk etdi:**
Mısra: **3**
Toprak etmek, yok etmek.
3. Çün beni hâk etdi mihrüñ mâh yüz sürdü baña
4. Çihresinde görünen mâhuñ gubârumdur benüm

3. **hâk etdüñ:**
Mısra: **8**
Toprak etmek, yok etmek.
7. Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnuñ devletin
8. Dil-rübâ mahbûblar yolunda hâk etdüñ beni

4. **hâk etmiş:**
Mısra: **8**
Toprak etmek, yok etmek.
7. Gird-i bâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
8. Beni hâk etmiş iken verdi felek bâde yine

hâk eylemek:
1. **hâk eyleyeli:**
Mısra: **5**
Toprak etmek, öldürmek.
5. Mihrüñ yolunda eyleyeli dehr bizi hâk
6. Hurşîd ile mukâbele eyler gubârımuz

hâk ile oynamak:
1. **hâk ile oynar:**
Mısra: **2**
Toprak ile oynamak. (Aşığın gözyaşları ile sevgilinin eşiği toprağını ıslatması ve çocuk gibi bu çamurda oynaması bağlamında).
1. Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
2. Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile

hâk ile yeksân:
1. **hâk ile yeksânem:**
Mısra: **2**
Yerle bir olmak
1. Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bî-cânem ben
2. Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben

hâk ile yeksân eylemek:
1. **hâk ile yeksân eyledüñ:**
Mısra: **2**
Yerle bir etmek
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

hâk olmak:
1. **hâk ol:**
Mısra: **1**
Toprak olma||Ölmek.
1. Yolunda dilberüñ hâk ol tarîk-i bî-bedeldür bu
2. Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ʿameldür bu

2. **hâk oldu:**
Mısra: **9**
Toprak olma||Ölmek.
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

3. **hâk olmuş:**
Mısra: **3**
Toprak olma||Ölmek.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

4. **hâk olsa:**
Mısra: **9**
Toprak olma||Ölmek.
9. Laʿl-ı mey-gûnu firâkından Hayâlî olsa hâk
10. Dikesüz ol hâkisâruñ dostlar tâk üstüne

5. **hâk olursam:**
Mısra: **9**
Ölmek.
9. Yâruñ yolunda hâk olursam Hayâlî ben
10. Kuhl edine gözüne her ehl-i nazar tozum

hâk olan cism:
1. **hâk olan cismüñ:**
Mısra: **3**
Toprak olan vücut.||Ölen beden.
3. Râh-ı derd içre hâk olan cismüñ
4. Zerresin âfitâba vermezler

hak rahmeti:

1. **hak rahmetinde:**
Mısra: **2**
Allah'ın merhametinde. (Ölüm bağlamında).
1. Bir Hayâlî-zâde bendeñ vardur ey Şah-ı Kerîm
2. Añası Hak rahmetinde kendü kalmışdur yetîm

hak rızâsı:
1. **hak rızâsından:**
Mısra: **6**
Allah'ın hoşnutluğu ve rızası.
5. Âsitîn-efşân semâʿ etmek ne hoşdur ʿâşıka
6. Gerdeninde Hak rızâsından ridâsı var ise

hâk saçmak:
1. **hâk saçduñ:**
Mısra: **13**
Başına toprak saçmak.||Bir kimsenin ölümünü istemek için söylenen beddua.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

hâk sebz olur:
1. **hâk sebz olur:**
Mısra: **2**
Toprağın yeşillenmesi.||Baharın gelişi.
1. Şâd olur dil tenüme çünki o peykân batar
2. Sebz olur hâk kaçan katre-i bârân batar

Hak taʿalâ:
1. **hak taʿalâ:**
Mısra: **43**
Allahu teala, namı büyük Allah
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

2. **hak taʿâlâ:**
Mısra: **41**
Allahu teala. Namı büyük Allah.
41. Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
42. Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr

hâk ü hârâ:
1. **hâk ü hârâdan:**
Mısra: **33**
Toprak ve mermer.
33. Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ
34. Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn

hâk üstüne düşmek:
1. **hâk üstüne düşdü:**
Mısra: **4**
Toprağa düşmek.||Aşığın bedeni üzerine düşmek.
3. Sînem üzre görünen yer yer elifler sanmañuz
4. Sâye-i kaddi o servüñ düşdü ben hâk üstüne

2. **hâk üstüne düşmüş:**
Mısra: **2**
Toprağa düşmek.||Aşığın bedeni üzerine düşmek.
1. Dâglar kim zeyn olupdur cism-i sad-çâk üstüne
2. Berg-i güllerdür ki düşmüş gûyiyâ hâk üstüne

hak yolu:
1. **hak yoluna:**
Mısra: **8**
Doğruluk yolu.
7. Cânını fedâ kılan kişi erişür Hakka
8. Hak yoluna vardum ben baş oyandum aldum cân

hakañ:
1. **hakaña:**-*a*
Mısra: **1**
Büyük padişah.
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

2. **hâkân:**
Mısra: **16**
Büyük padişah.
15. Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Süleymân Şâh kim
16. Bir kemîne çâkerin Cemşîd ü Hâkân eyledi

3. **hâkânı:**-*ı*
Mısra: **25**
Büyük padişah.
25. Bugün Hâkânı sensin Türk ü Çînüñ
26. Hezârân çâkerüñ var Hâna beñzer

4. **hâkân:**
Mısra: **13**
Büyük padişah.
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

5. **hâkân:**
Mısra: **10**
Büyük padişah.
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

6. **hâkânı:**-*ı*
Mısra: **5**
Büyük padişah.
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

hâkân olmak:
1. **hâkân oldu:**
Mısra: **10**
Sultan, hükümdar, padişah olmak.
9. Kaşlaruñ çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
10. Kendüñi İran ile Turana hâkân oldu tut

hâkân-ı Çîn:
1. **hâkân-ı çînüñ:**
Mısra: **10**
Çin padişahı.
9. Mülk-i istignâyı şâh olmaz benüm Hanum çeken
10. Çîn-i ebrûsun görüp Hâkân-ı Çînüñ minnetin

hâkân-ı şerʿ:
1. **hâkân-ı şerʿ:**
Mısra: **6**
Şeriatın hakanı.
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

hâkân-ı Türkistân:
1. **hâkân-ı türkistân:**
Mısra: **10**
Türkistan hakanı.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

2. **hâkân-ı türkistân:**
Mısra: **56**
Türkistan hakanı.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

hakâyık ehli:
1. **hakâyık ehline:**
Mısra: **7**
Hakikat ehli.||Doğrular.
7. Gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür hakâyık ehline
8. Şol hakîkatden habersüzler çıbanıdur göñül

hâkdân-i dehr:
1. **hâkdân-i dehre:**
Mısra: **2**
Dünya toprağı.||Dünya.
1. Ey hilâl-i ʿîd-i devrân sâgar-ı gerdân mısın
2. Hâkdân-i dehre feyzin cürʿasın rîzân mısın

2. **hâkdân-ı dehri:**
Mısra: **8**
Dünya toprağı.||Dünya.
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

hâke çekmek:
1. **hâke çeker:**
Mısra: **2**
Toprağın içine, yuvaya taşımak.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

hâke cürʿa dökmek:
1. **hâke cürʿa döker:**
Mısra: **5**
Şarabın sonda kalan tortusunu toprağa dökmek.
5. Şarâb-ı şevkini gerdûn içüp cürʿa döker hâke
6. Elinde mihr-i ʿâlem-tâb bir zerrîn ayagıdur

hâke düşmek:
1. **hâke düşmek:**
Mısra: **4**
toprağa düşmek||ölüm.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

2. **hâke düşmüş:**
Mısra: **10**
toprağa düşmek||ölüm.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

3. **hâke düşmüş:**
Mısra: **5**
Yere düşmek.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

4. **hâke düşüp:**
Mısra: **36**
Yere düşmek.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

5. **hâke düşüp:**
Mısra: **7**
Yere düşmek.
7. Cân verür hâke düşüp sözlerinüñ reşkinden
8. Çeşme-i Hızruñ olup ʿaynına ʿâlem karañu

hâke yeksân:
1. **hâke yeksânem:**
Mısra: **4**
Yerle bir olmuş.||Değersizleşmiş.
3. Sabâ-misâl sebük-rûh su gibi meyyâl
4. ʿAdûya âteş ü ahbâba hâke yeksânem

hâke yüz sürmek:
1. **hâke yüzüm sürüp:**
Mısra: **9**
Toprağa yüz sürmek. (Saygı göstermek bağlamında).
9. Yüzüm sürüp çemenler gibi hâke
10. Duʿâlar eyledüm ol zat-ı pâke

hâki:
1. **hâki:**
Mısra: **12**
Toprak rengi.
11. Hayâlî câm-ı Câmîden içelden cürʿa-i feyzi
12. Gözüñe lsfahânî sürmedür hâki Horâsânuñ

hâk-i beden:
1. **hâk-i bedenle:**
Mısra: **6**
Beden toprağı.||Ruha giydirilen ten elbisesi.
5. Ayagına akardı yaşum bir sehî-kadüñ
6. Cân çeşme-sârı hâk-i bedenle bulanmadan

hâk-i Dârâ:
1. **hâk-i dârâ:**
Mısra: **5**
Dara'nın toprak olmuş bedeni.
5. Hâk-i Dârâ ile bir tıfl edüp bâzî dedi
6. Devlet-i fânîye magrûr olanı seyr eyle

hâk-i der-i cânân:
1. **hâk-i der-i cânâna:**
Mısra: **1**
Sevgilinin kapısının eşiği, tozu.
1. Geçüp cândan seri hâk-i der-i cânâna tapşurdum
2. Meyin içdüm de câmın sâkî-i hicrâna tapşurdum

hâk-i der-i cânân:
1. **hâk-i der-i cânânumı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin kapısının eşiği, tozu.
1. Kapdı çehremden sabâ hâk-i der-i cânânumı
2. Âh kim elden çıkardum dârû-yı dermânumı

hâk-i der-i gülşenî:
1. **hâk-i der-i gülşenî:**
Mısra: **10**
Gülşeni tarikati tekkesinin eşiğinin toprağı.
9. Yüz sürmege Hayâlî erenler ayagına
10. Yıllar durur ki hâk-i der-i Gülşenî geçer

hâk-i deri olmak:
1. **hâk-i deri oldum:**
Mısra: **2**
Kapısının toprağı haline gelmek.

1. Sohbet-i ehl-i selâmetden berî oldum yine
2. Bir melâmet şâhınun1 hâk-i deri oldum yine

hâki gözler:
1. **hâki gözler:**
Mısra: **7**
Yeşile çalan toprak rengi göz.
7. Şaʿşaʿa oklarını atmaga hâki gözler
8. Mihri gerdûn edeli beline rindâne sadak

hâkî kafes:
1. **hâkî kafes:**
Mısra: **4**
Toprak kafes.||Ruh.
3. Tîg-i hasretle tenüm sad-çâkdür nâlân göñül
4. Diñle bu hâkî kafes içindebülbül sohbetin

hâk-i lahid:
1. **hâk-i lahidde:**
Mısra: **44**
Mezar toprağı.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

hâk-i meydân-ı vefâ:
1. **hâk-i meydân-ı vefâ:**
Mısra: **9**
Vefa meydanının toprağı.
9. Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini
10. Bir kadem bas yüzüne yañıla geh gâh yolu

hâk-i mezâr:
1. **hâk-i mezârum:**
Mısra: **4**
Mezar toprağı
3. Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
4. Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân

hâk-i neyistân:
1. **hâk-i neyistân:**
Mısra: **6**
Kamışlık toprağı. (İnleyiş bağlamında).
5. Ol kaşı yânuñ kaçırma oklarından sîneñi
6. Gam beyâbânında bir hâk-i neyistân oldu tut

hâk-ı pâyı kuhlü:
1. **hâk-ı pâyı kuhlünü:**
Mısra: **23**
Ayağı tozunun sürmesi.
23. Hâk-ı pâyı kuhlünü Şâhuñ sabâdan isteyüp
24. Bâguñ eyler nergis-i bîmârına tîmâr gül

2. **hâk-i pâyi kuhlünü:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Ayağı tozunun sürmesi.
5. Eremezsem gerdine açıldı ol nûr-ı basar
6. Hâk-i pâyi kuhlünü isterse nâbînâ gözüm

hâk-i pây:
1. **hâk-i pâyıdur:**
Mısra: **2**
Ayak toprağı.
1. Hayâlüñ şehriyârınuñ gözüm sırça sarâyıdur
2. Göñül halvet-gehi farkumda tâcum hâk-i pâyıdur

2. **hâk-i pâyına:**
Mısra: **8**
Ayak toprağı.
7. Eşk-i çeşmüm göricek serv gibi kâmetüñi
8. Hâk-i pâyına nice akmaya sen meh-rûnuñ

3. **hâk-i pâyuñ:**
Mısra: **7**
Ayak toprağı, eşik.
7. Hâk-i pâyuñ ehl-i ʿaşkuñ nûr-ı ʿaynıdur velî
8. Sînesi içre hayâl-i kâkülüñ îmânıdur

4. **hâk-i pâyüñ:**
Mısra: **9**
Ayak toprağı, eşik.
9. Hayâlî hâk-i pâyüñ tac edinmiş
10. Bu gün Dârâ-yi heft-iklîme beñzer

5. **hâk-i pâyuñ:**
Mısra: **2**
Sevgilinin ayağının toprağı.
1. Bendedür sen gül-ʿizâra merdüm-i âzâdeler
2. Hâk-i pâyuñ olmaga cânlar verür şehzâdeler

6. **hâk-i pâyüñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin ayağının toprağı.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

7. **hâk-i pâyuñdan:**
Mısra: **57**
Ayak toprağı, eşik.
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

8. **hâk-i pâyüñı:**
Mısra: **19**
Ayak toprağı, tozu.
19. Ger bir şehüñ ele getirüp hâk-i pâyüñı
20. Başına efser edüp ola tâcdâr serv

9. **hâk-i pâyuñla:**
Mısra: **8**
Sevgilinin ayağının toprağı.
7. Mihr andan her seher deryûze-i nûr eyleye
8. Hâk-i pâyuñla müşerref olsa fark-ı Ferkadeyn

hâk-i Pervîz:
1. **hâk-i pervîz:**
Mısra: **4**
Elenmiş toprak, toz.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

hâk-i râh:
1. **hâk-i râha:**
Mısra: **8**
Ayak toprağı, tozu.
7. Gün gibi başımuz ererse göge
8. Sâye-veş hâk-i râha mensûbuz

2. **hâk-i râhem:**
Mısra: **1**
Ayak toprağı, tozu.
1. Egerçi sûretâ ednâdan ednâ hâk-i râhem ben
2. Hakîkat ʿalemine nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem ben

3. **hâk-i râhı:**
Mısra: **5**
Ayak toprağı, tozu.
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

__hâk-i râhî:__
1. **hâk-i râhîler:**
Mısra: **10**
Ayak toprağı olup benliklerini aşağılayanlar.
9. Hayâlî dîde-i hurşîde kuhl ola gerdüm
10. Baña dönüp nazar eylerse hâk-i râhîler

__hâk-i râh olmak:__
1. **hâk-i râh ol:**
Mısra: **18**
Yol toprağı olmak, toprak olmak.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

__hâk-i râhıyuz:__
1. **hâk-i râhıyuz:**
Mısra: **1**
sevgilinin yolunun toprağı
1. Kûy-i vefâda bir güzelüñ hâk-i râhıyuz
2. Ey ʿaşk devletüñde cihân pâdişâhıyuz

__hâk-i reh-i erbâb-ı ʿaşk:__
1. **hâk-i reh-i erbâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Âşıkların yolunun toprağı.
5. Ne yolumdur benüm hâk-i rehi erbâb-ı ʿaşk olmak
6. Metâʿı yokdur ey hâce bu bâzâruñ edebden yeg

__hâk-i siyâh:__
1. **hâk-i siyâha:**
Mısra: **5**
Kara toprak.
5. Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
6. Sepme bu sâye-gâhda su her uyura gel

__hâk-i siyâhı zer-i hâlis etmek:__
1. **hâk-i siyâhı zer-i hâlis eder:**
Mısra: **2**
Kara toprağı saf altın haline dönüştürmek.||Sevgilinin yolunda kendini feda etmekle aşığın kazandığı durum.
1. Yolunda dilberüñ hâk ol tarîk-i bî-bedeldür bu
2. Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ʿameldür bu

__hâk-i siyâh-zâde:__
1. **hâk-i siyâh-zâde:**
Mısra: **2**
Kara toprak.
1. Gül saña kanda beñzer ey mihr ü mâh-zâde
2. Sen nûr-ı pâksin ol hâk-i siyâh-zâde

__hâk-i siyeh:__
1. **hâk-i siyehde:**
Mısra: **15**
kara toprak.
15. Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde
16. Ne deñlü var ise ey bî-amân genc

__hâkî ten:__
1. **hâkî tenden:**
Mısra: **7**
Topraktan yaratılmış vücut.
7. Bu hâkî tenden eylerdi güzer cân
8. Kemân-ebrûları anı oyalar

__hâk-i vücûd:__
1. **hâk-i vücûdum:**
Mısra: **1**
Vücut toprağı.||Yaratılış toprağı.
1. Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
2. Cân tıflı dahi ten beşiginde bulunmadan

__hâk-i zemîn:__
1. **hâk-i zemîni:**
Mısra: **10**
Yeryüzü.
9. Şöyle hâk oldu Hayâlî ki bulunmaz gerdi
10. Çarh gırbâl oluban hâk-i zemîni elese

__hakîkat:__
1. **hakîkat:**
Mısra: **67**
Doğru olan, asıl.
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

2. **hakîkatdür:***-dür*
Mısra: **5**
Doğru olan, asıl. Hakikat Sırrı.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

3. **hakîkatden:***-den*
Mısra: **8**
Doğru olan, asıl.
7. Gonca-i gülzâr-ı maʿnîdür hakâyık ehline
8. Şol hakîkatden habersüzler çıbanıdur göñül

4. **hakîkat:**
Mısra: **10**
Doğru olan, asıl.
9. Hayâlî nazmınuñ bir mısraʿından behre-mend ol kim
10. Hakîkat nüktesin söyler bunuñ birdür çogu azı

5. **hakîkat:**
Mısra: **6**
Doğru olan, asıl. Hakikat Sırrı.
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

__hakîkat ʿalemi:__
1. **hakîkat ʿalemine:**
Mısra: **2**
Doğruluk alemi.
1. Egerçi sûretâ ednâdan ednâ hâk-i râhem ben
2. Hakîkat ʿalemine nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem ben

__hakîkat bâdesi:__
1. **hakîkat bâdesini:**
Mısra: **10**
Doğruluk şarabı.
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

__hakîkat bahrinüñ dürrü:__

1. **hakîkat bahrinüñ dürrü:**
Mısra: **17**
Doğruluk denizinin incisi.
17. Hakîkat bahrinüñ dürrü tarîkat mülkünüñ Şâhı
18. Hidâyet çarhınuñ mâhı mürüvvet tahtınuñ Hânı

hakîkat câmı:
1. **hakîkat câmı:**
Mısra: **10**
Doğruluk kadehi.
9. Hayâlî nazmınuñ her nüktesinden neşʾe tahsîl et
10. Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu

hakîkat genci:
1. **hakîkat gencine:**
Mısra: **6**
Doğruluk hazinesi.
5. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
6. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

2. **hakîkat gencine:**
Mısra: **8**
Doğruluk hazinesi.
7. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
8. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

hakîkat râhı:
1. **hakîkat râhını:**
Mısra: **4**
Gerçeğe götüren yol.
3. Tarîkinden ererse menzil-i maksûda her ʿâşık
4. Hakîkat râhını gözler bizüm bir Şâhumuz vardur

hakîkat râhınuñ âgâhı:
1. **hakîkat râhınuñ âgâhiyem:**
Mısra: **1**
Doğruluk yolunun haberdarı.
1. Ehl-i tevhîdem hakîkat râhınuñ âgâhiyem
2. Hânikâh-ı ʿaşk içindesofî-i Allahîyem

hakîkat râhınuñ dervîşi:
1. **hakîkat râhınuñ dervîşine:**
Mısra: **9**
Doğruluk yolunun dervişi.
9. Ermek isterseñ hakîkat râhınuñ dervîşine
10. Gel sücûd eyle Hayâlî Pâdişâhumdur benüm

hakîkat vechi:
1. **hakîkat vechine:**
Mısra: **10**
Gerçeğin, doğrunun bulunduğu taraf.
9. Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
10. Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur

hakîm:
1. **hakîm:**
Mısra: **7**
Gönül çeken ay gibi güzel, sevgili.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

2. **hakîme:**-*e*
Mısra: **3**
Hekim, tabip.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

hakîr zerre:
1. **hakîr zerre:**
Mısra: **2**
Küçük toz parçaları.
1. Demidür ol şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın
2. Hakîr zerre gibi âfitâba yalvarayın

hâkisâr:
1. **hâkisâruñ:**-*uñ*
Mısra: **10**
(Ar.) Toz, toprak içinde kalmış, perişan.
9. Laʿl-ı mey-gûnu firâkından Hayâlî olsa hâk
10. Dikesüz ol hâkisâruñ dostlar tâk üstüne

hâkisâr etmek:
1. **hâkisâr etdi:**
Mısra: **7**
Toprak içinde kalmak.||Perişan etmek.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

hâkister:
1. **hâkister:**
Mısra: **3**
Far. Kül, ateş külü
3. Beñzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
4. Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülüñ

hâkister etmek:
1. **hâkister etdi:**
Mısra: **7**
Kül etmek.
7. Hâkister etdi bülbülü hem-reng edinmege
8. Gel gör ki nakş-ı gül mü degül sûreti gülüñ

hâkister olmak:
1. **hâkister olupdur:**
Mısra: **7**
Kül olmak.
7. Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr
8. Geçirür ince elekden dahi her hâm beni

hâkisterî:
1. **hâkisterî:**
Mısra: **8**
Kül (renginde) olan.
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

hakk:
1. **hakkumdur:**-*umdur*
Mısra: **11**
Ar. İnsan üzerine lâzım, kendine ait olan şey, husus.
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

2. **hakkumdur:**-*umdur*
Mısra: **12**
Ar. İnsan üzerine lâzım, kendine ait olan şey, husus.
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

3. **hakkumdur:**-*umdur*
Mısra: **13**
Ar. İnsan üzerine lâzım, kendine ait olan şey, husus.
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

4. **hakkumdur:**-*umdur*
Mısra: **14**
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

5. **hakkuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
Ar. İnsan üzerine lâzım, kendine ait olan şey, husus.
9. İmriüʾl-Kays gibi oldu Hayâlî hakkuñ
10. Bu fesâhatle der-i Kaʿbeye asmak kâgıd

6. **hakkı:**-*ı*
Mısra: **5**
Mutlak gerçek.||Tanrı.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

7. **hakkuñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Allah
7. Tâ benân-ı muʿcizüñ kılduñ çerâgına fetîl
8. Kudreti eyvânına Hakkuñ olupdur mâh şemʿ

8. **hakkı:**-*ı*
Mısra: **3**
Hakkı için.
3. Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
4. Müyesser olmaya vasluñ ölem gidem ʿâşık

9. **hakkı:**-*ı*
Mısra: **2**
Hak.
1. Bu nazm-ı âbdâr ile fehm et ne söylerem
2. Dîdâr hakkı âb-ı ruh-ı heft kişverem

10. **hakkı:**-*ı*
Mısra: **1**
Ar. İnsan üzerine lâzım, kendine ait olan şey, husus.
1. Rızâñı gözlerem senden gelen derd ü belâ hakkı
2. Sözümden dönmezem ölsem Şehîd-i Kerbelâ hakkı

hakka:
1. **hakka:**
Mısra: **1**
Doğrusu, gerçekte
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

hakka dogrulmak:
1. **hakka dogrulduñ:**
Mısra: **9**
Hakka yönelmek.
9. Evvelde Hayâlî sen dogrulduñ idi Hakka
10. Âhir nefes oldukda yardımcuñ ola Sübhân

hakka erişmek:
1. **hakka erişür:**
Mısra: **7**
Hakka, hakikata ulaşmak.
7. Cânını fedâ kılan kişi erişür Hakka
8. Hak yoluna vardum ben baş oyandum aldum cân

hakka tevfîz etmek:
1. **hakka tevfîz edeli:**
Mısra: **13**
Sorumluluğu Allah'a havale etmek.
13. Edeli kendüyi tevfîz Hayâlî Hakka
14. Düşmen-i rû-siyehüñ aline meşgûl olmaz

hakk-ı nân:
1. **hakk-ı nân:**
Mısra: **10**
Vefa borcu.
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

hakk-ı nemek:
1. **hakk-ı nemek:**
Mısra: **4**
Tuz hakkı.||Vefa borcu.
3. Ol dürü bahr der-kenâr etmiş
4. Var iken aramızda hakk-ı nemek

hakkını edâ etmek:
1. **hakkumı edâ etmezse:**
Mısra: **45**
Hakkını vermemek.
45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleri:
1. **hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleridür:**
Mısra: **7**
Allah'ın lütuflarının işareti.
7. Hakkuñ âsâr-ı ʿinâyetleridür ey dervîş
8. Feyz kim zâhir olur Edhem ü Bektâşından

hakkuñ emri:
1. **hakkuñ emrine:**
Mısra: **13**
Allah'ın buyurdukları, emirleri.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

hâk-sâr:
1. **hâk-sârı:**-*ı*
Mısra: **9**
Toz, toprak içinde kalmış, düşkün.
9. Fikr eylemez Hayâlî sen hâk-sârı dilber
10. Göñlünde ol nigâruñ zerre gubâra yer yok

2. **hâk-sâra:**-*a*
Mısra: **8**
Toz, toprak içinde kalmış, düşkün.
7. Oldu hayâl-i hâllerüñ ile iki gözüm
8. Ben hâk-sâra dîde-i giryân benefşelik

hâk-sâr etmek:
1. **hâk-sâr etdüm:**
Mısra: **8**
Toza toprağa bulanmak, perişan olmak.
7. Bitüp bir gül ʿâlâmet bulmag içün reng ü bûyuñdan
8. Bu sevdâlarla cismüm râh-ı gamda hâk-sâr etdüm

<u>hâkı gil etmek:</u>
1. **hâküm gil edüp:**
Mısra: **3**
Toprağı balçık haline getirmek. (Aşığın bedeni bağlamında).
3. Âb-ı çeşmümle gil edüp ey kazâ hâküm benüm
4. Bî-sütûn-ı derde bir şûrîde Ferhâd et beni

<u>hâl:</u>
1. **hâlümden:**-*ümden*
Mısra: **18**
hâl, durum
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

2. **hâllerle:**-*lerle*
Mısra: **5**
Ben, vücuttaki siyah noktalar
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

3. **hâli:**-*i*
Mısra: **5**
hâl, durum
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

4. **hâle:**-*e*
Mısra: **2**
hâl, durum
1. Gamuñda hem-nefes oldu fegân ü nâle baña
2. Kim ola merhamet etmez bakup bu hâle baña

5. **hâlümi:**-*üm, -i*
Mısra: **61**
hâl, durum
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

6. **hâl:**
Mısra: **2**
Ben, vücuttaki siyah noktalar
1. Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

7. **hâlüm:**-*üm*
Mısra: **29**
Hâl, durum
29. Husrevâ saña hâlüm aglardum
30. Olsa ger sâhib-i beyân gonca

8. **hâlleri:**-*leri*
Mısra: **4**
Hâl, durum
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

9. **hâli:**-*i*
Mısra: **32**
Hâl, durum
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

10. **hâllerden:**-*lerden*
Mısra: **6**
Hakikat gelini'ni bezeyen süsleyici
5. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
6. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

11. **hâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **30**
Far. Bedende olan nokta, ben.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

12. **hâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Far. Bedende olan nokta, ben.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

13. **hâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Ben, vücuttaki siyah noktalar
3. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-kede
4. Laʿl-i cân-bahşuñda hattuñ kâfir-i ʿĪsâ-perest

14. **hâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Ben, vücuttaki siyah noktalar
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

15. **hâlinüñ:**-*inüñ*
Mısra: **5**
Ben, vücuttaki siyah noktalar
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

16. **hâli:**-*i*
Mısra: **3**
Far. Bedende olan nokta, ben.
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

17. **hâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Far. Bedende olan nokta, ben.
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

18. **hâlün:**-*ün*
Mısra: **9**
hâl, durum
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

19. **hâller:**-*ler*
Mısra: **1**
Far. Bedende olan nokta, ben.
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

20. **hâller:**-*ler*
Mısra: **6**
Far. Bedende olan nokta, ben.
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

<u>hâl dili:</u>
1. **hâl diliyle:**
Mısra: **4**

Düşüncelerini duruşuyla, davranışlarıyla sessizce ifade etme.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

2. **hâl diliyle:**
Mısra: **7**
Düşüncelerini duruşuyla, davranışlarıyla sessizce ifade etme.
7. Bunu der hâl diliyle deryâ
8. Derd ile nâle eden her nehre

<u>hâl etmek:</u>
1. **hâl et:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin yüzüne) Ben olarak yerleştirmek.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

2. **hâl etdi:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin yüzüne) Ben olarak yerleştirmek.
5. Âferin Kays-ı nazar-bâza ki cânânesinin
6. Göz karasını ezip çehresine hâl etdi

<u>hâl ü hat:</u>
1. **hâl ü hatuñdan:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Yanaktaki ayva tüyleri ve beni.
7. Levh-i ruhuñda hâl ü hatuñdan alur sebak
8. Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür

<u>hâl ü zülfüñ ʿaksi:</u>
1. **hâl ü zülfüñ ʿaksini:**
Mısra: **5**
Sevgilinin beni ve saçının aksi.
5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

<u>halâs:</u>
1. **halâs:**
Mısra: **4**
Kurtulmak, kurtuluş.
3. Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
4. Sunma elüñ halâs içün ey âşinâ baña

2. **halâsa:**-*a*
Mısra: **5**
Kurtulmak, kurtuluş.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

<u>halâs etmek:</u>
1. **halâs etdüñ:**
Mısra: **9**
Kurtulmak.
9. Cânum alduñ kayd-ı ʿâlemden halâs etdüñ beni
10. Kanum içdi gözlerüñ verdüñ iki bîmâra su

2. **halâs etmek:**
Mısra: **20**
Kurtulmak.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

<u>halâs eylemek:</u>
1. **halâs eyle:**
Mısra: **2**
Kurtulmak.
1. Kılıcuñ zahmıdur cismümde sevdâsı dil ü cânuñ
2. Kapusun aç halâs eyle giriftârın bu zindânuñ

2. **halâs eyleyimez:**
Mısra: **5**
Kurtarmak
5. Gamzesinden beni bir kimse halâs eyleyimez
6. Ser-i zülfü meger ayagına yalvara düşe

<u>halâs kılmak:</u>
1. **halâs kıldı:**
Mısra: **16**
Kurtarmak.
15. Oldum Hayâlî âteş-i ʿaşkuñ semenderi
16. Kıldı halâs Hak beni nâr-ı ʿazâbdan

2. **halâs kılsun:**
Mısra: **11**
Kurtarmak.
11. Kılsun Hayâlî kayd-i bedenden dili halâs
12. Bir murg-ı zeyreküz nola kırsak duzagımuz

<u>halâs olmak:</u>
1. **halâs olmaduk:**
Mısra: **4**
Kurtulmak
3. Gözüñe nergis reşk-i sofî bakmakdan
4. Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden

2. **halâs olmaz:**
Mısra: **14**
Kurtulmak
13. Deryâ tutar elinde sefîne ayagını
14. Olmaz halâs anuñ içün ıztırâbdan

3. **halâs olmuş:**
Mısra: **6**
Kurtulmak
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

<u>hâle:</u>
1. **hâleyi:**-*yi*
Mısra: **5**
Sarhoş gözler.
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

2. **hâleden:**-*den*
Mısra: **8**
Ay ağılı, ay etrafında bazen peyda olan daire.
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

<u>halel ergürmek:</u>
1. **halel ergürmege:**
Mısra: **3**
Arayı açmak.
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

<u>halel gelmek:</u>

1. **halel gelmiş:**
Mısra: **3**
Zarar gelmek, zarara uğramak.
3. Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
4. Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm

halel vermek:
1. **halel vermeyen:**
Mısra: **3**
Zarar vermek.
3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

2. **halel vermiş:**
Mısra: **10**
Zarar vermek.
9. Yâruñ Hayâlî hatt-ı ruhun göricek ʿayân
10. Âyîne-i Sikendere vermiş halel dedüm

hâlet:
1. **hâleti:**-*i*
Mısra: **35**
Durum, hal.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

2. **hâleti:**-*i*
Mısra: **11**
Durum, hal.
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

3. **hâletdedür:**-*de, -dür*
Mısra: **5**
nitelik, durum, hal
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

4. **hâlet:**
Mısra: **3**
Hal, keyfiyet.||Sofilerin vecd hali.
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

5. **hâlet:**
Mısra: **6**
nitelik, durum, hal
5. Dil niyâz içre lebüñ añmasa beñzer aña kim
6. Bezme hâlet gelicek bâde-i hamrâ tükene

hâlet-i ʿaşk:
1. **hâlet-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **2**
Aşkın halleri.
1. Yâr ile hem-halvet ol cismüñde cânuñ duymasun
2. Hâlet-i ʿaşkuñ hikâyet kıl zebânuñ duymasun

halhâl:
1. **halhâlı:**-*ı*
Mısra: **2**
Ayak bileziği.
1. Bir mugbeçeyi gördüm dilberligi çagında
2. Tâc-ı zeri başında halhâlı ayagında

2. **halhâl:**
Mısra: **5**
Ayak bileziği.
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

halhâl etmek:
1. **halhâl etdi:**
Mısra: **8**
Halhal olarak takmak.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

hâlî:
1. **hâlî:**
Mısra: **8**
Boş, her şeyden arınmış.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

hâl-i ʿanberîn:
1. **hâl-i ʿanberîn:**
Mısra: **6**
Güzel kokulu ben.
5. ʿAks-i râh-ı pür-şükûfeñdür miyân-bend-i felek
6. Zıll-i kasruñ çihre-i eyyâma hâl-i ʿanberîn

hâl-i benâgûş:
1. **hâl-i benâgûşuñdur:**
Mısra: **2**
Kulak üzerindeki ben.
1. Dili âşüfte kılan sünbül ü gül pûşuñdur
2. Sabrumı gâret eden hâl-i benâgûşuñdur

hâlî degül:
1. **hâlî degül:**
Mısra: **5**
…-sız olmamak
5. Âdemî kan yutmadan hâlî degül ol demde kim
6. Aña rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

2. **hâlî degül:**
Mısra: **10**
…-sız olmamak
9. Deryâ gibi başumda olaldan havâlarum
10. Hâlî degül sefîne-i dil ıztırâbdan

hâl-i Ferhâd:
1. **hâl-i ferhâda:**
Mısra: **10**
Ferhad'ın durumu.
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

2. **hâl-i ferhâdı:**
Mısra: **8**
Ferhad'ın hali.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

hâl-i hindû:
1. **hâl-i hindû:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Hintli (gibi siyah) beni.
3. Yüzüñde hâl-i hindû gibi tarrâr
4. Düşünde görmedi ʿAyyâr-ı Bagdâd

2. **hâl-i hindûñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Hintli (gibi siyah) beni.

1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

3. **hâl-i hindûña:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Hintli (gibi siyah) beni.
3. Çîn-i zülfüñde göñül var mı giriftâr degül
4. Hâl-i hindûña senüñ Rûmda kim kul olmaz

hâlî koymamak:
1. **hâlî komaz:**
Mısra: **66**
Boş bırakmamak.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

hâl-i miskîn:
1. **hâl-i miskînüñ:**
Mısra: **8**
Sevgilinin misk kokulu beni.
7. Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
8. Yüzüñde hâl-i miskînüñ gibi bir kara dagum var

hâl-i müşg-âsâ:
1. **hâl-i müşg-âsâ:**
Mısra: **8**
Misk kokulu ben.
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

hâl-i müşgîn:
1. **hâl-i müşgîn:**
Mısra: **6**
Misk kokulu ben.
5. Kevkeb-i bahtumdur âhum âteşi kılmış siyâh
6. Hâl-i müşgîn kim koduñ ol hadd-i gül-gûn üstüne

hâlî olmak:
1. **hâlî olma:**
Mısra: **10**
Uzak olmak.
9. Ey Hayâlî ʿömrü zâyiʿ etmeyem derseñ eger
10. Hâlî olma devr içindebir musâhib yârdan

2. **hâlî olmasun:**
Mısra: **12**
Kayıtsız kalmak.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

3. **hâlî olmaz:**
Mısra: **12**
...sız olmak.
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

hâl-i ruh:
1. **hâl-i ruhuñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Yanağındaki ben.
7. Dâguñ cigerde lâle-i bâg-ı firâkdur
8. Hâl-i ruhuñ benefşe-i gülzâr-ı şîvedür

hâl-i ruhsâr:
1. **hâl-i ruhsâruñ:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Yanağındaki ben.
9. Hayâlî hâl-i ruhsâruñ gamından nâr-ı hecr ile
10. Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı

hâl-i siyâh:
1. **hâl-i siyâh:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yüzündeki siyah nokta.
5. Nâme-i şevküñ midür hâl-i siyâh ile hatuñ
6. Kim yazarken damlamışdı gözlerümden kan aña

2. **hâl-i siyâh:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yüzündeki siyah ben.
3. Ruhuñ üstündeki bir hâl-i siyâh
4. Fitne salmaga yeter yüz şehre

3. **hâl-i siyâhı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yüzündeki siyah ben.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

4. **hâl-i siyâhuñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yüzündeki siyah ben.
5. Ruhuñ üstünde gören hâl-i siyâhuñ sanemâ
6. Der Habeş tıflı durur bâg-ı gülistânda yatur

5. **hâl-i siyâhuñ:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yüzündeki siyah nokta.
1. ʿÂrızuñ gülzâr-ı Çîndür gözlerüñ âhû-yı misk
2. ʿAnberîn çevgân saçuñ hâl-i siyâhuñ gûy-ı misk

halîfe-i Bağdâd:
1. **halîfe-i bagdâd:**
Mısra: **35**
Bağdat halifesi.||Halife.
35. Çâkerüñdür Halîfe-i Bagdâd
36. Bir kuluñ oldu Mısr Sultânı

Hâlik:
1. **hâlikini:***-i, -n, -i*
Mısra: **4**
yaratan, Allah
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

Halîl:
1. **halîl:**
Mısra: **6**
Hz. İbrahim.
5. ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
6. Âteş-i sûzâna istiâna ile girdi Halîl

2. **halîl:**
Mısra: **6**
Sadık ve gerçek dost, Hz. İbrahim'e telmihen kullanılabilmektedir.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

hâlis olmak:
1. **hâlis ol:**
Mısra: **7**
Saflaşmak, arınmak.

7. Sîm gibi pûte-i tecrîd içinde hâlis ol
8. Titreme tîzâb-veş bir iki altun üstüne

hâlis ü muhlis:
1. **hâlis ü muhlis:**
Mısra: **37**
Katışıksız, eksiksiz, tam.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

2. **hâlis ü muhlis:**
Mısra: **49**
Katışıksız, eksiksiz, tam.
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

hâlislik:
1. **hâlisligüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Saflık.
7. Zer gibi hâlisligüm her yüzden añlansun deyu
8. Çehremi cânâ bu sevdâ birle altun eyledüm

halk:
1. **halkı:**-*ı*
Mısra: **1**
ahali || insanlar
1. ʿÎd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

2. **halk:**
Mısra: **7**
ahali || insanlar
7. Gül mevsiminde bâdeye fetvâ dilerse halk
8. Eknâf-ı dehre bir nice ʿallâmeyi dagıt

3. **halka:**-*a*
Mısra: **8**
ahali, insanlar.
7. ʿUşşâkı ʿaşk mihnet ile müstedâm eder
8. Halka siyâset ile verür şâh intizâm

4. **halkı:**-*ı*
Mısra: **8**
ahali || insanlar
7. Bir serv boylu mugbeçe meyhânede bu gün
8. Akıtdı halkı su gibi kendü ayagına

5. **halk:**
Mısra: **6**
ahali || insanlar
5. Halvet-i dilde bize cemʿiyyet-i hâtır yeter
6. Halk ile şehrüñ pür olsun mescid-i âzînesi

6. **halkı:**-*ı*
Mısra: **20**
ahali, insanlar.
19. İstemezseñ âteş-i fitneyle sûz-ı ʿâlemi
20. Çakma halkı birbirine seng ile âhen gibi

halka:
1. **halka:**
Mısra: **14**
Daire şeklinde olan şey.
13. Komaz dişde ilişir lokma-i şek
14. Bu halka râhat-ı dendâna beñzer

2. **halkasın:**-*sın*
Mısra: **5**
Daire şeklinde olan şey.
5. Nûrdan bir halkasın bâb-ı necât-ı ʿâleme
6. Ya der-i ikbâle zertâk-ı felek-unvân mısın

3. **halkaların:**-*ların*
Mısra: **3**
Sevgilinin kıvrım kıvrım saçları.
3. Dil-i ʿuşşâka edüp halkaların âyîneler
4. Sidre tâvûsu gibi eyledi cevlân kâkül

halka etmek:
1. **halka etmesün:**
Mısra: **3**
Dolanmak. (Sevgilinin saçları bağlamında).
3. Benüm boynuma dahi zulm ü bî-dâd etmesün halka
4. Çıkar habs-i külâhuñdan bu zülf-i ʿanber-efşânı

halka halka:
1. **halka halka:**
Mısra: **4**
Kıvrım kıvrım.
3. Erzen almışdur eline bülbülü sayd etmege
4. Halka halka cismini kıldı ser-â-ser dâm gül

2. **halka halka:**
Mısra: **7**
Kıvrım kıvrım. (Göğe yükselen ah dumanı bağlamında).
7. Dili fârig eden bu halka halka dûd-ı âhumdur
8. Perî-peykerlerüñ ham-der-ham olmuş kâkülünden hem

halka halka daglar:
1. **halka halka daglar:**
Mısra: **8**
Halka halka yara.
7. ʿAsker-i nefsi havâya çekdiler ahı livâ
8. Halka halka daglar birle zırıh-pûş oldular

2. **halka halka dâglarla:**
Mısra: **6**
Halka halka yara.
5. Ol tezerv-i nâz içün ey derd-i dilber sînemi
6. Halka halka dâglarla dâm-ı sayyâd eyledüñ

halka olmak:
1. **halka olmuş:**
Mısra: **4**
Kıvrılmak.
3. Sîne bir genc-i mahabbetdür ki her dâgı siyâh
4. Halka olmuş gencimüñ üstünde mârumdur benüm

halka-i mâh:
1. **halka-i mâh:**
Mısra: **3**
Ay halkası.
3. Dâne-i encüm eder halka-i mâh etrâfın
4. Murg-ı ervâha felek göz göre sayyâd ancak

halka-i mâhı tutmak:
1. **halka-i mâhı dutup:**
Mısra: **3**
Ay halkasını tutmak.
3. Halka-i mâhı dutup gerdûnu yerinden kapan
4. Şâm-ı gamda kuvvet-i bâzû-yı âhumdur benüm

<u>**halk-ı ʿâlem:**</u>
1. **halk-ı ʿâlem:**
Mısra: **2**
Dünyadaki tüm insanlar, bütün insanlık.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

2. **halk-ı ʿâlem:**
Mısra: **1**
Herkes.
1. Halk-ı ʿâlem ʿandelîbi murg-ı cânum sandılar
2. Etdügi nâlişleri ah ü fegânum sandılar

3. **halk-ı ʿâlemi:**
Mısra: **1**
Dünyadaki tüm insanlar, bütün insanlık.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

<u>**halk-ı cihân:**</u>
1. **halk-ı cihân:**
Mısra: **3**
Herkes, cümlesi.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

<u>**halk-ı zamâne:**</u>
1. **halk-ı zamâne:**
Mısra: **14**
Zamanın yaşayanları.
13. Devr-i kamerde niteki ʿîd-i şerîf erüp
14. Halk-ı zamâne gül gibi handân ola seher

2. **halk-ı zamânenüñ:**
Mısra: **3**
Zamanın yaşayanları.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

<u>**hâll:**</u>
1. **hâll:**
Mısra: **15**
Çiçek motiflerinden yapılan bir tür tezhip, süsleme.
15. Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
16. Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş

<u>**Hallâc:**</u>
1. **hallâc:**
Mısra: **8**
Ene'l-hak "Ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf.
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

2. **hallâcdur:**-*dur*
Mısra: **10**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
9. Meydân-ı Hakda çekdi kemân-ı mahabbeti
10. Hallâcdur Hayâlî benümle kemân atar

3. **hallâc:**
Mısra: **8**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

<u>**hallâk-ı maʿânî:**</u>
1. **hallâk-ı maʿânîdür:**
Mısra: **49**
İran şairlerinden Kemaleddin-i İsfahani'nin lakabı.||Manalar yaratıcısı.
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

<u>**halt olmak:**</u>
1. **halt olduguna:**
Mısra: **1**
Karıştırılmak.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

<u>**hâlini perîşân istemek:**</u>
1. **hâlüm perîşân istemez:**
Mısra: **2**
Halini darmadağın etmek istemek.
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

<u>**hâline nazar kılmak:**</u>
1. **hâlüme nazar kılmaz:**
Mısra: **6**
Haline, durumuna bakmak.
5. Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
6. Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir

<u>**hâlini ʿarz etmek:**</u>
1. **hâlümi ʿarz edemez:**
Mısra: **4**
Halini bildirmek, sıkıntısını anlatmak.
3. Meger açmazdan açam dilbere tûmâr-ı dili
4. Hâlümi ʿarz edemez bir iki parmak kâgıd

2. **hâlümi ʿarz ederken:**
Mısra: **6**
Halini bildirmek, sıkıntısını anlatmak.
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

<u>**hâlüñ gamı:**</u>
1. **hâlüñ gamı:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yüzündeki ben tanesinin tasası.
5. Hâlüñ gamı hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde
6. Yâkuta heves hindi gibi kim gele kâna

<u>**halvâ-yi cennet-dûd:**</u>
1. **halvâ-yi cennet-dûddan:**
Mısra: **2**
(Üzerinde) Cennetin dumanı tüten helva. (Sevgilinin güzel kokusu bağlamında).
1. Hat ki peydâ oldu ol laʿl-i şeker-âlûddan
2. Reng ü bû almak neden halvâ-yi cennet-dûddan

<u>**hâlvet:**</u>

1. **hâlvetinde:**-*i, -n, -de*
Mısra: **4**
Yalnız kalma, tenhaya çekilme, tenhalık.
3. Vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti hoşdur velî
4. Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riyâ

2. **halvetinde:**-*inde*
Mısra: **10**
Yalnız kalma, tenhaya çekilme, tenhalık.
9. Hayâlî göñlümü gördüm harâbât ehli bir mey-keş
10. Vücûdum halvetinde zâhid-i perhîz-gâr etdüm

3. **halvetde:**-*de*
Mısra: **2**
Yalnız kalma, tenhaya çekilme, tenhalık.
1. Ne ziyân etdi saña sûfî şarâb-ı sâfî
2. Yine alup ele halvetde çalarsın lâfı

halvet-geh:
1. **halvet-gehümde:**-*ümde*
Mısra: **9**
Tecrit için bir başına kalınan yer.
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

halvet-hâne-i fikret:
1. **halvet-hâne-i fikretde:**
Mısra: **74**
Tefekkür halvethanesi; düşünme, fikr etme yeri.
73. Mâverâ-yi âferînişdür birine cilve-gâh
74. Biri halvet-hâne-i fikretde sâhib-erbaʿîn

halvet-i dil:
1. **halvet-i dilde:**
Mısra: **5**
Gönül yalnızlığı.
5. Halvet-i dilde bize cemʿiyyet-i hâtır yeter
6. Halk ile şehrüñ pür olsun mescid-i âzînesi

halvet-i hâs eylemek:
1. **halvet-i hâs eylemege:**
Mısra: **7**
(Tenhada) Özel görüşme yapmak.
7. Yâr ile halvet-i hâs eylemege kesretde
8. Her nefesde yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle

hâm:
1. **hâm:**
Mısra: **1**
Olgunlaşmamış.
1. Hâm iken mîve-i cevrüm deme mebzûl olmaz
2. Sanma ey nahl-i cefâ kurtarasın ol olmaz

2. **hâm:**
Mısra: **8**
Terbiye, tecrübe görmemiş.
7. Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr
8. Geçirür ince elekden dahi her hâm beni

hamâm-ı ʿakl:
1. **hamâm-ı ʿakl:**
Mısra: **49**
Akıl güvercini.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

ham-der-ham olmak:
1. **ham-der-ham olmuş:**
Mısra: **8**
Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm olmak.
7. Dili fârig eden bu halka halka dûd-ı âhumdur
8. Perî-peykerlerüñ ham-der-ham olmuş kâkülünden hem

hamdülilâh:
1. **hamdülilâh:**
Mısra: **11**
Allah'a hamdolsun.
11. Hamdülilâh sâyesinde hoş geçürdi bendesin
12. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Hanımuz

2. **hamdülillah:**
Mısra: **2**
Tanrıya hamdolsun.
1. Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
2. Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb

3. **hamdülillah:**
Mısra: **10**
Allah'a hamdolsun, elhamdülillâh.
9. Ey Hayâlî vuslat-ı dilber ne maksûdum benüm
10. Hamdülillah kendümi hicrâna muʿtâd eyledüm

4. **hamdülillah:**
Mısra: **4**
Allah'a hamdolsun, elhamdülillâh.
3. Tâ ki kılduñ şevküñ envârına müstagrak beni
4. Hamdülillah fârig oldum bîm ile ümmîdden

5. **hamdülillah:**
Mısra: **7**
Allah'a hamdolsun, elhamdülillâh.
7. Hamdülillah vermeyüp dünyâ-yı dûnuñ devletin
8. Dil-rübâ mahbûblar yolunda hâk etdüñ beni

hâme:
1. **hâmesi:**-*si*
Mısra: **71**
kamış kalem
71. Tevʾemân-ı nahl-i meryemdür birinüñ hâmesi
72. Birinüñ rengîn kelâmı yüz nigâristân-ı Çîn

2. **hâme:**
Mısra: **7**
Hakk'ın levh-i mahfuzunun bulunduğu yerin tepesi
7. Hâme ile el bir edüp râzumı fâş eyledi
8. İki yüzlü defter ü dîvân elinden el-gıyâs

3. **hâmem:**-*m*
Mısra: **7**
kamış kalem
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

4. **hâmemüñ:**-*m, -üñ*
Mısra: **8**
ilerlemek
7. Hattuñ gele görem deyu durdu şu deñlü kim
8. Kara su indi hâmemüñ cân ayagına

5. **hâmeyem:**-*yem*
Mısra: **5**
Yontulmuş kalem
5. Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
6. Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı

hâme kan ağladı:
1. **hâme kan agladı:**
Mısra: **6**
Kalemin kan ağlaması.||Çekilen eziyetlerin yazılması.
5. Alnumuñ aldı kara yazuların çünki dile
6. Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd

hâme-i kudret:
1. **hâme-i kudret:**
Mısra: **6**
Kudret kalemi.
5. İster iseñ almaga hikmet kitâbından sebak
6. Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i eşcâra bak

hâme-i Manisitân:
1. **hâme-i manisitânımı:**
Mısra: **52**
Mani'nin resim atölyesinin kalemi.
51. Bulurdu rengi tegayyür çü nâzır-ı suʿbân
52. Göreydi hâme-i Manisitânımı Erjeng

hâme-i nakkâş:
1. **hâme-i nakkâş:**
Mısra: **6**
Nakkaş kalemi.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

hâme-i takdîr:
1. **hâme-i takdîre:**
Mısra: **8**
Her şeyi yazan kader kalemi.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkâşına

hâme-i tîr:
1. **hâme-i tîrüñle:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Oka benzeyen kirpiklerinin kalemi.
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

hâmı puhte kılmak:
1. **hâmı puhte kıldı:**
Mısra: **2**
Olgunluğa erişmemiş olanı olgunlaştırmak.
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

hamîde kad:
1. **hamîde kad:**
Mısra: **3**
Bükülmüş, iki büklüm bel.
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

2. **hamîde kaddüm:**
Mısra: **14**
Kambur boy.
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

3. **hamîde kaddüm:**
Mısra: **5**
Kambur boy.
5. Hamîde kaddüm ile çeng gibi zâr oldum
6. Kim uydu bencileyin ʿaşk içinde kânûna

4. **hamîde kadlerine:**
Mısra: **7**
Bükülmüş, iki büklüm bel.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

hamîde-kâmet:
1. **hamîde-kâmetüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
İki büklüm olmuş boy.||Aşık.
1. Her hamîde-kâmetüñ derdini söyler gûşuna
2. Âferîn ser-halka-i ʿuşşâkda mengûşuna

hammâm-vâr:
1. **hammâm-vâr:**
Mısra: **13**
Hamam gibi.
13. Demde germiyyet dilerseñ satmaga hammâm-vâr
14. Hem-dem ol bir rind-i sâhib-dem bulup külhan gibi

hâmûn:
1. **hâmûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Çöl.||Aşığın sinesi.
1. Katre-i jâle ile lâleleri hâmûnuñ
2. Bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur Mecnûnuñ

2. **hâmuna:**-*a*
Mısra: **1**
ova, sahra
1. Bezlini evvel bahâruñ kûha sor hâmuna sor
2. Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor

3. **hâmûn:**
Mısra: **2**
geniş ova, büyük sahra.
1. Kavm-i Leylî seng-i bî-dâd atdı Mecnûn üstüne
2. Ebr-i bârân-ı vefâ yagdurdı hâmûn üstüne

hâmûş:
1. **hâmûşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **4**
Suskun.
3. Sen ne gülşen gülüsün kim bu gün ey lâle-ʿizâr
4. ʿÂlemüñ bülbül-i gûyâları hâmûşuñdur

2. **hâmûşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **8**
Suskun.
7. Peri pervânenüñ olmuşdu zebân-ı hâli
8. Senüñ ey şemʿ yüzüñ göreli hâmûşuñdur

hamûş eylemek:
1. **hamûş eylerdi:**
Mısra: **19**
Suskun bir hale getirmek, susturmak.
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

2. **hâmûş eyleyem:**
Mısra: **6**
Suskun bir hale getirmek, susturmak.
5. Eylesem merâûle-i zülfün görüp bir gulgule
6. Ey nice bülbülleri gülşende hâmûş eyleyem

hamûş olmak:
1. **hamûş oldu:**
Mısra: **7**
Susmak.
7. Yaşumuñ cûyu hamûş oldu görüp deryâyı
8. Terk eder tıfl fegânı varıcak dâyesine

2. **hâmûş oldular:**
Mısra: **6**
Suskun olmak, ses çıkarmamak.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

han:
1. **hanı:**-*ı*
Mısra: **16**
Hükümdar. Eski Türklerde Hakan da denen devlet reisi.
15. Okudular bu ʿursa hürmet edüp
16. Deşt-i Kıpçak elindeki Hanı

2. **hâna:**-*a*
Mısra: **25**
Han, hakan.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

3. **hâna:**-*a*
Mısra: **26**
Han, hakan.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

4. **hâna:**-*a*
Mısra: **26**
Hükümdar. Eski Türklerde Hakan da denen devlet reisi.
25. Bugün Hâkânı sensin Türk ü Çînüñ
26. Hezârân çâkerüñ var Hâna beñzer

5. **hanım:**-*ım*
Mısra: **22**
Hükümdar. Eski Türklerde Hakan da denen devlet reisi.
21. Bu cihân Yaʿkûbunun açıldı aʾmâ gözleri
22. Bûy-ı hulkun birle Hanım Yûsuf-ı Kenʿân mısın

6. **hanum:**-*um*
Mısra: **9**
Hükümdar.
9. Mülk-i istignâyı şâh olmaz benüm Hanum çeken
10. Çîn-i ebrûsun görüp Hâkân-ı Çînüñ minnetin

hançer:
1. **hançer:**
Mısra: **2**
Hançer.
1. Gerçi gõñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

2. **hançerle:**-*le*
Mısra: **5**
Hançer, kılıç
5. Müje hançerle İbrâhîme dönmüş
6. Göz İsmâʿil-veş teslîme beñzer

3. **hançeri:**-*i*
Mısra: **5**
Hançer.||(Sevgilinin) Kirpikleri.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

4. **hançerüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Hançer, kılıç.||Sevgilinin yan bakışı.
3. Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklaruñ
4. Hançerüñ gibi yalıñ yüzlü güzel pehlû-keşe

5. **hançerüñden:**-*üñden*
Mısra: **4**
Hançer, kılıç.||Sevgilinin yan bakışı.
3. Kan aglaya baña şühedâ haylı ger göre
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yâreyi

6. **hançer:**
Mısra: **2**
Hançer.||(Sevgilinin) Kirpikleri.
1. Acıdıcak yaşum ol gül-çehre
2. Mâhîler hançer üşürdü bahre

7. **hançerüñdür:**-*üñdür*
Mısra: **3**
Hançer, kılıç.||Sevgilinin yan bakışı.
3. Yaşum bahrine bâʿis hançerüñdür
4. Bilür bu mâcerâyi murg u mâhî

8. **hançerüñden:**-*üñden*
Mısra: **4**
Hançer, kılıç.||Sevgilinin yan bakışı.
3. Kan aglaya şühedâ haylı ger göstereni
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yarayı

hançer çekmek:
1. **hançer çeküp:**
Mısra: **3**
Hançer çekmek.||Sevgilinin bakışları.
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

hânçer-i Behrâm:
1. **hânçer-i behrâmdan:**
Mısra: **9**
Behram'ın hançeri.
9. Ururken hânçer-i Behrâmdan dem
10. Kemân-ı Rüstem-i Destâna beñzer

hançer-i bürrân:
1. **hançer-i bürrânını:**
Mısra: **14**
keskin kılıç, hançer.
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

hançer-i bürrân-şekil:

1. **hançer-i bürrân-şekil:**
Mısra: **24**
Keskin hançer misali.
23. Mihrüñi cânda görüp başuma kasd etdi felek
24. Eyleyüp mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekil

hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk:
1. **hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **1**
Aşkın kanlar yağdıran hançeri.
1. Sîneme kâr eyleyelden hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk
2. Zahmınuñ kanından açıldı nice gülzâr-ı ʿaşk

hançer-i Söhrâb:
1. **hançer-i söhrâb:**
Mısra: **6**
Rüstem'in oğlu Suhrab'ın hançeri.
5. Taʿne okların atar kaşuñ kemân-ı Rüstemʾe
6. Kirpigüñe hançer-i Söhrâb beñzer beñzemez

hançerler çekmek:
1. **hançerler çeken:**
Mısra: **2**
Sevgilinin parlak yüzü üzerideki kaşları.
1. Fer veren mâha cemâl-i bâ-kemâlüñdür senüñ
2. Mihre hançerler çeken iki hilâlüñdür senüñ

handân:
1. **handândur:***-dur*
Mısra: **2**
Far. Gülücü, gülen, gülegen.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

2. **handân:**
Mısra: **18**
gülen, gülücü, şen, açık, mesrur
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

3. **handân:**
Mısra: **11**
Gülücü, gülen.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

4. **handânem:***-em*
Mısra: **12**
Far. Gülücü, gülen, gülegen.
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

5. **handân:**
Mısra: **2**
Far. Gülücü, gülen, gülegen.
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

handân eylemek:
1. **handân eyledi:**
Mısra: **2**
Sevinçli, mutlu kılmak.
1. ʿĪd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

handân olmak:
1. **handân ol:**
Mısra: **85**
Gül gibi gülümsemek.||Gülün açılması.
85. Gül gibi sen gülşen-i ʿâlemde handân ol velî
86. Düşmen-i bî-dînüñe olsun felek pür-kibr ü kîn

hande:
1. **hande:**
Mısra: **3**
Gülme, gülüş
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **handeyle:***-yle*
Mısra: **1**
Gülme, gülüş
1. Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
2. Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih

3. **hande:**
Mısra: **6**
Gülme, gülüş
5. ʿÂşık belâya kâil bülbül figâna mâʾil
6. Olmuş nasib hande her kebk-i kühsâra

hande etmek:
1. **hande eder:**
Mısra: **16**
Gülümsemek.
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

2. **hande eder:**
Mısra: **2**
Gülümsemek.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

3. **hande etdügiçün:**
Mısra: **5**
Gülümsemek.
5. Ben cân eritdügümde ol hande etdügiçün
6. Dolaşup incidürler pervâneler çerâgı

hande eylemek:
1. **hande eyledi:**
Mısra: **10**
Güldürmek.
9. Maglûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
10. Tâ subh olunca eyledi gün gece hande şemʿ

2. **hande eyler:**
Mısra: **36**
Güldürmek.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

handeden dendânı görünmek:
1. **handeden dendânı görünür:**
Mısra: **30**
Güldüğü zaman dişleri görünmek.||Süreyya yıldız kümesi.
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

hande-i dilber:

1. **hande-i dilber:**
Mısra: **10**
Güzelin gülüşü.
9. Gel surâhî kulkulü zevkın Hayâlîden işit
10. Hande-i dilber safâsın ʿâşık-ı mahzûna sor

hâne:
1. **hâne:**
Mısra: **20**
Gönül evi.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

2. **hânesin:**-*sin*
Mısra: **3**
Ev
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

3. **hâne:**
Mısra: **2**
Ev.||Yer.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

4. **hânede:**-*de*
Mısra: **2**
Ev, mesken.||Ahır türünden bir yer.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

5. **hâne:**
Mısra: **5**
Ev.||Yer.
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

6. **hânemüz:**-*müz*
Mısra: **6**
Ev.||Yer.
5. Bâdeye göz diküp habâb gibi
6. Hânemüz olmadan harâb içelüm

7. **hâne:**
Mısra: **4**
Ev.||Yer.
3. Al destüñe piyâle ki göñlün safâ bula
4. Târîk olur şu hâne ki olmaya aña câm

8. **hânesin:**-*sin*
Mısra: **6**
Ev.||Yer.
5. Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken
6. Habâbuñ hânesin ben menzil ü meʾvâdan el çekdüm

9. **hânede:**-*de*
Mısra: **3**
Ev.||Yer.
3. Çekse bir hânede nakkâş ʿizârı nakşın
4. Ura pervâne başın şemʿ sanup dîvâra

10. **hânemüze:**-*müze*
Mısra: **2**
Gönül evi.
1. Bûm ʿcâr eyler iken konmaga vîrânemüze
2. Ol hümâ hîç ola mı sâye hânemüze

hâne küncü:
1. **hâne küncünden:**
Mısra: **9**
Evin köşesi.
9. Ey Hayâlî hâne küncünden ferâgum var bu gün
10. ʿİşretüm devrânıdur açıldı bâg-ı meclisüm

hânedân:
1. **hânedân:**
Mısra: **5**
Soylu aile.
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

hânedân-ı ʿaşk-ı Mecnûn:
1. **hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan:**
Mısra: **3**
Mecnun'un aşkının soyu.
3. Hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan beri vîrân idi
4. Sîm-i eşküm harc edüp vîrânın âbâd eyledüm

hâne-i ʿaşk:
1. **hâne-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **1**
Aşk evi.
1. Saldugunda hâne-i ʿaşkuñ ezel bünyâdını
2. Taşa kullandum belâ iklîminüñ Ferhâdını

hâne-i cism:
1. **hâne-i cismüm:**
Mısra: **1**
Varlık hanesi.||Beden.
1. Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
2. Zulmet-serâmı cilvegeh-i âfitâb kıl

hâne-i dervîş:
1. **hâne-i dervîşde:**
Mısra: **68**
Dervişin evi.||Tekke.
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

hâne-i dil:
1. **hâne-i dilde:**
Mısra: **7**
Gönül evi.
7. Hâne-i dilde karâr eyle gel ey genc-i murâd
8. Çok zaman oldu senüñ ʿaşkuña virânumdur

2. **hâne-i dilden:**
Mısra: **7**
Gönül evi.
7. Eksük olmaz hâne-i dilden belâ vü derd ü gam
8. Köhne mihmân-hânedür sanmañ bunuñ mihmânı yok

hâne-i endûh:
1. **hâne-i endûhu:**
Mısra: **8**
Üzüntü evi.||Gönül.
7. Çünki bu maʿmûre-i ʿâlem olupdur bî-sebât
8. Bâde seyli hâne-i endûhu vîrân eylesün

hâne-i göñül:

1. **hâne-i göñlüme:**
Mısra: **5**
Gönül evi.||Gönül.
5. Hâne-i göñlüme hayâli girüp
6. Verdi gam nakdini kirâ yerine

hâne-i harâbât:
1. **hâne-i harâbâtı:**
Mısra: **9**
Meyhaneler.
9. Rindler hâne-i harâbâtı
10. Milk-i Efrâsiyâba vermezler

hâne-i kalb:
1. **hâne-i kalbüme:**
Mısra: **3**
Gönül evi.
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

2. **hâne-i kalbüñde:**
Mısra: **14**
Gönül evi.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

hâne-i Leylâ:
1. **hâne-i leylâyı:**
Mısra: **8**
Leyla'nın evi, Leyla'nın gönlü.
7. Kıldı şerer-i âh ile Mecnûn anı zer-kâr
8. Sen hâne-i Leylâyı siyeh şâl mı sanduñ

hâne-i merdüm:
1. **hâne-i merdüm:**
Mısra: **4**
İnsanın evi.
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

hâne-i nazm:
1. **hâne-i nazmum:**
Mısra: **9**
Şiir evi.||Gökyüzünü konu edinen ve bu yönüyle rasathane gibi olan şiirler.
9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿĪsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

hâne-i zühd:
1. **hâne-i zühdü:**
Mısra: **7**
Dinin emirlerini tamı tamına yeri getirme evi, zahitlik evi.
7. Sâkiyâ bozsa ʿaceb mi hâne-i zühdü şarâb
8. Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâra su

hânesi siyâh olmak:
1. **hânesi siyâh olur:**
Mısra: **2**
Evi, barkı kararmak. (Sevgilinin siyah gözleri bağlamında).
1. Mecnûn gözüyle Leylî hayâline cilve-gâh
2. Sahrâ-nişîn olanuñ olur hânesi siyâh

hân-ı hüsn:
1. **hân-ı hüsnü:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) güzellik sofrası.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

hân-ı ihsân:
1. **hân-ı ihsânı:**
Mısra: **12**
Cömertlik sofrası.
11. Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü niʿmetler
12. Cemiʿ-i halka bahş oldu o demde hân-ı ihsânı

2. **hân-ı ihsânuñ:**
Mısra: **43**
Cömertlik sofrası.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

hân-ı visâl:
1. **hân-ı visâli:**
Mısra: **7**
Sevgili dergâhı||Sevgili'nin kendisi (visal bağlamında)
7. İstedüm hân-ı visâli kapısından baş açup
8. Yürü dervîş yoluñu kim vere Allâh dedi

hân-ı visâl-i yâr:
1. **hân-ı visâl-i yâr:**
Mısra: **9**
Sevgiliye kavuşma sofrası.
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

hânikâh:
1. **hânikâha:**-*a*
Mısra: **5**
Tekke.
5. Hânikâha reh-i zerk ile ko gitsün sofî
6. Kûçe-i meykededür ʿârif-i âgâh yolu

hânikâh-ı ʿaşk:
1. **hânikâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
Aşk tekkesi.
1. Ehl-i tevhîdem hakîkat râhınuñ âgâhiyem
2. Hânikâh-ı ʿaşk içindesofî-i Allahîyem

2. **hânikâh-ı ʿaşkda:**
Mısra: **4**
Aşk tekkesi.
3. Esrâr-ı kâʾinâta ezel cürʿadân iken
4. Ben hânikâh-ı ʿaşkda hayrân idüm saña

2. **hânikâh-ı ʿaşkda:**
Mısra: **1**
Aşk tekkesi.
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

hânikâh-ı çarh:
1. **hânikâh-ı çarhda:**
Mısra: **7**
Gökyüzü misafirhanesi.
7. Hânikâh-ı çarhda bir mürşid-i nûrânîdür
8. Nûrdan seccâdesi dûşunda seyr eyler güneş

hânikâh-ı Cem:
1. **hânikâh-ı cem:**
Mısra: **10**
Cem'in tekkesi.
9. Mihre Hayâlî nûr verür câm-ı ʿişretüm
10. Her meykede olalı baña hânikâh-ı Cem

hanlaruñ hânı olmak:
1. **hanlaruñ hânı ola:**
Mısra: **2**
Sultanların sultanı olmak.
1. Bir kuluñ kim Rûm Hassânı ola
2. Şehriyârı hanlaruñ hânı ola

hânümân:
1. **hânümânı:**-*ı*
Mısra: **14**
Ev, bark
13. Hayâlî kasr-ı ʿayşa urmadın el
14. Habâbuñ hânümânı oldı berbâd

2. **hânumânın:**-*ın*
Mısra: **6**
Ev, bark
5. Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim
6. Hânumânın yele verdi açdıgıyçün râz gül

3. **hânumânum:**-*um*
Mısra: **2**
Ev, bark
1. Şemʿ gibi sanmañuz tenhâ zebânum sûhte
2. Âteş-i âhumla oldu hânumânum sûhte

4. **hânümânın:**-*ın*
Mısra: **8**
Ev, bark
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

hânümân-ı bülbül:
1. **hânümân-ı bülbüle:**
Mısra: **2**
Bülbül yuvası.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

hâr:
1. **hâr:**
Mısra: **15**
Diken||Rakip.
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿÎsâ dedüm

2. **hârun:**-*un*
Mısra: **16**
Diken||Rakip.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

3. **hârı:**-*ı*
Mısra: **4**
Diken||Rakip.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

4. **har:**
Mısra: **2**
Diken||Rakip.
1. Rakîbüñ dilberâ kûyuñda neyler
2. Ki ʿÎsâ ile göke çıkmadı har

5. **harını:**-*ı, -n, -ı*
Mısra: **1**
Diken||Rakip.
1. Harını bu çemenüñ nahl-i dil-ârâ bilirüz
2. Açılan nergisini dîde-i bînâ bilirüz

6. **hâra:**-*a*
Mısra: **5**
Far. Diken
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

7. **hârlar:**-*lar*
Mısra: **6**
Far. Diken
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

8. **hârı:**-*ı*
Mısra: **10**
Far. Diken
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

9. **harem:**-*em*
Mısra: **8**
Eşek.
7. Bu âdem öldürür dirilürken Mesîh-vâr
8. Her bir at ugrusu beni sanur ki bir harem

10. **hâr:**
Mısra: **5**
Diken||Rakip.
5. Baña dil uzadur ey gonce-i nevrüste her bir hâr
6. Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistânı

hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül:
1. **hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül:**
Mısra: **48**
Daldan evvel diken uç verir, dikenden sonra da gül açar.
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

hâr ü ʿalef:
1. **hâr ü ʿalef:**
Mısra: **8**
Diken ve saman.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

hâr ü has:
1. **hâr ü has:**
Mısra: **82**
Diken, çerçöp
81. Âsitânuñda nola ednâ isem deryâyı gör
82. Hâr ü has farkındadur kaʿrındadur dürr ü semîn

2. **hâr ü has:**
Mısra: **5**
Çerçöp.

5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

3. **hâr u hâse:**
Mısra: **4**
Çerçöp.
3. Sensüz ey gül bu cihân gülşeni çeşmümde benüm
4. Beñzer ol bahr kenârında olan hâr u hâse

4. **hâr u hasler:**
Mısra: **2**
Çerçöp.
1. Sanma sen cûy bizi biz akıcak deryâyuz
2. Hâr u hasler götürüp gitmede bî-pervâyuz

5. **hâr u hasler:**
Mısra: **6**
Diken, çerçöp.||Rakip.
5. Müddeʿîler gözümüñ yaşına hâʾil olımaz
6. Hâr u hasler yolunu baglayamaz Ceyhûnuñ

6. **hâr u hasler:**
Mısra: **10**
Diken, çerçöp.||Rakip.
9. Ey Hayâlî gül-i rengînlerine reşk edüp
10. Hâr u hasler nola taʿn eyler ise gülşenüme

<u>hâr u zâr:</u>
1. **hâr u zâr:**
Mısra: **6**
Hor ve zavallı.
5. Destüñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

<u>hârâ:</u>
1. **hârâ:**
Mısra: **6**
Pek katı taş, mermer.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

2. **hârâları:**-*ları*
Mısra: **17**
Katı, sert taş. (Sertlik bağlamında).
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

3. **hârâ:**
Mısra: **6**
Pek katı taş, mermer.
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

4. **hârâda:**-*da*
Mısra: **7**
Üzeri menevişli kumaş.
7. Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
8. Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş

5. **hârâyi:**-*yi*
Mısra: **5**
Pek katı taş, mermer.
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

6. **hârâları:**-*ları*
Mısra: **6**
Pek katı taş, mermer.
5. Nâlesine gördü Ferhâduñ getirmez tâkati
6. Bî-sütûn basdı anuñçün bagrına hârâları

<u>hâra geçmek:</u>
1. **hâra geçmedi:**
Mısra: **13**
beğenilmek, hoşa gitmek.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

<u>harâb:</u>
1. **harâb:**
Mısra: **66**
bozulmuş, yıkılmış, viran.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

2. **hârâba:**-*a*
Mısra: **8**
bozulmuş, yıkılmış, viran.
7. Karâr-gâhı idi bir zamanda bir şâhuñ
8. Göñül sarâyı ki şimdi hârâba yüz tutdu

<u>harâb-âlûde:</u>
1. **harâb-âlûdedür:**
Mısra: **4**
Perişan.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

<u>harâb etmek:</u>
1. **harâb etdüñ:**
Mısra: **66**
Harap, virane hale getirmek; yıkmak.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

<u>harâb eylemek:</u>
1. **harâb eyleye:**
Mısra: **15**
Yıkmak, viran etmek.
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

<u>harâb kılmak:</u>
1. **harâb kıl:**
Mısra: **1**
yıkmak; bozmak; viran eylemek
1. Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
2. Zulmet-serâmı cilvegeh-i âfitâb kıl

2. **harâb kılmasun:**
Mısra: **9**
yıkmak; bozmak; viran eylemek
9. Gözüñe arkalanup kılmasun cihânı harâb
10. Efendüm iki gözüm girmesün vebâle kaşuñ

<u>harâb olmak:</u>
1. **harâb olmadan:**
Mısra: **6**
bozulmak, yıkılmak, viran olmak.
5. Bâdeye göz diküp habâb gibi
6. Hânemüz olmadan harâb içelüm

2. **harâb olupdur:**
Mısra: **1**
Yıkılmak, tahrip olmak.
1. Harâb olupdur ol âbâd gördügüñ göñlüm
2. Gamuñla dopdoludur şâd gördügüñ göñlüm

harâb-âbâd:
1. **harâb-âbâddan:**-*dan*
Mısra: **2**
Harabe, yıkık dökük yer.
1. Merhamet umma göñül bu gerdiş-i bî-dâddan
2. Kimse maʿmûr olmamışdur bu harâb-âbâddan

2. **harâb-âbâdı:**-*ı*
Mısra: **6**
Harabe, yıkık dökük yer.||Aşığın gönlü.
5. Göñlümü yıkmaga ol seng-dil almış ele taş
6. Belki maʿmûr edeyin der bu harâb-âbâdı

harâbât:
1. **harâbât:**
Mısra: **9**
Meyhaneler, içki içilen yerler.
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

2. **harâbât:**
Mısra: **7**
Meyhaneler, içki içilen yerler.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

3. **harâbât:**
Mısra: **7**
Meyhaneler, içki içilen yerler.
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

4. **harâbâtuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Meyhaneler, içki içilen yerler.
3. Baña yer verdiler saff-ı niʿâlinde harâbâtuñ
4. Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlî-cenâb oldum

5. **harâbât:**
Mısra: **3**
Meyhaneler, içki içilen yerler.
3. Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
4. Gınâ iklîminüñ sultânı oldum kimyâ buldum

harâbât ehli:
1. **harâbât ehli:**
Mısra: **7**
Meyhane ehli.
7. Dün harâbât ehli mey içre hababı gördüler
8. Kan yaşumdan seyle varmış hânumânum sandılar

2. **harâbât ehli:**
Mısra: **10**
Meyhane ehli.
9. Hayâlî bâde-i ʿaşkıyla yâruñ
10. Harâbât ehli oldu pârisâlar

3. **harâbât ehli:**
Mısra: **9**
Meyhane ehli.
9. Hayâlî göñlümü gördüm harâbât ehli bir mey-keş
10. Vücûdum halvetinde zâhid-i perhîz-gâr etdüm

4. **harâbât ehline:**
Mısra: **3**
Meyhane ehli.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

5. **harâbât ehline:**
Mısra: **3**
Meyhane ehli.
3. Sunaldan câm-ı teklîfi harâbât ehline ʿâşık
4. Sifâl-i künc-i meyhâne gelür sîm ü zehebden yeg

harâbât erleri:
1. **harâbât erleri:**
Mısra: **5**
Meyhane sakinleri.
5. Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler anı
6. Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler

2. **harâbât erlerin:**
Mısra: **9**
Meyhane sakinleri.
9. Harâbât erlerin hoş gör Hayâlî
10. O sûrete yürür anca velî var

3. **harâbât erlerinüñ:**
Mısra: **12**
Meyhane sakinleri.
11. Geh münâcât ehlinüñ saff-ı niʿâlidir yerüm
12. Geh harâbât erlerinüñ çâker-i dergâhiyem

harâbât içre:
1. **harâbât içre:**
Mısra: **1**
Meyhane içinde.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

harâbâtî:
1. **harâbâtî:**
Mısra: **5**
Sarhoş.
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

harâbât-ı ʿaşk:
1. **harâbât-ı ʿaşkda:**
Mısra: **9**
Aşk meyhanesi.
9. Oldum Hayâlî yine harâbât-ı ʿaşkda
10. Üstüne cürʿalar dökülür bir melâmetî

harâbât-ı mugân:
1. **harâbât-ı mugâna:**
Mısra: **4**
Mecusilerin meyhanesi.||Meyhane.
3. Günâhumdan beni pâk eylemezler bir kadeh meyle
4. Harâbât-ı mugâna gerçi kim geldüm yolundan hem

2. **harâbât-ı muganda:**
Mısra: **8**
Mecusilerin meyhanesi.
7. ʿİnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

3. **harâbât-ı mugânda:**
Mısra: **4**
Mecusilerin meyhanesi.||Meyhane.
3. Beni âlâyiş-i gamdan yumazlar bir kadeh meylen
4. Nice demdür harâbât-ı mugânda intizârem ben

harâbâtî olmak:
1. **harâbâtî olalım:**
Mısra: **3**
Meyhane ehlinden olmak.
3. Olalım baş açup harâbâtî
4. Kimseden etmeyüp hicâb içelüm

harâbâtî-i ʿâlî-nazar:
1. **harâbâtî-i ʿâlî-nazaram:**
Mısra: **7**
Yüksek görüşlü meyhane ehli.
7. Ol harâbâtî-i ʿâlî¬nazaram dehrde kim
8. Bir kadeh bâdeye verdüm iki dünyâyı girev

harâbe basmak:
1. **harâbe bas:**
Mısra: **6**
Viran yerlere baskın yapmak.
5. Bu mümkinâta şahnelik etdüñ yeter yeter
6. Kim der saña kim ikide birde harâbe bas

harâb-ı bezm-i gam:
1. **harâb-ı bezm-i gam:**
Mısra: **2**
Keder meclisinin perişanı.||Aşık.
1. Hayâl-i yâr ile her lahza ʿişret-sâzdur göñlüm
2. Harâb-ı bezm-i gam mest-i şarâb-ı nâzdur göñlüm

harâb-ı Edrine olmak:
1. **harâb-ı edrine ol:**
Mısra: **2**
Edirne gibi harap olmak. (Su taşkınları bağlamında).
1. Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
2. Ey göñül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine

harâc:
1. **harâcını:***-ını*
Mısra: **2**
Zor kullanarak para almak, vergi olarak verilen para.
1. Hattı giderdi yâr yüzünden revâcını
2. Gûyâ baña bagışladı Rûmuñ harâcını

harâc-ı Çîn ü Mâçîn:
1. **harâc-ı çîn ü mâçîni:**
Mısra: **2**
Çin ve Maçin ülkelerinin haracı.
1. Nice yüz bulmasun devr-i ruhunda zülf-i pür-çîni
2. Getürmiş kişver-i Rûma harâc-ı Çîn ü Mâçîni

haram olmak:
1. **haram ola:**
Mısra: **5**
Yararlanamamak, hayrını görememek.
5. Ol hâcîya haram ola ihrâm-ı ʿaşk kim
6. Evvel kademde Kaʿbe-i vasla erişmeye

2. **harâm ola:**
Mısra: **5**
Yararlanamamak, hayrını görememek.
5. Lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gamuñ ola harâm
6. Bilmez isem eşigüñ Kaʿbe-i ʿUlyâ yerine

3. **harâm olsa:**
Mısra: **5**
Haram olmak
5. Harâm olsa ʿaceb mi cürʿa dökmek ehl-i ʿirfâna
6. Ki bâguñ bagrı kanıyla gözünüñ yaşıdur sâkî

4. **harâm olsun:**
Mısra: **3**
Yararlanamamak, hayrını görememek.
3. Âşıka olsun iki dünyâ temennâsı harâm
4. Nice ʿâlemler deger bir Mustafâsı var ise

harâmî:
1. **harâmiler:***-ler*
Mısra: **54**
Haydut.
53. Tayy eyledüm menâzil-i fazl u belâgati
54. Koydum harâmiler gibi bu kârvâna tîg

2. **harâmînüñ:***-nüñ*
Mısra: **52**
Haydut, yol uğrusu.
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

3. **harâmîsin:***-sin*
Mısra: **7**
Haydut.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

4. **harâmîler:***-ler*
Mısra: **9**
Haydut.
9. Râh-ı Hakka vermesün deyu harâmîler gezend
10. Tîg-i hûn-âşâm ile bekler ser-efrâzân-ı şerʿ

harc etmek:
1. **harc eder:**
Mısra: **5**
Karıştırmak, katmak.
5. Gözyaşın ayagı tozuna harc eder göñül
6. Zîrâ gereklü tâlib-i iksire jîvedür

2. **harc edüp:**
Mısra: **20**
Harcamak
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

3. **harc edüp:**
Mısra: **4**
Karıştırmak, katmak.
3. Hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan beri vîrân idi
4. Sîm-i eşküm harc edüp vîrânın âbâd eyledüm

4. **harc etmege:**
Mısra: **1**
Harcamak, sarf etmek.
1. Yoluña harc etmege gözyaşı sîmümdür benüm
2. Başda göz merdümi gözler kerîmümdür benüm

harca sürmek:
1. **harca sür:**
Mısra: **8**
Harcanmak, feda, telef, helak edilmek
7. Kîse-i tende senüñçün götürür cân nakdin
8. ʿAşk ser-geştelerin harca sür isrâf eyle

harçeng:
1. **harçeng:**
Mısra: **28**
Yengeç.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

hâre:
1. **hâre:**
Mısra: **9**
Sert taş, kaya.
9. Etdi yoluña Hayâlî dil ü cân nûrunu hâre
10. Küllemâ yemlekühüʾl-abdi li-mevlâh dedi

haremeyn:
1. **haremeynüñ:***-üñ*
Mısra: **33**
Müşrik ve kâfirlere yasak olan mukaddes Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere.
33. Haremeynüñ emânetini Hudâ
34. Gördü sen Şehriyâra erzânî

harem-i ʿaşk:
1. **harem-i ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk haremi.
5. Fetîle tîrüñ olup oldu Şuʿle peykânuñ
6. Dilüm durur harem-i ʿaşk ey püser kandîl

harem-i vahdet:
1. **harem-i vahdete:**
Mısra: **9**
Birlik haremi.
9. Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
10. Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine

harf:
1. **harf:**
Mısra: **8**
Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri.
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

2. **harf:**
Mısra: **7**
Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

hâr-ı belâ:
1. **hâr-ı belâda:**
Mısra: **2**
belâ dikeni
1. Sevdi gönlüm bâg-ı hüsnüñ bir gül-i handânını
2. İñletdü hâr-ı belâda bülbül-i nâlânını

har-i Deccâl:
1. **har-i deccâl:**
Mısra: **44**
Deccal'in dikeni.||Deccal'in yanında ve yöresinde bulunan dikenler, fitneler.
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

hâr-ı elem:
1. **hâr-ı elem:**
Mısra: **14**
Elem dikeni.||Üzüntü, keder.
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

hâr-ı gam:
1. **hâr-ı gam:**
Mısra: **49**
Gam dikeni.
49. Gonca gibi hâr-ı gamdan yüregüm pür-hûn iken
50. Gülbün-i gülzâr-i bahtum verdi berg ü bâr gül

2. **hâr-ı gamdan:**
Mısra: **5**
Gam dikeni.
5. Hâr-ı gamdan gülşen-i kûyunda bülbül-veş yine
6. Göklere erişdi feryâdı dil-i gam-hârenüñ

hâr-ı hicrân:
1. **hâr-ı hicrân:**
Mısra: **2**
Ayrılık dikeni.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

hâr-i kûy:
1. **hâr-i kûyuñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin semtindeki dikenler.||Zorluk, meşakkat.
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿÎsâ baña

hâr-ı mugaylân:
1. **hâr-ı mugaylânda:**
Mısra: **22**
deve dikeni
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

hâr-ı müjgân:
1. **hâr-ı müjgânum:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Dikeni andıran kirpikleri.
3. Hâr-ı müjgânum hayâlüñ dâmenin tutdu dedüm
4. Dedi kim söz söyler ol bize ulaşı gelmişe

har-ı nâdân:
1. **har-ı nâdân:**
Mısra: **10**
Cahil, bilgisiz eşek (gibi insan)
9. Benem erbâb-ı nazmuñ devleti ey şabkalu kâfir
10. Har-ı nâdân degülseñ devletüñ niçün debersin sen

Hâricî:
1. **hâricîler:***-ler*
Mısra: **10**
Dışarıya ait olan.

9. Hâk-i râhuñken Hayâlî havf eder agyârdan
10. Hâricîler kibr ü kînin Bû-Türâbîler bilür

harîdâr:
1. **harîdârıñam:**-*ıñ, -am*
Mısra: **8**
Müşteri.
7. Cân riştesiyle muntazır ey Yûsuf-ı cemâl
8. Bâzâr-ı ʿaşk içindeharîdârıñam senüñ

2. **harîdâr:**
Mısra: **10**
Müşteri.
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

harîdâr olmak:
1. **harîdâr oldum:**
Mısra: **21**
Müşteri olmak.
21. Vasluña rişte-i cân ile harîdâr oldum
22. Kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʿân-şekil

2. **harîdâr olmadı:**
Mısra: **2**
Müşteri olmak.
1. Sîm-i eşki her kimüñ yoluñda îsâr olmadı
2. Ol metâʿına bu bâzâruñ harîdâr olmadı

harîdâr-ı mül olmak:
1. **harîdâr-ı mül olmuşsın:**
Mısra: **10**
Şarap alan, meyhaneci olmak.
9. ʿAceb şûrîde-hâl olduñ Hayâlî laʿl-i yâr içün
10. Melâhat çârsûsunda harîdâr-ı mül olmuşsın

harîf-i fettân:
1. **harîf-i fettânem:**
Mısra: **16**
Şeytanın yol arkadaşı.
15. Yüzüme tâ ki çekildi bu perde-i sûret
16. Hayâl-bâz-ı cihânem harîf-i fettânem

harîf-i nerd-i ʿaşk olmak:
1. **harîf-i nerd-i ʿaşk olmak:**
Mısra: **3**
Aşk oyununda iddialı olmak, (birinin) karşısına çıkıp iddiasını göstermek.
3. Harîf-i nerd-i ʿaşk olmak ne kâruñdur senüñ zâhid
4. Dil ü cân kuʿbeteynin çün elüñden salabilmezsin

harîm-i sîne:
1. **harîm-i sînede:**
Mısra: **7**
Gönül evi
7. Tîrini buldum harîm-i sînede habs eyledüm
8. Oldu peykân-ı ciger-dûzu aña yarar kefîl

harîr-i hâm:
1. **harîr-i hâm:**
Mısra: **15**
İşlenmemiş ipek. (Sevgilinin sinesi bağlamında).
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

hârsuz gül dâgsuz lâle bitmez:
1. **hârsuz gül dâgsuz lâle bitmez:**
Mısra: **2**
Gül dikensiz olmaz, dağ lalesiz olmaz.||Sevgili eziyet etmeden duramadığı gibi aşığın bağrının da yanık olması gerek.
1. Şikâyet kılma zulmünden nazar kıl ol hat ü hâle
2. Ki bitmez bu çemende hârsuz gül dâgsuz lâle

Hârût:
1. **hârût:**
Mısra: **10**
İnsanlara büyüyü öğreten melek (bkz. Harut ve Marut)
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

hâs:
1. **hâsa:**-*a*
Mısra: **1**
Hususi, özel.
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

hâs eylemek:
1. **hâs eyledi:**
Mısra: **7**
Özel meclisine almak, kabul etmek.
7. Sultan-ı ʿaşk kendüye hâs eyledi beni
8. Sînemde gördü dâgumu şahin yuvasıdur

hâs ü hâşâk:
1. **hâs ü hâşâk:**
Mısra: **4**
Çer çöp, döküntü.
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

2. **has ü hâşâk:**
Mısra: **7**
Çer çöp, döküntü.
7. Başuña her bir has ü hâşâk taʿnından ne bâk
8. Merdüm-i ʿâlî-nazar iki gözüm deryâ gerek

3. **has ü hâşâka:**
Mısra: **10**
Çer çöp, döküntü.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

4. **has ü hâşâkden:**
Mısra: **8**
Çer çöp, döküntü.
7. Göñlümü saklar bu bir kaç üstühânı cismümüñ
8. Âşiyânı bülbülün olur has ü hâşâkden

5. **has ü hâşâke:**
Mısra: **3**
Çer çöp, döküntü.
3. Has ü hâşâke beñzer üstühânlarla gören cismüm
4. Dedi bir ʿandelîbini uçurmuş âşiyândur bu

has ü hâşâk-i kûy:
1. **has ü hâşâk-i kûyunuñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin semtinin çer çöpü.
5. Vasfında kâsıram has ü hâşâk-i kûyunuñ
6. Hergiz diyem mi bülbül-i gülzârıñam senüñ

<u>hâşâ:</u>
1. **hâşâ:**
Mısra: **18**
Allah korusun.
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

<u>hâşâk:</u>
1. **hâşâkdür:**-*dür*
Mısra: **8**
ot, çer çöp.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

<u>Hasan:</u>
1. **hasandan:**-*dan*
Mısra: **9**
Hassan bin Sabit. (Peygamber şairi).
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

<u>hâşe lillah:</u>
1. **hâşelillah:**
Mısra: **10**
Allah korusun!
9. Gayrlarla yârdur şimdi Hayâlî der iseñ
10. Hâşelillah Pâdişâhum ol hayâlüñdür senüñ

<u>hased:</u>
1. **hasedden:**-*den*
Mısra: **12**
Çekememezlik.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

2. **hasedden:**-*den*
Mısra: **5**
Ar. Çekememezlik.
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

3. **hasedden:**-*den*
Mısra: **5**
Çekememezlik.
5. Lebüñ öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
6. Surâhînüñ gece meclisde agzından haber çekdüm

4. **hasedden:**-*den*
Mısra: **5**
Çekememezlik.
5. Çâkdür gendümüñ ey dost hasedden yüregi
6. Tâ gıdâ etdi senüñ tevsenüñe kendüyi cev

<u>hased gözü:</u>
1. **hased gözüyle:**
Mısra: **2**
Kıskançlık gözü.
1. Sipihr reşk edeli ʿayş-ı ber-devâmumuza
2. Hased gözüyle bakar âfitâb câmumuza

<u>hased kurdu:</u>
1. **hased kurduna:**
Mısra: **45**
Kıskançlık kurdu. İnsanın çekememezliği sonucu oluşan endişe durumu.
45. Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
46. Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil

<u>hâsid:</u>
1. **hâsid:**
Mısra: **12**
hasetçi, kıskanç
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

<u>hâsıl:</u>
1. **hâsılum:**-*um*
Mısra: **8**
Ortaya çıkan, türeyen, kar, kazanç.
7. Ekdüm yoluñda tohm gibi dâne dâne eşk
8. Âhir bu yolda kendüme derd oldu hâsılum

2. **hâsıl:**
Mısra: **4**
Ortaya çıkan, türeyen, kar, kazanç.
3. ʿÂşıkları hattuñ gelicek sürme kapuñdan
4. ʿAzl etme begüm bendeleri hâsıl içinde

<u>hâsıl etmek:</u>
1. **hâsıl etdi:**
Mısra: **3**
meydana getirmek, oluşturmak, ortaya çıkarmak.
3. Sînemde eşk ü âhum berg-i gam etdi hâsıl
4. Âb u havâ olunca bir hâkden ne bitmez

2. **hâsıl etmek:**
Mısra: **11**
meydana getirmek, oluşturmak, ortaya çıkarmak.
11. Saña bir dâne hâsıl etmek içün
12. Hâk üftâde cismin eyledi çâk

<u>hâsıl eylemek:</u>
1. **hâsıl eyler:**
Mısra: **19**
Ortaya çıkarmak.
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

<u>hâsılı:</u>
1. **hâsılı:**
Mısra: **45**
doğrusu, velhasıl, sözün kısası
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

2. **hâsılı:**
Mısra: **2**
doğrusu, velhasıl, sözün kısası
1. Şol mürîd-i pîr-i ʿaşkuz kim hilâfet isterüz
2. Hâsılı bu yolda güstâhuz icâzet isterüz

<u>hâsıl-ı ʿömr:</u>
1. **hâsıl-ı ʿömrümü:**
Mısra: **33**
Ömrün sonunda ortaya çıkan, peyda olan şey.
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

<u>hâsıyet:</u>
1. **hâsıyet:**
Mısra: **18**

1. cömertlik || büyüklük 2. faydalı || tesirli 3. meziyet gösterme
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

hasm:
1. **hasm:**
Mısra: **43**
1. Düşman. 2. Birine galebe etmeğe çalışan, muhalif, muhasım.
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

2. **hasmuñ:**-*uñ*
Mısra: **65**
1. Düşman. 2. Birine galebe etmeğe çalışan, muhalif, muhasım.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

3. **hasm:**
Mısra: **2**
1. Düşman. 2. Birine galebe etmeğe çalışan, muhalif, muhasım.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

haşmet:
1. **haşmetinde:**-*inde*
Mısra: **10**
1. Büyüklük, heybet. 2. Kızgınlık, hiddet.
9. Bir gedâ olsa Hayâlî bende-i sultân-ı ʿaşk
10. Haşmetinde pâdişâh-ı vakt olur muhtâc aña

2. **haşmetini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **25**
1. Büyüklük, heybet. 2. Kızgınlık, hiddet.
25. Görse Şâh-ı Bedahş haşmetini
26. Çehresin eder idi rümmânî

haşr:
1. **haşrde:**-*de*
Mısra: **7**
Allâh'ın ölülere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. diriliş.
7. Haşrde seyr-i likâñ etmez isem âhum ile
8. Dûzah-ı âteş edem cennet ile aʿrâfı

haşr meydânı:
1. **haşr meydânında:**
Mısra: **4**
Diriliş meydanı.
3. Nâr-ı gayretle yakup dûzahları mahv eyleyen
4. Haşr meydânında bir küynüklü âhumdur benüm

2. **haşr meydânını:**
Mısra: **3**
Diriliş meydanı.
3. Haşr meydânını âteş-gede-i ʿaşk edem
4. Bir dem âh eyler isem rûz-ı kıyâmet senden

haşr olmak:
1. **haşr olsun:**
Mısra: **2**
Öldükten sonra yeniden dirilmek
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

2. **haşr olunca:**
Mısra: **7**
Öldükten sonra yeniden dirilmek
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

3. **haşr olur:**
Mısra: **3**
Toplanmak.||(Sevgilinin) Saçının uçlarına asılı olan gönüller.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

haşre dek:
1. **haşre dek:**
Mısra: **17**
Kıyamete kadar.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

2. **haşre dek:**
Mısra: **2**
Kıyamete kadar.
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

3. **haşre dek:**
Mısra: **3**
Kıyamete kadar.
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

4. **haşre dek:**
Mısra: **5**
Kıyamete kadar.
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

5. **haşre dek:**
Mısra: **5**
Kıyamete kadar.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

6. **haşre dek:**
Mısra: **16**
Kıyamete kadar.
15. Cürʿasın câm-ı Hayâlînüñ içersen diyesin
16. Haşre dek mest ede bu bâde-i kattâl beni

haşre deñlü:
1. **haşre deñlü:**
Mısra: **3**
Diriliş gününe kadar.
3. Haşre deñlü ʿâlemüñ şemʿ-i cihân-ârâları
4. ʿAşk eyvânında yahsunlar yüregüm yâgını

hasret:
1. **hasretinden:**-*in, -den*
Mısra: **7**
Hasret, iştiyak
7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

2. **hasreti:**-*i*
Mısra: **1**
Özlem.
1. Kanuña girdi ʿârızunuñ hasreti gülüñ
2. Hûnâbe-i cigerle geçer sohbeti gülüñ

3. **hasretiyle:**-*iyle*
Mısra: **5**
Özlem.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

4. **hasretinden:**-*inden*
Mısra: **1**
Özlem.
1. Gonca laʿlüñ hasretinden bagrumı hûn eyledüm
2. Kûyuñ eşk-i lâle-gûnumla ciger-gûn eyledüm

5. **hasret:**
Mısra: **3**
Özlem.
3. Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
4. Gel zârlıgum diñle iñletdi beni devrân

hasret ʿâlemi:
1. **hasret ʿâleminde:**
Mısra: **10**
Özlem alemi.
9. Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
10. Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum

hasret dâgı:
1. **hasret dâgını:**
Mısra: **17**
Özlem yarası.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

hasret kânı:
1. **hasret kânınuñ:**
Mısra: **4**
Özlem madeni.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

hasret ocağı:
1. **hasret ocagında:**
Mısra: **3**
Özlem ocağı.
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

haşr-ı nebâtât:
1. **haşr-ı nebâtât:**
Mısra: **5**
Bitkilerin yeşillenip çoğalması.
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

Hassân:
1. **hassâna:**-*a*
Mısra: **42**
Hz. Hasan.||Kabe tavafını bırakıp bir Müslümanın isteğini dinlemesi bağlamında.
41. Eşigüñ Kaʿbe-i hâcât-ı ʿâlem
42. Hayâlî Kaʿbede Hassâna beñzer

2. **hassân:**
Mısra: **40**
Hz. Hasan.||Kabe tavafını bırakıp bir Müslümanın isteğini dinlemesi bağlamında.
39. Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
40. Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın

3. **hassanıdur:**-*ıdur*
Mısra: **16**
fakir ve zenginin gönül sevinci, herkesin sevinç kaynağı
15. ʿAyn-ı Zemzem çâhı tekye Kâʿbe-i ʿuşşakdur
16. Aña bu nazmı diyen ol Kaʿbenüñ Hassanıdur

hasta:
1. **hasta:**
Mısra: **7**
Aşk derdiyle dertlenmiş.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

2. **hastayı:**-*yı*
Mısra: **9**
Hasta, aşk hastası.
9. Bu Hayâlî hastayı öldürmek istersin şehâ
10. Kaʿbe-i kûyuñda yohsa yine kurbânuñ mı var

3. **hastayem:**-*y, -em*
Mısra: **1**
Hasta, gam hastası.
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

4. **hastaya:**-*ya*
Mısra: **9**
Hasta, aşk hastası.
9. Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözüñü
10. Saâ olanlar ne bilür çekdigini sayrınuñ

5. **hastaya:**-*ya*
Mısra: **4**
Hasta, aşk hastası.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

hasta göñül:
1. **hasta göñülden:**
Mısra: **4**
Aşk hastası gönül.
3. Gamzeñ efendi gayrıya atdukca cevr okun
4. Bendeñ bilür ki hasta göñülden neler geçer

hasta Mecnûn:
1. **hasta mecnûnuñ:**
Mısra: **8**
Aşk hastası Mecnun.
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

2. **hasta mecnûnuñ:**
Mısra: **7**
Aşk hastası Mecnun.
7. Zülf-i Leylâ hasta Mecnûnuñ kilîd-i ʿaklıdur
8. Bir nazar baksa aña kalmaz cünûn endişesi

hasta-dil:

1. **hasta-dil:**
Mısra: **4**
zülfün yılanı
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

hasta-i hicrân:
1. **hasta-i hicrân:**
Mısra: **1**
Ayrılık hastası.||Aşık.
1. Nice bir ola göñül hasta-i hicrân senden
2. Diler ey şâh-ı kerem derdine dermân senden

hastası olmak:
1. **hastası olanlara:**
Mısra: **9**
Düşkünü olmak.
9. Humâruñ hastası olanlara mey sun sagalsunlar
10. Eli ayagı tutmaz nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

haste:
1. **hasteye:**-*y, -e*
Mısra: **3**
Hasta, aşk hastası.
3. Bir hasteye lâyık mı olur şerbet-i lutfuñ
4. Zehr-i elemüñ görmese tiryâke berâber

2. **haste:**
Mısra: **9**
Keyifsiz, mizacı yerinde olmayan, sayru.
9. Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
10. Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur

3. **haste:**
Mısra: **7**
Hasta, aşk hastası.
7. Mahabbet râhınuñ menzillerin ben haste almazdum
8. Bükâ vü gam eger götürmeseydi iki yanumdan

4. **hasteye:**-*ye*
Mısra: **7**
Hasta, aşk hastası.
7. Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ
8. Gelüp gam hâtırum sordukça künc-i mihnet-âbâda

hasûd:
1. **hasûduñ:**-*uñ*
Mısra: **39**
Hasetçi, kıskanç || düşman.
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

2. **hasûd:**
Mısra: **5**
Hasetçi, kıskanç || düşman.
5. Gel ey hasûd mâlik-i mülk-i kelâm iseñ
6. Evsâf-ı Husrevân-ı saʿâdet-cenâb kıl

3. **hasûd:**
Mısra: **11**
Hasetçi, kıskanç || düşman.
11. Oldu nâyâb görüp nazm-ı Hayâlîyi hasûd
12. Pertev-i mihre nazar eylese huffâş yatur

hasûd-ı kîne-cû:
1. **hasûd-ı kîne-cûdan:**
Mısra: **35**
İntikam almak için uğraşan hasetçi.
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

hat tutmak:
1. **hat tutmuş:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Yanağında taze tüylerin bitmesi.
3. Kâkülüñ olmuş ʿalemdâr-ı Resûl-i Hâşimî
4. Lâʿl-i mey-gûnuñda hat tutmuş Mesîhâ-meşrebin

hatâ:
1. **hatâsı:**-*sı*
Mısra: **9**
Yanlış, yanlışlık.
9. Hayâlînüñ hatâsı çok bilelden kendüsin kıblem
10. Günâhum bendenüñ şehler ʿata kılmak gazâbdan yeg

Hatâ iklîmi:
1. **hatâ iklîmine:**
Mısra: **10**
Çin ülkesi.
9. Vird edinürdi Hayâlî nazmuñı hûbân-ı Çîn
10. Ger Hatâ iklîmine varsa bu güft ü gûy-ı misk

Hatâyî:
1. **hatâyî:**
Mısra: **5**
Resim gibi tabiatı taklit ederek yapılmayıp, sanatkarlar arasında kabul edilen çeşitli gül şekli gibi irili ufaklı yapılan şekiller.
5. Hatâyî nâzenînlerle nigâristân-ı Çînîdür
6. Açılaldan beri hammâmı Hayreddîn Paşanuñ

Hâtem:
1. **hâtemden:**-*den*
Mısra: **10**
Arapların Tayy kabilesinden cömertliğiyle ünlü İbn Abdullah bin Sa'd'ın lakabı.
9. Güzeller nâza ʿâşıklar niyâza geldi dünyâya
10. Hayâlî sözle meşhûr oldu Hâtemden kerem kaldı

hâtem-i ʿaşkuñ nigîni:
1. **hâtem-i ʿaşkuñ nigîninde:**
Mısra: **10**
Aşk yüzüğünün mührü.
9. Ey Hayâlî ʿâlem-i nazma Süleymânuz bugün
10. Hâtem-i ʿaşkuñ nigîninde yazuldı nâmımuz

hat-ı ʿanber-feşân:
1. **hat-ı ʿanber-feşâna:**
Mısra: **14**
Güzel koku saçan hatt, ayva tüyleri.
13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

hat-ı hûbân:
1. **hat-ı hûbâna:**
Mısra: **36**
Sevgilinin yanağında çıkan ince tüyler.
35. İki bin üç yüz akçe yazusu var
36. Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna beñzer

hat-ı reyhân:

1. **hat-ı reyhânla:**
Mısra: **4**
15. yy. da Kur'an'ın yazımında tercih edilen reyhan yazısı.||Sevgilinin hoş kokulu ayva tüyleri.
3. Yok iken levh ü hâme mushaf-ı ʿaşkuñ okurdum ben
4. ʿİzâruñda hat-ı reyhânla yazulan duʿâ hakkı

hat-ı sebz:
1. **hat-ı sebzi:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yeni yeni çıkmaya başlayan ayva tüyleri.
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

hatı sevdâsı:
1. **hatı sevdâsı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanağındaki taze tüylere duyulan aşk.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

hâtif:
1. **hâtif:**
Mısra: **18**
Görülmeyeni haber veren melek.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

hâtif-i gayb:
1. **hâtif-i gayb:**
Mısra: **12**
Görünmeyen çağırıcı, vicdan.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

2. **hâtif-i gaybdan:**
Mısra: **10**
Görünmeyen çağırıcı, vicdan.
9. Ey Hayâlî bu nazm-ı gevher-bâr
10. Hâtif-i gaybdan mı mülhemdür

hâtır:
1. **hâtırın:**-*ın*
Mısra: **48**
Ar. Gönül, gönülde olan his.
47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

2. **hâtırı:**-*ı*
Mısra: **1**
Ar. Gönül, gönülde olan his.
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

3. **hâtıra:**-*a*
Mısra: **10**
insanın düşünme ve hafiza kuvveti, zihin, fikir, akıl.
9. Toprak oldu Hayâlî yoluñda
10. Hâtıra konmasun gubâr sakın

hâtırı kalmak:
1. **hâtırı kalmaz:**
Mısra: **11**
Gücenmek, kırılmak.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

hâtır-ı rindân:
1. **hâtır-ı rindân:**
Mısra: **6**
Rintlerin gönlü.
5. Zencîrlerle zeyn midür yahud oldu mu
6. Zülfüñ gamıyla hâtır-ı rindân girih girih

hâtır-ı vîrân:
1. **hâtır-ı vîrânumuz:**
Mısra: **2**
Yıkılmış, gamlı, kederli gönül
1. Dâimâ seng-i cefâ atmakdadur cânânımuz
2. Ol durur maʿmûr eden bu hâtır-ı vîrânumuz

hâtırın hoş eylemek:
1. **hâtırın hoş eyleyen:**
Mısra: **27**
Gönlünü hoş tutmak.
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

hâtırından eksük olmamak:
1. **hâtırından eksük olmasun:**
Mısra: **7**
Aklından çıkmamak, hep aklında bulunmak.
7. Sabâ-veş hâtırindân eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

hâtırın sormak:
1. **hâtırum sordukça:**
Mısra: **8**
Halini, keyfini sormak.
7. Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ
8. Gelüp gam hâtırum sordukça künc-i mihnet-âbâda

2. **hatırum sorsun:**
Mısra: **2**
Halini, keyfini sormak.
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

hâtırına gelmek:
1. **hâtıruma geldi:**
Mısra: **11**
Aklına, zihnine gelmek, hatırlamak.
11. Ol seher hâtıruma geldi bu zîbâ matlaʿ
12. ʿÂleme nûr veren mihr-i dırahşân-şekil

hatt:
1. **hattum:**-*um*
Mısra: **55**
Yazı.||Şiir.
55. Hattum üzre sözüm gören buldu
56. Karañulukda Âb-ı Hayvânı

2. **hattuñı:**-*uñ, -ı*
Mısra: **23**
Sevgilinin ayva tüyleri.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

3. **hattuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
(Sevgili'nin) yüzündeki ayva tüyleri

3. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-kede
4. Laʿl-i cân-bahşuñda hattuñ kâfir-i ʿĪsâ-perest

4. **hattuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
(Sevgili'nin) yüzündeki ayva tüyleri
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

5. **hattı:**-*ı*
Mısra: **3**
(Sevgili'nin) yüzündeki ayva tüyleri
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

6. **hattına:**-*ı, -n, -a*
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağında yeni çıkmaya başlayan tüyler.
7. Geldi benefşe bâga arar hattına misâl
8. Reng-i ruhuña lâleleri dâga saldılar

7. **hattuñı:**-*uñ, -ı*
Mısra: **1**
Sevgilinin ayva tüyleri
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

8. **hattuña:**-*uña*
Mısra: **5**
Sevgilinin ayva tüyleri.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

9. **hattı:**-*ı*
Mısra: **1**
Sevgilinin ayva tüyleri
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

10. **hattuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Sevgilinin ayva tüyleri.
3. Gün geçer mi yüzde hattuñ fitneye meşk etmeye
4. Hafta mı var leblerüñ uçurmaga cân istemez

hatt ü hâl:
1. **hatt ü hâlüñden:**
Mısra: **9**
Sakal ve ben.
9. Leblerüñde hatt ü hâlüñden Hayâlî gam yemez
10. Fitne vü âşûb çün bezm-i şarâb üstündedür

hatt-ı âşûb:
1. **hatt-ı âşûbu:**
Mısra: **9**
Sevgilinin ortalığı karıştıran ayva tüyleri.
9. Hatt-ı âşûbu belürdükde Hayâlî göresin
10. Beñleri gibi nice fitne-i devrân batar

hatt-ı dildâr:
1. **hatt-ı dildâra:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri.
9. Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
10. Bâgda miskîn benefşenüñ kulagın burdular

hatt-ı gubâr:
1. **hatt-ı gubâr:**
Mısra: **7**
Gubari hat.||Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri.
7. Gelmeseydi salha-i ruhsârına hatt-ı gubâr
8. Konmaz idi gerd-i gam mirʾât-ı idrâk üstüne

2. **hatt-ı gubâruñ:**
Mısra: **7**
Gubari hat.||Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri.
7. Gömgök deli kılmasa anı hatt-ı gubâruñ
8. Mecnûn oluban düşmez idi daga benefşe

hatt-i ʿizâr:
1. **hatt-i ʿizâruñ:**
Mısra: **9**
Yanaktaki sakal.
9. Gece gündüz bunu der hatt-i ʿizâruñ yüzüñe
10. Zulmeti nûra degiş ʿanberi kâfûr eyle

hatt-ı lâʿl:
1. **hatt-ı lâʿlüñ:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) kırmızı dudaklarındaki ayva tüyleri.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

hatt-ı miskîn:
1. **hatt-ı miskînüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin yanağındaki) Misk kokulu tüyler.
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

2. **hatt-ı miskînüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin yanağındaki) Misk kokulu tüyler.
1. Ne lâzım hatt-ı miskînüñ ʿizâruñda tırâş etmek
2. DenĪ dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek

3. **hatt-ı miskînüñ:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin yanağındaki) Misk kokulu tüyler.
7. Lâʿlüñ üzre hatt-ı miskînüñ midür dedüm dedi
8. Mûrlardur geldiler Mihr-i Süleymân öpmege

hatt-ı müşg-bâr:
1. **hatt-ı müşg-bâr:**
Mısra: **7**
Misk kokulu ayva tüyü (ayva tüylerinin rengi ve kokusu bağlamında).
7. Nevrûz-ı hüsnüñe ereli hatt-ı müşg-bâr
8. Oldu berâber ey perî geceyle gündüzüm

hatt-ı müşgîn:
1. **hatt-ı müşgînüñ:**
Mısra: **28**
Yanaktaki ben.
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

2. **hatt-ı müşgînüñ:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Misk kokulu ayva tüyleri.
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

<u>**hatt-ı nev:**</u>
1. **hatt-ı nevdedür:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin yanağında) Yeni yeni çıkmaya başlayan tüyler.
1. Rengîn lebüñ kim ey sanem ol hatt-ı nevdedür
2. Bir laʿldür ki kâfir elinde girevdedür

<u>**hatt-ı nigâr:**</u>
1. **hatt-ı nigâr:**
Mısra: **9**
Güzel yüzlü sevgilinin yanağındaki ince tüyler.
9. Hatt-ı nigâr gibi Hayâlî senüñ sözüñ
10. Makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar nûr-ı dîdedür

<u>**hatt-ı ruh-ı dildâr:**</u>
1. **hatt-ı ruh-ı dildâr:**
Mısra: **10**
Sevgilinin yanağının tüyü.
9. Şol ʿakl-ı perîşânını cemʿ etse Hayâlî
10. Hatt-ı ruh-ı dildâr erişür ber-taraf eyler

<u>**hatt-ı ruh-ı dil-rübâ:**</u>
1. **hatt-ı ruh-ı dil-rübâ:**
Mısra: **1**
Gönül alan sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri.
1. Baş koşdu zülf hatt-ı ruh-ı dil-rübâ ile
2. Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

<u>**hatt-ı ruh-ı gül-fâm:**</u>
1. **hatt-ı ruh-ı gül-fâm:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Gül renkli yanağındaki ayva tüyleri.
1. Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni
2. Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni

<u>**hatt-ı ruh:**</u>
1. **hatt-ı ruhun:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzündeki tüyler
9. Yâruñ Hayâlî hatt-ı ruhun göricek ʿayân
10. Âyîne-i Sikendere vermiş halel dedüm

<u>**hatt-ı sebzi:**</u>
1. **hatt-ı sebzidür:**
Mısra: **22**
Sevgilinin yanağında yeni çıkmaya başlayan tüyler.
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

<u>**hatt-ı vücûd:**</u>
1. **hatt-ı vücûd:**
Mısra: **9**
Vücuttaki tüyler.||Tenin üstü.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

<u>**hattı gelmek:**</u>
1. **hattuñ gele:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağında tüylerin yeni yeni çıkması.
7. Hattuñ gele görem deyu durdu şu deñlü kim
8. Kara su indi hâmemüñ cân ayagına

2. **hattuñ gelelden:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yanağında tüylerin yeni yeni çıkması.
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

3. **hattuñ gelmeye:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanağında tüylerin yeni yeni çıkması.
3. Aglatma beni ister iseñ gelmeye hattuñ
4. Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân

4. **hatuñ geldükce:**
Mısra: **9**
Sakal çıkması, sakal belirmesi.
9. Hatuñ geldükce raʿnâlık libâsın geymek isterseñ
10. Hayâlî gibi hüsn-i hulk ile mahbûb-ı devrân ol

<u>**havâ:**</u>
1. **havâ:**
Mısra: **11**
Hava, dört unsurdan biri.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

2. **havâsı:***-sı*
Mısra: **1**
Heves.
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

3. **havâñ:***-ñ*
Mısra: **9**
Heva, heves.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

4. **havâ:***-dür*
Mısra: **9**
Hava, dört unsurdan biri.
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

5. **havâsında:***-sında*
Mısra: **5**
Heva, heves.
5. Bâdede yele varur laʿli havâsında habâb
6. Galibâ bencileyin ol dahi âvâresidür

<u>**havâ vü heves:**</u>
1. **havâ vü heves:**
Mısra: **9**
Zevk ve şehvetler.
9. Yol bulmasun baña bu havâ vü heves deyu
10. Çekdüm yüzüme perde-i ʿismet hicâbdan

<u>**havâ yolu:**</u>
1. **havâ yolunda:**
Mısra: **18**
Hevesin peşinde.
17. Senüñ devrüñde yatdı arkası üzre huzûr etdi
18. Havâ yolunda ser-gerdân iken taht-ı Süleymânî

2. **havâ yolunda:**
Mısra: **10**
Hevesin peşinde.
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

havâdâruñ olmak:
1. **havâdâruñ olaldan:**
Mısra: **1**
Heveslisi, isteklisi olmak.
1. Havâdâruñ olaldan dûd-ı âhum
2. Yazar eyvân-ı çarha âh şâhum

havâdis okların atmak:
1. **havâdis okların atmaga:**
Mısra: **6**
Haber vermek.
5. Hilâli çarhda gördüñ ne sanduñ ey müneccim sen
6. Havâdis okların atmaga dünyâya kemândur bu

havâle:
1. **havâle:**
Mısra: **4**
Ismarlamak, sipariş.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

havâle olmak:
1. **havâle olup:**
Mısra: **7**
Ismarlamak.
7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

2. **havâle olup:**
Mısra: **6**
Ismarlamak.
5. Getirdü üstüme tâvûs kuyruâu iki hükm
6. Kalemlerine olup cismümüñ havâle kaşuñ

havâric:
1. **havâric:**
Mısra: **25**
Hz. Ali döneminde ortaya çikan siyasî ve itikadî mezhep.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

havâsına tâbiʿ:
1. **havâsına tâbiʿ:**
Mısra: **2**
Hevesine uyan.
1. Ey dil habâb-ı sâgar imiş bârigâh-ı Cem
2. Âvâreler havâsına tâbiʿ sipâh-ı Cem

havâya bar koşmak:
1. **havâya bar koşmadı:**
Mısra: **33**
Saçıp savurmak.||Nefsine, heveslerine uymak.
33. Bir servdür ki koşmadı hergiz havâya bar
34. Kim gördü bir anuñ gibi sâhib-vakâr serv

havâya uymak:
1. **havâya uyma:**
Mısra: **3**
Nefsin isteklerine boyun eğmek.
3. Bahr emvâcı gibi uyma havâya her nefes
4. Zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya yaʿni lenger ol

havayî:
1. **havayîdür:**-*dür*
Mısra: **6**
Nefsine düşkün.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

2. **havâyî:**
Mısra: **3**
Nefsine düşkün.
3. Yârum havâyî su gibi ben aña mâyilin
4. Ol âteşîmîzâc durur ben de hâkiyem

havâ-yi ʿaşk:
1. **havâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **2**
Aşkın hevası.
1. Edelden kâkülüñde dil karârı bî-karârem ben
2. Havâ-yi ʿaşka uymuş bir perîşân-rûzigârem ben

2. **havâ-yi ʿaşkı:**
Mısra: **24**
Aşkın hevası.
23. Pâşâ-yı Şâh-ı ʿâdil ü Beglerbegi-i Rûm
24. Kʾoldu havâ-yi ʿaşkı ile bî-karâr serv

3. **havâ-yi ʿaşkuñ:**
Mısra: **2**
Aşkın hevası.
1. Şevk âteşiyle yaşını edüp nisâr şemʿ
2. Oldu havâ-yi ʿaşkuñ ile bî-karâr şemʿ

havâ-yi ʿaşka uymak:
1. **havâ-yi ʿaşka uyupdur:**
Mısra: **8**
Aşkın arzularına uymak.
7. Habâb-âsâ alup başum elüme
8. Havâ-yi ʿaşka Uyupdur sipâhum

2. **havâ-yi ʿaşkına uyup:**
Mısra: **7**
Aşk hevesine uymak.
7. Bir güzeller şâhınuñ Uyup havâ-yi ʿaşkına
8. Kendüyi deryâ gibi pür-ıztırâb ister göñül

havâ-yi ʿaşk ser-gerdânı:
1. **havâ-yi ʿaşk ser-gerdânıdur:**
Mısra: **7**
Aşk göğünde başı dönmüş bir halde dönüp duran.
7. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi ʿaşk ser-gerdânıdur
8. Bülbülüñ gülzârı var bûmuñ olur vîrânesi

havâ-yi müjgân:
1. **havâ-yi müjgân:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Kirpiklerinin arzusu.
9. Göñlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda

havâ-yı serv-i kadd:
1. **havâ-yı serv-i kaddüñle:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Servi boyunun arzusu.
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı

havâyi top:

1. **havâyi top:**
Mısra: **15**
Nefsine düşkünlerin topu.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

2. **havâyi topu:**
Mısra: **9**
Nefsine düşkünlerin topu.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

havâ-yi zülf:
1. **havâ-yi zülfüñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Saçlarının arzusu.
5. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi zülfüñ ile ey perî
6. Bâl ü per açup Behişt-i kûyuña uçmag işi

hâven:
1. **hâven:**
Mısra: **16**
Havan.
15. Kim ki yek-dil olmayup verür ikilikden nişân
16. Ser-zenişler kendü destinden görür hâven gibi

havf:
1. **havfdan:***-dan*
Mısra: **32**
Korku, korkma. havfen korkarak, korku hasebiyle.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

2. **havfile:***-ile*
Mısra: **5**
Korku.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

3. **havfum:***-um*
Mısra: **3**
Korku.
3. Yok yerüm kûy-ı münâcâtda havfum bu beni
4. Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye

havf etmek:
1. **havf eden:**
Mısra: **6**
Korkmak, korku duymak.
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

2. **havf eder:**
Mısra: **6**
Korkmak, korku duymak.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

3. **havf eder:**
Mısra: **9**
Korkmak, korku duymak.
9. Hâk-i râhuñken Hayâlî havf eder agyârdan
10. Hâricîler kibr ü kînin Bû-Türâbîler bilür

4. **havf eder:**
Mısra: **6**
Korkmak, korku duymak.
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

5. **havf eder:**
Mısra: **9**
Korkmak, korku duymak.
9. Gelmege havf eder hâb Hayâlî gözüne
10. Olalı yaşı ile Bahr-i Muhît etrâfı

havf eylemek:
1. **havf eyle:**
Mısra: **10**
Korkmak.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **havf eyle:**
Mısra: **4**
Korkmak.
3. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâha etme cevr
4. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

3. **havf eyleyüp:**
Mısra: **3**
Korkmak.
3. Felek havf eyleyüp âhum yelüñden şâm-ı hecrüñde
4. Çeker dâmânına her şeb çerâgın mâh-ı tâbânuñ

havf ü recâ:
1. **havf ü recâdan:**
Mısra: **3**
Korku ve ümit.
3. Gördüler havf ü recâdan geçmedi erbâb-ı şevk
4. Bâde seylâbıyla ʿaşkuñ hânumânın yıkdılar

havf-ı tîg:
1. **havf-ı tîgüñden:**
Mısra: **33**
Kılıç korkusu.||Güç.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

havrâ:
1. **havrâya:***-ya*
Mısra: **4**
Havra.||Sevgilinin gözünün karalığı.
3. Çeşm-i siyâhı yadına oldukda cân revân
4. Havrâya sürmedân ola her üstühânımuz

2. **havrâ:**
Mısra: **3**
Ahu gözlü kadın, kız. Cennetteki Huri adı verilen kızlar.
3. Zâhidâ ister iseñ cennet ü havrâ bulasın
4. Gel beru kûy-ı harâbâtda bir mugbeçe sev

Havvâ vü Âdem:
1. **havvâ vü âdemden:**
Mısra: **2**
Havva ile Adem.
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

havz:
1. **havzıdur:***-ı, -dur*
Mısra: **17**
Havuz.

17. Havzıdur bir mâh-ı bedr içinde her mâhî hilâl
18. Âşinâ olmuş aña mâhı-tenân-ı meh-cebîn

havz-ı behişt:
1. **havz-ı behişt:**
Mısra: **17**
Cennet havuzu.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

hay:
1. **hay:**
Mısra: **2**
Üzüntü ve tekdir anlatan genellikle de beddua başında kullanılan söz||İyi dilek sözü olarak da kullanılır.
1. Gerdenümde deme bu zülf-i siyâhumdur benüm
2. Hay zâlim boynuña düşmüş günâhumdur benüm

2. **hay:**
Mısra: **2**
Hay, seslenme
1. Gerdenüñ göstermek ile sîne-çâk etdüñ beni
2. Hay zâlim gögsüñü açma helâk etdüñ beni

hây u hû:
1. **hây u hûdan:**
Mısra: **5**
Yüksek, gürültülü ses.
5. Hây-i hûdan geçmedi meyhâneden gelmiş gibi
6. Görmedüm sûfî gibi ʿâlemde bir gavgâ-perest

2. **hây ü hûy:**
Mısra: **14**
Yüksek, gürültülü ses.
13. Saltanat tablın kilîm altında ol şeh kim çalar
14. Hây ü hûy u naʿra-i kûs u girîvân istemez

3. **hây ü hûyum:**
Mısra: **2**
Yüksek, gürültülü ses.
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

hây u hûy-ı merdân:
1. **hây u hûy-ı merdânı:**
Mısra: **26**
Yiğitlerin çığlığı.||Askerlerin nidaları.
25. Gülistân içre bülbül nagmesinden eyledüñ tercîh
26. Sen ey Şeh rezm meydânında hây u hûy-ı merdânı

hây ü hûy-i sipâh-i ʿOsmânî:
1. **hây ü hûy-i sipâh-i ʿosmânî:**
Mısra: **28**
Osmanlı ordusunun çığlığı.
27. Saldı iklîm-i Hinde velveleyi
28. Hây ü hûy-i sipâh-i ʿOsmânî

hayâ:
1. **hayâ:**
Mısra: **7**
sıkılma, utanç
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

hayâl:
1. **hayâl:**
Mısra: **5**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

2. **hayâle:**-*e*
Mısra: **7**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

3. **hayâli:**-*i*
Mısra: **5**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

4. **hayâline:**-*ine*
Mısra: **7**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

5. **hayâli:**-*i*
Mısra: **5**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

6. **hayâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Hayal - Sevgiliyi düşünmek-
7. Hayâlüñ şâhı gam ceyşin çeküp dil mülkünü yıkdı
8. Eger teftîş-i zulm etseñ şehâ ehl-i vatandan sor

7. **hayâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
5. Göñlüm hayâlüñ ile kaçan sohbet eylese
6. Kanlu yaşum o bezme şarâb-ı çekîdedür

8. **hayâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
1. Eşkümle ʿaks-i zülfüñ bahr ü nehenge beñzer
2. Sayd etmede hayâlüñ çeşmüm pelenge beñzer

9. **hayâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Hayâl.
7. Kenâr-ı cûy-ı eşkümde nice bu çeşm-i pür-hûnum
8. Hayâlüñ şâhınuñ ey lâle-ruh gül-gûn otagıdur

10. **hayâlüñdür:**-*üñ, -dür*
Mısra: **10**
Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.
9. Gayrlarla yârdur şimdi Hayâlî der iseñ
10. Hâşelillah Pâdişâhum ol hayâlüñdür senüñ

hayâl-bâz-ı cihân:
1. **hayâl-bâz-ı cihânem:**
Mısra: **16**
Alemdeki hayallerin, yansımaların oynatıcısı. (Alemdeki yansımaları göstermesi bağlamında).
15. Yüzüme tâ ki çekildi bu perde-i sûret
16. Hayâl-bâz-ı cihânem harîf-i fettânem

Hayâlî:
1. **hayâlî:**
Mısra: **9**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

2. **hayâlî:**
Mısra: **24**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

3. **hayâl:**
Mısra: **53**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât
10. Derlerse nola âyine-i pür-safâ baña

4. **hayâlî:**
Mısra: **25**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
25. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

5. **hayâlî:**
Mısra: **75**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

6. **hayâlî:**
Mısra: **9**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

7. **hayâlî:**
Mısra: **46**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

8. **hayâlî:**
Mısra: **21**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

9. **hayâlîʾnüñ:**- *ʾnüñ*
Mısra: **9**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Hayâlîʾnüñ dili deryâya beñzer
10. Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ

10. **hayâlî:**
Mısra: **27**
Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
27. Şehâ Hayâlî ayaguñ tozuna kıldı nisâr
28. Hazâyin-i dil ü cândan hezâr dürr ü güher

hayâl-i âb:
1. **hayâl-i âb:**
Mısra: **2**
Su hayali, serap.
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

Hayâlî benden:
1. **hayâlî bendeden:**
Mısra: **9**
Hayali kulun.
9. Ey sabâ etseñ Hayâlî bendeden ʿarz-ı niyâz
10. Aña bu devlet yeter dergâh-ı ʿâlî-şânın öp

2. **hayâlî benden:**
Mısra: **59**
Hayali kulunu.
59. Pîş-keş kıldı cenâbuña Hayâlî benden
60. Âsumâna çekilen ebr-i dür-efşân-şekil

3. **hayâlî bendeñ:**
Mısra: **65**
Hayali kulunu.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

4. **hayâlî bendeñe:**
Mısra: **10**
Hayali kulunu.
9. Mahabbet nârına yanmış göñüller seyrine vardı
10. Hayâlî bendeñe olsa nola vird-i zebân âteş

5. **hayâlî bendeñe:**
Mısra: **9**
Hayali kulun.
9. Reşk eder ervâh-ı kudsîler Hayâlî bendeñe
10. İtlerüñle tâ anı kûyuñda yârân eyledüñ

6. **hayâlî bendeñi:**
Mısra: **9**
Hayali kulun.
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

7. **hayâlî bendeñi:**
Mısra: **9**
Hayali kulunu.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

8. **hayâlî bendenüñ:**
Mısra: **44**
Hayali kulunu.
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

9. **hayâlî bendesin:**
Mısra: **9**
Hayali kulu.
9. Yanına aldı Hayâlî bendesin sultân-ı ʿaşk
10. Gördü yegdür her sözü yüz tîg-i cevher-dârdan

Hayâlî çâker:
1. **hayâlî çâkeri:**
Mısra: **9**
Hayali kulu.
9. Dergehinden nice kim sürsen Hayâlî çâkeri
10. Yüz çevirmez âsitânuñdan aceb bi-ʿârdur

2. **hayâlî çâkerüñ:**
Mısra: **9**
Hayali kulu.
9. Gülbün-i ümmîdi gül vermez Hayâlî çâkerüñ
10. Gerçi oldu himmet-i Şâh-ı cihânuñ dikmesi

hayâl-i dilber:
1. **hayâl-i dilber:**
Mısra: **3**
Gönül alan sevgilinin hayali.
3. Ey gözüm erdüñ hayâl-i dilber ile devlete
4. Ol saʿâdetle müşerref devlet ile çok yaşa

hayâl-i dost:
1. **hayâl-i dost:**
Mısra: **1**
Sevgilinin hayali.
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

hayâl-i dürr-i dendân:
1. **hayâl-i dürr-i dendânı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin inci gibi dişinin hayali.
3. Hayâl-i dürr-i dendânı edelden yaşumı deryâ
4. Başumdan eksük olmadı cihânuñ şûr u gavgâsı

2. **hayâl-i dürr-i dendânuñ:**
Mısra: **3**
Sevgilinin inci gibi dişinin hayali.
3. Hayâl-i dürr-i dendânuñ bu çeşm-i eşk-bârumda
4. ʿAceb midür vatan tutsa çü dürrüñ yeri deryâdur

Hayâlî gulâmın:
1. **hayâlî gulâmunuñ:**
Mısra: **38**
Hayali kulun.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

2. **hayâlî gulâmunuñ:**
Mısra: **50**
Hayali kulun.
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

hayâl-i hâb:
1. **hayâl-i hâb:**
Mısra: **10**
Saf, katıksız hayal.
9. Hayâlî başladı rengîn fesâne söylemege
10. Cihân aña görünelden hayâl-i hâb gibi

hayâl-i hâl

1. **hayâl-i hâlidür:**
Mısra: **2**
Sevgilinin beninin hayali.
1. Degül içindeki merdüm bu çeşm-i giryânuñ
2. Hayâl-i hâlidür uçar gözünde cânânuñ

2. **hayâl-i hâllerüñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin beninin hayali.
7. Oldu hayâl-i hâllerüñ ile iki gözüm
8. Ben hâk-sâra dîde-i giryân benefşelik

hayâl-i hâl-i yâr:
1. **hayâl-i hâl-i yâr:**
Mısra: **7**
Sevgilinin beninin hayali.
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

Hayâlî ihtirâʿı:
1. **hayâlî ihtirâʿıdur:**
Mısra: **9**
Hayali'nin icadı.
9. Sözü rengîn edâ etmek Hayâlî ihtirâʿıdur
10. Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyîʾdür

hayâl-i kadd:
1. **hayâl-i kaddüñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Boyunun hayali.
7. Verdüm ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş
8. Tâ hayâl-i kaddüñ oldu bâg-ı cânuñ dikmesi

hayâl-i kadd-i yâr:
1. **hayâl-i kadd-i yâr:**
Mısra: **5**
Sevgilinin boyunun hayali.
5. Sîne-i sûzanum içinde hayâl-i kadd-i yâr
6. Âşiyân etmiş semenderdür derûn-ı nârda

hayâl-i kâkül:
1. **hayâl-i kâkülü:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Saçının hayali.
7. Hayâl-i kâkülü evtârıdur mızrâbı peykânı
8. Mahabbet bezm-gâhında çalınur sâzdur göñlüm

2. **hayâl-i kâkülüñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Saçının hayali.
7. Hâk-i pâyuñ ehl-i ʿaşkuñ nûr-ı ʿaynıdur velî
8. Sînesi içre hayâl-i kâkülüñ îmânıdur

Hayâlî kuluñ:
1. **hayâlî kuluñ:**
Mısra: **47**
Hayali kulun.
47. Hüsrevâ hayliden Hayâlî kuluñ
48. Görmez oldu cemâl-i Hâkânı

2. **hayâlî kuluna:**
Mısra: **13**
Hayali kulun.
13. Atmasın kimse Hayâlî kuluna tîr-i cefâ
14. Ol benüm Pâdişehüm sayd-ı haremdür bilene

3. **hayâlî kulunu:**
Mısra: **9**
Hayali kulun.

9. Öldürem derdi Hayâlî kulunu cevr ile yâr
10. Ne günâh etdi ki soñra yine ihmâl etdi

4. **hayâlî kulunuñ:**
Mısra: **9**
Hayali kulun.
9. İltifâtını Hayâlî kulunuñ eyle ziyâd
10. Aña çekdirme Şehâ taʿnını her bir dûnuñ

hayâl-i laʿl-i leb:
1. **hayâl-i laʿl-i lebüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Kırmızı dudağının hayali.
1. Dedüm hayâl-i laʿl-i lebüñ çeşm-i terdedür
2. Nâz eyleyüp gülüp dedi dilber nazardadur

hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost:
1. **hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost:**
Mısra: **7**
Sevgilinin cana can katan dudağının hayali.
7. Gönlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

hayâl-i laʿl:
1. **hayâl-i laʿlüñi:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Dudağının hayali.
5. Nazardan saldum ey meh ʿâlemüñ yâkût-ı rengînin
6. Hayâl-i laʿlüñi çün dîde-i giryâna tapşurdum

hayâl-i leb:
1. **hayâl-i lebleri:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Dudağının hayali.
7. Hayâl-i lebleri arturdu âhum
8. Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd

hayâl-i leb-i nigâr:
1. **hayâl-i leb-i nigâr:**
Mısra: **7**
Güzelin dudağının hayali.
7. Bugün yaşumda hayâl-i leb-i nigâr gibi
8. Doluydu pîr-i harâbât elinde dün kâse

hayâl-i Leylî:
1. **hayâl-i leylî:**
Mısra: **5**
Leyla'nın hayali.
5. Cilve-gâh ede deyu anı hayâl-i Leylî
6. Merdüm-i dîdesini eyledi Mecnûn kara ev

Hayâlî nâm:
1. **hayâlî nâm:**
Mısra: **9**
Hayali ismiyle şöhret bulmuş olan.
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

hayâl-i şekl-i yâr:
1. **hayâl-i şekl-i yâr:**
Mısra: **3**
Sevgilinin şeklinin hayali.
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

hayâl-i vasl:
1. **hayâl-i vaslı:**
Mısra: **2**
(Sevgiliye) Kavuşma hayali.
1. Ol nâzenîn ki hüsn elinüñ dilberi geçer
2. Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer

hayâl-i yâr:
1. **hayâl-i yâr:**
Mısra: **8**
Yarin hayali
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

2. **hayâl-i yâr:**
Mısra: **1**
Yarin hayali
1. Hayâl-i yâr ile her lahza ʿişret-sâzdur göñlüm
2. Harâb-ı bezm-i gam mest-i şarâb-ı nâzdur göñlüm

hayâl-i zülf-i Leylâ:
1. **hayâl-i zülf-i leylâya:**
Mısra: **10**
Leyla'nın saçının hayali.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şanedür derler

2. **hayâl-i zülf-i leylâya:**
Mısra: **10**
Leyla'nın saçının hayali.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şânedür derler

hayâl-i zülf-i yâr:
1. **hayâl-i zülf-i yâr:**
Mısra: **3**
Sevgilinin saçının hayali.
3. Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
4. Eşk-i sîmînüñden ayagına halhal eyledüñ

Hayâlî-i ham-kad:
1. **hayâlî-i ham-kad:**
Mısra: **11**
Eğri boylu, iki büklüm olmuş Hayali.
11. Dedüm gama Hayâlî ham-kad elüñde mi
12. Dedi koluma ancılayın bir kepâde yok

Hayâlî-nâm:
1. **hayâlî-nâm:**
Mısra: **10**
Hayali adında, Hayali adlı.
9. Sarâyında demiş nâlişlerüm gûş edene ol şeh
10. Hayâlî-nâm bir şûrîde-i dergâhumuz vardur

Hayâlînüñ teni:
1. **hayâlînüñ tenüñde:**
Mısra: **9**
Hayalinin vücudu.
9. Gel Hayâlînüñ tenüñde dâg-ı İbrâhîme bak
10. Bu kadar ancak çerâg-ı Hazret-i Edhem yanar

Hayâlî-vâr:
1. **hayâlî-vâr:**
Mısra: **10**
Hayali gibi.
9. Kan bulaşmış penbe-i dâg-i dili çıkmak nice
10. Her gülün bergi Hayâlî-vâr varı bülbülüñ

Hayâlîyâ:
1. **hayâlîyâ:**
Mısra: **9**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Başum ayagum altına korsam Hayâlîyâ
10. Ol nahl kaddi mîvesine ermeye elüm

2. **hayâlîyâ:**
Mısra: **9**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ
10. Su koydu ebr gülşen-i bâguñ ocagına

3. **hayâlîyâ:**
Mısra: **9**
Ey Hayali.||Kanunî Sultan Süleyman devrinin büyük şairlerinden biri.
9. Sordum Hayâlîyâ mey-i laʿlüñ bahâsını
10. Ol çeşmi mest dedi satılmaz bahâ ile

Hayâlî-zâde bendeñ:
1. **hayâlî-zâde bendeñ:**
Mısra: **1**
Hayali kulun.
1. Bir Hayâlî-zâde bendeñ vardur ey Şah-ı Kerîm
2. Añası Hak rahmetinde kendü kalmışdur yetîm

hayâlüñ hem-demi:
1. **hayâlüñ hem-demi:**
Mısra: **1**
Sevgilinin hayaline arkadaş olmak.
1. Hayâlüñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

hayâlüñ şehriyârı:
1. **hayâlüñ şehriyârınuñ:**
Mısra: **1**
Hayalinin sultanı.
1. Hayâlüñ şehriyârınuñ gözüm sırça sarâyıdur
2. Göñül halvet-gehi farkumda tâcum hâk-i pâyıdur

hayât:
1. **hayâtından:**-*ından*
Mısra: **7**
(Ar.) Hayat, yaşam.
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

2. **hayâtuñ:**-*uñ*
Mısra: **19**
(Ar.) Hayat, yaşam.
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

3. **hayâtı:**-*ı*
Mısra: **5**
(Ar.) Hayat, yaşam.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

4. **hayâtı:**-*ı*
Mısra: **5**
(Ar.) Hayat, yaşam.
5. Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz
6. Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek

5. **hayâtına:**-*ına*
Mısra: **10**
(Ar.) Hayat, yaşam.
9. Cismi koyup Hayâlî kim olursa rûha yar
10. Mevtinden ön hayâtına ol buldu çâreyi

6. **hayâtına:**-*ına*
Mısra: **10**
(Ar.) Hayat, yaşam.
9. Cismi kodu Hayâlî şu kim oldu rûha yâr
10. Mevtinden öñ hayâtına ol buldu çâreyi

hayât ırmagınuñ ser-çeşmesi:
1. **hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden:**
Mısra: **7**
Hayat ırmağının şeyhi.||Şeyh.
7. Hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden nûş-ı cân etdüm
8. Sebû-yı cisme yokdur ihtiyâcum gayrı cân buldum

hayât vermek:
1. **hayât verdiyse:**
Mısra: **7**
Ölümsüzlük vermek.
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

hayât-ı ʿâşık:
1. **hayât-ı ʿâşık:**
Mısra: **8**
Aşığın hayatı.
7. Ol yâra mübtelâ ol kʾanuñ katında ey dil
8. Bir dem hayât-ı ʿâşık bî-ʿözr olan günehdür

hayâtın ʿaynı:
1. **hayâtın ʿaynıdur:**
Mısra: **8**
Hayatın özü.
7. Cismüm içre cân kaçan beñzer leb-i cânânuma
8. Ol hayâtın ʿaynıdur bu hod türâb-âlûdedür

hayâtumdan melâlüm var:
1. **hayâtumdan melâlüm var:**
Mısra: **6**
Yaşamaktan bıkıp usanmak.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

Haydar:
1. **haydaruñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Hazreti Ali'nin lakabı.
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

Haydarî:
1. **haydarîdür:**-*dür*
Mısra: **11**
1221'de vefat eden Kutbuddin Kayder'e mensup Melamiliğin bir kolu olan tarikat. Hayderiler, sakallarını tıraş etmeyip bıyıklarına hiç dokunmazlar. Kulaklarına Ali kapısının kulu olduklarına alamet olarak menguş takıp, bileklerinde demirden halkalar bulunur. Şaraba düşkün olan bu dervişler on iki dilimli külahlar giyerlerdi.

11. Hayâlî Haydarîdür tavk-ı zülfüñ hakkıdur anuñ
12. Begüm teslîm kıl boynuñda neyler bir gedâ hakkı

hayf:
1. **hayf:**
Mısra: **5**
Yazık!
5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

hayf ki:
1. **hayf ki:**
Mısra: **4**
Yazık ki.
3. Agyâra yüz niyâz ederüz yârı görmege
4. Fânî cihânda hayf ki nâ-merd esîriyüz

hayfâ:
1. **hayfâ:**
Mısra: **12**
Yazık ki
11. Gördüler zâg-ı rakîbe o hümâ oldu şikâr
12. Ehl-i diller dediler düşmedi hayfâ yerine

hayfâ ki:
1. **hayfâ ki:**
Mısra: **8**
Yazık!
7. Yıllar durur ki kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz
8. Yerden götürmedi bizi hayfâ ki rûzigâr

2. **hayfâ ki:**
Mısra: **4**
Yazık!
3. Kanum iç dersem nigâruñ gamze-i hûn-rîzine
4. Nergis-i bîmârınuñ hayfâ ki girmez gûşuna

3. **hayfâ ki:**
Mısra: **2**
Yazık!
1. Sofî ister sâgarı meclisde her an öpmege
2. Vermez ol bîçâreye hayfâ ki yârân öpmege

hayl ü haşem:
1. **hayl ü haşemdür:**
Mısra: **4**
At sürüsü ve hizmetçiler.||Maiyet.
3. Her gedâ oldu gınâ kişverinüñ sultânı
4. ʿÂlemüñ varlıgı hayl ü haşemdür bilene

hayli:
1. **hayliden:**-*den*
Mısra: **47**
Far. Epeyce, çokca, çokdan: hayli zaman, hayli müddet, bir hayli.
47. Hüsrevâ hayliden Hayâlî kuluñ
48. Görmez oldu cemâl-i Hâkânı

2. **haylıdan:**-*dan*
Mısra: **5**
Far. Epeyce, çokca, çokdan: hayli zaman, hayli müddet, bir hayli.
5. Haylıdan pîr-i muganuñ sâkin-i dergâhıyuz
6. Kâmrân-ı ʿâlemüz bâb-ı saʿâdet beklerüz

3. **haylî:**
Mısra: **5**
Çokça, epeyce, oldukça
5. Bostân-ı câna gelmeyeli haylî dem durur
6. Su dökmelüdür ol gül-i handân ayagına

4. **hayli:**
Mısra: **10**
çokça, epeyce, oldukça
9. Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid tañ degül
10. Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

5. **hayliden:**-*den*
Mısra: **1**
çokça, epeyce, oldukça
1. Hayliden pîr-i mugânuñ beklerüz dergâhını
2. Cürʿa-i feyziyle yâd etmez bu devlet-hâhını

hayli çok:
1. **hayli çok:**
Mısra: **2**
Epeyce.
1. Yaş dökdü gözlerüm bakıcak sîne dâgına
2. Hayli çok akçe düşdü erenler çerâgına

hayli dem:
1. **hayli demdür:**
Mısra: **11**
Çok zamandan beri
11. Tıfl-ı eşküm hayli demdür ayaguñ topragıdur
12. Rahm kıl kim ayaga düşmüş yetîmümdür benüm

hayl-i eşk:
1. **hayl-i eşküm:**
Mısra: **6**
Gözyaşı seli.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

hayl-ı gam:
1. **hayl-ı gam:**
Mısra: **9**
Gam sürüsü.
9. Hayl-ı gam buldu zafer âhen hisâruñdur dile
10. Sakla sîneñde Hayâlî yârunuñ peykânını

hayl-ı hayâl:
1. **hayl-ı hayâlüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) hayalin düşüncesi
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

hayl-i melek:
1. **hayl-i melek:**
Mısra: **2**
Melekler zümresi.
1. Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilve-gersin sen
2. Baña kan agladı hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

2. **hayl-ı melek:**
Mısra: **3**
Melekler zümresi.
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

<u>**hayl-ı nücûm:**</u>
1. **hayl-ı nücûma:**
Mısra: **7**
Yıldızlar.
7. Olsa nola şirârum hayl-ı nücûma sultân
8. Kimden dogupdur anlar bu dûd-ı âh-zâde

<u>**hayl-ı şiʿr:**</u>
1. **hayl-ı şiʿrin:**
Mısra: **36**
Şiir sürüsü.||Şiirler.
35. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
36. Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi

<u>**hayme vü hargâh:**</u>
1. **hayme vü hargâh:**
Mısra: **6**
Çadır ve otağ.
5. Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni
6. Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh saña

<u>**hayme-i Dârâ:**</u>
1. **hayme-i dârâları:**
Mısra: **28**
Dara'nın çadırı. (Fetih amacıyla çok dolaşmak bağlamında).
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

<u>**haymeler kurmak:**</u>
1. **haymeler kurdu:**
Mısra: **5**
Çadır kurmak, çadır dikmek.
5. Haymeler kurdu fenâ iklîminüñ sultânına
6. Nâr-ı Leylâdan leb-i Mecnûndaki tebhâleler

2. **haymeler kurmuş:**
Mısra: **12**
Çadır kurmak, çadır dikmek.
11. ʿAyş ü nûşa bâga gel kim Bî-sütûn u bî-tınâb
12. ʿİşret içün haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr

<u>**hayr eylemek:**</u>
1. **hayr eyle:**
Mısra: **2**
Hayır yapmak.
1. Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
2. Kendü mâluñ koma düşmanlaruña hayr eyle

2. **hayr eyle:**
Mısra: **4**
Hayır yapmak.
3. Diler iseñ kapuña yüz süreler kıble-misâl
4. Kaʿbe-veş bendeler âzâd kılup hayr eyle

<u>**hayr ile yâd etmek:**</u>
1. **hayr ile yâd et:**
Mısra: **7**
İyilikle anmak.
7. Habâb-ı sâgarı görseñ beni hayr ile yâd et kim
8. Gelüp âvâreler yüzler sürerler aña türbemdür

<u>**hayr ile yâd eylemek:**</u>
1. **hayr ile yâd eylemek:**
Mısra: **6**
İyilik, iyi yönleri ile hatırlamak.
5. ʿÂlem-i ervâhdan Mecnûn duʿâ eyler baña
6. Hayr ile yâd eylemek yegdür kişi üstâdını

<u>**hayrân:**</u>
1. **hayrânsın:***-sın*
Mısra: **22**
Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

2. **hayrân:**
Mısra: **3**
Şaşırmış, şaşırıp kalmış.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

3. **hayrân:**
Mısra: **4**
Kendinden geçmiş. || Esrar esrikliği; esrarı çekerek veya esrarlı macun yutarak bir köşede her şeyden bî-haber, mestane hayat geçiren kimse.
3. Esrâr-ı kâʾinâta ezel cürʿadân iken
4. Ben hânikâh-ı ʿaşkda hayrân idüm saña

4. **hayrân:**
Mısra: **10**
Şaşırmış, şaşırıp kalmış.
9. Vâkif-ı esrâr-ı hikmetsin erenler cânıyçün
10. Ey gubârı çeşm-i câna kuhl olan hayrân Dede

5. **hayrâna:***-a*
Mısra: **2**
Şaşırmış, şaşırıp kalmış.
1. Ey gönül Mecnûn-ı ser-gerdâna beñzetdüm seni
2. Tekye-i sînemde bir hayrâna beñzetdüm seni

<u>**hayrân eylemek:**</u>
1. **hayrân eyledüm:**
Mısra: **6**
Şaşırtmak, etkilemek.
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

<u>**hayrân olmak:**</u>
1. **hayrân ol:**
Mısra: **9**
Çok beğenmek, kendinden geçmek, bağlanmak.
9. Yürü bir nakş-ı bî-rengüñ temâşâsında hayrân ol
10. Hayâlî ʿâşık-ı reng-i ruh-ı her dil-sitân olma

2. **hayrân olmasun:**
Mısra: **5**
Çok beğenmek||Kendinden geçmek.
5. Baña ʿâlem nice hayrân olmasun kim ʿaşk-ı yâr
6. Cürʿadân-ı sînem içre gizlü esrârum komaz

<u>**Hayreddîn Paşanuñ hammâmı:**</u>
1. **hayreddîn paşanuñ hammâmı:**
Mısra: **6**
İstanbul İli Fatih ilçesinin Zeyrek semtinde çinili hamam sokak ve itfaiye caddesinin kesiştiği noktada bulunan Barbaros Hayrettin Paşa (Çinili) Hamamı Mimar Sinan tarafından 16. yüzyılın ortalarında (1534-1546) inşa edilmiştir.
5. Hatâyî nâzenînlerle nigâristân-ı Çînîdür
6. Açılaldan beri hammâmı Hayreddîn Paşanuñ

hayret:
1. **hayretünden:**-*ünden*
Mısra: **10**
Şaşırma, şaşırıp kalma, ne yapacağını bilmeme.
9. Ey Hayâlî yârı istifsâr eder agyârdan
10. Hayretünden seng-i hârâdan cevâb ister göñül

2. **hayret:**
Mısra: **1**
Şaşırma, şaşırıp kalma, ne yapacağını bilmeme.
1. Hayret alur ʿaklumı baksam gözüne kaşına
2. Sad-hezârân âferîn ol sûretüñ nakkâşına

hayret vermek:
1. **hayret verdi:**
Mısra: **7**
Şaşkınlık vermek, şaşırmak.
7. Berk-ı âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim
8. Dişledi dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını

hayvân:
1. **hayvâna:**-*a*
Mısra: **18**
İnsan dışındaki canlı mahluk.
17. Kelâmum Âb-ı Hayvânın dem-â-dem nûş-ı cân etsün
18. Dil ü cândan Kara Bali diyen hayvâna ʿaşk eyle

hayy-i ebed:
1. **hayy-i ebed:**
Mısra: **2**
Ölümsüzlük.
1. Sînemüzden der bunu eşbâha rûh-i pâkimüz
2. Kim bizüz hayy-i ebed yokdur ecelden bâkimüz

hazân:
1. **hazân:**
Mısra: **5**
Güz, sonbahar.
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

2. **hazânından:**-*ından*
Mısra: **8**
Güz, sonbahar.
7. Dediler kim hazân eyyâmı geldi vakt-i işretdür
8. Bahârindân ne gördüm kim görem anuñ hazânından

3. **hazânı:**-*ı*
Mısra: **8**
Hazan mevsimi.||Aşığın yüzü.
7. Gözüm yaşıyla rûy-ı zerdüme bak
8. Geçür gel sohbet-i meyle hazânı

4. **hazânı:**-*ı*
Mısra: **6**
Sonbahar. (Yaşlılık bağlamında).
5. Pür idi bâg-ı hayâtum şükûfe-i şâdî
6. Yüzüme bak gör e anuñ hazânı gelmedi mi

hazân bâdı:
1. **hazân bâdı:**
Mısra: **5**
Hazan rüzgarı.
5. Âh-ı ʿâşık her kaçan erse hazân bâdı gibi
6. Döndürür berg-i hazâna ʿâşık-ı şeydâ yüzün

hazân bergi:
1. **hazân bergi:**
Mısra: **2**
Sonbahar yaprağı
1. Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
2. Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd

2. **hazân bergi:**
Mısra: **10**
Sonbahar yaprağı
9. Verdi bu bâguñ Hayâlî reng ü rûyundan haber
10. Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhî zerd olan

3. **hazân bergi:**
Mısra: **10**
Sonbahar yaprağı
9. Gam şâmı Hayâlî yeridür encüm-i eflâk
10. Âhumla hazân bergi gibi yere saçılsa

hazân eyyâmı:
1. **hazân eyyâmı:**
Mısra: **7**
Güz günleri.||Sonbahar.
7. Dediler kim hazân eyyâmı geldi vakt-i işretdür
8. Bahârindân ne gördüm kim görem anuñ hazânından

hazân faslı:
1. **hazân faslında:**
Mısra: **4**
Güz, sonbahar.
3. Çehre-i zerdümde baksun kanlu kanlu yaşuma
4. Ehl-i derd içre hazân faslında gülzâr isteyen

hazân varakları:
1. **hazân varakların:**
Mısra: **8**
Hazan yaprakları.
7. ʿAks-i nücûmu eşki revânumda seyr eden
8. Sandı hazân varakların ırmaga saldılar

hazân-ı gam:
1. **hazân-ı gam:**
Mısra: **9**
Kederin son demleri.
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

hazâyin-i dil ü cân:
1. **hazâyin-i dil ü cândan:**
Mısra: **28**
Ruh ve gönül hazineleri.
27. Şehâ Hayâlî ayaguñ tozuna kıldı nisâr
28. Hazâyin-i dil ü cândan hezâr dürr ü güher

hazâyin-i efrâsiyâb:
1. **hazâyin-i efrâsiyâbdan:**
Mısra: **2**
Hüsrev-i Perviz'in sekiz hazinesinden birinin adı.
1. Kaldı nümûne dehre cihân-ı harâbdan
2. Berg-i hazân hazâyin-i Efrâsiyâbdan

hazef:
1. **hazef:**
Mısra: **8**
Çanak çömlek gibi çamurdan işlenip ateşte pişirilen şeyler

7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

hazer:
1. **hazer:**
Mısra: **6**
Ar. Sakınma, korunma.
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

hazer etmek:
1. **hazer edüp:**
Mısra: **10**
Çekinmek, kaçınmak.
9. Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı
10. Hazer edüp nehenginden deme deryâdan el çekdüm

2. **hazer et:**
Mısra: **7**
Sakınmak, çekinmek.
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şişelerde anı kıl nihân gülâb gibi

hazer eylemek:
1. **hazer eyle:**
Mısra: **10**
Sakınmak, kaçınmak.
9. Evsâf-ı bârigâh-ı Süleymânı eyleseñ
10. Dîv-i hasedden eyle hazer ictinâb kıl

2. **hazer eylerdi:**
Mısra: **9**
Sakınmak, kaçınmak.
9. Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca
10. Dür-i gûşu gibi geh geh kulagın çekse lalası

3. **hazer eyleye:**
Mısra: **6**
Sakınmak, kaçınmak.
5. Bagruña taş bas felâhun gibi ol ser-geşte kim
6. Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrüñ şîşesi

hazer kılmak:
1. **hazer kıl:**
Mısra: **3**
Sakınmak, çekinmek.
3. Bizi bî-kes sanup ey gam yog etmekden hazer kıl kim
4. Cihânı yog iken var eyleyen Allâhumuz vardur

hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn:
1. **hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn:**
Mısra: **16**
İşte cennet bahçeleri; oraya ebedî kalacak şekilde giriniz! (Tâhâ, 76).
15. El salup ʿâşıklara derler melek-manzarları
16. Hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn

hazîne:
1. **hazîne:**
Mısra: **15**
Nakit ve mal vaz' ve hıfz olunan mahal.
15. Bildi kim beglere hazîne gerek
16. Zerini eyledi nihân gonca

hâzır:
1. **hâzır:**
Mısra: **40**
Her duruma karşı hazırlıklı, uygun vaziyette olmak.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

2. **hâzıruz:**-*uz*
Mısra: **5**
Belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş.
5. Nakd-i dü-kevni tutmaga bir zâra hâzıruz
6. Girdük kumâr-hâneye biz nerd esîriyüz

3. **hâzırdur:**-*dur*
Mısra: **4**
(Ar.) Hazır.
3. ʿÂleme baş egmez iken dâʾimâ hurşîd-veş
4. Şimdi kurbân olmaga kûyuñda hâzırdur göñül

hâzır-cevâb olmak:
1. **hâzır-cevâb oldum:**
Mısra: **8**
Bir söze derhal cevap vermek, bir sözün çarçabuk karşılığını bulmak.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

2. **hâzır-cevâb olsun:**
Mısra: **10**
Bir söze derhal cevap vermek, bir sözün çarçabuk karşılığını bulmak.
9. Ey Hayâlî vardı bir zîbâ gazel nazm ehline
10. Her biri olsun buña hâzır-cevâb eglenmesün

hazîz:
1. **hazîze:**-*e*
Mısra: **3**
Alçak yer.
3. Geh hazîze gâh evce seyrüme yok intihâ
4. Mevc-i deryâyem gehî deryâ içindemâhîyem

Hazret-i Hassân:
1. **hazret-i hassâna:**
Mısra: **14**
Hitabeti kuvvetli olan Hz. Hasan.
13. Kaʿbe hakkı pâyeñ olmuşdur fesâhat minberi
14. Ben Hayâlî Hazret-i Hassâna beñzetdüm seni

Hazret-i ʿĪsâ:
1. **hazret-i ʿĪsâ:**
Mısra: **8**
Hz. İsa (as) peygamber
7. Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerüñ
8. Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿĪsâ yüzün

Hazret-i şâh-ı felek:
1. **hazret-i şâh-ı felek:**
Mısra: **3**
Felek padişahı.
3. Bu günden Hazret-i Şâh-ı felek tahtuñ kulu olsun
4. Hayâlî gibi devlet gülşeninde bülbülü olsun

Hazret-i şehzâde-i Cem-haşmet:
1. **hazret-i şehzâde-i cem-haşmetüñ:**
Mısra: **11**
Cem'in ihtişamına sahip Şehzade Mehmed.

11. Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetüñ
12. Gerçi çekdüñ devleti ahkâmına tugrâ felek

Hazret-i Selmân:
1. **hazret-i selmâna:**
Mısra: **24**
Selmân-ı Sâveci: İran şairidir. Özel öğrenim görerek yetişti. Hemen her nazım şekliyle şiirler yazdı. Şiirlerinde anlamdan çok söz oyunları ve sanatlara yer verdi. Divan şirinde şiire yatkınlığı ve yeteneği ile anılan bir şairdir.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

Hazret-i Selmân-şekil:
1. **hazret-i selmân-şekil:**
Mısra: **42**
Selman-ı Saveci misali.
41. Husrevâ himmet-i hâkânî zahîr olsa baña
42. Mülk-i nazm içre olam Hazret-i Selmân-şekil

Hazret-i Süleymân Hân:
1. **hazret-i süleymân hân:**
Mısra: **5**
Kanuni Sultan Süleyman.
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

Hazret-i Sultân Süleymân Şâh:
1. **hazret-i sultân süleymân şâh:**
Mısra: **29**
Kanuni Sultan Süleyman.
29. Zıll-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
30. Taht eyvân-ı sipihr oldu aña efser güneş

Hazret-i Sultân Süleymân-ı Selîmüʾl-Kalb:
1. **hazret-i sultân süleymân-ı selîmüʾl-kalb:**
Mısra: **41**
Temiz kalpli Sultan Süleyman Han.
41. Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
42. Hırmeninde ʿadlinüñ Nûşîrevândur hûşe-çîn

hecr:
1. **hecriyle:**-*iyle*
Mısra: **13**
Ayrılık
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

2. **hecrüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **3**
Ayrılık
3. Külbem içre dostum hecrüñde efgân eylesem
4. Bir yaña der nâle eyler oldu revzen bir yaña

3. **hecrüñde:**-*üñde*
Mısra: **3**
Ayrılık
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

4. **hecrinde:**-*i, -n, -de*
Mısra: **10**
Ayrılık
9. Hayâlî görsem ol yârı yaşumdan bahr olur ʿâlem
10. Eger hecrinde âh etsem zemîn ü âsumân titrer

5. **hecrüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Ayrılık
7. Vasl ile yar olmazuz hecrüñ kulu kurbânıyuz
8. Biz melâmet ehliyüz nâ-kâmlıkdur kâmımuz

hecr oku:
1. **hecr oku:**
Mısra: **5**
Ayrılık oku.
5. Hecr oku bagrumı deldükce gamuñdur yedügüm
6. Kim tabîbâ mâr zahmı def olur tiryâk ile

hecr-i dilber:
1. **hecr-i dilberde:**
Mısra: **11**
Sevgiliden ayrı düşme.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

hecr-i hâr-ı yâr:
1. **hecr-i hâr-ı yâr:**
Mısra: **7**
Sevgilinin ayrılık dikeni.
7. Hecr-i hâr-ı yâr ile dâg üzre dâg ursam nola
8. Gülsitânuñ revnakı katmer karanfil vaktidür

hecr-i rûy-ı yâr:
1. **hecr-i rûy-ı yâr:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzünden uzaklaşma.
9. Hecr-i rûy-ı yâr ile güller Hayâlî kendüyi
10. Pâre pâre etmege her jâle bir dendân olur

hecre düşmek:
1. **hecrüñe düşelden:**
Mısra: **3**
Sevgiliden ayrı düşmek.
3. Mihnet ü derd ü belâ ile düşelden hecrüñe
4. Rahm eder hâline her bîçâre ben bîçârenüñ

hedef olmak:
1. **hedef oldu:**
Mısra: **13**
(Olumsuz anlamda) Herhangi bir duruma maruz kalmak, uğramak.
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

hedm:
1. **hedmden:**-*den*
Mısra: **4**
Yıkma, harap etme.
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

heft iklîm:
1. **heft iklîme:**
Mısra: **10**
yedi kıta || bütün dünya (Batlamyus coğrafyasına göre)
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

heft-evreng:
1. **heft-evreng:**-*a*
Mısra: **8**

Benatü'n-na'ş veya Dübb-i ekber denilen, dilimizde "Yedi Kardeş" olarak bilinen takım yıldızı.ll Dağınıklık, perişanlık.
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

helâk:
1. **helâkem:**-*em*
Mısra: **5**
Ölmek; ölme, mahv ve ma'dûm olma.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

2. **helâkidür:**-*i, -dür*
Mısra: **3**
Ölmek; ölme, mahv ve ma'dûm olma.
3. Bildi bülbül kimüñ helâkidür
4. Kef-i gülde görünce kan gonca

3. **helâkdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Ölme, yok olma.
1. Şemşîr-i fürkatüñle göñül çâk çâkdur
2. Ölümlük olduguma rakîbüñ helâkdür

4. **helâküme:**-*üm, -e*
Mısra: **6**
Ölmek; ölme, mahv ve ma'dûm olma.
5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

5. **helâküñdür:**-*üñ, -dür*
Mısra: **6**
Ölme, yok olma.
5. Leblerüñ ʿÎsâ gibi cân-bahş-ı ʿâlemdür velî
6. Her nefesde nice ʿâlemler helâküñdür senüñ

6. **helâkiyem:**-*iyem*
Mısra: **1**
Ölmek; ölme, mahv ve ma'dûm olma.
1. Bir bâʿis-i hayât nigâruñ helâkiyem
2. Bir zer kabâ vü sîm-tenüñ sîne-çâkiyem

7. **helâkem:**-*em*
Mısra: **2**
Ölmek; ölme, mahv ve ma'dûm olma.
1. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüm ne hâkem ben
2. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben

helâk etmek:
1. **helâk etdüñ:**
Mısra: **2**
Mahvetmek, öldürmek.
1. Gerdenüñ göstermek ile sîne-çâk etdüñ beni
2. Hay zâlim gögsüñü açma helâk etdüñ beni

2. **helâk etdüñ:**
Mısra: **9**
Mahvetmek, öldürmek.
9. Helâk etdüñ Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
10. Niçün yok yere öldürdüñ be hey kâfir müselmânı

helâk olmak:
1. **helâk oldu:**
Mısra: **1**
mahvolmak, perişan olmak
1. Dil helâk oldu bu gün derdiyle o meh-pârenüñ
2. Bulmadum çok istedüm nâm ü nişânın çârenüñ

2. **helâk oldu:**
Mısra: **5**
mahvolmak, perişan olmak
5. Dedüm zülfüñde diller tâb-ı hüsnüñden helâk oldu
6. Dedi pervâneler nâra yanarlar bî-günâh ahşam

3. **helâk oldu:**
Mısra: **1**
mahvolmak, perişan olmak
1. Dil helâk oldu meded şol gözleri bîmârdan
2. Derdüme dermân erişmez ol şeker-güftârdan

4. **helâk oldum:**
Mısra: **1**
mahvolmak, perişan olmak
1. Hastayem gamdan helâk oldum bulunmaz çâreler
2. Bâri gelsün hatırum sorsun benüm gam-hâreler

5. **helâk olmak:**
Mısra: **2**
mahvolmak, perişan olmak
1. Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
2. Yâdına ol laʿl-i cân-bahşuñ helâk olmak gerek

helâk-i cevr-i dilber:
1. **helâk-i cevr-i dilberdür:**
Mısra: **6**
Sevgilinin eziyetinin düşkünü.||Aşığın gönlü.
5. Dem-i vasl istemez cismüm gibi nâşî aradayken
6. Helâk-i cevri dilberdür esîr-i nâzdur göñlüm

helâk-i lezzet-i güftâr:
1. **helâk-i lezzet-i güftârıñam:**
Mısra: **1**
Güzel sözler karşısında mahvolan.
1. Cândan helâk-i lezzet-i güftârıñam senüñ
2. Salın salın ki bende-i reftârıñam senüñ

hele:
1. **hele:**
Mısra: **18**
Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **hele:**
Mısra: **10**
Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle.
9. Kâni ol çehre-i zerdüñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

3. **hele:**
Mısra: **2**
Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle.
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başındaki telden

4. **hele:**
Mısra: **10**
Özellikle, mademki
9. Kişver-i nazmuñ Hayâlî pehlevânıdur bu gün
10. Gelmesün meydânına anuñ hele oranı bir

5. **hele:**
Mısra: **10**
Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle.
9. Kûyuñla cennetüñ ne ola farkı bilmezem
10. Sûz-ı Hayâlîden hele dûzah şerâredür

helik:
1. **helik:**
Mısra: **4**
Duvar örülürken büyük taşların arasına konulan ufak taşlar.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

helvâ:
1. **helvâ:**
Mısra: **8**
Helva.||Sevgilinin dudağı.
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

2. **helvâ:**
Mısra: **2**
Helva.
1. Göñlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
2. Beñzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile

helvâ-yi bî-dûd:
1. **helvâ-yi bî-dûd:**
Mısra: **8**
Üstünde duman tütmeyen helva. (Aşığın ah dumanı ile sevgilinin dudağı bağlamında).
7. Hayâl-i lebleri arturdu âhum
8. Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd

hem:
1. **hem:**
Mısra: **33**
Ayrıca, ilave olarak
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **hem:**
Mısra: **3**
Ayrıca, ilave olarak
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

3. **hem:**
Mısra: **18**
Ayrıca, ilave olarak
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

4. **hem:**
Mısra: **9**
Hem
9. Ben hem ol âyîne-i câmı alam destüme kim
10. Nazar etdükce olur çehre-i maksûd-nümâ

5. **hem:**
Mısra: **27**
üstelik, bir de
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

6. **hem:**
Mısra: **6**
Ayrıca, ilave olarak
5. ʿÂlemde her göñül ki ola ʿaşk kebûteri
6. ʿAnkâ-yi Kâf her dem aña hem şikâr ola

7. **hem:**
Mısra: **13**
Ayrıca, ilave olarak
13. Eger hâkân ile Fagfûr-ı Çîn hem
14. ʿAtâ kılsa bu hâke bî-kerân genc

8. **hem:**
Mısra: **9**
Ayrıca, ilave olarak
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

9. **hem:**
Mısra: **2**
Ayrıca, ilave olarak
1. Desen altun benekli câmelerle ʿizz-i nâzum var
2. Benüm hem kanlu kanlu daglarla yüz niyâzum var

10. **hem:**
Mısra: **5**
Ayrıca, ilave olarak
5. Eger sen ʿâleme pertev salar bir mihr iseñ ben hem
6. Bihamdillah mahabbet şemʿiyem sûz ü güdâzum var

hem-civâr etmek:
1. **hem-civâr etmek:**
Mısra: **1**
Komşuluk etmek.
1. Bir ebed mülküne cânum hem-civâr etmek nice
2. Devletinden kâʾinâtuñ cümle ʿâr etmek nice

hem hem:
1. **hem hem:**
Mısra: **10**
Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.
9. Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
10. Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık

2. **hem hem:**
Mısra: **4**
Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.
3. ʿAceb mecnûnsun ey şemʿ kim fehm olmadı şânuñ
4. Verürken cân pervâneñ hem aglar hem gülersin sen

3. **hem hem:**
Mısra: **8**
Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

hem-sefer:

1. **hem-seferdür:**
Mısra: **9**
Birlikte yolculuk yapan, yan yana olan.
9. Çün kim Hayâlî ey meh derdüñle hem-seferdür
10. Hîç ihtiyâc çekmez ol merd-i râhzâda

hem-zebân:
1. **hem-zebâna:**
Mısra: **42**
Aynı dili konuşan.
41. Müdbirlik ile hem-dem olupdur zamânede
42. Cânlar yedürse yeridür ol hem-zebâna tîg

hem-âgaz:
1. **hem-âgazuz:**-*uz*
Mısra: **7**
İnleme ve feryat
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

hem-âgâz olmak:
1. **hem-âgâz olalı:**
Mısra: **9**
Birlikte, beraber başlamak.
9. Rûmda nazm-ı Hayâlîyle hem-âgâz olalı
10. Saldı âvâzeyi İrân ile Turana sadak

hemân:
1. **hemân:**
Mısra: **16**
Hemen
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

2. **hemân:**
Mısra: **40**
Sürekli, daima.
39. Bagrı hûn olalı cefâlarla
40. Baña beñzer baña hemân gonca

3. **hemân:**
Mısra: **51**
Sürekli, daima.
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

4. **hemân:**
Mısra: **37**
Sürekli, daima.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

5. **hemân:**
Mısra: **24**
Sürekli, daima.
23. Sitanbul ol Şeh-i Yûsuf-likâsız
24. Hemân üstü açık zindâna beñzer

hem-cenâh:
1. **hem-cenâhıdur:**-*ıdur*
Mısra: **7**
denk
7. Hem-cenâhıdur bu gün ʿankâ-yı ʿâlî-himmetüñ
8. Kâʾinâtuñ âşiyân ü dânesinden ferd olan

hem-cenâh etmek:
1. **hem-cenâh etdi:**
Mısra: **9**
Eşitlemek.
9. Hem-cenâh etdi Hayâlî şâhbâz-ı himmetin
10. Kâf-ı istignâda pervâz eyleyen ʿankâlara

hem-cenâh eylemek:
1. **hem-cenâh eyle:**
Mısra: **7**
Denk, eşit etmek.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

hem-cenâh olmak:
1. **hem-cenâh oldu:**
Mısra: **9**
(Birlikte) Kanat açmak, uçmak.
9. Hem-cenâh oldu Hayâlî himmetüm şehbâzına
10. Âşiyân-ı Kâf-ı ʿaşkuñ bir nice ʿankâları

2. **hem-cenâh olup:**
Mısra: **6**
(Birlikte) Kanat açmak, uçmak.
5. Bir nazar Kâf-ı belâ-yı ʿaşkuñı seyr etmege
6. Hem-cenâh olup bugün uçduk biraz ʿankâ ile

3. **hem-cenâh olur:**
Mısra: **7**
(Birlikte) Kanat açmak, uçmak.
7. Lâ-mekân seyrinde ʿankâ ile olur hem-cenâh
8. Bâl-i himmetle şol añadan doganuñ yügrüğü

hem-dem:
1. **hem-dem:**
Mısra: **7**
Allah rızası için feda etmek
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

2. **hem-deme:**-*e*
Mısra: **8**
Dost, arkadaş
7. Aldı cismümden sabâ bir kanlu dâgum penbesin
8. Bu çemende sunmaga ol hem-deme bir gül nedür

3. **hem-demin:**-*in*
Mısra: **2**
Dost, arkadaş
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

4. **hem-demini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **4**
Dost, arkadaş
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

5. **hem-dem:**
Mısra: **1**
Dost, arkadaş
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

hem-dem olmak:
1. **hem-dem ol:**
Mısra: **14**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

13. Demde germiyyet dilerseñ satmaga hammâm-vâr
14. Hem-dem ol bir rind-i sâhib-dem bulup külhan gibi

2. **hem-dem olalı:**
Mısra: **2**
Samîmî, canciğer arkadaş, dost olmak.
1. Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger olmuş
2. Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm

3. **hem-dem olmadum:**
Mısra: **17**
Samîmî, canciğer arkadaş, dost olmak.
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

4. **hem-dem olmaga:**
Mısra: **4**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

5. **hem-dem olsam:**
Mısra: **3**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

hem-dem-i feryâd ü zâr:
1. **hem-dem-i feryâd ü zârumdur:**
Mısra: **1**
Ağlayıp sızlayan samimi arkadaş.
1. Her nefes ney hem-dem-i feryâd ü zârumdur benüm
2. Bâde-i gül-rengi añma eski yârumdur benüm

hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk:
1. **hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **1**
Aşkın kadehinden içen rindin dostu.
1. Tâ ki oldum hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk
2. İñledür kâşâne-i gerdûnu hûy u hây-i ʿaşk

hem-dem-i Süleyman kılmak:
1. **hem-dem-i süleyman kıl:**
Mısra: **5**
Süleyman peygamberin dostu yapmak.
5. Kıl hem-dem-i Süleyman cân Hüdhüdünü saʿy et
6. Bu murg-ı râz-dârı gör sâhib-i külehdür

hem-dem-i zâr:
1. **hem-dem-i zâr:**
Mısra: **1**
Ağlama ve inlemeyle arkadaş.
1. Figân ki hem-dem-i zâr etdi âh ü zâr beni
2. Gör e gör e neye döndürdü rûzigâr beni

hem-derd:
1. **hem-derdüm:**-*üm*
Mısra: **5**
Dert ortağı.
5. Künc-i gamda elem-i dost durur hem-derdüm
6. Derd-i dildâr benüm yâr-ı hem-âzârumdur

hemen:
1. **hemen:**
Mısra: **29**
Çabucak.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

2. **hemen:**
Mısra: **2**
Çabucak.
1. Nigârâ sen revân olduñ benüm göñlümde gam kaldı
2. Hemen ol eksük olmasın dahi ʿâlemde nem kaldı

3. **hemen:**
Mısra: **6**
Yalnızca, sadece.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

4. **hemen:**
Mısra: **8**
Yalnızca, sadece.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

hem-halvet olmak:
1. **hem-halvet ol:**
Mısra: **1**
Birlikte tenhaya çekilmek.
1. Yâr ile hem-halvet ol cismüñde cânuñ duymasun
2. Hâlet-i ʿaşkuñ hikâyet kıl zebânuñ duymasun

hemîn:
1. **hemîn:**
Mısra: **34**
Tıpkı.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **hemîn:**
Mısra: **50**
Henüz, daha, yeni
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli göñlüm ile goncadur hemîn dil-teng

3. **hemîn:**
Mısra: **39**
(Fa.) Bütünüyle ,tam.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

4. **hemîn:**
Mısra: **7**
Henüz, daha, yeni
7. Ay ü günle yere inmişdür felek sanur hemîn
8. Gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi kim ki seyrân eyledi

5. **hemîn:**
Mısra: **33**
Henüz, daha, yeni
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

hemîşe:
1. **hemîşe:**
Mısra: **4**
Far. Daima, her zaman.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

hem-nefes olmak:

1. **hem-nefes oldu:**
Mısra: **1**
Arkadaş, dost olmak.
1. Gamuñda hem-nefes oldu fegân ü nâle baña
2. Kim ola merhamet etmez bakup bu hâle baña

hem-nişîn:
1. **hem-nişînüm:**-*üm*
Mısra: **10**
Can dostu
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

hem-nişîn olmak:
1. **hem-nişîn olam:**
Mısra: **7**
Birlikte oturup kalkmak.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

2. **hem-nişîn olmadum:**
Mısra: **9**
Birlikte oturup kalkmak.
9. Olmadum bir dem selâmet ehli ile hem-nişîn
10. Ey Hayâlî olalı kûy-ı melâmet meskenüm

hem-nişîn-i bezm-i cânân:
1. **hem-nişîn-i bezm-i cânân:**
Mısra: **1**
Sevgilinin bulunduğu meclisin sohbet arkadaşı..
1. Ey felek ya hem-nişîn-i bezm-i cânân et beni
2. Cûy gibi ya kara topraga yeksân et beni

hem-pâ olmak:
1. **hem-pâ olmadı:**
Mısra: **7**
Yoldaş olmak.
7. Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre hem-pâ olmadı
8. Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile

hem-pervâz olmak:
1. **hem-pervâz ola:**
Mısra: **7**
Birlikte, beraber uçmak.
7. Himmetüm bâzı ile hîç ola mı hem-pervâz
8. Ey hümâ-sâye meger dâne-i ʿankâ tükene

hem-râh-ı şemʿ:
1. **hem-râh-ı şemʿ:**
Mısra: **10**
Sevgilinin yoldaşı.
9. Göñlümü kandîl-i tersâ gibi bir kâfir yakup
10. Şâm-ı hecrüñde Hayâlî eyledi hem-râh-ı şemʿ

hem-râz olmak:
1. **hem-râz oldu:**
Mısra: **5**
Sırdaş, dost olmak.
5. Lebüñle gonca hem-râz oldu cânâ
6. ʿAceb mi lâlenüñ kurusa kanı

2. **hem-râz oldular:**
Mısra: **10**
Sırdaş, dost olmak.
9. Kanını topraga karmaga Hayâlînüñ müjeñ
10. gamze-i hûnîn ile baş koşdu hem-râz oldular

hem-reh:
1. **hem-reh:**
Mısra: **3**
Yol arkadaşı, yoldaş.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

hem-reng edinmek:
1. **hem-reng edinmege:**
Mısra: **7**
Aynı renge sokmak.
7. Hâkister etdi bülbülü hem-reng edinmege
8. Gel gör ki nakş-ı gül mü degül sûreti gülüñ

hem-reng olmak:
1. **hem-reng oldu:**
Mısra: **9**
Birbirine uymak, benzemek.
9. Hem-reng oldu şem ile pervâne yanıcak
10. Gerçi Hayâlî eylemez azdâd ictimâʿ

2. **hem-reng olur:**
Mısra: **8**
Birbirine uymak, benzemek.
7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

3. **hem-reng olur:**
Mısra: **8**
uymak, tâbi olmak.
7. Duhân-ı âhumı ifşâ eder rûzum budur sûzum
8. Baña hem-reng olur bir kimse yok hecrüñde şebden yeg

hem-sâye:
1. **hem-sâyesi:**-*si*
Mısra: **9**
Far. Komşu.
9. Hâkde olsun Hayâlî sâyenüñ hem-sâyesi
10. Böyle seyrân eylesün serv-i revânuñ duymasun

2. **hem-sâyedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Far. Komşu.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿÎsâ ile

hem-sâye olmak:
1. **hem-sâye olmuş:**
Mısra: **15**
Komşu olmak.
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿÎsâ dedüm

hem-sefer olmak:
1. **hem-sefer oldu:**
Mısra: **9**
Aynı yola aynı sefere çıkmak.
9. Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
10. Gûyâ Hayâlî Rûm elinüñ kethudâsıdur

hem-ser olmak:
1. **hem-ser ola:**
Mısra: **2**
Arkadaş olmak.

1. Baş koşdu zülf hatt-ı ruh-ı dil-rübâ ile
2. Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

2. **hem-ser olalı:**
Mısra: **1**
Arkadaş olmak.
1. Hem-ser olalı ol kad-i bâlâye kâkülüñ
2. Geldi yetişdi pâye-i aʿlaye kâkülüñ

hem-ser-i eyvân-ı şerʿ:
1. **hem-ser-i eyvân-ı şerʿ:**
Mısra: **8**
Şeriat salonunun arkadaşı.
7. Nice yüzbiñ kelle-i Mansûrdan kandîli var
8. Çarh ile encüm olamaz hem-ser-i eyvân-ı şerʿ

hem-sifâl olmak:
1. **hem-sifâl oldum:**
Mısra: **5**
Aynı çanaktan yeyip içen.
5. Eşigi itleriyle hem-sifâl oldum bihamdillah
6. Bu zevki bulmadum şehlerle gerçi Câm-ı Cem çekdüm

hemşîre:
1. **hemşîre:**
Mısra: **3**
Kız kardeş.
3. Sordum lebini yâruñ hemşîre çıkdı Şîrîn
4. Bennâ-yi çeşme-i şîr süt bir benümle kardaş

hem-sohbet olmak:
1. **hem-sohbetüm olmaga:**
Mısra: **7**
Dost olmak, aynı sohbet halkasında bulunmak.
7. Bilmem nice mecnûnam hem-sohbetüm olmaga
8. Zencîr-i melâmetde dîvâne kabûl etmez

hem-tâ:
1. **hem-tâ:**
Mısra: **17**
Eş, benzer, denk, müsâvî.
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

hem-zâd-ı Ferhâd:
1. **hem-zâd-ı ferhâdam:**
Mısra: **7**
Ferhad ile aynı kadere sahip olan.
7. Bugün hem-zâd-ı Ferhâdam ciger hûnâbıdur zâdum
8. O şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ benem süd bir karındaşı

hem-zebân olmak:
1. **hem-zebân ol:**
Mısra: **17**
Aynı dili konuşmak.
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

hengâme:
1. **hengâmeyi:**-*yi*
Mısra: **2**
Kavga, şamata, velvele.
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

2. **hengâmesin:**-*sin*
Mısra: **7**
Kavga, şamata, velvele.
7. Eyledi hengâmesin Ferhâd ü Mecnûn ber-taraf
8. ʿAşk meydânında benden özge şîrîn-kâr yok

3. **hengâmeyi:**-*yi*
Mısra: **5**
Kavga, şamata, velvele.
5. ʿAkla diñ hengâmeyi başdan gidersün aradan
6. Derd-i dilber var iken bilmem o kimümdür benüm

4. **hengâmede:**-*de*
Mısra: **2**
Kavga, şamata, velvele.
1. Elinde âhumuñ oldu bu çarh-ı dûn kâse
2. Nitekim eyleye hengâmede oyun kâse

hengâm-ı kâkum:
1. **hengâm-ı kâkumdur:**
Mısra: **10**
Sansarın yaşadığı mevsim. (Soğuk mevsim bağlamında).
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

hengâm-ı rezm:
1. **hengâm-ı rezm:**
Mısra: **19**
Savaş zamanı.
19. Gün gibi hengâm-ı rezm içre alup tîgin ele
20. Zulmet-i şeb gibi aʿdâyi gürîzân eyledi

hengâm-ı şâm:
1. **hengâm-ı şâm:**
Mısra: **6**
Gece vakti.
5. Biri birine girmiş idi mâh ü âfitâb
6. Hengâm-ı şâm düşmese araya kâkülüñ

hengâm-ı seher:
1. **hengâm-ı seherde:**
Mısra: **1**
Sabah vakti.
1. Hengâm-ı seherde açılup bâga benefşe
2. Etfâl-i çemenle girişür lâga benefşe

henüz:
1. **henüz:**
Mısra: **5**
Hala, daha
5. Mezârı içre henüz üstühânı Mecnûnuñ
6. Siyâh-kârlık ile sürmedân-ı Leylâdur

2. **henüz:**
Mısra: **3**
Hala, daha
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

3. **henüz:**
Mısra: **8**
Hala, daha
7. Bir özge ʿâlemüm var idi ʿaşk-ı yâr ile
8. Âdem henüz hâb-ı ʿademden uyanmadan

hep:

1. **hep:**
Mısra: **2**
Sürekli olarak, her zaman, daima.
1. Şemşîr-i intizâr ile dil pâre pâredür
2. Hep pâreye salan beni ol mâh-pâredür

2. **hep:**
Mısra: **5**
Sürekli olarak, her zaman, daima.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

3. **hep:**
Mısra: **6**
Sürekli olarak, her zaman, daima.
5. Bâde hûnâb-ı ciger gam nukl ü çeşmüm hem kadeh
6. Devleti ʿaşkuñda gördüm hep yarag-ı meclisüm

4. **hep:**
Mısra: **11**
tamamen, hep.
11. Hep senüñçündür leb-i cûnuñ bu deñlü nâlişi
12. Katı göñlüñden şikâyetler eder taşlara su

<u>hep ʿâlem:</u>
1. **hep ʿâlem:**
Mısra: **7**
Bütün alem.
7. Mukallid oldu hep ʿâlem cihân birbirine düşdü
8. Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

<u>her:</u>
1. **her:**
Mısra: **36**
Her.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

2. **her:**
Mısra: **8**
hep, bütün, herkes
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

3. **her:**
Mısra: **14**
Her.
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

4. **her:**
Mısra: **52**
hep, bütün, herkes
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

5. **her:**
Mısra: **11**
Her.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

6. **her:**
Mısra: **21**
Her.
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

7. **her:**
Mısra: **2**
hep, bütün, herkes
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

8. **her:**
Mısra: **3**
hep, bütün, herkes
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

9. **her:**
Mısra: **7**
Hep, bütün: herkes.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

10. **her:**
Mısra: **24**
tüm
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

<u>her âhirin bir evveli var:</u>
1. **her âhirin bir evveli var:**
Mısra: **6**
Her sonun bir başlangıcı var.
5. Beni devrân eger kim âhir etse
6. Ne gam her âhirin bir evveli var

<u>her ân:</u>
1. **her ân:**
Mısra: **4**
Her zaman.
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

2. **her ân:**
Mısra: **8**
Her zaman.
7. Göreyin âyîne-i devrânı sûret bulmasun
8. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

3. **her ân:**
Mısra: **12**
Her zaman.
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

4. **her ân:**
Mısra: **16**
Her zaman.
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

5. **her ân:**
Mısra: **20**
Her zaman.
19. Zerre-i nâçizden ʿarz eylese dîdârını
20. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

6. **her an:**
Mısra: **1**
Her an

1. Sofî ister sâgarı meclisde her an öpmege
2. Vermez ol bîçâreye hayfâ ki yârân öpmege

her ay:
1. **her ay:**
Mısra: **2**
Her ay.
1. Zemîne naʿlçeñ nakşı hilâli vereli revnak
2. Felek yırtar yüzüñ mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

her bâr:
1. **her bâr:**
Mısra: **4**
Her seferinde, sürekli.
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

2. **her bar:**
Mısra: **36**
Her seferinde, sürekli.
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

3. **her bâr:**
Mısra: **2**
Her an.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

her bir:
1. **her bir:**
Mısra: **8**
her bir.
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

2. **her bir:**
Mısra: **7**
Her bir.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

3. **her bir:**
Mısra: **2**
her bir.
1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

4. **her bir:**
Mısra: **10**
her bir.
9. Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
10. Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur

5. **her bir:**
Mısra: **10**
Her bir.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

her biri:
1. **her biri:**
Mısra: **10**
Her biri.
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

2. **her biri:**
Mısra: **2**
Her bir tanesi.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

3. **her biri:**
Mısra: **4**
Her bir tanesi.
3. Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
4. Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu ber-taraf

4. **her biri:**
Mısra: **7**
Her biri.
7. Her biri derdüm görüp ʿaşkuñda kan aglar baña
8. Tâze tâze daâdan başdan ayaga dîdeyin

5. **her biri:**
Mısra: **10**
Her biri.
9. Ey Hayâlî vardı bir zîbâ gazel nazm ehline
10. Her biri olsun buña hâzır-cevâb eglenmesün

her birin:
1. **her birin:**
Mısra: **2**
her bir.
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birırı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

2. **her birin:**
Mısra: **10**
Her biri.
9. Yakup her naʿl-i sînem içine bir âteşîn dâgı
10. Hayâlî her birin ʿaşk ellerinde bir ocag etdüm

her birinüñ:
1. **her birinüñ:**
Mısra: **6**
Her biri.
5. ʿİşretüñ şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak
6. Şemʿ-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

her birisi:
1. **her birisi:**
Mısra: **8**
Her biri.
7. Peykânlaruñdan ışlar ise tâliʿüm nola
8. Bürc-i bedende her birisi bir sitâredür

2. **her birisi:**
Mısra: **4**
Her biri.
3. Yüz nihâl-i bag-ı mihnet var elifden sînede
4. Her birisi oldu sen serv-i revânuñ dikmesi

her cânib:
1. **her cânibinde:**
Mısra: **3**
Her taraf.
3. Her cânibinde lâle midür açılan yâhud
4. Bâga gelince terledi mi kan benefşelik

2. **her cânibinde:**
Mısra: **7**
Her taraf.

7. Her cânibinde gördü ki başlu pıñarı var
8. Göñlümde kurdu şâh-ı mahabbet otagını

<u>her dem:</u>
1. **her dem:**
Mısra: **3**
Her zaman.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

2. **her dem:**
Mısra: **6**
Her zaman.
5. ʿÂlemde her göñül ki ola ʿaşk kebûteri
6. ʿAnkâ-yi Kâf her dem aña hem şikâr ola

3. **her dem:**
Mısra: **7**
her an; daima
7. Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
8. Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var

4. **her dem:**
Mısra: **3**
Her zaman.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlîvâr

5. **her dem:**
Mısra: **3**
Durmadan.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

<u>her demde:</u>
1. **her demde:**
Mısra: **8**
Her zaman.
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

2. **her demde:**
Mısra: **3**
Her zaman.
3. Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinüñ
4. Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi

<u>her gece:</u>
1. **her gece:**
Mısra: **2**
Her gece.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

2. **her gece:**
Mısra: **6**
Her gece.
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

3. **her gece:**
Mısra: **18**
Her gece.
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

4. **her gece:**
Mısra: **30**
Her gece.
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

5. **her gece:**
Mısra: **3**
Her gece.
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

<u>her geh:</u>
1. **her geh:**
Mısra: **8**
Her zaman, her defa.
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

<u>her gün:</u>
1. **her gün:**
Mısra: **10**
her gün
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

2. **her gün:**
Mısra: **9**
her gün
9. Bülbüle hutbe okutup her gün
10. Oldu sultân-ı kâmrân gonca

3. **her gün:**
Mısra: **6**
Her yeni gün, her gün
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

4. **her gün:**
Mısra: **5**
Her gün, daima.
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

5. **her gün:**
Mısra: **4**
Her yeni gün, her gün
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

<u>her gûşesi:</u>
1. **her gûşesinde:**
Mısra: **24**
Her köşesi.
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

<u>her kaçan:</u>
1. **her kaçan:**
Mısra: **13**
Her ne zaman
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

2. **her kaçan:**
Mısra: **1**
Her ne zaman
1. Her kaçan laʿlüñ baña ol mâh-peyker gösterür
2. ʿAndelîb-i zârına bergi-i gül-i ter gösterür

3. **her kaçan:**
Mısra: **1**
Her ne zaman
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

4. **her kaçan:**
Mısra: **1**
Her ne zaman
1. Her kaçan nâz eylese ol serv-i âzâdum benüm
2. Sîneden kaçmak diler rûh-ı ferah-şâdum benüm

5. **her kaçan:**
Mısra: **1**
Her ne zaman
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

<u>her kadem:</u>
1. **her kademde:**
Mısra: **10**
Her adım.
9. Etseñ Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
10. Düş her kademde yüzünüñ üstüne dura gel

<u>her kademi:</u>
1. **her kademinde:**
Mısra: **2**
Her adım.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

<u>her kim:</u>
1. **her kim:**
Mısra: **1**
Kim olursa olsun.
1. Kendüñi etse bu gün her kim fenâ-ender-fenâ
2. Şâhid-i maksûd vechiyle bakâ kalur bakâ

2. **her kim:**
Mısra: **8**
Kim olursa olsun.
7. Sabâ-veş hâtırından eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

3. **her kim:**
Mısra: **1**
Kim olursa olsun.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

4. **her kim:**
Mısra: **10**
Kim olursa olsun.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

5. **her kim:**
Mısra: **1**
hangi kimse ki
1. Her kim ererse zülf ile bu serv-i kâmete
2. ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol kıyâmete

<u>her kim ki:</u>
1. **her kim ki:**
Mısra: **5**
hangi kimse ki
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

2. **her kim ki:**
Mısra: **1**
hangi kimse ki
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

3. **her kim ki:**
Mısra: **6**
hangi kimse ki
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

4. **her kim ki:**
Mısra: **4**
hangi kimse ki
3. Tîg-i gamdan yara ne derd ehli iseñ yâre er
4. Yârını görmez bu gün her kim ki görmez yarını

5. **her kim ki:**
Mısra: **10**
hangi kimse ki
9. Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînüñ velî
10. Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı

<u>her kime:</u>
1. **her kime:**
Mısra: **1**
Her kim, her kimse.
1. Tâliʿümde bu göñül her kime kim mâil olur
2. Göremez bir gün anuñ mâh-ı cemâlin yıl olur

<u>her kişi:</u>
1. **her kişi:**
Mısra: **5**
Herkes.
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

<u>her kul:</u>
1. **her kulu:**
Mısra: **29**
Her kul.
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

<u>her lahza:</u>
1. **her lahza:**
Mısra: **1**
Her an
1. Hayâl-i yâr ile her lahza ʿişret-sâzdur göñlüm
2. Harâb-ı bezm-i gam mest-i şarâb-ı nâzdur göñlüm

2. **her lahza:**
Mısra: **4**
Her an
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

her ne:
1. **her ne:**
    Mısra: **7**
    Hangi, hangi şey.
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

2. **her ne:**
    Mısra: **6**
    Hangi, hangi şey.
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

3. **her ne:**
    Mısra: **7**
    Her ne, ne olursa olsun
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

4. **her ne:**
    Mısra: **2**
    her ne kadar
1. Âyîne hüsnüñe kul olsun safâsı var ise
2. Şâne çeksün zülfünüñ her ne cefâsı var ise

her ne kim:
1. **her ne kim:**
    Mısra: **61**
    Her ne kim olursa olsun.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **her ne kim:**
    Mısra: **9**
    Her ne kim olursa olsun.
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

3. **her ne kim:**
    Mısra: **6**
    Her ne kim olursa olsun.
5. Geh Selîmî sarınur gâhî Süleymânî yürür
6. Key yaraşur her ne kim geyse ʿaceb mevzûn geyer

4. **her ne kim:**
    Mısra: **8**
    Her ne kim olursa olsun.
7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

5. **her ne kim:**
    Mısra: **14**
    Her ne kim olursa olsun.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

her nefes:
1. **her nefes:**
    Mısra: **14**
    Her an.
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

2. **her nefes:**
    Mısra: **54**
    Her an.
53. Devletüñ gülzârınuñ olsun saʿâdet goncası
54. Gül gibi sen her nefes ey ruhları gülzâr gül

3. **her nefes:**
    Mısra: **33**
    Her an.
33. Vücûdu zevrakın eyler ʿadûnuñ her nefes nâyâb
34. Duhân-ı âhuma dersem nola deryâ-yı zulmânî

4. **her nefes:**
    Mısra: **9**
    Her an.
9. Okudukca şiʿrüñi cânân lebiyle her nefes
10. Ey Hayâlî tûtî-i mazmûña şekker gösterür

5. **her nefes:**
    Mısra: **3**
    Her an.
3. Bahr emvâcı gibi uyma havâya her nefes
4. Zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya yaʿni lenger ol

her nefesde:
1. **her nefesde:**
    Mısra: **5**
    Her an.
5. Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
6. Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir

2. **her nefesde:**
    Mısra: **7**
    Her an.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

3. **her nefesde:**
    Mısra: **4**
    Her an.
3. Böyle eyler âdemi âb ü havâ-yi kûy-ı ʿaşk
4. Her nefesde dem-be-dem âh et göñül agla gözüm

4. **her nefesde:**
    Mısra: **8**
    Her an.
7. Yâr ile halvet-i hâs eylemege kesretde
8. Her nefesde yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle

her nefes:
1. **her nefesüñ:**
    Mısra: **6**
    Her an.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

her pâre:
1. **her pâresi:**
    Mısra: **32**
    Her parça.
31. Benüm göñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

her şâm tâ seher:
1. **her şâm tâ seher:**
    Mısra: **16**
    Akşamdan sabaha, her vakit.
15. Sen şâdlıkta düşmenüñ olsun esîr-i gam
16. Budur Hayâlînüñ sözü her şâm tâ seher

her şeb:
1. **her şeb:**
Mısra: **70**
her gece
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

2. **her şeb:**
Mısra: **2**
her gece
1. Komaz âhumdan ey meh-rû felek berbâd ede anı
2. Çeker dâmânına her şeb çerâg-ı mâh-ı tabânı

3. **her şeb:**
Mısra: **4**
her gece
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

4. **her şeb:**
Mısra: **6**
Her gece.
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

5. **her şeb:**
Mısra: **4**
her gece
3. Deşt-i belâda cân vereli Kays-i ʿÂmirî
4. Her şeb beyâz-ı subhdan aña kefen gelür

her seher:
1. **her seher:**
Mısra: **18**
Her sabah.
17. ʿÂşık olmuşdur saña ey mâh-rû beñzer güneş
18. Anuñ içün âsitânu her seher bekler güneş

2. **her seher:**
Mısra: **5**
Her sabah.
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

3. **her seher:**
Mısra: **8**
Her sabah.
7. Dâye-veş bâd-ı goncalaruñ gülşende
8. Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler

4. **her seher:**
Mısra: **6**
Her sabah.
5. Dostum incime baña râzumı fâş eyleyen
6. Her seher dilden çıkan feryâd-ı âhumdur benüm

5. **her seher:**
Mısra: **7**
Her sabah.
7. Mihr andan her seher deryûze-i nûr eyleye
8. Hâk-i pâyuñla müşerref olsa fark-ı Ferkadeyn

her şey:

1. **her şeyde:**
Mısra: **8**
Her şey
7. Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
8. Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını

2. **her şeyden:**
Mısra: **10**
Her şey
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

her söz:
1. **her sözü:**
Mısra: **10**
Her şiir.
9. Yanına aldı Hayâlî bendesin sultân-ı ʿaşk
10. Gördü yegdür her sözü yüz tîg-i cevher-dârdan

her subh:
1. **her subh:**
Mısra: **26**
Her sabah.
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

2. **her subh:**
Mısra: **63**
Her sabah.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

3. **her subh:**
Mısra: **1**
Her sabah.
1. Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilve-gersin sen
2. Baña kan agladı hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

her subh-dem:
1. **her subh-dem:**
Mısra: **7**
Her sabah.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

her taraf:
1. **her tarafa:**
Mısra: **1**
Her yer, her bölge, her yan.
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

2. **her tarafdan:**
Mısra: **10**
Her yer, her bölge, her yan.
9. Ey Hayâlî şâhid-i maʿnayi sayd etdüñ velî
10. Her tarafdan saña sanma taʿne-i agyâr yok

3. **her tarafdan:**
Mısra: **3**
Her yer, her bölge, her yan.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

4. **her tarafdan:**
Mısra: **3**
Her yer, her bölge, her yan.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

her târ:
1. **her târı:**
Mısra: **8**
Her tel.
7. İçsem ʿaceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
8. Her târı baña mûy-ı miyânumdan oy verür

her yaña:
1. **her yaña:**
Mısra: **7**
Her taraf, her yön
7. Habâb otagıdur âvâreler her yaña hidmet-kâr
8. Ayaklandurdı devrânı bu gün subaşıdur sâkî

her yañadan:
1. **her yañadan:**
Mısra: **22**
Her yandan, her taraftan.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

2. **her yañadan:**
Mısra: **25**
Her yandan, her taraftan.
25. Şu deñlu âsumânîler atıldı her yañadan kim
26. Şirâr-ı âsumânîlerle çarhuñ doldu dâmânı

3. **her yañadan:**
Mısra: **4**
Her taraf, her yön
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

4. **her yañadan:**
Mısra: **3**
Her taraf, her yön
3. Her yañadan lâleler açsun kadeh bezm ehline
4. Her habâb ol şevkden çâk-i girîbân eylesün

her yañaya:
1. **her yañaya:**
Mısra: **7**
Her taraf, her yön
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

her yüzden:
1. **her yüzden:**
Mısra: **7**
Türlü biçimlerde.
7. Cemâl-i dost her yüzden zuhûr etmiş temâşâ kıl
8. Geh olmuş çehre gâhî zülf olup ruhsâra yasdanmış

2. **her yüzden:**
Mısra: **7**
Türlü biçimlerde.
7. Zer gibi hâlisligüm her yüzden añlansun deyu
8. Çehremi cânâ bu sevdâ birle altun eyledüm

her zamân:
1. **her zamân:**
Mısra: **7**
Her zaman.
7. Peykân-ı dost seng-i melâmetle her zamân
8. Cismüm nihâline dilerin berg ü bâr ola

her zemîn:
1. **her zemîni:**
Mısra: **9**
Her yer.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

herbiri:
1. **herbiri:**
Mısra: **66**
Her bir tanesi.
65. Eremez şâʿirlerüñ şiʿri Hayâlî nazmuña
66. Gerçi oldu herbiri ser-defteri nazm-ı metîn

2. **herbiri:**
Mısra: **2**
Her bir tanesi.
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

hercâyi:
1. **hercâyi:**
Mısra: **4**
Şıpsevdi || sebatsız, kararsız
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

2. **hercâyî:**
Mısra: **5**
Şıpsevdi, sebatsız, kararsız
5. Yâr hercâyi rakîb-i rû-siyeh cân düşmanı
6. Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

3. **hercâyî:**
Mısra: **2**
Şıpsevdi, sebatsız, kararsız
1. Baş koşdu sâye-veş bir iki yüzü karaya
2. Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye

4. **hercâyî:**
Mısra: **2**
Şıpsevdi || sebatsız, kararsız
1. Gözümle göñlüm arar hüsn-i ʿâlem-ârâyı
2. Gözümse göñlüme uydu göñülse hercâyî

5. **hercâyî:**
Mısra: **9**
Şıpsevdi || sebatsız, kararsız
9. Kanda hercâyî güzel varsa Hayâlî sevüben
10. Soñra cevrinden anuñ eyleme feryâd yürü

hercâyîlik:
1. **hercâyîlik:**
Mısra: **2**
Uçarılık, her aşığa yüz verme hali, sabırsızlık ve kararsızlık durumu.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

hergiz:

1. **hergiz:**
Mısra: **5**
asla, hiçbir zaman, katiyyen.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

2. **hergiz:**
Mısra: **6**
asla, hiçbir zaman, katiyyen.
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

3. **hergiz:**
Mısra: **33**
Asla, kat'a, hiçbir vakit, hiçbir veçhile.
33. Bir servdür ki koşmadı hergiz havâya bar
34. Kim gördü bir anuñ gibi sâhib-vakâr serv

4. **hergiz:**
Mısra: **8**
Asla, kat'a, hiçbir vakit, hiçbir veçhile.
7. Kasdum budur ki sâyemi hurşîd görmeye
8. Hergiz olur mu dîde-i encüm baka baña

5. **hergiz:**
Mısra: **48**
Asla, kat'a, hiçbir vakit, hiçbir veçhile.
47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

herîf:
1. **herîf:**
Mısra: **10**
Adi, bayağı adam.
9. Menʿ etme şekkerüñi Hayâlîden ey sanem
10. Kem gördüğüñ herîf bu gün sükkerî geçer

herkes:
1. **herkesüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

2. **herkes:**
Mısra: **9**
herkes.
9. Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
10. Bûma vîrân bülbülüñ gülzârdur endîşesi

hest:
1. **hestlerüz:**-*ler, -üz*
Mısra: **8**
Var, varlık.
7. Yüz şükr komaduk eserin ismüñ ü resmüñ
8. Şol nîst makâmında olan hestlerüz biz

hevâ:
1. **hevâsına:**-*sına*
Mısra: **5**
Hava||Arzu, aşk.
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

hevâ yolu:
1. **hevâ yolunda:**
Mısra: **3**
Heva ve istek yolu.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

hevâdâr olmak:
1. **hevâdâr olmasa:**
Mısra: **1**
Nefsine uymak, küstahlaşmak.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

heves:
1. **heves:**
Mısra: **6**
arzu, meyil
5. Hâlüñ gamı hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde
6. Yâkuta heves hindi gibi kim gele kâna

heves etmek:
1. **heves etdiyse:**
Mısra: **49**
Bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak. Yeltenmek.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

2. **heves etseñ:**
Mısra: **3**
Bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak. Yeltenmek.
3. Mecnûn-ı belâ-dîdeyi görmek heves etseñ
4. Ey Leylî-hırâmum beni gör gitme yabana

heves kılmak:
1. **heves kılduñ:**
Mısra: **9**
heveslenmek
9. Hayâlî ʿaşk-ı Leylâya heves kılduñ velî anı
10. Belâ destinde her Mecnûn-ı ser-gerdâna vermezler

heves yolu:
1. **heves yolunda:**
Mısra: **1**
Nefis yolu.
1. Benüm gibi heves yolunda çok ehl-i havâ buldum
2. O dildârı iki ʿâlemden oldum bir yaña buldum

heves-i kaş:
1. **heves-i kaşdayın:**
Mısra: **8**
Kaş arzusu.
7. Tayy-ı lisânuma nazar et taylesânı ko
8. Destar ile deme heves-i kaşdayın dahi

hey:
1. **hey:**
Mısra: **3**
Seslenme ünlemi
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

2. **hey:**
Mısra: **4**
Seslenme ünlemi

3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

3. **hey:**
Mısra: **6**
Seslenme ünlemi
5. Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
6. Hey ne kâfirsin senüñ sînende îmânuñ mı var

4. **hey:**
Mısra: **2**
Seslenme ünlemi
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

5. **hey:**
Mısra: **2**
Seslenme ünlemi
1. Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
2. Be yana yana hey miskîn nedür hâlüñ kül olmuşsın

heybet almak:
1. **heybet al:**
Mısra: **2**
Korkmak.
1. Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ʿibret al
2. Her neheng-i nûr-sîmâsından anuñ heybet âl

heyhât:
1. **heyhâtdur:***-dur*
Mısra: **28**
Yazık, ne yazık.
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

heyûlâ nakşı:
1. **heyûlâ nakşına:**
Mısra: **5**
Eşyanın asıl sureti.
5. Bakmadum mirʾât-ı imkânda heyûlâ nakşına
6. Tâ ki çekdüm destümi her bûd ile nâbûddan

heyûn:
1. **heyûn:**
Mısra: **10**
Deve.
9. Âhum Hayâlî girdi sipihrüñ katârına
10. Gûyâ heyûn alayına Veys-i Karen gelür

hezâr:
1. **hezâr:**
Mısra: **22**
Bin adedi.
21. Gülbün-i bâg-ı kerem Şâh Süleymân ki anuñ
22. Var durur bencileyin bülbül-i gûyâsı hezâr

2. **hezâr:**
Mısra: **28**
Bin adedi.
27. Şehâ Hayâlî ayaguñ tozuna kıldı nisâr
28. Hazâyin-i dil ü cândan hezâr dürr ü güher

3. **hezâr:**
Mısra: **65**
Bin adedi.
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

4. **hezâr:**
Mısra: **18**
Bin kere.
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

5. **hezâr:**
Mısra: **5**
Bin
5. Cânâ hezâr gonce-i gülzâra vermezin
6. Peykânuñı ki kana boyanmış cigerdedür

6. **hezâr:**
Mısra: **6**
Bin
5. Meyhâne pîşhânına mâlik olanlaruñ
6. Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok

7. **hezâr:**
Mısra: **4**
Bülbül.
3. Himmet kanadı ile uçurdu varakların
4. Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülüñ

8. **hezâruñ:***-uñ*
Mısra: **6**
Bülbül.||Aşık.
5. Bir tebessüm eylese gonca çemende açılur
6. Kanlu yaşından hezâruñ sad-hezâran tâze gül

9. **hezâr:**
Mısra: **4**
pek çok, binlerce.
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

10. **hezâr:**
Mısra: **3**
Bin adedi.
3. Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
4. Gedâya bezl ederüz gelse şâh-râhumuza

hezâr âh-keş:
1. **hezâr âh-keşüñ:**
Mısra: **9**
Ah çeken binlercesi.||Aşıklar.
9. Ger Hayâlî yog ise var hezâr âh-keşüñ
10. Bu çemende ola mı bülbül-i gûyâ tükene

hezâr ahsent:
1. **hezâr ahsent:**
Mısra: **10**
binlerce aferin!
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

hezâr bâr:
1. **hezâr bâr:**
Mısra: **10**
Bin defa.
9. Hayâlî yerde ve gökde seni bulur bir gün
10. Hezâr bâr çizerseñ bu deñlü dâireler

hezâr dürlü kusûr bulmak:

1. **hezâr dürlü kusûr bulunur:**
Mısra: **2**
Bin türlü kusur bulmak.
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

hezâr kerre:
1. **hezâr kerre:**
Mısra: **33**
Bin kere.
33. Hezâr kerre gülüp soldu gülşen-i ʿâlem
34. Ki geldi bencileyin bülbül-i bahâr-ı hayâl

hezâr olmak:
1. **hezâr ola:**
Mısra: **2**
Binlerce, çok olmak.
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

hezâr pâre:
1. **hezâr pâre:**
Mısra: **2**
Bin parça.
1. Cefâ kılıcı ile oldu pâre pâre göñül
2. Hoş istedigini buldu hezâr pâre göñül

hezâr şahruh:
1. **hezâr şahruh:**
Mısra: **4**
Binlerce yiğit.
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

hezâr serv:
1. **hezâr serv:**
Mısra: **11**
Binlerce servi.||Güzel.
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

hezâr sûret:
1. **hezâr sûret:**
Mısra: **8**
Pek çok suret.
7. Kebûdî çâdır içinde sipihr-i şuʿbede-bâz
8. Hezâr sûret ile ʿarz eyledi eşkâl

hezârân:
1. **hezârân:**
Mısra: **20**
binlerce, pek çok
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

2. **hezârânı:**-*ı*
Mısra: **23**
Binlerce (Aşık).
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

3. **hezârân:**
Mısra: **2**
binlerce, pek çok
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

4. **hezârân:**
Mısra: **2**
binlerce, pek çok
1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

5. **hezârân:**
Mısra: **40**
binlerce, pek çok
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

6. **hezârân:**
Mısra: **5**
Binlerce, pek çok
5. Gördüler nâlân hezârân bülbülüñ var reşkden
6. Jâle dendânıyla güller kendü kendün pâreler

7. **hezârân:**
Mısra: **8**
binlerce, pek çok
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

8. **hezârân:**
Mısra: **6**
binlerce, pek çok
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

9. **hezârân:**
Mısra: **8**
Binlerce, pek çok
7. Gül yüzünü medh etmege ol gonca-dehânuñ
8. Var bencileyin bülbül-i gûyâsı hezârân

10. **hezârân:**
Mısra: **2**
binlerce, pek çok
1. Nigâruñ lebleri vasfı kaçan çıksa dehânumdan
2. Hezârân çeşme-i hikmet olur cârî zebânumdan

hezârân çâker:
1. **hezârân çâkerüñ:**
Mısra: **26**
Binlerce köle.
25. Bugün Hâkânı sensin Türk ü Çînüñ
26. Hezârân çâkerüñ var Hâna beñzer

hezârân dürlü niʿmet:
1. **hezârân dürlü niʿmetler:**
Mısra: **11**
Bin türlü nimet.
11. Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü niʿmetler
12. Cemiʿ-i halka bahş oldu o demde hân-ı ihsânı

hezâruñ giryesi:
1. **hezâruñ giryesi:**
Mısra: **4**
Aşığın gözyaşları.
3. Tâ ki salduñ ʿaks-i ruhsâruñla âteş gülşene
4. Su sepüp defʿ edemez anı hezâruñ giryesi

hîç:

1. **hîç:**
Mısra: **61**
Katiyen, asla
61. Hîç tâc-ı Kubâda beñzeye mi
62. Kem bahâ bir külâh-ı bârânî

2. **hiç:**
Mısra: **3**
Asla.
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

3. **hiç:**
Mısra: **5**
Asla.
5. Hiç etmedim huzûr göñül hânesinde ben
6. Seng-i cefâ-yi yar ile bir yıkılasıdur

4. **hîç:**
Mısra: **1**
Yokluk, adem, hiçlik; yok olan, yok denecek kadar az olan
1. Hîç kârum yok sipihr-i gerdiş-i devvârlık
2. Ger yog olsa cümlesi ʿâlemde sensin varlık

5. **hîç:**
Mısra: **3**
Asla.
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

hiç bir:
1. **hiç bir:**
Mısra: **1**
Hiçbir
1. Elüñden görmedik hiç bir belâ mı kaldı ʿâlemde
2. Gamuñdan çekmedügüm bir cefâ mı kaldı ʿâlemde

2. **hiç bir:**
Mısra: **10**
Hiçbir
9. Hayâlî tavk-ı zülfüñden perîşân-hâl olup her dem
10. Başumdan geçmedik hiç bir belâ mı kaldı ʿâlemde

hiç kes:
1. **hiç kes:**
Mısra: **20**
Hiç kimse.
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

hiç ola mı:
1. **hiç ola mı:**
Mısra: **50**
Hiç olur mu.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

hicâb:
1. **hicâbdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Perde, örtü, engel
9. Yol bulmasun baña bu havâ vü heves deyu
10. Çekdüm yüzüme perde-i ʿismet hicâbdan

2. **hicâbı:**-*ı*
Mısra: **3**
Perde, örtü, engel
3. Hicâbı refʿ edüp canân ile ben câna cân oldum
4. Yürü yanumda ey sâye baña bâr-ı girân olma

hicâb etmek:
1. **hicâb etmeyüp:**
Mısra: **4**
Utanmak.
3. Olalım baş açup harâbâtî
4. Kimseden etmeyüp hicâb içelüm

hicâb olmak:
1. **hicâb olan:**
Mısra: **4**
Perde olmak.
3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

hicâbdan açılmamak:
1. **hicâbdan açılmaz:**
Mısra: **18**
Utancından açılmamak.
17. Bir bezm-i hasa mahrem olupdur Hayâlî kim
18. Açılmaz anda gonca-i cennet hicâbdan

hicâb-ı dost:
1. **hicâb-ı dost:**
Mısra: **21**
Dostun örtüsü.
21. Çünkim Hayâlî sen saña olduñ hicâb-ı dost
22. Benden işit nasîhati refʿ-i hicâb kıl

hicâb-ı ebre girmek:
1. **hicâb-ı ebre girer:**
Mısra: **6**
Bulutun arkasına saklanmak.||Utanmak.
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

hicâb-ı vech-i cânân:
1. **hicâb-ı vech-i cânân:**
Mısra: **8**
Sevgilinin yüzünün örtüsü.
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

hicâb-ı zulmet:
1. **hicâb-ı zulmetin:**
Mısra: **7**
Karanlık örtü.
7. Refʿ kılmış kendü üstünden hicâb-ı zulmetin
8. Mehbet-i envârdur seyr eyle her vîrâneyi

hicâbını kaldurmak:
1. **hicâbın kaldurup:**
Mısra: **9**
Örtüsünü kaldırmak.
9. Nefsüñ hicâbın kaldurup bakdı cemâl-i dilbere
10. Oldu Hayâlî bende-i nükte-şinâs-ı Men ʿaref

hicâz:
1. **hicâzda:**-*da*
Mısra: **10**
Müzikte Hicaz makamı.

9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Göñlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

hiçe hisâb kılmak:
1. **hiçe hisâb kıl:**
Mısra: **4**
Hiçe saymak.
3. Cemʿ et özüñü olma perîşân rakam-misâl
4. Fânî cihânı sıfr gibi hiçe kıl hisâb

hîçe satmak:
1. **hîçe satdı:**
Mısra: **15**
yok pahasına vermek
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

hicrân:
1. **hicrâna:**-*a*
Mısra: **43**
Ayrılık || ayrılık acısı
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **hicrânuñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Ayrılık || ayrılık acısı
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

3. **hicrân:**
Mısra: **10**
Ayrılık || ayrılık acısı
9. Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu göñül
10. Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ

4. **hicrân:**
Mısra: **4**
Ayrılık || ayrılık acısı
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

5. **hicrâna:**-*a*
Mısra: **10**
Ayrılık, ayrılık acısı.
9. Ey Hayâlî vuslat-ı dilber ne maksûdum benüm
10. Hamdülillah kendümi hicrâna muʿtâd eyledüm

hicrân-ı bî-endâze:
1. **hicrân-ı bî-endâze:**
Mısra: **2**
Hesapsız, ölçüsüz ayrılık.
1. Geç gelür bâga mukayyeddür libâs-ı nâza gül
2. ʿAndelîbe çekdürür hicrân-ı bî-endâze gül

hicrânlı kumâş:
1. **hicrânlı kumâş:**
Mısra: **10**
Ayrılık acısını kişinin üzerinde gösteren elbise.
9. Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
10. Biçdürme râst kaddüñe hicrânlı bir kumaş

hidâyet çarhınuñ mâhı:
1. **hidâyet çarhınuñ mâhı:**
Mısra: **18**
Doğruluk göğünün ayı.
17. Hakîkat bahrinüñ dürrü tarîkat mülkünüñ Şâhı
18. Hidâyet çarhınuñ mâhı mürüvvet tahtınuñ Hânı

hidâyet yolları:
1. **hidâyet yolların:**
Mısra: **2**
Doğruluğa, hakka erişme usulleri.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

hidmet:
1. **hidmetüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **43**
hizmet (birinin işini görme, saygı duyulan birinin işlerini yapmaya hazır olma bağlamında)
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

2. **hıdmet:**
Mısra: **2**
Hizmet
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

3. **hıdmetüñ:**-*üñ*
Mısra: **14**
Hizmet
13. Dergehinde mukîm leyl ü nehâr
14. Mihr ü meh hıdmetüñ eder çâlâk

hıdmet-i sultân:
1. **hıdmet-i sultâna:**
Mısra: **18**
Sultanın hizmeti.
17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

hidmet-kâr:
1. **hidmet-kârdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Hizmetçi.
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

2. **hidmet-kâr:**
Mısra: **7**
Hizmetçi.
7. Habâb otagıdur âvâreler her yaña hidmet-kâr
8. Ayaklandurdı devrânı bu gün subaşıdur sâkî

hıfz eylemek:
1. **hıfz eyleyeyin:**
Mısra: **9**
korumak, saklamak, muhafaza etmek.
9. Ten hisârını Hayâlî nice hıfz eyleyeyin
10. Ecele kapu açan rahne-i dendânumdur

hikâyet:
1. **hikâyeti:**-*i*
Mısra: **20**
Hikaye.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

2. **hikâyetin:**-*in*
Mısra: **1**
Hikaye.

1. Dildârumuñ benümle işiden hikâyetin
2. Gûş etmez oldu Leyli vü Mecnûn rivâyetin

hikâyet kılmak:
1. **hikâyet kıl:**
Mısra: **2**
Hikaye etmek, anlatmak.
1. Yâr ile hem-halvet ol cismüñde cânuñ duymasun
2. Hâlet-i ʿaşkuñ hikâyet kıl zebânuñ duymasun

hikâyet-i Behrâm-ı Gûr:
1. **hikâyet-i behrâm-ı gûra:**
Mısra: **8**
Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişahın hikayesi.
7. Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
8. Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

hikâyet-i Dahhâk:
1. **hikâyet-i dahhâk:**
Mısra: **4**
Dahhak'ın hikayesi.
3. Nefsi efʿîsine zâhir olana
4. Pend besdür hikâyet-i Dahhâk

hikâyet-i Efrâsiyâb:
1. **hikâyet-i efrâsiyâb:**
Mısra: **12**
Efrasiyab'ın hikayesi.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

hikâyet-i İblîs:
1. **hikâyet-i iblîs:**
Mısra: **34**
İblis'in hikayesi.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

hikmet:
1. **hikmetdür:***-dür*
Mısra: **11**
Bilgelik, hakimlik, hakim adamın hali.
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

hikmet kitâbı:
1. **hikmet kitâbından:**
Mısra: **5**
Kainatın yaratılış gayesini açıklayan kitap.
5. İster iseñ almaga hikmet kitâbından sebak
6. Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i eşcâra bak

hikmet-i Yûnân:
1. **hikmet-i yûnân:**
Mısra: **3**
Yunan felsefesi.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

2. **hikmet-i yûnâna:**
Mısra: **14**
Yunan felsefesi.
13. Makâm-ı kurb-i ʿizzetde buluşsañ İbn-i Kaysûna
14. Musavver rûhdur ol hikmet-i Yûnâna ʿaşk eyle

hilâfet:
1. **hilâfet:**
Mısra: **1**
Halifelik.
1. Şol mürîd-i pîr-i ʿaşkuz kim hilâfet isterüz
2. Hâsılı bu yolda güstâhuz icâzet isterüz

hılâf-ı semt-i zühd:
1. **hılâf-ı semt-i zühdüñ:**
Mısra: **1**
Sofuluk semtinin zıddı.||Rind meclisleri.
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ Hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

hilâl:
1. **hilâlin:***-in*
Mısra: **14**
Hila, yeni ay. (Şekil yönüyle hançer bağlamında).
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

2. **hilâldür:***-dür*
Mısra: **39**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

3. **hilâlden:***-den*
Mısra: **6**
Ar. 1. Yeni ay.
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

4. **hilâl:**
Mısra: **1**
Hilal.||İki büklüm.
1. Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

5. **hilâl:**
Mısra: **7**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

6. **hilâl:**
Mısra: **16**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
15. Şeh-i zamâne Süleymân-ı Şark u garb kʾanuñ
16. Gulâm-ı halka begûşu durur felekde hilâl

7. **hilâle:***-e*
Mısra: **32**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

8. **hilâl:**
Mısra: **20**
Ar. 1. Yeni ay.
19. Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
20. Peleng-i sayd-fikendür hilâl aña çengâl

9. **hilâl:**
Mısra: **29**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

10. **hilâl:**
Mısra: **17**
Hilal, Yeni ay. Yaka.
17. Havzıdur bir mâh-ı bedr içinde her mâhî hilâl
18. Âşinâ olmuş aña mâhı-tenân-ı meh-cebîn

11. **hilâli:**-*i*
Mısra: **5**
Hilal.||Yay.
5. Hilâli çarhda gördüñ ne sanduñ ey müneccim sen
6. Havâdis okların atmaga dünyâya kemândur bu

12. **hilâl:**
Mısra: **3**
Yeni ay||Sevgilinin kaşları.
3. Dedi kim iki hilâl oldu şafakdan âşikâr
4. Sâgar içer münʿakis gördükde dilber kaşını

13. **hilâl:**
Mısra: **2**
Hilal.||Aşık.
1. Gördü ki kıble-gâh-ı cihândur ol iki kaş
2. Eksüklügün hilâl bilüp egdi aña baş

hilâl etmek:
1. **hilâl etdüm:**
Mısra: **7**
İki büklüm yapmak.
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

hilâl ü mihr ü encüm:
1. **hilâl ü mihr ü encümle:**
Mısra: **10**
Ay, güneş ve yıldızlar.
9. Ser-i kûyuñda dil ebrû-yı rûy u hâlüñi görsün
10. Hilâl-i mihr ü encümle zemîni âsumân etsün

hilâle dönmek:
1. **hilâle döndügi:**
Mısra: **9**
Hilale dönmek.||Kudret karşısında incelmek, dal gibi olmak.
9. Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndügi bu kim
10. Senüñ ʾîd-i cemâlüñ görmedi ey mâh bir yıldur

2. **hilâle döner:**
Mısra: **24**
Hilale dönmek.||Kudret karşısında incelmek, dal gibi olmak.
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

hilâl-ebrû meh:
1. **hilâl-ebrû mehüñ:**
Mısra: **4**
Hilal kaşlı ay.||Sevgili.
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

2. **hilâl-ebrû mehüñ:**
Mısra: **4**
Hilal kaşlı ay.||Sevgili.
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

hilâl-i âsumân:
1. **hilâl-i âsumânı:**
Mısra: **3**
Gökyüzünün hilali.
3. Zulmet-i şebde hilâl-i âsumânı göricek
4. Peyker-i Mecnûnu sandum kim çıkardı göge zâg

hilâlî câm:
1. **hilâlî câmdan:**
Mısra: **3**
Hilal biçimindeki kadeh.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

hilâl-i çarh:
1. **hilâl-i çarh:**
Mısra: **4**
Gökyüzünün hilal. (İki büklüm olma bağlamında).
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

hilâl-i çarh-ı gerdân:
1. **hilâl-i çarh-ı gerdân:**
Mısra: **10**
Gökyüzünün hilal. (İki büklüm olma bağlamında).
9. Ey Hayâlî çekdügüm her naʿli kaşı yâdına
10. İki kat oldu hilâl-i çarh-ı gerdân öpmege

hilâl-i felek:
1. **hilâl-i felek:**
Mısra: **8**
Göğün hilali.
7. Ol âfitâb-ı sipihr-i saʿâdetüz ki bizüm
8. Gelür her ay hilâl-i felek selâmumuza

hilâl-i ʿîd:
1. **hilâl-i ʿîdden:**
Mısra: **1**
Bayram hilali. (Sevgilinin kavisli kaşları bağlamında).
1. Kaşuña bakdum dedüm yegdür hilâl-i ʿîdden
2. ʿÂrızuñ gördüm yudum el çeşme-i hurşidden

hilâl-i ʿîd-i devrân:
1. **hilâl-i ʿîd-i devrân:**
Mısra: **1**
Devrin bayram hilali.
1. Ey hilâl-i ʿîd-i devrân sâgar-ı gerdân mısın
2. Hâkdân-i dehre feyzin cürʿasın rîzân mısın

hilʿat:
1. **hilʿatümdür:**-*ümdür*
Mısra: **4**
kaftan
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

2. **hilʿat:**
Mısra: **4**
Kaftan (padişah ve vezirler tarafından birine mükafat olarak giydirilen kıymetli kaftan)
3. Sâye saldı üstüne ol serv ben üftâdenüñ
4. Bir gedâya şâh gûyâ hilʿat ihsân eyledi

hılkat:

1. **hılkatümden:**-*üm, -den*
Mısra: **9**
Yaratılma, yaratılış.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

2. **hılkati:**-*i*
Mısra: **8**
Yaratılma, yaratılış.
7. Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
8. Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını

hilm-i edeb:
1. **hilm-i edeb:**
Mısra: **9**
Güzel ahlakın verdiği yumuşaklık.
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

himâyet nazarı:
1. **himâyet nazarı:**
Mısra: **4**
Koruma bakışı.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

himmet:
1. **himmet:**
Mısra: **25**
yardım, ihsan || lütuf
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

2. **himmeti:**-*i*
Mısra: **5**
Gayret
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

3. **himmetüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Lütuf, kerem, yardım
1. Husrevâ etdi terbiyet çünkim
2. Himmetüñ şâʿir ile remmâli

4. **himmetüñ:**-*üñ*
Mısra: **11**
Gayret, çaba.
11. Rûh gibi ʿâlem-i bâlâya olsun himmetüñ
12. Nefs süflî-tabʿdur zulmet-serâ-yı ten gibi

5. **himmeti:**-*i*
Mısra: **5**
Lütuf, kerem, yardım
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

himmet çerâgı:
1. **himmet çerâgın:**
Mısra: **1**
Kalbin bütün gayretiyle Allah'a yönelmesi.
1. Fakr eli serverleri himmet çerâgın yakdılar
2. Şâhlar ol kavmdan devlet ocagın yakdılar

2. **himmet çerâgın:**
Mısra: **1**
Kalbin bütün gayretiyle Allah'a yönelmesi.
1. Fakr eli serverleri himmet çerâgın yakdılar
2. Şâhlar ol kavmdan devlet ocagın yakdılar

himmet dolusun açmak:
1. **himmet dolusun açdı:**
Mısra: **19**
Lütuf dolusunu açmak.||Bol bol yardımda bulunmak.
19. Açdı himmet dolusun bir nice muhtâclara
20. Dergeh-i Şehden edüp meclis-i şâhâne kerem

himmet etmek:
1. **himmet ederse:**
Mısra: **51**
Lütfetmek, yardım etmek.
51. Şâh himmet ederse baña ol ebr
52. Feyezân ede feyz-i Rabbânî

2. **himmet etseler:**
Mısra: **3**
Yardım etmek, emek vermek.
3. Nola himmet etseler yâruñ diyâr-ı vuslatın
4. Biz de bu ʿaşk erlerinden bir vilâyet isterüz

himmet eylemek:
1. **himmet eylemiş:**
Mısra: **54**
gayret etmek.
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

himmet kademi:
1. **himmet kademin:**
Mısra: **2**
Gayret ayağı. (Allah'a yönelme bağlamında).
1. Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
2. Himmet kademin târem-i mînâya çekerler

himmet kanadı:
1. **himmet kanadı:**
Mısra: **3**
Lütuf, yardım kanadı.
3. Himmet kanadı ile uçurdu varakların
4. Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülüñ

himmet bahri:
1. **himmeti bahrinde:**
Mısra: **5**
Lütuf denizi.
5. Himmeti bahrinde bir ednâ habâb eyler kıyâs
6. Âsumânuñ haymesin sultân-ı istignâ-yi ʿaşk

himmeti bâlâ:
1. **himmeti bâlâya:**
Mısra: **6**
Gayreti, çabası yüksek olan.
5. Su gibi her alçaga meyl etme bu gülzârda
6. Kâmetüñ servi gibi bir himmeti bâlâya bak

himmet-i hâkânî:
1. **himmet-i hâkânî:**
Mısra: **41**
Hükümdarın lutf u ihsanı.
41. Husrevâ himmet-i hâkânî zahîr olsa baña
42. Mülk-i nazm içre olam Hazret-i Selmân-şekil

himmet-i şâh-ı cihân:

1. **himmet-i şâh-ı cihânuñ:**
Mısra: **10**
Cihan hükümdarının şevki.
9. Gülbün-i ümmîdi gül vermez Hayâlî çâkerüñ
10. Gerçi oldu himmet-i Şâh-ı cihânuñ dikmesi

himmetim rahşı:
1. **himmetim rahşına:**
Mısra: **7**
Lütuf, ihsan atı.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

himmet câhı:
1. **himmetimüz câhına:**
Mısra: **5**
Yardımın derecesi.
5. Eyledük himmetimüz câhına hâkânı gedâ
6. Çalınur debdebe-i şevketimüz Dârâyuz

himmet bâzı:
1. **himmetüm bâzı:**
Mısra: **7**
Gayret kuşu.
7. Himmetüm bâzı ile hîç ola mı hem-pervâz
8. Ey hümâ-sâye meger dâne-i ʿankâ tükene

himmet dâmı:
1. **himmetüm dâmıyla:**
Mısra: **10**
Gayret tuzağı. (Çok çalışma, çabalama bağlamında).
9. Gösterür nazmı Hayâlî tarzını her şâʿirüñ
10. Himmetüm dâmıyla sayd etdüm nice ʿankâları

himmet şehbâzı:
1. **himmetüm şehbâzına:**
Mısra: **9**
Gayret kuşu.
9. Hem-cenâh oldu Hayâlî himmetüm şehbâzına
10. Âşiyân-ı Kâf-ı ʿaşkuñ bir nice ʿankâları

himmet bâli:
1. **himmetüñ bâlini:**
Mısra: **6**
Gayret kanadı. (Çalışmak, çabalamak bağlamında).
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

himmet kûsu:
1. **himmetüñ kûsunu:**
Mısra: **18**
Gayret davulu.||Gayret, çaba.
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

Hind:
1. **hindi:**-*i*
Mısra: **28**
Hindistan.
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

2. **hinde:**-*e*
Mısra: **8**
Hindistan.
7. Tarîk-i Kaʿbe-i tahkîka girdüm sanma ey zâhid
8. Seni Hinde revân etdi reh-i Bengâle bilmezsin

hindî:
1. **hindî:**
Mısra: **6**
Hintli. (Siyah renk bağlamında).
5. Hâlüñ gamı hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde
6. Yâkuta heves hindi gibi kim gele kâna

hindî hâce:
1. **hindî hâcedir:**
Mısra: **11**
Hintli hoca.
11. Bir hindî hâcedir ki diler cevherin sata
12. Sadr-ı ʿadûda geçdigi budur dükâna tîg

hindî-i derbân-şekil:
1. **hindî-i derbân-şekil:**
Mısra: **30**
Teni esmer olan kapıcılar misali.
29. Nâme-i ʿizzetine oldu ʿutârid münşî
30. Kadri bâbında zuhal hindî-i derbân-şekil

hindû:
1. **hindûlar:**-*lar*
Mısra: **6**
Sevgilinin beni.
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

2. **hindûlar:**-*lar*
Mısra: **8**
Hintli||Sevgilinin beni.
7. Hâllerle ʿârızuñ cânâ görenler dediler
8. Bir nice hindûlar etmiş Rûmda gül sohbetin

hindû-yi âteş-perest:
1. **hindû-yi âteş-perest:**
Mısra: **4**
Ateşe tapan ben.||Sevgilinin Ateş gibi parlak yüzündeki küçük ben.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

hindû-yı bâm-ı heftümîn:
1. **hindû-yı bâm-ı heftümîn:**
Mısra: **43**
Yedinci gökteki Zühal gezegeni.
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

hindû-yı hâl:
1. **hindû-yı hâlüñe:**
Mısra: **3**
Sevgilinin beni. (Hintliler de siyah ben de renk olarak siyahtır. Dolayısıyla ben Hindu'ya benzetilmiştir.)
3. Zülfüñ gibi boyun ege hindû-yı hâlüñe
4. Bunca kula efendi iken pâdişâh-ı Rûm

hindû-yı şeb:
1. **hindû-yı şeb:**
Mısra: **9**
Siyah ben.
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

hıng-i devlet:
1. **hıng-i devlete:**
Mısra: **10**
Mutluluk kır atı.
9. Anı geçerdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
10. Olmasa hıng-i devlete ger tâziyâne tîg

hıng-i felek:
1. **hıng-i felekde:**
Mısra: **43**
Gök atı.||Gökyüzü.
43. Nitekim mâh-ı nev hıng-i felekde
44. Rikâb-ı Husrev-i devrâna beñzer

hınnâ yakınmak:
1. **hınnâ yakınup:**
Mısra: **1**
Kına yaktırmak.
1. Subh-dem kim yakınup hûn u şafaktan hınnâ
2. Nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm ola çehre-güşâ

hırâmânî hırâmânî:
1. **hırâmânî hırâmânî:**
Mısra: **36**
Salına salına.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

hirâsân olmak:
1. **hirâsân olan:**
Mısra: **56**
Korkma, çekinme.
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

hıred:
1. **hıred:**
Mısra: **27**
Far Akıl, zekâ.
27. Devr-i felekde tîgini gördü hıred dedi
28. Baglandı ceng içün yine pîl-i demâna tîg

2. **hıred:**
Mısra: **10**
Akıl, zekâ.
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

hırka:
1. **hırka:**
Mısra: **1**
Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarîkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek.
1. Hırka netsün sofiye pür-kîne olsa sînesi
2. Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi

hırka vü seccâde:
1. **hırka vü seccâde:**
Mısra: **6**
Hırka ve seccade.||Sofuluk alametleri.
5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

hırmen:
1. **hırmende:**-*de*
Mısra: **8**
Harman.||Dünya.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

2. **hırmenüme:**-*üme*
Mısra: **4**
Harman.||Şiir meydanı.
3. Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem içün
4. Kondu murgân-ı üliʾl-ecnihalar hırmenüme

3. **hırmen:**
Mısra: **1**
Harman.
1. Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
2. Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi

hırmen-i ʿâlem:
1. **hırmen-i ʿâlemde:**
Mısra: **25**
Alemin harman yeri.||Dünya.
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

hırmen-i ʿaşk:
1. **hırmen-i ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk harmanı.
9. Hırmen-i ʿaşk içre kendüm dane ʿadd etmem velî
10. Cism-i zerdümle havaya munkalib bir kâhiyem

2. **hırmen-i ʿaşkda:**
Mısra: **10**
Aşk harmanı.
9. Kâni ol çehre-i zerdüñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

hırmen-i fakruñ gedâsıdur:
1. **hırmen-i fakruñ gedâsı:**
Mısra: **3**
Muhtaçlık harmanının kulu.||Dervişler.
3. Hırmen-i fakruñ gedâsıdur ser-efrâzân-ı dîn
4. Gel temâşa eyle bunda hûşe-çîn serverleri

hırmen-i hüsn ü cemâl:
1. **hırmen-i hüsn ü cemâl:**
Mısra: **5**
Güzellik harmanı.
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

hırmen-i hüsn:
1. **hırmen-i hüsnüñde:**
Mısra: **11**
Güzellik harmanı.
11. Hırmen-i hüsnüñde ey meh dâne-i hâlüñ görüp
12. Meyl edersem nola yok mu mûr deñlü gayretüm

hırmen-i ihsân:
1. **hırmen-i ihsânınuñ:**
Mısra: **27**
İyilik harmanı.
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

hırmen-i mahabbet:

1. **hırmen-i mahabbetinüñ:**
Mısra: **6**
Aşk harmanı.
5. Bâd-ı havañ ile yele verdük karârımuz
6. Biz hırmen-i mahabbetinüñ berg-i kâhıyuz

hırmen-i tevhîd:
1. **hırmen-i tevhîd:**
Mısra: **7**
Birlik harmanı.
7. Bizüz ol hırmen-i tevhîd kıdem bâgından
8. Kondı murgân-ı üliʾl-ecnihâlar dânemüze

hırmen-i vücûd:
1. **hırmen-i vücûd:**
Mısra: **7**
Vücut harmanı.||Beden.
7. Varsun yele havâñ ile bu hırmen-i vücûd
8. Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

hırmenine od salmak:
1. **hırmenine od salar:**
Mısra: **13**
Evini, ocağını ateşe vermek.
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

hisâb eylemek:
1. **hisâb eylemekden:**
Mısra: **4**
Hesaplamak || ince ince düşünüp taşınmak
3. Sıfr dâgıyla eliften cümle cismüm oldu zeyn
4. Eylemekden cevrüñi cânâ hisâb üç günde bir

hisâb kılmak:
1. **hisâb kıl:**
Mısra: **18**
Hesap etmek, düşünmek.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

hisâb olmak:
1. **hisâb olsa:**
Mısra: **3**
Hesaplanmak.
3. Dergehinde dil-i ʿuşşâk kaçan olsa hisâb
4. Hâkde tut yine dendâne-i haşhâş yatur

2. **hisâb olur:**
Mısra: **9**
Hesaplanmak.
9. Âhiretde hisâb olur çün kim
10. Bâdeyi biz de bî-hisâb içelüm

hisâba gelmemek:
1. **hisâba gelmez:**
Mısra: **4**
hesap edilemeyecek kadar çok olmak.
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

hisâblamak:
1. **hisâblar:***-r*
Mısra: **10**
Hesaplamak.
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

hisâbsuz:
1. **hisâbsuz:**
Mısra: **5**
Hesapsız.||Çok.
5. Peykânlaruñ bedende göricek hisâbsuz
6. Gam dedi kim alur bu yaraklu hisârumı

hisâr:
1. **hisâradur:***-a, -dur*
Mısra: **4**
Kale.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar göñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

2. **hisâra:***-a*
Mısra: **4**
Kale.
3. Hadengüñ ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
4. Beden gibi içi yaraklu bir hisâra göñül

3. **hisârumdur:***-umdur*
Mısra: **8**
Kale.
7. Yâgdı ʿaşkuñda melâmet taşı biñ biñ üstüme
8. Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm

4. **hisâruñdur:***-uñdur*
Mısra: **9**
Kale.
9. Hayl-ı gam buldu zafer âhen hisâruñdur dile
10. Sakla sîneñde Hayâlî yârunuñ peykânını

hisâr eylemek:
1. **hisâr eyledi:**
Mısra: **32**
Kale yapmak, kale niyetine kullanmak.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

hisâr-ı felek:
1. **hisâr-ı feleke:**
Mısra: **4**
Felek kulesi.||Gökyüzü.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

hışm:
1. **hışm:**
Mısra: **20**
Öfke, kızgınlık, gazap
19. Yoluña cânun revâ etsem gerek câna dedüm
20. Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim cânuñ mı var

2. **hışmın:***-ın*
Mısra: **22**
Öfke, kızgınlık, gazap
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

hışm etmek:
1. **hışm edüp:**
Mısra: **37**
Öfkelenmek, gazaplanmak.
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

2. **hışm edüp:**
Mısra: **4**
Öfkelenmek, gazaplanmak.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

hısset-i tabʿ:
1. **hısset-i tabʿ:**
Mısra: **38**
Karakter cimriliği.||Cimrilik.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

hışt:
1. **hışt:**
Mısra: **72**
kerpiç, tuğla
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

hışt-ı mâh u mihr:
1. **hışt-ı mâh u mihri:**
Mısra: **47**
Güneş ve ay tuğlası.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

Hıtâ sultânı:
1. **hıtâ sultânınuñ:**
Mısra: **4**
Çin hakanı.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

hizebr-i bîşe-i dîn:
1. **hizebr-i bîşe-i dîn:**
Mısra: **24**
Din ormanının arslanı.
23. Şeh-i serîr-sitân Husrev-i vilâyet-bahş
24. Hizebr-i bîşe-i dîn safder-i gazanfer-ceng

hizmet:
1. **hizmetinden:***-i, -n, -den*
Mısra: **23**
İş, vazife.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

Hızr:
1. **hızr:**
Mısra: **30**
Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

2. **hızr:**
Mısra: **7**
Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

3. **hızra:***-a*
Mısra: **7**
Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

Hızr gibi:
1. **hızr gibi:**
Mısra: **11**
Hızır Aleyhisselam gibi.
11. Bu bahr-i gussada nâgeh erişdi Hızr gibi
12. Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

Hızr suyu:
1. **hızr suyun:**
Mısra: **2**
Hızır aleyhisselamın içip ölümsüzlüğe kavuştuğu su, ab-ı hayat.
1. Eşki bî-sûz u tâba vermezler
2. Hızr suyun devâba vermezler

2. **hızr suyuyla:**
Mısra: **23**
Hızır aleyhisselamın içip ölümsüzlüğe kavuştuğu su, ab-ı hayat.
23. Hızr suyuyla dem-i ʿÎsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

Hızr-ı Sikender-leb:
1. **hızr-ı sikender-leb:**
Mısra: **17**
?
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

Hızr-veş:
1. **hızr-veş:**
Mısra: **3**
Hızır gibi.||Kul sıkıştığında onun imdadına yetişen şahıs gibi.
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

hod:
1. **hod:**
Mısra: **7**
Kendi.
7. Veyâ hod kasr-ı cennetden cihâna
8. Açılmış revzen-i Rıdvâna beñzer

2. **hod:**
Mısra: **3**
Kendi.
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

3. **hod:**
Mısra: **8**
Artık.
7. Cismüm içre cân kaçan beñzer leb-i cânânuma
8. Ol hayâtın ʿaynıdur bu hod türâb-âlûdedür

4. **hod:**
Mısra: **7**
Artık.
7. Biz hod havâya munkalib etdük vücûdumuz
8. Sâye dahi ne günlere bekler ki yanumız

5. **hod:**
Mısra: **8**
Kendi.
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

hod karârı yok:
1. **hod karârı yok:**
Mısra: **13**
Kendi kararı yok.||Dönek.
13. Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
14. Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış

hod kıyâmet:
1. **hod kıyâmetdür:**
Mısra: **4**
Kıyametin kendisi. (Sevgilinin boyu bağlamında).
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

hod-nümâlık:
1. **hod-nümâlık:**
Mısra: **14**
Gösteriş meraklısı olmak
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

hod-pesend olmak:
1. **hod-pesend olam:**
Mısra: **6**
Kendini beğenmek.
5. Âyîne sunma baña kadeh sun revâ mıdur
6. Bu kâr-ı dil-pesendi koyup hod-pesend olam

hokka-bâz:
1. **hokka-bâz:**
Mısra: **2**
el çabukluğuyla hokka oynatan kimse
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

hokka-i yâkût:
1. **hokka-i yâkût:**
Mısra: **7**
Yakut kutusu.||Sevgilinin ağzı.
7. Hokka-i yâkût içre hurdesi her goncanuñ
8. ʿAndelîbüñ çeşm-i giryânına dârûlar mıdur

Horâsân:
1. **horâsânuñ:**-*uñ*
Mısra: **12**
İran'ın doğusundaki bir yer.
11. Hayâlî câm-ı Câmîden içelden cürʿa-i feyzi
12. Gözüñe lsfahânî sürmedür hâki Horâsânuñ

Horasan ehli:
1. **horasan ehli:**
Mısra: **10**
Horasan halkı.
9. Sözü rengîn edâ etmek Hayâlî ihtirâʿıdur
10. Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyîʾdür

hoş:
1. **hoş:**
Mısra: **5**
Hoş, güzel
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

2. **hoşdur:**-*dur*
Mısra: **3**
Hoş, güzel
3. Vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti hoşdur velî
4. Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riyâ

3. **hoşdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Hoş, güzel
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

4. **hoşdur:**-*dur*
Mısra: **2**
Hoş, güzel
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

5. **hoşdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Hoş, güzel
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

hoş ʿamel olmak:
1. **hoş ʿamel ol:**
Mısra: **2**
Güzel işler yapmak.
1. Her makâma ki edesin âheng
2. Hoş ʿamel ol ki bulasın câyı

hoş bilmek:
1. **hoş bilür:**
Mısra: **10**
İyi bilmek.
9. ʿÖmründe râh-ı meykedeyi görmemiş geçer
10. Cânâ Hayâlî hoş bilür efsâne yolların

hoş dem etmek:
1. **hoş dem etdi:**
Mısra: **1**
Hoş bir zaman kılmak, hoş vakit geçirtmek.
1. Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
2. Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem

hoş geçmek:
1. **hoş geçer:**
Mısra: **9**
Güzel geçmek
9. Gamzeñ Hayâlî vardı dile şöyle hoş geçer
10. Ki ölür ise vermeye dermân ayagına

hoş geçürmek:
1. **hoş geçürdi:**
Mısra: **11**
Hoş tutmak.
11. Hamdülilâh sâyesinde hoş geçürdi bendesin
12. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Hanımuz

hoş görmek:
1. **hoş gör:**
Mısra: **10**
Kusuru sorun yapmamak, anlayışla karşılamak.
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

2. **hoş gör:**
Mısra: **9**
Kusuru sorun yapmamak, anlayışla karşılamak.
9. Harâbât erlerin hoş gör Hayâlî
10. O sûrete yürür anca velî var

hoş kattâl:
1. **hoş kattâl:**
Mısra: **11**
Hoş zehir.
11. Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
12. Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış

hoş sohbet:
1. **hoş sohbetüz:**
Mısra: **7**
Hoş sohbet.
7. Hoş sohbetüz ki yâr olıcak ʿâleme bizi
8. Göstermeye kıyâmete deñlü mezârımuz

hoş tutmak:
1. **hoş tut:**
Mısra: **3**
Birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek.
3. Ânı hoş tut garîbüñdür efendi işte biz gitdük
4. Göñül derler ser-i kûyuñda bir dîvânemüz kaldı

hoş-hâl:
1. **hoş-hâl:**
Mısra: **11**
Mutlu, mesut.
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

hoş-hâl eylemek:
1. **hoş-hâl eyledi:**
Mısra: **6**
Hali vakti iyi olmak.
5. Mürşid-i gûşe-nişîndür hum-ı mey ey zâhid
6. Bâtın-ı sâfı anuñ eyledi hoş-hâl beni

hoşnûd olmak:
1. **hoşnûd olur:**
Mısra: **10**
Memnun olmak.
9. Hayâlî benligi sen terk ederseñ
10. Olur senden Hudâ vü halk hoşnûd

hûb:
1. **hûb:**
Mısra: **36**
Güzel.
35. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
36. Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi

2. **hûblar:***-lar*
Mısra: **1**
Güzel, sevgili.
1. Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
2. Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb

3. **hûbuñ:***-uñ*
Mısra: **5**
Güzel.
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

4. **hûblar:***-lar*
Mısra: **9**
Güzel.
9. Hûblar zülf-ı siyeh-kârı durur sünbül ü bâg
10. Kara toprakda nice laʿl-ı güher-pâş yatur

5. **hûb:**
Mısra: **5**
Güzel.
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

hûbân:
1. **hûbâna:***-a*
Mısra: **5**
güzeller/dilberler
5. Cigerde dâg-ı derdin çekdigüm hûbâna bahş etsem
6. Belî biñ pâre eylerse yetişmez azdur göñlüm

hûbân-ı cihân:
1. **hûbân-ı cihân:**
Mısra: **5**
Dünya güzeli.||Güneş.
5. ʿİşretüñ şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak
6. Şemʿ-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

hûbân-ı Çîn:
1. **hûbân-ı çîn:**
Mısra: **9**
Çin güzelleri.
9. Vird edinürdi Hayâlî nazmuñı hûbân-ı Çîn
10. Ger Hatâ iklîmine varsa bu güft ü gûy-ı misk

hûb-ı Mogol-çîn:
1. **hûb-ı mogol-çîni:**
Mısra: **8**
Gözleri yağma yapan güzel.
7. Hadeng-i gamzenüñ saydıdur ey türk-i kemân-ebrû
8. Eger bir Rûsi dilberdir eger hûb-ı Mogol-çîni

hûblar serʿaskeri:
1. **hûblar serʿaskeri:**
Mısra: **1**
Güzellerin öncüsü.
1. Hûblar serʿaskeri bir gül-ʿizâr-ı sâdedür
2. Ger dilerseñ bilmege ismin Şerîfe-zâdedür

hûblar şevki:
1. **hûblar şevkine:**
Mısra: **6**
Sevgiliye kavuşma arzusu.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

hûblugun bünyâdı:
1. **hûblugun bünyâdı:**
Mısra: **10**
Güzelliğin temeli.

9. Dayanup hüsnüñe cevr itme Hayâlîye ki çün
10. Bir kıl üstünde durur hûbluâun bünyâdı

hücûm eylemek:
1. **hücûm eyler:**
Mısra: **2**
Saldırmak.
1. Meh ʿârızuña öygüneli leşker-i nücûm
2. Ey şâh-ı hüsn eyler aña her gece hücûm

hücûm-ı şâhbâz:
1. **hücûm-ı şâhbâzı:**
Mısra: **10**
Doğan kuşunun hücumu.||Şairler.
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

hudâ:
1. **hudâ:**
Mısra: **8**
Allah, Tanrı, Rabb
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

2. **hudâ:**
Mısra: **33**
Allah, Tanrı, Rabb
33. Haremeynüñ emânetini Hudâ
34. Gördü sen Şehriyâra erzânî

3. **hudâ:**
Mısra: **1**
Allah, Tanrı, Rabb
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

4. **hudâdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Allah, Tanrı, Rabb
3. Tecemmül ʿarz eder eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

5. **hudâ:**
Mısra: **1**
Allah, Tanrı, Rabb
1. Hudâ rahm eyleyüp bülbüllerüñ ah ü fegânından
2. Yine bir gonca sundu dehre devlet gülsitânından

6. **hudâdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Allah, Tanrı, Rabb
9. İt gibi daladı beni kûyuñda rakîbüñ
10. Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun

hudâ vü halk:
1. **hudâ vü halk:**
Mısra: **10**
Allah ve bütün yarattıkları.
9. Hayâlî benligi sen terk ederseñ
10. Olur senden Hudâ vü halk hoşnûd

huffâş:
1. **huffâş:**
Mısra: **12**
Yarasa denilen bir kuş.
11. Oldu nâyâb görüp nazm-ı Hayâlîyi hasûd
12. Pertev-i mihre nazar eylese huffâş yatur

hükm:
1. **hükmünü:**-*ü, -n, -ü*
Mısra: **12**
Hüküm, karar
11. Berg-i gülden yürütdü sikkesini
12. Hükmünü eyledi revân gonca

2. **hükmündür:**-*ün, -dür*
Mısra: **27**
Hüküm, karar
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

3. **hükmüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Hüküm, karar
1. Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne
2. Her ne hükmüñ var ise cân üstüne baş üstüne

4. **hükmüne:**-*üne*
Mısra: **10**
Hüküm, karar
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

5. **hükmünde:**-*ünde*
Mısra: **4**
Hüküm, karar
3. İnsân ü perî gelmiş fermânına kul olmuş
4. Gûyâ ki Süleymândur hükmünde yasagında

6. **hükmünde:**-*ünde*
Mısra: **6**
Hüküm, karar
5. Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
6. Melâmet şâhınuñ böyle olur hükmünde tugrâsı

hükm etmek:
1. **hükm ede:**
Mısra: **54**
Hükmetmek, hakimlik kurmak.
53. Nitekim mâh-ı nev sancak çeke encüm ola leşker
54. Nitekim hükm ede çarha nücûmuñ yedi erkânı

2. **hükm et:**
Mısra: **10**
Yönetmek, karar vermek.
9. Mevc-i eşküm dîdeden yâra Hayâlî el salup
10. Dedi gel hükm et saña verildi deryâ begligi

3. **hükm etdi:**
Mısra: **13**
Ferman salmak.
13. Çîn ü Mâçinüñ harâcın almaga hükm etdi yâr
14. Müşk-bâr olmuş ol iki ʿanberîn tugrâya bak

hükmü geçmek:
1. **hükmü geçer:**
Mısra: **7**
Sözü geçmek, etki etmek.
7. Kimüñ hükmü geçer cisminde câna
8. Ol iki ʿanberîn tugraya karşu

hükmü revân:

1. **hükmü revândur:**
Mısra: **3**
Hükmü geçmek.
3. Sînelerde cân gibi hükmü revândur tîrünüñ
4. Olalı sen dilber-i ebrû-kemânuñ dikmesi

hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng:
1. **hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng:**
Mısra: **20**
Bilgi sahibinin var olan özü.
19. Erişdi semʿüme ol dem nidâ-yı hâtif-i gayb
20. Ki ey hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng

hulûl eylemek:
1. **hulûl eylemeye:**
Mısra: **6**
Girme, kendini gösterme.||Cemal-i mutlak tecellisi.
5. Var mı bir kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ kim
6. Pertev-i hüsn-i ezel aña hulûl eylemeye

hum:
1. **humlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Küp, şarap küpü.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

hümâ:
1. **hümâ:**
Mısra: **36**
Talih kuşu.||Şehzade Mehmed.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

2. **hümâyı:**-*yı*
Mısra: **9**
Talih kuşu.
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

3. **hümâ:**
Mısra: **11**
Talih kuşu.||Sevgili.
11. Gördüler zâg-ı rakîbe o hümâ oldu şikâr
12. Ehl-i diller dediler düşmedi hayfâ yerine

4. **hümâ:**
Mısra: **2**
Talih kuşu.||Sevgili.
1. Bûm ʿcâr eyler iken konmaga vîrânemüze
2. Ol hümâ hîç ola mı sâye hânemüze

5. **hümâsısın:**-*sısın*
Mısra: **5**
Talih kuşu.||Sevgili.
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

hümâ kuşu:
1. **hümâ kuşu:**
Mısra: **50**
Devlet kuşu, talih kuşu. Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

humâr:
1. **humâruñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk
1. Humâruñ derdin añdum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
2. Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

2. **humârı:**-*ı*
Mısra: **2**
(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk
1. Kosam çemende neşâtı bahârı neyleyeyin
2. Seherde içmez isem ya humârı neyleyeyin

3. **humârdan:**-*dan*
Mısra: **6**
(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk
5. Sabr etmeyen belâlaruña ʿaşkuñ añmasun
6. Nûş etmesün şarâbı kaçanlar humârdan

4. **humâr:**
Mısra: **3**
(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk
3. Cismüm yudur şarâb ile ölsem humâr iken
4. Ey pîr-i meykede yerine ko atalıgı

5. **humâruñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk
9. Humâruñ hastası olanlara mey sun sagalsunlar
10. Eli ayagı tutmaz nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

hümâ-sâye:
1. **hümâ-sâye:**
Mısra: **20**
Saadet, kutluluk gölgesi.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

2. **hümâ-sâye:**
Mısra: **1**
Saadet, kutluluk gölgesi.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

hümâ-şeref olmak:
1. **hümâ-şeref oldu:**
Mısra: **3**
Hüma kuşunun gölgesi altında kalmak.||Bahtı, uğuru açık olmak.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

hümâ-talʿât:
1. **hümâ-talʿât:**
Mısra: **3**
Mutluluk kuşu görünüşünde olan.||Sevgili.
3. Kebûter gibi göklerde uçarsa ol hümâ-talʿât
4. Bihamdillah ki şehbâz-ı felek-pervâzdur göñlüm

hümâ-talʿat şeh:
1. **hümâ-talʿat şehüñ:**
Mısra: **9**
Yüzünde mutluluk olan sevgili.
9. Hayâlî ol hümâ-talʿat şehüñ dîvânesi oldum
10. Baş üzre dûd-ı âhumdan siyeh bir dâne per çekdüm

<u>hümâ-yı evc-i ʿizzet:</u>
1. **hümâ-yı evc-i ʿizzetdür:**
Mısra: **9**
En üst noktadaki Hüma kuşu.||Yükselişteki en son nokta.
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

2. **hümâ-yi evc-i ʿizzetdür:**
Mısra: **10**
En üst noktadaki Hüma kuşu.||Yükselişteki en son nokta.
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

<u>hümâ-yi nûr-bâl:</u>
1. **hümâ-yi nûr-bâlem:**
Mısra: **14**
Nurdan kanatları olan hüma kuşu.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

<u>hum-hâneden hum-hâneye düşmek:</u>
1. **hum-hâneden hum-hâneye düşmüş:**
Mısra: **2**
Şarap konulan mahzenlere tıkılmak. (Aşığın sevgilinin dudağıyla buluşması amacıyla türlü eziyetlere katlanması bağlamında. Bu anlam dışında şarabın bekletilmesi sonucunda kalitesinin artması ve sevgilinin kaliteli şarabı tercih edip aşıkla buluşmanın daha çabuk gerçekleşeceği ilintisi de düşünülebilir.).
1. Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
2. Düşmüş lebüñ sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye

<u>hum-hâne-i ezel:</u>
1. **hum-hâne-i ezelden:**
Mısra: **10**
Ezel meyhanesi.||Elest meclisi.
9. Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
10. Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba beñzer

<u>hum-ı mey:</u>
1. **hum-ı mey:**
Mısra: **5**
Şarap küpü.
5. Mürşid-i gûşe-nişîndür hum-ı mey ey zâhid
6. Bâtın-ı sâfı anuñ eyledi hoş-hâl beni

<u>hum-ı meyhâne:</u>
1. **hum-ı meyhâne:**
Mısra: **6**
Şarap küpü.
5. Hânikâhında cihânuñ bu göñül abdâlı
6. Bulmadı bir hum-ı meyhâne gibi sâfî-derûn

<u>hum-ı şarâb:</u>
1. **hum-ı şarâbuñ:**
Mısra: **3**
Şarap küpü.
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

<u>humm-ı evliyâ:</u>
1. **humm-ı evliyâ:**
Mısra: **3**
Velilerin kalemi.
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

<u>hûn:</u>
1. **hûnu:**-*u*
Mısra: **2**
Kan.
1. Makâm-ı meykede vü câm-ı lâle-gûnu anuñ
2. ʿİmâret-i dil ü cân oldu bâde hûnu anuñ

2. **hûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **10**
Kan.
9. Ey Hayâlî ʿaşk sahrâsındaki her lâlenüñ
10. Dâgı dâguñdan nişândur rengidür hûnuñ senüñ

<u>hûn olmak:</u>
1. **hûn olmuş:**
Mısra: **4**
Kan içinde kalmak
3. Kan içinde seng-i hârâ yasdanur ey lâle-ruh
4. Leblerüñ hecrüñde laʿlün bagrı hûn olmuş yatur

<u>hûn u şafak:</u>
1. **hûn u şafaktan:**
Mısra: **1**
Kan ve şafak vakti.||Bu iki unsurun renkleri bağlamında.
1. Subh-dem kim yakınup hûn u şafaktan hınnâ
2. Nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm ola çehre-güşâ

<u>hûna gark etmek:</u>
1. **hûna gark edüp:**
Mısra: **3**
Kana boğmak.
3. Cismümi ey dîde-i gam-dîde hûna gark edüp
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk etdüñ beni

<u>hûnâb ırmağı:</u>
1. **hûnâb ırmagın:**
Mısra: **5**
Kan ırmağı.||Kanlı gözyaşı.
5. Pâyına eyler ciger hûnâb ırmagın revân
6. Gülşen-i hüsnüñ ezelden bâgbânıdur göñül

<u>hûnâb-ı ciger:</u>
1. **hûnâb-ı ciger:**
Mısra: **5**
Ciğer kanı.
5. Bâde hûnâb-ı ciger gam nukl ü çeşmüm hem kadeh
6. Devleti ʿaşkuñda gördüm hep yarag-ı meclisüm

<u>hûnâbe-i ciger:</u>
1. **hûnâbe-i ciger:**
Mısra: **7**
Ciğer kanı.
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

2. **hûnâbe-i ciger:**
Mısra: **9**
Ciğer kanı.
9. Bâdı semûmdur suyu hûnâbe-i ciger
10. Meyl etme gam diyârınuñ âb u havâsına

3. **hûnâbe-i ciger:**
Mısra: **4**
Ciğer kanı.
3. Şol kand şerbetine berâber tutanlaruñ
4. Hûnâbe-i ciger gibi rengîn zülâlini

4. **hûnâbe-i cigerdür:**
Mısra: **6**
Ciğer kanı.
5. ʿÂşk-ı nigâr ile düşeli aña rahmine
6. Hûnâbe-i cigerdür o demden gıdâ baña

5. **hûnâbe-i cigerle:**
Mısra: **6**
Ciğer kanı.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

<u>**hûn-âlûde:**</u>
1. **hûn-âlûdedür:***-dür*
Mısra: **11**
Kana bulanmış.
11. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedür cismüm gibi
12. ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân aña

<u>**hûn-âlûde baş:**</u>
1. **hûn-âlûde başlar:**
Mısra: **35**
Kana bulanmış başlar.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

<u>**hûn-âlûde müjgân:**</u>
1. **hûn-âlûde müjgân:**
Mısra: **8**
Kana bulanmış kirpikler.
7. Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
8. Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânuñ

<u>**hüner:**</u>
1. **hüner:**
Mısra: **11**
Hüner, bilgi.
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

<u>**hüner burcu:**</u>
1. **hüner burcuna:**
Mısra: **6**
Ustalık burcu.
5. Gözüñ açup bakamaz âfitâb-ı maksûda
6. Egerçi oldu hüner burcuna sitâre göñül

<u>**hûn-ı aʿdâ:**</u>
1. **hûn-ı aʿdâ:**
Mısra: **28**
Düşmanların kanı.
27. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Şâh kim
28. Hûn-ı aʿdâ ile etmişdür cihânı lâle-zâr

2. **hûn-ı ʿadû:**
Mısra: **22**
Düşman kanı.
21. San âl câme içre yalıñ yüzlü hûbdur
22. Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg

3. **hûn-ı ʿadûñ:**
Mısra: **29**
Düşman kanı.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

<u>**hûn-ı ʿâşık:**</u>
1. **hûn-ı ʿâşıkdan:**
Mısra: **1**
Aşığın kanı
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

<u>**hûn-i ciger:**</u>
1. **hûn-i ciger:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ baña
2. Geldi cihân elemleri zevk u safâ baña

2. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

3. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **4**
Ciğer kanı.
3. Mihrâb kaşuñ içre gözüñ olalı imâm
4. Kılmag içün vuzûʿ baña hûn-ı ciger yeter

4. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **10**
Ciğer kanı.
9. Sorsañ Hayâlîden haber derdüñle çok demler sürer
10. Gözden döküp hûn-ı ciger bu demdür ol demden garaz

5. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. ʿÂşık olana hûn-ı ciger mâ-hazar gerek
2. Bunun gibi maʿîşete illâ ciger gerek

6. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **1**
Ciğer kanı.
1. Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger olmuş
2. Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm

7. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **2**
Ciğer kanı.
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

8. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **4**
Ciğer kanı.
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

9. **hûn-ı ciger:**
Mısra: **9**
Ciğer kanı.
9. Yâd-ı laʿlüñle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciger
10. Gör tabîb-i hecr aña cânâ ne şerbet bagladı

10. **hûn-ı cigerden:**
Mısra: **5**
Ciğer kanı.
5. Gözüm merdümleri hûn-ı cigerden allar giymiş
6. Visâlüñ ʿîdinüñ seyrânın eyler iki merdümdür

hûn-ı dil:
1. **hûn-ı dil:**
Mısra: **9**
Gönül kanı
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

2. **hûn-ı dil:**
Mısra: **2**
Gönül kanı
1. Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
2. Hûn-ı dil çek dâguñı küynüklü biryân oldu tut

3. **hûn-ı dil:**
Mısra: **2**
Gönül kanı
1. Derd-i dilber gıdâ-yı rûhumdur
2. Hûn-ı dil bâde-i sabûhumdur

4. **hûn-ı dil:**
Mısra: **3**
Gönül kanı
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

5. **hûn-ı dil:**
Mısra: **19**
Gönül kanı
19. Ey Hayâlî bî-tekellüf hûn-ı dil nûş eyleyen
20. Minnet ile Hızr elüñden Âb-ı Hayvân istemez

hûn-ı dil çekmek:
1. **hûn-ı dil çekermiş:**
Mısra: **7**
Ciğer kanı taşımak.
7. Necd dâgınuñ sibâʿına çekermiş hûn-ı dil
8. Kâsesinde çeşminüñ Mecnûn-ı bî-pervâya bak

hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde:
1. **hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde:**
Mısra: **5**
Gönlü süsleyen kanlı gözler.
5. Hâlüñ gamı hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde
6. Yâkuta heves hindi gibi kim gele kâna

hûn-ı nâb-âlûde:
1. **hûn-ı nâb-âlûdedür:**
Mısra: **2**
Saf, halis bir duruma karışmış kan.||Gözün tamamının kanlanması.
1. Laʿl-i yâr agyâr bezminde şarâb-âlûdedür
2. Dîde-i merdüm bu gamdan hûn-ı nâb-âlûdedür

hûn-ı Siyâvuş:
1. **hûn-ı siyâvuş:**
Mısra: **11**
Siyavuş'n kanı.
11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

hûnîn âb:
1. **hûnîn âb:**
Mısra: **1**
Kanlı su.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

2. **hûnîn âb:**
Mısra: **1**
Kanlı su.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

hûnîn lâle:
1. **hûnîn lâledür:**
Mısra: **75**
Kana gark olmuş lale.||Lale.
75. Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledür
76. Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

hûnîn müje:
1. **hûnîn müjemle:**
Mısra: **7**
Kanlı kirpik.
7. Burunca nicesin hûnîn müjemle
8. Dedi mercâna deryâlar eli var

hûnîn yalâg:
1. **hûnîn yalâg:**
Mısra: **2**
Kanla dolmuş yalak. (Bedenin kanlı yaralarla dolu olması bağlamında).
1. Seg-i kûyuñ kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
2. Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm

hûnîn-dil:
1. **hûnîn-dil:**
Mısra: **2**
Kanlı gönül.
1. Mahabbet gülşeni bûyun eger kim alabilmezsin
2. Bu yanıklarla hûnîn-dil nedendür lâle bilmezsin

hûr:
1. **hûra:**-*a*
Mısra: **1**
Ahu gözlüler, cennet kızları.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

2. **hûra:**-*a*
Mısra: **1**
Ahu gözlüler, cennet kızları.
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

hurde:
1. **hurdesi:**-*si*
Mısra: **7**
Sevgilinin ağzından çıkan nükte.
7. Hokka-i yâkût içre hurdesi her goncanuñ
8. ʿAndelîbüñ çeşm-i giryânına dârûlar mıdur

2. **hurdeler:**-*ler*
Mısra: **11**
Ufak şey, ufak parça, ufak ve kırıntıdan ibaret olan.

11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

hûr-ı behişt:
1. **hûr-ı behişt:**
Mısra: **10**
Cennet hurisi.||Sevgili.
9. Ben ol Hayâlîyem ki bu gün yâr ü giryemi
10. Hûr-ı Behişt ü şâdî-i ferdâya vermezin

hûrî-veş:
1. **hûrî-veşin:**-*in*
Mısra: **22**
huri || ahu gözlü dilber
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

hurmâ:
1. **hurmâ:**
Mısra: **6**
Hurma
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

2. **hurmâ:**
Mısra: **6**
Hurma
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

hürmet:
1. **hürmet:**
Mısra: **10**
Saygı.
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

2. **hürmet:**
Mısra: **6**
Saygı.
5. Gelmez cihâna mey gibi bir rûh-ı sânî kim
6. Hürmet aña libâs ola billûrdan beden

hürmet etmek:
1. **hürmet edüp:**
Mısra: **15**
Saygı duymak, saygı göstermek.
15. Okudular bu ʿursa hürmet edüp
16. Deşt-i Kıpçak elindeki Hanı

hurrem:
1. **hurremlerüz:**-*ler, -üz*
Mısra: **1**
sevinçli, mutlu.
1. Bezm-i gamda sanma giryânuz bizi hurremlerüz
2. Mey yerine kan yudar bir nice sâhib demlerüz

hurrem olmak:
1. **hurrem olmaz:**
Mısra: **8**
Sevinmek, mutlu olmak.
7. Nice gelsün ferah göñlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

hurrem ü handân:
1. **hurrem ü handân:**
Mısra: **9**
neşeli ve güleryüzlü || şen şakrak
9. Zamâne âdemisi cümle hurrem ü handân
10. Ve lîk olmuş idüm ben garîk -i bahr-i melâl

hurşîd:
1. **hurşîd:**
Mısra: **1**
Güneş.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

2. **hurşîd:**
Mısra: **2**
Güneş.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

3. **hurşîd:**
Mısra: **7**
Güneş.
7. Kasdum budur ki sâyemi hurşîd görmeye
8. Hergiz olur mu dîde-i encüm baka baña

4. **hurşîddür:**-*dür*
Mısra: **8**
Güneş.
7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

5. **hurşîd:**
Mısra: **10**
Güneş.||Sevgili.
9. Biz ol yegâne-i dehr ü ferîd-i devrânuz
10. Ki lâyık olmadı hurşîd bir nigâhumuza

6. **hurşîde:**-*e*
Mısra: **9**
Güneş.
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

7. **hurşîdi:**-*i*
Mısra: **5**
Güneş.
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

8. **hurşîd:**
Mısra: **6**
Güneş.
5. Mihrüñ yolunda eyleyeli dehr bizi hâk
6. Hurşîd ile mukâbele eyler gubârımuz

9. **hurşîd:**
Mısra: **5**
Güneş.
5. Kaçan ere eşigüñe yüz sürmege hurşîd
6. Kim mâh-ı felek menzil-i Keyvâna erişmez

10. **hurşîdi:**-*i*
Mısra: **8**
Güneş.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

hurşîd eli âyesi:
1. **hurşîd eli âyesine:**
Mısra: **10**
Güneşe benzeyen elin içi. (Sevgilinin beyaz elleri bağlamında).
9. Ey Hayâlî ola mı şaʿşaʿa engüşt-misâl
10. Tutalum beñzedi hurşîd eli âyesine

hurşîd eli:
1. **hurşîd eline:**
Mısra: **3**
Güneşin eli.||Güneşin ışınları.
3. Bakma hurşîd eline zerre gibi ey şeydâ
4. Kendü nûruñla beden zulmetini nûr eyle

hurşîd ile meh:
1. **hurşîd ile meh:**
Mısra: **6**
Güneş ile ay. (Aydınlığın parlaklığın öncüleri olması bağlamında).
5. Bildiler var idügin bende safâ-yi hâtır
6. Geldi nûr isteyu hurşîd ile meh revzenüme

hurşîd tâk-ı eyvânı:
1. **hurşîd tâk-ı eyvânında:**
Mısra: **26**
Güneş sarayının çatısı.
25. Nice Şeh Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
26. Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül

hurşîd u mâh:
1. **hurşîd u mâh:**
Mısra: **3**
Güneş ve ay.
3. Öykünürse tende dâg-ı derdime hurşîd u mâh
4. Birine ersin kesâfet biri olsun münhasif

hurşîd-i ʿalem-tâb:
1. **hurşîd-i ʿalem-tâb:**
Mısra: **7**
dünyayı aydınlatan güneş
7. ʿAks-i hüsnü zerreyi hurşîd-i ʿalem-tâb eder
8. Katre feyzinden anuñ ser-Çeşme-i hayvân olur

2. **hurşîd-i ʿâlem-tâba:**
Mısra: **5**
dünyayı aydınlatan güneş
5. Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba baş egmez
6. Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben

3. **hurşîd-i ʿâlem-tâbdan:**
Mısra: **1**
dünyayı aydınlatan güneş
1. Zerreler yüz döndüre hurşîd-i ʿâlem-tâbdan
2. Dönmeye yüzüm benüm ol kaşları mihrâbdan

4. **hurşîd-i ʿâlem-tâbı:**
Mısra: **9**
dünyayı aydınlatan güneş
9. Zerrenüñ içindeki hurşîd-i ʿâlem-tâbı gör
10. Katreye kendüyi teslîm eyleyen deryâya bak

hurşîd-i felek:
1. **hurşîd-i felek:**
Mısra: **1**
Güneş.
1. İnse hurşîd-i felek dogsa girîbânumdan
2. Zulmet-i âhumı dûr edemeye yanumdan

hurşîd-i himmet:
1. **hurşîd-i himmetümde:**
Mısra: **17**
Lütuf güneşi.||Cömertlik.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

hurşîd-i kıdem:
1. **hurşîd-i kıdemden:**
Mısra: **29**
Kadim, başlangıcı bilinmeyen güneş.
29. Ben ol dürrem ki hurşîd-i kıdemden perveriş buldum
30. ʿÎnâyet mevci salmadan cihâna bahr-i ʿUmmânı

hurşîd-i Mirrîh-intikâm:
1. **hurşîd-i mirrîh-intikâm:**
Mısra: **33**
Merih'den intikam alan padişah.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

hurşîd-i nûr-efşân:
1. **hurşîd-i nûr-efşân:**
Mısra: **1**
Nurlar saçan güneş
1. Gökde seyrân eyleyen hurşîd-i nûr-efşân mıdur
2. Yohsa dilden baş çeken bir lemʿa -i sûzân mıdur

2. **hurşîd-i nûr-efşânı:**
Mısra: **4**
Nurlar saçan güneş
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

hurşîd-i rahşân:
1. **hurşîd-i rahşân:**
Mısra: **10**
Parlak güneş.
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

2. **hurşid-i rahşânı:**
Mısra: **8**
Parlak Güneş
7. Biri bürc-i şerefde eksigi yok bedr-i kâmildür
8. Birisi âsumân-ı devletüñ hurşid-i rahşânı

hurşîd-i rahşân eylemek:
1. **hurşîd-i rahşân eyledi:**
Mısra: **22**
Parlak güneş haline dönüştürmek.
21. Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tîginüñ
22. Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi

2. **hurşîd-i rahşân ol:**
Mısra: **8**
Parlak bir güneş olmak.
7. Bir ednâ zerre dâmânuñ konmaz elden benüm şâhum
8. Gerek sen âsumân-ı çârüme hurşîd-i rahşân ol

hurşîd-i saʿâdet:

1. **hurşîd-i saʿâdet:**
Mısra: **1**
Mutluluk güneşi.
1. Hurşîd-i saʿâdet kime nûrun tuhaf eyler
2. Her kebkebini kevkeb-i baht u şeref eyler

hurşîd-i sanem:
1. **hurşîd-i sanem:**
Mısra: **7**
Put gibi güzel sevgilinin yüzü.
7. Çıkmadı deyr-i felekde yine hurşîd-i sanem
8. Kara çulla görmeyüñce ʿâlemüñ ruhbânını

hurşîd-i vakt:
1. **hurşîd-i vakt:**
Mısra: **7**
Zamanın güneşi.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

hurşîd-rû:
1. **hurşîd-rûyuñ:***-uñ*
Mısra: **3**
Güneş gibi parlak yüzlü.||Sevgili.
3. Bu gün şevkiyle bir hurşîd-rûyuñ meh gibi başın
4. Kazâ çevgânına top eyleyen ser-bâzdur gönlüm

hurşîd-sıfat:
1. **hurşîd-sıfat:**
Mısra: **2**
Güneş misali.
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

hurşîd-veş:
1. **hurşîd-veş:**
Mısra: **3**
Güneş gibi.
3. ʿÂleme baş egmez iken dâʾimâ hurşîd-veş
4. Şimdi kurbân olmaga kûyuñda hâzırdur göñül

hurûf-ı kevkeb:
1. **hurûf-ı kevkebden:**
Mısra: **3**
Yıldız harfleri. (Yıldız ilmi bağlamında).
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

hurûf-ı kevn:
1. **hurûf-ı kevn:**
Mısra: **5**
Kainatı analatan bütün harf ve kelimeler.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

hûşe-çîn:
1. **hûşe-çîn:**
Mısra: **42**
Başak toplayan.
41. Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
42. Hırmeninde ʿadlinüñ Nûşîrevândur hûşe-çîn

2. **hûşe-çînüñ:***-üñ*
Mısra: **8**
Başak toplayan.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

hûşe-çîn serverleri:
1. **hûşe-çîn serverleri:**
Mısra: **4**
Başak toplayan öncüler.||Kıt kanaat, muhtaçlıkla geçinen dervişler.
3. Hırmen-i fakruñ gedâsıdur ser-efrâzân-ı dîn
4. Gel temâşa eyle bunda hûşe-çîn serverleri

hûşe-i pervîn:
1. **hûşe-i pervîn:**
Mısra: **1**
Ülker yıldızının salkımı.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

2. **hûşe-i pervîni:**
Mısra: **46**
Ülker yıldızının salkımı.
45. Nihâl-i tâke nasîb etdi neşʾe-i bâde
46. Felekde hûşe-i pervîni eyleyen âveng

Hûşeng:
1. **hûşeng:**
Mısra: **26**
İran mitolojisinde Kiyumers'in torunu, Siyamek'in yiğit ve zeki oğlu.
25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

huşg ü ter:
1. **huşg ü ter:**
Mısra: **21**
Kuru ve yaş.
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

hüsn:
1. **hüsnüñe:***-üñe*
Mısra: **22**
Güzellik
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

2. **hüsnüñe:***-üñ, -e*
Mısra: **5**
Güzellik
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

3. **hüsn:**
Mısra: **7**
Güzellik
7. Hüsn içinde kaşlaruñ iki ser-âmed hûb iken
8. Anlaruñ da kâmetin ham eylemişdür bâr-ı ʿaşk

4. **hüsn:**
Mısra: **10**
Ar. Güzellik.
9. Sakla âdâbın Hayâlî gülşenüñ kim beñzedi
10. ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül

5. **hüsnüñ:***-üñ*
Mısra: **10**
Güzellik
9. Kim dedi yâra ki âyîne edüp her güzeli
10. Kendü hüsnüñ yine her âyînede seyr eyle

hüsn bâğı:
1. **hüsnü bâgına:**
Mısra: **1**
Güzellik bahçesi.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı ağına

hüsn çerâgı:
1. **hüsnü çerâgın:**
Mısra: **4**
Güzellik kandili.||Güneş.
3. Nûru mahv olmuş iken şemʿ-i ruhuñla nice bir
4. Âfitâbuñ seheri hüsnü çerâgın yakasın

hüsn gülzârı:
1. **hüsnü gülzârında:**
Mısra: **7**
Güzellik bahçesi.
7. Hüsnü gülzârında ol servüñ dehânı gûyiyâ
8. Gonca-i nevrüstedür bitmiş miyân-ı hârda

hüsn metâʿı:
1. **hüsnüñ metâʿın:**
Mısra: **7**
Güzellikten hasıl olan özellikler.
7. Âfitâb ü Zöhreye hüsnüñ metâʿın etme ʿarz
8. Aña âlem müşterî lâzım degül dellâleler

2. **hüsnüñ metâʿına:**
Mısra: **3**
Güzellikten hasıl olan özellikler.
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

hüsn pertevi:
1. **hüsnüñ pertevi:**
Mısra: **3**
Güzellik nuru.
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

hüsn eli şâhı:
1. **hüsn eli şâhı:**
Mısra: **3**
Güzellik ülkesinin hükümdarı.
3. Göñül sahrâsına bir hüsn eli şâhı nüzûl etdi
4. Habâb-ı eşk-i hûnînüm anuñ gül-gûn otagıdur

hüsn eli sultânı:
1. **hüsn eli sultânı:**
Mısra: **5**
Güzellik ilinin sultanı.
5. Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni
6. Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh saña

2. **hüsn eli sultânınuñ:**
Mısra: **3**
Güzellik ilinin sultanı.
3. Nâvek-i müjgânıdur her hüsn eli sultânınuñ
4. Cismüm üzre görünenler demeñüz mûlar mıdur

hüsn elinüñ dilberi:
1. **hüsn elinüñ dilberi:**
Mısra: **1**
Güzellik yurdunun gönül alanı.
1. Ol nâzenîn ki hüsn elinüñ dilberi geçer
2. Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer

hüsn iklîmi:
1. **hüsn iklîminde:**
Mısra: **7**
Güzellik ülkesi.
7. Gerçi çokdur hüsn iklîminde sâhib-ihtişâm
8. Bende-i bîçâre bir bilmek gerek sultânı bir

hüsn ü letâfet:
1. **hüsn ü letâfet:**
Mısra: **5**
Güzellik ve hoşluk.
5. Akar sudur bu hüsn ü letâfet gelür geçer
6. Sanma efendi ʿâlemi sen bir karâradur

hüsn zekâtı:
1. **hüsn zekâtını:**
Mısra: **9**
Güzellik zekatı, güzelliğin kırkta biri.
9. Leylîye hüsn zekâtını veren dilberler
10. Baglamazlar beni Mecnûn gibi şeydâ yerine

hüsn-i ʿâlem-ârâ:
1. **hüsn-i ʿâlem-ârâyı:**
Mısra: **1**
Alemi süsleyen güzellik.
1. Gözümle göñlüm arar hüsn-i ʿâlem-ârâyı
2. Gözümse göñlüme uydu göñülse hercâyî

hüsn-i ʿâlem-gîr:
1. **hüsn-i ʿâlem-gîrüñ:**
Mısra: **6**
Dünyayı kaplayan güzellik.
5. Daʿvî-i hüsn eyleyüp meydânuña geldükce mihr
6. Hüsn-i ʿâlem-gîrüñ ey meh-rû düşürdü anı pest

hüsn-i edâ:
1. **hüsn-i edâda:**
Mısra: **10**
hoşnutluk
9. Biz ey Hayâlî sûhte-i sûz-ı Husrevüz
10. Hüsn-i edâda ilk senâ-gû-yı Şâhîyüz

hüsn-i hulk:
1. **hüsn-i hulk:**
Mısra: **10**
Güzel ahlak.
9. Hatuñ geldükce raʿnâlık libâsın geymek isterseñ
10. Hayâlî gibi hüsn-i hulk ile mahbûb-ı devrân ol

hüsnüñe dayanmak:
1. **hüsnüñe dayanup:**
Mısra: **9**
Güzelliğe güvenmek.
9. Dayanup hüsnüñe cevr itme Hayâlîye ki çün
10. Bir kıl üstünde durur hûbluâun bünyâdı

hüsnünüñ âyinedârı:
1. **hüsnünüñ âyinedârını:**
Mısra: **2**
Güzelliği gösteren, güzelliğin ayna tutucusu..
1. Pâdişâhum tapuña nesl-i melekdür dediler
2. Hüsnünüñ âyinedârını felekdür dediler

hüsnünüñ evrâkı:

1. **hüsnünüñ evrâkına:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Güzelliğini anlatan sayfalar. (Divanlar bağlamında).
5. Şîrâze etdi hüsnünüñ evrâkına hatın
6. Âhum yelinden ol perî dedi dagılmasun

hüsnünüñ ser-gerdâniyem:
1. **hüsnünüñ ser-gerdânı:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Güzelliğinin hayranı.
5. Baña bu devlet yeter ey âfitâb-ı bürc-ı hüsn
6. Zerre gibi hüsnünüñ ʿâlemde ser-gerdâniyem

husrân-şekil:
1. **husrân-şekil:**
Mısra: **50**
Hüsran, mağlubiyet almışcasına.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

husrev:
1. **husrevleri:***-leri*
Mısra: **2**
Hüsrev.||Padişah.
1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

2. **husrev:**
Mısra: **7**
Hüsrev ü Şirin öyküsünün erkek kahramanı olan hükümdar, İran şahlarından birkaçı aynı adla anılırsa da içlerinde en meşhuru budur. Ayrıca kelime padişah anlamında da kullanılır.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

3. **husrev:**
Mısra: **10**
Hüsrev ü Şirin öyküsünün erkek kahramanı olan hükümdar, İran şahlarından birkaçı aynı adla anılırsa da içlerinde en meşhuru budur. Ayrıca kelime padişah anlamında da kullanılır.
9. Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
10. Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem

husrevâ:
1. **husrevâ:**
Mısra: **1**
Ey hüsrev, ey padişah.
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

2. **husrevâ:**
Mısra: **36**
Ey hüsrev, ey padişah.
35. Bir başı vü bir kılıcı var gulâmuñdur senüñ
36. Gerçi oldu Husrevâ sultân-ı bahr-i ber güneş

3. **husrevâ:**
Mısra: **1**
Ey hüsrev, ey padişah.
1. Husrevâ etdi terbiyet çünkim
2. Himmetüñ şâʿir ile remmâli

4. **husrevâ:**
Mısra: **41**
Ey hüsrev, ey padişah.
41. Husrevâ himmet-i hâkânî zahîr olsa baña
42. Mülk-i nazm içre olam Hazret-i Selmân-şekil

5. **husrevâ:**
Mısra: **37**
Ey hüsrev, ey padişah.
37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

husrevâne:
1. **husrevâne:**
Mısra: **50**
Hükümdara yakışır biçimde.
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

Husrev-i cem-çâker:
1. **husrev-i cem- çâker:**
Mısra: **39**
Cem'i kendisine kul eden padişah.
39. Husrev-i Cem-çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gîr
40. Kim senâ-gûyudur anuñ tayyibîn ü tâhirîn

Husrev-i Cemşîd-fer:
1. **husrev-i cemşîd-fer:**
Mısra: **19**
Cemşid iktidarlı padişah.||İktidarı Cemşid gibi olan.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

husrev-i dehr:
1. **husrev-i dehrüñ:**
Mısra: **4**
Hüsrev.
3. Şikârum kulle-i kâf-ı kıdemden almadur kârum
4. Kolumda Husrev-i dehrüñ benem şehbâz-ı pervâzı

Husrev-i Gâzî Süleymân Hân:
1. **husrev-i gâzî süleymân hâna:**
Mısra: **8**
Kanuni Sultan Süleyman.
7. ʿArşa erişsün külâhuñ gûşesi şimdengeru
8. Husrev-i Gâzî Süleymân Hâna beñzetdüm seni

husrev-i gîtî-sitân:
1. **husrev-i gîtî-sitâna:**
Mısra: **24**
Cihanı zapteden Hüsrev.
23. Kesdügi düşmanuñ götürür hâkden başın
24. Beñzer keremde Husrev-i gîtî-sitâna tîg

husrev-i gül:
1. **husrev-i gül:**
Mısra: **3**
Gül padişahı.||Sevgili.
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

husrev-i Hind:
1. **husrev-i hind:**
Mısra: **11**
Hint padişahı.

11. Baña kılsa revâne Husrev-i Hind
12. Diyâr-ı Rûma yüz pîl-i demân genc

husrev-i iskender-i devrân:
1. **husrev-i iskender-i devrâna:**
Mısra: **10**
Devrin İskender'i.
9. Münʿakisdür sûret-i ahvâl-i ʿâlem câmuña
10. Husrev-i İskender-i devrâna beñzetdüm seni

husrev-i mülk ü suhan:
1. **husrev-i mülk ü suhan:**
Mısra: **54**
Söz ve mülkün padişahı.
53. Hayâl mülk ü suhande ʿaceb mi olsa emîr
54. Ki verdi Husrev-i mülk ü suhan aña menşûr

husrev-i mülk-i maʿânî:
1. **husrev-i mülk-i maʿânî:**
Mısra: **40**
Manalar mülkünün padişahı.
39. Bu kasîdemde benüm şâhid-i maʿnâ çokdur
40. Husrev-i mülk-i maʿânî benüm etmeñ inkâr

husrev-i mülk-i suhan:
1. **husrev-i mülk-i suhan:**
Mısra: **35**
Güzel söz söyleme mülkünün padişahı.
35. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî Husrevâ
36. Hayl-ı şiʿrin cemʿ edüp bir hûb dîvân eyledi

2. **husrev-i mülk-i suhan:**
Mısra: **9**
Güzel söz söyleme mülkünün padişahı.
9. Ey Hayâlî baña derdi Husrev-i mülk-i suhan
10. Şeyh Câmî şiʿr-i rengînüm işitse Câmda

Husrev-i mülk-i suhan olmak:
1. **husrev-i mülk-i suhan oldu:**
Mısra: **9**
Güzel söz söyleme mülkünün sultanı olmak.
9. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî gözüñ aç
10. Deme anuñ gibi bir sâhib-i dîvânem ben

Husrev-i Rûm:
1. **husrev-i rûma:**
Mısra: **18**
Anadolu'nun Hüsrev'i.
17. Elçi düzdü sabâyı gönderdi
18. Husrev-i Rûma armagân gonca

2. **husrev-i rûmuñ:**
Mısra: **10**
Anadolu'nun Hüsrev'i.||Osmanlı sultanı.
9. Ey Hayâlî yine bu şiʿr-i hasen üslûba
10. Umarın Husrev-i Rûmuñ saña tahsîni ola

3. **husrev-i rûmun:**
Mısra: **29**
Anadolu'nun Hüsrev'i.
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

4. **husrev-i rûmuñ:**
Mısra: **4**
Anadolu'nun Hüsrev'i.
3. Ruhlaruñdan çîn-i zülfüñde karâr eyler göñül
4. Husrev-i Rûmuñ Huten Şâhına ulagı gibi

5. **husrev-i rûmuñ:**
Mısra: **7**
Anadolu'nun Hüsrev'i.||Osmanlı sultanı.
7. Ferîdûn-ı zamânem devletinde Husrev-i Rûmuñ
8. Elümde câm-ı Keyhusrev başumda tâc-ı hakânî

Husrev-i Rûm-ı ʿArab:
1. **husrev-i rûm-ı ʿarab:**
Mısra: **27**
Arapların Hüsrev-i Rum'u.
27. Husrev-i Rûm-ı ʿArab Şâh-ı Süleymân-ı ʿAcem
28. Kʾoldu her bendesi Dârâ-der ü Hâkân-şekil

husrev-i sâhib-ʿatâ:
1. **husrev-i sâhib-ʿatâ:**
Mısra: **10**
Lütuf, ihsan sahibi padişah.
9. Hayâlî eyledüm Şeh Bâyezîdüñ dergehin mesken
10. Gedâlıkdan ne pervâ Husrev-i sâhib-ʿatâ buldum

husrev-i şîrîn-suhan:
1. **husrev-i şîrîn-suhan:**
Mısra: **10**
Tatlı sözler söyleyen Hüsrev.
9. Pâdişâh-ı mülk-i maʿnîdür Hayâlî derdi ger
10. Şiʿr-i pür-sûzum göreydi Husrev-i şîrîn-suhan

husrev-i vilâyet-bahş:
1. **husrev-i vilâyet-bahş:**
Mısra: **23**
Vilayet bağışlayan Hüsrev.
23. Şeh-i serîr-sitân Husrev-i vilâyet-bahş
24. Hizebr-i bîşe-i dîn safder-i gazanfer-ceng

husrev-i zeng:
1. **husrev-i zeng:**
Mısra: **1**
Zenci padişah.||Gece.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

husûf içinde mâh:
1. **husûf içinde mâhem:**
Mısra: **6**
Tutulmuş ay.||Tutkun aşık.
5. Cihân-ı tîrenüñ rûşen çerâgı mihr-i gerdûnsun
6. Mahabbet âsumânında husûf içinde mâhem ben

hüşyâr:
1. **hüşyâr:**
Mısra: **1**
Far. Hûş sahibi, akıllı, uyanık, aklı başında.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

hutbe okutmak:
1. **hutbe okutup:**
Mısra: **9**
Padişahlık alameti. Cuma ve bayram namazları sırasında minberde padişahın adının, unvan ve lakaplarının "hatip" tarafından okunması ile padişahlığın ilanı.
9. Bülbüle hutbe okutup her gün
10. Oldu sultân-ı kâmrân gonca

hutbe-i ʿaşk:
1. **hutbe-i ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşkın beyannamesi.
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

Huten şâhı:
1. **huten şâhına:**
Mısra: **4**
Hoten sultanı. (Misk kokusu bağlamında).
3. Ruhlaruñdan çîn-i zülfüñde karâr eyler göñül
4. Husrev-i Rûmuñ Huten Şâhına ulagı gibi

hüveydâ eylemek:
1. **hüveydâ eyledüm:**
Mısra: **10**
Açıklamak, aşikar etmek.
9. Ey Hayâlî cürʿadân-ı sîne-i bî-kîneden
10. ʿÂlem-i ʿaşkuñ hüveydâ eyledüm esrârını

hûy u hây-i ʿaşk:
1. **hûy u hây-i ʿaşk:**
Mısra: **2**
Aşkın çığlığı.
1. Tâ ki oldum hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk
2. İñledür kâşâne-i gerdûnu hûy u hây-i ʿaşk

hûy u hâ-yi Leylî:
1. **hûy u hâ-yi leylî:**
Mısra: **12**
Leyla'nın çığlığı.
11. Benem pür-hâl bir Mecnûn u sâmit
12. Velî göñlümde hûy u hâ-yi Leylî

hûy u hay:
1. **hûy u hayına:**
Mısra: **10**
Ses, gürültü.
9. Ey Hayâlî bakmadı yâhû diyenler ʿâleme
10. Saltanat âyîninüñ bir kuru hûy u hayına

hüzn:
1. **hüzn:**
Mısra: **6**
Gam, keder, tasa.
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

huzûr:
1. **huzûruñda:**-*uñda*
Mısra: **7**
Yanında, nezdinde.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

2. **huzûra:**-*a*
Mısra: **1**
Huzur, rahat
1. Âlâm-ı dehri nice çekersin huzûra gel
2. Terk eyle künc-i mihneti bezm-i sürûra gel

3. **huzûrunda:**-*unda*
Mısra: **2**
Makam, kat.
1. Görüp cân verdüm ol nâ-mihribânı
2. Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

huzûr etmek:
1. **huzûr etdi:**
Mısra: **17**
Rahat etmek.
17. Senüñ devrüñde yatdı arkası üzre huzûr etdi
18. Havâ yolunda ser-gerdân iken taht-ı Süleymânî

2. **huzûr etmedim:**
Mısra: **5**
Rahat etmek.
5. Hiç etmedim huzûr göñül hânesinde ben
6. Seng-i cefâ-yi yar ile bir yıkılasıdur

huzûr-ı şâh-ı ʿâdil:
1. **huzûr-ı şâh-ı ʿâdilde:**
Mısra: **67**
Adaletli padişahın huzuru.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

I

ırag:
1. **ıragdan:**-*dan*
Mısra: **7**
Uzak.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

2. **ırag:**
Mısra: **7**
Uzak.
7. Beni öldürdü çü hicrân gam-ı dilberden ırag
8. İletince tozumu eşigüñe bâd yürü

ırag degül:
1. **ırag degül:**
Mısra: **6**
Uzak değil.
5. Mıkrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
6. Görmek dilerse nûr-ı yakîni ırag degül

ırag olmak:
1. **ırag olma:**
Mısra: **16**
Uzaklaşmak.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

2. **ırag olsun:**
Mısra: **9**
Uzak olmak.
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

ırakda durmak:
1. **ırakdan dur:**
Mısra: **46**
Uzak durmak.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

ırmag:
1. **ırmagına:**-*ına*
Mısra: **13**
Irmak
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

2. **ırmaglar:**-*lar*
Mısra: **4**
Irmak.||Şeyh.
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

3. **ırmaglarda:**-*larda*
Mısra: **4**
Irmak.||Gözyaşı.
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

4. **ırmag:**
Mısra: **9**
Irmak.||Gözyaşı.
9. Göricek yaşuñ seni kûyuñdan ırmag istedi
10. Ey Hayâlî demedi ol meh ki merdüm-zâdedür

5. **ırmagını:**-*ını*
Mısra: **7**
Irmak.||Gözyaşı.
7. Yaşı çok olsun o servüñ yaşumuñ ırmagını
8. Gördügünce gözlerümde kâmetin armag işi

6. **ırmaga:**-*a*
Mısra: **4**
Irmak.||Gözyaşı.
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çağlayı

7. **ırmaklar:**-*lar*
Mısra: **9**
Irmak.
9. Irmaklar Hayâlî taşlar alup dögündü
10. Seylâb-ı eşk-i çeşmüm akdukda yâra karşu

8. **ırmaklar:**-*lar*
Mısra: **2**
Irmak.
1. Gözlerüm yaşı revân olmuş akar sahrâlara
2. Gûyiyâ ırmaklar derdin döker deryâlara

9. **ırmaklar:**-*lar*
Mısra: **10**
Akarsuyun büyüğü, doğrudan doğruya denize dökülen, nehir.
9. Nice gözyaşı Hayâlî ʿaşk içinde oldu mahv
10. Girdiler ırmaklar gûyâ ki deryâ koynuna

10. **ırmaklar:**-*lar*
Mısra: **3**
Irmak. (Gözyaşı bağlamında).
3. Akıdup kanlu yaşumdan dem-be-dem ırmaklar
4. Bahr-i hûn-âb eyledüm mâhîlere deryâları

ırmag-vâr:
1. **ırmag- vâr:**
Mısra: **5**
Irmak gibi.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

ırmag-veş:
1. **ırmag-veş:**
Mısra: **10**
Irmak misali.
9. Ey Hayâlî her bahâr-ı hüsne karşu nice bir
10. Bulanup ırmag-veş deryâ gibi cûş eyleyem

ısıtmak:
1. **ısıtmaga:**-*maga*
Mısra: **8**
Sıcak duruma getirmek.
7. Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
8. Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın

ışık:
1. **ışıkdur:**-*dur*
Mısra: **5**
Aydınlık.||Sevgilinin yüzünün aydınlığı.
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

2. **ışık:**
Mısra: **7**
Aydınlık, nur.
7. Yalın edüp kılıcın ışık geydi başına
8. Pervânelerle kılmag içün kâr-zâr şemʿ

3. **ışık:**
Mısra: **5**
Aydınlık, nur.
5. Tekye-i gamdur tenüm her odlu âhum bir ışık
6. Şâm-ı gamda dâgdan yakdum aña yer yer çerâg

4. **ışıkdur:**-*dur*
Mısra: **1**
Aydınlık, nur.
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

5. **ışıklar:**-*lar*
Mısra: **2**
Aydınlık, nur.
1. Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
2. Gûyâ ışıklar ile devr etdi çerâgı

<u>ışık mahbûbu:</u>
1. **ışık mahbûbudur:**
Mısra: **21**
Işık sevgilisi.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

<u>ışık şevki:</u>
1. **ışık şevkine:**
Mısra: **2**
Parlak yüzlü sevgilinin arzusu.
1. Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
2. Bir yalıñ yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî

<u>ışıklar gibi:</u>
1. **ışıklar gibi:**
Mısra: **2**
Işıklar gibi.||Hızlı.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

<u>ışıklık etmek:</u>
1. **ışıklık ederdi:**
Mısra: **3**
Aydınlatmak.||Işık eri olmak.
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

<u>ışlamak:</u>
1. **ışlar:**-*r*
Mısra: **7**
Parlamak.
7. Peykânlaruñdan ışlar ise tâliʿüm nola
8. Bürc-i bedende her birisi bir sitâredür

<u>ıssı:</u>
1. **ıssın:**-*n*
Mısra: **4**
Sahip.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

<u>ıztırâb:</u>
1. **ıztırâb:**
Mısra: **70**
Acı, keder
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb için deryâya düşsün ıztırâb

2. **ıztırâbdan:**-*dan*
Mısra: **14**
Acı, keder
13. Deryâ tutar elinde sefîne ayagını
14. Olmaz halâs anuñ içün ıztırâbdan

3. **ıztırâbdan:**-*dan*
Mısra: **10**
Acı, keder
9. Deryâ gibi başumda olaldan havâlarum
10. Hâlî degül sefîne-i dil ıztırâbdan

<u>ıztırâb düşmek:</u>
1. **ıztırâb düşdü:**
Mısra: **5**
Sıkıntı, elem çekmek.
5. Firkatüñ añdum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
6. Yâd-ı vasluñla yine dîvâneyi şâd eyledüm

2. **ıztırâba düşer:**
Mısra: **6**
Acı çekmek, sıkıntıya düşmek.
5. Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾ-bar
6. Key ıztırâba düşer reşk edüp baña deryâ

<u>ıztırâb üstünde:</u>
1. **ıztırâb üstündedür:**
Mısra: **2**
Acı çekmek.
1. Naʿlçeñ nakşın senüñ gördü türâb üstündedür
2. Od yanar başında çarhuñ ıztırâb üstündedür

İ

ibâdet:
1. **ibâdetüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **33**
İbadet etmek
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **ibâdete:**-*e*
Mısra: **4**
İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.
3. Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
4. İbâdete suya seccâdesin salar kandîl

İbn-i Edhem:
1. **ibn-i edhem:**
Mısra: **59**
İbrahim bin Edhem (Arapça: أدهم بن إبراهيم)(M. 718-782 / H. 100-165). İlk zahitlerden.
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

2. **ibn-i edhemüñ:**
Mısra: **8**
İbrahim bin Edhem (Arapça: أدهم بن إبراهيم)(M. 718-782 / H. 100-165). İlk zahitlerden.
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

ibn-i vakt olmak:
1. **ibn-i vakt oldu:**
Mısra: **4**
Anı yaşayanlardan olmak.
3. Harâbât ehline Dûzah ʿazâbın añma ey zâhid
4. Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

İbn-i Zengî:
1. **ibn-i zengî:**
Mısra: **2**
Ebubekir bin Sa'd ibni Zengî.
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

İbrâhîm:
1. **ibrâhîme:**-*e*
Mısra: **5**
İbrahim Peygamber.
5. Müje hançerle İbrâhîme dönmüş
6. Göz İsmâʿil-veş teslîme beñzer

2. **ibrâhîme:**-*e*
Mısra: **10**
İbrahim Peygamber.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
10. Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

İbrâhîm-i Âzer:
1. **ibrâhîm-i âzer:**
Mısra: **1**
Azer'in oğlu.||İbrahim peygamber.
1. Yapdıgında yazmış İbrâhîm-i Âzer Kaʿbeye
2. Yap göñül varmak dilerseñ ey birâder Kaʿbeye

İbrâhum Paşa:
1. **ibrâhum paşanuñ:**
Mısra: **29**
Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk sadrazamı. Pargalı İbrahim Paşa. Makbul İbrahim Paşa.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

ibrâm:
1. **ibrâmda:**-*da*
Mısra: **2**
Çok ısrar etme.
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

ibrâm etmek:
1. **ibrâmı etmeden:**
Mısra: **1**
Israrla rica etmek, usandırmak.
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

ʿibret almak:
1. **ʿibret al:**
Mısra: **1**
İbret almak; ders almak; ders olmak.
1. Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ʿibret al
2. Her neheng-i nûr-sîmâsından anuñ heybet âl

ʿibret-nümâ:
1. **ʿibret-nümâdur:**-*dur*
Mısra: **5**
İbret veren.
5. Çemen ʿibret-nümâdur kara yerden lâle şeklinde
6. Şehîd-i dâg-ı ʿaşk olmuşlaruñ cûş eyledi kanı

ibrîşim:
1. **ibrîşim:**
Mısra: **3**
Kalınca bükülmüş ipek iplik.
3. Sunup şol ibrîşim gibi şarâbı
4. Geyer cân egnine zîbâ frengî

içmek:
1. **içer:**-*er*
Mısra: **77**
İçmek, tatmak. (Ecel bağlamında).
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

2. **içer:**-*er*
Mısra: **10**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

3. **içüp:**-*üp*
Mısra: **26**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

4. **içe:**-*e*
Mısra: **1**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

5. **içini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **8**
Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

6. **içmekde:**-*mek, -de*
Mısra: **58**
Söylemek.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

7. **içer:**-*er*
Mısra: **12**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

8. **içen:**-*en*
Mısra: **2**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

9. **içeli:**-*eli*
Mısra: **9**
Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.
9. Bâde-i ʿaşkuñı ey dost Hayâlî içeli
10. Gelmedi başına ʿaklı dahi sarhoşundur

icâzet istemek:
1. **icâzet isterüz:**
Mısra: **2**
İzin istemek.
1. Şol mürîd-i pîr-i ʿaşkuz kim hilâfet isterüz
2. Hâsılı bu yolda güstâhuz icâzet isterüz

içi yaraklu:
1. **içi yaraklu:**
Mısra: **4**
İçi silahlı, silahlanmış.
3. Hadengüñ ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
4. Beden gibi içi yaraklu bir hisâra göñül

içilmek:
1. **içilen:**-*en*
Mısra: **6**
İçmek, yudumlamak (şarap bağlamında)
5. Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
6. Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz

2. **içilmez:**-*mez*
Mısra: **6**
İçmek, yudumlamak (şarap bağlamında)
5. Ehl-i tenaʿum agzına düşmez şarâb-ı ʿaşk
6. Zer kâseden içilmez aña câm-ı ser gerek

3. **içilse:**-*se*
Mısra: **1**
Yudumlamak.
1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

içinde:
1. **içinde:**
Mısra: **12**
İçinde.
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

2. **içinde:**
Mısra: **10**
Süresinde.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

3. **içinde:**
Mısra: **34**
İçinde, ortamında.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

4. **içinde:**
Mısra: **51**
İçinde, ortamında.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

5. **içinde:**
Mısra: **12**
içinde, içine
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

içre:
1. **içre:**
Mısra: **6**
içinde
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

2. **içre:**
Mısra: **16**
içinde
15. Hîçe satdı cenneti ʿaşk ile dîdâr isteyen
16. ʿÂşk-ı bâkî cândadur cân cismüm içre ʿâriyet

3. **içre:**
Mısra: **19**
içinde
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

4. **içre:**
Mısra: **8**
içinde
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

5. **içre:**
Mısra: **35**
içinde
35. Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
36. Bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber

6. **içre:**
Mısra: **9**
içinde
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

7. **içre:**
Mısra: **16**
içinde
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

içre olmak:
1. **içre olam:**
Mısra: **42**
Sahip olmak, bahsedilen yetiyi kazanmış olmak.
41. Husrevâ himmet-i hâkânî zahîr olsa baña
42. Mülk-i nazm içre olam Hazret-i Selmân-şekil

ictimâʿ eylemek:
1. **ictimâʿ eylemez:**
Mısra: **10**
Toplanmak.
9. Hem-reng oldu şem ile pervâne yanıcak
10. Gerçi Hayâlî eylemez azdâd ictimâʿ

ictinâb etmek:
1. **ictinâb etme:**
Mısra: **7**
Kaçınmak, uzak durmak, sakınmak
7. Kolumda dâg ile kocsam miyânuñ ictinâb etme
8. Olur her bî-bedel ince kumâşuñ al tamgası

ictinâb kılmak:
1. **ictinâb kıl:**
Mısra: **10**
Sakınmak, çekinmek.
9. Evsâf-ı bârigâh-ı Süleymânı eyleseñ
10. Dîv-i hasedden eyle hazer ictinâb kıl

içün:
1. **içün:**
Mısra: **10**
için
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

2. **içün:**
Mısra: **7**
Amaç, neden, özgülük, görelik, karşılık bildiren hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla anlamlarını karşılayan edat
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

3. **içün:**
Mısra: **70**
Amaç, neden, özgülük, görelik, karşılık bildiren hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla anlamlarını karşılayan edat
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

4. **içün:**
Mısra: **15**
için
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

5. **içün:**
Mısra: **3**
Amaç, neden, özgülük, görelik, karşılık bildiren hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla anlamlarını karşılayan edat
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

6. **içün:**
Mısra: **20**
Amaç, neden, özgülük, görelik, karşılık bildiren hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla anlamlarını karşılayan edat
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

içürmek:
1. **içürse:**-*se*
Mısra: **8**
İçirmek
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

ʿīd:
1. **ʿĪd:**
Mısra: **4**
Bayram
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿĪd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

ʿîd olsâ yârânı öper:
1. **ʿîd olsâ yârânı öper:**
Mısra: **10**
Bayram geldiğinde kişi sevdiğini öper.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

ʿîd-gâh:
1. **ʿîd-gâh:**
Mısra: **9**
Bayram yeri.
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

ʿīd-geh:
1. **ʿĪd-gehde:**-*de*
Mısra: **3**
bayram yeri (güzellerin bayram yerinde dolaşması ve dolaplarda sallanmaları, âşıkların ayak seyrine çıkmaları bağlamlarında)
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

idi:
1. **idi:**
Mısra: **2**
Basit flllleri bileşik flll yapan çekim eki.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **idi:**
Mısra: **46**
Basit flllleri bileşik flll yapan çekim eki.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

3. **idi:**
Mısra: **18**
Ekflll.

17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

ʾîd-i cemâl:
1. **ʾîd-i cemâlüñ:**
Mısra: **10**
Sevgilinin ay yüzünü gördüğünde bayramın geldiğini düşünme.
9. Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndügi bu kim
10. Senüñ ʾîd-i cemâlüñ görmedi ey mâh bir yıldur

ʿîd-i ferruh-fâl:
1. **ʿîd-i ferruh-fâl:**
Mısra: **14**
Mübarek bayram günü.
13. Eyitdi şâdlıg eyler zamâne geldigine
14. Eşigüñe Şeh-i dehrüñ bu ʿîd-i ferruh-fâl

ʿîd-i hümâyûn:
1. **ʿîd-i hümâyûnda:**
Mısra: **22**
Mübarek bayram.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

ʿīd-i kurbân:
1. **ʿĪd-i kurbân:**
Mısra: **1**
Kurban bayramı.
1. ʿĪd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

ʿîd-i şerîf:
1. **ʿîd-i şerîf:**
Mısra: **13**
mübarek bayram
13. Devr-i kamerde niteki ʿîd-i şerîf erüp
14. Halk-ı zamâne gül gibi handân ola seher

ʿīd-i vasl:
1. **ʿĪd-i vasla:**
Mısra: **6**
(sevgiliye) kavuşma bayramı
5. Ay olur mu yüzde hâlüñ zulme serdâr olmaya
6. ʿĪd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez

ʿîd-i visâl:
1. **ʿîd-i visâlüñ:**
Mısra: **4**
Sevgiliye, dosta kavuşma bayramı
3. Kâse-i çeşmüm pür etdüm dâne dâne eşk ile
4. Yoluña îsâr içün ʿîd-i visâlüñ sadgâsı

idrâk:
1. **idrâk:**
Mısra: **10**
Anlayış, anlama.
9. Ol Hayâlîyem ki oldum ʿaşk ile bî-nam ü neng
10. Ummañuz idrâk ben rusvâ-yi mâder-zâddan

2. **idrâkden:***-den*
Mısra: **10**
Anlayış, anlama.
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

3. **idrâk:**
Mısra: **10**
Anlayış, anlama.
9. Meclis-i meyden Hayâlîyi yıgarsın zâhidâ
10. Cennete girmek dilersin sen de bu idrâk ile

4. **idrâke:***-e*
Mısra: **8**
Anlayış, anlama.
7. Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak
8. Baş egdi sücûd etdi bu idrâke benefşe

idrâk etmek:
1. **idrâk edemez:**
Mısra: **9**
Akıl erdirmek, anlamak, kavramak
9. İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
10. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

2. **idrâk eden:**
Mısra: **6**
Akıl erdirmek, anlamak, kavramak
5. Dürr-i kelâmumı sadef-i kâʾinâtda
6. İdrâk eden kişi beni añlar ne cevherem

idrâk eylemek:
1. **idrâk eyle:**
Mısra: **3**
Anlamak, kavramak.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

2. **idrak eylemez:**
Mısra: **1**
Anlamak, kavramak.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

3. **idrâk eyler:**
Mısra: **6**
Anlamak, kavramak.
5. Mihr ü meh ola anuñ müşterîsi ʿâlemde
6. Pes ol âyîne-i ruhsârı kim idrâk eyler

idrâk olmak:
1. **idrâk oldu:**
Mısra: **5**
Anlamak.
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

idügin:
1. **idügin:**
Mısra: **40**
Olduğunu.
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

2. **idügin:**
Mısra: **1**
Olduğunu.
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

ifşâ etmek:

1. **ifşâ eder:**
Mısra: **7**
Duyurmak, meydana çıkarmak.
7. Duhân-ı âhumı ifşâ eder rûzum budur sûzum
8. Baña hem-reng olur bir kimse yok hecrüñde şebden yeg

2. **ifşâ etdügüñ:**
Mısra: **14**
Faşetmek, meydana çıkarmak.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

3. **ifşâ etmezem:**
Mısra: **8**
Faşetmek, meydana çıkarmak.
7. Hezârân lutfunu yâruñ baña derdi beyân etdi
8. Ölürsem etmezem ifşâ birini râz-dârem ben

ifşâ eylemek:
1. **ifşâ eyleme:**
Mısra: **3**
Faşetmek, meydana çıkarmak.
3. Derdüñi bir ʿuzvunuñ bir ʿuzva ifşâ eyleme
4. Dökse kanuñ yere zahm-ı hûn-feşânuñ duymasun

ifşâ kılmak:
1. **ifşâ kılma:**
Mısra: **8**
Duyurmak, meydana çıkarmak.
7. Nûş kıl hûn-ı dili duymasun amma cânuñ
8. Kılma ifşâ bu safa bezmini bî-gayr eyle

iftihâr:
1. **iftihârımuz:***-ımuz*
Mısra: **1**
Övünmek, övünç duymak.
1. Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
2. Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz

iftihâr etmek:
1. **iftihâr eder:**
Mısra: **36**
Övünmek, övünç duymak.
35. ʿÂlem aña kul olmagile fahr eder bugün
36. Azâdelikle gerçi eder iftihâr serv

iftihâr eylemek:
1. **iftihâr eylemez:**
Mısra: **6**
İftihar etmek, kıvanç duymak, övünmek.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

iftirâ:
1. **iftirâsından:***-sından*
Mısra: **10**
Ar. Bir kimsenin yapmadığı bir kötülüğü kendisine isnat etmek.
9. Hayâlî cevrüñi lutfuñ gibi tâ kim kabûl etdi
10. Elem gelmez rakîbüñ dürlü dürlü iftirâsından

igen:
1. **igende:***-de*
Mısra: **7**
Çok, gayet, ziyade
7. Gel ikende kendüñe germ olma ey bâg-ı Behişt
8. Kâmet-i dilber gibi serv-i hırâmânuñ mı var

2. **igen:**
Mısra: **2**
Çok, gayet, ziyade
1. Şol serv-kadd ü lâle-ruha bir gazel dedüm
2. Mevzûn u hûb u nâzük igen bî-bedel dedüm

igen aşırı:
1. **igen aşırı:**
Mısra: **2**
Çok ileri, çok aşırı, haddinden fazla anlamlarında kalıp söz.
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

igende:
1. **igende:**
Mısra: **1**
Çok, pek.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

iğne:
1. **ignelerle:***-lerle*
Mısra: **34**
İğne.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

2. **igne:**
Mısra: **10**
İğne.
9. Şöyle tîr-endâz-ı meydânuz ki çarh-ı Atlası
10. İgne Atlasdan geçer gibi geçer peykânımuz

3. **ignelerle:***-lerle*
Mısra: **7**
İğne.
7. Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
8. Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur göñlüm

igvâ eylemek:
1. **igvâ eylemiş:**
Mısra: **7**
Baştan çıkartmak.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

ihlâs:
1. **ihlâs:**
Mısra: **3**
Doğruluk, samimiyet.
3. Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
4. Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz

ihmâl etmek:
1. **ihmâl etdi:**
Mısra: **10**
Önemsememek.
9. Öldürem derdi Hayâlî kulunu cevr ile yâr
10. Ne günâh etdi ki soñra yine ihmâl etdi

ihmâl eylemek:

1. **ihmâl eyledüñ:**
Mısra: **14**
Önem vermemek.
13. Müşterî gibi Hayâlî mihrüñe ey mâh-rû
14. Kılmaduñ bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledüñ

ihrâm-ı ʿaşk:
1. **ihrâm-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşk elbisesi.
5. Ol hâcîya haram ola ihrâm-ı ʿaşk kim
6. Evvel kademde Kaʿbe-i vasla erişmeye

ihsân:
1. **ihsâna:**-*a*
Mısra: **42**
Lütuf, bağış.
41. Ne şikâyet demidür lutf-ı ʿinâyet varken
42. Şimdi mi etdi beni garka ol ihsâna kerem

2. **ihsâna:**-*a*
Mısra: **32**
Lütuf, bağış.
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

3. **ihsâna:**-*a*
Mısra: **4**
Bağışlama, bağışta bulunma.
3. Cerr edüp eytâm-ı eşküm kûyuñu devrân eder
4. Merhamet kıl dostum ihsâna gelmişlerdenüz

ihsân akmak:
1. **ihsân akar:**
Mısra: **8**
Cömertlik göstermek.
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

ihsân dilemek:
1. **ihsân diler:**
Mısra: **10**
Yardım istemek.
9. Mâh-ı nev gibi Hayâlînüñ eyā mihr-i kerem
10. Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden

ihsân etmek:
1. **ihsân ede:**
Mısra: **62**
Bağışlama, bağışta bulunma.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

ihsân eylemek:
1. **ihsân eyledi:**
Mısra: **4**
bağışta bulunma, iyilik etme.
3. Sâye saldı üstüne ol serv ben üftâdenüñ
4. Bir gedâya şâh gûyâ hilʿat ihsân eyledi

ihtirâʿ etmek:
1. **ihtirâʿ etdi:**
Mısra: **2**
Keşfetmek.
1. Çün şem kıldı kesret-i ʿâlemden inkıtâʿ
2. Sûz u güdâz şuʿlelerin etdi ihtirâʿ

ihtirâm:
1. **ihtirâm:**
Mısra: **61**
Saygı, hürmet.
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

ihtirâm etmek:
1. **ihtirâm edüp:**
Mısra: **2**
Saygı göstermek.
1. Öldügümde seyl-i eşküm ilte bî-pervâ beni
2. İhtirâm edüp el üstünde tuta deryâ beni

2. **ihtirâm et:**
Mısra: **61**
Hürmet, saygı göstermek.
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

3. **ihtirâm etmek:**
Mısra: **4**
Hürmet, saygı göstermek.
3. Derdüñi sînemde cânumdan ʿazîz ister göñül
4. İhtirâm etmek mürüvvetdür kişi mihmânına

ihtirâz etmek:
1. **ihtirâzı edersin:**
Mısra: **6**
Sakınmak, çekinmek.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

ihtirâz kılmak:
1. **ihtirâzı kıl:**
Mısra: **31**
Sakınmak, çekinmek, kaçınmak.
31. Benüm göñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

ihtiyâç çekmek:
1. **ihtiyâc çekmez:**
Mısra: **10**
Gerekmek.
9. Çün kim Hayâlî ey meh derdüñle hem-seferdür
10. Hîç ihtiyâc çekmez ol merd-i râhzâda

ihtiyâç yok:
1. **ihtiyâcum yok:**
Mısra: **6**
Muhtaç olmamak.
5. Yüregümde bir nice başlu pıñarum var akar
6. İhtiyâcum yok benüm yer yer türâbuñ ʿaynına

2. **ihtiyâcum yokdur:**
Mısra: **8**
Muhtaç olmamak.
7. Hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden nûş-ı cân etdüm
8. Sebû-yı cisme yokdur ihtiyâcum gayrı cân buldum

ihtiyâr:
1. **ihtiyârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **2**
seçmek
1. Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
2. Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz

2. **ihtiyârumdur:**-*umdur*
Mısra: **10**
irade
9. Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
10. Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm

3. **ihtiyâr:**
Mısra: **2**
irade
1. İçmezem mey deyu ey sûfî yeter lâf eyle
2. İhtiyâr elde midür sen de gel insâf eyle

4. **ihtiyâr:**
Mısra: **10**
irade
9. İncinür pür görmese câmum Hayâlî pîr-i deyr
10. Gösterür dervîş olana ihtiyâr eksükligi

ihtiyâr etmek:
1. **ihtiyâr edüp:**
Mısra: **3**
Seçmek.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

2. **ihtiyâr etdi:**
Mısra: **8**
Seçmek, yeğlemek.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

3. **ihtiyâr etdük:**
Mısra: **3**
Seçmek, yeğlemek.
3. İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
4. Tekye-i ʿaşkuñ bir iki üç nefer abdâliyüz

4. **ihtiyâr etdüm:**
Mısra: **2**
Seçmek, yeğlemek.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

5. **ihtiyâr etmiş:**
Mısra: **10**
Seçmek, yeğlemek.
9. Ko yüzüm süreyin ey serv-i ser-keş çekme dâmânuñ
10. Senüñçün âb u hâki ihtiyâr etmiş giyâhem ben

ihtiyâr-ı fakr etmek:
1. **ihtiyâr-ı fakr eden:**
Mısra: **4**
Muhtaçlığı tercih etmek.
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

ihtiyâr alma:
1. **ihtiyârum aldılar:**
Mısra: **2**
Tercih etme, seçme durumunu elinden almak.
1. Dil-rübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
2. Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar

ihtiyât eylemek:
1. **ihtiyât eyler:**
Mısra: **5**
Sakınmak.
5. İhtiyât eyler idüm nâr-ı melâmetden âh
6. Düşeli âteş-i hicrana ısındum nâra

ihvân-ı nücûm:
1. **ihvân-ı nücûm:**
Mısra: **9**
Yıldız kümesi.
9. Pîr-i nûrânîye nâgeh gelüp ihvân-ı nücûm
10. Subh pîrâhenin ergürdü edüp kan-şekil

ihvân-ı vefâ:
1. **ihvân-ı vefâ:**
Mısra: **7**
Sadık dostlar.
7. Salsa çâh-ı hasede ger bizi ihvân-ı vefâ
8. Yûsuf-ı vakt olup mihnet-i çâhı çekelüm

ihvân-şekil:
1. **ihvân-şekil:**
Mısra: **44**
Aynı meşrep ve mezhebe dahil olanlar misali.||Yusuf peygamberin kardeşleri misali. (Ağız birliği yapmaları bağlamında).
43. Nazm Kenʿânına ben Yûsuf-ı sânî olalı
44. Baña erbâb-ı suhan oldular ihvân-şekil

ihyâ etmek:
1. **ihyâ eden:**
Mısra: **10**
İbadet meşgul olmak.
9. Nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî mürdeye verür hayât
10. Geceler ihyâ eden ʿârif deminden cân akar

2. **ihyâ ederken:**
Mısra: **3**
Diriltmek.
3. Mürdeler ihyâ ederken lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr
4. Gamze-i hûn-rîz ile ʿâşıkların kırmag işi

3. **ihyâ etmege:**
Mısra: **1**
diriltmek, can vermek
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

ihzâr etmek:
1. **ihzâr etdi:**
Mısra: **20**
Hazırlamak.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

ikbâl:
1. **ikbâl:**
Mısra: **10**
Sıkıntı, elem çekmek.
9. Oldum Hayâlî çâker-i rindân-ı meykede
10. İkbâl bunda bende saʿâdet bu derdedür

ʿikd-i Pervîn:
1. **ʿikd-i pervîni:**
Mısra: **3**
Gerdanlık şeklinde olan toplu yıldızlar (Ülker takım yıldızı)

3. ʿİkd-i Pervîni kaçan gösterse çarh-ı bî-emân
4. Beñzer ol tesbîhe kim ehl-i riyâ yanındadur

ʿıkd-ı süreyyâ eylemek:
1. **ʿıkd-ı süreyyâ eylesem:**
Mısra: **4**
Ülker yıldız kümesinin karşılıklı ikişer ikişer dizilmiş yıldızları haline dönüştürmek.
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

iken:
1. **iken:**
Mısra: **23**
Sonuna getirilen sözcüğe durum ve zaman anlamı katan ve "-kan / -ken" biçiminde ekleşebilen belirteç.
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

2. **iken:**
Mısra: **40**
Sonuna getirilen sözcüğe durum ve zaman anlamı katan ve "-kan / -ken" biçiminde ekleşebilen belirteç.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

3. **iken:**
Mısra: **75**
Sonuna getirilen sözcüğe durum ve zaman anlamı katan ve "-kan / -ken" biçiminde ekleşebilen belirteç.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

4. **iken:**
Mısra: **9**
Sonuna getirilen sözcüğe durum ve zaman anlamı katan ve "-kan / -ken" biçiminde ekleşebilen belirteç.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

5. **iken:**
Mısra: **1**
iken
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

iki:
1. **iki:**
Mısra: **8**
İki, sayı sıfatı
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **iki:**
Mısra: **24**
İki, sayı sıfatı
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

3. **iki:**
Mısra: **72**
İki, sayı sıfatı
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

4. **iki:**
Mısra: **3**
İki, sayı sıfatı
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

5. **iki:**
Mısra: **22**
İki, sayı sıfatı
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

6. **iki:**
Mısra: **3**
İki, sayı sıfatı
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

7. **iki:**
Mısra: **5**
İki, sayı sıfatı
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

8. **iki:**
Mısra: **22**
İki, sayı sıfatı
21. Tâcdâr-ı ʿAcem okunsa buña
22. Gele ki kolunda Şîrvânı

9. **iki:**
Mısra: **4**
İki, sayı sıfatı
3. Bu oldu âhum içre benüm kanlu gözlerüm
4. İki şerâredür derûn-ı ʿalevdedür

10. **iki:**
Mısra: **8**
İkinci olarak.
7. Dil çehre-i zerdüm göreli nâleyi kesdi
8. Bir bülbüle beñzer iki ere fasl-ı hazâna

iki ʿâlem:
1. **iki ʿâlem:**
Mısra: **8**
Dünya ve Ahiret
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

2. **iki ʿâlem:**
Mısra: **3**
Dünya ve Ahiret
3. İki ʿâlem bugün müstagrak-ı envârum olmuşdur
4. Sipihri dilde dogmuş âfitâb-ı bî-zevâlüm var

3. **iki ʿâlem:**
Mısra: **3**
Dünya ve Ahiret
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

4. **iki ʿâlemde:**
Mısra: **10**
Dünya ve Ahiret
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

5. **iki ʿâlemde:**
Mısra: **3**
Dünya ve Ahiret
3. Yeterdi bu kadar rifʿat iki ʿâlemde Mecnûna
4. Seg-i Leylî gelüp bir kez götürse üstühânından

iki ʿanberîn tugrâ:
1. **iki ʿanberîn tugrâya:**
Mısra: **14**
(Sevgilinin) Yüzünün iki yanından dökülen mis kokulu saçları.
13. Çîn ü Mâçinüñ harâcın almaga hükm etdi yâr
14. Müşk-bâr olmuş ol iki ʿanberîn tugrâya bak

2. **iki ʿanberîn tugraya:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Yüzünün iki yanından dökülen mis kokulu saçları.
7. Kimüñ hükmü geçer cisminde câna
8. Ol iki ʿanberîn tugraya karşu

iki ʿâşık:
1. **iki ʿâşık:**
Mısra: **11**
İki aşık.
11. Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
12. Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış

iki bende:
1. **iki bendemdür:**
Mısra: **55**
İki kul.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

iki bîmâr:
1. **iki bîmâra:**
Mısra: **10**
İki hasta.||Sevgilinin iki gözü.
9. Cânum alduñ kayd-ı ʿâlemden halâs etdüñ beni
10. Kanum içdi gözlerüñ verdüñ iki bîmâra su

iki bin üç yüz akçe:
1. **iki bin üç yüz akçe:**
Mısra: **35**
İki bin üç yüz akçe.
35. İki bin üç yüz akçe yazusu var
36. Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna beñzer

iki çeşm-i hûn-feşân:
1. **iki çeşm-i hûn-feşânum:**
Mısra: **10**
Aşığın kanlar saçan gözleri.
9. Sanma kan rengîn Hayâlî oldu şevk-i yâr ile
10. Nâr-ı dilden iki çeşm-i hûn-feşânum sûhte

iki çeşm-i pür-ümîd:
1. **iki çeşm-i pür-ümîd:**
Mısra: **1**
Ümitlerle dolu iki göz.
1. Gamzeñ ucundan oldu iki çeşm-i pür-ümîd
2. Girye deminde kanları akar iki şehîd

iki cihân:
1. **iki cihânı:***-ı*
Mısra: **6**
Dünya ve ahiret.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

2. **iki cihân:**
Mısra: **12**
Dünya ve ahiret.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

3. **iki cihân:**
Mısra: **2**
Dünya ve ahiret
1. Her dil ki zülfüñ ile şehâ bî-karâr ola
2. Varı iki cihân içinde anuñ târmâr ola

iki cihân begleri:
1. **iki cihân begleri:**
Mısra: **4**
İki cihana hükmü geçen beyler.
3. Benem o saltanat-ı fakr şâhı kim oldu
4. Kapumda iki cihân begleri sipâhîler

iki cihân gamı:
1. **iki cihân gamını:**
Mısra: **7**
Dünya ve ahiret kederi.
7. Bilmez iki cihân gamını mübtelâ-yi ʿaşk
8. Zîrâ bir isteyen ikiden bî-haber gerek

iki cihân vilâyetinüñ tâcdârı:
1. **iki cihân vilâyetinüñ tâcdârıdur:**
Mısra: **10**
Dünya ve ahiret diyarlarının sultanı.
9. Başında bir kadeh mey-i laʿlîn olan kişi
10. İki cihân vilâyetinüñ tâcdârıdur

iki cihân:
1. **iki cihâna:**
Mısra: **3**
dünya ve ahiret.
3. İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
4. Ölünce beklemeli türbesini Mecnûnuñ

2. **iki cihâna:**
Mısra: **4**
Dünya ve ahiret
3. Fakr oklarıyla kaddümi yâ kıldı rûzigâr
4. Devlet benüm ki egmedüm iki cihâna baş

3. **iki cihâna:**
Mısra: **5**
dünya ve ahiret
5. Vermedi iki cihâna bir gubâr-ı dâmenin
6. Kûy-ı fakruñ bî-girîbân âsitîn serverleri

iki cihâna vermemek
1. **iki cihâna vermezem:**
Mısra: **7**
İki cihana değişmemek.
7. Derdünüñ bir dâgını iki cihâna vermezem
8. ʿAşk bâzârında oldum hâce-i dünyâ-perest

iki devlet:
1. **iki devlet:**
Mısra: **5**
İki devlet. (Gözler bağlamında).

5. İki devlet müheyyâ kılsalar şânuñ görüp ey dil
6. Gedâ-yı kûy-ı cânân ol şeh-i ʿâli-mekân olma

iki dillülig:
1. **iki dillüligi:**
Mısra: **18**
Hem doğruyu hem yanlışı konuşmak.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

iki dünyâ:
1. **iki dünyâyı:**
Mısra: **10**
Dünya ve ahiret.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

2. **iki dünyâyı:**
Mısra: **8**
Dünya ve ahiret.
7. Ol harâbâtî-i ʿâlî¬nazaram dehrde kim
8. Bir kadeh bâdeye verdüm iki dünyâyı girev

3. **iki dünyâyı:**
Mısra: **9**
Dünya ve ahiret.
9. Yıkar yakar iki dünyâyı bir sipâhuz biz
10. Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

4. **iki dünyâyı:**
Mısra: **7**
Dünya ve ahiret.
7. İki dünyâyı degişmezler bir ednâ cürʿaya
8. Zâhidâ kûy-ı harâbâtuñ kadeh-peymâları

iki dünyâ temennâsı:
1. **iki dünyâ temennâsı:**
Mısra: **3**
Dünya ve ahiret esenliği.
3. Âşıka olsun iki dünyâ temennâsı harâm
4. Nice ʿâlemler deger bir Mustafâsı var ise

iki ebruvân:
1. **iki ebruvâna:**
Mısra: **18**
Kaşlar.
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

iki görür:
1. **iki görür:**
Mısra: **5**
Ayrı ayrı görmek, bireysel olarak görmek.
5. ʿÂşık u maʿşûk birdir iki görür müddeʿî
6. Nice bir taʿlîm edem dünyâya şaşı gelmişe

iki gözüm:
1. **iki gözüm:**
Mısra: **10**
iki göz kadar kıymetli ve sakınılan kişi.
9. Gözüñe arkalanup kılmasun cihânı harâb
10. Efendüm iki gözüm girmesün vebâle kaşuñ

iki habâb:
1. **iki habâb:**
Mısra: **10**
İki habab.||Sevgilinin gözleri.
9. Şol dürr-i pâki buldu Hayâlî kʾolup durur
10. İki habâb kudreti bahrinde mihr ü mâh

iki hilâl:
1. **iki hilâline:**
Mısra: **5**
Sevgilinin kaşları.
5. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
6. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

2. **iki hilâlüñ:**
Mısra: **6**
Sevgilinin kaşları.
5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

3. **iki hilâlüñdür:**
Mısra: **2**
Sevgilinin kaşları.
1. Fer veren mâha cemâl-i bâ-kemâlüñdür senüñ
2. Mihre hançerler çeken iki hilâlüñdür senüñ

iki hükm:
1. **iki hükm:**
Mısra: **5**
İki hüküm. (Sevgilinin kaşları bağlamında).
5. Getirdü üstüme tâvûs kuyruâu iki hükm
6. Kalemlerine olup cismümüñ havâle kaşuñ

iki kan ırmağı:
1. **iki kan ırmagın:**
Mısra: **15**
Kanlı yaş döken gözler.
15. Mülk-i tenden yürü akıt iki kan ırmagın
16. ʿAsker-i nefs-i havâ ile su deñ eyle kıtâl

iki kaş:
1. **iki kaş:**
Mısra: **1**
Sevgilinin iki kaşı.
1. Gördü ki kıble-gâh-ı cihândur ol iki kaş
2. Eksüklügün hilâl bilüp egdi aña baş

2. **iki kaşın:**
Mısra: **6**
Sevgilinin kaşları.
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

iki kaşını çatmak:
1. **iki kaşuñı çatsa:**
Mısra: **3**
Kaşlarını çatmak.||Kızmak.
3. Çatsa iki kaşuñı al olur ʿârız-ı yâr
4. Kan tutar şu yüzünü mâhîler ugraşında

iki kat olmak:
1. **iki kat oldu:**
Mısra: **10**
İki büklüm olmak. (Saygı için eğilmek bağlamında).
9. Ey Hayâlî çekdügüm her naʿli kaşı yâdına
10. İki kat oldu hilâl-i çarh-ı gerdân öpmege

iki keffe-i mîzân-şekil:

1. **iki keffe-i mîzân-şekil:**
Mısra: **36**
Terazinin iki kefesi misali.||Eşit.
35. ʿAdl ü dâd ile iki ʿâlemi memlû kılduñ
36. Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekil

iki mârân-şekil:
1. **iki mârân-şekil:**
Mısra: **48**
Dahhak'ın omzundaki iki yılan misali.||Yedikçe doymayan yılanlar ile kötü nazım ile insanın beynini yiyen şairler bağlamında.
47. Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsuñ
48. Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil

iki mehi bahş etmek:
1. **iki mehi bahş etmiş:**
Mısra: **26**
Ay'ı iki parçaya ayırmak.||Hz. Peygamberin ayı parmağı ile ikiye bölme mucizesi.
25. İki ruhsâr arasında bînîni sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

iki merdüm:
1. **iki merdüm:**
Mısra: **8**
İki göz bebeği.
7. Bezm-i hüsn içindeey dil çeşm ü ebrû-yı nigâr
8. İki merdüm iki şuh-ı kec-külâhumdur benüm

2. **iki merdümdür:**
Mısra: **6**
İki göz.
5. Gözüm merdümleri hûn-ı cigerden allar giymiş
6. Visâlüñ ʿîdinüñ seyrânın eyler iki merdümdür

3. **iki merdümek:**
Mısra: **10**
İki göz bebeği.
9. Gayret-i emsâlden dökdüm Hayâlî acı yaş
10. Kan bulaşmış dâga dönmüşdür bu iki merdümek

iki nân:
1. **iki nânı:**
Mısra: **14**
İki ekmeği.||Güneş ve ay.
13. Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
14. Kim anuñ olmuş idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

iki nergis:
1. **iki nergisleri:**
Mısra: **3**
Sevgilinin baygın bakışlı gözleri.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

iki ruhsâr:
1. **iki ruhsâr:**
Mısra: **25**
İki yanak.
25. İki ruhsâr arasında bînîni sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

iki şehbâz:
1. **iki şehbâz:**
Mısra: **3**
İki alıcı kuş.||(Sevgilinin) Kaşları.
3. Süzülmüş bir şikâra iki şehbâz ol iki ebrû
4. Şikâristan-ı hüsnüñ gözleridür iki laçini

iki şehîd oldu:
1. **iki şehîd oldu:**
Mısra: **2**
Aşığın sevgilinin yüzünden kan ağlayan iki gözü.
1. Gamzeñ ucundan oldu iki çeşm-i pürümîd
2. Girye deminde kanları akar iki şehîd

iki şehzâde:
1. **iki şehzâdesine:**
Mısra: **5**
Şehzade Mehmed ve Şehzade Selim.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

iki şemşîr:
1. **iki şemşîr:**
Mısra: **5**
İki kılıç.||Sevgilinin kaşları.
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

iki servi:
1. **iki servi:**
Mısra: **1**
Şehzadeler.||Şehzade Mehmed ve şehzade Selim.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

iki taş:
1. **iki taş:**
Mısra: **5**
İki taş.||Değirmen.
5. Göreli dâne-i hâlüñ ele alup iki taş
6. Âsiyâ-veş döge döge ederem kendümi un

iki tel:
1. **iki teldür:**
Mısra: **2**
İki tel.||Sevgilinin kaşları.
1. Sanuram bahsam gözü üzre nigâruñ kaşına
2. İki şehbâzuñ iki teldür takılmış başına

iki yaka ıssı olmak:
1. **iki yaka ıssı olmak:**
Mısra: **4**
İki yakası bir araya gelmek, zengin olmak, işleri yolunda olmak.
3. Kûh-veş çek dâmenüñ sahrâ-yi ʿâlemden göñül
4. İki yaka ıssı olmak isteseñ deryâ gibi

iki yandan:
1. **iki yandan:**
Mısra: **5**
Yüzün iki tarafı
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

iki yaprağa girmek:
1. **iki yapraga girdi:**
Mısra: **6**
Her şeyden soyunup çırılçıplak kalmak.
5. Gördü çemen-i dehrde bir bûy-ı vefâ yok
6. Girdi olup abdâl iki yapraga benefşe

iki yaprak:
1. **iki yapragın:**
Mısra: **10**
İki yaprak. (Tecrit olmak, soyunmak bağlamında).
9. Penbe-i dâgın tecemmül ʿadd ederken kendüye
10. Gülşen-i fakruñ Hayâlî iki yapragın çeker

2. **iki yapragın:**
Mısra: **3**
İki yaprak.||Hayat ve ölüm.
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

iki yüreklü gelmek:
1. **iki yüreklü geldi:**
Mısra: **8**
(Üzüm) Meyve olarak şifa niyetine kullanılırken, şarap yaparak zararlı bir maddeye dönüşme.
7. Mey oldugunda yıksa dilâverleri nola
8. İki yüreklü geldi cihân bâgına üzüm

iki yüzlü:
1. **iki yüzlü:**
Mısra: **8**
İki yüzlü.||Riyakar.
7. Hâme ile el bir edüp râzumı fâş eyledi
8. İki yüzlü defter ü dîvân elinden el-gıyâs

iki yüzlü münâfık:
1. **iki yüzlü münâfıkdur:**
Mısra: **4**
Riyakar, nifak sokan.
3. Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
4. Sakın aldanma bu çarha iki yüzlü münâfıkdur

iki yüzlü olmak:
1. **iki yüzlü olma:**
Mısra: **17**
İki yüzlü olmak, riyakarlık.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

iki yüzü karalar:
1. **iki yüzü karalar:**
Mısra: **4**
Utanacak durumda olan.
3. ʿAnberle misk zülfüñe öykünmüş ola mı
4. Şol kendüzünü görmüş iki yüzü karalar

iki zülf:
1. **iki zülf:**
Mısra: **1**
Sevgilinin iki yanağı üzerine sarkan saçı.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

iki zülf-i zırıh-pûş:
1. **iki zülf-i zırıh-pûşu:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Yüzünün iki yanından dökülen zırh giymiş saçları. (Demirden örülen zırh ile sevgilinin kıvrımlı saçları bağlamında).
3. Ugûruñ açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
4. Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

iki zülfüñ neheng:
1. **iki zülfüñ neheng:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Timsahı andıran saçları.
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

ikide bir:
1. **ikide bir:**
Mısra: **6**
İkide bir.||Sık sık.
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

2. **ikide bir:**
Mısra: **5**
İkide bir.||Sık sık.
5. Sanma yolunda gizlenür ikide bir güneş
6. Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula

3. **ikide birde:**
Mısra: **6**
İkide bir.||Sık sık.
5. Bu mümkinâta şahnelik etdüñ yeter yeter
6. Kim der saña kim ikide birde harâbe bas

ikilik:
1. **ikilikden:**-*den*
Mısra: **15**
Ayrılık, anlaşmazlık.
15. Kim ki yek-dil olmayup verür ikilikden nişân
16. Ser-zenişler kendü destinden görür hâven gibi

ikilik perdesi:
1. **ikilik perdesini:**
Mısra: **3**
Ayrı olma durumu, ayrılık perdesi.
3. Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
4. Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker

ikilik sevdâsı:
1. **ikilik sevdâsınuñ:**
Mısra: **51**
Aynı bedende dünya ve ukba sevgisinin peşinden koşma.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

ikilikden ferd:
1. **ikilikden ferdem:**
Mısra: **2**
İkilikten kurtulmak.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

iklîm:
1. **iklîmine:**-*ine*
Mısra: **55**
Memleket, diyar.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

2. **ikliminüñ:**-*inüñ*
Mısra: **8**
ihtişam dolu olmak

7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

iklîm-i ʿaşk:
1. **iklîm-i ʿaşka:**
Mısra: **4**
Aşk ülkesi.
3. Âhı ʿâlemlerini çeküp beglik eylemiş
4. İklîm-i ʿaşka olmuş imiş başka padişâh

2. **iklîm-i ʿaşkı:**
Mısra: **8**
Aşk ülkesi.
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

3. **iklîm-i ʿaşkı:**
Mısra: **10**
Aşk ülkesi.
9. Çekdük livâ-yı âhı edüp gözyaşın sipâh
10. İklîm-i ʿaşkı almaga gördük yaragımuz

iklîm-i ʿaşkuñ devleti:
1. **iklîm-i ʿaşkuñ devleti:**
Mısra: **37**
Aşk ülkesinin mutluluğu.
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

iklîm-i Hatâ:
1. **iklîm-i hatâdan:**
Mısra: **10**
Hata ülkesi.
9. Çîn-i zülfüñ Rûmda cânâ Hayâlî göreli
10. Geçdi iklîm-i Hatâdan terk-i Keşmîr eyledi

iklîm-i Hind:
1. **iklîm-i hinde:**
Mısra: **27**
Hint iklimi. Hint ülkesi.
27. Saldı iklîm-i Hinde velveleyi
28. Hây ü hûy-i sipâh-i ʿOsmânî

iklîm-i hüsn:
1. **iklîm-i hüsne:**
Mısra: **7**
Güzellik ülkesi.
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

iklîm-i istignâ:
1. **iklîm-i istignâda:**
Mısra: **5**
Tok gözlülük ülkesi.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

iklîm-i Karaman:
1. **iklîm-i karamanı:**
Mısra: **8**
Karaman diyarı.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

iklîm-i Rûm:
1. **iklîm-i rûma:**
Mısra: **4**
Anadolu diyarı.
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

iklîm-i Şâm:
1. **iklîm-i şâma:**
Mısra: **2**
Şam ülkesi.||Gece.
1. Bilsem ne gördü ol sanem-i sîm-tende şemʿ
2. İklîm-i şâma server iken oldu bende şemʿ

ikrâr:
1. **ikrârumı:**-*umı*
Mısra: **43**
Kabul etmek
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **ikrârumdur:**-*umdur*
Mısra: **8**
söz
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

ikrâr etmek:
1. **ikrâr et:**
Mısra: **4**
Açıktan söylemek.
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

ikrâr almak:
1. **ikrârını alup:**
Mısra: **17**
Kabul etmek, onaylamak.
17. Ey Hayâlî hem-dem olmadum alup ikrârını
18. Germ bulsam bu güneş ruhsârenüñ bâzârını

ikrâr vermek:
1. **ikrârumı vermişem:**
Mısra: **1**
Kabul etmek.
1. Zülfünüñ küfrüne şöyle vermişem ikrârumı
2. Ger Mesîha minnet etse kesmezem zünnârumı

iksîr:
1. **iksîrimüz:**-*imüz*
Mısra: **6**
Bir şeyin olmasına veya hastanın iyileşmesine sebeb olan ehemmiyetli madde.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

il:
1. **iller:**-*ler*
Mısra: **3**
El, başkası
3. Râst ol iller ile çep düşme
4. Satdılar bir usûle dünyâyı

2. **ilmez:**-*mez*
Mısra: **3**
Dokunmak, ilişmek.
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

ʿilâc:
1. **ʿilâcı:**-*ı*
Mısra: **15**
Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollardan kullanılan madde.
15. Güzîn-i ilm-i tıb olan ʿilâcı eylesün Şâha
16. Yürü bizden şu bir merdûd olan şeytâna ʿaşk eyle

ilâç etmek:
1. **ilâcını etmege:**
Mısra: **6**
Çaresini bulmak.
5. Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
6. ʿÂcizdür etmege anuñ ʿÎsâ ilâcını

ilâh:
1. **ilâh:**
Mısra: **4**
Yaratıcı, Allah.
3. Bakmaga gâhî sûret-i hâl-i belâ-keşe
4. Etmiş İlâh kalbüñi pûlâd âyîne

ilâhî:
1. **ilâhî:**
Mısra: **3**
Ey Allah'ım
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

2. **ilâhî:**
Mısra: **6**
"Bu ne hal, ne tuhaf" gibi şaşma, sitem bildiren bir söz.
5. Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmaduñ
6. Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa

ilâhîler:
1. **ilâhîler:**
Mısra: **1**
Tanrı erenleri.
1. Bizüz tarîk-i fenâ sâliki İlâhîler
2. Gedâ-yı ʿâlem iken reşk-i pâdişâhîler

ilâhuñ emri:
1. **ilâhuñ emri:**
Mısra: **1**
Allah'ın emri.
1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

iʿlâm kılmak:
1. **iʿlâm kıldı:**
Mısra: **2**
Bildirmek, belli etmek.
1. Goncalardan gönderüp ʿâşıklara peygâm gül
2. ʿAyş ü ʿişret etmege kıldı yine iʿlâm gül

ile:
1. **ile:**
Mısra: **3**
Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

2. **ile:**
Mısra: **4**
Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

3. **ile:**
Mısra: **35**
Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

4. **ile:**
Mısra: **46**
Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

5. **ile:**
Mısra: **8**
Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

ilen:
1. **ilen:**
Mısra: **3**
ile, birlikte
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

2. **ilen:**
Mısra: **7**
ile, birlikte
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

3. **ilen:**
Mısra: **2**
ile, birlikte
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

ilenç almak:
1. **ilenc alma:**
Mısra: **8**
Beddua almak.
7. Cevânsıñ pîrlerden pend algıl
8. Sakın âşıklaruñdan alma ilenc

ileri:
1. **ileriye:**-*ye*
Mısra: **6**
(Hal böyle iken) noksanlık yarası almayan olgun mu kalmıştır
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

2. **ileri:**
Mısra: **6**
Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı.
5. Tîr-i pertâbî gibi atdı beni bâzu-yı ʿaşk
6. Ay ü gün menzillerinden ileri oldum yine

3. **ileri:**
Mısra: **5**
Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı.
5. Çek ileri kemân gibi ey lutf-ı Şeh beni
6. Tîrem cihân şikârına tîr-keşdeyin dahi

iletmek:
1. **iletür:***-ür*
Mısra: **3**
Çemenin servisi (Sevgilinin boyu için kullanılmıştır.)
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

2. **iletdüm:***-dü, -m*
Mısra: **3**
İletmek, götürmek.
3. İletdüm tuhfe-i cân-ı hakîrüm yâra ʿarz etdüm
4. Gülüp nâz ile ol gül-ruh dedi bu yâdigâr ancak

3. **iletdi:***-di*
Mısra: **5**
iletmek, götürmek, ulaştırmak
5. Nergis iletdi bezmine bir şemʿdân-ı zerd
6. Tâ subh olunca yandı çerâgı benefşenüñ

4. **iletince:***-ince*
Mısra: **8**
iletmek, götürmek, ulaştırmak
7. Beni öldürdü çü hicrân gam-ı dilberden ırag
8. İletince tozumu eşigüñe bâd yürü

ilhân:
1. **ilhânı:***-ı*
Mısra: **24**
1. İmparator. 2. İran Moğollarında hükümdarın unvanı.
23. Bir işâret olursa ala gele
24. Rây-i Hindûstân İlhânı

ilişmek:
1. **ilişir:***-ir*
Mısra: **13**
Takılmak.
13. Komaz dişde ilişir lokma-i şek
14. Bu halka râhat-ı dendâna beñzer

2. **ilişür:***-ür*
Mısra: **5**
Takılmak.
5. Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma
6. Seni tâ el götüre başda mânend-i hilâl

ilk:
1. **ilk:**
Mısra: **10**
Birinci.
9. Biz ey Hayâlî sûhte-i sûz-ı Husrevüz
10. Hüsn-i edâda ilk senâ-gû-yı Şâhîyüz

illâ:
1. **illâ:**
Mısra: **35**
-den başka, -den sonra
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

2. **illâ:**
Mısra: **36**
-den başka, -den sonra
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

3. **illâ:**
Mısra: **8**
Ancak, yalnız.
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

4. **illâ:**
Mısra: **2**
Ancak, yalnız.
1. ʿÂşık olana hûn-ı ciger mâ-hazar gerek
2. Bunun gibi maʿîşete illâ ciger gerek

5. **illâ:**
Mısra: **10**
Ancak, yalnız.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

illâ ki:
1. **illâ ki:**
Mısra: **38**
Kesinkes.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

2. **illâ ki:**
Mısra: **68**
Kesinkes.
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

3. **illâ ki:**
Mısra: **7**
Kesinkes.
7. Acır beni bulunmadı illâ ki Bî-sütûn
8. Ferhâd matemine geyer dahi karayı

ʿilm-i ʿaşk:
1. **ʿilm-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk ilmi.
9. Hayâlî ʿilm-i ʿaşkuñ olmuşam tıfl-ı nev-âmûzu
10. Nola şerm eylese pîr-i felek baht-ı cevânumdan

ʿilm-i cefâ kitâbı:
1. **ʿilm-i cefâ kitâbını:**
Mısra: **3**
Cefa ilminin kitabı.
3. ʿİlm-i cefâ kitâbını ders etmede bu gün
4. İklîm-i Rûma gelmedi hâlüñ gibi ferîd

ʿilm-i dekâyık:

1. ʿ**ilm-i dekâyıkdan:**
Mısra: **7**
İncelikler ilmi.
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

ʿilm-i esmâ:
1. ʿ**ilm-i esmâya:**
Mısra: **7**
Allah'ın isimlerini ve bu isimlerin özelliklerinin anlam ve açıklamalarıyla uğraşan ilim.
7. ʿİlm-i esmâya mâlik âdem iken
8. Gülden nʾiçün olasın bî-bâk

iltmek:
1. **ilter:**-*er*
Mısra: **3**
Yöneltmek, kanalize etmek.
3. Kahruñ deminde lutfuña ilter göñül penâh
4. Dâmânı kühsâr-ı ʿazimüñ girîvedür

2. **ilten:**-*en*
Mısra: **8**
İletmek.
7. Bilüp Yûsuf gülü mısr-ı çemende cûyibârı hem
8. Aña âyîne ilten ʿâşık-ı mehcûra beñzetdüm

3. **ilte:**-*e*
Mısra: **5**
Yöneltmek, kanalize etmek.
5. Eger hurşîdi Cibrîl âfitâbe ilte red eyler
6. Şu kim Mansûr-ı ʿaşk olup elin yur kendü kanından

4. **ilte:**-*e*
Mısra: **1**
Yöneltmek, kanalize etmek.
1. Öldügümde seyl-i eşküm ilte bî-pervâ beni
2. İhtirâm edüp el üstünde tuta deryâ beni

5. **ilteyüm:**-*eyüm*
Mısra: **5**
Yerine ulaştırmak, götürmek.
5. Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
6. Gelenler bizden öñden böyle görmüş resm ü erkânı

6. **ilter:**-*er*
Mısra: **11**
Yöneltmek, kanalize etmek.
11. Cismümi ilter ise tahta-i reml üzre sabâ
12. Remllerle araya bulmaya remmâl beni

iltică eylemek:
1. **iltică eyledüm:**
Mısra: **25**
Himayesine girmek, sığınmak.
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

iltifât:
1. **iltifât:**
Mısra: **9**
Teveccüh, ilgi, güler yüz.
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

2. **iltifâtuñdur:**-*uñ, -dur*
Mısra: **45**
teveccüh, ilgi, güler yüz (güzel/sevgiliden gelen lutuf bağlamında)
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

3. **iltifâtını:**-*ın, -ı*
Mısra: **9**
Teveccüh, ilgi, güler yüz.
9. İltifâtını Hayâlî kulunuñ eyle ziyâd
10. Aña çekdirme Şehâ taʿnını her bir dûnuñ

4. **iltifâtuña:**-*uña*
Mısra: **9**
Teveccüh, ilgi, güler yüz.
9. İltifâtuña tahammül ne belâdur ey dil
10. Yârdan cevr ü cefâ lutf u keremdür bilene

iltifât eylemek:
1. **iltifât eylemedüm:**
Mısra: **1**
Rağbet etmek, ilgilenmek.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

2. **iltifât eylemez:**
Mısra: **9**
Rağbet etmek, ilgilenmek.
9. Ey Hayâlî eylemez taksîrüñe Şâh iltifât
10. Çün tahammül bârını sâhib-vilâyetler çeker

3. **iltifât eyleye:**
Mısra: **5**
Rağbet etmek, ilgilenmek.
5. Dilber odur ki eyleye ʿuşşâka iltifât
6. Her âşinâya vermeye bigâne yolların

iltifâtı dilemek:
1. **iltifâtı diler:**
Mısra: **9**
İlgi, alaka beklemek.
9. Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
10. Atı öñünce nice revân Erdevân gerek

iltifât-ı şâh:
1. **iltifât-ı şâh:**
Mısra: **10**
Sultanın iltifatları.
9. Gâfil olma ey Hayâlî nazmına inkâr eden
10. İltifât-ı Şâh anı Rûm içre Selmân eyledi

2. **iltifât-ı şâh:**
Mısra: **14**
Sultanın iltifatları.
13. Şîr ü şekker gibi alışdı Hayâlînüñ bugün
14. İltifât-ı Şâh ile bu vazʿ-ı dervîşânesi

iltizâm:
1. **iltizâmumuza:**-*umuza*
Mısra: **4**
Birinin tarafını tutma.||Devlet gelirlerinden birini toplama işini üzerine alma.
3. Bir ulu kapudan etdük cihânı hîçe kabûl
4. ʿAceb muhâsebeler verdük iltizâmumuza

iltürmek:

1. **iltürse:**-*se*
Mısra: **9**
İletmek, götürmek.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

İlyâs-ı vakt:
1. **ilyâs-ı vaktüñ:**
Mısra: **4**
Zamanın İlyas'ı.
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

îmâ etmek:
1. **îmâ eder:**
Mısra: **7**
Dolaylı yoldan anlatmak.
7. Bir kalender-hânedür ʿâlem deyü îmâ eder
8. Gel nazar kıl mâh-ı nevde şol tırâş olmuş kaşa

imâm:
1. **imâm:**
Mısra: **3**
Namazda kendisine iktidâ olunan zat.
3. Mihrâb kaşuñ içre gözüñ olalı imâm
4. Kılmag içün vuzûʿ baña hûn-ı ciger yeter

2. **imâmun:**-*un*
Mısra: **10**
Namazda kendisine iktidâ olunan zat.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle İmâmun al firâvân cevherin

imâm-ı ʿaşk:
1. **imâm-ı ʿaşka:**
Mısra: **10**
Aşk imamı.
9. Kanlu yaşuñla Hayâlî gibi etmezseñ vuzûʾ
10. Câmiʿ-i Hakda imâm-ı ʿaşka neylersin uyûb

îmân:
1. **îmânı:**-*ı*
Mısra: **8**
İnanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek
7. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
8. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

2. **îmânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **8**
İnanç. (Sevgilinin siyah saçların bağlamında, küfrün karanlığı.).
7. Hâk-i pâyuñ ehl-i ʿaşkuñ nûr-ı ʿaynıdur velî
8. Sînesi içre hayâl-i kâkülüñ îmânıdur

3. **îmânuña:**-*uñ, -a*
Mısra: **11**
İnanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

4. **îmânuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Ahmet, (Hz. Muhammed) ümmetinin imamı, Hz. Ali.
5. Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
6. Hey ne kâfirsin senüñ sînende îmânuñ mı var

5. **îmândan:**-*dan*
Mısra: **5**
İnanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

6. **îmânı:**-*ı*
Mısra: **10**
Allah'a inanma, dînî inanç.
9. Ruh u zülfü Hayâlînüñ oldu
10. Biri dîni birisi îmânı

îmân cevheri:
1. **îmân cevherin:**
Mısra: **4**
Hakkı tasdik etme.
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

îmâna gelmek:
1. **îmâna gelmiş:**
Mısra: **5**
Doğru yolu, hakikati bulmak.
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

2. **îmâna gelmiş:**
Mısra: **5**
Doğru yolu, hakikati bulmak.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

ʿimâret kılmak:
1. **ʿimâret kılmaga:**
Mısra: **71**
imar etmek, yıkılmış olanı düzeltmek
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

ʿimâret-i dil ü cân:
1. **ʿimâret-i dil ü cân:**
Mısra: **2**
Gönül ve ruhun imarı, gönlü ve ruhu şenlendirmek.
1. Makâm-ı meykede vü câm-ı lâle-gûnu anuñ
2. ʿİmâret-i dil ü cân oldu bâde hûnu anuñ

imiş:
1. **imiş:**
Mısra: **10**
Ek flll.
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

2. **imiş:**
Mısra: **1**
Ek flll.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

3. **imiş:**
Mısra: **3**
Ek flll.
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

4. **imiş:**
Mısra: **1**
Ek flll.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

5. **imiş:**
Mısra: **2**
Ek flll.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

İmriüʾl-Kays:
1. **imriüʾl-kays:**
Mısra: **9**
İmruü'l-Kays, asıl adı Adi, Muleyka ya da Hunduç olan (497-545), Arap şair. Hz. Muhammed, dördüncü halife Ali ve eski Basra okulu eleştirmenleri tarafından, İslam öncesinin en seçkin şairi olarak nitelenmiştir.
9. İmriüʾl-Kays gibi oldu Hayâlî hakkuñ
10. Bu fesâhatle der-i Kaʿbeye asmak kâgıd

imtiyâz bulmak:
1. **imtiyâz bulmayayduñ:**
Mısra: **9**
Ayrıcalık bulmak, ayrıcalık görmek.
9. Bulmayayduñ ehl-i nazm içer Hayâlî imtiyâz
10. Dûrbîn olmazdı böyle dîde-i idrâkimüz

in:

1. **ininde:***-i, -n, -de*
Mısra: **2**
Yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk, mağara.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

inmek:
1. **inmişdür:***-miş, -dür*
Mısra: **7**
Yukarıdan aşağıya doğru gelmek.
7. Ay ü günle yere inmişdür felek sanur hemîn
8. Gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi kim ki seyrân eyledi

2. **inse:***-se*
Mısra: **1**
Yukarıdan aşağıya doğru gelmek.
1. İnse hurşîd-i felek dogsa girîbânumdan
2. Zulmet-i âhumı dûr edemeye yanumdan

3. **inüp:***-üp*
Mısra: **13**
Yukarıdan aşağıya doğru gelmek.
13. Nûş etmeyem sunarsa inüp Zöhre-i felek
14. Dünyâ şarâbını kadh-i âfitâbdan

inâʾ-i hurşîd:
1. **inâʾ-i hurşîd:**
Mısra: **7**
Güneşin yavaş yavaş çıkması.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

ʿinân-ı ʿakl:
1. **ʿinân-ı ʿakluñı:**
Mısra: **3**
Akıl dizgini.
3. ʿİnân-ı ʿakluñı verme bu nefs-i dûn eline
4. Ayagın alma sakın kimsenüñ rikâb gibi

ʿinâyet bezmi:
1. **ʿinâyet bezminüñ:**
Mısra: **7**
Yardımlaşma, yardım etme meclisi.
7. ʿİnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

ʿinâyet kılmak:
1. **ʿinâyet kıl:**
Mısra: **39**
Lutfetmek, ihsan etmek.
39. Birinüñ mansıbını baña ʿinâyet kıl kim
40. Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

ʿinâyet mevci:
1. **ʿinâyet mevci:**
Mısra: **30**
Yardım dalgası.||Yardım.
29. Ben ol dürrem ki hurşîd-i kıdemden perveriş buldum
30. ʿİnâyet mevci salmadan cihâna bahr-i ʿUmmânı

ʿinâyet nûrunuñ pertevleri:
1. **ʿinâyet nûrunuñ pertevlerinden:**
Mısra: **3**
Lütuf nurlarının ışıkları.
3. ʿİnâyet nûrunuñ pertevlerinden lemʿadur cânum
4. Cemâlüñ görmege âyîne-i idrâkdür gönlüm

ince:
1. **ince:**
Mısra: **1**
İnce.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

2. **ince:**
Mısra: **7**
İnce, zarif.
7. Çarhuñ hilâline degişen ince şâʿirüñ
8. Bir matlaʿ-ı güzîdede nâzük hayâlîni

ince belini kocmak:
1. **ince belini kocmaga:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) İnce belini kucaklamak.
3. Şükrâne sîm-i eşk gerek görmege yüzün
4. İnce belini kocmaâa cândermiyân gerek

ince elekden geçirmek:
1. **ince elekden geçirür:**
Mısra: **8**
Titizlikle seçmek.
7. Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr
8. Geçirür ince elekden dahi her hâm beni

ince hayâl:
1. **ince hayâli:**
Mısra: **8**
İnce, zarif hayaller.

7. Mû miyânuñ vasf edelden nükte-dân-ı ʿalemüz
8. Dîde-i idrâk ile ince Hayâlî gözlerüz

ince miyân:
1. **ince miyâna:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) İnce beli.
1. Agyâr nazar edemez ol ince miyâna
2. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

ince söz:
1. **ince söze:**
Mısra: **8**
Derin anlamlı söz.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

incelmek:
1. **inceldi:**-*di*
Mısra: **5**
İnce duruma gelmek, zayıflamak.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

inci:
1. **incime:**-*me*
Mısra: **5**
Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek
5. Dostum incime baña râzumı fâş eyleyen
6. Her seher dilden çıkan feryâd-ı âhumdur benüm

incitmek:
1. **incide:**-*e*
Mısra: **6**
Acıtmak, rahatsız etmek
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

2. **incidürler:**-*ürler*
Mısra: **6**
Acıtmak, rahatsız etmek
5. Ben cân eritdügümde ol hande etdügiçün
6. Dolaşup incidürler pervâneler çerâgı

incinmek:
1. **incinüp:**-*üp*
Mısra: **4**
Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

2. **incinme:**-*me*
Mısra: **2**
Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

3. **incinme:**-*me*
Mısra: **31**
Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

4. **incinüp:**-*üp*
Mısra: **3**
Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

5. **incinme:**-*me*
Mısra: **6**
Üzülmek.
5. Tîrüñ alduñ kaldı peykânı dil-i mecrûhda
6. Dostum incinme kim derler ugûrlar yara su

indirmek:
1. **indirür:**-*ür*
Mısra: **7**
Çıkarmak.
7. Mansûr var bunda gelen kisvet indirür
8. Dergâh-ı şâh-ı ʿaşk ʿaceb âsitânedür

2. **indire:**-*e*
Mısra: **7**
Yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿÎsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

inhinâ bulmak:
1. **inhinâ bulmuş:**
Mısra: **3**
Eğilme, yay biçimine girme.
3. Sararmış inhinâ bulmuş felekde
4. Yetîm-i duhter-i ʿİmrâna beñzer

inhizâm:
1. **inhizâmumuza:**-*umuza*
Mısra: **10**
Hezimete uğrama, bozulma.
9. Yıkar yakar iki dünyâyı bir sipâhuz biz
10. Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

inkâr:
1. **inkârına:**-*ına*
Mısra: **2**
Kabul ve tasdik etmemek, tanımamak.
1. Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak degül
2. İnkârına tekellüm eden dil dudak degül

2. **inkârdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Yaptığını, söylediğini, tanık olduğunu saklama, gizleme, yadsıma. Kabul etmeme, tanımama.
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

3. **inkârı:**-*ı*
Mısra: **2**
Reddetme, tanımama.
1. Bendeñ ebed kulunam ezel bilürem seni
2. İnkârı ko efendi güzel bilürem seni

inkâr etmek:
1. **inkâr eden:**
Mısra: **9**
Kabul etmemek, reddetmek.
9. Gâfil olma ey Hayâlî nazmına inkâr eden
10. İltifât-ı Şâh anı Rûm içre Selmân eyledi

2. **inkâr et:**
Mısra: **2**
Kabul ve tasdik etmemek, tanımamak.

1. Ey felek bir gün mukîm-i kûy-ı dildâr et beni
2. Soñra dön ʿözr eyleyüp agyâra inkâr et beni

3. **inkâr etmeñ:**
Mısra: **40**
Kabul ve tasdik etmemek, tanımamak.
39. Bu kasîdemde benüm şâhid-i maʿnâ çokdur
40. Husrev-i mülk-i maʿânî benüm etmeñ inkâr

4. **inkâr etse:**
Mısra: **9**
Kabul ve tasdik etmemek, tanımamak.
9. Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid tañ degül
10. Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

inkılâb:
1. **inkılâbdan:**-*dan*
Mısra: **12**
Bir durumdan başka bir duruma dönüşme.
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

inkisâr:
1. **inkisârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **8**
Gücenmişlik.
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

2. **inkisâra:**-*a*
Mısra: **6**
Gücenmişlik.
5. Ben ʿâşıkuñ dururken sırsın ser-i rakîbi
6. Ey seng-dil mürüvvet bu inkisâra yer yok

inkıtâʿ kılmak:
1. **inkıtâʿ kıldı:**
Mısra: **1**
Tükenmek.
1. Çün şem kıldı kesret-i ʿâlemden inkıtâʿ
2. Sûz u güdâz şuʿlelerin etdi ihtirâʿ

iñlemek:
1. **iñlersin:**-*rsin*
Mısra: **4**
inildemek || yakınmak
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

2. **inlemekde:**-*mek, -de*
Mısra: **14**
inildemek || yakınmak
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

3. **iñledür:**-*dür*
Mısra: **2**
Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek.
1. Tâ ki oldum hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk
2. İñledür kâşâne-i gerdûnu hûy u hây-i ʿaşk

iñletmek:
1. **iñletdi:**-*di*
Mısra: **4**
İnlemesine yol açmak, çok eziyet çektirmek.
3. Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
4. Gel zârlıgum diñle iñletdi beni devrân

2. **iñletdü:**-*dü*
Mısra: **2**
Üzme, ağlatma, incitme.
1. Sevdi göñlüm bâg-ı hüsnüñ bir gül-i handânını
2. İñletdü hâr-ı belâda bülbül-i nâlânını

ins ü cân:
1. **ins ü câna:**
Mısra: **44**
İnsan ve diğer canlılar.
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

ins ü cin:
1. **ins ü cin:**
Mısra: **3**
İnsanlar ve cinler.
3. İns ü cin emrine cümle bende fermân istemez
4. İhtiyâr-ı fakr eden dergâh-ı dîvân istemez

insâf eylemek:
1. **insâf eyle:**
Mısra: **2**
İnsaf, merhamet etmek.
1. İçmezem mey deyu ey sûfî yeter lâf eyle
2. İhtiyâr elde midür sen de gel insâf eyle

insâfa gelmek:
1. **insâfa gel:**
Mısra: **2**
İnsaf, merhamet etmek.
1. Sûfiyâ Taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
2. Düş ayagına harâbât ehlinüñ insâfa gel

insân:
1. **insân:**
Mısra: **1**
İnsanoğlu, adem.
1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

2. **insânı:**-*ı*
Mısra: **70**
İnsanoğlu, adem.
69. Gülbün-i devletüñ olup ser-sebz
70. Saklaya sâyesinde insânı

3. **insâna:**-*a*
Mısra: **12**
İnsanoğlu, adem.
11. Göñül mirʾâtınuñ pasın eder pâk
12. Olupdur mıskala insâna beñzer

insan olmak:
1. **insan olmadur:**
Mısra: **7**
Adam olmak.
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿÎsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

insân ü perî:
1. **insân ü perî:**
Mısra: **3**
İnsan ve peri.

3. İnsân ü perî gelmiş fermânına kul olmuş
4. Gûyâ ki Süleymândur hükmünde yasagında

insân-ı kâmil:
1. **insân-ı kâmil:**
Mısra: **2**
kemale ermiş, olgun kimse.
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

intihâ:
1. **intihâ:**
Mısra: **3**
Son, nihayet.
3. Geh hazîze gâh evce seyrüme yok intihâ
4. Mevc-i deryâyem gehî deryâ içindemâhîyem

intizâm vermek:
1. **intizâm verür:**
Mısra: **8**
Düzgünlük.
7. ʿUşşâkı ʿaşk mihnet ile müstedâm eder
8. Halka siyâset ile verür şâh intizâm

intizâr:
1. **intizâr:**
Mısra: **9**
Beklemek.
9. Yüreginde baş çıkarır andelîbüñ intizâr
10. Goncanuñ yâ Rab neden eyler yakasın dar gül

2. **intizâr:**
Mısra: **5**
Bekleme, bekleyiş, gözleme.
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

3. **intizârda:***-da*
Mısra: **9**
Bekleme, bekleyiş, gözleme.
9. Erdi Hayâlî yâra rakîb intizârda
10. Dest isperisi gibi almaz şikârı bûm

4. **intizârem:***-em*
Mısra: **4**
Bekleme, bekleyiş, gözleme.
3. Beni âlâyiş-i gamdan yumazlar bir kadeh meylen
4. Nice demdür harâbât-ı mugânda intizârem ben

5. **intizâr:**
Mısra: **3**
(Ar.) Bekleme.
3. İntizâr ile biri cânını teslîm etdi
4. Biri Şîrîn gamiyle kûhdan aldı dâdı

intizâr çekmek:
1. **intizâr çeker:**
Mısra: **28**
Beklemek.
27. Bir gün boyuñ nihalini seyr eylesem deyu
28. Yıllarla yollar üzre çeker intizâr serv

2. **intizârı çekerler:**
Mısra: **22**
Bekleme, bekleyiş, gözleme.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

iʿrâb:
1. **iʿrâblar:***-lar*
Mısra: **2**
Hakikati açıklamak.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

irâdet-i hakkuñ çevgânı:
1. **irâdet-i hakkuñ çevgânına:**
Mısra: **9**
Tanrı buyruklarının değneği.
9. Çevgânına irâdet-i Hakkuñ rızâ verüp
10. Çün gûy mihr ü mâh ile galtân olan başum

İran ile Turan:
1. **iran ile turana:**
Mısra: **10**
İran ile Turan.
9. Kaşlaruñ çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
10. Kendüñi İran ile Turana hâkân oldu tut

2. **irân ile turana:**
Mısra: **10**
İran ile Turan.
9. Rûmda nazm-ı Hayâlîyle hem-âgâz olalı
10. Saldı âvâzeyi İrân ile Turana sadak

3. **irân u tûrânı:**
Mısra: **6**
Acem diyarı ve Türk diyarı.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

irgürmek:
1. **irgüren:***-en*
Mısra: **5**
Ulaştırmak, eriştirmek.
5. İrgüren silsilesin Mecnûna
6. Saldı zencîri sadâsın dehre

irişmek:
1. **irişür:***-ür*
Mısra: **7**
Ulaşmak.
7. Kaçan baña erişür râh-ı ʿaşkuñ almakda
8. Zemîn-i bî-hareket yâ sipihr-i bî-ser ü pâ

2. **irişür:***-ür*
Mısra: **2**
Kavuşmak, ulaşmak.
1. Her kim ererse zülf ile bu serv-i kâmete
2. ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol kıyâmete

irşâd:
1. **irşâdımuz:***-ımuz*
Mısra: **4**
Doğru yolu gösterme; mânen aydınlatma, hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma.
3. Bir sınık sâgarda seyr-i mümkinâta mâliküz
4. Biz harâbât ehliyüz böyle olur irşâdımuz

irşâd etmek:
1. **irşâd etdi:**
Mısra: **10**
Doğru yolu göstermek, uyarmak.

9. Pîr-i ʿaşkuñ nefesin gözle Hayâlî seni çün
10. Şemʿ-veş rûz-ı ezel yanmaga irşâd etdi

irsâl etmek:
1. **irsâl eder:**
Mısra: **3**
Göndermek, yollamak.
3. Mahabbet-nâmelerdür kim saña irsâl eder cânum
4. Ben öldükde seg-i kûyuñ götürse üstühânumdan

iş:
1. **işi:***-i*
Mısra: **4**
Yapılan şey, davranış, eylem.
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

2. **işi:***-i*
Mısra: **8**
Yapılan şey, davranış, eylem.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

3. **işin:***-in*
Mısra: **8**
Yapılan şey, davranış, eylem.
7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

4. **işler:***-ler*
Mısra: **2**
Yapılan şey, davranış, eylem.
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

5. **işüñ:***-üñ*
Mısra: **7**
Yapılan şey, davranış, eylem.
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

6. **işimüz:***-imüz*
Mısra: **5**
Yapılan şey, davranış, eylem.
5. Her dilbere ölümlü dirilmekdür işimüz
6. Derd ehliyüz bizüm bulunur sanma sagımuz

ʿĪsâ:
1. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **16**
Hz. İsa (Nefesi ile ölüleri diriltmesi bağlamında)
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿĪsâ dedüm

2. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **2**
Hz. İsa (as)
1. Rakîbüñ dilberâ kûyuñda neyler
2. Ki ʿĪsâ ile göke çıkmadı har

3. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **5**
Hz. İsa (as)
5. ʿĪsâ gibi tecerrüdü ergür feleklere
6. Tâ kurs-ı âfitâb ile sen edesin maʿâş

4. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **2**
Hz. İsa (as)
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿĪsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

5. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **8**
Hz. İsa (as)
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿĪsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

6. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **5**
Hz. İsa (as)
5. Leblerüñ ʿĪsâ gibi cân-bahş-ı ʿâlemdür velî
6. Her nefesde nice ʿâlemler helâküñdür senüñ

7. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **7**
İsa Peygamber.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿĪsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

8. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **6**
İsa Peygamber.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile

9. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **1**
Hz. İsa (Nefesi ile ölüleri diriltmesi bağlamında)
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿĪsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

10. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **6**
Hz İsa. (Şifa vermesi bağlamında).
5. Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
6. ʿÂcizdür etmege anuñ ʿĪsâ ilâcını

11. ʿ**Īsâ:**
Mısra: **8**
İsa Peygamber.
7. Sûzen-i dildûz-ı gamzeñdür baña hâʾil olan
8. Yohsa eylerdüm tecerrüd kasdini ʿĪsâ gibi

ʿĪsâ havâriyyûn:
1. ʿ**Īsâ havâriyyûna:**
Mısra: **10**
Hz. İsa'nın on iki havarisi.
9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿĪsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

îsâr:
1. **îsâr:**
Mısra: **9**
Dökmek, saçmak
9. Ayagı tozuna îsâr içün şâhuñ ruh-ı gülde
10. Hayâlî jaleler laʿlîn tabaklar içre lü'lü'dür

2. **îsâr:**
Mısra: **4**
saçmak, dağıtmak
3. Kâse-i çeşmüm pür etdüm dâne dâne eşk ile
4. Yoluña îsâr içün ʿîd-i visâlüñ sadgâsı

îsâr etmek:
1. **îsâr ede:**
Mısra: **4**
Dökmek, serpmek.
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

2. **îsâr edüp:**
Mısra: **7**
Dökmek, serpmek.
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

3. **îsâr etmege:**
Mısra: **7**
Dökmek, saçmak
7. Pâyına sen serv-i gül ruhsâruñ îsâr etmege
8. Gonca ile nergisüñ pür-zer olupdur dâmeni

işʿâr etmek:
1. **işʿâr eder:**
Mısra: **1**
Anlatmak, bildirmek.
1. Sadâ ile bu gün işʿâr eder ʿûd
2. Cihânda sohbet-i yâr oldu maksûd

îsâr olmak:
1. **îsâr olmadı:**
Mısra: **1**
Döküp saçmak.
1. Sîm-i eşki her kimüñ yoluñda îsâr olmadı
2. Ol metâʿına bu bâzâruñ harîdâr olmadı

işâret olmak:
1. **işâret olursa:**
Mısra: **23**
İşaret vermek, işaret gelmesi.
23. Bir işâret olursa ala gele
24. Rây-i Hindûstân İlhânı

ʿĪsâ-yı ruhullah:
1. **ʿĪsâ-yı ruhullah:**
Mısra: **3**
Hz. İsa'nın bir lakabı.
3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿĪsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

işbu:
1. **işbu:**
Mısra: **6**
İşte bu.
5. ʿUşşâka gördüm eyler ol âfet muhâlefet
6. Uymaz senüñ usûlüñe işbu ʿamel dedüm

ise:
1. **iseñ:**-*ñ*
Mısra: **3**
Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

2. **iseñ:**-*ñ*
Mısra: **5**
Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

3. **ise:**
Mısra: **11**
Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

4. **ise:**
Mısra: **31**
Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

5. **ise:**
Mısra: **37**
Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

isfidâc:
1. **isfidâc:**
Mısra: **4**
Üstübeç.||Ahar yapımında da kullanılan beyaz madde.
3. Bu vücûd eyvânı bir zulmet-serâdur olmasa
4. Ger sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn isfidâc aña

ʿĪsî:
1. **ʿĪsî:**
Mısra: **10**
Hz. İsa.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿĪsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

işi bitmek:
1. **işi bitdi:**
Mısra: **8**
Sona ermek; tamamlanmak.
7. Tâ ki verdüñ ʿârızuñda zülf-i müşg-âsâya cay
8. İşi bitdi sünbülüñ dürüldü verdüñ defteri

ʿĪsî demi:
1. **ʿĪsî demi:**
Mısra: **3**
Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesi.
3. Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs ʿĪsî demi cârûbdur
4. Şol tarîk-i ʿaşka kim cismüm aña gerd isterin

işi temâm olmak:
1. **işi temâm oldu:**
Mısra: **7**
İşi bitmek, tamam olmak.
7. Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
8. Rûşen edelden yüzüñ mihri sıpihr eyvânını

işitmek:
1. **işidüp:**-*üp*
Mısra: **41**
duymak, dinlemek
41. Hayâlî nazmuñı gûş-ı hilâl ile işidüp
42. Diler ʿutâride yazdurmaga sıpihr-i dü-reng

2. **işidicek:**-*icek*
Mısra: **2**
İşitmek, duymak.
1. Seydinüñ çok sikildügin evvel
2. ʿAlî Bâlî işidicek güldü

3. **işide:**-*e*
Mısra: **15**
duymak, dinlemek
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

4. **işidüp:**-*üp*
Mısra: **1**
İşitmek, duymak.
1. Müjde-i fethi işidüp zeyn-i bazâr etdiler
2. ʿÂlemi fasl-ı şitâda tâze gülzâr etdiler

5. **işidüp:**-*üp*
Mısra: **13**
İşitmek, duymak.
13. Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
14. Âferîn ehl-i suhanlar baña tekrâr etdiler

ʿĪsî-i rûhullah:
1. **ʿĪsî-i rûhullah:**
Mısra: **8**
Hz. İsa.
7. Ger olam tecrîd-i ʿâlem külbe-i târîküme
8. Âfitâbı göndere ʿĪsî-i Rûhullah şemʿ

işitmek:
1. **işitse:**-*se*
Mısra: **31**
haber almak, öğrenmek
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

2. **işitse:**-*se*
Mısra: **22**
Duymak, haber almak
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

3. **işitseydi:**-*se, -y, -di*
Mısra: **61**
Duymak, bilmek
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

4. **işit:**
Mısra: **21**
haber almak, öğrenmek
21. Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
22. Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham

5. **işit:**
Mısra: **9**
haber almak, öğrenmek
9. Gel surâhî kulkulü zevkın Hayâlîden işit
10. Hande-i dilber safâsın ʿâşık-ı mahzûna sor

İskender:
1. **iskenderden:**-*den*
Mısra: **11**
Makedonyalı İskender.
11. Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
12. Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

İskender-i devrân:
1. **iskender-i devrânlaruñ:**
Mısra: **27**
Devrin, zamanın İskender'i (İskender: Padişah, M.Ö. 356-323 arasında yaşayan, Yunanistan, İran, Anadolu, Suriye ve Hindistan□ı ele geçirmiş olan büyük kumandan.)
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

2. **iskender-i sânî:**
Mısra: **46**
İkinci İskender.
45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

işlemez olmak:
1. **işlemez oldu:**
Mısra: **6**
Çalışmamak.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

isim:
1. **ismin:**-*in*
Mısra: **2**
Ad, nam.
1. Hûblar serʿaskeri bir gül-ʿizâr-ı sâdedür
2. Ger dilerseñ bilmege ismin Şerîfe-zâdedür

2. **ismidür:**-*idür*
Mısra: **2**
Ad, nam.
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

ism ü resm:
1. **ism ü resminden:**
Mısra: **3**
Ad ve şekil.
3. İsm ü resminden cihânuñ fârig ü âsûde hâl
4. Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün

2. **ismüñ ü resmüñ:**
Mısra: **7**
Şöhreti ve sureti.
7. Yüz şükr komaduk eserin ismüñ ü resmüñ
8. Şol nîst makâmında olan hestlerüz biz

İsmâʿil-veş:
1. **ismâʿil-veş:**
Mısra: **6**
Hz. İsmail gibi. (Teslimiyet bağlamında).
5. Müje hançerle İbrâhîme dönmüş
6. Göz İsmâʿil-veş teslîme beñzer

ʿismet sipihrü:
1. **ʿismet sipihrünüñ:**
Mısra: **5**
Masumiyet göğü.
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

isper:
1. **isperisi:**-*i, -si*
Mısra: **10**
(Savaş aleti) Kalkan.
9. Erdi Hayâlî yâra rakîb intizârda
10. Dest isperisi gibi almaz şikârı bûm

<u>**isrâf eylemek:**</u>
1. **isrâf eyle:**
Mısra: **8**
Gereksiz yere harcamak, boşuna sarfetmek, lüzumundan fazla harcamak, savurganlık etmek.
7. Kîse-i tende senüñçün götürür cân nakdin
8. ʿAşk ser-geştelerin harca sür isrâf eyle

<u>**ʿişret:**</u>
1. ʿ**işret:**
Mısra: **12**
içki içme, eğlenme
11. ʿAyş ü nûşa bâga gel kim Bî-sütûn u bî-tınâb
12. ʿİşret içün haymeler kurmuş durur ebr-i bahâr

<u>**ʿişret çerâğı:**</u>
1. ʿ**işret çerâgın:**
Mısra: **1**
İçki kandili.||Kadehlerin bir kandile benzeyen suretleri.
1. Yakalı gülzârda ʿişret çerâgın lâleler
2. Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

<u>**ʿişret diyârı:**</u>
1. ʿ**işret diyârına:**
Mısra: **10**
İçki içilip eğlence yapılan yer.
9. Hayâlî gûşe-i meyhâneden bir dogru yol buldum
10. Götürdüm ayagı ʿişret diyârına kadem çekdüm

<u>**ʿişret-sâz olmak:**</u>
1. ʿ**işret-sâz olmuş:**
Mısra: **1**
İçki içenlerden olmak.
1. Olmuş iken bülbül-i mest ile ʿişret-sâz gül
2. Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül

<u>**ʿişret-geh:**</u>
1. ʿ**işret-gehim:**-*im*
Mısra: **7**
İşret edip, içki içilen yer.
7. Felek ʿişret-gehim mey sâgarumdur ey şafak sen hem
8. Dökülmüş şâm-ı ʿayşumda şarâb-ı lâle-gûnumsın

<u>**ʿişret çağı gelmek:**</u>
1. ʿ**işreti çagı geldi:**
Mısra: **2**
Yiyip içme vaktinin gelmesi.
1. Bezm-i bahâra basdı ayagı benefşenüñ
2. Gül gibi geldi ʿişreti çagı benefşenüñ

<u>**ʿişret-sâz:**</u>
1. ʿ**işret-sâzdur:**-*dur*
Mısra: **1**
İşret eden, içki içen.
1. Hayâl-i yâr ile her lahza ʿişret-sâzdur göñlüm
2. Harâb-ı bezm-i gam mest-i şarâb-ı nâzdur göñlüm

<u>**ʿişret devrânı:**</u>
1. ʿ**işretüm devrânıdur:**
Mısra: **10**
Eğlence meclisini kurma vakti.
9. Ey Hayâlî hâne küncünden ferâgum var bu gün
10. ʿİşretüm devrânıdur açıldı bâg-ı meclisüm

<u>**ʿişret şemʿi:**</u>
1. ʿ**işretüñ şemʿine:**
Mısra: **5**
Eğlence meclisinin mumu.
5. ʿİşretüñ şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak
6. Şemʿ-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

<u>**İstanbul:**</u>
1. **istanbulu:**-*u*
Mısra: **3**
İstanbul.
3. Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim
4. Dîde-i Yaʿkûbu açdı Yûsufuñ pîraheni

<u>**istemek:**</u>
1. **istemez:**-*mez*
Mısra: **1**
arzu etmek, dilemek, talep etmek
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **istemez:**-*mez*
Mısra: **6**
arzu etmek, dilemek, talep etmek
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

3. **isteyen:**-*yen*
Mısra: **1**
arzu etmek, dilemek, talep etmek
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

4. **isteyen:**-*yen*
Mısra: **2**
arzu etmek, dilemek, talep etmek
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

5. **isteyen:**-*yen*
Mısra: **3**
arzu etmek, dilemek, talep etmek
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

<u>**istibdâl etmek:**</u>
1. **istibdâl ederseñ:**
Mısra: **5**
Değiştirmek.
5. Vasluñ ile cânum istibdâl ederseñ nola kim
6. Kim kaçar ʿâlemde ey meh assılu bâzârdan

<u>**istifsâr etmek:**</u>
1. **istifsâr eder:**
Mısra: **9**
Sormak.
9. Ey Hayâlî yârı istifsâr eder agyârdan
10. Hayretünden seng-i hârâdan cevâb ister göñül

<u>**istigfâr etmek:**</u>
1. **istigfâr kʾede:**
Mısra: **34**
İstiğfar etmek, tövbe etmek.
33. Bülbülüñ kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüñe
34. ʿAdlüñ eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül

<u>**istignâ:**</u>

1. **istignâ:**
Mısra: **12**
Nasıl ki.
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

2. **istignâ:**
Mısra: **1**
Çekinmek, geri durmak.
1. Bizden ol yâra niyâz ü andan istignâ gerek
2. Nâzenîn-i vakt olan mahbûb bî-pervâ gerek

3. **istigna:**
Mısra: **6**
Kayıtsız şartsız.
5. ʿAşk derdine düşen dermân-ı gayrı istemez
6. Âteş-i sûzâna istiâna ile girdi Halîl

4. **istignâ:**
Mısra: **5**
Önerilen bir işe karşı nazlanmak, nazlı davranmak.
5. Mâʾil olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek
6. Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su

istignâ etmek:
1. **istignâ eder:**
Mısra: **4**
Çekinmek, geri durmak.
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

istignâ serîri:
1. **istignâ serîrin:**
Mısra: **3**
Hiçbir şeye muhtaç olmama tahtı.
3. Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekye-gâh
4. Gonce-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez

2. **istignâ serîrinde:**
Mısra: **9**
Tok gözlülük tahtı.
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

istignâ yüzü:
1. **istignâ yüzün:**
Mısra: **10**
Tok gönüllülük yüzü.||Gönül tokluğu.
9. Fakr kûyuñ devlet-i dehre Hayâlî vermedi
10. Böyle kullanmak gerek ʿâlemde istignâ yüzün

istimâʿ etmek:
1. **istimâʿ etdi:**
Mısra: **9**
İşitmek, duymak.
9. Hayâlî nazmını tâ kim ʿutârid istimâʿ etdi
10. Begenmez matlaʿ-ı mihr ile gökde nazm-ı pervîni

2. **istimâʿ etdi:**
Mısra: **3**
İşitmek, duymak.
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

3. **istimâʿ etdüm:**
Mısra: **33**
İşitmek, duymak.
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

4. **istimâʿ etseñ:**
Mısra: **9**
İşitmek, duymak.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

istimâʿ eylemek:
1. **istimâʿ eyle:**
Mısra: **21**
Dinlemek, dinleyip kabul etmek.
21. Sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu istimâʿ eyle
22. Nedür bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr

istimâʿ kılmak:
1. **istimâʿ kılsañ:**
Mısra: **8**
Dinlemek, kulak vermek.
7. Sen dahi şemʿ gibi dökerdüñ gözüñ yaşın
8. Kılsañ eger ki nâle-i zenbûr istimâʿ

istinkâf etmek:
1. **istinkâf edüp:**
Mısra: **9**
Çekimser kalmak.
9. Ey Hayâlî gayrlar saydından istinkâf edüp
10. Bîşe-i fakr ü fenâ şîr-i neri oldum yine

istirâhat etmek:
1. **istirâhat etmek:**
Mısra: **26**
Dinlenmek, rahatlamak.
25. Nûr-ı ʿizzetden midür cismüñ yahud müʾminlere
26. İstirâhat etmek içün sâye-i Yezdân mısın

işte:

1. **işte:**
Mısra: **12**
Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz.
11. Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
12. İşte yatur demese nâle girîbânumdan

2. **işte:**
Mısra: **3**
Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.
3. Ânı hoş tut garîbüñdür efendi işte biz gitdük
4. Göñül derler ser-i kûyuñda bir dîvânemüz kaldı

3. **işte:**
Mısra: **3**
Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.
3. İşte ben bulduâum cevâhir-i nazm
4. Versün ol dahi bulduâu mâli

it:
1. **itlerüñ:***-ler, -üñ*
Mısra: **37**
Köpek.||Sahip olunan en değersiz şeyler.

37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

2. **itine:**-*ine*
Mısra: **3**
Köpek, rakip, yabancı.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

3. **itine:**-*ine*
Mısra: **4**
Köpek, rakip, yabancı.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

4. **itin:**-*in*
Mısra: **10**
Köpek.||Rakip.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

5. **itlerüñ:**-*ler, -üñ*
Mısra: **9**
Rakip.
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

6. **itlerüñle:**-*ler, -üñ, -le*
Mısra: **5**
Köpek.||Sevgilinin kapısında bekleyenler.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

7. **itlerüñle:**-*ler, -üñ, -le*
Mısra: **10**
Köpek.||Rakip.
9. Reşk eder ervâh-ı kudsîler Hayâlî bendeñe
10. İtlerüñle tâ anı kûyuñda yârân eyledüñ

8. **itüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Köpek, rakip, yabancı.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

9. **itleriyle:**-*leriyle*
Mısra: **9**
Sevgilinin eşiğindeki köpekler.||Rakip.
9. İtleriyle o mehüñ dem sürerüz kûyunda
10. Ey Hayâlî eregör meclis-i şâhânemüze

<u>it gibi dalamak:</u>
1. **it gibi daladı:**
Mısra: **9**
Köpek gibi yaralamak, ısırmak.
9. İt gibi daladı beni kûyuñda rakîbüñ
10. Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun

<u>itâʿat:</u>
1. **itâʿatdür:**-*dür*
Mısra: **13**
Boyun eğmek.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

<u>ʿitâb kılmak:</u>
1. **ʿitâb kıl:**
Mısra: **20**
Azarlama, paylama.
19. Ey gerd-i âhum eyleyicek seyr-i âsumân
20. Nâz eyle âfitâba ve mâha ʿitâb kıl

<u>iʿtibâr etmek:</u>
1. **iʿtibâr etsem:**
Mısra: **13**
Önem vermek
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

<u>iʿtibâr kılmak:</u>
1. **iʿtibâr kılmaduñ:**
Mısra: **9**
Değer, önem vermek.
9. Zerre deñlü kılmaduñ dehre Hayâlî iʿtibâr
10. Topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

<u>iʿtikâf etmek:</u>
1. **iʿtikâf edeli:**
Mısra: **9**
İnzivaya çekilmek.
9. Ey Hayâlî edeli Vardar elinde iʿtikâf
10. Kendümi gûyâ ki Türkistâna hâkân eyledüm

<u>iʿtimâd etmek:</u>
1. **iʿtimâd etme:**
Mısra: **5**
Güvenmek.
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

<u>itmâm:</u>
1. **itmâmına:**-*ına*
Mısra: **10**
Tamam etmek, edilmek.
9. Mâh-ı nev gibi Hayâlînüñ eyā mihr-i kerem
10. Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden

<u>ittihâd etmek:</u>
1. **ittihâd edeli:**
Mısra: **9**
Birleşmek, birlik.
9. Edeli ʿaşkuñla Sultânum Hayâlî ittihâd
10. Kendüye yeksân olupdur buʿd ü kurb ü vasl ü beyn

<u>itüñ çulun libâs etmek:</u>
1. **itüñ çulun libâs edeli:**
Mısra: **3**
İtin üzerinde yattığı çulu elbise olarak giymek.|| Sevgilinin kapısının önünde yatan köpeklerin çulunu baş tacı yapmak.
3. İtün çulun libâs edeli etmez oldu zevk
4. Zer-beftler ile kâkum u semmûrdan beden

<u>ive durmak:</u>
1. **ive dur:**
Mısra: **10**
Çabalayıp durmak.
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

<u>ʿiyâdet:</u>

1. ʿ**iyâdete:**-*e*
Mısra: **8**
Hastayı ziyaret edip hatırını sormak
7. Dil-hastedür gamuñla senüñ ey kaşı kemân
8. Peykânuñ aña göndere lutf et ʿiyâdete

iz:
1. **izin:**-*in*
Mısra: **5**
Belirti, emare.
5. Yerler yüzünde naʿlçe vü kebkebüñ izin
6. Göklerde mâh-ı nevle süreyyâya vermezin

ʿizâm-ı cesed:
1. ʿ**izâm-ı cesedüñ:**
Mısra: **9**
Vücuttaki kemikler.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

ʿizâr:
1. ʿ**izâruñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **4**
Sevgilinin yanağı.
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

2. ʿ**izâruñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Ar. Yanak.
1. Zülfüñ ʿizâruñ kim der nikâba beñzer
2. Gülzâra sâye salmış müşgîn sehâba beñzer

3. ʿ**izâruñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi göñlümüñ her dem anuñçün zârdur

4. ʿ**izâruñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Yanak
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

5. ʿ**izâruñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Yanak
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

ʿizârı lemeâtı:
1. ʿ**izârı lemeâtiyle:**
Mısra: **4**
Yanağın parıltısı.
3. Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edüp
4. Vere eknâfa ʿizârı lemeâtiyle ziyâ

ʿizâr-ı Leylî:
1. ʿ**izâr-ı leylîde:**
Mısra: **8**
Leyla'nın yanağı.
7. Görenler mısraʿ-ı şiʿrüm ʿaceb Mecnûn olur zîrâ
8. ʿİzâr-ı Leylîde bir turra-i ʿanber-feşândur bu

ʿizâr-ı mihr ü mâh:
1. ʿ**izâr-ı mihr ü mâha:**
Mısra: **7**
Güneş ve ay gibi parlak olan yüz, yanak.
7. Kadem basdum ʿizâr-ı mihr ü mâha
8. Ki tâ erdüm Cenâb-ı Pâdişâha

ʿizârı nakşı:
1. ʿ**izârı nakşın:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Yanağının resmi.
3. Çekse bir hânede nakkâş ʿizârı nakşın
4. Ura pervâne başın şemʿ sanup dîvâra

ʿizâr-ı yâr:
1. ʿ**izâr-ı yâr:**
Mısra: **6**
Sevgilinin yanağı.
5. Beñler yüzünde sûhte pervâneler durur
6. Var mı ʿizâr-ı yâr gibi bir küşende şemʿ

2. ʿ**izâr-ı yârı:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yanağı.
5. Seyr edicek ʿizâr-ı yârı felek
6. Yerlere çaldı mihr-i rahşânı

ʿizâruñ nârı:
1. ʿ**izâruñ nârına:**
Mısra: **8**
Yanağının ateşi.||Sevgilinin al al yanağı.
7. Sabâ-veş hâtırından eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

iʿzâz:
1. **iʿzâzlar:**-*lar*
Mısra: **46**
Ağırlamak, ikram etmek.
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

izhâr etmek:
1. **izhâr edicek:**
Mısra: **18**
Meydana çıkarmak, göstermek.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

2. **izhâr et:**
Mısra: **3**
Meydana çıkarmak, göstermek.
3. Yâr dedüm baña mihrüñ dilden izhâr et dedi
4. Rûzigâr-ı bî-vefâ taş içre gizler âteşi

izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ görmek:
1. **izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ görüp:**
Mısra: **33**
Yapılan işi gösteren yaratıcıyı görmek.
33. Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ
34. Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn

izine yüz sürmege gelmek:
1. **izine yüz sürmege geldüm:**
Mısra: **37**
İzine yüz sürmek.
37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

<u>**izüñ tozu:**</u>

1. **izüñ tozun:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) İzinin tozu.
3. İzüñ tozun sabâdan umar nergis ile gül
4. Bu bâgda ne var ki saña göz kulak degül

2. **izüñ tozunu:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) İzinin tozu.
3. Hattuñı Sebze-vâra Semerkande beñlerüñ
4. İzüñ tozunu kuhl-ı Safâhâna vermezem

<u>**ʿizz ü câh:**</u>
1. ʿ**izz ü câh:**
Mısra: **10**
Makam ve mevki
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

2. ʿ**izz ü câhına:**
Mısra: **39**
Makam ve mevki
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

<u>**ʿizz ü nâz:**</u>
1. ʿ**izz ü nâz:**
Mısra: **6**
İtibar ve naz.
5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

<u>**ʿizzet:**</u>
1. ʿ**izzetle:**-*le*
Mısra: **43**
Büyüklük, yücelik ve ululuk
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

2. ʿ**izzetle:**-*le*
Mısra: **4**
Büyüklük, yücelik ve ululuk
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

3. ʿ**izzet:**
Mısra: **7**
Büyüklük, yücelik ve ululuk
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

<u>**ʿizzet bulmak:**</u>
1. ʿ**izzet bula:**
Mısra: **6**
Saygı görmek, itibar kazanmak.
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

<u>**ʿizzet etmek:**</u>
1. ʿ**izzet edüp:**
Mısra: **3**
Kıymetlendirmek.
3. Leylinüñ yoluña hâk oldiguʾçün ʿizzet edüp
4. Götürür başda gubârını sabâ Mecnûnuñ

J

jâle:
1. **jâle:**
Mısra: **9**
Çiy tanesi. (Sevgilinin dişi bağlamında).
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

2. **jâleden:**-*den*
Mısra: **40**
çiy, şebnem; sabah vakti yaprak ve çimenlerde oluşan su damlacıkları
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

3. **jaleler:**-*ler*
Mısra: **10**
Çiy tanesi gibi diş.
9. Ayagı tozuna îsâr içün şâhuñ ruh-ı gülde
10. Hayâlî jaleler laʿlîn tabaklar içre lü'lü'dür

4. **jâleler:**-*ler*
Mısra: **2**
çiy, şebnem; sabah vakti yaprak ve çimenlerde oluşan su damlacıkları
1. Yakalı gülzârda ʿişret çerâgın lâleler
2. Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

5. **jâleden:**-*den*
Mısra: **9**
çiy, şebnem; sabah vakti yaprak ve çimenlerde oluşan su damlacıkları
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

jâle dendân:
1. **jâle dendânıyla:**
Mısra: **6**
Çiy tanesi gibi diş.
5. Gördüler nâlân hezârân bülbülüñ var reşkden
6. Jâle dendânıyla güller kendü kendün pâreler

jaleden cevher-dâr kılmak:
1. **jaleden cevher-dâr kılmazdı:**
Mısra: **30**
Jale incileriyle süslemek.
29. Yılda bir kez ayagı topragına yüz sürmese
30. Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

jâleden gözyaşı:
1. **jâleden gözyaşı:**
Mısra: **43**
Çiy tanelerine benzeyen gözyaşları.
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

jâleden lüʾlüʾ:
1. **jâleden lüʾlüʾ:**
Mısra: **5**
Çiy tanelerinden inci.
5. Jâleden lüʾlüʾ ile zeyn etdiler medhüñ görüp
6. Sûsen-i âzâdı gülşende zebânum sandılar

jâle-i hîzân-şekil:
1. **jâle-i hîzân-şekil:**
Mısra: **66**
Kayıp giden çiy tanesi misali.
65. Tâb-ı kahruñdan ola cümle ʿadû nâ-peydâ
66. Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil

jâle-rîz olmak:
1. **jâle-rîz oldu:**
Mısra: **11**
Çiy, kırağı saçıcı olmak.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

2. **jâle-rîz oldu:**
Mısra: **5**
Çiy, kırağı saçıcı olmak.
5. Jâle-rîz oldu havâ sanmañ şafakdan çarh-ı dûn
6. Gülsitân-ı ʿâleme yagdurdı mihnet taşını

jende:
1. **jende:**
Mısra: **1**
Eski, eski püskü, yamalı, hırka.
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

jeng olmak:
1. **jeng olmasun:**
Mısra: **3**
Paslanmak.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

jeng-i ʿalâka:
1. **jeng-i ʿalâkadan:**
Mısra: **7**
Gönül bağının pası.
7. Pâk etdüñ ise kalbüñi jeng-i ʿalâkadan
8. ʿÂyîne gibi var o nigâruñ yüzüñe bak

jeng-i gam:
1. **jeng-i gam:**
Mısra: **8**
Gam pası.
7. Gubâr-ı pâyına güstâhlık edüp yüzüm sürdüm
8. Göñül âyînesinden jeng-i gam gitdi safâ geldi

jeng-i keder:
1. **jeng-i kederden:**
Mısra: **8**
Keder pası.
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

jeng-i kelef:
1. **jeng-i kelefden:**
Mısra: **40**
Siyah nokta biçiminde pas.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

jîve:
1. **jîvedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Civa.
5. Gözyaşın ayagı tozuna harc eder göñül
6. Zîrâ gereklü tâlib-i iksire jîvedür

<u>**jûlîde-mû:**</u>

1. **jûlîde-mûlar:**
   Mısra: **4**
   Karmakarışık saç.

3. Mecnûn belâ vilâyetine şehriyâr iken
4. Jûlîde-mûlar üstüne çetr-i siyâh idi

2. **jülîde-mû:**
   Mısra: **4**
   Saçı darmadağınık olan.

3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

K

kab:
1. **kaba:**-*a*
Mısra: **3**
Kap.
3. Gider tâc ile hırkañ kim bunuñ gibi kaba yükle
4. Kabûl etmez seni bahr-i mahabbet dalabilmezsin

kabâ:
1. **kabâsından:**-*sından*
Mısra: **4**
Savaşa gitmek, yolculuğa çıkmak.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

kabag dikmek:
1. **kabag dikdi:**
Mısra: **3**
Hedef koymak. (Ok atımında talim yapmak için insan başı suretinde hedefe konulan kabak).
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

kabak:
1. **kabak:**
Mısra: **1**
şarap kabı, kadeh
1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

kabalıg:
1. **kabalıgı:**-*ı*
Mısra: **6**
Kaba davranış, nezaketsizlik. (Kaba sofu bağlamında).
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

kabâ-yi sebz:
1. **kabâ-yi sebz:**
Mısra: **1**
Yeşil kaftan, cübbe.
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

Kaʿbe:
1. **kaʿbe:**
Mısra: **8**
Mekke'de bulunan kutsal mekân.
7. Sen nâz ederdüñ ehl-i niyâza Medîne-vâr
8. Ben Kaʿbe gibi çâkgirîbân idüm saña

2. **kaʿbede:**-*de*
Mısra: **42**
Mekke'de bulunan kutsal mekân.
41. Eşigüñ Kaʿbe-i hâcât-ı ʿâlem
42. Hayâlî Kaʿbede Hassâna beñzer

3. **kaʿbede:**-*de*
Mısra: **40**
Mekke'de bulunan kutsal mekân.
39. Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
40. Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın

4. **kaʿbeye:**-*ye*
Mısra: **4**
Kabe.||Sevgilinin yüzü.
3. Ol güzel kaşın tırâş etse yüzünde vechi var
4. Kıble-i ʿuşşâkdur mihrâb neyler Kaʿbeye

5. **kaʿbeye:**-*ye*
Mısra: **10**
Kabe.||Sevgilinin eşiği.
9. Şuʿle-i âh ile ʿazm etdi Hayâlî kûyuña
10. Nitekim sancak çeker vardukda begler Kaʿbeye

6. **kaʿbe:**
Mısra: **7**
Mekke'de bulunan kutsal mekân. (Siyah örtüsü bağlamında).
7. Yakasın çâk etdi Kaʿbe oldu her kandîli daâ
8. Bakdı bu vâdîde kaldı sünbül-i gül-pûşuna

Kaʿbe hakkı:
1. **kaʿbe hakkı:**
Mısra: **7**
Kâbe hakkı için
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

2. **kaʿbe hakkı:**
Mısra: **13**
Kâbe hakkı için
13. Kaʿbe hakkı pâyeñ olmuşdur fesâhat minberi
14. Ben Hayâlî Hazret-i Hassâna beñzetdüm seni

Kaʿbe kara geydi:
1. **kaʿbe kara geydi:**
Mısra: **7**
Kabe'nin siyah örtüsü. (Üzüntüden siyaha bürünmesi bağlamında).
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

Kâbe Kavseyni rümûzu:
1. **kâbe kavseyni rümûzun:**
Mısra: **1**
Sevgilinin çatık kaşının anlamı.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

Kaʿbe-i ashâb-ı şevk:
1. **kaʿbe-i ashâb-ı şevk:**
Mısra: **7**
Gönül meyline müptela olmuşların Kabe'si.
7. Vâdî-i ʿaşk içre oldum Kaʿbe-i aşhâb-ı şevk
8. Sînemüñ her naʿline mihrâb beñzer beñzemez

Kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti:
1. **kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti:**
Mısra: **6**
Aş Kabe'sinin ziyareti.||Sevgilinin eşiğinin ziyareti.
5. Nakd-i hayâtı bezl eder miydim üstüme
6. Farz olmasaydı Kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti

Kaʿbe-i derd:
1. **kaʿbe-i derd:**
Mısra: **7**
Dert Kabe'si.

7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

2. **kaʿbe-i derdem:**
Mısra: **9**
Dert Kabe'si.
9. Hayâlî Kaʿbe-i derdem libâsum dûd-ı âhumdur
10. Gözüm yâşıyla dolmuş âsitînüm Çâh-ı Zemzemdür

Kaʿbe-i dil:
1. **kaʿbe-i dile:**
Mısra: **7**
Gönül Kabe'si.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

Kaʿbe-i hâcât:
1. **kaʿbe-i hâcâtdur:**
Mısra: **39**
Dileklerin, isteklerin Kabe'si.
39. Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
40. Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın

Kaʿbe-i hâcât-ı ʿâlem:
1. **kaʿbe-i hâcât-ı ʿâlem:**
Mısra: **41**
Dünya isteklerinin Kabe'si.||Varılacak, istenecek yer.
41. Eşigüñ Kaʿbe-i hâcât-ı ʿâlem
42. Hayâlî Kaʿbede Hassâna beñzer

Kaʿbe-i kûy:
1. **kaʿbe-i kûyuña:**
Mısra: **5**
Sevgilinin köyünün Kabe'si.
5. Kaʿbe-i kûyuña varmak baña farz olsa nola
6. ʿAyn-ı mâl oldu yaşum yüzümü altun etdüñ

2. **kaʿbe-i kûyuñda:**
Mısra: **10**
(Sevgilinin) Eşiğinin Kabe'si.
9. Bu Hayâlî hastayı öldürmek istersin şehâ
10. Kaʿbe-i kûyuñda yohsa yine kurbânuñ mı var

2. **kaʿbe-i kûyuñda:**
Mısra: **1**
Sevgilinin köyünün Kabe'si.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

3. **kaʿbe-i kûyuñda:**
Mısra: **3**
Sevgilinin köyünün Kabe'si.
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

Kâʿbe-i maksûd:
1. **kâʿbe-i maksûda:**
Mısra: **6**
Arzu Kabe'si.
5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

2. **kaʿbe-i maksûda:**
Mısra: **5**
Erişilecek, ulaşılacak Kabe.
5. Cânumı kurbân iletdi Kaʿbe-i maksûda dil
6. Ten dahi bu deyr-i pür-eşkâl içinde muʿtekif

Kaʿbe-i sânî:
1. **kaʿbe-i sânî:**
Mısra: **58**
İkinci Kabe.
57. Her sözüm Sebʿa-i Muʿallakadur
58. Dergeh-i Şâh Kaʿbe-i sânî

Kaʿbe-i ʿulyâ:
1. **kaʿbe-i ʿulyâ:**
Mısra: **6**
Yüce Kabe.
5. Lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gamuñ ola harâm
6. Bilmez isem eşigüñ Kaʿbe-i ʿUlyâ yerine

2. **kaʿbe-i ʿulyâ:**
Mısra: **8**
Yüce Kabe.
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

3. **kaʿbe-i ʿulyâyi:**
Mısra: **10**
Yüce Kabe.
9. Sevdâ-yi cihânı koma göñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

Kâʿbe-i ʿuşşak:
1. **kâʿbe-i ʿuşşakdur:**
Mısra: **15**
Aşıkların Kabe'si.
15. ʿAyn-ı Zemzem çâhı tekye Kâʿbe-i ʿuşşakdur
16. Aña bu nazmı diyen ol Kaʿbenüñ Hassanıdur

Kaʿbe-i vasl:
1. **kaʿbe-i vasla:**
Mısra: **6**
Kavuşma Kabe'si.||(Sevgilinin) Eşiği.
5. Ol hâcîya haram ola ihrâm-ı ʿaşk kim
6. Evvel kademde Kaʿbe-i vasla erişmeye

kâbe-kavseyn:
1. **kâbe-kavseyni:**-*i*
Mısra: **7**
Kab-ı Kavseyn, miraç mucizesinin en son ve en ileri safhasında, Hz. Muhammed'in rüyete mazhar olduğu manevî makamın ismidir.||Yakınlık.
7. Kalup ol sidre kadde görmedüñse Kâbe-Kavseyni
8. Var ey Cibrîl-i ʿaklum dahi yabanda uçarsın sen

Kaʿbenüñ halkasını tutmak:
1. **kaʿbenüñ halkasını tutdugunda:**
Mısra: **3**
Kabe'de siyah örtüyü tutturmak için konulan bakırdan halkalar.||Dua etmek, Allah'tan istemek.
3. Tutdugunda halkasını Kaʿbenüñ Mecnûn demiş
4. Göñlümüñ Leylâdan özge olmasun endîşesi

kaʿbeteyn:
1. **kaʿbeteynin:**-*in*
Mısra: **4**
Resim gibi güzel sevgilinin saçının kemendinin esiri
3. Harîf-i nerd-i ʿaşk olmak ne kâruñdur senüñ zâhid
4. Dil ü cân kuʿbeteynin çün elüñden salabilmezsin

<u>**Kaʿbe-veş:**</u>
1. **kaʿbe-veş:**
Mısra: **4**
Kabe gibi. (Arınma yeri olması bağlamında).
3. Diler iseñ kapuña yüz süreler kıble-misâl
4. Kaʿbe-veş bendeler âzâd kılup hayr eyle

2. **kaʿbe--veş:**
Mısra: **5**
Kâbe gibi.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

<u>**kâbil olmak:**</u>
1. **kâbil olursın:**
Mısra: **10**
Mümkün olmak.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

<u>**kâbil-i feyz olmak:**</u>
1. **kâbil-i feyz olmasa:**
Mısra: **9**
Feyzden, bereketten anlamak.
9. Kâbil-i feyz olmasa vermezdi maʿnî güllerin
10. Bu Hayâlî Husrevâ Rûm eli topragı gibi

<u>**kâbîn:**</u>
1. **kâbîni:**-*i*
Mısra: **6**
Güveyin geline verdiği para, eşya.||Yaşam, hayat.
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

<u>**kabr:**</u>
1. **kabrüme:**-*üm, -e*
Mısra: **19**
Mezar
19. Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
20. Düşmesün yere yüzüm berg-i dırahtân-şekil

2. **kabrümde:**-*ümde*
Mısra: **9**
Mezar
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

3. **kabrinde:**-*inde*
Mısra: **3**
Mezar.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

4. **kabrüme:**-*üme*
Mısra: **4**
Mezar.
3. Fikr-i hattuñla ölürsem ey sanem hayl-ı melek
4. Kabrüme îsâr ede her lahza îmân cevherin

5. **kabrümi:**-*ümi*
Mısra: **5**
Mezar.
5. Seyr kıl kabrümi ʿuşşâkuñ ile ben ölicek
6. Dostum hâkümi ser-menzil-i eşrâf eyle

6. **kabrüme:**-*üme*
Mısra: **3**
Mezar.
3. Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
4. Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı

<u>**kabr-i Mecnûn:**</u>
1. **kabr-i mecnûna:**
Mısra: **5**
Mecnun'un kabri.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

<u>**kabrini eşmek:**</u>
1. **kabrin eşdi:**
Mısra: **7**
(Ölü bedeni çıkartmak için) mezarı kazmak.
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

<u>**kabûl:**</u>
1. **kabûlüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Bir öneriyi uygun bulma, onaylama.
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

2. **kabûlüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Bir öneriyi uygun bulma, onaylama.
7. Güneş gibi beni altuna gark etseñ kabûlüm yok
8. Kapuñda çün kuluñ oldum esîr-i pür-günâhem ben

<u>**kabûl edici:**</u>
1. **kabûl edici:**
Mısra: **2**
Kabul eden, onaylayan.
1. Ben sâgar-ı belâñ ile bezmüñde serhoşun
2. Her derdüñi kabûl edici bir belâ-keşin

<u>**kabûl etmek:**</u>
1. **kabûl etdi:**
Mısra: **9**
Kabul etmek.
9. Hayâlî cevrüñi lutfuñ gibi tâ kim kabûl etdi
10. Elem gelmez rakîbüñ dürlü dürlü iftirâsından

2. **kabûl etdük:**
Mısra: **3**
Kabul etmek.
3. Bir ulu kapudan etdük cihânı hîçe kabûl
4. ʿAceb muhâsebeler verdük iltizâmumuza

3. **kabûl etmez:**
Mısra: **1**
Kabul etmek.
1. Verme dil ü cân nakdin cânâne kabûl etmez
2. Bir derdüñi istersen yüz câna kabûl etmez

4. **kabûl etmez:**
Mısra: **2**
Kabul etmek.
1. Verme dil ü cân nakdin cânâne kabûl etmez
2. Bir derdüñi istersen yüz câna kabûl etmez

5. **kabûl etmez:**
Mısra: **4**
Kabul etmek.
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

kabûl eylemek:
1. **kabûl eylemeye:**
Mısra: **4**
Kabul etmek
3. Yok yerüm kûy-ı münâcâtda havfum bu beni
4. Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye

2. **kabûl eylemişem:**
Mısra: **7**
Kabul etmek, razı olmak.
7. Pîr-i mugânuñ eylemişem meşrebin kabûl
8. Demler durur ki muʿtekid-i zât-ı pâkiyem

3. **kabûl eylerdüm:**
Mısra: **5**
Kabul etmek, razı olmak.
5. Yüz niyâzın ʿâşıkın bir nâza eylerdüm kabûl
6. Seng-dillik ögreten deyrüñ büt-i hâmûşuna

kabûl kılmak:
1. **kabûl kılmışam:**
Mısra: **9**
Kabul etmek.
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

kabza-i kudret:
1. **kabza-i kudretde:**
Mısra: **2**
Kudret eli.
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

kaçmak:
1. **kaçarsa:**-*ar, -sa*
Mısra: **23**
Bulunması gereken bir yerden zor kullanarak veya hileyle ayrılmak, firar etmek.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

2. **kaçarsa:**-*ar, -sa*
Mısra: **45**
Gözüne gözükmemek.
45. Nola senden kaçarsa düşmen-i dîn
46. İstemez düzd mâh-ı tâbânı

3. **kaçar:**-*ar*
Mısra: **8**
Kaçmak, uzaklaşmak
7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

4. **kaçma:**-*ma*
Mısra: **2**
Gözüne gözükmemek.
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

5. **kaçmasun:**-*ma, -sun*
Mısra: **9**
Gitmek, uzaklaşmak
9. Bî-nevâ olgıl Hayâlî kaçmasun dersen habîb
10. Ehl-i ʿilme hürmet olmaz bî-nevâlar vaktidür

6. **kaçdı:**-*dı*
Mısra: **6**
Çekinmek, yüksünmek.
5. ʿAşkınuñ yolunda fânî etmeyenler kendüyi
6. Kaçdı ʿömr ü sermedîden devlet-i câvîdden

7. **kaçup:**-*up*
Mısra: **9**
Saklamak.
9. Benden Hayâlî ol büt ü tersâ güzel kaçup
10. Papasa dogru vardı anuñ egri haçını

kaçan:
1. **kaçan:**
Mısra: **7**
Ne zaman.
7. Kaçan baña erişür râh-ı ʿaşkuñ almakda
8. Zemîn-i bî-hareket yâ sipihr-i bî-ser ü pâ

2. **kaçan:**
Mısra: **38**
Ne zaman ki, her ne zaman, ne vakit
37. Devlet atına sen süvâr olup
38. Ele alsan kaçan ki çevgânı

3. **kaçan:**
Mısra: **19**
Ne zaman.
19. Kaçan altun benekli câme giyse
20. Sihipre atılur kaplana beñzer

4. **kaçan:**
Mısra: **52**
Ne zaman.
51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

5. **kaçan:**
Mısra: **1**
Ne zaman.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

kaçan ki:
1. **kaçan ki:**
Mısra: **43**
Ne zaman ki.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

2. **kaçan ki:**
Mısra: **11**
Ne zaman ki.
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

3. **kaçan ki:**
Mısra: **1**
Ne zaman ki.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

4. **kaçan ki:**
Mısra: **3**
Ne zaman ki.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

5. **kaçan ki:**
Mısra: **3**
Ne zaman ki.
3. Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
4. İbâdete suya seccâdesin salar kandîl

6. **kaçan ki:**
Mısra: **1**
Ne zaman ki.
1. Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
2. Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

kaçan kim:
1. **kaçan kim:**
Mısra: **1**
Ne zaman ki.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

2. **kaçan kim:**
Mısra: **16**
Ne zaman ki.
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

3. **kaçan kim:**
Mısra: **1**
Ne zaman ki.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

kaçana tîg salmamak:
1. **kaçana tîg salmaz:**
Mısra: **34**
Korkak olanlara kılıç çekmemek.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

kaçırmak:
1. **kaçırdum:**-*dum*
Mısra: **9**
Kaybetmek, elden gitmek.
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

2. **kaçırma:**-*ma*
Mısra: **5**
Saklamak.
5. Ol kaşı yânuñ kaçırma oklarından sîneñi
6. Gam beyâbânında bir hâk-i neyistân oldu tut

3. **kaçurdum:**-*dum*
Mısra: **1**
kaybetmek
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başındaki telden

4. **kaçurdum:**-*dum*
Mısra: **3**
kaybetmek
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

5. **kaçurdum:**-*dum*
Mısra: **1**
kaybetmek
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başuñdaki telden

kad ü ruhsâre-i Rahmî:
1. **kad ü ruhsâre-i rahmî:**
Mısra: **10**
Rahmi'nin yüzü ve boyu.
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

kad ü ruhsâr-ı yâr:
1. **kad ü ruhsâr-ı yârumı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yüzü ve boyu.
1. Cân versem añuban kad ü ruhsâr-ı yârumı
2. Nahl-i gül ile ziynet edesüz mezârumı

kadar:
1. **kadar:**
Mısra: **5**
Ölçüsünde, derecesinde, gibi, dek, miktarda.
5. Yaş añılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
6. Gözlerüm yaşınca ʿummânuñ da yaşı var imiş

kadd:
1. **kaddi:**-*i*
Mısra: **18**
Boy, kamet.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

2. **kaddiñe:**-*iñ, -e*
Mısra: **1**
Boy, kamet.
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

3. **kaddi:**-*i*
Mısra: **21**
Boy, kamet.
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

4. **kaddüñi:**-*üñ, -i*
Mısra: **10**
Boy, kamet.
9. Pâdişâhum kişver-i hüsn içre dâd etseñ nola
10. Kaddüñi çünkim elif zülfeynüñi dâl eyledüñ

5. **kaddüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Boy, kamet.
1. Kaddüñ ile ʿârızuñ gülzârda yâd eyledüm
2. Servi pest etdüm gülü âhumla berbâd eyledüm

6. **kaddi:**-*i*
Mısra: **10**
Boy, kamet.
9. Başum ayagum altına korsam Hayâlîyâ
10. Ol nahl kaddi mîvesine ermeye elüm

7. **kaddüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Boy, kamet.
3. Seyr-i bûstân eyleseñ kaddüñ temâşâ kılmaga
4. Servler baş kaldururlar bâgda dîvârdan

8. **kaddüñe:**-*üñe*
Mısra: **8**
Boy, kamet.
7. Servin eflâke eger başı ererse sanemâ
8. Kaddüñe bende iken istemez ol âzâdî

9. **kaddüñe:**-*üñe*
Mısra: **7**
Boy, kamet.
7. Öykündügiçün kaddüñe nahl-i gül-i bûstân
8. Eller üşüben anı gülistânda donatdı

kadd ü ʿizâr:
1. **kadd ü ʿizârı:**
Mısra: **2**
Boy ve yanak.
1. Serv ile gül çemende ki durup oturdular
2. Bu kadd ü bu ʿizârı yine sende gördüler

kadd-i hırâmân:
1. **kadd-i hırâmâna:**
Mısra: **8**
Uzun boyuyla salınarak nazlı nazlı yürüyen.||Sevgilinin boyu.
7. Servi boyuña dest-i çınâr ere mi ey dost
8. Tûbâ dahi ol kadd-i hırâmâna erişmez

kaddi nahl:
1. **kaddi nahl:**
Mısra: **5**
Fidan boy.
5. Sen kaddi nahl baña vefâ etmeseñ nola
6. Bâg-ı cihânda oldugu yok mîve-dâr serv

kaddi nihâli:
1. **kaddi nihâli:**
Mısra: **2**
fidan boylu güzel
1. Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
2. Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf

kadd-i sanavber:
1. **kadd-i sanavber:**
Mısra: **2**
Sevgilinin boyu.
1. Zâhidâ cennet ne yapam kûy-ı dilber var iken
2. Añmazam Tûbâyı ol kadd-i sanavber var iken

kaddin iki bükmek:
1. **kaddin iki büksün:**
Mısra: **12**
Boyunu iki büklüm yapmak.
11. Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
12. İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün

kaddine öykünmek:
1. **kaddine öykündügüyçin:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yüzünün aydınlığına imrenmek.
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

2. **kaddüñe öykündügüyçin:**
Mısra: **8**
Boyuna imrenmek.
7. Gördügümde âteşîn güller içende sanuram
8. Kaddüñe öykündügüyçin gül budagın yakdılar

kaddini iki bükmek:
1. **kaddini iki büküp:**
Mısra: **6**
Boyu iki büklüm olmak. (Hilalin şekli yönüyle saygı duymak bağlamında).
5. Gördü ebrûñu kaçan matlaʿ-ı hüsnüñde hilâl
6. Kaddini iki büküp yarıcuñ Allâh dedi

kaddini bükmek:
1. **kaddüm bükelden:**
Mısra: **9**
Boyu iki büklüm yapmak, eğmek.
9. Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddüm bükelden çeng-veş
10. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyledüm

2. **kaddüm büküp:**
Mısra: **5**
Boyu iki büklüm yapmak, eğmek.
5. Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
6. Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin

kaddini yâ kılmak:
1. **kaddümi yâ kıldı:**
Mısra: **3**
İki büklüm etmek.
3. Fakr oklarıyla kaddümi yâ kıldı rûzigâr
4. Devlet benüm ki egmedüm iki cihâna baş

kaddini yay etmek:
1. **kaddümüz yay etmek:**
Mısra: **5**
İki büklüm olmak.
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

kaddüñe lâyık:
1. **kaddüñe lâyık:**
Mısra: **10**
Boyuna uygun.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

kadeh:
1. **kadeh:**
Mısra: **29**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak||Şarap.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

2. **kadeh:**
Mısra: **21**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak||Şarap.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

3. **kadehde:**-*de*
Mısra: **4**
Cennetteki dopdolu kadeh.

3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿĪsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

4. **kadeh:**
Mısra: **2**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak||Şarap.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

5. **kadehler:***-ler*
Mısra: **6**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak||Şarap.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

6. **kadeh:**
Mısra: **5**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak.
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

7. **kadeh:**
Mısra: **9**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak.
9. Başında bir kadeh mey-i laʿlîn olan kişi
10. İki cihân vilâyetinüñ tâcdârıdur

8. **kadeh:**
Mısra: **6**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak||Şarap.
5. Benem devrümde sultân-ı harâbât
6. Başumda bir kadeh meydür külâhum

9. **kadeh:**
Mısra: **2**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

10. **kadeh:**
Mısra: **5**
Su ve benzeri içkileri içmeye yarayan bardak.
5. Bâde hûnâb-ı ciger gam nukl ü çeşmüm hem kadeh
6. Devleti ʿaşkuñda gördüm hep yarag-ı meclisüm

kadeh- gerdân:
1. **kadeh- gerdân:**
Mısra: **4**
Kadeh döndüren.||Güneşin deveranı.
3. Bezm-i maşrıkdan sunuldu şâh-ı garba bir ayak
4. Bâde pür olmuş felek aña kadeh gerdân mıdur

kadeh-nûş eylemek:
1. **kadeh-nûş eyleyem:**
Mısra: **2**
İçki içmek.
1. Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bî-hûş eyleyem
2. Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh-nûş eyleyem

kadeh-nûş:
1. **kadeh-nûşu:**
Mısra: **2**
Şarap içen.
1. Gözüñ şir-i şikâr-efken durur kaşuñ siyeh-gûşu
2. Lebüñ meyhânedür ervâh-ı kudsîler kadeh-nûşu

2. **kadeh-nûşuñdur:**
Mısra: **10**
Şarap içen.
9. Sen Hayâlî alalı bezm-i safâ câmın ele
10. Mihr ile mâh-ı felek iki kadeh-nûşuñdur

kadeh-kâr:
1. **kadeh-kârum:***-um*
Mısra: **10**
Kadeh yapan.
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

kadeh-nûş etmek:
1. **kadeh-nûş etmez:**
Mısra: **1**
Şarap içmek.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

kadeh-nûş olmak:
1. **kadeh-nûş oldular:**
Mısra: **1**
İçki içer olmak.
1. Lâleler sahn-ı gülistânda kadeh-nûş oldular
2. Güft ü gûy-ı bülbüle güller kamu gûş oldular

kadeh-peymâ:
1. **kadeh-peymâları:***-ları*
Mısra: **22**
Şarap içen.
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

2. **kadeh-peymâları:***-ları*
Mısra: **8**
Şarap içen.
7. İki dünyâyı degişmezler bir ednâ cürʿaya
8. Zâhidâ kûy-ı harâbâtuñ kadeh-peymâları

kadem:
1. **kadem:**
Mısra: **5**
Adım
5. Bir kadem çıkmaz ser-i kûyuñ koyup âşıklaruñ
6. Tâk-ı ʿarşa nerdibân olursa perr-i Cebreʾîl

2. **kademde:***-de*
Mısra: **6**
Adım
5. Ol hâcîya haram ola ihrâm-ı ʿaşk kim
6. Evvel kademde Kaʿbe-i vasla erişmeye

kadem basmak:
1. **kadem bas:**
Mısra: **10**
Ayak basmak.
9. Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini
10. Bir kadem bas yüzüne yañıla geh gâh yolu

2. **kadem basdum:**
Mısra: **7**
Ayak basmak, teşrif etmek, gelmek

7. Kadem basdum ʿizâr-ı mihr ü mâha
8. Ki tâ erdüm Cenâb-ı Pâdişâha

3. **kadem basdum:**
Mısra: **2**
Ayak basmak.
1. Kıldum sefer diyâr-ı gam u derd ü mihnete
2. Basdum kadem bu deñlü elemle vilâyete

4. **kadem basma:**
Mısra: **5**
Ayak basmak.
5. Hâke güstâh gibi basma kadem ey dervîş
6. Ayaguñ altına bak mûr-ı Süleymânem ben

5. **kadem bassañ:**
Mısra: **2**
Adım atmak || teşrif etmek, gelmek
1. Âsitânuñda yüzüm ferş eyledüm hâk üstüne
2. Bir kadem bassañ yeridür çeşm-i nem-nâk üstüne

kadem çekmek:
1. **kadem çekdüm:**
Mısra: **10**
Ayağını çekmek, gitmemek.
9. Hayâlî gûşe-i meyhâneden bir dogru yol buldum
10. Götürdüm ayagı ʿişret diyârına kadem çekdüm

kadem-i himmet:
1. **kadem-i himmetinüñ:**
Mısra: **11**
Yardım ayağı.||Yardım.
11. Kadem-i himmetinüñ gerd-i felek seyrinden
12. Gün mü var mihr ü mehüñ gözleri mekhûl olmaz

kadh-i âfitâb:
1. **kadh-i âfitâbdan:**
Mısra: **14**
Güneş kadehi.
13. Nûş etmeyem sunarsa inüp Zöhre-i felek
14. Dünyâ şarâbını kadh-i âfitâbdan

kâdı:
1. **kâdıyi:**-*yi*
Mısra: **10**
Hakim
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

kad-i bâlâ:
1. **kad-i bâlâ:**
Mısra: **6**
Uzun boy.||(Sevgilinin) düzgün ve uzun boyu.
5. Cism-i hâkî ayagum altında olaldan gubâr
6. Ser-bülend-i ʿâlem etdi ol kad-i bâlâ beni

2. **kad-i bâlâye:**
Mısra: **1**
uzun boylu dilber
1. Hem-ser olalı ol kad-i bâlâye kâkülüñ
2. Geldi yetişdi pâye-i aʿlaye kâkülüñ

kad-i bâlâ-yı ʿaşk:
1. **kad-i bâlâ-yı ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşkın uzun boylusu.||Sevgili.
7. Perde-i dilden libâs eylerdi ʿâşık olmasa
8. Müsteʿârî câmeden fârig kad ü bâlâ-yı ʿaşk

kadîd olmak:
1. **kadîd ola:**
Mısra: **6**
Pek zayıf, kuru ve çelimsiz olmak
5. Düşünde görmeye bir ayak bâde hâletin
6. Sûfî riyâzet ile eger kim ola kadîd

kadîm:
1. **kadîmüñ:**-*üñ*
Mısra: **57**
Eski zaman, eski.
57. Kadîmüñ emri ile bu sipihr-i hâdis-nakş
58. Şihâbı gerdenine düşmanuñ ede pelheng

kadîmî:
1. **kadîmî:**
Mısra: **2**
(Ar.) Başlangıcı olmayacak kadar eski.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

2. **kadîmî:**
Mısra: **9**
(Ar.) Başlangıcı olmayacak kadar eski.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

3. **kadîmîden:**-*den*
Mısra: **10**
(Ar.) Başlangıcı olmayacak kadar eski.
9. Hayâlî tende bir dâg-ı siyehsüz olmaz zîrâ
10. Kadîmîden benüm şâhum o bendeñ Kara dagıdur

kadîmî âşinâ:
1. **kadîmî âşinâ:**
Mısra: **4**
Eski dostlar.
3. Şitâ faslında bu bigâne yerlerde bihamdillah
4. Dil ü cân ʿâleminden bir kadîmî âşinâ geldi

2. **kadîmî âşinâlardan:**
Mısra: **3**
Eski dostlar.
3. Kadîmî âşinâlardan görüp bîgânelik resmin
4. Vefa ümmîdine bîgânelerle âşinâ oldum

kadîmî hânedân:
1. **kadîmî hânedânıdur:**
Mısra: **2**
Eski, belli soy.
1. Sanma ʿâşık gussanuñ dâʾim mekânıdur göñül
2. ʿAşk-ı cânânuñ kadîmî hânedânıdur göñül

kâdir:
1. **kâdirdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Layık.
1. Resm-i ʿaşk u ʿâşıkî etmekde mâhirdür göñül
2. Dâʾimâ derd ü belâ çekmekde kâdirdür göñül

kadr:
1. **kadr:**
Mısra: **42**
Ar. Değer, itibar, haysiyet,

41. Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
42. Kadr ile başum eger göge eserse yeri var

2. **kadr:**
Mısra: **8**
Değer, itibar, haysiyet.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

kadri bâğı:
1. **kadri bâgında:**
Mısra: **17**
İtibar, kıymet bahçesi.
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

kadri yok:
1. **kadri yok:**
Mısra: **41**
(kıymeti, haysiyeti, itibarı) olmamak
41. Bildügin etdi cihân yanında gördü kadri yok
42. Vermek olmazmış benüm cânum cihâna râzlar

kadri artmak:
1. **kadrüm artar:**
Mısra: **3**
Kıymetlenmek.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

kadr mîvesi:
1. **kadrüñ mîvesi:**
Mısra: **6**
Kıymet meyvesi.
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

kadrüñi bilmemek:
1. **kadrüñi bilmezler:**
Mısra: **4**
Değerini, kıymetini bilmemek.
3. Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
4. Sen var ol kadrüñi bilmezler ile şâd yürü

Kâf:
1. **kâf:**
Mısra: **8**
Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

2. **kâfdan:**-*dan*
Mısra: **2**
Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

3. **kâfa:**-*a*
Mısra: **4**
Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

4. **kafdılar:**-*dılar*
Mısra: **9**
Ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.
9. Kafdılar ʿâşık u dîvâne bela kûyunda
10. Bunu isterdi Hayâlî de perî-veşlerden

kafâ:
1. **kafâda:**-*da*
Mısra: **4**
(Ar.) Baş.
3. Çeşmüñ kimi yıkarsa çemege bende anı
4. Almış kemend eline gîsûlaruñ kafâda

2. **kafâda:**-*da*
Mısra: **10**
(Ar.) Baş.
9. Göñlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda

kafâ-dâr:
1. **kafâ-dârumdur:**-*umdur*
Mısra: **2**
Aynı anlayışa sahip olmak, arkadaş
1. Leşker-i mihnet ile ceng kaçan kârumdur
2. ʿAşk şemşir-i kazâ ile kafâ-dârumdur

kafes:
1. **kafes:**
Mısra: **10**
Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.||Sevgilinin kafesi andırır kirpikleri.
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

2. **kafesdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.
1. Bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür dil-i gam-nâkimüz
2. Aña gûyâ kim kafesdür sîne-i sad-çâkimüz

3. **kafes:**
Mısra: **4**
Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

kafes küncü:
1. **kafes küncünde:**
Mısra: **10**
Kafes köşesi.
9. Öygenürse nâleme bülbül Hayâlî göreyin
10. Bâgbân anı kafes küncünde derzindân ede

kafes-i dehr:
1. **kafes-i dehr:**
Mısra: **4**
Dünya kafesi.||Dünya.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

Kâf-ı belâ-yı ʿaşk:

1. **kâf-ı belâ-yı ʿaşkuñı:**
Mısra: **5**
Aşk belasının Kaf'ı.||Aşkın sırları.
5. Bir nazar Kâf-ı belâ-yı ʿaşkuñı seyr etmege
6. Hem-cenâh olup bugün uçduk biraz ʿankâ ile

Kâf-ı gerdûn:
1. **kâf-ı gerdûnda:**
Mısra: **5**
Dünyanın ufku, gökle yerin birleştiği nokta.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

Kâf-ı istignâ:
1. **kâf-ı istignâda:**
Mısra: **10**
Tok gözlülük Kaf'ı.
9. Hem-cenâh etdi Hayâlî şâhbâz-ı himmetin
10. Kâf-ı istignâda pervâz eyleyen ʿankâlara

Kâf-ı kanâʿat:
1. **kâf-ı kanâʿat:**
Mısra: **7**
Kanaat Kaf'ı.||Mütevazilik.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

2. **kâf-ı kanâʿat:**
Mısra: **2**
Kanaat Kaf'ı.||Mütevazilik.
1. Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
2. Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿankâ gibi

3. **kâf-ı kanâʿatde:**
Mısra: **9**
Kanaat Kaf'ı.||Mütevazilik.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

kâfir:
1. **kâfir:**
Mısra: **3**
Kafir.||Sevgili.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

2. **kâfir:**
Mısra: **2**
Kafir. (Siyahlık yönüyle sevgilinin saçı bağlamında).
1. Rengîn lebüñ kim ey sanem ol hatt-ı nevdedür
2. Bir laʿldür ki kâfir elinde girevdedür

3. **kâfirsin:***-sin*
Mısra: **6**
Kevser çeşmesinin emini, güvenilir kimsesi.
5. Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
6. Hey ne kâfirsin senüñ sînende îmânuñ mı var

4. **kâfir:**
Mısra: **6**
Kafir.||Sevgili.
5. Göñülle gamzesi kanlu bıçaklıdur her dem
6. Bizümle şimdi o kâfir bu yolda yâgıdur

5. **kâfir:**
Mısra: **9**
Allah'ın varlığını inkar eden.||Sevgili.
9. Göñlümü kandîl-i tersâ gibi bir kâfir yakup
10. Şâm-ı hecrüñde Hayâlî eyledi hem-râh-ı şemʿ

6. **kâfir:**
Mısra: **2**
Allah'ın varlığını inkar eden.||Sevgili.
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

7. **kâfir:**
Mısra: **10**
Allah'ın varlığını inkar eden.||Sevgili.
9. Müselmân sevmeden geçdüñ Hayâlî
10. Meger bir kâfir oldu nâzenînüñ

8. **kâfirem:***-em*
Mısra: **5**
hakkı tanımayan, bilmeyen, örten.
5. Kâfirem ger ârzû eylerse bir gün vuslatın
6. Yârdan ʿâşık hemân nâz ü ʿitâb ister göñül

9. **kâfirdür:***-dür*
Mısra: **10**
Şirke düşen, ortak koşan.
9. Terk-i cân etdi Hayâlî göreli câna seni
10. Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür göñül

10. **kâfir:**
Mısra: **8**
Allah'ın varlığını inkar eden.
7. Bezm-i istignâda sultân u gedâyı bir tutar
8. Kâfir olsun sevmeyen ʿâlemde sahbâ-meşrebin

kâfir göz:
1. **kâfir gözüñ:**
Mısra: **5**
Gerçeği görmeyen göz.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

kâfir-i bî-dîn eli:
1. **kâfir-i bî-dîn elinden:**
Mısra: **4**
Dinsiz kafir ülkesi.
3. Anuñçün habs eder peykânuñı dil ey kemân-ebrû
4. Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildür

kâfir-i bî-dîn:
1. **kâfir-i bî-dînî:**
Mısra: **4**
Dinsiz kafir.
3. Gâzîler şemşîr-i nusrat dermiyân edüp yine
4. Cânlarından kâfir-i bî-dîni bî-zâr etdiler

kâfir-i çeşm:
1. **kâfir-i çeşmi:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) İmanı kaybettiren gözü.
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

kâfir-i hindû:
1. **kâfir-i hindû:**
Mısra: **2**

Hindli olan kafir.Siyah derili ve ufak tefek olması nedeniyle sevgilinin yüzündeki bene benzetilir.
1. Ey sanem şol hâl kim konmuş bu hadd-i meh-veşe
2. Kâfir-i hindû durur kim secde eyler âteşe

kâfir-i ʿÎsâ-perest:
1. **kâfir-i ʿÎsâ-perest:**
Mısra: **4**
Hz İsa'yı delicesine seven kafirler.
3. Rûy-ı gül-gûnuñda hâluñ hindû-yi âteş-kede
4. Laʿl-i cân-bahşuñda hattuñ kâfir-i ʿÎsâ-perest

kâfirî-mihrâb:
1. **kâfirî-mihrâb:**
Mısra: **10**
Belli olmak
9. Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzüñ
10. Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş

kâfirlik:
1. **kâfirliklerüñ:**-*lerüñ*
Mısra: **7**
Bozgunculuk.
7. Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerüñ
8. Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿÎsâ yüzün

kâfirlik eylemek:
1. **kâfirlik eyledi:**
Mısra: **6**
Bozgunculuk yapmak.
5. Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn rakîbe ʿarz
6. Gördüñ mi ol sanem nice kâfirlik eyledi

2. **kâfirlik eylerse:**
Mısra: **5**
Bozgunculuk yapmak.
5. Nigâr ile aramuzda rakîb eylerse kâfirlik
6. Gazâ meydânınuñ çâpük-süvârı Şâhumuz vardur

kâfiye:
1. **kâfiye:**
Mısra: **58**
Beyit veya mısra sonunda tekerrür eden huruf ve harekât.
57. Bir nice üştür-i sermest durur bu ebyât
58. Kʾoldu her birisine kâfiye kûhân-şekil

kâfûr:
1. **kâfûr:**
Mısra: **4**
Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının (Laurus camphhora) zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **kâfûra:**-*a*
Mısra: **4**
Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının (Laurus camphhora) zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde.
3. Gülistân râhını gördüm beyâz evrâk zeyn etmiş
4. Behişt-i ʿadn ʿaynından akan kâfûra beñzetdüm

3. **kâfûrdan:**-*dan*
Mısra: **1**
Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının (Laurus camphhora) zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde.
1. Her şemʿ-i hüsne ger ola kâfûrdan beden
2. Cismüñ misâli olmaya bir nûrdan beden

kagan:
1. **kagan:**
Mısra: **26**
Türk devletlerinde hükümdarlar tarafından kullanılan unvanlardan birisi.
25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

kâgıd:
1. **kâgıd:**
Mısra: **13**
Maruf üzerine yazı yazılan sahife.||İzin belgesi.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **kâgıd:**
Mısra: **4**
Maruf üzerine yazı yazılan sahife.
3. Meger açmazdan açam dilbere tûmâr-ı dili
4. Hâlümi ʿarz edemez bir iki parmak kâgıd

3. **kâgıd:**
Mısra: **6**
Dua etme, yalvarma.
5. Alnumuñ aldı kara yazuların çünki dile
6. Hâme kan agladı dökdü başa toprak kâgıd

4. **kâgıd:**
Mısra: **8**
Maruf üzerine yazı yazılan sahife.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

5. **kâgıda:**-*a*
Mısra: **8**
Maruf üzerine yazı yazılan sahife.
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

kâgıd uçurmak:
1. **kâgıd uçurdular:**
Mısra: **4**
Mektup göndermek.
3. Sensüz açılmazuz deyu peyk-i sabâ ile
4. Güller çemende bülbüle kâgıd uçurdular

kâgıd uçurması:
1. **kâgıd uçurmasına:**
Mısra: **2**
Kağıttan uçurtma. (Değersizlik bağlamında).
1. Alalı âhumı benüm o melek
2. Kâgıd uçurmasına döndü felek

kâgıd yazmak:
1. **kâgıd yazmak:**
Mısra: **1**
Mektup yazmak.

1. Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
2. Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd

kâh:
1. **kâh:**
Mısra: **10**
Saman, saman çöpü.
9. Kâni ol çehre-i zerdûñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

2. **kâhiyem:***-iyem*
Mısra: **10**
Saman, saman çöpü.
9. Hırmen-i ʿaşk içre kendüm dane ʿadd etmem velî
10. Cism-i zerdümle havaya munkalib bir kâhiyem

kâh-ı gam:
1. **kâh-ı gam:**
Mısra: **1**
Gam çöpü.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

kahkaha:
1. **kahkaha:**
Mısra: **3**
Şiddetli gülme.||Sürahinin dökülmesi esnasında çıkan ses.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

kahr:
1. **kahr:**
Mısra: **23**
Ar. Kudret, güç.
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

2. **kahruñ:***-uñ*
Mısra: **3**
Kudret, güç.
3. Kahruñ deminde lutfuña ilter göñül penâh
4. Dâmânı kühsâr-ı ʿazimüñ girîvedür

3. **kahra:***-a*
Mısra: **10**
Dert, sıkıntı, keder
9. Lâyık olmazdı Hayâlî lutfa
10. Sabr kılmasa hezâran kahra

kahr eylemek:
1. **kahr eylemekle:**
Mısra: **2**
perîşân etmek
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

kâhrübâ:
1. **kâhrübâ:**
Mısra: **6**
Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılkapan.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

kahruñı lutfa tebdîl etmek:
1. **kahruñı lutfa tebdîl edegör:**
Mısra: **5**
Azabı, eziyeti ihsana değiştirmek.
5. Kahruñı lutfa edegör tebdîl
6. Mârdandur tabîʿat-i tiryâk

kâil olmak:
1. **kâil olur:**
Mısra: **10**
Razı olmak.
9. Gayrıya mihr ü vefâ ola Hayâlîye cefâ
10. Ey şeh-i mülk-i melâhat buña kim kâil olur

kâʾinât:
1. **kâʾinâtuñ:***-uñ*
Mısra: **14**
âlem || herkes, bütün varlıklar
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

2. **kâʾinâtuñ:***-uñ*
Mısra: **10**
Âlem, herkes, bütün varlıklar.
9. Lâleler sanma Hayâlî âteşîn bir âh ile
10. Ehl-i hasret kâʾinâtuñ bâg u râgın yakdılar

3. **kâʾinât:**
Mısra: **5**
Var olan her şey.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

4. **kâʾinâtuñ:***-uñ*
Mısra: **9**
Var olan her şey.
9. Kâʾinâtuñ gizlü sırrı âşikârâdur aña
10. Kıymetin bil ʿâlem-i gayb armaganıdur göñül

5. **kâʾinâta:***-a*
Mısra: **8**
Var olan her şey.
7. Şemse ben verdüm çerâg-ı şevki bir abdâldur
8. Kâʾinâta fer veren tabʿ-ı selîmümdür benüm

kâʾinât-ı cev:
1. **kâʾinât-ı cev:**
Mısra: **2**
Gök alemi, göklerde bulunan her şey. (Güneş, yıldızlar, burçlar, gezegenler yönüyle haraman yeri bağlamında).
1. Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
2. Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi

kâʾinât hırmeni:
1. **kâʾinâtuñ hırmenine:**
Mısra: **5**
Kainat harmanı.||Dünya.
5. Her seher-geh hırmenine kâʾinâtuñ od salar
6. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan

kâkül:
1. **kâkülüñü:***-üñü*
Mısra: **1**
Saç, perçem

1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

2. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Saç, perçem
5. Kâkülüñ ruhsarı üzre târûmâr etmiş o yâr
6. Cennete dönse ʿaceb mi bâg sünbül vaktidür

3. **kâkülle:**-*le*
Mısra: **1**
Saç, perçem
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

4. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Perçem
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

5. **kâkülüñüñ:**-*ü, -ñüñ*
Mısra: **5**
Saç, perçem
5. Çekmek içün kuru sevdâlarını kâkülüñüñ
6. Kara yazu imiş alnumda benüm bu iki kaş

6. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Saç, perçem
1. Hem-ser olalı ol kad-i bâlâye kâkülüñ
2. Geldi yetişdi pâye-i aʿlaye kâkülüñ

7. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Saç, perçem
1. Hem-ser olalı ol kad-i bâlâye kâkülüñ
2. Geldi yetişdi pâye-i aʿlaye kâkülüñ

8. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Saç, perçem
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

9. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Saç, perçem
5. Biri birine girmiş idi mâh ü âfitâb
6. Hengâm-ı şâm düşmese araya kâkülüñ

10. **kâkülüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Saç, perçem
7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

kâkül sohbeti:
1. **kâkül sohbetin:**
Mısra: **6**
Sevgilinin saçının sohbeti.
5. Nâfe gibi terk-i ser kılmak gerek ey ehl-i derd
6. Bir nazar seyr etmege başdan o kâkül sohbetin

kâkül-i dilber:
1. **kâkül-i dilber:**
Mısra: **33**
Dilberin perçemi
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

2. **kâkül-i dilberde:**
Mısra: **9**
Dilberin perçemi
9. Ey Hayâlî kâkül-i dilberde bend etsem gerek
10. Bu dil-i bî-sabr ü bî-ârâmı bayram ertesi

kâkül-i dildâr:
1. **kâkül-i dildârda:**
Mısra: **4**
Sevgilinin perçemleri.
3. Mûyelerle cismümi ʿaşk içre bir mû eyleyüp
4. Kâkül-i dildârda varup karâr etmek nice

kâkül-i müşgîn-i canân:
1. **kâkül-i müşgîn-i canânuñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin misk kokulu perçemi.
1. Kâkül-i müşgîn-i canânuñ perîşân-hâliyüz
2. Gussanuñ ser-geştesi derd ü gamuñ pâmâliyüz

kâkül-i müşgîn:
1. **kâkül-i müşgînüñi:**
Mısra: **1**
Sevgilinin misk kokulu perçemi.
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

kâkül-i şemʿ:
1. **kâkül-i şemʿüñ:**
Mısra: **5**
Mumun kakülü.||Sevgilinin saçları.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

kâkum u semmûr:
1. **kâkum u semmûrdan:**
Mısra: **4**
Sansara benzer bir hayvan ve samur.||Sansara benzer bir hayvan ve samurun derisinden yapılan kürk.
3. İtün çulun libâs edeli etmez oldu zevk
4. Zer-beftler ile kâkum u semmûrdan beden

kâkum-ı Rûsî:
1. **kâkum-ı rûsî:**
Mısra: **16**
Rus kakumu. (Kürkü kıymetli bir tür kedi. Sevgilinin sinesi bağlamında).
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

kalmak:
1. **kalmayasın:**-*mayasın*
Mısra: **17**
Geri kalmak.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **kalsın:**-*sın*
Mısra: **6**
Bir durum oluşmak, bir hale girmek.

5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

3. **kalmaz:**-*maz*
Mısra: **36**
Kalmak
35. Bir kalbi pâk meşrebi sâfı kuluñ durur
36. Kalmaz yolunda düşmanunuñ baş ü câna tîg

4. **kaldum:**-*du, -m*
Mısra: **2**
Bir durum oluşmak, bir hale girmek.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

5. **kalmadı:**-*ma, -dı*
Mısra: **21**
Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

6. **kaldum:**-*du, -m*
Mısra: **9**
Sabit durmak, değişmemek.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

7. **kalur:**-*ur*
Mısra: **5**
Durumunu korumak, bir halde bulunmaya devam etmek, sürmek.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

8. **kalmadı:**-*madı*
Mısra: **4**
Elde bulunmak.
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

9. **kalup:**-*up*
Mısra: **7**
Bir mekanda bulunmak, durmak, hareket etmemek
7. Kalup ol sidre kadde görmedüñse Kâbe-Kavseyni
8. Var ey Cibrîl-i ʿaklum dahi yabanda uçarsın sen

10. **kalur:**-*ur*
Mısra: **6**
Geri kalmak, artta kalmak. (Yetişmek, ulaşmak bağlamında).
5. Nola başında bir murg âşiyân etdiyse Mecnûnuñ
6. Kalur mı tende her dâgum benüm şahin yuvasından

11. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **9**
Sürmek, devam etmek, durmunu muhafaza etmek.
9. Kaldı Hayâlî tâbiş-i hurşîd-i cevrde
10. Ermezse çâre sâye-i Perver-digârdan

12. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **5**
(Bir şeyin) içinde kalmak.
5. Tîrüñ alduñ kaldı peykânı dil-i mecrûhda
6. Dostum incinme kim derler ugûrlar yara su

13. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **4**
(Bir sebepten dolayı) Yapacağı şeyi yapamamak, gideceği yere gidememek, yapmaktan veya gitmekten mahrum olmak.
3. Dil yüzüñe meyl ederdi düşdü bend-i zülfüne
4. Kaʿbeye ʿazm eyledi kaldı diyâr-ı Şâmda

14. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **6**
Varlığını korumak, sürdürmek.
5. Yürek kan oldu hicrândan vücûdum çekdi el cândan
6. Fedâ oldu yoluña cümlesi zîrâ nemüz kaldı

15. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **10**
Payına düşmek.
9. Güzeller nâza ʿâşıklar niyâza geldi dünyâya
10. Hayâlî sözle meşhûr oldu Hâtemden kerem kaldı

16. **kaldı:**-*dı*
Mısra: **1**
Varlığını korumak, sürdürmek.
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

kâl eylemek:
1. **kâl eylemese:**
Mısra: **20**
Söze dökmek.
19. Zer-i hâlis gibi olmazdı Hayâlî mergûb
20. Kalbini eylemese pûte-i ihlâsda kâl

2. **kâl eyleye:**
Mısra: **36**
Söze dökmek.
35. Niteki pûte-i gerdûnda nukre-i kameri
36. Nücûm ahkeri ile sipihr eyleye kâl

kâl ü kîl:
1. **kâl ü kîl:**
Mısra: **8**
söz; laf ; dedikodu
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

kâlâ:
1. **kâlâ:**
Mısra: **8**
Kumaş.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

kâlâ etmek:
1. **kâlâ edüp:**
Mısra: **2**
Kumaş yapmak.||Dümdüz yapmak.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

kalʿa-i gerdûn:
1. **kalʿa-i gerdûn:**
Mısra: **3**
Feleğin kalesi.
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

kalʿa-i pûlad:
1. **kalʿa-i pûlad:**
Mısra: **4**
Çelik kale.||Ruh.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

2. **kalʿa-i pûlâdımuz:**
Mısra: **10**
Çelik kale.||Ruh.
9. Cism-i pür-peykânımuz görüp Hayâlî dedi gam
10. Alamaz şâh-ı ferah bu kalʿa-i pûlâdımuz

kâlâ-yi vuslat:
1. **kâlâ-yi vuslat:**
Mısra: **6**
Vuslat kumaşı.||Sevgiliye kavuşma.
5. Hâce-i ʿaşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
6. Nakd-ı cânla almaga kâlâ-yi vuslat beklerüz

kalb:
1. **kalbüñi:***-üñi*
Mısra: **21**
Yürek, gönül.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

2. **kalbüñ:***-üñ*
Mısra: **22**
Yürek, gönül.
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi bî-jeng

3. **kalbümle:***-üm, -le*
Mısra: **38**
Yürek, gönül.
37. Gül gibi gülmeden ferâgat edüp
38. Oldu kalbümle tevʾemân gonca

4. **kalbüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Yürek, gönül.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

5. **kalbüñe:***-üñe*
Mısra: **7**
Yürek, gönül.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

kalb-i pâk:
1. **kalb-i pâkimüz:**
Mısra: **8**
Kalbi temiz, gittiği yol halis olan.
7. Her boyu servüñ düşüp ayagına yüzler sürer
8. Bir akar sudur bizüm gûyâ ki kalb-i pâkimüz

kalbi pâk meşrebi sâf:
1. **kalbi pâk meşrebi sâfı:**
Mısra: **35**
Kalbi temiz, gittiği yol halis olan.
35. Bir kalbi pâk meşrebi sâfı kuluñ durur
36. Kalmaz yolunda düşmanunuñ baş ü câna tîg

kalb-i ʿuşşak:
1. **kalb-i ʿuşşak:**
Mısra: **6**
Aşıkların kalbi.
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

2. **kalb-i ʿuşşâkı:**
Mısra: **2**
Aşıkların kalbi.
1. Mısr-ı hüsn içre olup başına sultân kâkül
2. Kalb-i ʿuşşâkı derüp eyledi dîvân kâkül

kalbüñi pâk etmek:
1. **kalbüñi pâk etdüñ:**
Mısra: **7**
Kalbi temizlemek.
7. Pâk etdüñ ise kalbüñi jeng-i ʿalâkadan
8. ʿÂyîne gibi var o nigâruñ yüzüñe bak

kalbüñi pûlâd etmek:
1. **kalbüñi pûlâd etmiş:**
Mısra: **4**
Kalbini kaskatı yapmak.
3. Bakmaga gâhî sûret-i hâl-i belâ-keşe
4. Etmiş İlâh kalbüñi pûlâd âyîne

kalbüñi sâf eylemek:
1. **kalbüñi sâf eyleyüp:**
Mısra: **2**
Kalbi kötü düşünce ve duygulardan arındırmak.
1. Aç gözüñ kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak
2. Kalbüñi sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak

kaldurmak:
1. **kaldur:**
Mısra: **2**
Yukarı doğru hareket ettirmek.
1. Çok durur yañar çerâguñ encüm-i eflâkden
2. Âfitâbum zerreñi lutf eyle kaldur hâkden

2. **kaldur:**
Mısra: **8**
Yukarı doğru hareket ettirmek.
7. Kim gelürse kûy-ı dilberden öpem dâmânını
8. Hâkden kaldur gubâr-ı râh-ı cânân et beni

3. **kaldırmayan:***-mayan*
Mısra: **3**
Yukarı doğru hareket ettirmek.
3. Râh-ı gamda ben gubârı hâkden kaldırmayan
4. Rûzigâr eksükligidür rûzigâr eksükligi

kâleb:
1. **kâlebe:***-e*
Mısra: **4**
ruha nispetle insan veya hayvanın bedeni, insanın maddi varlığı, ceset, beden.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

kâleb-i fersûde:
1. **kâleb-i fersûdenüñ:**
Mısra: **51**
Eski kalıp.
51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ:
1. **kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ:**
Mısra: **5**
Melek yüzlü sevgilinin kalıbı, teni.
5. Var mı bir kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ kim
6. Pertev-i hüsn-i ezel aña hulûl eylemeye

kalem:
1. **kalem:**
Mısra: **61**
Kalem, hâme.
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

2. **kalem:**
Mısra: **2**
Kalem, hâme.
1. Edince vasf-ı ruhuñ harfini rakam ʿâşık
2. Yakasın eyledi çâk oluban kalem ʿâşık

3. **kalemlerine:**-*ler, -ine*
Mısra: **6**
Kalem, hâme.
5. Getirdü üstüme tâvûs kuyruâu iki hükm
6. Kalemlerine olup cismümüñ havâle kaşuñ

4. **kalem:**
Mısra: **6**
Kalem.||Aşığın bağrındaki elif şeklinde yaralar.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

kalem birle zabt etmek:
1. **kalem birle zabt edem:**
Mısra: **57**
Kalem ile kaydetmek.
57. Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
58. Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

kalem çekmek:
1. **kalem çekdüm:**
Mısra: **2**
Yazmak.
1. Melâmet mülküne mâlik olup ta kim ʿalem çekdüm
2. Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm

kalem-veş:
1. **kalem-veş:**
Mısra: **10**
Kalem gibi.
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

kalender âteşi:
1. **kalender âteşi:**
Mısra: **10**
Kalenderlik ateşi.||Kalenderi dervişlerinin vücutlarının bazı noktalarındaki dağlar.
9. Dedüm ey hurşîd-rû âh-ı Hayâlîden sakın
10. Dedi ol gül-çehre olmasa kalender âteşi

kalender olmak:
1. **kalender ol:**
Mısra: **14**
Kalenderilik tarikatına girmek.||Her şeyden vazgeçmek.
13. Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
14. Terk eyle nâmuñı be Hayâlî kalender ol

kalender-hâne:
1. **kalender-hânedür:**-*dür*
Mısra: **7**
Kalenderlik tekkesi.
7. Bir kalender-hânedür ʿâlem deyü îmâ eder
8. Gel nazar kıl mâh-ı nevde şol tırâş olmuş kaşa

kalender-i rûşen-zamîr:
1. **kalender-i rûşen-zamîrdür:**
Mısra: **3**
Gönlü hakikatlere vakıf olan kalender meşrep.
3. Kûyuñda bir kalender-i rûşen-zamîrdür
4. Oldu cemâlüñ ayına âyîne-dâr şems

kalenderlik eylemek:
1. **kalenderlik eyledi:**
Mısra: **10**
Kalenderi tarikatına katılmak, kalenderi düsturlarını uygulamak.
9. Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
10. Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi

kalenderlik yolu:
1. **kalenderlik yolun:**
Mısra: **2**
Kalenderilik.
1. ʿAşk içindeser verenler vardı serverlik yolun
2. Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun

kalender-vâr:
1. **kalender-vâr:**
Mısra: **40**
Kalenderi dervişleri gibi.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

kâm:
1. **kâmımuz:**-*ımuz*
Mısra: **8**
Arzu, meram, maksat.
7. Vasl ile yar olmazuz hecrüñ kulu kurbânıyuz
8. Biz melâmet ehliyüz nâ-kâmlıkdur kâmımuz

kâm bulmak:
1. **kâm buldu:**
Mısra: **3**
Umduğuna ve istediğine erişmek.
3. Vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
4. Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan

kamer:
1. **kamer:**
Mısra: **10**
Ar. Ay, mâh.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

2. **kamer:**
Mısra: **3**
Ay||Sevgilinin yüzü.
3. Penbesine dâgumuñ her gece reşk eyler kamer
4. Şuʿlesine âhumuñ mehtâb beñzer beñzemez

3. **kamer:**
Mısra: **7**
Ar. Ay, mâh.
7. Kamer bir penbe-i dâgum durur çarh üzre encüm hem
8. Derûn-ı âteşînümden çıkar bir kaç şirâr ancak

4. **kamer:**
Mısra: **6**
Ar. Ay, mâh.
5. Çıkup âhum havâsıyla yapışdı rûy-ı gerdûna
6. Feleklerde kamer bir penbedür dag-ı nihânumdan

5. **kamer:**
Mısra: **3**
ay
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

6. **kamer:**
Mısra: **8**
ay
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

kamer çerâgı:
1. **kamer çerâgı:**
Mısra: **1**
Ay kandili.||Ay.
1. Encümle gezdi gece şehri kamer çerâgı
2. Gûyâ ışıklar ile devr etdi çerâgı

kamer mirʾatı:
1. **kamer mirʾatını:**
Mısra: **40**
Ay aynası.||Ay.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

kamer-ruhsâr:
1. **kamer-ruhsârumı:**
Mısra: **41**
Parlak yanak. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

kamer-çihre:
1. **kamer-çihre:**
Mısra: **3**
Ay yüzlü.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

kamer-ruhlar serîri:
1. **kamer-ruhlar serîrinde:**
Mısra: **4**
Ay yüzlü güzellerin tahtı.
3. Yürürken gün gibi her gün şehirde sâye sultânı
4. Kamer-ruhlar serîrinde efendüm şehriyâr ancak

kâmet:
1. **kâmetüñ:***-üñ*
Mısra: **1**
Boy, endam.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

2. **kâmet:**
Mısra: **4**
Boy, endam.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

3. **kâmetüñden:***-üñ, -den*
Mısra: **7**
Boy, endam.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

4. **kâmetüñ:***-üñ*
Mısra: **6**
Boy, endam.
5. Su gibi her alçaga meyl etme bu gülzârda
6. Kâmetüñ servi gibi bir himmeti bâlâya bak

5. **kâmetüm:***-üm*
Mısra: **7**
Boy, endam.
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

6. **kâmetin:***-in*
Mısra: **7**
Boy, endam.
7. Dil-rübâlar kâmetin nahl-i cihân-ârâ eden
8. Nevbahâr-ı hüsne gözyaşını bârân eyledi

7. **kâmetin:***-in*
Mısra: **8**
Boy, endam.
7. Yaşı çok olsun o servüñ yaşumuñ ırmagını
8. Gördügünce gözlerümde kâmetin armag işi

kâmet-i dilber:
1. **kâmet-i dilber:**
Mısra: **8**
Sevgilinin boyu.
7. Gel ikende kendüñe germ olma ey bâg-ı Behişt
8. Kâmet-i dilber gibi serv-i hırâmânuñ mı var

kâmet-i dildâr:
1. **kâmet-i dildâra:**
Mısra: **7**
Sevgilinin boyu.
7. Beñzer duruşuñ kâmet-i dildâra demekle
8. Gülşende bu gün serv-i dil-ârâyı büyütdük

kâmeti lâ olmak:
1. **kâmeti lâ olalı:***-alı*
Mısra: **10**
Boyu, la harfi gibi uzun ve düzgün olmak.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

kâmet-i Leylî:
1. **kâmet-i leylî:**
Mısra: **3**
Leyla'nın boyu.
3. Kâmet-i Leylî içün Mecnûn-ı mihnet-dîdenün
4. Şuʿlesinden âhınuñ zerrîn kumâşı var imiş

kâmetini ham eylemek:

1. **kâmetin ham eylemişdür:**
Mısra: **8**
Boyu iki büklüm yapmak.
7. Hüsn içinde kaşlaruñ iki ser-âmed hûb iken
8. Anlaruñ da kâmetin ham eylemişdür bâr-ı ʿaşk

kâmetini lâm etmek:
1. **kâmetüm lâm etdüñ:**
Mısra: **7**
Boyunu lam harfi gibi iki büklüm etmek.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

kâmeti dütâ olmak:
1. **kâmetüñ dütâ olmuş:**
Mısra: **11**
Eğilmek, iki büklüm olmak.
11. Öpmege dâmân-ı pâkin kâmetüñ olmuş dütâ
12. Yohsa sen de bende-i hâs-ı Süleymân Hân mısın

kâmetini ham eylemek:
1. **kâmetüñ ham eyleyüp:**
Mısra: **5**
iki büklüm olmak, zayıflıktan bedeni ikiye katlanmış gibi olmak.
5. Kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
6. Dehr luʿbet-bâzına kim der saña var çenber ol

kâmil:
1. **kâmildür:***-dür*
Mısra: **1**
kemale ermiş, olgun kimse.
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

kâmrân-ı ʿâlem:
1. **kâmrân-ı ʿâlemüz:**
Mısra: **6**
Alemde arzusuna ulaşmış olan.
5. Haylıdan pîr-i muganuñ sâkin-i dergâhıyuz
6. Kâmrân-ı ʿâlemüz bâb-ı saʿâdet beklerüz

kamu:
1. **kamu:**
Mısra: **34**
Hep, bütün.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

2. **kamusu:***-su*
Mısra: **14**
Hep, bütün.
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

3. **kamuya:***-ya*
Mısra: **43**
Bütün, hep, her, herkes, halk.
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

4. **kamu:**
Mısra: **55**
Hep, bütün.
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

5. **kamu:**
Mısra: **2**
Hep, bütün.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

kamu ahvâl:
1. **kamu ahvâlüñi:**
Mısra: **9**
Bütün haller.
9. Ey Hayâlî kamu ahvâlüñi añ şâyed kim
10. Bu gazel bir gün ola Şâh-ı cihân-dâra düşe

kamu gûş olmak:
1. **kamu gûş oldular:**
Mısra: **2**
Dikkatle kulak vermek.
1. Lâleler sahn-ı gülistânda kadeh-nûş oldular
2. Güft ü gûy-ı bülbüle güller kamu gûş oldular

kan / kân:
1. **kanını:***-ını*
Mısra: **15**
vücuttaki hayati sıvı
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **kanumı:***-umı*
Mısra: **17**
vücuttaki hayati sıvı
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

3. **kan:**
Mısra: **8**
vücuttaki hayati sıvı
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

4. **kân:**
Mısra: **18**
Maden.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

5. **kanum:***-um*
Mısra: **2**
vücuttaki hayati sıvı
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

6. **kandan:***-dan*
Mısra: **6**
vücuttaki hayati sıvı
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

7. **kanı:***-ı*
Mısra: **34**
vücuttaki hayati sıvı
33. Şu kim cihânda saña âl eylemek ister
34. Tenüñi âhır ol öz kanı birle eyler al

8. **kân:**
Mısra: **35**
Maden ocağı, bir şeyin madeni, kaynağı.

35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

9. **kanın:**-*ın*
Mısra: **33**
vücuttaki hayati sıvı
33. Bülbülüñ kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüñe
34. ʿAdlüñ eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül

10. **kâna:**-*a*
Mısra: **7**
Maden ocağı, bir şeyin madeni, kaynağı.
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

11. **kân:**
Mısra: **29**
Maden ocağı, bir şeyin madeni, kaynağı.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

12. **kâna:**-*a*
Mısra: **30**
Maden ocağı, bir şeyin madeni, kaynağı.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

13. **kana:**-*a*
Mısra: **22**
Hayati sıvı
21. Anuñçün olmasa ʿâlemde kurbân
22. Benüm yanumda nâ-hak kana beñzer

14. **kâna:**-*a*
Mısra: **38**
Maden.
37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

15. **kan:**
Mısra: **20**
vücuttaki hayati sıvı
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

16. **kân:**
Mısra: **2**
Maden ocağı.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

17. **kan:**
Mısra: **8**
Maden ocağı, bir şeyin madeni, kaynağı.
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

18. **kanıdur:**-*ıdur*
Mısra: **6**
vücuttaki hayati sıvı
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

19. **kanumdur:**-*umdur*
Mısra: **2**
vücuttaki hayati sıvı
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

20. **kanum:**-*um*
Mısra: **4**
Aşığın kanı.
3. Gül nihâlinde görüp haddüñ gibi rengîn gülü
4. Bir ser-âmed kâmetüñ boynunda kanum sandılar

kan ağlamak:
1. **kan agladı:**
Mısra: **6**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

2. **kan agladı:**
Mısra: **8**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
7. Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
8. Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş

3. **kan agladı:**
Mısra: **7**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

4. **kan agladı:**
Mısra: **11**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
11. Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme kan agladı
12. Ol mahabbet ʿaynınuñ bir katre kanıdur göñül

5. **kan agladı:**
Mısra: **2**
Bir zulümden, bir afetten, bir sıkıntıdan, büyük üzüntü duyup çok yakınmak.
1. Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilve-gersin sen
2. Baña kan agladı hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

6. **kan agladuñ:**
Mısra: **1**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
1. Kan agladuñ görünce ben ʿâşıkı belâda
2. Ey çeşm-i hûn-feşânum olsun demüñ ziyâde

7. **kan aglamadan:**
Mısra: **5**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

8. **kan aglamaga:**
Mısra: **7**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
7. Müddeʿî komaz beni yanuñda kan aglamaâa
8. Şol Kızılbaşuñ şarâb-ı nâba yasagı gibi

9. **kan aglamakda:**
Mısra: **8**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
7. Dâg-ı gamuñ yürekde iken dogdum anadan
8. Kan aglamakda ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

10. **kan aglamakdan:**

Mısra: **5**
Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.
5. Ol güle kan aglamakdan ellerin al eyledüm
6. Kendü kanumla baña gör şimdi el bir eyledi

kan akıtmak:
1. **kan akıdup:**
Mısra: **38**
Kanını akıtmak, kanını dökmek.
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

2. **kan akıtmaz:**
Mısra: **1**
Kan akıtmak, öldürmek.
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

kan almak:
1. **kan alursa:**
Mısra: **8**
Öldürmek.
7. Bir nice hem-dem hem-âgazuz ki fassâd-ı kazâ
8. Birimüzden kan alursa cümlemüzden kan akar

kan bahâsı:
1. **kan bahâsıdur:**
Mısra: **2**
diyet, kan akçesi
1. Göñlüm bir âfet-i dil ü din mübtelâsıdur
2. Öldürdügine kendü yine kan bahâsıdur

2. **kan bahâsını:**
Mısra: **4**
diyet, kan akçesi
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

kana batmak:
1. **kan batar:**
Mısra: **8**
Kana boğulmak.
7. Añma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
8. Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar

kan bulaşmak:
1. **kan bulaşmış:**
Mısra: **9**
Kan bulaşmak.
9. Kan bulaşmış penbe-i dâg-i dili çıkmak nice
10. Her gülün bergi Hayâlî-vâr varı bülbülüñ

kan bulaşmış dâg:
1. **kan bulaşmış dâga:**
Mısra: **10**
Kan bulaşmış yara.
9. Gayret-i emsâlden dökdüm Hayâlî acı yaş
10. Kan bulaşmış dâga dönmüşdür bu iki merdümek

kan cevheri:
1. **kan cevherin:**
Mısra: **6**
Gönül.
5. Daʿvî-i ʿaşk edene lâyık mıdur ey felsefî
6. Sînesinde cânı gibi saklamak kan cevherin

kan etmek:
1. **kan ede:**
Mısra: **8**
Kana bulamak.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

kan eylemek:
1. **kan eyledüm:**
Mısra: **1**
Yaralamak, kanatmak
1. Dâglarla cismümi ser-ta-be-pâ kan eyledüm
2. Kûyunuñ her taşını lâl-i Bedahşân eyledüm

2. **kan eyledüñ:**
Mısra: **4**
Başkasının kanını dökmek, öldürmeye teşebbüs etmek; keder, acı vermek
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **kan eyledüñ:**
Mısra: **8**
Başkasının kanını dökmek, öldürmeye teşebbüs etmek; keder, acı vermek
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

4. **kan eyledüñ:**
Mısra: **12**
Başkasının kanını dökmek, öldürmeye teşebbüs etmek; keder, acı vermek
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

5. **kan eyledüñ:**
Mısra: **16**
Başkasının kanını dökmek, öldürmeye teşebbüs etmek; keder, acı vermek
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

kan görmek:
1. **kan görünce:**
Mısra: **4**
Kan görmek.||Kızıllık görmek.
3. Bildi bülbül kimüñ helâkidür
4. Kef-i gülde görünce kan gonca

2. **kan görürdü:**
Mısra: **8**
Kan görmek.||Kızıllık görmek.
7. Derd-i hicrândan aglasam bahre
8. Yedi deryâyı kan görürdü semek

kân içinde:
1. **kân içinde:**
Mısra: **24**
Kanlar içinde, kanla dolu.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

2. **kan içinde:**
Mısra: **3**
Kanlar içinde, kanla dolu.
3. Kan içinde seng-i hârâ yasdanur ey lâle-ruh
4. Leblerüñ hecrüñde laʿlün bagrı hûn olmuş yatur

kan içmek:
1. **kan içmegi:**
Mısra: **27**
Öldürmek.
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

kan ırmağı:
1. **kan ırmagını:**
Mısra: **18**
Kan ırmağı.||Kanlı gözyaşı döken gözler.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

kan istemek:
1. **kan istemez:**
Mısra: **1**
Kan istemek.||Öldürmek.
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

kan kaşana:
1. **kan kaşana:**
Mısra: **60**
Kan işeyecek kadar korkmak.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

kan olacak:
1. **kan olacaguñ:**
Mısra: **9**
Adam öldüren.||Sevgili.
9. Şol kan olacaguñ dirisidür bu Hayâlî
10. Tutmazdı eli girmese ayaga benefşe

kan olası göñül:
1. **kan olası göñlüm:**
Mısra: **4**
Kanayan gönül.
3. Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
4. Benüm kan olası göñlüm saña mı kaldı ʿâlemde

kan olmak:
1. **kan oldu:**
Mısra: **5**
Kan dolmak
5. Çünki kan oldu göñül gamdan akıt gözden revân
6. Cân metâʿın pîş-keş bir Şâh-ı ferrûh-kîşe çek

2. **kân olmaz:**
Mısra: **5**
Kan olmak, vücuda faydası olmak.
5. Sabr cevherlerine sînesi kân olmaz idi
6. Odlara yanmasa pûlâd elinden felegüñ

kan rengi:
1. **kan rengin:**
Mısra: **9**
Kan rengi.||Kızıl renk.
9. Sanma kan rengîn Hayâlî oldu şevk-i yâr ile
10. Nâr-ı dilden iki çeşm-i hûn-feşânum sûhte

kan revân olmak:
1. **kan revân oldu:**
Mısra: **7**
Kan içinde kalmak.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

2. **kan revân oldu:**
Mısra: **3**
Kan içinde kalmak.
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

kan sürmek:
1. **kan sürer:**
Mısra: **8**
Kan akıtmak.
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

kan terlemek:
1. **kan terledüm:**
Mısra: **12**
Şiddetli sıkıntı sonucu ter içinde kalmak.
11. Oluban bîd bergi gibi lerzân
12. Nihâl-i ergavan-veş terledüm kan

kan tutmak:
1. **kan tutar:**
Mısra: **4**
Kırmızıya boyanmak.
3. Çatsa iki kaşuñı al olur ʿârız-ı yâr
4. Kan tutar şu yüzünü mâhîler ugraşında

2. **kan tutdu:**
Mısra: **5**
Kırmızıya boyanmak.
5. Goncayı kan tutdu eylerken sabûhu bâgda
6. Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülüñ

3. **kan tutdugı:**
Mısra: **7**
Kırmızıya boyanmak.
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

kan yâgı olmak:
1. **kan yâgı olmagil:**
Mısra: **6**
Kan düşmanı kesilmek.
5. Sâf kıl âyîne-i kalbüñi mânend-i kadeh
6. Olmagil kimseye kan yâgı mey-i nâb gibi

kan yaş:
1. **kan yaşla:**
Mısra: **3**
Kanlı gözyaşı
3. Kan yaşla döndü pençe-i mercâna kirpigüm
4. Âhum yeliyle lücce-i ʿUmmân girih girih

2. **kan yaşumdan:**
Mısra: **8**
Kanlı gözyaşı
7. Dün harâbât ehli mey içre habâbı gördüler
8. Kan yaşumdan seyle varmış hânumânum sandılar

kan yutmak:
1. **kan yudalı:**
Mısra: **2**
Pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek.

1. Oldu şikeste-hâtır u nâ-şâd âyîne
2. ʿAks-i lebüñle kan yudalı dâd âyîne

2. **kan yudar:**
Mısra: **2**
Pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek.
1. Bezm-i gamda sanma giryânuz bizi hurremlerüz
2. Mey yerine kan yudar bir nice sâhib demlerüz

3. **kan yudaram:**
Mısra: **36**
Pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

4. **kan yudarın:**
Mısra: **3**
Pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek.
3. Yüzüñe bakdıguña sâgarda ben kan yudarın
4. Bir nazar ermez gözüñ gelmez habâbuñ ʿaynına

5. **kan yutdurup:**
Mısra: **10**
Kan yutturmak.||Mey ile doldurmak.
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

kana boyanmak:
1. **kana boyanmak:**
Mısra: **4**
Acı ve keder içerisinde kalmak
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

2. **kana boyanmış:**
Mısra: **6**
Acı ve keder içerisinde bırakmak.
5. Cânâ hezâr gonce-i gülzâra vermezin
6. Peykânuñı ki kana boyanmış cigerdedür

kaña boyanuk:
1. **kaña boyanukdur:**
Mısra: **4**
Kana bulanmış.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

kana gark etmek:
1. **kana gark etdi:**
Mısra: **10**
Kana boğmak.
9. Olur Hayâlî âl ile mahşerde sürh-rû
10. Gark etdi kana çün dem-i ʿâşûrdan beden

kaña gark olmak:
1. **kaña gark olsa:**
Mısra: **16**
Kanla dolmak, kana batmak.
15. Gel e bakam yüzüñe gonca-i handân şekil
16. Kaña gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil

kana kan gerek:
1. **kana kan gerek:**
Mısra: **2**
Kana karşı kan istemek.
1. Çün kanum içdi baña leb-i dil-sitân gerek
2. Olmaz begüm cerîme baña kana kan gerek

kaña kaña:
1. **kaña kaña:**
Mısra: **66**
Kanıncaya kadar, doya doya.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

kaña müstagrak:
1. **kaña müstagrak:**
Mısra: **5**
Kana batmak.
5. Dilümde dag-ı siyeh sîne kaña müstagrak
6. ʿAceb mi beñzer ise dest-i gamda lâle baña

2. **kana müstagrak:**
Mısra: **31**
Kana batmak.
31. Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
32. Beñzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

3. **kana müstagrak:**
Mısra: **6**
Kana batmak.
5. Metâʿ-ı derdüm istermiş nesi var lâlenüñ elde
6. Bir iki kana müstagrak yanık pergâleden gayrı

kana müstagrak dag:
1. **kana müstagrak dagını:**
Mısra: **15**
Kana batmış yara.
15. Görmedüñse kana müstagrak Hayâlî dagını
16. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

kana müstagrak olmak:
1. **kana müstagrak olaldan:**
Mısra: **3**
Kana batmak.
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

kana tuz olmak:
1. **kana tuz olsun:**
Mısra: **2**
Kana tat vermek. (Sevgilinin şeker gibi olan dudağı bağlamında).
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

kanâʿat:
1. **kanâʿatle:***-le*
Mısra: **10**
Azla yetinme, kısmete razı olma.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

2. **kanâʿat:**
Mısra: **5**
Azla yetinme, kısmete razı olma.
5. Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârig dür
6. Eşigi itlerinden şehlerüñ atlas çulundan hem

kanâʿat eylemek:

1. **kanâʿat eyleyen:**
Mısra: **3**
Tokgözlü olmak.
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

<u>kanâʿat hırkası:</u>
1. **kanâʿat hırkasın:**
Mısra: **3**
Tokgözlülük elbisesi.
3. Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
4. Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk

<u>kanâʿat mülkü:</u>
1. **kanâʿat mülküne:**
Mısra: **8**
Tok gözlülük mülkü.
7. Vücûduñ üzre her perr-i mekes bir sâye-bân olsun
8. Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma

<u>kanâʿatler çekmek:</u>
1. **kanâʿatler çeker:**
Mısra: **8**
Tokgözlülüğü benimsemek.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

<u>kanadı altuna almak:</u>
1. **kanadı altuna almakdan:**
Mısra: **2**
Korumak, kollamak.
1. Fezâ-yi ʿâlemi çün şâhbâz-ı zerrîn bâl
2. Kanadı altuna almakdan oldu fârig-bâl

<u>kanat:</u>
1. **kanatmış:**-*mış*
Mısra: **6**
Kanamasına yol açmak.
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

2. **kanad:**
Mısra: **3**
Kanat. (Kaş bağlamında).
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

3. **kañadı:**-*ı*
Mısra: **6**
kanat
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

<u>kan-bahâ:</u>
1. **kan-bahâ:**
Mısra: **10**
Kan bedeli.
9. Acımazdı Hayâlî öldügüne
10. Lebüñi öpse kan-bahâ yerine

<u>kand:</u>
1. **kande:**-*e*
Mısra: **45**
Şeker.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

2. **kand:**
Mısra: **2**
Şeker.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

3. **kand:**
Mısra: **10**
Şeker.
9. Firâkuñ acısın añdukda der Hayâlî gazel
10. Kelâma gelmege tûtî egerçi kand gerek

4. **kande:**-*e*
Mısra: **9**
Şeker.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

<u>kand olmak:</u>
1. **kand oldu:**
Mısra: **76**
Şeker olmak.||Tatlılık, sevimlilik.
75. Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledür
76. Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

<u>kand şerbeti:</u>
1. **kand şerbetine:**
Mısra: **3**
Şeker şerbeti.
3. Şol kand şerbetine berâber tutanlaruñ
4. Hûnâbe-i ciger gibi rengîn zülâlini

<u>kanda</u>

2. **kanda:**
Mısra: **8**
Nerede.
7. Gamzesi oku anuñ cân u göñülden geçüben
8. Kimse fehm etmez anı ben bilürem kanda yatur

3. **kanda:**
Mısra: **10**
Nerede.
9. Lebüñ âşüftesi olalı Hayâlî güzelüm
10. Kanda bir gonca görürse yakasın çâk eyler

4. **kanda:**
Mısra: **3**
Nerede.
3. Kanda kim bezm-i cemâl etdüñ eyâ şâhid-i ʿaşk
4. Dem-i ʿuşşâkı o bezme mey-i gül-gûn etdüñ

5. **kanda:**
Mısra: **1**
Nerede.
1. Gül saña kanda beñzer ey mihr ü mâh-zâde
2. Sen nûr-ı pâksin ol hâk-i siyâh-zâde

<u>kanda bilsin:</u>
1. **kanda bilsin:**
Mısra: **3**
Ne bilsin!
3. Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkuñ dergehi âdâbını
4. Kûhken bir dağ eri Mecnûn yaban dîvânesi

<u>kanda kim:</u>

1. **kanda kim:**
Mısra: **8**
Nerede ki.
7. Öykünür şekker lebüñe âyîne ruhsârına
8. Bî-edebdür kanda kim bir asılası var ise

kândan koparmak:
1. **kândan koparur:**
Mısra: **8**
Madenden çıkarmak.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

kandan olmak:
1. **kandan oldugın:**
Mısra: **7**
Neden olduğunu.
7. Yâkût bildi laʿl-i lebüñ kandan oldugın
8. Bu sırrı fâş kılmaga ol bed-güher yeter

kande ki:
1. **kande ki:**
Mısra: **5**
Nerede ki.
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

kande olsa:
1. **kande olsa:**
Mısra: **8**
Nerede olsa.
7. Âfitâbuñ ʿâşık-ı dîdârıdur zerrât-ı kevn
8. Kande olsa bir güzel bin mübtelâ yanındadur

kand-i leb:
1. **kand-i lebüñe:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Şeker gibi olan dudağı.
3. Kand-i lebün1e ermege gülzâr-ı ruhuñda
4. Bâl açdı mekesler gibi uçmaga benefşe

kandîl:
1. **kandîldür:**-*dür*
Mısra: **3**
Kandil, çerağ. (Yanmak bağlamında).
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

2. **kandîllerle:**-*lerle*
Mısra: **1**
çerağ, meşale
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

3. **kandîli:**-*i*
Mısra: **7**
çerağ, meşale
7. Nice yüzbiñ kelle-i Mansûrdan kandîli var
8. Çarh ile encüm olamaz hem-ser-i eyvân-ı şerʿ

4. **kandîl:**
Mısra: **1**
çerağ, meşale
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

5. **kandîl:**
Mısra: **2**
çerağ, meşale
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

6. **kandîl:**
Mısra: **4**
çerağ, meşale
3. Dilinde var su degülse eger yüreginde
4. Kapuñda yanmaga şevk ile geceler kandîl

7. **kandîl:**
Mısra: **6**
çerağ, meşale
5. Fetîle tîrüñ olup oldu Şuʿle peykânuñ
6. Dilüm durur harem-i ʿaşk ey püser kandîl

8. **kandîl:**
Mısra: **8**
çerağ, meşale
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

9. **kandîl:**
Mısra: **10**
çerağ, meşale
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

kandîl-i ʿarş:
1. **kandîl-i ʿarş:**
Mısra: **7**
En yüksek göğün kandili.
7. Ya çerâg-ı bezm-i istignâ mı yâ kandîl-i ʿarş
8. Yâ gül-i zerd-i bahâr ü yâ ser-i pistân mıdur

kandîl-i mihr:
1. **kandîl-i mihr:**
Mısra: **10**
Güneş kandili.||Güneş.
9. Pervâne kıldı şemʿ-i cemâlüñ Hayâlîyi
10. Kandîl-i mihr tâk-ı sipihr üzre yanmadan

kandîl-i tersâ:
1. **kandîl-i tersâ:**
Mısra: **9**
Kiliselerde bulunan büyük kandil.
9. Gönlümü kandîl-i tersâ gibi bir kâfir yakup
10. Şâm-ı hecrüñde Hayâlî eyledi hem-râh-ı şemʿ

kandîl-i tersâ eylemek:
1. **kandîl-i tersâ eylesem:**
Mısra: **8**
İsevi kandili haline dönüştürmek.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿÎsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

kandurmak:
1. **kandur:**
Mısra: **1**
Susuzluğunu gidermek, doyuncaya içirmek.
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

kangı:

1. **kangı:**
Mısra: **4**
Hangi
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

kâniʿ:
1. **kâniʿsin:***-sin*
Mısra: **7**
yetinen, kanaat eden.
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

kani:
1. **kani:**
Mısra: **4**
Hani, nerede
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

2. **kani:**
Mısra: **8**
hani, nerede
7. Hayâl-i lebleri arturdu âhum
8. Kani ʿâlemde bir helvâ-yi bî-dûd

3. **kanı:**
Mısra: **3**
Hani, nerede
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

4. **kanı:**
Mısra: **5**
Hani.
5. Kanı ol bize ciger-gûşem diyen mecnûn deyu
6. Tutsa kûhuñ lâle etfâli nola dâmânını

kân-ı ʿatâ:
1. **kân-ı ʿatâ:**
Mısra: **9**
Lütuf, iyilik kaynağı.
9. Ey Hayâlî baña lutf edeli ol kân-ı ʿatâ
10. Fahr-i eyyâm bugün tabʿ-ı güher-bârumdur

kanı dökülmek:
1. **kanı dökülür:**
Mısra: **52**
Kanı dökülmek.||Şarabı yere dökmek.
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

kân-ı hasret:
1. **kân-ı hasret:**
Mısra: **3**
Özlem madeni.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

kanı kan ile yumazlar:
1. **kanı kan ile yumazlar:**
Mısra: **32**
Kötü bir durum, kötülüğü sürdürecek davranışlarla düzelmez. Kötülüğe son verebilecek davranışlarla düzelir anlamında bir atasözü.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

kân-ı kerem:
1. **kân-ı kerem:**
Mısra: **39**
Kerem, bağış kaynağı.
39. Tutmuşam destüm ile dâmenüñ ey kân-ı kerem
40. Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil

kani ki:
1. **kani ki:**
Mısra: **1**
Hani, nerede.
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

2. **kanı ki:**
Mısra: **1**
Hani, nerede.
1. Dilüm kanı ki saña şerh ede hâlümden
2. Meger belâ dil olup söyleye melâlümden

kân-ı kıdem:
1. **kân-ı kıdemden:**
Mısra: **11**
Ezeli, öncesi olmayan maden.
11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destüñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

kân-ı lutf:
1. **kân-ı lutfuñ:**
Mısra: **10**
İhsan madeni.||Şehzade Mehmed.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

kân-ı Medîne:
1. **kân-ı medîne:**
Mısra: **9**
Medine madeni.
9. Seng-i dilümi laʿl edeli kân-ı Medîne
10. Nazmum dür-i şehvârını bahr-i Necef eyler

kân-ı melâhat:
1. **kân-ı melâhatde:**
Mısra: **3**
Güzellik madeni.||Sevgilinin yüzü.
3. Mercân lebini kân-ı melâhatde görelden
4. Gözyaşı ile bir nice deryâyı büyütdük

kâniʿ olmak:
1. **kâni ol:**
Mısra: **9**
İnanmak, kanmak.
9. Kâni ol çehre-i zerdüñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

2. **kâniʿ oldular:**
Mısra: **5**
İkna olmak,tatmin olmak.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

3. **kâniʿ olmaz:**
Mısra: **14**
İnanmak, kanmak.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

kanını almak:
1. **kanın aldı:**
Mısra: **6**
Kanını akıtmak.
5. Goncayı kan tutdu eylerken sabûhu bâgda
6. Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülüñ

kanını boynuñda koymamak:
1. **kanın boynuñda koma:**
Mısra: **15**
Birine zarar verip onun kayıplarını üstüne almak.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

kanına girmek:
1. **kanına girdi:**
Mısra: **5**
Öldürmek.
5. Dâg-ı hasretle yakup kanına girdi kendünüñ
6. Gülşeninde ʿâlemüñ bir lâle-ruhsâr isteyen

2. **kanına girüp:**
Mısra: **2**
Öldürmek.
1. Letâfet baâına serv ol giriftâr-ı hazân olma
2. Girüp kanına ʿuşşakuñ nihâl-i ergavân olma

kanını dökmek:
1. **kanını dökmege:**
Mısra: **13**
Kan dökmek, kanını akıtmak.||Öldürmek.
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

kanını içmek:
1. **kanını içe:**
Mısra: **66**
Öldürmek.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

2. **kanını içince:**
Mısra: **4**
Kanını içmek.||Şarap içmek.
3. Görüp sâgarda ʿaks-ı rûy-ı yârı reşkden öldüm
4. İçince kanını anuñ nice derd ü elem çekdüm

kanını topraga karmak:
1. **kanını topraga karmaga:**
Mısra: **9**
Kanını toprağa katmak.||Öldürmek.
9. Kanını topraga karmaga Hayâlînüñ müjeñ
10. gamze-i hûnîn ile baş koşdu hem-râz oldular

kankı:
1. **kankısına:**-*sına*
Mısra: **7**
Hangi.
7. Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
8. Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

kanlar ağlamak:
1. **kanlar agladı:**
Mısra: **6**
Kan ağlamak, çok üzülmek
5. Görüp bu eşk-i pür-hûnum demüñ hoş deme ey mehrû
6. Ne kanlar agladı çeşmüm gelince bu deme yaşum

2. **kanlar agladur:**
Mısra: **7**
Kanlar ağlatmak.||Bahçeyi güllerle donatmak.
7. Bülbülü nâlân eder gülzâra kanlar agladur
8. Gonca-i laʿl-i lebüñle hadd-i gül-gûnuñ senüñ

kanlar akıtmak:
1. **kanlar akıtmaz:**
Mısra: **12**
Kan dökmek.
11. Tîgüm zebân ü terk-i küleh nâmdur baña
12. Başlar kesici kanlar akıtmaz dilâverem

kanlar içmek:
1. **kanlar içsünler:**
Mısra: **22**
Şarap içmek.
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

kanlar yutmak:
1. **kanlar yudar:**
Mısra: **2**
çok ıztırap çekmek, eziyet ve kedere katlanmak
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

2. **kanlar yudar:**
Mısra: **7**
çok ıztırap çekmek, eziyet ve kedere katlanmak
7. Kanlar yudar dili göreli kendü başına
8. Dâg-ı belâñı ʿâşık-ı mehcûrdan beden

3. **kanlar yutdurur:**
Mısra: **8**
Zorluk, sıkıntı çektirmek.
7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

4. **kanlar yuttugın:**
Mısra: **6**
Zorluk, sıkıntı çektirmek.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

kanlara boyanmak:
1. **kanlara boyandı:**
Mısra: **13**
Kana bulanmak, kanlanmak, yaralanmak
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

2. **kanlara boyansun:**
Mısra: **29**
Kana bulanmak, kanlanmak, yaralanmak
29. Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
30. Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları

kanları akmak:
1. **kanları akar:**
Mısra: **2**
Kanları akmak.

1. Gamzeñ ucundan oldu iki çeşm-i pürümîd
2. Girye deminde kanları akar iki şehîd

kanlu:
1. **kanlu:**
Mısra: **3**
Kanlı
3. Bu oldu âhum içre benüm kanlu gözlerüm
4. İki şerâredür derûn-ı ʿalevdedür

2. **kanludur:***-dur*
Mısra: **4**
katil
3. Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anuñ
4. ʿAceb mi baglanursa gülleri zîrâ ki kanludur

3. **kanlu:**
Mısra: **2**
Kanlı
1. Tîri beñzer göricek nâvek-i müjgâna sadak
2. Tutdu kanlu deyu bend eyledi zindâna sadak

4. **kanlu:**
Mısra: **8**
Kanlı
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

5. **kanlu:**
Mısra: **9**
Kanlı
9. Ey Hayâlî kanlu başdur bâdede her bir habâb
10. Merd-i meydân olalı gam leşkeri savaşına

6. **kanlu:**
Mısra: **5**
Kanlı
5. Şehîd-i ʿaşkdur kanlu kefende
6. Baña her lâle-i sahrâ-yi Leylî

kanlu bıçaklı:
1. **kanlu bıçaklıdur:**
Mısra: **5**
Kanlı bıçaklı.||Düşman olmak.
5. Göñülle gamzesi kanlu bıçaklıdur her dem
6. Bizümle şimdi o kâfir bu yolda yâgıdur

kanlu çıkarmak:
1. **kanlu çıkarur:**
Mısra: **4**
Katil etmek.
3. Mey içsek kâse-i serden olur peymânemüz elde
4. Bizi kanlu çıkarur gelmesün bu meclise nâşî

kanlu dâg:
1. **kanlu dâg:**
Mısra: **3**
Kanlı yara.
3. Âşiyân-ı bülbülüñ başında güller kanlu dâg
4. Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest

2. **kanlu dâgımuz:**
Mısra: **1**
Kanlı yara.
1. Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
2. Eyleñ duʿâ söyünmeye yañar çerâgımuz

3. **kanlu daglarla:**
Mısra: **10**
Kanlı yara.
9. Hayâlî bir nazar seyr etmez ol nahl-i hırâmânum
10. Belâ deştine kanlu daglarla lâle-zârem ben

4. **kanlu dâgum:**
Mısra: **13**
Kanlı yara.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

5. **kanlu dagumla:**
Mısra: **9**
Kanlı yara.
9. Buldu zînet kanlu dagumla Hayâlî her elif
10. Servler etrâfını gûyâ ki etdüm nârlık

6. **kanlu dagumla:**
Mısra: **7**
Kanlı yara.
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

kanlu dâgın penbesi:
1. **kanlu dâgum penbesin:**
Mısra: **7**
Kanlı yara pamuğu.
7. Aldı cismümden sabâ bir kanlu dâgum penbesin
8. Bu çemende sunmaga ol hem-deme bir gül nedür

kanlu göz:
1. **kanlu gözü:**
Mısra: **3**
Kanlar ağlayan göz.
3. Beñzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
4. Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülüñ

kanlu kanlu:
1. **kanlu kanlu:**
Mısra: **21**
Kanlı kanlı.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **kanlu kanlu:**
Mısra: **41**
Kanlı kanlı.
41. Kanlu kanlu dâglarla zînet etdi kendüyi
42. Oldu sen sultân-ı hüsne ʿâşık-ı dîdâr gül

kanlu kanlu daglar:
1. **kanlu kanlu daglarla:**
Mısra: **2**
Kanlı kanlı, taze yara.
1. Desen altun benekli câmelerle ʿizz-i nâzum var
2. Benüm hem kanlu kanlu daglarla yüz niyâzum var

kanlu kanlu yaş:
1. **kanlu kanlu yaşuma:**
Mısra: **3**
Kanlı gözyaşı.
3. Çehre-i zerdümde baksun kanlu kanlu yaşuma
4. Ehl-i derd içre hazân faslında gülzâr isteyen

kanlu kefen:

1. **kanlu kefen:**
Mısra: **2**
Kanlı kefen.||Aşığın bağrındaki yaralardan dolayı kana bulanmış gömleği.
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

kanlu lâle:
1. **kanlu lâle:**
Mısra: **2**
Kanlı lale.||Aşığın göğsündeki yaralar.
1. Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
2. Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür

kanlu tâze dâg:
1. **kanlu tâze dâgumdur:**
Mısra: **2**
Kanayan taze yara.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

kanlu yaş:
1. **kanlu yaş:**
Mısra: **3**
kanlı gözyaşı.
3. Gözlerüm gördükde yârı kanlu yaş eyler revân
4. Cûylar evvel bahâr olsa eder tugyân akar

2. **kanlu yaş:**
Mısra: **7**
kanlı gözyaşı.
7. Sînemüñ meydânı dolsa kanlu yaş ile nola
8. Leşker-i mihnet beden gibi hisârum aldılar

3. **kanlu yaşından:**
Mısra: **6**
kanlı gözyaşı.
5. Bir tebessüm eylese gonca çemende açılur
6. Kanlu yaşından hezâruñ sad-hezâran tâze gül

4. **kanlu yaşınuñ:**
Mısra: **5**
kanlı gözyaşı.
5. Mecnûn nezâre kılmagçün kanlu yaşınuñ
6. Beñzetdi her habâbını Leylî otagına

5. **kanlu yaşıyla:**
Mısra: **9**
kanlı gözyaşı.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

6. **kanlu yaşlardan:**
Mısra: **2**
Kanlı gözyaşı
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

7. **kanlu yaşum:**
Mısra: **9**
Kanlı gözyaşı
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

kanını içmek:
1. **kanum iç:**
Mısra: **3**
Sevgilinin öldürücü bakışlarının aşığı yaralaması.
3. Kanum iç dersem nigâruñ gamze-i hûn-rîzine
4. Nergis-i bîmârınuñ hayfâ ki girmez gûşuna

2. **kanum içdi:**
Mısra: **1**
Sevgilinin öldürücü bakışlarının aşığı yaralaması.
1. Çün kanum içdi baña leb-i dil-sitân gerek
2. Olmaz begüm cerîme baña kana kan gerek

3. **kanum içdi:**
Mısra: **10**
Sevgilinin öldürücü bakışlarının aşığı yaralaması.
9. Cânum alduñ kayd-ı ʿâlemden halâs etdüñ beni
10. Kanum içdi gözlerüñ verdüñ iki bîmâra su

4. **kanum içse:**
Mısra: **5**
Sevgilinin öldürücü bakışlarının aşığı yaralaması.
5. Çeşm-i dilber kanum içse cân bagışlar lebleri
6. Devlet ol bîmâra kim dârü'ş-şifâ yanındadur

kanına girmek:
1. **kanuma girmiş:**
Mısra: **2**
(Birinin) Kanına girmek: 1. (Birini) Öldürmek veya öldürtmek, ölümüne sebep olmak. 2. Felakete düşmesine veya ziyan olmasına yol açmak, kandırmak.
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

kânûn:
1. **kânûnunuñ:***-unuñ*
Mısra: **10**
emir, hüküm || kanun enstrümanı
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

2. **kânûn:**
Mısra: **8**
emir, hüküm || kanun enstrümanı
7. Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
8. Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne

3. **kânûn:**
Mısra: **2**
Dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden oluşan, tırnak adı verilen çalgıçlarla çalınan ince saz çalgısı.||Aşığın bedeni.
1. Çekdügüm yer yer elif bu cism-i pür-hûn üstüne
2. Târlardur gûyiyâ zeyn oldu kânûn üstüne

kanını dökmek:
1. **kanuñ döker:**
Mısra: **5**
Kanını dökmek, öldürmek.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

kânûn eylemek:
1. **kânûn eyledüm:**
Mısra: **10**
Tevriyeli kullanılmış; musiki aleti kanuna çevirmek ve kural, kaide haline getirmek.

9. Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddüm bükelden çeng-veş
10. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyledüm

2. **kânûn eyleyem:**
Mısra: **6**
Tevriyeli kullanılmış; musiki aleti kanuna çevirmek ve kural, kaide haline getirmek.
5. Bezm-i gamda her nefes âh eylerin korkum budur
6. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyleyem

kanını yere dökmek:
1. **kanuñ yere dökse:**
Mısra: **4**
Öldürmek.
3. Derdüñi bir ʿuzvunuñ bir ʿuzva ifşâ eyleme
4. Dökse kanuñ yere zahm-ı hûn-feşânuñ duymasun

kanına girmek:
1. **kanuña girdi:**
Mısra: **1**
Öldürmek, öldürtmek.
1. Kanuña girdi ʿârızunuñ hasreti gülüñ
2. Hûnâbe-i cigerle geçer sohbeti gülüñ

kânûna târ çekmek:
1. **kânûna târ çeküp:**
Mısra: **4**
Kanun çalgısında tar çalgısının sesini çıkarmak.
3. Nagme-i nây-i hazîn etdi gelû-yı bülbül
4. Mutribâ çekme elem târ çeküp kânûna

kânûna uymak:
1. **kânûna uydu:**
Mısra: **6**
Kanun çalgısının melodisine uygun düşmek.||Kanuna, emirlere uymak.
5. Hamîde kaddüm ile çeng gibi zâr oldum
6. Kim uydu bencileyin ʿaşk içinde kânûna

kanzil olmak:
1. **kanzil olup:**
Mısra: **11**
Yanmak, yakılmak.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

kapmak:
1. **kapduñ:**-*du, -ñ*
Mısra: **15**
Almak, ele geçirmek
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

2. **kapdı:**-*dı*
Mısra: **10**
Almak, ele geçirmek
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

3. **kapdılar:**-*dı, -lar*
Mısra: **5**
Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.
5. Sabrumı dilden kara gözlü güzeller kapdılar
6. Bir nice şehbâzlar elden şikârum aldılar

4. **kapdı:**-*dı*
Mısra: **10**
Almak, ele geçirmek
9. Ey Hayâlî Câm-ı Cem nûş et kim ʿayyâr-ı felek
10. Kapdı Cemşîdüñ külâhın efser-i Dârâ ile

5. **kapmaga:**-*maga*
Mısra: **8**
Kapmak, ele geçirmek.
7. Sokdu beline dâmenini nergis-i mestüñ
8. Tâc-ı zerini bâgda kapmaga benefşe

6. **kapdı:**-*dı*
Mısra: **1**
Birdenbire yakalayarak çekerek almak.
1. Kapdı çehremden sabâ hâk-i der-i cânânumı
2. Âh kim elden çıkardum dârû-yı dermânumı

kapamak:
1. **kapasın:**-*sın*
Mısra: **6**
Bir şeyin görünmesine engel olmak.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

kapdurmak:
1. **kapdurma:**-*ma*
Mısra: **45**
Bir şeyin ele geçirilmesine, kapılmasına yol açmak.
45. Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
46. Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil

kapı:
1. **kapısından:**-*sından*
Mısra: **7**
Kapı, eşik.
7. İstedüm hân-ı visâli kapısından baş açup
8. Yürü dervîş yoluñu kim vere Allâh dedi

2. **kapuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **4**
Sevgilinin eşiği.
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

3. **kapuda:**-*da*
Mısra: **10**
Kapı, eşik.
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

4. **kapuñda:**-*ñda*
Mısra: **8**
Kapı, eşik.
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşuñdur

5. **kapuñda:**-*ñ, -da*
Mısra: **11**
Sevgilinin eşiği.
11. Kapuñda baglamalu görenler Hayâlîyi
12. Edüp kıyâs dedi ki dârüʾş-şifâ budur

6. **kapuñda:**-*ñda*
Mısra: **4**
Kapı, eşik.

3. Dilinde var su degülse eger yüreginde
4. Kapuñda yanmaga şevk ile geceler kandîl

7. **kapuda:**-*da*
Mısra: **6**
Sevgili kapısı || Sevgili'nin (huzuru, eşiği)
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

8. **kapuñda:**-*ñda*
Mısra: **4**
Kapı, eşik.
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

kapkara etmek:
1. **kapkara etdi:**
Mısra: **5**
Simsiyah yapmak. (Yanık yarası bağlamında).
5. Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
6. Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe

kaplamak:
1. **kaplayupdur:**-*yupdur*
Mısra: **8**
1. Kaplamak 2. Üzerini örtmek.
7. Sanma encüm çarhda ben hâk ile zevkin görüp
8. Kaplayupdur sîne-i eflâki dâg-ı meclisüm

kaplan:
1. **kaplana:**-*a*
Mısra: **20**
Kedigillerden çevik ve yırtıcı bir hayvan.
19. Kaçan altun benekli câme giyse
20. Sihipre atılur kaplana beñzer

kaplan-ı çarh:
1. **kaplan-ı çarha:**
Mısra: **6**
Felek kaplanı.||Dünya.
5. Ol bîşeyüz bu vâdî-i terk-i fenâda kim
6. Kaplan-ı çarha pençe urur arslanımuz

kapu açan:
1. **kapu açan:**
Mısra: **10**
Başlamak, girişmek.
9. Ten hisârını Hayâlî nice hıfz eyleyeyin
10. Ecele kapu açan rahne-i dendânumdur

kapıda sipâhîler olmak:
1. **kapumda sipâhîler oldu:**
Mısra: **4**
Padişahın hükmü altındaki askerler olmak
3. Benem o saltanat-ı fakr şâhı kim oldu
4. Kapumda iki cihân begleri sipâhîler

kapısına gelmek:
1. **kapuña geldi:**
Mısra: **9**
Eşiğine gelmek.
9. Geldi Hayâlî kapuña ʿarz-ı niyâz eder
10. Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd

kapısında gedâ olmak:
1. **kapuñda gedâ oldu:**
Mısra: **38**
Kapısında kul olmak.
37. Mâh-ı nev ʿaksini keçkül edinüp deryâlar
38. Oldu kapuñda gedâ lücce-i ʿummân-şekil

kapıdan sürmek:
1. **kapuñdan sürme:**
Mısra: **3**
Kovmak, uzaklaştırmak.
3. ʿÂşıkları hattuñ gelicek sürme kapuñdan
4. ʿAzl etme begüm bendeleri hâsıl içinde

kapısını açmak:
1. **kapusun aç:**
Mısra: **2**
Kapısını açmak, serbest bırakmak.
1. Kılıcuñ zahmıdur cismümde sevdâsı dil ü cânuñ
2. Kapusun aç halâs eyle giriftârın bu zindânuñ

kaʿr:
1. **kaʿrındadur:**-*ı, -n, -da, -dur*
Mısra: **82**
Dip, derinlik. Özellikle denizle birlikte kullanılır.
81. Âsitânuñda nola ednâ isem deryâyı gör
82. Hâr ü has farkındadur kaʿrındadur dürr ü semîn

kâr:
1. **kârumı:**-*umı*
Mısra: **47**
Fayda, kazanç.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

2. **kârı:**-*ı*
Mısra: **1**
İş, çalışma.
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

3. **kârı:**-*ı*
Mısra: **8**
İş, çalışma.
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

4. **kârı:**-*ı*
Mısra: **6**
İş, çalışma.
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

5. **kârumdur:**-*umdur*
Mısra: **1**
İş, çalışma.
1. Leşker-i mihnet ile ceng kaçan kârumdur
2. ʿAşk şemşir-i kazâ ile kafâ-dârumdur

6. **kârum:**-*um*
Mısra: **1**
Fayda, kazanç.
1. Hîç kârum yok sipihr-i gerdiş-i devvârlık
2. Ger yog olsa cümlesi ʿâlemde sensin varlık

7. **kâruñsa:**-*uñsa*
Mısra: **5**
İş, çalışma.

5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

kâr eylemek:
1. **kâr eyledi:**
Mısra: **2**
Etki etmek.
1. Hey ne müşkil kâr imiş ʿâlemde yâr eksükligi
2. Cânuma kâr eyledi bî-ihtiyâr eksükligi

2. **kâr eyleyelden:**
Mısra: **1**
Etki etmek.
1. Sîneme kâr eyleyelden hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk
2. Zahmınuñ kanından açıldı nice gülzâr-ı ʿaşk

kâr olmak:
1. **kâr oldu:**
Mısra: **3**
İş haline gelmek.
3. Saña kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûñu
4. Baña dâg u naʿlden tende yüz biñ göz ve kaş etmek

kâr ü bâr:
1. **kâr ü bâr:**
Mısra: **2**
İş güç.
1. Sakın âhumdan ey nigâr sakın
2. Yele varur bu kâr ü bâr sakın

kara:
1. **kara:**
Mısra: **1**
Siyah.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

2. **kara:**
Mısra: **1**
Siyah.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

3. **karasıdur:***-sı, -dur*
Mısra: **8**
Kara, göz karası.
7. Dâg-ı dil ʿaksidür âyîne-i çeşmümde benüm
8. Sanmañuz siz anı kim gözlerümüñ karasıdur

4. **karañı:***-ñı*
Mısra: **3**
Kara.||Ayıp.
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

5. **karasına:***-sına*
Mısra: **12**
Toprak.
11. Göz merdümü Hayâlî düşüp bahr-ı eşküme
12. Girdâba düşdü çıkmadı hergiz karasına

6. **kara:**
Mısra: **6**
Siyah.
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

kara baht:
1. **kara baht:**
Mısra: **9**
Kötü talih
9. Hattuña kara baht demişdür Hayâlînüñ
10. Bu mühr-i ʿanberînüñi ol laʿl-i nâba bas

2. **kara bahtına:**
Mısra: **44**
Kötü talih
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

3. **kara bahtından:**
Mısra: **9**
Kötü talih
9. Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
10. Ruhun zerd eyleyüp eşk-i revânın aleden gayrı

kara baş:

1. **kara başuña:**
Mısra: **3**
Bir kuru baş, yalnız kendi.
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

kara çula girmek:
1. **kara çula girdi:**
Mısra: **6**
Ayrılık, dert, keder gibi sebeplerle bir köşeye çekilip yas tutmak.||Akşam vaktinin gelmesi. (Sevgilinin saçlarının siyahlığı bağlamında).
5. Sanma yolunda gizlenür ikide bir güneş
6. Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula

kara çul:
1. **kara çulla:**
Mısra: **8**
Siyah elbise. (Gökyüzünün aydınlığını karanlığa bırakması bağlamında).
7. Çıkmadı deyr-i felekde yine hurşîd-i sanem
8. Kara çulla görmeyüñce ʿâlemüñ ruhbânını

kara dâg:
1. **kara dâgı:**
Mısra: **8**
Siyah yanık.
7. Sevdâ-yi hâli ey gözü nergis ʿizârıñun
8. Boynuna atladı bir kara dâgı benefşenüñ

2. **kara dâgîdür:**
Mısra: **10**
Siyah yara.||Balkanlar'da bir ülke.
9. Hayâlî tende bir dâg-ı siyehsüz olımaz zîrâ
10. Kadîmîden benüm şâhum o bendeñ Kara dagıdur

3. **kara dagum:**
Mısra: **8**
Siyah yara.
7. Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
8. Yüzüñde hâl-i miskînüñ gibi bir kara dagum var

kara ev eylemek:

1. **kara ev eyledi:**
Mısra: **6**
Kör etmek.
5. Cilve-gâh ede deyu anı hayâl-i Leylî
6. Merdüm-i dîdesini eyledi Mecnûn kara ev

kara ev:
1. **kara evdedür:**
Mısra: **8**
Kara ev. (Gözün siyah kısmı bağlamında).
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

kara gözlü:
1. **kara gözlü:**
Mısra: **4**
Kara gözlü.
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

2. **kara gözlü:**
Mısra: **5**
Kara göz.
5. Sabrumı dilden kara gözlü güzeller kapdılar
6. Bir nice şehbâzlar elden şikârum aldılar

kara günler:
1. **kara günlere:**
Mısra: **2**
Sıkıntılı, zor günler.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

2. **kara günlere:**
Mısra: **2**
Sıkıntılı, zor günler.
1. Dâm-ı zülfüñe göñül murgu düşüp âh dedi
2. Ne kara günlere ugramışam eyvâh dedi

2. **kara gününde:**
Mısra: **10**
Yaslı günler.
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

kara haber uçurmak:
1. **kara haber uçurma:**
Mısra: **6**
Kötü haber ulaştırmak.
5. Dilerseñ olmaga şehbâz-ı ʿâlem-i Melekût
6. Uçurma kara haber seyr edüp gurâb gibi

kara haber:
1. **kara haberlerle:**
Mısra: **2**
Kötü haber.
1. Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni
2. Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni

kara hâre:
1. **kara hâreyi:**
Mısra: **8**
Kara, sert taş, kaya.
7. Acır beni bulunmadı gerçi ki Bî-sütûn
8. Ferhâd mâtemine geyer kara hâreyi

kara kaş:
1. **kara kaşdayın:**
Mısra: **1**
Kara kaş, siyah kaş
1. Yandum ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
2. Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi

2. **kara kaşlardan:**
Mısra: **6**
Kara kaş, siyah kaş
5. Zülf-i dilber gibi sevdayî-mîzac etme beni
6. Ala gözler ile baña o kara kaşlardan

kara saçı ağı:
1. **kara saçı agına:**
Mısra: **2**
Sevgilinin siyah saçlarının tuzağı.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

kara toprak:
1. **kara toprag:**
Mısra: **6**
Kara toprak.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

2. **kara topraga:**
Mısra: **6**
Kara toprak.
5. Şerm etmese hattuñdan edüp aşaâa başın
6. Olmazdı berâber kara topraga benefşe

3. **kara topraga:**
Mısra: **2**
Kara toprak.
1. Ey felek ya hem-nişîn-i bezm-i cânân et beni
2. Cûy gibi ya kara topraga yeksân et beni

4. **kara toprak:**
Mısra: **34**
Kara toprak, toprak.
33. Hâk ü hârâdan görüp izhâr-ı sunʿun sâniʿüñ
34. Kara toprak başına açılmasa genc-i defîn

5. **kara toprak:**
Mısra: **2**
Kara toprak, toprak.
1. Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bî-cânem ben
2. Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben

kara yazılu alın:
1. **kara yazılu alnumda:**
Mısra: **5**
Kötü talih.
5. Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
6. Melâmet şâhınuñ böyle olur hükmünde tugrâsı

kara yazu:
1. **kara yazu:**
Mısra: **6**
Bedbaht, talihsiz.
5. Çekmek içün kuru sevdâlarını kâkülüñüñ
6. Kara yazu imiş alnumda benüm bu iki kaş

2. **kara yazum:**
Mısra: **8**
Bedbaht, talihsiz.

7. Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
8. Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var

kara yer:
1. **kara yerden:**
Mısra: **5**
Toprak.
5. Çemen ʿibret-nümâdur kara yerden lâle şeklinde
6. Şehîd-i dâg-ı ʿaşk olmuşlaruñ cûş eyledi kanı

2. **kara yere:**
Mısra: **13**
Yeryüzü, dünya.
13. Kara yere dökmege ehl-i zemînüñ kanını
14. Âşikâr etdüñ hilâlin hançer-i bürrânını

3. **kara yere:**
Mısra: **5**
Toprak.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurur

4. **kara yerlere:**
Mısra: **5**
Toprak.
5. Yüz suyun kûyuñda ister döke kara yerlere
6. Göñlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

kara yere karışmak:
1. **kara yere karışdı:**
Mısra: **9**
Kara toprağa karışmak.||Toprak olup gitmek.
9. Karışdı kara yere kûhsârı mihnetde
10. Hayâlî şimdi (bu) Ferhâd gördügüñ göñlüm

kara yir eylemek:
1. **kara yir eyledi:**
Mısra: **8**
Boş, verimsiz bir yer haline dönüştürmek.
7. Sâkî ol dihkân-ı bî-hâsıl benem dünyâda kim
8. Mezraʿ-ı zühdün dolu urdu kara yir eyledi

kara yüzü ag olmamak:
1. **kara yüzüm ag olmaz:**
Mısra: **6**
Mutsuz bir durumdan mutlu bir duruma geçememek.
5. Bir sûret ile saña geçüpdür beni rakîb
6. Yanuñda anuñ içün aâ olmaz kara yüzüm

kara zülf:
1. **kara zülfü:**
Mısra: **8**
Siyah zülüf, perçem.
7. ʿAcemde cezbe-i dîdârınuñ şûrîdesi bî-had
8. Esir etmiş kara zülfü de iklîm-i Karamanı

karakuş olmak:
1. **karakuş oldular:**
Mısra: **10**
Kartal gibi avlayıcı olmak.
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

karalanmak:
1. **karalanıpdur:***-ıp, -dur*
Mısra: **7**
Kara duruma gelmek, lekelenmek.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

karalar geymek:
1. **karalar geydügi:**
Mısra: **9**
Bir felâket dolayısıyla siyah örtü bağlanmak, siyah elbise giymek||yas tutmak
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

2. **karalar geyer:**
Mısra: **8**
Bir felâket dolayısıyla siyah örtü bağlanmak, siyah elbise giymek||yas tutmak
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

3. **karalar geysün:**
Mısra: **29**
Bir felâket dolayısıyla siyah örtü bağlanmak, siyah elbise giymek||yas tutmak
29. Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
30. Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları

karalar urmak:
1. **karalar urup:**
Mısra: **7**
Siyah renge bürümek.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

karaltı:
1. **karaltı:**
Mısra: **12**
Belli belirsiz, koyu renkli biçim, silüet.
11. Hayâlîye lebüñ ey dost kılsa vaʿde-i lutf
12. Saçuñ karaltı asar götürür muhâle kaşuñ

Karaman:
1. **karamana:***-a*
Mısra: **9**
Karaman ili.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

Karaman eli:
1. **karaman eline:**
Mısra: **16**
Karaman ili.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

Karaman tahtı:
1. **karaman tahtınuñ:**
Mısra: **4**
Karaman sancağı.
3. Yıkılmış göñlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûruñ
4. Karaman tahtınuñ şimdi oturdu yerine cânı

karanfil:
1. **karanfil:**
Mısra: **8**
Güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi.

7. Hecr-i hâr-ı yâr ile dâg üzre dâg ursam nola
8. Gülsitânuñ revnakı katmer karanfil vaktidür

karanfül sohbeti:
1. **karanfül sohbetin:**
Mısra: **2**
Sevgilinin beninin sohbeti.
1. Kılmaz isem zülf-i dildâr ile sünbül sohbetin
2. Tâze tâze dâg ile seyr et karanfül sohbetin

karañu:
1. **karañusuna:**-*su, -na*
Mısra: **3**
Karanlık.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **karañu:**
Mısra: **5**
Karanlık.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

karañu gece:
1. **karañu gecedür:**
Mısra: **6**
Karanlık gece.
5. Ehl-i ʿaşkuñ dûd-ı âhı cûş u dilden bî-şirâr
6. Bir karañu gecedür kim encüm-i rahşânı yok

karañu olmak:
1. **karañu olup:**
Mısra: **8**
Karanlık olmak. Kör olmak.
7. Cân verür hâke düşüp sözlerinüñ reşkinden
8. Çeşme-i Hızruñ olup ʿaynına ʿâlem karañu

karañulık:
1. **karañulıkdur:**-*dur*
Mısra: **10**
Karanlık.
9. Yaraşur laʿl-i nâbuñ zülfüñ içinde zuhûr etse
10. Bu rûşendür yeri karañulıkdur Âb-ı Hayvânuñ

2. **karañulukdur:**-*dur*
Mısra: **21**
Karanlık.
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

3. **karañulukda:**-*da*
Mısra: **56**
Karanlık.||Karanlıklar ülkesi.
55. Hattum üzre sözüm gören buldu
56. Karañulukda Âb-ı Hayvânı

karâr:
1. **karâradur:**-*a, -dur*
Mısra: **6**
Sabit, karar üzere.
5. Akar sudur bu hüsn ü letâfet gelür geçer
6. Sanma efendi ʿâlemi sen bir karâradur

2. **karâra:**-*a*
Mısra: **8**
Sabit ve sakin olmak.
7. Gamuñ sebâtı neşâtuñ karârı yok nitekim
8. Ne bir karâra güzel var ne bir karâra göñül

3. **karâra:**-*a*
Mısra: **8**
Sabit ve sakin olmak.
7. Gamuñ sebâtı neşâtuñ karârı yok nitekim
8. Ne bir karâra güzel var ne bir karâra göñül

4. **karârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Sabit ve sakin olmak.
1. Edelden kâkülüñde dil karârı bî-karârem ben
2. Havâ-yi ʿaşka uymuş bir perîşân-rûzigârem ben

5. **karâra:**-*a*
Mısra: **2**
Sabit ve sakin olmak.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

6. **karârdan:**-*dan*
Mısra: **9**
Sabit ve sakin olmak.
9. Yüzüñ görünce Hayâlî karârdan geçdi
10. Tecellî eyledi Şems oldu zerre Mollayî

karâr etmek:
1. **karâr ederem:**
Mısra: **38**
Karar vermek. Sözde sabit durmak.
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

2. **karâr etdi:**
Mısra: **6**
Bir yerde durmak.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

3. **karâr etdüñ:**
Mısra: **5**
Bir yerde durmak.
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

4. **karâr etmek:**
Mısra: **4**
Bir yerde durmak.
3. Mûyelerle cismümi ʿaşk içre bir mû eyleyüp
4. Kâkül-i dildârda varup karâr etmek nice

karâr eylemek:
1. **karâr eyle:**
Mısra: **7**
Durmak, kalmak, devamlılığını sürdürmek
7. Hâne-i dilde karâr eyle gel ey genc-i murâd
8. Çok zaman oldu senüñ ʿaşkuña virânumdur

2. **karâr eyler:**
Mısra: **3**
Sabit durmak, kalmak, yerleşmek
3. Ruhlaruñdan çîn-i zülfüñde karâr eyler göñül
4. Husrev-i Rûmuñ Huten Şâhına ulagı gibi

3. **karâr eylesem:**

Mısra: **5**
Sabit durmak, kalmak, yerleşmek
5. Ben zerre eylesem eşigüñde senüñ karâr
6. Eflâk olurdu gün gibi ey mâh menzilüm

4. **karâr eylesün:**
Mısra: **1**
Sabit durmak, kalmak, yerleşmek
1. Çeşmümde ceyş-i hâb nice eylesün karâr
2. Yaşumla oldu her müje bir tîg-i âbdâr

karâr kılmak:
1. **karâr kıldı:**
Mısra: **7**
Birçok şeyi deneyip birini seçmek
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

karâr tutmak:
1. **karâr tutmuşdur:**
Mısra: **3**
Yerleşmek.
3. ʿAks-i hâlüñ bu dil-i pür-hûnda tutmuşdur karâr
4. Lâlenüñ ol günde kim bagrında dâgın yakdılar

karâr vermek:
1. **karâr verdüñ:**
Mısra: **16**
Karar vermek.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

karâr-gâh:
1. **karâr-gâhı:**-*ı*
Mısra: **7**
Far. 1. Mahall-i ârâm ve sükûn 2. Durulacak mahall, durak.
7. Karâr-gâhı idi bir zamanda bir şâhuñ
8. Göñül sarâyı ki şimdi hârâba yüz tutdu

karâr-ı Leylî:
1. **karâr-ı leylîyi:**
Mısra: **8**
Leyla'nın aşkı kararı.
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

karârı yele vermek:
1. **karârımuz yele verdük:**
Mısra: **5**
Rahatını bozmak.
5. Bâd-ı havañ ile yele verdük karârımuz
6. Biz hırmen-i mahabbetinüñ berg-i kâhıyuz

2. **karârın yele vermezdi:**
Mısra: **2**
Kararsız kalmak.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

karârı yok:
1. **karârum yok:**
Mısra: **13**
Değişkenlik, sabit olmama.
13. Hayâlî dâne-i hâl-i nigârumsuz karârum yok
14. Mahabbet hırmeninde yele varmış berg-i kâhem ben

karavol salmak:
1. **karavol saldı:**
Mısra: **2**
Nöbetçi, bekçi olarak göndermek.
1. Derd ser-leşkeriyle bekledi Mecnûn vâdîz
2. ʿAşk derbendine saldı karavol Ferhâdı

kara geymek:
1. **karayı geyer:**
Mısra: **8**
Kara giymek. (Yas tutma bağlamında).
7. Acır beni bulunmadı illâ ki Bî-sütûn
8. Ferhâd matemine geyer dahi karayı

kârbân-ı hicret:
1. **kârbân-ı hicretin:**
Mısra: **20**
Göç kervanı.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

kârbân-ı ʿişret:
1. **kârbân-ı ʿişrete:**
Mısra: **3**
İçki kervanı.
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

kardaş:
1. **kardaş:**
Mısra: **2**
Kardeş.
1. Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca gözyaş
2. Oâlana süt verilmez aglamayınca kardaş

2. **kardaş:**
Mısra: **8**
Kardeş.
7. Tekye-i gamda benüm abdal görse cünbüşüm
8. Baña Mecnûn derdi gel sen bekle kardaş ocagı

kârger olmamak:
1. **kârger olmaz:**
Mısra: **9**
Tesir etmemek, etkilememek.
9. Kârger olmaz Hayâlî bu dil-i pür-şevke gam
10. Câm-ı mihre ermedi seng-i havâdisden şikest

kâr-ı ʿaşk:
1. **kâr-ı ʿaşkı:**
Mısra: **2**
Aşk işi.
1. Göñlüm diler varup ser-i zülfüñe bend olam
2. Bu kâr-ı ʿaşkı başa iletmiş levend olam

kaʿr-ı bahr:
1. **kaʿr-ı bahrde:**
Mısra: **9**
Deniz dibi.
9. Şol âfitâbuñ ol kulu kim kaʿr-ı şemʿ
10. Andan yakar Hayâlî dür-i şâhvâr şemʿ

kâr-ı cihân:
1. **kâr-ı cihândan:**
Mısra: **12**
dünyanın işi || dünyanın kârı/kazancı

11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

kaʿr-ı deryâ:
1. **kaʿr-ı deryâda:**
Mısra: **4**
Denizin dibi, derinliği.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

kâr-ı dil-pesend:
1. **kâr-ı dil pesendi:**
Mısra: **6**
Gönül beğenme işi.
5. Âyîne sunma baña kadeh sun revâ mıdur
6. Bu kâr-ı dil-pesendi koyup hod-pesend olam

karîb olmak:
1. **karîb oldu:**
Mısra: **12**
yakın olmak, yaklaşmak.
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

2. **karîb olsa:**
Mısra: **3**
Yakın olmak, dost olmak.
3. Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
4. İbâdete suya seccâdesin salar kandîl

kârına yaramak:
1. **kârına yarar:**
Mısra: **10**
İşine yaramak.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

karınca:
1. **karınca:**
Mısra: **27**
Karınca.
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

karîn-i nûr:
1. **karîn-i nûr:**
Mısra: **1**
Aydınlığın arkadaşı.
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

karşu:
1. **karşuña:**-*ñ, -a*
Mısra: **45**
ön taraf, ilerisi
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ıraktan dur

2. **karşudan:**-*dan*
Mısra: **1**
ön taraf, ilerisi
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

3. **karşuna:**-*na*
Mısra: **8**
Karşı.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

4. **karşuñda:**-*ñ, -da*
Mısra: **3**
Bir yerin yüzü ve cephesi karşısında bulunan.
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

5. **karşu:**
Mısra: **24**
Bir yerin yüzü ve cephesi karşısında bulunan.
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

6. **karşu:**
Mısra: **9**
-e doğru
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

7. **karşu:**
Mısra: **9**
-e doğru
9. Tîrüñe karşu rûh-ı revân etmege revân
10. Arar o rûh-ı pâki Hayâlî taraf taraf

8. **karşudan:**-*dan*
Mısra: **1**
Bir yerin yüzü ve cephesi karşısında bulunan.
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

9. **karşu:**
Mısra: **11**
Karşı.
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

10. **karşudan:**-*dan*
Mısra: **4**
Bir yerin yüzü ve cephesi karşısında bulunan.
3. Dil ü cân geçmesün bizden deyu gördüm fegân eyler
4. Gelürken karşudan tîr-i kazâya ben siper çekdüm

11. **karşu:**
Mısra: **9**
-e doğru
9. Ey Hayâlî her bahâr-ı hüsne karşu nice bir
10. Bulanup ırmag-veş deryâ gibi cûş eyleyem

12. **karşuña:**-*ña*
Mısra: **10**
Bir yerin yüzü ve cephesi karşısında bulunan.
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿÎsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

karşu durmak:
1. **karşu durmuş:**
Mısra: **6**
Karşısında olmak (yön itibariyle), bakmak.
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

2. **karşu durup:**
Mısra: **7**
Karşısında olmak (yön itibariyle), bakmak.

7. Âb-ı revâna karşu durup râstî bu gün
8. Mevzûn okurdu bir gazel-i âbdâr serv

karşu varmak:
1. **karşu vardı:**
Mısra: **39**
karşılamak, birini karşılamak amacıyla öne çıkmak
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

kaʿrına ermek:
1. **kaʿruma ermez:**
Mısra: **7**
Derinliğine ulaşmak.
7. Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
8. Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm

Kârûn:
1. **kârûn:**
Mısra: **15**
Kur'ân'da adı Firavun ve Hâmân'la birlikte anılan, Mûsâ Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla ünlenip sonunda malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından biridir.
15. Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde
16. Ne deñlü var ise ey bî-amân genc

2. **kârûn:**
Mısra: **3**
Musa Peygamber'in zamanında yaşamış, malının ve servetinin çokluğuyla ün salmış bir şahıs. Musa Peygamber'in yardımıyla kimya ilmine vâkıf olmuş ve bu sayede servet sahibi olmuştur. Musa Peygamber-tarafından kendisine teklif edilen vergiyi ya da zekâtı vermediği için onun bedduasıyla malı ve serveti yerin dibine geçmiştir. Şahsın adı ve hikâyesi Tevrat'ta geçmektedir. Tanıklarda åervet ve zenginlik sembolü olarak kullanılmıştır.
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

3. **kârûna:***-a*
Mısra: **2**
Kur'ân'da adı Firavun ve Hâmân'la birlikte anılan, Mûsâ Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla ünlenip sonunda malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından biridir.
1. Bezlini evvel bahâruñ kûha sor hâmuna sor
2. Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor

4. **kârûna:***-a*
Mısra: **8**
Kur'ân'da adı Firavun ve Hâmân'la birlikte anılan, Mûsâ Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla ünlenip sonunda malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından biridir.
7. Gelse ger bî-direm-i eşk diyâr-ı ʿaşka
8. Bunca emvâl ile müflis diyeler kârûna

Kârûnuñ genci:
1. **kârûnuñ genci:**
Mısra: **8**
Karun'un hazineleri.
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

kârvân:
1. **kârvâna:***-a*
Mısra: **54**
kervan
53. Tayy eyledüm menâzil-i fazl u belâgati
54. Koydum harâmiler gibi bu kârvâna tîg

kârvân-ı encüm:
1. **kârvân-ı encümü:**
Mısra: **63**
Yıldız kervanı.||Ordu.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

karye:
1. **karye:**
Mısra: **33**
Köy.
33. Diyâr-ı Rûmda bir karye vardur
34. Anuñ etrâfı kûhistâna beñzer

kâr-zâr kılmak:
1. **kâr-zâr kılmag:**
Mısra: **8**
Savaş yapmak, cenk etmek.
7. Yalın edüp kılıcın ışık geydi başına
8. Pervânelerle kılmag içün kâr-zâr şemʿ

kaş:
1. **kaş:**
Mısra: **3**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

2. **kaşı:***-ı*
Mısra: **1**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

3. **kaşuñla:***-uñ, -la*
Mısra: **1**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

4. **kaşlaruñ:***-laruñ*
Mısra: **1**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

5. **kaşuñ:***-uñ*
Mısra: **1**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbü'l-kulûb

6. **kaşuñ:***-uñ*
Mısra: **2**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.

1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

7. **kaşuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

8. **kaşı:**-*ı*
Mısra: **3**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
3. Ruhu nâr iki zülfü üzre kaşı
4. Siyaset-gâh-ı İbrâhîme beñzer

9. **kaşlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **4**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

10. **kaşunuñ:**-*un, -uñ*
Mısra: **3**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
3. Zülfüñ kim oldu kaşunuñ üstünde âşikâr
4. Bir şâhbâzdur ki anı zâga saldılar

11. **kaşuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

12. **kaşı:**-*ı*
Mısra: **7**
Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

kaş ve göz etmek:
1. **kaş ve göz etmek:**
Mısra: **4**
(Şekil bağlamında) Aşığın vücudundaki yaralar açmak.
3. Saña kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûñu
4. Baña dâg u naʿlden tende yüz biñ göz ve kaş etmek

kâşâne:
1. **kâşâneden:**-*den*
Mısra: **8**
başına, yüzüne, gözüne konmak
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

2. **kâşâneye:**-*ye*
Mısra: **8**
başını kurtarmaya dermanı olmamak
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

3. **kâşânesi:**-*si*
Mısra: **10**
Büyük ev, köşk.||Baş.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

kâşâne-i gerdûn:
1. **kâşâne-i gerdûnu:**
Mısra: **2**
Dünya köşkü.
1. Tâ ki oldum hem-dem-i rind-i kadeh-peymâ-yi ʿaşk
2. İñledür kâşâne-i gerdûnu hûy u hây-i ʿaşk

kasâvet:
1. **kasâvetin:**-*in*
Mısra: **8**
Gönül darlığı, tasa.
7. Güldü rakîb yâr ile ben şâdumân iken
8. Gördüm o gülmenüñ yine ol dem kasâvetin

kasd:
1. **kasdı:**-*ı*
Mısra: **7**
Amaç.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

2. **kasdum:**-*um*
Mısra: **7**
Niyet, tasavvur.
7. Kasdum budur ki sâyemi hurşîd görmeye
8. Hergiz olur mu dîde-i encüm baka baña

kasd etmek:
1. **kasd edemez:**
Mısra: **10**
Amaçlamak.
9. Yıkar yakar iki dünyâyı bir sipâhuz biz
10. Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

kasd-ı Hayâlî:
1. **kasd-ı hayâlî:**
Mısra: **10**
Hayali'nin niyeti.
9. Meydân-ı nazmuñ eyledi Rüstemlerin zebûn
10. Kasd-ı Hayâlî maʿreke-ârâ-yı Gîvedür

kasd-ı leb-i cânân etmek:
1. **kasd-ı leb-i cânân ede:**
Mısra: **2**
Sevgilinin dudağına kastetmek. (Çiy tanesinin gülün üzerine düşmesi bağlamında).
1. Gonca agzına düşer mi jâleyi dendân ede
2. Her seher gülzârda kasd-ı leb-i cânân ede

kâse:
1. **kâsesinden:**-*sinden*
Mısra: **10**
Çanak, tas.
9. Hayâlî sen Şehüñ lutfun görelden çarha baş egmez
10. Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

2. **kâse:**
Mısra: **2**
Feleklerin kaleleri.
1. Elinde âhumuñ oldu bu çarh-ı dûn kâse
2. Nitekim eyleye hengâmede oyun kâse

3. **kâse:**
Mısra: **6**
kadeh, peymane

5. Benüm selâse-i gassâleden gamum yunmaz
6. Seherden eylemesem nûş-ı cân beş on kâse

4. **kâse:**
Mısra: **8**
kadeh, peymane
7. Bugün yaşumda hayâl-i leb-i nigâr gibi
8. Doluydu pîr-i harâbât elinde dün kâse

kâse kâse:
1. **kâse kâse:**
Mısra: **1**
çanak çanak || bol bol
1. Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnuñ
2. Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnuñ

kâse olmak:
1. **kâse oldu:**
Mısra: **1**
Kadeh olmak.
1. Elinde âhumuñ oldu bu çarh-ı dûn kâse
2. Nitekim eyleye hengâmede oyun kâse

kâse-i çeşm:
1. **kâse-i çeşmüm:**
Mısra: **3**
Gözün çanağı , göz çukuru
3. Kâse-i çeşmüm pür etdüm dâne dâne eşk ile
4. Yoluña îsâr içün ʿîd-i visâlüñ sadgâsı

kâşe-i çeşmi sifâli:
1. **kâşe-i çeşmi sifâlinde:**
Mısra: **8**
Göz testisi. (Çok gözyaşı dökmek bağlamında).
7. Leylînüñ kûyu itin teşne görüp vâdîde
8. Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn

kâse-i hûn-ı mahabbet:
1. **kâse-i hûn-ı mahabbet:**
Mısra: **5**
Aşk eziyeti ile kanayan vücut.
5. Kâse-i hûn-ı mahabbet eyleyüp her dâgumı
6. Cismümi zeyn eyleyen ʿayn-ı visâlüñdür senüñ

kâse-i hurşid-i nûr-efşân:
1. **kâse-i hurşid-i nûr-efşâna:**
Mısra: **7**
Nurlar saçan güneşin kasesi.
7. Verürsem kâse-i hurşid-i nûr-efşâna nâ-merdem
8. Elümde derd-i yâr ile pür olmuş bir sifâlüm var

kâse-i nergis:
1. **kâse-i nergisde:**
Mısra: **3**
Nergis kasesi.||Göz çukuru.
3. Kâse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb
4. Gördü bülbül goncanuñ başın aâurdur nâleler

kâse-i ser sâgar:
1. **kâse-i ser sâgarı:**
Mısra: **7**
Kafatası kadehi.
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

kâse-i ser:
1. **kâse-i serden:**
Mısra: **8**
Kafatası kadehi.
7. Bezm-i hâs-ı yârda Mansûr-ı fânî-meşrebe
8. Kâse-i serden sunulmuş bâde-i bezm-i Elest

2. **kâse-i serden:**
Mısra: **2**
kafatası
1. Dedüm dildâra bezm-i vuslata var ʿahd ü peymâna
2. Dedi kim kâse-i serden gerek ol bezme peymâne

3. **kâse-i serden:**
Mısra: **3**
Kafatası kadehi.
3. Mey içsek kâse-i serden olur peymânemüz elde
4. Bizi kanlu çıkarur gelmesün bu meclise nâşî

4. **kâse-i serden:**
Mısra: **7**
Kafatası kadehi.
7. Kâse-i serden düzüp bezm-i belânuñ câmını
8. Kayse nûş etsem gerek ol câmı bayram ertesi

kâse-i tanbûr eylemek:
1. **kâse-i tanbûr eyle:**
Mısra: **14**
Tambur kasesi yapmak.
13. Câm kıl bâde-i tevhîde Hayâlî serüñi
14. Yâ belâ bezmine bir kâse-i tanbûr eyle

kaşı kemân:
1. **kaşı kemân:**
Mısra: **1**
Keman kaşlı dilber (kaşı kavisli ve düzgün olması yönüyle)
1. Derd okların ol kaşı kemân cânuma atdı
2. Bir gün demedi bunu dahi Tañrı yaratdı

kaşı ya:
1. **kaşı ya:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yay gibi olan kaşı.
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

2. **kaşı yanuñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yay gibi olan kaşı.
5. Ol kaşı yânuñ kaçırma oklarından sîneñi
6. Gam beyâbânında bir hâk-i neyistân oldu tut

3. **kaşı yâya:**
Mısra: **3**
Kaşları yay gibi olan sevgili.
3. Ol kaşı yaya bir nazar et baña diyeli
4. Bagrumı tîr-i gamze ile tut ki del dedüm

4. **kaşları yâsın:**
Mısra: **25**
Kıvrımlı kaş.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

kâsid olmak:

1. **kâsid olan:**
Mısra: **2**
Sürümsüz, aranmayan olmak.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

kasîde:
1. **kasîdemde:***-m, -de*
Mısra: **39**
Matlâı musarra ve on beş beyitten mütecaviz olarak bir kafiyede söylenilen manzume.
39. Bu kasîdemde benüm şâhid-i maʿnâ çokdur
40. Husrev-i mülk-i maʿânî benüm etmeñ inkâr

2. **kasîde:**
Mısra: **61**
Matlâı musarra ve on beş beyitten mütecaviz olarak bir kafiyede söylenilen manzume.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

3. **kasîdem:***-m*
Mısra: **37**
Matlâı musarra ve on beş beyitten mütecaviz olarak bir kafiyede söylenilen manzume.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

kaşını tırâş etmek:
1. **kaşın tırâş etse:**
Mısra: **3**
Kalenderi dervişliğe soyunmak.
3. Ol güzel kaşın tırâş etse yüzünde vechi var
4. Kıble-i ʿuşşâkdur mihrâb neyler Kaʿbeye

kâsır:
1. **kâsıram:***-am*
Mısra: **5**
(Ar.) Kusurlu.
5. Vasfında kâsıram has ü hâşâk-i kûyunuñ
6. Hergiz diyem mi bülbül-i gülzârıñam senüñ

kâşki:
1. **kâşki:**
Mısra: **1**
Keşke.
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birirı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

2. **kâş ki:**
Mısra: **10**
Keşke.
9. Ey Hayâlî lebine ergüre şâyed seni yâr
10. Kâş ki kılsa tenüñ çarh-ı sitem-pîşe sebû

kaşları mihrâb:
1. **kaşları mihrâbdan:**
Mısra: **2**
Yüz çevrilecek yer olan sevgilinin kaşları.
1. Zerreler yüz döndüre hurşîd-i ʿâlem-tâbdan
2. Dönmeye yüzüm benüm ol kaşları mihrâbdan

kaşlaruñ çîni:
1. **kaşlaruñ çîni:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Kaşlarının kıvrımı.
9. Kaşlaruñ çîni Hayâlî bâc alur Fagfûrdan
10. Kendüñi İran ile Turana hâkân oldu tut

kasr:
1. **kasrdan:***-dan*
Mısra: **1**
Saray, köşk.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

kasr-ı ʿayş:
1. **kasr-ı ʿayşa:**
Mısra: **13**
Zevk ve sefa köşkü.
13. Hayâlî kasr-ı ʿayşa urmadın el
14. Habâbuñ hânümânı oldı berbâd

kasr-ı cefâ:
1. **kasr-ı cefâyı:**
Mısra: **5**
cefa köşkü
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

kasr-ı cennet:
1. **kasr-ı cennetden:**
Mısra: **7**
cennet köşkü.
7. Veyâ hod kasr-ı cennetden cihâna
8. Açılmış revzen-i Rıdvâna beñzer

kasr-ı cinân:
1. **kasr-ı cinânın:**
Mısra: **8**
Cennet köşkleri.
7. ʿÂşık-ı dîdâr olanlar eyledi refʿ-i hicâb
8. Zâhidüñ bir âh ile kasr-ı cinânın yıkdılar

kasr-ı dehr:
1. **kasr-ı dehre:**
Mısra: **2**
Dünya köşkü.
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

kasr-ı gerdûn:
1. **kasr-ı gerdûnda:**
Mısra: **5**
Felek sarayı.
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

kaşın çîni:
1. **kaşuñ çîniyle:**
Mısra: **40**
Kaşın kıvrımı, eğriliği.
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

kaşın çîn etmek:
1. **kaşuñ çîn etdügiyçin:**
Mısra: **37**
Kaşını kalkan gibi çatmak.
37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

kaşın çîn eylemek:

1. **kaşuñ çîn eyleyüp:**
Mısra: **3**
Kaşlarını çatmak.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

kaşın hilâli:
1. **kaşuñ hilâlini:**
Mısra: **1**
Sevgilinin hilal gibi kavisli olan kaşı.
1. Kaşuñ hilâlini meh-i tâbâna vermezem
2. Şemʿ-i ruhuñu mihr-i dırahşâna vermezem

katmak:
1. **katduñ:**-*du, -ñ*
Mısra: **16**
Toprağa katmak, mağlup etmek.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

2. **katumda:**-*umda*
Mısra: **1**
Huzur, makam.
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

3. **katupdur:**-*updur*
Mısra: **3**
Karıştırmak, dahil etmek
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

4. **katında:**-*ında*
Mısra: **7**
Huzur, makam.
7. Ol yâra mübtelâ ol kʾanuñ katında ey dil
8. Bir dem hayât-ı ʿâşık bî-ʿözr olan günehdür

5. **katında:**-*ında*
Mısra: **6**
Huzur, makam.
5. Uñmasın gül bitmesün bülbül eger ey lâle-ruh
6. ʿÂrız-ı zülfüñ katında daʿvî-i rüchân ede

6. **katdı:**-*dı*
Mısra: **4**
Katmak, karıştırmak.
3. Elden varup birisi de ayaga binmedi
4. Sâfî ʿaceb ne katdı ki yârân ayagına

katʿ eylemek:
1. **katʿ eyledi:**
Mısra: **10**
Bir yeri aşarak geçmek, yol almak.
9. Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
10. Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak

kat kat:
1. **kat kat:**
Mısra: **1**
çok, pek çok.
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

katâr:
1. **katârına:**-*ına*
Mısra: **9**
Sıra, dizi. (Gökyüzü katları bağlamında).
9. Âhum Hayâlî girdi sipihrüñ katârına
10. Gûyâ heyûn alayına Veys-i Karen gelür

katâr-ı ʿaşka çekilmek:
1. **katâr-ı ʿaşka çekildi:**
Mısra: **11**
Aşk kervanına katılmak.
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

katı:
1. **katı:**
Mısra: **4**
Sert, katı.||Sevgilinin gönlü.
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

katʿi:
1. **kati:**
Mısra: **8**
çok, pek
7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

2. **kati:**
Mısra: **4**
çok, pek
3. Zîbâ degül mi kulleye Ferhâd deşte Kays
4. ʿUşşâkuñ atmaya kati yabana yolların

3. **katı:**
Mısra: **6**
çok, pek
5. Basmak tarîk-i ʿaşka kadem eksügüñ degül
6. Sofî bu yolda katı kehel bilürem seni

4. **kati:**
Mısra: **8**
çok, pek
7. Kime agzı haberin sordum ise yokdur der
8. Dehen-i tengi nigâruñ kati nâyâb gibi

5. **kati:**
Mısra: **5**
Kesinkes.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

6. **katʿi:**
Mısra: **4**
Kesin
3. Bir tavâşîden göñül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

katı göñül:
1. **katı göñlüñ:**
Mısra: **5**
Taş gönül, acımasız yürek.
5. Katı göñlüñ dostum cism-i latîfüñde senüñ
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

2. **katı göñlüñden:**

Mısra: **12**
Taş gönül, acımasız yürek.
11. Hep senüñçündür leb-i cûnuñ bu deñlü nâlişi
12. Katı göñlüñden şikâyetler eder taşlara su

3. **katı göñlüñden:**
Mısra: **7**
Taş gönül, acımasız yürek.
7. Katı göñlüñden senüñ derdin döküp deryâlara
8. Nâle vü feryâd eder âb-ı revânuñ yügrügü

katı göñüllü:
1. **katı göñüllü:**
Mısra: 72
Merhametsiz, sevgisiz
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı göñüllü oldugunu söyler âblar

katʿ-ı recâ etmek:
1. **katʿ-ı recâ etme:**
Mısra: **9**
Yalvarıp yakarmayı kesmek.
9. Yârdan katʿ-ı recâ etme Hayâlî zinhâr
10. Saña bir cevr ü cefâ var mı ki ol eylemeye

kâtib-i dîvân:
1. **kâtib-i dîvân:**
Mısra: **16**
Taşrada memur olan vezir veya amirlerin mektupçuluk vazifesini gördürmek üzere kullandıkları memur.
15. Âfitâbuñ zer devâtıyla gelürsin her seher
16. Ey utârid dergehinde kâtib-i dîvân mısın

kâtil:
1. **kâtil:**
Mısra: **1**
Katledici, öldürücü.||Sevgilinin kirpikleri.
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

katl:
1. **katlüme:***-üm, -e*
Mısra: **3**
Öldürmek.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

katmer:
1. **katmer:**
Mısra: **8**
Kat kat.
7. Hecr-i hâr-ı yâr ile dâg üzre dâg ursam nola
8. Gülsitânuñ revnakı katmer karanfil vaktidür

katre:
1. **katreden:***-den*
Mısra: **4**
Damla.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

2. **katreleri:***-leri*
Mısra: **3**
Damla.
3. Şol bulut gibidür ki katreleri
4. Göge erdürmiş iken ura yer

3. **katreyi:***-yi*
Mısra: **4**
Damla.||Derviş.
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

4. **katreyi:***-yi*
Mısra: **6**
Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.
5. Kıl eylügi sal suya ki deryâlar eder dür
6. Şol katreyi kim ebr ʿatâ-yi sadef eyler

5. **katre:**
Mısra: **8**
Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.
7. Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
8. Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur

6. **katre:**
Mısra: **8**
indirmek
7. ʿAks-i hüsnü zerreyi hurşîd-i ʿalem-tâb eder
8. Katre feyzinden anuñ ser-Çeşme-i hayvân olur

7. **katreye:***-ye*
Mısra: **10**
Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.
9. Zerrenüñ içindeki hurşîd-i ʿâlem-tâbı gör
10. Katreye kendüyi teslîm eyleyen deryâya bak

8. **katresin:***-sin*
Mısra: **2**
Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.
1. Lebüñi agzına verseñ nola ben mahzûnuñ
2. Katresin almag ile eksile mi Ceyhûnuñ

9. **katresi:***-si*
Mısra: **5**
Damla
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

katre katre:
1. **katre katre:**
Mısra: **3**
Damla damla.
3. Katre katre kanlu yâşuñ bir sanem zülfüñde gör
4. Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut

2. **katre katre:**
Mısra: **6**
Damla damla.
5. Şahum olalı çeşmüm peyk-i reh-i hayâlüñ
6. Bu katre katre eşküm belinde zenge beñzer

3. **katre katre:**
Mısra: **5**
Damla damla.
5. Bu katre katre eşküm her gün yoluñda galtân
6. Kapuñda dirlik ister gûyâ sipâh-zâde

4. **katre katre:**
Mısra: **4**
Damla damla.
3. Ermedüm Bahr-i Muhîtüñ gevher-i nâyâbına
4. Katre katre saymayınca gözlerüm deryâları

katre katre eşk:
1. **katre katre eşk:**
Mısra: **3**
Damla damla gözyaşı.
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

katreden deryâya varmak:
1. **katreden deryâya varmış:**
Mısra: **9**
Maddi alemden ilahi hakikate ulaşmak.
9. Ey Hayâlî katreden deryâya varmış ʿâşıkın
10. Bahr-i zehhârın benüm kimdür bilen pâyânumı

katre-i bârân:
1. **katre-i bârân:**
Mısra: **3**
yağmur damlası
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

2. **katre-i bârân:**
Mısra: **2**
yağmur damlası
1. Şâd olur dil tenüme çünki o peykân batar
2. Sebz olur hâk kaçan katre-i bârân batar

3. **katre-i bârân:**
Mısra: **4**
yağmur damlası
3. Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
4. Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile

katre-i eşk:
1. **katre-i eşküm:**
Mısra: **2**
Gözyaşı damlası.
1. Tâ ki gördüm bir nazar ol mâh-peyker dilberi
2. Oldu her bir katre-i eşküm saʿâdet ahteri

katre-i jâle:
1. **katre-i jâle:**
Mısra: **1**
Çiy damlası.||Gözyaşı.
1. Katre-i jâle ile lâleleri hâmûnuñ
2. Bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur Mecnûnuñ

katre-i kan:
1. **katre-i kanum:**
Mısra: **8**
Kan damlası.
7. Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
8. Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum

katre-i şebnem:
1. **katre-i şebnem:**
Mısra: **39**
çiğ damlası
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

katre-veş:
1. **katre-veş:**
Mısra: **5**
Damla gibi.
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

katreyi deryâ bilmek:
1. **katreyi deryâ bilirüz:**
Mısra: **4**
Damlayı derya bilmek.||Parçanın bütünden bir öz olduğunu bilmek.
3. Etmezüz peşşeye biz pîlden eksük nazarı
4. Zerreyi mihr görür katreyi deryâ bilirüz

kattâl:
1. **kattâl:**
Mısra: **10**
Katledici.||Şiirlerinden kan damlayan (Her daim sevgiliyi anlatma bağlamında).
9. Her tîg olamaz âyîne-i sûret-i merdân
10. Her şahsı Hayâlî gibi kattâl mı sanduñ

2. **kattâl:**
Mısra: **10**
Çok öldüren.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

kattâl esrâr:
1. **kattâl esrâr:**
Mısra: **8**
Öldürücü etkisi çok fazla olan esrar.||Bileni ölüme götüren gizli hikmetler ve manalar.
7. Cürʿadânuñdan Eneʾl-hakkuñ yesün Mansûr-vâr
8. Tekye-i Hakda bugün kattâl esrâr isteyen

kavlüñe sâdık olmak:
1. **kavlüñe sâdık ol:**
Mısra: **8**
Sözüne sadık kalmak, sözünde durmak.
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

kavm:
1. **kavmdan:***-dan*
Mısra: **2**
Millet, cemaat.
1. Fakr eli serverleri himmet çerâgın yakdılar
2. Şâhlar ol kavmdan devlet ocagın yakdılar

kavm-i bî-bedel:
1. **kavm-i bî-bedel:**
Mısra: **63**
Bedelsiz, benzeri görülmemiş kavim, cemaat.
63. Olmasa bu zümre-i ʿâli bu kavm-i bî-bedel
64. Dilde yâd olmazdı nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin

kavm-ı hac:
1. **kavm-ı hacdan:**
Mısra: **4**
Hac kabilesi.
3. Sensin ol kıble-i maksûd bulurlarsa seni
4. Kavm-ı Hacdan taleb-i Kaʿbe-i ʿUlyâ tükene

kavm-i Leylî:

1. **kavm-i leylî:**
Mısra: **1**
Leyla'nın kabilesi.
1. Kavm-i Leylî seng-i bî-dâd atdı Mecnûn üstüne
2. Ebr-i bârân-ı vefâ yagdurdı hâmûn üstüne

kavm-i Züleyhâ:
1. **kavm-i züleyhâ:**
Mısra: **5**
Züleyha kavmi.||Züleyha ile birlikte Hz. Yusuf'un güzelliğini temaşa edenler.
5. Hayretinden Yûsufuñ kavm-i Züleyhâ kesdi el
6. Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledüñ

kavse ermek:
1. **kavse ere:**
Mısra: **6**
Dokuzuncu burca ulaşmak.||Sevgilinin yay gibi olan kaşına erişmek.
5. Ebrûña gözüm yaşı nola olsa mukârin
6. Çün müşterî kavse ere ey meh şeref eyler

kavs-i kuzah:
1. **kavs-i kuzah:**
Mısra: **10**
Gökkuşağı
9. Bir yayını çeküpdür ʿaşkuñ Hayâlî ey meh
10. Kim oldu aña nisbet kavs-i kuzah kepâde

kavvâl-i dûn:
1. **kavvâl-i dûn:**
Mısra: **17**
Aşağılık, alçak laflar söyleyen.
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

kaya:
1. **kayasını:**-*sını*
Mısra: **6**
Taş.
5. Şîrîn gamında eyler idi KûhKen şikest
6. Mînâ-yi çarha atsa eger ol kayasını

kaya başı:
1. **kaya başında:**
Mısra: **2**
Kaya başı.||Ferhad'ın Şirin'e ulaşmak için deldiği dağ başı.
1. Görmedi hûn-ı dilüm yar eşigi taşında
2. Ne bilür derdümi Ferhâd kaya başında

kayd edinmek:
1. **kayd edinmez:**
Mısra: **9**
Bağlamak.
9. Kayd edinmez kendüye vâʿiz Hayâlî cenneti
10. ʿÂşık-ı âzâdedür neyler bir ayak bâgını

kayddan âzâde:
1. **kayddan âzâdeyüz:**
Mısra: **1**
Dünyaya bağlayan şeylerden uzak.
1. Kayddan âzâdeyüz kûy-ı ferâgat beklerüz
2. Nakd-i sabruñ genciyüz künc-i kanaʿat beklerüz

kayd-ı ʿâlem:
1. **kayd-ı ʿâlemden:**
Mısra: **9**
Dünya bağları.
9. Cânum alduñ kayd-ı ʿâlemden halâs etdüñ beni
10. Kanum içdi gözlerüñ verdüñ iki bîmâra su

kayd-i beden:
1. **kayd-i bedenden:**
Mısra: **11**
Vücut bağı.
11. Kılsun Hayâlî kayd-i bedenden dili halâs
12. Bir murg-ı zeyreküz nola kırsak duzagımuz

2. **kayd-ı bedenden:**
Mısra: **3**
Vücut bağı.
3. Kûyuña varmaga cân kayd-ı bedenden geçdi
4. Uçmaga kendüzünü murg-ı sebük-bâl etdi

kaygu:
1. **kaygu:**
Mısra: **1**
Kaygı, endişe.
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

kayı:
1. **kayıdur:**-*dur*
Mısra: **4**
Kaygı, endişe, tasa.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

kayırmak:
1. **kayırmaz:**-*maz*
Mısra: **7**
Kaygılanmak.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

2. **kayırdum:**-*dum*
Mısra: **1**
İlgilenip korumak, gözetmek, himaye etmek, tarafını tutup arka çıkmak.
1. Seg-i kûyuñ kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
2. Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm

Kays:
1. **kays:**
Mısra: **7**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

2. **kays:**
Mısra: **7**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
7. Kays eyledi hayâline göz merdümünde cây
8. Gördü karâr-ı Leylîyi kim kara evdedür

3. **kaysa:**-*a*
Mısra: **7**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.

7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

4. **kays:**
Mısra: **3**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
3. Kays bir dîvâne-i bî-kayd imiş lîkin bizüm
4. ʿÂleme sît ü sadâ salmış durur zencîrimüz

5. **kaysı:**-*ı*
Mısra: **6**
Mecnun
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

6. **kays:**
Mısra: **3**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
3. Zîbâ degül mi kulleye Ferhâd deşte Kays
4. ʿUşşâkuñ atmaya kati yabana yolların

7. **kaysa:**-*a*
Mısra: **8**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
7. Derd-i Leylî hem-demiyken yalıñuz kalduñ deyu
8. Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

8. **kays:**
Mısra: **4**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun.
3. Serve yol mudur alup murg âşiyânın başına
4. Kendüyi râh-ı vefâda Kays ile akrân ede

Kays ile Ferhâd:
1. **kays ile ferhâd:**
Mısra: **2**
Mecnun ile Ferhad.
1. Ey dil ol lâle-ruhuñ tendeki dâgın yakasın
2. Dilerin Kays ile Ferhâd çerâgın yakasın

2. **kays ile ferhâda:**
Mısra: **7**
Mecnun ile Ferhad.
7. Olmuşam Kays ile Ferhâda muʿâdil ammâ
8. ʿAşk eli beglerinüñ sancaâı mahlûl olmaz

Kays ile Vâmık:
1. **kays ile vâmık:**
Mısra: **17**
Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Mecnun ve Vamık ile Azra hikayesinin erkek kahramanı Vamık.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

Kays-i ʿâmirî:
1. **kays-i ʿâmirî:**
Mısra: **3**
Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı.
3. Deşt-i belâda cân vereli Kays-i ʿÂmirî
4. Her şeb beyâz-ı subhdan aña kefen gelür

Kays-ı nazar-bâz:
1. **kays-ı nazar-bâza:**
Mısra: **5**
Neşe ile bakan Kays.||Mecnun.
5. Âferin Kays-ı nazar-bâza ki cânânesinin
6. Göz karasını ezip çehresine hâl etdi

kaz:
1. **kazı:**-*ı*
Mısra: **6**
Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

kazâ:
1. **kazâya:**-*ya*
Mısra: **45**
Allah'ın takdirinin oluşması, kader, alın yazısı.
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

2. **kazâ:**
Mısra: **23**
Ar. Allah'ın takdirinin oluşması.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

3. **kaza:**
Mısra: **3**
Allah'ın takdirinin oluşması, kader, alın yazısı.
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

4. **kazâ:**
Mısra: **1**
Allah'ın takdirinin oluşması, kader, alın yazısı.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

5. **kazâ:**
Mısra: **7**
Allah'ın takdirinin oluşması, kader, alın yazısı.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkâşına

6. **kazâ:**
Mısra: **5**
Allah'ın takdiri.
5. Öldügümde âb u hâküm kısmet etdükde kazâ
6. Umaram yaşum düşe ol serv-kaddüñ pâyına

kazâ çevgânı:
1. **kazâ çevgânına:**
Mısra: **4**
Kader değneği.||Kader.
3. Bu gün şevkiyle bir hurşîd-rûyuñ meh gibi başın
4. Kazâ çevgânına top eyleyen ser-bâzdur göñlüm

kazâ eli:
1. **kazâ elinde:**
Mısra: **9**
Hakimiyet eli.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

kâzî:

1. **kâzîler:**-*ler*
Mısra: **8**
Hakim, suçluyu ve suçsuzu ayırıp şeriatla hükmeden hakim.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

kazımak

1. **kazıyup:**-*yup*
Mısra: **9**
İzi kalmayacak şekilde çıkarmak, ne varsa alıp atmak
9. Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
10. Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi

kâzi ʿasker:
1. **kâzi ʿasker:**
Mısra: **5**
İlmiye sınıfının yüksek derecesinde bulunan devlet görevlisi.||Kazasker.
5. Kâzi ʿasker oldu gül şâhîna nevrûz-ı şerîf
6. Gece gündüz geldiler aña berâber durdular

kazınmak:
1. **kazındı:**-*dı*
Mısra: **9**
Çizilmek.
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

kebâb:
1. **kebâb:**
Mısra: **2**
Ateşe karşı kızartılmış et.||Gönül.
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

kebâb olmak:
1. **kebâb olaydı:**
Mısra: **2**
Yanmak.||Aşığın kavurucu ateşi karşısında yok olma durumu.
1. Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
2. Kuşlar kebâb olaydı başındaâı yuvada

kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül:
1. **kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül:**
Mısra: **1**
Sevgilinin aşkının ateşiyle yanıp tutuşan.
1. Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
2. Be yana yana hey miskîn nedür hâlüñ kül olmuşsın

kebkeb:
1. **kebkebini:**-*ini*
Mısra: **2**
Ökçe.
1. Hurşîd-i saʿâdet kime nûrun tuhaf eyler
2. Her kebkebini kevkeb-i baht u şeref eyler

2. **kebkebüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Ökçe.
5. Yerler yüzünde naʿlçe vü kebkebüñ izin
6. Göklerde mâh-ı nevle süreyyâya vermezin

3. **kebkeb:**
Mısra: **7**
Ökçe.
7. Mûzeñde naʿlçeñle kebkeb degül görünen
8. Mâh-ı nev ile düşdü ayaguña sitâre

kebkeb-i mûze:
1. **kebkeb-i mûzeñ:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Çizmesinin çıkardığı sesler. (Sevgilinin yürümesi bağlamında ökçesinin bıraktığı izleri ile yıldız paralelliği).
7. Her nücûmu bagrına basmazdı ger yerde senüñ
8. Kebkeb-i mûzeñ görüp reşk etmeseydi âsumân

kebkeb nakşı:
1. **kebkebüñ nakşın:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Ayak izi.
5. Çün etdüñ kebkebüñ nakşın süreyyâ hâkde yeryer
6. Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak

2. **kebkebüñ nakşını:**
Mısra: **14**
(Sevgilinin) Ayak izi. (Sevgilinin ayakkabısı altında olan çivi izlerinin aşığın göğsüne damga biçiminde işlenmesi bağlamında).
13. Ermesin menzil-i maksûda Hayâlî ey mâh
14. Kebkebüñ nakşını görmezse Süreyyâ yerine

kebk-i derî:
1. **kebk-i derî:**
Mısra: **33**
Dağ kekliği.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

2. **kebk-i derî:**
Mısra: **8**
Yeşillik kekliği
7. Deşti bahr eyleyicek hûn-ı dilüm pâyında
8. Saña göstermedi mi kebk-i derî kanumdan

kebk-i kühsâr:
1. **kebk-i kühsâr:**
Mısra: **2**
Dağ kekliği.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

2. **kebk-i kühsâra:**
Mısra: **6**
Dağ kekliği.||Sevgili.
5. ʿÂşık belâya kâil bülbül figâna mâʾil
6. Olmuş nasib hande her kebk-i kühsâra

3. **kebk-i kühsârı:**
Mısra: **9**
Dağ kekliği.
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

kebk-veş:
1. **kebk-veş:**
Mısra: **3**
Keklik gibi.

3. Kebk-veş reftâr ilen gönlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

kebûd etmek:
1. **kebûd etdi:**
Mısra: **5**
(Rengini) Koyu maviye döndürmek. (Taş ile dövünmek sonucunda morartmak, çiçeklerin açması bağlamında).
5. Sahrâlar etdi taşlar ile sînesin kebûd
6. Hecrüñde sandılar anı yârân benefşelik

kebûdî çâdır:
1. **kebûdî çâdır:**
Mısra: **7**
Mavi çadır.
7. Kebûdî çâdır içinde sipihr-i şuʿbede-bâz
8. Hezâr sûret ile ʿarz eyledi eşkâl

kebûter:
1. **kebûteri:***-i*
Mısra: **2**
Güvercin
1. Çün sen saçı hümânuñ eşiginde gördüler
2. Meh-pâreler kebûteri gökden uçurdular

2. **kebûterdür:***-dür*
Mısra: **3**
Güvercin
3. Bir kebûterdür hayâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
4. Eşk-i sîmînüñden ayagına halhal eyledüñ

3. **kebûter:**
Mısra: **3**
Güvercin
3. Kebûter gibi göklerde uçarsa ol hümâ-talʿât
4. Bihamdillah ki şehbâz-ı felek-pervâzdur gönlüm

4. **kebûterden:***-den*
Mısra: **7**
Güvercin
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

5. **kebûterüñ:***-üñ*
Mısra: **8**
Güvercin
7. Firâk-nâme-i derdim cenâhına ericek
8. Kebûterüñ gözüñe bagrı kanı gelmedi mi

kebûter-hâne:
1. **kebûter-hâne:**
Mısra: **9**
Güvercinlik.
9. Ey Hayâlî bir kebûter-hâne imiş kûy-ı ʿaşk
10. Her dil-i âvârenüñ gökde uçanın yıkdılar

keçkül edinmek:
1. **keçkül edinüp:**
Mısra: **37**
Dilenci tasını ele almak.
37. Mâh-ı nev ʿaksini keçkül edinüp deryâlar
38. Oldu kapuñda gedâ lücce-i ʿummân-şekil

keçkûl etmek:
1. **keçkûl edüp:**
Mısra: **39**
Dilenci tasını ele almak.
39. Âşiyân-ı bülbülü deryûzeye keçkûl edüp
40. Cerr içün dergâhuña geldi kalender-vâr gül

kec-revligi koymak:
1. **kec-revligi ko:**
Mısra: **7**
Sağa sola gitmeyi bir tarafa bırakmak.
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

keder vermek:
1. **keder verdüm:**
Mısra: **5**
Kederlendirmek.
5. Ter etdüm çeşme-i hurşîdi ʿummâna keder verdüm
6. Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum

kef:
1. **kefimüzde:***-imüzde*
Mısra: **7**
Avuç, avuç içi.
7. Yog iken dest kefimüzde durur mühr-i kabûl
8. Devleti zîr-i kadem kılmış iken bî-pâyuz

kef geçmek:
1. **kef geçdi:**
Mısra: **2**
Tükenmek, bitmek, güçsüz kalmak.
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

kefen:
1. **kefen:**
Mısra: **4**
Kefen. (Gökyüzündeki aydınlık bağlamında).
3. Deşt-i belâda cân vereli Kays-i ʿÂmirî
4. Her şeb beyâz-ı subhdan aña kefen gelür

2. **kefen:**
Mısra: **8**
Ölüye sarılan bez
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

3. **kefen:**
Mısra: **8**
Ölüye sarılan bez
7. Kimseye gösterme dâg-ı hasretin cânânımuñ
8. Öldügümde ey kefen eyle baña settârlık

4. **kefen:**
Mısra: **5**
Ölüye sarılan bez
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

5. **kefen:**
Mısra: **5**
Kefen. (Değersizlik bağlamında).
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

6. **kefende:***-de*
Mısra: **5**
Ölüye sarılan bez
5. Şehîd-i ʿaşkdur kanlu kefende
6. Baña her lâle-i sahrâ-yi Leylî

kefen olmak:
1. **kefen olmakdan:**
Mısra: **5**
Ölmek.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

kefenden geçmek:
1. **kefenden gec:**
Mısra: **2**
Şehit olunduğunda kefensiz, üzerindeki elbiseler ile gömülmek
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

kef-i Cibrîl:
1. **kef-i cibrîlde:**
Mısra: **4**
Cebrail'in avucu.
3. Katre katre kanlu yâşuñ bir sanem zülfüñde gör
4. Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut

kef-i deryâ-nişân:
1. **kef-i deryâ-nişâna:**
Mısra: **40**
Deniz üstünde duran köpük.
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

kef-i gül:
1. **kef-i gülde:**
Mısra: **4**
Gülün eli.||Gülün içi.
3. Bildi bülbül kimüñ helâkidür
4. Kef-i gülde görünce kan gonca

kefîl olmak:
1. **kefîl oldu:**
Mısra: **8**
Verdiği sözü yerine getirmeyenin bütün sorumluluğunu üzerine alan kimse, Kefalet eden.
7. Tîrini buldum harîm-i sînede habs eyledüm
8. Oldu peykân-ı ciger-dûzu aña yarar kefîl

kefine direm koymak:
1. **kefine direm korsa:**
Mısra: **8**
Avucuna para koymak.
7. Dögünsem nola taşlarla bugün ol Yûsuf-ı hüsnüñ
8. Kefine kim direm korsa terâzû-vâr mâʾildür

kefüñ deryâsınuñ emvâcı:
1. **kefüñ deryâsınuñ emvâcı:**
Mısra: **33**
El deryasının dalgaları.
33. Kefüñ deryâsınuñ emvâcı erdi çarh-ı gerdûna
34. Ne gam bahr-i muhîtüñ reşkden var ise buhrânı

kehel:
1. **kehel:**
Mısra: **6**
Tembel.
5. Basmak tarîk-i ʿaşka kadem eksügüñ degül
6. Sofî bu yolda katı kehel bilürem seni

kejdüm:
1. **kejdümdür:***-dür*
Mısra: **8**
Akrep. (Burç bağlamında).
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

kelâm:
1. **kelâm:**
Mısra: **11**
Söz
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

2. **kelâmum:***-um*
Mısra: **41**
Söz
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

3. **kelâmı:***-ı*
Mısra: **35**
Söz, kavl.||Şiir.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

4. **kelâmın:***-ın*
Mısra: **50**
Söz, kavl.||Şiir.
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

5. **kelâmını:***-ı, -n, -ı*
Mısra: **9**
Söz, kavl.||Şiir.
9. Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını
10. Gülzâr-ı kâʾinâtı suvarmaga saldılar

6. **kelâmum:***-um*
Mısra: **1**
Söz, kavl.||Şiir.
1. Kelâmum ehl-i derdüñ dâʾimâ vird-i zebânıdur
2. Mahabbet ʿâleminüñ her sözüm bir dâsitânıdur

7. **kelâmuñı:***-uñ, -ı*
Mısra: **7**
Söz
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

8. **kelâmuñ:***-uñ*
Mısra: **10**
Söz, kavl.||Şiir.
9. Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınuñ
10. Tarz-ı Husrevden kelâmuñ sûzi-nâk olmak gerek

9. **kelâm:**
Mısra: **11**
Söz
11. Kelâm gibi bülend ü hüner gibi hoş-hâl
12. Kerem gibi güzelem baht gibi handânem

kelâm etmek:
1. **kelâm et:**
Mısra: **7**
Konuşmak.
7. Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
8. Yoluñ düşerse varursañ mezâr-ı Mecnûna

kelâma gelmek:
1. **kelâma gelmege:**
Mısra: **10**
Konuşmaya başlamak.
9. Firâkuñ acısın añdukda der Hayâlî gazel
10. Kelâma gelmege tûtî egerçi kand gerek

kelâm-ı sükkerîn:
1. **kelâm-ı sükkerîn:**
Mısra: **60**
Sözleri şeker tadında olanlar.
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

kelâmullah-ı nâtık olmak:
1. **kelâmullah-ı nâtık olalı:**
Mısra: **9**
Allah kelamını konuşan olmak.
9. Ey Hayâlî biz Kelâmullah-ı nâtık olalı
10. On sekiz bin ʿâlem olmuşdur bizüm tefsîrimüz

kelb:
1. **kelbinüñ:***-inüñ*
Mısra: **6**
Köpek.||Rakip.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

kelle:
1. **kellesi:***-si*
Mısra: **31**
Baş, kafa
31. Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
32. Beñzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

2. **kellesinde:***-sinde*
Mısra: **6**
Baş, başın tepesi.
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

3. **kelleler:***-ler*
Mısra: **10**
Baş.||Aşıkların başı.
9. Hayâlî bezm müyesser olur ol âfetle
10. Olursa şâm-ı firâkında kelleler kandîl

kelle-i bî-devlet:
1. **kelle-i bî-devletümde:**
Mısra: **8**
Mutluluk görmeyen baş.
7. Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
8. Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var

kelle-i hasm:
1. **kelle-i hasm:**
Mısra: **39**
Düşman kellesi.
39. Top olursa önüñde kelle-i hasm
40. Rifʿate erdi aldı meydânı

kelle-i Mansûr:
1. **kelle-i mansûrdan:**
Mısra: **7**
Hallac-ı Mansur'un başı.
7. Nice yüzbiñ kelle-i Mansûrdan kandîli var
8. Çarh ile encüm olamaz hem-ser-i eyvân-ı şerʿ

kelle-i Mecnûn:
1. **kelle-i mecnûn:**
Mısra: **4**
Mecnun'un başı.
3. Dâne edinsün şirâr-ı nâr-ı âhum yanmasun
4. Kelle-i Mecnûn semender murguna meʾvâ gerek

kelle-i ʿuşşâk:
1. **kelle-i ʿuşşâk:**
Mısra: **9**
Aşıkların başı.
9. Zülfüñ kılalı kelle-i ʿuşşâk ile oyun
10. Şermende oldu kûy ile çevgân girih girih

2. **kelle-i ʿuşşâk:**
Mısra: **5**
Aşıkların başı.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

3. **kelle-i ʿuşşâkdur:**
Mısra: **4**
Aşıkların başı.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

kem:
1. **kem:**
Mısra: **62**
Az, eksik
61. Hîç tâc-ı Kubâda beñzeye mi
62. Kem bahâ bir külâh-ı bârânî

2. **kem:**
Mısra: **7**
Az, eksik
7. Kem habâbın bâdenüñ vermez Ferîdûn tâcına
8. Gûşe-i kûy-ı harâbât içre bir evgâr mest

3. **kemdir:***-dir*
Mısra: **3**
Az, eksik
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

4. **kem:**
Mısra: **6**
Değersiz, sıradan.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

5. **kem:**
Mısra: **4**
Az, eksik
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

6. **kem:**
Mısra: **9**
Az, eksik
9. Ölüden kem degülsin sen dahi cûş u hurûş eyle
10. Hayâlî zinde-dil ol geldi ʿayş u nûş devrânı

kem görmek:
1. **kem gördüğüñ:**
Mısra: **10**
Hakir, küçük görmek.
9. Menʿ etme şekkerüñi Hayâlîden ey sanem
10. Kem gördüğüñ herîf bu gün sükkerî geçer

kemâhî bilmek:
1. **kemâhî bilmege:**
Mısra: **53**
Olduğu gibi bilmek, anlamak.
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

kemâl:
1. **kemâl:**
Mısra: **10**
Erginilik, olgunluk, pişkinlik.
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

2. **kemâlüñdür:***-üñ, -dür*
Mısra: **39**
Kemaleddin İsfahani. İranlı bir şair.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

3. **kemâl:**
Mısra: **64**
Kemaleddin İsfahani. İranlı bir şair.
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

4. **kemâlin:***-in*
Mısra: **9**
Erginilik, olgunluk, pişkinlik.
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

5. **kemâliyle:***-iyle*
Mısra: **9**
olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en yüksek değer, mükemmellik
9. ʿAks-i dildârı kemâliyle Hayâlî görmedi
10. Gerçi kim âyîneler düzdü hıred idrâkden

6. **kemâlini:***-ini*
Mısra: **10**
Erginilik, olgunluk, pişkinlik.
9. Nazmın Hayâlî tutsa süreyyâ berâberi
10. Anuñ dahi hayâlîni belki kemâlini

kemâle ergürmek:
1. **kemâle ergüreli:**
Mısra: **1**
Olgunluğa erişmek.
1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

kemâl-i hüsn:
1. **kemâl-i hüsn:**
Mısra: **13**
Güzelliğin büyüklüğü.
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

2. **kemâl-i hüsnümü:**
Mısra: **9**
Güzelliğin büyüklüğü.
9. Ben kemâl-i hüsnümü bir gün saña ʿarz eylesem
10. Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

Kemâl-i İsfahânî:
1. **kemâl-i ısfahânî:**
Mısra: **49**
Şiirlerinde, ancak iki defa okunduğu takdirde anlaşılabilen ince manalara yer verdiği için kendisine "Hallâku'l-meânî" unvanı verilen İranlı şair.
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

2. **kemâl-i ısfahânî:**
Mısra: **49**
Şiirlerinde, ancak iki defa okunduğu takdirde anlaşılabilen ince manalara yer verdiği için kendisine "Hallâku'l-meânî" unvanı verilen İranlı şair.
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

kemâl-i nazm:
1. **kemâl-i nazm:**
Mısra: **36**
Şiirde olgunluğa ulaşma. Her yönüyle kamil şiir söyleme.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

kemâle ermek:
1. **kemâline erer:**
Mısra: **3**
Olgunluğa erişmek.
3. Bâr-ı ümîd ʿaşk ile erer kemâline
4. Gün pertevini görmeyicek mîve hâm olur

kemân:
1. **kemânından:***-ı, -n, -dan*
Mısra: **18**
Yay
17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

2. **kemân:**
Mısra: **10**
Yay.
9. Meydân-ı Hakda çekdi kemân-ı mahabbeti
10. Hallâcdur Hayâlî benümle kemân atar

3. **kemânum:***-um*
Mısra: **5**
Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk.
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

4. **kemânın:***-ın*
Mısra: **1**
Kavis, yay||Kaş.

1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

5. **kemândur:**-*dur*
Mısra: **6**
Yay
5. Hilâli çarhda gördüñ ne sanduñ ey müneccim sen
6. Havâdis okların atmaga dünyâya kemândur bu

6. **kemânı:**-*ı*
Mısra: **1**
Yay biçiminde - Sevgilinin kaşları için kullanılmıştır-
1. Kemân-ı Rüstemî kaşuñ kemânı gelmedi mi
2. Çekenler anı cihân pehlevânı gelmedi mi

7. **kemân:**
Mısra: **5**
yay
5. Çek ileri kemân gibi ey lutf-ı Şeh beni
6. Tîrem cihân şikârına tîr-keşdeyin dahi

kemân-ebrû:
1. **kemân-ebrû:**
Mısra: **1**
Keman kaşlı.
1. Ol kemân-ebrû gazâl-i mihri nahcîr eyledi
2. Şaʿşaʿa sanur gören cismini pür-tîr eyledi

2. **kemân-ebrûları:**
Mısra: **8**
Yay biçiminde olan kaş.
7. Bu hâkî tenden eylerdi güzer cân
8. Kemân-ebrûları anı oyalar

3. **kemân-ebrû:**
Mısra: **37**
keman kaşlı, yay gibi kaşları olan.
37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

4. **kemân-ebrû:**
Mısra: **5**
keman kaşlı, yay gibi kaşları olan.
5. Ger dile bir nâvek ursa ol kemân-ebrû sakın
6. Zahm tîrin görmesün bagruñda kanun duymasun

kemân etmek:
1. **kemân edeli:**
Mısra: **5**
Yay gibi kavisli bir duruma sokmak.
5. Kaddüm büküp kemân edeli cevr-i rûzigâr
6. Deşt-i belâda sanma beni bî-keş-â-keşin

2. **kemân etsün:**
Mısra: **12**
Yay şekline sokmak, iki büklüm yapmak.
11. Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
12. İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün

kemân olmak:
1. **kemân oldu:**
Mısra: **9**
Yay olmak.||Ok atıcı konumunda bulunmak.
9. Kazâ elinde kemân oldu çarh-ı ham-kâmet
10. Ecel okuyla bizi etmek içün ehl-i kubûr

kemân-ebrû nigâr:
1. **kemân-ebrû nigâr:**
Mısra: **2**
Yay gibi kaşları olan güzel.
1. Şu karşudan gelen dilber be-gâyet gamze-gâr ancak
2. O fitne-çeşm-i ʿâşık-küş kemân-ebrû nigâr ancak

kemân-ı ʿaşk:
1. **kemân-ı ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk yayı.
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

2. **kemân-ı ʿaşkı:**
Mısra: **37**
Aşk yayı.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

kemân-ı mahabbet:
1. **kemân-ı mahabbeti:**
Mısra: **9**
Aşk yayı.
9. Meydân-ı Hakda çekdi kemân-ı mahabbeti
10. Hallâcdur Hayâlî benümle kemân atar

kemân-ı Rüstem:
1. **kemân-ı rüstemʾe:**
Mısra: **5**
(Zaloğlu) Rüstem'in yayı (Rüstem: Şeh-nâme'de Zâl'ın dillere destan kahramanlıklarıyla anılan oğlu).
5. Taʿne okların atar kaşuñ kemân-ı Rüstemʾe
6. Kirpigüñe hançer-i Söhrâb beñzer beñzemez

2. **kemân-ı rüstemî:**
Mısra: **1**
(Zaloğlu) Rüstem'in yayı (Rüstem: Şeh-nâme'de Zâl'ın dillere destan kahramanlıklarıyla anılan oğlu).
1. Kemân-ı Rüstemî kaşuñ kemânı gelmedi mi
2. Çekenler anı cihân pehlevânı gelmedi mi

kemân-ı Rüstem-i Destân:
1. **kemân-ı rüstem-i destâna:**
Mısra: **10**
Rüstem'in hilekar, öldürücü yayı.
9. Ururken hânçer-i Behrâmdan dem
10. Kemân-ı Rüstem-i Destâna beñzer

kemend:
1. **kemend:**
Mısra: **1**
İp, bağ (sevgilinin saçı bağlamında)
1. Nigâr zülfü benüm boynuma kemend gerek
2. Şu kimse kim ola dîvâne aña bend gerek

2. **kemend:**
Mısra: **4**
Bir cismi çekmek amacıyla atılan kalın ip.||Sevgilinin kıvrımlı saçı.
3. Çeşmüñ kimi yıkarsa çemege bende anı
4. Almış kemend eline gîsûlaruñ kafâda

kemend atmak:

1. **kemend atmışdur:**
Mısra: **4**
Bir cismi çekmek amacıyla atılan kalın ip.
3. Zülf-i pûrçînüñ meh-i ruhsâruñ üzre göreli
4. Dûd-ı âhum mihr-i ʿâlem-tâba atmışdur kemend

kemend eylemek:
1. **kemend eyledi:**
Mısra: **5**
Yakalayıp kendi tarafına çekmek için kullanılan ip. (Sevgilinin saçları bağlamında).
5. Eyledi ʿayyâr-ı ahâlüñ zülf-i müşgînüñ kemend
6. Gözlerüñ şehbâzınuñ ebrûlarından şeh-peri

kemend-i dûd-ı âh:
1. **kemend-i dûd-ı âhum:**
Mısra: **2**
Ah dumanının ipi.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

kemend-i sayd-ı Behrâmî:
1. **kemend-i sayd-ı behrâmî:**
Mısra: **24**
İran hükümdarlarından Behram'ın avlanırken kullandığı kement, uzun ip.
23. Saña gîsûy u şâhidle olupdur nagme-i mutrib
24. Kemend-i sayd-ı Behrâmî sadâ-yi kûs-ı Hâkânî

kemend-i zülf:
1. **kemend-i zülfünüñ:**
Mısra: **9**
sevgilinin saçının bağı
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

kemer:
1. **kemerde:***-de*
Mısra: **36**
Far. 1. Bel kuşağı 2. Kavis şeklinde olan bina. 3. Bel, meyan dağ beli.
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

kemer-i himmet:
1. **kemer-i himmeti:**
Mısra: **7**
Gayret ve azim kemeri.
7. Kemer-i himmeti baglan belüñe yüz yere ur
8. Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle

kemer-i Keyhusrev:
1. **kemer-i keyhusrev:**
Mısra: **2**
Keyhüsrev'in kemeri.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

2. **kemer-i keyhusrev:**
Mısra: **2**
Keyhüsrev'in kemeri.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

kem-himmet olmak:
1. **kem-himmet olma:**
Mısra: **3**
Gayretsiz olmak, çaba göstermemek.
3. Bir tavâşîden göñül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

kemîn:
1. **kemînüñ:***-üñ*
Mısra: **4**
(Fa.) Pusu.
3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

kemîn eylemek:
1. **kemîn eyler:**
Mısra: **30**
Pusu kurmak.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

kemîne çâker:
1. **kemîne çâkerin:**
Mısra: **16**
Aciz kul.
15. Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Süleymân Şâh kim
16. Bir kemîne çâkerin Cemşîd ü Hâkân eyledi

kemîne derbân:
1. **kemîne derbânı:**
Mısra: **20**
Aciz kapıcısı.
19. Gele çini getirmege Fagfûr
20. Haber etse kemîne derbânı

kemîne kul:
1. **kemîne kullarıdur:**
Mısra: **26**
Hakir, aciz kul.
25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

kemter:
1. **kemter:**
Mısra: **4**
Küçük.
3. Gâh olur perr-i mekesdür sâye-bân-ı haşmetüm
4. Gâh olur eflâkdür kemter otag-ı meclisüm

kemter gedâ:
1. **kemter gedâ:**
Mısra: **11**
pek zavallı dilenci/fakir
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

kemter kul:
1. **kemter kuluñ:**
Mısra: **28**
Aciz kul.
27. Yahud Dârây-i Efrîdûn-nesebsin
28. Ki her kemter kuluñ sultâna beñzer

kemterîn şirâr:
1. **kemterîn şirâr:**
Mısra: **6**
Küçük kıvılcım.

5. Yakmaga tâk-ı çarhı âhumdan
6. Bes durur kemterîn şirâr sakın

kenâr:
1. **kenârumuz:**-*umuz*
Mısra: **10**
Far. Kıyı, sahil.
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

2. **kenâra:**-*a*
Mısra: **8**
Far. Kıyı, sahil.
7. Yâd-ı miyânuñ ile yaşum cihânı tutdu
8. Deryâ-yi ʿaşka düşdüm hergiz kenâra yer yok

3. **kenârumdur:**-*umdur*
Mısra: **8**
Kıyı, kolayca ulaşılabilen yer.
7. Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
8. Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm

4. **kenârında:**-*ında*
Mısra: **6**
Far. Kıyı, sahil.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

5. **kenâruma:**-*uma*
Mısra: **4**
Kıyı, sahil.||Yan.
3. Her şeb felekde mevclerüm ʿaksidür şafak
4. Gelme sakın kenâruma deryâ-yi âteşin

kenâr etmek:
1. **kenâr etmek:**
Mısra: **7**
Seyretmek, izlemek.
7. Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dil-ârâyı
8. Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânuñ

kenâr tutmak:
1. **kenâr tutdu:**
Mısra: **4**
Bir kenara sığınmak.
3. Tûfân-ı eşkümi göricek telh-kâm olup
4. Her bahr tutdu vâdî-i hayretde bir kenâr

kenâra karşu urmak:
1. **kenâra karşu urur:**
Mısra: **8**
Kıyıya vurmak.
7. Edüp Muhît-i aʿzam emvâcın âşikâra
8. Tenler sefînesini urur kenâra karşu

kenâra varamamak:
1. **kenâra varımaz:**
Mısra: **33**
Kıyıya ulaşmak.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

kenâr-ı ʿâlem-i gabrâ:
1. **kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya:**
Mısra: **7**
Yeryüzü sahili.
7. Ya kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya emr-i Hak ile
8. Yûnus-ı izzet getirmiş mâhi-i ʿummân mısın

kenâr-ı cûy-ı eşk:
1. **kenâr-ı cûy-ı eşkümde:**
Mısra: **7**
Gözyaşı selinin kıyısı.
7. Kenâr-ı cûy-ı eşkümde nice bu çeşm-i pür-hûnum
8. Hayâlüñ şâhınuñ ey lâle-ruh gül-gûn otagıdur

kenâr-ı hayr:
1. **kenâr-ı hayrdan:**
Mısra: **16**
Hayır, iyilik, güzellik kenarı.||İyi, güzel işler yapma.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

kenâr-ı serv:
1. **kenâr-ı servde:**
Mısra: **19**
Servin kenarında. (Gülün servi ağacına dolanması bağlamında).
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

kendi:
1. **kendin:**-*n*
Mısra: **1**
Kişinin öz varlığı, zâtı.
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

2. **kendin:**-*n*
Mısra: **5**
Kendi
5. Demi nakd eyleyüp misk-i Huten kendin gelüp aña
6. Ala bûy-ı mahabbet turra-i ʿanber-feşânından

3. **kendi:**
Mısra: **5**
Kendi
5. Kendi göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
6. Nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara

kendin bilmek:
1. **kendin bilmesün:**
Mısra: **2**
Kendini tanımak, farkında olmak.
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

kendü:
1. **kendüsinden:**-*sinden*
Mısra: **2**
Kendi.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **kendü:**
Mısra: **18**
Kendi.
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

3. **kendü:**
Mısra: **17**
Kendi.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

4. **kendü:**
Mısra: **3**
Zatıyla ilgili, kendi.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

5. **kendüñe:**-*ñe*
Mısra: **5**
Kendi.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

6. **kendüñi:**-*ñi*
Mısra: **18**
Kendi.
17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

7. **kendüye:**-*ye*
Mısra: **21**
Kendi.
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

8. **kendü:**
Mısra: **2**
Zatıyla ilgili, kendi.
1. Bir Hayâlî-zâde bendeñ vardur ey Şah-ı Kerîm
2. Añası Hak rahmetinde kendü kalmışdur yetîm

<u>kendü ahvâli:</u>
1. **kendü ahvâline:**
Mısra: **36**
Kendi hali.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

<u>kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr:</u>
1. **kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr:**
Mısra: **6**
Kendi ayağıyla tuzağa düşmüş av.
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

<u>kendü başına:</u>
1. **kendü başına:**
Mısra: **7**
Bir başına.
7. Kanlar yudar dili göreli kendü başına
8. Dâg-ı belâñı ʿâşık-ı mehcûrdan beden

<u>kendü kanından elin yumak:</u>
1. **kendü kanından elin yur:**
Mısra: **6**
Hallac-ı Mansur gibi kendi kanıyla abdest alıp temizlenmek.||Kendi işini kendisi görmek.
5. Eger hurşîdi Cibrîl âfitâbe ilte red eyler
6. Şu kim Mansûr-ı ʿaşk olup elin yur kendü kanından

<u>kendü kendün pârelemek:</u>
1. **kendü kendün pâreler:**
Mısra: **6**
Kendi kendini parçalamak.
5. Gördüler nâlân hezârân bülbülüñ var reşkden
6. Jâle dendânıyla güller kendü kendün pâreler

<u>kendü metâʿına dellâl:</u>
1. **kendü metâʿına dellâl:**
Mısra: **46**
Kendi mülküne deliller getirme.
45. Hayâlî sözlerüñi vasf kılma hâce olan
46. Revâ degül kʾola kendü metâʿına dellâl

<u>kendü nûru:</u>
1. **kendü nûruñla:**
Mısra: **4**
Kendi, öz ışığı.
3. Bakma hurşîd eline zerre gibi ey şeydâ
4. Kendü nûruñla beden zulmetini nûr eyle

<u>kendini çekmek:</u>
1. **kendüm çeküp:**
Mısra: **5**
Geriye çekilmek, uzaklaşmak.
5. Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
6. Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum

<u>kendini yitürmek:</u>
1. **kendüm yitürdüm:**
Mısra: **5**
Kendini yitirmek, aklını kaybetmek.
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

<u>kendüni un etmek:</u>
1. **kendümi un ederem:**
Mısra: **6**
Öze kavuşmak, kendini arıtmak.
5. Göreli dâne-i hâlüñ ele alup iki taş
6. Âsiyâ-veş döge döge ederem kendümi un

<u>kendün bilen:</u>
1. **kendün bilenden:**
Mısra: **10**
Kendini bilmek.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

<u>kendün bırakmak:</u>
1. **kendün bırakdı:**
Mısra: **3**
Kendini bırakmak, koyuvermek.
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

<u>kendüsi:</u>
1. **kendüsine:**-*n, -e*
Mısra: **32**
Kendi, kendisi.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

<u>kendüye:</u>
1. **kendüye:**
Mısra: **6**
kendine

5. Nâr-ı gamla dûd-ı âhı sâyesinde nûr olan
6. Âfitâbı kendüye şemʿ-i şebistân istemez

kendüyi fânî etmek:
1. **kendüyi fânî etmeyenler:**
Mısra: **5**
Kendini yok etmek.
5. ʿAşkınuñ yolunda fânî etmeyenler kendüyi
6. Kaçdı ʿömr ü sermedîden devlet-i câvîdden

kendüyi yüksek tutmak:
1. **kendüyi yüksek tutar:**
Mısra: **2**
Kendini pek yüksek tutmak, üstün görmek.
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

kendüyi yüksekde koymak:
1. **kendüyi yüksekde kor:**
Mısra: **3**
Kendini ağırdan satmak, kendini yüksek görmek.
3. Vermez selâm kendüyi yüksekde kor geçer
4. Ol serv-kâmeti nice ser-keş denilmesün

kenef eylemek:
1. **kenef eyler:**
Mısra: **4**
Sığınılacak yer haline getirmek.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

keʾn-nakşı fiʾl-mâ:
1. **keʾn-nakşı fiʾl-mâ:**
Mısra: **12**
Su üzerindeki nakış.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

kenz-i lâ-yüfnâya:
1. **kenz-i lâ-yüfnâya:**
Mısra: **77**
Tükenmez hazine.
77. Mülk-i nazmuñ kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
78. Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn

kepâde:
1. **kepâde:**
Mısra: **12**
Ok atma taliminde kullanılan yay.
11. Dedüm gama Hayâlî ham-kad elüñde mi
12. Dedi koluma ancılayın bir kepâde yok

2. **kepâde:**
Mısra: **10**
Ok atma taliminde kullanılan yay.
9. Bir yayını çeküpdür ʿaşkuñ Hayâlî ey meh
10. Kim oldu aña nisbet kavs-i kuzah kepâde

kerâmet ehli:
1. **kerâmet ehli:**
Mısra: **3**
Veliler.
3. Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
4. İbâdete suya seccâdesin salar kandîl

Kerbelâ:
1. **kerbelâdan:**-*dan*
Mısra: **11**
Irak'ta Hazret-i Hüseyin efendimizin şehit oldukları ve medfûn bulundukları mahal.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

Kerbelâ dîvânı:
1. **kerbelâ dîvânına:**
Mısra: **9**
Kerbela meclisi.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle Īmânun al firâvân cevherin

Kerbelâlar olmak:
1. **kerbelâlar olupdur:**
Mısra: **6**
Kerbela hadisesine benzer durumların olması.
5. Nigâruñ tîg-i cevri küştesinden
6. Ser-i kûyu olupdur Kerbelâlar

Kerbelâ-yı gam:
1. **kerbelâ-yı gama:**
Mısra: **12**
Gam Kerbela'sı.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

kerem:
1. **keremde:**-*de*
Mısra: **24**
Lutuf, iyilik, ihsan || ululuk, şeref || cömertlik
23. Kesdügi düşmanuñ götürür hâkden başın
24. Beñzer keremde Husrev-i gîtî-sitâna tîg

2. **kerem:**
Mısra: **1**
Lutuf, iyilik, ihsan
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

3. **kerem:**
Mısra: **2**
Lutuf, iyilik, ihsan
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

4. **kerem:**
Mısra: **4**
Lutuf, iyilik, ihsan
3. Kızdurup yüz dilemez dahi güneşden pertev
4. Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

5. **kerem:**
Mısra: **6**
Lutuf, iyilik, ihsan
5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

6. **kerem:**
Mısra: **8**
Lutuf, iyilik, ihsan
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

7. **kerem:**
Mısra: **10**
Lutuf, iyilik, ihsan
9. Şeh-perin sûret-i maksûda edüp âyîneler
10. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem

8. **kerem:**
Mısra: **12**
Lutuf, iyilik, ihsan
11. Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
12. Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

9. **kerem:**
Mısra: **14**
Lutuf, iyilik, ihsan
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

10. **kerem:**
Mısra: **16**
Lutuf, iyilik, ihsan
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

<u>kerem etmek:</u>
1. **kerem eder:**
Mısra: **28**
İhsan, iyilik etmek.
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

2. **kerem et:**
Mısra: **30**
İhsanda, iyilikte bulunmak.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

3. **kerem etdügi:**
Mısra: **24**
İhsanda, iyilikte bulunmak.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

4. **kerem etdükce:**
Mısra: **44**
İhsanda, iyilikte bulunmak.
43. Dirhem-i jâleyi etdükce şeh-i mülk-i bahâr
44. Bagal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

<u>kerem kılmak:</u>
1. **kerem kıl:**
Mısra: **12**
Cömertlik etmek, asalet göstermek.
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

<u>kerîm:</u>
1. **kerîmümdür:**-*ümdür*
Mısra: **2**
Kerem sahibi, cömert, soylu.
1. Yoluña harc etmege gözyaşı sîmümdür benüm
2. Başda göz merdümi gözler kerîmümdür benüm

<u>kerîmüʾş-şân olmak:</u>
1. **kerîmüʾş-şân olan:**
Mısra: **4**
Cömertliği ile tanınmak.
3. Göñül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

<u>kesmek:</u>
1. **kesdiler:**-*diler*
Mısra: **44**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **kessün:**-*sün*
Mısra: **37**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

3. **kesdügi:**-*düg, -i*
Mısra: **23**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
23. Kesdügi düşmanuñ götürür hâkden başın
24. Beñzer keremde Husrev-i gîtî-sitâna tîg

4. **kesicek:**-*icek*
Mısra: **10**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

5. **kesdi:**-*di*
Mısra: **10**
Ölçüsüne uygun biçmek.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

6. **keserken:**-*erken*
Mısra: **12**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
11. Meh-i nev tîşesine reşk edermiş
12. Keserken Bî-sütûn dâgını Ferhad

7. **kes:**
Mısra: **5**
Bırakmak, vazgeçmek.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

8. **kesüp:**-*üp*
Mısra: **7**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

9. **kesen:**-*en*
Mısra: **5**
T. Kesici bir aletle ayırmak.
5. Mıkrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
6. Görmek dilerse nûr-ı yakîni ırag degül

10. **kesdi:**-*di*
Mısra: **7**
Durdurmak.
7. Dil çehre-i zerdüm göreli nâleyi kesdi
8. Bir bülbüle beñzer iki ere fasl-ı hazâna

<u>kesâd:</u>

1. **kesâdı:**-*ı*
Mısra: **5**
Kıtlık, yokluk, azlık.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

kesâfet:
1. **kesâfet:**
Mısra: **12**
bulanıklık, açık ve berrak olmama, yoğunluk; kir, pislik.
11. Safâsı zâhir ü bâtın degül midür rûşen
12. Kesâfet ile kime eyledi nazar kandîl

kesâfet ermek:
1. **kesâfet ersin:**
Mısra: **4**
Bulanıklaşma.
3. Öykünürse tende dâg-ı derdime hurşîd u mâh
4. Birine ersin kesâfet biri olsun münhasif

keş-â-keş:
1. **keş-â-keşdeyin:**-*de, -yin*
Mısra: **4**
Çekişme, uğraşma, kavga.
3. Bir târ-ı zülfüne şeb-i fıtrat belî dedüm
4. Baht-ı siyâhı gör ki keş-â-keşdeyin dahi

kesb etmek:
1. **kesb ede:**
Mısra: **4**
Çalışıp kazanmak.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

2. **kesb ede:**
Mısra: **5**
Çalışıp kazanmak.
5. Yüz safâ kesb ede şol jâle düşen lâle gibi
6. Nâsdan yâgsa melâmet taşı divânemüze

kesb eylemek:
1. **kesb eyleyen:**
Mısra: **3**
Kazanmak, edinmek.
3. Safâ kesb eyleyen ʿayn-ı visâle erdügin her şeb
4. Felekden gösterür saña meh ile hâle bilmezsin

kesb-i hâl kılmak:
1. **kesb-i hâl kılmış:**
Mısra: **9**
Güç, takat kazanmak.
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

kesb-i safâ etmek:
1. **kesb-i safâ eder:**
Mısra: **11**
Mutluluk kazanmak, zevk almak.
11. Subh kesb-i safâ eder bizden
12. Şevkde mihr ü mâha mensûbuz

keşef:
1. **keşefden:**-*den*
Mısra: **10**
Kaplumbağa.
9. Saña keşf olsa Hayâlî cümle meknûnât-ı gayb
10. Bir keşefden dahi ednâsın olursañ münkeşif

keşf olmak:
1. **keşf olsa:**
Mısra: **9**
Açığa çıkmak, görünür olmak.
9. Saña keşf olsa Hayâlî cümle meknûnât-ı gayb
10. Bir keşefden dahi ednâsın olursañ münkeşif

keşf ü kerâmât:
1. **keşf ü kerâmât:**
Mısra: **4**
Keşif ve keramet, mana gözünün ve kalp gözünün açılması.
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

kesici:
1. **kesicilerle:**-*lerle*
Mısra: **6**
Kesme işinde kullanılan araç. (Sevgilinin kesici aletlere benzetilen unsurları bağlamında).
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

2. **kesiciler:**-*ler*
Mısra: **6**
Kesme işini yapan kimse.
5. Kılıcı şöyle kuşatmış miyân-ı cânânı
6. Kesiciler gibi kim eksük olmaya belden

kesilmek:
1. **kesilür:**-*ür*
Mısra: **20**
güneş
19. Hayâlî dilde sakla derd-i yârı
20. Kesilür başlar olsa ʿayân genc

2. **kesilmez:**-*mez*
Mısra: **9**
Ayrılmak, uzaklaşmak, ilgiyi kesmek, vazgeçmek.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

kesret:
1. **kesretinden:**-*inden*
Mısra: **3**
Çokluk.
3. Ben ol Mecnûn-ı derdem kesretinden ʿaşkınuñ dilde
4. Aradum kendüme yer bulmadum Leylâdan el çekdüm

2. **kesretde:**-*de*
Mısra: **7**
Cenâbıhakk'ın tecellîsiyle zuhûra gelmiş olan çokluk, mahlûkâtın çokluğu.
7. Yâr ile halvet-i hâs eylemege kesretde
8. Her nefesde yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle

kesret olmak:
1. **kesret oldu:**
Mısra: **2**
Çoğalmak.
1. ʿÂrızuñ vasf eyler iken gülşen içre gül güle
2. Şöyle kesret oldu kim söylerdi bülbül bülbüle

<u>**kesret-i ʿâlem:**</u>
1. **kesret-i ʿâlemden:**
Mısra: **1**
Alemdeki çokluk, vahdetin zıddı.
1. Çün şem kıldı kesret-i ʿâlemden inkıtâʿ
2. Sûz u güdâz şuʿlelerin etdi ihtirâʿ

<u>**kesret-i taʿdâd-ı savt ü harf:**</u>
1. **kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden:**
Mısra: **5**
Harf ve sesleri sayıp dökmenin çokluğu.||Çok laf söylemek.
5. Kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden dil-gîr olup
6. Nokta gibi dâʾiremde kendümi ferd isterin

<u>**keştî:**</u>
1. **keştî:**
Mısra: **2**
gemi
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

<u>**keşt-i Nûhü'n-Nebî:**</u>
1. **keşt-i nûhü'n-nebî:**
Mısra: **3**
Tanrının Nuh'un şahsında insanoğlu ve diğer canlılara bir şans daha verme amacıyla Nuh peygambere yapmasını emrettiği gemi.
3. Ya necât ehline olduñ keşt-i Nûhü'n-Nebî
4. Sürmege ya çarhı mevc-i kulzüm-i Yezdân mısın

<u>**keştî-i bâde:**</u>
1. **keştî-i bâdeyi:**
Mısra: **9**
şarap gemisi || şarap kadehi
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

<u>**keştî-i girdâb-ı bahr-i gam:**</u>
1. **keştî-i girdâb-ı bahr-i gam:**
Mısra: **5**
Keder denizinin girdabındaki gemi.||Aşık.
5. Her biri bir keştî-i girdâb-ı bahr-i gam geçer
6. Kaşlaruñ kim yer edüpdür çeşm-i nem-nâk üstüne

<u>**kethudâ:**</u>
1. **kethudâsıdur:***-sıdur*
Mısra: **10**
Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya.
9. Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
10. Gûyâ Hayâlî Rûm elinüñ kethudâsıdur

<u>**kettân-ı mısr:**</u>
1. **kettân-ı mısr:**
Mısra: **15**
Mısır keteni. (Çok ince dokunması ve ağartılması yönüyle sevgilinin sinesi bağlamında).
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

<u>**kevâkib:**</u>
1. **kevâkib:**
Mısra: **9**
Yıldızlar. (Gözyaşı bağlamında).
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

2. **kevâkib:**
Mısra: **8**
Yıldızlar.
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

3. **kevâkib:**
Mısra: **5**
Yıldızlar.
5. Uyhudan açılmaya her şeb kevâkib gözleri
6. Hâba varmak gelmeye bu çeşm-i pür-hûnâbdan

4. **kevâkib:**
Mısra: **2**
Yıldızlar.
1. Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan
2. Kevâkib her gece yummaz gözüñ ah ü fegânumdan

<u>**kevkeb:**</u>
1. **kevkebler:***-ler*
Mısra: **6**
Yıldız
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

2. **kevkeb:**
Mısra: **3**
Yıldız. (Gözyaşı bağlamında).
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

<u>**kevkebe:**</u>
1. **kevkebeyi:***-yi*
Mısra: **5**
Yıldız parlaklığı, parlaklık.
5. Felekde kevkebeyi mihr ü mâha ben verdüm
6. Direm-harîdelerümdür deñizde mâhîler

<u>**kevkeb-i baht:**</u>
1. **kevkeb-i bahtum:**
Mısra: **10**
baht yıldız, talih yıldızı. Yıldızların hareketlerinin insanın talihi üzerinde - olumlu ya da olumsuz- etkili olduğu inancından hareketle oluşturulmuş bir terkiptir.
9. Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
10. Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegüñ

2. **kevkeb-i bahtumdur:**
Mısra: **5**
talih yıldızı
5. Kevkeb-i bahtumdur âhum âteşi kılmış siyâh
6. Hâl-i müşgîn kim koduñ ol hadd-i gül-gûn üstüne

<u>**kevkeb-i baht u şeref:**</u>
1. **kevkeb-i baht u şeref:**
Mısra: **2**
Şeref ve mutluluk yıldızı.
1. Hurşîd-i saʿâdet kime nûrun tuhaf eyler
2. Her kebkebini kevkeb-i baht u şeref eyler

<u>**kevkeb-i baht-ı siyâh:**</u>
1. **kevkeb-i baht-ı siyâhumdur:**
Mısra: **8**
Kara bahtlı yıldız.

7. Yerde gökde yıldızum yok sanmañuz kim ol mehüñ
8. Yüzde hâli kevkeb-i baht-ı siyâhumdur benüm

kevkeb-i eşk:
1. **kevkeb-i eşküm:**
Mısra: **9**
Gözyaşı yıldızı
9. Kevkeb-i eşküm gibi düşdü Hayâlî yerlere
10. Daʿvî-i hüsn eyledi mihr-i felek ol ay ile

kevkeb-i rahşân:
1. **kevkeb-i rahşân:**
Mısra: **2**
Parlak yıldız.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

kevkeb-i saʿâdet:
1. **kevkeb-i saʿâdet:**
Mısra: **49**
Mutluluk yıldızı.
49. Tâliʿüm kevkeb-i saʿâdet iken
50. Âh kim erdi ber-i zulmânî

kevn ü mekân:
1. **kevn ü mekân:**
Mısra: **6**
varlık âlemi || dünya
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

2. **kevn ü mekân:**
Mısra: **5**
Varlık, kainat.
5. Ey göñül saña sıâdı kevn ü mekân
6. Ne ulu bârigâh imişsin sen

kevser:
1. **kevser:**
Mısra: **18**
Cennette bir nehir ismi.ll Sevgilinin dudağı.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

kevser göstermek:
1. **kevser gösterür:**
Mısra: **6**
Cennetteki kevser havuzunun suyunu göstermek.
5. Nokta-i hâlüñ durur laʿlüñ katında çün hilâl
6. Cennet içre teşne ʿuşşâkuña kevser gösterür

key:
1. **key:**
Mısra: **6**
Gayet, pek, çok.
5. Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾ-bar
6. Key ıztırâba düşer reşk edüp baña deryâ

2. **key:**
Mısra: **7**
Ne zaman, ne vakit? manasına soru edatı.
7. Key yaraşur bezmde mînâ ile gül-gûn şarâb
8. Gûyiyâ bir lâle-çehre câme-i mâyûn geyer

3. **key:**
Mısra: **6**
Ne zaman, ne vakit? manasına soru edatı.
5. Geh Selîmî sarınur gâhî Süleymânî yürür
6. Key yaraşur her ne kim geyse ʿaceb mevzûn geyer

4. **key:**
Mısra: **2**
Far. Ne zaman, ne vakit? manasına edat-ı istifham. (Daima tâ veya tâbe edatlarıyla ve nazımda kullanılır: tâ-key, tâ-be-key: ne zamana kadar?)
1. Gel beni aglatma kim yaş dökmeye cânâ gözüm
2. Key sakın merdümler alur taşa bu deryâ gözüm

keyfiyet-i ʿaşk:
1. **keyfiyet-i ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşkın esası, özü.
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

keyfiyyet:
1. **keyfiyyetin:**-*in*
Mısra: **14**
Nitelik, hal.
13. Bildi ʿâlemler Hayâlî saña şeydâ oldugın
14. Añlanur bin eylesün keyfiyyetin inkâr mest

2. **keyfiyyetin:**-*in*
Mısra: **10**
Nitelik, hal.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

3. **keyfiyyeti:**-*i*
Mısra: **9**
Nitelik, hal.
9. İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
10. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

Keyhusrev:
1. **keyhusrev:**
Mısra: **31**
Keykavus'un torunu, Siyavuş'un oğlu olan meşhur hükümdar.
31. Añılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
32. Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-mekâl

Keyhusrev külâhı:
1. **keyhusrev külâhı:**
Mısra: **6**
Keyhüsrev'in tacı.
5. Ben ol çâlâk-reftâr-ı gınâyem kim tarîkümde
6. Ferîdûn tâcı Keyhusrev külâhı gerd-i râh olmaz

Keyvân:
1. **keyvâna:**-*a*
Mısra: **40**
Far. Zuhal yıldızı.
39. Birinüñ mansıbını baña ʿinâyet kıl kim
40. Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

ki:
1. **ki:**
Mısra: **1**
T. Ki bağlacı.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

2. **ki:**
Mısra: **7**
T. Ki bağlacı.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

3. **ki:**
Mısra: **23**
T. Ki bağlacı.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

4. **ki:**
Mısra: **7**
T. Ki bağlacı.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

5. **ki:**
Mısra: **2**
T. Ki bağlacı.
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

6. **ki:**
Mısra: **20**
T. Ki bağlacı.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

ki tâ:
1. **ki tâ:**
Mısra: **8**
ki o zaman.
7. Kadem basdum ʿizâr-ı mihr ü mâha
8. Ki tâ erdüm Cenâb-ı Pâdişâha

kıble:
1. **kıbleye:**-*ye*
Mısra: **7**
(Ar.) Namaz kılarken dönülen Kâbe.
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

2. **kıblem:**-*m*
Mısra: **4**
Sevgilinin bulunduğu kutsal yer,kıble.
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

3. **kıble:**
Mısra: **2**
Sevgilinin bulunduğu kutsal yer,kıble.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

4. **kıblem:**-*m*
Mısra: **9**
(Ar.) Namaz kılarken dönülen Kâbe.
9. Hayâlînüñ hatâsı çok bilelden kendüsin kıblem
10. Günâhum bendenüñ şehler ʿata kılmak gazâbdan yeg

5. **kıblem:**-*m*
Mısra: **7**
Aşıkların yüzünü döndürdüğü yer.||Sevgilinin yüzü.
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

kıble-misâl:
1. **kıble-misâl:**
Mısra: **3**
Kıble misali. (Kıble saymak manasına).
3. Diler iseñ kapuña yüz süreler kıble-misâl
4. Kaʿbe-veş bendeler âzâd kılup hayr eyle

kıble yüz:
1. **kıble yüzünde:**
Mısra: **5**
Dönülen, kıble olarak kabul edilen yüz.
5. Kıble yüzünde zülfü Leylâ kabîlesinden
6. Bed-nâm-ı ʿâlem oldu Mecnûn benümle adaş

kıble-gâh-ı cihân:
1. **kıble-gâh-ı cihândur:**
Mısra: **1**
Alemin kıblesi.
1. Gördü ki kıble-gâh-ı cihândur ol iki kaş
2. Eksüklügün hilâl bilüp egdi aña baş

kıble-gâh olmak:
1. **kıble-gâhı oldu:**
Mısra: **34**
Yöneldiği, teveccüh ettiği yer olmak.
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

kıble-i îmân:
1. **kıble-i îmân:**
Mısra: **4**
İman kıblesi. (Kaşlar bağlamında).
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

kıble-i maksûd:
1. **kıble-i maksûd:**
Mısra: **3**
Arzu kıblesi. (Yüzünü döndürme bağlamında).
3. Sensin ol kıble-i maksûd bulurlarsa seni
4. Kavm-ı Hacdan taleb-i Kaʿbe-i ʿUlyâ tükene

kıble-i ʿuşşâk:
1. **kıble-i ʿuşşâkdur:**
Mısra: **4**
Aşıkların yüzünü döndürdüğü yer.||Sevgilinin yüzü.
3. Ol güzel kaşın tırâş etse yüzünde vechi var
4. Kıble-i ʿuşşâkdur mihrâb neyler Kaʿbeye

kıblem:
1. **kıblem:**
Mısra: **5**
Kıble kabul edilen yer.||Sevgilinin eşiği.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

kıblem evi:
1. **kıblem evüñ:**
Mısra: **3**
Kıble kabul edilen yer.
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

kibr ü kîn:
1. **kibr ü kînin:**
Mısra: **10**
Büyüklenme ve kin.
9. Hâk-i râhuñken Hayâlî havf eder agyârdan
10. Hâricîler kibr ü kînin Bû-Türâbîler bilür

kıdem:
1. **kıdem:**
Mısra: **55**
kadim olma, ezeli olma
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

kıdem bâgı:
1. **kıdem bâgından:**
Mısra: **7**
Ezel bahçesi.
7. Bizüz ol hırmen-i tevhîd kıdem bâgından
8. Kondı murgân-ı üliʾl-ecnihâlar dânemüze

kıdem deryâsınuñ kaʿrı:
1. **kıdem deryâsınuñ kaʿrından:**
Mısra: **5**
Ezel denizinin dibi.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

kıl / kılmak:
1. **kılma:**-*ma*
Mısra: **3**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **kıldı:**-*dı*
Mısra: **6**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

3. **kılmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **23**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

4. **kılmış:**-*mış*
Mısra: **37**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
37. Serv-i bâg-ı saltanat kılmış seni ol kim beni
38. Midhatüñ gülzârına murg-ı hoş-elhân eyledi

5. **kıl:**
Mısra: **12**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

6. **kılmış:**-*mış*
Mısra: **5**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

7. **kılından:**-*ından*
Mısra: **5**
Saç teli.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

8. **kıldı:**-*dı*
Mısra: **9**
T. Yapmak, etmek, eylemek.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

9. **kılum:**-*um*
Mısra: **2**
Vücutta çıkan ipliksi uzantı.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

10. **kılum:**-*um*
Mısra: **6**
Vücutta çıkan ipliksi uzantı.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

11. **kıl:**
Mısra: **10**
Kıl. (Zayıflık bağlamında).
9. Dayanup hüsnüñe cevr itme Hayâlîye ki çün
10. Bir kıl üstünde durur hûbluâun bünyâdı

kîl ü kâl:
1. **kîl ü kâl:**
Mısra: **5**
Dedikodu.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

kîl ü kâl etmek:
1. **kîl ü kâl etmezem:**
Mısra: **3**
Dedikodu yapmak, boş laf söylemek.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

kıla dönmek:
1. **kıla döndü:**
Mısra: **5**
Kıla dönmek. Düşünmekten çok zayıflamak.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

kilâb-ı kûy:
1. **kilâb-ı kûyuña:**
Mısra: **5**
Sevgili'nin sokağının köpekleri || rakipler
5. Uñmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuña
6. Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni

2. **kilâb-ı kûyunuñ:**
Mısra: **9**
Sevgilinin mahallesinin köpekleri.
9. Ey Hayâlî fakr şâhınuñ kilâb-ı kûyunuñ
10. Her palâsı bir libâs-ı ʿizz ü câhumdur benüm

kilâb-ı Meryem:
1. **kilâb-ı meryemüñ:**
Mısra: **10**

Hz. Meryem'e hiçbir zararı dokunmayan köpek. (Hz Meryem'e beşerin olduğu kadar hayvanların da zararı dokunmazdı).
9. Ey Hayâlî bir büt-i ʿÎsî-nefes peydâ edüp
10. Deyr küncünde safâsın sür kilâb-ı Meryemüñ

kılca:
1. **kılca:**
Mısra: **3**
Kıl kadar, kıl ölçüsünde.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

kılıc:
1. **kılıcı:**-*ı*
Mısra: **22**
Kılıç.||Susen çiçeğinin etrafındaki yaprakları.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **kılıcı:**-*ı*
Mısra: **35**
Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh
35. Bir başı vü bir kılıcı var gulâmuñdur senüñ
36. Gerçi oldu Husrevâ sultân-ı bahr-i ber güneş

3. **kılıcı:**-*ı*
Mısra: **31**
Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

4. **kılıcuñ:**-*uñ*
Mısra: **49**
Kılıç.
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

5. **kılıcuña:**-*uña*
Mısra: **5**
Kılıç.||Sevgilinin kirpikleri.
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

6. **kılıcuñ:**-*uñ*
Mısra: **13**
Kılıç.
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

7. **kılıcın:**-*ın*
Mısra: **30**
Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

8. **kılıc:**
Mısra: **39**
Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

9. **kılıc:**
Mısra: **25**
Susen çiçeğinin etrafındaki yaprakları.
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

10. **kılıcıyla:**-*ıyla*
Mısra: **9**
Kılıç.||Güç, iktidar.
9. Zulmet-i zulmü kılıcıyla cihândan kıldı dûr
10. Bende-i Şeh Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân mıdur

kılıç bıçak olmak:
1. **kılıç bıçak oldu:**
Mısra: **5**
Kanlı bıçaklı olmak.||Birbirlerinin kanını dökecek, birbirlerini öldürecek kadar birbirlerine düşman olmak.
5. Peykânuñ üzre oldu dil ü cân kılıç bıçak
6. Ayırdı tîgüñ ikisini girdi araya

kılıç çekmek:
1. **kılıç çekdi:**
Mısra: **37**
Saldırmak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

2. **kılıc çekdüm:**
Mısra: **4**
Kılıç çekmek, savaşmak.
3. Şâh-ı melâmetüm kim her âh-ı âteşînden
4. Çekdüm kılıc sipâh-ı nâmûs u ʿâra karşu

kılıc etmegi:
1. **kılıc etmegin:**
Mısra: **55**
Kılıç ekmeği.
55. Demdür ki devletüñde kılıc etmegin yiyem
56. Budur getürdügüm safahât-ı beyâna tîg

kılıcın yalın etmek:
1. **kılıcın yalın edüp:**
Mısra: **7**
Kılıcını kınından çıkarmak.||Mumun başındaki ateş.
7. Yalın edüp kılıcın ışık geydi başına
8. Pervânelerle kılmag içün kâr-zâr şemʿ

kılıcından kan akmak:
1. **kılıcından kan akar:**
Mısra: **1**
Kılıcından kan akmak.||Sevgilinin aşığın bağrını yaralayan kirpikleri.
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

kılıcuña boyun vermek:
1. **kılıcuña boyun vermez:**
Mısra: **27**
Karşı durmak, savaşmak.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

kilîd-i ʿakl:

1. **kilîd-i ʿaklıdur:**
Mısra: **7**
Akıl anahtarı.
7. Zülf-i Leylâ hasta Mecnûnuñ kilîd-i ʿaklıdur
8. Bir nazar baksa aña kalmaz cünûn endişesi

kilîm altında:
1. **kilîm altında:**
Mısra: **13**
Aba altı.||Derviş hırkası giymek.
13. Saltanat tablın kilîm altında ol şeh kim çalar
14. Hây ü hûy u naʿra-i kûs u girîvân istemez

kilîsâ:
1. **kilîsâdan:***-dan*
Mısra: **1**
Far. Kilise, Hristiyan mabedi.
1. Revâ mıdur kilîsâdan çıkarmak bir müselmânı
2. Müselmânlar frengîler geyer bir Rûm cânânı

kim:
1. **kim:**
Mısra: **3**
"Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

2. **kim:**
Mısra: **10**
Soru zamiri
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **kim:**
Mısra: **11**
"Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

4. **kim:**
Mısra: **20**
Soru zamiri
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

5. **kim:**
Mısra: **30**
Soru zamiri
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

6. **kim:**
Mısra: **40**
soru zamiri
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

7. **kim:**
Mısra: **50**
soru zamiri
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

8. **kime:***-e*
Mısra: **15**
soru zamiri
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

9. **kim:**
Mısra: **15**
"Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

10. **kim:**
Mısra: **46**
"Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

kim ki:
1. **kim ki:**
Mısra: **1**
Her kim ki.
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

kimesne:
1. **kimesne:**
Mısra: **35**
Kimse, hiçbiri.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

kimi:
1. **kimine:***-ne*
Mısra: **4**
Bazısı.
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

2. **kimine:***-ne*
Mısra: **4**
Bazısı.
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

3. **kimi:**
Mısra: **8**
Bazısı.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

kimi kimi:
1. **kimi kimi:**
Mısra: **8**
Belgisizlik anlamında kullanılan ikileme.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

kimisi:
1. **kimisi:**
Mısra: **8**
Bazısı, kimi.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

kimisi kimi:
1. **kimisi kimi:**
Mısra: **6**
Belgisizlik anlamında kullanılan ikili bağlaç.

5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

__**kimse:**__
1. **kimsenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **13**
Hiç kimse.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **kimse:**
Mısra: **29**
kimse
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

3. **kimse:**
Mısra: **30**
kimse
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

4. **kimsenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **2**
Kim, kimse.
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

5. **kimsenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **15**
Hiç kimse.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

6. **kimse:**
Mısra: **13**
hiç kimse
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

7. **kimse:**
Mısra: **21**
Hiç kimse.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

8. **kimse:**
Mısra: **4**
Kim, kimse.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

9. **kimse:**
Mısra: **8**
Hiç kimse.
7. Gamzesi oku anuñ cân u göñülden geçüben
8. Kimse fehm etmez anı ben bilürem kanda yatur

10. **kimse:**
Mısra: **10**
Hiç kimse.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

11. **kimseye:**-*ye*
Mısra: **7**
Hiç kimse.
7. Kimseye gösterme dâg-ı hasretin cânânımuñ
8. Öldügümde ey kefen eyle baña settârlık

12. **kimsenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **4**
Kim, kimse.
3. Ebr ile Şâh-ı çarh-serîrüñ dirisiyüz
4. Bir kimsenüñ dahi eli cûd u sehâda yok

__**kimsene:**__
1. **kimseneye:**-*ye*
Mısra: **8**
kimse
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

__**kimyâ bulmak:**__
1. **kimyâ buldum:**
Mısra: **4**
İksir bulmak.
3. Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
4. Gınâ iklîminüñ sultânı oldum kimyâ buldum

__**kimyâ-yi ʿaşk:**__
1. **kimyâ-yi ʿaşka:**
Mısra: **5**
Aşkın ilacı.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

__**kîn:**__
1. **kînüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Düşmanlık
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

__**kîne:**__
1. **kînesi:**-*si*
Mısra: **8**
Far. Kin.
7. Naʿlçeñ nakşı degüldür kıldı ebrûsun girih
8. Yoluña hâk olanuñ agyâra gitmez kînesi

__**kîni olmak:**__
1. **kîni ola:**
Mısra: **1**
Kin duymak, kin beslemek.
1. Dilber oldur ki mahabbet edene kîni ola
2. ʿÂşık öldürmek anuñ sanʿat ü âyîni ola

__**kırmak:**__
1. **kırsak:**-*sa, -k*
Mısra: **12**
kırmak
11. Kılsun Hayâlî kayd-i bedenden dili halâs
12. Bir murg-ı zeyreküz nola kırsak duzagımuz

2. **kırmag:**
Mısra: **4**
Öldürmek, yok etmek.
3. Mürdeler ihyâ ederken lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr
4. Gamze-i hûn-rîz ile ʿâşıkların kırmag işi

kirâ:
1. **kirâ:**
Mısra: **6**
Bir mülkün belli bir bedel karşılığında sahibi tarafından başkasına verilmesi.
5. Hâne-i göñlüme hayâli girüp
6. Verdi gam nakdini kirâ yerine

kırılmak:
1. **kırılmış:**-*mış*
Mısra: **4**
Bükülerek kat yeri oluşturmak.||Gücenmek.
3. Kâkülüñden bâgda bilmen ne râz açdı sabâ
4. Yaslanup kaldı kırılmış gibi sünbül sünbüle

kirm-i şebtâbî:
1. **kirm-i şebtâbî:**
Mısra: **5**
Ateş böceği.
5. Kirm-i şebtâbî degüldür düşdü yer yer gülşene
6. Odlu âhından çıkar yer yer şirârı bülbülüñ

kırmızı gül:
1. **kırmızı gül:**
Mısra: **28**
Kırmızı gül.||Kan.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

2. **kırmızı gül:**
Mısra: **6**
Kırmızı gül.
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

3. **kırmızı gül:**
Mısra: **1**
Kırmızı gül.||Kan.
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

4. **kırmızı gül:**
Mısra: **2**
Kırmızı gül.||Kadeh.
1. Benem ol bezm-i mahabbetdeki serhoşlardan
2. Bezmde kırmızı gül rezmde âteşlerden

kırmızı otag:
1. **kırmızı otagıdur:**
Mısra: **8**
Kırmızı çadır.||Şarap üzerindeki kabarcıklar.
7. Habâb-ı câm-ı meyüñ kim diler bozulduâunu
8. Ki şâh-ı şâdînüñ ol kırmızı otagıdur

kirpik:
1. **kirpigüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **6**
Kirpik.
5. Taʿne okların atar kaşuñ kemân-ı Rüstemʾe
6. Kirpigüñe hançer-i Söhrâb beñzer beñzemez

2. **kirpigüñe:**-*üñe*
Mısra: **3**
Kirpik.
3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

3. **kirpigüm:**-*üm*
Mısra: **8**
Kirpik.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

4. **kirpigüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Kirpik.
3. Kan yaşla döndü pençe-i mercâna kirpigüm
4. Âhum yeliyle lücce-i ʿUmmân girih girih

5. **kirpigüne:**-*üne*
Mısra: **4**
Kirpik.
3. Dişüñ dürü edeli boynu baglu bir bende
4. Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı

6. **kirpiklerüm:**-*ler, -üm*
Mısra: **6**
Kirpik: Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri
5. Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
6. Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb

kış:
1. **kış:**
Mısra: **2**
Bırakmak, vazgeçmek.
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

kîse arık:
1. **kîse arıkdur:**
Mısra: **10**
Kese zayıftır.||Paranın, akçenin az olması.
9. Etine canına dolu güzelle kocmak olurdu
10. Hayâlî neylesün cürʾet deminde kîse arıkdur

kîse-i ten:
1. **kîse-i tende:**
Mısra: **7**
Ten kesesi.||Beden.
7. Kîse-i tende senüñçün götürür cân nakdin
8. ʿAşk ser-geştelerin harca sür isrâf eyle

kişi:
1. **kişi:**
Mısra: **11**
adam, insan, kimse
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **kişinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **3**
İnsan, şahıs.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

3. **kişi:**
Mısra: **7**
İnsan, şahıs.
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

4. **kişi:**
Mısra: **2**
İnsan, şahıs.
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

5. **kişinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **5**
İnsan, şahıs.
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

6. **kişi:**
Mısra: **10**
İnsan, şahıs.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

7. **kişiye:**-*ye*
Mısra: **2**
adam, insan, kimse
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

8. **kişi:**
Mısra: **9**
adam, insan, kimse
9. Başında bir kadeh mey-i laʿlîn olan kişi
10. İki cihân vilâyetinüñ tâcdârıdur

9. **kişinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **8**
İnsan, şahıs.
7. Ne lâyıkam ki olam dâr-ı zülfüñe berdâr
8. Velîk her kişinüñ himmeti bülend gerek

10. **kişiye:**-*ye*
Mısra: **6**
İnsan, şahıs.
5. Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz
6. Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek

<u>kişi suya gark olsa destini nâra sunar:</u>
1. **kişi suya gark olsa destini nâra sunar:**
Mısra: **8**
"Denize düşen yılana sarılır" gibi, kişinin zor durumdan kurtulmak için her çareye başvurması anlamında bir söz.
7. Dîde kan aglar iken eylerem agyâra niyaz
8. Suya gark olsa kişi destini sunar nâra

<u>kişinüñ hâleti:</u>
1. **kişinüñ hâleti:**
Mısra: **10**
Kişinin durumu.
9. Ey Hayâlî daʿvî-i ʿaşk eylemek hâcet degül
10. Añladur ʿâşıklığın lâ-büd kişinüñ hâleti

<u>kısmet etmek:</u>
1. **kısmet etdükde:**
Mısra: **5**
Kısmet etmek.
5. Öldügümde âb u hâküm kısmet etdükde kazâ
6. Umaram yaşum düşe ol serv-kaddüñ pâyına

<u>kıssa-ı Dârâ:</u>
1. **kıssa-ı dârâya:**
Mısra: **12**
Dârâ'nın ibretlik öyküsü
11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

<u>kıssa-i Mecnûnu:</u>
1. **kıssa-i mecnûnu:**
Mısra: **4**
Mecnun'un hikayesi.
3. Ser-güzeştüm işiden Leylî saçuñ şevki ile
4. İşitüp kıssa-i Mecnûnu ne kûtâh dedi

<u>kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʿân-şekil:</u>
1. **kıssa-i pîrezen-i yûsuf-ı kenʿân-şekil:**
Mısra: **22**
Hz Yusuf'un kocakarı kıssası misali.||Züleyha'nın Hz. Yusuf'a sahip olmak istemesi bağlamında.
21. Vasluña rişte-i cân ile harîdâr oldum
22. Kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʿân-şekil

<u>kıssa-i rezm:</u>
1. **kıssa-i rezmini:**
Mısra: **19**
Savaş kıssası.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

<u>kişt-zâr-ı mihnet:</u>
1. **kişt-zâr-ı mihnetde:**
Mısra: **13**
Eziyet tarlası.||Savaş alanı.
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

<u>kişver:</u>
1. **kişverüñ:**-*üñ*
Mısra: **25**
İklim, vilâyet, memleket.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

2. **kişverde:**-*de*
Mısra: **10**
Memleket, ülke.||Aşk ülkesi.
9. Hayâlî saltanat kûsun çalar vahdet serîrinde
10. Velî kişverde geh Mahmûd u geh Ayazdur göñlüm

3. **kişverin:**-*in*
Mısra: **2**
Memleket, ülke.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

<u>kişver-gîr:</u>
1. **kişver-gîr:**
Mısra: **35**
Padişah, hükümdar.
35. Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
36. Bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber

<u>kişver-i ʿaşk:</u>
1. **kişver-i ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk ülkesi.
9. Kişver-i ʿaşk Hayâlîye müsellem olmuş
10. Geldi tugrası o sultânlara sultânumdan

2. **kişver-i ʿaşka:**
Mısra: **12**
Aşk ülkesi.
11. Düreli dest-i felek defterini Mecnûnuñ
12. Kişver-i ʿaşka seni sâhib-i tugrâ bilirüz

kişver-i ʿayş u tarab:
1. **kişver-i ʿayş u tarabda:**
Mısra: **7**
Zevk ve şenlik ülkesi.
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

kişver-i Cem:
1. **kişver-i cemdür:**
Mısra: **1**
Cem'in ülkesi.
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

kişver-i Çîn:
1. **kişver-i çîn:**
Mısra: **29**
Çin ülkesi.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

kişver-i Dârâ:
1. **kişver-i dârâ:**
Mısra: **6**
Dara'nın ülkesi.
5. Sâgar-ı meykedeyi âyîne-i İskender
6. Gûşe-i ʿişretini kişver-i Dârâ bilirüz

2. **kişver-i dârâya:**
Mısra: **2**
Dara'nın ülkesi.
1. Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
2. Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin

kişver-i hüsn:
1. **kişver-i hüsn:**
Mısra: **2**
Güzellik ülkesi.
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

2. **kişver-i hüsn:**
Mısra: **9**
Güzellik ülkesi.
9. Pâdişâhum kişver-i hüsn içre dâd etseñ nola
10. Kaddüñi çünkim elif zülfeynüñi dâl eyledüñ

kişver-i ʿirfân:
1. **kişver-i ʿirfâna:**
Mısra: **5**
İdrak ülkesi.||Anlayış.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

kişver-i nazm:
1. **kişver-i nazmuñ:**
Mısra: **4**
şiir iklimi, ülkesi
3. Rûz u rezmüñ Rüstem-i zûr-âveri
4. Kişver-i nazmuñ Cem-eyvânı ola

kişver-i nazmuñ pehlevânı:
1. **kişver-i nazmuñ pehlevânıdur:**
Mısra: **9**
Şiir ülkesinin yiğidi.
9. Kişver-i nazmuñ Hayâlî pehlevânıdur bu gün
10. Gelmesün meydânına anuñ hele oranı bir

kişver-i Rîm:
1. **kişver-i rîmʾe:**
Mısra: **15**
Kızıl Elma idealinin İstanbul'un fethinden sonra gittiğine inanılan Rim diyarı.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

kişver-i Rûm:
1. **kişver-i rûma:**
Mısra: **2**
Rum ülkesi.||Anadolu.
1. Nice yüz bulmasun devr-i ruhunda zülf-i pür-çîni
2. Getürmiş kişver-i Rûma harâc-ı Çîn ü Mâçîni

kişver-i şehr-i bakâ:
1. **kişver-i şehr-i bakâya:**
Mısra: **6**
Ebedilik şehrinin ülkesi.
5. Râh imiş ʿaşk dile bî-elem-i gerd-i fenâ
6. Kişver-i şehr-i bakâya bu kadar yol olmaz

kisvet:
1. **kisvet:**
Mısra: **7**
(Ar.) Elbise.
7. Mansûr var bunda gelen kisvet indirür
8. Dergâh-ı şâh-ı ʿaşk ʿaceb âsitânedür

2. **kisvetüm:**-*üm*
Mısra: **4**
(Ar.) Elbise.
3. Baña Ferhâd ile Mecnûn bu tarîk-i ʿaşkda
4. Birisi şeyhüm azîzümdür biri hem kisvetüm

kitâb:
1. **kitâba:**-*a*
Mısra: **4**
Kitap.||Kur'an-ı Kerim.
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

kitâb-ı şevk:
1. **kitâb-ı şevküñ:**
Mısra: **1**
Arzu kitabı.
1. Kitâb-ı şevküñ okur ey püser meger kandîl
2. Sabaha dek gece göz nûrunu döker kandîl

kıtâl:
1. **kıtâle:**-*e*
Mısra: **4**
Birbirini öldürme, cenk.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

kıtâl eylemek:

1. **kıtâl eyle:**
Mısra: **16**
Savaş yapmak.
15. Mülk-i tenden yürü akıt iki kan ırmagın
16. ʿAsker-i nefs-i havâ ile su deñ eyle kıtâl

kıyâmet:
1. **kıyâmet:**
Mısra: **5**
Bütün ölülerin dirilmesi
5. Tâ kıyâmet râh-ı ʿaşkuñda ölüp dirilmege
6. Bir güzel maksûdumuz ammâ kıyâmet isterüz

2. **kıyâmet:**
Mısra: **6**
felaket, yaygara
5. Tâ kıyâmet râh-ı ʿaşkuñda ölüp dirilmege
6. Bir güzel maksûdumuz ammâ kıyâmet isterüz

3. **kıyâmet:**
Mısra: **5**
Kıyamet günü.||Sevgilinin boyu.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

4. **kıyâmete:**-*e*
Mısra: **2**
Kıyamet günü.||Sevgilinin boyu. (Felaket, afet bağlamında).
1. Her kim ererse zülf ile bu serv-i kâmete
2. ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol kıyâmete

kıyâmet serv-kad:
1. **kıyâmet serv-kad:**
Mısra: **4**
Sevgilinin ayağa kalkması ile görünen uzun ve düzgün boyu.||Sevgilinin boyunun görünmesi, kıyamet alameti.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

kıyâmete dek:
1. **kıyâmete dek:**
Mısra: **8**
Diriliş gününe kadar.
7. Bu bî-tınâb haymeler altında ebr olup
8. Yaşlar döker kıyâmete dek dûd-ı âh-ı Cem

kıyâmete deñlü:
1. **kıyâmete deñlü:**
Mısra: **8**
Kıyamete kadar.
7. Hoş sohbetüz ki yâr olıcak ʿâleme bizi
8. Göstermeye kıyâmete deñlü mezârımuz

kıyâs etmek:
1. **kıyâs edüp:**
Mısra: **12**
Karşılaştırmak, kıyas etmek.
11. Kapuñda baglamalu görenler Hayâlîyi
12. Edüp kıyâs dedi ki dârüʾş-şifâ budur

kıyâs eylemek:
1. **kıyâs eyler:**
Mısra: **5**
mukayese etmek, karşılaştırmak
5. Himmeti bahrinde bir ednâ habâb eyler kıyâs
6. Âsumânuñ haymesin sultân-ı istignâ-yi ʿaşk

kıyâsî:
1. **kıyâsî:**
Mısra: **7**
(Ar.) Karşılaştırma, oran.
7. Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
8. Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur

kıymet:
1. **kıymetle:**-*le*
Mısra: **14**
Sabah kuyumcusu.
13. Yûsuf-ı Mısr-ı belâgatdür Hayâlî dostum
14. Anuñ içün kendüyi kıymetle bî-pervâ satar

kıymet eylemek:
1. **kıymet eylemiş:**
Mısra: **52**
Değerli bulmak.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

kıymet koymak:
1. **kıymet koyup:**
Mısra: **3**
Değer vermek.
3. Taʿnesi taşına her bir nâ-kesüñ kıymet koyup
4. Ben bu bâzâr-ı rızâda cevherî oldum yine

kıymetini bilmek:
1. **kıymetin bil:**
Mısra: **10**
Değerini bilmek.
9. Kâʾinâtuñ gizlü sırrı âşikârâdur aña
10. Kıymetin bil ʿâlem-i gayb armaganıdur göñül

2. **kıymetin bildi:**
Mısra: **7**
Değerini bilmek.
7. Çerâguñ nûrunuñ pervâne bildi kıymetin ancak
8. Görünmez çeşm-i huffâşa temâşâ-gâh şebden yeg

kıymetlendürmek:
1. **kıymetlendürür:**-*ür*
Mısra: **7**
Kıymet, değer vermek.
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

kızarmak:
1. **kızarmış:**-*mış*
Mısra: **8**
Yüzü veya yanakları kızarmak.
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

kızarmış dâg:
1. **kızarmış dâguma:**
Mısra: **2**
Kanayan yara.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

2. **kızarmış dâguma:**
Mısra: **2**
Kanayan yara.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

kızıl:
1. **kızıl:**
Mısra: **13**
Kırmızı.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

kızıl altun:
1. **kızıl altun:**
Mısra: **10**
Çil para.
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

Kızıl Elma:

1. **kızıl elmayı:**
Mısra: **15**
Kızıl Elma, Türk mitolojisinde üzerinde düşünüldükçe uzaklaşan ancak uzaklaştığı oranda cazibesi artan ülküler veya düşlerdir.
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

kızıl etmek:
1. **kızıl etmege:**
Mısra: **10**
Kızarmak, kanlanmak. (Göz bağlamında).
9. Ey Hayâlî gözde hâli nakşı yâruñ miskdür
10. Etmege anı nihân oldu kızıl vâlâ gözüm

kızıl kan:
1. **kızıl kanlara:**
Mısra: **2**
Kıpkızıl kan.
1. Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
2. Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su

Kızılbaş:
1. **kızılbaşuñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Şiiler ve Aleviler'i nitelendirmek için kullanılmış olan genel bir tanım.
7. Müddeʿî komaz beni yanuñda kan aglamaâa
8. Şol Kızılbaşuñ şarâb-ı nâba yasagı gibi

2. **kızılbaşuñ:**-*uñ*
Mısra: **10**
Kızılbaşlar.||Safevi Devleti.
9. Hayâlî sûret ugrusu rakîbi sürdü kûyuñdan
10. Kızılbaşuñ elüñden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı

3. **kızıl başum:**
Mısra: **8**
Hz. Ali taraftarlarına verilen ad.
7. Şâh-ı ʿaşk etdi beni bir fitne-i Rûmun gamı
8. Tende yer yer zahm-ı tîridür kızıl başum benüm

Kızılbaş ocagı:
1. **kızılbaş ocagı:**
Mısra: **4**
Kızılbaş ocağı. (Yeryüzünün kızıl renge bürünmesi bağlamında).
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

kızlık eylemek:
1. **kızlık eyler:**
Mısra: **8**
Kızlık zamanına, gençliğine döndürmek.
7. Dâne-i ʿömrün kişinüñ cemʿ edüp cev cev komaz
8. Kızlık eyler ʿâlem âhır bu çarh-ı pîrezen

kocmak:
1. **kocdur:**-*dur*
Mısra: **7**
Sarılmak, kucaklamak
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

2. **kocmuş:**-*muş*
Mısra: **8**
Sarılmak, kucaklamak
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

köçek:
1. **köçek:**
Mısra: **12**
Ağırbaşlı davranışları olmayan kimse; itibarı olmayan, saygı görmeyen kişi.
11. Katâr-ı ʿaşka çekildi götürdü bâr-ı gamı
12. Hayâlî köçek iken oldu çak dedem ʿâşık

2. **köçeklerüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Ağırbaşlı davranışları olmayan kimse; itibarı olmayan, saygı görmeyen kişi. (Dert, keder bağlamında).
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

kodu gitdi:
1. **kodu gitdi:**
Mısra: **10**
Bırakıp gitmek.
9. Hayâlî bir nice fenn ü hünerde bî-mânend
10. Serîr-i Rûma kodu gitdi yâdigâr beni

köhne:
1. **köhne:**
Mısra: **18**
Eski, eskimiş.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **köhne:**
Mısra: **6**
Ahın dumanı.
5. Mücâvir-i ser-i kûyu olalı şerm eyler
6. Libâs-ı Kaʿbe bu egnümde köhre şâlumdan

3. **köhne:**
Mısra: **2**
Yıpranmış, eskimiş.
1. Evvel gözüñe gösterini dehr Zâlini
2. Ya çarh-ı atlasa vereni köhre şâlini

köhne dehliz:
1. **köhne dehliz:**
Mısra: **2**
Dünya koridoru.||Dünya.
1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

köhne mihmân-hâne:
1. **köhne mihmân-hânedür:**
Mısra: **8**
Eski misafirhane.
7. Eksük olmaz hâne-i dilden belâ vü derd ü gam
8. Köhne mihmân-hânedür sanmañ bunuñ mihmânı yok

köhne palâs:
1. **köhne palâsını:**
Mısra: **2**
Eski, yıpranmış çul.
1. Dervîş kim şikâr ede fakruñ libâsını
2. Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını

kol:
1. **kolunda:**-*u, -n, -da*
Mısra: **22**
El.
21. Tâcdâr-ı ʿAcem okunsa buña
22. Gele ki kolunda Şîrvânı

2. **kolumda:**-*umda*
Mısra: **4**
Omuz başının altında kolun göğüs ile birleştiği yer.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlîvâr

3. **kolunda:**-*un, -da*
Mısra: **8**
İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

4. **kollara:**-*lara*
Mısra: **7**
Kol, el.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

5. **koluma:**-*um, -a*
Mısra: **12**
El.
11. Dedüm gama Hayâlî ham-kad elüñde mi
12. Dedi koluma ancılayın bir kepâde yok

6. **kol:**
Mısra: **10**
Dal.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

kol kanad olmak:
1. **kol kanad olalı:**
Mısra: **6**
Yardım etmek, gözetmek.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

kol kanat etmek:
1. **kol kanat et:**
Mısra: **3**
Korumak, yardım etmek.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

kol salmak:
1. **kol salup:**
Mısra: **3**
El kol sallamak.
3. Eşcâr-ı kühsâr baña kol salup dedi
4. ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt

koltuguna girmek:
1. **koltuguna girüp:**
Mısra: **7**
Yakın, yan yana olmak.
7. Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ
8. Gelüp gam hâtırum sordukça künc-i mihnet-âbâda

konmak:
1. **konar:**-*ar*
Mısra: **9**
Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

2. **konmuş:**-*muş*
Mısra: **8**
Konmak
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

3. **konmaz:**-*maz*
Mısra: **8**
Yerleşmek.
7. Gelmeseydi salha-i ruhsârına hatt-ı gubâr
8. Konmaz idi gerd-i gam mirʾât-ı idrâk üstüne

4. **konmuş:**-*muş*
Mısra: **1**
Yurt edinmek, yerleşmek
1. Ey sanem şol hâl kim konmuş bu hadd-i meh-veşe
2. Kâfir-i hindû durur kim secde eyler âteşe

5. **konmaz:**-*maz*
Mısra: **10**
Konmak
9. Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pâk-dil
10. Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe

6. **kondu:**-*du*
Mısra: **4**
Konmak, konuk olmak.
3. Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem içün
4. Kondu murgân-ı üliʾl-ecnihalar hırmenüme

7. **konmaga:**-*maga*
Mısra: **3**
Konmak
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

10. **konmaz:**-*maz*
Mısra: **5**
konmak (kuş ve sinek bağlamında)
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

konak konak:
1. **konak konak:**
Mısra: **10**
menzil menzil, hane hane
9. Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
10. Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak

kondurmak:
1. **kondurursañ:**-*ursañ*
Mısra: **5**
Konma işini yaptırmak.
5. Kûy-ı yâruñ bir gubârın kondurursañ çehreme
6. Ey sabâ yüklet baña rûy-ı zemînüñ minnetin

2. **kondurur:**-*ur*
Mısra: **4**
Konma işini yaptırmak.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

Konevî:
1. **konevî:**
Mısra: **3**
Konyalı, Konya şehrine mensup.
3. Serv-kâmet Konevî bir güzele ʿâşık olup
4. Elif-i sebz ile Mollâyî külâhı çekelüm

konukluk:
1. **konuklukda:**-*da*
Mısra: **13**
Misafirlik.
13. Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
14. Kim anuñ olmuş idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

konulmak:
1. **konulmayup:**-*mayup*
Mısra: **5**
Yerleşmek.
5. Ey bir gedigine bu cihânuñ konulmayup
6. Gam ellerinde seng-i beyâbân olan başum

konup göçmek:
1. **konup göçdü:**
Mısra: **4**
Konup göçmek, gelip geçmek.
3. Açılmaz goncanuñ ser-beste râzı gayra ey bülbül
4. Bu gülzâra konup göçdü senüñ gibi hezârânı

konuşmak:
1. **konuşup:**-*up*
Mısra: **3**
Konuşmak, söyleşmek
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

2. **konuşmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **4**
Konuşmak, söyleşmek
3. Himmet kanadı ile uçurdu varakların
4. Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülüñ

kopmak:
1. **kopmaz:**-*maz*
Mısra: **1**
Ortaya çıkmak, zuhur etmek.
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

2. **kopdum:**-*du, -m*
Mısra: **57**
Aşmak, geçmek, ayrılmak.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

3. **kopmadı:**-*ma, -dı*
Mısra: **11**
Ortaya çıkmak, zuhur etmek.
11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destüñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

4. **kopan:**-*an*
Mısra: **7**
Ortaya çıkmak, zuhur etmek.
7. Kûy-ı Leylâdan kopan her girdibâduñ hem-demi
8. Beñzer ey Mecnûn-ı mihnet-dîde hâküñdir senüñ

5. **kopar:**-*ar*
Mısra: **7**
Ortaya çıkmak, zuhur etmek.
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

koparmak:
1. **koparmak:**-*mak*
Mısra: **9**
Kesmek, ayırmak.
9. Ya çıkarmak ya koparmak istemem zinhâr kim
10. Çeşmi nergisdür anuñ sünbül kökü dendânıdur

2. **koparmaz:**-*maz*
Mısra: **8**
Kesmek, ayırmak.
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

köprü:
1. **köprüdür:**-*dür*
Mısra: **7**
İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey, köprü.
7. Bir köprüdür bu ʿâlem-i gilde ecel hemîn
8. Kʾandan sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî geçer

2. **köprü:**
Mısra: **7**
İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey, köprü.
7. Köprü bünyâd eylemiş kaşı Hayâlî Leylînüñ
8. Vâdî-i hayretde Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına

3. **köprü:**
Mısra: **6**
İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey, köprü.
5. Âferîniş yaşuma gark oldu ehl-i âsumân
6. Mâh-ı nevden köprü bünyâd etdi gerdûn üstüne

köpüklü bir delü:
1. **köpüklü bir delüdür:**
Mısra: **6**
Ağzından köpükler saçan deli.
5. Yüzüñe beñzerem dese nola su
6. Köpüklü bir delüdür nolsa söyler

korhudan titremek:
1. **korhudan titrer:**
Mısra: **32**
Korkudan titremek.
31. Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş-rengini
32. Beñzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş

korkmak:
1. **korkarın:***-arın*
Mısra: **2**
Ürkmek, korkmak.
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

2. **korkaram:***-aram*
Mısra: **10**
Ürkmek, korkmak.
9. ʿArz-ı hüsn etmez ise ol meh-i hargâh-nîşîn
10. Korkaram âhuñ ile çarh otagın yakasın

3. **korkarın:***-arın*
Mısra: **7**
Ürkmek, korkmak.
7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

4. **korkaram:***-aram*
Mısra: **8**
Ürkmek, korkmak.
7. Yel gibi kûyuñda yelmek isterem her dem velî
8. Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne

5. **korkaram:***-aram*
Mısra: **4**
Ürkmek, korkmak.
3. Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
4. Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe

korku:
1. **korkum:***-m*
Mısra: **5**
herhangi bir kötülük gelmesi ihtimalinin yarattığı tedirginlik, kaygı, üzüntü, endişe
5. Bezm-i gamda her nefes âh eylerin korkum budur
6. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyleyem

2. **korhum:***-m*
Mısra: **5**
Korku.
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

Korona:
1. **korona:**
Mısra: **53**
Yunanistan'da Mora Yarımadası'nda yer alan bir yer. 1534 yılında Mora Sancakbeyi Bali Beyzade Mehmed Bey tarafından Osmanlı topraklarına geri katıldı.
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

koşmak:
1. **koşup:***-up*
Mısra: **5**
Koşmak, gitmek.
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

2. **koşup:***-up*
Mısra: **3**
Eş etmek, eklemek.
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

koşma:
1. **koşma:**
Mısra: **9**
Koşma.||Aşık şiiri.
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

koşulmak:
1. **koşulsa:***-sa*
Mısra: **5**
Yarışmak.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

koymak:
1. **koyup:***-up*
Mısra: **4**
Bırakmak.
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

2. **koyup:***-up*
Mısra: **3**
Bırakmak.
3. Bâg-ı hasretde koyup bülbül-i şûrîdeleri
4. Hem-demini o gül-i nev hâs ü hâşâk eyler

3. **koya:***-a*
Mısra: **2**
Bırakmak.
1. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet pertev
2. Benden uyara çerâgın koya mihrin meh-i nev

4. **koyup:***-up*
Mısra: **9**
koymak, bırakmak
9. Cismi koyup Hayâlî kim olursa rûha yar
10. Mevtinden ön hayâtına ol buldu çâreyi

5. **koyar:***-ar*
Mısra: **10**
Katmak, karıştırmak.
9. Ey Hayâlî beñzedürlerse dürü dendânına
10. Eşk-i çeşmüm biri birine koyar deryâları

6. **ko:**
Mısra: **16**
bırakmak, vazgeçmek, terketmek
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

7. **ko:**
Mısra: **13**
bırakmak, vazgeçmek, terketmek
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

8. **ko:**
Mısra: **27**
bırakmak, vazgeçmek, terketmek
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

9. **komaz:***-maz*
Mısra: **13**
Komak, bırakmak
13. Komaz dişde ilişir lokma-i şek
14. Bu halka râhat-ı dendâna beñzer

10. **ko:**
Mısra: **13**
bırakmak, vazgeçmek, terketmek
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

11. **koma:***-ma*
Mısra: **20**
Bırakmak, terketmek
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

12. **komaz:***-maz*
Mısra: **7**
Komak, bırakmak
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

13. **komayan:***-mayan*
Mısra: **6**
Komak, bırakmak
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

14. **ko:**
Mısra: **2**
bırakmak, vazgeçmek, terketmek
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

15. **ko:**
Mısra: **2**
bırak!, dursun!, değme!;
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

16. **komaz:***-maz*
Mısra: **1**
İzin vermek.
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

17. **komaz:***-maz*
Mısra: **2**
İzin vermek.
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

koy(u)n:

1. **koynunda:***-un, -da*
Mısra: **3**
Kollar arası, kucak
3. Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyuñun
4. Vâdî-i ʿaşk içre Kaʿbe sîne-çâküñdür senüñ

koynuna almak:
1. **koynuna aldı:**
Mısra: **4**
Yatağına almak.
3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

koynuna girmek:
1. **koynuna girdi:**
Mısra: **10**
Yatağına girmek.
9. Meger Hayâlî sözüñde tılısm-ı sihr etdüñ
10. Ki girdi koynuna yârıñ bu resme dîvânuñ

2. **koynuna girdiler:**
Mısra: **10**
Koynuna girmek.||Akmak.
9. Nice gözyaşı Hayâlî ʿaşk içinde oldu mahv
10. Girdiler ırmaklar gûyâ ki deryâ koynuna

3. **koynuna girür:**
Mısra: **2**
Yatağına girmek.
1. Âyîne her gün koyar dildârı tenhâ koynuna
2. Nâz ile Yûsuf girür gûyâ Züleyhâ koynuna

4. **koynuna girür:**
Mısra: **6**
Yatağına girmek.
5. Râh-ı gülzâr-ı vefâda cismini eden gubâr
6. Rûzigâr ile girür bir verd-i raʿnâ koynuna

koynuna koymak:
1. **koynuna koyar:**
Mısra: **1**
Koynuna almak.
1. Âyîne her gün koyar dildârı tenhâ koynuna
2. Nâz ile Yûsuf girür gûyâ Züleyhâ koynuna

2. **koynuna koyduguyçün:**
Mısra: **8**
Koynuna almak.
7. Dâmenine seng alup kühsâr ceng etmek diler
8. Koyduguyçün makdemüñ nakşını sahrâ koynuna

koyun ugrusu:
1. **koyun ugrusu:**
Mısra: **19**
Koyun hırsızı.
19. Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
20. Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle

koyup gitmek:
1. **koyup gitdi:**
Mısra: **7**
Terk edip gitmek.
7. Gülşen-i kûyu koyup gitdi Hayâlî Kaʿbeye
8. Âşiyânın eyledi ol ʿandelîb-i zâr terk

köz:

1. **köz:**
Mısra: **6**
Kor, kızıl ateş parçası.
5. Şol tak kaşuñ yâdına eyvân-ı vücûdum
6. Âteş-gede-i ʿaşkda bir nice köz olsun

kû-be-kû:
1. **kû-be-kû:**
Mısra: **8**
Sokak sokak, mahalle mahalle.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

kubûr olmak:
1. **kubûr ola:**
Mısra: **38**
Mezar olmak.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

kucagına almak:
1. **kucagına alup:**
Mısra: **2**
Kucağına almak.
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

kûçe-i meyhâne:
1. **kûçe-i meyhânemüze:**
Mısra: **4**
Meyhane köşesi.
3. Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
4. Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze

kûçe-i meykede:
1. **kûçe-i meykededür:**
Mısra: **6**
Meyhane köşesi.
5. Hânikâha reh-i zerk ile ko gitsün sofî
6. Kûçe-i meykededür ʿârif-i âgâh yolu

kudret:
1. **kudret:**
Mısra: **1**
Allah'ın kudreti.
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

2. **kudret:**
Mısra: **8**
Allah'ın kudreti.
7. Câmi-i Kuds eylesem bu deyr-i pür-eşkâlümi
8. Kudret el verse firişteh eylesem şeytânumı

3. **kudretüñ:**-*üñ*
Mısra: **13**
Allah'ın kudreti.
13. Kudretüñ destine şehbâz-ı kaza-pervâzem
14. Saña ʿankâları sayd eyleyeyin sal beni

kudret eli:
1. **kudret eli:**
Mısra: **5**
Allah'ın yaratma gücü
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

kudret eyvânı:
1. **kudret eyvânınuñ:**
Mısra: **30**
Varlık gezegeni.
29. Sensin ey Şehriyâr-ı Cem-mikdâr
30. Kudret eyvânınuñ Süleymânı

kudreti bahri:
1. **kudreti bahrinde:**
Mısra: **10**
Varlık denizi.
9. Şol dürr-i pâki buldu Hayâlî kʾolup durur
10. İki habâb kudreti bahrinde mihr ü mâh

kudret eyvânı:
1. **kudreti eyvânına:**
Mısra: **8**
Varlık köşkü.
7. Tâ benân-ı muʿcizüñ kılduñ çerâgına fetîl
8. Kudreti eyvânına Hakkuñ olupdur mâh şemʿ

kudret-i hakk:
1. **kudret-i hakka:**
Mısra: **2**
Hakkın gücü.
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

kudret çevgânı:
1. **kudretüm çevgânına:**
Mısra: **8**
Kudret eli.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

kuds:
1. **kuds:**
Mısra: **3**
Kudüs.
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

küdûret:
1. **küdûretden:**-*den*
Mısra: **10**
Bulanıklık.
9. Meh ruh-ı dildâra reşk etse Hayâlî gam degül
10. Çün küdûretden dahi sâf olmadı âyînesi

kuduz:
1. **kuduzdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümle sonuçlanan hastalık.
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

kuduz olmak:
1. **kuduz olsun:**
Mısra: **10**
Köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümle sonuçlanan hastalık.

9. İt gibi daladı beni kûyuñda rakîbüñ
10. Ey dost Hudâdan dilerem kim kuduz olsun

küffâr:
1. **küffâr:**
Mısra: **11**
kâfirler
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

2. **küffâr:**
Mısra: **10**
kâfirler
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

kuflünü açmak:
1. **kuflünü açup:**
Mısra: **3**
Kilidini açmak.
3. Miftâh ile bâb-ı çemenüñ kuflünü açup
4. Bezm etdi saçar cürʿasın eflâke benefşe

küfr:
1. **küfrü:**-*ü*
Mısra: **12**
Dinsizlik, iman'ın zıddı.
11. ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünüñ bir târını
12. Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen

2. **küfrdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Dinsizlik, iman'ın zıddı.
7. Âlem-i ʿaşkuñ nişânı bî-nişânlıkdur hemîn
8. Küfrdür vermek haber maʿdûmdan mevcûddan

küfr ehli:
1. **küfr ehli:**
Mısra: **55**
Kafirler.||Almanlar.
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

küfr ile dîn:
1. **küfr ile dîn:**
Mısra: **24**
İmansızlık ve iman.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

küfr-i zülf:
1. **küfr-i zülfüñden:**
Mısra: **5**
Kara saç.||Yoldan, imandan çıkaran zülüf.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

kûh:
1. **kûh:**
Mısra: **9**
Far. Dağ, cebel.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **kûha:**-*a*
Mısra: **1**
Far. Dağ, cebel.
1. Bezlini evvel bahâruñ kûha sor hâmuna sor
2. Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor

3. **kûhdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Far. Dağ, cebel.
3. İntizâr ile biri cânını teslîm etdi
4. Biri Şîrîn gamiyle kûhdan aldı dâdı

4. **kûhuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Far. Dağ, cebel.
5. Kanı ol bize ciger-gûşem diyen mecnûn deyu
6. Tutsa kûhuñ lâle etfâli nola dâmânını

kûh olmak:
1. **kûh olursañ:**
Mısra: **3**
Yükselmek, zirveye çıkmak.
3. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâha etme cevr
4. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

kûh u deşt:
1. **kûh u deşt:**
Mısra: **8**
dağ ve ova.
7. Lâledür sanma görünen sûziş-i Ferhâddan
8. Oldu kûh u deşt ey serv-i revânum sûhte

kûhân-şekil:
1. **kûhân-şekil:**
Mısra: **58**
Deve hörgücü misali olmak.||Kambur olmak.
57. Bir nice üştür-i sermest durur bu ebyât
58. Kʾoldu her birisine kâfiye kûhân-şekil

kûh-ı belâ:
1. **kûh-ı belâda:**
Mısra: **8**
Bela dağı.
7. Mecnûn başında var idi bir âşiyân-ı murg
8. ʿAnka-yi ʿaşka kûh-ı belâda penâh idi

2. **kûh-ı belâdur:**
Mısra: **5**
Bela dağı.
5. Sîne bir kûh-ı belâdur kim anı zeyn etdi gam
6. Tâze tâze daglarla lâle-i hamrâ ile

kûh-ı endûh:
1. **kûh-ı endûh:**
Mısra: **1**
Gam dağı.
1. Kûh-ı endûh durur âh ki bu cism-i zebûn
2. Dâglar yer yer anuñ lâleleridür pür-hûn

kûh-ı gam:
1. **kûh-ı gamda:**
Mısra: **3**
Gam dağı.
3. Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan aglaram
4. Demez ol şîrîn-dehen hâlüñ ne Ferhâdum benüm

2. **kûh-ı gamda:**
Mısra: **7**
Gam dağı

7. Kûh-ı gamda gelse ben Ferhâda ol Şîrîn-cemâl
8. Bindügi Şebdîzini kanumla gül-gûn eyleyem

kûh-ı gam-ı dildâr:
1. **kûh-ı gam-ı dildârda:**
Mısra: **1**
Sevgilinin keder dağı.||Sevgilinin eziyetleri.
1. Ben belâ Ferhâdıyam kûh-ı gam-ı dildârda
2. Şuʿle-i âhum başumda lâledür kühsârda

kûh-ı melâmet:
1. **kûh-ı melâmete:**
Mısra: **1**
Kınanmışlık dağı.
1. Kûh-ı melâmete yüregüm seng-hâredür
2. İçinde şevk-i laʿl-i lebüñ lâl-pâredür

kûh-ı mihnet:
1. **kûh-ı mihnetde:**
Mısra: **7**
Sıkıntı dağı.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

kûh-ı pûlâd etmek:
1. **kûh-ı pûlâd et:**
Mısra: **8**
Çelikten dağ haline getirmek, sağlamlaştırmak.
7. Seyl-i eşküm ey sanem bir gün götürür hâkden
8. Sen gerek peykânlaruñla kûh-ı pûlâd et beni

kûh-i vekâr:
1. **kûh-i vekâr:**
Mısra: **26**
Heybetli, azametli dağ.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

kûhistân:
1. **kûhistâna:**-*a*
Mısra: **34**
Dağlık bölge, dağlık yer.
33. Diyâr-ı Rûmda bir karye vardur
34. Anuñ etrâfı kûhistâna beñzer

kûhken:
1. **kûhken:**
Mısra: **4**
Ferhat.
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

2. **kûhken:**
Mısra: **5**
Ferhat.
5. Şîrîn gamında eyler idi KûhKen şikest
6. Mînâ-yi çarha atsa eger ol kayasını

3. **kûhken:**
Mısra: **4**
Ferhat.
3. Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkuñ dergehi âdâbını
4. Kûhken bir dağ eri Mecnûn yaban dîvânesi

Kûhken-hâne:
1. **kûhken-hânesini:**
Mısra: **2**
Ferhad'ın dağlık yerdeki evi.
1. Gördü gözyaşı yıkup âh ise berbâd etdi
2. Kûhken-hânesini sengde bünyâd etdi

kûhkenlikler etmek:
1. **kûhkenlikler etdi:**
Mısra: **1**
Dağ delmek.
1. Kûhkenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti
2. ʿAşkbâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti

kuhl olmak:
1. **kuhl olan:**
Mısra: **10**
Sürme olmak.
9. Vâkif-ı esrâr-ı hikmetsin erenler cânıyçün
10. Ey gubârı çeşm-i câna kuhl olan hayrân Dede

kuhl-i çeşm-î âfitâb:
1. **kuhl-i çeşm-î âfitâb:**
Mısra: **2**
Güneşin gözünün sürmesi.
1. Vücûdum zerreler kıldı mahabbet çün türâb oldum
2. Çekildüm âsumâna kuhl-i çeşm-î âfitâb oldum

kuhl-i dîde-i ikbâl:
1. **kuhl-i dîde-i ikbâl:**
Mısra: **16**
Teveccüh gözünün sürmesi.||Sultanın eşiğine yönelmenin getirdiği saadet.
15. Yürü penâh edin ol Şâhîn eşigini kim
16. Ayagı topragıdur kuhl-i dîde-i ikbâl

kuhl-ı Safâhân:
1. **kuhl-ı safâhâna:**
Mısra: **4**
Meşhur Isfahan sürmesi.
3. Hattuñı Sebze-vâra Semerkande beñlerüñ
4. İzüñ tozunu kuhl-ı Safâhâna vermezem

kuhl-i sübhânellezî esrâ:
1. **kuhl-i sübhânellezî esrâ:**
Mısra: **2**
Hz Peygamber'in miraç yolculuğuna çıkarken yaptığı gece yolculuğunu anlatan ayetin bir kısmı. (Bu yürüyüşte ayağa toplanan tozların ruha şifa olması bağlamında).
1. Şol göñül kim şâm-ı gamda derdüñi tehnâ çeker
2. Cân gözüñe kuhl-i sübhânellezî esrâ çeker

kühsâr:
1. **kühsâr:**
Mısra: **6**
Dağ
5. Dilden ne resme dûr ede gözyaşları gamum
6. Raks ede mi terâne-i enhâra kühsâr

2. **kühsâr:**
Mısra: **11**
Dağ
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

3. **kühsârda:**-*da*
Mısra: **2**
Dağ
1. Ben belâ Ferhâdıyam kûh-ı gam-ı dildârda
2. Şuʿle-i âhum başumda lâledür kühsârda

4. **kühsâra:**-*a*
Mısra: **2**
Dağ
1. Ol sanavber kad içün evden olup âvâre
2. Süreyüm bâd-ı sabâ gibi yüzüm kühsâra

5. **kühsâr:**
Mısra: **7**
Dağ
7. Dâmenine seng alup kühsâr ceng etmek diler
8. Koyduguyçün makdemüñ nakşını sahrâ koynuna

6. **kühsârda:**-*da*
Mısra: **6**
Dağlık yer.||Bisütun Dağı.
5. Seylâb-ı sirişk üstüne bir yâr yıkardı
6. Yâr istese kühsârda Ferhâd-ı yegâne

7. **kûhsâruñ:**-*uñ*
Mısra: **12**
Dağ
11. Mâtemin eyler Hayâlî Bî-sütûn Ferhâdınuñ
12. Akıdup seylâblar her kûhsâruñ giryesi

<u>**kühsâra yasdanmak:**</u>
1. **kühsâra yasdanmış:**
Mısra: **12**
Dağa yaslanmak.||Ferhat olmak.
11. Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
12. Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış

<u>**kühsâr-ı ʿazim:**</u>
1. **kühsâr-ı ʿazimüñ:**
Mısra: **4**
Büyük, ulu dağ. (Sevgilinin eziyetleri bağlamında).
3. Kahruñ deminde lutfuña ilter göñül penâh
4. Dâmânı kühsâr-ı ʿazimüñ girîvedür

<u>**kühsâr-ı gam:**</u>
1. **kühsâr-ı gama:**
Mısra: **5**
Gam dağı
5. Kühsâr-ı gama gelseñ görüben Ferhâdı
6. Seng-i hârâda ede nâhuñ ile râh saña

<u>**kûhsâr-ı mihnet:**</u>
1. **kûhsâr-ı mihnetde:**
Mısra: **9**
Keder dağları.
9. Karışdı kara yere kûhsârı mihnetde
10. Hayâlî şimdi (bu) Ferhâd gördügüñ göñlüm

<u>**kûh-veş:**</u>
1. **kûh-veş:**
Mısra: **3**
Dağ gibi.
3. Kûh-veş çek dâmenüñ sahrâ-yi ʿâlemden göñül
4. İki yaka ıssı olmak isteseñ deryâ gibi

<u>**kul:**</u>
1. **kuluñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Köle, esir, tutsak
1. Bir kuluñ kim Rûm Hassânı ola
2. Şehriyârı hanlaruñ hânı ola

2. **kuluñu:**-*uñ, -u*
Mısra: **41**
Köle, esir, tutsak.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

3. **kulun:**-*un*
Mısra: **49**
Kul, köle.
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

4. **kulunuñ:**-*u, -nuñ*
Mısra: **31**
Köle, esir, tutsak
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

5. **kulu:**-*u*
Mısra: **9**
kul, köle
9. Şol âfitâbuñ ol kulu kim kaʿr-ı şemʿ
10. Andan yakar Hayâlî dür-i şâhvâr şemʿ

6. **kula:**-*a*
Mısra: **7**
kul, köle
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

7. **kula:**-*a*
Mısra: **4**
kul, köle
3. Zülfüñ gibi boyun ege hindû-yı hâlüñe
4. Bunca kula efendi iken pâdişâh-ı Rûm

8. **kul:**
Mısra: **3**
Köle, esir, tutsak
3. Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
4. Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe

9. **kulunam:**-*unam*
Mısra: **1**
Köle, esir, tutsak
1. Bendeñ ebed kulunam ezel bilürem seni
2. İnkârı ko efendi güzel bilürem seni

10. **kulun:**-*un*
Mısra: **6**
Köle, esir, tutsak
5. Âsitânın baña mesken kıldı ol Yûsuf-cemâl
6. Rûm şâhı bir kulun san Mısra sultân eyledi

<u>**kül etmek:**</u>
1. **kül eder:**
Mısra: **8**
Yakmak, yok etmek.
7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

kul etmek:
1. **kul etdi:**
Mısra: **1**
kul etmek.
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

kul oğlu:
1. **kul oglu:**
Mısra: **1**
İnsanoğlu, insan.
1. Altun üsküflü kul oglu güzeliyken hurşîd
2. Gör ne etdi aña hercâyîlik ey mâh-likâ

2. **kul oglu:**
Mısra: **4**
İnsanoğlu, insan.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

kül öksüzü:
1. **kül öksüzü:**
Mısra: **3**
Hem anası hem babası olmayan.
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

kul olmak:
1. **kul ol:**
Mısra: **7**
Hükmüne girmek, bağlanmak || kulluk yapmak || hizmette bulunmak.
7. ʿAşka kul ol ki şahlar geçmez
8. Dost kûyuñda bir gedâ yerine

2. **kul olalı:**
Mısra: **21**
Hükmüne girmek, bağlanmak || kulluk yapmak || hizmette bulunmak.
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

3. **kul oldu:**
Mısra: **2**
Kul köle olmak.
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

4. **kul oldu:**
Mısra: **4**
Kul köle olmak.
3. Cihânda başında sultân iken benüm servüm
4. Kul oldu sen şehe âzâd gördügüñ göñlüm

5. **kul oldum:**
Mısra: **4**
Hükmüne girmek, bağlanmak || kulluk yapmak || hizmette bulunmak.
3. Begligüm var ʿâlem içre çok şükür Allâhuma
4. Tâze bir şâha kul oldum ʿâlemüñ sultânıyem

6. **kul olmagile:**
Mısra: **35**
Kul olmakla, kulluk yapmakla.
35. ʿÂlem aña kul olmagile fahr eder bugün
36. Azâdelikle gerçi eder iftihâr serv

kül olmak:
1. **kül olmuş:**
Mısra: **9**
Yanıp kül olmak.
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

2. **kül olmuşsın:**
Mısra: **2**
Yanıp bitmek
1. Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
2. Be yana yana hey miskîn nedür hâlüñ kül olmuşsın

kulag:
1. **kulagı:***-ı*
Mısra: **10**
Başın iki yanında bulunan işitme organı.
9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Göñlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

2. **kulagum:***-um*
Mısra: **4**
Başın iki yanında bulunan işitme organı.
3. Gördüler kim her gülü zeyn eylemişdür jâleler
4. Maʿrifet dürrüyle pür olmuş kulagum sandılar

3. **kulagımuz:***-ımuz*
Mısra: **8**
Başın iki yanında bulunan işitme organı.
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

4. **kulaguma:***-uma*
Mısra: **9**
Başın iki yanında bulunan işitme organı.
9. Kulaguma gelür âvâz-ı halhâl
10. Görünmez mi nişân-ı pây-i Leylî

kulagın burmak:
1. **kulagın burdular:**
Mısra: **10**
Kulağını bükmek, azarlamak.
9. Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
10. Bâgda miskîn benefşenüñ kulagın burdular

2. **kulagını burar:**
Mısra: **4**
Kulağını çekmek, azarlamak.
3. Bahr-i Muhît yaşuma diller uzatmasa
4. Âhum yeli burar mıydı anuñ kulağını

3. **kulagını burdular:**
Mısra: **7**
(Sazın) burgusunu bükerek düzen vermek.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

4. **kulagum buralı:**
Mısra: **5**
Akort etmek.||Eziyet çekmek.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

kulagın çekmek:
1. **kulagın çeker:**
Mısra: **2**

Azarlamak. (Sevgilinin kulağı ile hilal şekli bağlamında).
1. Dil kaçan ol âfitâbuñ sînede dâgın çeker
2. Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker

2. **kulagın çekse:**
Mısra: **10**
Hafif bir ceza vermek.
9. Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca
10. Dür-i gûşu gibi geh geh kulagın çekse lalası

kulagına ermek:
1. **kulagına ermese:**
Mısra: **4**
İşitmek, haberi olmak.
3. Gûşunu sagır eyledi şebnem suyu gülüñ
4. Feryâd-ı bülbül ermese tañ mı kulagına

kulagına kurşunlar akmak:
1. **kulagına kurşunlar aka:**
Mısra: **6**
Sağır olmak, söylenenleri duymamak, anlamamak.
5. Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
6. Kurşunlar aka salla rakîbüñ kulagına

kulagına zer-kâr etmek:
1. **kulagına zer-kâr etmege:**
Mısra: **4**
Kulağına altın işlemeli küpe edinmek.||Goncanın içindeki sarı tomurcuklar.
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

kulagından çıkarmak:
1. **kulagından çıkardı:**
Mısra: **7**
İşitmemek.
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

külâh:
1. **külâhum:**-*um*
Mısra: **6**
Başa giyilen şapka.
5. Benem devrümde sultân-ı harâbât
6. Başumda bir kadeh meydür külâhum

2. **külâh:**
Mısra: **5**
Başa giyilen şapka.
5. Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
6. Ehl-i fakruñ mülk-i istignâya mâlik şâhiyem

3. **külâhum:**-*um*
Mısra: **5**
Başa giyilen şapka.
5. Külâhum gûşesi hurşîd-i ʿâlem-tâba baş egmez
6. Bihamdillâh gulâm-ı Âsaf-ı encüm-sipâhem ben

4. **külâhı:**-*ı*
Mısra: **7**
tac
7. Merkez-i hâki serîridür külâhı âfitâb
8. Bundan özge var mıdur ʿâlemde dünyâ begligi

5. **külâhı:**-*ı*
Mısra: **6**
Başa giyilen şapka.
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

6. **külâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Taç, sultanlık tacı.
7. ʿArşa erişsün külâhuñ gûşesi şimdengeru
8. Husrev-i Gâzî Süleymân Hâna beñzetdüm seni

külâha baş egmemek:
1. **külâha baş egmezem:**
Mısra: **10**
Taca tahta boyun bükmemek, önemsememek.
9. Hayâlî bir gözü açık ser-âmed şâhbâzem hem
10. Külâha egmezem baş uçmazam şehler kolundan hem

külâh-ı bârânî:
1. **külâh-ı bârânî:**
Mısra: **62**
Yağmurluk külahı.||Yeniçeri külahı.
61. Hîç tâc-ı Kubâda beñzeye mi
62. Kem bahâ bir külâh-ı bârânî

külâh-ı Cem:
1. **külâh-ı cem:**
Mısra: **6**
Cem'in tacı.
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

külâh-ı devlet:
1. **külâh-ı devlet:**
Mısra: **4**
Saltanat tacı.
3. ʿÂkil iseñ vahş ü tayruñ şâhı ol Mecnûn gibi
4. Başuña murg âşiyânından külâh-ı devlet al

kulak tutmak:
1. **kulak tut:**
Mısra: **7**
Dinlemek.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

külbe-i ahzân-şekil:
1. **külbe-i ahzân-şekil:**
Mısra: **8**
Yakub peygamberin hüzünler evi misali.
7. Çâh-ı ʿarza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
8. Mâh-ı Yaʿkûb-ı felek külbe-i ahzân-şekil

külbe-i hammâr:
1. **külbe-i hammârdan:**
Mısra: **10**
Meyhaneci kulübesi.||Meyhane.
9. Mey-perest olsun Hayâlî deyu her meyhânede
10. Rindler gülbang ederler külbe-i hammârdan

külbe-i târîk:
1. **külbe-i târîküme:**
Mısra: **7**
Gidilen yolun kulübesi.||Dergah.

7. Ger olam tecrîd-i ʿâlem külbe-i târîküme
8. Âfitâbı göndere ʿÎsî-i Rûhullah şemʿ

külhan:
1. **külhan:**
Mısra: **14**
Hamamlarda döşeme altında bulunan ve ısınmayı sağlayan kapalı büyük ocak, hamam ocağı
13. Demde germiyyet dilerseñ satmaga hammâm-vâr
14. Hem-dem ol bir rind-i sâhib-dem bulup külhan gibi

külhânî geçmek:
1. **külhânî geçer:**
Mısra: **6**
Hamamlardaki külhanlardan daha ateşli bir ocak olduğunu düşünmek. (Aşığın gönül ateşinin çokluğu bağlamında).
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

kullâb olmak:
1. **kullâb oldu:**
Mısra: **6**
Çengel haline dönmek. (Aşkın asılması bağlamında).
5. Müstahkem etdi ʿaşkuñı her naʿli sînemüñ
6. Kullâb oldu her bir gûyâ mahabbete

kullanmak:
1. **kullandı:***-dı*
Mısra: **6**
Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.
5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

2. **kullanmak:***-mak*
Mısra: **10**
Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.
9. Fakr kûyuñ devlet-i dehre Hayâlî vermedi
10. Böyle kullanmak gerek ʿâlemde istignâ yüzün

3. **kullandum:***-dum*
Mısra: **2**
Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.
1. Saldugunda hâne-i ʿaşkuñ ezel bünyâdını
2. Taşa kullandum belâ iklîminüñ Ferhâdını

kulle:
1. **kulleye:***-ye*
Mısra: **3**
Dağ tepesi, doruk.
3. Zîbâ degül mi kulleye Ferhâd deşte Kays
4. ʿUşşâkuñ atmaya kati yabana yolların

kulle üzre çekilmek:
1. **kulle üzre çekilmiş:**
Mısra: **30**
Zirve üstüne konulma, yerleştirilme.
29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

kulle-i ʿaşkuñ pelengi:
1. **kulle-i ʿaşkuñ pelengi:**
Mısra: **7**
Aşk zirvesinin kaplanı.||Mecnun.
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

kulle-i çarh:
1. **kulle-i çarh:**
Mısra: **4**
Göğün zirvesi, gök kulesi.
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

kulle-i çarhuñ pelengi:
1. **kulle-i çarhuñ pelengi:**
Mısra: **5**
Gök kulesinin panteri.||Ay.
5. Gâra girdi kulle-i çarhuñ pelengi dogdu çün
6. Bîşe-i eflâkden mânend-i şîr-i ner güneş

kulle-i Kâf-ı kıdem:
1. **kulle-i kâf-ı kıdemden:**
Mısra: **3**
Ezel Kaf'ının zirvesi.
3. Şikârum kulle-i kâf-ı kıdemden almadur kârum
4. Kolumda Husrev-i dehrüñ benem şehbâz-ı pervâzı

kulle-i Kâf-ı sipihr:
1. **kulle-i kâf-ı sipihrüñ:**
Mısra: **11**
Gök Kaf'ının zirvesi.
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

kulle-i kûh-ı belâ:
1. **kulle-i kûh-ı belâ:**
Mısra: **29**
Bela dağının zirvesi.
29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

2. **kulle-i kûh-ı belâ:**
Mısra: **9**
Bela dağının zirvesi.
9. Başum Hayâlî kulle-i kûh-ı belâ durur
10. Kim dûd-ı âhum oldu anuñ üstüne gumâm

küllemâ yemlekühüʾl-abdi li-mevlâh:
1. **küllemâ yemlekühüʾl-abdi li-mevlâh:**
Mısra: **10**
?
9. Etdi yoluña Hayâlî dil ü cân nûrunu hâre
10. Küllemâ yemlekühüʾl-abdi li-mevlâh dedi

kulluk:
1. **kullugumdan:***-umdan*
Mısra: **3**
kul olma durumu, ubudiyet
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

kullugun eylemek:
1. **kullugun eyle:**
Mısra: **5**
Kulluk etmek.
5. Ölünce kullugun eyle göñül sen saña etmişsin
6. Varup bir bî-vefâ şâhuñ eşiginde kul olmuşsın

kulu kurbânı:
1. **kulu kurbânıyuz:**
Mısra: **7**
Kulu kurbanı olmak.||Gönülden bağlanmak.

7. Vasl ile yar olmazuz hecrüñ kulu kurbânıyuz
8. Biz melâmet ehliyüz nâ-kâmlıkdur kâmımuz

kum:
1. **kumdur:**-*dur*
Mısra: **4**
Kum, kum gibi çok.
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

kumâr-hâne:
1. **kumâr-hâneye:**-*ye*
Mısra: **6**
Kumarhane.||Dünya.
5. Nakd-i dü-kevni tutmaga bir zâra hâzıruz
6. Girdük kumâr-hâneye biz nerd esîriyüz

künc-i târik:
1. **künc-i târik:**
Mısra: **5**
Dervişlik köşesi.||Dervişlik.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

künc-i ʿuzlet:
1. **künc- i ʿuzletde:**
Mısra: **3**
Yalnızlık köşesi.
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

2. **künc-i ʿuzletüñ:**
Mısra: **5**
Yalnızlık köşesi.
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

künc-i belâ:
1. **künc-i belâ:**
Mısra: **6**
bela köşesi
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

2. **künc-i belâyı:**
Mısra: **2**
bela köşesi
1. Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
2. Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin

künc-i gam:
1. **künc-i gamda:**
Mısra: **5**
dert, keder köşesi.
5. Künc-i gamda elem-i dost durur hem-derdüm
6. Derd-i dildâr benüm yâr-ı hem-âzârumdur

künc-i ʿibâdet:
1. **künc-i ʿibâdetin:**
Mısra: **10**
İbadet köşesi.||Cami, mescit.
9. Çün kim Hayâlî her kişinüñ bir nasîbi var
10. Meyhâne baña sûfiye künc-i ʿibâdetin

künc-i kanaʿat:
1. **künc-i kanaʿat:**
Mısra: **2**
Tok gözlülük köşesi.
1. Kayddan âzâdeyüz kûy-ı ferâgat beklerüz
2. Nakd-i sabruñ genciyüz künc-i kanaʿat beklerüz

künc-i mescid:
1. **künc-i mescid:**
Mısra: **7**
Mescit köşesi.
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

künc-i meyhâne:
1. **künc-i meyhâne:**
Mısra: **5**
Meyhane köşesi.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

2. **künc-i meyhâne:**
Mısra: **2**
Meyhane köşesi.
1. Ne var ʿâlemde ey zâhid bugün ʿayş ü tarabdan yeg
2. Baña bir künc-i meyhâne gelür şehr-i Halebden yeg

künc-i mihnet:
1. **künc-i mihnetde:**
Mısra: **9**
Sıkıntı köşesi.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

2. **künc-i mihneti:**
Mısra: **2**
Sıkıntı köşesi.
1. Âlâm-ı dehri nice çekersin huzûra gel
2. Terk eyle künc-i mihneti bezm-i sürûra gel

künc-i mihnet-âbâd:
1. **künc-i mihnet-âbâda:**
Mısra: **8**
Kederle dolu olan köşe.||Dünya.
7. Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ
8. Gelüp gam hâtırum sordukça künc-i mihnet-âbâda

künc-i târîk:
1. **künc-i târîkin:**
Mısra: **15**
Dervişlik köşesi.||Dervişlik.
15. Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
16. Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

kurmak:
1. **kurmuş:**-*muş*
Mısra: **55**
Kurmak, yerleştirmek.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

2. **kurmadan:**-*madan*
Mısra: **5**
Tesis etmek, parçaları bir araya getirmek.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

kurbân:

1. **kurbân:**
Mısra: **21**
Bir uğurda feda olma.
21. Anuñçün olmasa ʿâlemde kurbân
22. Benüm yanumda nâ-hak kana beñzer

2. **kurbân:**
Mısra: **6**
Bir uğurda feda olma.
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

3. **kurbân:**
Mısra: **6**
Kurban:||Aşık.
5. Sînemüñ dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
6. Er ocagıdur benüm şâhum buña kurbân akar

4. **kurbânıdur:***-ıdur*
Mısra: **10**
Kurban:||Aşık.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

5. **kurbânuñ:***-uñ*
Mısra: **10**
Kurban:||Aşık.
9. Bu Hayâlî hastayı öldürmek istersin şehâ
10. Kaʿbe-i kûyuñda yohsa yine kurbânuñ mı var

6. **kurbân:**
Mısra: **6**
Bir gaye uğrunda feda olma.
5. Ay olur mu yüzde hâlüñ zulme serdâr olmaya
6. ʿĪd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez

7. **kurbân:**
Mısra: **10**
Bir uğurda feda olma.
9. Şâhîn yüzün görünce Hayâlî revân eder
10. Ehl-i şikâra bir nice kurbân benefşelik

8. **kurbânlarıdur:***-larıdur*
Mısra: **2**
Kendini feda etmiş olan.||Derviş.
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

9. **kurbânuña:***-uña*
Mısra: **11**
Allah'a yaklaşma niyetiyle kesilen hayvan.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

10. **kurbânlarından:***-larından*
Mısra: **5**
Kurban:||Aşık.
5. Cân ü dil kurbânlarından kanlar olmazdı revân
6. Ehl-i hüsnüñ olmasa ol göz ile kaş ocagı

<u>kurbân ayı:</u>
1. **kurbân ayına:**
Mısra: **2**
Kurban ayı.||Hilal. (Sevgilinin kaşları bağlamında).
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

<u>kurbân eylemek:</u>
1. **kurbân eyledi:**
Mısra: **4**
Kurban etmek.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿĪd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

<u>kurbân iletmek:</u>
1. **kurbân iletdi:**
Mısra: **5**
Kurban olarak ulaştırmak.
5. Cânumı kurbân iletdi Kaʿbe-i maksûda dil
6. Ten dahi bu deyr-i pür-eşkâl içinde muʿtekif

<u>kurbân olmak:</u>
1. **kurbân olmaga:**
Mısra: **4**
Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, kurban olmak.
3. ʿÂleme baş egmez iken dâʾimâ hurşîd-veş
4. Şimdi kurbân olmaga kûyuñda hâzırdur göñül

2. **kurbân olur:**
Mısra: **1**
Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, kurban olmak.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

<u>kurbân vermek:</u>
1. **kurbân verür:**
Mısra: **7**
Feda etmek.
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

<u>kurd:</u>
1. **kurda:***-a*
Mısra: **19**
Kurt.
19. Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
20. Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle

<u>kurnaz olmak:</u>
1. **kurnaz oldular:**
Mısra: **8**
Kolay kanmayan.
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

<u>kursagı şişmek:</u>
1. **kursagı şişmeye:**
Mısra: **8**
Boğazı şişmek.||İlim tahsilinde yarı yolda kalmak.
7. Deryâ-yi kudret içre göñüldür o mâhî kim
8. Bahr-i Muhîti nûş ede kursagı şişmeye

<u>kürsî:</u>
1. **kürsîyi:***-yi*
Mısra: **6**
Camilerde va'za mahsus mahal.
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

<u>kurs-ı âfitâb:</u>

1. **kurs-ı âfitâb:**
Mısra: **6**
Güneşin görünen yüzü.
5. ʿÎsâ gibi tecerrüdü ergür feleklere
6. Tâ kurs-ı âfitâb ile sen edesin maʿâş

kurs-ı germ:
1. **kurs-ı germi:**
Mısra: **12**
Kızgın tekerlek.||Güneş.
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

kurs-ı hurşîd ü meh:
1. **kurs-ı hurşîd ü mehüñ:**
Mısra: **9**
Güneş ve ayın görünen yüzü.
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

kurs-ı meh:
1. **kurs-ı mehle:**
Mısra: **1**
Ayın dairesi.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

kurs-ı meh-i bedr-misâl:
1. **kurs-ı meh-i bedr-misâl:**
Mısra: **14**
Dolunay misali ayın dışarıdan görülen düz yüzü.
13. Göz açup gözleme bir nânı misâl-i encüm
14. Olsa ol nân gözüñe kurs-ı meh-i bedr-misâl

kurs-ı mihr ü meh:
1. **kurs-ı mihr ü meh:**
Mısra: **14**
Ay ve Güneş ekmeği.||Gökyüzünde tekerlek biçimindeki iki gök cismi.
13. Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
14. Kim anuñ olmuş idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

kürsîde oturmak:
1. **kürsîde oturup:**
Mısra: **8**
Kürsüde oturmak.||Vaaz etmek.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

kürsî-i pâye-i Nerîmânî:
1. **kürsî-i pâye-i nerîmânî:**
Mısra: **32**
Kahramanlık rütbesinin tahtı.
31. Saña teklîf olundu şehlerde
32. Kürsî-i pâye-i Nerîmânî

kürsî-i vaʿz:
1. **kürsî-i vaʿzuñda:**
Mısra: **3**
Nasihat kürsüsü.
3. Kürsî-i vaʿzuñda caʿlî aglamakla zâhidâ
4. Aldayımazsın beni ben gürk-i bârân-dîdeyin

kurtarmak:
1. **kurtar:**
Mısra: **41**
Bir işten kurtulmak, sıyrılmak.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

2. **kurtarasın:***-a, -sın*
Mısra: **2**
(Içinde bulunduğu güç durumu, derdi) Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak.
1. Hâm iken mîve-i cevrüm deme mebzûl olmaz
2. Sanma ey nahl-i cefâ kurtarasın ol olmaz

3. **kurtarup:***-up*
Mısra: **9**
Kurtarmak
9. Bendeyem şol şâha kim şâm-ı ʿademden kurtarup
10. Bülbül-i tabʿ-ı Hayâlîyi seher-hîz eyledi

kuru:
1. **kuru:**
Mısra: **9**
Kuru, canlılık emaresi olmayan
9. Bir kuru şâhdan alçak durur ol âdem kim
10. Nakd-i ʿömrü var iken etmeye envâʿ-ı kerem

2. **kuru:**
Mısra: **10**
Beyhude, boş.
9. Ey Hayâlî bakmadı yâhû diyenler ʿâleme
10. Saltanat âyîninüñ bir kuru hûy u hayına

3. **kurusa:***-sa*
Mısra: **6**
Solmak.
5. Lebüñle gonca hem-râz oldu cânâ
6. ʿAceb mi lâlenüñ kurusa kanı

4. **kuru:**
Mısra: **8**
Kuru, canlılık emaresi olmayan
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

kuru baş:
1. **kuru baş:**
Mısra: **10**
Tek başına.
9. Cânâ Hayâlî derdüñ ile dirilür senüñ
10. Şol dem ki hâkde yalıñuz kala kuru baş

kuru bühtân eylemek:
1. **kuru bühtân eyledi:**
Mısra: **6**
Kuru iftira, hiçbir dayanağı olmayan iftira atmak.
5. Hâli gamuñı ʿaynına almaz deyü yâruñ
6. Göz merdümüne eyledi yaşum kuru bühtân

kuru efsâne:
1. **kuru efsânedür:**
Mısra: **6**
Aslı astarı olmayan söz.
5. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
6. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

kuru gavgâ:
1. **kuru gavgâ:**
Mısra: **6**
Boş mücadele.

5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

2. **kuru gavgâdur:**
Mısra: **8**
Boş mücadele.
7. Gerekmez cân kim ʿaşkuñ yeter dil mülküne sultân
8. İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur

kuru iʿtibâr:
1. **kuru iʿtibârı:**
Mısra: **6**
Boş, aslı olmayan saygı.
5. Gözüm yaşıyla harâbât içinde dem süreyin
6. Bir iki gün bu kuru iʿtibârı neyleyeyin

kuru sevdâ:
1. **kuru sevdâ:**
Mısra: **8**
Boş sevda.
7. ʿAşk eli begleriyüz şehler otagın tugun
8. Dâg-ı hırmân ile ʿâşık kuru sevdâ bilirüz

2. **kuru sevdâ:**
Mısra: **8**
Boş sevda.
7. Zülf-i ʿanber-bâruña beñzetdi deryâ kendüyi
8. Anı bildüm başa çıkmaz bu kuru sevdâ ile

3. **kuru sevdâlarını:**
Mısra: **5**
Boş sevda.
5. Çekmek içün kuru sevdâlarını kâkülüñüñ
6. Kara yazu imiş alnumda benüm bu iki kaş

kurulmak:
1. **kurulmuş:**-*muş*
Mısra: **4**
Kurulmak.
3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

kuş:
1. **kuşlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Kuş.
1. Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
2. Kuşlar kebâb olaydı başındaâı yuvada

2. **kuşlar:**-*lar*
Mısra: **4**
Kuş.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

kuş dili:
1. **kuş dilin:**
Mısra: **10**
Kuş dili.||Tasavvufî hakikatlerin dile getirilişi.
9. Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînüñ velî
10. Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı

kuşatmak:
1. **kuşatmış:**-*mış*
Mısra: **5**
Çevresini sarmak, çevrelemek.
5. Kılıcı şöyle kuşatmış miyân-ı cânânı
6. Kesiciler gibi kim eksük olmaya belden

küşende:
1. **küşende:**
Mısra: **6**
Öldürücü, öldüren, katil.
5. Beñler yüzünde sûhte pervâneler durur
6. Var mı ʿizâr-ı yâr gibi bir küşende şemʿ

kûşiş etmek:
1. **kûşiş eder:**
Mısra: **2**
Çalışmak, çabalamak.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

kuşlar âşiyânı:
1. **kuşlar âşiyânı:**
Mısra: **6**
Kuş yuvası.
5. Diyâr-ı hayretüñ Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
6. Kʾanuñ başında kuşlar âşiyânı tâc-ı devletdür

kuşlar yuvası:
1. **kuşlar yuvası:**
Mısra: **7**
Kuş yuvası.
7. Kuşlar yuvası sanma gam-ı rûzigârdan
8. Oldu derûn-ı serv-i gülistân girih girih

küşte:
1. **küştelerden:**-*lerden*
Mısra: **8**
Öldürülmüş, maktul
7. Kanda beñzer râh-ı ʿaşkuñda şehîd olanlara
8. Küştelerden püşteler olursa meydânı neberd

2. **küştesinden:**-*sin, -den*
Mısra: **5**
Far. Öldürülmüş, maktul.
5. Nigâruñ tîg-i cevri küştesinden
6. Ser-i kûyu olupdur Kerbelâlar

3. **küşteleriyle:**-*leriyle*
Mısra: **11**
Far. Öldürülmüş, maktul.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

kûtâh:
1. **kûtâh:**
Mısra: **4**
Kısa
3. Ser-güzeştüm işiden Leylî saçuñ şevki ile
4. İşitüp kıssa-i Mecnûnu ne kûtâh dedi

kutlu kapu:
1. **kutlu kapu:**
Mısra: **9**
Uğurlu kapı.
9. Kutlu kapu açıldı Hayâlînüñ üstüne
10. Alçak gönüllü olalıdan nitekim eşik

kuvvet-i bâzû:

1. **kuvvet-i bâzûda:**
Mısra: **15**
Pazı kuvveti.||Güç, kudret.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

2. **kuvvet-i bâzuma:**
Mısra: **6**
Pazı kuvveti.||Güç, kudret.
5. Bî-sütûndan sengîn diller mihneti senüñ iken
6. Kuvvet-i bâzuma tahsîn eyle kim verzîdeyin

3. **kuvvet-i bâzûña:**
Mısra: **10**
Pazı kuvveti.||Güç, kudret.
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

kuvvet-i bâzû-yı âh:
1. **kuvvet-i bâzû-yı âhumdur:**
Mısra: **4**
Ah etmenin gücü.
3. Halka-i mâhı dutup gerdûnu yerinden kapan
4. Şâm-ı gamda kuvvet-i bâzû-yı âhumdur benüm

kûy:
1. **kûyuña:**-*uña*
Mısra: **14**
Kapı, eşik.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

2. **kûyuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Kapı, eşik.
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

3. **kûyuñ:**-*uñ*
Mısra: **22**
Far. 1. Karye, köy, 2. Semt, mahalle.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

4. **kûyum:**-*um*
Mısra: **38**
Far. 1. Karye, köy, 2. Semt, mahalle.
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

5. **kûyuña:**-*uña*
Mısra: **7**
Kapı, eşik.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

6. **kûyunuñ:**-*unuñ*
Mısra: **1**
Kapı, eşik.
1. Şol gedâ kim kûyunuñ çeşmiyle âb-efşânıdur
2. Pâdişâh-ı berr ü bahr olmuş cihân sultânıdur

7. **kûyunda:**-*unda*
Mısra: **5**
1. Karye, köy, 2. Semt, mahalle.
5. Bülbülüñ kûyunda ey dil sıklıgın diñdirdiler
6. Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler

8. **kûyuñla:**-*uñla*
Mısra: **9**
Sevgilinin köyü, mahallesi.
9. Kûyuñla cennetüñ ne ola farkı bilmezem
10. Sûz-ı Hayâlîden hele dûzah şerâredür

9. **kûyuñdan:**-*uñ, -dan*
Mısra: **9**
Semt, mahalle.
9. Göricek yaşuñ seni kûyuñdan ırmag istedi
10. Ey Hayâlî demedi ol meh ki merdüm-zâdedür

10. **kûyuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **5**
Sevgilinin köyü, eşiği.
5. Yüz suyun kûyuñda ister döke kara yerlere
6. Göñlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

11. **kûyuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **1**
Sevgilinin köyü, eşiği.
1. Rakîbüñ dilberâ kûyuñda neyler
2. Ki ʿÎsâ ile göke çıkmadı har

12. **kûyuñu:**-*uñ, -u*
Mısra: **6**
Sevgilinin köyü, eşiği.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

kûy ile çevgân:
1. **kûy ile çevgân:**
Mısra: **10**
Top ve ucu eğri değnek olmak.(gûy u çevgân oyunu bağlamında.)
9. Zülfüñ kılalı kelle-i ʿuşşâk ile oyun
10. Şermende oldu kûy ile çevgân girih girih

kûy-ı ʿaşk:
1. **kûy-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk semti.
9. Hâk edelden kûy-ı ʿaşk içre Hayâlî cismini
10. Kendüyi her zerresi bir mihr-i enver gösterür

2. **kûy-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
aşk semti, köyü, yeri
9. Ey Hayâlî bir kebûter-hâne imiş kûy-ı ʿaşk
10. Her dil-i âvârenüñ gökde uçanın yıkdılar

3. **kûy-ı ʿaşka:**
Mısra: **2**
Aşk semti.
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

4. **kûy-ı ʿaşka:**
Mısra: **4**
Aşk semti.
3. Varmasun meyhâneye nûş etmesün câm-ı şarâb
4. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

5. **kûy-ı ʿaşka:**
Mısra: **9**
Aşk semti.

9. Yolum düşdü Hayâlî kûy-ı ʿaşka
10. Dediler geldi bir Mecnûn-ı sânî

6. **kûy-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk semti.
9. Kûy-ı ʿaşkuñ olsa rusvâyı Hayâlî gam degül
10. Kim dedi aña ki her şûh-ı cefâ-âyîne bak

kûy-i ʿaşkuñ gedâsı:
1. **kûy-i ʿaşkuñ gedâsı:**
Mısra: **9**
Aşk semtinin kölesi.
9. Kûy-i ʿaşkuñ gedâsı çakeriyüz
10. Biz begüm pâdişâha mensûbuz

kûy-ı cânân:
1. **kûy-ı cânâna:**
Mısra: **9**
Sevgilinin köyü, eşiği.
9. Kûy-ı cânâna Hayâlîyi görür gelmez ʿadû
10. Ya gider mi bîşeye ceyrân gazanfer var iken

2. **kûy-ı cânânı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin köyü, eşiği.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

3. **kûy-ı cânânı:**
Mısra: **11**
Sevgilinin köyü, eşiği.
11. Dâglarla kûy-ı cânânı Hayâlî geşt eder
12. Var mı bir tâvûs kim gülşende cevlân istemez

kûy-ı cünûn:
1. **kûy-ı cünûndan:**
Mısra: **4**
Cinnet semti.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

2. **kûy-i cünûndan:**
Mısra: **5**
Cinnet semti.
5. Nakl edemezüz gayrı yere kûy-i cünûndan
6. Çûn silsile-i ʿaşk ile pâ-bestelerüz biz

kûy-ı dilber:
1. **kûy-ı dilber:**
Mısra: **1**
Sevgilinin köyü, mahallesi.
1. Zâhidâ cennet ne yapam kûy-ı dilber var iken
2. Añmazam Tûbâyı ol kadd-i sanavber var iken

2. **kûy-ı dilberde:**
Mısra: **3**
Sevgilinin köyü, mahallesi.
3. Kûy-ı dilberde fegân etme mebâd ey bülbül
4. Nâr-ı âhuñla o gül çehre yañaâın yakasın

3. **kûy-ı dilberde:**
Mısra: **4**
Sevgilinin köyü, mahallesi.
3. Daʿvî-i hüsn etdügiyçün şemʿüñ alup başını
4. Kûy-ı dilberde sabâ ögretdi meydân öpmege

4. **kûy-ı dilberden:**
Mısra: **7**
Sevgilinin sokağı, mahallesi.
7. Kim gelürse kûy-ı dilberden öpem dâmânını
8. Hâkden kaldur gubâr-ı râh-ı cânân et beni

5. **kûy-ı dilberden:**
Mısra: **7**
Sevgilinin sokağı, mahallesi.
7. Kûy-ı dilberden ne gam dûr etseñ ey devrân beni
8. Çok mudur gülzâr-ı dehre bir hezâr eksükliği

kûy-ı dildâr:
1. **kûy-ı dildârı:**
Mısra: **7**
Sevgilinin bulunduğu mekan.
7. Kûy-ı dildârı dolanma tutmasun ey girdibâd
8. Dâmenüñ her bir perîşân-rûzigâruñ giryesi

kûy-ı fakr:
1. **kûy-ı fakruñ:**
Mısra: **6**
Muhtaçlık eşiği.
5. Vermedi iki cihâna bir gubâr-ı dâmenin
6. Kûy-ı fakruñ bî-girîbân âsitîn serverleri

kuy-ı ferâgat:
1. **kuy-ı ferâgat:**
Mısra: **1**
Tok gözlülük semti.
1. Kayddan âzâdeyüz kûy-ı ferâgat beklerüz
2. Nakd-i sabruñ genciyüz künc-i kanaʿat beklerüz

2. **kûy-ı ferâgatde:**
Mısra: **17**
Tok gözlülük semti.
17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

kûy-ı gam:
1. **kûy-ı gam:**
Mısra: **6**
Keder semti.
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

2. **kûy-ı gamuñ:**
Mısra: **11**
Keder semti.
11. Diñlesün kûy-ı gamuñ ʿâşık-ı ser-bâzları
12. Bu gazelde ne der üstâd elinden felegüñ

kûy-ı harâbât:
1. **kûy-ı harâbât:**
Mısra: **6**
Meyhane köşesi, virane yerler.
5. Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
6. Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

2. **kûy-ı harâbât:**
Mısra: **6**
Meyhane köşesi, virane yerler.
5. Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
6. Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

3. **kûy-ı harâbât:**
Mısra: **8**
Meyhane köşesi, virane yerler.
7. Bî-minnet olsa yeg durur Cemşîd câmından baña
8. Kûy-ı harâbât içre bir dürd ile âlûde hazef

4. **kûy-ı harâbât:**
Mısra: **3**
Meyhane köşesi, virane yerler.
3. Bir safâ kesb eyledüm kûy-ı harâbât içre kim
4. Zâhid ol zevki düşünde görmedi esmâ ile

5. **kûy-ı harâbâtda:**
Mısra: **4**
Meyhane köşesi, virane yerler.
3. Zâhidâ ister iseñ cennet ü havrâ bulasın
4. Gel beru kûy-ı harâbâtda bir mugbeçe sev

6. **kûy-ı harâbâtda:**
Mısra: **5**
Meyhane köşesi, virane yerler.
5. Dem olur kûy-ı harâbâtda bir dürd-keşüñ
6. Çarh-ı çârümde Mesîhâ eremez pâyesine

7. **kûy-ı harâbâtuñ:**
Mısra: **9**
Meyhane köşesi, virane yerler.
9. Rindidür kûy-ı harâbâtuñ Hayâlî olalı
10. Hem-demi meyhârlar bî-kârlıklar pîşesi

8. **kûy-ı harâbâtuñ:**
Mısra: **10**
Meyhane köşesi, virane yerler.
9. ʿAks-i yârı sâgar-ı meyde Hayâlî göreli
10. Yasdanur kûy-ı harâbâtuñ der-i hammârını

9. **kûy-ı harâbâtuñ:**
Mısra: **8**
Meyhane köşesi, virane yerler.
7. İki dünyâyı degişmezler bir ednâ cürʿaya
8. Zâhidâ kûy-ı harâbâtuñ kadeh-peymâları

kûy-ı harâbâtuñ âdâbı:
1. **kûy-ı harâbâtuñ âdâbını:**
Mısra: **3**
Meyhane ehlinin yol yordamı.
3. Yürü tekmîl kıl âdâbını kûy-ı harâbâtuñ
4. Gedâ-yi pür-hünerdür merdüm-i ʿÂlî-nesebden yeg

kûy-ı ʿişret:
1. **kûy-ı ʿişretüñ:**
Mısra: **5**
Zevk, safa kapısı.
5. Cemşîd tâcına vereni kûy-ı ʿişretüñ
6. Dürd-i şarâb ile dolu sınmış sifâlini

kûy-ı Leylâ:
1. **kûy-ı leylâdan:**
Mısra: **7**
Leyla'nın eşiği.
7. Kûy-ı Leylâdan kopan her girdibâduñ hem-demi
8. Beñzer ey Mecnûn-ı mihnet-dîde hâküñdir senüñ

kûy-ı melâmet:
1. **kûy-ı melâmet:**
Mısra: **10**
Kınanmışlık köyü.
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

2. **kûy-ı melâmet:**
Mısra: **10**
Kınanmışlık köyü.
9. Olmadum bir dem selâmet ehli ile hem-nişîn
10. Ey Hayâlî olalı kûy-ı melâmet meskenüm

kûy-ı muhabbet:
1. **kûy-ı muhabbetde:**
Mısra: **9**
Aşk semti.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

kûy-ı münâcât:
1. **kûy-ı münâcâtda:**
Mısra: **3**
Tanrıya yalvarma yeri.||Mescit.
3. Yok yerüm kûy-ı münâcâtda havfum bu beni
4. Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye

kûy-i nigâr:
1. **kûy-i nigâra:**
Mısra: **2**
Sevgilinin köyü
1. Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
2. Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz

2. **kûy-ı nigârı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin köyü
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

3. **kûy-ı nigârını:**
Mısra: **2**
Sevgilinin eşiği.
1. ʿAşk ehli ol durur ki görem deyü yârını
2. Cânı çıkınca bekleye kûy-ı nigârını

kûy-ı safâ:
1. **kûy-ı safâya:**
Mısra: **7**
Eğlence semti.
7. Kûy-ı safâya varmaga ko savmaʿa yolun
8. Aña tarîk-i meykededen râh-ı câde yok

kûy-ı selâmet:
1. **kûy-ı selâmet:**
Mısra: **2**
Esenlik mahallesi.
1. ʿÂşıkuz dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz
2. Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz

kûy-ı vefâ hâk-sârı:
1. **kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz:**
Mısra: **7**
Vefa semtinin perişanı.
7. Yıllar durur ki kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz
8. Yerden götürmedi bizi hayfâ ki rûzigâr

kûy-i vefâ:
1. **kûy-i vefâda:**
Mısra: **1**
Vefa semti.

1. Kûy-i vefâda bir güzelüñ hâk-i râhıyuz
2. Ey ʿaşk devletüñde cihân pâdişâhıyuz

kûy-ı yâr:
1. **kûy-ı yâra:**
Mısra: **10**
Yarin semti.
9. Ey Hayâlî dûd-ı âhum pây-i çarha yüz sürüp
10. Dedi kûy-ı yâra bir ebr-i güher-bâr et beni

2. **kûy-ı yârdan:**
Mısra: **9**
Yarin semti.
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

3. **kûy-ı yâruñ:**
Mısra: **5**
Yarin semti.
5. Kûy-ı yâruñ bir gubârın kondurursañ çehreme
6. Ey sabâ yüklet baña rûy-ı zemînüñ minnetin

küynüklü âh:
1. **küynüklü âhumdur:**
Mısra: **4**
Ateşte yanan ah.
3. Nâr-ı gayretle yakup dûzahları mahv eyleyen
4. Haşr meydânında bir küynüklü âhumdur benüm

küynüklü biryân:
1. **küynüklü biryân:**
Mısra: **2**
Ateşte pişen kebap.
1. Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
2. Hûn-ı dil çek dâguñı küynüklü biryân oldu tut

küynüklü nân:
1. **küynüklü nânum:**
Mısra: **9**
Ateşte pişen ekmek.
9. Sînesinde dâgına küynüklü nânum var diyen
10. Âfitâbuñ kurşunu tennûruna nân istemez

kuyruk asmak:
1. **kuyruk asmadı:**
Mısra: **7**
Kuyruk takmak. (Her şeye bir kulp takmak).
7. Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
8. Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

küyünmek:
1. **küyündüm:**-*düm*
Mısra: **3**
Pişirmek.
3. Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
4. Gel zârlıgum diñle iñletdi beni devrân

kûyuñ hevesi:
1. **kûyuñ hevesin:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yaşadığı semte duyulan istek, arzu.
9. Kûyuñ hevesin kıldı havâñ ile Hayâlî
10. Ey serv olalı her has ü hâşâka berâber

kûyuñ itleri:
1. **kûyuñ itleri:**
Mısra: **9**
Sevgilinin mahallesindeki rakipler.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

kûyuña ergürmek:
1. **kûyuña ergür:**
Mısra: **7**
Sevgilinin bulunduğu semte erişmek.
7. Kûyuña ergür bizi lûtf eyle dildâruñ deyu
8. Pâyuma eşküm düşer bir yaña dâmen bir yaña

kûyuna varmak:
1. **kûyuna vardıgumca:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Eşiğine gitmek.
1. Vardıgumca kuyuna bu dîde-i nem-nâk ile
2. Eşk-i hûnînüm olup divâne oynar hâk ile

kûyuna yıkılmak:
1. **kûyuna yıkılsun:**
Mısra: **2**
Kapısına, eşiğine düşmek.
1. Kılan âvâre bir şûh-ı kebûter bâzdur göñlüm
2. Yıkılsun kûyuna çünkim baña uymazdur göñlüm

kûyuñda hâk-sâr olmak:
1. **kûyuñda hâk-sâr olalı:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Eşiğinde toprak olmak.
7. Gün gibi göge erdi başum olalı şehâ
8. Ben ʿâşık-ı felekzede kûyuñda hâk-sâr

kûyuñda yârân eylemek:
1. **kûyuñda yârân eyledüñ:**
Mısra: **10**
Sevgilinin eşiğinde duran aşıklardan biri yapmak.
9. Reşk eder ervâh-ı kudsîler Hayâlî bendeñe
10. İtlerüñle tâ anı kûyuñda yârân eyledüñ

kûyuñdan sürmek:
1. **kûyuñdan sürdü:**
Mısra: **9**
Eşiğinde kovmak, uzaklaştırmak.
9. Hayâlî sûret ugrusu rakîbi sürdü kûyuñdan
10. Kızılbaşuñ elüñden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı

kûyuñu devrân etmek:
1. **kûyuñu devrân eder:**
Mısra: **3**
Sevgilinin mahallesini dolaşmak.
3. Cerr edüp eytam-ı eşküm kûyuñu devrân eder
4. Merhamet kıl dostum ihsâna gelmişlerdenüz

kuyuñu dolanmak:
1. **kuyuñu dolanur:**
Mısra: **8**
Eşiğini dolaşmak.
7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür gönül

kûyuñun seng-i siyâhı:
1. **kûyuñun seng-i siyâhın:**
Mısra: **3**
Sevgilinin eşiğindeki kara taş.

3. Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyuñun
4. Vâdî-i ʿaşk içre Kaʿbe sîne-çâküñdür senüñ

<u>kûze-i mihr ü meh:</u>
1. **kûze-i mihr ü mehi:**
   Mısra: **5**
   Güneş ve ay testisi.

5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

<u>kuzu biryânı:</u>
1. **kuzu biryânı:**
   Mısra: **18**
   Kuzu kebabı.

17. Tekellüfsüz yenürsin sen dedigi᾿çin aña eller
18. Hacâletten kızarmışdur be-gâyet kuzu biryânı

L

lâ:
1. **lâ:**
Mısra: **8**
Hayır.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

2. **lâsını:**-*sını*
Mısra: **3**
Menfilik edatı. (Kelime-i tevhidin ilk sözü olması bağlamında yokluktan da yok olmak).
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

lâ demek:
1. **lâ diyen:**
Mısra: **3**
Hayır demek.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlîvâr

lâ ile illâ:
1. **lâ ile illâda:**
Mısra: **10**
Yokluk ile kesinlik. (Kaba sofunun hükümlere dair sorgulayıp durması bağlamında).
9. Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
10. Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine

lâ-büd:
1. **lâ-büd:**
Mısra: **10**
Şüphesiz.
9. Ey Hayâlî daʿvî-i ʿaşk eylemek hâcet degül
10. Añladur ʿâşıklığın lâ-büd kişinüñ hâleti

lâ-büd bilmek:
1. **lâ-büd bilür:**
Mısra: **3**
Kesinkes bilmek.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

lâ-cerem:
1. **lâ-cerem:**
Mısra: **36**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

2. **lâ-cerem:**
Mısra: **4**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

3. **lâ-cerem:**
Mısra: **4**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
3. Hattuñ erdi Hızr-veş âb-ı ʿizâruñda baña
4. Lâ-cerem İlyâs-ı vaktüñ ayagı deryâdadur

4. **lâ-cerem:**
Mısra: **10**
Şüphesiz, bi'z-zarure.
9. ʿAzm-i Deryâ-yi Muhît etdi Hayâlî eşküm
10. Lâ-cerem pâk olan meşrebini pâke çeker

5. **lâ-cerem:**
Mısra: **2**
Şüphesiz, bi'z-zarure.
1. ʿÂşıkam dîvâne bend etsün beni zencîrler
2. Lâ-cerem zencîr ile zîver bulur şîrler

6. **lâ-cerem:**
Mısra: **2**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

7. **lâ-cerem:**
Mısra: **10**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

8. **lâ-cerem:**
Mısra: **8**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
7. Acı yaş dök ister iseñ bulmaga zevk-i visâl
8. Lâ-cerem lezzet-nümâ olmaz taʿâm-ı bî-nemek

9. **lâ-cerem:**
Mısra: **6**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

lâ-cerem:
1. **lâ-cerem:**
Mısra: **8**
Kuşkusuz, hiç şüphesiz
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

laçin:
1. **laçine:**-*e*
Mısra: **4**
Şahin.||Sevgilinin yanağındaki ben.
3. Zâg-ı ebrûsun çevirmiş başa âzâd eylemiş
4. ʿÂrızı üstünde ol şûhuñ iki laçine bak

2. **laçini:**-*i*
Mısra: **4**
Şahin.||Sevgilinin yanağındaki ben.
3. Süzülmüş bir şikâra iki şehbâz ol iki ebrû
4. Şikâristan-ı hüsnüñ gözleridür iki laçini

lâciverd:
1. **lâciverd:**
Mısra: **4**
Lacivert renkli gökyüzü.
3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

lâciverd evreng:
1. **lâciverd evreng:**
Mısra: **2**
Lacivert taht.||Gökyüzü.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

<u>**lâciverdî:**</u>
1. **lâciverdî:**
Mısra: **3**
Lâcivert renginde.
3. Lâciverdî sünbüliyle âsumânuñ ʿaynıdur
4. Açılan nergisler anuñ encüm-i rahşânıdur

<u>**lâf çalmak:**</u>
1. **lâfı çalarsın:**
Mısra: **2**
Karşısındakini konuşturarak sezdirmeden istediklerini almak.
1. Ne ziyân etdi saña sûfî şarâb-ı sâfî
2. Yine alup ele halvetde çalarsın lâfı

<u>**lâf eylemek:**</u>
1. **lâf eyle:**
Mısra: **1**
Konuşmak, söylemek.
1. İçmezem mey deyu ey sûfî yeter lâf eyle
2. İhtiyâr elde midür sen de gel insâf eyle

<u>**lâf urmak:**</u>
1. **lâf urmak:**
Mısra: **67**
Söz etmek.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

<u>**lâg:**</u>
1. **lâgı:**-*ı*
Mısra: **10**
(Fa.) Şaka, şakalaşma.
9. Pâyından asılu mekese beñzedenlere
10. Vardur Hayâlî bir nice lâgı benefşenüñ

2. **lâga:**-*a*
Mısra: **2**
(Fa.) Şaka, şakalaşma.
1. Açılmaz idi seyre gelüp bâga benefşe
2. Ger lâle ile başlamasa lâga benefşe

<u>**lâga girişmek:**</u>
1. **lâga girişür:**
Mısra: **2**
Oynamak, şakalaşmak.
1. Hengâm-ı seherde açılup bâga benefşe
2. Etfâl-i çemenle girişür lâga benefşe

<u>**lâga salmak:**</u>
1. **lâga saldılar:**
Mısra: **10**
Tatlı tatlı söyleşip oynaşmaya göndermek.
9. Fânî cihânda aglamaga geldi niceler
10. Bir iki gün Hayâlîyi de lâga saldılar

<u>**lahid:**</u>
1. **lahid:**
Mısra: **67**
Mezar.
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

2. **lâhid:**
Mısra: **12**
Mezar.
11. Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazluñ
12. Lâhid içre kalıcak dil yalıñuz bir kuru baş

<u>**lahza:**</u>
1. **lahza:**
Mısra: **2**
çok kısa bir an
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

<u>**lâʿl:**</u>
1. **lâʿlden:**-*den*
Mısra: **7**
Kırmızı şarap.
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

2. **lâʿl:**
Mısra: **38**
Kırmızı renkli değerli bir taş, halis yakut.
37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

3. **laʿlden:**-*den*
Mısra: **3**
Kırmızı renkli değerli bir taş, halis yakut.
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

4. **laʿldür:**-*dür*
Mısra: **2**
Kırmızı renkli değerli bir taş, halis yakut.
1. Rengîn lebüñ kim ey sanem ol hatt-ı nevdedür
2. Bir laʿldür ki kâfir elinde girevdedür

5. **laʿlüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

6. **laʿlüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **1**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

7. **laʿlüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
1. Her kaçan laʿlüñ baña ol mâh-peyker gösterür
2. ʿAndelîb-i zârına bergi-i gül-i ter gösterür

8. **laʿlüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi göñlümüñ her dem anuñçün zârdur

9. **laʿli:**-*i*
Mısra: **5**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
5. Bâdede yele varur laʿli havâsında habâb
6. Galibâ bencileyin ol dahi âvâresidür

10. **laʿlüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **5**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

11. **laʿlüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

12. **laʿlüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

13. **laʿlüñi:**-*üñ, -i*
Mısra: **1**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Kırmızı dudak
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

14. **laʿlden:**-*den*
Mısra: **8**
Kırmızı renkli değerli bir taş, halis yakut.
7. Nûş kıldı bir büt-i şîrîn dehânuñ ʿaşkuña
8. Kaldurup ben mübtelâya laʿlden bir câm gül

15. **laʿli:**-*i*
Mısra: **4**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

16. **laʿl:**
Mısra: **3**
Kırmızı renkli değerli bir taş.||Gönül.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

<u>lâl almak:</u>
1. **lâʿl almaga:**
Mısra: **4**
Yakut taşı çıkarmak.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

<u>laʿl etmek:</u>
1. **laʿl edeli:**
Mısra: **9**
Yakut taşına dönüştürmek.||Gönüldeki sıkıntıları gidermek.
9. Seng-i dilümi laʿl edeli kân-ı Medîne
10. Nazmum dür-i şehvârını bahr-i Necef eyler

2. **laʿl eder:**
Mısra: **5**
Yakut taşına dönüştürmek.
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

3. **laʿl ederdi:**
Mısra: **17**
Yakut taşına dönüştürmek. (Değer katmak bağlamında).
17. Laʿl ederdi âfitâb-ı himmeti hârâları
18. Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları

<u>laʿl-pâredür:</u>
1. **laʿl-pâredür:**
Mısra: **6**
Lal taşı parçası. (Sevgilinin kırmızı dudağı bağlamında).
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

<u>lâʿl tâc:</u>
1. **lâʿl tâcın:**
Mısra: **30**
Kıymetli la'l taşıyla süslenmiş taç.
29. Yılda bir kez ayagı topragına yüz sürmese
30. Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

<u>laʿl ü dür:</u>
1. **laʿl ü dürü:**
Mısra: **8**
Kırmızı ve değerli bir süs taşı ile inci.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

<u>laʿl ü güher:</u>
1. **laʿl ü güher:**
Mısra: **10**
Kırmızı yakut ve cevher. (Sevgilinin dudağı ve dişi bağlamında).
9. Dişiʾle leblerin vasf et Hayâlî ol dil-ârâmuñ
10. Bilürsin cümleden nazma yine laʿl ü güher hoşdur

<u>lala:</u>
1. **lalası:**-*sı*
Mısra: **10**
Ar. 1. Çocuk mürebbisi, 2. Parıldayıcı, rahşende: lü'lü-i lala.
9. Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gonca
10. Dür-i gûşu gibi geh geh kulagın çekse lalası

<u>lâle:</u>
1. **lâle:**
Mısra: **7**
Zambakgiller familyasından, Asya menşeli olduğu sanılan, çok değişik türleri bulunan, mızrak biçiminde uzun yapraklı, çok yıllık soğanlı bitki.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

2. **lâle:**
Mısra: **32**
Lale çiçeği.
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

3. **lâle:**
Mısra: **6**
Lale.||Aşığın göğsündeki yaralar.
5. Dilümde dag-ı siyeh sîne kaña müstagrak
6. ʿAceb mi beñzer ise dest-i gamda lâle baña

4. **lâle:**
Mısra: **8**
Maruf çiçek, yanak.||Sevgilinin yanağı.
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

5. **lâleyi:**-*y, -i*
Mısra: **15**
Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır, çiçeği ise kadehe benzer çok renkli bir çiçek.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

6. **lâleleri:**-*leri*
Mısra: **1**
Lale.||Aşığın göğsündeki yaralar.
1. Katre-i jâle ile lâleleri hâmûnuñ
2. Bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur Mecnûnuñ

7. **lâle:**
Mısra: **12**
Lale çiçeği.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

8. **lâledür:**-*dür*
Mısra: **10**
Lale çiçeği.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

9. **lâleler:**-*ler*
Mısra: **1**
Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır, çiçeği ise kadehe benzer çok renkli bir çiçek.
1. Lâleler sahn-ı gülistânda kadeh-nûş oldular
2. Güft ü gûy-ı bülbüle güller kamu gûş oldular

10. **lâle:**
Mısra: **5**
Lale. (kan renginde olması bağlamında).
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

11. **lâleler:**-*ler*
Mısra: **1**
Maruf çiçek, yanak.||Sevgilinin yanağı.
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

12. **lâlesin:**-*sin*
Mısra: **1**
Lale çiçeği. (Aşığın kanlı yaraları bağlamında).
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

13. **lâlelerle:**-*lerle*
Mısra: **4**
Lale.||Kızıl renk.
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

14. **lâle:**
Mısra: **5**
Maruf çiçek, yanak.||Sevgilinin yanağı.
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

15. **lâledür:**-*dür*
Mısra: **2**
Lale||Yara.
1. Ben belâ Ferhâdıyam kûh-ı gam-ı dildârda
2. Şuʿle-i âhum başumda lâledür kühsârda

16. **lâleler:**-*ler*
Mısra: **3**
Lale||Kadeh.
3. Her yañadan lâleler açsun kadeh bezm ehline
4. Her habâb ol şevkden çâk-i girîbân eylesün

9. Ey Hayâlî câm-ı Cemdür kim sımış gerdûn-ı dûn
10. Lâlenüñ destinde mey-âlûd olan pergâleler

<u>lâle câm:</u>
1. **lâle câmını:**
Mısra: **11**
Lale şeklindeki kadeh.||Dağlarda yetişen gelincik çiçeği.
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

<u>lâle evrâkı:</u>
1. **lâle evrâkın:**
Mısra: **3**
Lale yaprağı.
3. Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmañuz
4. Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

<u>lâle goncası:</u>
1. **lâle goncası:**
Mısra: **5**
Ortasında yanığı andıran siyahlık olan lale çiçeğinin açılmamış hali.
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

<u>lâle olmak:</u>
1. **lâle ola:**
Mısra: **63**
Lale gibi kırmızı renge bürünmek.
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

<u>lâle ot:</u>
1. **lâle otlar:**
Mısra: **8**
Kırmızı ot.
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

<u>lâle ruhsâr:</u>
1. **lâle ruhsâr:**
Mısra: **3**
Lale renginde kırmızı yanak.
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

<u>lâle sürmek:</u>
1. **lâle sürüp:**
Mısra: **1**
Lalenin rengini vermek, kırmızılaştırmak.
1. ʿÂrıza lâle sürüp Leylî-sıfat gül-gûne
2. Döndü her cûy-ı çemen silsile-i Mecnûna

<u>lâle vü gül:</u>
1. **lâle vü gül:**
Mısra: **3**
Lale ve gül

3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

2. **lâle vü gülden:**
Mısra: **6**
Lale ve gül
5. Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni
6. Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh saña

3. **lâle vü gülden:**
Mısra: **40**
Lale ve gül
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

lâle-çehre:
1. **lâle-çehre:**
Mısra: **8**
Lale gibi kırmızı yanak.
7. Key yaraşur bezmde mînâ ile gül-gûn şarâb
8. Gûyiyâ bir lâle-çehre câme-i mâyûn geyer

lâle-gûn etmek:
1. **lâle-gûn etdi:**
Mısra: **25**
Lale rengine dönüştürmek, kızıl renge bürümek.
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

lâle-gûn kanı akmak:
1. **lâle-gûn kanı akdı:**
Mısra: **12**
Lale renkli kanı akmak. Kırmızı kanı akmak.
11. Şerʿ kesdügi parmak acımadı
12. Gerçi kim akdı lâle-gûn kanı

lâle-gûn kâse olmak:
1. **lâle-gûn kâse oldu:**
Mısra: **4**
Lale renkli, kırmızı kadeh olmak. (Aşığın gözyaşları bağlamında).
3. Visâli hânına Şîrînüñ oldu gam yemesün
4. Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kâse

lâle-had:
1. **lâle-had:**
Mısra: **4**
Lale yanaklı.||Sevgili.
3. Şerh ede dâg-ı sînemi sûsen zebân olup
4. Ol lâle-had gelürse mezârum ziyârete

lâle-i bâg-ı firâk:
1. **lâle-i bâg-ı firâkdur:**
Mısra: **7**
Ayrılık bahçesinin lalesi. (Sevgilinin yanağı bağlamında).
7. Dâguñ cigerde lâle-i bâg-ı firâkdur
8. Hâl-i ruhuñ benefşe-i gülzâr-ı şîvedür

lâle-i dil-sûhte:
1. **lâle-i dil-sûhte:**
Mısra: **13**
Bağrı yanık lale.||Aşığın gönlü.
13. Lâle-i dil-sûhte tutmaga geldi dâmenin
14. Dediler bunda yaramazsın sen ey sahrâ-nişîn

lâle-i gül-gûn:
1. **lâle-i gül-gûnu:**
Mısra: **1**
Kırmızı lale.
1. Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dâgum sandılar
2. Nergisi gülzârda yanar çerâgum sandılar

lâle-i hamrâ:
1. **lâle-i hamrâ:**
Mısra: **6**
Kırmızı lale.||Aşığın bağrında kanayan yaralar.
5. Sîne bir kûh-ı belâdur kim anı zeyn etdi gam
6. Tâze tâze daglarla lâle-i hamrâ ile

lâle-i Nuʿmân:
1. **lâle-i nuʿmân:**
Mısra: **12**
Dağ lalesi, gelincik.
11. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedür cismüm gibi
12. ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân aña

2. **lâle-i nuʿmâna:**
Mısra: **8**
Dağ lalesi, gelincik.
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

lâle-i nuʿmân-şekil:
1. **lâle-i nuʿmân-şekil:**
Mısra: **16**
Dağ lalesi misali.
15. Gel e bakam yüzüñe gonca-i handân şekil
16. Kaña gark olsa gözüm lâle-i Nuʿmân-şekil

lâle-i sahrâ:
1. **lâle-i sahrâlaruñ:**
Mısra: **14**
Ova laleleri.
13. Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
14. Lâle-i sahrâlaruñ indi gözüñe kara su

lâle-i sahrâ-nişîn:
1. **lâle-i sahrâ-nişînüñ:**
Mısra: **14**
Çöllerde duran, yetişen lale. (Ortası yanık olması bağlamında).
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

lâle-i sahrâ-yı gam:
1. **lâle-i sahrâ-yı gam:**
Mısra: **5**
Keder çölünün lalesi.
5. Bir nazarda baña beñzer lâle-i sahrâ-yı gam
6. Merdüm-i çeşmüm gibi herdem libâs-ı hûn geyer

lâle-i sahrâ-yi Leylî:
1. **lâle-i sahrâ-yi leylî:**
Mısra: **6**
Leyla'nın aşk çölündeki lale. (Aşığın bağrındaki yara bağlamında).
5. Şehîd-i ʿaşkdur kanlu kefende
6. Baña her lâle-i sahrâ-yi Leylî

lâle dâğı:
1. **lâlenüñ dâgına:**
Mısra: **6**
Lale çiçeğinin ortasındaki siyahlık.

5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

lâle-ruh:
1. **lâle-ruh:**
Mısra: **8**
Far. Lâle gibi al yanaklı.
7. Kenâr-ı cûy-ı eşkümde nice bu çeşm-i pür-hûnum
8. Hayâlüñ şâhınuñ ey lâle-ruh gül-gûn otagıdur

2. **lâle-ruhuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Lale yanaklı.||Sevgili.
1. Ey dil ol lâle-ruhuñ tendeki dâgın yakasın
2. Dilerin Kays ile Ferhâd çerâgın yakasın

lâle-ruh bir yâr:
1. **lâle-ruh bir yâr:**
Mısra: **1**
Lale gibi kırmızı yanaklı bir sevgili.
1. Kılmaz isem lâle-ruh bir yâr ile mül sohbetin
2. Dûd-ı âhumla temâşâ eyle sünbül sohbetin

lâle-ruh mahbûb:
1. **lâle-ruh mahbûbdur:**
Mısra: **19**
Lale yanaklı güzel.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

lâle-ruhsâr:
1. **lâle-ruhsâr:**
Mısra: **6**
Lale yanaklı.||Sevgili.
5. Dâg-ı hasretle yakup kanına girdi kendünüñ
6. Gülşeninde ʿâlemüñ bir lâle-ruhsâr isteyen

lâle-vâr:
1. **lâle-vâr:**
Mısra: **20**
lale gibi
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

lâle-veş:
1. **lâle-veş:**
Mısra: **3**
lale gibi
3. Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan aglaram
4. Demez ol şîrîn-dehen hâlüñ ne Ferhâdum benüm

2. **lâle-veş:**
Mısra: **2**
lale gibi
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

lâle-zâr:
1. **lâle-zâra:**-*a*
Mısra: **23**
Far. Lâlelik, lâlenin bittiği mahall.
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

2. **lâle-zârıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **2**
Lale bahçesi.||Aşığın bağrındaki kanlı yaralar.
1. ʿAşk ellerinde sîne belâ kühsârıdur
2. Kim tâze dâgı yer yer anuñ lâle-zârıdur

3. **lâle-zârem:**-*em*
Mısra: **10**
Lale bahçesi.||Aşığın bağrındaki kanlı yaralar.
9. Hayâlî bir nazar seyr etmez ol nahl-i hırâmânum
10. Belâ deştine kanlu daglarla lâle-zârem ben

4. **lâle-zârı:**-*ı*
Mısra: **4**
Far. Lâlelik, lâlenin bittiği mahall.
3. Eger ki etmez isem zâhidâ ayak seyrin
4. Taraf taraf açılan lâle-zârı neyleyeyin

lâle-zâr etmek:
1. **lâle-zâr etdi:**
Mısra: **29**
Lale bahçesi gibi kıpkırmızı yapmak, kızıla boyamak.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

2. **lâle-zâr etdi:**
Mısra: **5**
Lale bahçesi gibi kıpkırmızı yapmak, kızıla boyamak.
5. Lâle-zâr etdi gözüm yaşıyla bâg-ı ʿâlemi
6. Ey ciger pergâlesi akıtma bagrum yâgını

3. **lâle-zâr etmişdür:**
Mısra: **28**
Lale bahçesi gibi kıpkırmızı yapmak, kızıla boyamak.
27. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Şâh kim
28. Hûn-ı aʿdâ ile etmişdür cihânı lâle-zâr

lâʿl-i âbdâr eylemek:
1. **lâʿl-i âbdâr eyler:**
Mısra: **46**
Parlak yakut taşı.||Güzelin dudağı.
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

lâl-i bedahşân eylemek:
1. **lâl-i bedahşân eyledüm:**
Mısra: **2**
Bedahşan yakutu eylemek. (Bedahşan, Yarkent ile Kabil arasında kalan bölgenin ismi olup değerli taşlarıyla ünlüdür.)
1. Dâglarla cismümi ser-ta-be-pâ kan eyledüm
2. Kûyunuñ her taşını lâl-i Bedahşân eyledüm

laʿl-i cânân:
1. **laʿl-i cânânı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yakut taşı gibi kırmızı dudağı.
1. Eylemiş hatt laʿl-i cânânı
2. Ehl-i şevka şarâb-ı reyhânî

lâʿl-i cânân cevheri:
1. **lâʿl-i cânân cevherin:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yakut taşı gibi kırmızı dudağı.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

<u>lâʿl-i cân-bahş:</u>
1. **lâʿl-i cân-bahşı:**
Mısra: **3**
Canlar bahşeden dudak.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

2. **laʿl-i cân-bahşuñ:**
Mısra: **2**
Canlar bahşeden dudak.
1. Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
2. Yâdına ol laʿl-i cân-bahşuñ helâk olmak gerek

3. **laʿl-i cân-bahşuñda:**
Mısra: **4**
Canlar bahşeden dudak.
3. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-kede
4. Laʿl-i cân-bahşuñda hattuñ kâfir-i ʿÎsâ-perest

<u>laʿl-i cân-fezâ:</u>
1. **laʿl-i cân-fezâ:**
Mısra: **8**
Can bağışlayan dudak
7. Mahabbet bahrıdur cismüm elifler anuñ emvâcı
8. Belânuñ kânıdur göñlüm o laʿl-i cân-fezâ hakkı

<u>laʿl-ı güher-pâş:</u>
1. **laʿl-ı güher pâş:**
Mısra: **10**
Cevher saçan değerli taşlar.||Ağzından cevher gibi sözler çıkan güzeller.
9. Hûblar zülf-ı siyeh-kârı durur sünbül ü bâg
10. Kara toprakda nice laʿl-ı güher-pâş yatur

<u>laʿli kand:</u>
1. **laʿli kandüm:**
Mısra: **2**
Kırmızı şeker.
1. Şehe kul olmaga geldi cihâna bir levendüm var
2. Baña tûtî gibi gûyâlanur bir laʿli kandüm var

<u>laʿl-i leb:</u>
1. **laʿl-i lebüñ:**
Mısra: **7**
sevgilinin la'l renkli (kırmızı) dudağı
7. Yâkût bildi laʿl-i lebüñ kandan oldugın
8. Bu sırrı fâş kılmaga ol bed-güher yeter

2. **lâʿl-i lebüñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) kırmızı renkli dudağı.
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿÎsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

<u>laʿl-i leb-i dildâr:</u>
1. **laʿl-i leb-i dildârdan:**
Mısra: **1**
Sevgilinin kırmızı yakut taşına benzeyen dudağı.
1. Her ne kan kim yutdu dil laʿl-i leb-i dildârdan
2. Dökdü âhır fürkat anı dîde-i hûn-bârdan

<u>laʿl-i leb-i yâr:</u>
1. **laʿl-i leb-i yâr:**
Mısra: **4**
Sevgilinin lal gibi kırmızı dudağı
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

<u>lâʿl-i mey-gûn:</u>
1. **lâʿl-i mey-gûnuñda:**
Mısra: **4**
Sevgilinin şarap renginde olan dudağı.
3. Kâkülüñ olmuş ʿalemdâr-ı Resûl-i Hâşimî
4. Lâʿl-i mey-gûnuñda hat tutmuş Mesîhâ-meşrebin

<u>laʿl-ı mey-gûn firâkı:</u>
1. **laʿl-ı mey-gûnu firâkından:**
Mısra: **9**
Sevgilinin şarap renginde olan dudağından ayrı kalma.
9. Laʿl-ı mey-gûnu firâkından Hayâlî olsa hâk
10. Dikesüz ol hâkisâruñ dostlar tâk üstüne

<u>laʿl-i musaffâ:</u>
1. **laʿl-i musaffâdur:**
Mısra: **4**
Saf yakut taşı.||Sevgilinin dudağı.
3. Lebi sevdâsı göñlümde yaraşur zâhidâ yâruñ
4. Bu bir laʿl-i musaffâdur anı her kâna vermezler

<u>laʿl-i nâb:</u>
1. **laʿl-i nâbıyla:**
Mısra: **5**
Sevgilinin saf yakut gibi olan dudağı.
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

2. **laʿl-i nâblar:**
Mısra: **1**
Sevgilinin saf yakut gibi olan dudağı.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

3. **lâʿl-i nâbuñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin saf yakut gibi olan dudağı.
7. Lâʿl-i nâbuñ Mesîh-i sânîdür
8. Bûy-ı zülfüñ buhûr-ı Meryemdür

4. **laʿl-i nâbuñ:**
Mısra: **9**
Sevgilinin saf yakut gibi olan dudağı.
9. Yaraşur laʿl-i nâbuñ zülfüñ içinde zuhûr etse
10. Bu rûşendür yeri karañulıkdur Âb-ı Hayvânuñ

<u>Lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr:</u>
1. **lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr:**
Mısra: **3**
Sevgilinin cana can katan dudağı.
3. Mürdeler ihyâ ederken lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr
4. Gamze-i hûn-rîz ile ʿâşıkların kırmag işi

<u>laʿl-i rümmânî:</u>
1. **laʿl-i rümmânî:**
Mısra: **7**
Yakut taşının bir çeşidi.||Aşığın gözünden akan kanlı yaşlar.
7. Bir yüzün görse gözüm biñ laʿl-i rümmânî döker
8. Sad-hezârân zahm-ı tîşeyle verür kân cevherin

2. **laʿl-i rümmânî:**
Mısra: **8**

Yakut taşının bir çeşidi.||(Sevgilinin) Kırmızı dudağı.
7. Boynu baglu esîr olup geldi
8. Lebi devrinde laʿl-i rümmânî

laʿl-i şeker-âlûd:
1. **laʿl-i şeker-âlûddan:**
Mısra: **1**
Sevgilinin şekere bulanmış kırmızı dudağı.
1. Hat ki peydâ oldu ol laʿl-i şeker-âlûddan
2. Reng ü bû almak neden halvâ-yi cennet-dûddan

laʿl-i yâr:
1. **laʿl-i yâr:**
Mısra: **1**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
1. Laʿl-i yâr agyâr bezminde şarâb-âlûdedür
2. Dîde-i merdüm bu gamdan hûn-ı nâb-âlûdedür

2. **lâʿl-i yâr:**
Mısra: **10**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
9. Cevher-i ʿakluñ ʿaraz bahsına sarf etme hemîn
10. Lâl-i yâr içre Hayâlî lüʾlüʾ-i şehvâra bak

3. **laʿl-i yâr:**
Mısra: **9**
Sevgilinin kırmızı dudağı.
9. ʿAceb şûrîde-hâl olduñ Hayâlî laʿl-i yâr içün
10. Melâhat çârsûsunda harîdâr-ı mül olmuşsın

laʿlîn:
1. **laʿlîn:**
Mısra: **6**
Laʿl renkli, kırmızı
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

laʿlîn tabak:
1. **laʿlîn tabaklar:**
Mısra: **10**
Kızıl renkli tabak.||Sevgilinin ağzı.
9. Ayagı tozuna îsâr içün şâhuñ ruh-ı gülde
10. Hayâlî jaleler laʿlîn tabaklar içre lü'lü'dür

laʿl-reng etmek:
1. **laʿl-reng edüp:**
Mısra: **3**
Kızıl renge döndürmek.
3. Kanıyla taʿne taşlarını laʿl-reng edüp
4. Derd ü belâ güherlerine kân olan başum

laʿl-rîz olmak:
1. **laʿl-rîz olmuş:**
Mısra: **7**
Lal taşı renginde kızıl kan dökmek.
7. Lebüñ çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
8. Nice göz agrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşum

laʿlüñ ârzûsu:
1. **laʿlüñ ârzûsuyla:**
Mısra: **5**
Sevgilinin lal renkli dudağının arzusu.
5. Gözde laʿlüñ ârzûsuyla ciger hûnâbesi
6. Şîşe içinde şarâb-ı lâʿl-gûn olmuş yatur

laʿlün bağrı:
1. **laʿlün bagrı:**
Mısra: **4**
Lal taşı.
3. Kan içinde seng-i hârâ yasdanur ey lâle-ruh
4. Leblerüñ hecrüñde laʿlün bagrı hûn olmuş yatur

laʿlüñe öygünmek:
1. **laʿlüñe öygünmüş:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Dudaklarına imrenmek.
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

lâm:
1. **lâmın:**-*ın*
Mısra: **9**
Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup ebced hesabında otuz sayısının karşılığıdır.
9. Aynısın lâmın otuz gün olduguna rûzenin
10. Ya felek levhinde nûn-ı dâmen-i Rahmân mısın

2. **lâma:**-*a*
Mısra: **8**
Lam harfi.||Aşık.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

3. **lâmda:**-*da*
Mısra: **8**
Lam harfi.||Sevgilinin lam harfi gibi kıvrımlı saçı.
7. Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
8. Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda

lâ-mekân:
1. **lâ-mekân:**
Mısra: **9**
Belli bir yeri olmayan, mekânsız. Zuhurdan önceki, zaman ve mekânın bulunmadığı âlem.
9. Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
10. Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idüm saña

lâ-mekân mülkü:
1. **lâ-mekân mülkünde:**
Mısra: **9**
Mekansızlık yurdu.
9. Lâ-mekân mülkünde bir Şâha Hayâlî varmaga
10. Ey tarîk-i ʿaşkda sâlik olanlar yol nedür

2. **lâ-mekân mülkünde:**
Mısra: **10**
Mekansızlık yurdu.
9. Şâhbâz-ı evc-i ʿaşkam kim Hayâlî görmedi
10. Lâ-mekân mülkünde pervâz eyleyen ʿankâ beni

lâ-mekân seyri:
1. **lâ-mekân seyrinde:**
Mısra: **7**
Mekansızlık temaşası.
7. Lâ-mekân seyrinde ʿankâ ile olur hem-cenâh
8. Bâl-i himmetle şol añadan doganuñ yügrüğü

lâm-ı Leylî-zülf:
1. **lâm-ı leylî-zülfüñü:**
Mısra: **3**
Leyla'nın saçının kıvrımları.
3. Lâm-ı Leylî-zülfüñü tıfl-ı göñül yâd edeli
4. Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm

lâmiʿ olmak:
1. **lâmiʿ oldu:**
Mısra: **7**
Parlamak.
7. Dendânı ʿaksi yâruñ çeşmümde oldu lâmiʿ
8. Gûyâ muhît içinde yañar güher çerâgı

lâm-veş:
1. **lâm-veş:**
Mısra: **53**
Lam harfi gibi iki büklüm.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

lât:
1. **lât:**
Mısra: **10**
İslamdan önce Arapların Kabe'de bulunan putlarından biri
9. Sevdâ-yi cihânı koma göñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

lâyık:
1. **lâyıkdur:***-dur*
Mısra: **3**
Yakışır, münasip, şâyân.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

2. **lâyık:**
Mısra: **11**
Yakışır, münasip, şâyân.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

3. **lâyık:**
Mısra: **10**
Yakışır, münasip, şâyân.
9. Ey bî-vefâ Hayâlî dururken sabâ ile
10. Lâyık mı el oyunların oynaya kâkülüñ

4. **lâyıkam:***-am*
Mısra: **7**
Yakışır, münasip, şâyân.
7. Ne lâyıkam ki olam dâr-ı zülfüñe berdâr
8. Velîk her kişinüñ himmeti bülend gerek

5. **lâyık:**
Mısra: **2**
Yakışır, münasip, şâyân.
1. Dilberler içre ben saña âşık degülmiyem
2. ʿUşşâk içinde devlete lâyık degülmiyem

6. **lâyık:**
Mısra: **5**
Yakışır, münasip, şâyân.
5. Daʿvî-i ʿaşk edene lâyık mıdur ey felsefî
6. Sînesinde cânı gibi saklamak kan cevherin

7. **lâyık:**
Mısra: **3**
Yakışır, münasip
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

lâyık degül mi:
1. **lâyık degül mi:**
Mısra: **52**
Layık değil mi, yaraşmaz mı.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

lâyık eylemek:
1. **lâyık eyle:**
Mısra: **18**
yakışır, yaraşır yapmak
17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

lâyık görmek:
1. **lâyık görme:**
Mısra: **10**
uygun bulmak, münasip görmek, yaraştırmak.
9. Dedüm uslansun Hayâlî çek saçuñ zencîrine
10. Dedi bu zencîre lâyık görme her dîvâneyi

lâyık mıdur:
1. **lâyık mıdur:**
Mısra: **10**
Layık mı, yerinde mi.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

lâyık olmamak:
1. **lâyık olmadı:**
Mısra: **10**
layık olmamak, yaraşmamak
9. Biz ol yegâne-i dehr ü ferîd-i devrânuz
10. Ki lâyık olmadı hurşîd bir nigâhumuza

2. **lâyık olmazdı:**
Mısra: **9**
Uygun olmak, münasip olmak, yaraşmak
9. Lâyık olmazdı Hayâlî lutfa
10. Sabr kılmasa hezâran kahra

3. **lâyık olur:**
Mısra: **3**
layık olmak, yaraşmak
3. Bir hasteye lâyık mı olur şerbet-i lutfuñ
4. Zehr-i elemüñ görmese tiryâke berâber

lâzım degül:
1. **lâzım degül:**
Mısra: **14**
Gerekmez
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

2. **lâzım degül:**
Mısra: **44**
Gerekmez
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

3. **lâzım degül:**
Mısra: **8**
Gerekmez
7. Âfitâb ü Zöhreye hüsnüñ metâʿın etme ʿarz
8. Aña âlem müşterî lâzım degül dellâleler

leb:

1. **leb:**
Mısra: **7**
Dudak.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

2. **lebi:**-*i*
Mısra: **18**
Dudak.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

3. **leblerüñ:**-*ler, -üñ*
Mısra: **27**
F. Dudak
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

4. **lebüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
F. Dudak
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

5. **lebüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
F. Dudak
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

6. **lebüñde:**-*üñde*
Mısra: **1**
F. Dudak
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

7. **leblerüñ:**-*lerüñ*
Mısra: **8**
F. Dudak
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

8. **lebüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
F. Dudak
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

9. **leblerüñde:**-*ler, -üñ, -de*
Mısra: **9**
F. Dudak
9. Leblerüñde hatt ü hâlüñden Hayâlî gam yemez
10. Fitne vü âşûb çün bezm-i şarâb üstündedür

10. **lebi:**-*i*
Mısra: **3**
F. Dudak
3. Lebi sevdâsı gönlümde yaraşur zâhidâ yâruñ
4. Bu bir laʿl-i musaffâdur anı her kâna vermezler

11. **lebiyle:**-*iyle*
Mısra: **9**
Sevgilinin dudağı.
9. Okudukca şiʿrüñi cânân lebiyle her nefes
10. Ey Hayâlî tûtî-i mazmûña şekker gösterür

12. **leblerüñ:**-*lerüñ*
Mısra: **4**
F. Dudak
3. Gözlerüñ bâzâr-ı efsûnu fesâne eyledi
4. Leblerüñ devrinde düşdüler ayaga bâdeler

leb Hızrı:
1. **leb hızrıyla:**
Mısra: **3**
Hızır'dan ölümsüzlük suyunu içmiş dudak.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

leb ü dendân:
1. **leb ü dendânınuñ:**
Mısra: **7**
Dudak ve diş.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

leb-i cânân:
1. **leb-i cânân:**
Mısra: **1**
Sevgilinin dudağı.
1. Handeyle olalı leb-i cânân girih girih
2. Reşkinden oldu gonca-i handân girih girih

2. **leb-i cânânuma:**
Mısra: **7**
Sevgilinin dudağı.
7. Cismüm içre cân kaçan beñzer leb-i cânânuma
8. Ol hayâtın ʿaynıdur bu hod türâb-âlûdedür

leb-i cân-perver:
1. **leb-i cân-perverüñle:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Ruha hoş gelen dudağı.
3. Belâ gülzarına revnak veren bir ʿandelîbem ben
4. Leb-i cân-perverüñle tûtî-i şekker-şikensin sen

leb-i cân-bahş:
1. **leb-i cân-bahşınuñ:**
Mısra: **4**
Can bağışlayan dudak.
3. Cânına ʿâşıklaruñ ey lâle-ruh dâg-ı belâ
4. Ol leb-i cân-bahşınuñ üstünde hâlüñdür senüñ

2. **leb-i cân-bahşuñ:**
Mısra: **45**
(Sevgilinin) canlar bağışlayan dudağı.
45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

leb-i cûnuñ nâlişi:
1. **leb-i cûnuñ nâlişi:**
Mısra: **11**
Irmağın ağzının inleyip haykırması.
11. Hep senüñçündür leb-i cûnuñ bu deñlü nâlişi
12. Katı gönlüñden şikâyetler eder taşlara su

leb-i dil-sitân:
1. **leb-i dil-sitân:**
Mısra: **1**
Sevgilinin gönül alan dudağı.
1. Çün kanum içdi baña leb-i dil-sitân gerek
2. Olmaz begüm cerîme baña kana kan gerek

leb-i dildâr:
1. **leb-i dildâr:**
Mısra: **3**
Sevgilinin dudağı.
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

lebi gonca:
1. **lebi gonca:**
Mısra: **5**
Gonca ağızlı
5. Sen lebi gonca edelden berü ben bülbülü zâr
6. Tîr-i âhumla felek döndü müşebbek kafese

leb-i kân:
1. **leb-i kânı:**
Mısra: **4**
Madenin ağzı.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

leb-i Mecnûn:
1. **leb-i mecnûndaki:**
Mısra: **6**
Mecnunun dudağı.
5. Haymeler kurdu fenâ iklîminüñ sultânına
6. Nâr-ı Leylâdan leb-i Mecnûndaki tebhâleler

leb-i Mesîhâ:
1. **leb-i mesîhânuñ:**
Mısra: **6**
Hz İsa'nın ölüleri dirilten nefesi.||Sevgilinin dudakları.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

leb-i mey-gûn:
1. **leb-i mey-gûnuna:**
Mısra: **5**
Şarap renginde kırmızı dudak.
5. Beñzeyelden mey leb-i mey-gûnuna cânânumuñ
6. Gûşe-i meyhânedür âvârelerle meskenüm

leb-i şîrîn:
1. **leb-i şîrînüñe:**
Mısra: **7**
Tatlı dudak.
7. Leb-i şîrînüñe ben cân vericek dest-i kazâ
8. Bî-sütûn-ı gama her zerremi Ferhâd etdi

2. **leb-i şîrînüñi:**
Mısra: **2**
Tatlı dudak
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

lebi üstünde kaşı gelmiş:
1. **lebi üstünde kaşı gelmişe:**
Mısra: **1**
Genç, bıyıkları yeni yeni çıkmaya başlamış delikanlı.
1. Mâʾil oldum bir lebi üstünde kaşı gelmişe
2. ʿÂşık oldum bir güzel tâze tırâşı gelmişe

lebini sormak:
1. **lebini sordum:**
Mısra: **3**
Dudağını emmek.
3. Sordum lebini yâruñ hemşîre çıkdı Şîrîn
4. Bennâ-yi çeşme-i şîr süt bir benümle kardaş

lebleri cân bagışlamak:
1. **lebleri cân bagışlar:**
Mısra: **5**
Sevgilinin dudaklarının hayat vermesi.
5. Çeşm-i dilber kanum içse cân bagışlar lebleri
6. Devlet ol bîmâra kim dârü'ş-şifâ yanındadur

leblerüñ hecri:
1. **leblerüñ hecrüñde:**
Mısra: **6**
Sevgilinin dudaklarını hasreti.
5. ʿAynına ʿâlem karañu hâke düşmüş cân verür
6. Leblerüñ hecrüñde beñzer Çeşme-i hayvân baña

2. **leblerüñ hecrüñde:**
Mısra: **4**
Sevgilinin dudaklarını hasreti.
3. Kan içinde seng-i hârâ yasdanur ey lâle-ruh
4. Leblerüñ hecrüñde laʿlün bagrı hûn olmuş yatur

leblerüñ peymânesi:
1. **leblerüñ peymânesinden:**
Mısra: **9**
Dudak kadehi.||Sevgilinin dudağı.
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

lebüñ ʿaksi:
1. **lebüñ ʿaksi:**
Mısra: **1**
Dudakların yansıması.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿÎsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

lebüñ sevdâsı:
1. **lebüñ sevdâsına:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Dudağının sevdası. (Kadehin sevgilinin dudağıyla buluşması bağlamında).
1. Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
2. Düşmüş lebüñ sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye

Leh:
1. **lehün:**-*ün*
Mısra: **18**
Polonyalı, Polonya'da yaşayan insan.
17. Yüzümüz üzre varalum dediler
18. Engürûsuñ Lehün Çehün Banı

leke:
1. **lekedür:**-*dür*
Mısra: **51**
Leke, pislik eseri.
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

lemʿa:
1. **lemʿadur:**-*dur*
Mısra: **3**
Parıltı, ışıltı

3. ʿİnâyet nûrunuñ pertevlerinden lemʿadur cânum
4. Cemâlüñ görmege âyîne-i idrâkdür göñlüm

lemʿa -i âh:
1. **lemʿa -i âhumla:**
Mısra: **5**
Ah parıltısı, ışığı.||Işık.
5. Lemʿa -i âhumla yaşum içre ârâm etdiler
6. Murg-ı âbî bahrı terk etdi semender âteşi

2. **lemʿa-i âhumla:**
Mısra: **5**
Ah ateşinden çıkan parıltı.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

lemʿa -i nâr-ı dil:
1. **lemʿa -i nâr-ı dili:**
Mısra: **5**
Gönül ateşinin parıltısı.
5. Ruhuñsuz lemʿa -i nâr-ı dili kim çarha ergürdüm
6. Melâʾik haylına şâm-ı firâkuñda çerâg etdüm

lemʿa -i nûr-ı nebevî:
1. **lemʿa -i nûr-ı nebevî:**
Mısra: **1**
Peygamberlik nurunun aydınlığı.
1. Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
2. Bir yalıñ yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî

lemʿa -i sûzân:
1. **lemʿa -i sûzân:**
Mısra: **2**
Ateşli, yakıcı bir parlaklık.
1. Gökde seyrân eyleyen hurşîd-i nûr-efşân mıdur
2. Yohsa dilden baş çeken bir lemʿa -i sûzân mıdur

leng eylemek:
1. **leng eyledi:**
Mısra: **54**
Topal, aksak yapmak.
53. Hayâlî güllerimi geç getürdügüm budur
54. Ki pây-i hâtırumı pây-ı gussa eyledi leng

lenger olmak:
1. **lenger ol:**
Mısra: **4**
Gemiyi sabitlemek için denize atılan büyük demir, çapa olmak.||Dünya arzularını durduracak sabır sahibi olmak.
3. Bahr emvâcı gibi uyma havâya her nefes
4. Zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya yaʿni lenger ol

lerzân eylemek:
1. **lerzân eyledüm:**
Mısra: **8**
Titretmek.
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

lerzân olmak:
1. **lerzân oluban:**
Mısra: **11**
Titremek.
11. Oluban bîd bergi gibi lerzân
12. Nihâl-i ergavan-veş terledüm kan

lerze düşmek:
1. **lerze düşdü:**
Mısra: **15**
içine korku düşmek, yüreği titremek
15. Kızıl Elmayı kapduñ lerze düşdü kişver-i Rîmʾe
16. Bihamdillah Karaman eline katduñ Alamanı

2. **lerze düşer:**
Mısra: **4**
içine korku düşmek, yüreği titremek
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

lerze eylemek:
1. **lerze eylerdi:**
Mısra: **7**
Titretmek.
7. Lerze mi eylerdi mızrâbuñ elinde mutribâ
8. Sırr-ı gayb işitmeseydi perde-i evtârdan

leş:
1. **leşe:***-e*
Mısra: **10**
Kokmuş hayvan ölüsü.||Dünyanın pislikleri.
9. Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pâk-dil
10. Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe

2. **leşe:***-e*
Mısra: **10**
Kokmuş hayvan ölüsü.||Dünyanın pislikleri.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

leşker:
1. **leşkerümdür:***-üm, -dür*
Mısra: **78**
Asker.
77. Mülk-i nazmuñ kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
78. Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn

2. **leşker:**
Mısra: **5**
Asker.
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

leşker çekmek:
1. **leşker çeke:**
Mısra: **48**
Asker getirmek.||Güneşin doğmasıyla ışınlarını salması.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

2. **leşker çeker:**
Mısra: **1**
Asker getirmek.
1. Âhdan leşker çeker baş kaldurup efgân baña
2. Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân baña

3. **leşkerler çeküp:**
Mısra: **3**
Asker sürmek.
3. Kanlu yaşumdan sipâh-ı âha leşkerler çeküp
4. Nice bir şâm-ı firâkuñda şebîhûn eyleyem

leşker-i derd ü gam:
1. **leşker-i derd ü gama:**
Mısra: **1**
Keder ve dert askeri.||Aşık.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

leşker-i gam:
1. **leşker-i gam:**
Mısra: **2**
Gam askeri.
1. Dem mi var kanlu yaşum çehreme yol eylemeye
2. Gün mü var leşker-i gam câna nüzûl eylemeye

leşker-i hicrân:
1. **leşker-i hicrâna:**
Mısra: **6**
Ayrılık askeri.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

leşker-i mihnet:
1. **leşker-i mihnet:**
Mısra: **8**
Eziyet askeri.||Eziyet veren durumlar.
7. Sînemüñ meydânı dolsa kanlu yaş ile nola
8. Leşker-i mihnet beden gibi hisârum aldılar

2. **leşker-i mihnet:**
Mısra: **1**
Eziyet askeri.||Eziyet veren durumlar.
1. Leşker-i mihnet ile ceng kaçan kârumdur
2. ʿAşk şemşir-i kazâ ile kafâ-dârumdur

leşker-i nücûm:
1. **leşker-i nücûm:**
Mısra: **1**
Yıldız askerleri.||Yıldızlar.
1. Meh ʿârızuña öygüneli leşker-i nücûm
2. Ey şâh-ı hüsn eyler aña her gece hücûm

leşker-keş-i livâ-yi belâ:
1. **leşker-keş-i livâ-yi belâya:**
Mısra: **6**
Bela sancağını askerinin önüne çekmek.
5. Sînemde kıl nazar elif ucunda dâguma
6. Leşker-keş-i livâ-yi belâya livâ budur

letâfet:
1. **letâfet:**
Mısra: **1**
Güzellik, incelik
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

2. **letâfet:**
Mısra: **10**
Güzellik, incelik
9. Hayâlî sînesin gördüm gam-ı agyâr zeyn etmiş
10. Giryâhında letâfet yok zemîn-i şuʿâ beñzetdüm

letâfet bağı:
1. **letâfet bagına:**
Mısra: **1**
Hoşluk, latiflik bahçesi.
1. Letâfet baâına serv ol giriftâr-ı hazân olma
2. Girüp kanına ʿuşşakuñ nihâl-i ergavân olma

letâfet gülşeni:
1. **letâfet gülşeninde:**
Mısra: **3**
Güzelliğin gül bahçesi
3. Letâfet gülşeninde gonce-i gül-gûn kabâsın sen
4. Mahabbet sebze-zârında sararmış bir giyâhem ben

letâfet yagdurmak:
1. **letâfet yagdurur:**
Mısra: **7**
İnceliği, hoşluğu bol olmak.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

letâfet-bahş:
1. **letâfet-bahş:**
Mısra: **8**
Hoşluk, nezaket bahşeden.
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

levend:
1. **levendüm:**-*üm*
Mısra: **1**
Yeniçeri devrinde deniz erlerine verilen bir isim, asker.
1. Şehe kul olmaga geldi cihâna bir levendüm var
2. Baña tûtî gibi gûyâlanur bir laʿli kandüm var

2. **levend:**
Mısra: **8**
Boylu poslu yakışıklı.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

3. **levend:**
Mısra: **2**
Yeniçeri devrinde deniz erlerine verilen bir isim, asker.
1. Göñlüm diler varup ser-i zülfüñe bend olam
2. Bu kâr-ı ʿaşkı başa iletmiş levend olam

levh üzre:
1. **levh üzre:**
Mısra: **1**
Levha üzere.||Alın üstü.
1. Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
2. Ya güzellik şûhluk alnuñda yazular mıdur

levh-i dil:
1. **levh-i dilde:**
Mısra: **3**
Gönül sayfası.
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

levh-i hâme:
1. **levh-i hâme:**
Mısra: **3**
Levh-i mahfuz, Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevi levha.
3. Yok iken levh ü hâme mushaf-ı ʿaşkuñ okurdum ben
4. ʿİzâruñda hat-ı reyhânla yazulan duʿâ hakkı

levh-i ruh:
1. **levh-i ruhuñda:**
Mısra: **7**
Yanak levhası.||Yanak.
7. Levh-i ruhuñda hâl ü hatuñdan alur sebak
8. Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür

levh-i zer-endûd:
1. **levh-i zer-endûd:**
Mısra: **11**
Altın yaldızlı levha.
11. Levh-i zer-endûd ile yâhûd Hayâlî şiʿrini
12. Tâlib olmuş yazmaga bir server-i hûbân mıdur

levh-i zer-nigâr olmak:
1. **levh-i zer-nigâr oldu:**
Mısra: **6**
Altın ile işlenmiş, sarı renkli levha biçimine dönüşmek. (Aşığın solgun yüzü bağlamında).
5. Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
6. Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr

leyl ü nehâr:
1. **leyl ü nehâr:**
Mısra: **24**
Gece ve gündüz.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

2. **leyl ü nehâr:**
Mısra: **2**
Gece ve gündüz.
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

3. **leyl ü nehâr:**
Mısra: **13**
Gece ve gündüz.
13. Dergehinde mukîm leyl ü nehâr
14. Mihr ü meh hıdmetüñ eder çâlâk

leyl ü nehâr dilemek:
1. **leyl ü nehâr diler:**
Mısra: **26**
Gece gündüz dilemek.
25. Şâm-ı firâka sen mehi tuş olmasun deyu
26. El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

Leylâ:
1. **leylâ:**
Mısra: **5**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

2. **leylânuñ:**-*nuñ*
Mısra: **5**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

3. **leylâ:**
Mısra: **7**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

4. **leylânuñ:**-*nuñ*
Mısra: **5**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
5. Gevher-i vaslın bulam nâgâh Leylânuñ deyu
6. Necd dagı topragın Mecnun ele alup elek

5. **leylâdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
3. Ben ol Mecnûn-ı derdem kesretinden ʿaşkınuñ dilde
4. Aradum kendüme yer bulmadum Leylâdan el çekdüm

6. **leylâ:**
Mısra: **1**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
1. Dögünüp taş ile Leylâ demedi dâyesine
2. Mâtem-i Kaysda beñzetdi tenin sâyesine

7. **leylâdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
3. Tutdugunda halkasını Kaʿbenüñ Mecnûn demiş
4. Göñlümüñ Leylâdan özge olmasun endişesi

8. **leylî:**
Mısra: **3**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

9. **leylî:**
Mısra: **5**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

10. **leylîsin:**-*sin*
Mısra: **7**
Mecnun'un Leyla'sı.
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

11. **leylinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **3**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
3. Leylinüñ yoluña hâk oldugu̓çün ʿizzet edüp
4. Götürür başda gubârını sabâ Mecnûnuñ

12. **leylînüñ:**-*nüñ*
Mısra: **7**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
7. Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînüñ
8. Geceler subha degin anı sürermiş mecnûn

13. **leylînüñ:**-*nüñ*
Mısra: **7**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
7. Köprü bünyâd eylemiş kaşı Hayâlî Leylînüñ
8. Vâdî-i hayretde Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına

14. **leylî:**
Mısra: **5**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
5. Gonca Leylî gibi dil-teng olalı beñzedi âh
6. Eşk-i Mecnûn gibi her jâle dür-i meknûna

15. **leylî:**
Mısra: **1**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.
1. Mecnûn gözüyle Leylî hayâline cilve-gâh
2. Sahrâ-nişîn olanuñ olur hânesi siyâh

Leylâ kabîlesi:
1. **leylâ kabîlesinden:**
Mısra: **5**
Leyla'nın kabilesi.
5. Kıble yüzünde zülfü Leylâ kabîlesinden
6. Bed-nâm-ı ʿâlem oldu Mecnûn benümle adaş

leylen ve nehâr:
1. **leylen ve nehâr:**
Mısra: **46**
Gece ve gündüz.
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

Leyletüʾl-Kadr:
1. **leyletüʾl-kadr:**
Mısra: **6**
Kadir gecesi.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

Leylî çobanı:
1. **leylî çobanından:**
Mısra: **2**
Mecnun.
1. Edüp der-post Mecnûnu geçürmiş dost yanından
2. Vefâ âyînini ögren gönül Leylî çobanından

Leylî itinüñ yalağı:
1. **leylî itinüñ yalagını:**
Mısra: **8**
Leyla'nın eşiği itlerinin yemek yediği kap.
7. Tâc-ı Kubâd u sâgar-ı Cemden ferâg var
8. Mecnun bulalı Leylî itinüñ yalaâını

Leylî mahallesi:
1. **leylî mahallesinde:**
Mısra: **4**
Leyla'nın yaşadığı mahal.
3. Mecnûn ölünce dedi serüm ey felek benüm
4. Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl

Leylî otağı:
1. **leylî otagına:**
Mısra: **6**
Leyla'nın çadırı.
5. Mecnûn nezâre kılmagçün kanlu yaşınuñ
6. Beñzetdi her habâbını Leylî otagına

Leylî saçuñ sevdâsı:
1. **leylî saçuñ sevdâsını:**
Mısra: **7**
(sevgilinin) siyah saçının tutkusu
7. Almışam başuma bir Leylî saçuñ sevdâsını
8. Dostlar Mecnûn-ı vaktem bendedür tavr-ı cünûn

Leyli vü Mecnûn rivâyeti:
1. **leyli vü mecnûn rivâyetin:**
Mısra: **2**
Leyla ve Mecnun'un aşkının hikayesi.
1. Dildârumuñ benümle işiden hikâyetin
2. Gûş etmez oldu Leyli vü Mecnûn rivâyetin

Leylî zülfü:
1. **leylî zülfüñden:**
Mısra: **17**
(Sevgilinin) saçının siyahlığı.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

Leylî-ʿizâr:
1. **leylî-ʿizârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Leyla yanaklı.
1. Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg
2. Bâgbân zencîr-i âbı ayagına etdi baâ

Leylînüñ kûyı iti:
1. **leylînüñ kûyu itin:**
Mısra: **7**
Leyla'nın sokağının köpeği.
7. Leylînüñ kûyu itin teşne görüp vâdîde
8. Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn

Leylî-sıfat:
1. **leylî-sıfat:**
Mısra: **1**
Leyla gibi.
1. ʿÂrıza lâle sürüp Leylî-sıfat gül-gûne
2. Döndü her cûy-ı çemen silsile-i Mecnûna

Leylî-sıfat mahbûb:
1. **leylî-sıfat mahbûbu:**
Mısra: **2**
Leyla'nın vasıflarına sahip olan sevgili.
1. Ben ki eşʿârumda vasf-ı zülfü meftûn eyleyem
2. Ey nice Leylî-sıfat mahbûbu Mecnûn eyleyem

lezzet-i dehr:
1. **lezzet-i dehri:**
Mısra: **13**
Dünya lezzeti.
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

lezzet-i dermân:
1. **lezzet-i dermânı:**
Mısra: **1**
Çare bulmanın tadı.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

lezzet-i dünyâ:
1. **lezzet-i dünyâ:**
Mısra: **43**
Dünya lezzeti, hoş ve güzel olan şeyler.
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

2. **lezzet-i dünyâ:**
Mısra: **1**
Dünya lezzeti, hoş ve güzel olan şeyler.
1. Göñlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
2. Beñzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile

3. **lezzet-i dünyâya:**

Mısra: **69**
Dünya lezzeti, hoş ve güzel olan şeyler.
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

4. **lezzet-i dünyâya:**
Mısra: **10**
Dünya lezzeti, hoş ve güzel olan şeyler.
9. Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
10. Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam

5. **lezzet-i dünyâya:**
Mısra: **1**
Dünya lezzeti, hoş ve güzel olan şeyler.
1. Gam acısını lezzet-i dünyâya vermezin
2. Künc-i belâyı kişver-i Dârâya vermezin

lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gam:
1. **lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gamuñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Keder dikeninin yarasının lezzeti.
5. Lezzet-i zahm-ı mugaylân-ı gamuñ ola harâm
6. Bilmez isem eşigüñ Kaʿbe-i ʿUlyâ yerine

lezzet-i zevk-i ʿukbâ:
1. **lezzet-i zevk-i ʿukbâ:**
Mısra: **1**
Ebedi hayat zevkinin lezzeti.
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

lezzet-nümâ:
1. **lezzet-nümâ:**
Mısra: **8**
Lezzet gösteren.
7. Acı yaş dök ister iseñ bulmaga zevk-i visâl
8. Lâ-cerem lezzet-nümâ olmaz taʿâm-ı bî-nemek

libâs:
1. **libâsum:**-*um*
Mısra: **9**
elbise, giysi
9. Hayâlî Kaʿbe-i derdem libâsum dûd-ı âhumdur
10. Gözüm yâşıyla dolmuş âsitînüm Çâh-ı Zemzemdür

2. **libâsı:**-*ı*
Mısra: **10**
Elbise.||İhsan elbisesi.
9. Bir libâs-ı lutf-ı sultânî durur nazm-ı şerîf
10. Ey Hayâlî bu libâsı sanma kim her dûn geyer

3. **libâsın:**-*ın*
Mısra: **6**
elbise, giysi
5. Duhanî lâle gibi daâ ile pür oldu tenüm
6. Libâsın edeli ol gül-ʿizâr sürmâyi

libâs eylemek:
1. **libâs eylerdi:**
Mısra: **7**
Örtünmek.
7. Perde-i dilden libâs eylerdi ʿâşık olmasa
8. Müsteʿârî câmeden fârig kad ü bâlâ-yı ʿaşk

libâs olmak:
1. **libâs ola:**
Mısra: **6**
Elbise olmak.
5. Gelmez cihâna mey gibi bir rûh-ı sânî kim
6. Hürmet aña libâs ola billûrdan beden

libâs-ı ʿâriyet:
1. **libâs-ı ʿâriyet:**
Mısra: **8**
Ödünç, eğreti, emanet elbise.
7. Cism-i fânî üzre takdîm-i siyâb etse nola
8. Şol libâs-ı ʿâriyet kim egnine medyûn geyer

libâs-ı cerv:
1. **libâs-ı cervi:**
Mısra: **1**
Post.
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

libâs-ı fâhir:
1. **libâs-ı fâhir:**
Mısra: **9**
Övünç elbisesi.
9. Sende libâs-ı fâhir ü bende bu nazm-ı pâk
10. Sen cism-perver olduñ u ben rûh-perverem

libâs-ı hûn:
1. **libâs-ı hûn:**
Mısra: **6**
Kan elbisesi.
5. Bir nazarda baña beñzer lâle-i sahrâ-yı gam
6. Merdüm-i çeşmüm gibi herdem libâs-ı hûn geyer

libâs-ı ʿizz ü câh:
1. **libâs-ı ʿizz ü câhumdur:**
Mısra: **10**
Ululuk ve yücelik elbisesi.
9. Ey Hayâlî fakr şâhınuñ kilâb-ı kûyunuñ
10. Her palâsı bir libâs-ı ʿizz ü câhumdur benüm

libâs-ı Kaʿbe:
1. **libâs-ı kaʿbe:**
Mısra: **6**
Kabe'nin siyah örtüsü.
5. Mücâvir-i ser-i kûyu olalı şerm eyler
6. Libâs-ı Kaʿbe bu egnümde köhre şâlumdan

libâs-ı lutf-ı sultânî:
1. **libâs-ı lutf-ı sultânî:**
Mısra: **9**
Sadece sultana ait olan ihsan elbisesi.
9. Bir libâs-ı lutf-ı sultânî durur nazm-ı şerîf
10. Ey Hayâlî bu libâsı sanma kim her dûn geyer

libâs-ı müsteʿâr:
1. **libâs-ı müsteʿâr:**
Mısra: **7**
Eğreti duran elbise. (Kabul etmeme, sırt çevirme bağlamında).
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

libâs-ı nâz:
1. **libâs-ı nâza:**
Mısra: **1**
Naz elbisesi

1. Geç gelür bâga mukayyeddür libâs-ı nâza gül
2. ʿAndelîbe çekdürür hicrân-ı bî-endâze gül

__**libâs-ı nâzenîn:**__
1. **libâs-ı nâzenîn:**
Mısra: **10**
Hoş bir elbise.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

__**libâs-ı şîve:**__
1. **libâs-ı şîveyi:**
Mısra: **4**
İşve elbisesi.||Sevgilinin cilveleri.
3. Yoluna şol hâk olanlar yüzlerin sürsün deyu
4. Nâz-perverdüm libâs-ı şîveyi uzun geyer

__**libâs-ı zulmet:**__
1. **libâs-ı zulmeti:**
Mısra: **2**
Siyah elbise.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

__**lîk:**__
1. **lîk:**
Mısra: **37**
lâkin, ancak, ama
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

2. **lîk:**
Mısra: **7**
Muska, büyü vb. şeyler yazmak.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

__**lîkin:**__
1. **lîkin:**
Mısra: **43**
Fakat.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

2. **lîkin:**
Mısra: **2**
lâkin, ancak, ama
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

3. **lîkin:**
Mısra: **6**
lâkin, ancak, ama
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

4. **lîkin:**
Mısra: **3**
lâkin, ancak, ama
3. Kays bir dîvâne-i bî-kayd imiş lîkin bizüm
4. ʿÂleme sît ü sadâ salmış durur zencîrimüz

5. **lîkin:**
Mısra: **6**
lâkin, ancak, ama
5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

6. **lîkin:**
Mısra: **17**
Fakat.
17. Hayâlî meşreb-i ahrâr bulmuşam lîkin
18. Esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdânem

7. **lîkin:**
Mısra: **5**
lâkin, ancak, ama
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

8. **lîkin:**
Mısra: **7**
lâkin, ancak, ama
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

__**livâ:**__
1. **livâ:**
Mısra: **6**
Ar. Sancak, bayrak.
5. Sînemde kıl nazar elif ucunda dâguma
6. Leşker-keş-i livâ-yi belâya livâ budur

__**livâ çekmek:**__
1. **livâ çekdiler:**
Mısra: **7**
Sancak çekmek.||Savaşa girmek.
7. ʿAsker-i nefsi havâya çekdiler ahı livâ
8. Halka halka daglar birle zırıh-pûş oldular

__**livâ-yi âh:**__
1. **livâ-yi âh:**
Mısra: **6**
Ah sancağı.||Ah etme.
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

__**livâ-yı âh çekmek:**__
1. **livâ-yı âhı çekdük:**
Mısra: **9**
Ah bayrağını çekmek.||Ah etmek.
9. Çekdük livâ-yı âhı edüp gözyaşın sipâh
10. İklîm-i ʿaşkı almaga gördük yaragımuz

__**livâ-yı devlet:**__
1. **livâ-yı devletin:**
Mısra: **6**
Baht sancağı.
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

__**livâ-yı mâh:**__
1. **livâ-yı mâhı:**
Mısra: **1**
Ay sancağı.||Peygamber sancağı.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

__**livâ-yi mihr:**__
1. **livâ-yi mihrüñi:**
Mısra: **1**
Aşk bayrağı.
1. Livâ-yi mihrüñi dikdüm göñül mülküne şâhem ben
2. Şirâr-ı nâr-ı âhumla şeh-i encüm-sipâhem ben

lîve:
1. **lîvedür:**-*dür*
Mısra: **8**
Aldatıcı.
7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

lokma-i şek:
1. **lokma-i şek:**
Mısra: **13**
Şüphe lokması.
13. Komaz dişde ilişir lokma-i şek
14. Bu halka râhat-ı dendâna beñzer

lsfahânî sürme:
1. **lsfahânî sürmedür:**
Mısra: **12**
Isfahan'da yapılan sürme.
11. Hayâlî câm-ı Câmîden içelden cürʿa-i feyzi
12. Gözüñe lsfahânî sürmedür hâki Horâsânuñ

lûʿb:
1. **lûʿbuña:**-*uñ, -a*
Mısra: **26**
Oyun, eğlence.
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

2. **luʿb:**
Mısra: **5**
Oyun, eğlence.
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

lücce-i ʿaşk:
1. **lücce-i ʿaşkem:**
Mısra: **8**
Aşkın engin suları.
7. Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
8. Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm

lücce-i bahr-i muhît emvâcı:
1. **lücce-i bahr-i muhît emvâcına:**
Mısra: **7**
Okyanusun engin sularındaki dalgalar.||Dünya işleri.
7. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
8. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

2. **lücce-i bahr-i muhît emvâcına:**
Mısra: **5**
Okyanusun engin sularındaki dalgalar.||Dünya işleri.
5. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
6. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

lücce-i tabʿ-ı Hayâlî:
1. **lücce-i tabʿ-ı hayâlîye:**
Mısra: **10**
Hayalinin karakterinin aynası.
9. Bahr çalkandı aşaga yukaru olmadı
10. Lücce-i tabʿ-ı Hayâlîye bedel gevher-pâş

lücce-i ʿUmmân:
1. **lücce-i ʿummân:**
Mısra: **4**
Okyanusların engin suları.
3. Kan yaşla döndü pençe-i mercâna kirpigüm
4. Âhum yeliyle lücce-i ʿUmmân girih girih

2. **lücce-i ʿummâna:**
Mısra: **28**
Okyanusların engin suları.
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

lücce-i ʿummân-şekil:
1. **lücce-i ʿummân-şekil:**
Mısra: **38**
okyanusların engin suları misali.
37. Mâh-ı nev ʿaksini keçkül edinüp deryâlar
38. Oldu kapuñda gedâ lücce-i ʿummân-şekil

lüʾlüʾ:
1. **lüʾlüʾ:**
Mısra: **1**
İri inci.||Sevgilinin dişleri.
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür
2. **lüʾlü'dür:**-*dur*
Mısra: **10**
İnci.
9. Ayagı tozuna îsâr içün şâhuñ ruh-ı gülde
10. Hayâlî jaleler laʿlîn tabaklar içre lü'lü'dür

lüʾlüʾ diş:
1. **lüʾlüʾ dişüñ:**
Mısra: **2**
İnci diş.
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birirı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

lüʾlüʾ-i lâlâ:
1. **lüʾlüʾ-i lâlâ:**
Mısra: **10**
Parlak inci.
9. Dürr-i nazmum gördü deryâlar dilinde söylenür
10. Ey Hayâlî bende oldu lüʾlüʾ-i lâlâ baña

lüʾlüʾ-i şehvâr:
1. **lüʾlüʾ-i şehvâra:**
Mısra: **10**
İri inci.||Sevgilinin dişleri.
9. Cevher-i ʿakluñ ʿaraz bahsına sarf etme hemîn
10. Lâl-i yâr içre Hayâlî lüʾlüʾ-i şehvâra bak

2. **lülü-yi şehvâr:**
Mısra: **6**
İri inci tanesi.
5. Fikr-i dendânuñla olsam nola gözyaşına gark
6. Girdi deryâ kaʿrına lü'lü'-yi şehvâr isteyen

lüʾlüʾ-yi lâlâ:
1. **lüʾlüʾ-yi lâlâya:**
Mısra: **10**
Karşılaştırılamaz parlaklıktaki inci.
9. Eşʿâr-ı Hayâlî var iken gûşunu şehler
10. Bilsem ne içün lüʾlüʾ-yi lâlâya çekerler

lutf:

1. **lutfuña:**-*uña*
Mısra: **2**
Yardım, inayet, ihsan.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

2. **lutfundan:**-*un, -dan*
Mısra: **3**
Yardım, inayet, ihsan.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

3. **lutfuñ:**-*uñ*
Mısra: **18**
Yardım, inayet, ihsan.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

4. **lutfuñdan:**-*uñ, -dan*
Mısra: **20**
Yardım, inayet, ihsan.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

5. **lutfuña:**-*uña*
Mısra: **3**
Yardım, inayet, ihsan.
3. Kahruñ deminde lutfuña ilter göñül penâh
4. Dâmânı kühsâr-ı ʿazimüñ girîvedür

6. **lutfunu:**-*unu*
Mısra: **7**
Yardım, inayet, ihsan.
7. Hezârân lutfunu yâruñ baña derdi beyân etdi
8. Ölürsem etmezem ifşâ birini râz-dârem ben

7. **lutfuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
Yardım, inayet, ihsan.
9. Hayâlî bende-i dîrînedür lutfuñ dirig etme
10. Anuñ gibi suhan-perver cihânuñ nükte-dânından

8. **lutf:**
Mısra: **1**
Yardım, inayet, ihsan.
1. Gayrıya lutf u cefâdur baña ʿâdet senden
2. Demidür eyler isem saña şikâyet senden

9. **lutfuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
Yardım, inayet, ihsan.
9. Hayâlî cevrüñi lutfuñ gibi tâ kim kabûl etdi
10. Elem gelmez rakîbüñ dürlü dürlü iftirâsından

<u>lutf etmek:</u>
1. **lutf edeli:**
Mısra: **9**
İyilik etmek.
9. Ey Hayâlî baña lutf edeli ol kân-ı ʿatâ
10. Fahr-i eyyâm bugün tabʿ-ı güher-bârumdur

2. **lutfet:**
Mısra: **6**
Vermek, ihsan etmek, bağışlamak.
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

3. **lutf et:**
Mısra: **9**
Vermek, ihsan etmek, bağışlamak.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

4. **lutf et:**
Mısra: **8**
Vermek, ihsan etmek, bağışlamak.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

5. **lutf et:**
Mısra: **5**
Vermek, ihsan etmek, bağışlamak.
5. ʿÂrızuñ gösterme lutf et mihr ü meh dedükleri
6. Âsumân iklîminüñ bir iki ser-gerdânına

6. **lutf et:**
Mısra: **8**
Vermek, ihsan etmek, bağışlamak.
7. Dil-hastedür gamuñla senüñ ey kaşı kemân
8. Peykânuñ aña göndere lutf et ʿiyâdete

<u>lûtf eylemek:</u>
1. **lûtf eyle:**
Mısra: **7**
Yardımda bulunmak.
7. Kûyuña ergür bizi lûtf eyle dildâruñ deyu
8. Pâyuma eşküm düşer bir yaña dâmen bir yaña

2. **lutf eyle:**
Mısra: **2**
Yardımda bulunmak.
1. Çok durur yañar çerâguñ encüm-i eflâkden
2. Âfitâbum zerreñi lutf eyle kaldur hâkden

3. **lutf eyle:**
Mısra: **6**
İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.
5. Cefâ-yı rûzigâra sâbir olsun görmege lutfu
6. Kerem lutf eyle var ol Yûsuf-ı Kenʿâna ʿaşk eyle

4. **lutf eyle:**
Mısra: **4**
Yardımda bulunmak.
3. Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
4. Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı

<u>lutf ıssı:</u>
1. **lutf ıssıdur:**
Mısra: **31**
Cömertlik sahibi, ihsanı bol olan.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

<u>lutf u ʿatâlar vakti:</u>
1. **lutf u ʿatâlar vaktidür:**
Mısra: **6**
İhsan ve hediye verme zamanı.
5. Ben gedâdan yıgma ey dilber zekât-ı hüsnüñü
6. Padişâhum dostum lutf u ʿatâlar vaktidür

<u>lutf u gazâb:</u>

1. **lutf u gazâb:**
Mısra: **1**
Gönlü hoş tutmak, kırıp incitmek.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

lutf u kerem:
1. **lutf u keremdür:**
Mısra: **10**
ihsan ve cömertlik
9. İltifâtuña tahammül ne belâdur ey dil
10. Yârdan cevr ü cefâ lutf u keremdür bilene

lutf-ı bî-pâyân:
1. **lutf-ı bî-pâyân:**
Mısra: **1**
Sonsuz yardım, ihsan.
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

lutf-ı Hak:
1. **lutf-ı hak:**
Mısra: **11**
Allah'ın ihsanı.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

2. **lutf-ı hakka:**
Mısra: **13**
Allah'ın ihsanı.
13. Lutf-ı Hakka Hayâlî muntazıruz
14. Gerçi biñ biñ günâha mensûbuz

lutf-ı rabbânî:
1. **lutf-ı rabbânî:**
Mısra: **1**
Allah'ın lütfu, Allah'ın iyiliği.
1. Erişüp Şâha lutf-ı Rabbânî
2. Oldu sûr-ı saʿâdete bânî

lutf-ı şeh:
1. **lutf-ı şeh:**
Mısra: **5**
Sevgilinin lütfu.
5. Çek ileri kemân gibi ey lutf-ı Şeh beni
6. Tîrem cihân şikârına tîr-keşdeyin dahi

lutfu erişmek:
1. **lutfu erişmese:**
Mısra: **31**
İyiliği, güzel muamelesi ulaşmak.
31. Çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
32. Nakş-ı fânûs olan sûret-i bîcân-şekil

lutf görmek:
1. **lutfun görelden:**
Mısra: **9**
İhsanını görmek.
9. Hayâlî sen Şehüñ lutfun görelden çarha baş egmez
10. Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

M

mâʾ:
1. **mâʾları:**-*ları*
Mısra: **26**
Su.||Gözyaşı.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

maʿâni:
1. **maʿâni:**
Mısra: **10**
Mânâlar, anlamlar.
9. Bu Hayâlî oldu Erjeng-i Nigâristân-ı nazm
10. Mânîyi ko gör maʿâni hüsnünüñ nakkâşını

maʿânî câmı:
1. **maʿânî câmını:**
Mısra: **58**
Manalar kadehi.||İnce manalar.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

maʿânî cevheri:
1. **maʿânî cevherin:**
Mısra: **31**
Manalar madeninden çıkarılan mücevherler.||Güzel söz söyleme.
31. Tabʿ-ı Şâhîden çıkarursın maʿânî cevherin
32. Yohsa sen gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿʿirfân mısın

maʿânî mülkü:
1. **maʿânî mülkünü:**
Mısra: **55**
Manalar ülkesi.
55. Maʿânî mülkünü tîg-i zebânum birle feth etdüm
56. Olaldan pâdişâhum sen serîr-i mülk sultânı

maʿânî milkinüñ sultânları:
1. **maʿânî milkinüñ sultânları:**
Mısra: **46**
Manalar mülkünün sultanları.||Söz erbabı.
45. Çalındı nevbet-i hakânî çünkim nâmına anuñ
46. Maʿânî milkinüñ sultânları dagıtdı dîvânı

maʿâş:
1. **maʿâşına:**-*ına*
Mısra: **4**
Yaşayış, geçiniş.
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

maʿâş etmek:
1. **maʿâş edesin:**
Mısra: **6**
Yetinmek. (Geçinmek bağlamında).
5. ʿÎsâ gibi tecerrüdü ergür feleklere
6. Tâ kurs-ı âfitâb ile sen edesin maʿâş

2. **maʿâş etmek:**
Mısra: **10**
Geçinmek, yaşamak.
9. Hayâlî sen Şehüñ lutfun görelden çarha baş egmez
10. Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

maʿâş kılmak:
1. **maʿâş kıldum:**
Mısra: **2**
Rızık edinmek.
1. Dünyâ mahabbetini göñülden edüp tırâş
2. Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş

mâcerâ:
1. **mâcerâsıdur:**-*sıdur*
Mısra: **4**
baştan geçen olaylar || ‘su’ ve ‘akmak’ paralelliğinde
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

2. **mâcerâsına:**-*sına*
Mısra: **8**
Cereyan eden şey, vuku bulan hâl, olup geçen şey.
7. Âb-ı revâna bak ki göñülde komaz gubâr
8. Kûyuñda kıl nazar yaşumuñ mâcerâsına

3. **mâcerâsını:**-*sını*
Mısra: **8**
Baştan geçmiş olay
7. Dolâb-ı çarhı döndüreli şeyli yaşumuñ
8. ʿÂsî suyuyla añma geçen mâcerâsını

4. **mâcerâyi:**-*yi*
Mısra: **4**
Baştan geçmiş olay
3. Yaşum bahrine bâʿis hançerüñdür
4. Bilür bu mâcerâyi murg u mâhî

mâcerâ söyleşmek:
1. **mâcerâ söyleşdiler:**
Mısra: **3**
Maceralar anlatmak.
3. Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
4. Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu ber-taraf

mâcerâ-yı ʿaşk:
1. **mâcerâ-yı ʿaşkı:**
Mısra: **6**
Aşk serüveni.
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

maʿden:
1. **maʿden:**
Mısra: **5**
Öz, cevher.
5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

maʿden-i dür:
1. **maʿden-i dürdür:**-*dür*
Mısra: **2**
İnci madeni.
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

maʿden-i lutf:
1. **maʿden-i lutfsun:**
Mısra: **30**
İhsan, iyilik madeni.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

mâder-i ʿaşk:
1. **mâder-i ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk annesi.
7. Mâder-i ʿaşk getirdükde beni dünyâya
8. Kılmış ol dem beni Ferhâd ile süt bir kardaş

2. **mâder-i ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk annesi.
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

3. **mâder-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk annesi.
9. Ey Hayâlî mâder-i ʿaşkuñ bugün ferzendiyem
10. Ümmehâtından cihânuñ fârıgam âbâ ile

maʿdûm:
1. **maʿdûmdan:***-dan*
Mısra: **8**
Mevcut olmayan, yok olan
7. Âlem-i ʿaşkuñ nişânı bî-nişânlıkdur hemîn
8. Küfrdür vermek haber maʿdûmdan mevcûddan

maʿdûm etmek:
1. **maʿdûm ede:**
Mısra: **10**
Yok etmek.
9. Şâhum Hayâlînüñ revâ rûzgâr-ı gam
10. Maʿdûm ede vücûdunu nâgeh habâb-vâr

maʿdûm eylemek:
1. **maʿdûm eyledi:**
Mısra: **1**
Yok etmek.
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

magbûn etmek:
1. **magbûn etdüñ:**
Mısra: **2**
Şaşırtmak.
1. Ey göñül hâlümi derdüñle diger-gûn etdüñ
2. Göreyin odlara yan sen beni magbûn etdüñ

maglûb eylemek:
1. **maglûb eyledükce:**
Mısra: **44**
Yenmek.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

maglûb olmak:
1. **maglûb olıcak:**
Mısra: **54**
Yenilmek
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

maglûb-ı ʿakl:
1. **maglûb-ı ʿakl:**
Mısra: **9**
Akıl karşısında yenilen.
9. Hayâlî sîne-i pür-dâg ile maglûb-ı ʿakl olmaz
10. Peleng-i bîşe-i ʿaşka mukârin eylemen mûşu

maglûb-ı denî:
1. **maglûb-ı denî:**
Mısra: **9**
Zelil, alçak bir durumda olan mağlup.
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

maglûb-ı hâb-ı gaflet:
1. **maglûb-ı hâb-ı gaflet:**
Mısra: **9**
Gaflet uykusuna dalanlar.
9. Maglûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
10. Tâ subh olunca eyledi gün gece hande şemʿ

Magnîsâ-yi mehcûr:
1. **magnîsâ-yi mehcûruñ:**
Mısra: **3**
Terk edilmiş Manisa.
3. Yıkılmış göñlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûruñ
4. Karaman tahtınuñ şimdi oturdu yerine cânı

magrûr olmak:
1. **magrûr olanı:**
Mısra: **6**
Böbürlenmek, gururlanmak.
5. Hâk-i Dârâ ile bir tıfl edüp bâzî dedi
6. Devlet-i fânîye magrûr olanı seyr eyle

2. **magrûr olma:**
Mısra: **7**
Böbürlenmek, gururlanmak.
7. Ey gül nevâ-yi bülbüle magrûr olma kim
8. Yegdür bir âh ancılayın sad-hezârdan

mâh:
1. **mâhdan:***-dan*
Mısra: **11**
Ay, kamer.
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

2. **mâhı:***-ı*
Mısra: **7**
Ay || Sevgili
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

3. **mâh:**
Mısra: **2**
Ay, kamer.
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

4. **mâhı:***-ı*
Mısra: **46**
Ay, kamer
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

5. **mâhun:***-un*
Mısra: **7**
Ay.||Sevgili.
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

6. **mâh:**
Mısra: **6**
Ay, kamer.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

7. **mâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Ay || Sevgili
3. Ser-geştesi olalı o mâhuñ felek gibi
4. Dâmânum eşk-i çeşmüm ile pür-sitâredür

8. **mâhı:**-*ı*
Mısra: **2**
Ay || Sevgili
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

9. **mâhı:**-*ı*
Mısra: **7**
Ay, kamer.
7. Gördûler mâhı şafak-reng âşikâr etdi felek
8. Bâde-i gül-reng ile dolmuş kabagum sandılar

10. **mâhdan:**-*dan*
Mısra: **5**
Ay || Sevgili
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

11. **mâha:**-*a*
Mısra: **3**
Ay || Sevgili
3. ʿAceb mi ol mâha pervâne-vâr çizginsem
4. Saʿâdetüm güneşi devletüm çerâgıdur

12. **mâhı:**-*ı*
Mısra: **2**
Ay || Sevgili
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

13. **mâhındaki:**-*ın, -da, -ki*
Mısra: **2**
Ay, kamer.
1. Yüzde fem gör hâllerle ʿârız-ı rengîne bak
2. Zerresi mihrindedür mâhındaki pervîne bak

14. **mâha:**-*a*
Mısra: **1**
Ay || Sevgili
1. Fer veren mâha cemâl-i bâ-kemâlüñdür senüñ
2. Mihre hançerler çeken iki hilâlüñdür senüñ

15. **mâh:**
Mısra: **10**
Ay, kamer.
9. Olmaz Hayâlî müşterî gerdûn-ı atlasa
10. Tamgası mâh olursa peren ülkeri degül

16. **mâhı:**-*ı*
Mısra: **1**
Ay || Sevgili
1. Bir iki gün dile sen mâhı gerçi mihribân buldum
2. Yürü var fârig ol meyden bir özge dil-sitân buldum

17. **mâh:**
Mısra: **3**
Ay, kamer.
3. Çün beni hâk etdi mihrüñ mâh yüz sürdü baña
4. Çihresinde görünen mâhuñ gubârumdur benüm

18. **mâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Ay || Sevgili
3. Çün beni hâk etdi mihrüñ mâh yüz sürdü baña
4. Çihresinde görünen mâhuñ gubârumdur benüm

19. **mâha:**-*a*
Mısra: **6**
Ay, kamer.
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

20. **mâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Ay || Sevgili
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

mâh çihre:
1. **mâh çihre:**
Mısra: **6**
Ay yüzlü.
5. Şol âfitâb-ı sâgar imiş râfiʿüʾl-gamâm
6. Bir mâh çihre sâkî imiş dâfiʿüʾl-gumûm

mâh olmak:
1. **mâh olupdur:**
Mısra: **8**
Ay olmak.
7. Tâ benân-ı muʿcizüñ kılduñ çerâgına fetîl
8. Kudreti eyvânına Hakkuñ olupdur mâh şemʿ

mâh-pâre:
1. **mâh-pâreyi:**
Mısra: **1**
Ay parçası.||Ay yüzlü sevgili.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

2. **mâh-pâreyi:**
Mısra: **1**
Ay parçası.||Ay yüzlü sevgili.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

mâh ü âfitâb:
1. **mâh ü âfitâb:**
Mısra: **5**
Ay ve güneş
5. Biri birine girmiş idi mâh ü âfitâb
6. Hengâm-ı şâm düşmese araya kâkülüñ

mâh ü sâl:
1. **mâh ü sâl:**
Mısra: **3**
Ay ve yıl.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

mahabbet:

1. **mahabbet:**
Mısra: **3**
Aşk, sevgi
3. Mahabbet cûyibâr ı kim ser-i âşık habâbıdur
4. Geçit vermez anuñ yolunu başından geçenden sor

2. **mahabbetüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Aşk, sevgi
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

3. **mahabbet:**
Mısra: **1**
Aşk, sevgi
1. Vücûdum zerreler kıldı mahabbet çün türâb oldum
2. Çekildüm âsumâna kuhl-i çeşm-î âfitâb oldum

4. **mahabbete:**-*e*
Mısra: **6**
Aşk, sevgi
5. Müstahkem etdi ʿaşkuñı her naʿli sînemüñ
6. Kullâb oldu her bir gûyâ mahabbete

5. **mahabbet:**
Mısra: **7**
Aşk, sevgi
7. Mahabbet bahrıdur cismüm elifler anuñ emvâcı
8. Belânuñ kânıdur göñlüm o laʿl-i cân-fezâ hakkı

mahabbet ʿâlemi:
1. **mahabbet ʿâleminde:**
Mısra: **2**
Sevgi, aşk alemi.
1. Sararmış çehremi sanmañ ki reng-i zaʿferândur bu
2. Mahabbet ʿâleminde dostum fasl-ı hazândur bu

2. **mahabbet ʿâleminüñ:**
Mısra: **2**
Sevgi, aşk alemi.
1. Kelâmum ehl-i derdüñ dâʾimâ vird-i zebânıdur
2. Mahabbet ʿâleminüñ her sözüm bir dâsitânıdur

mahabbet âsumânı:
1. **mahabbet âsumânında:**
Mısra: **6**
Aşk göğü.
5. Cihân-ı tîrenüñ rûşen çerâgı mihr-i gerdûnsun
6. Mahabbet âsumânında husûf içinde mâhem ben

mahabbet ʿaynı:
1. **mahabbet ʿaynınuñ:**
Mısra: **12**
Aşk gözü.
11. Bakıcak ʿayn-ı muhabbet hâküme kan agladı
12. Ol mahabbet ʿaynınuñ bir katre kanıdur göñül

mahabbet bahri:
1. **mahabbet bahri:**
Mısra: **5**
Aşk denizi.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

mahabbet bezm-gâhı:
1. **mahabbet bezm-gâhında:**
Mısra: **8**
Aşk meclisi.
7. Hayâl-i kâkülü evtârıdur mızrâbı peykânı
8. Mahabbet bezm-gâhında çalınur sâzdur göñlüm

mahabbet bezmi:
1. **mahabbet bezmine:**
Mısra: **2**
Aşk meclisi.
1. Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger olmuş
2. Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm

mahabbet câmı:
1. **mahabbet câmın:**
Mısra: **1**
Aşk kadehi.
1. Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
2. Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

2. **mahabbet câmınuñ:**
Mısra: **3**
Sevgi kadehi.
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

mahabbet dânesi:
1. **mahabbet dânesin:**
Mısra: **9**
Aşk tohumu.
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

mahabbet dâsitânı:
1. **mahabbet dâsitânından:**
Mısra: **10**
Aşk destanı, aşk üzerine yazılanlar.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

mahabbet etmek:
1. **mahabbet edene:**
Mısra: **1**
Sevmek, sevgi beslemek.
1. Dilber oldur ki mahabbet edene kîni ola
2. ʿÂşık öldürmek anuñ sanʿat ü âyîni ola

mahabbet ehli:
1. **mahabbet ehline:**
Mısra: **5**
âşıklar
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

2. **mahabbet ehline:**
Mısra: **2**
âşıklar
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

3. **mahabbet ehlini:**
Mısra: **5**
âşıklar
5. Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
6. Sînem üzre her elif bir dogru râhumdur benüm

mahabbet ellerinüñ şâh-râhı:

1. **mahabbet ellerinüñ şâh-râhı:**
Mısra: **8**
Aşk ülkelerinin büyük yolu. (Aşığın bağrındaki elif şeklindeki yaralar bağlamında).
7. Benüm sînemdeki her bir elifdür
8. Mahabbet ellerinüñ şâh-râhı

mahabbet gülşeni:
1. **mahabbet gülşenin:**
Mısra: **5**
Aşk bahçesi
5. Göñlüme gir görmek isterseñ mahabbet gülşenin
6. Cennet-i ʿAdni temâşa kılmaga Aʿrafa gel

2. **mahabbet gülşeninde:**
Mısra: **8**
Aşk bahçesi
7. Eger hurşîde bir ʿâşık dilerse nûr-bahş olmak
8. Mahabbet gülşeninde çehresin berg-i hazân etsün

3. **mahabbet gülşeninüñ:**
Mısra: **2**
Aşk bahçesi
1. Seg-i Leylî nişânına sürüp Mecnûn pîşânî
2. Der imiş ey mahabbet gülşeninüñ verd-i handânı

mahabbet gülşeni bûyu:
1. **mahabbet gülşeni bûyun:**
Mısra: **1**
Aşk bahçesinin kokusu.
1. Mahabbet gülşeni bûyun eger kim alabilmezsin
2. Bu yanıklarla hûnîn-dil nedendür lâle bilmezsin

mahabbet hânikâhı:
1. **mahabbet hânikâhında:**
Mısra: **15**
Aşk tekkesi.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

2. **mahabbet hânikâhında:**
Mısra: **6**
Aşk tekkesi.
5. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid
6. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben

mahabbet hırmeni:
1. **mahabbet hırmeninde:**
Mısra: **14**
Aşk harmanı.
13. Hayâlî dâne-i hâl-i nigârumsuz karârum yok
14. Mahabbet hırmeninde yele varmış berg-i kâhem ben

mahabbet mihri:
1. **mahabbet mihri:**
Mısra: **3**
Aşk güneşi.
3. Mahabbet mihri tâbından vücûdun mahv kılmış yok
4. Ararsan gülşen-i dehri benümle jâleden gayrı

mahabbet nârı:
1. **mahabbet nârınuñ:**
Mısra: **9**
Aşk ateşi.
9. Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınuñ
10. Tarz-ı Husrevden kelâmuñ sûzi-nâk olmak gerek

mahabbet nârına yanmak:
1. **mahabbet nârına yandum:**
Mısra: **9**
Aşk ateşine yanmak, aşka düşmek.
9. Ey Hayâlî Tûr-veş yandum mahabbet nârına
10. Mihr-i ʿâlem-tâb bir ednâ şiârumdur benüm

2. **mahabbet nârına yanmış:**
Mısra: **9**
Aşk ateşine yanmak, aşka düşmek.
9. Mahabbet nârına yanmış göñüller seyrine vardı
10. Hayâlî bendeñe olsa nola vird-i zebân âteş

mahabbet ocağı:
1. **mahabbet ocagını:**
Mısra: **2**
Aşk ocağı.||Gönül.
1. Gör âşıkuñ tenindeki naʿl içre dagını
2. Şâhum müşerref eyle mahabbet ocagını

mahabbet odu:
1. **mahabbet odu:**
Mısra: **8**
Aşk ateşi.
7. Cemâli nûru eger güne salsa pertevini
8. Mahabbet odu ile nûr ola ten-i Âzer

mahabbet oduna yanmak:
1. **mahabbet oduna yandum:**
Mısra: **3**
Aşk ateşine yanmak.||Aşka düşmek.
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

mahabbet râhınuñ menzilleri:
1. **mahabbet râhınuñ menzillerin:**
Mısra: **7**
Aşk yolunun durakları.
7. Mahabbet râhınuñ menzillerin ben haste almazdum
8. Bükâ vü gam eger götürmeseydi iki yanumdan

mahabbet râhınuñ resmi:
1. **mahabbet râhınuñ resmin:**
Mısra: **5**
Aşk yolunun resmi.
5. Mahabbet râhınuñ resmin baña sor añma Mecnûnu
6. Makâm-ı ʿaşkuñ âdâbın ne bilsin bir beyâbânî

mahabbet sebze-zârı:
1. **mahabbet sebze-zârında:**
Mısra: **4**
Yemyeşil aşk bahçesi.
3. Letâfet gülşeninde gonce-i gül-gûn kabâsın sen
4. Mahabbet sebze-zârında sararmış bir giyâhem ben

mahabbet şehri:
1. **mahabbet şehridür:**
Mısra: **2**
Aşk şehri.
1. Tenüm ʿaşk âteşi yaksa gam ü derde günâh olmaz
2. Mahabbet şehridür bunda vezîr ü pâdişâh olmaz

2. **mahabbet şehrinüñ:**
Mısra: **8**
Aşk şehri.

7. Fenâ dârında bir iş asdı kim dillerde yâd oldu
8. Mahabbet şehrinüñ Mansûr olaldan rîsmân-bâzı

mahabbet şehrinüñ ser-hânesi:
1. **mahabbet şehrinüñ ser-hânesi:**
Mısra: **6**
Aşk şehri sakatatçısı.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

mahabbet şehsüvârınuñ atı oynagı:
1. **mahabbet şehsüvârınuñ atı oynagıdur:**
Mısra: **1**
Muhabbet sultanının at koşturduğu yer.
1. Mahabbet şehsüvârınuñ atı oynagıdur başum
2. Semend-i ʿaşkuñ alnumda nişân-ı naʿlidür kaşum

mahabbet şemʿi:
1. **mahabbet şemʿiyem:**
Mısra: **6**
Sevgi çırası.
5. Eger sen ʿâleme pertev salar bir mihr iseñ ben hem
6. Bihamdillah mahabbet şemʿiyem sûz ü güdâzum var

mahabbet tîri:
1. **mahabbet tîrini:**
Mısra: **5**
Aşk oku.||Sevgilinin kirpikleri.
5. Mahabbet tîrini pertâb edüp mihnet kemânuñdan
6. Belâ meydânına Mecnûn ile dikdük birer taşı

mahabbet-hâne:
1. **mahabbet-hânedür:**-*dür*
Mısra: **1**
Sevgi ve muhabbet yeri.
1. Mahabbet-hânedür gönlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

mahabbet-nâme:
1. **mahabbet-nâmelerdür:**-*ler, -dür*
Mısra: **3**
Aşığın aşkını bildiren yazı.
3. Mahabbet-nâmelerdür kim saña irsâl eder cânum
4. Ben öldükde seg-i kûyuñ götürse üstühânumdan

mahaffe kılmak:
1. **mahaffe kıldı:**
Mısra: **19**
Mahaffe kılmak. Deve ve katır üzerine konulan iki taraflı, üstü kapalı bir tür taşınma aracıdır ki, içine karşılıklı iki adam biner.
19. Âşiyân-ı bülbülü kıldı mahaffe âline
20. Beñzer etdi kârbân-ı hicretin ihzâr gül

mahal:
1. **mahal:**
Mısra: **8**
Yer, yöre.
7. Vîrâne-i vücûduma ey genc-i ʿaşk-ı dost
8. Gel gel ki bu mekâna mahal bilürem seni

mâ-hazar:
1. **mâ-hazar:**
Mısra: **1**
hâli hazırda, hemen; bkz. TULUM, s. 1180.
1. ʿÂşık olana hûn-ı ciger mâ-hazar gerek
2. Bunun gibi maʿîşete illâ ciger gerek

mahbes:
1. **mahbesüz:**-*üz*
Mısra: **13**
Hapishane.
13. Çâr-dîvâr-ı ʿanâsırdan Hayâlî mahbesüz
14. Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem olmuş durur mihmânımuz

mahbûb:
1. **mahbûbunu:**-*unu*
Mısra: **52**
Allah.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

2. **mahbûbuna:**-*u, -n, -a*
Mısra: **6**
Sevgili, sevilen
5. Cân-ı şîrîni revân eyler göñül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

3. **mahbûblar:**-*lar*
Mısra: **8**
Sevgili, sevilen
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

4. **mahbûb:**
Mısra: **2**
sevilen, sevgili.
1. Bizden ol yâra niyâz ü andan istignâ gerek
2. Nâzenîn-i vakt olan mahbûb bî-pervâ gerek

5. **mahbûb:**
Mısra: **1**
Sevgili, sevilen
1. Sîretüñ ʿâşıkı ol gözleme mahbûb cemâl
2. Reng-i ruhsâr ile tâ kim saña ol geçmeye âl

6. **mahbûbun:**-*un*
Mısra: **1**
sevilen, sevgili.
1. Nigâra ʿâşık isem ben de aña mahbûbun
2. Ben aña tâlibin amma ki ʿayn-ı matlûbun

7. **mahbûba:**-*a*
Mısra: **5**
Sevgili, sevilen
5. Mâʾil olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek
6. Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su

mahbûb u mey:
1. **mahbûb u meyden:**
Mısra: **7**
Dilber ve şarap.
7. Zâhidâ mahbûb u meyden gel bizi menʿ eyleme
8. Biz ezelden bu yola rindâne gelmişlerdenüz

mahbûb-ı devrân olmak:
1. **mahbûb-ı devrân ol:**
Mısra: **10**
Zamanın sevileni olmak.
9. Hatuñ geldükce raʿnâlık libâsın geymek isterseñ
10. Hayâlî gibi hüsn-i hulk ile mahbûb-ı devrân ol

mahbûb-ı garrâ:

1. **mahbûb-ı garrâdur:**
Mısra: **16**
Parlak yüzlü sevgili.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

mahbûb-ı rabbʾül-ʿâlemîn:
1. **mahbûb-ı rabbʾül-ʿâlemîn:**
Mısra: **62**
Alemlerin rabbi olan Allah'ın sevdikleri.
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

mahbûbüʾl-kulûb:
1. **mahbûbüʾl-kulûb:**
Mısra: **2**
Gönüllerin sevgilisi.
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

2. **mahbûbüʾl-kulûb:**
Mısra: **1**
Gönüllerin sevgilisi.
1. Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
2. Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb

mahfî kalmak:
1. **mahfî kalmasun:**
Mısra: **5**
Saklı kalmak.
5. Sûret-i hâlüm benüm ey ʿaşk mahfî kalmasun
6. Peyker-i Mecnûn gibi bir nakş-ı dîvâr et beni

mâhî:
1. **mâhî:**
Mısra: **39**
balık
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

2. **mâhîleri:***-ler, -i*
Mısra: **10**
balık
9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

3. **mâhîler:***-ler*
Mısra: **9**
balık
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

4. **mâhî:**
Mısra: **17**
balık
17. Havzıdur bir mâh-ı bedr içinde her mâhî hilâl
18. Âşinâ olmuş aña mâhı-tenân-ı meh-cebîn

5. **mâhîler:***-ler*
Mısra: **2**
Balık.
1. Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
2. O mâhîler ki deryâ içredür deryâyı bilmezler

6. **mâhîler:***-ler*
Mısra: **6**
Balık.
5. Felekde kevkebeyi mihr ü mâha ben verdüm
6. Direm-harîdelerümdür deñizde mâhîler

7. **mâhiler:***-ler*
Mısra: **8**
balık
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

8. **mâhî:**
Mısra: **7**
Balık.||İnsan.
7. Deryâ-yi kudret içre göñüldür o mâhî kim
8. Bahr-i Muhîti nûş ede kursagı şişmeye

9. **mâhî:**
Mısra: **7**
Balık. (Deniz içinde balık olmak. Kainat denizinde yaşamak, canlı olmak bağlamında).
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

10. **mâhîler:***-ler*
Mısra: **2**
Balık.||Sevgilinin kaşları.
1. Acıdıcak yaşum ol gül-çehre
2. Mâhîler hançer üşürdü bahre

11. **mâhîlere:***-lere*
Mısra: **4**
balık
3. Akıdup kanlu yaşumdan dem-be-dem ırmaklar
4. Bahr-i hûn-âb eyledüm mâhîlere deryâları

mâh-ı âsumân:
1. **mâh-ı âsumân:**
Mısra: **1**
Ay.
1. Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
2. Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

mâh-ı bedr:
1. **mâh-ı bedr:**
Mısra: **17**
Dolunay.
17. Havzıdur bir mâh-ı bedr içinde her mâhî hilâl
18. Âşinâ olmuş aña mâhı-tenân-ı meh-cebîn

mâh-ı burc-ı kemâl:
1. **mâh-ı burc-ı kemâl:**
Mısra: **18**
Kemal burcunun ayı.
17. Sipihr-kevkebe Şâh-ı cihân Süleymân Şâh
18. Ki mihr-i evc-i senâ oldı mâh-ı burc-ı kemâl

mâh-ı cemâl:
1. **mâh-ı cemâlin:**
Mısra: **2**
Sevgilinin aya benzeyen yüzü.
1. Tâliʿümde bu göñül her kime kim mâil olur
2. Göremez bir gün anuñ mâh-ı cemâlin yıl olur

mâh-ı felek:

1. **mâh-ı felek:**
Mısra: **7**
Ay, kamer.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

2. **mâh-ı felek:**
Mısra: **6**
Ay.
5. Kaçan ere eşigüñe yüz sürmege hurşîd
6. Kim mâh-ı felek menzil-i Keyvâna erişmez

mâh-ı gerdûn:
1. **mâh-ı gerdûn:**
Mısra: **38**
Felek ayı, ay.
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

mâhı kamer eylemek:
1. **mâhı kamer eyler:**
Mısra: **26**
Ayı kamer eylemek.||bkz. 'Şakk-ı kamer'
25. Ruhuñ günü ile meh oynasaydı nerd-i cemâl
26. Bu nakş-ı hâl ü hatuñ mâhı eyler idi kamer

mâh-ı Muharrem:
1. **mâh-ı muharremde:**
Mısra: **7**
Hz Hüseyin ve arkadaşlarının şehit edildiği ay.
7. Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı muharremde
8. Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur

mâh-ı nev:
1. **mâh-ı nev:**
Mısra: **19**
Hilâl, yeni ay
19. Dişlesün dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını
20. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **mâh-ı nev:**
Mısra: **6**
Hilâl, yeni ay
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. Kʾanı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

3. **mâh-ı nev:**
Mısra: **43**
Hilâl, yeni ay
43. Nitekim mâh-ı nev hıng-i felekde
44. Rikâb-ı Husrev-i devrâna beñzer

4. **mâh-ı nev:**
Mısra: **5**
Hilâl, yeni ay
5. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
6. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

5. **mâh-ı nev:**
Mısra: **53**
Hilâl, yeni ay
53. Nitekim mâh-ı nev sancak çeke encüm ola leşker
54. Nitekim hükm ede çarha nücûmuñ yedi erkânı

6. **mâh-ı nev:**
Mısra: **7**
Hilâl, yeni ay
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

7. **mâh-ı nev:**
Mısra: **2**
Hilâl, yeni ay
1. Dil kaçan ol âfitâbuñ sînede dâgın çeker
2. Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker

8. **mâh-ı nev:**
Mısra: **4**
Hilâl, yeni ay
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

9. **mâh-ı nev:**
Mısra: **10**
Hilâl, yeni ay
9. Âteş-i âhum Hayâlî yakmaya çarhı deyu
10. Encüm ile mâh-ı nev oldu felekde göz kulag

10. **mâh-ı nev:**
Mısra: **7**
Hilâl, yeni ay
7. Destesinden sıçrayup oldu sipihre mâh-ı nev
8. Bî-sütûna merd iseñ Ferhâd gibi tîşe çek

11. **mâh-ı nev:**
Mısra: **2**
Hilâl, yeni ay
1. Şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem encüm sipâhumdur benüm
2. Devletinde mâh-ı nev zerrîn külâhumdur benüm

12. **mâh-ı nev:**
Mısra: **2**
Hilal. (-şekil yönüyle gemi bağlamında).
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

13. **mâh-ı nev:**
Mısra: **1**
Hilâl, yeni ay
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

14. **mâh-ı nev:**
Mısra: **9**
Hilâl, yeni ay
9. Mâh-ı nev gibi Hayâlînüñ eyā mihr-i kerem
10. Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden

15. **mâh-ı nev:**
Mısra: **8**
Hilâl, yeni ay
7. Mûzeñde naʿlçeñle kebkeb degül görünen
8. Mâh-ı nev ile düşdü ayaguña sitâre

16. **mâh-ı nevde:**
Mısra: **8**
Hilal. (Kalenderi dervişlerin kaşlarını tıraş etmeleri bağlamında).
7. Bir kalender-hânedür ʿâlem deyü îmâ eder
8. Gel nazar kıl mâh-ı nevde şol tırâş olmuş kaşa

mâh-ı nev ʿaksi:

1. **mâh-ı nev ʿaksini:**
Mısra: **37**
Hilalin yansıması.
37. Mâh-ı nev ʿaksini keçkül edinüp deryâlar
38. Oldu kapuñda gedâ lücce-i ʿummân-şekil

mâh-ı nev olmak:
1. **mâh-ı nev oldu:**
Mısra: **6**
Hilal haline dönüşmek.
5. Fürkat-i ebrûlaruñ ey meh çekelden zaʿf ile
6. Mâh-ı nev oldu benüm pehlûmda her bir üstühân

mâh-ı nûr-efzâ:
1. **mâh-ı nûr-efzâdan:**
Mısra: **1**
Parlaklığı artıran ay.||Sevgilinin yüzü.
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

mâh-ı şafak:
1. **mâh-ı şafaktan:**
Mısra: **9**
Tan vaktindeki ay.
9. Ey Hayâlî gökdeki mâh-ı şafaktan fârig uz
10. ʿAks-i rûy-ı yâr düşsün câm-ı gül-gûn üstüne

mâh-ı şeb-efrûz:
1. **mâh-ı şeb-efrûzu:**
Mısra: **7**
Geceyi aydınlatan ay. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
7. Yaşı encümlerin îsâr edüp mâh-ı şeb-efrûzu
8. Der-âgûş eylemiş yok devr içinde hâleden gayrı

mâh-ı Sidre-nişîn:
1. **mâh-ı sidre-nişîn:**
Mısra: **21**
Göğün Sidre katında oturan ay.
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

mâh-ı tâbân:
1. **mâh-ı tâbân:**
Mısra: **25**
Parlak ay.||Sevgili.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

2. **mâh-ı tâbânı:**
Mısra: **8**
Parlak ay.
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

3. **mâh-ı tâbânı:**
Mısra: **46**
Parlak ay.
45. Nola senden kaçarsa düşmen-i dîn
46. İstemez düzd mâh-ı tâbânı

4. **mâh-ı tâbânı:**
Mısra: **2**
Parlak ay.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

5. **mâh-ı tâbânuñ:**
Mısra: **5**
Parlak ay.||Sevgili.
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

mâh-ı tâbân eylemek:
1. **mâh-ı tâbân eyledüñ:**
Mısra: **8**
Ay gibi parıldamasını sağlamak.
7. Âferîn ey mihr-i dilber âsumân-ı ʿaşkda
8. Dâgumuñ her penbesin bir mâh-ı tâbân eyledüñ

2. **mâh-ı tâbân eylesün:**
Mısra: **10**
Ay gibi parıldamasını sağlamak.
9. Beñzemez şâm-ı firâk içre Hayâlî yaşına
10. Her bir encüm kendüyi bir mâh-ı tâbân eylesün

mâh-ı Yaʿkûb-ı felek:
1. **mâh-ı yaʿkûb-ı felek:**
Mısra: **8**
Gök Yakub'unun ayı.||Yakup peygamber.
7. Çâh-ı ʿarza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
8. Mâh-ı Yaʿkûb-ı felek külbe-i ahzân-şekil

mâhî-i tîg:
1. **mâhî-i tîgi:**
Mısra: **27**
Kılıç balığı.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

mâhi-i ʿummân:
1. **mâhi-i ʿummân:**
Mısra: **8**
Balık.
7. Ya kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya emr-i Hak ile
8. Yûnus-ı izzet getirmiş mâhi-i ʿummân mısın

mâhîler uğraşı:
1. **mâhîler ugraşında:**
Mısra: **4**
Sevgilinin balığa benzeyen kaşlarının savaşı. (Sevgilinin kaşlarını çatması bağlamında).
3. Çatsa iki kaşuñı al olur ʿârız-ı yâr
4. Kan tutar şu yüzünü mâhîler ugraşında

mâhir:
1. **mâhirdür:***-dür*
Mısra: **1**
Usta, becerikli.
1. Resm-i ʿaşk u ʿâşıkî etmekde mâhirdür göñül
2. Dâʾimâ derd ü belâ çekmekde kâdirdür göñül

mâhı-tenân-ı meh-cebîn:
1. **mâhı-tenân-ı meh-cebîn:**
Mısra: **18**
Ay gibi parlak alınlı ay bedenliler.||Baştan ayağa nur olanlar.
17. Havzıdur bir mâh-ı bedr içinde her mâhî hilâl
18. Âşinâ olmuş aña mâhı-tenân-ı meh-cebîn

mâhiyân-ı çeşme-i hayvân:
1. **mâhiyân-ı çeşme-i hayvân:**
Mısra: **22**

Ölümsüzlük suyundaki balıklar. (Göz bağlamında).
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

mahlûk:
1. **mahlûkun:**-*un*
Mısra: **5**
Ar. Halk olunmuş, yaratılmış.
5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

mahlûk-ı Hak:
1. **mahlûk-ı hak:**
Mısra: **1**
Allah'ın yarattığı.
1. Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak degül
2. İnkârına tekellüm eden dil dudak degül

mahlûl olmak:
1. **mahlûl olmaz:**
Mısra: **8**
Çözülmek, dağılmak.
7. Olmuşam Kays ile Ferhâda muʿâdil ammâ
8. ʿAşk eli beglerinüñ sancaâı mahlûl olmaz

mahmil-i tâbût:
1. **mahmil-i tâbûtda:**
Mısra: **5**
Tabut sandukası.
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

Mahmûd:
1. **mahmûdun:**-*un*
Mısra: **34**
Gazneli Mahmud
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **mahmûda:**-*a*
Mısra: **10**
Gazneli Mahmud.
9. Sakla âdâbın Hayâlî gülşenüñ kim beñzedi
10. ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül

Mahmûd u Ayaz:
1. **mahmûd u ayazdur:**
Mısra: **10**
Sultan Mahmud ve kölesi Ayaz.
9. Hayâlî saltanat kûsun çalar vahdet serîrinde
10. Velî kişverde geh Mahmûd u geh Ayazdur göñlüm

Mahmûd-ı vakt:
1. **mahmûd-ı vakt:**
Mısra: **4**
Zamanın Mahmud'u.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

mahmûr eylemek:
1. **mahmûr eyle:**
Mısra: **1**
İçki sarhoşluğunun devam etmesi.
1. Nice bir mest gece gün doga mahmûr eyle
2. Nice yıkduñsa beni dil yine maʿmûr eyle

mâh-pâre:
1. **mâh-pâredür:**-*dür*
Mısra: **2**
Ay parçası.||Sevgili.
1. Şemşîr-i intizâr ile dil pâre pâredür
2. Hep pâreye salan beni ol mâh-pâredür

2. **mâh-pâreye:**-*ye*
Mısra: **2**
Ay parçası.||Sevgili.
1. Baş koşdu sâye-veş bir iki yüzü karaya
2. Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye

mâh-peyker:
1. **mâh-peyker:**
Mısra: **1**
Yüzü ay gibi parlak olan sevgili.
1. Her kaçan laʿlüñ baña ol mâh-peyker gösterür
2. ʿAndelîb-i zârına bergi-i gül-i ter gösterür

mâh-peyker dilber:
1. **mâh-peyker dilberi:**
Mısra: **1**
Ay yüzlü güzel.
1. Tâ ki gördüm bir nazar ol mâh-peyker dilberi
2. Oldu her bir katre-i eşküm saʿâdet ahteri

mahrem:
1. **mahremlerüz:**-*ler, -üz*
Mısra: **8**
dost, sırdaş
7. Perde-i gayb-ı hüviyyetde olan ebkâra biz
8. Cilve-gâh-ı mümkinâta gelmeden mahremlerüz

2. **mahrem:**
Mısra: **3**
dost, sırdaş
3. Kaʿbe dil-i pâküñdür ü mahrem aña tecrîd
4. Gel geç sefer-i bâdiyeden gitme yabâna

mahrem olmak:
1. **mahrem olupdur:**
Mısra: **17**
Katılmak, kabul edilmek.
17. Bir bezm-i hasa mahrem olupdur Hayâlî kim
18. Açılmaz anda gonca-i cennet hicâbdan

2. **mahrem olur:**
Mısra: **10**
nüfuz etmek.
9. İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
10. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

3. **mahrem olur:**
Mısra: **2**
nüfuz etmek.
1. Agyâr nazar edemez ol ince miyâna
2. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

mahrem-i sultân:
1. **mahrem-i sultân:**
Mısra: **4**
Sultanın gizli hallerini bilen.
3. Bir tavâşîden gönül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

__mâh-rû:__
1. **mâh-rûlar:**-*lar*
Mısra: **48**
ay yüzlü güzel, dilber
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

2. **mâh-rû:**
Mısra: **14**
Ay yüzlü.||Sevgili.
13. Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
14. Zerrece ol mâh-rû yanında olsa ragbetüm

__mâh-rû şevki:__
1. **mâh-rû şevkiyle:**
Mısra: **5**
Ay yüzlü sevgiliye kavuşma arzusu.
5. Varmışuz bir mâh-rû şevkiyle gayrı ʿâleme
6. Dûd-ı âh-ı pür-şererdir encüm-i eflâkimüz

__mahrûm olmak:__
1. **mahrûm ola:**
Mısra: **2**
mahrum olmak, yoksun kalmak
1. Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
2. Beñzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan

__mahşer:__
1. **mahşerde:**-*de*
Mısra: **9**
toplanma yeri; bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah'ın emriyle dirilip toplanacakları yer, Arasat meydanı, kıyamet.
9. Olur Hayâlî âl ile mahşerde sürh-rû
10. Gark etdi kana çün dem-i ʿâşûrdan beden

__mahşer günü:__
1. **mahşer günüdür:**
Mısra: **2**
Diriliş günü.
1. Hecrinde göñül vuslat-ı cânâna erişmez
2. Mahşer günüdür ten ne içün câna erişmez

__mahsûl:__
1. **mahsûlüñ:**-*üñ*
Mısra: **17**
1. Hâsıl olmuş, vücuda gelmiş olan. 2. Ağaç ve ekin gibi şeylerden hâsıl olan esmâr, hububat ve saire.
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

__mahsûs olmak:__
1. **mahsûs oldugun:**
Mısra: **1**
Ait olmak.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

__mâh-talʿat:__
1. **mâh-talʿate:**-*e*
Mısra: **10**
Ay yüzlü.||Sevgili.
9. Çıksa Hayâlî yeridür âhum feleklere
10. Bir gün mukârin olmadum ol mâh-talʿate

__mahv etmek:__
1. **mahv eder:**
Mısra: **8**
Yok etmek.
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

2. **mahv edüp:**
Mısra: **3**
Yok etmek.
3. Gözleri yaşıyla mahv edüp ten-i fersûdesin
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk olmak gerek

__mahv eylemek:__
1. **mahv eyleyen:**
Mısra: **3**
yok etmek
3. Nâr-ı gayretle yakup dûzahları mahv eyleyen
4. Haşr meydânında bir küynüklü âhumdur benüm

__mahv kılmak:__
1. **mahv kılmış:**
Mısra: **3**
Yok etmek.
3. Mahabbet mihri tâbından vücûdun mahv kılmış yok
4. Ararsan gülşen-i dehri benümle jâleden gayrı

__mahv olmak:__
1. **mahv oldu:**
Mısra: **46**
Yol olmak.
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

2. **mahv oldu:**
Mısra: **9**
Yol olmak.
9. Nice gözyaşı Hayâlî ʿaşk içinde oldu mahv
10. Girdiler ırmaklar gûyâ ki deryâ koynuna

3. **mahv olmuş:**
Mısra: **3**
Yok olmak
3. Nûru mahv olmuş iken şemʿ-i ruhuñla nice bir
4. Âfitâbuñ seheri hüsnü çerâgın yakasın

__mahv-i vücûd etmek:__
1. **mahv-i vücûd et:**
Mısra: **5**
benliğinden sıyrılmak,kurtulmak
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

__mahzen:__
1. **mahzenine:**-*ine*
Mısra: **14**
Yeryüzü, yeryüzünün içi.
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

__mahzen-i esrâr:__
1. **mahzen-i esrâr:**
Mısra: **12**
Sırlar Hazinesi. Mahzen-i Esrar, Genceli Nizami'nin tasavvufi eserinin adıdır.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

mahzûn:
1. **mahzûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Hüzünlü, üzgün
1. Lebüñi agzına verseñ nola ben mahzûnuñ
2. Katresin almag ile eksile mi Ceyhûnuñ

2. **mahzûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Hüzünlü, üzgün
3. Cevrüñe şâdân olur derdüñle ʿâlem pür-sürûr
4. Bulmadum bir kimseyi dünyâda mahzûnuñ senüñ

mahzûn olmak:
1. **mahzûn olan:**
Mısra: **12**
kederlenmek, üzülmek
11. Dest-i Sultân-ı ʿatâ-bahş ile deryâ-yı himmetin
12. Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor

mâʾ-ı dâfık:
1. **mâʾ-ı dâfık:**
Mısra: **1**
Belsuyu, sperm.
1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

2. **mâʾ-ı dâfıkdur:**
Mısra: **8**
Belsuyu, sperm.
7. Sabâ-veş hâtırından eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

mâʾi kumâş:
1. **mâʾi kumâşa:**
Mısra: **9**
Mavi kumaş.||Deniz.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

mâ-ı tahûr:
1. **mâ-ı tahûr:**
Mısra: **20**
Temiz, saf su.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

mâʾil:
1. **mâʾil:**
Mısra: **69**
Meyilli.
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

2. **mâʾildür:**-*dür*
Mısra: **8**
Meyilli.
7. Dögünsem nola taşlarla bugün ol Yûsuf-ı hüsnüñ
8. Kefine kim direm korsa terâzû-vâr mâʾildür

3. **mâʾil:**
Mısra: **1**
Meyilli.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

mâʾil olmak:
1. **mâʾil oldum:**
Mısra: **1**
Meyletmek, yönelmek.
1. Mâʾil oldum bir lebi üstünde kaşı gelmişe
2. ʿÂşık oldum bir güzel tâze tırâşı gelmişe

2. **mâʾil olma:**
Mısra: **5**
Meyletmek, yönelmek.
5. Mâʾil olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek
6. Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su

3. **mâʾil olmadı:**
Mısra: **39**
Meyletmek, yönelmek.
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

4. **mâʾil olmadı:**
Mısra: **4**
Meyletmek, yönelmek.
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

5. **mâʾil olmadı:**
Mısra: **5**
Meyletmek, yönelmek.
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

6. **mâʾil olmadı:**
Mısra: **3**
Meyletmek, yönelmek.
3. Kim ki bu çarh-ı pîrezene mâʾil olmadı
4. Merdâneler içinde bugün erlik eyledi

7. **mâil olur:**
Mısra: **1**
Meyletmek.
1. Tâliʿümde bu göñül her kime kim mâil olur
2. Göremez bir gün anuñ mâh-ı cemâlin yıl olur

maʿîşet:
1. **maʿîşete:**-*e*
Mısra: **2**
haydi git!
1. ʿÂşık olana hûn-ı ciger mâ-hazar gerek
2. Bunun gibi maʿîşete illâ ciger gerek

makâm:
1. **makâmı:**-*ı*
Mısra: **5**
Durulacak yer, durak, mesken.
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

2. **makâma:**-*a*
Mısra: **1**
Durulacak yer, durak, mesken.
1. Her makâma ki edesin âheng
2. Hoş ʿamel ol ki bulasın câyı

3. **makâmı:**-*ı*
Mısra: **11**
Yer, mekan.

11. Her gün Hayâlî gibi edüp bir makâmı seyr
12. Her gece bir vilâyete mihmân olan başum

4. **makâmuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimleri.
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

makâm-ı ʿaşk:
1. **makâm-ı ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk makamı.
7. Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
8. Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur

2. **makâm-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **6**
Aşk makamı.
5. Mahabbet râhınuñ resmin baña sor añma Mecnûnu
6. Makâm-ı ʿaşkuñ âdâbın ne bilsin bir beyâbânî

makâm-ı kurb-i ʿizzet:
1. **makâm-ı kurb-i ʿizzetde:**
Mısra: **13**
Yakınlık ile kıymet bulunan makam.
13. Makâm-ı kurb-i ʿizzetde buluşsañ İbn-i Kaysûna
14. Musavver rûhdur ol hikmet-i Yûnâna ʿaşk eyle

makâm-ı meykede:
1. **makâm-ı meykede:**
Mısra: **1**
Meyhane.
1. Makâm-ı meykede vü câm-ı lâle-gûnu anuñ
2. ʿİmâret-i dil ü cân oldu bâde hûnu anuñ

makbûl olmak:
1. **makbûl ola:**
Mısra: **7**
Beğenilmek.
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

2. **makbûl ola:**
Mısra: **8**
Beğenilmek, kabul edilmek.
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

makbûl-i ehl-i dil olmak:
1. **makbûl-i ehl-i dil olalı:**
Mısra: **7**
Gönül ehlinin beğenileni olmak.
7. Makbûl-i ehl-i dil olalı sadr-ı sînede
8. Peykân-ı gamzesi ne yere kim deler geçer

makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar:
1. **makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar:**
Mısra: **10**
Bilginlerin tabiatının beğenisi.
9. Hatt-ı nigâr gibi Hayâlî senüñ sözüñ
10. Makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar nûr-ı dîdedür

makdemüñ nakşı:
1. **makdemüñ nakşını:**
Mısra: **8**
Ayak izi.
7. Dâmenine seng alup kühsâr ceng etmek diler
8. Koyduguyçün makdemüñ nakşını sahrâ koynuna

maksûd:
1. **maksûdumuz:**-*umuz*
Mısra: **6**
Amaç, niyet, gaye
5. Tâ kıyâmet râh-ı ʿaşkuñda ölüp dirilmege
6. Bir güzel maksûdumuz ammâ kıyâmet isterüz

2. **maksûduñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Amaç, niyet, gaye
3. Maksûduñ ise baş açuk beglik eylemek
4. Yalıñ ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol

3. **maksûdum:**-*um*
Mısra: **9**
Amaç, niyet, gaye
9. Ey Hayâlî vuslat-ı dilber ne maksûdum benüm
10. Hamdülillah kendümi hicrâna muʿtâd eyledüm

maksûd olmak:
1. **maksûd oldu:**
Mısra: **2**
İstenilmek.
1. Sadâ ile bu gün işʿâr eder ʿûd
2. Cihânda sohbet-i yâr oldu maksûd

maksuduna vâsıl olmak:
1. **maksuduna vâsıl ola:**
Mısra: **5**
Amacına ulaşmak.
5. İç kanumı kim cân ola maksuduna vâsıl
6. Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler

mâl:
1. **mâli:**-*i*
Mısra: **4**
Mal, mülk, varlık
3. İşte ben bulduâum cevâhir-i nazm
4. Versün ol dahi bulduâu mâli

2. **mâluñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Mal, mülk, varlık
1. Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
2. Kendü mâluñ koma düşmanlaruña hayr eyle

mâl ü menâl:
1. **mâl ü menâl:**
Mısra: **36**
Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet.
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

mâl-â-mâl etmek:
1. **mâl-â-mâl etmiş:**
Mısra: **10**
Tamamen doldurmak.
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

mâl-i dünyâ:
1. **mâl-i dünyâdan:**
Mısra: **2**
Dünya malı.
1. Bezlini evvel bahâruñ kûha sor hâmuna sor
2. Mâl-i dünyâdan ne alup gitdügin Kârûna sor

mâlik:
1. **mâlik:**
Mısra: **77**
Sahip.
77. Mülk-i nazmuñ kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
78. Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn

2. **mâliklerüz:***-ler, -üz*
Mısra: **5**
Sahip.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

3. **mâliküz:***-üz*
Mısra: **3**
Sahip.
3. Bir sınık sâgarda seyr-i mümkinâta mâliküz
4. Biz harâbât ehliyüz böyle olur irşâdımuz

4. **mâlik:**
Mısra: **7**
Sahip.
7. ʿİlm-i esmâya mâlik âdem iken
8. Gülden nʾiçün olasın bî-bâk

5. **mâlik:**
Mısra: **6**
Sahip.
5. Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
6. Ehl-i fakruñ mülk-i istignâya mâlik şâhiyem

mâlik olmak:
1. **mâlik olan:**
Mısra: **6**
Sahip olmak.
5. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
6. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

2. **mâlik olan:**
Mısra: **4**
Sahip olmak.
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

3. **mâlik olan:**
Mısra: **8**
Sahip olmak.
7. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
8. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

4. **mâlik olanlaruñ:**
Mısra: **5**
Sahip olmak.
5. Meyhâne pîşhânına mâlik olanlaruñ
6. Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok

5. **mâlik oldu:**
Mısra: **9**
Sahip olmak.
9. Gevher-i hüsnüñ Hayâlî mâlik oldu kânına
10. Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı

mâlik-i derd:
1. **mâlik-i derd:**
Mısra: **1**
Dert sahibi.
1. Mâlik-i derd olsa ʿâşık istemez dünyâları
2. Penbe-i dâgına almaz efser-i Dârâları

Mâlik-i Dînâr:
1. **mâlik-i dînârlar:**
Mısra: **4**
altın sahibi || Zünnûn Ebu'l-fazl ('Züʾn-Nûn-ı vakt' paralelliğinde)
3. Nakd-i câna almış iken Yûsuf-ı maksûdumı
4. Mâlik-i dînârlar bozmak diler bâzârumı

mâlik-i mülk-i kelâm:
1. **mâlik-i mülk-i kelâm:**
Mısra: **5**
Söz mülkünün sahibi.
5. Gel ey hasûd mâlik-i mülk-i kelâm iseñ
6. Evsâf-ı Husrevân-ı saʿâdet-cenâb kıl

2. **mâlik-i mülk-i kelâm:**
Mısra: **9**
Söz mülkünün sahibi.
9. Şâhum Hayâlî mâlik-i mülk-i kelâm iken
10. Çok mudur aña Rûm elinüñ Kethüdâlıgı

maʿmûr etmek:
1. **maʿmûr eden:**
Mısra: **2**
Bayındır hale getirmek.
1. Dâimâ seng-i cefâ atmakdadur cânânımuz
2. Ol durur maʿmûr eden bu hâtır-ı vîrânumuz

maʿmûr etmek:
1. **maʿmûr edeyin:**
Mısra: **6**
Bayındır hale getirmek.
5. Gönlümü yıkmaga ol seng-dil almış ele taş
6. Belki maʿmûr edeyin der bu harâb-âbâdı

maʿmûr eylemek:
1. **maʿmûr eyle:**
Mısra: **2**
Yapmak, tamir etmek.
1. Nice bir mest gece gün doga mahmûr eyle
2. Nice yıkduñsa beni dil yine maʿmûr eyle

2. **maʿmûr eyle:**
Mısra: **10**
Yapmak, tamir etmek.
9. Kıl nazar bir gün Hayâlînüñ dil-i vîrânına
10. Anı maʿmûr eyle gel genc-i cemâlüñ sadgâsı

maʿmûr olmak:
1. **maʿmûr olam:**
Mısra: **1**
Bayındır, şen olmak.
1. Maʿmûr olam deme bu cihân-ı harâbdan
2. Def-i harâret etmedi teşne serâbdan

2. **maʿmûr oldu:**

Mısra: **3**
Tamir edilmek, onarılmak.
3. Yıkılmış göñlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûruñ
4. Karaman tahtınuñ şimdi oturdu yerine cânı

3. **maʿmûr olmamışdur:**
Mısra: **2**
Bayındır, şen olmak.
1. Merhamet umma gönül bu gerdiş-i bî-dâddan
2. Kimse maʿmûr olmamışdur bu harâb-âbâddan

maʿmûr tutmak:
1. **maʿmûr tut:**
Mısra: **22**
İmar, tamir etmek.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

maʿmûre:
1. **maʿmûresin:**-*sin*
Mısra: **66**
Güzel, bayındır, bakımlı
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Gönlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

maʿmûre-i ʿâlem:
1. **maʿmûre-i ʿâlem:**
Mısra: **7**
Dünya şehri.||Dünya.
7. Çünki bu maʿmûre-i ʿâlem olupdur bî-sebât
8. Bâde seyli hâne-i endûhu vîrân eylesün

maʿmûr-ı ʿâlem:
1. **maʿmûr-ı ʿâlemdür:**
Mısra: **5**
Kainatı imar eden, yapan.
5. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
6. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

2. **maʿmûr-ı ʿâlemdür:**
Mısra: **7**
Kainatı imar eden, yapan.
7. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
8. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

mânend:
1. **mânendi:**-*i*
Mısra: **3**
Far. Menend, nazir, misl, benzer, şebih.
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe gönül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

2. **mânend:**
Mısra: **34**
Far. Menend, nazir, misl, benzer, şebih.
33. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
34. Erişince baña mânend suhandâna kerem

3. **mânend:**
Mısra: **2**
Gibi.
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

mânend-i âfitâb:
1. **mânend-i âfitâb:**
Mısra: **10**
Güneş misali.
9. Yerde gerek Hayâlî yüzüñ sâye-veş senüñ
10. Başuñ ererse göklere mânend-i âfitâb

mânend-i enâr:
1. **mânend-i enâr:**
Mısra: **36**
Nar misali.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

mânend-i habâb:
1. **mânend-i habâb:**
Mısra: **35**
Su kabarcıkları gibi.||Geçici olan şeyler.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

2. **mânend-i habâb:**
Mısra: **11**
Hava kabarcıkları gibi.||Göze benzemesi yönüyle.
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

3. **mânend-i habâb:**
Mısra: **3**
Su kabarcıkları gibi.||Geçici olan şeyler.
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

mânend-i hilâl:
1. **mânend-i hilâl:**
Mısra: **6**
Hilal gibi.
5. Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma
6. Seni tâ el götüre başda mânend-i hilâl

mânend-i hûşe-i engür:
1. **mânend-i hûşe-i engûr:**
Mısra: **12**
Üzüm salkımı gibi.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

mânend-i kadeh:
1. **mânend-i kadeh:**
Mısra: **5**
Kadeh gibi.
5. Sâf kıl âyîne-i kalbüñi mânend-i kadeh
6. Olmagil kimseye kan yâgı mey-i nâb gibi

mânend-i kalem:
1. **mânend-i kalem:**
Mısra: **18**
Kalem misali.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

mânend-i sabâ:
1. **mânend-i sabâ:**
Mısra: **7**
Sabah rüzgarı gibi.
7. Mânend-i sabâ olsa dem-i Pîr safâ-bahş
8. Refʿ etse gubâr-ı dili hurşîd açılsa

<u>**mânend-i semâ:**</u>
1. **mânend-i semâ:**
Mısra: **4**
Gökyüzü gibi, gökyüzüne denk.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

<u>**mânend-i şîr-i ner:**</u>
1. **mânend-i şîr-i ner:**
Mısra: **6**
Erkek aslan gibi.
5. Gâra girdi kulle-i çarhuñ pelengi dogdu çün
6. Bîşe-i eflâkden mânend-i şîr-i ner güneş

<u>**maʿnî:**</u>
1. **maʿnî:**
Mısra: **2**
Anlam, mana.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

2. **maʿnide:**-*de*
Mısra: **3**
Anlam, mana.
3. Maʿnide nazm kişverinüñ tâcdâriyem
4. Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem

<u>**Mânî:**</u>
1. **mânîyi:**-*yi*
Mısra: **10**
Far. Meşhur bir nakkaşın ismidir.
9. Bu Hayâlî oldu Erjeng-i Nigâristân-ı nazm
10. Mânîyi ko gör maʿâni hüsnünüñ nakkâşını

<u>**maʿnî gülleri:**</u>
1. **maʿnî güllerin:**
Mısra: **9**
Söz gülleri.||Orijinal manalar.
9. Kâbil-i feyz olmasa vermezdi maʿnî güllerin
10. Bu Hayâlî Husrevâ Rûm eli topragı gibi

<u>**maʿnî-i gayr:**</u>
1. **maʿnî-i gayrı:**
Mısra: **9**
Başka mana.
9. Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
10. Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını

<u>**maʿnî-i hâs:**</u>
1. **maʿnî-i hâsuñ:**
Mısra: **12**
Saf, katışıksız mana.
11. Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
12. Her maʿnî-i hasuñ mesel-âmîz söz olsun

<u>**mansıb:**</u>
1. **mansıbını:**-*ı, -n, -ı*
Mısra: **39**
(Ar.) Makam,rütbe, derece.
39. Birinüñ mansıbını baña ʿinâyet kıl kim
40. Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

<u>**Mansûr:**</u>
1. **mansûru:**-*u*
Mısra: **8**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

2. **mansûr:**
Mısra: **5**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

3. **mansûr:**
Mısra: **5**
"Enel-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvıf.
5. Ey kazâ açdı perdeñi Mansûr
6. Bir dahi etmesün bunu hele çek

4. **mansûr:**
Mısra: **3**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
3. Mansûr dedi dâra götür hâkden beni
4. Tâ dehri zîr-i pâya alup ser-bülend olam

5. **mansûr:**
Mısra: **6**
"Enel-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvıf.
5. Bu beyt-i rûh-bahşı vird-i zebân edinmiş
6. Mansûr gitdüginde şevk ile dâra karşu

6. **mansûr:**
Mısra: **7**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
7. İçdi çün Mansûr Ene'l-hakk bâdesinden bir ayag
8. Nûş-ı cân dedüm ol ayagına başı gelmişe

7. **mansûr:**
Mısra: **4**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
3. Şol göñül kim göricek zülfünü cân etdi fedâ
4. Ermedi dârda Mansûr anuñ pâyesine

8. **mansûr:**
Mısra: **8**
"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf. Bu söz gerçekte Allah'ın insanda tecelli ettiği biçimindeki tasavvuf görüşünü yansıtmaktadır.
7. Fenâ dârında bir iş asdı kim dillerde yâd oldu
8. Mahabbet şehrinüñ Mansûr olaldan rîsmân-bâzı

<u>**Mansûr-ı ʿaşk:**</u>

1. **mansûr-ı ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşkın Hallac-ı Mansur'u.
5. Eger hurşîdi Cibrîl âfitâbe ilte red eyler
6. Şu kim Mansûr-ı ʿaşk olup elin yur kendü kanından

Mansûr-ı dil:
1. **mansûr-ı dil:**
Mısra: **7**
Gönül Mansur'u.
7. Mansûr-ı dil der ise Ene'l-hak saçuñ aña
8. Meydân-ı ʿaşk içinde yeridür ki dâr ola

Mansûr-ı fânî-meşreb:
1. **mansûr-ı fânî-meşrebe:**
Mısra: **7**
Yokluk yolunun Mansur'u.
7. Bezm-i hâs-ı yârda Mansûr-ı fânî-meşrebe
8. Kâse-i serden sunulmuş bâde-i bezm-i Elest

Mansûr-ı mest:
1. **mansûr-ı mest:**
Mısra: **7**
Allah aşkının sarhoşluğu ile başı dönen Hallac-ı Mansur.
7. Gördügünde hâkde kanın demiş Mansûr-ı mest
8. Eyledüm gülzâr-ı ʿaşkullahda gül sohbetin

Mansûr-vâr:
1. **mansûr-vâr:**
Mısra: **7**
Hallac-ı Mansur gibi.
7. Cürʿadânuñdan Eneʾl-hakkuñ yesün Mansûr-vâr
8. Tekye-i Hakda bugün kattâl esrâr isteyen

2. **mansûr-vâr:**
Mısra: **7**
Hallac-ı Mansur gibi.
7. Mansûr var bunda gelen kisvet indirür
8. Dergâh-ı şâh-ı ʿaşk ʿaceb âsitânedür

Mantıkuʾt-tayr:
1. **mantıkuʾt-tayr:**
Mısra: **9**
Feridüddin Attar'ın "Kuşların Dili" adlı tasavvufi eseri
9. Mantıkuʾt-tayr oldu her beyti Hayâlînüñ velî
10. Kuş dilin fehm eylemez her kim ki ʿAttâr olmadı

Mantıkuʾt-tayr ohutmak:
1. **mantıkuʾt-tayr ohudur:**
Mısra: **7**
Feridüddin Attar'ın "Kuşların Dili" adlı tasavvufi eserini okutmak.
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

manzûr olmak:
1. **manzûr olsañ:**
Mısra: **13**
Nazar edilmek, bakılmak
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

mâr:
1. **mârı:**-*ı*
Mısra: **32**
Yılan.
31. Sensin ol Şâh-ı hümâyûn-fer ki ʿadlüñ hârisi
32. Mârı güncişk âşiyânına nigeh-bân eyledi

2. **mâr:**
Mısra: **24**
Yılan.
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

3. **mârdan:**-*dan*
Mısra: **6**
Yılan.
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

4. **mâr:**
Mısra: **4**
Yılan
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

5. **mâr:**
Mısra: **4**
Yılan
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

6. **mârdandur:**-*dandur*
Mısra: **6**
Yılan
5. Kahruñı lutfa edegör tebdîl
6. Mârdandur tabîʿat-i tiryâk

7. **mârumdur:**-*umdur*
Mısra: **4**
Yılan
3. Sîne bir genc-i mahabbetdür ki her dâgı siyâh
4. Halka olmuş gencimüñ üstünde mârumdur benüm

8. **mârlar:**-*lar*
Mısra: **5**
Yılan.||Sevgilinin kıvrım kıvrım saçları.
5. Sanuram genc üzre dolaşmış yaturlar mârlar
6. Gerdeninde her kaçan sarmazsa kâkül kâküle

mâr zahmı tiryâk ile def olur:
1. **mâr zahmı tiryâk ile def olur:**
Mısra: **6**
Yılanın zehri panzehir ile yok edilir. (Aşığın sevgiliden ayrı düştüğünde yine ıstırap çekmesi bağlamında).
5. Hecr oku bagrumı deldükce gamuñdur yedügüm
6. Kim tabîbâ mâr zahmı def olur tiryâk ile

maraz:
1. **maraz:**
Mısra: **5**
Hastalık.
5. Bî-derdlik gibi maraz olmaz cihândâ kim
6. ʿÂcizdür etmege anuñ ʿÎsâ ilâcını

maʿreke-ârâ-yı Gîv:
1. **maʿreke-ârâ-yı gîvedür:**
Mısra: **10**

Giv'in cenk meydanlarını süslemesi (gibi). (Şairin şiirlerinin güzelliği bağlamında).
9. Meydân-ı nazmuñ eyledi Rüstemlerin zebûn
10. Kasd-ı Hayâlî maʿreke-ârâ-yı Gîvedür

mâr-ı magz-âşâm:
1. **mâr-ı magz-âşâmlar:**
Mısra: **8**
Beyin yiyen yılan.||Hevesleri teskin etmek için nefse hoşuna gidecek unsurlar sunmak.
7. Her fenâ ehline bir ser-rişte-i maksûd imiş
8. Mâr-ı magz-âşâmlar kim var imiş Dahhâkde

maʿrifet:
1. **maʿrifet:**
Mısra: **20**
Marifet, hüner.
19. Gonca-i gannâcı gûyâ olsa eylerdi hamûş
20. Maʿrifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları

2. **maʿrifet:**
Mısra: **6**
İlim, bilgi
5. Yanmagı her gece benden ögrenür ey mâh şemʿ
6. Maʿrifet tahsîl eder beklerse yanum sûhte

maʿrifet dürrü:
1. **maʿrifet dürrüyle:**
Mısra: **4**
Hüner incisi.
3. Gördüler kim her gülü zeyn eylemişdür jâleler
4. Maʿrifet dürrüyle pür olmuş kulagum sandılar

maʿrûf olmak:
1. **maʿrûf oldu:**
Mısra: **9**
Bilinmek, tanınmak.
9. Mürşid-i ʿaşk düşüp oldu Hayâlî maʿrûf
10. Mısr-ı hüsnüñde kaşuñ beñzeyeli Zünnûna

mâsivâ jengi:
1. **mâsivâ jenginden:**
Mısra: **1**
Dünya ile alakalı işlerin kiri, pası.
1. Mâsivâ jenginden ey dil saña kim der mugber ol
2. Âferîniş resmine Âyîne-i İskender ol

mâsivâdan geçmek:
1. **mâsivâdan geçmedi:**
Mısra: **5**
Allah'tan başka her şeyden vazgeçmek.
5. Yüzüñü gördükde zâhid mâsivâdan geçmedi
6. Kaʿbede biñ biñ fikrinde olan bî-dîne bak

maşrık ili:
1. **maşrık ilinde:**
Mısra: **1**
Maşrık ili.||Doğu, Güneşin doğduğu yer.
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

mâtem:
1. **mâteminde:***-inde*
Mısra: **29**
keder, üzüntü
29. Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
30. Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları

2. **mâteme:***-e*
Mısra: **38**
keder, üzüntü
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

mâtem etmek:
1. **mâtem edüp:**
Mısra: **7**
Yas tutmak.
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

2. **mâtem etsün:**
Mısra: **43**
Yas tutmak.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

mâtem tutmak:
1. **mâtem tutar:**
Mısra: **7**
Yasa bürünmek, yas içinde olmak.
7. Girüp koltuguna mâtem tutar ben hasteye cânâ
8. Gelüp gam hâtırum sordukça künc-i mihnet-âbâda

2. **mâtem tutarlar:**
Mısra: **10**
Yasa bürünmek, yas içinde olmak.
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

3. **mâtemin tut:**
Mısra: **5**
Yas tutmak.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

mâtem-i Ferhâd:
1. **mâtem-i ferhâd:**
Mısra: **3**
Ferhad'ın yası.
3. Bu kadar sengîn-dil iken mâtem-i Ferhâd içün
4. Bî-sütûn geydi siyeh hârâ içine taşına

mâtem-i Kays:
1. **mâtem-i kaysda:**
Mısra: **2**
Mecnun'un yası.
1. Dögünüp taş ile Leylâ demedi dâyesine
2. Mâtem-i Kaysda beñzetdi tenin sâyesine

mâtem-i şehzâde:
1. **mâtem-i şehzâde:**
Mısra: **76**
Şehzadenin yası.||Şehzade Mehmed'in ölümü.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

mâtem eylemek:
1. **mâtemin eyler:**
Mısra: **11**
Yas tutmak.
11. Mâtemin eyler Hayâlî Bî-sütûn Ferhâdınuñ
12. Akıdup seylâblar her kûhsâruñ giryesi

mâtem-zede kılmak:
1. **mâtem-zede kıldı:**
Mısra: **1**
Yaslı kılmak.
1. Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni
2. Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni

matlaʿ:
1. **matlaʿı:**-*ı*
Mısra: **16**
Gazelin ilk beyti||(bir şeyin) tulû ettiği, doğduğu yer.
15. Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
16. Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş

2. **matlaʿ:**
Mısra: **11**
Gazelin ilk beyti||(bir şeyin) tulû ettiği, doğduğu yer.
11. Ol seher hâtıruma geldi bu zîbâ matlaʿ
12. ʿÂleme nûr veren mihr-i dırahşân-şekil

3. **matlaʿı:**-*ı*
Mısra: **21**
Gazelin ilk beyti||(bir şeyin) tulû ettiği, doğduğu yer.
21. Subh-dem bu matlaʿı mecmûʿa-i gülde görüp
22. Yâra karşu okudu bülbül edüp savt-ı hazîn

matlaʿ-ı envâr:
1. **matlaʿ-ı envâr:**
Mısra: **12**
Nurların doğduğu yer. Genceli Nizami'nin tasavvufi mahiyetteki eserinin adı.||Çeşitli çiçeklerin renkleriyle parlayan billur kadeh.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

matlaʿ-ı güzîde:
1. **matlaʿ-ı güzîdede:**
Mısra: **8**
Seçilmiş, beğenilmiş matla.
7. Çarhuñ hilâline degişen ince şâʿirüñ
8. Bir matlaʿ-ı güzîdede nâzük hayâlîni

matlaʿ-ı hüsn:
1. **matlaʿ-ı hüsnüñde:**
Mısra: **5**
Güzellik ufku.
5. Gördü ebrûñu kaçan matlaʿ-ı hüsnüñde hilâl
6. Kaddini iki büküp yarıcuñ Allâh dedi

matlaʿ-ı mihr:
1. **matlaʿ-ı mihr:**
Mısra: **10**
Güneşin doğduğu yer.||Aşk matla'ı.
9. Hayâlî nazmını tâ kim ʿutârid istimâʿ etdi
10. Begenmez matlaʿ-ı mihr ile gökde nazm-ı pervîni

mâverâ-yi âferîniş:
1. **mâverâ-yi âferînişdür:**
Mısra: **73**
Yaradılışın öncesinde bulunan düşünceler.
73. Mâverâ-yi âferînişdür birine cilve-gâh
74. Biri halvet-hâne-i fikretde sâhib-erbaʿîn

mâverâ-yi ʿarş:
1. **mâverâ-yi ʿarş:**
Mısra: **8**
En yüksek gök katının ötesi.
7. Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
8. Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur göñlüm

mâverâ-yi kâʾinat:
1. **mâverâ-yi kâʾinat:**
Mısra: **7**
Görünen alemin öte yüzü.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

mâverâ-yi sûret:
1. **mâverâ-yi sûretüm:**
Mısra: **28**
Dış görüntünün arkası.||Siret, iç dünya.
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

mâyil:
1. **mâyilin:**-*in*
Mısra: **3**
Meyledici, eden
3. Yârum havâyî su gibi ben aña mâyilin
4. Ol âteşîmîzâc durur ben de hâkiyem

mazhar-ı sırr-ı kader:
1. **mazhar-ı sırr-ı kader:**
Mısra: **7**
Kader sırrı ile şereflenme.
7. Olalı mazhar-ı sırr-ı kader teʿalallah
8. Gehî cemâle eder meyl geh celâle kaşuñ

mazlûm:
1. **mazlûm:**
Mısra: **3**
Zulüm görmüş, kendine zulmedilmiş
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

maʿzûr:
1. **maʿzûrdur:**-*dur*
Mısra: **41**
Özürlü, özrü olan
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

maʿzûr tutmak:
1. **maʿzûr tut:**
Mısra: **24**
Ma'zur görmek, özrünü kabul etmek.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

2. **maʿzûr tut:**
Mısra: **4**
Hoş görmek, affetmek
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

mebâd:

1. **mebâd:**
Mısra: **3**
Far. "Olmaya ki. Allah etmesin!"
3. Kûy-ı dilberde fegân etme mebâd ey bülbül
4. Nâr-ı âhuñla o gül çehre yañaâın yakasın

mebzûl:
1. **mebzûldür:**-*dür*
Mısra: **11**
Bol.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

mebzûl olmak:
1. **mebzûl olmaz:**
Mısra: **1**
Bol, ucuz olmak.
1. Hâm iken mîve-i cevrüm deme mebzûl olmaz
2. Sanma ey nahl-i cefâ kurtarasın ol olmaz

mecâl yok:
1. **mecâl yok:**
Mısra: **5**
Gücü kalmamak, güçsüzleşmek.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

mecâz:
1. **mecâz:**
Mısra: **67**
Gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz.
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

2. **mecâz:**
Mısra: **9**
Hakikat, gerçek dışı.
9. Doludur bâde-i ʿisyân ile bezmi mecâz içre
10. Ferîdûn câmıdur ya sâgar-ı Dahhâkdür göñlüm

meclis:
1. **meclisde:**-*de*
Mısra: **6**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

2. **meclisüñ:**-*üñ*
Mısra: **10**
aşk meclisi
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

3. **meclisde:**-*de*
Mısra: **7**
Oturulacak, toplanılacak yer.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

4. **meclisde:**-*de*
Mısra: **3**
Oturulacak, toplanılacak yer.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

5. **meclisde:**-*de*
Mısra: **5**
Oturulacak, toplanılacak yer.
5. Meclisde saña eşrefi ʿarz etdügin görüp
6. Eller defüñ şehâ yine yüzüne urdular

6. **meclisde:**-*de*
Mısra: **5**
Sohbet etmek, eğlenmek amacıyle bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu
5. Gece yanup yakıldıgum göricek şemʿ meclisde
6. Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancak

7. **meclisde:**-*de*
Mısra: **5**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı.
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

8. **meclisde:**-*de*
Mısra: **6**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı
5. Lebüñ öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
6. Surâhînüñ gece meclisde agzından haber çekdüm

9. **meclise:**-*e*
Mısra: **8**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı
7. Cemâli şemʿine pervânemüz yandurmaâa mumuz
8. Gelürse meclise ol dilber-i zerrîn-külâh ahşam

10. **meclisde:**-*de*
Mısra: **1**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı
1. Sofî ister sâgarı meclisde her an öpmege
2. Vermez ol bîçâreye hayfâ ki yârân öpmege

11. **meclise:**-*e*
Mısra: **10**
Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı
9. Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
10. Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle

12. **meclise:**-*e*
Mısra: **4**
Cemiyet, zevk ve sefa toplantısı
3. Mey içsek kâse-i serden olur peymânemüz elde
4. Bizi kanlu çıkarur gelmesün bu meclise nâşî

meclis eylemek:
1. **meclis eyle:**
Mısra: **10**
Toplanmak.
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

2. **meclis eyleyüp:**
Mısra: **7**
Toplanmak.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

meclis-i ʿaşk:
1. **meclis-i ʿaşk:**
Mısra: **8**
aşk meclisi

7. Añma ey ʿâşık-ı sermest dem-i Mansûru
8. Meclis-i ʿaşk durur bunda nice kan batar

meclis-i erbâb-ı dil:
1. **meclis-i erbâb-ı dilde:**
Mısra: **9**
Gönül erbabının bulunduğu meclis.||Aşıklar meclisi.
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

meclis-i mey:
1. **meclis-i meyden:**
Mısra: **9**
İçki meclisi.
9. Meclis-i meyden Hayâlîyi yıgarsın zâhidâ
10. Cennete girmek dilersin sen de bu idrâk ile

2. **meclis-i meyden:**
Mısra: **4**
İçki meclisi.
3. Hûn-ı dil nûş etseñiz ʿakl ile olmañ âşinâ
4. Meclis-i meyden sürüñ vahşet veren bîgâneyi

meclis-i nâ-pâk:
1. **meclis-i nâ-pâkde:**
Mısra: **6**
Temiz olmayan meclis.||Arzularla dolu gönül.
5. Şâhid-i maksûd kılmaz pür-heves dillerde câ
6. Şâhlar mesken edinmez meclis-i nâ-pâkde

meclis-i şâhâne:
1. **meclis-i şâhâne:**
Mısra: **20**
Padişaha yakışır surette olan sofra.
19. Açdı himmet dolusun bir nice muhtâclara
20. Dergeh-i Şehden edüp meclis-i şâhâne kerem

2. **meclis-i şâhânemüze:**
Mısra: **10**
Padişaha yakışır surette olan sofra.
9. İtleriyle o mehüñ dem sürerüz kûyunda
10. Ey Hayâlî eregör meclis-i şâhânemüze

meclis-i ʿuşşâk:
1. **meclis-i ʿuşşâkda:**
Mısra: **8**
Aşıklar meclisi.
7. Hûn-ı dil nûş etmege peymânesinde dagumuñ
8. Meclis-i ʿuşşâkda ashâb-ı sohbet beklerüz

mecmaʿüʾl-bahreyn:
1. **mecmaʿüʾl-bahreyni:**-*i*
Mısra: **3**
Kur'an'a göre Mûsâ ile Hızır'ın buluştuğu yerin adı.
3. O leb Hızrıyla hem-reh Mecmaʿüʾl-bahreyni seyr etdüm
4. Fenâ gerdinden emvâc-ı havâdisden emân buldum

mecmûʿa-i gül:
1. **mecmûʿa-i gülde:**
Mısra: **21**
Gül mecmuası.||Güzel şiirlerin toplandığı mecmua.
21. Subh-dem bu matlaʿı mecmûʿa-i gülde görüp
22. Yâra karşu okudu bülbül edüp savt-ı hazîn

2. **mecmûʿa-ı gülden:**
Mısra: **18**
Gül mecmuası.||Güzel şiirlerin toplandığı mecmua.
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

Mecnûn:
1. **mecnûn:**
Mısra: **32**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

2. **mecnûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **24**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

3. **mecnûn:**
Mısra: **3**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

4. **mecnûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Mecnûn.
3. İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
4. Ölünce beklemeli türbesini Mecnûnuñ

5. **mecnûn:**
Mısra: **3**
Mecnun, (bkz. Leyla ve Mecnun)
3. Mecnûn ölünce dedi serüm ey felek benüm
4. Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl

6. **mecnûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
1. Katre-i jâle ile lâleleri hâmûnuñ
2. Bagrınuñ başı gözünüñ yaşıdur Mecnûnuñ

7. **mecnûna:**-*a*
Mısra: **1**
Mecnûn.
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

8. **mecnûn:**
Mısra: **5**
Mecnûn..
5. Diyâr-ı hayretüñ Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
6. Kʾanuñ başında kuşlar âşiyânı tâc-ı devletdür

9. **mecnûn:**
Mısra: **3**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

10. **mecnûnu:**-*u*
Mısra: **6**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

11. **mecnûn:**
Mısra: **7**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
7. Mecnûn alalı başına murg âşiyânını
8. Dîvânelik vilâyetinüñ tâcdârıdur

12. **mecnûn:**
Mısra: **2**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

13. **mecnûn:**
Mısra: **1**
Delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden aklı başından gitmiş kimse [Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı olan Kays'ın adı olarak edebiyâtımızda çok kullanılmıştır].
1. Hânikâh-ı ʿaşkda şol jende kim Mecnûn geyer
2. Kaʿbe ilen ancak anı Edhem ü Zünnûn geyer

14. **mecnûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
Mecnûn.
5. Mezârı içre henüz üstühânı Mecnûnuñ
6. Siyâh-kârlık ile sürmedân-ı Leylâdur

15. **mecnûn:**
Mısra: **10**
Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.
9. Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkuñ şâhıdur
10. Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer

<u>Mecnûn çerâğı:</u>
1. **mecnûn çerâgıdur:**
Mısra: **2**
Mecnunun kandili.
1. Teni sad-pâre erbâb-ı belânuñ bâg u râgıdur
2. Kim anuñ dâgdan her lalesi Mecnûn çerâgıdur

<u>Mecnûn çerâgını yakmak:</u>
1. **mecnûn çerâgını yakdum:**
Mısra: **2**
Aşıklık çırasını tutuşturmak.
1. ʿAşk odu sîneme uralı derd dâgını
2. Yakdum zamânede yine Mecnûn çerâgını

<u>Mecnûn dâğı:</u>
1. **mecnûn dâgıdur:**
Mısra: **3**
Mecnun'un bağrındaki yaralar.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

<u>Mecnûn etmek:</u>
1. **mecnûn etdüñ:**
Mısra: **8**
Mecnuna döndürmek.||Deliye çevirmek.
7. Salalı gönlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
8. Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdüñ

<u>Mecnûn eylemek:</u>
1. **mecnûn eyleyem:**
Mısra: **2**
Birini, Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı Mecnun'a döndürmek, Mecnun gibi deli divane etmek (âşık-sevgili ilişkisi bağlamında).
1. Ben ki eşʿârumda vasf-ı zülfü meftûn eyleyem
2. Ey nice Leylî-sıfat mahbûbu Mecnûn eyleyem

<u>Mecnûn gibi:</u>
1. **mecnûn gibi:**
Mısra: **3**
Mecnun'un hayvanları kendine bağlaması gibi.
3. ʿÂkil iseñ vahş ü tayruñ şâhı ol Mecnûn gibi
4. Başuña murg âşiyânından külâh-ı devlet al

<u>Mecnûn göñül:</u>
1. **mecnûn göñül:**
Mısra: **7**
Deli gönül.
7. Eder mecnûn göñül nâmûsdan ʿâr
8. Olaldan ʿâleme rüsvâ-yi Leylî

<u>Mecnûn kıblesi olmak:</u>
1. **mecnûn kıblem olalı:**
Mısra: **3**
Yüzünü Mecnun'a dönmek.
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

<u>Mecnûn olmak:</u>
1. **mecnûn oluban:**
Mısra: **8**
Delirmek, aklını yitirmek.
7. Gömgök deli kılmasa anı hatt-ı gubâruñ
8. Mecnûn oluban düşmez idi daga benefşe

2. **mecnûn olur:**
Mısra: **7**
Delirmek, aklını yitirmek.
7. Görenler mısraʿ-ı şiʿrüm ʿaceb Mecnûn olur zîrâ
8. ʿİzâr-ı Leylîde bir turra-i ʿanber-feşândur bu

<u>Mecnûn-ı ʿÂmirî:</u>
1. **mecnûn-ı ʿâmirî:**
Mısra: **10**
Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı.
9. Gerçi Hayâli ʿaşk yolu saʿb-nâkdür
10. Mecnûn-ı ʿÂmirî gibi bi-vehm ü bâkiyem

<u>Mecnûn-ı ʿaşk:</u>
1. **mecnûn-ı ʿaşkem:**
Mısra: **5**
Aşk Mecnunu.||Aşk çılgını.
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

<u>Mecnûn-ı belâ-dîde:</u>

1. **mecnûn-ı belâ-dîdeyi:**
Mısra: **3**
Belaya çatmış Mecnun.
3. Mecnûn-ı belâ-dîdeyi görmek heves etseñ
4. Ey Leylî-hırâmum beni gör gitme yabana

Mecnûn-ı bî-pervâ:
1. **mecnûn-ı bî-pervâya:**
Mısra: **8**
Pervasız, hiçbir şeyden çekincesi olmayan Mecnun.
7. Necd dâgınuñ sibâʿına çekermiş hûn-ı dil
8. Kâsesinde çeşminüñ Mecnûn-ı bî-pervâya bak

Mecnûn-ı bî-dil:
1. **mecnûn-ı bî-dilüñ:**
Mısra: **5**
Gönülsüz Mecnun.
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

Mecnûn-ı bî-kes:
1. **mecnûn-ı bî-kes:**
Mısra: **8**
Kimsesiz Mecnun.
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

Mecnûn-ı derd:
1. **mecnûn-ı derdem:**
Mısra: **3**
Aşk derdiyle dolu Mecnun.
3. Ben ol Mecnûn-ı derdem kesretinden ʿaşkınuñ dilde
4. Aradum kendüme yer bulmadum Leylâdan el çekdüm

Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynı:
1. **mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına:**
Mısra: **8**
Perişan bir vaziyetteki Mecnun'un gözü.
7. Köprü bünyâd eylemiş kaşı Hayâlî Leylînüñ
8. Vâdî-i hayretde Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına

Mecnûn-ı melâmet-pîşe:
1. **mecnûn-ı melâmet-pîşeden:**
Mısra: **9**
Kınanmışlığı meslek haline getiren Mecnun.
9. Hayâlî yakdı Mecnûn-ı melâmet-pîşeden şemʿi
10. Tarîk-i sûz u derde âşık-ı ser-bâzdur göñlüm

Mecnûn-ı mest:
1. **mecnûn-ı mestüñ:**
Mısra: **8**
Aşk sarhoşu Mecnun.
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

Mecnûn-ı mihnet-dîde:
1. **mecnûn-ı mihnet-dîdenün:**
Mısra: **3**
Keder ve eziyet görmüş Mecnun.
3. Kâmet-i Leylî içün Mecnûn-ı mihnet-dîdenün
4. Şuʿlesinden âhınuñ zerrîn kumâşı var imiş

Mecnûn-ı nâ-murâd:
1. **mecnûn-ı nâ-murâda:**
Mısra: **1**
Muradına eremeyen Mecnun.
1. Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
2. Kuşlar kebâb olaydı başındaâı yuvada

Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî:
1. **mecnûn-ı pür-sevdâ-yi leylî:**
Mısra: **1**
Leyla'nın aşkıyla dolu Mecnun.
1. Menem Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî
2. Başumda şûriş-i gavgâ-yi Leylî

Mecnûn-ı sâmit:
1. **mecnûn-ı sâmit:**
Mısra: **11**
Suskun Mecnun.
11. Benem pür-hâl bir Mecnûn u sâmit
12. Velî göñlümde hûy u hâ-yi Leylî

Mecnûn-ı sânî:
1. **mecnûn-ı sânî:**
Mısra: **10**
İkinci Mecnun.
9. Yolum düşdü Hayâlî kûy-ı ʿaşka
10. Dediler geldi bir Mecnûn-ı sânî

Mecnûn-ı ser-gerdân:
1. **mecnûn-ı ser-gerdâna:**
Mısra: **10**
Başı dönmüş Mecnun.||Hayran aşıklar taifesi.
9. Hayâlî ʿaşk-ı Leylâya heves kılduñ velî anı
10. Belâ destinde her Mecnûn-ı ser-gerdâna vermezler

2. **mecnûn-ı ser-gerdâna:**
Mısra: **1**
Başı dönmüş Mecnun.||Hayran aşıklar taifesi.
1. Ey gönül Mecnûn-ı ser-gerdâna beñzetdüm seni
2. Tekye-i sînemde bir hayrâna beñzetdüm seni

Mecnûn-ı şeydâ:
1. **mecnûn-ı şeydâ:**
Mısra: **1**
aklını kaybetmiş Mecnun
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

Mecnûn-ı şeydâ-meşreb:
1. **mecnûn-ı şeydâ-meşrebin:**
Mısra: **1**
Yaradılışında delilik, çılgınlık olan Mecnun.
1. Umma her dîvâneden Mecnûn-ı şeydâ-meşrebin
2. Baña sor derd ehlinüñ ey dost baña meşrebin

Mecnûn-ı şeydâ:
1. **mecnûn-ı şeydâyı:**
Mısra: **6**
aklını kaybetmiş Mecnun
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

Mecnûn-ı vakt:
1. **mecnûn-ı vaktem:**
Mısra: **8**
Zamanın Mecnun'u.
7. Almışam başuma bir Leylî saçuñ sevdâsını
8. Dostlar Mecnûn-ı vaktem bendedür tavr-ı cünûn

Mecnûn-sıfat:
1. **mecnûn-sıfat:**
Mısra: **1**
Mecnun misali.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

2. **mecnûn-sıfat:**
Mısra: **1**
Mecnun misali.
1. ʿÂşıkam Mecnûn-sıfat dest-i belâ-ger-dîdeyin
2. Dilberüm şûrîdedür ben ʿâşık-ı şûrîdeyin

Mecnûn-vâr:
1. **mecnûn-vâr:**
Mısra: **4**
Mecnun gibi.
3. Âşiyân-ı bülbülüñ başında güller kanlu dâg
4. Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest

2. **mecnûn-vâr:**
Mısra: **4**
Mecnun gibi.
3. Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
4. Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk

Mecrûh olmak:
1. **mecrûh olup:**
Mısra: **5**
Yaralanmak
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

meczûb:
1. **meczûbudur:***-udur*
Mısra: **9**
Cezb olunmuş, cezbeli.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

meczûb abdâl olmak:
1. **meczûb abdâlı olup:**
Mısra: **9**
Divane dervişi olmak.
9. Hayâlî tekye-i ʿaşkuñ olup meczûb abdâlı
10. Gedâlar gibi geçmek isterem nâm u nişânumdan

meded:
1. **meded:**
Mısra: **1**
batırmak, sular altında bırakmak
1. ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded
2. Baña kan aglar acır sînemde yanıklar meded

2. **meded:**
Mısra: **2**
Lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.
1. ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded
2. Baña kan aglar acır sînemde yanıklar meded

3. **meded:**
Mısra: **4**
Lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

4. **meded:**
Mısra: **6**
Lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

5. **meded:**
Mısra: **8**
Lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

6. **meded:**
Mısra: **10**
Lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

7. **meded:**
Mısra: **5**
yardım, lutuf
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

meded demek:
1. **meded derken:**
Mısra: **4**
Yardım, inayet istemek.
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

medh:
1. **medhüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Övme, övgü
5. Jâleden lüʾlüʾ ile zeyn etdiler medhüñ görüp
6. Sûsen-i âzâdı gülşende zebânum sandılar

2. **medhüñde:***-üñde*
Mısra: **10**
Övgü.
9. Görelden sen yüzü mâhuñ şehâ âyîne-i haddüñ
10. Hayâlî rûz u şeb tûtî-sıfat medhüñde gûyâdur

medh etmek:
1. **medh etmege:**
Mısra: **7**
Övmek
7. Gül yüzünü medh etmege ol gonca-dehânuñ
8. Var bencileyin bülbül-i gûyâsı hezârân

2. **medh etsem:**
Mısra: **41**
Övmek.
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

medh-i kand-i laʿl:
1. **medh-i kand-i laʿlüñi:**
Mısra: **9**
Dudağından tatlı sözler döken şairin övgüsü.

9. Ey Hayâlî medh-i kand-i laʿlüñi yar işidüp
10. Dedi kim tûtî misin ey rind-i kallâşum benüm

medîne-i ʿilm:
1. **medîne-i ʿilm:**
Mısra: **5**
İlmin şehri.
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

Medîne-vâr:
1. **medîne-vâr:**
Mısra: **7**
Medine gibi.||*Medine gibi büyük şehirler.*
7. Sen nâz ederdüñ ehl-i niyâza Medîne-vâr
8. Ben Kaʿbe gibi çâkgirîbân idüm saña

medyûn:
1. **medyûn:**
Mısra: **8**
Borçlu.
7. Cism-i fânî üzre takdîm-i siyâb etse nola
8. Şol libâs-ı ʿâriyet kim egnine medyûn geyer

2. **medyûna:**-*a*
Mısra: **12**
Borçlu.
11. Dest-i Sultân-ı ʿatâ-bahş ile deryâ-yı himmetin
12. Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor

mefreş:
1. **mefreş:**
Mısra: **5**
Bir çeşit döşeme, yaygı
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

meftûn:
1. **meftûnuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Âşık, vurulmuş, mübtelâ.
1. Zülf-i Leylâdan siyeh-baht oldu meftûnuñ senüñ
2. Taʿne taşını atar Ferhâda Mecnûnuñ senüñ

meftûn eylemek:
1. **meftûn eyleyem:**
Mısra: **1**
Büyülemek, etkisi altına almak.
1. Ben ki eşʿârumda vasf-ı zülfü meftûn eyleyem
2. Ey nice Leylî-sıfat mahbûbu Mecnûn eyleyem

meger:
1. **meger:**
Mısra: **29**
Bir tek, yalnızca.
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

2. **meger:**
Mısra: **30**
Bir tek, yalnızca.
29. Kimse kan yutmadı devrinde meger gonca-i bâg
30. Kimse âh etmedi ahdüñde meger bülbül-i zâr

3. **meger:**
Mısra: **5**
açıkça, aslında, eger
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

4. **meger:**
Mısra: **22**
Bir tek, yalnızca.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

5. **meger:**
Mısra: **30**
açıkça, aslında, eger
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

6. **meger:**
Mısra: **9**
Açıkça, aslında.
9. Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
10. Bâgda miskîn benefşenüñ kulagın burdular

7. **meger:**
Mısra: **5**
açıkça, aslında, eger
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

8. **meger:**
Mısra: **4**
Her halde.
3. Vâdî-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
4. ʿÂşık olmuşdur meger rûz-ı ezel dîdâra su

9. **meger:**
Mısra: **9**
açıkça, aslında, eger
9. Meger Hayâlî sözüñde tılısm-ı sihr etdüñ
10. Ki girdi koynuna yârıñ bu resme dîvânuñ

10. **meger:**
Mısra: **10**
Meger, ancak.
9. Müselmân sevmeden geçdüñ Hayâlî
10. Meger bir kâfir oldu nâzenînüñ

meger kim:
1. **meger kim:**
Mısra: **12**
Galiba
11. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedür cismüm gibi
12. ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân aña

2. **meger kim:**
Mısra: **2**
Meğer ki, oysa ki.
1. Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
2. Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

meh:
1. **meh:**
Mısra: **25**
ay
25. Ruhuñ günü ile meh oynasaydı nerd-i cemâl
26. Bu nakş-ı hâl ü hatuñ mâhı eyler idi kamer

2. **meh:**
Mısra: **1**
1. Mah, ay.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

3. **mehi:**-*i*
Mısra: **25**
Ay, ay yüzlü sevgili
25. Şâm-ı firâka sen mehi tuş olmasun deyu
26. El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

4. **meh:**
Mısra: **4**
Ay.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

5. **meh:**
Mısra: **29**
ay
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

6. **meh:**
Mısra: **10**
Ay.
9. Çarh âhumdan niyâz edüp Hayâlî sînemüñ
10. Meh yerine penbe-i dag-ı nihânın gezdürür

7. **mehdür:**-*dür*
Mısra: **10**
Ay||Sevgili, dilber.
9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

8. **meh:**
Mısra: **1**
Ay.
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

9. **meh:**
Mısra: **9**
Ay||Sevgili, dilber.
9. Menzil-i ʿuşşâkı o meh rûşen eylerse nola
10. Seyr eder her câyî denmez âfitâb-âlûdedür

10. **meh:**
Mısra: **1**
Ay||Sevgili, dilber.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

11. **mehüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Ay||Sevgili, dilber.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

12. **meh:**
Mısra: **10**
Ay||Sevgili, dilber.
9. Göricek yaşuñ seni kûyuñdan ırmag istedi
10. Ey Hayâlî demedi ol meh ki merdüm-zâdedür

13. **meh:**
Mısra: **4**
Ay||Sevgili, dilber.
3. Añladılar gamuñla felekler zevâlini
4. Mihri döne döne i (ey) meh anuñçün uçurdular

14. **mehi:**-*i*
Mısra: **5**
Ay||Sevgili, dilber.
5. Öpmek dilerken ol mehi âheng-i cevr eder
6. Şehnâza başladı sonuñu kıldı bûselik

15. **meh:**
Mısra: **1**
Ay.
1. Meh ʿârızuña öygüneli leşker-i nücûm
2. Ey şâh-ı hüsn eyler aña her gece hücûm

16. **mehüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Ay||Sevgili, dilber.
7. Yerde gökde yıldızum yok sanmañuz kim ol mehüñ
8. Yüzde hâli kevkeb-i baht-ı siyâhumdur benüm

17. **mehüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Ay||Sevgili, dilber.
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

meh beyzâsı:
1. **meh beyzâsın:**
Mısra: **3**
Ayın aydınlığı, parlaklığı.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

meh gibi:
1. **meh gibi:**
Mısra: **3**
Ay gibi.||Yuvarlak.
3. Bu gün şevkiyle bir hurşîd-rûyuñ meh gibi başın
4. Kazâ çevgânına top eyleyen ser-bâzdur göñlüm

meh hırmeni:
1. **meh hırmenine:**
Mısra: **8**
Ay harmanı.
7. Pervîni beñzedür yüzüñ üstünde beñlere
8. Meh hırmenine anuñ içün od salar şems

meh ile âfitâb:
1. **meh ile âfitâb:**
Mısra: **72**
Ay ile güneş.
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

meh ile hâle:
1. **meh ile hâle:**
Mısra: **4**
Ay ile etrafındaki parlak daire.
3. Safâ kesb eyleyen ʿayn-ı visâle erdügin her şeb
4. Felekden gösterür saña meh ile hâle bilmezsin

meh ile mihr:

1. **meh ile mihr:**
Mısra: **2**
Ay ile güneş.
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

meh ü mihr:
1. **meh ü mihrüñ:**
Mısra: **12**
Ay ve güneş.
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

meh ü sâl:
1. **meh ü sâl:**
Mısra: **38**
Ay ve yıl.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

2. **meh ü sâl:**
Mısra: **50**
Ay ve yıl.
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

mehâr:
1. **mehârını:***-ını*
Mısra: **4**
Devenin burnuna geçirilen halka şeklinde ağaç ki yular buna takılır.
3. Mecnûn eline rişte-i maksûd girmedi
4. Ellerde gördü nâka-i Leylî mehârını

mehbit-i envâr:
1. **mehbit-i envârdur:**
Mısra: **8**
Nurların ineceği yer.
7. Refʾ kılmış kendü üstünden hicâb-ı zulmetin
8. Mehbet-i envârdur seyr eyle her vîrâneyi

mehçe-i râyet:
1. **mehçe-i râyetümi:**
Mısra: **40**
Sancağın ucundaki hilal. Sancak hilali.||Sancak talep etmek.
39. Birinüñ mansıbını baña ʿinâyet kıl kim
40. Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

mehcûr:
1. **mehcûrdan:***-dan*
Mısra: **3**
Uzaklaşmış, ayrılmış.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

meh-i bedr:
1. **meh-i bedrüñ:**
Mısra: **7**
Dolunay.
7. Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
8. Rûşen edelden yüzüñ mihri sipihr eyvânını

meh-i bî-mihr:
1. **meh-i bî-mihr:**
Mısra: **26**
Şefkatsiz ay.||Merhametsiz sevgili.
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

meh-i bürc-i şeref:
1. **meh-i bürc-i şeref:**
Mısra: **47**
Ululuk burcunun dolunayı.
47. Meh-i bürc-i şeref Sultân Süleymân sâye-i Yezdân
48. Ki tîgiyle güneş gibi tutupdur rûy-ı devrânı

meh-i encüm-sipeh:
1. **meh-i encüm-sipeh:**
Mısra: **25**
Yıldız ordusunun ayı.||Hükümdar, padişah.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

meh-i gerdûn-hırâm:
1. **meh-i gerdûn-hırâma:**
Mısra: **67**
Felekte devreden ay.||Şehzade Mehmed.
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

meh-i hargâh-nîşîn:
1. **meh-i hargâh-nîşîn:**
Mısra: **9**
Gök çadırındaki ay.||Sevgili.
9. ʿArz-ı hüsn etmez ise ol meh-i hargâh-nîşîn
10. Korkaram âhuñ ile çarh otagın yakasın

meh-i Leylî-ʿizâr:
1. **meh-i leylî-ʿizâruñ:**
Mısra: **3**
Leyla yanaklı ay.||Sevgili.
3. Ah elinden bir meh-i Leylî-ʿizâruñ âh kim
4. Saldı ben Mecnûnunu hecrüñde vâveylâlara

meh-i nâ-mihribân:
1. **meh-i nâ-mihribânumdan:**
Mısra: **1**
Vefasız sevgili.
1. Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan
2. Kevâkib her gece yummaz gözüñ ah ü fegânumdan

meh-i nev:
1. **meh-i nev:**
Mısra: **26**
Hilâl
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

2. **meh-i nev:**
Mısra: **2**
Yeni ay, hilal.
1. Felek gehvâre-i sıbyâna beñzer
2. Meh-i nev dün dogan oglana beñzer

3. **meh-i nev:**
Mısra: **29**
Yeni ay, hilal.
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

4. **meh-i nev:**
Mısra: **11**
Yeni ay, hilal.

11. Meh-i nev tîşesine reşk edermiş
12. Keserken Bî-sütûn dâgını Ferhad

5. **meh-i nev:**
Mısra: **2**
Hilâl
1. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet pertev
2. Benden uyara çerâgın koya mihrin meh-i nev

meh-i ruhsâr:
1. **meh-i ruhsârına:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Ay gibi parlak yüzü.
5. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
6. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

2. **meh-i ruhsâruñ:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Ay gibi parlak yüzü.
3. Zülf-i pûrçînüñ meh-i ruhsâruñ üzre göreli
4. Dûd-ı âhum mihr-i ʿâlem-tâba atmışdur kemend

meh-i rûşen:
1. **meh-i rûşen:**
Mısra: **5**
Parlak ay.
5. Ziyâsi ile şeb-i tîreden meh-i rûşen
6. Göründü zulmet içinde misâl-i âb-ı zülâl

meh-i sipihr-i şeref:
1. **meh-i sipihr-i şeref:**
Mısra: **5**
Şeref göğünün ayı.
5. Meh-i sipihr-i şeref Hazret-i Süleymân Hân
6. Ki devleti güneşi kıldı ʿâlemi enver

2. **meh-i sipihr-i şeref:**
Mısra: **31**
Şeref göğünün ayı.
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

meh-i tâbân:
1. **meh-i tâbân:**
Mısra: **6**
Dolunay.||Sevgili.
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

2. **meh-i tâbân:**
Mısra: **6**
Dolunay.||Sevgili.
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

3. **meh-i tâbâna:**
Mısra: **4**
Parlak ay
3. Kızdurup yüz dilemez dahi güneşden pertev
4. Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

4. **meh-i tâbâna:**
Mısra: **1**
Dolunay.||Sevgili.
1. Kaşuñ hilâlini meh-i tâbâna vermezem
2. Şemʿ-i ruhuñu mihr-i dırahşâna vermezem

5. **meh-i tâbânı:**
Mısra: **2**
Dolunay.||Sevgili.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

meh-likâ:
1. **meh-likâ:**
Mısra: **1**
Ay yüzlü güzel/dilber.
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

2. **meh-likâ:**
Mısra: **2**
Ay yüzlü güzel/dilber.
1. Eşkin sitâresin salalı ayaga gözüm
2. Sen meh-likâ yanında benüm düşdü yıldızum

meh-pâre:
1. **meh-pâredür:***-dür*
Mısra: **1**
Ay parçası.||Sevgili.
1. Al câmeyle geçen şehr içre ol meh-pâredür
2. Yakmak içün ʿâlemi gûyâ bir âteş-pâredür

2. **meh-pârenüñ:***-nüñ*
Mısra: **10**
Ay parçası.||Sevgili.
9. Ey Hayâlî tâliʿüñ yokdur sitâreñ neylesün
10. Çün senüñle yıldızı barışmaz ol meh-pârenüñ

3. **meh-pâreler:***-ler*
Mısra: **2**
Ay parçası.||Sevgili.
1. Çün sen saçı hümânuñ eşiginde gördüler
2. Meh-pâreler kebûteri gökden uçurdular

meh-pârenüñ derdi:
1. **meh-pârenüñ derdiyle:**
Mısra: **1**
Ay parçası gibi olan sevgilinin derdi.
1. Dil helâk oldu bu gün derdiyle o meh-pârenüñ
2. Bulmadum çok istedüm nâm ü nişânın çârenüñ

meh-rû:
1. **meh-rû:**
Mısra: **11**
ay yüzlü güzel/dilber
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

2. **meh-rûnuñ:***-nuñ*
Mısra: **12**
ay yüzlü güzel/dilber
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

3. **meh-rûnuñ:***-nuñ*
Mısra: **8**
ay yüzlü güzel/dilber
7. Eşk-i çeşmüm göricek serv gibi kâmetüñi
8. Hâk-i pâyına nice akmaya sen meh-rûnuñ

mehtâb:
1. **mehtâb:**
Mısra: **4**
Ay aydınlığı, ay ışığı
3. Penbesine dâgumuñ her gece reşk eyler kamer
4. Şuʿlesine âhumuñ mehtâb beñzer beñzemez

mehter-hâne-i çarh:
1. **mehter-hâne-i çarha:**
Mısra: **3**
Felek mehterhanesi.
3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

mehüñ kûyu:
1. **mehüñ kûyundan:**
Mısra: **3**
Ay yüzlü sevgilinin eşiği.
3. Kûyundan ol mehüñ beni dûr eyledüñ deyu
4. Çarhuñ yapışdı dûd-ı fegânum yakasına

meh-veş:
1. **meh-veşüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Ay gibi olan güzel.
7. Ben nice mihr-i vefâsın isteyem sen meh-veşüñ
8. Göñlümüñ eğlencesi cevr ü cefâ vü nâzıdur

mekân:
1. **mekânı:**-*ı*
Mısra: **7**
Yer,Mahal.
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

2. **mekânları:**-*lar, -ı*
Mısra: **10**
Yer, mahal.
9. Kılsam Hayâlî gevher-i ʿirfânuñ âşikâr
10. Sahra ola mekânları her bahr aka baña

3. **mekânıñ:**-*ıñ*
Mısra: **3**
yurt, vatan
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

4. **mekânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **1**
yurt, vatan
1. Sanma ʿâşık gussanuñ dâʾim mekânıdur göñül
2. ʿAşk-ı cânânuñ kadîmî hânedânıdur göñül

5. **mekâna:**-*a*
Mısra: **8**
Yer, mahal.
7. Vîrâne-i vücûduma ey genc-i ʿaşk-ı dost
8. Gel gel ki bu mekâna mahal bilürem seni

mekân eylemek:
1. **mekân eyledi:**
Mısra: **7**
Yer edinmek.
7. Tâb-ı ruhuñdan eyledi dil zülfünü mekân
8. Gün germ olunca kendüye edindi gölgelik

2. **mekân eylersin:**
Mısra: **10**
Yer edinmek.
9. Ben kemâl-i hüsnümü bir gün saña ʿarz eylesem
10. Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

mekân-ı hâs:
1. **mekân-ı hâsda:**
Mısra: **10**
Özel bir mekan, yer.
9. Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
10. Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idüm saña

mekân-ı laʿl:
1. **mekân-ı laʿli:**
Mısra: **8**
Yakutun çıkarıldığı yer.
7. Temennâ-yi lebüñ gitmez dilinden hergiz agyâruñ
8. Ki takdîr-i İlâhidür mekân-ı laʿli taş etmek

mekdeb-i ʿaşk:
1. **mekdeb-i ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşk okulu.
3. Lâm-ı Leylî-zülfüñü tıfl-ı göñül yâd edeli
4. Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm

mekdeb-i dehr:
1. **mekdeb-i dehre:**
Mısra: **2**
Dünya mektebi.||Dünya.
1. Dûd u âhum divîtüm safham olupdur gerdûn
2. Mekdeb-i dehre gelelden ederem meşk-i cünûn

mekes:
1. **mekes:**
Mısra: **25**
Sinek.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

2. **mekesdendür:**-*den, -dür*
Mısra: **46**
Sinek.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

3. **mekesler:**-*ler*
Mısra: **1**
Sinek.
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

4. **mekese:**-*e*
Mısra: **9**
Sinek.
9. Pâyından asılu mekese beñzedenlere
10. Vardur Hayâlî bir nice lâgı benefşenüñ

5. **mekes:**
Mısra: **2**
Sinek.
1. Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
2. Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿankâ ile

6. **mekesler:**-*ler*
Mısra: **4**
Sinek. (Tatlıya konması bağlamında).
3. Kand-i lebün1e ermege gülzâr-ı ruhuñda
4. Bâl açdı mekesler gibi uçmaga benefşe

mekes gibi:
1. **mekes gibi:**
Mısra: **9**
Sinek kadar, küçücük.
9. Peri altunda ʿankâlar görünürler mekes gibi
10. Hayâlî tabʿını bir şâhbâz-ı lâ-mekân buldum

mekes olmak:
1. **mekes oldu:**
Mısra: **79**
Sinek olmak.||(Sinek gibi) Üşüşmek.
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

mekes-rân etmek:
1. **mekes-rân etdi:**
Mısra: **80**
Yelpaze olarak kullanmak.
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

mekes-rân eylemek:
1. **mekes-rân eyledi:**
Mısra: **26**
Yelpaze haline dönüştürmek.
25. Bir çekilmiş hâna beñzer kişverüñ aʿdâ mekes
26. Dest-i kudret tîgüñ ol hâna mekes-rân eyledi

mekes-vâr:
1. **mekes-vâr:**
Mısra: **3**
Sinek gibi.
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

2. **mekes-vâr:**
Mısra: **7**
Sinek gibi.
7. Üstüme ervâh-ı kudsîler mekes-vâr üşmege
8. Ey kazâ-kudret senüñ bir şehd-güftâr et beni

mekhûl olmak:
1. **mekhûl olmaz:**
Mısra: **12**
(Göz) Sürmeli olmak.
11. Kadem-i himmetinüñ gerd-i felek seyrinden
12. Gün mü var mihr ü mehüñ gözleri mekhûl olmaz

Mekke:
1. **mekkedür:**-*dür*
Mısra: **3**
Hicaz'da Kâbe'nin bulunduğu şehir.
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

meknûnât-ı gayb:
1. **meknûnât-ı gayb:**
Mısra: **9**
Aklın ve hislerin bilemeyeceği sırlar.
9. Saña keşf olsa Hayâlî cümle meknûnât-ı gayb
10. Bir keşefden dahi ednâsın olursañ münkeşif

mektûm eylemek:
1. **mektûm eyle:**
Mısra: **5**
Gizlemek.
5. Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim
6. Hânumânın yele verdi açdıgıyçün râz gül

melâhat çârsûsu:
1. **melâhat çârsûsunda:**
Mısra: **10**
Güzellik çarşısı.
9. ʿAceb şûrîde-hâl olduñ Hayâlî laʿl-i yâr içün
10. Melâhat çârsûsunda harîdâr-ı mül olmuşsın

melâhat kânı:
1. **melâhat kânını:**
Mısra: **1**
Güzellik madeni.||Sevgilinin yüzü.
1. Tâ ki gördüm hüsn içinde ol melâhat kânını
2. ʿÂlemüñ gözden bırakdum dür ile mercânını

Melâhat-nâme:
1. **melâhat-nâmesi:**
Mısra: **4**
Güzellik kitabı. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
3. Nola ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem olsa ol server
4. Melâhat-nâmesi şimdi anuñla buldu ʿunvânı

melâʾik:
1. **melâʾik:**
Mısra: **2**
melekler, melek'in çoğulu.
1. Sen şehüñ gerd-i rehin mâh alup âyesine
2. Çarh eder gökde melâʾik yüzü pîrâyesine

melâʾik haylı:
1. **melâʾik haylına:**
Mısra: **6**
Melekler zümresi.
5. Ruhuñsuz lemʿa -i nâr-ı dili kim çarha ergürdüm
6. Melâʾik haylına şâm-ı firâkuñda çerâg etdüm

melâl:
1. **melâlüm:**-*üm*
Mısra: **1**
Sıkıntı, gam.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

2. **melâlümden:**-*ümden*
Mısra: **2**
Sıkıntı, gam.
1. Dilüm kanı ki saña şerh ede hâlümden
2. Meger belâ dil olup söyleye melâlümden

melâlet:
1. **melâletden:**-*den*
Mısra: **14**
Sıkıntı, gam.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

2. **melâmetden:**-*den*
Mısra: **7**
Ar. Azarlama, kınama, itâb, serzeniş eylemek.

7. Dilde dâg-ı mihneti olsun melâmetden ne gam
8. Bu çemende gül diken kaçmaz cefâ-yi hârdan

3. **melâmetle:**-*le*
Mısra: **4**
Kınanma, ayıplanma.
3. Yok yerüm kûy-ı münâcâtda havfum bu beni
4. Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye

melâmet bâdesi:
1. **melâmet bâdesin:**
Mısra: **3**
Kınanmışlık içkisi.||Kınanma, ayıplanma.
3. ʿAşk bezminde melâmet bâdesin nûş eyleyüp
4. Bir habâba saymadı başın geçen âvâreler

melâmet dâmeni:
1. **melâmet dâmenin:**
Mısra: **3**
Kınanmışlık eteği.
3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

melâmet ehli:
1. **melâmet ehlini:**
Mısra: **5**
Kınanmışlık yolunu tutanlar.
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

2. **melâmet ehliyüz:**
Mısra: **8**
Kınanmışlık yolunu tutanlar.
7. Vasl ile yar olmazuz hecrüñ kulu kurbânıyuz
8. Biz melâmet ehliyüz nâ-kâmlıkdur kâmımuz

melâmet kişveri:
1. **melâmet kişverine:**
Mısra: **6**
Kınanmışlık ülkesi.
5. Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
6. Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben

melâmet kûyu:
1. **melâmet kûyunuñ:**
Mısra: **3**
Kınanmışlık semti.
3. Melâmet kûyunuñ şûrîde-dil bir hâk-sârından
4. Saʿâdet tahtına revnak veren sultâna ʿaşk eyle

melâmet kûhunuñ kaplanı:
1. **melâmet kûhunuñ kaplanıyem:**
Mısra: **2**
Kınanmışlık dağının kaplanı.||Kınanmışlıkta en önde giden.
1. Cism-i zerdümle gehi deşt-i gamuñ arslanıyem
2. Dâglarla geh melâmet kûhunuñ kaplanıyem

melâmet mülkü:
1. **melâmet mülküne:**
Mısra: **1**
Kınanmışlık ülkesi.
1. Melâmet mülküne mâlik olup ta kim ʿalem çekdüm
2. Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm

melâmet mülkünüñ serverleri:
1. **melâmet mülkünüñ serverlerin:**
Mısra: **5**
Kınanmışlık mülkünün öncüleri.||Kalenderiler.
5. Görmek isterseñ melâmet mülkünüñ serverlerin
6. Seyr kıl her rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi

melâmet mülkünüñ sultânı:
1. **melâmet mülkünüñ sultâniyem:**
Mısra: **2**
Kınanmışlık ülkesinin sultanı.
1. Başumda mûy-i jûlîde tenümde tâze dâgum var
2. Melâmet mülkünüñ sultâniyem tugum otagum var

melâmet ocağı:
1. **melâmet ocagıdur:**
Mısra: **3**
Kınanmışlık dergahı.
3. Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
4. Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe

melâmet odu:
1. **melâmet oduna:**
Mısra: **1**
Kınanmışlık ateşi.
1. Pervâneler melâmet oduna girişmeye
2. Erbâb-ı ʿaşk girmez ise aña pişmeye

melâmet şâhı:
1. **melâmet şâhınun:**
Mısra: **2**
Kınanmışlık sultanı.
1. Sohbet-i ehl-i selâmetden berî oldum yine
2. Bir melâmet şâhınun1 hâk-i deri oldum yine

2. **melâmet şâhınuñ:**
Mısra: **6**
Kınanmışlık sultanı.
5. Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
6. Melâmet şâhınuñ böyle olur hükmünde tugrâsı

melâmet tablı:
1. **melâmet tablını:**
Mısra: **10**
Kınanmışlık davulu.
9. Hayâlî gibi ger ʿâşık saña dag üstü bâg olmaz
10. Melâmet tablını derbend-i gamda çalabilmezsin

2. **melâmet tablını:**
Mısra: **5**
Kınanmışlık davulu.
5. Çaldı derbend-i mahabbetde melâmet tablını
6. Bî-sütûnuñ bekledi Ferhâd-ı miskîn râhını

melâmet tahtınuñ sultânı:
1. **melâmet tahtınuñ sultânıdur:**
Mısra: **4**
Kınanmışlık tahtının sultanı.
3. Saʿâdet mülkü şâhı bir gedâsı
4. Melâmet tahtınuñ sultânıdur ʿaşk

melâmet taşı:
1. **melâmet taşı:**
Mısra: **7**
Kınanmışlık taşı.
7. Yâgdı ʿaşkuñda melâmet taşı biñ biñ üstüme
8. Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm

2. **melâmet taşı:**
Mısra: **6**
Kınanmışlık taşı.
5. Yüz safâ kesb ede şol jâle düşen lâle gibi
6. Nâsdan yâgsa melâmet taşı divânemüze

3. **melâmet taşları:**
Mısra: **8**
Kınanmışlık taşları.
7. Yâgdı ʿaşkuñda melâmet taşı biñ biñ üstüme
8. Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm

melâmetî olmak:
1. **melâmetî oldum:**
Mısra: **10**
Kınanmaya, rezilliğe layık olmak.
9. Oldum Hayâlî yine harâbât-ı ʿaşkda
10. Üstüne cürʿalar dökülür bir melâmetî

melâmetler çekmek:
1. **melâmetler çeker:**
Mısra: **1**
Ayıplanmalara maruz kalmak.
1. Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
2. Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker

melek:
1. **meleklerle:***-lerle*
Mısra: **17**
Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **melek:**
Mısra: **39**
Melek yaradılışlı.||Şehzade Mehmed.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

3. **melekler:***-ler*
Mısra: **5**
Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.
5. Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler yüz sürer
6. Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

4. **melek:**
Mısra: **8**
Melek.||Sevgili.
7. Sarı altunlu ser-â-serlerle kim görse seni
8. Sanur ey meh çeşme-i hurşîde girdi bir melek

5. **melek:**
Mısra: **1**
Melek.||Sevgili.
1. İster iseñ bakduâın dâʾim yüzüne ol melek
2. ʿÂşık-ı bî-dil gerek âyîne gibi yüzü pek

6. **melek:**
Mısra: **1**
Melek.||Sevgili.
1. Alalı âhumı benüm o melek
2. Kâgıd uçurmasına döndü felek

7. **melekler:***-ler*
Mısra: **6**
Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

8. **melek:**
Mısra: **8**
Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.
7. Ben ol mukîm-i harâbât-ı kûy ı ʿaşkam kim
8. Melek nevâle alur bir sınık sifâlümden

9. **melekler:***-ler*
Mısra: **14**
Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.
13. Hayâlî cân verürse râh-ı ʿaşkuñda benüm ʿömrüm
14. Melekler çeşmine her üstühânın sürmedân etsün

10. **melek:**
Mısra: **8**
Melek.||Sevgili.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

melek hayli:
1. **melek hayli:**
Mısra: **5**
Melekler zümresi.
5. Sen Şehi geh geh melek hayli temâşâ etmege
6. Açılur tâk-ı zebercedden hilâlüñ revzeni

melek sûretli:
1. **melek sûretlinüñ:**
Mısra: **23**
Melek görünüşlü.||Sevgili.
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

melek-manzar:
1. **melek-manzarları:***-lar, -ı*
Mısra: **15**
Melek görünüşlü.
15. El salup ʿâşıklara derler melek-manzarları
16. Hâzihi cennâtü ʿadnün fedhulûhâ hâlidîn

melek-rû:
1. **melek-rû:**
Mısra: **9**
Melek yüzlü.||Sevgili.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

melek-simâ:
1. **melek-simâ:**
Mısra: **7**
Melek yüzlü
7. Gözüm yaşında haçın suya salsa ol melek-simâ
8. Mesîhâ gibi eylerdi yaşum her derde dermânı

2. **melek-sîmâ:**
Mısra: **1**
Melek yüzlü
1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

3. **melek-sîmâya:**-*ya*
Mısra: **1**
Melek yüzlü
1. Allarla kaña girmiş ol melek-sîmâya bak
2. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

melek-sîmâ güzeller:
1. **melek-sîmâ güzellerle:**
Mısra: **3**
Melek yüzlü güzel.
3. Melek-sîmâ güzellerle verelden kendüye zînet
4. Sekiz cennet temâşâsını eyler Yedi Kulenüñ

melûl eylemek:
1. **melûl eylemeye:**
Mısra: **8**
Bıkıp usanmak, mahzun olmak.
7. Âferînler ola şol ʿâşık-ı mihnetkeşe kim
8. Başına üşe gam-ı dehr melûl eylemeye

melûl olmak:
1. **melûl olmasun:**
Mısra: **3**
Usanmak, mahzun olmak
3. Derya revâne oldugına olmasun melûl
4. ʿÂlemde bir senüñ gibi dürr-i yetîmi var

2. **melûl olmaz:**
Mısra: **7**
Usanmak, mahzun olmak
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

3. **melûl olur:**
Mısra: **9**
Usanmak, mahzun olmak
9. Olur melûl garîb ü çeker elem ʿâşık
10. Beni görün ki benem hem garîb hem ʿâşık

memâlik:
1. **memâlik:**
Mısra: **38**
Memleketler, ülkeler.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

2. **memâliküm:**-*üm*
Mısra: **3**
Memleketler, ülkeler.
3. ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâliküm
4. Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur

memlû:
1. **memlûdur:**-*dur*
Mısra: **5**
Dolu, dopdolu.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

memlû kılmak:
1. **memlû kılduñ:**
Mısra: **35**
Doldurmak, doldurulmak.
35. ʿAdl ü dâd ile iki ʿâlemi memlû kılduñ
36. Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekil

memlû luʿâb kılmak:
1. **memlû luʿâb kıl:**
Mısra: **8**
Ağzını köpükle doldurmak.||Çok kızdırmak.
7. Şemşîr-i âbdâr-ı Selîm ile hâkde
8. İskenderüñ dehânını memlû luʿâb kıl

menʿ etmek:
1. **menʿ etme:**
Mısra: **9**
Yasak etmek, yasaklamak, engel olmak.
9. Menʿ etme şekkerüñi Hayâlîden ey sanem
10. Kem gördüğüñ herîf bu gün sükkerî geçer

menʿ eylemek:
1. **menʿ eyleme:**
Mısra: **7**
engel olmak, ysaklamak
7. Zâhidâ mahbûb u meyden gel bizi menʿ eyleme
8. Biz ezelden bu yola rindâne gelmişlerdenüz

menʿ olmak:
1. **menʿ olunmaz:**
Mısra: **20**
Yasaklanmak.
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

menâr:
1. **menâr:**
Mısra: **18**
Minare
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

2. **menâr:**
Mısra: **9**
Minare
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

Menâre-i Beyzâ:
1. **menâre-i beyzâ:**
Mısra: **7**
Şam'daki Emevi Cami'inin en yüksek minaresi.||Beyaz minare.
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

menâzil-i ʿaşk:
1. **menâzil-i ʿaşkı:**
Mısra: **10**
Aşkın menzilleri.
9. Çekdi Hayâlî sînede her dâga bir elif
10. Katʿ eyledi menâzil-i ʿaşkı konak konak

menâzil-i fazl u belâgat:
1. **menâzil-i fazl u belâgati:**
Mısra: **53**
Güzel söz söylenen ve faziletin olduğu konak yerleri.
53. Tayy eyledüm menâzil-i fazl u belâgati
54. Koydum harâmiler gibi bu kârvâna tîg

menbaʿ:
1. **menbaʿı:**-*ı*
Mısra: **9**
Kaynak.

9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

__**menbaʿ-ı cân:**__
1. **menbaʿ-ı cân:**
Mısra: **1**
Can kaynağı.
1. Menbaʿ-ı cân ki çeşme-i femdür
2. Âb-ı Hayvân içinde müdgamdur

__**mengûş:**__
1. **mengûşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **4**
Küpe.
3. Beni ser-halka-i zencîr-i cünûn eyleyen ah
4. Girih-i zülf ile gûşuñdaki mengûşuñdur

2. **mengûşuna:**-*una*
Mısra: **2**
Küpe. (Aşıklığın kölelik olması ve kölelerin küpe takması bağlamında).
1. Her hamîde-kâmetüñ derdini söyler gûşuna
2. Âferîn ser-halka-i ʿuşşâkda mengûşuna

__**mensûb:**__
1. **mensûbuz:**-*uz*
Mısra: **1**
ait, -e bağlı
1. Biz şeb-i gamda âha mensûbuz
2. Yaʿni dûd-ı siyâha mensûbuz

2. **mensûbuz:**-*uz*
Mısra: **2**
ait, -e bağlı
1. Biz şeb-i gamda âha mensûbuz
2. Yaʿni dûd-ı siyâha mensûbuz

3. **mensûbuz:**-*uz*
Mısra: **4**
ait, -e bağlı
3. Zer kemendin güneş atup çıkamaz
4. Bir yüce bârigâha mensûbuz

4. **mensûbuz:**-*uz*
Mısra: **6**
ait, -e bağlı
5. Yakamaz bizi âfitâb-ı sitem
6. Çünki Zıll-ı İlâha mensûbuz

5. **mensûbuz:**-*uz*
Mısra: **8**
ait, -e bağlı
7. Gün gibi başımuz ererse göge
8. Sâye-veş hâk-i râha mensûbuz

__**menşûr vermek:**__
1. **menşûr verdi:**
Mısra: **54**
Sultanın fermanını vermek.
53. Hayâl mülk ü suhande ʿaceb mi olsa emîr
54. Ki verdi Husrev-i mülk ü suhan aña menşûr

__**menzil:**__
1. **menzilüñi:**-*ü, -ñ, -i*
Mısra: **16**
Varılacak yer, yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

2. **menzilüñ:**-*üñ*
Mısra: **32**
yer, yörünge
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

3. **menzil:**
Mısra: **8**
Derece, rütbe
7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

4. **menzil:**
Mısra: **8**
Varılacak yer, yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak.
7. Ok gibi dogru varur ya gibi egri eremez
8. Menzil-i ʿaşkı nigâruñ ne ʿaceb menzil olur

5. **menzili:**-*i*
Mısra: **5**
yer, mekân
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

6. **menzil:**
Mısra: **5**
Varılacak yer, mesafe.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

7. **menzillerinden:**-*lerinden*
Mısra: **6**
yer, yörünge
5. Tîr-i pertâbî gibi atdı beni bâzu-yı ʿaşk
6. Ay ü gün menzillerinden ileri oldum yine

8. **menzil:**
Mısra: **8**
Konak, mesken.
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

__**menzil almak:**__
1. **menzil alduk:**
Mısra: **5**
Mesafe almak.
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

__**menzil olmak:**__
1. **menzil olduñ:**
Mısra: **67**
İkametgah, makam olmak.
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

__**menzil ü meʾvâ:**__
1. **menzil ü meʾvâdan:**
Mısra: **6**
Varılacak ve sığınılacak yer.
5. Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken
6. Habâbuñ hânesin ben menzil ü meʾvâdan el çekdüm

menzil-be-menzil:
1. **menzil-be-menzil:**
Mısra: **8**
Durak durak.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

menzilet:
1. **menziletde:***-de*
Mısra: **29**
Derece, rütbe
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

menzil-geh:
1. **menzil-gehi:***-i*
Mısra: **3**
Menzil yeri, konak.
3. Gâh gözde gâh göñlümde gerek menzil-gehi
4. Şarka garba varmaga bir âfitâb ister göñül

menzil-i ʿaşk:
1. **menzil-i ʿaşka:**
Mısra: **10**
Aşk durağı.
9. Tarîk-i ʿaşkda Mecnûn Hayâlî ʿaşk eridür
10. Erişdi menzil-i ʿaşka varan yolunu anuñ

2. **menzil-i ʿaşka:**
Mısra: **5**
Aşk durağı.
5. Menzil-i ʿaşka mahabbet ehlini ergürmege
6. Sînem üzre her elif bir dogru râhumdur benüm

menzil-i Keyvân:
1. **menzil-i keyvâna:**
Mısra: **6**
Satürn gezegeni.
5. Kaçan ere eşigüñe yüz sürmege hurşîd
6. Kim mâh-ı felek menzil-i Keyvâna erişmez

menzil-i maksûd:
1. **menzil-i maksûda:**
Mısra: **3**
Varılmak istenilen yer.
3. Tarîkinden ererse menzil-i maksûda her ʿâşık
4. Hakîkat râhını gözler bizüm bir Şâhumuz vardur

menzil-i maksûda ermek:
1. **menzil-i maksûda ermesin:**
Mısra: **13**
Ulaşılmak istenen, varılmak istenen yer.||Sevgilinin eşiği.
13. Ermesin menzil-i maksûda Hayâlî ey mâh
14. Kebkebüñ nakşını görmezse Süreyyâ yerine

menzil-i ʿuşşâk:
1. **menzil-i ʿuşşâkı:**
Mısra: **9**
Aşıkların varış noktası.
9. Menzil-i ʿuşşâkı o meh rûşen eylerse nola
10. Seyr eder her câyî denmez âfitâb-âlûdedür

menzil-i vîrân:
1. **menzil-i vîrânı:**
Mısra: **1**
Yıkık, harap dünya.
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

menzili olmak:
1. **menzilüm olurdu:**
Mısra: **6**
Varılacak yer, durak olmak.
5. Ben zerre eylesem eşigüñde senüñ karâr
6. Eflâk olurdu gün gibi ey mâh menzilüm

mercân:
1. **mercân:**
Mısra: **1**
Denizden çıkan maruf kırmızı cevher.||Sevgilinin dudağı. (Renk bağlamında).
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

2. **mercâna:***-a*
Mısra: **8**
Denizden çıkan maruf kırmızı cevher.
7. Burunca nicesin hûnîn müjemle
8. Dedi mercâna deryâlar eli var

mercân leb:
1. **mercân lebini:**
Mısra: **3**
Parlak dudak.
3. Mercân lebini kân-ı melâhatde görelden
4. Gözyaşı ile bir nice deryâyı büyütdük

mercân pençesi:
1. **mercânuñ pençesini:**
Mısra: **8**
El suretini andıran kırmızı mercan balığı.
7. Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
8. Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânuñ

merd:
1. **merdsin:***-sin*
Mısra: **10**
Yiğit,cesur, kahraman
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

2. **merd:**
Mısra: **10**
Yiğit,cesur, kahraman
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

3. **merddür:***-dür*
Mısra: **1**
yiğit, cesur, kahraman
1. Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
2. Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker

4. **merd:**
Mısra: **2**
Yiğit,cesur, kahraman
1. Sofî tarîk-i ʿaşkda biz derd esîriyüz
2. Hûn-ı cigerle dem geçüren merd esîriyüz

5. **merd:**
Mısra: **9**
Yiğit,cesur, kahraman
9. Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
10. Beñzeyelden berü oklarla neyistâna sadak

merd olmak:
1. **merd olana:**
Mısra: **7**
Eğilip bükülmeyen, dosdoğru olan.
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

2. **merd olmadur:**
Mısra: **1**
Yiğit ve cesur olmak.
1. Derd ü gama merd olmadur ʿaşk içre ʿâlemden garaz
2. İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdemden garaz

merdâne:
1. **merdâne:**
Mısra: **37**
Erkeğe yaraşır biçimde, erkekçe.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

2. **merdâneler:***-ler*
Mısra: **10**
Eren.
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

3. **merdâneler:***-ler*
Mısra: **4**
yiğitler
3. Kim ki bu çarh-ı pîrezene mâʾil olmadı
4. Merdâneler içinde bugün erlik eyledi

merdân-ı derd:
1. **merdân-ı derdüñ:**
Mısra: **5**
Dert yiğitleri.
5. Bugün gülzârıdur merdân-ı derdüñ
6. Tekellüf ehlinüñ zindânıdur ʿaşk

merd-i iştirâk:
1. **merd-i iştirâkem:**
Mısra: **25**
(Aşk tahtına) Ortakçı çıkmak.
25. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

2. **merd-i iştirâkem:**
Mısra: **10**
(Aşk tahtına) Ortakçı çıkmak.
9. Serîr-i ʿaşk yâ Mecnûnuñ olsun yâ benüm olsun
10. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

merd-i meydân:
1. **merd-i meydân:**
Mısra: **10**
Yiğit, tek kişi.
9. Ey Hayâlî kanlu başdur bâdede her bir habâb
10. Merd-i meydân olalı gam leşkeri savaşına

merd-i râhzâd:
1. **merd-i râhzâda:**
Mısra: **10**
Yol azığını (taşıyan) kişi. (Aşığın yoldaşının sevgilinin aşkı düşüncesi olması bağlamında).
9. Çün kim Hayâlî ey meh derdüñle hem-seferdür
10. Hîç ihtiyâc çekmez ol merd-i râhzâda

merdûd:
1. **merdûddan:***-dan*
Mısra: **4**
Reddolunmuş, kabul olunmayıp geri döndürülmüş
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

merdûd olmak:
1. **merdûd olan:**
Mısra: **16**
Kovulmak, reddedilmek.
15. Güzîn-i ilm-i tıb olan ʿilâcı eylesün Şâha
16. Yürü bizden şu bir merdûd olan şeytâna ʿaşk eyle

merdüm:
1. **merdümlerüñ:***-ler, -üñ*
Mısra: **3**
Göz bebeği.
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

2. **merdüm:**
Mısra: **1**
Göz bebeği.
1. Degül içindeki merdüm bu çeşm-i giryânuñ
2. Hayâl-i hâlidür uçar gözünde cânânuñ

3. **merdümler:***-ler*
Mısra: **2**
Gözbebeği
1. Gel beni aglatma kim yaş dökmeye cânâ gözüm
2. Key sakın merdümler alur taşa bu deryâ gözüm

4. **merdümler:***-ler*
Mısra: **2**
Gözbebeği
1. Gamzeyle kaşuñ başlamadan tîr ü kemâna
2. Merdümler idi iki gözüm aña nişâne

merdüm ü çeşm:
1. **merdüm ü çeşmüm:**
Mısra: **6**
Göz bebeği ve göz.
5. Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmaduñ
6. Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa

merdüm-i ʿâlî-nazar:
1. **merdüm-i ʿâlî nazar:**
Mısra: **8**
Yüce bakışlı göz.
7. Başuña her bir has ü hâşâk taʿnından ne bâk
8. Merdüm-i ʿâlî-nazar iki gözüm deryâ gerek

merdüm-i ʿÂlî-neseb:
1. **merdüm-i ʿâlî-nesebden:**
Mısra: **4**
Hz. Ali'nin soyundan gelenler.
3. Yürü tekmîl kıl âdâbını kûy-ı harâbâtuñ
4. Gedâ-yi pür-hünerdür merdüm-i ʿÂlî-nesebden yeg

merdüm-i âzâde:

1. **merdüm-i âzâdeler:**
Mısra: **1**
Hiçbir kayda bağlı olmayan insanlar.
1. Bendedür sen gül-ʿizâra merdüm-i âzâdeler
2. Hâk-i pâyuñ olmaga cânlar verür şehzâdeler

merdüm-i çeşm:
1. **merdüm-i çeşmüm:**
Mısra: **6**
Göz bebeği.
5. Bir nazarda baña beñzer lâle-i sahrâ-yı gam
6. Merdüm-i çeşmüm gibi herdem libâs-ı hûn geyer

2. **merdüm-i çeşmüm:**
Mısra: **5**
Göz bebeği.
5. Yaş añılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
6. Gözlerüm yaşınca ʿummânuñ da yaşı var imiş

3. **merdüm-i çeşmüm:**
Mısra: **4**
Göz bebeği.
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

4. **merdüm-i çeşmüñ:**
Mısra: **4**
Göz bebeği.
3. Yumsañ gözüñ saña güzer etmez belâ-yi dost
4. Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmüñ siper gerek

merdüm-i çeşm-i cihân-bîn:
1. **merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm:**
Mısra: **30**
Cihanın her köşesini gören göz.
29. Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
30. Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi agaları

merdüm-i dîde:
1. **merdüm-i dîdemdedür:**
Mısra: **7**
Gözbebeği.
7. Merdüm-i dîdemdedür dâʾim hayâl-i hâl-i yâr
8. Lâ-cerem ʿayyâr olanlar câme-i şebgûn geyer

2. **merdüm-i dîdesini:**
Mısra: **6**
Gözbebeği.
5. Cilve-gâh ede deyu anı hayâl-i Leylî
6. Merdüm-i dîdesini eyledi Mecnûn kara ev

merdüm-i mahmûr:
1. **merdüm-i mahmûrdan:**
Mısra: **1**
Sarhoş, baygın göz.
1. Ey gönül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

merdüm-i sâhib-kemâl:
1. **merdüm-i sâhib-kemâli:**
Mısra: **10**
Fazilet, olgunluk sahibi kişi.||Hz. Muhammed.
9. Çâr yâra bende Şâhuñ bendesine bendeyüz
10. Biz Hayâlî merdüm-i sâhib-kemâli gözlerüz

merdüm-i sâhib-suhan:
1. **merdüm-i sâhib-suhan:**
Mısra: **10**
Sözü güzel söylemeyi bilenler.
9. Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
10. Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker

merdüm-i sayyâd:
1. **merdüm-i sayyâddan:**
Mısra: **6**
Avcı gözler.||Sevgilinin gözleri.
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

merdüm-i ülilʾ-ebsâr:
1. **merdüm-i ülilʾ-ebsâr:**
Mısra: **7**
Görüş kabiliyetinde olan kimseler.
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

merdüm-rübâ:
1. **merdüm-rübâ:**
Mısra: **10**
Sakinin, kadeh/içki sunanın şarabı.
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

merdüm-zâde:
1. **merdüm-zâdedür:***-dür*
Mısra: **10**
Göz bebeği.||İnsanoğlu.
9. Göricek yaşuñ seni kûyuñdan ırmag istedi
10. Ey Hayâlî demedi ol meh ki merdüm-zâdedür

mergûb etmek:
1. **mergûb eden:**
Mısra: **15**
Arzu edilecek hale getirmek.
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

mergûb olmak:
1. **mergûb olmazdı:**
Mısra: **19**
Rağbet edilmek, beğenilmek.
19. Zer-i hâlis gibi olmazdı Hayâlî mergûb
20. Kalbini eylemese pûte-i ihlâsda kâl

mergûle-i zülf:
1. **mergûle-i zülfün:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Saçının kıvrımı.
5. Eylesem merâûle-i zülfün görüp bir gulgule
6. Ey nice bülbülleri gülşende hâmûş eyleyem

merg-zâr:
1. **merg-zâra:***-a*
Mısra: **1**
çimenlik, bahçe
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

merhabâ:
1. **merhabâ:**
Mısra: **1**
Müslümanlar arasında bir nevi selâmlaşma

kelimesi olup, "rahat olunuz, serbest olun, hoş geldiniz" mânasında söylenir.
1. Merhabâ ey ravza-i ʿâlî nazar-gâh-ı güzîn
2. Dâg-dâruñdur senüñ gülzâr-ı Firdevs-i Berîn

2. **merhabâlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Hoş geldiniz manasında bir selamlaşma sözü.
1. Senüñ sâyeñde şehlerdür gedâlar
2. Saña ey ʿaşk-ı dilber merhabâlar

merhabâ demek:
1. **merhabâ deyicek:**
Mısra: **4**
Hoş geldiniz demek.
3. Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
4. Rûz-ı vedâʿ ecel deyicek merhabâ baña

merhamet:
1. **merhamet:**
Mısra: **1**
acıma, şefkat
1. Merhamet umma göñül bu gerdiş-i bî-dâddan
2. Kimse maʿmûr olmamışdur bu harâb-âbâddan

merhamet etmek:
1. **merhamet etmez:**
Mısra: **2**
Acımak.
1. Gamuñda hem-nefes oldu fegân ü nâle baña
2. Kim ola merhamet etmez bakup bu hâle baña

merhamet kılmak:
1. **merhamet kıl:**
Mısra: **27**
Merhamet etmek
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

2. **merhamet kıl:**
Mısra: **4**
Merhamet etmek
3. Cerr edüp eytâm-ı eşküm kûyuñu devrân eder
4. Merhamet kıl dostum ihsâna gelmişlerdenüz

merhem:
1. **merhemdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Merhem, ilaç
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

merhem olmak:
1. **merhem olur:**
Mısra: **8**
bir derde çare olmak.
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

merhem-i vasl:
1. **merhem-i vasl:**
Mısra: **10**
kavuşma merhemi, ilacı
9. Tîg-i cevrinden Hayâlî yaralu her dilberüñ
10. Merhem-i vasl ile bîçâre umar kim saralar

merkad:
1. **merkadinde:**-*in, -de*
Mısra: **8**
Mezar, kabir.
7. Derd-i Leylî hem-demiyken yalıñuz kalduñ deyu
8. Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

2. **merkadinde:**-*inde*
Mısra: **3**
Mezar, kabir.
3. ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde tâze cân bulsa
4. Seg-i Leylî gelüp bir gün yalarsa üstühânından

merkez-i hâk:
1. **merkez-i hâki:**
Mısra: **7**
Toprağın merkezi (Mekke)
7. Merkez-i hâki serîridür külâhı âfitâb
8. Bundan özge var mıdur ʿâlemde dünyâ begligi

mersûm:
1. **mersûm:**
Mısra: **9**
Yazılmış, çizilmiş.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

mertaʿ-ı luʿb:
1. **mertaʿ-ı luʿba:**
Mısra: **46**
Oyun yeri, çimenlik.
45. Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
46. Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil

merve hakkı:
1. **merve hakkı:**
Mısra: **4**
Merve hakkı için.||Merve, Mekke-i Mükerreme'de bir tepenin adı.
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

Meryem:
1. **meryemden:**-*den*
Mısra: **8**
Hz. Meryem.
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿĪsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

meşʿal-i hurşîd:
1. **meşʿal-i hurşîdi:**
Mısra: **7**
Güneş kandili.||Güneş.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿÎsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

mescid:
1. **mescidde:**-*de*
Mısra: **3**
Mescid, namaz kılınan yer
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

mescid-i âzîne:
1. **mescid-i âzînesi:**
Mısra: **6**
Cuma Mescidi. (Hz. Muhammed'in Medine'ye

giderken ilk hutbeyi okuyup ilk cuma namazını kıldığı Rânûnâ denilen yerde kurulan Cami).
5. Halvet-i dilde bize cemʿiyyet-i hâtır yeter
6. Halk ile şehrüñ pür olsun mescid-i âzînesi

mesel:
1. **mesel:**
Mısra: **2**
Atasözü, darb-ı mesel.
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

2. **mesel:**
Mısra: **2**
Atasözü.
1. Âh kim dilber rakîbüñ dâʾimâ yanındadur
2. Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

3. **meseldür:***-dür*
Mısra: **6**
Atasözü, darb-ı mesel.
5. Nola dûr olmazsa yüzüñden iki zülf-i siyâh
6. Bu meseldür gence erse etmez anı mâr terk

mesel-âmîz söz:
1. **mesel-âmîz söz:**
Mısra: **12**
Örneği güzel ve etkili söz.
11. Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
12. Her maʿnî-i hasuñ mesel-âmîz söz olsun

meşgûl olmak:
1. **meşgûl olmaz:**
Mısra: **14**
Meşgul olmak, uğraşmak
13. Edeli kendüyi tevfîz Hayâlî Hakka
14. Düşmen-i rû-siyehüñ aline meşgûl olmaz

meşhed:
1. **meşhedi:***-i*
Mısra: **3**
Birinin şehit olduğu yer, mahall-i şehâdet, medfen-i şehîd: meşhed-i pâk-i cenâb-ı Haydar.
3. Meşhedi taşını Mecnûnuñ ʿalâmet sanmañuz
4. Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına

meşhûr:
1. **meşhûrdur:***-dur*
Mısra: **32**
Herkesçe bilinmek, tanınmak.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

2. **meşhûrdur:***-dur*
Mısra: **2**
meşhur, bilindik
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

3. **meşhûrdur:***-dur*
Mısra: **2**
herkesçe bilinir
1. Âh kim dilber rakîbüñ dâʾimâ yanındadur
2. Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

meşhûr mesel:
1. **meşhûr meseldür:**
Mısra: **4**
Herkesçe bilinen, şöhret bulmuş mesel.
3. Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânuñı gönder
4. Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun

meşhûr olmak:
1. **meşhûr oldu:**
Mısra: **10**
Meşhur olmak, bilinmek
9. Güzeller nâza ʿâşıklar niyâza geldi dünyâya
10. Hayâlî sözle meşhûr oldu Hâtemden kerem kaldı

Mesîhâ:
1. **mesîhâ:**
Mısra: **3**
sunmak.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

2. **mesîhâ:**
Mısra: **6**
Hz. İsa'
5. Dem olur kûy-ı harâbâtda bir dürd-keşüñ
6. Çarh-ı çârümde Mesîhâ eremez pâyesine

3. **mesîha:**
Mısra: **2**
Hz. İsa'
1. Zülfünüñ küfrüne şöyle vermişem ikrârumı
2. Ger Mesîha minnet etse kesmezem zünnârumı

4. **mesîhâ:**
Mısra: **8**
Hz. İsa'
7. Gözüm yaşında haçın suya salsa ol melek-simâ
8. Mesîhâ gibi eylerdi yaşum her derde dermânı

Mesîhâ-meşreb:
1. **mesîhâ-meşrebin:***-in*
Mısra: **4**
Hz. İsa'nın yaradılışında olan.
3. Kâkülüñ olmuş ʿalemdâr-ı Resûl-i Hâşimî
4. Lâʿl-i mey-gûnuñda hat tutmuş Mesîhâ-meşrebin

Mesîh-dem dirilür olmak:
1. **mesîh-dem dirilür oldu:**
Mısra: **44**
Hz. İsa'nın hayat bahşeden nefesiyle diriltmek.
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

Mesîh-i sânî:
1. **mesîh-i sânîdür:**
Mısra: **7**
İkinci Mesih. (Can bahşetme bağlamında).
7. Lâʿl-i nâbuñ Mesîh-i sânîdür
8. Bûy-ı zülfüñ buhûr-ı Meryemdür

Mesîh-vâr:
1. **mesîh-vâr:**
Mısra: **7**
Hz. İsa gibi. (Can bağışlaması bağlamında).
7. Bu âdem öldürür dirilürken Mesîh-vâr
8. Her bir at ugrusu beni sanur ki bir harem

meşk etmek:

1. **meşk etmeye:**
Mısra: **3**
Alıştırma yapmak.
3. Gün geçer mi yüzde hattuñ fitneye meşk etmeye
4. Hafta mı var leblerüñ uçurmaga cân istemez

mesken:
1. **meskenüm:***-üm*
Mısra: **6**
Oturulan, ikâmet edilen yer, ev, konut, ikâmetgâh
5. Beñzeyelden mey leb-i mey-gûnuna cânânumuñ
6. Gûşe-i meyhânedür âvârelerle meskenüm

2. **mesken:**
Mısra: **7**
Sakin olacak yer, Ev.
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

mesken etmek:
1. **mesken eden:**
Mısra: **7**
Yer edinmek.
7. Göz karasını mesken eden ʿaks-i laʿlüñi
8. Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem

2. **mesken eder:**
Mısra: **10**
Yer edinmek.
9. Sevdâ-yi cihânı koma göñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

3. **mesken edinmez:**
Mısra: **6**
Yer, yurt edinmek.
5. Şâhid-i maksûd kılmaz pür-heves dillerde câ
6. Şâhlar mesken edinmez meclis-i nâ-pâkde

mesken eylemek:
1. **mesken eyledi:**
Mısra: **5**
Yurt edinmek.
5. Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken
6. Habâbuñ hânesin ben menzil ü meʾvâdan el çekdüm

2. **mesken eyledüm:**
Mısra: **9**
Yurt edinmek.
9. Hayâlî eyledüm Şeh Bâyezîdüñ dergehin mesken
10. Gedâlıkdan ne pervâ Husrev-i sâhib-ʿatâ buldum

mesken kılmak:
1. **mesken kıldı:**
Mısra: **5**
mekân edinmek
5. Âsitânın baña mesken kıldı ol Yûsuf-cemâl
6. Rûm şâhı bir kulun san Mısra sultân eyledi

mesken olmak:
1. **mesken olmuş:**
Mısra: **8**
Oturulacak yer.
7. Saʿâdet Mısrınuñ sultânısın gün gibi rûşensin
8. Hayâlüñ Yûsufuna mesken olmuş tîre çâhem ben

2. **meskenim olalı:**
Mısra: **2**
Mesken, yurt edinmek.
1. Etmezem gülzâr seyrin bülbül-i şeydâ gibi
2. Meskenim Kâf-ı kanâʿat olalı ʿankâ gibi

3. **meskenüm olalı:**
Mısra: **10**
Ev, yuva olmak.
9. Olmadum bir dem selâmet ehli ile hem-nişîn
10. Ey Hayâlî olalı kûy-ı melâmet meskenüm

meşk-i cünûn:
1. **meşk-i cünûn:**
Mısra: **2**
Delilik üzerine yazmak.
1. Dûd u âhum divîtüm safham olupdur gerdûn
2. Mekdeb-i dehre gelelden ederem meşk-i cünûn

mesned-i hurşîd:
1. **mesned-i hurşîde:**
Mısra: **15**
Güneşin bulunduğu yer.||Felek.
15. Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
16. Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

mesned-i sultân:
1. **mesned-i sultâna:**
Mısra: **6**
Sultanlık makamı.
5. Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler anı
6. Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler

meşreb:
1. **meşrebini:***-i, -n, -i*
Mısra: **10**
Yaratılış, huy, tabiat.
9. ʿAzm-i Deryâ-yi Muhît etdi Hayâlî eşküm
10. Lâ-cerem pâk olan meşrebini pâke çeker

2. **meşrebin:***-in*
Mısra: **7**
Yaratılış, huy, tabiat.
7. Pîr-i mugânuñ eylemişem meşrebin kabûl
8. Demler durur ki muʿtekid-i zât-ı pâkiyem

3. **meşrebin:***-in*
Mısra: **10**
Yaratılış, huy, tabiat.
9. Bezm-i has et her gece yârân-ı rûşen-tabʿ ile
10. Ey Hayâlî göklere ergür Süreyyâ-meşrebin

meşreb-i ahrâr:
1. **meşreb-i ahrâr:**
Mısra: **17**
Hürlerin, azat edilmişlerin yolu.
17. Hayâlî meşreb-i ahrâr bulmuşam lîkin
18. Esîr-i silsile-i âsumân-ı gerdânem

mesrûr tutmak:
1. **mesrûr tut:**
Mısra: **21**
Sevinçli olmak, arzusuna ulaşmak.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

meşşâta-i rûz-ı ezel:

1. **meşşâta-i rûz-ı ezel:**
Mısra: **9**
Ezel gününün süsleyicisi.||Tanrı.
9. Ey Hayâlî eylemiş meşşâta-i rûz-ı ezel
10. Nevʿârûs-ı hüsn içün gül-gûne ʿâşık kanını

mest:
1. **mest:**
Mısra: **6**
Sarhoş
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

2. **mest:**
Mısra: **14**
Sarhoş
13. Bildi ʿâlemler Hayâlî saña şeydâ oldugın
14. Añlanur bin eylesün keyfiyyetin inkâr mest

3. **meste:***-e*
Mısra: **8**
Sarhoş, kendinden geçmiş.
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

4. **mestlerüz:***-ler, -üz*
Mısra: **2**
Sarhoş, kendinden geçmiş.
1. Gerçi ki bu gün cürʿa gibi pestlerüz biz
2. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

5. **mestlerüz:***-ler, -üz*
Mısra: **10**
Sarhoş, kendinden geçmiş.
9. Oldu mezemüz taʿne-i agyâr Hayâlî
10. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

6. **mestin:***-in*
Mısra: **4**
Sarhoş, kendinden geçmiş.
3. Sunalda bezm-i ezelde elüme bâde-i ʿaşk
4. O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

7. **mestiyem:***-iyem*
Mısra: **11**
Sarhoş
11. Mestiyem şol bâdenüñ kim cürʿasından Câmınuñ
12. Diñ gele Sîmurga geldükde zübâbuñ ʿaynına

8. **mest:**
Mısra: **5**
Sarhoş.||Memnun bir biçimde.
5. Cürʿa-i câmun içen meydân-ı haşre vara mest
6. Bir ayag ile elüm alursa pîr-i maykede

mest etmek:
1. **mest ede:**
Mısra: **16**
Kendinden geçirmek.
15. Cürʿasın câm-ı Hayâlînüñ içersen diyesin
16. Haşre dek mest ede bu bâde-i kattâl beni

2. **mest eden:**
Mısra: **5**
Kendinden geçirmek.
5. Seherde mest eden her ʿandelîbi gonca câmından
6. Mey-i jâleyle dolmuş sûsenüñ çînî kabagıdur

3. **mest eder:**
Mısra: **2**
Kendinden geçirmek.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

4. **mest etdi:**
Mısra: **1**
Sarhoş olmak.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

5. **mest etdüm:**
Mısra: **6**
Kendinden geçirmek.
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

mest olmak:
1. **mest ol:**
Mısra: **5**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

2. **mest olalar:**
Mısra: **16**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

3. **mest oldu:**
Mısra: **1**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

4. **mest oldu:**
Mısra: **12**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

5. **mest oldu:**
Mısra: **4**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
3. Mecnûnla bezm-i gamda ben içdüm doluyu ben
4. Mest oldu geçdi ben dahi ayık degülmiyem

6. **mest olmuş:**
Mısra: **4**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.
3. Âşiyân-ı bülbülüñ başında güller kanlu dâg
4. Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest

mestâne:
1. **mestânedür:***-dür*
Mısra: **5**
Sarhoş olmuş, kendinden geçmiş, mahmur.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **mestâne:**
Mısra: **3**
Sarhoş olmuş, kendinden geçmiş, mahmur.

3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

3. **mestâne:**
Mısra: **3**
Sarhoş olmuş, kendinden geçmiş, mahmur.
3. Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
4. Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın

mestâne olmak:
1. **mestâneler oldu:**
Mısra: **6**
Sarhoş olmak, kendinden geçmek.
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

mest-i ʿaşk:
1. **mest-i ʿaşkem:**
Mısra: **8**
Aşk sarhoşu.
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

mest-i ʿaşk olmak:
1. **mest-i ʿaşk olanlara:**
Mısra: **1**
Aşk sarhoşu olmak
1. Mest-i ʿaşk olanlara ʿarz eyleme peymâneyi
2. Bahr içinde murg-ı âbîler ne bilsün dâneyi

mest-i câm-ı ʿaşk:
1. **mest-i câm-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
Aşk kadehinin sarhoşu.
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

mest-i elest:
1. **mest-i elest:**
Mısra: **25**
Elest meclisinin sarhoşu, ezelden sarhoş.
25. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

2. **mest-i elest:**
Mısra: **10**
Elest meclisinin sarhoşu, ezelden sarhoş.
9. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın eyle nûş
10. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

mest-i harâb:
1. **mest-i harâba:**
Mısra: **10**
aşk sarhoşluğundan bitkin düşen
9. Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
10. Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba beñzer

mest-i harâbîler:
1. **mest-i harâbîler:**
Mısra: **1**
Sermest, sarhoşluğun verdiği mahmurlukla sersem bir halde olan.
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

mest-i harâb olmak:
1. **mest-i harâb olmak:**
Mısra: **3**
Aşkla kendinden geçmek, aşk sarhoşu olmak.
3. Belâ bezminde gam câmın içüp mest-i harâb olmak
4. Benüm kan olası göñlüm saña mı kaldı ʿâlemde

mest-i likâ:
1. **mest-i likâ:**
Mısra: **8**
Kavuşma sarhoşu.||Atom çekirdeğinin yapısı, çekim kuvveti.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

mest-i meczûb:
1. **mest-i meczûbun:**
Mısra: **4**
Delicesine kendinden geçmiş olan.
3. Sunalda bezm-i ezelde elüme bâde-i ʿaşk
4. O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

mest-i şarâb-ı nâz:
1. **mest-i şarâb-ı nâzdur:**
Mısra: **2**
Naz şarabının sarhoşu.
1. Hayâl-i yâr ile her lahza ʿişret-sâzdur göñlüm
2. Harâb-ı bezm-i gam mest-i şarâb-ı nâzdur göñlüm

mestûr olmak:
1. **mestûr olan:**
Mısra: **5**
Örtülü olmak, örtülmüş olmak.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

metâʿ:
1. **metâʿ:**
Mısra: **5**
Nesne.
5. Mey fâʾideyle şöhreti var bir metâʿ idi
6. Devr-i lebüñde anı ayaga düşürdüler

2. **metâʿı:**-*ı*
Mısra: **6**
Mal, kıymetli eşya
5. Ne yolumdur benüm hâk-i rehi erbâb-ı ʿaşk olmak
6. Metâʿı yokdur ey hâce bu bâzâruñ edebden yeg

3. **metâʿı:**-*ı*
Mısra: **5**
sermaye, mal
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

4. **metâʿına:**-*ına*
Mısra: **2**
Can malı.
1. Sîm-i eşki her kimüñ yoluñda îsâr olmadı
2. Ol metâʿına bu bâzâruñ harîdâr olmadı

metâʿ-ı cân:
1. **metâʿ-ı câna:**
Mısra: **6**
Can malı.
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

<u>**metâʿ-ı cevri:**</u>
1. **metâʿ-ı cevrini:**
Mısra: **3**
Cevr malı.||Eziyet.
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

<u>**metâʿ-ı derd:**</u>
1. **metâʿ-ı derde:**
Mısra: **3**
keder malı
3. Müşterî olan metâʿı derde gelsün yanuma
4. Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk

2. **metâʿ-ı derdüm:**
Mısra: **5**
keder malı
5. Metâʿ-ı derdüm istermiş nesi var lâlenüñ elde
6. Bir iki kana müstagrak yanık pergâleden gayrı

<u>**metâʿ-ı gussa:**</u>
1. **metâʿ-ı gussayı:**
Mısra: **9**
Keder malı.
9. Hâce-i câna metâʿ-ı gussayı almakdayuz
10. Biz Hayâlî bu fenâ bazârınuñ dellâlıyuz

<u>**metâʿ-ı himmet:**</u>
1. **metâʿ-ı himmet:**
Mısra: **8**
Himmet malı.||Bir manevi kudret sahibinden zuhur eden tasarruflar.
7. Tâlib ol ehl-i fenânuñ ayagı topragına
8. Var ise başuñda ʿakluñ gel metâʿ-ı himmet al

<u>**metâʿ-ı ʿîdi:**</u>
1. **metâʿ-ı ʿîdi:**
Mısra: **56**
Bayramın kıymetlileri.||Ramazandan sonraki bayram sevinci.
55. Niteki mihr ile meh germ edüp bu bâzârı
56. Metâʿ-ı ʿîdi getürmekde eylemeye direng

<u>**metâʿ-ı kadr:**</u>
1. **metâʿ-ı kadrüñ:***-üñ*
Mısra: **7**
Kıymet eşyası.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

<u>**metâʿ-ı ʿömr:**</u>
1. **metâʿ-ı ʿömrünü:**
Mısra: **65**
Ömrün hasılı, elde edilen kıymetler.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

<u>**metâʿ-ı sûd-mend:**</u>
1. **metâʿ-ı sûd-mend:**
Mısra: **4**
Kazançlı, faydalı sermaye.
3. Cihân bâzârına her ne getirdükse ziyân etdük
4. Metâʿ-ı sûd-mend ey dil hemân sûz u güdâz ancak

<u>**metâʿ-ı vasl:**</u>
1. **metâʿ-ı vasla:**
Mısra: **9**
Vuslat sermayesi.
9. Geçmedi kûy-ı muhabbetde metâʿ-ı vasla
10. Gerçi kim verdi Hayâlî iki dünyâyı girev

<u>**metn-i ʿaşk:**</u>
1. **metn-i ʿaşkı:**
Mısra: **9**
Aşk metni.
9. Metn-i ʿaşkı Hayâlî ben açdım
10. Sînede şerhalar şurûhumdur

<u>**meʾvâ:**</u>
1. **meʾvâ:**
Mısra: **4**
Yer, mekan.||Sığınak.
3. Dâne edinsün şirâr-ı nâr-ı âhum yanmasun
4. Kelle-i Mecnûn semender murguna meʾvâ gerek

<u>**mevc:**</u>
1. **mevc:**
Mısra: **7**
Dalga.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **mevcidir:***-i, -dir*
Mısra: **28**
Dalga.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

3. **mevci:***-i*
Mısra: **28**
Dalga.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

4. **mevcden:***-den*
Mısra: **8**
Dalga.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

5. **mevcimüz:***-imüz*
Mısra: **9**
Dalga.
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

6. **mevci:***-i*
Mısra: **8**
Dalga.
7. Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dil-ârâyı
8. Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânuñ

7. **mevclerüm:***-lerüm*
Mısra: **3**
Dalga.||Coşkunluk.
3. Her şeb felekde mevclerüm ʿaksidür şafak
4. Gelme sakın kenâruma deryâ-yi âteşin

<u>**mevc-i âfet:**</u>
1. **mevc-i âfetdür:**
Mısra: **2**

Bela dalgası.||(Sevgilinin) Aşığa belalar getiren kavisli kaşları.
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

mevc-i deryâ:
1. **mevc-i deryâyem:**
Mısra: **4**
Deniz dalgası.
3. Geh hazîze gâh evce seyrüme yok intihâ
4. Mevc-i deryâyem gehî deryâ içindemâhîyem

mevc-i eşk:
1. **mevc-i eşküm:**
Mısra: **9**
Gözyaşı dalgası.
9. Mevc-i eşküm dîdeden yâra Hayâlî el salup
10. Dedi gel hükm et saña verildi deryâ begligi

mevc-i hilâl:
1. **mevc-i hilâli:**
Mısra: **6**
Hilal şeklindeki dalga.
5. Baña çün âşüftelik ergürdü devr-i rûzigâr
6. Bahr-i gamsın eyledüñ mevc-i hilâli âşikâr

mevc-i kulzüm-i Yezdân:
1. **mevc-i kulzüm-i yezdân:**
Mısra: **4**
Tanrı denizinin dalgası.
3. Ya necât ehline olduñ keşt-i Nûhü'n-Nebî
4. Sürmege ya çarhı mevc-i kulzüm-i Yezdân mısın

mevcûd:
1. **mevcûd:**
Mısra: **51**
Var olan, bulunan.
51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

2. **mevcûddan:**-*dan*
Mısra: **8**
Var olan, bulunan.
7. Âlem-i ʿaşkuñ nişânı bî-nişânlıkdur hemîn
8. Küfrdür vermek haber maʿdûmdan mevcûddan

3. **mevcûd:**
Mısra: **10**
Var olan, bulunan.
9. Bizi bîgâne sanma ey melek deryâ-yı ahdardan
10. Bu iki nûrdan çeşm ile mevcûd âşinâ hakkı

Mevlevî:
1. **mevlevî:**
Mısra: **7**
Ar. 1. Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. 2. Hazret-i Mevlânâ'ya mensup, Hazret-i Mevlânâ'nın tarîk-i aliyyesi müntesiplerinden olan: "Giyip bir âl eteklik hâleden meydâna azm etmiş/ Semâda Mevlevî âyînini tanzîr eder mehtâb -Belîğ"
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

2. **mevlevîler:**-*ler*
Mısra: **4**
13. yüzyılda yaşamış Mevlana Celaleddin Rumi'nin görüşleri ve tasavvufî düşünceleri üzerine, kendisinin ölümünün ardından gelişen tarikata mensup derviş.
3. Fegânumdan felekler raksa girdi
4. Dönerler mevlevîler nâya karşu

mevsim:
1. **mevsimde:**-*de*
Mısra: **10**
Senenin dört kısmından her biri.
9. Hayâlî çeşmi ceyrân dil-rübâlar seyrin eylersin
10. Bu mevsimde şikâra yer mi var şehr-i Halebden yeg

mevsim-i gül:
1. **mevsim-i gül:**
Mısra: **10**
Gül mevsimi, bahar.
9. Ey Hayâlî devr-i haddüñde lebin vasf eyle kim
10. Mevsim-i gül erdi şimdi sohbet-i mül vaktidür

mevt:
1. **mevtinden:**-*inden*
Mısra: **10**
Ölüm, vefat.
9. Cismi koyup Hayâlî kim olursa rûha yar
10. Mevtinden ön hayâtına ol buldu çâreyi

2. **mevtinden:**-*inden*
Mısra: **10**
Ölüm, vefat.
9. Cismi kodu Hayâlî şu kim oldu rûha yâr
10. Mevtinden öñ hayâtına ol buldu çâreyi

mevtâ:
1. **mevtâ:**
Mısra: **58**
Meyyit'in cem'i.
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

mevzûn:
1. **mevzûn:**
Mısra: **10**
güzel, uygun, düzgün
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

2. **mevzûn:**
Mısra: **8**
Bir geminin sahilden açıkta beklemesi
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

mevzûn geymek:
1. **mevzûn geyer:**
Mısra: **6**
Düzgün, uygun giymek.
5. Geh Selîmî sarınur gâhî Süleymânî yürür
6. Key yaraşur her ne kim geyse ʿaceb mevzûn geyer

mevzûn nihâl:
1. **mevzûn nihâle:**
Mısra: **32**
Uzun ve düzgün fidan.
31. Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
32. Beñzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

2. **mevzûn nihâli:**
Mısra: **1**
Uzun ve düzgün fidan.||Sevgili.
1. Gülşen-i ʿâlemde bir mevzûn nihâli gözlerüz
2. Bakmazuz bir serve hadd-i iʿtidâli gözlerüz

mevzûn okumak:
1. **mevzûn okurdu:**
Mısra: **8**
Vezinli bir şekilde okumak.
7. Âb-ı revâna karşu durup râstî bu gün
8. Mevzûn okurdu bir gazel-i âbdâr serv

mevzûn u hûb u nâzük:
1. **mevzûn u hûb u nâzük:**
Mısra: **2**
Ölçülü, güzel ve narin.
1. Şol serv-kadd ü lâle-ruha bir gazel dedüm
2. Mevzûn u hûb u nâzük igen bî-bedel dedüm

mey:
1. **mey:**
Mısra: **1**
Şarap
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

2. **mey:**
Mısra: **51**
Şarap
51. Hemân devrinde mey âdem tutar fettânlık eyler
52. Anuñçün ol harâmînüñ dökülür bezmde kanı

3. **mey:**
Mısra: **3**
Şarap
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

4. **mey:**
Mısra: **7**
Şarap
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

5. **mey:**
Mısra: **5**
Far. Şarap, bâde.
5. Mey fâʾideyle şöhreti var bir metâʿ idi
6. Devr-i lebüñde anı ayaga düşürdüler

6. **mey:**
Mısra: **1**
Şarap
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

7. **meye:**-*e*
Mısra: **9**
Şarap
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

8. **mey:**
Mısra: **7**
Far. Şarap, bâde.
7. Bezm-i gamda kanlu yaşum mey durur nukl aña kim
8. Âteş-i âhum şirârı dâne dâne nârdur

9. **meyden:**-*den*
Mısra: **9**
Şarap
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

10. **meyse:**-*se*
Mısra: **7**
Şarap
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

11. **meyle:**-*le*
Mısra: **2**
Şarap
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

12. **mey:**
Mısra: **8**
Şarap
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

13. **mey:**
Mısra: **2**
Şarap
1. Bezm-i gamda sanma giryânuz bizi hurremlerüz
2. Mey yerine kan yudar bir nice sâhib demlerüz

14. **meyi:**-*i*
Mısra: **5**
Şarap
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

15. **mey:**
Mısra: **7**
Şarap
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

16. **mey:**
Mısra: **1**
Far. Şarap, bâde.
1. Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemüñ
2. Bir ayagıyla getirür arkasın yere gamuñ

17. **meydür:**-*dür*
Mısra: **6**
Şarap
5. Benem devrümde sultân-ı harâbât
6. Başumda bir kadeh meydür külâhum

18. **mey:**
Mısra: **5**
Şarap
5. Beñzeyelden mey leb-i mey-gûnuna cânânumuñ
6. Gûşe-i meyhânedür âvârelerle meskenüm

19. **mey:**
Mısra: **7**
Şarap

7. Mey oldugunda yıksa dilâverleri nola
8. İki yüreklü geldi cihân bâgına üzüm

20. **mey:**
Mısra: **1**
Şarap.||Aşık.
1. Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
2. Düşmüş lebüñ sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye

mey içmek:
1. **mey içmeden:**
Mısra: **10**
Şarap içmek, içki içmek.
9. Gözlerüñ hattuñ gelelden doydu ʿâşık kanuña
10. Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest

2. **mey içmekden:**
Mısra: **1**
Şarap içmek, içki içmek.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

3. **mey içmiş:**
Mısra: **7**
Şarap içmek, içki içmek.
7. Gonca mey içmiş kokular agzını bâd-ı seher
8. Dirhem-i jâleyle baş kurtarsın ol evgâr mest

mey içre habâb:
1. **mey içre habâbı:**
Mısra: **7**
Şarabın üstündeki kabarcıklar.
7. Dün harâbât ehli mey içre habâbı gördüler
8. Kan yaşumdan seyle varmış hânumânum sandılar

mey ile âlûde:
1. **mey ile âlûde:**
Mısra: **19**
Şarap, içki ile kirlenme.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

mey telef eylemek:
1. **mey telef eyler:**
Mısra: **4**
Şarabı harcamak.
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

mey-âlûd olan pergâle:
1. **mey-âlûd olan pergâleler:**
Mısra: **10**
içki bulaşmış parça, kumaş parçası.
9. Ey Hayâlî câm-ı Cemdür kim sımış gerdûn-ı dûn
10. Lâlenüñ destinde mey-âlûd olan pergâleler

mey-âlûde:
1. **mey-âlûdedür:**-*dür*
Mısra: **9**
İçki ile kirlenmiş, içkiye bulaşmış.
9. Câme-i cismüm Hayâlî gördü mey-âlûdedür
10. Âb-ı istigfâr ile pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

meydân:
1. **meydâna:**-*a*
Mısra: **50**
Geniş yer, açıklık, saha.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

2. **meydânına:**-*ı, -n, -a*
Mısra: **10**
Meydan||Şiir meydanı.
9. Kişver-i nazmuñ Hayâlî pehlevânıdur bu gün
10. Gelmesün meydânına anuñ hele oranı bir

3. **meydânı:**-*ı*
Mısra: **6**
Geniş yer, açıklık, saha.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

4. **meydân:**
Mısra: **34**
1. Geniş yer, açıklık, saha. 2. savaş alanı. 3. yarışma, oyun yeri.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

5. **meydân:**
Mısra: **26**
1. Geniş yer, açıklık, saha. 2. savaş alanı. 3. yarışma, oyun yeri.
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

6. **meydânı:**-*ı*
Mısra: **66**
Dünya.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

7. **meydânda:**-*da*
Mısra: **21**
Meydan.||Meclis.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

8. **meydan:**
Mısra: **7**
Geniş yer, açıklık, saha.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

9. **meydânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **10**
Meydan.||Meclis.
9. Ey Hayâlî çün gedâ olduñ ʿAlîʾnüñ ʿaşkına
10. Gâfil olma gördügün merdâneler meydânıdur

meydâna çıkmak:
1. **meydâna çıkdı:**
Mısra: **2**
Meydana, ortaya çıkmak.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

meydâna dökmek:
1. **meydâna döker:**
Mısra: **4**
Meydana dökmek, saçmak.
3. Derüp encüm nukûdun gerçi ey meh
4. Döker meydâna her şeb âsumân genc

meydâna gelmek:
1. **meydâna gelmese:**
Mısra: **14**
Meydana çıkmak, ortaya çıkmak.
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

2. **meydâna gelsün:**
Mısra: **6**
Meydana çıkmak, ortaya çıkmak.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

meydâna getürmek:
1. **meydâna getürdi:**
Mısra: **2**
Meydana toplamak.
1. Yâr içün eyleyicek gözle göñül tende savaş
2. Yürek ol rezmde meydâna getürdi nice baş

meydânı almak:
1. **meydânı aldı:**
Mısra: **40**
Meydanı kaplamak.||Kazanmak.
39. Top olursa önüñde kelle-i hasm
40. Rifʿate erdi aldı meydânı

2. **meydânı aldı:**
Mısra: **4**
Meydanı kaplamak.||Kazanmak.
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

meydân-ı ʿaşk:
1. **meydân-ı ʿaşk:**
Mısra: **8**
aşk meydanı
7. Mansûr-ı dil der ise Ene'l-hak saçuñ aña
8. Meydân-ı ʿaşk içinde yeridür ki dâr ola

2. **meydân-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
aşk meydanı
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

3. **meydân-ı ʿaşk:**
Mısra: **2**
aşk meydanı
1. Yoluñda ser verüp şu ki serverlik eyledi
2. Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

4. **meydân-ı ʿaşka:**
Mısra: **2**
aşk meydanı
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

meydân-ı dîn serverleri:
1. **meydân-ı dîn serverleri:**
Mısra: **1**
Din meydanının öncüleri.||Dervişler.
1. Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
2. Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri

meydân-ı hak:
1. **meydân-ı hakda:**
Mısra: **9**
Doğruluk meydanı.
9. Meydân-ı Hakda çekdi kemân-ı mahabbeti
10. Hallâcdur Hayâlî benümle kemân atar

meydânı hâlî bulmak:
1. **meydânı hâlî bulur:**
Mısra: **52**
Meydanı boş bulmak, bir şeyden çekinmemek.
51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

meydân-ı haşr:
1. **meydân-ı haşre:**
Mısra: **5**
Diriliş meydanı.
5. Cürʿa-i câmun içen meydân-ı haşre vara mest
6. Bir ayag ile elüm alursa pîr-i maykede

meydân-ı himmet:
1. **meydân-ı himmetümde:**
Mısra: **2**
Gayret, çaba meydanı.
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

meydân-ı hüsn:
1. **meydân-ı hüsn:**
Mısra: **8**
Güzellik meydanı.
7. Çeşm-i cellâduñ siyâset kılmaga cân düzdüne
8. Zülfüñü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledüñ

meydân-ı istignâ:
1. **meydân-ı istignâ:**
Mısra: **1**
Gönül tokluğu meydanı.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

meydân-ı mahabbet:
1. **meydân-ı mahabbetde:**
Mısra: **6**
Aşk meydanı.
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

meydân-ı nazm:
1. **meydân-ı nazm:**
Mısra: **51**
Meydân-ı nazm: Nazm, şiir meydanı.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

2. **meydân-ı nazmuñ:**
Mısra: **9**
Şiir meydanı.
9. Meydân-ı nazmuñ eyledi Rüstemlerin zebûn
10. Kasd-ı Hayâlî maʿreke-ârâ-yı Gîvedür

meydân-ı neberd:
1. **meydân-ı neberd:**
Mısra: **8**
Savaş meydanı.
7. Kanda beñzer râh-ı ʿaşkuñda şehîd olanlara
8. Küştelerden püşteler olursa meydânı neberd

meydânı öpmek:
1. **meydânı öper:**
Mısra: **8**
Yeri öpmek.
7. Şeh-per-i Cibrîldür cârûb-ı meydân-ı gazâ
8. Her şehîdüñ başı düşdükde o meydânı öper

meydân-ı rezm:
1. **meydân-ı rezmi:**
Mısra: **29**
Savaş meydanı.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

2. **meydân-ı rezmüñ:**
Mısra: **53**
Savaş meydanı.
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

3. **meydân-ı rezmüñ:**
Mısra: **27**
Savaş meydanı.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

meydân-ı semâvât:
1. **meydân-ı semâvâtda:**
Mısra: **18**
Gökyüzü meydanı.
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

meydân-ı şerʿ:
1. **meydân-ı şerʿ:**
Mısra: **12**
Şeriat meydanı.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

meydân-ı sipihr:
1. **meydân-ı sipihr:**
Mısra: **17**
Gök meydanı.
17. ʿÂlem-i kadrüñi meydân-ı sipihr üzre diküp
18. Himmetüñ kûsunu meydân-ı semâvâtda çal

meydânınuñ eri olmak:
1. **meydânınuñ eri oldu:**
Mısra: **4**
(Aşk) Meydanının yiğidi olmak.
3. Vermemiş yüz şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu
4. Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınuñ oldu eri

mey-fürûş:
1. **mey-fürûşuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
meyhaneci
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

meyhâne:
1. **meyhânedür:**-*dür*
Mısra: **6**
İçki içilen yer.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **meyhânedür:**-*dür*
Mısra: **2**
İçki içilen yer. (Sevgilinin dudağı bağlamında).
1. Gözüñ şir-i şikâr-efken durur kaşuñ siyeh-gûşu
2. Lebüñ meyhânedür ervâh-ı kudsîler kadeh-nûşu

3. **meyhânede:**-*de*
Mısra: **2**
İçki içilen yer.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

4. **meyhâneye:**-*ye*
Mısra: **3**
İçki içilen yer.
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

5. **meyhâneden:**-*den*
Mısra: **5**
İçki içilen yer.
5. Hây-i hûdan geçmedi meyhâneden gelmiş gibi
6. Görmedüm sûfî gibi ʿâlemde bir gavgâ-perest

6. **meyhâne:**
Mısra: **2**
İçki içilen yer.
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

7. **meyhânedür:**-*dür*
Mısra: **1**
İçki içilen yer.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

8. **meyhânedür:**-*dür*
Mısra: **1**
İçki içilen yer.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

9. **meyhâne:**
Mısra: **4**
İçki içilen yer.
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

10. **meyhânede:**-*de*
Mısra: **1**
İçki içilen yer.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

meyhâne bucağı:
1. **meyhâne bucagında:**
Mısra: **8**
Meyhane köşesi.
7. Ol câm-ı safâ-bahşı çün şevk ile nûş etdüm
8. Yatdum nice gün sarhoş meyhâne bucagında

meyhâne kapusı:

1. **meyhâne kapusı:**
Mısra: **4**
Meyhane kapısı.||Meyhane.
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

meyhâne pîşhânı:
1. **meyhâne pîşhânına:**
Mısra: **5**
Meyhane balkonu.
5. Meyhâne pîşhânına mâlik olanlaruñ
6. Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok

meyhâne-i leb:
1. **meyhâne-i lebüñde:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Dudağının meyhanesi. (Aşığı mest etmesi bağlamında).
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

meyhâr:
1. **meyhârlar:***-lar*
Mısra: **10**
İçki içen.
9. Rindidür kûy-ı harâbâtuñ Hayâlî olalı
10. Hem-demi meyhârlar bî-kârlıklar pîşesi

mey-i dil-güşâ:
1. **mey-i dil-güşâ:**
Mısra: **1**
Gönül açıcı, gönül şenlendirici içki.
1. Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ baña
2. Geldi cihân elemleri zevk u safâ baña

mey-i engûr:
1. **mey-i engûrdan:**
Mısra: **2**
üzüm şarabı
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

2. **mey-i engûrdan:**
Mısra: **25**
Üzüm şarabı. (Aşk şarabının yanındaki değersizliği bağlamında).
25. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

3. **mey-i engûrdan:**
Mısra: **10**
Üzümden yapılan içki.
9. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın eyle nûş
10. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

mey-i ergavân:
1. **mey-i ergavân:**
Mısra: **2**
Erguvan renkli şarap.
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

mey-i gül-çehre:
1. **mey-i gül-çehre:**
Mısra: **7**
Gül yüzlü şarap, kırmızı şarap. (Gül gibi latif, hoş olması bağlamında).
7. Mey-i gül-çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer
8. Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsın

mey-i gül-gûn:
1. **mey-i gül-gûna:**
Mısra: **8**
Gül renkli şarap
7. Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
8. Nice kanlar yutdurur baña mey-i gül-gûna sor

2. **mey-i gül-gûnuñ:**
Mısra: **2**
Gül renkli şarap, Kırmızı şarap.
1. Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnuñ
2. Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnuñ

mey-i gül-gûn etmek:
1. **mey-i gül-gûn etdüñ:**
Mısra: **4**
Gül renkli şaraba dönüştürmek.
3. Kanda kim bezm-i cemâl etdüñ eyâ şâhid-i ʿaşk
4. Dem-i ʿuşşâkı o bezme mey-i gül-gûn etdüñ

mey-i gül-reng:
1. **mey-i gül-reng:**
Mısra: **1**
Gül renkli şarap.
1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

2. **mey-i gül-reng:**
Mısra: **1**
Gül renkli şarap.
1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

mey-i hamrâ:
1. **mey-i hamrâya:**
Mısra: **6**
Kırmızı şarap.
5. İç kanumı kim cân ola maksuduna vâsıl
6. Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler

mey-i jâle:
1. **mey-i jâleyle:**
Mısra: **6**
Çiy tanesinden müteşekkil içki.||Goncanın üzerinde biriken çiy taneleri.
5. Seherde mest eden her ʿandelîbi gonca câmından
6. Mey-i jâleyle dolmuş sûsenüñ çînî kabagıdur

mey-i laʿlîn:
1. **mey-i laʿlîn:**
Mısra: **9**
Kırmızı şarap.
9. Başında bir kadeh mey-i laʿlîn olan kişi
10. İki cihân vilâyetinüñ tâcdârıdur

mey-i laʿlüñ bahâsı:
1. **mey-i laʿlüñ bahâsını:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Kırmızı dudaklarının değeri.
9. Sordum Hayâlîya mey-i laʿlüñ bahâsını
10. Ol çeşmi mest dedi satılmaz bahâ ile

mey-i nâb:

1. **mey-i nâb:**
Mısra: **9**
Halis, arı duru, saf şarap.
9. Ey Hayâlî dil-rübâlarla mey-i nâb içmege
10. Nevbahâr eyyâmıdur pîr-i mugândan beyʿat al

2. **mey-i nâb:**
Mısra: **6**
halis şarap
5. Sâf kıl âyîne-i kalbüñi mânend-i kadeh
6. Olmagil kimseye kan yâgı mey-i nâb gibi

meykede:
1. **meykede:**
Mısra: **10**
Meyhane
9. Mihre Hayâlî nûr verür câm-ı ʿişretüm
10. Her meykede olalı baña hânikâh-ı Cem

2. **meykede:**
Mısra: **1**
Meyhane.
1. Yürü var meykede bünyâd kılup deyr eyle
2. Kendü mâluñ koma düşmanlaruña hayr eyle

mey-keş:
1. **mey-keş:**
Mısra: **9**
İçki içen.
9. Hayâlî göñlümü gördüm harâbât ehli bir mey-keş
10. Vücûdum halvetinde zâhid-i perhîz-gâr etdüm

meyl:
1. **meyli:**-*i*
Mısra: **6**
Gönül vermek, yönelmek.
5. Meyhâne pîşhânına mâlik olanlaruñ
6. Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok

2. **meyli:**-*i*
Mısra: **10**
Gönül vermek, yönelmek.
9. Yoluñda âh-ı ʿaşk ile raks eylesem nola
10. Sen bir gubârı bul ki anuñ meyli bâda yok

3. **meylüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
sevme, tutulma, âşıklık, düşkünlük.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

meyl etmek:
1. **meyl ede:**
Mısra: **1**
Meyletmek. Gönül vermek.
1. Ede mi meyl ser-i zülfü dil-i pür-hevese
2. Bâl açup uça mı şehbâz şikâr-ı mekese

2. **meyl eder:**
Mısra: **8**
Meyletmek. Gönül vermek.
7. Olalı mazhar-ı sırr-ı kader teʿalallah
8. Gehî cemâle eder meyl geh celâle kaşuñ

3. **meyl ederdi:**
Mısra: **3**
Meyletmek. Gönül vermek.
3. Dil yüzüñe meyl ederdi düşdü bend-i zülfüne
4. Kaʿbeye ʿazm eyledi kaldı diyâr-ı Şâmda

4. **meyl edersem:**
Mısra: **12**
Meyletmek. Gönül vermek.
11. Hırmen-i hüsnüñde ey meh dâne-i hâlüñ görüp
12. Meyl edersem nola yok mu mûr deñlü gayretüm

5. **meyl etdügiçün:**
Mısra: **10**
Gönül vermek, yönelmek.
9. Öygünelden haddüñe şemʿüñ diline düşdü nâr
10. Yardan uçurdular meyl etdügiçün yâra su

6. **meyl etme:**
Mısra: **7**
Gönül vermek.
7. Meyl etme yüzde zülfüñe kim konmaz aña murg
8. Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

7. **meyl etme:**
Mısra: **4**
Gönül vermek, yönelmek.
3. Kanlu yaşum gör rakîbüñ göñlünü yâd eyleme
4. Seng-i hârâya begüm meyl etme gevher var iken

8. **meyl etme:**
Mısra: **1**
Gönül vermek, yönelmek.
1. Edüp cefâyı pîşe meyl etme âh u zâra
2. Ey serv germe gögsüñ ikende rûzigâra

meyl eylemek:
1. **meyl eyledük:**
Mısra: **1**
gönül baglamak
1. Meyl eyledük cihânuñ egerçi salâsına
2. Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına

2. **meyl eylemeyem:**
Mısra: **3**
Yönelmek, eğilimli olmak.
3. Bir nazar mihrine meyl eylemeyem başuma ger
4. Çarh pîrûze tabaklarla dökerse altun

meyle dolu peymâne:
1. **meyle dolu peymânedür:**
Mısra: **2**
İçki ile dolu kadeh.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

meyl-i reʿâyâ:
1. **meyl-i reʿâyâ:**
Mısra: **4**
Halkın arzusu.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar göñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

mey-perest:
1. **mey-perest:**
Mısra: **1**
Devamlı şarap içen.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

mey-perest olmak:
1. **mey-perest olsun:**
Mısra: **9**
Sürekli şarap içmek.
9. Mey-perest olsun Hayâlî deyu her meyhânede
10. Rindler gülbang ederler külbe-i hammârdan

meyyâl:
1. **meyyâlem:**-*em*
Mısra: **10**
Ziyade meyl edici, eden.
9. Ey Hayâlî eşk-i hûnînümle hem-demdür müdâm
10. Anuñ içün bâde-i gül-renge meyyâlem bu gün

meyyite dönmek:
1. **meyyite döndü:**
Mısra: **9**
Ölüye dönmek, cansızlaşmak.
9. Bir meyyite döndü müteharrik bu Hayâlî
10. Ol rûh-ı revân olalı cânı gibi pinhân

mezâd eylemek:
1. **mezâd eylesün:**
Mısra: **7**
(Artırma usulü ile) Satışa çıkarmak.
7. Dellâl-ı şevke cânumı deñ eylesün mezâd
8. Kʾol âfitâb-ı zöhre-cebîn müşterî geçer

mezâr:
1. **mezârı:**-*ı*
Mısra: **5**
Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.
5. Mezârı içre henüz üstühânı Mecnûnuñ
6. Siyâh-kârlık ile sürmedân-ı Leylâdur

2. **mezârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **4**
Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.
3. Atduk murâd menziline âh okların
4. Taşlar dikildi oldu nişâne mezârımuz

3. **mezârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **8**
Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.
7. Hoş sohbetüz ki yâr olıcak ʿâleme bizi
8. Göstermeye kıyâmete deñlü mezârımuz

4. **mezârın:**-*ın*
Mısra: **6**
Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

5. **mezârına:**-*ına*
Mısra: **11**
Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

mezâr-ı Mecnûn:
1. **mezâr-ı mecnûna:**
Mısra: **8**
Mecnun'un mezarı.
7. Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
8. Yoluñ düşerse varursañ mezâr-ı Mecnûna

meze:
1. **mezemüz:**-*müz*
Mısra: **9**
Meze, içki ile birlikte yenen şeyler.
9. Oldu mezemüz taʿne-i agyâr Hayâlî
10. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

mezellet hâki:
1. **mezellet hâkine:**
Mısra: **5**
Alçaklık toprağı.
5. Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
6. Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek

2. **mezellet hâkine:**
Mısra: **3**
Alçaklık toprağı.
3. Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
4. Gınâ iklîminüñ sultânı oldum kimyâ buldum

mezheb:
1. **mezhebinde:**-*inde*
Mısra: **8**
Yol. Gidilen yol.
7. Kesüp başlar güc ile bâc alursın
8. Bu hod bir mezhebinde yok bu dînüñ

mezraʿ-ı dil:
1. **mezraʿ-ı dilde:**
Mısra: **9**
Gönül tarlası.
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

mezraʿ-ı sebz:
1. **mezraʿ-ı sebzi:**
Mısra: **6**
Yeşil tarla.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

mezraʿ-ı zühd:
1. **mezraʿ-ı zühdün:**
Mısra: **8**
Takva tarlası.
7. Sâkî ol dihkân-ı bî-hâsıl benem dünyâda kim
8. Mezraʿ-ı zühdün dolu urdu kara yir eyledi

mi:
1. **mi:**
Mısra: **11**
Soru eki.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **mi:**
Mısra: **13**
Soru eki.
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

3. **mi:**
Mısra: **15**
Soru eki.
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

4. **mi:**
Mısra: **16**
Soru eki.
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

5. **mi:**
Mısra: **17**
Soru eki.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

6. **mi:**
Mısra: **17**
Soru eki.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

7. **mı:**
Mısra: **1**
Soru eki.
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

8. **mı:**
Mısra: **11**
Soru eki.
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

micmer-i eflâk:
1. **micmer-i eflâke:**
Mısra: **3**
Felek buhurdanı.
3. Dûd-ı âhum micmer-i eflâke zencîr eyledüm
4. Sînem içre olalı dâg-ı nihânum sûhte

micmer-i mâh:
1. **micmer-i mâh:**
Mısra: **9**
Ay buhurdanı.
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

midhatüñ gülzârı:
1. **midhatüñ gülzârına:**
Mısra: **38**
Övünç bahçesi.
37. Serv-i bâg-ı saltanat kılmış seni ol kim beni
38. Midhatüñ gülzârına murg-ı hoş-elhân eyledi

miftâh:
1. **miftâh:**
Mısra: **3**
Anahtar.
3. Miftâh ile bâb-ı çemenüñ kuflünü açup
4. Bezm etdi saçar cürʿasın eflâke benefşe

mihmân:
1. **mihmândur:***-dur*
Mısra: **6**
Konuk, misafir.
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

2. **mihmân:**
Mısra: **10**
Konuk, misafir.
9. Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
10. Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idüm saña

3. **mihmâna:***-a*
Mısra: **22**
Konuk, misafir.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

4. **mihmânıdur:***-ıdur*
Mısra: **12**
Konuk, misafir.
11. Fakr vâdîsinde ser-gerdân olan üftâdeler
12. Gûşe-i bî-tûşesinüñ her gece mihmânıdur

5. **mihmânı:***-ı*
Mısra: **8**
Konuk, misafir.
7. Eksük olmaz hâne-i dilden belâ vü derd ü gam
8. Köhne mihmân-hânedür sanmañ bunuñ mihmânı yok

6. **mihmâna:***-a*
Mısra: **4**
Konuk, misafir.
3. Gönül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

7. **mihmânına:***-ına*
Mısra: **4**
Misafir.||Gönüldeki aşk derdi.
3. Derdüñi sînemde cânumdan ʿazîz ister göñül
4. İhtirâm etmek mürüvvetdür kişi mihmânına

mihmân etmek:
1. **mihmân et:**
Mısra: **6**
Misafir etmek, ağırlamak.
5. Uñmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuña
6. Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni

mihmân olmak:
1. **mihmân olan:**
Mısra: **12**
misafir olmak
11. Her gün Hayâlî gibi edüp bir makâmı seyr
12. Her gece bir vilâyete mihmân olan başum

2. **mihmân oldu:**
Mısra: **1**
misafir olmak
1. Sînede ey dil gam-ı cânânı mihmân oldu tut
2. Hûn-ı dil çek dâguñı küynüklü biryân oldu tut

3. **mihmân olur:**
Mısra: **68**
misafir olmak
67. Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil olduñ ey lahid
68. Hâne-i dervîşde mihmân olur mu âfitâb

4. **mihmânı olursa:**
Mısra: **28**
Misafir olmak.
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

5. **mihmânımuz olmuş:**
Mısra: **14**
Misafir olmak.
13. Çâr-dîvâr-ı ʿanâsırdan Hayâlî mahbesüz
14. Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem olmuş durur mihmânımuz

mihmân-ı zenahdân:
1. **mihmân-ı zenahdânuñ:**
Mısra: **9**
Çene misafiri. (Sevgilinin gamzesi bağlamında).
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

mihnet:
1. **mihnet:**
Mısra: **9**
ıztırap, azap, acı
9. Mihnet aña ki görmeye bir şâm sen şehi
10. Devlet anuñ ki göre seni göz aça seher

2. **mihnete:**-*e*
Mısra: **1**
gam, keder, elem
1. Olmuşam mihnete muʿtâd elinden felegüñ
2. Yok gamum olmaz isem şâd elinden felegüñ

3. **mihnet:**
Mısra: **7**
gam, keder, elem
7. ʿUşşâkı ʿaşk mihnet ile müstedâm eder
8. Halka siyâset ile verür şâh intizâm

4. **mihnetin:**-*in*
Mısra: **1**
Üzüntü, dert, elem, keder, gam, ıztırap.
1. Eyleyem berbâd ʿömr-i nâzenînüñ mihnetin
2. Vermeyem câna o zülf-i ʿanberînüñ minnetin

5. **mihnet:**
Mısra: **7**
ıztırap, azap, acı
7. Mihnet şebi sitâreleridür desem nola
8. Âhum duhânı içre görünen şirârumı

mihnet bucağı:
1. **mihnet bucagın:**
Mısra: **5**
keder ve sıkıntı yeri
5. Geşt-i sahrâyı kosun mihnet bucagın beklesün
6. Ey felek şimdengeru Mecnûna üstâd et beni

mihnet çekmek:
1. **mihnet çekme:**
Mısra: **9**
Acı çekmek.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

mihnet diyârı:
1. **mihnet diyârınuñ:**
Mısra: **4**
Eziyet diyarı.||Sevgilinin eşiği.
3. Cânlar verür serâb ile bâd-ı semûma Kays
4. Mihnet diyârınuñ sever âb u havâsını

mihnet kemân:
1. **mihnet kemânuñdan:**
Mısra: **5**
Eziyet yayı.||Sevgilinin eziyet çektiren kaşı.
5. Mahabbet tîrini pertâb edüp mihnet kemânuñdan
6. Belâ meydânına Mecnûn ile dikdük birer taşı

mihnet-nâme:
1. **mihnet-nâmesin:**
Mısra: **7**
Eziyet mektubu.
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

mihnet oduna yanmak:
1. **mihnet oduna yandı:**
Mısra: **5**
Eziyet ateşine müptela olmak.
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

mihnet olmak:
1. **mihnet oldu:**
Mısra: **7**
Eziyet, bela olmak.
7. Mihnet oldu eritmeyicek zer gibi ruhum
8. Ey sîm-ten bu müşkülümü eyle hal dedüm

mihnet şebi:
1. **mihnet şebinde:**
Mısra: **6**
Acılı, kederli gece.
5. Mecnûn teninde yer yer elif naʿl ile dilâ
6. Mihnet şebinde Leylî içün şekl-i âh idi

mihnet taşı:
1. **mihnet taşını:**
Mısra: **6**
Eziyet taşı.
5. Jâle-rîz oldu havâ sanmañ şafakdan çarh-ı dûn
6. Gülsitân-ı ʿâleme yagdurdı mihnet taşını

mihnet ü derd ü belâ:
1. **mihnet ü derd ü belâ:**
Mısra: **3**
Üzüntü, dert ve bela.
3. Mihnet ü derd ü belâ ile düşelden hecrüñe
4. Rahm eder hâline her bîçâre ben bîçârenüñ

2. **mihnet ü derd ü belâ:**
Mısra: **2**
Üzüntü, dert ve bela.
1. ʿAşk Ferhâdına başum Bî-sütûn dagı gibi
2. Mihnet ü der ü belâ ol daâın oymagı gibi

mihnet ü gam:
1. **mihnet ü gam:**
Mısra: **4**
Sıkıntı ve dert.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

mihnet-i çâh:
1. **mihnet-i çâhı:**
Mısra: **8**
Kuyu eziyeti. (Hz. Yusuf'un kuyuya atılması bağlamında).

7. Salsa çâh-ı hasede ger bizi ihvân-ı vefâ
8. Yûsuf-ı vakt olup mihnet-i çâhı çekelüm

mihnet-i cânân:
1. **mihnet-i cânânda:**
Mısra: **4**
Sevgilinin eziyeti.
3. Zekanuñ çâhına sabr eylemeyüp düşdü göñül
4. Dil-i bîçâre görʾe mihnet-i cânânda yatur

mihnet çekmek:
1. **mihneti çekdi:**
Mısra: **1**
Üzüntü, keder çekmek.
1. Kûhkenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti
2. ʿAşkbâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti

mihneti edeyin:
1. **mihneti edeyin:**
Mısra: **1**
Eziyet etmek.
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

2. **mihnetin çekdüm:**
Mısra: **10**
Eziyet, sıkıntı çekmek.
9. Hayâlî nâle vü eşküm baña tâ kim gınâ verdi
10. Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum

mihr:
1. **mihr:**
Mısra: **17**
Güneş.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

2. **mihrüm:**-*üm*
Mısra: **16**
Sevgi, muhabbet, aşk.
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

3. **mihr:**
Mısra: **6**
Güneş.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

4. **mihr:**
Mısra: **13**
Güneş, şems, âfitâb.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

5. **mihrüñi:**-*üñ, -i*
Mısra: **23**
Aşk, şefkat, muhabbet.
23. Mihrüñi cânda görüp başuma kasd etdi felek
24. Eyleyüp mâh-ı nevi hançer-i bürrân-şekil

6. **mihr:**
Mısra: **2**
Güneş, şems, âfitâb.
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

7. **mihr:**
Mısra: **5**
Güneş, şems, âfitâb.
5. Daʿvî-i hüsn eyleyüp meydânuña geldükce mihr
6. Hüsn-i ʿâlem-gîrüñ ey meh-rû düşürdü anı pest

8. **mihri:**-*i*
Mısra: **10**
Güneş.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

9. **mihrüñde:**-*üñde*
Mısra: **8**
Sevgi, muhabbet, aşk.
7. Subhuñ yakası tâ dem-i haşr olmaya ey mâh
8. Mihrüñde tenüm üzre olan çâke berâber

10. **mihri:**-*i*
Mısra: **5**
Güneş, şems, âfitâb.
5. Cârûb-ı şaʿşaʿayla seher mihri ah kim
6. Kûyuñdan ol gülüñ yaşum ırmaga saldılar

11. **mihr:**
Mısra: **5**
Güneş, şems, âfitâb.
5. Eger sen ʿâleme pertev salar bir mihr iseñ ben hem
6. Bihamdillah mahabbet şemʿiyem sûz ü güdâzum var

12. **mihr:**
Mısra: **8**
Güneş, şems, âfitâb.
7. Makâm-ı ʿaşk kıyâsî degüldür ey gâfil
8. Ki bunda zerre durur mihr katre deryâdur

13. **mihr:**
Mısra: **7**
Güneş, şems, âfitâb.
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

14. **mihrinde:**-*inde*
Mısra: **9**
Güneş.||Sevgilinin yüzü.
9. Hayâlî cismini mihrinde zerreler kılsun
10. Deminde bir şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın

15. **mihr:**
Mısra: **7**
Güneş.||Sevgili.
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

mihr etmek:
1. **mihr ede:**
Mısra: **7**
Şefkat etmek.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

mihr eşrefîsi:
1. **mihr eşrefîsin:**
Mısra: **7**
Güneş sikkesi. (Eşrefî bir çeşit altın para, renk ve şekil bağlamlarında).

7. Aluben mihr eşrefisin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

mihr içinde zerre:
1. **mihr içinde zerre:**
Mısra: **4**
Güneş içinde bir ufak parça.
3. Cândur bekâya mâlik cismi şeh ü gedânuñ
4. Ya mihr içinde zerre yâ gerd-i hâk-i rehdür

mihr ile mâh:
1. **mihr ile mâh:**
Mısra: **8**
Güneş ve ay.
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşuñdur

2. **mihr ile mâh:**
Mısra: **4**
Güneş ve ay.
3. Şevk-ı envâr tecellî edeli vechümde
4. Mihr ile mâh benüm tâlib-i dîdârumdur

mihr ile mâh-ı felek:
1. **mihr ile mâh-ı felek:**
Mısra: **10**
Gökyüzünün ay ve güneşi.
9. Sen Hayâlî alalı bezm-i safâ câmın ele
10. Mihr ile mâh-ı felek iki kadeh-nûşuñdur

mihr ile meh:
1. **mihr ile meh:**
Mısra: **55**
Güneş ile ay.
55. Niteki mihr ile meh germ edüp bu bâzârı
56. Metâʿ-ı ʿîdi getürmekde eylemeye direng

2. **mihr ile meh:**
Mısra: **4**
Güneş ile ay.
3. Ser-geşteñ idi zerre gibi cân ile göñül
4. Mihr ile meh bu dâʾirelerde dolanmadan

3. **mihr ile meh:**
Mısra: **7**
Güneş ile ay.
7. Mihr ile meh kılur nazar emvâc-ı hüsnüñe
8. Çarhuñ doyurmadı bir iki gözü acını

mihr kandîli:
1. **mihr kandîlin:**
Mısra: **5**
Güneş kandili.||Güneş.
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

mihr ü mâh:
1. **mihr ü mâh:**
Mısra: **64**
Güneş ve Ay
63. Baña bunlar şu gün berâber olur
64. Ki ede mihri mâh nûrânî

2. **mihr ü mâh:**
Mısra: **6**
Güneş ve ay.
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

3. **mihr ü meh:**
Mısra: **5**
Güneş ve ay.||Sevgilinin yüzü.
5. ʿÂrızuñ gösterme lutf et mihr ü meh dedükleri
6. Âsumân iklîminüñ bir iki ser-gerdânına

4. **mihr ü mâh:**
Mısra: **10**
Güneş ile ay. (Sevgilinin gözleri bağlamında).
9. Şol dürr-i pâki buldu Hayâlî kʾolup durur
10. İki habâb kudreti bahrinde mihr ü mâh

5. **mihr ü mâha:**
Mısra: **5**
Güneş ve ay.
5. Felekde kevkebeyi mihr ü mâha ben verdüm
6. Direm-harîdelerümdür deñizde mâhîler

6. **mihr ü mâha:**
Mısra: **12**
Güneş ve ay.
11. Subh kesb-i safâ eder bizden
12. Şevkde mihr ü mâha mensûbuz

7. **mihr ü mâha:**
Mısra: **8**
Güneş ve ay.
7. Garaz asnâmını dil Kaʿbesinden tâ ki dür etdüm
8. Göñülde mihr ü mâha fer verür nûr-ı safâ buldum

8. **mihr ü mâhı:**
Mısra: **8**
Güneş ve ay.
7. Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
8. Nigâra mihr ü mâhı gögsüme iki kabag etdüm

9. **mihr ü mâhuñ:**
Mısra: **12**
Güneş ve ay.
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

10. **mihr ü meh:**
Mısra: **7**
Güneş ve ay
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

11. **mihr ü meh:**
Mısra: **5**
Güneş ve ay
5. Mihr ü meh ola anuñ müşterîsi ʿâlemde
6. Pes ol âyîne-i ruhsârı kim idrâk eyler

12. **mihr ü meh:**
Mısra: **14**
Güneş ve ay
13. Dergehinde mukîm leyl ü nehâr
14. Mihr ü meh hıdmetüñ eder çâlâk

13. **mihr ü meh:**
Mısra: **7**
Güneş ve ay

7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür göñül

14. **mihr ü meh:**
Mısra: **1**
Güneş ve ay
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

15. **mihr ü meh:**
Mısra: **1**
Güneş ve ay
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

mihr ü mahabbet:
1. **mihr ü mahabbet:**
Mısra: **2**
Sevgi ve muhabbet.
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

mihr ü mâh-ı ʿâlem-i ʿirfân:
1. **mihr ü mâh-ı ʿâlem-i ʿirfâna:**
Mısra: **8**
Bilgelik aleminin güneşi ve ayı.||Şehzade.
7. Ol iki gonca-i nevrüste-i gülzâr-ı ʿOsmâna
8. Ol iki mihr ü mâh-ı ʿâlem-i ʿirfâna ʿaşk eyle

mihr ü meh-i nev:
1. **mihr ü meh-i nev:**
Mısra: **1**
Güneş ve hilal.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

mihr ü vefâ:
1. **mihr ü vefâ:**
Mısra: **9**
Sevgi ve dostluk.
9. Gayrıya mihr ü vefâ ola Hayâlîye cefâ
10. Ey şeh-i mülk-i melâhat buña kim kâil olur

mihr ü vefâ tûmârı:
1. **mihr ü vefâ tûmârı:**
Mısra: **13**
Sevgi ve dostluk tomarı. (Sevgilinin gerdanı bağlamında).
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

mihrâb:
1. **mihrâb:**
Mısra: **8**
Camilerde imamın namaz kıldırırken önünde durduğu Kabe yönünde yapılmış girintili yer.
7. Vâdî-i ʿaşk içre oldum Kaʿbe-i aşhâb-ı şevk
8. Sînemüñ her naʿline mihrâb beñzer beñzemez

2. **mihrâb:**
Mısra: **4**
Cami ve mescitlerin kıble tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer.||Sevgilinin kaşları.
3. Ol güzel kaşın tırâş etse yüzünde vechi var
4. Kıble-i ʿuşşâkdur mihrâb neyler Kaʿbeye

mihrâb etmek:
1. **mihrâb edelden:**
Mısra: **12**
Kıble kabul etmek, yüzünü dönmek.
11. Ser-firâzân-ı reh-i tahkîke oldum secde-gâh
12. Rûy-ı hâk-âlûdemi mihrâb edelden pâ-yi ʿaşk

mihrâb eylemek:
1. **mihrâb eyleye:**
Mısra: **8**
Kıble niyetiyle yönelmek, yönelmek.
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

mihrâb kaş:
1. **mihrâb kaşuñ:**
Mısra: **3**
Kavisi açısından mihraba benzeyen kaş.
3. Mihrâb kaşuñ içre gözüñ olalı imâm
4. Kılmag içün vuzûʿ baña hûn-ı ciger yeter

mihr-i ʿâlem-tâb:
1. **mihr-i ʿâlem-tâb:**
Mısra: **6**
Alemi aydınlatan güneş
5. Şarâb-ı şevkini gerdûn içüp cürʿa döker hâke
6. Elinde mihr-i ʿâlem-tâb bir zerrîn ayagıdur

2. **mihr-i ʿâlem-tâb:**
Mısra: **10**
Alemi aydınlatan güneş
9. Ey Hayâlî Tûr-veş yandum mahabbet nârına
10. Mihr-i ʿâlem-tâb bir ednâ şiârumdur benüm

3. **mihr-i ʿâlem-tâb:**
Mısra: **10**
Alemi aydınlatan güneş
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿÎsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

4. **mihr-i ʿâlem-tâba:**
Mısra: **1**
dünyayı aydınlatan güneş, Sevgili
1. Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
2. Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

5. **mihr-i ʿâlem-tâba:**
Mısra: **4**
Alemi aydınlatan güneş.||Sevgilinin yüzü.
3. Zülf-i pûrçînüñ meh-i ruhsâruñ üzre göreli
4. Dûd-ı âhum mihr-i ʿâlem-tâba atmışdur kemend

6. **mihr-i ʿâlem-tâbdan:**
Mısra: **42**
dünyayı aydınlatan güneş, Sevgili
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

7. **mihr-i ʿâlem tâbdan:**
Mısra: **2**
Dünyayı aydınlatan güneş.
1. Rûz-ı rûşenden nola enver olursa şâmımuz
2. Mihr-i ʿâlem tâbdan yakar çerâgı câmımuz

mihr-i çarh:
1. **mihr-i çarh:**
Mısra: **64**
Göğün güneşi.||Güneş.

63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

mihr-i cihân:
1. **mihr-i cihân:**
Mısra: **2**
Cihan, dünya güneşi.
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

2. **mihr-i cihânı:**
Mısra: **1**
Dünya sevgisi.
1. Mihr-i cihânı kim ki göñülden ede tırâş
2. Engüşt-i mâh-ı nevle felek koya aña baş

mihr-i cihân- gerd esîri:
1. **mihr-i cihân- gerd esîriyüz:**
Mısra: **10**
Dünyayı dolaşan güneşin esiri.
9. Gördük Hayâlî nûr-ı Hakı sanma sen bizi
10. Zerrât gibi mihr-i cihân gerd esîriyüz

mihr-i cihân-ârâ:
1. **mihr-i cihân-ârâ:**
Mısra: **4**
Cihanı süsleyen güneş.||Sevgili.
3. Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola
4. Ay olur göstermez ol mihr-i cihân-ârâ yüzün

2. **mihr-i cihân-ârâ:**
Mısra: **10**
Dünyayı süsleyen güneş.
9. Zerre deñlü kılmaduñ dehre Hayâlî iʿtibâr
10. Topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

3. **mihr-i cihân-ârâları:**
Mısra: **6**
Dünyayı süsleyen güneş.
5. Seyr kıl dil ʿâlemin görmek dilerseñ bî-zevâl
6. Zerrelerden bî-ʿaded mihr-i cihân-ârâları

4. **mihr-i cihân-ârâyuz:**
Mısra: **10**
Dünyayı süsleyen güneş.
9. Biz Hayâlî bu göñül ʿâleminüñ göklerine
10. Dâʾimâ şevk veren mihr-i cihân-ârâyuz

mihr-i dilber:
1. **mihr-i dilber:**
Mısra: **7**
Güneşe benzeyen güzel.
7. Âferîn ey mihr-i dilber âsumân-ı ʿaşkda
8. Dâgumuñ her penbesin bir mâh-ı tâbân eyledüñ

mihr-i dırahşân:
1. **mihr-i dırahşân:**
Mısra: **4**
Parlak güneş.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

2. **mihr-i dırahşâna:**
Mısra: **2**
Parlak güneş.
1. Kaşuñ hilâlini meh-i tâbâna vermezem
2. Şemʿ-i ruhuñu mihr-i dırahşâna vermezem

mihr-i dırahşân-şekil:
1. **mihr-i dırahşân-şekil:**
Mısra: **12**
Parlayan güneş misali.
11. Ol seher hâtıruma geldi bu zîbâ matlaʿ
12. ʿÂleme nûr veren mihr-i dırahşân-şekil

mihr-i dünyâ:
1. **mihr-i dünyâdan:**
Mısra: **3**
Dünya sevgisi, dünyaya bağlılık.
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

mihr-i enver:
1. **mihr-i enver:**
Mısra: **10**
Parlak güneş.
9. Hâk edelden kûy-ı ʿaşk içre Hayâlî cismini
10. Kendüyi her zerresi bir mihr-i enver gösterür

mihr-i evc-i senâ olmak:
1. **mihr-i evc-i senâ oldı:**
Mısra: **18**
Övgü zirvesinin güneşi.||Övgüde en son nokta.
17. Sipihr-kevkebe Şâh-ı cihân Süleymân Şâh
18. Ki mihr-i evc-i senâ oldı mâh-ı burc-ı kemâl

mihr-i felek:
1. **mihr-i felek:**
Mısra: **2**
güneş
1. Bu güzellik ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Germ olursa nola mihr-i felek ey mâh saña

2. **mihr-i felek:**
Mısra: **5**
güneş
5. Her gubârına dilerse reşk ede mihr-i felek
6. Bir güzeller şâhınuñ yolunda hâk olmak gerek

3. **mihr-i felek:**
Mısra: **10**
güneş
9. Kevkeb-i eşküm gibi düşdü Hayâlî yerlere
10. Daʿvî-i hüsn eyledi mihr-i felek ol ay ile

mihr-i felek-mertebe:
1. **mihr-i felek-mertebesin:**
Mısra: **25**
Payesi yüce olan güneş.||Hükümdar, padişah.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

mihr-i gerdûn:
1. **mihr-i gerdûnsun:**
Mısra: **5**
Güneş.
5. Cihân-ı tîrenüñ rûşen çerâgı mihr-i gerdûnsun
6. Mahabbet âsumânında husûf içinde mâhem ben

mihr-i hudâ:
1. **mihr-i hudâ:**
Mısra: **2**
Allah'ın şefkati.

1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

mihr-i hüsn:
1. **mihr-i hüsnüñ:**
Mısra: **5**
(Sevgili'nin) güzellik güneşi
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

mihr-i kerem:
1. **mihr-i kerem:**
Mısra: **9**
Cömertlik güneşi.||Sevgilinin yüzü.
9. Mâh-ı nev gibi Hayâlînüñ eyā mihr-i kerem
10. Eksügi çok diler itmâmına ihsân senden

mihr-i kerem:
1. **mihr-i keremüñle:**
Mısra: **2**
Cömertlik güneşi.||Cömertlik.
1. Cevriñle yaşum olsa ne gam hâke berâber
2. Mihr-i keremüñle çıkar eflâke berâber

mihr-i pür-envâr:
1. **mihr-i pür-envâra:**
Mısra: **2**
Parıl parıl parlayan güneş.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿĪsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

mihr-i rahşân:
1. **mihr-i rahşân:**
Mısra: **16**
Parlak güneş.
15. Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
16. Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

2. **mihr-i rahşânı:**
Mısra: **6**
Parlak güneş.
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

3. **mihr-i rahşânı:**
Mısra: **6**
Parlak güneş.
5. Seyr edicek ʿizâr-ı yârı felek
6. Yerlere çaldı mihr-i rahşânı

4. **mihr-i rahşânı:**
Mısra: **8**
Parlak güneş. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
7. Görenler nîlgûn dülbend ile ol yâr-ı meh-rûyu
8. Sanur dördüncü kat gökden göründü mihr-i rahşânı

5. **mihr-i rahşânuñ:**
Mısra: **1**
Parlak güneş. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
1. Cânuña âteş urur bir mihr-i rahşânuñ mı var
2. Sînede dâg-ı gamuñdan nâr-ı sûzânuñ mı var

mihr-i ruh:
1. **mihr-i ruhuña:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Yanağının parlaklığı.
1. Mihr-i ruhuña dil vereli ey meh-i tâbân
2. Sâyem gibi yerden yere çaldı beni devrân

mihr-i şevk:
1. **mihr-i şevküñ:**
Mısra: **2**
(Sevgiliye duyulan) İştiyakın harareti.
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

mihr-i subh:
1. **mihr-i subh:**
Mısra: **7**
Sabah güneşi.
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

mihr-i Süleymân:
1. **mihr-i süleymân:**
Mısra: **8**
Süleyman peygamberin mührü.||Sevgilinin yüzü.
7. Lâʿlüñ üzre hatt-ı miskînüñ midür dedüm dedi
8. Mûrlardur geldiler Mihr-i Süleymân öpmege

mihr-i vefâ:
1. **mihr-i vefâsın:**
Mısra: **7**
Vefa şefkati.
7. Ben nice mihr-i vefâsın isteyem sen meh-veşüñ
8. Göñlümüñ eğlencesi cevr ü cefâ vü nâzıdur

mihribân:
1. **mihribân:**
Mısra: **1**
Merhamet ve şefkat sahibi.
1. Bir iki gün dile sen mâhı gerçi mihribân buldum
2. Yürü var fârig ol meyden bir özge dil-sitân buldum

mihribân olmak:
1. **mihribân olmuş:**
Mısra: **2**
merhametli olmak, muhabbet göstermek, güler yüz göstermek
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

mihrinden safâ kesb etmek:
1. **mihrinden safâ kesb et:**
Mısra: **3**
Güneşinden, aydınlığından neşe edinmek, saadet elde etmek.
3. Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
4. Sakın aldanma bu çarha iki yüzlü münâfıkdur

mihrüñ nîzesi düşmek:
1. **mihrüñ nîzesi düşer:**
Mısra: **33**
Güneşin mızrağını düşürmesi.||Güneşin yavaş yavaş gurupa dönmesi.
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

mihter olmak:
1. **mihter ol:**
Mısra: **12**
Daha büyük, daha ulu olmak.

11. Yok deme yâra varuñı çaldur gedâlık et
12. Başuña beglik eyle yürü başka mihter ol

mıkrâz olmak:
1. **mıkrâz olup:**
Mısra: **9**
Makas olmak.
9. Mâhîler mıkrâz olup mâʾi kumâşa girdiler
10. Kesdi deryâ kaddüñe lâyık libâs-ı nâzenîn

mıkrâz-ı lâ:
1. **mıkrâz-ı lâ:**
Mısra: **5**
Yokluk, hiçlik makası
5. Mıkrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
6. Görmek dilerse nûr-ı yakîni ırag degül

mikrâz-ı taʿalluk:
1. **mikrâz-ı taʿalluk:**
Mısra: **3**
Alaka, ilgi makası.
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

milket-i ʿOsmân:
1. **milket-i ʿosmâna:**
Mısra: **10**
Osmanlı ülkesi.
9. Ben ol Hayâlîyem ki eşigüñ gedâlıâın
10. Taht-ı ʿAcemle milket-i ʿOsmâna vermezem

milk-i ʿaşkuñ şâhı:
1. **milk-i ʿaşkuñ şâhıdur:**
Mısra: **9**
Aşk ülkesinin hükümdarı.
9. Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkuñ şâhıdur
10. Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer

milk-i Efrâsiyâb:
1. **milk-i efrâsiyâba:**
Mısra: **10**
Efrasiyab'ın sahip olduğu mülkler.
9. Rindler hâne-i harâbâtı
10. Milk-i Efrâsiyâba vermezler

milk-i hüsnüñ şehi:
1. **milk-i hüsnüñ şehisin:**
Mısra: **1**
Güzellik ülkesinin padişahı.
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

mîm:
1. **mîme:**-*e*
Mısra: **1**
Sevgilinin mim harfi gibi küçücük olan ağzı.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

mînâ:
1. **mînâ:**
Mısra: **7**
Şişe.
7. Key yaraşur bezmde mînâ ile gül-gûn şarâb
8. Gûyiyâ bir lâle-çehre câme-i mâyûn geyer

minâre:
1. **minâreler:**-*ler*
Mısra: **1**
Minare, ezan yeri.
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

mînâ-yi çarh:
1. **mînâ-yi çarha:**
Mısra: **6**
Felek şişesi.||Felek.
5. Şîrîn gamında eyler idi KûhKen şikest
6. Mînâ-yi çarha atsa eger ol kayasını

mînâ-yi nâzüg-tabʿ:
1. **mînâ-yi nâzüg-tabʿ:**
Mısra: **36**
Tabiatında kırılganlık olan şişe.
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

minber:
1. **minberi:**-*i*
Mısra: **6**
Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

minnet:
1. **minnetin:**-*in*
Mısra: **2**
Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu
1. Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînüñ minnetin
2. Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînüñ minnetin

2. **minnetin:**-*in*
Mısra: **4**
Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu
3. Yâr olursa nâz-perverdüm gamından gayrıya
4. Çekmeyem bir lahza ʿömr-i nâzenînüñ minnetin

3. **minnetin:**-*in*
Mısra: **6**
Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu
5. Kûy-ı yâruñ bir gubârın kondurursañ çehreme
6. Ey sabâ yüklet baña rûy-ı zemînüñ minnetin

4. **minnetin:**-*in*
Mısra: **2**
Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu
1. Eyleyem berbâd ʿömr-i nâzenînüñ mihnetin
2. Vermeyem câna o zülf-i ʿanberînüñ minnetin

5. **minnetin:**-*in*
Mısra: **6**
Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu
5. Bir yüzün gördükde cân vermek ümîdi var iken
6. Neylerem kûyunda feryâd ü enînüñ minnetin

minnet etmemek:
1. **minnet etmezem:**
Mısra: **4**
İyiliğe karşı şükür hissi duymamak.

3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **minnet etse:**
Mısra: **2**
İyiliğe karşı şükür hissi duymak.
1. Zülfünüñ küfrüne şöyle vermişem ikrârumı
2. Ger Mesîha minnet etse kesmezem zünnârumı

minnet ile:
1. **minnet ile:**
Mısra: **20**
Muhtaçlıkla.
19. Ey Hayâlî bî-tekellüf hûn-ı dil nûş eyleyen
20. Minnet ile Hızr elüñden Âb-ı Hayvân istemez

minnetin çekmek:
1. **minnetin çekdi:**
Mısra: **8**
Borçluluk duygusunu hissetmek.
7. Beñlerüñ fikriyle dil verse nola Cibrîle zâd
8. Kim Süleymân çekdi mûr-ı dâne-çînüñ minnetin

2. **minnetin çekdürme:**
Mısra: **5**
eziyet çekmek, altında ezilmek
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

3. **minnetin çeken:**
Mısra: **10**
Borçluluk duygusunu hissetmek.
9. Mülk-i istignâyı şâh olmaz benüm Hanum çeken
10. Çîn-i ebrûsun görüp Hâkân-ı Çînüñ minnetin

4. **minnetin çekme:**
Mısra: **8**
Borçluluk duygusunu hissetmek.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

5. **minnetin çekmezem:**
Mısra: **10**
Borçluluk duygusunu hissetmek.
9. Ey Hayâlî şevk-i laʿl-i yâr besdür göñlüme
10. Çekmezem dahi o mey denen denînüñ minnetin

6. **minnetin çekmezem:**
Mısra: **4**
Borçluluk duygusunu hissetmek.
3. Etmiş iken derdini dermânuma cânumda cây
4. Çekmezem sînemde dâg-ı âteşînüñ minnetin

Miʿrâc-ı rûh:
1. **miʿrâc-ı rûhu:**
Mısra: **7**
Ruhun yükselişi.
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿÎsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

mîrâs:
1. **mîrâs:**
Mısra: **4**
Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke. (Aşıklık mirası bağlamında).
3. Mecnûn gibi oldum bugün ʿaşk içre sâhib-silsile
4. Zencîr-i gam mîrâs imiş dîvâneden dîvâneye

mirʾât:
1. **mirʾâtdür:**-*dür*
Mısra: **21**
Ayna.
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

2. **mirʾâtı:**-*ı*
Mısra: **3**
Ayna. (Kanayan yaranın parlaması bağlamında).
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

3. **mirʾâta:**-*a*
Mısra: **2**
Ayna
1. Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
2. Beñzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan

4. **mirʾâtını:**-*ını*
Mısra: **8**
Ayna
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

mirʾat olmak:
1. **mirʾat olan:**
Mısra: **6**
Ayna olmak, yansıtmak.
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

mirʾâta düşmek:
1. **mirʾâta düşüp:**
Mısra: **1**
Aynaya düşmek, aynada görünmek.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿĪsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

mirʾât-ı dil:
1. **mirʾât-ı dil:**
Mısra: **10**
gönül aynası
9. Kendü gibi Hayâlî güzel kendü ʿaksidür
10. Mirʾât-ı dil nigâra yeter armaganımuz

mirʾât-ı hüsn:
1. **mirʾât-ı hüsne:**
Mısra: **10**
Güzellik aynası.
9. Etdügüñ yüz karalıâın yüzüñe urur sakın
10. Ey Hayâlî olma ol mirʾât-ı hüsne rû-be-rû

mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûz:
1. **mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûzuñ:**
Mısra: **5**
Alemi aydınlatan güzellik aynası.||Güneş.
5. Temâşâ etmege mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûzuñ
6. Habâbı çeşm edinmiş sâkîyâ gör sâgar-ı bâde

mirʾât-ı idrâk:
1. **mirʾât-ı idrâk:**
Mısra: **8**
Kavrayış aynası.

7. Gelmeseydi salha-i ruhsârına hatt-ı gubâr
8. Konmaz idi gerd-i gam mirʾât-ı idrâk üstüne

mirʾât-ı imkân:
1. **mirʾât-ı imkânda:**
Mısra: **5**
İmkan aynası.||Kainatta mümkün olanları, yaşanabilecekleri gösteren ayna.
5. Bakmadum mirʾât-ı imkânda heyûlâ nakşına
6. Tâ ki çekdüm destümi her bûd ile nâbûddan

mirʾât-ı zamîr:
1. **mirʾât-ı zamîrinde:**
Mısra: **19**
İç, vicdan, kalp aynası.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

mîri:
1. **mîri:**
Mısra: **1**
Devlete ait, devlet hazinesine mensup.
1. Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
2. Saʿâdet bulmak isterseñ muhibb-i derd-mendân ol

mîr-i ʿâşıkân:
1. **mîr-i ʿâşıkân:**
Mısra: **4**
Aşıkların başı.||Ağlayan aşığın sararmış yüzünden akan horoz ibiği çiçeği şeklindeki kanlı gözyaşları.
3. Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
4. Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân

mîr-i kişver-ârâ:
1. **mîr-i kişver-ârâ:**
Mısra: **4**
Ülkeler süsleyen kumandan.
3. Sen ol nigârsın kim kor dergehüñde ʿârız
4. Biñ mîr-i kişver-ârâ yüz şâh ü şâhzâde

mîr-i livâ olmak:
1. **mîr-i livâ oldu:**
Mısra: **3**
Sancak beyi olmak.||Öncü, kumandan olmak.
3. Hadengüñ ile benüm şâhum oldu mîr-i livâ
4. Beden gibi içi yaraklu bir hisâra göñül

mirkât:
1. **mirkâtdur:***-dur*
Mısra: **25**
Yukarı çıkılacak alet, merdiven.
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

mirveha:
1. **mirvehayla:***-y, -la*
Mısra: **19**
Yelpaze.
19. Mirvehayla oldu dilberler havâdârı bunuñ
20. Sen dem urma ey sabâ bu bâgda tek dur hemîn

2. **mirveha:**
Mısra: **1**
Yelpaze.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

3. **mirveha:**
Mısra: **2**
Yelpaze.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

4. **mirveha:**
Mısra: **4**
Yelpaze.
3. Ehl-i demdür nefh-i Rûhullahdan urur demi
4. Yâdigâr olsa ʿaceb mi rûzigâra mirveha

5. **mirveha:**
Mısra: **6**
Yelpaze.
5. Bir ayag üzre durup eyler duʿâlar ermeğe
6. Dest-bûs-ı Husrev-i Cem-iktidâra mirveha

6. **mirveha:**
Mısra: **8**
Yelpaze.
7. Gördü çün ruhsâr-ı yârı çekdi dilden âh-ı serd
8. Bir nefes yâr olmadı nâmûs u ʿâra mirveha

7. **mirveha:**
Mısra: **10**
Yelpaze.
9. Mihr-i hüsnü tâbına yâruñ Hayâlî yanmaga
10. Vardı yüzün eline alup nigâra mirveha

mîş:
1. **mîşüñ:***-üñ*
Mısra: **34**
Koyun.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

misâl:
1. **misâli:***-i*
Mısra: **2**
Benzer.
1. Her şemʿ-i hüsne ger ola kâfûrdan beden
2. Cismüñ misâli olmaya bir nûrdan beden

misâl aramak:
1. **misâl arar:**
Mısra: **7**
Benzer aramak.
7. Geldi benefşe bâga arar hattına misâl
8. Reng-i ruhuña lâleleri dâga saldılar

misâl-i âb-ı zülâl:
1. **misâl-i âb-ı zülâl:**
Mısra: **6**
Karanlıklar ülkesindeki berrak su misali.
5. Ziyâsi ile şeb-i tîreden meh-i rûşen
6. Göründü zulmet içinde misâl-i âb-ı zülâl

misâl-i encüm:
1. **misâl-i encüm:**
Mısra: **13**
Yıldızlar misali.
13. Göz açup gözleme bir nânı misâl-i encüm
14. Olsa ol nân gözüñe kurs-ı meh-i bedr-misâl

misâl-i hâtem:

1. **misâl-i hâtem:**
Mısra: **20**
Mühür misali.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

misk:
1. **misk:**
Mısra: **24**
misk, güzel koku
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

2. **misk:**
Mısra: **3**
misk, güzel koku
3. ʿAnberle misk zülfüñe öykünmüş ola mı
4. Şol kendüzünü görmüş iki yüzü karalar

3. **miskdür:***-dür*
Mısra: **9**
misk, güzel koku
9. Ey Hayâlî gözde hâli nakşı yâruñ miskdür
10. Etmege anı nihân oldu kızıl vâlâ gözüm

4. **misk:**
Mısra: **6**
misk, güzel koku
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

misk ile kâfûr:
1. **misk ile kâfûrdan:**
Mısra: **1**
Bir cins güzel koku ile sert, güzel kokulu, katı ve yağlı bir madde.
1. Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
2. Ya güzellik şûhluk alnuñda yazular mıdur

mıskala:
1. **mıskala:**
Mısra: **12**
Kılıç, ayna, kösele vs. parlatmaya yarayan cila aleti.
11. Göñül mirʾâtınuñ pasın eder pâk
12. Olupdur mıskala insâna beñzer

mıskala eylemek:
1. **mıskala eyle:**
Mısra: **9**
Cilalamak, parlatmak.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

misk-i Çîn:
1. **misk-i çînüñ:**
Mısra: **2**
Çin miski, misk. Asya dağlarında yaşayan bir ceylan cinsinin erkeğinin karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde.
1. Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînüñ minnetin
2. Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînüñ minnetin

misk-i Huten:
1. **misk-i huten:**
Mısra: **6**
Hoten miski.||Doğu Türkistan ülkesinde yaşayan bir ceylanın göbeğindeki urdan elde edilen nafe, güzel koku.
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

2. **misk-i huten:**
Mısra: **5**
Hoten miski.||Doğu Türkistan ülkesinde yaşayan bir ceylanın göbeğindeki urdan elde edilen nafe, güzel koku.
5. Demi nakd eyleyüp misk-i Huten kendin gelüp aña
6. Ala bûy-ı mahabbet turra-i ʿanber-feşânından

miskîn:
1. **miskîn:**
Mısra: **76**
Zavallı, âciz.
75. Bülbül-i gülzâr-ı üns iken Hayâlî âh kim
76. Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskîn gurâb

2. **miskînüñ:***-üñ*
Mısra: **8**
Zavallı, aciz
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

3. **miskîn:**
Mısra: **6**
Zavallı, aciz
5. Gece yanup yakıldıgum göricek şemʿ meclisde
6. Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancak

4. **miskîni:***-i*
Mısra: **6**
Uyuşuk, aciz, zavallı.
5. Laʿl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadîsin söyledüm
6. Cânı mest etdüm göñül miskîni hayrân eyledüm

5. **miskîn:**
Mısra: **2**
Uyuşuk, aciz, zavallı.
1. Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
2. Be yana yana hey miskîn nedür hâlüñ kül olmuşsın

miskîn benefşe:
1. **miskîn benefşenüñ:**
Mısra: **10**
Zavallı menekşe. (Sevgilinin Yanağındaki ayva tüyleri bağlamında).
9. Ey Hayâlî hatt-ı dildâra dil uzatmış meger
10. Bâgda miskîn benefşenüñ kulagın burdular

miskîn gazâl:
1. **miskîn gazâl:**
Mısra: **3**
Miskli ahu, güzel koku taşıyan ceylan.
3. ʿÂrızuñdur Çîn gülistânı yüzüñ miskîn gazâl
4. Ya kaşuñ atmış aña müjgânlaruñdan tîrler

miskîn saç:
1. **miskîn saçuñı:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Güzel kokulu saçı.
5. Akşehre alnuñı yüzüñi Aydın eline
6. Miskîn saçuñı mülk-i Karâmâña vermezem

misl-i hâne-i zenbûr:
1. **misl-i hâne-i zenbûr:**
Mısra: **14**
Arı kovanına benzer.
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

Mısr:
1. **mısr:**
Mısra: **27**
Mısır ülkesi.
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

2. **mısrına:***-ı, -n, -a*
Mısra: **19**
Mısır ülkesi.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

3. **mısruñ:***-uñ*
Mısra: **6**
Mısır şehri.
5. Nefsüñ cefâlarından cân Yûsufuna gam yok
6. Olur ʿAzîzi Mısruñ çâh-ı belâda yatmaz

Mısr sultânı:
1. **mısr sultânı:**
Mısra: **36**
Mısır sultanı.
35. Çâkerüñdür Halîfe-i Bagdâd
36. Bir kuluñ oldu Mısr Sultânı

mısraʿ:
1. **mısraʿ:**
Mısra: **47**
Manzum bir parçayı meydana getiren satırlardan her biri.
47. Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsuñ
48. Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil

2. **mısraʿından:***-ından*
Mısra: **9**
Manzum bir parçayı meydana getiren satırlardan her biri.
9. Hayâlî nazmınuñ bir mısraʿından behre-mend ol kim
10. Hakîkat nüktesin söyler bunuñ birdür çogu azı

Mısra sultân eylemek:
1. **mısra sultân eyledi:**
Mısra: **6**
Mısır ülkesine sultan yapmak. (Hz. Yusuf'un Mısır'a sultan olması bağlamında).
5. Âsitânın baña mesken kıldı ol Yûsuf-cemâl
6. Rûm şâhı bir kulun san Mısra sultân eyledi

mısraʿ-ı şiʿr:
1. **mısraʿ-ı şiʿrüm:**
Mısra: **7**
Şiirin bir dizesi.
7. Görenler mısraʿ-ı şiʿrüm ʿaceb Mecnûn olur zîrâ
8. ʿİzâr-ı Leylîde bir turra-i ʿanber-feşândur bu

mısr-ı çemen:
1. **mısr-ı çemende:**
Mısra: **7**
Çimen ülkesi.
7. Bilüp Yûsuf gülü mısr-ı çemende cûyibârı hem
8. Aña âyîne ilten ʿâşık-ı mehcûra beñzetdüm

mısr-ı dil:
1. **mısr-ı dilde:**
Mısra: **9**
Gönül Mısrı
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

mısr-ı hüsn:
1. **mısr-ı hüsn:**
Mısra: **3**
Güzellik ülkesi.
3. Yûsufa beñzetme yârı Mısr-ı hüsn içre bu gün
4. Ey azîzüm sen dedigüñ şâhid-i bâzâr yok

2. **mısr-ı hüsn:**
Mısra: **1**
Güzellik Mısrı.
1. Mısr-ı hüsn içre olup başına sultân kâkül
2. Kalb-i ʿuşşâkı derüp eyledi dîvân kâkül

3. **mısr-ı hüsn:**
Mısra: **4**
Güzellik ülkesi, güzellik Mısr'ı.
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

4. **mısr-ı hüsnüñde:**
Mısra: **10**
Güzellik Mısrı.
9. Mürşid-i ʿaşk düşüp oldu Hayâlî maʿrûf
10. Mısr-ı hüsnüñde kaşuñ beñzeyeli Zünnûna

mısr-ı melâhat:
1. **mısr-ı melâhatde:**
Mısra: **6**
Güzellik ülkesi.
5. Yûsuf gibi agır oluban düşmedi yegni
6. Bu Mısr-ı melâhatde o meh kendüyi satdı

mısr-ı vücûd:
1. **mısr-ı vücûdu:**
Mısra: **8**
Varlık Mısırı.||Varoluş yeri.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

misvâk:
1. **misvâkimüz:***-imüz*
Mısra: **6**
Dişler için hoş kokulu ve meyvesiz bir ağacın dallarından kesilip kullanılan parça.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

mîve:
1. **mîvedir:***-dir*
Mısra: **8**
Far. Meyve, yemiş.
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

2. **mîve:**
Mısra: **13**
Far. Meyve, yemiş.
13. Bi-şükûfe olur beli mîve
14. Mîve-i bûstân-ı insânî

3. **mîvesin:***-sin*
Mısra: **4**
Far. Meyve, yemiş.
3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿÎsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

4. **mîvedür:***-dür*
Mısra: **1**
Meyve. (Dünya işleri bağlamında).
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

5. **mîvedür:***-dür*
Mısra: **2**
Far. Meyve, yemiş.
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

6. **mîveden:***-den*
Mısra: **3**
Meyve.||Sevgilinin yüzündeki unsurlar.
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

7. **mîveye:***-ye*
Mısra: **2**
Far. Meyve, yemiş.
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

<u>**mîve-dâr oldugu yok:**</u>
1. **mîve-dâr oldugu yok:**
Mısra: **6**
Meyve verdiği görülmemek.
5. Sen kaddi nahl baña vefâ etmeseñ nola
6. Bâg-ı cihânda oldugu yok mîve-dâr serv

<u>**mîve-i bâg-ı cihân:**</u>
1. **mîve-i bâg-ı cihân:**
Mısra: **1**
Cihan bahçesinin meyvesi.||Aşk.
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

<u>**mîve-i bûstân-ı insânî:**</u>
1. **mîve-i bûstân-ı insânî:**
Mısra: **14**
İnsana ait bahçenin meyvesi.||Çocuk.
13. Bi-şükûfe olur beli mîve
14. Mîve-i bûstân-ı insânî

<u>**mîve-i cevr:**</u>
1. **mîve-i cevrüm:**
Mısra: **1**
Eziyet meyvesi.
1. Hâm iken mîve-i cevrüm deme mebzûl olmaz
2. Sanma ey nahl-i cefâ kurtarasın ol olmaz

<u>**miyân:**</u>

1. **miyânuñı:***-uñ, -ı*
Mısra: **7**
Bel.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

2. **miyânuñ:***-uñ*
Mısra: **3**
Bel.
3. Miyânuñ fikridür eglencem ancak
4. Alan bir kıldan alur pâdişâhum

3. **miyânuñ:***-uñ*
Mısra: **3**
Sevgilinin ince beli.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

4. **miyânı:***-ı*
Mısra: **7**
Bel.
7. Dehânıyla miyânı fikri içre ʿaklı gayb etdüm
8. Nice ince söze gerçi bu gün hâzır-cevâb oldum

<u>**miyân-bend-i felek:**</u>
1. **miyân-bend-i felek:**
Mısra: **5**
Gökyüzü kemeri.
5. ʿAks-i râh-ı pür-şükûfeñdür miyân-bend-i felek
6. Zıll-i kasruñ çihre-i eyyâma hâl-i ʿanberîn

<u>**miyân-ı cânân:**</u>
1. **miyân-ı cânânı:**
Mısra: **5**
Sevgilinin beli.
5. Kılıcı şöyle kuşatmış miyân-ı cânânı
6. Kesiciler gibi kim eksük olmaya belden

<u>**miyân-ı dil-rübâ:**</u>
1. **miyân-ı dil-rübânuñ:**
Mısra: **5**
Gönüller alan sevgilinin beli.
5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

<u>**miyân-ı hâr:**</u>
1. **miyân-ı hârda:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Dikenlerle çevrilmiş beli.
7. Hüsnü gülzârında ol servüñ dehânı gûyiyâ
8. Gonca-i nevrüstedür bitmiş miyân-ı hârda

<u>**miyânuñ kocmak:**</u>
1. **miyânuñ kocsam:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Belini kucaklamak.
7. Kolumda dâg ile kocsam miyânuñ ictinâb etme
8. Olur her bî-bedel ince kumâşuñ al tamgası

<u>**miʿyâr:**</u>
1. **miʿyârını:***-ın, -ı*
Mısra: **10**
Ölçü, bir şeyin kıymetini gösteren.
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

<u>**mîzân etmege:**</u>

1. **mîzân etmege:**
Mısra: **6**
Ölçmek, tartmak.
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

mızrâb:
1. **mızrâbı:**-*ı*
Mısra: **7**
tezene, zahme (telli sazları çalmaya yarayan alet)
7. Hayâl-i kâkülü evtârıdur mızrâbı peykânı
8. Mahabbet bezm-gâhında çalınur sâzdur göñlüm

2. **mızrâbuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
tezene, zahme (telli sazları çalmaya yarayan alet)
7. Lerze mi eylerdi mızrâbuñ elinde mutribâ
8. Sırr-ı gayb işitmeseydi perde-i evtârdan

Mogol-çin yüzlü kâfir:
1. **mogol-çin yüzlü kâfir:**
Mısra: **11**
Genç ve güzel yüzlü düşman.
11. Bir mogol-çin yüzlü kâfir göñlümün Bagdâdını
12. Yakdı yıkdı cevr ile alan ü talan eyledi

molla:
1. **molla:**
Mısra: **4**
Alim.
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

mollayî:
1. **mollayî:**
Mısra: **10**
Mevlana Celaleddin Rumi.
9. Yüzüñ görünce Hayâlî karârdan geçdi
10. Tecellî eyledi Şems oldu zerre Mollayî

mollâ-yı dil:
1. **mollâ-yı dili:**
Mısra: **9**
Gönül mollası, gönül alimi.
9. Gördü Mollâ-yı dili sûrâh sûrâh etdi gam
10. Üstühânum çalınur âh etdigümce nây-i ʿaşk

mollâyî külâh:
1. **mollâyî külâhı:**
Mısra: **4**
Mevlevilerin kullandığı külah.
3. Serv-kâmet Konevî bir güzele ʿâşık olup
4. Elif-i sebz ile Mollâyî külâhı çekelüm

mû eylemek:
1. **mû eyleyüp:**
Mısra: **3**
Kıl eylemek, zayıflatmak.
3. Mûyelerle cismümi ʿaşk içre bir mû eyleyüp
4. Kâkül-i dildârda varup karâr etmek nice

mû miyân:
1. **mû miyânuñ:**
Mısra: **7**
Beli incecik olan (güzel).
7. Mû miyânuñ vasf edelden nükte-dân-ı ʿalemüz
8. Dîde-i idrâk ile ince Hayâlî gözlerüz

muʿâdil olmak:
1. **muʿâdil olmuşam:**
Mısra: **7**
Denk olmak.
7. Olmuşam Kays ile Ferhâda muʿâdil ammâ
8. ʿAşk eli beglerinüñ sancaâı mahlûl olmaz

mübârek:
1. **mübârek:**
Mısra: **2**
Bereketlendirilmiş, uğurlu
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

mû-be-mû şerh etmek:
1. **mû-be-mû şerh etse:**
Mısra: **6**
Tel tel, inceden inceye açıklamak.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

mübtelâ:
1. **mübtelâsıdur:**-*sıdur*
Mısra: **1**
tutkun, âşık
1. Göñlüm bir âfet-i dil ü din mübtelâsıdur
2. Öldürdügine kendü yine kan bahâsıdur

2. **mübtelâ:**
Mısra: **8**
Tutkun, âşık
7. Âfitâbuñ ʿâşık-ı dîdârıdur zerrât-ı kevn
8. Kande olsa bir güzel bin mübtelâ yanındadur

3. **mübtelâya:**-*ya*
Mısra: **8**
Tutkun, âşık
7. Nûş kıldı bir büt-i şîrîn dehânuñ ʿaşkuña
8. Kaldurup ben mübtelâya laʿlden bir câm gül

4. **mübtelâ:**
Mısra: **6**
Tutkun, âşık
5. Dâr-ı cihânda yıldızı barışmaz ol mehüñ
6. Bencileyin sitâresi yok mübtelâ ile

mübtelâ olmak:
1. **mübtelâ ol:**
Mısra: **7**
Tutulmak, tutkun olmak.
7. Ol yâra mübtelâ ol kʾanuñ katında ey dil
8. Bir dem hayât-ı ʿâşık bî-ʿözr olan günehdür

2. **mübtelâ oldum:**
Mısra: **2**
Tutulmak, tutkun olmak.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

3. **mübtelâsı oldular:**
Mısra: **9**
Düşkünü, tutkunu olmak.
9. Ey Hayâlî beñlerinüñ mübtelâsı oldular
10. Nakşını fehm etmeyüp ol pür-cefânuñ sâdeler

mübtelâ-yi ʿaşk:

1. **mübtelâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **7**
aşka tutulmuş
7. Bilmez iki cihân gamını mübtelâ-yi ʿaşk
8. Zîrâ bir isteyen ikiden bî-haber gerek

mübtelâ-yı ʿaşk olmak:
1. **mübtelâ-yı ʿaşk olduñsa:**
Mısra: **3**
Aşka tutulmak.
3. Gussa çekme mübtelâ-yı ʿaşk olduñsa göñül
4. Çünki bîmâr olmanuñ âhir soñu tîmârdur

mücâhid fîsebîlillâh olan:
1. **mücâhid fîsebîlillâh olan:**
Mısra: **19**
Allah yolunda cihat eden.
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

mücâvir:
1. **mücâviriyin:**-*i, -yin*
Mısra: **5**
Komşu.
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

mücâvir-i ser-i kûyu olmak:
1. **mücâvir-i ser-i kûyu olalı:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Mahallesinde komşu olmak.
5. Mücâvir-i ser-i kûyu olalı şerm eyler
6. Libâs-ı Kaʿbe bu egnümde köhre şâlumdan

mücerred:
1. **mücerred:**
Mısra: **8**
Tek başına.
7. Gerekmez cân kim ʿaşkuñ yeter dil mülküne sultân
8. İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur

mûcib-i noksân:
1. **mûcib-i noksân:**
Mısra: **10**
Eksikliğin sebebi.
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

müdâm:
1. **müdâm:**
Mısra: **7**
Her zaman, daima, devamlı
7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür göñül

2. **müdâm:**
Mısra: **3**
Her zaman, daima, devamlı
3. Müdâm ayaguña düşsem ʿaceb mi ey hum-ı bâde
4. Ferâgat gûşesinde mürşîd-i sâfî-derûnumsın

3. **müdâm:**
Mısra: **9**
Her zaman, daima, devamlı
9. Ey Hayâlî eşk-i hûnînümle hem-demdür müdâm
10. Anuñ içün bâde-i gül-renge meyyâlem bu gün

müdbirlik:
1. **müdbirlik:**
Mısra: **41**
Talihsizlik.
41. Müdbirlik ile hem-dem olupdur zamânede
42. Cânlar yedürse yeridür ol hem-zebâna tîg

müddeʿî:
1. **müddeʿîler:**-*ler*
Mısra: **5**
Dava eden, iddia eyleyen, davacı.
5. Müddeʿîler gözümüñ yaşına hâʾil olımaz
6. Hâr u hasler yolunu baglayamaz Ceyhûnuñ

2. **müddeʿî:**
Mısra: **5**
Dava eden, iddia eyleyen, davacı.
5. ʿÂşık u maʿşûk birdir iki görür müddeʿî
6. Nice bir taʿlîm edem dünyâya şaşı gelmişe

3. **müddeʿî:**
Mısra: **7**
Dava eden, iddia eyleyen, davacı.
7. Müddeʿî komaz beni yanuñda kan aglamaâa
8. Şol Kızılbaşuñ şarâb-ı nâba yasagı gibi

müdgam:
1. **müdgamdur:**-*dur*
Mısra: **2**
Kaynaşma.
1. Menbaʿ-ı cân ki çeşme-i femdür
2. Âb-ı Hayvân içinde müdgamdur

müebbed:
1. **müebbed:**
Mısra: **7**
Ebedi.
7. ʿÂlem-i ʿaşkuñ müebbed şâhıyuz Mecnûn gibi
8. Tahtdan tâbûta nakl etmek degüldür şânımuz

müʾezzin:
1. **müʾezzin:**
Mısra: **5**
Ezan okuyan
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

müflis:
1. **müflis:**
Mısra: **8**
İflâs eden, parasız pulsuz kalmış, sermayesini kaybetmiş.
7. Gelse ger bî-direm-i eşk diyâr-ı ʿaşka
8. Bunca emvâl ile müflis diyeler kârûna

müflis-i hâk:
1. **müflis-i hâke:**
Mısra: **8**
Çorak toprak.
7. Oldu her şâh-ı şükûfe yine ʿâlî-himmet
8. Müflis-i hâke nisâr eyledi dînâr ü direm

mugbeçe:
1. **mugbeçe:**
Mısra: **4**
Meyhane çırağı.||Saki.

3. Zâhidâ ister iseñ cennet ü havrâ bulasın
4. Gel beru kûy-ı harâbâtda bir mugbeçe sev

2. **mugbeçeyi:**-*yi*
Mısra: **1**
Meyhane çırağı.||Saki.
1. Bir mugbeçeyi gördüm dilberligi çagında
2. Tâc-ı zeri başında halhâlı ayagında

3. **mugbeçenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **9**
Meyhane çırağı.||Saki.
9. Ol mugbeçenüñ mihri göñlünde Hayâlînüñ
10. Gûyâ şeh-i encümdür eflâküñ otagında

4. **mugbeçe:**
Mısra: **1**
Meyhane çırağı.||Saki.
1. Bugün bir mugbeçe mahbûbuñ oldum zâr ü şeydâsı
2. Baş egmez âfitâb-ı hâvere zerrîn çelipâsı

mugber etmek:
1. **mugber etmeye:**
Mısra: **48**
Küstürmek, darıltmak.
47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

mugber olmak:
1. **mugber ol:**
Mısra: **1**
Tozlanmak, kir tutmak.
1. Mâsivâ jenginden ey dil saña kim der mugber ol
2. Âferîniş resmine Âyîne-i İskender ol

2. **mugber olur:**
Mısra: **7**
Tozlanmak, kir tutmak.
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

muhâl:
1. **muhâle:**-*e*
Mısra: **12**
Ar. Olmaz şey, imkânsız.
11. Hayâlîye lebüñ ey dost kılsa vaʿde-i lutf
12. Saçuñ karaltı asar götürür muhâle kaşuñ

muhâlefet etmek:
1. **muhâlefet etmezse:**
Mısra: **10**
Karşı davranışta bulunmak, karşı çıkmak.
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

muhâlefet eylemek:
1. **muhâlefet eyler:**
Mısra: **5**
Karşı durmak.
5. ʿUşşâka gördüm eyler ol âfet muhâlefet
6. Uymaz senüñ usûlüñe işbu ʿamel dedüm

Muhammed âlinüñ mâhiyyeti:
1. **muhammed âlinüñ mâhiyyetin:**
Mısra: **2**
Hz. Muhammed'in yakınlarının aslı.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

Muharrem:
1. **muharrem:**
Mısra: **1**
Hz Hüseyin ve arkadaşlarının şehit edildiği ay.
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

muhâsebe:
1. **muhâsebeler:**-*ler*
Mısra: **4**
Hesaplaşmak.
3. Bir ulu kapudan etdük cihânı hîçe kabûl
4. ʿAceb muhâsebeler verdük iltizâmumuza

müheyyâ kılmak:
1. **müheyyâ kılsalar:**
Mısra: **5**
Hazırlanmak.
5. İki devlet müheyyâ kılsalar şânuñ görüp ey dil
6. Gedâ-yı kûy-ı cânân ol şeh-i ʿâli-mekân olma

muhibb:
1. **muhibbi:**-*i*
Mısra: **29**
dost
29. Husrev-i Rûmun muhibbi olan ey hâme sen
30. Gûy-ı nazmı âsumâna ergüren çevgân mısın

Muhibbî:
1. **muhibbî:**
Mısra: **24**
Kanûnî Sultan Süleyman.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

muhibb-i derd-mendân olmak:
1. **muhibb-i derd-mendân ol:**
Mısra: **2**
Dert çekenlerin sevgilisi olmak.
1. Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
2. Saʿâdet bulmak isterseñ muhibb-i derd-mendân ol

muhît:
1. **muhît:**
Mısra: **8**
Büyük deniz, okyanus.
7. Ayakda seyr-i habâb eylemek elümde iken
8. Muhît içinde dür-i şâhvârı neyleyeyin

2. **muhît:**
Mısra: **8**
Büyük deniz, okyanus.
7. Dendânı ʿaksi yâruñ çeşmümde oldu lâmiʿ
8. Gûyâ muhît içinde yañar güher çerâgı

muhît-i ʿaşk:
1. **muhît-i ʿaşkda:**
Mısra: **7**
Aşk muhiti.
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

muhît-i aʿzam:

1. **muhît-i aʿzam:**
Mısra: **7**
İlahi varlık okyanusu.
7. Edüp Muhît-i aʿzam emvâcın âşikâra
8. Tenler sefînesini urur kenâra karşu

muhkem üstüvâr etmek:
1. **muhkem üstüvâr etdüm:**
Mısra: **4**
Sıkı sıkıya bağlamak, sağlamlaştırmak.
3. Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
4. Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm

muhkem yasag:
1. **muhkem yasagum:**
Mısra: **10**
Kesin, kati yasak.
9. Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî
10. Göñül mülküne ayak basmasun muhkem yasagum var

mühr-i ʿanberîn:
1. **mühr-i ʿanberînüñi:**
Mısra: **10**
Misk kokulu mühür.||Dudak.
9. Hattuña kara baht demişdür Hayâlînüñ
10. Bu mühr-i ʿanberînüñi ol laʿl-i nâba bas

mühr-i kabûl:
1. **mühr-i kabûl:**
Mısra: **7**
Kabul mührü.
7. Yog iken dest kefimüzde durur mühr-i kabûl
8. Devleti zîr-i kadem kılmış iken bî-pâyuz

mühr-i Süleymân:
1. **mühr-i süleymân:**
Mısra: **28**
Hz. Süleyman'ın yüzüğüne verilen addır. Bu yüzüğün üstünde İsm-i Âzâm yazılı imiş. Hz. Süleyman bununla tüm varlıklara hükmedermiş.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

2. **mühr-i süleymânı:**
Mısra: **6**
Hz. Süleyman'ın mührü||Sevgilinin dudakları.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

muhtâc:
1. **muhtâclara:**-*lar, -a*
Mısra: **19**
1. İhtiyacı olan. 2. Fakir.
19. Açdı himmet dolusun bir nice muhtâclara
20. Dergeh-i Şehden edüp meclis-i şâhâne kerem

muhtâc olmak:
1. **muhtâc olur:**
Mısra: **10**
ihtiyaç duymak.
9. Bir gedâ olsa Hayâlî bende-i sultân-ı ʿaşk
10. Haşmetinde pâdişâh-ı vakt olur muhtâc aña

muhtâc-ı şarâb olmak:
1. **muhtâc-ı şarâb oldum:**
Mısra: **10**
İçkiye ihtiyacı olmak, sarhoş olmak istemek.
9. Hayâlî nâle vü eşküm baña tâ kim gınâ verdi
10. Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum

muhtelif:
1. **muhtelif:**
Mısra: **2**
Çeşitli, ayrı.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

muhtesib:
1. **muhtesible:**-*le*
Mısra: **10**
İslâm hukûkunda bir kasaba veya şehir halkının şer'î emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticârî dâvâlara ve bâzı amme dâvâlarına bakan belediye zâbıta memuru.
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

muʿîn olmak:
1. **muʿîn oldu:**
Mısra: **28**
destek olmak, yardım etmek
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

müjde-i feth:
1. **müjde-i fethi:**
Mısra: **1**
Fetih müjdesi.
1. Müjde-i fethi işidüp zeyn-i bazâr etdiler
2. ʿÂlemi fasl-ı şitâda tâze gülzâr etdiler

müje:
1. **müje:**
Mısra: **5**
Kirpik
5. Müje hançerle İbrâhîme dönmüş
6. Göz İsmâʿil-veş teslîme beñzer

2. **müjeñ:**-*ñ*
Mısra: **6**
Far. Kirpik.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

3. **müjeñ:**-*ñ*
Mısra: **9**
Sevgilinin kirpiği.
9. Kanını topraga karmaga Hayâlînüñ müjeñ
10. gamze-i hûnîn ile baş koşdu hem-râz oldular

4. **müjem:**-*m*
Mısra: **5**
Kirpik.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

5. **müjem:**-*m*
Mısra: **3**
Kirpik

3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

6. **müje:**
Mısra: **2**
Kirpik
1. Çeşmümde ceyş-i hâb nice eylesün karâr
2. Yaşumla oldu her müje bir tîg-i âbdâr

7. **müjeñ:**-*ñ*
Mısra: **1**
Sevgilinin kirpiği.
1. Dem geçer mi kim müjeñ cellâd olup kan istemez
2. Lahza mı var kâkülüñ hâlüm perîşân istemez

8. **müjem:**-*m*
Mısra: **7**
Far. Kirpik.
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

müje çekmek:
1. **müje çeker:**
Mısra: **1**
Müje çekmek.||Kılıç çekmek.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

müje hançerleri:
1. **müjeñ hançerleri:**
Mısra: **3**
Sevgilinin kirpiğinin hançerleri.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

müjgân:
1. **müjgân:**
Mısra: **2**
Kirpik
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

2. **müjgânlarıyla:**-*larıyla*
Mısra: **1**
Kirpik.
1. Dil delen müjgânlarıyla gamze-i gammâzıdur
2. Aña çok işler geçer cânâna bu en azıdur

3. **müjgânlarından:**-*larından*
Mısra: **6**
Kirpik.
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

4. **müjgânlaruñdan:**-*lar, -uñ, -dan*
Mısra: **4**
Kirpik
3. ʿÂrızuñdur Çîn gülistânı yüzüñ miskîn gazâl
4. Ya kaşuñ atmış aña müjgânlaruñdan tîrler

5. **müjgânlarum:**-*larum*
Mısra: **6**
Kirpik
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

6. **müjgânuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Kirpik
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

7. **müjgânlaruma:**-*laruma*
Mısra: **8**
kirpik; kirpikler.
7. Bir dem içinde deldi biñ elmâs-ı eşkümi
8. Müjgânlaruma kim der ola cevherî degül

8. **müjgânum:**-*um*
Mısra: **4**
Kirpik.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

müjgân ü kaş:
1. **müjgân ü kaşı:**
Mısra: **8**
Kirpik ve kaş.
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

müjgân-ı çeşm:
1. **müjgân-ı çeşmüñ:**
Mısra: **5**
Mızrak şeklini andıran kirpikler.
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

müjgân-ı hûn-pâlâ:
1. **müjgân-ı hûn-pâlâ:**
Mısra: **6**
Kanı saflaştıran kirpikler.
5. Sînem üzre zahmuñ etrâfındadur nâveklerüñ
6. ʿAyn-ı hasretdür baña müjgân-ı hûn-pâlâ gerek

müjgân-ı Mecnûn:
1. **müjgân-ı mecnûnu:**
Mısra: **9**
Mecnun'un kirpikleri.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şanedür derler

2. **müjgân-ı mecnûnu:**
Mısra: **9**
Mecnun'un kirpikleri.
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şânedür derler

mukâbele eylemek:
1. **mukâbele eyler:**
Mısra: **6**
Karşılık, karşılamak.
5. Mihrüñ yolunda eyleyeli dehr bizi hâk
6. Hurşîd ile mukâbele eyler gubârımuz

mukâbil olmak:
1. **mukâbil olmasun:**
Mısra: **18**
Bir şeye karşılık olarak yapılmak, bir şeyin karşılığı olmak
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

mükahhal çeşm:
1. **mükahhal çeşminüñ:**
Mısra: **6**
Sürme çekilmiş göz.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

mukallid olmak:
1. **mukallid oldu:**
Mısra: **7**
Benzemeye çalışmak.
7. Mukallid oldu hep ʿâlem cihân birbirine düşdü
8. Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

mukârin eylemek:
1. **mukârin eylemen:**
Mısra: **10**
Yakın olmak.
9. Hayâlî sîne-i pür-dâg ile maglûb-ı ʿakl olmaz
10. Peleng-i bîşe-i ʿaşka mukârin eylemen mûşu

mukârin olmak:
1. **mukârin olmadum:**
Mısra: **10**
yakın olmak, yanında olmak
9. Çıksa Hayâlî yeridür âhum feleklere
10. Bir gün mukârin olmadum ol mâh-talʿate

2. **mukârin olsa:**
Mısra: **5**
Yaklaşmak.
5. Ebrûña gözüm yaşı nola olsa mukârin
6. Çün müşterî kavse ere ey meh şeref eyler

mukarrer:
1. **mukarrerdür:***-dür*
Mısra: **77**
Kesin, şüphesiz, sağlam, karara bağlanmış
77. Bezm-i ʿâlemde fenâ câmın mukarrerdür içer
78. Ger gedâ-yi sifle-perver ger emîr-i kâmiyâb

2. **mukarrerdür:***-dür*
Mısra: **9**
Kararlaştırılmıs, kesin, şüphesiz.
9. Hayâlî mey-fürûşuñ ayagın öpmek mukarrerdür
10. Yüzün gördükde bayram ertesi câm-ı musaffânuñ

mukayyed:
1. **mukayyeddür:***-dür*
Mısra: **1**
(Ar.) Bağlı, kayıtlı.
1. Geç gelür bâga mukayyeddür libâs-ı nâza gül
2. ʿAndelîbe çekdürür hicrân-ı bî-endâze gül

mükellef tâc:
1. **mükellef tâc:**
Mısra: **4**
Külfetli bir biçimde, iyice süslenmiş taç.
3. Kemdir ednâ bir habâbından mahabbet câmınuñ
4. Şol mükellef tâc kim ʿizzetle Efrîdûn geyer

mû-keşân:
1. **mû-keşân:**
Mısra: **24**
Saç çeken.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

mukîm:
1. **mukîm:**
Mısra: **13**
İkâmet eden, sâkin.
13. Dergehinde mukîm leyl ü nehâr
14. Mihr ü meh hıdmetüñ eder çâlâk

mukîm olmak:
1. **mukîm olalı:**
Mısra: **3**
ikamet etmek
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

mukîm-i harâbât-ı kûy- ı ʿaşk:
1. **mukîm-i harâbât-ı kûy- ı ʿaşkam:**
Mısra: **7**
Aşk köyünün meyhanesinin sakini.||Her daim aşk meyhanesinde bulunan.
7. Ben ol mukîm-i harâbât-ı kûy ı ʿaşkam kim
8. Melek nevâle alur bir sınık sifâlümden

mukîm-i kûy-ı dildâr:
1. **mukîm-i kûy-ı dildâr:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eşiğinde oturan.
1. Ey felek bir gün mukîm-i kûy-ı dildâr et beni
2. Soñra dön ʿözr eyleyüp agyâra inkâr et beni

mukri:
1. **mukridür:***-dür*
Mısra: **18**
Kur'an-ı Kerimi kaidelerine uygun okuyan. Kur'an-ı Kerimi kaidelerine uygun okuyan. Müezzin.
17. Gül câmiʿi olup durur ey gonca-leb çemen
18. Mukridür anda bülbül-i şeydâ menâr serv

mül sohbeti:
1. **mül sohbetin:**
Mısra: **1**
Şarap sohbeti.||Şarap içme.
1. Kılmaz isem lâle-ruh bir yâr ile mül sohbetin
2. Dûd-ı âhumla temâşâ eyle sünbül sohbetin

2. **mül sohbetin:**
Mısra: **4**
Şarap sohbeti.||Şarap içme.
3. Berf içinde lâleler derler zebân-ı hâl ile
4. Eksük etme bir semen-ruhsâr ile mül sohbetin

mülhem:
1. **mülhemdür:***-dür*
Mısra: **10**
İlhâm edilmiş.
9. Ey Hayâlî bu nazm-ı gevher-bâr
10. Hâtif-i gaybdan mı mülhemdür

mülk:
1. **mülküdür:***-üdür*
Mısra: **7**
Memleket, ülke.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

mülk temlîk etmek:
1. **mülk temlîk edüp:**
Mısra: **23**
Mal mülk sahibi yapmak.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

mülk-i belânuñ şâhı:
1. **mülk-i belânuñ şâhını:**
Mısra: **10**
Keder mülkünün sultanı.
9. Hâbda gördüm Hayâlî düşdü Mecnûn pâyuma
10. Bende kıldum kendüme mülk-i belânuñ şâhını

mülk-i çemen:
1. **mülk-i çemende:**
Mısra: **5**
Çimen mülkü, yeşillik yer.
5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

2. **mülk-i çemenüñ:**
Mısra: **17**
Çimen mülkü, yeşillik yer.
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

mülk-i Efrenc:
1. **mülk-i efrenc:**
Mısra: **4**
Frenk mülkü.
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

mülk-i gınâ:
1. **mülk-i gınâya:**
Mısra: **1**
Zenginlik mülkü.
1. Tecrîd ile gedâ kim mülk-i gınâya şehdür
2. Başında devleti var sultân-ı bî-sipehdür

mülk-i gınâ begleri:
1. **mülk-i gınâ beglerine:**
Mısra: **7**
Tok gözlülük mülkünün beyleri.
7. Boynu baglu kul olan mülk-i gınâ beglerine
8. Gam-ı tenden elem-i zâddan âzâd ancak

mülk-i hâver:
1. **mülk-i hâverden:**
Mısra: **48**
Doğu ülkesi, Doğu illeri.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

mülk-i istignâ:
1. **mülk-i istignâya:**
Mısra: **6**
istiğna (tok gözlülük, kanaatkârlık) mülkü/evi
5. Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
6. Ehl-i fakruñ mülk-i istignâya mâlik şâhiyem

2. **mülk-i istignâyı:**
Mısra: **9**
istiğna (tok gözlülük, kanaatkârlık) mülkü/evi
9. Mülk-i istignâyı şâh olmaz benüm Hanum çeken
10. Çîn-i ebrûsun görüp Hâkân-ı Çînüñ minnetin

mülk-i Karâmâñ:
1. **mülk-i karâmâña:**
Mısra: **6**
Karaman diyarı.
5. Akşehre alnuñı yüzüñi Aydın eline
6. Miskîn saçuñı mülk-i Karâmâña vermezem

mülk-i melâhat hisârı:
1. **mülk-i melâhat hisârıdur:**
Mısra: **4**
Güzellik ülkesinin kalesi.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

mülk-i nazm:
1. **mülk-i nazm:**
Mısra: **42**
Nazma malik olmak. Nazmı üst derecede yazabilme.
41. Husrevâ himmet-i hâkânî zahîr olsa baña
42. Mülk-i nazm içre olam Hazret-i Selmân-şekil

2. **mülk-i nazmuñ:**
Mısra: **77**
Nazma malik olmak. Nazmı üst derecede yazabilme.
77. Mülk-i nazmuñ kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
78. Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn

mülk-i ten:
1. **mülk-i tenden:**
Mısra: **15**
Beden mülkü.
15. Mülk-i tenden yürü akıt iki kan ırmagın
16. ʿAsker-i nefs-i havâ ile su deñ eyle kıtâl

mülk-i vücûd:
1. **mülk-i vücûdu:**
Mısra: **5**
Beden mülkü, beden.
5. Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
6. Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

mum:
1. **mumuz:**-*uz*
Mısra: **7**
Mum.
7. Cemâli şemʿine pervânemüz yandurmaâa mumuz
8. Gelürse meclise ol dilber-i zerrîn-külâh ahşam

mûm etmek:
1. **mûm etdi:**
Mısra: **6**
Eritmek, yumuşatmak.
5. Dil-i sengîn-i yârı eyledüm nerm
6. Egerçi âheni mûm etdi Dâvûd

mûm olmak:
1. **mûm olupdur:**
Mısra: **7**
Mum olmak.||Erimek.
7. Mûm olupdur ey lebi şîrîn baña Ferhâd-veş
8. Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

mü᾽min:
1. **mü᾽minlere:**-*ler, -e*
Mısra: **50**
mümin, inanan
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege mü᾽minlere husrân-şekil

2. **mü᾽minlere:**-*ler, -e*
Mısra: **25**
mümin, inanan
25. Nûr-ı ʿizzetden midür cismüñ yahud mü᾽minlere
26. İstirâhat etmek içün sâye-i Yezdân mısın

mü᾽min ü küffâr:
1. **mü᾽min ü küffâr:**
Mısra: **4**
İnançlı ve inançsız.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Mü᾽min ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

mû-miyân:
1. **mû-miyânuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Far. 1. İnce belli. 2. Kıl gibi ince bel.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

mümkinât:
1. **mümkinâta:**-*a*
Mısra: **5**
Mümkün olan, olabilir veya kabul edilebilir şeyler.
5. Bu mümkinâta şahnelik etdüñ yeter yeter
6. Kim der saña kim ikide birde harâbe bas

2. **mümkinât:**
Mısra: **7**
Mümkün olan, olabilir veya kabul edilebilir şeyler.
7. Perr-i mekesce gelmez idi saña mümkinât
8. Alsañ seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan

mümtâz:
1. **mümtâzıdur:**-*ıdur*
Mısra: **10**
Seçilmiş, seçkin, imtiyazlı.
9. Sen nice paşalaruñ içre ser-âmedseñ begüm
10. Ehl-i nazmuñ bu Hayâlî öyle bir mümtâzıdur

mümtâz olmak:
1. **mümtâz oldular:**
Mısra: **6**
Ayrı tutulmak, üstün tutulmak.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

münâcât ehli:
1. **münâcât ehlinüñ:**
Mısra: **11**
Allah'a yalvarıp yakaran kimseler
11. Geh münâcât ehlinüñ saff-ı niʿâlidir yerüm
12. Geh harâbât erlerinüñ çâker-i dergâhiyem

münʿadim olmak:
1. **münʿadim oldu:**
Mısra: **25**
Yok olmak.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

münâfık:
1. **münâfıklar:**
Mısra: **6**
Münafıklar.||Rakipler.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

münʿakis:
1. **münʿakisdür:**-*dür*
Mısra: **9**
Yansıyan, yansımış.
9. Münʿakisdür sûret-i ahvâl-i ʿâlem câmuña
10. Husrev-i İskender-i devrâna beñzetdüm seni

2. **münʿakis:**
Mısra: **4**
Yansıyan, yansımış.
3. Dedi kim iki hilâl oldu şafakdan âşikâr
4. Sâgar içer münʿakis gördükde dilber kaşını

münâsib:
1. **münâsib:**
Mısra: **39**
Yaraşır, uygun.
39. Münâsib bendene olmakdur ol cây
40. Vatan hubbu hemân îmâna beñzer

müneccim:
1. **müneccim:**
Mısra: **4**
Yıldızların seyir ve hareketinden ahkâm çıkaran.
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

münevver:
1. **münevverdür:**-*dür*
Mısra: **6**
Nurlu, parlak.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

münhanî olmak:
1. **münhanî ol:**
Mısra: **7**
Eğilmek, kambur olmak.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

2. **münhanî oldu:**-*du*
Mısra: **9**
Eğilmek, kambur olmak.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

münhasif olmak:
1. **münhasif olsun:**
Mısra: **4**
tutulmak (ay) || ışığı sönmek
3. Öykünürse tende dâg-ı derdime hurşîd u mâh
4. Birine ersin kesâfet biri olsun münhasif

münhezim olmak:

1. **münhezim oldu:**
Mısra: **3**
Hezimete uğramak, yenilmek.
3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

mûnis olmak:
1. **mûnis oldu:**
Mısra: **13**
Uysal olmak.
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

munkalib:
1. **munkalib:**
Mısra: **10**
Dönmüş, değişmiş.
9. Hırmen-i ʿaşk içre kendüm dane ʿadd etmem velî
10. Cism-i zerdümle havaya munkalib bir kâhiyem

munkalib etmek:
1. **munkalib etdük:**
Mısra: **7**
Değiştirmek, dönüştürmek.
7. Biz hod havâya munkalib etdük vücûdumuz
8. Sâye dahi ne günlere bekler ki yanumız

münkeşif olmak:
1. **münkeşif olursañ:**
Mısra: **10**
Açılmak, meydana çıkarılmak.
9. Saña keşf olsa Hayâlî cümle meknûnât-ı gayb
10. Bir keşefden dahi ednâsın olursañ münkeşif

münşî olmak:
1. **münşî oldu:**
Mısra: **29**
İnşa eden, iyi nesir yazan.
29. Nâme-i ʿizzetine oldu ʿutârid münşî
30. Kadri bâbında zuhal hindî-i derbân-şekil

muntazır:
1. **muntazıruz:***-uz*
Mısra: **13**
Bekleyen, gözleyen
13. Lutf-ı Hakka Hayâlî muntazıruz
14. Gerçi biñ biñ günâha mensûbuz

2. **muntazır:**
Mısra: **7**
Bekleyen, gözleyen
7. Cân riştesiyle muntazır ey Yûsuf-ı cemâl
8. Bâzâr-ı ʿaşk içindeharîdârıñam senüñ

muntazır olmak:
1. **muntazır olmak:**
Mısra: **4**
beklemek, gözlemek.
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

müntehâ:
1. **müntehâ:**
Mısra: **7**
Son, en son derece
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

mûr:
1. **mûr:**
Mısra: **43**
Karınca
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

2. **mûr:**
Mısra: **2**
Far. Karınca, neml. mûrçe
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

3. **mûrlar:***-lar*
Mısra: **6**
Karınca.||Sevgilinin yüzündeki benler.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

4. **mûr:**
Mısra: **3**
Karınca
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

5. **mûr:**
Mısra: **4**
Karınca
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

6. **mûr:**
Mısra: **2**
Karınca. (Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri bağlamında).
1. Baş koşdu zülf hatt-ı ruh-ı dil-rübâ ile
2. Kim gördü mûr hem-ser ola ejdehâ ile

7. **mûrlardur:***-lardur*
Mısra: **8**
Karınca. (Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri bağlamında).
7. Lâʿlüñ üzre hatt-ı miskînüñ midür dedüm dedi
8. Mûrlardur geldiler Mihr-i Süleymân öpmege

8. **mûr:**
Mısra: **5**
Karınca
5. Ne meydür ol kim içse cürʿasın mûr
6. Göze göstermeye bebr ü pelengi

mûr deñlü:
1. **mûr deñlü:**
Mısra: **12**
Karınca kadar.||Çok az.
11. Hırmen-i hüsnüñde ey meh dâne-i hâlüñ görüp
12. Meyl edersem nola yok mu mûr deñlü gayretüm

mûr ü mekes:
1. **mûr ü mekes:**
Mısra: **6**
Karınca ve sinek.||Akıllı veya ahmak bütün insanlar.
5. Elüñ çekdüñse ʿâlem lezzetinden zevke sen erdüñ
6. Nice mûr ü mekes ayagın almış bir ʿaseldür bu

murâd:
1. **murâdum:**-*um*
Mısra: **1**
Maksat, meram, niyet.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

2. **murâduñ:**-*uñ*
Mısra: **42**
Maksat, meram, niyet.
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

murâd bâdesi:
1. **murâd bâdesini:**
Mısra: **7**
Arzu içkisi.
7. Murâd bâdesini umma câm-ı gerdûndan
8. Göründü çünki tehî sâgar-ı nigûnu anuñ

murâd edinmek:
1. **murâd edinse:**
Mısra: **14**
İstemek, arzu etmek.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

murâd gülleri:
1. **murâd güllerine:**
Mısra: **4**
İstek, arzu gülleri.
3. Gözüñden aksa ciger kanı gam yemez ʿâşık
4. Murâd güllerine reng-i rû verür dem olur

murâd menzili:
1. **murâd menziline:**
Mısra: **3**
Ulaşılmak istenen mesafe.
3. Atduk murâd menziline âh okların
4. Taşlar dikildi oldu nişâne mezârımuz

murâdı tîri:
1. **murâdı tîrini:**
Mısra: **11**
Maksat oku.||Sevgiliye kavuşma oku.
11. Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
12. İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün

murâd mîvesi:
1. **murâdum mîvesi:**
Mısra: **6**
Niyet meyvesi.||Niyetin sonucunda elde edilen mahsül.
5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

mürâyî-i dîn:
1. **mürâyî-i dîn:**
Mısra: **10**
Din münafığı, iki yüzlü.
9. Hayâlî vâʿize bak baña vâʿiz uydu velî
10. Şu bir mürâyî-i dîn yâdigârı neyleyeyin

mûrçe:
1. **mûrçe:**
Mısra: **5**
Karınca.
5. Mûrçe bir katre su içre vücûdun gark eder
6. Teşne-diller var ki bir demde yedi deryâ çeker

murdâr:
1. **murdârını:**-*ını*
Mısra: **6**
Pis, kirli, temiz olmayan.
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

mürde:
1. **mürdedür:**-*dür*
Mısra: **4**
Ölü, ölmüş
3. Pehlû-yı nâ-tüvânum ile dest-i gamda cân
4. Bir mürdedür yatur sarılu bûriyâ ile

2. **mürdeler:**-*ler*
Mısra: **3**
Ölü, ölmüş
3. Mürdeler ihyâ ederken lâʿl-i rûh-efzâ-yi yâr
4. Gamze-i hûn-rîz ile ʿâşıkların kırmag işi

mürde ihyâ kılmak:
1. **mürde ihyâ kıldugı:**
Mısra: **16**
Ölüleri diriltmek. (Hz İsa bağlamında).
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿĪsâ dedüm

mürde-dil:
1. **mürde-dillere:**-*lere*
Mısra: **9**
Gönlü ölü olan, hissiz, duygusuz (kimse).
9. Maglûb-ı hâb-ı gaflet olan mürde-dillere
10. Tâ subh olunca eyledi gün gece hande şemʿ

mürde-i ʿaşk:
1. **mürde-i ʿaşkı:**
Mısra: **2**
Aşk uğruna ölmüş olan.
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

mürdeye hayât vermek:
1. **mürdeye hayât verür:**
Mısra: **9**
Ölüyü diriltmek.
9. Nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî mürdeye verür hayât
10. Geceler ihyâ eden ʿârif deminden cân akar

mürebbî-i hâşâk:
1. **mürebbî-i hâşâk:**
Mısra: **10**
Süprüntüyü besleme. (Suyun gülü yetiştirip rengini vermesi bağlamında).
9. Bir güle reng ü rûy vermek içün
10. Âb olur mürebbî-i hâşâk

murg:
1. **murg:**
Mısra: **2**
kuş; aşık

1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

2. **murgdur:**-*dur*
Mısra: **7**
Kuş.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

3. **murgdur:**-*dur*
Mısra: **19**
Kuş.
19. Bir murgdur ki kondugu dem fark-ı düşmene
20. Kaniyle yaşını edinür âb u dâne tîg

4. **murgu:**-*u*
Mısra: **3**
Kuş.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

5. **murguz:**-*uz*
Mısra: **5**
Kuş.
5. Biz ne ʿâlemde uçar murguz göreydin zâhidâ
6. Gülşen-i ʿâlemde olmasa taʿalluk dâmımuz

6. **murg:**
Mısra: **5**
Kuş.
5. Nola başında bir murg âşiyân etdiyse Mecnûnuñ
6. Kalur mı tende her dâgum benüm şahin yuvasından

7. **murg:**
Mısra: **3**
Kuş.
3. O Mecnûnem ki sûzumdan felekde murg olur biryân
4. Başum üzre semender murgu gelsün âşiyân etsün

8. **murg:**
Mısra: **4**
Kuş. (Aşk bağlamında).
3. Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
4. Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi

murg âşiyânı:
1. **murg âşiyânın:**
Mısra: **3**
Kuş yuvası.
3. Serve yol mudur alup murg âşiyânın başına
4. Kendüyi râh-ı vefâda Kays ile akrân ede

2. **murg âşiyânından:**
Mısra: **4**
Kuş yuvası.
3. ʿÂkil iseñ vahş ü tayruñ şâhı ol Mecnûn gibi
4. Başuña murg âşiyânından külâh-ı devlet al

3. **murg âşiyânını:**
Mısra: **7**
Kuş yuvası.
7. Mecnûn alalı başına murg âşiyânını
8. Dîvânelik vilâyetinüñ tâcdârıdur

murg konmamak:
1. **murg konmaz:**
Mısra: **7**
Kuşun konmaması, yuva yapmaması.
7. Meyl etme yüzde zülfüñe kim konmaz aña murg
8. Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

murg u mâhî:
1. **murg u mâhî:**
Mısra: **4**
Kuş ve balık. (Zeminde ve suda yaşayanlar bağlamında).
3. Yaşum bahrine bâʿis hançerüñdür
4. Bilür bu mâcerâyi murg u mâhî

murgân-ı kudsî-âşiyân:
1. **murgân-ı kudsî-âşiyândur:**
Mısra: **7**
Yüksek yerdeki yuvanın kuşları.||Arzular.
7. Saydımuz murgân-ı kudsî-âşiyândur olalı
8. ʿAnkebûtî dâm ile nûr-ı basar sayyâdımuz

murgân-ı kudsî:
1. **murgân-ı kudsîler:**
Mısra: **9**
Kutsal kuşlar.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

murgân-ı üliʾl-ecniha:
1. **murgân-ı üliʾl-ecnihalar:**
Mısra: **4**
Kanat sahibi kuşlar.||Şairliğe yeteneği olanlar.
3. Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem içün
4. Kondu murgân-ı üliʾl-ecnihalar hırmenüme

2. **murgân-ı üliʾl-ecnihâlar:**
Mısra: **8**
Kanat sahibi kuşlar.||Dervişler.
7. Bizüz ol hırmen-i tevhîd kıdem bâgından
8. Kondı murgân-ı üliʾl-ecnihâlar dânemüze

murgân-ı zer-peykerleri:
1. **murgân-ı zer-peykerleri:**
Mısra: **5**
Altın yüzlü kuş.||Solgun yüzlü aşık.
5. Bahr-i sîmâbîdeki murgân-ı zer-peykerleri
6. Şâhbâz-ı himmetüm salup şikâr etmek nice

murg-ı âbî:
1. **murg-ı âbî:**
Mısra: **6**
Su kuşu.
5. Lemʿa -i âhumla yaşum içre ârâm etdiler
6. Murg-ı âbî bahrı terk etdi semender âteşi

2. **murg-ı âbîdür:**
Mısra: **7**
Su kuşu.
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

3. **murg-ı âbîler:**
Mısra: **2**
Su kuşu.
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

4. **murg-ı âbîler:**
Mısra: **2**
Su kuşu.
1. Mest-i ʿaşk olanlara ʿarz eyleme peymâneyi
2. Bahr içinde murg-ı âbîler ne bilsün dâneyi

murg-ı cân:
1. **murg-ı câna:**
Mısra: **18**
Can kuşu.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur
2. **murg-ı cânı:**
Mısra: **2**
Gönül kuşu.
1. Görüp cân verdüm ol nâ-mihribânı
2. Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

3. **murg-ı cânum:**
Mısra: **1**
Can kuşu.
1. Halk-ı ʿâlem ʿandelîbi murg-ı cânum sandılar
2. Etdügi nâlişleri ah ü fegânum sandılar

murg-ı dil:
1. **murg-ı dil:**
Mısra: **9**
Gönül kuşu
9. Beñidür murg-ı dil şehbâz ı ʿaşkuñ
10. Ten-i pür-dagum oldu dâm-ı sayyâd

2. **murg-ı dil:**
Mısra: **3**
Gönül kuşu
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

3. **murg-ı dil:**
Mısra: **5**
Gönül kuşu
5. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi zülfüñ ile ey perî
6. Bâl ü per açup Behişt-i kûyuña uçmag işi

4. **murg-ı dil:**
Mısra: **7**
Gönül kuşu
7. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi ʿaşk ser-gerdânıdur
8. Bülbülüñ gülzârı var bûmuñ olur vîrânesi

5. **murg-ı dil:**
Mısra: **21**
Gönül kuşu
21. Ey Hayâlî murg-ı dil bir evce pervâz etdi kim
22. Çarhda gördü nücûmu dâne-i erzen gibi

6. **murg-ı dili:**
Mısra: **5**
Gönül kuşu
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

murg-ı ecel:
1. **murg-ı ecel:**
Mısra: **8**
Ecel kuşu.
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

murg-ı ervâh:
1. **murg-ı ervâha:**
Mısra: **4**
Can kuşu.
3. Dâne-i encüm eder halka-i mâh etrâfın
4. Murg-ı ervâha felek göz göre sayyâd ancak

murg-ı havâ:
1. **murg-ı havâya:**
Mısra: **3**
Nefis kuşu.||Nefis.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

murg-ı havâyî:
1. **murg-ı havâyî:**
Mısra: **37**
Nefsine düşkün kuş.||Nefsine düşkün kişi.
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

murg-ı hoş-elhân:
1. **murg-ı hoş-elhân:**
Mısra: **38**
hoş ötüşlü kuş (bülbül)
37. Serv-i bâg-ı saltanat kılmış seni ol kim beni
38. Midhatüñ gülzârına murg-ı hoş-elhân eyledi

2. **murg-ı hoş-elhânı:**
Mısra: **44**
Hoş nağmeler çıkaran bülbül.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

3. **murg-ı hoş-elhânı:**
Mısra: **4**
Güzel nağmeli kuş.||Aşık.
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

murg-ı hümâyûn-âşiyân:
1. **murg-ı hümâyûn-âşiyânem:**
Mısra: **5**
Hükümdara ait yuvanın kuşu.||Derviş.
5. Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
6. Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum

murg-ı lâhût:
1. **murg-ı lâhûtsın:**
Mısra: **4**
İlahi aleme ait bir kuş.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

murg-ı râz-dâr:
1. **murg-ı râz-dârı:**
Mısra: **6**
Sır sahibi kuş, sır kuşu.||Hüdhüd.
5. Kıl hem-dem-i Süleyman cân Hüdhüdünü saʿy et
6. Bu murg-ı râz-dârı gör sâhib-i külehdür

murg-ı rûh:
1. **murg-ı rûhun:**
Mısra: **32**
Ruh/can kuşu.

31. Tîri ol şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur kim ol
32. Murg-ı rûhun düşmanuñ pervâz edüp kıldı şikâr

murg-ı sebük-bâl:
1. **murg-ı sebük-bâl:**
Mısra: **4**
Hafif kanatlı kuş. (Ruh bağlamında).
3. Kûyuña varmaga cân kayd-ı bedenden geçdi
4. Uçmaga kendüzünü murg-ı sebük-bâl etdi

murg-ı ser-i Mecnûn:
1. **murg-ı ser-i mecnûn:**
Mısra: **5**
Mecnun'un başındaki kuş yuvası.
5. Sakla derd içre dili murg-ı ser-i Mecnûn gibi
6. Başlar üzre yer ider ol aşiyanuñ yügrügü

murg-ı zeyrek:
1. **murg-ı zeyrek:**
Mısra: **6**
Anlayışlı, zeki kuş.
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

2. **murg-ı zeyreküz:**
Mısra: **12**
Anlayışlı, zeki kuş.
11. Kılsun Hayâlî kayd-i bedenden dili halâs
12. Bir murg-ı zeyreküz nola kırsak duzagımuz

mûr-ı dâne-çîn:
1. **mûr-ı dâne-çînüñ:**
Mısra: **8**
Tane toplayan karınca.
7. Beñlerüñ fikriyle dil verse nola Cibrîle zâd
8. Kim Süleymân çekdi mûr-ı dâne-çînüñ minnetin

mûr-ı hakîr:
1. **mûr-ı hakîrem:**
Mısra: **7**
Aciz, kıymetsiz karınca.
7. Göñül vasfın işit benden ben ol nûr-ı hakîrem kim
8. Süleymân bârigâhından haber verdüm Süleymâna

mûr-ı Süleymân:
1. **mûr-ı süleymânem:**
Mısra: **6**
Süleyman peygamberin karıncası.
5. Hâke güstâh gibi basma kadem ey dervîş
6. Ayaguñ altına bak mûr-ı Süleymânem ben

mürîd olmak:
1. **mürîd oldu:**
Mısra: **4**
İntisap etmek, bağlanmak.
3. Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
4. Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe

2. **mürîd olup:**
Mısra: **5**
İntisap etmek, bağlanmak.
5. Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
6. Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ

3. **mürîdi ol:**
Mısra: **3**
Talebesi, talibi olmak.
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

mürîd-i ʿaşk-ı pâk:
1. **mürîd-i ʿaşk-ı pâkem:**
Mısra: **15**
Saf aşkın talebesi.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

2. **mürîd-i ʿaşk-ı pâkem:**
Mısra: **6**
Saf, gerçek aşkın talebesi.
5. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid
6. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben

mürîd-i pîr-i ʿaşk:
1. **mürîd-i pîr-i ʿaşkuz:**
Mısra: **1**
Aşk önderinin öğrencisi.
1. Şol mürîd-i pîr-i ʿaşkuz kim hilâfet isterüz
2. Hâsılı bu yolda güstâhuz icâzet isterüz

mürşid-i ʿaşk:
1. **mürşid-i ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk kılavuzu.
9. Mürşid-i ʿaşk düşüp oldu Hayâlî maʿrûf
10. Mısr-ı hüsnüñde kaşuñ beñzeyeli Zünnûna

mürşîd-i Bistâm:
1. **mürşîd-i bistâm:**
Mısra: **10**
Bayezid-i Bistami, İslam alimi ve filozof.
9. Ey Hayâlî ger edem cânı fedâ ol hâle
10. Tâcına nokta eder Mürşîd-i Bistâm beni

mürşid-i gûşe-nişîn:
1. **mürşid-i gûşe-nişîndür:**
Mısra: **5**
İnzivaya çekilmiş mürşit.
5. Mürşid-i gûşe-nişîndür hum-ı mey ey zâhid
6. Bâtın-ı sâfı anuñ eyledi hoş-hâl beni

mürşid-i nûrânî:
1. **mürşid-i nûrânîdür:**
Mısra: **7**
Nur yüzlü mürşid, irşad edici.
7. Hânikâh-ı çarhda bir mürşid-i nûrânîdür
8. Nûrdan seccâdesi dûşunda seyr eyler güneş

mürşid-i râh-ı fenâ:
1. **mürşid-i râh-ı fenâya:**
Mısra: **3**
Yokluk yolunun yol göstericisi.
3. Mürşid-i râh-ı fenâya olımaz rûşen delîl
4. Şemʿ gibi kim eritmezse yüregi yâgını

mürşîd-i sâfî-derûn:
1. **mürşîd-i sâfî-derûnumsın:**
Mısra: **4**
İçi temiz şeyh.||Şarap.
3. Müdâm ayaguña düşsem ʿaceb mi ey hum-ı bâde
4. Ferâgat gûşesinde mürşîd-i sâfî-derûnumsın

Murtazâ:

1. **murtazâsın:**-*sın*
Mısra: **23**
Beğenilmiş, seçilmiş.||Hz. Ali.
23. Rezm olıcak Murtazâsın ʿadl hîninde ʿÖmer
24. Yohsa fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân mısın

mürüvvet:
1. **mürüvvet:**
Mısra: **10**
İnsaniyet, mertlik, yiğitlik.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

2. **mürüvvet:**
Mısra: **6**
cömertlik, ihsan, lutuf
5. Ben ʿâşıkuñ dururken sırsın ser-i rakîbi
6. Ey seng-dil mürüvvet bu inkisâra yer yok

3. **mürüvvetdür:**-*dür*
Mısra: **4**
cömertlik, ihsan, lutuf
3. Derdüñi sînemde cânumdan ʿazîz ister göñül
4. İhtirâm etmek mürüvvetdür kişi mihmânına

mürüvvet tahtınuñ hânı:
1. **mürüvvet tahtınuñ hânı:**
Mısra: **18**
Yiğitlik tahtının hükümdarı.
17. Hakîkat bahrinüñ dürrü tarîkat mülkünüñ Şâhı
18. Hidâyet çarhınuñ mâhı mürüvvet tahtınuñ Hânı

mûş:
1. **mûşu:**-*u*
Mısra: **10**
Fare. (Değersizlik bağlamında).
9. Hayâlî sîne-i pür-dâg ile maglûb-ı ʿakl olmaz
10. Peleng-i bîşe-i ʿaşka mukârin eylemen mûşu

Mûsâ:
1. **mûsâ:**
Mısra: **2**
İsrailoğullarına elçi olarak gönderilen peygamber; Hz. Musa.||Ustura.
1. Daʿvî-i ihyâ eder lâʿl-i lebüñ ʿĪsâ ile
2. Cünd-i Firʿavn oldu hattuñ ceng eder Mûsâ ile

müsâfir:
1. **müsâfirdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Konuk, mihman
7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür göñül

musâhib yâr:
1. **musâhib yârdan:**
Mısra: **10**
Sohbet arkadaşı olan sevgili.
9. Ey Hayâlî ʿömrü zâyiʿ etmeyem derseñ eger
10. Hâlî olma devr içindebir musâhib yârdan

Mûsâ-vâr:
1. **mûsâ-vâr:**
Mısra: **8**
Musa peygamber gibi.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

musavver rûh:
1. **musavver rûhdur:**
Mısra: **14**
Tasvir edilmiş, somut ruh.
13. Makâm-ı kurb-i ʿizzetde buluşsañ İbn-i Kaysûna
14. Musavver rûhdur ol hikmet-i Yûnâna ʿaşk eyle

müşebbek kafes:
1. **müşebbek kafese:**
Mısra: **6**
Ağ gibi örülmüş kafes.
5. Sen lebi gonca edelden berü ben bülbülü zâr
6. Tîr-i âhumla felek döndü müşebbek kafese

müsebbih olmak:
1. **müsebbih ola:**
Mısra: **30**
Zikir ehli olmak.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

müsellem olmak:
1. **müsellem olmuş:**
Mısra: **9**
Telim edilmek, bağışlanmak.
9. Kişver-i ʿaşk Hayâlîye müsellem olmuş
10. Geldi tugrası o sultânlara sultânumdan

Müselmân:
1. **müselmân:**
Mısra: **9**
Müslüman
9. Müselmân sevmeden geçdüñ Hayâlî
10. Meger bir kâfir oldu nâzenînüñ

2. **müselmânı:**-*ı*
Mısra: **10**
Müslüman. (Aşık bağlamında).
9. Helâk etdüñ Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
10. Niçün yok yere öldürdüñ be hey kâfir müselmânı

3. **müselmânı:**-*ı*
Mısra: **1**
Müslüman
1. Revâ mıdur kilîsâdan çıkarmak bir müselmânı
2. Müselmânlar frengîler geyer bir Rûm cânânı

4. **müselmânlar:**-*lar*
Mısra: **2**
Müslüman
1. Revâ mıdur kilîsâdan çıkarmak bir müselmânı
2. Müselmânlar frengîler geyer bir Rûm cânânı

müşerref:
1. **müşerref:**
Mısra: **4**
(Ar.) Şerefli, onurlu.
3. Ey gözüm erdüñ hayâl-i dilber ile devlete
4. Ol saʿâdetle müşerref devlet ile çok yaşa

müşerref eylemek:
1. **müşerref eyle:**
Mısra: **2**
Şereflendirmek
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

2. **müşerref eyle:**
Mısra: **2**
Şereflendirmek
1. Gör âşıkuñ tenindeki naʿl içre dagını
2. Şâhum müşerref eyle mahabbet ocagını

müşerref kılmak:
1. **müşerref kıl:**
Mısra: **21**
Şereflendirmek, şerefli kılmak.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

2. **müşerref kıldı:**
Mısra: **1**
Şereflendirmek, şerefli kılmak.
1. Müşerref kıldı devlet mesnedini şâh-ı hûbânum
2. Revân olmagı durmuşken oturdu yerine cânum

3. **müşerref kılsa:**
Mısra: **24**
Şereflendirmek, şerefli kılmak.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

müşerref olmak:
1. **müşerref oldu:**
Mısra: **8**
Şereflenmek.
7. Nola derlerse gözüñ aydın baña ey nûr-ı ʿayn
8. Çün hayâlüñle müşerref oldu çeşm-i rûşenüm

2. **müşerref olsa:**
Mısra: **8**
Şereflenmek.
7. Mihr andan her seher deryûze-i nûr eyleye
8. Hâk-i pâyuñla müşerref olsa fark-ı Ferkadeyn

müşevveş:
1. **müşevveşin:**-*in*
Mısra: **8**
Dağınık, perişan.
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

müşg-i Huten:
1. **müşg-i hutenden:**
Mısra: **6**
Huten miski.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

müşgîn gülâb:
1. **müşgîn gülâb:**
Mısra: **8**
Miskli gül suyu.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

müşgîn sehâb:
1. **müşgîn sehâba:**
Mısra: **2**
Miskli, misk yağdıran bulut.
1. Zülfüñ ʿizâruñ kim der nikâba beñzer
2. Gülzâra sâye salmış müşgîn sehâba beñzer

mushaf-ı ʿaşk:
1. **mushaf-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **3**
Aşk kitabı.
3. Yok iken levh ü hâme mushaf-ı ʿaşkuñ okurdum ben
4. ʿİzâruñda hat-ı reyhânla yazulan duʿâ hakkı

Mûsî:
1. **mûsî:**
Mısra: **5**
Hz. Musa.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

mûsikâr çalmak:
1. **mûsikâr çaldı:**
Mısra: **10**
Gagasındaki deliklerden rüzgâr estikçe türlü sesler çıktığına inanılan bir masal kuşu. Musikar kuşunun şakıması.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

mûsikâr eylemek:
1. **mûsikâr eylerse:**
Mısra: **22**
Saz çalmak.
21. ʿAndelîb etfâlinüñ açup dehânın vaktidür
22. Âşiyân-ı bülbülü eylerse mûsikâr gül

müşk-bâr olmak:
1. **müşk-bâr olmuş:**
Mısra: **14**
Misk kokusu yaymak.
13. Çîn ü Mâçinüñ harâcın almaga hükm etdi yâr
14. Müşk-bâr olmuş ol iki ʿanberîn tugrâya bak

müşkil:
1. **müşkildür:**-*dür*
Mısra: **10**
Zor, güç.
9. Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid tañ degül
10. Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

müşkil etmek:
1. **müşkil etdügi:**
Mısra: **6**
Zorluk çıkarmak.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

müşkil kâr:
1. **müşkil kâr:**
Mısra: **1**
Zor iş.
1. Hey ne müşkil kâr imiş ʿâlemde yâr eksükligi
2. Cânuma kâr eyledi bî-ihtiyâr eksükligi

müşkülümü hal eylemek:
1. **müşkülümü hal eyle:**
Mısra: **8**
Zor olan işi kolaylaştırmak.
7. Mihnet oldu eritmeyicek zer gibi ruhum
8. Ey sîm-ten bu müşkülümü eyle hal dedüm

Mustafâ:

1. **mustafâsı:**-*sı*
Mısra: **4**
Hz. Muhammed
3. Âşıka olsun iki dünyâ temennâsı harâm
4. Nice ʿâlemler deger bir Mustafâsı var ise

müstagnî:
1. **müstagnî:**
Mısra: **4**
ihtiyaç duymama, umursamama
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

müstagnî-i ʿâlem:
1. **müstagnî-i ʿâlem:**
Mısra: **19**
Dünya işlerinden elini eteğini çekmiş.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

müstagrak:
1. **müstagrak:**
Mısra: **6**
Batmış, gark olmuş, kendinden geçmiş.
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

müstagrak kılmak:
1. **müstagrak kılduñ:**
Mısra: **3**
Dalmak, batmak.
3. Tâ ki kılduñ şevküñ envârına müstagrak beni
4. Hamdülillah fârig oldum bîm ile ümmîdden

müstagrak olmak:
1. **müstagrak olmuş:**
Mısra: **6**
Dolmak.
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

müstagrak-ı deryâ-yi eşvâk:
1. **müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam:**
Mısra: **3**
Şiddetli arzuların deryasına batmış.
3. Şol kadar müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam bugün
4. Nûrdan fark etmezem Tûr-ı mahabbet nârını

müstagrak-ı envârum olmak:
1. **müstagrak-ı envârum olmuşdur:**
Mısra: **3**
Nurlar ile ışıl ışıl olmak.
3. İki ʿâlem bugün müstagrak-ı envârum olmuşdur
4. Sipihri dilde dogmuş âfitâb-ı bî-zevâlüm var

müstahkem etmek:
1. **müstahkem etdi:**
Mısra: **5**
Sağlamlaştırmak.
5. Müstahkem etdi ʿaşkuñı her naʿli sînemüñ
6. Kullâb oldu her bir gûyâ mahabbete

müştâk:
1. **müştâk:**
Mısra: **7**
(Ar.) Özleyen, can atan, aşık.
7. Tenüñde rişte-i cân nâr-ı derdine müştâk
8. Çerâgını uyarırsañ nola uyar beni

müsteʿârî câme:
1. **müsteʿârî câmeden:**
Mısra: **8**
Eğreti duran elbise.
7. Perde-i dilden libâs eylerdi ʿâşık olmasa
8. Müsteʿârî câmeden fârig kad ü bâlâ-yı ʿaşk

2. **müsteʿârî câmesin:**
Mısra: **47**
Eğreti duran elbise.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

müstedâm etmek:
1. **müstedâm eder:**
Mısra: **7**
Devam etmek, sürüp gitmek.
7. ʿUşşâkı ʿaşk mihnet ile müstedâm eder
8. Halka siyâset ile verür şâh intizâm

müstedâm olmak:
1. **müstedâm olsun:**
Mısra: **6**
Daim olmak, sürekli olmak
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

müşterek olmak:
1. **müşterek ola:**
Mısra: **12**
Ortak olmak.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

müşterî:
1. **müşterîden:**-*den*
Mısra: **23**
Jüpiter gezegeni.||Feleği kadısı ve hatibi olarak bilinen bir gezegen.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

2. **müşterî:**
Mısra: **6**
İştirâ eden, satın alan.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

3. **müşterî:**
Mısra: **6**
Jüpiter gezegeni.
5. Ebrûña gözüm yaşı nola olsa mukârin
6. Çün müşterî kavse ere ey meh şeref eyler

4. **müşterî:**
Mısra: **13**
Jüpiter gezegeni.
13. Müşterî gibi Hayâlî mihrüñe ey mâh-rû
14. Kılmaduñ bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledüñ

müşterî geçmek:
1. **müşterî geçer:**
Mısra: **8**
Müşteri olmak.

7. Dellâl-ı şevke cânumı deñ eylesün mezâd
8. Kʾol âfitâb-ı zöhre-cebîn müşterî geçer

müşterî olmak:
1. **müşterî olan:**
Mısra: **3**
Alıcı, talip olma.
3. Müşterî olan metâʿı derde gelsün yanuma
4. Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk

2. **müşterî oldu:**
Mısra: **7**
Alıcı, talip olma.
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

3. **müşterî olma:**
Mısra: **9**
Alıcı, talip olma.
9. Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
10. Biçdürme râst kaddüñe hicrânlı bir kumaş

4. **müşterî olmaz:**
Mısra: **9**
Alıcı, talip olma.
9. Olmaz Hayâlî müşterî gerdûn-ı atlasa
10. Tamgası mâh olursa peren ülkeri degül

muʿtâd:
1. **muʿtâd:**
Mısra: **2**
âdet edilmiş, alışılmış; âdet, alışılan şey.
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

2. **muʿtâdını:***-ını*
Mısra: **10**
âdet edilmiş, alışılmış; âdet, alışılan şey.
9. Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid tañ degül
10. Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

muʿtâd eylemek:
1. **muʿtâd eyledüm:**
Mısra: **10**
Adet edinmek, alışmak.
9. Ey Hayâlî vuslat-ı dilber ne maksûdum benüm
10. Hamdülillah kendümi hicrâna muʿtâd eyledüm

muʿtâd görmek:
1. **muʿtâd gördügüñ:**
Mısra: **6**
Alışkın olduğunu bilmek.
5. Cefâya ögrenüben cevre cân verür şimdi
6. Vefâ vü cevr ile muʿtâd gördügüñ göñlüm

muʿtâd olmak:
1. **muʿtâd olmuşam:**
Mısra: **1**
Alışkanlık hâline gelme, alışılmış olma
1. Olmuşam mihnete muʿtâd elinden felegüñ
2. Yok gamum olmaz isem şâd elinden felegüñ

mutbak:
1. **mutbak:**
Mısra: **7**
Bağlı, kayıtlı.
7. Mutbak-ı âzâde iken mihr ü meh gibi müdâm
8. Dolanur kuyuñu dâʾim bir müsâfirdür göñül

muʿteber olmak:
1. **muʿteber olur:**
Mısra: **4**
kabul görmek, makbul olmak.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

müteharrik:
1. **müteharrik:**
Mısra: **9**
Hareket eden, hareketli.
9. Bir meyyite döndü müteharrik bu Hayâlî
10. Ol rûh-ı revân olalı cânı gibi pinhân

muʿtekid-i zât-ı pâk:
1. **muʿtekid-i zât-ı pâkiyem:**
Mısra: **8**
Temiz, saf yaratılışlı mümin.
7. Pîr-i mugânuñ eylemişem meşrebin kabûl
8. Demler durur ki muʿtekid-i zât-ı pâkiyem

muʿtekif:
1. **muʿtekif:**
Mısra: **6**
İtikafa çekilmiş olan.||Beden içindeki ruh.
5. Cânumı kurbân iletdi Kaʿbe-i maksûda dil
6. Ten dahi bu deyr-i pür-eşkâl içinde muʿtekif

mütesâvî:
1. **mütesâvî:**
Mısra: **36**
Bir derecede, bir miktarda olan.
35. ʿAdl ü dâd ile iki ʿâlemi memlû kılduñ
36. Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekil

mutmaʾinnenüñ kişveri:
1. **mutmaʾinnenüñ kişverine:**
Mısra: **9**
Nefsi temizlenmiş olanların ülkesi.
9. Şâh ol Hayâlî kişverine mutmaʾinnenüñ
10. Tîg-i himemle ʿasker-i levvâmeyi dâgıt

mutrib:
1. **mutrib:**
Mısra: **9**
Çalgıcı
9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Gönlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

2. **mutrib:**
Mısra: **10**
Çalgıcı, çalgı çalan.
9. Hayâlî nâle vü eşküm baña tâ kim gınâ verdi
10. Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum

3. **mutrib:**
Mısra: **4**
Çalgıcı
3. Ne bezm olur bu kim ayak götürsem bâde nûş etsem
4. O bezm-i hâsda bîgâne mutrib nâşîdür sâkî

mutribâ:

1. **mutribâ:**
Mısra: **7**
Ey çalgıcı
7. Lerze mi eylerdi mızrâbuñ elinde mutribâ
8. Sırr-ı gayb işitmeseydi perde-i evtârdan

2. **mutribâ:**
Mısra: **4**
Ey çalgıcı
3. Nagme-i nây-i hazîn etdi gelû-yı bülbül
4. Mutribâ çekme elem târ çeküp kânûna

3. **mutribâ:**
Mısra: **7**
Ey çalgıcı
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

muttasıf:
1. **muttasıf:**
Mısra: **1**
Vasıflanmış.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

muttasıl demek:
1. **muttasıl der:**
Mısra: **1**
Sürekli söylemek.
1. Baña bir güzel der bunu muttasıl

mûya dönmek:
1. **mûya döndüm:**
Mısra: **9**
İncelmek, kıl kadar kalmak. (Keder bağlamında).
9. Mûya döndüm gam-ı zülfüyle götür toprakdan
10. Çıkdugunca göge ey nâle bile al beni

mûye:
1. **mûyelerle:***-lerle*
Mısra: **3**
Hıçkıra hıçkıra ağlama, çok ağlama.
3. Mûyelerle cismümi ʿaşk içre bir mû eyleyüp
4. Kâkül-i dildârda varup karâr etmek nice

müyesser olmak:
1. **müyesser ola:**
Mısra: **9**
Nasip olmak.
9. Ger müyesser ola eşʿâr-ı Hayâlî okumak
10. Kılma taksîr aña tahsîn ile şâpâşında

2. **müyesser olmadı:**
Mısra: **36**
Kolaylıkla olan, kolaya gelen.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

3. **müyesser olmaya:**
Mısra: **4**
Nasip olmak.
3. Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
4. Müyesser olmaya vasluñ ölem gidem ʿâşık

4. **müyesser olur:**
Mısra: **9**
Nasip olmak.
9. Hayâlî bezm müyesser olur ol âfetle
10. Olursa şâm-ı firâkında kelleler kandîl

mûy-i jûlîde:
1. **mûy-i jûlîde:**
Mısra: **1**
dağınık saç
1. Başumda mûy-i jûlîde tenümde tâze dâgum var
2. Melâmet mülkünüñ sultâniyem tugum otagum var

2. **mûy-ı jûlidem:**
Mısra: **2**
dağınık saç
1. Ben cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam gedâlık sanʿatum
2. Mûy-ı jûlidem durur başumda tâc-ı devletüm

mûy-ı miyân:
1. **mûy-ı miyânı:**
Mısra: **8**
Sevgilinin ince beli.
7. Şol serv-kadd ü simtenüñ lebleri agzuma
8. Mûy-ı miyânı babamuñ oglu kucagına

2. **mûy-ı miyânumdan:**
Mısra: **8**
Sevgilinin ince beli.
7. İçsem ʿaceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
8. Her târı baña mûy-ı miyânumdan oy verür

müzdûr olmak:
1. **müzdûr olup:**
Mısra: **48**
İşçi, ırgat, kiracı olmak.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

mûze:
1. **mûzeñde:***-ñde*
Mısra: **7**
Çizme.
7. Mûzeñde naʿlçeñle kebkeb degül görünen
8. Mâh-ı nev ile düşdü ayaguña sitâre

N

<u>nâbedîd etmek:</u>
1. **nâbedîd etse:**
Mısra: **4**
Belirsiz olmak, görünmemek.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

<u>nâbînâ:</u>
1. **nâbînâya:***-ya*
Mısra: **6**
Gözsüz, anadan doğma kör, âmâ.
5. Sakın agyâra gösterme cemâlüñ
6. Koma âyine nâbînâya karşu

<u>nâbînâ göz:</u>
1. **nâbînâ gözüm:**
Mısra: **6**
Görmeyen göz.
5. Eremezsem gerdine açıldı ol nûr-ı basar
6. Hâk-i pâyi kuhlünü isterse nâbînâ gözüm

<u>nabzını tutmak:</u>
1. **nabzum tutar:**
Mısra: **3**
Nabzını ölçmek.
3. Zaʿfdan gayrı tabîbüm yok gelür nabzum tutar
4. Gözleyen gamdur o hem şâdîde bekler yanumı

<u>nacag:</u>
1. **nacagın:***-ın*
Mısra: **4**
Sapı kısa, küçük odun baltası.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

<u>nâdân:</u>
1. **nâdânlar:***-lar*
Mısra: **14**
Câhil, bilmez, bilgisiz (kimse).
13. Hayâlî çarha dayanma bilürsin hod karârı yok
14. Şu nâdânlar gibi kim günbed-i devvâra yasdanmış

<u>nâfe:</u>
1. **nâfe:**
Mısra: **17**
Göbek miski.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

2. **nâfe:**
Mısra: **31**
Göbek miski.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

3. **nâfe:**
Mısra: **5**
Misk adı verilen hayvanın göbeğinden çıkarılan güzel koku.
5. Nâfe gibi terk-i ser kılmak gerek ey ehl-i derd
6. Bir nazar seyr etmege başdan o kâkül sohbetin

<u>nâfe gibi:</u>
1. **nâfe gibi:**
Mısra: **5**
Misk kesesi gibi.
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

<u>nâfe miskîni:</u>
1. **nâfe miskînüñ:**
Mısra: **4**
Misk, ahu miski.
3. Zülf ü ʿanber-bâr-ı yâra beñzerdirmiş kendüyi
4. Nâfe miskînüñ dimâgında kuru sevdâya bak

<u>nâfe-i Çin:</u>
1. **nâfe-i çin:**
Mısra: **4**
Saç kıvrımında olan güzel koku.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

2. **nâfe-i çînüñ:**
Mısra: **2**
Saç kıvrımında olan güzel koku.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

<u>nâgeh:</u>
1. **nâgeh:**
Mısra: **11**
Ansızın, birdendire.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

2. **nâgeh:**
Mısra: **10**
Ansızın, birdendire.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

3. **nâgeh:**
Mısra: **10**
Ansızın, birdendire
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

4. **nâgeh:**
Mısra: **10**
Ansızın, birdendire
9. Şâhum Hayâlînüñ revâ rûzgâr-ı gam
10. Maʿdûm ede vücûdunu nâgeh habâb-vâr

5. **nâgeh:**
Mısra: **3**
Ansızın, birdendire
3. Geçmesün bize taʿalluk bendini nâgeh deyu
4. ʿAkl ile şol âşinâlık etmeyen sersemlerüz

<u>nâgeh erişmek:</u>
1. **nâgeh erişdi:**
Mısra: **11**
Ansızın gelmek.
11. Bu bahr-i gussada nâgeh erişdi Hızr gibi
12. Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

<u>nâgeh gelmek:</u>

1. **nâgeh gelüp:**
Mısra: **9**
Ansızın, birdenbire gelmek.
9. Pîr-i nûrânîye nâgeh gelüp ihvân-ı nücûm
10. Subh pîrâhenin ergürdü edüp kan-şekil

nâgehân:
1. **nâgehân:**
Mısra: **5**
Ansızın, birdendire.
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

2. **nâgehân:**
Mısra: **3**
Ansızın, birdendire.
3. Nâgehân ʿarz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
4. Sür ayagı tozuna ruhsâruñı dâmânın öp

3. **nâgehân:**
Mısra: **2**
Ansızın, birdendire.
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

nâgehân görmek:
1. **nâgehân gördüm:**
Mısra: **5**
Ansızın görmek.
5. Temâşâ eyler iken cân gözüyle nâgehân gördüm
6. O taht üzre oturmuş bir saʿâdet mülkünün hânı

nagme:
1. **nagme:**
Mısra: **4**
Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

2. **nagmeler:**-*ler*
Mısra: **2**
Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.
1. Sâgar tarîk-i ʿişreti taʿlim edüp güle
2. Savt-ı surâhî nagmeler ögretdi bülbüle

nagme-i dolâb:
1. **nagme-i dolâbdan:**
Mısra: **10**
İnleyen dolabın sesi.
9. İster iseñ ʿayn-ı vasla ermegi ser-geşte ol
10. Böyle fehm etdi Hayâlî nagme-i dolâbdan

nagme-i mutrib:
1. **nagme-i mutrib:**
Mısra: **23**
Çalgıcı nağmesi.
23. Saña gîsûy u şâhidle olupdur nagme-i mutrib
24. Kemend-i sayd-ı Behrâmî sadâ-yi kûs-ı Hâkânî

nagme-i nây-i hazîn:
1. **nagme-i nây-i hazîn:**
Mısra: **3**
Hüzünlü ney nağmesi.
3. Nagme-i nây-i hazîn etdi gelû-yı bülbül
4. Mutribâ çekme elem târ çeküp kânûna

nagme-i sünbül:
1. **nagme-i sünbüleden:**
Mısra: **6**
Sünbüle (muhayyer sünbüle makamının 19. yüzyıldan önceki adı) makamının nağmesi.
5. Sâzına şaʿşaʿayi târ edüp zöhre-i çarh
6. Nagme-i sünbüleden eyleye âheng-i nevâ

nagme-i ʿuşşâk:
1. **nagme-i ʿuşşâka:**
Mısra: **8**
Aşıkların iniltileri, sızlanışları.
7. Canını kurbân verür olmaz hayâtından melûl
8. Nagme-i ʿuşşâka âheng edemez her bî-usûl

nagme-i zâg:
1. **nagme-i zâgı:**
Mısra: **3**
Karga nağmesi.
3. Nagme-i zâgı kosun bülbül fegânın diñlesün
4. Âb-i rûyun saklasun yar olmasun nâ-sâza gül

nâh:
1. **nâhiyem:**-*iyem*
Mısra: **14**
İp, ince ip.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

nâ-hak:
1. **nâ-hak:**
Mısra: **22**
1. Hakka muvafık değil, haksız. 2. Beyhude, abes.
21. Anuñçün olmasa ʿâlemde kurbân
22. Benüm yanumda nâ-hak kana beñzer

nahcîr eylemek:
1. **nahcîr eyledi:**
Mısra: **1**
Avlamak.
1. Ol kemân-ebrû gazâl-i mihri nahcîr eyledi
2. Şaʿşaʿa sanur gören cismini pür-tîr eyledi

nahl:
1. **nahl:**
Mısra: **10**
1. Fidan 2. Renkli kâğıt ve mumlar ile çeşitli çiçek ve süslerden yapılmış fidan
9. Başum ayagum altına korsam Hayâlîyâ
10. Ol nahl kaddi mîvesine ermeye elüm

nahl-i cihân-ârâ:
1. **nahl-i cihân-ârâ:**
Mısra: **4**
Cihanı süsleyen ağaç.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

2. **nahl-i cihân-ârâ:**
Mısra: **6**
Cihanı süsleyen ağaç.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

3. **nahl-i cihân-ârâ:**
Mısra: **7**
Cihanı süsleyen ağaç. (Sevgilinin uzun boyu bağlamında).

7. Dil-rübâlar kâmetin nahl-i cihân-ârâ eden
8. Nevbahâr-ı hüsne gözyaşını bârân eyledi

nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk:
1. **nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk:**
Mısra: **14**
Aşkın alemi süsleyen süs ağacı.
13. Saña Tûbâ ser-fürû eyler Hayâlî olalı
14. Naʿl-i dâguñla tenüñ nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk

nahl-i dil-ârâ:
1. **nahl-i dil-ârâ:**
Mısra: **1**
Gönülleri süsleyen fidan.||Sevgili.
1. Harını bu çemenüñ nahl-i dil-ârâ bilirüz
2. Açılan nergisini dîde-i bînâ bilirüz

nahl-i dil-sitân:
1. **nahl-i dil-sitânuñ:**
Mısra: **8**
Gönül alan süs ağacı.||Sevgili.
7. Pâre pâre eylesün tîg-i cefâ-yi rûzigâr
8. Ney-şeker geçmezse nahl-i dil-sitânuñ dikmesi

nahl-i gül:
1. **nahl-i gül:**
Mısra: **2**
Gül fidanı
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

2. **nahl-i gül:**
Mısra: **2**
Gül fidanı
1. Cân versem añuban kad ü ruhsâr-ı yârumı
2. Nahl-i gül ile ziynet edesüz mezârumı

3. **nahl-i gülün:**
Mısra: **6**
Gül fidanı
5. Bir deste tâze dagı yakup destine nigâr
6. Şermende kıldı nahl-i gülün her budagını

nahl-i gül-i bûstân:
1. **nahl-i gül-i bûstân:**
Mısra: **7**
Bahçenin gül fidanı.
7. Öykündügiçün kaddüñe nahl-i gül-i bûstân
8. Eller üşüben anı gülistânda donatdı

nahl-i hasret:
1. **nahl-i hasretdür:**
Mısra: **12**
Özlem ağacı.
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

nahl-i hırâmân:
1. **nahl-i hırâmânum:**
Mısra: **9**
Naz ile yürüyen fidan boylu.||Sevgili.
9. Hayâlî bir nazar seyr etmez ol nahl-i hırâmânum
10. Belâ deştine kanlu daglarla lâle-zârem ben

nahl-i hüner:
1. **nahl-i hünersin:**
Mısra: **12**
Ustalık ağacı.||Güzel söz söylemede marifetli olan şair.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

nahl-i kadd:
1. **nahl-i kaddüñe:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) fidan boyu.
5. Bir içim su minnetin çekdürme nahl-i kaddüñe
6. Tâ ki kadrüñ mîvesi ʿizzet bula hurmâ gibi

nahl-i ter:
1. **nahl-i ter:**
Mısra: **10**
Yeni yetişmiş ağaç.
9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿÎsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

nâhun:
1. **nâhunlaruñ:***-laruñ*
Mısra: **3**
Tırnak.
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

2. **nâhuñ:**
Mısra: **6**
Tırnak.
5. Kühsâr-ı gama gelseñ görüben Ferhâdı
6. Seng-i hârâda ede nâhuñ ile râh saña

nâhûn-ı hârâ-şikâf:
1. **nâhûn-ı hârâ-şikâfumla:**
Mısra: **7**
Sert taşları yırtan tırnak. (Aşk uğruna Ferhad paralelliğinde).
7. Nâhûn-ı hârâ-şikâfumla beni ey dehr-i dûn
8. Bî-sütûn-ı mihnete bir tâze Ferhâd eyledüñ

nâ-kabûl:
1. **nâ-kabûl:**
Mısra: **3**
Kabul olunmayan.
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

nâka-i hevdec:
1. **nâka-i hevdec:**
Mısra: **6**
Deve üzerinde kadınların oturması için yapılan etrafı örtülü mahfel.
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

nâka-i Leylî:
1. **nâka-i leylî:**
Mısra: **4**
Leyla'nın devesi.
3. Mecnûn eline rişte-i maksûd girmedi
4. Ellerde gördü nâka-i Leylî mehârını

nâ-kâmlık:
1. **nâ-kâmlıkdur:***-dur*
Mısra: **8**
Muradına eremeyen.

7. Vasl ile yar olmazuz hecrüñ kulu kurbânıyuz
8. Biz melâmet ehliyüz nâ-kâmlıkdur kâmımuz

nakd-i cân:
1. **nakd-i cân:**
Mısra: **43**
can parası (en kıymetli şey)
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

2. **nakd-i cân:**
Mısra: **5**
Can sermayesi
5. Nakd-i cân ile sabâdan ayaguñ topragını
6. Almaga ister idüm vermedi sermâyesine

3. **nakd-i câna:**
Mısra: **7**
Can sermayesi
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

4. **nakd-i câna:**
Mısra: **3**
Can sermayesi
3. Nakd-i câna almış iken Yûsuf-ı maksûdumı
4. Mâlik-i dînârlar bozmak diler bâzârumı

5. **nakd-i cânı:**
Mısra: **5**
Can sermayesi
5. Nakd-i cânı aña ben teslîm kılmazdum bugün
6. Görmeye idüm dogruluk ol serv-i sîm-endâmda

6. **nakd-ı cânla:**
Mısra: **6**
Can sermayesi
5. Hâce-i ʿaşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
6. Nakd-ı cânla almaga kâlâ-yi vuslat beklerüz

nakd-i cân nezri:
1. **nakd-i cân nezrini:**
Mısra: **11**
Can malının adağı.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

nakd-i dü-cihân tâlibi:
1. **nakd-i dü-cihân tâlibi:**
Mısra: **4**
Dünya ve ahiret akçesinin talibi.
3. Gencîne-i ʿummânı siler ceyb-i cihândan
4. Nakd-i dü-cihân tâlibi ter-destlerüz biz

nakd-i dü-kevn:
1. **nakd-i dü-kevni:**
Mısra: **5**
Dünya ve ahiret. akçesi.
5. Nakd-i dü-kevni tutmaga bir zâra hâzıruz
6. Girdük kumâr-hâneye biz nerd esîriyüz

nakd-i eşk:
1. **nakd-i eşke:**
Mısra: **2**
Gözyaşı sermayesi.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

2. **nakd-i eşkümi:**
Mısra: **7**
Gözyaşı sermayesi.
7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-baht:
1. **nakd-i gencîne-i cemşîd-i cevân-bahtdur:**
Mısra: **3**
Talihi gür Cemşid'in hazinesinin mülkü.
3. Nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-bahtdur ol
4. Yaraşur olur ise pîr-i mugân sarrâfı

nakd-i hâyat:
1. **nakd-i hâyat:**
Mısra: **3**
Can sermayesi.
3. Pervâne oldu nakd-i hâyat ile tâlibi
4. Gördü dükân-ı şemʿde nârencî bir metâʿ

2. **nakd-i hayâtı:**
Mısra: **5**
Can sermayesi.
5. Nakd-i hayâtı bezl eder miydim üstüme
6. Farz olmasaydı Kaʿbe-i ʿaşkuñ ziyâreti

nakd-i kalb:
1. **nakd-i kalb:**
Mısra: **7**
Kalp / gönül sermayesi.
7. Nem var ise nazarda durur nakd-i kalb ile
8. Eşküm yoluña nice dökülüp saçılmasun

nakd-i ʿömr:
1. **nakd-i ʿömrü:**
Mısra: **10**
Ömür sermayesi
9. Bir kuru şâhdan alçak durur ol âdem kim
10. Nakd-i ʿömrü var iken etmeye envâʿ-ı kerem

2. **nakd-i ʿömrün:**
Mısra: **20**
Ömür sermayesi.
19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

nakd-i ʿömr-i nâzenîn:
1. **nakd-i ʿömr-i nâzenîn:**
Mısra: **6**
Kırılgan hayatın akçesi.
5. ʿArûs-ı dehre baş egmek be-gâyet hûb idi el-hak
6. Eger kim nakd-i ʿömr-i nâzenîn olmasa kâbîni

nakd-i sabr:
1. **nakd-i sabra:**
Mısra: **9**
Sabır sermayesi
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

nakd-i sabruñ genci:
1. **nakd-i sabruñ genciyüz:**
Mısra: **2**
Sabır zengini.
1. Kayddan âzâdeyüz kûy-ı ferâgat beklerüz
2. Nakd-i sabruñ genciyüz künc-i kanaʿat beklerüz

nakd-i Selmân-ı zamân:
1. **nakd-i selmân-ı zamân:**
Mısra: **10**
Zamanın Selmanî sikkesi, halis altını. (Şairlik yeteneği bağlamında).
9. Ey Hayâlî çar-deh-sâle dahi bir tıfl iken
10. Tabʿ-ı mevzûnuñla olduñ nakd-i Selmân-ı zamân

nâ-kes:
1. **nâ-kese:**-*e*
Mısra: **5**
Alçak, soysuz, düzenbaz.
5. Kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
6. Dehr luʿbet-bâzına kim der saña var çenber ol

2. **nâ-kesüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Alçak, soysuz, düzenbaz.
3. Taʿnesi taşına her bir nâ-kesüñ kıymet koyup
4. Ben bu bâzâr-ı rızâda cevherî oldum yine

nakkâş:
1. **nakkâşum:**-*um*
Mısra: **6**
Nakşeden.||Allah.
5. Nevbahâr-ı hüsnüñe dil vereli ey gonca-leb
6. Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

2. **nakkâşınuñ:**-*ınuñ*
Mısra: **5**
Nakşeden.||Allah.
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

3. **nakkâşına:**-*ına*
Mısra: **8**
Nakşeden.||Allah.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkâşına

4. **nakkâş:**
Mısra: **3**
Renkli resim ve tezyînat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mîmârî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası.
3. Çekse bir hânede nakkâş ʿizârı nakşın
4. Ura pervâne başın şemʿ sanup dîvâra

5. **nakkâş:**
Mısra: **3**
Renkli resim ve tezyînat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mîmârî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

6. **nakkâşına:**-*ına*
Mısra: **2**
Nakşeden.||Allah.
1. Hayret alur ʿaklumı baksam gözüne kaşına
2. Sad-hezârân âferîn ol sûretüñ nakkâşına

7. **nakkâşı:**-*ı*
Mısra: **2**
Nakşeden.||Allah.
1. Şeh-i mülk-i cemâl olduñ nitekim dilberüñ kaşı
2. Eger gördüñse göz açup bu nakş içinde nakkâşı

8. **nakkâşını:**-*ını*
Mısra: **10**
Nakış işleyen.||Şair.
9. Bu Hayâlî oldu Erjeng-i Nigâristân-ı nazm
10. Mânîyi ko gör maʿâni hüsnünüñ nakkâşını

nakl:
1. **naklin:**-*in*
Mısra: **1**
İşittiği haberi başkalarına anlatan nakleden, rivâyet eden kimse veya şey.
1. Nukl ise naklin işidirüz elde bâde yok
2. Düşdük reh-i meşakkate zâd ü zevâde yok

nakl etmek:
1. **nakl edemezüz:**
Mısra: **5**
İletmek.
5. Nakl edemezüz gayrı yere kûy-i cünûndan
6. Çûn silsile-i ʿaşk ile pâ-bestelerüz biz

2. **nakl etmek:**
Mısra: **8**
Anlatmak, aktarmak.
7. ʿÂlem-i ʿaşkuñ müebbed şâhıyuz Mecnûn gibi
8. Tahtdan tâbûta nakl etmek degüldür şânımuz

nakş:
1. **nakşını:**-*ını*
Mısra: **10**
Güzellik || nakış.
9. Ey Hayâlî beñlerinüñ mübtelâsı oldular
10. Nakşını fehm etmeyüp ol pür-cefânuñ sâdeler

2. **nakşına:**-*ına*
Mısra: **9**
Güzellik.||Şiir.
9. Hayâlî nakşına bakup güşâde olmaga dâʾim
10. Bu şiʿr-i nâzenînüm defter ü dîvâna tapşurdum

3. **nakşı:**-*ı*
Mısra: **9**
nakış, resim.
9. Ey Hayâlî gözde hâli nakşı yâruñ miskdür
10. Etmege anı nihân oldu kızıl vâlâ gözüm

4. **nakşı:**-*ı*
Mısra: **10**
Güzellik || nakış.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

5. **nakş:**
Mısra: **2**
güzellik || nakış
1. Şeh-i mülk-i cemâl olduñ nitekim dilberüñ kaşı
2. Eger gördüñse göz açup bu nakş içinde nakkâşı

nakş bağlamak:

1. **nakş baglar:**
Mısra: **7**
Tasavvur ve tahayyül etmek.
7. Nakş baglar geceler açmaâa gönlün goncanuñ
8. Her seher eksük degül bir yâdigârı bülbülün

nakş çekmek

1. **nakşı çekdi:**
Mısra: **7**
Nakş etmek.||Yaratmak.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkaşına

nakş etmek:

1. **nakş etdi:**
Mısra: **6**
Nakşetmek, tezyin etmek.
5. Nevbahâr-ı hüsnüñe dil vereli ey gonca-leb
6. Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

nakş geçmek:
1. **nakş geçdi:**
Mısra: **10**
Resmetmek.
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

2. **nakş geçme:**
Mısra: **6**
Oyun, hile yapmak.
5. İsteseñ irgürmege ser-rişte-i maksûda el
6. Nakş geçme kimseye bir âl ile sûzen gibi

nakş olmak:
1. **nakş olmazdı:**
Mısra: **3**
Yazılmak.
3. Üstühândan mevcler olmazdı pehlûm üzre nakş
4. Bu dil-i pür-sûr u pür-şevk olmasa deryâ-yi ʿaşk

2. **nakş olmuşken:**
Mısra: **3**
Kazılmak.
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

3. **nakş olsa:**
Mısra: **19**
Yazılmak.
19. ʿÂkıbet olsa gerek defter-i aʿmâlüñe nakş
20. Alnuña her ne yazuldıysa misâl-i hâtem

nakş yazmak:
1. **nakş yazmadı:**
Mısra: **3**
Nakşetmek, süsleyip bezemek.
3. Yazmadı nakkâş ben sûretde bir dîvâne nakş
4. Gerçi kuşlar kondurur yazmakda Mecnûn üstüne

nakş-ı bî-reng:
1. **nakş-ı bî-rengüñ:**
Mısra: **9**
Renksiz bir resim.
9. Yürü bir nakş-ı bî-rengüñ temâşâsında hayrân ol
10. Hayâlî ʿâşık-ı reng-i ruh-ı her dil-sitân olma

nakş-ı cânân:
1. **nakş-ı cânânı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin sureti.
9. Nakş-ı cânânı her âyînede seyrân eyler
10. Biz Hayâlî seni bir ʿâşık-ı şeydâ bilirüz

nakş-ı dil-keş:
1. **nakş-ı dil-keşle:**
Mısra: **3**
Gönül çelen bir manzara, gönül büyüleyen görüntü veya resim.
3. Bozaldan sûret-i Erjengi sen bu nakş-ı dil-keşle
4. Benüm vasfuñda her beytüm Nigâristân-ı Mânîdür

nakş-ı dîvâr:
1. **nakş-ı dîvâr:**
Mısra: **7**
Duvardaki resim.
7. Yazarken şeklin olmuş nakş-ı dîvâr
8. Bakup sîb-i zenahdânına Bihzâd

2. **nakş-ı dîvâr:**
Mısra: **6**
Duvardaki resim.
5. Sûret-i hâlüm benüm ey ʿaşk mahfî kalmasun
6. Peyker-i Mecnûn gibi bir nakş-ı dîvâr et beni

nakş-ı dost:
1. **nakş-ı dost:**
Mısra: **9**
Sevgilinin sureti.
9. Dur olmasun Hayâlî gözlerümden nakş-ı dost
10. Yûsuf-ı Mısra şeref verdükce bu deryâ-yi Nîl

nakş-ı Erjeng:
1. **nakş-ı erjeng:**
Mısra: **5**
Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmuadaki resimler.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şiʿr peydâ

nakş-ı fânûs:
1. **nakş-ı fânûs:**
Mısra: **32**
Fanus resmi.||Fanusta kalan, başka bir noktaya ulaşmayan.
31. Çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
32. Nakş-ı fânûs olan sûret-i bîcân-şekil

nakş-ı fenâ:
1. **nakş-ı fenâ:**
Mısra: **21**
Yokluk resmi.
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

nakş-i gayriyyet:
1. **nakş-i gayriyyet:**
Mısra: **9**
Ayrılık resmi.
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

nakş-ı gül:

1. **nakş-ı gül:**
Mısra: **8**
Gülün resmi.
7. Hâkister etdi bülbülü hem-reng edinmege
8. Gel gör ki nakş-ı gül mü degül sûreti gülüñ

nakş-ı hâl ü hat:
1. **nakş-ı hâl ü hatuñ:**
Mısra: **26**
Yanaktaki ayva tüyleri ve benin resmi.
25. Ruhuñ günü ile meh oynasaydı nerd-i cemâl
26. Bu nakş-ı hâl ü hatuñ mâhı eyler idi kamer

nakş-ı hicrân:
1. **nakş-ı hicrân:**
Mısra: **4**
Ayrılık resmi.
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

2. **nakş-ı hicrân:**
Mısra: **8**
Ayrılık resmi.
7. Göreyin âyîne-i devrânı sûret bulmasun
8. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

3. **nakş-ı hicrân:**
Mısra: **12**
Ayrılık resmi.
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

4. **nakş-ı hicrân:**
Mısra: **16**
Ayrılık resmi.
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

5. **nakş-ı hicrân:**
Mısra: **20**
Ayrılık resmi.
19. Zerre-i nâçizden ʿarz eylese dîdârını
20. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

nakş-ı hüsn:
1. **nakş-ı hüsnüñle:**
Mısra: **1**
Güzellik nakşı
1. Nakş-ı hüsnüñle dili ey büt-i Çîn deyr eyle
2. Erganûn oldu eliflerle tenüm seyr eyle

nakş-ı murâd:
1. **nakş-ı murâd:**
Mısra: **6**
İstek, murad resmi.
5. Gördükde yârı âh ile cân vermek isterüz
6. Nakş-ı murâd göstere dem ola zârımuz

nakş-ı nigâr:
1. **nakş-ı nigâr:**
Mısra: **8**
Sevgilinin nakşı.||Sevgiliyi tasvir etme işi.
7. Semen-sîmâ güzellerle göñül ʿayş-ı müdâm eyle
8. Ki ʿâlem deyrine sûret veren nakş-ı nigâr ancak

nakş-ı ruh-ı yâr:
1. **nakş-ı ruh-ı yârı:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yüzünün nakşı.
3. Göster ey pîr-i mugan nakş-ı ruh-ı yârı baña
4. Çeşmüme her kadehi âyine-i sâf eyle

2. **nakş-ı ruh-ı yârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzünün nakşı.
9. Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
10. Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle

nakş-ı rüsûm-ı kâʾinat:
1. **nakş-ı rüsûm-ı kâʾinat:**
Mısra: **9**
Kainat resimlerinin nakşı.
9. Ey Hayâlî bendedür nakş-ı rüsûm-ı kâʾinat
10. Gösterelden ʿâleme âyîne-i dîdârumı

nakş-ı Safâhân:
1. **nakş-ı safâhânda:**
Mısra: **11**
Musikide bir makam.
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

nakş-ı şâh-ı ʿâlemeyn:
1. **nakş-ı şâh-ı ʿâlemeyn:**
Mısra: **4**
Dünya ve ahiret sultanının izi.
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

nakş-ı sûret:
1. **nakş-ı sûretüñe:**
Mısra: **7**
Görünüş nakşı, aksi.
7. Deyr içre nakş-ı sûretüñe eyleyüp nazar
8. ʿAklın sanemler ey büt-i gûyâ yitirdüler

naʿl:
1. **naʿl:**
Mısra: **7**
Nal şeklinde yeni ay.
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

2. **naʿliyle:***-iyle*
Mısra: **7**
Nal. (Ay'ın şekli bağlamında).
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

3. **naʿl:**
Mısra: **7**
Vücuttaki nal biçiminde yara.||Aşığın bedenine yapıştırdığı nal. (Kalenderilerde nal çekmek eylemi).
7. Elifle naʿl ile zeyn oldu sînem
8. O tıfla tahta-ı taʿlîme beñzer

4. **naʿller:***-ler*
Mısra: **7**
Nal şeklindeki yara.
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

5. **naʿline:**-*i, -ñ, -e*
Mısra: **8**
Nal şeklindeki yara.
7. Vâdî-i ʿaşk içre oldum Kaʿbe-i aşhâb-ı şevk
8. Sînemüñ her naʿline mihrâb beñzer beñzemez

6. **naʿl:**
Mısra: **7**
Nal şeklindeki yara.
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

7. **naʿli:**-*i*
Mısra: **9**
Göğüste hilal biçimindeki yaralar.
9. Ey Hayâlî çekdügüm her naʿli kaşı yâdına
10. İki kat oldu hilâl-i çarh-ı gerdân öpmege

8. **naʿl:**
Mısra: **1**
Nal şeklindeki yara.
1. Gör âşıkuñ tenindeki naʿl içre dagını
2. Şâhum müşerref eyle mahabbet ocagını

9. **naʿl:**
Mısra: **1**
Nal şeklindeki yara.
1. Fürkatüñde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
2. Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni

<u>naʿl kesmek:</u>
1. **naʿl kesdi:**
Mısra: **14**
Kalenderiler arasında alına nal çekmek adeti gereği yapılan eylem.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

2. **naʿli kesdimse:**
Mısra: **5**
Alna nal çekilmek.||Kalenderi ve diğer batıni dervişlerin daha çok ilgi çekmek amacıyla yaptıkları bir eylem.
5. Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
6. Melâmet şâhınuñ böyle olur hükmünde tugrâsı

<u>naʿl ü dâg:</u>
1. **naʿl ü dâgum:**
Mısra: **5**
Kalenderilerde alna çekilen nal ve yanık yarası.
5. Naʿl ü dâgum berg ü bârumdur tenümde her elif
6. Bâg-ı derd içre nihâl-i mîve-dârümdür benüm

<u>nâlân:</u>
1. **nâlânsın:**-*sın*
Mısra: **23**
inleyen || acı çeken, üzgün
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

2. **nâlân:**
Mısra: **5**
inleyen
5. Gördüler nâlân hezârân bülbülüñ var reşkden
6. Jâle dendânıyla güller kendü kendün pâreler

3. **nâlân:**
Mısra: **7**
inleyen
7. Dili nâlân başı gavgâda gam-ı Leylî ile
8. Beñzedürsem nola Mecnûnu bu yolda cerese

<u>nâlân etmek:</u>
1. **nâlân eder:**
Mısra: **7**
İnletmek.
7. Bülbülü nâlân eder gülzâra kanlar agladur
8. Gonca-i laʿl-i lebüñle hadd-i gül-gûnuñ senüñ

<u>nâlân eylemek:</u>
1. **nâlân eyledi:**
Mısra: **6**
İnletmek, sızlatmak.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

<u>nâlân göñül:</u>
1. **nâlân göñül:**
Mısra: **3**
İnleyen gönül.
3. Tîg-i hasretle tenüm sad-çâkdür nâlân göñül
4. Diñle bu hâkî kafes içindebülbül sohbetin

<u>nâlân ü giryân:</u>
1. **nâlân ü giryân:**
Mısra: **8**
Ağlayıp inleme.
7. Dehr bûstânında bir gül mü bitirür rûzigâr
8. Bülbül-i gûyâsını nâlân ü giryân istemez

<u>naʿlçe:</u>
1. **naʿlçeñle:**-*ñ, -le*
Mısra: **29**
nalça (ayakkabı ökçesine çakılan demir)
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

2. **naʿlçe:**
Mısra: **5**
nalça (ayakkabı ökçesine çakılan demir)
5. Yerler yüzünde naʿlçe vü kebkebüñ izin
6. Göklerde mâh-ı nevle süreyyâya vermezin

3. **naʿlçeñle:**-*ñle*
Mısra: **7**
nalça (ayakkabı ökçesine çakılan demir)
7. Mûzeñde naʿlçeñle kebkeb degül görünen
8. Mâh-ı nev ile düşdü ayaguña sitâre

<u>naʿlçe izi:</u>
1. **naʿlçen izin:**
Mısra: **3**
Ayak izi.
3. ʿUşşâk şehr içinde arar naʿlçen izin
4. Gözler nücûm gökde hilâli taraf taraf

<u>naʿlçe nakşı:</u>
1. **naʿlçeñ nakşı:**
Mısra: **7**
Sevgilinin hilal şeklindeki ayak izi.
7. Naʿlçeñ nakşı degüldür kıldı ebrûsun girih
8. Yoluña hâk olanuñ agyâra gitmez kînesi

2. **naʿlçeñ nakşın:**
Mısra: **1**
Küçük nal üzerindeki izler.||Ay üzerindeki lekeler. (İz bağlamında).
1. Naʿlçeñ nakşın senüñ gördü türâb üstündedür
2. Od yanar başında çarhuñ ıztırâb üstündedür

3. **naʿlçen nakşını:**
Mısra: **8**
Giyilen küçük nalçenin bıraktığı izler.
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

4. **naʿlçesi nakşın:**
Mısra: **5**
(Kalenderi dervişler) arasında alına çekilen nal. (Dervişlik izi bağlamında).
5. Yüzünde naʿlçesi nakşın etmesün zâhir
6. Su gibi yollara düşüp türâba yalvarayın

naʿlçe nakşı hilâli:
1. **naʿlçeñ nakşı hilâli:**
Mısra: **1**
Sevgilinin hilal şeklindeki ayak izi.
1. Zemîne naʿlçeñ nakşı hilâli vereli revnak
2. Felek yırtar yüzüñ mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

nâle:
1. **nâlem:**-*m*
Mısra: **3**
inilti, feryat
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

2. **nâleyi:**-*yi*
Mısra: **13**
inilti, feryat
13. Bülbül-i zâr-sıfat nâleyi ko gül gibi gül
14. Gonca-veş bagruñı hûn etdügine hâr-ı elem

3. **nâlemle:**-*mle*
Mısra: **9**
inilti, feryat
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

4. **nâleler:**-*ler*
Mısra: **4**
inilti, feryat
3. Kâse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb
4. Gördü bülbül goncanuñ başın aâurdur nâleler

5. **nâlelerle:**-*lerle*
Mısra: **9**
inilti, feryat
9. Nâlelerle dindürürdüm sıklıgın bülbüllerüñ
10. Ey Hayâlî neyleyem ol yüzü gülzârum komaz

6. **nâleñ:**-*ñ*
Mısra: **9**
inilti, feryat
9. Ey Hayâlî perde-i gerdûnu nâleñ kıldı çâk
10. Bir habâbı gûyiyâ âhuñla berbâd eyledüñ

7. **nâle:**
Mısra: **9**
inilti, feryat
9. Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
10. Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam

nâle etmek:
1. **nâle eden:**
Mısra: **8**
İnlemek, sızlanmak.
7. Bunu der hâl diliyle deryâ
8. Derd ile nâle eden her nehre

2. **nâle edicek:**
Mısra: **13**
İnlemek, sızlanmak.
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

3. **nâle etmedi:**
Mısra: **21**
İnlemek.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

nâle eylemek:
1. **nâle eyler:**
Mısra: **4**
İnlemek.
3. Külbem içre dostum hecrüñde efgân eylesem
4. Bir yaña der nâle eyler oldu revzen bir yaña

nâle kılmak:
1. **nâle kıldı:**
Mısra: **2**
inim inim inlemek, feryat etmek
1. Nâz ile ol gonca çün seyr-i gülistân eyledi
2. Kıldı bülbül nâle gül çâk-i girîbân eyledi

2. **nâle kılma:**
Mısra: **10**
İnlemek
9. Ey Hayâlî dehr zulmüñden yakañ çâk eyleyüp
10. Nâle kılma kim nazar kılmaz Şeh-i ʿâdil baña

3. **nâleler kılsun:**
Mısra: **7**
İnlemek.
7. Kâkülüñde nice yıl dil murgu kılsun nâleler
8. ʿÂrızuñda turra-i ʿanber-feşânuñ duymasun

nâle vü efgân:
1. **nâle vü efgâna:**
Mısra: **2**
Ağlayıp inleme.
1. Peykânuñ eyâ kaşı kemânum dil içinde
2. San nâle vü efgâna zebândur zil içinde

nâle vü eşk:
1. **nâle vü eşküm:**
Mısra: **9**
İnilti ve gözyaşı.
9. Hayâlî nâle vü eşküm baña tâ kim gınâ verdi
10. Ne mutrib mihnetin çekdüm ne muhtâc-ı şarâb oldum

nâle vü feryâd:
1. **nâle vü feryâdum:**
Mısra: **6**
inilti ve feryat

5. Kendi göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
6. Nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara

nâle vü feryâd etmek:
1. **nâle vü feryâd eder:**
Mısra: **8**
İnleyip sızlanmak.
7. Katı göñlüñden senüñ derdin döküp deryâlara
8. Nâle vü feryâd eder âb-ı revânuñ yügrügü

2. **nâle vü feryâd edersem:**
Mısra: **2**
İnleyip sızlanmak.
1. Dâglar yaksam ʿaceb mi sîneme gül vaktidür
2. Nâle vü feryâd edersem nola bülbül vaktidür

nâle-i çeng:
1. **nâle-i çenge:**
Mısra: **7**
Çeng sazının inleyişleri.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

nâle-i Mecnûn:
1. **nâle-i mecnûndan:**
Mısra: **5**
Mecnun'un feryadı.
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

nâle-i perr-i mekes:
1. **nâle-i perr-i mekes:**
Mısra: **5**
Sinek kanadının vızıltısı.||Yokluk.
5. Nâle-i perr-i mekes nevbet-i şâhî mi degül
6. Begligin fakr kilîminde ne gamdur bilene

2. **nâle-i perr-i mekesden:**
Mısra: **5**
Sinek kanadının vızıltısı.||Yokluk.
5. Çalınurken nâle-i perr-i mekesden nevbeti
6. Yol mıdur dervîşe dünyânuñ şu ednâ begligi

nâle-i tanbûr:
1. **nâle-i tanbûr:**
Mısra: **22**
Tambur iniltisi.
21. Sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu istimâʿ eyle
22. Nedür bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr

nâle-i zenbûr:
1. **nâle-i zenbûr:**
Mısra: **8**
Arı vızıltısı.
7. Sen dahi şemʿ gibi dökerdüñ gözüñ yaşın
8. Kılsañ eger ki nâle-i zenbûr istimâʿ

nâleler göstermek:
1. **nâleler göstermese:**
Mısra: **6**
İnlemek.
5. Bulımazduñ tabîbâ cismümi pîrâhenüm içre
6. Eger kim nâleler göstermese çâk-i girîbânum

naʿl-i dâg:
1. **naʿl-i dâguñla:**
Mısra: **14**
Nal şeklindeki yara.
13. Saña Tûbâ ser-fürû eyler Hayâlî olalı
14. Naʿl-i dâguñla tenüñ nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk

naʿl-i sîne:
1. **naʿl-i sînem:**
Mısra: **9**
Göğüste hilal biçimindeki yaralar.
9. Yakup her naʿl-i sînem içine bir âteşîn dâgı
10. Hayâlî her birin ʿaşk ellerinde bir ocag etdüm

nâliş:
1. **nâlişinden:**-*inden*
Mısra: **5**
İnilti, inleyiş
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

nâlişler eylemek:
1. **nâlişler eyler:**
Mısra: **6**
İnlemek, sızlamak.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

nâlişleri gûş etmek:
1. **nâlişlerüm gûş edene:**
Mısra: **9**
İniltileri dinlemek.
9. Sarâyında demiş nâlişlerüm gûş edene ol şeh
10. Hayâlî-nâm bir şûrîde-i dergâhumuz vardur

nâm:
1. **nâmuñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Ad||Şan,şöhret
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

2. **nâmuñı:**-*uñı*
Mısra: **14**
Ad||Şan,şöhret
13. Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
14. Terk eyle nâmuñı be Hayâlî kalender ol

3. **nâmdur:**-*dur*
Mısra: **11**
Ad||Şan,şöhret
11. Tîgüm zebân ü terk-i küleh nâmdur baña
12. Başlar kesici kanlar akıtmaz dilâverem

nâm ü nişân:
1. **nâm ü nişân:**
Mısra: **27**
Ün, şan, şöhret.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

2. **nâm ü nişânı:**
Mısra: **5**
Ün, şan, şöhret.
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

3. **nâm ü nişânın:**

Mısra: **2**
Ad ve işareti
1. Dil helâk oldu bu gün derdiyle o meh-pârenüñ
2. Bulmadum çok istedüm nâm ü nişânın çârenüñ

nâm u nişânından geçmek:
1. **nâm u nişânumdan geçmek:**
Mısra: **10**
Şan ve şöhreti bir kenara bırakmak.
9. Hayâlî tekye-i ʿaşkuñ olup meczûb abdâlı
10. Gedâlar gibi geçmek isterem nâm u nişânumdan

namâz:
1. **namâzum:**-*um*
Mısra: **3**
İslâm dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

namâz kılmak:
1. **namâzın kılmaga:**
Mısra: **58**
Namaz kılmak. (Cenaze namazı bağlamında).
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

2. **namâzın kılmasun:**
Mısra: **6**
Namaz kılmak. (Cenaze namazı bağlamında).
5. ʿÂşıkuñ fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
6. Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

nâmdâr olmak:
1. **nâmdâr olaydum:**
Mısra: **9**
Ünlü olmak.
9. Gül gibi ʿâlemde olaydum Hayâlî nâmdâr
10. Bir gün ol gonca-dehen yâd eylese adum benüm

2. **nâmdâr oldu:**
Mısra: **10**
Ünlü olmak.
9. Yakdı sipihr sînesine dâg-ı mihrüñi
10. Oldu o dâg ey yüzü gül nâmdâr şems

nâme-i ʿizzet:
1. **nâme-i ʿizzetine:**
Mısra: **29**
Kıymet risalesi.||Övgü ile dolu sözler.
29. Nâme-i ʿizzetine oldu ʿutârid münşî
30. Kadri bâbında zuhal hindî-i derbân-şekil

nâme-i şevk:
1. **nâme-i şevküñ:**
Mısra: **5**
Aşk mektubu
5. Nâme-i şevküñ midür hâl-i siyâh ile hatuñ
6. Kim yazarken damlamışdı gözlerümden kan aña

nâme-i siyâh:
1. **nâme-i siyâhumuza:**
Mısra: **8**
Siyah mektup.||Aşığın kara yüzü.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

nâme-i ʿunvân:
1. **nâme-i ʿunvân:**
Mısra: **20**
Ünvan, isim yazısı.
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

nâme iltmek:
1. **nâmemi ilten:**
Mısra: **7**
Mektup göndermek.
7. Nâmemi ilten kebûterden gele bûy-ı kebâb
8. Âteş-i dilden eger bir harf yazsam kâgıda

nâ-merd:
1. **nâ-merdem:**-*em*
Mısra: **7**
İnsanlıktan nasibini almamış, mert olmayan
7. Verürsem kâse-i hurşid-i nûr-efşâna nâ-merdem
8. Elümde derd-i yâr ile pür olmuş bir sifâlüm var

nâ-merd esîri:
1. **nâ-merd esîriyüz:**
Mısra: **4**
Sözünün eri olmayanlarla karşılaşan.
3. Agyâra yüz niyâz ederüz yârı görmege
4. Fânî cihânda hayf ki nâ-merd esîriyüz

nâ-merd olmak:
1. **nâ-merd olan:**
Mısra: **5**
Sözünün eri olmamak.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

2. **nâ-merd olan:**
Mısra: **2**
Sözünün eri olmayan.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

nâme-veş:
1. **nâme-veş:**
Mısra: **17**
Mektup gibi.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dilliügi mânend-i kalem

nâmeyi dağıtmak:
1. **nâmeyi dagıt:**
Mısra: **1**
Buyruk göndermek.
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

nâm-ı bülend:
1. **nâm-ı bülendi:**
Mısra: **2**
yüce nam, şan, şöhret.
1. Bâg-ı cihânda kârı kimüñ âh ü zâr ola
2. Bir bülbül ise nâm-ı bülendi hezâr ola

nâm-ı Cem:
1. **nâm-ı cem:**
Mısra: **4**
Cem'in şöhreti. (İçkiyi bulması bağlamında).

3. Belâ bezminde ʿâşıklar geçerler ad içün serden
4. Sıdı seng-i havâdis câmın ammâ nâm-ı Cem kaldı

nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin:
1. **nâm-ı sencer ü tugrul tigin:**
Mısra: **64**
Şehzade Tuğrul ve Sencer'in şöhreti.
63. Olmasa bu zümre-i ʿâli bu kavm-i bî-bedel
64. Dilde yâd olmazdı nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin

nâ-mihribân:
1. **nâ-mihribânı:**-*ı*
Mısra: **1**
Vefasız sevgili.
1. Görüp cân verdüm ol nâ-mihribânı
2. Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

nâmı yazulmak:
1. **nâmımuz yazuldı:**
Mısra: **10**
Adı yazılmak.
9. Ey Hayâlî ʿâlem-i nazma Süleymânuz bugün
10. Hâtem-i ʿaşkuñ nigîninde yazuldı nâmımuz

nâmına çalınmak:
1. **nâmına çalındı:**
Mısra: **45**
Bir kimsenin adına, saygı amacıyla yapılan eylem.
45. Çalındı nevbet-i hakânî çünkim nâmına anuñ
46. Maʿânî milkinüñ sultânları dagıtdı dîvânı

nâmı añılmak:
1. **nâmuñ añılır:**
Mısra: **1**
Şöhret bulmak.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

nâ-murâd:
1. **nâ-murâdı:**-*ı*
Mısra: **8**
Mahrum kalan, muradına eremeyen.
7. Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumuñ
8. Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler

2. **nâ-murâd:**
Mısra: **6**
muradına erişmemiş, isteği yerine gelmemiş.
5. Fârig edüp ey felek ʿucb ü riyâdan sînemi
6. Nâ-tüvân u nâ-murâd u derd-nâk etdüñ beni

nâmûs:
1. **nâmûsdan:**-*dan*
Mısra: **7**
Ar, edep
7. Eder mecnûn göñül nâmûsdan ʿâr
8. Olaldan ʿâleme rüsvâ-yi Leylî

nâmûs ile ʿâr:
1. **nâmûs ile ʿâr:**
Mısra: **2**
İffet ve utanma duyguları.
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

2. **nâmûs ile ʿâr:**
Mısra: **4**
Utanıp arlanma
3. Varmasun meyhâneye nûş etmesün câm-ı şarâb
4. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

3. **nâmûs ile ʿârum:**
Mısra: **8**
Utanıp arlanma
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

4. **nâmûs u ʿâra:**
Mısra: **4**
Namus ve utanma.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

5. **nâmûs u ʿâra:**
Mısra: **8**
Namus ve utanma.
7. Gördü çün ruhsâr-ı yârı çekdi dilden âh-ı serd
8. Bir nefes yâr olmadı nâmûs u ʿâra mirveha

nâ-muvâfık:
1. **nâ-muvâfıkdur:**-*dur*
Mısra: **2**
uygun olmayan.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

nân:
1. **nân:**
Mısra: **5**
Ekmek. (Gam, keder azığı bağlamında).
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

2. **nân:**
Mısra: **10**
Ekmek.
9. Sînesinde dâgına küynüklü nânum var diyen
10. Âfitâbuñ kurşunu tennûruna nân istemez

3. **nânı:**-*ı*
Mısra: **13**
Ekmek.
13. Göz açup gözleme bir nânı misâl-i encüm
14. Olsa ol nân gözüñe kurs-ı meh-i bedr-misâl

4. **nân:**
Mısra: **14**
Ekmek.
13. Göz açup gözleme bir nânı misâl-i encüm
14. Olsa ol nân gözüñe kurs-ı meh-i bedr-misâl

naʿne çûbu:
1. **naʿne çûbuna:**
Mısra: **10**
Nane çubuğu, nane sapı. (Zayıflık, incelik bağlamında).
9. Ditrer Hayâlî üstüñe dirdir benüm begüm
10. Cân döndü naʿne çûbuna yufka ovagına

nâ-peydâ olmak:

1. **nâ-peydâ ola:**
Mısra: **65**
Yok olmak, ortadan kaybolmak.
65. Tâb-ı kahruñdan ola cümle ʿadû nâ-peydâ
66. Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil

nâr:
1. **nâr:**
Mısra: **32**
Ateş, od.
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

2. **nâra:**-*a*
Mısra: **12**
Ateş||Sevgilinin yanağı.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

3. **nâr:**
Mısra: **3**
Ateş||Sevgilinin yanağı.
3. Ruhu nâr iki zülfü üzre kaşı
4. Siyaset-gâh-ı İbrâhîme beñzer

4. **nâra:**-*a*
Mısra: **2**
Ateş, od.
1. Nâr-ı firâka yandı dil-i nâ-tüvânımuz
2. Gûyâ zebâne oldu o nâra zebânımuz

5. **nâr:**
Mısra: **8**
Ateş, od.
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

6. **nâr:**
Mısra: **9**
Ateş, od.
9. Öygünelden haddüñe şemʿüñ diline düşdü nâr
10. Yardan uçurdular meyl etdügiçün yâra su

7. **nâra:**-*a*
Mısra: **5**
Ateş, od.
5. Deyelerdi ʿacz edüp yâ Rab bu nâra döymezüz
6. Ger yedi dûzah çekeydi bir nefes hicrânumı

8. **nâra:**-*a*
Mısra: **6**
Ateş||Sevgilinin yanağı.
5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

nâr olmuş ʿazâbîler:
1. **nâr olmuş ʿazâbîler:**
Mısra: **4**
Cehennemde yanan ceza sahipleri.
3. Vuslatuñ cennâtınuñ râhatleri ʿâlemlerin
4. Dûzah-ı hırmânda nâr olmuş ʿazâbîler bilür

naʿra çekmek:
1. **naʿra çeker:**
Mısra: **33**
Uzun uzun bağırmak, haykırmak.
33. ʿAdûya naʿra çeker görse nîze-dârlaruñ
34. Ki ney-sitânda eder şîrler gırîv-i gareng

nâra ısınmak:
1. **nâra ısındum:**
Mısra: **6**
Ateşe yanmak.
5. İhtiyât eyler idüm nâr-ı melâmetden âh
6. Düşeli âteş-i hicrâna ısındum nâra

nâra yanmak:
1. **nâra yanar:**
Mısra: **3**
Ateşe yanmak.||Kırmızılaşmak.
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

2. **nâra yanarlar:**
Mısra: **6**
Ateşe yanmak.
5. Dedüm zülfüñde diller tâb-ı hüsnüñden helâk oldu
6. Dedi pervâneler nâra yanarlar bî-günâh ahşam

naʿra-i kûs u girîvân:
1. **naʿra-i kûs u girîvân:**
Mısra: **14**
Büyük köslerin yüksek gürültüsünün sesi.
13. Saltanat tablın kilîm altında ol şeh kim çalar
14. Hây ü hûy u naʿra-i kûs u girîvân istemez

naʿra-i yâhû:
1. **naʿra-i yâhû:**
Mısra: **8**
Ya Allah sadası.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

nârenc:
1. **nârencine:**-*ine*
Mısra: **5**
Turunç.
5. El degül can paralardı gabgabı nârencine
6. Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem

nârencât:
1. **nârencâtdur:**-*dur*
Mısra: **24**
Tılsımlar.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

nârencî bir metâʿ:
1. **nârencî bir metâʿ:**
Mısra: **4**
Turuncu renkte bir mal.||Ateş, aşk ateşi.
3. Pervâne oldu nakd-i hâyat ile tâlibi
4. Gördü dükân-ı şemʿde nârencî bir metâʿ

nârencî şeb-külâh:
1. **nârencî şeb-külâh:**
Mısra: **8**
Ateş rengindeki gece külahı. (Sevgilinin yüzünü, yerini belli etmesi bağlamında).
7. Pervâne göz göre oda atmazdı kendüyi
8. Başında şemʿüñ olmasa nârencî şeb-külâh

nâr-ı âh:

1. **nâr-ı âhum:**
Mısra: **4**
Ah ateşi.
3. Yer yüzün ey sipeh-i eşk nola tutduñ ise
4. Nâr-ı âhum âlem-i himmeti eflâke çeker

2. **nâr-ı âhumdur:**
Mısra: **5**
Ah ateşi.
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

3. **nâr-ı âhuñla:**
Mısra: **4**
Ah ateşi.
3. Kûy-ı dilberde fegân etme mebâd ey bülbül
4. Nâr-ı âhuñla o gül çehre yañaâın yakasın

nâr-ı ʿaşk:
1. **nâr-ı ʿaşka:**
Mısra: **9**
Aşk ateşi.
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

2. **nâr-ı ʿaşka:**
Mısra: **5**
Aşk ateşi.
5. Tâlib oldur sala kendin nâr-ı ʿaşkı nûr ola
6. ʿÂşık oldur ʿaşk ile olmaya anuñ şöhreti

3. **nâr-ı ʿaşkuñla:**
Mısra: **47**
Aşk ateşi.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

nâr-ı ʿazâb:
1. **nâr-ı ʿazâba:**
Mısra: **4**
azap ateşi
3. Seyrâna bâga varsam sensüz gelür cehennem
4. Güller tekellüf olsa nâr-ı ʿazâba beñzer

2. **nâr-ı ʿazâbdan:**
Mısra: **16**
azap ateşi
15. Oldum Hayâlî âteş-i ʿaşkuñ semenderi
16. Kıldı halâs Hak beni nâr-ı ʿazâbdan

nâr-ı cahîm:
1. **nâr-ı cahîmümdür:**
Mısra: **4**
Cehennem ateşi.
3. Derdsiz olmak göñül tende ʿazâb-ı rûhdur
4. Yârsuz cennet gülü nâr-ı cahîmümdür benüm

nâr-ı derd:
1. **nâr-ı derdine:**
Mısra: **7**
Dert ateşi.
7. Tenüñde rişte-i cân nâr-ı derdine müştâk
8. Çerâgını uyarırsañ nola uyar beni

nâr-ı dil:
1. **nâr-ı dilden:**
Mısra: **1**
Gönül ateşi.
1. Nâr-ı dilden zâhir etsem bir şerer ʿâlem yanar
2. Dursa bir dem sîne-i sûzânum içre gam yanar

2. **nâr-ı dilden:**
Mısra: **10**
Gönül ateşi.
9. Sanma kan rengîn Hayâlî oldu şevk-i yâr ile
10. Nâr-ı dilden iki çeşm-i hûn-feşânum sûhte

nâr-ı firâk:
1. **nâr-ı firâka:**
Mısra: **1**
Ayrılık ateşi.
1. Nâr-ı firâka yandı dil-i nâ-tüvânımuz
2. Gûyâ zebâne oldu o nâra zebânımuz

nâr-ı gam:
1. **nâr-ı gamla:**
Mısra: **5**
Gam ateşi.
5. Nâr-ı gamla dûd-ı âhı sâyesinde nûr olan
6. Âfitâbı kendüye şemʿ-i şebistân istemez

nâr-ı gayret:
1. **nâr-ı gayretle:**
Mısra: **3**
Kıskançlık ateşi.
3. Nâr-ı gayretle yakup dûzahları mahv eyleyen
4. Haşr meydânında bir küynüklü âhumdur benüm

nâr-ı hased:
1. **nâr-ı hased:**
Mısra: **6**
Kıskançlık ateşi.
5. Yüzüne silleler gelse nola pervâneler şemʿüñ
6. ʿİzâruñ yâdına nâr-ı hased yakmış zebânından

2. **nâr-ı hasedle:**
Mısra: **16**
Kıskançlık ateşi.
15. Firdevsî-i kelâm olamazsın benüm gibi
16. Nâr-ı hasedle cânına yüz bin ʿazâb kıl

3. **nâr-ı hasretle:**
Mısra: **4**
Özlem ateşi.
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

nâr-ı hasret:
1. **nâr-ı hasretüñ:**
Mısra: **5**
Özlem ateşi.
5. Sanma kan aglamadan germ oldu nâr-ı hasretüñ
6. Dûddur müjgânlarum bu dîde-i pür-nem yanar

nâr-ı hecr:
1. **nâr-ı hecr:**
Mısra: **9**
ayrılık ateşi.
9. Hayâlî hâl-i ruhsâruñ gamından nâr-ı hecr ile
10. Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı

2. **nâr-ı hecrüñle:**

Mısra: **9**
ayrılık ateşi.
9. Nâr-ı hecrüñle Hayâlî bâm-ı dûzahdur tenüm
10. ʿArz edüp dîdâruñı gel cennet-âbâd et beni

nâr-ı kahr:
1. **nâr-ı kahruñla:**
Mısra: **71**
Kahır ateşi, mahv ateşi.
71. Yana pervâne-veş cismi ʿadûnuñ nâr-ı kahruñla
72. Ola tâbende Şâhâ devletüñ şemʿ-i şebistânı

nâr-ı Leylâ:
1. **nâr-ı leylâdan:**
Mısra: **6**
Leyla'nın ateşi, Leyla'nın yakıcılığı.
5. Haymeler kurdu fenâ iklîminüñ sultânına
6. Nâr-ı Leylâdan leb-i Mecnûndaki tebhâleler

nâr-ı mahabbet:
1. **nâr-ı mahabbet:**
Mısra: **23**
Sevgi, muhabbet ateşi
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

nâr-ı melâmet:
1. **nâr-ı melâmetden:**
Mısra: **5**
Ayıplama ateşi.
5. İhtiyât eyler idüm nâr-ı melâmetden âh
6. Düşeli âteş-i hicrâna ısındum nâra

2. **nâr-ı melâmetle:**
Mısra: **7**
Ayıplama ateşi.
7. Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumuñ
8. Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler

nâr-ı reşk:
1. **nâr-ı reşk:**
Mısra: **7**
Kıskançlık ateşi.
7. Bir güzer kılsun bize düşsün Behişte nâr-ı reşk
8. Dûzâh-ı hecrinde çok çekdük ʿazâb eglenmesün

nâr-ı şafak:
1. **nâr-ı şafakda:**
Mısra: **4**
Şafak ateşi.||Şafak kızıllığı.
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

nâr-ı sûzân:
1. **nâr-ı sûzânı:**
Mısra: **6**
Yakıcı ateş.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

2. **nâr-ı sûzânuñ:**
Mısra: **2**
Yakıcı ateş.
1. Cânuña âteş urur bir mihr-i rahşânuñ mı var
2. Sînede dâg-ı gamuñdan nâr-ı sûzânuñ mı var

nârlık etmek:
1. **nârlık etdüm:**
Mısra: **10**
Ateşler yanan yere döndürmek.
9. Buldu zînet kanlu dagumla Hayâlî her elif
10. Servler etrâfını gûyâ ki etdüm nârlık

nâs:
1. **nâsdan:***-dan*
Mısra: **6**
İnsan, beniâdem, halk.
5. Yüz safâ kesb ede şol jâle düşen lâle gibi
6. Nâsdan yâgsa melâmet taşı divânemüze

nâ-sâz:
1. **nâ-sâzlar:***-lar*
Mısra: **38**
Edepsiz.
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

2. **nâ-sâza:***-a*
Mısra: **4**
Edepsiz.||Rakip.
3. Nagme-i zâgı kosun bülbül fegânın diñlesün
4. Âb-i rûyun saklasun yar olmasun nâ-sâza gül

nâ-sâz kılmak:
1. **nâ-sâz kılduñ:**
Mısra: **10**
Sesini kısmak.
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

nâşî:
1. **nâşî:**
Mısra: **5**
Sebep.
5. Dem-i vasl istemez cismüm gibi nâşî aradayken
6. Helâk-i cevri dilberdür esîr-i nâzdur göñlüm

2. **nâşî:**
Mısra: **4**
Yetişmiş oğlan veya kız.
3. Mey içsek kâse-i serden olur peymânemüz elde
4. Bizi kanlu çıkarur gelmesün bu meclise nâşî

3. **nâşîdür:***-dür*
Mısra: **4**
Sebep.
3. Ne bezm olur bu kim ayak götürsem bâde nûş etsem
4. O bezm-i hâsda bîgâne mutrib nâşîdür sâkî

nasîb:
1. **nasîbi:***-i*
Mısra: **9**
kısmete düşen şey, pay, hisse
9. Çün kim Hayâlî her kişinüñ bir nasîbi var
10. Meyhâne baña sûfîye künc-i ʿibâdetin

nasîb etmek:
1. **nasîb etdi:**
Mısra: **45**
(mutluluk veren ve güzel şeyler için) erişmek, ulaşmak, kavuşmak.
45. Nihâl-i tâke nasîb etdi neşʾe-i bâde
46. Felekde hûşe-i pervîni eyleyen âveng

nasîb eylemek:
1. **nasîb eyleyen:**
Mısra: **7**
Nasip etmek, kısmet etmek
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

nasîb olmak:
1. **nasîb oldu:**
Mısra: **11**
Kısmet olmak, uygun düşmek.
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

2. **nasîb oldu:**
Mısra: **12**
Kısmet olmak, uygun düşmek
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

3. **nasîb oldu:**
Mısra: **13**
Kısmet olmak, uygun düşmek.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

4. **nasîb oldu:**
Mısra: **14**
Kısmet olmak, uygun düşmek.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

5. **nasîb oldu:**
Mısra: **15**
Kısmet olmak, uygun düşmek.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

6. **nasîb oldu:**
Mısra: **16**
Kısmet olmak, uygun düşmek.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

nâsih:
1. **nâsihin:**-*in*
Mısra: **7**
Nasihat veren.
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

2. **nâsih:**
Mısra: **7**
Nasihat veren.
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

3. **nâsih:**
Mısra: **9**
Nasihat veren.
9. Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
10. Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek

4. **nâsih:**
Mısra: **1**
Nasihat veren.
1. Nâsih içdi etmeden ibrâmı bayram ertesi
2. Âteş-i mey puhte kıldı hâmı bayram ertesi

nâsih sözü:
1. **nâsih sözünüñ:**
Mısra: **5**
Vaizlerin sözü.
5. Nâsih sözünüñ gerçi çok vaʿde-i ferdâsı
6. Ammâ ki benüm göñlüm efsâne kabûl etmez

nasîhat:
1. **nasîhatüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Öğüt, tavsiye.
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

nasîhati işitmek:
1. **nasîhati işit:**
Mısra: **22**
Nasihat dinlemek.
21. Çünkim Hayâlî sen saña olduñ hicâb-ı dost
22. Benden işit nasîhati refʿ-i hicâb kıl

nâsuñ magzını yemek:
1. **nâsuñ magzını yerler:**
Mısra: **47**
İnsanın beynini yemek.||Kafa şişirmek, boş lakırdı.
47. Bir iki mısraʿ ile magzını yerler nâsuñ
48. Dûş-ı Dahhâkdaki ol iki mârân-şekil

natʿ-ı felek:
1. **natʿ-ı felekde:**
Mısra: **7**
Feleğin satranç tahtası.
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

natʿ-ı zemîn:
1. **natʿ-ı zemînde:**
Mısra: **3**
Yeryüzü.
3. Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânuñ
4. Ferzîn olur oyunda süre süre piyâde

nâ-tüvân:
1. **nâ-tüvân:**
Mısra: **8**
Zayıf, güçsüz çaresiz
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

2. **nâ-tüvân:**
Mısra: **22**
Zayıf, güçsüz çaresiz
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

3. **nâ-tüvânı:**-*ı*
Mısra: **4**
Zayıf, güçsüz çaresiz
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

4. **nâ-tüvân:**
Mısra: **6**
Zayıf, güçsüz çaresiz

5. Fârig edüp ey felek ʿucb ü riyâdan sînemi
6. Nâ-tüvân u nâ-murâd u derd-nâk etdüñ beni

5. **nâ-tüvânlar:**-*lar*
Mısra: **10**
Zayıf, güçsüz, çaresiz
9. Humâruñ hastası olanlara mey sun sagalsunlar
10. Eli ayagı tutmaz nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

nâ-tüvân göz:
1. **nâ-tüvân gözler:**
Mısra: **1**
Fersiz göz.
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

nâ-tüvân olmak
1. **nâ-tüvân ol:**
Mısra: **22**
(zayıf, güçsüz çaresiz) olmak
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

nâ-tüvân rûbâhi:
1. **nâ-tüvân rûbâhiyem:**
Mısra: **8**
Güçsüz tilki.||Güçsüz, iktidarsız.
7. Bîşe-i ʿaşkuñ gehî şîr-i şikâr-endâziyem
8. Geh fenâ vâdîlerinüñ nâ-tüvân rûbâhiyem

nâvdân:
1. **nâvdâna:**-*a*
Mısra: **38**
Oluk.
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

nâvek:
1. **nâveki:**-*i*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpiği.
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

2. **nâveklerüñ:**-*ler, -üñ*
Mısra: **5**
Ok.||Sevgilinin kirpiği.
5. Sînem üzre zahmuñ etrâfındadur nâveklerüñ
6. ʿAyn-ı hasretdür baña müjgân-ı hûn-pâlâ gerek

nâvek urmak:
1. **nâvek ursa:**
Mısra: **5**
Ok vurmak, ok saplanmak. (Sevgilinin bakışları bağlamında).
5. Ger dile bir nâvek ursa ol kemân-ebrû sakın
6. Zahm tîrin görmesün bagruñda kanun duymasun

nâvek-i müjgân:
1. **nâvek-i müjgâna:**
Mısra: **1**
kirpik okları
1. Tîri beñzer göricek nâvek-i müjgâna sadak
2. Tutdu kanlu deyu bend eyledi zindâna sadak

2. **nâvek-i müjgânıdur:**
Mısra: **3**
kirpik okları
3. Nâvek-i müjgânıdur her hüsn eli sultânınuñ
4. Cismüm üzre görünenler demeñüz mûlar mıdur

3. **nâvek-i müjgânuñı:**
Mısra: **3**
kirpik okları
3. Bir cânâ geçer nâvek-i müjgânuñı gönder
4. Meşhûr meseldür bu ki az olsun uz olsun

nây:
1. **nâyı:**-*ı*
Mısra: **9**
İçi yanık kamış, ney
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

2. **nây:**
Mısra: **34**
İçi yanık kamış, ney
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

3. **nây:**
Mısra: **9**
İçi yanık kamış, ney
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

4. **nâya:**-*a*
Mısra: **4**
İçi yanık kamış, ney
3. Fegânumdan felekler raksa girdi
4. Dönerler mevlevîler nâya karşu

5. **nâya:**-*a*
Mısra: **8**
İçi yanık kamış, ney
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

nây ile ney-şeker:
1. **nây ile ney-şekere:**
Mısra: **7**
Ney ile kamış.
7. Nây ile ney-şekere bâd bulaşdukca eder
8. Biri dâd ü biri feryâd elinden felegüñ

nâyâb:
1. **nâyâb:**
Mısra: **8**
Bulunmaz, nadir.
7. Kime agzı haberin sordum ise yokdur der
8. Dehen-i tengi nigâruñ kati nâyâb gibi

nâyâb eylemek:
1. **nâyâb eyler:**
Mısra: **33**
Bulunmaz eylemek, nadir kılmak.
33. Vücûdu zevrakın eyler ʿadûnuñ her nefes nâyâb
34. Duhân-ı âhuma dersem nola deryâ-yı zulmânî

nâyâb olmak:
1. **nâyâb oldu:**
Mısra: **11**
Benzersiz, bulunmaz olmak.

11. Oldu nâyâb görüp nazm-ı Hayâlîyi hasûd
12. Pertev-i mihre nazar eylese huffâş yatur

nây-i ʿaşk:
1. **nây-i ʿaşk:**
Mısra: **10**
Aşk neyi.
9. Gördü Mollâ-yı dili sûrâh sûrâh etdi gam
10. Üstühânum çalınur âh etdigümce nây-i ʿaşk

nây-i kand:
1. **nây-i kand:**
Mısra: **10**
Şeker kamışı.||Ney çalgısının yapıldığı kamış.
9. Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
10. Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam

nây-veş:
1. **nây-veş:**
Mısra: **19**
Ney gibi.
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **nây-veş:**
Mısra: **7**
Ney gibi.
7. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
8. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

nâz:
1. **nâz:**
Mısra: **10**
İşve, cilve.
9. Kan aglasam nigâra baht-ı siyâhı gör kim
10. Nâz ile der Hayâlî bu bize renge beñzer

2. **nâzın:***-ın*
Mısra: **8**
İşve, cilve.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

3. **nâz:**
Mısra: **10**
İşve, cilve.
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

4. **nâz:**
Mısra: **11**
İşve, cilve.
11. Dolanup her serv-i bâlâ dil-rübâlar nâz ile
12. ʿÂşık-ı bî-dillerine ʿarz-ı dîdâr etdiler

5. **nâz:**
Mısra: **4**
İşve, cilve.
3. İletdüm tuhfe-i cân-ı hakîrüm yâra ʿarz etdüm
4. Gülüp nâz ile ol gül-ruh dedi bu yâdigâr ancak

6. **nâz:**
Mısra: **1**
İşve, cilve.
1. Yüz nâz ile gonca-i raʿnâyı büyütdük
2. Bülbülleri biñ var ola gavgâyı büyütdük

nâz etmek:
1. **nâz ederdüñ:**
Mısra: **7**
nazlanmak.
7. Sen nâz ederdüñ ehl-i niyâza Medîne-vâr
8. Ben Kaʿbe gibi çâkgirîbân idüm saña

2. **nâz edesin:**
Mısra: **4**
nazlanmak.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

3. **nâz etmege:**
Mısra: **8**
Nazlanmak.
7. Bu bâguñ bâgbânı bir suyu bir lîk ezhâruñ
8. Kimi nâz etmege durmuş kimi ehl-i niyâz ancak

nâz eylemek:
1. **nâz eyle:**
Mısra: **20**
nazlanmak
19. Ey gerd-i âhum eyleyicek seyr-i âsumân
20. Nâz eyle âfitâba ve mâha ʿitâb kıl

2. **nâz eylese:**
Mısra: **1**
nazlanmak
1. Her kaçan nâz eylese ol serv-i âzâdum benüm
2. Sîneden kaçmak diler rûh-ı ferah-şâdum benüm

3. **nâz eyleyüp:**
Mısra: **2**
nazlanmak
1. Dedüm hayâl-i laʿl-i lebüñ çeşm-i terdedür
2. Nâz eyleyüp gülüp dedi dilber nazardadur

4. **nâz eyleyüp:**
Mısra: **10**
nazlanmak
9. Ölünce bu vefâyi Hayâlî unutmaya
10. Nâz eyleyüp deseñ ki cefâ-kârıñam senüñ

nâz ile şîve:
1. **nâz ile şîve:**
Mısra: **41**
Naz ve cilve.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

nâz ü istignâ:
1. **nâz ü istignâ:**
Mısra: **41**
Naz ve kibirlenme.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

nâz ü ʿitâb:
1. **nâz ü ʿitâb:**
Mısra: **6**
Nazlanma ve azarlama.
5. Kâfirem ger ârzû eylerse bir gün vuslatın
6. Yârdan ʿâşık hemân nâz ü ʿitâb ister göñül

nazar:

1. **nazarlarında:**-*lar, -ın, -da*
Mısra: **8**
Bakmak, nazar eyle-
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

2. **nazarla:**-*la*
Mısra: **13**
Bakmak, nazar eyle-
13. Bir nazarla gör iki ʿâlemi nergis-mânend
14. Başuña ister iseñ giymege tâc-ı zer-kâr

3. **nazarda:**-*da*
Mısra: **5**
Bakmak, nazar eyle-
5. Evvel nazarda vermedi Şîrîne cân deyu
6. Ferhâda taʿne taşını pîr ü cevân atar

4. **nazar:**
Mısra: **1**
Bakmak, bakış
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

5. **nazardadur:**-*dadur*
Mısra: **2**
Bakmak, nazar eyle-
1. Dedüm hayâl-i laʿl-i lebüñ çeşm-i terdedür
2. Nâz eyleyüp gülüp dedi dilber nazardadur

6. **nazarda:**-*da*
Mısra: **5**
Bakış, göz.
5. Bir nazarda baña beñzer lâle-i sahrâ-yı gam
6. Merdüm-i çeşmüm gibi herdem libâs-ı hûn geyer

7. **nazaruñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **10**
Bakmak, bakış
9. Her ne yüzde ki Hayâlî bakasın ol görürür
10. Nazaruñda felek âyîne-i pulâd ancak

8. **nazarda:**-*da*
Mısra: **7**
Bakış, göz.
7. Nem var ise nazarda durur nakd-i kalb ile
8. Eşküm yoluña nice dökülüp saçılmasun

9. **nazar:**
Mısra: **8**
Bakmak.
7. Elifle dâg ile cismüm ser-â-ser göz ve kaş etdüm
8. Doyunca her nazar seyr etmege Sultân Süleymânı

10. **nazardan:**-*dan*
Mısra: **8**
Bakış, göz.
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

nazar etmek:

1. **nazar ede:**
Mısra: **37**
Bakmak, seyretmek.
37. Gülşen ol vaktin olur kim ede deryâdan nazar
38. Bil hilâl ile geçerken âfitâb-ı Mülk ü dîn

2. **nazar edemez:**
Mısra: **1**
Bakmak, seyretmek.
1. Agyâr nazar edemez ol ince miyâna
2. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

3. **nazar eden:**
Mısra: **1**
Bakmak, seyretmek.
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

4. **nazar eden:**
Mısra: **1**
Bakmak, seyretmek.
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

5. **nazar ederse:**
Mısra: **8**
Bakmak, seyretmek.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

6. **nazar et:**
Mısra: **24**
Bakmak.
23. Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç
24. Gözüñü aç nazar et zulmetüñ olupdur nûr

7. **nazar et:**
Mısra: **9**
Bakmak.
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

8. **nazar et:**
Mısra: **2**
Bakmak.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

9. **nazar et:**
Mısra: **3**
Bakmak.
3. Ol kaşı yaya bir nazar et baña diyeli
4. Bagrumı tîr-i gamze ile tut ki del dedüm

10. **nazar et:**
Mısra: **7**
Bakmak.
7. Tayy-ı lisânuma nazar et taylesânı ko
8. Destar ile deme heves-i kaşdayın dahi

nazar eylemek:

1. **nazar eyle:**
Mısra: **7**
Bakmak
7. Âyine gibi al eline bir nazar eyle
8. Kim yüzüñe bakmaga senüñ aña yüz olsun

2. **nazar eyledi:**
Mısra: **12**
Bakmak
11. Safâsı zâhir ü bâtın degül midür rûşen
12. Kesâfet ile kime eyledi nazar kandîl

3. **nazar eyleme:**
Mısra: **7**
Bakmak
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

4. **nazar eylemesün:**
Mısra: **3**
Bakmak
3. Ruhuna eylemesün dîde-i habâb nazar
4. Düşüp ayagına câm-ı şarâba yalvarayın

5. **nazar eylemez:**
Mısra: **15**
Bakmak
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

6. **nazar eyleñ:**
Mısra: **4**
Bakmak
3. Her gece encüm gibi bîdâr-ı kûy-ı dilberin
4. Bir nazar eyleñ baña hey gözü açıklar meded

7. **nazar eyler:**
Mısra: **23**
Bakmak
23. Eşk-i çeşmi var iken dünyâya kim eyler nazar
24. Şuʿle-i âhı kimüñ kim ʿâleme pertev salar

<u>nazar kılmak:</u>
1. **nazar kıl:**
Mısra: **1**
Bakmak, bakış
1. Şikâyet kılma zulmünden nazar kıl ol hat ü hâle
2. Ki bitmez bu çemende hârsuz gül dâgsuz lâle

2. **nazar kıl:**
Mısra: **2**
bakmak
1. Sürûr ister iseñ zevk-ı câm-ı sahbâdur
2. Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur

3. **nazar kıl:**
Mısra: **7**
Bakmak.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

4. **nazar kıl:**
Mısra: **1**
Bakmak, bakış
1. Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
2. Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür

5. **nazar kıl:**
Mısra: **5**
Bakmak, bakış
5. Sînemde kıl nazar elif ucunda dâguma
6. Leşker-keş-i livâ-yi belâya livâ budur

6. **nazar kıl:**
Mısra: **8**
bakmak
7. Âb-ı revâna bak ki göñülde komaz gubâr
8. Kûyuñda kıl nazar yaşumuñ mâcerâsına

7. **nazar kıl:**
Mısra: **8**
bakmak
7. Bir kalender-hânedür ʿâlem deyü îmâ eder
8. Gel nazar kıl mâh-ı nevde şol tırâş olmuş kaşa

8. **nazar kıl:**
Mısra: **9**
bakmak
9. Kıl nazar bir gün Hayâlînüñ dil-i vîrânına
10. Anı maʿmûr eyle gel genc-i cemâlüñ sadgâsı

9. **nazar kıldı:**
Mısra: **2**
Bakmak, bakış
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

10. **nazar kıldukca:**
Mısra: **3**
Bakmak, bakış
3. Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
4. Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz

<u>nazar salmak:</u>
1. **nazar saldı:**
Mısra: **9**
Bakmak, seyretmek
9. Âşinâyâne nazar saldı Hayâlîden yaña
10. Bârgâh-ı ʿişretüñ şol nâzenîn serverleri

2. **nazardan saldum:**
Mısra: **5**
Bakmak, alabildiğine bakmak.
5. Nazardan saldum ey meh ʿâlemüñ yâkût-ı rengînin
6. Hayâl-i laʿlüñi çün dîde-i giryâna tapşurdum

<u>nazardan sürmek:</u>
1. **nazardan sürdüler:**
Mısra: **2**
Gözden akıtmak.
1. Cân-nisâr olduguna cânâna acır gördüler
2. Ehl-i diller gözyaşın bir bir nazardan sürdüler

<u>nazar-gâh-ı cihân:</u>
1. **nazar-gâh-ı cihân:**
Mısra: **5**
Alemin bakılacak yeri.
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

<u>nazar-gâh-ı güzîn:</u>
1. **nazar-gâh-ı güzîn:**
Mısra: **1**
Seçilmiş, beğenilmiş yer.
1. Merhabâ ey ravza-i ʿâlî nazar-gâh-ı güzîn
2. Dâg-dâruñdur senüñ gülzâr-ı Firdevs-i Berîn

<u>nâzenîn:</u>
1. **nâzenîn:**
Mısra: **1**
Narin, ince yapılı.||Sevgili.
1. Ol nâzenîn ki hüsn elinüñ dilberi geçer
2. Cândan hayâl-i vaslı içün dil berî geçer

2. **nâzenînlerle:**-*lerle*
Mısra: **5**
Narin, nazlı, ince.
5. Hatâyî nâzenînlerle nigâristân-ı Çînîdür
6. Açılaldan beri hammâmı Hayreddîn Paşanuñ

3. **nâzenînüñ:**-*üñ*
Mısra: **10**
(Fa.) Narin, çok nazlı.
9. Müselmân sevmeden geçdüñ Hayâlî
10. Meger bir kâfir oldu nâzenînüñ

4. **nâzenîn:**
Mısra: **10**
Narin, nazlı, ince.
9. Âşinâyâne nazar saldı Hayâlîden yaña
10. Bârgâh-ı ʿişretüñ şol nâzenîn serverleri

5. **nâzenînüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Narin, ince yapılı.||Sevgili.
7. Cihânı bir nazar seyr etmek içün şekl-i nergisde
8. Görünür hâkden her nâzenînüñ çeşm-i fettânı

nâzenîn cânân:
1. **nâzenîn cânâna:**
Mısra: **1**
Nazlı, hoş edalı olan sevgili.
1. Nedür cân kim anı sen nâzenîn cânâna vermezler
2. Saña ʿâşık olanlar yoluña cânâ ne vermezler

nâzenîn-i vakt:
1. **nâzenîn-i vakt:**
Mısra: **2**
Zamanın nazlısı.||Sevgili.
1. Bizden ol yâra niyâz ü andan istignâ gerek
2. Nâzenîn-i vakt olan mahbûb bî-pervâ gerek

nâziklik:
1. **nâziklik:**
Mısra: **6**
İncelik.
5. Tîgüñ elüñde gördü yalıñ yüzlü hûbdur
6. Nâziklik ile sîneye çekdi o dem niyâm

nâzil olmak:
1. **nâzil olmuş:**
Mısra: **10**
Yukarıdan zemine doğru inme.
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

nâzır:
1. **nâzır:**
Mısra: **5**
Bakan, nazar eden.
5. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
6. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

nâzır olanlar:
1. **nâzır olanlar:**
Mısra: **7**
Bakmak, nazar etmek.
7. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
8. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

nâzır-ı âyîne-i İskender:
1. **nâzır-ı âyîne-i iskenderi:**
Mısra: **7**
İskender'in alemi gösteren aynasına nazar eden.
7. Nâzır-ı âyîne-i İskenderi
8. Yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî ola

nâzır-ı suʿbân:
1. **nâzır-ı suʿbân:**
Mısra: **51**
Ejderhanın gözü.
51. Bulurdu rengi tegayyür çü nâzır-ı suʿbân
52. Göreydi hâme-i Manisitânımı Erjeng

nâzlar eylemek:
1. **nâzlar eyler:**
Mısra: **36**
Nazlanmak.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

nazm:
1. **nazmı:**-*ı*
Mısra: **13**
Şiir, nazım.
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

2. **nazmuñı:**-*uñ, -ı*
Mısra: **41**
Şiir, nazım.
41. Hayâlî nazmuñı gûş-ı hilâl ile işidüp
42. Diler ʿutâride yazdurmaga sipihr-i dü-reng

3. **nazmum:**-*um*
Mısra: **1**
Şiir, nazım.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

4. **nazmuña:**-*uñ, -a*
Mısra: **65**
Şiir, nazım.
65. Eremez şâʿirlerüñ şiʿri Hayâlî nazmuña
66. Gerçi oldu herbiri ser-defteri nazm-ı metîn

5. **nazmı:**-*ı*
Mısra: **15**
Şiir, nazım.
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

6. **nazmuñ:**-*uñ*
Mısra: **9**
Şiir, nazım.
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

7. **nazmı:**-*ı*
Mısra: **16**
Şiir, nazım.
15. ʿAyn-ı Zemzem çâhı tekye Kâʿbe-i ʿuşşakdur
16. Aña bu nazmı diyen ol Kaʿbenüñ Hassanıdur

8. **nazmum:**-*um*
Mısra: **10**
Şiir, nazım.

9. Seng-i dilümi laʿl edeli kân-ı Medîne
10. Nazmum dür-i şehvârını bahr-i Necef eyler

9. **nazma:**-*a*
Mısra: **10**
Şiir, nazım.
9. Dişiʾle leblerin vasf et Hayâlî ol dil-ârâmuñ
10. Bilürsin cümleden nazma yine laʿl ü güher hoşdur

nazm bâğı:
1. **nazm bâgına:**
Mısra: **40**
Şiir bahçesi.
39. Ben ol Hayâlîyem ki beni egmeden cihân
40. Dikdüm bu nazm bâgına bir yâdigâr serv

nazm ehli:
1. **nazm ehline:**
Mısra: **9**
Şairler.
9. Ey Hayâlî vardı bir zîbâ gazel nazm ehline
10. Her biri olsun buña hâzır-cevâb eglenmesün

nazm etmek:
1. **nazm etdi:**
Mısra: **9**
Şiir yazmak.
9. Şöyle nazm etdi Hayâlî vasf-ı rûy-ı yârı kim
10. Diñlese anı fegânlar ede bülbül gül güle

nazm eyvânı:
1. **nazm eyvânında:**
Mısra: **33**
Şiir köşkü.||Şiirde üst seviye.
33. Nazm eyvânında ey Sultân-ı iklîm-i suhan
34. Şâh-ı Gâzîden mi Yakduñ şemʿi ya akrân mısın

nazm Kenʿân:
1. **nazm kenʿânına:**
Mısra: **43**
Nazm Ken'anı.||Nazm ülkesi.
43. Nazm Kenʿânına ben Yûsuf-ı sânî olalı
44. Baña erbâb-ı suhan oldular ihvân-şekil

nazm kişverinüñ tâcdârı:
1. **nazm kişverinüñ tâcdâriyem:**
Mısra: **3**
Şiir ülkesinin sultanı.
3. Maʿnide nazm kişverinüñ tâcdâriyem
4. Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem

nazm serîri:
1. **nazm serîrinde:**
Mısra: **1**
Şiir tahtı.
1. Benem ki nazm serîrinde sâhib-erkânem
2. Benem ki âb-ı ruh-ı mülk-i ʿÂl-i ʿOsmânem

nazm-ı âbdâr:
1. **nazm-ı âbdâr:**
Mısra: **1**
Parlak, taze şiir.
1. Bu nazm-ı âbdâr ile fehm et ne söylerem
2. Dîdâr hakkı âb-ı ruh-ı heft kişverem

nazm-ı bülend:
1. **nazm-ı bülend:**
Mısra: **3**
Yüksek şiir.||Derecesi yüksek olan şiir.
3. Her nihâl-i nâzenînüñ oldu bir nazm-ı bülend
4. Bülbül ü destân serâyın şâʿir-i sihr-âferîn

nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî:
1. **nazm-ı cân-bahşı-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin canlar bağışlayan şiiri.
9. Nazm-ı cân-bahşı-ı Hayâlî mürdeye verür hayât
10. Geceler ihyâ eden ʿârif deminden cân akar

nazm-ı gevher-bâr:
1. **nazm-ı gevher-bâr:**
Mısra: **9**
Cevherler saçan şiir.
9. Ey Hayâlî bu nazm-ı gevher-bâr
10. Hâtif-i gaybdan mı mülhemdür

2. **nazm-ı gevher-bârda:**
Mısra: **10**
Cevherler saçan şiir.
9. Ey Hayâlî ol mehüñ dendânı vasfı sanasın
10. Bir dür-i yek-dânedür bu nazm-ı gevher-bârda

nazm-ı güher-bâr:
1. **nazm-ı güher-bâr:**
Mısra: **2**
cevher yüklü şiir || içeriği çok kıymetli olan şiir
1. Baña söyletsün sözü vasf-ı leb-i yâr isteyen
2. Şiʿrime kılsun nazar nazm-ı güher-bâr isteyen

nazm-ı güher-pâş:
1. **nazm-ı güher-pâşı:**
Mısra: **10**
Mücevherler saçan şiir.
9. Gül ile lâleler rengîn varaklarla çemenlerde
10. Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher-pâşı

nazm-ı Hayâlî:
1. **nazm-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin şiiri.
9. Nazm-ı Hayâlî bâde-i câm-ı mezâkdur
10. Ancak bu câmı merdüm-i sâhib-suhan çeker

2. **nazm-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin şiiri.
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

3. **nazm-ı hayâlîden:**
Mısra: **9**
Hayali'nin şiiri.
9. Fehm kıl nazm-ı Hayâlîden nikât-ı bî-ʿaded
10. Nice rengîn câmeyi bir şâhid-i mevzûn geyer

4. **nazm-ı hayâlîyi:**
Mısra: **11**
Hayali'nin şiiri.
11. Oldu nâyâb görüp nazm-ı Hayâlîyi hasûd
12. Pertev-i mihre nazar eylese huffâş yatur

5. **nazm-ı hayâlîyle:**

Mısra: **9**
Hayali'nin şiiri.
9. Rûmda nazm-ı Hayâlîyle hem-âgâz olalı
10. Saldı âvâzeyi İrân ile Turana sadak

nazm-ı pâk:
1. **nazm-ı pâk:**
Mısra: **9**
kusursuz şiir
9. Sende libâs-ı fâhir ü bende bu nazm-ı pâk
10. Sen cism-perver olduñ u ben rûh-perverem

nazm-ı Pervîn:
1. **nazm-ı pervînden:**
Mısra: **11**
Pervin dizisi. (Yedi yıldızdan oluşan takım yıldızı. Gökyüzünde ve bir küme gibi sıralanması bağlamında).
11. Bülenddür bu gazel çünkü nazm-ı Pervînden
12. Hayâlî pâyesidür erse dest-i Şâhumuza

2. **nazm-ı pervîni:**
Mısra: **10**
Pervin dizisi. (Yedi yıldızdan oluşan takım yıldızı. Gökyüzünde ve bir küme gibi sıralanması bağlamında).
9. Hayâlî nazmını tâ kim ʿutârid istimâʿ etdi
10. Begenmez matlaʿ-ı mihr ile gökde nazm-ı pervîni

nazm-ı rengîn:
1. **nazm-ı rengînümle:**
Mısra: **5**
Hoş, latif şiir.
5. Nazm-ı rengînümle vasf etdüm şarâb-ı laʿlüñi
6. Sâhir-i nazmem anuñçün ey gülefsûn eyledüm

nazm-ı rûh-bahş:
1. **nazm-ı rûh-bahşuñdan:**
Mısra: **10**
Ruhlar bahşeden şiir.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

nazm-ı şerîf:
1. **nazm-ı şerîf:**
Mısra: **9**
Mübarek şiir.
9. Bir libâs-ı lutf-ı sultânî durur nazm-ı şerîf
10. Ey Hayâlî bu libâsı sanma kim her dûn geyer

nazm-ı türkî-kâfiye:
1. **nazm-ı türkî-kâfiyeyi:**
Mısra: **10**
Türkçe kafiyeli şiir.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

nazm şehdi:
1. **nazmum şehdine:**
Mısra: **79**
Bal gibi tatlı olan nazm, şiir.
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

nâz-perverd:
1. **nâz-perverdüñ:**-*üñ*
Mısra: **18**
Naz ile beslenmiş ve büyütülmüş.||Sevgili.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **nâz-perverdüm:**-*üm*
Mısra: **9**
Naz ile beslenmiş ve büyütülmüş.||Sevgili.
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

3. **nâz-perverdüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Naz ile beslenmiş ve büyütülmüş.||Sevgili.
3. Yoluna şol hâk olanlar yüzlerin sürsün deyu
4. Nâz-perverdüm libâs-ı şîveyi uzun geyer

4. **nâz-perverdüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Naz ile beslenmiş ve büyütülmüş.||Sevgili.
3. Yâr olursa nâz-perverdüm gamından gayrıya
4. Çekmeyem bir lahza ʿömr-i nâzenînüñ minnetin

nâzügâne:
1. **nâzügâne:**
Mısra: **6**
Kibar bir biçimde.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

nâzük:
1. **nâzük:**
Mısra: **8**
Nazik; güzel, zarif.
7. Çarhuñ hilâline degişen ince şâʿirüñ
8. Bir matlaʿ-ı güzîdede nâzük hayâlîni

ne:
1. **ne:**
Mısra: **4**
Öyle bir.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

2. **ne:**
Mısra: **19**
Nasıl, ne kadar çok.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

3. **ne:**
Mısra: **7**
Ne
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

4. **ne:**
Mısra: **7**
Ne
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

5. **ne:**
Mısra: **24**
ne
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

6. **ne:**
Mısra: **10**
Nasıl.
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

7. **ne:**
Mısra: **11**
Nasıl bir?
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

8. **ne:**
Mısra: **8**
Hangi.
7. Makbûl-i ehl-i dil olalı sadr-ı sînede
8. Peykân-ı gamzesi ne yere kim deler geçer

9. **ne:**
Mısra: **3**
Nasıl.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

10. **ne:**
Mısra: **2**
Nasıl.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

11. **ne:**
Mısra: **63**
Çok, öyle bir
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

12. **ne:**
Mısra: **4**
Hem de. (Pekiştirme anlamında).
3. Sunalda bezm-i ezelde elüme bâde-i ʿaşk
4. O bâdeden dahi mestin ne mest-i meczûbun

13. **ne:**
Mısra: **15**
T. Öyle bir.
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

14. **ne:**
Mısra: **35**
Ne
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

15. **ne:**-*a*
Mısra: **37**
Öyle bir.
37. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ
38. Gözüñe tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

ne ʿaceb:

1. **ne ʿaceb:**
Mısra: **8**
Ne acayip.
7. Ok gibi dogru varur ya gibi egri eremez
8. Menzil-i ʿaşkı nigâruñ ne ʿaceb menzil olur

2. **ne ʿaceb:**
Mısra: **10**
Ne acayip.
9. Senden esmez Hayâlî gayra gubâr
10. Ne ʿaceb bârigâh imişsin sen

ne bâk:

1. **ne bâk:**
Mısra: **8**
Ne gam.
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

2. **ne bâk:**
Mısra: **7**
Ne gam.
7. Başuña her bir has ü hâşâk taʿnından ne bâk
8. Merdüm-i ʿâlî-nazar iki gözüm deryâ gerek

ne bilsin:

1. **ne bilsin:**
Mısra: **7**
Ne bilsin.||Bilmez.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

2. **ne bilsin:**
Mısra: **9**
Ne bilsin.||Bilmez.
9. Biz Hayâlî bahr-ı tahkîküz ne bilsin ʿumkumuz
10. Zeylimüzde cüst ü cû eden has ü hâşâkimüz

3. **ne bilsin:**
Mısra: **6**
Ne bilsin.||Bilmez.
5. Mahabbet râhınuñ resmin baña sor añma Mecnûnu
6. Makâm-ı ʿaşkuñ âdâbın ne bilsin bir beyâbânî

4. **ne bilsün:**
Mısra: **4**
Ne bilsin.||Bilmez.
3. Nev-ʿarûs oldukda Leylî dürr ile yâkûtunu
4. Çok mıdur Nevfel ne bilsün dîde-i Mecnûna sor

ne bilür:

1. **ne bilür:**
Mısra: **2**
Ne bilir, nereden bilsin!
1. Görmedi hûn-ı dilüm yar eşigi taşında
2. Ne bilür derdümi Ferhâd kaya başında

ne dem ki:

1. **ne dem ki:**
Mısra: **27**
Ne zaman ki.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

ne dem kim:

1. **ne dem kim:**
Mısra: **3**
Ne zaman ki.
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

2. **ne dem kim:**
Mısra: **12**
Ne zaman ki.
11. Hûn-ı cigerle bu dil-i sûzân yeter baña
12. Zevküm ne dem kim ola şarâb ü kebâbdan

ne deñlü:
1. **ne deñlü:**
Mısra: **16**
Ne kadar, ne ölçüde.
15. Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde
16. Ne deñlü var ise ey bî-amân genc

2. **ne deñlü:**
Mısra: **5**
Ne kadar, ne ölçüde.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

3. **ne deñlü:**
Mısra: **13**
Ne kadar, ne ölçüde.
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

ne gam:
1. **ne gam:**
Mısra: **47**
gam değil!
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

2. **ne gam:**
Mısra: **34**
gam değil!
33. Kefüñ deryâsınuñ emvâcı erdi çarh-ı gerdûna
34. Ne gam bahr-i muhîtüñ reşkden var ise buhrânı

3. **ne gam:**
Mısra: **1**
gam değil!
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

4. **ne gam:**
Mısra: **1**
gam değil!
1. Cevriñle yaşum olsa ne gam hâke berâber
2. Mihr-i keremüñle çıkar eflâke berâber

5. **ne gam:**
Mısra: **6**
gam değil!
5. Beni devrân eger kim âhir etse
6. Ne gam her âhirin bir evveli var

6. **ne gam:**
Mısra: **2**
gam değil!
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

7. **ne gam:**
Mısra: **4**
gam değil!
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

ne haddime:
1. **ne haddüm:**
Mısra: **67**
Ne haddime.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

ne hâsıl:
1. **ne hâsıl:**
Mısra: **36**
ne çıkar!, ne olur!
35. İki bin üç yüz akçe yazusu var
36. Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna beñzer

ne hoş:
1. **ne hoş:**
Mısra: **1**
Ne güzel.
1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

ne içün:
1. **ne içün:**
Mısra: **10**
Niçin.
9. Eşʿâr-ı Hayâlî var iken gûşunu şehler
10. Bilsem ne içün lüʾlüʾ-yi lâlâya çekerler

2. **ne içün:**
Mısra: **2**
Niçin.
1. Hecrinde göñül vuslat-ı cânâna erişmez
2. Mahşer günüdür ten ne içün câna erişmez

ne idügini:
1. **ne idügini:**
Mısra: **21**
Ne olduğunu.
21. Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
22. Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham

ne lâyık:
1. **ne lâyıkdur:**
Mısra: **2**
Layık olan budur.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

ne lâzım:
1. **ne lâzım:**
Mısra: **4**
Ne gerek.
3. Beni öldürmek içün nîze ile
4. Ne lâzım ey kaşı yâ tîr ü gönder

2. **ne lâzım:**
Mısra: **6**
Ne gerek.
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

3. **ne lâzım:**
Mısra: **1**
Ne gerek.
1. Ne lâzım hatt-ı miskînüñ ʿizâruñda tırâş etmek
2. Denī dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek

ne mümkün:
1. **ne mümkin:**
Mısra: **4**
Mümkün değil, mümkün mü?
3. Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
4. Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile

2. **ne mümkindür:**
Mısra: **10**
Mümkün değil, mümkün mü?
9. Hayâlî sen Şehüñ lutfun görelden çarha baş egmez
10. Ne mümkindür denîler kâsesinden er maʿâş etmek

3. **ne mümkün:**
Mısra: **1**
Mümkün değil.
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

4. **ne mümkündür:**
Mısra: **36**
Mümkün değil.
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

5. **ne mümkündür:**
Mısra: **36**
Mümkün değil.
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

ne ne:
1. **ne ne:**
Mısra: **5**
Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

2. **ne ne:**
Mısra: **8**
Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.
7. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
8. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

3. **ne ne:**
Mısra: **1**
Ne...ne bağlacı.
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

4. **ne ne:**
Mısra: **10**
Ne...ne bağlacı.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

5. **ne ne:**
Mısra: **3**
Ne...ne bağlacı.
3. Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
4. Sakın aldanma bu çarha iki yüzlü münâfıkdur

6. **ne ne:**
Mısra: **2**
Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

ne revâ:
1. **ne revâ:**
Mısra: **10**
Layık, uygun değil.
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

ne söz:
1. **ne söz:**
Mısra: **3**
Ne hacet.
3. Cân nakdi borcum idi belâña aña ne söz
4. Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur

ne şübhe:
1. **ne şübhe:**
Mısra: **2**
Şüphesiz.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

ne tañ:
1. **ne tañ:**
Mısra: **11**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

ne var:
1. **ne var:**
Mısra: **7**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
7. ʿİnâyet bezminüñ olsak ne var bir cürʿa-keş hâki
8. Harâbât-ı muganda bunca devlet-hâhumuz vardur

2. **ne var:**
Mısra: **3**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

3. **ne var:**
Mısra: **1**
Her ne varsa, bütün her şey.
1. Ne var ʿâlemde ey zâhid bugün ʿayş ü tarabdan yeg
2. Baña bir künc-i meyhâne gelür şehr-i Halebden yeg

4. **ne var:**
Mısra: **7**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

ne var ki:
1. **ne var ki:**
Mısra: **4**
Hiçbir şey yoktur ki.
3. İzüñ tozun sabâdan umar nergis ile gül
4. Bu bâgda ne var ki saña göz kulak degül

ne vermezler:
1. **ne vermezler:**
Mısra: **2**
Her şeyini vermek.
1. Nedür cân kim anı sen nâzenîn cânâna vermezler
2. Saña ʿâşık olanlar yoluña cânâ ne vermezler

ne yapam:
1. **ne yapam:**
Mısra: **1**
Ne yapayım?
1. Zâhidâ cennet ne yapam kûy-ı dilber var iken
2. Añmazam Tûbâyı ol kadd-i sanavber var iken

nebâtât:
1. **nebâtât:**
Mısra: **15**
Nebâtlar, bitkiler.
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

nebî:
1. **nebî:**
Mısra: **5**
Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber. Burada Hz. Muhammed.
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

necât ehli:
1. **necât ehline:**
Mısra: **3**
Kurtuluş ehli, kurtuluşa erenler.
3. Ya necât ehline olduñ keşt-i Nûhü'n-Nebî
4. Sürmege ya çarhı mevc-i kulzüm-i Yezdân mısın

necât istemek:
1. **necât istemese:**
Mısra: **8**
Kurtuluş istemek.
7. Çâhdan câha erer miydi benüm sultânum
8. Ger necât istemese Yûsuf-ı Kenʿân senden

Necâti:
1. **necâtiyle:***-y, -le*
Mısra: **47**
15. Yüzyılın meşhur şairi. Asıl adı İsa'dır.
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

2. **necâtî:**
Mısra: **65**
15. Yüzyılın meşhur şairi. Asıl adı İsa'dır.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

Necd Dağı toprağı:
1. **necd dagı topragın:**
Mısra: **6**
Necd Dağı'nın toprağı.
5. Gevher-i vaslın bulam nâgâh Leylânuñ deyu
6. Necd dagı topragın Mecnun ele alup elek

Necd Dâınuñ sibâʿı:
1. **necd dâgınuñ sibâʿına:**
Mısra: **7**
Necd Dağı sürgünü.
7. Necd dâgınuñ sibâʿına çekermiş hûn-ı dil
8. Kâsesinde çeşminüñ Mecnûn-ı bî-pervâya bak

necm-i hidâyet:
1. **necm-i hidâyet:**
Mısra: **10**
Doğruluk yıldızı.||Doğru yola götüren yıldız.
9. Zulmet-i şâm-ı belâ içre Hayâlî kaldı
10. Pertev ermezse eyâ necm-i hidâyet senden

nedâmetler çekmek:
1. **nedâmetler çeker:**
Mısra: **2**
Pişmanlık çekmek.
1. Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
2. Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker

neden:
1. **neden:**
Mısra: **1**
Niçin, hangi sebepten.
1. Neden bî-kayd imiş Mecnûn-ı şeydâ
2. Ki konmuş başına bin dürlü gavgâ

2. **neden:**
Mısra: **16**
Niçin, hangi sebepten.
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

3. **neden:**
Mısra: **10**
Niçin, hangi sebepten.
9. Yüreginde baş çıkarır andelîbüñ intizâr
10. Goncanuñ yâ Rab neden eyler yakasın dar gül

4. **neden:**
Mısra: **1**
Niçin, hangi sebepten.
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

5. **neden:**
Mısra: **2**
Niçin, hangi sebepten.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

nedendür:
1. **nedendür:**
Mısra: **27**
Neden, niçin
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

2. **nedendür:**
Mısra: **8**
Her nedense.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

nedîm:
1. **nedîmüñdür:**-*üñdür*
Mısra: **21**
Arkadaş, dost
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

2. **nedîmümdür:**-*ümdür*
Mısra: **10**
İşret arkadaşı.
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

nedîm-i şâh:
1. **nedîm-i şâhdur:**
Mısra: **2**
Sultanın sohbet arkadaşı.
1. Hayâlüñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

nedür:
1. **nedür:**
Mısra: **4**
Nedir.
3. Yâr ile agyârı gördüm oturur iken dedüm
4. Ey melek-sûret nedür yanuñda Şeytânuñ mı var

2. **nedür:**
Mısra: **2**
Nedir.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

3. **nedür:**
Mısra: **1**
Nedir.
1. Nedür cân kim anı sen nâzenîn cânâna vermezler
2. Saña ʿâşık olanlar yoluña cânâ ne vermezler

4. **nedür:**
Mısra: **1**
Nedir.
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

5. **nedür:**
Mısra: **2**
Nedir.
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

nedür bu:
1. **nedür bu:**
Mısra: **22**
Nedir bu, şaşılacak şey.
21. Sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu istimâʿ eyle
22. Nedür bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr

nefer:
1. **nefer:**
Mısra: **4**
Asker, er.
3. İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
4. Tekye-i ʿaşkuñ bir iki üç nefer abdâliyüz

nefes:
1. **nefesde:**-*de*
Mısra: **2**
Zaman.
1. ʿAşk içinde câm teslîm etmedür tedbîrimüz
2. Böyle taʿlîm eyledi evvel nefesde pîrimüz

2. **nefesde:**-*de*
Mısra: **6**
Soluk, an
5. Leblerüñ ʿÎsâ gibi cân-bahş-ı ʿâlemdür velî
6. Her nefesde nice ʿâlemler helâküñdür senüñ

3. **nefesin:**-*in*
Mısra: **9**
Soluk.||İlham.
9. Pîr-i ʿaşkuñ nefesin gözle Hayâlî seni çün
10. Şemʿ-veş rûz-ı ezel yanmaga irşâd etdi

nefes tutmak:
1. **nefes tut:**
Mısra: **8**
Nefes vermek, üflemek.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

nefesini tutmak:
1. **nefesin tutdu:**
Mısra: **10**
Heyecan, merak veya endişeyle beklemek.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

nefh:
1. **nefh:**
Mısra: **8**
Soluk, nefes.
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿÎsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

nefha-i bâzâr-ı Çîn:
1. **nefha-i bâzâr-ı çîn:**
Mısra: **27**
Çin pazarının bir nefhası, Çin pazarının bir esimlik yeli.
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

nefha-i Rûhüʾl-Kudüs:
1. **nefha-i rûhüʾl-kudüs:**
Mısra: **3**
Cebrail'in soluğu.
3. Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs ʿÎsî demi cârûbdur
4. Şol tarîk-i ʿaşka kim cismüm aña gerd isterin

nefh-i Rûhullah:
1. **nefh-i rûhullahdan:**
Mısra: **3**
Hz. Cebrail'in soluğu.
3. Ehl-i demdür nefh-i Rûhullahdan urur demi
4. Yâdigâr olsa ʿaceb mi rûzigâra mirveha

<u>**nefs:**</u>
1. **nefsden:**-*den*
Mısra: **3**
Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
3. Bir tavâşîden göñül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

2. **nefsüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
5. Nefsüñ cefâlarından cân Yûsufuna gam yok
6. Olur ʿAzîzi Mısruñ çâh-ı belâda yatmaz

3. **nefsüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
9. Nefsüñ hicâbın kaldurup bakdı cemâl-i dilbere
10. Oldu Hayâlî bende-i nükte-şinâs-ı Men ʿaref

4. **nefsüm:**-*üm*
Mısra: **14**
Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
13. Ey Hayâlî emrine Hakkuñ itâʿatdür işüm
14. Her ne kim nefsüm murâd edinse aña nâhiyem

5. **nefse:**-*e*
Mısra: **5**
Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
5. Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârig dür
6. Eşigi itlerinden şehlerüñ atlas çulundan hem

<u>**nefs ejderhâsı:**</u>
1. **nefs ejderhâsın:**
Mısra: **7**
Nefis yılanı. (İnsana zarara dokunması bağlamında).
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

<u>**nefs-i dûn:**</u>
1. **nefs-i dûn:**
Mısra: **3**
Aşağılık nefis.
3. ʿİnân-ı ʿakluñı verme bu nefs-i dûn eline
4. Ayagın alma sakın kimsenüñ rikâb gibi

<u>**nefsi efʿîsi:**</u>
1. **nefsi efʿîsine:**
Mısra: **3**
Nefs yılanı.
3. Nefsi efʿîsine zâhir olana
4. Pend besdür hikâyet-i Dahhâk

<u>**neheng:**</u>
1. **neheng:**
Mısra: **12**
timsah
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

2. **nehengem:**-*em*
Mısra: **2**
timsah
1. Gözyaşı bahrinde oldum ʿâşık-ı sevdâ perest
2. Bir nehengem fârig -i dâm-ı cihân deryâ-perest

3. **neheng:**
Mısra: **10**
timsah
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

4. **nehenginden:**-*inden*
Mısra: **10**
Timsah.||Zorluklar, sıkıntılar.
9. Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı
10. Hazer edüp nehenginden deme deryâdan el çekdüm

5. **nehenginden:**-*inden*
Mısra: **6**
Timsah.||Zorluklar, sıkıntılar.
5. Mahabbet bahri kim dürr-i şeb-efrûz ile memlûdur
6. Nehenginden edersin ihtirâzı dalabilmezsin

<u>**neheng-i ʿakl:**</u>
1. **neheng-i ʿakl:**
Mısra: **7**
Akıl timsahı.||Akıl.
7. Kaʿruma ermez neheng-i ʿakl ey sâhil-nişîn
8. Lücce-i ʿaşkem bu deryâlar kenârumdur benüm

<u>**neheng-i bahr:**</u>
1. **neheng-i bahre:**
Mısra: **6**
Denizdeki timsah. (Sevgilinin kıvrımlı saçı bağlamında).
5. Ey hayâl-i zülf-i yâr etdüñ gözümden çün güzer
6. Var neheng-i bahre taʿlîm et şinâverlik yolun

<u>**neheng-i ejdehâ-kâm:**</u>
1. **neheng-i ejdehâ-kâmem:**
Mısra: **7**
Yılanla (savaşma) arzusundaki timsah. (Aşığın rakiplere fırsat vermemesi bağlamında).
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

<u>**neheng-i nûr-sîmâ:**</u>
1. **neheng-i nûr-sîmâsından:**
Mısra: **2**
Aydınlık çehreli timsah.||Feleğin her katların biri.
1. Bu dokuz sîm-âb-gûn deryâyı seyr et ʿibret al
2. Her neheng-i nûr-sîmâsından anuñ heybet âl

<u>**nehr:**</u>
1. **nehrler:**-*ler*
Mısra: **5**
Akarsu, büyük ırmak.
5. Kıdem deryâsınuñ kaʿrindân oldu nehrler cârî
6. Kenârında bu enhâruñ hezârân dil-sitân buldum

2. **nehre:**-*e*
Mısra: **8**
Irmak. (Irmağın akarken çıkardığı ses ile çok gözyaşı dökmek bağlamında).
7. Bunu der hâl diliyle deryâ
8. Derd ile nâle eden her nehre

<u>**nehy-i sıfat-ı gayr eylemek:**</u>
1. **nehy-i sıfat-ı gayr eyle:**
Mısra: **8**
(Kesret dışında) Bütün sıfatları yasaklamak.

7. Yâr ile halvet-i hâs eylemege kesretde
8. Her nefesde yürü nehy-i sıfat-ı gayr eyle

neler:
1. **neler:**
Mısra: **4**
Çok ve çeşitli şeyler.
3. Gamzeñ efendi gayrıya atdukca cevr okun
4. Bendeñ bilür ki hasta göñülden neler geçer

2. **neler:**
Mısra: **2**
Çok ve çeşitli şeyler.
1. Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger olmuş
2. Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm

nem:
1. **nemi:**-*i*
Mısra: **28**
Rütubet, ıslaklık. nem-nâk nemli, rutupetli.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

2. **neme:**-*e*
Mısra: **16**
Hafif ıslaklık, nem.
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

3. **nem:**
Mısra: **16**
Rutupet, jâle, çiğ.
15. Ebr gibi girüben mâteme dök gözyaşıñı
16. Bahr-i eltâf-ı Hudâdan eger isterseñ nem

nem

1. **nem:**
Mısra: **7**
Bütün varım.
7. Nem var ise nazarda durur nakd-i kalb ile
8. Eşküm yoluña nice dökülüp saçılmasun

2. **nem:**
Mısra: **8**
Neyim; hangi eşyam, değerim
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

3. **nem:**
Mısra: **2**
Neyim; hangi eşyam, değerim
1. Nigârâ sen revân olduñ benüm göñlümde gam kaldı
2. Hemen ol eksük olmasın dahi ʿâlemde nem kaldı

nem eksük:
1. **nem eksük:**
Mısra: **6**
Neyim eksik.
5. Başuma gün dogmada rûy-ı siyâhum hâkde
6. Yâr kûyunda nem eksük sâye-i dîvârdan

2. **nem eksük:**
Mısra: **4**
Neyim eksik.
3. Kanlu yaşumla çehremi kılduñ şükûfe-zâr
4. Ey serv-i gül-ʿizâr nem eksük bahârdan

nem kapmak:
1. **nem kapup:**
Mısra: **3**
Islanmak.||Alıngan olmak.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

nem var:
1. **nem var:**
Mısra: **10**
Neyim varsa.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

nemâ vermek:
1. **nemâ veren:**
Mısra: **6**
Geliştirme, büyütme.
5. Biz ol zemîn-i diyâr-ı mahabbetüz ki bizüm
6. Nemâ veren gözümüz yaşıdur giyâhumuza

neme:
1. **neme:**
Mısra: **7**
Neyime.
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

nemed-pûş:
1. **nemed-pûşuñdur:**-*uñ, -dur*
Mısra: **6**
Keçe veya kebe giyen, derviş
5. Şâne kıldı tenüñi zülfüñ ucundan sad-çâk
6. Göreli yüzüñü âyîne nemed-pûşuñdur

nemek hakkı:
1. **nemek hakkın:**
Mısra: **4**
Vefa borcu.
3. Acı yaş dökdükde çeşmüm üstüne zahmum dedi
4. Sanma ey hem-dem nemek hakkın ferâmûş eyleyem

nemgîn:
1. **nemgîn:**
Mısra: **4**
Nemli, ıslak, ağlamaklı
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

nemüz:
1. **nemüz:**
Mısra: **6**
Neyimiz.
5. Yürek kan oldu hicrândan vücûdum çekdi el cândan
6. Fedâ oldu yoluña cümlesi zîrâ nemüz kaldı

neñ eksük:
1. **neñ eksükdür:**
Mısra: **44**
Neyin eksik.
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

neng ü ʿâr:

1. **neng ü ʿârı:**
Mısra: **1**
Şöhret ve utanma duygusu.
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

nerd esîri:
1. **nerd esîriyüz:**
Mısra: **6**
Tavla tutkunu.||Kazanmak ya da kaybetmek.
5. Nakd-i dü-kevni tutmaga bir zâra hâzıruz
6. Girdük kumâr-hâneye biz nerd esîriyüz

nerd-i cemâl oynamak:
1. **nerd-i cemâl oynasaydı:**
Mısra: **25**
Yüz tavlası oynamak.||Güneş ve ayın tavla oyunu. Yer değiştirmesi.
25. Ruhuñ günü ile meh oynasaydı nerd-i cemâl
26. Bu nakş-ı hâl ü hatuñ mâhı eyler idi kamer

nerdibân olmak:
1. **nerdibân olursa:**
Mısra: **6**
Merdiven olmak.
5. Bir kadem çıkmaz ser-i kûyuñ koyup âşıklaruñ
6. Tâk-ı ʿarşa nerdibân olursa perr-i Cebreʾîl

nergis:
1. **nergis:**
Mısra: **9**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek. Suyu, uyuşturucudur. Mahmur bakışı andırır.
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

2. **nergis:**
Mısra: **10**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

3. **nergis:**
Mısra: **21**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek. Suyu, uyuşturucudur. Mahmur bakışı andırır.
21. Gonca agzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
22. Hatt-ı sebzidür çemen bir dilber olmuşdur bahâr

4. **nergisler:**-*ler*
Mısra: **4**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek. Suyu, uyuşturucudur. Mahmur bakışı andırır.
3. Lâciverdî sünbüliyle âsumânuñ ʿaynıdur
4. Açılan nergisler anuñ encüm-i rahşânıdur

5. **nergisdür:**-*dür*
Mısra: **10**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek. Suyu, uyuşturucudur. Mahmur bakışı andırır.
9. Ya çıkarmak ya koparmak istemem zinhâr kim
10. Çeşmi nergisdür anuñ sünbül kökü dendânıdur

6. **nergisi:**-*i*
Mısra: **2**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek.
1. Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dâgum sandılar
2. Nergisi gülzârda yanar çerâgum sandılar

7. **nergisi:**-*i*
Mısra: **9**
Nergis||Sevgilinin gözleri.
9. Ey Hayâlî bu fenâ gülzârınuñ her nergisi
10. Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendüdür

8. **nergis:**
Mısra: **4**
Nergis||Sevgilinin gözleri.
3. Nûrdan nîlûferi bir ser-nigûn deryâda gör
4. Nice yüzbiñ nergis ile zeyn olan gülzâra bak

9. **nergis:**
Mısra: **5**
İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek.
5. Nergis iletdi bezmine bir şemʿdân-ı zerd
6. Tâ subh olunca yandı çerâgı benefşenüñ

10. **nergis:**
Mısra: **3**
Nergis||Sevgilinin gözleri.
3. Gözüñe nergis reşk-i sofî bakmakdan
4. Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden

nergis ile gül:
1. **nergis ile gül:**
Mısra: **3**
Nergis ile gül.
3. İzüñ tozun sabâdan umar nergis ile gül
4. Bu bâgda ne var ki saña göz kulak degül

nergis-i bîmâr:
1. **nergis-i bîmârına:**
Mısra: **24**
Hasta nergis.||Hasta, baygın göz.
23. Hâk-ı pâyı kuhlünü Şâhuñ sabâdan isteyüp
24. Bâguñ eyler nergis-i bîmârına tîmâr gül

2. **nergis-i bîmârınuñ:**
Mısra: **4**
Hasta nergis.||Hasta, baygın göz.
3. Kanum iç dersem nigâruñ gamze-i hûn-rîzine
4. Nergis-i bîmârınuñ hayfâ ki girmez gûşuna

nergis-i mest:
1. **nergis-i mestüñ:**
Mısra: **7**
Sarhoş nergis||Sevgilinin mest eden gözleri.
7. Sokdu beline dâmenini nergis-i mestüñ
8. Tâc-ı zerini bâgda kapmaga benefşe

nergis-i şehlâ:
1. **nergis-i şehlâ:**
Mısra: **8**
şehlâ göz || güzel ve baygın bakışlı göz
7. Gonca-i pür-hûna döndü âh kim göñlüm gibi
8. Bâg-ı hüsn içre görüp bir nergis-i şehlâ gözüm

<u>**nergis-i sermest:**</u>
1. **nergis-i sermest:**
Mısra: **12**
Baygın göz.
11. Devlet-i bîdâr añanlar gaflet uyhusundadur
12. Nergis-i sermest yanında ki hâb-âlûdedür

<u>**nergis-i zerrîn:**</u>
1. **nergis-i zerrîn:**
Mısra: **11**
Sarı nergis çiçeği.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

<u>**nergisini açmak:**</u>
1. **nergisini açılan:**
Mısra: **2**
Gözlerini açmak.
1. Harını bu çemenüñ nahl-i dil-ârâ bilirüz
2. Açılan nergisini dîde-i bînâ bilirüz

<u>**nergis-mânend:**</u>
1. **nergis-mânend:**
Mısra: **13**
Nergis gibi.
13. Bir nazarla gör iki ʿâlemi nergis-mânend
14. Başuña ister iseñ giymege tâc-ı zer-kâr

<u>**nerm eylemek:**</u>
1. **nerm eyledüm:**
Mısra: **5**
Yumuşatmak.
5. Dil-i sengîn-i yârı eyledüm nerm
6. Egerçi âheni mûm etdi Dâvûd

<u>**nerm eylemek:**</u>
1. **nerm eyler:**
Mısra: **8**
Yumuşatmak.
7. Şâhlar vardur gazâb hengâmı oldukda süvâr
8. Rahşınuñ naʿlin dem-â-dem nerm eyler âteşi

2. **nerm eylerin:**
Mısra: **3**
Yumuşatmak.
3. Nerm eylerin dürüştünü halk-ı zamânenüñ
4. Âyîn-i fakrı guş edeli âsiyâbdan

<u>**neşât:**</u>
1. **neşâta:**-*a*
Mısra: **18**
Sevinç, ferah, şâdlık.
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

2. **neşâtı:**-*ı*
Mısra: **1**
sevinçli, şen ve şad olma, keyif; yiyip içip eğlenme yoluyla hoş vakit geçirme.
1. Kosam çemende neşâtı bahârı neyleyeyin
2. Seherde içmez isem ya humârı neyleyeyin

<u>**neşât ile dolmak:**</u>
1. **neşât ile dolsa:**
Mısra: **6**
Neşelenmek, neşe ile dolmak.
5. Açdı surâhî kulkulü bezm içre göñlümü
6. Dolsa neşât ile nola cânumdan oy verür

<u>**neşʾe:**</u>
1. **neşʾe:**
Mısra: **9**
Neşe
9. Hayâlî nazmınuñ her nüktesinden neşʾe tahsîl et
10. Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu

2. **neşʾeler:**-*ler*
Mısra: **9**
Gönül açıklığı, sevinç.
9. Neşʾeler erdi Hayâlîyem kelâmumdan dile
10. Tâ ki bâg-ı maʿrifet içinde tâk etdüñ beni

<u>**neşʾe-i bâde:**</u>
1. **neşʾe-i bâde:**
Mısra: **45**
Şarap sevinci.||İçkinin verdiği sevinç.
45. Nihâl-i tâke nasîb etdi neşʾe-i bâde
46. Felekde hûşe-i pervîni eyleyen âveng

<u>**nesi var:**</u>
1. **nesi var:**
Mısra: **5**
Var olan he şey.
5. Metâʿ-ı derdüm istermiş nesi var lâlenüñ elde
6. Bir iki kana müstagrak yanık pergâleden gayrı

<u>**nesîm-âsâ:**</u>
1. **nesîm-âsâ:**
Mısra: **1**
Hoşa giden, latif bir rüzgar gibi.
1. Nesîm-âsâ çeküp el bâg-ı ʿâlemden güzâr etdüm
2. Geçib bûy-ı gülünden hâr-ı hicrân ihtiyâr etdüm

<u>**nesîm-i lutf:**</u>
1. **nesîm-i lutfuñ:**
Mısra: **21**
Lütuf, iyilik rüzgarı.
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

<u>**nesin:**</u>
1. **nesin:**
Mısra: **7**
Nesin
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

2. **nesin:**
Mısra: **7**
Nesin
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

<u>**nesl-i melek:**</u>
1. **nesl-i melekdür:**
Mısra: **1**
Melek soyu.
1. Pâdişâhum tapuña nesl-i melekdür dediler
2. Hüsnünüñ âyinedârını felekdür dediler

<u>**nesne:**</u>

1. **nesne:**
Mısra: **1**
Unsur, şart.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

2. **nesne:**
Mısra: **5**
şey, herhangi bir şey
5. Yürü dendân-ı tamaʿda ilişür nesne koma
6. Seni tâ el götüre başda mânend-i hilâl

nesne bilmez câhil:
1. **nesne bilmez câhildür:**
Mısra: **2**
Hiçbir şey bilmeyen cahil.
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

neşv etmek:
1. **neşv etdi:**
Mısra: **19**
Canlandırmak.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

neşv ü nemâ:
1. **neşv ü nemâ:**
Mısra: **5**
Gelişme, büyüme, gelişim.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

netsün:
1. **netsün:**
Mısra: **1**
Ne yapsın?
1. Hırka netsün sofiye pür-kîne olsa sînesi
2. Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi

nevʿ:
1. **nevʿ:**
Mısra: **10**
Çeşit, cins.
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

nev- ʿarûs-ı suhan:
1. **nev- ʿarûs-ı suhanım:**
Mısra: **7**
Güzel söz söylemenin taze gelini.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

nevâle:
1. **nevâle:**
Mısra: **8**
Yiyecek, yiyinti.
7. Ben ol mukîm-i harâbât-ı kûy ı ʿaşkam kim
8. Melek nevâle alur bir sınık sifâlümden

nevâle eylemek:
1. **nevâle eyledi:**
Mısra: **8**
Yiyecek ekmek içecek su kılmak.
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

nevʿarûs olmak:
1. **nevʿarûs oldugunu:**
Mısra: **3**
Yeni gelin olmak.
3. Nevʿarûs oldugunu gûş etdi Mecnûn kıldı âh
4. ʿÂrızında oldu Leylînüñ duvag efrûhte

nev-ʿarûs-ı cihân:
1. **nev-ʿarûs-ı cihâna:**
Mısra: **9**
Alem gelini. (Arzu, istek bağlamında).
9. Nev-ʿarûs-ı cihâna egmedi baş
10. Gel getir bir Hayâlîden erkek

nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamâne:
1. **nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür:**
Mısra: **15**
Zamanın bağındaki çiçek bahçesinin taze gelini.
15. Çün nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür
16. Yükün yukaru yıgar ise vechi var serv

nevʿârûs-ı hüsn:
1. **nevʿârûs-ı hüsn:**
Mısra: **10**
Güzellik gelini.
9. Ey Hayâlî eylemiş meşşâta-i rûz-ı ezel
10. Nevʿârûs-ı hüsn içün gül-gûne ʿâşık kanını

nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm:
1. **nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm:**
Mısra: **2**
Dört peçeli yeni gelin.
1. Subh-dem kim yakınup hûn u şafaktan hınnâ
2. Nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm ola çehre-güşâ

Nevâyî:
1. **nevâyîden:***-den*
Mısra: **47**
Çağatay lehçesini ilk kez kullanan büyük Türk şairidir. Herat şehrinde doğmuştur.
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

2. **nevâyi:**
Mısra: **61**
Çağatay lehçesini ilk kez kullanan büyük Türk şairidir. Herat şehrinde doğmuştur.
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

nevâ-yi ʿandelîb:
1. **nevâ-yi ʿandelîbi:**
Mısra: **3**
Bülbülün nağmesi.||Aşığın iniltileri.
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

nevâ-yi bülbül:
1. **nevâ-yi bülbüle:**
Mısra: **7**
Bülbülün nağmesi.||Aşığın feryadı.
7. Ey gül nevâ-yi bülbüle magrûr olma kim
8. Yegdür bir âh ancılayın sad-hezârdan

nevâ-yi bülbül-i tâbʿ:

1. **nevâ-yi bülbül-i tâbʿum:**
Mısra: **61**
Yaradılış bülbülünün yanık nağmesi.||Şiir.
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

nevâ-yi erganûnî:
1. **nevâ-yi erganûnîdür:**
Mısra: **8**
Kiliselerde çalınan büyük çalgının güzel sesi.
7. Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhum u eşküm
8. Nevâ-yi erganûnîdür şarâb-ı ergavânîdür

nevbahâr eyyâmı:
1. **nevbahâr eyyâmıdur:**
Mısra: **10**
ilkbahar günleri
9. Ey Hayâlî dil-rübâlarla mey-i nâb içmege
10. Nevbahâr eyyâmıdur pîr-i mugândan beyʿat al

nevbahâr-ı hüsn:
1. **nevbahâr-ı hüsne:**
Mısra: **8**
Güzellik baharı
7. Dil-rübâlar kâmetin nahl-i cihân-ârâ eden
8. Nevbahâr-ı hüsne gözyaşını bârân eyledi

2. **nevbahâr-ı hüsnüñe:**
Mısra: **5**
Güzellik baharı
5. Nevbahâr-ı hüsnüñe dil vereli ey gonca-leb
6. Yüzüme berg-i hazân nakş etdi nakkâşum benüm

nevbeti çalınmak:
1. **nevbeti çalındı:**
Mısra: **32**
Davulu çalınmak. (İlan edilmek bağlamında).
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

2. **nevbeti çalındı:**
Mısra: **6**
Büyük davulu çalınmak.
5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

3. **nevbeti çalınurken:**
Mısra: **5**
Büyük davulu çalınmak. (Hükümdarlık bağlamında tezatla birlikte).
5. Çalınurken nâle-i perr-i mekesden nevbeti
6. Yol mıdur dervîşe dünyânuñ şu ednâ begligi

4. **nevbetüm çalar:**
Mısra: **7**
Osmanlı Devleti zamanında sarayda ve bazı özel yerlerde sabah, ikindi, yatsı zamanlarında çalınan askeri mızıka.
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

nevbet-i hakânî:
1. **nevbet-i hakânî:**
Mısra: **45**
Hükümdarlık davulu.
45. Çalındı nevbet-i hakânî çünkim nâmına anuñ
46. Maʿânî milkinüñ sultânları dagıtdı dîvânı

nevbet-i şâhî:
1. **nevbet-i şâhî:**
Mısra: **5**
Sultanlık davulu.||Varlık.
5. Nâle-i perr-i mekes nevbet-i şâhî mi degül
6. Begligin fakr kilîminde ne gamdur bilene

nev-cevân:
1. **nev-cevân:**
Mısra: **5**
genç, delikanlı
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

Nevfel:
1. **nevfel:**
Mısra: **4**
Leyla ve Mecnun hikayesinin kahramanlarından.
3. Nev-ʿarûs oldukda Leylî dürr ile yâkûtunu
4. Çok mıdur Nevfel ne bilsün dîde-i Mecnûna sor

nevrûz:
1. **nevrûz:**
Mısra: **23**
Baharın ilk günü.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

2. **nevrûzu:**-*u*
Mısra: **2**
Baharın ilk günü.
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

nevrûz-ı ʿAcem:
1. **nevrûz-ı ʿacem:**
Mısra: **11**
Musikide bir makam adı.
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

nevrûz-ı hüsn:
1. **nevrûz-ı hüsnüñe:**
Mısra: **7**
Güzelliğinin baharı.||Sevgilinin gül bahçesini andıran yüzü.
7. Nevrûz-ı hüsnüñe ereli hatt-ı müşg-bâr
8. Oldu berâber ey perî geceyle gündüzüm

nevrûz-ı şerîf:
1. **nevrûz-ı şerîf:**
Mısra: **5**
Mübarek nevruz.||Baharın gelişi.
5. Kâzi ʿasker oldu gül şâhîna nevrûz-ı şerîf
6. Gece gündüz geldiler aña berâber durdular

nevrûz-ı sultânî:
1. **nevrûz-ı sultânîdeki:**
Mısra: **7**
Celalüddin Harzemşah'ın takvimindeki nevruz.
7. Yazdılar nevrûz-ı sultânîdeki takvîmde
8. Etmeye bülbüllere cevri göñüller yaza gül

ney:

1. **ney:**
Mısra: **1**
İçi yanık kamış, nay
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

2. **ney:**
Mısra: **4**
İçi yanık kamış, nay
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

3. **neyem:**-*em*
Mısra: **9**
İçi yanık kamış, nay
9. Ben ey Hayâlî nâle içün bir neyem neye
10. Çün nây-i kand lezzet-i dünyâya bend olam

4. **ney:**
Mısra: **1**
İçi yanık kamış, nay
1. Her nefes ney hem-dem-i feryâd ü zârumdur benüm
2. Bâde-i gül-rengi añma eski yârumdur benüm

5. **ney:**
Mısra: **10**
İçi yanık kamış, nay
9. Ey Hayâlî bâr-ı gam kaddüm bükelden çeng-veş
10. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyledüm

ney gibi:
1. **ney gibi:**
Mısra: **6**
Ney gibi.
5. Bezm-i gamda her nefes âh eylerin korkum budur
6. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyleyem

neyçün:
1. **neyçün:**
Mısra: **14**
Ne için.
13. Müşterî gibi Hayâlî mihrüñe ey mâh-rû
14. Kılmaduñ bâzârı bilsem neyçün ihmâl eyledüñ

neydigin:
1. **neydigin:**
Mısra: **1**
Ne olduğu.
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

2. **neydigin:**
Mısra: **6**
Ne olduğu.
5. Sâye-perverler gözü bir perteve kılmaz nazar
6. Neydigin nûr u tecellî âfitâbîler bilür

3. **neydigin:**
Mısra: **9**
Ne olduğu.
9. Ey gazel bildür Hayâlî nazm içinde neydigin
10. Vardıâında ol saʿâdet tahtınuñ Sultânına

neydügü:
1. **neydügümi:**-*m, -i*
Mısra: **3**
Ne olduğu.
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

neydügüm:
1. **neydügüm:**
Mısra: **7**
Ne olduğu.
7. Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr
8. Yanup bu derdümi ʿûd u rübâba yalvarayın

neye:
1. **neye:**
Mısra: **5**
Neden, niçin
5. Ey rûh baña câme-i cismi neye verdüñ
6. Bâzâr-ı fenâda beni dellâl mı sanduñ

neye yarar:
1. **neye yarar:**
Mısra: **6**
Yararlı değil, bir işe yaramamak.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

ney-i hâme:
1. **ney-i hâme:**
Mısra: **47**
Kamış kalem ney
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

neyistân:
1. **neyistândur:**-*dur*
Mısra: **4**
Kamışın bol olduğu yer, sazlık.
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

2. **neyistâna:**-*a*
Mısra: **10**
Kamışın bol olduğu yer, sazlık.||Sevgilinin kirpikleri.
9. Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
10. Beñzeyelden berü oklarla neyistâna sadak

neyistân eylemek:
1. **neyistân eyledi:**
Mısra: **24**
Sazlık haline dönüştürmek.||Mızrakların kamış gibi durması. Düşmanı yok etmek.
23. Şîr-i hasm-efkensen olduñ Husrevâ ol bîşede
24. Rezm-gâhın nîzeler çünkim neyistân eyledi

neyki:
1. **neyki:**
Mısra: **2**
Nedir ki!
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

neyledüñ:
1. **neyledüñ:**
Mısra: **4**
Ne yaptın?
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **neyledüñ:**
Mısra: **4**
Ne yaptın?
3. Başumı çevgân-ı mâh-ı nevle galtân eyledüñ
4. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **neyledüñ:**
Mısra: **8**
Ne yaptın?
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

4. **neyledüñ:**
Mısra: **8**
Ne yaptın?
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

5. **neyledüñ:**
Mısra: **12**
Ne yaptın?
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

neyler:
1. **neyler:**
Mısra: **6**
Ne gezer.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

2. **neyler:**
Mısra: **1**
Ne yapar, ne eder
1. Rakîbüñ dilberâ kûyuñda neyler
2. Ki ʿÎsâ ile göke çıkmadı har

3. **neyler:**
Mısra: **9**
Ne yapar, ne eder
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

4. **neyler:**
Mısra: **5**
Ne yapar! (Zor durumdaki çaresizlik bağlamında)
5. Neyler hayâtı ʿâşık olan derd-i yârsuz
6. Evvel kişiye cân gerek andan cihân gerek

5. **neylerem:***-em*
Mısra: **6**
Ne yapar, ne eder
5. Bir yüzün gördükde cân vermek ümîdi var iken
6. Neylerem kûyunda feryâd ü enînüñ minnetin

neylersin:
1. **neylersin:**
Mısra: **10**
Ne eylersin, ne yapacaksın?
9. Kanlu yaşuñla Hayâlî gibi etmezseñ vuzûʾ
10. Câmiʿ-i Hakda imâm-ı ʿaşka neylersin uyûb

neylesün:
1. **neylesün:**
Mısra: **10**
Ne yapsın?
9. Etine canına dolu güzelle kocmak olurdu
10. Hayâlî neylesün cürʾet deminde kîse arıkdur

2. **neylesün:**
Mısra: **9**
Ne yapsın?
9. Ey Hayâlî tâliʿüñ yokdur sitâreñ neylesün
10. Çün senüñle yıldızı barışmaz ol meh-pârenüñ

3. **neylesün:**
Mısra: **3**
Ne yapsın?
3. Vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
4. Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan

4. **neylesün:**
Mısra: **9**
Ne yapsın?
9. Neylesün ʿaklı Hayâlî Vâmık u Ferhâd ile
10. İstemez şûrîdeler sâhib-tecemmül sohbetin

5. **neylesün:**
Mısra: **10**
Ne yapsın?
9. Kaldı bîçâre Hayâlî aña bir çâre meded
10. Çâre senden yog ise neylesün ol bîçâre

neyleyem:
1. **neyleyem:**
Mısra: **10**
Ne yapayım, ne çare?
9. Nâlelerle dindürürdüm sıklıgın bülbüllerüñ
10. Ey Hayâlî neyleyem ol yüzü gülzârum komaz

neyleyeyin:
1. **neyleyeyin:***-y, -in*
Mısra: **2**
Ne yapayım?
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

2. **neyleyeyin:**
Mısra: **6**
Ne yapayım?
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

3. **neyleyeyin:**
Mısra: **1**
Ne yapayım?
1. Kosam çemende neşâtı bahârı neyleyeyin
2. Seherde içmez isem ya humârı neyleyeyin

4. **neyleyeyin:**
Mısra: **2**
Ne yapayım?
1. Kosam çemende neşâtı bahârı neyleyeyin
2. Seherde içmez isem ya humârı neyleyeyin

5. **neyleyeyin:**
Mısra: **4**
Ne yapayım?
3. Eger ki etmez isem zâhidâ ayak seyrin
4. Taraf taraf açılan lâle-zârı neyleyeyin

ney-şeker:

1. **ney-şeker:**
Mısra: **8**
Şeker kamışı.
7. Pâre pâre eylesün tîg-i cefâ-yi rûzigâr
8. Ney-şeker geçmezse nahl-i dil-sitânuñ dikmesi

2. **ney-şekkere:**-*e*
Mısra: **1**
Kamış.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

ney-sitân:
1. **ney-sitânda:**-*da*
Mısra: **34**
Sazlık, kamışlık.
33. ʿAdûya naʿra çeker görse nîze-dârlaruñ
34. Ki ney-sitânda eder şîrler gırîv-i gareng

neyyir-i sipihr-i şeref:
1. **neyyir-i sipihr-i şeref:**
Mısra: **7**
Büyüklük göğünün yıldızı.
7. Birisi neyyir-i sipihr-i şeref
8. Birisi reşk-i mâh-ı Kenʿânî

nezâʾir:
1. **nezâʾir:**
Mısra: **9**
Benzerler, emsal olanlar.
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

nezâre kılmak:
1. **nezâre kılmaduñ:**
Mısra: **8**
Bakmak, seyretmek
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

2. **nezâre kılmagçün:**
Mısra: **5**
Bakmak, seyretmek
5. Mecnûn nezâre kılmagçün kanlu yaşınuñ
6. Beñzetdi her habâbını Leylî otagına

3. **nezâre kılsan:**
Mısra: **23**
Bakmak, seyretmek
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

nezr:
1. **nezrini:**-*ini*
Mısra: **3**
Adak, adama.
3. Merdümleri gözümüñ nezrini sîm-i eşküñ
4. Yagdursalar ʿaceb mi dâgumdur er çerâgı

nice:
1. **nice:**
Mısra: **19**
Pek çok.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

2. **nice:**
Mısra: **9**
Pek çok.
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

3. **nice:**
Mısra: **24**
Pek çok.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

4. **nice:**
Mısra: **38**
Birçok, hayli
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

5. **nice:**
Mısra: **48**
Pek çok.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

6. **nice:**
Mısra: **7**
Nasıl
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

7. **nice:**
Mısra: **11**
nasıl
11. Nice göz dikmeyeyin bâdeye mânend-i habâb
12. Görünür iki cihân anda keʾn-nakşı fiʾl-mâ

8. **nice:**
Mısra: **2**
Pek çok.
1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

9. **nice:**
Mısra: **25**
T. Öyle bir, nasıl.
25. Nice Şeh Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
26. Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül

10. **nice:**
Mısra: **41**
Nice, ne kadar çok,
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

11. **nice:**
Mısra: **41**
Nice, ne kadar çok,
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

12. **nice:**
Mısra: **5**
Pek çok.
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

13. **nice:**
Mısra: **3**
Nasıl
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

14. **nice:**
Mısra: **2**
Pek çok.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

nice biñ:
1. **nice biñ:**
Mısra: **8**
Binlerce.
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

nice bin kez:
1. **nice bin kez:**
Mısra: **7**
Pek çok kez.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

nice bir:
1. **nice bir:**
Mısra: **4**
Ne vakte kadar.
3. Ey saçı Leylî nola çihreni ʿarz etseñ aña
4. Nice bir dâga düşe hecrüñ ile Mecnûnuñ

2. **nice bir:**
Mısra: **1**
Ne vakta kadar, daha ne kadar.
1. Nice bir ehl-i İslâma bu kînüñ
2. Behey kâfir senüñ de var a dînüñ

3. **nice bir:**
Mısra: **6**
Ne vakte kadar.
5. Çevirüp murg-ı dili başına âzâd etsün
6. Nice bir bend eder ey nahl-i hırâmân kâkül

4. **nice bir:**
Mısra: **1**
Ne vakta kadar, daha ne kadar.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

5. **nice bir:**
Mısra: **4**
Ne vakta kadar, daha ne kadar.
3. Kanlu yaşumdan sipâh-ı âha leşkerler çeküp
4. Nice bir şâm-ı firâkuñda şebîhûn eyleyem

nice dem:
1. **nice demdür:**
Mısra: **4**
nicedir, nice zamandır.
3. Beni âlâyiş-i gamdan yumazlar bir kadeh meylen
4. Nice demdür harâbât-ı mugânda intizârem ben

2. **nice demler:**
Mısra: **8**
Pekçok zaman.
7. Benüm gibi belâ dâgın çeker bulduñ mu ey lâle
8. Nice demler gören bir ʿâşık-ı hûnînkefensin sen

nice gün:
1. **nice gün:**
Mısra: **8**
Pek çok gün.
7. Ol câm-ı safâ-bahşı çün şevk ile nûş etdüm
8. Yatdum nice gün sarhoş meyhâne bucagında

nice kim:
1. **nice kim:**
Mısra: **43**
Ne zaman ki.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

2. **nice kim:**
Mısra: **69**
Ne zaman ki.
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

nice yıllar:
1. **nice yıllar:**
Mısra: **8**
Yıllardan beri
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

2. **nice yıllar:**
Mısra: **10**
Uzun zaman.
9. Ey Hayâlî dergehinde Şehriyâr-ı ʿâlemüñ
10. Nice yıllar geçdi kim vâbeste bir ümmîdeyin

3. **nice yıllardur:**
Mısra: **9**
Yıllardan beri
9. Nice yıllardur Hayâlî haste ey ârâm-ı cân
10. Gûşe-i mihnetde bî-sabr u sükûn olmuş yatur

niceler:
1. **niceler:**
Mısra: **62**
Birçokları, nice kimseler.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **niceler:**
Mısra: **9**
Birçokları, nice kimseler.
9. Fânî cihânda aglamaga geldi niceler
10. Bir iki gün Hayâlîyi de lâga saldılar

3. **niceler:**
Mısra: **6**
Birçokları, nice kimseler.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

nicesin:
1. **nicesin:**
Mısra: **7**
birçok, hayli
7. Burunca nicesin hûnîn müjemle
8. Dedi mercâna deryâlar eli var

niceye dek:
1. **niceye dek:**
Mısra: **15**
Ne zamana kadar
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

2. **niceye dek:**
Mısra: **7**
Ne zamana kadar
7. Deştüñ âhûların ey Kays suya niceye dek
8. Doldurup gözlerinüñ iki çanagın yakasın

niceymiş:
1. **niceymiş:**
Mısra: **4**
Nasılmış?
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

niçün:
1. **niçün:**
Mısra: **10**
Neden.
9. Sevdâ-yi cihânı koma göñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

2. **niçün:**
Mısra: **10**
Neden.
9. Benem erbâb-ı nazmuñ devleti ey şabkalu kâfir
10. Har-ı nâdân degülseñ devletüñ niçün debersin sen

3. **niçün:**
Mısra: **10**
Neden.
9. Helâk etdüñ Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
10. Niçün yok yere öldürdüñ be hey kâfir müselmânı

4. **nʾiçün:**
Mısra: **8**
Neden, niçin
7. ʿİlm-i esmâya mâlik âdem iken
8. Gülden nʾiçün olasın bî-bâk

nidâ-yı hâtif-i gayb:
1. **nidâ-yı hâtif-i gayb:**
Mısra: **19**
Görünmeyen bir çağırıcının sesi.||Vicdanın sesi.
19. Erişdi semʿüme ol dem nidâ-yı hâtif-i gayb
20. Ki ey hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng

nider:
1. **nider:**
Mısra: **6**
Ne yapar
5. Bahr-ı fânî garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

2. **nider:**
Mısra: **9**
Ne yapar
9. Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
10. Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını

3. **nider:**
Mısra: **6**
Ne yapar
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

nidermiş:
1. **nidermiş:**
Mısra: **5**
Ne yapacakmış.
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

nideyin:
1. **nideyin:**
Mısra: **2**
ne yapayım
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

2. **nideyin:**
Mısra: **6**
ne yapayım
5. Sînede dâg-ı gamuñ fâş eden agyâra
6. Nideyin neyleyeyin çâk-i girîbânumdur

3. **nideyin:**
Mısra: **8**
Ne yapayım
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

nʾidigini:
1. **nʾidigini:**
Mısra: **5**
Ne olduğunu.
5. Nʾidigini cihânuñ fehm et habâb-ı meyden
6. Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda

nigâh:
1. **nigâhum:**-*um*
Mısra: **10**
Bakış, nazar.
9. Hayâlî şâm-ı gam huffâşiyem kim
10. Cihânuñ mihrine yokdur nigâhum

2. **nigâhumuza:**-*umuza*
Mısra: **10**
Bakış, nazar.
9. Biz ol yegâne-i dehr ü ferîd-i devrânuz
10. Ki lâyık olmadı hurşîd bir nigâhumuza

nigâh-ı Cem:
1. **nigâh-ı cem:**
Mısra: **4**
Cem'in bakışı.||Şarap üzerinde oluşan kabarcıkların gözü andırması.
3. Meyde habâb seyrin eden gördü bir nazar
4. Şol âteşîn gazâbda niceymiş nigâh-ı Cem

nigâr:
1. **nigâruñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Güzel yüzlü sevgili.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

2. **nigâr:**
Mısra: **29**
1. Nakış, resim, suret. 2. Tasvir gibi güzel, mahbûbe.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

3. **nigâr:**
Mısra: **5**
Güzel yüzlü sevgili.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

4. **nigâruñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Güzel yüzlü sevgili
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

5. **nigâra:**-*a*
Mısra: **9**
Güzel yüzlü sevgili.
9. Kan aglasam nigâra baht-ı siyâhı gör kim
10. Nâz ile der Hayâlî bu bize renge beñzer

6. **nigâr:**
Mısra: **5**
Güzel yüzlü sevgili.
5. Nigâr ile aramuzda rakîb eylerse kâfirlik
6. Gazâ meydânınuñ çâpük-süvârı Şâhumuz vardur

7. **nigâruñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
Resim gibi güzel sevgili
5. Nigâruñ tîg-i cevri küştesinden
6. Ser-i kûyu olupdur Kerbelâlar

8. **nigâr:**
Mısra: **3**
Resim gibi güzel sevgili
3. Çîn-i zülfünü çekelden ruhları üzre nigâr
4. ʿÂşık-ı üftâdeler üstâd cânbâz oldular

9. **nigâr:**
Mısra: **1**
Güzel yüzlü sevgili.
1. Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budagıdur
2. Visâli güllerini der göñül ki çagıdur

10. **nigâra:**-*a*
Mısra: **10**
Resim gibi güzel sevgili
9. Kendü gibi Hayâlî güzel kendü ʿaksidür
10. Mirʾât-ı dil nigâra yeter armaganımuz

<u>nigârâ:</u>
1. **nigârâ:**
Mısra: **44**
Ey güzel.
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

2. **nigârâ:**
Mısra: **1**
Ey güzel.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

3. **nigârâ:**
Mısra: **3**
Ey güzel.
3. Reşk edüp yaşuma kûyuñda nigârâ nice bir
4. Cûylar taşlar ile dögüne deryâ yerine

4. **nigârâ:**
Mısra: **1**
Ey güzel.
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

5. **nigârâ:**
Mısra: **1**
Ey güzel.
1. Nigârâ sen revân olduñ benüm göñlümde gam kaldı
2. Hemen ol eksük olmasın dahi ʿâlemde nem kaldı

<u>nigâr-ı nûr-sîmâ:</u>
1. **nigâr-ı nûr-sîmâ:**
Mısra: **2**
Aydınlık çehreli güzel.
1. Dedi bir gün mihr-i ʿâlem-tâba mâh-ı âsumân
2. Ey nigâr-ı nûr-sîmâ dilber-i ʿâlî-mekân

<u>nigâr-ı serv- kadd-i nâz-perver:</u>
1. **nigâr-ı serv- kadd-i nâz-perverdür:**
Mısra: **3**
Nazlanarak yürüyen servi boylu güzel.
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

<u>nigâristân-ı Çîn:</u>
1. **nigâristân-ı çîn:**
Mısra: **72**
Çin güzelleri.
71. Tevʾemân-ı nahl-i meryemdür birinüñ hâmesi
72. Birinüñ rengîn kelâmı yüz nigâristân-ı Çîn

<u>nigâristân-ı Çînî:</u>
1. **nigâristân-ı çînîdür:**
Mısra: **5**
Çin güzelleri.
5. Hatâyî nâzenînlerle nigâristân-ı Çînîdür
6. Açılaldan beri hammâmı Hayreddîn Paşanuñ

<u>Nigâristân-ı mânî:</u>
1. **nigâristân-ı mânîdür:**
Mısra: **4**
Mani'nin güzel resimlerle dolu atölyesi.
3. Bozaldan sûret-i Erjengi sen bu nakş-ı dil-keşle
4. Benüm vasfuñda her beytüm Nigâristân-ı Mânîdür

<u>nigâruñ kûyuñuñ meydânı:</u>
1. **nigâruñ kûyuñuñ meydânın:**
Mısra: **1**
Sevgilinin mahallesinin meydanı.
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

<u>nigâruñ lebleri vasfı:</u>
1. **nigâruñ lebleri vasfı:**
Mısra: **1**
Güzel yüzlü sevgilinin dudağının vasfı.
1. Nigâruñ lebleri vasfı kaçan çıksa dehânumdan
2. Hezârân çeşme-i hikmet olur cârî zebânumdan

nigâruñ menzil-i ʿaşk:
1. **nigâruñ menzil-i ʿaşkı:**
Mısra: **8**
Güzelin aşkının menzili.
7. Ok gibi dogru varur ya gibi egri eremez
8. Menzil-i ʿaşkı nigâruñ ne ʿaceb menzil olur

nigeh:
1. **nigehdür:**-*dür*
Mısra: **10**
Bakma, bakış.||Göz.
9. Taksîre yok nihâyet şimdi Hayâlî ancak
10. ʿAyn-ı ʿinâyetinden ümmîd bir nigehdür

nigeh-bân eylemek:
1. **nigeh-bân eyledi:**
Mısra: **32**
Bekçi eylemek, bekçi yapmak.
31. Sensin ol Şâh-ı hümâyûn-fer ki ʿadlüñ hârisi
32. Mârı güncişk âşiyânına nigeh-bân eyledi

nigîn:
1. **nigîni:**-*i*
Mısra: **4**
Mühür, hâtem
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

nihâl:
1. **nihâlem:**-*em*
Mısra: **11**
fidan
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

2. **nihâl:**
Mısra: **64**
Fidan.||Saçı saçan saçıcı.
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

3. **nihâl:**
Mısra: **3**
fidan || fidan boylu güzel
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

4. **nihâli:**-*i*
Mısra: **1**
fidan || fidan boylu güzel
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

5. **nihâlüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
fidan
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

nihâl-i bağ-ı mihnet:
1. **nihâl-i bag-ı mihnet:**
Mısra: **3**
Eziyet bahçesinin fidanı.||Sevgili.
3. Yüz nihâl-i bag-ı mihnet var elifden sînede
4. Her birisi oldu sen serv-i revânuñ dikmesi

nihâl-i bîd:
1. **nihâl-i bîdden:**
Mısra: **8**
Söğüt ağacı. (Meyve vermemesi bağlamında).
7. Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
8. Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden

nihâl-i derd:
1. **nihâl-i derd:**
Mısra: **9**
Dert fidanı.
9. Bâg-ı vücûduma dikilelden nihâl-i derd
10. Nem var Hayâlî tende aña kol budak degül

nihâl-i ergavân:
1. **nihâl-i ergavânumdan:**
Mısra: **6**
Erguvan fidanı. (Meyvelerini kış mevsiminde dahi üzerinde taşıması bağlamında tezat yapılarak verilmiştir.)
5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

2. **nihâl-ı ergavânuñ:**
Mısra: **6**
Erguvan fidanı
5. Goncalar rengîn lebüñden dem urur gülzârda
6. Şâh-ı gül oldu nihâl-ı ergavânuñ dikmesi

nihâl-i ergavân olmak:
1. **nihâl-i ergavân olma:**
Mısra: **2**
Erguvan fidanı olmak. (Kırmızı çiçekleri olup kanı çağrıştırması bağlamında).
1. Letâfet baāına serv ol giriftâr-ı hazân olma
2. Girüp kanına ʿuşşakuñ nihâl-i ergavân olma

nihâl-i ergavan-veş:
1. **nihâl-i ergavan-veş:**
Mısra: **12**
Erguvan fidanı gibi. (Kızıl renk yönüyle).
11. Oluban bîd bergi gibi lerzân
12. Nihâl-i ergavan-veş terledüm kan

nihâl-i gonca:

1. **nihâl-i gonca:**
Mısra: **38**
Gonca fidanı.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

nihâl-i mîve-dâr:
1. **nihâl-i mîve-dârümdür:**
Mısra: **6**
Meyve veren fidan.
5. Naʿl ü dâgum berg ü bârumdur tenümde her elif
6. Bâg-ı derd içre nihâl-i mîve-dârümdür benüm

nihâl-i nâzenîn:
1. **nihâl-i nâzenînüñ:**
Mısra: **3**
Nazlı fidan.
3. Her nihâl-i nâzenînüñ oldu bir nazm-ı bülend
4. Bülbül ü destân serâyın şâʿir-i sihr-âferîn

nihâl-i ʿömr-i Paşa:
1. **nihâl-i ʿömr-i paşadan:**
Mısra: **9**
Efendinin hayat fidanı.
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

nihâl-i ser-ferâz:
1. **nihâl-i ser-ferâzam:**
Mısra: **5**
Boy atmış fidan.
5. Fezâ-yi ʿaşkda ben ol nihâl-i ser-ferâzam kim
6. Nihâl-i Sidre üzre sâye salmış bir budagum var

nihâl-i Sidre:
1. **nihâl-i sidre:**
Mısra: **6**
Sidre ağacı.
5. Fezâ-yi ʿaşkda ben ol nihâl-i ser-ferâzam kim
6. Nihâl-i Sidre üzre sâye salmış bir budagum var

nihâl-i tâk:
1. **nihâl-i tâke:**
Mısra: **45**
Gök kubbe ağacı. (Yıldızlar bağlamında).
45. Nihâl-i tâke nasîb etdi neşʾe-i bâde
46. Felekde hûşe-i pervîni eyleyen âveng

nihâl-i tâze:
1. **nihâl-i tâze:**
Mısra: **1**
Taze fidan.||Sevgili.
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

2. **nihâl-i tâze:**
Mısra: **3**
Taze fidan.||Sevgili.
3. Bir nihâl-i tâze sevdüm bâgbân-ı dehr iken
4. Gülşenüñ âzâd kıldum servini şimşâdını

nihân:
1. **nihân:**
Mısra: **16**
Saklı, gizli.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

nihân etmek:
1. **nihân etmişken:**
Mısra: **5**
Gizlemek, saklamak.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

nihân eylemek:
1. **nihân eyledi:**
Mısra: **16**
Gizlemek
15. Bildi kim beglere hazîne gerek
16. Zerini eyledi nihân gonca

2. **nihân eylersin:**
Mısra: **8**
Gizlemek
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

nihân kılmak:
1. **nihân kıl:**
Mısra: **8**
gizlemek
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şîşelerde anı kıl nihân gülâb gibi

nihân olmak:
1. **nihân oldu:**
Mısra: **10**
Gizlenmek.
9. Ey Hayâlî gözde hâli nakşı yâruñ miskdür
10. Etmege anı nihân oldu kızıl vâlâ gözüm

nihâyet:
1. **nihâyeti:**-*i*
Mısra: **8**
Son
7. Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
8. Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti

nihâyet bulunmamak:
1. **nihâyet bulunmaya:**
Mısra: **7**
sona ermemek, son bulmamak
7. Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
8. Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti

nihâyet yok:
1. **nihâyet yok:**
Mısra: **9**
Sonu, nihayeti olmamak.
9. Taksîre yok nihâyet şimdi Hayâlî ancak
10. ʿAyn-ı ʿinâyetinden ümmîd bir nigehdür

nikâb:
1. **nikâba:**-*a*
Mısra: **1**
Yüz örtüsü, peçe, yaşmak.
1. Zülfüñ ʿizâruñ kim der nikâba beñzer
2. Gülzâra sâye salmış müşgîn sehâba beñzer

nikât-ı bî-ʿaded:
1. **nikât-ı bî-ʿaded:**
Mısra: **9**
Sayısız nükte.
9. Fehm kıl nazm-ı Hayâlîden nikât-ı bî-ʿaded
10. Nice rengîn câmeyi bir şâhid-i mevzûn geyer

nikât-ı hakîkat:
1. **nikât-ı hakîkat:**
Mısra: **9**
Hakikat nükteleri.
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

nîlgûn dülbend:
1. **nîlgûn dülbend:**
Mısra: **7**
Lacivert renkte örtü.
7. Görenler nîlgûn dülbend ile ol yâr-ı meh-rûyu
8. Sanur dördüncü kat gökden göründü mihr-i rahşânı

<u>**nilgûn târem:**</u>
1. **nilgûn târemde:**
Mısra: **8**
Lacivert kubbe.||Gök kubbe.
7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

<u>**nîlûfer:**</u>
1. **nîlûfer:**
Mısra: **34**
Nilüfergiller familyasından, durgun sularda ve havuzlarda yetişen, uzun saplı, yuvarlak ve geniş yaprakları su üzerinde yüzen, beyaz, pembe, mâvi ve sarı büyük çiçekli su bitkisi.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

2. **nîlûferi:**-*i*
Mısra: **3**
Nilüfer.||Aşığın gözü.
3. Nûrdan nîlûferi bir ser-nigûn deryâda gör
4. Nice yüzbiñ nergis ile zeyn olan gülzâra bak

<u>**niʿmet:**</u>
1. **niʿmetler:**-*ler*
Mısra: **21**
nimet
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

<u>**Niʿmet-âbâd:**</u>
1. **niʿmet-âbâdı:**-*ı*
Mısra: **5**
Azerbaycan'da bir yer.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

<u>**niʿmet-i dünyâ:**</u>
1. **niʿmet-i dünyâ:**
Mısra: **1**
Dünya nimetleri, lütufları, ihsanları.
1. Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
2. Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine

<u>**nîm-mest olmak:**</u>
1. **nîm-mest oldu:**
Mısra: **2**
Sarhoş olmak.
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

<u>**nîş:**</u>
1. **nîşi:**-*i*
Mısra: **2**
Ağu, zehir.
1. Meyl eyledük cihânuñ egerçi salâsına
2. Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına

<u>**nişân:**</u>
1. **nişân:**
Mısra: **18**
iz, işaret, belirti
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

2. **nişânı:**-*ı*
Mısra: **6**
iz, işaret, belirti
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

3. **nişân:**
Mısra: **6**
iz, işaret, belirti
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

4. **nişâna:**-*a*
Mısra: **1**
Hedef.||Aşığın sinesi.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

5. **nişândur:**-*dur*
Mısra: **10**
iz, işaret, belirti
9. Ey Hayâlî ʿaşk sahrâsındaki her lâlenüñ
10. Dâgı dâguñdan nişândur rengidür hûnuñ senüñ

6. **nişânum:**-*um*
Mısra: **7**
hedef, nişangâh
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

7. **nişâna:**-*a*
Mısra: **11**
hedef, nişangâh
11. Nişâna kim murâdı tîrini ergürmek isterse
12. İki büksün ecel destinde kaddin bir kemân etsün

8. **nişânını:**-*ını*
Mısra: **2**
iz, işaret, belirti
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başuñdaki telden

9. **nişânına:**-*ına*
Mısra: **1**
Hedef.||Sevgilinin eşiği.
1. Seg-i Leylî nişânına sürüp Mecnûn pîşânî
2. Der imiş ey mahabbet gülşeninüñ verd-i handânı

<u>**nişân etmek:**</u>
1. **nişân eden:**
Mısra: **6**
Hedef dikmek.
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

2. **nişân etdüm:**
Mısra: **1**
Hedef yapmak.
1. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüm ne hâkem ben
2. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben

3. **nişân etdüñ:**
Mısra: **4**
Hedef yapmak.

3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

4. **nişân etsün:**
Mısra: **1**
İşaretlemek, belirlemek.
1. Ölicek hâkümi pây-i següñ yer yer nişân etsün
2. Gül-i bî-hârlarla reşk-i gülzâr-ı cinân etsün

nişân kalmamak:
1. **nişân kalmadı:**
Mısra: **9**
Bir iz, işaret, emare kalmamak.
9. Ey Hayâlî kalmadı ahkâm-ı Mecnûndan nişân
10. Vaktdür dîvân-ı ʿaşkuñ şâhına ser-defter ol

2. **nişânı kalmaya:**
Mısra: **6**
İzi, belirtisi olmak.
5. ʿÂşıkuñ fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
6. Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

nişân olmak:
1. **nişân olmaga:**
Mısra: **2**
Hedefi olmak (sevgilinin bakış oklarını dileme bağlamında).
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

nişâne:
1. **nişâne:**
Mısra: **5**
Hedef.
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

2. **nişânedür:***-dür*
Mısra: **7**
Eser, iz
7. Dâg ü elif ki sînede yer yer nişânedür
8. Bir serv-kadd ü lâle-ruhuñ yâdigârıdur

3. **nişâne:**
Mısra: **2**
Hedef.
1. Gamzeyle kaşuñ başlamadan tîr ü kemâna
2. Merdümler idi iki gözüm aña nişâne

nişâne olmak:
1. **nişâne ola:**
Mısra: **7**
İz, belirti olmak.
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

2. **nişâne oldu:**
Mısra: **4**
İz, belirti olmak.
3. Atduk murâd menziline âh okların
4. Taşlar dikildi oldu nişâne mezârımuz

nişân-ı makdem-i derbân:
1. **nişân-ı makdem-i derbânın:**
Mısra: **2**
Sevgilinin kapıcısının ayağının izi.
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

nişân-ı naʿl:
1. **nişân-ı naʿlidür:**
Mısra: **2**
Nal izi.
1. Mahabbet şehsüvârınuñ atı oynagıdur başum
2. Semend-i ʿaşkuñ alnumda nişân-ı naʿlidür kaşum

nişân-ı pây-i Leylî:
1. **nişân-ı pây-i leylî:**
Mısra: **10**
Leyla'nın ayak izi.
9. Kulaguma gelür âvâz-ı halhâl
10. Görünmez mi nişân-ı pây-i Leylî

nişân-ı pây:
1. **nişân-ı pâyına:**
Mısra: **5**
Ayak izi.
5. Seg-i hum-hâne-i fakruñ nişân-ı pâyına yüz sür
6. Dolunca cürʿa-i câm-ı gınâdan sâgar-ı Cemdür

nişân bulmak:
1. **nişânını buldum:**
Mısra: **2**
İzini bulmak.
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başındaki telden

nisâr etmek:
1. **nisâr edüp:**
Mısra: **1**
Saçmak, serpmek.
1. Şevk âteşiyle yaşını edüp nisâr şemʿ
2. Oldu havâ-yi ʿaşkuñ ile bî-karâr şemʿ

nisâr etdi:
1. **nisâr etdi:**
Mısra: **9**
Saçmak, serpmek.
9. Varını etdi Hayâlî yâr ayagına nisâr
10. Âferîn sad âferîn ol tabʿ-ı gevher-pâşına

2. **nisâr etmege:**
Mısra: **19**
Saçmak, serpmek.
19. Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
20. Düşmesün yere yüzüm berg-i dırahtân-şekil

nisâr eylemek:
1. **nisâr eyledi:**
Mısra: **8**
Saçıp savurmak.
7. Oldu her şâh-ı şükûfe yine ʿâlî-himmet
8. Müflis-i hâke nisâr eyledi dînâr ü direm

2. **nisâr eylerler:**
Mısra: **9**
Saçıp savurmak.
9. Yoluña cânı Hayâlî gibi eylerler nisâr
10. ʿAskerüñ Serʿaskerüñ gibi sever Şâhum seni

nisâr kılmak:

1. **nisâr kıldı:**
Mısra: **9**
Saçmak, serpmek, dağıtmak, vermek
9. Yaşını kıldı Hayâlî zülfüñe ʿömrüm nisâr
10. Rahm kıl bu ʿömr serhaddine yaşı gelmişe

nisbet:
1. **nisbet:**
Mısra: **10**
Göre, nazaran, nisbetle.
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

2. **nisbet:**
Mısra: **8**
Göre, nazaran, nisbetle
7. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
8. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

3. **nisbet:**
Mısra: **1**
Göre, nazaran, nisbetle.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

4. **nisbet:**
Mısra: **4**
Göre, nazaran, nisbetle.
3. Bu hamîde kad ile yandum mahabbet oduna
4. Baña nisbet mâh-ı nev nâr-ı şafakda kem yanar

5. **nisbet:**
Mısra: **6**
Göre, nazaran, nisbetle.
5. Olanlar lücce-i bahr-i muhît emvâcına nâzır
6. Gözüm yaşına nisbet bir kuru efsânedür derler

nisbet etmek:
1. **nisbet etmesün:**
Mısra: **3**
Kıyaslamak.
3. Bahr-i Kulzüm yaşuma kendüyi nisbet etmesün
4. Katre-i bârân ne mümkin dem ura deryâ ile

nisbet olmak:
1. **nisbet oldu:**
Mısra: **10**
Denk olmak
9. Bir yayını çeküpdür ʿaşkuñ Hayâlî ey meh
10. Kim oldu aña nisbet kavs-i kuzah kepâde

nîst makâmı:
1. **nîst makâmında:**
Mısra: **8**
Yokluk makamı.
7. Yüz şükr komaduk eserin ismüñ ü resmüñ
8. Şol nîst makâmında olan hestlerüz biz

nîşter olmak:
1. **nîşter oldu:**
Mısra: **6**
Yaralayıcı olmak.
5. Goncayı kan tutdu eylerken sabûhu bâgda
6. Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülüñ

nişter-i hâr:
1. **nişter-i hâr:**
Mısra: **7**
Diken neşteri.||Ağyarın dili.
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

nite:
1. **nite:**
Mısra: **39**
Nasıl ki.
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

niteki:
1. **niteki:**
Mısra: **55**
Nitekim, ne var ki.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

2. **niteki:**
Mısra: **33**
Nitekim, ne var ki.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

3. **niteki:**
Mısra: **13**
Nitekim, ne var ki.
13. Devr-i kamerde niteki ʿîd-i şerîf erüp
14. Halk-ı zamâne gül gibi handân ola seher

4. **niteki:**
Mısra: **14**
gibi || olduğu gibi
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

5. **niteki:**
Mısra: **18**
Gibi || olduğu gibi
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

nitekim:
1. **nitekim:**
Mısra: **6**
gibi || olduğu gibi
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

2. **nitekim:**
Mısra: **4**
gibi || olduğu gibi
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

3. **nitekim:**
Mısra: **3**
Sonuç olarak.
3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

4. **nitekim:**
Mısra: **8**
gibi || olduğu gibi

7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

5. **nitekim:**
Mısra: **47**
Sonuç olarak.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

6. **nitekim:**
Mısra: **50**
gibi || olduğu gibi
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

7. **nitekim:**
Mısra: **63**
gibi || olduğu gibi
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

8. **nitekim:**
Mısra: **26**
gibi || olduğu gibi
25. Saña bu hırmen-i ʿâlemde cevce bugz edenüñ
26. Delik delik ola aʿzâsı nitekim gırbâl

9. **nitekim:**
Mısra: **43**
Nasıl ki.
43. ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
44. Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv

10. **nitekim:**
Mısra: **8**
gibi || olduğu gibi
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

niyâm:
1. **niyâm:**
Mısra: **6**
Kılıç kını, kılıf.
5. Tîgüñ elüñde gördü yalıñ yüzlü hûbdur
6. Nâziklik ile sîneye çekdi o dem niyâm

niyâm içinde:
1. **niyâm içinde:**
Mısra: **1**
Kını içinde.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

niyâm-ı zahm:
1. **niyâm-ı zahmına:**
Mısra: **9**
(Aşığın bağrındaki) Delik delik yarasının kılıfı.||Delik delik yaralar.
9. Çekdi niyâm-ı zahmına gamzeñ kılıcını
10. Gördü Hayâlî kendüye yarar yarağını

niyâz:
1. **niyâzum:**-*um*
Mısra: **2**
Yalvarıp yakarmak.
1. Desen altun benekli câmelerle ʿizz-i nâzum var
2. Benüm hem kanlu kanlu daglarla yüz niyâzum var

2. **niyâz:**
Mısra: **1**
Yalvarma, rica, istirham
1. Bizden ol yâra niyâz ü andan istignâ gerek
2. Nâzenîn-i vakt olan mahbûb bî-pervâ gerek

3. **niyâz:**
Mısra: **21**
Yalvarma, yakarma.
21. Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür
22. O dergâha bizümle yüz süren yârâna ʿaşk eyle

4. **niyâzın:**-*ın*
Mısra: **5**
Yalvarma, yakarma.
5. Yüz niyâzın ʿâşıkın bir nâza eylerdüm kabûl
6. Seng-dillik ögreten deyrüñ büt-i hâmûşuna

5. **niyâz:**
Mısra: **5**
Yalvarma, yakarma.
5. Dil niyâz içre lebüñ añmasa beñzer aña kim
6. Bezme hâlet gelicek bâde-i hamrâ tükene

6. **niyâza:**-*a*
Mısra: **9**
Yalvarma, yakarma.
9. Güzeller nâza ʿâşıklar niyâza geldi dünyâya
10. Hayâlî sözle meşhûr oldu Hâtemden kerem kaldı

niyâz etmek:
1. **niyâz ederüz:**
Mısra: **3**
Yalvarma, yakarma.
3. Agyâra yüz niyâz ederüz yârı görmege
4. Fânî cihânda hayf ki nâ-merd esîriyüz

2. **niyâz edüp:**
Mısra: **9**
Yalvarma, yakarma.
9. Çarh âhumdan niyâz edüp Hayâlî sînemüñ
10. Meh yerine penbe-i dag-ı nihânın gezdürür

niyaz eylemek:
1. **niyaz eylerem:**
Mısra: **7**
Yalvarmak.
7. Dîde kan aglar iken eylerem agyâra niyaz
8. Suya gark olsa kişi destini sunar nâra

niyyet:
1. **niyyeti:**-*i*
Mısra: **2**
Kasıt, maksat.
1. Kûhkenlikler ki Ferhâd etdi çekdi mihneti
2. ʿAşkbâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti

Nizâmî:
1. **nizâmî:**
Mısra: **10**
Nizamî-i Gencevî: Selçuklular devrinde İran'ın en büyük şairi sayılır. Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

2. **nizâmî:**
Mısra: **11**
Nizamî-i Gencevî: Selçuklular devrinde İran'ın en büyük şairi sayılır. Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu.
11. Oldugumçün ben Nizâmî gibi bir sâhib-suhan
12. Şah Tugrul bin Kızıl Arslana beñzetdüm seni

nîze:
1. **nîzeñ:**-*ñ*
Mısra: **20**
Mızrak, kargı
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

2. **nîze:**
Mısra: **13**
Mızrak.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

3. **nîze:**
Mısra: **14**
Mızrak.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

4. **nîzelerle:**-*ler, -le*
Mısra: **30**
Mızrak.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

5. **nîzen:**-*n*
Mısra: **31**
Mızrak.
31. Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
32. Beñzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

6. **nîzeler:**-*ler*
Mısra: **54**
Mızrak.
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

7. **nîzeler:**-*ler*
Mısra: **24**
Mızrak.
23. Şîr-i hasm-efkensen olduñ Husrevâ ol bîşede
24. Rezm-gâhın nîzeler çünkim neyistân eyledi

8. **nîzeler:**-*ler*
Mısra: **22**
Mızrak.||Sevgilinin kirpikleri.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

9. **nîzeler:**-*ler*
Mısra: **28**
Mızrak.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

10. **nîzede:**-*de*
Mısra: **35**
Mızrak.
35. Bâg-ı rezmüñ içre hûn-âlûde başlar nîzede
36. Hande eyler kendü ahvâline mânend-i enâr

11. **nîze:**
Mısra: **3**
Mızrak.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Beni öldürmek içün nîze ile
4. Ne lâzım ey kaşı yâ tîr ü gönder

nîze nihâl:
1. **nîze nihâl:**
Mısra: **18**
Mızrak.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

nîze tutmak:
1. **nîze tutar:**
Mısra: **38**
Mızrak tutmak.||Sevgilinin kirpikleri.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

nîze-dâr:
1. **nîze-dârlaruñ:**-*lar, -uñ*
Mısra: **33**
Mızraklı, kargılı.||Asker.
33. ʿAdûya naʿra çeker görse nîze-dârlaruñ
34. Ki ney-sitânda eder şîrler gırîv-i gareng

nîze-dâr olmak:
1. **nîze-dâr olmuş:**
Mısra: **5**
Elinde mızrağı ile duran asker olmak.
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

nîze-i ney:
1. **nîze-i neyle:**
Mısra: **18**
Kamış mızrak.
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

noksân:
1. **noksânını:**-*ını*
Mısra: **19**
Eksiklik, kusur.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

2. **noksânı:**-*ı*
Mısra: **10**
Eksiklik, kusur.
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

3. **noksânı:**-*ı*
Mısra: **5**
Eksiklik, kusur.
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

noksân vermek:
1. **noksân verüp:**
Mısra: **45**
Azaltmak.

45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

nokta:
1. **nokta:**
Mısra: **6**
Nokta.
5. Hâlümi âyîne-i ruhsâruñ içinde görüp
6. Üstüne bir nokta koduñ adını hâl eyledüñ

2. **nokta:**
Mısra: **6**
Nokta.||Arınmışlık.
5. Kesret-i taʿdâd-ı savt ü harfden dil-gîr olup
6. Nokta gibi dâʾiremde kendümi ferd isterin

nokta dökmek:
1. **nokta döker:**
Mısra: **24**
Fal açan kişinin gaipten haber vermek için uyguladığı bir işlem.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

nokta-i bârân:
1. **nokta-i bârâna:**
Mısra: **51**
Yağmur tanesi.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

nokta-i hâl:
1. **nokta-i hâlüñ:**
Mısra: **5**
Nokta gibi olan ben.
5. Nokta-i hâlüñ durur laʿlüñ katında çün hilâl
6. Cennet içre teşne ʿuşşâkuña kevser gösterür

nola:
1. **nola:**
Mısra: **6**
Ne olur.
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **nola:**
Mısra: **10**
Ne olur.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

3. **nola:**
Mısra: **3**
T. zm. "Ben" zamîr-i şahsîsinin mefʿûlün ileyh suretidir. Telâffuz edildiği gibi "" tarzında yazanlar da vardır.
3. Nola kılsam leb-i dildâr içün âh
4. Kani ʿâlemde bir bî-dûd helvâ

4. **nola:**
Mısra: **24**
Ne olur.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

5. **nola:**
Mısra: **32**
Ne çıkar.
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

6. **nola:**
Mısra: **3**
Ne olur.
3. Deşt-i hayretde nola hayrân isem Mecnûn gibi
4. ʿAkl ü fikr ü sabrdan düşdüm bir aradan cüdâ

7. **nola:**
Mısra: **7**
Şaşılır mı? (Şaşılmaz)
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

8. **nola:**
Mısra: **49**
Ne olur.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

9. **nola:**
Mısra: **5**
Ne çıkar.
5. Sen kaddi nahl baña vefâ etmeseñ nola
6. Bâg-ı cihânda oldugu yok mîve-dâr serv

10. **nola:**
Mısra: **42**
Ne olur.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

11. **nola:**
Mısra: **10**
Ne olur.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i hüsn-i bî-sebât
10. Derlerse nola âyine-i pür-safâ baña

12. **nola:**
Mısra: **17**
Şaşılır mı? (Şaşılmaz)
17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

13. **nola:**
Mısra: **10**
Ne olur.
9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

14. **nola:**
Mısra: **45**
Şaşılır mı? (Şaşılmaz)
45. Nola senden kaçarsa düşmen-i dîn
46. İstemez düzd mâh-ı tâbânı

15. **nola:**
Mısra: **41**
Ne çıkar.
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

nola kim:

1. **nola kim:**
Mısra: **5**
Ne olur ki, ne çıkar.
5. Vasluñ ile cânum istibdâl ederseñ nola kim
6. Kim kaçar ʿâlemde ey meh assılu bâzârdan

noldu:
1. **nolduñ:**-*ñ*
Mısra: **4**
Ne oldu?
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

nolsa:
1. **nolsa:**
Mısra: **6**
Ne varsa, ne olsa.
5. Yüzüñe beñzerem dese nola su
6. Köpüklü bir delüdür nolsa söyler

nücûm:
1. **nücûm:**
Mısra: **10**
yıldızlar
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

2. **nücûm:**
Mısra: **7**
yıldızlar
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

3. **nücûmdan:**-*dan*
Mısra: **9**
yıldızlar
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

4. **nücûm:**
Mısra: **19**
yıldızlar
19. Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
20. Peleng-i sayd-fikendür hilâl aña çengâl

5. **nücûm:**
Mısra: **24**
yıldızlar
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

6. **nücûm:**
Mısra: **7**
yıldızlar
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşuñdur

7. **nücûmun:**-*un*
Mısra: **8**
yıldızlar
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

nücûm ahkeri:
1. **nücûm ahkeri:**
Mısra: **36**
Yıldızların koru.||Yıldızların nokta halinde kor gibi parlaması.
35. Niteki pûte-i gerdûnda nukre-i kameri
36. Nücûm ahkeri ile sipihr eyleye kâl

nücûm u mâh:
1. **nücûm u mâhını:**
Mısra: **4**
Yıldızlar ve ay. (Gözyaşı ve aşığın bağrındaki yara bağlamında).
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

nücûm-ı çarh:
1. **nücûm-ı çarh:**
Mısra: **69**
Gökyüzünün yıldızları.
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

nücûm-ı eşk:
1. **nücûm-ı eşküm:**
Mısra: **10**
Gözyaşı yıldızları, gözyaşı damlaları
9. Ol meh Hayâlî bâña diyelden sitâresüz
10. Kıldum nücûm-ı eşküm ile pür sitârumı

nücûmuñ yedi erkânı:
1. **nücûmuñ yedi erkânı:**
Mısra: **54**
Göğün yedi katı ve bu katlarında bulunan yıldızlar. (Ay, Utarit, Zühre, Güneş, Mirrih, Müşteri ve Zuhal).
53. Nitekim mâh-ı nev sancak çeke encüm ola leşker
54. Nitekim hükm ede çarha nücûmuñ yedi erkânı

Nûh:
1. **nûhumdur:**-*umdur*
Mısra: **4**
Nuh Peygamber
3. Bahr-i zâta sefînedür tevhîd
4. Pîr-i deryâ-şinâs Nûhumdur

nüh kıbâb:
1. **nüh kıbâba:**
Mısra: **1**
Dokuz kubbe.||Dokuz felek.
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

nukat:
1. **nukat:**
Mısra: **41**
Noktalar; "nokta"nın cem'idir.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

nukl:
1. **nukl:**
Mısra: **10**
(Ar.) Meze, çerez.
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

2. **nukl:**
Mısra: **7**
(Ar.) Meze, çerez.

7. Bezm-i gamda kanlu yaşum mey durur nukl aña kim
8. Âteş-i âhum şirârı dâne dâne nârdur

3. **nukl:**
Mısra: **1**
(Ar.) Meze, çerez.
1. Nukl ise naklin işidirüz elde bâde yok
2. Düşdük reh-i meşakkate zâd ü zevâde yok

4. **nukl:**
Mısra: **5**
(Ar.) Meze, çerez.
5. Bâde hûnâb-ı ciger gam nukl ü çeşmüm hem kadeh
6. Devleti ʿaşkuñda gördüm hep yarag-ı meclisüm

nukl-i encüm:
1. **nukl-i encüm:**
Mısra: **13**
Yıldız mezesi.||Yıldızlar.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

nukre-i kamer:
1. **nukre-i kameri:**
Mısra: **35**
Ay gümüşü.||Rengi ve şekli yönüyle Ay.
35. Niteki pûte-i gerdûnda nukre-i kameri
36. Nücûm ahkeri ile sipihr eyleye kâl

nükte:
1. **nükteyi:**-*yi*
Mısra: **20**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **nüktedür:**-*dür*
Mısra: **11**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

3. **nükteyi:**-*yi*
Mısra: **8**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
7. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
8. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

4. **nüktesinden:**-*sinden*
Mısra: **9**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
9. Hayâlî nazmınuñ her nüktesinden neşʾe tahsîl et
10. Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu

5. **nükteyi:**-*yi*
Mısra: **6**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
5. Nʾidigini cihânuñ fehm et habâb-ı meyden
6. Yazmış bu nükteyi Cem Câm-ı cihân-nümâda

6. **nüktesin:**-*sin*
Mısra: **10**
Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana
9. Hayâlî nazmınuñ bir mısraʿından behre-mend ol kim
10. Hakîkat nüktesin söyler bunuñ birdür çogu azı

nükte-dân:
1. **nükte-dânından:**-*ından*
Mısra: **10**
Nükte bilen, ince ve zarif kimse
9. Hayâlî bende-i dîrînedür lutfuñ dirig etme
10. Anuñ gibi suhan-perver cihânuñ nükte-dânından

nükte-dân-ı ʿalem:
1. **nükte-dân-ı ʿalemüz:**
Mısra: **7**
Alemin nezaket sahibi eri.
7. Mû miyânuñ vasf edelden nükte-dân-ı ʿalemüz
8. Dîde-i idrâk ile ince Hayâlî gözlerüz

nükte-şinâs:
1. **nükte-şinâsem:**-*em*
Mısra: **4**
İnce manaları anlayan.
3. ʿArz etme baña ʿukde-i eşkâl-i nücûmu
4. Ben nükte-şinâsem beni remmâl mi sanduñ

nümûne kalmak:
1. **nümûne kaldı:**
Mısra: **1**
Örnek olarak kalmak.
1. Kaldı nümûne dehre cihân-ı harâbdan
2. Berg-i hazân hazâyin-i Efrâsiyâbdan

nûn-ı dâmen-i rahmân:
1. **rahmân:**
Mısra: **10**
Rahman'ın nur harfi biçimindeki eteği.
9. Aynısın lâmın otuz gün olduguna rûzenin
10. Ya felek levhinde nûn-ı dâmen-i Rahmân mısın

nûr:
1. **nûrdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

2. **nûru:**-*u*
Mısra: **17**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

3. **nûr:**
Mısra: **23**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

4. **nûrdan:**-*dan*
Mısra: **8**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
7. Hânikâh-ı çarhda bir mürşid-i nûrânîdür
8. Nûrdan seccâdesi dûşunda seyr eyler güneş

5. **nûrunu:**-*u, -n, -u*
Mısra: **36**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
35. Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenüñe
36. Sunʿ-ı pâküm ki eder nûrunu aʿyâna kerem

6. **nûr:**
Mısra: **6**
1. Işık, ziya, aydınlık, nur.
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

7. **nûr:**
Mısra: **6**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

8. **nûrdan:**-*dan*
Mısra: **5**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
5. Nûrdan bir halkasın bâb-ı necât-ı ʿâleme
6. Ya der-i ikbâle zertâk-ı felek-unvân mısın

9. **nûrun:**-*un*
Mısra: **1**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
1. Hurşîd-i saʿâdet kime nûrun tuhaf eyler
2. Her kebkebini kevkeb-i baht u şeref eyler

10. **nûra:**-*a*
Mısra: **8**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
7. Nûr-ı Hakkı ʿayn-ı hakkıyla temâşâ eyledük
8. Bakmazuz ol nûra gördük dîde-i idrâkimüz

11. **nûrdan:**-*dan*
Mısra: **3**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
3. Nûrdan nîlûferi bir ser-nigûn deryâda gör
4. Nice yüzbiñ nergis ile zeyn olan gülzâra bak

12. **nûrunuñ:**-*unuñ*
Mısra: **7**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
7. Çerâguñ nûrunuñ pervâne bildi kıymetin ancak
8. Görünmez çeşm-i huffâşa temâşâ-gâh şebden yeg

13. **nûra:**-*a*
Mısra: **2**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
1. Çemende her nihâli gökden inmiş hûra beñzetdüm
2. Çiçekler gördüm anlaruñ yüzüñde nûra beñzetdüm

14. **nûru:**-*u*
Mısra: **3**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
3. Nûru mahv olmuş iken şemʿ-i ruhuñla nice bir
4. Âfitâbuñ seheri hüsnü çerâgın yakasın

15. **nûrundan:**-*undan*
Mısra: **5**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
5. ʿAşk şemʿini yakup Mûsî yüzüñ nûrundan
6. Nâr-ı sûzânı Halîl etdi gülistân senden

16. **nûr:**
Mısra: **6**
Işık, ziya, aydınlık, nur.
5. Bildiler var idügin bende safâ-yi hâtır
6. Geldi nûr isteyu hurşîd ile meh revzenüme

17. **nûrdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Aydınlık. (Allah'ın Tur Dağı'na tecellisi bağlamında).
3. Şol kadar müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam bugün
4. Nûrdan fark etmezem Tûr-ı mahabbet nârını

<u>nûr almak:</u>
1. **nûr alur:**
Mısra: **4**
Aydınlık ve ışık almak.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

<u>Nûr ayeti:</u>
1. **nûr ayetin:**
Mısra: **10**
Nur suresi.
9. Hayâlî tâb-ı ruhsâruñ görüben
10. Eder Nûr ayetin her gece ezber

<u>nûr-bahş-ı dîde-i imkân:</u>
1. **nûr-bahş-ı dîde-i imkân:**
Mısra: **14**
İmkan gözünün nuru.||*Güneşten gelen ışınlar.*
13. Bir gubâr-ı râhı deñlü ol Şehüñ ey âfitâb
14. Yaʿni sen de nûr-bahş-ı dîde-i imkân mısın

<u>nûr etmek:</u>
1. **nûr etdükce:**
Mısra: **46**
Parlamak.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

<u>nûr eylemek:</u>
1. **nûr eyle:**
Mısra: **6**
Aydınlatmak.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

2. **nûr eyledüm:**
Mısra: **48**
Aydınlatmak.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

<u>nûr görmek:</u>
1. **nûr görse:**
Mısra: **17**
Işık görmek.
17. Nûr görse şâm-ı Kadre ugrayan kılmaz nazar
18. Nitekim şehrev ziyâ-yı mâh-ı tabân istemez

<u>nûr olmak:</u>
1. **nûr ola:**
Mısra: **8**
Nurlanmak,aydınlanmak, parlamak.
7. Cemâli nûru eger güne salsa pertevini
8. Mahabbet odu ile nûr ola ten-i Âzer

2. **nûr ola:**
Mısra: **5**
Yok olmak, maddeden kurtulmak.
5. Tâlib oldur sala kendin nâr-ı ʿaşkı nûr ola
6. ʿÂşık oldur ʿaşk ile olmaya anuñ şöhreti

3. **nûr olan:**
Mısra: **5**
Nurlanmak,aydınlanmak, parlamak.
5. Nâr-ı gamla dûd-ı âhı sâyesinde nûr olan
6. Âfitâbı kendüye şemʿ-i şebistân istemez

nûr vermek:
1. **nûr veren:**
Mısra: **12**
Nur vermek, aydınlatmak.
11. Ol seher hâtıruma geldi bu zîbâ matlaʿ
12. ʿÂleme nûr veren mihr-i dırahşân-şekil

2. **nûr verür:**
Mısra: **9**
Nur vermek, aydınlatmak.
9. Mihre Hayâlî nûr verür câm-ı ʿişretüm
10. Her meykede olalı baña hânikâh-ı Cem

nûrânî etmek:
1. **nûrânî ede:**
Mısra: **64**
Nurlandırmak, parlamak, parlatmak.
63. Baña bunlar şu gün berâber olur
64. Ki ede mihri mâh nûrânî

nûrânî olmak:
1. **nûrânî oldu:**
Mısra: **10**
Nurlu olmak, parlamak.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

nûr-bahş olmak:
1. **nûr-bahş olmak:**
Mısra: **7**
Aydınlık veren, parlatan.
7. Eger hurşîde bir ʿâşık dilerse nûr-bahş olmak
8. Mahabbet gülşeninde çehresin berg-i hazân etsün

nûrdan beden:
1. **nûrdan beden:**
Mısra: **2**
Parlak vücut.||Sevgilinin beyaz teni.
1. Her şemʿ-i hüsne ger ola kâfûrdan beden
2. Cismüñ misâli olmaya bir nûrdan beden

nûrdan hilʿat:
1. **nûrdan hilʿatümdür:**
Mısra: **1**
Parlak kaftan.
1. Cismüm üzre şûle-i gam hilʿatümdür nûrdan
2. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan

nûr-efşân:
1. **nûr-efşân:**
Mısra: **4**
nurlar saçan || etrafı aydınlatan
3. Tîre gönlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

nûr-ı ʿayn:
1. **nûr-ı ʿaynıdur:**
Mısra: **7**
Göz nuru.
7. Hâk-i pâyuñ ehl-i ʿaşkuñ nûr-ı ʿaynıdur velî
8. Sînesi içre hayâl-i kâkülüñ îmânıdur

nûr-ı aʿzam:
1. **nûr-ı aʿzam:**
Mısra: **2**
En büyük nur.
1. İlâhuñ emri ile mâʾ-ı dâfık âdem olur
2. Göñülde mihr-i Hudâ ʿarşa nûr-ı aʿzam olur

nûr-ı basar:
1. **nûr-ı basar:**
Mısra: **5**
Göz nuru.
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

2. **nûr-ı basar:**
Mısra: **8**
Göz nuru.
7. Saydımuz murgân-ı kudsî-âşiyândur olalı
8. ʿAnkebûtî dâm ile nûr-ı basar sayyâdımuz

3. **nûr-ı basar:**
Mısra: **5**
Göz nuru.
5. Eremezsem gerdine açıldı ol nûr-ı basar
6. Hâk-i pâyi kuhlünü isterse nâbînâ gözüm

nûr-ı cemâl:
1. **nûr-ı cemâlinden:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Güzelliğinin nuru.
5. Nûr-ı cemâlinden eger ol şemʿ bir pertev sala
6. Yüz şuʿle-i âteş düşe pervâneden pervâneye

nûr-ı cemâl-i zülcelâl:
1. **nûr-ı cemâl-i zülcelâli:**
Mısra: **4**
Allah'ın cemalinin nuru.
3. Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
4. Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz

nûr-ı çeşm-i mihr ü mâh:
1. **nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem:**
Mısra: **2**
Güneş ve ay gibi göz aydınlığı.
1. Egerçi sûretâ ednâdan ednâ hâk-i râhem ben
2. Hakîkat ʿalemine nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem ben

nûr-ı dîde:
1. **nûr-ı dîdedür:**
Mısra: **10**
Göz nuru.
9. Hatt-ı nigâr gibi Hayâlî senüñ sözüñ
10. Makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar nûr-ı dîdedür

nûr-ı Hak:
1. **nûr-ı hak:**
Mısra: **7**
Allah'ın nuru.

7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

2. **nûr-ı hakı:**
Mısra: **9**
Allah'ın nuru.
9. Gördük Hayâlî nûr-ı Hakı sanma sen bizi
10. Zerrât gibi mihr-i cihân gerd esîriyüz

3. **nûr-ı hakkı:**
Mısra: **7**
Allah'ın nuru.
7. Nûr-ı Hakkı ʿayn-ı hakkıyla temâşâ eyledük
8. Bakmazuz ol nûra gördük dîde-i idrâkimüz

nûr-ı hüsn:
1. **nûr-ı hüsnüñle:**
Mısra: **5**
Güzellik nuru
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

nûr-ı ʿizzet:
1. **nûr-ı ʿizzetden:**
Mısra: **25**
Üstünlük, şeref nuru.
25. Nûr-ı ʿizzetden midür cismüñ yahud müʾminlere
26. İstirâhat etmek içün sâye-i Yezdân mısın

nûr-ı melâhat:
1. **nûr-ı melâhat:**
Mısra: **6**
Güzellik nuru.
5. Sözlerüm ʿâleme bildürdi belâgat ne imiş
6. Nitekim aldı yüzüñ nûr-ı melâhat senden

nûr-ı pâk:
1. **nûr-ı pâksin:**
Mısra: **2**
Saf aydınlık.||Sevgilinin yüzü.
1. Gül saña kanda beñzer ey mihr ü mâh-zâde
2. Sen nûr-ı pâksin ol hâk-i siyâh-zâde

nûr-ı rây:
1. **nûr-ı râyından:**
Mısra: **4**
Fikir ışığı.
3. Kızdurup yüz dilemez dahi güneşden pertev
4. Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

2. **nûr-ı râyuñla:**
Mısra: **6**
Fikir ışığı.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

nûr-ı ruh:
1. **nûr-ı ruhuñdan:**
Mısra: **10**
Yüzünün aydınlığı.
9. Zulmet-i ʿisyânda kim kalsa olur aña delîl
10. Var ise nûr-ı ruhuñdan yakdı Beytullah şemʿ

nûr-ı safâ bulmak:
1. **nûr-ı safâ buldum:**
Mısra: **8**
Gönül şenliğinin aydınlığını bulmak.
7. Garaz asnâmını dil Kaʿbesinden tâ ki dür etdüm
8. Göñülde mihr ü mâha fer verür nûr-ı safâ buldum

nûr-ı tabʿ:
1. **nûr-ı tabʿumdan:**
Mısra: **8**
Tabiatının aydınlığı.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

nûr-ı yakîn:
1. **nûr-ı yakîni:**
Mısra: **6**
Marifet, bilgelik nuru.
5. Mıkrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
6. Görmek dilerse nûr-ı yakîni ırag degül

nûr-ı Yezdân:
1. **nûr-ı yezdânı:**
Mısra: **16**
Allah'ın nuru.
15. Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
16. Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

nûş:
1. **nûşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **6**
İçme. (Sevgilinin yan bakışının aşığın kanını dökmesi bağlamında).
5. Ne harâbâtî imişsin meded ey gamze-i yâr
6. Tende kanum komayan ikide bir nûşuñdur

2. **nûşuna:**-*una*
Mısra: **2**
İçme, içmek
1. Meyl eyledük cihânuñ egerçi salâsına
2. Nûşuna nîşi degmedi balı belâsına

nûş etmek:
1. **nûş ede:**
Mısra: **8**
İçmek.||Tahsil etmek.
7. Deryâ-yi kudret içre göñüldür o mâhî kim
8. Bahr-i Muhîti nûş ede kursagı şişmeye

2. **nûş edeli:**
Mısra: **10**
içmek
9. Başı ayagı oldu belirsiz Hayâlînüñ
10. Nûş edeli şarâb-ı mahabbet ayagını

3. **nûş eden:**
Mısra: **6**
içmek
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

4. **nûş eden:**
Mısra: **30**
içmek
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

5. **nûş eder:**
Mısra: **5**
içmek

5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

6. **nûş eder:**
Mısra: **7**
içmek
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

7. **nûş eder:**
Mısra: **9**
İçmek.||Eziyet, acı çekmek.
9. Yâd-ı laʿlüñle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciger
10. Gör tabîb-i hecr aña cânâ ne şerbet bagladı

8. **nûş ederin:**
Mısra: **2**
İçmek.||Eziyet, acı çekmek.
1. Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
2. Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine

nûş eylemek:
1. **nûş eyle:**
Mısra: **17**
İçmek.
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

2. **nûş eyle:**
Mısra: **9**
İçmek.
9. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın eyle nûş
10. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

3. **nûş eylemez:**
Mısra: **2**
İçmek.
1. Lezzet-i dermânı idrak eylemez bî-derd olan
2. Bezm-i derdüñ câmını nûş eylemez nâ-merd olan

4. **nûş eylesen:**
Mısra: **8**
Yutmak, çekmek. (Esrar bağlamında).
7. Her gubâr içinde bir hurşîde eylerdüñ nazar
8. Cürʿadânumdan eger nûş eylesen esrârumı

5. **nûş eyleyen:**
Mısra: **29**
İçmek.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

nûş kılmak:
1. **nûş kıl:**
Mısra: **24**
İçmek
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

2. **nûş kıl:**
Mısra: **7**
İçmek
7. Nûş kıl hûn-ı dili duymasun amma cânuñ
8. Kılma ifşâ bu safa bezmini bî-gayr eyle

3. **nûş kıldı:**
Mısra: **7**
İçmek
7. Nûş kıldı bir büt-i şîrîn dehânuñ ʿaşkuña
8. Kaldurup ben mübtelâya laʿlden bir câm gül

nûş olmak:
1. **nûş olan:**
Mısra: **6**
(Şarap) İçilmek.
5. Visâlüñ zevkine hûn-ı cigerle çeşmüm olmuşdur
6. Safâ bezminde her dem nûş olan câm-ı tarabdan yeg

nush u pend:
1. **nush u pendi:**
Mısra: **23**
Öğüt, nasihat.
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

nûş-ı cân:
1. **nûş-ı cân:**
Mısra: **8**
"Afiyet olsun".
7. İçdi çün Mansûr Ene'l-hakk bâdesinden bir ayag
8. Nûş-ı cân dedüm ol ayagına başı gelmişe

nûş-ı cân etmek:
1. **nûş-ı cân etdüm:**
Mısra: **7**
Ruh, nefes almak.
7. Hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden nûş-ı cân etdüm
8. Sebû-yı cisme yokdur ihtiyâcum gayrı cân buldum

2. **nûş-ı cân etsün:**
Mısra: **17**
Ruh, nefes almak.
17. Kelâmum Âb-ı Hayvânın dem-â-dem nûş-ı cân etsün
18. Dil ü cândan Kara Bali diyen hayvâna ʿaşk eyle

nûş-ı cân eylemek:
1. **nûş-ı cân eylemesem:**
Mısra: **6**
Nefes almak.
5. Benüm selâse-i gassâleden gamum yunmaz
6. Seherden eylemesem nûş-ı cân beş on kâse

Nûşîrevân:
1. **nûşîrevândur:***-dur*
Mısra: **42**
İran'da 531 ile 579 yılları arasında hükümdarlık etmiş, adaletiyle ün salmış Sasani şahı.
41. Hazret-i Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
42. Hırmeninde ʿadlinüñ Nûşîrevândur hûşe-çîn

nusrat:
1. **nusrat:**
Mısra: **51**
Zafer.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

nutka gelmek:
1. **nutka gelse:**
Mısra: **3**
Dile gelmek, konuşmak.

3. Zebân-ı tîşe kaçan nutka gelse Ferhâduñ
4. Şeb-i belâda çerâgı şirâr-ı hârâdur

<u>nüzhet-bahş:</u>
1. **nüzhet-bahş:**
    Mısra: **35**
    Ferahlık bahşeden.
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

<u>nüzûl etmek:</u>
1. **nüzûl etdi:**
    Mısra: **3**
    İnmek, konaklamak.
3. Göñül sahrâsına bir hüsn eli şâhı nüzûl etdi
4. Habâb-ı eşk-i hûnînüm anuñ gül-gûn otagıdur

<u>nüzûl eylemek:</u>
1. **nüzûl eylemeye:**
    Mısra: **2**
    İnmek, ulaşmak.
1. Dem mi var kanlu yaşum çehreme yol eylemeye
2. Gün mü var leşker-i gam câna nüzûl eylemeye

O

<u>o:</u>

1. **o:**
    Mısra: **7**
    O, işaret sıfatı
7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

2. **o:**
    Mısra: **12**
    O, işaret sıfatı
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

3. **o:**
    Mısra: **10**
    O, işaret sıfatı
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

4. **o:**
    Mısra: **30**
    o, işaret sıfatı
29. Fark-ı ʿadûsu kulle-i kûh-ı belâ durur
30. Beñzer o kulle üzre çekilmiş dumana tîg

5. **o:**
    Mısra: **1**
    O, işaret sıfatı
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

6. **o:**
    Mısra: **8**
    o, üçüncü teklik şahıs eki.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

7. **o:**
    Mısra: **5**
    O, işaret sıfatı
5. O gece düşmüş idi çâh-ı hâke delv-i sipihr
6. Kʾanı çıkarmaga olmuşdu mâh-ı nev çengâl

8. **o:**
    Mısra: **9**
    O, işaret sıfatı
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

9. **o:**
    Mısra: **4**
    O, işaret sıfatı
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

10. **o:**
    Mısra: **21**
    o, işaret sıfatı
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

11. **o:**
    Mısra: **6**
    O, işaret sıfatı
5. Temâşâ eyler iken cân gözüyle nâgehân gördüm
6. O taht üzre oturmuş bir saʿâdet mülkünün hânı

12. **o:**
    Mısra: **24**
    o, işaret sıfatı
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

13. **o:**
    Mısra: **33**
    O, işaret sıfatı
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

14. **o:**
    Mısra: **7**
    O, işaret sıfatı
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

15. **o:**
    Mısra: **48**
    O, işaret zamiri.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

<u>o dem:</u>

1. **o dem:**
    Mısra: **8**
    O zaman.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

2. **o dem:**
    Mısra: **10**
    O zaman.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

3. **o dem:**
    Mısra: **8**
    O zaman.
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

4. **o dem:**
    Mısra: **5**
    O zaman.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

5. **o dem:**
    Mısra: **7**
    O zaman.
7. Çâh-ı ʿarza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
8. Mâh-ı Yaʿkûb-ı felek külbe-i ahzân-şekil

6. **o dem:**
    Mısra: **9**
    O zaman.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

7. **o dem:**
Mısra: **4**
O zaman.
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

ocag:
1. **ocagıdur:***-ı, -dur*
Mısra: **8**
Kaynak, memba.
7. ʿAşk oduna cân verür ʿâşık kaçar zâhid velî
8. Dûzahı ʿâşıklaruñ zâhidlerüñ ocagıdur

2. **ocagı:***-ı*
Mısra: **2**
Ocak, ateş yakılan yer.
1. Abdâl olalı dâg iledir iftihârımuz
2. Mecnûn gibi ocagı eridür ihtiyârımuz

3. **ocagısın:***-ısın*
Mısra: **9**
Kaynak, memba.
9. Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınuñ
10. Tarz-ı Husrevden kelâmuñ sûzi-nâk olmak gerek

4. **ocaga:***-a*
Mısra: **4**
Ocak.||Dergah.
3. Dâg-ı siyehüm gördü melâmet ocagıdur
4. Baş egdi mürîd oldu bu ocaga benefşe

5. **ocagı:***-ı*
Mısra: **8**
Ocak.||Dergah.
7. Tekye-i gamda benüm abdal görse cünbüşüm
8. Baña Mecnûn derdi gel sen bekle kardaş ocagı

ocag etmek:
1. **ocag etdüm:**
Mısra: **10**
Yanan bir ocak haline getirmek.
9. Yakup her naʿl-i sînem içine bir âteşîn dâgı
10. Hayâlî her birin ʿaşk ellerinde bir ocag etdüm

ocaga salmak:
1. **ocaga saldılar:**
Mısra: **2**
Ateşe salmak.
1. Efgâna ʿandelîbi kaçan bâga saldılar
2. ʿUryân-ı ʿaşk olanları ocaga saldılar

ocagına su koymak:
1. **ocagına su koyan:**
Mısra: **9**
Öncü olmak, yol göstermek. (Şiir yeteneği bağlamında).
9. Beyti ocagına su koyan cümle şâʿirüñ
10. Cânâ Hayâlînüñ gazel-i âbdârıdur

2. **ocagına su koydu:**
Mısra: **10**
Cezalandırmak.
9. Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ
10. Su koydu ebr gülşen-i bâguñ ocagına

3. **ocagına sular koyulsun:**
Mısra: **4**
Kötü son yaklaşmak veya gelmek.
3. Şol yâr-ı gül-ʿizâr ile yâr oldugum benüm
4. Sular koyulsun istemeyenler ocagına

od bırakmak:
1. **od bırakdı:**
Mısra: **2**
Ateş bırakmak, yakmak.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

od içinde saklamak:
1. **od içinde saklar:**
Mısra: **14**
Ateş içinde saklamak.
13. Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
14. Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül

od salmak:
1. **od salar:**
Mısra: **11**
Ateşe vermek
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

2. **od salar:**
Mısra: **12**
Ateşe vermek
11. Kulle-i Kâf-ı sipihrüñ dâmenine od salar
12. Mihr ü mâhuñ belki çeşm-i rûşenine od salar

3. **od salar:**
Mısra: **14**
Ateşe vermek
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

4. **od salar:**
Mısra: **8**
Ateşe vermek
7. Pervîni beñzedür yüzüñ üstünde beñlere
8. Meh hırmenine anuñ içün od salar şems

5. **od salar:**
Mısra: **5**
Ateşe vermek
5. Her seher-geh hırmenine kâʾinâtuñ od salar
6. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan

oda atmak:
1. **oda atmazdı:**
Mısra: **7**
Ateşe atma. (Aşığın aşk ateşine kendini atması, yanması bağlamında).
7. Pervâne göz göre oda atmazdı kendüyi
8. Başında şemʿüñ olmasa nârencî şeb-külâh

oda düşüp yanmak:
1. **oda düşüp yanmaga:**
Mısra: **6**
Ateşe düşüp yanmak. (Aşk ateşi bağlamında).
5. ʿÂrızuñ şemʿine dâʾim dilberâ pervâne-veş
6. Oda düşüp yanmaga gör nice şâtırdur göñül

oda yanmak:

1. **oda yanmak:**
Mısra: **6**
Ateşe yanmak, yanmak.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

2. **odlara yan:**
Mısra: **2**
Oda yanmak: Ateşte yanmak (aşk ateşi), aşık olmak.
1. Ey göñül hâlümi derdüñle diger-gûn etdüñ
2. Göreyin odlara yan sen beni magbûn etdüñ

3. **odlara yanalı:**
Mısra: **4**
ateşlere yanmak, atesler içinde yanmak
3. Beñzedi kanlu gözü hâkister içre ahkere
4. Yanalı odlara cism-i nâ-tüvânı bülbülün

4. **odlara yanmak:**
Mısra: **8**
Oda yanmak: Ateşte yanmak (aşk ateşi), aşık olmak.
7. Dîde-i huffâş görmez âfitâbuñ nûrunu
8. Oldu her pervânenüñ odlara yanmak pişesi

5. **odlara yanmasa:**
Mısra: **6**
ateşlere yanmak, atesler içinde yanmak
5. Sabr cevherlerine sînesi kân olmaz idi
6. Odlara yanmasa pûlâd elinden felegüñ

6. **odlara yansun:**
Mısra: **2**
Oda yanmak: Ateşte yanmak (aşk ateşi), aşık olmak.
1. Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
2. Bî-sütûn Ferhâdınuñ odlara yansun tîşesi

<u>oda yanmış cigerler:</u>
1. **oda yanmış cigerlerden:**
Mısra: **2**
Aşkın ateşine yanmış gönül.
1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

<u>odlara yakmak:</u>
1. **odlara yakam:**
Mısra: **4**
Oda yakmak: Ateşe yakmak, ateşe vermek, yakmak.
3. Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
4. Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu

<u>odlu âh:</u>
1. **odlu âhından:**
Mısra: **6**
1. 'Âşık bağlamında , aşk ateşinden duyulan gönül yangınıyla edilen âh
5. Kirm-i şebtâbî degüldür düşdü yer yer gülşene
6. Odlu âhından çıkar yer yer şirârı bülbülüñ

2. **odlu âhum:**
Mısra: **5**
1. 'Âşık bağlamında , aşk ateşinden duyulan gönül yangınıyla edilen âh
5. Tekye-i gamdur tenüm her odlu âhum bir ışık
6. Şâm-ı gamda dâgdan yakdum aña yer yer çerâg

<u>oğul:</u>
1. **ogul:**
Mısra: **6**
Oğul.
5. Âdem Behişti dâneye satdı o hâle ben
6. Beñzerse böyle beñzese ogul atasına

<u>oh:</u>
1. **oh:**
Mısra: **5**
Pek.(Kuvvetlendirme edatı.)
5. Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
6. Kurşunlar aka salla rakîbüñ kulagına

<u>ok:</u>
1. **okların:***-lar, -ın*
Mısra: **22**
1. Yay veya keman denilen kavis şeklinde bükülmüş bir ağaç çubuğa gerili kirişe takılarak uzağa atılan ucu sivri demirli ince ve kısa değneğe verilen addır. 2. Kirpikler.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

2. **oklarından:***-larından*
Mısra: **5**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
5. Ol kaşı yânuñ kaçırma oklarından sîneñi
6. Gam beyâbânında bir hâk-i neyistân oldu tut

3. **oklar:***-lar*
Mısra: **2**
Şilah, savaş aleti||Yan bakış
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

4. **oklarla:***-lar, -la*
Mısra: **2**
Silah, savaş aleti.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

5. **oklarla:***-lar, -la*
Mısra: **10**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
9. Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
10. Beñzeyelden berü oklarla neyistâna sadak

6. **okuñla:***-uñ, -la*
Mısra: **4**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

7. **ok:**
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

8. **oklarından:***-larından*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.

3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

9. **okuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

ok atışmak:
1. **ok atışsa:**
Mısra: **4**
Ok atışmak.||Yarışmak.
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

ok gibi:
1. **ok gibi:**
Mısra: **5**
Dümdüz, dosdoğru.
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

2. **ok gibi:**
Mısra: **5**
Dümdüz, dosdoğru.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

ok gibi doğru:
1. **ok gibi dogru:**
Mısra: **7**
Ok misali doğru olanlar.
7. Ok gibi dogru varur ya gibi egri eremez
8. Menzil-i ʿaşkı nigârûñ ne ʿaceb menzil olur

Ok Meydânı:
1. **ok meydânına:**
Mısra: **2**
Fatih Sultan Mehmet'in bu bölgede okçuluk müsabakaları için kurdurduğu bir alan.||Üzerine sürekli oklar saplanan aşığın bağrı.
1. Gördüler had yok hadeng-i gamzenüñ peykânına
2. Sînemi beñzetdiler ʿuşşâk Ok Meydânına

okumak:
1. **okuyup:**-*y, -up*
Mısra: **34**
Okumak, terennüm etmek.
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

2. **okudular:**-*du, -lar*
Mısra: **15**
Çağırmak, davet etmek.||Düğüne çağırmak.
15. Okudular bu ʿursa hürmet edüp
16. Deşt-i Kıpçak elindeki Hanı

3. **okudu:**-*du*
Mısra: **18**
Okumak
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

4. **okurın:**-*r, -ın*
Mısra: **5**
Okumak
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

5. **okudukca:**-*dukca*
Mısra: **9**
Okumak
9. Okudukca şiʿrüñi cânân lebiyle her nefes
10. Ey Hayâlî tûtî-i mazmûña şekker gösterür

6. **okumamış:**-*ma, -mış*
Mısra: **6**
Okumak
5. Bülbül bahâr dersini eyler edâ velî
6. Fasl-ı hazândan okumamış dahi bir varak

7. **okur:**-*r*
Mısra: **1**
Okumak.
1. Kitâb-ı şevküñ okur ey püser meger kandîl
2. Sabaha dek gece göz nûrunu döker kandîl

8. **okusun:**-*sun*
Mısra: **11**
Ezgiyle söylemek
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

9. **okusa:**-*sa*
Mısra: **9**
Anmak, yad etmek.
9. Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
10. Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle

okunmak:
1. **okunsa:**-*sa*
Mısra: **21**
Davet edilmek, çağrılmak.
21. Tâcdâr-ı ʿAcem okunsa buña
22. Gele ki kolunda Şîrvânı

2. **okunsa:**-*sa*
Mısra: **9**
Okuma işine konu olmak.
9. Hayâlî nazmı her kande okunsa istimâʿ etseñ
10. Olursın feyze kâbil bu mahabbet dâsitânından

3. **okunmaya:**-*maya*
Mısra: **7**
Okuma işine konu olmak.
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

ol / olmak:
1. **olmasa:**-*ma, -sa*
Mısra: **1**
Olmak.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **oldum:**-*dum*
Mısra: **13**
Olmak.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

3. **oldum:**-*dum*
Mısra: **38**
Olmak.
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

4. **ol:**
Mısra: **41**
O, işaret sıfatı.
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

5. **ol:**
Mısra: **7**
O, işaret sıfatı.
7. Fülk-i cismüm eyledüñ ol mevc birle bî-karâr
8. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

6. **olursañ:**-*ursañ*
Mısra: **9**
Olmak.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

7. **olup:**-*up*
Mısra: **21**
Olmak.
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

8. **olur:**-*ur*
Mısra: **22**
Olmak.
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

9. **olmaz:**-*maz*
Mısra: **25**
Olmak.
25. Ehl-i dil mest-i Elest olmaz mey-i engûrdan

10. **olursa:**-*ur, -sa*
Mısra: **6**
Olmak.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

11. **olduñ:**-*du, -ñ*
Mısra: **11**
Olmak.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

12. **ol:**
Mısra: **15**
T. Üçüncü teklik şahıs zamiri, O.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

13. **olma:**-*ma*
Mısra: **19**
Olmak.
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

14. **olsun:**-*sun*
Mısra: **21**
Olmak.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

15. **olsun:**-*sun*
Mısra: **22**
Olmak.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

16. **oldur:**-*dur*
Mısra: **20**
İşaret zamiri.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

17. **ol:**
Mısra: **4**
İşaret zamiri.
3. Anuñçün habs eder peykânuñı dil ey kemân-ebrû
4. Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildür

ol dahi:
1. **ol dahi:**
Mısra: **2**
O da.
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

ol dem:
1. **ol dem:**
Mısra: **19**
O zaman.
19. Erişdi semʿüme ol dem nidâ-yı hâtif-i gayb
20. Ki ey hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng

2. **ol dem:**
Mısra: **28**
O zaman.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

3. **ol dem:**
Mısra: **8**
O zaman.
7. Güldü rakîb yâr ile ben şâdumân iken
8. Gördüm o gülmenüñ yine ol dem kasâvetin

4. **ol dem:**
Mısra: **2**
O zaman.
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

5. **ol dem:**
Mısra: **12**
O zaman.
11. Kerbelâdan mı kalur küşteleriyle eşigüñ
12. Ol dem ey şûh-ı cefâ-pîşe bu demdür bilene

6. **ol dem:**
Mısra: **4**
O zaman.
3. Ey bâd-ı âh ben ölicek kabrüme gelüp
4. Lutf eyle hâkden getir ol dem gubârumı

7. **ol demde:**
Mısra: **13**
O zaman.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

ol gün:
1. ol **gün:**
Mısra: **1**
O gün.
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

2. **ol günden:**
Mısra: **2**
O gün.
1. Gün yüzüñde gördüler zülfüñ uzun olmuş yatur
2. Dostum ʿuşşâkuñ ol günden zebûn olmuş yatur

ol kadar:
1. **ol kadar:**
Mısra: **1**
O kadar, o ölçüde.
1. Ol kadar verdüm havâya kendümi hırmen gibi
2. Kâʾinât-ı cev göründü gözüme erzen gibi

ol ki:
1. **ol ki:**
Mısra: **9**
O ki.
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

2. **ol ki:**
Mısra: **14**
O ki.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

3. **ol ki:**
Mısra: **46**
O ki.
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

ol kim:
1. **ol kim:**
Mısra: **6**
O ki.
5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

2. **ol kim:**
Mısra: **37**
O ki.
37. Serv-i bâg-ı saltanat kılmış seni ol kim beni
38. Midhatüñ gülzârına murg-ı hoş-elhân eyledi

3. **ol kim:**
Mısra: **43**
O ki.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

4. **ol kim:**
Mısra: **9**
O ki.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî ol kim ol gavvâs-vâr
10. Bahr-i nazmuñ seyr ederken bulmaz ol deryâdadur

5. **ol kim:**
Mısra: **1**
O ki.
1. Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
2. Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker

6. **ol kim:**
Mısra: **3**
O ki.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

ol sebebden:
1. **ol sebebden:**
Mısra: **4**
O yüzden.
3. Çeşme-sâr-ı laʿlüñi gördü ruhuñda cân-fezâ
4. Ol sebebden cennetin çıkdı gözüñden selsebîl

ol zamân:
1. **ol zamân:**
Mısra: **16**
O zaman
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

ola kim:
1. **ola kim:**
Mısra: **8**
Ola ki
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

ola mı:
1. **ola mı:**
Mısra: **10**
Hiç olur mu.
9. Ger Hayâlî yog ise var hezâr âh-keşüñ
10. Bu çemende ola mı bülbül-i gûyâ tükene

2. **ola mı:**
Mısra: **9**
Olur mu?
9. Ey Hayâlî ola mı şaʿşaʿa engüşt-misâl
10. Tutalum beñzedi hurşîd eli âyesine

olalı:
1. **olalı:**
Mısra: **11**
Olalı.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

oldugiçün:
1. **oldugiçün:**
Mısra: **2**
1. Olduğu için.
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

oldur:

1. **oldur:**
Mısra: **38**
Odur.
37. İtlerüñ izine geldüm Husrevâ yüz sürmege
38. Gülşeninde ʿâlemin oldur baña bî-hâr gül

olsun olmasun:
1. **olsun olmasun:**
Mısra: **2**
Var olma veya yok olma.
1. Şu kim bir cürʿa çekdi ʿaşkunuñ bezm-i bekâsından
2. Vücûdu olsun olmasun berî oldu fenâsından

olunmak:
1. **olunur:**-*ur*
Mısra: **2**
Vuku bulmak, meydana gelmek
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

olur olmaz:
1. **olur olmaz:**
Mısra: **8**
yerli yersiz
7. Mukallid oldu hep ʿâlem cihân birbirine düşdü
8. Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

on bin:
1. **on bin:**
Mısra: **11**
On bin.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

on iki kandîl-i nûr:
1. **on iki kandîl-i nûrısız:**
Mısra: **5**
On iki ışık kandili.||On iki imam.
5. On iki kandîl-i nûrısız bu dokuz kubbenüñ
6. Cedd-i pâküñdür veren dünyâ vü dîne zîb ü zeyn

on sekiz bin ʿâlem:
1. **on sekiz bin ʿâlem:**
Mısra: **10**
Kesretten kinaye.||Alemler.
9. Ey Hayâlî biz Kelâmullah-ı nâtık olalı
10. On sekiz bin ʿâlem olmuşdur bizüm tefsîrimüz

2. **on sekiz biñ ʿâlemüñ:**
Mısra: **9**
Kesretten kinaye.||Alemler.
9. Ey Hayâlî on sekiz biñ ʿâlemüñ biz zılliyüz
10. ʿÂlem isterseñ bizi seyr eyle kim ʿâlemlerüz

ona:
1. **ona:**
Mısra: **13**
Ona
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

2. **ona:**
Mısra: **2**
Ona
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

3. **ona:**
Mısra: **6**
Ona
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

onlar:
1. **onlara:**-*a*
Mısra: **12**
Üçüncü çoğul şahıs zamiri.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

orada:
1. **orada:**
Mısra: **8**
Orada.
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

orak:
1. **oragıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **10**
Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aracı.
9. Hayâlî istemez gök mezraʿın dâs-ı hilâlin hem
10. Ne kârına yarar anuñ ne çifti ne oragıdur

oran:
1. **oranı:**-*ı*
Mısra: **42**
Ölçü.
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

2. **oranı:**-*ı*
Mısra: **10**
Ölçü.
9. Kişver-i nazmuñ Hayâlî pehlevânıdur bu gün
10. Gelmesün meydânına anuñ hele oranı bir

3. **oranı:**-*ı*
Mısra: **1**
Ölçü.
1. Rûzigâruñ cevrinüñ ben bendeye oranı yok
2. Daʿvî-i remmâle beñzer haddi yok pâyanı yok

ordu etmek:
1. **ordu etdi:**
Mısra: **6**
Ordu kurmak. (Aşığın bağrındaki yaraların çokluğu bağlamında).
5. Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
6. Al otagı ile ordu etdi gam yaylagını

orta:
1. **ortaya:**-*y, -a*
Mısra: **8**
Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

2. **ortada:**-*da*
Mısra: **5**
Meydan.

5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

3. **ortaya:**-*ya*
Mısra: **2**
Meydan.
1. Nola gözlerse erbâb-ı nazar ruhsâr-ı cânânı
2. Alurlar ortaya pervâneler şemʿ-i şebistânı

ortaya almak:
1. **ortaya alalar:**
Mısra: **70**
Ortaya almak, ortaya yerleştirmek.
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

ortaya atılmak:
1. **ortaya atıldı:**
Mısra: **8**
Bir iş için kendini öne sürmek.
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

ortaya çıkmak:
1. **ortaya çıkar:**
Mısra: **5**
Meydana çıkmak.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

ʿOsmânî:
1. **ʿosmânî:**
Mısra: **3**
Osmanlı
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

otag:
1. **otagam:**-*am*
Mısra: **10**
Oda, çadır
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

2. **otagum:**-*um*
Mısra: **2**
Oda, çadır
1. Başumda mûy-i jûlîde tenümde tâze dâgum var
2. Melâmet mülkünüñ sultâniyem tugum otagum var

3. **otagın:**-*ın*
Mısra: **7**
Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır
7. ʿAşk eli begleriyüz şehler otagın tugun
8. Dâg-ı hırmân ile ʿâşık kuru sevdâ bilirüz

otagañ:
1. **otagañ:**
Mısra: **4**
Külah.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

otag-ı meclis:
1. **otag-ı meclisüm:**
Mısra: **4**
Meclis çadırı.
3. Gâh olur perr-i mekesdür sâye-bân-ı haşmetüm
4. Gâh olur eflâkdür kemter otag-ı meclisüm

otagını kurmak:
1. **otagını kurdu:**
Mısra: **8**
Çadır kurmak.||Yerleşmek.
7. Her cânibinde gördü ki başlu pıñarı var
8. Göñlümde kurdu şâh-ı mahabbet otagını

oturmak:
1. **oturmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **3**
Durmak, beklemek.
3. Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmaga
4. Câna minnet etmezem besdür gam-ı cânân baña

2. **oturdu:**-*du*
Mısra: **9**
Oturmak
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

3. **otursa:**-*sa*
Mısra: **19**
Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek.
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

4. **oturdugu:**-*dugu*
Mısra: **20**
Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek.
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

5. **oturmuş:**-*muş*
Mısra: **6**
Oturmak, kurulmak.
5. Temâşâ eyler iken cân gözüyle nâgehân gördüm
6. O taht üzre oturmuş bir saʿâdet mülkünün hânı

6. **oturur:**-*ur*
Mısra: **3**
Oturmak
3. Yâr ile agyârı gördüm oturur iken dedüm
4. Ey melek-sûret nedür yanuñda Şeytânuñ mı var

7. **otursun:**-*sun*
Mısra: **2**
Yayılmak, otlanmak.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

otuz gün:
1. **otuz gün:**
Mısra: **9**
Otuz gün.
9. Aynısın lâmın otuz gün olduguna rûzenin
10. Ya felek levhinde nûn-ı dâmen-i Rahmân mısın

ovak:
1. **ovagına:**-*ı, -na*
Mısra: **10**
Kırıntı. (Zayıflık bağlamında).
9. Ditrer Hayâlî üstüñe dirdir benüm begüm
10. Cân döndü naʿne çûbuna yufka ovagına

oy vermek:
1. **oy verdüñ:**
Mısra: **19**
Bahsetmek, söz etmek.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

2. **oy verdüñ:**
Mısra: **7**
Bahsetmek, söz etmek.
7. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
8. Gamından dilberin senden hezâran derd-nâkem ben

3. **oy verür:**
Mısra: **1**
Bahsetmek, söz etmek.
1. Gülşende cûy eşk-i revânumdan oy verür
2. Her ʿandelîb ah ü fegânumdan oy verür

4. **oy verür:**
Mısra: **2**
Bahsetmek, söz etmek.
1. Gülşende cûy eşk-i revânumdan oy verür
2. Her ʿandelîb ah ü fegânumdan oy verür

oyalamak:
1. **oyalar:**-*r*
Mısra: **8**
Meşgul etmek.
7. Bu hâkî tenden eylerdi güzer cân
8. Kemân-ebrûları anı oyalar

oymag:
1. **oymagı:**-*ı*
Mısra: **2**
Semt, bölge.||Sakin. (Yerleşmek, yaşamak bağlamında).
1. ʿAşk Ferhâdına başum Bî-sütûn dagı gibi
2. Mihnet ü der ü belâ ol daâın oymagı gibi

oynamak:
1. **oynaya:**-*ya*
Mısra: **10**
kainatın yaratıcısı
9. Ey bî-vefâ Hayâlî dururken sabâ ile
10. Lâyık mı el oyunların oynaya kâkülüñ

2. **oynar:**-*r*
Mısra: **6**
Oynamak
5. Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
6. Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına

3. **oynasa:**-*sa*
Mısra: **7**
Oynamak, yarışmak.
7. Mecnûn benümle oynasa satranc-ı ʿaşkı ger
8. Ey şâh-ı hüsn koymaz idüm hergîz araya

oynaşı olmak:
1. **oynaşum ola:**
Mısra: **10**
Oynaşı, sevgilisi olmak.
9. Yazar her şeb hilâl ebrûsun altun hall ile yaʿni
10. ʿArûs-ı dehr diler kim Hayâlî ola oynaşum

oyun:
1. **oyunu:**-*u*
Mısra: **13**
Hile
13. Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
14. Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül

oyun eylemek:
1. **oyun eyleye:**
Mısra: **2**
Oynamak.
1. Elinde âhumuñ oldu bu çarh-ı dûn kâse
2. Nitekim eyleye hengâmede oyun kâse

oyun kılmak:
1. **oyun kılalı:**
Mısra: **9**
Oyun oynamak.
9. Zülfüñ kılalı kelle-i ʿuşşâk ile oyun
10. Şermende oldu kûy ile çevgân girih girih

oyuna girmek:
1. **oyuna girdi:**
Mısra: **4**
Hile yapmak.
3. Gül ü lâleyle zeyn olmuş çemenler
4. Oyuna girdi göñlekcek semenler

oyunda piyâde süre süre:
1. **oyunda piyâde süre süre:**
Mısra: **4**
(Satrançta) Devamlı hamle yapmak.||Vezir konumunda olmak.
3. Natʿ-ı zemînde oldum ferzânesi cihânuñ
4. Ferzîn olur oyunda süre süre piyâde

Ö

ögmek:

1. **öger:**-*er*
Mısra: **2**
Övmek, yüceltmek.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

2. **ög:**
Mısra: **2**
Övmek, yüceltmek.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

3. **öger:**-*er*
Mısra: **2**
Övmek, yüceltmek.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

4. **ög:**
Mısra: **2**
Övmek, yüceltmek.
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

ögrenmek:

1. **ögrendi:**-*di*
Mısra: **44**
Öğrenmek
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

2. **ögrenmege:**-*mege*
Mısra: **10**
Öğrenmek.
9. ʿAşkda kan aglamak şerhin Hayâlîden işit
10. Bezm-i Cem evsâfını ögrenmege Vassâfa gel

3. **ögren:**
Mısra: **8**
Öğrenmek.
7. Âteş-i derdüm Hayâlîdür zebânın söyleyen
8. Gel beri pervâneden ögren semenderlik yolun

4. **ögrenmiş:**-*miş*
Mısra: **9**
Bilgi edinmek, yetenek ve beceri kazanmak
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

5. **ögren:**
Mısra: **2**
Öğrenmek
1. Edüp der-post Mecnûnu geçürmiş dost yanından
2. Vefâ âyînini ögren göñül Leylî çobanından

6. **ögrenür:**-*ür*
Mısra: **5**
Öğrenmek
5. Yanmagı her gece benden ögrenür ey mâh şemʿ
6. Maʿrifet tahsîl eder beklerse yanum sûhte

7. **ögrenürdi:**-*ürdi*
Mısra: **8**
Öğrenmek
7. ʿÂşk ʿâşıklar işidür ey göñül Mecnûn dahi
8. Sag olaydı ögrenürdi şimdi benden sanʿatı

ögretmek:

1. **ögretdüm:**-*düm*
Mısra: **7**
Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazandırmak, tâlim etmek, tedris etmek.
7. Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
8. Nigâra mihr ü mâhı gögsüme iki kabag etdüm

2. **ögretdi:**-*di*
Mısra: **8**
Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazandırmak, tâlim etmek, tedris etmek.
7. Sofî-i şehr sevmeyüp ümmüʾl-habâʾisi
8. Ögretdi fenn-i fitnede Şeytâna yolların

3. **ögretdi:**-*di*
Mısra: **2**
Öğretmek
1. Sâgar tarîk-i ʿişreti taʿlim edüp güle
2. Savt-ı surâhî nagmeler ögretdi bülbüle

4. **ögreten:**-*en*
Mısra: **6**
Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazandırmak, tâlim etmek, tedris etmek.
5. Yüz niyâzın ʿâşıkın bir nâza eylerdüm kabûl
6. Seng-dillik ögreten deyrüñ büt-i hâmûşuna

ögünmek:

1. **ögünmek:**-*mek*
Mısra: **2**
Övünmek
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

öldürme:

1. **öldürmeden:**-*den*
Mısra: **10**
Öldürmek işi.
9. Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
10. Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı

öldürmek

1. **öldürmek:**-*mek*
Mısra: **2**
Ölmek, öldürmek
1. Dilber oldur ki mahabbet edene kîni ola
2. ʿÂşık öldürmek anuñ sanʿat ü âyîni ola

2. **öldürürsin:**-*ürsin*
Mısra: **5**
seçmek; tercih etmek
5. Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
6. Hey ne kâfirsin senüñ sînende îmânuñ mı var

3. **öldürmek:**-*mek*
Mısra: **9**
Ölmek, öldürmek
9. Bu Hayâlî hastayı öldürmek istersin şehâ
10. Kaʿbe-i kûyuñda yohsa yine kurbânuñ mı var

4. **öldürdügine:**-*dügine*
Mısra: **2**
Bir canlının hayatına son vermek
1. Göñlüm bir âfet-i dil ü din mübtelâsıdur
2. Öldürdügine kendü yine kan bahâsıdur

5. **öldürdü:**-*dü*
Mısra: **9**
Öldürmek.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

6. **öldürme:**-*me*
Mısra: **7**
Bir canlının hayâtına son vermek.
7. ʿÂşıkı bî-kes sanup öldürme kim Ferhâd içün
8. Bî-sütûn dahi geyer ebr-i siyâhdan karalar

7. **öldürmek:**-*mek*
Mısra: **3**
Öldürmek.
3. Beni öldürmek içün nîze ile
4. Ne lâzım ey kaşı yâ tîr ü gönder

8. **öldürse:**-*se*
Mısra: **3**
Öldürmek.
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

<u>ölem gidem:</u>
1. **ölem gidem:**
Mısra: **4**
Ölüp gitmek.
3. Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
4. Müyesser olmaya vasluñ ölem gidem ʿâşık

<u>ölmek</u>
1. **ölünce:**-*ünce*
Mısra: **4**
Yaşamaz olmak, can vermek.
3. İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
4. Ölünce beklemeli türbesini Mecnûnuñ

2. **ölince:**-*ince*
Mısra: **3**
Ölmek.
3. Mecnûn ölünce dedi serüm ey felek benüm
4. Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl

3. **öldügü:**-*düg, -ü*
Mısra: **8**
Ölmek.
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

4. **ölürsem:**-*ürsem*
Mısra: **5**
Yaşamaz olmak, can vermek.
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

5. **ölicek:**-*icek*
Mısra: **1**
Ölmek.
1. Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
2. Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz

6. **ölsek:**-*se, -k*
Mısra: **9**
Ölmek.
9. Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
10. Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz

7. **ölür:**-*ür*
Mısra: **10**
Ölmek.
9. Dil-hasta Hayâlîyi gören der ki dirîgâ
10. Bîçâre ölür derd ile dermâna erişmez

8. **ölünce:**-*ünce*
Mısra: **9**
Ölmek.
9. Ölünce bu vefâyi Hayâlî unutmaya
10. Nâz eyleyüp deseñ ki cefâ-kârıñam senüñ

9. **öldü:**-*dü*
Mısra: **7**
Yaşamaz olmak, can vermek.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

10. **ölürsem:**-*ürsem*
Mısra: **5**
Yaşamaz olmak, can vermek.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

1. **ölicek:**-*icek*
Mısra: **3**
Yaşamaz olmak, can vermek.
3. Ölicek kanlu yaşumdan çihre-i zerdüm benüm
4. Bitire hâk-i mezârum üzre mîr-i ʿâşıkân

12. **ölünce:**-*ünce*
Mısra: **5**
Yaşamaz olmak, can vermek.
5. Ölünce kullugun eyle göñül sen saña etmişsin
6. Varup bir bî-vefâ şâhuñ eşiginde kul olmuşsın

13. **öldükde:**-*dükde*
Mısra: **4**
Yaşamaz olmak, can vermek.
3. Mahabbet-nâmelerdür kim saña irsâl eder cânum
4. Ben öldükde seg-i kûyuñ götürse üstühânumdan

14. **öldü:**-*dü*
Mısra: **9**
Yaşamaz olmak, can vermek.
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿÎsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

15. **ölem:**-*em*
Mısra: **7**
Yaşamaz olmak, can vermek.
7. Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
8. Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın

<u>ölmüş:</u>
1. **ölmüşlere:**-*lere*
Mısra: **5**
Ölen, ölü olan.
5. Lâle sanmañ görünen her nev-cevân ölmüşlere
6. Acıyup kan agladı çeşm-i zemînüñ kanıdur

ölü:
1. **ölü:**
Mısra: **2**
Ölmüş olan.
1. Bî-sütûnun lâlesin görseñ nazar Ferhâdadur
2. Mürde-i ʿaşkı ölü sanma gözü dünyâdadur

2. **ölüden:**-*den*
Mısra: **9**
Ölmüş olan.
9. Ölüden kem degülsin sen dahi cûş u hurûş eyle
10. Hayâlî zinde-dil ol geldi ʿayş u nûş devrânı

3. **ölüñe:**-*ñe*
Mısra: **4**
Ölmüş olan.
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

ölümlü:
1. **ölümlüsü:**-*sü*
Mısra: **6**
Ölümlü, ölen.
5. Ne deñlü gözleri bîmâr dil-rübâ varsa
6. Ölümlüsü dirilür ol leb-i Mesîhânuñ

ölümlü dirilmek:
1. **ölümlü dirilmekdür:**
Mısra: **5**
Öldükçe, eziyet gördükçe canlanmak.
5. Her dilbere ölümlü dirilmekdür işimüz
6. Derd ehliyüz bizüm bulunur sanma sagımuz

ölümlük olmak:
1. **ölümlük olduguma:**
Mısra: **2**
Bir uğurda ölümü göze almak.
1. Şemşîr-i fürkatüñle göñül çâk çâkdur
2. Ölümlük olduguma rakîbüñ helâkdür

ölüp dirilmek:
1. **ölüp dirilmege:**
Mısra: **5**
Öldükten sonra dirilmek.
5. Tâ kıyâmet râh-ı ʿaşkuñda ölüp dirilmege
6. Bir güzel maksûdumuz ammâ kıyâmet isterüz

ʿÖmer:
1. ʿ**ömer:**
Mısra: **23**
İkinci halife. Hz. Ömer.
23. Rezm olıcak Murtazâsın ʿadl hîninde ʿÖmer
24. Yohsa fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân mısın

ʿömr:
1. ʿ**ömr:**
Mısra: **15**
ömür, hayat
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

2. ʿ**ömrüne:**-*ü, -n, -e*
Mısra: **45**
ömür, hayat
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

3. ʿ**ömrüm:**-*üm*
Mısra: **6**
ömür, hayat
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

4. ʿ**ömründe:**-*ünde*
Mısra: **9**
Hayat, yaşam
9. ʿÖmründe râh-ı meykedeyi görmemiş geçer
10. Cânâ Hayâlî hoş bilür efsâne yolların

5. ʿ**ömrüm:**-*üm*
Mısra: **9**
ömür, hayat
9. Yaşını kıldı Hayâlî zülfüñe ʿömrüm nisâr
10. Rahm kıl bu ʿömr serhaddine yaşı gelmişe

ʿömr ber-mezîd:
1. ʿ**ömr ber-mezîd:**
Mısra: **10**
Ömrün uzaması temennisi.
9. Geldi Hayâlî kapuña ʿarz-ı niyâz eder
10. Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd

ʿömr- i sermedî:
1. ʿ**ömr- i sermedîden:**
Mısra: **6**
Ebedi hayat.
5. ʿAşkınuñ yolunda fânî etmeyenler kendüyi
6. Kaçdı ʿömr ü sermedîden devlet-i câvîdden

ʿömr serhaddine yaşı gelmiş:
1. ʿ**ömr serhaddine yaşı gelmişe:**
Mısra: **10**
Ömrünün sonuna gelmiş olan.
9. Yaşını kıldı Hayâlî zülfüñe ʿömrüm nisâr
10. Rahm kıl bu ʿömr serhaddine yaşı gelmişe

ʿömr-i dırâz:
1. ʿ**ömr-i dırâz:**
Mısra: **2**
Uzun ömür.
1. Her kim ererse zülf ile bu serv-i kâmete
2. ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol kıyâmete

ʿömr-i nâzenîn:
1. ʿ**ömr-i nâzenînüñ:**
Mısra: **4**
Nazlı sevgilinin ömrü.
3. Yâr olursa nâz-perverdüm gamından gayrıya
4. Çekmeyem bir lahza ʿömr-i nâzenînüñ minnetin

2. ʿ**ömr-i nâzenînüñ:**
Mısra: **1**
Nazlı sevgilinin ömrü.
1. Eyleyem berbâd ʿömr-i nâzenînüñ mihnetin
2. Vermeyem câna o zülf-i ʿanberînüñ minnetin

ʿömr-i Nûh:
1. ʿ**ömr-i nûh:**
Mısra: **33**
Hz. Nuh'un bin yıl olduğu düşünülen ömrü.||Uzun ömür.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

ʿömrü zâyiʿ etmek:
1. ʿ**ömrü zâyiʿ etmeyem:**
Mısra: **9**
Ömrü boş şeylerle harcamak.
9. Ey Hayâlî ʿömrü zâyiʿ etmeyem derseñ eger
10. Hâlî olma devr içindebir musâhib yârdan

ʿömrün ber mezîd eylemek:
1. ʿ**ömrün ber mezîd eylesün:**
Mısra: **43**
Ömrünü uzatmak, ömrünü ziyade kılmak.
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

ʿömrü kûtâh olmak:
1. ʿ**ömrüñ kûtâh oldugun:**
Mısra: **4**
Hayatın kısa olması.
3. Her habâb-ı mey verür ʿâlem fenâsından haber
4. Gösterür her gece ʿömrüñ oldugun kûtâh şemʿ

ʿömrün nihâli:
1. ʿ**ömrün nihâli:**
Mısra: **43**
Ömrün fidanı.||Ömür.
43. ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
44. Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv

ʿömrünü mezîd kılmak:
1. ʿ**ömrünü mezîd kılsun:**
Mısra: **41**
Ömrünü artırmak, uzun ömür bahşetmek.
41. Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
42. Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr

öñ:
1. **öñden:***-den*
Mısra: **31**
Ön, önce, ilk.
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

2. **önüñde:***-üñ, -de*
Mısra: **39**
ön, huzur.
39. Top olursa önüñde kelle-i hasm
40. Rifʿate erdi aldı meydânı

3. **öñünce:***-ünce*
Mısra: **8**
Ön, ileri.
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

4. **öñünce:***-ünce*
Mısra: **10**
Yüze gelen taraf ileri.
9. Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
10. Atı öñünce nice revân Erdevân gerek

5. **önünce:***-ünce*
Mısra: **9**
ön, huzur.
9. Önünce tug yürür dûd-ı âh-ı ʿâşıkdan
10. Hayâlî bir şeh-i iklîm-i hüsne mensûbun

6. **ön:**
Mısra: **10**
Önce.
9. Cismi koyup Hayâlî kim olursa rûha yar
10. Mevtinden ön hayâtına ol buldu çâreyi

7. **öñden:***-den*
Mısra: **6**
Önce.
5. Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
6. Gelenler bizden öñden böyle görmüş resm ü erkânı

8. **öñ:**
Mısra: **10**
Önce, evvelâ.
9. Cismi kodu Hayâlî şu kim oldu rûha yâr
10. Mevtinden öñ hayâtına ol buldu çâreyi

öñ biliş olmak:
1. **öñ biliş olup:**
Mısra: **2**
Tanıdık, aşina olmak.
1. Yürü hey ʿâşıkına ʿâdeti bî-dâd yürü
2. Yürü öñ biliş olup soñra olan yad yürü

öñünce:
1. **öñünce:**
Mısra: **5**
huzurunda, önünden, önü sıra
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

öpmek:
1. **öp:**
Mısra: **1**
Öpmek
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

2. **öp:**
Mısra: **2**
Öpmek
1. Ey sabâ benden nigâruñ kûyuñuñ meydânın öp
2. Devlet elverse nişân-ı makdem-i derbânın öp

3. **öp:**
Mısra: **6**
Öpmek
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

4. **öp:**
Mısra: **8**
Öpmek
7. Gülşeninde hâba varsa bâgbân-ı gamzesi
8. Devlet-i bîdâra erdüñ gonca-i handânın öp

5. **öp:**
Mısra: **10**
Öpmek
9. Ey sabâ etseñ Hayâlî bendeden ʿarz-ı niyâz
10. Aña bu devlet yeter dergâh-ı ʿâlî-şânın öp

6. **öpmege:***-mege*
Mısra: **1**
Öpmek

1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

7. **öper:**-*er*
Mısra: **1**
Öpmek
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

8. **öper:**-*er*
Mısra: **2**
Öpmek.||Etrafında uçuşmak.
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

9. **öper:**-*er*
Mısra: **4**
Öpmek
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

10. **öper:**-*er*
Mısra: **6**
Öpmek
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

öpmege meydân ögretmek:
1. **öpmege meydân ögretdi:**
Mısra: **4**
Öpülecek yer göstermek. (Sevgilinin eşiğine kapanmak bağlamında).
3. Daʿvî-i hüsn etdügiyçün şemʿüñ alup başını
4. Kûy-ı dilberde sabâ ögretdi meydân öpmege

ördek:
1. **ördek:**
Mısra: **6**
Perde ayaklılardan, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu.
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

öte:
1. **ötesi:**-*si*
Mısra: **21**
Öbür taraf, öbür yan, uzakça olan yer.
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

öygünmek:
1. **öygüneli:**-*eli*
Mısra: **1**
Öykünmek, benzemeye çalışmak.
1. Meh ʿârızuña öygüneli leşker-i nücûm
2. Ey şâh-ı hüsn eyler aña her gece hücûm

2. **öygünmüş:**-*müş*
Mısra: **2**
Öykünmek, benzemeye çalışmak.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

3. **öygünelden:**-*elden*
Mısra: **9**
Öykünmek, benzemeye çalışmak.
9. Öygünelden haddüñe şemʿüñ diline düşdü nâr
10. Yardan uçurdular meyl etdügiçün yâra su

4. **öygüneli:**-*eli*
Mısra: **9**
Öykünmek, benzemeye çalışmak.
9. Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ
10. Su koydu ebr gülşen-i bâguñ ocagına

5. **öygünürse:**-*ürse*
Mısra: **9**
Öykünmek, benzemeye çalışmak.
9. Öygenürse nâleme bülbül Hayâlî göreyin
10. Bâgbân anı kafes küncünde derzindân ede

6. **öykündü:**-*dü*
Mısra: **1**
Özenmek, taklite çalışmak, benzemek istemek.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

7. **öykünmüş:**-*müş*
Mısra: **3**
İmrenmek.
3. ʿAnberle misk zülfüñe öykünmüş ola mı
4. Şol kendüzünü görmüş iki yüzü karalar

8. **öykünürse:**-*ür, -se*
Mısra: **3**
İmrenmek.
3. Öykünürse tende dâg-ı derdime hurşîd u mâh
4. Birine ersin kesâfet biri olsun münhasif

9. **öykünüben:**-*üben*
Mısra: **5**
İmrenmek.
5. Cefâya ögrenüben cevre cân verür şimdi
6. Vefâ vü cevr ile muʿtâd gördügüñ göñlüm

öyle:
1. **öyle:**
Mısra: **3**
O kadar, çok fazla
3. Beyâbân-ı belâda öyle ser-gerdân u pûyânem
4. Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum

öyle bir:
1. **öyle bir:**
Mısra: **10**
Öyle çok, çok fazla, o kadar fazla
9. Sen nice paşalaruñ içre ser-âmedseñ begüm
10. Ehl-i nazmuñ bu Hayâlî öyle bir mümtâzıdur

öz:
1. **öz:**
Mısra: **34**
Kendi, kendisi
33. Şu kim cihânda saña âl eylemek ister
34. Tenüñi âhır ol öz kanı birle eyler al

2. **özünü:**-*ün, -ü*
Mısra: **1**
Kendi, kendisi
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

3. **özün:**-*ün*
Mısra: **2**
T. Kendi, şahsı, zatı.
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

4. **özünü:**-*ünü*
Mısra: **2**
T. Kendi, şahsı, zatı.
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

5. **özüñi:**-*üñi*
Mısra: **14**
Kendi, kendisi
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

öz başına:
1. **öz başına:**
Mısra: **10**
Kendisi, kendi.
9. Künc-i mihnetde Hayâlî kaldı bî-dermân meded
10. Kimse yok dermân eder öz başına dermânı yok

özge:
1. **özge:**
Mısra: **1**
Başka, farklı.
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **özge:**
Mısra: **5**
Başka, diğer.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

3. **özge:**
Mısra: **10**
değişik, kendine has
9. Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye
10. Bir özge devlet el vere şâyet zamânedür

4. **özge:**
Mısra: **5**
Başka, diğer.
5. Ne özge ʿâlem olur ʿâlem-i mahabbet kim
6. Sunulsa câm-ı belâ bir gedâsına Cem olur

5. **özge:**
Mısra: **9**
Başka, diğer.
9. Ey Hayâlî sâgar-ı pür-meyden özge görmedi
10. Gûşe-i hammârda her rind-i dürd-âşâm gül

6. **özge:**
Mısra: **8**
Başka, diğer.
7. Gam-ı ferdası yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
8. Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm

ʿözr:
1. ʿ**özrüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Mazeret.
7. Ey dirîgâ nice ʿözrüm ola makbûl benüm
8. Çün bu yolda günehüm dosta ikrârumdur

ʿözr dilemek:
1. ʿ**özr diler:**
Mısra: **7**
Özür dilemek, affını istemek.
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

ʿözr eylemek:
1. ʿ**özr eyleyüp:**
Mısra: **2**
Özür dilemek.
1. Ey felek bir gün mukîm-i kûy-ı dildâr et beni
2. Soñra dön ʿözr eyleyüp agyâra inkâr et beni

özünü mûr eylemek:
1. **özün mûr eyle:**
Mısra: **8**
Kendini karınca kılmak.||*Çok çalışmak.*
7. Kemer-i himmeti baglan belüñe yüz yere ur
8. Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle

özüñe çekmek:
1. **özüñe çekmege:**
Mısra: **3**
Kendine çekmek.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

özüñü cemʿ etmek:
1. **özüñü cem et:**
Mısra: **3**
Kendini derleyip toplamak.
3. Cemʿ et özüñü olma perîşân rakam-misâl
4. Fânî cihânı sıfr gibi hiçe kıl hisâb

özünü hâk eylemek:
1. **özünü hâk eyler:**
Mısra: **1**
Benliğini toprak eylemek, değersizleştirmek.
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

P

pâ muhkem etmek:
1. **pâ muhkem edüp:**
Mısra: **3**
Ayağını sıkı basmak.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

pâ-beste:
1. **pâ-bestelerüz:***-ler, -üz*
Mısra: **6**
(Fa.) Ayağı bağlı
5. Nakl edemezüz gayrı yere kûy-i cünûndan
6. Çûn silsile-i ʿaşk ile pâ-bestelerüz biz

pâdişâh:
1. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **34**
Büyük hükümdar, sultan.
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

2. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **56**
Büyük hükümdar, sultan.
55. Maʿânî mülkünü tîg-i zebânum birle feth etdüm
56. Olaldan pâdişâhum sen serîr-i mülk sultânı

3. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **1**
Padişah || sevgili, güzel
1. Pâdişâhum tapuña nesl-i melekdür dediler
2. Hüsnünüñ âyinedârını felekdür dediler

4. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **57**
Padişah
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

5. **padişâhum:***-um*
Mısra: **6**
Padişah || sevgili, güzel
5. Ben gedâdan yıgma ey dilber zekât-ı hüsnüñü
6. Padişâhum dostum lutf u ʿatâlar vaktidür

6. **pâdişâha:***-a*
Mısra: **10**
Padişah || sevgili, güzel
9. Kûy-i ʿaşkuñ gedâsı çakeriyüz
10. Biz begüm pâdişâha mensûbuz

7. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **10**
Padişah || sevgili, güzel
9. Vasf-ı haddüñle Hayâlî tâze dîvân bagladı
10. Pâdişâhum sunmaâa dîvâna gelmişlerdenüz

8. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **9**
Padişah || sevgili, güzel
9. Pâdişâhum kişver-i hüsn içre dâd etseñ nola
10. Kaddüñi çünkim elif zülfeynüñi dâl eyledüñ

9. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **10**
Padişah || sevgili, güzel
9. Gayrlarla yârdur şimdi Hayâlî der iseñ
10. Hâşelillah Pâdişâhum ol hayâlüñdür senüñ

10. **pâdişâhum:***-um*
Mısra: **4**
Padişah || sevgili, güzel
3. Miyânuñ fikridür eglencem ancak
4. Alan bir kıldan alur pâdişâhum

pâdişah eylemek:
1. **pâdişah eyler:**
Mısra: **36**
Padişah yapmak.
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

padişâh olmak:
1. **padişâh olmuş:**
Mısra: **4**
Sultan olmak.
3. Âhı ʿâlemlerini çeküp beglik eylemiş
4. İklîm-i ʿaşka olmuş imiş başka padişâh

pâdişâh-ı ʿâlem:
1. **pâdişâh-ı ʿâlemüñ:**
Mısra: **9**
Alemin padişahı.||Aşık.
9. Ey Hayâlî devletinde Pâdişâh-ı ʿâlemüñ
10. Pây-i taht-ı Rûmda şiʿr ehlinüñ sultânıyem

pâdişâh-ı ʿaşk:
1. **pâdişâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **19**
Aşk hükümdarı.
19. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı açık gelsün gelen
20. Menʿ olunmaz hiç kes ʿaşk ehli derbân istemez

pâdişâh-ı ʿaşk dergâhı:
1. **pâdişâh-ı ʿaşk dergâhında:**
Mısra: **12**
Aşk hükümdarının sarayı.
11. İsteyen gelsün geçen geçsün salâdur ʿâleme
12. Pâdişâh-ı ʿaşk dergâhında derbân istemez

pâdişâh-ı âsumân-rifʿat:
1. **pâdişâh-ı âsumân-rifʿat:**
Mısra: **31**
Yücelik sahibi padişah.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

pâdişâh-ı bahr ü ber:
1. **pâdişâh-ı bahr ü ber:**
Mısra: **22**
Denizin ve karanın padişahı.||Alemin padişahı.
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

2. **pâdişâh-ı bahr ü ber:**
Mısra: **15**
Denizin ve karanın padişahı.||Alemin padişahı.
15. Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Süleymân Şâh kim
16. Bir kemîne çâkerin Cemşîd ü Hâkân eyledi

3. **pâdişâh-ı berr ü bahr:**
Mısra: **2**
Kara ve denizin sultanı.
1. Şol gedâ kim kûyunuñ çeşmiyle âb-efşânıdur
2. Pâdişâh-ı berr ü bahr olmuş cihân sultânıdur

pâdişâh-ı dehr:
1. **pâdişâh-ı dehre:**
Mısra: **12**
Dünya sultanı.
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

pâdişâh-ı mülk-i hüsn:
1. **pâdişâh-ı mülk-i hüsnem:**
Mısra: **7**
Güzellik ülkesinin padişahı
7. Pâdişâh-ı mülk-i hüsnem deyu germ olma şâha
8. Kim vefâ gelmez cihânda çarh-ı kej-reftârdan

pâdişâh-ı mülk-i maʿnî:
1. **pâdişâh-ı mülk-i maʿnîdür:**
Mısra: **9**
Mana mülkünün sultanı.
9. Pâdişâh-ı mülk-i maʿnîdür Hayâlî derdi ger
10. Şiʿr-i pür-sûzum göreydi Husrev-i şîrîn-suhan

pâdişâh-ı Rûm:
1. **pâdişâh-ı rûm:**
Mısra: **4**
Osmanlı sultanı
3. Zülfüñ gibi boyun ege hindû-yı hâlüñe
4. Bunca kula efendi iken pâdişâh-ı Rûm

pâdişâh-ı vakt:
1. **pâdişâh-ı vakt:**
Mısra: **10**
Zamanın hükümdarı.
9. Bir gedâ olsa Hayâlî bende-i sultân-ı ʿaşk
10. Haşmetinde pâdişâh-ı vakt olur muhtâc aña

pâdişeh:
1. **pâdişehidür:**-*i, -dür*
Mısra: **2**
Padişah.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

2. **pâdişehden:**-*den*
Mısra: **27**
Padişah.
27. Şâhlık ismin felek sen Pâdişehden gayrıya
28. Fâre-i satrenc-veş bühtân ü yalan eyledi

3. **pâdişehüm:**-*üm*
Mısra: **10**
padişah || sevgili, güzel
9. Geldi Hayâlî kapuña ʿarz-ı niyâz eder
10. Devlet ziyâde Pâdişehüm ʿömr ber-mezîd

4. **pâdişehüm:**-*üm*
Mısra: **14**
padişah || sevgili, güzel
13. Atmasın kimse Hayâlî kuluna tîr-i cefâ
14. Ol benüm Pâdişehüm sayd-ı haremdür bilene

pâk:
1. **pâkem:**-*em*
Mısra: **3**
Arınmış, temiz.
3. Cihân âlâyişinden devlet-i ʿaşkuñda pâkem ben
4. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüñ ne hakem ben

2. **pâkdür:**-*dür*
Mısra: **12**
Temiz, saf.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

3. **pâkdür:**-*dür*
Mısra: **1**
Temiz, saf.
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

4. **pâk:**
Mısra: **9**
Temiz, saf.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

pâk etmek:
1. **pâk ede:**
Mısra: **40**
Kir ve pasını temizlemek.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

2. **pâk ede:**
Mısra: **8**
Temizlemek.
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

3. **pâk eder:**
Mısra: **13**
Temizlemek.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

4. **pâk etdi:**
Mısra: **14**
Arındırmak, temizlemek.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

5. **pâk etdi:**
Mısra: **10**
Temizlemek.
9. Câme-i cismüm Hayâlî gördü mey-âlûdedür
10. Âb-ı istigfâr ile pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

6. **pâk etdi:**
Mısra: **6**
Temizlemek.
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

pâk eylemek:

1. **pâk eyledi:**
Mısra: **7**
Temizlemek.
7. Kalbümi pâk eyledi âlâyişinden ʿâlemüñ
8. Nola ben dil-teşne dersem ʿârız-ı dildâra su

pâk niyyet eylemek:
1. **pâk niyyet eylemiş:**
Mısra: **58**
Halis niyette bulunmak.
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

pâk olmak:
1. **pâk olan:**
Mısra: **10**
Temiz olmak.
9. ʿAzm-i Deryâ-yi Muhît etdi Hayâlî eşküm
10. Lâ-cerem pâk olan meşrebini pâke çeker

2. **pâk oldugıyçün:**
Mısra: **1**
Temiz olmak.
1. Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk
2. Eli üzre tutar deñizleri hâk

3. **pâk olmak:**
Mısra: **4**
Temizlenmek.
3. Gözleri yaşıyla mahv edüp ten-i fersûdesin
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk olmak gerek

pâk-dil:
1. **pâk-dil:**
Mısra: **9**
Gönlü temiz.
9. Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pâk-dil
10. Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe

pâke çekmek:
1. **pâke çeker:**
Mısra: **10**
Temize çekmek.
9. ʿAzm-i Deryâ-yi Muhît etdi Hayâlî eşküm
10. Lâ-cerem pâk olan meşrebini pâke çeker

pâk-meşreb:
1. **pâk-meşrebler:**-*ler*
Mısra: **8**
Temiz yaradılışlı.||İyi huylu.
7. Geçmeyenler gülşen-i ʿâlemden akar su gibi
8. Pâk-meşrebler içinde ehl-i dîdâr olmadı

palâs:
1. **palâsı:**-*ı*
Mısra: **10**
Aba, çul.
9. Ey Hayâlî fakr şâhınuñ kilâb-ı kûyunuñ
10. Her palâsı bir libâs-ı ʿizz ü câhumdur benüm

palâs-ı fakr:
1. **palâs-ı fakr:**
Mısra: **5**
Yokluk çulu.
5. Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârig dür
6. Eşigi itlerinden şehlerüñ atlas çulundan hem

pâmâl:
1. **pâmâldür:**-*dür*
Mısra: **4**
Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
3. Kim ki içdi sâkî-i ʿaşkuñ elinden bir ayag
4. Cürʿa-veş pâmâldür bencileyin âvâredür

pâmâl etmek:
1. **pâmâl etdi:**
Mısra: **2**
Ayaklar altına almak, çiğnemek.
1. Yine bu çarh-ı sitem-pîşe ʿaceb hâl etdi
2. Sâye-veş ayaga saldı beni pâmâl etdi

pâmâl eylemek:
1. **pâmâl eyledüñ:**
Mısra: **2**
Ayaklar altına almak, çiğnemek.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

2. **pâmâl eyleye:**
Mısra: **1**
Ayaklar altına almak, çiğnemek.
1. Ne gam ey nâle belâ eyleye pâmâl beni
2. Çekme billah olup ʿâleme dellâl beni

pâmâl olmamak:
1. **pâmâl olmamaga:**
Mısra: **14**
Ezilmemek, çiğnenmemek, ayaklar altında kalmamak.
13. Eyitdi ey gam ile başa çıkmayan ʿâşık
14. Dilerseñ olmamaga dest-i gussadan pâmâl

papas:
1. **papasa:**-*a*
Mısra: **10**
Papaz.||Rakip.
9. Benden Hayâlî ol büt ü tersâ güzel kaçup
10. Papasa dogru vardı anuñ egri haçını

2. **papas:**
Mısra: **6**
Papaz.||Rakip.
5. Varup nâz uyhusuna fârig oldu benden ol kâfir
6. Meger papas uyara baña ol şemʿ-i şebistânı

paralamak:
1. **paralamış:**-*mış*
Mısra: **9**
Parçalamak.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

2. **paralardı:**-*rdı*
Mısra: **5**
Parçalamak.
5. El degül can paralardı gabgabı nârencine
6. Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem

pâre:
1. **pâresin:**-*sin*
Mısra: **2**
parça, kısım.

1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

2. **pâresidür:**-*si, -dür*
Mısra: **4**
parça, kısım.
3. Vaʿde-i bûs u kenâr etdi dili pâreleyüp
4. Ol ciger pâresinüñ bu dahi bir pâresidür

3. **pâresidür:**-*si, -dür*
Mısra: **10**
parça, kısım.
9. Kûyuñ itleri Hayâlîyi bulup paralamış
10. Şimdi her bir itin agzında anuñ pâresidür

4. **pâredür:**-*dür*
Mısra: **2**
parça, kısım.
1. Kûh-ı melâmete yüregüm seng-hâredür
2. İçinde şevk-i laʿl-i lebüñ lâl-pâredür

5. **pâresin:**-*sin*
Mısra: **9**
parça, kısım.
9. Ger kulagınca ederlerse gülüñ her pâresin
10. Ey Hayâlî gûşuna girmez fegânı bülbülüñ

pâre olmak:
1. **pâre olmuş:**
Mısra: **3**
Parçalanmak.
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

pâre pâre:
1. **pâre pâredür:**
Mısra: **1**
Parça parça
1. Şemşîr-i intizâr ile dil pâre pâredür
2. Hep pâreye salan beni ol mâh-pâredür

pâre pâre etmek:
1. **pâre pâre etmege:**
Mısra: **10**
Parçalara ayırmak, parçalamak.
9. Hecr-i rûy-ı yâr ile güller Hayâlî kendüyi
10. Pâre pâre etmege her jâle bir dendân olur

pâre pâre eylemek:
1. **pâre pâre eyledi:**
Mısra: **5**
Parça parça etmek.
5. Pâre pâre eyledi zerrât-ı ʿâlem kendüyi
6. ʿArz-ı dîdâr eylesün ol âfitâb eglenmesün

2. **pâre pâre eylesün:**
Mısra: **7**
Parça parça etmek.
7. Pâre pâre eylesün tîg-i cefâ-yi rûzigâr
8. Ney-şeker geçmezse nahl-i dil-sitânuñ dikmesi

pâre pâre kılmak:
1. **pâre pâre kıldı:**
Mısra: **4**
Parça parça etmek.
3. Şerm edeli ruhuñdan her gül çemende kıldı
4. Dendân-ı jâle ile kendüyi pâre pâre

pâre pâre olmak:
1. **pâre pâre oldu:**
Mısra: **1**
Parça parça olmak, parçalanmak.
1. Cefâ kılıcı ile oldu pâre pâre gönül
2. Hoş istedigini buldu hezâr pâre göñül

pâre-i dil:
1. **pâre-i dil:**
Mısra: **3**
Gönül parçası.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

pârelemek:
1. **pâreler:**-*r*
Mısra: **2**
parçalamak
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

pâreye atılmak:
1. **pâreye atıldı:**
Mısra: **4**
Boşa gitmek, heba, heder olmak, harcanmak.
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

pâreye salmak:
1. **pâreye salan:**
Mısra: **2**
Parçalamak, parça parça olmak.
1. Şemşîr-i intizâr ile dil pâre pâredür
2. Hep pâreye salan beni ol mâh-pâredür

pârisâlar olmak:
1. **pârisâlar oldu:**
Mısra: **10**
Sofu, dine bağlı kimseler olmak.
9. Hayâlî bâde-i ʿaşkıyla yâruñ
10. Harâbât ehli oldu pârisâlar

parmağını dişlemek:
1. **parmagını dişledi:**
Mısra: **8**
Büyük şaşkınlık duymak.
7. Berk-ı âhum âsumâna şöyle hayret verdi kim
8. Dişledi dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını

2. **parmagını dişlesün:**
Mısra: **19**
Büyük şaşkınlık duymak.
19. Dişlesün dendân-ı pervîn mâh-ı nev parmagını
20. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **parmak dişledi:**
Mısra: **6**
Parmak ısırmak.||Gıpta etmek.
5. Çün etdüñ kebkebüñ nakşın süreyyâ hâkde yeryer
6. Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak

paşa:
1. **paşalaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **9**
(Fa.) Paşa.

9. Sen nice paşalaruñ içre ser-âmedseñ begüm
10. Ehl-i nazmuñ bu Hayâlî öyle bir mümtâzıdur

pâşâ-yı şâh-ı ʿâdil:
1. **pâşâ-yı şâh-ı ʿâdil:**
Mısra: **23**
Adaletli hükümdarın paşası.||Pargalı İbrahim Paşa. (I. Süleyman saltanatı döneminde 27 Haziran 1523 - 15 Mart 1536 arasında sadrazamlık yapmış, önemli siyasal ve askeri olaylarda rol oynamış Osmanlı devlet adamı).
23. Pâşâ-yı Şâh-ı ʿâdil ü Beglerbegi-i Rûm
24. K᾿oldu havâ-yi ʿaşkı ile bî-karâr serv

pâs-bân etmek:
1. **pâs-bân etdi:**
Mısra: **7**
Bekçi kılmak.
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

pasın pâk etmek:
1. **pasın pâk eder:**
Mısra: **11**
Kir ve pasını temizlemek.
11. Göñül mir᾿âtınuñ pasın eder pâk
12. Olupdur mıskala insâna beñzer

pây:
1. **pâyına:**-*ına*
Mısra: **6**
Ayak.
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

2. **pâyına:**-*ına*
Mısra: **5**
Ayak.
5. Pâyına eyler ciger hûnâb ırmagın revân
6. Gülşen-i hüsnüñ ezelden bâgbânıdur göñül

3. **pâyında:**-*ında*
Mısra: **7**
Eşik.
7. Deşti bahr eyleyicek hûn-ı dilüm pâyında
8. Saña göstermedi mi kebk-i derî kanumdan

4. **pâyine:**-*ine*
Mısra: **8**
Ayak.
7. Nev ʿarûs-ı suhanım cilveye âgâz edicek
8. İstemez mâh-ı nevi pâyine halhâl etdi

5. **pâyına:**-*ına*
Mısra: **7**
Eşik.
7. Pâyına sen serv-i gül ruhsâruñ îsâr etmege
8. Gonca ile nergisüñ pür-zer olupdur dâmeni

pâya çekmek:
1. **pâya çekerler:**
Mısra: **1**
(Bir işi) Bütünüyle, bütün taraflarıyla uygulamak.
1. Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
2. Himmet kademin târem-i mînâya çekerler

pâyân:
1. **pâyânumı:**-*umı*
Mısra: **10**
Nihayet, son.
9. Ey Hayâlî katreden deryâya varmış ʿâşıkın
10. Bahr-i zehhârın benüm kimdür bilen pâyânumı

pâye:
1. **pâyesidür:**-*sidür*
Mısra: **12**
makam, rütbe, derece
11. Bülenddür bu gazel çünkü nazm-ı Pervînden
12. Hayâlî pâyesidür erse dest-i Şâhumuza

2. **pâyeñ:**-*ñ*
Mısra: **13**
makam, rütbe, derece
13. Kaʿbe hakkı pâyeñ olmuşdur fesâhat minberi
14. Ben Hayâlî Hazret-i Hassâna beñzetdüm seni

pâye-i aʿla:
1. **pâye-i aʿlaye:**
Mısra: **2**
En yüksek derece.
1. Hem-ser olalı ol kad-i bâlâye kâkülüñ
2. Geldi yetişdi pâye-i aʿlaye kâkülüñ

pâyesine erememek:
1. **pâyesine eremez:**
Mısra: **6**
Dereceye, makama ulaşamamak.
5. Dem olur kûy-ı harâbâtda bir dürd-keşüñ
6. Çarh-ı çârümde Mesîhâ eremez pâyesine

2. **pâyesine ermedi:**
Mısra: **4**
Dereceye, makama ulaşmak.
3. Şol göñül kim göricek zülfünü cân etdi fedâ
4. Ermedi dârda Mansûr anuñ pâyesine

pâ-yi ʿaşk:
1. **pâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **12**
Aşkın ayağı.
11. Ser-firâzân-ı reh-i tahkîke oldum secde-gâh
12. Rûy-ı hâk-âlûdemi mihrâb edelden pâ-yi ʿaşk

pây-i çarh:
1. **pây-i çarha:**
Mısra: **9**
Feleğin eşiği.
9. Ey Hayâlî dûd-ı âhum pây-i çarha yüz sürüp
10. Dedi kûy-ı yâra bir ebr-i güher-bâr et beni

pây-ı gussa:
1. **pây-ı gussa:**
Mısra: **54**
Keder ayağı.
53. Hayâlî güllerimi geç getürdügüm budur
54. Ki pây-i hâtırumı pây-ı gussa eyledi leng

pây-i hâtır:
1. **pây-i hâtırumı:**
Mısra: **54**
Gönül ayağı.
53. Hayâlî güllerimi geç getürdügüm budur
54. Ki pây-i hâtırumı pây-ı gussa eyledi leng

pây-i himmet:
1. **pây-i himmeti:**
Mısra: **1**
Yardım ayağı.
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

pây-i murâd:
1. **pây-i murâda:**
Mısra: **6**
İstek eşiği.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

pây-i seg:
1. **pây-i següñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin kapısındaki köpeğin ayağı.
1. Ölicek hâkümi pây-i següñ yer yer nişân etsün
2. Gül-i bî-hârlarla reşk-i gülzâr-ı cinân etsün

pây-i taht:
1. **pây-i tahtında:**
Mısra: **10**
Başkent.
9. Benüm olsa eger ey âfet-i Rûm
10. Stanbul pây-i tahtında olan genc

pây-i taht-ı ʿaşk:
1. **pây-i taht-ı ʿaşkda:**
Mısra: **32**
Aşk başkenti.
31. Gerçi devrân benden öñden gayra verdi fursatı
32. Pây-i taht-ı ʿaşkda çalındı Mecnûn nevbeti

pây-i taht-ı Rûm:
1. **pây-i taht-ı rûmda:**
Mısra: **10**
Anadolu başkenti.
9. Ey Hayâlî devletinde Pâdişâh-ı ʿâlemüñ
10. Pây-i taht-ı Rûmda şiʿr ehlinüñ sultânıyem

pâyidâr olmak:
1. **pâyidâr ola:**
Mısra: **10**
sağlam, sürekli olmak.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

2. **pâyidâr olur:**
Mısra: **5**
sağlam, sürekli olmak.
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

pâyım urdugum taş:
1. **pâyım urdugum taşdur:**
Mısra: **4**
Ayak vurulan taş.
3. Beyâbân-ı belâda öyle ser-gerdân u pûyânem
4. Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum

pâyimâl etmek:
1. **pâyimâl edelden:**
Mısra: **3**
Ayaklar altına almak.
3. Dâne-i hâlüñ edelden zâg-ı hattuñ pâyimâl
4. Döge döge kendümi bu gussadan un eyledüm

2. **pâyimâl etme:**
Mısra: **3**
Ayak altında kalmak, ezilmek.
3. Pâyimâl etme bizi mûr görüp ey gâfil
4. Mûr iken mâr oluruz mâr iken ejderhâyuz

3. **pâyimâl etse:**
Mısra: **22**
Ayak altında kalmak, ezilmek.
21. Hayâlî göñlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Göñül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

pâyimâl olmak:
1. **pâyimâl oldu:**
Mısra: **9**
Ayak altında kalmak, çiğnenmek.
9. Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu göñül
10. Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ

2. **pâyimâl olsun:**
Mısra: **49**
Ayak altında kalmak, çiğnenmek.
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

pâyına düşmek:
1. **pâyına düşe:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Eşiğine düşmek.
5. Öldügümde âb u hâküm kısmet etdükde kazâ
6. Umaram yaşum düşe ol serv-kaddüñ pâyına

2. **payına düşmezdi:**
Mısra: **9**
Ayağına düşmek, ayağına kapanmak.
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

3. **pâyuma düşdü:**
Mısra: **9**
Ayaklara kapanmak.
9. Hâbda gördüm Hayâlî düşdü Mecnûn pâyuma
10. Bende kıldum kendüme mülk-i belânuñ şâhını

pâyından asılu:
1. **pâyından asılu:**
Mısra: **9**
Ayağından asılı.
9. Pâyından asılu mekese beñzedenlere
10. Vardur Hayâlî bir nice lâgı benefşenüñ

pâymâl-i ʿâlem ü bahr:
1. **pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ:**
Mısra: **2**
Denizler ve topraklar altında kalan.
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

pâyına eşki düşmek:
1. **pâyuma eşküm düşer:**
Mısra: **8**
Gözyaşları ayağına düşmek.
7. Kûyuña ergür bizi lûtf eyle dildâruñ deyu
8. Pâyuma eşküm düşer bir yaña dâmen bir yaña

peftere-misâl:
1. **peftere-misâl:**
Mısra: **5**
Şahini çağırmak için kullanılan yapma kuş misali.
5. Destûñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

pehlevân:
1. **pehlevâna:**-*a*
Mısra: **52**
1. İri, bünyesi kavi, şeci adam. 2. Güreşçi, mesâri.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

2. **pehlevânı:**-*ı*
Mısra: **1**
Yiğit.
1. Mey durur devr içre şimdi pehlevânı ʿâlemüñ
2. Bir ayagıyla getirür arkasın yere gamuñ

3. **pehlevân:**
Mısra: **3**
1. İri, bünyesi kavi, şeci adam. 2. Güreşçi, mesâri.
3. Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
4. Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemüñ

4. **pehlevândur:**-*dur*
Mısra: **10**
Yiğit.||İyi şair.
9. Nola tutsa Hayâlî ʿâlemi tîg-i zebâniyle
10. Suhan meydânınuñ çâpük-süvârı pehlevândur bu

5. **pehlevânuñ:**-*uñ*
Mısra: **10**
Yiğit.
9. Çeşmi üstünde Hayâlî gördüm ebrûsun dedüm
10. Tel götürür ucda her bir pehlevânuñ yügrügü

6. **pehlevânı:**-*ı*
Mısra: **2**
Yiğit.
1. Kemân-ı Rüstemî kaşuñ kemânı gelmedi mi
2. Çekenler anı cihân pehlevânı gelmedi mi

pehlû:
1. **pehlûlarum:**-*lar, -um*
Mısra: **6**
Omuz. Bedenin iki yanından her biri, yan.
5. Çün ey gedâ mücâviriyin künc-i ʿuzletüñ
6. Pehlûlarum nişânı yeter bûriyâ baña

2. **pehlûm:**-*m*
Mısra: **3**
Omuz. Bedenin iki yanından her biri, yan.
3. Üstühândan mevcler olmazdı pehlûm üzre nakş
4. Bu dil-i pür-sûr u pür-şevk olmasa deryâ-yi ʿaşk

3. **pehlûmda:**-*mda*
Mısra: **6**
Omuz. Bedenin iki yanından her biri, yan.
5. Fürkat-i ebrûlaruñ ey meh çekelden zaʿf ile
6. Mâh-ı nev oldu benüm pehlûmda her bir üstühân

pehlû-keş:
1. **pehlû-keşe:**-*e*
Mısra: **4**
Bağrına basan. (Sevgilinin bakış oklarının aşığın sinesinde yaralar açması bağlamında).
3. Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklaruñ
4. Hançerüñ gibi yalıñ yüzlü güzel pehlû-keşe

pehlûya çekmek:
1. **pehlûya çekem:**
Mısra: **10**
Yanına çekmek.
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

pehlû-yı misk:
1. **pehlû-yı misk:**
Mısra: **4**
Karın miski.
3. Ser-te-ser zeyn eylemiş cism-i beyâzuñ hâller
4. Yahud olmuş safha-i kâfûr hem pehlû-yı misk

pehlû-yı nâ-tüvân:
1. **pehlû-yı nâ-tüvânum:**
Mısra: **3**
(Aşığın) Derman kalmayan bağrı.
3. Pehlû-yı nâ-tüvânum ile dest-i gamda cân
4. Bir mürdedür yatur sarılu bûriyâ ile

pejmürde olmak:
1. **pejmürde ola:**
Mısra: **45**
Dağılmak, perişan olmak.
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

pek:
1. **pek:**
Mısra: **1**
Sert, katı, sağlam, kavî.
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

2. **pek:**
Mısra: **2**
Sert, katı, sağlam, kavî.
1. İster iseñ bakduâın dâʾim yüzüne ol melek
2. ʿÂşık-ı bî-dil gerek âyîne gibi yüzü pek

peleng:
1. **peleng:**
Mısra: **4**
Panter.||Ay.
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

2. **pelenge:**-*e*
Mısra: **4**
Panter.||Ay.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp dururdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

3. **pelenge:**-*e*
Mısra: **2**
Panter. (Üzerindeki benekler ile göz ilişkisi bağlamında).
1. Eşkümle ʿaks-i zülfüñ bahr ü nehenge beñzer
2. Sayd etmede hayâlüñ çeşmüm pelenge beñzer

peleng-efken:

1. **peleng-efken:**
Mısra: **5**
Parsı yıkan, yere düşüren.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

peleng-i bîşe-i ʿaşk:
1. **peleng-i bîşe-i ʿaşka:**
Mısra: **10**
Aşk ormanının panteri.||Aşık.
9. Hayâlî sîne-i pür-dâg ile maglûb-ı ʿakl olmaz
10. Peleng-i bîşe-i ʿaşka mukârin eylemen mûşu

peleng-i kühsâr:
1. **peleng-i kühsâr:**
Mısra: **34**
Dağ kaplanı.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

peleng-i kulle-i kühsâr:
1. **peleng-i kulle-i kühsâra:**
Mısra: **6**
Dağ zirvesindeki kaplan.||Ay.
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

peleng-i sayd-fiken:
1. **peleng-i sayd-fikendür:**
Mısra: **20**
Avını yere yıkan panter.
19. Nücûm birle felek bîşe-zâr-ı kadrinde
20. Peleng-i sayd-fikendür hilâl aña çengâl

pelheng etmek:
1. **pelheng ede:**
Mısra: **58**
Yular, dizgin yapmak.
57. Kadîmüñ emri ile bu sipihr-i hâdis-nakş
58. Şihâbı gerdenine düşmanuñ ede pelheng

pelîd:
1. **pelîd:**
Mısra: **3**
Pis; rezil, alçak. (Rakip bağlamında).
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

penâh:
1. **penâh:**
Mısra: **3**
Güzelleşmek.
3. Kahruñ deminde lutfuña ilter göñül penâh
4. Dâmânı kühsâr-ı ʿazimüñ girîvedür

2. **penâh:**
Mısra: **8**
Sığınak.
7. Mecnûn başında var idi bir âşiyân-ı murg
8. ʿAnka-yi ʿaşka kûh-ı belâda penâh idi

penâh edinmek:
1. **penâh edin:**
Mısra: **15**
Sığınak edinmek.
15. Yürü penâh edin ol Şâhîn eşigini kim
16. Ayagı topragıdur kuhl-i dîde-i ikbâl

penâhında saklamak:
1. **penâhında saklar:**
Mısra: **7**
Sığınakta saklamak.
7. Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
8. Yüzüñde hâl-i miskînüñ gibi bir kara dagum var

penbe:
1. **penbedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Pamuk.
5. Çıkup âhum havâsıyla yapışdı rûy-ı gerdûna
6. Feleklerde kamer bir penbedür dag-ı nihânumdan

penbe-i dâg:
1. **penbe-i dâgın:**
Mısra: **9**
Yara pamuğu.
9. Penbe-i dâgın tecemmül ʿadd ederken kendüye
10. Gülşen-i fakruñ Hayâlî iki yapragın çeker

2. **penbe-i dâgın:**
Mısra: **7**
Yara pamuğu.
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

3. **penbe-i dâgın:**
Mısra: **3**
Yara pamuğu.
3. Vere mi tâc-ı Keye penbe-i dâgın ʿâşık
4. Be bu dîvâneligi hiç ede mi bir uslu

4. **penbe-i dâgına:**
Mısra: **2**
Yara pamuğu.
1. Mâlik-i derd olsa ʿâşık istemez dünyâları
2. Penbe-i dâgına almaz efser-i Dârâları

5. **penbe-i dâgum:**
Mısra: **9**
Yara pamuğu.
9. Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
10. Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar

penbe-i dâg-ı dil:
1. **penbe-i dâg-ı dili:**
Mısra: **9**
Gönül yarasının pamuğu.
9. Kan bulaşmış penbe-i dâg-i dili çıkmak nice
10. Her gülün bergi Hayâlî-vâr varı bülbülüñ

penbe-i dâg-ı melâmet:
1. **penbe-i dâg-ı melâmetden:**
Mısra: **7**
Kınanmışlık yarasının pamuğu.
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

penbe-i dâg-ı nihân:
1. **penbe-i dâg-ı nihânı:**
Mısra: **2**
Gizli yaranın pamuğu.
1. Jâlelerdür eşk-i çeşm-i hûn-feşânı bülbülüñ
2. Berg-i güldür penbe-i dâg-ı nihânı bülbülüñ

2. **penbe-i dag-ı nihânın:**
Mısra: **10**
Gizli yaranın pamuğu.
9. Çarh âhumdan niyâz edüp Hayâlî sînemüñ
10. Meh yerine penbe-i dag-ı nihânın gezdürür

penbe-i gaflet:
1. **penbe-i gaflet:**
Mısra: **7**
Gaflet pamuğu.
7. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
8. Bir dem içürse Ene'l-hak câmını Hallâc aña

penbe ile âteşin oyunu yoktur:
1. **penbe ile âteşin oyunu yokdur:**
Mısra: **13**
Pamuk ile ateş.
13. Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
14. Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül

penbe-i pür-hûn:
1. **penbe-i pür-hûna:**
Mısra: **6**
Kanlı pamuk.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

pençe urmak:
1. **pençe urur:**
Mısra: **6**
Pençe vurmak.
5. Ol bîşeyüz bu vâdî-i terk-i fenâda kim
6. Kaplan-ı çarha pençe urur arslanımuz

pençe-i mercân:
1. **pençe-i mercâna:**
Mısra: **3**
Bir el şeklini andıran girintili çıkıntılı kırmızı deniz hayvanı.||Gözlere çekilen ateşli mil. (Kirpik bağlamında).
3. Kan yaşla döndü pençe-i mercâna kirpigüm
4. Âhum yeliyle lücce-i ʿUmmân girih girih

pençe-i mercân-şekil:
1. **pençe-i mercân-şekil:**
Mısra: **40**
El suretini andıran kırmızı mercan balığı gibi.
39. Tutmuşam destüm ile dâmenüñ ey kân-ı kerem
40. Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil

pend:
1. **pend:**
Mısra: **33**
Nasihat, öğüt.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **pend:**
Mısra: **4**
Nasihat, öğüt.
3. Nefsi efʿîsine zâhir olana
4. Pend besdür hikâyet-i Dahhâk

3. **pend:**
Mısra: **4**
Nasihat, öğüt.
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

pend almak:
1. **pend algıl:**
Mısra: **7**
Öğüt almak.
7. Cevânsıñ pîrlerden pend algıl
8. Sakın âşıklaruñdan alma ilenc

pend-i nâsih:
1. **pend-i nâsihden:**
Mısra: **7**
Öğüt veren.||Şeyh.
7. Pend-i nâsihden eyleyen beni dûr
8. Sâkîyâ-i tevbe-i nasûhumdur

per:
1. **perini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **13**
Kanat
13. Çıkdı taht-ı zümürrüde perini
14. Bülbülüñ kıldı sâye-bân gonca

2. **perini:**-*ini*
Mısra: **6**
Kanat
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

3. **per:**
Mısra: **10**
Kanat
9. Hayâlî ol hümâ-talʿat şehüñ dîvânesi oldum
10. Baş üzre dûd-ı âhumdan siyeh bir dâne per çekdüm

4. **peri:**-*i*
Mısra: **9**
Kanat
9. Peri altunda ʿankâlar görünürler mekes gibi
10. Hayâlî tabʿını bir şâhbâz-ı lâ-mekân buldum

5. **perin:**-*in*
Mısra: **6**
Kanat
5. Hadîs-i şevki tefsîr edemez âyât-ı ʿaşkı hem
6. Gerekse her perin bülbül teninde bir zebân etsün

per ü bâl:
1. **per ü bâl:**
Mısra: **22**
Kol kanat.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

per ü bâl açmak:
1. **per ü bâl açup:**
Mısra: **28**
Kanat açmak, uçmak.||Adalet dağıtmak.
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

perçem:
1. **perçemüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Kakül, tepede bırakılan saç.

3. Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
4. Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemüñ

perde:
1. **perdesin:**-*sin*
Mısra: **9**
Perde; görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. (Hakikati görmeme bağlamında).
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

2. **perdesin:**-*sin*
Mısra: **10**
Bir müzik parçasını meydana getiren seslerin her biri.||Hicap, örtü.
9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

3. **perdesini:**-*sini*
Mısra: **5**
Betimlemek, tarif etmek.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

4. **perdeden:**-*den*
Mısra: **8**
Musiki makamları.
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

5. **perdesin:**-*sin*
Mısra: **7**
Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi.
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

perde açmak:
1. **perde açdı:**
Mısra: **7**
(Musiki aletlerinde) Çalmaya başlamak.
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

2. **perdeñi açdı:**
Mısra: **5**
Başlatmak.
5. Ey kazâ açdı perdeñi Mansûr
6. Bir dahi etmesün bunu hele çek

perde bağlamak:

1. **perde baglarsa:**
Mısra: **8**
Akort etmek, ahenk sağlamak.
7. Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
8. Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne

perde-i çeşm:
1. **perde-i çeşmüñ:**
Mısra: **8**
Göz perdesi.
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

perde-i dil:
1. **perde-i dilden:**
Mısra: **7**
Gönül perdesi.
7. Perde-i dilden libâs eylerdi ʿâşık olmasa
8. Müsteʿârî câmeden fârig kad ü bâlâ-yı ʿaşk

perde-i evtâr:
1. **perde-i evtârdan:**
Mısra: **8**
Saz tellerinin perdesi.
7. Lerze mi eylerdi mızrâbuñ elinde mutribâ
8. Sırr-ı gayb işitmeseydi perde-i evtârdan

perde-i gayb-ı hüviyyet:
1. **perde-i gayb-ı hüviyyetde:**
Mısra: **7**
Bir şeyin aslını örten perde.
7. Perde-i gayb-ı hüviyyetde olan ebkâra biz
8. Cilve-gâh-ı mümkinâta gelmeden mahremlerüz

perde-i gerdûn:
1. **perde-i gerdûnu:**
Mısra: **9**
Dünya perdesi.
9. Ey Hayâlî perde-i gerdûnu nâleñ kıldı çâk
10. Bir habâbı gûyiyâ âhuñla berbâd eyledüñ

perde-i ʿismet:
1. **perde-i ʿismet:**
Mısra: **10**
Masumiyet örtüsü.
9. Yol bulmasun baña bu havâ vü heves deyu
10. Çekdüm yüzüme perde-i ʿismet hicâbdan

perde-i şâm-ı ʿadem:
1. **perde-i şâm-ı ʿademde:**
Mısra: **5**
Yokluk gecesinin perdesi.||İmansızlık.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

perde-i sûret:
1. **perde-i sûret:**
Mısra: **15**
Dış görünüş, kılık.
15. Yüzüme tâ ki çekildi bu perde-i sûret
16. Hayâl-bâz-ı cihânem harîf-i fettânem

perde-sâz eylemek:
1. **perde-sâz eyler:**
Mısra: **7**
Düzenleyen, ahengi sağlayan konumuna getirmek.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

peren ülkeri:
1. **peren ülkeri:**
Mısra: **10**
Ülker yıldızı.
9. Olmaz Hayâlî müşterî gerdûn-ı atlasa
10. Tamgası mâh olursa peren ülkeri degül

perî:
1. **perî:**
Mısra: **1**
Sultanın köşkünün çevresi.

1. Ol melek-sîmâ perî kim beñzemez insân aña
2. Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña

2. **peri:**
Mısra: **6**
Peri (soylu güzel)||Sevgili.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

3. **perînüñ:**-*nüñ*
Mısra: **6**
Güzel, sevgili
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

4. **perîdedür:**-*dedür*
Mısra: **1**
Peri (soylu güzel)||Sevgili.
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

5. **peri:**
Mısra: **7**
Peri||Güzel, Sevgili.
7. Peri pervânenüñ olmuşdu zebân-ı hâli
8. Senüñ ey şemʿ yüzüñ göreli hâmûşuñdur

6. **peri:**
Mısra: **5**
Cisimleri çok lâtif ve görünmez olan hoş mahluk.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

7. **perî:**
Mısra: **6**
Peri||Güzel, Sevgili.
5. Şîrâze etdi hüsnünüñ evrâkına hatın
6. Âhum yelinden ol perî dedi dagılmasun

per-i gurâb:
1. **per-i gurâb:**
Mısra: **8**
Karganın kanadı.
7. Meyl etme yüzde zülfüñe kim konmaz aña murg
8. Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

perî yüzlü:
1. **perî yüzlüm:**
Mısra: **2**
Peri yüzlü.||Sevgili.
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

perin yakmak:
1. **perin yakmış:**
Mısra: **2**
kolunu, kanadını yakmak.
1. Nigârâ bezm-i hüsnüñde dil-i mestânemüz kaldı
2. Perin yakmış cemâlüñ şemʿine pervânemüz kaldı

perî-peyker:
1. **perî-peykerlerüñ:**-*ler, -üñ*
Mısra: **8**
Peri yüzlü||Sevgili.
7. Dili fârig eden bu halka halka dûd-ı âhumdur
8. Perî-peykerlerüñ ham-der-ham olmuş kâkülünden hem

perî-ruh:
1. **perî-ruhu:**-*u*
Mısra: **5**
perî yüzlü || güzellik bağlamında perî gibi güzel yüzlü Sevgili
5. Şu kim diler ki ede bir perî-ruhu teshîr
6. Diliyle cânı belâ oduna sipend gerek

perişân:
1. **perişânsıñ:**-*sıñ*
Mısra: **24**
karmakarışık
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

2. **perîşân:**
Mısra: **2**
Far. 1. Dağınık, karışık
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

perîşân eylemek:
1. **perîşân eylemiş:**
Mısra: **14**
Sıkıntılı ve kederli eylemek, dağıtmak.
13. Hayâlî gibi bir dîvâne-i jûlide-mûdur kim
14. Perîşân eylemiş kendün görüp Sultân Süleymânı

perîşân hâl:
1. **perîşân-hâliyüz:**
Mısra: **1**
Perişan halde olmak, dağılmışlık.
1. Kâkül-i müşgîn-i canânuñ perîşân-hâliyüz
2. Gussanuñ ser-geştesi derd ü gamuñ pâmâliyüz

2. **perîşân-hâl:**
Mısra: **30**
Dağınık, darmadağın
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

perîşân-hâtır etmek:
1. **perîşân hâtır etme:**
Mısra: **5**
Düşünceli, dalgın bir duruma sokmak.
5. Perîşân-hâtır etme âfitâbı ʿâlem-ârâyı
6. De el çeksün ʿizâruñdan bu zülf-i ʿanber-efşâna

perîşân kılmak:
1. **perîşân kıldı:**
Mısra: **5**
Perişan etmek.
5. Sanma berg-i lâledür kıldı perîşân rûzigâr
6. Câm-ı ʿayşın çünkü Ferhâduñ felek çaldı taşa

perîşân olmak:
1. **perîşân oldu:**
Mısra: **33**
Dağınık olmak.
33. Kâkül-i dilber perîşân oldu ʿahdüñde hemîn
34. Devr-i ʿadlüñiçre ancak nây efgân eyledi

2. **perîşân olma:**
Mısra: **3**
Dağınık olmak.

3. Cemʿ et özüñü olma perîşân rakam-misâl
4. Fânî cihânı sıfr gibi hiçe kıl hisâb

3. **perîşân olmasun:**
Mısra: **5**
Dağınık olmak.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

perîşân-hâl olmak:
1. **perîşân-hâl olup:**
Mısra: **9**
Acınacak durumda olmak, durumu perişan olan.
9. Hayâlî tavk-ı zülfüñden perîşân-hâl olup her dem
10. Başumdan geçmedik hiç bir belâ mı kaldı ʿâlemde

perîşân-rûzigâr:
1. **perîşân-rûzigârem:**-*em*
Mısra: **2**
Karıştıran, dağıtan rüzgar.
1. Edelden kâkülüñde dil karârı bî-karârem ben
2. Havâ-yi ʿaşka uymuş bir perîşân-rûzigârem ben

2. **perîşân-rûzigâruñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Karıştıran, dağıtan rüzgar.||Aşık.
7. Kûy-ı dildârı dolanma tutmasun ey girdibâd
8. Dâmenüñ her bir perîşân-rûzigâruñ giryesi

perî-veş:
1. **perî-veşlerden:**-*ler, -den*
Mısra: **10**
Peri gibi güzel.
9. Kafdılar ʿâşık u dîvâne bela kûyunda
10. Bunu isterdi Hayâlî de perî-veşlerden

perr ü bâl:
1. **perr ü bâlüm:**
Mısra: **10**
Kol, kanat.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

perr-i Cebreʾîl:
1. **perr-i cebreʾîl:**
Mısra: **6**
Cebrail'in kanadı.
5. Bir kadem çıkmaz ser-i kûyuñ koyup âşıklaruñ
6. Tâk-ı ʿarşa nerdibân olursa perr-i Cebreʾîl

perr-i güleng:
1. **perr-i güleng:**
Mısra: **6**
Turna kuşunun kanadı.
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

perr-i mekes:
1. **perr-i mekes:**
Mısra: **7**
Sinek kanadı.
7. Vücûduñ üzre her perr-i mekes bir sâye-bân olsun
8. Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma

2. **perr-i mekesdür:**
Mısra: **3**
Sinek kanadı.
3. Gâh olur perr-i mekesdür sâye-bân-ı haşmetüm
4. Gâh olur eflâkdür kemter otag-ı meclisüm

perr-i mekesce gelmemek:
1. **perr-i mekesce gelmez:**
Mısra: **7**
Sinek kanadı kadar değeri olmamak.
7. Perr-i mekesce gelmez idi saña mümkinât
8. Alsañ seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan

pertâb etmek:
1. **pertâb eder:**
Mısra: **2**
Uzak bir yere atmak.
1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

2. **pertâb eder:**
Mısra: **2**
Uzak bir yere atmak.
1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

3. **pertâb edüp:**
Mısra: **5**
Uzak bir yere atmak.
5. Mahabbet tîrini pertâb edüp mihnet kemânuñdan
6. Belâ meydânına Mecnûn ile dikdük birer taşı

4. **pertâb et:**
Mısra: **9**
Atmak, fırlatmak.
9. Dedüm Hayâlîye bir tîr-i gamze pertâb et
10. Tebessüm eyledi dedi geçer Hayâlümden

5. **pertâb etse:**
Mısra: **10**
Atmak, fırlatmak.
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

pertev:
1. **pertev:**
Mısra: **3**
Işık, parıltı.
3. Kızdurup yüz dilemez dahi güneşden pertev
4. Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

2. **perteve:**-*e*
Mısra: **5**
Işık, parıltı.
5. Sâye-perverler gözü bir perteve kılmaz nazar
6. Neydigin nûr u tecellî âfitâbîler bilür

3. **pertev:**
Mısra: **10**
Işık, parıltı.
9. Zulmet-i şâm-ı belâ içre Hayâlî kaldı
10. Pertev ermezse eyâ necm-i hidâyet senden

4. **pertev:**
Mısra: **1**
Işık, parıltı.
1. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet pertev
2. Benden uyara çerâgın koya mihrin meh-i nev

5. **pertevi:**-*i*
Mısra: **5**
Işık, parıltı.
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

pertev salmak:
1. **pertev sala:**
Mısra: **5**
Işık salmak, aydınlatmak.||(Sevgilinin) Yüzünü göstermesi.
5. Nûr-ı cemâlinden eger ol şemʿ bir pertev sala
6. Yüz şuʿle-i âteş düşe pervâneden pervâneye

2. **pertev salar:**
Mısra: **24**
Işık salmak, aydınlatmak||Manevi huzur veya rahatlık vermek
23. Eşk-i çeşmi var iken dünyâya kim eyler nazar
24. Şuʿle-i âhı kimüñ kim ʿâleme pertev salar

3. **pertev salar:**
Mısra: **20**
Işık salmak, aydınlatmak.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

4. **pertev salsa:**
Mısra: **23**
Işık salmak, aydınlatmak.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

pertev-i envâr-ı bahr-i zât:
1. **pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur:**
Mısra: **27**
Özlük denizinin nurlarının parıltısı.
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

pertev-i hor:
1. **pertev-i hor:**
Mısra: **15**
Güneş ışığı.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

2. **pertev-i hor:**
Mısra: **6**
Güneş ışığı.
5. Her seher-geh hırmenine kâʾinâtuñ od salar
6. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan

pertev-i hurşîd:
1. **pertev-i hurşîdi:**
Mısra: **5**
güneşin parlaklığı
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

pertev-i hüsn-i ezel:
1. **pertev-i hüsn-i ezel:**
Mısra: **6**
Başlangıcı olmayan ilahi güzellik.
5. Var mı bir kâleb-i mahbûb-ı melek-sîmâ kim
6. Pertev-i hüsn-i ezel aña hulûl eylemeye

pertev-i mihr:
1. **pertev-i mihr:**
Mısra: **66**
Güneş ışıltısı.
65. Tâb-ı kahruñdan ola cümle ʿadû nâ-peydâ
66. Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil

2. **pertev-i mihre:**
Mısra: **12**
Güneş ışıltısı.
11. Oldu nâyâb görüp nazm-ı Hayâlîyi hasûd
12. Pertev-i mihre nazar eylese huffâş yatur

pertev-i necm-i hidâyet:
1. **pertev-i necm-i hidâyet:**
Mısra: **4**
Doğruluk yıldızının yol gösterici ışığı.
3. Sâkin-i çâh-ı tabiʿat edeli devrân bizi
4. Ey kamer-ruh pertev-i necm-i hidâyet beklerüz

pertev-i nûr-ı Hudâ:
1. **pertev-i nûr-ı hudâ:**
Mısra: **6**
Tanrı nurunun ışığı
5. Şeb-i hasretde nâgeh dûd-mân-ı Âl-i Osmândan
6. Çerâg-ı bezm-i devlet pertev-i nûr-ı Hudâ geldi

pertev-i nûr-ı Nebîʾ:
1. **pertev-i nûr-ı nebîʾ:**
Mısra: **3**
Peygamber'in nurunun ziyası.
3. Pertev-i nûr-ı Nebîʾ berk urur alnuñda
4. Ruhlaruñ al durur beñlerüñ ashâb gibi

pervâ:
1. **pervâ:**
Mısra: **10**
Far. Korku, ihtiraz.
9. Hayâlî eyledüm Şeh Bâyezîdüñ dergehin mesken
10. Gedâlıkdan ne pervâ Husrev-i sâhib-ʿatâ buldum

pervâne:
1. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **9**
Işık etrafında dönen kelebek
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **pervâne:**
Mısra: **10**
ışığın etrafında dönmeyi seven gece kelebeği
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **19**
Işık etrafında dönen kelebek
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

4. **pervâne:**
Mısra: **20**
Işık etrafında dönen kelebek
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

5. **pervâneler:**-*ler*
Mısra: **22**
kelebek (geceleyin ışığın/mumun etrafında dönmesi yönüyle)
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

6. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **29**
Işık etrafında dönen kelebek
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

7. **pervâne:**
Mısra: **30**
Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

8. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **39**
Işık etrafında dönen kelebek
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

9. **pervâne:**
Mısra: **40**
Işık etrafında dönen kelebek
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

10. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **49**
Işık etrafında dönen kelebek
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

11. **pervâne:**
Mısra: **50**
Işık etrafında dönen kelebek
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

12. **pervânedür:**-*dür*
Mısra: **12**
Işığın etrafında dönen kelebek.||Aşık.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

13. **pervâne:**
Mısra: **65**
Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

14. **pervâneden:**-*den*
Mısra: **6**
Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

15. **pervâneler:**-*ler*
Mısra: **1**
Işık etrafında dönen kelebek
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

16. **pervâneler:**-*ler*
Mısra: **4**
Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

17. **pervâneler:**-*ler*
Mısra: **6**
Işığın etrafında dönen kelebek.||Aşık.
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

18. **pervâneler:**-*ler*
Mısra: **10**
Işığın etrafında dönen kelebek.||Aşık.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

19. **pervâneyle:**-*yle*
Mısra: **6**
Işık etrafında dönen kelebek, aşık.
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

20. **pervânenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **7**
Işığın etrafında dönen kelebek.||Aşık.
7. Peri pervânenüñ olmuşdu zebân-ı hâli
8. Senüñ ey şemʿ yüzüñ göreli hâmûşuñdur

<u>**pervâne gelmişler:**</u>
1. **pervâne gelmişlerdenüz:**
Mısra: **1**
Pervane olmaya gelmek.
1. Bu cemâlüñ şemʿine pervâne gelmişlerdenüz
2. Yanalum ey şemʿ-i rûşen yana gelmişlerdenüz

<u>**pervâne kılmak:**</u>
1. **pervâne kıldı:**
Mısra: **9**
Pervane misali etrafında döndürmek.||Aşık olmak.
9. Pervâne kıldı şemʿ-i cemâlüñ Hayâlîyi
10. Kandîl-i mihr tâk-ı sipihr üzre yanmadan

<u>**pervâne olmak:**</u>
1. **pervâne olup:**
Mısra: **5**
Işığın etrafında dönen kelebek olmak.||Aşık olmak.
5. Pervâne olup şemʿ-i ruhuñ can dolanurdu
6. Gördükde melek Âdemi âb u gil içinde

<u>**pervâne-i cân-sûhte:**</u>
1. **pervâne-i cân-sûhte:**
Mısra: **9**
Canı yanmış pervane.||Aşık.
9. Tâ ki tenden çekdi el pervâne-i cân-sûhte
10. Eksük olmadı çerâg-ı bezm-i yâruñ giryesi

<u>**pervâneler gibi:**</u>
1. **pervâneler gibi:**
Mısra: **2**
Pervanelerin mum ışığına koşmaları ve sonucunda yanmaları gibi.
1. Yakalı gülzârda ʿişret çerâgın lâleler
2. Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

<u>**pervâneler gibi üşmek:**</u>

1. **pervâneler gibi üşüp:**
Mısra: **69**
Pervaneler gibi üşüşmek.||İştiyakla koşmak.
69. Nice kim bu nücûm-ı çarh üşüp pervâneler gibi
70. Alalar ortaya her şeb çerag-ı mâh-ı tâbânı

pervâne-sıfat:
1. **pervâne-sıfat:**
Mısra: **5**
Pervane gibi.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

pervâne-vâr:
1. **pervâne-vâr:**
Mısra: **3**
Pervane gibi.
3. ʿAceb mi ol mâha pervâne-vâr çizginsem
4. Saʿâdetüm güneşi devletüm çerâgıdur

2. **pervânevâr:**
Mısra: **3**
Pervane gibi.
3. Pervânevâr şuʿle-i şemʿa eritme cân
4. Gark olmaga tecellîye deryâ-yı nûra gel

pervâne-veş:
1. **pervâne-veş:**
Mısra: **71**
Pervane gibi.
71. Yana pervâne-veş cismi ʿadûnuñ nâr-ı kahruñla
72. Ola tâbende Şâhâ devletüñ şemʿ-i şebistânı

2. **pervâne-veş:**
Mısra: **5**
Pervane gibi.||Aşık gibi.
5. ʿÂrızuñ şemʿine dâʾim dilberâ pervâne-veş
6. Oda düşüp yanmaga gör nice şâtırdur göñül

pervârî şâh-bâz:
1. **pervârî şâh-bâzları:**
Mısra: **4**
Evcil doğan kuşu.
3. Dâg-ı siyâhumı görüp âh etdi ehl-i derd
4. Pervâzı şâhbâzları zâga saldılar

pervâz:
1. **pervâzı:**-*ı*
Mısra: **3**
Uçmak.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

2. **pervâzıdur:**-*ıdur*
Mısra: **5**
. Uçma, tayeran, havaya ağma.
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

3. **pervâzuma:**-*uma*
Mısra: **10**
. Uçma, tayeran, havaya ağma.
9. Ben Hayâlî âşiyân-ı tende bir şehbâz iken
10. Ermedi ervâh-ı kudsîler benüm pervâzuma

4. **pervâzıdur:**-*ıdur*
Mısra: **3**
Saçak.
3. Mâh-ı nev altun ʿalem pervâzıdur gül-gûn şafak
4. Âsmân iklîminüñ verildi baña begligi

pervâz etmek:
1. **pervâz edüp:**
Mısra: **32**
Uçmak.
31. Tîri ol şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur kim ol
32. Murg-ı rûhun düşmanuñ pervâz edüp kıldı şikâr

2. **pervâz etdi:**
Mısra: **21**
Uçmak.
21. Ey Hayâlî murg-ı dil bir evce pervâz etdi kim
22. Çarhda gördü nücûmu dâne-i erzen gibi

3. **pervâz etmedir:**
Mısra: **2**
Uçmak.
1. Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
2. Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿankâ ile

4. **pervâz etmek:**
Mısra: **2**
Uçmak.
1. Olmuş iken bülbül-i mest ile ʿişret-sâz gül
2. Al tûtîler gibi etmek diler pervâz gül

5. **pervâzlar etmesün:**
Mısra: **33**
Uçmak.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

pervâz eylemek:
1. **pervâz eyledi:**
Mısra: **3**
uçmak
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

2. **pervâz eylerem:**
Mısra: **7**
uçmak
7. Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
8. Sayd-gâhından cihânuñ fârig üʾl-bâlem bu gün

3. **pervâz eyleyen:**
Mısra: **8**
uçmak
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

4. **pervâz eyleyen:**
Mısra: **10**
uçmak
9. Hem-cenâh etdi Hayâlî şâhbâz-ı himmetin
10. Kâf-ı istignâda pervâz eyleyen ʿankâlara

5. **pervâz eyleyen:**
Mısra: **10**
uçmak
9. Şâhbâz-ı evc-i ʿaşkam kim Hayâlî görmedi
10. Lâ-mekân mülkünde pervâz eyleyen ʿankâ beni

pervâz-gâh:
1. **pervâz-gâhından:**-*ından*
Mısra: **3**
Uçulacak yer.
3. Geçmesün pervâz-gâhından gurâb-ı rû-siyâh
4. Şâhbâz-ı lâ-mekânuñ âşiyânıdur göñül

perverde:
1. **perverdesin:**-*sin*
Mısra: **11**
Beslenmiş, büyütülmüş, terbiye edilmiş.
11. Böyle mi eyler cihânda bir kişi perverdesin
12. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **perverde:**
Mısra: **1**
(Fa.) Beslenmiş.
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

perverde-i ihsân:
1. **perverde-i ihsânıdur:**
Mısra: **5**
Lütuf ile büyütülmüş.
5. Baâda gül haddinüñ perverde-i ihsânıdur
6. Sünbül oldu turre-i ʿanber-feşânuñ dikmesi

perveriş bulmak:
1. **perveriş buldum:**
Mısra: **29**
Yetiştirilmek, yetişmek.
29. Ben ol dürrem ki hurşîd-i kıdemden perveriş buldum
30. ʿİnâyet mevci salmadan cihâna bahr-i ʿUmmânı

perveriş vermek:
1. **perveriş verdüm:**
Mısra: **7**
Beslemek, yetiştirmek.
7. Verdüm ey gül-ruh ciger hûnâbesiyle perveriş
8. Tâ hayâl-i kaddüñ oldu bâg-ı cânuñ dikmesi

Pervîn:
1. **pervîn:**
Mısra: **6**
Ülker yıldızı
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

2. **pervîni:**-*i*
Mısra: **7**
Ülker yıldızı
7. Pervîni beñzedür yüzüñ üstünde beñlere
8. Meh hırmenine anuñ içün od salar şems

3. **pervîne:**-*e*
Mısra: **2**
Ülker yıldızı
1. Yüzde fem gör hâllerle ʿârız-ı rengîne bak
2. Zerresi mihrindedür mâhındaki pervîne bak

4. **pervîni:**-*i*
Mısra: **7**
Gerdanlık şeklinde olan toplu yıldızlar (Ülker takım yıldızı)
7. Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînüñ
8. Geceler subha degin anı sürermiş mecnûn

pervîzen:
1. **pervîzen:**
Mısra: **8**
Elek, kalbur.
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

pes:
1. **pes:**
Mısra: **6**
Şu halde, öyleyse, bunun için.
5. Mihr ü meh ola anuñ müşterîsi ʿâlemde
6. Pes ol âyîne-i ruhsârı kim idrâk eyler

pesend etmek:
1. **pesend etse:**
Mısra: **9**
Beğenmek.
9. Ey Hayâlî Şemsî bu şiʿrin pesend etse nola
10. Gerçi gelmez ʿaynına çöpce filânuñ dikmesi

peşşe:
1. **peşşeye:**-*ye*
Mısra: **10**
Sinek.
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

2. **peşşeye:**-*ye*
Mısra: **3**
Sinek.
3. Etmezüz peşşeye biz pîlden eksük nazarı
4. Zerreyi mihr görür katreyi deryâ bilirüz

pest:
1. **pestlerüz:**-*ler, -üz*
Mısra: **1**
Alçak, aşağı, hor görülmek, gözden düşmek
1. Gerçi ki bu gün cürʿa gibi pestlerüz biz
2. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

pest düşürmek:
1. **pest düşürdü:**
Mısra: **6**
Gölgede bırakmak, aşağılara çekmek.
5. Daʿvî-i hüsn eyleyüp meydânuña geldükce mihr
6. Hüsn-i ʿâlem-gîrüñ ey meh-rû düşürdü anı pest

pest etmek:
1. **pest etdüm:**
Mısra: **2**
Aşağılamak.
1. Kaddüñ ile ʿârızuñ gülzârda yâd eyledüm
2. Servi pest etdüm gülü âhumla berbâd eyledüm

pest eylemek:
1. **pest eyleyen:**
Mısra: **1**
Gölgede bırakmak.
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

peyâm göndermek:

1. **peyâm göndermedüñ:**
Mısra: **1**
Haber göndermek.
1. Göndermedüñ yazup yanılup baña bir peyâm
2. Dünyâda bî-vefâlar içindesaña selâm

peyâmber:
1. **peyâmber:**
Mısra: **8**
Peygamber.||Hz. Muhammed.
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

peydâ:
1. **peydâ:**
Mısra: **6**
Aşikâr, var, mevcut.
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

2. **peydâsın:**-*sın*
Mısra: **5**
Aşikâr, var, mevcut.
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

peydâ etmek:
1. **peydâ edelden:**
Mısra: **3**
Ortaya çıkarmak.
3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

2. **peydâ eden:**
Mısra: **12**
Ortaya çıkarmak.
11. Cefâ taşın ne tañ atsa Hayâlî saña alçaklar
12. Belâgat mîvesin peydâ eden nahl-i hünersin sen

3. **peydâ eder:**
Mısra: **1**
Ortaya çıkarmak.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

4. **peydâ eder:**
Mısra: **3**
Ortaya çıkarmak.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

5. **peydâ edüp:**
Mısra: **6**
Ortaya çıkarmak.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şîʿr peydâ

6. **peydâ edüp:**
Mısra: **9**
Ortaya çıkarmak.
9. Ey Hayâlî bir büt-i ʿÎsî-nefes peydâ edüp
10. Deyr küncünde safâsın sür kilâb-ı Meryemüñ

7. **peydâ etdi:**
Mısra: **2**
ortaya çıkarmak.
1. Egerçi yüzdeki hâlüñ belâ-yı cân-ı merdümdür
2. Hatuñ bir fitne peydâ etdi kim arada ol gümdür

8. **peydâ etdiler:**
Mısra: **3**
Meydana getirmek.
3. Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ etdiler
4. Her riyâzet ehli bir derya-yi pür-cûş oldular

9. **peydâ etse:**
Mısra: **4**
Vermek.
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

peydâ eylemek:
1. **peydâ eyle:**
Mısra: **4**
Ortaya çıkarmak, aşikar etmek.
3. Sâye-i dîvâr-ı hırmânem esîr-i intizâr
4. Ol güneş ruhsârı peydâ eyle pinhân et beni

2. **peydâ eyledi:**
Mısra: **4**
Meydana getirmek; edinmek, elde etmek
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

3. **peydâ eyledüm:**
Mısra: **7**
Meydana getirmek; edinmek, elde etmek
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

4. **peydâ eylesem:**
Mısra: **1**
Meydana getirmek; edinmek, elde etmek
1. Kâşki cismümde de biñ biñ dîde peydâ eylesem
2. Her birirı lüʾlüʾ dişüñ hecrinde derya eylesem

5. **peydâ eylesen:**
Mısra: **2**
Meydana getirmek; edinmek, elde etmek
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

6. **peydâ eyleyince:**
Mısra: **2**
Meydana getirmek; edinmek, elde etmek
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

7. **peydâ eyleyüp:**
Mısra: **43**
Mevcut, var olan, meydanda olan.
43. Çihresinde jâleden gözyaşı peydâ eyleyüp
44. Kara bahtına Hayâlî bendenüñ aglar gül

peydâ olmak:
1. **peydâ oldu:**
Mısra: **1**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek
1. Hat ki peydâ oldu ol laʿl-i şeker-âlûddan
2. Reng ü bû almak neden halvâ-yi cennet-dûddan

2. **peydâ olsa:**

Mısra: **8**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

3. **peydâ olup:**
Mısra: **9**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.
9. Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdîden olup peydâ
10. Şuâʿ-ı nûr-ı hüsnü birle kılmış dehri nûrânî

4. **peydâ olur:**
Mısra: **10**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.
9. Hayâlî hılkatümden bir melek-rû âşikâr oldu
10. Nitekim zulmet-i şebde olur nâgeh kamer peydâ

5. **peydâ olur:**
Mısra: **4**
görünmek, ortaya çıkmak
3. ʿAşk Tûrudur tenüm sûz ile bir âh eylesem
4. Şuʿleler peydâ olur sînemdeki her çâkden

peygâm:
1. **peygâm:**
Mısra: **2**
Haber, bilgi.
1. Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fâm beni
2. Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni

peygâm göndermek:
1. **peygâm gönderüp:**
Mısra: **1**
Haber göndermek.
1. Goncalardan gönderüp ʿâşıklara peygâm gül
2. ʿAyş ü ʿişret etmege kıldı yine iʿlâm gül

peyk olmak:
1. **peyk olanuñ:**
Mısra: **4**
Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönmek
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

peykân:
1. **peykân:**
Mısra: **8**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
7. Gülşen-i derdüñ nihâlidür bu cism-i nâ-tüvân
8. Mîvedir bagrum başı berg oldu her peykân aña

2. **peykânı:**-*ı*
Mısra: **40**
Dost oku, sevgilinin kirpiği
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

3. **peykânı:**-*ı*
Mısra: **32**
Okun ucundaki sivri demir
31. Benüm göñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

4. **peykân:**
Mısra: **4**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
3. Tîre göñlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

5. **peykânuñı:**-*uñ, -ı*
Mısra: **3**
Okun ucundaki sivri demir, temren, sevgilinin kirpiği
3. Anuñçün habs eder peykânuñı dil ey kemân-ebrû
4. Ki ol bir kâfir-i bî-dîn elinden geldi bir dildür

6. **peykânlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **3**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

7. **peykân:**
Mısra: **1**
Far. Ok temreni.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

8. **peykânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **4**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

9. **peykânuñdan:**-*uñdan*
Mısra: **5**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

10. **peykânuñı:**-*uñı*
Mısra: **6**
Okun ucundaki sivri demir.||Sevgilinin kirpiği.
5. Cânâ hezâr gonce-i gülzâra vermezin
6. Peykânuñı ki kana boyanmış cigerdedür

peykân-ı cân-sitân:
1. **peykân-ı cân-sitân:**
Mısra: **44**
Can alıcı güzelin temreni.
43. Geldügince cihâna düşmanuña
44. Ola peykân-ı cân-sitân gonca

peykân-ı ciger-dûz:
1. **peykân-ı ciger-dûzu:**
Mısra: **8**
Ciğeri delip geçen bakışlar.
7. Tîrini buldum harîm-i sînede habs eyledüm
8. Oldu peykân-ı ciger-dûzu aña yarar kefîl

peykân-ı dem-âlûde:
1. **peykân-ı dem-âlûde:**
Mısra: **7**
Kana bulanmış ok.||Sevgilinin kırmızı goncayı andırır ağzı.
7. Gülşenüñ goncası peykân-ı dem-âlûde imiş
8. Sûseni bu çemenüñ tîg-i sitemdür bilene

peykân-ı dost:
1. **peykân-ı dost:**
Mısra: **7**
Dost oku, sevgilinin kirpiği

7. Peykân-ı dost seng-i melâmetle her zamân
8. Cismüm nihâline dilerin berg ü bâr ola

peykân-ı gamze:
1. **peykân-ı gamzesi:**
Mısra: **8**
Sevgilinin süzgün bakışının oku.
7. Makbûl-i ehl-i dil olalı sadr-ı sînede
8. Peykân-ı gamzesi ne yere kim deler geçer

peykân-ı tîr:
1. **peykân-ı tîrüñ:**
Mısra: **6**
Okun ucundaki sivri demir. Sevgilinin kirpiği.
5. Ergürmege firâk şebin subh-ı vuslata
6. Peykân-ı tîrüñ oldu baña şuʿle-dâr şemʿ

peykân-ı yâr:
1. **peykân-ı yâr:**
Mısra: **7**
Sevgilinin ok gibi keskin bakışları.
7. Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
8. Dil deldi cânum aldı cigerderlik eyledi

peykânını çekmek:
1. **peykânını çeküp:**
Mısra: **7**
Okunu çekmek.||Sevgilinin bakışlarını çekmesi.
7. Çeküp zahmumdan almak yol mudur peykânını yâruñ
8. Sen ey hem-dem baña bilsem ne verdüñ alabilmezsin

peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn:
1. **peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn:**
Mısra: **52**
Yaradılış aleminin yüzünü süsleme. (Balçık ve su paralelliğinde).
51. Sâye-i Haksın velî envâr-ı lutfuñdan saña
52. Cism kılmış peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn

peyker-i Mecnûn:
1. **peyker-i mecnûn:**
Mısra: **6**
Mecnun'un yüzü.
5. Sûret-i hâlüm benüm ey ʿaşk mahfî kalmasun
6. Peyker-i Mecnûn gibi bir nakş-ı dîvâr et beni

2. **peyker-i mecnûnu:**
Mısra: **4**
Mecnun'un yüzü.
3. Zulmet-i şebde hilâl-i âsumânı göricek
4. Peyker-i Mecnûnu sandum kim çıkardı göge zâg

peyk-i cihân-peymâ:
1. **peyk-i cihân-peymâ:**
Mısra: **8**
Dünyayı ölçebilen, işin uzmanı haberci.
7. Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre hem-pâ olmadı
8. Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile

peyk-i reh-i hayâl:
1. **peyk-i reh-i hayâlüñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Hayali yolunda haber getiren.
5. Şahum olalı çeşmüm peyk-i reh-i hayâlüñ
6. Bu katre katre eşküm belinde zenge beñzer

peyk-i sabâ:
1. **peyk-i sabâ:**
Mısra: **3**
Bahar rüzgarının habercisi. (Haber götürmek bağlamında).
3. Sensüz açılmazuz deyu peyk-i sabâ ile
4. Güller çemende bülbüle kâgıd uçurdular

peymân:
1. **peymânı:**-*ı*
Mısra: **6**
Kadeh.
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

peymâne:
1. **peymâne:**
Mısra: **7**
Kadeh.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

2. **peymâne:**
Mısra: **4**
Kadeh.
3. Vermeyen dostluâa ʿâlem-i fânîde halel
4. Dolu peymâne ile ʿahd ile peymânuñdur

3. **peymânedür:**-*dür*
Mısra: **2**
Kadeh.
1. Belâlar bezmine sînem benüm meyhânedür derler
2. Kızarmış dâguma meyle dolu peymânedür derler

4. **peymânede:**-*de*
Mısra: **7**
Kadeh.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

5. **peymâne:**
Mısra: **8**
Kadeh.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

6. **peymâne:**
Mısra: **13**
Kadeh.
13. Dilinde şevk-i kelâmı elinde peymâne
14. Hayâlîden mi yakupdur çerâgı her kandîl

7. **peymâne:**
Mısra: **2**
Kadeh.
1. Dedüm dildâra bezm-i vuslata var ʿahd ü peymâna
2. Dedi kim kâse-i serden gerek ol bezme peymâne

8. **peymâneyi:**-*yi*
Mısra: **1**
Kadeh.
1. Mest-i ʿaşk olanlara ʿarz eyleme peymâneyi
2. Bahr içinde murg-ı âbîler ne bilsün dâneyi

peymâneden peymâneye gezmek:

1. **peymâneden peymâneye gezer:**
Mısra: **1**
Kadehten kadehe dolaşmak.||(Aşığın) Sevgiliyi araması.
1. Mey ayaga binmiş gezer peymâneden peymâneye
2. Düşmüş lebüñ sevdâsına hum-hâneden hum-hâneye

píç ü ham olmak:
1. **pîç ü ham olmuş:**
Mısra: **23**
Kıvrım kıvrım olmak.
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

pîç ü tâb:
1. **pîç ü tâb:**
Mısra: **3**
Istırap, telâş, endişe, sıkıntı.
3. Tâ ki gördü ruhlaruñ üstünde zülfüñ pîç ü tâb
4. Yüz perîşânlık cemâl-i âfitâb üstündedür

pîç ü tâb olmak:
1. **pîç ü tâb olduguna:**
Mısra: **5**
Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm olmak.
5. Yüzde hâli üzre olduguna zülfü pîç ü tâb
6. Sanuram kim yüz sürer biñ başlı ejder Kaʿbeye

pîl:
1. **pîlden:***-den*
Mısra: **3**
Far. Fil.
3. Etmezüz peşşeye biz pîlden eksük nazarı
4. Zerreyi mihr görür katreyi deryâ bilirüz

pilavın günbedi:
1. **pilavın günbedin:**
Mısra: **15**
Pilav kubbesi. Yığılmış vaziyette pilav.
15. Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
16. Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

pîl-i demân:
1. **pîl-i demân:**
Mısra: **12**
Güçlü, heybetli fil.
11. Baña kılsa revâne Husrev-i Hind
12. Diyâr-ı Rûma yüz pîl-i demân genc

pîl-i demâna bağlanmak:
1. **pîl-i demâna baglandı:**
Mısra: **28**
Heybetli, kuvvetli file bağlamak.
27. Devr-i felekde tîgini gördü hıred dedi
28. Baglandı ceng içün yine pîl-i demâna tîg

pıñar:
1. **pıñarıdur:***-ıdur*
Mısra: **2**
Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak. (Aşığın gözleri bağlamında).
1. Başum diyâr-ı gamda belâ kühsârıdur
2. İki gözüm bi-ʿaynihi anuñ pıñarıdur

2. **pıñarum:***-um*
Mısra: **5**
Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak.
5. Yüregümde bir nice başlu pıñarum var akar
6. İhtiyâcum yok benüm yer yer türâbuñ ʿaynına

3. **pıñarı:***-ı*
Mısra: **7**
Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak.
7. Her cânibinde gördü ki başlu pıñarı var
8. Göñlümde kurdu şâh-ı mahabbet otagını

pinhân etmek:
1. **pinhân et:**
Mısra: **4**
Gizlemek
3. Sâye-i dîvâr-ı hırmânem esîr-i intizâr
4. Ol güneş ruhsârı peydâ eyle pinhân et beni

pinhân eylemek:
1. **pinhân eyledüñ:**
Mısra: **1**
Saklamak, gizlemek.
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

pinhân olmak:
1. **pinhân olalı:**
Mısra: **10**
Gizli, saklı olmak.
9. Bir meyyite döndü müteharrik bu Hayâlî
10. Ol rûh-ı revân olalı cânı gibi pinhân

pîr:
1. **pîrlerden:***-lerden*
Mısra: **7**
yaşlı, ihtiyar || görmüş geçirmiş
7. Cevânsıñ pîrlerden pend algıl
8. Sakın âşıklaruñdan alma ilenc

2. **pîre:***-e*
Mısra: **3**
Yaşlı, ihtiyar.||Şeyh.
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

3. **pîrler:***-ler*
Mısra: **8**
yaşlı, ihtiyar || görmüş geçirmiş
7. Yakdılar nâr-ı melâmetle fetîlin dâgumuñ
8. Bir çerâg edindiler ben nâ-murâdı pîrler

4. **pîrimüz:***-imüz*
Mısra: **2**
Yaşlı, ihtiyar.||Şeyh.
1. ʿAşk içinde câm teslîm etmedür tedbîrimüz
2. Böyle taʿlîm eyledi evvel nefesde pîrimüz

pîr ü cevân:
1. **pîr ü cevân:**
Mısra: **6**
ihtiyar ve genç
5. Evvel nazarda vermedi Şîrîne cân deyu
6. Ferhâda taʿne taşını pîr ü cevân atar

pîrâhen:
1. **pîrâhenüñ:***-üñ*
Mısra: **4**
Gömlek.

3. Ey Yûsuf-ı cemâl dem-âlûde olâlı
4. Pîrâhenüñ ʿalâmeti çeşm-i pederdedür

2. **pîrâhenüm:**-*üm*
Mısra: **5**
Gömlek.
5. Bulımazduñ tabîbâ cismümi pîrâhenüm içre
6. Eger kim nâleler göstermese çâk-i girîbânum

3. **pîrahenüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Gömlek.
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

4. **pîrâhenüm:**-*üm*
Mısra: **11**
Gömlek.
11. Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
12. İşte yatur demese nâle girîbânumdan

5. **pîrâhenüme:**-*üme*
Mısra: **2**
Gömlek.||Aşığın aşk yaralarının iziyle dolu olan gömleğiyle övünç duyması.
1. Zeyn iken dâg-ı gamuñla nazar etseñ tenüme
2. Cennetin hullesi reşk eyleye pîrâhenüme

pîrehen:
1. **pîrehen:**
Mısra: **2**
Gömlek
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

2. **pîrehende:**-*de*
Mısra: **4**
Gömlek
3. Fânûsa yol bulup giricek yandı sanmañuz
4. Pervânesiyle yatmadı bir pîrehende şemʿ

pîrehenden geçmek:
1. **pîrehenden gec:**
Mısra: **1**
Giyim kuşam kaygısından kurtulmak.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

pîr-i ʿakl:
1. **pîr-i ʿakla:**
Mısra: **11**
Akıl öncüsü.||Akıl.
11. Görüp bu hâleti gerdûnda pîr-i ʿakla dedüm
12. Digil baña ne durur âsumânda bu ahvâl

pîr-i ʿaşk:
1. **pîr-i ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşk ustası, aşkın piri.
3. Cân metâʿını tecemmül deyü terk etmeyicek
4. Pîr-i ʿaşk etmedi Ferhâd ile Mecnûnû tırâş

2. **pîr-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk ustası, aşkın piri.
9. Pîr-i ʿaşkuñ nefesin gözle Hayâlî seni çün
10. Şemʿ-veş rûz-ı ezel yanmaga irşâd etdi

pîr-i çarh:
1. **pîr-i çarh:**
Mısra: **12**
Feleğin sultanı
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

2. **pîr-i çarhuñ:**
Mısra: **1**
Feleğin sultanı
1. Pîr-i çarhuñ her seher mihr aldıgıçün yaşını
2. Devr içinde varmadan ahşama verdi başını

pîr-i deryâ-şinâs:
1. **pîr-i deryâ-şinâs:**
Mısra: **4**
Deryayı bilen öncü.||Tarikat şeyhi.
3. Bahr-i zâta sefînedür tevhîd
4. Pîr-i deryâ-şinâs Nûhumdur

pîr-i deyr:
1. **pîr-i deyr:**
Mısra: **9**
Meyhaneci.||Şeyh.
9. İncinür pür görmese câmum Hayâlî pîr-i deyr
10. Gösterür dervîş olana ihtiyâr eksükligi

pîr-i felek:
1. **pîr-i felek:**
Mısra: **7**
Dünya.||Zuhal Yıldızı.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

2. **pîr-i felek:**
Mısra: **6**
Dünya.||Zuhal Yıldızı.
5. Dehr-i dûn anı düşürmüşdü mezellet hâkine
6. Ger ʿasâ-yı âhuma dayanmasa pîr-i felek

3. **pîr-i felek:**
Mısra: **10**
Dünya.||Zuhal Yıldızı.
9. Hayâlî ʿilm-i ʿaşkuñ olmuşam tıfl-ı nev-âmûzu
10. Nola şerm eylese pîr-i felek baht-ı cevânumdan

pîr-i fetîle-ser:
1. **pîr-i fetîle-ser:**
Mısra: **5**
Mumun yanmasını sağlayan fitilin başı.||Saçları kıvrım kıvrım olan şeyh. (Alevilerin saçlarını kıvrımlı bir şekle sokmaları bağlamında).
5. Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
6. Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ

pîr-i harâbât:
1. **pîr-i harâbâtuñ:**
Mısra: **9**
Meyhanenin en kıdemlisi.||Şeyh.
9. Pîr-i harâbâtuñ sözü çıkdı Hayâlî gerçege
10. Vâʿiz gibi salmaz beni efsâneden efsâneye

pîr-i harâbât eli:
1. **pîr-i harâbât elinde:**
Mısra: **8**
Meyhanenin en kıdemlisinin eli.||Aşığın eli.

7. Bugün yaşumda hayâl-i leb-i nigâr gibi
8. Doluydu pîr-i harâbât elinde dün kâse

pîr-i harâbât ocağı:
1. **pîr-i harâbât ocagın:**
Mısra: **10**
Aşkı öğreten şeyhin ocağı.||Aşk evinin ocağı.
9. Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrüñ
10. Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın

pîr-i maykede:
1. **pîr-i maykede:**
Mısra: **6**
Meyhaneci.||Şeyh.
5. Cürʿa-i câmun içen meydân-ı haşre vara mest
6. Bir ayag ile elüm alursa pîr-i maykede

pîr-i mugân:
1. **pîr-i mugân:**
Mısra: **4**
Meyhaneci||Sevgili.
3. Nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-bahtdur ol
4. Yaraşur olur ise pîr-i mugân sarrâfı

2. **pîr-i mugandan:**
Mısra: **5**
Meyhaneci.||Şeyh.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

3. **pîr-i mugândan:**
Mısra: **10**
Meyhaneci||Sevgili.
9. Ey Hayâlî dil-rübâlarla mey-i nâb içmege
10. Nevbahâr eyyâmıdur pîr-i mugândan beyʿat al

4. **pîr-i muganuñ:**
Mısra: **5**
Meyhaneci||Sevgili.
5. Haylıdan pîr-i muganuñ sâkin-i dergâhıyuz
6. Kâmrân-ı ʿâlemüz bâb-ı saʿâdet beklerüz

5. **pîr-i mugânuñ:**
Mısra: **7**
Meyhaneci||Sevgili.
7. Pîr-i mugânuñ eylemişem meşrebin kabûl
8. Demler durur ki muʿtekid-i zât-ı pâkiyem

6. **pîr-i mugânuñ:**
Mısra: **1**
Meyhaneci.
1. Tâ ki oldu şâh-ı rez pîr-i mugânuñ dikmesi
2. Hacletinden yere geçdi bâgbânuñ dikmesi

7. **pîr-i mugânuñ:**
Mısra: **1**
Meyhaneci.||Şeyh.
1. Hayliden pîr-i mugânuñ beklerüz dergâhını
2. Cürʿa-i feyziyle yâd etmez bu devlet-hâhını

Pîr-i nûrânî:
1. **pîr-i nûrânîye:**
Mısra: **9**
Nurlu, aydınlık pir.||Güneş.
9. Pîr-i nûrânîye nâgeh gelüp ihvân-ı nücûm
10. Subh pîrâhenin ergürdü edüp kan-şekil

pîrûze tabak:
1. **pîrûze tabaklarla:**
Mısra: **4**
Mavi renkli taşlarla süslenmiş yayvan kap.||Gökyüzü.
3. Bir nazar mihrine meyl eylemeyem başuma ger
4. Çarh pîrûze tabaklarla dökerse altun

pîşânî sürmek:
1. **pîşânî sürüp:**
Mısra: **1**
Yüz sürmek.
1. Seg-i Leylî nişânına sürüp Mecnûn pîşânî
2. Der imiş ey mahabbet gülşeninüñ verd-i handânı

pîşe:
1. **pîşesi:**-*si*
Mısra: **8**
Sanat, meslek.
7. Dîde-i huffâş görmez âfitâbuñ nûrunu
8. Oldu her pervânenüñ odlara yanmak pîşesi

2. **pîşesi:**-*si*
Mısra: **10**
Sanat, meslek.
9. Rindidür kûy-ı harâbâtuñ Hayâlî olalı
10. Hem-demi meyhârlar bî-kârlıklar pîşesi

pîşe edinmek:
1. **pîşe edinme:**
Mısra: **3**
Alışkanlık, adet haline getirmek.
3. Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
4. Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâ-gayr eyle

pîşe etmek:
1. **pîşe edüp:**
Mısra: **1**
Alışkanlık haline getirmek.
1. Edüp cefâyı pîşe meyl etme âh u zâra
2. Ey serv germe gögsüñ ikende rûzigâra

pîşe-i lîve:
1. **pîşe-i lîvedür:**
Mısra: **6**
Aldatıcı iş.
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

pîş-keş çekmek:
1. **pîş-keş çek:**
Mısra: **6**
Hediye etmek.
5. Çünki kan oldu göñül gamdan akıt gözden revân
6. Cân metâʿın pîş-keş bir Şâh-ı ferrûh-kîşe çek

pîş-keş kılmak:
1. **pîş-keş kıldı:**
Mısra: **59**
Hediye etmek.
59. Pîş-keş kıldı cenâbuña Hayâlî benden
60. Âsumâna çekilen ebr-i dür-efşân-şekil

pişmek:
1. **pişmeye:**-*ye*
Mısra: **2**

Yanma.||Aşıkların bedenlerini aşk ateşine atmaları.
1. Pervâneler melâmet oduna girişmeye
2. Erbâb-ı ʿaşk girmez ise aña pişmeye

pîşrev:
1. **pîşrevdedür:**-*dedür*
Mısra: **10**
Musikide besteden evvel, taksimden sonra çalınan nağme, peşrev.
9. Mutrib Hayâlî bezmini germ eylesen anuñ
10. Göñlü Hicâzda kulagı pîşrevdedür

pistân-ı hikmet:
1. **pistân-ı hikmeti:**
Mısra: **9**
Hikmet memesi.||Eşyanın ahvalinden bahseden hikmet pınarı.
9. Etfâl-i lâ-yezâl ile pistân-ı hikmeti
10. Şâhum geçer mi dem ki Hayâlî emişmeye

piste-leb:
1. **piste-leb:**
Mısra: **10**
Fıstık dudak.||Sevgilinin fıstık gibi, fıstığa benzeyen küçük ağzı.
9. Zahm-ı sînemden Hayâlî tîr-i yârı çekdiler
10. Piste-leb bir serv-kâmet gül-ʿizârım aldılar

piyâde:
1. **piyâdesin:**-*sin*
Mısra: **3**
Yaya, piyon (satranç taşlarından)
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

piyâle:
1. **piyâle:**
Mısra: **3**
Kadeh, şarap bardağı.
3. Al destüñe piyâle ki göñlün safâ bula
4. Târîk olur şu hâne ki olmaya aña câm

puhte olmamak:
1. **puhte olmaz:**
Mısra: **3**
Pişmemek. Olgunlaşmamak.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

pûl:
1. **pûlları:**-*ları*
Mısra: **6**
Pul.||Pürüzsüz, iz olmayan.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

pûlâd:
1. **pûlâd:**
Mısra: **6**
Çelik.||Sine.
5. Sabr cevherlerine sînesi kân olmaz idi
6. Odlara yanmasa pûlâd elinden felegüñ

2. **pûlâddan:**-*dan*
Mısra: **8**
Çelik.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

pür:
1. **pürdür:**-*dür*
Mısra: **3**
Dolu.
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

2. **pürdür:**-*dür*
Mısra: **10**
Dolu.
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

3. **pürdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Dolu.
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

4. **pürdür:**-*dür*
Mısra: **8**
Dolu.
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

5. **pür:**
Mısra: **9**
Dolu.
9. İncinür pür görmese câmum Hayâlî pîr-i deyr
10. Gösterür dervîş olana ihtiyâr eksükligi

6. **pür:**
Mısra: **5**
çok, dolu, pek çok
5. Pür idi bâg-ı hayâtum şükûfe-i şâdî
6. Yüzüme bak gör e anuñ hazânı gelmedi mi

pür-dürr ü mercân eylemek:
1. **pür-dürr ü mercân eylesün:**
Mısra: **6**
İnci ve mercan ile doldurmak.
5. Çeşme-i billûrdan yâkût-ı nâb olsun revân
6. Bahr-i hüsnün dilberüñ pür-dürr ü mercân eylesün

pür etmek:
1. **pür edüp:**
Mısra: **10**
Doldurmak.
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

2. **pür etdi:**
Mısra: **4**
doldurmak.
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

3. **pür etdi:**
Mısra: **4**
doldurmak.
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

4. **pür etdüm:**

Mısra: **3**
doldurmak.
3. Kâse-i çeşmüm pür etdüm dâne dâne eşk ile
4. Yoluña îsâr içün ʿîd-i visâlüñ sadgâsı

pür-harâret:
1. **pür-harâret:**
Mısra: **1**
Sıcaklık ile dolu, sımsıcak.
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

pür-heves dil:
1. **pür-heves dillerde:**
Mısra: **5**
Arzularla dolu gönül.
5. Şâhid-i maksûd kılmaz pür-heves dillerde câ
6. Şâhlar mesken edinmez meclis-i nâ-pâkde

pür-ıztırâb:
1. **pür ıztırâb:**
Mısra: **8**
Sıkıntıyla dolu.
7. Bir güzeller şâhınuñ Uyup havâ-yi ʿaşkına
8. Kendüyi deryâ gibi pür-ıztırâb ister göñül

pür-kerem:
1. **pür-kerem:**
Mısra: **3**
İhsan ile dolu.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

pür kılmak:
1. **pür kıldum:**
Mısra: **10**
Doldurmak
9. Ol meh Hayâlî bâña diyelden sitâresüz
10. Kıldum nücûm-ı eşküm ile pür sitârumı

pür-kîne olmak:
1. **pür-kîne olsa:**
Mısra: **1**
Düşmanlıkla dolu olmak.
1. Hırka netsün sofîye pür-kîne olsa sînesi
2. Kimseyi dervîş kılmaz câme-i peşmînesi

pür olmak:
1. **pür oldu:**
Mısra: **2**
Dolmak.
1. Seher enfâs-ı nesîm etdi cihânı hoş dem
2. Bûy-ı müşgi ile pür oldu dimâg-ı ʿâlem

2. **pür oldu:**
Mısra: **6**
dolmak
5. Olaldan lâle hâlüñ dâg-dârı
6. Pür oldu misk ile laʿlîn külâhı

3. **pür oldu:**
Mısra: **5**
Dolmak.
5. Duhanî lâle gibi daâ ile pür oldu tenüm
6. Libâsın edeli ol gül-ʿizâr sürmâyi

4. **pür olmasun:**
Mısra: **7**
Dolmak.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

5. **pür olmuş:**
Mısra: **4**
Dolmak.
3. Bezm-i maşrıkdan sunuldu şâh-ı garba bir ayak
4. Bâde pür olmuş felek aña kadeh gerdân mıdur

6. **pür olmuş:**
Mısra: **8**
Dolmak.
7. Verürsem kâse-i hurşid-i nûr-efşâna nâ-merdem
8. Elümde derd-i yâr ile pür olmuş bir sifâlüm var

7. **pür olmuş:**
Mısra: **4**
Dolmak.
3. Gördüler kim her gülü zeyn eylemişdür jâleler
4. Maʿrifet dürrüyle pür olmuş kulagum sandılar

8. **pür olsun:**
Mısra: **6**
Dolu olmak.
5. Halvet-i dilde bize cemʿiyyet-i hâtır yeter
6. Halk ile şehrüñ pür olsun mescid-i âzînesi

pür-şevk ʿâşık:
1. **pür-şevk ʿâşıkdur:**
Mısra: **4**
Şevk ile dolu aşık.
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

pür-bâde:
1. **pür-bâdedür:***-dür*
Mısra: **4**
Şarapla dolu olan, kızıl renkte.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

pür-cefâ:
1. **pür-cefânuñ:***-nuñ*
Mısra: **10**
Cefası çok
9. Ey Hayâlî beñlerinüñ mübtelâsı oldular
10. Nakşını fehm etmeyüp ol pür-cefânuñ sâdeler

pür-dâg etmek:
1. **pür-dâg eder:**
Mısra: **3**
Yaralarla kaplamak.
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

pür-gubâr:
1. **pür-gubâr:**
Mısra: **1**
Çok tozlu, toz içinde.
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

pür-hâl:

1. **pür-hâl:**
Mısra: **11**
Kederli.
11. Benem pür-hâl bir Mecnûn u sâmit
12. Velî göñlümde hûy u hâ-yi Leylî

pür-hâl olmak:
1. **pür-hâl olma:**
Mısra: **1**
Kederle dolmak.
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

pür-hûn:
1. **pür-hûn:**
Mısra: **6**
kanlı, kan dolu
5. Âdemî kan yutmadan hâlî degül ol demde kim
6. Aña rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

2. **pür-hûn:**
Mısra: **2**
kanlı, kan dolu
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

pür-hûn lâle:
1. **pür-hûn lâleleridür:**
Mısra: **2**
Vücuttaki kanla dolu yaralar.
1. Kûh-ı endûh durur âh ki bu cism-i zebûn
2. Dâglar yer yer anuñ lâleleridür pür-hûn

pür-kibr ü kîn olmak:
1. **pür-kibr ü kîn olsun:**
Mısra: **86**
Büyüklenme ve kin ile dolu olmak.
85. Gül gibi sen gülşen-i ʿâlemde handân ol velî
86. Düşmen-i bî-dînüñe olsun felek pür-kibr ü kîn

pür-mey görmek:
1. **pür-mey göricek:**
Mısra: **5**
Şarapla silme dolu.
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

pür-mey surâhî:
1. **pür-mey surâhîler:**
Mısra: **6**
Şarap ile dolu sürahiler.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

2. **pür-mey surâhînüñ:**
Mısra: **3**
Şarap ile dolu sürahiler.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

pür-nâz olmak:
1. **pür-nâz oldular:**
Mısra: **1**
Naz ile dolu olmak.
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

pür-sadâ:
1. **pür-sadâdur:**-*dur*
Mısra: **7**
Ses, seda ile dolu.
7. Deyr-i ʿâlem pür-sadâdur erganûn-ı âhdan
8. Âh eger gam perde baglarsa bu kânûn üstüne

pür-şevk:
1. **pür-şevk:**
Mısra: **2**
Neşe ile dolu.
1. Çarh abdâluñdur ey meh tende dâg-efrûhte
2. Mihr bir pür-şevk bendeñdür çerâg-efrûhte

pür-sitâre:
1. **pür-sitâredür:**-*dür*
Mısra: **4**
Yıldızlarla dolu. (Gözyaşları bağlamında).
3. Ser-geştesi olalı o mâhuñ felek gibi
4. Dâmânum eşk-i çeşmüm ile pür-sitâredür

pür-şûr:
1. **pür-şûr:**
Mısra: **4**
gürültü patırtılı
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

pür-sürûr:
1. **pür-sürûr:**
Mısra: **3**
Sevinçle dolu.
3. Cevrüñe şâdân olur derdüñle ʿâlem pür-sürûr
4. Bulmadum bir kimseyi dünyâda mahzûnuñ senüñ

pür-tîr eylemek:
1. **pür-tîr eyledi:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Bakış oklarıyla dolu olmak. (Aşığın sinesi bağlamında).
1. Ol kemân-ebrû gazâl-i mihri nahcîr eyledi
2. Şaʿşaʿa sanur gören cismini pür-tîr eyledi

pür-zer olmak:
1. **pür-zer olupdur:**
Mısra: **8**
Sararmak. (Altın ve altın rengi bağlamında).
7. Pâyına sen serv-i gül ruhsâruñ îsâr etmege
8. Gonca ile nergisüñ pür-zer olupdur dâmeni

pûşiş kılmak:
1. **pûşiş kılmasa:**
Mısra: **8**
Örtmek, örtü yapmak.
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

püşte:
1. **püşteler:**-*ler*
Mısra: **8**
Yığın, tepe.
7. Kanda beñzer râh-ı ʿaşkuñda şehîd olanlara
8. Küştelerden püşteler olursa meydânı neberd

pûstîn:

1. **pûstîn:**
Mısra: **42**
Kürk.
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

pûte:
1. **pûtesinde:***-si, -n, -de*
Mısra: **3**
pota (kuyumcuların içinde maden erittikleri kap);
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

pûte-i gerdûn:
1. **pûte-i gerdûnda:**
Mısra: **35**
Dünya potası.||Dünya.
35. Niteki pûte-i gerdûnda nukre-i kameri
36. Nücûm ahkeri ile sipihr eyleye kâl

pûte-i ihlâs:
1. **pûte-i ihlâsda:**
Mısra: **20**
Samimiyet potası.
19. Zer-i hâlis gibi olmazdı Hayâlî mergûb
20. Kalbini eylemese pûte-i ihlâsda kâl

pûte-i tecrîd:
1. **pûte-i tecrîd:**
Mısra: **7**
İnziva potası.||Yalnızlık.
7. Sîm gibi pûte-i tecrîd içinde hâlis ol
8. Titreme tîzâb-veş bir iki altun üstüne

R

rā:
1. **rālara:**-*lar, -a*
Mısra: **8**
(Ar.) Arap alfabesinde (ر) harfinin adı.||Sevgilinin kaşı
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

râ kaşlaruñ fikri:
1. **râ kaşlaruñ fikriyle:**
Mısra: **7**
Sevgilinin ra harfine benzeyen kaşlarının düşüncesi.
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

Rabb-i celîl:
1. **rabb-i celîl:**
Mısra: **2**
Yüce Allah.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

râfiʿüʾl-gamâm:
1. **râfiʿüʾl-gamâm:**
Mısra: **5**
Bulutları kaldıran, yükselten.
5. Şol âfitâb-ı sâgar imiş râfiʿüʾl-gamâm
6. Bir mâh çihre sâkî imiş dâfiʿüʾl-gumûm

rağbeti olmak:
1. **ragbetüm olsa:**
Mısra: **14**
Teveccüh edilmek, istenmek.
13. Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
14. Zerrece ol mâh-rû yanında olsa ragbetüm

râgıb:
1. **râgıb:**
Mısra: **1**
Rağbet edici, eden, istekli.
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

2. **râgıb:**
Mısra: **12**
Rağbet edici, eden, istekli.
11. Cismin elif ü naʿl ile zeyn etdi Hayâlî
12. Râgıb göreli dilberini tîr ü kemâna

râgıb olmak:
1. **râgıb oldu:**
Mısra: **3**
İstekli olmak.
3. Göñül düşnâm-ı yâra râgıb oldu
4. Size ey ʿâr ü nâmûsum duʿâlar

râh:
1. **râhuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Yol, tarik.
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

2. **râh:**
Mısra: **5**
Yol, tarik.
5. Râh imiş ʿaşk dile bî-elem-i gerd-i fenâ
6. Kişver-i şehr-i bakâya bu kadar yol olmaz

3. **râhını:**-*ını*
Mısra: **6**
Yol, tarik.
5. Çaldı derbend-i mahabbetde melâmet tablını
6. Bî-sütûnuñ bekledi Ferhâd-ı miskîn râhını

râh etmek:
1. **râh ede:**
Mısra: **6**
Yol açmak, yol yapmak.
5. Kühsâr-ı gama gelseñ görüben Ferhâdı
6. Seng-i hârâda ede nâhuñ ile râh saña

râh-ı ʿadem:
1. **râh-ı ʿademden:**
Mısra: **3**
Yokluk yolu.||Fenalık yolu.
3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

râh-ı ʿaşk:
1. **râh-ı ʿaşkda:**
Mısra: **5**
Aşk yolu.
5. ʿÂşıkuñ fersûde olup cismi râh-ı ʿaşkda
6. Çün nişânı kalmaya kimse namâzın kılmasun

2. **râh-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **7**
Aşk yolu.
7. Kaçan baña erişür râh-ı ʿaşkuñ almakda
8. Zemîn-i bî-hareket yâ sipihr-i bî-ser ü pâ

3. **râh-ı ʿaşkuñda:**
Mısra: **7**
aşk yolu
7. Kanda beñzer râh-ı ʿaşkuñda şehîd olanlara
8. Küştelerden püşteler olursa meydânı neberd

4. **râh-ı ʿaşkuñda:**
Mısra: **5**
aşk yolu
5. Tâ kıyâmet râh-ı ʿaşkuñda ölüp dirilmege
6. Bir güzel maksûdumuz ammâ kıyâmet isterüz

5. **râh-ı ʿaşkuñda:**
Mısra: **13**
Aşk yolu.
13. Hayâlî cân verürse râh-ı ʿaşkuñda benüm ʿömrüm
14. Melekler çeşmine her üstühânın sürmedân etsün

râh-ı câd:
1. **râh-ı câde:**
Mısra: **8**
Mevki yolu.
7. Kûy-ı safâya varmaga ko savmaʿa yolun
8. Aña tarîk-i meykededen râh-ı câde yok

râh-ı derd:

1. **râh-ı derd:**
Mısra: **3**
Eziyet yolu.
3. Râh-ı derd içre hâk olan cismüñ
4. Zerresin âfitâba vermezler

râh-ı gam:
1. **râh-ı gamda:**
Mısra: **8**
Gam yolu.
7. Bitüp bir gül ʿâlâmet bulmag içün reng ü bûyuñdan
8. Bu sevdâlarla cismüm râh-ı gamda hâk-sâr etdüm

2. **râh-ı gamda:**
Mısra: **3**
Gam yolu.
3. Râh-ı gamda ben gubârı hâkden kaldırmayan
4. Rûzigâr eksükligidür rûzigâr eksükligi

râh-ı gülzâr-ı vefâ:
1. **râh-ı gülzâr-ı vefâda:**
Mısra: **5**
Vefa gül bahçesinin yolu.
5. Râh-ı gülzâr-ı vefâda cismini eden gubâr
6. Rûzigâr ile girür bir verd-i raʿnâ koynuna

râh-ı Hakk:
1. **râh-ı hakka:**
Mısra: **9**
Allah yolu.
9. Râh-ı Hakka vermesün deyu harâmîler gezend
10. Tîg-i hûn-âşâm ile bekler ser-efrâzân-ı şerʿ

râh-ı hayâl:
1. **râh-ı hayâlinde:**
Mısra: **7**
Hayal etme yolu.
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

râh-ı kehkeşân:
1. **râh-ı kehkeşândan:**
Mısra: **39**
Samanyolu.
39. Benâtüʾn-naʿş râh-ı kehkeşândan alsa ol gerdi
40. Kamer mirʾatını jeng-i kelefden pâk ede ânî

2. **râh-ı kehkeşândan:**
Mısra: **7**
Samanyolu.
7. Benâtü'n-naʿş râh-ı Kehkeşândan alsa ol gerdi
8. Kamer mirʾâtını jeng-i kederden pâk ede ânı

râh-ı meykede:
1. **râh-ı meykedeyi:**
Mısra: **9**
Meyhane yolu.
9. ʿÖmründe râh-ı meykedeyi görmemiş geçer
10. Cânâ Hayâlî hoş bilür efsâne yolların

râh-ı vefâ:
1. **râh-ı vefâda:**
Mısra: **4**
Vefa yolu
3. Serve yol mudur alup murg âşiyânın başına
4. Kendüyi râh-ı vefâda Kays ile akrân ede

râhib:
1. **râhibiydim:**-*iydim*
Mısra: **44**
Rahip, keşiş.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

rahîm-i kavm-ı zindân olmak:
1. **rahîm-i kavm-ı zindân ol:**
Mısra: **4**
Esirlere, tutsaklara merhamet edici olmak.
3. Tecemmül ʿarz eder eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

rahm:
1. **rahmi:**-*i*
Mısra: **7**
Ar. Merhamet.
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

rahm etmek:
1. **rahm eder:**
Mısra: **4**
Acımak.
3. Mihnet ü derd ü belâ ile düşelden hecrüñe
4. Rahm eder hâline her bîçâre ben bîçârenüñ

2. **rahm edüp:**
Mısra: **3**
Acımak.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

3. **rahm et:**
Mısra: **3**
Merhamet etmek.
3. Rahm et dile ey gül ki çemen murg u havâya
4. Bir hârı himâyet nazarı ile kenef eyler

4. **rahm et:**
Mısra: **7**
Merhamet etmek.
7. Ben kula rahm et demekden agzım egildi saña
8. Kılmaduñ bir gün nezâre ey perî-zâdum benüm

rahm eylemek:
1. **rahm eylemezsin:**
Mısra: **5**
merhamet etmek, acımak
5. Öldürürsin ʿâşıkı rahm eylemezsin ey sanem
6. Hey ne kâfirsin senüñ sînende îmânuñ mı var

2. **rahm eyler:**
Mısra: **2**
Acımak, merhamet göstermek.
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

3. **rahm eylese:**
Mısra: **5**
Acımak, merhamet göstermek.
5. Her gün âhumdan benüm rahm eylese etmeñ ʿaceb
6. Her günâhumdan beni pâk etdi Gaffârüʾz-zünûb

4. **rahm eyleyüp:**

Mısra: **1**
merhamet etmek, acımak
1. Hudâ rahm eyleyüp bülbüllerüñ ah ü fegânından
2. Yine bir gonca sundu dehre devlet gülsitânından

rahm kılmak:
1. **rahm kıl:**
Mısra: **12**
Merhamet etmek, acımak.
11. Tıfl-ı eşküm hayli demdür ayaguñ topragıdur
12. Rahm kıl kim ayaga düşmüş yetîmümdür benüm

2. **rahm kıl:**
Mısra: **10**
Merhamet etmek, acımak.
9. Yaşını kıldı Hayâlî zülfüñe ʿömrüm nisâr
10. Rahm kıl bu ʿömr serhaddine yaşı gelmişe

3. **rahm kılmaz:**
Mısra: **7**
Merhamet etmek, acımak.
7. Rahm kılmaz saña ey bülbül gül-i âteş-mizac
8. Sen gerekse yele varmış bir avuc hâkister ol

4. **rahm kılmaz:**
Mısra: **10**
Merhamet etmek, acımak.
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

rahmi yok:
1. **rahmi yok:**
Mısra: **1**
Merhameti, acıması olmamak.
1. ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded
2. Baña kan aglar acır sînemde yanıklar meded

rahne-i dendân:
1. **rahne-i dendânumdur:**
Mısra: **10**
Diş arasında boşluk. (Konuşma, söz söyleme bağlamında).
9. Ten hisârını Hayâlî nice hıfz eyleyeyin
10. Ecele kapu açan rahne-i dendânumdur

rahş:
1. **rahşa:**-*a*
Mısra: **5**
at.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

2. **rahşına:**-*ına*
Mısra: **9**
Gösterişli, güzel at.
9. Atlas-ı gerdûnu etmez himmeti rahşına şal
10. Tâ ki olmuşdur Hayâlî bende-i Âl-i ʿAbâ

rahş-ı hüsn:
1. **rahş-ı hüsn:**
Mısra: **1**
Güzellik atı.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

rahşını sürmek:
1. **rahşını sürmüş:**
Mısra: **59**
At sürmek. (Hareket etmek, eylemde bulunmak bağlamında).
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

rahşınuñ naʿlin âteşi:
1. **rahşınuñ naʿlin âteşi:**
Mısra: **8**
Atının ayağındaki nalların ateşi. (Kızgınlık bağlamında).
7. Şâhlar vardur gazâb hengâmı oldukda süvâr
8. Rahşınuñ naʿlin dem-â-dem nerm eyler âteşi

raht:
1. **rahtın:**-*ın*
Mısra: **60**
Mal varlığı.
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

rakam:
1. **rakamın:**-*ın*
Mısra: **9**
Yazı yazma, yazı ile işaret, sayıları gösteren işaret.
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

rakam edinmek:
1. **rakam edince:**
Mısra: **1**
Yazmak.
1. Edince vasf-ı ruhuñ harfini rakam ʿâşık
2. Yakasın eyledi çâk oluban kalem ʿâşık

rakam-misâl:
1. **rakam-misâl:**
Mısra: **3**
Rakam misali.
3. Cemʿ et özüñü olma perîşân rakam-misâl
4. Fânî cihânı sıfr gibi hiçe kıl hisâb

rakîb:
1. **rakîbüñi:**-*üñi*
Mısra: **4**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

2. **rakîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **2**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
1. Şemşîr-i fürkatüñle göñül çâk çâkdur
2. Ölümlük olduguma rakîbüñ helâkdür

3. **rakîbi:**-*i*
Mısra: **4**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

4. **rakîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

5. **rakîbe:**-*e*
Mısra: **7**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

6. **rakîb:**
Mısra: **5**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
5. Nigâr ile aramuzda rakîb eylerse kâfirlik
6. Gazâ meydânınuñ çâpük-süvârı Şâhumuz vardur

7. **rakîb:**
Mısra: **3**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

8. **rakîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
1. Âh kim dilber rakîbüñ dâʾimâ yanındadur
2. Bu mesel meşhûrdur devlet kazâ yanındadur

9. **rakîbe:**-*e*
Mısra: **5**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

10. **rakîbüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.
1. Rakîbüñ dilberâ kûyuñda neyler
2. Ki ʿÎsâ ile göke çıkmadı har

rakîb-i hâr:
1. **rakîb-i hâr:**
Mısra: **12**
diken gibi rakip
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

rakîb-i kâfir:
1. **rakîb-i kâfire:**
Mısra: **4**
Kafir rakip.
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

rakîb-i rû-siyâh:
1. **rakîb-i rû-siyâh:**
Mısra: **10**
Kara yüzlü rakip.
9. Hayâlî dilbere tenhâ nice ʿarz-ı niyâz etsün
10. Seher gammâz-ı ter-dâmen rakîb-i rû-siyâh ahşam

2. **rakîb-i rû-siyâhından:**
Mısra: **9**
Kara yüzlü rakip.
9. Hayâlî cevr sanursın rakîb-i rû-siyâhından
10. Ne rengîn âl der saña o çeşmi ala bilmezsin

3. **rakîb-i rû-siyeh:**
Mısra: **5**
Kara yüzlü Rakip
5. Yâr hercâyi rakîb-i rû-siyeh cân düşmanı
6. Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

raks etmek:
1. **raks ede:**
Mısra: **56**
Oynamak, dans etmek.
55. Dûr düşmüş iki bendemdür desen ey Fahr-ı Rûm
56. Raks ede Hâkân-ı Türkistân ile Fagfûr-ı Çîn

2. **raks ede:**
Mısra: **6**
Oynamak, dans etmek.
5. Dilden ne resme dûr ede gözyaşları gamum
6. Raks ede mi terâne-i enhâra kühsâr

3. **raks ede:**
Mısra: **6**
Oynamak, dans etmek.
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

4. **raks edem:**
Mısra: **7**
Oynamak, dans etmek.
7. Raks edem zerre gibi şevkümden
8. Baña derse ol âfitâb içelüm

5. **raks ederse:**
Mısra: **6**
Oynamak, dans etmek.
5. ʿAşk-ı yâr ile nola devrâna girsem ey fakîh
6. Girdibâd ile yoludur raks ederse gerd olan

raks eylemek:
1. **raks eylese:**
Mısra: **6**
Oynamak, dans etmek.
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

2. **raks eylesem:**
Mısra: **9**
Oynamak, dans etmek.

9. Yoluñda âh-ı ʿaşk ile raks eylesem nola
10. Sen bir gubârı bul ki anuñ meyli bâda yok

raksa girmek:
1. **raksa girdi:**
Mısra: **48**
Raks etmek, dans etmek.||Bir çekirdeğin yapısı gibi bütün ögelerin o atomun etrafında dönmesi.
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

2. **raksa girdi:**
Mısra: **3**
Raks etmek, dans etmek
3. Fegânumdan felekler raksa girdi
4. Dönerler mevlevîler nâya karşu

3. **raksa girüp:**
Mısra: **8**
Raks etmek, dans etmek.||Bir çekirdeğin yapısı gibi bütün ögelerin o atomun etrafında dönmesi.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

râm olmak:
1. **râm olur:**
Mısra: **10**
Uymak, boyun eğmek.
9. Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
10. Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur

Ramazân:
1. **ramazânum:***-um*
Mısra: **1**
Ramazan, özel isim.||Ramazan ayı.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

raʿnâ:
1. **raʿnâların:***-lar, -ın*
Mısra: **2**
Hoş, revnaklı.||Güzel.
1. Adın añmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânuñ
2. Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanuñ

raʿnâlık libâsı:
1. **raʿnâlık libâsın:**
Mısra: **9**
Güzellik elbisesi.
9. Hatuñ geldükce raʿnâlık libâsın geymek isterseñ
10. Hayâlî gibi hüsn-i hulk ile mahbûb-ı devrân ol

rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz:
1. **rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz:**
Mısra: **11**
İtibar ve naz göğünün gözlem evi.
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

râst:
1. **râstı:**
Mısra: **9**
Doğrusu, gerçekten
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **râstı:***-ı*
Mısra: **19**
Doğrusu, gerçekten
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **râstı:***-ı*
Mısra: **29**
Doğrusu, gerçekten
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

4. **râstı:***-ı*
Mısra: **39**
Doğrusu, gerçekten
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

5. **râsti:***-i*
Mısra: **49**
Doğrusu, gerçekten
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

6. **râst:**
Mısra: **3**
Doğru, eğri olmayan, müstakim
3. Râst ol iller ile çep düşme
4. Satdılar bir usûle dünyâyı

râst kadd:
1. **râst kaddüñe:**
Mısra: **10**
Düzgün boy.
9. Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
10. Biçdürme râst kaddüñe hicrânlı bir kumaş

râstî:
1. **râstî:**
Mısra: **7**
Doğrusu || Sevgilinin düzgün endamı, uzun boyu.
7. Âb-ı revâna karşu durup râstî bu gün
8. Mevzûn okurdu bir gazel-i âbdâr serv

râvî:
1. **râvî:**
Mısra: **19**
Hikâye anlatıcısı, rivayet eden.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

2. **râvi:**
Mısra: **9**
Hikâye anlatıcısı, rivayet eden.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

ravza:
1. **ravzada:***-da*
Mısra: **7**
bahçe
7. İçsem ʿaceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
8. Her târı baña mûy-ı miyânumdan oy verür

ravza-i ʿâlî:

1. **ravza-i ʿâlî:**
Mısra: **1**
Aziz, şerefli bahçe.
1. Merhabâ ey ravza-i ʿâlî nazar-gâh-ı güzîn
2. Dâg-dâruñdur senüñ gülzâr-ı Firdevs-i Berîn

râyet-i sancag:
1. **râyet-i sancaguñı:**
Mısra: **55**
Sancak bayrağı.
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

râyetler çekmek:
1. **râyetler çeker:**
Mısra: **6**
Sancak çekmek.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

rây-i Hindûstân:
1. **rây-i hindûstân:**
Mısra: **24**
Hindistan hükümdarı.
23. Bir işâret olursa ala gele
24. Rây-i Hindûstân İlhânı

râz açmak:
1. **râz açdı:**
Mısra: **3**
Sırrını dökmek.
3. Kâkülüñden bâgda bilmen ne râz açdı sabâ
4. Yaslanup kaldı kırılmış gibi sünbül sünbüle

2. **râz açdıgıyçün:**
Mısra: **6**
Sırrını dökmek.
5. Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim
6. Hânumânın yele verdi açdıgıyçün râz gül

3. **râz açışmaya:**
Mısra: **4**
Sırları ifşa etmek.
3. ʿÂşık denilmez aña ki efgânı her gece
4. Eflâk perdedârı ile râz açışmaya

4. **râzı açma:**
Mısra: **6**
Sırrı açmak, söylemek.
5. Çehremüñ rengi demüñdir deyicek gonca-i bâg
6. ʿAndelib açma bu râzı deyu feryâd etdi

5. **râzum açmaya:**
Mısra: **4**
Sır açmak, ifşa etmek.
3. Derd-i yârı sakla ey dil şöyle kim cân bilmesün
4. Tâ ki râzum açmaya nazmum gibi gammâzuma

râz ehli:
1. **râz ehline:**
Mısra: **5**
Sır ehli, sırları bilenler.
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

râz-dâr:
1. **râz-dârem:**-*em*
Mısra: **8**
Sır sahibi, sır tutan.
7. Hezârân lutfunu yâruñ baña derdi beyân etdi
8. Ölürsem etmezem ifşâ birini râz-dârem ben

râz-ı nihân:
1. **râz-ı nihâna:**
Mısra: **10**
gizli tutulan sır.
9. İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
10. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

2. **râz-ı nihâna:**
Mısra: **2**
gizli tutulan sır.
1. Agyâr nazar edemez ol ince miyâna
2. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

râzlar vermek:
1. **râzlar vermek:**
Mısra: **42**
Sır vermek.
41. Bildügin etdi cihân yanında gördü kadri yok
42. Vermek olmazmış benüm cânum cihâna râzlar

râzını fâş eylemek:
1. **râzumı fâş eyledi:**
Mısra: **7**
Sırrını ifşa etmek, açıklamak.
7. Hâme ile el bir edüp râzumı fâş eyledi
8. İki yüzlü defter ü dîvân elinden el-gıyâs

2. **râzumı fâş eyleyen:**
Mısra: **5**
Sırrını ifşa etmek, açıklamak.
5. Dostum incime baña râzumı fâş eyleyen
6. Her seher dilden çıkan feryâd-ı âhumdur benüm

red eylemek:
1. **red eyler:**
Mısra: **5**
Reddetmek, kabul etmemek.
5. Eger hurşîdi Cibrîl âfitâbe ilte red eyler
6. Şu kim Mansûr-ı ʿaşk olup elin yur kendü kanından

red kılmak:
1. **red kılma:**
Mısra: **13**
Reddetmek, kabul etmemek.
13. Derd-i dâg-ı ʿaşk ile geldi Hayâlî kılma red
14. Yârsuz kalur cihânda ʿaybsuz yâr isteyen

redd:
1. **reddinde:**-*inde*
Mısra: **51**
Ar. Geri döndürmek, döndürülmek, kabul etmemek, edilmemek.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

refʿ etmek:
1. **refʿ edüp:**
Mısra: **3**
Kaldırmak.
3. Hicâbı refʿ edüp canân ile ben câna cân oldum
4. Yürü yanumda ey sâye baña bâr-ı girân olma

2. **refʿ etse:**
Mısra: **8**
Kaldırmak, yok etmek.
7. Mânend-i sabâ olsa dem-i Pîr safâ-bahş
8. Refʿ etse gubâr-ı dili hurşîd açılsa

refʾ kılmak:
1. **refʾ kılmış:**
Mısra: **7**
Kaldırmak, yukarı kaldırmak.
7. Refʾ kılmış kendü üstünden hicâb-ı zulmetin
8. Mehbet-i envârdur seyr eyle her vîrâneyi

refʿ-i hicâb eylemek:
1. **refʿ-i hicâb eyledi:**
Mısra: **7**
Örtüyü kaldırmak.
7. ʿÂşık-ı dîdâr olanlar eyledi refʿ-i hicâb
8. Zâhidüñ bir âh ile kasr-ı cinânın yıkdılar

2. **refʿ-i hicâb eyleyüp:**
Mısra: **4**
Örtüyü kaldırmak.
3. Bir haber ver ey göñül cân-ı ʿazîze sînede
4. Yâre varsun eyleyüp refʿ-i hicâb eglenmesün

refʿ-i hicâb kılmak:
1. **refʿ-i hicâb kıl:**
Mısra: **22**
Perdeyi açmak, örtüyü kaldırmak.
21. Çünkim Hayâlî sen saña olduñ hicâb-ı dost
22. Benden işit nasîhati refʿ-i hicâb kıl

reftâr:
1. **reftâr:**
Mısra: **3**
Yürüme
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

2. **reftârdan:**-*dan*
Mısra: **7**
Salına salına yürüyüş.
7. Şehsüvârı eblâk-ı subh-ı kazâ-reftârdan
8. Bir gubâr-ı pây-i ikbâlüm cihân-gerd isterin

3. **reftârumı:**-*umı*
Mısra: **6**
Yürüme
5. Hâmeyem dest-i kazâda yazmaga âyât-ı ʿaşk
6. Gel temâşâ eylegil güftârumı reftârumı

reftâra gelmek:
1. **reftâra gelse:**
Mısra: **6**
salınmaya/yürümeye başlamak
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

reg:
1. **regi:**-*i*
Mısra: **10**
Damar.
9. Ey mahabbet bâdesi kılduñ Hayâlîden zuhûr
10. Cismi içre her regi bâguñda tâküñdür senüñ

reh-i ʿaşk:
1. **reh-i ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk yolu.||Aşıklık iddiası.
7. Kimse Mecnûna reh-i ʿaşk içre hem-pâ olmadı
8. Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile

2. **reh-i ʿaşkuñda:**
Mısra: **25**
Aşk yolu
25. Çü Caʿfer subh-veş anuñ reh-i ʿaşkuñda sâdıkdur

reh-i belâ:
1. **reh-i belâda:**
Mısra: **16**
Bela, eziyet yolu.
15. Elemde idi bu cân u göñül ki niceye dek
16. Reh-i belâda beni bâr-ı gussa eyleye deng

reh-i gam:
1. **reh-i gamda:**
Mısra: **4**
Keder yolu.
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

reh-i kehkeşân:
1. **reh-i kehkeşâna:**
Mısra: **64**
Samanyolu.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

reh-i kûy:
1. **reh-i kûyuñda:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yaşadığı semtin yolu.
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

reh-i meşakkat:
1. **reh-i meşakkate:**
Mısra: **2**
Sıkıntı yolu.
1. Nukl ise naklin işidirüz elde bâde yok
2. Düşdük reh-i meşakkate zâd ü zevâde yok

reh-i zerk:
1. **reh-i zerk:**
Mısra: **5**
Hile yolu, hilekarlık.
5. Hânikâha reh-i zerk ile ko gitsün sofî
6. Kûçe-i meykededür ʿârif-i âgâh yolu

rehn:
1. **rehne:**-*e*
Mısra: **3**
İsim yapmak, tanınmak.
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

2. **rehne:**-*e*
Mısra: **5**
Ödünç veya ariyet olarak alınan şeyin yerine verilen şey, tutu.

5. Rehne geldi der-i meyhâneye alınmadı adı hayf
6. Bir kadeh bâdeye yüz hırka vü seccâde yine

reh-revân-ı ʿaşk:
1. **reh-revân-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk yolcusu.
9. Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
10. Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

rehzen:
1. **rehzen:**
Mısra: **18**
haydut, eşkiya
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

remed:
1. **remedden:***-den*
Mısra: **7**
Saçıp savurmak.
7. Lebüñ çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
8. Nice göz agrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşum

remîde:
1. **remîdedür:***-dür*
Mısra: **2**
Ürkmüş, korkmuş.
1. Göñlüm havâsı tâ ki benüm sen perîdedür
2. Cân murgu âremîde degüldür remîdedür

reml:
1. **remllerle:***-lerle*
Mısra: **12**
1. Kum. 2. Kum dökerek fal bakma.
11. Cismümi ilter ise tahta-i reml üzre sabâ
12. Remllerle araya bulmaya remmâl beni

remmâl:
1. **remmâliyüz:***-iyüz*
Mısra: **8**
Falcı.
7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

2. **remmâl:**
Mısra: **4**
Remil döken, remilci.
3. ʿArz etme baña ʿukde-i eşkâl-i nücûmu
4. Ben nükte-şinâsem beni remmâl mi sanduñ

3. **remmâl:**
Mısra: **12**
Falcı.
11. Cismümi ilter ise tahta-i reml üzre sabâ
12. Remllerle araya bulmaya remmâl beni

remz:
1. **remzi:***-i*
Mısra: **6**
Ar. Gizlice işaret, ima.
5. Vicdân-i pâküm etdi giriftâr-ı gam beni
6. Fehm et bu remzi şîşe içinde gülâbdan

renc çekmek:
1. **renc çekem:**
Mısra: **1**
Eziyet çekmek.
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

2. **renc çekmez:**
Mısra: **2**
Eziyet çekmek.
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

reng:
1. **reng:**
Mısra: **8**
renk
7. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
8. Güle bu reng yeter lâle-i Nuʿmâna kerem

2. **renge:***-e*
Mısra: **10**
renk
9. Kan aglasam nigâra baht-ı siyâhı gör kim
10. Nâz ile der Hayâlî bu bize renge beñzer

3. **rengidür:***-idür*
Mısra: **10**
renk
9. Ey Hayâlî ʿaşk sahrâsındaki her lâlenüñ
10. Dâgı dâguñdan nişândur rengidür hûnuñ senüñ

4. **reng:**
Mısra: **4**
renk
3. Reng-rez-hânedür sipihr-i kebûd
4. Seni bir reng ile boyar sakın

5. **rengin:***-in*
Mısra: **5**
renk
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

reng- i rûy:
1. **reng- i rûy:**
Mısra: **9**
Yüz rengi.
9. Bir güle reng ü rûy vermek içün
10. Âb olur mürebbî-i hâşâk

2. **reng- i rûyundan:**
Mısra: **9**
Yüzünün rengi.
9. Verdi bu bâguñ Hayâlî reng ü rûyundan haber
10. Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhî zerd olan

reng ü bû:
1. **reng ü bû:**
Mısra: **5**
Renk ve koku.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

2. **reng ü bûyuñdan:**
Mısra: **7**
süs ve bezek; şan ve şöhret (şevket)

7. Bitüp bir gül ʿâlâmet bulmag içün reng ü bûyuñdan
8. Bu sevdâlarla cismüm râh-ı gamda hâk-sâr etdüm

reng ü bû almak:
1. **reng ü bû almak:**
Mısra: **2**
Renk ve koku almak.
1. Hat ki peydâ oldu ol laʿl-i şeker-âlûddan
2. Reng ü bû almak neden halvâ-yi cennet-dûddan

reng ugurlamak:
1. **reng ugurladuñ:**
Mısra: **7**
Rengini alıp götürmek, rengini azaltmak. (Çiy tanesinin sevgilinin yanağının rengini alıp götürmesi bağlamında).
7. ʿÂrız-i dildârdan sen reng ugurladuñ deyu
8. Jâleler sarıldı gülşende gülüñ dâmânına

reng-i ergavân:
1. **reng-i ergavân:**
Mısra: **28**
Erguvan rengi, kırmızı renk.
27. Eyledi şermden görünce yüzüñ
28. Çehresin reng-i ergavân gonca

reng-i kesâfet:
1. **reng-i kesâfeti:**
Mısra: **3**
Bulanık renk.
3. Reng-i kesâfeti edeli dûr sîneden
4. Âyîne gibi tâlib-i dîdârıñam senüñ

reng-i lîmon:
1. **reng-i lîmona:**
Mısra: **4**
Limon rengi.||Sarı renk.
3. Turunc-ı gabgabuñ ile bih-i zenahdânuñ
4. Gam ile çehremi döndürdü reng-i lîmona

reng-i rû:
1. **reng-i rû:**
Mısra: **3**
yüzünün rengi
3. Kanlu yaşumdan çemen gülzâra verdi reng-i rû
4. Üşdüler bülbülleri feryâd ü zârum aldılar

reng-i rû vermek:
1. **reng-i rû verür:**
Mısra: **4**
Yüz, çehre şekli vermek.
3. Gözüñden aksa ciger kanı gam yemez ʿâşık
4. Murâd güllerine reng-i rû verür dem olur

reng-i ruh:
1. **reng-i ruhuña:**
Mısra: **8**
Sevgilinin yanağının rengi.
7. Geldi benefşe bâga arar hattına misâl
8. Reng-i ruhuña lâleleri dâga saldılar

reng-i ruhsâr:
1. **reng-i ruhsâr:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Yanağının rengi.
1. Sîretüñ ʿâşıkı ol gözleme mahbûb cemâl
2. Reng-i ruhsâr ile tâ kim saña ol geçmeye âl

reng-i tegayyür:
1. **reng-i tegayyür:**
Mısra: **51**
Renk değiştirme.
51. Bulurdu rengi tegayyür çü nâzır-ı suʿbân
52. Göreydi hâme-i Manisitânımı Erjeng

reng-i zaʿferân:
1. **reng-i zaʿferândur:**
Mısra: **1**
Safran rengi.||Sarı renk.
1. Sararmış çehremi sanmañ ki reng-i zaʿferândur bu
2. Mahabbet ʿâleminde dostum fasl-ı hazândur bu

rengîn:
1. **rengîn:**
Mısra: **10**
Renkli, hoş
9. Düzme ve koşma degül nazm-ı Hayâlî olalı
10. Kad ü ruhsâre-i Rahmî gibi rengîn mevzûn

2. **rengîn:**
Mısra: **4**
Renkli, hoş, güzel
3. Şol kand şerbetine berâber tutanlaruñ
4. Hûnâbe-i ciger gibi rengîn zülâlini

rengîn âl:
1. **rengîn âl:**
Mısra: **10**
Süslü, göz boyayan hile.
9. Hayâlî cevr sanursın rakîb-i rû-siyâhından
10. Ne rengîn âl der saña o çeşmi ala bilmezsin

rengîn câme:
1. **rengîn câmeyi:**
Mısra: **10**
Renkli elbise.
9. Fehm kıl nazm-ı Hayâlîden nikât-ı bî-ʿaded
10. Nice rengîn câmeyi bir şâhid-i mevzûn geyer

rengîn edâ:
1. **rengîn edâ:**
Mısra: **12**
Renkli, hoş bir tarz. (Şiir söyleme bağlamında).
11. Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
12. Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda

rengîn etmek:
1. **rengîn eder:**
Mısra: **23**
Rengarenk etmek.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

rengîn eylemek:
1. **rengîn eyleyen:**
Mısra: **45**
Renklendirmek, renkli kılmak.
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

rengîn fesâne:
1. **rengîn fesâne:**
Mısra: **9**
Renkli, hoş ama gerçek olmayan söz.

9. Hayâlî başladı rengîn fesâne söylemege
10. Cihân aña görünelden hayâl-i hâb gibi

rengîn gül:
1. **rengîn gül:**
Mısra: **17**
Renkli gül.||Yara.
17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

rengîn gülistân:
1. **rengîn gülistâna:**
Mısra: **10**
Renkli, rengarenk gül bahçesi. (Hoş, akıcı, latif şiir bağlamında).
9. Hayâlî rûh-ı Saʿdi yaraşurdı ʿandelîb olsa
10. Diyâr-ı Rûmda nazmum gibi rengîn gülistâna

rengîn gül:
1. **rengîn gülü:**
Mısra: **3**
Renkli, kırmızı gül.
3. Gül nihâlinde görüp haddüñ gibi rengîn gülü
4. Bir ser-âmed kâmetüñ boynunda kanum sandılar

rengîn kalender:
1. **rengîn kalender:**
Mısra: **1**
Renkli kalender tacı. (Tarikat tacı bağlamında).
1. Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
2. Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef

rengîn kelâm:
1. **rengîn kelâmı:**
Mısra: **72**
Renkli, hoş sözler.
71. Tevʾemân-ı nahl-i meryemdür birinüñ hâmesi
72. Birinüñ rengîn kelâmı yüz nigâristân-ı Çîn

rengîn lâle:
1. **rengîn lâleler:**
Mısra: **5**
Renkli, hoş lale çiçeği.
5. Sanma rengîn lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
6. Âh-i pür sûzumdan oldu bâg u râg efrûhte

rengîn leb:
1. **rengîn lebüñ:**
Mısra: **1**
Rengarenk, hoş dudak.
1. Rengîn lebüñ kim ey sanem ol hatt-ı nevdedür
2. Bir laʿldür ki kâfir elinde girevdedür

2. **rengîn lebüñden:**
Mısra: **5**
Rengarenk, hoş dudak.
5. Goncalar rengîn lebüñden dem urur gülzârda
6. Şâh-ı gül oldu nihâl-ı ergavânuñ dikmesi

rengîn şîʿr:
1. **rengîn şîʿr:**
Mısra: **6**
Renkli, hoş şiir.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şîʿr peydâ

rengîn söz:
1. **rengîn söze:**
Mısra: **11**
Süslü, hoş şiir.
11. Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
12. Her maʿnî-i hasuñ mesel-âmîz söz olsun

rengîn varak:
1. **rengîn varaklarla:**
Mısra: **9**
Rengarenk yapraklar.
9. Gül ile lâleler rengîn varaklarla çemenlerde
10. Hayâlî üşdüler yazmaga bu nazm-ı güher-pâşı

rengîn yüz:
1. **rengîn yüzüñ:**
Mısra: **16**
Hoş, güzel yüz.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

reng-rez-hâne:
1. **reng-rez-hânedür:**-*dür*
Mısra: **3**
Boyacı dükkanı.
3. Reng-rez-hânedür sipihr-i kebûd
4. Seni bir reng ile boyar sakın

resenini sünbülden eylemek:
1. **resenüm sünbülden eyleyem:**
Mısra: **14**
Kendini asacağı ipi sümbülden yapmak.
13. Zülf ü kadüñ gamuñdan eger kendümi asam
14. Sünbülden eyleyem resenüm ola dâr serv

reşha-i kilk:
1. **reşha-i kilküm:**
Mısra: **28**
Kalemden çıkan damla.||Söz kalemini ummana daldırıp yazma.
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

reside:
1. **residedür:**-*dür*
Mısra: **4**
Başkalarının kanadı
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

reşk:
1. **reşkden:**-*den*
Mısra: **34**
Kıskançlık.
33. Kefüñ deryâsınuñ emvâcı erdi çarh-ı gerdûna
34. Ne gam bahr-i muhîtüñ reşkden var ise buhrânı

2. **reşki:**-*i*
Mısra: **3**
Kıskançlık.
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

3. **reşküm:**-*üm*
Mısra: **9**
Kıskançlık.

9. Hayâlî jâleden çekse ʿarak hurşîde reşküm yok
10. Benüm hem her gece mehdür kadeh-kârum Eyazum var

4. **reşkden:**-*den*
Mısra: **5**
Kıskançlık.
5. Gördüler nâlân hezârân bülbülüñ var reşkden
6. Jâle dendânıyla güller kendü kendün pâreler

5. **reşkinden:**-*inden*
Mısra: **9**
Kıskançlık.
9. Öldü reşkinden Hayâlî ey büt-i ʿĪsî-nefes
10. Mihr-i ʿâlem-tâb her gün karşuña asılmasun

reşk etmek:
1. **reşk ede:**
Mısra: **5**
Kıskanmak, haset etmek.
5. Her gubârına dilerse reşk ede mihr-i felek
6. Bir güzeller şâhınuñ yolunda hâk olmak gerek

2. **reşk edeli:**
Mısra: **1**
Kıskanmak, haset etmek.
1. Sipihr reşk edeli ʿayş-ı ber-devâmumuza
2. Hased gözüyle bakar âfitâb câmumuza

3. **reşk eder:**
Mısra: **9**
Kıskanmak, haset etmek.
9. Reşk eder ervâh-ı kudsîler Hayâlî bendeñe
10. İtlerüñle tâ anı kûyuñda yârân eyledüñ

4. **reşk edermiş:**
Mısra: **11**
Kıskanmak, haset etmek.
11. Meh-i nev tîşesine reşk edermiş
12. Keserken Bî-sütûn dâgını Ferhad

5. **reşk edüp:**
Mısra: **45**
Kıskanmak, haset etmek.
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

6. **reşk edüp:**
Mısra: **8**
Kıskanmak, haset etmek.
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿĪsâ baña

reşk eylemek:
1. **reşk eyler:**
Mısra: **3**
Kıskanmak.
3. Penbesine dâgumuñ her gece reşk eyler kamer
4. Şuʿlesine âhumuñ mehtâb beñzer beñzemez

2. **reşk eyler:**
Mısra: **5**
Kıskanmak.
5. Her habâb-ı bezmüme reşk eyler oldu Câm-ı Cem
6. Tâ ki düşdü üstüme ferr-i Ferîdûnuñ senüñ

3. **reşk eyleye:**
Mısra: **2**
Kıskanmak.
1. Zeyn iken dâg-ı gamuñla nazar etseñ tenüme
2. Cennetin hullesi reşk eyleye pîrâhenüme

reşk gele:
1. **reşk gele:**
Mısra: **9**
Kıskançlık, kıskanma.
9. Ey Hayâlî gele Âyîne-i İskendere reşk
10. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet-pertev

reşkden ölmek:
1. **reşkden öldüm:**
Mısra: **3**
Kıskançlıktan ölmek, çok kıskanmak.
3. Görüp sâgarda ʿaks-ı rûy-ı yârı reşkden öldüm
4. İçince kanını anuñ nice derd ü elem çekdüm

reşk-i aʿdâ:
1. **reşk-i aʿdâdan:**
Mısra: **9**
Düşmanın kıskançlığı.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

2. **reşk-i aʿdâdan:**
Mısra: **9**
Düşmanın kıskançlığı.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
10. Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

reşk-i gülzâr-ı cinân:
1. **reşk-i gülzâr-ı cinân:**
Mısra: **2**
Cennet bahçesine duyulan kıskançlık.
1. Ölicek hâkümi pây-i següñ yer yer nişân etsün
2. Gül-i bî-hârlarla reşk-i gülzâr-ı cinân etsün

reşk-i mâh:
1. **reşk-i mâh:**
Mısra: **4**
Gökyüzündeki ayın sevgilinin yüzüne duyduğu kıskançlık.
3. Ben degül dâg-ı cân-ı ehl-i nazar
4. Yüz degül reşk-i mâh imişsin sen

reşk-i mâh-ı Kenʿânî:
1. **reşk-i mâh-ı kenʿânî:**
Mısra: **8**
Hz. Yusuf'a ait olan kıskançlık. Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kıskanılması.
7. Birisi neyyir-i sipihr-i şeref
8. Birisi reşk-i mâh-ı Kenʿânî

reşk-i pâdişâhî:
1. **reşk-i pâdişâhîler:**
Mısra: **2**
Padişahların kıskandığı kişiler.
1. Bizüz tarîk-i fenâ sâliki İlâhîler
2. Gedâ-yı ʿâlem iken reşk-i pâdişâhîler

reşk-i pervîn-i felek:
1. **reşk-i pervîn-i felek:**
Mısra: **8**
Gökyüzündeki salkım biçimindeki Ülker yıldızının kıskançlığı. (Sevgilinin dişleri bağlamında).

7. Başdan ayaga hilâl etdüm o mâhı dün gece
8. Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân baña

reşk-i sofî:
1. **reşk-i sofî:**
Mısra: **3**
Zahid'in kıskançlığı.
3. Gözüñe nergis reşk-i sofî bakmakdan
4. Bir eşhel ile halâs olmaduk bir ahvelden

reşk-i sûret-i büt-hâne:
1. **reşk-i sûret-i büt-hânedür:**
Mısra: **1**
Puthanedeki güzellerin kıskançlığı.
1. Bir güzel gördüm ki reşk-i sûret-i büt-hânedür
2. Kendüsinden gayrıya âteş gibi bîgânedür

reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd:
1. **reşk-i tarab-hâne-i cemşîd:**
Mısra: **3**
Cemşid'in sevinç evinin kıskançlığı.
3. Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edüp
4. Vere eknâfa ʿizârı lemeâtiyle ziyâ

reşk görmek:
1. **reşkin görüp:**
Mısra: **9**
(Rakibin) Kıskançlığıyla karşılaşmak.
9. Dedi her beytüm Hayâlî düşmanuñ reşkin görüp
10. Gerdenine kâfirüñ bir tîg-i bürrân et beni

resm:
1. **resme:**-*e*
Mısra: **45**
Usul, erkan, merasim
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

2. **resme:**-*e*
Mısra: **61**
şekil, tarz, suret
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

3. **resme:**-*e*
Mısra: **5**
şekil, tarz, suret
5. Dilden ne resme dûr ede gözyaşları gamum
6. Raks ede mi terâne-i enhâra kühsâr

4. **resme:**-*e*
Mısra: **10**
şekil, tarz, suret
9. Meger Hayâlî sözüñde tılısm-ı sihr etdüñ
10. Ki girdi koynuna yârıñ bu resme dîvânuñ

5. **resme:**-*e*
Mısra: **7**
şekil, tarz, suret
7. Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerüñ
8. Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿÎsâ yüzün

6. **resmini:**-*ini*
Mısra: **1**
şekil, tarz, suret
1. Mihr âteşbâzlar resmini engîz eyledi
2. Her dırahtuñ bergini bir nevʿe gül-rîz eyledi

resm etmek:
1. **resm ederse:**
Mısra: **3**
Resmetmek, çizmek.
3. Resm ederse saña ey göz nûru humm-ı evliyâ
4. Cedd-i aʿlânuñ nigîni nakş-ı Şâh-ı ʿÂlemeyn

resm edinmek:
1. **resm edinme:**
Mısra: **18**
Doğruyu da yanlışı da yazmak.
17. Nâme-veş olma iki yüzlü gül ol defteri dür
18. Resm edinme iki dillüligi mânend-i kalem

resm olmak:
1. **resm oldukca:**
Mısra: **52**
Resmi yapılmak, çizilmek.
51. Nitekim her nokta-i bârâna bâʾis ebr olur
52. Devr eşkâlinde resm oldukca bî-pergâr gül

resm ü erkân:
1. **resm ü erkânı:**
Mısra: **6**
İz ve esaslar.
5. Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
6. Gelenler bizden öñden böyle görmüş resm ü erkânı

resm-i ʿaşk u ʿâşıkî:
1. **resm-i ʿaşk u ʿâşıkî:**
Mısra: **1**
Aşk ve aşığa ait resim.
1. Resm-i ʿaşk u ʿâşıkî etmekde mâhirdür göñül
2. Dâʾimâ derd ü belâ çekmekde kâdirdür göñül

resm-i vefâ:
1. **resm-i vefâ:**
Mısra: **3**
Vefa resmi, vefanın izi.
3. Gördü Mecnûn kim beni Âdemde yok resm-i vefâ
4. Vardı ol dîvâne vahşîlerle ülfet bagladı

revâ:
1. **revâ:**
Mısra: **26**
Uygun, yaraşır.
25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

2. **revâ:**
Mısra: **9**
Uygun, yaraşır.
9. Şâhum Hayâlînüñ revâ rûzgâr-ı gam
10. Maʿdûm ede vücûdunu nâgeh habâb-vâr

3. **revâdur:**-*dur*
Mısra: **4**
Uygun, yaraşır.
3. Bir siyeh dâg gerek sînede her bir elife
4. Bî-alâmet ne revâdur ki ola şâh yolu

4. **revâ:**
Mısra: **1**
Uygun, yaraşır.
1. Revâ mıdur kilîsâdan çıkarmak bir müselmânı
2. Müselmânlar frengîler geyer bir Rûm cânânı

<u>revâ degül:</u>
1. **revâ degül:**
Mısra: **46**
Layık değil.
45. Hayâlî sözlerüñi vasf kılma hâce olan
46. Revâ degül kʾola kendü metâʿına dellâl

<u>revâ mıdur:</u>
1. **revâ mıdur:**
Mısra: **29**
Uygun mudur, yerinde midir, hiç olur mu.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

2. **revâ mıdur:**
Mısra: **5**
Uygun mudur, yerinde midir, hiç olur mu.
5. Âyîne sunma baña kadeh sun revâ mıdur
6. Bu kâr-ı dil-pesendi koyup hod-pesend olam

<u>revâc:</u>
1. **revâcuñı:**-*uñ, -ı*
Mısra: **1**
İtibar , değer, kıymet.
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

<u>revâcını gidermek:</u>
1. **revâcını giderdi:**
Mısra: **1**
Kıymetini azaltmak.
1. Hattı giderdi yâr yüzünden revâcını
2. Gûyâ baña bagışladı Rûmuñ harâcını

<u>Revâfız:</u>
1. **revâfızla:**-*la*
Mısra: **25**
Şia mezhebinin ifrata kaçan koluna mensup kişiler.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

<u>revân:</u>
1. **revân:**
Mısra: **27**
Yürüyücü, akıcı, giden
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

2. **revân:**
Mısra: **5**
Yürüyücü, akıcı, giden
5. Çünki kan oldu göñül gamdan akıt gözden revân
6. Cân metâʿın pîş-keş bir Şâh-ı ferrûh-kîşe çek

3. **revân:**
Mısra: **10**
Yürüyücü, akıcı, giden
9. Bir şâhdan Hayâlî diler iltifâtı kim
10. Atı öñünce nice revân Erdevân gerek

<u>revân etmek:</u>
1. **revân eder:**
Mısra: **9**
Göndermek.
9. Şâhîn yüzün görünce Hayâlî revân eder
10. Ehl-i şikâra bir nice kurbân benefşelik

2. **revân etdi:**
Mısra: **1**
Yol almak, ilerlemek, yürütmek.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

3. **revân etdi:**
Mısra: **8**
Yol almak, ilerlemek, yürütmek.
7. Tarîk-i Kaʿbe-i tahkîka girdüm sanma ey zâhid
8. Seni Hinde revân etdi reh-i Bengâle bilmezsin

4. **revân etmege:**
Mısra: **9**
Yol almak, ilerlemek.
9. Tîrüñe karşu rûh-ı revân etmege revân
10. Arar o rûh-ı pâki Hayâlî taraf taraf

5. **revân etmekdür:**
Mısra: **6**
Akıtmak.
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

<u>revân eylemek:</u>
1. **revân eyledi:**
Mısra: **12**
Akıtmak
11. Berg-i gülden yürütdü sikkesini
12. Hükmünü eyledi revân gonca

2. **revân eyler:**
Mısra: **3**
Akıtmak
3. Gözlerüm gördükde yârı kanlu yaş eyler revân
4. Cûylar evvel bahâr olsa eder tugyân akar

3. **revân eyler:**
Mısra: **5**
Canını belirli bir amaç için vermek, uğruna can bağışlamak.
5. Cân-ı şîrîni revân eyler göñül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

4. **revân eyler:**
Mısra: **5**
Akıtmak
5. Pâyına eyler ciger hûnâb ırmagın revân
6. Gülşen-i hüsnüñ ezelden bâgbânıdur göñül

<u>revân olmak:</u>
1. **revân ola:**
Mısra: **6**
Akmak.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

2. **revân oldu:**
Mısra: **7**
Gitmek, yola koyulmak.
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

3. **revân olduñ:**
Mısra: **1**
Yürümek, gitmek.
1. Nigârâ sen revân olduñ benüm gönlümde gam kaldı
2. Hemen ol eksük olmasın dahi ʿâlemde nem kaldı

4. **revân olmagı:**
Mısra: **2**
Gitmek, yola koyulmak.
1. Müşerref kıldı devlet mesnedini şâh-ı hûbânum
2. Revân olmagı durmuşken oturdu yerine cânum

5. **revân olmaz:**
Mısra: **4**
Akmak.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

6. **revân olmazdı:**
Mısra: **5**
Akmak.
5. Cân ü dil kurbânlarından kanlar olmazdı revân
6. Ehl-i hüsnüñ olmasa ol göz ile kaş ocagı

revâne kılmak:
1. **revâne kıl:**
Mısra: **59**
Yaya, yolcu kılmak.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

2. **revâne kılsa:**
Mısra: **11**
Yaya, yolcu kılmak.
11. Baña kılsa revâne Husrev-i Hind
12. Diyâr-ı Rûma yüz pîl-i demân genc

revâne olmak:
1. **revâne oldugına:**
Mısra: **3**
Akmak, gitmek.
3. Derya revâne oldugına olmasun melûl
4. ʿÂlemde bir senüñ gibi dürr-i yetîmi var

2. **revâne olsa:**
Mısra: **16**
Akmak, gitmek.
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

3. **revâne olsa:**
Mısra: **7**
Akmak, yürüyüp gitmek.
7. Olsa revâne zülfüñü edüp bölük bölük
8. Saf baglar idi aña güzeller alay ile

4. **revâne olsañ:**
Mısra: **2**
Yürümek, gitmek.
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

5. **revâne olup:**
Mısra: **56**
Yürümek, gitmek.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

revnak vermek:
1. **revnak vereli:**
Mısra: **1**
Parlaklık, güzellik vermek.
1. Zemîne naʿlçeñ nakşı hilâli vereli revnak
2. Felek yırtar yüzüñ mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

2. **revnak veren:**
Mısra: **5**
Parlaklık, güzellik vermek.
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

3. **revnak veren:**
Mısra: **3**
Parlaklık, güzellik vermek.
3. Belâ gülzarına revnak veren bir ʿandelîbem ben
4. Leb-i cân-perverüñle tûtî-i şekker-şikensin sen

4. **revnak veren:**
Mısra: **4**
Parlaklık, güzellik vermek.
3. Melâmet kûyunuñ şûrîde-dil bir hâk-sârından
4. Saʿâdet tahtına revnak veren sultâna ʿaşk eyle

revnâk-ı kûy-ı harâbât:
1. **revnâk-ı kûy-ı harâbât:**
Mısra: **5**
Meyhane köşelerinin süsü.
5. Revnâk-ı kûy-ı harâbât benüm ben ölicek
6. Kan yudup acıyup aglarsa nola câm beni

revzen:
1. **revzen:**
Mısra: **4**
Pencere.
3. Külbem içre dostum hecrüñde efgân eylesem
4. Bir yaña der nâle eyler oldu revzen bir yaña

2. **revzenüm:***-üm*
Mısra: **4**
Pencere.||Yarık.
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

3. **revzenüme:***-üme*
Mısra: **6**
Pencere.
5. Bildiler var idügin bende safâ-yi hâtır
6. Geldi nûr isteyu hurşîd ile meh revzenüme

4. **revzeni:***-i*
Mısra: **6**
Pencere.
5. Sen Şehi geh geh melek hayli temâşâ etmege
6. Açılur tâk-ı zebercedden hilâlüñ revzeni

revzen açmak:
1. **revzen açsa:**
Mısra: **9**
Pencere açmak.
9. Ey Hayâlî sîneme bir revzen açsa tîg-i ʿaşk
10. Cân göziyle bir nazar yârı temâşa eylesem

<u>**revzen-i Rıdvân:**</u>
1. **revzen-i rıdvâna:**
Mısra: **8**
Cennetteki rıdvan kapısının penceresi.
7. Veyâ hod kasr-ı cennetden cihâna
8. Açılmış revzen-i Rıdvâna beñzer

<u>**reyhân:**</u>
1. **reyhânuñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

2. **reyhân:**
Mısra: **12**
Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki.
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

3. **reyhân:**
Mısra: **4**
Güzel koku, hoş koku
3. Gülşen-i dehrüñ iki yapragın edüp ihtiyâr
4. Bu gülistânda fenâ bûyun alan reyhân Dede

<u>**reyhân-ı semen-sâ:**</u>
1. **reyhân-ı semen-sâdur:**
Mısra: **1**
Yasemin kokusu gibi güzel kokulu.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

<u>**rezm:**</u>
1. **rezm:**
Mısra: **24**
Cenk, muharebe.
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

2. **rezmde:**-*de*
Mısra: **2**
Savaş, kavga.
1. Yâr içün eyleyicek gözle göñül tende savaş
2. Yürek ol rezmde meydâna getürdi nice baş

3. **rezmde:**-*de*
Mısra: **2**
Savaş, kavga.
1. Benem ol bezm-i mahabbetdeki serhoşlardan
2. Bezmde kırmızı gül rezmde âteşlerden

<u>**rezm âteşi içre:**</u>
1. **rezm âteşi içre:**
Mısra: **6**
Savaş ateşi içinde.
5. Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
6. Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

<u>**rezm hengâmı:**</u>
1. **rezm hengâmında:**
Mısra: **31**
Savaş zamanı.
31. Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş-rengini
32. Beñzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş

<u>**rezm meydânı:**</u>
1. **rezm meydânın:**
Mısra: **5**
Savaş meydanı.
5. Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek
6. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

2. **rezm meydânında:**
Mısra: **26**
Savaş meydanı.
25. Gülistân içre bülbül nagmesinden eyledüñ tercîh
26. Sen ey Şeh rezm meydânında hây u hûy-ı merdânı

<u>**rezm meydânı demi:**</u>
1. **rezm meydânı deminde:**
Mısra: **38**
Savaş zamanı.
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

<u>**rezm olmak:**</u>
1. **rezm olıcak:**
Mısra: **23**
Savaş olması.
23. Rezm olıcak Murtazâsın ʿadl hîninde ʿÖmer
24. Yohsa fahr-ı dûdumân-ı Hazret-i ʿOsmân mısın

<u>**Rezm-gâh:**</u>
1. **rezm-gâhın:**-*ın*
Mısra: **24**
Cenk yeri, muharebe meydanı.
23. Şîr-i hasm-efkensen olduñ Husrevâ ol bîşede
24. Rezm-gâhın nîzeler çünkim neyistân eyledi

<u>**rezm esbâbı:**</u>
1. **rezmüñ esbâbın:**
Mısra: **29**
Savaş sebepleri.
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

<u>**ridâ:**</u>
1. **ridâsı:**-*sı*
Mısra: **6**
Örtü, şal.
5. Âsitîn-efşân semâʿ etmek ne hoşdur ʿâşıka
6. Gerdeninde Hak rızâsından ridâsı var ise

<u>**rifʿat:**</u>
1. **rifʿat:**
Mısra: **3**
Yücelik, yükseklik
3. Yeterdi bu kadar rifʿat iki ʿâlemde Mecnûna
4. Seg-i Leylî gelüp bir kez götürse üstühânından

<u>**rifʿate ermek:**</u>
1. **rifʿate erdi:**
Mısra: **40**
Yüksek rütbeye ulaşmak.
39. Top olursa önüñde kelle-i hasm
40. Rifʿate erdi aldı meydânı

<u>**rikâb:**</u>
1. **rikâb:**
Mısra: **4**
Üzengi.

3. ʿİnân-ı ʿakluñı verme bu nefs-i dûn eline
4. Ayagın alma sakın kimsenüñ rikâb gibi

rikâb-ı Husrev-i devrân:
1. **rikâb-ı husrev-i devrâna:**
Mısra: **44**
Hüsrev'in meşhur atının üzengisi.
43. Nitekim mâh-ı nev hıng-i felekde
44. Rikâb-ı Husrev-i devrâna beñzer

rind:
1. **rindler:***-ler*
Mısra: **9**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

2. **rindler:***-ler*
Mısra: **9**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
9. Rindler hâne-i harâbâtı
10. Milk-i Efrâsiyâba vermezler

3. **rindler:***-ler*
Mısra: **10**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
9. Mey-perest olsun Hayâlî deyu her meyhânede
10. Rindler gülbang ederler külbe-i hammârdan

4. **rinde:***-e*
Mısra: **6**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

5. **rindidür:***-idür*
Mısra: **9**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
9. Rindidür kûy-ı harâbâtuñ Hayâlî olalı
10. Hem-demi meyhârlar bî-kârlıklar pîşesi

6. **rind:**
Mısra: **11**
Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören
11. Rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayak
12. Sâkî-i devrân elüñden dolmadan peymânesi

rind ü ʿâkil:
1. **rind ü ʿâkildür:**
Mısra: **6**
Kalender ve aklı başında kimse.
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

rindâne:
1. **rindâne:**
Mısra: **8**
Rintlere yakışır tarzda.
7. Zâhidâ mahbûb u meyden gel bizi menʿ eyleme
8. Biz ezelden bu yola rindâne gelmişlerdenüz

2. **rindâne:**
Mısra: **4**
Rintlere yakışır tarzda.
3. Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
4. Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın

rindâne etmek:
1. **rindâne edeli:**
Mısra: **8**
Rint, kalender meşrep haline dönüştürmek.
7. Şaʿşaʿa oklarını atmaga hâki gözler
8. Mihri gerdûn edeli beline rindâne sadak

rind-i ʿâlem:
1. **rind-i ʿâlemem:**
Mısra: **7**
Alemin arifi, gönül adamı.
7. Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
8. Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin

rind-i dürd-âşâm:
1. **rind-i dürd-âşâm:**
Mısra: **9**
Tortu içen rint.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

2. **rind-i dürd-âşâm:**
Mısra: **57**
Tortu içen rint.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

3. **rind-i dürd-âşâm:**
Mısra: **10**
Tortu içen rint.
9. Ey Hayâlî sâgar-ı pür-meyden özge görmedi
10. Gûşe-i hammârda her rind-i dürd-âşâm gül

4. **rind-i dürd-âşâmı:**
Mısra: **6**
Tortu içen rint.
5. Görmek isterseñ melâmet mülkünüñ serverlerin
6. Seyr kıl her rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi

rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk:
1. **rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk:**
Mısra: **21**
Aşkın tortu içen kalenderi.
21. Rind-i dürd-âşâm-ı ʿaşk olup dili bî-hûş kıl
22. Bahr-i bî-pâyân olur cân ile dilden cûş kıl

rind-i pâk-meşreb:
1. **rind-i pâk-meşrebden:**
Mısra: **33**
Temiz yaradılışlı rind.
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

rind-i sâhib-dem:
1. **rind-i sâhib-dem:**
Mısra: **14**
Nefes sahibi rint.
13. Demde germiyyet dilerseñ satmaga hammâm-vâr
14. Hem-dem ol bir rind-i sâhib-dem bulup külhan gibi

rind-i şâhid-bâz:
1. **rind-i şâhid-bâzdur:**
Mısra: **6**
Çapkın rint.

5. Cân-ı şîrîni revân eyler göñül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

rind-i şarâb-hâre:
1. **rind-i şarâb-hâreye:**
Mısra: **2**
Şarap düşkünü rint.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

rîsmân-bâz:
1. **rîsmân-bâzı:**-*ı*
Mısra: **8**
Cambaz.
7. Fenâ dârında bir iş asdı kim dillerde yâd oldu
8. Mahabbet şehrinüñ Mansûr olaldan rîsmân-bâzı

rişte:
1. **rişte:**
Mısra: **6**
Far. Kıl, iplik.
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

2. **riştesiyle:**-*siyle*
Mısra: **3**
İp. (Güneş ışınları bağlamında).
3. Gün riştesiyle olsa nola germ müşterî
4. Yûsuf-ʿizâr dilberüme çarh bîvedür

rişte-i ʿalâka:
1. **rişte-i ʿalâkayı:**
Mısra: **5**
İlgi ipi.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

rişte-i cân:
1. **rişte-i cân:**
Mısra: **21**
Can ipliği
21. Vasluña rişte-i cân ile harîdâr oldum
22. Kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʿân-şekil

2. **rişte-i cân:**
Mısra: **7**
Can ipi, gönül bağı.
7. Tenüñde rişte-i cân nâr-ı derdine müştâk
8. Çerâgını uyarırsañ nola uyar beni

rişte-i eşk:
1. **rişte-i eşki:**
Mısra: **7**
Gözyaşı ipliği.||Kiriş yapmak. (Okçuluk).
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

rişte-i eşk-i hezâr:
1. **rişte-i eşk-i hezâr:**
Mısra: **5**
Aşığın iplik iplik gözyaşı.
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

rişte-i maksûd:
1. **rişte-i maksûd:**
Mısra: **3**
Gaye ipi.
3. Mecnûn eline rişte-i maksûd girmedi
4. Ellerde gördü nâka-i Leylî mehârını

riyânuñ germ bâzârı:
1. **riyânuñ germ bâzârında:**
Mısra: **4**
İkiyüzlülüğün ateşli çarşısı.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

riyâzet:
1. **riyâzetle:**-*le*
Mısra: **5**
Dünya nimetlerinden elini eteğini çekerek ölmeyecek kadar yiyip içme.
5. Çehreni eyler iseñ zerd riyâzetle eger
6. Kapasın iki cihânı nitekim kâhrübâ

2. **riyâzet:**
Mısra: **6**
Dünya nimetlerinden elini eteğini çekerek ölmeyecek kadar yiyip içme.
5. Düşünde görmeye bir ayak bâde hâletin
6. Sûfî riyâzet ile eger kim ola kadîd

3. **riyâzetle:**-*le*
Mısra: **9**
Dünya nimetlerinden elini eteğini çekerek ölmeyecek kadar yiyip içme.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

riyâzet ehli:
1. **riyâzet ehli:**
Mısra: **4**
Riyazet yapanlar, nefislerini terbiye edenler.
3. Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ etdiler
4. Her riyâzet ehli bir derya-yi pür-cûş oldular

riyâzetler çekmek:
1. **riyâzetler çeker:**
Mısra: **4**
Fani şeylerden nefsini çekerek kanaat içinde yaşamak.
3. Şeş cihetden semme vechullah nûrun görmeyüp
4. Ruʾyet-i dîdâr içün zâhid riyâzetler çeker

rızâ:
1. **rızâñı:**-*ñı*
Mısra: **1**
Razı olma, razılık, istek, hoşnutluk.
1. Rızâñı gözlerem senden gelen derd ü belâ hakkı
2. Sözümden dönmezem ölsem Şehîd-i Kerbelâ hakkı

rızâ vermek:
1. **rızâ verüp:**
Mısra: **9**
İzin vermek.||Uymak.
9. Çevgânına irâdet-i Hakkuñ rızâ verüp
10. Çün gûy mihr ü mâh ile galtân olan başum

rîzân:

1. **rîzân:**
Mısra: **2**
Far. Akıp dökülücü, dökülen: hûn-ı rîzân.
1. Ey hilâl-i ʿîd-i devrân sâgar-ı gerdân mısın
2. Hâkdân-i dehre feyzin cürʿasın rîzân mısın

rızk:
1. **rızkını:**-*ını*
Mısra: **7**
Ar. Yiyecek, içecek şey.
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

Rodos:
1. **rodosu:**-*u*
Mısra: **10**
Ege Denizi'nde oniki Adaların en büyüğü.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

rübâb:
1. **rübâb:**
Mısra: **12**
Üzerine deri geçirilmiş ve Hindistan cevizinden yapılmış yuvarlak gövdeli yanık sesli yaylı saz.
11. Eylemezdi Hayâlî sohbet-i mey
12. Demese çeng ile rübâb içelüm

rübâb olmak:
1. **rübâb oldum:**
Mısra: **6**
Hüzünlü sesler çıkartan bir saz haline dönüşmek.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

rûbâh-ı dehr:
1. **rûbâh-ı dehr:**
Mısra: **7**
Dünya tilkisi. (Hilekarlık bağlamında).
7. Rûbâh-ı dehr kankısına kuyruk asmadı
8. Evvel hele hikâyet-i Behrâm-ı Gûra gel

rû-ber-âsumân eylemek:
1. **rûberâsumân eyleyüp:**
Mısra: **42**
Gökyüzüne doğru yönelmek. (Dua etmek üzere elleri açmak ile goncanın göğe doğru açılması bağlamında).
41. Şâha eyler duʿâ Hayâlî gibi
42. Eyleyüp rû-ber-âsumân gonca

rû-be-rû olmak:
1. **rû-be-rû olma:**
Mısra: **10**
Yüz yüze olmak.
9. Etdügüñ yüz karalıâın yüzüñe urur sakın
10. Ey Hayâlî olma ol mirʾât-ı hüsne rû-be-rû

2. **rû-be-rû olmaga:**
Mısra: **2**
Yüz yüze olmak.
1. Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
2. Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

ruh:
1. **ruh:**
Mısra: **5**
Yanak, yüz
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

2. **ruhları:**-*ları*
Mısra: **8**
Yanak, yüz
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

3. **ruhuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Sîmya-hâne lüʾlüʾ lebüñ mercân ruhuñ bahr-i melâhatdür
2. İki zülfüñ neheng ol bahre kaşuñ mevc-i âfetdür

4. **ruhlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **2**
yanak
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

5. **ruhu:**-*u*
Mısra: **3**
yanak
3. Ruhu nâr iki zülfü üzre kaşı
4. Siyaset-gâh-ı İbrâhîme beñzer

6. **ruhuñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
yanak
5. Ruhuñ üstünde gören hâl-i siyâhuñ sanemâ
6. Der Habeş tıflı durur bâg-ı gülistânda yatur

7. **rûhumı:**-*um, -ı*
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

8. **ruhlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **2**
Sevgilinin yanağı.
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

9. **ruhlarıyla:**-*ları, -y, -la*
Mısra: **9**
Sevgilinin yanağı.
9. Hayâlî ruhlarıyla zülfüñe yâruñ esîr olmuş
10. Güneş yollara düşmüş sâyeler dîvâra yasdanmış

10. **ruhuñdan:**-*uñ, -dan*
Mısra: **2**
Sevgilinin yanağı.
1. Egerçi görmez ey hûr-ı behişt ehl-i cinân âteş
2. Ruhuñdan göñlüme saldı ʿizâruñ nâgehân âteş

ruh koymak:
1. **ruh koyayın:**
Mısra: **5**
Yüz koymak. (Yalvarma bağlamında).
5. Atınuñ ayagına ruh koyayın
6. Tek ey şeh oynama düşmanla satrenc

ruh u zülf:
1. **ruh u zülfü:**
Mısra: **9**
Yanak ve saç.
9. Ruh u zülfü Hayâlînüñ oldu
10. Biri dîni birisi îmânı

ruhbân:
1. **ruhbânı:**-*ı*
Mısra: **7**
Rahib'in cem'i.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

2. **ruhbânını:**-*ını*
Mısra: **8**
Rahipler. (Gece, karanlık bağlamında).
7. Çıkmadı deyr-i felekde yine hurşîd-i sanem
8. Kara çulla görmeyüñce ʿâlemüñ ruhbânını

ruhbân-şekil:
1. **ruhbân-şekil:**
Mısra: **4**
Rahipler gibi, rahiplerin giyinişleri gibi.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

rûh-efzâ olmak:
1. **rûh-efzâ oldu:**
Mısra: **41**
cana can katan bir manaya kavuşmak.
41. Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
42. Kadr ile başum eger göge eserse yeri var

ruh-ı âfitâb:
1. **ruh-ı âfitâba:**
Mısra: **2**
Güzel, parlak yüz.
1. Ey âh pây-i himmeti bu nüh kıbâba bas
2. Mâhı müşerref eyle ruh-ı âfitâba bas

rûh-ı Câmîyle Nevâyî:
1. **rûh-ı câmîyle nevâyî:**
Mısra: **15**
Molla Cami ve Ali Şir Nevayi'nin ruhları.
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

ruh-ı dilber:
1. **ruh-ı dilber:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı dilber
2. Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser âyîneler

2. **ruh-ı dilberde:**
Mısra: **6**
Sevgilinin yanağı.
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

3. **ruh-ı dilberdeki:**
Mısra: **22**
Sevgilinin yanağı.
21. Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
22. Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham

ruh-ı dildâr:
1. **ruh-ı dildâra:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzü.
9. Meh ruh-ı dildâra reşk etse Hayâlî gam degül
10. Çün küdûretden dahi sâf olmadı âyînesi

rûh-ı ferah-şâd:
1. **rûh-ı ferah-şâdum:**
Mısra: **2**
Gönül açıklığıyla, sevinçle dolu ruh.
1. Her kaçan nâz eylese ol serv-i âzâdum benüm
2. Sîneden kaçmak diler rûh-ı ferah-şâdum benüm

ruh-ı gerdûn:
1. **ruh-ı gerdûnda:**
Mısra: **1**
Dünya yüzü, yeryüzü.
1. Ruh-ı gerdûnda her subh ey şafak kim cilve-gersin sen
2. Baña kan agladı hayl-i melek hûn-ı cigersin sen

ruh-ı gül:
1. **ruh-ı gülde:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Gül renkli yanağı.
9. Ayagı tozuna îsâr içün şâhuñ ruh-ı gülde
10. Hayâlî jaleler laʿlîn tabaklar içre lü'lü'dür

ruh-ı hâke dökülmek:
1. **ruh-ı hâke dökülmüş:**
Mısra: **6**
Toprağın üstüne dökülmek.
5. Çekilmiş dûd-ı hasretdür bu bâguñ serv-i dil-cûsu
6. Dökülmüş zehr-i mihnetdür ruh u hâke çemenden gec

rûh-ı mahz etmek:
1. **rûh-ı mahz etmekde:**
Mısra: **50**
Halis, katıksız bir ruh haline dönüştürmek.
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

rûh-ı mücerred:
1. **rûh-ı mücerred:**
Mısra: **7**
Derviş, salik(dünya ile ilişkisini kesmesi yönüyle).
7. Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
8. Nilgûn târemde ki hurşîddür menzil baña

rûh-ı mukaddes:
1. **rûh-ı mukaddes:**
Mısra: **1**
Hz. Cebrail.
1. Tenlere rûh-ı mukaddes ʿaşk-ı pâküñdür senüñ
2. Devlet-i bîdâr çeşm-i hâb-nâküñdür senüñ

rûh-ı pâk:
1. **rûh-ı pâk:**
Mısra: **8**
Saf ruh.
7. Cism terkîb-i gubârîdür gel andan fârig ol
8. Rûh-ı pâk ol ʿâlem-i tecrîde gel esrâra bak

2. **rûh-ı pâki:**

Mısra: **10**
Saf ruh.
9. Tîrüñe karşu rûh-ı revân etmege revân
10. Arar o rûh-ı pâki Hayâlî taraf taraf

3. **rûh-i pâkimüz:**
Mısra: **1**
Saf ruh.
1. Sînemüzden der bunu eşbâha rûh-i pâkimüz
2. Kim bizüz hayy-i ebed yokdur ecelden bâkimüz

ruh-ı pür-tâb:
1. **ruh-ı pür-tâbına:**
Mısra: **6**
Sevgilinin parıl parıl parlayan yüzü.
5. Zînet etdi cismümi ser-tâ-be-pâ dâg-ı siyâh
6. Şâhid-i ʿaşkuñ ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün

rûh-ı revân:
1. **rûh-ı revân:**
Mısra: **9**
sevgili/güzel
9. Tîrüñe karşu rûh-ı revân etmege revân
10. Arar o rûh-ı pâki Hayâlî taraf taraf

2. **rûh-ı revân:**
Mısra: **10**
(Yürüyen latif bir ruha benzetilen) sevgili, güzel
9. Bir meyyite döndü müteharrik bu Hayâlî
10. Ol rûh-ı revân olalı cânı gibi pinhân

rûh-ı Saʿdi:
1. **rûh-ı saʿdi:**
Mısra: **9**
Sadi'nin ruhu. (Şeyh Sadi-i Şirazi).
9. Hayâlî rûh-ı Saʿdi yaraşurdı ʿandelîb olsa
10. Diyâr-ı Rûmda nazmum gibi rengîn gülistâna

rûh-ı sânî:
1. **rûh-ı sânî:**
Mısra: **5**
İkinci öz.
5. Gelmez cihâna mey gibi bir rûh-ı sânî kim
6. Hürmet aña libâs ola billûrdan beden

rûh-i Selmân:
1. **rûh-i selmânı:**
Mısra: **54**
Selman'ın ruhu.||Selman-ı Saveci'nin şiiri.
53. Benem ol sâhir-i suhan-perdâz
54. Ki eyledüm zinde rûh-i Selmânı

ruh-ı zerd:
1. **ruh-ı zerd:**
Mısra: **7**
Solgun yüz.
7. Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
8. Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

2. **ruh-ı zerd:**
Mısra: **1**
sararmıs/solgun yüz
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

3. **ruh-ı zerd:**
Mısra: **3**
Solgun yüz.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

ruh-ı zîbâ:
1. **ruh-ı zîbâdadur:**
Mısra: **8**
süslü, güzel yüz
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

ruhları üzre çekmek:
1. **ruhları üzre çekelden:**
Mısra: **3**
Yanakları üzerine salmak.
3. Çîn-i zülfünü çekelden ruhları üzre nigâr
4. ʿÂşık-ı üftâdeler üstâd cânbâz oldular

ruhlaruñ üstü:
1. **ruhlaruñ üstünde:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanaklarının üstü.
3. Tâ ki gördü ruhlaruñ üstünde zülfüñ pîç ü tâb
4. Yüz perîşânlık cemâl-i âfitâb üstündedür

2. **ruhsarı üzre:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yanağı üstünde.
5. Kâkülüñ ruhsarı üzre târûmâr etmiş o yâr
6. Cennete dönse ʿaceb mi bâg sünbül vaktidür

rûh-perver:
1. **rûh-perverem:**-*em*
Mısra: **10**
Far. Ruha kuvvet verici, ruh besleyici.
9. Sende libâs-ı fâhir ü bende bu nazm-ı pâk
10. Sen cism-perver olduñ u ben rûh-perverem

ruhsâr:
1. **ruhsâruñ:**-*uñ*
Mısra: **8**
Yanak, yüz
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

2. **ruhsârı:**-*ı*
Mısra: **1**
Yanak, ruh, yüz, çehre.
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

3. **ruhsaruña:**-*uña*
Mısra: **7**
Yanak, ruh, yüz, çehre.
7. Ezip ʿâşıklaruñ göz merdümün ruhsaruña hâl et
8. Ciger kanı ile yaksañ destüñe hınnâ saña elyak

4. **ruhsâruña:**-*uña*
Mısra: **7**
Yanak
7. Germ olup beñzetdügiʾçün kendüyi ruhsâruña
8. Âfitâba jâlelerden oldu seng-endâz gül

5. **ruhsâruña:**-*uña*
Mısra: **3**
Yanak
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

6. **ruhsârına:**-*ına*
Mısra: **7**
Sevgilinin yüzü, yanağı.
7. Öykünür şekker lebüñe âyîne ruhsârına
8. Bî-edebdür kanda kim bir asılası var ise

ruhsâra yasdanmak:
1. **ruhsâra yasdanmış:**
Mısra: **1**
Yanağa yaslanmak.
1. Hayâlüñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

2. **ruhsâra yasdanmış:**
Mısra: **8**
Yanağa yaslanmak.||Yanağın üzerine düşmek.
7. Cemâl-i dost her yüzden zuhûr etmiş temâşâ kıl
8. Geh olmuş çehre gâhî zülf olup ruhsâra yasdanmış

ruhsâr-ı cânân:
1. **ruhsâr-ı cânânı:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağı.
1. Nola gözlerse erbâb-ı nazar ruhsâr-ı cânânı
2. Alurlar ortaya pervâneler şemʿ-i şebistânı

ruhsâr-ı yâr:
1. **ruhsâr-ı yâr:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yüzü, yanağı.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

2. **ruhsâr-ı yâra:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yüzü, yanağı.
1. Ger hevâdâr olmasa ruhsâr-ı yâra mirveha
2. Yele vermezdi karârın bir karâra mirveha

3. **ruhsâr-ı yârı:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yüzü, yanağı.
7. Gördü çün ruhsâr-ı yârı çekdi dilden âh-ı serd
8. Bir nefes yâr olmadı nâmûs u ʿâra mirveha

ruhsâr-ı zerd:
1. **ruhsâr-ı zerdüm:**
Mısra: **6**
(Aşığın) Solgun yüzü.
5. Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
6. Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr

ruhsâruñı sürmek:
1. **ruhsâruñı sür:**
Mısra: **4**
Yüzünü sürmek.
3. Nâgehân ʿarz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
4. Sür ayagı tozuna ruhsâruñı dâmânın öp

ruhsat bulmak:
1. **ruhsatı bulursañ:**
Mısra: **10**
İzin almak.
9. Yürü dergâh-ı gerdûn-kadre var topragına yüz sür
10. Bulursañ ruhsatı Aga-yi ʿâlî-şâna ʿaşk eyle

ruhu genci:
1. **ruhu gencine:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Yüzünün hazinesi. (Değerli taşlar veya gökyüzündeki cisimler gibi parlaması bağlamında).
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

ruhu nârı:
1. **ruhu nârındaki:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Yanağının kızıllığı.
3. Ruhu nârındaki hâli buhûru bûyun isterseñ
4. Ölüñe dahi günlük vermezin der gör o fettânı

Rûhüʾl-Emîn:
1. **rûhüʾl-emîn:**
Mısra: **3**
Hz. Cebrail.
3. Gördü Sîmurgu şikâr etdüm dedi Rûhüʾl-Emîn
4. Âferin ey şâhbâz-ı lâ-mekânuñ yügrügü

ruhun zerd eylemek:
1. **ruhun zerd eyleyüp:**
Mısra: **10**
Yüzünü soldurmak.
9. Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
10. Ruhun zerd eyleyüp eşk-i revânın aleden gayrı

Rûm:
1. **rûmda:**-*da*
Mısra: **9**
Ar. Anadolu bölgesi.
9. Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
10. Câm-ı fâgfûrî içer Hâkân-ı Türkistân baña

2. **rûmda:**-*da*
Mısra: **27**
Ar. Anadolu bölgesi.
27. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rûmda kim
28. Reşha-i kilküm eder lücce-i ʿummâna kerem

3. **rûm:**
Mısra: **27**
Ar. Anadolu bölgesi.
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

4. **rûmda:**-*da*
Mısra: **6**
Ar. Anadolu bölgesi.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

5. **rûmuñ:**-*uñ*
Mısra: **14**
Ar. Anadolu bölgesi.
13. Ol cevân merde nola ehl-i fütüvvet der isem
14. Varını bezl etmede Rûmuñ Ahî Evranıdur

6. **rûmda:**-*da*
Mısra: **4**
Ar. Anadolu bölgesi.
3. Çîn-i zülfüñde göñül var mı giriftâr degül
4. Hâl-i hindûña senüñ Rûmda kim kul olmaz

7. **rûmda:**-*da*
Mısra: **11**
Ar. Anadolu bölgesi.
11. Oldum Hayâlî Rûmda bir şâha bende kim
12. Ednâ nazarla yaka söyünse Yemende şemʿ

8. **rûmda:**-*da*
Mısra: **9**
Ar. Anadolu bölgesi.
9. Rûmda nazm-ı Hayâlîyle hem-âgâz olalı
10. Saldı âvâzeyi İrân ile Turana sadak

9. **rûmda:**-*da*
Mısra: **1**
Ar. Anadolu bölgesi.
1. Kemânın ergüreli Rûmda kemâle kaşuñ
2. Cefâ hadengini pertâb eder hilâle kaşuñ

10. **rûmda:**-*da*
Mısra: **8**
Anadolu.
7. Hâllerle ʿârızuñ cânâ görenler dediler
8. Bir nice hindûlar etmiş Rûmda gül sohbetin

Rûm eli:
1. **rûm eli:**
Mısra: **4**
Rumeli.
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

2. **rûm elinüñ:**
Mısra: **4**
Rumeli.
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

3. **rûm elinüñ:**
Mısra: **10**
Rumeli.
9. Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
10. Gûyâ Hayâlî Rûm elinüñ kethudâsıdur

4. **rûm ellerine:**
Mısra: **10**
Rumeli.
9. Dergâh-ı Şehriyâra her gün gelür Hayâlî
10. Rûm ellerine ister destûr vara vara

Rûm eli abdâlı:
1. **rûm eli abdâlıyam:**
Mısra: **9**
Anadolu abdalı.
9. Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
10. Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm

Rûm eli toprağı:
1. **rûm eli topragı:**
Mısra: **10**
Bereketli Rumeli toprağı. (Orijinal manalarla yüklü şiirler yazan çok sayıda şair yetiştirmesi bağlamında).
9. Kâbil-i feyz olmasa vermezdi maʿnî güllerin
10. Bu Hayâlî Husrevâ Rûm eli topragı gibi

Rûm elinüñ kethüdâlığı:
1. **rûm elinüñ kethüdâlıgı:**
Mısra: **10**
Rumeli'nin kethüdalığı.
9. Şâhum Hayâlî mâlik-i mülk-i kelâm iken
10. Çok mudur aña Rûm elinüñ Kethüdâlıgı

Rûm Hassânı:
1. **rûm hassânı:**
Mısra: **1**
Anadolu'nun Hassan bin Sabit'i.
1. Bir kuluñ kim Rûm Hassânı ola
2. Şehriyârı hanlaruñ hânı ola

Rûm şâhı:
1. **rûm şâhı:**
Mısra: **10**
Anadolu sultanı.
9. Ey Hayâlî aldı dil mülkün kılıcıyla gözü
10. Rûm Şâhı geçdi san taht-ı Ferîdûn üstüne

2. **rûm şâhı:**
Mısra: **6**
Anadolu sultanı.
5. Âsitânın baña mesken kıldı ol Yûsuf-cemâl
6. Rûm şâhı bir kulun san Mısra sultân eyledi

Rûm sultânı:
1. **rûm sultânı:**
Mısra: **8**
Anadolu sultanı.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

Rûmdan şarka:
1. **rûmdan şarka:**
Mısra: **41**
Batıdan doğuya.
41. Rûmdan Şarka bir nazar kılsañ
42. Düşmen-i dîni yâd edüp ânî

rümmânî etmek:
1. **rümmânî eder:**
Mısra: **26**
Nar çiçeği rengine dönüştürmek.
25. Görse Şâh-ı Bedahş haşmetini
26. Çehresin eder idi rümmânî

rümûz-ı ʿaşk:
1. **rümûz-ı ʿaşkı:**
Mısra: **7**
Aşkın sırları.
7. İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş
8. Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına

rûşen:
1. **rûşen:**
Mısra: **3**
Aydın, parlak.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

2. **rûşen:**
Mısra: **4**
aydınlık, parlak
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

3. **rûşendür:**-*dür*
Mısra: **10**
aydınlık, parlak
9. Yaraşur laʿl-i nâbuñ zülfüñ içinde zuhûr etse
10. Bu rûşendür yeri karañulıkdur Âb-ı Hayvânuñ

4. **rûşen:**
Mısra: **11**
aydınlık, parlak
11. Safâsı zâhir ü bâtın degül midür rûşen
12. Kesâfet ile kime eyledi nazar kandîl

rûşen çerâğı:
1. **rûşen çerâgı:**
Mısra: **5**
Aydınlatan çıra.
5. Cihân-ı tîrenüñ rûşen çerâgı mihr-i gerdûnsun
6. Mahabbet âsumânında husûf içinde mâhem ben

rûşen delîl olmamak:
1. **rûşen delîl olımaz:**
Mısra: **3**
yol gösterici olmamak
3. Mürşid-i râh-ı fenâya olımaz rûşen delîl
4. Şemʿ gibi kim eritmezse yüregi yâgını

rûşen etmek:
1. **rûşen edelden:**
Mısra: **8**
Aydınlatmak,ışıklandırmak.
7. Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
8. Rûşen edelden yüzüñ mihri sipihr eyvânını

2. **rûşen etsün:**
Mısra: **4**
Aydınlığa kavuşturmak.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

rûşen eylemek:
1. **rûşen eyledigiyçün:**
Mısra: **3**
Aydınlatmak.
3. Hânesin her kişinüñ eyledigiyçün rûşen
4. Hışm edüp anı hisâr-ı feleke atdı aga

2. **rûşen eylerse:**
Mısra: **9**
Aydınlatmak.
9. Menzil-i ʿuşşâkı o meh rûşen eylerse nola
10. Seyr eder her câyî denmez âfitâb-âlûdedür

rûşen gözükmek:
1. **rûşen gözükdü:**
Mısra: **2**
Aydınlık gözükmek, parlamak.
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

rûşen kılmak:
1. **rûşen kılan:**
Mısra: **1**
aydınlatmak, ışıtmak
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

2. **rûşen kıldı:**
Mısra: **3**
aydınlatmak, ışıtmak
3. Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim
4. Dîde-i Yaʿkûbu açdı Yûsufuñ pîraheni

3. **rûşen kılup:**
Mısra: **9**
Meydana çıkarmak.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

rûşen olmak:
1. **rûşen olmadı:**
Mısra: **3**
Aydınlanma
3. Ol şerʿ-i hüsne sûz-ı dilüm rûşen olmadı
4. Gamdan eritdi yüregimüñ gerçi yâgını

2. **rûşen olur:**
Mısra: **3**
Aydınlanma
3. Tîre gönlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

rûşen-güher:
1. **rûşen-güher:**
Mısra: **1**
Gönlü aydın.
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

Rûsi dilber:
1. **rûsi dilberdir:**
Mısra: **8**
Rus güzel.
7. Hadeng-i gamzenüñ saydıdur ey türk-i kemân-ebrû
8. Eger bir Rûsi dilberdir eger hûb-ı Mogol-çîni

rû-siyâh:
1. **rû-siyâhı:**-*ı*
Mısra: **2**
Yüzü kara. (Ah ateşinin dumanı bağlamında).
1. Saña gönderse nâlem dûd u âhı
2. Kapuñdan dûr kıl ol rû-siyâhı

rû-siyâh olmak:
1. **rû-siyâh oldu:**
Mısra: **5**
Yüzü kara olmak.
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

rû-siyâhî olmak:
1. **rû-siyâhîler olduksa:**
Mısra: **8**
Yüzü kara kişiler olmak.
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

Rüstem:

1. **rüstemleri:**-*leri*
Mısra: **9**
Ünlü İran şâiri Firdevsi'nin Şehname'sinde adı geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı. Klasik edebiyatta kahramanlık ve yiğitlik sembolü olarak çok sık kullanılmaktadır.
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

2. **rüstemlerin:**-*lerin*
Mısra: **9**
nurdan yapılmış kandil gibi olmak
9. Meydân-ı nazmuñ eyledi Rüstemlerin zebûn
10. Kasd-ı Hayâlî maʿreke-ârâ-yı Gîvedür

Rüstem-i destân:
1. **rüstem-i destân:**
Mısra: **38**
Hilekar Rüstem.
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

Rüstem-i zâl:
1. **rüstem-i zâl:**
Mısra: **22**
Zaloğlu Rüstem. İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı.
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

Rüstem-i zûr-âver:
1. **rüstem-i zûr-âveri:**
Mısra: **3**
Kuvvet taşıyan, kuvvetli Rüstem.
3. Rûz u rezmüñ Rüstem-i zûr-âveri
4. Kişver-i nazmuñ Cem-eyvânı ola

rusvâ etmek:
1. **rusvâ edeli:**
Mısra: **4**
Rezil etmek.
3. Oldum ey gül-çehre eşk-i pür-keremden şermisâr
4. Edeli Mecnûn gibi ʿâlemlere rusvâ beni

2. **rusvâ eder:**
Mısra: **9**
Rezil etmek.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

rusvây eylemek:
1. **rusvây eyledi:**
Mısra: **12**
Rezil olmak, herkesin diline düşmek.
11. ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünüñ bir târını
12. Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen

rüsvâ-yi cihân:
1. **rüsvâ-yi cihânem:**
Mısra: **4**
Rezil, kepaze olmak.
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

rüsvâ-yi dehr olmak:
1. **rüsvâ-yi dehr ola:**
Mısra: **7**
Dünyanın rezili olmak.
7. Rüsvâ-yi dehr ola nitekim düzd-i âfitâb
8. Her bî-edeb ger eyler ise der-begal seni

rüsvâ-yi Leylî:
1. **rüsvâ-yi leylî:**
Mısra: **8**
Leyla'nın rezili.||Mecnun.
7. Eder mecnûn göñül nâmûsdan ʿâr
8. Olaldan ʿâleme rüsvâ-yi Leylî

rusvâ-yi mâder-zâd:
1. **rusvâ-yi mâder-zâddan:**
Mısra: **10**
Anadan doğma rezil.
9. Ol Hayâlîyem ki oldum ʿaşk ile bî-nam ü neng
10. Ummañuz idrâk ben rusvâ-yi mâder-zâddan

rusvâ olmak:
1. **rusvâyı olsa:**
Mısra: **9**
Ayıplanacak, utanacak bir durumda olmak, rezil olmak.
9. Kûy-ı ʿaşkuñ olsa rusvâyı Hayâlî gam degül
10. Kim dedi aña ki her şûh-ı cefâ-âyîne bak

rûy:
1. **rûyu:**-*u*
Mısra: **11**
Ne kadar, ne ölçüde.
11. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedür cismüm gibi
12. ʿÂşık olmuşdur meger kim lâle-i Nuʿmân aña

2. **rûy:**
Mısra: **9**
Yüz.
9. Ser-i kûyuñda dil ebrû-yı rûy u hâlüñi görsün
10. Hilâl-i mihr ü encümle zemîni âsumân etsün

ruʾyet-i dîdâr:
1. **ruʾyet-i dîdâr:**
Mısra: **4**
Yüz görümü.
3. Şeş cihetden semme vechullah nûrun görmeyüp
4. Ruʾyet-i dîdâr içün zâhid riyâzetler çeker

rûy-ı devrân:
1. **rûy-ı devrânı:**
Mısra: **48**
Devirler, her yer.
47. Meh-i bürc-i şeref Sultân Süleymân sâye-i Yezdân
48. Ki tîgiyle güneş gibi tutupdur rûy-ı devrânı

rûy-ı dilber:
1. **rûy-ı dilber:**
Mısra: **7**
Güzelin(sevgilinin) yüzü.
7. Rûy-ı dilber var iken hurşîdi taʿrîf eyleme
8. Gül dururken añma bir solmuş hazân yapragını

rûy-ı gerdûna yapışmak:
1. **rûy-ı gerdûna yapışdı:**
Mısra: **5**
Gökyüzüne asılmak.

5. Çıkup âhum havâsıyla yapışdı rûy-ı gerdûna
6. Feleklerde kamer bir penbedür dag-ı nihânumdan

rûy-ı gül-gûn:
1. **rûy-ı gül-gûnuñda:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Gül renkli yüzü.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

rûy-ı hâk-âlûde:
1. **rûy-ı hâk-âlûdemi:**
Mısra: **12**
Toprağa bulaşmış yüz.
11. Ser-firâzân-ı reh-i tahkîke oldum secde-gâh
12. Rûy-ı hâk-âlûdemi mihrâb edelden pâ-yi ʿaşk

rûy-ı meh:
1. **rûy-ı mehi:**
Mısra: **2**
Ay yüzlü
1. Hattı ruhumı yâr kaçan ber-taraf eyler
2. Hurşîd-sıfat rûy-ı mehi bî-kelef eyler

rûy-ı misk:
1. **rûy-ı misk:**
Mısra: **6**
Miskli yüz. (Siyah yüz, gül suyu ile yıkama karşıtlığında).
5. Bûyunuñ gammâzıdur oldu anuñçün rû-siyâh
6. Ger gülâb ile yusañ bin kez agarmaz rûy-ı misk

rûy-ı nigâr:
1. **rûy-ı nigâra:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzü.
9. Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ
10. Su koydu ebr gülşen-i bâguñ ocagına

rûy-ı niyâz:
1. **rûy-ı niyâzı:**
Mısra: **8**
temenna (büyüğe karşı baş eğme, eşik öpme vb. hareketler)
7. Ol serv ser-keş âh ise ser-keş sen ey yaşum
8. Rûy-ı niyâzı su gibi yüz sür türâba bas

rûy-ı siyâh:
1. **rûy-ı siyâhum:**
Mısra: **5**
Kara yüz.
5. Başuma gün dogmada rûy-ı siyâhum hâkde
6. Yâr kûyunda nem eksük sâye-i dîvârdan

rûy-ı yâr:
1. **rûy-ı yâr:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yüzü.
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

2. **rûy-ı yârda:**
Mısra: **6**
Sevgilinin yüzü.
5. Meyl etmez idi ʿâşık-ı şûrîde-dil aña
6. Olmasa rûy-ı yârda ger cezbe-i İlâh

rûy-ı zemîn:
1. **rûy-ı zemîne:**
Mısra: **3**
Yeryüzü.
3. Terk ede yüz sürmegi rûy-ı zemîne âfitâb
4. Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

2. **rûy-ı zemîni:**
Mısra: **26**
Yeryüzü.
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

3. **rûy-ı zemîni:**
Mısra: **3**
Yeryüzü.
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

4. **rûy-ı zemînüñ:**
Mısra: **6**
Yeryüzü.
5. Kûy-ı yâruñ bir gubârın kondurursañ çehreme
6. Ey sabâ yüklet baña rûy-ı zemînüñ minnetin

rûy-ı zemîn serverleri:
1. **rûy-ı zemîn serverleri:**
Mısra: **2**
Yeryüzü sultanları.
1. Fakr ile fahr eyledi meydân-ı dîn serverleri
2. Ermedi bu devlete rûy-ı zemîn serverleri

rûy-ı zerd:
1. **rûy-ı zerdüm:**
Mısra: **2**
Sararmış yüz.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

2. **rûy-ı zerdümdür:**
Mısra: **5**
Sararmış yüz.
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

3. **rûy-ı zerdüme:**
Mısra: **9**
(âşığın) sararmış/solgun yüzü
9. Akıtdı kanlu yaşum rûy-ı zerdüme nazar et
10. Ne nakş geçdi Hayâlî o çeşmi ala baña

4. **rûy-ı zerdüme:**
Mısra: **7**
Sararmış yüz.
7. Gözüm yaşıyla rûy-ı zerdüme bak
8. Geçür gel sohbet-i meyle hazânı

5. **rûy-ı zerdüñle:**
Mısra: **10**
Sararmış yüz.
9. Ey Hayâlî Kerbelâ dîvânına ʿazm eyleyüp
10. Rûy-ı zerdüñle Īmânun al firâvân cevherin

rûy-ı zülfüñ şevki:
1. **rûy-ı zülfüñ şevkine:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yüzü üzerine düşen saçlarının arzusu.

5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

Rûyîn-Ten:
1. **rûyîn-ten:**
Mısra: **21**
Tunç tenli.
21. Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn-Ten
22. Sararda benzini Hışmın işitse Rüstem-i Zâl

rûz:
1. **rûzum:**-*um*
Mısra: **7**
Gün, gündüz.
7. Duhân-ı âhumı ifşâ eder rûzum budur sûzum
8. Baña hem-reng olur bir kimse yok hecrüñde şebden yeg

rûz u şeb:
1. **rûz u şeb:**
Mısra: **43**
Gündüz ve gece.
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

2. **rûz u şeb:**
Mısra: **10**
Gündüz ve gece.
9. Görelden sen yüzü mâhuñ şehâ âyîne-i haddüñ
10. Hayâlî rûz u şeb tûtî-sıfat medhüñde gûyâdur

3. **rûz u şeb:**
Mısra: **3**
Gündüz ve gece.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

rûze:
1. **rûzenin:**-*nin*
Mısra: **9**
Oruç, savm.
9. Aynısın lâmın otuz gün olduguna rûzenin
10. Ya felek levhinde nûn-ı dâmen-i Rahmân mısın

rûze-i gam:
1. **rûze-i gamda:**
Mısra: **9**
Gam orucu.
9. Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndügi bu kim
10. Senüñ ʾîd-i cemâlüñ görmedi ey mâh bir yıldur

rûzgâr-ı gam:
1. **rûzgâr-ı gam:**
Mısra: **9**
Keder rüzgarı.
9. Şâhum Hayâlînüñ revâ rûzgâr-ı gam
10. Maʿdûm ede vücûdunu nâgeh habâb-vâr

rûz-ı ezel:
1. **rûz-ı ezel:**
Mısra: **4**
Ezelden beri.
3. Vâdî-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
4. ʿÂşık olmuşdur meger rûz-ı ezel dîdâra su

2. **rûz-ı ezel:**
Mısra: **9**
Ezelden beri.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

3. **rûz-ı ezel:**
Mısra: **10**
Ezelden beri.
9. Pîr-i ʿaşkuñ nefesin gözle Hayâlî seni çün
10. Şemʿ-veş rûz-ı ezel yanmaga irşâd etdi

4. **rûz-ı ezelde:**
Mısra: **21**
Geçmiş zaman, çok öncesi.||Bezm-i elest.
21. Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tîginüñ
22. Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi

5. **rûz-ı ezelde:**
Mısra: **1**
Geçmiş zaman, çok öncesi.||Bezm-i elest.
1. Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
2. Cân tıflı dahi ten beşiginde bulunmadan

rûz-ı hecr:
1. **rûz-ı hecrüñde:**
Mısra: **5**
ayrılık günü
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

rûz-ı kıtâl:
1. **rûz-ı kıtâl:**
Mısra: **24**
Muharebe, savaş günü.
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

rûz-ı kıyâmet:
1. **rûz-ı kıyâmet:**
Mısra: **4**
Kıyamet günü
3. Haşr meydânını âteş-gede-i ʿaşk edem
4. Bir dem âh eyler isem rûz-ı kıyâmet senden

rûz-ı mahşer:
1. **rûz-ı mahşerde:**
Mısra: **10**
Mahşer günü
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

2. **rûz-ı mahşerde:**
Mısra: **8**
Mahşer günü
7. Ey sanem bir bir diyem bu resme kâfirliklerüñ
8. Rûz-ı mahşerde görürsem Hazret-i ʿĪsâ yüzün

rûzî olmak:
1. **rûzî olmadı:**
Mısra: **1**
Nasip olmak, kısmet olmak.
1. Baña eyyâm-ı visâl olmadı çünkim rûzî
2. Bu bahârı nideyin neyleyeyin nevrûzu

rûz-ı rezm:

1. **rûz-ı rezmüñ:**
Mısra: **3**
savaş günü
3. Rûz u rezmüñ Rüstem-i zûr-âveri
4. Kişver-i nazmuñ Cem-eyvânı ola

rûz-ı rûşen:
1. **rûz-ı rûşen:**
Mısra: **4**
Aydınlık gün.
3. Şâdlık mı geldi dil mülküne kim gam gelmedi
4. Rûz-ı rûşen var mı kim soñu şeb-i târ olmadı

2. **rûz-ı rûşende:**
Mısra: **12**
Aydınlık gün.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

3. **rûz-ı rûşenden:**
Mısra: **1**
Aydınlık gün.
1. Rûz-ı rûşenden nola enver olursa şâmımuz
2. Mihr-i ʿâlem tâbdan yakar çerâgı câmımuz

rûz-ı saʿîd:
1. **rûz-ı saʿîdüñ:**
Mısra: **23**
Saadet, mutluluk günü.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

rûz-ı şümâr:
1. **rûz-ı şümâr:**
Mısra: **30**
Hesap günü.
29. Her kulu bir Cem eline tîgi câm-ı bezm-i rezm
30. Nûş eden ol câmı ayılmaz meger rûz-ı şümâr

2. **rûz-ı şümâr:**
Mısra: **10**
Hesap günü.
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

rûz-ı vedâʿ:
1. **rûz-ı vedâʿ:**
Mısra: **4**
Veda günü.||Ecel günü.
3. Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
4. Rûz-ı vedâʿ ecel deyicek merhabâ baña

rûz-ı visâl:
1. **rûz-ı visâl:**
Mısra: **9**
Sevgiliye kavuşma günü.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

rûz-ı vuslat:
1. **rûz-ı vuslat:**
Mısra: **14**
Kavuşma günü.
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

rûz-ı vuslat etmek:
1. **rûz-ı vuslat etmese:**
Mısra: **9**
Kavuşma günü olarak kabul etmek.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

rûzigâr:
1. **rûzigâruñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Zaman.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

2. **rûzigâr:**
Mısra: **19**
Zaman.
19. Vermeden yele hayâtuñ berg ü bârın rûzigâr
20. Koma destüñden ayagı devr içinde lâle-vâr

3. **rûzigâr:**
Mısra: **6**
Zaman.||Rüzgar.
5. Nola yıksañ göñlüm ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl
6. Rûzigâr âyîne-i İskendere verdi şikest

4. **rûzigâr:**
Mısra: **3**
Zaman.
3. Rûzigâr etdi belâ mevcini çeşmümde ʿayân
4. Acılıklar çeker ol kimse ki deryâ-dil olur

5. **rûzigâr:**
Mısra: **3**
Zaman.||Rüzgar.
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

6. **rûzigâr:**
Mısra: **10**
Zaman.||Rüzgar.
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

7. **rûzigâr:**
Mısra: **8**
Zaman.||Rüzgar.
7. Yıllar durur ki kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz
8. Yerden götürmedi bizi hayfâ ki rûzigâr

8. **rûzigârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **1**
Zaman.||Rüzgar.
1. Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
2. Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz

9. **rûzigâr:**
Mısra: **7**
Zaman.||Rüzgar.
7. Dehr bûstânında bir gül mü bitirür rûzigâr
8. Bülbül-i gûyâsını nâlân ü giryân istemez

10. **rûzigâr:**
Mısra: **3**
Zaman.
3. Fakr oklarıyla kaddümi yâ kıldı rûzigâr
4. Devlet benüm ki egmedüm iki cihâna baş

11. **rûzigâr:**
Mısra: **7**
Zaman.||Rüzgar.
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

12. **rûzigâruñ:***-uñ*
Mısra: **1**
Zaman.||Rüzgar.
1. Rûzigâruñ cevrinüñ ben bendeye oranı yok
2. Daʿvî-i remmâle beñzer haddi yok pâyanı yok

13. **rûzigâr:**
Mısra: **2**
Rüzgar, yel.
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

14. **rûzigâr:**
Mısra: **12**
Zaman.||Rüzgar.
11. On bin akçe dirligi lâyık mıdur ben bendenüñ
12. Rûzigâr ile ola bâd-ı havâya müşterek

15. **rûzigâr:**
Mısra: **4**
Rüzgar, yel. (Sevgilinin yürümesi bağlamında).
3. Râh-ı gamda ben gubârı hâkden kaldırmayan
4. Rûzigâr eksükligidür rûzigâr eksükligi

rûzigâr cevri:
1. **rûzigâr cevrinden:**
Mısra: **7**
Devrin eziyetleri, sıkıntıları.
7. Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
8. Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl

rûzigâr-ı bî-vefâ:
1. **rûzigâr-ı bî-vefâ:**
Mısra: **4**
Vefasız rüzgar.||Vefası olmayan devir, baht.
3. Yâr dedüm baña mihrüñ dilden izhâr et dedi
4. Rûzigâr-ı bî-vefâ taş içre gizler âteşi

rûzigâr-ı hecr:
1. **rûzigâr-ı hecre:**
Mısra: **7**
Ayrılık rüzgarı.
7. Bu rûzigâr-ı hecre nihâyet bulunmaya
8. Ölem gidem firâk ile şâhum nihâyeti

S

<u>**saʿâdet:**</u>
1. **saʿâdet:**
Mısra: **3**
Mutluluk.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

2. **saʿâdet:**
Mısra: **5**
Mutluluk.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

3. **saʿâdet:**
Mısra: **44**
Mutluluk.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

4. **saʿâdet:**
Mısra: **65**
Mutluluk.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

5. **saʿâdetle:**-*le*
Mısra: **43**
Mutluluk.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

6. **saʿâdet:**
Mısra: **10**
Hangi, hangi şey.
9. Oldum Hayâlî çâker-i rindân-ı meykede
10. İkbâl bunda bende saʿâdet bu derdedür

<u>**saʿâdet ahteri:**</u>
1. **saʿâdet ahteri:**
Mısra: **2**
Mutluluk yıldızı. (Sevinçten gözyaşı dökmek bağlamında).
1. Tâ ki gördüm bir nazar ol mâh-peyker dilberi
2. Oldu her bir katre-i eşküm saʿâdet ahteri

<u>**saʿâdet bîşesi:**</u>
1. **saʿâdet bîşesinde:**
Mısra: **17**
Mutluluk ormanı.
17. Saʿâdet bîşesinde ol dilâver
18. Şikâr-endâz genc arslana beñzer

<u>**saʿâdet bulmak:**</u>
1. **saʿâdet bulmak:**
Mısra: **2**
Mutluluk bulmak, mutlu olmak.
1. Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
2. Saʿâdet bulmak isterseñ muhibb-i derd-mendân ol

<u>**saʿâdet goncası:**</u>
1. **saʿâdet goncası:**
Mısra: **53**
Mutluluk goncası.
53. Devletüñ gülzârınuñ olsun saʿâdet goncası
54. Gül gibi sen her nefes ey ruhları gülzâr gül

<u>**saʿâdet gülşeni:**</u>
1. **saʿâdet gülşeninüñ:**
Mısra: **2**
Mutluluk bahçesi.||Hükümdarlık bahçesi.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

<u>**saʿâdet Mısrı:**</u>
1. **saʿâdet mısrına:**
Mısra: **20**
Hz Yusuf peygamber zamanındaki mutluluk, bolluk, bereket Mısrı.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

<u>**saʿâdet Mısrınuñ sultânı:**</u>
1. **saʿâdet mısrınuñ sultânısın:**
Mısra: **7**
Mutluluk ülkesinin sultanı.
7. Saʿâdet Mısrınuñ sultânısın gün gibi rûşensin
8. Hayâlüñ Yûsufuna mesken olmuş tîre çâhem ben

<u>**saʿâdet mülkü şâhı:**</u>
1. **saʿâdet mülkü şâhı:**
Mısra: **3**
Mutluluk ülkesinin sultanı.
3. Saʿâdet mülkü şâhı bir gedâsı
4. Melâmet tahtınuñ sultânıdur ʿaşk

<u>**saʿâdet mülkünün hânı:**</u>
1. **saʿâdet mülkünün hânı:**
Mısra: **6**
Mutluluk ülkesinin sultanı.
5. Temâşâ eyler iken cân gözüyle nâgehân gördüm
6. O taht üzre oturmuş bir saʿâdet mülkünün hânı

<u>**saʿâdet nûru:**</u>
1. **saʿâdet nûrusın:**
Mısra: **4**
Mutluluk ışığı.
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

<u>**saʿâdet semeri:**</u>
1. **saʿâdet semerin:**
Mısra: **15**
Mutluluk meyvesi.
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

<u>**saʿâdet tahtı:**</u>
1. **saʿâdet tahtına:**
Mısra: **4**
Mutluluk tahtı.
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

2. **saʿâdet tahtına:**
Mısra: **4**
Mutluluk makamı.
3. Melâmet kûyunuñ şûrîde-dil bir hâk-sârından
4. Saʿâdet tahtına revnak veren sultâna ʿaşk eyle

3. **saʿâdet tahtınuñ:**
Mısra: **55**
Mutluluk tahtı.

55. Güneş gibi saʿâdet tahtınuñ sâhib-külâhı ol
56. Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî

saʿâdet tahtınuñ sultânı:
1. **saʿâdet tahtınuñ sultânına:**
Mısra: **10**
Mutluluk tahtının sahibi.||Sevgili.
9. Ey gazel bildür Hayâlî nazm içinde neydigin
10. Vardıâında ol saʿâdet tahtınuñ Sultânına

2. **saʿâdet tahtınuñ sultânına:**
Mısra: **1**
Mutluluk tahtının sultanı.||Hükümdar.
1. Saʿâdet tahtınuñ Sultânına Hakdan ʿatâ geldi
2. Diyâr-ı Rûmdan Şehzâde-i ferruh-likâ geldi

saʿâdet yıldızı:
1. **saʿâdet yıldızıdur:**
Mısra: **2**
Mutluluk yıldızı.||Aşığın gözyaşları.
1. Yaşum ol ʿârız-i zîbâya karşu
2. Saʿâdet yıldızıdur aya karşu

saʿâdet güneşi:
1. **saʿâdetüm güneşi:**
Mısra: **4**
Mutluluk güneşi.
3. ʿAceb mi ol mâha pervâne-vâr çizginsem
4. Saʿâdetüm güneşi devletüm çerâgıdur

sâʿat geçürmek:
1. **sâʿatüm geçürdüm:**
Mısra: **10**
Vakit geçirmek.
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

sabâ:
1. **sabâ:**
Mısra: **3**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

2. **sabâdan:**-*dan*
Mısra: **23**
Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli
23. Hâk-ı pâyı kuhlünü Şâhuñ sabâdan isteyüp
24. Bâguñ eyler nergis-i bîmârına tîmâr gül

3. **sabâyı:**-*y, -ı*
Mısra: **17**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
17. Elçi düzdü sabâyı gönderdi
18. Husrev-i Rûma armagân gonca

4. **sabâda:**-*da*
Mısra: **5**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
5. Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
6. Ben gülşenüñde bülbül-i nâlân idüm saña

5. **sabânuñ:**-*nuñ*
Mısra: **48**
Sabah rüzgarı
47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

6. **sabâ:**
Mısra: **4**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
3. Yâruñ âhum zer-nişân peykânını dilden kapar
4. Gülşenüñ gûyâ sabâ berg-i hazânın gezdürür

7. **sabâ:**
Mısra: **7**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
7. Aldı cismümden sabâ bir kanlu dâgum penbesin
8. Bu çemende sunmaga ol hem-deme bir gül nedür

8. **sabâ:**
Mısra: **7**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
7. Sabâ gibi nola her dem dökersem farkuma hâki
8. Benüm de kelle-i bî-devletümde kara yazum var

9. **sabâyi:**-*yi*
Mısra: **2**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

10. **sabânuñ:**-*nuñ*
Mısra: **1**
Kuzey doğudan esen hafif ve tatlı rüzgar.
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

sabaha dek:
1. **sabaha dek:**
Mısra: **2**
Sabaha kadar.
1. Kitâb-ı şevküñ okur ey püser meger kandîl
2. Sabaha dek gece göz nûrunu döker kandîl

sabâ-misâl:
1. **sabâ-misâl:**
Mısra: **3**
Sabah rüzgarı gibi.
3. Sabâ-misâl sebük-rûh su gibi meyyâl
4. ʿAdûya âteş ü ahbâba hâke yeksânem

sabâ-veş:
1. **sabâ-veş:**
Mısra: **7**
Saba rüzgarı gibi.
7. Sabâ-veş hâtırından eksük olmasun gubâr-ı gam
8. ʿİzâruñ nârına her kim der ise mâʾ-ı dâfıkdur

sâbir olmak:
1. **sâbir ol:**
Mısra: **9**
Sabreden olmak.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî çekme mihnet sâbir ol
10. Eyledi Hak âteş-i Nemrûdu gülzâr-ı Halîl

2. **sâbir olsun:**
Mısra: **5**
Sabreden olmak.
5. Cefâ-yı rûzigâra sâbir olsun görmege lutfu
6. Kerem lutf eyle var ol Yûsuf-ı Kenʿâna ʿaşk eyle

şabkalı:
1. **şabkalı:**
Mısra: **2**
Papaz.
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

saʿb-nâk:
1. **saʿb-nâkdür:**-*dür*
Mısra: **9**
Zorlu.
9. Gerçi Hayâli ʿaşk yolu saʿb-nâkdür
10. Mecnûn-ı ʿÂmirî gibi bi-vehm ü bâkiyem

sabr:
1. **sabrumı:**-*umı*
Mısra: **2**
Sabır, dayanma, katlanma.
1. Dili âşüfte kılan sünbül ü gül pûşuñdur
2. Sabrumı gâret eden hâl-i benâgûşuñdur

2. **sabrumı:**-*um, -ı*
Mısra: **5**
Sabır, dayanma, katlanma.
5. Sabrumı dilden kara gözlü güzeller kapdılar
6. Bir nice şehbâzlar elden şikârum aldılar

3. **sabr:**
Mısra: **5**
Sabır, dayanma, katlanma.
5. Sabr cevherlerine sînesi kân olmaz idi
6. Odlara yanmasa pûlâd elinden felegüñ

4. **sabra:**-*a*
Mısra: **9**
Sabır, dayanma, katlanma.
9. Sabra bî-tâkat olup kıydı Hayâlî câna
10. Döndü şol Hâceye kim el ura sermâyesine

sabr etmek:
1. **sabr eder:**
Mısra: **12**
Sabretmek:Sabır göstermek, sabırlı davranmak.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

2. **sabr eder:**
Mısra: **5**
Sabretmek:Sabır göstermek, sabırlı davranmak.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

3. **sabr et:**
Mısra: **9**
Sabretmek, dayanmak.
9. Hayâlî ʿaşka düşdüñ çünki sabr et
10. Kim olmaz ʿaşk bîgam genc bîrenc

4. **sabr etmeyen:**
Mısra: **5**
Sabretmek, dayanmak.
5. Sabr etmeyen belâlaruña ʿaşkuñ añmasun
6. Nûş etmesün şarâbı kaçanlar humârdan

sabr eylemek:
1. **sabr eylemeyüp:**
Mısra: **3**
sabretmek, dayanmak
3. Zekanuñ çâhına sabr eylemeyüp düşdü göñül
4. Dil-i bîçâre görʾe mihnet-i cânânda yatur

sabr kılmak:
1. **sabr kılmasa:**
Mısra: **10**
Sabretmek, tahammül etmek.
9. Lâyık olmazdı Hayâlî lutfa
10. Sabr kılmasa hezâran kahra

sabr ü karâr:
1. **sabr ü karârı:**
Mısra: **4**
Sabır ve tahammül.
3. Hasret ocagında bir kül öksüzü mazlûm iken
4. Bâda verdi kalmadı sabr ü karârı bülbülüñ

2. **sabr ü karârum:**
Mısra: **1**
Sabır ve karar.
1. Dil-rübâlar kim benüm sabr ü karârum aldılar
2. Çekdiler evvel elümden ihtiyârum aldılar

sabr vermek:
1. **sabruñı verdüñ:**
Mısra: **16**
Sabretmek.
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

sabûh:
1. **sabûhu:**-*u*
Mısra: **5**
Ar. Sabahleyin içilen şarap.
5. Goncayı kan tutdu eylerken sabûhu bâgda
6. Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülüñ

saç:
1. **saçuñı:**-*uñı*
Mısra: **37**
Saç
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

2. **saçuñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
Saç.
7. Mansûr-ı dil der ise Ene'l-hak saçuñ aña
8. Meydân-ı ʿaşk içinde yeridür ki dâr ola

3. **saçı:**-*ı*
Mısra: **8**
Saç
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

4. **saçuñda:**-*uñda*
Mısra: **3**
Saç
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

5. **saçı:**-*ı*
Mısra: **5**
Saç
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

6. **saçuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Saç
3. Meyhâne-i lebüñde saçuñ çenber asalı
4. Câm-ı sürûru ehl-i safâya residedür

saçmak
1. **saç:**
Mısra: **9**
Saçmak, dökmek
9. Leblerüñ peymânesinden cürʿa saç kabrümde kim
10. nâzil olmuş âyet-i yuhyiʾl-ʿizâm ey cân aña

2. **saçar:**-*ar*
Mısra: **4**
saçmak, serpmek
3. Miftâh ile bâb-ı çemenüñ kuflünü açup
4. Bezm etdi saçar cürʿasın eflâke benefşe

saç u sakal ağarmak:
1. **saç u sakal agardı:**
Mısra: **23**
Yaşlanmak.
23. Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç
24. Gözüñü aç nazar et zulmetüñ olupdur nûr

saçılmak:
1. **saçılsa:**-*sa*
Mısra: **10**
Ortalığa dağılmak, serpilmek, yayılmak, dökülmek.
9. Gam şâmı Hayâlî yeridür encüm-i eflâk
10. Âhumla hazân bergi gibi yere saçılsa

saçları zünnâr:
1. **saçları zünnâradur:**
Mısra: **10**
Saçı papaz kuşağına benzeyen.||Sevgili.
9. Deyr-i ʿâlemde Hayâlî kime âşıkdur deseñ
10. Ey büt-i ʿÎsî-nefes sen saçları zünnâradur

saçuñ zencîri:
1. **saçuñ zencîri:**
Mısra: **14**
(Sevgilinin) Kıvrım kıvrım saçı.
13. Hedef oldu belâ tîrüñe gamzeñ tîri hakkumdur
14. Delürdüm derd-i ʿaşkıñla saçuñ zencîri hakkumdur

saçuñ zencîrine çekmek:
1. **saçuñ zencîrine çek:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Aşığın gönlünü zülfüne asması.
9. Dedüm uslansun Hayâlî çek saçuñ zencîrine
10. Dedi bu zencîre lâyık görme her dîvâneyi

saçunuñ ʿanber bûyu:
1. **saçunuñ ʿanber bûyunu:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Saçının misk gibi kokusu.
1. ʿAttârsıfat geldi yine bâga benefşe
2. ʿAnber saçunuñ bûyunu almaga benefşe

sad-hezâr serv:
1. **sad-hezâr serv:**
Mısra: **30**
Binlerce servi.
29. Meydân-ı rezmi hûn-ı ʿadûñ etdi lâle-zâr
30. Sen nîzelerle dikdüñ aña sad-hezâr serv

sad-hezâran:
1. **sad hezâran:**
Mısra: **6**
Yüz binlerce
5. Bir tebessüm eylese gonca çemende açılur
6. Kanlu yaşından hezâruñ sad-hezâran tâze gül

sadâ:

1. **sadâ:**
Mısra: **1**
(Allah'ın zatî ve sübûtî sıfatlarından olan) İlim ve Hayat
1. Sadâ ile bu gün işʿâr eder ʿûd
2. Cihânda sohbet-i yâr oldu maksûd

2. **sadâsın:**-*sın*
Mısra: 72
ses, avaz || yankı
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı göñüllü oldugunu söyler âblar

3. **sadâyı:**-*yı*
Mısra: **6**
ses, avaz || yankı
5. Ol zevki kim verürdi baña çeng ü nây ü def
6. Aldum ben ol sadâyı tanîn-i zübâbdan

4. **sadâyi:**-*yi*
Mısra: **8**
ses, avaz || yankı
7. Perr-i mekesce gelmez idi saña mümkinât
8. Alsañ seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan

5. **sadâsın:**-*sın*
Mısra: **6**
Ses, avaz.
5. İrgüren silsilesin Mecnûna
6. Saldı zencîri sadâsın dehre

sadâ eylemek:
1. **sadâ eyle:**
Mısra: **9**
Çalmak, söylemek.
9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

sadâ gelmek:
1. **sadâ geldi:**
Mısra: **9**
Ses gelmek.
9. Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
10. Gonca-lebler üşdüler açıldı bâgum sandılar

sadâ salmak:
1. **sadâ salmış:**
Mısra: **3**
Yankılanmak.

3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

sadag:
1. **sadagında:**-*ın, -da*
Mısra: **1**
Ok koymaya yarayan meşin torba.||Sevgilinin yüzü.
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

sadak:
1. **sadak:**
Mısra: **1**
Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

2. **sadak:**
Mısra: **2**
Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf.
1. Gördü mâʾil seni ey dost dil ü câna sadak
2. Çıkdı oklarla ışıklar gibi meydâna sadak

3. **sadak:**
Mısra: **4**
Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf.
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

4. **sadak:**
Mısra: **6**
Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

5. **sadak:**
Mısra: **8**
Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf.
7. Nola bir tîri ile cân ü dili eylese yâd
8. Âşinâlarla nice deprene bîgâne sadak

sadâkat göstermek:
1. **sadâkat gösterüp:**
Mısra: **23**
Bağlılık, vefa göstermek.
23. Sadâkat gösterüp ol ʿâşıka ganc ü delâl etse
24. Seherden gün gibi dilber nola ʿarz-ı cemâl etse

sadâ-yı ʿâlem-i lâhût:
1. **sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu:**
Mısra: **21**
İlahi alemin sedası, sesi.
21. Sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu istimâʿ eyle
22. Nedür bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr

sadâ-yi kûs-ı hâkânî:
1. **sadâ-yi kûs-ı hâkânî:**
Mısra: **24**
Hükümdar mehterhanesine mahsus büyük davulun sesi.
23. Saña gîsûy u şâhidle olupdur nagme-i mutrib
24. Kemend-i sayd-ı Behrâmî sadâ-yi kûs-ı Hâkânî

sadâ-yi kûs-ı sultânî:
1. **sadâ-yi kûs-ı sultânî:**
Mısra: **22**
Hükümdar mehterhanesine mahsus büyük davulun sesi.
21. Senüñ devrüñde kimse dergehüñde etmedi nâle
22. Meger ʿîd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî

sadâ-yi ney:
1. **sadâ-yi ney:**
Mısra: **4**
Ney sesi.
3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

sadâ-yi tîşe-i Ferhâd:
1. **sadâ-yi tîşe-i ferhâddan:**
Mısra: **4**
Ferhad'ın kazmasının sesi. (Bisütun Dağı'nı delme bağlamında).
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

sad-çâk:
1. **sad-çâkdür:**-*dür*
Mısra: **3**
Yüz parça, paramparça.
3. Tîg-i hasretle tenüm sad-çâkdür nâlân göñül
4. Diñle bu hâkî kafes içindebülbül sohbetin

sad-çâk kılmak:
1. **sad-çâk kıldı:**
Mısra: **5**
Yüz parçaya ayırmak.
5. Şâne kıldı tenüñi zülfüñ ucundan sad-çâk
6. Göreli yüzüñü âyîne nemed-pûşuñdur

sâde:
1. **sâdeler:**-*ler*
Mısra: **10**
Süsten arınmış, ziynetsiz.||Cefası olmayan, cefa çekmeyenler.
9. Ey Hayâlî beñlerinüñ mübtelâsı oldular
10. Nakşını fehm etmeyüp ol pür-cefânuñ sâdeler

2. **sâde:**
Mısra: **11**
Sadece, yalnızca.
11. Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
12. Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda

sadef:
1. **sadef:**
Mısra: **2**
Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı.
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

2. **sadefe:**-*e*
Mısra: **32**
İnci kabuğu.||Sevgilinin ağzı.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

3. **sadef:**
Mısra: **1**
Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı.
1. Geydi benefşe başına rengîn kalender dür sadef
2. Gûşuna asdı jâleden bülbül gülün dürr-i Necef

4. **sadefde:**-*de*
Mısra: **8**
Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

5. **sadefler:**-*ler*
Mısra: **10**
İnci kabuğu. (İçerisinde orijinal manaları taşıma bağlamında).
9. Tabʿ-ı Hayâlî eyleyicek dürr-i nazm fâş
10. Daldı sadefler ol gam ile bahr-i fikrete

sadef-i kâʾinât:
1. **sadef-i kâʾinâtda:**
Mısra: **5**
Kainat sadefi.||Alem.
5. Dürr-i kelâmumı sadef-i kâʾinâtda
6. İdrâk eden kişi beni añlar ne cevherem

sad-hezârân:
1. **sad-hezârân:**
Mısra: **2**
yüzbinlerce
1. Hayret alur ʿaklumı baksam gözüne kaşına
2. Sad-hezârân âferîn ol sûretüñ nakkâşına

2. **sad-hezârân:**
Mısra: **3**
yüzbinlerce
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

3. **sad-hezârân:**
Mısra: **8**
yüzbinlerce
7. Bir yüzün görse gözüm biñ laʿl-i rümmânî döker
8. Sad-hezârân zahm-ı tîşeyle verür kân cevherin

saʿd-i devrân:
1. **saʿd-i devrânı:**
Mısra: **1**
Zamanın uğurlusu.
1. Elüñe câm al geldi cihânuñ saʿd-i devrânı
2. Bahâristân ile zeyn eyledi gülşen gülistânı

sâdık:
1. **sâdıkdur:**-*dur*
Mısra: **25**
içten bağlılığı olan, sadakatli
25. Çü Caʿfer subh-veş anuñ reh-i ʿaşkuñda sâdıkdur

sâdıkâne:
1. **sâdıkâne:**
Mısra: **32**
Sadakatle.
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

sâdır:
1. **sâdır:**
Mısra: **46**
Çıkan, meydana gelen.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

sadka:
1. **sadkası:**-*sı*
Mısra: **1**
Özellikle dilencilere verilen para.
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

5. Sîneme ʿayn-ı ʿinâyetle bahup ur dag-ı gam
6. Alnuma bir naʿl kes iki hilâlüñ sadgâsı

2. **sadkası:**-*sı*
Mısra: **8**
Özellikle dilencilere verilen para.
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

sad-pâre etmek:
1. **sad-pâre eden:**
Mısra: **1**
Bin parçaya bölmek.
1. Dili sad-pâre eden gamze-i mekkâresidür
2. Cânı âvâre kılan zülf-i siyâh-kâresidür

sadra geçmek:
1. **sadra geçme:**
Mısra: **10**
Öne geçmek, önde bulunmak.
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

sadr-ı ʿadû:
1. **sadr-ı ʿadûda:**
Mısra: **12**
Düşmanın göğsü, bağrı.
11. Bir hindî hâcedir ki diler cevherin sata
12. Sadr-ı ʿadûda geçdigi budur dükâna tîg

sadr-ı dil:
1. **sadr-ı dilde:**
Mısra: **4**
Gönül reisi.||Gönül.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

sadr-ı sîne:
1. **sadr-ı sînede:**
Mısra: **7**
Göğsün baş köşesi.
7. Makbûl-i ehl-i dil olalı sadr-ı sînede
8. Peykân-ı gamzesi ne yere kim deler geçer

sâf:
1. **sâfdur:**-*dur*
Mısra: **4**
saf, halis || temiz
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

saf bağlamak:

1. **saf baglar:**
Mısra: **8**
Dizilmek, sıralanmak.
7. Olsa revâne zülfüñü edüp bölük bölük
8. Saf baglar idi aña güzeller alay ile

saf çekmek:
1. **saf çeküp:**
Mısra: **6**
Dizilmek.
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

sâf kılmak:
1. **sâf kıl:**
Mısra: **5**
Saflaştırmak, temizlemek.
5. Sâf kıl âyîne-i kalbüñi mânend-i kadeh
6. Olmagil kimseye kan yâgı mey-i nâb gibi

sâf olmamak:
1. **sâf olmadı:**
Mısra: **10**
Saflaşmamak, temiz olmamak.
9. Meh ruh-ı dildâra reşk etse Hayâlî gam degül
10. Çün küdûretden dahi sâf olmadı âyînesi

safâ:
1. **safâ:**
Mısra: **1**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
1. Ey göñül kopmaz safâ çün merdüm-i mahmûrdan
2. Mest-i câm-ı ʿaşk olunur mu mey-i engûrdan

2. **safâda:***-da*
Mısra: **6**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
5. Şifâda aynıdur Yaʿkûb-ı çarhuñ
6. Safâda Yûsuf-ı Kenâna beñzer

3. **safâsın:***-sın*
Mısra: **10**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
9. Gel surâhî kulkulü zevkın Hayâlîden işit
10. Hande-i dilber safâsın ʿâşık-ı mahzûna sor

4. **safâsı:***-sı*
Mısra: **11**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
11. Safâsı zâhir ü bâtın degül midür rûşen
12. Kesâfet ile kime eyledi nazar kandîl

5. **safâ:**
Mısra: **3**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
3. Safâ kesb eyleyen ʿayn-ı visâle erdügin her şeb
4. Felekden gösterür saña meh ile hâle bilmezsin

6. **safâ:**
Mısra: **5**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
5. Kılsa safâ nazar saña âb-ı revân gibi
6. Taşlarla dögünüp ede feryâd âyîne

7. **safâ:**
Mısra: **1**
Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.
1. Bilürün derdini safâ yerine
2. Çekerim cevrini vefâ yerine

safâ bezmi:
1. **safâ bezminde:**
Mısra: **56**
neşe/eğlence meclisi
55. Güneş gibi saʿâdet tahtınuñ sâhib-külâhı ol
56. Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî

2. **safâ bezminde:**
Mısra: **6**
neşe/eğlence meclisi
5. Visâlüñ zevkine hûn-ı cigerle çeşmüm olmuşdur
6. Safâ bezminde her dem nûş olan câm-ı tarabdan yeg

3. **safâ bezmini:**
Mısra: **8**
neşe/eğlence meclisi
7. Nûş kıl hûn-ı dili duymasun amma cânuñ
8. Kılma ifşâ bu safa bezmini bî-gayr eyle

safâ bulmak:
1. **safâ bula:**
Mısra: **3**
Gönül şenliği bulmak.
3. Al destüñe piyâle ki göñlün safâ bula
4. Târîk olur şu hâne ki olmaya aña câm

safâ genci:
1. **safâ genci:**
Mısra: **10**
Safa hazinesi.
9. Dedüm ki gamuñ dursun göñlünde Hayâlînüñ
10. Dedi bu safâ genci vîrâne kabûl etmez

safâ kesb eylemek:
1. **safâ kesb eyledüm:**
Mısra: **3**
Gönül şenliği bulmak.
3. Bir safâ kesb eyledüm kûy-ı harâbât içre kim
4. Zâhid ol zevki düşünde görmedi esmâ ile

safâ vermek:
1. **safâ ver:**
Mısra: **7**
Gönül şenliği vermek.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

safâ vü zevk:
1. **safâ vü zevk:**
Mısra: **23**
Eğlenip neşelenmek.
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

safâ-bahş olmak:
1. **safâ-bahş olsa:**
Mısra: **7**
Mutluluk vermek.
7. Mânend-i sabâ olsa dem-i Pîr safâ-bahş
8. Refʿ etse gubâr-ı dili hurşîd açılsa

Safâhân:

1. **safâhânda:**-*da*
Mısra: **64**
İran'da bir şehir. Sürmesiyle meşhurdur.
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

safahât-ı beyân:
1. **safahât-ı beyâna:**
Mısra: **56**
İzah safhaları.
55. Demdür ki devletüñde kılıc etmegin yiyem
56. Budur getürdügüm safahât-ı beyâna tîg

safâlar vakti:
1. **safâlar vaktidür:**
Mısra: **1**
Eğlence zamanı.
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

safâsın sürmek:
1. **safâsın sür:**
Mısra: **10**
Keyif sürmek.
9. Ey Hayâlî bir büt-i ʿÎsî-nefes peydâ edüp
10. Deyr küncünde safâsın sür kilâb-ı Meryemüñ

safâsuz:
1. **safâsuzda:**-*da*
Mısra: **8**
Gönül eğlencesi olmayan.||Sevgili.
7. Mukallid oldu hep ʿâlem cihân birbirine düşdü
8. Olur olamaz safâsuzda safâ mı kaldı ʿâlemde

safâ-yi hâtır:
1. **safâ-yi hâtır:**
Mısra: **5**
Gönül saflığı, duruluk.
5. Bildiler var idügin bende safâ-yi hâtır
6. Geldi nûr isteyu hurşîd ile meh revzenüme

safder-i gazanfer-ceng:
1. **safder-i gazanfer-ceng:**
Mısra: **24**
Kahramanca savaşan yiğit.
23. Şeh-i serîr-sitân Husrev-i vilâyet-bahş
24. Hizebr-i bîşe-i dîn safder-i gazanfer-ceng

sâf-dil:
1. **sâf-dillerin:**-*ler, -in*
Mısra: **8**
Saf, ahmak, bön.
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

2. **sâf-dil:**
Mısra: **1**
temiz yürekli
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

saff-ı niʿâl:
1. **saff-ı niʿâl:**
Mısra: **32**
'Pabuçluk, ayakkabılık' demektir. En geride bulunan, hor görülenlerin makamı, suçluların yeridir. dergahta müridlerden biri bir hata işlediğinde, bir ayak üzerinde sağ kulağı sol elinde ve sol kulağı sağ elinde mürşid affedinceye kadar saff-ı ni'al'de durur.
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

2. **saff-ı niʿâlidir:**
Mısra: **11**
'Pabuçluk, ayakkabılık' demektir. En geride bulunan, hor görülenlerin makamı, suçluların yeridir. dergahta müridlerden biri bir hata işlediğinde, bir ayak üzerinde sağ kulağı sol elinde ve sol kulağı sağ elinde mürşid affedinceye kadar saff-ı ni'al'de durur.
11. Geh münâcât ehlinüñ saff-ı niʿâlidir yerüm
12. Geh harâbât erlerinüñ çâker-i dergâhiyem

3. **saff-ı niʿâlinde:**
Mısra: **3**
'Pabuçluk, ayakkabılık' demektir. En geride bulunan, hor görülenlerin makamı, suçluların yeridir. dergahta müridlerden biri bir hata işlediğinde, bir ayak üzerinde sağ kulağı sol elinde ve sol kulağı sağ elinde mürşid affedinceye kadar saff-ı ni'al'de durur.
3. Baña yer verdiler saff-ı niʿâlinde harâbâtuñ
4. Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlî-cenâb oldum

safha:
1. **safham:**-*m*
Mısra: **1**
Sayfa, levha
1. Dûd u âhum divîtüm safham olupdur gerdûn
2. Mekdeb-i dehre gelelden ederem meşk-i cünûn

safha-i dil:
1. **safha-i dilden:**
Mısra: **9**
Gönül sayfası, levhası.
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

safha-i eşcâr:
1. **safha-i eşcâra:**
Mısra: **6**
Yaratılıştaki aşamalar.
5. İster iseñ almaga hikmet kitâbından sebak
6. Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i eşcâra bak

safha-i gam:
1. **safha-i gama:**
Mısra: **9**
Keder sayfası.||Aşığın yüzü.
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

safha-i kâfûr:
1. **safha-i kâfûr:**
Mısra: **4**
Kolay parçalanan güzel kokulu, beyaz ve yarı şeffaf bir madde
3. Ser-te-ser zeyn eylemiş cism-i beyâzuñ hâller
4. Yahud olmuş safha-i kâfûr hem pehlû-yı misk

sâfî:
1. **sâfî:**
Mısra: **4**
Saf, halis
3. Elden varup birisi de ayaga binmedi
4. Sâfî ʿaceb ne katdı ki yârân ayagına

sâfi şarâb-ı sâf:
1. **sâfi şarâb-ı sâfa:**
Mısra: **1**
Arı duru, saf şarap.
1. Sûfîyâ Taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
2. Düş ayagına harâbât ehlinüñ insâfa gel

sâfi şerbet:
1. **sâfi şerbetler:**
Mısra: **21**
Saf şerbet.
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

sâfî su:
1. **sâfî sunuñ:**
Mısra: **6**
Berrak su.
5. Katı göñlüñ dostum cism-i latîfüñde senüñ
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

sâfî-derûn:
1. **sâfî-derûn:**
Mısra: **6**
Gönlü temiz.||Mürşit.
5. Hânikâhında cihânuñ bu göñül abdâlı
6. Bulmadı bir hum-ı meyhâne gibi sâfî-derûn

sağ:
1. **sagımuz:**-*ımuz*
Mısra: **6**
Sağlam, esen.
5. Her dilbere ölümlü dirilmekdür işimüz
6. Derd ehliyüz bizüm bulunur sanma sagımuz

2. **sag:**
Mısra: **2**
Sağlam, esen.
1. Sîneme şol deñlü yakdum dâglar yok sagışı
2. ʿÂşıkuñ bu deñlü zahm ile kalur mı sag işi

sağ olmak:
1. **sag ol:**
Mısra: **10**
hali vakti yerinde olmak; "çok yaşa" anlamında bir tabir
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

2. **sag ola:**
Mısra: **65**
Sağ olsun, yaşasın!
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

3. **sag olaydı:**
Mısra: **8**
Yaşamak.
7. ʿÂşk ʿâşıklar işidür ey göñül Mecnûn dahi
8. Sag olaydı ögrenürdi şimdi benden sanʿatı

4. **sag olsun:**
Mısra: **45**
Sağ ol, çok yaşa. Sağlıkla kal.
45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

5. **sag olursam:**
Mısra: **8**
Yaşamak.
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

sağ olan baş:
1. **sag olan baş:**
Mısra: **8**
Yaşayan beden.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

sağ olanlar sayrınuñ çekdigini ne bilür:
1. **sag olanlar sayrınuñ çekdigini ne bilür:**
Mısra: **10**
İyi olanlar hasta olanların neler çektiğini bilmez.
9. Yürü bir hastaya ʿarz eyle Hayâlî sözüñü
10. Saâ olanlar ne bilür çekdigini sayrınuñ

sagal:
1. **sagalsunlar:**-*sunlar*
Mısra: **9**
Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek, şifa bulmak.
9. Humâruñ hastası olanlara mey sun sagalsunlar
10. Eli ayagı tutmaz nâ-tüvânlar aşıdur sâkî

sâgar:
1. **sâgar:**
Mısra: **7**
Kadeh, cam, piyale.
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

2. **sâgarı:**-*ı*
Mısra: **5**
Kadeh
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

3. **sâgara:**-*a*
Mısra: **4**
Külahın etrafına süs yapmak
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

4. **sâgar:**
Mısra: **7**
Kadeh
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

5. **sâgar:**
Mısra: **6**
Kadeh
5. Fark-ı Mecnûnda görünen âşiyândur sanmañuz
6. Kellesinde bâde-i ʿaşk ile sâgar gösterür

6. **sâgar:**
Mısra: **9**
Kadeh
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

7. **sagar:**
Mısra: **7**
Kadeh
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

8. **sâgara:***-a*
Mısra: **10**
Far. Kadeh, cam, piyale.
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

9. **sâgar:**
Mısra: **1**
kadeh || şarap
1. Sâgar lebüñe ʿâşık-ı hûnîn-ciger geçer
2. Her bir habâb bende-i sâhib-nazar geçer

10. **sâgarda:***-da*
Mısra: **4**
Kadeh
3. Mânend-i habâb ola ilâhî evi virân
4. Sâgarda şu kim cürʿa koyup mey telef eyler

sâgar sunmak:
1. **sâgar sunar:**
Mısra: **1**
Kadeh sunmak.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

sâgar-ı ayyâş:
1. **sâgar-ı ayyâşında:**
Mısra: **6**
Sarhoş kadehi.
5. Dâne edindi ülî-ecnihalar bezmimüzüñ
6. Her habâbın göricek sâgar-ı ayyâşında

sâgar-ı bâde:
1. **sâgar-ı bâde:**
Mısra: **6**
İçki kadehi.
5. Temâşâ etmege mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûzuñ
6. Habâbı çeşm edinmiş sâkîyâ gör sâgar-ı bâde

sâgar-ı belâ:
1. **sâgar-ı belâñ:**
Mısra: **1**
Keder kadehi.
1. Ben sâgar-ı belâñ ile bezmüñde serhoşun
2. Her derdüñi kabûl edici bir belâ-keşin

sâgar-ı bezm-i visâl:
1. **sâgar-ı bezm-i visâl:**
Mısra: **11**
Kavuşma meclisinin kadehi.
11. Dest-i sâkîden gerekmez sâgar-ı bezm-i visâl
12. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

sâgar çekmek:
1. **sâgarı çekmek:**
Mısra: **5**
İçki içmek.
5. Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günâh
6. Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm

sâgar-ı Cem:
1. **sâgar-ı cem:**
Mısra: **12**
Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

2. **sâgar-ı cemde:**
Mısra: **9**
Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.
9. Sâgar-ı Cemde bu beyt-i dil-güşâ mersûm imiş
10. Âteş-i bâdeyle germ-â-germ iken kâşâneşi

3. **sâgar-ı cemden:**
Mısra: **4**
Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

4. **sâgar-ı cemden:**
Mısra: **7**
Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.
7. Tâc-ı Kubâd u sâgar-ı Cemden ferâg var
8. Mecnun bulalı Leylî itinüñ yalaâını

5. **sâgar-ı cemdür:**
Mısra: **6**
Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.
5. Seg-i hum-hâne-i fakruñ nişân-ı pâyına yüz sür
6. Dolunca cürʿa-i câm-ı gınâdan sâgar-ı Cemdür

sâgar-ı Dahhâk:
1. **sâgar-ı dahhâkdür:**
Mısra: **10**
Dahhak'ın kadehi.
9. Doludur bâde-i ʿisyân ile bezmi mecâz içre
10. Ferîdûn câmıdur ya sâgar-ı Dahhâkdür göñlüm

sâgar-ı gerdân:
1. **sâgar-ı gerdân:**
Mısra: **1**
Elden ele dolaşan kadeh.
1. Ey hilâl-i ʿîd-i devrân sâgar-ı gerdân mısın
2. Hâkdân-i dehre feyzin cürʿasın rîzân mısın

sâgar-ı ʿişret:
1. **sâgar-ı ʿişret:**
Mısra: **17**
içki kadehi
17. Nâfe mi yâ sâgar-ı ʿişret mi yâ havz-ı Behişt
18. Murg-ı câna âşiyân yâ hod neşâta kân mıdur

sâgar-ı mey:
1. **sâgar-ı meyde:**
Mısra: **9**
şarap kadehi
9. ʿAks-i yârı sâgar-ı meyde Hayâlî göreli
10. Yasdanur kûy-ı harâbâtuñ der-i hammârını

sâgar-ı meykede:
1. **sâgar-ı meykedeyi:**
Mısra: **5**
Meyhanedeki kadeh.

5. Sâgar-ı meykedeyi âyîne-i İskender
6. Gûşe-i ʿişretini kişver-i Dârâ bilirüz

sâgar-ı nigûn:
1. **sâgar-ı nigûnu:**
Mısra: **8**
Ters dönmüş kadeh.
7. Murâd bâdesini umma câm-ı gerdûndan
8. Göründü çünki tehî sâgar-ı nigûnu anuñ

sâgarı öpmek:
1. **sâgarı öpmege:**
Mısra: **1**
Şarap içmek.
1. Sofî ister sâgarı meclisde her an öpmege
2. Vermez ol bîçâreye hayfâ ki yârân öpmege

sâgar-ı pür-mey:
1. **sâgar-ı pür-meyde:**
Mısra: **3**
İçki ile dolu kadeh.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

2. **sâgar-ı pür-meyden:**
Mısra: **9**
İçki ile dolu kadeh.
9. Ey Hayâlî sâgar-ı pür-meyden özge görmedi
10. Gûşe-i hammârda her rind-i dürd-âşâm gül

sâgar-ı sahbâ:
1. **sâgar-ı sahbâdan:**
Mısra: **1**
şarap kadehi
1. Humâruñ derdin añdum sâgar-ı sahbâdan el çekdüm
2. Cefâ-yi hârına degmez gül-i raʿnâdan el çekdüm

2. **sâgar-ı sahbâya:**
Mısra: **4**
şarap kadehi
3. Hûnâbe-i cigerle geçen rûzigârumı
4. Bezm-i safâda sâgar-ı sahbâya vermezin

sâgar-ı zerrîn:
1. **sâgar-ı zerrîn:**
Mısra: **9**
Altın kadeh.||Nergis çiçeğinin Anadolu'daki adı.
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

sâgar-vâr:
1. **sâgar-vâr:**
Mısra: **36**
Kadeh gibi.||İçi kırmızı şarap ile dolu olan kadeh.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

sagış:
1. **sagışı:**-*ı*
Mısra: **1**
Hesap.
1. Sîneme şol deñlü yakdum dâglar yok sagışı
2. ʿÂşıkuñ bu deñlü zahm ile kalur mı sag işi

sahbâ çekmek:
1. **sahbâ çeker:**
Mısra: **8**
Kadeh çekmek, içki içmek.
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

sahbâ-meşreb:
1. **sahbâ-meşrebin:**-*in*
Mısra: **8**
Yok etmek.
7. Bezm-i istignâda sultân u gedâyı bir tutar
8. Kâfir olsun sevmeyen ʿâlemde sahbâ-meşrebin

sahhan:
1. **sahhan:**
Mısra: **17**
Tabak, sahan.
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

sâhib:
1. **sâhib:**
Mısra: **2**
Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.
1. Bezm-i gamda sanma giryânuz bizi hurremlerüz
2. Mey yerine kan yudar bir nice sâhib demlerüz

sâhib-erbaʿîn:
1. **sâhib-erbaʿîn:**
Mısra: **74**
Çile sahibi.
73. Mâverâ-yi âferînişdür birine cilve-gâh
74. Biri halvet-hâne-i fikretde sâhib-erbaʿîn

sâhib-erkân:
1. **sâhib-erkânem:**-*em*
Mısra: **1**
Büyüklük sahibi.
1. Benem ki nazm serîrinde sâhib-erkânem
2. Benem ki âb-ı ruh-ı mülk-i ʿÂl-i ʿOsmânem

sâhib-gınâ:
1. **sâhib-gınâ:**
Mısra: **1**
Zenginlik, bolluk sahibi.||Allah.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

sâhib-i beyân:
1. **sâhib-i beyân:**
Mısra: **30**
Fasih ve beliğ söz sahibi.
29. Husrevâ saña hâlüm aglardum
30. Olsa ger sâhib-i beyân gonca

sâhib-i dîvân:
1. **sâhib-i dîvân:**
Mısra: **29**
Divan sahibi, şair.
29. Görünce sâhib-i dîvân olanlar ebyâtım
30. Dediler olsañ olur ehl-i nazma ser-defter

2. **sâhib-i dîvânem:**
Mısra: **10**
Divan sahibi, şair.

9. Husrev-i mülk-i suhan oldu Hayâlî gözüñ aç
10. Deme anuñ gibi bir sâhib-i dîvânem ben

sâhib-i esrâr:
1. **sâhib-i esrâr:**
Mısra: **6**
Sırların sahipleri, sırları bilenler.
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

sâhib-i küleh:
1. **sâhib-i külehdür:**
Mısra: **6**
Hükümdar, taht sahibi.
5. Kıl hem-dem-i Süleyman cân Hüdhüdünü saʿy et
6. Bu murg-ı râz-dârı gör sâhib-i külehdür

sâhib-i levlâk:
1. **sâhib-i levlâk:**
Mısra: **16**
Levlak sahibi.||Kudsi hadiste geçen " Ey habibim! Sen olmasaydın bu kainatı halketmezdim. " ifadesinin sahibi, Allah.
15. Bâʿis oldu Hayâlî bu kereme
16. Cümle mahlûka sâhib-i Levlâk

sâhibi olmak:
1. **sâhibi olur:**
Mısra: **47**
Sahibi olmak, elinde olmak.
47. Cihânda tîg u kemer sâhibi olur muydu
48. Vakârı ile eger sâkin olmasaydı cibâl

sâhib-i tugrâ:
1. **sâhib-i tugrâ:**
Mısra: **12**
Tuğra sahibi.||Hükümdar.
11. Düreli dest-i felek defterini Mecnûnuñ
12. Kişver-i ʿaşka seni sâhib-i tugrâ bilirüz

sâhib-ihtişâm:
1. **sâhib-ihtişâm:**
Mısra: **7**
İhtişam, şanlı görünüş sahibi.
7. Gerçi çokdur hüsn iklîminde sâhib-ihtişâm
8. Bende-i bîçâre bir bilmek gerek sultânı bir

sâhib-külâh:
1. **sâhib-külâhı:**-*ı*
Mısra: **55**
Hükümdar; taht sahibi.
55. Güneş gibi saʿâdet tahtınuñ sâhib-külâhı ol
56. Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî

sâhib-sebel:
1. **sâhib-sebel:**
Mısra: **4**
Gözünde perde olan.
3. Nûruñla zü'l-vücûd durur zerre-i vücûd
4. Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel seni

sâhib-silsile olmak:
1. **sâhib-silsile oldum:**
Mısra: **3**
Zincir sahibi olmak. (Mecnun bağlamında).||(Mecnun'un) Başlattığı aşk silsilesinde yerini almak. (Aşık olmak bağlamında).
3. Mecnûn gibi oldum bugün ʿaşk içre sâhib-silsile
4. Zencîr-i gam mîrâs imiş dîvâneden dîvâneye

sâhib-suhan olmak:
1. **sâhib-suhan oldugumçün:**
Mısra: **11**
Güzel söz söyleme yeteneğine sahip olmak.
11. Oldugumçün ben Nizâmî gibi bir sâhib-suhan
12. Şah Tugrul bin Kızıl Arslana beñzetdüm seni

sâhib-tecemmül sohbeti:
1. **sâhib-tecemmül sohbetin:**
Mısra: **10**
Güzellik sahiplerinin sohbeti.||Güzeller sohbeti.
9. Neylesün ʿaklı Hayâlî Vâmık u Ferhâd ile
10. İstemez şûrîdeler sâhib-tecemmül sohbetin

sâhib-vakâr serv:
1. **sâhib-vakâr serv:**
Mısra: **34**
Ağırbaşlı servi.||Ağırbaşlı padişah.
33. Bir servdür ki koşmadı hergiz havâya bar
34. Kim gördü bir anuñ gibi sâhib-vakâr serv

sâhib-vilâyet:
1. **sâhib-vilâyet:**
Mısra: **1**
İl sahibi.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

2. **sâhib-vilâyetler:**-*ler*
Mısra: **10**
İl sahibi.
9. Ey Hayâlî eylemez taksîrüñe Şâh iltifât
10. Çün tahammül bârını sâhib-vilâyetler çeker

sâhil:
1. **sâhile:**-*e*
Mısra: **3**
Deniz, nehir, göl kenarı.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

2. **sâhil:**
Mısra: **8**
Aşk denizinin kenarı, dışı.
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

3. **sâhile:**-*e*
Mısra: **1**
Deniz, nehir, göl kenarı.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

sâhil-i ten:
1. **sâhil-i tende:**
Mısra: **11**
Ten kıyısı.
11. Sâhil-i tende bahrler var kim
12. Dâmenin cûy-ı âba vermezler

sâhir-i nazm:
1. **sâhir-i nazmem:**
Mısra: **6**
Şiiri ile büyüleyen.

5. Nazm-ı rengînümle vasf etdüm şarâb-ı laʿlüñi
6. Sâhir-i nazmem anuñçün ey gülefsûn eyledüm

sâhir-i suhan-perdâz:
1. **sâhir-i suhan-perdâz:**
Mısra: **53**
Güzel ve etkili söz söyleyen sihirbaz.
53. Benem ol sâhir-i suhan-perdâz
54. Ki eyledüm zinde rûh-i Selmânı

sahn-ı çemen:
1. **sahn-ı çemende:**
Mısra: **8**
çimenlik, bahçe
7. Fânûs-ı âlini getirüp geldi lâleler
8. Bezm ehli yakmasun deyu sahn-ı çemende şemʿ

2. **sahn-ı çemende:**
Mısra: **2**
bahçenin ortası, meydanı
1. Gül ile lâle kanından göñül reng alabilmezsin
2. Ne gözler yaşıdur sahn-ı çemende jâle bilmezsin

sahn-ı gülistân:
1. **sahn-ı gülistânda:**
Mısra: **1**
Gül bahçesinin ortası.
1. Lâleler sahn-ı gülistânda kadeh-nûş oldular
2. Güft ü gûy-ı bülbüle güller kamu gûş oldular

2. **sahn-ı gülistânda:**
Mısra: **9**
Gül bahçesinin ortası.
9. Dilberler ile sahn-ı gülistânda Hayâlî
10. Sohbet demidür geldi çün ayaga benefşe

3. **sahn-ı gülistânı:**
Mısra: **6**
Gül bahçesinin ortası.
5. Baña dil uzadur ey gonce-i nevrüste her bir hâr
6. Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistânı

sahn-ı gülşen:
1. **sahn-ı gülşende:**
Mısra: **16**
Gülbahçesi || bahçe.
15. Bu kadar ʿömr içün goncayı dil-teng görüp
16. Sahn-ı gülşende eder agız açup hande enâr

2. **sahn-ı gülşeni:**
Mısra: **1**
Gülbahçesi || bahçe.
1. Tutdu sahn-ı gülşeni feryâd u zârı bülbülüñ
2. Âh eger böyle geçerse rûzigârı bülbülüñ

sahn-ı sîne:
1. **sahn-ı sîne:**
Mısra: **1**
Aşığın göğsünün ortası.||Aşığın kalbi.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

2. **sahn-ı sîneme:**
Mısra: **3**
Aşığın göğsünün ortası.||Aşığın kalbi.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

sahrâ:
1. **sahrâlaruñ:**-*laruñ*
Mısra: **35**
Kır, ova, çöl.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

2. **sahrâ:**
Mısra: **5**
Kır, ova, çöl.
5. Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ
6. Edüp bir nice rengîn şiʿr peydâ

3. **sahra:**
Mısra: **10**
Kır, ova, çöl.
9. Kılsam Hayâlî gevher-i ʿirfânuñ âşikâr
10. Sahra ola mekânları her bahr aka baña

4. **sahrâda:**-*da*
Mısra: **7**
Kır, ova, çöl.
7. Sahrâda yakdı lâle âteş-perest ocagın
8. Gülşen benefşelerle şehr-i frenge beñzer

5. **sahrâlarda:**-*larda*
Mısra: **1**
Kır, ova, çöl.
1. Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dâgum sandılar
2. Nergisi gülzârda yanar çerâgum sandılar

6. **sahranuñ:**-*nuñ*
Mısra: **3**
Kır, ova, çöl.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

sahrada yıkılmış:
1. **sahrada yıkılmış:**
Mısra: **12**
Çölde yıkılıp kalmak.||Mecnun olmak.
11. Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
12. Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış

sahrâ-nişîn:
1. **sahrâ-nişîn:**
Mısra: **14**
Kırda, çölde oturan.||Taşralı.
13. Lâle-i dil-sûhte tutmaga geldi dâmenin
14. Dediler bunda yaramazsın sen ey sahrâ-nişîn

sahrâ-nişîn olmak:
1. **sahrâ-nişîn olanuñ:**
Mısra: **2**
Çölde oturan.||Mecnun.
1. Mecnûn gözüyle Leylî hayâline cilve-gâh
2. Sahrâ-nişîn olanuñ olur hânesi siyâh

sahrâ-yi ʿâlem:
1. **sahrâ-yi ʿâlemden:**
Mısra: **3**
Kainat ovası.
3. Kûh-veş çek dâmenüñ sahrâ-yi ʿâlemden göñül
4. İki yaka ıssı olmak isteseñ deryâ gibi

sahrâ-yı ʿaşk:

1. **sahrâ-yı ʿaşk:**
Mısra: **2**
Aşk çölü.
1. Göñül şûrîde-hâl oldu görelden sen dil-ârâyı
2. Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı

sahrâ-yi ʿizz ü nâz:
1. **sahrâ-yi ʿizz ü nâzda:**
Mısra: **5**
Kıymet ve naz çölü.
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

saht olmak:
1. **saht olup:**
Mısra: **10**
Güçlü olmak, dağılmamak.
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

sâʿid:
1. **sâʿid:**
Mısra: **6**
Kol, kolun bilek ile dirseği arasındaki kısım.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

sâkî:
1. **sâkî:**
Mısra: **22**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
21. Ey Hayâlî karañulukdur ötesi açmazın
22. İki sâkî mâhiyân-ı Çeşme-i hayvân mıdur

2. **sâkî:**
Mısra: **8**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

3. **sâkînüñ:***-nüñ*
Mısra: **8**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

4. **sâkî:**
Mısra: **2**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
1. Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnuñ
2. Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnuñ

5. **sâkî:**
Mısra: **1**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
1. Çarh sâkî mihrdür zerrîn ayag-ı meclisüm
2. Dîde-i Cibrîldür her şeb çerâg-ı meclisüm

6. **sâkî:**
Mısra: **1**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.||Sevgili.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

7. **sâkî:**
Mısra: **2**
Mecliste içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.||Sevgili.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

sâkî-i ʿaşk:
1. **sâkî-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **3**
Aşk sakisi.
3. Kim ki içdi sâkî-i ʿaşkuñ elinden bir ayag
4. Cürʿa-veş pâmâldür bencileyin âvâredür

sâkî-i bezm-i kazâ:
1. **sâkî-i bezm-i kazâdur:**
Mısra: **7**
Hüküm meclisinin sakisi.
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

sâkî-i devlet:
1. **sâkî-i devlet:**
Mısra: **1**
Mutluluk dağıtan saki.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

sâkî-i devrân:
1. **sâkî-i devrân:**
Mısra: **12**
Felek sakisi.||Ecel, ölüm.
11. Rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayak
12. Sâkî-i devrân elüñden dolmadan peymânesi

sâkî-i gül-çehre:
1. **sâkî-i gül-çehrenüñ:**
Mısra: **6**
Gül yüzlü saki.
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

sâki-i gül-ruh:
1. **sâki-i gül-ruh:**
Mısra: **3**
Gül yüzlü saki.
3. Sâki-i gül-ruh elinden gül benefşe gör bugün
4. Rûzigâr açsun gül-i bâdâmı bayram ertesi

sâkî-i hicrân:
1. **sâkî-i hicrâna:**
Mısra: **2**
Ayrılık sakisi.
1. Geçüp cândan seri hâk-i der-i cânâna tapşurdum
2. Meyin içdüm de câmın sâkî-i hicrâna tapşurdum

sâki-i tevbe-şiken:
1. **sâki-i tevbe-şikenden:**
Mısra: **12**
Tövbeleri bozduran saki.||Sevgili.
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

sâki-i vahdet:
1. **sâki-i vahdet:**
Mısra: **20**
Birlik sakisi.||Şeyh, tarikat.

19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

sakın:
1. **sakın:**
Mısra: **9**
Asla.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **sakın:**
Mısra: **3**
Asla.
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

3. **sakın:**
Mısra: **10**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

4. **sakın:**
Mısra: **10**
Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.
9. Hûn-ı dil nûş et Hayâlî elde iken câm-ı ʿaşk
10. Bu demi hoş gör sakın olma gam-ı ferdâ-perest

5. **sakın:**
Mısra: **8**
Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.
7. Cevânsıñ pîrlerden pend algıl
8. Sakın âşıklaruñdan alma ilenc

6. **sakınırdum:***-ırdum*
Mısra: **5**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

7. **sakın:**
Mısra: **2**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
1. Lutf-ı gazâb ki ʿayn-ı nigâruñ feni geçer
2. Ey dil sakın o gamze-i zâlim seni geçer

8. **sakın:**
Mısra: **4**
Asla.
3. Ne mihrinden safâ kesb et ne mâhından saʿâdet um
4. Sakın aldanma bu çarha iki yüzlü münâfıkdur

9. **sakın:**
Mısra: **9**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
9. Şemşîrine Hayâlî göñül verdigüñ sakın
10. Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

10. **sakın:**
Mısra: **1**
Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.
1. Deme meyhânede hûra sakın bint-i ʿinebden yeg
2. Ne vardur zâhidâ Beytüʾl-Harâm içre edebden yeg

11. **sakın:**
Mısra: **3**
Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

12. **sakın:**
Mısra: **2**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
1. Gel beni aglatma kim yaş dökmeye cânâ gözüm
2. Key sakın merdümler alur taşa bu deryâ gözüm

13. **sakın:**
Mısra: **5**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
5. Ger dile bir nâvek ursa ol kemân-ebrû sakın
6. Zahm tîrin görmesün bagruñda kanun duymasun

14. **sakın:**
Mısra: **1**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
1. Sakın âhumdan ey nigâr sakın
2. Yele varur bu kâr ü bâr sakın

15. **sakın:**
Mısra: **1**
Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.
1. Sakın âhumdan ey nigâr sakın
2. Yele varur bu kâr ü bâr sakın

sâkin olmak:
1. **sâkin olmasaydı:**
Mısra: **48**
İkamet etmek, oturmak.
47. Cihânda tîg u kemer sâhibi olur muydu
48. Vakârı ile eger sâkin olmasaydı cibâl

sâkin-i çâh-ı tabiʿat:
1. **sâkin-i çâh-ı tabiʿat:**
Mısra: **3**
Kainat kuyusunda oturan.||Dünyaya gelen.
3. Sâkin-i çâh-ı tabiʿat edeli devrân bizi
4. Ey kamer-ruh pertev-i necm-i hidâyet beklerüz

sâkin-i dergâh:
1. **sâkin-i dergâhıyuz:**
Mısra: **5**
Dergah sakini.||Tarikat ehli.
5. Haylıdan pîr-i muganuñ sâkin-i dergâhıyuz
6. Kâmrân-ı ʿâlemüz bâb-ı saʿâdet beklerüz

sâkiyâ:
1. **sâkiyâ:**
Mısra: **4**
Ey saki
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

2. **sâkîyâ:**
Mısra: **1**
Ey saki

1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

3. **sâkiyâ:**
Mısra: **7**
Ey saki
7. Sâkiyâ bozsa ʿaceb mi hâne-i zühdü şarâb
8. Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâra su

4. **sâkîyâ:**
Mısra: **6**
Ey saki
5. Temâşâ etmege mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûzuñ
6. Habâbı çeşm edinmiş sâkîyâ gör sâgar-ı bâde

sâkîyâ-i tevbe-i nasûh:
1. **sâkîyâ-i tevbe-i nasûhumdur:**
Mısra: **8**
(Aşığı) Samimi ve hakiki tövbeden uzaklaştıran saki.
7. Pend-i nâsihden eyleyen beni dûr
8. Sâkîyâ-i tevbe-i nasûhumdur

saklamak:
1. **sakla:**
Mısra: **19**
T. Gizlemek, örtmek.
19. Hayâlî dilde sakla derd-i yârı
20. Kesilür başlar olsa ʿayân genc

2. **saklar:***-r*
Mısra: **5**
T. Gizlemek, örtmek.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

3. **sakla:**
Mısra: **3**
Korumak, esirgemek.
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

4. **saklasun:***-sun*
Mısra: **4**
T. Gizlemek, örtmek.
3. Nagme-i zâgı kosun bülbül fegânın diñlesün
4. Âb-i rûyun saklasun yar olmasun nâ-sâza gül

5. **sakla:**
Mısra: **9**
T. Gizlemek, örtmek.
9. Sakla âdâbın Hayâlî gülşenüñ kim beñzedi
10. ʿAşk ile Mahmûda bülbül hüsn ile Ayâza gül

6. **sakla:**
Mısra: **9**
Korumak, esirgemek.
9. Hayâlînüñ duʿâsı bu durur Ya Rab ki sen sakla
10. O gülzâr-ı saʿâdet goncasın dehrüñ hazânından

7. **saklamadan:***-madan*
Mısra: **1**
T. Gizlemek, örtmek.
1. Saklamadan dürc-i cism içre kazâ cân cevherin
2. Dil alurdı Nakd-i eşke lâʿl-i cânân cevherin

8. **saklar:***-r*
Mısra: **7**
T. Gizlemek, örtmek.
7. Göñlümü saklar bu bir kaç üstühânı cismümüñ
8. Âşiyânı bülbülün olur has ü hâşâkden

9. **sakla:**
Mısra: **3**
T. Gizlemek, örtmek.
3. Derd-i yârı sakla ey dil şöyle kim cân bilmesün
4. Tâ ki râzum açmaya nazmum gibi gammâzuma

10. **sakla:**
Mısra: **5**
gizlemek.
5. Sakla derd içre dili murg-ı ser-i Mecnûn gibi
6. Başlar üzre yer ider ol aşiyanuñ yügrügü

11. **saklarsam:***-r, -sam*
Mısra: **2**
T. Gizlemek, örtmek.
1. Salmaga gam-hâne-i hicrâna yer yer âteşi
2. Âb-ı huşg içinde saklarsam nola ter âteşi

12. **saklaram:***-ram*
Mısra: **7**
Korumak, esirgemek.
7. Öldügüm dem yâr peykânın cigerde saklaram
8. Uydurur her kim sefer kılsa yarar yoldaşını

13. **sakla:**
Mısra: **10**
Korumak, esirgemek.
9. Hayl-ı gam buldu zafer âhen hisâruñdur dile
10. Sakla sîneñde Hayâlî yârunuñ peykânını

salmak:
1. **salsa:***-sa*
Mısra: **32**
koyvermek, salıvermek
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

2. **saldı:***-dı*
Mısra: **3**
koyvermek, salıvermek
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

3. **saldılar:***-dı, -lar*
Mısra: **4**
koyvermek, salıvermek
3. Zülfüñ kim oldu kaşunuñ üstünde âşikâr
4. Bir şâhbâzdur ki anı zâga saldılar

4. **saldılar:***-dı, -lar*
Mısra: **6**
Yollamak, göndermek.
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

5. **salalı:***-alı*
Mısra: **7**
bırakmak, göndermek
7. Salalı göñlüme bünyâd-ı gam ey Leylî-hırâm
8. Beni dîvârlara yazmalu Mecnûn etdüñ

6. **salsa:**-*sa*
Mısra: **7**
Bırakmak, salmak.
7. Salsa çâh-ı hasede ger bizi ihvân-ı vefâ
8. Yûsuf-ı vakt olup mihnet-i çâhı çekelüm

7. **sala:**-*a*
Mısra: **5**
Bırakmak, salmak.
5. Tâlib oldur sala kendin nâr-ı ʿaşkı nûr ola
6. ʿÂşık oldur ʿaşk ile olmaya anuñ şöhreti

8. **saldum:**-*dum*
Mısra: **2**
bırakmak, göndermek
1. Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînüñ minnetin
2. Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînüñ minnetin

9. **salsañ:**-*sañ*
Mısra: **3**
Giydirmek.
3. Kaşuñ çîn eyleyüp cevrüñ libâsın egnüme salsañ
4. Baña yegdür Hıtâ sultânınuñ çîni kabâsından

10. **saldı:**-*dı*
Mısra: **7**
bırakmak, göndermek
7. Saldı ʿaksi baña eşkâl-i rüsûm-ı kâʾinât
8. Gözüñ aç Âyine-i İskenderî oldum yine

11. **salup:**-*up*
Mısra: **6**
bırakmak, göndermek
5. Bahr-i sîmâbîdeki murgân-ı zer-peykerleri
6. Şâhbâz-ı himmetüm salup şikâr etmek nice

12. **salar:**-*ar*
Mısra: **8**
bırakmak, göndermek.
7. Gâh erganûn evtârına ruhbânı eyler perde-sâz
8. Geh naʿra-i yâhû salar kâşâneden kâşâneye

13. **saldı:**-*dı*
Mısra: **6**
bırakmak, göndermek
5. İrgüren silsilesin Mecnûna
6. Saldı zencîri sadâsın dehre

14. **saldı:**-*dı*
Mısra: **3**
koyvermek, salıvermek
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

15. **salmaz:**-*maz*
Mısra: **4**
Bırakmak, yaymak.
3. Dişüñ dürü edeli boynu baglu bir bende
4. Gözümde kirpigüne salmaz oldu deryâyı

16. **saldugunda:**-*dugunda*
Mısra: **1**
Yapmak, dikmek.
1. Saldugunda hâne-i ʿaşkuñ ezel bünyâdını
2. Taşa kullandum belâ iklîminüñ Ferhâdını

17. **sal:**
Mısra: **14**
Bırakmak, salmak.
13. Kudretüñ destine şehbâz-ı kaza-pervâzem
14. Saña ʿankâları sayd eyleyeyin sal beni

18. **saldı:**-*dı*
Mısra: **5**
bırakmak, göndermek
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

19. **sala:**-*a*
Mısra: **5**
Bırakmak, salmak.
5. Tâlib oldur sala kendin nâr-ı ʿaşkı nûr ola
6. ʿÂşık oldur ʿaşk ile olmaya anuñ şöhreti

20. **sal:**
Mısra: **8**
bırakmak, göndermek
7. Olmak istersen dilâ ʿilm-i dekâyıkdan habîr
8. Sal nazardan hâkdân-ı dehri pevîzen gibi

salabilmek:

1. **salabilmezsin:**-*mez, -sin*
Mısra: **4**
Salma imkânı veya olasılığı bulunmak.
3. Harîf-i nerd-i ʿaşk olmak ne kâruñdur senüñ zâhid
4. Dil ü cân kuʿbeteynin çün elüñden salabilmezsin

2. **salabilmezsin:**-*mezsin*
Mısra: **6**
Salma imkânı veya olasılığı bulunmak.
5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

salâ-yi hân-ı hüsn:
1. **salâ-yi hân-ı hüsn:**
Mısra: **7**
Güzelliğe davet eden, çağıran. (Leyla'nın güzelliği bağlamında).
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

salha-i ruhsâr:
1. **salha-i ruhsârına:**
Mısra: **7**
(Yeni yeni çıkmaya başlayan) Sakal.
7. Gelmeseydi salha-i ruhsârına hatt-ı gubâr
8. Konmaz idi gerd-i gam mirʾât-ı idrâk üstüne

salîb:
1. **salîbinden:**-*inden*
Mısra: **7**
Haç: Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim. (Sevgilinin kıvrımlı saçı bağlamında).
7. Olma bîgâne gönül zülfü salîbinden sakın
8. Âşinâlık ister iseñ ol büt-i çâlâk ile

sâlik olmak:
1. **sâlik olanlar:**
Mısra: **10**
Bir tarikat yolunda gitmek.

9. Lâ-mekân mülkünde bir Şâha Hayâlî varmaga
10. Ey tarîk-i ʿaşkda sâlik olanlar yol nedür

salınmak:
1. **salın:**
Mısra: **2**
Naz ve eda ile yürümek
1. Cândan helâk-i lezzet-i güftârıñam senüñ
2. Salın salın ki bende-i reftârıñam senüñ

2. **salın:**
Mısra: **2**
Naz ve eda ile yürümek
1. Cândan helâk-i lezzet-i güftârıñam senüñ
2. Salın salın ki bende-i reftârıñam senüñ

sallamak:
1. **salla:**
Mısra: **6**
Vurmak, atmak.
5. Âh etdigümi düşman işitmiş demiş ki oh
6. Kurşunlar aka salla rakîbüñ kulagına

saltanat âyîni:
1. **saltanat âyînini:**
Mısra: **8**
Hükümdarlığın örf ve adetleri.
7. Yoluña hâk olmanuñ âdâbını ʿuşşâka sor
8. Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

2. **saltanat âyîninüñ:**
Mısra: **10**
Hükümdarlığın örf ve adetleri.
9. Ey Hayâlî bakmadı yâhû diyenler ʿâleme
10. Saltanat âyîninüñ bir kuru hûy u hayına

saltanat kûsun çalmak:
1. **saltanat kûsun çalar:**
Mısra: **9**
Hükümdarlık davulunu çalmak.||Aşıklıkta en önde olmak.
9. Hayâlî saltanat kûsun çalar vahdet serîrinde
10. Velî kişverde geh Mahmûd u geh Ayazdur göñlüm

saltanat tablı:
1. **saltanat tablın:**
Mısra: **13**
Sultanlık davulu.
13. Saltanat tablın kilîm altında ol şeh kim çalar
14. Hây ü hûy u naʿra-i kûs u girîvân istemez

saltanat-ı fakr şâhı:
1. **saltanat-ı fakr şâhı:**
Mısra: **3**
Yoksulluk sultanlığının padişahı.
3. Benem o saltanat-ı fakr şâhı kim oldu
4. Kapumda iki cihân begleri sipâhîler

sanmak:
1. **sanma:**-*ma*
Mısra: **1**
Zannetmek.
1. Dilâ bu menzil-i vîrânı sanma cây-i sürûr
2. Ki kasr-ı dehre bulunur hezâr dürlü kusûr

2. **sanmasun:**-*masun*
Mısra: **25**
Zannetmek.
25. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

3. **sanma:**-*ma*
Mısra: **25**
Zannetmek.
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

4. **san:**
Mısra: **21**
sanki, güya
21. San âl câme içre yalıñ yüzlü hûbdur
22. Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg

5. **sanur:**-*ur*
Mısra: **23**
Zannetmek.
23. Sanur ki bâd-ı bahâr etdi lâle-zâra güzer
24. Gören atuñla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

6. **sanma:**-*ma*
Mısra: **10**
Zannetmek.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

7. **sanasın:**-*a, -sın*
Mısra: **8**
sanki, güya
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

8. **sanmañuz:**-*ma, -ñuz*
Mısra: **3**
Zannetmek.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿÎd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

9. **sanur:**-*ur*
Mısra: **7**
Zannetmek.
7. Ay ü günle yere inmişdür felek sanur hemîn
8. Gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi kim ki seyrân eyledi

10. **sanma:**-*ma*
Mısra: **11**
Zannetmek.
11. Jâle-rîz oldu havâ sanma seher gülzârda
12. Pîr-i çarh etdi bükâ kıldukda dolabı enîn

11. **sanur:**-*ur*
Mısra: **25**
Zannetmek.
25. İki ruhsâr arasında bînîni sanur gören
26. İki bahş etmiş mehi engüşt-i Hayrüʾl-Mürselîn

12. **sanma:**-*ma*
Mısra: **4**
Zannetmek.
3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

13. **sanma:**-*ma*
Mısra: **5**
Zannetmek.
5. Servden âvâze gelse sanma elhân-ı tuyûr
6. Zikr-i kalbiyle duʿâ eyler saña serv-i bülend

14. **sanmañuz:**-*mañuz*
Mısra: **3**
Zannetmek.
3. Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmañuz
4. Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

15. **sanasın:**-*asın*
Mısra: **2**
Zannetmek.
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

san ki:
1. **san ki:**
Mısra: **6**
Sanki.
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

2. **san ki:**
Mısra: **8**
-mış gibi.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

3. **san ki:**
Mısra: **2**
Sanki.
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

4. **san ki:**
Mısra: **4**
Sanki.
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

san kim:
1. **san kim:**
Mısra: **4**
Sanki.Farz edelim ki, güya.
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

saña:
1. **saña:**
Mısra: **33**
Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **saña:**
Mısra: **9**
Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
9. Ben kemâl-i hüsnümü bir gün saña ʿarz eylesem
10. Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

3. **saña:**
Mısra: **16**
Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

4. **saña:**
Mısra: **26**
Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

5. **saña:**
Mısra: **5**
Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
5. ʿAceb olmaz budur hâli saña her kim ki ʿâşıkdur
6. Senüñ câdû gözüñ cânâ kılupdur göñlümü bîmâr

sanʿat:
1. **sanʿatı:**-*ı*
Mısra: **33**
Tutulan iş, yol.
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

2. **sanʿatum:**-*um*
Mısra: **1**
Bir şeyi gerektiği gibi tam ve güzel yapmak için sâhip olunması gereken bilgi ve ustalık.
1. Ben cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam gedâlık sanʿatum
2. Mûy-ı jûlidem durur başumda tâc-ı devletüm

3. **sanʿata:**-*a*
Mısra: **2**
Bir şeyi gerektiği gibi tam ve güzel yapmak için sâhip olunması gereken bilgi ve ustalık.
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

4. **sanʿatı:**-*ı*
Mısra: **8**
Sanat, aşk sanatı.
7. ʿÂşk ʿâşıklar işidür ey göñül Mecnûn dahi
8. Sag olaydı ögrenürdi şimdi benden sanʿatı

sanʿat almak:
1. **sanʿat al:**
Mısra: **6**
Sanat, hüner öğrenmek.
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

sanʿat ü âyîni olmak:
1. **sanʿat ü âyîni ola:**
Mısra: **2**
Alışkanlık ve hüner haline getirmek.
1. Dilber oldur ki mahabbet edene kîni ola
2. ʿÂşık öldürmek anuñ sanʿat ü âyîni ola

sanʿat-i ʿaşk:
1. **sanʿat-i ʿaşkı:**
Mısra: **3**
Aşk sanatı.
3. Sanʿat-i ʿaşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
4. Kanâı taş katı ise dögsün aña baş Kûhken

sanavber:
1. **sanavber:**
Mısra: **5**
Kozalak.

5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

sanavber kad:
1. **sanavber kad:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Uzun boyu.
1. Ol sanavber kad içün evden olup âvâre
2. Süreyüm bâd-ı sabâ gibi yüzüm kühsâra

sancak:
1. **sancak:**
Mısra: **10**
Bayrak, liva.
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

sancak beyi:
1. **sancak begi:**
Mısra: **10**
Sancağın askerî ve mülkî yönetiminden sorumlu olan görevli.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

sancak çemek:
1. **sancak çeke:**
Mısra: **53**
Bayrak çekmek
53. Nitekim mâh-ı nev sancak çeke encüm ola leşker
54. Nitekim hükm ede çarha nücûmuñ yedi erkânı

2. **sancak çeker:**
Mısra: **10**
Bayrak çekmek
9. Şuʿle-i âh ile ʿazm etdi Hayâlî kûyuña
10. Nitekim sancak çeker vardukda begler Kaʿbeye

sancak u tuğ:
1. **sancak u tuguñ:**
Mısra: **23**
Bayrak ve eskiden bayrağın tepesine ve başa takılan at kuyruğu.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

sancak-ı şâhî:
1. **sancak-ı şâhî:**
Mısra: **10**
Hükümdara ait sancak.
9. Tîr-i yârı götürüp sînede peykânı ile
10. Ey Hayâlî demidür sancak-ı şâhî çekelüm

sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver:
1. **sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver:**
Mısra: **2**
Doğunun hükümdarının altından yapılmış sancağı.
1. Burûc-ı kalʿa-i gerdûnda yine vakt-i seher
2. Dikildi sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver

sandûka-i hâk:
1. **sandûka-i hâke:**
Mısra: **23**
Toprak sandık.||İçi kum ile doldurulmuş sandık. (Hedef bağlamında).
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

sanem:
1. **sanemler:**-*ler*
Mısra: **3**
Ar. 1. Müşrikînin taptıkları, büt, put. 2. Mahbube.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

2. **sanemüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Put||Tapınır gibi sevilen, çok güzel kadın.
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

3. **sanemler:**-*ler*
Mısra: **8**
Güzel, dilber.
7. Deyr içre nakş-ı sûretüñe eyleyüp nazar
8. ʿAklın sanemler ey büt-i gûyâ yitirdüler

4. **sanemler:**-*ler*
Mısra: **7**
Put||Tapınır gibi sevilen, çok güzel kadın, dilber, Sevgili
7. Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhum u eşküm
8. Nevâ-yi erganûnîdür şarâb-ı ergavânîdür

5. **sanem:**
Mısra: **9**
Put||Tapınır gibi sevilen, çok güzel kadın.
9. Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzüñ
10. Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş

6. **sanem:**
Mısra: **6**
Put||Tapınır gibi sevilen, çok güzel kadın.
5. Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn rakîbe ʿarz
6. Gördüñ mi ol sanem nice kâfirlik eyledi

7. **sanem:**
Mısra: **2**
Put||Tapınır gibi sevilen, çok güzel kadın.
1. Aña rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
2. Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı

sanem zülfü:
1. **sanem zülfüñde:**
Mısra: **3**
Resim gibi güzel olan sevgilinin saçı.
3. Katre katre kanlu yâşuñ bir sanem zülfüñde gör
4. Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut

sanemâ:
1. **sanemâ:**
Mısra: **2**
ey güzel, ey dilber
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

2. **sanemâ:**
Mısra: **5**
ey güzel, ey dilber
5. Ruhuñ üstünde gören hâl-i siyâhuñ sanemâ
6. Der Habeş tıflı durur bâg-ı gülistânda yatur

3. **sanemâ:**
Mısra: **1**
ey güzel, ey dilber
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

4. **sanemâ:**
Mısra: **7**
ey güzel, ey dilber
7. Servin eflâke eger başı ererse sanemâ
8. Kaddüñe bende iken istemez ol âzâdî

sanem-i sîm-ten:
1. **sanem-i sîm-tende:**
Mısra: **1**
Gümüş bedenli put||Sevgili.
1. Bilsem ne gördü ol sanem-i sîm-tende şemʿ
2. İklîm-i şâma server iken oldu bende şemʿ

sânî:
1. **sânî:**
Mısra: **20**
İkinci olarak.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

sanma kim:
1. **sanma kim:**
Mısra: **10**
Zannetme ki.
9. Hatt-ı vücûd üzre konar ʿâkıbet gubâr
10. Sen sanma kim bu devr-i felek pâyidâr ola

2. **sanma kim:**
Mısra: **2**
Zannetme ki.
1. ʿÂşıkuz dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz
2. Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz

sarmak:
1. **saralar:**-*alar*
Mısra: **10**
etrafını kuşatmak
9. Tîg-i cevrinden Hayâlî yaralu her dilberüñ
10. Merhem-i vasl ile bîçâre umar kim saralar

2. **saralı:**-*alı*
Mısra: **8**
etrafını kuşatmak
7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

3. **sarsun:**-*sun*
Mısra: **2**
etrafını kuşatmak
1. Dâg-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehen
2. Lâle-veş sarsun baña derd ehli bir kanlu kefen

4. **sarmazsa:**-*mazsa*
Mısra: **6**
etrafını kuşatmak
5. Sanuram genc üzre dolaşmış yaturlar mârlar
6. Gerdeninde her kaçan sarmazsa kâkül kâküle

sararmak:
1. **sararmış:**-*mış*
Mısra: **3**
yüzünün rengi solmak.
3. Sararmış inhinâ bulmuş felekde
4. Yetîm-i duhter-i ʿİmrâna beñzer

2. **sararmış:**-*mış*
Mısra: **7**
Rengi sarıya dönmek
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

sararmış:
1. **sararmış:**
Mısra: **1**
Rengi sarıya dönmüş olan.
1. Sararmış çehremi sanmañ ki reng-i zaʿferândur bu
2. Mahabbet ʿâleminde dostum fasl-ı hazândur bu

sararmış giyâh:
1. **sararmış giyâhem:**
Mısra: **4**
Sararmış ot.
3. Letâfet gülşeninde gonce-i gül-gûn kabâsın sen
4. Mahabbet sebze-zârında sararmış bir giyâhem ben

sarây:
1. **sarâyında:**-*ın, -da*
Mısra: **9**
saray
9. Sarâyında demiş nâlişlerüm gûş edene ol şeh
10. Hayâlî-nâm bir şûrîde-i dergâhumuz vardur

sarây-i dehr:
1. **sarây-i dehr:**
Mısra: **4**
Dünya sarayı.
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

sarây-i devlet:
1. **sarây-i devletüñ:**
Mısra: **12**
Devlet sarayı.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

sarây-ı kadr:
1. **sarây-ı kadrüñi:**
Mısra: **48**
Kıymet sarayı.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

sarf etmek:
1. **sarf etme:**
Mısra: **9**
Tüketmek, harcamak.Kullanmak.
9. Cevher-i ʿakluñ ʿaraz bahsına sarf etme hemîn
10. Lâl-i yâr içre Hayâlî lüʾlüʾ-i şehvâra bak

sarhoş:
1. **sarhoşundur:**-*undur*
Mısra: **10**
Sarhoş, başı dumanlı.

9. Bâde-i ʿaşkuñı ey dost Hayâlî içeli
10. Gelmedi başına ʿaklı dahi sarhoşundur

2. **sarhoş:**
Mısra: **8**
Sarhoş, başı dumanlı.
7. Ol câm-ı safâ-bahşı çün şevk ile nûş etdüm
8. Yatdum nice gün sarhoş meyhâne bucagında

sarı altun:
1. **sarı altunlu:**
Mısra: **7**
Sarı altınlı.
7. Sarı altunlu ser-â-serlerle kim görse seni
8. Sanur ey meh çeşme-i hurşîde girdi bir melek

sarı yağ:
1. **sarı yagını:**
Mısra: **15**
Sarı yağ.
15. Pilavın günbedin sarı yagını çünki seyr etdüm
16. Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

sarılmak:
1. **sarılam:**-*am*
Mısra: **4**
Nâdirî'nin yarası
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

2. **sarılu:**-*u*
Mısra: **6**
Bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

sarılu:
1. **sarılu:**
Mısra: **4**
Sarılmış olan.
3. Pehlû-yı nâ-tüvânum ile dest-i gamda cân
4. Bir mürdedür yatur sarılu bûriyâ ile

sarîr etmek:
1. **sarîr edince:**
Mısra: **47**
Cızırtı çıkarmak.
47. Sarîr edince ney-i hâme bezm-i medhüñde
48. ʿArûs-ı heft felek raksa girdi çâpük ü şeng

sarkmak:
1. **sarkar:**-*ar*
Mısra: **6**
Eğilmek, meyletmek.
5. İki yandan iki zülfüñ mü egilmiş laʿlüñe
6. Yâ metâʿ-ı câna sarkar iki hindûlar mıdur

sarrâf:
1. **sarrâfa:**-*a*
Mısra: **8**
Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse.||Şairin kendisi.
7. Cevher-i ferd iken ey gâfil bu cümle mümkinât
8. Nice taksîm oldugın fehm etmege sarrâfa gel

2. **sarrâfı:**-*ı*
Mısra: **4**
1. Altın, mâdenî ve kâğıt paraları birbiriyle değiştirmeyi, bozmayı, tahvil alış verişi yapmayı meslek edinmiş kimse. 2. Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse.
3. Nakd-i gencîne-i Cemşîd-i cevân-bahtdur ol
4. Yaraşur olur ise pîr-i mugân sarrâfı

sarsar:
1. **sarsarı:**-*ı*
Mısra: **6**
fırtına
5. Benem ol merd ki yerden götürür gerd-misâl
6. Himmetüm sarsarı esdükde cibâl-i Kâfı

sarsılmak:
1. **sarsılur:**-*ur*
Mısra: **3**
Sallanmak, sarsılmak.
3. Bir bâd-ı Kudretüz esicek sarsılur zemîn
4. Bir âteşiz ki göklere erer şirârımuz

satmak:
1. **satdum:**-*dum*
Mısra: **43**
Satmak, değiş tokuş yapmak.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **satılur:**-*ıl, -ur*
Mısra: **8**
Satma işi yapılmak.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

3. **sata:**-*a*
Mısra: **11**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
11. Bir hindî hâcedir ki diler cevherin sata
12. Sadr-ı ʿadûda geçdigi budur dükâna tîg

4. **satmag:**-*mag*
Mısra: **43**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

5. **sata:**-*a*
Mısra: **7**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

6. **satmak:**-*mak*
Mısra: **8**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

7. **satar:**-*ar*
Mısra: **1**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

8. **satar:**-*ar*
Mısra: **2**
Satmak, sunmak.

1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

9. **satar:**-*ar*
Mısra: **4**
Satmak, sunmak.
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

10. **satar:**-*ar*
Mısra: **6**
Satmak, sunmak.
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

11. **satar:**-*ar*
Mısra: **8**
Satmak, sunmak.
7. Çarh-ı gerdûn mâh-ı nev naʿliyle oldu müşterî
8. Leblerüñ bâzâr-ı hüsn içre görüp helvâ satar

12. **satar:**-*ar*
Mısra: **10**
Değişmek.
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

13. **satar:**-*ar*
Mısra: **12**
Satmak, sunmak.
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

14. **satar:**-*ar*
Mısra: **14**
Satmak, sunmak.
13. Yûsuf-ı Mısr-ı belâgatdür Hayâlî dostum
14. Anuñ içün kendüyi kıymetle bî-pervâ satar

15. **satar:**-*ar*
Mısra: **1**
... geçinmek.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

16. **satar:**-*ar*
Mısra: **2**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

17. **satar:**-*ar*
Mısra: **4**
Satmak.||... gibi göstermek.
3. Baña bir yüz gösterür agyâra bir yüz dilberüm
4. Kendüyi gülzâr-ı hüsn içre gül-i raʿnâ satar

18. **satar:**-*ar*
Mısra: **6**
Konuşmak.
5. Nâle-i Mecnûndan idrâk oldu Leylâ menzili
6. Kim durur ey nâka-i hevdec kuru gavgâ satar

19. **satar:**-*ar*
Mısra: **8**
Konuşmak.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

20. **satar:**-*ar*
Mısra: **3**
Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.
3. Ol metâʿ-ı cevrini dâʾim satar bir gün benüm
4. Âteş-i âhumla germ olmaga bâzârum komaz

<u>**satılmak:**</u>
1. **satılmazdı:**-*mazdı*
Mısra: **2**
Satma işi yapılmak.
1. Geçmeyeydi kâmetüñ ney-şekkere bir ince bend
2. Devr-i laʿlüñde başı örtülü satılmazdı kand

2. **satılmaz:**-*maz*
Mısra: **10**
Satma işi yapılmak.
9. Sordum Hayâlîyâ mey-i laʿlüñ bahâsını
10. Ol çeşmi mest dedi satılmaz bahâ ile

3. **satılmaz:**-*maz*
Mısra: **5**
Satılmak.
5. Kelle-i ʿuşşâk satılmaz kesâdı var kati
6. İşlemez oldu mahabbet şehrinüñ ser-hânesi

<u>**satır:**</u>
1. **satrı:**-*ı*
Mısra: **41**
Satır, yazı sırası.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

<u>**satranc-ı ʿaşk:**</u>
1. **satranc-ı ʿaşkı:**
Mısra: **7**
Aşk satrancı, aşk oyunu.
7. Mecnûn benümle oynasa satranc-ı ʿaşkı ger
8. Ey şâh-ı hüsn koymaz idüm hergîz araya

<u>**satrenc oynamak:**</u>
1. **satrenc oynama:**
Mısra: **6**
Satranç oynamak.
5. Atınuñ ayagına ruh koyayın
6. Tek ey şeh oynama düşmanla satrenc

<u>**savmak:**</u>
1. **sava:**-*a*
Mısra: **4**
Savmak, defetmek, uzaklaştırmak.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

<u>**savaş:**</u>
1. **savaşı:**-*ı*
Mısra: **8**
Savaş.
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

2. **savaşına:**-*ına*
Mısra: **10**
Savaş.

9. Ey Hayâlî kanlu başdur bâdede her bir habâb
10. Merd-i meydân olalı gam leşkeri savaşına

savaş etmek:
1. **savaş etmek:**
Mısra: **6**
Savaş yapmak.
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

savaş eylemek:
1. **savaş eyleyicek:**
Mısra: **1**
Savaşmak.
1. Yâr içün eyleyicek gözle göñül tende savaş
2. Yürek ol rezmde meydâna getürdi nice baş

savlecân:
1. **savlecân:**
Mısra: **8**
Çevğan, ucu eğri cirit.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

savmaʿa yolu:
1. **savmaʿa yolun:**
Mısra: **7**
Hücre yolu.||Tarikat yolu.
7. Kûy-ı safâya varmaga ko savmaʿa yolun
8. Aña tarîk-i meykededen râh-ı câde yok

savt:
1. **savtı:***-ı*
Mısra: **11**
Ses, seda.
11. Okusun savtı Nevrûz-ı ʿacem nakş-ı Safâhânda
12. Keremden Ahmede billâhi dervişâne ʿaşk eyle

savt-ı bülbül:
1. **savt-ı bülbül:**
Mısra: **6**
Bülbül sesi.
5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

savt-ı hazîn:
1. **savt-ı hazîn:**
Mısra: **12**
Hüzünlü ses.
11. Devr elinden çekdügüm cevri temâşâ kıl deyu
12. Çagırır savt-ı hazîn ile dolâb-ı Edrine

savt-ı hazîn etmek:
1. **savt-ı hazîn edüp:**
Mısra: **22**
Hüzünlü bir sesle, hüzünlü bir eda ile okumak.
21. Subh-dem bu matlaʿı mecmûʿa-i gülde görüp
22. Yâra karşu okudu bülbül edüp savt-ı hazîn

savt-ı surâhî:
1. **savt-ı surâhî:**
Mısra: **2**
Sürahinin sesi. (Sürahinin dökülürken çıkardığı ses bağlamında).
1. Sâgar tarîk-i ʿişreti taʿlim edüp güle
2. Savt-ı surâhî nagmeler ögretdi bülbüle

saymak:
1. **saymadı:***-madı*
Mısra: **4**
Yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak.
3. ʿAşk bezminde melâmet bâdesin nûş eyleyüp
4. Bir habâba saymadı başın geçen âvâreler

2. **saymayınca:***-mayınca*
Mısra: **4**
Saymak.||Çok gayret göstermek, çabalamak.
3. Ermedüm Bahr-i Muhîtüñ gevher-i nâyâbına
4. Katre katre saymayınca gözlerüm deryâları

saʿy:
1. **saʿy:**
Mısra: **6**
Çaba, gayret.
5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

2. **saʿy:**
Mısra: **7**
1.Çalışmak, çabalamak, gayret etmek. 2. Safa ve Merve arasında gidip gelme durumu.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

saʿy etmek:
1. **saʿy edüp:**
Mısra: **3**
Çalışmak.
3. Sâhile devr-i kamerde eremez saʿy edüp
4. Bahr-i eşkümde dogar mihr-i dırahşân batar

2. **saʿy et:**
Mısra: **5**
Çalıştırmak.
5. Kıl hem-dem-i Süleyman cân Hüdhüdünü saʿy et
6. Bu murg-ı râz-dârı gör sâhib-i külehdür

3. **saʿy etmesün:**
Mısra: **3**
Çalışmak, gayret etmek.
3. Fitne Yeʾcûcu halel ergürmege saʿy etmesün
4. Hedmden zîrâ ki müstagnî durur erkân-ı şerʿ

saʿy eylemek:
1. **saʿy eylesem:**
Mısra: **5**
Çalışmak, çabalamak, gayret etmek.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

sayd:
1. **saydımuz:***-ımuz*
Mısra: **7**
av
7. Saydımuz murgân-ı kudsî-âşiyândur olalı
8. ʿAnkebûtî dâm ile nûr-ı basar sayyâdımuz

2. **saydından:***-ından*
Mısra: **9**
Avlama
9. Ey Hayâlî gayrlar saydından istinkâf edüp
10. Bîşe-i fakr ü fenâ şîr-i neri oldum yine

3. **saydıdur:***-ıdur*
Mısra: **7**
av
7. Hadeng-i gamzenüñ saydıdur ey türk-i kemân-ebrû
8. Eger bir Rûsi dilberdir eger hûb-ı Mogol-çîni

4. **sayd:**
Mısra: **10**
Avcı.
9. Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
10. Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını

sayd etmek:
1. **sayd eder:**
Mısra: **9**
avlamak, avlanmak
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

2. **sayd etdi:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. Daglarla dâne dâne yaşum etdi ʿaşkı sayd
4. Dâma konmaz murg içinde olmayınca çînesi

3. **sayd etdüm:**
Mısra: **10**
Avlamak.
9. Gösterür nazmı Hayâlî tarzını her şâʿirüñ
10. Himmetüm dâmıyla sayd etdüm nice ʿankâları

4. **sayd etdüñ:**
Mısra: **9**
Avlamak.
9. Ey Hayâlî şâhid-i maʿnayi sayd etdüñ velî
10. Her tarafdan saña sanma taʿne-i agyâr yok

5. **sayd etmede:**
Mısra: **2**
Avlamak.
1. Eşkümle ʿaks-i zülfüñ bahr ü nehenge beñzer
2. Sayd etmede hayâlüñ çeşmüm pelenge beñzer

6. **sayd etmege:**
Mısra: **6**
Avlamak.
5. İç kanumı kim cân ola maksuduna vâsıl
6. Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler

7. **sayd etmege:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. Erzen almışdur eline bülbülü sayd etmege
4. Halka halka cismini kıldı ser-â-ser dâm gül

8. **sayd etmez:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. ʿAşk şehbâzını sayd etmez idi dest-i kazâ
4. Ten-i pür-dâgum ile eylemese dâm beni

9. **sayd etmiş:**
Mısra: **9**
Avlamak.
9. Gazâl-i mihri sayd etmiş biri sehm-i saʿâdetle
10. Biri şîr-i felekle ceng eder geydükde kaplanı

sayd eylemek:
1. **sayd eyleyen:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

2. **sayd eyleyeyin:**
Mısra: **14**
Avlamak.
13. Kudretüñ destine şehbâz-ı kaza-pervâzem
14. Saña ʿankâları sayd eyleyeyin sal beni

sayd kılmak:
1. **sayd kıldı:**
Mısra: **7**
Avlamak.
7. Bir hadeng-i cân ile iki cihânı kıldı sayd
8. Âferînler bâzû-yı şûh-ı şikâr-endâzuma

sayd-geh:
1. **sayd-gehimüz:***-imüz*
Mısra: **5**
Av yeri, avı çok olan yer.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

sayd-ı harem:
1. **sayd-ı harem:**
Mısra: **7**
Kabe civarında avın haram olması.
7. Sen çeşmi şâhbâza sayd-ı harem olam der
8. Yıllar durur ki uçar dil murgu bu havâda

2. **sayd-ı haremdür:**
Mısra: **14**
Avlanması yasak olan av.||Aşığın bedeni.
13. Atmasın kimse Hayâlî kuluna tîr-i cefâ
14. Ol benüm Pâdişehüm sayd-ı haremdür bilene

sayd olmak:
1. **saydımuz oldu:**
Mısra: **3**
Avı olmak.
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

sâye:
1. **sâye:**
Mısra: **49**
Far.Gölge.
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

2. **sâyesi:***-si*
Mısra: **41**
Gölge.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

3. **sâyemi:***-m, -i*
Mısra: **7**
Gölge.
7. Kasdum budur ki sâyemi hurşîd görmeye
8. Hergiz olur mu dîde-i encüm baka baña

4. **sâyem:**-*m*
Mısra: **8**
Gölge.
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

5. **sâyeñde:**-*ñde*
Mısra: **1**
Gölge.
1. Senüñ sâyeñde şehlerdür gedâlar
2. Saña ey ʿaşk-ı dilber merhabâlar

6. **sâyesi:**-*si*
Mısra: **8**
Gölge.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

7. **sâyesinden:**-*si, -n, -den*
Mısra: **10**
Far.Gölge.
9. Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
10. Sâyesinden ʿâr eden hurşîd-i rahşân istemez

8. **sâye:**
Mısra: **8**
Gölge.
7. Biz hod havâya munkalib etdük vücûdumuz
8. Sâye dahi ne günlere bekler ki yanumız

9. **sâyesinde:**-*si, -n, -de*
Mısra: **11**
Gölge || himaye, gözetme
11. Hamdülilâh sâyesinde hoş geçürdi bendesin
12. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Hanımuz

10. **sâyesine:**-*sine*
Mısra: **4**
Gölge. (Aşkın göğünü kaplamak bağlamında).
3. ʿAşk dîvânesiyem farkdaki perlerimüñ
4. Nice Mecnûn gibi şehbâz gelür sâyesine

<u>sâye gibi:</u>
1. **sâye gibi:**
Mısra: **57**
Gölge gibi.
57. Ola ʿadûlarınuñ sâye gibi yüzü siyâh
58. Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr

<u>sâye olmak:</u>
1. **sâye ola:**
Mısra: **2**
Gölgelemek, gölgesi düşmek.
1. Bûm ʿcâr eyler iken konmaga vîrânemüze
2. Ol hümâ hîç ola mı sâye hânemüze

<u>sâye salmak:</u>
1. **sâye sala:**
Mısra: **5**
gölge yapmak, gölgelendirmek
5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

2. **sâye salarsa:**
Mısra: **9**
gölge yapmak, gölgelendirmek
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

3. **sâye saldı:**
Mısra: **3**
gölge yapmak, gölgelendirmek
3. Sâye saldı üstüne ol serv ben üftâdenüñ
4. Bir gedâya şâh gûyâ hilʿat ihsân eyledi

4. **sâye salmış:**
Mısra: **2**
gölge yapmak, gölgelendirmek
1. Zülfüñ ʿizâruñ kim der nikâba beñzer
2. Gülzâra sâye salmış müşgîn sehâba beñzer

5. **sâye salmış:**
Mısra: **6**
gölge yapmak, gölgelendirmek
5. Fezâ-yi ʿaşkda ben ol nihâl-i ser-ferâzam kim
6. Nihâl-i Sidre üzre sâye salmış bir budagum var

<u>sâye sultânı:</u>
1. **sâye sultânı:**
Mısra: **3**
Sultanların kıyafet değiştirerek kendilerini gölge gibi takip eden korumaları.||Himaye edici.
3. Yürürken gün gibi her gün şehirde sâye sultânı
4. Kamer-ruhlar serîrinde efendüm şehriyâr ancak

<u>sâye-bân:</u>
1. **sâye-bân:**
Mısra: **6**
Gölgelik.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

<u>sâye-bân edinmek:</u>
1. **sâye-bân edinmiş:**
Mısra: **10**
Gölgelik edinmek.
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

<u>sâye-bân kılmak:</u>
1. **sâye-bân kıldı:**
Mısra: **14**
Gölgelik yapmak.
13. Çıkdı taht-ı zümürrüde perini
14. Bülbülüñ kıldı sâye-bân gonca

<u>sâye-bân olmak:</u>
1. **sâye-bân olsun:**
Mısra: **7**
gölgelik olmak
7. Vücûduñ üzre her perr-i mekes bir sâye-bân olsun
8. Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma

<u>sâye-bân-ı haşmet:</u>
1. **sâye-bân-ı haşmetüm:**
Mısra: **3**
Büyüklük, heybet şemsiyesi.
3. Gâh olur perr-i mekesdür sâye-bân-ı haşmetüm
4. Gâh olur eflâkdür kemter otag-ı meclisüm

<u>sâye-gâh:</u>

1. **sâye-gâhda:**-*da*
Mısra: **6**
Gölgelik.
5. Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
6. Sepme bu sâye-gâhda su her uyura gel

sâye-i bîcân:
1. **sâye-i bîcân:**
Mısra: **2**
Cansız gölge.
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

sâye-i dîvâr:
1. **sâye-i dîvârdan:**
Mısra: **6**
Duvar gölgesi.
5. Başuma gün dogmada rûy-ı siyâhum hâkde
6. Yâr kûyunda nem eksük sâye-i dîvârdan

2. **sâye-i dîvârdur:**
Mısra: **6**
Duvar gölgesi.
5. Kim ki olmaz bir güneş yüzlü mehüñ üftâdesi
6. Mahv bil anuñ vücûdun sâye-i dîvârdur

sâye-i dîvâr-ı hırmân:
1. **sâye-i dîvâr-ı hırmânem:**
Mısra: **3**
Umutsuzluk duvarının gölgesi.
3. Sâye-i dîvâr-ı hırmânem esîr-i intizâr
4. Ol güneş ruhsârı peydâ eyle pinhân et beni

sâye-i Hak:
1. **sâye-i haksın:**
Mısra: **51**
Hakkın gölgesi.
51. Sâye-i Haksın velî envâr-ı lutfuñdan saña
52. Cism kılmış peyker-ârâ-yi cihân-ı mâʾ ü tîn

sâye-i hâr:
1. **sâye-i hâra:**
Mısra: **6**
Diken gölgesi.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

sâye-i Perver-digâr:
1. **sâye-i perver-digâr:**
Mısra: **2**
Allah'ın gölgesi.
1. Gam yok felekde olmaz ise âşikâr şems
2. Bestir cihâna sâye-i Perver-digâr şems

2. **sâye-i perver-digârdan:**
Mısra: **10**
Allah'ın gölgesi.
9. Kaldı Hayâlî tâbiş-i hurşîd-i cevrde
10. Ermezse çâre sâye-i Perver-digârdan

sâye-i Rahmân:
1. **sâye-i rahmâna:**
Mısra: **6**
Rahmeti bol Allah'ın gölgesi.
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

sâye-i Yezdân:
1. **sâye-i yezdân:**
Mısra: **47**
Allah'ın gölgesi.
47. Meh-i bürc-i şeref Sultân Süleymân sâye-i Yezdân
48. Ki tîgiyle güneş gibi tutupdur rûy-ı devrânı

2. **sâye-i yezdân:**
Mısra: **26**
Allah'ın gölgesi.
25. Nûr-ı ʿizzetden midür cismüñ yahud müʾminlere
26. İstirâhat etmek içün sâye-i Yezdân mısın

sâye-perver:
1. **sâye-perverler:**-*ler*
Mısra: **5**
Nazik, mülayim.
5. Sâye-perverler gözü bir perteve kılmaz nazar
6. Neydigin nûr u tecellî âfitâbîler bilür

sâye-sıfat:
1. **sâye-sıfat:**
Mısra: **18**
Gölge gibi.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

2. **sâye-sıfat:**
Mısra: **9**
Gölge gibi.
9. Ayaklarına sâye-sıfat düşdügüm görüp
10. Gün yüzlüler Hayâlî yüzüm yere sürdüler

sâyesinde saklamak:
1. **sâyesinde saklaya:**
Mısra: **70**
Gölgesinde saklamak, gölgesinde korumak.
69. Gülbün-i devletüñ olup ser-sebz
70. Saklaya sâyesinde insânı

sâye-vâr:
1. **sâye-vâr:**
Mısra: **7**
Gölge gibi.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

sâye-veş:
1. **sâye-veş:**
Mısra: **2**
Gölge gibi.
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **sâye-veş:**
Mısra: **9**
Gölge gibi.
9. Yerde gerek Hayâlî yüzüñ sâye-veş senüñ
10. Başuñ ererse göklere mânend-i âfitâb

3. **sâye-veş:**
Mısra: **3**
Hal değiştirmenin esiri, değişimlere esir düşen.
3. Sâye-veş kaldum ayakda rahm edüp almaz elüm
4. Ol kıyâmet serv-kad cânân elinden el-gıyâs

4. **sâye-veş:**
Mısra: **8**
Gölge gibi.
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

5. **sâye-veş:**
Mısra: **8**
Gölge gibi.
7. Gün gibi başımuz ererse göge
8. Sâye-veş hâk-i râha mensûbuz

6. **sâye-veş:**
Mısra: **1**
Gölge gibi.
1. Baş koşdu sâye-veş bir iki yüzü karaya
2. Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye

7. **sâye-veş:**
Mısra: **2**
Gölge gibi.
1. Yüzüme bir kadem basmaz benüm ol serv-i âzâde
2. Yolunda hâk olursam sâye-veş yüz yıl ben üftâde

8. **sâye-veş:**
Mısra: **2**
Gölge gibi.
1. Yine bu çarh-ı sitem-pîşe ʿaceb hâl etdi
2. Sâye-veş ayaga saldı beni pâmâl etdi

sayha:
1. **sayhadur:***-dur*
Mısra: **46**
Feryad, nâra.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

saykal:
1. **saykalıyla:***-ı, -y, -la*
Mısra: **29**
cila, parlaklık
29. Saykalıyla rezmüñ esbâbın açup her meh hilâl
30. Çarh döndükce kılıcın dahi bürrân eyledi

sayru tabîbi görse şâd olur:
1. **sayru tabîbi görse şâd olur:**
Mısra: **6**
Hasta doktoru görse sevinir.
5. ʿÂşık oldur ki gam-ı yârdan olur zevki
6. Nitekim şâd olur görse tabîbi sayru

sayyâd:
1. **sayyâd:**
Mısra: **8**
Avcı.||Sevgilinin gözü.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

2. **sayyâd:**
Mısra: **4**
açıklanmak, anlatılmak
3. Dâne-i encüm eder halka-i mâh etrâfın
4. Murg-ı ervâha felek göz göre sayyâd ancak

sayyâd dâmı:
1. **sayyâd dâmıdur:**
Mısra: **3**
Avcının tuzağı.
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

sâz:
1. **sâz:**
Mısra: **1**
Çalgı aleti, kamış.
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

2. **sâzdur:***-dur*
Mısra: **8**
Çalgı aleti.
7. Hayâl-i kâkülü evtârıdur mızrâbı peykânı
8. Mahabbet bezm-gâhında çalınur sâzdur göñlüm

3. **sâzuma:***-uma*
Mısra: **6**
Çalgı aleti.
5. Bâde-i ʿaşkı içüp derd ile âh etmekdeyem
6. Bezm-i gamda zâhidâ Taʿn etme sûz u sâzuma

sâz-ı ʿaşk:
1. **sâz-ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **8**
Aşk sazı.
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

sâz-ı cefâ:
1. **sâz-ı cefâña:**
Mısra: **3**
Eziyet, sıkıntı sazı.
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

sâzına şaʿşaʿayi târ etmek:
1. **sâzına şaʿşaʿayi târ edüp:**
Mısra: **5**
Çalgısına parlaklığı karanlık kılmak.||Ahenk oluşturmak.
5. Sâzına şaʿşaʿayi târ edüp zöhre-i çarh
6. Nagme-i sünbüleden eyleye âheng-i nevâ

sebʿa-i muʿallaka:
1. **sebʿa-i muʿallakadur:**
Mısra: **57**
Muallakat-ı seb'a.||İslam'dan önce Arap şairlerinin beğenilip Kabe duvarına asılmış bulunan meşhur yedi kasidesi.
57. Her sözüm Sebʿa-i Muʿallakadur
58. Dergeh-i Şâh Kaʿbe-i sânî

sebak almak:
1. **sebak al:**
Mısra: **12**
Ders almak.
11. Bezm-i Cemde süregör hûn-ı Siyâvuş ile dem
12. Al sebak kâr-ı cihândan kıssa-ı Dârâya bak

2 **sebak almaga:**
Mısra: **5**
Ders almak.

5. İster iseñ almaga hikmet kitâbından sebak
6. Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i eşcâra bak

3. **sebak alur:**
Mısra: **7**
Ders çıkarmak, ibret almak.
7. Levh-i ruhuñda hâl ü hatuñdan alur sebak
8. Ol fitneler ki gerdiş-i devr-i kamerdedür

sebak-dâş:
1. **sebak-dâşum:**-*um*
Mısra: **4**
Okul arkadaşı.
3. Lâm-ı Leylî-zülfüñü tıfl-ı göñül yâd edeli
4. Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm

sebât:
1. **sebâtın:**-*ın*
Mısra: **8**
Bir noktada kımıldamadan durma, olduğu yerde karar kılma. Kararından ve sözünden dönmeme.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

sebel-i dîde:
1. **sebel-i dîdesin:**
Mısra: **5**
Gözdeki perde.
5. Mıkrâz-ı lâ ile sebel-i dîdesin kesen
6. Görmek dilerse nûr-ı yakîni ırag degül

sebîl eylemek:
1. **sebîl eylemiş:**
Mısra: **3**
Büyük bir çeşme haline getirmek.
3. Gözünün acı yaşın eylemiş ey dost sebîl
4. Kaʿbe şevk ile olup çâk-i girîbân senden

sebîl kılmak:
1. **sebîl kıldum:**
Mısra: **3**
Allah rızası için su dağıtılan yer eylemek.
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

sebû kılmak:
1. **sebû kılsa:**
Mısra: **10**
Testi haline dönüştürmek.
9. Ey Hayâlî lebine ergüre şâyed seni yâr
10. Kâş ki kılsa tenüñ çarh-ı sitem-pîşe sebû

sebük-rûh:
1. **sebük-rûh:**
Mısra: **3**
(Fa.Ar.) Ruhu hafif olan, içi tez.
3. Sabâ-misâl sebük-rûh su gibi meyyâl
4. ʿAdûya âteş ü ahbâba hâke yeksânem

sebû-veş:
1. **sebû-veş:**
Mısra: **1**
Testi gibi.
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

sebû-yı cism:
1. **sebû-yı cism:**
Mısra: **7**
Vücut testisi.
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

2. **sebû-yı cisme:**
Mısra: **8**
Vücut testisi.
7. Hayât ırmagınuñ ser-çeşmesinden nûş-ı cân etdüm
8. Sebû-yı cisme yokdur ihtiyâcum gayrı cân buldum

sebz ʿamâme:
1. **sebz ʿamâmeyle:**
Mısra: **12**

11. Bu bahr-i gussada nâgeh erişdi Hızr gibi
12. Başında sebz ʿamâmeyle bir güzîde-i âl

sebz olmak:
1. **sebz oldu:**
Mısra: **6**
Yeşillenmek, yemyeşil olmak.
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

sebz ü zerd:
1. **sebz ü zerd:**
Mısra: **10**
Yeşil ve sarı.
9. Verdi bu bâguñ Hayâlî reng ü rûyundan haber
10. Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhî zerd olan

sebze:
1. **sebzeyi:**-*yi*
Mısra: **4**
Yeşillik.||(Sevgilinin) Yanağında çıkan taze tüyler.
3. Aglatma beni ister iseñ gelmeye hattuñ
4. Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân

2. **sebzeler:**-*ler*
Mısra: **3**
Yeşillik
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

3. **sebzenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **4**
Yeşillik
3. Nevâ-yi ʿandelîbi husrev-i gül istimâʿ etdi
4. Aña âheng eder her sebzenüñ murg-ı hoş-elhânı

sebze bitirmek:
1. **sebze bitiribdür:**
Mısra: **6**
Yeşillenmek, yeşermek.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

sebze-i îmân:
1. **sebze-i îmân:**
Mısra: **13**
İman tomurcuğu.
13. Gülşen-i cânda Hayâlî sebze-i îmân biter
14. Yagdurursa ebr-i rahmet üstüne bârân-ı şerʿ

sebze-vâr:

1. **sebze-vâra:**-*a*
Mısra: **3**
İran'ın Razavi Horasan Eyaleti'nde şehir.
3. Hattuñı Sebze-vâra Semerkande beñlerüñ
4. İzüñ tozunu kuhl-ı Safâhâna vermezem

sebze-zâr:
1. **sebze-zâr:**
Mısra: **16**
çimenlik; bahçe
15. Götürüp el üzre dedi başa geldüñ yüzümü
16. Görücek âb-ı revânı gülşen içre sebze-zâr

sebze-zâr-ı gerdûn:
1. **sebze-zâr-ı gerdûnda:**
Mısra: **55**
Dünya bostanı.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

seccâde:
1. **seccâdesi:**-*si*
Mısra: **8**
Yere serilip üzerinde namaz kılınacak kaliçe, aba vesaire.
7. Hânikâh-ı çarhda bir mürşid-i nûrânîdür
8. Nûrdan seccâdesi dûşunda seyr eyler güneş

seccâdeyi suya salmak:
1. **seccâdeñi suya sal:**
Mısra: **12**
Dervişliğe soyunmak. (Hızır gibi seccadesini suya salmak paralelliğinde).
11. ʿÂlem-i hâkiye bir feyz erişürse senden
12. Ebr gibi yürü seccâdeñi ey dil suya sal

secde etmek:
1. **secde eder:**
Mısra: **2**
Secde etmek. (Her daim gül fidanının dibinde biten ve boynu bükük secde etmiş bir şekilde olan menekeşe çiçeği bağlamında).
1. Gülşende dönüp ʿâşık-ı bî-bâke benefşe
2. Dildâra bakup secde eder hâke benefşe

2. **secde eder:**
Mısra: **2**
Saygı göstermek.||İki büklüm olmak.
1. ʿAceb mi verse serin çarh dûd-ı âhumuza
2. Hilâl secde eder gûşe-i külâhumuza

secde eylemek:
1. **secde eyler:**
Mısra: **13**
İtaat ve tevâzu içinde eğilmek, boyun eğmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek.
13. Secde eyler hâkine cemʿ-i melâʾik subh u şâm
14. Ey Hayâlî şâh-ı ʿaşkuñ âsitânıdur göñül

secde-gâh:
1. **secde-gâhumdur:**-*umdur*
Mısra: **4**
secde edilecek yer
3. İşidelden dil safâsın gece gündüz ol mehüñ
4. Merve hakkı âsitânı secde-gâhumdur benüm

secde-gâh kılmak:
1. **secde-gâh kılmış:**
Mısra: **5**
Secde edilecek yer olarak kabul etmek.
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

secde-gâh olmak:
1. **secde-gâh oldum:**
Mısra: **11**
Secde edilecek yer olmak.
11. Ser-firâzân-ı reh-i tahkîke oldum secde-gâh
12. Rûy-ı hâk-âlûdemi mihrâb edelden pâ-yi ʿaşk

seçilmek:
1. **seçilse:**-*se*
Mısra: **6**
Seçme işine konu olmak.
5. Bir ʿaşk eri olsa gam-ı Leylâya koşup baş
6. Mecnûn gibi meydân-ı mahabbetde seçilse

2. **seçilsün:**-*sün*
Mısra: **2**
Seçme işine konu olmak.
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

sedd olmak:
1. **sedd oldu:**
Mısra: **8**
Önüne durmak, engel olmak.
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

sefer:
1. **seferi:**-*i*
Mısra: **6**
Yolculuk.||Aşk yolculuğu.
5. Ferhâd ile Mecnûn ile Vâmıkla ben oldum
6. Gördük seferi biz dahi alayı büyütdük

sefer kılmak:
1. **sefer kıldum:**
Mısra: **1**
Yolculuk etmek.
1. Kıldum sefer diyâr-ı gam u derd ü mihnete
2. Basdum kadem bu deñlü elemle vilâyete

2. **sefer kılsa:**
Mısra: **8**
Yolculuk etmek.
7. Öldügüm dem yâr peykânın cigerde saklaram
8. Uydurur her kim sefer kılsa yarar yoldaşını

sefer-i bâdiye:
1. **sefer-i bâdiyeden:**
Mısra: **4**
Çöl yolculuğu.
3. Kaʿbe dil-i pâküñdür ü mahrem aña tecrîd
4. Gel geç sefer-i bâdiyeden gitme yabâna

sefîd etmek:
1. **sefîd etmiş:**
Mısra: **4**
(Saç) Beyazlaştırmak.
3. Ey surâhî yokdur ayagın çeker bir pehlevân
4. Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemüñ

sefîne:
1. **sefînedür:**-*dür*
Mısra: **3**
Gemi, keştî.
3. Bahr-i zâta sefînedür tevhîd
4. Pîr-i deryâ-şinâs Nûhumdur

sefîne ayağı:
1. **sefîne ayagını:**
Mısra: **13**
Gemiye benzeyen kadeh.
13. Deryâ tutar elinde sefîne ayagını
14. Olmaz halâs anuñ içün ıztırâbdan

sefîne-i dil:
1. **sefîne-i dil:**
Mısra: **10**
Gönül gemisi.
9. Deryâ gibi başumda olaldan havâlarum
10. Hâlî degül sefîne-i dil ıztırâbdan

sefîne-i ten:
1. **sefîne-i ten:**
Mısra: **27**
Beden gemisi.||Yaşamın hüküm sürdüğü yer.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

seg-i hum-hâne-i fakr:
1. **seg-i hum-hâne-i fakruñ:**
Mısra: **5**
Yokluk meyhanesinin köpeği.
5. Seg-i hum-hâne-i fakruñ nişân-ı pâyına yüz sür
6. Dolunca cürʿa-i câm-ı gınâdan sâgar-ı Cemdür

seg-i kûy:
1. **seg-i kûyuñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin mahallesinin köpeği (rakip).
1. Seg-i kûyuñ kayırdum gayr mekrinden ferâg etdüm
2. Tenümden daglardan bir nice hûnîn yalâg etdüm

2. **seg-i kûyuñ:**
Mısra: **4**
sevgilinin mahallesinin köpeği
3. Mahabbet-nâmelerdür kim saña irsâl eder cânum
4. Ben öldükde seg-i kûyuñ götürse üstühânumdan

3. **seg-i kûyuyla:**
Mısra: **9**
sevgilinin mahallesinin köpeği
9. Cânân seg-i kûyuyla Hayâlîyi edüp yâd
10. Dedi yine bir ʿâşık-ı şeydâyı büyütdük

seg-i Leylî:
1. **seg-i leylî:**
Mısra: **4**
Leyla'nın kapısının köpeği.||Mecnun.
3. Yeterdi bu kadar rifʿat iki ʿâlemde Mecnûna
4. Seg-i Leylî gelüp bir kez götürse üstühânından

2. **seg-i leylî:**
Mısra: **4**
Leyla'nın kapısının köpeği.||Mecnun.
3. ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde tâze cân bulsa
4. Seg-i Leylî gelüp bir gün yalarsa üstühânından

3. **seg-i leylî:**
Mısra: **1**
Leyla'nın kapısının köpeği.||Mecnun.
1. Seg-i Leylî nişânına sürüp Mecnûn pîşânî
2. Der imiş ey mahabbet gülşeninüñ verd-i handânı

seg-i Leylî sifâli:
1. **seg-i leylî sifâlin:**
Mısra: **10**
Leyla'ya köpek gibi aşık olanın çanağı.||Mecnun'un çanağı.
9. Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkuñ şâhıdur
10. Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer

sehâ:

1. **sehâ:**
Mısra: **5**
Cömertlik, el açıklığı.
5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

2. **sehâ:**
Mısra: **8**
Cömertlik, el açıklığı.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

sehâb:
1. **sehâb:**
Mısra: **6**
bulut
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

Sehâbî:
1. **sehâbî:**
Mısra: **9**
SEHÂBÎ (d.?/?-ö.970 veya 971/1562/63 veya 1563/64) divan şairi.
9. Bu şiʿrüme Hayâlî germ olmasun Sehâbî
10. Şevkiyle zâʾil etmez zîrâ fener çerâgı

sehâlar vakti:
1. **sehâlar vaktidür:**
Mısra: **4**
Cömertlik zamanı.
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

seher:
1. **seher:**
Mısra: **14**
Sabah olmağa başladığı vakit.
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

2. **seherden:**-*den*
Mısra: **1**
Sabah olmağa başladığı vakit.
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zâra

3. **seher:**
Mısra: **1**
Sabah olmağa başladığı vakit.

1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

4. **seher:**
Mısra: **2**
Sabah olmağa başladığı vakit.
1. Gün gibi dogdu karşudan ol meh-likâ seher
2. Rûşen gözükdü gel baña ey âşinâ seher

5. **seher:**
Mısra: **4**
Sabah olmağa başladığı vakit.
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

seher vakti:
1. **seher vaktinde:**
Mısra: **1**
Seher vakti.
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

seherden içmiş:
1. **seherden içmişsin:**
Mısra: **4**
İçmeye sabahtan başlamak.
3. Görüp mestane feryâdum dedi ol gülbün-i zîbâ
4. Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsın

seher-geh:
1. **seher-geh:**
Mısra: **5**
Far. Seher vakti.
5. Her seher-geh hırmenine kâʾinâtuñ od salar
6. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan

seher-hîz eylemek:
1. **seher-hîz eyledi:**
Mısra: **10**
Erkenci olmak. (Kalkmak bağlamında).
9. Bendeyem şol şâha kim şâm-ı ʿademden kurtarup
10. Bülbül-i tabʿ-ı Hayâlîyi seher-hîz eyledi

sehî-kad:
1. **sehî-kadüñ:**-*üñ*
Mısra: **5**
Fidan boylu.||Sevgili.
5. Ayagına akardı yaşum bir sehî-kadüñ
6. Cân çeşme-sârı hâk-i bedenle bulanmadan

sehm-endâz-ı hûb:
1. **sehm-endâz-ı hûb:**
Mısra: **1**
Sevgilinin ok atan kaşları.
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

sehm-i saʿâdet:
1. **sehm-i saʿâdetle:**
Mısra: **9**
Mutluluk hissesi, mutluluk oku.
9. Gazâl-i mihri sayd etmiş biri sehm-i saʿâdetle
10. Biri şîr-i felekle ceng eder geydükde kaplanı

sekiz cennet:
1. **sekiz cennet:**
Mısra: **4**
Cennetin sekiz kapısı.
3. Melek-sîmâ güzellerle verelden kendüye zînet
4. Sekiz cennet temâşâsını eyler Yedi Kulenüñ

selâm:
1. **selâm:**
Mısra: **2**
Esenlik dileme sözü.
1. Göndermedüñ yazup yanılup baña bir peyâm
2. Dünyâda bî-vefâlar içindesaña selâm

selâm vermek:
1. **selâm verme:**
Mısra: **5**
Esenlik bildirisi.
5. Kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
6. Dehr luʿbet-bâzına kim der saña var çenber ol

2. **selâm vermez:**
Mısra: **53**
Esenlik bildirisi.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

3. **selâm vermez:**
Mısra: **3**
Esenlik bildirisi.
3. Vermez selâm kendüyi yüksekde kor geçer
4. Ol serv-kâmeti nice ser-keş denilmesün

selâmet:
1. **selâmeti:**-*i*
Mısra: **1**
Esenliğe kavuşma, huzura erme.
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

2. **selâmet:**
Mısra: **3**
Esenliğe kavuşma, huzura erme.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

selâmet defteri:
1. **selâmet defteri:**
Mısra: **2**
Kurtuluş defteri.
1. Melâmet mülküne mâlik olup ta kim ʿalem çekdüm
2. Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çekdüm

selâmet ehli:
1. **selâmet ehli:**
Mısra: **9**
Kurtuluş ehli
9. Olmadum bir dem selâmet ehli ile hem-nişîn
10. Ey Hayâlî olalı kûy-ı melâmet meskenüm

selâmet olmak:
1. **selâmet ol:**
Mısra: **10**
(Ar.) Korku ve kaygıdan uzak olmak.
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

2. **selâmet olsun:**

Mısra: **3**
(Ar.) Korku ve kaygıdan uzak olmak.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

3. **selâmet olsun:**
Mısra: **14**
(Ar.) Korku ve kaygıdan uzak olmak.
13. Biz Hayâlî yâr ile ʿazm-ı Stanbul eyledük
14. Baʿd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine

selâmet vermek:
1. **selâmeti verür:**
Mısra: **4**
Emin olmak, kurtuluşa ermek.
3. Gözyaşı içre cânı revân eyledüm gama
4. Deryâya girse bir kişi verür selâmeti

selâmına gelmek:
1. **selâmumuza gelür:**
Mısra: **8**
Selam vermek.
7. Ol âfitâb-ı sipihr-i saʿâdetüz ki bizüm
8. Gelür her ay hilâl-i felek selâmumuza

selâse-i gassâle:
1. **selâse-i gassâleden:**
Mısra: **5**
İçki kadehini üçleme, üçüncü kadehi içmiş olma.
5. Benüm selâse-i gassâleden gamum yunmaz
6. Seherden eylemesem nûş-ı cân beş on kâse

selîmî sarınmak:
1. **selîmî sarınur:**
Mısra: **5**
Sultan Selim Han'ın sarık sarma şekli. (Süleyman ismi ile birlikte heybet ve gösteriş bağlamında).
5. Geh Selîmî sarınur gâhî Süleymânî yürür
6. Key yaraşur her ne kim geyse ʿaceb mevzûn geyer

Selm ü Tur:
1. **selm ü tura:**
Mısra: **6**
Feridun'un büyük oğlu Selm ve ortanca oğlu Tur.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

Selmân:
1. **selmân:**
Mısra: **36**
Selmân-ı Sâveci: İran şairidir. Özel öğrenim görerek yetişti. Hemen her nazım şekliyle şiirler yazdı. Şiirlerinde anlamdan çok söz oyunları ve sanatlara yer verdi. Divan şirinde şiire yatkınlığı ve yeteneği ile anılan bir şairdir.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

Selmân eylemek:
1. **selmân eyledi:**
Mısra: **40**
Selman-ı Saveci gibi bilinmesini, tanınmasını sağlamak.
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

2. **selmân eyledi:**
Mısra: **10**
Selman-ı Saveci gibi bilinmesini, tanınmasını sağlamak.
9. Gâfil olma ey Hayâlî nazmına inkâr eden
10. İltifât-ı Şâh anı Rûm içre Selmân eyledi

selsebîl:
1. **selsebîl:**
Mısra: **2**
Cennette bir çeşme.
1. ʿÂrızuñ nâgeh ʿarakrîz olsa ey hûr-i cemîl
2. Sanuram cennetde tugyân eylemişdür selsebîl

selsebil ırmağı:
1. **selsebil ırmagıdur:**
Mısra: **1**
Cennetteki dört ırmaktan bir tanesi.||Karışımında zencefîl bulunan ırmak.
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

sem:
1. **sem:**
Mısra: **24**
zehir, ağu
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

semâʿ etmek:
1. **semâʿ eder:**
Mısra: **6**
Mûsikî nağmelerin dinlerken vecde gelip hareket etmek, kendinden geçip dönmek
5. Pîr-i fetîle-ser deyu şemʿa mürîd olup
6. Pervâneler eder ʿalevîler gibi semâʿ

2. **semâʿ etmek:**
Mısra: **5**
Cezbeye kapılıp dönmek, musiki eşliğinde dönmek.
5. Âsitîn-efşân semâʿ etmek ne hoşdur ʿâşıka
6. Gerdeninde Hak rızâsından ridâsı var ise

semâʿa girmek:
1. **semâʿa girmiş:**
Mısra: **8**
Kalenderilik, Hayderilik gibi mezheplerde daire çizerek ve yerde yuvarlanma usulüyle gerçekleştirilen zikir.
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

semek:
1. **semeke:**-*e*
Mısra: **28**
Balık, mâhi.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

2. **semek:**
Mısra: **4**
Balık, mâhi.
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

3. **semek:**
Mısra: **4**
Balık, mâhi.
3. Bir nefes yâruñ cemâlinden haber vermiş sabâ
4. Mevc ile gögsün döger deryâ yürür şeydâ semek

4. **semek:**
Mısra: **8**
Balık, mâhi.
7. Derd-i hicrândan aglasam bahre
8. Yedi deryâyı kan görürdü semek

semen:
1. **semenler:***-ler*
Mısra: **4**
Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçekler açan sarmaşık cinsinden bir ağaç; hoş kokulu sevgili.||Rakkas.
3. Gül ü lâleyle zeyn olmuş çemenler
4. Oyuna girdi göñlekcek semenler

2. **semen:**
Mısra: **6**
Yasemin
5. Yârı göñlekcek görüp seyr etdügün eller dedi
6. Gör nice düşmüş durur gül hırmeni üzre semen

semend:
1. **semendüñe:***-üñ, -e*
Mısra: **29**
At, kula at.
29. Gehî semendüñe cevlân-geh oldu kişver-i Çîn
30. Gehî direfşüñe ârâm-geh bilâd-ı Fireng

semender:
1. **semenderdür:***-dür*
Mısra: **6**
Semender kuşu.||Ateşte yanmadığına, hatta ateşin söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan.
5. Sîne-i sûzanum içinde hayâl-i kadd-i yâr
6. Âşiyân etmiş semenderdür derûn-ı nârda

2. **semender:**
Mısra: **6**
Ateşte yaşadığına inanılan hayali bir kuş
5. Lemʿa -i âhumla yaşum içre ârâm etdiler
6. Murg-ı âbî bahrı terk etdi semender âteşi

semender murgu:
1. **semender murgu:**
Mısra: **4**
Semender kuşu.||Ateşte yanmadığına, hatta ateşin söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan.
3. O Mecnûnem ki sûzumdan felekde murg olur biryân
4. Başum üzre semender murgu gelsün âşiyân etsün

2. **semender murguna:**
Mısra: **4**
Semender kuşu.||Ateşte yanmadığına, hatta ateşin söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan.
3. Dâne edinsün şirâr-ı nâr-ı âhum yanmasun
4. Kelle-i Mecnûn semender murguna meʾvâ gerek

semenderlik yolu:
1. **semenderlik yolun:**
Mısra: **8**
Ateşte yanma yolu.||Aşıklık.
7. Âteş-i derdüm Hayâlîdür zebânın söyleyen
8. Gel beri pervâneden ögren semenderlik yolun

semender-vâr:
1. **semendervâr:**
Mısra: **14**
Semender. Ateşte yanmadığına inanılan efsanevi bir hayvan. Semender gibi.
13. Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
14. Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül

semend-i ʿaşk:
1. **semend-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **2**
Aşk atı.
1. Mahabbet şehsüvârınuñ atı oynagıdur başum
2. Semend-i ʿaşkuñ alnumda nişân-ı naʿlidür kaşum

semend-i bâd-pâ:
1. **semend-i bâd-pâ:**
Mısra: **3**
Çevik at.
3. Husrevâ Şebdîz-i âhumdur semend-i bâd-pâ
4. Kim alur bir demde eflâküñ dokuz meydânını

semend-i nâz:
1. **semend-i nâza:**
Mısra: **2**
Naz atı
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

semend-i tabʿ-ı çâlâk:
1. **semend-i tabʿ-ı çâlâküm:**
Mısra: **63**
Kıvrak yaradılışımın kula atı.||Şairin bıraktığı iz.
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

2. **semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ:**
Mısra: **37**
Kıvrak yaradılışımın kula atı.||Şairin bıraktığı iz.
37. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ
38. Gözüñe tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

semend-i tabʿ-ı mevzûn:
1. **semend-i tabʿ-ı mevzûnum:**
Mısra: **9**
Düzgün karakter atı.
9. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı mevzûnum
10. Gözüñe tûtya eyler felekde âfitâb anı

semen-ruhsâr:
1. **semen-ruhsârı:***-ı*
Mısra: **2**
Yanağı yasemin çiçeği renginde olan.
1. Gussa-i ferdâ içün kim der saña endîşe çek
2. Bir semen-ruhsârı bul gül mevsiminde ʿayşa çek

2. **semen-ruhsâr:**
Mısra: **4**
Yanağı yasemin çiçeği renginde olan.||Sevgili.
3. Berf içinde lâleler derler zebân-ı hâl ile
4. Eksük etme bir semen-ruhsâr ile mül sohbetin

3. **semen-ruhsâra:**-*a*
Mısra: **1**
Yanağı yasemin çiçeği renginde olan.
1. Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
2. Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlara su

semen-sîmâ güzel:
1. **semen-sîmâ güzellerle:**
Mısra: **7**
Yasemin yüzlü güzel.
7. Semen-sîmâ güzellerle gönül ʿayş-ı müdâm eyle
8. Ki ʿâlem deyrine sûret veren nakş-ı nigâr ancak

Semerkand:
1. **semerkande:**-*e*
Mısra: **3**
Özbekistan'ın güney kesiminde bulunan şehir.
3. Hattuñı Sebze-vâra Semerkande beñlerüñ
4. İzüñ tozunu kuhl-ı Safâhâna vermezem

sem-i derd:
1. **sem-i derdine:**
Mısra: **1**
Dert zehri.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

semme vechullah nûru:
1. **semme vechullah nûrun:**
Mısra: **3**
Allah'ın zatının nuru.
3. Şeş cihetden semme vechullah nûrun görmeyüp
4. Ruʾyet-i dîdâr içün zâhid riyâzetler çeker

semm-i kâtil:
1. **semm-i kâtil:**
Mısra: **1**
Derhal öldüren zehir.
1. Sem-i derdine nisbet semm-i kâtil câna emsemdür
2. Cefâlar zahmına oklar fetîl ü tîg merhemdür

semmûr:
1. **semmûrdan:**-*dan*
Mısra: **5**
samur. (Bu isim ile bilinen hayvan ki derisinden kürk yapılır.)
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **semmûrdan:**-*dan*
Mısra: **2**
Ar.Far. Bu isim ilebilinen hayvan ki derisinden kürk yapılır. (Derisine, tüyüne ıtlak olunur).
1. Cismüm üzre şûle-i gam hilʿatümdür nûrdan
2. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan

semûm:
1. **semûmdur:**-*dur*
Mısra: **9**
Sam yeli. Gündüz vakti çölde esip bitki ve hayvanları yok eden rüzgar.
9. Bâdı semûmdur suyu hûnâbe-i ciger
10. Meyl etme gam diyârınuñ âb u havâsına

semʿüme erişmek:
1. **semʿüme erişdi:**
Mısra: **19**
Kulağına gelmek, duymak, işitmek.
19. Erişdi semʿüme ol dem nidâ-yı hâtif-i gayb
20. Ki ey hulâsa-i mevcûd-ı sâhib-i ferheng

semûm-ı hecr:
1. **semûm-ı hecr:**
Mısra: **8**
Ayrılığın sam yeli.
7. Nice gelsün ferah gönlüm diyârı seyrine bunda
8. Semûm-ı hecr ü berk-i âhdan hurrem giyâh olmaz

sen:
1. **sen:**
Mısra: **1**
ikinci tekil şahıs
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **seni:**-*i*
Mısra: **4**
ikinci tekil şahıs
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

3. **sen:**
Mısra: **58**
ikinci tekil şahıs
57. Ola ʿadûlarınuñ sâye gibi yüzü siyâh
58. Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr

4. **senden:**-*den*
Mısra: **20**
İkinci tekil şahıs zamiri.
19. Gülüñ derdinden ey bülbül ne çekdüñ gerçi oy verdüñ
20. Gamından dilberüñ senden hezârân derdi-nâkem ben

5. **sen:**
Mısra: **14**
İkinci tekil şahıs zamiri.
13. Hâk saçduñ alnınuñ âhir kara yazusuna
14. Sen bilürsin etdügüñ lâzım degül ifşâ felek

senâ-gûy:
1. **senâ-gûyudur:**
Mısra: **40**
Medheden, öven, sena eden.
39. Husrev-i Cem-çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gîr
40. Kim senâ-gûyudur anuñ tayyibîn ü tâhirîn

senâ-gû-yı şâhî:
1. **senâgû-yı şâhîyüz:**
Mısra: **10**
Güzelin vasıflarını metheden.
9. Biz ey Hayâlî sûhte-i sûz-ı Husrevüz
10. Hüsn-i edâda ilk senâ-gû-yı Şâhîyüz

senâ eylemek:
1. **senâmı eyler:**
Mısra: **7**
Methetmek, övmek.
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

senden özge:
1. **senden özge:**
Mısra: **3**
Senden başka.
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

2. **senden özge:**
Mısra: **10**
Senden başka.
9. Terk-i cân etdi Hayâlî göreli câna seni
10. Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür göñül

seng:
1. **seng:**
Mısra: **40**
Taş.
39. Hasûduñ eylemege gülşen-i cihândan dûr
40. Gül aldı dâmenine jâleden hezârân seng

2. **sengi:**-*i*
Mısra: **5**
Taş.
5. Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler anı
6. Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler

3. **senglere:**-*ler, -e*
Mısra: **3**
Taş.
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

4. **seng:**
Mısra: **20**
Taş.
19. İstemezseñ âteş-i fitneyle sûz-ı ʿâlemi
20. Çakma halkı birbirine seng ile âhen gibi

sengde bünyâd etmek:
1. **sengde bünyâd etdi:**
Mısra: **2**
Taşlık, kayalık yere inşa etmek.
1. Gördü gözyaşı yıkup âh ise berbâd etdi
2. Kûhken-hânesini sengde bünyâd etdi

seng-dil:
1. **seng-dilüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Taş kalp, katı kalp, acımasız.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

2. **seng-dil:**
Mısra: **5**
aş kalp, katı kalp, acımasız (sevgili bağlamında).
5. Göñlümü yıkmaga ol seng-dil almış ele taş
6. Belki maʿmûr edeyin der bu harâb-âbâdı

seng-dillik:
1. **seng-dillik:**
Mısra: **6**
Taş kalpli olma, acımasızlık.
5. Yüz niyâzın ʿâşıkın bir nâza eylerdüm kabûl
6. Seng-dillik ögreten deyrüñ büt-i hâmûşuna

seng-endâz olmak:
1. **seng-endâz oldu:**
Mısra: **8**
Taş atan, laf sokan.
7. Germ olup beñzetdügiʾçün kendüyi ruhsâruña
8. Âfitâba jâlelerden oldu seng-endâz gül

seng-hâre:
1. **seng-hâredür:**-*dür*
Mısra: **1**
Pek sert taş, kaya.
1. Kûh-ı melâmete yüregüm seng-hâredür
2. İçinde şevk-i laʿl-i lebüñ lâl-pâredür

seng-i Bedahş:
1. **seng-i bedahşı:**
Mısra: **5**
Bedahşan taşı. (Bedahşan, Hindistan'da yakut madeniyle meşhur bir memleket).
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

seng-i beyâbân olmak:
1. **seng-i beyâbân olan:**
Mısra: **6**
Çöl taşları olmak.
5. Ey bir gedigine bu cihânuñ konulmayup
6. Gam ellerinde seng-i beyâbân olan başum

seng-i bî-dâd:
1. **seng-i bî-dâd:**
Mısra: **1**
Seng-i bî-dâd: Acımasız, amansız ağırlık veya taş.
1. Kavm-i Leylî seng-i bî-dâd atdı Mecnûn üstüne
2. Ebr-i bârân-ı vefâ yagdurdı hâmûn üstüne

seng-i cefâ:
1. **seng-i cefâ:**
Mısra: **1**
Eziyet taşı.
1. Dâimâ seng-i cefâ atmakdadur cânânımuz
2. Ol durur maʿmûr eden bu hâtır-ı vîrânumuz

seng-i cefâ-yi yar:
1. **seng-i cefâ-yi yar:**
Mısra: **6**
Sevgilinin cefa taşı.
5. Hiç etmedim huzûr göñül hânesinde ben
6. Seng-i cefâ-yi yar ile bir yıkılasıdur

2. **seng-i cefâ-yi yârdan:**
Mısra: **1**
Sevgilinin cefa taşı.
1. Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
2. Beñzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan

seng-i cevr:
1. **seng-i cevrüñdür:**
Mısra: **9**
Eziyet taşı.
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

2. **seng-i cevrüñle:**
Mısra: **1**
Eziyet taşı.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

seng-i dil:
1. **seng-i dilümi:**
Mısra: **9**
Gönül taşı.||Gönüldeki ağırlık.
9. Seng-i dilümi laʿl edeli kân-ı Medîne
10. Nazmum dür-i şehvârını bahr-i Necef eyler

seng-i hârâ:
1. **seng-i hârâ:**
Mısra: **4**
Kara taş.||Rakibin gönlü.
3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

2. **seng-i hârâda:**
Mısra: **6**
Far. Pek sert taş, kaya.
5. Kühsâr-ı gama gelseñ görüben Ferhâdı
6. Seng-i hârâda ede nâhuñ ile râh saña

3. **seng-i hârâdan:**
Mısra: **10**
Far. Pek sert taş, kaya.
9. Ey Hayâlî yârı istifsâr eder agyârdan
10. Hayretünden seng-i hârâdan cevâb ister göñül

4. **seng-i hârânuñ:**
Mısra: **9**
Far. Pek sert taş, kaya.
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

5. **seng-i hârâya:**
Mısra: **4**
Kara taş.||Rakibin gönlü.
3. Kanlu yaşum gör rakîbüñ göñlünü yâd eyleme
4. Seng-i hârâya begüm meyl etme gevher var iken

6. **seng-i hâredür:**
Mısra: **6**
Pek sert kaya veya taş.
5. Katı göñlüñ dostum cism-i latîfüñde senüñ
6. Gûyiyâ sâfî sunuñ içinde seng-i hâredür

7. **seng-i hâreler:**
Mısra: **8**
Pek sert kaya veya taş.
7. Mûm olupdur ey lebi şîrîn baña Ferhâd-veş
8. Dâmen-i kûh-ı belâ üstünde seng-i hâreler

8. **seng-i hâreye:**
Mısra: **10**
Pek sert kaya veya taş.||Sevgilinin gönlü.
9. Sır göñlünü Hayâlînüñ ol meh göñüllenüp
10. Gûyâ ki bir zücâcı çalar seng-i hâreye

seng-i hâre yasdanmak:
1. **seng-i hâre yasdanmış:**
Mısra: **10**
Sert taşa yaslanmak.
9. Kül olmuş âteş-i şevkinde bülbül kebk-i kühsârı
10. Edinmiş sâye-bân bir hârı seng-i hâre yasdanmış

2. **seng-i hârâ yasdanur:**
Mısra: **3**
Katı taşa yaslanmak.
3. Kan içinde seng-i hârâ yasdanur ey lâle-ruh
4. Leblerüñ hecrüñde laʿlün bagrı hûn olmuş yatur

seng-i hased:
1. **seng-i hased:**
Mısra: **2**
Kıskanma taşı.
1. Görürse gözyaşı içre beni yanar kandîl
2. Özünü seng-i hased birle pâreler kandîl

seng-i havâdis:
1. **seng-i havâdis:**
Mısra: **3**
Yaşanılan olayların taşı.
3. Seng-i havâdis eyledi Câm-ı Cemi şikest
4. Her lâle derdi pârelerini türâbdan

2. **seng-i havâdis:**
Mısra: **4**
Yaşanılan olayların taşı.
3. Belâ bezminde ʿâşıklar geçerler ad içün serden
4. Sıdı seng-i havâdis câmın ammâ nâm-ı Cem kaldı

3. **seng-i havâdisden:**
Mısra: **10**
Yaşanılan olayların taşı.
9. Kârger olmaz Hayâlî bu dil-i pür-şevke gam
10. Câm-ı mihre ermedi seng-i havâdisden şikest

seng-i istignâ:
1. **seng-i istignâ:**
Mısra: **8**
Tok gözlülük taşı.
7. ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
8. Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile

seng-i melâmet:
1. **seng-i melâmetle:**
Mısra: **7**
kınama taşı
7. Peykân-ı dost seng-i melâmetle her zamân
8. Cismüm nihâline dilerin berg ü bâr ola

2. **seng-i melâmetlerle:**
Mısra: **6**
kınama taşı
5. ʿAşk-ı cânân ile olmaz ahd ü peymânuñ dürüst
6. Sınmasa seng-i melâmetlerle ʿâruñ şîşesi

seng-i mezâr:
1. **seng-i mezârımuz:**
Mısra: **10**
Mezar taşı.
9. Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
10. Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz

seng-i mihnet:
1. **seng-i mihnetdür:**
Mısra: **4**
Eziyet taşı.
3. Meşhedi taşını Mecnûnuñ ʿalâmet sanmañuz
4. Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına

2. **seng-i mihnete:**
Mısra: **5**
Eziyet taşı.

5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

seng-i mıknâtîs:
1. **seng-i mıknâtîs:**
Mısra: **12**
Mıknatıs taşı.
11. Eşigüñ taşı Hayâlînüñ yüzüñden gitmeye
12. Seng-i mıknâtîs ola bir yaña âhen bir yaña

sengîn-dil:
1. **sengîn-dil:**
Mısra: **3**
taş kalpli, katı yürekli
3. Bu kadar sengîn-dil iken mâtem-i Ferhâd içün
4. Bî-sütûn geydi siyeh hârâ içine taşına

sengîn diller mihneti:
1. **sengîn diller mihneti:**
Mısra: **5**
Taş kalplilerin çektirdiği eziyet.
5. Bî-sütûndan sengîn diller mihneti senüñ iken
6. Kuvvet-i bâzuma tahsîn eyle kim verzîdeyin

seng-sâr etmek:
1. **seng-sâr etdüm:**
Mısra: **6**
Taşlık haline dönüştürmek.||Taşlamak.
5. Nidermiş ʿaşk eri nâm ü nişânı deyu Ferhâduñ
6. Mezârın Bî-sütûn dâgında buldum seng-sâr etdüm

seni:
1. **seni:**
Mısra: **8**
sen, ikinci tekil şahıs
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

senüñ:
1. **senüñ:**
Mısra: **4**
İkinci tekil şahıs zamiri.
3. Derya revâne oldugına olmasun melûl
4. ʿÂlemde bir senüñ gibi dürr-i yetîmi var

2. **senüñdir:**-*dir*
Mısra: **51**
İkinci tekil şahıs zamiri.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

ser:
1. **serüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Far. Baş, kafa.
3. Mecnûn ölünce dedi serüm ey felek benüm
4. Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl

2. **serümdür:**-*ümdür*
Mısra: **2**
Far. Baş, kafa.
1. Lâleler deştde etfâl-i dil ü cânumdur
2. Çeşm-i hûn-bâr serümdür cigerüm kanumdur

3. **seri:**-*i*
Mısra: **8**
Baş.
7. Varsun yele havâñ ile bu hırmen-i vücûd
8. Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

4. **seri:**-*i*
Mısra: **1**
Baş.
1. ʿAşk ehlinüñ vücûdu yok evvel seri degül
2. Almak fenâ menâzilini serserî degül

5. **seri:**-*i*
Mısra: **1**
Far. Baş, kafa.
1. Geçüp cândan seri hâk-i der-i cânâna tapşurdum
2. Meyin içdüm de câmın sâkî-i hicrâna tapşurdum

6. **serüñi:**-*üñi*
Mısra: **13**
Her şey.
13. Câm kıl bâde-i tevhîde Hayâlî serüñi
14. Yâ belâ bezmine bir kâse-i tanbûr eyle

ser-bülend-i ʿâlem:
1. **ser bülend-i ʿâlem:**
Mısra: **6**
Alemde başı dik olan.
5. Cism-i hâkî ayagum altında olaldan gubâr
6. Ser-bülend-i ʿâlem etdi ol kad-i bâlâ beni

ser çekmek:
1. **ser çekdüm:**
Mısra: **8**
Başı çekmek, en önde olmak.
7. Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
8. Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm

ser-çeşme-i cân:
1. **ser-çeşme-i cân:**
Mısra: **4**
can pınarı
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

ser-çeşme-i hayvân:
1. **ser-çeşme-i hayvân:**
Mısra: **8**
ölümsüzlük suyu menbası.
7. ʿAks-i hüsnü zerreyi hurşîd-i ʿalem-tâb eder
8. Katre feyzinden anuñ ser-Çeşme-i hayvân olur

ser tutmak:
1. **ser tutmag:**
Mısra: **5**
Kafa tutmak, karşı gelmek.
5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

ser ü pây:
1. **ser ü pâya:**
Mısra: **8**
Baş ve ayak.||Başlangıç ve bitiş.
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

ser ü ten sohbeti:
1. **ser ü ten sohbetinden:**
Mısra: **11**

Baş ve gövde dedikodusu.||Maddi varlıkların kaygısı.
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

ser vermek:
1. **ser ver:**
Mısra: **1**
Başını vermek, canını kurban etmek.
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

2. **ser verenler:**
Mısra: **1**
Başını vermek, canını kurban etmek.
1. ʿAşk içindeser verenler vardı serverlik yolun
2. Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun

3. **ser verürse:**
Mısra: **10**
Başını vermek, canını kurban etmek.
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

serâb:
1. **serâbdan:**-*dan*
Mısra: **2**
Serap, şaşkın hale gelme.
1. Maʿmûr olam deme bu cihân-ı harâbdan
2. Def-i harâret etmedi teşne serâbdan

2. **serâb:**
Mısra: **3**
Serap, şaşkın hale gelme.
3. Cânlar verür serâb ile bâd-ı semûma Kays
4. Mihnet diyârınuñ sever âb u havâsını

3. **serâba:**-*a*
Mısra: **2**
Çölde güneşin ışığın parlamasıyla su gibi görünen hayal.
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

serâb-âlûde:
1. **serâb-âlûdedür:**-*dür*
Mısra: **14**
Seraba karışma, serap görme.
13. Dûd-ı âhı içre beñzerdi Hayâlî cismine
14. Demek ola idi eger hâke serâb-âlûdedür

ser-ʿalem:
1. **ser-ʿalem:**
Mısra: **5**
En tepede duran iz, işaret.
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

ser-âmed:
1. **ser-âmedseñ:**-*señ*
Mısra: **9**
İleri gelen, önde gelen.
9. Sen nice paşalaruñ içre ser-âmedseñ begüm
10. Ehl-i nazmuñ bu Hayâlî öyle bir mümtâzıdur

2. **ser-âmed:**
Mısra: **10**
İleri gelen, önde gelen.
9. Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzüñ
10. Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş

ser-âmed hûb:
1. **ser-âmed hûb:**
Mısra: **7**
Önde gelen, tanınan güzel.
7. Hüsn içinde kaşlaruñ iki ser-âmed hûb iken
8. Anlaruñ da kâmetin ham eylemişdür bâr-ı ʿaşk

ser-âmed kâmet:
1. **ser-âmed kâmetüñ:**
Mısra: **4**
Uzun boylu sevgili.
3. Gül nihâlinde görüp haddüñ gibi rengîn gülü
4. Bir ser-âmed kâmetüñ boynunda kanum sandılar

ser-âmed pehlevân:
1. **ser-âmed pehlevânıdur:**
Mısra: **10**
Önde gelen pehlivan.||Önde gelen şair.
9. Bugün devrinde bir Dârâ-yi Cem-kadr ü felek tahtuñ
10. Hayâlî ʿarsa-i nazmuñ ser-âmed pehlevânıdur

ser-âmed şâhbâz:
1. **ser-âmed şâhbâzem:**
Mısra: **9**
Bilinen, tanınan avcı.
9. Hayâlî bir gözü açık ser-âmed şâhbâzem hem
10. Külâha egmezem baş uçmazam şehler kolundan hem

ser-â-ser:
1. **ser-â-ser:**
Mısra: **1**
baştan başa, tamamen
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

2. **ser-â-ser:**
Mısra: **2**
baştan başa, tamamen
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

3. **ser-â-ser:**
Mısra: **7**
baştan başa, tamamıyla
7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

4. **ser-â-serlerle:**-*ler, -le*
Mısra: **7**
baştan başa, tamamen
7. Sarı altunlu ser-â-serlerle kim görse seni
8. Sanur ey meh çeşme-i hurşîde girdi bir melek

5. **ser-â-ser:**
Mısra: **4**
baştan başa, tamamıyla
3. Erzen almışdur eline bülbülü sayd etmege
4. Halka halka cismini kıldı ser-â-ser dâm gül

6. **ser-â-ser:**
Mısra: **9**
baştan başa, tamamıyla
9. Sîne meydânın ser-â-ser dâgdan gûy eyledüm
10. Ey Hayâlî alalı çevgân-ı zülfüñ dûşuna

7. **ser-â-ser:**
Mısra: **9**
baştan başa, tamamıyla
9. Karalar geydügi budur ser-â-ser seng-i hârânuñ
10. Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda

8. **ser-â-ser:**
Mısra: **7**
baştan başa, tamamıyla
7. Elifle dâg ile cismüm ser-â-ser göz ve kaş etdüm
8. Doyunca her nazar seyr etmege Sultân Süleymânı

ser-â-ser âyîneler kılmak:
1. **ser-â-ser âyîneler kıldum:**
Mısra: **2**
Baştan başa yaralar ile süslemek.
1. Görüne bir nice yüzden deyu ruh-ı dilber
2. Tenümi dâg ile kıldum ser-â-ser âyîneler

ser-â-ser yakıp kül eylemek:
1. **ser-â-ser yakdı kül eyledi:**
Mısra: **5**
Baştan başa yakıp kül etmek.
5. Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
6. Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

serʿasker:
1. **serʿaskerüñ:***-üñ*
Mısra: **10**
Komutan.
9. Yoluña cânı Hayâlî gibi eylerler nisâr
10. ʿAskerüñ Serʿaskerüñ gibi sever Şâhum seni

ser-bâz:
1. **ser-bâzlar:***-lar*
Mısra: **40**
Korkusuz, cesur, yiğit, serdengeçti
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

2. **ser-bâzdur:***-dur*
Mısra: **4**
Korkusuz, cesur, yiğit, serdengeçti
3. Bu gün şevkiyle bir hurşîd-rûyuñ meh gibi başın
4. Kazâ çevgânına top eyleyen ser-bâzdur göñlüm

ser-beste râz:
1. **ser-beste râzı:**
Mısra: **3**
Gizli sır.
3. Açılmaz goncanuñ ser-beste râzı gayra ey bülbül
4. Bu gülzâra konup göçdü senüñ gibi hezârânı

ser-bülend olmak:
1. **ser-bülend olam:**
Mısra: **4**
Başı yüksekte olmak.
3. Mansûr dedi dâra götür hâkden beni
4. Tâ dehri zîr-i pâya alup ser-bülend olam

ser-bürehn:
1. **ser-bürehne:**
Mısra: **8**
Başı açık, başı kabak. (Yokluk, fena yoluna girme bağlamında).
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

ser-çeşme-i hayât:
1. **ser-çeşme-i hayâtda:**
Mısra: **7**
Hayat pınarı.
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

serd olmak:
1. **serd olan:**
Mısra: **4**
Katı, acımasız olan.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

2. **serd oldu:**
Mısra: **9**
Sert ve şiddetli olmak.
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

serdâr olmak:
1. **serdâr olmaya:**
Mısra: **5**
Komutan, başkumandan olmak.
5. Ay olur mu yüzde hâlüñ zulme serdâr olmaya
6. ʿÎd-i vasla yıl mı vardur gamze kurbân istemez

2. **serdâr olup:**
Mısra: **1**
Komutan, başkumandan olmak.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

3. **serdârı olam:**
Mısra: **3**
Kumandan, reis olmak.
3. Umaram kim olam ol tâʾifenüñ serdârı
4. Tâc-ı devlet çeker alur ser-i ser-keşlerden

4. **serdârı oldum:**
Mısra: **3**
Başbuğ, hükümdar olmak.
3. Diyâr-ı sûzuñ oldum şemʿ gibi ben de serdârı
4. Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yañar çerâgum var

serdâr-ı ʿaşk olmak:
1. **serdâr-ı ʿaşk olana:**
Mısra: **8**
Aşk komutanı olmak.
7. Varsun yele havâñ ile bu hırmen-i vücûd
8. Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

serdâr-ı mülk-i hüsn:
1. **serdâr-ı mülk- i hüsn:**
Mısra: **3**
Güzellik mülkünün önderi.
3. Şimdi serdâr-ı mülk-i hüsn olana
4. Tûâ-ı şâhî siyâh perçemdür

serdârlık verilmek:

1. **serdârlık verildi:**
Mısra: **6**
Komutanlık verilmek.
5. Nice serverler seri oldu ser-i zülfüñde bend
6. Saña verildi serîr-i hüsnde serdârlık

ser-defter:
1. **ser-defter:**
Mısra: **30**
reis, önder
29. Görünce sâhib-i dîvân olanlar ebyâtım
30. Dediler olsañ olur ehl-i nazma ser-defter

ser-defter olmak:
1. **ser-defter ol:**
Mısra: **10**
En önde gelen olmak.
9. Ey Hayâlî kalmadı ahkâm-ı Mecnûndan nişân
10. Vaktdür dîvân-ı ʿaşkuñ şâhına ser-defter ol

ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem:
1. **ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem:**
Mısra: **3**
Alemdeki güzellerin en önde geleni.
3. Nola ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem olsa ol server
4. Melâhat-nâmesi şimdi anuñla buldu ʿunvânı

ser-defter-i nazm-ı metîn:
1. **ser-defter-i nazm-ı metîn:**
Mısra: **66**
Sağlam nazm ile en başta bulunan.||Şiirde en önde gelen.
65. Eremez şâʿirlerüñ şiʿri Hayâlî nazmuña
66. Gerçi oldu herbiri ser-defteri nazm-ı metîn

serden geçmek:
1. **serden geçer:**
Mısra: **2**
(Bir ideal, bir amaç uğrunda) Ölümü göze almak, ölmeye râzı ve hazır olmak.
1. Kaʿbe-i kûyuñda her kim dilberüñ kurbân olur
2. Gerçi bir serden geçer ammâ ser-â-ser cân olur

2. **serden geçerler:**
Mısra: **3**
(Bir ideal, bir amaç uğrunda) Ölümü göze almak, ölmeye râzı ve hazır olmak.
3. Belâ bezminde ʿâşıklar geçerler ad içün serden
4. Sıdı seng-i havâdis câmın ammâ nâm-ı Cem kaldı

3. **serden geçüp:**
Mısra: **3**
(Bir ideal, bir amaç uğrunda) Ölümü göze almak, ölmeye râzı ve hazır olmak.
3. Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
4. Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm

ser-efrâz olmak:
1. **ser-efrâz ol:**
Mısra: **39**
yücelmek, yükselmek || başı göge ermek
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

2. **ser-efrâz oldular:**
Mısra: **2**
yücelmek, yükselmek || başı göge ermek
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

ser-efrâzân-ı dîn:
1. **ser-efrâzân-ı dîn:**
Mısra: **3**
Din konusunda benzerlerinden üstün olanlar.
3. Hırmen-i fakruñ gedâsıdur ser-efrâzân-ı dîn
4. Gel temâşa eyle bunda hûşe-çîn serverleri

ser-efrâzân-ı şerʿ:
1. **ser-efrâzân-ı şerʿ:**
Mısra: **10**
Şeriatın reisleri.
9. Râh-ı Hakka vermesün deyu harâmîler gezend
10. Tîg-i hûn-âşâm ile bekler ser-efrâzân-ı şerʿ

serencâm:
1. **serencâmıñ:**-*ıñ*
Mısra: **7**
Başa gelen bir durum veya olay.
7. Haşr olunca câm ile geçsün serencâmıñ deyu
8. Bir duʿâ eyleñ geliñ ben meste ayıklar meded

ser-endâz:
1. **ser-endâzı:**-*ı*
Mısra: **1**
Korkusuz.
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

ser-firâz olmak:
1. **ser-firâz olmak:**
Mısra: **17**
önde/ileride gelmek, seçkin olmak
17. Şehâ ʿadûñ eger isterse ser-firâz olmak
18. Serin sinânuña diksün ki başı göge erer

ser-firâzân-ı reh-i tahkîk:
1. **ser-firâzân-ı reh-i tahkîke:**
Mısra: **11**
Hakikati araştırma yolunun öncüleri.||Şeyhler.
11. Ser-firâzân-ı reh-i tahkîke oldum secde-gâh
12. Rûy-ı hâk-âlûdemi mihrâb edelden pâ-yi ʿaşk

ser-fürû etmek:
1. **ser-fürû etdi:**
Mısra: **9**
Baş eğmek.
9. Ser-fürû etdi Hayâlî baña erbâb-ı kemâl
10. Bende-i makbûl-i Şâh-ı nükte-dânum sandılar

ser-fürû eylemek:
1. **ser-fürû eyler:**
Mısra: **13**
Baş eğmek, itaat etmek.
13. Saña Tûbâ ser-fürû eyler Hayâlî olalı
14. Naʿl-i dâguñla tenüñ nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk

ser-fürû kılmak:
1. **ser-fürû kıl:**
Mısra: **7**
Baş eğmek, itaat etmek, minnet etmek
7. Ser-fürû kıl zât-ı Hak fikrinde kim gavvâsı gör
8. Olmayınca ser-nigûn deryâya olmaz âşinâ

ser-gerdân:

1. **ser-gerdân:**
Mısra: **18**
Başı dönen, şaşkın, perîşan
17. Senüñ devrüñde yatdı arkası üzre huzûr etdi
18. Havâ yolunda ser-gerdân iken taht-ı Süleymânî

2. **ser-gerdân:**
Mısra: **7**
Başı dönen, şaşkın, perîşan
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

3. **ser-gerdânına:**-*ına*
Mısra: **6**
Başı dönen, şaşkın, perîşan
5. ʿÂrızuñ gösterme lutf et mihr ü meh dedükleri
6. Âsumân iklîminüñ bir iki ser-gerdânına

ser-gerdân olmak:
1. **ser-gerdân olan:**
Mısra: **11**
Sersemlemek, şaşırmak; hayran olmak
11. Fakr vâdîsinde ser-gerdân olan üftâdeler
12. Gûşe-i bî-tûşesinüñ her gece mihmânıdur

ser-gerdân u pûyân:
1. **ser-gerdân u pûyânem:**
Mısra: **3**
Başı dönmüş ve koşan.
3. Beyâbân-ı belâda öyle ser-gerdân u pûyânem
4. Ki pâyım urdugum taşdur benüm ancak ayakdaşum

ser-geşte:
1. **ser-geşteñ:**-*ñ*
Mısra: **3**
Far. sersem, başı dönmüş
3. Ser-geşteñ idi zerre gibi cân ile göñül
4. Mihr ile meh bu dâʾirelerde dolanmadan

ser-geşte olmak:
1. **ser-geşte ol:**
Mısra: **9**
Başı dönmek, sersem olmak.
9. İster iseñ ʿayn-ı vasla ermegi ser-geşte ol
10. Böyle fehm etdi Hayâlî nagme-i dolâbdan

2. **ser-geşte ol:**
Mısra: **5**
Başı dönmek, sersem olmak.
5. Bagruña taş bas felâhun gibi ol ser-geşte kim
6. Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrüñ şîşesi

3. **ser-geştesi olalı:**
Mısra: **3**
Sersem, şaşkın olmak.
3. Ser-geştesi olalı o mâhuñ felek gibi
4. Dâmânum eşk-i çeşmüm ile pür-sitâredür

ser-güzeşt:
1. **ser-güzeştimden:**-*imden*
Mısra: **1**
Macera, baştan geçen haller.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

2. **ser-güzeştüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Macera, baştan geçen haller.
3. Ser-güzeştüm işiden Leylî saçuñ şevki ile
4. İşitüp kıssa-i Mecnûnu ne kûtâh dedi

ser-halka-i ʿuşşâk:
1. **ser-halka-i ʿuşşâkda:**
Mısra: **2**
Aşıklar halkasının başında olan.
1. Her hamîde-kâmetüñ derdini söyler gûşuna
2. Âferîn ser-halka-i ʿuşşâkda mengûşuna

ser-halka-i zencîr-i cünûn eylemek:
1. **ser-halka-i zencîr-i cünûn eyleyen:**
Mısra: **3**
Delilik zincirinin başı olmak.
3. Beni ser-halka-i zencîr-i cünûn eyleyen ah
4. Girih-i zülf ile gûşuñdaki mengûşuñdur

serhoş:
1. **serhoşdur:**-*dur*
Mısra: **4**
Sarhoş,.||Mahmur.
3. Dedüm merdümlerüñ hançer çeküp cân kasdin eylerler
4. Dedi maʿzûr tut billâh ikisi dahi serhoşdur

2. **serhoşlardan:**-*lardan*
Mısra: **1**
Sarhoş,.||Mahmur.
1. Benem ol bezm-i mahabbetdeki serhoşlardan
2. Bezmde kırmızı gül rezmde âteşlerden

3. **serhoşun:**-*un*
Mısra: **1**
Sarhoş,.||Mahmur.
1. Ben sâgar-ı belâñ ile bezmüñde serhoşun
2. Her derdüñi kabûl edici bir belâ-keşin

serîʿ:
1. **serîʿidür:**-*idür*
Mısra: **6**
Hızlı, çabuk.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

ser-i aʿdâ:
1. **ser-i aʿdâ:**
Mısra: **54**
Düşman başı.
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

2. **ser-i aʿdâ:**
Mısra: **21**
Düşman başı.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

3. **ser-i aʿdâsına:**
Mısra: **25**
Düşman başı.
25. Ser-i aʿdâsına dokunmag içün
26. Eyledi gürzünü girân gonca

ser-i ʿadû:
1. **ser-i ʿadû:**
Mısra: **51**
Düşmanın başı.
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

ser-i âşık:
1. **ser-i âşık:**
Mısra: **3**
Aşığın başı.
3. Mahabbet cûyibâr ı kim ser-i âşık habâbıdur
4. Geçit vermez anuñ yolunu başından geçenden sor

ser-i âteş:
1. **ser-i âteşdeyin:**
Mısra: **2**
Ateş zirvesi. (Çok yanmak bağlamında).
1. Yandum ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
2. Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi

ser-i bed-hâh:
1. **ser-i bed-hâhına:**
Mısra: **16**
Fenalık isteyen baş.
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

ser-i bî-magz:
1. **ser-i bî-magzı:**
Mısra: **8**
Akılsız baş.
7. Başını eylemesün zülfüñe agyâr fedâ
8. Ser-i bî-magzı yine efʿî-i Dahhâke çeker

ser-i bülbül:
1. **ser-i bülbül:**
Mısra: **3**
Aşığın başı.
3. Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anuñ
4. ʿAceb mi baglanursa gülleri zîrâ ki kanludur

ser-i Dârâ:
1. **ser-i dârâdadur:**
Mısra: **6**
Dara'nın tacı.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

ser-i kûy-ı yâr:
1. **ser-i kûy-ı yârdan:**
Mısra: **1**
Sevgilinin semtinin başı.
1. Dûr etdi ben gubârı ser-i kûy-ı yârdan
2. Kime şikâyet eyleyeyin rûzigârdan

ser-i kûy:
1. **ser-i kûyu:**
Mısra: **6**
Sevgilinin yaşadığı semt, onun sokağının başı
5. Nigâruñ tîg-i cevri küştesinden
6. Ser-i kûyu olupdur Kerbelâlar

2. **ser-i kûyuñ:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yaşadığı semt, onun sokağının başı
3. Fürkat öldürse beni âhum yeliyle haşre dek
4. Gird-i bâd olup ser-i kûyuñ dolanur hâkimüz

3. **ser-i kûyuñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yaşadığı semt, onun sokağının başı
5. Bir kadem çıkmaz ser-i kûyuñ koyup âşıklaruñ
6. Tâk-ı ʿarşa nerdibân olursa perr-i Cebreʾîl

4. **ser-i kûyuñda:**
Mısra: **5**
Sevgilinin yaşadığı semt, onun sokağının başı
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

5. **ser-i kûyunda:**
Mısra: **7**
Sokak başı.
7. Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
8. Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

6. **ser-i kûyuñda:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yanıbaşı,köyü
9. Ser-i kûyuñda dil ebrû-yı rûy u hâlüñi görsün
10. Hilâl-i mihr ü encümle zemîni âsumân etsün

7. **ser-i kûyuñda:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yaşadığı semt, onun sokağının başı
3. Ânı hoş tut garîbüñdür efendi işte biz gitdük
4. Göñül derler ser-i kûyuñda bir dîvânemüz kaldı

ser-i kûyuñ tavâfı:
1. **ser-i kûyuñ tavâfına:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Eşiğinde dolanıp durma.
5. Nola saʿy eylesem kıblem ser-i kûyuñ tavâfına
6. Cihânı cümle geşt etdüm hemen Beytüʾl-Harem kaldı

ser-i pistân:
1. **ser-i pistân:**
Mısra: **8**
Meme ucu.
7. Ya çerâg-ı bezm-i istignâ mı yâ kandîl-i ʿarş
8. Yâ gül-i zerd-i bahâr ü yâ ser-i pistân mıdur

ser-i rakîb:
1. **ser-i rakîbi:**
Mısra: **5**
Rakibin başı.
5. Ben ʿâşıkuñ dururken sırsın ser-i rakîbi
6. Ey seng-dil mürüvvet bu inkisâra yer yok

ser-i şems-i şehîd:
1. **ser-i şems-i şehîd:**
Mısra: **5**
Şehit olan Şems'in başı.
5. Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler yüz sürer
6. Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

ser-i ser-keş:
1. **ser-i ser-keşlerden:**
Mısra: **4**
Asilerin başı.
3. Umaram kim olam ol tâʾifenüñ serdârı
4. Tâc-ı devlet çeker alur ser-i ser-keşlerden

<u>**ser-i sultân-ı şehîdân-şekil:**</u>
1. **ser-i sultân-ı şehîdân-şekil:**
Mısra: **14**
Şehitler sultanının başı misali.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

<u>**ser-i tîg-i Süleymân Hân:**</u>
1. **ser-i tîg-i süleymân hâna:**
Mısra: **16**
Kanuni Sultan Süleyman'ın kılıcının başı.
15. Çekilmiş dest-i Kudretten gazâya
16. Ser-i tîg-i Süleymân Hâna beñzer

<u>**ser-i zülf:**</u>
1. **ser-i zülfü:**
Mısra: **1**
Zülfün ucu.
1. Ede mi meyl ser-i zülfü dil-i pür-hevese
2. Bâl açup uça mı şehbâz şikâr-ı mekese

2. **ser-i zülfü:**
Mısra: **6**
(sevgilinin) saçının ucu
5. Gamzesinden beni bir kimse halâs eyleyimez
6. Ser-i zülfü meger ayagına yalvara düşe

3. **ser-i zülfüñ:**
Mısra: **44**
(sevgilinin) saçının ucu
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

4. **ser-i zülfüñde:**
Mısra: **5**
Zülfün ucu.
5. Nice serverler seri oldu ser-i zülfüñde bend
6. Saña verildi serîr-i hüsnde serdârlık

5. **ser-i zülfüñe:**
Mısra: **1**
(sevgilinin) saçının ucu
1. Göñlüm diler varup ser-i zülfüñe bend olam
2. Bu kâr-ı ʿaşkı başa iletmiş levend olam

<u>**ser-i zülfeyn:**</u>
1. **ser-i zülfeynini:**
Mısra: **10**
Başın iki tarafından sarkan saç.
9. Başdan aşurı etdi Hayâlî saña cevri
10. Tâ kim ser-i zülfeynini ol mâh uzatdı

<u>**ser-i zülf-i perîşân:**</u>
1. **ser-i zülf-i perîşânı:**
Mısra: **4**
Darmadağınık zülfe sahip baş.
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

<u>**serin:**</u>
1. **serin:**-*in*
Mısra: **3**
serin.
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

<u>**serin sinânuña dikmek:**</u>
1. **serin sinânuña diksün:**
Mısra: **18**
Başını mızrağın ucuna takmak.
17. Şehâ ʿadûñ eger isterse ser-firâz olmak
18. Serin sinânuña diksün ki başı göge erer

<u>**serin vermek:**</u>
1. **serin verse:**
Mısra: **1**
Başını feda etmek.
1. ʿAceb mi verse serin çarh dûd-ı âhumuza
2. Hilâl secde eder gûşe-i külâhumuza

<u>**serîr:**</u>
1. **serîridür:**-*idür*
Mısra: **7**
taht
7. Merkez-i hâki serîridür külâhı âfitâb
8. Bundan özge var mıdur ʿâlemde dünyâ begligi

<u>**serîr-i ʿaşk:**</u>
1. **serîr-i ʿaşk:**
Mısra: **24**
Aşk tahtı.||Aşıklık payesi.
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

2. **serîr-i ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk tahtı.||Aşk makamı.
9. Serîr-i ʿaşk yâ Mecnûnuñ olsun yâ benüm olsun
10. Hayâlî sanmasun ʿâlem ki merd-i iştirâkem ben

<u>**serîr-ârâ-yı mülk-i ʿaşk:**</u>
1. **serîr-ârâ-yı mülk-i ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşk ülkesinin tahtının süsü.||Tahtın sultanı.
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

<u>**serîr-i ʿaşkı almak:**</u>
1. **serîr-i ʿaşkı aldum:**
Mısra: **7**
Aşk tahtına oturmak.||Aşık olmak.
7. Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
8. Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm

<u>**serîr-i cân:**</u>
1. **serîr-i cân:**
Mısra: **14**
Can tahtı. (Canın attığı yer bağlamında).
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

<u>**serîr-i devlet:**</u>
1. **serîr-i devlet:**
Mısra: **6**
Devlet tahtı. Devletin yönetildiği makam.
5. Harâbât erleri bir sengi bâlîn etseler anı
6. Serîr-i devlet üzre mesned-i sultâna vermezler

<u>**serîr-i hüsn:**</u>
1. **serîr-i hüsnde:**
Mısra: **6**
Güzellik tahtı.

5. Nice serverler seri oldu ser-i zülfüñde bend
6. Saña verildi serîr-i hüsnde serdârlık

serîr-i mahabbet:
1. **serîr-i mahabbetde:**
Mısra: **1**
Aşk tahtı.
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

serîr-i mülk sultânı:
1. **serîr-i mülk sultânı:**
Mısra: **56**
Memleket tahtının sultanı.
55. Maʿânî mülkünü tîg-i zebânum birle feth etdüm
56. Olaldan pâdişâhum sen serîr-i mülk sultânı

serîr-i Rûm:
1. **serîr-i rûma:**
Mısra: **10**
Rum tahtı.||Rumeli.
9. Hayâlî bir nice fenn ü hünerde bî-mânend
10. Serîr-i Rûma kodu gitdi yâdigâr beni

ser-keş:
1. **ser-keş:**
Mısra: **7**
Far. İnatçı, dik başlı.
7. Ol serv ser-keş âh ise ser-keş sen ey yaşum
8. Rûy-ı niyâzı su gibi yüz sür türâba bas

2. **ser-keş:**
Mısra: **7**
Far. İnatçı, dik başlı.
7. Ol serv ser-keş âh ise ser-keş sen ey yaşum
8. Rûy-ı niyâzı su gibi yüz sür türâba bas

3. **ser-keş:**
Mısra: **4**
Far. İnatçı, dik başlı.
3. Vermez selâm kendüyi yüksekde kor geçer
4. Ol serv-kâmeti nice ser-keş denilmesün

4. **ser-keş:**
Mısra: **5**
Dik kafalı, inatçı (güzel)
5. Mâʾil olma ser-keş ol mahbûba istignâ gerek
6. Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su

sermâye:
1. **sermâyesine:***-sine*
Mısra: **10**
Sermaye. (Can sermayesi bağlamında).
9. Sabra bî-tâkat olup kıydı Hayâlî câna
10. Döndü şol Hâceye kim el ura sermâyesine

2. **sermâyesine:***-sine*
Mısra: **6**
Sermaye.||Can.
5. Nakd-i cân ile sabâdan ayaguñ topragını
6. Almaga ister idüm vermedi sermâyesine

ser-menzil-i eşrâf eylemek:
1. **ser-menzil-i eşrâf eyle:**
Mısra: **6**
Şeref sahiplerinin durağı haline getirmek.
5. Seyr kıl kabrümi ʿuşşâkuñ ile ben ölicek
6. Dostum hâkümi ser-menzil-i eşrâf eyle

ser-nigûn:
1. **ser-nigûn:**
Mısra: **15**
Far. Baş aşağı, altı üstüne gelmiş, çevrilmiş.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

2. **ser-nigûn:**
Mısra: **3**
Far. Baş aşağı, altı üstüne gelmiş, çevrilmiş.
3. Nûrdan nîlûferi bir ser-nigûn deryâda gör
4. Nice yüzbiñ nergis ile zeyn olan gülzâra bak

3. **ser-nigûnumsın:***-um, -sın*
Mısra: **1**
Bahtsız.
1. Hadeng-i âhumuñ zahmın yemiş bir ser-nigûnumsın
2. Bu gün devrümde ey gerdûn zebûnumsın zebûnumsın

4. **ser-nigûn:**
Mısra: **4**
Bahtsız.
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

ser-nigûn eylemek:
1. **ser-nigûn eyler:**
Mısra: **6**
Baş aşağı, bahtsız eylemek
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

ser-nigûn kâse:
1. **ser-nigûn kâse:**
Mısra: **10**
Bahtsız, başı dönmüş baş.||Mutluluk bulamayan baş.
9. Hayâlî devlet-i sermed serümde yer ede mi
10. Durur mu hîç taʿâm ile ser-nigûn kâse

ser-nigûn olmak:
1. **ser-nigûn olmayınca:**
Mısra: **8**
Baş aşağı olmak, altı üstüne gelmek, çevrimek.
7. Ser-fürû kıl zât-ı Hak fikrinde kim gavvâsı gör
8. Olmayınca ser-nigûn deryâya olmaz âşinâ

2. **ser-nigûn olmuş:**
Mısra: **8**
Baş aşağı olmak, altı üstüne gelmek, çevrimek.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

3. **ser-nigûn olsun:**
Mısra: **9**
Baş aşağı olmak, altı üstüne gelmek, çevrimek.
9. Ser-nigûn olsun Hayâlî ol kim ol gavvâs-vâr
10. Bahr-i nazmuñ seyr ederken bulmaz ol deryâdadur

4. **ser-nigûn olsun:**
Mısra: **9**
Baş aşağı olmak, altı üstüne gelmek, çevrimek.

9. Ser-nigûn olsun Hayâlî göreyin gavvâs-vâr
10. Gevher-i nazmum dururken dürr ü şehvâr isteyen

ser-nigûn tennûr:
1. **ser-nigûn tennûrdan:**
Mısra: **6**
Altüst olmuş dünya.
5. Her seher-geh hırmenine kâʾinâtuñ od salar
6. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan

ser-pençe:
1. **ser-pençesin:***-sin*
Mısra: **50**
Pençe ucu.
49. Gûsfendi ʿadlüñ eyyâmında bulsa bî-şobân
50. Şâne eyler mûyuna ser-pençesin gürg-i gurîn

ser-rişte-i maksûd:
1. **ser-rişte-i maksûd:**
Mısra: **7**
Arzu, istek vesilesi.
7. Her fenâ ehline bir ser-rişte-i maksûd imiş
8. Mâr-ı magz-âşâmlar kim var imiş Dahhâkde

2. **ser-rişte-i maksûda:**
Mısra: **5**
Arzu, istek vesilesi.
5. İsteseñ irgürmege ser-rişte-i maksûda el
6. Nakş geçme kimseye bir âl ile sûzen gibi

ser-sebz olmak:
1. **ser-sebz olup:**
Mısra: **69**
Yeşillenmek, yemyeşil olmak.
69. Gülbün-i devletüñ olup ser-sebz
70. Saklaya sâyesinde insânı

ser-sebz ü ser-ferâz olmak:
1. **ser-sebz ü ser-ferâz ola:**
Mısra: **44**
Yemyeşil olan ve başını yukarı kaldıran.
43. ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
44. Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv

sersem:
1. **sersem:**
Mısra: **8**
Sersem.
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

2. **sersemlerüz:***-ler, -üz*
Mısra: **4**
Herhangi bir sebeple bilinci ve duyguları zayıflamış olan.
3. Geçmesün bize taʿalluk bendini nâgeh deyu
4. ʿAkl ile şol âşinâlık etmeyen sersemlerüz

serserî:
1. **serserî:**
Mısra: **2**
(Fa.) Boş yere.
1. ʿAşk ehlinüñ vücûdu yok evvel seri degül
2. Almak fenâ menâzilini serserî degül

ser-ta-be-pâ:
1. **ser-ta-be-pâ:**
Mısra: **1**
Baştan ayağa.
1. Dâglarla cismümi ser-ta-be-pâ kan eyledüm
2. Kûyunuñ her taşını lâl-i Bedahşân eyledüm

2. **ser-tâ-be-pâ:**
Mısra: **5**
Baştan ayağa.
5. Zînet etdi cismümi ser-tâ-be-pâ dâg-ı siyâh
6. Şâhid-i ʿaşkuñ ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün

ser-te-ser:
1. **ser-te-ser:**
Mısra: **10**
Baştan başa, büsbütün
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

ser-te-ser zeyn eylemek:
1. **ser-te-ser zeyn eylemiş:**
Mısra: **3**
Baştan ayağa süslemek.
3. Ser-te-ser zeyn eylemiş cism-i beyâzuñ hâller
4. Yahud olmuş safha-i kâfûr hem pehlû-yı misk

serinde yer etmek:
1. **serümde yer ede:**
Mısra: **9**
Başında bulunmak, yaşamak.
9. Hayâlî devlet-i sermed serümde yer ede mi
10. Durur mu hîç taʿâm ile ser-nigûn kâse

serv:
1. **serv:**
Mısra: **22**
Servi ağacı. (Düzgünlük yönüyle sevgilinin bakışı bağlamında).
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **serv:**
Mısra: **38**
Servi||Sevgilinin uzun boyu.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

3. **serv:**
Mısra: **1**
Servi
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

4. **serv:**
Mısra: **2**
Servi
1. Kaddiñe beñzedür özünü ey nigâr serv
2. Kendüyi igen aşırı yüksek tutar serv

5. **serv:**
Mısra: **4**
Servi
3. Gördü ki gül yakasını karşuñda etdi çâk
4. Gülşende incinüp aña başın salar serv

6. **servdür:**-*dür*
Mısra: **33**
Servi.||Padişah.
33. Bir servdür ki koşmadı hergiz havâya bar
34. Kim gördü bir anuñ gibi sâhib-vakâr serv

7. **serv:**
Mısra: **1**
Servi||Sevgilinin uzun boyu.
1. Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bâgumdur
2. Gül-i gülzâr-ı gam cismümde kanlu tâze dâgumdur

8. **servi:**-*i*
Mısra: **3**
Servi||Sevgilinin uzun boyu.
3. Bâg-ı cihânda görmeye sen servi bir nazar
4. Âb-ı revâna gözler olupdur habâblar

9. **serve:**-*e*
Mısra: **2**
servi || servi boylu güzel
1. Gülşen-i ʿâlemde bir mevzûn nihâli gözlerüz
2. Bakmazuz bir serve hadd-i iʿtidâli gözlerüz

10. **serv:**
Mısra: **1**
Selvi ağacı, uzun boylu ve koyu yeşil yapraklı ağaç
1. Serv olduysa nigâra bâgbânuñ dikmesi
2. Tûbî-i bâg-ı cinândur âsitânuñ dikmesi

11. **servin:**-*in*
Mısra: **7**
Servi||Sevgilinin uzun boyu.
7. Servin eflâke eger başı ererse sanemâ
8. Kaddüñe bende iken istemez ol âzâdî

serv boylu mugbeçe:
1. **serv boylu mugbeçe:**
Mısra: **7**
Servi gibi uzun boylu saki.||Sevgili.
7. Bir serv boylu mugbeçe meyhânede bu gün
8. Akıtdı halkı su gibi kendü ayagına

serv gibi kâmet:
1. **serv gibi kâmetüñi:**
Mısra: **7**
Servi ağacı gibi uzun boy.
7. Eşk-i çeşmüm göricek serv gibi kâmetüñi
8. Hâk-i pâyına nice akmaya sen meh-rûnuñ

serv ile gül:
1. **serv ile gül:**
Mısra: **1**
Servi ağacı ve gül.
1. Serv ile gül çemende ki durup oturdular
2. Bu kadd ü bu ʿizârı yine sende gördüler

serv kadd:
1. **serv kaddünüñ:**
Mısra: **9**
Servi boy
9. Serv kaddünüñ Hayâlî ʿaşk ʿalem
10. Âhum oldu şuʿlesi bayragıdur

serv ola dâr:
1. **serv ola dâr:**
Mısra: **14**
Darağacının servi ağacı olması.
13. Zülf ü kadüñ gamuñdan eger kendümi asam
14. Sünbülden eyleyem resenüm ola dâr serv

serv ü çenâr:
1. **serv ü çenâr:**
Mısra: **6**
Servi ve çınar ağacı.
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

serv ü gül:
1. **serv ü gül:**
Mısra: **5**
Servi ağacı ve gül. (Sevgilinin boyu ve yüzü bağlamında).
5. Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddüñ yâdına
6. Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

ser-vakt:
1. **ser-vaktüme:**-*üme*
Mısra: **7**
Yalnız görüşülecek yer.
7. Meşʿal-i hurşîdi ʿÎsâ indire ser-vaktüme
8. Bezm-i ʿayşum câmını kandîl-i tersâ eylesem

server:
1. **serverler:**-*ler*
Mısra: **10**
Erenler.
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

2. **server:**
Mısra: **2**
Hükümdar, sultan.
1. Bilsem ne gördü ol sanem-i sîm-tende şemʿ
2. İklîm-i şâma server iken oldu bende şemʿ

3. **serverüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Baş, başkan, reis, ulu.
3. Bir serverüñ ayagı tozu konsa başına
4. Devlet serîrinüñ yürü terk eyle tâcını

4. **serverleri:**-*leri*
Mısra: **10**
önder
9. Âşinâyâne nazar saldı Hayâlîden yaña
10. Bârgâh-ı ʿişretüñ şol nâzenîn serverleri

5. **server:**
Mısra: **3**
Başkan, reis.||Sevgili.
3. Nola ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem olsa ol server
4. Melâhat-nâmesi şimdi anuñla buldu ʿunvânı

server olmak:
1. **server ol:**
Mısra: **1**
Başkan, hükümdar olmak.
1. Ser ver göñül serîr-i mahabbetde server ol
2. Meydân-ı ʿaşka gir cevelân et dilâver ol

server-i hûbân:

1. **server-i hûbân:**
Mısra: **12**
Güzeller şahı.
11. Levh-i zer-endûd ile yâhûd Hayâlî şiʿrini
12. Tâlib olmuş yazmaga bir server-i hûbân mıdur

2. **server-i hûbâna:**
Mısra: **6**
Güzeller şahı.
5. Ok gibi başına agdı peri her bir melegüñ
6. Kol kanad olalı sen server-i hûbâna sadak

server-i merdân-şekil:
1. **server-i merdân-şekil:**
Mısra: **52**
Yiğitlerin şahı misali.||Hz. Ali gibi.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

serverler seri:
1. **serverler seri:**
Mısra: **5**
Hükümdarlar hükümdarı.
5. Nice serverler seri oldu ser-i zülfüñde bend
6. Saña verildi serîr-i hüsnde serdârlık

serverlik eylemek:
1. **serverlik eyledi:**
Mısra: **1**
Öncülük yapmak.
1. Yoluñda ser verüp şu ki serverlik eyledi
2. Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

serverlik yolu:
1. **serverlik yolun:**
Mısra: **1**
Önder olma yolu.
1. ʿAşk içindeser verenler vardı serverlik yolun
2. Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun

serv-i âzâd:
1. **serv-i âzâdum:**
Mısra: **36**
Başını alıp gitmiş servi boylu.||Servi boylu sevgili.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

2. **serv-i âzâdum:**
Mısra: **1**
Başını alıp gitmiş servi boylu.||Servi boylu sevgili.
1. Her kaçan nâz eylese ol serv-i âzâdum benüm
2. Sîneden kaçmak diler rûh-ı ferah-şâdum benüm

serv-i âzâde:
1. **serv-i âzâde:**
Mısra: **1**
Salınarak yürüyen servi.||Sevgili.
1. Yüzüme bir kadem basmaz benüm ol serv-i âzâde
2. Yolunda hâk olursam sâye-veş yüz yıl ben üftâde

serv-i bâg:
1. **serv-i bâg:**
Mısra: **1**
Bağın servisi
1. Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg
2. Bâgbân zencîr-i âbı ayagına etdi baâ

serv-i bâg-ı saltanat:
1. **serv-i bâg-ı saltanat:**
Mısra: **37**
Hükümdarlık bahçesinin servisi.
37. Serv-i bâg-ı saltanat kılmış seni ol kim beni
38. Midhatüñ gülzârına murg-ı hoş-elhân eyledi

2. **serv-i bâg-ı saltanat:**
Mısra: **27**
Hükümdarlık bahçesinin servisi.
27. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Şâh kim
28. Hûn-ı aʿdâ ile etmişdür cihânı lâle-zâr

3. **serv-i bâg-ı saltanat:**
Mısra: **12**
Hükümdarlık bahçesinin servisi.
11. Hamdülilâh sâyesinde hoş geçürdi bendesin
12. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Hanımuz

serv-i bâlâ:
1. **serv-i bâlâdan:**
Mısra: **10**
Boyu servi gibi olan güzel.
9. Cûy-ı eşk ile Hayâlî pâyimâl oldu göñül
10. Olalı hicrân ile ol serv-i bâlâdan cüdâ

2. **serv-i bâlâdur:**
Mısra: **19**
Uzun servi. (Sevgilinin boyu bağlamında).
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

3. **serv-i bâlâya:**
Mısra: **3**
uzun boylu güzel, dilber
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

serv-i bâlâ dil-rübâ:
1. **serv-i bâlâ dil-rübâlar:**
Mısra: **11**
Boyu servi gibi olan güzel.
11. Dolanup her serv-i bâlâ dil-rübâlar nâz ile
12. ʿÂşık-ı bî-dillerine ʿarz-ı dîdâr etdiler

servi boy:
1. **servi boyuña:**
Mısra: **7**
Servi gibi uzun boy.
7. Servi boyuña dest-i çınâr ere mi ey dost
8. Tûbâ dahi ol kadd-i hırâmâna erişmez

serv-i bülend:
1. **serv-i bülend:**
Mısra: **6**
Sevgilinin uzun boyu.
5. Servden âvâze gelse sanma elhân-ı tuyûr
6. Zikr-i kalbiyle duʿâ eyler saña serv-i bülend

serv-i bûstân-ı cihân:
1. **serv-i bûstân-ı cihân:**
Mısra: **5**
Cihanın gül bahçesinin servisi.||Sevgili.
5. Kaddine öykündügüyçin serv-i bûstân-ı cihân
6. Bâr-ı mihnetden halâs olmuş gezer âzâdedür

serv-i çemen:
1. **serv-i çemen:**
Mısra: **6**
çimenlik servisi.
5. Bâg-ı ʿâlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
6. Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz ʿalem

2. **serv-i çemensin:**
Mısra: **1**
Çimenlik servisi.||Servi boylu sevgili.
1. Kabâ-yi sebz ile gerçi ki bir serv-i çemensin sen
2. Boyunca kanuma girmiş büt-i gül-pîrehensin sen

serv-i dil-ârâ:
1. **serv-i dil-ârâyı:**
Mısra: **8**
göze hoş görünen servi || uzun boylu alımlı güzel
7. Beñzer duruşuñ kâmet-i dildâra demekle
8. Gülşende bu gün serv-i dil-ârâyı büyütdük

2. **serv-i dil-ârâyı:**
Mısra: **7**
göze hoş görünen servi || uzun boylu alımlı güzel
7. Kenâr etmek diler var ise bir serv-i dil-ârâyı
8. Güzeller gördügünce el salar her mevci deryânuñ

serv-i dil-cû:
1. **serv-i dil-cûsu:**
Mısra: **5**
Gönül çeken servi.||Sevgili.
5. Çekilmiş dûd-ı hasretdür bu bâguñ serv-i dil-cûsu
6. Dökülmüş zehr-i mihnetdür ruh u hâke çemenden gec

servi gibi:
1. **servi gibi:**
Mısra: **6**
Servi gibi uzun boylu.
5. Su gibi her alçaga meyl etme bu gülzârda
6. Kâmetüñ servi gibi bir himmeti bâlâya bak

serv-i gülistânî:
1. **serv-i gülistânî:**
Mısra: **28**
Gül bahçesine ait servi.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

serv-i gül-ruhsâr:
1. **serv-i gül-ruhsâruñ:**
Mısra: **7**
Gül yanaklı servi.||Sevgili.
7. Pâyına sen serv-i gül ruhsâruñ îsâr etmege
8. Gonca ile nergisüñ pür-zer olupdur dâmeni

serv-i hırâmân ayağı:
1. **serv-i hırâmân ayagına:**
Mısra: **2**
Nazlı nazlı salınan sevgilinin eşiği.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Su vara geldi serv-i hırâmân ayagına

2. **serv-i hırâmân ayagına:**
Mısra: **2**
Nazlı nazlı salınan sevgilinin eşiği.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Şu vara geldi serv-i hırâmân ayagına

serv-i hırâmân:
1. **serv-i hırâmânı:**
Mısra: **54**
Salınan servi.
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

2. **serv-i hırâmânı:**
Mısra: **10**
nazlı nazlı salınan güzel, Sevgili
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

3. **serv-i hırâmânuñ:**
Mısra: **10**
nazlı nazlı salınan dilber
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

4. **serv-i hırâmânuñ:**
Mısra: **8**
nazlı nazlı salınan servi (salınarak yürüyen güzelin yani Sevgili'nin boyu kastedilerek)
7. Gel ikende kendüñe germ olma ey bâg-ı Behişt
8. Kâmet-i dilber gibi serv-i hırâmânuñ mı var

serv-i kadd:
1. **serv-i kaddüñ:**
Mısra: **7**
Servi boy.||Servi ağacı gibi uzun ve düzgün boylu sevgili.
7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

2. **serv-i kaddüñdür:**
Mısra: **1**
Servi boy.||Servi ağacı gibi uzun ve düzgün boylu sevgili.
1. Serv-i kaddüñdür çınârı eyleyen gülşende pest
2. Bu mesel meşhûrdur kim dest-ber-bâlâ-yı dest

serv-i kâmet:
1. **serv-i kâmete:**
Mısra: **1**
Servi gibi uzun ve düzgün boylu.||Sevgili.
1. Her kim ererse zülf ile bu serv-i kâmete
2. ʿÖmr-i dırâz ile irişür ol kıyâmete

serv-i revân:
1. **serv-i revân:**
Mısra: **4**
Salınan servi||Uzun boylu sevgili.
3. Cûybâr-ı çeşmümüñ bir adım atmaz seyrine
4. Dostlar bir dilber-i ser-keşdür ol serv-i revân

2. **serv-i revânından:**
Mısra: **4**
Salınan servi||Uzun boylu sevgili.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

3. **serv-i revânum:**

Mısra: **4**
Salınan servi||Uzun boylu sevgili.
3. İncinüp âhum yelinden hiç egilmez ol nihâl
4. Âh kim serv-i revânum olmadı mâʾil baña

4. **serv-i revânuñ:**
Mısra: **10**
Salınan servi||Uzun boylu sevgili.
9. Hâkde olsun Hayâlî sâyenüñ hem-sâyesi
10. Böyle seyrân eylesün serv-i revânuñ duymasun

5. **serv-i revânuñ:**
Mısra: **4**
Salınan servi||Uzun boylu sevgili.
3. Yüz nihâl-i bag-ı mihnet var elifden sînede
4. Her birisi oldu sen serv-i revânuñ dikmesi

serv-i sîm-endâm:
1. **serv-i sîm-endâmda:**
Mısra: **6**
Gümüş bedenli sevgili.
5. Nakd-i cânı aña ben teslîm kılmazdum bugün
6. Görmeye idüm dogruluk ol serv-i sîm-endâmda

servi-i ser-efrâz:
1. **servi-i ser-efrâzı:**
Mısra: **39**
Başı dik servi.
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

serv-kad:
1. **serv-kadler:***-ler*
Mısra: **3**
servi boylu||Sevgili
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

2. **serv-kaddüñ:***-düñ*
Mısra: **6**
Servi boylu sevgili.
5. Öldügümde âb u hâküm kısmet etdükde kazâ
6. Umaram yaşum düşe ol serv-kaddüñ pâyına

serv-kad mahbûb:
1. **serv-kad mahbûblar:**
Mısra: **1**
Servi boylu sevgili.
1. Serv-kad mahbûblar içre cefâsuz yâr yok
2. Dehr gülzârında bir şâh-ı gül-i bî-hâr yok

serv-kadd ü lâle-ruh:
1. **serv-kadd ü lâle-ruha:**
Mısra: **1**
Servi boylu ve lale yanaklı.||Sevgili.
1. Şol serv-kadd ü lâle-ruha bir gazel dedüm
2. Mevzûn u hûb u nâzük igen bî-bedel dedüm

2. **serv-kadd ü lâle-ruhuñ:**
Mısra: **8**
Servi boylu ve lale yanaklı.||Sevgili.
7. Dâg ü elif ki sînede yer yer nişânedür
8. Bir serv-kadd ü lâle-ruhuñ yâdigârıdur

serv-kadd ü simten:
1. **serv-kadd ü simtenüñ:**
Mısra: **7**
Servi boylu ve gümüş bedenli.||Sevgili.
7. Şol serv-kadd ü simtenüñ lebleri agzuma
8. Mûy-ı miyânı babamuñ oglu kucagına

serv-kâmet:
1. **serv-kâmeti:***-i*
Mısra: **4**
Servi gibi uzun ve düzgün boylu.
3. Vermez selâm kendüyi yüksekde kor geçer
4. Ol serv-kâmeti nice ser-keş denilmesün

2. **serv-kâmet:**
Mısra: **3**
Servi gibi uzun ve düzgün boylu.
3. Serv-kâmet Konevî bir güzele ʿâşık olup
4. Elif-i sebz ile Mollâyî külâhı çekelüm

serv-kâmet gül-ʿizâr:
1. **serv-kâmet gül-ʿizârım:**
Mısra: **10**
Servi gibi uzun ve düzgün boylu, gül yanaklı sevgili.
9. Zahm-ı sînemden Hayâlî tîr-i yârı çekdiler
10. Piste-leb bir serv-kâmet gül-ʿizârım aldılar

servüñ ʿaksi:
1. **servüñ ʿaksi:**
Mısra: **8**
Servi ağacının aksi.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

servüñ dehânı:
1. **servüñ dehânı:**
Mısra: **7**
Servi boylu sevgilinin ağzı.
7. Hüsnü gülzârında ol servüñ dehânı gûyiyâ
8. Gonca-i nevrüstedür bitmiş miyân-ı hârda

servüñ sâye-i kaddi:
1. **servüñ sâye-i kaddi:**
Mısra: **4**
Servi boylu sevgilinin gölgesi.
3. Sînem üzre görünen yer yer elifler sanmañuz
4. Sâye-i kaddi o servüñ düşdü ben hâk üstüne

ser-zeniş:
1. **ser-zenişler:***-ler*
Mısra: **16**
Sitem, şikayet.
15. Kim ki yek-dil olmayup verür ikilikden nişân
16. Ser-zenişler kendü destinden görür hâven gibi

settârlık eylemek:
1. **settârlık eyle:**
Mısra: **8**
Örtmek, gizlemek.
7. Kimseye gösterme dâg-ı hasretin cânânımuñ
8. Öldügümde ey kefen eyle baña settârlık

settâr-ül ʿuyûb:
1. **settâr-ül ʿuyûb:**
Mısra: **4**
Ayıpları, kusurları örten.||Hz. Allah.

3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

2. **settârüʾl-ʿuyûb:**
Mısra: **4**
Ayıpları, kusurları örten.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

sevmek:
1. **sevdi:**-*di*
Mısra: **22**
1. Sevgi beslemek, dostluk göstermek. 2. Aşık olmak. 3. Beğenmek, arzu göstermek.
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

2. **severdi:**-*er, -di*
Mısra: **62**
Sevgi beslemek, dostluk göstermek
61. Husrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
62. Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbʾül-ʿâlemîn

3. **sevdüm:**-*düm*
Mısra: **1**
Sevgi beslemek, dostluk göstermek
1. Bir güzel sevdüm kılıcından dem-â-dem kan akar
2. Gûyiyâ bir cûydan berg-i gül-i handân akar

4. **seve:**-*e*
Mısra: **5**
Sevgi beslemek, dostluk göstermek.
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

5. **sevdigüm:**-*dig, -üm*
Mısra: **7**
1. Sevgi beslemek, dostluk göstermek. 2. Aşık olmak. 3. Beğenmek, arzu göstermek.
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

6. **sevmiş:**-*miş*
Mısra: **9**
Sevgi beslemek, dostluk göstermek.
9. Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzüñ
10. Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş

7. **sevdigüm:**-*dig, -üm*
Mısra: **7**
Sevgi beslemek, dostluk göstermek.
7. Bilmek içün biz ne derde mübtelâyuz sevdigüm
8. Al ele âyine billâhi yüzüñ ayına bak

sevâb:
1. **sevâb:**
Mısra: **6**
Allah (c.c.) tarafından mükafatlandırılacak doğruluk ve iyilik karşılığı. Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaya mahsus iyi amel ve hayırlı işler
5. Zâhidâ sâgarı çekmek eger olduysa günâh
6. Sen sevâb içre bulun biz bu günâhı çekelüm

sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn:
1. **sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn:**
Mısra: **4**
Fenafillah makamının diğer bir adı.||Seyr-i sülukta bu makama gelen dervişin nuru siyah olur.
3. Bu vücûd eyvânı bir zulmet-serâdur olmasa
4. Ger sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn isfidâc aña

sevdâ:
1. **sevdâsıdur:**-*sı, -dur*
Mısra: **1**
Heves, arzu, şiddetli eğilim||aşk
1. Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
2. Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb

2. **sevdâ:**
Mısra: **2**
aşk || kara, siyah
1. Hatt-ı miskînüñ lebüñde ʿanber-i sârâ satar
2. Ruhlaruñ mihr ü mahabbet benlerüñ sevdâ satar

3. **sevdâsıdur:**-*sıdur*
Mısra: **2**
Ün, şan, şöhret.
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

4. **sevdâsı:**-*sı*
Mısra: **3**
Ar. 1. Heves, arzu, şiddetli eğilim, aşk.
3. Lebi sevdâsı göñlümde yaraşur zâhidâ yâruñ
4. Bu bir laʿl-i musaffâdur anı her kâna vermezler

5. **sevdâsı:**-*sı*
Mısra: **1**
Heves, arzu, şiddetli eğilim||aşk
1. Kılıcuñ zahmıdur cismümde sevdâsı dil ü cânuñ
2. Kapusun aç halâs eyle giriftârın bu zindânuñ

sevda metâʿı:
1. **sevda metâʿını:**
Mısra: **8**
Sevda malı.||Sevda.
7. Her gece nakd-i eşkümi verür bahâ deyu
8. Sevda metâʿını saralı aya kâkülüñ

sevdayî-mîzac:
1. **sevdayî-mîzac:**
Mısra: **5**
Sevdalı yaradılış.
5. Zülf-i dilber gibi sevdayî-mîzac etme beni
6. Ala gözler ile baña o kara kaşlardan

sevdâ-yi cihân:
1. **sevdâ-yi cihânı:**
Mısra: **9**
Dünya sevgisi.
9. Sevdâ-yi cihânı koma göñlüñde Hayâlî
10. Ol Kaʿbe-i ʿulyâyi niçün mesken eder Lât

sevdâ-yi gerdûn:
1. **sevdâ-yi gerdûn:**
Mısra: **1**
Dünya sevdası.
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

sevdâ-yi hâl:

1. **sevdâ-yi hâli:**
Mısra: **7**
Sevgilinin yanağındaki siyah benler
7. Sevdâ-yi hâli ey gözü nergis ʿizârıñun
8. Boynuna atladı bir kara dâgı benefşenüñ

2. **sevdâ-yi hâlüñ:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Yanağındaki siyah ben.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

<u>sevdâ-yi hûb:</u>
1. **sevdâ-yi hûb:**
Mısra: **2**
Sevgilinin sevdası.
1. Hûblar sevdâsıdur ʿâlemde mahbûbüʾl-kulûb
2. Hamdülillah kim nasîbüm oldu bu sevdâ-yi hûb

<u>sevdâ-yi zülf-i dilber:</u>
1. **sevdâ-yi zülf-i dilber:**
Mısra: **5**
Güzelin saçının siyahlığı.
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

<u>sevdâ-yı zülf-i yâr:</u>
1. **sevdâ-yı zülf-i yâr:**
Mısra: **6**
Sevgilinin saçının siyahlığı / sevgisi.
5. Sanma yolunda gizlenür ikide bir güneş
6. Sevdâ-yı zülf-i yâr ile girdi kara çula

<u>sevdâ-zede:</u>
1. **sevdâ-zede:**
Mısra: **2**
Aşk vurgunu, sevdalı.
1. Ruhlaruñdan çekmez el bâd ile eyler ʿarbede
2. Görmedüm zülfüñ gibi ʿâlemde bir sevdâ-zede

<u>sevdügüm:</u>
1. **sevdügüm:**
Mısra: **8**
Sevdiğim, sevgilim.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

2. **sevdügüm:**
Mısra: **7**
Sevdiğim, sevgilim.
7. Ahşamla ben garîb ile bir gece sevdügüm
8. Kavlüñe sâdık ol nitekim dilberâ seher

3. **sevdügüm:**
Mısra: **1**
Sevdiğim, sevgilim.
1. Haddüñedür sevdügüm ebr-i bahâruñ giryesi
2. Dîde-i ʿuşşâk içündür çeşme-sâruñ giryesi

<u>sevreti geçmek:</u>
1. **sevreti geçer:**
Mısra: **10**
Kızgınlığı geçmek, sakinleşmek.
9. Bir gonce-leb nigârı Hayâlî gibi bulup
10. Gülşende sohbet et ki geçer sevreti gülüñ

<u>Seydi:</u>
1. **seydinüñ:**-*nüñ*
Mısra: **1**
Seydi Çelebi.
1. Seydinüñ çok sikildügin evvel
2. ʿAlî Bâlî işidicek güldü

2. **seydî:**
Mısra: **4**
Seydi Çelebi.
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

<u>seyl:</u>
1. **seyl:**
Mısra: **13**
Sel.
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

<u>seyl suyu gibi bulanmak:</u>
1. **seyl suyu gibi bulanma:**
Mısra: **7**
Sel suyu gibi bulanık olmak.
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

<u>seylâb:</u>
1. **seylâbı:**-*ı*
Mısra: **69**
Sel.
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

2. **seylâb:**
Mısra: **7**
Sel.
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

3. **seylâb:**
Mısra: **10**
Sel.
9. Çünki sen servüñ ayagına Hayâlî eremez
10. Başını taşlara döğse nola seylâb gibi

<u>seylâb-ı eşk-i çeşm:</u>
1. **seylâb-ı eşk-i çeşmüm:**
Mısra: **10**
Gözyaşı seli.
9. Irmaklar Hayâlî taşlar alup dögündü
10. Seylâb-ı eşk-i çeşmüm akdukda yâra karşu

<u>seylâbı gözünde akıtmak:</u>
1. **seylâbı gözünde akıtdı:**
Mısra: **7**
Sel gibi yaşı gözünden akıtmak.
7. Akıtdı hûn-ı cigerden gözünde seylâbı
8. Efendi sürdü hele devletüñde dem ʿâşık

<u>seylâb-ı mey:</u>
1. **seylâb-ı meyle:**
Mısra: **2**
Arzu, istek seli.
1. Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
2. Ey gönül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine

<u>seylâb-ı sirişk:</u>

1. **seylâb-ı sirişk:**
Mısra: **5**
Gözyaşı seli.
5. Seylâb-ı sirişk üstüne bir yâr yıkardı
6. Yâr istese kühsârda Ferhâd-ı yegâne

2. **seylâb-ı sirişküm:**
Mısra: **5**
Gözyaşı seli.
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

seylâblar akıtmak:
1. **seylâblar akıdup:**
Mısra: **12**
Seller akıtmak.
11. Mâtemin eyler Hayâlî Bî-sütûn Ferhâdınuñ
12. Akıdup seylâblar her kûhsâruñ giryesi

seylâb-vâr:
1. **seylâb-vâr:**
Mısra: **16**
Sel suyu gibi.
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

seyle varmış hânumân:
1. **seyle varmış hânumânum:**
Mısra: **8**
Kanlı gözyaşlarının oluşturduğu sele kapılan ev.
7. Dün harâbât ehli mey içre habâbı gördüler
8. Kan yaşumdan seyle varmış hânumânum sandılar

seyle vermek:
1. **seyle verdi:**
Mısra: **6**
Sele vermek
5. Sen karâr etdüñ dil-i ʿâşıkda ey nâvek velî
6. Seyle verdi ʿâlemi her bî-karâruñ giryesi

seyl-i eşk:
1. **seyl-i eşk:**
Mısra: **1**
Gözyaşı seli
1. Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
2. Zulmet-serâmı cilvegeh-i âfitâb kıl

2. **seyl-i eşk:**
Mısra: **9**
gözyaşı seli
9. Aldı gitdi penbe-i dâgum Hayâlî seyl-i eşk
10. Gûyiyâ bir cûydan berg i gül-i handân akar

3. **seyl-i eşküm:**
Mısra: **7**
gözyaşı seli
7. Serv-i kaddüñ hasretinden seyl-i eşküm üzre çarh
8. Beñzer ol dolâba devri cûy-ı âb üstündedür

4. **seyl-i eşküm:**
Mısra: **1**
gözyaşı seli
1. Öldügümde seyl-i eşküm ilte bî-pervâ beni
2. İhtirâm edüp el üstünde tuta deryâ beni

5. **seyl-i eşküm:**
Mısra: **7**
gözyaşı seli
7. Seyl-i eşküm ey sanem bir gün götürür hâkden
8. Sen gerek peykânlaruñla kûh-ı pûlâd et beni

6. **seyl-i eşkümle:**
Mısra: **7**
Gözyaşı seli
7. Seyl-i eşkümle cihân sahnı pür olmasun deyu
8. Kirpigüm sedd oldu ʿaynum devrine pûlâddan

seyl-i fenâ:
1. **seyl-i fenâ:**
Mısra: **1**
Yok eden, yıkan gözyaşı seli.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

seyr:
1. **seyrden:**-*den*
Mısra: **17**
Gezinti, gezme || temaşa, manzara
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **seyre:**-*e*
Mısra: **1**
Gezinti, gezme || temaşa, manzara
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

3. **seyrinden:**-*inden*
Mısra: **9**
Gezinti, gezme || temaşa, manzara
9. Bezm-i dünyânuñ Hayâlî çekdi seyrinden ayag
10. Oldu dürd-i mey gibi meyhânede ehl-i nişest

4. **seyrini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **2**
Gezinti, gezme || temaşa, manzara
1. Kim ki bezmüñde sebû-veş özünü hâk eyler
2. Hem-demin mihr-i cihân seyrini eflâk eyler

5. **seyrinden:**-*i, -n, -den*
Mısra: **11**
Seyretmek, izlemek
11. Kadem-i himmetinüñ gerd-i felek seyrinden
12. Gün mü var mihr ü mehüñ gözleri mekhûl olmaz

6. **seyre:**-*e*
Mısra: **1**
Seyretmek, izlemek
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

seyr etmek:
1. **seyr ede:**
Mısra: **24**
Seyretmek, izlemek
23. Hızr suyuyla dem-i ʿĪsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

2. s**eyr edelüm:**
Mısra: **2**
Seyretmek, izlemek

1. Dolduysa sâkîyâ mey-i gül-reng ile kabak
2. Seyr edelüm diyâr-ı neşâtı ayak ayak

3. **seyr eden:**
Mısra: **7**
Seyretmek, izlemek
7. ʿAks-i nücûmu eşki revânumda seyr eden
8. Sandı hazân varakların ırmaga saldılar

4. **seyr eden:**
Mısra: **6**
Dolaşmak,gezinmek.
5. Âteş-i âhum şirârıdur benüm ey mâh-rû
6. Geceler göklerde yer yer seyr eden seyyâreler

5. **seyr edenler:**
Mısra: **1**
Seyretmek, izlemek
1. Seyr edenler öldügümden soñra sînem dagını
2. Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını

6. **seyr eder:**
Mısra: **9**
Seyretmek, izlemek
9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿĪsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

seyr eylemek:
1. **seyr eyle:**
Mısra: **10**
Bakmak, temaşa etmek.
9. Ey Hayâlî on sekiz biñ ʿâlemüñ biz zılliyüz
10. ʿÂlem isterseñ bizi seyr eyle kim ʿâlemlerüz

2. **seyr eyle:**
Mısra: **6**
Seyretmek, bakmak
5. Hâk-i Dârâ ile bir tıfl edüp bâzî dedi
6. Devlet-i fânîye magrûr olanı seyr eyle

3. **seyr eyle:**
Mısra: **2**
Seyretmek, bakmak
1. Nakş-ı hüsnüñle dili ey büt-i Çîn deyr eyle
2. Erganûn oldu eliflerle tenüm seyr eyle

4. **seyr eyle:**
Mısra: **10**
Seyretmek, bakmak
9. Kim dedi yâra ki âyîne edüp her güzeli
10. Kendü hüsnüñ yine her âyînede seyr eyle

5. **seyr eyle:**
Mısra: **8**
Seyretmek, bakmak
7. Refʾ kılmış kendü üstünden hicâb-ı zulmetin
8. Mehbet-i envârdur seyr eyle her vîrâneyi

seyr kılmak:
1. **seyr kıl:**
Mısra: **5**
Seyretmek, bakmak.
5. Seyr kıl kabrümi ʿuşşâkuñ ile ben ölicek
6. Dostum hâkümi ser-menzil-i eşrâf eyle

2. **seyr kıl:**
Mısra: **6**
Seyretmek, bakmak.
5. Görmek isterseñ melâmet mülkünüñ serverlerin
6. Seyr kıl her rind-i dürd-âşâmı bayram ertesi

3. **seyr kıl:**
Mısra: **5**
Seyretmek, bakmak.
5. Seyr kıl dil ʿâlemin görmek dilerseñ bî-zevâl
6. Zerrelerden bî-ʿaded mihr-i cihân-ârâları

4. **seyr kılalı:**
Mısra: **1**
Seyretmek, bakmak.
1. Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
2. Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf

seyrân:
1. **seyrânı:***-ı*
Mısra: **1**
Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak
1. Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
2. Semend-i nâza binmişlerle dolmuş At Meydanı

2. **seyrâna:***-a*
Mısra: **3**
Gezme, gezinme
3. Seyrâna bâga varsam sensüz gelür cehennem
4. Güller tekellüf olsa nâr-ı ʿazâba beñzer

seyrân etmek:
1. **seyrân edeli:**
Mısra: **3**
Gezmek, dolaşmak.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

2. **seyrân edersem:**
Mısra: **6**
Gezmek, dolaşmak.
5. Baña dil uzadur ey gonce-i nevrüste her bir hâr
6. Varup seyrân edersem sensizin sahn-ı gülistânı

3. **seyrân etmeye:**
Mısra: **39**
Gezme, gezinme.
39. Bahr-ı sîmâbîde seyrân etmeye fülk-i hilâl
40. Bezm-i mevcûdâtda gezdirmeye sâgar güneş

seyrân eylemek:
1. **seyrân eyle:**
Mısra: **5**
Gezmek, dolaşmak.
5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

2. **seyrân eyledi:**
Mısra: **8**
Gezmek, dolaşmak.
7. Ay ü günle yere inmişdür felek sanur hemîn
8. Gerdiş-i dolâb-ı ʿîdi kim ki seyrân eyledi

3. **seyrân eyledi:**
Mısra: **10**
Bakıp görmek.

9. Çün Hayâlî hâk-ı râhuñ kuhl edindi çeşmine
10. Âfitâb-ı subhu seyrân eyledi temcîdden

4. **seyrân eyler:**
Mısra: **9**
Bakıp görmek.
9. Nakş-ı cânânı her âyînede seyrân eyler
10. Biz Hayâlî seni bir ʿâşık-ı şeydâ bilirüz

5. **seyrânın eyler:**
Mısra: **6**
Bakıp seyretmek.
5. Gözüm merdümleri hûn-ı cigerden allar giymiş
6. Visâlüñ ʿîdinüñ seyrânın eyler iki merdümdür

seyrân olmak:
1. **seyrân oldu:**
Mısra: **2**
Gezinecek yer olmak.
1. Haddüñ olalı ey gül-i handân benefşelik
2. Oldu mahabbet ehline seyrân benefşelik

seyrâna gelmişler:
1. **seyrâna gelmişlerdenüz:**
Mısra: **6**
Dolaşmaya gelmek.
5. İtlerüñle âşinâ olmak içün ey nâzenîn
6. Nâzügâne kûyuñu seyrâna gelmişlerdenüz

seyre gelmek:
1. **seyre gelüp:**
Mısra: **1**
Dolaşmak, gezmek.
1. Açılmaz idi seyre gelüp bâga benefşe
2. Ger lâle ile başlamasa lâga benefşe

seyretmek:
1. **seyreder:***-er*
Mısra: **5**
Seyretmek.
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

seyr-i âsumân eylemek:
1. **seyr-i âsumân eyleyicek:**
Mısra: **19**
Gökyüzünü seyretmek.
19. Ey gerd-i âhum eyleyicek seyr-i âsumân
20. Nâz eyle âfitâba ve mâha ʿitâb kıl

seyr-i bûstân eylemek:
1. **seyr-i bûstân eyleseñ:**
Mısra: **3**
Sevgilinin bulunduğu bahçeyi seyretmek.
3. Seyr-i bûstân eyleseñ kaddüñ temâşâ kılmaga
4. Servler baş kaldururlar bâgda dîvârdan

seyr-i çemen:
1. **seyr-i çemen:**
Mısra: **2**
Bahçe temaşası.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

seyr-i cihân:
1. **seyr-i cihândan:**
Mısra: **16**
Dünya manzaraları.
15. Mesned-i hurşîde vermez künc-i târîkin gedâ
16. Göz yuman seyr-i cihândan mihr-i rahşân istemez

seyr-i eşyâ:
1. **seyr-i eşyâ:**
Mısra: **5**
Varlıkların tasavvuf yolundaki ilerlemesi.
5. Seyr-i eşyâ zî mülk tâ melekût
6. Bir seherde olan fütûhumdur

seyr-i gülistân:
1. **seyr-i gülistân:**
Mısra: **15**
Gül bahçesi seyri.
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

seyr-i gülistân eylemek:
1. **seyr-i gülistân eyledi:**
Mısra: **1**
Gül bahçesinde dolaşmak.
1. Nâz ile ol gonca çün seyr-i gülistân eyledi
2. Kıldı bülbül nâle gül çâk-i girîbân eyledi

seyr-i gülzâr-ı cinân:
1. **seyr-i gülzâr-ı cinândan:**
Mısra: **7**
Çılgınlık bahçesinin temaşası.
7. Seyr-i gülzâr-ı cinândan fariâ oldu her melek
8. Tâ ki zînet etdi dâg-ı âteşîn serverleri

seyr-i hâb:
1. **seyr-i hâba:**
Mısra: **8**
Rüya seyri, rüyada gezip dolaşma.
7. Demiş iki cihânı terk eyleyen erenler
8. Zevk u safâsı dehrüñ bir seyr-i hâba beñzer

seyr-i habâb eylemek:
1. **seyr-i habâb eylemek:**
Mısra: **7**
Habab seyri.||Şarap üzerindeki kabarcıkların seyri.
7. Ayakda seyr-i habâb eylemek elümde iken
8. Muhît içinde dür-i şâhvârı neyleyeyin

seyr-i likâ:
1. **seyr-i likâñ:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Yüzünün seyri.
7. Haşrde seyr-i likâñ etmez isem âhum ile
8. Dûzah-ı âteş edem cennet ile aʿrâfı

seyr-i melekût:
1. **seyr-i melekût:**
Mısra: **5**
Melekler seyri.
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

seyr-i mümkinât:
1. **seyr-i mümkinâta:**
Mısra: **3**
Mümkün olanların, görünenlerin seyri.

3. Bir sınık sâgarda seyr-i mümkinâta mâliküz
4. Biz harâbât ehliyüz böyle olur irşâdımuz

seyr-i sahrâ:
1. **seyr-i sahrâdan:**
Mısra: **5**
Çölde dolaşmak, çöllere düşmek -Mecnûn olmak-
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

seyr-i sayd-ı ʿâlem:
1. **seyr-i sayd-ı ʿâlemden:**
Mısra: **7**
Alemdeki av seyri.||Dünyadaki alakalarla ilgilenme.
7. Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
8. Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur göñlüm

seyyâre:
1. **seyyâreler:**-*ler*
Mısra: **6**
Yürüyen, sabit olmayan yıldız.
5. Âteş-i âhum şirârıdur benüm ey mâh-rû
6. Geceler göklerde yer yer seyr eden seyyâreler

Seyyid Gâzi:
1. **seyyid gâzinüñ:**
Mısra: **20**
8. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen ve hakkında çeşitli inanışlar olan bir Türk kahraman.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

sezmek:
1. **sezmezin:**-*mezin*
Mısra: **14**
Sezmek, anlamak.
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

sımak:
1. **sıyup:**-*yup*
Mısra: **27**
Kırmak
27. Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlaruñ
28. Dâr-ı dünyâdan göçürdüñ hayme-i Dârâları

2. **sımak:**-*mak*
Mısra: **36**
Kırmak
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

3. **sımış:**-*mış*
Mısra: **9**
Kırmak
9. Ey Hayâlî câm-ı Cemdür kim sımış gerdûn-ı dûn
10. Lâlenüñ destinde mey-âlûd olan pergâleler

4. **sır:**-*r*
Mısra: **8**
Kırmak.
7. ʿÂşık-ı dîvâne oldur ʿaşk bâzârında kim
8. Bu dokuz mînâyi sır bir seng-i istignâ ile

5. **sıdı:**-*dı*
Mısra: **4**
Kırmak, kesmek, bozmak.
3. Belâ bezminde ʿâşıklar geçerler ad içün serden
4. Sıdı seng-i havâdis câmın ammâ nâm-ı Cem kaldı

sîb-i zenahdân:
1. **sîb-i zenahdânına:**
Mısra: **8**
Sevgilinin elmayı andıran çenesi.
7. Yazarken şeklin olmuş nakş-ı dîvâr
8. Bakup sîb-i zenahdânına Bihzâd

sıçramak:
1. **sıçrayup:**-*yup*
Mısra: **7**
Sıçramak.||Çıkmak.
7. Destesinden sıçrayup oldu sipihre mâh-ı nev
8. Bî-sütûna merd iseñ Ferhâd gibi tîşe çek

Sidre kadd:
1. **sidre kadde:**
Mısra: **7**
Uzun boylu sevgili.
7. Kalup ol sidre kadde görmedüñse Kâbe-Kavseyni
8. Var ey Cibrîl-i ʿaklum dahi yabanda uçarsın sen

Sidre tâvûsu:
1. **sidre tâvûsu:**
Mısra: **10**
Gök tavusu. (Kat kat semanın renkleri bağlamında).
9. Şeh-perin sûret-i maksûda edüp âyîneler
10. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem

2. **sidre tâvûsu:**
Mısra: **6**
Gök tavusu. (Kat kat semanın renkleri bağlamında).
5. Rezm meydânın erenler demi gülzâr edicek
6. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna sadak

3. **sidre tâvûsu:**
Mısra: **4**
Gök tavusu. (Kat kat semanın renkleri bağlamında).
3. Dil-i ʿuşşâka edüp halkaların âyîneler
4. Sidre tâvûsu gibi eyledi cevlân kâkül

sifâl:
1. **sifâlüm:**-*üm*
Mısra: **8**
çanak, çömlek || kadeh
7. Verürsem kâse-i hurşid-i nûr-efşâna nâ-merdem
8. Elümde derd-i yâr ile pür olmuş bir sifâlüm var

2. **sifâli:**-*i*
Mısra: **6**
Çanak.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

3. **sifâlini:**-*ini*
Mısra: **6**
çanak, çömlek || kadeh
5. Cemşîd tâcına vereni kûy-ı ʿişretüñ
6. Dürd-i şarâb ile dolu sınmış sifâlini

sifâl olmak:
1. **sifâl olsun:**
Mısra: **5**
Çanak olmak. (Sevgilinin eşiğindeki köpekler bağlamında).
5. Uñmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuña
6. Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni

sifâl-i dürd-âlûd:
1. **sifâl-i dürd-âlûdun:**
Mısra: **5**
Şarap tortusu ile kirlenmiş testi.
5. Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
6. Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben

sifâl-i gerdûn:
1. **sifâl-i gerdûnda:**
Mısra: **33**
Felek çömleği.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

sifâl-i kelb:
1. **sifâl-i kelbi:**
Mısra: **9**
Köpek çanağı.
9. Her sifâl-i kelbi tâ gördüm Hayâlî Câm-ı Cem
10. Devletine şevket-i Dârâb beñzer beñzemez

sifâl-i kilâb kılmak:
1. **sifâl-i kilâb kıl:**
Mısra: **4**
Köpeklerin yal yedikleri çanak yapmak.
3. Mecnûn ölünce dedi serüm ey felek benüm
4. Leylî mahallesinde sifâl-i kilâb kıl

sifâl-i künc-i meyhâne:
1. **sifâl-i künc-i meyhâne:**
Mısra: **4**
Meyhane köşesinde duran testi.
3. Sunaldan câm-ı teklîfi harâbât ehline ʿâşık
4. Sifâl-i künc-i meyhâne gelür sîm ü zehebden yeg

sıfat:
1. **sıfatla:**-*la*
Mısra: **1**
Bir kimse veya şeyin hal ve vasfı.
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

2. **sıfatdan:**-*dan*
Mısra: **6**
Vasıf, özellik
5. Tecellî eyledi sende cemâl-i sunʿ-ı Yezdânî
6. Veli âyîne gibi ol sıfatdan bî-habersin sen

sıfır:
1. **sıfr:**
Mısra: **4**
Sıfır, hiç
3. Cemʿ et özüñü olma perîşân rakam-misâl
4. Fânî cihânı sıfr gibi hiçe kıl hisâb

sıfr dâğı:
1. **sıfr dâgıyla:**
Mısra: **3**
(Aşığın) Sinesindeki damga damga yara.
3. Sıfr dâgıyla eliften cümle cismüm oldu zeyn
4. Eylemekden cevrüñi cânâ hisâb üç günde bir

sığmak:
1. **sıgdı:**-*dı*
Mısra: **5**
Yer tutmak.
5. Ey göñül saña sıâdı kevn ü mekân
6. Ne ulu bârigâh imişsin sen

sığınmak:
1. **sıgınmışdı:**-*mış, -dı*
Mısra: **3**
Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere çekilmek.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp dururdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

sıhhat:
1. **sıhhat:**
Mısra: **3**
Sağlık, afiyet.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

sihr:
1. **sihr:**
Mısra: **24**
Büyü, efsun
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

sihr eylemek:
1. **sihr eyledi:**
Mısra: **9**
Büyülemek.
9. Sihr eyledi Hayâlî gazel demede yine
10. Her bir gazâl-i vahşî görüp anı râm olur

sihr-i helâl:
1. **sihr-i helâl:**
Mısra: **42**
Helal olan büyücülük.||İki tarafa da uygun söz söylemek.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsünger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

sihr-sâz:
1. **sihr-sâz:**
Mısra: **1**
Sihir, büyü yapan.
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

sîhser olmak:
1. **sîhser olmak:**
Mısra: **7**
Yanaktan şiş geçirmek. (Bazı tarikatlarda ritüel olarak yapılan eylem).
7. Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak
8. Baş egdi sücûd etdi bu idrâke benefşe

sikmek:

1. **sikerim:**-*er, -im*
Mısra: **2**
Cinsel ilişkide bulunmak.
1. Geydüñ revacı başuña bulduñ revâcuñı
2. İncinme şabkalı sikerim egri haçını

Sikender:
1. **sikenderdür:**-*dür*
Mısra: **4**
Büyük İskender.
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

sikilmek:
1. **sikildügin:**-*düg, -in*
Mısra: **1**
Sikilmek.
1. Seydinüñ çok sikildügin evvel
2. ʿAlî Bâlî işidicek güldü

sikke-i şâhî:
1. **sikke-i şâhî:**
Mısra: **4**
Padişaha ait mühür.
3. Kadrüm artar ruh-ı zerd üzre itüñ bassa kadem
4. Sikke-i şâhî ile muʿteber olur altun

sikkesini yürütmek:
1. **sikkesin yürütsün:**
Mısra: **7**
Para basmak.||Çok gözyaşı akıtmak.
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

2. **sikkesini yürütdü:**
Mısra: **11**
Sikke basmak.
11. Berg-i gülden yürütdü sikkesini
12. Hükmünü eyledi revân gonca

sıklıgın diñdirmek:
1. **sıklıgın diñdirdiler:**
Mısra: **5**
Ağlamalara son vermek, dindirmek.
5. Bülbülüñ kûyunda ey dil sıklıgın diñdirdiler
6. Âh ile âvâreler bîçâreler dildâdeler

2. **sıklıgın dindürürdüm:**
Mısra: **9**
Ağlamalara son vermek, dindirmek.
9. Nâlelerle dindürürdüm sıklıgın bülbüllerüñ
10. Ey Hayâlî neyleyem ol yüzü gülzârum komaz

silmek:
1. **sildin:**-*din*
Mısra: **15**
Silmek, silme işlemi.
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

2. **siler:**-*er*
Mısra: **3**
silmek.
3. Gencîne-i ʿummânı siler ceyb-i cihândan
4. Nakd-i dü-cihân tâlibi ter-destlerüz biz

silâh-dâr olmak:
1. **silâh-dâr oldular:**
Mısra: **9**
Osmanlılar döneminde padişah, sadrazam, vezir vb. devlet büyüklerinin silahlarına bakan ve koruyan kimse.||Muhafiz olmak.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

silk:
1. **silkinden:**-*i, -n, -den*
Mısra: **9**
Yol, tarik.
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

silk-i nazm:
1. **silk-i nazm:**
Mısra: **10**
Şiir ipliği.
9. Hayâlînüñ görüp şahâ sîmya-hâne vasfında eşʿârın
10. Dediler silk-i nazm içre bu dürr ü şâhvâr ancak

sille:
1. **silleler:**-*ler*
Mısra: **5**
Tokat, şamar, bela, felaket.
5. Yüzüne silleler gelse nola pervâneler şemʿüñ
6. ʿİzâruñ yâdına nâr-ı hased yakmış zebânından

silsile:
1. **silsile:**
Mısra: **2**
Zincir
1. Her kim ki hâsa ʿaşk ile bed-nâm-ı ʿam olur
2. Mecnûn gibi bu silsile içre benâm olur

2. **silsilesin:**-*sin*
Mısra: **5**
Soy, sop, hanedan, ocak.
5. İrgüren silsilesin Mecnûna
6. Saldı zencîri sadâsın dehre

silsile-i ʿaşk:
1. **silsile-i ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk zinciri.
5. Nakl edemezüz gayrı yere kûy-i cünûndan
6. Çûn silsile-i ʿaşk ile pâ-bestelerüz biz

silsile-i Mecnûn:
1. **silsile-i mecnûna:**
Mısra: **2**
Mecnun'un boynundaki zincir.||Divanelik zinciri.
1. ʿÂrıza lâle sürüp Leylî-sıfat gül-gûne
2. Döndü her cûy-ı çemen silsile-i Mecnûna

sîm:
1. **sîmümdür:**-*ümdür*
Mısra: **1**
Gümüş. (Gözyaşı taneleri bağlamında).
1. Yoluña harc etmege gözyaşı sîmümdür benüm
2. Başda göz merdümi gözler kerîmümdür benüm

2. **sîm:**
Mısra: **7**
Gümüş.

7. Sîm gibi pûte-i tecrîd içinde hâlis ol
8. Titreme tîzâb-veş bir iki altun üstüne

3. **sîm:**
Mısra: **4**
Gümüş. (Gözyaşı taneleri bağlamında).
3. Çârsû-yı ʿaşk içinde gam metâʿın almaga
4. Merdüm-i çeşmüm pür etdi sîm ile dâmânını

sîm sürmedân:
1. **sîm sürmedân:**
Mısra: **20**
Gümüşten sürme hokkası.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

sîm ü zeheb:
1. **sîm ü zehebden:**
Mısra: **4**
Gümüş ve altın.
3. Sunaldan câm-ı teklîfi harâbât ehline ʿâşık
4. Sifâl-i künc-i meyhâne gelür sîm ü zehebden yeg

sim ü zer:
1. **sim ü zer:**
Mısra: **7**
Gümüş ve altın.
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

2. **sîm ü zer:**
Mısra: **2**
Gümüş ve altın.
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

3. **sîm ü zerden:**
Mısra: **72**
Gümüş ve altın.
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

sımât-ı meclis:
1. **sımât-ı meclisüñde:**
Mısra: **13**
Meclis sofrası, mecliste verilen ziyafet.
13. Sımât-ı meclisüñde nukl-i encüm geçmedi hâra
14. Habâb-ı sâgar-ı bezmüñ begenmez çarh-ı gerdânı

sîm-i eşk:
1. **sîm-i eşk:**
Mısra: **3**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
3. Şükrâne sîm-i eşk gerek görmege yüzün
4. İnce belini kocmaâa cândermiyân gerek

2. **sîm-i eşki:**
Mısra: **1**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
1. Sîm-i eşki her kimüñ yoluñda îsâr olmadı
2. Ol metâʿına bu bâzâruñ harîdâr olmadı

3. **sîm-i eşkinden:**
Mısra: **7**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

4. **sîm-i eşküm:**
Mısra: **7**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

5. **sîm-i eşküm:**
Mısra: **4**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
3. Hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan beri vîrân idi
4. Sîm-i eşküm harc edüp vîrânın âbâd eyledüm

6. **sîm-i eşküñ:**
Mısra: **3**
Gümüşe benzeyen gözyaşı taneleri.
3. Merdümleri gözümüñ nezrini sîm-i eşküñ
4. Yagdursalar ʿaceb mi dâgumdur er çerâgı

sîm-ten dilber:
1. **sîm-ten dilberlerüñ:**
Mısra: **8**
Gümüş tenli güzeller.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

simurg:
1. **simurg:**
Mısra: **10**
Eski İran efsanelerinde Kaf dağında duran anka kuşu veya masal kuşu.
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

2. **sîmurga:**-*a*
Mısra: **6**
Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş
5. Görüp dil şuʿlesin her zahm-ı sînemden dedi dilber
6. Bu âteş bâl ile sîmurga ermiş şâhbâz ancak

3. **sîmurga:**-*a*
Mısra: **7**
Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş
7. Bu göñlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
8. Elümde yazumı Sultân-ı ʿâlî-şâna tapşurdum

4. **sîmurga:**-*a*
Mısra: **12**
Anka, zümrüdüanka kuşu.
11. Mestiyem şol bâdenüñ kim cürʿasından Câmınuñ
12. Diñ gele Sîmurga geldükde zübâbuñ ʿaynına

5. **sîmurgu:**-*u*
Mısra: **3**
Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş
3. Gördü Sîmurgu şikâr etdüm dedi Rûhüʾl-Emîn
4. Âferin ey şâhbâz-ı lâ-mekânuñ yügrügü

sîmurg-ı Kâf:
1. **sîmurg-ı kâfa:**
Mısra: **7**
Kaf Dağı'nın Anka'sı.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

sîmya-hâne:

1. **sîmya-hâne:**
Mısra: **1**
Elementleri altına çevirmek isteyen bir iş alanı.||Fal açılan yer.
1. Cihân bir sîmya-hâne felek hem sihr-sâz ancak
2. Meh ile mihr çâpük-dest bir iki hokka-bâz ancak

sîmya-hâne vasfında eşʿâr:
1. **sîmya-hâne vasfında eşʿârın:**
Mısra: **9**
Her çeşit kimya ile yoğrulmuş şiirler.
9. Hayâlînüñ görüp şahâ sîmya-hâne vasfında eşʿârın
10. Dediler silk-i nazm içre bu dürr ü şâhvâr ancak

sınmak:
1. **sınmak:**-*mak*
Mısra: **2**
kırılmak
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

2. **sınsa:**-*sa*
Mısra: **2**
kırılmak
1. Gerçi göñlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

3. **sınsun:**-*sun*
Mısra: **7**
kırılmak
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

4. **sınup:**-*up*
Mısra: **3**
kırılmak
3. Dil pâre olmuş idi gamuñla bütün sınup
4. Ey kaşları kemân okuñ atıldı pâreye

5. **sınmış:**-*mış*
Mısra: **6**
kırılmak
5. Cemşîd tâcına vereni kûy-ı ʿişretüñ
6. Dürd-i şarâb ile dolu sınmış sifâlini

sincâb:
1. **sincâbdan:**-*dan*
Mısra: **8**
Sincap. (Kahverengi ile kurşuni arasında bir renk bağlamında).
7. Penbe-i dâg-ı melâmetden ola pîrahenüm
8. Nâr pûşiş kılmasa hâkisterî sincâbdan

sindân:
1. **sindânı:**-*ı*
Mısra: **36**
Üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç, örs.
35. Ne bâküm var hasûd-ı kîne-cûdan devlet-i Şehde
36. Ne mümkündür sımak mînâ-yi nâzüg-tabʿ sindânı

sîne:
1. **sîneñde:**-*ñde*
Mısra: **17**
Göğüs, sadr.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

2. **sîne:**
Mısra: **38**
1. Göğüs, sadr. 2. Derun, kalp.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

3. **sînesinüñ:**-*sinüñ*
Mısra: **14**
Göğüs, sadr.
13. İʿtibâr etsem gülistânuñ akan ırmagına
14. Lâle-i sahrâ-nişînüñ sînesinüñ dâgına

4. **sînede:**-*de*
Mısra: **28**
göğüs, bağır || gönül yürek
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

5. **sînesin:**-*sin*
Mısra: **3**
Göğüs, sadr.
3. Sînesin pür-dâg eder bir lâle ruhsâr isteyen
4. Kan yudarsa gam degül laʿl-i leb-i yâr isteyen

6. **sînesinde:**-*sinde*
Mısra: **14**
Göğüs, sadr.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

7. **sîne:**
Mısra: **15**
Göğüs, sadr.
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

8. **sîne:**
Mısra: **5**
Göğüs, sadr.
5. Dilümde dag-ı siyeh sîne kaña müstagrak
6. ʿAceb mi beñzer ise dest-i gamda lâle baña

9. **sînede:**-*de*
Mısra: **2**
Göğüs, sadr.
1. Cânuña âteş urur bir mihr-i rahşânuñ mı var
2. Sînede dâg-ı gamuñdan nâr-ı sûzânuñ mı var

10. **sîneden:**-*den*
Mısra: **5**
Göğüs, sadr.
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

11. **sînesinde:**-*si, -n, -de*
Mısra: **15**
göğüs, bağır || gönül
15. Sînesinde dâgdur mergûb eden her lâleyi
16. Eylemez hârun cefâsından çemende ʿâr gül

sîne dâğı:
1. **sîne dâgına:**
Mısra: **1**
Aşığın göğsündeki yaralar.
1. Yaş dökdü gözlerüm bakıcak sîne dâgına
2. Hayli çok akçe düşdü erenler çerâgına

sîne meydânı:
1. **sîne meydânın:**
Mısra: **9**
Beden, vücut.
9. Sîne meydânın ser-â-ser dâgdan gûy eyledüm
10. Ey Hayâlî alalı çevgân-ı zülfüñ dûşuna

sîne-çâk:
1. **sîne-çâkem:***-em*
Mısra: **2**
yaralı sine (paramparça olmuş yaka)
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **sîne-çâküñdür:***-üñ, -dür*
Mısra: **4**
yaralı sine (paramparça olmuş yaka)
3. Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyuñun
4. Vâdî-i ʿaşk içre Kaʿbe sîne-çâküñdür senüñ

3. **sîne-çâkiyem:***-iyem*
Mısra: **2**
yaralı sine (paramparça olmuş yaka)
1. Bir bâʿis-i hayât nigâruñ helâkiyem
2. Bir zer kabâ vü sîm-tenüñ sîne-çâkiyem

sîne-çâk etmek:
1. **sîne-çâk etdüñ:**
Mısra: **1**
Yüreği yaralı bir duruma getirmek.
1. Gerdenüñ göstermek ile sîne-çâk etdüñ beni
2. Hay zâlim gögsüñü açma helâk etdüñ beni

sînede ağız açmak:
1. **sînede agız açup:**
Mısra: **1**
Göğüste ağız biçiminde yaralar.
1. Sînede agız açup peykânuñ ister yareler
2. Cân verür bir katre suya teşnedür bîçâreler

sîne-i bî-dâg:
1. **sîne-i bî-dâguñı:**
Mısra: **5**
Yarasız sine.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

sîne-i eflâk:
1. **sîne-i eflâki:**
Mısra: **8**
Feleklerin sinesi.
7. Sanma encüm çarhda ben hâk ile zevkin görüp
8. Kaplayupdur sîne-i eflâki dâg-ı meclisüm

sîne-i pür-dâg:
1. **sîne-i pür-dâg:**
Mısra: **3**
(Aşığın) Yaralarla dolu göğsü.
3. Sîne-i pür-dâg-ı ile tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz
4. Gel temâşa eyle ʿarş-ullâhda cevlânımuz

2. **sîne-i pür-dâg:**
Mısra: **5**
(Aşığın) Yaralarla dolu göğsü.
5. Sîne-i pür dag ile ʿâşık fenâdan aldı zevk
6. Şâm-ı gamda şemʿler yakup arar eksükligi

3. **sîne-i pür-dâg:**
Mısra: **9**
yaralı (yaraların çokluğu ve yoğunluğu bağlamında) gönül
9. Hayâlî sîne-i pür-dâg ile maglûb-ı ʿakl olmaz
10. Peleng-i bîşe-i ʿaşka mukârin eylemen mûşu

4. **sîne-i pür-dâgum:**
Mısra: **11**
yaralı (yaraların çokluğu ve yoğunluğu bağlamında) gönül
11. Ey Hayâlî sîne-i pür-dâgum ile dûd-ı âh
12. Nahl-i hasretdür ki bâlâsında reyhân baglanur

sîne-i pür-sûz:
1. **sîne-i pür-sûzdan:**
Mısra: **3**
(Aşığın) Yanıklarla dolu bağrı.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

sîne-i sad-çâk:
1. **sîne-i sad-çâkimüz:**
Mısra: **2**
Yüz parçaya bölünmüş bağır.
1. Bülbül-i gülzâr-ı mihnetdür dil-i gam-nâkimüz
2. Aña gûyâ kim kafesdür sîne-i sad-çâkimüz

2. **sîne-i sad-çâkde:**
Mısra: **4**
Yüzlerce yarası olan bağır.
3. Her zebâne âteş-i gamden zebân-ı hâl olup
4. Şerh eder sûz-ı derûnum sîne-i sad-çâkde

sîne-i sûzân:
1. **sîne-i sûzânum:**
Mısra: **2**
Yanmış bağır, göğüs
1. Nâr-ı dilden zâhir etsem bir şerer ʿâlem yanar
2. Dursa bir dem sîne-i sûzânum içre gam yanar

2. **sîne-i sûzânum:**
Mısra: **3**
Yanmış bağır, göğüs
3. Agız açsun sîne-i sûzânum üzre şevkden
4. Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş-pâreler

3. **sîne-i sûzanum:**
Mısra: **5**
Yanmış bağır, göğüs
5. Sîne-i sûzanum içinde hayâl-i kadd-i yâr
6. Âşiyân etmiş semenderdür derûn-ı nârda

sîne çâk etmek:
1. **sînem çâk eder:**
Mısra: **5**
Aşığın bağrına yarıklar açmak.
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

sîne dagı:
1. **sînem dagını:**
Mısra: **1**
(Aşığın) Bağrındaki yara.
1. Seyr edenler öldügümden soñra sînem dagını
2. Diyeler devrân söyündürdü belâ ocağını

1. **sînemüñ dagında:**
Mısra: **3**
Göğüste açılan yara.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

sîne üzre:
1. **sînem üzre:**
Mısra: **7**
Göğüs üstüne.
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

sîne zahmı:
1. **sînem zahmını:**
Mısra: **5**
Göğüsteki yara.
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

sîneye elif çekmek:
1. **sîneme elif çek:**
Mısra: **8**
Vücutta elif şeklinde açılan yaralar.||Aşığın sinesine çektiği nalı derisine tutturduğu elif biçimindeki çuvaldız.
7. İdeyin her kanlu dagumla dıraht-ı mîve-dâr
8. Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlüñ sadgâsı

sîne meydânı:
1. **sînemüñ meydânı:**
Mısra: **7**
Sine meydanı.||Göğüs kısmı,
7. Sînemüñ meydânı dolsa kanlu yaş ile nola
8. Leşker-i mihnet beden gibi hisârum aldılar

sîne mülkü:
1. **sînemüñ mülkünü:**
Mısra: **14**
Gönül.
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

sîne naʿli:
1. **sînemüñ naʿli:**
Mısra: **5**
(Aşığın) Bağrındaki hilal şeklindeki yaralar.
5. Müstahkem etdi ʿaşkuñı her naʿli sînemüñ
6. Kullâb oldu her bir gûyâ mahabbete

sînesine dâg urmak:
1. **sînesine dâg urup:**
Mısra: **6**
Bağrına yaralar açmak.
5. Serv ü gül sanma görünen hadd ü kaddüñ yâdına
6. Sînesine dâg urup çekdi elifler bûstân

sîneye çekmek:
1. **sîneye çekdi:**
Mısra: **6**
İstenmeyen bir durumu kabullenmek.||İçine çekmek.
5. Tîgüñ elüñde gördü yalıñ yüzlü hûbdur
6. Nâziklik ile sîneye çekdi o dem niyâm

sınık câm:
1. **sınık câmını:**
Mısra: **8**
Kırık kadeh.||Küçük, değersiz bir nesne.
7. Olımaz şâh-ı harâbât gedâ tutmazsa
8. Bir sınık câmını tâc-ı ser-i Dârâ yerine

sınık sâgar:
1. **sınık sâgarda:**
Mısra: **3**
Kırık kadeh.
3. Bir sınık sâgarda seyr-i mümkinâta mâliküz
4. Biz harâbât ehliyüz böyle olur irşâdımuz

sınık sifâl:
1. **sınık sifâlümden:**
Mısra: **8**
Kırık testi.
7. Ben ol mukîm-i harâbât-ı kûy ı ʿaşkam kim
8. Melek nevâle alur bir sınık sifâlümden

2. **sınmış sifâli:**
Mısra: **6**
Kırık testi.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

sipâh:
1. **sipâha:***-a*
Mısra: **6**
Asker, ordu.
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **sipâhum:***-um*
Mısra: **8**
Asker, ordu.
7. Habâb-âsâ alup başum elüme
8. Havâ-yi ʿaşka Uyupdur sipâhum

3. **sipâhumdur:***-umdur*
Mısra: **6**
Asker, ordu.
5. Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
6. Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm

4. **sipâhumdur:***-umdur*
Mısra: **1**
Asker, ordu.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem encüm sipâhumdur benüm
2. Devletinde mâh-ı nev zerrîn külâhumdur benüm

5. **sipâhumdur:***-umdur*
Mısra: **10**
Asker, ordu.
9. Dûd-ı âhumdan ʿalemler gam baña ʿasker yeter
10. Ey Hayâlî ceng içün anlar sipâhumdur benüm

6. **sipâh:**
Mısra: **2**
Asker, ordu.
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

7. **sipâhuz:***-uz*
Mısra: **9**
Asker, ordu.

9. Yıkar yakar iki dünyâyı bir sipâhuz biz
10. Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

8. **sipâh:**
Mısra: **2**
Asker, ordu.
1. Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
2. Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî:
1. **sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî:**
Mısra: **8**
Asker, komutan, yoksul ve zengin.
7. Bir köprüdür bu ʿâlem-i gilde ecel hemîn
8. K᾿andan sipâh ü mîr ü gedâ vü ganî geçer

sipâhî:
1. **sipâhîlerle:***-lerle*
Mısra: **9**
Asker.
9. Gerçek sipâhîlerle yine oldu hem-sefer
10. Gûyâ Hayâlî Rûm elinüñ kethudâsıdur

2. **sipâhiyüz:***-y, -üz*
Mısra: **4**
Asker.||Aşık.
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

sipâh-ı âh:
1. **sipâh-ı âha:**
Mısra: **3**
Ah askerleri.
3. Kanlu yaşumdan sipâh-ı âha leşkerler çeküp
4. Nice bir şâm-ı firâkuñda şebîhûn eyleyem

sipâh-ı ʿaşk:
1. **sipâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk ordusu.
5. Yolunu tug gibi dogru varmış abdâlem
6. Sipâh-ı ʿaşk içinde benem ʿalem ʿâşık

sipâh çekmek:
1. **sipâhı çekelüm:**
Mısra: **2**
Asker göndermek.
1. Dûd tâ kim tepemüzden çıka âhı çekelüm
2. Zâhidâ ʿaşk eriyüz bizde sipâhı çekelüm

sipâh-ı Cem:
1. **sipâh-ı cem:**
Mısra: **2**
Cem'in askeri.
1. Ey dil habâb-ı sâgar imiş bârigâh-ı Cem
2. Âvâreler havâsına tâbiʿ sipâh-ı Cem

sipâh-ı derd ü gam:
1. **sipâh-ı derd ü gama:**
Mısra: **4**
Keder ve dert askeri.
3. Tenümde gamzeleri yâresin görüp yâruñ
4. Sipâh-ı derd ü gama yazdılar yarar beni

sipâh-ı encüm:
1. **sipâh-ı encüm:**
Mısra: **2**
Yıldız askerleri.||Yıldızlar.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

sipâh-ı gussa vü gam:
1. **sipâh-ı gussa vü gamdan:**
Mısra: **7**
Sıkıntı ve üzüntü askeri.
7. Sipâh-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
8. Yüzüñde hâl-i miskînüñ gibi bir kara dagum var

sipâh-ı mûr:
1. **sipâh-ı mûr:**
Mısra: **42**
Karınca ordusu.
41. Hayâlî nazmuñuñ hattın temâşâ eyle vasfuñda
42. Sipâh-ı mûr ile görmek dilerseñ şekkeristânı

sipâh-ı nâmûs u ʿâr:
1. **sipâh-ı nâmûs u ʿâra:**
Mısra: **4**
Utanma ve arlanma askeri.||Utanma, arlanma.
3. Şâh-ı melâmetüm kim her âh-ı âteşînden
4. Çekdüm kılıc sipâh-ı nâmûs u ʿâra karşu

sipâh-ı zengî:
1. **sipâh-ı zengî:**
Mısra: **3**
Zenci askeri.
3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

sipâh-zâde:
1. **sipâh-zâde:**
Mısra: **6**
Askerden doğmuş, asker evladı.
5. Bu katre katre eşküm her gün yoluñda galtân
6. Kapuñda dirlik ister gûyâ sipâh-zâde

sipeh cemʿ eylemek:
1. **sipeh cemʿ eyleye:**
Mısra: **40**
Asker toplamak.
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

sipeh-i eşk:
1. **sipeh-i eşk:**
Mısra: **3**
Gözyaşı ordusu.
3. Yer yüzün ey sipeh-i eşk nola tutduñ ise
4. Nâr-ı âhum âlem-i himmeti eflâke çeker

sipend:
1. **sipend:**
Mısra: **6**
üzerlik (güzel koku çıkarması yönüyle)
5. Şu kim diler ki ede bir perî-ruhu teshîr
6. Diliyle cânı belâ oduna sipend gerek

siper:
1. **siper:**
Mısra: **37**
Ardına gizlenecek, ardına sığınacak şey.

37. Siper gibi kaşuñ çîn etdügiyçin ol kemân-ebrû
38. Hadeng-i âh ile deldüm bu dokuz çarhı kalkanı

2. **siper:**
Mısra: **40**
Ardına gizlenecek, ardına sığınacak şey.
39. ʿÂlem gibi ser-efrâz ol kılıc gibi cihân-gîr ol
40. Siper gibi kaşuñ çîniyle al Çîn ü Horâsânı

3. **siperler:**-*ler*
Mısra: **28**
Ardına gizlenecek, ardına sığınacak şey.
27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

4. **siper:**
Mısra: **4**
Ardına gizlenecek, ardına sığınacak şey.
3. Yumsañ gözüñ saña güzer etmez belâ-yi dost
4. Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmüñ siper gerek

siper çekmek:
1. **siper çekdüm:**
Mısra: **4**
Siper koymak.
3. Dil ü cân geçmesün bizden deyu gördüm fegân eyler
4. Gelürken karşudan tîr-i kazâya ben siper çekdüm

siper-i dûş:
1. **siper-i dûşuñdur:**
Mısra: **1**
Omuz siperi.
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

sipihr:
1. **sipihr:**
Mısra: **5**
Far. Gök, sema.
5. Sipihr kara yere cürʿa-veş döker kanuñ
6. Habâb-gûne dimâguñda olursa bâd-ı gurûr

2. **sipihrüñ:**-*üñ*
Mısra: **34**
Far. Gök, sema.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

3. **sipihri:**-*i*
Mısra: **47**
Far. Gök, sema.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

4. **sipihr:**
Mısra: **36**
Gök, sema
35. Niteki pûte-i gerdûnda nukre-i kameri
36. Nücûm ahkeri ile sipihr eyleye kâl

5. **sipihre:**-*e*
Mısra: **20**
Far. Gök, sema.
19. Kaçan altun benekli câme giyse
20. Sihipre atılur kaplana beñzer

6. **sipihrüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Far. Gök, sema.
5. Bu kadar dâne-i encümle bitürmez bir kâh
6. Mezraʿ-ı sebzi sipihrüñ nice bî-hâsıl olur

sipihr dâmeni:
1. **sipihr dâmenini:**
Mısra: **10**
Gökyüzü eteği.||Gökyüzü.
9. Nücûmdan güher-i şeb çerâg ile o gece
10. Sipihr dâmenini etmiş idi mâl-â-mâl

sipihr eyvânı:
1. **sipihr eyvânını:**
Mısra: **8**
Gökyüzü köşkü.
7. Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
8. Rûşen edelden yüzüñ mihri sipihr eyvânını

sipihre dikmek:
1. **sipihre dikdi:**
Mısra: **1**
Gökyüzüne çekmek.
1. Livâ-yı mâhı çü dikdi sipihre husrev-i zeng
2. Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng

sipihr-i ʿaşk:
1. **sipihr-i ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşk göğü.
5. Gam ʿâleminde oldu duhânum sipihr-i ʿaşk
6. Encümler eyledüm aña âhum şirârını

sipihr-i atlas:
1. **sipihr-i atlasa:**
Mısra: **2**
İpek gibi pürüzsüz gökyüzü.
1. Dervîş kim şikâr ede fakruñ libâsını
2. Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını

sipihr-i bed-efʿâl:
1. **sipihr-i bed-efʿâl:**
Mısra: **4**
Kötü fİlller işleyen felek.||Baht.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp dururdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

sipihr-i bî-ser ü pâ:
1. **sipihr-i bî-ser ü pâ:**
Mısra: **8**
Ayaksız ve başsız gökyüzü.
7. Kaçan baña erişür râh-ı ʿaşkuñ almakda
8. Zemîn-i bî-hareket yâ sipihr-i bî-ser ü pâ

sipihr-i dil:
1. **sipihr-i dilde:**
Mısra: **4**
Gönül seması.
3. İki ʿâlem bugün müstagrak-ı envârum olmuşdur
4. Sipihri dilde dogmuş âfitâb-ı bî-zevâlüm var

sipihr-i dü-reng:
1. **sipihr-i dü-reng:**
Mısra: **42**
İki renkli felek.

41. Hayâlî nazmuñı gûş-ı hilâl ile işidüp
42. Diler ʿutâride yazdurmaga sipihr-i dü-reng

sipihr-i evc-i istignâ:
1. **sipihr-i evc-i istignâda:**
Mısra: **10**
Tok gözlülük zirvesinin burcu.
9. Ben kemâl-i hüsnümü bir gün saña ʿarz eylesem
10. Sen sipihr-i evc-i istignâda eylersin mekân

sipihr-i gerdiş-i devvârlık:
1. **sipihr-i gerdiş-i devvârlık:**
Mısra: **1**
Durmaksızın dönen sema.
1. Hîç kârum yok sipihr-i gerdiş-i devvârlık
2. Ger yog olsa cümlesi ʿâlemde sensin varlık

sipihr-i hâdis-nakş:
1. **sipihr-i hâdis-nakş:**
Mısra: **57**
Yeni resmedilmiş gök.
57. Kadîmüñ emri ile bu sipihr-i hâdis-nakş
58. Şihâbı gerdenine düşmanuñ ede pelheng

sipihr-i kebûd:
1. **sipihr-i kebûd:**
Mısra: **3**
Mavi renkli gökyüzü.
3. Reng-rez-hânedür sipihr-i kebûd
4. Seni bir reng ile boyar sakın

sipihr-i şuʿbede-bâz:
1. **sipihr-i şuʿbede-bâz:**
Mısra: **7**
Hokkabaz şansı.
7. Kebûdî çâdır içinde sipihr-i şuʿbede-bâz
8. Hezâr sûret ile ʿarz eyledi eşkâl

sipihr-kevkebe:
1. **sipihr-kevkebe:**
Mısra: **17**
Gökyüzündeki yıldız.
17. Sipihr-kevkebe Şâh-ı cihân Süleymân Şâh
18. Ki mihr-i evc-i senâ oldı mâh-ı burc-ı kemâl

sipihrüñ şîşesi:
1. **sipihrüñ şîşesi:**
Mısra: **6**
Gök kubbe.
5. Bagruña taş bas felâhun gibi ol ser-geşte kim
6. Eyleye senden hazer ʿâşık sipihrüñ şîşesi

sırat:
1. **sıratuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Cehennem üzerine kurulmuş ve bütün insanların geçmek zorunda oldukları köprü.||Sevgilinin kavisli kaşı.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

sirâyet etmek:
1. **sirâyet etse:**
Mısra: **1**
Yayılmak, bulaşmak, geçmek.
1. Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
2. Kuşlar kebâb olaydı başındaâı yuvada

sırça kadeh:
1. **sırça kadehlerdür:**
Mısra: **4**
Camdan yapılmış kadeh.
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

sırça sarây:
1. **sırça sarâyıdur:**
Mısra: **1**
Sırça vurulmuş tuğladan, yani çiniden yapılıp süslenmiş saray.
1. Hayâlüñ şehriyârınuñ gözüm sırça sarâyıdur
2. Göñül halvet-gehi farkumda tâcum hâk-i pâyıdur

sîret:
1. **sîretde:**-*de*
Mısra: **6**
İnsanın manen tuttuğu yol, meslek.
5. Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler yüz sürer
6. Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

2. **sîretüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
İnsanın manen tuttuğu yol, meslek.
1. Sîretüñ ʿâşıkı ol gözleme mahbûb cemâl
2. Reng-i ruhsâr ile tâ kim saña ol geçmeye âl

sırr:
1. **sırrını:**-*ını*
Mısra: **3**
Gizli iş, herkese söylenmeyen şey.
3. Sînemüñ daâında idrâk eyle göñlüm sırrını
4. Olmaga ʿankâ-yı âlî-şâña hem-dem Kâfa gel

sırr-ı ʿaşk:
1. **sırr-ı ʿaşkı:**
Mısra: **5**
Aşk sırrı.
5. Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim
6. Hânumânın yele verdi açdıgıyçün râz gül

sırr-ı eşyâ:
1. **sırr-ı eşyâyi:**
Mısra: **53**
Eşyanın sırrı.
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

sırrı fâş kılmak:
1. **sırrı fâş kılmaga:**
Mısra: **8**
Bir sırrı herkese duyurmak, aşikar etmek.
7. Yâkût bildi laʿl-i lebüñ kandan oldugın
8. Bu sırrı fâş kılmaga ol bed-güher yeter

sırr-ı gayb:
1. **sırr-ı gayb:**
Mısra: **8**
Gizlilik sırrı.
7. Lerze mi eylerdi mızrâbuñ elinde mutribâ
8. Sırr-ı gayb işitmeseydi perde-i evtârdan

sırrını açmak:

1. **sırrını açmak:**
Mısra: **8**
Sırrı başkasına söylemek, aşikar etmek.
7. İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş
8. Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına

sît ü sadâ:
1. **sît ü sadâsından:**
Mısra: **8**
Ses seda.||İnilti.
7. Yüzüñ ey gonca dürme bu çemende âh-ı bülbülden
8. Ne var bir ʿâşık-ı şûrîdenüñ sît ü sadâsından

sît ü sadâ salmak:
1. **sît ü sadâ salmış:**
Mısra: **4**
Şöhreti ve avazı yayılmak.
3. Kays bir dîvâne-i bî-kayd imiş lîkin bizüm
4. ʿÂleme sît ü sadâ salmış durur zencîrimüz

sît ü sadâ-yi ʿaşk:
1. **sît ü sadâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **8**
Aşkın sesi ve şöhreti.
7. Biñ söyleseñ kelâmuñı nâsih işitmezüz
8. Sît ü sadâ-yi ʿaşk ile pürdür kulagımuz

Sitanbul:
1. **sitanbul:**
Mısra: **23**
İstanbul şehri.
23. Sitanbul ol Şeh-i Yûsuf-likâsız
24. Hemân üstü açık zindâna beñzer

sitâr:
1. **sitârumı:**-*umı*
Mısra: **10**
Yıldız
9. Ol meh Hayâlî bâña diyelden sitâresüz
10. Kıldum nücûm-ı eşküm ile pür sitârumı

sitâre:
1. **sitâreler:**-*ler*
Mısra: **2**
Yıldız
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

2. **sitâredür:**-*dür*
Mısra: **8**
Yıldız
7. Peykânlaruñdan ışlar ise tâliʿüm nola
8. Bürc-i bedende her birisi bir sitâredür

3. **sitâreñ:**-*ñ*
Mısra: **9**
Yıldız
9. Ey Hayâlî tâliʿüñ yokdur sitâreñ neylesün
10. Çün senüñle yıldızı barışmaz ol meh-pârenüñ

4. **sitâremde:**-*mde*
Mısra: **5**
yıldız
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

5. **sitâreyi:**-*yi*
Mısra: **2**
Yıldız. (Parlaklık bağlamında).
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

6. **sitâreyi:**-*yi*
Mısra: **2**
Yıldız. (Gözyaşı bağlamında).
1. Yaşum getürdi yanuma ol mâh-pâreyi
2. Devr-i kamerde öger iseñ ög sitâreyi

sitâre olmak:
1. **sitâre oldu:**
Mısra: **6**
Yükselmek, yücelmek.
5. Gözüñ açup bakamaz âfitâb-ı maksûda
6. Egerçi oldu hüner burcuna sitâre göñül

sitâresi yok:
1. **sitâresi yok:**
Mısra: **6**
Yıldızı, uğuru olmamak.
5. Dâr-ı cihânda yıldızı barışmaz ol mehüñ
6. Bencileyin sitâresi yok mübtelâ ile

sitem çekmek:
1. **sitem çekdüm:**
Mısra: **1**
Kötülük görmek.
1. Ne gerdûndan sitem çekdüm ne ahterden melâlüm var
2. İkilikden bugün ferdem ne hasm ü ne cidâlüm var

sît-i mekârim:
1. **sît-i mekârimde:**
Mısra: **45**
Cömertliğinin şöhreti.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

sıtma:
1. **sıtmaya:**-*ya*
Mısra: **8**
İnsandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, ısıtma.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

siyâh:
1. **siyâh:**
Mısra: **4**
Kara, esved.
3. ʿAceb bilsem ne ʿâlem mihrisin senden gün olmaz kim
4. Sarây-i dehr rûşen hâne-i merdüm siyâh olmaz

2. **siyâh:**
Mısra: **3**
Siyah, kara renk.
3. Sîne bir genc-i mahabbetdür ki her dâgı siyâh
4. Halka olmuş gencimüñ üstünde mârumdur benüm

siyâh etmek:
1. **siyâh edem:**
Mısra: **2**

Siyah renge bürümek. (Kabe'nin örtüsü bağlamında).
1. Görmez isem Kaʿbede mahbûbumun dîdârını
2. Dûd-ı âhumla siyâh edem der ü dîvârını

siyâh kılmak:
1. **siyâh kılmış:**
Mısra: **5**
Karartmak.
5. Kevkeb-i bahtumdur âhum âteşi kılmış siyâh
6. Hâl-i müşgîn kim koduñ ol hadd-i gül-gûn üstüne

siyâh perçem:
1. **siyâh perçemdür:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin yüzüne dökülen) Siyah perçem.
3. Şimdi serdâr-ı mülk-i hüsn olana
4. Tûâ-ı şâhî siyâh perçemdür

siyâh-baht:
1. **siyâh-baht:**
Mısra: **3**
Talihsiz, kara bahtlı.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

2. **siyâh-baht:**
Mısra: **30**
Talihsiz, kara bahtlı.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

siyâh-kârlık:
1. **siyâh-kârlık:**
Mısra: **6**
Günahkarlık.
5. Mezârı içre henüz üstühânı Mecnûnuñ
6. Siyâh-kârlık ile sürmedân-ı Leylâdur

siyâset:
1. **siyâset:**
Mısra: **8**
Devlet idare tarzı.
7. ʿUşşâkı ʿaşk mihnet ile müstedâm eder
8. Halka siyâset ile verür şâh intizâm

siyâset kılmak:
1. **siyâset kılmaga:**
Mısra: **7**
İdam etmek.
7. Çeşm-i cellâduñ siyâset kılmaga cân düzdüne
8. Zülfüñü meydân-ı hüsn içinde çengâl eyledüñ

siyaset-gâh-ı İbrâhîm:
1. **siyaset-gâh-ı ibrâhîme:**
Mısra: **4**
İbrahim aleyhisselamın ateşe atıldığı mancınık. (Sevgilinin ateş gibi yanan yanakları üzerinde kurulan idam sehpası).
3. Ruhu nâr iki zülfü üzre kaşı
4. Siyaset-gâh-ı İbrâhîme beñzer

siyeh:
1. **siyeh:**
Mısra: **6**
siyah, kara.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

2. **siyeh:**
Mısra: **10**
siyah, kara.
9. Hayâlî ol hümâ-talʿat şehüñ dîvânesi oldum
10. Baş üzre dûd-ı âhumdan siyeh bir dâne per çekdüm

siyeh dâg:
1. **siyeh dâg:**
Mısra: **3**
Aşığın göğsünde ah kelimesini oluşturan elifin yanındaki h biçimindeki yara. (H harfini andıran nal çekme bağlamında).
3. Bir siyeh dâg gerek sînede her bir elife
4. Bî-alâmet ne revâdur ki ola şâh yolu

2. **siyeh dâga:**
Mısra: **6**
Aşığın göğsündeki yanıklar.
5. Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
6. Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe

siyeh hâl:
1. **siyeh hâl:**
Mısra: **7**
Siyah ben.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

siyeh hârâ:
1. **siyeh hârâ:**
Mısra: **4**
Kara taş.
3. Bu kadar sengîn-dil iken mâtem-i Ferhâd içün
4. Bî-sütûn geydi siyeh hârâ içine taşına

siyeh otag:
1. **siyeh otaga:**
Mısra: **10**
(Osmanlıda) Defin merasimlerinde tabutun üstüne serilen siyah yaygı.
9. Olmasa Hayâlî gibi gülşende dilâver
10. Başına komazdı siyeh otaga benefşe

siyeh şâl:
1. **siyeh şâl:**
Mısra: **8**
Siyah şal.
7. Kıldı şerer-i âh ile Mecnûn anı zer-kâr
8. Sen hâne-i Leylâyı siyeh şâl mı sanduñ

2. **siyeh şâl:**
Mısra: **8**
Kara çul. (Ah dumanı bağlamında).
7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

siyeh şâlını bürümek:
1. **siyeh şâlını büründü:**
Mısra: **4**
Gündüzden geceye dönmek.
3. Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
4. Dehr büründü siyeh şâlını ruhbân-şekil

siyeh-baht olmak:

1. **siyeh-baht oldu:**
Mısra: **1**
Kara bahtlı olmak.
1. Zülf-i Leylâdan siyeh-baht oldu meftûnuñ senüñ
2. Taʿne taşını atar Ferhâda Mecnûnuñ senüñ

siyeh-gûş:
1. **siyeh-gûşu:**-*u*
Mısra: **1**
Karakulak denilen hayvan. (Sevgilinin kaşı bağlamında).
1. Gözüñ şir-i şikâr-efken durur kaşuñ siyeh-gûşu
2. Lebüñ meyhânedür ervâh-ı kudsîler kadeh-nûşu

siyeh-pûş eylemek:
1. **siyeh-pûş eyleyem:**
Mısra: **8**
Karalara bürümek.
7. Cûybâr ey serv ayaguñ öpse dûd-ı âh ile
8. Çeşme-i hayvân gibi anı siyeh-pûş eyleyem

sofî:
1. **sofî:**
Mısra: **7**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
7. Sofî sen vâkıʿañda ʿârifler
8. Çeşm-i bîdârî hâba vermezler

2. **sofî:**
Mısra: **1**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
1. Sofî tarîk-i ʿaşkda biz derd esîriyüz
2. Hûn-ı cigerle dem geçüren merd esîriyüz

3. **sofî:**
Mısra: **5**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

4. **sofî:**
Mısra: **1**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
1. Adın añmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânuñ
2. Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanuñ

5. **sofî:**
Mısra: **4**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
3. Nasîhatüñ yürü sen kara başuña eyle
4. Be sofî ʿâşık-ı dîvâneye ne pend gerek

6. **sofî:**
Mısra: **9**
Tasavvuf ehli.||Halk dilinde tarikat ehli olmayan.
9. İdrâk edemez meydeki keyfiyyeti sofî
10. Bîgâne kaçan mahrem olur râz-ı nihâna

sofî-i Allahî:
1. **sofî-i allahî:**
Mısra: **2**
Kendisini yalnızca Allah'a ait gören sofu.
1. Ehl-i tevhîdem hakîkat râhınuñ âgâhiyem
2. Hânikâh-ı ʿaşk içindesofî-i Allahîyem

sofî-i şehr:
1. **sofî-i şehr:**
Mısra: **7**
Şehrin sofusu.
7. Sofî-i şehr sevmeyüp ümmüʾl-habâʾisi
8. Ögretdi fenn-i fitnede Şeytâna yolların

sohbet:
1. **sohbetüm:**-*üm*
Mısra: **5**
İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musâhabe.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

2. **sohbetüm:**-*üm*
Mısra: **8**
Ar. Görüşüp konuşma.
7. Câm-ı mey laʿlüñe öygünmüş eyâ mestâne çeşm
8. Saâ olursam dünyede çokdur anuñla sohbetüm

3. **sohbetin:**-*in*
Mısra: **10**
Ar. Görüşüp konuşma.
9. Mest olmuşken Hayâlî câm-ı istignâ ile
10. Ârzû eyler anuñ her şûh u şengül sohbetin

sohbet demi:
1. **sohbet demidür:**
Mısra: **10**
Sohbet zamanı.
9. Dilberler ile sahn-ı gülistânda Hayâlî
10. Sohbet demidür geldi çün ayaga benefşe

sohbet ehli:
1. **sohbet ehlinüñ:**
Mısra: **5**
Tasavvuf erbabı.
5. Bir kadeh bâdeyle aklın aldı sohbet ehlinüñ
6. Sâkî-i gül-çehrenüñ bulunmaz ayagın çeker

sohbet etmek:
1. **sohbet et:**
Mısra: **10**
Sohbet etmek.
9. Bir gonce-leb nigârı Hayâlî gibi bulup
10. Gülşende sohbet et ki geçer sevreti gülüñ

sohbet eylemek:
1. **sohbet eylese:**
Mısra: **5**
Sohbet etmek.
5. Göñlüm hayâlüñ ile kaçan sohbet eylese
6. Kanlu yaşum o bezme şarâb-ı çekîdedür

sohbet-i ehl-i selâmet:
1. **sohbet-i ehl-i selâmetden:**
Mısra: **1**
Kurtuluşa erenlerin sohbeti.
1. Sohbet-i ehl-i selâmetden berî oldum yine
2. Bir melâmet şâhınun1 hâk-i deri oldum yine

sohbet geçmek:
1. **sohbeti geçer:**
Mısra: **2**
Sohbet etmek.

1. Kanuña girdi ʿârızunuñ hasreti gülüñ
2. Hûnâbe-i cigerle geçer sohbeti gülüñ

sohbet-i hâs:
1. **sohbet-i hâs:**
Mısra: **9**
Özel sohbet.
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

sohbet-i hâs eylemek:
1. **sohbet-i hâs eylesek:**
Mısra: **5**
Özel sohbet etmek.
5. Bâdemüz hûn-ı cigerdür sohbet-i hâs eylesek
6. Vâmık uı Ferhâd ü Mecnûndur bizüm yârânımuz

sohbet-i mey:
1. **sohbet-i mey:**
Mısra: **11**
İçki sohbeti.
11. Eylemezdi Hayâlî sohbet-i mey
12. Demese çeng ile rübâb içelüm

2. **sohbet-i meyle:**
Mısra: **8**
İçki sohbeti.
7. Gözüm yaşıyla rûy-ı zerdüme bak
8. Geçür gel sohbet-i meyle hazânı

sohbet-i mül:
1. **sohbet-i mül:**
Mısra: **10**
Şarap sohbeti.
9. Ey Hayâlî devr-i haddüñde lebin vasf eyle kim
10. Mevsim-i gül erdi şimdi sohbet-i mül vaktidür

sohbet-i yâr:
1. **sohbet-i yâr:**
Mısra: **2**
Sevgili ile konuşmak.
1. Sadâ ile bu gün işʿâr eder ʿûd
2. Cihânda sohbet-i yâr oldu maksûd

sokmak:
1. **sokdu:**-*du*
Mısra: **3**
İçine veya arasına girmesini sağlamak.
3. Dil sokdu tîrüñ agzına ey kaşları kemân
4. Peykânlaruñla anuñ içün dilleşür dilüm

sokunmak:
1. **sokunmuş:**-*muş*
Mısra: **10**
Takınmak.
9. Çeşmi üstünde Hayâlî gördüm ebrûsun dedüm
10. Tel götürür ucda her bir pehlevânuñ yügrügü

solmak
1. **solar:**-*ar*
Mısra: **4**
Rengi solmak.||Gençliğini tüketmek.
3. Gül gibi iken elden ele varma dostum
4. Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

2. **solmasun:**-*masun*
Mısra: **10**
Solmak.
9. Nihâl-i ʿömr-i Paşadan hazân-ı gam ırag olsun
10. Hayâlî solmasun ol gül budagı bir budagumdur

3. **solmadur:**-*ma, -dur*
Mısra: **3**
Rengini yitirmek, rengi uçmak.
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

solmuş hazân yaprağı:
1. **solmuş hazân yapragını:**
Mısra: **8**
Sararmış sonbahar yaprağı.||Güneş. (Sevgilinin yüzü ile karşılaştırma bağlamında).
7. Rûy-ı dilber var iken hurşîdi taʿrîf eyleme
8. Gül dururken añma bir solmuş hazân yapragını

son:
1. **sonu:**-*u*
Mısra: **40**
Son
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

2. **soñuna:**-*una*
Mısra: **1**
Son
1. Şol ki evvel vefâ edüp soñuna
2. Döne cevr ü cefâ vü gussa vere

3. **sonu:**-*u*
Mısra: **1**
En sonu, nihayeti.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

4. **soñu:**-*u*
Mısra: **4**
Son
3. Şâdlık mı geldi dil mülküne kim gam gelmedi
4. Rûz-ı rûşen var mı kim soñu şeb-i târ olmadı

soñra:
1. **soñra:**
Mısra: **2**
Daha ileri bir zamanda, müteakiben
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

2. **soñra:**
Mısra: **46**
Daha ileri bir zamanda, müteakiben
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

3. **soñra:**
Mısra: **47**
Sonra
47. Soñra geldümse Necâtiyle Nevâyîden ne gam
48. Hâr evvel ser zened ez şâh u baʿd ez hâr gül

4. **soñra:**
Mısra: **8**
Sonra

7. Evvel benüm firâk ile ʿummân edüp yaşum
8. Soñra habâb-ı lücce-i ʿummân olan başum

5. **soñra:**
Mısra: **1**
Sonra
1. Seyr edenler öldügümden soñra sînem dagını
2. Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını

sonuñu bûselik kılmak:
1. **sonuñu bûselik kıldı:**
Mısra: **6**
(Makamda) Sonunda inişe geçmek.
5. Öpmek dilerken ol mehi âheng-i cevr eder
6. Şehnâza başladı sonuñu kıldı bûselik

sormak:
1. **sorarsa:***-arsa*
Mısra: **1**
Sormak, sual etmek.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

2. **sorarsañ:***-arsañ*
Mısra: **4**
Sormak, sual etmek.
3. Sıratuñ ʿaynıdur kaşuñ saçuñda haşr olur diller
4. Sorarsañ ben güneh-kâra o kâmet hod kıyâmetdür

3. **sordular:***-dular*
Mısra: **8**
Sormak, sual etmek.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

4. **sor:**
Mısra: **2**
Sormak, araştırmak.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

5. **sor:**
Mısra: **4**
Sormak, araştırmak.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

6. **sor:**
Mısra: **6**
Sormak, araştırmak.
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

7. **sorarsañ:***-ar, -sa, -ñ*
Mısra: **8**
Sormak, araştırmak.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

8. **sor:**
Mısra: **8**
Sormak, araştırmak.
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

9. **sorarsañ:***-ar, -sa, -ñ*
Mısra: **10**
Sormak, araştırmak.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

10. **sor:**
Mısra: **10**
Sormak, araştırmak.
9. Belâ bezminde Ferhad ile Mecnûn geçdi ben kaldum
10. Sorarsañ meclisüñ keyfiyyetin kendün bilenden sor

sorguç:
1. **sorguc:**
Mısra: **2**
Bazı kuşların tepelerinde bulunan uzunca tüy, tuğ.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

sovuk havâlar olur:
1. **sovuk havâlar olur:**
Mısra: **2**
Soğuk yeller esmek.
1. Agyâr âh edermiş ol gül-ʿîzâra karşu
2. Olur savuk havâlar evvel bahâra karşu

sovukluk etmek:
1. **sovukluk edeli:**
Mısra: **7**
Soğukluk etmek, arayı soğutmak.
7. Ara yerde sovukluk edeli bâd
8. El ucuyla görüşür oldu ʿarʿar

2. **sovukluk etdi:**
Mısra: **6**
Soğukluk etmek, soğuk davranmak.
5. Dün gece subh olunca eşigini bekledim
6. Sovukluk etdi bir yaña ol bir yaña seher

söylemek:
1. **söyleme:***-me*
Mısra: **5**
Demek, söylemek.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

2. **söylemez:***-mez*
Mısra: **60**
Konuşmak
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

3. **söyler:***-r*
Mısra: 72
Demek, söylemek.
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı gönüllü oldugunu söyler âblar

4. **söyler:***-r*
Mısra: **7**
Demek, söylemek.
7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

5. **söyler:***-r*
Mısra: **6**
Demek, söylemek.

5. Yüzüñe beñzerem dese nola su
6. Köpüklü bir delüdür nolsa söyler

söylenmek:
1. **söylenür:**-*ür*
Mısra: **9**
Yazılmak.
9. Dürr-i nazmum gördü deryâlar dilinde söylenür
10. Ey Hayâlî bende oldu lüʾlüʾ-i lâlâ baña

söyletmek:
1. **söyletsün:**-*sün*
Mısra: **1**
Söylemesine yol açmak.
1. Baña söyletsün sözü vasf-ı leb-i yâr isteyen
2. Şiʿrime kılsun nazar nazm-ı güher-bâr isteyen

söyünmek:
1. **söyünmesün:**-*me, -sün*
Mısra: **2**
Sönmek, parlaklığı gitmek.
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

2. **söyünmeye:**-*me, -ye*
Mısra: **2**
Sönmek, parlaklığı gitmek.
1. Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
2. Eyleñ duʿâ söyünmeye yañar çerâgımuz

3. **söyünse:**-*se*
Mısra: **12**
Sönmek, parlaklığı gitmek
11. Oldum Hayâlî Rûmda bir şâha bende kim
12. Ednâ nazarla yaka söyünse Yemende şemʿ

4. **soyunup:**-*up*
Mısra: **11**
Tarikata girmek.
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

söyündürmek:
1. **söyündürmedi:**-*me, -di*
Mısra: **13**
Söndürmek, parlaklığını gidermek.
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

2. **söyündürdü:**-*dü*
Mısra: **2**
Söndürmek, parlaklığını gidermek.
1. Seyr edenler öldügümden soñra sînem dagını
2. Diyeler devrân söyündürdü belâ ocagını

söz:
1. **sözü:**-*ü*
Mısra: **16**
Söz.||Şiir.
15. Sen şâdlıkta düşmenüñ olsun esîr-i gam
16. Budur Hayâlînüñ sözü her şâm tâ seher

2. **sözüm:**-*üm*
Mısra: **45**
Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelam, laf, kavil.
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

3. **sözüm:**-*üm*
Mısra: **41**
Şiir.
41. Devâtum oldu Çeh-i Bâbil ü sözüm efsûn
42. Füsûnger-i kalemüm ʿarz kıldı sihr-i helâl

4. **sözlerüñi:**-*ler, -üñ, -i*
Mısra: **45**
Söz.||Şiir.
45. Hayâlî sözlerüñi vasf kılma hâce olan
46. Revâ degül kʾola kendü metâʿına dellâl

5. **sözü:**-*ü*
Mısra: **33**
Ağızdan çıkan bir veya daha fazla heceden meydana gelen, mana ifade eden kelime veya kelime topluluğu, laf,lafız, kelam
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

6. **sözüm:**-*üm*
Mısra: **55**
Söz.||Şiir.
55. Hattum üzre sözüm gören buldu
56. Karañulukda Âb-ı Hayvânı

7. **sözüm:**-*üm*
Mısra: **57**
Söz.||Şiir.
57. Her sözüm Sebʿa-i Muʿallakadur
58. Dergeh-i Şâh Kaʿbe-i sânî

8. **söz:**
Mısra: **32**
Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelam, laf, kavil.
31. Eger kim bûy-ı hulkuñdan dem ursa nâfe incinme
32. Bu söz meşhûrdur derler yumazlar kan ile kanı

9. **söz:**
Mısra: **4**
Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelam, laf, kavil.
3. Hâr-ı müjgânum hayâlüñ dâmenin tutdu dedüm
4. Dedi kim söz söyler ol bize ulaşı gelmişe

10. **sözüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Söz.||Şiir.
9. Hatt-ı nigâr gibi Hayâlî senüñ sözüñ
10. Makbûl-i tabʿ-ı ehl-i nazar nûr-ı dîdedür

söz çerâğı:
1. **söz çerâgını:**
Mısra: **9**
Şiir kandili.
9. Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
10. Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem

söz gibi:
1. **söz gibi:**
Mısra: **12**
Şiir gibi.

11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destüñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

<u>söz meydânı:</u>
1. **söz meydânına:**
Mısra: **1**
Şair ve yazarların marifetlerini sergiledikleri meclis.
1. Gelse söz meydânına cânâ cihânuñ yügrügü
2. Olmaya tabʿum semendi gibi anuñ yügrügü

<u>sözle öldürmek:</u>
1. **sözle öldürür:**
Mısra: **43**
Hissiyatı ve tesiri yüksek söz söylemek.
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

<u>sözü gerçeğe çıkmak:</u>
1. **sözü gerçege çıkdı:**
Mısra: **9**
Doğruyu söylemek.
9. Pîr-i harâbâtuñ sözü çıkdı Hayâlî gerçege
10. Vâʿiz gibi salmaz beni efsâneden efsâneye

<u>sözü rengîn edâ etmek:</u>
1. **sözü rengîn edâ etmek:**
Mısra: **9**
Sözü renkli, hoş bir biçimde söylemek.
9. Sözü rengîn edâ etmek Hayâlî ihtirâʿıdur
10. Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyîʾdür

<u>sözü bâkî:</u>
1. **sözüm bâkîdür:**
Mısra: **45**
Sözü ebedi, daim kalmak.
45. Ben fenâ bulsam sözüm bâkîdür ey Cemşîd-fer
46. Kendü mahv oldu gülâbından kodu âsâr gül

<u>sözüm yok:</u>
1. **sözüm yokdur:**
Mısra: **4**
Söyleyecek bir şeyi olmamak.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

<u>sözünden dönmemek:</u>
1. **sözümden dönmezem:**
Mısra: **2**
Verdiği sözün arkasında durmak.
1. Rızâñı gözlerem senden gelen derd ü belâ hakkı
2. Sözümden dönmezem ölsem Şehîd-i Kerbelâ hakkı

<u>sözü mevzûn:</u>
1. **sözüñ mevzûndur:**
Mısra: **35**
Vezinli, ölçülü, düzgün şiir.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

<u>Stanbul:</u>
1. **stanbul:**
Mısra: **10**
İstanbul.
9. Benüm olsa eger ey âfet-i Rûm
10. Stanbul pây-i tahtında olan genc

2. **stanbuluñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
İstanbul.
5. İşitüp vasfın Stanbuluñ çemende goncası
6. Agzı suyun akıdır budur gülâb-ı Edrine

3. **stanbula:**-*a*
Mısra: **7**
İstanbul.
7. Rûzigâr ile Stanbula gubârım erse ger
8. Eyler idüm cismümi yârân türâb-ı Edrine

<u>Stanbul u Galata:</u>
1. **stanbul u galatanuñ:**
Mısra: **2**
İstanbul ve Galata.
1. Adın añmaz idin sofî dahi firdevs-i aʿlânuñ
2. Eger raʿnâların görsen Stanbul u Galatanuñ

<u>Stanbulun teni:</u>
1. **stanbulun teninde:**
Mısra: **9**
İstanbul toprağı.
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

<u>su:</u>
1. **su:**
Mısra: **38**
su
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

2. **su:**
Mısra: **66**
Sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

3. **su:**
Mısra: **5**
Su.
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

4. **su:**
Mısra: **2**
Sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Su vara geldi serv-i hırâmân ayagına

5. **su:**
Mısra: **2**
Su.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

6. **su:**
Mısra: **8**
Su.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

7. **su:**
Mısra: **2**
Su
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

su gibi:
1. **su gibi:**
Mısra: **8**
Su gibi meyilli olmak.
7. Bir serv boylu mugbeçe meyhânede bu gün
8. Akıtdı halkı su gibi kendü ayagına

su gibi alçağa meyl etme:
1. **su gibi alçaga meyl etme:**
Mısra: **5**
Suyun meylinin aşağı doğru olması.||Sevgilinin aşağıda olan kimselerle düşüp kalkması.
5. Su gibi her alçaga meyl etme bu gülzârda
6. Kâmetüñ servi gibi bir himmeti bâlâya bak

su gibi meyyâl:
1. **su gibi meyyâl:**
Mısra: **3**
Su gibi akışkan.
3. Sabâ-misâl sebük-rûh su gibi meyyâl
4. ʿAdûya âteş ü ahbâba hâke yeksânem

suyu hançere düşürmek:
1. **su hançere düşdü:**
Mısra: **7**
Sertleştirmek için çeliğe su verilmesi.||İntihar etmek.
7. Su ʿârızuñda hat göricek düşdü hançere
8. Etdi kıyâs anı gören ʿaks-i berg-i bîd

su sepmek:
1. **su seper:**
Mısra: **13**
Su serpmek.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

2. **su sepme:**
Mısra: **6**
Su serpmek.
5. Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
6. Sepme bu sâye-gâhda su her uyura gel

3. **su sepüp:**
Mısra: **4**
Su saçmak, serpmek, içini rahatlatmak.
3. Tâ ki salduñ ʿaks-i ruhsâruñla âteş gülşene
4. Su sepüp defʿ edemez anı hezâruñ giryesi

su terâzûsu:
1. **su terâzûsu:**
Mısra: **2**
Su terazisi. (Düzgünlük, düzgün kaş bağlamında).
1. ʿAyn-ı dilden cûş edüp gözden akar yaşum benüm
2. Su terâzûsu olupdur gâlibâ kaşum benüm

suâl etmek:
1. **suâl etdüm:**
Mısra: **27**
Sormak, araştırmak.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

2. **suʾâl etdüm:**
Mısra: **7**
Sormak.
7. Gerdeninde zülfünü gördüm suʾâl etdüm dedi
8. Ey fütâde boynuma düşmüş vebâlüñdür senüñ

suâl eylemek:
1. **suâl eyle:**
Mısra: **9**
Soru sormak.
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

subaşı:
1. **subaşıdur:***-dur*
Mısra: **8**
Komutan.
7. Habâb otagıdur âvâreler her yaña hidmet-kâr
8. Ayaklandurdı devrânı bu gün subaşıdur sâkî

sû-be-sû:
1. **sû-be-sû:**
Mısra: **1**
taraf taraf, her taraf, her yan.
1. Çaglayup akar benüm eşk-i revânum sû-be-sû
2. Olmaga sen ʿârız-ı dildâra cânâ rû-be-rû

subh:
1. **subh:**
Mısra: **6**
Sabah
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

2. **subh:**
Mısra: **32**
Sabah
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

3. **subh:**
Mısra: **2**
Sabah
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

4. **subh:**
Mısra: **10**
Sabah
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

5. **subh:**
Mısra: **11**
Sabah
11. Subh kesb-i safâ eder bizden
12. Şevkde mihr ü mâha mensûbuz

subh olmak:
1. **subh olunca:**
Mısra: **5**
günün aydınlanması
5. Dün gece subh olunca eşigini bekledim
6. Sovukluk etdi bir yaña ol bir yaña seher

2. **subh olunca:**
Mısra: **6**
günün aydınlanması
5. Nergis iletdi bezmine bir şemʿdân-ı zerd
6. Tâ subh olunca yandı çerâgı benefşenüñ

subh pîrâhenin kan-şekil etmek:
1. **subh pîrâhenin kan-şekil edüp:**
Mısra: **10**
Sabah gömleğini kana bulamak.||(Hz. Yusuf'un gömleğinin kana bulanması bağlamında.) Sabahın gelişi.
9. Pîr-i nûrânîye nâgeh gelüp ihvân-ı nücûm
10. Subh pîrâhenin ergürdü edüp kan-şekil

subh u mesâ:
1. **subh u mesâya:**
Mısra: **7**
Sabah ve akşam.
7. Gam-ı ferdası yok subh u mesâya cilve-gâh olmaz
8. Bir özge ʿâlemüm var dünye vü ʿukbâdan el çekdüm

subh u şâm:
1. **subh u şâm:**
Mısra: **13**
Sabah ve akşam.
13. Secde eyler hâkine cemʿ-i melâʾik subh u şâm
14. Ey Hayâlî şâh-ı ʿaşkuñ âsitânıdur göñül

subha değin:
1. **subha degin:**
Mısra: **8**
Sabaha kadar.
7. Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînüñ
8. Geceler subha degin anı sürermiş mecnûn

subha dek:
1. **subha dek:**
Mısra: **3**
Sabaha kadar.
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

sübha-i mercân:
1. **sübha-i mercânıdur:**
Mısra: **8**
Mercan tespih.
7. Cüneydün Bâyezîdüñ hûn-ı dilden
8. Elinde sübha-i mercânıdur ʿaşk

Sübhân:
1. **sübhân:**
Mısra: **10**
Yaradan, Tanrı, Rab, Mevla, Allah (c.c.)
9. Evvelde Hayâlî sen dogrulduñ idi Hakka
10. Âhir nefes oldukda yardımcuñ ola Sübhân

subh-dem:
1. **subh-dem:**
Mısra: **1**
Sabah vaktinde, sabahleyin.
1. Subh-dem kim yakınup hûn u şafaktan hınnâ
2. Nev-ʿarûs-ı tutuk-ı çârüm ola çehre-güşâ

2. **subh-dem:**
Mısra: **21**
Sabah vaktinde, sabahleyin.
21. Subh-dem bu matlaʿı mecmûʿa-i gülde görüp
22. Yâra karşu okudu bülbül edüp savt-ı hazîn

3. **subh-dem:**
Mısra: **17**
Sabah vaktinde, sabahleyin.
17. Subh-dem akbaba gülşende bülend âvâz ile
18. Okudu mecmûʿa-ı gülden bu ebyâtı hezâr

4. **subh-dem:**
Mısra: **3**
sabah vakti
3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

5. **subh-dem:**
Mısra: **7**
Sabah vaktinde, sabahleyin.
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

subh-gâh:
1. **subh-gâh:**
Mısra: **4**
Sabah vakti
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

subh-ı Mesîhâ-dem:
1. **subh-ı mesîhâ-deme:**
Mısra: **8**
İsa nefesli tan vakti.
7. Olalı câmi i şâma Menâre-i Beyzâ
8. Firâk subh-ı Mesîhâ deme çeker kandîl

subh-ı vuslata ergürmek:
1. **subh-ı vuslata ergürmege:**
Mısra: **5**
Kavuşma sabahına eriştirmek.
5. Ergürmege firâk şebin subh-ı vuslata
6. Peykân-ı tîrüñ oldu baña şuʿle-dâr şemʿ

subhuñ yakası:
1. **subhuñ yakası:**
Mısra: **7**
Sabah vaktinin kıyısı.
7. Subhuñ yakası tâ dem-i haşr olmaya ey mâh
8. Mihrüñde tenüm üzre olan çâke berâber

subh-veş:
1. **subh-veş:**
Mısra: **25**
Sabah gibi.
25. Çü Caʿfer subh-veş anuñ reh-i ʿaşkuñda sâdıkdur

sücûd etdi:
1. **sücûd etdi:**
Mısra: **8**
Secde etmek, uymak, kabullenmek.
7. Dedüm ki gedâya yaraşur sîhser olmak
8. Baş egdi sücûd etdi bu idrâke benefşe

2. **sücûd etmez:**

Mısra: **7**
Secde etmek
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

sücûd eylemek:
1. **sücûd eyle:**
Mısra: **10**
Secde etmek
9. Ermek isterseñ hakîkat râhınuñ dervîşine
10. Gel sücûd eyle Hayâlî Pâdişâhumdur benüm

sûd:
1. **sûd:**
Mısra: **12**
Fayda, kâr
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

süd bir karındaş:
1. **süd bir karındaşı:**
Mısra: **8**
Süt kardeş.
7. Bugün hem-zâd-ı Ferhâdam ciger hûnâbıdur zâdum
8. O şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ benem süd bir karındaşı

süflî-tabʿ:
1. **süflî-tabʿdur:***-dur*
Mısra: **12**
Alçak karakterli.
11. Rûh gibi ʿâlem-i bâlâya olsun himmetüñ
12. Nefs süflî-tabʿdur zulmet-serâ-yı ten gibi

süglün:
1. **süglünleri:***-leri*
Mısra: **35**
Sülüngillerden, kuyruğu çok uzun, eti yenilen bir kuş. (Uzun boy bağlamında).
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

suhan:
1. **suhanım:***-ım*
Mısra: **41**
Far. Söz, kelâm.
41. Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
42. Kadr ile başum eger göge eserse yeri var

suhan açmak:
1. **suhan açdıysa:**
Mısra: **9**
Söz etmek.
9. Açdıysa Hayâlî dehenüñden suhan öldür
10. Besdür anı öldürmege bir zerre bahâne

suhan bezmi:
1. **suhan bezminde:**
Mısra: **57**
Söz meclisi.
57. Suhan bezminde ben bir rind-i dürd-âşâm kopdum kim
58. Maʿânî câmını içmekde oldum Câmî-i sânî

suhan meydânınuñ çâpük-süvârı:
1. **suhan meydânınuñ çâpük-süvârı:**
Mısra: **10**
Güzel söz söyleme meydanının yetenekli süvarisi.
9. Nola tutsa Hayâlî ʿâlemi tîg-i zebâniyle
10. Suhan meydânınuñ çâpük-süvârı pehlevândur bu

suhan şehbâzı:
1. **suhan şehbâzıyam:**
Mısra: **9**
Güzel sözleri avlayan doğan kuşu.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

suhandân:
1. **suhandânı:***-ı*
Mısra: **28**
Söz etmesini bilen, söz bilir.
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

2. **suhandâna:***-a*
Mısra: **34**
Söz etmesini bilen, söz bilir.
33. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
34. Erişince baña mânend suhandâna kerem

suhan-perver:
1. **suhan-perver:**
Mısra: **10**
Güzel söz söylemeyi öğreten.
9. Hayâlî bende-i dîrînedür lutfuñ dirig etme
10. Anuñ gibi suhan-perver cihânuñ nükte-dânından

suhan-ver:
1. **suhan-verem:***-em*
Mısra: **37**
Güzel söz söyleyen, güzel söz söyleyici.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

Süheyl:
1. **süheylüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Gökyüzünün güneyinde yer alan bir yıldız.
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

sûhte:
1. **sûhte:**
Mısra: **1**
Yanmış, yanık.
1. Şemʿ gibi sanmañuz tenhâ zebânum sûhte
2. Âteş-i âhumla oldu hânumânum sûhte

2. **sûhte:**
Mısra: **6**
Yanmış, yanık.
5. Yanmagı her gece benden ögrenür ey mâh şemʿ
6. Maʿrifet tahsîl eder beklerse yanum sûhte

sûhte olmak:
1. **sûhte olalı:**
Mısra: **4**
Yanmak.
3. Dûd-ı âhum micmer-i eflâke zencîr eyledüm
4. Sînem içre olalı dâg-ı nihânum sûhte

2. **sûhte oldu:**
Mısra: **2**
Yanmak.

1. Şemʿ gibi sanmañuz tenhâ zebânum sûhte
2. Âteş-i âhumla oldu hânumânum sûhte

3. **sûhte oldu:**
Mısra: **8**
Yanmak.
7. Lâledür sanma görünen sûziş-i Ferhâddan
8. Oldu kûh u deşt ey serv-i revânum sûhte

4. **sûhte oldu:**
Mısra: **10**
Yanmak.
9. Sanma kan rengîn Hayâlî oldu şevk-i yâr ile
10. Nâr-ı dilden iki çeşm-i hûn-feşânum sûhte

<u>sûhte pervâne:</u>
1. **sûhte pervâneler:**
Mısra: **5**
Yanmış pervane, kelebek
5. Beñler yüzünde sûhte pervâneler durur
6. Var mı ʿizâr-ı yâr gibi bir küşende şemʿ

<u>sûhte-i sûz-ı Husrev:</u>
1. **sûhte-i sûz-ı husrevüz:**
Mısra: **9**
Hüsrev'in ateşinin tutkunu.
9. Biz ey Hayâlî sûhte-i sûz-ı Husrevüz
10. Hüsn-i edâda ilk senâ-gû-yı Şâhîyüz

<u>sükkerî geçmek:</u>
1. **sükkerî geçer:**
Mısra: **10**
Tatlanmış, tadı yerine gelmiş olarak kabul edilmek.
9. Menʿ etme şekkerüñi Hayâlîden ey sanem
10. Kem gördüğüñ herîf bu gün sükkerî geçer

<u>sulamak:</u>
1. **sularam:**-*ram*
Mısra: **5**
Gözyaşlarıyla ıslatmak.
5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

<u>Süleymân:</u>
1. **süleymânsañ:**-*sañ*
Mısra: **10**
Hazreti Süleyman. İsrailoğlu peygamberlerinden, Davut peygamberin oğlu . On iki yaşındayken tahta çıkıp hem padişahlık hem peygamberlik yapmıştır.
9. Kûh olursañ da sakın bir berg-i kâba etme cevr
10. Ger Süleymânsañ nola havf eyle âh-ı mûrdan

2. **süleymân:**
Mısra: **2**
Hz. Süleyman (as) peygamber
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

3. **süleymânı:**-*ı*
Mısra: **30**
Kanuni Sultan Süleyman.
29. Sensin ey Şehriyâr-ı Cem-mikdâr
30. Kudret eyvânınuñ Süleymânı

4. **süleymânuz:**-*uz*
Mısra: **9**
Kanuni Sultan Süleyman.
9. Ey Hayâlî ʿâlem-i nazma Süleymânuz bugün
10. Hâtem-i ʿaşkuñ nigîninde yazuldı nâmımuz

5. **süleymânum:**-*um*
Mısra: **4**
Süleymân Peygamber
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

<u>Süleymân bârigâhı:</u>
1. **süleymân bârigâhından:**
Mısra: **8**
Süleyman peygamberin mabedi.
7. Gönül vasfın işit benden ben ol nûr-ı hakîrem kim
8. Süleymân bârigâhından haber verdüm Süleymâna

<u>Süleymân mülküne mâlik:</u>
1. **süleymân mülküne mâlik:**
Mısra: **19**
Hz. Süleyman'ın hazinesine sahip.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

<u>Süleymân-ı ins ü cân:</u>
1. **süleymân-ı ins ü cân:**
Mısra: **25**
İnsan ve cinlerin Süleyman'ı, İnsanlara ve cinlere hükmeden Süleyman.
25. Sultân-ı berr ü bahr Süleymân-ı ins ü cân
26. Kʾalur şükûh u düşmeni olup behâne tîg

2. **süleymân-ı ins ü cin:**
Mısra: **41**
İnsan ve cinlerin Süleyman'ı, İnsanlara ve cinlere hükmeden Süleyman.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

3. **süleymân-ı ins ü cin:**
Mısra: **25**
İnsan ve cinlerin Süleyman'ı, İnsanlara ve cinlere hükmeden Süleyman.
25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

<u>Süleymân-ı şark u garb:</u>
1. **süleymân-ı şark u garb:**
Mısra: **15**
Doğunun ve batının Süleyman'ı.||Kanuni Sultan Süleyman.
15. Şeh-i zamâne Süleymân-ı Şark u garb kʾanuñ
16. Gulâm-ı halka begûşu durur felekde hilâl

<u>Süleymânî yürümek:</u>
1. **süleymânî yürür:**
Mısra: **5**
Kanuni Sultan Süleyman gibi haşmetle yürümek.
5. Geh Selîmî sarınur gâhî Süleymânî yürür
6. Key yaraşur her ne kim geyse ʿaceb mevzûn geyer

<u>Süleymân-mertebet:</u>
1. **süleymân-mertebet:**
Mısra: **46**
Süleyman Peygamber derecesinde.

45. Leb-i cân-bahşuñ etmezse edâ hakkumı sag olsun
46. Süleymân-mertebet Cemşîd-rây İskender-i sânî

sulh etmek:
1. **sulh edelüm:**
Mısra: **4**
Barışmak.
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

sultân:
1. **sultânınuñ:**-*ınuñ*
Mısra: **5**
Padişah.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

2. **sultânsın:**-*sın*
Mısra: **21**
Hükümdar, sultan
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

3. **sultân:**
Mısra: **15**
Padişah.
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

4. **sultânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **2**
Hükümdar, sultan
1. Şol gedâ kim kûyunuñ çeşmiyle âb-efşânıdur
2. Pâdişâh-ı berr ü bahr olmuş cihân sultânıdur

5. **sultânıdur:**-*ıdur*
Mısra: **8**
Hükümdar, sultan
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

6. **sultânı:**-*ı*
Mısra: **8**
Padişah.
7. Gerçi çokdur hüsn iklîminde sâhib-ihtişâm
8. Bende-i bîçâre bir bilmek gerek sultânı bir

7. **sultâna:**-*a*
Mısra: **5**
padişah||sevgili.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

8. **sultân:**
Mısra: **9**
Padişah.
9. Hayâlî gâh olur sultân benem der
10. Ki anuñ bende-i fermânıdur ʿaşk

9. **sultân:**
Mısra: **3**
Padişah.
3. Cihânda başında sultân iken benüm servüm
4. Kul oldu sen şehe âzâd gördügüñ gönlüm

10. **sultânlara:**-*lara*
Mısra: **10**
Padişah.
9. Kişver-i ʿaşk Hayâlîye müsellem olmuş
10. Geldi tugrası o sultânlara sultânumdan

11. **sultânumdan:**-*umdan*
Mısra: **10**
Sultan.||Sevgili.
9. Kişver-i ʿaşk Hayâlîye müsellem olmuş
10. Geldi tugrası o sultânlara sultânumdan

12. **sultânem:**-*em*
Mısra: **4**
Hükümdar, sultan
3. Nice Ferhâd ile Mecnûnları zencîre çeken
4. ʿAşk kişverlerinüñ mâliki sultânem ben

13. **sultânum:**-*um*
Mısra: **9**
padişah, sultan, (Sevgili yerine)
9. Edeli ʿaşkuñla Sultânum Hayâlî ittihâd
10. Kendüye yeksân olupdur buʿd ü kurb ü vasl ü beyn

14. **sultânum:**-*um*
Mısra: **7**
padişah, sultan, (Sevgili yerine)
7. Çâhdan câha erer miydi benüm sultânum
8. Ger necât istemese Yûsuf-ı Kenʿân senden

sultân eylemek:
1. **sultân eyledüñ:**
Mısra: **1**
Sultan konumuna getirmek.||Yüksek bir mevkiye çıkarmak.
1. Gün gibi evvel beni dünyâya sultân eyledüñ
2. Soñra döndüñ sâye-veş hâk ile yeksân eyledüñ

sultân olmak:
1. **sultân ol:**
Mısra: **1**
Padişah olmak.
1. Gerek mîri vilâyet ol gerek dünyâya sultân ol
2. Saʿâdet bulmak isterseñ muhibb-i derd-mendân ol

2. **sultân olmaga:**
Mısra: **10**
Padişah olmak.
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

3. **sultân olsa:**
Mısra: **7**
Padişah olmak.
7. Olsa nola şirârum hayl-ı nücûma sultân
8. Kimden dogupdur anlar bu dûd-ı âh-zâde

Sultân Süleymân:
1. **sultân süleymân:**
Mısra: **47**
Kanuni Sultan Süleyman.
47. Meh-i bürc-i şeref Sultân Süleymân sâye-i Yezdân
48. Ki tîgiyle güneş gibi tutupdur rûy-ı devrânı

2. **sultân süleymânı:**
Mısra: **14**
Kanuni Sultan Süleyman.

13. Hayâlî gibi bir dîvâne-i jûlide-mûdur kim
14. Perîşân eylemiş kendün görüp Sultân Süleymânı

3. **sultân süleymânı:**
Mısra: **8**
Kanuni Sultan Süleyman.
7. Elifle dâg ile cismüm ser-â-ser göz ve kaş etdüm
8. Doyunca her nazar seyr etmege Sultân Süleymânı

4. **sultân süleymânı:**
Mısra: **10**
Kanuni Sultan Süleyman.
9. Olupdur Teşne-dil nûş etmege mey yerine kanuñ
10. Hayâlî ol dahi bilmez gibi Sultân Süleymânı

Sultân Süleymân Han:
1. **sultân süleymân hanımuz:**
Mısra: **12**
Kanuni Sultan Süleyman.
11. Hamdülilâh sâyesinde hoş geçürdi bendesin
12. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Hanımuz

Sultân Süleymân Şâh:
1. **sultân süleymân şâh:**
Mısra: **15**
Kanuni Sultan Süleyman.
15. Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Süleymân Şâh kim
16. Bir kemîne çâkerin Cemşîd ü Hâkân eyledi

2. **sultân süleymân şâh:**
Mısra: **27**
Kanuni Sultan Süleyman.
27. Serv-i bâg-ı saltanat Sultân Süleymân Şâh kim
28. Hûn-ı aʿdâ ile etmişdür cihânı lâle-zâr

Sultân Süleymân-ı Selîmüʾl-Kalb:
1. **sultân süleymân-ı selîmüʾl-kalb:**
Mısra: **25**
Kinsiz, garazsız ve yumuşak yürekli Sultan Süleyman.
25. Nice Şeh Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
26. Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül

sultân u gedâ:
1. **sultân u gedâyı:**
Mısra: **7**
Sultan ve köle.
7. Bezm-i istignâda sultân u gedâyı bir tutar
8. Kâfir olsun sevmeyen ʿâlemde sahbâ-meşrebin

sultâna beñzemek:
1. **sultâna beñzer:**
Mısra: **28**
Sultan gibi olmak, sultana benzemek.
27. Yahud Dârây-i Efrîdûn-nesebsin
28. Ki her kemter kuluñ sultâna beñzer

sultân-ı ʿâlem:
1. **sultân-ı ʿâlemdür:**
Mısra: **4**
Alemin hükümdarı.
3. Kanâʿat eyleyen bir bûriyâya künc-i ʿuzletde
4. Saʿâdet tahtına mâlik olan sultân-ı ʿâlemdür

sultân-ı ʿâlî-şân:
1. **sultân-ı ʿâlî-şâna:**
Mısra: **8**
Şanlı sultan.
7. Bu göñlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
8. Elümde yazumı Sultân-ı ʿâlî-şâna tapşurdum

sultân-ı ʿaşk:
1. **sultân-ı ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşk hükümdarı.
3. Dergehinde her kesi bir görmeyüp sultân-ı ʿaşk
4. Kimine jülîde-mû kimine efser gösterür

2. **sultân-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk hükümdarı.
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

3. **sultân-ı ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk hükümdarı.
7. Sultan-ı ʿaşk kendüye hâs eyledi beni
8. Sînemde gördü dâgumu şahin yuvasıdur

4. **sultân-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk hükümdarı.
9. Yanına aldı Hayâlî bendesin sultân-ı ʿaşk
10. Gördü yegdür her sözü yüz tîg-i cevher-dârdan

sultân-ı bahr ü ber:
1. **sultân-ı bahr ü ber:**
Mısra: **36**
Kara ve denizin sultanı.
35. Bir başı vü bir kılıcı var gulâmuñdur senüñ
36. Gerçi oldu Husrevâ sultân-ı bahr-i ber güneş

2. **sultân-ı berr ü bahr:**
Mısra: **25**
Deniz ve karanın sultanı.
25. Sultân-ı berr ü bahr Süleymân-ı ins ü cân
26. Kʾalur şükûh u düşmeni olup behâne tîg

sultân-ı bî-sipeh:
1. **sultân-ı bî-sipehdür:**
Mısra: **2**
Askeri olmayan sultan.
1. Tecrîd ile gedâ kim mülk-i gınâya şehdür
2. Başında devleti var sultân-ı bî-sipehdür

sultân-ı Cem-cenâb:
1. **sultân-ı cem-cenâba:**
Mısra: **21**
Cem Sultan hazretleri.
21. Yaʿni Sultân-ı Cem-cenâba kʾanuñ
22. Kodu yolunda baş ü cân gonca

sultân-ı ezhâr:
1. **sultân-ı ezhâruñ:**
Mısra: **83**
Çiçeklerin sultanı.||Padişah.
83. Nitekim sultân-ı ezhâruñ diyâr-ı bâgda
84. Ayagı topragına bâd-ı şimâl eyler yemîn

sultân-ı gül:

1. **sultân-ı güle:**
Mısra: **7**
Gül sultanı.
7. Baş açuk lâle çemende dedi sultân-ı güle
8. Kan bulaşmış ʿalem-i Şâh-ı Şehîdânem ben

sultân-ı harâbât:
1. **sultân-ı harâbât:**
Mısra: **5**
Meyhanenin sultanı.||Her daim meyhanede bulunan.
5. Benem devrümde sultân-ı harâbât
6. Başumda bir kadeh meydür külâhum

sultân-ı hüsn:
1. **sultân-ı hüsn:**
Mısra: **3**
Güzellik ülkesinin sultanı.
3. Nâgehân ʿarz-ı cemâl eylerse ol sultân-ı hüsn
4. Sür ayagı tozuna ruhsâruñı dâmânın öp

2. **sultân-ı hüsne:**
Mısra: **42**
Güzellik ülkesinin sultanı.
41. Kanlu kanlu dâglarla zînet etdi kendüyi
42. Oldu sen sultân-ı hüsne ʿâşık-ı dîdâr gül

sultân-ı iklîm-i suhan:
1. **sultân-ı iklîm-i suhan:**
Mısra: **33**
Güzel söz söyleme ülkesinin hükümdarı.
33. Nazm eyvânında ey Sultân-ı iklîm-i suhan
34. Şâh-ı Gâzîden mi Yakduñ şemʿi ya akrân mısın

sultân-ı istignâ-yi ʿaşk:
1. **sultân-ı istignâ-yi ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk zenginliğinin sultanı.
5. Himmeti bahrinde bir ednâ habâb eyler kıyâs
6. Âsumânuñ haymesin sultân-ı istignâ-yi ʿaşk

sultân-ı kâmrân:
1. **sultân-ı kâmrân:**
Mısra: **10**
Arzusuna, isteğine kavuşmuş hükümdar.
9. Bülbüle hutbe okutup her gün
10. Oldu sultân-ı kâmrân gonca

sultân-ı nücûm:
1. **sultân-ı nücûm:**
Mısra: **3**
Yıldızların sultanı.
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

sultân-ı Rûmuñ desti:
1. **sultân-ı rûmuñ destüñe:**
Mısra: **12**
Kanuni Sultan Süleyman'ın eli.
11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destüñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

sultân-ı şerʿ:
1. **sultân-ı şerʿ:**
Mısra: **1**
Şeriatın sultanı.||Hz. Peygamber.
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

sultân-ı taht-ı çârümîn:
1. **sultân-ı taht-ı çârümîn:**
Mısra: **44**
Dördüncü tahtın sultanı.
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

sultân-şekil:
1. **sultân-şekil:**
Mısra: **1**
Sultana yaraşır biçimde, sultan gibi.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

sulu şeftâlü:
1. **sulu şeftâlüye:**
Mısra: **3**
Sulu şeftali. (Sevgilinin ağzı bağlamında).
3. ʿÎd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

sunmak:
1. **suna:***-a*
Mısra: **20**
Vermek, ikram etmek
19. Gel olma bezm-i fenâda mey ile âlûde
20. Ki suna sâki-i vahdet elüñe Mâ-ı Tahûr

2. **sunmuşken:***-muş, -ken*
Mısra: **3**
Takdim etmek, ikram etmek, uzatmak.
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

3. **sunup:***-up*
Mısra: **13**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
13. Sunup bu nazmı dest-i Şehriyârâ
14. Gül-i Sad-Bergi ergürdüm bahâra

4. **sunar:***-ar*
Mısra: **2**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
1. Sâkî-i devlet ki her bî-meşrebe sâgar sunar
2. Baña geldükce kadeh câm-ı belâ-perver sunar

5. **sunar:***-ar*
Mısra: **4**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

6. **sunar:***-ar*
Mısra: **8**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
7. Göñlüme gelse hayâl-i laʿl-i rûh-efzâ-yi dost
8. San ki Dârâya Ferîdûn Câm-ı İskender sunar

7. **sunar:***-ar*
Mısra: **10**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
9. Hâne-i nazmum bürûc-ı âsumânı seyr eder
10. Guyiyâ ʿÎsâ Havâriyyûna nahl-i ter sunar

8. **sunar:**-*ar*
Mısra: **12**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
11. Kopmadı kân-ı kıdemden bir Hayâlî ey felek
12. Destûñe Sultân-ı Rûmuñ söz gibi gevher sunar

9. **sunmaga:**-*maga*
Mısra: **8**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
7. Aldı cismümden sabâ bir kanlu dâgum penbesin
8. Bu çemende sunmaga ol hem-deme bir gül nedür

10. **sunar:**-*ar*
Mısra: **5**
Vermek, uzatmak, takdim etmek.
5. Sunar mı idi gelüp şâhâ bâgbân-ı bahâr
6. Cefa-yi hârı eger gonca etmese defter

sünbül:
1. **sünbüle:**-*e*
Mısra: **3**
Sevgilinin sümbül gibi saçı.
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

2. **sünbülüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **3**
Sevgilinin sümbül gibi saçı.
3. Asıldı sünbüle mânendi sünbülüñe göñül
4. O ben olalı ʿizâruñda habbetüʾssevdâ

3. **sünbül:**
Mısra: **5**
Sevgilinin kıvrım kıvrım dolanan saçı.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

4. **sünbüliyle:**-*iyle*
Mısra: **3**
Far. Maruf çiçek, sünbül.
3. Lâciverdî sünbüliyle âsumânuñ ʿaynıdur
4. Açılan nergisler anuñ encüm-i rahşânıdur

5. **sünbül:**
Mısra: **6**
Far. Maruf çiçek, sünbül, saç.
5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

6. **sünbül:**
Mısra: **2**
Far. Maruf çiçek, sünbül, saç.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

7. **sünbülü:**-*ü*
Mısra: **18**
Sevgilinin sümbül gibi saçı.
17. Fikr-i zülfüñ Hayâlîde yaraşur
18. Sünbülü her türâba vermezler

8. **sünbül:**
Mısra: **3**
Sevgilinin kıvrım kıvrım dolanan saçı.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

9. **sünbülünden:**-*ünden*
Mısra: **1**
Sümbül.||Sevgilinin saçı.
1. Elüm çekdüm bu deştüñ lâlesinden sünbülünden hem
2. Ferâgum var bu gülzâruñ gülünden bülbülünden hem

10. **sünbüle:**-*e*
Mısra: **8**
Sümbül.||Sevgilinin saçı.
7. Yüzünde zülfünü görüp âh eylesem nʾola
8. Hoşdur tuluʿ-ı mihrde âheng sünbüle

sünbül havâ:
1. **sünbül havâ:**
Mısra: **10**
Serin hava.
9. Ahım yüzüñde zülfüñü kıldukda târmâr
10. Ey serv salma başuñı sünbül havâ budur

sünbül kökü:
1. **sünbül kökü:**
Mısra: **10**
Sümbül çiçeğinin beyaz renkte dişi andıran kökü.
9. Ya çıkarmak ya koparmak istemem zinhâr kim
10. Çeşmi nergisdür anuñ sünbül kökü dendânıdur

sünbül saçuñ yolmak:
1. **sünbül saçuñ yolar:**
Mısra: **2**
Sümbül gibi saçını yolmak.||Çok üzülmek.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

sünbül sohbeti:
1. **sünbül sohbetin:**
Mısra: **2**
Sevgilinin sümbül gibi kıvrım kıvrım saçlarının sohbeti.
1. Kılmaz isem lâle-ruh bir yâr ile mül sohbetin
2. Dûd-ı âhumla temâşâ eyle sünbül sohbetin

2. **sünbül sohbetin:**
Mısra: **1**
Sevgilinin sümbül gibi kıvrım kıvrım saçlarının sohbeti.
1. Kılmaz isem zülf-i dildâr ile sünbül sohbetin
2. Tâze tâze dâg ile seyr et karanfül sohbetin

sünbül vakti:
1. **sünbül vaktidür:**
Mısra: **6**
Bahar zamanı.
5. Kâkülüñ ruhsarı üzre târûmâr etmiş o yâr
6. Cennete dönse ʿaceb mi bâg sünbül vaktidür

sünbül-i bâg:
1. **sünbül-i bâg:**
Mısra: **23**
Bahçenin sümbülü.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

2. **sünbül-i bâg:**
Mısra: **23**
Bahçenin sümbülü.
23. Hizmetinden kaçʿarsa sünbül-i bâg
24. Getire anı mû-keşân gonca

3. **sünbül-i bâg:**
Mısra: **9**
Bahçenin sümbülü.||Sevgili.
9. Hûblar zülf-ı siyeh-kârı durur sünbül ü bâg
10. Kara toprakda nice laʿl-ı güher-pâş yatur

4. **sünbül-i bâga:**
Mısra: **1**
Bahçenin sümbülü.||Sevgili.
1. Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
2. Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür

sünbül-i gül-pûş:
1. **sünbül-i gül-pûşuna:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Gül yanağı üzerine dökülmüş sümbül gibi kıvrım kıvrım saçı.
7. Yakasın çâk etdi Kaʿbe oldu her kandîli daâ
8. Bakdı bu vâdîde kaldı sünbül-i gül-pûşuna

2. **sünbül-i gül-pûşuñdur:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Gül yanağı üzerine dökülmüş sümbül gibi kıvrım kıvrım saçı.
1. Dili âşüfte kılan sünbül ü gül pûşuñdur
2. Sabrumı gâret eden hâl-i benâgûşuñdur

sünbül-i pür-tâb:
1. **sünbül-i pür-tâb:**
Mısra: **1**
Kıvrım kıvrım saç.
1. Zülf-i yâra sünbül-i pür-tâb beñzer beñzemez
2. Leblerüñe gonca-i sîrâb beñzer beñzemez

sünbül-i şebbû:
1. **sünbül-i şebbû:**
Mısra: **33**
Şebboy sümbülü.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

sünbül-i zülf:
1. **sünbül-i zülfüñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin sümbül gibi olan saçları.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

sunʿ-ı pâk:
1. **sunʿ-ı pâküm:**
Mısra: **36**
Temiz iş.
35. Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenüñe
36. Sunʿ-ı pâküm ki eder nûrunu aʿyâna kerem

sünnet:
1. **sünnet:**
Mısra: **9**
Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

sünnet etmek:
1. **sünnet eder:**
Mısra: **3**
Sünnet ettirmek.
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

sunulmak:
1. **sunulmuş:**-*muş*
Mısra: **8**
Sunma işi yapılmak.
7. Bir câm ile gedâ-yi hakîri Cem eyledüñ
8. Bezm-i ezelde sâkî sunulmuş sehâ saña

2. **sunulmuş:**-*muş*
Mısra: **8**
Sabır gömleği
7. Bezm-i hâs-ı yârda Mansûr-ı fânî-meşrebe
8. Kâse-i serden sunulmuş bâde-i bezm-i Elest

3. **sunulsa:**-*sa*
Mısra: **6**
Sunma işi yapılmak.
5. Ne özge ʿâlem olur ʿâlem-i mahabbet kim
6. Sunulsa câm-ı belâ bir gedâsına Cem olur

süpürmek:
1. **süpürüp:**-*üp*
Mısra: **5**
Islatmak.
5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

sürmek:

1. **süreli:**-*eli*
Mısra: **3**
İleri itmek, sürmek.
3. Bisât-ı hüsnde hâli piyâdesin süreli
4. Hezâr şahruh oldu cemâline çâker

2. **sürermiş:**-*ermiş*
Mısra: **8**
Kovmak, uzaklaştırmak.
7. Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînüñ
8. Geceler subha degin anı sürermiş mecnûn

3. **sürüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Kovmak, uzaklaştırmak.
3. Hûn-ı dil nûş etseñiz ʿakl ile olmañ âşinâ
4. Meclis-i meyden sürüñ vahşet veren bîgâneyi

sûrâh:
1. **sûrâhlar:**-*lar*
Mısra: **3**
Delik, gedik.
3. Edelden oklarından dem-be-dem sûrâhlar peydâ
4. Sadâ-yi ney gelür âh eylesem her üstühânumdan

sûrâh sûrâh etmek:
1. **sûrâh sûrâh etdi:**
Mısra: **9**
Delik delik etmek.
9. Gördü Mollâ-yı dili sûrâh sûrâh etdi gam
10. Üstühânum çalınur âh etdigümce nây-i ʿaşk

surâhî:

1. **surâhî:**
Mısra: **6**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

2. **surâhînüñ:***-nüñ*
Mısra: **8**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
7. Eyleyüp meclis çemende sen harâmîsin deyu
8. Kâzîler bî-had surâhînüñ günâhın sordular

3. **surâhî:**
Mısra: **3**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
3. Kahkaha ile surâhî gülse meclisde ne var
4. Sâkiyâ eyyâm-ı şevk erişdi gulgul vaktidür

4. **surâhînüñ:***-nüñ*
Mısra: **6**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
5. Lebüñ öpdügine sâgar hasedden bagrı hûn olmuş
6. Surâhînüñ gece meclisde agzından haber çekdüm

5. **surâhînüñ:***-nüñ*
Mısra: **7**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
7. Yardum surâhînüñ başını ayagın sıdum
8. Yudum elüm ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan

6. **surâhî:**
Mısra: **11**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
11. Bezm ehline surâhî gece dökdü derdini
12. Akdı gözünden ayagına kan girih girih

7. **surâhî:**
Mısra: **3**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

8. **surâhî:**
Mısra: **8**
İçine şarap konan uzun boyunlu kap.
7. Bezm-i mey bir gülsitândur anda sâkî bâgbân
8. Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle

<u>surâhî kulkulü:</u>
1. **surâhî kulkulü:**
Mısra: **5**
Sürahinin dökülürken çıkardığı kıkır kıkır ses.
5. Açdı surâhî kulkulü bezm içre göñlümü
6. Dolsa neşât ile nola cânumdan oy verür

<u>surâhî kulkulü zevki:</u>
1. **surâhî kulkulü zevkın:**
Mısra: **9**
Sürahinin dökülürken çıkardığı kıkır kıkır sesinin zevki.
9. Gel surâhî kulkulü zevkın Hayâlîden işit
10. Hande-i dilber safâsın ʿâşık-ı mahzûna sor

<u>sûret:</u>
1. **sûretüm:***-üm*
Mısra: **21**
Şekil, görünüş
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

2. **sûretin:***-in*
Mısra: **14**
şekil, biçim
13. Her kaçan olsañ kemâl-i hüsn ile manzûr sen
14. Hod-nümâlık sûretin sende görür çeşm-i cihân

3. **sûret:**
Mısra: **7**
Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.
7. Göreyin âyîne-i devrânı sûret bulmasun
8. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

4. **sûreti:***-i*
Mısra: **48**
Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim. Yüz, çehre, surat.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

5. **sûrete:***-e*
Mısra: **10**
şekil, biçim
9. Harâbât erlerin hoş gör Hayâlî
10. O sûrete yürür anca velî var

6. **sûret:**
Mısra: **2**
şekil, biçim
1. Her sıfatla Hakdur eşyânuñ dilinde muttasıf
2. Bir durur maʿnî ne gam düşdiyse sûret muhtelif

7. **sûret:**
Mısra: **5**
Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim. Yüz, çehre, surat.
5. Bir sûret ile saña geçüpdür beni rakîb
6. Yanuñda anuñ içün aâ olmaz kara yüzüm

8. **sûretde:***-de*
Mısra: **4**
Dış görünüş.
3. Maʿnide nazm kişverinüñ tâcdâriyem
4. Sûretde gerçi başı açuk bir kalenderem

<u>sûret bağlamak:</u>
1. **sûret bagladı:**
Mısra: **1**
Şekle bürünmek, şekillenmek.
1. Aña rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
2. Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı

<u>sûret eylemek:</u>
1. **sûret eylemiş:**
Mısra: **56**
Görünüş kılmak.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

<u>sûret gözü:</u>
1. **sûret gözüñüñ:**
Mısra: **9**
Baş gözü.

9. Hâb-ı gafletden edüp sûret gözüñüñ perdesin
10. Dostluk kânûnunuñ nâ-sâz kılduñ perdesin

sûret ugrusu:
1. **sûret ugrusu:**
Mısra: **9**
İkiyüzlü.
9. Hayâlî sûret ugrusu rakîbi sürdü kûyuñdan
10. Kızılbaşuñ elüñden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı

sûret vermek:
1. **sûret veren:**
Mısra: **8**
Şekil vermek.
7. Semen-sîmâ güzellerle göñül ʿayş-ı müdâm eyle
8. Ki ʿâlem deyrine sûret veren nakş-ı nigâr ancak

sûretâ:
1. **sûretâ:**
Mısra: **1**
Dış görünüşe göre, görünüşte, zâhiren.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

2. **sûretâ:**
Mısra: **1**
Görünüşte.
1. Egerçi sûretâ ednâdan ednâ hâk-i râhem ben
2. Hakîkat ʿalemine nûr-ı çeşm-i mihr ü mâhem ben

sûrete gelmek:
1. **sûrete geldüm:**
Mısra: **4**
Bir şekil almak.
3. Gözyaşı gibi bir nice dem acılık çeküp
4. Geldüm hezâr hûn-ı ciger birle sûrete

sûret-i ahvâl-i ʿâlem:
1. **sûret-i ahvâl-i ʿâlem:**
Mısra: **9**
Alemin hallerinin şekli.
9. Münʿakisdür sûret-i ahvâl-i ʿâlem câmuña
10. Husrev-i İskender-i devrâna beñzetdüm seni

sûret-i bî-cân:
1. **sûret-i bî-cânem:**
Mısra: **1**
Cansız resim.
1. Sensüz ey rûh-ı revân sûret-i bî-cânem ben
2. Kara toprak başuma hâk ile yeksânem ben

sûret-i bîcân-şekil:
1. **sûret-i bîcân-şekil:**
Mısra: **32**
Cansız resimler gibi.
31. Çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
32. Nakş-ı fânûs olan sûret-i bîcân-şekil

sûret-i cân:
1. **sûret-i cânı:**
Mısra: **4**
Can resmi.||Ruh.
3. Yüzü mirʾâtına bakan gördü
4. Cism içinde sûret-i cânı

sûret-i dünyâ:
1. **sûret-i dünyâya:**
Mısra: **9**
Dünyanın hali, vaziyeti.
9. Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
10. Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur

sûret-i Erjeng:
1. **sûret-i erjengi:**
Mısra: **3**
Erjeng'teki resimler.||Mani'nin ünlü resimlerinin bulunduğu kitap.
3. Bozaldan sûret-i Erjengi sen bu nakş-ı dil-keşle
4. Benüm vasfuñda her beytüm Nigâristân-ı Mânîdür

sûret-i hâl:
1. **sûret-i hâlüm:**
Mısra: **5**
Halin görünüşü.
5. Sûret-i hâlüm benüm ey ʿaşk mahfî kalmasun
6. Peyker-i Mecnûn gibi bir nakş-ı dîvâr et beni

sûret-i hâl-i belâ-keş:
1. **sûret-i hâl-i belâ-keşe:**
Mısra: **3**
Bela çekenlerin sureti.
3. Bakmaga gâhî sûret-i hâl-i belâ-keşe
4. Etmiş İlâh kalbüñi pûlâd âyîne

sûret-i hûb:
1. **sûret-i hûba:**
Mısra: **3**
Güzelin sureti.
3. Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
4. Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz

sûret-i idrâk:
1. **sûret-i idrâki:**
Mısra: **9**
Anlayış resmi.||Akıl.
9. Dilden Hayâlî sûret-i idrâki kazıyup
10. Dîvâne-meşreb oldu kalenderlik eyledi

sûret-i maksûd:
1. **sûret-i maksûda:**
Mısra: **9**
Ulaşılmak istenilen gayenin sureti.
9. Şeh-perin sûret-i maksûda edüp âyîneler
10. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem

sûret nakşı:
1. **sûreti nakşın:**
Mısra: **5**
Yüzünün şekli, çehresinin tasviri.
5. Sûreti nakşın gözüm göñlümde etmişken nihân
6. Havf eder cân görmesün deyu münâfıklar meded

sûret-i zîbâ-yi Leylî:
1. **sûret-i zîbâ-yi leylî:**
Mısra: **14**
Leyla'nın güzel şekli.
13. Hayâlî can gözüyla bakmayınca
14. Görünmez sûret-i zîbâ-yi Leylî

Süreyyâ:
1. **süreyyâ:**
Mısra: **6**

Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı)
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

2. **süreyyânuñ:**-*nuñ*
Mısra: **30**
Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı)
29. Meh-i nev naʿlçeñle menziletde edeli daʿvâ
30. Süreyyânuñ görünür handeden her gece dendânı

3. **süreyyâ:**
Mısra: **5**
Süreyya yıldızı. (Sevgilinin ayak izi bağlamında).
5. Çün etdüñ kebkebüñ nakşın süreyyâ hâkde yeryer
6. Hilali dişledi dendân-ı pervîn eyleyüp parmak

4. **süreyyâ:**
Mısra: **10**
Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı)
9. Bezm-i has et her gece yârân-ı rûşen-tabʿ ile
10. Ey Hayâlî göklere ergür Süreyyâ-meşrebin

5. **süreyyâya:**-*ya*
Mısra: **6**
Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı)
5. Yerler yüzünde naʿlçe vü kebkebüñ izin
6. Göklerde mâh-ı nevle süreyyâya vermezin

6. **süreyyâ:**
Mısra: **14**
Süreyya yıldızı. (Sevgilinin ayak izi bağlamında).
13. Ermesin menzil-i maksûda Hayâlî ey mâh
14. Kebkebüñ nakşını görmezse Süreyyâ yerine

7. **süreyyâ:**
Mısra: **9**
Ülker, Pervin (yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı)
9. Nazmın Hayâlî tutsa süreyyâ berâberi
10. Anuñ dahi hayâlîni belki kemâlini

sürh:
1. **sürhdür:**-*dür*
Mısra: **7**
Kızıl kan.
7. Lebüñ çün laʿl-rîz olmuş remedden sürhdür sanma
8. Nice göz agrısın görmüş durur çeşm-i güher-pâşum

2. **sürh:**
Mısra: **8**
kırmızı, kızıl.
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

sürh olmak:
1. **sürh olur:**
Mısra: **7**
Kırmızılaşmak.
7. Sen mey içdükce ʿizâruñ üzre çeşmüñ sürh olur
8. Lâle otlar Çîn gülistânında san âhû-yı misk

sürh verd:
1. **sürh verd:**
Mısra: **8**
Kırmızı gül. (Sevgilinin yüzü, yanağı bağlamında).
7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

sürh-rû olmak:
1. **sürh-rû olur:**
Mısra: **9**
Kırmızılaşmak, kızarmak, utanmak
9. Olur Hayâlî âl ile mahşerde sürh-rû
10. Gark etdi kana çün dem-i ʿâşûrdan beden

Sürh-ser:
1. **sürh-serler:**-*ler*
Mısra: **2**
Kızılbaş
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

sûr-ı saʿâdet:
1. **sûr-ı saʿâdete:**
Mısra: **2**
Mutluluk ziyafeti.
1. Erişüp Şâha lutf-ı Rabbânî
2. Oldu sûr-ı saʿâdete bânî

sürmâyi:
1. **sürmâyi:**
Mısra: **6**
Her an aşk ile dolu olmak.
5. Duhanî lâle gibi daâ ile pür oldu tenüm
6. Libâsın edeli ol gül-ʿizâr sürmâyi

sürmedân:
1. **sürmedânıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **6**
(Fa.) Sürme hokkası.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

sürmedân olmak:
1. **sürmedân ola:**
Mısra: **4**
Sürmelik olmak.
3. Çeşm-i siyâhı yadına oldukda cân revân
4. Havrâya sürmedân ola her üstühânımuz

sürmedân-ı Leylâ:
1. **sürmedân-ı leylâdur:**
Mısra: **6**
Leyla'nın sürmeliği.
5. Mezârı içre henüz üstühânı Mecnûnuñ
6. Siyâh-kârlık ile sürmedân-ı Leylâdur

sürü:
1. **sürüsü:**-*sü*
Mısra: **7**
Topluluk.||Rakipler.
7. Gökde Pervîni sanurmış sürüsü Leylînüñ
8. Geceler subha degin anı sürermiş mecnûn

sürûd-ı bezm:
1. **sürûd-ı bezm:**
Mısra: **6**
Meclisin nağmesi.

5. Kime feryâd edem ey meh elüñden kim fegân etsem
6. Sürûd-ı bezm sanursın sen anı nâle bilmezsin

sürülmek:
1. **sürülen:**-*en*
Mısra: **4**
Uzaklaştırılmak, kovulmak.
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

sürünmek:
1. **sürünür:**-*ür*
Mısra: **7**
Perişan olmak.
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

sürûr:
1. **sürûr:**
Mısra: **1**
Sevinç, mutluluk
1. Sürûr ister iseñ zevk-ı câm-ı sahbâdur
2. Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur

sürûra ermek:
1. **sürûra erdi:**
Mısra: **49**
Neşeli, keyifli olmak.
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli gönlüm ile goncadur hemîn dil-teng

sûsen:
1. **sûsenüm:**-*üm*
Mısra: **22**
Susen çiçeği. (Sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilmesi bağlamında).
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

2. **sûsen:**
Mısra: **10**
Far. Susam denilen çiçek.
9. Sâgar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis pâyına
10. Gitmese çînî surâhîlerle sûsen bir yaña

3. **sûsenler:**-*ler*
Mısra: **9**
Far. Susam denilen çiçek.
9. Tîg alup destüñe sûsenler silâh-dâr oldular
10. Lâledür sancak begi nergis emîr-i tâcdâr

4. **sûsenler:**-*ler*
Mısra: **25**
Far. Susam denilen çiçek.
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

5. **sûsenüñ:**-*üñ*
Mısra: **6**
Far. Susam denilen çiçek.
5. Seherde mest eden her ʿandelîbi gonca câmından
6. Mey-i jâleyle dolmuş sûsenüñ çînî kabagıdur

6. **sûsenüm:**-*üm*
Mısra: **1**
Susen çiçeği.||Yaprakları kılıcı andıran çiçek.
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

7. **sûseni:**-*i*
Mısra: **8**
Susen çiçeği.||Yaprakları kılıcı andıran çiçek.
7. Gülşenüñ goncası peykân-ı dem-âlûde imiş
8. Sûseni bu çemenüñ tîg-i sitemdür bilene

8. **sûsen:**
Mısra: **3**
Susen çiçeği. (Sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilmesi bağlamında).
3. Şerh ede dâg-ı sînemi sûsen zebân olup
4. Ol lâle-had gelürse mezârum ziyârete

sûsen-i âzâd:
1. **sûsen-i âzâdı:**
Mısra: **6**
sivri ve uzun yapraklı susen
5. Jâleden lüʾlüʾ ile zeyn etdiler medhüñ görüp
6. Sûsen-i âzâdı gülşende zebânum sandılar

sûsen-i âzâde:
1. **sûsen-i âzâdeler:**
Mısra: **37**
Bağlarından kurtulmuş susen.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

sûsen-i sinân:
1. **sûsen-i sinân:**
Mısra: **6**
Mızrak suseni.||Kılıcı andırır susen çiçeği.
5. Baña sensüz çemende ey yüzü gül
6. Tîgdür sûsen-i-sinân gonca

süt bir kardaş:
1. **süt bir kardaş:**
Mısra: **4**
Süt kardeş.
3. Sordum lebini yâruñ hemşîre çıkdı Şîrîn
4. Bennâ-yi çeşme-i şîr süt bir benümle kardaş

süt bir kardaş kılmak:
1. **süt bir kardaş kılmış:**
Mısra: **8**
Süt kardeş yapmak.
7. Mâder-i ʿaşk getirdükde beni dünyâya
8. Kılmış ol dem beni Ferhâd ile süt bir kardaş

sütûr:
1. **sütûr:**-*sı*
Mısra: **32**
Satırlar, yazı sıraları.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

sutûr-ı nazm:
1. **sutûr-ı nazm:**
Mısra: **9**
Şiir satırları.
9. Bahrüz Hayâlî mevcimüz oldu sutûr-ı nazm
10. Merdüm-rübâ neheng ile pürdür kenârumuz

sutûr-ı şiʿr

1. **sutûr-ı şiʿridür:**
Mısra: **10**
Şiir satırları.
9. Hayâlîʾnüñ dili deryâya beñzer
10. Sutûr-ı şiʿridür emvâc-i deryâ

suvarmak:
1. **suvarur:**-*ur*
Mısra: **6**
Su vermek, sulamak.
5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

2. **suvarmış:**-*mış*
Mısra: **8**
Su vermek, sulamak.
7. Leylînüñ kûyu itin teşne görüp vâdîde
8. Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn

süvâr:

1. **süvâr:**
Mısra: **7**
Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse.||Aşık.
7. Şâhlar vardur gazâb hengâmı oldukda süvâr
8. Rahşınuñ naʿlin dem-â-dem nerm eyler âteşi

süvâr olmak:
1. **süvâr olup:**
Mısra: **37**
At süren, atlı olmak.
37. Devlet atına sen süvâr olup
38. Ele alsan kaçan ki çevgânı

suvarmaga salmak:
1. **suvarmaga saldılar:**
Mısra: **10**
Sulamaya göndermek.
9. Âb-ı letâfet ile Hayâlî kelâmını
10. Gülzâr-ı kâʾinâtı suvarmaga saldılar

suver:
1. **suver:**
Mısra: **31**
Suretler.
31. Çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
32. Nakş-ı fânûs olan sûret-i bîcân-şekil

suya salmak:
1. **suya saldı:**
Mısra: **4**
Suya bırakmak, övünç meselesi haline getirmemek.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

suya seccâdesin salmak:
1. **suya seccâdesin salar:**
Mısra: **4**
Suya seccadesini salmak.||Keramet göstermek.
3. Kerâmet ehli degül mi kaçan ki olsa karîb
4. İbâdete suya seccâdesin salar kandîl

sûz:
1. **sûzum:**-*um*
Mısra: **1**
Yanma, yanık, ateş.||Istırap, keder.
1. Sanma ki dilde sûzum peykânlaruñ eritmez
2. Oldur akan gözümden yaş demler oldu gitmez

2. **sûzum:**-*um*
Mısra: **7**
Yanma, yanık, ateş. mec. Iztırap, acı.
7. Duhân-ı âhumı ifşâ eder rûzum budur sûzum
8. Baña hem-reng olur bir kimse yok hecrüñde şebden yeg

3. **sûzumla:**-*umla*
Mısra: **9**
Yakıcı, yakan, ateş.
9. Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
10. Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem

4. **sûzumdan:**-*umdan*
Mısra: **3**
Yanma, yanık, ateş.||Istırap, keder.
3. O Mecnûnem ki sûzumdan felekde murg olur biryân
4. Başum üzre semender murgu gelsün âşiyân etsün

5. **sûz:**
Mısra: **3**
Yanma, yanık, ateş.||Istırap, keder.
3. ʿAşk Tûrudur tenüm sûz ile bir âh eylesem
4. Şuʿleler peydâ olur sînemdeki her çâkden

sûz u güdâz:
1. **sûz u güdâz:**
Mısra: **2**
Yanma ve tutuşma.
1. Çün şem kıldı kesret-i ʿâlemden inkıtâʿ
2. Sûz u güdâz şuʿlelerin etdi ihtirâʿ

2. **sûz u güdâz:**
Mısra: **4**
Yanma ve tutuşma.
3. Cihân bâzârına her ne getirdükse ziyân etdük
4. Metâʿ-ı sûd-mend ey dil hemân sûz u güdâz ancak

3. **sûz ü güdâzum:**
Mısra: **6**
Yanma ve tutuşma.
5. Eger sen ʿâleme pertev salar bir mihr iseñ ben hem
6. Bihamdillah mahabbet şemʿiyem sûz ü güdâzum var

sûzân:
1. **sûzân:**
Mısra: **1**
Yakıcı, yakan
1. Ol gün kani ki gün gibi sûzân idüm saña
2. Olsañ revâne sâye-i bî-cân idüm saña

2. **sûzân:**
Mısra: **1**
Yakıcı, yakan
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

sûzen:
1. **sûzen:**
Mısra: **6**
Far. İğne.
5. Dikse sînem zahmını cerrâhlar mecrûh olup
6. Rişte kan aglar baña bir yaña sûzen bir yaña

2. **sûzenin:**-*in*
Mısra: **8**
Far. İğne.
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

3. **sûzen:**
Mısra: **1**
Far. İğne.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

4. **sûzen:**
Mısra: **6**
Far. İğne.
5. İsteseñ irgürmege ser-rişte-i maksûda el
6. Nakş geçme kimseye bir âl ile sûzen gibi

sûzen-i dildûz-ı gamze:
1. **sûzen-i dildûz-ı gamzeñdür:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Gönüle batan gamzelerinin iğnesi.
7. Sûzen-i dildûz-ı gamzeñdür baña hâʾil olan
8. Yohsa eylerdüm tecerrüd kasdini ʿÎsâ gibi

sûzen-i ʿÎsâ:
1. **sûzen-i ʿÎsâ:**
Mısra: **8**
Hz. İsa'nın üzerindeki iğne.||Hz. İsa'nın gökyüzüne çekilirken üzerinde dünya malından bir iğnenin olması ve bu sebeple dördüncü kat gökten yukarı çıkamaması.
7. Hâr-i kûyuñ ayagumdan olmadı ey gül cüdâ
8. Reşk edüp göz dikdi gerçi sûzen-i ʿÎsâ baña

2. **sûzen-i ʿÎsâ:**
Mısra: **6**
Hz. İsa'nın üzerindeki iğne.||Hz. İsa'nın gökyüzüne çekilirken üzerinde dünya malından bir iğnenin olması ve bu sebeple dördüncü kat gökten yukarı çıkamaması.
5. Kes rişte-i ʿalâkayı ʿâkil bu yolda kim
6. Pây-i murâda sûzen-i ʿÎsâ diken gelür

sûzen-i tecrîd:
1. **sûzen-i tecrîd:**
Mısra: **3**
Soyunma, her şeyden arınma iğnesi.
3. Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
4. Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk

sûz-ı ʿâlem:
1. **sûz-ı ʿâlemi:**
Mısra: **19**
Alem ateşi.||Güneş.
19. İstemezseñ âteş-i fitneyle sûz-ı ʿâlemi
20. Çakma halkı birbirine seng ile âhen gibi

sûz-ı derûn:
1. **sûz-ı derûnum:**
Mısra: **4**
Gönül yangını
3. Her zebâne âteş-i gamden zebân-ı hâl olup
4. Şerh eder sûz-ı derûnum sîne-i sad-çâkde

sûz-ı dil:
1. **sûz-ı dilüm:**
Mısra: **3**
gönül ateşi
3. Ol şerʿ-i hüsne sûz-ı dilüm rûşen olmadı
4. Gamdan eritdi yüregimüñ gerçi yâgını

sûz-ı hasret:
1. **sûz-ı hasret:**
Mısra: **16**
Hasret ateşi.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

sûz-ı Hayâlî:
1. **sûz-ı hayâlîden:**
Mısra: **10**
Hayali'nin ateşi.
9. Kûyuñla cennetüñ ne ola farkı bilmezem
10. Sûz-ı Hayâlîden hele dûzah şerâredür

sûzi-nâk olmak:
1. **sûzi-nâk olmak:**
Mısra: **10**
Yakıcı, etkileyici olmak.
9. Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınuñ
10. Tarz-ı Husrevden kelâmuñ sûzi-nâk olmak gerek

sûziş-i Ferhâd:
1. **sûziş-i ferhâddan:**
Mısra: **7**
Ferhad'ın yürek yangını.
7. Lâledür sanma görünen sûziş-i Ferhâddan
8. Oldu kûh u deşt ey serv-i revânum sûhte

süzülmek:
1. **süzülmüş:**-*müş*
Mısra: **3**
Süzülmek, havada ilerlemek. (Sevgilinin kavisli kaşları bağlamında).
3. Süzülmüş bir şikâra iki şehbâz ol iki ebrû
4. Şikâristan-ı hüsnüñ gözleridür iki laçini

Ş

şâd:
1. **şâd:**
Mısra: **7**
Sevinçli, mutlu.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

2. **şâd:**
Mısra: **4**
Sevinçli, mutlu.
3. Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
4. Sen var ol kadrüñi bilmezler ile şâd yürü

şâd eylemek:
1. **şâd eyleyüp:**
Mısra: **21**
Mutlu etmek, sevindirmek.
21. Hayâlî gönlünü şâd eyleyüp ʿarz-ı cemâl etse
22. Göñül mülkünde gam leşkerlerini pâyimâl etse

şâd eylememek:
1. **şâd eylemez:**
Mısra: **1**
Mutlu etmemek.
1. Gelüp ben andelîbin eylemez şâd
2. Elinden ol gülün feryâd feryâd

şâd görmek:
1. **şâd gördügüñ:**
Mısra: **2**
Mutlu, neşeli görmek.
1. Harâb olupdur ol âbâd gördügüñ göñlüm
2. Gamuñla dopdoludur şâd gördügüñ göñlüm

şâd olmak:
1. **şâd olur:**
Mısra: **1**
Sevinmek, memnun ve mutlu olmak.
1. Şâd olur dil tenüme çünki o peykân batar
2. Sebz olur hâk kaçan katre-i bârân batar

şâd olmamak:
1. **şâd olmaz:**
Mısra: **2**
Mutlu ve huzurlu olmamak.
1. Olmuşam mihnete muʿtâd elinden felegüñ
2. Yok gamum olmaz isem şâd elinden felegüñ

şâdan eylemek:
1. **şâdan eyledi:**
Mısra: **1**
Sevinçli, bahtiyar eylemek.
1. ʿÎd-i kurbân erdi halkı yine şâdan eyledi
2. Gonca-leb dilberleri gül gibi handân eyledi

şâdân olmak:
1. **şâdân olur:**
Mısra: **3**
Sevinçli, mutlu olmak.
3. Cevrüñe şâdân olur derdüñle ʿâlem pür-sürûr
4. Bulmadum bir kimseyi dünyâda mahzûnuñ senüñ

2. **şâdân olur:**
Mısra: **2**
Sevinçli, mutlu olmak.
1. Göñlünü hurrem tutanlar lezzet-i dünyâ ile
2. Beñzer ol etfâle kim şâdân olur helvâ ile

şâdî:
1. **şâdî:**
Mısra: **1**
Mutluluk. gam ü şâdî.
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

2. **şâdîlige:***-lige*
Mısra: **2**
Mutluluk. gam ü şâdî.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

3. **şâdî:**
Mısra: **3**
(Fa. T.) Sevinç, mutluluk.
3. Şâdî belürse gussa vü gamla dolar göñül
4. Düşmân görünse meyl-i reʿâyâ hisâradur

4. **şâdîye:***-ye*
Mısra: **3**
Mutlu, huzurlu.
3. Vermemiş yüz şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu
4. Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınuñ oldu eri

5. **şâdîde:***-de*
Mısra: **4**
Mutlu, huzurlu.
3. Zaʿfdan gayrı tabîbüm yok gelür nabzum tutar
4. Gözleyen gamdur o hem şâdîde bekler yanumı

şâdî-i ferdâ:
1. **şâdî-i ferdâya:**
Mısra: **10**
Yarın, gelecek sevinci.
9. Ben ol Hayâlîyem ki bu gün yâr ü giryemi
10. Hûr-ı Behişt ü şâdî-i ferdâya vermezin

şâdîlik:
1. **şâdîligüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Neşelenme, sevinç.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

şâdîye ermek:
1. **şâdîye ermedi:**
Mısra: **35**
Gönül ferahlığına ulaşmak.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

şâdlık:
1. **şâdlıkta:***-ta*
Mısra: **15**
Mutluluk
15. Sen şâdlıkta düşmenüñ olsun esîr-i gam
16. Budur Hayâlînüñ sözü her şâm tâ seher

2. **şâdlık:**
Mısra: **3**
Mutluluk
3. Şâdlık mı geldi dil mülküne kim gam gelmedi
4. Rûz-ı rûşen var mı kim soñu şeb-i târ olmadı

şâdlık eylemek:
1. **şâdlıg eyler:**
Mısra: **13**
Mutlu olmak, sevinmek.
13. Eyitdi şâdlıg eyler zamâne geldigine
14. Eşigüñe Şeh-i dehrüñ bu ʿîd-i ferruh-fâl

şâdumân:
1. **şâdumân:**
Mısra: **7**
Sevinçli, bahtiyar.
7. Güldü rakîb yâr ile ben şâdumân iken
8. Gördüm o gülmenüñ yine ol dem kasâvetin

şafak:
1. **şafak:**
Mısra: **25**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
25. Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etdi şafak
26. Sen meh-i bî-mihr içün her subh kan aglar güneş

2. **şafak:**
Mısra: **10**
şarap rengi bağlamında
9. Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs
10. Nücûm nukl ü şafak anda bâde-i gül-reng

3. **şafak:**
Mısra: **20**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

4. **şafak:**
Mısra: **7**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
7. Şafak mey mihr ü meh sâgar habâbıdur anuñ encüm
8. Elümde mest-i ʿaşkem iki ʿâlem bir ayagumdur

5. **şafakdan:***-dan*
Mısra: **3**
Şafak. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
3. Dedi kim iki hilâl oldu şafakdan âşikâr
4. Sâgar içer münʿakis gördükde dilber kaşını

6. **şafak:**
Mısra: **4**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
3. Rûz u şeb her dem bisât-ı meclisinde ol mehüñ
4. Ay ü gün sırça kadehlerdür şafak pür-bâdedür

7. **şafak:**
Mısra: **2**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
1. Çeşm-i pür-hûnumda ebrûnuñ hayâli bî-gümân
2. Mâh-ı nevdür kim şafak içinde olmuşdur ʿayân

8. **şafak:**
Mısra: **2**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
1. Pür-harâret mihr ü meh sevdâ-yi gerdûn bî-sükûn
2. Mâh-ı nev gark-âbda keştî şafak deryâ-yı hûn

9. **şafakdan:***-dan*
Mısra: **1**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

10. **şafak:**
Mısra: **3**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
3. Her şeb felekde mevclerüm ʿaksidür şafak
4. Gelme sakın kenâruma deryâ-yi âteşin

11. **şafak:**
Mısra: **5**
Güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık
5. Mâh-ı nevdür ser-ʿalem pervâzıdur anuñ şafak
6. Bir livâ-yi âh dikdüm bürc-i eflâk üstüne

şafak içinde doğmuş ay:
1. **şafak içinde dogmuş aya:**
Mısra: **2**
Gökte, şafak kızıllığında doğmuş ay.
1. Allarla kaña girmiş ol melek-sîmâya bak
2. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

2. **şafak içinde dogmuş aya:**
Mısra: **16**
Gökte, şafak kızıllığında doğmuş ay.
15. Görmedüñse kana müstagrak Hayâlî dagını
16. Fil-mesel gökde şafak içinde dogmuş aya bak

şafak rengi:
1. **şafak renginde:**
Mısra: **1**
Kızıl renk.
1. Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don geyer
2. Dûd-ı âhumdan libâs-ı zulmeti gerdûn geyer

şafak-gûn kan içinde:
1. **şafak-gûn kan içinde:**
Mısra: **5**
Şafak rengindeki kanlar içinde.||Kızıl kanlar içinde.
5. Şafak-gûn kan içinde dâgını seyr etse ʿâşıklar
6. Güneşde zerre görmezler felekde ayı bilmezler

şafak-gûn mey:
1. **şafak-gûn mey:**
Mısra: **3**
Şafak renkli şarap.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

şafak-reng:
1. **şafak-reng:**
Mısra: **7**
Kızıl renkli.
7. Gördûler mâhı şafak-reng âşikâr etdi felek
8. Bâde-i gül-reng ile dolmuş kabagum sandılar

şâh:

1. **şâhsın:**-*sın*
Mısra: **6**
şah, sultan
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **şâh:**
Mısra: **49**
Sultan.||Şehzade Mehmed.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

3. **şâhdan:**-*dan*
Mısra: **1**
padişah, hükümdar || sevgili
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

4. **şâhum:**-*um*
Mısra: **2**
padişah, hükümdar || sevgili
1. Lutf-ı bî-pâyân ne mümkün ger ola bir şâhdan
2. Her sadef deryâda şâhum dürr-i şehvâr eylemez

5. **şâhum:**-*um*
Mısra: **10**
padişah, hükümdar || sevgili
9. Kılmış idüm meclis-i erbâb-ı dilde kesb-i hâl
10. Mûcib-i noksân imiş bildüm benüm şâhum kemâl

6. **şâha:**-*a*
Mısra: **17**
padişah, hükümdar || sevgili
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

7. **şâhum:**-*um*
Mısra: **6**
padişah, hükümdar || sevgili
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

8. **şâha:**-*a*
Mısra: **25**
Padişah
25. İlticâ eyledüm ol Şâha ki olmuşdur aña
26. Çarh meydân meh-i nev lûʿbuña çevgân-şekil

9. **şâhum:**-*um*
Mısra: **8**
Padişah
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

10. **şâhum:**-*um*
Mısra: **2**
padişah, hükümdar || sevgili
1. ʿÂşık olan selâmetî olmak neden gelür
2. Meyhâne oldu ʿaşk aña şâhum içen gelür

11. **şâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **23**
şah, sultan
23. Hâk-ı pâyı kuhlünü Şâhuñ sabâdan isteyüp
24. Bâguñ eyler nergis-i bîmârına tîmâr gül

12. **şâha:**-*a*
Mısra: **41**
Padişah
41. Şâha eyler duʿâ Hayâlî gibi
42. Eyleyüp rû-ber-âsumân gonca

13. **şâhum:**-*um*
Mısra: **9**
şah, sultan
9. Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
10. Ben bir mekân-ı hâsda mihmân idüm saña

14. **şâh:**
Mısra: **10**
Padişah.||Şeyh.
9. Bahr-i nazm içre Hayâlî göricek dürr-i yetîm
10. Verdi fer terbiyet-i mihri ile Şâh saña

15. **şâha:**-*a*
Mısra: **1**
Padişah
1. Erişüp Şâha lutf-ı Rabbânî
2. Oldu sûr-ı saʿâdete bânî

16. **şâh:**
Mısra: **51**
Padişah
51. Şâh himmet ederse baña ol ebr
52. Feyezân ede feyz-i Rabbânî

17. **şâha:**-*a*
Mısra: **13**
Padişah
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

18. **şâhum:**-*um*
Mısra: **31**
Padişah
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

19. **şâhlar:**-*lar*
Mısra: **36**
Şah.||Şair.
35. Hâfız u Câmî kelâmı gibi mevzûndur sözüñ
36. Şâhlar içre kemâl-i nazm ile Selmân mısın

20. **şâh:**
Mısra: **8**
padişah, hükümdar || sevgili
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

<u>**şâh:**</u>

1. **şâhuñ:**-*uñ*
Mısra: **18**
(Fa.) Dal, budak.
17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

2. **şâhdan:**-*dan*
Mısra: **8**
(Fa.) Dal, budak.
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

<u>Şâh Behrâm:</u>
1. **şâh behrâm:**
Mısra: **15**
Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişah.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

<u>şâh olmak:</u>
1. **şâh ol:**
Mısra: **9**
Padişah olmak.
9. Şâh ol Hayâlî kişverine mutmaʾinnenüñ
10. Tîg-i himemle ʿasker-i levvâmeyi dâgıt

2. **şâh ol:**
Mısra: **8**
Sultan olmak.
7. Vücûduñ üzre her perr-i mekes bir sâye-bân olsun
8. Kanâʿat mülküne şâh ol gedâ-tâbʿ-ı cihân olma

3. **şâh olan:**
Mısra: **1**
Sultan olmak.
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

4. **şâh oldum:**
Mısra: **9**
Sultan olmak.
9. Hayâlî devlet el verdi diyâr-ı ʿaşka şâh oldum
10. Otagam başum üstünde hümâ-yi evc-i ʿizzetdür

5. **şâh olma:**
Mısra: **8**
Sultan olmak, yükselmek.
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

<u>Şâh Süleymân:</u>
1. **şâh süleymân:**
Mısra: **21**
Kanuni Sultan Süleyman.
21. Gülbün-i bâg-ı kerem Şâh Süleymân ki anuñ
22. Var durur bencileyin bülbül-i gûyâsı hezâr

2. **şâh süleymâna:**
Mısra: **2**
Kanuni Sultan Süleyman.
1. Gerçi baş egmedi Cemşîd ile Hakaña kerem
2. Geldi kul oldu bu gün Şâh Süleymâna Kerem

<u>Şah Tugrul bin Kızıl Arslan:</u>
1. **şah tugrul bin kızıl arslan:**
Mısra: **12**
Kızıl Arslan'ın oğlu Tuğrul Şah.
11. Oldugumçün ben Nizâmî gibi bir sâhib-suhan
12. Şah Tugrul bin Kızıl Arslana beñzetdüm seni

<u>şâh ü gedâ:</u>
1. **şâh ü gedâ:**
Mısra: **2**
Padişah ve dilenci.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

<u>şâh ü şâhzâde:</u>
1. **şâh ü şâhzâde:**
Mısra: **4**
Sultan ve şehzade.
3. Sen ol nigârsın kim kor dergehüñde ʿârız
4. Biñ mîr-i kişver-ârâ yüz şâh ü şâhzâde

<u>Şâh Üveys:</u>
1. **şâh üveys:**
Mısra: **24**
İlhanlı Devleti sultanlarından.
23. Mülk temlîk edüp başına gevher dökmüş
24. Şâh Üveys etdügi dem Hazret-i Selmâna kerem

<u>Şâh Veysi:</u>
1. **şâh veysi:**
Mısra: **40**
Celayirli Devleti'nin sultanı Üveys-i İlekânî.
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

<u>şâh yolu:</u>
1. **şâh yolu:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yolu.
3. Bir siyeh dâg gerek sînede her bir elife
4. Bî-alâmet ne revâdur ki ola şâh yolu

<u>şâhâ:</u>
1. **şâhâ:**
Mısra: **7**
Ey Şah.
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

2. **şâhâ:**
Mısra: **49**
Ey Şah.
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

3. **şâhâ:**
Mısra: **37**
Ey padişah.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

4. **şâhâ:**
Mısra: **49**
Ey padişah.
49. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
50. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

5. **şâhâ:**
Mısra: **65**
Ey padişah.
65. Necâtî git dise bendeñ Hayâlî sag ola Şâha
66. Erenler çün komaz hâlî cihân içre bu meydânı

<u>şâhân-ı mülk-i hüsn:</u>
1. **şâhân-ı mülk-i hüsn:**
Mısra: **5**
Güzellik ülkesinin padişahları.
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

şâhbâz:
1. **şâhbâzdur:**-*dur*
Mısra: **4**
İri ve beyaz bir doğan cinsi, doğan.
3. Zülfüñ kim oldu kaşunuñ üstünde âşikâr
4. Bir şâhbâzdur ki anı zâga saldılar

2. **şâhbâz:**
Mısra: **6**
İri ve beyaz bir doğan cinsi, doğan.
5. Görüp dil şuʿlesin her zahm-ı sînemden dedi dilber
6. Bu âteş bâl ile sîmurga ermiş şâhbâz ancak

3. **şâhbâzem:**-*em*
Mısra: **7**
Doğan kuşu.||Aşık.
7. Şâhbâzem evc-i istignâda pervâz eylerem
8. Sayd-gâhından cihânuñ fârig üʾl-bâlem bu gün

4. **şâhbâzuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **9**
Doğan kuşu.||Aşık.
9. Şâhbâzuñdur Hayâlînüñ ele al göñlünü
10. Beñzemez aña hezârân âşiyânuñ yügrügü

şâhbâz ile şikâr:
1. **şâhbâz ile şikâra:**
Mısra: **10**
Doğan kuşu ve av.||Avcı ve av.
9. Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
10. Varalı gözü şâhbâz ile şikâra göñül

şâh-bâz olmak:
1. **şâh-bâz oldu:**
Mısra: **9**
Becerikli, yiğit, kahraman olmak.
9. Hayâlî Kâf-ı kanâʿatde şâhbâz oldu
10. Evüñ fenâya varur sanma sakın ey ʿankâ

şâhbâz-ı çeşm:
1. **şâhbâz-ı çeşmine:**
Mısra: **3**
Alıcı doğan kuşu gibi olan göz.
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

şâhbâz-ı evc-i ʿaşk:
1. **şâhbâz-ı evc-i ʿaşkam:**
Mısra: **9**
Aşk zirvesinin sultanı.
9. Şâhbâz-ı evc-i ʿaşkam kim Hayâlî görmedi
10. Lâ-mekân mülkünde pervâz eyleyen ʿankâ beni

şâhbâz-ı evc-i istignâ:
1. **şâhbâz-ı evc-i istignâ:**
Mısra: **10**
Tok gözlülük zirvesinin şahini.||Gönlü tok olan.
9. Devlet-i dünyâya meyl etmez Hayâlî pâk-dil
10. Şâhbâz-ı evc-i istignâ olan konmaz leşe

şâhbâz-ı fikret:
1. **şâhbâz-ı fikretüñe:**
Mısra: **49**
Tefekkür şahbazı.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

şâhbâz-ı himmet:
1. **şâhbâz-ı himmetin:**
Mısra: **9**
Gayret şahini.||Gayreti çok olma.
9. Hem-cenâh etdi Hayâlî şâhbâz-ı himmetin
10. Kâf-ı istignâda pervâz eyleyen ʿankâlara

2. **şâhbâz-ı himmetüm:**
Mısra: **6**
Gayret şahini.||Gayreti çok olma.
5. Bahr-i sîmâbîdeki murgân-ı zer-peykerleri
6. Şâhbâz-ı himmetüm salup şikâr etmek nice

şâhbâz-ı lâ-mekân:
1. **şâhbâz-ı lâ-mekân:**
Mısra: **10**
Mekansız doğan kuşu.||Başı dik yaşayanlar.
9. Peri altunda ʿankâlar görünürler mekes gibi
10. Hayâlî tabʿını bir şâhbâz-ı lâ-mekân buldum

2. **şâhbâz-ı lâ-mekânuñ:**
Mısra: **4**
Mekansız doğan kuşu.||Başı dik yaşayanlar.
3. Geçmesün pervâz-gâhından gurâb-ı rû-siyâh
4. Şâhbâz-ı lâ-mekânuñ âşiyânıdur göñül

şâhbâz-ı zer:
1. **şâhbâz-ı zer:**
Mısra: **1**
Sarı şahbaz.||Güneş.
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

şâhbâz-ı zerrîn bâl:
1. **şâhbâz-ı zerrîn bâl:**
Mısra: **1**
Altın kanatlı doğan kuşu.
1. Fezâ-yi ʿâlemi çün şâhbâz-ı zerrîn bâl
2. Kanadı altuna almakdan oldu fârig-bâl

şâh-ı ʿâlem:
1. **şâh-ı ʿâlem:**
Mısra: **5**
Cihan padişahı.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

şâh-ı ʿaşk:
1. **şâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk hükümdarı.
9. Gör ne ʿâli-himmetem halvet-gehümde şâh-ı ʿaşk
10. Hem-nişînüm hem demüm yârum nedîmümdür benüm

2. **şâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk hükümdarı.
7. Şâh-ı ʿaşk etdi beni bir fitne-i Rûmun gamı
8. Tende yer yer zahm-ı tîridür kızıl başum benüm

3. **şâh-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşk hükümdarı.
5. Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
6. Al otagı ile ordu etdi gam yaylağını

4. **şâh-ı ʿaşkam:**
Mısra: **5**
Aşk hükümdarı.
5. Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
6. Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm

5. **şâh-ı ʿaşkem:**
Mısra: **18**
Aşk padişahı, hükümdarı.
17. Kays ile Vâmık u Ferhâd cenâbum bekler
18. Şâh-ı ʿaşkem baña bunlar durur erkân-şekil

şâh-ı ʿaşk olmak:
1. **şâh-ı ʿaşk oldum:**
Mısra: **9**
Aşk padişahı olmak.
9. Hayâlî şâh-ı ʿaşk oldum dahi bu ʿakl-ı hercâyî
10. Göñül mülküne ayak basmasun muhkem yasagum var

şâh-ı ʿaşkuñ mîri:
1. **şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem:**
Mısra: **1**
Aşk hükümdarının komutanı.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem encüm sipâhumdur benüm
2. Devletinde mâh-ı nev zerrîn külâhumdur benüm

şâh-ı bahâr:
1. **şâh-ı bahâr:**
Mısra: **40**
Bahar sultanı.||Padişah.
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

şâh-ı Bedahş:
1. **şâh-ı bedahş:**
Mısra: **25**
Bedahşan hükümdarı. Bedahşan, Afganistan'da bir şehir.
25. Görse Şâh-ı Bedahş haşmetini
26. Çehresin eder idi rümmânî

şâh-ı çarh-serîri:
1. **şâh-ı çarh-serîrüñ:**
Mısra: **3**
Gökyüzü tahtının sultanı.
3. Ebr ile Şâh-ı çarh-serîrüñ dirisiyüz
4. Bir kimsenüñ dahi eli cûd u sehâda yok

şâh-ı cihân:
1. **şâh-ı cihân:**
Mısra: **46**
dünya padişahı || sevgili/dünyalar güzeli
45. Hâsılı asnâmdan pâk etdiler Ferhârumı
46. Aldı bir şâh-ı cihân göñlüm ile esrârumı

2. **şâh-ı cihân:**
Mısra: **37**
Cihan şahı.
37. Sensin ol Şâh-ı cihân kim hışm edüp bir kez desen
38. Mâh-ı gerdûn ile kûyum nice seyr eyler güneş

3. **şâh-ı cihân:**
Mısra: **41**
Cihan şahı.
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

Şâh-ı cihân Süleymân Şâh:
1. **şâh-ı cihân süleymân şâh:**
Mısra: **17**
Cihanın Şahı Kanuni Sultan Süleyman.
17. Sipihr-kevkebe Şâh-ı cihân Süleymân Şâh
18. Ki mihr-i evc-i senâ oldı mâh-ı burc-ı kemâl

şâh-ı cihân-dâr:
1. **şâh-ı cihân-dâra:**
Mısra: **5**
Cihanı tutan hükümdar.
5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

2. **şâh-ı cihân-dâra:**
Mısra: **10**
Cihanı tutan hükümdar.||Sevgili.
9. Ey Hayâlî kamu ahvâlüñi añ şâyed kim
10. Bu gazel bir gün ola Şâh-ı cihân-dâra düşe

şâh-ı derd:
1. **şâh-ı derd:**
Mısra: **7**
Dert ile dolu gönül sahibi.||Aşık.
7. Sîm-i eşkinden yürütsün sikkesin ol şâh-ı derd
8. Hutbe-i ʿaşk adına bî-iştirâk olmak gerek

şâh-ı devrân:
1. **şâh-ı devrânı:**
Mısra: **30**
Zamanın padişahı.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

şâh-ı ferah:
1. **şâh-ı ferah:**
Mısra: **10**
Sevinç hükümdarı.
9. Cism-i pür-peykânımuz görüp Hayâlî dedi gam
10. Alamaz şâh-ı ferah bu kalʿa-i pûlâdımuz

şâh-ı ferrûh-kîşe:
1. **şâh-ı ferrûh-kîşe:**
Mısra: **6**
Kutlu din sultanı.||Şeyh.
5. Çünki kan oldu göñül gamdan akıt gözden revân
6. Cân metâʿın pîş-keş bir Şâh-ı ferrûh-kîşe çek

şâh-ı garb:
1. **şâh-ı garba:**
Mısra: **3**
Batı padişahı.||Güneşin battığı yer.
3. Bezm-i maşrıkdan sunuldu şâh-ı garba bir ayak
4. Bâde pür olmuş felek aña kadeh gerdân mıdur

şâh-ı gâzî:
1. **şâh-ı gâzîden:**
Mısra: **34**
Gazi Süleyman Han.
33. Nazm eyvânında ey Sultân-ı iklîm-i suhan
34. Şâh-ı Gâzîden mi Yakduñ şemʿi ya akrân mısın

şâh-ı gerdûn dergehi:

1. **şâh-ı gerdûn dergehinde:**
Mısra: **9**
Hükmü feleklere dahi geçen padişah.
9. Ey Hayâlî Şâh-ı gerdûn dergehinde zerre-vâr
10. Âfitâb-ı ʿâlem-ârâ gibi şöhret beklerüz

şâh-ı gerdûn-iktidâr:
1. **şâh-ı gerdûn-iktidâr:**
Mısra: **26**
Dünya iktidarının padişahı.
25. Açdı sûsenler kılıc ile diyâr-ı gülşeni
26. Nitekim rûy-ı zemîni Şâh-ı gerdûn-iktidâr

şâh-ı gevher-pâş:
1. **şâh-ı gevher-pâşıdur:**
Mısra: **1**
Mücevherler saçan sultan.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

şâh-ı gül:
1. **şâh-ı gül:**
Mısra: **5**
Gül padişahı.
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

2. **şâh-ı gül:**
Mısra: **4**
gül dalı
3. Âşiyân-ı bülbülüñ başında güller kanlu dâg
4. Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest

3. **şâh-ı gül:**
Mısra: **6**
gül dalı
5. Goncalar rengîn lebüñden dem urur gülzârda
6. Şâh-ı gül oldu nihâl-ı ergavânuñ dikmesi

4. **şâh-ı gülsün:**
Mısra: **32**
gül dalı
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

5. **şâh-ı gülden:**
Mısra: **6**
gül dalı
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

şâh-ı gülbün:
1. **şâh-ı gülbün:**
Mısra: **8**
Gül dalı.
7. Gülü kan tutdugı dem nişter-i hâr ile fasd etdi
8. Aña her şâh-ı gülbün bir letâfet-bahş bâzûdur

şâh-ı gül-i bî-hâr:
1. **şâh-ı gül-i bî-hâr:**
Mısra: **2**
Dikensiz gül dalı.
1. Serv-kad mahbûblar içre cefâsuz yâr yok
2. Dehr gülzârında bir şâh-ı gül-i bî-hâr yok

şâh-ı harâbât:
1. **şâh-ı harâbât:**
Mısra: **7**
Meyhanenin sultanı.||Şeyh.
7. Olımaz şâh-ı harâbât gedâ tutmazsa
8. Bir sınık câmını tâc-ı ser-i Dârâ yerine

şâh-ı Horâsân-şekil:
1. **şâh-ı horâsân-şekil:**
Mısra: **56**
1548 yılındaki Osmanlı seferi sllrasında Kazvin'e kaçan Şah Tahmasb.||Korkup kaçan Şah tahmasb gibi.
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

şâh-ı hûbân:
1. **şâh-ı hûbânum:**
Mısra: **1**
Güzeller sultânı, Sevgili
1. Müşerref kıldı devlet mesnedini şâh-ı hûbânum
2. Revân olmagı durmuşken oturdu yerine cânum

şâh-ı hümâyûn-fer:
1. **şâh-ı hümâyûn-fer:**
Mısra: **31**
Padişahlara layık kuvvet sahibi hükümdar.
31. Sensin ol Şâh-ı hümâyûn-fer ki ʿadlüñ hârisi
32. Mârı güncişk âşiyânına nigeh-bân eyledi

şâh-ı hüsn:
1. **şâh-ı hüsn:**
Mısra: **9**
Güzellik sultanı.||Sevgili.
9. Cân nakdini Hayâlîden almaga şâh-ı hüsn
10. Verdi diyâr-ı hüsnde bir bî-âmân kula

şâh-ı istignâ-yi ʿaşk:
1. **şâh-ı istignâ-yi ʿaşkuñ:**
Mısra: **2**
Aşkın nazlı sultanı.||Sevgili.
1. Kıldı gam Ferhâd ile Mecnûn dil-i şeydâları
2. Şâh-ı istignâ-yi ʿaşkuñ begleri agaları

şâh-ı Kenʿânî:
1. **şâh-ı kenʿânî:**
Mısra: **1**
Hz. Yusuf.||Sevgili.
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

şah-ı kerîm:
1. **şah-ı kerîm:**
Mısra: **1**
Cömert padişah.
1. Bir Hayâlî-zâde bendeñ vardur ey Şah-ı Kerîm
2. Añası Hak rahmetinde kendü kalmışdur yetîm

şâh-ı mahabbet:
1. **şâh-ı mahabbet:**
Mısra: **8**
Sevgili.
7. Her cânibinde gördü ki başlu pıñarı var
8. Göñlümde kurdu şâh-ı mahabbet otagını

şâh-ı melâmet:
1. **şâh-ı melâmetüm:**
Mısra: **3**
Kınanmışlık ve horlanmışlık ülkesinin padişahı.

3. Şâh-ı melâmetüm kim her âh-ı âteşînden
4. Çekdüm kılıc sipâh-ı nâmûs u ʿâra karşu

şâh-ı Necef:
1. **şâh-ı necef:**
Mısra: **5**
Necef şahı.||Hz. Ali.
5. Nebî medîne-i ʿilm oldu bâbı Şâh-ı Necef
6. O dergehüñ itiyem ol kapuda derbânem

şâh-ı nevrûz:
1. **şâh-ı nevrûz:**
Mısra: **5**
Nevruz gününün sultanı.
5. Şâh-ı nevrûz görüp hüsn eli sultânı seni
6. Lâle vü gülden eder hayme vü hargâh saña

şâh-ı rez:
1. **şâh-ı rez:**
Mısra: **1**
Asma ağacının dalı.
1. Tâ ki oldu şâh-ı rez pîr-i mugânuñ dikmesi
2. Hacletinden yere geçdi bâgbânuñ dikmesi

şâh-i rûz:
1. **şâh-i rûza:**
Mısra: **22**
Gündüz padişahı.||Güneş.
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

şâh-ı saʿâdet:
1. **şâh-ı saʿâdet:**
Mısra: **1**
Mutluluk sultanı.
1. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet pertev
2. Benden uyara çerâgın koya mihrin meh-i nev

şâh-ı saʿâdet-pertev:
1. **şâh-ı saʿâdet-pertev:**
Mısra: **10**
Mutluluk veren sultan.||Sevgili.
9. Ey Hayâlî gele Âyîne-i İskendere reşk
10. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet-pertev

şâh-ı şâdî:
1. **şâh-ı şâdînüñ:**
Mısra: **8**
Mutluluk sultanı.||Meyhane ehli.
7. Habâb-ı câm-ı meyüñ kim diler bozulduâunu
8. Ki şâh-ı şâdînüñ ol kırmızı otagıdur

şâh-ı şitânuñ ʿaskerin sürmek:
1. **şâh-ı şitânuñ ʿaskerin sürmek:**
Mısra: **7**
Kış mevsimini sona erdirmek.
7. Sürmek içün bâgdan şâh-ı şitânuñ ʿaskerin
8. Eylemiş cemʿiyyet ezhâruñ sipâhı bî-şümâr

şâh-ı şükûfe:
1. **şâh-ı şükûfe:**
Mısra: **7**
Çiçekler şahı.
7. Oldu her şâh-ı şükûfe yine ʿâlî-himmet
8. Müflis-i hâke nisâr eyledi dînâr ü direm

şâh-ı Süleymân-ı ʿAcem:
1. **şâh-ı süleymân-ı ʿacem:**
Mısra: **27**
Acemin Süleyman şahı.
27. Husrev-i Rûm-ı ʿArab Şâh-ı Süleymân-ı ʿAcem
28. K'oldu her bendesi Dârâ-der ü Hâkân-şekil

şâhid:
1. **şâhid:**
Mısra: **2**
Güzel, sevgili
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

2. **şâhid:**
Mısra: **2**
Tanık.
1. Halt olduguna kâh-ı gam ile ezel gilüm
2. Şâhid bu rûy-ı zerdüm ile tende her kılum

şâhid-i ʿaşk:
1. **şâhid-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **6**
Aşk şahidi.
5. Zînet etdi cismümi ser-tâ-be-pâ dâg-ı siyâh
6. Şâhid-i ʿaşkuñ ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün

şâhid-i bâzâr:
1. **şâhid-i bâzâr:**
Mısra: **4**
Pazar güzeli.||Yusuf gibi köle pazarında satılan güzel.
3. Yûsufa beñzetme yârı Mısr-ı hüsn içre bu gün
4. Ey azîzüm sen dedigüñ şâhid-i bâzâr yok

şâhid-i devlet:
1. **şâhid-i devletinüñ:**
Mısra: **31**
Saadet güzeli.||Sevgili.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

şâhid-i maksûd:
1. **şâhid-i maksûd:**
Mısra: **5**
Arzu edilen sevgili.
5. Şâhid-i maksûd kılmaz pür-heves dillerde câ
6. Şâhlar mesken edinmez meclis-i nâ-pâkde

şâhid-i maksûd vechi:
1. **şâhid-i maksûd vechiyle:**
Mısra: **2**
Arzu edilen sevgilinin yüzü.
1. Kendüñi etse bu gün her kim fenâ-ender-fenâ
2. Şâhid-i maksûd vechiyle bakâ kalur bakâ

şâhid-i maʿnâ:
1. **şâhid-i maʿnâ:**
Mısra: **39**
Mana şahitleri.||İfade edilmek istenen unsurlara delalet eden deliller.
39. Bu kasîdemde benüm şâhid-i maʿnâ çokdur
40. Husrev-i mülk-i maʿânî benüm etmeñ inkâr

2. **şâhid-i maʿnayi:**
Mısra: **9**
Mana şahitleri.||İfade edilmek istenen unsurlara delalet eden deliller.

9. Ey Hayâlî şâhid-i maʿnayi sayd etdüñ velî
10. Her tarafdan saña sanma taʿne-i agyâr yok

şâhid-i mevzûn:
1. **şâhid-i mevzûn:**
Mısra: **10**
Güzel dilber.
9. Fehm kıl nazm-ı Hayâlîden nikât-ı bî-ʿaded
10. Nice rengîn câmeyi bir şâhid-i mevzûn geyer

şahin:
1. **şahin:**
Mısra: **9**
Maruf avcı kuş.
9. Şahin gibi Hayâlî eder ol hümâyı sayd
10. Bir gün eger muhâlefet etmezse rûzigâr

2. **şâhîn:**
Mısra: **8**
Maruf avcı kuş.||Hükümdar.
7. Ol siyeh hâl ile yâruñ kaşı altında gözü
8. Rûm sultânı kolunda benli şâhîn kendüdür

3. **şahinlerüz:**-*lerüz*
Mısra: **5**
Maruf avcı kuş. Maruf avcı kuş. Aşık.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

4. **şâhîn:**
Mısra: **9**
Maruf avcı kuş.
9. Şâhîn yüzün görünce Hayâlî revân eder
10. Ehl-i şikâra bir nice kurbân benefşelik

şahin bakışlu:
1. **şahin bakışlu:**
Mısra: **3**
sert ve keskin bakışlı || heybetli, azametli
3. Şahin bakışlu bir balaban gerçegüñ yine
4. Şehbâz-ı zülfü eyledi dil murgunu şikâr

şâhın eşiği:
1. **şâhın eşigini:**
Mısra: **15**
Padişahın kapısı.
15. Yürü penâh edin ol Şâhîn eşigini kim
16. Ayagı topragıdur kuhl-i dîde-i ikbâl

şahin yuvası:
1. **şahin yuvasıdur:**
Mısra: **8**
Şahin yuvası. (Sinedeki derin ve gizli yara bağlamında).
7. Sultan-ı ʿaşk kendüye hâs eyledi beni
8. Sînemde gördü dâgumu şahin yuvasıdur

2. **şahin yuvasından:**
Mısra: **6**
başa vurulan nal biçimindeki dağ benzerliğinde
5. Nola başında bir murg âşiyân etdiyse Mecnûnuñ
6. Kalur mı tende her dâgum benüm şahin yuvasından

şâhlık ismi:
1. **şâhlık ismin:**
Mısra: **27**
Padişahlık.
27. Şâhlık ismin felek sen Pâdişehden gayrıya
28. Fâre-i satrenc-veş bühtân ü yalan eyledi

şahnelik etmek:
1. **şahnelik etdüñ:**
Mısra: **5**
Zabitlik etmek.
5. Bu mümkinâta şahnelik etdüñ yeter yeter
6. Kim der saña kim ikide birde harâbe bas

şâh-râh:
1. **şâh-râhıyuz:**-*ı, -y, -uz*
Mısra: **8**
İşlek yol, büyük cadde.
7. ʿAşkuñdaki belâlaruñ ugrar geçer bize
8. Şehr-i mahabbetüñ güzelüm şâh-râhıyuz

2. **şâh-râhumuza:**-*umuz, -a*
Mısra: **4**
İşlek yol, büyük cadde.
3. Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
4. Gedâya bezl ederüz gelse şâh-râhumuza

şahs:
1. **şahsı:**-*ı*
Mısra: **6**
Şahıs, kimse
5. Mansûr olan fenâ yoluña pâyidâr olur
6. Bu kârı sanma pîşe-i her şahsı lîvedür

2. **şahsı:**-*ı*
Mısra: **10**
(Ar.) Kişi.
9. Her tîg olamaz âyîne-i sûret-i merdân
10. Her şahsı Hayâlî gibi kattâl mı sanduñ

3. **şahs:**
Mısra: **6**
Şahıs, kimse
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

şâhvâr:
1. **şâhvâr:**
Mısra: **9**
Şaha, sultana layık.
9. Ol ki istignâ serîrinde oturdu şâhvâr
10. Ser-te-ser olmaga heft iklîme sultân istemez

şâʿir:
1. **şâʿir:**
Mısra: **52**

51. Sözü her kâleb-i fersûdenüñ mevcûd cânıdur
52. Kaçan hâlî bulur şâʿir fesâhat içre meydânı

2. **şâʿirüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Şiir yazan, sözünü vezin ve kafiye ile düzenleyen.
9. Beyti ocagına su koyan cümle şâʿirüñ
10. Cânâ Hayâlînüñ gazel-i âbdârıdur

3. **şâʿirüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Şiir yazan, sözünü vezin ve kafiye ile düzenleyen.
9. Gösterür nazmı Hayâlî tarzını her şâʿirüñ
10. Himmetüm dâmıyla sayd etdüm nice ʿankâları

4. **şâʿirüñ:**-*üñ*
Mısra: **7**
Şiir yazan.
7. Çarhuñ hilâline degişen ince şâʿirüñ
8. Bir matlaʿ-ı güzîdede nâzük hayâlîni

5. **şâʿir:**
Mısra: **9**
Şiir yazan.
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

şâʿir ile remmâl:
1. **şâʿir ile remmâli:**
Mısra: **2**
Şair ile falcı.
1. Husrevâ etdi terbiyet çünkim
2. Himmetüñ şâʿir ile remmâli

şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn:
1. **şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn:**
Mısra: **78**
Önceki ve sonraki şairler.
77. Mülk-i nazmuñ kenz-i lâ-yüfnâya mâlik şâhiyem
78. Leşkerümdür şâʿirân-ı evvelîn ü âhirîn

şâirân-ı şehd-mekâl:
1. **şâirân-ı şehd-mekâl:**
Mısra: **32**
Bal tadında söyleyen şairler.
31. Añılmaz idi Ferîdûn u Cemle Keyhusrev
32. Cihâna gelmese ger şâirân-ı şehd-mekâl

şâʿir-i sihr-âferîn:
1. **şâʿir-i sihr-âferîn:**
Mısra: **4**
Büyüleyen şair.
3. Her nihâl-i nâzenînüñ oldu bir nazm-ı bülend
4. Bülbül ü destân serâyın şâʿir-i sihr-âferîn

şâʿirlerin kelâmı:
1. **şâʿirlerin kelâmında:**
Mısra: **59**
Şairlerin sözleri, şiirleri.
59. Gayrı şâʿirlerin kelâmında
60. Yokdur elfâz-ı zevk-i rûhânî

şâʿirlerüñ şiʿri:
1. **şâʿirlerüñ şiʿri:**
Mısra: **65**
Diğer şairlerin şiiri.
65. Eremez şâʿirlerüñ şiʿri Hayâlî nazmuña
66. Gerçi oldu herbiri ser-defteri nazm-ı metîn

şakâyık:
1. **şakâyıkdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Gelincik çiçeği.||Kadeh.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

şâkir:
1. **şâkir:**
Mısra: **3**
Şükür ve hamd edici, eden.
3. ʿAbd olaldan kullugumdan şâkir idin ey melik
4. Kim dedi kim hâce-i hicrâna ikrâr et beni

şâl:
1. **şalumdur:**-*umdur*
Mısra: **7**
Şal, çul.
7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

2. **şâlini:**-*ini*
Mısra: **2**
Şal, bir giyim eşyası.
1. Evvel gözüñe gösterini dehr Zâlini
2. Ya çarh-ı atlasa vereni köhre şâlini

3. **şal:**
Mısra: **9**
Şal, bir giyim eşyası.
9. Atlas-ı gerdûnu etmez himmeti rahşına şal
10. Tâ ki olmuşdur Hayâlî bende-i Âl-i ʿAbâ

4. **şâlumdan:**-*umdan*
Mısra: **6**
Şal, bir giyim eşyası.
5. Mücâvir-i ser-i kûyu olalı şerm eyler
6. Libâs-ı Kaʿbe bu egnümde köhre şâlumdan

şâm:
1. **şâmdan:**-*dan*
Mısra: **21**
Suriye'nin başkenti, genel anlamda orta doğu coğrafyasını ifade etmek için kullanılır.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

2. **şâm:**
Mısra: **1**
Akşam..
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

3. **şâmımuz:**-*ımuz*
Mısra: **1**
Akşam.
1. Rûz-ı rûşenden nola enver olursa şâmımuz
2. Mihr-i ʿâlem tâbdan yakar çerâgı câmımuz

şâm erişmek:
1. **şâm erişdükde:**
Mısra: **8**
Akşama erişmek.
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

şâm-ı ʿadem:
1. **şâm-ı ʿademden:**
Mısra: **9**
Yokluk gecesi.
9. Bendeyem şol şâha kim şâm-ı ʿademden kurtarup
10. Bülbül-i tabʿ-ı Hayâlîyi seher-hîz eyledi

şâm-ı ʿayş:
1. **şâm-ı ʿayşumda:**
Mısra: **8**
Zevk ü safa gecesi.

7. Felek ʿişret-gehim mey sâgarumdur ey şafak sen hem
8. Dökülmüş şâm-ı ʿayşumda şarâb-ı lâle-gûnumsın

şâm-ı belâ:
1. **şâm-ı belâ:**
Mısra: **5**
Bela akşamı.
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

şâm-ı firâk:
1. **şâm-ı firâk:**
Mısra: **9**
ayrılık akşamı
9. Beñzemez şâm-ı firâk içre Hayâlî yaşına
10. Her bir encüm kendüyi bir mâh-ı tâbân eylesün

2. **şâm-ı firâka:**
Mısra: **25**
ayrılık akşamı
25. Şâm-ı firâka sen mehi tuş olmasun deyu
26. El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

3. **şâm-ı firâkında:**
Mısra: **10**
ayrılık akşamı
9. Hayâlî bezm müyesser olur ol âfetle
10. Olursa şâm-ı firâkında kelleler kandîl

4. **şâm-ı firâkuñda:**
Mısra: **4**
ayrılık akşamı
3. Kanlu yaşumdan sipâh-ı âha leşkerler çeküp
4. Nice bir şâm-ı firâkuñda şebîhûn eyleyem

5. **şâm-ı firâkuñda:**
Mısra: **6**
ayrılık akşamı
5. Ruhuñsuz lemʿa -i nâr-ı dili kim çarha ergürdüm
6. Melâʾik haylına şâm-ı firâkuñda çerâg etdüm

şâm-ı gam huffâşı:
1. **şâm-ı gam huffâşiyem:**
Mısra: **9**
Keder gecesinin gözleri görmeyen kuşu.
9. Hayâlî şâm-ı gam huffâşiyem kim
10. Cihânuñ mihrine yokdur nigâhum

şâm-ı gam:
1. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **38**
gam akşamı
37. Bunlaruñ başındadur iklîm-i ʿaşkuñ devleti
38. Şâm-ı gamda bunlaruñ oldum çerag-ı sohbeti

2. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **5**
gam akşamı
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

3. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **1**
gam akşamı
1. Şol göñül kim şâm-ı gamda derdüñi tehnâ çeker
2. Cân gözüñe kuhl-i sübhânellezî esrâ çeker

4. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **6**
gam akşamı
5. Tekye-i gamdur tenüm her odlu âhum bir ışık
6. Şâm-ı gamda dâgdan yakdum aña yer yer çerâg

5. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **4**
gam akşamı
3. Halka-i mâhı dutup gerdûnu yerinden kapan
4. Şâm-ı gamda kuvvet-i bâzû-yı âhumdur benüm

6. **şâm-ı gamda:**
Mısra: **6**
gam akşamı
5. Sîne-i pür dag ile ʿâşık fenâdan aldı zevk
6. Şâm-ı gamda şemʿler yakup arar eksükligi

şâm-ı hasret:
1. **şâm-ı hasretde:**
Mısra: **9**
Özlem akşamı.
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

2. **şâm-ı hasretde:**
Mısra: **5**
Özlem akşamı.
5. Şâm-ı hasretde benümçün az giryân olmaduñ
6. Göreyin ey merdüm ü çeşmüm ilâhî çok yaşa

3. **şâm-ı hasretde:**
Mısra: **3**
Özlem akşamı.
3. Şâm-ı hasretde yüzün görsem zebânum lâl olur
4. Gerçi kim divâneler eyler tekellüm ay ile

4. **şâm-ı hasretde:**
Mısra: **3**
Özlem akşamı.
3. Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum baş çeküp
4. Katdı encüm haylinüñ alayını alayına

şâm-ı hecr:
1. **şâm-ı hecrüñde:**
Mısra: **10**
Ayrılık akşamı.
9. Göñlümü kandîl-i tersâ gibi bir kâfir yakup
10. Şâm-ı hecrüñde Hayâlî eyledi hem-râh-ı şemʿ

2. **şâm-ı hecrüñde:**
Mısra: **3**
Ayrılık akşamı.
3. Felek havf eyleyüp âhum yelüñden şâm-ı hecrüñde
4. Çeker dâmânına her şeb çerâgın mâh-ı tâbânuñ

şâm-ı hicrân:
1. **şâm-ı hicrânın:**
Mısra: **9**
Ayrılık akşamı.
9. Şâm-ı hicrânın Hayâlî rûz-ı vuslat etmese
10. Subh gibi mihri gâlib göñlü sâdıklar meded

şâm-ı Kadr:
1. **şâm-ı kadre:**
Mısra: **17**
Kadir gecesi.

17. Nûr görse şâm-ı Kadre ugrayan kılmaz nazar
18. Nitekim şehrev ziyâ-yı mâh-ı tabân istemez

şâm-ı vasl:
1. **şâm-ı vasla:**
Mısra: **3**
Kavuşma gecesi.
3. Pervâne şâm-ı vasla budur tâlib oldugu
4. Gösterdi dost nakşını âyine-vâr şemʿ

şâm-ı zülf-i Leylî:
1. **şâm-ı zülf-i leylî:**
Mısra: **3**
Leyla'nın saçının siyahlığı.
3. Girer destine şâm-ı zülf-i Leylî
4. Olursa şâne Mecnûn üstühânı

şân:
1. **şanuña:**-*uña*
Mısra: **8**
şöhret, ün.
7. Güzellikde nazîrüñ yok iken meyl etme agyâra
8. Hey âfet şanuña düşmez diyeler saña hercâyî

2. **şânın:**-*ın*
Mısra: **9**
şöhret, ün.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

3. **şânuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
şöhret, ün.
3. ʿAceb mecnûnsun ey şemʿ kim fehm olmadı şânuñ
4. Verürken cân pervâneñ hem aglar hem gülersin sen

4. **şânımuz:**-*ımuz*
Mısra: **8**
şöhret, ün.
7. ʿÂlem-i ʿaşkuñ müebbed şâhıyuz Mecnûn gibi
8. Tahtdan tâbûta nakl etmek degüldür şânımuz

şâne:
1. **şânedür:**-*dür*
Mısra: **6**
tarak
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

2. **şanedür:**-*dür*
Mısra: **10**
tarak
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şanedür derler

3. **şâne:**
Mısra: **5**
tarak
5. Şâne kıldı tenüñi zülfüñ ucundan sad-çâk
6. Göreli yüzüñü âyîne nemed-pûşuñdur

4. **şânedür:**-*dür*
Mısra: **10**
tarak
9. Hayâlî çârsû-yi ʿaşkda müjgân-ı Mecnûnu
10. Hayâl-i zülf-i Leylâya düzülmüş şânedür derler

5. **şâne:**
Mısra: **2**
tarak
1. Âyîne hüsnüñe kul olsun safâsı var ise
2. Şâne çeksün zülfünüñ her ne cefâsı var ise

6. **şâne:**
Mısra: **4**
tarak
3. Girer destine şâm-ı zülf-i Leylî
4. Olursa şâne Mecnûn üstühânı

şâne eylemek:
1. **şâne eyler:**
Mısra: **50**
Tarak eylemek, tarak yapmak.
49. Gûsfendi ʿadlüñ eyyâmında bulsa bî-şobân
50. Şâne eyler mûyuna ser-pençesin gürg-i gurîn

şâneden çekmek:
1. **şâneden çeker:**
Mısra: **1**
Taramak.
1. Dilber kaçan ki kâkülüñü şâneden çeker
2. Bilsem sabâyi sünbül ü bâgı neden çeker

Şâpûr:
1. **şâpûra:**-*a*
Mısra: **11**
Sasani hükümdarlarından.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

şarâb:
1. **şarâblar:**-*lar*
Mısra: **2**
Sarhoşluk veren sıvı.
1. Mest etdi halk-ı ʿâlemi ol laʿl-i nâblar
2. Devr-i lebüñde ayaga düşdü şarâblar

2. **şarâbı:**-*ı*
Mısra: **9**
Şarap. (Heves, arzu bağlamında).
9. Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
10. Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba beñzer

3. **şarâb:**
Mısra: **2**
İçilecek şey, içecek.
1. Hûn-ı dil bâde hayâl-i dost hemden âh şemʿ
2. Göñlümü gâhî şarâb ü şâhid egler gâh şemʿ

4. **şarâb:**
Mısra: **2**
Sarhoşluk veren sıvı.
1. Nice bir gamla hûnîn âb içelüm
2. Gel e bir kaç kadeh şarâb içelüm

5. **şarâbdan:**-*dan*
Mısra: **8**
Sarhoşluk veren sıvı.
7. Yardum surâhînüñ başını ayagın sıdum
8. Yudum elüm ʿarakdan ü geçdüm şarâbdan

6. **şarâb:**
Mısra: **1**
Sarhoşluk veren sıvı.

1. Bezm-i yâra hûn-ı ʿâşıkdan şarâb eglenmesün
2. Şol oda yanmış cigerlerden kebâb eglenmesün

7. **şarâbı:**-*ı*
Mısra: **6**
Sarhoşluk veren sıvı.
5. Sabr etmeyen belâlaruña ʿaşkuñ añmasun
6. Nûş etmesün şarâbı kaçanlar humârdan

şarâb ü kebâb:
1. **şarâb ü kebâbdan:**
Mısra: **12**
Şarap içip kebap yemek.
11. Hûn-ı cigerle bu dil-i sûzân yeter baña
12. Zevküm ne dem kim ola şarâb ü kebâbdan

şarâba basmak:
1. **şarâba bas:**
Mısra: **4**
Şarap içmek.
3. Gözden revân olup yetiş ey hûn-ı dil yetiş
4. Ol yâr bezm-i vuslata geldi şarâba bas

şarâb-âlûde:
1. **şarâb-âlûdedür:**-*dür*
Mısra: **1**
Şaraba bulaşmış.
1. Laʿl-i yâr agyâr bezminde şarâb-âlûdedür
2. Dîde-i merdüm bu gamdan hûn-ı nâb-âlûdedür

şarâb-ı ʿaşk:
1. **şarâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **11**
aşk şarabı
11. Şarâb-ı ʿaşk hoş kattâl imiş içmiş iki ʿâşık
12. Yıkılmış biri sahrada biri kühsâra yasdanmış

2. **şarâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
aşk şarabı
5. Ehl-i tenaʿum agzına düşmez şarâb-ı ʿaşk
6. Zer kâseden içilmez aña câm-ı ser gerek

3. **şarâb-ı ʿaşkı:**
Mısra: **7**
aşk şarabı
7. Sevdigüm budur şarâb-ı ʿaşkı diñletmez baña
8. ʿAklumuñ efsânesin nâmûs ile ʿârum komaz

4. **şarâb-ı ʿaşkuñı:**
Mısra: **5**
aşk şarabı
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

şarâb-ı çekîde:
1. **şarâb-ı çekîdedür:**
Mısra: **6**
Damlamış şarap. (Kanlı gözyaşı bağlamında).
5. Göñlüm hayâlüñ ile kaçan sohbet eylese
6. Kanlu yaşum o bezme şarâb-ı çekîdedür

şarâb-ı Edrine:
1. **şarâb-ı edrine:**
Mısra: **4**
Edirne şarabı.
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

şarâb-ı ergavân:
1. **şarâb-ı ergavân:**
Mısra: **8**
Erguvan renkli, kırmızı şarap.
7. Harâbât içre her peymânede ʿaksüñ görünmezse
8. Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş

şarâb-ı ergavânî:
1. **şarâb-ı ergavânîdür:**
Mısra: **8**
Erguvan renkli, kırmızı şarap.
7. Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhum u eşküm
8. Nevâ-yi erganûnîdür şarâb-ı ergavânîdür

şarâb-ı laʿl:
1. **şarâb-ı laʿlüñi:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Şarap gibi kırmızı renkteki dudağı.
5. Nazm-ı rengînümle vasf etdüm şarâb-ı laʿlüñi
6. Sâhir-i nazmem anuñçün ey gülefsûn eyledüm

şarâb-ı lâle-gûn:
1. **şarâb-ı lâle- gûnumsın:**
Mısra: **8**
Lale renkli, kırmızı şarap.
7. Felek ʿişret-gehim mey sâgarumdur ey şafak sen hem
8. Dökülmüş şâm-ı ʿayşumda şarâb-ı lâle-gûnumsın

şarâb-ı lâle-reng:
1. **şarâb-ı lâle-rengi:**
Mısra: **2**
Lale renkli şarap.
1. Yeter olduk gubâr-ı gamla bengî
2. Getir sâkî şarâb-ı lâle-rengi

şarâb-ı lâʿl-gûn olmak:
1. **şarâb-ı lâʿl-gûn olmuş:**
Mısra: **6**
Lal renkli şarap olmak.
5. Gözde laʿlüñ ârzûsuyla ciger hûnâbesi
6. Şîşe içinde şarâb-ı lâʿl-gûn olmuş yatur

şarâb-ı mahabbet ayağı:
1. **şarâb-ı mahabbet ayagını:**
Mısra: **10**
Aşk şarabının kadehi.
9. Başı ayagı oldu belirsiz Hayâlînüñ
10. Nûş edeli şarâb-ı mahabbet ayagını

şarâb-ı nâb:
1. **şarâb-ı nâb:**
Mısra: **1**
Katışıksız şarap.
1. Gamuñla ayaga düşdüm şarâb-ı nâb gibi
2. ʿAceb mi ger çıka bagrumda baş habâb gibi

2. **şarâb-ı nâba:**
Mısra: **8**
Katışıksız şarap.
7. Müddeʿî komaz beni yanuñda kan aglamaâa
8. Şol Kızılbaşuñ şarâb-ı nâba yasagı gibi

şarâb-ı reyhânî:

1. **şarâb-ı reyhânî:**
Mısra: **2**
Gönle ferahlık veren şarap.
1. Eylemiş hatt laʿl-i cânânı
2. Ehl-i şevka şarâb-ı reyhânî

şarâb-ı sâfî:
1. **şarâb-ı sâfî:**
Mısra: **1**
saf şarap; halis şarap
1. Ne ziyân etdi saña sûfî şarâb-ı sâfî
2. Yine alup ele halvetde çalarsın lâfı

şarâb-ı şevk:
1. **şarâb-ı şevkini:**
Mısra: **5**
Arzu şarabı.
5. Şarâb-ı şevkini gerdûn içüp cürʿa döker hâke
6. Elinde mihr-i ʿâlem-tâb bir zerrîn ayagıdur

şark:
1. **şark:**
Mısra: **54**
doğu
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

2. **şarkda:**-*da*
Mısra: **4**
Ar. Güneşin doğduğu cihet.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

3. **şarka:**-*a*
Mısra: **4**
doğu
3. Gâh gözde gâh göñlümde gerek menzil-gehi
4. Şarka garba varmaga bir âfitâb ister göñül

şark u garb:
1. **şark u garbe:**
Mısra: **26**
Doğu ve batı.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

şarkî:
1. **şarkîler:**-*ler*
Mısra: **5**
Şarka mensup ve müteallik.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

şaʿşaʿa:
1. **şaʿşaʿa:**
Mısra: **3**
Parlaklık, gösteriş
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

2. **şaʿşaʿa:**
Mısra: **3**
Parlaklık, gösteriş
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

3. **şaʿşaʿa:**
Mısra: **5**
Parlaklık, gösteriş
5. Eger her şaʿşaʿa cirmüñde bir gûyâ zebân olsa
6. Cemâl-i yâruñ ey gün sen kılıcın salabilmezsin

4. **şaʿşaʿa:**
Mısra: **9**
Parlaklık, gösteriş
9. Ey Hayâlî ola mı şaʿşaʿa engüşt-misâl
10. Tutalum beñzedi hurşîd eli âyesine

5. **şaʿşaʿa:**
Mısra: **2**
Parlaklık, gösteriş
1. Ol kemân-ebrû gazâl-i mihri nahcîr eyledi
2. Şaʿşaʿa sanur gören cismini pür-tîr eyledi

şaʿşaʿa okları:
1. **şaʿşaʿa oklarını:**
Mısra: **7**
Gösteriş okları.||Sevgilinin kirpikleri.
7. Şaʿşaʿa oklarını atmaga hâki gözler
8. Mihri gerdûn edeli beline rindâne sadak

şâtır:
1. **şâtırdur:**-*dur*
Mısra: **6**
İstekli.
5. ʿÂrızuñ şemʿine dâʾim dilberâ pervâne-veş
6. Oda düşüp yanmaga gör nice şâtırdur göñül

şâyed:
1. **şâyed:**
Mısra: **4**
ola ki
3. Kûy-ı nigârı bekleyeyin gece subha dek
4. Şâyed günüm gele başuma gün doga seher

2. **şâyed:**
Mısra: **6**
Belki, ola ki, olabilir ki.
5. Rakîbe kûyum itidür deyüben iʿtimâd etme
6. Kuduzdur şâyed incide benüm ʿömrüm hazer hoşdur

3. **şâyed:**
Mısra: **9**
Belki, ola ki, olabilir ki.
9. Ey Hayâlî lebine ergüre şâyed seni yâr
10. Kâş ki kılsa tenüñ çarh-ı sitem-pîşe sebû

4. **şâyed:**
Mısra: **9**
Belki, ola ki, olabilir ki.
9. Ey Hayâlî kamu ahvâlüñi añ şâyed kim
10. Bu gazel bir gün ola Şâh-ı cihân-dâra düşe

5. **şâyet:**
Mısra: **10**
Belki, olur ki.
9. Çün kim zamâne devleti gelmez Hayâlîye
10. Bir özge devlet el vere şâyet zamânedür

şeb:
1. **şeb:**
Mısra: **3**
Gece.

3. Sipâh-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim
4. ʿAdû-yı Husrev-i rûşen-dil ü Ferîdûn-fer

2. **şebüñ:**-*üñ*
Mısra: **13**
Gece.
13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

3. **şeb:**
Mısra: **1**
Gece.
1. Şeb ki meh geçdi felek tahtına sultân-şekil
2. Oldu her kevkeb-i rahşân aña aʿyân-şekil

4. **şeb:**
Mısra: **2**
Gece.
1. Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

5. **şebden:**-*den*
Mısra: **8**
Gece.
7. Çerâguñ nûrunuñ pervâne bildi kıymetin ancak
8. Görünmez çeşm-i huffâşa temâşâ-gâh şebden yeg

şebdîz:
1. **şebdîzini:**-*ini*
Mısra: **8**
Far. 1. Yağız at. 2. Husrev-i Pervîz'in atı.
7. Kûh-ı gamda gelse ben Ferhâda ol Şîrîn-cemâl
8. Bindügi Şebdîzini kanumla gül-gûn eyleyem

2. **şebdîzine:**-*ine*
Mısra: **3**
Yağız at. (Sevgilinin saçı bağlamında).
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

şebdîz-i âh:
1. **şebdîz-i âhumdur:**
Mısra: **5**
Ahın karayağız atı.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

2. **şebdîz-i âhumdur:**
Mısra: **3**
Ah şebdizi. Şirin'in sevgilisi Ferhad'ın efsanevi atı Şebdiz'e ah.
3. Husrevâ Şebdîz-i âhumdur semend-i bâd-pâ
4. Kim alur bir demde eflâküñ dokuz meydânını

şeb-i belâ:
1. **şeb-i belâda:**
Mısra: **4**
Bela, eziyet gecesi.
3. Zebân-ı tîşe kaçan nutka gelse Ferhâduñ
4. Şeb-i belâda çerâgı şirâr-ı hârâdur

şeb-i fıtrat:
1. **şeb-i fıtrat:**
Mısra: **3**
Yaradılış gecesi.||Kalu bela.
3. Bir târ-ı zülfüne şeb-i fıtrat belî dedüm
4. Baht-ı siyâhı gör ki keş-â-keşdeyin dahi

şeb-i gam:
1. **şeb-i gamda:**
Mısra: **8**
Gam gecesi.
7. Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
8. Şeb-i gamda eremez zâhid-i gümrâh saña

2. **şeb-i gamda:**
Mısra: **1**
Gam gecesi.
1. Biz şeb-i gamda âha mensûbuz
2. Yaʿni dûd-ı siyâha mensûbuz

şeb-i hasret:
1. **şeb-i hasretde:**
Mısra: **5**
Özlem gecesi.
5. Şeb-i hasretde nâgeh dûd-mân-ı Âl-i Osmândan
6. Çerâg-ı bezm-i devlet pertev-i nûr-ı Hudâ geldi

şeb-i hecr:
1. **şeb-i hecrüñde:**
Mısra: **1**
Ayrılık gecesi.
1. Şeb-i hecrüñde yitürsem eger ey mâh yolu
2. Şuʿle-i âteş-i sînemle bulur âh yolu

şeb-i hicrân:
1. **şeb-i hicrân:**
Mısra: **14**
Ayrılık gecesi.
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

şeb-i ʿîd:
1. **şeb-i ʿîd:**
Mısra: **9**
Bayram gecesi.
9. Şeb-i ʿîd eyledi gerdûn hilâlüñ câmını gerdân
10. Hayâlî dahi içmez zâhid-i perhîz-gâr ancak

şeb-i mahşer:
1. **şeb-i mahşer:**
Mısra: **3**
Mahşer gecesi.
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

şeb-i miʿrâc:
1. **şeb-i miʿrâc:**
Mısra: **6**
Miraç gecesi.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

şeb-i muzlim:
1. **şeb-i muzlim:**
Mısra: **26**
Karanlık gece.
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

şeb-i târ:
1. **şeb-i târ:**
Mısra: **8**
karanlık gece

7. Güneş sanup ola zerrât zâhir
8. Ele alsa şeb-i târ içre zengî

2. **şeb-i târ:**
Mısra: **4**
karanlık gece
3. Şâdlık mı geldi dil mülküne kim gam gelmedi
4. Rûz-ı rûşen var mı kim soñu şeb-i târ olmadı

şeb-i tîre:
1. **şeb-i tîreden:**
Mısra: **5**
Karanlık gece.
5. Ziyâsi ile şeb-i tîreden meh-i rûşen
6. Göründü zulmet içinde misâl-i âb-ı zülâl

şebîhûn etmek:
1. **şebîhûn etdi:**
Mısra: **22**
Gece baskını yapmak.||Gece olması.
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

şebîhûn eylemek:
1. **şebîhûn eyleyem:**
Mısra: **4**
Gece baskını yapmak.
3. Kanlu yaşumdan sipâh-ı âha leşkerler çeküp
4. Nice bir şâm-ı firâkuñda şebîhûn eyleyem

şebnem:
1. **şebnemi:**-*i*
Mısra: **44**
Çiğ, gece nemi
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

2. **şebnem:**
Mısra: **4**
Çiğ, gece nemi
3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

şebnem dökmek:
1. **şebnem döker:**
Mısra: **3**
Gözyaşı dökmek.
3. Subha dek şebnem döker bir çeşm-i giryânuñ mı var
4. Nolduñ iñlersin felek hercâyi cânânuñ mı var

şebnem suyu:
1. **şebnem suyu:**
Mısra: **3**
Çiy tanesi.
3. Gûşunu sagır eyledi şebnem suyu gülüñ
4. Feryâd-ı bülbül ermese tañ mı kulagına

şebnem-i gül:
1. **şebnem-i gül:**
Mısra: **13**
Gül üzerindeki çiy tanesi.
13. Şebnem-i gül su seper cârûb-ı sünbül pâk eder
14. Hâne-i kalbüñde var ise melâletden gubâr

şeb-rev:
1. **şeb-rev:**
Mısra: **18**
Hırsız.||Karanlıkta yürüyen.
17. Nûr görse şâm-ı Kadre ugrayan kılmaz nazar
18. Nitekim şeb-rev ziyâ-yı mâh-ı tabân istemez

şeb-revlik etmek:
1. **şeb-revlik edüp:**
Mısra: **1**
Gece yolculuğuna çıkmak.
1. Dolanurken gece şeb-revlik edüp kûy-ı cânânı
2. Kemend-i dûd-ı âhum bende çekdi mâh-ı tâbânı

şefkat:
1. **şefkat:**
Mısra: **4**
Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.
3. Tecemmül ʿarz eder eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

şeftâlû budağı:
1. **şeftâlû budagın:**
Mısra: **8**
Şeftali ağacının dalı. (Sevgilinin dudakları bağlamında).
7. Almadan bûse-i yârı ger ölem ey hem-dem
8. Suyum ısıtmaga şeftâlû budagın yakasın

şeftalücük:
1. **şeftalücük:**
Mısra: **4**
Sevgilinin dudağı.
3. Bâg-ı cennetdür yüzüñ etrâfı pürdür mîveden
4. Nola bir şeftalücük verseñ sehâlar vaktidür

şeh:
1. **şeh:**
Mısra: **19**
Sultan, padişah.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

2. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Sultan, padişah.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

3. **şehi:**-*i*
Mısra: **9**
Sultan, padişah||Sevgili.
9. Mihnet aña ki görmeye bir şâm sen şehi
10. Devlet anuñ ki göre seni göz aça seher

4. **şehe:**-*e*
Mısra: **28**
Sultan, padişah.
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

5. **şeh:**
Mısra: **62**
Sultan, padişah.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

6. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **19**
Sultan, padişah.
19. Ger bir şehüñ ele getirüp hâk-i pâyüñı
20. Başına efser edüp ola tâcdâr serv

7. **şeh:**
Mısra: **25**
Sultan, padişah.
25. Nice Şeh Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
26. Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül

8. **şehdedür:**-*de, -dür*
Mısra: **37**
Sultan, padişah.
37. Şehdedür bezl hemân begler olupdur erzel
38. Bunlara hısset-i tabʿ oldu emîrâne kerem

9. **şehlerde:**-*ler, -de*
Mısra: **31**
Sultan, padişah.
31. Saña teklîf olundu şehlerde
32. Kürsî-i pâye-i Nerîmânî

10. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **13**
Sultan, padişah.
13. Bir gubâr-ı râhı deñlü ol Şehüñ ey âfitâb
14. Yaʿni sen de nûr-bahş-ı dîde-i imkân mısın

11. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **17**
Sultan, padişah.
17. Kadri bâgında Şehüñ bir ak gülüsün ey kamer
18. Bu ferahtan her gece ʿâlemlere handân mısın

12. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **19**
Sultan, padişah.
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

13. **şehler:**-*ler*
Mısra: **9**
Sultan, padişah.
9. Eşʿâr-ı Hayâlî var iken gûşunu şehler
10. Bilsem ne içün lüʾlüʾ-yi lâlâya çekerler

14. **şehüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Sultan, padişah||Sevgili.
9. Biñ ola bencileyin ol şehüñ âvâreleri
10. Gûşe-i gamda Hayâlî nice dermânde yatur

<u>Şeh Bâyezîd:</u>
1. **şeh bâyezîdüñ:**
Mısra: **9**
Kanuni Sultan Süleyman Han'ın oğlu Şehzade Bayezid.
9. Hayâlî eyledüm Şeh Bâyezîdüñ dergehin mesken
10. Gedâlıkdan ne pervâ Husrev-i sâhib-ʿatâ buldum

<u>şeh ü gedâ:</u>
1. **şeh ü gedânuñ:**
Mısra: **3**
Sultan ve kul.
3. Cândur bekâya mâlik cismi şeh ü gedânuñ
4. Ya mihr içinde zerre yâ gerd-i hâk-i rehdür

<u>şehâ:</u>
1. **şehâ:**
Mısra: **17**
Ey padişah
17. Şehâ ʿadûñ eger isterse ser-firâz olmak
18. Serin sinânuña diksün ki başı göge erer

2. **şehâ:**
Mısra: **27**
Far. Ey padişah.
27. Şehâ Hayâlî ayaguñ tozuna kıldı nisâr
28. Hazâyin-i dil ü cândan hezâr dürr ü güher

3. **şehâ:**
Mısra: **35**
Far. Ey padişah.
35. Şehâ güneş gibi ol ʿâlem içre kişver-gîr
36. Bi-hakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber

4. **şehâ:**
Mısra: **41**
Far. Ey padişah.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

5. **şehâ:**
Mısra: **50**
ey padişah, ey sevgili
49. Sâye gibi düşmanuñ olsun ayakda pâyimâl
50. Sen Şehâ eflâk-kadr ol nitekim enver güneş

6. **şehâ:**
Mısra: **51**
Far. Ey padişah.
51. Meydân-ı nazm içinde Şehâ bir dilâverem
52. Lâyık degül mi bencileyin pehlevâna tîg

7. **şehâ:**
Mısra: **17**
Far. Ey padişah.
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

8. **şehâ:**
Mısra: **37**
Far. Ey padişah.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

9. **şehâ:**
Mısra: **37**
Far. Ey padişah.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

10. **şehâ:**
Mısra: **45**
Far. Ey padişah.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

<u>şehân olmak:</u>

1. **şehân oldu:**
Mısra: **32**
Padişah, hükümdar olmak.
31. Sensin ol gülşen-i saʿâdet kim
32. Oldu ol gülşene şehân gonca

şehbâz:
1. **şehbâzlar:***-lar*
Mısra: **34**
Doğan kuşu.||Avcı.
33. Dâglarda etmesün kebk-i derî pervâzlar
34. İgnelerle gözlerüñ diksün kamu şehbâzlar

2. **şehbâz:**
Mısra: **27**
İri ve beyaz bir doğan cinsi
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

3. **şehbâzıdur:***-ıdur*
Mısra: **4**
Gözleri keskin alıcı kuş.||Sevgili.
3. Kebk-veş reftâr ilen göñlüm kuşun sayd eyleyen
4. Rûm elinüñ bir kara gözlü güzel şehbâzıdur

4. **şehbâzlar:***-lar*
Mısra: **6**
İri ve beyaz bir doğan cinsi.||Rakip.
5. Sabrumı dilden kara gözlü güzeller kapdılar
6. Bir nice şehbâzlar elden şikârum aldılar

5. **şehbâzdur:***-dur*
Mısra: **8**
Doğan kuşu.||Avcı.
7. Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
8. Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur göñlüm

6. **şehbâzuñ:***-uñ*
Mısra: **2**
Sevgilini gözlerinin aşıkları üzerindeki etkisini vurgulamak için kullanılmıştır. Sevgilinin aşık avlayan gözü
1. Sanuram bahsam gözü üzre nigâruñ kaşına
2. İki şehbâzuñ iki teldür takılmış başına

7. **şehbâzdur:***-dur*
Mısra: **10**
Alıcı kuş. (Şairlik yeteneği bağlamında).
9. Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
10. Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını

şehbâz- ı ʿaşk:
1. **şehbâz- ı ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşkın alıcı kuşu.
9. Beñidür murg-ı dil şehbâz ı ʿaşkuñ
10. Ten-i pür-dagum oldu dâm-ı sayyâd

2. **şehbâz-ı ʿaşk:**
Mısra: **5**
Aşkın alıcı kuşu.
5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

şehbâz-ı ʿâlem-i melekût:
1. **şehbâz-ı ʿâlem-i melekût:**
Mısra: **5**
Melekler aleminin alıcı kuşu.
5. Dilerseñ olmaga şehbâz-ı ʿâlem-i Melekût
6. Uçurma kara haber seyr edüp gurâb gibi

şehbâz-ı evc-i ʿaşk:
1. **şehbâz-ı evc-i ʿaşk:**
Mısra: **10**
Aşkın yüceliklerinde uçan doğan kuşu.
9. Dil şuʿlesi Hayâlî ten-i pür-şikâfdan
10. Şehbâz-ı evc-i ʿaşk olna bâl ü per yeter

şehbâz-ı evc-i feth ü nusrat:
1. **şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur:**
Mısra: **31**
Zafer ve fetih zirvesinin kahramanı.||Şanlı padişah.
31. Tîri ol şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur kim ol
32. Murg-ı rûhun düşmanuñ pervâz edüp kıldı şikâr

şehbâz-ı felek-pervâz:
1. **şehbâz-ı felek-pervâzdur:**
Mısra: **4**
Göklerde uçan doğan kuşu.
3. Kebûter gibi göklerde uçarsa ol hümâ-talʿât
4. Bihamdillah ki şehbâz-ı felek-pervâzdur göñlüm

şehbâz-ı kaza-pervâz:
1. **şehbâz-ı kaza-pervâzem:**
Mısra: **13**
Allah'ın takdirine kanat açan şehbaz.
13. Kudretüñ destine şehbâz-ı kaza-pervâzem
14. Saña ʿankâları sayd eyleyeyin sal beni

şehbâz-ı kudret:
1. **şehbâz-ı kudretüz:**
Mısra: **7**
Varlık şahbazı. (Yaratılıştan hünerli olma bağlamında).
7. Şehbâz-ı kudretüz ki anadan doganumuz
8. Her dem fezâ-yı ʿarşa eder bâl açup güzâr

şehbâz-ı pervâz:
1. **şehbâz-ı pervâzı:**
Mısra: **4**
Kanat açan alıcı kuş.
3. Şikârum kulle-i kâf-ı kıdemden almadur kârum
4. Kolumda Husrev-i dehrüñ benem şehbâz-ı pervâzı

şehbâz-ı zülf:
1. **şehbâz-ı zülfü:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Alıcı kuş niteliğindeki saçı.
3. Şahin bakışlu bir balaban gerçegüñ yine
4. Şehbâz-ı zülfü eyledi dil murgunu şikâr

şehd:
1. **şehd:**
Mısra: **44**
Bal
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

2. **şehd:**
Mısra: **76**
Bal

75. Biri gül biri benefşe biri hûnîn lâledür
76. Biri kand oldu birisi şehd biri engübîn

3. **şehdini:**-*ini*
Mısra: **6**
Bal. (Sevgilinin dudağı bağlamında).
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

4. **şehd:**
Mısra: **6**
Bal
5. Şöyle oldum bâde-i telhuñ giriftârı bugün
6. Şehd içinde sanma kim böyle zübâb-âlûdedür

5. **şehdin:**-*in*
Mısra: **7**
Bal
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

şehd-güftâr etmek:
1. **şehd-güftâr et:**
Mısra: **8**
Tatlı sözlü kılmak.
7. Üstüme ervâh-ı kudsîler mekes-vâr üşmege
8. Ey kazâ-kudret senüñ bir şehd-güftâr et beni

şehe kul olmak:
1. **şehe kul olmaga:**
Mısra: **1**
Güzeller sultanına kul olmak.
1. Şehe kul olmaga geldi cihâna bir levendüm var
2. Baña tûtî gibi gûyâlanur bir laʿli kandüm var

şeh-i ʿâdil:
1. **şeh-i ʿâdil:**
Mısra: **10**
Adaletli hükümdar.
9. Ey Hayâlî dehr zulmüñden yakañ çâk eyleyüp
10. Nâle kılma kim nazar kılmaz Şeh-i ʿâdil baña

şeh-i ʿâli-cenâb:
1. **şeh-i ʿâli-cenâba:**
Mısra: **6**
Cömert padişah.
5. Olmayınca gedâ zekât-ı gamı
6. Şeh-i ʿâli-cenâba vermezler

2. **şeh-i ʿâlî-cenâba:**
Mısra: **1**
Cömert padişah.||Sevgili.
1. Demidür ol şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın
2. Hakîr zerre gibi âfitâba yalvarayın

3. **şeh-i ʿâlî-cenâba:**
Mısra: **10**
Cömert padişah.||Sevgili.
9. Hayâlî cismini mihrinde zerreler kılsun
10. Deminde bir şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın

şeh-i ʿâli-mekân:
1. **şeh-i ʿâli-mekân:**
Mısra: **6**
Makamı yüksek olan sultan.
5. İki devlet müheyyâ kılsalar şânuñ görüp ey dil
6. Gedâ-yı kûy-ı cânân ol şeh-i ʿâli-mekân olma

şeh-i Cemşîd-fer:
1. **şeh-i cemşîd-ferdür:**
Mısra: **4**
Cemşid saltanatlı padişah.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

şeh-i dehr:
1. **şeh-i dehrüñ:**
Mısra: **14**
Zamanın, dünyanın padişahı.
13. Eyitdi şâdlıg eyler zamâne geldigine
14. Eşigüñe Şeh-i dehrüñ bu ʿîd-i ferruh-fâl

şeh-i diyâr-ı kerem:
1. **şeh-i diyâr-ı kerem:**
Mısra: **45**
Cömertlik diyarının padişahı.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

şeh-i encüm:
1. **şeh-i encümdür:**
Mısra: **10**
Yıldızlar sultanı.
9. Ol mugbeçenüñ mihri göñlünde Hayâlînüñ
10. Gûyâ şeh-i encümdür eflâküñ otagında

şeh-i encüm-sipâh:
1. **şeh-i encüm-sipâhem:**
Mısra: **2**
Yıldızlar kadar kalabalık ordu.
1. Livâ-yi mihrüñi dikdüm göñül mülküne şâhem ben
2. Şirâr-ı nâr-ı âhumla şeh-i encüm-sipâhem ben

şeh-i gerdûn:
1. **şeh-i gerdûn:**
Mısra: **10**
Cihan sultanı.
9. Her menâr oldu Stanbulun teninde bir elif
10. Rahm kılmaz mı Şeh-i gerdûn cenâb-ı Edrine

şeh-i hâver:
1. **şeh-i hâverle:**
Mısra: **3**
Doğunun hükümdarı.||Güneş.
3. Şeh-i hâverle sultân-ı nücûm ey husrev-i hûbân
4. İki pür-şevk ʿâşıkdur kapuñda subh-gâh ahşam

şeh-i hûbân:
1. **şeh-i hûbâna:**
Mısra: **2**
güzeller padişahı.
1. Yoluñ ugrarsa bir gün ey sabâ cânâna ʿaşk eyle
2. Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i hûbâna ʿaşk eyle

şeh-i hurşîd-fer:
1. **şeh-i hurşîd-fer:**
Mısra: **10**
Güneş gibi parlayan sultan.||Aydınlık yüzlü sevgili.
9. Fehm eylemez Hayâlîyi her zulmetî-nihâd
10. Aña senüñ gibi Şeh-i hurşîd-fer gerek

şeh-i hüsn:

1. **şeh-i hüsne:**
Mısra: **7**
Güzellik sultanı.
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşuñdur

2. **şeh-i hüsnüñ:**
Mısra: **6**
güzellik padişahı
5. Dem-be-dem başlar kesüp kanlar döker cellâd-ı ʿaşk
6. Ol şeh-i hüsnüñ görüñ kûyunda cân bâzârını

3. **şeh-i hüsnüñ:**
Mısra: **9**
güzellik padişahı
9. Hayâlî ol şeh-i hüsnüñ ayagı tozundan
10. Sabâ eliyle saña armaganı gelmedi mi

şeh-i iklîm-i cân:
1. **şeh-i iklîm-i cân:**
Mısra: **20**
Can ülkesinin sultanı.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

şeh-i iklîm-i hüsn:
1. **şeh-i iklîm-i hüsne:**
Mısra: **10**
Güzellik ikliminin sultanı.||Sevgili.
9. Önünce tug yürür dûd-ı âh-ı ʿâşıkdan
10. Hayâlî bir şeh-i iklîm-i hüsne mensûbun

şeh-i mülk-i bahâr:
1. **şeh-i mülk-i bahâr:**
Mısra: **44**
Bahar mülkünün padişahı.
43. Nice kim cünd-i şitâ gâret edüp gülzârı
44. Eyledükce anı maglûb şeh-i mülk-i bahâr

2. **şeh-i mülk-i bahâr:**
Mısra: **43**
Bahar mülkünün padişahı.
43. Dirhem-i jâleyi etdükce şeh-i mülk-i bahâr
44. Bagal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

şeh-i mülk-i cemâl:
1. **şeh-i mülk-i cemâl:**
Mısra: **1**
Güzellik mülkünün sultanı.
1. Şeh-i mülk-i cemâl olduñ nitekim dilberüñ kaşı
2. Eger gördüñse göz açup bu nakş içinde nakkâşı

şeh-i nâmi:
1. **şeh-i nâmiye:**
Mısra: **46**
Namlı, şöhretli hükümdar.
45. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
46. Nûr etdükce şeh-i nâmiye agsana kerem

şeh-i sâhib-külâh:
1. **şeh-i sâhib-külâhıdur:**
Mısra: **5**
Taç sahibi sultan.||Öncü.
5. Diyâr-ı hayretüñ Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
6. Kʾanuñ başında kuşlar âşiyânı tâc-ı devletdür

şeh-i serîr-sitân:
1. **şeh-i serîr-sitân:**
Mısra: **23**
Tahtın padişahı.
23. Şeh-i serîr-sitân Husrev-i vilâyet-bahş
24. Hizebr-i bîşe-i dîn safder-i gazanfer-ceng

şeh-i Yûsuf-likâ:
1. **şeh-i yûsuf-likâsız:**
Mısra: **23**
Yusuf yüzlü padişah.||Padişah.
23. Sitanbul ol Şeh-i Yûsuf-likâsız
24. Hemân üstü açık zindâna beñzer

şeh-i zamâne:
1. **şeh-i zamâne:**
Mısra: **41**
Zamanın padişahı.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

2. **şeh-i zamâne:**
Mısra: **25**
Zamanın padişahı.
25. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
26. Kemîne kullarıdur Bicen ü Gîv ü Hûşeng

3. **şeh-i zamâne:**
Mısra: **15**
Zamanın padişahı.
15. Şeh-i zamâne Süleymân-ı Şark u garb kʾanuñ
16. Gulâm-ı halka begûşu durur felekde hilâl

şehîd:
1. **şehîdiysen:***-i, -y, -se, -n*
Mısra: **2**
Aşk yolunda ölen kişi
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

2. **şehîdüñ:***-üñ*
Mısra: **8**
Kutsal inanç uğrunda ölen.
7. Şeh-per-i Cibrîldür cârûb-ı meydân-ı gazâ
8. Her şehîdüñ başı düşdükde o meydânı öper

şehîd olmak:
1. **şehîd olanlara:**
Mısra: **7**
Şehit olmak. (Aşk yolunda kendi feda etme bağlamında).
7. Kanda beñzer râh-ı ʿaşkuñda şehîd olanlara
8. Küştelerden püşteler olursa meydânı neberd

2. **şehîd olanlara:**
Mısra: **5**
Kutsal inanç uğrunda ölmek.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

3. **şehîd olanların:**
Mısra: **6**
Kutsal inanç uğrunda ölmek.
5. Gam-ı ʿaşkında ölürsem ser-i kûyuñda defn eyleñ
6. Şehîd olanların çünkim yeri Firdevs-i aʿlâdur

şehîd-i ʿaşk:

1. **şehîd-i ʿaşkdur:**
Mısra: **5**
Aşk şehidi.
5. Şehîd-i ʿaşkdur kanlu kefende
6. Baña her lâle-i sahrâ-yi Leylî

şehîd-i dâg-ı ʿaşk:
1. **şehîd-i dâg-ı ʿaşk:**
Mısra: **6**
Aşk yarasının şehidi.
5. Çemen ʿibret-nümâdur kara yerden lâle şeklinde
6. Şehîd-i dâg-ı ʿaşk olmuşlaruñ cûş eyledi kanı

şehîd-i Kerbelâ:
1. **şehîd-i kerbelâ:**
Mısra: **8**
Kerbela şehitleri.||Hz. Hüseyin ve arkadaşları.
7. Gam-ı dünyâ bizi bilmez velî mâh-ı muharremde
8. Şehîd-i Kerbelâ içün bir âh u vâhumuz vardur

2. **şehîd-i kerbelâ:**
Mısra: **10**
Kerbela şehitleri.||Hz. Hüseyin ve arkadaşları.
9. Eylemiş zindânı bir dilber Hayâlî bâg-ı huld
10. Yoluna ölen Şehîd-i Kerbelâ yanındadur

3. **şehîd-i kerbelâ:**
Mısra: **2**
Kerbela şehitleri.||Hz. Hüseyin ve arkadaşları.
1. Rızâñı gözlerem senden gelen derd ü belâ hakkı
2. Sözümden dönmezem ölsem Şehîd-i Kerbelâ hakkı

4. **şehîd-i kerbelâdan:**
Mısra: **8**
Kerbela şehitleri.||Hz. Hüseyin ve arkadaşları.
7. Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
8. Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum

şehîd-i müst-mend:
1. **şehîd-i müst-mend:**
Mısra: **10**
Çaresiz, kederli şehit.||Aşığın gönlü.
9. Hayâlî hâl-i ruhsâruñ gamından nâr-ı hecr ile
10. Şehîd-i müst-mend olmuş ciger daglayı daglayı

şehir:
1. **şehirde:***-de*
Mısra: **3**
Şehir, kent.
3. Yürürken gün gibi her gün şehirde sâye sultânı
4. Kamer-ruhlar serîrinde efendüm şehriyâr ancak

şehler kolundan uçmamak:
1. **şehler kolundan uçmazam:**
Mısra: **10**
Padişahlara, şana şöhrete değer vermemek.
9. Hayâlî bir gözü açık ser-âmed şâhbâzem hem
10. Külâha egmezem baş uçmazam şehler kolundan hem

şehlerüñ eşigi itleri:
1. **şehlerüñ eşigi itlerinden:**
Mısra: **6**
Güzellerin kapısındaki köpekler.||Rakipler.
5. Palâs-ı fakr ile nefse kanâʿat geldi fârig dür
6. Eşigi itlerinden şehlerüñ atlas çulundan hem

şehmât etse gerek:
1. **şehmât etse gerekdür:**
Mısra: **8**
Mat etmek, yenmek.
7. Ferzîn gibi kec-revligi ko natʿ-ı felekde
8. Çarh etse gerekdür seni bir lûʿb ile şehmât

şehnâz:
1. **şehnâza:***-a*
Mısra: **6**
Musikimizin en eski birleşik makamlarından biri, eğlence.
5. Öpmek dilerken ol mehi âheng-i cevr eder
6. Şehnâza başladı sonuñu kıldı bûselik

şeh-per:
1. **şeh-perin:***-in*
Mısra: **9**
Kuşun kanadındaki en uzun tüyü.
9. Şeh-perin sûret-i maksûda edüp âyîneler
10. Sidre tâvûsu gibi başladı cevlâna kerem

2. **şeh-perin:***-in*
Mısra: **2**
Kuşun kanadındaki en uzun tüyü.
1. Gördü mahsûs oldugun meydân-ı istignâ baña
2. Şeh-perin gönderdi sorguc Kâfdan ʿankâ baña

3. **şeh-perin:***-in*
Mısra: **80**
Kuşun kanadındaki en uzun tüyü.
79. Oldu nazmum şehdine ervâh-ı kudsîler mekes
80. Şeh-perin aña mekes-rân etdi Cibrîl-i Emîn

şeh-per-i Cibrîl:
1. **şeh-per-i cibrîlden:**
Mısra: **11**
Cibril'in kanadının en uzun tüyü.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

2. **şeh-per-i cibrîlden:**
Mısra: **3**
Cibril'in kanadının en uzun tüyü.
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

3. **şeh-per-i cibrîldür:**
Mısra: **7**
Cibril'in kanadının en uzun tüyü.
7. Şeh-per-i Cibrîldür cârûb-ı meydân-ı gazâ
8. Her şehîdüñ başı düşdükde o meydânı öper

şehr:
1. **şehrümde:***-ümde*
Mısra: **1**
Şehir
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

2. **şehrüñ:***-üñ*
Mısra: **6**
Gerek...gerekse şeklinde kullanılır. Başına geldiği kelimelerin hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır. (Eğer...eğer, ister...ister)

5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

3. **şehr:**
Mısra: **2**
Şehir
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

4. **şehrümüz:**-*ümüz*
Mısra: **5**
Kent, şehir.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

5. **şehr:**
Mısra: **3**
Şehir
3. ʿUşşâk şehr içinde arar naʿlçen izin
4. Gözler nücûm gökde hilâli taraf taraf

şehr içre:
1. **şehr içre:**
Mısra: **1**
Şehrin içinden.
1. Al câmeyle geçen şehr içre ol meh-pâredür
2. Yakmak içün ʿâlemi gûyâ bir âteş-pâredür

şehr-âşûb:
1. **şehr-âşûblarla:**-*lar, -la*
Mısra: **7**
âfet (şehri birbirine katma bağlamında)
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

şehr-i beden:
1. **şehr-i beden:**
Mısra: **6**
Beden şehri.||Beden.
5. Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
6. Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur

şehr-i freng:
1. **şehr-i frenge:**
Mısra: **8**
Frenk şehri.
7. Sahrâda yakdı lâle âteş-perest ocagın
8. Gülşen benefşelerle şehr-i frenge beñzer

şehr-i Haleb:
1. **şehr-i halebden:**
Mısra: **10**
Halep şehri.
9. Hayâlî çeşmi ceyrân dil-rübâlar seyrin eylersin
10. Bu mevsimde şikâra yer mi var şehr-i Halebden yeg

2. **şehr-i halebden:**
Mısra: **2**
Halep şehri.
1. Ne var ʿâlemde ey zâhid bugün ʿayş ü tarabdan yeg
2. Baña bir künc-i meyhâne gelür şehr-i Halebden yeg

şehr-i mahabbet:
1. **şehr-i mahabbetüñ:**
Mısra: **8**
Aşk şehri.
7. ʿAşkuñdaki belâlaruñ ugrar geçer bize
8. Şehr-i mahabbetüñ güzelüm şâh-râhıyuz

şehriyâr:
1. **şehriyârı:**-*ı*
Mısra: **2**
Padişah.
1. Bir kuluñ kim Rûm Hassânı ola
2. Şehriyârı hanlaruñ hânı ola

2. **şehriyâr:**
Mısra: **32**
Pargalı İbrahim Paşa. (I. Süleyman saltanatı döneminde 27 Haziran 1523 - 15 Mart 1536 arasında sadrazamlık yapmış, önemli siyasal ve askeri olaylarda rol oynamış Osmanlı devlet adamı).
31. Dogrusu bu durur ki bu gün bâg-ı ʿadlde
32. Sen şâh-ı gülsün ey yüzü gül Şehriyâr serv

3. **şehriyâruñ:**-*uñ*
Mısra: **50**
Padişah.
49. İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
50. Elinde olalı ol Şehriyâruñ ʿadl çevgânı

4. **şehriyâra:**-*a*
Mısra: **34**
Padişah.
33. Haremeynüñ emânetini Hudâ
34. Gördü sen Şehriyâra erzânî

5. **şehriyâr:**
Mısra: **1**
Padişah.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

şehriyâr-ı ʿâlem:
1. **şehriyâr-ı ʿâlemüñ:**
Mısra: **9**
Alemin hükümdarı.
9. Ey Hayâlî dergehinde Şehriyâr-ı ʿâlemüñ
10. Nice yıllar geçdi kim vâbeste bir ümmîdeyin

şehriyâr-ı Cem-mikdâr:
1. **şehriyâr-ı cem-mikdâr:**
Mısra: **29**
Cem mertebesindeki hükümdar.
29. Sensin ey Şehriyâr-ı Cem-mikdâr
30. Kudret eyvânınuñ Süleymânı

şehsüvâr:
1. **şehsüvârı:**-*ı*
Mısra: **7**
Dokuz kat feleğin rütbesi, derecesi.
7. Şehsüvârı eblâk-ı subh-ı kazâ-reftârdan
8. Bir gubâr-ı pây-i ikbâlüm cihân-gerd isterin

şehzâde:
1. **şehzâdenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **71**
Şehzade Mehmed.
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

2. **şehzâdesini:**-*si, -n, -i*
Mısra: **3**
Şâh oğlu. Hükümdar veya pâdişah oğlu. Prens.
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

3. **şehzâde:**
Mısra: **5**
Şâh oğlu. Hükümdar veya pâdişah oğlu. Prens.
5. Nice şehzâde iki nûr-ı basar
6. Ki basar nûr u mihr-i rahşânı

4. **şehzâde:**
Mısra: **56**
Şâh oğlu. Hükümdar veya pâdişah oğlu. Prens.
55. Güneş gibi saʿâdet tahtınuñ sâhib-külâhı ol
56. Safâ bezminde her şehzâde olsun bir Cem-i sânî

5. **şehzâdeler:**-*ler*
Mısra: **2**
Şâh oğlu. Hükümdar veya pâdişah oğlu. Prens.
1. Bendedür sen gül-ʿizâra merdüm-i âzâdeler
2. Hâk-i pâyuñ olmaga cânlar verür şehzâdeler

şehzâde-i ferruh-likâ:
1. **şehzâde-i ferruh-likâ:**
Mısra: **2**
Kutlu yüzlü şehzade.
1. Saʿâdet tahtınuñ Sultânına Hakdan ʿatâ geldi
2. Diyâr-ı Rûmdan Şehzâde-i ferruh-likâ geldi

şeker-güftâr:
1. **şeker-güftârdan:**-*dan*
Mısra: **2**
Tatlı sözlü.||Sevgili.
1. Dil helâk oldu meded şol gözleri bîmârdan
2. Derdüme dermân erişmez ol şeker-güftârdan

şekker:
1. **şekkerüñi:**-*üñi*
Mısra: **9**
Şeker.||Sevgilinin dudağı.
9. Menʿ etme şekkerüñi Hayâlîden ey sanem
10. Kem gördüğüñ herîf bu gün sükkerî geçer

2. **şekker:**
Mısra: **7**
Şeker.
7. Öykünür şekker lebüñe âyîne ruhsârına
8. Bî-edebdür kanda kim bir asılası var ise

şekker göstermek:
1. **şekker gösterür:**
Mısra: **10**
Tutinin tatlı dilli olması için şeker vermek..
9. Okudukca şiʿrüñi cânân lebiyle her nefes
10. Ey Hayâlî tûtî-i mazmûña şekker gösterür

şekker leb:
1. **şekker lebüñe:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Tatlı, şeker bulaşmış dudağı.
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

şekker sunmak:
1. **şekker sunar:**
Mısra: **6**
Şeker sunmak.||Gönlünü almaya çalışmak.
5. Cân-ı şîrîni revân eyler göñül cânâneye
6. Rind-i şâhid-bâzdur mahbûbuna şekker sunar

şekkeristân:
1. **şekkeristânı:**-*ı*
Mısra: **42**
Şeker kamışı tarlası.||Fethedilmek arzusunda olunan yer.
41. Hayâlî nazmuñuñ hattın temâşâ eyle vasfuñda
42. Sipâh-ı mûr ile görmek dilerseñ şekkeristânı

şekil:
1. **şeklin:**-*in*
Mısra: **7**
şekil, biçim, görünüş
7. Yazarken şeklin olmuş nakş-ı dîvâr
8. Bakup sîb-i zenahdânına Bihzâd

2. **şeklinde:**-*inde*
Mısra: **5**
Şekil, biçim, görünüş
5. Çemen ʿibret-nümâdur kara yerden lâle şeklinde
6. Şehîd-i dâg-ı ʿaşk olmuşlaruñ cûş eyledi kanı

şekl-i âh:
1. **şekl-i âh:**
Mısra: **6**
Ah şekli, ahın biçimi.
5. Mecnûn teninde yer yer elif naʿl ile dilâ
6. Mihnet şebinde Leylî içün şekl-i âh idi

şekl-i kâh:
1. **şekl-i kâhda:**
Mısra: **3**
Saman şeklinde.
3. Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
4. Sarardı çehre derd ehli yatur dîvâra yasdanmış

şekl-i nergis:
1. **şekl-i nergisde:**
Mısra: **7**
Nergis çiçeğinin şekli. (Göz bağlamında).
7. Cihânı bir nazar seyr etmek içün şekl-i nergisde
8. Görünür hâkden her nâzenînüñ çeşm-i fettânı

şemʿ:
1. **şemʿ:**
Mısra: **3**
Mum, çerağ.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

2. **şemʿini:**-*ini*
Mısra: **9**
Mum. (Göz bağlamında).
9. Şâm-ı hasretde kevâkib şemʿini rûşen kılup
10. Kân-ı lutfuñ hâke düşmüş gevherin ara felek

3. **şemʿün:**-*ün*
Mısra: **6**
Mum||Sevgili.
5. Olmadı her âteşîn ruhşâra mâʾil ehl-i şevk
6. Nice pervâneyle bir şemʿün olur peymânı bir

4. **şemʿi:**-*i*
Mısra: **10**
Mum, çerağ.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

5. **şemʿüñ:**-*üñ*
Mısra: **66**
Mum, çerağ.
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

6. **şemʿ:**
Mısra: **5**
Mum.||Şehitlik nuru.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

7. **şemʿi:**-*i*
Mısra: **4**
Mum, çerağ.
3. Tîre göñlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

8. **şemʿ:**
Mısra: **6**
Mum, çerağ.
5. Her kişi bezm-i cihân içinde bir hâletdedür
6. Şem yanmakda surâhî gülmede aglar mest

9. **şemʿlerle:**-*lerle*
Mısra: **7**
Mum, çerağ.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

11. **şemʿ:**
Mısra: **3**
Mum.||Sevgili.
3. Şemʿ dikdi bezm meydanında bir altun kabag
4. Atdılar âh okların her yañadan pervâneler

12. **şemʿ:**
Mısra: **5**
Mum, çerağ.
5. Şemʿ bir altun ayag açdı mahabbet ehline
6. Oldu ʿaksinden anuñ pervâneler mestâneler

13. **şemʿ:**
Mısra: **9**
Mum, çerağ.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

14. **şemʿ:**
Mısra: **6**
Mum, çerağ.
5. Göñlüm ki yandı şâm-ı belâ mihnet oduna
6. Ey dâg belki şemʿ ile ol külhânî geçer

<u>şemʿ gibi:</u>
1. **şemʿ gibi:**
Mısra: **3**
Mum gibi.
3. Diyâr-ı sûzuñ oldum şemʿ gibi ben de serdârı
4. Nice Ferhâd ile Mecnûn gibi yañar çerâgum var

2. **şemʿ gibi:**
Mısra: **6**
Mum gibi.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

<u>şemʿ ile pervâne:</u>
1. **şemʿ ile pervâne:**
Mısra: **8**
Mum ile etrafında dönen kelebek.||Aşık ile maşuk.
7. Tut dilüñ kendün de epsem ol be gayretsüz deyu
8. Şemʿ ile pervâne miskînüñ savaşı var imiş

2. **şem ile pervâne:**
Mısra: **9**
Mum ile ışığın etrafında dönen kelebek.||Sevgili ile aşık.
9. Hem-reng oldu şem ile pervâne yanıcak
10. Gerçi Hayâlî eylemez azdâd ictimâʿ

<u>şemʿ olmak:</u>
1. **şemʿ olmasañ:**
Mısra: **6**
Mum olmak.||Işık olmak.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

<u>şemʿ yakmak:</u>
1. **şemʿ yakdı:**
Mısra: **10**
Mum yakmak.||Aydınlatmak.
9. Zulmet-i ʿisyânda kim kalsa olur aña delîl
10. Var ise nûr-ı ruhuñdan yakdı Beytullah şemʿ

2. **şemʿ yakmadı:**
Mısra: **12**
Mum yakmak.||Aydınlatmak.
11. Ey Hayâlî kılma âhı lutf-ı Hak mebzûldür
12. Rûz-ı rûşende erenler yakmadı bî-râh şemʿ

3. **şemʿ yakmasun:**
Mısra: **8**
Mum yakmak.||Aydınlatmak.
7. Fânûs-ı âlini getirüp geldi lâleler
8. Bezm ehli yakmasun deyu sahn-ı çemende şemʿ

4. **şemʿ yakmaya:**
Mısra: **6**
Mum yakmak.||Aydınlatmak.
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

<u>şemâl ü sabâ:</u>
1. **şemâl ü sabâ:**
Mısra: **7**
Kuzey rüzgarı ve saba rüzgarı.
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

<u>şemʿdân-ı zerd:</u>
1. **şemʿdân-ı zerd:**
Mısra: **5**
Sarı renkli, altından şamdan.
5. Nergis iletdi bezmine bir şemʿdân-ı zerd
6. Tâ subh olunca yandı çerâgı benefşenüñ

<u>şemʿ-i bezm-ârâ:</u>

1. **şemʿ-i bezm-ârâ:**
Mısra: **5**
Meclisi süsleyen mum.||Abdal derviş.
5. Bir ışıkdur şemʿ-i bezm-ârâ diyâr-ı Şâmʾda
6. Cezbe-i dîdârına pervâneden kurbân akar

şemʿ-i cemʿ:
1. **şemʿ-i cemʿ:**
Mısra: **10**
Bütün mumlar.
9. Bezme Hayâlî şuʿle-i âhum yeter çerâg
10. Bir yaña şemʿ-i cemʿ de yanup yakılmasun

şemʿ-i cemâl:
1. **şemʿ-i cemâlüñ:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Güzel yüzünün aydınlığı.
9. Pervâne kıldı şemʿ-i cemâlüñ Hayâlîyi
10. Kandîl-i mihr tâk-ı sipihr üzre yanmadan

şemʿ-i cihân-ârâ:
1. **şemʿ-i cihân-ârâları:**
Mısra: **3**
Cihanı süsleyen kandiller.||Sevgili.
3. Haşre deñlü ʿâlemüñ şemʿ-i cihân-ârâları
4. ʿAşk eyvânında yahsunlar yüregüm yâgını

şemʿ-i dil-sûz:
1. **şemʿ-i dil-sûzam:**
Mısra: **9**
Gönül yakan mum.||Aşık.
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **şemʿ-i dil-sûzam:**
Mısra: **19**
Gönül yakan mum.||Aşık.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **şemʿ-i dil-sûzam:**
Mısra: **49**
Gönül yakan mum.||Aşık.
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

4. **şemʿ-i dil-sûzem:**
Mısra: **29**
Gönül yakan mum.||Aşık.
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

5. **şemʿ-i dil-sûzem:**
Mısra: **39**
Gönül yakan mum.||Aşık.
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

şemʿ-i encümen:
1. **şemʿ-i encümenden:**
Mısra: **4**
Meclisin mumu.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

şemʿ-i hadd:
1. **şemʿ-i haddüñe:**
Mısra: **5**
Sevgilinin parlak yanağı.
5. Pervâneler durur ki yanup şemʿ-i haddüñe
6. Düşdü cemâli bezmine hâli taraf taraf

şemʿ-i hidâyet:
1. **şemʿ-i hidâyetüñ:**
Mısra: **29**
Doğruluk ışığı.||Doğruluğu, hakkı yüce tutmak.
29. Salaydı üstüne şemʿ-i hidâyetüñ pertev
30. Dahi erişmez idi âfitâb-ı çarha zevâl

şemʿ-i hurşîd:
1. **şemʿ-i hurşîde:**
Mısra: **11**
Güneşin kulağı.
11. Semʿ-i hurşîde erişdi mâhdan çün bu kelâm
12. Dedi ey âyîne-i sûret-nümâ-yi ins ü cân

şemʿ-i hüsn:
1. **şemʿ-i hüsne:**
Mısra: **1**
Güzellik mumu.||Sevgilinin yüzü.
1. Her şemʿ-i hüsne ger ola kâfûrdan beden
2. Cismüñ misâli olmaya bir nûrdan beden

2. **şemʿ-i hüsne:**
Mısra: **3**
Güzellik mumu.||Sevgilinin yüzü.
3. Ol şerʿ-i hüsne sûz-ı dilüm rûşen olmadı
4. Gamdan eritdi yüregimüñ gerçi yâgını

şemʿ-i ilâhi:
1. **şemʿ-i ilâhidür:**
Mısra: **1**
İlahi mum.
1. ʿAşk bir şemʿ-i ilâhidür benem pervânesi
2. Şevk bir zencîrdür göñlüm anuñ divânesi

şemʿ-i kâfûrî:
1. **şemʿ-i kâfûrî:**
Mısra: **14**
1. Beyaz renkli, güzel kokulu mum.
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

şemʿ-i meclis:
1. **şemʿ-i meclis:**
Mısra: **7**
Meclisin mumu.||Aydınlık yüzlü sevgili.
7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

şemʿ-i meclis-ârâ:
1. **şemʿ-i meclis-ârâye:**
Mısra: **8**
Meclisi süsleyen mum.||Aydınlık yüzlü sevgili.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

şemʿ-i ruh:
1. **şemʿ-i ruhuñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Yanağının aydınlığı.
5. Pervâne olup şemʿ-i ruhuñ can dolanurdu
6. Gördükde melek Âdemi âb u gil içinde

2. **şemʿ-i ruhuñla:**
Mısra: **3**
Sevgilinin yanağının ışığı. Sevgilinin güzelliği.
3. Nûru mahv olmuş iken şemʿ-i ruhuñla nice bir
4. Âfitâbuñ seheri hüsnü çerâgın yakasın

3. **şemʿ-i ruhuñu:**
Mısra: **2**
Sevgilinin yanağının ışığı. Sevgilinin güzelliği.
1. Kaşuñ hilâlini meh-i tâbâna vermezem
2. Şemʿ-i ruhuñu mihr-i dırahşâna vermezem

<u>şemʿ-i şebistân:</u>
1. **şemʿ-i şebistân:**
Mısra: **6**
Yatak odası mumu.
5. Nâr-ı gamla dûd-ı âhı sâyesinde nûr olan
6. Âfitâbı kendüye şemʿ-i şebistân istemez

2. **şemʿ-i şebistân:**
Mısra: **6**
Gece mumu, gece kandili.
5. Hâller görsem yüzünde sanuram pervâneler
6. Yandılar çün geldiler şemʿ-i şebistân öpmege

3. **şemʿ-i şebistâna:**
Mısra: **4**
Gece mumu, gece kandili.
3. Dermiyân oldu açup bâlini pervâne gibi
4. Yârı beñzer göricek şemʿ-i şebistâna sadak

4. **şemʿ-i şebistânı:**
Mısra: **2**
Yatak odası mumu.
1. Hâller olmuş mekesler hadd-i cânânı öper
2. Gûyiyâ pervâneler şemʿ-i şebistânı öper

5. **şemʿ-i şebistânı:**
Mısra: **2**
Gece mumu, gece kandili.
1. Nola gözlerse erbâb-ı nazar ruhsâr-ı cânânı
2. Alurlar ortaya pervâneler şemʿ-i şebistânı

6. **şemʿ-i şebistânı:**
Mısra: **6**
Gece mumu, gece kandili.||Sevgili.
5. Varup nâz uyhusuna fârig oldu benden ol kâfir
6. Meger papas uyara baña ol şemʿ-i şebistânı

<u>şemʿ-i tâbân:</u>
1. **şemʿ-i tâbânı:**
Mısra: **24**
Parlak mum, ışıklı mum.
23. Geceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmaga
24. O bezmin yakdılar her gûşesinde şemʿ-i tâbânı

<u>şemʿi yakmak:</u>
1. **şemʿi yakdı:**
Mısra: **9**
Mum yakmak.||Melamilikte bir mumun sönen başka bir mumun ateşiyle yeniden yakılması ve böylece ilk mum ve son mumdaki ateşin ya da değerlerin aynı olduğunun vurgulanması. (Burada şairin Mecnun'un mumuyla kendi mumunu yakması, el alması işlenmiştir.)
9. Hayâlî yakdı Mecnûn-ı melâmet-pîşeden şemʿi
10. Tarîk-i sûz u derde âşık-ı ser-bâzdur göñlüm

<u>şemʿler yakup aramak:</u>
1. **şemʿler yakup arar:**
Mısra: **6**
Mumlar yakıp aramak. (Yokluk, karanlık bağlamında).
5. Sîne-i pür dag ile ʿâşık fenâdan aldı zevk
6. Şâm-ı gamda şemʿler yakup arar eksükligi

<u>şems:</u>
1. **şems:**
Mısra: **8**
Güneş.
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

2. **şems:**
Mısra: **1**
Güneş.
1. Gam yok felekde olmaz ise âşikâr şems
2. Bestir cihâna Sâye-i Perver-digâr şems

3. **şems:**
Mısra: **2**
Güneş.
1. Gam yok felekde olmaz ise âşikâr şems
2. Bestir cihâna Sâye-i Perver-digâr şems

4. **şems:**
Mısra: **4**
Güneş.
3. Kûyuñda bir kalender-i rûşen-zamîrdür
4. Oldu cemâlüñ ayına âyîne-dâr şems

5. **şems:**
Mısra: **6**
Güneş.
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

<u>Şems:</u>
1. **şems:**
Mısra: **10**
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin gönül dünyasında büyük değişikliklere sebep olan mutasavvıf.||Sevgilinin yüzü.
9. Yüzüñ görünce Hayâlî karârdan geçdi
10. Tecellî eyledi Şems oldu zerre Mollayî

<u>şemse-i zerrîn:</u>
1. **şemse-i zerrînini:**
Mısra: **21**
Altın renginde işlemeli resim.
21. Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tîginüñ
22. Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi

<u>Şemsî:</u>
1. **şemsî:**
Mısra: **9**
ŞEMSÎ, Şemsî-i Edvârî. 16. Yüzyılda yaşamış bir şair.
9. Ey Hayâlî Şemsî bu şiʿrin pesend etse nola
10. Gerçi gelmez ʿaynına çöpce filânuñ dikmesi

<u>şems-i devlet:</u>

1. **şems-i devlet:**
Mısra: **6**
Mutluluk güneşi.
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

şemsî dülbend:
1. **şemsî dülbendinde:**
Mısra: **6**
Güneş tülbenti.||Güneş.
5. Duhânî lâledür sahrâ-yi ʿizz ü nâzda bitmiş
6. Götürsün şemsî dülbendinde her gün âsumân anı

şemşîr:
1. **şemşîri:**-*i*
Mısra: **12**
Kılıç.||Sevgilinin kirpikleri.
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

2. **şemşîrinüñ:**-*i, -nüñ*
Mısra: **28**
Kılıç
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

3. **şemşîri:**-*i*
Mısra: **5**
Sevgilinin yan bakışının kılıcı.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

4. **şemşîrüñ:**-*üñ*
Mısra: **3**
Kılıç
3. Müjeñ hançerleri reşki belini bükdü şemşîrüñ
4. Görelden kaşlaruñ cânâ kemanuñ başı kayıdur

5. **şemşîrine:**-*ine*
Mısra: **9**
Kılıç.||Sevgilinin kirpikleri.
9. Şemşîrine Hayâlî göñül verdigüñ sakın
10. Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

6. **şemşîrimüz:**-*imüz*
Mısra: **8**
kılıç
7. Sâkî-i bezm-i kazâdur kâse-i ser sâgarı
8. Mey yerine kan sürer ol bezmde şemşîrimüz

şemşîr-i âbdâr-ı Selîm:
1. **şemşîr-i âbdâr-ı selîm:**
Mısra: **7**
Yavuz Sultan Selim'in parlak kılıcı.
7. Şemşîr-i âbdâr-ı Selîm ile hâkde
8. İskenderüñ dehânını memlû luʿâb kıl

şemşîr-i cevr:
1. **şemşîr-i cevr:**
Mısra: **5**
Sevgilinin eziyet kılıcı.||Sevgilinin kirpikleri.
5. Şemşîr-i cevr ile dilüm etdi dilim dilim
6. Açdı kılıcı ile bu gönlüm vilâyetin

şemşîr-i fürkat:
1. **şemşîr-i fürkatüñle:**
Mısra: **1**
Ayrılık kılıcı.
1. Şemşîr-i fürkatüñle göñül çâk çâkdur
2. Ölümlük olduguma rakîbüñ helâkdür

şemşîr-i hûn-bâr:
1. **şemşîr-i hûn-bârumla:**
Mısra: **1**
Kanlar yağdıran kılıç.
1. Benem şemşîr-i hûn-bârumla devrânuñ ser-endâzı
2. Ögünmek bilmezem düşman seçilsün gâzîyem gâzî

şemşîr-i intizâr:
1. **şemşîr-i intizâr:**
Mısra: **1**
Bekleme, gözleme kılıcı.
1. Şemşîr-i intizâr ile dil pâre pâredür
2. Hep pâreye salan beni ol mâh-pâredür

şemşîr-i kattâl:
1. **şemşîr-i kattâlem:**
Mısra: **2**
Çok öldüren kılıç.
1. Sâf-dil rûşen-güher bî-mekr ü bî-ʿâlem bu gün
2. Kabza-i Kudretde bir şemşîr-i kattâlem bu gün

şemşir-i kazâ:
1. **şemşir-i kazâ:**
Mısra: **2**
Kaza kılıcı.||Allah'ın takdirinin yerine gelmesi.
1. Leşker-i mihnet ile ceng kaçan kârumdur
2. ʿAşk şemşir-i kazâ ile kafâ-dârumdur

şemşîr-i nusrat:
1. **şemşîr-i nusrat:**
Mısra: **3**
Zafer kılıcı.
3. Gâzîler şemşîr-i nusrat dermiyân edüp yine
4. Cânlarından kâfir-i bî-dîni bî-zâr etdiler

şemşîrler ʿuryân etmek:
1. **şemşîrler ʿuryân edüp:**
Mısra: **6**
Kılıç çekmek. Kılıçları kınından çıkarmak.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

şemʿ-veş:
1. **şemʿ-veş:**
Mısra: **10**
mum gibi
9. Pîr-i ʿaşkuñ nefesin gözle Hayâlî seni çün
10. Şemʿ-veş rûz-ı ezel yanmaga irşâd etdi

2. **şemʿ-veş:**
Mısra: **6**
mum gibi
5. ʿİşretüñ şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak
6. Şemʿ-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

şerʿ kesdügi parmak acımadı:
1. **şerʿ kesdügi parmak acımadı:**
Mısra: **11**
Şeriatın kestiği parmak acımaz.||Kanunlar herkese eşit olarak uygulanmalıdır. Böyle olursa, kanunda yazılan cezaya kimse itiraz edemez,boyun eğer.

11. Şerʿ kesdügi parmak acımadı
12. Gerçi kim akdı lâle-gûn kanı

şerʿ koparmak:
1. **şerʿ koparmaz:**
Mısra: **2**
Şeriatın izin vermesi.
1. Mahabbet-hânedür göñlüm ezelden ʿaşk-ı cânâna
2. Koparmaz şerʿ bir taşın kadîmî olsa bir hâne

şer ü şûr:
1. **şer ü şûr:**
Mısra: **28**
Fenalık ve karmaşa.
27. Cihân sefîne-i ten gark edici deryâdır
28. Habâbı kûh-ı belâ mevcidir anuñ şer ü şûr

şerâre:
1. **şerâredür:***-dür*
Mısra: **10**
Kıvılcım. (Küçüklük, azlık bağlamında).
9. Cennet Hayâlî gûşe durur kûy u yârdan
10. Dûzah fegânum odına nisbet şerâredür

2. **şerâredür:***-dür*
Mısra: **4**
kıvılcım.
3. Bu oldu âhum içre benüm kanlu gözlerüm
4. İki şerâredür derûn-ı ʿalevdedür

3. **şerâreler:***-ler*
Mısra: **8**
kıvılcım.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

4. **şerâredür:***-dür*
Mısra: **10**
kıvılcım.
9. Kûyuñla cennetüñ ne ola farkı bilmezem
10. Sûz-ı Hayâlîden hele dûzah şerâredür

şerbet:
1. **şerbetin:***-in*
Mısra: **3**
1. ilaç 2. şerbet
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

şerbet bağlamak:
1. **şerbet bagladı:**
Mısra: **10**
İlaç hazırlamak, ilaç sunmak.
9. Yâd-ı laʿlüñle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciger
10. Gör tabîb-i hecr aña cânâ ne şerbet bagladı

şerbet-i lutf:
1. **şerbet-i lutfuñ:**
Mısra: **3**
İyilik şerbeti.
3. Bir hasteye lâyık mı olur şerbet-i lutfuñ
4. Zehr-i elemüñ görmese tiryâke berâber

şerbet tutmak:
1. **şerbetin tutmuş:**
Mısra: **3**
Şerbetlenmek.
3. Hatt-ı laʿlüñ ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
4. Rûy-ı gül-gûnuñda hâlüñ hindû-yi âteş-perest

şeref:
1. **şeref:**
Mısra: **27**
Manevî yükseklik, ululuk.
27. Dünyede buldugı nâm ü nişân ile şeref
28. Sînede mühr-i Süleymân götürür her dînâr

2. **şerefde:***-de*
Mısra: **23**
Manevî yükseklik, ululuk.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

3. **şeref:**
Mısra: **6**
Manevî yükseklik, ululuk.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

4. **şerefdür:***-dür*
Mısra: **1**
Manevî yükseklik, ululuk.
1. Ne şerefdür ki oldugıyçün pâk
2. Eli üzre tutar deñizleri hâk

şeref bulmak:
1. **şeref bula:***-a*
Mısra: **7**
Şeref bulmak, şereflenmek.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

2. **şeref buldu:**
Mısra: **3**
Şeref bulmak, şereflenmek.
3. Encüm-i ezhârile gördü şeref buldu çemen
4. Çarh dâg-ı reşk urup cismine oldu bî-karâr

3. **şeref bulmuşken:**
Mısra: **9**
Şeref bulmak, şereflenmek.
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

4. **şeref bulsun:**
Mısra: **43**
Şeref bulmak, şereflenmek.
43. Dünyede bulsun saʿâdetle şeref ol kim Şehâ
44. Kendüyi biñ cân ile emrine fermân eyledi

5. **şeref bulur:**
Mısra: **9**
Şeref bulmak, şereflenmek.
9. Sünnet ile bulur şeref bunlar
10. Kesicek şemʿi oldu nûrânî

şeref eylemek:
1. **şeref eyler:**
Mısra: **6**
Şereflenmek.
5. Ebrûña gözüm yaşı nola olsa mukârin
6. Çün müşterî kavse ere ey meh şeref eyler

şeref iktisâb etmek:

1. **şeref iktisâb eder:**
Mısra: **15**
Şeref almak, şereflenmek.||Şeref, astronomi deyimi olarak bir yıldızın en yüksek noktaya varması.
15. Ecrâm-ı ʿâliyât şeref iktisâb eder
16. Câm-ı meyinde zâhir olan her habâbdan

şeref vermek:
1. **şeref verdükce:**
Mısra: **10**
Şereflendirmek.
9. Dur olmasun Hayâlî gözlerümden nakş-ı dost
10. Yûsuf-ı Mısra şeref verdükce bu deryâ-yi Nîl

şeref-i ʿâlî:
1. **şeref-i ʿâlîyeyi:**
Mısra: **9**
Yüksek şeref, onur.
9. Buldu bâtınla Hayâlî şeref-i ʿâlîyeyi
10. Ey kazâ zâhirini gerçi anuñ dûn etdüñ

şereng:
1. **şereng:**
Mısra: **44**
Zehir.
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

şerer:
1. **şerer:**
Mısra: **1**
Kıvılcım.
1. Nâr-ı dilden zâhir etsem bir şerer ʿâlem yanar
2. Dursa bir dem sîne-i sûzânum içre gam yanar

2. **şerer:**
Mısra: **6**
Kıvılcım.
5. Her dürü ahker-i rahşende ola bahruñ eger
6. Bir şerer düşse benüm âteş-i hırmânumdan

3. **şererden:**-*den*
Mısra: **1**
Kıvılcım.
1. Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
2. Bî-sütûn Ferhâdınuñ odlara yansun tîşesi

şerer-i âh:
1. **şerer-i âh:**
Mısra: **7**
Ah'ın kıvılcımları
7. Kıldı şerer-i âh ile Mecnûn anı zer-kâr
8. Sen hâne-i Leylâyı siyeh şâl mı sanduñ

şerh:
1. **şerh:**
Mısra: **2**
Açıklama
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

şerh etmek:
1. **şerh ede:**
Mısra: **3**
Açıklamak.
3. Nice şerh ede benüm neydügümi her nâlem
4. Bezm-i ʿuşşâkda bir nagme gelür âh saña

2. **şerh ede:**
Mısra: **1**
Açıklamak.
1. Dilüm kanı ki saña şerh ede hâlümden
2. Meger belâ dil olup söyleye melâlümden

3. **şerh ede:**
Mısra: **3**
Açmak.||Kanatmak.
3. Şerh ede dâg-ı sînemi sûsen zebân olup
4. Ol lâle-had gelürse mezârum ziyârete

4. **şerh eder:**
Mısra: **8**
Açıklamak.
7. Mantıkuʾt-Tayr ohudur bülbül çemen etfâline
8. Şerh eder her faslın anuñ nitekim ʿAttâr gül

5. **şerh eder:**
Mısra: **4**
Açıklamak.
3. Her zebâne âteş-i gamden zebân-ı hâl olup
4. Şerh eder sûz-ı derûnum sîne-i sad-çâkde

şerh eylemek:
1. **şerh eyler:**
Mısra: **5**
Açıklamak.
5. Başumuñ üstünde şerh eyler zebân-ı hâl ile
6. Cevr ile cân verdügüm baksañ mezârum taşına

şerha:
1. **şerhalar:**-*lar*
Mısra: **2**
Yarık. (Bağırdaki yaralar bağlamında).
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

2. **şerhalar:**-*lar*
Mısra: **10**
Yarık, et yarığı.
9. Metn-i ʿaşkı Hayâlî ben açdım
10. Sînede şerhalar şurûhumdur

Şerîfe-zâde:
1. **şerîfe-zâdedür:**-*dür*
Mısra: **2**
Şerîfe-zâde.
1. Hûblar serʿaskeri bir gül-ʿizâr-ı sâdedür
2. Ger dilerseñ bilmege ismin Şerîfe-zâdedür

şerm:
1. **şermden:**-*den*
Mısra: **27**
Utanma.
27. Eyledi şermden görünce yüzüñ
28. Çehresin reng-i ergavân gonca

2. **şerm:**
Mısra: **4**
utanma, mahcubiyet; haya, âr.
3. Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
4. Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu ber-taraf

şerm etmek:

1. **şerm edeli:**
Mısra: **3**
Utanmak.
3. Şerm edeli ruhuñdan her gül çemende kıldı
4. Dendân-ı jâle ile kendüyi pâre pâre

2. **şerm edüp:**
Mısra: **7**
Utanmak.
7. Kâmetüñden şerm edüp ey nahl-i gülzâr-ı Behişt
8. Su içinde ʿaksi servüñ ser-nigûn olmuş yatur

3. **şerm etmese:**
Mısra: **5**
Utanmak.
5. Şerm etmese hattuñdan edüp aşaâa başın
6. Olmazdı berâber kara topraga benefşe

şerm eylemek:
1. **şerm eyler:**
Mısra: **5**
Utanmak.
5. Mücâvir-i ser-i kûyu olalı şerm eyler
6. Libâs-ı Kaʿbe bu egnümde köhre şâlumdan

2. **şerm eylese:**
Mısra: **10**
Utanmak.
9. Hayâlî ʿilm-i ʿaşkuñ olmuşam tıfl-ı nev-âmûzu
10. Nola şerm eylese pîr-i felek baht-ı cevânumdan

şermende kılmak:
1. **şermende kıldı:**
Mısra: **6**
Utandırmak.
5. Bir deste tâze dagı yakup destine nigâr
6. Şermende kıldı nahl-i gülün her budagını

şermende olmak:
1. **şermende oldu:**
Mısra: **10**
Utanmak
9. Zülfüñ kılalı kelle-i ʿuşşâk ile oyun
10. Şermende oldu kûy ile çevgân girih girih

şermende-i lutf:
1. **şermende-i lutfuñ:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) İyiliği karşısında mahcup olmak.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

2. **şermende-i lutfuñ:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) İyiliği karşısında mahcup olmak.
1. Hadeng-i gamzeñe cismüm nişân etdüm ne hâkem ben
2. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben

şermisâr olmak:
1. **şermisâr oldum:**
Mısra: **3**
Utangaç olmak.
3. Oldum ey gül-çehre eşk-i pür-keremden şermisâr
4. Edeli Mecnûn gibi ʿâlemlere rusvâ beni

2. **şermisâr olur:**
Mısra: **6**
Utangaç olmak.
5. Germ oldugunda hüsnüñe görse cemâlüñi
6. Girer hicâb-ı ebre olur şermisâr şems

şerr ü şûr:
1. **şerr ü şûru:**
Mısra: **16**
Kavga, gürültü.||Dünya endişesi.
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

şeş cihet:
1. **şeş cihetden:**
Mısra: **3**
Altı yön.||Şeytanın insana yanaştığı altı yön; sağ, sol, ön, arka, alt ve üst.
3. Şeş cihetden semme vechullah nûrun görmeyüp
4. Ruʾyet-i dîdâr içün zâhid riyâzetler çeker

şevk:
1. **şevkine:***-ine*
Mısra: **48**
Gönül meyli, arzu.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

2. **şevküm:***-üm*
Mısra: **16**
Gönül meyli, arzu.
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

3. **şevkinle:***-inle*
Mısra: **3**
Gönül meyli, arzu.
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

4. **şevkden:***-den*
Mısra: **3**
Gönül meyli, arzu.
3. Agız açsun sîne-i sûzânum üzre şevkden
4. Gül gibi ey lâle-ruh bu dâg-ı âteş-pâreler

5. **şevkde:***-de*
Mısra: **12**
Gönül meyli, arzu.
11. Subh kesb-i safâ eder bizden
12. Şevkde mihr ü mâha mensûbuz

6. **şevki:***-i*
Mısra: **3**
Gönül meyli, arzu.
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

7. **şevk:**
Mısra: **4**
Ar. Gönül meyli, arzu.
3. Dilinde var su degülse eger yüreginde
4. Kapuñda yanmaga şevk ile geceler kandîl

şevk âteşi:
1. **şevk âteşiyle:**
Mısra: **1**
Şiddetli arzu.

1. Şevk âteşiyle yaşını edüp nisâr şemʿ
2. Oldu havâ-yi ʿaşkuñ ile bî-karâr şemʿ

şevk vermek:
1. **şevk veren:**
Mısra: **10**
Aydınlatmak.
9. Biz Hayâlî bu göñül ʿâleminüñ göklerine
10. Dâʾimâ şevk veren mihr-i cihân-ârâyuz

şevket:
1. **şevketine:***-ine*
Mısra: **45**
büyüklük, heybet
45. Şevketine reşk edüp etdüñ kazâya anı gamz
46. Soñra döndüñ başladuñ göstermege iʿzâzlar

şevket-i Dârâb:
1. **şevket-i dârâb:**
Mısra: **10**
Darab'ın saltanatı.
9. Her sifâl-i kelbi tâ gördüm Hayâlî Câm-ı Cem
10. Devletine şevket-i Dârâb beñzer beñzemez

şevk-ı envâr:
1. **şevk-ı envâr:**
Mısra: **3**
Nurların, aydınlıkların neşesi.
3. Şevk-ı envâr tecellî edeli vechümde
4. Mihr ile mâh benüm tâlib-i dîdârumdur

şevk-i kelâm:
1. **şevk-i kelâmı:**
Mısra: **13**
Güzel, hoş şiir söyleme arzusu.
13. Dilinde şevk-i kelâmı elinde peymâne
14. Hayâlîden mi yakupdur çerâgı her kandîl

şevk-i laʿl-i leb:
1. **şevk-i laʿl-i lebüñ:**
Mısra: **2**
Sevgilinin kırmızı dudağının arzusu.
1. Kûh-ı melâmete yüregüm seng-hâredür
2. İçinde şevk-i laʿl-i lebüñ lâl-pâredür

şevk-i laʿl-i yâr:
1. **şevk-i laʿl-i yâr:**
Mısra: **2**
Sevgilinin kırmızı dudağının neşesi.
1. Gerçi mey içmekden oldu bezmde hüşyâr mest
2. Şevk-i laʿl-i yâr eder lîkin beni her bâr mest

2. **şevk-i laʿl-i yâr:**
Mısra: **9**
Sevgilinin kırmızı dudağının neşesi.
9. Ey Hayâlî şevk-i laʿl-i yâr besdür göñlüme
10. Çekmezem dahi o mey denen denînüñ minnetin

şevk-i ruh:
1. **şevk-i ruhuñ:**
Mısra: **23**
Yanağının ışığı.
23. Gözde eşküm katresin şevk-i ruhuñ rengîn eder
24. Kân içinde gör nice gevherleri besler güneş

şevk-i ruhsâr:
1. **şevk-i ruhsâruñla:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Yüzünün arzusu.
9. Şevk-i ruhsâruñla yanarsa Hayâlî gam degül
10. Şemʿa karşu dostum pervânenüñ yanmag işi

şevk-i yâr:
1. **şevk-i yâr:**
Mısra: **9**
Sevgiliye kavuşma arzusu.
9. Sanma kan rengîn Hayâlî oldu şevk-i yâr ile
10. Nâr-ı dilden iki çeşm-i hûn-feşânum sûhte

şeydâ:
1. **şeydâdur:***-dur*
Mısra: **17**
Divane, müptelâ.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

2. **şeydâya:***-ya*
Mısra: **9**
Divane, müptela, çılgın
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

3. **şeydâ:**
Mısra: **1**
Deli, çılgın.
1. Daʿvî-i ʿaşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile
2. Bir mekes daʿvâyı pervâz etmedir ʿankâ ile

şeydâ dil:
1. **şeydâ dil:**
Mısra: **1**
Deli gönül.
1. Düşelden ayru şeydâ dil meh-i nâ-mihribânumdan
2. Kevâkib her gece yummaz gözüñ ah ü fegânumdan

şeydâ gibi bağlamak:
1. **şeydâ gibi baglamazlar:**
Mısra: **10**
Deli gibi bağlamak. (Delileri zincire vurmak bağlamında).
9. Leylîye hüsn zekâtını veren dilberler
10. Baglamazlar beni Mecnûn gibi şeydâ yerine

şeydâ olmak:
1. **şeydâ oldugın:**
Mısra: **13**
Sevgili için deli olmak.
13. Bildi ʿâlemler Hayâlî saña şeydâ oldugın
14. Añlanur bin eylesün keyfiyyetin inkâr mest

şeydâ yürümek:
1. **şeydâ yürür:**
Mısra: **4**
Deli gibi yüzmek.
3. Bir nefes yâruñ cemâlinden haber vermiş sabâ
4. Mevc ile gögsün döger deryâ yürür şeydâ semek

şeydâ-yi zülf:
1. **şeydâ-yi zülfüñle:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Saçının tutkusu.
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

şeyh:
1. **şeyhüm:**-*üm*
Mısra: **6**
Şeyh, önder.
5. ʿAşk-ı Ferhâd ile Mecnûnu nola yâd eylesem
6. Kim biri şeyhüm ʿazîzüm biri üstâdum benüm

2. **şeyhüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Şeyh, önder.
3. Baña Ferhâd ile Mecnûn bu tarîk-i ʿaşkda
4. Birisi şeyhüm azîzümdür biri hem kisvetüm

şeyh Câmî:
1. **şeyh câmî:**
Mısra: **10**
İran'lı şair Molla Cami (d. 1414 - ö. 1492).
9. Ey Hayâlî baña derdi Husrev-i mülk-i suhan
10. Şeyh Câmî şiʿr-i rengînüm işitse Câmda

şeyh ü şâb-ı Edrine:
1. **şeyh ü şâb-ı edrine:**
Mısra: **14**
Edirne'nin genci ve yaşlısı.
13. Biz Hayâlî yâr ile ʿazm-ı Stanbul eyledük
14. Baʿd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine

şeyh ü şâbuñ ʿaynı:
1. **şeyh ü şâbuñ ʿaynına:**
Mısra: **14**
Yaşlı ve gencin gözü.
13. Ey Hayâlî ʿâleme bir cürʿa dökdü câm-ı ʿaşk
14. Geldi ol meyden hezârân şeyh ü şâbuñ ʿaynına

şeyh-i savmaʿa:
1. **şeyh-i savmaʿadan:**
Mısra: **4**
İbadet yerinde duran şeyh.
3. Hum-ı şarâbuñ ayagına düş mürîdi ol
4. Ki şeyh-i savmaʿadan sâfdur derûnu anuñ

şeylillâh etmek:
1. **şeylillâh eder:**
Mısra: **9**
"Allah için bana yardım" manasında bir dilenme sözü.
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

Şeytân:
1. **şeytânuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Hayber fatihinin emiri.
3. Yâr ile agyârı gördüm oturur iken dedüm
4. Ey melek-sûret nedür yanuñda Şeytânuñ mı var

2. **şeytâna:**-*a*
Mısra: **8**
Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis.
7. Sofî-i şehr sevmeyüp ümmüʾl-habâʾisi
8. Ögretdi fenn-i fitnede Şeytâna yolların

3. **şeytâna:**-*a*
Mısra: **16**
Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis.
15. Güzîn-i ilm-i tıb olan ʿilâcı eylesün Şâha
16. Yürü bizden şu bir merdûd olan şeytâna ʿaşk eyle

4. **şeytânumı:**-*umı*
Mısra: **8**
Şeytan.||Kir.
7. Câmi-i Kuds eylesem bu deyr-i pür-eşkâlümi
8. Kudret el verse firişteh eylesem şeytânumı

şifâ:
1. **şifâda:**-*da*
Mısra: **5**
Hastalıktan kurtulma, sağalma.
5. Şifâda aynıdur Yaʿkûb-ı çarhuñ
6. Safâda Yûsuf-ı Kenâna beñzer

şihâb:
1. **şihâbı:**-*ı*
Mısra: **58**
Gökyüzünde bazen akıp gittiği görülen ateş parçası.
57. Kadîmüñ emri ile bu sipihr-i hâdis-nakş
58. Şihâbı gerdenine düşmanuñ ede pelheng

şikâf-ı sîne:
1. **şikâf-ı sîneden:**
Mısra: **19**
Göğüsteki yarıklar.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

şikâr:
1. **şikârın:**-*ın*
Mısra: **9**
Av.
9. Ben Hayâlî bir şikârın alıcı şehbâz idüm
10. Kapdı serverler beni nâgeh karakuş oldular

2. **şikârına:**-*ına*
Mısra: **8**
Av.
7. Bu dâne dâne eşk ile sînemde naʿller
8. Murg-ı ecel şikârına dâneyle dâm olur

3. **şikârumdur:**-*umdur*
Mısra: **9**
Av.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

4. **şikâra:**-*a*
Mısra: **8**
Av.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

5. **şikâra:**-*a*
Mısra: **10**
1. av 2. av || sevgili/güzel
9. Hayâlî çeşmi ceyrân dil-rübâlar seyrin eylersin
10. Bu mevsimde şikâra yer mi var şehr-i Halebden yeg

6. **şikârı:**-*ı*
Mısra: **10**
Av.
9. Erdi Hayâlî yâra rakîb intizârda
10. Dest isperisi gibi almaz şikârı bûm

şikâr etmek:
1. **şikâr ede:**
Mısra: **1**
Avlamak.
1. Dervîş kim şikâr ede fakruñ libâsını
2. Vermez sipihr-i atlasa köhne palâsını

2. **şikâr etdi:**
Mısra: **9**
Avlamak.
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

3. **şikâr etdi:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

4. **şikâr etdüm:**
Mısra: **3**
Avlamak.
3. Gördü Sîmurgu şikâr etdüm dedi Rûhüʾl-Emîn
4. Âferin ey şâhbâz-ı lâ-mekânuñ yügrügü

5. **şikâr etmek:**
Mısra: **6**
Avlamak.
5. Bahr-i sîmâbîdeki murgân-ı zer-peykerleri
6. Şâhbâz-ı himmetüm salup şikâr etmek nice

6. **şikâr etsün:**
Mısra: **7**
Avlamak.
7. Çeşm-i şahbâzı göñül murgun şikâr etsün deyu
8. Zeng gibi düşdüm ayagına efgân eyledüm

şikâr eylemek:
1. **şikâr eyledi:**
Mısra: **4**
Avlamak.
3. Şahin bakışlu bir balaban gerçegüñ yine
4. Şehbâz-ı zülfü eyledi dil murgunu şikâr

2. **şikâr eyler:**
Mısra: **2**
Avlanmak
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

şikâr kılmak:
1. **şikâr kıldı:**
Mısra: **32**
Avlamak.
31. Tîri ol şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur kim ol
32. Murg-ı rûhun düşmanuñ pervâz edüp kıldı şikâr

şikâr olmak:
1. **şikâr ola:**
Mısra: **10**
Av olmak
9. Etme Hayâlî bendeñi maglûb-ı her denî
10. Simurg peşşeye ne revâ kim şikâr ola

2. **şikâr ola:**
Mısra: **6**
Av olmak
5. ʿÂlemde her göñül ki ola ʿaşk kebûteri
6. ʿAnkâ-yi Kâf her dem aña hem şikâr ola

3. **şikâr oldu:**
Mısra: **9**
Av olmak
9. Hayâlî gitdi şikâr oldu gibi gelmedi hîç
10. Varalı gözü şâhbâz ile şikâra göñül

4. **şikâr oldu:**
Mısra: **11**
Av olmak
11. Gördüler zâg-ı rakîbe o hümâ oldu şikâr
12. Ehl-i diller dediler düşmedi hayfâ yerine

şikâra çıkmak:
1. **şikâra çıkdı:**
Mısra: **1**
Ava çıkmak.
1. Yine şikâra çıkdı hümâ-sâye Şehriyâr
2. Bu şâdîlige hande eder kebk-i kühsâr

şikâr-bâz-ı cihân:
1. **şikâr-bâz-ı cihânuz:**
Mısra: **5**
Alemin avcısı.
5. Şikâr-bâz-ı cihânuz ki yok halâsa mecâl
6. Düşerse Bahr-i Muhîtüñ nehengi dâmumuza

şikâr-endâz:
1. **şikâr-endâz:**
Mısra: **18**
Avına atlayan.||Cesur.
17. Saʿâdet bîşesinde ol dilâver
18. Şikâr-endâz genc arslana beñzer

şikâr-ı mekes:
1. **şikâr-ı mekese:**
Mısra: **2**
Sinek avı.||Küçük ve değersiz bir av, değersiz.
1. Ede mi meyl ser-i zülfü dil-i pür-hevese
2. Bâl açup uça mı şehbâz şikâr-ı mekese

şikârî şâhbâz:
1. **şikârî şâhbâzum:**
Mısra: **4**
Avcı doğan kuşu.||Avcı, avlayan.
3. Olaldan bâg-ı hüsnüñ sen tezerv-i nâz-perverdi
4. Göñül derler benüm de bir şikârî şâhbâzum var

şikârın almak:
1. **şikârın alur:**
Mısra: **8**
Avlamak.
7. Gözünü ignelerle dikdi seyr-i sayd-ı ʿâlemden
8. Şikârın mâverâ-yi ʿarş alur şehbâzdur göñlüm

şikâristân:
1. **şikâristânı:**-*ı*
Mısra: **25**
Avlanma yeri.

25. Bîşe-i nazmı anuñ oldu şikâristânı
26. Cân yedürdise revâ ol kagan arslana kerem

2. **şikâristâna:**-*a*
Mısra: **5**
Avlanma yeri.||Dünya.
5. Beni kudret eli bir hoş şikâristâna saldı kim
6. Kañadı nûra müstagrak uçarlar ördek ü kazı

şikâristan-ı hüsn:
1. **şikâristan-ı hüsnüñ:**
Mısra: **4**
Güzellik meydanı.||Sevgilinin yüzü.
3. Süzülmüş bir şikâra iki şehbâz ol iki ebrû
4. Şikâristan-ı hüsnüñ gözleridür iki laçini

şikâyet demi:
1. **şikâyet demidür:**
Mısra: **41**
Şikayet zamanı.
41. Ne şikâyet demidür lutf-ı ʿinâyet varken
42. Şimdi mi etdi beni garka ol ihsâna kerem

şikâyet elini dâmenüñe salmak:
1. **şikâyet elini dâmenüñe saldı:**
Mısra: **35**
Hükümdara şikayet elini uzatmak. Bir şeyden şikayet etmek.
35. Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenüñe
36. Sunʿ-ı pâküm ki eder nûrunu aʿyâna kerem

şikâyet etmek

1. **şikâyetler eder:**
Mısra: **12**
Şikayet etmek.
11. Hep senüñçündür leb-i cûnuñ bu deñlü nâlişi
12. Katı göñlüñden şikâyetler eder taşlara su

şikâyet eylemek:
1. **şikâyet eylemez:**
Mısra: **10**
Şikayet etmek.
9. Hayâlî kurs-ı hurşîd ü mehüñ dâʾim gedâsıdur
10. Felekden eylemez Şâhum şikâyet hakk-ı nân gözler

2. **şikâyet eyler:**
Mısra: **4**
Şikayet etmek.
3. Beni görünce tutar destini yüzüne o şûh
4. Şikâyet eyler isem nola dest-i zâlimden

3. **şikâyet eyler:**
Mısra: **2**
Yakınmak, söylenmek, memnuniyetsizliğini ifade etmek.
1. Gayrıya lutf u cefâdur baña ʿâdet senden
2. Demidür eyler isem saña şikâyet senden

4. **şikâyet eylerem:**
Mısra: **27**
Şikayet etmek.
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

5. **şikâyet eylerem:**
Mısra: **13**
Şikayet etmek.
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

şikâyet kılmak:
1. **şikâyet kılma:**
Mısra: **1**
Yakınmak.
1. Şikâyet kılma zulmünden nazar kıl ol hat ü hâle
2. Ki bitmez bu çemende hârsuz gül dâgsuz lâle

2. **şikâyet kılmadı:**
Mısra: **9**
Yakınmak.
9. Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
10. Ruhun zerd eyleyüp eşk-i revânın aleden gayrı

şikâyete gelmek:
1. **şikâyete gelüp:**
Mısra: **8**
Şikayet etmek.
7. Der-i sarây-ı Şehe rûzigâr cevrinden
8. Gelüp şikâyete başına od yakar kandîl

şikest:
1. **şikest:**
Mısra: **10**
Kırılmış, kırgın, incinmiş, kederli
9. Hayâlî nazmına bed-gevher etmesün taʿnı
10. Şikest ergürimez ol bu dürr-i meknûna

şikest ermemek:
1. **şikest ermedi:**
Mısra: **10**
Yenilgi, mağlubiyet almamak.
9. Kârger olmaz Hayâlî bu dil-i pür-şevke gam
10. Câm-ı mihre ermedi seng-i havâdisden şikest

şikest eylemek:
1. **şikest eyledi:**
Mısra: **3**
Kırmak.
3. Seng-i havâdis eyledi Câm-ı Cemi şikest
4. Her lâle derdi pârelerini türâbdan

2. **şikest eyler:**
Mısra: **5**
Kırmak.
5. Şîrîn gamında eyler idi KûhKen şikest
6. Mînâ-yi çarha atsa eger ol kayasını

şikest olmak:
1. **şikest olan:**
Mısra: **8**
Kırılmak, bozulmak.
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

2. **şikest olsa:**
Mısra: **32**
Kırılmak, bozulmak.
31. Benüm göñlüm sımakdan ey felek kıl ihtirâzı kim
32. Şikest olsa olur her pâresi elmâs peykânı

şikest vermek:

1. **şikest verdi:**
Mısra: **6**
Kırma, kırılma.
5. Nola yıksañ göñlüm ey Cemşîd-i eyvân-ı cemâl
6. Rûzigâr âyîne-i İskendere verdi şikest

şikeste olmak:
1. **şikeste olalı:**
Mısra: **1**
Kırılmak.
1. Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yi yârdan
2. Beñzer ol mirʾâta kim mahrûm ola dîdârdan

şikeste-dil:
1. **şikeste-dil:**
Mısra: **30**
Gönlü kırık.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

şikeste-hâtır u nâ-şâd:
1. **şikeste-hâtır u nâ-şâd:**
Mısra: **1**
Gönlü kırık ve kederli.
1. Oldu şikeste-hâtır u nâ-şâd âyîne
2. ʿAks-i lebüñle kan yudalı dâd âyîne

şimdengeru:
1. **şimdengeru:**
Mısra: **7**
Bundan sonra, bundan böyle.
7. ʿArşa erişsün külâhuñ gûşesi şimdengeru
8. Husrev-i Gâzî Süleymân Hâna beñzetdüm seni

2. **şimdengeru:**
Mısra: **6**
Bundan sonra, bundan böyle.
5. Geşt-i sahrâyı kosun mihnet bucagın beklesün
6. Ey felek şimdengeru Mecnûna üstâd et beni

şimdi:
1. **şimdi:**
Mısra: **38**
Şimdi.
37. Benem ol murg-ı havâyî ki gidüp dâne-i sabr
38. Dâm-ı sayyâd-ı belâda ederem şimdi karâr

2. **şimdi:**
Mısra: **16**
Şimdi.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

3. **şimdi:**
Mısra: **51**
Şu anda, Hâl-i hazırda.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

4. **şimdi:**
Mısra: **2**
İçinde bulunulan zamanda, bu anda, el'an
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

5. **şimdi:**
Mısra: **42**
Şu anda, Hâl-i hazırda.
41. Ne şikâyet demidür lutf-ı ʿinâyet varken
42. Şimdi mi etdi beni garka ol ihsâna kerem

şimdiden:
1. **şimdiden:**
Mısra: **6**
Vakti gelmemişken.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

şimdiki:
1. **şimdiki:**
Mısra: **8**
İçinde bulunulan zamandaki
7. Nakd-i câna bûse vermezler dilerler sim ü zer
8. Şimdiki mahbûblar gâyetde kurnaz oldular

şimşâd:
1. **şimşâdını:***-ını*
Mısra: **4**
Far. Şimşir ağacı.
3. Bir nihâl-i tâze sevdüm bâgbân-ı dehr iken
4. Gülşenüñ âzâd kıldum servini şimşâdını

şinâverlik:
1. **şinâverlik:**
Mısra: **7**
Yüzücülük.
7. Sipihre bahr-ı eşkümden şinâverlik ben ögretdüm
8. Nigâra mihr ü mâhı gögsüme iki kabag etdüm

2. **şinâverlik:**
Mısra: **6**
Yüzücülük.
5. Ey hayâl-i zülf-i yâr etdüñ gözümden çün güzer
6. Var neheng-i bahre taʿlîm et şinâverlik yolun

şîr:
1. **şîrler:***-ler*
Mısra: **34**
aslan
33. ʿAdûya naʿra çeker görse nîze-dârlaruñ
34. Ki ney-sitânda eder şîrler gırîv-i gareng

2. **şîrler:***-ler*
Mısra: **8**
Aslan.||Aşık.
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

3. **şîrler:***-ler*
Mısra: **2**
Aslan
1. ʿÂşıkam dîvâne bend etsün beni zencîrler
2. Lâ-cerem zencîr ile zîver bulur şîrler

4. **şîrlerden:***-lerden*
Mısra: **1**
Aslan.||Aşık.
1. Şîrlerden vâdî-i ʿaşkuñ geçilmez bîşesi
2. Zâhidâ ʿaşk ehlinüñ yokdur deme endîşesi

şiʿr:

1. **şiʿrüñde:**-*üñde*
Mısra: **9**
Şiir
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

2. **şiʿr:**
Mısra: **39**
Edebî ve estetik değeri olan, belli şekillere göre düzenlenmiş bulunan, vezinli ve kafiyeli söz.
39. Demen ki şiʿr hemîn Hâfız u Kemâlüñdür
40. Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl

3. **şiʿri:**-*i*
Mısra: **9**
Edebî ve estetik değeri olan, belli şekillere göre düzenlenmiş bulunan, vezinli ve kafiyeli söz.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

4. **şiʿri:**-*i*
Mısra: **34**
Edebî ve estetik değeri olan, belli şekillere göre düzenlenmiş bulunan, vezinli ve kafiyeli söz.
33. Sözü çün istimâʿ etdüm o rind-i pâk-meşrebden
34. Bu şiʿri okUyup oldum bu bezmin bir gazel-hânı

5. **şiʿrinde:**-*in, -de*
Mısra: **42**
Şiir, vezinli söz
41. Nola medh etsem kelâmum çünki erbâb-ı kemâl
42. Kendüyi vasf etmegi şiʿrinde erkân eyledi

6. **şiʿr:**
Mısra: **67**
Şiir
67. Şiʿr oldur kim mecâz iken hakîkat bahşola
68. Ermedi bî-zevk aña illâ ki ʿakl-ı dûrbîn

7. **şiʿr:**
Mısra: **1**
Şiir
1. Şiʿr ü sâz ü dilber ü mey kim cihânuñ cânıdur
2. Caʿfer-âbâduñ bihamdillah bugün erkânıdur

__şiʿr ehlinüñ sultânı:__
1. **şiʿr ehlinüñ sultânıyem:**
Mısra: **10**
Şairler sultanı.
9. Ey Hayâlî devletinde Pâdişâh-ı ʿâlemüñ
10. Pây-i taht-ı Rûmda şiʿr ehlinüñ sultânıyem

__şîr savlet kaplan:__
1. **şîr savlet kaplana:**
Mısra: **20**
Aslan gibi aniden saldıran kaplan.
19. Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
20. Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle

__şîr ü şekker:__
1. **şîr ü şekker:**
Mısra: **13**
Süt ve şeker.
13. Şîr ü şekker gibi alışdı Hayâlînüñ bugün
14. İltifât-ı Şâh ile bu vazʿ-ı dervîşânesi

__şîrâne:__
1. **şîrâne:**
Mısra: **5**
Arslan gibi.
5. Peleng-efken gözüñ havfile ol şîrâne gamzeñden
6. Ne kanlar yuttugın âhû-yı Çîn müşg-i Hutenden sor

__şirâr:__
1. **şirârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **4**
Kıvılcım.||Ah kıvılcımı.
3. Bir bâd-ı Kudretüz esicek sarsılur zemîn
4. Bir âteşiz ki göklere erer şirârımuz

2. **şirâr:**
Mısra: **8**
kıvılcım
7. Kamer bir penbe-i dâgum durur çarh üzre encüm hem
8. Derûn-ı âteşînümden çıkar bir kaç şirâr ancak

3. **şirârı:**-*ı*
Mısra: **6**
Kıvılcım.||Ah kıvılcımı.
5. Kirm-i şebtâbî degüldür düşdü yer yer gülşene
6. Odlu âhından çıkar yer yer şirârı bülbülüñ

4. **şirârumdur:**-*umdur*
Mısra: **6**
kıvılcım
5. Mihr kandîlin felekde nâr-ı âhumdur yakan
6. Mâha kevkebler nişân eden şirârumdur benüm

5. **şirârum:**-*um*
Mısra: **7**
Kıvılcım.||Ah kıvılcımı.
7. Olsa nola şirârum hayl-ı nücûma sultân
8. Kimden dogupdur anlar bu dûd-ı âh-zâde

6. **şirârumı:**-*umı*
Mısra: **8**
Kıvılcım.||Ah kıvılcımı.
7. Mihnet şebi sitâreleridür desem nola
8. Âhum duhânı içre görünen şirârumı

__şirâr-ı âsumânî:__
1. **şirâr-ı âsumânîlerle:**
Mısra: **26**
Havai fişeklerin kıvılcımları.||düğünlerde, kutlamalarda göğe atılan ve şekilli şuleler çıkan donanma fişeği.
25. Şu deñlu âsumânîler atıldı her yañadan kim
26. Şirâr-ı âsumânîlerle çarhuñ doldu dâmânı

__şirâr-ı dûd-ı âh:__
1. **şirâr-ı dûd-ı âhum:**
Mısra: **3**
Ah ateşinin kıvılcımı.
3. Şâm-ı hasretde şirâr-ı dûd-ı âhum baş çeküp
4. Katdı encüm haylinüñ alayını alayına

__şirâr-ı hârâ:__
1. **şirâr-ı hârâdur:**
Mısra: **4**
Kayadan çıkan kıvılcım. (Ferhad'ın dağa kazma vurması bağlamında).
3. Zebân-ı tîşe kaçan nutka gelse Ferhâduñ
4. Şeb-i belâda çerâgı şirâr-ı hârâdur

şirâr-ı nâr-ı âh:
1. **şirâr-ı nâr-ı âhum:**
Mısra: **3**
âh ateşinin kıvılcımı
3. Dâne edinsün şirâr-ı nâr-ı âhum yanmasun
4. Kelle-i Mecnûn semender murguna meʾvâ gerek

2. **şirâr-ı nâr-ı âhumla:**
Mısra: **2**
âh ateşinin kıvılcımı
1. Livâ-yi mihrüñi dikdüm göñül mülküne şâhem ben
2. Şirâr-ı nâr-ı âhumla şeh-i encüm-sipâhem ben

şîrâze etmek:
1. **şîrâze etdi:**
Mısra: **5**
Bir arada tutmak. (Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri bağlamında).
5. Şîrâze etdi hüsnünüñ evrâkına hatın
6. Âhum yelinden ol perî dedi dagılmasun

şîr-i bîşe-i ʿaşk:
1. **şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **8**
Aşk ormanının aslanı.||Aşık.
7. Bugün hem-zâd-ı Ferhâdam ciger hûnâbıdur zâdum
8. O şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ benem süd bir karındaşı

şîr-i çarh:
1. **şîr-i çarh:**
Mısra: **5**
Felek aslanı.||Felek.
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

şîr-i felek:
1. **şîr-i felekle:**
Mısra: **10**
Felek arslanı.||Güneş.
9. Gazâl-i mihri sayd etmiş biri sehm-i saʿâdetle
10. Biri şîr-i felekle ceng eder geydükde kaplanı

şîr-i gurrân:
1. **şîr-i gurrânem:**
Mısra: **8**
Kükreyen arslan.||Keramet ehli.
7. Devâb gibi baña depme salma âdem iseñ
8. Ki bîşe-zâr-ı kerâmetde şîr-i gurrânem

şiʿr-i hasen- üslûb:
1. **şiʿr-i hasen- üslûba:**
Mısra: **9**
Üslubu, ifadesi güzel olan şiir.
9. Ey Hayâlî yine bu şiʿr-i hasen üslûba
10. Umarın Husrev-i Rûmuñ saña tahsîni ola

şîr-i hasm-efken:
1. **şîr-i hasm-efkensen:**
Mısra: **23**
Düşmanını yere seren aslan.||Kahraman, yiğit.
23. Şîr-i hasm-efkensen olduñ Husrevâ ol bîşede
24. Rezm-gâhın nîzeler çünkim neyistân eyledi

şiʿr-i hayâl-engîz:
1. **şiʿr-i hayâl-engîzümi:**
Mısra: **13**
Duyulduğunda hayret uyandıran ve akla yeni hayaller getiren şiir.
13. Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
14. Âferîn ehl-i suhanlar baña tekrâr etdiler

şîr-i jiyân:
1. **şîr-i jiyân:**
Mısra: **9**
Kükremiş aslan.
9. Oldu her merd Hayâlî gibi bir şîr-i jiyân
10. Beñzeyelden berü oklarla neyistâna sadak

2. **şîr-i jiyânından:**
Mısra: **2**
Kükreyen aslan.||Yokluğu göze alanlar.
1. Fenâ ehline taʿn etme geçüp ʿucb ile yanından
2. Bu dehr-i vahşet-âbâduñ sakın şîr-i jiyânından

şiʿr-i nâzenîn:
1. **şiʿr-i nâzenînüm:**
Mısra: **10**
Hoş, latif şiir.
9. Hayâlî nakşına bakup güşâde olmaga dâʾim
10. Bu şiʿr-i nâzenînüm defter ü dîvâna tapşurdum

şîr-i ner:
1. **şîr-i neri:**
Mısra: **10**
erkek aslan||cesur ve kendine güvenen kimse
9. Ey Hayâlî gayrlar saydından istinkâf edüp
10. Bîşe-i fakr ü fenâ şîr-i neri oldum yine

şiʿr-i pür-selâset:
1. **şiʿr-i pür-selâsete:**
Mısra: **13**
Apaçık şiir.
13. Bu şiʿr-i pür-selâsete baksun Hayâlî Şâh
14. Görmek dilerse âb-ı firâvân girih girih

şiʿr-i pür-sûz:
1. **şiʿr-i pür-sûzum:**
Mısra: **10**
Çok yanık, çok yakıcı şiir.
9. Pâdişâh-ı mülk-i maʿnîdür Hayâlî derdi ger
10. Şiʿr-i pür-sûzum göreydi Husrev-i şîrîn-suhan

şiʿr-i rengîn:
1. **şiʿr-i rengînüm:**
Mısra: **10**
Renkli, hoş şiir.
9. Ey Hayâlî baña derdi Husrev-i mülk-i suhan
10. Şeyh Câmî şiʿr-i rengînüm işitse Câmda

şiʿr-i şâʿir:
1. **şiʿr-i şâʿirdür:**
Mısra: **39**
Şairin şiiri.
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

şir-i şikâr-efken:
1. **şir-i şikâr-efken:**
Mısra: **1**
Avlar düşüren aslan. (Sevgilinin gözleri bağlamında).
1. Gözüñ şir-i şikâr-efken durur kaşuñ siyeh-gûşu
2. Lebüñ meyhânedür ervâh-ı kudsîler kadeh-nûşu

__şîr-i şikâr-endâz:__
1. **şîr-i şikâr-endâziyem:**
Mısra: **7**
Avına pençe atan aslan.||Güçlü, iktidarı olan.
7. Bîşe-i ʿaşkuñ gehî şîr-i şikâr-endâziyem
8. Geh fenâ vâdîlerinüñ nâ-tüvân rûbâhiyem

__şîrîn:__
1. **şîrîn:**
Mısra: **36**
Hüsrev ü Şirin hikayesinin kadın kahramanı Ferhad'ın sevgilisi.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

2. **şîrîne:**-*e*
Mısra: **5**
Hüsrev ü Şirin hikayesinin kadın kahramanı Ferhad'ın sevgilisi.
5. Evvel nazarda vermedi Şîrîne cân deyu
6. Ferhâda taʿne taşını pîr ü cevân atar

3. **şîrînüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı.
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

4. **şîrîn:**
Mısra: **5**
Hüsrev (Ferhad) ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı.
5. Şîrîn gamında eyler idi KûhKen şikest
6. Mînâ-yi çarha atsa eger ol kayasını

5. **şîrîn:**
Mısra: **8**
Hüsrev ü Şirin hikayesinin kadın kahramanı Ferhad'ın sevgilisi.
7. Hâkinüñ her zerresi Ferhâduñ eylermiş fegân
8. Bî-sütûnda bir kişi çagırsa Şîrîn adını

__şîrîn çıkmak:__
1. **şîrîn çıkdı:**
Mısra: **3**
Tatlı olmak.
3. Sordum lebini yâruñ hemşîre çıkdı Şîrîn
4. Bennâ-yi çeşme-i şîr süt bir benümle kardaş

__Şîrîn gamı:__
1. **şîrîn gamıyla:**
Mısra: **4**
Şirin'in aşk tasası.
3. İntizâr ile biri cânını teslîm etdi
4. Biri Şîrîn gamiyle kûhdan aldı dâdı

__şîrîn sûret:__
1. **şîrîn sûreti:**
Mısra: **4**
Tatlı, güzel yüz.
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

__Şîrîn-cemâl:__
1. **şîrîn-cemâl:**
Mısra: **7**
Şirin gibi güzel yüzlü.
7. Kûh-ı gamda gelse ben Ferhâda ol Şîrîn-cemâl
8. Bindügi Şebdîzini kanumla gül-gûn eyleyem

__şîrîn-dehen:__
1. **şîrîn-dehen:**
Mısra: **4**
Tatlı dilli.
3. Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan aglaram
4. Demez ol şîrîn-dehen hâlüñ ne Ferhâdum benüm

__şîrîn-kâr:__
1. **şîrîn-kâr:**
Mısra: **8**
(Fa.) Tatlı bir biçimde iş gören.
7. Eyledi hengâmesin Ferhâd ü Mecnûn ber-taraf
8. ʿAşk meydânında benden özge şîrîn-kâr yok

__şîrîn-suhan:__
1. **şîrîn-suhanden:**-*den*
Mısra: **8**
Tatlı sözlü
7. Ne bilsin kûh-ı mihnetde ne çekdügin anuñ Husrev
8. Sorarsañ hâl-i Ferhâdı var ol şîrîn-suhanden sor

__şîrînüñ visâli hânı:__
1. **şîrînüñ visâli hânına:**
Mısra: **3**
Şirin'e kavuşma sofrası.
3. Visâli hânına Şîrînüñ oldu gam yemesün
4. Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kâse

__Şîrvân:__
1. **şîrvânı:**-*ı*
Mısra: **22**
Azerbaycan'da bir şehir.
21. Tâcdâr-ı ʿAcem okunsa buña
22. Gele ki kolunda Şîrvânı

__şîşe:__
1. **şîşe:**
Mısra: **6**
Camdan yapılmış, ağzı dar uzunca kap.
5. Gözde laʿlüñ ârzûsuyla ciger hûnâbesi
6. Şîşe içinde şarâb-ı lâʿl-gûn olmuş yatur

2. **şîşelerde:**-*lerde*
Mısra: **8**
Şişe.||Göz.
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şîşelerde anı kıl nihân gülâb gibi

__şîşe çekmek:__
1. **şîşe çek:**
Mısra: **4**
Şarap içmek||Akciğerin kan yükünü hafifletmek için bu işe özgü şişe ya da boynuzu -havasını ateşle seyrelterek - sırta yapıştırmak (Aksoy 1988: 1060).
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

__şîşe içinde gülâb:__
1. **şîşe içinde gülâbdan:**
Mısra: **6**
Şişe içindeki gül suyu.

5. Vicdân-i pâküm etdi giriftâr-ı gam beni
6. Fehm et bu remzi şîşe içinde gülâbdan

şîşe-i çeşm:
1. **şîşe-i çeşmüm:**
Mısra: **9**
Aşığın kum saatini andıran gözleri.
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

şîşe-i nâmûs:
1. **şîşe-i nâmûsu:**
Mısra: **2**
Namus şişesi.
1. Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
2. Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

2. **şîşe-i nâmûsu:**
Mısra: **10**
Namus şişesi.
9. Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
10. Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

şitâ:
1. **şitâda:**-*da*
Mısra: **21**
kış
21. Nesîm-i lutfuñ eserse şitâda ey yüzü gül
22. Bitire hâr-ı mugaylânda gonca-i ahmer

şitâ faslı:
1. **şitâ faslında:**
Mısra: **1**
Kış mevsimi.
1. Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
2. Ey göñül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine

2. **şitâ faslında:**
Mısra: **3**
Kış mevsimi.
3. Şitâ faslında bu bigâne yerlerde bihamdillah
4. Dil ü cân ʿâleminden bir kadîmî âşinâ geldi

şitâ-yı zulm:
1. **şitâ-yı zulmü:**
Mısra: **1**
Haksızlıkla geçen soğuk devir.
1. Çün şitâ-yı zulmü maʿdûm eyledi sultân-ı şerʿ
2. ʿAdl gülzârında açıldı gül-i handân-ı şerʿ

şîve:
1. **şîvedür:**-*dür*
Mısra: **1**
Naz, işve.
1. Dilber nihâl-i tâze durur bergi şîvedür
2. Cevr-i cefâsı cânlara erzânî mîvedür

2. **şîveler:**-*ler*
Mısra: **6**
Naz, şive.
5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

3. **şîve:**
Mısra: **1**
Naz, işve.
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

4. **şîve:**
Mısra: **9**
Söyleyiş, tarz, şive, üslub.
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

şîve-dâr serv:
1. **şîve-dâr serv:**
Mısra: **12**
Edalı, cilveli servi.||Sevgilinin edalı cilveli boyu.
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

şîven-i nây:
1. **şîven-i nây:**
Mısra: **22**
Neyin sızlanışı.
21. Sadâ-yı ʿâlem-i lâhûtu istimâʿ eyle
22. Nedür bu şîven-i nây ile nâle-i tanbûr

şöhre-i âfâk:
1. **şöhre-i âfâk:**
Mısra: **40**
Bütün dünyaca tanınmış.
39. Şiʿr-i şâʿirdür veren Cemşîd ü Dârâdan haber
40. Şâh Veysi şöhre-i âfâk Selmân eyledi

2. **şöhre-i âfâk:**
Mısra: **2**
Bütün dünyaca tanınmış.
1. Diyâr-ı bezmün1 ey dil şâh-ı gevher-pâşıdur sâkî
2. Keremle şöhre-i âfâk olanlar başıdur sâkî

şöhre-i dünyâ:
1. **şöhre-i dünyâ:**
Mısra: **2**
Dünyanın şöhreti, ünü.
1. Ey murâdum ʿaksine dönmekde bî-pervâ felek
2. Lutfuña kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

şöhret:
1. **şöhreti:**-*i*
Mısra: **2**
Halk arasında söylenme, ünlenme, ün.
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

2. **şöhreti:**-*i*
Mısra: **6**
Ar. Halk arasında söylenme, ünlenme, ün.
5. Tâlib oldur sala kendin nâr-ı ʿaşkı nûr ola
6. ʿÂşık oldur ʿaşk ile olmaya anuñ şöhreti

şöhret bağlamak:
1. **şöhret bagladı:**
Mısra: **6**
Şöhret sahibi olmak.
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

şöhret beklemek:
1. **şöhret beklerüz:**
Mısra: **10**
Üne kavuşmayı beklemek.

9. Ey Hayâlî Şâh-ı gerdûn dergehinde zerre-vâr
10. Âfitâb-ı ʿâlem-ârâ gibi şöhret beklerüz

şöhret tutmak:
1. **şöhret tutan:**
Mısra: **6**
Meşhur, bilinir olmak.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

şöhreti olmak:
1. **şöhreti oldu:**
Mısra: **36**
meşhur olmak
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

şöhreti var:
1. **şöhreti var:**
Mısra: **5**
Ün salmak.
5. Mey fâʾideyle şöhreti var bir metâʿ idi
6. Devr-i lebüñde anı ayaga düşürdüler

şol:
1. **şol:**
Mısra: **2**
T. Şu, o.
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

2. **şol:**
Mısra: **3**
T. Şu, o.
3. Şol bulut gibidür ki katreleri
4. Göge erdürmiş iken ura yer

3. **şol:**
Mısra: **4**
T. Şu, o.
3. Alup sabâ elin iletür âsitânuña
4. Şol nâ-tüvânı kim reh-i gamda gubâr ola

4. **şol:**
Mısra: **36**
Şu, o, bu
35. ʿAdl ü dâd ile iki ʿâlemi memlû kılduñ
36. Mütesâvî şol iki keffe-i mîzân-şekil

5. **şol:**
Mısra: **56**
Şu, o
55. Râyet-i sancaguñı çöz kʾola küfr ehli kamu
56. Şol hirâsân olan Şâh-ı Horâsân-şekil

6. **şol:**
Mısra: **32**
Şu, işaret sıfatı.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

7. **şol:**
Mısra: **29**
Şu, işaret sıfatı.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

8. **şol:**
Mısra: **5**
Şu, işaret sıfatı.
5. Şol âfitâb-ı sâgar imiş râfiʿüʾl-gamâm
6. Bir mâh çihre sâkî imiş dâfiʿüʾl-gumûm

şol dem:
1. **şol dem:**
Mısra: **1**
o vakit, o zaman
1. Aña rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
2. Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı

şol dem ki:
1. **şol dem ki:**
Mısra: **40**
Şu zaman ki.
39. Bahr içre mâhî bürc-i esedde hilâldür
40. Şol dem ki alsañ ol kef-i deryâ-nişâna tîg

2. **şol dem ki:**
Mısra: **10**
Şu zaman ki.
9. Cânâ Hayâlî derdüñ ile dirilür senüñ
10. Şol dem ki hâkde yalıñuz kala kuru baş

şol deñlü:
1. **şol deñlü:**
Mısra: **1**
Şu kadar
1. Şol deñlü atdı cevr okun ol kaşı yâ baña
2. Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ baña

2. **şol deñlü:**
Mısra: **1**
O denli, o kadar.
1. Sîneme şol deñlü yakdum dâglar yok sagışı
2. ʿÂşıkuñ bu deñlü zahm ile kalur mı sag işi

şol kadar:
1. **şol kadar:**
Mısra: **3**
o denli, öyle
3. Şol kadar eyledi pervâz dil-i murg bülend
4. Gözüne dâne-i hardalca gelür ʿâlem-i cev

2. **şol kadar:**
Mısra: **3**
o denli, öyle
3. Şol kadar müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam bugün
4. Nûrdan fark etmezem Tûr-ı mahabbet nârını

şol ki:
1. **şol ki:**
Mısra: **1**
Şu ki, şöyle ki.
1. Şol ki evvel vefâ edüp soñuna
2. Döne cevr ü cefâ vü gussa vere

2. **şol ki:**
Mısra: **6**
Şu ki, şöyle ki
5. Mahmil-i tâbûtda olur metâʿı bir kefen
6. Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhret bagladı

şol kim:

1. **şol kim:**
Mısra: **1**
Şu ki, şöyle ki.
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

şöyle
1. **şöyle:**
Mısra: **23**
Şu tarzda, şu şekilde, şu yolda
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

2. **şöyle:**
Mısra: **13**
Şöyle.
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

3. **şöyle:**
Mısra: **14**
Şöyle
13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

4. **şöyle:**
Mısra: **5**
Şu tarzda, şu şekilde, şu yolda
5. Şöyle oldum bâde-i telhuñ giriftârı bugün
6. Şehd içinde sanma kim böyle zübâb-âlûdedür

5. **şöyle:**
Mısra: **9**
Şu tarzda, şu şekilde, şu yolda
9. Şöyle tîr-endâz-ı meydânuz ki çarh-ı Atlası
10. İgne Atlasdan geçer gibi geçer peykânımuz

şöyle kim:
1. **şöyle kim:**
Mısra: **3**
Şöyle ki.
3. Derd-i yârı sakla ey dil şöyle kim cân bilmesün
4. Tâ ki râzum açmaya nazmum gibi gammâzuma

şu:

1. **şu:**
Mısra: **12**
İşaret sıfatı, şu.
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

2. **şu:**
Mısra: **63**
Şu, işaret sıfatı
63. Baña bunlar şu gün berâber olur
64. Ki ede mihri mâh nûrânî

3. **şu:**
Mısra: **1**
Şu, işaret sıfatı
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

4. **şu:**
Mısra: **4**
Şu, işaret sıfatı
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

5. **şunu:**-*nu*
Mısra: **4**
Şu, işaret zamiri
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

şu dem:
1. **şu dem:**
Mısra: **1**
Şu zaman, şu vakit.
1. Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

şu dem ki:
1. **şu dem ki:**
Mısra: **10**
Şu zamanda ki.
9. Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
10. Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur

şu deñ:
1. **şu deñ:**
Mısra: **16**
o kadar
15. Mülk-i tenden yürü akıt iki kan ırmagın
16. ʿAsker-i nefs-i havâ ile su deñ eyle kıtâl

şu deñlü:
1. **şu deñlü:**
Mısra: **19**
o kadar
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

2. **şu deñlu:**
Mısra: **25**
o kadar
25. Şu deñlu âsumânîler atıldı her yañadan kim
26. Şirâr-ı âsumânîlerle çarhuñ doldu dâmânı

3. **şu deñlü:**
Mısra: **2**
o kadar
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

4. **şu deñlü:**
Mısra: **8**
o kadar
7. Rahmi kopar derûndan u mugber olur baña
8. Sahrâda girdibâda şu deñlü müşevveşin

5. **şu deñlü:**
Mısra: **7**
o kadar
7. Şu deñlü karalanıbdur okunmaya bir harf
8. Nazar ederse melek nâme-i siyâhumuza

şu ki:
1. **şu ki:**
Mısra: **7**
Şöyle ki.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

2. **şu ki:**
Mısra: **1**
Şöyle ki.
1. Yoluñda ser verüp şu ki serverlik eyledi
2. Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

şu kim:
1. **şu kim:**
Mısra: **27**
Şöyle ki.
27. Şu kim kılıcuña ey kaşı yâ boyun vermez
28. Elinde gürz-i girânuñla zarbı cânın al

2. **şu kim:**
Mısra: **33**
Şöyle ki.
33. Şu kim cihânda saña âl eylemek ister
34. Tenüñi âhır ol öz kanı birle eyler al

3. **şu kim:**
Mısra: **6**
Şöyle ki.
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

4. **şu kim:**
Mısra: **1**
Şöyle ki.
1. Şu kim evvel bahâr erse kadeh-nûş etmez ayıkdur
2. Otursun hânede seyr-i çemen aña ne lâyıkdur

5. **şu kim:**
Mısra: **7**
Şöyle ki.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

şuʿâ-ı mihr:
1. **şuʿâ-ı mihr:**
Mısra: **8**
Güneşin ışınları.
7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

şuâʿ-ı nûr-ı hüsn:
1. **şuâʿ-ı nûr-ı hüsnü:**
Mısra: **10**
Güzellik nurunun ışınları.||Güzel ve parlak yüz.
9. Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdîden olup peydâ
10. Şuâʿ-ı nûr-ı hüsnü birle kılmış dehri nûrânî

Şuʿayb:
1. **şuʿaybe:**-*e*
Mısra: **10**
Hz. Şuayb.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

şûh:
1. **şûhuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
İşveli, cilveli dilber/güzel.
3. Zâg-ı ebrûsun çevirmiş başa âzâd eylemiş
4. ʿÂrızı üstünde ol şûhuñ iki laçine bak

2. **şûh:**
Mısra: **3**
İşveli, cilveli
3. Beni görünce tutar destini yüzüne o şûh
4. Şikâyet eyler isem nola dest-i zâlimden

şûh u şengül:
1. **şûh u şengül:**
Mısra: **10**
İşveli ve güler yüzlü.||Sevgili.
9. Mest olmuşken Hayâlî câm-ı istignâ ile
10. Ârzû eyler anuñ her şûh u şengül sohbetin

şühedâ haylı:
1. **şühedâ haylı:**
Mısra: **3**
Şehitler zümresi.||Aşk yolunda şehit olan aşıklar.
3. Kan aglaya baña şühedâ haylı ger göre
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yâreyi

2. **şühedâ haylı:**
Mısra: **3**
Şehitler zümresi.||Aşk yolunda şehit olan aşıklar.
3. Kan aglaya şühedâ haylı ger göstereni
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yarayı

şûh-ı cefâ-âyîn:
1. **şûh-ı cefâ-âyîne:**
Mısra: **10**
Adeti eziyet etmek olan güzel.
9. Kûy-ı ʿaşkuñ olsa rusvâyı Hayâlî gam degül
10. Kim dedi aña ki her şûh-ı cefâ-âyîne bak

şûh-ı kebûter-bâz:
1. **şûh-ı kebûter-bâzdur:**
Mısra: **1**
Güvercinleri bir bir gökyüzüne salan işveli güzel.
1. Kılan âvâre bir şûh-ı kebûter bâzdur göñlüm
2. Yıkılsun kûyuna çünkim baña uymazdur göñlüm

şuh-ı kec-külâh:
1. **şuh-ı kec-külâhumdur:**
Mısra: **8**
Eğri külahlı oynak.||(Sevgilinin) Kavisli kaşları.
7. Bezm-i hüsn içindeey dil çeşm ü ebrû-yı nigâr
8. İki merdüm iki şuh-ı kec-külâhumdur benüm

şûhluk:
1. **şûhluk:**
Mısra: **2**
Şuh olma durumu.
1. Misk ile kâfûrdan levh üzre ebrûlar mıdur
2. Ya güzellik şûhluk alnuñda yazular mıdur

şükr:
1. **şükr:**
Mısra: **3**
Şükür, Tanrı'ya duyulan minnet.
3. Ger kabûlüñ düşmedümse sad-hezârân şükr kim
4. Eksügüm yokdur kapuñda sürülen merdûddan

şükr eylemek:
1. **şükr eylerem:**
Mısra: **14**
Şükretmek.
13. Ben ol Hayâlîyem ki çeküp cevr ü gussañı
14. Yine duʿâ-yı devlet edüp şükr eylerem

<u>**şükrâne:**</u>
1. **şükrâne:**
Mısra: **3**
(Ar.) Gönül borcu, gönül borcu karşılığı.
3. Şükrâne sîm-i eşk gerek görmege yüzün
4. İnce belini kocmaâa cândermiyân gerek

<u>**şükûfe:**</u>
1. **şükûfe:**
Mısra: **18**
çiçek
17. Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâg-ı rezmüñde
18. Şükûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

2. **şükûfe:**
Mısra: **54**
çiçek
53. Senüñ meydân-ı rezmüñ Husrevâ bir gülşen-i cândur
54. Ser-i aʿdâ şükûfe nîzeler serv-i hırâmânı

3. **şükûfeyle:***-yle*
Mısra: **5**
Çiçek
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

<u>**şükûfe dehen:**</u>
1. **şükûfe dehen:**
Mısra: **3**
Tomurcuk ağız.||Küçük ağız.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

<u>**şükûfe haylı:**</u>
1. **şükûfe haylına:**
Mısra: **1**
Çiçek askerleri.||At sürüsü.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

<u>**şükûfe-i şâdî:**</u>
1. **şükûfe-i şâdî:**
Mısra: **5**
Mutluluk çiçeği.
5. Pür idi bâg-ı hayâtum şükûfe-i şâdî
6. Yüzüme bak gör e anuñ hazânı gelmedi mi

<u>**şükûfe-i ser-i aʿdâ:**</u>
1. **şükûfe-i ser-i aʿdâyı:**
Mısra: **20**
Düşmanların başının çiçeği.||Yaralar.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

<u>**şükûfe-zâr kılmak:**</u>
1. **şükûfe-zâr kılduñ:**
Mısra: **3**
Çiçek bahçesi gibi kıpkırmızı yapmak.
3. Kanlu yaşumla çehremi kılduñ şükûfe-zâr
4. Ey serv-i gül-ʿizâr nem eksük bahârdan

<u>**şükuft olmak:**</u>
1. **şükuft olmuş:**
Mısra: **19**
Açılmak, çiçeklenmek.
19. Goncalar mı yâ şükuft olmuş kenâr-ı servde
20. ʿÂlem-i ebdân içün yâ nâme-i ʿunvân mıdur

<u>**şuʿle:**</u>
1. **şuʿlesi:***-si*
Mısra: **10**
Alev, ateş ışığı.
9. Serv kaddünüñ Hayâlî ʿaşk ʿalem
10. Âhum oldu şuʿlesi bayragıdur

2. **şuʿlelerin:***-lerin*
Mısra: **2**
alev, alevli ateş.
1. Çün şem kıldı kesret-i ʿâlemden inkıtâʿ
2. Sûz u güdâz şuʿlelerin etdi ihtirâʿ

3. **şuʿleler:***-ler*
Mısra: **4**
Alev, ateş ışığı.
3. ʿAşk Tûrudur tenüm sûz ile bir âh eylesem
4. Şuʿleler peydâ olur sînemdeki her çâkden

<u>**şuʿle olmak:**</u>
1. **şuʿle oldu:**
Mısra: **5**
Alev olmak.
5. Fetîle tîrüñ olup oldu Şuʿle peykânuñ
6. Dilüm durur harem-i ʿaşk ey püser kandîl

<u>**şuʿle-dâr şemʿ olmak:**</u>
1. **şuʿle-dâr şemʿ oldu:**
Mısra: **6**
Alevli, parlak bir mum olmak.
5. Ergürmege firâk şebin subh-ı vuslata
6. Peykân-ı tîrüñ oldu baña şuʿle-dâr şemʿ

<u>**şuʿle-i âh:**</u>
1. **şuʿle-i âh:**
Mısra: **9**
Âh ateşi.
9. Şuʿle-i âh ile ʿazm etdi Hayâlî kûyuña
10. Nitekim sancak çeker vardukda begler Kaʿbeye

2. **şuʿle-i âhı:**
Mısra: **24**
Ah alevi, ateşi.
23. Eşk-i çeşmi var iken dünyâya kim eyler nazar
24. Şuʿle-i âhı kimüñ kim ʿâleme pertev salar

3. **şuʿle-i âhum:**
Mısra: **8**
Âh ateşi.
7. Olalı iklîm-i hüsne dilberüm beglerbegi
8. Şuʿle-i âhum öñünce al bayraâın çeker

4. **şuʿle-i âhum:**
Mısra: **9**
Âh ateşi.
9. Bezme Hayâlî şuʿle-i âhum yeter çerâg
10. Bir yaña şemʿ-i cemʿ de yanup yakılmasun

5. **şuʿle-i âhum:**
Mısra: **2**
Âh ateşi.
1. Ben belâ Ferhâdıyam kûh-ı gam-ı dildârda
2. Şuʿle-i âhum başumda lâledür kühsârda

6. **şuʿle-i âhumla:**
Mısra: **4**
Âh ateşi.
3. Müşterî olan metâʿı derde gelsün yanuma
4. Şuʿle-i âhumla germ-â-germ iken bâzâr-ı ʿaşk

şuʿle-i âteş:
1. **şuʿle-i âteş:**
Mısra: **6**
Ateş alevi.
5. Nûr-ı cemâlinden eger ol şemʿ bir pertev sala
6. Yüz şuʿle-i âteş düşe pervâneden pervâneye

şuʿle-i âteş-i sîne:
1. **şuʿle-i âteş-i sînemle:**
Mısra: **2**
(Aşığın) Sinesinde yanan ateşin alevi. (Aşığın bağrındaki yaralar bağlamında).
1. Şeb-i hecrüñde yitürsem eger ey mâh yolu
2. Şuʿle-i âteş-i sînemle bulur âh yolu

şuʿle-i gam:
1. **şuʿle-i gam:**
Mısra: **4**
Gam alevi.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

2. **şuʿle-i gam:**
Mısra: **1**
Gam alevi.
1. Şuʿle-i gam dilde vü cismümde dâgı çün fetîl
2. Zâhir ü bâtın getürdüm ʿaşkuña iki delîl

3. **şûʿle-i gam:**
Mısra: **1**
Gam alevi.
1. Cismüm üzre şûle-i gam hilʿatümdür nûrdan
2. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan

şuʿle-i şemʿ:
1. **şuʿle-i şemʿa:**
Mısra: **3**
mum ışığı
3. Pervânevâr şuʿle-i şemʿa eritme cân
4. Gark olmaga tecellîye deryâ-yı nûra gel

şûr:
1. **şûr:**
Mısra: **2**
şamata, tantana
1. Şâdî enîs-i gussa vü zulmet karîn-i nûr
2. Ber pâymâl-i ʿâlem ü bahrüñ başında şûr

şûr u gavgâ:
1. **şûr u gavgâsı:**
Mısra: **4**
gürültü patırtılı
3. Hayâl-i dürr-i dendânı edelden yaşumı deryâ
4. Başumdan eksük olmadı cihânuñ şûr u gavgâsı

şûrîde:
1. **şûrîdeler:**-*ler*
Mısra: **10**
Zavallı, perişan.
9. Neylesün ʿaklı Hayâlî Vâmık u Ferhâd ile
10. İstemez şûrîdeler sâhib-tecemmül sohbetin

2. **şûrîdedür:**-*dür*
Mısra: **2**
Zavallı, perişan.
1. ʿÂşıkam Mecnûn-sıfat dest-i belâ-ger-dîdeyin
2. Dilberüm şûrîdedür ben ʿâşık-ı şûrîdeyin

şûrîde Ferhâd etmek:
1. **şûrîde ferhâd et:**
Mısra: **4**
Ferhat gibi perişan bir hale getirmek.
3. Âb-ı çeşmümle gil edüp ey kazâ hâküm benüm
4. Bî-sütûn-ı derde bir şûrîde Ferhâd et beni

şûrîde-dil hâk-sârı:
1. **şûrîde-dil hâk-sârından:**
Mısra: **3**
Hali perişan olan aşık.
3. Melâmet kûyunuñ şûrîde-dil bir hâk-sârından
4. Saʿâdet tahtına revnak veren sultâna ʿaşk eyle

şûrîde-hâl olmak:
1. **şûrîde-hâl oldu:**
Mısra: **1**
Perişan bir halde olmak.
1. Gönül şûrîde-hâl oldu görelden sen dil-ârâyı
2. Düşüp sahrâ-yı ʿaşk içre gezer aglayı aglayı

2. **şûrîde-hâl olduñ:**
Mısra: **9**
Perişan bir halde olmak.
9. ʿAceb şûrîde-hâl olduñ Hayâlî laʿl-i yâr içün
10. Melâhat çârsûsunda harîdâr-ı mül olmuşsın

3. **şûrîde-hâl olmuş:**
Mısra: **5**
Perişan bir halde olmak.
5. Gönûl şeydâ-yi zülfüñle gezer şûrîde-hâl olmuş
6. Esirge deşt-i hayretde bu ben Mecnûn-ı şeydâyı

şûrîde-i ʿaşk olmak:
1. **şûrîde-i ʿaşk olanı:**
Mısra: **2**
Aşk perişanı olan.
1. Kendüñ gibi zâhid beni bî-hâl mi sanduñ
2. Şûrîde-i ʿaşk olanı abdâl mı sanduñ

şûrîde-i dergâh:
1. **şûrîde-i dergâhem:**
Mısra: **3**
Dergahın tutkunu.||Tekkeye samimiyetle bağlı derviş.
3. Cezbe-i ʿaşk ile şûrîde-i dergâhem ben
4. Mest ya bengî mi sanduñ behey abdâl beni

2. **şûrîde-i dergâhumuz:**
Mısra: **10**
Dergahın tutkunu.||Tekkeye samimiyetle bağlı derviş.
9. Sarâyında demiş nâlişlerüm gûş edene ol şeh
10. Hayâlî-nâm bir şûrîde-i dergâhumuz vardur

şûrîdelük etmek:

1. **şûrîdelük edelüm:**
Mısra: **2**
Çılgınlık etmek.
1. Bî-vefâdur gül ol ey bülbül çemenden bir yaña
2. Edelüm şûrîdelük sen bir yaña ben bir yaña

şûrîd olmak:
1. **şûrîdeñ oldu:**
Mısra: **7**
Tutkunu, aşığı olmak.
7. Tâ ki dil verdi saña şûrîdeñ oldu Bahr-i Rûm
8. Mevcden ebrûların bâg-ı Behişte etdi çîn

şûriş vermek:
1. **şûriş vereli:**
Mısra: **3**
Karışıklık çıkarmak.
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

şûriş-i gavgâ-yi Leylî:
1. **şûriş-i gavgâ-yi leylî:**
Mısra: **2**
Leyla'nın kavgasının kargaşası.
1. Menem Mecnûn-ı pür-sevdâ-yi Leylî
2. Başumda şûriş-i gavgâ-yi Leylî

şurûh:
1. **şurûhumdur:**-*umdur*
Mısra: **10**
Şerhler.||Açıklayıp, izah etmeler.
9. Metn-i ʿaşkı Hayâlî ben açdım
10. Sînede şerhalar şurûhumdur

T

<u>tâ:</u>
1. **tâ:**
Mısra: **17**
seslenme şekli,
17. Kalmayasın tâ meleklerle felekde seyrden
18. Dedi hâtif cân kulagına bu köhne deyrden

2. **tâ:**
Mısra: **14**
Değin, dek, kadar.
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

3. **tâ:**
Mısra: **63**
Değin, dek, kadar.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

4. **tâ:**
Mısra: **28**
Değin, dek, kadar.
27. Ne dem ki mâhi-i tîgi şinâver-i dem ola
28. Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

5. **tâ:**
Mısra: **10**
Değin, dek, kadar.
9. Şiʿrüñde ey Hayâlî nikât-ı hakîkat añ
10. Tâ dostâna her biri bir dâsitân ola

<u>tâ dem-i haşr:</u>
1. **tâ dem-i haşr:**
Mısra: **7**
Kıyametten sonraki toplanma vaktine kadar.
7. Subhuñ yakası tâ dem-i haşr olmaya ey mâh
8. Mihrüñde tenüm üzre olan çâke berâber

<u>tâ ki:</u>
1. **tâ ki:**
Mısra: **13**
Ne zaman ki.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

2. **tâ ki:**
Mısra: **41**
Ne zaman ki.
41. Ey Hayâlî tâ ki gördüm ol kamer-ruhsârumı
42. Mihr-i ʿâlem-tâbdan germ eyledüm bâzârumı

3. **tâ ki:**
Mısra: **59**
Ne zaman ki.
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

4. **tâ ki:**
Mısra: **65**
Ne zaman ki.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

5. **tâ ki:**
Mısra: **10**
Ne zaman ki.
9. Atlas-ı gerdûnu etmez himmeti rahşına şal
10. Tâ ki olmuşdur Hayâlî bende-i Âl-i ʿAbâ

<u>ta kim:</u>
1. **ta kim:**
Mısra: **60**
Ne zaman ki.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

2. **tâ kim:**
Mısra: **6**
Ne zaman ki.
5. Duyaldan küfr-i zülfüñden eser ʿâr etdüm îmândan
6. Saña tâ kim göñül verdüm hayâtumdan melâlüm var

3. **tâ kim:**
Mısra: **8**
Ne zaman ki.
7. Ser-çeşme-i Hayâtda sınsun sebû-yı cism
8. Tâ kim bu yolda ola dürüst inkisârımuz

4. **tâ kim:**
Mısra: **2**
Ne zaman ki.
1. Sîretüñ ʿâşıkı ol gözleme mahbûb cemâl
2. Reng-i ruhsâr ile tâ kim saña ol geçmeye âl

5. **tâ kim:**
Mısra: **1**
Ne zaman ki.
1. Dûd tâ kim tepemüzden çıka âhı çekelüm
2. Zâhidâ ʿaşk eriyüz bizde sipâhı çekelüm

<u>taʿalluk bendi:</u>
1. **taʿalluk bendini:**
Mısra: **3**
Dünya ile olan münasebet bağı.
3. Geçmesün bize taʿalluk bendini nâgeh deyu
4. ʿAkl ile şol âşinâlık etmeyen sersemlerüz

<u>taʿalluk dâmı:</u>
1. **taʿalluk dâmımuz:**
Mısra: **6**
Dünyaya bağlılık ağı.
5. Biz ne ʿâlemde uçar murguz göreydin zâhidâ
6. Gülşen-i ʿâlemde olmasa taʿalluk dâmımuz

<u>taʿalluk dâmı bendi:</u>
1. **taʿalluk dâmı bendinden:**
Mısra: **6**
Dünyaya ait tuzakların bağları.
5. Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
6. Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum

<u>taʿalluk eylemek:</u>
1. **taʿalluk eylese:**
Mısra: **4**
Bağlanmak, ilgili olmak.
3. Bir tavâşîden göñül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

<u>taʿâm:</u>

1. **taʿâm:**
Mısra: **10**
Yemek, yenilen şey.
9. Hayâlî devlet-i sermed serümde yer ede mi
10. Durur mu hîç taʿâm ile ser-nigûn kâse

taʿâm-ı bî-nemek:
1. **taʿâm-ı bî-nemek:**
Mısra: **8**
Tuzsuz yemek.
7. Acı yaş dök ister iseñ bulmaga zevk-i visâl
8. Lâ-cerem lezzet-nümâ olmaz taʿâm-ı bî-nemek

tabʿ:
1. **tabʿını:**-*ını*
Mısra: **9**
Tabiat, yaratılış.
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

2. **tabʿını:**-*ını*
Mısra: **10**
Tabiat, yaratılış.
9. Peri altunda ʿankâlar görünürler mekes gibi
10. Hayâlî tabʿını bir şâhbâz-ı lâ-mekân buldum

tâb:
1. **tâbına:**-*ına*
Mısra: **7**
Takat, mecal, güç, kuvvet; ışık, parlaklık; kıvrım, büklüm.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

2. **tâbından:**-*ından*
Mısra: **3**
ışık, parıltı
3. Mahabbet mihri tâbından vücûdun mahv kılmış yok
4. Ararsan gülşen-i dehri benümle jâleden gayrı

tâb vermek:
1. **tâb verdi:**
Mısra: **3**
Parlatmak.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

tâbende olmak:
1. **tâbende ola:**
Mısra: **72**
Parlamak, parıl parıl olmak.
71. Yana pervâne-veş cismi ʿadûnuñ nâr-ı kahruñla
72. Ola tâbende Şâhâ devletüñ şemʿ-i şebistânı

tâb-ı ʿaşk:
1. **tâb-ı ʿaşk:**
Mısra: **3**
Aşkın harareti.
3. Akdugınca eşk-i çeşmüm dilde artar tâb-ı ʿaşk
4. Gözlerimüñ yaşı gûyâ ol çerâgın yâgıdur

tabʿ-ı gevher-pâş:
1. **tabʿ-ı gevher-pâşına:**
Mısra: **10**
Cömert karakterli.
9. Varını etdi Hayâlî yâr ayagına nisâr
10. Âferîn sad âferîn ol tabʿ-ı gevher-pâşına

tabʿ-ı güher-bâr:
1. **tabʿ-ı güher-bârumdur:**
Mısra: **10**
Cevherler saçan tabiat.
9. Ey Hayâlî baña lutf edeli ol kân-ı ʿatâ
10. Fahr-i eyyâm bugün tabʿ-ı güher-bârumdur

tabʿ-ı Hayâlî:
1. **tabʿ-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin tabiatı, karakteri.
9. Tabʿ-ı Hayâlî menbaʿı ʿayn-ı İlâhîdür
10. Mâhîleri çıkarsa nola âşinâ saña

2. **tabʿ-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin tabiatı, karakteri.
9. Tabʿ-ı Hayâlî eyleyicek dürr-i nazm fâş
10. Daldı sadefler ol gam ile bahr-i fikrete

3. **tâbʿ-ı hayâlî:**
Mısra: **9**
Hayali'nin tabiatı, karakteri.
9. Tâbʿ-ı Hayâlî maʿnî-i gayrı alup nider
10. Şehbâzdur ki sayd özü eyler şikârını

4. **tabʿ-ı hayâlîdür:**
Mısra: **29**
Hayali'nin tabiatı, karakteri.
29. Gevher-i nazma Şehâ tabʿı Hayâlîdür kân
30. Maʿden-i lutfsun et gevher içün kâna kerem

tâb-ı hüsn:
1. **tâb-ı hüsnüñden:**
Mısra: **5**
Güzelliğin parıltısı.
5. Dedüm zülfüñde diller tâb-ı hüsnüñden helâk oldu
6. Dedi pervâneler nâra yanarlar bî-günâh ahşam

tâb-ı kahr:
1. **tâb-ı kahruñdan:**
Mısra: **65**
Kahredici kuvvet.
65. Tâb-ı kahruñdan ola cümle ʿadû nâ-peydâ
66. Pertev-i mihr ericek jâle-i hîzân-şekil

tabʿ-ı mevzûn:
1. **tabʿ-ı mevzûnuñla:**
Mısra: **10**
Düzgün karakter.
9. Ey Hayâlî çar-deh-sâle dahi bir tıfl iken
10. Tabʿ-ı mevzûnuñla olduñ nakd-i Selmân-ı zamân

tabʿ-ı pür envâr:
1. **tabʿ-ı pür envâr:**
Mısra: **5**
Nurlarla dolu karakter, aydınlık tabiat.
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

tâb-ı ruh:
1. **tâb-ı ruhuñdan:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) yanağının parlaklığı.
7. Tâb-ı ruhuñdan eyledi dil zülfünü mekân
8. Gün germ olunca kendüye edindi gölgelik

<u>tâb-ı ruhsâr:</u>
1. **tâb-ı ruhsâruñ:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) yanağının parlaklığı.
9. Hayâlî tâb-ı ruhsâruñ görüben
10. Eder Nûr ayetin her gece ezber

<u>tabʿ-ı şâhî:</u>
1. **tabʿ-ı şâhîden:**
Mısra: **31**
Hükümdar yaradılışlı.
31. Tabʿ-ı Şâhîden çıkarursın maʿânî cevherin
32. Yohsa sen gencûr-ı genc-i ʿâlem-i ʿʿirfân mısın

<u>tabʿ-ı şehbâz:</u>
1. **tabʿ-ı şehbâzı:**
Mısra: **43**
Yiğit karakterli.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

<u>tabʿ-ı selîm:</u>
1. **tabʿ-ı selîmi:**
Mısra: **2**
kusursuz yaratılış
1. Ölmek dirilmek emr-i İlâh idügin bilür
2. Şol kimsenüñ ki fehm ile tabʿ-ı selîmi var

2. **tabʿ-ı selîmümdür:**
Mısra: **8**
kusursuz yaratılış
7. Şemse ben verdüm çerâg-ı şevki bir abdâldur
8. Kâʾinâta fer veren tabʿ-ı selîmümdür benüm

<u>tabîʿat:</u>
1. **tabîʿatümdür:***-üm, -dür*
Mısra: **35**
Karakter, huy.
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

<u>tabîʿat-i tiryâk:</u>
1. **tabîʿat-i tiryâk:**
Mısra: **6**
Panzehirin yapısı.
5. Kahruñı lutfa edegör tebdîl
6. Mârdandur tabîʿat-i tiryâk

<u>tabîb:</u>
1. **tabîb:**
Mısra: **13**
hekim doktor || sevgili
13. Derde mi düşdüñ ki dermân edemez ona tabîb
14. Aglayup feryâd edersin her nefes ey ʿandelîb

2. **tabîbüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Tıp âlimi, tıp ilmini bilen, hastalara bakan hekim.
3. Sıhhat isterseñ sakın çekme tabîbüñ şerbetin
4. Mihnet ü gam derdine gâyet devâdur şîşe çek

3. **tabîbüm:***-üm*
Mısra: **3**
hekim, doktor
3. Zaʿfdan gayrı tabîbüm yok gelür nabzum tutar
4. Gözleyen gamdur o hem şâdîde bekler yanumı

<u>tabîbâ:</u>
1. **tabîbâ:**
Mısra: **5**
Ey doktor.||Ey sevgili.
5. Bulımazduñ tabîbâ cismümi pîrâhenüm içre
6. Eger kim nâleler göstermese çâk-i girîbânum

2. **tabîbâ:**
Mısra: **6**
Ey doktor.||Ey sevgili.
5. Hecr oku bagrumı deldükce gamuñdur yedügüm
6. Kim tabîbâ mâr zahmı def olur tiryâk ile

<u>tabîb-i cân:</u>
1. **tabîb-i câna:**
Mısra: **5**
Gönül doktoru.
5. Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
6. Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir

2. **tabîb-i cânsın:**
Mısra: **7**
Gönül doktoru.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

<u>tabîb-i hecr:</u>
1. **tabîb-i hecr:**
Mısra: **10**
Ayrılık hekimi.
9. Yâd-ı laʿlüñle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciger
10. Gör tabîb-i hecr aña cânâ ne şerbet bagladı

<u>tâbiş-i hurşîd-i cevr:</u>
1. **tâbiş-i hurşîd-i cevrde:**
Mısra: **9**
Eziyet güneşinin ışıltısı.
9. Kaldı Hayâlî tâbiş-i hurşîd-i cevrde
10. Ermezse çâre sâye-i Perver-digârdan

<u>tabl:</u>
1. **tabl:**
Mısra: **2**
Davul.
1. Mecnûn kaçan ki ʿaşk eline pâdişâh idi
2. Âhı ʿalem fegânı tabl gam sipâh idi

<u>tabl ü ʿalem:</u>
1. **tabl ü ʿalem:**
Mısra: **8**
Davul ve sancak.
7. Begligüñ var o mâhun elif ü dâgı ile
8. Ey gedâ tabl ü ʿalem verdi bugün şâh saña

2. **tabl u ʿalemdür:**
Mısra: **2**
Davul ve sancak. (Aşıklık alametleri bağlamında).
1. Gûşe-i fakr dilâ kişver-i Cemdür bilene
2. Tende dâg u elifi tabl u ʿalemdür bilene

3. **tabl u ʿalemle:**
Mısra: **8**
Davul ve sancak.
7. Dil kişverinde beglik eder rind-i ʿâlemem
8. Tabl u ʿalemle başumı gavgâya vermezin

<u>**tabl-ı sîne:**</u>
1. **tabl-ı sînemüz:**
Mısra: **3**
Sine davulu.
3. Bî-sütûn-ı ʿaşkda çalındı tabl-ı sînemüz
4. Biz dahi Ferhâd-veş derbend-i mihnet beklerüz

<u>**tabʿum semendi:**</u>
1. **tabʿum semendi:**
Mısra: **2**
Şairlik tabiatı.
1. Gelse söz meydânına cânâ cihânuñ yügrügü
2. Olmaya tabʿum semendi gibi anuñ yügrügü

<u>**tâbût:**</u>
1. **tâbûtu:***-u*
Mısra: **5**
Ölü taşınan sandık.
5. Bahr-ı fânî garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

2. **tâbûtu:***-u*
Mısra: **5**
Ölü taşınan sandık. (Ölüm korkusu bağlamında).
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

<u>**tâc:**</u>
1. **tâcdur:***-dur*
Mısra: **5**
Far. Hükümdarların alâmet-i saltanat olmak üzere başlarına giydikleri kisve-i mahsusa.
5. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan
6. Şâhsın nola begüm lutfet sipâha etme cevr

2. **tâc:**
Mısra: **3**
Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

3. **tac:**
Mısra: **9**
Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
9. Hayâlî hâk-i pâyüñ tac edinmiş
10. Bu gün Dârâ-yi heft-iklîme beñzer

4. **tâcda:***-da*
Mısra: **6**
Far. Hükümdarların alâmet-i saltanat olmak üzere başlarına giydikleri kisve-i mahsusa.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

5. **tâcum:***-um*
Mısra: **2**
Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
1. Hayâlûñ şehriyârınuñ gözüm sırça sarâyıdur
2. Göñül halvet-gehi farkumda tâcum hâk-i pâyıdur

6. **tâcımuz:***-ımuz*
Mısra: **6**
Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

7. **tâcdur:***-dur*
Mısra: **2**
Taç.||Övünç.
1. Cismüm üzre şûle-i gam hilʿatümdür nûrdan
2. Dûd-ı âhum başuma bir tâcdur semmûrdan

<u>**tâc geymek:**</u>
1. **tâc geydüm:**
Mısra: **2**
Sultan olmak, şereflenmek.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

<u>**tâc ile hırka:**</u>
1. **tâc ile hırkañ:**
Mısra: **3**
Tac ile hırka.||Varlık ve yokluk alametleri.
3. Gider tâc ile hırkañ kim bunuñ gibi kaba yükle
4. Kabûl etmez seni bahr-i mahabbet dalabilmezsin

<u>**tâc ü hırka:**</u>
1. **tâc ü hırkadan:**
Mısra: **6**
Taç ve hırka. (Sultan ve derviş bağlamında).
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

2. **tâc ü hırkayı:**
Mısra: **3**
Taç ve hırka. (Sultan ve derviş bağlamında).
3. Rehne tâc ü hırkayı göndermedi meyhâneye
4. Sâgara sûfî uzatmasun bu bezm içinde dest

<u>**tâc ü kabâ:**</u>
1. **tâc ü kabâyi:**
Mısra: **4**
saltanat tacı ve kaftan
3. Sûzen-i tecrîd ile dikdüm kanâʿat hırkasın
4. Eyledüm tâc ü kabâyi cümle Mecnûn-vâr terk

<u>**tâc u taht:**</u>
1. **tâc u tahtum:**
Mısra: **35**
Taç ve taht||Mal mülk.
35. Tâc u tahtum vereliden yele mânend-i habâb
36. Cürʿa-veş hâke düşüp kan yudaram sâgar-vâr

<u>**tâc ü taht-ı ʿâlem:**</u>
1. **tâc ü taht-ı ʿâlemi:**
Mısra: **56**
Alemin taht ve tacı.||Alemin alayişi.
55. Bârgâh-ı himmeti kurmuş kıdem iklîmine
56. Tâc ü taht-ı ʿâlemi ecsâda sûret eylemiş

<u>**tâcdâr:**</u>
1. **tâcdâr:**
Mısra: **8**
1. tac sahibi 2. hükümdar
7. ʿÂrdur merd olana Şâhâ libâs-ı müsteʿâr
8. Ser-bürehne bir gedâ ol şâh olma tâcdâr

2. **tâcdârıdur:**-*ıdur*
Mısra: **8**
1. tac sahibi 2. hükümdar
7. Mecnûn alalı başına murg âşiyânını
8. Dîvânelik vilâyetinüñ tâcdârıdur

3. **tâcdârem:**-*em*
Mısra: **6**
1. tac sahibi 2. hükümdar
5. Sifâl-i dürd-âlûdun harâbâtın alup başa
6. Melâmet kişverine mâlik olmuş tâcdârem ben

<u>tâcdâr olmak:</u>
1. **tâcdâr ola:**
Mısra: **20**
Sultan olmak.
19. Ger bir şehüñ ele getirüp hâk-i pâyüñi
20. Başına efser edüp ola tâcdâr serv

2. **tâcdâr olmaga:**
Mısra: **5**
Sultan olmak.
5. Mülk-i çemende olmaga ezhâr tâcdâr
6. Çalındı savt-ı bülbül ile nevbeti gülüñ

<u>tâcdâr-ı ʿAcem:</u>
1. **tâcdâr-ı ʿacem:**
Mısra: **21**
İran hükümdarı.
21. Tâcdâr-ı ʿAcem okunsa buña
22. Gele ki kolunda Şîrvânı

<u>tâcdâr-ı rubʿ-ı meskûn eylemek:</u>
1. **tâcdâr-ı rubʿ-ı meskûn eyleyem:**
Mısra: **10**
Dünyanın insan bulunan kısmının sultanı olmak.
9. ʿAşk kûyunda Hayâlî bir gedâ-yi kemterin
10. Kendümi ger tâcdâr-ı rubʿ-ı meskûn eyleyem

<u>tâc-ı ʿaşk:</u>
1. **tâc-ı ʿaşkı:**
Mısra: **7**
Aşk tacı.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

<u>tâc-ı Cemşîd:</u>
1. **tâc-ı cemşîde:**
Mısra: **5**
Cem'in parlak tacı.
5. Mey-âlûde sifâlin tâc-ı Cemşîde degişmezler
6. Bizüm kûy-ı harâbât içre bir dergâhumuz vardur

<u>tâc-ı devlet:</u>
1. **tâc-ı devlet:**
Mısra: **4**
Mutluluk tacı.
3. Umaram kim olam ol tâʾifenüñ serdârı
4. Tâc-ı devlet çeker alur ser-i ser-keşlerden

2. **tâc-ı devletdür:**
Mısra: **6**
Mutluluk tacı.
5. Diyâr-ı hayretüñ Mecnûn şeh-i sâhib-külâhıdur
6. Kʾanuñ başında kuşlar âşiyânı tâc-ı devletdür

3. **tâc-ı devleti:**
Mısra: **11**
Devlet tacı.||Hükümdarlık.
11. Şâpûra tâc-ı devleti geydür cenîn iken
12. Dârâyı an hikâyet-i Efrâsiyâb kıl

4. **tâc-ı devletle:**
Mısra: **9**
Mutluluk tacı.
9. Tâc-ı devletle Hayâlî milk-i ʿaşkuñ şâhıdur
10. Çün seg-i Leylî sifâlin başına Mecnûn geyer

5. **tâc-ı devletüm:**
Mısra: **2**
Mutluluk tacı.
1. Ben cünûn-ı vâdî-i ʿaşkam gedâlık sanʿatum
2. Mûy-ı jûlidem durur başumda tâc-ı devletüm

<u>tâc-ı Efrîdûn:</u>
1. **tâc-ı efrîdûn:**
Mısra: **4**
Feridun'un tacı.
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

<u>tâc-ı gedâ:</u>
1. **tâc-ı gedâ:**
Mısra: **6**
Kulun tacı.||İtibarsızların itibarı.
5. Bâde nûş et kim bu bâguñ yâsemenle lâlesi
6. Biridür tâc-ı gedâ biri külâhıdur Cemüñ

<u>tâc-ı hâkân:</u>
1. **tâc-ı hâkân:**
Mısra: **1**
Sultanlık tacı.
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

<u>tâc-ı hakânî:</u>
1. **tâc-ı hakânî:**
Mısra: **8**
Sultanlık tacı.
7. Ferîdûn-ı zamânem devletinde Husrev-i Rûmuñ
8. Elümde câm-ı Keyhusrev başumda tâc-ı hakânî

<u>tâc-ı İskender:</u>
1. **tâc-ı iskender:**
Mısra: **3**
İskender'in tacı.
3. Hezâr genc-i Ferîdûn u tâc-ı İskender
4. Gedâya bezl ederüz gelse şâh-râhumuza

<u>tâc-ı kara han-şekil:</u>
1. **tâc-ı kara han-şekil:**
Mısra: **54**
Kara Han'ın başına dar gelen tacı misali.
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

<u>tâc-ı key:</u>
1. **tâc-ı key:**
Mısra: **5**
hükümdarlık tacı || Keyanîler
5. Şâh-ı ʿaşkam penbe-i dâguma degmez tâc-ı Key
6. Şol gedâ-yi bî-ser ü pâlar sipâhumdur benüm

2. **tâc-ı keye:**

Mısra: **3**
Hükümdarlık tacı.
3. Vere mi tâc-ı Keye penbe-i dâgın ʿâşık
4. Be bu dîvâneligi hiç ede mi bir uslu

tâc-ı Kubâd:
1. **tâc-ı kubâd:**
Mısra: **11**
Keykubad'ın tacı.||Adaleti ile meşhur olan Keykubad'ın hükümdarlığı.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

2. **tâc-ı kubâd:**
Mısra: **7**
Keykubad'ın tacı.||Adaleti ile meşhur olan Keykubad'ın hükümdarlığı.
7. Tâc-ı Kubâd u sâgar-ı Cemden ferâg var
8. Mecnun bulalı Leylî itinüñ yalaâını

3. **tâc-ı kubâda:**
Mısra: **61**
Keykubad'ın tacı.||Adaleti ile meşhur olan Keykubad'ın hükümdarlığı.
61. Hîç tâc-ı Kubâda beñzeye mi
62. Kem bahâ bir külâh-ı bârânî

4. **tâc-i kubâda:**
Mısra: **5**
Keykubad'ın tacı.||Adaleti ile meşhur olan Keykubad'ın hükümdarlığı.
5. Biz habâb-ı câmımuz tâc-i Kubâda vermezüz
6. Bezm-i istignâda dolumuz içilen Cemlerüz

tâc-ı Pervîz:
1. **tâc-ı pervîz:**
Mısra: **2**
Nûşirevân'ın torunu ve Hürmüz'ün oğlu olan İran hükümdarı Hüsrev'in tacı.
1. İltifât eylemedüm gerçi ki mihr ü meh-i nev
2. Tâc-ı Pervîz ile sundu kemer-i Keyhusrev

tâc-ı ser-i Dârâ:
1. **tâc-ı ser-i dârâ:**
Mısra: **8**
Dara'nın tacı.
7. Olımaz şâh-ı harâbât gedâ tutmazsa
8. Bir sınık câmını tâc-ı ser-i Dârâ yerine

tâc-ı ser-i ferkadân:
1. **tâc-ı ser-i ferkadân:**
Mısra: **8**
İkizler yıldızının başındaki taç.
7. Mihrüñ yoluna germ-rev olan fitâdenüñ
8. Ednâ gubârı tâc-ı ser-i ferkadân gerek

tâc-ı ser-i hâkân:
1. **tâc-ı ser-i hâkân:**
Mısra: **6**
Hükümdarın başındaki taç.
5. Bende ol iklîm-i istignâda ol sultâna kim
6. Kem sifâli kelbinüñ tâc-ı ser-i hâkân olur

tâc-ı zer:
1. **tâc-ı zer:**
Mısra: **4**
altın tac
3. ʿAşk eli şâhiyem gam u gussa memâliküm
4. Başumda tâc-ı zer benüm âhum şirârıdur

2. **tâc-ı zeri:**
Mısra: **2**
Altın taç.
1. Bir mugbeçeyi gördüm dilberligi çagında
2. Tâc-ı zeri başında halhâlı ayagında

3. **tâc-ı zerini:**
Mısra: **8**
Altın taç.||Sarı renkli nergis.
7. Sokdu beline dâmenini nergis-i mestüñ
8. Tâc-ı zerini bâgda kapmaga benefşe

tâc-ı zer-kâr:
1. **tâc-ı zer-kâr:**
Mısra: **14**
Altın işlemeli taç.
13. Bir nazarla gör iki ʿâlemi nergis-mânend
14. Başuña ister iseñ giymege tâc-ı zer-kâr

tâcına nokta etmek:
1. **tâcına nokta eder:**
Mısra: **10**
Değerini düşürmek.
9. Ey Hayâlî ger edem cânı fedâ ol hâle
10. Tâcına nokta eder Mürşîd-i Bistâm beni

tahammül:
1. **tahammül:**
Mısra: **5**
Dayanma, katlanma.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

2. **tahammül:**
Mısra: **9**
Dayanma, katlanma.
9. İltifâtuña tahammül ne belâdur ey dil
10. Yârdan cevr ü cefâ lutf u keremdür bilene

tahammül bârı:
1. **tahammül bârını:**
Mısra: **10**
Sabır yükü.
9. Ey Hayâlî eylemez taksîrüñe Şâh iltifât
10. Çün tahammül bârını sâhib-vilâyetler çeker

tahayyür bahri:
1. **tahayyür bahrine:**
Mısra: **3**
Hayranlık denizi.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

tâhirîn:
1. **tâhirîn:**
Mısra: **40**
Temizler, nazikler.
39. Husrev-i Cem-çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gîr
40. Kim senâ-gûyudur anuñ tayyibîn ü tâhirîn

tahrîk etmek:
1. **tahrîk edicek:**
Mısra: **9**
Yakma, yakılma.

9. Bâd tahrîk edicek nâyı sadâ eyle deyu
10. Nefesin tutdu o dem çaldı biraz mûsikâr

tahsîl etmek:
1. **tahsîl eder:**
Mısra: **6**
İlim edinmek, öğrenmek.
5. Yanmagı her gece benden ögrenür ey mâh şemʿ
6. Maʿrifet tahsîl eder beklerse yanum sûhte

2. **tahsîl et:**
Mısra: **9**
Kazanmak, sahip olmak.
9. Hayâlî nazmınuñ her nüktesinden neşʾe tahsîl et
10. Hakîkat câmı içre bâde-i bezm-i ezeldür bu

tahsîn:
1. **tahsîn:**
Mısra: **10**
Güzel, övülmüş.
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

tahsîn etmek:
1. **tahsîn edüp:**
Mısra: **2**
Güzelliğini övmek.
1. Dil kaçan ol âfitâbuñ sînede dâgın çeker
2. Mâh-ı nev tahsîn edüp göklerde kulagın çeker

tahsîn eylemek:
1. **tahsîn eyle:**
Mısra: **6**
Güzelliğini, iyiliğini övmek.
5. Bî-sütûndan sengîn diller mihneti senüñ iken
6. Kuvvet-i bâzuma tahsîn eyle kim verzîdeyin

tahsîn ile şâpâş:
1. **tahsîn ile şâpâşında:**
Mısra: **10**
Alkışlama ile aferin.
9. Ger müyesser ola eşʿâr-ı Hayâlî okumak
10. Kılma taksîr aña tahsîn ile şâpâşında

tahsîn olmak:
1. **tahsîn ol:**
Mısra: **7**
Beğenmek ve alkışlamak.
7. Tahsîn leb ü dendânınuñ ol cezbesine kim
8. Kândan koparur laʿl ü dürü bî-sadef eyler

2. **tahsîni ola:**
Mısra: **10**
Beğenmek, alkışlamak.
9. Ey Hayâlî yine bu şiʿr-i hasen üslûba
10. Umarın Husrev-i Rûmuñ saña tahsîni ola

taht:
1. **tahtınuñ:**-*ınuñ*
Mısra: **5**
Taht.||Yer, mevki.
5. Mâtemin tut ol saʿâdet tahtınuñ sultânınuñ
6. Egnüñe gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

2. **taht:**
Mısra: **30**
Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. Hükümdarlık makâmı, hükümdarlık.
29. Zıll-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
30. Taht eyvân-ı sipihr oldu aña efser güneş

3. **tahtuñ:**-*uñ*
Mısra: **3**
Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. Hükümdarlık makâmı, hükümdarlık.
3. Bu günden Hazret-i Şâh-ı felek tahtuñ kulu olsun
4. Hayâlî gibi devlet gülşeninde bülbülü olsun

4. **taht:**
Mısra: **6**
Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. Hükümdarlık makâmı, hükümdarlık.
5. Temâşâ eyler iken cân gözüyle nâgehân gördüm
6. O taht üzre oturmuş bir saʿâdet mülkünün hânı

taht ü sipâh:
1. **taht ü sipâh:**
Mısra: **7**
Taht ve asker. (Hükümdarlık alametleri olması bağlamında).
7. Sen şeh-i hüsne felek taht ü sipâh oldu nücûm
8. Mihr ile mâh kapuñda iki çavuşuñdur

tahta-i reml:
1. **tahta-i reml:**
Mısra: **11**
Remil tahtası.
11. Cismümi ilter ise tahta-i reml üzre sabâ
12. Remllerle araya bulmaya remmâl beni

tahta-i remmâl:
1. **tahta-i remmâl:**
Mısra: **24**
Fal açan kişin tahtası. Remil tahtası.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

tahta-ı taʿlîm:
1. **tahta-ı taʿlîme:**
Mısra: **8**
Talim tahtası. (Aşığın sinesi bağlamında).
7. Elifle naʿl ile zeyn oldu sînem
8. O tıfla tahta-ı taʿlîme beñzer

tahta-pâre:
1. **tahta-pâreyi:**-*yi*
Mısra: **6**
Tahta parçası.||Tabut.
5. Bahr-ı fânî garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

2. **tahta-pâreyi:**-*yi*
Mısra: **6**
Tahta parçası.||Tabut.
5. Bahr-i fenâ garîk ine tâbûtu añmañuz
6. Deryânuñ âşinâsı nider tahta-pâreyi

tahtdan tâbûta:
1. **tahtdan tâbûta:**
Mısra: **8**
Saltanat makamından ölüm makamına.||En yüksekten en alçağa.

7. ʿÂlem-i ʿaşkuñ müebbed şâhıyuz Mecnûn gibi
8. Tahtdan tâbûta nakl etmek degüldür şânımuz

taht-ı âc:
1. **taht-ı âcdur:**
Mısra: **2**
Fildişi.||Gün, gündüz.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

taht-ı ʿAcemle:
1. **taht-ı ʿacemle:**
Mısra: **10**
Acem tahtı.
9. Ben ol Hayâlîyem ki eşigüñ gedâlıâın
10. Taht-ı ʿAcemle milket-i ʿOsmâna vermezem

taht-ı Cem ü Keykubâd:
1. **taht-ı cem ü keykubâda:**
Mısra: **6**
Cem ve Keykubad'ın tahtı.
5. Meyhâne pîşhânına mâlik olanlaruñ
6. Meyli hezâr taht-ı Cem ü Keykubâda yok

taht-ı Cemşîd:
1. **taht-ı cemşîdi:**
Mısra: **10**
Cemşîd'in tahtı.
9. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
10. Taht-ı Cemşîdi girev kor efser-i Dârâ satar

taht-ı Ferîdûn:
1. **taht-ı ferîdûn:**
Mısra: **10**
Feridun'un tahtı.
9. Ey Hayâlî aldı dil mülkün kılıcıyla gözü
10. Rûm Şâhı geçdi san taht-ı Ferîdûn üstüne

taht-ı Magnisa:
1. **taht-ı magnisadaki:**
Mısra: **43**
Manisa sancağı.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

taht-ı saʿâdet:
1. **taht-ı saʿâdet:**
Mısra: **42**
Saadet tahtı.||Mutluluk.
41. Ey Hayâlî Hak Taʿâlâ ʿömrünü kılsun mezîd
42. Dâimâ tahtı saʿâdet üzre olsun ber-karâr

2. **taht-ı saʿâdetde:**
Mısra: **2**
Mutluluk tahtı.
1. Husrevâ kûyuñ gedâsı tâc-ı hâkân istemez
2. Olmaga taht-ı saʿâdetde Süleymân istemez

taht-ı Şirvân:
1. **taht-ı şirvânı:**
Mısra: **10**
Şirvan tahtı, Şirvan ülkesi. (Kızılbaş Safeviler bağlamında).
9. Hayâlî sûret ugrusu rakîbi sürdü kûyuñdan
10. Kızılbaşuñ elüñden aldı gûyâ taht-ı Şirvânı

taht-ı Süleymân:
1. **taht-ı süleymân:**
Mısra: **4**
Hz. Süleyman'ın tahtı.
3. Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekye-gâh
4. Gonce-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez

taht-ı sultânî:
1. **taht-ı sultânî:**
Mısra: **4**
Hükümdarın tahtı.
3. Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehter-hâne-i çarha
4. Dögülür kûslar güm güm kurulmuş taht-ı sultânî

taht-ı zümürrüd:
1. **taht-ı zümürrüde:**
Mısra: **13**
Zümrüt işlemeli taht, çemen.
13. Çıkdı taht-ı zümürrüde perini
14. Bülbülüñ kıldı sâye-bân gonca

tahti-gâh etmek:
1. **tahti-gâh etdi:**
Mısra: **5**
Taht edinmek.||Yuva edinmek.
5. Âşiyân-ı bülbülü şâh-ı gül etdi tahti-gâh
6. Karşu durmuş ona hidmet-kârdur serv ü çenâr

tahtlar vermek:
1. **tahtlar verdi:**
Mısra: **5**
İki şehzadeyi sancaklara şehzade olarak göndermek.
5. İki şehzâdesine Şâh-ı ʿâlem tahtlar verdi
6. Ferîdûn Selm ü Tura etdi bahş İrân u Tûrânı

tâʾife:
1. **tâʾifenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **3**
Kavim, kabile.
3. Umaram kim olam ol tâʾifenüñ serdârı
4. Tâc-ı devlet çeker alur ser-i ser-keşlerden

tâk:

1. **tâküñdür:**-*üñ, -dür*
Mısra: **10**
çatı, tavan, kemerin üst kısmı.
9. Ey mahabbet bâdesi kılduñ Hayâlîden zuhûr
10. Cismi içre her regi bâguñda tâküñdür senüñ

2. **takdı:**-*dı*
Mısra: **2**
Takmak, peşinden sürüklemek.
1. Hâl-i siyâhı bekçi olalı hüsnü bâgına
2. Cân kuşlarını takdı kara saçı agına

3. **tâk:**
Mısra: **10**
gökyüzü kubbesi
9. Laʿl-ı mey-gûnu firâkından Hayâlî olsa hâk
10. Dikesüz ol hâkisâruñ dostlar tâk üstüne

tâk etmek:
1. **tâk etdüñ:**
Mısra: **10**
Zirveye oturtma, göğe çıkartmak.

9. Neşʾeler erdi Hayâlîyem kelâmumdan dile
10. Tâ ki bâg-ı maʿrifet içinde tâk etdüñ beni

tâk kaş:
1. **tâk kaşuñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin kemere benzeyen kavisli kaşı.
5. Şol tak kaşuñ yâdına eyvân-ı vücûdum
6. Âteş-gede-i ʿaşkda bir nice köz olsun

tâkat getirmek:
1. **tâkati getirmez:**
Mısra: **5**
Dayanmak, katlanmak.
5. Nâlesine gördü Ferhâduñ getirmez tâkati
6. Bî-sütûn basdı anuñçün bagrına hâraları

takdîm-i siyâb:
1. **takdîm-i siyâb:**
Mısra: **7**
Elbise sunmak.
7. Cism-i fânî üzre takdîm-i siyâb etse nola
8. Şol libâs-ı ʿâriyet kim egnine medyûn geyer

takdîr kılmak:
1. **takdîr kılmış:**
Mısra: **8**
Değerlendirmek.
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

takdîr-i ilâhî:
1. **takdîr-i ilâhîdür:**
Mısra: **61**
Allah'ın Azameti sonucu ortaya çıkan durum, ilahi takdir.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **takdîr-i ilâhidür:**
Mısra: **8**
Allah'ın Azameti sonucu ortaya çıkan durum, ilahi takdir.
7. Temennâ-yi lebüñ gitmez dilinden hergiz agyâruñ
8. Ki takdîr-i İlâhidür mekân-ı laʿli taş etmek

tâk-ı ʿarş:
1. **tâk-ı ʿarşa:**
Mısra: **6**
Allah'ın dokuzuncu kat gökte tasavvur edilen tahtı.
5. Bir kadem çıkmaz ser-i kûyuñ koyup âşıklaruñ
6. Tâk-ı ʿarşa nerdibân olursa perr-i Cebreʾîl

tâk-ı ʿaşk:
1. **tâk-ı ʿaşka:**
Mısra: **25**
Aşk kubbesi.
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

tâk-ı çarh:
1. **tâk-ı çarhı:**
Mısra: **5**
Gök kubbe.
5. Yakmaga tâk-ı çarhı âhumdan
6. Bes durur kemterîn şirâr sakın

tâk-ı eyvân:
1. **tâk-ı eyvân:**
Mısra: **2**
Salon kubbesi, kemeri.
1. Fakr ile fahr eyleyen dergâh-ı sultân istemez
2. Dûd-ı âhı sayesinde tâk-ı eyvân istemez

tâk-ı sipihr:
1. **tâk-ı sipihr:**
Mısra: **10**
Gökyüzü kubbesi.||Gökyüzü.
9. Pervâne kıldı şemʿ-i cemâlüñ Hayâlîyi
10. Kandîl-i mihr tâk-ı sipihr üzre yanmadan

tâk-ı zeberced:
1. **tâk-ı zebercedden:**
Mısra: **6**
Yeşil, parlak taş kubbe.||Yeşil gökyüzü.
5. Sen Şehi geh geh melek hayli temâşâ etmege
6. Açılur tâk-ı zebercedden hilâlüñ revzeni

takılmak:
1. **takılmış:***-mış*
Mısra: **5**
Takma işi yapılmak.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

2. **takılmış:***-mış*
Mısra: **2**
Takma işi yapılmak.
1. Sanuram bahsam gözü üzre nigâruñ kaşına
2. İki şehbâzuñ iki teldür takılmış başına

takınmak:
1. **takınup:***-up*
Mısra: **6**
süslenmek yahut korunmak amacıyla bir şey takmak
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

2. **takınup:***-up*
Mısra: **5**
Süslenmek.
5. Takınup kûze-i mihr ü mehi dolâb-ı felek
6. Bâg-ı hüsnüñ suvarur eşküme her ân batar

takmak:
1. **takup:***-up*
Mısra: **7**
Asmak, iliştirmek.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

takrîr eylemek:
1. **takrîr eylesün:**
Mısra: **7**
Anlatmak.
7. Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr
8. Yanup bu derdümi ʿûd u rübâba yalvarayın

taksîm olmak:
1. **taksîm oldugın:**
Mısra: **8**
Bölüştürmek.

7. Cevher-i ferd iken ey gâfil bu cümle mümkinât
8. Nice taksîm oldugın fehm etmege sarrâfa gel

taksîr:
1. **taksîre:**-*e*
Mısra: **9**
Kusur, suç.
9. Taksîre yok nihâyet şimdi Hayâlî ancak
10. ʿAyn-ı ʿinâyetinden ümmîd bir nigehdür

2. **taksîrüñe:**-*ü, -ñ, -e*
Mısra: **9**
Kusur, suç.
9. Ey Hayâlî eylemez taksîrüñe Şâh iltifât
10. Çün tahammül bârını sâhib-vilâyetler çeker

taksîr kılmak:
1. **taksîr kılma:**
Mısra: **10**
Eksiltmek, kısaltmak.
9. Ger müyesser ola eşʿâr-ı Hayâlî okumak
10. Kılma taksîr aña tahsîn ile şâpâşında

takvîm:
1. **takvîmde:**-*de*
Mısra: **7**
Mevsimler ve vakitleri düzenlemek için oluşturulan defter.
7. Yazdılar nevrûz-ı sultânîdeki takvîmde
8. Etmeye bülbüllere cevri göñüller yaza gül

talâk-ı mutlak:
1. **talâk-ı mutlak:**
Mısra: **5**
Kesin serbestlik.
5. Zen-i zamâneye ey dil talâk-ı mutlak ver
6. Erenler aña demez er kʾola zebûnu anuñ

talʿat:
1. **talʿatuñ:**-*uñ*
Mısra: **4**
Ar. yüz; güzellik, yüz güzelliği
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

2. **talʿatuñ:**-*uñ*
Mısra: **1**
yüz, çehre
1. Talʿatuñ cennet dudagın selsebil ırmagıdur
2. ʿÂrızuñda ruhlaruñ su içre gül yapragıdur

talʿat-i Leylâ:
1. **talʿat-i leylâyı:**
Mısra: **8**
Leyla'nın yüzü.
7. Kendü ʿaşkı sûretin Mecnûn temâşâ kılmaga
8. Sûret edüp talʿat-i Leylâyı kıldı âyîne

taleb kılmak:
1. **taleb kıl:**
Mısra: **5**
İstemek.
5. Câm çekseñ himmeti pîr-i mugandan kıl taleb
6. Tâcda neyler şeref devlet ser-i Dârâdadur

2. **taleb kıl:**
Mısra: **7**
İstemek.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

taleb-i Kaʿbe-i ʿulyâ:
1. **taleb-i kaʿbe-i ʿulyâ:**
Mısra: **4**
Yüce Kabe'nin talep edilmesi, istenmesi.
3. Sensin ol kıble-i maksûd bulurlarsa seni
4. Kavm-ı Hacdan taleb-i Kaʿbe-i ʿulyâ tükene

taleb-kâr-ı cân:
1. **taleb-kâr-ı cân:**
Mısra: **8**
Can isteklisi, can vermeye yönelmiş.
7. Hızr ile ey refîk nice hem-nişîn olam
8. Ben cânı bezl edem o taleb-kâr-ı cân ola

tâliʿ:
1. **tâliʿüm:**-*üm*
Mısra: **49**
Kısmet, kader.
49. Tâliʿüm kevkeb-i saʿâdet iken
50. Âh kim erdi ber-i zulmânî

2. **tâliʿüm:**-*üm*
Mısra: **10**
Şans, talih, kader
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

3. **tâliʿümde:**-*üm, -de*
Mısra: **1**
Kısmet, kader.
1. Tâliʿümde bu göñül her kime kim mâil olur
2. Göremez bir gün anuñ mâh-ı cemâlin yıl olur

4. **tâliʿüm:**-*üm*
Mısra: **7**
Kısmet, kader.
7. Peykânlaruñdan ışlar ise tâliʿüm nola
8. Bürc-i bedende her birisi bir sitâredür

5. **tâliʿümden:**-*ümden*
Mısra: **5**
Şans, talih, kader
5. Tâliʿümden âh edersem korhum oldur haşre dek
6. Yakmaya fânûs-ı gerdûn içre mihr ü mâh şemʿ

tâlib:
1. **tâlib:**
Mısra: **3**
Talep eden, isteyen, derviş
3. Bir pîre eriş katre-i bârân kʾola tâlib
4. Irmaglar ol katreyi deryâya çekerler

2. **tâlib:**
Mısra: **5**
Talep eden, bekleyen, isteyen.
5. Kimyâ-yi ʿaşka biz mâliklerüz tâlib bize
6. Bir kara toprag ise altun eder iksîrimüz

3. **tâlibüz:**-*üz*
Mısra: **7**
Talep eden, bekleyen, isteyen.

7. Tâlibüz biz fitne-i âhir zamâna dostlar
8. Gör nice dîvâneler olduk ki âfet isterüz

4. **tâlib:**
Mısra: **3**
Âşık.
3. Tâlib ki yüzüñ görmege erişmedi yâruñ
4. Bülbül gibidür kim gül-i handâna erişmez

5. **tâlibin:**-*in*
Mısra: **2**
Talep eden, bekleyen, isteyen.
1. Nigâra ʿâşık isem ben de aña mahbûbun
2. Ben aña tâlibin amma ki ʿayn-ı matlûbun

<u>tâlib olmak:</u>
1. **tâlib ol:**
Mısra: **7**
istemek
7. Tâlib ol ehl-i fenânuñ ayagı topragına
8. Var ise başuñda ʿakluñ gel metâʿ-ı himmet al

2. **tâlib oldugu:**
Mısra: **3**
istemek
3. Pervâne şâm-ı vasla budur tâlib oldugu
4. Gösterdi dost nakşını âyine-vâr şemʿ

3. **tâlib olmuş:**
Mısra: **53**
İstemek, talep etmek
53. Tâlib olmuş sırr-ı eşyâyi kemâhî bilmege
54. Dalmış ol deryâ-yi bî-pâyâna himmet eylemiş

4. **tâlib olmuş:**
Mısra: **12**
istemek
11. Levh-i zer-endûd ile yâhûd Hayâlî şîʿrini
12. Tâlib olmuş yazmaga bir server-i hûbân mıdur

5. **tâlib olsun:**
Mısra: **12**
İstemek, talep etmek
11. Ey nazm-ı Hayâlî gibi rengîn söze tâlib
12. Her maʿnî-i hasuñ mesel-âmîz söz olsun

<u>tâlib-i bezm-i gam:</u>
1. **tâlib-i bezm-i gam:**
Mısra: **2**
Keder meclisinin isteklisi.||Aşık.
1. Mîve-i bâgı cihân âh ki bî-dâd ancak
2. Tâlib-i bezm-i gam ol mîveye muʿtâd ancak

<u>tâlib-i dîdâr:</u>
1. **tâlib-i dîdâr:**
Mısra: **12**
Sevgilinin güzelliği.||Gerçek güzellik.
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

2. **tâlib-i dîdârıñam:**
Mısra: **4**
Sevgilinin güzelliği.||Gerçek güzellik.
3. Reng-i kesâfeti edeli dûr sîneden
4. Âyîne gibi tâlib-i dîdârıñam senüñ

3. **tâlib-i dîdârumdur:**
Mısra: **4**
Güzel yüzün talibi.
3. Şevk-ı envâr tecellî edeli vechümde
4. Mihr ile mâh benüm tâlib-i dîdârumdur

<u>tâlib-i dünyâ-yı dûn:</u>
1. **tâlib-i dünyâ-yı dûndan:**
Mısra: **7**
Alçak dünyanın isteklisi.
7. Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
8. Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden

<u>tâlib-i genc-i visâl:</u>
1. **tâlib-i genc-i visâl:**
Mısra: **21**
Sevgiliye ulaşmayı talep eden.
21. Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
22. Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham

<u>tâlib-i ihsân:</u>
1. **tâlib-i ihsân:**
Mısra: **42**
Lütuf talibi.||Cömert.
41. ʿAybuña kılmaz nazar Şâh-ı cihân maʿzûrdur
42. Pûstîn midür murâduñ tâlib-i ihsân mısın

<u>tâlib-i iklîm-i Türkistân:</u>
1. **tâlib-i iklîm-i türkistân:**
Mısra: **28**
Türkistan memleketinin talibi.
27. Rûm u Mısr u Basra vu Bagdâda hükmündür revân
28. Hindi alduñ tâlib-i iklîm-i Türkistân mısın

<u>tâlib-i iksir:</u>
1. **tâlib-i iksire:**
Mısra: **6**
Bir şeyi, bir hâli meydana getiren fevkalâde tesirli sebebe talip olmak, onu arzulamak.
5. Gözyaşın ayagı tozuna harc eder göñül
6. Zîrâ gereklü tâlib-i iksire jîvedür

<u>tâlibi olmak:</u>
1. **tâlibi oldu:**
Mısra: **3**
İstemek.
3. Pervâne oldu nakd-i hâyat ile tâlibi
4. Gördü dükân-ı şemʿde nârencî bir metâʿ

<u>tâliʿ-i bergeşte:</u>
1. **tâliʿ-i bergeşte:**
Mısra: **58**
Tersine dönmüş talih, baht.
57. Pâdişâhum hâk-i pâyuñdan cüdâ kıldı beni
58. Bir iki gün tâliʿ-i bergeşte vü baht-ı haşîn

<u>taʿlîm etmek:</u>
1. **taʿlîm edem:**
Mısra: **6**
Öğretmek.
5. ʿÂşık u maʿşûk birdir iki görür müddeʿî
6. Nice bir taʿlîm edem dünyâya şaşı gelmişe

2. **taʿlim edüp:**
Mısra: **1**
Öğretmek.
1. Sâgar tarîk-i ʿişreti taʿlim edüp güle
2. Savt-ı surâhî nagmeler ögretdi bülbüle

3. **taʿlîm et:**
Mısra: **6**
Öğretmek, alıştırmak.
5. Ey hayâl-i zülf-i yâr etdüñ gözümden çün güzer
6. Var neheng-i bahre taʿlîm et şinâverlik yolun

<u>taʿlîm eylemek:</u>
1. **taʿlîm eyledi:**
Mısra: **2**
Öğretmek, yetiştirmek.
1. ʿAşk içinde câm teslîm etmedür tedbîrimüz
2. Böyle taʿlîm eyledi evvel nefesde pîrimüz

<u>tâliʿi yâr olmamak:</u>
1. **tâliʿüm yâr olmadı:**
Mısra: **6**
Bahtı, şansı yardım etmemek.
5. Her şirârum âsumân-ı mihre encümdür velî
6. Bu kadar encümle bir gün tâliʿüm yâr olmadı

<u>tâliʿi yârî kılmak:</u>
1. **tâliʿüm yârî kılup:**
Mısra: **7**
Kaderin yardım etmesi.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

<u>tâliʿi yârî kılmamak:</u>
1. **tâliʿüm yârî kılmaz:**
Mısra: **2**
Kaderin yardım etmemesi.
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

<u>tâliʿi yok:</u>
1. **tâliʿüñ yokdur:**
Mısra: **9**
Bahtsız.
9. Ey Hayâlî tâliʿüñ yokdur sitâreñ neylesün
10. Çün senüñle yıldızı barışmaz ol meh-pârenüñ

<u>tamga:</u>
1. **tamgası:**-*sı*
Mısra: **10**
A. Bir nesnenin üzerine bir nişan bir alamet basmak üzere boya veya kızgın demir olarak kullanılan mühür.
9. Olmaz Hayâlî müşterî gerdûn-ı atlasa
10. Tamgası mâh olursa peren ülkeri degül

<u>taʿmîr:</u>
1. **taʿmîri:**-*i*
Mısra: **11**
Bozuk şeyi düzeltmek, bozuk şey düzeltilmek.
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

<u>taʿn:</u>
1. **taʿnından:**-*ın, -dan*
Mısra: **7**
Sövme, yerme, ayıplama.
7. Başuña her bir has ü hâşâk taʿnından ne bâk
8. Merdüm-i ʿâlî-nazar iki gözüm deryâ gerek

2. **taʿnını:**-*ın, -ı*
Mısra: **10**
Sövme, yerme, ayıplama.
9. İltifâtını Hayâlî kulunuñ eyle ziyâd
10. Aña çekdirme Şehâ taʿnını her bir dûnuñ

3. **taʿnı:**-*ı*
Mısra: **9**
Sövme, yerme, ayıplama.
9. Hayâlî nazmına bed-gevher etmesün taʿnı
10. Şikest ergürimez ol bu dürr-i meknûna

<u>tañ degül:</u>
1. **tañ degül:**
Mısra: **9**
şaşmamak gerek
9. Ey Hayâlî ʿaşka inkâr etse zâhid tañ degül
10. Haylî müşkildür kişi terk eylemek muʿtâdını

<u>taʿn etmek:</u>
1. **taʿn edeli:**
Mısra: **6**
Sövme, yerme, ayıplama.
5. Gûşunu sabâ burmak ile kapkara etdi
6. Taʿn edeli sînemde siyeh dâga benefşe

2. **taʿn eder:**
Mısra: **5**
Sövme, yerme, ayıplama.
5. Bahâra Taʿn eder fasl-ı şitâda künc-i meyhâne
6. Kadehler lâleler pür-mey surâhîler şakâyıkdur

3. **taʿn etme:**
Mısra: **1**
Kınamak.
1. Fenâ ehline taʿn etme geçüp ʿucb ile yanından
2. Bu dehr-i vahşet-âbâduñ sakın şîr-i jiyânından

4. **taʿn etme:**
Mısra: **6**
Kınamak.
5. Bâde-i ʿaşkı içüp derd ile âh etmekdeyem
6. Bezm-i gamda zâhidâ Taʿn etme sûz u sâzuma

<u>taʿn eylemek:</u>
1. **taʿn eyledi:**
Mısra: **16**
Ayıplamak.
15. Ol nebâtât bitürdü bu saʿâdet semerin
16. Neme beñzer deyu Taʿn eyledi bârâna kerem

2. **taʿn eyleme:**
Mısra: **1**
Kınamak, yermek, ayıplamak.
1. Sûfiyâ Taʿn eyleme sâfi şarâb-ı sâfa gel
2. Düş ayagına harâbât ehlinüñ insâfa gel

3. **taʿn eyleme:**
Mısra: **8**
Kınamak, yermek, ayıplamak.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkâşına

4. **taʿn eyler:**
Mısra: **10**
Kınamak, yermek, ayıplamak.

9. Ey Hayâlî gül-i rengînlerine reşk edüp
10. Hâr u hasler nola taʿn eyler ise gülşenüme

5. **taʿn eylesün:**
Mısra: **11**
Ayıplamak, kınamak.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

tañ mı:
1. **tañ mı:**
Mısra: **3**
Şaşılır mı?
3. Çıksa tañ mı farkına pür-mey surâhînüñ habâb
4. Bir şeh-i Cemşîd-ferdür tâc-ı Efrîdûn geyer

2. **tañ mı:**
Mısra: **4**
Şaşılır mı.
3. Gûşunu sagır eyledi şebnem suyu gülüñ
4. Feryâd-ı bülbül ermese tañ mı kulagına

tanbûr:
1. **tanbûrdan:***-dan*
Mısra: **20**
Tambur. (Sırları fısıldayan sesi bağlamında).
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **tanbûruñ:***-uñ*
Mısra: **7**
Ar. Maruf çalgı.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

3. **tanbûrdan:***-dan*
Mısra: **8**
Ar. Maruf çalgı.
7. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
8. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

tanbûr ilen meyi içmek:
1. **tanbûr ilen meyi içsem:**
Mısra: **7**
Tambur nağmeleri eşliğinde şarap içmek.
7. İçsem ʿaceb mi ravzada tanbûr ilen meyi
8. Her târı baña mûy-ı miyânumdan oy verür

tanbûr-veş:
1. **tanbûr-veş:**
Mısra: **5**
Tambur gibi.
5. Kulagum buralı tanbûr-veş dest-i gam-ı dilber
6. Tenümde her kılum nâlişler eyler bir rübâb oldum

taʿne okları:
1. **taʿne okların:**
Mısra: **5**
Ayıplama okları.||Sevgilinin kirpikleri.
5. Taʿne okların atar kaşuñ kemân-ı Rüstemʾe
6. Kirpigüñe hançer-i Söhrâb beñzer benzemez

taʿne taşı:
1. **taʿne taşını:**
Mısra: **6**
Ayıplama taşı.
5. Evvel nazarda vermedi Şîrîne cân deyu
6. Ferhâda taʿne taşını pîr ü cevân atar

2. **taʿne taşını:**
Mısra: **2**
Ayıplama taşı.
1. Zülf-i Leylâdan siyeh-baht oldu meftûnuñ senüñ
2. Taʿne taşını atar Ferhâda Mecnûnuñ senüñ

3. **taʿne taşlarını:**
Mısra: **3**
Ayıplama taşları.
3. Kanıyla taʿne taşlarını laʿl-reng edüp
4. Derd ü belâ güherlerine kân olan başum

4. **taʿnesi taşına:**
Mısra: **3**
Ayıplama taşı.
3. Taʿnesi taşına her bir nâ-kesüñ kıymet koyup
4. Ben bu bâzâr-ı rızâda cevherî oldum yine

taʿne taşın atmak:
1. **taʿne taşın atdı:**
Mısra: **10**
Kınama taşını atmak, kınamak.
9. Cûy-ı eşkümden felek dolâbı gerdân olalı
10. Taʿne taşın atdı çeşmüm âsiyâbuñ ʿaynına

2. **taʿne taşını atar:**
Mısra: **2**
Kınama taşını atmak.||Ayıplamak.
1. Âhdan leşker çeker baş kaldurup efgân baña
2. Taʿne taşını atar bu dîde-i giryân baña

taʿne-i agyâr:
1. **taʿne-i agyâr:**
Mısra: **9**
Rakiplerin aşığı attığı taş.||Kınama.
9. Oldu mezemüz taʿne-i agyâr Hayâlî
10. Şol bezm-i safâ câmın içen mestlerüz biz

2. **taʿne-i agyâr:**
Mısra: **10**
Rakiplerin aşığa attığı taş.||Kınama.
9. Ey Hayâlî şâhid-i maʿnayi sayd etdüñ velî
10. Her tarafdan saña sanma taʿne-i agyâr yok

taʿn-ı düşmen:
1. **taʿn-ı düşmen:**
Mısra: **7**
Düşmanın kınaması.
7. Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
8. Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum

tanîn:
1. **tanîn:**
Mısra: **46**
Sinek vızıltısı.
45. Kande beñzer düşmanı sît-i mekârimde aña
46. Sayhadur Cibrîlden sâdır mekesdendür tanîn

tanîn-i zübâb:
1. **tanîn-i zübâbdan:**
Mısra: **6**
Arı vızıltısı.
5. Ol zevki kim verürdi baña çeng ü nây ü def
6. Aldum ben ol sadâyı tanîn-i zübâbdan

2. **tanîn-i zübâbdan:**
Mısra: **8**
Arı vızıltısı.
7. Perr-i mekesce gelmez idi saña mümkinât
8. Alsañ seri ol sadâyi tanîn-i zübâbdan

Tañrı:
1. **tañrı:**
Mısra: **13**
Allah.
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

2. **tañrı:**
Mısra: **2**
Allah.
1. Derd okların ol kaşı kemân cânuma atdı
2. Bir gün demedi bunu dahi Tañrı yaratdı

tapmak:
1. **tapmaz:***-maz*
Mısra: **9**
Kulluk etmek, Tapmak.
9. Hayâlî sûret-i dünyâya gâfiller gibi tapmaz
10. Hakîkat vechine bakmış dil-i âgâhumuz vardur

tapşurmak:
1. **tapşurdum:***-dum*
Mısra: **1**
Teslim etmek, ulaştırmak.
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

2. **tapşurdum:***-dum*
Mısra: **2**
Teslim etmek, ulaştırmak.
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

3. **tapşurdum:***-dum*
Mısra: **4**
Teslim etmek, ulaştırmak.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

4. **tapşurdum:***-dum*
Mısra: **6**
Teslim etmek, ulaştırmak.
5. Ter etdüm çeşme-i hurşîdi ʿummâna keder verdüm
6. Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum

5. **tapşurdum:***-dum*
Mısra: **8**
Teslim etmek, ulaştırmak.
7. Bu göñlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
8. Elümde yazumı Sultân-ı ʿâlî-şâna tapşurdum

tapu:
1. **tapuña:***-ña*
Mısra: **1**
Huzur
1. Pâdişâhum tapuña nesl-i melekdür dediler
2. Hüsnünüñ âyinedârını felekdür dediler

tapuya gelmek:
1. **tapuña geleydi:**
Mısra: **31**
Huzura gelmek.
31. Geleydi tapuña ger ey meh-i sipihr-i şeref
32. Hilâle menzilüñ içre degeydi saff-ı niʿâl

târ:
1. **târını:***-ını*
Mısra: **9**
tel (saç teli)
9. Nâz-perverdüm kemend-i zülfünüñ bir târını
10. Çîn ü Mâçîn üzre pertâb etse Hâkân baglanur

2. **târını:***-ını*
Mısra: **11**
(Fa.) Saç teli.
11. ʿÂşık-ı bî-derde verme zülfünüñ bir târını
12. Küfrü rusvây eyledi bî-sıdk zünnâr isteyen

3. **târlardur:***-lardur*
Mısra: **2**
Tel. (Şekil yönüyle aşığın bağrındaki yarıklar bağlamında).
1. Çekdügüm yer yer elif bu cism-i pür-hûn üstüne
2. Târlardur gûyiyâ zeyn oldu kânûn üstüne

4. **târına:***-ına*
Mısra: **5**
(Fa.) Saç teli.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

5. **târumdan:***-umdan*
Mısra: **5**
(Fa.) Saç teli.
5. Hâller halhâl kârumdan çıkan leşker midür
6. ʿÂrızuñda hatt-ı müşgînüñ kara bâgî gibi

6. **târını:***-ını*
Mısra: **8**
(Müzik aletlerinde) Tel.
7. Seyr ederdim mutribâ ben her makâmuñ perdesin
8. Sâz-ı ʿaşkuñ sen dahi depretmeden bir târını

târâc etmek:
1. **târâc edüp:**
Mısra: **65**
Yağmalamak.
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

taraf taraf:
1. **taraf taraf:**
Mısra: **1**
Her taraftan.
1. Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
2. Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf

2. **taraf taraf:**
Mısra: **2**
Her taraftan.
1. Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
2. Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf

3. **taraf taraf:**
Mısra: **4**
Her taraftan.

3. ʿUşşâk şehr içinde arar naʿlçen izin
4. Gözler nücûm gökde hilâli taraf taraf

4. **taraf taraf:**
Mısra: **6**
Her taraftan.
5. Pervâneler durur ki yanup şemʿ-i haddüñe
6. Düşdü cemâli bezmine hâli taraf taraf

5. **taraf taraf:**
Mısra: **8**
Her taraftan.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

6. **taraf taraf:**
Mısra: **4**
Her taraftan.
3. Eger ki etmez isem zâhidâ ayak seyrin
4. Taraf taraf açılan lâle-zârı neyleyeyin

taraf taraf aramak:
1. **taraf taraf arar:**
Mısra: **10**
Her taraftan aramak, bulmaya çalışmak.
9. Tîrüñe karşu rûh-ı revân etmege revân
10. Arar o rûh-ı pâki Hayâlî taraf taraf

tarâvet:
1. **tarâvet:**
Mısra: **4**
Tazelik, körpelik.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

tarâvet vermek:
1. **tarâvet vere:**
Mısra: **56**
tazelik vermek.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

târem-i mînâya çekmek:
1. **târem-i mînâya çekerler:**
Mısra: **2**
Gök kubbeye çekmek, gökyüzüne yükseltmek.
1. Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
2. Himmet kademin târem-i mînâya çekerler

tarh urmak:
1. **tarh urdu:**
Mısra: **3**
Temel koymak.
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

târ-ı nâle:
1. **târ-ı nâleye:**
Mısra: **13**
Figan, inilti tarı.
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

târ-ı zülf:
1. **târ-ı zülfüne:**
Mısra: **3**
(sevgilinin) saçının teli
3. Bir târ-ı zülfüne şeb-i fıtrat belî dedüm
4. Baht-ı siyâhı gör ki keş-â-keşdeyin dahi

taʿrîf eylemek:
1. **taʿrîf eyleme:**
Mısra: **7**
Tarif etmek, anlatmak.
7. Rûy-ı dilber var iken hurşîdi taʿrîf eyleme
8. Gül dururken añma bir solmuş hazân yapragını

târîh koymak:
1. **târîh kor:**
Mısra: **3**
Tarihlemek, tarih koymak.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülüñ

tarîk:
1. **tarîkinden:***-i, -n, -den*
Mısra: **3**
Yol.
3. Tarîkinden ererse menzil-i maksûda her ʿâşık
4. Hakîkat râhını gözler bizüm bir Şâhumuz vardur

2. **tarîkümde:***-üm, -de*
Mısra: **5**
Yol.
5. Ben ol çâlâk-reftâr-ı gınâyem kim tarîkümde
6. Ferîdûn tâcı Keyhusrev külâhı gerd-i râh olmaz

târîk olmak:
1. **târîk olur:**
Mısra: **4**
Karanlık olmak, kararmak.
3. Al destüñe piyâle ki göñlün safâ bula
4. Târîk olur şu hâne ki olmaya aña câm

tarîkat ehli:
1. **tarîkat ehlidür:**
Mısra: **1**
Derviş.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

tarîkat mülkünüñ şâhı:
1. **tarîkat mülkünüñ şâhı:**
Mısra: **17**
Tarikat mülkünün şeyhi.
17. Hakîkat bahrinüñ dürrü tarîkat mülkünüñ Şâhı
18. Hidâyet çarhınuñ mâhı mürüvvet tahtınuñ Hânı

tarîk-i ʿaşk:
1. **tarîk-i ʿaşka:**
Mısra: **4**
Aşk yolu.
3. Nefha-i Rûhüʾl-Kudüs ʿÎsî demi cârûbdur
4. Şol tarîk-i ʿaşka kim cismüm aña gerd isterin

2. **tarîk-i ʿaşka:**
Mısra: **5**
Aşk yolu.
5. Basmak tarîk-i ʿaşka kadem eksügüñ degül
6. Sofî bu yolda katı kehel bilürem seni

3. **tarîk-i ʿaşka:**
Mısra: **2**
Aşk yolu.

1. Elin yu kendü kanuñdan dilâ teslîm kıl cânı
2. Tarîk-i ʿaşka girdüñse budur âyîn ü erkânı

4. **tarîk-i ʿaşkda:**
Mısra: **7**
Aşk yolu.
7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

5. **tarîk-i ʿaşkda:**
Mısra: **10**
Aşk yolu.
9. Lâ-mekân mülkünde bir Şâha Hayâlî varmaga
10. Ey tarîk-i ʿaşkda sâlik olanlar yol nedür

tarîk-i bî-bedel:
1. **tarîk-i bî-bedeldür:**
Mısra: **1**
Bedeli ödenemeyen, karşılığı olmayan bir yol.
1. Yolunda dilberüñ hâk ol tarîk-i bî-bedeldür bu
2. Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ʿameldür bu

tarîk-i fenâ sâliki:
1. **tarîk-i fenâ sâliki:**
Mısra: **1**
Yokluk yolunun yolcusu.
1. Bizüz tarîk-i fenâ sâliki İlâhîler
2. Gedâ-yı ʿâlem iken reşk-i pâdişâhîler

tarîk-i Hak:
1. **tarîk-i hakda:**
Mısra: **2**
Allah yolu
1. Dünyâ mahabbetini göñülden edüp tırâş
2. Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş

tarîk-i ʿişret:
1. **tarîk-i ʿişreti:**
Mısra: **1**
İçki içmenin yolu yordamı.
1. Sâgar tarîk-i ʿişreti taʿlim edüp güle
2. Savt-ı surâhî nagmeler ögretdi bülbüle

tarîk-i kaʿbe-i tahkîk:
1. **tarîk-i kaʿbe-i tahkîka:**
Mısra: **7**
(Doğruluğu) Araştırma Kabe'sinin yolu.||Müritlik.
7. Tarîk-i Kaʿbe-i tahkîka girdüm sanma ey zâhid
8. Seni Hinde revân etdi reh-i Bengâle bilmezsin

tarîk-i kehkeşân:
1. **tarîk-i kehkeşân:**
Mısra: **2**
Samanyolu.
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ Hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

tarîk-i meykede:
1. **tarîk-i meykededen:**
Mısra: **8**
Meyhane yolu.
7. Kûy-ı safâya varmaga ko savmaʿa yolun
8. Aña tarîk-i meykededen râh-ı câde yok

2. **tarîk-i meykedeye:**
Mısra: **3**
Meyhane yolu.
3. Düşdük tarîk-i meykedeye câm-ı bâdeden
4. El çekmezüz ecel sımayınca ayagumuz

tarîk-i meykede-i ʿaşk:
1. **tarîk-i meykede-i ʿaşka:**
Mısra: **7**
Aşk meyhanesinin yolu.
7. Tarîk-i meykede-i ʿaşka bagladum belümi
8. Gözümle su seperin çihrem ile cârûbun

tarîk-i sûz u derd:
1. **tarîk-i sûz u derde:**
Mısra: **10**
Keder ve yanış yolu.
9. Hayâlî yakdı Mecnûn-ı melâmet-pîşeden şemʿi
10. Tarîk-i sûz u derde âşık-ı ser-bâzdur göñlüm

tarrâr:
1. **tarrâr:**
Mısra: **3**
Hilekar.||Sevgili.
3. Yüzüñde hâl-i hindû gibi tarrâr
4. Düşünde görmedi ʿAyyâr-ı Bagdâd

2. **tarrâr:**
Mısra: **2**
Hilekar.||Sevgili.
1. Çeşmüñe kılsun nazar bî-bâk sahhâr isteyen
2. Hâlüñi görsün göñüller düzdü tarrâr isteyen

târmâr kılmak:
1. **târmâr kıldukda:**
Mısra: **9**
Darmadağın, perişan etmek.
9. Ahım yüzüñde zülfüñü kıldukda târmâr
10. Ey serv salma başuñı sünbül havâ budur

2. **târmâr kılduñ:**
Mısra: **38**
Darmadağın, perişan etmek.
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

târmâr olmak:
1. **târmâr ola:**
Mısra: **2**
Darmadağın olmak.
1. Her dil ki zülfüñ ile şehâ bî-karâr ola
2. Varı iki cihân içinde anuñ târmâr ola

târumâr etmek:
1. **târumâr etmiş:**
Mısra: **5**
Dağıtmak.
5. Kâkülüñ ruhsarı üzre târûmâr etmiş o yâr
6. Cennete dönse ʿaceb mi bâg sünbül vaktidür

tarz:
1. **tarzını:***-ını*
Mısra: **9**
üslup, edâ
9. Gösterür nazmı Hayâlî tarzını her şâʿirüñ
10. Himmetüm dâmıyla sayd etdüm nice ʿankâları

tarz-ı eşʿâr:

1. **tarz-ı eşʿâruñ:**
Mısra: **9**
Şiir üslubu.
9. Hayâlî tarz-ı eşʿâruñ Hasandan şîve ögrenmiş
10. Hakîkat bâdesini câm-ı Câmîden içensin sen

tarz-ı Husrev:
1. **tarz-ı husrevden:**
Mısra: **10**
Hüsrev'in yolu.
9. Ey Hayâlî çün ocagısın mahabbet nârınuñ
10. Tarz-ı Husrevden kelâmuñ sûzi-nâk olmak gerek

tarz-ı Nevâyî:
1. **tarz-ı nevâyîʾdür:**
Mısra: **10**
Nevayi'nin şiir üslubu.
9. Sözü rengîn edâ etmek Hayâlî ihtirâʿıdur
10. Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyîʾdür

taş:
1. **taşı:**-*ı*
Mısra: **32**
taş
31. Âb-ı tîgüñ edeli ehl-i havâ olanı hâk
32. Havfdan kendüsine taşı hisâr eyledi nâr

2. **taşı:**-*ı*
Mısra: **6**
Taş.||Aşık. (Durmak bağlamında).
5. Mahabbet tîrini pertâb edüp mihnet kemânuñdan
6. Belâ meydânına Mecnûn ile dikdük birer taşı

3. **taş:**
Mısra: **5**
Taş.||Aşığın başı.
5. Binâ-yi ʿaşka bir taş ilteyüm alup ele başum
6. Gelenler bizden öñden böyle görmüş resm ü erkânı

4. **taşlara:**-*lara*
Mısra: 72
Taş.||Sevgilinin taş kalbi.
7. Bî-hûde sanma cûy sadâsın ki taşlara
8. Katı göñüllü oldugunu söyler âblar

5. **taşlara:**-*lar, -a*
Mısra: **6**
Taş kırmak.
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

6. **taş:**
Mısra: **1**
Taş
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

7. **taş:**
Mısra: **8**
Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.
7. Kim görse yüzde dâne-i hâlüñ dögünmege
8. Destüñe âsiyâb gibi alsun iki taş

tâs almak:
1. **tâs alup:**
Mısra: **22**
Dilenmek.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

taş etmek:
1. **taş etmek:**
Mısra: **8**
Katılaştırmak, sertleştirmek.
7. Temennâ-yi lebüñ gitmez dilinden hergiz agyâruñ
8. Ki takdîr-i İlâhidür mekân-ı laʿli taş etmek

taş içre gizlemek:
1. **taş içre gizler:**
Mısra: **4**
Taş içinde gizlemek. (Sevgilinin taş kalbi içinde olan aşığa eziyet çektirme sevgisi bağlamında).
3. Yâr dedüm baña mihrüñ dilden izhâr et dedi
4. Rûzigâr-ı bî-vefâ taş içre gizler âteşi

taş ocağı:
1. **taş ocagı:**
Mısra: **10**
Taş ocağı.||Bisütun Dağı.
9. Gevher-i hüsnüñ Hayâlî mâlik oldu kânına
10. Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı

taş taş üstüne koymak:
1. **taş taş üstüne komaz:**
Mısra: **1**
Faydalı, kazançlı işler yapmak.
1. Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne
2. Her ne hükmüñ var ise cân üstüne baş üstüne

taşa çalabilmek:
1. **taşa çalabilmezsin:**
Mısra: **2**
Taşa vurup kırmak.||Vazgeçebilmek.
1. Mahabbet câmın ey zâhid eline alabilmezsin
2. Meger kim şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

2. **taşa çalabilmezsin:**
Mısra: **10**
Taşa vurup kırmak.||Vazgeçebilmek.
9. Hayâlî ʿârdan ʿârî durur her reh-revân-ı ʿaşk
10. Dahi sen şîşe-i nâmûsu taşa çalabilmezsin

taşa çalmak:
1. **taşa çaldı:**
Mısra: **6**
Kırmak.
5. Sanma berg-i lâledür kıldı perîşân rûzigâr
6. Câm-ı ʿayşın çünkü Ferhâduñ felek çaldı taşa

2. **taşa çalmasa:**
Mısra: **11**
Kırmak.||Taşlık yere sürmek.
11. Kühsâr taşa çalmasa ger lâle câmını
12. Bir lahza hâlî olmaz idi inkılâbdan

taşa girmek:
1. **taşa girmezdi:**
Mısra: **9**
Taşta vücut bulmak, kıymetli taş haline gelmek.
9. Yemenden kaçuban girmezdi taşa
10. Eger andan ʿakîk almasa rengi

<u>**tasaddur etmek:**</u>
1. **tasaddur ede:**
Mısra: **32**
Öğretmek.
31. Ger âdemîde garaz ekl ü şürb ü şehvet ise
32. Gerek cemîʿ-i ünâsı tasaddur ede sütûr

<u>**tâs-ı felek:**</u>
1. **tâs-ı felek:**
Mısra: **9**
Felek tası.||Dünya.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

<u>**taşı gedügünde koymak:**</u>
1. **taşı gedügünde kodum:**
Mısra: **4**
Bir işi zamanında ve yerinde yapmak.||Sağlamlaştırmak.
3. Binâ-yi ʿaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
4. Gedügünde kodum bir taşı muhkem üstüvâr etdüm

<u>**taşlar alup dögünmek:**</u>
1. **taşlar alup dögündü:**
Mısra: **9**
Bağrını taşlarla dövmek.
9. Irmaklar Hayâlî taşlar alup dögündü
10. Seylâb-ı eşk-i çeşmüm akdukda yâra karşu

2. **taşlar ile dögüne:**
Mısra: **4**
Taşlar üzerinden akmak.||Aşığın gözyaşının sevgilinin eşiğinde akıp durması.
3. Reşk edüp yaşuma kûyuñda nigârâ nice bir
4. Cûylar taşlar ile dögüne deryâ yerine

3. **taşlarla dögünsem:**
Mısra: **7**
Bağrını taşlarla dövmek.
7. Dögünsem nola taşlarla bugün ol Yûsuf-ı hüsnüñ
8. Kefine kim direm korsa terâzû-vâr mâʾildür

4. **taşlarla dögünüp:**
Mısra: **6**
Bağrını taşlarla dövmek.
5. Kılsa safâ nazar saña âb-ı revân gibi
6. Taşlarla dögünüp ede feryâd âyîne

<u>**taşlar dikilmek:**</u>
1. **taşlar dikildi:**
Mısra: **4**
Mezar taşı dikmek, ölmek.||Okların düştüğü yere bir taş dikme adeti. (Ah okları bağlamında).
3. Atduk murâd menziline âh okların
4. Taşlar dikildi oldu nişâne mezârımuz

<u>**taşlara yazmak:**</u>
1. **taşlara yazmak:**
Mısra: **4**
Taş üstüne çizmek.
3. Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
4. Taşlara yazmak düşermiydi o şîrîn sûreti

<u>**taşra:**</u>
1. **taşra:**
Mısra: **8**
Dışarı
7. Bezmde bir perde açdı çeng ʿaşkuñda senüñ
8. Düşdü nâgeh perdeden taşra hezârân kâl ü kîl

2. **taşraya:***-ya*
Mısra: **6**
Dışarı
5. Katre-veş mahv-i vücûd et bahre zîrâ kim bahir
6. Taşraya atar beyâbânuñ gelen murdârını

<u>**taşra iletmek:**</u>
1. **taşra iletdi:**
Mısra: **49**
Dışarı taşımak, uzaklaştırmak.
49. İletdi gûy-ı zulmü arsa-i âfâkdan taşra
50. Elinde olalı ol Şehriyâruñ ʿadl çevgânı

<u>**taşımak:**</u>
1. **taşur:***-r*
Mısra: **47**
Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.
47. On iki ayı yıluñ hıșt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

2. **taşur:***-r*
Mısra: **3**
Taşımak.
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

<u>**Tatar:**</u>
1. **tatara:***-a*
Mısra: **2**
Tatar.||Sevgilinin yağmacı gamzesi.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

<u>**tavâf eylemek:**</u>
1. **tavâf eyler:**
Mısra: **7**
Etrafında dönmek, Kabe'nin etrafında dönmek
7. Bahr-i çeşmümde belâlar her müjem eyler tavâf
8. Sûzenin bulmuş gibi mâhiler İbn-i Edhemüñ

<u>**tavâf-ı Kaʿbe-i kûy:**</u>
1. **tavâf-ı kaʿbe-i kûyuñda:**
Mısra: **3**
Sevgilinin köyünün Kabe'sinde dolaşmak.
3. Tavâf-ı Kaʿbe-i kûyuñda kurbân etmege cânı
4. Hisâba gelmez a kıblem senüñ ʿâşıklaruñ kumdur

<u>**tavâşî:**</u>
1. **tavâşîden:***-den*
Mısra: **3**
Güç ve kudret belirtileri, işaretleri.
3. Bir tavâşîden gönül kem-himmet olma nefsden
4. Eylese katʿi taʿalluk mahrem-i sultân olur

<u>**tavk eylemek:**</u>
1. **tavk eyledi:**
Mısra: **5**
(Boynuna) Gerdanlık gibi takmak.
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

<u>**tavk-ı zülf:**</u>
1. **tavk-ı zülfüñ:**
Mısra: **11**
Saç halkası.
11. Hayâlî Haydarîdür tavk-ı zülfüñ hakkıdur anuñ
12. Begüm teslîm kıl boynuñda neyler bir gedâ hakkı

2. **tavk-ı zülfüñden:**
Mısra: **9**
Saç halkası.
9. Hayâlî tavk-ı zülfüñden perîşân-hâl olup her dem
10. Başumdan geçmedik hiç bir belâ mı kaldı ʿâlemde

<u>**tavr:**</u>
1. **tavrından:***-ından*
Mısra: **2**
Eda, hareket, suret, tarz.
1. Derd-i dil söyler zebân-ı hâl ile her gâh şemʿ
2. ʿAşk tavrından eder pervâneyi âgâh şemʿ

<u>**tavr-ı cünûn:**</u>
1. **tavr-ı cünûn:**
Mısra: **8**
Delilik halleri.
7. Almışam başuma bir Leylî saçuñ sevdâsını
8. Dostlar Mecnûn-ı vaktem bendedür tavr-ı cünûn

<u>**tâvûs:**</u>
1. **tâvûs:**
Mısra: **12**
Tavus kuşu.||Aşık.
11. Dâglarla kûy-ı cânânı Hayâlî geşt eder
12. Var mı bir tâvûs kim gülşende cevlân istemez

<u>**tâvûs kuyruğu:**</u>
1. **tâvûs kuyrugu:**
Mısra: **5**
Tavus kuşunun rengarenk kuyruğu.||Renkli, çeşit çeşit.
5. Getirdü üstüme tâvûs kuyruâu iki hükm
6. Kalemlerine olup cismümüñ havâle kaşuñ

<u>**tâvûs-ı bâg-ı ʿizzet:**</u>
1. **tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz:**
Mısra: **3**
Kıymet bahçesinin tavusu.||Vücudu türlü türlü yaralarla dolu aşık.
3. Sîne-i pür-dâg-ı ile tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz
4. Gel temâşa eyle ʿarş-ullâhda cevlânımuz

<u>**tâvûs-ı felek:**</u>
1. **tâvûs-ı felek:**
Mısra: **7**
Rengarenk gökyüzü.
7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

<u>**tâvûs-ı zerrîn-per:**</u>
1. **tâvûs-ı zerrîn-per:**
Mısra: **4**
Altın kanatlı tavus kuşu.||Güneşin ışınları.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

<u>**taʾyîb etmek:**</u>
1. **taʾyîb eder:**
Mısra: **3**
Ayıplamak.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

<u>**taʿyin eylemek:**</u>
1. **taʿyin eylemiş:**
Mısra: **10**
Görevlendirmek.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

<u>**taylesân:**</u>
1. **taylesânı:***-ı*
Mısra: **7**
1. Başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu. 2. Başa ve boyuna örtülen şal ve saire.
7. Tayy-ı lisânuma nazar et taylesânı ko
8. Destar ile deme heves-i kaşdayın dahi

<u>**tayr eylemek:**</u>
1. **tayr eyle:**
Mısra: **10**
Kuş. (Allah'a yakınlaştıracak flllllere ulaşma aracı olma bağlamında).
9. Düşme bu dâm-ı havâdisde Hayâlî bende
10. Kendüñi bâl-i tecerrüdle uçar tayr eyle

2. **tayr eyle:**
Mısra: **6**
Kuş eylemek. (Gayretin neticesinde yükselmek bağlamında).
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

<u>**tayy eylemek:**</u>
1. **tayy eyledüm:**
Mısra: **53**
Üzerinden geçmek.
53. Tayy eyledüm menâzil-i fazl u belâgati
54. Koydum harâmiler gibi bu kârvâna tîg

<u>**tayyâr kılmak:**</u>
1. **tayyâr kılup:**
Mısra: **6**
Uçma, uçar vaziyete getirme.
5. Dile seyr-i melekût etdürigör Caʿfer-vâr
6. Himmetüñ bâlini tayyâr kılup tayr eyle

<u>**tayy-ı lisân:**</u>
1. **tayy-ı lisânuma:**
Mısra: **7**
Dilin hızlı bir biçimde zikri.
7. Tayy-ı lisânuma nazar et taylesânı ko
8. Destar ile deme heves-i kaşdayın dahi

<u>**tayyibîn:**</u>
1. **tayyibîn:**
Mısra: **40**
İyiler.
39. Husrev-i Cem-çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gîr
40. Kim senâ-gûyudur anuñ tayyibîn ü tâhirîn

<u>**tâze:**</u>

1. **tâzedür:**-*dür*
Mısra: **17**
Yeni, taze.||Kanayan. (Yara bağlamında).
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **tâze:**
Mısra: **2**
Yeni, körpe.
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

3. **tâze:**
Mısra: **5**
Yeni, körpe.
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

4. **tâze:**
Mısra: **4**
Yeni, körpe.
3. Begligüm var ʿâlem içre çok şükür Allâhuma
4. Tâze bir şâha kul oldum ʿâlemüñ sultânıyem

<u>tâze can:</u>
1. **tâze can:**
Mısra: **24**
Yeni, taze ruh.
23. Hızr suyuyla dem-i ʿÎsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

<u>taze cân bulmak:</u>
1. **taze cân bula:**
Mısra: **10**
Yeniden hayat bulmak.||Şiirinden ilhamlar almak.
9. Râvî iltürse Karamana Hayâlî şiʿrüñi
10. Bula nazm-ı rûh-bahşuñdan Nizâmî taze cân

2. **tâze cân bulsa:**
Mısra: **3**
Yeniden hayat bulmak.
3. ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde tâze cân bulsa
4. Seg-i Leylî gelüp bir gün yalarsa üstühânından

<u>tâze dâg:</u>
1. **tâze dâg:**
Mısra: **14**
Kanayan yara.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

2. **tâze dâg:**
Mısra: **8**
Yeni yara
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

3. **tâze dâgı:**
Mısra: **2**
Yeni yara
1. ʿAşk ellerinde sîne belâ kühsârıdur
2. Kim tâze dâgı yer yer anuñ lâle-zârıdur

4. **tâze dâgıdur:**
Mısra: **1**
Sevgilinin açtığı yara.
1. Dili rûşen kılan bir gül-ʿizâruñ tâze dâgıdur
2. Ko yansun haşre dek söyünmesün devlet çerâgıdur

5. **tâze dâgın:**
Mısra: **6**
Yeni yara
5. Belâ kûyuñda gördüm arka vermiş hâra bir ʿâşık
6. Kanatmış tâze dâgın hârlar gülzâra yasdanmış

6. **tâze dâgın:**
Mısra: **3**
Kanayan yara.
3. Göñül her derdüñe bir tâze dâgın âşikar eyler
4. Görür mü çok kerîmüʾş-şân olan bir nânı mihmâna

7. **tâze dâgum:**
Mısra: **1**
Yeni yara
1. Başumda mûy-i jûlîde tenümde tâze dâgum var
2. Melâmet mülkünüñ sultâniyem tugum otagum var

8. **tâze dâgum:**
Mısra: **1**
Yeni yara
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

<u>tâze dîvân bağlamak:</u>
1. **tâze dîvân bagladı:**
Mısra: **9**
Yeni bir divan düzenlemek.
9. Vasf-ı haddüñle Hayâlî tâze dîvân bagladı
10. Pâdişâhum sunmaâa dîvâna gelmişlerdenüz

<u>tâze Ferhâd:</u>
1. **tâze ferhâd:**
Mısra: **8**
Yeni Ferhad.||Aşık.
7. Nâhûn-ı hârâ-şikâfumla beni ey dehr-i dûn
8. Bî-sütûn-ı mihnete bir tâze Ferhâd eyledüñ

<u>tâze gül:</u>
1. **tâze gül:**
Mısra: **6**
Yeni açılmış gül.
5. Bir tebessüm eylese gonca çemende açılur
6. Kanlu yaşından hezâruñ sad-hezâran tâze gül

2. **tâze güldür:**
Mısra: **3**
Yeni meydana gelmiş gül, yeni açmış gül
3. Destüñ ey şeh tâze güldür bergdür nâhunlaruñ
4. Kʾâsitînüñ gülşeninden açılur açılur her bâr gül

<u>tâze gülâb:</u>
1. **tâze gülâb:**
Mısra: **8**
Taze gül suyu.
7. Dâye-veş bâd-ı goncalaruñ gülşende
8. Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler

<u>tâze gülşen:</u>
1. **tâze gülşendür:**
Mısra: **27**
Yeni açılmış gül bahçesi.||Düşmanların kanı meydanı kızıla boyamak.

27. Dem-i aʿdâ ile meydân-ı rezmüñ tâze gülşendür
28. Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistânî

tâze gülzâr etmek:
1. **tâze gülzâr etdiler:**
Mısra: **2**
Yeşil gül bahçesi haline dönüştürmek.||Baharın gelmesi.
1. Müjde-i fethi işidüp zeyn-i bazâr etdiler
2. ʿÂlemi fasl-ı şitâda tâze gülzâr etdiler

tâze haber uçurmak:
1. **tâze haber uçurdular:**
Mısra: **4**
Yeni haber söylemek.
3. Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmañuz
4. Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

tâze şâb kılmak:
1. **tâze şâb kıl:**
Mısra: **14**
Genç, delikanlı bir hale dönüştürmek.
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

tâze tâze dâg:
1. **tâze tâze dâg:**
Mısra: **2**
Kanayan yara.
1. Kılmaz isem zülf-i dildâr ile sünbül sohbetin
2. Tâze tâze dâg ile seyr et karanfül sohbetin

2. **tâze tâze dag:**
Mısra: **5**
Kanayan yara.
5. Tâze tâze dag ile zeyn etdi sînem şâh-ı ʿaşk
6. Al otagı ile ordu etdi gam yaylagını

3. **tâze tâze dagdan:**
Mısra: **8**
Kanayan yara.
7. Her biri derdüm görüp ʿaşkuñda kan aglar baña
8. Tâze tâze daâdan başdan ayaga dîdeyin

4. **tâze tâze dâgını:**
Mısra: **2**
Kanayan yara.
1. Kim ki görmek istese güllerle cennet bâgını
2. ʿÂşıkuñ gögsünde görsün tâze tâze dâgını

5. **tâze tâze daglarla:**
Mısra: **6**
Kanayan yara.
5. Sîne bir kûh-ı belâdur kim anı zeyn etdi gam
6. Tâze tâze daglarla lâle-i hamrâ ile

tâze tırâşı gelmiş:
1. **tâze tırâşı gelmişe:**
Mısra: **2**
Genç, yanaklarında yeni yeni sakalı beliren.
1. Mâʾil oldum bir lebi üstünde kaşı gelmişe
2. ʿÂşık oldum bir güzel tâze tırâşı gelmişe

tâze vü ter olmak:
1. **tâze vü ter ola:**
Mısra: **43**
Taze ve genç olmak.
43. ʿÖmrün nihâli tâze vü ter ola nitekim
44. Ser-sebz ü ser-ferâz ola vü ber-karâr serv

tâze yara:
1. **tâze yarayı:**
Mısra: **4**
Kanayan yara.
3. Kan aglaya şühedâ haylı ger göstereni
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yarayı

2. **tâze yâreyi:**
Mısra: **4**
Taze yara.||Aşığın bedeninde sürekli kanayan yara.
3. Kan aglaya baña şühedâ haylı ger göre
4. Sînemde hançerüñden eren tâze yâreyi

tâzelemek:
1. **tâzeler:***-r*
Mısra: **7**
Değiştirmek, yenilemek.
7. Şol gedâ kim penbe-i dâgın dem-â-dem tâzeler
8. Gül koparmaz şâhdan geşt-i gülistân istemez

tâziyâne:
1. **tâziyâne:**
Mısra: **10**
Kamçı, kırbaç.
9. Anı geçerdi eblak-ı eyyâm-ı fitne-cûy
10. Olmasa hıng-i devlete ger tâziyâne tîg

teʿalallah:
1. **teʿalallah:**
Mısra: **7**
Allah yükseltsin!
7. Olalı mazhar-ı sırr-ı kader teʿalallah
8. Gehî cemâle eder meyl geh celâle kaşuñ

tebâh etmek:
1. **tebâh etdi:**
Mısra: **33**
Bozmak, yıkmak.
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

tebessüm eylemek:
1. **tebessüm eyledi:**
Mısra: **10**
Gülümsemek.
9. Dedüm Hayâlîye bir tîr-i gamze pertâb et
10. Tebessüm eyledi dedi geçer Hayâlümden

2. **tebessüm eylese:**
Mısra: **5**
Gülümsemek.
5. Bir tebessüm eylese gonca çemende açılur
6. Kanlu yaşından hezâruñ sad-hezâran tâze gül

tebhâle:
1. **tebhâleler:***-ler*
Mısra: **6**
Far. Dudaklarda, ağız etrafında hararetten mütehassıl kabarcık, uçuk.
5. Haymeler kurdu fenâ iklîminüñ sultânına
6. Nâr-ı Leylâdan leb-i Mecnûndaki tebhâleler

2. **tebhâleden:**-*den*
Mısra: **2**
Hararetten dudaklarda ağzın etrafında peyda olan kabarcık, uçuk.
1. Bulunmaz baña hem-dem bezm-i gamda nâleden gayrı
2. Ne içsem kimse yok sâgar suna tebhâleden gayrı

tecellâ-yi visâl:
1. **tecellâ-yi visâl:**
Mısra: **7**
Kavuşma lütfu.
7. Bir güzel sev kim ede dâʾim tecellâ-yi visâl
8. Dilber oldur olmaya ʿuşşâkına ferdâları

tecellî etmek:
1. **tecellî edeli:**
Mısra: **3**
Belirmek, görünmek.
3. Şevk-ı envâr tecellî edeli vechümde
4. Mihr ile mâh benüm tâlib-i dîdârumdur

2. **tecellî edeli:**
Mısra: **10**
Belirmek, görünmek.
9. Hayâlî safha-i dilden kazındı nakş-i gayriyyet
10. Tecellî edeli her şeyden envâr-ı cemâl-i Hak

tecellî eylemek:
1. **tecellî eyledi:**
Mısra: **5**
Görünmek.
5. Tecellî eyledi sende cemâl-i sunʿ-ı Yezdânî
6. Veli âyîne gibi ol sıfatdan bî-habersin sen

2. **tecellî eyledi:**
Mısra: **10**
Görünmek.
9. Yüzüñ görünce Hayâlî karârdan geçdi
10. Tecellî eyledi Şems oldu zerre Mollayî

3. **tecellî eyleyen:**
Mısra: **4**
görünmek
3. Vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
4. Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan

tecellî kılmak:
1. **tecellî kılsa:**
Mısra: **7**
Görünmek, ortaya çıkmak.
7. Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz vücûdumdan
8. Kevâkib mahv eder kendün güneşden olsa fer peydâ

tecellî nûru:
1. **tecellî nûruna:**
Mısra: **6**
Allah'ın Hz. Musa'yla görüşmesi esnasında görünen nur, aydınlık.
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

tecellîye gark olmak:
1. **tecellîye gark olmaga:**
Mısra: **4**
Allah'ın ihsanı dopdolu olmak.
3. Pervânevâr şuʿle-i şemʿa eritme cân
4. Gark olmaga tecellîye deryâ-yı nûra gel

tecemmül:
1. **tecemmülden:**-*den*
Mısra: **7**
Süslenmek.
7. Bu dâr-ı cihân içre tecemmülden edüp ʿad
8. Mansûru fenâ ehli ser ü pâya çekerler

2. **tecemmül:**
Mısra: **9**
Süslenmek.
9. Penbe-i dâgın tecemmül ʿadd ederken kendüye
10. Gülşen-i fakruñ Hayâlî iki yapragın çeker

3. **tecemmülden:**-*den*
Mısra: **5**
Süslenmek.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

4. **tecemmül:**
Mısra: **3**
Süslenmek.
3. Cân metâʿını tecemmül deyü terk etmeyicek
4. Pîr-i ʿaşk etmedi Ferhâd ile Mecnûnû tırâş

5. **tecemmül:**
Mısra: **3**
Süslenmek.
3. Tecemmül ʿarz eder eller saña anlar dil ü cânı
4. Hudâdan şefkat isterseñ rahîm-i kavm-ı zindân ol

tecerrüd:
1. **tecerrüdden:**-*den*
Mısra: **10**
Dünya ile ilişkiyi kesmek.
9. Suhan şehbâzıyam murgân-ı kudsîler şikârumdur
10. Kanâʿatle tecerrüdden Hayâlî perr ü bâlüm var

2. **tecerrüdü:**-*ü*
Mısra: **5**
Yalınlık.
5. ʿÎsâ gibi tecerrüdü ergür feleklere
6. Tâ kurs-ı âfitâb ile sen edesin maʿâş

tecerrüd eteği:
1. **tecerrüd etegin:**
Mısra: **1**
Alla'tan başka her şeyden ilgisini alakasını kesme.
1. Anlar ki tecerrüd etegin pâya çekerler
2. Himmet kademin târem-i mînâya çekerler

tecerrüd kasdini eylemek:
1. **tecerrüd kasdini eylerdüm:**
Mısra: **8**
Her şeyden soyutlanmayı amaçlamak.
7. Sûzen-i dildûz-ı gamzeñdür baña hâʾil olan
8. Yohsa eylerdüm tecerrüd kasdini ʿÎsâ gibi

tecrîd:
1. **tecrîd:**
Mısra: **1**
Her şeyden el etek çekip Allah'a yönelmek.
1. Tecrîd ile gedâ kim mülk-i gınâya şehdür
2. Başında devleti var sultân-ı bî-sipehdür

2. **tecrîdligi:**-*ligi*
Mısra: **3**
Soymak, soyulmak; üryan etmek, edilme.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

3. **tecrîd:**
Mısra: **6**
Soymak, soyulmak; üryan etmek, edilme.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile

4. **tecrîd:**
Mısra: **3**
Soymak, soyulmak; üryan etmek, edilme.
3. Kaʿbe dil-i pâküñdür ü mahrem aña tecrîd
4. Gel geç sefer-i bâdiyeden gitme yabâna

tecrîd içinde olmak:
1. **tecrîd içinde olalı:**
Mısra: **6**
Halvete çekilmek.
5. Cürʿadânın goncanuñ açmaz meger râz ehline
6. Olalı tecrîd içinde sâhib-i esrâr gül

tecrîd olmak:
1. **tecrîd ol:**
Mısra: **5**
Her şeyden el etek çekip Allah'a yönelmek.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿĪsâ ile

tecrîd-i ʿâlem:
1. **tecrîd-i ʿâlem:**
Mısra: **7**
Alemden soyutlanmak.
7. Ger olam tecrîd-i ʿâlem külbe-i târîküme
8. Âfitâbı göndere ʿĪsî-i Rûhullah şemʿ

tedbîr:
1. **tedbîrimüz:**-*imüz*
Mısra: **1**
Önlem, hazırlık.
1. ʿAşk içinde câm teslîm etmedür tedbîrimüz
2. Böyle taʿlîm eyledi evvel nefesde pîrimüz

teʾdîb:
1. **teʾdîb:**
Mısra: **5**
Terbiye verme.
5. Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
6. Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb

tefâhur eylemek:
1. **tefâhur eyleye:**
Mısra: **44**
Övünmek.
43. Kaçan ki ʿâleme bahş ola hân-ı ihsânuñ
44. Tefâhur eyleye Çînüñ götürmege Fagfûr

tefsîr:
1. **tefsîrimüz:**-*imüz*
Mısra: **10**
Açıklamak, yorumlamak
9. Ey Hayâlî biz Kelâmullah-ı nâtık olalı
10. On sekiz bin ʿâlem olmuşdur bizüm tefsîrimüz

tefsîr etmek:
1. **tefsîr edemez:**
Mısra: **5**
Açıklamak, yorumlamak.
5. Hadîs-i şevki tefsîr edemez âyât-ı ʿaşkı hem
6. Gerekse her perin bülbül teninde bir zebân etsün

teftîşe çekmek:
1. **teftîşe çek:**
Mısra: **10**
Kontrol etmek, sorgulamak.
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

teftîş-i zulm:
1. **teftîş-i zulm:**
Mısra: **8**
Zulüm yoklaması. (Sevgilinin aşığa çektirdiği eziyetler bağlamında).
7. Hayâlûñ şâhı gam ceyşin çeküp dil mülkünü yıkdı
8. Eger teftîş-i zulm etseñ şehâ ehl-i vatandan sor

tehî:
1. **tehî:**
Mısra: **2**
boş
1. Añılır gerçi harâbât içre nâmuñ mey-perest
2. Oldu bu meyhânede humlar tehî ben nîm-mest

2. **tehî:**
Mısra: **8**
boş
7. Murâd bâdesini umma câm-ı gerdûndan
8. Göründü çünki tehî sâgar-ı nigûnu anuñ

tehî kılmak:
1. **tehî kıl:**
Mısra: **19**
Boşaltmak, arınmak.
19. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
20. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

2. **tehî kıl:**
Mısra: **7**
Boşaltmak, arınmak.
7. Bezm-i gamda nây-veş cismüñ tehî kıl gayrdan
8. Cân kulagıyla işit bu nükteyi tanbûrdan

teʾhîr:
1. **teʾhîrler:**-*ler*
Mısra: **10**
Geciktirme, sonraya bırakma.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

tehnâ:
1. **tehnâ:**
Mısra: **1**
Kalabalık olmayan, tenha.
1. Şol göñül kim şâm-ı gamda derdüñi tehnâ çeker
2. Cân gözüñe kuhl-i sübhânellezî esrâ çeker

tek:
1. **tek:**
Mısra: **18**
Sadece, bir tek.

17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

2. **tek:**
Mısra: **6**
Aman, sakın ha..
5. Atınuñ ayagına ruh koyayın
6. Tek ey şeh oynama düşmanla satrenc

3. **tek:**
Mısra: **6**
Yeter ki, yalnız
5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

4. **tek:**
Mısra: **4**
Yeter ki, yalnız
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

5. **tek:**
Mısra: **10**
Yeter ki, yalnız
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

tek dur:
1. **tek dur:**
Mısra: **20**
1. Bir başına durmak. 2. Uslu, terbiyeli, rahat durmak.
19. Mirvehayla oldu dilberler havâdârı bunuñ
20. Sen dem urma ey sabâ bu bâgda tek dur hemîn

tek ü pûy:
1. **tek ü pûyum:**
Mısra: **3**
Koşuşturma.
3. Görmeyenler gamzeñ ucundan tek ü pûyum benüm
4. Bilmediler Zülfikâr-ı Şâh ile Düldül nedür

tekebbür:
1. **tekebbürden:***-den*
Mısra: **1**
Kibirlenmek, büyüklenmek, nefsini büyük görmek.
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

tekellüf ehli:
1. **tekellüf ehlinüñ:**
Mısra: **6**
Sıkıntıya, zorluğa katlananlar.
5. Bugün gülzârıdur merdân-ı derdüñ
6. Tekellüf ehlinüñ zindânıdur ʿaşk

tekellüf olmak:
1. **tekellüf olsa:**
Mısra: **4**
Zahmet veren bir iş görmek, güçlüğe katlanmak.
3. Seyrâna bâga varsam sensüz gelür cehennem
4. Güller tekellüf olsa nâr-ı ʿazâba beñzer

tekellüfsüz:
1. **tekellüfsüz:**
Mısra: **17**
Kolayca, zahmet çekmeden.
17. Tekellüfsüz yenürsin sen dedigiʾçin aña eller
18. Hacâletten kızarmışdur be-gâyet kuzu biryânı

tekellüm etmek:
1. **tekellüm eden:**
Mısra: **2**
Konuşmak, söylemek.
1. Bir şey mi var cihânda ki mahlûk-ı Hak degül
2. İnkârına tekellüm eden dil dudak degül

tekellüm eylemek:
1. **tekellüm eyler:**
Mısra: **4**
Konuşmak. (Delilerin gökyüzü veya kendilerine yakın gördükleri eşya ile olan konuşmaları bağlamında aşığın ayı -sevgiliyi- görüp dilinin tutulma tezatıyla).
3. Şâm-ı hasretde yüzün görsem zebânum lâl olur
4. Gerçi kim divâneler eyler tekellüm ay ile

tekellüm kılmak:
1. **tekellüm kılmasa:**
Mısra: **3**
Konuşmak, söylemek.
3. Lâʿl-i cân-bahşı tekellüm kılmasa cânânımuñ
4. Kâlebe olmaz revân ser-çeşme-i cân baglanur

teklîf etmek:
1. **teklîf ede:**
Mısra: **4**
Teklif etmek, önermek.
3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿĪsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

2. **teklîf eder:**
Mısra: **6**
Teklif etmek, önermek.
5. Tekye-i gülzârda bir cürʿadândur gonca kim
6. Bülbül-i şûrîdeye teklîf eder esrâr-ı ʿaşk

3. **teklîf edüp:**
Mısra: **4**
Teklif etmek, önermek.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

teklîf eylemek:
1. **teklîf eyleseñ:**
Mısra: **6**
Teklif etmek, sunmak.
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

teklîf olunmak:
1. **teklîf olundu:**
Mısra: **31**
Teklif edilmek.
31. Saña teklîf olundu şehlerde
32. Kürsî-i pâye-i Nerîmânî

tekmîl etmek:
1. **tekmîl etdi:**
Mısra: **1**
Tamamlamak, kemale erdirmek.
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

tekmîl eylemek:

1. **tekmîl eylerem:**
Mısra: **17**
Tamamlamak, bütünlemek.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

tekmîl kılmak:
1. **tekmîl kıl:**
Mısra: **3**
Bitirmek, tamamlamak.
3. Yürü tekmîl kıl âdâbını kûy-ı harâbâtuñ
4. Gedâ-yi pür-hünerdür merdüm-i ʿÂlî-nesebden yeg

tekmîl-i nefs eylemek:
1. **tekmîl-i nefs eyledi:**
Mısra: **20**
Nefsi olgunlaştırmak.
19. Kim ki mirʾât-ı zamîrinde görür noksânını
20. Eyledi tekmîl-i nefs oldur şeh-i iklîm-i cân

tekrâr:
1. **tekrâr:**
Mısra: **2**
Yeniden, yine.
1. Bâgda olup şükûfe haylına serdâr gül
2. Od bırakdı hânümân-ı bülbüle tekrâr gül

2. **tekrâr:**
Mısra: **16**
Yeniden, yine.
15. Ger bu nazmı rûh-ı Câmîyle Nevâyî işide
16. Uyanup hâb-ı ʿademden olalar tekrâr mest

tekrâr etmek:
1. **tekrâr etdiler:**
Mısra: **14**
Tekrar etmek.||Nazire yazmak.
13. Ey Hayâlî işidüp şiʿr-i hayâl-engîzümi
14. Âferîn ehl-i suhanlar baña tekrâr etdiler

tekye:
1. **tekye:**
Mısra: **15**
Dervişlere mahsus ikametgâh, ibâdetgâh.
15. ʿAyn-ı Zemzem çâhı tekye Kâʿbe-i ʿuşşakdur
16. Aña bu nazmı diyen ol Kaʿbenüñ Hassanıdur

2. **tekyenüñ:**-*nüñ*
Mısra: **2**
Dervişlere mahsus ikametgâh, ibâdetgâh.
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

tekye-gâh kılmak:
1. **tekye-gâh kıldı:**
Mısra: **3**
Tekke edinmek.
3. Şol gedâ kim kıldı istignâ serîrin tekye-gâh
4. Gonce-i Bâd-âverd ile taht-ı Süleymân istemez

tekye-gâh-ı ʿâlem:
1. **tekye-gâh-ı ʿâleme:**
Mısra: **46**
Dünya tekkesi.
45. Geldükce berg-i sebz ile dogruluban Şehâ
46. Bu tekye-gâh-ı ʿâleme dervîş-vâr serv

tekye-i ʿaşk:
1. **tekye-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk tekkesi.
9. Tekye-i ʿaşkuñ kadîmî şemʿ bir meczûbudur
10. Ey Hayâlî ol erüñ kurbânıdur pervâneler

2. **tekye-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **4**
Aşk tekkesi.
3. İhtiyâr etdük gamı Ferhâd ile mecnûn ile
4. Tekye-i ʿaşkuñ bir iki üç nefer abdâliyüz

3. **tekye-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **9**
Aşk tekkesi.
9. Hayâlî tekye-i ʿaşkuñ olup meczûb abdâlı
10. Gedâlar gibi geçmek isterem nâm u nişânumdan

tekye-i eflâk:
1. **tekye-i eflâkde:**
Mısra: **1**
Gökyüzü tekkesi.||Gökyüzü.
1. Mihr ü meh iki ışıkdur tekye-i eflâkde
2. Tekyenüñ kurbânlarıdur geşt edenler hâkde

tekye-i gam:
1. t**ekye-i gamda:**
Mısra: **7**
Keder tekkesi.
7. Tekye-i gamda benüm abdal görse cünbüşüm
8. Baña Mecnûn derdi gel sen bekle kardaş ocagı

2. **ekye-i gamdur:**
Mısra: **5**
Keder tekkesi.
5. Tekye-i gamdur tenüm her odlu âhum bir ışık
6. Şâm-ı gamda dâgdan yakdum aña yer yer çerâg

tekye-i gülzâr:
1. **tekye-i gülzârda:**
Mısra: **5**
Gül bahçesi tekkesi.
5. Tekye-i gülzârda bir cürʿadândur gonca kim
6. Bülbül-i şûrîdeye teklîf eder esrâr-ı ʿaşk

tekye-i Hak:
1. **tekye-i hakda:**
Mısra: **8**
Hak dergahı.
7. Cürʿadânuñdan Eneʾl-hakkuñ yesün Mansûr-vâr
8. Tekye-i Hakda bugün kattâl esrâr isteyen

2. **tekye-i hakda:**
Mısra: **4**
Hak dergahı.
3. İsm ü resminden cihânuñ fârig ü âsûde hâl
4. Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün

tekye-i hayret:
1. **tekye-i hayretde:**
Mısra: **10**
Şaşkınlık, hayranlık tekkesi.
9. Ben Hayâlî baş açuk bir Rûm eli abdâlıyam
10. Tekye-i hayretde Mecnûn ihtiyârumdur benüm

tekye-i mihnet:
1. **tekye-i mihnetde:**
Mısra: **4**
Eziyet tekkesi.
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

tekye-i sîne:
1. **tekye-i sînemde:**
Mısra: **11**
Sine tekkesi.||Gönül.
11. Dâglardan tekye-i sînemde yanaldan çerâg
12. Gösterür baña meh ü mihrüñ fürûgundan ferâg

2. **tekye-i sînemde:**
Mısra: **2**
Sine tekkesi.||Gönül.
1. Ey göñül Mecnûn-ı ser-gerdâna beñzetdüm seni
2. Tekye-i sînemde bir hayrâna beñzetdüm seni

tekye-i vahdet:
1. **tekye-i vahdetde:**
Mısra: **2**
birlik tekkesi
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

tel:
1. **telden:**-*den*
Mısra: **2**
Tel, tüy.
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başındaki telden

2. **telden:**-*den*
Mısra: **2**
Tel.||Sevgilinin saçı.
1. Göñül kuşunu kaçurdum egerçi evvelden
2. Hele nişânını buldum başuñdaki telden

3. **teldür:**-*dür*
Mısra: **8**
İnsan saçını oluşturan ipçik.
7. Yine her dâgumuñ üstünde bir naʿl eyledüm peydâ
8. Gözü kanlu duʿâ-verler çeker baş üzre teldür bu

4. **tel:**
Mısra: **10**
Çeşitli madenlerden yapılan ve çeşitli işlerde kullanılan, kopmaya karşı dayanıklı çok ince ve uzun nesne.
9. Çeşmi üstünde Hayâlî gördüm ebrûsun dedüm
10. Tel götürür ucda her bir pehlevânuñ yügrügü

telh olmak:
1. **telh olıcak:**
Mısra: **3**
Acı olmak.
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

telh-kâm:
1. **telh-kâm:**
Mısra: **2**
Far. Dimağı telh olan, mezakında lezzet kalmayan, mükedder. telh-kâmî: Telh-kâmlık.
1. Acı çek ister iseñ lezzet-i zevk-i ʿukbâ
2. Telh-kâm oldugiçün Maʿden-i dürdür deryâ

telh-kâm etmek:
1. **telh-kâm etdi:**
Mısra: **7**
Acıtmak.||Kederlendirmek.
7. Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
8. Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânuñ

telh-kâm olmak:
1. **telh-kâm olup:**
Mısra: **3**
Dertli olmak.
3. Tûfân-ı eşkümi göricek telh-kâm olup
4. Her bahr tutdu vâdî-i hayretde bir kenâr

temâm:
1. **temâm:**
Mısra: **2**
Bütün, eksiksiz.
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

2. **temâm:**
Mısra: **5**
Tamamiyle, eksiksiz olarak.
5. Nûr-ı hüsnüñle cihânı ey güneş tutduñ temâm
6. Şems-i devlet sâye-i Rahmâna beñzetdüm seni

temâm olmak:
1. **temâm olur:**
Mısra: **6**
tamamlanmak
5. Noksânı yokdur ol kişinüñ kim seni seve
6. Her kim ki saña ʿâşık ola ol temâm olur

temâşâ:
1. **temâşâdan:**-*dan*
Mısra: **8**
Sevgilinin saçlarının düşüncesi.
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

2. **temâşâ:**
Mısra: **27**
Eğlence, haz, safa
27. Suâl etdüm nedendür bu temâşâ deyu bir ehle
28. Dedi ol dem cevâbın verüp ol dehrüñ suhandânı

3. **temâşâdur:**-*dur*
Mısra: **2**
Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme
1. Sürûr ister iseñ zevk-ı câm-ı sahbâdur
2. Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur

4. **temâşâ:**
Mısra: **3**
Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme
3. İki ʿâlem saydımuz oldu temâşâ bundadur
4. Aña baglamaga istignâ eder fitrâkimüz

5. **temâşâsında:**-*sında*
Mısra: **9**

Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme
9. Yürü bir nakş-ı bî-rengüñ temâşâsında hayrân ol
10. Hayâlî ʿâşık-ı reng-i ruh-ı her dil-sitân olma

temâşâ etmek:
1. **temâşâ etmede:**
Mısra: **7**
Seyretmek
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

2. **temâşâ etmege:**
Mısra: **5**
Seyretmek
5. Temâşâ etmege mirʾât-ı hüsn-i ʿâlem-efrûzuñ
6. Habâbı çeşm edinmiş sâkîyâ gör sâgar-ı bâde

3. **temâşâ etmege:**
Mısra: **5**
Seyretmek
5. Sen Şehi geh geh melek hayli temâşâ etmege
6. Açılur tâk-ı zebercedden hilâlüñ revzeni

temâşâ eylemek:
1. **temâşâ eyle:**
Mısra: **41**
Seyretmek.
41. Hayâlî nazmuñuñ hattın temâşâ eyle vasfuñda
42. Sipâh-ı mûr ile görmek dilerseñ şekkeristânı

2. **temâşâ eyle:**
Mısra: **2**
Seyretmek.
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

3. **temâşa eyle:**
Mısra: **4**
Seyretmek.
3. Sîne-i pür-dâg-ı ile tâvûs-ı bâg-ı ʿizzetüz
4. Gel temâşa eyle ʿarş-ullâhda cevlânımuz

4. **temâşâ eyle:**
Mısra: **2**
Seyretmek, görmek.
1. Kılmaz isem lâle-ruh bir yâr ile mül sohbetin
2. Dûd-ı âhumla temâşâ eyle sünbül sohbetin

5. **temâşa eyle:**
Mısra: **4**
Seyretmek, izlemek.
3. Hırmen-i fakruñ gedâsıdur ser-efrâzân-ı dîn
4. Gel temâşa eyle bunda hûşe-çîn serverleri

temâşâ kılmak:
1. **temâşâ kıl:**
Mısra: **5**
Seyretmek, izlemek.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

2. **temâşâ kıl:**
Mısra: **7**
Seyretmek, izlemek.
7. Cemâl-i dost her yüzden zuhûr etmiş temâşâ kıl
8. Geh olmuş çehre gâhî zülf olup ruhsâra yasdanmış

3. **temâşâ kıl:**
Mısra: **11**
Seyretmek, izlemek.
11. Devr elinden çekdügüm cevri temâşâ kıl deyu
12. Çagırır savt-ı hazîn ile dolâb-ı Edrine

4. **temâşâ kıl:**
Mısra: **4**
Seyretmek, izlemek.
3. Katre katre eşk kevkeb penbe-i dâgum kamer
4. ʿÂlem-i ʿaşkuñ temâşâ kıl nücûm u mâhını

5. **temâşa kılmaga:**
Mısra: **6**
Seyretmek, izlemek.
5. Göñlüme gir görmek isterseñ mahabbet gülşenin
6. Cennet-i ʿAdni temâşa kılmaga Aʿrafa gel

temâşâ-gâh:
1. **temâşâ-gâh:**
Mısra: **8**
Temaşa edilen, izlenilen yer.
7. Çerâguñ nûrunuñ pervâne bildi kıymetin ancak
8. Görünmez çeşm-i huffâşa temâşâ-gâh şebden yeg

temcîd:
1. **temcîdden:***-den*
Mısra: **10**
Sabaha karşı minarelerde okunan dua.
9. Çün Hayâlî hâk-ı râhuñ kuhl edindi çeşmine
10. Âfitâb-ı subhu seyrân eyledi temcîdden

temel:
1. **temeldür:***-dür*
Mısra: **4**
Asıl, esas.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

temennâ-yi leb:
1. **temennâ-yi lebüñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin dudağına duyulan minnettarlık.
7. Temennâ-yi lebüñ gitmez dilinden hergiz agyâruñ
8. Ki takdîr-i İlâhidür mekân-ı laʿli taş etmek

temennî eylemek:
1. **temennî eylesün:**
Mısra: **4**
Rica etmek, istemek.
3. Bî-sütûn Ferhâdınuñ hâkin ziyâret eyleyen
4. Cân-ı Şîrînden temennî eylesün erlik yalun

ten:
1. **tende:***-de*
Mısra: **27**
Beden, cisim, gövde, vücut.
27. Tende cânum pertev-i envâr-ı bahr-i zâtdur
28. Mâverâ-yi sûretüm fehm eylemek heyhâtdur

2. **tenüñde:***-üñde*
Mısra: **2**
Beden, cisim, gövde, vücut.
1. Gamuñdan özge dermân istemez bir derdi-nâkem ben
2. Tenüñde şerhalar şerh ile denmez sîne-çâkem ben

3. t**enümde:**-*ümde*
Mısra: **21**
Beden, cisim, gövde, vücut.
21. Tenümde kanlu kanlu dâglardan gülşenüm olsun
22. Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenüm olsun

4. **teninde:**-*i, -n, -de*
Mısra: **7**
Beden, cisim, gövde, vücut.
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

5. **tenini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **34**
Beden, cisim, gövde, vücut.
33. Şu kim cihânda saña âl eylemek ister
34. Tenüñi âhır ol öz kanı birle eyler al

6. **tenümde:**-*ümde*
Mısra: **3**
Beden, cisim, gövde, vücut.
3. Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
4. Rûz-ı vedâʿ ecel deyicek merhabâ baña

7. **teni:**-*i*
Mısra: **3**
Beden, cisim, gövde, vücut.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

8. **tenüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Beden, cisim, gövde, vücut.
3. Peykânlaruñ bedende gelüp olalı mukîm
4. Gam ʿaskerine oldu tenüm âhenîn hısâr

9. **tenüm:**-*üm*
Mısra: **3**
Beden, cisim, gövde, vücut.
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

10. **tenüñi:**-*üñi*
Mısra: **3**
Beden, cisim, gövde, vücut.
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

<u>ten beşiğinde belenmek:</u>
1. **ten beşiginde belenmeden:**
Mısra: **2**
Beden beşiğinde belenmek.||Yaratılan ruha ten elbisesi giydirmek.
1. Rûz-ı ezelde hâk-i vücûdum elenmeden
2. Cân tıflı dahi ten beşiginde bulunmadan

<u>ten câmı:</u>
1. **ten câmını:**
Mısra: **28**
Ten kadehi, ten.
27. Ey Hayâlî anuñ ile hâtırın hoş eyleyen
28. Cürʿa-i cândan çeküp ten câmını boş eyleyen

<u>ten esâsı:</u>
1. **ten esâsına:**
Mısra: **6**
Bedenin özü.
5. Girdibâda be nedür hâl dedüm döndü dedi
6. Ten esâsına göñül verem ki berbâd ancak

<u>ten hisârı:</u>
1. **ten hisârını:**
Mısra: **9**
Beden kalesi.
9. Ten hisârını Hayâlî nice hıfz eyleyeyin
10. Ecele kapu açan rahne-i dendânumdur

<u>ten libâsı:</u>
1. **ten libâsın:**
Mısra: **4**
Ten elbisesi.||Beden.
3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

<u>tenaʿum:</u>
1. **tenaʿumla:**-*la*
Mısra: **2**
Nimetlenme, bolluk içinde yaşama.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

<u>teng olmak:</u>
1. **teng olan:**
Mısra: **53**
Kederlenmek,gönlü sıkılmak.
53. Korona başına teng olan Alaman Beginüñ
54. Şark maglûb olıcak tâc-ı Kara Han-şekil

<u>teng-dil olmak:</u>
1. **teng-dil oldu:**
Mısra: **5**
sıkılmak, yüreği daralmak.
5. Nâlişinden her seher çün gonca oldu teng-dil
6. Şâh-ı gülden ʿandelîbüñ âşiyânın yıkdılar

<u>tenginâ-yı belâ:</u>
1. **tenginâ-yı belâ:**
Mısra: **43**
Sıkıntı mezarı.
43. Tenginâ-yı belâ ede gözüñe
44. Gazâbuñ ʿarsa-i Horâsânı

<u>tenhâ:</u>
1. **tenhâ:**
Mısra: **5**
Yalnız, ıssız.
5. Rûz-ı hecrüñde beni tenhâ görelden dostum
6. Müstedâm olsun gamuñ her gece mihmândur baña

2. **tenhâ:**
Mısra: **9**
Yalnız, ıssız.
9. Hayâlî dilbere tenhâ nice ʿarz-ı niyâz etsün
10. Seher gammâz-ı ter-dâmen rakîb-i rû-siyâh ahşam

3. **tenhâ:**
Mısra: **5**
Yalnız, ıssız.
5. Gam gecesinde tenhâ bîmâr olup yaturken
6. Yanuma gussa geldi bilişde âşinâda

4. **tenhâ:**
Mısra: **1**
Yalnız, ıssız.

1. Şemʿ gibi sanmañuz tenhâ zebânum sûhte
2. Âteş-i âhumla oldu hânumânum sûhte

5. **tenhâ:**
Mısra: **1**
Yalnız, tek başına
1. Âyîne her gün koyar dildârı tenhâ koynuna
2. Nâz ile Yûsuf girür gûyâ Züleyhâ koynuna

6. **tenhâ:**
Mısra: **1**
Yalnız, tek başına
1. Fakr iklîminde şol kim sürdü tenhâ begligi
2. Gerdine ermez anuñ Cemşîd ü Dârâ begligi

ten-i Âzer:
1. **ten-i âzer:**
Mısra: **8**
Azer'in teni. llAzer, Hz. İbrahim'in babası.
7. Cemâli nûru eger güne salsa pertevini
8. Mahabbet odu ile nûr ola ten-i Âzer

ten-i bî-iʿtibâr:
1. **ten-i bî-iʿtibâr:**
Mısra: **8**
Değersiz, itibar edilmeyen beden.
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

ten-i fersûde:
1. **ten-i fersûdesin:**
Mısra: **3**
Yıpranmış beden.
3. Gözleri yaşıyla mahv edüp ten-i fersûdesin
4. ʿÂlemüñ âlâyişinden cümle pâk olmak gerek

ten-i pür-şikâf:
1. **ten-i pür- şikâfdan:**
Mısra: **9**
Yarık yarık olmuş ten.
9. Dil şuʿlesi Hayâlî ten-i pür-şikâfdan
10. Şehbâz-ı evc-i ʿaşk olna bâl ü per yeter

ten-i pür-dag:
1. **ten-i pür-dagum:**
Mısra: **10**
Yaralarla dolu beden.
9. Beñidür murg-ı dil şehbâz ı ʿaşkuñ
10. Ten-i pür-dagum oldu dâm-ı sayyâd

2. **ten-i pür-dâgum:**
Mısra: **4**
Yaralarla dolu beden.
3. ʿAşk şehbâzını sayd etmez idi dest-i kazâ
4. Ten-i pür-dâgum ile eylemese dâm beni

ten-i sad-çâk:
1. **ten-i sad-çâke:**
Mısra: **1**
Yüz parçaya bölünmüş ten.
1. Fikr-i hâlüñ müje gözden ten-i sad-çâke çeker
2. Mûr kim dâne bula kûşiş eder hâke çeker

ten-i sad-pâre:
1. **ten-i sad-pâre:**
Mısra: **1**
Yüz parça olmuş beden.
1. Teni sad-pâre erbâb-ı belânuñ bâg u râgıdur
2. Kim anuñ dâgdan her lalesi Mecnûn çerâgıdur

ten-i zâr:
1. **ten-i zâr:**
Mısra: **7**
Dermansız beden.
7. Âteş-i ʿaşk ile hâkister olupdur ten-i zâr
8. Geçirür ince elekden dahi her hâm beni

ten-i zerd:
1. **ten-i zerdümde:**
Mısra: **3**
Sararmış ten, beniz
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

teni sâyesi:
1. **tenin sâyesine:**
Mısra: **2**
(Mecnun'un) Bedenin gölgesi. (Siyah renk bağlamında).
1. Dögünüp taş ile Leylâ demedi dâyesine
2. Mâtem-i Kaysda beñzetdi tenin sâyesine

tenler sefînesi:
1. **tenler sefînesini:**
Mısra: **8**
Vücut gemileri.
7. Edüp Muhît-i aʿzam emvâcın âşikâra
8. Tenler sefînesini urur kenâra karşu

tennûr:
1. **tennûrdan:***-dan*
Mısra: **15**
Tandır. (Yeryüzü, yeryüzünün içi bağlamında).
15. Pertev-i hor kim çıkar bu ser-nigûn tennûrdan
16. Şerr ü şûru ko ırag olma kenâr-ı hayrdan

2. **tennûr:**
Mısra: **26**
Fırın, tandır||Hud suresi, 40. ayette de geçmektedir." Nihayet emrimiz gelip de tennur kaynadığı zaman Nûh'a dedik ki......"
25. Ko aç gözlülügü gördüğüñde biryânı
26. Diküp aña gözüñü germ olma çün tennûr

3. **tennûruna:***-u, -n, -a*
Mısra: **10**
Tandır.
9. Sînesinde dâgına küynüklü nânum var diyen
10. Âfitâbuñ kurşunu tennûruna nân istemez

tennûr-ı felek:
1. **tennûr-ı felekden:**
Mısra: **11**
Felek tandırı.||Gökyüzü.
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

tennûr-ı mihnet:
1. **tennûr-ı mihnet:**
Mısra: **8**
Eziyet evi.
7. Ahker-i sûzân imiş her beyzâ-i âli aña
8. Olalı tennûr-ı mihnet âşiyânı bülbülüñ

tenüm üzre olan çâk:
1. **tenüm üzre olan çâke:**
Mısra: **8**
Ten üstünde, bağırda olan yarık.
7. Subhuñ yakası tâ dem-i haşr olmaya ey mâh
8. Mihrüñde tenüm üzre olan çâke berâber

tepe:
1. **tepemüzden:**-*müzden*
Mısra: **1**
Tepe.||Baş.
1. Dûd tâ kim tepemüzden çıka âhı çekelüm
2. Zâhidâ ʿaşk eriyüz bizde sipâhı çekelüm

ter:
1. **ter:**
Mısra: **6**
Far. 1. Yaş, yaşlı, rutupetli: çeşm-i ter. 2. Taze, taravetli, mutarrâ: meyve-i ter, gül-i ter. ter-mizâç: Cüz'î şeyden münfail olan, buluttan nem kapan.
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

ter âteşi:
1. **ter âteşi:**
Mısra: **2**
Taze ateş.||Keder.
1. Salmaga gam-hâne-i hicrâna yer yer âteşi
2. Âb-ı huşg içinde saklarsam nola ter âteşi

ter düşürmek:
1. **ter düşürdü:**
Mısra: **7**
Islatmak.
7. Gözüm bahr-i muhîti ter düşürdü telh-kâm etdi
8. Bu hûn-âlûde müjgân pençesini burdu mercânuñ

ter etmek:
1. **ter etdüm:**
Mısra: **5**
Yaşartmak.
5. Ter etdüm çeşme-i hurşîdi ʿummâna keder verdüm
6. Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum

ter olmak:
1. **ter oldu:**
Mısra: **7**
Nemlenmek. (Ağlamak bağlamında).
7. Ter oldu gözlerüm göricek âb-ı ʿârızuñ
8. Gark oldu ikisi bile deryâ-yı rahmete

terâne-i enhâr:
1. **terâne-i enhâra:**
Mısra: **6**
Nehirlerin terennümü, akışı.
5. Dilden ne resme dûr ede gözyaşları gamum
6. Raks ede mi terâne-i enhâra kühsâr

terâzû:
1. **terâzûdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Tartı. (Şekil yönüyle aşığın gözyaşları ile sevgilinin yüzü bağlamında).
5. Gülün her tâze bergi rişte-i eşk-i hezâr ile
6. Lebüñ şehdini mîzân etmege ey meh terâzûdur

terâzû-vâr:
1. **terâzû-vâr:**
Mısra: **8**
Terazi gibi.
7. Dögünsem nola taşlarla bugün ol Yûsuf-ı hüsnüñ
8. Kefine kim direm korsa terâzû-vâr mâʾildür

terbiyet:
1. **terbiyetle:**-*le*
Mısra: **46**
Besleyip büyütmek.
45. İltifâtuñdur sözüm bu resme rengîn eyleyen
46. Terbiyetle taşı lâʿl-i âbdâr eyler güneş

terbiyet etmek:
1. **terbiyet etdi:**
Mısra: **1**
Eğitmek.
1. Husrevâ etdi terbiyet çünkim
2. Himmetüñ şâʿir ile remmâli

terbiyet-i mihr:
1. **terbiyet-i mihri:**
Mısra: **10**
Aşk terbiyesi.
9. Bahr-i nazm içre Hayâlî göricek dürr-i yetîm
10. Verdi fer terbiyet-i mihri ile Şâh saña

tercîh eylemek:
1. **tercîh eyledüñ:**
Mısra: **25**
Tercih etmek, seçmek.
25. Gülistân içre bülbül nagmesinden eyledüñ tercîh
26. Sen ey Şeh rezm meydânında hây u hûy-ı merdânı

ter-dâmen:
1. **ter-dâmen:**
Mısra: **3**
Eteği yaş, günahkar.
3. ʿAyn-ı encümde seher ter-dâmen ebr-i âsumân
4. Dehr bî-rahm ü cihân pür-şûr u tâlîʿ ser-nigûn

2. **ter-dâmenem:**-*em*
Mısra: **9**
Eteği yaş, günahkar.
9. Ter-dâmenem habâb gibi rûzigârda
10. Tâ kim Hayâlî bâde-i bî-gaşdayın dahi

ter-dâmen olmak:
1. **ter-dâmen oldu:**
Mısra: **6**
Günahkar olmak.
5. Akar sudan eser yelden gözüm göñlüm sakınırdum
6. Biri ter-dâmen oldu şimdiden biri havayîdür

ter-dest:
1. **ter-destlerüz:**-*ler, -üz*
Mısra: **4**
Eli işe yakışan, becerikli, mahir, üstat.
3. Gencîne-i ʿummânı siler ceyb-i cihândan
4. Nakd-i dü-cihân tâlibi ter-destlerüz biz

terk etmek:
1. **terk ede:**
Mısra: **3**
Bırakmak.

3. Terk ede yüz sürmegi rûy-ı zemîne âfitâb
4. Çehre-i zerdüm benüm dûr olmaya ol bâbdan

2. **terk eder:**
Mısra: **8**
Bırakmak.
7. Yaşumuñ cûyu hamûş oldu görüp deryâyı
8. Terk eder tıfl fegânı varıcak dâyesine

3. **terk edüp:**
Mısra: **9**
Terk etmek, uzaklaşmak.
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

4. **terk edüp:**
Mısra: **5**
Bırakmak.
5. Terk edüp bezm-i gurûru olmuşuz ehl-i sürûr
6. Dürd ile âlûde bir sınmış sifâli gözlerüz

4. **terk edüp:**
Mısra: **1**
Bırakmak.
1. Dîn-i dünyâ dîn-i ʿukbâyı edüp ey yâr terk
2. Tekye-i vahdetde ben bir tâc geydüm çâr-terk

5. **terk edüp:**
Mısra: **5**
Terk etmek, uzaklaşmak.
5. Gün gibi tutsan cihânı terk edüp tecrîd ol
6. Mihr ol tecrîd içün hem-sâyedür ʿÎsâ ile

<u>terk eylemek:</u>
1. **terk eyler:**-*r*
Mısra: **3**
Terk etmek.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

2. **rerk eyle:**
Mısra: **2**
Bırakmak, vazgeçmek.
1. Âlâm-ı dehri nice çekersin huzûra gel
2. Terk eyle künc-i mihneti bezm-i sürûra gel

3. **terk eyle:**
Mısra: **14**
Bırakmak, vazgeçmek.
13. Dîvân-ı ʿaşk-ı yârda divâne yazılup
14. Terk eyle nâmuñı be Hayâlî kalender ol

4. **terk eyle:**
Mısra: **4**
bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak
3. Bir serverüñ ayagı tozu konsa başına
4. Devlet serîrinüñ yürü terk eyle tâcını

5. **terk eyledi:**
Mısra: **8**
Bırakmak, vazgeçmek.
7. Gülşen-i kûyu koyup gitdi Hayâlî Kaʿbeye
8. Âşiyânın eyledi ol ʿandelîb-i zâr terk

<u>terk ü tecrîd olmak:</u>
1. **terk ü tecrîd olıgör:**
Mısra: **3**
Her şeyden vazgeçmek ve yalnız kalmak.
3. Terk ü tecrîd olıgör tâc ne baş agrısıdur
4. Be yürü begligin et ʿâlemüñ abdâl olma

<u>terk-i afyûn eylemek:</u>
1. **terk-i afyûn eyledi:**
Mısra: **10**
Keyif için afyon yutmayı bırakmak.
9. Dâne-i hâlüñi çehreñde Hayâlî göreli
10. Habba düşdü güzelüm eyledi terk-i afyûn

<u>terk-i ʿalâyık:</u>
1. **terk-i ʿalâyıkdan:**
Mısra: **5**
Dünya ile olan alakaları bir tarafa bırakmak.
5. Tâ ki aldum farkıma terk-i ʿalâyıkdan külâh
6. Ehl-i fakruñ mülk-i istignâya mâlik şâhiyem

<u>terk-i ʿasâ eylemek:</u>
1. **terk-i ʿasâ eyleyüp:**
Mısra: **7**
Sopayı terketmek.||Dayanaklarından kurtulmak.
7. Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
8. Şeb-i gamda eremez zâhid-i gümrâh saña

<u>terk-i cân etmek:</u>
1. **terk-i cân etdi:**
Mısra: **9**
Her şeyden, kendinden vazgeçmek.
9. Terk-i cân etdi Hayâlî göreli câna seni
10. Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür göñül

<u>terk-i diyâr etmek:</u>
1. **terk-i diyâr ede:**
Mısra: **3**
Yurdunu terk etmek.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

<u>terk-i Keşmîr eylemek:</u>
1. **terk-i keşmîr eyledi:**
Mısra: **10**
Keşmir'i terk etmek.
9. Çîn-i zülfüñ Rûmda cânâ Hayâlî göreli
10. Geçdi iklîm-i Hatâdan terk-i Keşmîr eyledi

<u>terk-i küleh:</u>
1. **terk-i küleh:**
Mısra: **11**
Külahtan, taçtan vazgeçmek.
11. Tîgüm zebân ü terk-i küleh nâmdur baña
12. Başlar kesici kanlar akıtmaz dilâverem

<u>terk-i ser:</u>
1. **terk-i ser:**
Mısra: **1**
başını ortaya koymak,baştan vazgeçmek.
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

<u>terk-i ser eylemek:</u>
1. **terk-i ser eylemez:**
Mısra: **7**
Başını ortaya koymak, baştan vazgeçmek.

7. Sûfî tarîk-i ʿaşkda terk-i ser eylemez
8. Bâşa iletmedi bʾır işin kati lîvedür

terk-i ser kılmak:
1. **terk-i ser kılmak:**
Mısra: **5**
Başını ortaya koymak, canını esirgememek, kendini feda etmek.
5. Nâfe gibi terk-i ser kılmak gerek ey ehl-i derd
6. Bir nazar seyr etmege başdan o kâkül sohbetin

terk-i sûret eylemek:
1. **terk-i sûret eylemiş:**
Mısra: **60**
Dış görünüşten çok içe yönelmek.
59. İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmüş rahşını
60. Can ü dil rahtın dagıtmış terk-i sûret eylemiş

terkîb-i Cem:
1. **terkîb-i cemden:**
Mısra: **8**
Cem'in hazırladığı karışım.
7. Câm-ı himmet sun ki gerdûn çarha-i hazzâf-vâr
8. ʿÂkıbet terkîb-i Cemden câm-ı Pervîz eyledi

terkîb-i gubârî:
1. **terkîb-i gubârîdür:**
Mısra: **7**
Toz, toprağın karışımından meydana gelen.||Beden.
7. Cism terkîb-i gubârîdür gel andan fârig ol
8. Rûh-ı pâk ol ʿâlem-i tecrîde gel esrâra bak

terkin urmak:
1. **terkin uran:**
Mısra: **8**
Bir yana bırakmak.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

2. **terkin urdu:**
Mısra: **7**
Bırakmak, vazgeçmek.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

3. **terkini urdu:**
Mısra: **1**
Bir yana bırakmak.
1. Gedâ ki terkini urdu bu ʿâlem-i dûnuñ
2. Ne şübhe pâdişehidür bu çarh-ı gerdûnuñ

terlemek:
1. **terledi:**-*di*
Mısra: **4**
Bir şeyin üzerinde buhar olarak yoğunlaşmak.
3. Her cânibinde lâle midür açılan yâhud
4. Bâga gelince terledi mi kan benefşelik

tesbîh:
1. **tesbîhe:**-*e*
Mısra: **4**
Allah'ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tâneden meydana gelen dizi.
3. ʿİkd-i Pervîni kaçan gösterse çarh-ı bî-emân
4. Beñzer ol tesbîhe kim ehl-i riyâ yanındadur

2. **tesbîhüm:**-*üm*
Mısra: **4**
Allah'ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tâneden meydana gelen dizi.
3. Mihr-i dünyâdan yumazsam el namâzum nâ-kabûl
4. Elde tesbîhüm eger ʿıkd-ı süreyyâ eylesem

teşbih

1. **teşbîh:**
Mısra: **11**
Benzetme, kıyas etme.
11. Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
12. Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda

teşbîh etmek:
1. **teşbîh edeyim:**
Mısra: **3**
Benzetmek.
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

tesbîh-i mercân:
1. **tesbîh-i mercân:**
Mısra: **4**
Mercan tespih.
3. Katre katre kanlu yâşuñ bir sanem zülfüñde gör
4. Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut

teshîr etmek:
1. **teshîr ede:**
Mısra: **5**
Ele geçirmek, elde etmek.
5. Şu kim diler ki ede bir perî-ruhu teshîr
6. Diliyle cânı belâ oduna sipend gerek

teslîm:
1. **teslîme:**-*e*
Mısra: **6**
İtaat, boyun eğme.
5. Müje hançerle İbrâhîme dönmüş
6. Göz İsmâʿil-veş teslîme beñzer

teslîm eylemek:
1. **teslîm eyleyem:**
Mısra: **3**
Teslim etmek.
3. Gamzenüñ cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
4. Çün hicâb olan arada ey sanem cândur baña

2. **teslîm eyleyen:**
Mısra: **10**
Teslim etmek.
9. Zerrenüñ içindeki hurşîd-i ʿâlem-tâbı gör
10. Katreye kendüyi teslîm eyleyen deryâya bak

teslîm kılmak:
1. **teslîm kıl:**
Mısra: **12**
Teslim etmek, vermek.
11. Hayâlî Haydarîdür tavk-ı zülfüñ hakkıdur anuñ
12. Begüm teslîm kıl boynuñda neyler bir gedâ hakkı

2. **teslîm kıl:**
Mısra: **1**
Teslim etmek, vermek.
1. Elin yu kendü kanuñdan dilâ teslîm kıl cânı
2. Tarîk-i ʿaşka girdüñse budur âyîn ü erkânı

3. **teslîm kılmazdum:**
Mısra: **5**
Teslim etmek, vermek.
5. Nakd-i cânı aña ben teslîm kılmazdum bugün
6. Görmeye idüm dogruluk ol serv-i sîm-endâmda

teslîm olmak:
1. **teslîm oldular:**
Mısra: **5**
Abdal dervişlerin bağırlarına açtıkları yaralar. (dâg-ı teslîm bağlamında).
5. Sînemüñ dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
6. Er ocagıdur benüm şâhum buña kurbân akar

teşne:
1. **teşne:**
Mısra: **17**
susamış || çok hevesli, çok arzulu
17. Teşne iseñ kanumı nûş eyle sahhan ʿâfiyet
18. Cevher-i pâk-i mahabbetde fenâdur hâsıyet

2. **teşne:**
Mısra: **7**
Susamış.||Aşık.
7. Leylînüñ kûyu itin teşne görüp vâdîde
8. Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn

3. **teşne:**
Mısra: **2**
Susamış.||Aşık.
1. Maʿmûr olam deme bu cihân-ı harâbdan
2. Def-i harâret etmedi teşne serâbdan

4. **teşne:**
Mısra: **2**
susamış || çok hevesli, çok arzulu
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

5. **teşneyem:***-yem*
Mısra: **1**
Susamış.||Aşık.
1. Teşneyem kandur beni âb-ı zülâlüñ sadgâsı
2. Aglaram güldür meded ganc ü delâlüñ sadgâsı

6. **teşne:**
Mısra: **2**
susamış || çok hevesli, çok arzulu
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

teşne ʿuşşâk:
1. **teşne ʿuşşâkuña:**
Mısra: **6**
Gönlü aşka susamış aşıklar.
5. Nokta-i hâlüñ durur laʿlüñ katında çün hilâl
6. Cennet içre teşne ʿuşşâkuña kevser gösterür

teşne-dil:
1. **teşne-diller:***-ler*
Mısra: **6**
Candan ve yürekten isteyen.
5. Mûrçe bir katre su içre vücûdun gark eder
6. Teşne-diller var ki bir demde yedi deryâ çeker

2. **teşne-diller:***-ler*
Mısra: **4**
Gönlü susamış.
3. Kaʿbe-i kûyuñda kıldum gözlerüm yaşın sebîl
4. Teşne-diller çagrışup derken meded bir pâre su

teşne-dil olmak:
1. **teşne-dil olupdur:**
Mısra: **9**
Candan ve yürekten istemek.
9. Olupdur Teşne-dil nûş etmege mey yerine kanuñ
10. Hayâlî ol dahi bilmez gibi Sultân Süleymânı

teşne-i visâl:
1. **teşne-i visâlüñ:**
Mısra: **5**
Sevgiliye kavuşmaya susamış olan.
5. Her teşne-i visâlüñ destindedür hayâtı
6. Âstîn içinde sâʿid çâh içre âba beñzer

tevbe:
1. **tevbesin:***-sin*
Mısra: **11**
Günah ve kabahatten Cenab-ı Hakk'a sığınmak.
11. Hayâlî tevbesin îmânuña döndürse ey sofî
12. Kerem kıl ol günâhı sâki-i tevbe-şikenden sor

tevbe kapusı:
1. **tevbe kapusı:**
Mısra: **3**
Af dileme kapısı.
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

tevekkül:
1. **tevekkülden:***-den*
Mısra: **6**
işleri Allah'ın iradesine terk ederek kadere razı olma, her hâlükârda Allah'a güvenme.
5. Ben ol murg-ı hümâyûn-âşiyânem kim çeküp kendüm
6. Taʿalluk dâmı bendinden tevekkülden gıdâ buldum

tevekkül kapusu:
1. **tevekkül kapusundan:**
Mısra: **7**
Allah'a dayanıp güvenme kapısı.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

tevʾemân olmak:
1. **tevʾemân oldu:**
Mısra: **38**
İkiz, çift olmak.
37. Gül gibi gülmeden ferâgat edüp
38. Oldu kalbümle tevʾemân gonca

tevʾemân-ı nahl-i Meryem:
1. **tevʾemân-ı nahl-i meryemdür:**
Mısra: **71**

Meryem'in doğum yaparken tutunduğu ağacın benzeri.
71. Tevʾemân-ı nahl-i meryemdür birinüñ hâmesi
72. Birinüñ rengîn kelâmı yüz nigâristân-ı Çîn

tevhîd:
1. **tevhîd:**
Mısra: **3**
Ar. 1. Bir kılmak, kılınmak; birleştirmek, birleştirilmek. 2. Cenabıhakkı birlemek, Cenabıhak birlenmek. 3. Tevhîd-i İlâhîyi müştemil zikr. 4. Tevhîd-i İlâhîyi müştemil makale, manzume. Cem'i: tevhîdât.
3. Bahr-i zâta sefînedür tevhîd
4. Pîr-i deryâ-şinâs Nûhumdur

2. **tevhîdüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Birleme, bir Allah'tan başka İlah olmadığına inanma.
3. Tevhîdüñ edib lâsını mikrâz-ı taʿalluk
4. Endâmımuza câme-i tecrîd biçilse

tevliyet vermek:
1. **tevliyet ver:**
Mısra: **57**
Mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi.
57. Ya tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
58. Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

tevsen:
1. **tevsenüñe:***-üñ, -e*
Mısra: **6**
Azgın, huysuz at.
5. Çâkdür gendümüñ ey dost hasedden yüregi
6. Tâ gıdâ etdi senüñ tevsenüñe kendüyi cev

tez:
1. **tez:**
Mısra: **3**
Çabuk.
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

tez bitirmek:
1. **tez bitirür:**
Mısra: **4**
Çabuk büyütmek.
3. Aglatma beni ister iseñ gelmeye hattuñ
4. Yâgınca şehâ tez bitirür sebzeyi bârân

tezerv-i ʿadl:
1. **tezerv-i ʿadlüñ:**
Mısra: **28**
Adalet sülünü.||Adaleti her yerde olan.
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

tezerv-i nâz:
1. **tezerv-i nâz:**
Mısra: **5**
Nazlı sülün.||Nazlı sevgili.
5. Ol tezerv-i nâz içün ey derd-i dilber sînemi
6. Halka halka dâglarla dâm-ı sayyâd eyledüñ

tezerv-i nâz-perverd:
1. **tezerv-i nâz-perverdi:**
Mısra: **3**
Nazlı sülün.||Nazlı sevgili.
3. Olaldan bâg-ı hüsnüñ sen tezerv-i nâz-perverdi
4. Göñül derler benüm de bir şikârî şâhbâzum var

tezyîn eylemek:
1. **tezyîn eyleyen:**
Mısra: **6**
Süslemek.
5. Hazân nakkâşınuñ rengîn veren bu rûy-ı zerdümdür
6. Bahâr-ı hüsnü tezyîn eyleyen gonca-dehensin sen

tıfl:
1. **tıfla:***-a*
Mısra: **8**
çocuk
7. Elifle naʿl ile zeyn oldu sînem
8. O tıfla tahta-ı taʿlîme beñzer

2. **tıfl:**
Mısra: **5**
Çocuk
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

3. **tıfl:**
Mısra: **9**
çocuk
9. Ey Hayâlî çar-deh-sâle dahi bir tıfl iken
10. Tabʿ-ı mevzûnuñla olduñ nakd-i Selmân-ı zamân

4. **tıfldur:***-dur*
Mısra: **6**
çocuk
5. Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
6. Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına

5. **tıflı:***-ı*
Mısra: **7**
Çocuk.||Aşk.
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

tıfl-ı dil:
1. **tıfl-ı dili:**
Mısra: **2**
Gönül çocuğu.||Gönül.
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

tıfl-ı eşk:
1. **tıfl-ı eşküm:**
Mısra: **11**
Gözyaşı çocuğu.||Gözyaşı tanesi.
11. Tıfl-ı eşküm hayli demdür ayaguñ topragıdur
12. Rahm kıl kim ayaga düşmüş yetîmümdür benüm

tıfl-ı göñül:
1. **tıfl-ı göñül:**
Mısra: **3**
Gönül çocuğu.||Gönül.
3. Lâm-ı Leylî-zülfüñü tıfl-ı göñül yâd edeli
4. Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm

tıfl-ı Habeş:

1. **tıfl-ı habeşdür:**
Mısra: **6**
Esmer çocuk. (Yüzdeki ben bağlamında).
5. Dilde peykânuñdan ayrılmaz hayâli hâlinüñ
6. Gûyiyâ tıfl-ı habeşdür Kaʿbede hurmâ satar

tıfl-ı nev-âmûz:
1. **tıfl-ı nev-âmûzu:**
Mısra: **9**
Öğrenmeye yeni başlayan çocuk.
9. Hayâlî ʿilm-i ʿaşkuñ olmuşam tıfl-ı nev-âmûzu
10. Nola şerm eylese pîr-i felek baht-ı cevânumdan

tîg:
1. **tîgi:**-*i*
Mısra: **7**
Kılıç
7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

2. **tîg:**
Mısra: **1**
Kılıç
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

3. **tîg:**
Mısra: **2**
Kılıç
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

4. **tîg:**
Mısra: **4**
Kılıç
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

5. **tîg:**
Mısra: **6**
Kılıç
5. Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
6. Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

6. **tîg:**
Mısra: **8**
Kılıç
7. Bir murgdur ki çıkdugı dem beyzâdan uçar
8. Fark-ı ʿadûyu eyler o dem âşiyâne tîg

7. **tîg:**
Mısra: **8**
Kılıç.||Güneş ışınları.
7. Benden sipihr ʿözr diler mihr-i subh ilen
8. Agzında tîg gerdeni gördüm kefen çeker

8. **tîgiyle:**-*iyle*
Mısra: **1**
Kılıç||Sevgilinin kirpikleri.
1. Bî-sütûnuñ gördü kim tîgiyle taşı var imiş
2. Geldi başın egdi Ferhâduñ tırâşı var imiş

9. **tîg:**
Mısra: **9**
Kılıç.||Söz, mana.
9. Her tîg olamaz âyîne-i sûret-i merdân
10. Her şahsı Hayâlî gibi kattâl mı sanduñ

10. **tîg:**
Mısra: **16**
Kılıç
15. Dîvâr-ı ʿömrün eyleye düşmanlaruñ harâb
16. Seylâb-vâr olsa kaçan kim revâne tîg

11. **tîg:**
Mısra: **18**
Kılıç
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

12. **tîg:**
Mısra: **20**
Kılıç
19. Bir murgdur ki kondugu dem fark-ı düşmene
20. Kaniyle yaşını edinür âb u dâne tîg

tîg çekmek:
1. **tîg çekdükce:**
Mısra: **64**
Kılıç çekmek.||Güneşin ışınlarını göstermesi.
63. Tâ kârvân-ı encümü her subh almaga
64. Çekdükce mihr-i çarh reh-i kehkeşâna tîg

2. **tîg çekesin:**
Mısra: **44**
Kılıç çekmek.
43. Bel baglamazsa hidmetüñe mûr gibi hasm
44. Lâzım degül ki sen çekesin ins ü câna tîg

tîg koymak:
1. **tîg koydum:**
Mısra: **54**
Kılıç koymak.
53. Tayy eyledüm menâzil-i fazl u belâgati
54. Koydum harâmiler gibi bu kârvâna tîg

tîg u kemer:
1. **tîg u kemer:**
Mısra: **47**
Kılıç ve kemer.
47. Cihânda tîg u kemer sâhibi olur muydu
48. Vakârı ile eger sâkin olmasaydı cibâl

2. **tîg ü kemer:**
Mısra: **4**
Kılıç ve kemer.
3. Serîr-ârâ-yı mülk i ʿaşk imiş Ferhâd-ı dîvâne
4. ʿAceb mi Bî-sütûn etse aña tîg ü kemer peydâ

tîg-i âbdâr olmak:
1. **tîg-i âbdâr oldu:**
Mısra: **2**
Parlak kılıç gibi olmak.||Gözyaşıyla sulanan kirpiklerin parlaması.
1. Çeşmümde ceyş-i hâb nice eylesün karâr
2. Yaşumla oldu her müje bir tîg-i âbdâr

tîg-i ʿaşk:
1. **tîg-i ʿaşk:**
Mısra: **9**
Aşk kılıcı.
9. Ey Hayâlî sîneme bir revzen açsa tîg-i ʿaşk
10. Cân göziyle bir nazar yârı temâşa eylesem

tîg-i âteş-rengin:
1. **tîg-i âteş-rengini:**
Mısra: **31**
Ateş renkli kılıç.
31. Rezm hengâmında görmüş tîg-i âteş-rengini
32. Beñzi sararmış dahi ol korhudan titrer güneş

tîg-i bürrân:
1. **tîg-i bürrân:**
Mısra: **10**
Keskin kılıç. (Can alan, iyi şiir bağlamında).
9. Dedi her beytüm Hayâlî düşmanuñ reşkin görüp
10. Gerdenine kâfirüñ bir tîg-i bürrân et beni

2. **tîg-i bürrânı:**
Mısra: **16**
Keskin kılıç
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

tîg-i cân-sitân:
1. **tîg-i cân-sitânuñ:**
Mısra: **25**
Canlar alan kılıç.
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

tîg-i cefâ-yi rûzigâr:
1. **tîg-i cefâ-yi rûzigâr:**
Mısra: **7**
Devrin eziyet kılıcı.
7. Pâre pâre eylesün tîg-i cefâ-yi rûzigâr
8. Ney-şeker geçmezse nahl-i dil-sitânuñ dikmesi

tîg-i cevher-dâr:
1. **tîg-i cevher-dârdan:**
Mısra: **10**
Mücevherlerle süslenmiş kılıç.
9. Yanına aldı Hayâlî bendesin sultân-ı ʿaşk
10. Gördü yegdür her sözü yüz tîg-i cevher-dârdan

tîg-i cevr:
1. **tîg-i cevri:**
Mısra: **5**
Eziyet kılıcı.
5. Nigâruñ tîg-i cevri küştesinden
6. Ser-i kûyu olupdur Kerbelâlar

2. **tîg-i cevrinden:**
Mısra: **9**
Eziyet kılıcı.
9. Tîg-i cevrinden Hayâlî yaralu her dilberüñ
10. Merhem-i vasl ile bîçâre umar kim saralar

tîg-i dem:
1. **tîg-i demüñ:**
Mısra: **10**
Kan kılıcı.
9. Mıskala eyle riyâzetle ʿizâm-ı cesedüñ
10. Tâ ki bî-jeng ola tîg-i demüñ hem kattâl

tîg-i ecel:
1. **tîg-i ecel:**
Mısra: **10**
Ecel kılıcı.
9. Göñlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda

tîg-i gam:
1. **tîg-i gamdan:**
Mısra: **10**
Gam kılıcı. (Sevgilinin bakışları, kirpikleri bağlamında).
9. Göñül murgun kaçırdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
10. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

2. **tîg-i gamdan:**
Mısra: **4**
Sevgilinin yan bakış kılıcı.
3. Göñül murgun kaçurdum bir gözü şâhîn şikâr etdi
4. Kafes gibi anuñçün tîg-i gamdan çâk çâkem ben

3. **tîg-i gamdan:**
Mısra: **3**
Sevgilinin öldürücü yan bakışının kılıcı.
3. Tîg-i gamdan yara ne derd ehli iseñ yâre er
4. Yârını görmez bu gün her kim ki görmez yarını

4. **tîg-i gamla:**
Mısra: **1**
Sevgilinin öldürücü yan bakışının kılıcı.
1. Tîg-i gamla cism-i ʿâşık çâk çâk olmak gerek
2. Yâdına ol laʿl-i cân-bahşuñ helâk olmak gerek

tîg-i gamze:
1. **tîg-i gamzeñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin öldürücü yan bakışının kılıcı.
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

2. **tîg-i gamzeñi:**
Mısra: **4**
Sevgilinin öldürücü yan bakışının kılıcı.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

tîg-ı gazâs:
1. **tîg-ı gazâsından:**
Mısra: **20**
Gaza kılıcı. Din uğruna yapılan muharebede kullanılan kılıç.
19. Ol mücâhid fîsebîlillâh olan âdil Şehüñ
20. Ey şafak tîg-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

tîg-i hasret:
1. **tîg-i hasretle:**
Mısra: **3**
Özlem kılıcı.
3. Tîg-i hasretle tenüm sad-çâkdür nâlân göñül
4. Diñle bu hâkî kafes içindebülbül sohbetin

tîg-i hecr:
1. **tîg-i hecrüñden:**
Mısra: **8**
Ayrılık kılıcı.
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

tîg-i hilâl:

1. **tîg-i hilâl:**
Mısra: **4**
Hilal kılıcı.||Hilal.
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

tîg-i himem:
1. **tîg-i himemle:**
Mısra: **10**
Şevk ve gayret kılıcı.
9. Şâh ol Hayâlî kişverine mutmaʾinnenüñ
10. Tîg-i himemle ʿasker-i levvâmeyi dâgıt

tîg-i hûn-âşâm:
1. **tîg-i hûn-âşâm:**
Mısra: **10**
Kanlar içen kılıç.
9. Râh-ı Hakka vermesün deyu harâmîler gezend
10. Tîg-i hûn-âşâm ile bekler ser-efrâzân-ı şerʿ

tîg-i kahr:
1. **tîg-i kahrı:**
Mısra: **14**
Kahır kılıcı.||Mahvetme.
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

tîg-i melâmet:
1. **tîg-i melâmetle:**
Mısra: **6**
Kınanmışlık kılıcı.
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

tîg-i mihnet:
1. **tîg-i mihnetle:**
Mısra: **10**
Eziyet kılıcı.||Sevgilinin kirpikleri.
9. Nây eylerse Hayâlî bezmde nâlemle bahs
10. Pârelensin tîg-i mihnetle kalem-veş bend bend

2. **tîg-i mihnetle:**
Mısra: **8**
Eziyet kılıcı.||Sevgilinin kirpikleri.
7. Lâle lâyık mı alup sevdâ-yi hâlüñ başına
8. Tîg-i mihnetle tenün hem çâk ede hem kan ede

tîg-i sitem:
1. **tîg-i sitemdür:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Eziyet kılıcı.
7. Gülşenüñ goncası peykân-ı dem-âlûde imiş
8. Sûseni bu çemenüñ tîg-i sitemdür bilene

tîg-i tîz-i Mülcem:
1. **tîg-i tîz-i mülcemdür:**
Mısra: **6**
(Hz. Ali'yi şehit eden) İbn-i Mülcem'in keskin kılıcı. (Sevgilinin yan bakışı bağlamında).
5. Zülfikâr-ı ʿAlî degülse şehâ
6. Gamzeler tîg-i tîz-i Mülcemdür

tîg-i ʿuryân:
1. **tîg-i ʿuryân:**
Mısra: **6**
Kınından çıkmış kılıç. (Sevgilinin kirpikleri bağlamında).
5. Kâfir-i çeşmi meger îmâna gelmiş gamzeler
6. Saf çeküp müjgânlarından tîg-i ʿuryân baglanur

tîg-i yâr:
1. **tîg-i yâr:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yaralayıcı kirpikleri.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

tîg-i zebân:
1. **tîg-i zebâniyle:**
Mısra: **9**
Dil kılıcı.||Şiir.
9. Nola tutsa Hayâlî ʿâlemi tîg-i zebâniyle
10. Suhan meydânınuñ çâpük-süvârı pehlevândur bu

2. **tîg-i zebânum:**
Mısra: **55**
Dil kılıcı.||Şiir.
55. Maʿânî mülkünü tîg-i zebânum birle feth etdüm
56. Olaldan pâdişâhum sen serîr-i mülk sultânı

tîgini çekmek:
1. **tîgini çekdi:**
Mısra: **9**
Kılıç çekmek, saldırmak. (Sevgilinin kirpikleri bağlamında).
9. Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
10. Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı

2. **tîgler çekdi:**
Mısra: **1**
Kılıç çekilmek.||Sevgilinin kirpiklerini göstermesi.
1. Tîgler kim çekdi cevlân içre ol kâtil baña
2. Pîrehen çâk eyledüm ta olmaya hâʾil baña

3. **tîgler çekilse:**
Mısra: **3**
Kılıç çekilmek.||Sevgilinin kirpiklerini göstermesi.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

tîgi göñlüne girmek:
1. **tîgüm göñlüñe girsin:**
Mısra: **7**
Sevgilinin kirpiklerinin aşığın gönlüne işlemesi.
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

tîg-veş ʿuryân:
1. **tîg-veş ʿuryânlaruz:**
Mısra: **6**
Kılıç gibi her şeyden arınmış, yalın olan.
5. Kaddümüz yay etmek ile menzil alduk ok gibi
6. Tîg-veş ʿuryânlaruz lîkin cihân kattâliyüz

tîg-zen:
1. **tîg-zenüñ:***-üñ*
Mısra: **2**
iyi kılıç kullanan kimse
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

tılısm:
1. **tılısm:**
Mısra: **17**

Sihir nev'inden bir emr-i mevhûm ki o bozulmadıkça mesela bir define zapt olunamaz.
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

2. **tılısm:**
Mısra: **5**
Açık mavi giymek.
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

tılısm-ı âdem:
1. **tılısm-ı âdemi:**
Mısra: **8**
İnsanoğlunun gizli sırrı.
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

tılısm-ı sihr:
1. **tılısm-ı sihr:**
Mısra: **9**
Büyü tılsımı, büyü sırrı.
9. Meger Hayâlî sözüñde tılısm-ı sihr etdüñ
10. Ki girdi koynuna yârıñ bu resme dîvânuñ

tilki:
1. **tilkilen:***-len*
Mısra: **19**
Köpekgillerden ağzı ve burnu uzun bir hayvan.
19. Koyun ugrusu kurda dürlü dürlü tilkilen bizden
20. Yürü ol şîr savlet sînesi kaplana ʿaşk eyle

tîmâr:
1. **tîmâr:**
Mısra: **34**
Hastaya, hayvana, yaraya, bağa, nebatata bakmak, hizmet etmek.
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

tîmâr etmek:
1. **tîmâr etseñ:**
Mısra: **7**
Tedavi etmek, iyileştirmek.
7. Tabîb-i cânsın etseñ bu hasta göñlüme tîmâr
8. Belâlı bülbülüñem karşuna ey ruhları gülzâr

tîmâr eylemek:
1. **tîmâr eyler:**
Mısra: **24**
Tedavi etmek.
23. Hâk-ı pâyı kuhlünü Şâhuñ sabâdan isteyüp
24. Bâguñ eyler nergis-i bîmârına tîmâr gül

tınmak:
1. **tınmadum:***-madum*
Mısra: **3**
Önemsemek, önem vermek, dikkate almak.
3. Gam şebinde fürkatüñle cânum alduñ tınmadum
4. Gel berü sulh edelüm bir bûseye inkârdan

tînet:
1. **tînetüm:***-üm*
Mısra: **6**
Huy, yaradılış.
5. Hâk-i pâyüñ hasretiyle ger ölürsem ey perî
6. Gözlerine tûtiyâ ede melekler tînetüm

tîr:
1. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **5**
Ok.
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

2. **tîrüñün:***-üñ, -ün*
Mısra: **40**
Ok.
39. Derûn-ı goncada bir katre-i şebnem durur gûyâ
40. Dil-i pür-hûnum içre tîrüñün ey dost peykânı

3. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Tîre göñlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

4. **tîri:***-i*
Mısra: **31**
Ok.
31. Tîri ol şehbâz-ı evc-i feth ü nusratdur kim ol
32. Murg-ı rûhun düşmanuñ pervâz edüp kıldı şikâr

5. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Senüñ dikmeñ geçer sînemde tîrüñ ey Kemân-ebrû
4. Gamuñ odu ile göñlümü ben yakdum çerâgumdur

6. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **4**
ok; sevgilinin yan bakış oku
3. Câmiʿ-i tende dilüm bir laʿlden kandîldür
4. Kim aña tîrüñ fetîl ü şuʿlesi peykânıdur

7. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **1**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

8. **tîrler:***-ler*
Mısra: **4**
Ok, sevgilinin kirpiği
3. ʿÂrızuñdur Çîn gülistânı yüzüñ miskîn gazâl
4. Ya kaşuñ atmış aña müjgânlaruñdan tîrler

9. **tîrüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Sevgilinin oku.||Sevgilinin bakışları.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

10. **tirüñ:***-üñ*
Mısra: **3**
Ok.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Ten-i zerdümde her tirüñ olaldan kana müstagrak
4. Neyistândur ki peydâ eyledi fâsl-ı hazân âteş

tîr bârân eylemek:
1. **tîr bârân eyledi:**
Mısra: **18**
Ok yağdırmak.

17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

tîr ü gönder:
1. **tîr ü gönder:**
Mısra: **4**
Ok ve ucunda metal olan ağaç sopa.
3. Beni öldürmek içün nîze ile
4. Ne lâzım ey kaşı yâ tîr ü gönder

tîr ü kemân:
1. **tîr ü kemâna:**
Mısra: **1**
Ok ve yay. (Sevgilinin süzgün bakışı ve kaşı bağlamında).
1. Gamzeyle kaşuñ başlamadan tîr ü kemâna
2. Merdümler idi iki gözüm aña nişâne

2. **tîr ü kemâna:**
Mısra: **12**
Ok ve yay. (Sevgilinin süzgün bakışı ve kaşı bağlamında).
11. Cismin elif ü naʿl ile zeyn etdi Hayâlî
12. Râgıb göreli dilberini tîr ü kemâna

3. **tîr ü kemanından:**
Mısra: **8**
Ok ve yay (‘müje vü ebruvân’ paralelliğinde)
7. Nişânum depreşür beñzer nişâne ola dünyâya
8. Anuñ müjgân ü kaşı Haydaruñ tîr ü kemanından

tırâş:
1. **tırâşı:***-ı*
Mısra: **2**
Tıraş.||Başını kazıtmak.
1. Bî-sütûnuñ gördü kim tîgiyle taşı var imiş
2. Geldi başın egdi Ferhâduñ tırâşı var imiş

tırâş etmek:
1. **tırâş ede:**
Mısra: **1**
Tıraş etmek.||Atmak.
1. Mihr-i cihânı kim ki göñülden ede tırâş
2. Engüşt-i mâh-ı nevle felek koya aña baş

2. **tırâş edüp:**
Mısra: **1**
Tıraş etmek.||Atmak.
1. Dünyâ mahabbetini göñülden edüp tırâş
2. Kıldum tarîk-i Hakda erenler gibi maʿâş

3. **tırâş etmeden:**
Mısra: **4**
Tıraş etmek.||Geceden gündüze dönmek.
3. Âhum odu ışıklık ederdi kaza henüz
4. Tîg-i hilâl ile felegi etmeden tırâş

4. **tırâş etmedi:**
Mısra: **4**
Tıraş etmek.
3. Cân metâʿını tecemmül deyü terk etmeyicek
4. Pîr-i ʿaşk etmedi Ferhâd ile Mecnûnû tırâş

5. **tırâş etmek:**
Mısra: **1**
Tıraş etmek.
1. Ne lâzım hatt-ı miskînüñ ʿizâruñda tırâş etmek
2. DenÎ dünyâya bu genc-i nihânı böyle fâş etmek

6. **tırâş etmez:**
Mısra: **48**
Tıraş etmek.||Başkasının eserini az çok değiştirip kendine mal etmek.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

7. **tırâş etseñ:**
Mısra: **23**
(Saç, sakal) benzeri tıraş işini yapmak.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

tırâş kılmak:
1. **tırâş kılma:**
Mısra: **1**
Tıraş etmek.
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

tırâş olmak:
1. **tırâş olmuş:**
Mısra: **4**
Tıraş olmak.||Fazlalıklarından kurtulmak.
3. İsm ü resminden cihânuñ fârig ü âsûde hâl
4. Tekye-i Hakda tırâş olmuş bir abdâlem bu gün

tırâş olmuş kaş:
1. **tırâş olmuş kaşa:**
Mısra: **8**
Tıraş edilmiş kaş.||Dervişlerin dünyadan soyunmaları.
7. Bir kalender-hânedür ʿâlem deyü îmâ eder
8. Gel nazar kıl mâh-ı nevde şol tırâş olmuş kaşa

tırâş çekmek:
1. **tırâşı çekmeyen:**
Mısra: **2**
Kalenderlik yoluna girmek için çar darb etmek.||Her şeyden arınmak.
1. ʿAşk içindeser verenler vardı serverlik yolun
2. Bu tırâşı çekmeyen bilmez kalenderlik yolun

tîre çâh:
1. **tîre çâhem:**
Mısra: **8**
Karanlık kuyu.
7. Saʿâdet Mısrınuñ sultânısın gün gibi rûşensin
8. Hayâlüñ Yûsufuna mesken olmuş tîre çâhem ben

tîre etmek:
1. **tîre eder:**
Mısra: **5**
Karatmak.
5. Sevdâ-yi zülf-i dilber eder tîre göñlünü
6. Gün pertevine hâʾil olur nitekim sehâb

tîre göñül:
1. **tîre göñlüm:**
Mısra: **3**
Karanlık gönül.
3. Tîre göñlüm rûşen olur tîrüñ erse sîneme
4. Şemʿi nûr-efşân durur gûyâ ki her peykân aña

tîr-endâz-ı meydân:
1. **tîr-endâz-ı meydânuz:**
Mısra: **9**
Meydanın ok atıcısı.
9. Şöyle tîr-endâz-ı meydânuz ki çarh-ı Atlası
10. İgne Atlasdan geçer gibi geçer peykânımuz

tîr-i âh:
1. **tîr-i âha:**
Mısra: **38**
Ah oku.
37. Kemân-ı ʿaşkı eger çekdüñ ise merdâne
38. Gerek durur ki ola tîr-i âha sîne kubûr

2. **tîr-i âhından:**
Mısra: **4**
Ah oku.
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

3. **tîr-i âhumla:**
Mısra: **6**
Ah oku.
5. Sen lebi gonca edelden berü ben bülbülü zâr
6. Tîr-i âhumla felek döndü müşebbek kafese

tîr-i cefâ:
1. **tîr-i cefâ:**
Mısra: **13**
Eziyet oku.||Sevgilinin kirpikleri.
13. Atmasın kimse Hayâlî kuluna tîr-i cefâ
14. Ol benüm Pâdişehüm sayd-ı haremdür bilene

2. **tîr-i cefâlar:**
Mısra: **1**
Eziyet oku.||Sevgilinin kirpikleri.
1. Tîr-i cefâlar eyledi bagrum delik delik
2. Gam oklarıyla dopdoluyam nitekim yelik

3. **tîr-i cefâsı:**
Mısra: **3**
Eziyet oku.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

4. **tîr-i cefâya:**
Mısra: **4**
Eziyet oku.||Sevgilinin kirpikleri.
3. Yumsañ gözüñ saña güzer etmez belâ-yi dost
4. Tîr-i cefâya merdüm-i çeşmüñ siper gerek

tîr-i cefâ urmak:
1. **tîr-i cefâ urduñ:**
Mısra: **7**
Cefa okunu vurmak.||Gönüle eziyet etmek.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

tîr-i gamze:
1. **tîr-i gamze:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) gamze oku, (yan bakış, süzgün bakış oku)
3. Ol kaşı yaya bir nazar et baña diyeli
4. Bagrumı tîr-i gamze ile tut ki del dedüm

2. **tîr-i gamze:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) gamze oku, (yan bakış, süzgün bakış oku)
9. Dedüm Hayâlîye bir tîr-i gamze pertâb et
10. Tebessüm eyledi dedi geçer Hayâlümden

3. **tîr-i gamzeñ:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) gamze oku, (yan bakış, süzgün bakış oku)
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

tîr-i gayret:
1. **tîr-i gayret:**
Mısra: **7**
Kıskançlık oku.
7. Tenümi tîr-i gayret taʿn-ı düşmen çâk çâk etdi
8. Şehîd-i Kerbelâdan dem urur her katre-i kanum

tîr-i hadeng:
1. **tîr-i hadeng:**
Mısra: **38**
Kayın ağacından yapılmış ok.||Sevgilinin gamzesi.
37. ʿAdûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekdi
38. Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

tîr-i hicrân:
1. **tîr-i hicrâna:**
Mısra: **5**
Ayrılık oku.
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

tîr-i kazâ:
1. **tîr-i kazâdur:**
Mısra: **5**
Kaza oku.||Allah'ın takdirinin ve emrinin yerine gelmesi.
5. Ey cevr ü cefalar kılıcı tîr-i kazâdur
6. Ger var ise ol gamze-i bî-bâke berâber

2. **tîr-i kazâya:**
Mısra: **4**
Kaza oku.||Allah'ın takdirinin ve emrinin yerine gelmesi.
3. Dil ü cân geçmesün bizden deyu gördüm fegân eyler
4. Gelürken karşudan tîr-i kazâya ben siper çekdüm

tîr-i maksûd:
1. **tîr-i maksûdu:**
Mısra: **8**
İstek oku.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

2. **tîr-i maksûdu:**
Mısra: **8**
İstek oku.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

tîr-i müje:
1. **tîr-i müjeñ:**
Mısra: **3**
Kirpik oku

3. Dile ki vaʿde-i vasl etmiş idi tîr-i müjeñ
4. ʿAceb o vaʿde-i lutfuñ zamânı gelmedi mi

tîr-i pertâbî:
1. **tîr-i pertâbî:**
Mısra: **5**
Hızlı hareket eden kılıç.
5. Tîr-i pertâbî gibi atdı beni bâzu-yı ʿaşk
6. Ay ü gün menzillerinden ileri oldum yine

tîr-i yâr:
1. **tîr-i yârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin oku.||Sevgilinin bakışları.
9. Zahm-ı sînemden Hayâlî tîr-i yârı çekdiler
10. Piste-leb bir serv-kâmet gül-ʿizârım aldılar

2. **tîr-i yârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin oku.||Sevgilinin bakışları.
9. Tîr-i yârı götürüp sînede peykânı ile
10. Ey Hayâlî demidür sancak-ı şâhî çekelüm

tîr-keş:
1. **tîr-keşdeyin:**-*deyin*
Mısra: **6**
Ok mahfazası, okluk
5. Çek ileri kemân gibi ey lutf-ı Şeh beni
6. Tîrem cihân şikârına tîr-keşdeyin dahi

tırnak etmek:
1. **tırnak edüp:**
Mısra: **2**
Hilal biçimine sokmak.
1. Zemîne naʿlçeñ nakşı hilâli vereli revnak
2. Felek yırtar yüzüñ mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

tiryâk:
1. **tiryâk:**
Mısra: **4**
İlaç, panzehir.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

2. **tiryâke:**-*e*
Mısra: **4**
İlaç, panzehir.
3. Bir hasteye lâyık mı olur şerbet-i lutfuñ
4. Zehr-i elemüñ görmese tiryâke berâber

3. **tiryâkini:**-*in, -i*
Mısra: **2**
İlaç, panzehir.
1. Kâse kâse nice zehrin içelüm gerdûnuñ
2. Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnuñ

tiryâke çekmek:
1. **tiryâke çeker:**
Mısra: **6**
Panzehir alma, sağaltma.
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

tiryâk-i mey:
1. **tiryâk-i meyle:**
Mısra: **9**
Zehrin etkisini yok eden içki panzehiri.
9. Tiryâk-i meyle defʿ ederüz zehrüñi senüñ
10. Sen tutalum felek yedi başlı bir ejder ol

tîşe:
1. **tîşesine:**-*sine*
Mısra: **11**
Şaşılır mı, tuhaf mı.
11. Meh-i nev tîşesine reşk edermiş
12. Keserken Bî-sütûn dâgını Ferhad

2. **tîşe:**
Mısra: **4**
Kazma.
3. Göz yumunca her müjem yüz hûn-ı dil peydâ eder
4. Tîşe bir lâʿl almaga biñ kez leb-i kânı öper

3. **tîşesi:**-*si*
Mısra: **4**
Kazma.||Kirpik.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

4. **tîşesi:**-*si*
Mısra: **2**
Kazma.
1. Her şererden oldu bir deryâ-yi âteş bîşesi
2. Bî-sütûn Ferhâdınuñ odlara yansun tîşesi

tîşe çekmek:
1. **tîşe çek:**
Mısra: **8**
Kazma ile saldırmak için davranmak.
7. Destesinden sıçrayup oldu sipihre mâh-ı nev
8. Bî-sütûna merd iseñ Ferhâd gibi tîşe çek

2. **tîşe çeken:**
Mısra: **5**
Kazma ile saldırmak için davranmak.
5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

3. **tîşe çeker:**
Mısra: **8**
Kazma ile saldırmak için davranmak.
7. Yâd etme benümle bile yârı deyu durmuş
8. Ferhâd gibi tîşe çeker daga benefşe

tîşe-i Ferhâd:
1. **tîşe-i ferhâd:**
Mısra: **11**
Ferhadın kazması
11. Dili dönmez ne söyler Bî-sütûna tîşe-i Ferhâd
12. Cevâbın vermedi dest-i gamuñ Mecnûn güvâhem ben

titremek:
1. **titrer:**-*r*
Mısra: **1**
Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

2. **titrer:**-*r*
Mısra: **2**
Üzülmek.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

3. **titrer:**-*r*
Mısra: **4**
Hızlı akmak.
3. Ne dem kim gamzeden çekse gözü elmâs-gûn hançer
4. Dil ü câna düşer lerze damarlar içre kan titrer

4. **titrer:**-*r*
Mısra: **6**
Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak.
5. Nişâne istese ebrû kemânum tîr-i hicrâna
6. Bu cism-i nâ-tüvânum içre her bir üstühân titrer

5. **titrer:**-*r*
Mısra: **8**
Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak.
7. Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile ʿâşıklar
8. Nitekim bâddan gülşende evrâk-ı hazân titrer

tîz:
1. **tîz:**
Mısra: **2**
Keskin.
1. Gerçi gönlüm kendüyi Câm-ı Sikender gösterür
2. Sınsa her bir pâresin bir tiz hançer gösterür

tîz eylemek:
1. **tîz eyledi:**
Mısra: **4**
Keskinleştirmek.
3. Tâb verdi sîne-i pür-sûzdan çeşmümden âb
4. Çarh tîg-i gamzeñi ben hastaya tîz eyledi

tîzâb-veş altun üstüne titremek:
1. **tîzâb-veş altun üstüne titreme:**
Mısra: **8**
Altın gerçek olup olmadığını anlamak bağlamında. (Altın mihenk taşına sürüldükten sonra taşın üstüne kezzap sürülür, eğer altın taşın üstünde kalıyorsa gerçektir; kalmıyorsa sahte.)||Kolaylıkla arınmak.
7. Sîm gibi pûte-i tecrîd içinde hâlis ol
8. Titreme tîzâb-veş bir iki altun üstüne

tob olmak:
1. **tob oldu:**
Mısra: **8**
Yuvarlanmak.
7. Himmetim rahşına meydan mâverâ-yi kâʾinat
8. Kudretüm çevgânına gerdûn u gerdân oldu tob

tohum:
1. **tohmudur:**-*u, -dur*
Mısra: **41**
Tohum.
41. Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
42. Her beytüme desem nola ey gül-ʿizâr serv

2. **tohm:**
Mısra: **7**
Tohum.
7. Ekdüm yoluñda tohm gibi dâne dâne eşk
8. Âhir bu yolda kendüme derd oldu hâsılum

töhmet eylemek:
1. **töhmet eylemiş:**
Mısra: **62**
Suçlamak.
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

tohm-ı eşk-i dîde ekmek:
1. **tohm-ı eşk-i dîde eker:**
Mısra: **14**
Gözyaşı tohumunu ekmek.||Ağlamak, gözyaşını toprağa düşürmek, hüzünlenmek.
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

tomâr:
1. **tomârını:**-*ını*
Mısra: **2**
Dürülüp yuvarlak yapılmış şey, tomar.
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

top:
1. **topu:**-*u*
Mısra: **6**
Top, çevgân topu, guy.
5. Rahşa binse himmeti çevgânınuñ
6. Mihr topu çarh meydânı ola

2. **topdur:**-*dur*
Mısra: **7**
Yuvarlak nesne, küre.
7. Topdur peymâne içre gûyiyâ her bir habâb
8. Kim saçı ʿaksile sâkînüñ olur çevgân aña

3. **top:**
Mısra: **3**
Yuvarlak nesne, küre.
3. Dîvâr çekdi hattı ve top oldu gabgabı
4. Ruhsâr-ı yâr mülk-i melâhat hisârıdur

top eylemek:
1. **top eyleyen:**
Mısra: **4**
Başını top yerine koyup oynamak.||Oradan oraya sürüklemek.
3. Bu gün şevkiyle bir hurşîd-rûyuñ meh gibi başın
4. Kazâ çevgânına top eyleyen ser-bâzdur gönlüm

top olmak:
1. **top olursa:**
Mısra: **39**
Top gibi yuvarlanmak.
39. Top olursa önüñde kelle-i hasm
40. Rifʿate erdi aldı meydânı

top u çevgân eylemek:
1. **top u çevgân eyledi:**
Mısra: **46**
Ay'ı bazen dolunay bazen hilal şekline dönüştürmek.||Düşmanın başı ve şahın kılıcı bağlamında.
45. ʿÖmrüne noksân verüp alsın ʿadûnuñ başını
46. Ol ki mâhı gâh top u gâh çevgân eyledi

top-ı âh:
1. **top-ı âhumdan:**
Mısra: **3**
Ah topu.
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

top-ı ejder-ser:
1. **top-ı ejder-ser:**
Mısra: **12**
Yılan başlı top.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

toprak:
1. **topraga:**-*a*
Mısra: **6**
Toprak.
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

2. **topragıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **6**
Toprak.
5. Yüz suyun kûyuñda ister döke kara yerlere
6. Göñlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

3. **toprakdan:**-*dan*
Mısra: **9**
Toprak.||Yeryüzü.
9. Mûya döndüm gam-ı zülfüyle götür toprakdan
10. Çıkdugunca göge ey nâle bile al beni

toprağına yüz sürmek:
1. **topragına yüz sür:**
Mısra: **9**
Ayağı toprağına yüz sürmek. Hürmet, saygı, temennada bulunmak.
9. Yürü dergâh-ı gerdûn-kadre var topragına yüz sür
10. Bulursañ ruhsatı Aga-yi ʿâlî-şâna ʿaşk eyle

topuñ göklere ağsun:
1. **topuñ göklere agsun:**
Mısra: **10**
Değeri artmak, şerefli bir mevkiye yükselmek.
9. Zerre deñlü kılmaduñ dehre Hayâlî iʿtibâr
10. Topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

toylamak:
1. **toylar:**-*r*
Mısra: **12**
Ziyafet vermek.
11. Bu ne hikmetdür ki tennûr-ı felekden her seher
12. Çıkarup bir kurs-ı germi ʿâlemi toylar güneş

toz:
1. **tozlu:**-*lu*
Mısra: **24**
İnce un halinde toprak, zerre.
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

2. **tozum:**-*um*
Mısra: **10**
İnce un halinde toprak, zerre. (Toprağa karışmış beden bağlamında).
9. Yâruñ yolunda hâk olursam Hayâlî ben
10. Kuhl edine gözüne her ehl-i nazar tozum

3. **tozumu:**-*umu*
Mısra: **8**
Toz. (Aşığın toprağa karışmış bedeni bağlamında).
7. Beni öldürdü çü hicrân gam-ı dilberden ırag
8. İletince tozumu eşigüñe bâd yürü

toz kondurmak:
1. **toz konduram:**
Mısra: **8**
Toz kondurmak, kirletmek.
7. Yel gibi kûyuñda yelmek isterem her dem velî
8. Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne

tozlar koparmak:
1. **tozlar koparur:**
Mısra: **63**
Meydanı alt üst etmek.||Ad bırakmak.
63. Ne tozlar koparur ise semend-i tabʿı çâlâküm
64. Gözüñe tûtyâ eyler Safâhânda Kemâl anı

2. **tozlar koparursa:**
Mısra: **37**
Meydanı alt üst etmek.||Ad bırakmak.
37. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı çâlâkuñ
38. Gözüñe tûtiyâ eyler felekde âfitâb anı

3. **tozlar koparursa:**
Mısra: **9**
Meydanı alt üst etmek.||Ad bırakmak.
9. Ne tozlar kim koparursa semend-i tabʿ-ı mevzûnum
10. Gözüñe tûtya eyler felekde âfitâb anı

tûbâ:
1. **tûbâdur:**-*dur*
Mısra: **18**
bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç || güzelin boyu
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

2. **tûbâ:**
Mısra: **4**
bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç || güzelin boyu
3. Bezm-i tecrîd eylesem ʿÎsâ-yı Ruhullah ile
4. Her kadehde mîvesin teklîf ede tûbâ baña

3. **tûbâ:**
Mısra: **35**
bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç || güzelin boyu
35. Böyle nüzhet-bahş iken tûbâ gibi baş indirüp
36. Ben bu gülzâra ne mümkündür ki diyem âferîn

4. **tûbâ:**
Mısra: **8**
Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç.
7. Servi boyuña dest-i çınâr ere mi ey dost
8. Tûbâ dahi ol kadd-i hırâmâna erişmez

5. **tûbâ:**
Mısra: **13**
Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç.
13. Saña Tûbâ ser-fürû eyler Hayâlî olalı
14. Naʿl-i dâguñla tenüñ nahl-i cihân-ârâ-yı ʿaşk

6. **tûbâyı:**-*yı*
Mısra: **2**
Cennette bir ağaç.
1. Zâhidâ cennet ne yapam kûy-ı dilber var iken
2. Añmazam Tûbâyı ol kadd-i sanavber var iken

tûbî boy:
1. **tûbî boyunu:**
Mısra: **22**
Tuba Ağacına benzeyen boy.
21. Kimdür o mâh-ı Sidre-nişîn ü felek-makâm
22. Kim sevdi Tûbî boyunu bî-ihtiyâr serv

tûbî budağı:
1. **tûbî budagın:**
Mısra: **2**
Cennete bulunan Tuba ağacının dalı.
1. Ey dil ol servüñ elif üzere ki dâgın yakasın
2. Âteş-i âhuñla Tûbî budagın yakasın

tûbî-i bâg-ı cinân:
1. **tûbî-i bâg-ı cinândur:**
Mısra: **2**
Cennet bahçesinin Tuba'sı.
1. Serv olduysa nigâra bâgbânuñ dikmesi
2. Tûbî-i bâg-ı cinândur âsitânuñ dikmesi

tûfân-ı eşk:
1. **tûfân-ı eşkümi:**
Mısra: **3**
Gözyaşı tufanı.
3. Tûfân-ı eşkümi göricek telh-kâm olup
4. Her bahr tutdu vâdî-i hayretde bir kenâr

tûfân-şekil:
1. **tûfân-şekil:**
Mısra: **34**
Nuh tufanı misali.
33. ʿÖmr-i Nûh olsa kenâra varımaz fülk-i vücûd
34. Kapladı çevre yanum gözyaşı tûfân-şekil

tufeyl:
1. **tufeylüñdür:**-*üñdür*
Mısra: **21**
Asalak, dalkavuk.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

tûğ:
1. **tûgı:**-*ı*
Mısra: **11**
Alev renkli dalga.
11. Bugün bu çâr tug-ı çâr âyîni durur Şâhuñ
12. Sarây-i devletüñ eflâke ermiş çâr erkânı

2. **tûg:**
Mısra: **37**
Sultan I. Ahmed.
37. Nitekim çâr tûg-ı çâr yâr âyîn-i ʿOsmânî
38. Ola devlet sarâyınuñ memâlik içre erkânı

3. **tugum:**-*um*
Mısra: **2**
Eskiden sancak tepesine ve başa takılan at kuyruğu.
1. Başumda mûy-i jûlîde tenümde tâze dâgum var
2. Melâmet mülkünüñ sultâniyem tugum otagum var

4. **tugun:**-*un*
Mısra: **7**
Eskiden sancak tepesine ve başa takılan at kuyruğu.
7. ʿAşk eli begleriyüz şehler otagın tugun
8. Dâg-ı hırmân ile ʿâşık kuru sevdâ bilirüz

5. **tug:**
Mısra: **9**
At kılından süpürge biçiminde yapılıp bir sırığa takılan, Osmanlılarda padişah, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi vb. kişilerce kullanılan belirti ve nişan.
9. Önünce tug yürür dûd-ı âh-ı ʿâşıkdan
10. Hayâlî bir şeh-i iklîm-i hüsne mensûbun

tuğ çekmek:
1. **tug çekmiş:**
Mısra: **7**
Sancak çekmek.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

tuğ gibi doğru:
1. **tug gibi dogru:**
Mısra: **5**
Tuğ gibi doğru.||Sağa sola sapmadan.
5. Yolunu tug gibi dogru varmış abdâlem
6. Sipâh-ı ʿaşk içinde benem ʿalem ʿâşık

tûg-ı şâhî:
1. **tûg-ı şâhî:**
Mısra: **4**
Sultana ait sancak. (Sevgilinin saçı bağlamında).
3. Şimdi serdâr-ı mülk-i hüsn olana
4. Tûâ-ı şâhî siyâh perçemdür

tug-ı sultânî:
1. **tug-ı sultânî:**
Mısra: **1**
Hükümdarlık tuğu.
1. Tarîkat ehlidür sâhib-vilâyet tug-ı Sultânî
2. Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hak anı

tuğra:
1. **tugrası:**-*sı*
Mısra: **10**
Fermanlarda imza yerine kullanılan işaret.
9. Kişver-i ʿaşk Hayâlîye müsellem olmuş
10. Geldi tugrası o sultânlara sultânumdan

2. **tugrâsı:**-*sı*
Mısra: **6**
Fermanlarda imza yerine kullanılan işaret. (Alna nal çekmek adeti bağlamında).
5. Kara yazılu alnumda ne var kesdimse bir naʿli
6. Melâmet şâhınuñ böyle olur hükmünde tugrâsı

tuğrâ çekmek:
1. **tugrâ çekdüñ:**
Mısra: **12**
kıvrımlı bir şekilde çizilmek
11. Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetüñ
12. Gerçi çekdüñ devleti ahkâmına tugrâ felek

2. **tugra çeker:**

Mısra: **10**
(Ferman, berat ve resmi belgelere) tuğra koymak.
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

tuğyân eder akar:
1. **tugyân eder akar:**
Mısra: **4**
Coşup akmak. (Aşığın gözyaşları bağlamında).
3. Gözlerüm gördükde yârı kanlu yaş eyler revân
4. Cûylar evvel bahâr olsa eder tugyân akar

tugyân eylemek:
1. **tugyân eylemişdür:**
Mısra: **2**
Baş kaldırmak, isyan etmek. || Coşup taşmak.
1. ʿÂrızuñ nâgeh ʿarakrîz olsa ey hûr-i cemîl
2. Sanuram cennetde tugyân eylemişdür selsebîl

2. **tugyân eyler:**
Mısra: **1**
Coşmak, coşup kabarmak.
1. Çün şitâ faslında tugyân eyler âb-ı Edrine
2. Ey göñül seylâb-ı meyle ol harâb-ı Edrine

tuğyân-ı nefs:
1. **tugyân-ı nefsinden:**
Mısra: **7**
Nefsin azgınlığı, aşırılığı.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

tuhaf eylemek:
1. **tuhaf eyler:**
Mısra: **1**
Hediye etmek.
1. Hurşîd-i saʿâdet kime nûrun tuhaf eyler
2. Her kebkebini kevkeb-i baht u şeref eyler

tuhfe-i cân-ı hakîr:
1. **tuhfe-i cân-ı hakîrüm:**
Mısra: **3**
Kıymetsiz can armağanı. (Aşığın bedeni bağlamında).
3. İletdüm tuhfe-i cân-ı hakîrüm yâra ʿarz etdüm
4. Gülüp nâz ile ol gül-ruh dedi bu yâdigâr ancak

tükenmek:
1. **tükendü:**-*dü*
Mısra: **13**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
13. Tükendü dâneleri kişt-zâr-ı mihnetde
14. Kamusu girye ile tohm-ı eşk-i dîde eker

2. **tükenmeye:**-*meye*
Mısra: **5**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
5. Hey kıyâmet haşre dek tükenmeye bu kîl ü kâl
6. Sînede her bir kalem şerh etse zülfüñ mû-be-mû

3. **tükene:**-*e*
Mısra: **1**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

4. **tükene:**-*e*
Mısra: **2**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
1. Sûzen ile dökeler sâhile deryâ tükene
2. Senden ey dîde ciger kanını umma tükene

5. **tükene:**-*e*
Mısra: **4**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
3. Sensin ol kıble-i maksûd bulurlarsa seni
4. Kavm-ı Hacdan taleb-i Kaʿbe-i ʿUlyâ tükene

6. **tükene:**-*e*
Mısra: **6**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
5. Dil niyâz içre lebüñ añmasa beñzer aña kim
6. Bezme hâlet gelicek bâde-i hamrâ tükene

7. **tükene:**-*e*
Mısra: **8**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
7. Himmetüm bâzı ile hîç ola mı hem-pervâz
8. Ey hümâ-sâye meger dâne-i ʿankâ tükene

8. **tükene:**-*e*
Mısra: **10**
Bitmek, sona ermek, kalmamak.
9. Ger Hayâlî yog ise var hezâr âh-keşüñ
10. Bu çemende ola mı bülbül-i gûyâ tükene

tûl-i emel:
1. **tûl-i emel:**
Mısra: **10**
Hırs, tamah, tükenmez arzu.
9. Göñlümde fikr-i zülfü başta havâ-yi müjgân
10. Tûl-i emel göñülde tîg-i ecel kafâda

tulûʿ etmek:
1. **tulûʿ etdi:**
Mısra: **6**
Doğmak.
5. Girye eylerken sitâremde ruhun gösterdi yâr
6. Gün tulûʿ etdi gözüm burcunda ahter var iken

tuluʿ-ı mihr:
1. **tuluʿ-ı mihrde:**
Mısra: **8**
Güneşin doğuşu.
7. Yüzünde zülfünü görüp âh eylesem nʾola
8. Hoşdur tuluʿ-ı mihrde âheng sünbüle

tûmâr-ı dil:
1. **tûmâr-ı dili:**
Mısra: **3**
Dil tomarı.||Gönül defteri.
3. Meger açmazdan açam dilbere tûmâr-ı dili
4. Hâlümi ʿarz edemez bir iki parmak kâgıd

Tuna suyu:
1. **tuna suyu:**
Mısra: **3**
Tuna Nehri.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

Tunca:

1. **tuncaya:**-*ya*
Mısra: **9**
Tunca Nehri, Balkanlar'da, Bulgaristan ve Türkiye'de akan bir nehir.
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

Tûr:
1. **tûra:**-*a*
Mısra: **6**
Musa Peygamberin Allah'ın tecellisine mazhar olduğu dağ.
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

türâb:
1. **türâba:**-*a*
Mısra: **18**
Toprak.
17. Fikr-i zülfüñ Hayâlîde yaraşur
18. Sünbülü her türâba vermezler

2. **türâb:**
Mısra: **1**
Toprak, hâk.
1. Âsitân-ı yârda kendin türâb ister göñül
2. Haddini bilmez özün ʿâlî-cenâb ister göñül

3. **türâbdan:**-*dan*
Mısra: **4**
Toprak, hâk.
3. Seng-i havâdis eyledi Câm-ı Cemi şikest
4. Her lâle derdi pârelerini türâbdan

4. **türâba:**-*a*
Mısra: **6**
Toprak, hâk.
5. Yüzünde naʿlçesi nakşın etmesün zâhir
6. Su gibi yollara düşüp türâba yalvarayın

5. **türâbuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Toprak, hâk.
5. Yüregümde bir nice başlu pıñarum var akar
6. İhtiyâcum yok benüm yer yer türâbuñ ʿaynına

türâb kılmak:
1. **türâb kılduñ:**
Mısra: **65**
Toprak olmak; ayaklar altına alınmak, ezilmek.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

türâb olmak:
1. **türâb oldum:**
Mısra: **1**
toprak olmak; ayaklar altına alınmak, ezilmek
1. Vücûdum zerreler kıldı mahabbet çün türâb oldum
2. Çekildüm âsumâna kuhl-i çeşm-î âfitâb oldum

türâb üstünde:
1. **türâb üstündedür:**
Mısra: **1**
Üzerinde toz, toprak kalıntıları bulunmak.
1. Naʿlçeñ nakşın senüñ gördü türâb üstündedür
2. Od yanar başında çarhuñ ıztırâb üstündedür

türâb-âlûde:
1. **türâb-âlûdedür:**-*dür*
Mısra: **8**
Toprağa karışmış.
7. Cismüm içre cân kaçan beñzer leb-i cânânuma
8. Ol hayâtın ʿaynıdur bu hod türâb-âlûdedür

türâb-ı Edrine:
1. **türâb-ı edrine:**
Mısra: **8**
Edirne'nin toprağı.
7. Rûzigâr ile Stanbula gubârım erse ger
8. Eyler idüm cismümi yârân türâb-ı Edrine

türbe:
1. **türbesini:**-*si, -n, -i*
Mısra: **4**
Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı
3. İki cihâna degişdügiçün gam-ı ʿaşkı
4. Ölünce beklemeli türbesini Mecnûnuñ

2. **türbemdür:**-*mdür*
Mısra: **8**
Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı
7. Habâb-ı sâgarı görseñ beni hayr ile yâd et kim
8. Gelüp âvâreler yüzler sürerler aña türbemdür

türbe-i pâk:
1. **türbe-i pâkin:**
Mısra: **71**
Pak, temiz türbe.
71. Türbe-i pâkin ʿimâret kılmaga Şehzâdenüñ
72. Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfitâb

türbet:
1. **türbeti:**-*i*
Mısra: **34**
Türbe.
33. Âhırı Ferhâdı hem ergürdü başa sanʿatı
34. Kıble-gâhı oldu Mahmûdun Eyazun türbeti

Tûr-ı mahabbet nârı:
1. **tûr-ı mahabbet nârını:**
Mısra: **4**
Aşk Tur'unun ateşi. (Tecelli bağlamında).
3. Şol kadar müstagrak-ı deryâ-yi eşvâkam bugün
4. Nûrdan fark etmezem Tûr-ı mahabbet nârını

Türk ü Çîn:
1. **türk ü çînüñ:**
Mısra: **25**
Türk ve Çin coğrafyası.
25. Bugün Hâkânı sensin Türk ü Çînüñ
26. Hezârân çâkerüñ var Hâna beñzer

Türkistâna hâkân eylemek:
1. **türkistâna hâkân eyledüm:**
Mısra: **10**
Türkistan'a hükümdar yapmak.
9. Ey Hayâlî edeli Vardar elinde iʿtikâf
10. Kendümi gûyâ ki Türkistâna hâkân eyledüm

turra:

1. **turra:**
Mısra: **1**
kakül, saç.
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

turra-ı ʿanber-feşân:
1. **turra-ı ʿanber-feşân:**
Mısra: **1**
Amber gibi koku saçan kakül
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

2. **turra-i ʿanber-feşândur:**
Mısra: **8**
Sevgilinin misk kokular saçan saçı.
7. Görenler mısraʿ-ı şiʿrüm ʿaceb Mecnûn olur zîrâ
8. ʿİzâr-ı Leylîde bir turra-i ʿanber-feşândur bu

3. **turra-ı ʿanber-feşânın:**
Mısra: **6**
Sevgilinin misk kokular saçan saçı.
5. Her kılından çagrışur diller eliyle çün nigâr
6. ʿÂrızında turra-ı ʿanber-feşânın gezdürür

turunc-ı gabgab:
1. **turunc-ı gabgabuñ:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Turunca benzeyen çene altı.
3. Turunc-ı gabgabuñ ile bih-i zenahdânuñ
4. Gam ile çehremi döndürdü reng-i lîmona

Tûr-veş:
1. **tûr-veş:**
Mısra: **9**
Tur Dağı gibi.
9. Ey Hayâlî Tûr-veş yandum mahabbet nârına
10. Mihr-i ʿâlem-tâb bir ednâ şiârumdur benüm

tuş olmak:
1. **tuş olmasun:**
Mısra: **25**
Yönelmek, karşılaşmak, rast gelmek, erişmek
25. Şâm-ı firâka sen mehi tuş olmasun deyu
26. El götürüp diler bunu leyl ü nehâr serv

tutmak:
1. **tutar:**-*ar*
Mısra: **18**
Tutmak.
17. Şâha ʿarz etmege mülk-i çemenüñ mahsûlüñ
18. Elde evrâk tutar güller olup defter-dâr

2. **tut:**
Mısra: **23**
Kaplamak, sarmak.
23. Salsa pertev cismüñe nâr-ı mahabbet nûr tut
24. Bî-vefâ yâruñ Muhibbi cevrini maʿzûr tut

3. **tutup:**-*up*
Mısra: **1**
Çevirmek, yönlendirmek.
1. Tutup Behrâm gibi gûra saldı
2. Nice Husrevleri bu köhne dehliz

4. **tutsa:**-*sa*
Mısra: **2**
Hizmetine almak veya kiralamak.
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

5. **tutdu:**-*du*
Mısra: **4**
Kaplamak, doldurmak
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

6. **tutmuş:**-*muş*
Mısra: **3**
Tutmak.
3. Tutmuş idüm dest-i ʿaşkuñla melâmet dâmenin
4. Ten libâsın vermeden ervâha Settâr-ül ʿuyûb

7. **tutup:**-*up*
Mısra: **2**
Çevirmek, yönlendirmek.
1. Öykündü bâde laʿlüñe ayaga saldılar
2. Su ʿârızuñ añınca tutup bâga saldılar

8. **tut:**
Mısra: **4**
Tut ki!, farzet ki!
3. Katre katre kanlu yâşuñ bir sanem zülfüñde gör
4. Yâ kef-i Cibrîlde tesbîh-i mercân oldu tut

9. **tutdum:**-*dum*
Mısra: **6**
Yönelmek, ihtiyar etmek.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

tut ki:
1. **tut ki:**
Mısra: **4**
Varsayalım, farzedelim
3. Ol kaşı yaya bir nazar et baña diyeli
4. Bagrumı tîr-i gamze ile tut ki del dedüm

tutalum:
1. **tutalum:**
Mısra: **10**
Varsayalım, farzedelim
9. Tiryâk-i meyle defʿ ederüz zehrüñi senüñ
10. Sen tutalum felek yedi başlı bir ejder ol

2. **tutalum:**
Mısra: **10**
varsaymak.
9. Ey Hayâlî ola mı şaʿşaʿa engüşt-misâl
10. Tutalum beñzedi hurşîd eli âyesine

tûtî:
1. **tûtî:**
Mısra: **60**
Papağan
59. Dâg-ı hasretdür beni bülbül gibi gûyâ eden
60. Söylemez âyînesüz tûtî kelâm-ı sükkerîn

2. **tûtî:**
Mısra: **10**
Etli ve kalın dilli, parlak tüylü, sıcak yerlerde

yaşayan ve işittiği sesleri taklit eden, bâzı kelimeleri söyleyebilen kuş türü
9. Firâkuñ acısın añdukda der Hayâlî gazel
10. Kelâma gelmege tûtî egerçi kand gerek

3. **tûtî:**
Mısra: **10**
Dudu kuşu. (Şeker yedirilip konuşturulması bağlamında).
9. Ey Hayâlî medh-i kand-i laʿlüñi yar işidüp
10. Dedi kim tûtî misin ey rind-i kallâşum benüm

tûtî gibi gûyâlanmak:
1. **tûtî gibi gûyâlanur:**
Mısra: **2**
Tuti gibi konuşmak.
1. Şehe kul olmaga geldi cihâna bir levendüm var
2. Baña tûtî gibi gûyâlanur bir laʿli kandüm var

tûtî-güftâr:
1. **tûtî-güftâr:**
Mısra: **20**
Dudu kuşu gibi konuşan, sözler söyleyen, tatlı dilli.
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

tûtî-i mazmûn:
1. **tûtî-i mazmûna:**
Mısra: **10**
Mana kuşu.||İnce söz söyleme.
9. Okudukca şiʿrüñi cânân lebiyle her nefes
10. Ey Hayâlî tûtî-i mazmûña şekker gösterür

tûtî-i şekker-şiken:
1. **tûtî-i şekker-şikensin:**
Mısra: **4**
Şeker parçalayan dudu kuşu.||Tatlı dilli sevgili.
3. Belâ gülzarına revnak veren bir ʿandelîbem ben
4. Leb-i cân-perverüñle tûtî-i şekker-şikensin sen

tûtî-i tabʿ:
1. **tûtî-i tabʿuñ:**
Mısra: **2**
(Âşığın) tabiatının papağanı.
1. Yâr gösterdi bize âyîne-i ruhsârını
2. Tûtî-i tabʿuñ yine gûş eyleñüz güftârını

tûtî-misâl:
1. **tûtî-misâl:**
Mısra: **4**
Dudu kuşu misali.
3. Siyâh-baht idi ammâ hümâ-şeref oldu
4. Gurâb-ı şeb kafes-i dehr içinde tûtî-misâl

tûtî-sıfat:
1. **tûtî-sıfat:**
Mısra: **10**
Dudu kuşu misali.
9. Görelden sen yüzü mâhuñ şehâ âyîne-i haddüñ
10. Hayâlî rûz u şeb tûtî-sıfat medhüñde gûyâdur

tûtî-veş:
1. **tûtî-veş:**
Mısra: **5**
Papağan gibi.
5. Elümde al tûtî-veş meyi gördü dedi sofî
6. Be bu kendü ayagıyla ele gelmiş şikâr ancak

tutulmak:
1. **tutulur:**-*ur*
Mısra: **8**
Takılıp kalmak.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

tutulup kalmak:
1. **tutuldu kaldı:**
Mısra: **8**
Takılıp kalmak.
7. Görünce dâne-i hâlüñi dâm-ı zülfüñde
8. Tutuldu kaldı o sayyâd gördügüñ göñlüm

tutuşmak:
1. **tutuşup:**-*up*
Mısra: **6**
Yanmak
5. Sîneler çâk eyleyüp bezm-i visâl-i yârda
6. Şemʿlerle tutuşup derd ehli yâgın yakdılar

tûtyâ içün:
1. **tûtyâ içün:**
Mısra: **3**
Sürme çekmek için.
3. Ararsañ tûtyâ içün bulunmaz
4. Gözüñe rûzigâruñ hâk-i Pervîz

tüvânâlık:
1. **tüvânâlık:**
Mısra: **22**
Güçlülük, kuvvet sahibi olma.
21. Ey Hayâlî derde erdüñse tufeylüñdür devâ
22. Ger tüvânâlık dilerseñ nâ-tüvân ol nâ-tüvân

tuyûr:
1. **tuyûr:**
Mısra: **30**
Kuşlar; "tayr"ın cem'idir.
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

U

uç

1. **ucunda:**-*u, -n, -da*
Mısra: **32**
Uç kısım
31. Nîzen üzre kana müstagrak ʿadûnun kellesi
32. Beñzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

2. **ucundan:**-*undan*
Mısra: **2**
Bir şeyin baş veya son noktası.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

3. **ucundan:**-*un, -dan*
Mısra: **3**
Bir şeyin kenarı.
3. Nâveki müjgânuñ ucundan şu kim âh etmeye
4. Tîr-i âhından ne gam bir tîrdür peykânı yok

4. **ucda:**-*da*
Mısra: **14**
Son, gayet, netice.
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

5. **ucunda:**-*unda*
Mısra: **3**
Sınır,had.
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

uçmak:

1. **uçdu:**-*du*
Mısra: **36**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

2. **uçup:**-*up*
Mısra: **2**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

3. **uçsa:**-*sa*
Mısra: **21**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
21. ʿAdem diyârına uçsa ʿaceb mi cân-ı ʿadû
22. Çün oldu her yañadan okların aña per ü bâl

4. **uçaldan:**-*al, -dan*
Mısra: **28**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
27. Gözüñü igneler ile diküp durur şehbâz
28. Tezerv-i ʿadlüñ uçaldan beri açup per ü bâl

5. **uçmakdan:**-*mak, -dan*
Mısra: **3**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

6. **uçanın:**-*anın*
Mısra: **10**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
9. Ey Hayâlî bir kebûter-hâne imiş kûy-ı ʿaşk
10. Her dil-i âvârenüñ gökde uçanın yıkdılar

7. **uçmaga:**-*maga*
Mısra: **4**
uçmak, havalanmak
3. Şekker lebüñe konmaga ey dost mekes-vâr
4. Bâl açdı yine bâgda uçmaga benefşe

8. **uçmaga:**-*maga*
Mısra: **4**
Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek.
3. Kand-i lebün1e ermege gülzâr-ı ruhuñda
4. Bâl açdı mekesler gibi uçmaga benefşe

9. **uçar:**-*ar*
Mısra: **10**
Uçmak. (Kendi kendine yetmek bağlamında).
9. Düşme bu dâm-ı havâdisde Hayâlî bende
10. Kendüñi bâl-i tecerrüdle uçar tayr eyle

uc elinüñ dilâveri:

1. **uc elinüñ dilâveridür:**
Mısra: **5**
Hududu bekleyen gönül alıcı.
5. Uc elinüñ dilâveridür cânuñ u serüñ
6. Geldi dil almaya sanasın bu vilâyete

ʿucb:

1. ʿ**ucb:**
Mısra: **1**
Kendini beğenme.
1. Fenâ ehline taʿn etme geçüp ʿucb ile yanından
2. Bu dehr-i vahşet-âbâduñ sakın şîr-i jiyânından

ʿucb ü riyâ:

1. ʿ**ucb ü riyâdan:**
Mısra: **5**
Kibir ve ikiyüzlülük.
5. Fârig edüp ey felek ʿucb ü riyâdan sînemi
6. Nâ-tüvân u nâ-murâd u derd-nâk etdüñ beni

uçurmak:

1. **uçurdular:**-*du, -lar*
Mısra: **10**
Gözden kaybetmek.
9. Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
10. Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

2. **uçurdular:**-*du, -lar*
Mısra: **2**
Uçurmak, özgür bırakmak, uçmasına sebep olmak.
1. Çün sen saçı hümânuñ eşiginde gördüler
2. Meh-pâreler kebûteri gökden uçurdular

3. **uçurdular:**-*du, -lar*
Mısra: **4**
Gözden kaybetmek.
3. Añladılar gamuñla felekler zevâlini
4. Mihri döne döne i (ey) meh anuñçün uçurdular

4. **uçurmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **4**
Gözden kaybetmek.
3. Gün geçer mi yüzde hattuñ fitneye meşk etmeye
4. Hafta mı var leblerüñ uçurmaga cân istemez

5. **uçurdu:**-*du*
Mısra: **3**
Uçma işini yaptırmak.
3. Himmet kanadı ile uçurdu varakların
4. Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülüñ

6. **uçurdum:**-*dum*
Mısra: **8**
Uçma işini yaptırmak.
7. Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
8. Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan

7. **uçurmuş:**-*muş*
Mısra: **4**
Yok etmek, ortadan kaldırmak.
3. Has ü hâşâke beñzer üstühânlarla gören cismüm
4. Dedi bir ʿandelîbini uçurmuş âşiyândur bu

8. **uçurmasın:**-*masın*
Mısra: **8**
Havalandırmak, yerden yükseltmek, dağıtmak.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

9. **uçurdum:**-*dum*
Mısra: **2**
Uçurmak, özgür bırakmak, uçmasına sebep olmak.
1. Görüp cân verdüm ol nâ-mihribânı
2. Huzûrunda uçurdum murg-ı cânı

ucuz olmak:
1. **ucuz olsun:**
Mısra: **1**
Ucuza gelmek.
1. Çöz kâkül-i müşgînüñi ʿanber ucuz olsun
2. Depret leb-i şîrînüñi kim kana tuz olsun

ʿûd:
1. **ʿûd:**
Mısra: **37**
Ağaç, odun; öd ağacı; Hint'ten gelen ve yakılınca güzel koku veren bir tür kıymetli ağaç; bu ağaçtan yapılan ve Doğu müziğinde çok kullanılan bir tür çalgı aleti. (Matem amacıyla ölenin arkasından yakılması bağlamında).
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

2. **ʿûd:**
Mısra: **1**
Değersiz Nâbî
1. Sadâ ile bu gün işʿâr eder ʿûd
2. Cihânda sohbet-i yâr oldu maksûd

ʿûd u rübâb:
1. **ʿûd u rübâba:**
Mısra: **8**
Ut ve rübap.
7. Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr
8. Yanup bu derdümi ʿûd u rübâba yalvarayın

ufuk:
1. **ufukdan:**-*dan*
Mısra: **3**
Gök kenarı, gök ile yerin birleşmiş gibi göründüğü yer.
3. Sanmañuz gül-gûn şafak oldu ufukdan âşikâr
4. ʿĪd içün çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi

uğramak:
1. **ugrayan:**-*y, -an*
Mısra: **26**
Karşılaşmak.
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

2. **ugramasun:**-*masun*
Mısra: **8**
uğramak.
7. Kaysa eydüñ ben belâ deştinde ser-gerdân iken
8. Ugramasun yanuma billâhi ol sersem yanar

3. **ugrar:**-*r*
Mısra: **6**
Ziyaret etmek.
5. Şahinlerüz ki sayd-gehimüz fezâsına
6. Cibrîl ugrar ise perini döker geçer

4. **ugrayan:**-*y, -an*
Mısra: **17**
Ulaşmak, erişmek.
17. Nûr görse şâm-ı Kadre ugrayan kılmaz nazar
18. Nitekim şehrev ziyâ-yı mâh-ı tabân istemez

5. **ugrar:**-*r*
Mısra: **7**
uğramak
7. ʿAşkuñdaki belâlaruñ ugrar geçer bize
8. Şehr-i mahabbetüñ güzelüm şâh-râhıyuz

6. **ugrayası:**-*ya, -sı*
Mısra: **4**
Ulaşmak, erişmek.
3. Hîç ilmez ey kaşı yâ tez gelür geçer dilden
4. Okuñla şol cigere ugrayası peykânuñ

7. **ugrasa:**-*sa*
Mısra: **3**
uğramak.
3. Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklaruñ
4. Hançerüñ gibi yalıñ yüzlü güzel pehlû-keşe

8. **ugrarsa:**-*rsa*
Mısra: **1**
uğramak.
1. Yoluñ ugrarsa bir gün ey sabâ cânâna ʿaşk eyle
2. Ki yaʿni bendesinden ol şeh-i hûbâna ʿaşk eyle

9. **ugrarsa:**-*rsa*
Mısra: **4**
Ziyaret etmek.
3. Mest olup bûy-ı meyinden ura dîvârına baş
4. Zâhid ugrarsa bizüm kûçe-i meyhânemüze

10. **ugramışam:**-*mışam*
Mısra: **2**
Karşılaşmak.
1. Dâm-ı zülfüñe göñül murgu düşüp âh dedi
2. Ne kara günlere ugramışam eyvâh dedi

uğratmak:

1. **ugratmaz:**-*maz*
Mısra: **8**
Karşılaşmak.
7. Kâmetüm râ kaşlaruñ fikriyle oldu dâl-ı derd
8. Söylesem derdâ ki ugratmaz beni o râlara

uğuruñ açık ola:
1. **uguruñ açık ola:**
Mısra: **51**
Şansı, bahtı açık olmak.
51. Uguruñ açık ola şimdi senüñdir nusrat
52. Fâtih-i Hayber olan Server-i merdân-şekil

2. **ugûruñ açık olsun:**
Mısra: **3**
Şansı, bahtı açık olmak.
3. Ugûruñ açık olsun subh gibi ey güneş-talʿat
4. Dil almaga çıkarmışsın iki zülf-i zırıh-pûşu

uhrâ zevki:
1. **uhrâ zevkini:**
Mısra: **69**
Ahiretteki güzelliklerin verdiği zevk.
69. Lezzet-i dünyâya mâʾil bilmez uhrâ zevkini
70. Ana rahmin nitekim bâg-ı cinân bilür cenîn

ʿukde-i çarh:
1. **ʿukde-i çarhuñ:**
Mısra: **7**
Alemin düğümü, alemin zorlukları.
7. ʿUkde-i çarhuñ ser-â-ser añladuk eşkâlini
8. Her ne kim gâibdür anı bilmenüñ remmâliyüz

ʿukde-i eşkâl-i nücûm:
1. **ʿukde-i eşkâl-i nücûmu:**
Mısra: **3**
Yıldız şekillerinin düğümü. (Yıldızlardan anlam çıkarma bağlamında).
3. ʿArz etme baña ʿukde-i eşkâl-i nücûmu
4. Ben nükte-şinâsem beni remmâl mi sanduñ

ulak:
1. **ulagı:**-*ı*
Mısra: **4**
Haberci, elçi.||Sevgilinin saçı. (Yüze dökülme bağlamında).
3. Ruhlaruñdan çîn-i zülfüñde karâr eyler gönül
4. Husrev-i Rûmuñ Huten Şâhına ulagı gibi

ulu:
1. **ulu:**
Mısra: **5**
büyük, yüce
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

2. **ulu:**
Mısra: **3**
büyük, yüce
3. Bennâ-yı çarh bir ulu bünyâda urdu tarh
4. Kim ol binâya kelle-i ʿuşşâkdur helik

3. **ulu:**
Mısra: **6**
büyük, yüce
5. Ey gönül saña sıâdı kevn ü mekân
6. Ne ulu bârigâh imişsin sen

ulu kapu:
1. **ulu kapudan:**
Mısra: **3**
Ulu kapı.||Dergah.
3. Bir ulu kapudan etdük cihânı hîçe kabûl
4. ʿAceb muhâsebeler verdük iltizâmumuza

ulu meydân:
1. **ulu meydân:**
Mısra: **6**
Yüce bir yol.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

ummak:
1. **umaram:**-*ar, -am*
Mısra: **61**
istemek || beklemek, ümit etmek.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

2. **umarın:**-*ar, -ın*
Mısra: **10**
1. Ümit etmek. 2. Beklemek.
9. Ey Hayâlî yine bu şiʿr-i hasen üslûba
10. Umarın Husrev-i Rûmuñ saña tahsîni ola

3. **umar:**-*ar*
Mısra: **1**
Bırakmak, vazgeçmek.
1. Şâm erişse şemʿ umar pervâneler kim yanalar
2. Gelse kış sevdâsıdur abdâlın âteş-hâneler

4. **umar:**-*ar*
Mısra: **10**
istemek || beklemek, ümit etmek.
9. Tîg-i cevrinden Hayâlî yaralu her dilberüñ
10. Merhem-i vasl ile bîçâre umar kim saralar

5. **umma:**-*ma*
Mısra: **7**
1. Ümit etmek. 2. Beklemek.
7. Murâd bâdesini umma câm-ı gerdûndan
8. Göründü çünki tehî sâgar-ı nigûnu anuñ

6. **umar:**-*ar*
Mısra: **3**
1. Ümit etmek. 2. Beklemek.
3. İzüñ tozun sabâdan umar nergis ile gül
4. Bu bâgda ne var ki saña göz kulak degül

7. **umma:**-*ma*
Mısra: **1**
istemek || beklemek, ümit etmek.
1. Umma her dîvâneden Mecnûn-ı şeydâ-meşrebin
2. Baña sor derd ehlinüñ ey dost baña meşrebin

8. **umarın:**-*arın*
Mısra: **10**
istemek || beklemek, ümit etmek.
9. Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrüñ
10. Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın

9. **umma:**-*ma*
Mısra: **1**
istemek || beklemek, ümit etmek.
1. Merhamet umma göñül bu gerdiş-i bî-dâddan
2. Kimse maʿmûr olmamışdur bu harâb-âbâddan

10. **ummañuz:**-*mañuz*
Mısra: **10**
istemek || beklemek, ümit etmek.
9. Ol Hayâlîyem ki oldum ʿaşk ile bî-nam ü neng
10. Ummañuz idrâk ben rusvâ-yi mâder-zâddan

ʿumk:
1. ʿ**umkumuz:**-*umuz*
Mısra: **9**
Derinlik.
9. Biz Hayâlî bahr-ı tahkîküz ne bilsin ʿumkumuz
10. Zeylimüzde cüst ü cû eden has ü hâşâkimüz

ʿumkuna gavs eylemek:
1. ʿ**umkuna gavs eyle:**
Mısra: **9**
Derinliğe dalmak.
9. Hayâlî ʿumkuna gavs eyle bul şol dürr ü yektâyı
10. Hazer edüp nehenginden deme deryâdan el çekdüm

ʿummân:
1. ʿ**ummânuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Okyanus.
5. Yaş añılsa merdüm-i çeşmüm kadar görmüş geçer
6. Gözlerüm yaşınca ʿummânuñ da yaşı var imiş

2. ʿ**ummâna:**-*a*
Mısra: **7**
Okyanus.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

3. ʿ**ummânem:**-*em*
Mısra: **14**
Okyanus.
13. Ne deñlü olduñ ise seyl gibi âlûde
14. Özüñi baña erişdür ki ʿaynı ʿUmmânem

4. ʿ**ummâna:**-*a*
Mısra: **5**
Okyanus.
5. Ter etdüm çeşme-i hurşîdi ʿummâna keder verdüm
6. Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum

5. ʿ**ummâna:**-*a*
Mısra: **10**
Okyanus.
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

umulmak:
1. **umuldu:**-*du*
Mısra: **20**
Umma durumu yaratılmak veya umma durumuna konu olmak.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

uñ:
1. **uñmasın:**-*ma, -sın*
Mısra: **5**
Onmak, mutlu olmak.
5. Uñmasın gül bitmesün bülbül eger ey lâle-ruh
6. ʿÂrız-ı zülfüñ katında daʿvî-i rüchân ede

un eylemek:
1. **un eyledüm:**
Mısra: **4**
Ezmek, öğütmek.
3. Dâne-i hâlüñ edelden zâg-ı hattuñ pâyimâl
4. Döge döge kendümi bu gussadan un eyledüm

uñmaduk baş:
1. **uñmaduk başum:**
Mısra: **5**
Mutluluğa erişemeyen baş.
5. Uñmaduk başum sifâl olsun kilâb-ı kûyuña
6. Bu saʿâdetle der-i dilberde mihmân et beni

ʿunsur:
1. ʿ**unsur:**
Mısra: **8**
Ar. Öz, ruh, madde, esas, cevher, kök.
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

uñulmak:
1. **uñulmadı:**-*ma, -dı*
Mısra: **2**
Onmak, iyileşmek.
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

uñulmaz derd:
1. **uñulmaz derd:**
Mısra: **9**
Umutsuz dert.
9. Ey Hayâlî bir uñulmaz derd bî-derd olmadur
10. Çâre yok bu derde her derdüñ devâsı var ise

ununu elemek:
1. **ununu elemege:**
Mısra: **3**
(Bir şeyin) Özünü hazırlamak.
3. Şâdîligüñ düğününüñ elemege ununu
4. Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

unutmak:
1. **unutmaya:**-*ma, -ya*
Mısra: **9**
Aklında kalmamak, hatırlamamak
9. Ölünce bu vefâyi Hayâlî unutmaya
10. Nâz eyleyüp deseñ ki cefâ-kârıñam senüñ

2. **unutduñ:**-*duñ*
Mısra: **3**
Aklında kalmamak, hatırlamamak
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

3. **unutdular:**-*dular*
Mısra: **8**
Aklında kalmamak, hatırlamamak
7. Hadengüñ zahmı sînemde gamumla yâr-ı gâr oldu
8. İkisi birlige yetdi unutdular ferâmûşu

<u>ʿunvân:</u>
1. ʿ**unvân:**
Mısra: **1**
Ünvan, san.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

2. ʿ**unvânı:**-*ı*
Mısra: **4**
Unvan, san, sıfat
3. Nola ser-defter-i hûbân-ı ʿâlem olsa ol server
4. Melâhat-nâmesi şimdi anuñla buldu ʿunvânı

<u>urmak:</u>
1. **urur:**-*ur*
Mısra: **49**
Vurmak, yaralamak.
49. Şâhâ Hayâlî bunca kılıcuñ urur senüñ
50. Sen dahi kıl ʿatâ aña bir husrevâne tîg

2. **urup:**-*up*
Mısra: **4**
Vurmak, damgalamak.
3. Encüm-i ezhârile gördü şeref buldu çemen
4. Çarh dâg-ı reşk urup cismine oldu bî-karâr

3. **urur:**-*ur*
Mısra: **3**
Vurmak.
3. Gül yanar nâra urur âb serin senglere
4. Başına hâk saçar bâd elinden felegüñ

4. **ura:**-*a*
Mısra: **4**
Vurmak, yaralamak.
3. Çekse bir hânede nakkâş ʿizârı nakşın
4. Ura pervâne başın şemʿ sanup dîvâra

5. **urur:**-*ur*
Mısra: **6**
Vurmak, çarpmak.
5. Terk it gülü ʿâşık baña yâr ol deyu her dem
6. Urur çeñeyi bülbül-i gam-nâke benefşe

6. **uralı:**-*alı*
Mısra: **1**
Nakşetmek, işlemek.
1. ʿAşk odu sîneme uralı derd dâgını
2. Yakdum zamânede yine Mecnûn çerâgını

<u>ʿurs:</u>
1. ʿ**ursa:**-*a*
Mısra: **15**
Düğün yemeği.
15. Okudular bu ʿursa hürmet edüp
16. Deşt-i Kıpçak elindeki Hanı

<u>ʿuryân:</u>
1. ʿ**uryân:**
Mısra: **4**
Çıplak
3. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
4. Bir gece ger sarılam ben hasta-dil ʿuryân aña

2. ʿ**uryân:**
Mısra: **44**
Çıplak
43. Hak Taʿalâ eylesün ʿizzetle ʿömrün ber mezîd
44. Devlet-i Şehde neñ eksükdür senüñ ʿuryân mısın

3. ʿ**uryânlarına:**-*larına*
Mısra: **7**
Çıplak
7. ʿAşk vâdîleri ʿuryânlarına yâr olalı
8. Geymeye ʿâr ederin câme-i zer-keşlerden

4. ʿ**uryân:**
Mısra: **6**
Çıplak, her şeyden azade.
5. Hâk-i râhı mefreş ü hârâyi bâlîn eyleyen
6. Atlas-ı gerdûne başın egmeyen ʿuryân Dede

5. ʿ**uryân:**
Mısra: **5**
Çıplak
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

<u>ʿuryân olmak:</u>
1. ʿ**uryân olmagın:**
Mısra: **11**
soyunmak; dünya bağlarını kesmek
11. Soyunup her dem rakîbe karşu ʿuryân olmagın
12. Dostum billâh ben dervîşi abdâl eyledüñ

<u>ʿuryân-ı ʿaşk olmak:</u>
1. ʿ**uryân-ı** ʿ**aşk ol:**
Mısra: **1**
Aşk çıplağı olmak.
1. Dilâ Mecnûn-sıfat ʿuryân-ı ʿaşk ol pîrehenden gec
2. Belâ meydânınuñ gerçek şehîdiysen kefenden gec

2. ʿ**uryân-ı** ʿ**aşk olanları:**
Mısra: **2**
Aşk çıplağı olmak.
1. Efgâna ʿandelîbi kaçan bâga saldılar
2. ʿUryân-ı ʿaşk olanları ocaga saldılar

3. ʿ**uryân-ı** ʿ**aşk olup:**
Mısra: **4**
Aşk çıplağı olmak.
3. Eşcâr-ı kühsâr baña kol salup dedi
4. ʿUryân-ı ʿaşk olup bize gel câmeyi dagıt

<u>ʿusfûr:</u>
1. ʿ**usfûr:**
Mısra: **50**
Serçe kuşu.
49. Hamâm-ı ʿakl eremez şâhbâz-ı fikretüñe
50. Hümâ kuşu ile berâber hiç ola mı ʿusfûr

<u>uslanmak:</u>
1. **uslansun:**-*sun*
Mısra: **9**
Akıllanmak, aklı başına gelmek.
9. Dedüm uslansun Hayâlî çek saçuñ zencîrine
10. Dedi bu zencîre lâyık görme her dîvâneyi

<u>uslu:</u>

1. **uslu:**
Mısra: **5**
akıllı
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

2. **uslu:**
Mısra: **4**
akıllı
3. Vere mi tâc-ı Keye penbe-i dâgın ʿâşık
4. Be bu dîvâneligi hiç ede mi bir uslu

uşanmak:
1. **uşanup:**-*up*
Mısra: **2**
Bıkmak, sıkılmak
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

ʿuşşâk:
1. ʿ**uşşâkı:**-*ı*
Mısra: **6**
Aşıklar.
5. Kaʿbe-veş mestûr olan dilberler oldu âşikâr
6. Nûr görmüş hâcî-veş ʿuşşâkı nâlân eyledi

2. ʿ**uşşâkâ:**-*â*
Mısra: **28**
Âşıklar.
27. Leblerüñ kan içmegi âyîn edinmişdi velî
28. Hatt-ı müşgînüñ erişdi oldu ʿuşşâkâ muʿîn

3. ʿ**uşşâk:**
Mısra: **5**
Aşıklar.
5. Sînemüñ dâgın görüp ʿuşşâk teslîm oldular
6. Er ocagıdur benüm şâhum buña kurbân akar

4. ʿ**uşşâk:**
Mısra: **2**
Âşıklar.
1. Tîrüñ kaçan nişâna ol ebrû-kemân atar
2. Aña nişân olmaga ʿuşşâk cân atar

5. ʿ**uşşâka:**-*a*
Mısra: **8**
Âşıklar.
7. Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
8. Şimdi gelmişdür hatı ʿuşşâka defter gösterür

6. ʿ**uşşâk:**
Mısra: **3**
Âşıklar.
3. Senden özge dilbere ʿuşşâk olmaz germ-dil
4. Bunca zerrâtuñ olur hurşîd-i nûr-efşânı bir

7. ʿ**uşşâkuñ:**-*uñ*
Mısra: **2**
Âşıklar.
1. Gün yüzüñde gördüler zülfüñ uzun olmuş yatur
2. Dostum ʿuşşâkuñ ol günden zebûn olmuş yatur

8. ʿ**uşşâka:**-*a*
Mısra: **7**
Âşıklar.
7. Yoluña hâk olmanuñ âdâbını ʿuşşâka sor
8. Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

9. ʿ**uşşâka:**-*a*
Mısra: **4**
Âşıklar.
3. Gûyâ olup ceresleri ol şehsüvârımuñ
4. ʿUşşâka derd-i ʿaşkı zebânumdan oy verür

10. ʿ**uşşâka:**-*a*
Mısra: **1**
Âşıklar.
1. Reh-i kûyuñda ʿuşşâka ruh u zerd eşk-i ter hoşdur
2. Ki zîrâ Kaʿbe yolunda kişiye sîm ü zer hoşdur

ʿuşşâk içre:
1. ʿ**uşşâk içre:**
Mısra: **6**
Aşıklar içinde.
5. Bezm-i gamda her nefes âh eylerin korkum budur
6. Ney gibi feryâdı ʿuşşâk içre kânûn eyleyem

ʿuşşâkuñ işi bitdi:
1. ʿ**uşşâkuñ işi bitdi:**
Mısra: **2**
"Aşıkların işi bitti".
1. Ey hatt-ı yâr her tarafa nâmeyi dagıt
2. ʿUşşâkuñ işi bitdi bu hengâmeyi dagıt

ʿuşşâk-vâr:
1. ʿ**uşşâk-vâr:**
Mısra: **5**
Hz. Süleyman'ın mührü||Sevgilinin dudakları.(Sevgilinin dudakları Hz. Süleyman'ın cihanda bir eşi daha bulunmayan, kudret ve hâkimiyetini sağlayan meşhur yüzüğüne teşbih edilmiştir.
5. Gerdenine hâleyi tavk eyledi ʿuşşâk-vâr
6. Boynu baglu bir kul olmuşdur meh-i tâbân aña

usûl:
1. **usûle:**-*e*
Mısra: **4**
İzlenilen yol.
3. Râst ol iller ile çep düşme
4. Satdılar bir usûle dünyâyı

usûlüñe uymak:
1. **usûlüñe uymaz:**
Mısra: **6**
Tarzına, tuttuğu yola uymamak.
5. ʿUşşâka gördüm eyler ol âfet muhâlefet
6. Uymaz senüñ usûlüñe işbu ʿamel dedüm

ʿutârid:
1. ʿ**utârid:**
Mısra: **29**
Merkür gezegeni, feleğin katibi.
29. Nâme-i ʿizzetine oldu ʿutârid münşî
30. Kadri bâbında zuhal hindî-i derbân-şekil

2. ʿ**utârid:**
Mısra: **9**
Merkür gezegeni, feleğin katibi.
9. Hayâlî nazmını tâ kim ʿutârid istimâʿ etdi
10. Begenmez matlaʿ-ı mihr ile gökde nazm-ı pervîni

utârid dergehi:

1. **utârid dergehinde:**
Mısra: **16**
Feleğin katibinin dergahı.||Utarid feleğin katibi sayılıp güzel söz ve yazı ile sanatkarlığın sembolüdür.
15. Âfitâbuñ zer devâtıyla gelürsin her seher
16. Ey utârid dergehinde kâtib-i dîvân mısın

ʿutâride yazdurmak:
1. ʿ**utâride yazdurmaga:**
Mısra: **42**
Feleğin katibi, güzel söz ve kelamda mahir olan Utarid'e yazdırmak.
41. Hayâlî nazmuñı gûş-ı hilâl ile işidüp
42. Diler ʿutâride yazdurmaga sipihr-i dü-reng

uymak:
1. **uyup:**-*up*
Mısra: **10**
Küstahlık etmek
9. Kanlu yaşuñla Hayâlî gibi etmezseñ vuzûʾ
10. Câmiʿ-i Hakda imâm-ı ʿaşka neylersin uyûb

2. **uydu:**-*du*
Mısra: **4**
(Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek.
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

3. **uyduñ:**-*du, -ñ*
Mısra: **9**
Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak.
9. Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refîk
10. Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

4. **uyup:**-*up*
Mısra: **1**
(Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek.
1. Uyup rakîbe seyr kılalı taraf taraf
2. Eşküm arar o kaddi nihâli taraf taraf

5. **uymuş:**-*muş*
Mısra: **2**
(Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek.
1. Edelden kâkülüñde dil karârı bî-karârem ben
2. Havâ-yi ʿaşka uymuş bir perîşân-rûzigârem ben

6. **uydu:**-*du*
Mısra: **9**
Zevke, anlayışa uygun düşmek.
9. Hayâlî vâʿize bak baña vâʿiz uydu velî
10. Şu bir mürâyî-i dîn yâdigârı neyleyeyin

7. **uymadı:**-*madı*
Mısra: **5**
(Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek.
5. ʿUryân fenâ yolun varan sofî uymadı
6. Belli idi tâc ü hırkadan anuñ kabalıgı

8. **uydu:**-*du*
Mısra: **2**
Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak.
1. Gözümle göñlüm arar hüsn-i ʿâlem-ârâyı
2. Gözümse göñlüme uydu göñülse hercâyî

uyarmak:
1. **uyar:**
Mısra: **12**
Uyandırmak, uyanmak, fark etmek.
11. Gece bâlîn-i ferâgatde yaturken nâgeh
12. Hâtif-i gayb dedi semʿüme cân gözüñ uyar

2. **uyara:**-*a*
Mısra: **2**
Uyandırmak, uyanmak, fark etmek.
1. Nazar eylerse baña Şâh-ı saʿâdet pertev
2. Benden uyara çerâgın koya mihrin meh-i nev

3. **uyar:**
Mısra: **8**
yakmak, parlatmak; harekete geçmek.
7. Tenüñde rişte-i cân nâr-ı derdine müştâk
8. Çerâgını uyarırsañ nola uyar beni

4. **uyarur:**-*ur*
Mısra: **2**
yakmak, parlatmak; harekete geçmek.
1. Dâg-ı sînem ehl-i derdüñ olalı baş ocagı
2. Benden uyarur çeragı Hacı Bektâş ocagı

5. **uyara:**-*a*
Mısra: **6**
yakmak, parlatmak; harekete geçmek.
5. Varup nâz uyhusuna fârig oldu benden ol kâfir
6. Meger papas uyara baña ol şemʿ-i şebistânı

uydurmak:
1. **uydurup:**-*up*
Mısra: **3**
Yakıştırmak.
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

2. **uydur:**
Mısra: **11**
Diye düşünmek.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

3. **uydurur:**-*ur*
Mısra: **8**
düzene sokmak
7. Öldügüm dem yâr peykânın cigerde saklaram
8. Uydurur her kim sefer kılsa yarar yoldaşını

uyhu:
1. **uyhuya:**-*ya*
Mısra: **3**
Uyku.
3. Gündüzün uyhuya var zulmü edinme pîşe
4. Geceler bezm-i mey-i nâbı bilâ-gayr eyle

2. **uyhusuna:**-*suna*
Mısra: **5**
Uyku.
5. Varup nâz uyhusuna fârig oldu benden ol kâfir
6. Meger papas uyara baña ol şemʿ-i şebistânı

uyhuya varmak:
1. **uyhuya var:**
Mısra: **3**
Uyumak
3. Bister-i nâzdasın gonca-sıfat uyhuya var
4. Eylesün bâd-ı sabâ gibi güzer âh saña

2. **uyhuya varmış:**
Mısra: **2**
Uyumak
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

uymaz:
1. **uymazdur:***-dur*
Mısra: **2**
Uygun olmayan.
1. Kılan âvâre bir şûh-ı kebûter bâzdur göñlüm
2. Yıkılsun kûyuna çünkim baña uymazdur göñlüm

uyumak:
1. **uyur:***-r*
Mısra: **3**
Uyumak.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

ʿuyûn:
1. ʿ**uyûnundan:***-un, -dan*
Mısra: **1**
Gözler.
1. Gören nazmum ʿuyûnundan eder hûn-ı ciger peydâ
2. Nice kanlar yudar kân eyleyince bir güher peydâ

ʿuyûn-ı ezhâr:
1. ʿ**uyûn-ı ezhâr:**
Mısra: **2**
Çiçeklerin gözleri.
1. Hâb-ı gafletde iken oldu göz açup bîdâr
2. Kudret-i Hakka nazar kıldı ʿuyûn-ı ezhâr

uyur:
1. **uyura:***-a*
Mısra: **6**
gaflet içinde olmak, bilmemek
5. Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
6. Sepme bu sâye-gâhda su her uyura gel

uzatmak:
1. **uzatmasun:***-masun*
Mısra: **35**
Başı bir yere yöneltmek.
35. Boynunu uzatmasun sahrâlaruñ süglünleri
36. Ol hümâ uçdu kime eyler ki bunlar nâzlar

2. **uzatdı:***-dı*
Mısra: **2**
Belirmek, ortaya çıkmak, görünür olmak.
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

3. **uzatdı:***-dı*
Mısra: **10**
Uzatmak.
9. Başdan aşurı etdi Hayâlî saña cevri
10. Tâ kim ser-i zülfeynini ol mâh uzatdı

üzere:
1. **üzere:**
Mısra: **1**
Gibi.
1. Ey dil ol servüñ elif üzere ki dâgın yakasın
2. Âteş-i âhuñla Tûbî budagın yakasın

uzun geymek:
1. **uzun geyer:**
Mısra: **4**
Uzun giymek.||Bir özelliği fazlasıyla göstermek.
3. Yoluna şol hâk olanlar yüzlerin sürsün deyu
4. Nâz-perverdüm libâs-ı şîveyi uzun geyer

ʿuzv:
1. ʿ**uzvunuñ:***-unuñ*
Mısra: **3**
Aza, organ.
3. Derdüñi bir ʿuzvunuñ bir ʿuzva ifşâ eyleme
4. Dökse kanuñ yere zahm-ı hûn-feşânuñ duymasun

2. ʿ**uzva:***-a*
Mısra: **3**
Aza, organ.
3. Derdüñi bir ʿuzvunuñ bir ʿuzva ifşâ eyleme
4. Dökse kanuñ yere zahm-ı hûn-feşânuñ duymasun

Ü

ü:
1. **ü:**
Mısra: **7**
vü: ve
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

2. **u:**
Mısra: **8**
vü: ve
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

3. **ü:**
Mısra: **34**
vü: ve
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

4. **u:**
Mısra: **16**
vü: ve
15. Mahabbet hânikâhında mürîd-i ʿaşk-ı pâkem ben
16. Görüp rengîn yüzüñ verdüñ karâr u sabruñı verdüñ

5. **ü:**
Mısra: **3**
vü: ve
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

üç günde bir:
1. **üç günde bir:**
Mısra: **1**
Üç günde bir.||Çabucak.
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

2. **üç günde bir:**
Mısra: **2**
Üç günde bir.||Çabucak.
1. Hattuñı kılma tırâş ey âfitâb üç günde bir
2. Eyleme billâhi dünyâyı harâb üç günde bir

3. **üç günde bir:**
Mısra: **4**
Üç günde bir.||Çabucak.
3. Sıfr dâgıyla eliften cümle cısmüm oldu zeyn
4. Eylemekden cevrüñi cânâ hisâb üç günde bir

4. **üç günde bir:**
Mısra: **6**
Üç günde bir.||Çabucak.
5. Her nefesde ol tabîb-i câna ben öldüm desem
6. Hâlüme kılmaz nazar vermez cevâb üç günde bir

5. **üç günde bir:**
Mısra: **8**
Üç günde bir.||Çabucak.
7. Nice gül gül olmasun haddi letâfet yagdurur
8. ʿÂrızı gülzârına müşgîn gülâb üç günde bir

6. **üç günde bir:**
Mısra: **10**
Üç günde bir.||Çabucak.
9. Cism-i pür-dâg-ı Hayâlîden kesilmez tîg-i yâr
10. Gerçi verür bâgbân gülzâra âb üç günde bir

üftâde:
1. **üftâde:**
Mısra: **17**
Far. 1. Düşmüş. 2. Düşkün. 3. Âşık.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

2. **üftâdeler:***-ler*
Mısra: **11**
Düşkün, Tutkun.
11. Fakr vâdîsinde ser-gerdân olan üftâdeler
12. Gûşe-i bî-tûşesinüñ her gece mihmânıdur

3. **üftâdeler:***-ler*
Mısra: **8**
Düşkün, Tutkun.
7. Ey Halîlüm Kaʿbe hakkı Kıbleye etmez sücûd
8. Naʿlçen nakşını mihrâb eyleye üftâdeler

4. **üftâdedür:***-dür*
Mısra: **8**
Düşkün, Tutkun.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

5. **üftâde:**
Mısra: **2**
Düşkün, Tutkun.
1. Yüzüme bir kadem basmaz benüm ol serv-i âzâde
2. Yolunda hâk olursam sâye-veş yüz yıl ben üftâde

6. **üftâdenüñ:***-nüñ*
Mısra: **3**
Far. 1. Düşmüş. 2. Düşkün. 3. Âşık.
3. Sâye saldı üstüne ol serv ben üftâdenüñ
4. Bir gedâya şâh gûyâ hilʿat ihsân eyledi

üftâde cism:
1. **üftâde cismin:**
Mısra: **12**
Düşmüş, düşkün beden.
11. Saña bir dâne hâsıl etmek içün
12. Hâk üftâde cismin eyledi çâk

üftâdelik:
1. **üftâdelik:**
Mısra: **7**
Perişanlık.
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

üftâdesi olmak:
1. **üftâdesi olmaz:**
Mısra: **5**
Düşkünü olmak.
5. Kim ki olmaz bir güneş yüzlü mehüñ üftâdesi
6. Mahv bil anuñ vücûdun sâye-i dîvârdur

ülfet bağlamak:
1. **ülfet bagladı:**
Mısra: **4**
Dostluk kurmak, yakınlaşmak.
3. Gördü Mecnûn kim beni Âdemde yok resm-i vefâ
4. Vardı ol dîvâne vahşîlerle ülfet bagladı

ülfet eylemek:
1. **ülfet eylemiş:**
Mısra: **49**
alışmak, kaynaşmak, görüşüp konuşmak, sohbet etmek.
49. Şâh ʿaşkullâh ile beñzer ki ülfet eylemiş
50. Girmiş ol meydâna daʿvâ-yi mahabbet eylemiş

ülî-ecniha:
1. **ülî-ecnihalar:***-lar*
Mısra: **5**
Kanat sahipleri.||Kuşlar.
5. Dâne edindi ülî-ecnihalar bezmimüzüñ
6. Her habâbın göricek sâgar-ı ayyâşında

ümîd:
1. **ümîdüm:***-üm*
Mısra: **3**
Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut.
3. Firâk âteşi hakkı ümîdüm oldur kim
4. Müyesser olmaya vasluñ ölem gidem ʿâşık

2. **ümîdüm:***-üm*
Mısra: **7**
Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

3. **ümîdi:***-i*
Mısra: **5**
Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut.
5. Bir yüzün gördükde cân vermek ümîdi var iken
6. Neylerem kûyunda feryâd ü enînüñ minnetin

ümîd-i mâl ü câh:
1. **ümîd-i mâl ü câh:**
Mısra: **9**
Mal ve makam ümidi.
9. Bu gün dervîş-i ʿâlemdür ümîd-i mâl ü câh etmez
10. Ayagın tozuna Şâhâ Hayâlî bî-riyâ geldi

ümîd-i vasl:
1. **ümîd-i vasl:**
Mısra: **9**
Kavuşma ümidi.
9. Helâk etdüñ Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
10. Niçün yok yere öldürdüñ be hey kâfir müselmânı

ümmîd:
1. **ümmîd:**
Mısra: **10**
Umma, umuş.
9. Taksîre yok nihâyet şimdi Hayâlî ancak
10. ʿAyn-ı ʿinâyetinden ümmîd bir nigehdür

ümmîd eylemek:
1. **ümmîd eylemez:**
Mısra: **8**
Umutlanmak.
7. Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
8. Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden

ümmîdüñi kesmek:
1. **ümmîdüñi kesmek:**
Mısra: **16**
Umudunu kaybetmek.
15. Eylemez bâga nazar seyr-i gülistân istemez
16. Çak bu deñlü ey göñül ümmîdüñi kesmek neden

ümmüʾl-habâʾis:
1. **ümmüʾl-habâʾisi:***-i*
Mısra: **7**
Kötülüklerin anası.||İçki.
7. Sofî-i şehr sevmeyüp ümmüʾl-habâʾisi
8. Ögretdi fenn-i fitnede Şeytâna yolların

üşmek:
1. **üşerse:***-er, -se*
Mısra: **65**
Toplanıvermek, üşüşmek.
65. Ger üşerse hezâr pervâne
66. Şemʿüñ alınmaya girîbânı

2. **üşmüş:***-müş*
Mısra: **6**
Toplanıvermek, üşüşmek.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

3. **üşdüler:***-dü, -ler*
Mısra: **4**
Toplanıvermek, üşüşmek.
3. Kanlu yaşumdan çemen gülzâra verdi reng-i rû
4. Üşdüler bülbülleri feryâd ü zârum aldılar

4. **üşdüler:***-dü, -ler*
Mısra: **10**
Toplanıvermek, üşüşmek.
9. Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
10. Gonca-lebler üşdüler açıldı bâgum sandılar

5. **üşüpdür:***-üpdür*
Mısra: **1**
Toplanıvermek, üşüşmek.
1. Bagrumuñ başları üstüne üşüpdür kaygu
2. Sürh-serler eline san ki sipâh etdi gulû

üslûb-ı Selmân:
1. **üslûb-ı selmânı:**
Mısra: **62**
Selman-ı Saveci'nin üslubu.
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

üst:
1. **üstünde:***-ünde*
Mısra: **2**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

2. **üstüme:***-üm, -e*
Mısra: **9**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
9. Hümâ-yı evc-i ʿizzetdür salarsa üstüme sâye
10. Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı

3. **üstüne:***-üne*
Mısra: **7**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

4. **üstüne:**-*ü, -n, -e*
Mısra: **10**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
9. Çünkim Hayâlî eşkine deryâ uzatdı dil
10. Üşüp bulutlar üstüne kökden uçurdular

5. **üstüme:**-*üme*
Mısra: **5**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
5. Şehbâz-ı ʿaşk sâye sala üstüme deyu
6. Cism-i zaʿîfüm aña atılmaga gövdedür

6. **üstüne:**-*üne*
Mısra: **6**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

7. **üstünde:**-*ünde*
Mısra: **2**
Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

<u>üstâd:</u>
1. **üstâd:**
Mısra: **6**
Öğretici, muallim
5. Tılısm ile iki şemşîr kılmış
6. İki kaşın ruhu gencine üstâd

2. **üstâd:**
Mısra: **12**
Öğretici, öğretmen
11. Diñlesün kûy-ı gamuñ ʿâşık-ı ser-bâzları
12. Bu gazelde ne der üstâd elinden felegüñ

3. **üstâddan:**-*dan*
Mısra: **6**
Öğretici, muallim
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

4. **üstâdum:**-*um*
Mısra: **6**
Öğretici, muallim
5. ʿAşk-ı Ferhâd ile Mecnûnu nola yâd eylesem
6. Kim biri şeyhüm ʿazîzüm biri üstâdum benüm

5. **üstâd:**
Mısra: **10**
Usta.
9. Oldu Hayâlî cilvegeh-i nakş-ı her cemâl
10. Böyle düzer düzünce bir üstâd âyîne

6. **üstâda:**-*a*
Mısra: **2**
Usta.
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

7. **üstâdını:**-*ını*
Mısra: **6**
Öğretici, öğretmen
5. ʿÂlem-i ervâhdan Mecnûn duʿâ eyler baña
6. Hayr ile yâd eylemek yegdür kişi üstâdını

<u>üstâd cânbâz olmak:</u>
1. **üstâd cânbâz oldular:**
Mısra: **4**
İp üzerinde yürüyen usta cambazlar gibi olmak.
3. Çîn-i zülfünü çekelden ruhları üzre nigâr
4. ʿÂşık-ı üftâdeler üstâd cânbâz oldular

<u>üstâd etmek:</u>
1. **üstâd etmek:**
Mısra: **6**
Üstadı durumuna getirmek, usta olmak.
5. Geşt-i sahrâyı kosun mihnet bucagın beklesün
6. Ey felek şimdengeru Mecnûna üstâd et beni

<u>üstâd-ı hikmet:</u>
1. **üstâd-ı hikmet:**
Mısra: **8**
Hikmet üstadı.||Allah.
7. Genc-i cânâ nefs ejderhâsın etdi pâs-bân
8. Çün tılısm-ı âdemi üstâd-ı hikmet bagladı

<u>üstü açık:</u>
1. **üstü açık:**
Mısra: **24**
Üstü açık.
23. Sitanbul ol Şeh-i Yûsuf-likâsız
24. Hemân üstü açık zindâna beñzer

<u>üstühân:</u>
1. **üstühân:**
Mısra: **14**
Kemik.
13. Cismden ʿâr eyler oldum tâ ki cân oldu nasîb
14. Bir hümâ-yi nûr-bâlem üstühân oldu nasîb

2. **üstühâna:**-*a*
Mısra: **62**
1. Kemik, azm. 2. Çekirdek.
61. Bu resme kılmaz idi beyân hâlümi kalem
62. Ergürmeyeydi fakr eli ger üstühâna tîg

3. **üstühânımuñ:**-*ımuñ*
Mısra: **3**
Kemik.
3. Tîr-i cefâsı deldügi her üstühânımuñ
4. Ah etdügümce ney gibi işi fegân ola

4. **üstühânın:**-*ın*
Mısra: **8**
Kemik.
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

5. **üstühân:**
Mısra: **4**
rahmanın bahçesi, -manevi güzellikler, gayba ait manalar-
3. Mecnûn tenüñi eyledi Leylî itine ʿarz
4. Issın agırlayan itine üstühân atar

6. **üstühânı:**-*ı*
Mısra: **6**
Kemik.
5. Leylî saçı hevâsına Mecnûn-ı bî-dilüñ
6. Her üstühânı tîg-i melâmetle şânedür

7. **üstühânı:**-*ı*
Mısra: **6**
Kemik.||Göz çukuru.
5. Varursañ kabr-i Mecnûna temâşâ kıl ki Leylânuñ
6. Mükahhal çeşminüñ her üstühânı sürmedânıdur

<u>üstühân-ı sîne:</u>
1. **üstühân-ı sîneden:**
Mısra: **3**
Göğüsteki kaburga kemikleri.
3. Üstühân-ı sîneden emvâc peydâ etdiler
4. Her riyâzet ehli bir derya-yi pür-cûş oldular

<u>üstüne akçe saçmak:</u>
1. **üstüne akçe saça:**
Mısra: **64**
Osmanlıda padişahın tahta çıkmasıyla birlikte toplanan halkın üzerine akçe saçmak, saçı geleneği.||Yeni gelin ve damadın üzerine para ya da gül vs. saçmak
63. Nitekim lâle ola al duvagı ile ʿarûs
64. Her nihâl akçe saça üstüne bârân-şekil

<u>üstüñe dirdir ditremek:</u>
1. **üstüñe dirdir ditrer:**
Mısra: **9**
Pek fazla sevgi, özen göstermek; zarar gelmesin diye itinalı davranmak.
9. Ditrer Hayâlî üstüñe dirdir benüm begüm
10. Cân döndü naʿne çûbuna yufka ovagına

<u>üstüne düşmek:</u>
1. **üstüne düşerler:**
Mısra: **2**
Üstüne konmak, üşüşmek.
1. Yakalı gülzârda ʿişret çerâgın lâleler
2. Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

<u>üstüne konmak:</u>
1. **üstüne konmuş:**
Mısra: **17**
Üstüne konmak, üstüne oturmak.
17. Genc-i cemâlüñ üstüne konmuş tılısm ile
18. Bu vechden dedüm ol iki ebruvâna tîg

<u>üstüne pertev salmak:</u>
1. **üstüne pertev salaydı:**
Mısra: **29**
Üzerine parlaklık, canlılık vermek.
29. Salaydı üstüne şemʿ-i hidâyetüñ pertev
30. Dahi erişmez idi âfitâb-ı çarha zevâl

<u>üştür:</u>
1. **üştür:**
Mısra: **62**
Deve.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

<u>üştür-i sermest:</u>
1. **üştür-i sermest:**
Mısra: **57**
Sarhoş deve.
57. Bir nice üştür-i sermest durur bu ebyât
58. K᾽oldu her birisine kâfiye kûhân-şekil

<u>üştür-i sermest-sıfat:</u>
1. **üştür-i sermest-sıfat:**
Mısra: **7**
Başı dönmüş, şaşkın deve. (Aşığın bedeni bağlamında).
7. Yok cihândan haberüm üştür-i sermest-sıfat
8. Götürelden güzelüm bâr-ı ʿinâyet senden

<u>üşürmek:</u>
1. **üşürdü:**-*dü*
Mısra: **2**
Üşüştürmek, musallat etmek. (Sevgilinin kirpik oklarını aşığın bedenine saplaması bağlamında).
1. Acıdıcak yaşum ol gül-çehre
2. Mâhîler hançer üşürdü bahre

<u>üzre:</u>
1. **üzre:**
Mısra: **4**
Üst, üstünde, üzerinde
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

2. **üzre:**
Mısra: **51**
üzere,üzerine
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

3. **üzre:**
Mısra: **6**
Üzere.
5. Her makâmı seyreder bir mâh-ı tâbânuñ mı var
6. Esmez iken âb u hâküñ üzre hergiz bâd-ı serd

4. **üzre:**
Mısra: **4**
üzere,üzerine
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

5. **üzre:**
Mısra: **14**
Üzere.
13. Mihr bir nîze bülend olmuş idi ol demde
14. Nîze üzre ser-i Sultân-ı Şehîdân-şekil

<u>üzülmek:</u>
1. **üzülmezse:**-*mezse*
Mısra: **5**
Kırılmak.
5. Cân bir kıla döndü inceldi üzülmezse
6. Dergâh-ı Haka dogru tutdum bir ulu meydân

<u>üzüm:</u>
1. **üzüm:**
Mısra: **8**
Üzüm meyvesi.
7. Mey oldugunda yıksa dilâverleri nola
8. İki yüreklü geldi cihân bâgına üzüm

V

<u>vâbeste ümmîde:</u>
1. **vâbeste ümmîdeyin:**
Mısra: **10**
(Sevgilinin) Kapısında ümitle bekleyen köle.
9. Ey Hayâlî dergehinde Şehriyâr-ı ʿâlemüñ
10. Nice yıllar geçdi kim vâbeste bir ümmîdeyin

<u>vaʿde-i bûs- ı kenâr:</u>
1. **vaʿde-i bûs- ı kenâr:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Son öpücük verme sözü.
3. Vaʿde-i bûs u kenâr etdi dili pâreleyüp
4. Ol ciger pâresinüñ bu dahi bir pâresidür

<u>vaʿde-i ferdâ:</u>
1. **vaʿde-i ferdâ:**
Mısra: **8**
Yarın için verilmiş olan söz.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

2. **vaʿde-i ferdâ:**
Mısra: **10**
Yarın için verilmiş olan söz.
9. Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
10. Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek

3. **vaʿde-i ferdâsı:**
Mısra: **5**
Yarın vadesi.||Yarından, gelecekten bahsetmek
5. Nâsih sözünüñ gerçi çok vaʿde-i ferdâsı
6. Ammâ ki benüm göñlüm efsâne kabûl etmez

<u>vaʿde-i lutf:</u>
1. **vaʿde-i lutf:**
Mısra: **11**
İhsan, lütuf vakti.
11. Hayâlîye lebüñ ey dost kılsa vaʿde-i lutf
12. Saçuñ karaltı asar götürür muhâle kaşuñ

2. **vaʿde-i lutfuñ:**
Mısra: **4**
İhsan, lütuf vakti.
3. Dile ki vaʿde-i vasl etmiş idi tîr-i müjeñ
4. ʿAceb o vaʿde-i lutfuñ zamânı gelmedi mi

<u>vaʿde-i vasl:</u>
1. **vaʿde-i vasl:**
Mısra: **3**
Kavuşma sözü
3. Dile ki vaʿde-i vasl etmiş idi tîr-i müjeñ
4. ʿAceb o vaʿde-i lutfuñ zamânı gelmedi mi

<u>vâdî:</u>
1. **vâdîye:**-*ye*
Mısra: **3**
1. Dere, iki dağ arası. 2. Tarz, üslûp.
3. Bırakdı vâdîye kendün gazâle-i hurşîd
4. Olunca kulle-i çarh üzre âşikâr peleng

2. **vâdîye:**-*ye*
Mısra: **4**
İki dağ arası.
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

3. **vâdîde:**-*de*
Mısra: **3**
İki dağ arası.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

4. **vâdîde:**-*de*
Mısra: **7**
Vadi.||Aşk vadisi.
7. Leylînüñ kûyu itin teşne görüp vâdîde
8. Kâşe-i çeşmi sifâlinde suvarmış Mecnûn

5. **vâdîleri:**-*leri*
Mısra: **4**
İki dağ arası.
3. Vahşet-âbâd-ı gama añdurayın Mecnûnu
4. Getürüp âh ile vâdîleri feryâda yine

6. **vâdîde:**-*de*
Mısra: **8**
İki dağ arası.
7. Yakasın çâk etdi Kaʿbe oldu her kandîli daâ
8. Bakdı bu vâdîde kaldı sünbül-i gül-pûşuna

7. **vâdî:**
Mısra: **4**
İki dağ arası veya ova, yer, taraf.
3. Sebzeler rûy-ı zemîni tutdu ʿOsmânî gibi
4. Lâlelerle oldu her vâdî Kızılbaş ocagı

8. **vâdî:**
Mısra: **1**
Aşk vadisi.
1. Derd ser-leşkeriyle bekledi Mecnûn vâdîz
2. ʿAşk derbendine saldı karavol Ferhâdı

<u>vâdî-i ʿaşk:</u>
1. **vâdî-i ʿaşk:**
Mısra: **7**
Aşk vadisi.
7. Vâdî-i ʿaşk içre oldum Kaʿbe-i aşhâb-ı şevk
8. Sînemüñ her naʿline mihrâb beñzer beñzemez

2. **vâdî-i ʿaşk:**
Mısra: **4**
Aşk vadisi.
3. Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyuñun
4. Vâdî-i ʿaşk içre Kaʿbe sîne-çâküñdür senüñ

3. **vâdî-i ʿaşka:**
Mısra: **2**
Aşk vadisi.
1. ʿÂşıkâne göñlünü akıtmasaydı yâra su
2. Olmaz idi vâdî-i ʿaşka düşüp âvâre su

4. **vâdî-i ʿaşkuñ:**
Mısra: **1**
Aşk vadisi.
1. Şîrlerden vâdî-i ʿaşkuñ geçilmez bîşesi
2. Zâhidâ ʿaşk ehlinüñ yokdur deme endîşesi

<u>vâdî-i ʿaşkuñ yeli:</u>
1. **vâdî-i ʿaşkuñ yeli:**
Mısra: **2**
Aşk vadisinin yeli.

1. Gönül derler bir eglencem deli var
2. Başında vâdî-i ʿaşkuñ yeli var

vâdî-i envâr:
1. **vâdî-i envâra:**
Mısra: **9**
Nurlar vadisi.
9. Etseñ Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
10. Düş her kademde yüzünüñ üstüne dura gel

vâdî-i Eymen:
1. **vâdî-i eymen:**
Mısra: **5**
Musa Peygamberin Tur Dağı'nda Allah'ın tecellisine mazhar olduğu yer.
5. Çemendür Vâdî-i Eymen şükûfeyle dırahtın hem
6. Tecellî nûruna müstagrak olmuş Tûra beñzetdüm

vâdî-i gam:
1. **vâdî-i gamda:**
Mısra: **5**
Gam vadisi
5. Başumdan aşdı seylâb-ı sirişküm vâdî-i gamda
6. Beru gel mâcerâ-yi ʿaşkı başından geçenden sor

2. **vâdî-i gamda:**
Mısra: **8**
Gam vadisi
7. Kaʿbe-i derd benem dûd-ı dilüm şalumdur
8. Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni

3. **vâdî-i gamda:**
Mısra: **3**
Gam vadisi
3. Havâ-yı serv-i kaddüñle delürüp vâdî-i gamda
4. Yaşum ırmaga dönmüşdür akar çaglayı çaglayı

vâdî-i gınâ:
1. **vâdî-i gınâ:**
Mısra: **8**
Zenginlik, tok gözlülük vadisi.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

vâdî-i hâk:
1. **vâdî-i hâke:**
Mısra: **3**
Vadi.
3. Gazâl-i mihr sıgınmışdı vâdî-i hâke
4. Dönüp dururdu pelenge sipihr-i bed-efʿâl

vâdî-i hayret:
1. **vâdî-i hayretde:**
Mısra: **4**
Hayret vadisi||'aşk ile kendinden geçilen yer, Allah'ın tecellisi ile kendini kaybetme makamı
3. Tûfân-ı eşkümi göricek telh-kâm olup
4. Her bahr tutdu vâdî-i hayretde bir kenâr

2. **vâdî-i hayretde:**
Mısra: **3**
Şaşkınlık vadisi.
3. Vâdî-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
4. ʿÂşık olmuşdur meger rûz-ı ezel dîdâra su

3. **vâdî-i hayretde:**
Mısra: **3**
Hayret vadisi||'aşk ile kendinden geçilen yer, Allah'ın tecellisi ile kendini kaybetme makamı
3. Vâdî-i hayretde bitmiş lâlelerdür gûyiyâ
4. Yakdugum her dâg bu sînemdeki çâk üstüne

4. **vâdî-i hayretde:**
Mısra: **8**
Hayret vadisi||'aşk ile kendinden geçilen yer, Allah'ın tecellisi ile kendini kaybetme makamı
7. Köprü bünyâd eylemiş kaşı Hayâlî Leylînüñ
8. Vâdî-i hayretde Mecnûn-ı harâbuñ ʿaynına

vâdî-i sürûr:
1. **vâdî-i sürûr:**
Mısra: **3**
Sevinç yolu.
3. Her yaruñ oldu sînede bir vâdî-i sürûr
4. Her dâgum oldu cân gözü kaldı baka saña

vâdî-i terk-i fenâ:
1. **vâdî-i terk-i fenâda:**
Mısra: **5**
Dünya heveslerinden vazgeçme yolu.
5. Ol bîşeyüz bu vâdî-i terk-i fenâda kim
6. Kaplan-ı çarha pençe urur arslanımuz

vahdet serîri:
1. **vahdet serîrinde:**
Mısra: **9**
Birlik tahtı.||Aşk davasında birinci olma.
9. Hayâlî saltanat kûsun çalar vahdet serîrinde
10. Velî kişverde geh Mahmûd u geh Ayazdur göñlüm

vahdet zevki:
1. **vahdet zevkin:**
Mısra: **1**
Birlik, bir olma zevki.
1. Aç gözüñ kesretde vahdet zevkin eyle yâra bak
2. Kalbüñi sâf eyleyüp âyîne-i dîdâra bak

vahdete ermek:
1. **vahdete erdi:**
Mısra: **4**
Bir olma durumu, birlik.
3. Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
4. Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker

vahş u tayr:
1. **vahş u tayr:**
Mısra: **28**
Yabani hayvanlar ve kuşlar.
27. Karınca hırmen-i ihsânınuñ çün dâne-çînidür
28. Nola şemşîrinüñ olursa vahş u tayr mihmânı

2. **vahş ü tayruñ:**
Mısra: **3**
Yabani hayvanlar ve kuşlar.
3. ʿÂkil iseñ vahş ü tayruñ şâhı ol Mecnûn gibi
4. Başuña murg âşiyânından külâh-ı devlet al

vahşet:
1. **vahşet:**
Mısra: **4**
Korku.
3. Hûn-ı dil nûş etseñiz ʿakl ile olmañ âşinâ
4. Meclis-i meyden sürüñ vahşet veren bîgâneyi

<u>**vahşet-âbâd-ı gam:**</u>
1. **vahşet-âbâd-ı gama:**
Mısra: **3**
Kederin korku veren yeri.||Sevgiliden ayrı düşme.
3. Vahşet-âbâd-ı gama añdurayın Mecnûnu
4. Getürüp âh ile vâdîleri feryâda yine

<u>**vahşî:**</u>
1. **vahşî:**
Mısra: **1**
Vahşi, insandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani.
1. Her kaçan vahşî gazâlüm seyr eder sahrâ yüzün
2. Hây ü hûyum âh kim ol dem tutar dünyâ yüzün

2. **vahşîlerle:***-lerle*
Mısra: **4**
Vahşi, insandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani.||Leyla.
3. Gördü Mecnûn kim beni Âdemde yok resm-i vefâ
4. Vardı ol dîvâne vahşîlerle ülfet bagladı

<u>**vâʿiz:**</u>
1. **vâʿiz:**
Mısra: **8**
Vaaz eden, vaiz.
7. Her nefesde ʿarş ü kürsî ʿâşıkın seyrânıdur
8. Oturup kürsîde vâʿiz vaʿde-i ferdâ satar

2. **vâʿiz:**
Mısra: **5**
Vaaz eden, vaiz.
5. Vâʿiz şarâb-ı ʿaşkuñı meclisde anıcak
6. Kürsîyi yıkdı depdi hemân minberi degül

3. **vâʿize:***-e*
Mısra: **9**
Vaaz eden, vaiz.
9. Hayâlî vâʿize bak baña vâʿiz uydu velî
10. Şu bir mürâyî-i dîn yâdigârı neyleyeyin

4. **vâʿiz:**
Mısra: **9**
Vaaz eden, vaiz.
9. Hayâlî vâʿize bak baña vâʿiz uydu velî
10. Şu bir mürâyî-i dîn yâdigârı neyleyeyin

5. **vâʿiz:**
Mısra: **10**
zâhid: kaba sofu (çok dindar olup irfanı olmayan kimse)
9. Pîr-i harâbâtuñ sözü çıkdı Hayâlî gerçege
10. Vâʿiz gibi salmaz beni efsâneden efsâneye

<u>**vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti:**</u>
1. **vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti:**
Mısra: **3**
Ahmakça sözlerle aldatan vaizin vaazı.
3. Vâʿiz-i ebleh-firîbüñ sohbeti hoşdur velî
4. Hâlvetinde bûriyâsından gelür bû-yı riyâ

<u>**vâʿiz-i şerr:**</u>
1. **vâʿiz-i şerrüñ:**
Mısra: **8**
Kötü vaiz.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

<u>**vakâr:**</u>
1. **vakârı:***-ı*
Mısra: **48**
Ağırbaşlılık, temkinlilik.
47. Cihânda tîg u kemer sâhibi olur muydu
48. Vakârı ile eger sâkin olmasaydı cibâl

<u>**vâkıʿa:**</u>
1. **vâkıʿañda:***-ñ, -da*
Mısra: **7**
Olmuş olan şey, geri çevrilmesi mümkün olmayan olay, olgu.
7. Sofî sen vâkıʿañda ʿârifler
8. Çeşm-i bîdârî hâba vermezler

<u>**vâkıf-ı esrâr-ı hikmet:**</u>
1. **vâkıf-ı esrâr-ı hikmetsin:**
Mısra: **9**
Eşyanın sırlarından haberdar olan.
9. Vâkif-ı esrâr-ı hikmetsin erenler cânıyçün
10. Ey gubârı çeşm-i câna kuhl olan hayrân Dede

<u>**vakit:**</u>
1. **vaktin:***-in*
Mısra: **24**
Çağ, zaman, devir.
23. Sancak u tuguñ eder rûz-ı saʿîdüñ nevrûz
24. Her ne vaktin ki berâber ola bu leyl ü nehâr

2. **vaktidür:***-i, -dür*
Mısra: **34**
zaman
33. Hâsıl-ı ʿömrümü bîmârlıgum etdi tebâh
34. Pâdişâhum baña vaktidür ederseñ tîmâr

3. **vaktidür:***-i, -dür*
Mısra: **21**
zaman
21. ʿAndelîb etfâlinüñ açup dehânın vaktidür
22. Âşiyân-ı bülbülü eylerse mûsikâr gül

4. **vaktin:***-in*
Mısra: **37**
Çağ, zaman, devir.
37. Gülşen ol vaktin olur kim ede deryâdan nazar
38. Bil hilâl ile geçerken âfitâb-ı Mülk ü dîn

5. **vaktin:***-in*
Mısra: **8**
Zaman, vakit
7. Seylâb kabrin eşdi şemâl ü sabâ gelüp
8. Mecnûn-ı bî-kes öldügü vaktin götürdüler

6. **vakt:**
Mısra: **12**
Çağ, zaman, devir.
11. Gûşe-i bî-tûşe-i fakr içre bir kemter gedâ
12. Vakt olur kim pâdişâhı dehre istignâ satar

<u>**vakt-i işret:**</u>
1. **vakt-i işretdür:**
Mısra: **7**
İçki meclisi zamanı.

7. Dediler kim hazân eyyâmı geldi vakt-i işretdür
8. Bahârindân ne gördüm kim görem anuñ hazânından

vakt-i seher:
1. **vakt-i seher:**
Mısra: **55**
Seher vakti.
55. Niteki vakt-i seher sebze-zâr-ı gerdûnda
56. Olup revâne tarâvet vere bu çeşme-i nûr

2. **vakt-i seher:**
Mısra: **1**
Seher vakti.
1. Burûc-ı kalʿa-i gerdûnda yine vakt-i seher
2. Dikildi sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver

vakt-i semmûr u vaşak:
1. **vakt-i semmûr u vaşak:**
Mısra: **10**
Vaşak ve samur vakti. (Soğuk mevsim bağlamında).
9. Havâ serd oldu germiyyetle hâlün şâha ʿarz eyle
10. Hayâlî vakt-i semmûr u vaşak hengâm-ı kâkumdur

vakt-i subh:
1. **vakt-i subh:**
Mısra: **34**
Seher vakti.
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

vâlâ:
1. **vâlâ:**
Mısra: **10**
Yüksek, âli.
9. Ey Hayâlî gözde hâli nakşı yâruñ miskdür
10. Etmege anı nihân oldu kızıl vâlâ gözüm

vâlâ pîrehen geydürmek:
1. **vâlâ pîrehen geydürdüler:**
Mısra: **9**
Kırmızı ipek kumaş giydirmek.||Kadehi şarapla doldurmak.
9. Câma vâlâ pîrehen geydürdüler meyden yine
10. Sâgara kan yutdurup her dem dil-ifgâr nâz ile

vâlâ-yı âla:
1. **vâlâ-yı âla:**
Mısra: **6**
Kırmızı ipek kumaş.
5. Gülzârda ʿarûs-ı güle lâle goncası
6. Vâlâ-yı âla sarılu misk-i Huten çeker

vâlih ü şeydâ:
1. **vâlih ü şeydâsı:**
Mısra: **5**
Hayrette kalmış, çılgın.
5. Göñül uslu iseñ ol vâlih ü şeydâsı bir hûbuñ
6. Şu kim dîvânesidür bir perînüñ rind ü ʿâkildür

vallahi:
1. **vallahi:**
Mısra: **10**
Ar. Cenâb-ı Allah'ın ism-i şerîfine kasem ederim ki manasını mutazammın büyük yemin, ant.
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

2. **vallahi:**
Mısra: **2**
Ar. Cenâb-ı Allah'ın ism-i şerîfine kasem ederim ki manasını mutazammın büyük yemin, ant.
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

vallâhi billâhi:
1. **vallâhi billâhi:**
Mısra: **8**
Allah hakkı için, Allah'a yemin olsun ki anlamlarında yemin sözleri.
7. Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
8. Sevdügüm vallâhi billâhi bu bühtândur baña

Vâmık:
1. **vâmıkın:**-*ın*
Mısra: **35**
Meşhur Arap aşk hikayesinin erkek karakteri (bkz. Vamık u Azra)
35. Vâmıkın Azrâ ile añıldı dürlü hâleti
36. Lâ-cerem her ʿâşıkuñ bir demde oldu şöhreti

Vâmık ile Azrâ:
1. **vâmık ile azrâdur:**
Mısra: **10**
Vamık ile Azra mesnevisinin kahramanları.
9. Hayâlî dâmen-i ʿaşkı nice kosun elden
10. Ki ʿaşk-ı pâk ile ol Vâmık ile Azrâdur

Vâmık u Ferhâd:
1. **vâmık u ferhâd:**
Mısra: **9**
Vamık ve Ferhad.
9. Neylesün ʿaklı Hayâlî Vâmık u Ferhâd ile
10. İstemez şûrîdeler sâhib-tecemmül sohbetin

Vâmık u Ferhâd ü Mecnûn:
1. **vâmık u ferhâd ü mecnûndan:**
Mısra: **9**
Vamık, Ferhad ve Mecnun.
9. Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
10. Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum

2. **vâmık u ferhâd ü mecnûndur:**
Mısra: **6**
Vamık, Ferhad ve Mecnun.
5. Bâdemüz hûn-ı cigerdür sohbet-i hâs eylesek
6. Vâmık uı Ferhâd ü Mecnûndur bizüm yârânımuz

3. **vâmık u ferhâd ü mecnûnla:**
Mısra: **7**
Vamık, Ferhad ve Mecnun.
7. Serîr-i ʿaşkı aldum Vâmık u Ferhâd ü Mecnûnla
8. Düzüp dîvaneler alayını ben dahi ser çekdüm

var / varmak:
1. **var:**
Mısra: **18**
Var: Var, yokun karşıtı.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **var:**
Mısra: **23**
Var: Var, yokun karşıtı.

23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

3. **var:**
Mısra: **7**
Var: Var, yokun karşıtı.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

4. **vardum:**-*dum*
Mısra: **1**
Gitmek, ulaşmak
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

5. **var:**
Mısra: **24**
Gitmek, ulaşmak.
23. Hızr suyuyla dem-i ʿÎsâ durur âb u havâ
24. Tâze can bulmak dilerseñ seyr ede gülzâra var

6. **varını:**-*ını*
Mısra: **14**
Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.
13. Ol cevân merde nola ehl-i fütüvvet der isem
14. Varını bezl etmede Rûmuñ Ahî Evranıdur

7. **varmaga:**-*maga*
Mısra: **9**
Gitmek, ulaşmak.
9. Lâ-mekân mülkünde bir Şâha Hayâlî varmaga
10. Ey tarîk-i ʿaşkda sâlik olanlar yol nedür

8. **varsam:**-*sam*
Mısra: **3**
Gitmek, ulaşmak.
3. Seyrâna bâga varsam sensüz gelür cehennem
4. Güller tekellüf olsa nâr-ı ʿazâba beñzer

9. **varsun:**-*sun*
Mısra: **3**
haydi, durma (pekiştirme sözü)
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

10. **varmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **7**
Gitmek, ulaşmak.
7. Kûy-ı safâya varmaga ko savmaʿa yolun
8. Aña tarîk-i meykededen râh-ı câde yok

11. **var:**
Mısra: **6**
Var git.
5. Ser tutmag ise ger garazuñ seng-i mihnete
6. Var baş yar göñül göreyin seni tek er ol

12. **varın:**-*ın*
Mısra: **4**
Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.
3. Devr içre bir surâhî gibi pür-kerem kanı
4. Bezl ede ehl-i ʿişrete varın güle güle

var durur:

1. **var durur:**
Mısra: **22**
Vardır.
21. Gülbün-i bâg-ı kerem Şâh Süleymân ki anuñ
22. Var durur bencileyin bülbül-i gûyâsı hezâr

var mı:

1. **var mı:**
Mısra: **12**
Var mıdır?
11. Dâglarla kûy-ı cânânı Hayâlî geşt eder
12. Var mı bir tâvûs kim gülşende cevlân istemez

2. **var mı:**
Mısra: **6**
Var mıdır?
5. Beñler yüzünde sûhte pervâneler durur
6. Var mı ʿizâr-ı yâr gibi bir küşende şemʿ

var mı yok mu:

1. **var mı yok mu:**
Mısra: **7**
Var mı yok mu.||Küçüklük bildirmek için kullanılan ifade.
7. Agzını var mı yok mu eser añlasın deyu
8. Gönderdi gonca bâd-ı şimâli taraf taraf

var olmak:

1. **var ol:**
Mısra: **1**
Yaşamak, sağ olmak.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

2. **var ola:**
Mısra: **1**
Bulunmak.
1. Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
2. Eyleñ duʿâ söyünmeye yañar çerâgımuz

3. **var ola:**
Mısra: **2**
Yaşamak, sağ olmak.
1. Yüz nâz ile gonca-i raʿnâyı büyütdük
2. Bülbülleri biñ var ola gavgâyı büyütdük

var sen:

1. **var sen:**
Mısra: **18**
Var git.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

var yok:

1. **var yok:**
Mısra: **6**
Varlığı yokluğu belli olmayan, küçük.
5. Ortada gerçi miyân-ı dil-rübânuñ adı var
6. Ol dahi lîkin dehân-ı tengi gibi var yok

vara gelmek:

1. **vara geldi:**
Mısra: **2**
Çıkıp gelmek.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Su vara geldi serv-i hırâmân ayagına

2. **vara geldi:**
Mısra: **2**
Çıkıp gelmek.
1. Varsa gözüm yaşı nola cânân ayagına
2. Şu vara geldi serv-i hırâmân ayagına

vara vara:
1. **vara vara:**
Mısra: **10**
Gide gide.
9. Dergâh-ı Şehriyâra her gün gelür Hayâlî
10. Rûm ellerine ister destûr vara vara

varak:
1. **varak:**
Mısra: **11**
Ar. 1. Tek yaprak, kâğıt. 2. Mektup, tezkire. varak-i sahîha: Damgalı, senetlik varaka.
11. Her varak bir nüktedür gülşende fehm et olalı
12. Mahzen-i Esrâr gonca Matlaʿ-ı Envâr gül

2. **varaktır:**-*tır*
Mısra: **28**
Ar. 1. Tek yaprak
27. Bûy-ı hulkundan eserdir nefha-i bâzâr-ı Çîn
28. Fasl-ı cûdundan varaktır dâver-i ezhârgül

3. **varakları:**-*ları*
Mısra: **4**
Yaprak.
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

4. **varak:**
Mısra: **6**
Ar. 1. Tek yaprak
5. Bülbül bahâr dersini eyler edâ velî
6. Fasl-ı hazândan okumamış dahi bir varak

5. **varakların:**-*lar, -ın*
Mısra: **3**
Yaprak.
3. Himmet kanadı ile uçurdu varakların
4. Konuşmaga hezâr iledir himmeti gülüñ

varak u hâmeyi dağıtmak:
1. **varak u hâmeyi dagıt:**
Mısra: **6**
Kağıt ve kalemi bir tarafa koymak.
5. Bir noktanuñ hakîkatdür çün hurûf-ı kevn
6. Ey hâce ʿârif ol varak u hâmeyi dagıt

Vardar eli:
1. **vardar elinde:**
Mısra: **9**
Vardar ili. (Bugün Makedonya'nın güney kesiminde kalan bölge).
9. Ey Hayâlî edeli Vardar elinde iʿtikâf
10. Kendümi gûyâ ki Türkistâna hâkân eyledüm

varlık:
1. **varlıgı:**-*ı*
Mısra: **4**
Yaratılmış şeylerin tamâmı, kâinat, mevcûdat.
3. Her gedâ oldu gınâ kişverinüñ sultânı
4. ʿÂlemüñ varlıgı hayl ü haşemdür bilene

2. **varlık:**
Mısra: **2**
Yaşam, hayat.
1. Hîç kârum yok sipihr-i gerdiş-i devvârlık
2. Ger yog olsa cümlesi ʿâlemde sensin varlık

varlığa ermek:
1. **varlıga erdi:**-*di*
Mısra: **10**
Refaha kavuşmak, var olmak.
9. Münhanî oldu Hayâlî çekeli bâr-ı gamı
10. ʿÂlemi varlıga erdi olalı kâmeti lâ

varlığın yokluğa satmak:
1. **varlıgın yokluga satdı:**
Mısra: **9**
Bütün varını yok olmak karşılığında vermek.
9. Varlıgın yokluâa satdı ise Hayâlî gam degül
10. Tek heman sen sag ol ey Şâh-ı cihânum dünyede

vâşak-ı Şîrvân:
1. **vâşak-ı şîrvân:**
Mısra: **16**
Şirvan vaşağı. (Değerli kürk yönüyle sevgilinin sinesi bağlamında).
15. Sîne mi yâ hod harîr-i hâm yâ kettân-ı Mısr
16. Kâkum-ı Rûsî mi yâ hod vâşak-ı Şîrvân mıdur

vasat-ı cân:
1. **vasat-ı cânda:**
Mısra: **1**
Ruhun içi.
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

vasf:
1. **vasf:**
Mısra: **13**
nitelik, özellik
13. Vasf ile Erdevânı devân eyle bezmde
14. Behrâmı gûrdan çıkarup tâze şâb kıl

2. **vasf:**
Mısra: **40**
övgü, övme || güzelliğini dile getirme
39. Kaʿbe-i hacâtdur dergâh-ı Şâh-ı Cem-cenâb
40. Sen Hayâlî vasf ile ol Kaʿbede Hassân mısın

3. **vasfuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **41**
nitelik, özellik
41. Hayâlî nazmuñuñ hattın temâşâ eyle vasfuñda
42. Sipâh-ı mûr ile görmek dilerseñ şekkeristânı

4. **vasfuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **4**
Sevgilinin özellikleri.
3. Bozaldan sûret-i Erjengi sen bu nakş-ı dil-keşle
4. Benüm vasfuñda her beytüm Nigâristân-ı Mânîdür

5. **vasfında:**-*ında*
Mısra: **5**
Nitelik, özellik, ayrıcalık.
5. Vasfında kâsıram has ü hâşâk-i kûyunuñ
6. Hergiz diyem mi bülbül-i gülzârıñam senüñ

vasf etmek:

1. **vasf edelden:**
Mısra: **7**
Övmek.
7. Mû miyânuñ vasf edelden nükte-dân-ı ʿalemüz
8. Dîde-i idrâk ile ince Hayâlî gözlerüz

2. **vasf et:**
Mısra: **9**
Bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hâl ve sıfatları söylemek.
9. Dişiʾle leblerin vasf et Hayâlî ol dil-ârâmuñ
10. Bilürsin cümleden nazma yine laʿl ü güher hoşdur

3. **vasf etdüm:**
Mısra: **5**
Bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hâl ve sıfatları söylemek.
5. Nazm-ı rengînümle vasf etdüm şarâb-ı laʿlüñi
6. Sâhir-i nazmem anuñçün ey gülefsûn eyledüm

vasf eylemek:
1. **vasf eyle:**
Mısra: **9**
Anlatmak, tarif etmek
9. Ey Hayâlî devr-i haddüñde lebin vasf eyle kim
10. Mevsim-i gül erdi şimdi sohbet-i mül vaktidür

2. **vasf eyler:**
Mısra: **1**
övmek || güzelliğini dile getirmek
1. ʿÂrızuñ vasf eyler iken gülşen içre gül güle
2. Şöyle kesret oldu kim söylerdi bülbül bülbüle

vasf kılmak:
1. **vasf kılma:**
Mısra: **45**
Tarif etme, anlatma.
45. Hayâlî sözlerüñi vasf kılma hâce olan
46. Revâ degül kʾola kendü metâʿına dellâl

2. **vasf kılmadan:**
Mısra: **9**
Tarif etme, anlatma.
9. Hayâlî sen güzeli vasf kılmadan geçemez
10. Meger şu dem ki gülü görse bülbül epsem olur

vasf-ı dendân:
1. **vasf-ı dendânında:**
Mısra: **11**
(Sevgilinin) Ağzının vasfı.
11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

vasf-ı hadd:
1. **vasf-ı haddüñle:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yanağının vasıfları.
9. Vasf-ı haddüñle Hayâlî tâze dîvân bagladı
10. Pâdişâhum sunmaâa dîvâna gelmişlerdenüz

vasf-ı hâl:
1. **vasf-ı hâlüñ:**
Mısra: **31**
Bir kimsenin halini tarif etme.
31. Kulunuñ diñle Şâhum vasf-ı hâlüñ
32. Bu hâli diñlemek ihsâna beñzer

vasf-ı laʿl:
1. **vasf-ı laʿlüñ:**
Mısra: **5**
Sevgilinin dudağının vasfı.
5. Vasf-ı laʿlüñ okurın kande ki agyârı görem
6. Mârdan havf eden kendüyi tiryâke çeker

vasf-ı leb-i yâr:
1. **vasf-ı leb-i yâr:**
Mısra: **1**
Sevgilinin dudağının vasıfları.
1. Baña söyletsün sözü vasf-ı leb-i yâr isteyen
2. Şiʿrime kılsun nazar nazm-ı güher-bâr isteyen

vasf-ı ruhuñ harfi:
1. **vasf-ı ruhuñ harfini:**
Mısra: **1**
Sevgilinin yanağının özellikleri.
1. Edince vasf-ı ruhuñ harfini rakam ʿâşık
2. Yakasın eyledi çâk oluban kalem ʿâşık

vasf-ı rûy-ı yâr:
1. **vasf-ı rûy-ı yârı:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzünün özellikleri.
9. Şöyle nazm etdi Hayâlî vasf-ı rûy-ı yârı kim
10. Diñlese anı fegânlar ede bülbül gül güle

vasf-ı yâr:
1. **vasf-ı yâra:**
Mısra: **2**
Sevgilinin vasıflarını anlatma.
1. Berg-i gülden edüp zebân gonca
2. Vasf-ı yâra açar dehân gonca

vasf-ı zülf:
1. **vasf-ı zülfü:**
Mısra: **1**
sevgilinin saçlarının niteliği
1. Ben ki eşʿârumda vasf-ı zülfü meftûn eyleyem
2. Ey nice Leylî-sıfat mahbûbu Mecnûn eyleyem

2. **vasf-ı zülfü:**
Mısra: **8**
sevgilinin saçlarının niteliği
7. Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
8. Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda

vasl:
1. **vasl:**
Mısra: **6**
Kavuşma.
5. Olaldan dostum şermende-i lutfuñ helâkem ben
6. Ciger vasl istemez dâg-ı firâkuñla karâr etdi

2. **vasluñ:***-uñ*
Mısra: **14**
Kavuşma.
13. Kanlu dâgum gibi boyandı kızıl kanlara dil
14. Kâniʿ olmaz kûyuña vasluñ diler bîçâre dil

3. **vasluña:***-uñ, -a*
Mısra: **21**
Vuslat, sevgiliye kavuşma
21. Vasluña rişte-i cân ile harîdâr oldum
22. Kıssa-i pîrezen-i Yûsuf-ı Kenʿân-şekil

4. **vaslını:**-*ın, -ı*
Mısra: **6**
Kavuşma.
5. Derd-i ʿaşkı çekdügümden yok gamum ey dostlar
6. Ol peri vaslını agyâr etdügi müşkil baña

5. **vaslunu:**-*un, -u*
Mısra: **7**
Kavuşma.
7. Dil esîr-i zülfdür hem çoktan ister vaslunu
8. Ola kim makbûl ola gece duʿâlar vaktidür

vasl olmak:
1. **vasl olsun:**
Mısra: **8**
Kavuşmak.
7. Çün elif kaddüñle etdüñ kâmetüm ey serv lâm
8. Lâ deme billâhi lutf et lâma vasl olsun elif

vasl ü beyn:
1. **vasl ü beyn:**
Mısra: **10**
Kavuşma ve ayrılık.
9. Edeli ʿaşkuñla Sultânum Hayâlî ittihâd
10. Kendüye yeksân olupdur buʿd ü kurb ü vasl ü beyn

vasl ümîdi:
1. **vasl ümîdi:**
Mısra: **3**
(Sevgiliye) Kavuşma ümidi.
3. Şevkinle vasl ümîdi mestâne güft ü gûdur
4. Râhuñ gubârı olmak efkâr-ı benge beñzer

vasl-ı cânân:
1. **vasl-ı cânândur:**
Mısra: **10**
Sevgiliye kavuşma.
9. Ey Hayâlî çekmezem firdevs-i ferdâ gussasın
10. Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândur baña

vaslı metâʿı:
1. **vaslı metâʿına:**
Mısra: **9**
Kavuşma malı.||Kavuşma.
9. Olma Hayâlî vaslı metâʿına müşterî
10. Biçdürme râst kaddüñe hicrânlı bir kumaş

vasl-ı yâr:
1. **vasl-ı yâr:**
Mısra: **1**
sevgiliye kavuşma
1. Ne gam ger vasl-ı yâr içün çekem renc
2. Kişi kim renc çekmez bula mı genc

2. **vasl-ı yâr:**
Mısra: **7**
sevgiliye kavuşma
7. Zülfünüñ kaçma belâsından dilerseñ vasl-ı yâr
8. ʿAklını bîmâr edüpdür genc-i bîmâr isteyen

vasluñ metâʿı:
1. **vasluñ metâʿın:**
Mısra: **43**
(Sevgiliye) kavuşma metaı/malı
43. Baña vasluñ metâʿın satmag içün nakd-i cân aldı
44. Ser-i zülfüñ nigârâ kimden ögrendi bu dolanı

vasluña müşterî:
1. **vasluña müşterîdür:**
Mısra: **8**
Kavuşmayı isteyen.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

vassâf:
1. **vassâfa:**-*a*
Mısra: **10**
Vasıflarını sayarak metheden, vasıflandıran.
9. ʿAşkda kan aglamak şerhin Hayâlîden işit
10. Bezm-i Cem evsâfını ögrenmege Vassâfa gel

vatan hubbu îmâna beñzer:
1. **vatan hubbu îmâna beñzer:**
Mısra: **40**
Vatan sevgisi imandandır.
39. Münâsib bendene olmakdur ol cây
40. Vatan hubbu hemân îmâna beñzer

vatan tutmak:
1. **vatan tutasıñ:**
Mısra: **17**
Bir yeri yurt edinmek.
17. Ger dilerseñ tutasıñ kûy-ı ferâgatde vatan
18. Kendüñi tek hıdmet-i Sultâna lâyık eyle sen

2. **vatan tutmuşdur:**
Mısra: **7**
Bir yeri yurt edinmek.
7. Murg-ı âbîdür ki Çîn bahrinde tutmuşdur vatan
8. Hâl-i müşg-âsâ ki konmuş bu ruh-ı zîbâdadur

3. **vatan tutsa:**
Mısra: **4**
Bir yeri yurt edinmek.
3. Hayâl-i dürr-i dendânuñ bu çeşm-i eşk-bârumda
4. ʿAceb midür vatan tutsa çü dürrüñ yeri deryâdur

vâveylâ:
1. **vâveylâ:**
Mısra: **74**
Çığlık, feryat, yaygara.
73. Diñlemekde ol cinân gülzârınuñ bülbüllerin
74. Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

2. **vâveylâ:**
Mısra: **2**
Feryat figan
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

vâveylâlara salmak:
1. **vâveylâlara saldı:**
Mısra: **4**
Feryat ettirmek.
3. Ah elinden bir meh-i Leylî-ʿizâruñ âh kim
4. Saldı ben Mecnûnunu hecrüñde vâveylâlara

vay:
1. **vay:**
Mısra: **2**
Üzüntü, şaşma ve hayret ifade eder.
1. Ben bir ednâ cürʿadan kim ʿaklı bî-hûş eyleyem
2. Vay eger bezm-i mahabbetde kadeh-nûş eyleyem

vazʿ-ı dervîşâne:
1. **vazʿ-ı dervîşânesi:**
Mısra: **14**
Dervişlere yakışır davranış.
13. Şîr ü şekker gibi alışdı Hayâlînüñ bugün
14. İltifât-ı Şâh ile bu vazʿ-ı dervîşânesi

ve:
1. **ve:**
Mısra: **7**
İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.
7. Hilâl naʿl idi ve daglar tenüñde nücûm
8. Semâʿa girmiş idi âsumân olup abdâl

2. **ve:**
Mısra: **1**
İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.
1. Gözüñ kara ve kaşuñla ol iki zülf kara
2. Ne kara günlere kaldum dirîg vâveylâ

ve lîk:
1. **ve lîk:**
Mısra: **12**
Amma, fakat.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

2. **ve lîk:**
Mısra: **10**
Amma, fakat.
9. Zamâne âdemisi cümle hurrem ü handân
10. Ve lîk olmuş idüm ben garîk -i bahr-i melâl

ve lîkin:
1. **ve lîkin:**
Mısra: **3**
(Ar. Fa.) Fakat.
3. Teni kabrinde hâk olmuş ve lîkin
4. Dahi Eyazu gözler çeşm-i Mahmûd

2. **ve lîkin:**
Mısra: **2**
(Ar. Fa.) Fakat.
1. Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn geyer
2. Kanlu yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn geyer

ve ya:
1. **ve ya:**
Mısra: **3**
Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut.
3. Ve ya hod bir nigâr-ı serv kadd-i nâz-perverdür
4. Göñüller cemʿine bâʿis ser-i zülf-i perîşânı

vebâle girmek:
1. **vebâle girmesün:**
Mısra: **10**
Günaha girmek.
9. Gözüñe arkalanup kılmasun cihânı harâb
10. Efendüm iki gözüm girmesün vebâle kaşuñ

vech:
1. **vechümde:**-*ümde*
Mısra: **3**
Çehre, yüz.
3. Şevk-ı envâr tecellî edeli vechümde
4. Mihr ile mâh benüm tâlib-i dîdârumdur

2. **vechi:**-*i*
Mısra: **5**
Çehre, yüz.
5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

3. **vechi:**-*i*
Mısra: **3**
Çehre, yüz. (Sevgilinin aydınlık yüzü, aşıkların Kabe'si olması bağlamında).
3. Ol güzel kaşın tırâş etse yüzünde vechi var
4. Kıble-i ʿuşşâkdur mihrâb neyler Kaʿbeye

4. **vechine:**-*ine*
Mısra: **6**
Yüz.||Yön.
5. Tenümde kanumuñ her katresi içinde peydâsın
6. Hakîkat vechine mirʾat olan ehl-i safâ hakkı

vech-i Leylâ:
1. **vech-i leylâdan:**
Mısra: **4**
Leyla'nın yüzü.
3. Vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
4. Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan

vechi var:
1. **vechi var:**
Mısra: **16**
Yerindedir.
15. Çün nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür
16. Yükün yukaru yıgar ise vechi var serv

vechi yok:
1. **vechi yok:**
Mısra: **24**
Yolu yok.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

vefâ:
1. **vefâ:**
Mısra: **7**
Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

2. **vefâyi:**-*yi*
Mısra: **9**
Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.
9. Ölünce bu vefâyi Hayâlî unutmaya
10. Nâz eyleyüp deseñ ki cefâ-kârıñam senüñ

3. **vefâ:**
Mısra: **2**
Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.
1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
2. Vefâ tomârını bir gonca-i handâna tapşurdum

4. **vefâ:**
Mısra: **2**
Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.
1. Bilürün derdini safâ yerine
2. Çekerim cevrini vefâ yerine

vefâ âyîni:
1. **vefâ âyînini:**
Mısra: **2**
Vefalı olmanın adap ve usulleri.
1. Edüp der-post Mecnûnu geçürmiş dost yanından
2. Vefâ âyînini ögren gönül Leylî çobanından

vefâ bulmak:
1. **vefâ bulmayup:**
Mısra: **5**
Vefa görmek.
5. Dem ola bulmayup agyârdan ey yâr vefâ
6. ʿÂşık-ı sâdıkuñı eyleyesin yâd yürü

vefâ etmek:
1. **vefâ edüp:**
Mısra: **1**
Vefalı olmak.
1. Şol ki evvel vefâ edüp soñuna
2. Döne cevr ü cefâ vü gussa vere

2. **vefâ etmeseñ:**
Mısra: **5**
Vefalı olmak, bağlılığını göstermek.
5. Sen kaddi nahl baña vefâ etmeseñ nola
6. Bâg-ı cihânda oldugu yok mîve-dâr serv

vefâ gelmez:
1. **vefâ gelmez:**
Mısra: **8**
Vefa bulmak.
7. Pâdişâh-ı mülk-i hüsnem deyu germ olma şâha
8. Kim vefâ gelmez cihânda çarh-ı kej-reftârdan

vefâ ummak:
1. **vefâ ummaz:**
Mısra: **7**
Vefa beklemek.
7. Tâlib-i dünyâ-yı dûndan ehl-i dil ummaz vefâ
8. Mîve ümmîd eylemez ʿâkil nihâl-i bîdden

vefa ümmîdi:
1. **vefa ümmîdine:**
Mısra: **4**
Vefa bekleme.
3. Kadîmî âşinâlardan görüp bîgânelik resmin
4. Vefa ümmîdine bîgânelerle âşinâ oldum

vefâ vü mihr:
1. **vefâ vü mihr:**
Mısra: **6**
Sevgi ve bağlılık.
5. Cefâya ögrenüben cevre cân verür şimdi
6. Vefâ vü cevr ile muʿtâd gördügüñ göñlüm

vefâlar vakti:
1. **vefâlar vaktidür:**
Mısra: **2**
Vefalı gösterme zamanı.
1. Dilberâ ʿayş edelüm şimdi safâlar vaktidür
2. Kaçma ʿâşıkdan perî yüzlüm vefâlar vaktidür

vefâsuz:
1. **vefâsuz:**
Mısra: **6**
Vefası olmayan.||Sevgili.
5. Dem olmaz kim vefâsuzlar cefâsın çekmezem yâ Rabb
6. Vefâsuz dil-rübâ sevmek baña mı kaldı ʿâlemde

vefâsuzlar cefâsı:
1. **vefâsuzlar cefâsın:**
Mısra: **5**
Sevgilinin eziyeti.
5. Dem olmaz kim vefâsuzlar cefâsın çekmezem yâ Rabb
6. Vefâsuz dil-rübâ sevmek baña mı kaldı ʿâlemde

veh:
1. **veh:**
Mısra: **4**
(Ar.) Vah, yazık.
3. Çeşmüm oldu kân-ı hasret pâre-i dil laʿl aña
4. Veh bu hasret kânınuñ müjgânum oldu tîşesi

velî:
1. **velî:**
Mısra: **61**
ama, fakat; şöyle ki
61. Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî
62. Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

2. **velî:**
Mısra: **33**
ama, fakat; şöyle ki
33. Baksañ gazâbla nîzesi mihrüñ düşer velî
34. Meydân içinde salmaz erenler kaçaña tîg

3. **velî:**
Mısra: **13**
ama, fakat; şöyle ki
13. Velî ben olmuş idüm târ-ı nâleye dem-sâz
14. Hamîde kaddüm ile inlemekde niteki çeng

4. **velî:**
Mısra: **43**
ama, fakat; şöyle ki
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

5. **velî:**
Mısra: **12**
ama, fakat; şöyle ki
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

velîk:
1. **velîk:**
Mısra: **8**
Fakat.
7. Ne lâyıkam ki olam dâr-ı zülfüñe berdâr
8. Velîk her kişinüñ himmeti bülend gerek

velveleyi salmak:

1. **velveleyi saldı:**
Mısra: **27**
Korku salmak.
27. Saldı iklîm-i Hinde velveleyi
28. Hây ü hûy-i sipâh-i ʿOsmânî

vermek:
1. **verdi:**-*di*
Mısra: **20**
Vermek.
19. Dıraht-ı huşge çü neşv etdi âb-ı şemşîrüñ
20. Şükûfe-i ser-i aʿdâyı verdi nîzeñ ber

2. **vere:**-*e*
Mısra: **2**
Vermek.
1. Şol ki evvel vefâ edüp soñuna
2. Döne cevr ü cefâ vü gussa vere

3. **verür:**-*ür*
Mısra: **10**
Vermek.
9. Hindû-yı şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
10. Bir kızıl altun aña her gün verür beñzer güneş

4. **versün:**-*sün*
Mısra: **4**
Vermek.
3. İşte ben bulduâum cevâhir-i nazm
4. Versün ol dahi bulduâu mâli

5. **vereyin:**-*eyin*
Mısra: **2**
(Bir kişinin) Yanına vermek. (Yetiştirilmek bağlamında).
1. Daglarca edeyin mihneti Ferhâda yine
2. Vereyin tıfl-ı dili sanʿata üstâda yine

6. **vermedi:**-*medi*
Mısra: **7**
Değişmek.
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

7. **vermez:**-*mez*
Mısra: **9**
Yetiştirmek.
9. Gülbün-i ümmîdi gül vermez Hayâlî çâkerüñ
10. Gerçi oldu himmet-i Şâh-ı cihânuñ dikmesi

8. **vere:**-*e*
Mısra: **8**
vermek, ihsan etmek.
7. İstedüm hân-ı visâli kapısından baş açup
8. Yürü dervîş yoluñu kim vere Allâh dedi

9. **verdüñ:**-*düñ*
Mısra: **8**
vermek, ihsan etmek.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

10. **vermezem:**-*mezem*
Mısra: **8**
Değişmek.
7. Göz karasını mesken eden ʿaks-i laʿlüñi
8. Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem

verd:
1. **verdüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Ar. Gül
7. Tâ ki verdüñ ʿârızuñda zülf-i müşg-âsâya cay
8. İşi bitdi sünbülüñ dürüldü verdüñ defteri

verd esîri:
1. **verd esîriyüz:**
Mısra: **8**
Gül tutkunu.||Aşık.
7. Dâg-ı melâmet olmasa dilde açılmazuz
8. Gülzâr-ı derd bülbülüyüz verd esîriyüz

verd-i handân:
1. **verd-i handânı:**
Mısra: **2**
Gülen gül, yeni açılmış gül.||Şehzadeler.
1. İki servi revân etdi yine gülzâr-ı ʿOsmânî
2. Saʿâdet gülşeninüñ her biri verd-i handânı

2. **verd-i handânı:**
Mısra: **2**
Yeni açılmış gül.||Sevgili.
1. Seg-i Leylî nişânına sürüp Mecnûn pîşânî
2. Der imiş ey mahabbet gülşeninüñ verd-i handânı

3. **verd-i handânuñ:**
Mısra: **15**
Yeni açılmış gül.||Sevgili.
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿĪsâ dedüm

verd-i hoş-bû:
1. **verd-i hoş-bûdur:**
Mısra: **1**
Hoş kokulu gül.
1. Bu bâg-ı ʿâlem-ârâ kim ser-â-ser verd-i hoş-bûdur
2. Şu deñlü şöhreti var kim heman bir şehr bir budur

verd-i raʿnâ:
1. **verd-i raʿnâ:**
Mısra: **6**
içi kırmızı dışı sarı gül
5. Râh-ı gülzâr-ı vefâda cismini eden gubâr
6. Rûzigâr ile girür bir verd-i raʿnâ koynuna

2. **verd-i raʿnâdur:**
Mısra: **19**
Hoş, parlak gül. (Sevgilinin yüzü bağlamında).
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

vereli:
1. **vereli:**
Mısra: **8**
Verdiğinden bu yana.
7. Ferhâd nevbetüm çalar eyler senâmı Kays
8. İklîm-i ʿaşkı vereli şâhum Hudâ baña

verilmek:
1. **verilmez:**-*mez*
Mısra: **2**
Verme işine konu olmak.
1. Yâra dedüm bûse ver bayramlık bayramda
2. Dedi kim bildüñ verilmez neyki bu ibrâmda

2. **verildi:**-*di*
Mısra: **4**
Verme işine konu olmak.
3. Mâh-ı nev altun ʿalem pervâzıdur gül-gûn şafak
4. Âsmân iklîminüñ verildi baña begligi

3. **verildi:**-*di*
Mısra: **10**
Verme işine konu olmak.
9. Mevc-i eşküm dîdeden yâra Hayâlî el salup
10. Dedi gel hükm et saña verildi deryâ begligi

4. **verildükde:**-*dükde*
Mısra: **10**
Verme işine konu olmak.
9. Ayaguñ topragı olmuş Hayâlî
10. Verildükde saña evreng-i şâhî

5. **verildi:**-*di*
Mısra: **10**
Verme işine konu olmak.
9. Gevher-i hüsnüñ Hayâlî mâlik oldu kânına
10. Bî-sütûn Ferhâdına verildi bir taş ocagı

verzîde:
1. **verzîdeyin:**-*yin*
Mısra: **6**
Ekilmiş, işlenmiş.
5. Bî-sütûndan sengîn diller mihneti senüñ iken
6. Kuvvet-i bâzuma tahsîn eyle kim verzîdeyin

veya:
1. **veya:**
Mısra: **7**
Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen bağlaç.
7. Veyâ hod kasr-ı cennetden cihâna
8. Açılmış revzen-i Rıdvâna beñzer

Veys-i Karen:
1. **veys-i karen:**
Mısra: **10**
Hz Peygamberi görmeden iman eden Veysel Karani.
9. Âhum Hayâlî girdi sipihrüñ katârına
10. Gûyâ heyûn alayına Veys-i Karen gelür

Veys-i Karenʾden:
1. **veys-i karenʾden:**
Mısra: **2**
Hz Peygamberi görmeden iman eden Veysel Karani.
1. Habîbüñ Kâbe Kavseyni rümûzun sûfî benden sor
2. Muhammed âlinüñ mâhiyyetin Veys-i Karenʾden sor

vezîr ü pâdişâh:
1. **vezîr ü pâdişâh:**
Mısra: **2**
Vezir ve padişah.
1. Tenüm ʿaşk âteşi yaksa gam ü derde günâh olmaz
2. Mahabbet şehridür bunda vezîr ü pâdişâh olmaz

vezîr-i aʿzam:
1. **vezîr-i aʿzam:**
Mısra: **29**
Sadrazam.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

vezîr-i melek-hısâl:
1. **vezîr-i melek-hısâl:**
Mısra: **45**
Melek tabiatlı vezir.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

vicdân:
1. **vicdâna:**-*a*
Mısra: **7**
İnsanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî his.
7. Ebdâna nazar eyleme vicdâna güzer kıl
8. Hâküñ kimi gül kimisi hâr ü ʿalef eyler

vicdân-i pâk:
1. **vicdân-i pâküm:**
Mısra: **5**
Temiz gönül.
5. Vicdân-i pâküm etdi giriftâr-ı gam beni
6. Fehm et bu remzi şîşe içinde gülâbdan

vilâyet:
1. **vilâyetinüñ:**-*inüñ*
Mısra: **8**
Şehir.
7. Mecnûn alalı başına murg âşiyânını
8. Dîvânelik vilâyetinüñ tâcdârıdur

2. **vilâyetde:**-*de*
Mısra: **8**
Şehir.
7. Gerekmez cân kim ʿaşkuñ yeter dil mülküne sultân
8. İki şeh bir vilâyetde mücerred kuru gavgâdur

3. **vilâyet:**
Mısra: **10**
Şehir.
9. Erdir şu kim ʿarûs-ı cihâna baş egmeye
10. Şâhum vilâyet içre Hayâlî de er geçer

4. **vilâyet:**
Mısra: **8**
Şehir.
7. ʿAşk eli sultânınuñ serdârıyuz Mecnûn gibi
8. Gam sipâhın cemʿ edüp şâhum vilâyet beklerüz

vilâyet kişveri:
1. **vilâyet kişverine:**
Mısra: **1**
Kudret ülkesi.
1. Ey vilâyet kişverine şâh olan sultân Dede
2. Gussa-i dehri ferâmûş eyleyen handân Dede

vilâyet-i Hind:
1. **vilâyet-i hinde:**
Mısra: **59**
Hindistan ili.||Uzak yer.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

virân:

1. **virânumdur:**-*umdur*
Mısra: **8**
Yıkık, dökük harap.
7. Hâne-i dilde karâr eyle gel ey genc-i murâd
8. Çok zaman oldu senüñ ʿaşkuña virânumdur

2. **vîrân:**
Mısra: **3**
Yıkık, dökük harap.
3. Hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan beri vîrân idi
4. Sîm-i eşküm harc edüp vîrânın âbâd eyledüm

3. **vîrân:**
Mısra: **10**
Yıkık, dökük harap.
9. Ey Hayâlî derd-i ʿaşka herkes olmaz âşinâ
10. Bûma vîrân bülbülüñ gülzârdur endîşesi

<u>vîrân etmek:</u>
1. **vîrân etdiler:**
Mısra: **9**
Yıkmak, harap etmek.
9. Ahz-ı mâl ile Hayâlî şehri vîrân etdiler
10. Meclis eyle muhtesible kâdıyi teftîşe çek

<u>vîrân eylemek:</u>
1. **vîrân eyledi:**
Mısra: **14**
Yıkmak, harap etmek.
13. Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol Şâha kim
14. Tîg-i kahrı sînemüñ mülkünü vîrân eyledi

2. **vîrân eyledi:**
Mısra: **5**
Yıkmak, harap etmek.
5. Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
6. El-gıyâs ol zulmü çok fettân elinden el-gıyâs

3. **vîrân eylerüz:**
Mısra: **6**
Yıkmak, harap etmek.
5. Tıfl gibi luʿb içün bir hâne âbâd eylesek
6. Girmeden içine vîrân eylerüz âbâdımuz

4. **vîrân eylesün:**
Mısra: **8**
Yıkmak, harap etmek.
7. Çünki bu maʿmûre-i ʿâlem olupdur bî-sebât
8. Bâde seyli hâne-i endûhu vîrân eylesün

<u>vîrân olmak:</u>
1. **vîrân ola:**
Mısra: **20**
Yıkılmak
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

<u>vîrâne:</u>
1. **vîrânedür:**-*dür*
Mısra: **6**
Harap, harap olmuş mahal.
5. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
6. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

2. **vîrânedür:**-*dür*
Mısra: **8**
Harap, harap olmuş mahal.
7. Saña maʿmûr-ı ʿâlemdür diyenler baña ey nâsih
8. Hakîkat gencine mâlik olan vîrânedür derler

3. **vîrânemüze:**-*müze*
Mısra: **1**
yıkıntı alan, harap yer, harap bina||aşığın bedeni
1. Bûm ʿcâr eyler iken konmaga vîrânemüze
2. Ol hümâ hîç ola mı sâye hânemüze

4. **vîrâneyi:**-*yi*
Mısra: **8**
Harap, harap olmuş mahal.
7. Refʾ kılmış kendü üstünden hicâb-ı zulmetin
8. Mehbet-i envârdur seyr eyle her vîrâneyi

5. **vîrânesi:**-*si*
Mısra: **8**
Harap, harap olmuş mahal.
7. Murg-ı dil dâʾim havâ-yi ʿaşk ser-gerdânıdur
8. Bülbülüñ gülzârı var bûmuñ olur vîrânesi

6. **vîrânemüz:**-*müz*
Mısra: **8**
Harap, harap olmuş mahal.
7. Başumdan ʿakl ise gitdi dil ile cân revân oldu
8. Ten-i bî-iʿtibâr adlı kuru vîrânemüz kaldı

<u>vîrâne eylemek:</u>
1. **vîrâne eyle:**
Mısra: **22**
Yıkmak, tahrip etmek.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

<u>vîrâne kabûl etmemek:</u>
1. **vîrâne kabûl etmez:**
Mısra: **10**
Viran olan yerlerde bulunmayı kabul etmemek.
9. Dedüm ki gamuñ dursun göñlünde Hayâlînüñ
10. Dedi bu safâ genci vîrâne kabûl etmez

<u>vîrâne-i vücûd:</u>
1. **vîrâne-i vücûduma:**
Mısra: **7**
Harap olmuş, yıpranmış vücut.
7. Vîrâne-i vücûduma ey genc-i ʿaşk-ı dost
8. Gel gel ki bu mekâna mahal bilürem seni

<u>vîrânı âbâd eylemek:</u>
1. **vîrânın âbâd eyledüm:**
Mısra: **4**
Harabeye dönmüş olan bir yapıyı sağlamlaştırmak, yenilemek. (Eziyet gören gönül bağlamında).
3. Hânedân-ı ʿaşk-ı mecnûndan beri vîrân idi
4. Sîm-i eşküm harc edüp vîrânın âbâd eyledüm

<u>vird edinmek:</u>
1. **vird edindi:**
Mısra: **46**
Belli aralıklarla yapılan zikir.
45. Düşmanunuñ ola pejmürde bahâr-ı ʿömrü
46. Vird edindi Hayâlî bunu leylen ve nehâr

2. **vird edinürdi:**
Mısra: **9**
Belli aralıklarla yapılan zikir.

9. Vird edinürdi Hayâlî nazmuñı hûbân-ı Çîn
10. Ger Hatâ iklîmine varsa bu güft ü gûy-ı misk

vird-i zebân:
1. **vird-i zebân:**
Mısra: **10**
Dilin sürekli tekrar ettiği.||Niyaz, yakarış.
9. Mahabbet nârına yanmış göñüller seyrine vardı
10. Hayâlî bendeñe olsa nola vird-i zebân âteş

2. **vird-i zebânıdur:**
Mısra: **1**
Dilin sürekli tekrar ettiği.||Niyaz, yakarış.
1. Kelâmum ehl-i derdüñ dâʾimâ vird-i zebânıdur
2. Mahabbet ʿâleminüñ her sözüm bir dâsitânıdur

vird-i zebân edinmek:
1. **vird-i zebân edinmiş:**
Mısra: **5**
Dilinden düşürmemek.
5. Bu beyt-i rûh-bahşı vird-i zebân edinmiş
6. Mansûr gitdüginde şevk ile dâra karşu

vird-i zühhâd eylemek:
1. **vird-i zühhâd eyledüm:**
Mısra: **8**
Zahitlerin, sofuların okudukları dualar haline dönüştürmek.
7. Her ne nazmı kim harâbât içre hâmem kıldı derc
8. Gûşe-i hâlvetde anı vird-i zühhâd eyledüm

visâl:
1. **visâli:***-i*
Mısra: **36**
Ulaşmak, kavuşmak.
35. Kimesne ermedi şâdîye bî-vesîle-i gam
36. Müyesser olmadı Şîrîn visâli bî-Şâpûr

2. **visâl:**
Mısra: **7**
Ulaşmak, kavuşmak.
7. Tâ ki kâniʿsin hayâle saña el vermez visâl
8. Perde-i çeşmüñ hicâb-ı vech-i cânân oldu tut

visâl bezmi:
1. **visâl bezmine:**
Mısra: **6**
Kavuşma meclisi.
5. Göz bu hayâl perdesini kurmadan gece
6. Cân bir visâl bezmine kandan revân ola

visâl ümmîdi:
1. **visâl ümmîdine:**
Mısra: **11**
Kavuşma ümidi.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

visâle ermek:
1. **visâle ere:**
Mısra: **12**
Kavuşmak, sevgiliye kavuşmak.
11. Hayâlî hecr-i dilberde visâl ümmîdine handân
12. Visâle ere bîm-i hecr ile gam-nâkdür göñlüm

visâl gülleri:
1. **visâli güllerini:**
Mısra: **2**
Kavuşma gülleri.
1. Nigâr gülşen-i hüsn içre gül budagıdur
2. Visâli güllerini der göñül ki çagıdur

visâl ʿîdi:
1. **visâlüñ ʿîdinüñ:**
Mısra: **6**
Kavuşma bayramı.
5. Gözüm merdümleri hûn-ı cigerden allar giymiş
6. Visâlüñ ʿîdinüñ seyrânın eyler iki merdümdür

visâl zevki:
1. **visâlüñ zevkine:**
Mısra: **5**
Kavuşmanın verdiği mutluluk.
5. Visâlüñ zevkine hûn-ı cigerle çeşmüm olmuşdur
6. Safâ bezminde her dem nûş olan câm-ı tarabdan yeg

vü:
1. **vü:**
Mısra: **16**
vü: ve
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

2. **vü:**
Mısra: **20**
vü: ve
19. Nice Şeh Husrev-i Cemşîd-fer ü Dârâ-der
20. Çarh-pervâz ü hümâ-sâye vü tûtî-güftâr

3. **vü:**
Mısra: **8**
vü: ve
7. Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezelî
8. Belâ vü derd ü gamı eyledi nevâle baña

vücûd:
1. **vücûduñ:***-uñ*
Mısra: **7**
Beden, cisim, varlık.
7. Yak vücûduñ ki şeref bula metâʿ-ı kadrüñ
8. Satılur artuga damgâ ile çün her kâlâ

2. **vücûduñda:***-uñda*
Mısra: **18**
Beden, cisim, varlık.
17. Kendü cismüm nûru birle anı tekmîl eylerem
18. Görsem eksüklikden ey ʿâşık vücûduñda nişân

3. **vücûdum:***-um*
Mısra: **7**
Beden, cisim, varlık.
7. Vücûdum mülküdür Kâf-ı kanâʿat
8. Göñül murgudur ol Kâf içre ʿankâ

4. **vücûduñu:***-u, -ñ, -u*
Mısra: **18**
Beden, cisim, varlık.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

5. **vücûdu:***-u*
Mısra: **16**
Beden, cisim, varlık.

15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

vücûd eyvânı:
1. **vücûd eyvânı:**
Mısra: **3**
Ten köşkü.
3. Bu vücûd eyvânı bir zulmet-serâdur olmasa
4. Ger sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn isfidâc aña

2. **vücûd eyvânına:**
Mısra: **7**
Ten köşkü.
7. Her ne nakşı kim vücûd eyvânına çekdi kazâ
8. Hâme-i takdîre bak Taʿn eyleme nakkâşına

vücûd vermek:
1. **vücûd vermedi:**
Mısra: **7**
Meydana getirmek.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

vücûda gelmek:
1. **vücûda geldügin:**
Mısra: **3**
Vücut bulma.
3. Kendü lutfundan vücûda geldügin lâ-büd bilür
4. Katreden deryâ anuñçün lâ-cerem ʿâr eylemez

2. **vücûda gelmedür:**
Mısra: **8**
Vücut bulma.
7. Âdemlik insan olmadur miʿrâc-ı rûhu bulmadur
8. ʿÎsâ vücûda gelmedür nefh ile Meryemden garaz

vücûda getürmek:
1. **vücûda getüre:**
Mısra: **7**
Oluşturmak, meydana getirmek, var etmek.
7. Her ne tıflı ki vücûda getüre mâder-i ʿaşk
8. Baña ferzend edüp ol demde salar dâmenüme

vücûd-ı münkir:
1. **vücûd-ı münkire:**
Mısra: **3**
Dinsiz vücut.||Kafir.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlîvâr

vücûd câmesi:
1. **vücûdu câmesin:**
Mısra: **6**
Beden elbisesi.||Beden.
5. Âdemî kan yutmadan hâlî degül ol demde kim
6. Aña rahminde vücûdu câmesin pür-hûn geyer

vücûd zevrakı:
1. **vücûdu zevrakın:**
Mısra: **33**
Vücut kayığı.||Beden.
33. Vücûdu zevrakın eyler ʿadûnuñ her nefes nâyâb
34. Duhân-ı âhuma dersem nola deryâ-yı zulmânî

vücûd hırmeni:
1. **vücûdum hırmenin:**
Mısra: **3**
Vücut harmanı.||Beden.
3. Bâda verdi cev-be-cev âhum vücûdum hırmenin
4. Dâne-i hâlüñ gamı eşküm edelden cû-be-cû

vücûdun mahv bilmek:
1. **vücûdun mahv bil:**
Mısra: **6**
Vücudunu yok etmek.
5. Kim ki olmaz bir güneş yüzlü mehüñ üftâdesi
6. Mahv bil anuñ vücûdun sâye-i dîvârdur

vuhûş:
1. **vuhûş:**
Mısra: **12**
Yabanî, vahşi hayvanlar.
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

vuhûş u tuyûr:
1. **vuhûş u tuyûr:**
Mısra: **42**
Vahşi hayvanlar ve kuşlar.
41. Şeh-i zamâne Süleymân-ı ins ü cin ki anuñ
42. Cihân emrine tâbiʿ durur vuhûş u tuyûr

vuslat:
1. **vuslatı:**-*ı*
Mısra: **43**
Kavuşmak, ulaşmak.
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **vuslat:**
Mısra: **9**
Kavuşmak, ulaşmak.
9. Vuslat Hayâlî geçdi fürkat demi erişdi
10. Zehr-i firâk-ı dilber cânın kimüñ acıtmaz

3. **vuslatın:**-*ın*
Mısra: **5**
Kavuşmak, ulaşmak.
5. Kâfirem ger ârzû eylerse bir gün vuslatın
6. Yârdan ʿâşık hemân nâz ü ʿitâb ister göñül

vuslat-ı cânân:
1. **vuslat-ı cânâna:**
Mısra: **1**
Sevgiliye kavuşma.
1. Hecrinde göñül vuslat-ı cânâna erişmez
2. Mahşer günüdür ten ne içün câna erişmez

vuslat-ı dilber:
1. **vuslat-ı dilber:**
Mısra: **9**
Sevgiliye kavuşma.
9. Ey Hayâlî vuslat-ı dilber ne maksûdum benüm
10. Hamdülillah kendümi hicrâna muʿtâd eyledüm

vuslat-ı Leylâ:
1. **vuslat-ı leylâyı:**
Mısra: **3**
Leyla'ya kavuşma.||Sevgiliye kavuşma.
3. Vuslat-ı Leylâ-yı Mecnûn neylesün çün buldu kâm
4. Vech-i Leylâdan tecellî eyleyen envârdan

<u>vuslatuñ cennâtınuñ râhatleri:</u>
1. **vuslatuñ cennâtınuñ râhatleri:**
Mısra: **3**
Kavuşma cennetlerinin huzuru.
3. Vuslatuñ cennâtınuñ râhatleri ʿâlemlerin
4. Dûzah-ı hırmânda nâr olmuş ʿazâbîler bilür

<u>vuzûʾ etmek:</u>
1. **vuzûʾ etmezseñ:**
Mısra: **9**
Abdest almak.
9. Kanlu yaşuñla Hayâlî gibi etmezseñ vuzûʾ
10. Câmiʿ-i Hakda imâm-ı ʿaşka neylersin uyûb

<u>vuzûʿ kılmak:</u>
1. **vuzûʿ kılmak:**
Mısra: **4**
Abdest suyu için.
3. Mihrâb kaşuñ içre gözüñ olalı imâm
4. Kılmag içün vuzûʿ baña hûn-ı ciger yeter

Y

yâ:
1. **yâ:**
Mısra: **10**
Ve yahut.
9. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
10. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

2. **yâ:**
Mısra: **20**
Ve yahut.
19. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzam ʿadû pervânedür
20. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

3. **yâ:**
Mısra: **30**
Ve yahut.
29. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem ʿadû pervânedür
30. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

4. **yâ:**
Mısra: **40**
Ve yahut.
39. Râstı ben şemʿ-i dil-sûzem adı pervânedür
40. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ divânedür

5. **yâ:**
Mısra: **50**
Ve yahut.
49. Râsti ben şemʿ-i dil-sûzam adı pervânedür
50. Kim dolaşsa âteşe pervâne yâ dîvânedür

6. **yâları:***-ları*
Mısra: **24**
Yay, ok atılan yay.
23. Atdılar sandûka-i hâke göñüller var iken
24. Gamzeler tîrüñ ol iki misk tozlu yaları

7. **ya:**
Mısra: **9**
Anlamı güçlendiren ek (özellikle çekimli flllerden sonra)
9. Güc çekersin ya gibi bâzû-yı devrândan sakın
10. Sadra geçme etme dil yügrüklügün demren gibi

yâ çekmek:
1. **yâ çeker:**
Mısra: **4**
Ok çekip atmak.||Sevgilinin kirpik oklarını fırlatması.
3. Kaçan ki hâbâ varur gözlerüñ uyur fitne
4. O dem ki nâz edesin ya çeker kıtâle kaşuñ

yâ çeküp atmak:
1. **yâ çeküp atmakda:**
Mısra: **1**
Ok çekip atmak.||Sevgilinin kirpik oklarını fırlatması.
1. Ey kaşuñ pek ya çeküp atmakda sehm-endâz-ı hûb
2. Tîr-i gamzeñ ehl-i derd içinde mahbûbüʾl-kulûb

yâ gibi eğri:
1. **yâ gibi egri:**
Mısra: **7**
Yay gibi eğri olanlar.
7. Ok gibi dogru varur ya gibi egri eremez
8. Menzil-i ʿaşkı nigâruñ ne ʿaceb menzil olur

yâ hod:
1. **yâ hod:**
Mısra: **2**
yahut, veya
1. Ey ʿaceb bu turra mı yâ ebr-i müşg-efşân mıdur
2. Nahl-i gül üstünde yâ hod deste-i reyhân mıdur

2. **yâ hod:**
Mısra: **4**
yahut, veya
3. Kaş mıdur yâ şâhbâz-ı çeşmine iki kanad
4. Yâ hilâl-i çarh yâ hod kıble-i îmân mıdur

3. **yâ hod:**
Mısra: **5**
yahut, veya
5. Hâllerle ruh mu yâ hod hırmen-i hüsn ü cemâl
6. Yâ süreyyâ pâyına düşmüş meh-i tâbân mıdur

yâ Hüseyn:
1. **yâ hüseyn:**
Mısra: **1**
Ey Hz. Hüseyin.
1. Her muharrem mâh-ı nev dogsa şafakdan yâ Hüseyn
2. Çeşmüme hûn-ı ciger dökmek olupdur farz-ı ʿayn

yâ ilâhi:
1. **yâ ilâhi:**
Mısra: **1**
Ey Allah'ım, duaya başlama sözü
1. Yâ İlâhi bâde-i ʿaşkı içen ayılmasun
2. Nice haşr olsun temâm ol dahi kendin bilmesün

ya meger:
1. **ya meger:**
Mısra: **5**
Sanki, sanılırsa.
5. Ya meger kâfir gözüñ îmâna gelmiş zeyn olup
6. Almış etrâfın müjeñ ʿuryân edüp şemşîrler

yâ nedür:
1. **yâ nedür:**
Mısra: **8**
Ya nedir
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

yâ Rab:
1. **yâ rab:**
Mısra: **13**
Ey Rabb'im, Ey Allah'ım!
13. Yâ Rab ol gerden mi yâ mihr ü vefâ tûmârı mı
14. Şemʿ-i kâfûrî midür yâ hod serîr-i cân mıdur

2. **yâ rab:**
Mısra: **10**
Ey rabbim
9. Yüreginde baş çıkarır andelîbüñ intizâr
10. Goncanuñ yâ Rab neden eyler yakasın dar gül

3. **yâ rab:**
Mısra: **1**
Ey rabbim

1. Ne hoş bîmâr olur yâ Rab ol ki nâ-tüvân gözler
2. Kucagına alup ebrûlar olmuş mihribân gözler

4. **yâ rab:**
Mısra: **3**
Ey Rabb'im, Ey Allah'ım!
3. Çeşm-i terden sakla yâ Rab nem kapup jeng olmasun
4. Çehre-i dildâr kim âyîne-i Çîn kendüdür

yâ Resûlullâh:
1. **yâ resûlullâh:**
Mısra: **6**
Ey Allah'ın elçisi.
5. Kalur idi perde-i şâm-ı ʿademde kâʾinât
6. Olmasañ mahlûka cümle yâ Resûlullâh şemʿ

yâ yâ:
1. **yâ yâ:**
Mısra: **24**
İkili karşılaştırmaları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç.
23. Bu gülzâruñ hezârânı fegân ü şîvenüm olsun
24. Serîr-i ʿaşk ya Mecnûnuñ olsun ya benüm olsun

2. **yâ yâ:**
Mısra: **7**
İkili karşılaştırmaları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç.
7. Leb midür yâ berg-i gül yâ gonce-i bâg-ı İrem
8. Yâ dil-i ʿuşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdur

3. **yâ yâ:**
Mısra: **9**
İkili karşılaştırmaları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç.
9. Diş midür yâ gonca içre jâle yâ dürr-i ʿAden
10. Çeşme-i hurşîdde yâ encüm-i rahşân mıdur

yaban:
1. **yabanda:***-da*
Mısra: **8**
Çöl, sahra
7. Kalup ol sidre kadde görmedüñse Kâbe-Kavseyni
8. Var ey Cibrîl-i ʿaklum dahi yabanda uçarsın sen

yaban delüleri:
1. **yaban delülerin:**
Mısra: **3**
Aşıklar.
3. Añma yanumda bir iki yaban delülerin
4. ʿAkluñ var ise gel baña sor ʿaşk hâletin

yaban dîvânesi:
1. **yaban dîvânesi:**
Mısra: **4**
Çöl delisi.
3. Kanda bilsin şâh-ı ʿaşkuñ dergehi âdâbını
4. Kûhken bir dağ eri Mecnûn yaban dîvânesi

yabaña atmak:
1. **yabaña atdı:**
Mısra: **6**
Önem vermemek, üzerinde durmamak.
5. Destüñe aluban çevirüp peftere-misâl
6. Atdı yabaña ʿâşık-ı gam-gîni hâr u zâr

2. **yabana atmaya:**
Mısra: **4**
Önem vermemek, üzerinde durmamak.
3. Zîbâ degül mi kulleye Ferhâd deşte Kays
4. ʿUşşâkuñ atmaya kati yabana yolların

yabana gitmek:
1. **yabana gitme:**
Mısra: **4**
Uzağa gitmek.||Çöle gitmek. (Mecnun'u görme bağlamında).
3. Mecnûn-ı belâ-dîdeyi görmek heves etseñ
4. Ey Leylî-hırâmum beni gör gitme yabana

2. **yabâna gitme:**
Mısra: **4**
Uzağa gitmek.||Çöle gitmek. (Mecnun'u görme bağlamında).
3. Kaʿbe dil-i pâküñdür ü mahrem aña tecrîd
4. Gel geç sefer-i bâdiyeden gitme yabâna

yâd:
1. **yâdına:***-ına*
Mısra: **15**
Hatırlama,anma.
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

2. **yâdına:***-ı, -n, -a*
Mısra: **12**
Hatırlama,anma.
11. Geydi her nergis-i zerrîn başa bir tâc-ı Kubâd
12. Lâle gül husrevi yâdına içer sâgar-ı Cem

3. **yâdına:***-ına*
Mısra: **8**
Hatırlama,anma.
7. Âşiyân-ı bülbülü sagar edüp gülzârda
8. Gonca laʿlüñ yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker

4. **yâdına:***-ına*
Mısra: **2**
Hatırlama,anma.
1. Hâl-i hindûñ ehl-i dil vasf etse dîvân baglanur
2. İbn-i Zengî yâdına gûyâ Gülistân baglanur

5. **yâdına:***-ı, -n, -a*
Mısra: **7**
Hatırlama,anma.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

6. **yâda:***-a*
Mısra: **4**
Yabancı.||Rakip.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

7. **yâdına:***-ına*
Mısra: **9**
Hatırlama,anma.
9. Ey Hayâlî çekdügüm her naʿli kaşı yâdına
10. İki kat oldu hilâl-i çarh-ı gerdân öpmege

8. **yâdına:***-ına*
Mısra: **2**
Hatırlama,anma.

1. Aña rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
2. Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı

9. **yad:**
Mısra: **2**
Yabancı
1. Yürü hey ʿâşıkına ʿâdeti bî-dâd yürü
2. Yürü öñ biliş olup soñra olan yad yürü

yâd etmek:
1. **yâd edeli:**
Mısra: **3**
Anmak, hatırlamak.
3. Lâm-ı Leylî-zülfüñü tıfl-ı göñül yâd edeli
4. Mekdeb-i ʿaşk içre Mecnûndur sebak-dâşum benüm

2. **yâd edüp:**
Mısra: **42**
Anmak, hatırlamak.
41. Rûmdan Şarka bir nazar kılsañ
42. Düşmen-i dîni yâd edüp ânî

3. **yâd edüp:**
Mısra: **9**
Anmak, hatırlamak.
9. Cânân seg-i kûyuyla Hayâlîyi edüp yâd
10. Dedi yine bir ʿâşık-ı şeydâyı büyütdük

yad eller:
1. **yad ellerde:**
Mısra: **2**
Yabancı iklimler.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

yâd eylemek:
1. **yâd eyledüm:**
Mısra: **1**
hatırlamak, anmak.
1. Kaddüñ ile ʿârızuñ gülzârda yâd eyledüm
2. Servi pest etdüm gülü âhumla berbâd eyledüm

2. **yâd eyleme:**
Mısra: **3**
hatırlamak, anmak.
3. Kanlu yaşum gör rakîbüñ göñlünü yâd eyleme
4. Seng-i hârâya begüm meyl etme gevher var iken

3. **yâd eylemezsin:**
Mısra: **3**
hatırlamak, anmak.
3. Unutduñ âşinâyı bahr-ı gamda eylemezsin yâd
4. Hemîşe meylüñ ey şûh-ı cefâ-pîşe senüñ yâda

yâd olmak:
1. **yâd oldu:**
Mısra: **7**
Hatırlanmak.
7. Fenâ dârında bir iş asdı kim dillerde yâd oldu
8. Mahabbet şehrinüñ Mansûr olaldan rîsmân-bâzı

2. **yâd olmazdı:**
Mısra: **64**
Hatırlanmak.
63. Olmasa bu zümre-i ʿâli bu kavm-i bî-bedel
64. Dilde yâd olmazdı nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin

yâd-ı laʿl:
1. **yâd-ı laʿlüñle:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yakut gibi kırmızı dudağını anmak
9. Yâd-ı laʿlüñle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciger
10. Gör tabîb-i hecr aña cânâ ne şerbet bagladı

yâd-ı miyân:
1. **yâd-ı miyânuñ:**
Mısra: **7**
Sevgilinin ince belini hatırlamak.
7. Yâd-ı miyânuñ ile yaşum cihânı tutdu
8. Deryâ-yi ʿaşka düşdüm hergiz kenâra yer yok

yâd-ı vasl:
1. **yâd-ı vasluñla:**
Mısra: **6**
Kavuşma gününü hatırlamak.
5. Firkatüñ añdum dil-i şeydâya düşdü ıztırâb
6. Yâd-ı vasluñla yine dîvâneyi şâd eyledüm

yâdigâr:
1. **yâdigâr:**
Mısra: **40**
1. armağan, hediye 2. hatıra
39. Ben ol Hayâlîyem ki beni egmeden cihân
40. Dikdüm bu nazm bâgına bir yâdigâr serv

2. **yâdigârıdur:**-*ıdur*
Mısra: **7**
hatıra, anı
7. Kulle-i ʿaşkuñ pelengi yâdigârıdur deyu
8. Şîrler Mecnûn-ı mestüñ üstühânın gezdürür

3. **yâdigârıdur:**-*ıdur*
Mısra: **6**
hatıra, anı
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

4. **yâdigârıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **8**
1. armağan, hediye 2. hatıra
7. Dâg ü elif ki sînede yer yer nişânedür
8. Bir serv-kadd ü lâle-ruhuñ yâdigârıdur

5. **yâdigâr:**
Mısra: **4**
1. armağan, hediye 2. hatıra
3. İletdüm tuhfe-i cân-ı hakîrüm yâra ʿarz etdüm
4. Gülüp nâz ile ol gül-ruh dedi bu yâdigâr ancak

yâdigâr olmak:
1. **yâdigâr olsa:**
Mısra: **4**
Hatırlatmak.
3. Ehl-i demdür nefh-i Rûhullahdan urur demi
4. Yâdigâr olsa ʿaceb mi rûzigâra mirveha

yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî:
1. **yâdigâr-ı âsaf-ı sânî:**
Mısra: **8**
İkinci Asaf'ın hatırası.
7. Nâzır-ı âyîne-i İskenderi
8. Yâdigâr-ı Âsaf-ı sânî ola

yâdına gelmek:
1. **yâduma geldi:**
Mısra: **9**
Hatırına gelmek, hatırlamak.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

yâg:
1. **yâgın:**-*ın*
Mısra: **6**
Yağ.
5. Sîneler çâk eyleyüp bezm-i visâl-i yârda
6. Şemʿlerle tutuşup derd ehli yâgın yakdılar

2. **yâgıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **4**
Yağ.
3. Akdugınca eşk-i çeşmüm dilde artar tâb-ı ʿaşk
4. Gözlerimüñ yaşı gûyâ ol çerâgın yâgıdur

3. **yâgını:**-*ını*
Mısra: **6**
Yağ.
5. Lâle-zâr etdi gözüm yaşıyla bâg-ı ʿâlemi
6. Ey ciger pergâlesi akıtma bagrum yâgını

yagdurmak:
1. **yagdurdu:**-*du*
Mısra: **10**
yağdırmak.
9. Gördü ekdüm mezraʿ-ı dilde mahabbet dânesin
10. Dûd u âhum ebr olup yagdurdu çok bârân aña

2. **yagdurursa:**-*ursa*
Mısra: **14**
yağdırmak.
13. Gülşen-i cânda Hayâlî sebze-i îmân biter
14. Yagdurursa ebr-i rahmet üstüne bârân-ı şerʿ

3. **yagdurdı:**-*dı*
Mısra: **2**
yağdırmak.
1. Kavm-i Leylî seng-i bî-dâd atdı Mecnûn üstüne
2. Ebr-i bârân-ı vefâ yagdurdı hâmûn üstüne

yâğı:
1. **yâgıdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Düşman.
5. Göñülle gamzesi kanlu bıçaklıdur her dem
6. Bizümle şimdi o kâfir bu yolda yâgıdur

2. **yâgıdur:**-*ı, -dur*
Mısra: **4**
Düşman.
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

yağma:
1. **yagma:**
Mısra: **2**
Yağma, çapul.
1. Cânlar alur gözlerüñ göz göre bî-pervâ satar
2. Beñzer ol tatara kim kâlâ edüp yagma satar

2. **yâgmâya:**-*ya*
Mısra: **4**
Yağma, çapul.
3. Gün doâusunda fitneye târîh kor hâtuñ
4. Oldu haberci şarkda yâgmâya kâkülün

yağmak:
1. **yâgdı:**-*dı*
Mısra: **7**
Yağmak, düşmek.
7. Yâgdı ʿaşkuñda melâmet taşı biñ biñ üstüme
8. Ol melâmet taşları şimdi hisârumdur benüm

2. **yâgsa:**-*sa*
Mısra: **6**
Yağmak, atılmak.
5. Yüz safâ kesb ede şol jâle düşen lâle gibi
6. Nâsdan yâgsa melâmet taşı divânemüze

yağmur yağa:
1. **yagmur yaga:**
Mısra: **12**
Yağmurun yağması.
11. Cânâ kaçan ki derlese bu ʿârızuñ gülü
12. Beñzer şu bâga kim aña yagmur yaga seher

yahmak:
1. **yahsun:**-*sun*
Mısra: **17**
Yakmak. (Taze tutmak bağlamında).
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

yahşırak duymak:
1. **yahşırak duymuşdur:**
Mısra: **62**
İyi bir biçimde anlamak.
61. Nevâyi ger işitseydi nevâ-yi bülbül-i tâbʿum
62. Diyeydi yahşırak duymuşdur ol üslûb-ı Selmânı

yâhû diyenler:
1. **yâhû diyenler:**
Mısra: **9**
"Ya Allah" nidasını çekenler.||Allah'tan başka her şeyden uzak duranlar.
9. Ey Hayâlî bakmadı yâhû diyenler ʿâleme
10. Saltanat âyîninüñ bir kuru hûy u hayına

yahud:
1. **yahud:**
Mısra: **59**
Veya.
59. Yahud beni vilâyet-i Hinde revâne kıl
60. Ta kim elümden anda dahi kan kaşana tîg

2. **yahud:**
Mısra: **27**
Veya.
27. Yahud Dârây-i Efrîdûn-nesebsin
28. Ki her kemter kuluñ sultâna beñzer

3. **yahud:**
Mısra: **25**
Veya.
25. Nûr-ı ʿizzetden midür cismüñ yahud müʾminlere
26. İstirâhat etmek içün sâye-i Yezdân mısın

yakmak:
1. **yakdum:**-*dum*
Mısra: **9**
Ateşe vermek.||Parlatmak.
9. Sûzumla söz çerâgını yakdum Hayâlî ben
10. Husrev gibi zamânede fâyık degülmiyem

2. **yakasın:**-*asın*
Mısra: **10**
Yakmak.||Canlandırmak.
9. Âteşîn bâde ile geçdi Hayâlî devrüñ
10. Umarın pîr-i harâbât ocagın yakasın

3. **yakalı:**-*alı*
Mısra: **1**
Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak.
1. Yakalı gülzârda ʿişret çerâgın lâleler
2. Üstüne pervâneler gibi düşerler jâleler

4. **yakmamışdur:**-*mamışdur4*
Mısra: **8**
ateşe vermek, tutuşturmak.
7. Tug çekmiş bir dilâverdür ki kasdı cânadur
8. Nûr-ı tabʿumdan çerâgın yakmamışdur yâ nedür

5. **yakdı:**-*dı*
Mısra: **14**
Yakmak, dağlamak.
13. Çıkdı cân ile göñülden ârzû-yi serv-i bâg
14. Sînesinde ol ki kesdi naʿl yakdı tâze dâg

6. **yakdılar:**-*dı, -lar*
Mısra: **8**
ateşe vermek, tutuşturmak.
7. Gördügümde âteşîn güller içende sanuram
8. Kaddüñe öykündügüyçin gül budagın yakdılar

yakalar çâk etmek:
1. **yakalar çâk edüben:**
Mısra: **2**
Yakayı yırtmak, parçalamak.
1. Göñlüm ister yeñi başdan yine âvâre düşe
2. Yakalar çâk edüben dâmen-i kühsâra düşe

2. **yakasın çâk etdi:**
Mısra: **7**
Yakasını yırtmak.||Şikayetçi olmak.
7. Yakasın çâk etdi Kaʿbe oldu her kandîli daâ
8. Bakdı bu vâdîde kaldı sünbül-i gül-pûşuna

yaka çâk eylemek:
1. **yakañ çâk eyleyüp:**
Mısra: **9**
Yakasını yırtmak.
9. Ey Hayâlî dehr zulmüñden yakañ çâk eyleyüp
10. Nâle kılma kim nazar kılmaz Şeh-i ʿâdil baña

2. **yakasın çâk eyledi:**
Mısra: **2**
Yakasını yırtmak
1. Edince vasf-ı ruhuñ harfini rakam ʿâşık
2. Yakasın eyledi çâk oluban kalem ʿâşık

3. **yakasın çâk eyler:**
Mısra: **10**
Yakasını yırtmak
9. Lebüñ âşüftesi olalı Hayâlî güzelüm
10. Kanda bir gonca görürse yakasın çâk eyler

4. **yakasın çâk eylesün:**
Mısra: **69**
Yakasını yırtmak
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

yakar yıkar:
1. **yakar yıkar:**
Mısra: **9**
Çok büyük zarar vermek; harap etmek.
9. Yıkar yakar iki dünyâyı bir sipâhuz biz
10. Hayâlî kasd edemez kimse inhizâmumuza

yakası çâk:
1. **yakası çâke:**
Mısra: **10**
Yakası yırtılmış, perişan.||Yelkenci.
9. Billâhi Hayâlî gibi Şâhum nice beñzer
10. Yelken toruda bir yakası çâke benefşe

yakasın dar eylemek:
1. **yakasın dar eyler:**
Mısra: **10**
Açılıp saçılıp güzelliğini göstermesine engel olmak.
9. Yüreginde baş çıkarır andelîbüñ intizâr
10. Goncanuñ yâ Rab neden eyler yakasın dar gül

yakasına yapışmak:
1. **yakasına yapışdı:**
Mısra: **4**
Hesap sormak ya da bir şey istemek için tutup bırakmamak.
3. Kûyundan ol mehüñ beni dûr eyledüñ deyu
4. Çarhuñ yapışdı dûd-ı fegânum yakasına

yakayı çâk çâk eylemek:
1. **yakayı çâk çâk eyler:**
Mısra: **32**
Yakayı parça parça etmek.||Kendini harap etmek.
31. İşitse gül yüzüñün vasfı ile eşʿârum
32. Yakayı lâle gibi gonca çâk çâk eyler

yakdı yıkdı:
1. **yakdı yıkdı:**
Mısra: **12**
Yakıp yıkmak, harap etmek.
11. Bir mogol-çin yüzlü kâfir göñlümün Bagdâdını
12. Yakdı yıkdı cevr ile alan ü talan eyledi

Yaʿkûb:
1. **yaʿkûbun:**-*un*
Mısra: **6**
Hz. Yakup peygamber
5. Fenâ gününde kefen baña yâr göñlegidür
6. Ko çeşmüme süreyin hüzn içinde Yaʿkûbun

2. **yaʿkûb:**
Mısra: **2**
Yakup. (Özel isim).
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

yakıp kül etmek:

1. **yakup kül etse:**
Mısra: **17**
Yakıp kül etmek, yakmak.
17. Âteş-i gayret nola yakup kül etse bülbülü
18. Salınup boynuna her şâhuñ güler oynar gül

Yaʿkûb-ı çarh:
1. **yaʿkûb-ı çarha:**
Mısra: **8**
Gök Yakub'u.||Bulut.
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

2. **yaʿkûb-ı çarhuñ:**
Mısra: **5**
Gök Yakub'u.||Bulut.
5. Şifâda aynıdur Yaʿkûb-ı çarhuñ
6. Safâda Yûsuf-ı Kenâna beñzer

yakıp mahv eylemek:
1. **yakup mahv eyledi:**
Mısra: **6**
Yakıp yok etmek.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

yâkût:
1. **yâkût:**
Mısra: **19**
Ar. Cevahir kısmından bu isim ile maruf zî-kıymet taş.
19. Bir nice dürc bî-bedel yâkût
20. Bir güzel sîm sürmedân gonca

2. **yâkût:**
Mısra: **7**
Yakut||Sevgilinin dudağı.
7. Yâkût bildi laʿl-i lebüñ kandan oldugın
8. Bu sırrı fâş kılmaga ol bed-güher yeter

3. **yâkuta:**-*a*
Mısra: **6**
Yakut||Sevgilinin dudağı.
5. Hâlüñ gamı hûn-ı dil-ârâ dîdelerümde
6. Yâkuta heves hindi gibi kim gele kâna

yâkût eylemek:
1. **yâkût eyledi:**
Mısra: **6**
Yakut taşı haline dönüştürmek. (Süheyl kelimesinin bazı eşyaya kırmızılık vermesi anlamı bağlamında).
5. Süheylüñ pertevi seng-i Bedahşı laʿl eder lîkin
6. Gözüm yaşını yâkût eyledi dürr-i benâgûşu

yâkût-ı nâb:
1. **yâkût-ı nâb:**
Mısra: **5**
Saf şarap.||Gözyaşı.
5. Çeşme-i billûrdan yâkût-ı nâb olsun revân
6. Bahr-i hüsnün dilberüñ pür-dürr ü mercân eylesün

yalamak:
1. **yalarsa:**-*rsa*
Mısra: **4**
Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.
3. ʿAceb mi cism-i Mecnûn merkadinde tâze cân bulsa
4. Seg-i Leylî gelüp bir gün yalarsa üstühânından

yalan:
1. **yalan:**
Mısra: **36**
Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz.
35. Benem ol ʿandelîb-i sâdık kim
36. Bulmadı bende bir yalan gonca

2. **yalanı:**-*ı*
Mısra: **68**
Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz.
67. Huzûr-ı Şâh-ı ʿâdilde ne haddüm lâf urmak kim
68. Velî erbâb-ı şiʿrüñ eksük olmaz böyle yalanı

3. **yalanıdur:**-*ıdur*
Mısra: **6**
Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz.
5. Niʿmet-âbâdı nola beñzetse şarkîler buña
6. Rûmda şöhret tutan şimdi ʿacem yalanıdur

yalan dünyâ libâsı:
1. **yalan dünyâ libâsından:**
Mısra: **10**
Geçici dünya elbisesi.||Ten.
9. Ey Hayâlî gerçek erler eşiginde soyunup
10. Bu yalan dünyâ libâsından ferâgat isterüz

yalanı kâğıda yazmak:
1. **yalanı kâgıda yazar:**
Mısra: **7**
Muska, büyü vb. şeyler yazmak.
7. Yalanı kâgıda yazar ki sata hâce hakîm
8. Vâʿiz-i şerrüñ işi sıtmaya satmak kâgıd

yalıñ ayak:
1. **yalıñ ayak:**
Mısra: **4**
Her şeyden arınma durumu.
3. Maksûduñ ise baş açuk beglik eylemek
4. Yalıñ ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dilber ol

yalıñ ışık mahbûbu:
1. **yalıñ ışık mahbûbudur:**
Mısra: **9**
Yüzü açık ve aydınlık kalenderi güzeli. (Işık erleri, Anadolu ve Rumeli'nde Dobruca'ya kadar yayılmış Horasan kökenli Batıni taife).
9. Ey Hayâlî ʿaşk bir yalıñ ışık mahbûbudur
10. Böyle görmüş bir kişi âyîne-i idrâkde

yalın yüzlü:
1. **yalın yüzlü:**
Mısra: **21**
Yüzü örtüsüz, yüzü açık ve aydınlık.
21. Şâmdan gelmiş yalın yüzlü ışık mahbûbudur
22. Tâs alup kûyuñ gedâlar gibi seyr eyler güneş

2. **yalıñ yüzlü:**
Mısra: **2**
Yüzü örtüsüz, yüzü açık ve aydınlık.
1. Çehresinde görüben lemʿa -i nûr-ı Nebevî
2. Bir yalıñ yüzlü ışık şevkine oldum ʿalevî

yalıñ yüzlü güzel:
1. **yalıñ yüzlü güzel:**
Mısra: **4**
Yüzü örtüsüz, yüzü açık ve aydınlık güzel.

3. Cânını kurbân ederdi ugrasa ʿâşıklaruñ
4. Hançerüñ gibi yalıñ yüzlü güzel pehlû-keşe

yalıñ yüzlü hûb:
1. **yalıñ yüzlü hûbdur:**
Mısra: **21**
Yüzü örtüsüz, yüzü açık ve aydınlık güzel.
21. San âl câme içre yalıñ yüzlü hûbdur
22. Hûn-ı ʿadû ile dönicek ergavâna tîg

2. **yalıñ yüzlü hûbdur:**
Mısra: **5**
Yüzü örtüsüz, yüzü açık ve aydınlık güzel.
5. Tîgüñ elüñde gördü yalıñ yüzlü hûbdur
6. Nâziklik ile sîneye çekdi o dem niyâm

yalıñuz:
1. **yalıñuz:**
Mısra: **39**
Yalnız, yalnızca.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

yalıñuz kalmak:
1. **yalıñuz kala:**
Mısra: **10**
Bir başına kalmak.
9. Cânâ Hayâlî derdüñ ile dirilür senüñ
10. Şol dem ki hâkde yalıñuz kala kuru baş

yalıñuz kalduñ:
1. **yalıñuz kalduñ:**
Mısra: **7**
Bir başına kalmak.
7. Derd-i Leylî hem-demiyken yalıñuz kalduñ deyu
8. Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

yalıñuz kalmak:
1. **yalıñuz kalıcak:**
Mısra: **12**
Bir başına kalmak.
11. Yâ Rab ol demde Hayâlîye enîs et fazluñ
12. Lâhid içre kalıcak dil yalıñuz bir kuru baş

yalmanı yalmanı:
1. **yalmanı yalmanı:**
Mısra: **22**
Yavaş yavaş, titrete titrete.
21. Ser-i aʿdâ ile Şâhâ müşerref kıl demi geldi
22. Çekerler intizâr-ı nîzeler yalmanı yalmanı

2. **yalmanı yalmanı:**
Mısra: **10**
Yavaş yavaş, titrete titrete.
9. Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
10. Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı

yalvarmak:
1. **yalvarayın:**-*ayın*
Mısra: **1**
Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
1. Demidür ol şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın
2. Hakîr zerre gibi âfitâba yalvarayın

2. **yalvarayın:**-*ayın*
Mısra: **2**
Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
1. Demidür ol şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın
2. Hakîr zerre gibi âfitâba yalvarayın

3. **yalvarayın:**-*ayın*
Mısra: **4**
Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
3. Ruhuna eylemesün dîde-i habâb nazar
4. Düşüp ayagına câm-ı şarâba yalvarayın

yan :
1. **yanumda:**-*umda*
Mısra: **23**
Nezdinde.
23. Şöyle gûyâyem ki yanumda cihân asmâtdur
24. Geh dilümden sihr cârî gâh nârencâtdur

2. **yanuñda:**-*uñda*
Mısra: **18**
Taraf, yakın
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

3. **yanında:**-*ında*
Mısra: **41**
Taraf, yakın
41. Bildügin etdi cihân yanında gördü kadri yok
42. Vermek olmazmış benüm cânum cihâna râzlar

4. **yanumda:**-*um, -da*
Mısra: **36**
Göz, bakış. (Değer biçme bağlamında).
35. Cevâhir-i suhanım var tabîʿatümdür kân
36. Fülûs-ı ahmere degmez yanumda mâl ü menâl

5. **yanumda:**-*um, -da*
Mısra: **22**
Yan: Taraf, yön.
21. Anuñçün olmasa ʿâlemde kurbân
22. Benüm yanumda nâ-hak kana beñzer

6. **yanumda:**-*um, -da*
Mısra: **2**
Nispet, karşılaştırma.
1. Demeñ Mecnûna fenn-i ʿaşkı tekmîl etdi kâmildür
2. Benüm yanumda ol dîvane bilmez nesne câhildür

yanmak:
1. **yanmak:**-*mak*
Mısra: **17**
Tutuşmak
17. Baña yanmak bî-tereddüd bî-fegân oldu nasîb
18. Kendü hâlümden baña çünkim beyân oldu nasîb

2. **yansun:**-*sun*
Mısra: **37**
Çok elem, keder, aşk ve hicran çekmek.
37. Çeng kessün saçuñı yansun firâk odına ʿûd
38. Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar

3. **yanup:**-*up*
Mısra: **4**
Y*anmak || Aşk ateşiyle yanmak*
3. ʿĪd-gehde sen dükân açduñ sulu şeftâlüye
4. Nâr-ı hasretle yanup ʿâşıklaruñ eyvâ satar

4. **yanmaga:**-*maga*
Mısra: **4**
Çok elem, keder, aşk ve hicran çekmek.
3. Dilinde var su degülse eger yüreginde
4. Kapuñda yanmaga şevk ile geceler kandîl

5. **yanmadan:**-*madan*
Mısra: **10**
Parlamak.
9. Pervâne kıldı şemʿ-i cemâlüñ Hayâlîyi
10. Kandîl-i mihr tâk-ı sipihr üzre yanmadan

6. **yanup:**-*up*
Mısra: **8**
Derdini anlatmak, şikayetini söylemek.
7. Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr
8. Yanup bu derdümi ʿûd u rübâba yalvarayın

7. **yanmaga:**-*maga*
Mısra: **9**
Yanmak.||Keder ve ıstırap çekmek.
9. Nâr-ı ʿaşka yanmaga caña Hayâlî cân atar
10. Defʿine sûzuñ varur gerçi ki dâg efrûhte

8. **yana:**-*a*
Mısra: **7**
Çok zarar ve ziyan görmek.
7. Korkarın âhum odundan yana tâvûs-ı felek
8. Kül eder cismini pervâne kaçan bulsa ʿalev

yan yakıl:
1. **yan yakıl:**
Mısra: **6**
Dert yanmak, sızlanmak, son derece mahzun olmak.
5. Başuña üşmege pervâne-sıfat tâlibler
6. Yan yakıl şemʿ gibi her nefesüñ nûr eyle

yan yakın:
1. **yan yakın:**
Mısra: **7**
Yanmak, yakınmak, sızlanmak, şikayet etmek. ||Yanında.
7. Çün ey pervâne ʿâşıksın ıragdan yan yakın gelme
8. Bu şemʿ-i meclis-ârâye ne verdüñ alabilmezsin

yana gelmişler:
1. **yana gelmişlerdenüz:**
Mısra: **2**
Ezelden beri yanar olmak.
1. Bu cemâlüñ şemʿine pervâne gelmişlerdenüz
2. Yanalum ey şemʿ-i rûşen yana gelmişlerdenüz

yana yana:
1. **yana yana:**
Mısra: **2**
Tekrar tekrar yanmak, yanarak.
1. Sen ey bülbül kebâb-ı âteş-i ʿaşk-ı gül olmuşsın
2. Be yana yana hey miskîn nedür hâlüñ kül olmuşsın

yañak:
1. **yañagın:**-*ın*
Mısra: **4**
Yanak
3. Kûy-ı dilberde fegân etme mebâd ey bülbül
4. Nâr-ı âhuñla o gül çehre yañaâın yakasın

yañar çerâğ:
1. **yañar çerâgımuz:**
Mısra: **2**
Yanan çıra.||Aşığın övüncü olan bedendeki yara.
1. Her dem cigerde var ola bir kanlu dâgımuz
2. Eyleñ duʿâ söyünmeye yañar çerâgımuz

2. **yanar çerâgum:**
Mısra: **3**
Çıra. (Gönül yarası bağlamında).
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

yandurmak:
1. **yandurmaga:**-*maga*
Mısra: **7**
Yanmasına sebep olmak, yakmak.
7. Cemâli şemʿine pervânemüz yandurmaâa mumuz
8. Gelürse meclise ol dilber-i zerrîn-külâh ahşam

2. **yandurdı:**-*dı*
Mısra: **3**
çok zarar ve ziyan görmek yakup yandurmak: Pişman etmek
3. Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
4. Gel zârlıgum diñle iñletdi beni devrân

yangın:
1. **yangın:**
Mısra: **2**
Tutkun, düşkün, aşık.
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

yaʿni:
1. **yaʿni:**
Mısra: **8**
yani, sözün kısası
7. Bî-külâh ü bende-i zerrîn-külâha etme cevr
8. Yaʿni her bir nâ-tüvân-ı bî-günâha etme cevr

2. **yaʿni:**
Mısra: **13**
sözün kısası
13. Yaʿni encüm erzeninüñ hırmenine od salar
14. Her seher geh kâʾinâtuñ mahzenine od salar

3. **yaʿni:**
Mısra: **23**
sözün kısası
23. Gûş-ı hûş ile bu nush u pendi yaʿni gûş kıl
24. Bezm-i vahdetde Hayâlî ʿaşk câmın nûş kıl

4. **yaʿni:**
Mısra: **22**
sözün kısası
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

5. **yaʿni:**
Mısra: **21**
Yani.
21. Yaʿni Sultân-ı Cem-cenâba kʾanuñ
22. Kodu yolunda baş ü cân gonca

yanık:

1. **yanıklar:**-*lar*
Mısra: **2**
Yanık, yara.
1. ʿÂşıkam bir dilbere yok rahmi ʿâşıklar meded
2. Baña kan aglar acır sînemde yanıklar meded

2. **yanıklarla:**-*larla*
Mısra: **2**
Yanık, yara.
1. Mahabbet gülşeni bûyun eger kim alabilmezsin
2. Bu yanıklarla hûnîn-dil nedendür lâle bilmezsin

yanık pergâle:
1. **yanık pergâleden:**
Mısra: **6**
Yanık parçası.
5. Metâʿ-ı derdüm istermiş nesi var lâlenüñ elde
6. Bir iki kana müstagrak yanık pergâleden gayrı

yañılmak:
1. **yañıla:**-*a*
Mısra: **10**
Aldanmak, hatâ yapmak.
9. Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini
10. Bir kadem bas yüzüne yañıla geh gâh yolu

yanınca gezmek:
1. **yanınca gezer:**
Mısra: **8**
Yanında, yakınında olmak.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

yanında:
1. **yanında:**
Mısra: **14**
-uñ/üñ yanında katında, nezdinde, huzurunda
13. Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
14. Zerrece ol mâh-rû yanında olsa ragbetüm

yanma:
1. **yanmagı:**-*gı*
Mısra: **5**
Işık veren bir konuma geçmemek.
5. Yanmagı her gece benden ögrenür ey mâh şemʿ
6. Maʿrifet tahsîl eder beklerse yanum sûhte

yanumca:
1. **yanumca:**
Mısra: **7**
İle birlikte.
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

2. **yanumca:**
Mısra: **5**
İle birlikte.
5. Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken
6. Habâbuñ hânesin ben menzil ü meʾvâdan el çekdüm

yanuñ almak:
1. **yanuñ alup:**
Mısra: **8**
Yanında bulunmak.
7. Çerâglar yakuban gün seni arar ey meh
8. Diler ki bekleye sâyeñ gibi alup yanuñ

yanup yakılmak:
1. **yanup yakılaldan:**
Mısra: **5**
Sızlanmak, şikayet etmek.
5. Şemʿ yanup yakılaldan ol şehîd olanlara
6. Câm ile mey acıyup çeşmini hûn-bâr etdiler

2. **yanup yakılayın:**
Mısra: **3**
Sızlanmak, şikayet etmek.
3. Ko beni gussa vü hecr ile yanup yakılayın
4. Sen var ol kadrüñi bilmezler ile şâd yürü

3. **yanup yakıldıgum:**
Mısra: **5**
Sızlanmak, şikayet etmek.
5. Gece yanup yakıldıgum göricek şemʿ meclisde
6. Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancak

4. **yanup yakılma:**
Mısra: **47**
Sızlanmak, şikayet etmek.
47. Nâr-ı ʿaşkuñla yanup yakılma etdüm kârumı
48. Mâh-rûlar şevkine nûr eyledüm destârumı

5. **yanup yakılmasun:**
Mısra: **8**
Sızlanmak, şikayet etmek.
7. Derd-i Leylî hem-demiyken yalıñuz kalduñ deyu
8. Merkadinde lâleler Kaysa yanup yakılmasun

6. **yanup yakılmasun:**
Mısra: **10**
Sızlanmak, şikayet etmek.
9. Bezme Hayâlî şuʿle-i âhum yeter çerâg
10. Bir yaña şemʿ-i cemʿ de yanup yakılmasun

yapmak:
1. **yapmaga:**-*ma, -ga*
Mısra: **48**
Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

2. **yapmaga:**-*mag, -a*
Mısra: **5**
İnşa etmek.
5. Kasr-ı cefâyı yapmaga şâhân-ı mülk-i hüsn
6. Ferhâdı taşlara beni topraga saldılar

3. **yapdıgında:**-*dıgında*
Mısra: **1**
Bina etme.
1. Yapdıgında yazmış İbrâhîm-i Âzer Kaʿbeye
2. Yap göñül varmak dilerseñ ey birâder Kaʿbeye

yapılmak:
1. **yapıldıysa:**-*dıysa*
Mısra: **3**
Yapılmak,Yapma işine konu olmak
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

2. **yapılmasun:**-*masun*
Mısra: **4**
Yapılmak,Yapma işine konu olmak
3. Tevbe kapusı yapıldıysa ne bâbumdur benüm
4. Tek hemân meyhâne kapusı baña yapılmasun

yapışmak:
1. **yapışmasun:**-*ma, -sun*
Mısra: **3**
Yapışmak, tutmak.
3. Yapışmasun deyu dest-i taʿallûk dâmen-i pâke
4. Belâ vâdîlerin geşt eyledi Mecnûn olup çıplak

2. **yapışdı:**-*dı*
Mısra: **5**
Yapışmak, tutmak.
5. Kâkül-i şemʿüñ yapışdı bî-rızâ bir târına
6. Âteş-i gayret yakup mahv eyledi pervâneyi

yaprak:
1. **yapragına:**-*ına*
Mısra: **15**
Yaprak.
15. Bâgda bûy u vefâ yâdına gül yapragına
16. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

yar:
1. **yar:**
Mısra: **5**
Uçurum.
5. Seylâb-ı sirişk üstüne bir yâr yıkardı
6. Yâr istese kühsârda Ferhâd-ı yegâne

2. **yarın:**-*ın*
Mısra: **3**
Uçurum.
3. Her yaruñ oldu sînede bir vâdî-i sürûr
4. Her dâgum oldu cân gözü kaldı baka saña

yâr:
1. **yâra:**-*a*
Mısra: **11**
Sevgili || dost.
11. Yâra kalmaz hâtırı oldugına âvâre dil
12. Yandıgına sabr eder pervânedür her nâra dil

2. **yâr:**
Mısra: **29**
Sevgili || dost.
29. Ey Muhibbî yâr elinden bir kadeh-nûş eyleyen
30. Ger ölürse Hızr elinden Âb-ı Hayvân istemez

3. **yârum:**-*um*
Mısra: **16**
Sevgili || dost.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

4. **yâra:**-*a*
Mısra: **16**
Sevgili || dost.
15. Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânuñ mı var
16. Mürde ihyâ kıldugı çün yâra ben ʿÎsâ dedüm

5. **yâr:**
Mısra: **13**
Sevgili || dost.
13. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim
14. Rûz-ı Vuslat gibi olmuşdur şeb-i hicrân aña

6. **yârın:**-*ın*
Mısra: **7**
Sevgili || dost.
7. Ker kişi yârın temâşâ etmede bir gûşede
8. Ben hayâl-i yâr ile oldum temâşâdan cüdâ

7. **yâr:**
Mısra: **1**
Sevgili || dost.
1. Bezm ol durur ki yâr içe mey sâkî cân ola
2. Cismümde kanum aña mey-i ergavân ola

8. **yâr:**
Mısra: **5**
Sevgili || dost.
5. Künc-i târik içre bir hoş sohbetüm var yâr ile
6. Leyletüʾl-Kadr ile ʿâşıkdur şeb-i Miʿrâc aña

9. **yârı:**-*ı*
Mısra: **9**
Sevgili || dost.
9. Yârı gör ʿayn-ı Hayâlîden ko nâsih cenneti
10. Bir iki gülzâr içün ne vaʿde-i ferdâ gerek

10. **yâra:**-*a*
Mısra: **5**
Sevgili || dost.
5. Yâra bak gayra nazar kılma deyu teʾdîb içün
6. Çeşm-i ʿâlem-bînüme kirpiklerüm kaldurdı çûb

11. **yâra:**-*a*
Mısra: **3**
Sevgili || dost.
3. Yâra âşık geçdügüm taʾyîb eder halk-ı cihân
4. Nâbedîd etse rakîbi bârî Settârüʾl-ʿuyûb

12. **yârı:**-*ı*
Mısra: **6**
Sevgili || dost.
5. İç kanumı kim cân ola maksuduna vâsıl
6. Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler

yâr ayağı:
1. **yâr ayagına:**
Mısra: **9**
Sevgilinin eşiği.
9. Varını etdi Hayâlî yâr ayagına nisâr
10. Âferîn sad âferîn ol tabʿ-ı gevher-pâşına

yar eşiği taşında:
1. **yar eşigi taşında:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eşiğinin taşı.
1. Görmedi hûn-ı dilüm yar eşigi taşında
2. Ne bilür derdümi Ferhâd kaya başında

yâr etmek:
1. **yâr etse:**
Mısra: **10**
Aşık olmak, birini sevmek.

9. Terk-i cân etdi Hayâlî göreli câna seni
10. Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür göñül

__yâr içün:__
1. **yâr içün:**
Mısra: **1**
Sevgili için, sevgili uğruna.
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

__yâr kûyu:__
1. **yâr kûyunda:**
Mısra: **6**
Sevgilinin mahallesi.
5. Başuma gün dogmada rûy-ı siyâhum hâkde
6. Yâr kûyunda nem eksük sâye-i dîvârdan

__yâr olmak__
1. **yâr ol:**
Mısra: **5**
Sevgili, dost olmak.
5. Terk it gülü ʿâşık baña yâr ol deyu her dem
6. Urur çeñeyi bülbül-i gam-nâke benefşe

2. **yâr olaldan:**
Mısra: **1**
Dost, yakın olmak.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

3. **yâr olalı:**
Mısra: **7**
Nasip olmak.
7. ʿAşk vâdîleri ʿuryânlarına yâr olalı
8. Geymeye ʿâr ederin câme-i zer-keşlerden

4. **yâr oldu:**
Mısra: **9**
sevgili olmak||dost olmak
9. Cismi kodu Hayâlî şu kim oldu rûha yâr
10. Mevtinden öñ hayâtına ol buldu çâreyi

5. **yâr oldugum:**
Mısra: **3**
Sevgili, dost olmak.
3. Şol yâr-ı gül-ʿizâr ile yâr oldugum benüm
4. Sular koyulsun istemeyenler ocagına

__yâr vasfı:__
1. **yâr vasfın:**
Mısra: **7**
Sevgilinin özellikleri.
7. Yâr vasfın ey benüm dîvânum içre isteyen
8. Kâmeti şiʿri elifde vasf-ı zülfü lâmda

__yara:__
1. **yaradur:**-*dur*
Mısra: **8**
Yaralamak.
7. Dedi girsin göñlüñe tîgüm delüp çâk eylesün
8. Göñlüme her demde kârı ol nigâruñ yaradur

2. **yaralar:**-*lar*
Mısra: **10**
Yara
9. Şemşîrine Hayâlî göñül verdigüñ sakın
10. Agız bir eyleyüp demesin yâre yaralar

3. **yaralardur:**-*lar, -dur*
Mısra: **10**
Yara
9. Dâglar ur yârelerle zînet eyle cismüñi
10. Yaralardur hilʿati ʿaşkuñ Hayâlî yaralar

4. **yaralar:**-*lar*
Mısra: **10**
Yara
9. Dâglar ur yârelerle zînet eyle cismüñi
10. Yaralardur hilʿati ʿaşkuñ Hayâlî yaralar

5. **yâranuñ:**-*nuñ*
Mısra: **8**
Yara
7. Sînem üzre dâg-ı hasret acıyup kan agladı
8. Hâline şol tîg-i hecrüñden erişen yâranuñ

6. **yara:**
Mısra: **3**
Yara
3. Tîg-i gamdan yara ne derd ehli iseñ yâre er
4. Yârını görmez bu gün her kim ki görmez yarını

7. **yareler:**-*ler*
Mısra: **1**
yara, silahla açılmış yara.
1. Sînede agız açup peykânuñ ister yareler
2. Cân verür bir katre suya teşnedür bîçâreler

__yâra ermek:__
1. **yâra erdi:**
Mısra: **9**
Sevgiliye kavuşmak.
9. Erdi Hayâlî yâra rakîb intizârda
10. Dest isperisi gibi almaz şikârı bûm

__yâra karşu:__
1. **yâra karşu:**
Mısra: **10**
Sevgiliye doğru.
9. Irmaklar Hayâlî taşlar alup dögündü
10. Seylâb-ı eşk-i çeşmüm akdukda yâra karşu

__yâra karşu okumak:__
1. **yâra karşu okudu:**
Mısra: **22**
Sevgilinin yüzüne okumak.
21. Subh-dem bu matlaʿı mecmûʿa-i gülde görüp
22. Yâra karşu okudu bülbül edüp savt-ı hazîn

__yaramak__
1. **yarar:**-*r*
Mısra: **7**
Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak.
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

2. **yarar:**-*r*
Mısra: **10**
Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak.
9. Çekdi niyâm-ı zahmına gamzeñ kılıcını
10. Gördü Hayâlî kendüye yarar yarağını

3. **yaramazsın:**-*maz, -sın*
Mısra: **14**
Uygun olmak.
13. Lâle-i dil-sûhte tutmaga geldi dâmenin
14. Dediler bunda yaramazsın sen ey sahrâ-nişîn

yara su ugûrlar:
1. **yara su ugûrlar:**
Mısra: **6**
Yara su toplar. (Eskiden hasta olanlara su vermek kanın sulanacağına sebep olması ve hastaya zararı dokunacağından verilmezmiş).
5. Tîrüñ alduñ kaldı peykânı dil-i mecrûhda
6. Dostum incinme kim derler ugûrlar yara su

yarag:
1. **yaragımuz:**-*ımuz*
Mısra: **10**
Teçhizat, araç gereç.
9. Çekdük livâ-yı âhı edüp gözyaşın sipâh
10. İklîm-i ʿaşkı almaga gördük yaragımuz

2. **yaragını:**-*ını*
Mısra: **10**
Silah.
9. Çekdi niyâm-ı zahmına gamzeñ kılıcını
10. Gördü Hayâlî kendüye yarar yarağını

yarag-ı meclis:
1. **yarag-ı meclisüm:**
Mısra: **6**
Meclisin araç gereçleri.
5. Bâde hûnâb-ı ciger gam nukl ü çeşmüm hem kadeh
6. Devleti ʿaşkuñda gördüm hep yarag-ı meclisüm

yaraklu hisâr:
1. **yaraklu hisârumı:**
Mısra: **6**
Silahlı kale.||Gönül. (Sevgilinin bakış oklarının gönülde olması bağlamında).
5. Peykânlaruñ bedende göricek hisâbsuz
6. Gam dedi kim alur bu yaraklu hisârumı

yaralanmak:
1. **yaralandıysa:**-*dı, -y, -sa*
Mısra: **7**
Yaralanmak.||Kesilmek.
7. Cemâl-i Yûsuf içün yaralandıysa eller
8. Benüm nigârum içün başlar gider elden

yaralu:
1. **yaralu:**
Mısra: **9**
Yaralı, yaralanmış.
9. Tîg-i cevrinden Hayâlî yaralu her dilberüñ
10. Merhem-i vasl ile bîçâre umar kim saralar

yârân:
1. **yârân:**
Mısra: **3**
Arkadaşlar, dostlar.
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

2. **yârânum:**-*um*
Mısra: **1**
Arkadaşlar, dostlar.
1. Sorarsa ser-güzeştimden benüm şehrümde yârânum
2. Bu yad ellerde geldüm derd-i pâyâ mübtelâ oldum

3. **yârânımuz:**-*ımuz*
Mısra: **6**
Arkadaşlar, dostlar.
5. Bâdemüz hûn-ı cigerdür sohbet-i hâs eylesek
6. Vâmık uı Ferhâd ü Mecnûndur bizüm yârânımuz

4. **yârân:**
Mısra: **6**
Arkadaşlar, dostlar.
5. Sahrâlar etdi taşlar ile sînesin kebûd
6. Hecrüñde sandılar anı yârân benefşelik

5. **yârânum:**-*um*
Mısra: **10**
Arkadaşlar, dostlar.
9. Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
10. Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum

yârân eylemek:
1. **yârân eyler:**
Mısra: **8**
Dost, arkadaş yapmak.
7. Rûzigâr ile Stanbula gubârım erse ger
8. Eyler idüm cismümi yârân türâb-ı Edrine

yârân-ı rûşen-tabʿ:
1. **yârân-ı rûşen-tabʿ:**
Mısra: **9**
Aydınlık tabiatlı dostlar.
9. Bezm-i has et her gece yârân-ı rûşen-tabʿ ile
10. Ey Hayâlî göklere ergür Süreyyâ-meşrebin

yarar:
1. **yarar:**
Mısra: **8**
Layık.
7. Tîrini buldum harîm-i sînede habs eyledüm
8. Oldu peykân-ı ciger-dûzu aña yarar kefîl

2. **yarar:**
Mısra: **8**
Layık.
7. Öldügüm dem yâr peykânın cigerde saklaram
8. Uydurur her kim sefer kılsa yarar yoldaşını

yarar ola:
1. **yarar ola:**
Mısra: **6**
Faydası olmak.
5. Tîrüñ geçince sîneden el ur kılıcuña
6. Çek ileriye anı şâhum yarar ola

yarar yazmak:
1. **yarar yazdılar:**
Mısra: **4**
Kaydetmek. (İşe yararlılık bağlamında).
3. Tenümde gamzeleri yâresin görüp yâruñ
4. Sipâh-ı derd ü gama yazdılar yarar beni

yaraşmak:
1. **yaraşdı:**-*dı*
Mısra: **14**
Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.

13. Gûyâ ki âhirinde şebüñ âfitâbdur
14. Şöyle yaraşdı bu hat-ı ʿanber-feşâna tîg

2. **yaraşur:**-*ur*
Mısra: **31**
Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.
31. Şâhid-i devletinüñ gûşuna tak kim yaraşur
32. Olmaga ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

3. **yaraşur:**-*ur*
Mısra: **2**
Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.
1. Bu letâfet ki ʿatâ eylemiş Allâh saña
2. Mihr tutsa yaraşur hıdmet içün mâh saña

4. **yaraşur:**-*ur*
Mısra: **6**
Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.
5. Dâglar bî-hâr gül farkumda sünbül dûd-ı âh
6. Derler ise yaraşur nahl-i cihân-ârâ baña

5. **yaraşur:**-*ur*
Mısra: **3**
Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.
3. Lebi sevdâsı göñlümde yaraşur zâhidâ yâruñ
4. Bu bir laʿl-i musaffâdur anı her kâna vermezler

yaraşuk:
1. **yaraşukdur:**-*dur*
Mısra: **20**
Uyma, uygunluk.
19. Durursa serv-i bâlâdur otursa verd-i raʿnâdur
20. Güzel oldur ki durdugu oturdugu yaraşukdur

yaratmak:
1. **yaratdı:**-*dı*
Mısra: **1**
T. Yoktan var etmek.
1. Her nesne kim yaratdı Hudâ bî-bahânedür
2. Bâzâr-ı Hakda kâsid olan bî-behâ nedür

2. **yaratdı:**-*dı*
Mısra: **2**
T. Yoktan var etmek.
1. Derd okların ol kaşı kemân cânuma atdı
2. Bir gün demedi bunu dahi Tañrı yaratdı

yardan uçurmak:
1. **yardan uçurdular:**
Mısra: **10**
Uçurumdan atmak.
9. Öygünelden haddüñe şemʿüñ diline düşdü nâr
10. Yardan uçurdular meyl etdügiçün yâra su

yardımcuñ ola:
1. **yardımcuñ ola:**
Mısra: **10**
Yardım eden.
9. Evvelde Hayâlî sen dogrulduñ idi Hakka
10. Âhir nefes oldukda yardımcuñ ola Sübhân

yâr-ı bî-pervâ:
1. **yâr-ı bî-pervâ:**
Mısra: **3**
Korkusuz, çekincesi olmayan sevgili.
3. Dûr olalı yâr-ı bî-pervâ bu ben mehcûrdan
4. Şuʿle-i gam cismüm üzre hilʿatümdür nûrdan

yâr-ı gâr olmak:
1. **yâr-ı gâr oldu:**
Mısra: **7**
Mağara arkadaşı olmak. (Hz. Peygamber ile Hz. Ebubekir'in arkadaşlığı bağlamında).
7. Hadengüñ zahmı sînemde gamumla yâr-ı gâr oldu
8. İkisi birlige yetdi unutdular ferâmûşu

yâr-ı gül-ʿizâr:
1. **yâr-ı gül-ʿizâr:**
Mısra: **3**
Gül yanaklı sevgili.
3. Şol yâr-ı gül-ʿizâr ile yâr oldugum benüm
4. Sular koyulsun istemeyenler ocagına

yâr-ı hem-âzâr:
1. **yâr-ı hem-âzârumdur:**
Mısra: **6**
Kırgınlığa ortak sevgili.
5. Künc-i gamda elem-i dost durur hem-derdüm
6. Derd-i dildâr benüm yâr-ı hem-âzârumdur

yârî kılmak:
1. **yârî kılursa:**
Mısra: **1**
yardım etmek, yardımcı olmak
1. Yârî kılursa biz ölicek rûzigârımuz
2. Kûy-i nigâra ergüre bir gün gubârımuz

yâr-ı meh-rûy:
1. **yâr-ı meh-rûyu:**
Mısra: **7**
Ay yüzlü sevgili.
7. Görenler nîlgûn dülbend ile ol yâr-ı meh-rûyu
8. Sanur dördüncü kat gökden göründü mihr-i rahşânı

yâr-ı perîşân:
1. **yâr-ı perîşânuñ:**
Mısra: **25**
Dağınık saçları olan sevgili.
25. Cevri bî-had yohsa bir yâr-ı perîşânuñ mı var

yâr-ı semen-çehre:
1. **yâr-ı semen-çehreme:**
Mısra: **1**
Yasemin yüzlü sevgili.
1. Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kâgıd
2. Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kâgıd

yâr-ı serv:
1. **yâr-ı serv:**
Mısra: **10**
Servin sevgilisi.||Aşık.
9. Ol şiʿri gûş ederken o dem geldi yâduma
10. Bu nazm-ı türkî-kâfiyeyi derdi yâr-ı serv

yâr-ı vefâ-dâr:
1. **yâr-ı vefâ-dâr:**
Mısra: **1**
vefalı sevgili.
1. Âfiyetden çeksün el yâr-ı vefâ-dâr isteyen
2. Kûy-ı ʿaşka gelmesün nâmûs ile ʿâr isteyen

2. **yâr-ı vefâ-dâr:**
Mısra: **20**
vefalı sevgili

19. Hâsıl eyler derd ü mihnet ʿâlem içre ʿâkıbet
20. Nakd-i ʿömrün harc edüp yâr-ı vefâ-dâr isteyen

yarıcuñ Allâh:
1. **yarıcuñ allâh:**
Mısra: **6**
Allah yardımcın olsun manasında kalıplaşmış bir dua sözü.
5. Gördü ebrûñu kaçan matlaʿ-ı hüsnüñde hilâl
6. Kaddini iki büküp yarıcuñ Allâh dedi

yarın:
1. **yarın:**
Mısra: **2**
Sonraki günde veya günlerde, gelecek zamanda
1. Merddür cânâ bugün ol kim melâmetler çeker
2. Ermeyen bu devlete yarın nedâmetler çeker

2. **yarını:**-*ı*
Mısra: **4**
Sonraki günde veya günlerde, gelecek zamanda
3. Tîg-i gamdan yara ne derd ehli iseñ yâre er
4. Yârını görmez bu gün her kim ki görmez yarını

yârlık:
1. **yârlık:**
Mısra: **6**
Sevgili olma.
5. Yâr hercâyi rakîb-i rû-siyeh cân düşmanı
6. Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

yârlık etmek:
1. **yârlık etseñ:**
Mısra: **4**
Emretmek, buyurmak.
3. Her tarafdan katlüme biñ biñ çekilse tîgler
4. Kalʿa-i pûlad olur baña sen etseñ yârlık

yâruñ cemâli:
1. **yâruñ cemâlinden:**
Mısra: **3**
Sevgilinin güzel yüzü.
3. Bir nefes yâruñ cemâlinden haber vermiş sabâ
4. Mevc ile gögsün döger deryâ yürür şeydâ semek

yâruñ itleri:
1. **yâruñ itlerin:**
Mısra: **9**
Rakipler.
9. İtlerin yâruñ Hayâli bûs eder rûz-ı visâl
10. Eski ʿâdetdür kişi ʿîd olsâ yârânı öper

yâruñ kûyu:
1. **yâruñ kûyunda:**
Mısra: **1**
Sevgilinin eşiği.
1. Sabânuñ hâtırı kûyunda yâruñ pür-gubâr ancak
2. Benüm gibi o dahi bir perîşân rûzigâr ancak

yâruñ lebi fikri:
1. **yâruñ lebi fikri:**
Mısra: **3**
Sevgilinin dudağının düşüncesi.
3. Çıkmadı yâruñ lebi fikri dil-i agyârdan
4. Aldı ol laʿli dirîgâ seng-i hârâ koynuna

yâruñ mihr-i hüsnü tâbı:
1. **yâruñ mihr-i hüsnü tâbına:**
Mısra: **9**
Sevgilinin güzellik güneşinin aydınlığı.||Sevgilinin aydınlık yüzü.
9. Mihr-i hüsnü tâbına yâruñ Hayâlî yanmaga
10. Vardı yüzün eline alup nigâra mirveha

yâruñ zülfü:
1. **yâruñ zülfüñe:**
Mısra: **9**
Sevgilinin saçı.
9. Hayâlî ruhlarıyla zülfüñe yâruñ esîr olmuş
10. Güneş yollara düşmüş sâyeler dîvâra yasdanmış

yâr-veş:
1. **yâr-veş:**
Mısra: **10**
Sevgili gibi.
9. Derdi bir ayuñ içinde ʿayş ü nûşuñ zevkini
10. Ey Hayâlî yâr-veş ârâmın eyler az gül

yaş:
1. **yaş:**
Mısra: **7**
gözyaşı
7. Ol gül içün destimâl-i ebri doldur yaş ile
8. İki gözüñ bakdıgınca ʿâleme agla felek

2. **yaşum:**-*um*
Mısra: **4**
Gözyaşı.
3. Ki güldürmez beni her dem edersem girye lâyıkdur
4. Gözüm nemgîn göñül gam-gîn yaşum kaña boyanukdur

3. **yaşum:**-*um*
Mısra: **3**
Gözyaşı.
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

4. **yaşum:**-*um*
Mısra: **1**
Gözyaşı.
1. Yaşum binâ-yı sabruma seyl-i fenâ imiş
2. Bu dîde göz degül baña ʿayn-ı belâ imiş

5. **yaşumla:**-*umla*
Mısra: **5**
Her ne varsa, bütün her şey.
5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

6. **yaşumla:**-*umla*
Mısra: **7**
Gözyaşı.
7. Yaşumla kan revân oldu başumdan ʿakl ise gitdi
8. Cihân agyârdan hâlî gelürseñ gel ki fursatdur

7. **yaş:**
Mısra: **9**
Gözyaşı.
9. Dökme Hayâlî yaş rakamın safha-i gama
10. Rûz-ı şümâr olunca onu kim hisâblar

8. **yaşum:**-*um*
Mısra: **3**
Gözyaşı.
3. Yaşum biri birine katupdur deñizleri
4. Irmaglarda şu gözümün mâcerâsıdur

9. **yaşumı:**-*umı*
Mısra: **7**
Gözyaşı.
7. Zülfü kıymetlendurur bâzâr-ı gamda yaşumı
8. Ebr-i nîsân katresinden dürr-i galtân baglanur

10. **yaşumdan:**-*um, -dan*
Mısra: **9**
Gözyaşı.
9. Hayâlî görsem ol yârı yaşumdan bahr olur ʿâlem
10. Eger hecrinde âh etsem zemîn ü âsumân titrer

yaş dökmek:
1. **yaş dökdü:**
Mısra: **8**
Ağlamak.
7. Hârâda lâle kim görünür çeşme kim akar
8. Ferhâd içün geh agladı kan gâh dökdü yaş

2. **yaş dökmeye:**
Mısra: **1**
Ağlamak.
1. Gel beni aglatma kim yaş dökmeye cânâ gözüm
2. Key sakın merdümler alur taşa bu deryâ gözüm

yas etmek:
1. **yas etsün:**
Mısra: **25**
Hayıflanmak.
25. Kaşları yâsın görüp yas etsün ashâb-ı kubûr
26. Göz pıñarından akıtsun çeşme çeşme mâları

yaş yatur:
1. **yaş yatur:**
Mısra: **8**
Islanmak.
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

yasak:
1. **yasagında:**-*ında*
Mısra: **4**
yasak
3. İnsân ü perî gelmiş fermânına kul olmuş
4. Gûyâ ki Süleymândur hükmünde yasagında

2. **yasagı:**-*ı*
Mısra: **8**
yasak
7. Müddeʿî komaz beni yanuñda kan aglamaâa
8. Şol Kızılbaşuñ şarâb-ı nâba yasagı gibi

yasavul:
1. **yasavuluñ:**-*uñ*
Mısra: **46**
Koruyucu, muhafız.
45. Geleydi karşuña Cem ey Şeh-i diyâr-ı kerem
46. Yasavuluñ aña der idi kim ırakdan dur

yasdanmak:
1. **yasdanmış:**-*mış*
Mısra: **2**
Yaslanmak, dayanmak.
1. Hayâlüñ hem-demi yaşum düşüp ruhsâra yasdanmış
2. Nedîm-i şâhdur kim bâliş-i zer-kâra yasdanmış

2. **yasdanmış:**-*mış*
Mısra: **4**
Yaslanmak, dayanmak.
3. Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
4. Otagañ mest olup başuñdaki destâra yasdanmış

3. **yasdanmış:**-*mış*
Mısra: **8**
Yaslanmak, dayanmak.
7. Komuş bir taşa Mecnûn baş görmüş düşde Leylîsin
8. O taşı nice yıllar ara kocmuş ara yasdanmış

4. **yasdanmış:**-*mış*
Mısra: **1**
Yaslanmak, dayanmak.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿĪsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

5. **yasdanmış:**-*mış*
Mısra: **2**
Yaslanmak, dayanmak.
1. Lebüñ ʿaksi düşüp mirʾâta ey meh-pâre yasdanmış
2. Yatar ʿĪsâ sanasın mihr-i pür-envâra yasdanmış

yâsemen:
1. **yâsemen:**
Mısra: **2**
Bu isim ile maruf hoş kokulu çiçek
1. ʿÂlem-i gaybı çemende kıldı kudret âşikâr
2. Yâsemen birle benefşedir ona leyl ü nehâr

2. **yâsemenle:**-*le*
Mısra: **5**
Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçekler açan sarmaşık cinsinden bir ağaç
5. Bâde nûş et kim bu bâguñ yâsemenle lâlesi
6. Biridür tâc-ı gedâ biri külâhıdur Cemüñ

yaşı çok olsun:
1. **yaşı çok olsun:**
Mısra: **7**
Ömrü artsın.
7. Yaşı çok olsun o servüñ yaşumuñ ırmagını
8. Gördügünce gözlerümde kâmetin armag işi

yaşına girmek:
1. **yaşına girdi:**
Mısra: **6**
Yaşını doldurmak.
5. Çeşm-i gevher-bâruma nisbet benüm Bahr-i Muhît
6. Tıfldur hâk ile oynar şimdi girdi yaşına

yaslanmak:
1. **yaslanup:**-*up*
Mısra: **4**
Dayanmak.
3. Kâkülüñden bâgda bilmen ne râz açdı sabâ
4. Yaslanup kaldı kırılmış gibi sünbül sünbüle

yaşlar dökmek:

1. **yaşlar döker:**
Mısra: **8**
Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık aldanma vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. Ağlamak.
7. Bu bî-tınâb haymeler altında ebr olup
8. Yaşlar döker kıyâmete dek dûd-ı âh-ı Cem

yaşlı kerkesler:
1. **yaşlı kerkesler:**
Mısra: **3**
Yaşlı akbaba.||Bilgisizler.
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

yaşum bahri:
1. **yaşum bahrine:**
Mısra: **3**
Gözyaşı denizi.
3. Yaşum bahrine bâʿis hançerüñdür
4. Bilür bu mâcerâyi murg u mâhî

yaşum cûyu:
1. **yaşum cûyu:**
Mısra: **7**
Gözyaşı ırmağı.
7. Yaşum cûyu elin alup ne var ʿummâna ergürse
8. Cihân gülzârınuñ terkin uran hâşâkdür göñlüm

2. **yaşumuñ cûyu:**
Mısra: **7**
Gözyaşı ırmağı.
7. Yaşumuñ cûyu hamûş oldu görüp deryâyı
8. Terk eder tıfl fegânı varıcak dâyesine

yaşum etfâli:
1. **yaşum etfâlinüñ:**
Mısra: **10**
Gözyaşı çocukları.||Gözyaşı taneleri.
9. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
10. Yaşum etfâlinüñ alup elin ʿummâna tapşurdum

yaşum gül-gûnu:
1. **yaşum gül-gûnu:**
Mısra: **6**
Kanlı kanlı akan gözyaşı.
5. Koşulsa berki yüz menzil geçen Şebdîz-i âhumdur
6. Yaşum Gül-gûnu hod andan serîʿidür bu meydânuñ

2. **yaşum gül-gûnu:**
Mısra: **4**
Kanlı kanlı akan gözyaşı.
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

yaşum hâke berâber olsa:
1. **yaşum hâke berâber olsa:**
Mısra: **1**
Gözyaşlarından toprakları ıslatmak.
1. Cevriñle yaşum olsa ne gam hâke berâber
2. Mihr-i keremüñle çıkar eflâke berâber

yaşını ırmağa salmak:
1. **yaşum ırmaga saldılar:**
Mısra: **6**
Gözyaşını ırmağa göndermek.||Çok ağlamak.
5. Cârûb-ı şaʿşaʿayla seher mihri ah kim
6. Kûyuñdan ol gülüñ yaşum ırmaga saldılar

yaşını ʿummân etmek:
1. **yaşum ʿummân edüp:**
Mısra: **7**
Gözyaşını denizler haline getirmek.||Çok ağlamak.
7. Evvel benüm firâk ile ʿummân edüp yaşum
8. Soñra habâb-ı lücce-i ʿummân olan başum

yaşumuñ seyli:
1. **yaşumuñ seyli:**
Mısra: **7**
Gözyaşı seli.
7. Dolâb-ı çarhı döndüreli şeyli yaşumuñ
8. ʿÂsî suyuyla añma geçen mâcerâsını

yaşuñ cûy eylemek:
1. **yaşuñ cûy eyle:**
Mısra: **7**
Gözyaşını ırmak haline dönüştürmek.
7. Ol gülşen-i dehre yürü cûy eyle yaşuñ kim
8. Bir berg-i hazânı dege yüz genc-i hızâne

yatmak:
1. **yatasın:***-a, -sın*
Mısra: **30**
Yatmak
29. Cihânda aduña âdem dene revâ mıdur
30. Cemâd gibi yatasın müsebbih ola tuyûr

2. **yatur:***-ur*
Mısra: **37**
bir yere veya bir şeyin üzerine uzanmak
37. Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
38. Ki ben lâʿl oldum anlar kâna beñzer

3. **yatur:***-ur*
Mısra: **24**
Yatmak
23. Dûd-ı âteş-kededür pîç ü ham olmuş yâ hod
24. Güneşe karşu yatur mâr durur dopdolu sem

4. **yatur:***-ur*
Mısra: **6**
Yatmak
5. Kıldı lebüñ hayâlî rakîbüñ dilinde cây
6. Hârâ içinde san ki yatur laʿl-pâredür

5. **yatur:***-ur*
Mısra: **1**
Bulunmak, sabit durmak.
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

6. **yatur:***-ur*
Mısra: **2**
Bulunmak, sabit durmak.
1. Dilberâ hayl-ı hayâlüñ vasat-ı cânda yatur
2. Mihr-i şevküñ sanemâ bu dil-i vîrânda yatur

7. **yatur:***-ur*
Mısra: **1**
Boylu boyunca uzanmak.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

8. **yatur:**-*ur*
Mısra: **2**
Boylu boyunca uzanmak.
1. Eşiginde deme ol seng-dilüñ taş yatur
2. Nazar et her kademinde nice biñ baş yatur

9. **yatur:**-*ur*
Mısra: **12**
uyumak
11. Bulımazdı beni pîrâhenüm içinde ecel
12. İşte yatur demese nâle girîbânumdan

10. **yatur:**-*ur*
Mısra: **6**
Durmak.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

11. **yatur:**-*ur*
Mısra: **10**
Yatmak
9. Hûblar zülf-ı siyeh-kârı durur sünbül ü bâg
10. Kara toprakda nice laʿl-ı güher-pâş yatur

12. **yaturlar:**-*urlar*
Mısra: **5**
Uzanmak.
5. Sanuram genc üzre dolaşmış yaturlar mârlar
6. Gerdeninde her kaçan sarmazsa kâkül kâküle

yatak:
1. **yatagumdur:**-*umdur*
Mısra: **6**
barınak (divanelerin yaşadığı yer anlamında);
5. Ben ol Mecnûn-ı ʿaşkem seyr-i sahrâdan elüm çekdüm
6. Duraâum kûy-ı gam künc ü belâ her şeb yatagumdur

yavı kılmak:
1. **yavı kıldum:**
Mısra: **10**
Sahipsiz bırakmak.
9. Hayâlî Vâmık u Ferhâd ü Mecnûndan cüdâ düşdüm
10. Bu hasret ʿâleminde yavı kıldum bunca yârânum

yavru:
1. **yavru:**
Mısra: **8**
Yeni doğmuş hayvan veya insan.
7. Ben ol bâz-ı hümâ-saydem ki ʿâlem merg-zârında
8. Nice ʿankâ gibi yavru uçurdum âşiyânumdan

2. **yavru:**
Mısra: **8**
Yavru.||Acemi, taze aşık.
7. Benüm gönlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim
8. Nice Mecnûn gibi yavru uçurdum âşiyânından

yavru şâhînler:
1. **yavru şâhînler:**
Mısra: **4**
Yavru şahin kuşları.||Gençler.
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

yavuz:
1. **yavuz:**
Mısra: **8**
1. Kurtulmak.
7. Olsañ kayırmaz ey dil geh şâd ü gâh gam-gîn
8. Eyü yavuz geçirür elbette sag olan baş

yay:
1. **yay:**
Mısra: **3**
Ok atma aracı.||Sevgilinin kaşı.
3. El ok der kirpigüñe kaşuña yay
4. Olaldan cân şikârına kemînüñ

2. **yayına:**-*ına*
Mısra: **1**
Ok atma aracı.||Sevgilinin kaşı.
1. Her nazar eden sadaâında o mâhuñ yayına
2. Dedi kim beñzer kaşı mânend kurbân ayına

3. **yayı:**-*ı*
Mısra: **8**
Yay. (Aşk yayı bağlamında).
7. Kemân-ı ʿaşk ʿaceb müntehâ idi lîkin
8. Atıldı ortaya Hallâc çekdi ol yayı

yayı bilmezler:
1. **yayı bilmezler:**
Mısra: **8**
yayı bilmemek.||Sebepleri bilmemek.
7. Hamîde kadlerine rişte-i eşki takup bunlar
8. Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

yaylak:
1. **yaylaklar:**-*lar*
Mısra: **43**
Yazın gidilen havası serin olan yüksek yer
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

yazmak:
1. **yazarken:**-*ar, -ken*
Mısra: **6**
Kaleme almak.
5. Nâme-i şevküñ midür hâl-i siyâh ile hatuñ
6. Kim yazarken damlamışdı gözlerümden kan aña

2. **yazarken:**-*arken*
Mısra: **7**
Kaleme almak.
7. Yazarken şeklin olmuş nakş-ı dîvâr
8. Bakup sîb-i zenahdânına Bihzâd

3. **yazmaga:**-*maga*
Mısra: **5**
yaz-
5. Kanlu yaşumla yazmaga gam mâcerâsını
6. Ruhsâr-ı zerdüm oldu benüm levh-i zer-nigâr

4. **yazamaz:**-*amaz*
Mısra: **6**
Kaleme almak.
5. Gerçi baglar belini daʿvîye ortaya çıkar
6. Mû-miyânuñ yazamaz hâme-i nakkâş yatur

5. **yazmaga:**-*maga*
Mısra: **12**
Kaleme almak.

11. Levh-i zer-endûd ile yâhûd Hayâlî şîʿrini
12. Tâlib olmuş yazmaga bir server-i hûbân mıdur

6. **yazmış:**-*mış*
Mısra: **6**
Kaleme almak.
5. İster iseñ almaga hikmet kitâbından sebak
6. Hâme-i Kudret ne yazmış safha-i eşcâra bak

yazılmak:
1. **yazılmasun:**-*masun*
Mısra: **2**
Yazma işi yapılmak.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

2. **yazılmış:**-*mış*
Mısra: **5**
Yazma işi yapılmak.
5. Bâb-ı işret-hâne-i Cemşîde yazılmış bu kim
6. Bir kadeh mey yeg durur gencîne-i Dahhâkden

3. **yazulmış:**-*mış*
Mısra: **15**
Yazılmak.
15. Gördü evrâk-ı ʿutâritte yazulmış hâll ile
16. Gün dogunca eyledi bu matlaʿı ezber güneş

4. **yazulan:**-*an*
Mısra: **4**
Yazılmak.
3. Yok iken levh ü hâme mushaf-ı ʿaşkuñ okurdum ben
4. ʿİzâruñda hat-ı reyhânla yazulan duʿâ hakkı

yazlamak:
1. **yazlar:**-*r*
Mısra: **44**
Yaz mevsimini geçirmek.
43. Mâtem etsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
44. Ol saʿâdet gülşeni hâk-i lahidde yazlar

yazu:
1. **yazusu:**-*su*
Mısra: **35**
Yazı, kayıt.
35. İki bin üç yüz akçe yazusu var
36. Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna beñzer

2. **yazu:**
Mısra: **9**
Alın yazısı, kader.
9. Ey Hayâlî başuma yazu imiş bunca belâ
10. Kevkeb-i bahtum ile dâd elinden felegüñ

3. **yazumı:**-*mı*
Mısra: **8**
Yazı.
7. Bu göñlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
8. Elümde yazumı Sultân-ı ʿâlî-şâna tapşurdum

yazuk:
1. **yazukdur:**-*dur*
Mısra: **15**
Olmaması gereken bir şey karşısında duyulan üzüntüyü ifade eder. Günah, suç.
15. Habîbüm kimsenüñ kanın koma boynuñda yazukdur
16. Benüm yârum güzeller içre bir mahbûb-ı garrâdur

yazup yanılup:
1. **yazup yanılup:**
Mısra: **1**
"Hata ile de olsa" anlamında kullanılan bir ifade.
1. Göndermedüñ yazup yanılup baña bir peyâm
2. Dünyâda bî-vefâlar içindesaña selâm

yemek:
1. **yemege:**-*mege*
Mısra: **2**
Tatmak.||Ramazan ayında orucu yemek.
1. Oldugumçün Ramazânum gam-ı ʿaşkuñda ʿalîl
2. Buyurupdur seni baña yemege Rabb-i Celîl

2. **yerin:**-*rin*
Mısra: **8**
Ağızda çiğneyerek yutmak.
7. Hûnâbe-i ciger içerin meyse bu imiş
8. Sen âfetüñ gamın yerin el-hak gıdâ budur

3. **yer:**-*r*
Mısra: **4**
Yemek, harcamak.
3. Laʿlüñ gamı durur bize cânâ gıdâ-yı rûh
4. Kapuñda kan bahâsını yer bir sipâhiyüz

4. **yemek:**-*mek*
Mısra: **7**
Ağızda çiğneyerek yutmak.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

5. **yesün:**-*sün*
Mısra: **7**
Çekmek
7. Cürʿadânuñdan Eneʾl-hakkuñ yesün Mansûr-vâr
8. Tekye-i Hakda bugün kattâl esrâr isteyen

6. **yedügüm:**-*dügüm*
Mısra: **5**
Çekmek
5. Hecr oku bagrumı deldükce gamuñdur yedügüm
6. Kim tabîbâ mâr zahmı def olur tiryâk ile

7. **yedügüm:**-*dügüm*
Mısra: **1**
Çekmek
1. Derd ü gamdur yedügüm niʿmet-i dünyâ yerine
2. Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine

yedi:
1. **yedi:**
Mısra: **4**
Yedi, sayı sıfatı.
3. Senüñ sâz-ı cefâña uydurup çalmaga bezmüñde
4. Bu gün eflâke âhumla yedi çînî çanag etdüm

yedi başlı ejder:
1. **yedi başlı ejder:**
Mısra: **10**
Yedi başlı yılan.
9. Tiryâk-i meyle def` ederüz zehrüñi senüñ
10. Sen tutalum felek yedi başlı bir ejder ol

__yed-i beyzâ:__
1. **yed-i beyzâsını:**
Mısra: **8**
Hz. Musa'nın mucizelerinden olan gözleri kamaştıran beyaz eli.
7. Çekdi âvâze-i Dâvûdunu her bülbül-i mest
8. Yed-i Beyzâsını ʿarz eyledi gül Mûsâ-vâr

__yedi deryâ:__
1. **yedi deryâ:**
Mısra: **6**
Bütün denizler.
5. Mûrçe bir katre su içre vücûdun gark eder
6. Teşne-diller var ki bir demde yedi deryâ çeker

2. **yedi deryâyı:**
Mısra: **8**
Bütün denizler.
7. Derd-i hicrândan aglasam bahre
8. Yedi deryâyı kan görürdü semek

3. **yedi deryâyı:**
Mısra: **8**
Bütün denizler.
7. Muhît-i ʿaşkda ben ol neheng-i ejdehâ-kâmem
8. Yedi deryâyı lerzân eyledüm her geh ki dem çekdüm

__yedi dûzah:__
1. **yedi dûzah:**
Mısra: **6**
Cehennemim yedi katı.
5. Deyelerdi ʿacz edüp yâ Rab bu nâra döymezüz
6. Ger yedi dûzah çekeydi bir nefes hicrânumı

__yedi eflâk:__
1. **yedi eflâküñ:**
Mısra: **9**
Yedi gök kubbe.
9. Hayâlî yedi eflâküñ nola göñlünde yer etse
10. Elifle dâg ile başdan ayaga âh âhem ben

__yedi gerdûn:__
1. **yedi gerdûn:**
Mısra: **6**
Feleğin yedi katı.
5. Gerd-i haylüñden senüñ ey Husrev-i iklîm-bahş
6. Bu yedi gerdûn dimâgın ʿanberâmîz eyledi

__yedi kule:__
1. **yedi kulenüñ:**
Mısra: **4**
Yedi Kule.
3. Melek-sîmâ güzellerle verelden kendüye zînet
4. Sekiz cennet temâşâsını eyler Yedi Kulenüñ

__yedürmek:__
1. **yedürse:**-*se*
Mısra: **42**
Yedirmek.
41. Müdbirlik ile hem-dem olupdur zamânede
42. Cânlar yedürse yeridür ol hem-zebâna tîg

__yeg:__
1. **yeg:**
Mısra: **2**
Üstün.
1. Neng ü ʿârı büt edinmekden ise biñ kerre
2. Ehl-i ʿirfân arasında uşanup sınmak yeg

2. **yeg:**
Mısra: **4**
Üstün.
3. Yaşlı kerkesler ile konuşup uçmakdan ise
4. Yavru şâhînler içinde kana boyanmak yeg

3. **yeg:**
Mısra: **6**
Üstün.
5. Kefen olmakdan ise hâce müʾezzin destâr
6. Hûblar şevkine meclisde oda yanmak yeg

4. **yegdür:**-*dür*
Mısra: **1**
Üstün.
1. Yegdür şu kasrdan kʾola anuñ sonu harâb
2. Rind-i şarâb-hâreye câm içre bir habâb

5. **yeg:**
Mısra: **5**
Üstün.
5. Tecemmülden tahammül yeg diyenler oldular kâniʿ
6. Bu yolda sâye-i hâra niceler sâye-bân gözler

__yegâne:__
1. **yegâne:**
Mısra: **1**
Biricik, tek.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

__yegâne-i dehr:__
1. **yegâne-i dehr:**
Mısra: **9**
Dünyanın biriciği.
9. Biz ol yegâne-i dehr ü ferîd-i devrânuz
10. Ki lâyık olmadı hurşîd bir nigâhumuza

__yeğni düşmemek:__
1. **yegni düşmedi:**
Mısra: **5**
(Değer bakımından) Hafif olmamak.
5. Yûsuf gibi agır oluban düşmedi yegni
6. Bu Mısr-ı melâhatde o meh kendüyi satdı

__yek-dâne gevher olmak:__
1. **yek-dâne gevher ol:**
Mısra: **8**
Eşi benzeri olmayan inci olmak.
7. Geydüñse tâc-ı ʿaşkı ʿalâyıkdan ol berî
8. Var ol sadefde kadr ile yek-dâne gevher ol

__yek-dil olmak:__
1. **yek-dil olmayup:**
Mısra: **15**
Gönüldaş olmak.
15. Kim ki yek-dil olmayup verür ikilikden nişân
16. Ser-zenişler kendü destinden görür hâven gibi

__yeksân etmek:__
1. **yeksân et:**
Mısra: **2**
Katmak, düzlemek. (Ölmek bağlamında).

1. Ey felek ya hem-nişîn-i bezm-i cânân et beni
2. Cûy gibi ya kara topraga yeksân et beni

yeksân olmak:
1. **yeksân olupdur:**
Mısra: **10**
Yerle bir olmak.
9. Edeli ʿaşkuñla Sultânum Hayâlî ittihâd
10. Kendüye yeksân olupdur buʿd ü kurb ü vasl ü beyn

yel:
1. **yele:**-*e*
Mısra: **3**
Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.
3. Nevâ yolunda pâ muhkem edüp vermek yele başı
4. Niceymiş rûşen etsün saña şemʿ-i encümenden sor

2. **yeler:**-*er*
Mısra: **5**
Esmek, koşmak.
5. Sabâ idi yeler yanumca ol hem eyledi mesken
6. Habâbuñ hânesin ben menzil ü meʾvâdan el çekdüm

3. **yelden:**-*den*
Mısra: **10**
Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.
9. Hayâlî bahr-i kelâmuñ olalı gavvâsı
10. Habâb gibi nice dügmeler döker yelden

yel gibi yelmek:
1. **yel gibi yelmek:**
Mısra: **7**
Rüzgar gibi esmek.
7. Yel gibi kûyuñda yelmek isterem her dem velî
8. Korkaram toz konduram ol dâmen-i pâk üstüne

yele varmak:
1. **yele vardıysa:**
Mısra: **4**
Yok olmak.
3. Çıkarma karañı ey mûr-ı miskîn tâ şeb-i mahşer
4. Senüñ ger yele vardıysa benüm geldi Süleymânum

2. **yele varmış:**
Mısra: **8**
Darmadağın olmak||Yok olmak.
7. Rahm kılmaz saña ey bülbül gül-i âteş-mizac
8. Sen gerekse yele varmış bir avuc hâkister ol

3. **yele varmış:**
Mısra: **14**
Yok olmak.
13. Hayâlî dâne-i hâl-i nigârumsuz karârum yok
14. Mahabbet hırmeninde yele varmış berg-i kâhem ben

4. **yele varsun:**
Mısra: **7**
Darmadağın olmak||Yok olmak.
7. Varsun yele havâñ ile bu hırmen-i vücûd
8. Serdâr-ı ʿaşk olana seri bir başak degül

5. **yele varur:**
Mısra: **5**
Darmadağın olmak||Yok olmak.
5. Bâdede yele varur laʿli havâsında habâb
6. Galibâ bencileyin ol dahi âvâresidür

6. **yele varur:**
Mısra: **2**
Yok olmak.
1. Sakın âhumdan ey nigâr sakın
2. Yele varur bu kâr ü bâr sakın

yele vermek:
1. **yele verdi:**
Mısra: **3**
Savurmak, darmadağınık etmek.
3. Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmañuz
4. Al kâgıdla güle tâze haber uçurdular

2. **yele verdi:**
Mısra: **3**
Yok etmek.
3. Kârûn ölünce verdi yele anı rûzigâr
4. Fasl-ı hazân varakları genc i hızânedür

3. **yele verdi:**
Mısra: **6**
Savurmak, darmadağınık etmek.
5. Sırr-ı ʿaşkı gonca gibi dilde mektûm eyle kim
6. Hânumânın yele verdi açdıgıyçün râz gül

4. **yele verdüñ:**
Mısra: **2**
Savurmak boşuna harcamak.
1. Var ol ey âhum ki eşküm güllerin âl eyledüñ
2. Yele verdüñ gülşen-i kûyunda pâmâl eyledüñ

yeleg:
1. **yelegin:**-*in*
Mısra: **3**
Güzellik ve zerafet süsü
3. Eyleyüp şeh-per-i Cibrîlden ey meh yelegin
4. Bir kez âhumla ok atışsa o dem yana sadak

yel-i sipâh-ı nücûm:
1. **yel-i sipâh-ı nücûm:**
Mısra: **5**
Yıldız askerlerinin şampiyonu.
5. Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
6. Hilâlden takınup başı üzre perr-i güleng

yelken toru:
1. **yelken toruda:**
Mısra: **10**
Yelken direği.
9. Billâhi Hayâlî gibi Şâhum nice beñzer
10. Yelken toruda bir yakası çâke benefşe

yelman:
1. **yelmanın:**-*ın*
Mısra: **9**
Sivri.
9. Gazâbla çekdi dilber tîgini gösterdi yelmanın
10. Hayâlî öldü ol öldürmeden yalmanı yalmanı

Yemen:
1. **yemende:**-*de*
Mısra: **12**
Arap yarımadasının güneybatısındaki ülkenin adı.

11. Oldum Hayâlî Rûmda bir şâha bende kim
12. Ednâ nazarla yaka söyünse Yemende şemʿ

2. **yemenden:**-*den*
Mısra: **9**
Arap yarımadasının güneybatısındaki ülkenin adı. (Akik taşı bulunması bağlamında).
9. Yemenden kaçuban girmezdi taşa
10. Eger andan ʿakîk almasa rengi

yemîn eylemek:
1. **yemîn eyler:**
Mısra: **84**
Mübarek eylemek.
83. Nitekim sultân-ı ezhâruñ diyâr-ı bâgda
84. Ayagı topragına bâd-ı şimâl eyler yemîn

yenmek:
1. **yenirsin:**-*ir, -sin*
Mısra: **17**
yemek
17. Tekellüfsüz yenürsin sen dedigiʾçin aña eller
18. Hacâletten kızarmışdur be-gâyet kuzu biryânı

yeni:
1. **yeni:**
Mısra: **2**
Önceden olmayan, sonradan yapılan.
1. Seng-i cevrüñle dili vîrânum âbâd eyledüñ
2. Kıble hakkıyçin yeni bir Kaʿbe bünyâd eyledüñ

yeñi başdan:
1. **yeñi başdan:**
Mısra: **1**
Tekrardan, en başından
1. Göñlüm ister yeñi başdan yine âvâre düşe
2. Yakalar çâk edüben dâmen-i kühsâra düşe

yenüp içilmek:
1. **yenüp içildi:**
Mısra: **21**
Yenip içilmek.
21. Bu niʿmetler yenüp çünkim içildi sâfi şerbetler
22. Şebîhûn etdi şâh-i rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

yer:
1. **yeri:**-*i*
Mısra: **6**
Yer, Mekan.
5. Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefâ mestânedür
6. Nûş eden bir cürʿasın bin yıl yeri meyhânedür

2. **yere:**-*e*
Mısra: **18**
Yer, Mekan.
17. Mihr yahsun haşre dek sîneñde hasret dâgını
18. Dîde-i encüm akıtsun yere kan ırmagını

3. **yeridür:**-*i, -dür*
Mısra: **3**
Yer.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

4. **yerinde:**-*i, -, -de*
Mısra: **3**
Yer.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

5. **yeri:**-*i*
Mısra: **3**
Yer.
3. Yeridür deyu yerinde yeri terk eyler iseñ
4. Gökler el üzre tutarlar seni mânend-i semâ

6. **yerini:**-*ini*
Mısra: **7**
Yer, Mekan.
7. Yerini deşt-i gamda lâle gibi hâkisâr etdi
8. Sebâtın gördü hicrânuñ anuñçün ihtiyâr etdi

7. **yerin:**-*in*
Mısra: **65**
Yer, Mekan.
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

8. **yerden:**-*den*
Mısra: **42**
Yer.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

9. **yeridür:**-*i, -dür*
Mısra: **13**
Uygundur, münasiptir.
13. Sâgar ü bâdeye derlerse Hayâlî yeridür
14. Âb-ı rûy-ı hukemâ çeşm-i çerâg-ı şuʿarâ

10. **yeridür:**-*i, -dür*
Mısra: **12**
Uygundur, münasiptir.
11. Bir içim suyu dirîg eyledi İskenderden
12. Taʿn ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem

yer etmek:
1. **yer edüpdür:**
Mısra: **6**
Yer edinmek, yerleşmek.
5. Her biri bir keştî-i girdâb-ı bahr-i gam geçer
6. Kaşlaruñ kim yer edüpdür çeşm-i nem-nâk üstüne

2. **yer etse:**
Mısra: **5**
Yer etmek, barınmak, bulunmak
5. Vechi üstünde yer etse hâr ü has çekmez elem
6. Âferîn ol rinde kim kullandı deryâ-meşrebin

yer göstermek:
1. **yer gösterür:**
Mısra: **4**
Kalacak, oturacak yer göstermek.
3. Tîrüñ ey kaşı kemân geldükce sahn-ı sîneme
4. Sadr-ı dilde cân aña teklîf edüp yer gösterür

yer vermek:
1. **yer verdiler:**
Mısra: **3**
Kabul etmek, arasına almak.
3. Baña yer verdiler saff-ı niʿâlinde harâbâtuñ
4. Başum eflâke erdi gün gibi ʿâlî-cenâb oldum

yer yer:

1. **yer yer:**
Mısra: **20**
yer yer , bölük bölük.
19. Düşdü câna ʿaks-i ruhsâruñ şikâf-ı sîneden
20. Hâne kim vîrân ola pertev salar yer yer güneş

2. **yer yer:**
Mısra: **6**
Tabaka tabaka.
5. Saklar iken derdüñi cânum gibi fâş oldugın
6. Dâgumuñ üstünde yer yer penbe-i pür-hûna sor

3. **yer yer:**
Mısra: **6**
yer yer , bölük bölük.
5. Âteş-i âhum şirârıdur benüm ey mâh-rû
6. Geceler göklerde yer yer seyr eden seyyâreler

4. **yer yer:**
Mısra: **2**
yer yer , bölük bölük.
1. ʿAşk ellerinde sîne belâ kühsârıdur
2. Kim tâze dâgı yer yer anuñ lâle-zârıdur

5. **yer yer:**
Mısra: **7**
yer yer , bölük bölük.
7. Dâg ü elif ki sînede yer yer nişânedür
8. Bir serv-kadd ü lâle-ruhuñ yâdigârıdur

yer yok:
1. **yer yok:**
Mısra: **1**
Yeri, sırası değil.
1. Ey ʿandelîb gerçi sabr-ı karâra yer yok
2. Gül hâb-ı nâza vardı feryâd ü zâra yer yok

2. **yer yok:**
Mısra: **2**
Yeri, sırası değil.
1. Ey ʿandelîb gerçi sabr-ı karâra yer yok
2. Gül hâb-ı nâza vardı feryâd ü zâra yer yok

3. **yer yok:**
Mısra: **4**
Yeri, sırası değil.
3. Ol kim selâmet ister varsun selâmet olsun
4. Ehl-i melâmet içre nâmûs u ʿâra yer yok

yer yüzün tutmak:
1. **yer yüzün tutduñ:**
Mısra: **3**
Yeryüzünü kaplamak.
3. Yer yüzün ey sipeh-i eşk nola tutduñ ise
4. Nâr-ı âhum âlem-i himmeti eflâke çeker

yerde ve gökde:
1. **yerde ve gökde:**
Mısra: **9**
Yeryüzü ve gökyüzü.
9. Hayâlî yerde ve gökde seni bulur bir gün
10. Hezâr bâr çizerseñ bu deñlü dâireler

yerde yükünü koymamak:
1. **yerde yükümü komaya:**
Mısra: **61**
Yükünü sırtlanmak.||Yükünü taşımasına yardımcı olmak.
61. Bu kasîde umaram komaya yerde yükümü
62. Üştür ihsân ede Şeh ol geçen ihsân-şekil

yerden göge iltmek:
1. **yerden göge ilter:**
Mısra: **44**
Yerde göğe ulaştırmak, eriştirmek.
43. Çarh ayaga saldugınlâzım durur almak ele
44. Anuñ içün şebnemi yerden göge ilter güneş

yerden götürmek:
1. **yerden götürdü:**
Mısra: **32**
Yok etme, kaybolma.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

2. **yerden götürdü:**
Mısra: **8**
Yok etme, kaybolma.
7. Mecnûn gam ile cân vericek âfitâb-ı ʿaşk
8. Yerden götürdü zerreler edüp gubârını

3. **yerden götürmedi:**
Mısra: **8**
Yok etme, kaybolma.
7. Yıllar durur ki kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz
8. Yerden götürmedi bizi hayfâ ki rûzigâr

4. **yerden götürür:**
Mısra: **5**
Yok etme, kaybolma.
5. Benem ol merd ki yerden götürür gerd-misâl
6. Himmetüm sarsarı esdükde cibâl-i Kâfı

yerden yere çalmak:
1. **yerden yere çaldı:**
Mısra: **2**
Aşağılamak, küçük düşürmek.
1. Mihr-i ruhuña dil vereli ey meh-i tâbân
2. Sâyem gibi yerden yere çaldı beni devrân

yere çalmak:
1. **yere çalmış:**
Mısra: **5**
Sinirlenip yere vurmak.
5. Hasedden yere çalmış şîr-i çarh evreng-i hurşîdi
6. Görüp Kaysı peleng-i kulle-i kühsâra yasdanmış

yere dökmek:
1. **yere dökmesün:**
Mısra: **7**
Yere düşürmek, azaltmak. (Şeref, haysiyet bağlamında).
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şîşelerde anı kıl nihân gülâb gibi

yere geçmek:
1. **yere geçdi:**
Mısra: **36**
Çok utanmak, kimsenin yüzüne bakamayıp sanki saklanacak yer aramak.||Değerli taşların yerin altında olması.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

2. **yere geçdi:**
Mısra: **12**
Çok utanmak, kimsenin yüzüne bakamayıp sanki saklanacak yer aramak.||Değerli taşların yerin altında olması.
11. Hayâlî vasf-ı dendânında yâruñ hurdeler geçdüm
12. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

3. **yere geçsün:**
Mısra: **8**
Batsın!
7. Sîm-i eşküm neme yarar nazar etmez aña yâr
8. Yere geçsün nideyin genci imiş Kârûnuñ

yere inmek:
1. **yere indi:**
Mısra: **2**
Yeryüzüne inmek.
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

yere urmak:
1. **yere ura:**
Mısra: **4**
Yerin dibine sokmak.
3. Şol bulut gibidür ki katreleri
4. Göge erdürmiş iken ura yer

yeri:
1. **yeridür:***-dür*
Mısra: **5**
Uygundur, münasiptir.
5. Sanavber gibi bagrum başlu olsa yeridür çün kim
6. Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan

yeri degül:
1. **yeri degül:**
Mısra: **4**
Uygun olmaz.
3. Meyhâne içre eyleme dünyâ kelâmını
4. Bu âsitâne anı götürmez yeri degül

yeri göğü dolanmak:
1. **yeri gögü dolanup:**
Mısra: **9**
Her yeri dolaşmak. (Gökyüzünde yeryüzünde sevgilinin özelliklerinin bulunması bağlamında).
9. Hayâlî yârı ararlar yeri gögü dolanup
10. Feganlarum göge yaşum türâba yüz tutdu

yeri var:
1. **yeri var:**
Mısra: **42**
Münasiptir.
41. Dem-i ʿÎsâ gibi oldu suhanım rûh-efzâ
42. Kadr ile başum eger göge eserse yeri var

yeridür:
1. **yeridür:**
Mısra: **5**
Uygundur, münasiptir.
5. Göñlü katılara erse yeridür neşv ü nemâ
6. Bu fusûl içre ki sebze bitiribdür ahcâr

2. **yeridür:**
Mısra: **26**
Uygundur, münasiptir.
25. Meh-i encüm-sipeh ü mihr-i felek-mertebesin
26. Saña dersem yeridür bahr-i sehâ kûh-i vekâr

3. **yeridür:**
Mısra: **42**
Uygundur, münasiptir.
41. Müdbirlik ile hem-dem olupdur zamânede
42. Cânlar yedürse yeridür ol hem-zebâna tîg

yerinde yel eser:
1. **yerinde yel eser:**
Mısra: **16**
Artık bulunmamak, yok olmak.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

yerinden kapmak:
1. **yerinden kapan:**
Mısra: **3**
Yerinden etmek, yerini değiştirmek.
3. Halka-i mâhı dutup gerdûnu yerinden kapan
4. Şâm-ı gamda kuvvet-i bâzû-yı âhumdur benüm

yerine:
1. **yerine:**
Mısra: **34**
Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

2. **yerine:**
Mısra: **38**
Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere
37. Burnundan etdügini getürdi ʿadûlaruñ
38. Kan akıdup su yerine ol nâvdâna tîg

3. **yerine:**
Mısra: **66**
Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere
65. Hasmuñ metâʿ-ı ʿömrünü târâc edüp felek
66. Kanını su yerine içe kaña kaña tîg

4. **yerine:**
Mısra: **3**
Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere
3. Cân yerine tenümde bula derd-i dilberi
4. Rûz-ı vedâʿ ecel deyicek merhabâ baña

5. **yerine:**
Mısra: **10**
Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere
9. Çarh âhumdan niyâz edüp Hayâlî sînemüñ
10. Meh yerine penbe-i dag-ı nihânın gezdürür

yerler yüzü:
1. **yerler yüzünde:**
Mısra: **5**
Yeryüzü.
5. Yerler yüzünde naʿlçe vü kebkebüñ izin
6. Göklerde mâh-ı nevle süreyyâya vermezin

yerlere çalmak:

1. **yerlere çaldı:**
Mısra: **6**
Yere fırlatmak. (Değersizlik bağlamında).
5. Seyr edicek ʿizâr-ı yârı felek
6. Yerlere çaldı mihr-i rahşânı

yerini od eylemek:
1. **yerüm od eyleyen:**
Mısra: **5**
Sıkıntı çekmek, çektirmek, dertler içinde bırakmak.
5. Kendi göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
6. Nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara

yerüm yok:
1. **yerüm yok:**
Mısra: **3**
Yeri olmamak.
3. Yok yerüm kûy-ı münâcâtda havfum bu beni
4. Bu melâmetle harâbât kabûl eylemeye

2. **yerüm yokdur:**
Mısra: **3**
Yeri olmamak.
3. Mescidde yerüm yokdur mecnûn olalı kıblem
4. Rüsvâ-yi cihânem kim meyhâne kabûl etmez

yeryüzü:
1. **yeryüzünüñ:***-nüñ*
Mısra: **14**
Yeryüzü, zemin.
13. Ey Hayâlî edicek nâle dil-i sûzânuñ
14. Sezmezin yeryüzünüñ ucda bucagın yakasın

2. **yer yüzünde:**
Mısra: **4**
Yeryüzü.
3. Bakup eyvân-ı gerdûna tahayyür bahrine dalma
4. Binâ-yi ʿaşka nisbet yer yüzünde bir temeldür bu

yeşil sancak:
1. **yeşil sancak:**
Mısra: **39**
Yeşil zemin üzerine beyaz üç hilal. Buradaki yeşil İslamiyeti üç hilal ise hükmedilen üç kıtayı (Avrupa,Asya ve Afrika) temsil etmektedir. Yani üç kıta üzerindeki İslamiyetin hakimiyetini ifade etmektedir.
39. Nite servi-i ser-efrâzı yeşil sancak edüp
40. Lâle vü gülden sipeh cemʿ eyleye şâh-ı bahâr

yeter:
1. **yeter:**
Mısra: **21**
Uygun, yeterli.
21. Eşk-i çeşmi her kimüñ kendüye huşg ü ter yeter
22. Hak budur oldur cihânda pâdişâh-ı bahr ü ber

2. **yeter:**
Mısra: **1**
yeter, kâfi
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

3. **yeter:**
Mısra: **2**
yeter, kâfi
1. Daʿvâda ʿâşıka sanemâ terk-i ser yeter
2. Meydân-ı ʿaşk içinde ere bir hüner yeter

4. **yeter:**
Mısra: **4**
yeter, kâfi
3. Mihrâb kaşuñ içre gözüñ olalı imâm
4. Kılmag içün vuzûʿ baña hûn-ı ciger yeter

5. **yeter:**
Mısra: **6**
yeter, kâfi
5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

yetmek:
1. **yeter:***-er*
Mısra: **33**
Yeterli, Kafi
33. İbâdetüñe dayanma ki saña pend yeter
34. Hemîn hikâyet-i İblîs ü Belʿam-ı Bâʿûr

2. **yeter:***-er*
Mısra: **4**
Yeterli, Kafi
3. Tuna suyu gibi yaşum akıtma hey kâfir
4. Sava rakîbüñi gamzeñ yeter havâle baña

3. **yeter:***-er*
Mısra: **14**
Yeterli, Kafi
13. Tañrı yakdugı çırâgı kimse söyündürmedi
14. Ger delîl-i rûşen isterseñ saña yeter güneş

4. **yeter:***-er*
Mısra: **46**
Yeterli, Kafi
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

5. **yetdüñ:***-dü, -ñ*
Mısra: **5**
Erişmek, ulaşmak.
5. Yetdüñ göñülle birlige ey gonca-i semen
6. Hûnâbe-i cigerle olupdur gıdâ saña

yeter yeter:
1. **yeter yeter:**
Mısra: **5**
Yeter artık.
5. Bu mümkinâta şahnelik etdüñ yeter yeter
6. Kim der saña kim ikide birde harâbe bas

yetîm:
1. **yetîmümdür:***-ümdür*
Mısra: **12**
Babasız kalmış.
11. Tıfl-ı eşküm hayli demdür ayaguñ topragıdur
12. Rahm kıl kim ayaga düşmüş yetîmümdür benüm

yetîm kalmak:
1. **yetîm kalmışdur:**
Mısra: **2**
Babasız kalmak (ancak burada hem annesiz hem babasız kalmak anlamında kullanılmıştır).
1. Bir Hayâlî-zâde bendeñ vardur ey Şah-ı Kerîm
2. Añası Hak rahmetinde kendü kalmışdur yetîm

2. **yetîm kalsa:**

Mısra: **33**
Babasız kalmak.
33. ʿAdlüñ eyyâmında ger ey şîr dil kalsa yetîm
34. Emzirür etfâlini mîşüñ peleng-i kühsâr

yetîm-i duhter-i ʿİmrân:
1. **yetîm-i duhter-i ʿimrâna:**
Mısra: **4**
İmran'ın kızının yetimi.||Hz. İsa.
3. Sararmış inhinâ bulmuş felekde
4. Yetîm-i duhter-i ʿİmrâna beñzer

yetişmek:
1. **yetiş:**
Mısra: **9**
Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.
9. Fürkat öldürdü Hayâlî bendeñi lutf et yetiş
10. Sen mürüvvet kanına lâyık mıdur teʾhîrler

2. **yetiş:**
Mısra: **3**
Ulaşmak, ermek
3. Gözden revân olup yetiş ey hûn-ı dil yetiş
4. Ol yâr bezm-i vuslata geldi şarâba bas

3. **yetiş:**
Mısra: **3**
Ulaşmak, ermek
3. Gözden revân olup yetiş ey hûn-ı dil yetiş
4. Ol yâr bezm-i vuslata geldi şarâba bas

yetişmez:
1. **yetişmez:**
Mısra: **6**
Yetmez.
5. Cigerde dâg-ı derdin çekdigüm hûbâna bahş etsem
6. Belî biñ pâre eylerse yetişmez azdur göñlüm

Yezîd:
1. **yezîdedür:**-*edür*
Mısra: **8**
Yezid. (Rakip bağlamında).
7. Şâhum baña cefâ vü rakîbe vefâ işüñ
8. Nâmuñ ʿAli mahabbetüñ illâ Yezîdedür

yığmak:
1. **yıgma:**-*ma*
Mısra: **5**
Esirgemek, mahrum etmek.
5. Ben gedâdan yıgma ey dilber zekât-ı hüsnüñü
6. Padişâhum dostum lutf u ʿatâlar vaktidür

2. **yıgarsın:**-*ar, -sın*
Mısra: **9**
Men etmek; engel olmak, esirgemek.
9. Meclis-i meyden Hayâlîyi yıgarsın zâhidâ
10. Cennete girmek dilersin sen de bu idrâk ile

yıkmak:
1. **yıkduñ:**-*duñ*
Mısra: **66**
Bozmak, tahrip etmek
65. Tâ ki kılduñ ol saʿâdet gencinüñ yerin türâb
66. Göñlümün maʿmûresin yıkduñ harâb etdüñ harâb

2. **yıkdı:**-*dı*
Mısra: **15**
T. Bozmak, tahrip etmek.
15. Havâyi top varup yıkdı âsiyâlarını
16. Yerinde şimdi hemân her birisinüñ yel eser

3. **yıkdı:**-*dı*
Mısra: **5**
Okyanus.
5. Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
6. El-gıyâs ol zulmü çok fettân elinden el-gıyâs

4. **yıkdılar:**-*dılar*
Mısra: **1**
T. Bozmak, tahrip etmek.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ göñlüme genc-i nihânın yıkdılar
2. Gerden-i câna tenüñ bâr-ı girânın yıkdılar

5. **yıkdılar:**-*dılar*
Mısra: **2**
T. Bozmak, tahrip etmek.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ göñlüme genc-i nihânın yıkdılar
2. Gerden-i câna tenüñ bâr-ı girânın yıkdılar

6. **yıkdılar:**-*dılar*
Mısra: **4**
T. Bozmak, tahrip etmek.
3. Gördüler havf ü recâdan geçmedi erbâb-ı şevk
4. Bâde seylâbıyla ʿaşkuñ hânumânın yıkdılar

yıkık:
1. **yıkık:**
Mısra: **11**
Yıkılmış olan, harap, viran.
11. Der ol meh-rû yıkık göñülleri taʿmîri hakkumdur
12. O meh-rûnuñ benüm başum içün şemşîri hakkumdur

yıkılmak:
1. **yıkılmaya:**-*ma, -ya*
Mısra: **14**
Yıkılmak, virane olmak
13. Belâsı balına degmez ko lezzet-i dehri
14. Evüñ yıkılmaya tâ misl-i hâne-i zenbûr

2. **yıkılsa:**-*sa*
Mısra: **3**
Yıkılmak, virane olmak
3. ʿAceb mi kalʿa-i gerdûn yıkılsa top-ı âhumdan
4. Rakîb-i kâfire uydu o meh bizümle yâgıdur

yıkılası:
1. **yıkılasıdur:**-*dur*
Mısra: **6**
Harap olma durumu.
5. Hiç etmedim huzûr göñül hânesinde ben
6. Seng-i cefâ-yi yar ile bir yıkılasıdur

yıkılmış:
1. **yıkılmış:**
Mısra: **2**
Yıkılmış, incinmiş.
1. Çignek oldum leşker-i derd ü gama yâd et beni
2. Bir yıkılmış kişverin ey Şâh âbâd et beni

yıkılmış göñül:

1. **yıkılmış göñlü:**
Mısra: **3**
Kırılmış, incinmiş gönül.
3. Yıkılmış göñlü maʿmûr oldu Magnîsâ-yi mehcûruñ
4. Karaman tahtınuñ şimdi oturdu yerine cânı

yıl:
1. **yılda:***-da*
Mısra: **29**
Sene, yıl.
29. Yılda bir kez ayagı topragına yüz sürmese
30. Lâʿl tâcın jaleden kılmazdı cevher-dâr gül

2. **yıldur:***-dur*
Mısra: **10**
Sene, yıl.
9. Hayâlî rûze-i gamda hilâle döndügi bu kim
10. Senüñ ʾîd-i cemâlüñ görmedi ey mâh bir yıldur

3. **yıllardur:***-lardur*
Mısra: **10**
Sene, yıl.
9. Dergehinde her ne kim emr eylese sultân-ı ʿaşk
10. Nice yıllardur Hayâlî hükmüne tugra çeker

4. **yıllar:***-lar*
Mısra: **10**
Sene, yıl.
9. Yüz sürmege Hayâlî erenler ayagına
10. Yıllar durur ki hâk-i der-i Gülşenî geçer

5. **yıllar:***-lar*
Mısra: **7**
Sene, yıl.
7. Yıllar durur ki kûy-ı vefâ hâk-sârıyuz
8. Yerden götürmedi bizi hayfâ ki rûzigâr

yıl olur:
1. **yıl olur:**
Mısra: **2**
Uzun zaman geçmek.
1. Tâliʿümde bu göñül her kime kim mâil olur
2. Göremez bir gün anuñ mâh-ı cemâlin yıl olur

yılan:
1. **yılana:***-a*
Mısra: **2**
Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan, yılan.
1. Dursa niyâm içinde kaçan kim yegâne tîg
2. Beñzer ininde uyhuya varmış yılana tîg

yıldız:
1. **yıldızlar:***-lar*
Mısra: **8**
Geceleri gökte, kimileri parlakça, kimileri de donuk bir ışık noktası gibi görünen cisimlere verilen ad.
7. Gözü yagmacı şehr-âşûblarla çevresi dolmuş
8. Sanasın ortaya yıldızlar almış mâh-ı tâbânı

2. **yıldızlara:***-lara*
Mısra: **7**
Geceleri gökte, kimileri parlakça, kimileri de donuk bir ışık noktası gibi görünen cisimlere verilen ad.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

3. **yıldızum:***-um*
Mısra: **7**
Geceleri gökte, kimileri parlakça, kimileri de donuk bir ışık noktası gibi görünen cisimlere verilen ad.
7. Yerde gökde yıldızum yok sanmañuz kim ol mehüñ
8. Yüzde hâli kevkeb-i baht-ı siyâhumdur benüm

yıldızı barışmamak:
1. **yıldızı barışmaz:**
Mısra: **10**
Aralarındaki görüş, duygu ve düşünce bakımından birbirleriyle anlaşamamak, uyuşamamak
9. Ey Hayâlî tâliʿüñ yokdur sitâreñ neylesün
10. Çün senüñle yıldızı barışmaz ol meh-pârenüñ

2. **yıldızı barışmaz:**
Mısra: **5**
Aralarındaki görüş, duygu ve düşünce bakımından birbirleriyle anlaşmış, uyuşmuş olmak.
5. Dâr-ı cihânda yıldızı barışmaz ol mehüñ
6. Bencileyin sitâresi yok mübtelâ ile

yıldızı düşmek:
1. **yıldızı düşdü:**
Mısra: **7**
Bahtı tersine dönmek.||Parlaklığını yitirmek.
7. Yıldızı düşdü meh-i bedrüñ işi oldu temâm
8. Rûşen edelden yüzüñ mihri sipihr eyvânını

2. **yıldızum düşdü:**
Mısra: **2**
Değeri düşmek.
1. Eşkin sitâresin salalı ayaga gözüm
2. Sen meh-likâ yanında benüm düşdü yıldızum

yıllarla:
1. **yıllarla:**
Mısra: **28**
Yıllardır.
27. Bir gün boyuñ nihalini seyr eylesem deyu
28. Yıllarla yollar üzre çeker intizâr serv

yıluñ on iki ayı:
1. **yıluñ on iki ayı:**
Mısra: **47**
Yılın on iki ayı, yılın tamamı.
47. On iki ayı yıluñ hışt-ı mâh u mihri taşur
48. Sarây-ı kadrüñi yapmaga çarh olup müzdûr

yine:
1. **yine:**
Mısra: **1**
Bir daha, tekrar, gene.
1. Burûc-ı kalʿa-i gerdûnda yine vakt-i seher
2. Dikildi sancak-ı zerrîn-i husrev-i hâver

2. **yine:**
Mısra: **21**
Tekrar.
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

3. **yine:**
Mısra: **22**
Tekrar.
21. Ey Hayâlî ʿaşka kul olalı sultânsın yine
22. Yaʿni bir hûrî-veşin hüsnüñe hayrânsın yine

4. **yine:**
Mısra: **23**
Tekrar.
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

5. **yine:**
Mısra: **24**
Tekrar.
23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

yine bir:
1. **yine bir:**
Mısra: **4**
Tekrardan.
3. Dâg-ı dil yanar çerâgum derd ü gam köçeklerüm
4. Tekye-i mihnetde oldum yine bir ʿâşık dede

yitmek:
1. **yitüp:***-üb*
Mısra: **34**
kaybetmek
33. Niteki sünbül-i şebbû sifâl-i gerdûnda
34. Yitüp yerine bite vakt-i subh nîlûfer

yitürmek:
1. **yitürsem:***-sem*
Mısra: **1**
kaybetmek
1. Şeb-i hecrüñde yitürsem eger ey mâh yolu
2. Şuʿle-i âteş-i sînemle bulur âh yolu

yog:
1. **yog:**
Mısra: **38**
Olmayan, varın karşıtı.
37. Bâg-ı maʿâni oldu kasîdem benüm Şehâ
38. Gayrı dıraht anda yog illâ ki var serv

2. **yog:**
Mısra: **7**
Olmayan, varın karşıtı.
7. Yog iken dest kefimüzde durur mühr-i kabûl
8. Devleti zîr-i kadem kılmış iken bî-pâyuz

3. **yog:**
Mısra: **10**
Olmayan, varın karşıtı.
9. Kaldı bîçâre Hayâlî aña bir çâre meded
10. Çâre senden yog ise neylesün ol bîçâre

4. **yog:**
Mısra: **10**
Olmayan, varın karşıtı.
9. Mihmân-ı zenahdânuñ idi cân-ı Hayâlî
10. Hârût ile çâhı yog iken Bâbil içinde

5. **yog:**
Mısra: **9**
Olmayan, varın karşıtı.
9. Ger Hayâlî yog ise var hezâr âh-keşüñ
10. Bu çemende ola mı bülbül-i gûyâ tükene

yog etmek:
1. **yog etmekden:**
Mısra: **3**
Ortadan kaldırmak, kaybetmek.
3. Bizi bî-kes sanup ey gam yog etmekden hazer kıl kim
4. Cihânı yog iken var eyleyen Allâhumuz vardur

yog iken:
1. **yog iken:**
Mısra: **19**
Yokken
19. Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
20. Düşmesün yere yüzüm berg-i dırahtân-şekil

yog iken var eyleyen:
1. **yog iken var eyleyen:**
Mısra: **4**
Yok olan bir şeyi yaratmak.||Allah'ın irade sıfatı.
3. Bizi bî-kes sanup ey gam yog etmekden hazer kıl kim
4. Cihânı yog iken var eyleyen Allâhumuz vardur

yog olmak:
1. **yog olsa:**
Mısra: **2**
Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek.
1. Hîç kârum yok sipihr-i gerdiş-i devvârlık
2. Ger yog olsa cümlesi ʿâlemde sensin varlık

yoh:
1. **yohdur:***-dur*
Mısra: **12**
Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı.
11. Bâg-ı cihânda vardur egerçi hezâr serv
12. Yohdur velî boyuñ gibi bir şîve-dâr serv

yohsa:
1. **yohsa:**
Mısra: **27**
yoksa
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

2. **yohsa:**
Mısra: **10**
yoksa; bir düşüncenin, bir davranışın, bir tutumun ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılır.
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

3. **yohsa:**
Mısra: **12**
yoksa; bir düşüncenin, bir davranışın, bir tutumun ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılır.
11. Gül güler gülşende saña aglamak olmuş nasîb
12. Goncaña yohsa rakîb-i hâr mı oldu karîb

4. **yohsa:**
Mısra: **25**
yoksa; bir düşüncenin, bir davranışın, bir tutumun ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılır.
25. Cevri bî-had yohsa bir yâr-ı perîşânuñ mı var

5. **yohsa:**
Mısra: **22**
yoksa; bir düşüncenin, bir davranışın, bir tutumun ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılır.
21. Baña geldükde kadeh kalmadı mı meydânda
22. Yohsa eksük mü eder bezlini mihmâna kerem

yok:
1. **yokdur:**-*dur*
Mısra: **13**
Yok.
13. Behişte girmege yokdur elinde kimsenüñ kâgıd
14. Beni âlâyişinden ʿâlemüñ pâk etdi ey zâhid

2. **yokdur:**-*dur*
Mısra: **17**
Yok.
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

3. **yokdur:**-*dur*
Mısra: **13**
yok
13. Penbe ile âteşin gerçi ki yokdur oyunu
14. Od içinde bülbülü saklar semender-vâr gül

4. **yokdur:**-*dur*
Mısra: **60**
Mevcut olmama, bulunmama
59. Gayrı şâʿirlerin kelâmında
60. Yokdur elfâz-ı zevk-i rûhânî

5. **yok:**
Mısra: **50**
Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).
49. Kemâl-i Isfahânî gerçi Hallâk-ı Maʿânîdür
50. Kelâmın rûh-ı mahz etmekde anuñ cânı yok cânı

yok mu:
1. **yok mu:**
Mısra: **42**
Yok mu?
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

yok yere:
1. **yok yere:**
Mısra: **5**
Boş yere, boşuna.
5. Gamzeñ hadengi yok yere âvâre düşmesin
6. Ey kaşı yâ helâküme bu şîveler yeter

2. **yok yere:**
Mısra: **2**
Boş yere, boşuna.
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

3. **yok yere:**
Mısra: **10**
Boş yere, boşuna.
9. Helâk etdüñ Hayâlîyi ümîd-i vasl ile âhir
10. Niçün yok yere öldürdüñ be hey kâfir müselmânı

yol:
1. **yol:**
Mısra: **4**
Uyulan ilke, sistem, usul, tarz, tarik
3. Bâgbân-ı sunʿ sunmuşken saʿâdet destüñe
4. Hâke düşmek yol mu ol nahl-i cihân-ârâ felek

2. **yolda:**-*da*
Mısra: **5**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

3. **yol:**
Mısra: **6**
Uyulan ilke, sistem, usul
5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

4. **yoluma:**-*uma*
Mısra: **18**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
17. Yokdur ey Hızr-ı Sikender-leb saña hem-tâ dedüm
18. Yoluma cân terkin etmezsin dedi hâşâ dedüm

5. **yoluña:**-*uña*
Mısra: **19**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
19. Yoluña cânun revâ etsem gerek câna dedüm
20. Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim cânuñ mı var

6. **yoluñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **32**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
31. Bir başı ile bir kılıcı var kulun durur
32. Salsa yoluñda subh nola sâdıkâne tîg

7. **yolunda:**-*un, -da*
Mısra: **36**
Yolunun üzeri.
35. Bir kalbi pâk meşrebi sâfı kuluñ durur
36. Kalmaz yolunda düşmanunuñ baş ü câna tîg

8. **yoluñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **35**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

9. **yolumda:**-*um, -da*
Mısra: **1**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
1. Deme yolumda komaz bir taş bir taş üstüne
2. Her ne hükmüñ var ise cân üstüne baş üstüne

10. **yolda:**-*da*
Mısra: **8**
Uğruna,uğrunda || amaç, maksat.
7. Mevlevî gibi felekler üstüne döner anuñ
8. Şems gibi başını ʿâşık bu yolda kılsa tob

11. **yolu:**-*u*
Mısra: **5**
Yol, güzergah, yer.
5. Yüzümle süpürüp yolu yaşumla sularam
6. Şehrüñ çü ʿizz ü nâz ile dilberleri geçer

12. **yolda:**-*da*
Mısra: **8**
Yol.||Aşk yolu.
7. Dili nâlân başı gavgâda gam-ı Leylî ile
8. Beñzedürsem nola Mecnûnu bu yolda cerese

yol bulmak:
1. **yol bulmasun:**
Mısra: **9**
Girecek, dahil olacak bir yol bulmak.
9. Yol bulmasun baña bu havâ vü heves deyu
10. Çekdüm yüzüme perde-i ʿismet hicâbdan

yol bulmak:
1. **yol bulup:**
Mısra: **3**
Bir yol bulmak.
3. Fânûsa yol bulup giricek yandı sanmañuz
4. Pervânesiyle yatmadı bir pîrehende şemʿ

yol eylemek:
1. **yol eylemeye:**
Mısra: **1**
Yüzde sürekli ağlamaktan kaynaklı izlerin oluşması.
1. Dem mi var kanlu yaşum çehreme yol eylemeye
2. Gün mü var leşker-i gam câna nüzûl eylemeye

yol sürmek:
1. **yol sürer:**
Mısra: **2**
Yol almak.||Uzayıp gitmek.
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ Hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

yola girmek:
1. **yola gir:**
Mısra: **11**
Yola düşmek.
11. Nakd-i cân nezrini kurbânuña uydur yola gir
12. Kerbelâ-yı gama gel sen dahi ʿaşûr eyle

yolcu:
1. **yolcuya:**-*ya*
Mısra: **8**
Yolculuğa çıkmış kimse.
7. Eşk ile kıldı gözüm râh-ı hayâlinde karâr
8. Döndü şol yolcuya kim câmeleri yaş yatur

yoldaş:
1. **yoldaşına:**-*ına*
Mısra: **8**
Yol arkadaşı, dost.
7. İşidüp benden rümûz-ı ʿaşkı Ferhâd etdi fâş
8. Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldaşına

2. **yoldaşını:**-*ını*
Mısra: **8**
Yol arkadaşı.
7. Öldügüm dem yâr peykânın cigerde saklaram
8. Uydurur her kim sefer kılsa yarar yoldaşını

yoldaş edinmek:
1. **yoldaş edinür:**
Mısra: **3**
Yoldaş, arkadaş edinmek.
3. Tîrüñi yoldaş edinür baña geldükde ecel
4. San gedâdur kim götürür cerr içün ger gâh şemʿ

yollar üzre:
1. **yollar üzre:**
Mısra: **28**
Yollar üstünde.
27. Bir gün boyuñ nihalini seyr eylesem deyu
28. Yıllarla yollar üzre çeker intizâr serv

yollara düşmek:
1. **yollara düşmüş:**
Mısra: **10**
Yollara düşmek.||Derbeder olmak.
9. Hayâlî ruhlarıyla zülfüñe yâruñ esîr olmuş
10. Güneş yollara düşmüş sâyeler dîvâra yasdanmış

2. **yollara düşüp:**
Mısra: **6**
Yollara düşmek.||Akmak.
5. Yüzünde naʿlçesi nakşın etmesün zâhir
6. Su gibi yollara düşüp türâba yalvarayın

yolların gözlemek:
1. **yolların gözlemekden:**
Mısra: **13**
Yollarını gözlemek, dört gözle beklemek.
13. Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
14. Lâle-i sahrâlaruñ indi gözüñe kara su

yol etmek:
1. **yolu etdi:**
Mısra: **10**
Yol haline getirmek.
9. Hâk-i meydân-ı vefâ etdi Hayâlî tenini
10. Bir kadem bas yüzüne yañıla geh gâh yolu

yolu düşmek:
1. **yolum düşdü:**
Mısra: **9**
Bir yere yolu düşmek, uğramak.
9. Yolum düşdü Hayâlî kûy-ı ʿaşka
10. Dediler geldi bir Mecnûn-ı sânî

2. **yoluñ düşerse:**
Mısra: **8**
Bir rastlantı sonucu gelmek.
7. Duʿâ yerine kelâm et hadîs-i Leylîden
8. Yoluñ düşerse varursañ mezâr-ı Mecnûna

3. **yoluñ düşüp:**
Mısra: **11**
Bir rastlantı sonucu gelmek.
11. Düşüp ey gamzede Ferhâd mezârına yoluñ
12. Derdüñi söyler iseñ onlara dâgın yakasın

yoluñ kumu:
1. **yoluñ kumu:**
Mısra: **9**
(Sevgilinin) Yolunun tozu. (Kum saati tasviri bağlamında).
9. Şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
10. Pür edüp her gün bu nevʿ ile geçürdüm sâʿatüm

yoluña:

1. **yoluña:**
Mısra: **2**
Uğruna, senin için.
1. Nedür cân kim anı sen nâzenîn cânâna vermezler
2. Saña ʿâşık olanlar yoluña cânâ ne vermezler

yoluña cân vermek:
1. **yoluña cân vermege:**
Mısra: **40**
Bir uğurda canını feda etmek.
39. Karşu vardı yalıñuz ceyş-i kazâya ol melek
40. Hâzır iken yoluña cân vermege ser-bâzlar

yoluña fedâ olmak:
1. **yoluña fedâ oldu:**
Mısra: **6**
Birisi uğruna bir değerden bir varlıktan vazgeçmek. .
5. Yürek kan oldu hicrândan vücûdum çekdi el cândan
6. Fedâ oldu yoluña cümlesi zîrâ nemüz kaldı

yoluna hâk olmak:
1. **yoluna hâk olanlar:**
Mısra: **3**
Yoluna toprak olmak, değersizleşmek.
3. Yoluna şol hâk olanlar yüzlerin sürsün deyu
4. Nâz-perverdüm libâs-ı şîveyi uzun geyer

2. **yoluña hâk olanuñ:**
Mısra: **8**
Yoluna toprak olmak, canını feda etmek.
7. Naʿlçeñ nakşı degüldür kıldı ebrûsun girih
8. Yoluña hâk olanuñ agyâra gitmez kînesi

3. **yoluña hâk oldugu͗çün:**
Mısra: **3**
Yoluna toprak olmak, değersizleşmek.
3. Leylinüñ yoluña hâk oldugu͗çün ʿizzet edüp
4. Götürür başda gubârını sabâ Mecnûnuñ

4. **yoluña hâk olmanuñ:**
Mısra: **7**
Yoluna toprak olmak, değersizleşmek.
7. Yoluña hâk olmanuñ âdâbını ʿuşşâka sor
8. Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

5. **yoluña hâk olmasun:**
Mısra: **1**
Yoluna toprak olmak, canını feda etmek.
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

yoluna ölmek:
1. **yoluna ölen:**
Mısra: **10**
Uğruna ölmek.
9. Eylemiş zindânı bir dilber Hayâlî bâg-ı huld
10. Yoluna ölen Şehîd-i Kerbelâ yanındadur

yolunda baş ü cân koymak:
1. **yolunda baş ü cân kodu:**
Mısra: **22**
Uğruna her şeyi feda etmek.
21. Yaʿni Sultân-ı Cem-cenâba k͗anuñ
22. Kodu yolunda baş ü cân gonca

yolunda hâk olmak:
1. **yolunda hâk olmak:**
Mısra: **6**
Uğrunda her şeyi göze almak.
5. Her gubârına dilerse reşk ede mihr-i felek
6. Bir güzeller şâhınuñ yolunda hâk olmak gerek

2. **yolunda hâk olursam:**
Mısra: **2**
Uğrunda her şeyi göze almak.
1. Yüzüme bir kadem basmaz benüm ol serv-i âzâde
2. Yolunda hâk olursam sâye-veş yüz yıl ben üftâde

yolunda hâkisâr kılmak:
1. **yolunda hâkisâr kıldı:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Eşiğinde perişan olmak.
5. Gubârum ermedi dâmânına bihamdillah
6. Yolunda kıldı belâ gerçi hâkisâr beni

yoluñda pâyimâl olmak:
1. **yoluñda pâyimâl olmuş:**
Mısra: **2**
(Bir kimse) Uğrunda ayaklar altında kalmak, çiğnenmek.
1. Tekebbürden berî gerd-i riyâdan pâkdür göñlüm
2. Yoluñda pâyimâl olmuş bir avuç hâkdür göñlüm

yoluñda ser vermek:
1. **yoluñda ser verüp:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Yolunda canını vermek.
1. Yoluñda ser verüp şu ki serverlik eyledi
2. Meydân-ı ʿaşk içinde dilâverlik eyledi

yoluñda toprak olmak:
1. **yoluñda toprak oldu:**
Mısra: **9**
(Bir kimsenin) Uğrunda canını feda etmek, ölmek.
9. Toprak oldu Hayâlî yoluñda
10. Hâtıra konmasun gubâr sakın

yolunu bağlamak:
1. **yolunu baglayamaz:**
Mısra: **6**
Yolunu bağlamak; geçmesini, akmasını engellemeye çalışmak.
5. Müddeʿîler gözümüñ yaşına hâ͗il olımaz
6. Hâr u hasler yolunu baglayamaz Ceyhûnuñ

yonmak:
1. **yonmaga:***-maga*
Mısra: **4**
Yontmak.
3. Serv-kadler yoluña engel pelîd oldu rakîb
4. Bir kul oglu yok şunu yonmaga nacagın çeker

yumak:
1. **yur:***-r*
Mısra: **52**
Temizlemek, yıkamak.
51. Ser-i ʿadû lekedür cism câmesi üzre
52. Ki her gulâmuñ anı âb-ı tîgi birlen yur

2. **yur:***-r*
Mısra: **4**
Temizlemek, yıkamak.

3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

3. **yumazlar:**-*mazlar*
Mısra: **3**
Temizlemek, yıkamak.
3. Beni âlâyiş-i gamdan yumazlar bir kadeh meylen
4. Nice demdür harâbât-ı mugânda intizârem ben

4. **yudur:**-*dur*
Mısra: **3**
Temizlemek, yıkamak.
3. Cismüm yudur şarâb ile ölsem humâr iken
4. Ey pîr-i meykede yerine ko atalıgı

5. **yu:**
Mısra: **1**
Temizlemek, yıkamak.
1. Elin yu kendü kanuñdan dilâ teslîm kıl cânı
2. Tarîk-i ʿaşka girdüñse budur âyîn ü erkânı

yüce:
1. **yüce:**
Mısra: **4**
Ulu, büyük.
3. Zer kemendin güneş atup çıkamaz
4. Bir yüce bârigâha mensûbuz

yufka:
1. **yufka:**
Mısra: **10**
Zayıf, dayanıksız.
9. Ditrer Hayâlî üstüñe dirdir benüm begüm
10. Cân döndü naʿne çûbuna yufka ovagına

yügrüg:
1. **yügrügü:**-*ü*
Mısra: **1**
Yürük, hızlı yürüyen, işlek.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

2. **yügrügü:**-*ü*
Mısra: **2**
Yürük, hızlı yürüyen, işlek.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

3. **yügrügü:**-*ü*
Mısra: **4**
Yürük, hızlı yürüyen, işlek.
3. Dil taşur dildâr kûyundan cefâ nâveklerin
4. Ok götürmek âdetidür peyk olanuñ yügrügü

4. **yügrügü:**-*ü*
Mısra: **6**
Yürük, hızlı yürüyen, işlek.
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

5. **yügrüğü:**-*ü*
Mısra: **8**
Yürük, hızlı yürüyen, işlek.
7. Lâ-mekân seyrinde ʿankâ ile olur hem-cenâh
8. Bâl-i himmetle şol añadan doganuñ yügrüğü

yügrüklük etmek:
1. **yügrüklük etmiş:**
Mısra: **3**
Hızlı koşmak, taşkınlık etmek.
3. Saçuñ Şebdîzine başlar koşup yügrüklük etmiş çok
4. Bihamdillah yaşum Gül-gûnu aldı şimdi meydânı

yügrüşmek:
1. **yügrüşüp:**-*üp*
Mısra: **3**
Koşuşmak.
3. Yügrüşüp lâle vü gül râh-ı ʿademden gelicek
4. Oldular gark-ı ʿarak sanma kim anı şebnem

yüklemek:
1. **yükle:**
Mısra: **3**
Yüklemek, doldurmak.
3. Gider tâc ile hırkañ kim bunuñ gibi kaba yükle
4. Kabûl etmez seni bahr-i mahabbet dalabilmezsin

yükletmek:
1. **yüklet:**
Mısra: **6**
Yükleme işini yaptırmak.
5. Kûy-ı yâruñ bir gubârın kondurursañ çehreme
6. Ey sabâ yüklet baña rûy-ı zemînüñ minnetin

yüksek uçmak:
1. **yüksek uçarsın:**
Mısra: **6**
Yüksek uçmak.||Burnu havada olmak.
5. ʿİsmet sipihrünüñ yere konmaz hümâsısın
6. Yüksek uçarsın avlayamaz her çakal seni

yükün yukaru yığmak:
1. **yükün yukaru yıgar:**
Mısra: **16**
Her muradına erişmek.
15. Çün nevarûs-ı gülşen-i bag-i zamânedür
16. Yükün yukaru yıgar ise vechi var serv

Yûnus-ı izzet:
1. **yûnus-ı izzet:**
Mısra: **8**
Kıymet sahibi Yunus.||Yunus peygamber.
7. Ya kenâr-ı ʿâlem-i gabrâya emr-i Hak ile
8. Yûnus-ı izzet getirmiş mâhi-i ʿummân mısın

yüreği dolu sevdâ:
1. **yüregi dolu sevdâdur:**
Mısra: **2**
Yüreği sevda ile dolu.
1. Nigârâ sünbül-i zülfüñ ne reyhân-ı semen-sâdur
2. Ucundan nâfe-i Çînüñ yüregi dolu sevdâdur

yüreği yâğın yakmak:
1. **yüregi yâgın yakasın:**
Mısra: **6**
Üzmek, acı vermek.
5. ʿİşretüñ şemʿine hûbân-ı cihân cemʿ olıcak
6. Şemʿ-veş her birinüñ yüregi yâgın yakasın

2. **yüregi yâgın yakasın:**
Mısra: **6**
Üzmek, acı vermek.
5. Nice bir ʿâşık-ı rûşennazaruñ şemʿ gibi
6. Bezm-i gamda eridüp yüregi yâgın yakasın

3. **yüregüm yâgını yahsunlar:**
Mısra: **4**
Sevgilinin güzelliğini devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu aşığın yürek yağı.||Çok eziyet, ıstırap çektirmek.
3. Haşre deñlü ʿâlemüñ şemʿ-i cihân-ârâları
4. ʿAşk eyvânında yahsunlar yüregüm yâgını

yüreği yâğını eritmek:
1. **yüregi yâgını eritmezse:**
Mısra: **4**
Çok eziyet, ıstırap çekmek.
3. Mürşid-i râh-ı fenâya olımaz rûşen delîl
4. Şemʿ gibi kim eritmezse yüregi yâgını

2. **yüregimüñ yâgını eritdi:**
Mısra: **4**
Çok üzmek, acı çektirmek.
3. Ol şerʿ-i hüsne sûz-ı dilüm rûşen olmadı
4. Gamdan eritdi yüregimüñ gerçi yâgını

yüreğini delmek:
1. **yüregin delmesünler:**
Mısra: **1**
Yüreği yaralamak, acı çektirmek.
1. Delmesünler yüregin ney gibi pür-hâl olma
2. Atmasunlar seni gel bâde-i kattâl olma

yürğinde baş çıkarmak:
1. **yüreginde baş çıkarır:**
Mısra: **9**
Yüreğinde yara çıkarmak.
9. Yüreginde baş çıkarır andelîbüñ intizâr
10. Goncanuñ yâ Rab neden eyler yakasın dar gül

yüreğüm pür-hûn:
1. **yüregüm pür-hûn:**
Mısra: **49**
Yüreği kanla dolu, yüreğine kan oturmuş.
49. Gonca gibi hâr-ı gamdan yüregüm pür-hûn iken
50. Gülbün-i gülzâr-i bahtum verdi berg ü bâr gül

yürek:
1. **yürekde:**-*de*
Mısra: **17**
Gönül, kalp.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **yürek:**
Mısra: **2**
Gönül, kalp.
1. Yâr içün eyleyicek gözle göñül tende savaş
2. Yürek ol rezmde meydâna getürdi nice baş

3. **yürek:**
Mısra: **1**
Gönül, kalp.
1. Gam degül peykânlaruñla dolduysa cânâ yürek
2. Çekmege derdüñ senüñ ʿaşk ehli âhendil gerek

4. **yürekde:**-*de*
Mısra: **7**
Gönül, kalp.
7. Dâg-ı gamuñ yürekde iken dogdum anadan
8. Kan aglamakda ʿayn-ı şekâyık degülmiyem

5. **yürek:**
Mısra: **2**
Gönül, kalp.
1. Sûzân firâkıyla oldu bu ciger biryân
2. Dil teşne yürek yanâın uñulmadı bu hicrân

6. **yüregin:**-*in*
Mısra: **8**
Yürek, kalp.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

yürek kan olmak:

1. **yürek kan oldu:**
Mısra: **5**
Yüreğine kan oturma.||Derinden acı duymak, çok üzülmek.
5. Yürek kan oldu hicrândan vücûdum çekdi el cândan
6. Fedâ oldu yoluña cümlesi zîrâ nemüz kaldı

yüreklenmek:
1. **yüreklenüp:**-*üp*
Mısra: **7**
Cesaretlenmek.
7. Peykân-ı yâr sîneme geldi yüreklenüp
8. Dil deldi cânum aldı cigerderlik eyledi

yürümek:
1. **yürü:**
Mısra: **8**
Akmak, yol almak, ilerlemek
7. Bulanma seyl suyu gibi akma her yañaya
8. Nazarlarında yürü sâf-dillerin duru dur

2. **yürü:**
Mısra: **21**
Yürümek
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi bî-jeng

3. **yürü:**
Mısra: **15**
Haydi, devam et.
15. Yürü penâh edin ol Şâhîn eşigini kim
16. Ayagı topragıdur kuhl-i dîde-i ikbâl

4. **yürür:**-*r*
Mısra: **36**
Akmak, yol almak, ilerlemek
35. Yoluñda cûy eden gözden akan eşk-i firâvânı
36. Yürür ol serv-i âzâdum hırâmânî hırâmânî

5. **yürü:**
Mısra: **3**
Haydi, devam et.
3. Yürü her serv-i bâlâya akıtma su gibi göñlün
4. Fenâ gülzârınuñ el çek gülünden gel dikenden gec

6. **yürür:**-*r*
Mısra: **6**
Hareket edip yol almak.
5. Hançeri belinde şemşîri takılmış yanına
6. Dilberüm şimdi kesicilerle yürür gâzîdür

7. **yürü:**
Mısra: **7**
Var git.
7. Sen Kaʿbe-i dile yürü saʿy ile ver safâ
8. Tut vâdî-i gınâ etegin kim gelen gelür

8. **yürür:**-*r*
Mısra: **10**
Yürümek
9. Harâbât erlerin hoş gör Hayâlî
10. O sûrete yürür anca velî var

9. **yürür:**-*r*
Mısra: **7**
Yüzmek. (Aşk denizine dalmak bağlamında).
7. Deryâ-yi mahabbetde yürür mâhî iken dil
8. Eşkâl dahi ʿunsur idi sâhil içinde

yürü var:
1. **yürü var:**
Mısra: **9**
Yürü git.
9. Kâni ol çehre-i zerdüñle Hayâlî yürü var
10. Hırmen-i ʿaşkda degdi hele bir kâh saña

2. **yürü var:**
Mısra: **4**
Yürü git.
3. Kol kanat et özüñe çekmege tecrîdligi
4. Murg-ı lâhûtsın olma yürü var bî-per ü bâl

3. **yürü var:**
Mısra: **2**
Yürü git.
1. Bir iki gün dile sen mâhı gerçi mihribân buldum
2. Yürü var fârig ol meyden bir özge dil-sitân buldum

Yûsuf:
1. **yûsufa:**-*a*
Mısra: **12**
Hz. Yusuf peygamber.
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

2. **yûsuf:**
Mısra: **20**
Hz. Yusuf peygamber.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

3. **yûsuf:**
Mısra: **20**
Hz. Yusuf peygamber.
19. Süleymân mülküne mâlik velî müstagnî-i ʿâlem
20. Saʿâdet Mısrına Yûsuf velî Yûsuf aña sânî

4. **yûsuf:**
Mısra: **19**
Hz. Yusuf peygamber.
19. Cihân Mısrına bir Yûsuf dilerken ikisin verdüñ
20. Bu lutfuñdan halâs etmek umuldu ehl-i zindânı

5. **yûsufun:**-*un*
Mısra: **8**
Hz. Yusuf peygamber.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

6. **yûsufun:**-*un*
Mısra: **10**
Hz. Yusuf peygamber.
9. Ey Hayâlî ʿâkıbet tâs-ı felek rusvâ eder
10. Yûsufun her kim bu bâzârda ednâ satar

7. **yûsufa:**-*a*
Mısra: **3**
Hz. Yusuf peygamber.
3. Yûsufa beñzetme yârı Mısr-ı hüsn içre bu gün
4. Ey azîzüm sen dedigüñ şâhid-i bâzâr yok

8. **yûsuf:**
Mısra: **7**
Hz. Yusuf peygamber.
7. Bilüp Yûsuf gülü mısr-ı çemende cûyibârı hem
8. Aña âyîne ilten ʿâşık-ı mehcûra beñzetdüm

9. **yûsufum:**-*um*
Mısra: **4**
Hz. Yusuf.||Sevgili.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

10. **yûsufuna:**-*una*
Mısra: **10**
Hz. Yusuf.||Sevgili.
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

Yûsuf cemâl:
1. **yûsuf cemâlüñ:**
Mısra: **3**
Yusuf yüzlü
3. Kâkülü ucunda ol Yûsuf cemâlüñ her beñi
4. Mısr-ı hüsn içinde san kim bir habeşdür dârda

2. **yûsuf-cemâl:**
Mısra: **5**
Yusuf yüzlü || güzel yüzlü
5. Âsitânın baña mesken kıldı ol Yûsuf-cemâl
6. Rûm şâhı bir kulun san Mısra sultân eyledi

Yûsuf-i gül-çehre:

1. **yûsuf-i gül-çehremi:**
Mısra: **6**
Gül yüzlü Yusuf.
5. El degül can paralardı gabgabı nârencine
6. Yûsuf-i gül-çehremi ʿarz-ı Züleyhâ eylesem

Yûsuf-ı hûbân-şekil:
1. **yûsuf-ı hûbân-şekil:**
Mısra: **46**
Güzellerin Yusuf'u misali.
45. Beni kapdurma hased kurduna ey bebr-i vegâ
46. Mertaʿ-ı luʿba varan Yûsuf-ı hûbân-şekil

Yûsuf-ı hüsn:
1. **yûsuf-ı hüsnüñ:**
Mısra: **7**
Güzellik Yusuf'u.||Hz. Yusuf.
7. Dögünsem nola taşlarla bugün ol Yûsuf-ı hüsnüñ
8. Kefine kim direm korsa terâzû-vâr mâʾildür

Yûsuf-ı Kenân:

1. **yûsuf-ı kenân:**
Mısra: **22**
Hz. Yusuf.
21. Bu cihân Yaʿkûbunun açıldı aʾmâ gözleri
22. Bûy-ı hulkun birle Hanım Yûsuf-ı Kenʿân mısın

2. **yûsuf-ı kenʿân:**
Mısra: **8**
Ken'ânlı Yusuf.
7. Çâhdan câha erer miydi benüm sultânum
8. Ger necât istemese Yûsuf-ı Kenʿân senden

3. **yûsuf-ı kenʿâna:**
Mısra: **6**
Hz. Yusuf (as) peygamber
5. Cefâ-yı rûzigâra sâbir olsun görmege lutfu
6. Kerem lutf eyle var ol Yûsuf-ı Kenʿâna ʿaşk eyle

4. **yûsuf-ı kenʿâna:**
Mısra: **6**
Hz. Yusuf.
5. Şifâda aynıdur Yaʿkûb-ı çarhuñ
6. Safâda Yûsuf-ı Kenâna beñzer

Yûsuf-ı maksûd:
1. **yûsuf-ı maksûdumı:**
Mısra: **3**
Erişilmek istenen sevgili.
3. Nakd-i câna almış iken Yûsuf-ı maksûdumı
4. Mâlik-i dînârlar bozmak diler bâzârumı

Yûsuf-ı mihr:
1. **yûsuf-ı mihr:**
Mısra: **7**
Güneş Yusufu.||Yusuf gibi güzel ve aydınlık olan güneş.
7. Çâh-ı ʿarza düşicek Yûsuf-ı mihr oldu o dem
8. Mâh-ı Yaʿkûb-ı felek külbe-i ahzân-şekil

2. **yûsuf-ı mihrüñ:**
Mısra: **7**
Güneş Yusufu.||Yusuf gibi güzel ve aydınlık olan güneş.
7. Çün oldu Yûsuf-ı mihrüñ mekânı çâh nola
8. Olursa gözyaşı Yaʿkûb-ı çarha heft-evreng

Yûsuf-ı Mısr:
1. **yûsuf-ı Mısra:**
Mısra: **10**
Yusuf Peygamber.
9. Dur olmasun Hayâlî gözlerümden nakş-ı dost
10. Yûsuf-ı Mısra şeref verdükce bu deryâ-yi Nîl

Yûsuf-ı Mısrî:
1. **yûsuf-ı mısrî:**
Mısra: **4**
Yusuf peygamber. (Esir olup pazarda satılma bağlamında).
3. Kul imiş bir boyu âzâde efendi sevdüm
4. Korkaram Yûsuf-ı Mısrî gibi bâzâra düşe

Yûsuf-ı Mısr-ı belâgat:
1. **yûsuf-ı mısr-ı belâgatdür:**
Mısra: **13**
Güzel söz söyleme ülkesinin Yusuf'u.
13. Yûsuf-ı Mısr-ı belâgatdür Hayâlî dostum
14. Anuñ içün kendüyi kıymetle bî-pervâ satar

Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem:
1. **yûsuf-ı mısr-ı kıdem:**
Mısra: **14**
Ezelilik Mısır'ının Yusuf'u.||Allahü Teala'nın ezelilik aynası.
13. Çâr-dîvâr-ı ʿanâsırdan Hayâlî mahbesüz
14. Yûsuf-ı Mısr-ı kıdem olmuş durur mihmânımuz

Yûsuf-ı sânî:
1. **yûsuf-ı sânî:**
Mısra: **2**
İkinci Yusuf. (Güzellik bağlamında).
1. Beni kul etdi ʿaşkına bugün bir şâh-ı Kenʿânî
2. Mübârek ismidür Yaʿkûb u kendü Yûsuf-ı Sânî

Yûsuf-ı sânî olmak:
1. **yûsuf-ı sânî olalı:**
Mısra: **43**
İkinci Yusuf olmak.||Yusuf peygamberin güzelliği bağlamında en üst seviyede olmak.
43. Nazm Kenʿânına ben Yûsuf-ı sânî olalı
44. Baña erbâb-ı suhan oldular ihvân-şekil

Yûsuf-ı vakt:
1. **yûsuf-ı vakt:**
Mısra: **8**
Zamanın Yusuf'u.
7. Salsa çâh-ı hasede ger bizi ihvân-ı vefâ
8. Yûsuf-ı vakt olup mihnet-i çâhı çekelüm

Yûsuf-ʿizâr dilber:
1. **yûsuf-ʿizâr dilberüme:**
Mısra: **4**
Yusuf yanaklı güzel.
3. Gün riştesiyle olsa nola germ müşterî
4. Yûsuf-ʿizâr dilberüme çarh bîvedür

Yûsuf-misâl:
1. **yûsuf-misâl:**
Mısra: **3**
Yusuf peygamber gibi.
3. Kârbân-ı ʿişrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
4. Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine

Yûsufuñ hayreti:
1. **yûsufuñ hayretinden:**
Mısra: **5**
Hz Yusuf'un güzelliği karşısında şaşırıp kalma.
5. Hayretinden Yûsufuñ kavm-i Züleyhâ kesdi el
6. Sen cigerler zahmını dillerde destân eyledüñ

Yûsufuñ pîraheni:
1. **yûsufuñ pîraheni:**
Mısra: **4**
Hz. Yusuf'un (yırtılan) gömleği.
3. Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim
4. Dîde-i Yaʿkûbu açdı Yûsufuñ pîraheni

yuva:
1. **yuvada:**-*da*
Mısra: **2**
Yuva, kuş yuvası.
1. Sûzum sirâyet etse Mecnûn-ı nâ-murâda
2. Kuşlar kebâb olaydı başındaâı yuvada

yüz:

1. **yüzüñe:**-*üñe*
Mısra: **8**
Yüz, suret, çehre.
7. Ben ne cürm etdüm huzûruñda ne cürmüm var benüm
8. Yüzüñe baksam o dem ruhsâruñ eylersin nihân

2. **yüzden:**-*den*
Mısra: **9**
Yüz, suret, çehre.
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

3. **yüzü:**-*ü*
Mısra: **18**
Yüz, yanak.
17. Kim anuñ Leylî zülfüñden dil-i Mecnûn şeydâdur
18. Yüzü cennet lebi kevser durur hem kaddi Tûbâdur

4. **yüzüme:**-*üme*
Mısra: **20**
Yüz, suret, çehre.
19. Yoluña cânun revâ etsem gerek câna dedüm
20. Hışm ile bakdı yüzüme dedi kim cânuñ mı var

5. **yüzüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **3**
Yüz, suret, çehre.
3. Cevherleri yüzüñde çü sayyâd dâmıdur
4. Döndü fenâ yolunda bir âb-ı revâna tîg

6. **yüzüñü:**-*üñ, -ü*
Mısra: **32**
Yüz, suret, çehre.
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

7. **yüz:**
Mısra: **6**
Yüz, sayı sıfatı
5. Sen etseñ mihr-i hüsnüñ âşikâra
6. Dolar bir anda yüz kevn ü mekân genc

8. **yüzümdeki:**-*üm, -de, -ki*
Mısra: **5**
Yüz, suret, çehre.
5. Görüp yüzümdeki Bahreyni çeşm-i lüʾlüʾ-bar
6. Key ıztırâba düşer reşk edüp baña deryâ

9. **yüzüñ:**-*üñ*
Mısra: **27**
Yüz, suret, çehre.
27. Eyledi şermden görünce yüzüñ
28. Çehresin reng-i ergavân gonca

10. **yüzüñde:**-*üñ, -de*
Mısra: **20**
Yüz, suret, çehre.
19. Çörek bir bugday añlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
20. Kʾanuñ bâdâmı olmuşdu yüzüñde çeşm-i fettânı

11. **yüz:**
Mısra: **37**
Yüz, sayı sıfatı
37. Cürʿa-nûşun bezm eyvânında yüz Dârâ vü Cem
38. Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

12. **yüzden:**-*den*
Mısra: **23**
Yüz, suret, çehre.
23. Hattuñı yüzden tırâş etseñ nola ey nâzenîn
24. Vechi yok kim bir arada cemʿ ola küfr ile dîn

yüz bin:

1. **yüz bin:**
Mısra: **16**
Yüz bin, pek çok.
15. Firdevsî-i kelâm olamazsın benüm gibi
16. Nâr-ı hasedle cânına yüz bin ʿazâb kıl

2. **yüz biñ:**
Mısra: **2**
Yüz bin, pek çok.
1. Cân-ı ʿâlem sûretâ çokdur velî cânânı bir
2. Nice yüz biñ encümüñ oldu meh-i tâbânı bir

3. **yüz biñ:**
Mısra: **8**
Yüz bin, pek çok.
7. Subh-dem bir mihr gösterse sipihre rûzigâr
8. Şâm erişdükde çıkar cisminde yüz biñ tâze dâg

4. **yüz biñ:**
Mısra: **4**
Yüz bin, pek çok.
3. Saña kâr oldu ʿarz etmek rakîbe çeşm ü ebrûñu
4. Baña dâg u naʿlden tende yüz biñ göz ve kaş etmek

5. **yüz biñ:**
Mısra: **6**
Yüz bin, pek çok.
5. Mest ol gedâ imiş ki öñünce gubâr var
6. Reftâra gelse raks ede yüz biñ külâh-ı Cem

6. **yüz biñ:**
Mısra: **3**
Yüz bin sayısı, çokluğu ifade etmek için kullanılmıştır.
3. Puhte olmaz âteş-i dûzahla yüz biñ mâh ü sâl
4. Şol riyânuñ germ bâzârında zâhid serd olan

yüz bulmak:

1. **yüz buldu:**
Mısra: **1**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak.
1. Yüz buldu ise gonca igende açılmasun
2. Öygünmüş agzuña bu haberler yazılmasun

2. **yüz bulıcak:**
Mısra: **6**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak.
5. Laʿlüñ üzre hattuña benler perîşân olmasun
6. Yüz bulıcak mûrlar mühr-i Süleymânı öper

3. **yüz bulmasun:**
Mısra: **1**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak.

1. Nice yüz bulmasun devr-i ruhunda zülf-i pür-çîni
2. Getürmiş kişver-i Rûma harâc-ı Çîn ü Mâçîni

4. **yüz bulmaya:**
Mısra: **10**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak.
9. Nice yüzden ister iken iltifât
10. Bulmaya yüz belki noksânı ola

5. **yüz bulup:**
Mısra: **1**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak.
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

yüz câna istemek:
1. **yüz câna istersen:**
Mısra: **2**
Bir şeyi yüz cana mukabil kılmak.
1. Verme dil ü cân nakdin cânâne kabûl etmez
2. Bir derdüñi istersen yüz câna kabûl etmez

yüz çevirmek:
1. **yüz çevirmiş:**
Mısra: **5**
yüzü döndürmek; yüz çevirmek (deyim): gösterdiği ilgiyi kesmek.
5. Yüz çevirmiş mâhdan hurşîdi kılmış secde-gâh `
6. Hâller ey dil ruh-ı dilberde pervîn kendüdür

yüz döndürmek:
1. **yüz döndüre:**
Mısra: **1**
Yüz çevirmek (döndürmek): (Bir kimse veya şeye karşı) Tavrını değiştirip soğuk davranmak, ilişkisini kesip ilgilenmemek
1. Zerreler yüz döndüre hurşîd-i ʿâlem-tâbdan
2. Dönmeye yüzüm benüm ol kaşları mihrâbdan

yüz göstermek:
1. **yüz gösterür:**
Mısra: **3**
Yüz vermek, iltifat etmek.
3. Baña bir yüz gösterür agyâra bir yüz dilberüm
4. Kendüyi gülzâr-ı hüsn içre gül-i raʿnâ satar

yüz göstermemek:
1. **yüz göstermeyüp:**
Mısra: **3**
Yüz vermemek, iltifat etmemek.
3. Dâgumuñ mirʾâtı yüz göstermeyüp yârân baña
4. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her ân baña

yüz karalığı:
1. **yüz karalıgın:**
Mısra: **9**
Utanılacak bir durumu olan.
9. Etdügüñ yüz karalıâın yüzüñe urur sakın
10. Ey Hayâlî olma ol mirʾât-ı hüsne rû-be-rû

2. **yüz karalıgıyla:**
Mısra: **8**
Utanılacak bir durumu olan.
7. Şemʿlerle kûyuña gelmiş gece mâh-ı felek
8. ʿÂkıbet yüz karalıgıyla tutulur ol levend

yüz kızdurmak:
1. **yüz kızdurup:**
Mısra: **3**
Yüz kızartmak
3. Kızdurup yüz dilemez dahi güneşden pertev
4. Nûr-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

yüz perîşânlık:
1. **yüz perîşânlık:**
Mısra: **4**
Aşırı dağınıklık.
3. Tâ ki gördü ruhlaruñ üstünde zülfüñ pîç ü tâb
4. Yüz perîşânlık cemâl-i âfitâb üstündedür

yüz şükr:
1. **yüz şükr:**
Mısra: **7**
Çok şükür.
7. Yüz şükr komaduk eserin ismüñ ü resmüñ
8. Şol nîst makâmında olan hestlerüz biz

yüz sürmek:
1. **yüz sür:**
Mısra: **5**
Sevgi ve saygısını göstermek.
5. Seg-i hum-hâne-i fakruñ nişân-ı pâyına yüz sür
6. Dolunca cürʿa-i câm-ı gınâdan sâgar-ı Cemdür

2. **yüz sürdü:**
Mısra: **3**
Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
3. Çün beni hâk etdi mihrüñ mâh yüz sürdü baña
4. Çihresinde görünen mâhuñ gubârumdur benüm

3. **yüz sürdügünde:**
Mısra: **9**
Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
9. Yüz sürdügünde destüñe cânâ Hayâlîden
10. Çak dudaguñda öpse gerek bu gazel senî

4. **yüz sürdüm:**
Mısra: **3**
Sevgi ve saygısını göstermek.
3. Mezellet hâkine tâ kim harâbât içre yüz sürdüm
4. Gınâ iklîminüñ sultânı oldum kimyâ buldum

5. **yüz süre:**
Mısra: **35**
Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
35. ʿAdû diler ki gubâr-ı cenâbıña süre yüz
36. Gedâyı pâdişah eyler Kemerde ʿâlem-i beng

6. **yüz süreler:**
Mısra: **3**
Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
3. Diler iseñ kapuña yüz süreler kıble-misâl
4. Kaʿbe-veş bendeler âzâd kılup hayr eyle

7. **yüz süren:**
Mısra: **22**

Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
21. Eşigi itlerine var Hayâlîden niyâz ergür
22. O dergâha bizümle yüz süren yârâna ʿaşk eyle

8. **yüz sürer:**
Mısra: **44**
Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).
43. Hâcibidür rûz u şeb hindû-yı bâm-ı heftümîn
44. Yüz sürer dergâhına sultân-ı taht-ı çârümîn

9. **yüz sürer:**
Mısra: **5**
Sevgi ve saygısını göstermek.
5. Ya ser-i Şems-i Şehîd oldur melekler yüz sürer
6. Seyr eder gökde şafak sîretde akan kan mıdur

10. **yüz sürer:**
Mısra: **10**
Sevgi ve saygısını göstermek.
9. Bu nezâʾir kim Hayâlî şiʿrine der ehl-i nazm
10. Pâyına bahrüñ dem-â-dem yüz sürer cûlar mıdur

<u>yüz suyun dökmek:</u>
1. **yüz suyun döke:**
Mısra: **5**
Sevgilinin eşiğine gözyaşı dökmek.
5. Yüz suyun kûyuñda ister döke kara yerlere
6. Göñlümü anda çeken ya suyu ya topragıdur

<u>yüz tutmak:</u>
1. **yüz tutdu:**
Mısra: **1**
Yönelmek.
1. Yüz tutdu ehl-i fakriyle sâhib-gınâ saña
2. Ey ʿaşk bendedür kamu şâh ü gedâ saña

2. **yüz tutdu:**
Mısra: **1**
Yönelmek.
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

3. **yüz tutdu:**
Mısra: **2**
Yönelmek.
1. Göñül seni dileyu her cenâba yüz tutdu
2. Hayâl-i âb ile teşne serâba yüz tutdu

4. **yüz tutdu:**
Mısra: **4**
Yönelmek.
3. Nişânuñ almaga ey meh hurûf-ı kevkebden
4. Müneccim encüme molla kitâba yüz tutdu

5. **yüz tutdu:**
Mısra: **6**
Yönelmek.
5. Cihâna ʿaks-i ruhuñ tâ ki düşdü mahlûkun
6. Kimisi nâra kimi âfitâba yüz tutdu

<u>yüz vermemek:</u>
1. **yüz vermemiş:**
Mısra: **3**
İlgi, yakınlık göstermemek.
3. Vermemiş yüz şâdîye Leylî gam-ı Mecnûnunu
4. Daʾvî-i ʿaşk etmede meydânınuñ oldu eri

<u>yüz yere urmak:</u>
1. **yüz yere ur:**
Mısra: **7**
Alçak gönüllü olmak, secdeye varmak.
7. Kemer-i himmeti baglan belüñe yüz yere ur
8. Dâne-i hırmen-i tevhîde özün mûr eyle

<u>yüz yumak:</u>
1. **yüz yumaz:**
Mısra: **2**
El çekmek, bırakmak.
1. ʿAynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan baña
2. Firkatüñde yüz yumaz bu dîde-i giryân baña

<u>yüze kef tutmak:</u>
1. **yüze kef tutup:**
Mısra: **4**
(Utançtan kaynaklı) elleri ile yüzünü kapamak.
3. Yaşumla deryâlar gelüp çok mâcerâ söyleşdiler
4. Şerm ile tutup yüze kef her biri oldu ber-taraf

<u>yüzü ag alnı açık:</u>
1. **yüzü ag alnı açıkdur:**
Mısra: **1**
Ayıbı, kusuru olmamak.
1. Nigâruñ yüzü ag alnı açıkdur kaşı çatukdur
2. Benüm baht-ı siyâhum ey dirîgâ nâ-muvâfıkdur

2. **yüzüñ ag alnın açıkdur:**
Mısra: **10**
Ayıbı, kusuru olmamak.
9. Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbiñ var
10. Hezâr ahsent gül gibi yüzüñ ag alnın açıkdur

<u>yüzü gül:</u>
1. **yüzü gülsüz:**
Mısra: **1**
Gül yüzlü.||Sevgili.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

<u>yüzü gülzâr:</u>
1. **yüzü gülzârum:**
Mısra: **10**
Yüzü gül bahçesi gibi olan.||Sevgilinin kırmızı yanağı.
9. Nâlelerle dindürürdüm sıklıgın bülbüllerüñ
10. Ey Hayâlî neyleyem ol yüzü gülzârum komaz

<u>yüzü kara:</u>
1. **yüzü karadur:**
Mısra: **8**
Utanacak durumda olan. (Toprağa düşen gölge bağlamında).
7. Yanumca sürünür komaz üftâdelik yüzüñ
8. Sâyem diler yüzüñ göre bir yüzü karadur

2. **yüzü karaya:**
Mısra: **1**
Utanacak durumda olan.
1. Baş koşdu sâye-veş bir iki yüzü karaya
2. Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye

<u>yüzü mâh:</u>

1. **yüzü mâh:**
Mısra: **1**
Yüzü ay gibi parlak olan.
1. Demiş varsam gerek bîçâreme ol yüzü mâh ahşam
2. Günüdür eylesen peydâ baña ey dûd-ı âh ahşam

2. **yüzü mâhuñ:**
Mısra: **9**
Yüzü ay gibi parlak olan.
9. Görelden sen yüzü mâhuñ şehâ âyîne-i haddüñ
10. Hayâlî rûz u şeb tûtî-sıfat medhüñde gûyâdur

yüzü mirʾâtı:
1. **yüzü mirʾâtına:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Ayna gibi parlak yüzü.
3. Yüzü mirʾâtına bakan gördü
4. Cism içinde sûret-i cânı

yüzü pîrâyesi:
1. **yüzü pîrâyesine:**
Mısra: **2**
Yüz süsü. (Yüzünü süslemek amacıyla).
1. Sen şehüñ gerd-i rehin mâh alup âyesine
2. Çarh eder gökde melâʾik yüzü pîrâyesine

yüzü siyâh olmak:
1. **yüzü siyâh ola:**
Mısra: **57**
Utanılacak bir duruma düşmek.
57. Ola ʿadûlarınuñ sâye gibi yüzü siyâh
58. Sen oldugunca cihânda güneş gibi meşhûr

yüzü sulu:
1. **yüzü suludur:**
Mısra: **25**
Yüzü güzel.
25. ʿAceb yüzü suludur tîg-i cân-sitânuñ kim
26. Salar ayaga başın ugrayan aña fil-hâl

yüzü suyu:
1. **yüzü suyu:**
Mısra: **13**
Bir kimsenin onuru, haysiyeti.
13. Yüzü suyu kılıcuñ yere dökülmüşdü eger
14. Ber-zebân-âver olup gelmese meydâna kerem

2. **yüzüñ suyunu:**
Mısra: **7**
Şeref, haysiyet.
7. Yüzüñ suyunu felek yere dökmesün hazer et
8. Bu şîşelerde anı kıl nihân gülâb gibi

yüzü yerde:
1. **yüzü yerde:**
Mısra: **8**
Utanılacak bir durumda olan.
7. Hurşîd-i vakt iken bu ümîdüm ki sâye-vâr
8. Bir yüzü yerde gûşe-nişîn derd-mend olam

yüzü yerlere düşmek:
1. **yüzü yerlere düşdü:**
Mısra: **17**
Mahcup, hacil, meyus olmak.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

yüzünü dönmek:
1. **yüzüm dönmeye:**
Mısra: **2**
Yüzünü çevirmek, ilgisini kesmek.
1. Zerreler yüz döndüre hurşîd-i ʿâlem-tâbdan
2. Dönmeye yüzüm benüm ol kaşları mihrâbdan

yüzü yere düşmek:
1. **yüzüm yere düşmesün:**
Mısra: **20**
Utanmak, mahcup olmak.
19. Kabrüme gelme nisâr etmege cânum yog iken
20. Düşmesün yere yüzüm berg-i dırahtân-şekil

yüzünü yere sürmek:
1. **yüzüm yere sürdüler:**
Mısra: **10**
Yüzünü yere sürmek, eziyet etmek.
9. Ayaklarına sâye-sıfat düşdügüm görüp
10. Gün yüzlüler Hayâlî yüzüm yere sürdüler

yüzü üzre varmak:
1. **yüzümüz üzre varalum:**
Mısra: **17**
Sürünerek gitmek. Yüzü yerde gitmek.
17. Yüzümüz üzre varalum dediler
18. Engürûsuñ Lehün Çehün Banı

yüzü ag olmak:
1. **yüzüñ ag ola:**
Mısra: **4**
Yüzü ak olmak, çekinilecek bir durumu olmamak.
3. Karañusuna anuñ kılma hande şemʿ gibi
4. Dilerseñ ola yüzüñ ag nitekim kâfûr

yüzüñ ayı:
1. **yüzüñ ayına:**
Mısra: **8**
Güzel, parlak yüz.
7. Bilmek içün biz ne derde mübtelâyuz sevdigüm
8. Al ele âyine billâhi yüzüñ ayına bak

yüzüñ dürmek:
1. **yüzüñ dürme:**
Mısra: **7**
Yüzünü buruşturmak.
7. Yüzüñ ey gonca dürme bu çemende âh-ı bülbülden
8. Ne var bir ʿâşık-ı şûrîdenüñ sît ü sadâsından

yüzün eline almak:
1. **yüzün eline alup:**
Mısra: **10**
Elleriyle yüzünü kapatmak.||Utanmak.
9. Mihr-i hüsnü tâbına yâruñ Hayâlî yanmaga
10. Vardı yüzün eline alup nigâra mirveha

yüzün görmek:
1. **yüzün görmege:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) yüzünü görmek, yüzüne bakmak.
3. Şükrâne sîm-i eşk gerek görmege yüzün
4. İnce belini kocmaâa cândermiyân gerek

yüzüñ göstermek:

1. **yüzüñ göster:**
Mısra: **5**
Yüzünü göstermek.
5. ʿAşk sarrâfına göster yüzüñ ey sîm-beden
6. Ne bilür câhil olan kıymetini altûnuñ

2. **yüzün göstermez:**
Mısra: **4**
Yüzünü göstermek.
3. Haftalarla gülmeyüp yıllarla aglarsam nola
4. Ay olur göstermez ol mihr-i cihân-ârâ yüzün

yüzüñ kıble edinmek:
1. **yüzüñ kıble edinmiş:**
Mısra: **9**
Sevgilinin yüzünü kıble kabul etmek.
9. Bir sanem sevmiş Hayâlî kıble edinmiş yüzüñ
10. Bir ser-âmed kâfirî-mihrâb kaşı var imiş

yüzün pâk eylemek:
1. **yüzün pâk eyler:**
Mısra: **8**
Yüzünü temizlemek.
7. Dâye-veş bâd-ı goncalaruñ gülşende
8. Her seher tâze gülâb ile yüzün pâk eyler

yüzüñ yırtmak:
1. **yüzüñ yırtar:**
Mısra: **2**
Kederlenmek.
1. Kaçan kim bâddan ol turra-ı ʿanber feşân titrer
2. Yolar sünbül saçuñ yırtar yüzüñ gül bâgbân titrer

2. **yüzüñ yırtar:**
Mısra: **2**
Kederlenmek.
1. Zemîne naʿlçeñ nakşı hilâli vereli revnak
2. Felek yırtar yüzüñ mâh-ı nevi her ay edüp tırnak

yüzün yumak:
1. **yüzün yur:**
Mısra: **5**
Yüzünü yıkamak.
5. Eşk-i ʿâşıkla yüzün yur şehrümüz etfâli hep
6. Anuñ içün birbirinden böyle mümtâz oldular

yüzüñe bakmak:

1. **yüzüñe bak:**
Mısra: **8**
Yüzüne bakmak, temaşa etmek.
7. Pâk etdüñ ise kalbüñi jeng-i ʿalâkadan
8. ʿÂyîne gibi var o nigâruñ yüzüñe bak

yüzüñe bakmaga yüz olsun:
1. **yüzüñe bakmaga yüz olsun:**
Mısra: **8**
Yüzüne bakmaya yüzü olmak.
7. Âyine gibi al eline bir nazar eyle
8. Kim yüzüñe bakmaga senüñ aña yüz olsun

yüzüñe sürmek:
1. **yüzüñe sürmekden:**
Mısra: **33**
Yüzüne sürmek, saygı ya da aşağılama bağlamında.
33. Bülbülüñ kanın alup sürmekden ey Şeh yüzüñe
34. ʿAdlüñ eyyâmında demdür kʾede istigfâr gül

yüzüñe tutmak:
1. **yüzüñe tutar:**
Mısra: **34**
Yüzüne tutmak, yüzüne karşı yansıtmak.
33. Havf-ı tîgüñden eyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikâm
34. Çarhı kalkanuñ sipihrüñ yüzüñe tutar güneş

yüzüñe urmak:
1. **yüzüñe urur:**
Mısra: **9**
Açıkça söyleyip utandırmak.
9. Etdügüñ yüz karalıâın yüzüñe urur sakın
10. Ey Hayâlî olma ol mirʾât-ı hüsne rû-be-rû

yüzüñü sürmek:
1. **yüzüñü sür:**
Mısra: **21**
Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.
21. Yürü cenâb-ı Şeh-i Cem-nihâda sür yüzüñü
22. Ki kalbüñ âyinesi ola gün gibi bî-jeng

yüzüñü yere urmak:
1. **yüzüñü yere ur:**
Mısra: **18**
Yüzünü yere sürmek.
17. Dilerseñ olmaga gün gibi âsumân-rifʿat
18. Yüzüñü sâye-sıfat hâk-i râh ol yere ur

yüzünüñ üstüne düşmek:
1. **yüzünüñ üstüne düş:**
Mısra: **10**
Yüzü üstte kalacak biçimde düşmek.
9. Etseñ Hayâlî Vâdî-i Envâra ʿazm-i râh
10. Düş her kademde yüzünüñ üstüne dura gel

Z

<u>zâd:</u>
1. **zâdımuz:**-*ımuz*
Mısra: **1**
(Ar.) Azık, yiyecek.
1. Kurs-ı mehle hûşe-i pervîn olaldan zâdımuz
2. Ehl-i fakr içre tenaʿumla çıkupdur adımuz

2. **zâduñ:**-*uñ*
Mısra: **7**
(Ar.) Azık, yiyecek.
7. Gam yeme zâduñ tevekkül kapusundan kıl taleb
8. Çekme bu hırmende her bir hûşe-çînüñ minnetin

3. **zâdum:**-*um*
Mısra: **7**
(Ar.) Azık, yiyecek.
7. Bugün hem-zâd-ı Ferhâdam ciger hûnâbıdur zâdum
8. O şîr-i bîşe-i ʿaşkuñ benem süd bir karındaşı

<u>zâd ü zevâd:</u>
1. **zâd ü zevâde:**
Mısra: **2**
Azık, yiyecekler.
1. Nukl ise naklin işidirüz elde bâde yok
2. Düşdük reh-i meşakkate zâd ü zevâde yok

<u>zâd vermek:</u>
1. **zâd verse:**
Mısra: **7**
Ziyadeleştirmek, artırmak.
7. Beñlerüñ fikriyle dil verse nola Cibrîle zâd
8. Kim Süleymân çekdi mûr-ı dâne-çînüñ minnetin

<u>zâd-ı gam:</u>
1. **zâd-ı gamdan:**
Mısra: **5**
Gam azığı, gam yiyeceği.
5. Zâd-ı gamdan özge hergiz kendüñe nân istemez
6. Eylemez ʿâkil bu fânî devlet ile iftihâr

2. **zâd-ı gamla:**
Mısra: **8**
Gam azığı, gam yiyeceği.
7. ʿAşk vâdîlerinüñ hûn-ı cigerdür âbı
8. Zâd-ı gamla alınur bu yuca dergâh yolu

<u>zâd-ı râh:</u>
1. **zâd-ı râh:**
Mısra: **8**
Yol azığı.
7. Hân-ı hüsnü şu ki yemek diledi aç öldü
8. Zâd-ı râh olmadı bir kimseneye dâne-i hâl

<u>zaʿf:</u>
1. **zaʿf:**
Mısra: **5**
zayıflık, kuvvetsizlik
5. Fürkat-i ebrûlaruñ ey meh çekelden zaʿf ile
6. Mâh-ı nev oldu benüm pehlûmda her bir üstühân

2. **zaʿfdan:**-*dan*
Mısra: **3**
zayıflık, kuvvetsizlik
3. Zaʿfdan gayrı tabîbüm yok gelür nabzum tutar
4. Gözleyen gamdur o hem şâdîde bekler yanumı

<u>zafer bulmak:</u>
1. **zafer buldu:**
Mısra: **9**
Zafer kazanmak.
9. Hayl-ı gam buldu zafer âhen hisâruñdur dile
10. Sakla sîneñde Hayâlî yârunuñ peykânını

<u>zâg:</u>
1. **zâga:**-*a*
Mısra: **4**
Karga.
3. Zülfüñ kim oldu kaşunuñ üstünde âşikâr
4. Bir şâhbâzdur ki anı zâga saldılar

2. **zâg:**
Mısra: **4**
Karga.
3. Zulmet-i şebde hilâl-i âsumânı göricek
4. Peyker-i Mecnûnu sandum kim çıkardı göge zâg

3. **zâgı:**-*ı*
Mısra: **10**
Karga.||Dünya zevklerine dalıp eğlenen kimse.
9. Ey Hayâlî herkesüñ şânın bilen rûz-ı ezel
10. Bülbülü gülzâra taʿyin eylemiş zâgı leşe

4. **zâgını:**-*ını*
Mısra: **6**
Fitneci, gammaz.
5. Bâgbân-ı sunʿ gülzâr-ı belânuñ eylemiş
6. Andelîbin nâleden dâg-ı siyehden zâgını

<u>zâg u zegan:</u>
1. **zâg u zegandan:**
Mısra: **8**
Karga ve kuzgun.
7. Göñül şehbâzını sîmurg-ı Kâfa hem-cenâh eyle
8. Bu alçaklarda pervâz eyleyen zâg u zegandan gec

2. **zâg u zegandan:**
Mısra: **10**
Karga ve kuzgun.||Şair geçinenler.
9. Hayâlî tabʿını şâʿir geçenlerden suâl eyle
10. Hücûm-ı şâhbâzı bir nice zâg u zegandan sor

<u>zâga salmak:</u>
1. **zâga saldılar:**
Mısra: **4**
Kargalara salmak.
3. Dâg-ı siyâhumı görüp âh etdi ehl-i derd
4. Pervâzı şâhbâzları zâga saldılar

<u>zâg-ı ebrû:</u>
1. **zâg-ı ebrûsun:**
Mısra: **3**
Sevgilinin karışıklık çıkartan kaşı.
3. Zâg-ı ebrûsun çevirmiş başa âzâd eylemiş
4. ʿÂrızı üstünde ol şûhuñ iki laçine bak

<u>zâg-ı hatt:</u>
1. **zâg-ı hattuñ:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Fitneler çıkaran ayva tüyleri.
3. Dâne-i hâlüñ edelden zâg-ı hattuñ pâyimâl
4. Döge döge kendümi bu gussadan un eyledüm

zâg-ı rakîb:
1. **zâg-ı rakîbe:**
Mısra: **11**
Karga gibi bed sesi ve görüntüsü olan rakip.
11. Gördüler zâg-ı rakîbe o hümâ oldu şikâr
12. Ehl-i diller dediler düşmedi hayfâ yerine

zâg-ı şeb:
1. **zâg-ı şeb:**
Mısra: **3**
Gece kargası.||Kara karga.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

2. **zâg-ı şebi:**
Mısra: **2**
Gece kargası.||Kara karga.
1. Olalı maşrık ilinde şâhbâz-ı zer güneş
2. Her seher zâg-ı şebi uçup şikâr eyler güneş

zâhid:
1. **zâhid:**
Mısra: **4**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
3. Yâr ile ʿâşık ikilik perdesini kıldı çâk
4. Vahdete erdi dahi zâhid gam-ı ferdâ çeker

2. **zâhid:**
Mısra: **1**
Kaba sofu (çok dindar olup irfanı olmayan kimse).
1. Hılâf-ı semt-i zühdüñ Hakka zâhid âhumuz vardur
2. Tarîk-i Kehkeşâna yol sürer bir âhumuz vardur

3. **zâhidüñ:**-*üñ*
Mısra: **8**
Kaba sofu (çok dindar olup irfanı olmayan kimse).
7. ʿÂşık-ı dîdâr olanlar eyledi refʿ-i hicâb
8. Zâhidüñ bir âh ile kasr-ı cinânın yıkdılar

4. **zâhid:**
Mısra: **4**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
3. Şeş cihetden semme vechullah nûrun görmeyüp
4. Ruʾyet-i dîdâr içün zâhid riyâzetler çeker

5. **zâhid:**
Mısra: **8**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
7. Kaşuñ altında gözüñ yâdına bir bâdâm ile
8. Gûşe-i mihrâbda zâhid kanâʿatler çeker

6. **zâhid:**
Mısra: **4**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

7. **zâhid:**
Mısra: **4**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

8. **zâhid:**
Mısra: **7**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
7. ʿAşk oduna cân verür ʿâşık kaçar zâhid velî
8. Dûzahı ʿâşıklaruñ zâhidlerüñ ocagıdur

9. **zâhidlerüñ:**-*ler, -üñ*
Mısra: **8**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
7. ʿAşk oduna cân verür ʿâşık kaçar zâhid velî
8. Dûzahı ʿâşıklaruñ zâhidlerüñ ocagıdur

10. **zâhidüz:**-*üz*
Mısra: **6**
Kaba sofu.||Çok dindar olup irfanı olmayan kimse.
5. Kişver-i ʿirfâna şâhuz bî-serîr ü bî-külâh
6. Zâhidüz ammâ ki yokdur tâcımuz misvâkimüz

zâhid ü ʿâbid:
1. **zâhid ü ʿâbid:**
Mısra: **11**
Sofu, çok ibadet eden.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

zâhidâ:
1. **zâhidâ:**
Mısra: **6**
Ey zahid
5. Su gibi kalbüñ eritseñ söyleme ırmag-vâr
6. Zâhidâ âbı düşer añılsa geçmiş mâcerâ

2. **zâhidâ:**
Mısra: **3**
Ey zahid
3. Lebi sevdâsı göñlümde yaraşur zâhidâ yâruñ
4. Bu bir laʿl-i musaffâdur anı her kâna vermezler

3. **zâhidâ:**
Mısra: **5**
Ey zahid
5. Biz ne ʿâlemde uçar murguz göreydin zâhidâ
6. Gülşen-i ʿâlemde olmasa taʿalluk dâmımuz

4. **zâhidâ:**
Mısra: **4**
Ey zahid
3. Sûret-i hûba nazar kıldukca biz ihlâs ile
4. Zâhida nûr-ı cemâl-i Zülcelâli gözlerüz

5. **zâhidâ:**
Mısra: **7**
Ey sofu.
7. Zâhidâ mahbûb u meyden gel bizi menʿ eyleme
8. Biz ezelden bu yola rindâne gelmişlerdenüz

zâhid-âsâ:
1. **zâhid-âsâ:**
Mısra: **2**
Kaba sofular gibi.
1. ʿÂşıkuz dervâze-i şehr-i melâmet beklerüz
2. Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz

zâhid-i gümrâh:
1. **zâhid-i gümrâh:**
Mısra: **8**
Yolunu kaybetmiş kaba sofu.
7. Eyleyüp terk-i ʿasâ âha dayanmazsa eger
8. Şeb-i gamda eremez zâhid-i gümrâh saña

zâhid-i perhîz-gâr:
1. **zâhid-i perhîz-gâr:**
Mısra: **10**
Nefsini kontrol altına alan bir sofu.
9. Şeb-i ʿîd eyledi gerdûn hilâlüñ câmını gerdân
10. Hayâlî dahi içmez zâhid-i perhîz-gâr ancak

zâhid-i perhîz-gâr etmek:
1. **zâhid-i perhîz-gâr etdüm:**
Mısra: **10**
Nefsini kontrol altına alan bir sofu haline dönmek.
9. Hayâlî göñlümü gördüm harâbât ehli bir mey-keş
10. Vücûdum halvetinde zâhid-i perhîz-gâr etdüm

zâhid-i şehr:
1. **zâhid-i şehr:**
Mısra: **7**
Ünlü sofu.
7. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
8. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

2. **zâhid-i şehr:**
Mısra: **10**
Ünlü sofu.
9. Harem-i vahdete ergürdü Hayâlî yolunu
10. Zâhid-i şehr dahı lâ ile illâda yine

zâhid-i ʿuzlet-nişîn:
1. **zâhid-i ʿuzlet-nişîn:**
Mısra: **21**
Yalnızlık köşesine çekilip bir başına oturan zahit.
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

zâhir:
1. **zâhirüñ:***-üñ*
Mısra: **22**
Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü.
21. Gam nedîmüñdür Hayâlî kalbüñi mesrûr tut
22. Zâhirüñ vîrâne eyle bâtınuñ maʿmûr tut

2. **zahîrüñ:***-üñ*
Mısra: **47**
Görünen.
47. Zahîrüñ arkasından müsteʿârî câmesin almaz
48. Tırâş etmez o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı

3. **zâhir:**
Mısra: **6**
Açık, aşina
5. Beyâbân-ı mahabbetde yitürdüm nâgehân kendüm
6. Ne cismümden nişân zâhir ne çeşmüm üzre ter peydâ

4. **zâhir:**
Mısra: **8**
Açık, aşina
7. Bî-nazardur tûtyâ çekse gözüne âfitâb
8. Hılkati her şeyde zâhir görmese Allâhını

zâhir ehli:
1. **zâhir ehlinüñ:**
Mısra: **8**
Sıradan halk.
7. Nice bin kez aña karnından görünc olup dogan
8. Zâhir ehlinüñ uçurmasın bilen balban Dede

zâhir etmek:
1. **zâhir etmesün:**
Mısra: **5**
Ortaya çıkarmak.
5. Yüzünde naʿlçesi nakşın etmesün zâhir
6. Su gibi yollara düşüp türâba yalvarayın

2. **zâhir etmiş:**
Mısra: **2**
Ortaya çıkarmak.
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

3. **zâhir etsem:**
Mısra: **1**
Ortaya çıkarmak.
1. Nâr-ı dilden zâhir etsem bir şerer ʿâlem yanar
2. Dursa bir dem sîne-i sûzânum içre gam yanar

zâhir olmak:
1. **zâhir ola:**
Mısra: **7**
açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak
7. Güneş sanup ola zerrât zâhir
8. Ele alsa şeb-i târ içre zengî

2. **zâhir olan:**
Mısra: **16**
açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak
15. Ecrâm-ı ʿâliyât şeref iktisâb eder
16. Câm-ı meyinde zâhir olan her habâbdan

3. **zâhir olana:**
Mısra: **3**
açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak
3. Nefsi efʿîsine zâhir olana
4. Pend besdür hikâyet-i Dahhâk

zâhir ü bâtın:
1. **zâhir ü bâtın:**
Mısra: **2**
dış ve iç || sûret ve sîret
1. Şuʿle-i gam dilde vü cismümde dâgı çün fetîl
2. Zâhir ü bâtın getürdüm ʿaşkuña iki delîl

2. **zâhir ü bâtın:**
Mısra: **11**
dış ve iç || sûret ve sîret
11. Safâsı zâhir ü bâtın degül midür rûşen
12. Kesâfet ile kime eyledi nazar kandîl

zâhirini dûn etmek:
1. **zâhirini dûn etdüñ:**
Mısra: **10**
Suretini aşağılamak.
9. Buldu bâtınla Hayâlî şeref-i ʿâlîyeyi
10. Ey kazâ zâhirini gerçi anuñ dûn etdüñ

zahm:
1. **zahmuñ:***-uñ*
Mısra: **17**
Far. Yara, ceriha.
17. Cigerde tâzedür zahmuñ yürekde eskidür derdüñ
18. Hele yanuñda var bir gonca adlı nâz-perverdüñ

2. **zahmdan:**-*dan*
Mısra: **17**
Far. Yara, ceriha.
17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

3. **zahmumda:**-*umda*
Mısra: **5**
Far. Yara, ceriha.
5. Hâl ü zülfüñ ʿaksini zahmumda seyrân eyle sen
6. Lâlenüñ dâgına bakma çâhda sünbül nedür

4. **zahmınuñ:**-*ı, -nuñ*
Mısra: **2**
Yara
1. Sîneme kâr eyleyelden hançer-i hûn-bâr-ı ʿaşk
2. Zahmınuñ kanından açıldı nice gülzâr-ı ʿaşk

5. **zahmuñ:**-*uñ*
Mısra: **5**
Yara
5. Sînem üzre zahmuñ etrâfındadur nâveklerüñ
6. ʿAyn-ı hasretdür baña müjgân-ı hûn-pâlâ gerek

6. **zahmıdur:**-*ıdur*
Mısra: **1**
Far. Yara, ceriha.
1. Kılıcuñ zahmıdur cismümde sevdâsı dil ü cânuñ
2. Kapusun aç halâs eyle giriftârın bu zindânuñ

7. **zahmumdan:**-*umdan*
Mısra: **7**
Yara.||Gönül yarası.
7. Çeküp zahmumdan almak yol mudur peykânını yâruñ
8. Sen ey hem-dem baña bilsem ne verdüñ alabilmezsin

<u>zahm ergürmek:</u>
1. **zahm ergürdükde:**
Mısra: **8**
Yaralanmak.
7. Dile tîr-i cefâ urduñ nazar kıl kanuma bârî
8. Şikâra zahm ergürdükde çün sayyâd kan gözler

<u>zahm gülleri:</u>
1. **zahm gülleri:**
Mısra: **47**
Yara gülleri.||Yaralar.
47. Açıldı zahm gülleri gülzâr-ı sînede
48. Döndürdü nice sûreti berg-i hazâna tîg

<u>zahm urmak:</u>
1. **zahm urana:**
Mısra: **6**
Yaralamak.
5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

2. **zahm urduñsa:**
Mısra: **15**
Yaralamak.
15. Kime zahm urduñsa sildin dâmenüñle kanını
16. Neyledüñ ey çarh-ı hûnî neyledüñ kan eyledüñ

3. **zahm ururken:**
Mısra: **3**
Yaralamak.
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

<u>zahm-ı ʿâşık:</u>
1. **zahm-ı ʿâşıkdan:**
Mısra: **4**
Aşığın (bağrındaki) yara.
3. Gördüm etrâfını tutmuşsun hilâlüñ ey şafak
4. Zahm-ı ʿâşıkdan dökülmüş kana beñzetdüm seni

<u>zahm-ı firâk:</u>
1. **zahm-ı firâka:**
Mısra: **8**
Ayrılık yarası.
7. Nesin nesin sen eyâ merdüm-i ülilʾ-ebsâr
8. Cefâlaruñ nice zahm-ı firâka merhem olur

<u>zahm-ı hûn-feşân:</u>
1. **zahm-ı hûn-feşânuñ:**
Mısra: **4**
Kanlar saçan yara.
3. Derdüñi bir ʿuzvunuñ bir ʿuzva ifşâ eyleme
4. Dökse kanuñ yere zahm-ı hûn-feşânuñ duymasun

<u>zahm-ı peykân:</u>
1. **zahm-ı peykânuñ:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Kirpiklerinin açtığı yara.
1. Zahm-ı peykânuñ degül sînemde ey kaşı kemân
2. Bir ecel murgu gelüp cismümde kılar âşiyan

<u>zahm-ı sîne:</u>
1. **zahm-ı sînemden:**
Mısra: **9**
Gönül yarası.
9. Zahm-ı sînemden Hayâlî tîr-i yârı çekdiler
10. Piste-leb bir serv-kâmet gül-ʿizârım aldılar

2. **zahm-ı sînemden:**
Mısra: **5**
Gönül yarası.
5. Görüp dil şuʿlesin her zahm-ı sînemden dedi dilber
6. Bu âteş bâl ile sîmurga ermiş şâhbâz ancak

<u>zahm-ı tîg:</u>
1. **zahm-ı tîgüñ:**
Mısra: **1**
Kılıç yarası.||Sevgilinin bakışlarının açtığı yara.
1. Tâze dâgum kırmızı gül zahm-ı tîgüñ sûsenüm
2. Bülbülüdür bu gülistânuñ fegân ü şîvenüm

<u>zahm-ı tîg-i yâr:</u>
1. **zahm-ı tîg-i yâra:**
Mısra: **5**
Sevgilinin kirpiklerinin aşığın bağrında açtığı yara.
5. Zahm-ı tîg-i yâra karşu âh ü zâr eyler göñül
6. Gel bu gam vâdîsine gûş eyle bülbül sohbetin

<u>zahm-ı tîr:</u>
1. **zahm-ı tîridür:**
Mısra: **8**
Sevgilinin bakışlarının açtığı yara.
7. Şâh-ı ʿaşk etdi beni bir fitne-i Rûmun gamı
8. Tende yer yer zahm-ı tîridür kızıl başum benüm

2. **zahm-ı tîrüñ:**

Mısra: **4**
Sevgilinin bakışlarının açtığı yara.
3. Hâne-i kalbüme hüsnüñ pertevi düşsün deyu
4. Dâg-ı sînem câm olupdur zahm-ı tîrüñ revzenüm

zahm-ı tîşe:
1. **zahm-ı tîşeyle:**
Mısra: **8**
Kazma yarası. (Toprağı kazıp değerli madenler çıkarma bağlamında).
7. Bir yüzün görse gözüm biñ laʿl-i rümmânî döker
8. Sad-hezârân zahm-ı tîşeyle verür kân cevherin

zahm devâtı:
1. **zahmum devâtı:**
Mısra: **8**
Yara diviti. (Aşığın bağrında açılmış kanlı yaralar bağlamında).
7. Yazmak içün hâme-i tîrüñle mihnet-nâmesin
8. Sürh ile zahmum devâtı pürdür ey kaşı kemân

zâʾil etmemek:
1. **zâʾil etmez:**
Mısra: **10**
Tükenmemek.
9. Bu şiʿrüme Hayâlî germ olmasun Sehâbî
10. Şevkiyle zâʾil etmez zîrâ fener çerâgı

Zâl:
1. **zâlini:**-*ini*
Mısra: **1**
Şehname'de adı geçen İranlı efsanevi kahramandır. Rüstem'in babası, Sam'ın oğludur. Saçı, kirpiği, kaşı beyaz halde doğmuştur. Klasik şiirde yiğitliği, okçuluğu ile ünlenmiş olmakla birlikte daha çok destanı ve beyaz tüyleri (saçı, kaşı, kirpiği) ile anılır.
1. Evvel gözüñe gösterini dehr Zâlini
2. Ya çarh-ı atlasa vereni köhre şâlini

zâl-i dehr:
1. **zâl-i dehr:**
Mısra: **16**
Uzun zaman, uzun devir.
15. Gerekse kuvvet-i bâzûda Şâh Behrâm ol
16. Bu Zâl-i dehr eder menzilüñi âhir gûr

2. **zâl-i dehrüñ:**
Mısra: **2**
Uzun zaman, uzun devir.
1. Şu dem ki kendüyi ʿarz eyledi cihâna hilâl
2. Şeb olmuş idi cemâlinde zâl-i dehrüñ hâl

zâlim:
1. **zâlim:**
Mısra: **42**
Zulm edici
41. Nice bir nâz ile şîve nice bir nâz ü istignâ
42. Behey zâlim behey âfet cefânun yok mu oranı

2. **zâlimin:**-*in*
Mısra: **54**
Zulüm eden.
53. Lâm-veş ol kim dütâ olup saña vermez selâm
54. Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sîn

3. **zâlim:**
Mısra: **2**
Zulüm edici.||Sevgili.
1. Şîve birle laʿlüñi agzuñda pinhân eyledüñ
2. Hey zâlim yok yere vallahi bir kan eyledüñ

4. **zâlim:**
Mısra: **2**
Zulüm edici.||Sevgili.
1. Gerdenümde deme bu zülf-i siyâhumdur benüm
2. Hay zâlim boynuña düşmüş günâhumdur benüm

5. **zâlim:**
Mısra: **2**
Zulüm edici.||Sevgili.
1. Gerdenüñ göstermek ile sîne-çâk etdüñ beni
2. Hay zâlim gögsüñü açma helâk etdüñ beni

zamân:
1. **zamân:**
Mısra: **3**
Zaman
3. Az zamân geçmeden anuñ dahi
4. Başına Seydî hâlleri geldi

2. **zamânuñda:**-*uñ, -da*
Mısra: **25**
Zaman, devir.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

3. **zaman:**
Mısra: **8**
Zaman
7. Hâne-i dilde karâr eyle gel ey genc-i murâd
8. Çok zaman oldu senüñ ʿaşkuña virânumdur

4. **zamânuñ:**-*uñ*
Mısra: **6**
Zaman
5. Pertev-i hurşîdi geçdüm tabʿ-ı pür-envâr ile
6. Lâ-cerem bir şahs olur her bir zamânuñ yügrügü

5. **zamânı:**-*ı*
Mısra: **4**
Zaman
3. Dile ki vaʿde-i vasl etmiş idi tîr-i müjeñ
4. ʿAceb o vaʿde-i lutfuñ zamânı gelmedi mi

zamân halkı:
1. **zamân halkı:**
Mısra: **49**
Hazır zamanda yaşayanlar.
49. Sürûra erdi zamân halkı devr-i ʿadlüñde
50. Elemli göñlüm ile goncadur hemîn dil-teng

zamâne:
1. **zamâne:**
Mısra: **11**
Felek.
11. Zamâne kanuñ içer olduñ ise çok başlu
12. Bu bâg-ı dehrde mânend-i hûşe-i engûr

2. **zamâneden:**-*den*
Mısra: **7**
Yaşanılan zaman, devir.

7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

3. **zamânede:**-*de*
Mısra: **41**
Yaşanılan zaman, devir.
41. Müdbirlik ile hem-dem olupdur zamânede
42. Cânlar yedürse yeridür ol hem-zebâna tîg

4. **zamâne:**
Mısra: **44**
Yaşanılan zaman, devir.
43. Kamuya lezzeti dünyâ belâ-yi ʿaşk baña
44. Zamâne gayrıya şehd etdi bahş baña şereng

5. **zamâne:**
Mısra: **37**
Bahsedilen zamanda yaşayan insanlar.
37. Zamâne hâlis ü muhlis kulun ola Şâhâ
38. Budur duʿâsı Hayâlî gulâmunuñ meh ü sâl

6. **zamânede:**-*de*
Mısra: **37**
Yaşanılan zaman, devir.
37. Şehâ zamânede ben ol suhan-verem ki bugün
38. Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

7. **zamânede:**-*de*
Mısra: **43**
Yaşanılan zaman, devir.
43. Velî zamânede âdemler öldürür sözle
44. Mesîh-dem dirilür oldu her Har-i Deccâl

zamâne âdemisi:
1. **zamâne âdemisi:**
Mısra: **9**
Bahsedilen zamanda yaşayan insanlar.
9. Zamâne âdemisi cümle hurrem ü handân
10. Ve lîk olmuş idüm ben garîk -i bahr-i melâl

zamâne ehli:
1. **zamâne ehlinüñ:**
Mısra: **3**
Şimdikiler, bu devirde yaşayan (aşıklar).
3. Aş yerer her demde kanına zamâne ehlinüñ
4. Dehr zâli fitne etfâline âbisten gibi

zamâne halkı:
1. **zamâne halkı:**
Mısra: **11**
Hazır zamanda yaşayanlar.
11. Zamâne halkı gibi olmuş idi âsûde
12. Vuhûş berr ü beyâbânda bahr içinde neheng

zamîr-i rûşen:
1. **zamîr-i rûşenimizden:**
Mısra: **7**
Aydınlığının iç yüzü
7. Zamîr-i rûşenimizden yakar çerâgını mihr
8. Ne bâk sâye-veş olduksa rû-siyâhîler

zann etmek:
1. **zann etmesün:**
Mısra: **5**
Sanmak.
5. Hakkı biz bulduk deyu zann etmesün ashâb-ı kâl
6. Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular

zâr:
1. **zârdur:**-*dur*
Mısra: **2**
1. Ağlama, girye. 2.Hazin hazin ağlayan.
1. Goncadur laʿlüñ ʿizâruñ gül-ruhuñ gülzârdur
2. ʿAndelîbi gönlümüñ her dem anuñçün zârdur

2. **zâra:**-*a*
Mısra: **7**
Zayıf, dermansız.
7. Tâliʿüm yârî kılup mihr ede ben zâra deyu
8. Sâyesi her gün gezer yanınca bir üftâdedür

3. **zârımuz:**-*ımuz*
Mısra: **6**
1. Ağlama, girye. 2.Hazin hazin ağlayan.
5. Gördükde yârı âh ile cân vermek isterüz
6. Nakş-ı murâd göstere dem ola zârımuz

4. **zârlıgum:**-*lıgum*
Mısra: **4**
Ağlamak, inlemek
3. Fürkatde küyündüm ben hasret beni yandurdı
4. Gel zârlıgum diñle iñletdi beni devrân

5. **zâr:**
Mısra: **7**
Zayıf, dermansız.
7. Kulak tut nâle-i çenge deme bir zâr ʿâşık yok
8. Nefes tut nâya dem-sâz ol hemen ol ehl-i dem kaldı

zâr etmek:
1. **zâr edelden:**
Mısra: **5**
İnletmek.
5. Sen lebi gonca edelden berü ben bülbülü zâr
6. Tîr-i âhumla felek döndü müşebbek kafese

2. **zâr etdiler:**
Mısra: **8**
Ağlamak, inlemek.
7. Burdular kulagını meclisde tanbûruñ yine
8. Yüregin nâzın delüben dem-be-dem zâr etdiler

zâr olmak:
1. **zâr oldum:**
Mısra: **5**
Ağlayıp inlemek
5. Hamîde kaddüm ile çeng gibi zâr oldum
6. Kim uydu bencileyin ʿaşk içinde kânûna

2. **zâr olmadur:**
Mısra: **3**
Ağlayıp inlemek
3. Bülbül gibi zâr olmadur berg-i hazân-veş solmadur
4. Keyfiyet-i ʿaşk olmadur şol sâgar-ı Cemden garaz

zâr ü şeydâsı olmak:
1. **zâr ü şeydâsı oldum:**
Mısra: **1**
Deli divanesi olmak.
1. Bugün bir mugbeçe mahbûbuñ oldum zâr ü şeydâsı
2. Baş egmez âfitâb-ı hâvere zerrîn çelipâsı

zâra gelmek:

1. **zâra geldi:**
Mısra: **2**
Ötmek.||İnlemek.
1. Seherden seyre vardum merg-zâra
2. Hezârân murg gördüm geldi zârâ

zâra tutmak:
1. **zâra tutmaga:**
Mısra: **5**
Kazanmak ya da kaybetmek için zat atmak.||Dünya hayatını basite almak.
5. Nakd-i dü-kevni tutmaga bir zâra hâzıruz
6. Girdük kumâr-hâneye biz nerd esîriyüz

zarar ergürmek:
1. **zarar ergürmege:**
Mısra: **50**
Zararı dokunamamak.
49. Bir iki kez nola dîn düşmanı etdiyse heves
50. Zarar ergürmege müʾminlere husrân-şekil

zârı işitmek:
1. **zârum işit:**
Mısra: **1**
İniltileri duymak.
1. Yâr içün zârum işit bülbüldeki gulgul nedür
2. Gel temâşâ eyle şâhum gül nedür bülbül nedür

zât:
1. **zâtuñla:***-uñla*
Mısra: **5**
Kendi, bizzat kendi.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

2. **zâtuñ:***-uñ*
Mısra: **3**
Kendi, bizzat kendi.
3. Dergehüñ deryâ senüñ zâtuñ güneş rûşen bu kim
4. Kaʿr-ı deryâda güneşden nûr alur dürr-i yetîm

3. **zâtuñla:***-uñ, -la*
Mısra: **45**
Kendi, bizzat kendi.
45. Senüñ zâtuñla olsun devr bâkî
46. Ki ʿâlem cism ü zâtuñ câna beñzer

4. **zâtuñ:***-uñ*
Mısra: **46**
Kendi, bizzat kendi.
45. Senüñ zâtuñla olsun devr bâkî
46. Ki ʿâlem cism ü zâtuñ câna beñzer

5. **zâta:***-a*
Mısra: **11**
Allah'ın varlığı.
11. Zâta ʿâşıklar ser ü ten sohbetinden geçdiler
12. Oldu bî-câm ü surâhî tâlib-i dîdâr mest

zât-ı Hak:
1. **zât-ı hak:**
Mısra: **7**
Hakkın zatı.
7. Ser-fürû kıl zât-ı Hak fikrinde kim gavvâsı gör
8. Olmayınca ser-nigûn deryâya olmaz âşinâ

zât-ı pâk:
1. **zât-ı pâke:**
Mısra: **1**
Temiz, saf yaratılış.
1. Olmasa sen zât-ı pâke ʿâşık-ı dîdâr gül
2. Olmaz idi bu cihân bâgında ber-hordâr gül

2. **zat-ı pâke:**
Mısra: **10**
Temiz, saf yaratılış.
9. Yüzüm sürüp çemenler gibi hâke
10. Duʿâlar eyledüm ol zat-ı pâke

zâyiʿ geçürmek:
1. **zâyiʿ geçürmez:**
Mısra: **6**
boşa geçirmek
5. Tîg-i gamzeñ gâhî sînem çâk eder gâhî ciger
6. Bir demin zâyiʿ geçürmez feth-i bâb üstündedür

zebân:
1. **zebânından:***-ından*
Mısra: **3**
Dil.
3. Kim zebânından gelen efsûn ile efsânedür
4. Müʾmin ü küffâr ile hem sohbet ü hem-hânedür

2. **zebân:**
Mısra: **15**
Dil.
15. Gel haber ver ʿaşkdan çünkim zebân oldu nasîb
16. Sûz-ı hasret âşikâra vü nihân oldu nasîb

3. **zebânıdur:***-ı, -dur*
Mısra: **44**
Dil.||Konuşan dil.
43. Egerçi tabʿ-ı şehbâzı felek-pervâzdur lîkin
44. Zebânıdur belâgat bâgınuñ murg-ı hoş-elhânı

4. **zebânın:***-ın*
Mısra: **1**
Dil.
1. Gördüler dildârı agzında zebânın gezdürür
2. ʿÂşık-ı dil-besteler kef geçdi cânın gezdürür

5. **zebânum:***-um*
Mısra: **6**
Dil.
5. Jâleden lüʾlüʾ ile zeyn etdiler medhüñ görüp
6. Sûsen-i âzâdı gülşende zebânum sandılar

6. **zebânımuz:***-ımuz*
Mısra: **2**
Dil.
1. Nâr-ı firâka yandı dil-i nâ-tüvânımuz
2. Gûyâ zebâne oldu o nâra zebânımuz

7. **zebânı:***-ı*
Mısra: **6**
Dil.||Konuşan dil.
5. Goncayı kan tutdu eylerken sabûhu bâgda
6. Aldı kanın nîşter oldu zebânı bülbülüñ

8. **zebân:**
Mısra: **11**
Dil.ll Söz.
11. Tîgüm zebân ü terk-i küleh nâmdur baña
12. Başlar kesici kanlar akıtmaz dilâverem

9. **zebândur:**-*dur*
Mısra: **2**
Dil. (Zil içinde bulunan ve zilden ses çıkaran araç bağlamında).
1. Peykânuñ eyâ kaşı kemânum dil içinde
2. San nâle vü efgâna zebândur zil içinde

zebân etmek:
1. **zebân edüp:**
Mısra: **1**
Dil yapmak.||Dil yerine koymak. (Şekil olarak).
1. Berg-i gülden edüp zebân gonca
2. Vasf-ı yâra açar dehân gonca

zebân olmak:
1. **zebân olup:**
Mısra: **3**
Dil olmak. (Anlatmak, açıklamak bağlamında).
3. Şerh ede dâg-ı sînemi sûsen zebân olup
4. Ol lâle-had gelürse mezârum ziyârete

zebâne olmak:
1. **zebâne olalı:**
Mısra: **6**
Alev olmak.
5. Mülk-i vücûdu yakdı ser-â-ser kül eyledi
6. Olalı rezm âteşi içre zebâne tîg

2. **zebâne oldu:**
Mısra: **2**
Alev olmak.
1. Nâr-ı firâka yandı dil-i nâ-tüvânımuz
2. Gûyâ zebâne oldu o nâra zebânımuz

zebân-ı hâl:
1. **zebân-ı hâl:**
Mısra: **7**
Hal dili.
7. Şemʿ-i meclis germ olup söyler zebân-ı hâl ile
8. Âşinâ hem-reng olur baña kaçar bîgâneler

2. **zebân-ı hâl:**
Mısra: **10**
Hal dili.
9. Ölsek Hayâlî derdimüzi ʿâleme yine
10. Söyler zebân-ı hâl ile seng-i mezârımuz

3. **zebân-ı hâl:**
Mısra: **1**
Hal dili.
1. Derd-i dil söyler zebân-ı hâl ile her gâh şemʿ
2. ʿAşk tavrından eder pervâneyi âgâh şemʿ

4. **zebân-ı hâl:**
Mısra: **3**
Hal dili.
3. Berf içinde lâleler derler zebân-ı hâl ile
4. Eksük etme bir semen-ruhsâr ile mül sohbetin

5. **zebân-ı hâl:**
Mısra: **7**
Hal dili.
7. Zebân-ı hâl ile neydügüm eylesün takrîr
8. Yanup bu derdümi ʿûd u rübâba yalvarayın

zebân-ı hâli olmak:
1. **zebân-ı hâli olmuşdu:**
Mısra: **7**
Hal dili olmak, haliyle durumunu anlatmak.
7. Peri pervânenüñ olmuşdu zebân-ı hâli
8. Senüñ ey şemʿ yüzüñ göreli hâmûşuñdur

zebân-ı Kûhken:
1. **zebân-ı kûhkenden:**
Mısra: **2**
Ferhad'ın dili.
1. Ciger hûnâbesin nûş etmegi ʿaşk içre benden sor
2. Hadîs-i laʿl-i Şîrîni zebân-ı Kûhkenden sor

zebân-ı tîşe:
1. **zzbân-ı tîşe:**
Mısra: **3**
Kazmanın dili. (Ferhad'ın kazması bağlamında).
3. Zebân-ı tîşe kaçan nutka gelse Ferhâduñ
4. Şeb-i belâda çerâgı şirâr-ı hârâdur

2. **zebân-ı tîşeyi:**
Mısra: **8**
Kazmanın dili. (Ferhad'ın kazması bağlamında).
7. Tâ ki görüne ol büt-i şîrîn-likâ deyu
8. Etmiş zebân-ı tîşeyi Ferhâd âyîne

zebânı lâl olmak:
1. **zebânum lâl olur:**
Mısra: **3**
Dili lal kesilmek, konuşamamak.
3. Şâm-ı hasretde yüzün görsem zebânum lâl olur
4. Gerçi kim divâneler eyler tekellüm ay ile

zebânından oy vermek:
1. **zebânumdan oy verür:**
Mısra: **4**
Birinin dilinden anlatmak.
3. Gûyâ olup ceresleri ol şehsüvârımuñ
4. ʿUşşâka derd-i ʿaşkı zebânumdan oy verür

zebûn:
1. **zebûnu:**-*u*
Mısra: **6**
Zayıf, güçsüz, aciz.
5. Zen-i zamâneye ey dil talâk-ı mutlak ver
6. Erenler aña demez er kʾola zebûnu anuñ

2. **zebûnumsın:**-*umsın*
Mısra: **2**
Zayıf, güçsüz, aciz.
1. Hadeng-i âhumuñ zahmın yemiş bir ser-nigûnumsın
2. Bu gün devrümde ey gerdûn zebûnumsın zebûnumsın

3. **zebûnumsın:**-*umsın*
Mısra: **2**
Zayıf, güçsüz, aciz.
1. Hadeng-i âhumuñ zahmın yemiş bir ser-nigûnumsın
2. Bu gün devrümde ey gerdûn zebûnumsın zebûnumsın

zebûn eylemek:
1. **zebûn eyledi:**
Mısra: **9**
düşkün hale getirmek
9. Ey Hayâlî eyledi Rüstemleri nazmuñ zebûn
10. Kuvvet-i bâzûña tahsîn merdsin vallahi merd

2. **zebûn eyledi:**
Mısra: **9**
düşkün hale getirmek
9. Meydân-ı nazmuñ eyledi Rüstemlerin zebûn
10. Kasd-ı Hayâlî maʿreke-ârâ-yı Gîvedür

zebûn kalmak:
1. **zebûn kaldum:**
Mısra: **6**
Zayıf, güçsüz kalmak.
5. Yâr hercâyi rakîb-i rû-siyeh cân düşmanı
6. Yârlık gelmez dirîgâ yârdan kaldum zebûn

zebûn olmak:
1. **zebûn olmuş:**
Mısra: **2**
Güçsüzleşmek, çaresizleşmek.
1. Gün yüzüñde gördüler zülfüñ uzun olmuş yatur
2. Dostum ʿuşşâkuñ ol günden zebûn olmuş yatur

zehr:
1. **zehr:**
Mısra: **1**
Bahar rüzgarı.
1. Dünyâ katumda zehr ile perverde mîvedür
2. Meydân-ı himmetümde felek çarh-ı bîvedür

2. **zehrin:**-*in*
Mısra: **7**
İçine işlediği organı bozan ve öldüren madde.
7. Sipihrüñ gâh zehrin gâh şehdin nûş eder her şeb
8. Bu âşâr-ı kevâkibdür nücûmun yeri kejdümdür

3. **zehrüñi:**-*üñi*
Mısra: **9**
İçine işlediği organı bozan ve öldüren madde.
9. Tiryâk-i meyle defʿ ederüz zehrüñi senüñ
10. Sen tutalum felek yedi başlı bir ejder ol

zehr-âb-ı gam:
1. **zehr-âb-ı gam:**
Mısra: **1**
Kederin acı suyu.
1. Gehî zehrâb-ı gam geh mey deyu hûn-ı ciger olmuş
2. Mahabbet bezmine hem-dem olalı gör neler çekdüm

zehr-i elem:
1. **zehr-i elemüñ:**
Mısra: **4**
Keder zehri.
3. Bir hasteye lâyık mı olur şerbet-i lutfuñ
4. Zehr-i elemüñ görmese tiryâke berâber

zehr-i firâk-ı dilber:
1. **zehr-i firâk-ı dilber:**
Mısra: **10**
Gönül alan sevgilinin ayrılığının zehri.
9. Vuslat Hayâlî geçdi fürkat demi erişdi
10. Zehr-i firâk-ı dilber cânın kimüñ acıtmaz

zehr-i gam defʿi:
1. **zehr-i gam defʿine:**
Mısra: **4**
Gam zehrinin etkisini gidermek.
3. Her hakîme hem-dem olsam hikmet-i Yûnân bilür
4. Zehr-i gam defʿine tiryâk istesem ejder sunar

zehr-i mihnet:
1. **zehr-i mihnetdür:**
Mısra: **6**
Eziyet zehri.||Eziyet.
5. Çekilmiş dûd-ı hasretdür bu bâguñ serv-i dil-cûsu
6. Dökülmüş zehr-i mihnetdür ruh u hâke çemenden gec

zehrini dökmek:
1. **zehrini dökdü:**
Mısra: **11**
Zehrini dökmek, saldırmak.
11. Egerçi kanzil olup dökdü zehrini küffâr
12. Ve lîk çañına ot tıkdı top-ı ejder-ser

zekanuñ çâhı:
1. **zekanuñ çâhına:**
Mısra: **3**
(Sevgilinin) Çene çukuru.
3. Zekanuñ çâhına sabr eylemeyüp düşdü göñül
4. Dil-i bîçâre görʾe mihnet-i cânânda yatur

zekât-ı gam:
1. **zekât-ı gamı:**
Mısra: **5**
Üzüntünün kırkta biri.
5. Olmayınca gedâ zekât-ı gamı
6. Şeh-i ʿâli-cenâba vermezler

zekât-ı hüsn:
1. **zekât-ı hüsnüñü:**
Mısra: **5**
Güzelliğin zekatı.
5. Ben gedâdan yıgma ey dilber zekât-ı hüsnüñü
6. Padişâhum dostum lutf u ʿatâlar vaktidür

zelîl:
1. **zelîl:**
Mısra: **4**
Ar. Yanılan, hata eden, düşen.
3. Âfitâbı nice teşbîh edeyim ruhsâruña
4. Sen saʿâdet nûrusın ol hâke düşmüş bir zelîl

zemâne:
1. **zemâne:**
Mısra: **4**
Zaman, devir.
3. Meşhedi taşını Mecnûnuñ ʿalâmet sanmañuz
4. Seng-i mihnetdür ki yagdurdı zemâne başına

zemîn:
1. **zemînüñ:**-*üñ*
Mısra: **69**
Yeryüzü
69. Eşk seylâbı zemînüñ yakasın çâk eylesün
70. Ol dür ü nâyâb içün deryâya düşsün ıztırâb

2. **zemîn:**
Mısra: **17**
Yeryüzü
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

3. **zemîn:**
Mısra: **48**
Yeryüzü

47. Husrevâ erse ayaguñ topragından bir haber
48. Etmeye hergiz sabânuñ hâtırın mugber zemîn

4. **zemînidür:**-*i, -dür*
Mısra: **5**
yer, arz, yerküre.
5. Dil kalʿası belâ vü meşakkat zemînidür
6. Şehr-i beden cefâ ile mihnet hisârıdur

zemîn ü âsumân:
1. **zemîn ü âsumân:**
Mısra: **6**
Yeryüzü ve gökyüzü.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

2. **zemîn ü âsumân:**
Mısra: **10**
Yeryüzü ve gökyüzü.
9. Hayâlî görsem ol yârı yaşumdan bahr olur ʿâlem
10. Eger hecrinde âh etsem zemîn ü âsumân titrer

3. **zemîn ü âsumânuñ:**
Mısra: **2**
Yeryüzü ve gökyüzü.
1. Yâr olaldan rahş-ı hüsn ile cihânuñ yügrügü
2. Eşk ü âhumdur zemîn ü âsumânuñ yügrügü

zemîni âsumân etmek:
1. **zemîni âsumân etsün:**
Mısra: **10**
Yeryüzünü gökyüzüne çevirmek.||Sevgilinin vasıflarının gökyüzünü yeryüzüne indirmesi.
9. Ser-i kûyuñda dil ebrû-yı rûy u hâlüñi görsün
10. Hilâl-i mihr ü encümle zemîni âsumân etsün

zemîn-i bî-hareket:
1. **zemîn-i bî-hareket:**
Mısra: **8**
Hareketsiz, durağan yer.
7. Kaçan baña erişür râh-ı ʿaşkuñ almakda
8. Zemîn-i bî-hareket yâ sipihr-i bî-ser ü pâ

zemîn-i diyâr-ı mahabbet:
1. **zemîn-i diyâr-ı mahabbetüz:**
Mısra: **5**
Aşk ülkesinin toprağı.
5. Biz ol zemîn-i diyâr-ı mahabbetüz ki bizüm
6. Nemâ veren gözümüz yaşıdur giyâhumuza

zemîn-i sîne:
1. **zemîn-i sînede:**
Mısra: **17**
göğsün üstü
17. Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
18. Çün kemânından ʿadûya tîr bârân eyledi

2. **zemîn-i sînede:**
Mısra: **4**
göğsün üstü
3. Çâk çâk etdüm tenüm hecrüñde kan oldu revân
4. Bu zemîn-i sînede her vâdîyi hicrân akar

zemîn-i şûr:
1. **zemîn-i şûra:**
Mısra: **10**
Çorak yer.
9. Hayâlî sînesin gördüm gam-ı agyâr zeyn etmiş
10. Giryâhında letâfet yok zemîn-i şuʿâ beñzetdüm

zemînüñ şehri:
1. **zemînüñ şehrini:**
Mısra: **6**
Yeryüzü şehri.
5. Giyip ay âfitâbum âsumânî
6. Yakarsın şehrini her gün zemînüñ

Zemzem:
1. **zemzemden:**-*den*
Mısra: **6**
Kâbe-i Mükerreme'nin yanındaki maruf kuyu.
5. Bulup ulu bir hânedân kʾola nazar-gâh-ı cihân
6. Gözyaşın etmekdür revân Kâʿbeyle Zemzemden garaz

2. **zemzem:**
Mısra: **7**
Zemzem suyu (Kâbe yakınlarındaki kutsal su)
7. Mâtem edüp kara geydi Kaʿbe Zemzem acıdı
8. Çünkü ʿarz-ı iftirâk etdi Peyâmber Kaʿbeye

zenah:
1. **zenah:**
Mısra: **11**
Ar. Çene, enek.
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

zenahdân çukuru:
1. **zenahdânuñ çukurunda:**
Mısra: **29**
Çene çukuru.
29. Şol zenahdânuñ çukurunda bula etdüklerin
30. Andan eyler bî-gümân dil saydına hâlüñ kemîn

zencîr:
1. **zencîrler:**-*ler*
Mısra: **1**
Zincir
1. ʿÂşıkam dîvâne bend etsün beni zencîrler
2. Lâ-cerem zencîr ile zîver bulur şîrler

2. **zencîr:**
Mısra: **2**
Zincir
1. ʿÂşıkam dîvâne bend etsün beni zencîrler
2. Lâ-cerem zencîr ile zîver bulur şîrler

3. **zencîrimüz:**-*imüz*
Mısra: **4**
Zincir.||Delilik zinciri.
3. Kays bir dîvâne-i bî-kayd imiş lîkin bizüm
4. ʿÂleme sît ü sadâ salmış durur zencîrimüz

4. **zencîrlerle:**-*lerle*
Mısra: **5**
Zincir, sevgilinin saç bölüğü.
5. Zencîrlerle zeyn midür yahud oldu mu
6. Zülfüñ gamıyla hâtır-ı rindân girih girih

5. **zencîri:**-*i*
Mısra: **6**
Delilik zinciri.

5. İrgüren silsilesin Mecnûna
6. Saldı zencîri sadâsın dehre

6. **zencîrdür:**-*dür*
Mısra: **2**
Zincir.||Dünyaya ait istekler.
1. ʿAşk bir şemʿ-i ilâhidür benem pervânesi
2. Şevk bir zencîrdür göñlüm anuñ divânesi

zencîr eylemek:
1. **zencîr eyledi:**
Mısra: **4**
Zincir yapmak. (Sevgilinin saçının gözyaşlarına bent olması bağlamında).
3. ʿAks-i zülfün çeşmüme saldı yaşum bernd etmege
4. San Sikenderdür ki bahr-i Rûma zencîr eyledi

2. **zencîr eyledüm:**
Mısra: **3**
Zincir yapmak. (Ah ateşinin gökyüzüne ulaşması bağlamında).
3. Dûd-ı âhum micmer-i eflâke zencîr eyledüm
4. Sînem içre olalı dâg-ı nihânum sûhte

zencîre çekmek:
1. **zencîre çeken:**
Mısra: **3**
Zincir ile bağlamak.||Delilik. (Aşk bağlamında).
3. Nice Ferhâd ile Mecnûnları zencîre çeken
4. ʿAşk kişverlerinüñ mâliki sultânem ben

zencîr-i âb:
1. **zencîr-i âbı:**
Mısra: **2**
Su zinciri.||Akarsu.
1. Gördü sen Leylî-ʿizârı oldu Mecnûn serv-i bâg
2. Bâgbân zencîr-i âbı ayagına etdi baâ

zencîr-i cünûn:
1. **zencîr-i cünûnumdan:**
Mısra: **9**
Delilik zinciri.
9. Ey Hayâlî geldi zencîr-i cünûnumdan sadâ
10. Gonca-lebler üşdüler açıldı bâgum sandılar

zencîr-i gam:
1. **zencîr-i gam:**
Mısra: **4**
Dert zinciri.||Aşk derdinin zinciri.
3. Mecnûn gibi oldum bugün ʿaşk içre sâhib-silsile
4. Zencîr-i gam mîrâs imiş dîvâneden dîvâneye

zencîr-i melâmet:
1. **zencîr-i melâmetde:**
Mısra: **8**
Kınanmışlık zinciri.||Aşağılanma.
7. Bilmem nice mecnûnam hem-sohbetüm olmaga
8. Zencîr-i melâmetde dîvâne kabûl etmez

zencîr-i şevk:
1. **zencîr-i şevk:**
Mısra: **9**
(Aşığın boynundaki) Şiddetli arzunun zinciri.
9. İçinde ʿaşk odu zencîr-i şevk boynunda
10. Havâ yolunda ʿaceb mi verürse ser kandîl

zencîr-i zer:
1. **zencîr-i zer:**
Mısra: **3**
Altın zincir
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

2. **zencîr-i zer:**
Mısra: **3**
Altın zincir
3. ʿAceb mi âfitâba şaʿşaʿa zencîr-i zer olsa
4. Gamından sen hilâl-ebrû mehüñ dîvânedür derler

zeng:
1. **zeng:**
Mısra: **18**
1. Zenci. 2. Pas.
17. Bu gamdan asılu kaldum derâ-yi deyr gibi
18. Başum aşagda dilüm güft ü gûda niteki zeng

2. **zenge:**-*e*
Mısra: **6**
Zil.
5. Şahum olalı çeşmüm peyk-i reh-i hayâlüñ
6. Bu katre katre eşküm belinde zenge beñzer

3. **zeng:**
Mısra: **8**
Kir, pas.
7. Çeşm-i şahbâzı göñül murgun şikâr etsün deyu
8. Zeng gibi düşdüm ayagına efgân eyledüm

zengî:
1. **zengî:**
Mısra: **8**
Far. Zenci.
7. Güneş sanup ola zerrât zâhir
8. Ele alsa şeb-i târ içre zengî

zen-i zamâne:
1. **zen-i zamâneye:**
Mısra: **5**
Devrin kadını, bu devirde yaşayan kadınlar.
5. Zen-i zamâneye ey dil talâk-ı mutlak ver
6. Erenler aña demez er kʾola zebûnu anuñ

zer:
1. **zerini:**-*i, -n, -i*
Mısra: **16**
Altın.
15. Bildi kim beglere hazîne gerek
16. Zerini eyledi nihân gonca

2. **zer:**
Mısra: **4**
Altın.
3. Hüsnüñ metâʿına nice versün bahâyi gül
4. Zer bulmaga maʿâşına her gün diken çeker

3. **zer:**
Mısra: **10**
Altın.
9. Seng-i cevrüñdür Hayâlînüñ kemâlin bildüren
10. Lâ-cerem miʿyârını göstermedi zer bî-mihak

4. **zerler:**-*ler*
Mısra: **5**
Altın.

5. Saña tîşe çeken bed-kîşe maʿden gibi zerler ver
6. Göñül zahm urana cevherler îsâr edici kân ol

zer göstermek:
1. **zer gösterür:**
Mısra: **8**
Satın almak.
7. Aluben mihr eşrefîsin agzına pîr-i felek
8. Ey kamer-ruh müşterîdür vasluña zer gösterür

zer-hâlis eylemek:
1. **zer- hâlis eyler:**
Mısra: **3**
Saf altın haline getirmek.
3. Pûtesinde goncanuñ zer-hâlis eyler ʿandelîb
4. Gûşvâre etmege kulagına zer-kâr gül

zer kabâ vü sîm-ten:
1. **zer kabâ vü sîm-tenüñ:**
Mısra: **2**
Altın elbise ve gümüş bedene sahip.||Sevgili.
1. Bir bâʿis-i hayât nigâruñ helâkiyem
2. Bir zer kabâ vü sîm-tenüñ sîne-çâkiyem

zer kâse:
1. **zer kâseden:**
Mısra: **6**
Altın kase.
5. Ehl-i tenaʿum agzına düşmez şarâb-ı ʿaşk
6. Zer kâseden içilmez aña câm-ı ser gerek

zer kemend:
1. **zer kemendin:**
Mısra: **3**
Altın halat.
3. Zer kemendin güneş atup çıkamaz
4. Bir yüce bârigâha mensûbuz

zer külâh eylemek:
1. **zer külâh eyledi:**
Mısra: **8**
Altın taç yapmak.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

zer-beft:
1. **zer-beftler:***-ler*
Mısra: **4**
Sırma ile dokunmuş kumaş.
3. İtün çulun libâs edeli etmez oldu zevk
4. Zer-beftler ile kâkum u semmûrdan beden

zer-beft müttekâ:
1. **zer-beft müttekâdan:**
Mısra: **9**
Sırma ile işlenmiş asa. (Açgözlülük bağlamında).
9. Zer-beft müttekâdan eder ey Hayâlî ʿâr
10. Genc-i kanâʿatüñ döşenen bûriyâsını

zerd etmek:
1. **zerd etdi:**
Mısra: **9**
Sarartmak.
9. Benzüñi ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
10. Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânuñ mı var

zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân:
1. **zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân:**
Mısra: **15**
Yüzü solgun, güçsüz ve çaresiz.
15. Bir nazar zerd ü zaʿîf ü nâ-tüvân görsem seni
16. Mihrüm artar saña şevküm gâlib olur ol zamân

zer-i hâlis:
1. **zer-i hâlis:**
Mısra: **19**
halis, saf altın
19. Zer-i hâlis gibi olmazdı Hayâlî mergûb
20. Kalbini eylemese pûte-i ihlâsda kâl

zer-kâr kasr:
1. **zer-kâr kasra:**
Mısra: **7**
Altın işlemeli köşk.
7. Fakr kûyu topragın zer-kâr kasra vermedi
8. Hânümânın eyleyüp ehl-i ferâg efrûhte

zer-kâr kılmak:
1. **zer-kâr kıldı:**
Mısra: **7**
Sırmayla işlemek.
7. Kıldı şerer-i âh ile Mecnûn anı zer-kâr
8. Sen hâne-i Leylâyı siyeh şâl mı sanduñ

zer-kâr olmak:
1. **zer-kâr oldu:**
Mısra: **26**
Altın işlemeli bir surete bürünmek.
25. Nice Şeh Sultân Süleymân-ı selîmüʾl-kalb kim
26. Tâk-ı eyvânında hurşîd oldu bir zer-kâr gül

zer-nişân kılmak:
1. **zer-nişân kıldı:**
Mısra: **8**
İşlemeli yapmak.
7. Bâdeye lâʿlden düzüp sâgar
8. İçini kıldı zer-nişân gonca

zer-nişân peykânı:
1. **zer-nişân peykânını:**
Mısra: **3**
Ok üzerine yapılmış altın işleme. (Sevgilinin bakışları bağlamında).
3. Yâruñ âhum zer-nişân peykânını dilden kapar
4. Gülşenüñ gûyâ sabâ berg-i hazânın gezdürür

zerrât:
1. **zerrâtdur:***-dur*
Mısra: **22**
Zerreler.
21. Sûretüm nakş-ı fenâ göstermege mirʾâtdür
22. ʿAyn-ı hurşîdem baña pervâneler zerrâtdur

2. **zerrât:**
Mısra: **8**
Zerreler.
7. Cürʿa-i feyz döke ʿarza inâʾ-i hurşîd
8. Cümle zerrât girüp raksa ola mest-i likâ

3. **zerrât:**
Mısra: **6**
Zerreler.
5. Ârâm edemez dil göricek sâgarı pür-mey
6. Hurşîdi göricek nola raks eylese zerrât

zerrât olmak:
1. **zerrât olup:**
Mısra: **2**
Zerreler haline gelmek, parçalanmak.
1. Âfitâbum yoluña hâk olmasun her ehl-i derd
2. Korkarın zerrât olup dâmânuña el ura gerd

zerrât-ı ʿâlem:
1. **zerrât-ı ʿâlem:**
Mısra: **5**
Kainattaki zerreler.
5. Pâre pâre eyledi zerrât-ı ʿâlem kendüyi
6. ʿArz-ı dîdâr eylesün ol âfitâb eglenmesün

zerrât-ı cihân:
1. **zerrât-ı cihân:**
Mısra: **4**
Alemin zerreleri, Alemin her parçası.
3. Câmınuñ hem cürʿasıdur feyz-bahş-ı hâk ü âb
4. Talʿatuñ envârına gark oldu zerrât-ı cihân

zerrât-ı kevn:
1. **zerrât-ı kevn:**
Mısra: **7**
Kainatın zerreleri.
7. Âfitâbuñ ʿâşık-ı dîdârıdur zerrât-ı kevn
8. Kande olsa bir güzel bin mübtelâ yanındadur

zerre:
1. **zerreye:**-*ye*
Mısra: **25**
Bir arpanın yüzde bir cüz'ü, pek ufak parça, şey.
25. Zerreye almaz günü ol mâh-ı tâbân istemez
26. Bâde-i ʿaşkı içüp deryâ gibi cûş eyleyen

2. **zerre:**
Mısra: **2**
zerre, çok küçük
1. Dil bugün düşdü o mâh-ı nûr-efzâdan cüdâ
2. Zerre gibi âfitâb-ı ʿâlem-ârâdan cüdâ

3. **zerreden:**-*den*
Mısra: **18**
Bir arpanın yüzde bir cüz'ü, pek ufak parça, şey.
17. Hurşîd-i himmetümde zemîn gerd-i zerredir
18. Ol zerreden vücûduñu var sen hisâb kıl

4. **zerresi:**-*si*
Mısra: **10**
zerre, çok küçük
9. Hâk edelden kûy-ı ʿaşk içre Hayâlî cismini
10. Kendüyi her zerresi bir mihr-i enver gösterür

5. **zerre:**
Mısra: **7**
Maddenin parçalanabilir en küçük hali etrafında dönen şey.
7. Raks edem zerre gibi şevkümden
8. Baña derse ol âfitâb içelüm

6. **zerre:**
Mısra: **5**
zerre, çok küçük
5. Ben zerre eylesem eşigüñde senüñ karâr
6. Eflâk olurdu gün gibi ey mâh menzilüm

7. **zerreler:**-*ler*
Mısra: **9**
Güneşin ışınlarının yansıdığı yerlerde görülen küçük maddeler.
9. Hayâlî cismini mihrinde zerreler kılsun
10. Deminde bir şeh-i ʿâlî-cenâba yalvarayın

zerre deñlü:
1. **zerre deñlü:**
Mısra: **23**
Zerre kadar.
23. Şerefde Müşterîden zerre deñlü farkı olmazdı
24. Gubâr-ı eşhebüñ kılsa müşerref fark-ı Keyvânı

2. **zerre deñlü:**
Mısra: **7**
Zerre kadar.
7. Bir zerre deñlü vermedi yıldızlara vücûd
8. Ahım oduyla göklere erdi şerâreler

3. **zerre deñlü:**
Mısra: **9**
Zerre kadar.
9. Zerre deñlü kılmaduñ dehre Hayâlî iʿtibâr
10. Topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

zerre gibi:
1. **zerre gibi:**
Mısra: **6**
Zerre gibi.
5. Baña bu devlet yeter ey âfitâb-ı bürc-ı hüsn
6. Zerre gibi hüsnünüñ ʿâlemde ser-gerdâniyem

2. **zerre gibi:**
Mısra: **3**
Zerre gibi.
3. Ser-geşteñ idi zerre gibi cân ile göñül
4. Mihr ile meh bu dâʾirelerde dolanmadan

3. **zerre gibi:**
Mısra: **3**
Güneşin ışınlarının yansıdığı yerlerde görülen küçük maddeler gibi.
3. Bakma hurşîd eline zerre gibi ey şeydâ
4. Kendü nûruñla beden zulmetini nûr eyle

zerre olmak:
1. **zerre oldu:**
Mısra: **10**
Küçülmek, yok olmak.
9. Yüzüñ görünce Hayâlî karârdan geçdi
10. Tecellî eyledi Şems oldu zerre Mollayî

zerrece:
1. **zerrece:**
Mısra: **14**
Zerre kadar.
13. Ey Hayâlî gün gibi meşhûr olurdum şiʿr ile
14. Zerrece ol mâh-rû yanında olsa ragbetüm

2. **zerrece:**
Mısra: **4**
Zerre kadar.
3. Ben etmezem miyânuñ içün kılca kîl ü kâl
4. Agzuña yokdur ey yüzü gün zerrece sözüm

3. **zerrece:**
Mısra: **2**
Zerre kadar.
1. Bakmasa sen dilber-i ʿâlî-cenâbuñ ʿaynına
2. Zerrece gelmezdi ʿâlem âfitâbuñ ʿaynına

zerre-i nâçiz:
1. **zerre-i nâçizden:**
Mısra: **19**
Küçücük zerre || değersiz ve itibarsız şeyler (zerre-güneş bağlamında)
19. Zerre-i nâçizden ʿarz eylese dîdârını
20. Bakdugumca nakş-ı hicrân gösterür her an baña

zerre-i vücûd:
1. **zerre-i vücûd:**
Mısra: **3**
Vücut parçası.
3. Nûruñla zü'l-vücûd durur zerre-i vücûd
4. Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel seni

zerreler kılmak:
1. **zerreler kıldı:**
Mısra: **1**
Parçalara ayırmak.
1. Vücûdum zerreler kıldı mahabbet çün türâb oldum
2. Çekildüm âsumâna kuhl-i çeşm-î âfitâb oldum

zerre-vâr:
1. **zerre-vâr:**
Mısra: **9**
zerre gibi, zerre kadar
9. Ey Hayâlî Şâh-ı gerdûn dergehinde zerre-vâr
10. Âfitâb-ı ʿâlem-ârâ gibi şöhret beklerüz

zerre-veş:
1. **zerre-veş:**
Mısra: **32**
Zerre gibi.
31. ʿAceb lutf ıssıdur ol Pâdişâh-ı âsumân-rifʿat
32. Güneş gibi dogup yerden götürdü zerre-veş anı

zerreyi mihr görmek:
1. **zerreyi mihr görür:**
Mısra: **4**
Zerrede güneşi görmek.||Özde aslı görmek.
3. Etmezüz peşşeye biz pîlden eksük nazarı
4. Zerreyi mihr görür katreyi deryâ bilirüz

zerrîn ayag:
1. **zerrîn ayagıdur:**
Mısra: **6**
Sarı kadeh.
5. Şarâb-ı şevkini gerdûn içüp cürʿa döker hâke
6. Elinde mihr-i ʿâlem-tâb bir zerrîn ayagıdur

2. **zerrîn ayagum:**
Mısra: **6**
Sarı kadeh.
5. Çıkdılar bâm-ı harâbâta hilâle bakdılar
6. Âsumâna sundugum zerrîn ayagum sandılar

zerrîn ayag-ı meclis:
1. **zerrîn ayag-ı meclisüm:**
Mısra: **1**
Meclisin altın kadehi.
1. Çarh sâkî mihrdür zerrîn ayag-ı meclisüm
2. Dîde-i Cibrîldür her şeb çerâg-ı meclisüm

zerrîn çelipâ:
1. **zerrîn çelipâsı:**
Mısra: **2**
Altın haç.
1. Bugün bir mugbeçe mahbûbuñ oldum zâr ü şeydâsı
2. Baş egmez âfitâb-ı hâvere zerrîn çelipâsı

zerrîn kemer:
1. **zerrîn kemer:**
Mısra: **8**
Altın kemer.
7. Miyânuñı firâkuñla sararmış kollara kocdur
8. Belinde sîm-ten dilberlerüñ zerrîn kemer hoşdur

zerrîn külâh:
1. **zerrîn külâhumdur:**
Mısra: **2**
Altın taç.
1. Şâh-ı ʿaşkuñ mîriyem encüm sipâhumdur benüm
2. Devletinde mâh-ı nev zerrîn külâhumdur benüm

zerrîn kumâş:
1. **zerrîn kumâşı:**
Mısra: **4**
Altın kumaş.||Sararmış yüz.
3. Kâmet-i Leylî içün Mecnûn-ı mihnet-dîdenün
4. Şuʿlesinden âhınuñ zerrîn kumâşı var imiş

zerrîn tâc:
1. **zerrîn tâc:**
Mısra: **2**
Sarı taç.
1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
2. Subh taht-ı âcdur hurşîd zerrîn tâc aña

zertâk-ı felek-unvân:
1. **zertâk-ı felek-unvân:**
Mısra: **6**
Feleğin altın kemeri unvanlı.||Saadetle şöhret bulma.
5. Nûrdan bir halkasın bâb-ı necât-ı ʿâleme
6. Ya der-i ikbâle zertâk-ı felek-unvân mısın

zevâl:
1. **zevâlini:***-i, -n, -i*
Mısra: **3**
Son bulmak, nihayete ermek
3. Añladılar gamuñla felekler zevâlini
4. Mihri döne döne i (ey) meh anuñçün uçurdular

zevâl erişmek:
1. **zevâl erişmez:**
Mısra: **30**
Zail olmak, sona ermek.
29. Salaydı üstüne şemʿ-i hidâyetüñ pertev
30. Dahi erişmez idi âfitâb-ı çarha zevâl

zevâle ermek:
1. **zevâle erer:**
Mısra: **24**
Ayrılıp gitmek, sona ermek.
23. Eger ki kahr ile kılsan nezâre mihr ü mehe
24. Biri hilâle döner birisi zevâle erer

zevâl-i ʿömr-i ad:
1. **zevâl-i ʿömr-i adın:**
Mısra: **23**
İsmin kalıcılığının sona ermesi.
23. Zevâl-i ʿömr-i adın kazâ çü eyleye fâl
24. Nücûm nokta döker çarh tahta-i remmâl

zevk:
1. **zevke:**-*e*
Mısra: **12**
Tat, lezzet.
11. Harâbât ehliyem taʿn eylesün her zâhid-i ʿâbid
12. Bu zevke olmasun hâlî hasetden bir nefes hâsid

2. **zevke:**-*e*
Mısra: **52**
Tat, lezzet.
51. İkilik sevdâsınuñ reddinde görmüş ʿâlemi
52. Cân ü dil mahbûbunu ol zevke kıymet eylemiş

3. **zevk:**
Mısra: **3**
Tat, lezzet.
3. Gözyaşı bahrine düşeyin zevk bundadur
4. Sunma elüñ halâs içün ey âşinâ baña

4. **zevkin:**-*in*
Mısra: **7**
Tat, lezzet.
7. Sanma encüm çarhda ben hâk ile zevkin görüp
8. Kaplayupdur sîne-i eflâki dâg-ı meclisüm

zevk almak:
1. **zevk aldı:**
Mısra: **5**
Keyif almak.
5. Sîne-i pür dag ile ʿâşık fenâdan aldı zevk
6. Şâm-ı gamda şemʿler yakup arar eksükligi

2. **zevk almazsañ:**
Mısra: **7**
Keyif almak.
7. Fenâdan zevk almazsañ Ene'l-hak sırrını açma
8. Kim ol bâzû-yı Hallâcuñ kurulmuş elde yayıdur

zevk etmek:
1. **zevk eder:**
Mısra: **4**
Zevklenmek, zevk almak.
3. Bu sahranuñ eder her murgu bir vâdîde pervâzı
4. Göñül kûy u cünûndan zevk eder zâhid cinân gözler

2. **zevk eder:**
Mısra: **9**
Zevklenmek, zevk almak.
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
10. Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

3. **zevk etmez:**
Mısra: **3**
Eğlenmek.
3. İtün çulun libâs edeli etmez oldu zevk
4. Zer-beftler ile kâkum u semmûrdan beden

4. **zevk etsün:**
Mısra: **9**
Eğlenmek.
9. Hân-ı visâl-i yâr ile etsün Hayâlî zevk
10. Sen ey rakîb kapuda billahı ive dur

zevk u safâ:
1. **zevk u safâ:**
Mısra: **2**
Zevk ve mutluluk.
1. Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ baña
2. Geldi cihân elemleri zevk u safâ baña

2. **zevk u safâ:**
Mısra: **8**
Zevk ve mutluluk.
7. Kişver-i ʿayş u tarabda begligi var Caʿferüñ
8. Nice biñ zevk u safâ ikliminüñ sultânıdur

zevk u sürûr:
1. **zevk u sürûr:**
Mısra: **4**
Zevk ve sevinç.
3. İki şehzâdesini sünnet eder
4. Tutdu zevk u sürûr erkânı

zevk-i bâde:
1. **zevk-i bâde:**
Mısra: **1**
Şarap zevki.
1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür
2. Lâ-cerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

zevk-ı câm-ı sahbâ:
1. **zevk-ı câm-ı sahbâdur:**
Mısra: **1**
İçki kadehinin verdiği zevk.
1. Sürûr ister iseñ zevk-ı câm-ı sahbâdur
2. Cemâl-i yâra nazar kıl güzel temâşâdur

zevk-i Stanbul:
1. **zevk-i stanbul:**
Mısra: **10**
İstanbul'un zevki.
9. Keştî-i bâdeyi gel Tuncaya karşu çekelüm
10. Ey diyen Edrinede zevk-i Stanbul olmaz

zevk-i visâl:
1. **zevk-i visâl:**
Mısra: **7**
Kavuşma zevki
7. Acı yaş dök ister iseñ bulmaga zevk-i visâl
8. Lâ-cerem lezzet-nümâ olmaz taʿâm-ı bî-nemek

zevk duymak:
1. **zevkin duyaldan:**
Mısra: **1**
Keyif almak.
1. Zevkin duyaldan ol gözü mestâne yolların
2. Vermez göñül feleklere meyhâne yolların

zevrak-ı bâde:
1. **zevrak-ı bâdeyle:**
Mısra: **2**
Kadeh sandalı.||Kadeh.
1. Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
2. Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse

__zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâ:__
1. **zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya:**
Mısra: **4**
Dünyanın göz alıcı kayığı.||Dünyadaki geçici arzular.
3. Bahr emvâcı gibi uyma havâya her nefes
4. Zevrak-ı bî-revnak-ı dünyâya yaʿni lenger ol

__zeyl:__
1. **zeyl:**
Mısra: **2**
İlave, ek.
1. Âyet-i Mushaf hatuñdur kaşlaruñ ʿunvân aña
2. Zeyl içün iʿrâblar çeşmüñde her müjgân aña

2. **zeylimüzde:***-imüz, -de*
Mısra: **10**
Ayrılma noktası.
9. Biz Hayâlî bahr-ı tahkîküz ne bilsin ʿumkumuz
10. Zeylimüzde cüst ü cû eden has ü hâşâkimüz

__zeyl-i deryâ:__
1. **zeyl-i deryâda:**
Mısra: **40**
Denizlerin ayrılma noktası.
39. Tutmuşam destüm ile dâmenüñ ey kân-ı kerem
40. Zeyl-i deryâda biten pençe-i mercân-şekil

__zeyl-i Yûsuf:__
1. **zeyl-i yûsuf:**
Mısra: **9**
Hz. Yusuf'un gömleği.
9. Çü batn-ı hût emînem çü zeyl-i Yûsuf pâk
10. Çü ʿÎsî ehl-i necâtem Şuʿaybe çobânem

__zeyn:__
1. **zeyn:**
Mısra: **1**
Ziynet; süs
1. Kandîllerle zeyn degüldür minâreler
2. Sen mâhı görmege yere indi sitâreler

2. **zeyn:**
Mısra: **5**
Ziynet; süs
5. Zencîrlerle zeyn midür yahud oldu mu
6. Zülfüñ gamıyla hâtır-ı rindân girih girih

3. **zeyn:**
Mısra: **1**
Ziynet; süs
1. Zeyn iken dâg-ı gamuñla nazar etseñ tenüme
2. Cennetin hullesi reşk eyleye pîrâhenüme

__zeyn etmek:__
1. **zeyn eder:**
Mısra: **9**
Süslemek.
9. Her zemîni kanlu yaşıyla Hayâlî zeyn eder
10. Geçmedi kimse aña bu nakşı illâ çarh-ı dûn

2. **zeyn edüp:**
Mısra: **5**
Süslemek.
5. Her müjem dil perdesi pergâlesiyle zeyn edüp
6. Hayl-i eşküm leşker-i hicrâna râyetler çeker

3. **zeyn edüp:**
Mısra: **1**
Süslemek.
1. Fürkatüñde dâg ile naʿl ile zeyn edüp teni
2. Ehl-i hasret göz kulag olup seni gözler seni

4. **zeyn etdi:**
Mısra: **5**
Süslemek.
5. Dâg-ı siyâhlar beni zeyn etdi der gören
6. Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar

5. **zeyn etdi:**
Mısra: **5**
Süslemek.
5. Sîne bir kûh-ı belâdur kim anı zeyn etdi gam
6. Tâze tâze daglarla lâle-i hamrâ ile

__zeyn eylemek:__
1. **zeyn eyledi:**
Mısra: **2**
süslemek, donatmak
1. Elüñe câm al geldi cihânuñ saʿd-i devrânı
2. Bahâristân ile zeyn eyledi gülşen gülistânı

2. **zeyn eylemişdür:**
Mısra: **3**
Süslemek.
3. Gördüler kim her gülü zeyn eylemişdür jâleler
4. Maʿrifet dürrüyle pür olmuş kulagum sandılar

3. **zeyn eyleyen:**
Mısra: **6**
Süslemek.
5. Kâse-i hûn-ı mahabbet eyleyüp her dâgumı
6. Cismümi zeyn eyleyen ʿayn-ı visâlüñdür senüñ

__zeyn olmak:__
1. **zeyn olan:**
Mısra: **4**
Süslenmek, bezenmek.
3. Nûrdan nîlûferi bir ser-nigûn deryâda gör
4. Nice yüzbiñ nergis ile zeyn olan gülzâra bak

2. **zeyn oldu:**
Mısra: **7**
Süslenmek, bezenmek.
7. Elifle naʿl ile zeyn oldu sînem
8. O tıfla tahta-ı taʿlîme beñzer

3. **zeyn oldu:**
Mısra: **3**
Süslenmek, bezenmek.
3. Sıfr dâgıyla eliften cümle cismüm oldu zeyn
4. Eylemekden cevrüñi cânâ hisâb üç günde bir

__zeyn-i bazâr etmek:__
1. **zeyn-i bazâr etdiler:**
Mısra: **1**
Çarşıyı süslemek.
1. Müjde-i fethi işidüp zeyn-i bazâr etdiler
2. ʿÂlemi fasl-ı şitâda tâze gülzâr etdiler

__zî mülk tâ melekût:__
1. **zî mülk tâ melekût:**
Mısra: **5**

Sebeplerin perde olduğu alemden ruhlar alemine kadar.
5. Seyr-i eşyâ zî mülk tâ melekût
6. Bir seherde olan fütûhumdur

zîb ü fer:
1. **zîb ü fer:**
Mısra: **5**
Süs ve gösteriş.
5. Gülşen-i hazra senüñ zâtuñla buldu zîb ü fer
6. Nûr u râyuñla münevverdür zemîn ü âsumân

zîb ü fer vermek:
1. **zîb ü fer verse:**
Mısra: **9**
Süs ve gösteriş vermek. || Süsleyip püslemek.
9. Yaraşur gûş-ı Şâhîden cihâna zîb ü fer verse
10. Hayâlî her sözüñ bir gevher-i deryâ-yi râz ancak

zîb ü zeyn vermek:
1. **zîb ü zeyn veren:**
Mısra: **6**
Süslemek, süs vermek.
5. On iki kandîl-i nûrısız bu dokuz kubbenüñ
6. Cedd-i pâküñdür veren dünyâ vü dîne zîb ü zeyn

zîbâ:
1. **zîbâ:**
Mısra: **11**
Yakışıklı, ziynetli.
11. Ol seher hâtıruma geldi bu zîbâ matlaʿ
12. ʿÂleme nûr veren mihr-i dırahşân-şekil

2. **zîbâ:**
Mısra: **4**
Süslü.
3. Sunup şol ibrîşim gibi şarâbı
4. Geyer cân egnine zîbâ frengî

zîbâ degül mi:
1. **zîbâ degül mi:**
Mısra: **3**
Güzel değil mi?
3. Zîbâ degül mi kulleye Ferhâd deşte Kays
4. ʿUşşâkuñ atmaya kati yabana yolların

zîbâ Mısra:
1. **zîbâ Mısra:**
Mısra: **9**
Süslü, güzel şiir.
9. Ey Hayâlî vardı bir zîbâ gazel nazm ehline
10. Her biri olsun buña hâzır-cevâb eglenmesün

zihî:
1. **zihî:**
Mısra: **7**
Ne iyi, ne güzel!
7. Zihî ʿizzet bu kim Leylâ salâ-yi hân-ı hüsn etse
8. Şikest olan aradâ hasta Mecnûnuñ çanagıdır

2. **zihî:**
Mısra: **9**
Ne iyi, ne güzel!
9. Hayâlî itlerüñ silkinden olduysa zihî devlet
10. İki ʿâlemde bundan özge aña ʿizz ü câh olmaz

zikr:
1. **zikri:**-*i*
Mısra: **4**
sözünü etme, dile getirme, anma
3. Zahm ururken Bî-sütûnuñ bagrına oldu ʿayân
4. Zikri Şîrînüñ sadâ-yi tîşe-i Ferhâddan

zikr etmek:
1. **zikr eder:**
Mısra: **4**
Zikretmek, anmak.
3. Her şükûfe dehen ü berg zebândur gûyâ
4. Zikr eder Hâlikini hâl diliyle eşcâr

2. **zikr eder:**
Mısra: **19**
Zikretmek, anmak.
19. Şu deñlü kıssa-i rezmini zikr eder râvî
20. Ki Seyyid Gâzinüñ oldu hikâyeti battal

zikr-i Hakk:
1. **zikr-i hakka:**
Mısra: **17**
Allah'ı zikretme.
17. Zikr-i Hakka hem-zebân ol saña her kavvâl-i dûn
18. Nîze-i neyle mukâbil olmasun rehzen gibi

zikr-i halka:
1. **zikr-i halkada:**
Mısra: **5**
Halka zikri.||Zikir esnasında oluşturulan halka.
5. Şol sîne-i bî-dâguñı ʿarz etme zikr-i halkada
6. Zâhid neye yarar neye bir pûlları yok eski def

zikr-i ihsân:
1. **zikr-i ihsânuñ:**
Mısra: **36**
Bağışların, ihsanların zikri.
35. Çıkmaz illâ ʿadlüñ evsâfı dehân-ı goncadan
36. Etmez illâ zikr-i ihsânuñ senüñ her bar gül

zikr-i kalb:
1. **zikr-i kalbiyle:**
Mısra: **6**
Gizliden gizliye yapılan zikir.
5. Servden âvâze gelse sanma elhân-ı tuyûr
6. Zikr-i kalbiyle duʿâ eyler saña serv-i bülend

zil:
1. **zil:**
Mısra: **2**
Zil, çıngırak.
1. Peykânuñ eyâ kaşı kemânum dil içinde
2. San nâle vü efgâna zebândur zil içinde

zıll:
1. **zılliyüz:**-*i, -y, -üz*
Mısra: **9**
Gölge.
9. Ey Hayâlî on sekiz biñ ʿâlemüñ biz zılliyüz
10. ʿÂlem isterseñ bizi seyr eyle kim ʿâlemlerüz

zillet vermek:
1. **zillet vermege:**
Mısra: **1**
Hakir görme, aşağılama.
1. Ne zillet vermege râgıb ne devlet-hâhumuz vardur
2. Ko gayrı gayra yâr olsun bizüm Allâhumuz vardur

<u>**zıll-ı ilâh:**</u>
1. **zıll-ı ilâha:**
Mısra: **6**
Allah'ın gölgesi.
5. Yakamaz bizi âfitâb-ı sitem
6. Çünki Zıll-ı İlâha mensûbuz

<u>**zıll-i kasr:**</u>
1. **zıll-i kasruñ:**
Mısra: **6**
Saray gölgesi.
5. ʿAks-i râh-ı pür-şükûfeñdür miyân-bend-i felek
6. Zıll-i kasruñ çihre-i eyyâma hâl-i ʿanberîn

<u>**zıll-ı Rabb-i Gafûr:**</u>
1. **zıll-ı rabb-i gafûr:**
Mısra: **40**
Merhameti bol olan rabbin gölgesi.
39. Bu ʿizz ü câhına devrânuñ olmadı mâʾil
40. Sonu fenâ idügin bildi Zıll-ı Rabb-i Gafûr

<u>**zıll-i Rahmân:**</u>
1. **zıll-i rahmân:**
Mısra: **15**
Rahman'ın gölgesi.||Allah'ın gölgesi.
15. Ne sultân zıll-i Rahmân âfitâb-ı dîn ü devlet kim
16. Ser-i bed-hâhına vermez vücûdu tîg-i bürrânı

<u>**zıll-i Yezdân:**</u>
1. **zıll-i yezdân:**
Mısra: **29**
Allah'ın gölgesi.
29. Zıll-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
30. Taht eyvân-ı sipihr oldu aña efser güneş

<u>**zindân:**</u>
1. **zindân:**
Mısra: **12**
Zindan, hapishâne. (Hz. Yusuf'un kalması bağlamında).
11. Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i ʿizz ü nâz
12. Yâ çeh-i Bâbilsitân yâ Yûsufa zindân mıdur

2. **zindândur:***-dur*
Mısra: **1**
Karanlık hapishane, karanlık mahal.
1. Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândur baña
2. Halk-ı ʿâlem gül gibi her gece handândur baña

3. **zindâna:***-a*
Mısra: **24**
Karanlık hapishane, karanlık mahal.
23. Sitanbul ol Şeh-i Yûsuf-likâsız
24. Hemân üstü açık zindâna beñzer

4. **zindâna:***-a*
Mısra: **8**
Karanlık hapishane, karanlık mahal.
7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

<u>**zindândan âzâd eylemek:**</u>
1. **zindândan âzâd eyledüñ:**
Mısra: **4**
Karanlıktan kurtarmak.
3. Cânumı kılduñ cüdâ bu cism-i hâk-âlûdeden
4. Bir garîbi gûyiyâ zindândan âzâd eyledüñ

<u>**zinde eylemek:**</u>
1. **zinde eyledüm:**
Mısra: **54**
Canlandırmak.
53. Benem ol sâhir-i suhan-perdâz
54. Ki eyledüm zinde rûh-i Selmânı

<u>**zinde olmak:**</u>
1. **zinde olmak:**
Mısra: **2**
Canlı olmak, sağlam.
1. Cânı teslîm eylemek ʿaşkuñda kârumdur benüm
2. Zinde olmak bir nefes ʿaşk içre ʿârumdur benüm

<u>**zinde-dil ol:**</u>
1. **zinde-dil ol:**
Mısra: **10**
Kalbi diri olmak.
9. Ölüden kem degülsin sen dahi cûş u hurûş eyle
10. Hayâlî zinde-dil ol geldi ʿayş u nûş devrânı

<u>**zînet bulmak:**</u>
1. **zînet buldu:**
Mısra: **9**
Süslenmek, güzelleşmek.
9. Buldu zînet kanlu dagumla Hayâlî her elif
10. Servler etrâfını gûyâ ki etdüm nârlık

2. **zînet bulur muydu:**
Mısra: **31**
Süslenmek, güzelleşmek.
31. Cihân ʿarûsu bu deñlü bulur muydu zînet
32. Eger yüzüñü dem-i tîgüñ etmese gül-reng

<u>**zînet etmek:**</u>
1. **zînet etdi:**
Mısra: **41**
Süslemek.
41. Kanlu kanlu dâglarla zînet etdi kendüyi
42. Oldu sen sultân-ı hüsne ʿâşık-ı dîdâr gül

2. **zînet etdi:**
Mısra: **5**
Süslemek.
5. Zînet etdi cismümi ser-tâ-be-pâ dâg-ı siyâh
6. Şâhid-i ʿaşkuñ ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün

3. **zînet etdi:**
Mısra: **8**
Süslemek.
7. Seyr-i gülzâr-ı cinândan fariâ oldu her melek
8. Tâ ki zînet etdi dâg-ı âteşîn serverleri

<u>**zînet eylemek:**</u>
1. **zînet eyle:**
Mısra: **9**
Süslemek
9. Dâglar ur yârelerle zînet eyle cismüñi
10. Yaralardur hilʿati ʿaşkuñ Hayâlî yaralar

2. **zînet eylerken:**
Mısra: **8**
Süslemek

7. Çekmez iken bülbülüñ goncañdan âlâm ile derd
8. Zînet eylerken seni geh lâle gâhî sürh verd

zînet vermek:
1. **zînet verelden:**
Mısra: **3**
Süslemek.
3. Melek-sîmâ güzellerle verelden kendüye zînet
4. Sekiz cennet temâşâsını eyler Yedi Kulenüñ

2. **zînet vermez:**
Mısra: **11**
Süslemek.
11. Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî
12. Rengîn eda gerekdür eşʿâr-ı dil-güşâda

3. **zînet verüp:**
Mısra: **3**
Süslemek.
3. İki nergisleri gülzâr-ı dünyâya verüp zînet
4. Tarâvet kesb ede bâg-ı cihân serv-i revânından

zinhâr:
1. **zinhâr:**
Mısra: **9**
Savaş bahçeleri.
9. Ya çıkarmak ya koparmak istemem zinhâr kim
10. Çeşmi nergisdür anuñ sünbül kökü dendânıdur

2. **zinhâr:**
Mısra: **9**
Sakın! Sakın ha! Aman!
9. Yârdan katʿ-ı recâ etme Hayâlî zinhâr
10. Saña bir cevr ü cefâ var mı ki ol eylemeye

zîr ü zeber:
1. **zîr ü zeber:**
Mısra: **10**
Karmakarışık, darmadağınık.
9. Havâyi topu Şehüñ oldu âsumâni kazâ
10. Rodosu eyledi bir dem içinde zîr ü zeber

zîrâ:
1. **zîrâ:**
Mısra: **46**
Çünkü, şundan dolayı ki.
45. Besdür ʿadû-yı dîve Vezîr-i melek-hısâl
46. Zîrâ ki dest-pençe yeter arslaña tîg

2. **zirâ:**
Mısra: **8**
Çünkü, şundan dolayı ki.
7. Ol münhanî ki kalbüñe cây ola ʿâliyât
8. Zirâ ki gûyu gökyüzüne savlecân atar

3. **zîrâ:**
Mısra: **6**
Çünkü, şundan dolayı ki.
5. Gözyaşın ayagı tozuna harc eder göñül
6. Zîrâ gereklü tâlib-i iksire jîvedür

4. **zîrâ:**
Mısra: **4**
Çünkü, şundan dolayı ki.
3. Dem-âlûde ser-i bülbül durur her goncası anuñ
4. ʿAceb mi baglanursa gülleri zîrâ ki kanludur

zîr-i bâl:
1. **zîr-i bâline:**
Mısra: **3**
Kanadın altı.
3. Zâg-ı şeb meh beyzâsın alınca zîr-i bâline
4. Dogdu andan çin seher tâvûs-ı zerrîn-per güneş

zîr-i kadem kılmak:
1. **zîr-i kadem kılmış:**
Mısra: **8**
Ayak altına almak.
7. Yog iken dest kefimüzde durur mühr-i kabûl
8. Devleti zîr-i kadem kılmış iken bî-pâyuz

zîr-i pâya almak:
1. **zîr-i pâya alup:**
Mısra: **4**
Ayak altına almak.
3. Mansûr dedi dâra götür hâkden beni
4. Tâ dehri zîr-i pâya alup ser-bülend olam

zırıh:
1. **zırıh:**
Mısra: **5**
zırh
5. Zırıh geymiş saçuñ müjgân-ı çeşmüñ nîze-dâr olmuş
6. Ne lâzım kalb-i ʿuşşak ile ol gamze şavaş etmek

zırıh-pûş:
1. **zırıh-pûşuñdur:**-*uñdur*
Mısra: **2**
Zırh giyen, zırhlı.
1. Milk-i hüsnüñ şehisin meh siper-i dûşuñdur
2. Gamzeler tîg-zenüñ zülf zırıh-pûşuñdur

zırıh-pûş olmak:
1. **zırıh-pûş oldular:**
Mısra: **8**
Zırh giyinmek.
7. ʿAsker-i nefsi havâya çekdiler ahı livâ
8. Halka halka daglar birle zırıh-pûş oldular

zîver bulmak:
1. **zîver bulur:**
Mısra: **2**
Süslenmek, bezenmek.
1. ʿÂşıkam dîvâne bend etsün beni zencîrler
2. Lâ-cerem zencîr ile zîver bulur şîrler

zîver vermek:
1. **zîver vereli:**
Mısra: **35**
Süslemek, bezemek.
35. ʿArûs-ı nazma zîver vereli eşʿâr-ı rengînüñ
36. Dürüñ bagrı delindi yere geçdi cevherüñ kânı

2. **zîver vermege:**
Mısra: **3**
Süslemek, bezemek.
3. Subh-dem eyvân-ı ʿaşk-ı yâra zîver vermege
4. Her gece yur gözlerüñ yaşında gerdûn lâciverd

zîver-i mülk:
1. **zîver-i mülk:**
Mısra: **6**
Memleketin süsü.

5. Dîdeye nûr durur Şâh-ı cihân-dâra sehâ
6. Zîver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

ziyâ:
1. **ziyâsi:**-*si*
Mısra: **5**
Ar. Parlaklık, aydınlık.
5. Ziyâsi ile şeb-i tîreden meh-i rûşen
6. Göründü zulmet içinde misâl-i âb-ı zülâl

ziyâ vermek:
1. **ziyâ vere:**
Mısra: **4**
Işık, aydınlık vermek.
3. Feleki reşk-i tarab-hâne-i Cemşîd edüp
4. Vere eknâfa ʿizârı lemeâtiyle ziyâ

2. **ziyâ veren:**
Mısra: **1**
Işık, aydınlık vermek.
1. ʿÂleme veren ziyâ gün yüzlü mâhumdur benüm
2. Bendesiyem ben anuñ ol pâdişâhumdur benüm

ziyâd eylemek:
1. **ziyâd eyle:**
Mısra: **9**
Artırmak, çoğaltmak.
9. İltifâtını Hayâlî kulunuñ eyle ziyâd
10. Aña çekdirme Şehâ taʿnını her bir dûnuñ

ziyâde olmak:
1. **ziyâde olsun:**
Mısra: **2**
artmak, fazlalaşmak
1. Kan agladuñ görünce ben ʿâşıkı belâda
2. Ey çeşm-i hûn-feşânum olsun demüñ ziyâde

2. **ziyâde olur:**
Mısra: **3**
artmak, fazlalaşmak
3. Mey telh olıcak hâlet olur anda ziyâde
4. ʿAşk ehline yeter bu kadar keşf ü kerâmât

ziyâfet etmek:
1. **ziyâfet etmek:**
Mısra: **30**
Ziyafet vermek, şölen.
29. Vezîr-i Aʿzam İbrâhum Paşanuñ dügünüdür
30. Ziyâfet etmek içün daʿvet etdi Şâh-ı Devrânı

ziyâ-güster:
1. **ziyâ-güster:**
Mısra: **42**
Ziya saçan, ışık yayan.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

ziyân:
1. **ziyân:**
Mısra: **12**
zarar
11. Bir nihâlem kim baña berg-i hazân oldu nasîb
12. Sûd içinde gayrılar baña ziyân oldu nasîb

ziyân etmek:
1. **ziyân etdi:**
Mısra: **1**
Zarar vermek.
1. Ne ziyân etdi saña sûfî şarâb-ı sâfî
2. Yine alup ele halvetde çalarsın lâfı

2. **ziyân etdük:**
Mısra: **3**
Zarar etmek.
3. Cihân bâzârına her ne getirdükse ziyân etdük
4. Metâʿ-ı sûd-mend ey dil hemân sûz u güdâz ancak

3. **ziyân etmez:**
Mısra: **6**
Zarar vermek.
5. Belâya merd olanlar sabr eder nâ-merd olan döymez
6. Tamâm olsa ʿayârı etmez altuna ziyân âteş

ziyâret etmek:
1. **ziyâret ede:**
Mısra: **8**
Ziyaret etmek.
7. Kaʿbeye ʿazm eylesem kûyuñdan a kıblem dönüp
8. Ede her menzil ziyâret Kaʿbe-i ʿUlyâ beni

ziyâret eylemek:
1. **ziyâret eyleyen:**
Mısra: **3**
Ziyaret etmek.
3. Bî-sütûn Ferhâdınuñ hâkin ziyâret eyleyen
4. Cân-ı Şîrînden temennî eylesün erlik yalun

ziyârete gelmek:
1. **ziyârete gelürse:**
Mısra: **4**
Ziyaret etmek.
3. Şerh ede dâg-ı sînemi sûsen zebân olup
4. Ol lâle-had gelürse mezârum ziyârete

ziyâ-yı mâh-ı tabân:
1. **ziyâ-yı mâh-ı tabân:**
Mısra: **18**
Dolunay ışığı.
17. Nûr görse şâm-ı Kadre ugrayan kılmaz nazar
18. Nitekim şehrev ziyâ-yı mâh-ı tabân istemez

ziynet etmek:
1. **ziynet edesüz:**
Mısra: **2**
Süslemek.
1. Cân versem añuban kad ü ruhsâr-ı yârumı
2. Nahl-i gül ile ziynet edesüz mezârumı

Zöhre:
1. **zöhre:**
Mısra: **6**
Çoban yıldızı.
5. Şâm-ı gamda lemʿa-i âhumla daʿvâ kılmaga
6. Mâh ü zöhre müşterî meydâna gelsün ferd ferd

2. **zöhreyi:**-*yi*
Mısra: **10**
Çoban yıldızı.
9. Ey felek nakş-ı ruh-ı yârı Hayâlî okusa
10. Zöhreyi mâh ile ol meclise deffâf eyle

Zöhre-i çarh:

1. **zöhre-i çarh:**
Mısra: **5**
Gökteki Çobanyıldızı.
5. Sâzına şaʿşaʿayi târ edüp zöhre-i çarh
6. Nagme-i sünbüleden eyleye âheng-i nevâ

Zöhre-i felek:
1. **zöhre-i felek:**
Mısra: **13**
Felekteki Zühre yıldızı.
13. Nûş etmeyem sunarsa inüp Zöhre-i felek
14. Dünyâ şarâbını kadh-i âfitâbdan

zübâb-âlûde:
1. **zübâb-âlûdedür:**
Mısra: **6**
Kötülüğe bulaşmış.
5. Şöyle oldum bâde-i telhuñ giriftârı bugün
6. Şehd içinde sanma kim böyle zübâb-âlûdedür

zübâb ʿaynı:
1. **zübâbuñ ʿaynına:**
Mısra: **12**
Sinek gözü.
11. Mestiyem şol bâdenüñ kim cürʿasından Câmınuñ
12. Diñ gele Sîmurga geldükde zübâbuñ ʿaynına

zücâc:
1. **zücâcı:**-*ı*
Mısra: **10**
Sırça, cam.||Gönül.
9. Sır göñlünü Hayâlînüñ ol meh göñüllenüp
10. Gûyâ ki bir zücâcı çalar seng-i hâreye

Zuhal:
1. **zuhal:**
Mısra: **30**
Satürn gezegeni. Ahmaklık, cahillik, pintilik vs. özellikler ile anılır.
29. Nâme-i ʿizzetine oldu ʿutârid münşî
30. Kadri bâbında zuhal hindî-i derbân-şekil

zühd:
1. **zühdün:**-*ün*
Mısra: **21**
Ar. Dünyaya rağbet etmeme, kendini ibadete verme.
21. Zühdün añup aglasun her zâhid-i ʿuzlet-nişîn
22. Bezm-i hâsuñ kanlar içsünler kadeh-peymâları

2. **zühdünü:**-*ünü*
Mısra: **4**
Ar. Dünyaya rağbet etmeme, kendini ibadete verme.
3. ʿAks-i yârı sâgar-ı pür-meyde seyrân edeli
4. Suya saldı zühdünü zâhid harâb-âlûdedür

3. **zühd:**
Mısra: **5**
Ar. Dünyaya rağbet etmeme, kendini ibadete verme.
5. Zühd kâruñsa melâmet ehlini ʿayb eyleme
6. Gir bu bâzâr içre her üstâddan bir sanʿat al

zühd ü salâh:
1. **zühd ü salâhı:**
Mısra: **9**
Sofuluk ve dindarlık.
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

zühhâd:
1. **zühhâda:**-*a*
Mısra: **7**
Zahidler
7. Zühhâda künc-i mescid mesken baña harâbât
8. Takdîr böyle kılmış nem var benüm orada

zuhûr etmek:
1. **zuhûr etmiş:**
Mısra: **7**
Görünmek, ortaya çıkmak.
7. Cemâl-i dost her yüzden zuhûr etmiş temâşâ kıl
8. Geh olmuş çehre gâhî zülf olup ruhsâra yasdanmış

2. **zuhûr etse:**
Mısra: **9**
Görünmek, ortaya çıkmak.
9. Yaraşur laʿl-i nâbuñ zülfüñ içinde zuhûr etse
10. Bu rûşendür yeri karañulıkdur Âb-ı Hayvânuñ

zuhûr eylemek:
1. **zuhûr eyleyiyor:**
Mısra: **3**
Ortaya çıkmak, görünmek, belirmek.
3. Âh dîvânelik âsârı zuhûr eyleyiyor
4. Yine odlara yakam gibi dil-i pür-sûzu

zuhûr kılmak:
1. **zuhûr kılduñ:**
Mısra: **9**
Meydana gelmek, ortaya çıkmak.
9. Ey mahabbet bâdesi kılduñ Hayâlîden zuhûr
10. Cismi içre her regi bâguñda tâküñdür senüñ

zülâl:
1. **zülâlini:**-*ini*
Mısra: **4**
Safi, hafif, soğuk, güzel su.||Sevgilinin dudağı.
3. Şol kand şerbetine berâber tutanlaruñ
4. Hûnâbe-i ciger gibi rengîn zülâlini

zülâl-i hakîkat:
1. **zülâl-i hakîkati:**
Mısra: **5**
Doğruluğun berrak suyu.
5. Hâk-i siyâha dökme zülâl-i hakîkati
6. Sepme bu sâye-gâhda su her uyura gel

Zülcelal:
1. **zülcelal:**
Mısra: **9**
celal sahibi Allah
9. Reşk-i aʿdâdan Hayâlî zevk eder kim Zülcelal
10. Verdi İbrâhîme gülşen âteş-i Nemrûddan

Züleyhâ:
1. **züleyhâsın:**-*sın*
Mısra: **7**
Yusuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadın.

7. Züleyhâsın şu kim tugyân-ı nefsinden cüdâ kıldı
8. Anuñ Mısr-ı vücûdu Yûsufun zindâna vermezler

2. **züleyhâ:**
Mısra: **2**
Yusuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadın.
1. Âyîne her gün koyar dildârı tenhâ koynuna
2. Nâz ile Yûsuf girür gûyâ Züleyhâ koynuna

Züleyhâ-veş:
1. **züleyhâ-veş:**
Mısra: **4**
Züleyha gibi.
3. Hadeng-i gamzesi peykânına göñlümde yer etdüm
4. Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum

2. **züleyhâ-veş:**
Mısra: **10**
Züleyha gibi.
9. Mısr-ı dilde mâlik olsun nakd-i sabra ey ʿazîz
10. Yûsufuna bir Züleyhâ-veş harîdâr isteyen

zülf:
1. **zülfüñ:**-*üñ*
Mısra: **9**
Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

2. **zülfü:**-*ü*
Mısra: **29**
Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.
29. Nigâr zülfü durur devr-i ʿadlüñ içre hemen
30. Siyâh-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl

3. **zülfüñün:**-*ü, -ñün*
Mısra: **4**
Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.
3. Hatı sevdâsı ile ʿanber ede terk-i diyâr
4. Zülfüñün nâfe-i Çin ʿâşık-ı miskîni ola

4. **zülfüñ:**-*üñ*
Mısra: **1**
Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.
1. Her dil ki zülfüñ ile şehâ bî-karâr ola
2. Varı iki cihân içinde anuñ târmâr ola

5. **zülfüñe:**-*üñ, -e*
Mısra: **7**
Güzel yüzün iki cihetinden sarkan saç.
7. Meyl etme yüzde zülfüñe kim konmaz aña murg
8. Bir gülsitân içinde asılsa per-i gurâb

6. **zülfüñ:**-*üñ*
Mısra: **4**
yemin ettik
3. Mekânıñ Mekkedür kıblem evüñ Kuds
4. Yüzüñ Rûm eli zülfüñ mülk-i Efrenc

7. **zülfü:**-*ü*
Mısra: **2**
Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.
1. Dehân-ı nâzenîni mîme beñzer
2. Cemâl üstünde zülfü cîme beñzer

zülf- i ʿanber-bâr-ı yâr:
1. **zülf- i ʿanber-bâr-ı yâra:**
Mısra: **3**
Sevgilinin amber kokusu yayan saçları.
3. Zülf ü ʿanber-bâr-ı yâra beñzerdirmiş kendüyi
4. Nâfe miskînüñ dimâgında kuru sevdâya bak

zülf ü kadüñ gamı:
1. **zülf ü kadüñ gamuñdan:**
Mısra: **13**
Sevgilinin saçının ve boyunun derdi.
13. Zülf ü kadüñ gamuñdan eger kendümi asam
14. Sünbülden eyleyem resenüm ola dâr serv

zülf ü ruh:
1. **zülf ü ruhuñ:**
Mısra: **7**
Saç ve yanak.
7. Görmeden zülf ü ruhuñ geçse eger zâhid-i şehr
8. Korhum oldur ki ne îmânı ve ne dîni ola

zülf-i ʿabîr-efşân:
1. **zülf-i ʿabîr-efşânın:**
Mısra: **6**
Çeşitli kokuların karışımından elde edilen abir kokusunu saçan zülüf.
5. Nâfe gibi bagrumı hûn eyleyüpdür intizâr
6. ʿArz ederken hâlümi zülf-i ʿabîr-efşânın öp

zülf-i ʿanber-bâr:
1. **zülf-i ʿanber-bâruña:**
Mısra: **7**
Amber kokulu (siyah, parlak) saç.
7. Zülf-i ʿanber-bâruña beñzetdi deryâ kendüyi
8. Anı bildüm başa çıkmaz bu kuru sevdâ ile

zülf-i ʿanber-efşân:
1. **zülf-i ʿanber-efşâna:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Amber kokusu saçan saçı.
5. Perîşân-hâtır etme âfitâbı ʿâlem-ârâyı
6. De el çeksün ʿizâruñdan bu zülf-i ʿanber-efşâna

2. **zülf-i ʿanber-efşânı:**
Mısra: **4**
(Sevgilinin) Amber kokusu saçan saçı.
3. Benüm boynuma dahi zulm ü bî-dâd etmesün halka
4. Çıkar habs-i külâhuñdan bu zülf-i ʿanber-efşânı

zülf-i ʿanberîn:
1. **zülf-i ʿanberînüñ:**
Mısra: **2**
Sevgilinin misk kokulu saçları.
1. Eyleyem berbâd ʿömr-i nâzenînüñ mihnetin
2. Vermeyem câna o zülf-i ʿanberînüñ minnetin

zülf-i ʿanberînüñ minneti:
1. **zülf-i ʿanberînüñ minnetin:**
Mısra: **1**
Sevgilinin misk kokulu saçlarının hoşnutluğu.
1. Boynuma aldum o zülf-i ʿanberînüñ minnetin
2. Ey sabâ sahrâya saldum misk-i Çînüñ minnetin

zülf-i dilber:
1. **zülf-i dilber:**
Mısra: **24**
Sevgilinin saçı.

23. Bir melek sûretlinüñ derdiyle nâlânsın yine
24. Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsıñ yine

2. **zülf-i dilber:**
Mısra: **5**
Sevgilinin saçı.
5. Zülf-i dilber gibi sevdayî-mîzac etme beni
6. Ala gözler ile baña o kara kaşlardan

zülf-i dildâr:
1. **zülf-i dildâr:**
Mısra: **1**
Sevgilinin zülfü.
1. Kılmaz isem zülf-i dildâr ile sünbül sohbetin
2. Tâze tâze dâg ile seyr et karanfül sohbetin

2. **zülf-i dildârum:**
Mısra: **1**
Sevgilinin zülfü.
1. Seyre ol ruhsârı sanmañ zülf-i dildârum komaz
2. Yârî kılmaz tâliʿüm baht-ı siyeh-kârum komaz

zülf-i hûr:
1. **zülf-i hûr:**
Mısra: **11**
Güzel gözlü sevgililerin saçı.
11. Zülf-i hûr u şeh-per-i Cibrîlden cârûbu var
12. Gerd-i âşûb-ı sitemden pâkdür meydân-ı şerʿ

zülf-i Leylâ:
1. **zülf-i leylâ:**
Mısra: **3**
Leylâ'nın saçı.
3. Sünbül oldu zülf-i Leylâ lâle Mecnûn dâgıdur
4. Bülbül-i âşüfte-dil Mahmûd-ı vakt Ayâz gül

2. **zülf-i leylâ:**
Mısra: **7**
Leylâ'nın saçı.
7. Zülf-i Leylâ hasta Mecnûnuñ kilîd-i ʿaklıdur
8. Bir nazar baksa aña kalmaz cünûn endişesi

3. **zülf-i leylâdan:**
Mısra: **1**
Leylâ'nın saçı.
1. Zülf-i Leylâdan siyeh-baht oldu meftûnuñ senüñ
2. Taʿne taşını atar Ferhâda Mecnûnuñ senüñ

zülf-i miskîn:
1. **zülf-i miskîn:**
Mısra: **1**
Siyah ve misk kokulu saç.
1. Zülf-i miskîn yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
2. Kişver-i hüsn içre herbiri ser-efrâz oldular

zülf-i müşg-âsâ:
1. **zülf-i müşg-âsâya:**
Mısra: **7**
(Sevgilinin) Misk gibi kokusu olan saçı.
7. Tâ ki verdüñ ʿârızuñda zülf-i müşg-âsâya cay
8. İşi bitdi sünbülüñ dürüldü verdüñ defteri

zülf-i müşgîn:
1. **zülf-i müşgînüñ:**
Mısra: **5**
Misk kokulu zülüf.
5. Eyledi ʿayyâr-ı ahâlüñ zülf-i müşgînüñ kemend
6. Gözlerüñ şehbâzınuñ ebrûlarından şeh-peri

zülf-i perîşân:
1. **zülf-i perîşânuñ:**
Mısra: **1**
Sevgilinin darmadağınık saçı.
1. Gül yüzüñde ey peri zülf-i perîşânuñ mı var
2. Gülşen-i Cennetdür anda tâze reyhânuñ mı var

zülf-i pür-çîn:
1. **zülf-i pür-çîni:**
Mısra: **1**
Kıvrım kıvrım olan saç.
1. Nice yüz bulmasun devr-i ruhunda zülf-i pür-çîni
2. Getürmiş kişver-i Rûma harâc-ı Çîn ü Mâçîni

2. **zülf-i pûrçînüñ:**
Mısra: **3**
Kıvrım kıvrım olan saç.
3. Zülf-i pûrçînüñ meh-i ruhsâruñ üzre göreli
4. Dûd-ı âhum mihr-i ʿâlem-tâba atmışdur kemend

zülf-i pür-ham:
1. **zülf-i pür-ham:**
Mısra: **22**
Kıvrımlarla dolu saç.
21. Tâlib-i genc-i visâl olma işit ne idügini
22. Ey Hayâlî ruh-ı dilberdeki zülf-i pür-ham

zülf-i ser-keş:
1. **zülf-i ser-keşe:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) İnatçı saçı.
1. Rûy-ı yâr ile nazar eden bu zülf-i ser-keşe
2. Beñzedür bir dûd-ı müşgîn zâhir etmiş âteşe

zülf-i Şîrîn:
1. **zülf-i şîrîn:**
Mısra: **1**
Saçları Şirin gibi olan.
1. Sünbül-i bâga nazar kıl zülf-i Şîrîn kendüdür
2. Kanlu lâle dîde-i Ferhâd-ı miskîn kendüdür

zülf-i siyâh:
1. **zülf-i siyâh:**
Mısra: **5**
Sevgilinin siyah saçı.
5. Nola dûr olmazsa yüzüñden iki zülf-i siyâh
6. Bu meseldür gence erse etmez anı mâr terk

2. **zülf-i siyâhumdur:**
Mısra: **1**
Sevgilinin siyah saçı.
1. Gerdenümde deme bu zülf-i siyâhumdur benüm
2. Hay zâlim boynuña düşmüş günâhumdur benüm

zülf-i siyâh-kâr:
1. **zülf-i siyâh-kâresidür:**
Mısra: **2**
Sevgilinin günahkar saçı.
1. Dili sad-pâre eden gamze-i mekkâresidür
2. Cânı âvâre kılan zülf-i siyâh-kâresidür

2. **zülf-i siyeh-kâr:**
Mısra: **5**
yol kesen zülüf || kötülükler yapan zülüf

5. Cân verür bu yolda bir zülf-i siyeh-kâr isteyen
6. Kâʿbe-i maksûda ol kim ergürür saʿy ile yol

3. **zülf-i siyeh-kârı:**
Mısra: **9**
yol kesen zülüf || kötülükler yapan zülüf
9. Hûblar zülf-ı siyeh-kârı durur sünbül ü bâg
10. Kara toprakda nice laʿl-ı güher-pâş yatur

zülf-i yâr:
1. **zülf-i yâra:**
Mısra: **1**
Sevgilinin saçı.
1. Zülf-i yâra sünbül-i pür-tâb beñzer beñzemez
2. Leblerüñe gonca-i sîrâb beñzer beñzemez

Zülfikâr:
1. **zülfikârıdur:***-ıdur*
Mısra: **4**
Hz. Ali'nin kılıcı.
3. Diyen her dem vücûd-ı münkire lâ
4. Kolumda Zülfikârıdur ʿAlîvâr

Zülfikâr-ı ʿAlî:
1. **zülfikâr-ı ʿalî:**
Mısra: **5**
Hz. Ali'nin kılıcı.
5. Zülfikâr-ı ʿAlî degülse şehâ
6. Gamzeler tîg-i tîz-i Mülcemdür

Zülfikâr-ı şâh:
1. **zülfikâr-ı şâh:**
Mısra: **4**
Hz. Ali'nin kılıcı.
3. Görmeyenler gamzeñ ucundan tek ü pûyum benüm
4. Bilmediler Zülfikâr-ı Şâh ile Düldül nedür

Zülfikâr-ı şâh-ı merdân:
1. **zülfikâr-ı şâh-ı merdânı:**
Mısra: **26**
Hz. Ali'nin kılıcı.
25. Revâfızla havâric münʿadim oldu zamânuñda
26. Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdânı

zülfüñ gamı:
1. **zülfüñ gamıyla:**
Mısra: **6**
(Sevgilinin) Saçının derdi.
5. Zencîrlerle zeyn midür yahud oldu mu
6. Zülfüñ gamıyla hâtır-ı rindân girih girih

zülfüñ ucu:
1. **zülfüñ ucundan:**
Mısra: **5**
Sevgilinin saçının ucu.
5. Şâne kıldı tenüñi zülfüñ ucundan sad-çâk
6. Göreli yüzüñü âyîne nemed-pûşuñdur

zülfüñ uzun olmuş yatur:
1. **zülfüñ uzun olmuş yatur:**
Mısra: **1**
Sevgilinin uzun saçının yüzünde uyuması.
1. Gün yüzüñde gördüler zülfüñ uzun olmuş yatur
2. Dostum ʿuşşâkuñ ol günden zebûn olmuş yatur

zülfünüñ bûyu:
1. **zülfünüñ bûyun:**
Mısra: **8**
(Sevgilinin) Saçının kokusu.
7. Ey saçı sünbül senüñ her subh-dem bâd-ı sabâ
8. Zülfünüñ bûyun arar menzil-be-menzil kû-be-kû

zülfün dâmı:
1. **zülfünüñ dâmına:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Zülfünün tuzağı.
5. Zülfünüñ dâmına düşme göz karasıyla göñül
6. Murg-ı zeyrek havf eder çün merdüm-i sayyâddan

zülfün küfrü:
1. **zülfünüñ küfrüne:**
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Siyah saçları.
1. Zülfünüñ küfrüne şöyle vermişem ikrârumı
2. Ger Mesîha minnet etse kesmezem zünnârumı

zülfün kullâbı:
1. **zülfünün kullâbı:**
Mısra: **3**
Zülfün kıvrımları.
3. Zülfünü kullâbı şevki bahre şûriş vereli
4. Dâg-ı hasretlerle endâmın pür etdi her semek

zülfün turraları:
1. **zülfünüñ turraları:**
Mısra: **7**
Alna düşen perçem.
7. Zülfünüñ turraları tâbına urup karalar
8. Zer külâh eyledi hurşîdi o fettân kâkül

züʾl-hayât olmak:
1. **züʾl-hayât olanlara:**
Mısra: **8**
Canlı, hayat sahibi olmak.
7. Çeşme-i hayvân akaldan Hızra verdiyse hayât
8. Şâh elüñden züʾl-hayât olanlara ihsân akar

zulm:
1. **zulmü:***-ü*
Mısra: **27**
Haksızlık, eziyet, kötülük, fenalık.
27. Merhamet kıl zulmü ko yohsa şikâyet eylerem
28. Ol Şehe kim oldu aña bende-i kemter güneş

2. **zulmünden:***-ü, -n, -den*
Mısra: **41**
Haksızlık, eziyet, kötülük, fenalık.
41. Dehr zulmünden Hayâlî kuluñu kurtar Şehâ
42. Çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş

3. **zulmü:***-ü*
Mısra: **10**
Haksızlık, eziyet, kötülük, fenalık.
9. Böyle bulmuşken şeref gün yüzlülerle ʿîd-gâh
10. Tâliʿüm zulmü baña bî-hadd ü pâyân eyledi

zulm dârüʾl-cehli:
1. **zulm dârüʾl-cehline:**
Mısra: **5**
Haksızlığın bilgisizlikle dolu evi.
5. Zulm dârüʾl-cehline revnak veren bî-dillerüñ
6. Ser-nigûn eyler livâ-yı devletin Hâkân-ı şerʿ

zulm eli:
1. **zulm elin:**
Mısra: **2**
Eziyet eli.||Sevgilinin eziyetleri.
1. Öpmege el vermedi cânân elinden el-gıyâs
2. Zulm elin uzatdı ol fettân elüñden el-gıyâs

2. **zulm eliyle:**
Mısra: **5**
Eziyet eli.||Sevgilinin eziyetleri.
5. Zulm eliyle yıkdı dil mülkünü vîrân eyledi
6. El-gıyâs ol zulmü çok fettân elinden el-gıyâs

zulm ü bî-dâd:
1. **zulm ü bî-dâd:**
Mısra: **3**
Zulüm ve adaletsizlik.
3. Benüm boynuma dahi zulm ü bî-dâd etmesün halka
4. Çıkar habs-i külâhuñdan bu zülf-i ʿanber-efşânı

zulmât:
1. **zulmâtdur:**-*dur*
Mısra: **26**
Karanlıklar
25. Tâk-ı ʿaşka çıkmaga himmet baña mirkâtdur
26. Âb-ı Hayvânem şeb-i muzlim baña zulmâtdur

züʾl-memât:
1. **züʾl-memât:**
Mısra: **57**
Ölümlü.
57. Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık züʾl-memât
58. Kılmaga mevtâ namâzın pâk niyyet eylemiş

zulmet içi:
1. **zulmet içinde:**
Mısra: **2**
Karanlık içinde.||Karanlıklar ülkesinde.
1. Etmege ihyâ bahârı ebrden bârân akar
2. Zulmet içindesanasın Çeşme-i hayvân akar

2. **zulmet içinde:**
Mısra: **8**
Karanlık içinde.||Karanlıklar ülkesinde.
7. Göz karasını mesken eden ʿaks-i laʿlüñi
8. Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem

zulmet içinde görünmek:
1. **zulmet içinde göründü:**
Mısra: **6**
Karanlık içinde görünmek.
5. Ziyâsi ile şeb-i tîreden meh-i rûşen
6. Göründü zulmet içinde misâl-i âb-ı zülâl

zulmet sipâhı:
1. **zulmet sipâhından:**
Mısra: **47**
Karanlık askeri.||Gece.
47. Nitekim zulmet sipâhından sipihri almaga
48. Mülk-i hâverden çeke envârdan leşker güneş

zulmet-i âh:
1. **zulmet-i âhumı:**
Mısra: **2**
Aşığın göğe yükselen ahının siyah dumanı.
1. İnse hurşîd-i felek dogsa girîbânumdan
2. Zulmet-i âhumı dûr edemeye yanumdan

zulmet-i ʿisyân:
1. **zulmet-i ʿisyânda:**
Mısra: **9**
İsyanın karanlığı.
9. Zulmet-i ʿisyânda kim kalsa olur aña delîl
10. Var ise nûr-ı ruhuñdan yakdı Beytullah şemʿ

zulmet-i küfr:
1. **zulmet-i küfrü:**
Mısra: **7**
Küfrün karanlığı.
7. Giderdi zulmet-i küfrü zamâneden tîgi
8. Şuʿâ-ı mihr gibi tutdu dehri ser-tâ-ser

zulmeti nûra değişmek:
1. **zulmeti nûra degiş:**
Mısra: **10**
Karanlığı aydınlığa değişmek.
9. Gece gündüz bunu der hatt-i ʿizâruñ yüzüñe
10. Zulmeti nûra degiş ʿanberi kâfûr eyle

zulmet-i şâm-ı belâ:
1. **zulmet-i şâm-ı belâ:**
Mısra: **9**
Sıkıntı akşamının karanlığı.
9. Zulmet-i şâm-ı belâ içre Hayâlî kaldı
10. Pertev ermezse eyâ necm-i hidâyet senden

2. **zulmet-i şâm-ı belâda:**
Mısra: **6**
Sıkıntı akşamının karanlığı.
5. Kasr-ı gerdûnda der-i şâdî güşâde olmasun
6. Subh kalsın zulmet-i şâm-ı belâda gülmesün

zulmet-i şeb:
1. **zulmet-i şeb:**
Mısra: **20**
Gece karanlığı.
19. Gün gibi hengâm-ı rezm içre alup tîgin ele
20. Zulmet-i şeb gibi aʿdâyi gürîzân eyledi

2. **zulmet-i şeb:**
Mısra: **37**
Gece karanlığı.
37. Zulmet-i şeb gibi düşmân gerçi bî-had idi lîk
38. Destiñe gün gibi tîg alınca kılduñ târmâr

zulmet-i zulm:
1. **zulmet-i zulmü:**
Mısra: **9**
Zulmün karanlığı.
9. Zulmet-i zulmü kılıcıyla cihândan kıldı dûr
10. Bende-i Şeh Bâyezîd ibn-i Süleymân Hân mıdur

zulmetî-nihâd:
1. **zulmetî-nihâd:**
Mısra: **9**
Karanlık, kötü yaradılışlı.
9. Fehm eylemez Hayâlîyi her zulmetî-nihâd
10. Aña senüñ gibi Şeh-i hurşîd-fer gerek

zulmet-serâ:

1. **zulmet-serâdur:**-*dur*
Mısra: **3**
Karanlık saray.
3. Bu vücûd eyvânı bir zulmet-serâdur olmasa
4. Ger sevâdüʾl-vech-i fiddâreyn isfidâc aña

2. **zulmet-serâmı:**-*mı*
Mısra: **2**
Karanlık saray.
1. Ey seyl-i eşk hâne-i cismüm harâb kıl
2. Zulmet-serâmı cilvegeh-i âfitâb kıl

zulmet-serâ-yı ten:
1. **zulmet-serâ-yı ten:**
Mısra: **12**
Bedenin (yaratıldığı) siyah toprak.
11. Rûh gibi ʿâlem-i bâlâya olsun himmetüñ
12. Nefs süflî-tabʿdur zulmet-serâ-yı ten gibi

zulmeti nûr olmak:
1. **zulmetüñ nûr olupdur:**
Mısra: **24**
Karanlıkların aydınlığa dönmesi.||Talihin dönmesi.
23. Agardı saç u sakal ag u karadan gel geç
24. Gözüñü aç nazar et zulmetüñ olupdur nûr

zulümât içre:
1. **zulümât içre:**
Mısra: **6**
Karanlıklar içinde.
5. Kâf-ı gerdûnda ʿayân oldu o dem ʿayn-ı hilâl
6. Zulümât içre olan Çeşme-i Hayvân-şekil

züʾl-vücûd:
1. **züʾl-vücûd:**
Mısra: **3**
Hayat sahibi.
3. Nûruñla zü'l-vücûd durur zerre-i vücûd
4. Ey nûr-ı dîde görmedi sâhib-sebel seni

zümre-i ʿâli:
1. **zümre-i ʿâli:**
Mısra: **63**
Yüce, kudsi topluluk.
63. Olmasa bu zümre-i ʿâli bu kavm-i bî-bedel
64. Dilde yâd olmazdı nâm-ı Sencer ü Tugrul Tigin

zümre-i insân:
1. **zümre-i insâna:**
Mısra: **18**
İnsan zümresi.||İnsanlar, kullar.
17. Yerlere düşdü yüzü oldu ol üftâde hacil
18. Lutfuñ izhâr edicek zümre-i insâna kerem

zünnâr:
1. **zünnârumı:**-*umı*
Mısra: **44**
Ar. papazların bellerine bağladıkları kuşak
43. Vuslatı hicrâna satdum aldılar ikrârumı
44. Deyr-i ʿaşkuñ râhibiydim kesdiler zünnârumı

2. **zünnâr:**
Mısra: **10**
Ar. papazların bellerine bağladıkları kuşak
9. Terk edüp zühd-i salâhı kılmışam zülfüñ kabûl
10. Rûz u mahşerde benem ey dost zünnâr isteyen

3. **zünnârdan:**-*dan*
Mısra: **6**
Hıristiyan keşişlerin çıplak ten üzerine kuşandıkları kıldan yapılmış, kaba ve sert kuşak; [tas.] hakiki mahbuba itaat etmek için sözverme, hizmet kuşağını kuşanma.
5. Rûy-ı zülfüñ şevkine dil bagladum ey mugbeçe
6. Her ne teklîf eyleseñ eyle büt ü zünnârdan

zünnâr-ı ʿaşk:
1. **zünnâr-ı ʿaşk:**
Mısra: **10**
Aşk ipi.
9. Deyr-i ʿâlem erganûn-ı ahınuñ dem-sâzıdur
10. Tâ ki baglandı Hayâlî ey sanem zünnâr-ı ʿaşk

2. **zünnâr-ı ʿaşkı:**
Mısra: **5**
Aşk ipi.
5. Zünnâr-ı ʿaşkı belüñe kim bagladı deseñ
6. Deyr-i cihânda bir sanemüñ yâdigârıdur

zünnâr-ı mahabbet bağlamak:
1. **zünnâr-ı mahabbet bagladı:**
Mısra: **2**
Aşk kuşağını giyinmek. (Sevgiliyi hatırlama bağlamında).
1. Aña rahminde tenüm şol dem ki sûret bagladı
2. Bir sanem yâdına zünnâr-ı mahabbet bagladı

zünnâr-ı zülf:
1. **zünnâr-ı zülfün:**
Mısra: **5**
(Sevgilinin) Saçının teli. (Papazların bellerine bağladıkları örme kuşak bağlamında).
5. Zünnâr-ı zülfün eyledi bî-dîn rakîbe ʿarz
6. Gördüñ mi ol sanem nice kâfirlik eyledi

zünnâr kesmek:
1. **zünnârumı kesmezem:**
Mısra: **2**
(Sevgilinin) Hizmetinden ayrılmak.
1. Zülfünüñ küfrüne şöyle vermişem ikrârumı
2. Ger Mesîha minnet etse kesmezem zünnârumı

Zünnûn:
1. **zünnûn:**
Mısra: **4**
Zünnun-ı Mısri: Evliyaullahtan bir zat
3. Her tarafdan kaşuña göz dikdi erbâb-ı nazar
4. San ki ashâb-ı safâ cemʿ oldu Zünnûn üstüne

2. **zünnûna:**-*a*
Mısra: **10**
Gökkuşağı
9. Mürşid-i ʿaşk düşüp oldu Hayâlî maʿrûf
10. Mısr-ı hüsnüñde kaşuñ beñzeyeli Zünnûna

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: KILIÇARSLAN, Orhan
Uyruğu	: Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri	: 01/01/1986-Uğurludağ
Medeni hali	: Evli
Telefon	: 555 587 97 60
e-posta	: orhank19@hotmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Doktora	Gazi Üniversitesi Eski Tür Edebiyatı	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Bozok Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı	2011
Lisans	Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	2009

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
01/09/2013-30/06/2016	Ahmet Yesevi Üniversitesi	Türkçe Okutmanı

Yabancı Dili

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR...